Digitized by Google

NAZ.
...le III
V
XXV
7
22
Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

METAPHYSICARVM DISPVTATIONVM,

In quibus & vniuerſa

NATVRALIS THEOLOGIA

ORDINATE TRADITVR,

Et Quæſtiones omnes ad duodecim Ariſtotelis Libros pertinentes, accuratè diſputantur,

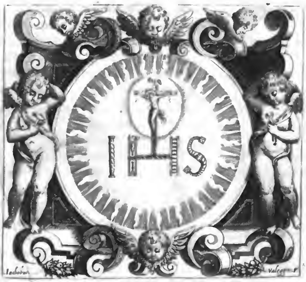
TOMVS PRIOR.

Auctore R. P. FRANCISCO SVAREZ, è Societate IESV.

Cum quinque Indicibus: quorum prior breuem Ariſtotelici textus expoſitionem continet, & loca, vbi Quæſtiones ad textum pertinentes hoc in opere diſputantur, deſignat. Secundus Diſputationes, & Sectiones vtriuſque Tomi complectitur. Tertius eſt rerum præcipuarum in vtroque Tomo contentarum. Quartus eſt Philoſophicus. Quintus verò Theologicus.

Summa recenter cura, præ cunctis alijs hucuſque impreſſis, à mendis omnibus expurgatus.

CVM LICENTIA SVPERIORVM.

VENETIIS, MDCV.

Apud Io. Baptiſtam Coloſinum.

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMO
ET AMPLISSIMO,
Ex Decemuirorum ordine, Senatori.
NICOLAO CONTARENO
PATRONO OSSERVATISSIMO.

Aſcanius Coloſinus. *S. P. D.*

QVOD ſolent facere hi, qui ſponſas deducunt primum in hominum conſpectum, idem præſtandum eſt Bibliopolis in libris edendis Vir illuſtriſsime, vt enim illi ſumma adhibita diligentia, eas ornant, & expoliunt omni quidem ex parte, faciei tamen, & frontis longè maiorem curam gerunt, quam aliarum partium, vt ſcilicet primo aſpectu oculos capiat, atque delectet intuentium, & dignitatem, ac gratiam ſponſis acquirat, ac pareт, ita etiam in libris diuulgandis, & quodammodo in lucem, proſpectumque hominum deducendis faciendum eſt ipſis mercatoribus iuxta illud celebre Pindaricum ἀρχομένου ἔργου πρόσωπον χρὴ θέμεν θηλαυγὲς. ideſt principio operis faciem oportet collocare illuſtrem, vt ſcilicet prima pagina aliquid illuſtre præſeferat, nomine aliquo inſigni ſit cohoneſtata, quo ſcilicet dignitas quædam ex perſonæ ſplendore libro accerſatur. Cum igitur eſſent edendi hi libri Metaphyſicarum Diſputationum, in quibus ſummo ordine, ac elegantia vniuerſa Theologia naturalis explicatur, & omnis Peripateticæ doctrinæ quaſi ſilua duodecim libris Metaphyſicorum tradita excutitur, & enucleate declaratur, tu mihi vnus vir Illuſtriſſime occurriſti, qui poſſes munus hoc cumulatiſsimè præſtare, & libro auctoritatem, & auctori dignitatem accerſere tuo ſplendore, mihi verò vtilitatem obiter, ac commodũ afferre, & ſtudioſis habendi, & emendi libri deſiderium incutere, & excitare. iſti enim (vt ὕστερον πρότερον, homericè aggrediar) cum tuum præſcriptum nomen videbũt, qui ſumma es dignitate, & ſumma doctrinæ, ac prudentiæ opinione, perſuadebunt ſibi ipſis non potuiſſe tanto viro niſi ali-

quid præclarum dicari, ac commendari, ex quo in mercatoris commodum redundabit, qui nihil aliud (vt mercator) ſolet habere propoſitum, ac ſpectare, niſi vt libros, mercesque quam primum, & quam plurimi vendat. Auctori verò dignitas acquiretur, cum eius opera ampliſſimo Senatori probata intelligentur, nam (vt ille præclare aiebat) Principibus placuiſſe viris non infima laus eſt. Libro verò ipſi auctoritas conciliabitur ex tua dignitate, quantum enim illi maleuolorum voculis (quod vitium latè patet, & nulli licet optimo libro parcit) potuerit eſſe detractum, id omne tui nominis amplitudo, vberiori etiam menſura reſarciet, & apud bonos, ſtudioſosque reddet. Quis enim Venetiis ignorat quæ ſit tua virtus (vt interim CONTARENAE familiæ ſplendorem nemini non notum prætercam) quæ tua dignitas & amplitudo, & (quod caput eſt) quod in re litteraria iudicium, quæ eruditio, rerumque omnium exquiſita ſcientia, ac cognitio? quarum rerum opinione apud omnes ordines tuæ Reipublicæ iam inueterata ad altiſsimos dignitatum gradus breui euectus es, vel potius euolaſti ea propemodum ætate, qua vix alii multi cogitarent, vt enim omittam magiſtratus, ac præturas foris geſtas honorificentiſſime, inter quas potiſsimũ Vtinenſis habetur, in qua te eum illi prouinciæ præſtitiſti, vt talem prætorem deſiderandi ſemper, ſperandi rarò vel numquam reliqueris locum, quod paſsim etiam vocibus teſtantur, & ſcriptis Foroiulienſes omnes, vt prætercam legitimum in ipſa vrbe tot magiſtratuum decurſum, in quibus maxime elucet Tribuni munus (vulgo dicunt Aduocatoris) ſumma cum laude ſæpius geſtum, in quo iuſtitiam in primis profeſſus es, ſemperque tibi illud fuit propoſitum, vt miſeros afflictos, & iniuſtè oppreſſos ab iniuriis, & periculo vendicares, cuius rei teſtes ſunt vel mei concives Tuſculani homines, quos in diſcrimen capitis, fortunarumque iniuſte vocatos ſartos tectos ab omni moleſtia, & inimicorum fraude tuo iuſto patrocinio reddidiſti. Quis ignorat te nuper ſumma cum tua laude grauiſsimo & illuſtriſſimo Decemuirorum collegio adſcriptum, in quo ita te geris, vt vniuerſa Vrbs, & omnes homines, ac ordines tua præclara conſilia, & facta agnoſcant, admirentur, & obſtupeſcant. Accipe igitur ampliſsime Senator deuinctiſſimi tibi clientis leuidenſe munuſculum ſingularis animi obſeruantiæ teſtimonium, neque ſit tibi ingratum opus Metaphyſicum tuo ingenio naturæ terminos, & vim ſua præſtantia longè ſuperanti maximè conſentaneum, & me in tuorum numero, & albo eſſe patiare. Vale.

RATIO

RATIO ET DISCVRSVS TOTIVS OPERIS
AD LECTOREM.

QVEMADMODVM fieri nequit, ut quis Theologus perfectus euadat, niſi firma priùs Metaphyſicæ iecerit fundamenta: ita intellexi ſemper, operæpretium fuiſſe, ut antequàm Theologica ſcriberem Commentaria (quæ partim iam in lucem prodiere, partim collaboro, ut quàm primùm, Deo fauente, compleantur) opus hoc, quod nunc, Chriſtiane Lector, tibi offero, diligenter elaboratum præmitterem. Verùm iuſtas ob cauſas lucubrationes in tertiam D. Thomæ partem differre non potui, eaſq; primùm omnium prælo mandare oportuit. In dies tamen luce clarius intuebar, quàm illa diuina ac ſupernaturalis Theologia hanc humanam & naturalem deſideraret, ac requireret, adeò ut non dubitauerim illud inchoatum opus pauliſper intermittere, quò huic doctrinæ metaphyſicæ ſuum quaſi locum, ac ſedem darem, uel potiùs reſtituerem. Et quamuis in eo opere elaborando diutiùs immoratus fuerim, quàm initio putaueram, & quàm multorum expoſtulatio, qui Commentaria illa in tertiam partem, uel (ſi ſperari poteſt) in uniuerſam D. Thomæ Summam, perfecta deſiderant: tamen ſuſcepti laboris nunquam me pœnitere potuit, confidoq́;, lectorem ſententiam meam, uel ipſo adductum experimento, comprobaturum.

Ita uerò in hoc opere Philoſophum ago, ut ſemper tamen præ oculis habeam, noſtram philoſophiã debere Chriſtianã eſſe, ac diuinæ Theologiæ miniſtram. Quem mihi ſcopum præfixi, non ſolũ in quæſtionibus pertractandis, ſed multò magis in ſententijs, ſeu opinionibus ſeligẽdis, in eas propendens, quæ pietati, ac doctrinæ reuelatæ ſubſeruire magis uiderentur. Eamq; ob cauſam philoſophico curſu nonnũquam intermiſſo, ad quædam Theologica diuerto, non tam ut in illis examinandis, aut accuratè explicandis immorer (quod eſſet abs re, de qua nũc ago)

ago) quàm ut ueluti digito indicem lectori, quanam ratione principia Metaphyſica, ſint ad Theologicas ueritates confirmandas referenda, & accomodanda. Fateor me in diuinis perfectionibus, quæ attributa uocant, contemplandis immoratum fuiſſe diutiùs, quàm alicui fortaſſe præſens inſtitutum exigere uideretur: at compulit me rerum in primis dignitas, & altitudo, deinde quòd mihi nunquam uiſus ſum luminis naturalis, atque adeò nec Metaphyſicæ, limites tranſilire.

Et quoniam iudicaui ſemper magnam, ad res intelligendas ac penetrandas, in iis conuenienti methodo inquirendis, & indicandis uim poſitam eſſe, quam obſeruare, uix, aut ne uix quidem poſſem, ſi, Expoſitorum more, quæſtiones omnes, prout obiter, & ueluti caſu circa textum Philoſophi occurrunt, pertractarem: idcirco expeditius & utilius fore cenſui, ſeruato doctrinæ ordine, ea omnia inquirere, & ante oculos Lectoris proponere, quæ de toto huius ſapientiæ obiecto inueſtigari, & deſiderari poterant. Illud uerò obiectum, quodnã ſit, explanat prima huius operis diſputatio, ſimulq; in ea præfamur dignitatem, utilitatem & cætera, quæ in proœmijs ſcientiarum ſcriptores præmittere conſueuerunt. Deinde in priori Tomo eiuſdem obiecti ampliſsima, & uniuerſaliſsima ratio, quæ uidelicet appellatur ens, eiuſque proprietates, & cauſæ diligenter expenduntur. Et in hac cauſarum contemplatione latius quam fieri ſoleat, immoratus ſum, quòd & per difficilem illam, & ad omnem Philoſophiam, & Theologiam utiliſsimam eſſe exiſtimauerim. In tomo autem altero inferiores eiuſdem obiecti rationes proſecuti ſumus, initio ſumpto ab illa Entis diuiſione in creatum & creatorem, *utpote quæ prior eſt, & entis quidditati uicinior, & ad huius doctrinæ decurſum aptior: qui ſubinde procedit per contentas ſub his partitiones, ad uſque genera omnia & gradus entis, qui intra huius ſcientiæ terminos, ſeu limites continentur.*

Quia tamen erunt permulti, qui doctrinam hanc uniuerſam Ariſtotelis libris applicatã habere cupient, tum ut meliùs percipiãt, quibus tanti Philoſophi principijs nitatur, tum ut eius uſus ad ipſum Ariſtotelem intelligẽdum facilior ſit, ac utilior, hac etiam in re lectori inſeruire ſtudui, indice, quẽ toti operi præſcripſimus, à nobis elaborato, quo, ſi attentè legatur, faciliimè (ni fallor) poterunt omnia, quæ Ariſtoteles in libris Metaphyſicæ pertractauit, & comprehendi, &

memoria

memoria retineri: rurſusque præ manibus haberi quæſtiones omnes, quæ inter illos libros exponendos excitari ſolent.

Demum benignum lectorem admonendum duximus, unum quidem opus hoc eſſe, nec eius diſputationes fuiſſe ab uno uolumine ſeiungendas, niſi aliqua nos ratio coegiſſet. Nam, in primis ne mole ſua nonnihil afferret moleſtiæ, in duo uolumina, illud diuiſimus: deinde uerò, ut, quoad fieri poſſet, noſtrorum laborum ſtudioſis debitum officium præſtaremus, hoc priùs emiſimus ſtatim ac è prælo prodijt, quamuis aliud eò iam proceſſerit, ut exiſtimem, non priùs hanc partem perlectam fore, quàm illa fuerit in lucem edita. Vtinam utraque, & cætera, quæ molimur, in magnam Dei Optimi Maximi gloriam, & Eccleſiæ Catholicæ utilitatem cedant. Vale.

Digitized by Google

C O P I A.

GLi Eccellentiſſimi Signori, Capi dell'Illuſtriſſimo Conſeglio di Dieci infraſcritti, hauuta fede dalli Signori Riformatori del Studio di Padoua per relatione delli tre à ciò deputati, cioè del Reuerendo Padre Inquiſitor, del Circ. Secretario del Senato Lorenzo Maſſa, & di D. Fabio Paolini Dottor, Lettor publico, che nelle queſtioni ſopra la Metafiſica di Ariſtotile del Padre Franceſco Soarez ſtampate in Salamanca del 1597. non vi è coſa contra le leggi, & ſono degne di ſtampa concedono licentia, che poſſano eſſer ſtampate in queſta Città.

Data die 22. Maij. 1599.

D. Pietro Michiel.
D. M. Antonio Erizzo. } Capi dell'Illuſtriſſimo Conſeglio di Dieci.
D. Andrea Minotto.

Iulius Priolus Duc. Not.

1599. à 22. Maggio.
Regiſtrato in libro.

Antonius Lauredanus Officij
contra Blaſph. Coad.

Digitized by Google

INDEX
LOCVPLETISSIMVS
IN METAPHYSICAM
ARISTOTELIS,

IN QVO ORDO ET RATIO LIBRORVM AC capitum eius aperitur, omniumque breuis ſumma proponitur, & Quæſtiones omnes quæ in eis moueri ſolent aut poſſunt, deſignantur, cum locis in quibus in ſequenti opere diſſeruntur.

QVOD SI QVAE BREVIORES AD TEXTVS Intelligentiam pertinentes in ipſo opere omiſſę ſunt, in hoc Indice pro cuiuſque rei difficultate & vtilitate breuiter expediuntur.

HIC liber totus proœmialis eſt, & in duas partes diuiditur. Prior propriè proœmium continet, in quo materia & dignitas huius doctrinæ aperitur, prius generalius in primo capite, deinde ſpecialius in ſecundo. In poſteriori parte per ſeptem alia capita antiquorum Philoſophorum opiniones de principijs rerum referuntur ab Ariſtotele, & confutantur.

Caput primum proœmiale.

Quæſt. 1 Quis ſit verus ſenſus illius axiomatis Ariſtotelis, Omnis homo naturaliter ſcire deſiderat, diſp. 1. ſect. 6. nu. 2 vſque ad 12.

2 An viſus vtilior cæteris ſit ad ſcientiam, & ob eam cauſam præ illis diligatur. ibid. nu. 8.

3 Quæ animalia bruta ſolum ſenſum, quæ vero memoriam, quæ nam etiam experientiam vel prudẽtiã participent, & quomodo, ibid. nu. 12. 14. 15. 17.

4 Qualiter homo per memoriam experientiam, per experientiam verò artem & ſcientiam acquirat, & quæ ſit inter hæc conſtituenda differentia, ibi. nu. 18. & 19. Sẽtẽtia verò Poli, quam Ariſtoteles hic affert ſcilicet, Experientia genuit artem, inexperientia fortuna] apud Platonem in Gorgia ſic habet, [Multæ quidem artes inſunt hominibus ex peritia peritè ad inuẽtæ. Peritia. n. efficit ut vita noſtra per artem incedat, imperitia vero ut p fortunã temere circumuagetur.] Quæ ſententia & verborũ ſignificatione, & ſenſu videtur ſatis diuerſa, verba tamẽ Ariſtotelis explicant nomina [peritia] & [imperitia] apud Platonẽ non tam latè ſumenda eſſe, quam in abſoluta ſignificatione præ ſe ferunt: peritia enim non ſolum de experientia, ſed etiam de arte dicitur, & ideo non propriè dici potuit, peritiam generare artem, niſi ratione experientiæ. Secunda vero pars illius ſententiæ melius videtur apud Platonẽ explicari, inexperientia enim non tam generat fortunam, quam fortunæ, & caſui hominem exponit.

5 An experientia ſit abſolute neceſſaria ad ſcientiarum principia cognoſcẽda, ibid. à nu. 20. vſq. ad 26.

6 Quo ſenſu dictum ſit ab Ariſtotele actiones omnes circa ſingularia verſari. Diſp. 34 ſect. 9.

Hic tamen circa textum Ariſtotelis obſeruare oportet eum aſſerere, medicum per ſe curare Socratem ſeu ſingularem hominẽ, per accidens vero hominem, & rationem inſinuat, quia accidit Socrati ut homo ſit utrumque vero habet difficultatem, quia Petrus nõ per accidens, ſed per ſe eſt homo. Quod ſi accidere ibi non ſignificet ex accidente conuenire, ſed abſolute inelle, ut Diuus Thoma exponit, non recte infert Ariſtoteles hominem per accidens curari. Neque etiam ſatisfacere videtur expoſitio alia, quam idem Diuus Thomas, & Alenſis afferunt, nimirum, quod licet Petro abſolute non accidat eſſe hominem, Petro tamen vt curato accidit, id enim non videtur verum, quia vt Petrus curari poſſit, neceſſe eſt quod ſit homo, non ergo medici curatio per accidens circa hominem exercetur, cum ex propria ratione ſua non poſſit circa aliam naturam fieri, ſicut viſio non ſit per accidens circa colorem,

etiam & ſemper neceſſarioque exercere debeant in ſingulari circa particularem colorem: nam ſicut color eſt obiectum uiſus, ita ſuo modo corpus humanum eſt obiectũ medicinæ. Reſpondet. Ariſtotelẽ non loqui de curatione abſolutè, & abſtractè, quo modo potius concipitur quàm exerceatur, ſed loq. de hac actione curandi ,ut in re exercetur: & hanc ait per accidens verſari circa hominem , non quia omnino hoc ei accidat, ſed quia nõ per ſe primo & quaſi adæquatè uerſetur circa hominem, ut ſic, ſed ut contractum ad hunc ſingularem hominem , ex cuius propria complexione , & affectione maximè pendet curatio. Vnde illud [per accidens,] idem eſſe uidetur quod [per aliud,] ſaltem ratione diſtinctum. uel eſt idem quod [per partem,] eo modo quo ſingulare eſt pars ſubiectiua ſpecifici totius: ſic enim totum quodammodo per accidens dicitur moueri ratione partis. Et iuxta hæc optimè quadrat expoſitio alterius propoſitionis, ſcilicet accidere Socrati quòd homo ſit , id eſt conuenire ei tanquam parti ſubiectiuæ contentæ ſub homine. Vel certè dici poteſt accidere eo modo quo inferior differentia accidit generi, id eſt, eſt iuxta rationem eius. ſic enim propriæ cõditiones individui ſunt extra rationem ſpeciei: quod ſatis eſt ut homo per accidens, id eſt per aliud ſanari dicatur. Quanquam in hoc ſenſu potius dicendum eſſet Socratem accidere homini quàm è conuerſo: tamen in re idem ſignificatum eſt, & eodem omnia tendunt, nimirum, ut intelligatur, actionem maxima ex parte pendere à conditionibus individui, quæ magis ſub experientiam quã ſub artem cadunt , & ideo artem ſine experientia expoſitam eſſe errori, & fortunæ , ut ſuperius dictum eſt.

2 An ſola ſcientia ſpeculatiua uel etiam practica, propter veritatis cognitionẽ appetatur. D.ſp. 1. ſect.6. num.27.28. 29.

3 Virum ſcientia Metaphiſicę ſit propter ſe maximè appetibilis ab homine. Diſp. 1.ſect.6 per totã.

Caput ſecundum Prooemij.

Exponitur fere totum hoc caput diſp. 1. ſect. 2.& 5.

Quæſt.1 Quidnam ſapientia ſit , & quot modis hæc uox uſurpetur. Diſp. 1 ſect.5 à nu.7.

2 Quomodo ſapientia res omnes, earumque cauſas, & principia contẽpletur. Diſp. 1 ſect. 2. per totam, & ſect. 4. nu. 11 & ſequentib. & ſect. 5. nu. 14. & 15.

3 An univerſaliſſima ſint nobis cognitu difficilima, Diſp. 1 ſect. 5. nu. 16. 17. 18. & 19.

4 An Metaphyſica ſcientias alias, præſertim Mathematicas, certitudine ſuperet, ibid. à nu. 20. uſque ad 24. & num. 30

5 An Metaphyſica ſeu ſapientia certior ſit quam habitus principiorum ibid. à nu. 25. vſque ad 29.

6 An Metaphyſica per omnes cauſas proprie demonſtret. Diſ 1. ſect. 5. nu. 33 34. & 35

7 An Metaphyſica cæteris ſcientijs aptior ſit ad docendum ibid nu. 32.

8 An Metaphyſica ſit ſciẽtia ſpeculatiua, quę ueritatis cognoſcendæ cauſa inquiritur. diſp. 1. ſect. 4. à princip. & ſect. 5. à principio.

9 An & quo modo ſapientia ſeu Metaphyſica imperet alijs ſcientijs ibid. 36.

10 An omnes ſcientiæ ſubalternẽtur Metaphyſicę, Diſp. 1. ſect. 5. nu. 39. 40. & 41.

11 An Metaphyſica ſimul ſit ſcientia & ſapiẽtia diſpu. 1. ſect. 5. per totam. & ſpecialiter nu. 41.

12 Quam ſit Metaphyſica ad alias ſcientias utilis ſect. 4. à nu. 3. vſque ad finem.

13 An & quomodo Metaphyſica demõſtret obiecta aliarum ſcientiarum, ibi nu. 5. 6. 7. & 8.

14 Quomodo Metaphyſica ad alias ſcientias comparetur ordine doctrinæ ibid. nu. 9.

15 Quomodo Metaphyſica prima principia demonſtret Diſ. 1. ſect. 4. nu. 11. 12. 17. 18. 19. 20. & 21.

16 Habitus principiorum quid ſit. ibid. nu. 15. & 16.

17 Tradatne Metaphyſica inſtrumẽta ſciendi an dialectica, quid ve in hoc munere ſit utrique proprium Diſp. 1. ſect. 4 à nu. 24. vſque ad finem.

18 Verum admiratio ex ignorantia oriatur. Hoc enim axioma ſolet ex hoc capite ſumi. ait enim Ariſtoteles [propter admirationem cæpiſſe homines philoſophari,] ut nimirũ acquiſitione ſcientiæ ignorationem depellerent. Oportet autem aduertere Ariſtotelem tantũ dixiſſe, [Qui dubitat & admiratur, plane ſe ignorare exiſtimat.] Duo itaq; coniunxit, dubitationem ſcilicet & admirationem: nõ ergo neceſſarium uidetur ut omnis qui admiratur, ignoret, ſed ſolum is qui dũ admiratur dubitat. Quod obiter notetur propter Chriſti admirationem quę licèt uera admiratio fuerit, non tamen fuit ex ignorantia profecta. ut latè declaraui tom. 1. 3. p. in commẽ. ar. 8. q. 15. D. Thomę, ex quo loco uera expoſitio ſeu potius limitatio illius axiomatis petenda eſt.

19 An expediat homini ſtudio ſapientiæ uacare. De hac quæſtione, quòd clariſſima ſit ſatis erit Ariſt. cõſulere, & quæ in laudem, & commendationem ſapiẽtiæ eo loco dicit, diligenter notare. Habet enim nõ nullas ſententias conſideratione dignas. Prima eſt [Diuina ſcientia ſeu contemplatio de Deo, quæ ſapientia dicitur, maximè libera eſt, ideoque in humana natura, quæ multis modis ſerua eſt, perfecta eſſe non poteſt, ſed ſolus Deus honorem ſuum ſibi uendicat.] Oportet autem aduertere, afferre Ariſt. hoc ultimum dictũ ex quodam Simonide, & ſignificare ut D. Tho, Boetius, & alii interpretantur, illũ ſenſiſſe nõ debere hominem diuinam quærere ſapiẽtiã, quia nõ congruit naturę eius, ſed ſolius Dei. Et id (inquit Ariſt.) ſi, ut Poetæ aiunt, in Deũ cadere poteſt inuidia, maxime inuidere hominib. hanc diuinam ſapiẽtiã quærentibus, Cui cõſonat illud Socratis, [Quæ ſupra nos, nihil ad nos.] Facit etiã conſilium ſapientis, [Altiora te ne quæſieris.] At verò meritò Philoſophus dictum illud in eo ſenſu reprehẽdit, uel potius, ut Aphrodiſeus exponit, ita ſententiam illam intelligit ac moderatũ, ut Deus ſolus hanc ſapientiam exactè ac perfectè poſſidere credatur. Ex quo non ſequitur hominem nõ debere ſtudio ſapientiæ uacare, ſed potius ſequitur cum maximè ac totis uiribus debere hanc ſapientiam quærere, ut Deo ſimilis ſiat quantum potuerit. Et hoc eſt quod ſub diſiunctione inferius Ariſtot. ait, Et eã,] ſcilicet ſapientiam, [aut ſolus ipſe Deus, aut maxime habet.] Ideoque negat hominem quærẽtẽ hãc ſcientiam eſſe Deo inuiſum, tum quia diuinitas inuida eſſe non poteſt, tum etiam quia alias infelix eſſet homo qui hanc ſcientiã aſſequeretur. Quæ. n. maior infelicitas quàm habere Deum aduerſarium, & propriis commodis inuidentem? Abſurdũ autẽ eſt dicere, ſapiẽtes, ſine eo q ſapiẽtes ſunt eſſe infelices, cũ in ſapiẽtia potius hominis felicitas & præſtãtia cõſiſtat. Et in eandẽ ſententiã idẽ Philoſoph. 10. Et hic c.7. reprẽhẽdit dicẽtes, oportere nos cũ ſimus homines, humana ſapere, & mortalia, cũ ſimus mortales, Ipſe uero ait, oportere nos, quoad fieri poſſit, à mortalitate vendicare, atque omnia facere, [ut ei noſtri parti q̃ in nobis eſt optima, id eſt mẽti, cõuenienter viuamus]& c.8. ſubdit , eũ q ſic uiuit, & ſapientiã colit, eſſe Deo chariſſimũ, & ab eo maxime honorari & remunerari. Hæc aũt intelligẽda ſũt de his qui ſobriè & pro captu ſuo diuinã ſapiẽtiam

quærunt:

quærunt;nam qui ratione aut iudicio ſuo diuinita tem comprehendere aut meteri volunt, hi ſine dubio Deo ſunt inuiſi. Quibus conſulit ſapiens, ne altiora ſe quærât; quia, vt alibi dixit, [Scrutator maieſtatis opprimetur à gloria.] Nõ quia Deus illi inuideat, ſed quia temeritatis, & ſuperbiæ eius eſt vltor. Quod ſi hæc, quæ Ariſtoteles dixit de naturali ſapientia uera ſunt, vt reuera ſunt, multò altiori ratione in ſupernaturalem ac diuinam contemplationem conueniont, quæ hominea reddit penè diuinos, & à corporis ſeruitute quodãmodo liberoa, atque immunes. ſed de hoc aliàs.

20 An hæc ſcientia diſſerat de Deo, vt de obiecto, an ſolum ut de principio, & cauſa omnium rerum. Diſput 1. ſect. 1. ànu. 7. Quomodo autem iuxta rationem naturalem verum ſit Deum eſſe principiũ, & cauſam rerum omniũ, & habere in ſe quidquid eſt perfectionis & excellentiæ, & nulli inuidere, ſed omnibus bene facere; ſolumque ipſum ſe perfectè cognoſcere ac ſapere (hęc enim omnia Ariſtot. de Deo indicat) tractatur latè in Diſp. 30. & 31. quæ ſunt de naturali cognitione Dei.

Caput tertium.

De varijs opinionibus antiquorum Philoſophorum circa rerum principia.

Quæſt. 1. Quot ſint cauſę rerum naturalium; hęc circa lib. 1. tractatur latè a Diſp 12. per plurea.

2 Quæ fuerint antiquorum opiniones de rerum principijs. ibid. diſp. 13. ſect. 2 & 3.

3 An idem poſſit ſe ipſum mouere, latè diſput. 18. ſect. 4. per totam, Hoc autem loco verba Ariſtotelis ſunt, [Neque id quod ſubiicitur, ſuam ipſioa mutationem efficit;] quæ in fine dictæ ſectionis exponuntur,

4 Verum ſit euidens ordinem huius vniuerſi nõ caſu, ſed ex intẽtione alicuius agentis eſſe inſtitutũ; latè diſp. 30. ſect. 2. & nonnulla diſput. 23. ſect. 1. Verba autem Ariſtotelis hoc loco ſunt valde notãda. [Neque æquum eſt] (inquit) [tantã rem] (ſcilicet ordinem vniuerſi) [caſui & fortunę tribuere. Itaque qui mentem, quemadmodum in animantibus, ſic in natura, cauſam tum mundi, tum etiam totius ordinis eſſe dixit; is præ ſuperioribus temere loquentibus quaſi ſobrius viſus eſt;] ſic etiã apud Platonem in Phędone loquitur. Socrates in hoc valde Anaxagoram laudans quod dixerit, [Mentẽ omnia exornare, omniumque cauſam eſſe.] Comparatio autẽ illa quæ ſit cum animantibus, dupliciter intelligi poteſt, primò vt per animalia quaſi per antonomaſiã homines intelligantur, vt ex paruo ad magnum mundum argumentũ fiat. Secundo poteſt generatim ſumi pro animantibus omnibus, in quibus compoſitio, & ordinatio membrorum omnium tam eſt artificioſa, vt pro comperto habuerint cordatiores Philoſophi fieri non poſſe ſine autore mẽte prædito. Ex quo ſumitur argumentum ad probãdum, maiori ratione id exiſtimandum eſſe de toto vniuerſo, in quo omnia ſunt ita compoſita & ordinata, vt ea ratione tanquam vnum animal à multis etiam Philoſophis appellatum ſit, vt notauit Albert. in principio Metaphyſ. tract. 3. c. 3.

Caput quartum.

De eiſdem opinionibus.

1 Hoc capnoua non occurrit quæſtio. Adnotetur ſolum confirmare hoc loco Ariſtotelem quæ ſuperiori capite opin. 4. de Mente & mundi opifice dixerat, & adducto pulcherrimo exemplo antiquos Philoſophos, qui eam veritatem agnouerant, ſimul laudare & reprehendere [Quemadmodum] (inquit) [inexercitati in pugna faciunt, ij enim cum in omnem partem feruntur, inſignes plagas perſæpe inferunt; verum neque illi ex arte faciunt, neq; hi videntur, ea quæ dicunt, ſcientia tenere.

Caput quintum, & ſextum.

De eadem re.

Quæſt. Prima. Peculiaris quęſtio poſſet circa hęc capita tractari de opinione Platonis, quoniam illa celebrior eſt, an ſcilicet ideas poſuerit eo modo quo illi Ariſtoteles attribuit; & an eo ſenſu rectè impugnetur ab Ariſtotele; præſertim cum infert hic cap 6. abſtuliſſe efficientiam ideis, ponendo illas immobiles. De hac verò re dictum eſt tractando de vniuerſalibus. Diſp. 5. & de cauſa exemplari. Diſput 25. & de efficientia intelligentiarum, Diſp. 35. ſect. vltima,

Secunda quæſtio hic eſſe poteſt circa finem ca. 6. an præter quatuor cauſarum genera ponenda ſit exẽplaris, vel alia, tractatur diſp. 25. ſect. 2. & tangitur diſp. 12. ſect. vltima.

Caput ſeptimum.

Impugnantur veterum opiniones.

1 Circa hoc capitulũ duo vel tria potiſſimum poſſunt inquiri. Primam an rationes Ariſtotelis contra antiquoa Philoſophos, pręſertim contra Platonicos, efficaces ſint, Secundum, an quæ de numeris, & magnitudinibus Ariſtot. capit. 7. tractat, vera ſint. Tertium, an forma ſit tota quidditas rerum materialium, vt Ariſtot. hic capit. 7. text. 51. ſignificat. Sed primam quæſtionem omittendam cenſui, tum quod opiniones illę antiquorum Philoſophorum, prout ab Ariſtotele tractantur, antiquatæ iã ſint, & prorſus à Philoſophia relegatę; tum etiam quod in illis rationibus nihil Philoſophus attigit quod ad alias res cognoſcendas aliquid vtilitatis afferre poſſit; & ideò utile reputo in illis rationibus, aut explicãdis, aut defendendis immorari, ſed legantur expoſitores, & præſertim Fonſeca, cuius tranſlatio tam eſt elegans & dilucida, vt ferè ſine expoſitore à quouis intelligi poſſit. Secunda quæſtio multas amplectitur, quę à nobis tractantur in diſputationibus de quantitate, quæ ſunt 40. & 41. Tertia tractatur diſp. 36. ſect. 1.

LIBER SECVNDVS.

Metaphyſicæ.

De hoc libro uaria ſunt expoſitorũ placita, quia nõ videtur cæteria cohærere, quibus omiſſis, pars quędam proęmij, vel quoddam eius additam entum mihi eſſe videtur. Idque ſumo ex ipſo Ariſtotele lib. 3. text. 2. vbi ſe ſe rẽferens ad ea, quę in hoc libro dixerat, ait, [In ijs quę proęmij loco dicta ſũt.] Nam quia in proœmio Ariſtoteles dixerat hãc ſciẽtiam potiſſimum contemplari veritatem, & poſtea oſtenderat quantum priores Philoſophi in illius

inueſtigatione errauerint, hoc loco iterum aperire voluit difficultatẽ, quæ in veritatis inueſtigatione ineſt, & quis modus in ea tenendus ſit, & quo principio, vel fundamento vtendum nobis ſit, ne fruſtra laboremus.

Caput primum.

Difficile eſſe veritatem inuenire quam hæc ſapientia inquirit.

Quæſt. prima. Vtrum pro dignitate veritatem aſſequi ſit homini non ſolum difficile, ſed etiam impoſſibile. Hæc quæſtio magis Theologica eſt, quàm Metaphyſica: tractarique ſolet à Theologis in principio doctrinæ de gratia Dei. Proponit vero eam Ariſtoteles in principio huius Capitis, & ſatis cõſentanee ad doctrinam Catholicã eam definit. Abſolutè enim negat poſſe quemquam hominum pro dignitate veritatem aſſequi. Quid autem ſignificet eum ait, [pro dignitate,] intelligi poteſt ex eo, qđ ſubdit inferius, cognitionem veritatis ex parte eſſe facilem, quia iuxta vetus prouerbium, [Ecquis ab oſtio aberrett] id eſt; vt Diuus Thomas, & Auerroes exponunt, quis non facile aſſequatur principia, quæ ſunt veluti oſtium, & ianua veritatis inueniendæ? vel, vt exponit Alexander, quis non aſſequatur ſaltem ea quæ facilia ſunt? Sicut enim iaculator, ſi ei totum oſtium in ſcopum proponatur, non errat propter facilitatem attingendi, ita veritates aliquas, & faciles aſſequi poſſumus, non tamẽ omnes. Vnde ſubdit Ariſtoteles, [Quòd autem totum, & partem,] id eſt principia, & concluſiones, [habere non poſſumus,] ſcilicet integrè, & ſine errore.] id eius difficultatem declarat: [Vbi etiam per [totum & partem] intelligere poſſumus, quod Theologi aiunt, ſingulas veritates, aut omnium collectionem. Veritatẽ ergo pro dignitate aſſequi, eſt totum, & partem cognoſcere: hoc eſt non vnam tantum, vel alteram veritatem, ſed omnes abſque errore. Quem ſenſum fortaſſe Ariſtoteles ipſe nõ omnino eſt aſſecutus, tamen, cum naturali ductus lumine hominis imbecillitatem ad veritatem contemplandam ſibi obſtare, illis verbis eam declarauit, quæ rem ipſam comprehenderent, & cum Catholica doctrina conſentirent. Et hoc ipſum confirmat indicíũ aliud, quo vtitur, nimirum, [Quia ſinguli eorum qui veritatem inquirunt, parum ad eã conferunt; ex omnibus vero in vnum congeſtis magnitudo quædam exiſtit.] Vbi etiam obſeruatione dignum eſt, non dixiſſe vnam perfectam, & exactã veritatis cognitionem ex omnibus confici, ſed ſolum magnitudinem quandam: quia venera quod vnuſquiſque, ſua induſtria inuenire poteſt, vel nihil, vel parũ eſt. Quòd vero omnes ſimul, aut vnuſquiſque aliorum laboribus, & induſtria, adiutus ſcire valet, aliquid maius eſt, non tamen perfectum, nec omnibus erroribus liberum: & ideo abſolute eſt homini impoſſibile humanis viribus pro dignitate veritatem contemplari. Quid vero in hoc per diuinam gratiam poſſit altioris contemplationis eſt, & ideo de hac quæſtione pro loci opportunitate hæc ſunt ſatis.

2 Vnde oriatur difficultas quæ in cognitione veritatis humanæ accidit, tractatur late diſp. 9. ſect. 2. à nu. 10. vſque ad finem.

3 An prima principia ſint naturaliter nota. Hæc quæſtio implicitè, tantum ab Ariſtotele tangitur, quare immerito hic diſputatur, eam verò pro huius doctrinæ opportunitate attigimus diſp. 1. ſect. 6. & diſp. 2. ſect. 3. in principio.

4 An poſſimus in hac vita quidditatiuè cognoſcere res actu, & maximè intelligibiles, ſubſtantias ſcilicet ſeparatas. diſp. 35. ſect. 2. latè.

5 An ſcientia ſpeculatiua, & practica differant ex fine, quòd illa in contemplatione veritatis ſiſtat: hæc ad opus illam referat: ideoque illa cauſam veritatis per ſe inquirat, cum non ſit abſoluta ſcientia veritatis ſine cauſa; hæc vero ſolum cauſam inueſtiget, quantum ad opus confert; de hac re aliqua tacta ſunt diſp. 1. plura in 44. quæ eſt de habitibus.

6 Quis ſit verus ſenſus illius pronuntiati, [Quod cæteris eſt, cauſa vt talia ſint, ipſum eſt maximè tale.] Ex hoc loco elici ſolet alio modo hoc axioma, videlicet, [Quod eſt maximè tale, cæteris eſt cauſa vt ſint talia.] Ita refert hoc principiũ D. Thom. 1. par. quæſt. 2. articul. tertio. rat. 4. & quæſt. 44. articul. 1. & lib. 1. contra Gent. cap. 13. quibus locis Caiet. & Ferrar. in hoc ſenſu illud defendunt, & Capreol. in 2. diſtin. 14. quæſtione 1. artic. 3. in fine, & lat. in 1. diſtin. 3. quæſtione 1. Ab Ariſtotele autem non profertur niſi, vt à nobis propoſitum eſt, & in rigore vnum ex alio non ſequitur, quia propoſitio vniuerſalis affirmatiua non conuertitur ſimpliciter. Quod autem hæc ſit mens Ariſtotelis; patet, tum ex verbis, tum ex contextu, ac intentione Philoſophi. Concludere enim intendit ſcientiam hãc eſſe de rebus maximè veris, quia diſſerit de primis cauſis, & principiis veritatis cæterarum rerũ. quod autem eſt veritatis in aliis rebus, eſt in ſe maximè verum, quia vnumquodque maximè tale eſt, quod cæteris eſt cauſa, vt talia ſint. Atque hoc modo explicatum axioma coincidit cum illo propoſito lib. primo, Poſter. cap. 2. [Propter quod vnumquodque tale, & illud magis;] hic verò explicatius dicitur, cauſam debere eſſe talem, ut in nomine, & ratione cum effectibus conueniat: quod Scotus exponit de vniuoca conuenientia, ſatis vero eſt, ſi de ſimilitudine rationis formalis, ſeu eiuſdem conceptus obiectiui intelligatur, vt latius tradetur à nobis infra explicando analogiam entis Diſp. 28. ſect. 3. At quo hoc modo exponunt illud pronuntiatum hoc loco fere omnes expoſitores. Alexand. Comment. & Diuus Thomas, de quo plura tractatur infrà diſputa. 29. ſect.

Caput ſecundum.

Non dari proceſſum in infinitum in ſpecie aut numero cauſarum.

Tractatum hunc inſeruit hoc loco Philoſophus, tum vt oſtenderet veritatis cognitionem, quæ ex cauſarum notitia pendet, etſi difficilis ſit; non tamen eſſe impoſſibilem. tum etiam, vt oſtenderet dari primas rerum cauſas, circa quas dixerat hanc ſapientiam verſari. Quia verò materia ad diſputationem de cauſis ſpectat, in diſputationibus de cauſis omnes quæſtiones nos inſeruimus quæ hic deſiderari poſſent. Vide Ariſt. lib. 2 Phyſ. ſic. cap. 3. & lib. 8 cap. & lib. 2 Poſter. cap. 16. 17 & c. & lib. 1 Eth. ca. 1 Auic. 8. ſuæ Metaph.

1 Quæſt. 1. Vtrum genera ſeu ſpecies cauſarum, ſint in aliquo definito numero. Diſput. 12. ſect. 3. per totam.

2 Verum in cauſis materialibus detur progreſſus in infinitum, vel in aliqua prima materia ſiſtendum ſit diſput. 15. ſect. 6. à nu. 67. vſque ad finem ſectionis.

3 Verum

Digitized by Google

3 Vtrum in cauſis formalibus phyſicis detur proceſſus in infinitum. Diſp. 15 ſect. 6. nu. 16.

4 Vtrum in cauſis formalibus Metaphyſicis ſeu in prædicatis quidditatiuis detur proceſſus in infinitum. Diſp. 15. ſect. 7. à num. 19. vſque ad finem ſectionis.

5 Vtrum prædicata eſſentialia eiuſdem rei differãt formaliter ex natura rei vel ſola ratione. Diſp. 5. ſectio. 2 nume. 6. & Diſput. 6. ſectio. 2. & latius in ſect. 5.

6 Vtrum dari poſſit proceſſus in infinitum in cauſis efficientibus tam per ſe, quam per accidens ſubordinatis. Diſp. 29. ſect. 2. à nu. 25. vſque ad 40.

7 Vtrum dari poſſit proceſſus in infinitum in cauſis finalibus. Diſp. 24. ſect. 1.

8 Vtrum infinitum cadat ſub ſcientiam ita, vt exactè cognoſci poſſit. Hæc quæſtio ſolet hoc loco tractari occaſione verborum Ariſtot. tex. 11. [Cognitio quoque ipſa euertitur: quæ enim hoc pacto infinita ſunt, quo modo intelligi poſſunt?] & tex. 15. [Id autem quod additione infinitum eſt, tempore finito percurri nequit.] Iuxta quæ poſteriora verba, priora ſunt exponenda, vel limitanda, & ita quæſtio non habet difficultatem. Tractari enim poteſt aut de ente infinito ſimpliciter, & in tota entis latitudine, aut de infinito creato, & ſecundum quid. Item ſermo eſſe poteſt vel de intellectu increato, vel de quouis creato, vel ſpecialiter de humano, de quo ſolo Ariſt. locutus eſt. Ac denique poteſt quæſtio eſſe de cognitione quacunque etiam confuſa & imperfecta, vel de cognitione perfecta diſtincta, de qua ſimiliter Ariſtoteles eſt locutus.

De ente igitur infinito, qualis eſt ſolus Deus, tractamus latè diſput. 30. ſect. 11. & ſeq. vbi declaramus quo modo Deus, cum ſe ipſum comprehendat, inuiſibilis ſit, & incomprehenſibilis omni creaturæ. De ente autem creato, cum verius exiſtimemus eſſe impoſſibile dari ens creatum actu infinitum in quacunque ratione, id eſt, tam in intẽſione, quam magnitudine, aut multitudine, conſequenter conſtat huiuſmodi infinitum cognoſci non poſſe vera ac diſtincta cognitione. Nã id quod non clauditur ſub latitudine entis, ex ſe non eſt verum nec intelligibile: hoc autem infinitum, cũ ſit impoſſibile, non clauditur ſub latitudine entis: nõ eſt ergo propriè cognoſcibile, cũ hæc ſit proprietas conſequẽs rationem entis: ſed ſolum per ens finitum adiũcta negatione limitationis, aut termini, cõcipi aut excogitari poteſt, vt impoſſibile. Poſita verò contraria hypotheſi, nimirum hoc infinitum eſſe poſſibile, dicendum eſſet ab intellectu diuino facillimè cognoſci ac comprehẽdi poſſe, cum ſit infinitæ virtutis, longè eminentioris. De intellectu autẽ creato non poteſt ferri vniuerſale iudicium, quia nec tanta vis intelligendi conuenit neceſſariò omni intellectui creato, neq; etiam omni intellectui repugnat. vnde intellectus humanus cũ ſit imperfectiſſimus omnium, tantam uirtutem non habet; angelicus verò, ut opinor, illam habere poteſt, quia eius virtus eſt ordinis ſuperioris, & abſtractiori ac ſubtiliori modo intelligit.

Quocirca eſto non poſſit dari in rebus ens creatum, actu infinitum, poteſt tamen in infinitum augeri, vel in intenſione, vel in magnitudine, vel in multitudine, totumque illud augmentum poteſt ſimul, vno intuitu cognoſci, quod de intellectu diuino certiſſimum eſt, vt prædicta diſp. 30. ſect. 15. oſtendimus. De intellectu autem creato vidente clarè diuinam eſſentiam, & creaturas in ipſa, id etiam frequentius admittunt Theologi, & meritò, vt tractaui tomo 1. 3. par. diſp. 26. ſect. 2. & 3. Extra illam autem viſionem nonnulli id negant de cognitione infiniti in ſe ipſo, quam Theologi vocant in proprio genere. Exiſtimo tamen non repugnare, non ſolum per cognitionem eleuatam, & ſupernaturalem, vt de ſcientia infuſa animæ Chriſti prædicto loco 3. p. tractaui, ſed etiam propria, & naturali vi alicuius intellectus creati; præſertim ſi non ſit ſermo de tota collectione infinita creaturarum poſſibilium, ſed in aliqua determinata ratione. Nam, vt dicebam, licèt neceſſe non ſit omnem intellectum creatum habere tãtam uirtutem; & ideo nec intellectus humanus, nec fortè inferiores Angeli illam habeant, tamen non excedit totum ordinem intellectus creati, quia non eſt neceſſaria ad hanc cognitionem virtus infinita ſimpliciter, nec infinita perfectio in genere entis, ſed ſufficit virtus finita ſuperioris ſpeciei, & rationis.

Neque obſtat quod uirtus finita quò uerſatur circa plura, eo minuatur in ſingulis, ut ea ratione uideatur non poſſe ſingula perfectè cognoſcere ſi infinita ſint. Illud. n. axioma intelligendum eſt, quando illa plura talia ſunt, ut ſingula adæquent uirtutem potẽtiæ, & ideo multitudo illorum excedat talem uirtutem, quando uerò omnia comprehenduntur ſub una adæquata ratione, & virtute talis potẽtiæ, non eſt neceſſe ita minui cognitionem, & attentionem ut non poſſint exactè ſingula cognoſci, & omnia ſimul, quia tunc cenſentur cognoſci per modũ unius. Atque ad hunc modum dicunt Theologi, & attingemus infrà, ſuperiores Angelos per unã ſpeciem intelligibilem ſimul cognoſcere plura genera uel ſpecies rerum exactè, & ſufficienter cognoſcendo ſingulas. Et pari ratione tam perfectus poteſt eſſe Angelus, ut una ſpecie, & uno intuitu cognoſcat aliquã rerum multitudinem infinitam (ut aiunt) ſyncategorematicè ſub aliquo certo genere uel ſpecie contentam, quia hoc non requirit in cognoſcente infinitatem ſimpliciter, ſed ſolum ſecũdum quid, ſeu eminentiam ſuperioris rationis.

Dixi autem ſemper [uno intuitu,] quia ſucceſſiuè impoſſibile eſt huiuſmodi infinitum cognoſci ita, ut exhauriatur, quia impoſſibile eſt, ſucceſſiuè numerando, exhaurire infinitum, aliàs numeraretur ſucceſſiuè totum quod innumerabile eſt, & perueniretur ad finem eius quod infinitũ eſt, quod inuoluit apertam repugnantiam contra rationem ipſius infiniti, ut conſtat ex 3. Phyſic. c. 7. Atque hac de cauſa, quia homines non ſimul, ſed paulatim rerum cauſas cognoſcunt, pro eodem duxit Ariſtot. abſolutè prius inferre, cognitionem rei per infinitas cauſas eſſe homini impoſſibilem, & poſtea quod ſit impoſſibile cognoſcere infinitas cauſas. Maximè cum ea ſucceſſio ſolum tempore finito duret in quolibet homine. veruntamen non ſolum in intellectu humano, ſed etiam in diuino id neceſſe habet, quia hæc repugnantia non oritur ex defectu virtutis intellectiuæ, ſed ex ipſa natura infiniti, quæ in hoc conſiſtit, ut ſucceſſiuè pertranſiri non poſſit: Præcipuè cum ſucceſſio ſemper eſſe debeat in re actu finita, quod ex parte unius extremi, ſcilicet poſterioris, ſeu termini deſitionis omnes admittunt, & eſt per ſe euidens, quia in eo ſemper finitur ſucceſſio, ex parte uerò alterius extremi anterioris, ſeu inceptionis, multi aliter ſentiunt; at ego id etiam uerum eſſe opinor, quia exiſtimo non poſſe eſſe realem ſucceſſionem, ſiue continuam, ſiue diſcretam, quæ principio careat, & æterna ſit, ut infra attingã. diſp. 29. ſect. 1. & diſp. 30. ſect. 5. Hac ergo rõne vniuerſè & abſq; limitatione verũ eſt nõ poſſe infinitũ ſucceſſiuè cognoſci, quod hoc loco Lege Fonſecam lib. 2. Metaph. c. 2. q. 2.

Digitized by Google

Ariſtot. præcipuè intendit. Neque contra hoc difficultas alicuius momenti occurrit.

Caput tertium.

De modo & ordine in ueritate indaganda ſeruando.

Cùm dixiſſet Philoſophus ueritatis cognitionem eſſe difficilem, non uero impoſſibilem, hic declarat quis modus in ea inquirenda tenẽdus ſit, & quę impedimenta vitanda, eſtque eius ſententia perſpicua, circa quam pauca interrogari poſſunt.

Quæſt. 1. Verum diſcendi ratio conſuetudini ſit accommodanda, tractatur hęc quæſtio ſufficienter in textu. Vbi primum declarat tantam eſſe conſuetudinis uim, ut ſæpe ratione illius veris præferantur fabuloſa: & quæ præter conſuetudinem ſunt, ſtatim peregrina iudicentur. Vnde fit ut propter varias conſuetudines, diuerſas etiam diſcendi rationes homines appetant, alii enim coniecturis, alii exemplis, alii teſtimoniis, alij uero exquiſitis rationibus delectantur. Ex quo tacitè concludere uidetur Ariſt. non poſſe regulam certam ex conſuetudine ſumi, ſed addiſcẽtem debere inſtitui, ut iuxta rei exigentiam, unamquamque inquirat & approbet.

Vbi duo obſeruare oportet, vnum eſt non eſſe idem iudicium ferendum de omni conſuetudine, quędã enim eſt praua & præter rationem, ut eorum qui conſueuerunt, rerum omnium ęqualem demõſtrationem petere, vel è contrario eorum, qui ea tantum credenda putant, quæ inueniunt in autoribus ſibi familiaribus, & reliqua omnia ut noua, & inſolita ſtatim reijciunt. Quos oporteret Philoſophi verba libr. 1. Ethic. cap. 6. attente legere & perpẽdere [Melius] (inquit) [forſitan, & oportere uidebitur, ſua quoque, præſertim Philoſophos pro veritatis ſalute refellere, nam cum ambo ſint amici ſanctum eſt honori ueritatem præferre.] Itaque quando conſuetudo huiuſmodi eſt, non eſt illi ratio docendi accommodanda, ſed potius ipſa rationis efficacitate ſuperanda eſt, aut moderanda. Aliquando uero conſuetudo eſt optima, & accommodata ſanæ doctrinæ, & tunc optimum conſilium eſt, diſcendi rationem cõſuetudini accommodari, quia, vt Ari. hic ait, quod conſuetum eſt, ſemper eſt notius, diſcẽdi autẽ ratio à notioribus quoad fieri poſſit, ſumenda eſt. Conſuetudo etiã altera natura cẽſetur, quæ uerò magis ſunt naturæ cõſentanea, facilius addiſcũtur. Vt igitur Ari. ait 2. Ethi. c. 1. 7 [Non parum, ſed plurimum, quin potius totũ refert, ut ſic vel non ſic homines ab adoleſcentia conſueſcant.] Quod non ſolum in moribus, ſed etiã in ſcientia addiſcenda verum eſt.

Alterum notandum eſt, non ſolum ex conſuetudine, ſed ex naturali ingenio ac peculiari cuiuſque cõſtitutione oriri, ut alij aliter diſcere aut docere appetant, ut hic recte Fonſeca notauit. Et quando ex hoc capite oritur, ut diſciplina aliter quam debeat tractetur, difficilius eſt naturã corrigere aut mutare, ut per ſe conſtat.

2 Quo ſenſu dictum ab Ariſtotele ſit, [Abſurdum eſt ſcientiam ſimul, & modum ſcientiæ quærere.] Omnes fere interpretes per modum ſciendi dialecticam intelligunt, vnde ſumunt aliqui occaſionem tractandi hoc loco de natura dialecticæ, an ſcilicet ſcientia ſit, & an neceſſaria ad alias ſcientias, quoniam Ariſtoteles in prædictis uerbis uidetur eam à ſcientia diſtinguere, & docere ante ſcientiam præmitti debere. Veruntamen has quæſtiones in ipſam dialecticam reijciendas cenſeo, & ſupponendum, doctrinam propriam dialecticæ, quam dialecticam docentem uocant, eſſe ueram ſcientiam. Procedit enim ex principiis euidentibus ad demonſtrandas concluſiones ſuas, interdum à poſteriori ſeu ab impoſſibili, interdũ etiam per propriam cauſam ut ex diſcurſu illius doctrinæ ſatis conſtat. Tamen quia tota illa doctrina eo tendit, ut modum ſciendi doceat, quamuis illum demonſtratiue doceat, ex fine appellata eſt ab Ariſtotele modus ſciendi, & ab aliis ſcientiis diſtincta, quę tantum ſcientiæ ſunt, & modum ſciẽdi non demonſtrant, ſed tantum participant ipſum a dialectica.

Dicens, ergo ſaltem in dialectica ipſa non erit abſurdum, ſimul quærere ſcientiam, & modum ſciendi. Reſpondetur concedendo ſequelam, quia in illa ſcientia modus ſciendi latè ac generatim ſumptus inquiritur ut finis, ſeu ut obiectum cognoſcendum, ſcientia verò ipſa, inquiritur, vt forma & perfectio tali ſtudio obtinenda. In aliis uerò ſcientiis cum modus ſciendi non quæratur vt obiectum aut finis, debet ſupponi ut inſtrumẽtũ deſeruiens ad ſciẽtiam obtinendã, ideoque in aliis ſciẽtiis abſurdũ & operoſum eſſet ſimul inquirere ſciẽtiam & ſciendi modum, & de illis, ut dixi, locutus eſt Ariſtoteles.

Quod uero in dialectica non ſit impoſſibile ſimul inquirere modum ſciendi & ſcientiam, ratio eſt, quia intellectus reflectitur in ſe ipſum, & ita dũ in ſuiſmet actibus modum inquirit, quo aptè ad ſciẽtiã acquirendam diſponatur, hanc ipſam formam, ſeu diſpoſitionẽ ſuorum actuum per proprias cauſas inueſtigat, & in eis demonſtrãdis eandem diſpoſitionem ſeu ratiocinandi modum tenet, atque ita inquiſitione & oſtenſione illius modi ſciendi modũ ſcientiæ ſeruat, & ita ſimul ſcientiam acquirit. Ad quod etiã iuuatur naturali dialectica, quæ in homine eſt principium omnis ſcientiæ, quantum ad formã, & modum diſcurrendi. Denique ideo ſpecialiter in Dialectica hoc non abſurdum, quia non poteſt aliter fieri, nec ante illã ſupponi poteſt alius ſciendi modus acquiſitus, nec procedi debet in infinitũ, ſed ſiſtendum eſt in forma quæ ſimul ſit quod & quo, id eſt ſcientia & modus ſciendi.

Addi denique poteſt, præter dialecticã quæ generalis eſt omnibus ſcientijs, eſſe in vnaquaque ſcientia peculiarem ac proprium procedendi modum, qui etiam modus ſciẽdi appellari poteſt. Quo ſenſu diſtinxit Auerroes logicam communem, & propriam unicuique ſcientiæ, ut Alex. Alenſ. hic notauit, modum enim illum proprium ſciendi, appellauit propriam logicam, eſt enim applicatio quædã dialecticæ, vel alicuius partis eius. Et hic etiã modus ſciendi in ſingulis ſciẽtijs præmittẽdus eſt ne confuſe procedatur, ut tetigit etiam Ariſtot. 1. de partibus animal. cap. 1. & li. 1. Ethic. c. 3. & in phyſica, alijque fere ſciẽtijs obſeruat. Et hoc etiã in tradenda Dialectica fere ab omnibus autoribus ſeruatur, ut in principio perfunctorie & abſque exacta demonſtratione uiam ſciendi præparent, poſtea uero per ipſam dialecticam, ſciendi modum demonſtratiue perficiant. 3

Quæſt. 3. Verum in omnibus ſcientiis ęqualis ſit certitudo uel euidentia. Hæc quæſtio mouetur occaſione uerborum Ariſtot. text. 16. [Mathematicorum accurata docendi ratio non in omnibus poſtulanda eſt.] Quæ ferè repetit infrà lib. 6. cap. 1. & ſimilia habet lib. 1. Eth. cap. 3. & 7. Et in genere quomodo in certitudine poſſit eſſe inæqualitas

tas

tas tractatur in lib. 1 Poſteriorum, quamuis Theologi exactius id edifferant in materia de fide, in præſenti verò de gradu certitudinis metaphyſicę comparatæ ad mathematicam, & phyſicam comparatæ ad mathematicam, & phyſicam differimus infra diſput. 1. ſect. 5 numero 2. ſequentibus.

Quæſt. 4. An omnis res naturalis habeat materiam, & ponitur propter particula illam [fortaſſe,] quam ponit Ariſt. tex. 16 dicens, [Fortaſſe omnis natura materiam] habet ubi nomine naturæ res naturales & motui phyſico ſubiectas intelligit iuxta phraſim ſuam, vt patet ex lib. 12. cap. 7. & alijs locis. Putant aliqui ergo adhibuiſſe Ariſt. illam particula [fortaſſe] quod non crederet cœlos habere materiam. Sed facilius dici poteſt eam potuiſſe, quia exiſtimabat eos habere materiam, licet non cum tanta certitudine ſicut de alijs naturalibus rebus. Vel certè eam adhibuit quia materiam cœlorum alterius rationis eſt. Verius tamen exiſtimo nullum eſſe in ea voce myſterium, ſed eſſe morem Ariſto. ita loqui modeſtiæ cauſa, quando ex profeſſo rem non diſputat. Itaque illa quæſtio parum eſt hoc loco neceſſaria, tractatur autem infra diſp. 13. ſect. 10. & 11.

Quæſt. 5. An ſit vna ſcientia rerum omnium vel plures. Hanc attigit Philoſophus in vltimis verbis huius capitis, & pro huius ſcientiæ opportunitate diſſeritur Diſp. 1. ſect. 2 & 3.

Quæſt. 6. An metaphyſica ante vel poſt alias ſcientias addiſcenda ſit. Tangitur ab Ariſt. ibidem, expeditur breuiter Diſp. 1. ſect. 4. num. 10.

LIBER TERTIVS Metaphyſicæ.

Dubitationes omnes quæ in hac ſcientia occurrunt, ſummatim continens.

Solent expoſitores inquirere cur Ariſt. hoc loco in quæſtionibus proponendis abſque earum reſolutione integrum librum conſumpſerit. Exiſtimo tamē id feciſſe ad exaggerandum huius doctrinæ difficultatem, & vtilitatem, & fortaſſe ad excitandum lectori deſiderium inquirendi ſcientiam, in qua tot dubia expediuntur, & propter alias rationes quas ipſe attigit cap. 1. & ſunt in eo ſatis perſpicuæ. Proponit ergo Ariſtoteles in primo capite varias quęſtiones in cæteris vero rationes dubitādi in vtramque partem affert, nihil autem definit. Et in proponendis his quæſtionibus nullam fere methodum, vel certum ordinem ſeruat, ſed prout in mentē veniebāt, ita eas effudiſſe videtur. Quod ideo moneo, ne quis putet teneri nos, aut rationem illius ordinis reddere, aut illum ſeruare, cum de his quæſtionibus diſputauerimus. Ob vtramque ergo rationem proponemus quæſtiones omnes cum locis vbi à nobis tractatę ac definitę sūt. Quod ſi omiſſæ aliquæ fuerint vt inutiles ac parui momenti, hoc etiam admonebimus.

Caput primum.

Quæſt. 1. Sitne vnius ſcientiæ an plurium omnes cauſas contemplari. Agitatur ab Ariſtotele ſtatim c. 2. in principio. Veritas eſt hoc eſſe munus præcipuē Metaphyſicæ, quatenus vnius ſcientiæ eſſe poteſt, vide Diſp. 1. ſect. 1 & 5.

2 An hæc ſcientia ſimplicia tantum ſubſtantiæ principia conſideret, vel etiam prima principia complexa. Diſputatur in vtramque partem ab Ariſtotele hic cap. 2. tex. 4. definitur verò affirmans eius pars lib. 4. cap. 3. & à nobis, diſp. 1. ſect. 4. & diſp. 3. ſect. 3.

3 An hæc ſcientia diſputet de ſubſtantiis omnibus verſatur in vtramque partem hic à Philoſopho c. 2. tex. 5. & definitur lib. 4. c. 2. lib. 6. c. 1. & à nobis Diſp. 1 ſect. 2.

4 An præter ſubſtantias ſenſibiles dentur aliæ ſeparatæ. Hæc ſolū tractatur hic ab Ariſtotele de ideis & de rebus Mathematicis, de quibus ſupra lib. 1. c. 6. & 7. & infra lib. 7. c. 12. & ſequentibus. Sed hoc ſenſu cenſeo inutilem quæſtionem, ideoque obiter expeditur à nobis diſp. 4. ſect. 1. & 2. & diſp. 5. per totam, & aliqua addimus in diſpu. 25. de cauſa exemplari. Propria vero quæſtio eſt de ſubſtantijs angelicis, quę tractatur à Philoſopho lib. 12. c. 8. & à nobis Diſp.

5 An eadem ſcientia ſit de ſubſtantijs, & de illis quæ per ſe ſubſtātijs accidunt. Verſatur c. ſeq. tex. 6. & definitur pars affirmans, lib. 4. cap. 1. & 2. Et eſt res clara, magiſque dialectica, quam Metaphyſica, & in ordine ad hanc ſcientiam expeditur à nobis. Diſp. 1. ſect. 2 & 2.

6 An communes affectiones entis, vt idem ac diuerſum & ſimiles, conſiderentur in hac ſcientia, ibidē.

7 An genera & differentiæ communiſsima ſint principia rerum, vel potius partes phyſicæ ut materia & forma. Hanc verſat in vtramque partem Ariſtoteles ſ c. 3. huius libri. Nobis vero non videtur ſpecialem diſputationem requirere, vtraque enim cenſemus dici poſſe principia, illa Metaphyſica, hæc phyſica. Quia verò compoſitio Metaphyſica ſolum per rationem eſt, phyſica verò realis, ideo principia phyſica cenſemus eſſe propria rerum materialium, de illiſque diſputamus per totas diſputationes 13. 14. 15. & 16. Principia vero metaphyſica ſolum ſunt principia ſecundum modum noſtrum concipiendi, & ſecundum rationem, de eiſque dicimus tractando de vniuerſalibus. diſp. 5. ſect. 1. & 2. & diſp. 6. per totam.

8 An inter genera ea ſint magis principia, quæ magis vniuerſalia ſunt: Hanc verſat latiſſimè Ariſtoteles fere toto capitu. 3. Eſt vero inutilis, nam genera remota dici poſſunt magis principia extenſiue, propinqua vero intenſiue, vel illa magis in ratione potentiæ & materiæ, hæc in ratione formę & perfectionis, ſed hæc ſolum pertinent ad loquendi modum.

9 An præter materiam aliqua ſit per ſe cauſa, atque ea ſeparabilis nec ne, & an una vel plures numero. Hanc ponit Ariſtoteles eiſdem fere verbis verſus finem capitis, habet autem ambiguum ſenſum. Nam ſi priora verba, vt ſonant, ſumantur, videtur quæri an vltra cauſam materialem detur formalis, & aliæ. Et hoc ſenſu tractatur hæc quæſtio infra lib. 5. c. 2. & à nobis latè diſp. 12. de cauſis in communi & in ſequentibus. Non videtur autem hic eſſe ſenſus Ariſtotelis, quia ſtatim c. 4. quęſtionem hanc cum alijs ſequentibus diſputat in ſenſu longè diuerſo. Alius ergo quæſtionis ſenſus erit, an [præter materiam,] id eſt extra res ſingulares [ſit aliqua per ſe cauſa.] Ita enim ubi ſolet Ariſtoteles voce illa [præter,] in ſenſu Platonico, nam Platone enim hanc ſæpe agitat quæſtionem, & in hoc ſenſu tractat illam c. 4. tex. 12. & à nobis definita eſt diſp. 5. & 6. tractādo de vniuerſalib. Solū manet difficultas, quia tunc ſequens quæſtio cum hac uidetur coincidere.

10 Eſt ergo decima quæſtio an ſit aliquid præter ipſum totum materiale diuiduum. Hanc quæſtionem proponit Ariſtoteles tex. 2. illis obſcuris, uerbis [Sit ne aliquid præter ſimul totu.] Exponit autẽ quid intelligat per [ſimul totum,] dicens. [Voco autem ſimul totum, cum aliquid de materia prædicatur,] id eſt, vt interpretor, ſpecies de materiali indiuiduo. Videtur ergo quærere, an in rebus materialibus ſpecies ſit aliquid præter indiuidua, & in hoc ſenſu quæſtio eſt cum Platone. apparet autem eadẽ cum præcedente prout à nobis expoſita eſt. Niſi dicamus, ibi quęri ex ratione cauſæ, hic ex ratione quidditatis, & ita materialiter eſſe eãdem quæſtionem, formaliter verò diuerſam. Vel certe ibi quæri de reali ſeparatione, hic de formali ſeu ex natura rei, prout à nobis diſputatur diſput. 5. ſect. 2. Alij verò intelligunt generatim hic quęri, an quod quid eſt in rebus materialibus, ſit idem cũ eó cuius eſt. Quam quęſtionem latè Ariſtoteles proſequitur lib. 7. cap. 4. & 15. & nos latè Diſp. 34. fere per totam.

11 An principia non ſolum ſpecie, ſed etiam numero definita ſint, id eſt, vnicuique rei propria, & in diſtictis rebus diuerſa. Hæc tractatur infra c. 4. tex. 13. & lib. 12. cap. 4. Sed non eſt in ea immorandum, nam certum, eſt principia intrinſeca multiplicari numero multiplicatis indiuiduis, & non pluſquam illa: idque aliter in formis, aliter in materia verum eſſe. Formæ enim multiplicantur ſecundum ſuas entitates in diuerſis indiuiduis, materia autem non ſemper, quia vna numero entitas materiæ ſubeſt ſucceſſiuè diuerſis, formis, variatur autem ſecundum diſpoſitiones, atque ita materia proxima ſemper eſt diuerſa vel ſpecie vel numero pro ratione formarum. Pincipia autem extriſeca non ita multiplicantur, quia vnum eſſe poteſt diuerſarum rerum principium, aliquando verò multiplicantur, & ſemper ſunt in numero finito, quia in nulla multitudine cauſarum datur progreſſus in infinitum, vt ſuprà lib. 2. annotatum eſt.

12 An rerum corruptibilium, & incorruptibilium ſint eadem principia. Tractatur ab Ariſt. infrà, c. 2. tex. 15. & l. 12. c. 4. A nobis verò in diſp. 13. ſect. 11. ubi de principijs intrinſecis, de extrinſecis vero Diſp. 29. ſect. 2. à nu. 15.

13 An omnia principia etiam corruptibilium rerum ſint corruptionis expertia. Tractatur ab Ariſtotele eiſdem locis, ſed in particulari diſſeritur de materia à nobis in propria diſputatione. De forma verò ſolum habet controuerſiam in anima rationali, quæ non ſpectat ad hanc ſcientiam. In cauſis autem extrinſecis fere non eſt locus huic quæſtioni: cauſa enim proxima & vniuoca rerum corruptibilium eſſe debet corruptibilis, cauſa verò ſuperior eſſe poteſt incorruptibilis, & æterna. Neceſſarium etiam eſſe ſpecies omnes incorruptibiles ab aliqua re æterna, & incorruptibili ducere originem, vt demonſtratur à nobis. Diſput. 29. ſect. 1.

14 An unum & ens ſit ipſa rerum ſubſtãtia, an verò aliquid aliud eis ſubijciatur. Hæc diſputatur ab Ariſtotele cap. 4. tex. 16. Eſt tamen inutilis, & Platonica. Namque ſi de ente & uno tranſcendẽtibus ſit ſermo, ſatis conſtat non eſſe aliquid præter ſubſtantiam ſeu eſſentiam indiuiſam, vniuſcuiuſque rei, de quo ſatiſ. in diſpu. 4. & 5. diſſerimus. Si verò ſumatur per antonomaſiam pro primo ente per ſe uno, ſic conſtat eſſe quid ſeparatum à cæteris rebus, non tamen eſſe ſubſtantiam earum, nec ſubiectum, ſed primam earum cauſam, de quo diſpu. 32. ſect 1. & diſput. 29. ſect. 1. & 2. copioſè diſſerimus. Si tamen alijs occultis & metaphoricis ſignificationibus ſumantur ens & vnum, explicentur illę, & facilis erit reſponſio.

15 An principia rerum ſint ipſa vniuerſalia, vel res ſingulares. Hæc quæſtio tractatur infra cap. 6. tex. 20. & lib. 7. à ca. 13. & intelligi poteſt moueri contra Platone, an ſcilicet ideæ ſint principia rerum, & ſic iam tractata eſt dicto loco & alias ſæpe. Poteſt etiam coincidere cum illa qua quæritur an actiones ſint ſingularium, quæ tacta eſt in lib. 1. & tractata diſp. 34. ſect. 9. Vel vt D. Thomas exponit, an principia talia ſint ſecundum rationem vniuerſalem, uel ſingularem, & ſic tacta eſt Diſput. 5. ſect. 3. 4. & 6.

16 An principia rerum cauſent aliter quam per motum. Hæc de ſola efficiente cauſa videtur propriè tractari, ut in diſp. 22. ſect 1. Ariſtoteles autem nunquam in hoc ſenſu eam ex profeſſo diſputauit, ſed videtur eam proponere propter ideas Platonis, quas ille dicebat alio modo inducere formas, & videtur illam diſcutere infra c. 6. tex. 18: Quo etiam ſenſu traditur a nobis. Diſp. 15. & 18. Vbi de eductione ſubſtantialis formæ, & principio eius effectiuo diſſerimus.

17 An principia rerum ſint actu, uel potentia. Hæc de ſingulis principijs infra ſuis locis diſputatur, ſcilicet de materia, forma, &c. At uidetur hic proponi ab Ariſtotele propter elementa, q̃ ſunt principia miſti, de quibus q̃ſtio eſt an ſint actu uel potentia in miſto. Quam quæſtionem diſputat c. 6. tex. 19. & nos Diſp. 15. ſect. 10. nu. 41. & ſequen.

18 An numeri, figuræ, longitudines & puncta, ſubſtantię quędam ſint nec ne. Tractatur ab Ariſtotele infra c. 5. & lib 13. & 14. latiſſime, in ea verò nihil dicendum eſt præterea quæ inferius de quantitate diſputamus. Diſ. 40. & 41.

Caput ſecundum.

Afferuntur quinque primarum quæſtionum rationes dubitandi.

Superuacaneum cenſeo ſingulas rationes adnotare, cum in textu & alijs expoſitoribus & legi, & facile intelligi poſſint. Quanquam vero Ariſtoteles inter proponendum has rationes, nonnullas ſententias proferat ſcitu & diſputatione dignas, tamen cum hinc & inde argumentando ſemper procedat, nihil firmum de illius ſententia habere poſſumus, vt etiã Auer. initio commentariorum huius libri adnotauit. Et ideo, ſi rectè procedendum eſt, nullum in toto hoc libro præbet Ariſtoteles fundamentum ad quæſtiones, quas incidentes ſeu textuales uocant, pertractandas. Nihilominus ſolent circa hoc caput ſequentes tractari:

Quæſt. 1. An ſcientiæ Mathematicæ demonſtrent per cauſam efficientem, & finalem. Partem enim negantem aſſumit, vt veram Ariſtoteles argumentando in text. 3. Tamen cum illo argumento aliquid falſum Ariſtoteles apparenter confirmare nitatur, ſcilicet, nullam eſſe ſcientiam quæ omnes cauſas conſideret, conſtat ex illo teſtimonio nihil de Ariſtotelis ſententia affirmari poſſe. Illam autem quæſtionem prætermittendam cenſui in hoc opere, tum quòd ad naturam, & rationem ſcientiarum Mathematicarum declarandam potius ſpectet, tum etiam quòd facillima ſit. Nam conſtat res illas, de quibus Mathematicæ diſputant, ſecundum ſe habere cauſas

efficien-

efficientes & finales, nam quantitas, linea, puncta, ab aliquo, & propter aliquid fiunt. Tamen prout conſiderantur à ſcientijs ſpeculatiuis Mathematicè, abſtrahuntur ab his cauſis, quia abſtrahuntur a motu, & ab omni vſu. Et ita non dixit Ariſtoteles res mathematicas non habere cauſam efficientem & finalem, ſed Mathematicas ſcientias non demoſtrare per has cauſas.

Et ratio à priori eſſe videtur, quia Mathematicæ non conſiderant propriam eſſentiam & naturam quantitatis, ſed ſolum proportiones quaſdam & proprietates quæ ad eas conſequuntur, non per cauſalitatem realem; ſed per conſecutionem tantum illatiuam. Ex quo intelligere licet, Mathematicas etiam non demonſtrare per cauſalitatem materialem, quod vt notius videtur Ariſtoteles reliquiſſe, quia hæ ſcientiæ abſtrahunt à materia. Vnde nec per formam propriam ac phyſicam demonſtrare poſſunt, quia forma & materia ſunt quaſi correlatiua. Atque hinc tandem inferunt aliqui, Mathematicas non demonſtrare per vllam cauſam, ideoque non eſſe propriè ſcientias propter quid, ſolùmque demonſtrare concluſiones ſuas veras eſſe, interdum ab impoſſibili, interdum à ſigno & quaſi ad ſenſum. Sed licèt de multis demonſtrationibus Mathematicis hoc verum ſit, tamen negandum nõ eſt quin interdum fiat in illis ſcientijs demonſtratio propter quid, quæ eſt per cauſam. Sed diſtinguendum eſt de cauſa: alia enim eſt realis per proprium influxum, quæ dicitur in ordine ad eſſe, & de hac eſt verum non interuenire in Mathematicis demonſtrationibus, vt inſinuauit Auerroes 1. Phyſic. in princip. Alia eſt cauſa in ordine ad cognitionem, quæ magis dicitur ratio, quæ ſufficit ad demõſtrationem à priori, vt patet cùm vnum attributum diuinum per aliud demonſtramus, & hoc modo demonſtrat Mathematicus per cauſam, vt cum per definitionem trianguli aliquid oſtendit de hoc vel illo triangulo. Quæſt. 2. Solet autem occaſione verborum Ariſt. ſecundo hic quæri, an entia Mathematica ſint bona, quam ſatis attigimus in Diſpu. 10. ſect. 2.

3 Vtrúm omnes actiones ſint cum motu. Hoc enim etiam affirmat Ariſtoteles diſcurſu illius rationis; vbi etiam multa dicit pertinentia ad materiam de cauſis, vt quòd immobilia non habeant efficientem neque finem. Quod de intelligentijs creatis eſt falſum; ſed, vt dixi, nihil eorum quæ hic aſſumuntur ab Ariſtotele, neceſſe eſt ab eo affirmari ex propria ſententia. De priori tamen propoſitione diſputamus latè tractando de creatione diſp. 2 1. ſect. 2. vbi partem negatiuam demonſtramus. Quod vero hic ſumit Ariſtoteles, exponi poteſt de actione phyſica, nam ſupponit res Mathematicas non habere aliam ſuperiorem actionem. Altera verò propoſitio diſputatur ibidem, & diſp. 29. ſect. 1. & 2. diſp. 35. ſect 2. Hoc autem loco per immobilia ſolùm Mathematica intelliguntur, & hæc non ſecundum rem, ſed ſecundùm talem abſtractionem & conſiderationem dicuntur non habere cauſam, vt declaratum eſt.

Caput tertium.

Tractatur quæſtio de principijs, an ſint ipſa genera vel elementa ſeu principia phyſica.

De quæſtione quam Ariſtoteles ex profeſſo diſputat, nihil nouum occurrit præter ea quæ capitu. 1. q 7. notata ſunt. Circa ea verò quæ obiter attingit Philoſophus, nonnullæ quæſtiones occurrunt præſertim circa tex. 10.

Quæſt. 1. An genus prædicetur per ſe de differentijs quibus contrahitur, vel, vt aliter quæri ſolet, An ſit de ratione generis vt habeat differentias extra ſui rationem, id eſt, in quarum intrinſeco & eſſentiali conceptu genus ipſum non includatur. Hoc enim apertè ſupponit Philoſophus in ratione quam text. 10. conficit. Et ne quis dicat non procedere hic definiendo, ſed argumentando tantum, id ex profeſſo probat idem Philoſophus lib. 6. Topic. capit. 3. Quocirca quæſtio hæc in vno ſenſu Metaphyſica eſt, in alio dialectica. Eſt enim Metaphyſica quatenus attingit diſtinctionem inter genus & differentiam, & præciſionem vnius ab alio, ac modum compoſitionis ſpeciei ex illis, & in hoc ſenſu indicatur poſterioribus verbis ſupra poſitis, & ſatis eſt à nobis tractata, diſp. 6. ſect. 6. numm. 23. & ſect. 6. & ad eandem conferent quę in diſput. 2. ſect. 6. & diſput. ſect. 2. tractantur.

Eſt autem Dialectica hæc quæſtio, quatenus inquirit qualitatem prædicationis, ſcilicet an illa prædicatio generis de differentia, vel è conuerſo ſit per ſe, [Rationale eſt animal,] vel [Animal eſt rationale.] Et hoc ſenſu tractant eam hic late Iandunus q. 12. qui affirmat eſſe per ſe; & Antonius Andr. q 5. & Iauell. q. 5. qui id negant, & Niphus diſt 5. qui varijs diſtinctionibus vtitur, ſed res eſt & aliena, & ſatis clara. Illæ enim propoſitiones non ſunt in primo, aut ſecundo modo dicendi per ſe, quos Ariſtoteles poſuit in lib. 1. Poſteriorum, quia in eis nec prædicatum eſt de ratione ſubiecti, nec ſubiectum de ratione prædicati. Et ratio à priori ſumitur ex deciſione prioris ſenſus. Nam cum genus & differentia ita comparentur, vt vnum ſit extra conceptum & rationem eſſentialem alterius, & alioqui differentia non ſit proprietas manans ex natura generis, vt eſt per ſe notum, ſit vt vnum de alio, nec per ſe primò, nec per ſe ſecundo prædicari poſſit. Quod ſi quis velit loqui iuxta alios modos [per ſe] poſitos ab Ariſt lib. 5. Met. ca. 18. vel alios qui excogitari poſſunt, ſcilicet, vt [per ſe] diſtinguitur contra per aliud, vel vt excludit compoſitionem per accidens, ſic differentia ſicut per ſe coniungitur generi, id eſt immediatè & non per aliud, vel ſicut genus, & differentia per ſe, & non per accidens vnum componunt, ita dici poteſt vnum de alio per ſe prædicari. Sed hi modi per ſe applicari ad prædicationes, non ſunt ita vſitati ſicut priores, præterquàm quòd illæ prædicationes non ſunt admodum naturales, ſed aliquo modo impropriæ, & in hoc etiam deficiunt à propoſitionibus per ſe. Nam licèt differentia diuiſiua comparetur ad genus per modum formæ, tamen minus vniuerſalis eſt quam genus, è contra verò licet genus ſit vniuerſalius, comparatur tamen ad differentiam vt potentia, & non vt actus, & ideo non tam propriè & directè prædicatur. Abſolutè ergo propoſitiones hæ reijciendæ ſunt a numero propoſitionum per ſe.

2 An habere differentias extra ſui rationem, in quibus non includatur, nec de eis per ſe prædicetur, ſit non ſolum de ratione proprij generis, ſed & de ratione omnis prædicati vniuoci, vel habẽtis vnum conceptum obiectiuum communem omnibus contentis ſub illo. Hanc quæſtionem attingimus, diſpu. 2. ſectio. 5. & 6. vbi oſtendimus, non oportere vt ea proprietas conueniat omni prædicato

Digitized by Google

dicato communi ſecundum eundem obiectiuum conceptum, & diſputa.39.ſect. 1.oſtendimus non conuenire omni prædicato eſſentiali ſeu quidditatiuo. Et Ariſtotelem hoc loco ſolum de proprio genere locutum fuiſſe; quidquid nonnulli expoſitores contendant. Idemque attigimus. diſput. 31.& 39.

3 An ſpecies per ſe prędicetur de differentia conſtituente ipſam, vt [Rationale eſt homo.] Hanc tractant hoc loco autores ſupracitati, & quidam affirmant, alij negant, alii diſtinctionibus vtuntur. A nobis verò prætermiſſa eſt, tum quod dialectica ſit, tum quod (vt bene Fonſeca in Comment indicauit) Ariſtoteles tam claram exiſtimauerit partem negantem, vt eam ſine probatione reliquerit, & declaratione. Neque obſtant, quæ alii obiiciunt, ſcilicet in ea propoſitione ſubiectum eſſe de ratione prædicati, & ideò, eſſe in ſecundo modo dicendi per ſe, nam hæc eſt eius definitio. Item quia hæc propoſitio [homo eſt rationalis,] eſt in primo modo dicendi per ſe, ergo conuertens erit etiam per ſe ſaltem ſecundo modo. Hæc (inquam) & ſimilia non obſtant, nam illa propoſitio non eſt naturalis, ſed indirecta, impropriiſſima, & præter naturam, & ideo eſt extra omnem latitudinem propoſitionum per ſe. Nam definitiones illæ modorum per ſe intelligendæ ſunt de prædicatis & ſubiectis propriis, & connaturalibus, non de iis quæ à nobis inuerſo, & contranaturali ordine componuntur, & conuertuntur. Vnde etiam dici poteſt, genus in illis definitionibus propoſitionum per ſe, eſſe propoſitionem propriam & naturalem. Atque eadem ratione non eſt neceſſe propoſitionem per ſe conuerti in aliam per ſe, quando per conuerſionem ſit indirecta & impropria. Adde etiam hanc eſſe per ſe primo modo, [homo eſt animal,] hanc vero, [animal eſt homo,] nullo modo. Video controuerſiam eſſe de modo loquendi, & multos cenſere hanc propoſitionem, [Riſibile eſt homo,] eſſe per ſe in primo modo, licet ſit indirecta. Sed nihilominus prior modus eſt formalior & magis proprius. Alioqui etiam illa propoſitio [rationale eſt homo,] eſſet in primo modo per ſe, nam ſi in definitione riſibilis ponitur homo, cur non in definitione rationalis? Atque ita eadem propoſitio, [rationale eſt homo,] eſſet in primo & ſecundo modo per ſe, quod eſt abſurdum. Sunt ergo hę propoſitiones indirectæ extra ordinem propoſitionum per ſe. Vide Caietanum lib.1. Poſter. ca.4.& 18.

Caput quartum.

Diſputat hic Ariſtoteles in vtramque partem plures quæſtiones in primo capite propoſitas, ſcilicet à quæſtio.9. vſque ad 14. Nihil tamen definit, nec nouum quid, aut noſtra diſputatione, aut notatione indigens affert:

Caput quintum.

Hic diſputat quæſtionem 18. de rebus Mathematicis, ſeu quantitate, an ſcilicet hæc ſit ſubſtantia, nec ne, nihilque dicit notatione dignum, aut noua diſputatione indignum, ſufficiant ea quæ de quantitate differimus Diſputa.40. ſectio.1.& 2. Eſt tamen hic locus obſeruandos pro iis quæ ibi traduntur.

Caput ſextum.

Hic diſputat cęteras queſtiones ſupra pmiſſas: & ſemper ſere reuertitur ad inutilem diſputatione de ideis cum Platone. Quare nihil noui ſolet hic etiā diſputari.

LIBER QVARTVS. Metaphyſicæ.

De ſubiecto huius doctrinæ, eiuſque partibus, affectibus, ac principijs.

Caput primum.

De ſubiecto Metaphyſicæ.

Quæſt.1. Vtrum Ens in quantum ens ſit Metaphyſicę ſubiectum: id quod in hoc loco Ariſtoteles affirmat. Diſp.1. ſect.1. per totam.

2 Quænam entia ſeu quas rationes entium Metaphyſica ſua contemplatione attingat. Diſp.1. ſect. 2. per totam.

3 An ens ſecundum ſe habeat paſſiones quæ per ſe illi inſint, & in hanc ſcientia de illo demonſtrentur Diſp.3. ſect.1.

4 Quot nam illę paſſiones ſint, quemue ordinem inter ſe ſeruent. Diſp.3. ſect.2.

5 An hæc ſcientia verſetur circa prima principia, & quid muneris circa illa exerceat. Diſpu.1. ſect. 4. num.12.

6 An ratione obiecti vel principiorum aliæ ſcientię ſubalternentur Metaphyſicę, Diſputa.1. ſect. 5. nume.43.

7 An hęc ſcientia habeat aliqua prima principia ex quibus demonſtret. Diſp.3. ſect. 2.

8 An hęc ſcientia conſideret primas rerum cauſas, & principia, & quo modo. Diſp.1. ſect.4. num.5. & diſp.12. in principio.

9 An ens in quantum ens habeat cauſas reales, locis proximè citatis.

10 An ens in quantum ens dicat vnam aliquam rationem obiectiuam. Hęc quæſtio hic habet locum, propter ea verba Ariſtotelis, [Quoniam verò principia ſummaſque cauſas quęrimus, illud neceſſarium eſſe perſpicuum eſt, naturę alicuius per ſe eas eſſe.] et in fine capitis concludit, [Quapropter à nobis primę cauſę entis quatenus ens eſt, ſumenda ſunt.] Ex quibus ſententiis inter ſe collatis conſtare videtur ex ſententia Ariſtotelis ens in quantum ens dicere aliquam naturam, vel aliquam rationem communem per modum vnius naturę, cuius proprietates per ſe, principia & cauſę poſſunt in hac ſcientia inueſtigari. Tractamus autē dictam quęſtionem diſp.2. ſect.2. Cui quęſtioni annexę ſunt ſequentes.

11 Vtrum Ens, habeat in nobis vnum conceptum formalem communem omnibus entibus. Diſp.2. ſect. 1. per totam.

12 Vtrum ens in quantum ens ſit aliquid re ipſa prę ciſum ab inferioribus ibi ſect. 1.

13 Vtrum pręſcindi ſaltem poſſit ſecundum rationē. Diſputa.4. ſect. 2. nume.14 & ſequen.

14 Vtrum ens in quantum ens includat actu vel potentia inferiora. Diſp.2. ſectio.2 nu.20.

15 Vtrum ens in quantum ens ſignificet immediatè omnia ſuprema genera, uel tantum mediatè,

diatè. Diſp. 2. ſect. 2. num. 21. & ſequentibus.

26 In quo poſita ſit communis ac præciſa ratio entis, Diſp. 2. ſect. 4.

27 An ens dicatur eſſentialiter vel accidentaliter de particularibus entib. maximè de creatis. Diſp. 2. ſect. nu. 12.

28 An ratio entis tranſcendat omnia, ita vt in omnibus modis & differẽtiis includatur. Diſp. 2. ſect. 5.

29 Quo modo contrahatur ens ad inferiora, Diſp. 2. ſect. 6.

30 Hic etiam tractari poteſt an exiſtentia creaturæ diſtinguatur ab eius eſſentia, de qua re eſt copioſa diſp. 31. Quæ plures continet quæſtiones, quæ tũ ibi, tum etiam in indice diſputationum Diſp. 31. videri poſſunt.

Caput ſecundum.

De analogia entis & nõnullis eius proprietatib.

Quæſt. 1. An ens ſit vniuocum vel analogum tum ad ens creatum & increatum, tum ad ſubſtantiam, & accidens. Prior quæſtio tractatur diſp. 28. ſect. 3. poſterior Diſp. 32. ſect. vlt.

2 An rectè Ariſtoteles analogiã entis cum analogia ſani comparauerit. Et ratio difficultatis eſt, quia videtur longe diuerſæ rationis, vt ex prædictis diſputationibus conſtat. Duobus modis reſponderi poteſt; primo comparaſſe illa in analogia abſolute, non tamen in modo analogiæ: quia in modo non ſunt ſimilia. [Sanum] enim ita eſt analogũ, vt forma quam ſignificat, vni tantum ſignificato intrinſecè inſit: aliis per denominationem extrinſecam. [Ens] verò ſignificat formam ſeu rationem omnibus ſignificatis intrinſecè inhærentem. Vnde fit vt [ſanum] non ſignificet unum conceptum communem omnibus ſignificatis, ſicut ſignificat [ens.]

Ex quo fit vlterius, cum Ariſtoteles æquiparat ens & ſanum in eo, quòd ſicut vna ſcientia agit de ſano quoad omnia ſignificata eius, quatenus ab vna ſanitate deriuantur, ita vna ſcientia tractat de ente, eſt (inquam) hæc comparat, intelligi etiam debere ſecundum ſimilitudinem, non ſecundum æqualitatem. Nam ſanum ſecũdum totam analogiam ſuam non eſt adæquatum obiectum vnius ſcientiæ directè ſub ſe comprehendens ſua ſignificata, tãquam proprias partes ſubiectiuas talis obiecti, directè, vel (vt aiunt) in recto pertinentes ad obiectum talis ſcientiæ; ſolum enim principale ſignificatum ſani eſt adæquatum & directum obiectum medicinæ: reliqua verò quæ analogicè dicuntur ſana, in obliquo pertinent ad illam ſcientiam, vt ſigna ſanitatis, vel inſtrumentum, vel aliquid huiuſmodi. At verò ens eſt obiectum adæquatum directè complectẽs ſuas quaſi partes ſubiectiuas, vt in diſputationib. præcedenti citatis oſtenſum eſt. Vnde fit, vt ens ſecundum adæquatam ſignificationem poſſit eſſe extremum demonſtrationis in qua proprietates illi adæquatæ de ipſo demonſtrentur: ſanũ verò minimè, ſed ſolum ratione primarii ſignificati.

Secundo reſpõderi põt, de ente dupliciter poſſe nos loqui, vno modo vt cõprehendit tãtum vera entia realia, & illa omnia tranſcendit & ſub ſe continet. Alio modo vt extenditur ad multa quæ verè & intrinſecè entia non ſunt, ſolumq; per quandã attributionẽ extrinſecam entia dicuntur, vt ſunt priuationes, vel entia omnino per accidẽs aut rationis. Priori modo videtur locutus de ente Ariſtoteles in c. ſuperiori: & illo modo eſt propriè adæquatũ obiectum & directum vnius ſcientiæ, & habet analogiam cum vnitate conceptus, & rationis obiectiuę intrinſecè inuentę in omnib. ſignificatis etiam ſecundariis, vt dictis locis oſtẽdimus: & quoad hęc eſt comparabile cum [ſano] non ſecundum æqualitatem, ſed tãtum eo modo quẽ nunc explicuimus. Poſteriori modo videtur hic locutus Ariſtoteles de ente, & ſic includit reſpectũ multorum ſignificatorum analogiam plurium conceptuum, & ſecũdum extrinſecam denominationem reſpectu aliquorum, & quoad hęc comparatur cum ſano, etiã in modo quo ſub vnam ſcientiam cadit, vt facile ex dictis conſtat.

Nec mirũ videri debet ꝙ in diuerſa ſignificatione ſumat Ariſtoteles nomen entis in his duob. capitibus: nã in eis diuerſo modo loquitur: in priori, n. cũ adęquatum obiectum Metaphyſicę conſtituat, agit de ente ſecundum proprium eius conceptum obiectiuum: in hoc verò capite agit de tota amplitudine ſignificationis nominis entis; vnde ſatis expreſsè plura numerat quę vera entia nõ ſũt, vt priuatiões & ſimilia, quę ipſemet excludit ab obiecto Metaphyſicę, directo. ſ. & adęquato, lib. 6. in fine.

3 Vtrum ad Metaphyſicum ſpectet agere de propria ratione ſubſtantiae, propriiſque principiis eius. Diſp. 1. ſect. 2.

4 Vtrum Metaphyſica tractet de ſpeciebus entis ſecũdum proprias rationes eorum, & in vniuerſum ſcientia de genere ſit etiam de ſpecieb. Tractatur diſp. 1. ſect. 2. Et reſolutio ſimpliciter eſt negatiua. Verba autẽ Ariſtotelis in tex. 2. in quib haec quaeſtio fundatur. ſ. [Vnius generis vna eſt ſciẽtia; quare & entis quotquot ſunt ſpecies; vnius ſcientiae genere eſt cõtemplari, & ſpecierum ſpecies:] haec (inquam) verba ambigua ſunt, & ibidem latè explicantur nu. 21. Solum hic notetur, ſermonem eſſe formalem de ſpeciebus entis in genere ſcibilis. Et ita dici poteſt genus entis ſcibilis vt ſic, pertinere ad genus ſcientiae; varias autem ſpecies ſcibilium ad varias ſpecies ſcientiarum: Vel etiam omnia entia quatenus in vna aliqua ratione ſcibilis conueniunt, cadere ſub vnam ſcietiam, quae licèt ſit vna ſpecie, generalis dicitur ob uniuerſalem tractationem omnium entiũ ſub illa ratione. Nihilominus tamen entium ſpecies ſub propriis rõnib. (obiectorũ vtiq; ſcibiliũ) ad ſciẽtias ſpecie diuerſas ꝑtinẽt.

3 An ens & vnum idem ſint & vna natura, diſpu. 4. ſect. 1. & 2.

4 An ens & vnum conuertantur, ſeu (vt Ariſtoteles ait) mutuò ſe ſequantur. Diſp. 4 ſect. 4.

5 An in hac reciprocatione rectè comparauerit Ariſtoteles ens & vnum ad principium & cauſam. Diſput. 13. ſect. 1. in ſolutionib. argumentorum.

6 An quae eadẽ generatione generantur, & eadem corruptione corrumpuntur, vnum ſint. Diſp. 7. ſectio. 2. nu. 15. & 17.

7 An vnum priuatiuè opponatur multitudini, vt hic Ariſtoteles ſignificat. Diſp. 4. ſect. 6.

8 An dialectica & ſophiſtica verſentur circa omne ens, & in eo conueniant aliquo modo cũ Metaphyſica. Hoc. n. videtur affirmare Ariſtoteles in textu, ſpectat tñ ad dialecticos potius quàm ad nos. Et ideo breuiter obſeruãdum eſt, id non debere intelligi de propria doctrina dialecticae, & ſophiſticae artis, ſed de vſu earũ. Nã doctrina Dialecticę ſeu Topicae (hic n. in eadẽ ſignificatione ſumitur) ſolum verſatur in docendi mõ ꝓbabiliter concludendi, aut argumẽtandi, ꝓſertim rõne materiae, Sophiſtica verò circa modum apparenter cõcludẽdi. vnde ſub hac rõne nõ verſantur circa ens aut entia oĩa, ſed circa talia opera intellectus. vſus verò dialecticae & ſophiſticae artis ad oĩa extenditur, q. in oĩ re ſeu materia fieri poſſunt ꝓbabiles ſeu apparentes

tes rationes. In quo excedunt hæ partes logicæ doctrinam demonſtratiuam, nam vſus eius nõ extenditur ad res omnes, ſed in veris tantum ac neceſſariis verſatur. Non ergo æquiparatur doctrina Metaphyſicæ cum doctrina dialecticæ, ſed cum vſu, eſtque comparatio proportionalis, non omnino ſimilis, & ita eſt res clara.

Quamuis autem Ariſtoteles in hoc capite non tã diſputet de vno, quàm dicat eſſe diſputandum, ſolẽt hic tractari quæſtiones omnes ad vnitatem pertinentes, immo & ad alias paſſiones entis. De quib. fusè egimus à diſp. 4. vſque ad 11. vt videre licèt in indice ſequenti, ne hic fiat inutilis repetitio. Aliqui etiam hic diſputant de eſſe exiſtentiæ quomodo ad ens vel eſſentiam comparetur. De qua re latè dictum eſt diſput. 31.

Caput tertium.

Pertinere ad hanc ſcientiam prima principia, et maximè illud, quod eſt omnium primum.

Quæſtio vnica. An hoc ſit primum omnium principium, [Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & nõ eſſe.] Diſp. 3 ſect. 3.

Cætera quæ de tractatione principiorum hic dicuntur tum ibi, tum etiam diſp. 1. ſect. 4 tractata ſunt, & in ſuperioribus ſunt annotata.

Caput quartum vſque ad octauum.

Defenduntur principia prima, Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe. *Et* Neceſſe eſt quodlibet aut eſſe, aut non eſſe.

Hæc quinque capita conſumit Ariſtoteles in redarguendis quibuſdam Philoſophis, qui hæc principia vel negabant, vel ſe negare fingebant, niſi fortaſſe id ipſe finxit diſputandi gratia. Vtcumque id ſit, nihil fere occurrit in his capitibus, quod vtilitatem ſpecialem afferat, aut occaſionẽ alicuius quæſtionis præbeat, præter vnum vel alium locum.

Quæſt. 1. tractari cap 4 poteſt circa tex. 13. & 14. An vnum accidens poſſit eſſe ſubiectum alterius, quã quæſtionem tractauimus diſp. 14. ſect. 4. Et locus præſens exponitur nu. 14.

2 Poſſet circa tex. 16. tractari, An quod nõ eſt poſſit aliquid efficere, occaſione illorum verborum Ariſtotelis, [Ea verò quæ non ſunt, quomodo aut loquentur, aut ambulabunt?] verum talis quæſtio eſt ſatis aliena à præſenti inſtituto Ariſt. ſolumq; indicata eſt vt dicta verba Ariſt. notentur, tractatur autẽ a nobis fusè diſp. 18. ſect. 7. & diſp. 31. ſect. 10.

3 Circa c. 8. moueri poteſt quæſtio, An & quale definitum iudicium boni requiratur ad mouendam voluntatem. Eſt enim hic locus ad illam quæſt. diligenter notandus, vt obſeruamus diſput. 23. ſect. 7. nu. 8. vbi quæſt. illam tractamus.

4 Quæſt. 4. eſſe poteſt circa finem eiuſdẽ capitis 4. an veritas & falſitas recipiant magis & minus, id eſt, ſit vna maior alia. Ariſt. n. tam certam exiſtimauit partem affirmãtem, vt eo principio vſus fuerit ad demonſtrandum primum principium. [Idem ſimul eſſe & non eſſe impoſſibile eſt.] Quanquã, vt ipſe præmittit in principio huius capitis, in his rationib. non argumentetur ex notiorib. ſed redarguat aduerſarium ex conceſſis. Vnde veriſimile eſt illam affirmatiuã partem fuiſſe ab aduerſario conceſſam. Abſolutè tamen videri poteſt falſa illa ſententia, quia cum veritas conſiſtat in indiuiſibili, & in omnimoda adæquatione intellectus ad rem, nõ videtur poſſe recipere magis nec minus. Et eadem ratione neq; falſitas, quia ſi tollit veritatem, omnino tollit, & ita nulla põt eſſe maior. Dicendum verò eſt, in falſitate poſſe eſſe magis & minus, non formaliter per admixtionem veritatis & falſitatis, vt rectè probat rõ facta, ſed quaſi radicaliter per maiorem vel minorem diſtantiã a veritate. Et hæc planè eſt intentio Philoſophi, nam hoc ſatis eſt ipſi vt concludat aliquid eſſe determinate verum. At verò in veritate non dẽ eſſe magis vel minus per acceſſum vel receſſum à falſitate, falſitas. n. opponitur veritati per modum priuationis, & ideo menſuratur ex illa, non verò è cõtrario. Solum ergo rõne fundamenti, aut maioris firmitatis ſeu neceſſitatis eius rei in qua veritas fundatur, põt vna veritas dici maior alia. Hæc tamen res tota ſ lentius cõſtare põt ex his quæ diſp. 8. & 9. de veritate & falſitate tractamus.

An contraria ita repugnent circa idem ſubiectum, ſicut contradictoria circa quodlibet. Id enim videtur Ariſtoteles hoc loco affirmare. Ex quo aliqui inferunt, etiam in ordine ad potentiam abſolutam repugnare, duo contraria perfecta eſſe in eodẽ ſubiecto. De qua re dicimus in prædicamento qualitatis diſp. 41. Nunc conſtat Ariſtotelem ſolum loqui quatenus vnum contrarium infert alterius priuationem, vel negationem, quòd ſi hæc impediatur, conſtat non eſſe æqualem repugnantiam. An verò impediri poſſit, Ariſtoteles non monet, & negaret quidẽ ille, nos autem non eſt cur negemus, niſi vbi ſpecialis ratio interuenerit, de quo dicitur citato loco. Circa c. ſ. tex. 28 q. 5.

6 An duo contraria in eſſe remiſſo poſſint naturaliter ſimul eſſe in eodem, vt hic Ariſtoteles ſentit, diſputatur ibidem.

7 Tractari præterea poſſet an omnia moueãtur ſemper, vel omnia ſemper quieſcant, & an aliquid ſit penitus immobile, quod eſt primum mouens. Sed hæc in Phyſica tractantur, ſuntque illius ſcientiæ propria, quamquam de primo motore non ſub ratione primi motoris, ſed primæ cauſæ, vel primi entis agimus diſp 20. & 29.

8 Circa hæc omnia capita quæri ſolet, an ſit veritas pura & ſine falſitate in affirmationibus & negationibus, eaq; percipi a nobis poſſit. De qua re quod diſputatione dignum videtur de veritate & falſitate diximus Diſp 8 & 9.

LIBER QVINTVS Metaphyſicæ.

De communium, & analogorum nominum multiplici ſignificato, eiuſq; diſtinctione.

Nondum Ariſt. rem ipſam aggreditur, nimirum propriam obiecti huius ſcientiæ tractationẽ. Sed prius nominũ quorundam ſignificationes in hoc libro diſtinguit. Nam, quia ens, quod obiectum huius ſciẽtiæ conſtituerat in ſuperiori libro, communiſſimũ eſt, & proprietates, cauſæ, principia, & partes eius nominibus communiſſimis ſignificãtur, quæ multiplicia eſſe ſolent. Et ob hanc cauſam neceſſariũ viſum eſt Ariſtoteli ante rerum tractationem harũ vocum analogiã exponere. Et hic eſt ſcopus huius libri, vt Cõmẽtator notauit. Nam licet hæc doctrina non de vocibus, ſed de rebus præcipuè diſſerat,

tamen

tamen quia res non poſſunt niſi vocibus explicari, neceſſarium viſum eſt Philoſopho ex actã ipſarum vocum notitiam tradere. Quo fit ut hic etiam liber ſi Ariſtotelis mentem ſpectemus inter praeambula ad veram ſcientiam Metaphyſicæ tradendam annumerandus ſit. Si vero morem interpretum conſideremus, in eo res ipſae ad obiectum Metaphyſicae pertinentes, pſertim pdicamenta omnia, & cauſae entis in quantum ens tractari ſolent, in quarum cognitione magna huius doctrinae pars conſiſtit.

Caput primum.

De communi ratione variiſque ſignificationibus huius vocis, Principium.

Caput hoc ex profeſſu declaratur in diſput. 12. ſect. 1. vbi ſequentes quaeſtiones breuiter expediuntur.

Quaeſt. 1. Quot modis principium dicatur, & quomodo ſignificationes eius ad certam aliquam rationẽ reuocari poſſint. ibi à nu. 3. vſque ad 8.

2 An eſſe prius commune ſit omni principio. ibi nu. 8. & 10.

3 Quae ſit definitio principij in cõmuni. ibi nu. 11. & in 12. declaratur definitio ab Ariſtotele data, & diuiſio ibidem ſubiuncta.

4 An principium ſit analogum, & qualis ſit analogia eius à num. 13. ad 24.

5 An principium & cauſa conuertantur. ibid. à nu. 25. vſque ad finem, ibiq; varia de hac re Ariſtotelis dicta tũ in hoc capite, tum in alijs, exponuntur.

Caput ſecundum.

De cauſa.

Eandem hoc loco doctrinam de cauſis Ariſtoteles tradit quam in lib. 2. Phyſicor. docuerat, ac pene eiſdẽ verbis, cùm tamen Metaphyſicae dignitas, & amplitudo accuratiorem & vniuerſaliorẽ diſputationẽ poſtulare videretur. Cur autem id fecerit, expoſitores variis rationibus declarant. Ego vero exiſtimo Ariſtotelẽ nihil habuiſſe quod adderet praeter ea q lib. 7. & 8. de principiis ſubſtantiae, & lib. 12. de Deo & intelligentiis diſputat. In expoſitione verò huius capitis magnã ſequentis operis partẽ conſumpſimus à diſp. 12. vſque ad 27. in quibus prius in communi generalem fecimus cauſarum partitionem, deinde ſigillatim de ſingulis in ſpecie, & de membris ſeu ſubdiuiſionibus earum copioſe diſſeruimus, ac tandem eas & inter ſe, & effectibus contulimus, ad quae tria puncta doctrinam huius capitis hoc loco titulos ſectionum omnium, vel dubitationum tranſcribere, cum in ſequenti diſputationum indice ordinatè contineantur, & ex illo facilè peti poſſint.

Caput tertium.

De elemento.

Quaeſt. 1. eſſe poteſt in hoc cap. an elementum rectè ſit ab Ariſtotele definitum. Haec verò parui eſt momenti, nam deſcriptio ab Ariſt. data ſolum eſt quaedã explicatio ſignificationis illius vocis iuxta communem vſum eius, & ideò breuiter illam declarauimus in diſp. 15. ſect. 10. nu. 55. Atque idem cenſendum eſt de omnibus quaeſtionibus quae ex illa voce pẽdẽt, ſunt enim magis de nomine, quàm de re.

2 An materia ſit elementum, de quo diſput. 15. ſect. 10. nu. 56.

3 An forma ſit elementum. ibidem.

4 An genus & differentia ſint elementa De qua nihil dicẽdum videtur, quia eſt ſolum quaeſtio de nomine, ſed legi poſſunt q de ſimili quaeſtione ſub nomine principii notaui ſupra lib. 3. c. 1. q. 7.

5 Poteſt etiam hic quaeri an ſit de ratione elemẽti vt formaliter ac per ſe ipſum cõponat id cuius eſt elementum. Quod fere incidit in illam celebrem quaeſtionem, an elementa maneant formaliter in miſto, de qua dictum eſt diſp. 15. ſect. 10. à nu. 41.

Caput quartum.

De natura.

Quaeſt. 1. Caput hoc quantum ad Metaphyſicam conſiderationem ſpectat expoſuimus diſp. 15. ſect. 11. nu. 4. 5. 6. vbi illam quaeſtionem communem breuiter expediuimus, quod ſit proprium huius vocis ſignificatum, & an rectè ab Ariſtotele traditum ſit. Neque hic occurrit difficultas alicuius momenti, vel in litera Philoſophi, vel in re ipſa, quia non agitur hic niſi de ſignificatione vocis.

2 Quaeſtio autẽ de definitione naturae in lib. 2. Phyſicor. tradita, non eſt huius loci, licet eã aliqui hic diſputent.

3 Alia verò quaeſtio q hic obiter tractari ſolet, an partes materiae quae diuerſas habent formas poſſint eſſe continuae in diſput. 40. inter explicandã neceſſitatem quantitatis continuae expedita eſt.

Caput quintum.

De neceſſario & modis eius.

Modi neceſſarii quos Ariſt. tradit, ſatis clari ſunt, ponit enim duplex neceſſariũ ex fine, ſcilicet, vel ſimpliciter, vel ad melius eſſe, & tertium ex efficiẽte, quod violentum appellat.

Quaeſt. 1. Circa quem modum quaeri poſſet, an omne neceſſariũ ex cauſa efficiẽte ſit violentum. Sed quia res eſt facilis, notetur breuiter, dupliciter poſſe eſſe aliquid neceſſarium ex cã efficiente. Vno modo ex ſola illa, alio modo nõ ex ſola illa, ſed ſimul ex parte paſſi ſeu recipiẽtis. Quod hoc poſteriori mõ eſt neceſſariũ, nõ eſt violẽtum, vt patet de motu lapidis deorſum, etiamſi contingat fieri ab extrinſeco agẽte, ſolum ergo prior neceſſitatis modus qui prouenit mere ab extrinſeco, pertinet ad violentiã. Sed rurſus in illo diſtinctione opus eſt, nam aliquando paſſum non repugnat effectui ſeu motioni, licèt eam non appetat, & tunc etiam neceſſitas illa non eſt violentia, vt patet de motu cœli, vel (extra omnem opinionem) de motu ignis in propria ſphaera. Sola ergo illa neceſſitas eſt violẽtia, quae ſit paſſo repugnante, qđ ſatis Ariſtoteles declarauit hic in illis verbis, [Praeter propenſionem, electionemque.] Vbi obiter inſinuauit violẽtum generatim dictum ſuperius quid eſſe ad coactum, nam coactum propriè ſumptum eſt contra electionem (ubi ſubintellige omnem appetitionem elicitam) violentum verò eſt, aut contra hanc aut naturae appetitum, & propenſionem, in naturali potentia, ſiue actiua, ſiue paſſiua fundatam; Ariſtoteles enim nihil inter haec diſtinxit. Vnde etiam tacitè explicuit quod lib. 3. Ethic. c. 1. dixit violẽtum eſſe [quod eſt ab extrinſeco, paſſo non cõferente vim,] poſitiuè eſſe intelligendum, [non conferente,] id eſt repugnante,

Digitized by Google

re, vel (vt ſic dicam) non patienter ferente.

Dices, Ergo addi poteſt alius modus neceſſarij, ſcilicet, quod eſt ab efficiēte cū abſque violentia, vel cōnaturalitate. Reſpōdetur, huiuſmodi neceſſariū vel nullū eſſe, vel reduci ad quartū modum, quem ſtatim Ariſtoteles poſuit, ſ. quod non poteſt aliter ſe habere, quod dixit eſſe neceſſariū ſimpliciter, & per eius participationē reliqua omnia neceſſaria nominari. Hoc aūt ita declaro, nā vel ille effectus eſt à cā agente ex neceſſitate naturæ, & ſic tale neceſſariū pertinet ad neceſſarium ſimpliciter, quia non poteſt aliter ſe habere, & nō habet aliā ſpecialem rationem neceſſitatis. Vel ille effectus eſt à cā libera, ſolūq; dicitur neceſſarius ex ſuppoſitione: quia illa agente, paſſum reſiſtere non poteſt. Et hic modus neceſſitatis, reſpectu agētis, ad illū reduci tur, quo res qn̄ eſt, neceſſario eſt, qui hic prætermiſſus videtur vtpote improprijſſimus, & nullā inducens neceſſitatē niſi conditionatam: reſpectu vero recipientis pertinet ad quartum modū: quia paſſum illud nō poteſt aliter ſe habere, altero ſic agēte. Vnde ſtatim Ariſtoteles videtur diuiſionē quādā adiungere illius quarti modi neceſſarij: nā aliquod eſt habens cauſam talis neceſſitatis, aliud vero quod non habet cauſam, ſed per ſe tale eſt.

2 Circa hanc veró partitionē quæritur, An ſecundū Ariſtotelem & veritatem dentur aliqua entia neceſſaria per ſe ſe, nullamq; habentia cauſam ſuę neceſſitatis. Nam Ariſtoteles ita vr̄ hic affirmare, & multi cenſent Ariſtotelē ita ſentire. Sed hic locus nō cogit vt hoc Ariſtoteli imputet̄. Nā in primis illa diuiſio intelligi pōt, nō de entibus quoad exiſtentiā, ſed ſolū quoad eſſe eſſentiæ, ſeu quoad veritatem complexionum abſtrahentium à tempore, quæ neceſſariæ dicuntur, quia ſunt æternę veritatis. Et inter eas quædam ſunt habentes cauſā ſuæ neceſſitatis, vt propoſitiones mediatę, q̄ per priora principia demonſtrātur; aliæ quæ nō habēt cauſam, vt principia per ſe nota. Vel ſi Ariſtoteles loquatur de entibus exiſtentibus, licèt in plurali tradat diuiſionē, neceſſe nō eſt, vt vtrumq; membrū in plurali verificetur. Vnde in fine ſolum ſub cōditione cōcludit, ſi aliqua ſūt huiuſmodi entia, illa eſſe ſempiterna. Quid veró alijs locis ſēſerit, videbimus in ſequentibus, & rem totā diſputamus varijs locis ſequentis operis, nam diſput. 20 p totā tractamus de dimanatione omniū entiū ab vno p creationē; diſp. autē 29. ſect. 1. de neceſſitate primi entis, & ſect. 2. quomodo hoc ei ſit proprium; at veró in diſp. 30. ſect. 16. an primū ens agat ex neceſſitate naturæ, & quid in hoc Ariſtoteles ſenſerit.

3 E contrario veró ēt hic q̄ri poteſt an ſint aliqua entia, quæ licet habeāt cauſam, dici poſſint entia, neceſſaria. Tractatur diſp. 28. ſect. 1. & in diſp. 35. ſect. 3. prope finem.

4 Vltimo q̄ri poteſt an veritates cōplexæ quę neceſſariæ dicuntur, habeant cauſam ſuæ neceſſitatis, & qualis ſit earum neceſſitas. Hanc tamen attigimus diſput. 1. ſect. 4. nu. 12 & diſp. 8. de vero, ſect. 3. & 2. latius diſput. 31 ſect. 2. & ſect. 12. verſus finē.

Caput ſextum

De vno & varijs modis eius.

Quæ circa hoc caput diſputari poſſunt, & ad rē maximè ptinent, tractantur in diſp. 4. 5. 6. & 7. p plures quæſtiones, quæ ſequēti indice videri poſſunt. Circa textum veró nōnulla poſſunt de vnitate quātitatis, & de cōtinuatione diſputari. ut, An recte definiatur continuum p motum, ſcilicet illud eſſe cōtinuum, quod per ſe uno motu mouetur. Secūdo, an corpora heterogenea ſint uerè continua. Tertiò an partes uel ſubſtantiæ habentes plures formas diuerſas, uere poſſint continuari. Quartò an unū ſit principiū numeri, & quale principiū ſit. Quinto an hoc æque conueniat omni unitati, uel ſpeciali modo ultima unitas dicatur forma numeri. Sexto an ratio menſuræ ſpeciali ratione cōueniat unitati. Hæc tamen omnia in ſe facilia ſunt, ideoque bř attinguntur, & expediuntur inter diſputādū de quātitate cōtinua & diſcreta, diſputatiōe 40. & 41.

7 Septimò inquiri pōt, quomodo Ariſtoteles dixerit, eſſe unū uel idē, uerius prædicari de rebus ſpecie diuerſis cum adiectione generis remoti quā pximi, ut homo & equus uerius dici idem uiuēs, q̄ idem animal. Et ratio dubij eſt, quia maior eſt unitas in genere proximo quàm in remoto. Reſpondetur, Ariſtotelem non agere de re, ſed de figura locutionis. Nam quoad rem certum eſt maiorē eſſe unitatem in genere proximo, tamen in modo p̄dicationis uerior ſit prædicatio minusque æquiuoca ſub ea forma quam Ariſtoteles poſuit. Et ratio eſt, ut notauit D. Thomas, q̄a reſpectu generis remoti conueniunt ſpecies non ſolum in genere ipſo, ſed etiam in differentia cōtrahente illud; unde cū homo & equus dicuntur idem uiuens, ſignificatur non ſolū conuenire in genere uiuentis, ſed ēt in differentia contractiua eius, quod uerum eſt; cū uero dicunt̄ eſſe idem animal, ſimiliter ſignificatur non ſolū utrūque eſſe animal, ſed ēt eſſe eiuſdem rationis in aliqua ratione determinata animalis: illa enim ſunt determinata animalia quæ differētiis animalis differūt; cū ergo dicūtur unū uel idē animal, indicantur conuenire in aliqua differētia cōtrahēte animal, & eadem pportionali ratione, Petrus & Paulus non dicūtur unus homo, abſolutè loquēdo, facilius autem dicuntur idē animal. Quāquā q̄a hæc ſpectāt ſolū ad modū loquēdi, ſeruandus eſt cōis uſus, & cauēda omnis æquiuocatio.

8 Solent ēt multa quæri circa diuiſionē illā quā Ariſtoteles ponit tex. 12. [Alia ſunt unum numero, alia ſpecie, alia genere, alia analogia. Videlicet quo modo hæc diuiſio differat à prima qua diuidītur unū in [unum continuatione, unū ratione formæ unū genere, definitione, ſeu ſpecie, & unū omnimoda indiuiſione,] id eſt, indiuiduum, ſeu indiuiſibile ut alij uolunt. Dico tamen breuiter, diuiſionē partim eſſe eandē, partim diuerſam, quia aliqua membra formaliter cōtinentur in prima, quæ in ſecunda omittuntur, & è contrario, licèt uirtute in idē incidant. Nā unitas continuationis & indiuiſionis, quæ in priori diſtinguuntur, ſub unitate numerali cōprehēdūtur. Vnitas itē definitionis & formæ ad unitatē ſpecificā ptinēt, ſicut & unitas differētiæ, cuius Ariſtoteles in neutra definitione expreſſe meminit; ptinent aūt ad unitatem ſpeciei. Ad quā ēt reducitur (ſecundū aliquos) unitas pprij, & accidētis, ſed hæ magis ptinent ad unitates p accidēs. At uerò unitas analogię, q̄a impfecta ē, omiſſa oīno fuit ī prima diuiſione. Imò ī ſecūda uidet̄ omiſſa unitas analogiæ attributionis, nā Ariſtoteles ſolius proportionalitatis meminit. Sed Ariſtotelis uerba facile poſſunt ad utrumq; accommodari, uel poteſt una facile ad aliam reduci, maxime illa analogia pportionis quę mere extrīſeca eſt, nā illa quę eſt p ītrinſecā & ppriā cōuenientiam, aliquo modo poteſt ad unitatē generis reuocari. Atq; ita patet tū diuerſitas & cōuenientia inter illas diuiſiones, tum etiā earum ſufficiētia.

9 Sed quærunt ulterius, an hæ diuiſiones ſint ratio

nis

Sonc q. 1. Iuel. q. 11. An. Aal q.

nis uel reales, & an ſint logicæ, an metaphyſicæ. Quæſtio tamen eſt parui momenti, ſi ſupponamus (quod dicto loco ſuſe diſputatū eſt) omnē unitatē uniuerſalē eſſe rationis, formalē autē eſſe realiquo modo. Nā hinc facile cōſtat, plura mēbra alteriū diuiſionū poſſe vel ſecūdū rem, vel ſecūdū rōnem, atque adeo & logicè & metaphyſicè, explicari. Ab Ariſtotele autē potiſſimum traduntur ut reales ſunt, quamuis unitates communes ſæpe declaret per terminos logicos, quia ſunt aptiores ad explicandum fundamentū qd̄ in re habent hæ unitates, unitatem autem numericā, quia magis realis eſt, ſimpliciter per terminos reales declarat. Poſſunt ergo ambæ diuiſiones partim reales, partim rationis cenſeri.

20 Rurſus circa illam definitionem Ariſtotelis, [Vnū numero ſunt, quorum eſt materia vna.] hic ſate tractari ſolet de principio indiuiduationis, de qua re integram fere diſputationem quintā n conſcripſimus. Quoad ſenſum autem propoſitionis Ariſtotelis, licet Scotiſtæ contendant non loqui de materia quæ eſt pars compoſiti, ſed de materiali differētia, quam hæcceitatem uocant, ſimplicior tamen & uerior ſenſus eſt, loqui Philoſophum de propria materia. hoc eſt enim apud Ariſtotelem ſignificatio illius uocis & non aliud. Et in eodem illa utitur agens fere de eadem re lib. 7. tex. 28. & lib. 12. tex. 49. ut in dicta diſputatione latius oſtendi. Et ideo difficile eſt accommodare uerba illa, ut adæquatam definitionē contineāt unitatis numericæ, quia in Angelis & accidentibus eſt unitas numerica ſine materia. Quapropter Commentator ait, non definiri ibi adæquatè unum tranſcendens ſed unum quantitate. Et in idem fere incidit D. Thomas, dum ait, non definiri indiuiduū in communi, ſed explicari in rebus materialibus. Imò ad dēdum eſt tantum explicari in ſubſtantijs materialibus ſimulque exiſtentibus. Vel intelligendum eſt de materia non abſolutè, ſed ſignata certis accidentibus. Et reuera Ariſtoteles hic nō ſatis declarauit indiuiduationis principium, ſed quoad nos aliquo modo indicauit, quod ſit indiuiduum.

21 Per unitatem genericam Ariſtoteles planè hic intelligit unitatem prædicamentalem, unde quæri ét hic ſolet an prædicamenta differant prædicamenti figura, quæ uerò hæc quæſtio propriam difficultatem habet in diuiſione nouem prædicamentorum accidentium, ideo illam tractamus explicando illam diuiſionem Diſp. 39. ſect. 2.

22 Vltimo inquiritur, quo modo uerum ſit [poſteriores unitates ſequenti priores,] ut Ariſtoteles dicit, id eſt, quæ ſunt unum numero, eſſe etiam unum ſpecie, genere, & analogia. Nam Petrus qui eſt unus numero, non eſt unus analogicè, & Petrus & Paulus, q ſunt unum ſpecie, non ſunt analogicè unum. Reſpondetur, ſenſum eſſe, in re indiuidua & ſingulari eſſe omnes unitates ſuperiores, atq; ita ea, quæ ſunt unū in inferiori unitate, neceſſario eſſe unū in ſuperiori etiamſi illa analoga ſit, non eſt tamen neceſſe ut reſpectu illorū ſit illa unitas analoga, ſed ſatis eſt quòd ipſum prædicatum analogum illis commune ſit. Quo ſenſu æquiualet hæc regula illi quam traduut dialectici, quod de quocunque dicitur prædicatū inferius dicitur & ſuperius, quocunque modo unum ſit. Nam ſi Petrus eſt hic homo, erit & homo, & ſubſtantia, & ens, & itaſi Petrus & hic homo, ſunt idem numero, & ſunt unū ſpecie, genere, & analogia, i. ſunt unum in ratione formali, ſpecifica generica, & analogica.

Caput ſeptimum.

De ente eiuſque varijs modis ſeu ſignificatis.

Quæſt. 1. Prior quæſtio hic eſſe pōt, de diuiſione entis in per ſe, & per accidēs, quam latè explicamus diſp. 4. ſect. 3.

2 Altera eſt, de diuiſione entis in ens in actu, & ens in potentia. De hac nonnulla tacta ſunt diſp. 2. ſect. 4. Ex profeſſo uerò tractatur in diſp. 31. per tres primas ſectiones.

3 Addi hic poteſt quæſtio, quid ſit aliquid eſſe verū uel falſum, propter ea quæ hic Ariſtoteles interpoſuit de eſſe qd̄ eſt in ueritate ꝓpoſitionis Sed ea res partim tractatur in diſp. 8. & 9. quæ ſunt de ueritat. & falſitat. partim in diſp ult. quæ eſt de entib. rōnis. Hoc enim eſſe uerum, quod hic Ariſtoteles diſtinxit ſolum eſt eſſe obiectiuum in compoſitione mētis uera uel falſa, quod ſolum eſt eſſe rationis, ſeu per denominationem extrinſecam ab opere rōnis. Quod uerò ad Ariſtotelem attinet, aduertendum eſt, ideò hic interpoſuiſſe ſermonem de hoc eſſe, ut indicaret licèt de negationibus dicatur aliquo modo hoc eſſe uerum, non tamen pertinere ad enti a propria a per ſe, neque ad prædicamenta niſi reductione quadam.

4 Denique hic etiam tangitur diuiſio entis in prædicamenta, quam in diſp. 32. & diſp 39. tractamus. Hoc tantum aduerto, ſolum ſeptem membra accidentis Ariſtotelem numeraſſe omiſſis, [Situ,] & [Habitu,] quod licèt caſu forte factum ſit, nos autem libenter aduertimus ex Commentatore, illa duo prædicamēta parui eſſe momenti, & nullius ferè cōſiderationis, & ideo de illis breuiſſimè in Diſp. 52. & 53. huius operis diſſeruimus,

Caput octauum.

De ſubſtantia.

In hoc capite nihil occurrit notatione dignū, de ipſa uerò re diſputamus latè à diſp. 31. uſque ad 36 per plures quæſtiones, quarum tituli & loca uideri poſſunt in indice ſequenti.

Caput nonum.

De Eodem, Diuerſo, & Simili.

Quas diuiſiones Ariſtoteles tradidit de uno per accidens & per ſe, de uarijs modis unius, tradit hic etiam de eodem, & conſequenter de diuerſo, quod tot modis dici poteſt quot ſuum oppoſitū, & ideò nihil rei diſputandum hic occurrit Nam quæ dicuntur de diſtinctione inter diuerſum & differens, ſolum ſpectāt ad uſum terminorum, ſicut etiam quæ de ſimilibus & diſſimilibus dicuntur. De eodem autem & Diuerſo breuem addidimus quæſtionem ad diſputationes de uno diſp. 7. ſect. 3.

Caput decimum.

De oppoſitis & ſpecie differentibus.

Quæſt. unica. Hic quæri ſolet an duo accidētia ſolo numero differētia poſſint ſimul eſſe in eodem ſubiecto occaſione uerborum Ariſtotelis in fine capitis, ubi inter ea quæ ſpecie differunt, ponit [omnia quæ ēſi in eadem ſubſtantia ſint, differētiam habent.] Tractatur autem late a nobis diſp 5. ſect. 8. ubi nu. 18. Ariſtotelem non uniuersè intelligēdum cenſuimus, ſed de accidentibus omnino ſimilibus in ratione indiuiduali, ut ibi latè exponimus. Reliqua uerò de oppoſitis & contrarijs Ariſtoteles hic dicit, in Dialectica copioſè diſputantur, aliqua tamen attigimus in diſpu,

45. ubi

45. vbi de contrarietate qualitatum differimus.

Cur autem poſt oppoſitorum & contrariorum enumerationem redierit Ariſt. ad diuerſitatem ſpecificam declarandã, non oportet quærere, quia neque in ordine horum capitum, nec in ſingulis eorum membris aut in enumerandis harum vocum ſignificationibus certam aliquam rationem aut methodum video ab Ariſtotele obſeruatã. Cur enim prius egit de vnò; poſteà de ente & ſubſtãtia, deinde de eodem & diuerſo? Nulla ſane ratione id fecit, ſed ſolum quia parũ intereſſe putauit hoc vel illud præponere in his præſertim minutioribus rebus.

Caput vndecimum.

De modis prioris & poſterioris.

Quæſt. 1. Primũ omnium hic quæri poteſt, quæ ſit rõ prioris vel poſterioris, & an conſiſtat in aliqua relatione reali vel rationis. Poteſt autẽ quæri vel de ſenſu Ariſt. vel de re ipſa. Ariſtoteles enim in principio capitis ait Priora eſſe [quæ ſunt alicui principio] (ſeu [primo) propinquiora.] In qua deſcriptione videtur ponere rationẽ prioris relatione propinquitatis ad aliquod tertium, non verò inter ſe. Ex quo videtur ſequi, illud quod eſt primum, non eſſe prius cæteris, quod eſt abſurdum. Propter quod aliquibus nõ placet vt ea ſit deſcriptio generalis Priorum vt ſic, ſed aſſignatio cuiuſdam modi Priorũ. Duobus enim modis intelligi poteſt vnum dici prius alio, vel per reſpectum ad aliquod tertium, vel habitudinem quam inter ſe habeant. Prius membrũ attigit Ariſtoteles in prædicta deſcriptione, vnde etiam tacitè diuiſionem inſinuanit, dũ ait. [Quædã priora] talia eſſe. Deinde poſt illius membri explicationem & ſubdiuiſionem ita cõcludit, [Atque hæc quidẽ hoc pacto priora dicuntur.] Et ſtatim videtur aliud membrum principale ſubiungere, dicens, [Alio aũt modo, &c.] Hoc autem poſterius membrum non declarat Philoſophus aliqua deſcriptione communi, ſed ſolum per quãdam bimembrem diuiſionẽ, videlicet quia quædam inter ſe ita comparantur, vt vnum ſit vel prius ratione alio, vel prius natura ſeu ſubſiſtendi conſequentia.

Eſt quidem hæc interpretatio probabilis, ſed rectè poteſt prima illa deſcriptio ad omnia priora accommodari. Quãdo enim dicitur illud eſſe prius alio, quod eſt propinquius primo, clarum eſt ſupponi, & tacitè dici, ipſum primum multò magis eſſe prius cæteris quia (ſi licet dicere) multo magis eſt propinquum ſibi ipſi, vel aliquid magis quàm propinquum, vt v.g. ſi corpus illud eſt prius loco in vniuerſo, qđ primo cœlo propinquius eſt multo magis ipſum primum cœlum eſt prius cæteris. Itaque generaliter prioritas in quadam habitudine ſeu relatione conſiſtit, inter ea quæ prius & poſterius dominantur, interdum verò hæc habitudo menſuratur per aliquod tertium, & quaſi fundatur in alia habitudine ſeu propinquitate & diſtantia ab illo, interdum verò in ſola conditione aliqua extremorum, quæ inter ſe cõparantur vt prius & poſterius, quia nimirum vnum habet exiſtentiã quãdo aliud nondum habet, vel quia vnũ eſt cauſa, aliud effectus, vel quia vnum eſt dignius alio. Et quidem prioritas per ſe & intrinſecè ſpectata, in hac habitudine extremorum inter ſe conſiſtit, in ordine autem ad tertium eſt remotè & fundamentaliter, vel (vt ſic dicam) quaſi menſuratiuè.

Hæc verò relatio, cum ſit cuiuſdam ordinis, vt nomen ipſum prioris præ ſe fert, eſſe poteſt vel in ordine loci, vel temporis, vel motus ſeu generationis, vel cauſalitatis, vel cognitionis, vel naturæ vel ſubſiſtendi cõſequẽtia. Et ita numerantur varij modi prioris q ſunt ſatis perſpicui in Ariſtotele tum hic, tum in Poſtpręd. Ex quo ſit hanc relationem prioris p ſe loquendo nõ eſſe realem, quia ſæpe tribuitur ijs quę in re non diſtinguuntur. Vt homo dicitur prior Petro ſubſiſtendi conſequentia. Interdũ tribuitur reſpectu rei non exiſtentis, vt ego dicor prior tẽpore Antichriſto. Nonnunquam vero ratio prioris negatione quadam conſummatur, dicitur enim aliquid prius tempore alio, quia exiſtentiam habet vel habuit, altero nondũ exiſtente. Interdum veró conſiſtit in quadam cõparatione relationum, ut cum dicitur prius, quod eſt primo propinquius. Denique aliquando hæc prioritas habet fundamentum in natura, aliquando verò in ſola humana exiſtimatione, vel deſignatione, vt etiam Ariſt. hic notauit. Per ſe igitur ad prioritatem non requiritur relatio realis quatenus verò talis relatio coincidit aliquando cũ aliqua alia, quæ eſt realis poteſt etiam eſſe realis, vt v.g. cũ cauſa dicitur prior natura effectu, illa relatio prioris reuera nõ eſt alia in re præter relationem cauſæ, quæ propter quãdam conuenientiam. vel propoitionalitatem, prioritas nominatur, tunc ergo relatio prioris erit etiam realis, & fortaſſe nũquam alio modo inuenietur realis.

Tandem facilè intelligitur ex dictis hanc enumerationẽ priorum non eſſe diuiſionem aliquam vniuocã, ſed analogam, imperfectam, & proportionalitatis. Non eſt enim hic attributio ad unum primum ſignificatum, ſed eſt proportio quadam. Et videtur quidẽ primum dicta ratio prioris & poſterioris in motu aut tempore, inde verò per quandam proportionalem ſimilitudinem ad alia tranſlata.

2 Vltimò poteſt hic quæri, cur Ariſtoteles hic prætermiſerit eam prioritatem naturæ quæ exiſtit in cauſalitate Reſpondetur vel omiſiſſe illã, quia niſi includat aliquam aliam prioritatem in ſubſiſtendi conſequentia, impropria eſt, vel certe ſub prioritate naturæ illam comprehendiſſe, vel ſub his quæ dicuntur priora poteſtate. Videantur dicta de hac re diſp. 2 de cauſis ſect. 1. Damaſcenus certe in ſua Dialect. c. 7. non agnoſcit aliam prioritatem naturæ niſi eam quæ eſt in ſubſiſtendi conſequentia.

Caput duodecimum.

De potentia.

Quæſt. 1. Primò quæri ſolet de definitione potentię actiuæ, ſcilicet. [Eſt principium transſmutandi aliud, aut quatenus aliud eſt,] habet enim plures difficultates. Prima, quia non comprehendit potentiam creãdi: de hac vide diſp. 20. ſect. . Breuiter dicatur, Ariſtotelem notioribus uerbis vſum fuiſſe, poſſe tamẽ accommodari uel extendi, ſi nomine [mutationis] non rigoroſe, ſed latè utamur, pro quauis eductione de non eſſe ad eſſe, & conſequenter per [aliud] non intelligamus ſolum ſubiectum, ſed etiam terminum effectionis.

Secunda difficultas eſt, quia non comprehendit potentias actiuas actione immanente. Et tertia ſit, quia nõ comprehendit grauitatem, & leuitatem, quæ ſunt principia mouendi, nõ aliud, ſed ipſum in quo ſunt. De his diſp. 18. ſect. 3. & diſput. 43. ſect. 2. Dico breuiter comprehendi ratione illius particulæ, quatenus aliud eſt,] quia non agunt in proprium ſubiectũ niſi quatenus carent tali actu vel motu. Nec eſt neceſſe quòd talis potentia quando ineſt ei qui per illam mouetur, per accidens ei inſit, vt quidam interpretan-

Digitized by Google

pretētur. Nam licèt in exemplo quod Ariſt. affert, de medico curante ſe, ita cõtingat, nõ tamen dixit Ariſtoteles neceſſariũ eſſe vt ſemp ita ſit. Alij reijciunt has facultates, grauitatẽ &c. quia ſolum ſunt inſtrumenta motus. Sed non mihi placet, quia reuera ſunt propriijſſimè potentiæ actiuæ, licet reſpectu generantis denominationem inſtrumenti accipiant, ſatis impropriè ac latè vt explicui diſp. 17. ſect. 2. Quarta difficultas è contrario eſt, quia ſub hac definitione nõ ſolum comprehenduntur potentiæ, ſed habitus etiam, vt ars, in qua ponit exemplũ Ariſtoteles. Reſpondetur (quia res eſt facilis) hic non ſumi potentiam ſtricte pro ſecunda ſpecie qualitatis, ſed late pro quouis principio agendi, & ita comprehẽdi etiam formam ſubſtantialẽ quatenus aliquid agere poteſt, Sicut & potẽtia paſſiua, de qua ſtatim Ariſt. agit, comprehendit materiam & quantitatem vt receptiua eſt. Et ſimiliter in alia acceptione potẽtiæ quam ſtatim ponit, nempe vt poſſe dicatur qui bene poteſt, comprehenditur habitus, & diſpoſitio, quę confert eam facilitatem, ratione cuius dicitur aliquis bene poſſe.

2 Rurſus quæri poteſt quid ſit potentia reſiſtendi quam etiã hic Ariſt. inter potentias numerare videtur, itemque an in potentia ſit priuatio potẽtiæ, vel etiam poſitiua potẽtia. Sed prior quæſt. tractatur diſput. 43. ſect. 5. Alia vero diſp. 40 ſect. 3.

3 An potentia obiectiua ſit aliqua potentia realis, & cõſequenter vnde dicatũ res poſſibilis quãdo actu nõ eſt. De hac re partim dixi diſp. 31. ſect. 3. partim diſput. 43. in principio. Reliqua quæ de potẽtia paſſiua, & de alijs acceptionibus potentiæ hic dicũtur, non habent difficultatem ſuppoſitis quæ de potentia actiua ſunt notata, nam per proportionem ad illa reliqua ſunt intelligenda, nam, vt in fine cap. Ariſtoteles dixit, illa eſt prima potentia, & per aliquã habitudinem ad illam omnis alia potentiæ denominatio ſumpta eſt. De hac vero materia, ſcilicet de Potentia, & actu, latè agimus in Diſp. 43.

Caput decimumtertium.

De quanto, ſeu quantitate.

Circa hoc caput graues occurrũt quæſtiones, quas ꝓſequitur diſp. 40. & 41. & ideo eas hoc loco recenſere neceſſe non eſt. Circa textum verò Ariſtotelis, nulla ſpecialis difficultas occurrit quæ ibi tractata non ſit, eo vel maxime quod litera eſt perſpicua, totaque difficultas eſt in rebus.

Caput decimumquartum.

De quali & qualitate.

Hoc caput ex profeſſo exponimus à diſp: 42. vſque ad 46. neque eſt quod aliquid addamus.

Caput decimumquintum.

Hoc etiam caput copioſè tractamus Diſp. 47. & ideo nihil annotare neceſſe eſt.

Caput decimumſextum.

De perfecto.

In hoc capite nulla occurrit quæſtio, q̃ noſtra diſputatione indigeat. Tradit enim Ariſtoteles communẽ deſcriptionem uel ſignificationẽ perfecti, dicens illud eſſe perfectum cui nihil deeſt, eorum ſcilicet, quę illi debita ſunt ad ſuum complementum. Quã deſcriptionem in uariis generibus declarat, ſeu diuerſos modos proponendo quibus aliqua dicuntur perfecta, ſcilicet, magnitudine, & partium integritate & complemento, & virtute, & finis conſecutione, quæ omnia in textu ſunt ꝑſpicua. & in diſputat. 10. tractantes de bono, quæ de perfecto neceſſaria videntur, tradimus, quoniam bonum & perfectum uel ſunt idem, vel multum inter ſe connexa eſſe uidentur, ut ibi notamus.

Caput decimumſeptimum.

De termino.

Nihil etiam hoc loco occurrit notandum, aut diſputandum, quia ſolum hic agitur de ſignificationibus huius vocis [terminus,] quæ in textu ſatis ſunt perſpicuæ, & in primis etiam dialecticæ rudimentis tradi ſolẽt. De re uerò ipſa nulla occurrit quæſtio, tum propter magnam analogiam & ampliſſimam ſignificationem, nam [terminus] dicitur, & de voce ipſa ſignificatiua, quo modo tractatur à dialecticis, & peculiari rõne dicitur de definitione, vt hic Ariſtoteles annotat, dicitur etiam de termino reali, vel quãtitatis, de quo agitur in prædicamẽto Quãtitatis; vel temporis motus, habitudinis ſeu relationis, inquiſitionis, potẽtialitatis, de quibus variis locis diſſeritur. Tum maximè, quia communis appellatio termini, prout metaphyſicè conſideratur, vel in quadam negatione conſiſtit, quatenus res nõ tendit vltra terminum, vel in denominatione extrinſeca, quia eſt id ad quod aliud tẽdit, vel in quo ſiſtit, vt diſp. 40. ſect. 10. attingimus explicando terminũ relationis

Caput decimumoctauum.

De ſecundum quod, & ſecundum ſe, ac per ſe.

Ex ipſa capituli ſumma conſtat hic non agi de rebus, ſed de ſignificationibus harum vocum, ſunt enim hæ voces ſyncategorematicæ, quæ nõ ſignificant res aliquas, ſed habitudines rerũ. Et ita ait Ariſtoteles dictionẽ [ſecundum quod,] ſæpe ſignificare habitudinem cauſæ formalis, vt ſi dicamus hominem eſſe ſtudioſum ſecundum uirtutem, aliquando verò dicere habitudinem cauſæ materialis proximæ, ut cum dicitur paries albus ſecundum ſuperficiem, ſæpe etiã extendi ad alia cauſarum genera. Ac deniq; aliquãdo ſignificare habitudinem ſitus, vt cum dicitur Petrus ſedere ſecundum regem. Quę vltima acceptio eſt notanda, eſt enim in ſcholis parum vſitata, re tamen uera eſt latina, & in rigore ſignificat eſſe proximè poſt alium. Vnde non ſolum ad ordinem ſitus, ſed etiam ad ordinem perfectionis ſignificandum extenditur, vt ſi dicas fidem eſſe perfectiſſimam virtutem ſecundum charitatem, id eſt proximè poſt charitatem.

Deinde trãsfert Ariſtoteles ſermonem ac ſignificationem huius vocis [ſecundum ſe,] & [per ſe] quas reputat vt ſynonymas, indicãs [ſecundum] ſępe idẽ ſignificare quod [per,] vt ex prioribus ſignificationibus ipſius [ſecundum quod] colligi etiam poteſt, nam habitudines cauſarum particula [per] optimè ſignificat. Significationes autẽ uocis [ſecũdum ſe,]

Digitized by Google

aut[per ſe]claræ ſunt in textu. Aduerte tamen, omiſſos hic uideri aliquos modos[per ſe,]poſitos in lib. 1. Poſter. Nam modus per ſe ſecūdò, ſcilicet cum paſſio prædicatur de ſubiecto, hic nō ponitur, niſi reducatur ad tertium hic poſitum, qui eſt vniuerſalior, & dicitur de omni eo quod primo alicui ineſt, ſeu conuenit, quod poteſt propriæ paſſioni attribui reſpectu proprij ſubiecti. Quartus etiam modus dicendi per ſe ratione cauſalitatis hic prætermiſſus eſt. Poſſunt etiam aliæ ſignificationes harum vocum annotari, quæ hic non tanguntur, vt quod dictio [ſecundum quod]interdū diminuit ſignificationem, vt cum dicitur[Albus ſecundum dentes,]& dictio [per ſe]aliquando excludit vnionem per accidens, vt ſupra, circa tertium capitulum lib. 3. annotauimus. Satis ergo eſt, Ariſtotelem attigiſſe præcipuas ſignificationes ad quas vel aliæ reduci poſſunt, vel ex eis intelligi. Neque hic occurrit quæſtio aliqua diſputatione digna.

Caput decimumnonum.

De diſpoſitione.

Hoc caput ex profeſſo exponimus diſp. 42. ſect. 2. explicando primam ſpeciem qualitatis.

Caput vigeſimum.

De habitu.

Prior pars huius capitis pertinet ad ſpeciale prædicamentum Habitus, & ideo illam exponimus, diſp. 52. quæ eſt de hac re. Poſterior uerò pars ſpectat ad eam ſignificationem, qua ſpeciem quandam qualitatis propriè conſtituit, & ad alias etiam qualitates ſignificandas transfertur: & ideo hanc partem tractamus in dicta diſputat. 42. & latius in diſp. 44. quæ eſt propria de habitibus.

Caput vigeſimum primum.

De paſſione.

Significationes huius vocis hic tactas ab Ariſtotele, & multo magis ſignificata ipſa tractamus diſp. 42. ſect. 2 explicando tertiam ſpeciem qualitatis, quę eſt paſſio & paſſibilis qualitas, & in Diſputat. 49. quæ eſt de prædicamento paſſionis.

Caput vigeſimumſecundum.

De priuatione.

Caput hoc quantum ad varios modos priuationū quos Ariſtoteles in eo tradit, perſpicuum, & tritum eſt in dialectica, vel mediocriter exercitatis. Nonnullæ verò quæſtiones in eo excitari poſſunt pertinentes ad entitatem priuationis vel ad oppoſitionem priuatiuam. Vt an priuatio aliquid reale ſit, aut ens rationis, & quomodo. An in priuatiua oppoſitione detur ali-
Quæſt. 1. quod medium vel abſolutè, vel reſpectu talis ſubie-
2 cti. Item an priuatio magis vel minus ſuſcipiat. De
3 quibus diſſerimus partim in diſp. 45. quę eſt de oppoſitionibus, & partim in diſp. vltima totius operis, quę eſt de entibus rationis.

Caput vigeſimumtertium.

De habere, & in aliquo eſſe.

Circa hoc caput præter notata de habitu nihil occurrit videantur ergo dicta in diſputationibus quas citauimus c. 20. & de modis [eſſendi in] videri poteſt ipſemet Philoſophus 4. Phyſ. cap. 3. & aliqua annotamus in diſp. 37 quæ eſt de eſſentia accidentis.

Caput vigeſimumquartum.

Ex aliquo eſſe, *quot modis dicatur.*

Hoc etiam caput nō continet nouam rem aut proprietatem entis, ſed ſignificationes huius dictionis[ex,] & varias habitudines quas poteſt indicare, quę in textu ſunt ſatis perſpicuæ,

Caput vigeſimumquintum.

De parte.

Hic diuidit Ariſtoteles partem in integralem, ſeu quātitatiuam, aliquotam, vel non aliquotam, ſubiectiuā ſeu poteſtatiuam, eſſentialem phyſicā, vel metaphyſicam, quæ omnia ſatis per ſe conſtant.

Caput vigeſimumſextum.

De toto.

Totum, ſignificat Ariſtoteles, dupliciter dici, ſcilicet vel reſpectiue ad partes, quia ex illis conſtat, vel vt opponitur mutilo, vt ſcilicet totum dicatur cui nulla pars deeſt: & hæc ſignificatio poſterior conſtabit ex cap. ſequente, vbi de mutilo agit, priorem hic proſequitur. Et prius varia eius ſignificata enumerat, quæ ex ijs quæ dicta ſunt de parte, poſſunt eſſe perſpicua, quia quot modis dicitur vnum oppoſitorum, tot etiam modis dicitur & reliquum. Item cum hoc totum ſit vnum compoſitione, quæ dicta ſunt ſupra de vno, applicari poſſunt ad totum, nam fere quot ſunt modi vnius, ſunt & totius, ſi vnum cum compoſitione ſumatur, & ideo de hac parte nihil addere oportet.

Deinde verò exponit Philoſophus vſum horum terminorum[omne,]&[totum,] ſed is conſiſtit tantum in loquendi proprietate & conſuetudine, quæ ſeruanda eſt. Neque enim ad rem quicque refert, ſiue omnem, ſiue totam aquam dixeris, ſiue totam domum, vel omnem, licet prius cū maiori proprietate, minorique ambiguitate, vel æquiuocatione dicatur.

Caput vigeſimumſeptimum.

De mutilo.

In hoc etiam capite nihil occurrit quod alicuius momenti ſit, ſolum enim declarat Ariſtoteles, quæ conditiones requirantur, vel ex parte rei quæ mutilatur; vel ex ea parte quæ abſcinditur aut abeſt, vt res mutila dicatur. Et ex priori capite ait requiri, vt quod mutilum ſit, ſit aliquod totum conſtans ex partibus vt per ſe patet. Deinde vt ſit continuum, nam numeri non mutilantur, nam per ablationem

tionem cuiuſcunque vnitatis eſſe deſinunt. Vnde tertio neceſſe eſt vt ſit totum heterogeneum, nam homogeneum mutilari propriè non poteſt, cum in qualibet parte maneat ratio totius, nec totum requirat certam partium compoſitionem. Neceſſarium etiam eſt vt res quæ mutila manet, maior ſit, quàm quæ abſcinditur, eandemque ſubſtantiæ & eſſentiæ denominationem accipiat; aliàs nō erit res mutila, ſed alia. Ex quo etiam neceſſe eſt vt pars quæ deeſt non ſit ex præcipuis, ſine aliqua enim ex his res manere nō poteſt, vt ſunt caput, & cor, &c. Oportet tamen vt ſit ex prominentibus, & diſſimilaribus, quia nō quælibet particula abſciſſa facit rem mutilam, vt conſtat ex vſu loquendi. Denique ait Ariſtoteles talem debere eſſe partem vt iterum generari non poſſit, non enim dicitur res mutila, etiamſi pili radantur, quia naſci iterum poſſunt. Sed hæc omnia, vt ex ipſiſmet conſtat, ſolum ſpectant ad vſum vocis, poſſet enim res dici mutila pro eo tempore quo caret parte, etiamſi poſſet illam reſtaurare nutritione, ſed hoc vſus non habet.

Caput vigeſimum octauum.

De genere.

Hic etiam non de re agitur, ſed numerantur ſolū ſignificationes huius vocis [genus.] quæ ſunt ſatis vulgares, & à Porphyrio etiam traduntur in lib. Prædicab. Hac verò occaſione docet Ariſtoteles, duobus modis poſſe aliqua differre genere, nempe aut phyſico, id eſt ſubiecto ſeu materia, aut metaphyſico ſeu logico, id eſt prædicamento. De qua diſtinctione aliqua infra notabimus lib. 10. circa ca. 5. & plura in diſp. 13. ſect. 2. nu. 23. diſp. 35. ſect. 2. Quia verò vna ſignificatio generis eſt, vt ſignificat primum prædicabile, ideo aliqui ſcriptores hic latiſſimam texunt diſputationem de Prædicabilibus. Sed quæ de tractatione vniuerſalium Metaphyſica poſtulat, ea traduntur à nobis diſp. 5. 6. & 7. Reliqua verò, quæ dialecticorū ſunt propria, eis relinquimus.

Caput vigeſimum nonum.

De falſo.

In hoc capite declarat Philoſophus, quo modo falſitas, falſique denominatio & rebus, & orationibus, & hominibus tribuatur. Quæ omnia, quantum ad vocum ſignificationem attinet, ſunt ſatis in textu perſpicua. De re verò occurrit hic diſputatio an ſit, & quid ſit falſitas, & an inter paſſiones entis numeranda ſit; & vbi formaliter ſit, vbi verò per ſolam denominationem extrinſecam. De qua re propriam diſputationē inſtituimus, quæ eſt numero 9.

Caput trigeſimum.

De accidente.

Accidēs dupliciter dicitur, aut in ratione effectus, aut in ratione entis, quod eſt extra eſſentiā alicuius eique aliquo modo ineſt, etiamſi per ſe ſecundo, aut quarto modo poſterioriſtico, id eſt, vel ex intrinſeca dimanatione ab eſſentia, vel ex certa aliqua & per ſe cauſa inſit. Has ergo duas ſignificationes accidentis attingere videtur hoc loco Ariſtoteles, & de eis poſ-
Quæſt. 1. ſunt graues quæſtiones pertractari. Nam circa priorem occurrit grauis diſputatio de cauſis & effectibus contingentibus, & de fortuna, & caſu, de qua re in diſput. 19. copiosè diſſerimus. Circa priorem verò ſignificationem dicendum occurrebat de natura accidentis in communi, & comparatione eius ad ſubſtantiam, eiuſque diuiſione. De qua re latè agimus in diſput. 37. 38. & 39. & ideò circa librum hunc nihil amplius notandum occurrit.

LIBER SEXTVS Metaphyſicæ.

De ente prout in huius ſcientiæ conſiderationē cadit, uel ab illa reijciendum eſt.

Adhuc immoratur Philoſophus in procemijs, & (vt ita dicam) in veſtibulo huius doctrinæ, non enim incipit de re ipſa dicere, ſed ad conſtituendū eius obiectum regreditur. Et primò ſtatuit obiectū huius ſciētiæ eſſe ens in quantum ens, prout includit entia immobilia, & re ipſa ſeparabilia, & hac occaſione multa docet de proprietatibus huius ſcientiæ, & de diuiſione ſcientiarum ſpeculatiuarum, earumque comparatione. Deinde excludit quædam entia ab huius ſcientiæ conſideratione, ſcilicet ens per accidens, & ens verum.

Caput primum.

Hanc ſcientiam eſſe de ente vt ens: ideoque eſſe primam ſcientiam ſpeculatiuam, & ab alijs diuerſam.

Omnia quæ docet Ariſtoteles in hoc capite de hac ſciētia & obiecto eius, tractantur à nobis in diſput. 1. procemali: & ab eodem fere tractata ſunt in lib. 1. cap. 1. & 2. & lib. 4. c. 1.

Quæſt. 1. V. An obiectum huius ſcientiæ ſit ens in quātum ens. Diſp. 1. ſect. 1.

2 An hæc ſcientia ſit ſpeculatiua, & in eo ordine ſit prima. Diſp. 1. ſect. 5.

3 An hæc ſcientia ſit vniuerſalis, & tractet de omnibus entibus, & quo modo. Diſput. 1. ſect. 2.

4 An hæc ſcientia conſtituat aliis ſcientiis obiecta, & eorum quod quid eſt aliquo modo oſtendat, eadē. Diſp. 1. ſect. 4. nu. 5.

5 Solet etiam hic quæri an ens in quantum ens habeat principia & cauſas, quæ in hac ſcientia conſiderentur, quod Diſput. 3. ſect. 3. tractatum eſt.

6 Denique propter vltima verba Philoſophi in hoc capite quæri ſolet, ſi nulla eſſet ſubſtantia immaterialis, an ſcientia metaphyſica diſtingui poſſet à phyſica; quam quæſtionem, locumque Ariſtotelis tractani, Diſp. 1. ſect. 1. nu. 12. & ſeq.

Alia multa ſolent hoc loco quæri de habitu & actu practico & ſpeculatiuo, nempe quo modo differant, & in quo vniuſcuiuſque propria ratio conſiſtat, & præſertim agi ſolet de illa diuiſione ſcientiæ ſpeculatiuæ in phyſicam, mathematicam & metaphyſicā, ſed hæc quantū ſpectant ad procemium huius ſcientiæ, ſatis à nobis tractantur, diſp. 1. ſect. 5. & 6. Quantum verò ad res ipſas magis ſpectant ad ſcientiam de anima, quæ de intellectu eiuſque muneribus conſiderat, tamen pro huius ſcientiæ complemento attinguntur à nobis infra declarando illam ſpeciem qualitatis quæ eſt habitus. Diſput. 44. ſect. 8.

Tandem multa dialectica hic attingitur, quæ ad libros

Poſter. pertinēt, quæ à nobis propterea prætermiſſa ſunt, vt an ſcientia ſupponat an eſt, & quid eſt, de ſuo ſubiecto, vel illud, aliquo modo demonſtret, & ſimilia.

Caput ſecundum.

Ens per accidens, & ens verum ab huius ſcientię conſideratione excludi.

Quæſt. 1. Circa priorem huius capitis partem, in qua remouet Ariſtoteles ens per accidens à conſideratione huius ſcientiæ, quæri poteſt primò, de quo ente per accidens loquatur. Dupliciter enim poteſt ens per accidens dici, primò in ratione entis, quia non eſt vnum per ſe, ſed pluribus eſſentiis cōſtat, ſecūdo in ratione effectus, quia non habet cauſam per ſe, ſed præter intentionem agentis euenit, qui aliàs dici ſolet effectus contingens. Cum ergo ens per accidens æquiuocè his duobus modis dicatur, videtur Philoſophus ineptè procedere, nam in principio loquitur priori modo, & excludit illud ens per accidens quod non eſt vnum, ſed plura, poſtea verò à text. 5. loquitur de ente per accidens poſteriori modo. Nā vt probet eſſe huiuſmodi entia per accidens, probat eſſe effectus contingentes, & non omnia ex neceſſitate euenire.

Dicendum verò eſt, Ariſtotelem vtroque modo excludere ens per accidens, vt ex contextu cōſtat. Neque eſt æquiuocatione vſus, ſed ab vno ente per accidēs ſecundum eſſe, ſeu per aggregationem diuerſi ad effectum per accidens. Quia modus, quo conſurgūt entia per accidens priori modo, eſt cauſalitas per accidens, & pręter intentionem agētium naturalium. Nam licèt interdum accidentale compoſitum videatur vna actione fieri, & per ſe, ſub ea tamen ratione, non eſt omnino ens per accidens, ſed aliquo modo per ſe iuxta ea, quæ tradimus diſp. 5. Cum igitur ens per accidens non ſit vnum propriè loquendo, neque vna generatione fit, neque per ſe intenditur à natura; & ideo ex eo quòd ſub ſcientiam non cadunt, quæ per accidens & contingenter eueniunt, rectè infert Ariſtoteles entia per accidens vt ſic nō cadere ſub ſcientiam. Nec refert quòd ens per aggregationem poteſt interdum per ſe intendi ab agente intellectuali, quia vel ſub ea ratione eſt aliquo modo per ſe in ordine ad aliquem finem à tali agente intentum, vel certe illud idem eſt merè contingens, & per accidens, atque ita vt tale eſt, ſub ſcientiā non cadit.

2 Iam verò quęſtio relinquitur quo ſenſu verū ſit ens per accidens nō cadere ſub ſcientiam. Sed quia res hæc tractatur in 1. Poſter. vbi agitur de ſubalternatione ſcientiarum, & per ſe ſatis eſt clara dicēdum eſt breuiter, ea rōne qua ſcientia nō eſt niſi de neceſſarijs, ens per accidens non eſſe obiectum ſcibile, quatenus tale eſt. Item quia ens per accidens vt ſic non eſt ens, ſed entia, & itanon cadit ſub vnam ſcientiam.

Et ex prima ratione collige, non tantum ea quę raro & per accidens eueniunt, ſed etiam ea quæ ad verūlibet, & per ſe moraliter ſeu ex intentione agentis fiunt, vt ſunt libera, vt ſic non cadere ſub ſcientiam. Vt hinc intelligatur, vanas eſſe doctrinas, quæ diuinant de futuris liberis in particulari & definitè: de quo alias.

Ex ſecunda verò ratione collige, ens conſtans ex multis diuerſorum generum, licèt abſolutè ſit ens per accidens, tamen ſi conſideretur ſub aliqua ratione per ſe vna in ordine ad aliquos effectus, vel proprietates poſſe cadere ſub ſcientiam maximè ſubalternatā, vt latius in dialectica tractatur.

Vltimò eſt conſiderādum aliud eſſe loqui de ente per accidens quoad rem ſubiectam huic denominationi, aliud de ipſamet formali ratione entis per accidēs, quod aliter dicitur, aliud eſſe loqui de ente per accidens in actu exercito, & in actu ſignato, ens ergo per accidens quoad rem ſubiectam ſeu exercitā, non cadit ſub ſcientiam, & hoc eſt per ſe euidens ex dictis. Atque hoc modo oſtēdimus in diſput. 1. ſect. 1. ens per accidens non comprehendi ſub obiecto huius ſcientiæ. At verò ratio formalis entis per accidens conſiderari poteſt ſcientificè, nam concipitur per modum vnius rationis formalis per ſe, quæ habet ſuas proprietates, & hoc modo egimus de diuiſione entis in ens per ſe & per accidens, propriāque rationem entis per accidens quoad eſſe declarauimus diſp. 4. ſect. 3. Similiter inter diſputandū de cauſis efficientibus, diximus de entibus per accidēs quoad contingentias, an ſint, & quas cauſas habeāt, diſp. 19. fere per totam. Vbi etiam hac occaſione de fato & fortuna, aliiſq; cauſis per accidens diſſeruimus. Quæ ſimili modo vt exercent cauſalitatem per accidens, ſub ſcientiam non cadunt, ratio autem formalis illius cauſalitatis, in quo poſita ſit, & vnde oriatur, ſub ſcientiam cadit. Atque hæc de priori parte huius capitis.

In poſteriori autem excludit Philoſophus à conſideratione huius ſcientiæ ens quod appellat verū, cui opponitur falſum vt non ens. Et rationem reddit, quia hæc tantum ſunt in compoſitione, & diuiſione mentis, & ita ſunt entia rationis. Circa quam partē multa dubitari poſſunt. Primum; an veritas ſit ſolum in compoſitione, & diuiſione intellectus, vel etiam in ſimplicium apprehenſione Ariſtoteles enim hic apertè videtur affirmare primum, & negare ſecundum, illis verbis, [Quod autem tanquam verū ens, & non ens vt falſum, quoniam circa compoſitionem & diuiſionem eſt, &c.] Et infra. Non eſt autem verum & falſum in rebus ſicut bonum & malum, ſed in mēte. [Circa ſimplicia verò, & circa ea quæ quid ſunt, nec in mēte.] Vbi apertè, & affirmat veritatem eſſe in compoſitione, & negat eſſe in rebus, ſed in mēte, & declarat non eſſe in qualibet mentis operatione, quia non in ſimplici qua cognoſcitur quid eſt, ſed tantum in compoſitione. Cum autem ſermo ſit doctrinalis & indefinitus, æquiualet vniuerſali, & quæcunque exceptio, vel diſtinctio fiat, erit aperta contradictio, uel limitatio doctrinæ Ariſtotelicæ, & extra mentem eius. Vnde Comment. Alex. Aphrodiſ. Scotus & alij ita ſimpliciter exponunt abſque declaratione uel limitatione.

D. Thomas uerò, & Alexand. Alenſ. aperte limitant, & aliquam ueritatem fatentur eſſe in ſimplici mentis conceptu. Quam ſententiam latè defendimus diſp. 8 ſectio. 3. Et breuis reſolutio eſt quam tetigit Aegid. quodlib. 4. quæſt. 7. duplicem eſſe ueritatem, vnam quæ habet falſitatem oppoſitam, alteram quæ non habet oppoſitam falſitatem, ſed ignorationem. Ariſtoteles ergo hoc loco de priori falſitate loquitur, & de illa uniuerſaliter uerum eſt, ſolum reperiri in cōpoſitione & diuiſione. Poſterior autem ueritas in ſimplici conceptione locum habet.

Hanc uero eſſe legitimam Ariſtotelis intelligentiam ex eodem Ariſtotele colligimus. Nam in primis diſtinctio illa duplicis veritatis ex ipſo deſumpta eſt lib. 3. de anim. cap. 6. tex. 26. & lib. 9. Metaph. capit. 12. vt ibi expoſitores, præſertim Aphrodiſæus, & D. Thomas, & Alenſis notarunt, Themiſtiuſque 3. de anim. capit. ſuo 45. In priori itaque loco ſic ait Ariſtoteles. [Eſt autem dictio quidem aliquid de aliquo,

Digitized by Google

aliquo, quemadmodum affirmatio, eſtque vera vel falſa omnis, at intellectus non omnis, ſed qui eſt ipſius quid eſt ex ipſo quid erat eſſe, & verus eſt, & nō aliquid de aliquo, ſed vt viſus proprij verus eſt.] Vbi aperte diſtinguit alium modum veritatis præter illū [qui eſt vt aliquid de aliquo,] id eſt in cōpoſitione. Quòd autem illa veritas non habeat falſitatem oppoſitam declarat Ariſtoteles lib. 9. Metaph. c. vlt. vbi cum tex. 21. dixiſſet verum & falſum in compoſitione & diuiſione reperiri; interrogat deinde text. 22. quomodo poſſint in ſimplicibus inueniri, & reſpondet, ſuo etiam modo reperiri in eis verum & falſum, ſed verum propriè, falſum autem ſolum impropriè & per ignorationem, ſeu per accidens. Nam [attingere] (inquit) [& dicere verum.] (Ne tamen quis putaret ſumi [dicere] pro [componere,] ſicut in citato loco de anima, interponit dicens) [Nō enim eſt idem affirmatio & dictio,] (hic enim [dicere] ſumitur pro eo quod eſt concipere rem ſicut eſt.) At, [non attingere,] ait, [eſt ignorare,] quaſi dicat ibi non eſt falſitas, ſed ignorantia, [niſi ſecundum accidens,] id eſt, adiſigendo compoſitionem, & tribuendo alienum conceptum ei cuius conceptus non eſt.

Quo etiam modo dixit lib. 3. de anima c. 3. tex. 161. In phantaſia & ſenſibus eſſe interdum falſitatem; intelligit enim non propriè & per ſe, ſed per accidens. Nam ſenſus ipſe cum decipitur, ſolum deficit nō apprehendendo quod eſt, ſed aliud, quæ eſt impropria falſitas, & potius quædam ignoratio, per accidens verò ſequitur falſitas, non tam in ſenſu quàm in intellectu, quia id quod ſenſui apparet, tribuit rei cui non conuenit. Hanc verò differentiam inter veritatem & falſitatem ſimplicium, quòd illa ſit propria, hæc vero impropria; Ariſtoteles ſatis explicat in citato loco 9. Metaph. dum veritatem illam, ſimpliciter veritatem appellat, alteram verò potius ignorationem & falſitatem per accidens, ſeu potius occaſionem falſitatis, vt diſp. 9. ſect. 1. nu. 13. & 14. latius declaramus ex eodem Ariſtotele lib. 5. Metaph. c. 29.

Denique quòd hoc loco 6. Metaphyſ. ſolum loquatur Philoſophus de veritate illa, quæ habet propriā falſitatem oppoſitam, patet cum quia alijs locis ponit diſtinctionem duplicis veritatis, & alteram extra cōpoſitionem admittit, tum etiam quia hoc loco non ſine conſideratione ſemper coniunxit verum & falſum, vt ſignificet ſe loqui de illo ente vero, cui non ens falſum opponitur. Tum præterea quia ſupra lib. 5. c. 7. tex. 14. inter alias acceptiones entis poſuit illā qua eſſe ſignificat veritatem compoſitionis, & ad illud ens verum alludit hic, cum dicit ens verum ſolū in compoſitione reperiri. Nam in principio huius capitis reſumpſit Ariſtoteles tres diuiſiones entis, quas in illo 7. cap. libro quinto, Metaph. poſuerat, ſcilicet, in ens per ſe, & per accidens; in ens verum, & non ens falſum; & in ens actu, & potentia. Et potius excluſit ens per accidens, ſtatim autem ens verum; ergo de eodem loquitur hic, de quo libro quinto, locutus fuerat.

4 Ex his facile expeditur alia quæſtio an verum & falſum repertantur in rebus, videtur enim hic Ariſtot. negare. Sed eandem habet interpretationem; nam in rebus etiam non eſt veritas quæ habeat propriam falſitatem oppoſitam, eſt tamen ſua propria veritas de qua latè dictum eſt diſp 8. ſect. 7. Conſtatque hanc veritatem cognitam fuiſſe ab Ariſtotele, cum dicat libro 2. Metaph. cap. 1. Vt [vnumquodque eſt, ita & verum eſſe.] eaque eſſe veriſſima entia, quæ ſunt maximè perfecta.

5 Rurſus quæri hoc loco poſſet an bonum, & malum ſint in rebus, de qua re dictum eſt diſput. 10. & 11. Diſcrimen autem ab Ariſt. hic poſitum eſt, bonitatem quæ habet propriam malitiam oppoſitam, in rebus reperiri, veritatem autem quæ habet propriè falſitatem oppoſitam non reperiri in rebus, ſed in mente, & ita eſt res clara.

6 Tandem eſſe poteſt quæſtio, an entia rationis pertineant ad Metaph. conſiderationem. Quia ea ratione qua Ariſt. excludit verum ens, excludit etiam omne ens rationis. Quod eſt verum loquendo de obiecto directo & proprio, vt diſput. 1. ſect. 2. dixi. Hoc vero non obſtat quo minus per occaſionem, & ad diſtinguendum illud ab ente reali, conſideretur ens rationis in hac ſcientia, vt in diſp. vlt. huius operis annotamus, ſic enim Ariſt. cum hic excluſerit ens verum, aliquam de illo tractationem promittit, eamque tradit lib. 9. c. vlt.

LIBER SEPTIMVS Metaphyſicæ.

De præcipuo entis ſignificato, quod eſt ſubſtantia.

In hoc libro, incipit Philoſophus agere de principali ſubiecto, & quodammodo vnico (vt ipſe primo capite dixit) obiecto huius ſcientiæ quod eſt ſubſtantia, & prius intentionem proponit, deinde declarat quid ſit ſubſtantia, & præſertim agit de Quod quid eſt, ac tandem in agitandis opinionibus Philoſophorum de varijs modis ſubſtantiarum plurimum immoratur.

Caput primum.

Subſtantiam eſſe primum ens, primumque huius ſcientiæ obiectum.

Quæſtio. 1. Poſſet hoc loco tractari primò quæſtio de analogia entis inter ſubſtantiam & accidentia, quoniam aperte hic Ariſtoteles eam docet. Videatur diſput. 32. ſect. 3.

2 Secundò quæri ſolet vtrum accidentia in abſtracto ſint entia, quoniam Ariſtoteles hic eam videtur quæſtionem mouere. Sed præter ea, quæ de diuiſione entis inter ſubſtantiam & accidens ibi diximus, nihil addendum occurrit. Quia cum dicuntur accidentia in abſtracto, nihil additur vel admittitur ipſis accidētibus, nam illud [in abſtracto] ſolum dicit denominationem extrinſecam ex noſtro modo concipiendi aut ſignificandi deſumptam. Quare ſolum eſſe poteſt quæſtio de ipſis formis vel modis accidentalibus, non prout hoc vel illo modo ſignificantur, ſed ſecundum ſe ſeu prout tales formæ ſunt, ſic enim merito dicuntur accidentia in abſtracto, quia ut formæ ſunt, non ſunt aliter ſignificabiles. De his ergo formis nulla ſupereſt quæſtio quin ſint entia, diminuta quidem & imperfecta, tamen vera entia, & quæ ſimpliciter & ſine addito poſſunt ita appellari, vt citato loco dixi.

Eſt autem differentia inter accidens concretum & abſtractum in modo ſignificandi, quia illud includit ſubiectum in ſua ſignificatione, hoc vero non, ſed ſignificat tantum ipſam formam. Et ex hac parte videtur concretum magis abſolutè ens, tanquam id quod eſt, quàm ſolum abſtractum, hoc enim argumentum Ariſtoteles hic proponit. Dicendum verò eſt accidens abſtractum & concre-

Digitized by Google

tum idem eſſe, idemque ens importare, ſi formaliter ac per ſe ſumantur, vt ſumi debent, nam materialiter cretum eſt concretum ratione ſubiecti quod connotat eſſe magis ens, quia eſt ſubſiſtẽs, ſeu compoſitum ex ſubſiſtente & forma accidentali, tamen licèt ſub ea ratione plus habeat entitatis, minorem tamen vnitatem per ſe habet, eſt enim ens per accidens. Sed de hac diſtinctione accidentis in abſtractum & concretum dixi plura diſp. 39. ſect. 2.

Vbi etiam vulgarem quæſtionem attigi, quæ hic tractari ſolet, ſcilicet an concreta accidentium ſignificent de formali ſubiectum, vt vult Auicenna, quem nonnulli Nominales ſequuntur, ſumentes fundamentum ex hoc loco Ariſtotelis, an verò de formali ſignificent qualitatem, vt Commentator, D. Thomas, & frequentius doctores docent ex Ariſtotele in Prædicam. cap. de ſubſtantia dicente, [Album ſolam qualitatem ſignificat.] Sed neutra ſentẽtia ſatis ex Ariſtotele ſumitur, nam hic ſolum argumentando dicit, videri magis ens concretũm quàm abſtractum propter incluſionem ſubiecti; quod eſt verum etiamſi ſubiectum includatur vt connotatum. In cap. autẽ de ſubſtantia non dicit, [Album ſolam qualitatem,] ſed [ſolum quale ſignificat,] in quo etiam ſubiectum includitur quanquam mens Ariſtotelis ibi ſolum fuerit dicere, non ſignificare quale quid, vt ſecundas ſubſtantias, ſed quale accidentale; quod vocauit [ſolum quale.] Nihilominus poſterior ſententia, ſicut communior, ita & verior eſt, ut ex ipſo vſu vocum ſatis conſtat, & dicto loco ſatis probatum eſt. Videri etiam poteſt Caiet. c. 7. de ente & eſſentia.

4 Rurſus hi quæri ſolet, vtrum inhærentia ſit de eſſentia accidentis, eò quòd Ariſtoteles hic ait, accidẽs eſſe entis ens. Tractatur Diſp 37. ſect. 1.

Præterea quomodo verum ſit quod hic dicit Ariſtoteles, natura, cognitione, ratione & tempore eſſe ſubſtantiam priorem accidente, tractatur Diſp. 38. per totam, vbi textus Philoſophi latè exponitur.

Caput ſecundum.

Quid ſit ſubſtantia, & quotuplex.

Quæſt. 1. & 2. Hæ duæ quæſtiones, quid nimirùm ſubſtantia ſit, & quotuplex in diſp. 33. latè tractantur. Vbi ſpecialiter diſputatur illa diuiſio ſubſtantiæ in primam & ſecundam, ad quam reuocat hic D. Thomas quadrimembrem diuiſionem, quam hic ponit Philoſophus, ſubſtantiam diuidens in [quod quid erat eſſe,] id eſt eſſentiam & quidditatem rei, [ipſum vniuerſale,] id eſt ſupremum genus ſubſtantiæ, & [genus,] ſubintellige ſub illo contentum, adde etiam & ſpeciem, & [primum ſubiectum,] id eſt primam ſubſtantiam. Nam primum membrum non eſt propriè ſubſtantia, imò nec proprium prædicamenti ſubſtantia, ſed analogum ad omnem rei quidditatem, & ideo in Prædicamento ſubſtantiæ omiſſum eſt, Secundum verò & tertium continentur ſub ſecunda ſubſtantia, quartum verò idem eſt quod prima ſubſtantia. De qua etiam quomodo dicatur maximè ſubſtantia ibidem declaratum eſt.

3 Tertiò poſſet hic tractari diuiſio ſubſtantiæ in materiam, formam, & cõpoſitum, quam etiam tradit Ariſtoteles infrà cap. 19. huius lib. & c. 13. & 15. ac lib. 8. cap. 2. & 3. & lib. 12. cap. 3. tex. 14. & in principio ſecũdi de anima. Tractatur autem à nobis diſp. 33 ſect. 1. Id ſolum videtur hic notandum Ariſtotelem hoc loco diuiſiſſe primam ſubſtantiam in illa tria membra quæ eadem proportione ſumenda ſunt. Potuiſſet tamen pari modo diuidere vel ſubſtantiam ſecundam, vel ſubſtantiam in communi, vt feciſſe videtur in lib. de Anima. Sed hoc parũ refert, intellexit enim Ariſtoteles, ex vna diuiſione in particulari data, alias ſubintelligi facilè poſſe.

4 Quartò quæri hic ſolet circa tex. 7. in fine, an forma ſit prior ac præcipua ſubſtantia quàm materia & cõpoſitum. Solet enim ita intelligi textus hic Ariſtotelis, vt patet ex interpretatione Diui Thomæ, Alenſis Scoti, & Commentatoris. Sed occaſio errandi fuit quod infideliter Antiquus interpres tranſtulit, vbi enim textus Grȩcus habet [& ipſum,] ipſe vertit [& ipſo.] Vnde Aprodiſæus aliter exponit, ſcilicet, non ſolum formam, ſed etiam compoſitum eſſe perfectius materia, quod Ariſtoteles ſtatim tradit text. 8. Vel certe ſenſus eſt, ſi forma eſt perfectior materia, compoſitum eſſe vtraque perfectius. Tractatur hoc ex profeſſo diſput. 15 ſect. 7. num. 6. Vbi etiam forma cum materia comparatur, & explicatur ratio Ariſtotelis, qua probat formam eſſe perfectiorem materia, quia eſt ſeparabilis. Intelligitur enim permiſſiuè, ſeu de forma & materia vt ſic, nam in tota latitudine formæ eſt aliqua ſeparabilis, non verò in tota latitudine materiæ, id enim ſatis indicat exceſſum formæ reſpectu materiæ, ex genere ſuo, & ex communi ratione actus, & potentiæ eiuſdem generis.

5 Quinta quæſtio huius loci maximè propria eſt, qualis ſubſtantia ſit materia, & an ſit pura potentia, vel aliquid habeat actualitatis, de qua re latè diſputatione 13. ſectione 4. & ſequentibus. Cum qua quæſtione coniuncta neceſſariò eſt quæſtio de forma ſubſtantiali an detur, quam etiam hic Ariſtoteles attigit, eamque late diſſeruimus diſputatione 16. Quod ergo hoc loco Ariſtoteles definit, ſolum eſt, materiam ſolam non eſſe illam ſubſtantiam primam, quam appellamus maximè ſubſtantiam, ſed eſſe quandam potentiam ad illam, non tamen negat Ariſtoteles, habere materiam ſuam ſubſtantialem entitatem, quamuis potentialem ad formam recipiendam. Cùm ergo ibi Ariſtoteles ſignificat materiam eſſe notiſſimam, vel argumentando tantum loquitur, vel certè intelligit materiam eſſe notiſſimam ſub communi ratione materiæ, ſeu ſubiecti tranſmutationum, non verò ſub propria ratione materiæ primæ.

6 Sextò quæri poteſt, an quantitas ſit ſubſtãtia, quod hic Ariſtoteles negat, & merito, de qua re egimus diſput. 43. ſect. 2.

Caput quartum.

De definitione ſeu quidditate rei.

Ariſtoteles in fine præcedentis capitis, de ſubſtantiali forma ſe acturum promiſit, quia verò ſubſtantialis forma eſt, quæ complet ſubſtantiæ quidditatem, ſeu [quod quid erat eſſe,] vt ipſe loquitur, ideò ab ipſo quod quid erat eſſe diſputationem exorditur. Et tacitè inchoat diſputationem contra Platonem, vt oſtendat formas ſeparatas ſeu ideas non eſſe neceſſarias, nec propter definitiones, nec propter eſſe indiuiduorum, nec propter rerum generationes. In hoc ergo capite tractat de quidditate, ſeu quod quid eſt (hoc enim nomen magis proprium, concertumque eſt quàm quidditas) agit (inquam) [logicè] vt ipſe dicit, ſeu in ordine ad definitiones. Quia verò quod quid eſt, latiùs patet quam forma ſubſtantialis rigoroſè ſumpta, ideò hic generalius de illo diſputat. Et hac occaſione multa præfatur de ordine doctrinȩ in procedendo à notioribus ad minus nota,

nuta, circa quæ immorari aut mouere quæſtionem ſuperuacaneum eſt, cum ea methodus paſſim ab Ariſtotele repetatur, ſitque proprium Dialectici declarare illam.

Quæſt. 1. Primò ergo quæri poteſt, an verum ſit, quod in principio huius capitis Ariſtot. ait, illud eſſe quod quid erat eſſe rei, quod per ſe primò prædicatur de re, i. ita vt in definitione prædicati non ponatur ſubiectum, vt ipſemet declarat. Et ratio dubij eſſe poteſt, quia genus prædicatur per ſe primò de ſpecie, vt animal de homine, & tamen non eſt quod quid erat eſſe hominis. Rurſus differentia, vt rationale, nõ dicit quod quid eſt, quia non in quid, ſed in quale prædicatur, & tamen prædicatur per ſe primò. Veruntamen hæc quæſtio reijcienda eſt in lib. Poſter. vbi de modis per ſe latè Ariſt. diſputat. Et breuiter dicendum eſt, quod quid erat eſſe, logicè ſumptum, nihil eſſe aliud quam definitionem eſſentialẽ ac quidditatiuam rei, quæ vt eſt formaliter in mente aut voce, eſt opus dialecticæ, vt verò eſt eſſentia rei menti obiecta, aut definitione explicata, eſt eſſentia metaphyſica, quæ dum in ordine ad definitionem explicatur, logicè declarati dicitur, & ita loquitur Philoſophus hic.

Hæc autem definitio poteſt aut tota diſtinctè prædicari de definito, & tunc eſt propria & adæquata prædicatio quidditatis: poteſt itẽ prædicari per partes, enunciando vel ſolum genus, vel ſolam differentiam, & tunc licèt abſolutè non prædicetur totum quod quid eſt, tamen explicitè prædicatur aliquid eius, & implicitè totum, quia nec genus, nec differentia prædicantur vt partes, ſed vt aliquo modo dicunt totum. Et ideo ſub [quod quid erat eſſe] non ſola definitio, ſed etiam genus, & differentia, ea ratione qua prædicantur de definito, comprehenduntur. Et hoc modo animal dicitur eſſe quod quid erat eſſe hominis, non integrum formaliter, confuſum tamen totum. Nec refert quòd differentia dicitur prædicari in quale, quia prædicatur in quale quid, id eſt eſſentiale, & conſtituens rei eſſentiam. Vnde conſtat, omnia prædicata accidentalia, qualiacunque ſint, excludi a quod quid erat eſſe, quia non prædicantur per ſe primò de re.

Secundò hic quæri poteſt an accidentia habeant quod quid erat eſſe, id eſſe, id eſt an definiri poſſint, & quo modo. Quam rem latiſſimè tractat Ariſtoteles hic tex. 12 & ſequentibus, & toto capite ſequen. Sed vix poteſt hic eſſe quæſtio de re, ſed de nomine tantum. Summa ergo eorum, quæ Ariſtot. tradit, in hoc continetur. Quod ſi Metaphyſice loquamur, de quod quid erat eſſe, id eſt de eſſentia, conſtat accidentia aliquam habere realem eſſentiam, ſicut ſunt entia realia, nam ens per eſſentiam in ratione entis conſtituitur. At, ſicut accidentia analogicè, & ſecundum quid ſunt entia, ita ſolum habent eſſentiam ſecundũ quid, & cum eadem proportionali analogia. Atque hinc vlterius loquendo logicè de quod quid erat eſſe, id eſt de definitione, eadem proportione conſtat eſſe dicendum, accidentia poſſe aliquam definitionem habere, nam habent realem eſſentiam, & metaphyſicè non omnino ſimplicem, omnis autem eſſentia realis & compoſita poteſt oratione aliqua & expreſſa mentis conceptione declarari, & hoc eſt definiri. Item accidentia habent ſua propria genera & differentias, ergo per ea definiri poſſunt. Sicut autem eſſentia accidentalis eſt imperfecta, ita non niſi imperfectè poteſt definiri. Quæ imperfectio conſiſtere poteſt, vel in eo quòd genus & differentia eius in latitudine entis valde incompleta ſunt, & imperfecta multo magis quàm ſit genus animæ, vel materiæ, vel certè in eo, quod non poſſunt definiri accidentia, niſi ponendo in definitione aliquod additum, vt per ordinem ad illud talis eſſentia declaretur. Quomodo ſuperius dictum eſt ſubſtantiam eſſe priorem definitione accidente, quia non poteſt accidens niſi per ſubſtantiam definiri. Nam vt definitio eius verè ac propriè declaret eſſentiam eius, neceſſe eſt ut per aliquam habitudinem ad ſubſtantiam illam explicet, de qua re diximus diſput. 37. ſect. 1.

Illud autem aduerte, videri in hoc textu Ariſtotelem aliquando loqui de ente per accidens, aliquando verò de accidente, de quibus tamen non eſt omnino eadem ratio in ordine ad definitionem. Nam ens per accidens vt ſic reuera non habet definitionem, ſed per plures definitiones ſeu aggregatum definitionum explicandum eſt, quia ſicut non eſt ens, ſed entia, ita non habet eſſentiam, ſed eſſentias, & idem proportionaliter eſt de definitione. Accidens verò propriè ſumptum eſt ens per ſe, per ſe (inquam) non prout diſtinguitur contra in alio, ſed prout diſtinguitur contra per accidens, ſeu eſt per ſe non in ratione entis, ſed in ratione vnius, & ita vna etiam definitione definiri poteſt, non tamen omnino perfectè vna, quia in ea ponendum eſt aliquod additum, & quoad hoc comparatur aliquo modo enti per accidens.

Caput quintum.

Soluuntur dubitationes circa definitiones accidentium.

Quæſt. vnica. Hic nihil occurrit notatione dignum, præter regulam quandam, quæ communiter ex hoc capite colligitur, nempe, Non committi nugationem cum accidens in concreto adiectiuè coniungitur ſubiecto quod connotat, vt cum dicitur naſus ſimus, aut capillus criſpus, aut etiã corpus album, hæc enim regula non ſolum in accidẽtibus proprijs, vt quidam ſignificant, ſed etiam in communibus locum habet reſpectu adæquati ſubiecti, quod connotant. Nam horum omnium eadem eſt ratio apparentis nugationis, eo quod altera dictio videatur idem ſignificare, quod vtraque ſimul, nam [album] ſignificat corpus diſgregatiuum viſus, & [ſimum] naſum curuum, vnde fit argumentum, loco nominis poſſe poni definitum, atque ita perinde eſſe dicere [capillus criſpus] quòd capillus talis figuræ.

Nihilominus certum eſt quod Ariſtoteles docet, in his non cõmitti nugationem, quod ſatis conſtat ex communi modo loquendi, qui proprius & non abuſiuus cenſetur. Ratio verò eſt, quia hæc concreta non ſignificant de formali ſubiecta, ſed tantùm ea connotant, & quando adiectiuè ſeu ex parte prædicati ponuntur, propriè non ponuntur ratione materialis ſignificati, ſed ratione formalis tantùm quod applicant materiali, & ideò non fit vlla repetitio ſeu nugatio. Neque etiam in his licet totam definitionem ipſius accidentis cõcreti ponere loco ipſius concreti adiectiui, quia in ſua definitione includit (ait D. Thomas hic) aliquid quod eſt extra eſſentiam ſuam. Vel clarius, quia in definitione ponitur ipſum ſubiectum ſeu materiale loco generis, & tamen in prædicatione vel compoſitione cum ipſo materiali, ſolùm adiungitur ratione formalis.

Caput ſextum.

An quod quid eſt ſit idem cum eo cuius eſt.

Hoc capite tacitè probat Ariſtoteles propter eſſe indiuiduorum non eſſe neceſſarias ſeparatas quidditates,

quia quod quid eſt, non ſeparatur ab eo cuius eſt, de qua re multa in expoſitionem huius capitis dicimus. diſp. 14. ſect. 3. vbi de natura & ſuppoſito, eorumq; diſtinctione agimus. Solum aduertatur diligenter quid intelligat Ariſtoteles per [quod quid eſt,] & quid ſit id cum quo illud comparat: nam ex horum intelligentia pendet ſenſus Ariſtotelis, & explicatio quæſtionis. Igitur per [quod quid erat eſſe] intelligit Ariſtoteles definitionem eſſentialem rei, eodem enim modo hic accipit [quod quid eſt,] quo in præcedentibus capitibus, vt manifeſtè patet ex cõnexione contextus, & in ſuperioribus ſemper hoc ſenſu egerat de quod quid, & quoad hanc partem omnes expoſitores conueniunt.

Quidam verò aiunt Ariſtotelem comparare quod quid cum definito. Sed obſtat, quia ſecundum hunc modum non ſolum in ſubſtantijs, ſed etiam in accidentibus quod quid eſt, eſſet idem cum eo cuius eſt, quod Ariſtoteles negat. Et ſequela patet, quia in omnibus rebus definitum eſt idem cum ſua definitione, & è conuerſo. Reſpondent non negare hoc Ariſtotelem in accidentibus, ſed in entibus per accidens, quę non habent quod quid eſt. Sed obſtat, quia Ariſtot. hic de his quæ accidentaliter dicuntur non dicit non habere quod quid eſt, ſed potius ſupponit habere illud, licèt minus perfectum, vt ſuperiori capite tradiderat, & negat illud eſſe idem cum eo cuius eſt.

Quocirca mihi valde placet expoſitio Alexan. Alenſis, quã ex Commentatore ſumpſit, comparari hic quod quid eſt ad primam ſubſtantiam, ſeu ad ſubiectum cui attribuitur, omnia enim quæ habent aliquo modo quod quid eſt, ſunt ipſius primæ ſubſtantię. Et hoc modo clariſſima eſt doctrina Philoſophi, quod quid eſt eſſe idem cum eo cuius eſt, id eſt cum eo ſubiecto, cui attribuitur in eo quod quid, ac per ſe, non verò cum eo de quo dicitur per accidens. Itaq; comparat Philoſophus, quod quid eſt ad omne ſubiectum de quo dicitur, & duas generales regulas conſtituit. Prima eſt, reſpectu eius de quo dicitur per ſe, eſſe idem cum illo, Alia reſpectu eius de quo dicitur ex accidenti non eſſe idem. Et quia quod quid eſt ſubſtantiale, quia vt tale eſt de nullo dicitur per accidens, ſed tantùm per ſe, ideò ſimpliciter eſt idẽ cum eo cuius eſt. Quod quid autem accidentale, ſi formaliter comparetur ad rem ſui generis, & ſibi per ſe ſubiectam in prædicatione, etiam eſt idem cum eo cuius eſt, vt quod quid eſt albedinis cum albedine, vel cum hac albedine. Quia verò huiuſmodi quod quid eſt accidentale, poteſt etiam dici per accidens de ſubſtantia, ideò reſpectu eius cuius hoc modo eſt, non eſt idem cum eo, quia non eſt eius vt quod quid eſt eius, ſed vt accidens eius.

Atque hoc modo explicata ſententia Ariſtotelis, aptiſſimè per illam paratur via ad oſtendendum ideas non eſſe ſeparatas à rebus & ſubſtantijs particularibus, quod Ariſtoteles intendit. Sic etiam ceſſant hæ quęſtiones de diſtinctione naturæ à ſuppoſito, & de diſtinctione abſtracti à concreto in ſubſtantijs, etiam vniuerſè conceptis, vt ſunt homo & humanitas, quæ à nobis tractatæ ſunt dicta Diſp. 34.

Quæſt. 1. Pertinet autem huc propriè quæſtio de identitate definitionis cum definito; ſed quia dialectica eſt, & nihil habet difficultatis, eam prætermitto.

2 Poſſet etiam hic tractari quæſtio, quomodo definitum in communi, ſeu ſpecies, ſit idem cum indiuiduo de quo per ſe dicitur, quæ Diſput. 5. de vnitate indiuiduali tractatur. Hinc tamen collige, cùm Ariſtoteles ait quod quid eſt, non eſſe idem cum eo cuius eſt, non excludere omnem diſtinctionem rationis, ſiue fundatam in modo concipiendi, vt inter definitionem & definitum, ſiue in re concepta, vt inter ſpeciem & indiuiduum: excludit ergo diſtinctionem rei, & ex natura rei, & omnem illam quæ impedit prædicationem formalem, ac per ſe, & ſic erit facilis litera Philoſophi quoad reliqua.

Caput ſeptimum.

Quo modo, & à quo formę rerum fiant.

Hic incipit perficere tertiam partem diſputationis contra Platonem, quòd ideę non ſint neceſſarię propter generationem, & ea occaſione in hoc & ſequenti capite varia diſtinguit principia & modos generationum, ſcilicet, ab arte, vel natura, vel caſu, & alia quæ latiſſimè diſputantur à nobis in Diſput. 18. de cauſa efficiente.

Quæſt. 1. Hic verò ſpecialiter diſputari ſolet occaſione textus Ariſtotelis, primò, An omnia quæ fiunt, fiant ex aliqua materia: quod tangit quæſtionem illam, an Ariſtot. cognouerit creationem. Sed hic Ariſtoteles de actionibus naturalibus loquitur: & in his verum habet generalis propoſitio quæ affirmat, omnia fieri ex materia aliqua. Et eodem modo accipienda eſt alia propoſitio quam habet text. 24. [Quare, quemadmodum dicitur, impoſſibile eſt fieri, ſi nihil præexiſtat.]

2 Secundò quæri ſolet, an omnia quę materiam habent, poſſint eſſe, & non eſſe, propter verba Philoſophi tex. 22 [Cuncta quę natura fiunt habent materiã, impoſſibile enim eſt eſſe & non eſſe eorum vnũquodque: hoc autem materia.] Sed in hoc textu non habet fundamẽtum illa quæſtio: quia hic ſolum dicitur omne quod poteſt eſſe, & nõ eſſe, id habere ex materia, non poteſt autem hæc affirmans propoſitio conuerti ſimpliciter, nec Ariſtoteles id dixit. Tractatur verò illa quæſtio diſp. 13. ſect. 8. & ſequentibus.

3 Tertiò quæri poteſt, an omnia quæ generantur ex ſemine, poſſint ex putrefactione, & ſine ſemine generari. Nam Ariſtoteles hic textu 22. clarè affirmat, eadem, quæ ex ſemine fiunt, contingere fieri ſine ſemine. Propter quod Auerroes 8. Phyſic. comm. 46. de omnibus animalibus ſine diſtinctione id affirmat. Auicen. verò lib. 2. ſufficien. in vniuerſum negat id fieri poſſe: putat enim ſpecie diſtingui ex animalia quæ ſine ſemine fiunt ex putrefactione ab alijs, quæ ſimilia videntur ex ſemine generata. Sed vtraque opinio ſatis eſt repugnans experientiæ. Nam videmus nõnulla animalia generari ex putrefactione omnino ſimilia ijs quæ per ſeminalem propagationem fiunt, & in plantis idem eſt euidens. E contrario præter omnem naturalem euentum eſt, quòd animalia perfecta, vt equi, leones, &c. generentur, niſi per propriam & per ſe generationem.

Quapropter D. Thom. hoc loco rectè diſtinguit, expendens accuratè verba Philoſophi dicentis, [Quædam enim eadem ex ſemine, & abſque ſemine fiunt] Dixit enim [quędam,] quia non eſt id commune omnibus. Diſtinctio ergo eſt de perfectis & imperfectis viuentibus: hæc enim poſſunt ſine ſemine virtute cęleſtium corporum cauſari: quia ſunt adeo imperfecta, vt diſpoſitiones ad eorũ formas neceſſariæ caſu poſſint in ſubiecto conſurgere ex contingente concurſu aliorum agentium: at priora viuentia adeo ſunt perfecta, & tam exactam ac mirabilem organizationẽ poſtulant, vt minimè poſſit niſi à cauſa propria ac per ſe fieri. Atque ita hoc ipſum docet experientia de vtroque viuentium ordine, vt dixi. Et in hac reſolutione conueniunt contra Auicennam & Commentatorem ſectatores vtriuſque ſcholæ D. Thom. & Scoti hic, Alexand. Alent. & alij.

4 Hinc

Digitized by Google

4 Hinc verò naſcitur altera quæſtio, quænam cauſa inducat formas ſubſtantiales in hæc viuentia, & an cœlum habeat ad hoc ſufficientem virtutem, de qua re dixi diſput. 15. ſectione 1.

5 Quæri item poteſt, an huiuſmodi rerum generatio ſit dicenda caſualis. Hæc verò facilem habet reſolutionem: nam reſpectu particularium agentium eſt caſualis, reſpectu verò Solis non ita. Ita D. Thomas; cuius ſententia defenditur contra impugnationes Ianduni à Iauello quæſt. 10. Sed eſt res facilis. Aliter dici poteſt, illam generationem quantum ad concurſum cauſarum diſponentium materiam eſſe per accidens, & à caſu; poſita verò illa diſpoſitione per ſe, & ex intentione agentis vniuerſalis induci talem formam ſubſtantialem, quod attigimus Diſputatione vltima, ſectione vltima.

6 Prætereà hic quæri poteſt quomodo exemplaria artium ad ſuos effectus concurrant; quia Ariſt. hîc ait ſanitatem in materia oriri ex ſanitate in mente ſeu ſine materia. Hanc quæſtionem & locum exponimus diſp. 25. ſect. 2.

Denique poteſt quæri, vtrùm actiones immanentes, ſint verè actiones; ita enim expreſſè videtur affirmare Philoſophus, dum ait, [Generationum autem & motuum, hæc quidem intellectio, illa uerò effectio ſeu factio vocatur.] De hac re latè diſputatum eſt diſp. 48. ſect. 2. & diſp. 47. ſect. 4.

Caput octauum.

De eadem re, & quòd forma non per ſe fiat, ſed compoſitum.

Quæſt. 1. Primò ab ipſo Philoſopho tractatur an formæ per ſe generentur, quam quæſtionem expediuimus breuiter diſp. 15. ſect. 4.

2 An hoc non ſolum in formis ſubſtantialibus, ſed etiam accidentalibus verum ſit, ibid. nu. 6. vbi breuiter affirmantem partem reſoluimus.

3 An formæ ſubſtantiales introducãtur in materiam ab aliquo agente vniuerſali, vel à particularibus. De hac quæſt. latè diſp. 15. ſect. 2. à num. 9. & diſput. 18. ſect. 1. & 2.

4 An vnumquodque generet ſibi ſimile. Hæc quæſtio ex eiſdem locis expedita eſt; & ex diuiſione cauſæ efficientis in vniuocam & æquiuocam, quæ traditur & explicatur diſput. 17. ſect. 2. Solùm aduertenda ſunt duo. Vnum eſt Ariſtotelem, loqui propriè de generatione, ſub ea comprehendendo alterationem quæ ad illam diſponit, non verò de omni effectione; ſic enim qui localiter mouet, non propriè agit ſimile; nec per omnes actiones immanentes intendunt agentia productionem ſibi ſimilium; ſed unaquæque potentia dicitur agere id, quod proportionatum, & accommodatum eſt ad ſuam perfectionem. Hæc enim non tam agunt vt ſe communicent, quam vt ſe perficiant; & ideò non agunt propriè ſibi ſimilia. Quanquam ſi latè extendatur ſimilitudo ad cauſam æquiuocam, poſſunt etiam hæc dici agere ſibi ſimilia. Secundo igitur aduertendum eſt Ariſtotelem hîc non dixiſſe omnia generari à ſibi ſimilibus, ſed indefinitè ait, [In quibuſdam manifeſtum eſt, quòd generans tale eſt, quale id quod generatur.] Eſt ergo generaliter & in omni proprietate verum in cauſis vniuocis, in æquiuocis autem ſecundum eminentiam, & virtualem ſimilitudinem, in artificialibus verò ſeu intellectualib. cauſis ſecundum idealem ſeu intentionalem repræſentationem, & ita nullam habent difficultatem quæ de hac re tractari ſolent; vide Soncin. hoc lib. q. 14 Iauell. q. 12. & alios.

Caput nonum.

De eadem re dubitationes nonnullæ cum ſolutionibus earum.

Quæſt. 1. Primò quæri ſolet hic de eductione formæ de potentia materiæ quæ, & qualis ſit, & an aliquid formæ actu præcedat in materia. De qua re latè Diſput. 15. ſectione 2, & 3. vbi in 2. num. 18. ex profeſſo exponitur tex. 29. huius capitis.

2 Quomodo virtus ſeminis, vel accidentales virtutes efficiant ſubſtantialem generationem, de quo latè diſput. 18. ſect. 2.

Quæſtiones etiam omnes in ſuperiori capite annotatæ in hoc habent locum, quia ab Ariſtotele fere repetitur eadem doctrina.

Caput decimum.

De quidditate in ordine ad definitionem.

Quæſt. 1. Principio hic quæri poſſet, Ad Philoſophumne primum pertineat de definitione diſputare; ſed de hoc diſput. 1. proœmiali ſect. 4. nu. 24. vbi oſtendimus formam definiendi tum mente, tum conſequenter verbo, ad dialecticum ſpectare; metaphyſicum verò explicare fundamentum definitionis, quod eſt eſſentia rei. Tamen quia hæc ipſa eſſentia & quidditas, prout in ſe eſt difficilè cognoſcitur, ideo Ariſtoteles multa tradit de ipſa definitione, prout à nobis fit, aut fieri debet, vt in ordine ad nos rationem eſſentiæ declaret, & maximè, vt oſtendat materiam pertinere ad eſſentialem rationem aliquarum rerum, vt hac etiam ratione contra Platonem oſtendat, non poſſe dari taliũ rerum ideas à materia ſeparatas. Hac ergo ratione in his capitibus agit de definitione, in quorum tractatione nos ea omnia quæ mere dialectica ſunt breuiter attingemus.

2 Secundo ergo inquiritur an de ratione definitionis ſit vt partibus conſtet. Sed in hoc ſatis expreſſa eſt ſententia Ariſt. hic affirmantis, & ſi nomen ipſum & munus definitionis explicetur, dubitationem nõ habet. Nos enim per ſimplices conceptus nõ poſſumus diſtinctè cognoſcere & explicare rerum eſſentias, & ideò ad diſtinctè concipiendam vel explicandã naturã rei, eam in plures conceptus diuidimus, vt quid ei proprium, quid commune, quid eſſentiale, quid accidentale ſit, cognoſcamus; atque ita tandem aptè coniungendo conceptus eſſentiales rei ipſam diſtinctè concipiamus, eamque diſtinctam conceptionem, definitionem eſſentialem vocamus, vel mente conceptam, vel voce expreſſam; & proportionali modo conficimus definitiones quas deſcriptiuas appellant. Sic ergo conſtat de ratione definitionis eſſe vt ſit oratio, & conſequenter ut partes habeat, vnde proprius modus venandi definitionem eſt per diuiſionem conceptuum communium vſque ad proprios, alienos reijciendo, vt latius Ariſtot. lib. 2. Poſter. c. 14.

3 Tertio, an partes definitionis correſpondeant partibus rei definitæ: id enim affirmare videtur Philoſophus initio huius capitis dicens, [Sicut ratio ad rem, ſimiliter & pars rationis ad partem rei ſe habet.] Idque colligi poteſt ex munere, & fine definitionis. Nam cum diſtinctè declaret totam rei eſſentiam, & ad hoc munus vtatur (vt ſic dicam) partialibus conceptibus, videtur neceſſarium ut illis correſpondeant partes proportionatæ in definitio. In contrarium eſt, quia ſæpe definitum eſt res ſimplex, & non habet

Digitized by Google

habet veras partes. Item, licet eas habeat, non ſemper illis reſpondent partes definitionis, ſed potius quælibet pars definitionis dicit totam rei eſſentiam, licet minus diſtinctè quàm ipſa definitio, genus enim & differentia licet ſint partes definitionis, non ſignificant partes definiti, ſed totum confuſè & incompleta ratione. Aliqui putant Ariſtotelem loqui de rebus tantum naturalibus & compoſitis, & in illis veràm eſſe in vniuerſum propoſitionem eius, quia generi correſpondet forma generica, & differentiæ forma ſpecifica, quæ diſtinctæ ſunt. Sed hæc reſponſio primò ſupponit falſam ſententiam de pluralitate formarum iuxta ordinem prædicatorum eſſentialium, quam improbamus diſp. 15.

2 Deinde eſt contra verba Ariſtotelis abſoluta, & generalia.

Duobus ergo modis exponi poteſt Philoſophus: Primò, eius locutionem ſolum eſſe per proportionalem comparationem, nec eſſe abſolutam, ſed cum diſtributione accommoda. Vult enim, partes definitionis eam proportionem inter ſe, & ad definitum ſeruare, quam partes rei, inter ſe, & cum toto. Non quòd neceſſe ſit omnem rem definitam habere partes, ſed quòd comparatio fiat ad illam, quæ eas habet. Conſiſtit autem proportio in hoc, quòd partes definitionis comparatio in hoc, quod partes definitionis comparantur, vt potentia & actus, ſicut partes rei. Altera expoſitio eſt, vt partes rei dicantur vel partes phyſicæ, ſi res phyſicæ ac propriè compoſita ſit, quibus reſpondent partes definitionis, vel ſecundum rem, ſi definitio detur modo phyſico, vel ſecundum proportionem & imitationem, ſi definitio ſit propria ac metaphyſica per proprium genus, & differentiam, Vel latius etiam dicantur partes rei ipſi gradus metaphyſici præciſè concepti, qui per genus & differentiam, vt ſunt partes definitionis, indicantur.

4 Quarta ac præcipua quæſtio circa hoc caput eſt. Verum materia ſit pars quidditatis ſubſtantiæ materialis, & conſequenter an in definitione talium rerum ponatur materia. Sed prior quæſtio ex profeſſo tractatur diſputatio, 36. ſectione 4. Vbi cum Ariſtotele & Diuo Thoma affirmantem partem amplectimur. Ex qua ſequitur in definitione quidditatiua ſubſtantiarum materialium poni materiam, non vt additum: hoc enim eſt præter perfectionem & naturam ſubſtantiæ completæ, ſed vt de intrinſeca eſſentia talium rerum exiſtens. Ponitur autem materia in tali definitione, vel expreſſè, ſi definitio detur modo phyſico, vt cum dicitur homo conſtare corpore & anima, vel implicitè, vt incluſa in genere metaphyſico, vt cum dicitur homo animal rationale. Denique ponitur materia in definitione ſecundum aliquam vniuerſalem rationem, non tamen vt materia ſignata, nam hæc propria indiuiduorum eſt, vt hic docet Philoſophus, & Diuus Thomas, & alij latè exponunt.

5 Hinc oritur quinta quæſtio, an ſingulare, vt ſingulare definibile ſit, & conſequenter in eius definitione poni poſſit materia ſignata. Eſt autem quæſtio de ſingulari non in actu ſignato (vt ſic dicam) id eſt de communi ratione ſingularitatis: hoc enim modo iam aliquid commune ſumitur, quod definiri ſuo modo poteſt, ſicut perſona, ſuppoſitum, & alia huiuſmodi, ſed eſt quæſtio de ſingulari (vt ſic dicam) exercitio. Et hoc modo negat hic Ariſtoteles textu 35. ſingulare definiri: ideo enim negat materiam ſignatam poni in definitione; idem habet infra capite 15. texto 53. & ſupra cap 4. textu 13. dixerat ſolam ſpeciem poſſe definiri propriè; & primo Poſteriorum, cap. 7. ait, indiuiduorum neque ſcientiam eſſe, neque definitionem. Quo loco res hæc ex profeſſo tractanda eſt.

Non enim caret difficultate cur non poſſit indiuiduum definiri, cum poſſit in duos conceptus reſolui, ſcilicet in conceptum ſpeciei, & propriæ differentiæ indiuidualis. Quod enim quidam dicunt, non habere indiuiduum propriam differentiam indiuidualem, ſed tantum accidens indiuiduale, falſum eſt, vt ex dictis à nobis in diſput. 5. conſtat. Præterea de indiuiduis perpetuis eſt uera ſcientia, vt de Deo, hoc Angelo: (nam Ariſtoteles ſolum de indiuiduis materialibus hoc negat) cur ergo non poteſt eorundem eſſe propria definitio? Quòd ſi illorum eſſe poteſt, etiam erit aliorum, prout abſtrahuntur à tempore, & ab actuali exiſtentia. Propter quæ non deſunt qui exiſtiment ſingulare ex ſe & natura ſua eſſe definibile: à nobis tamen non definiri, quia propriam eius differentiam non attingimus.

Exiſtimo tamen quæſtionem eſſe de nomine, & Ariſtotelis locutionem magis eſſe propriam, ſicut & magis receptam. Quia definitio propriè dicta, explicat eſſentiam rei; vnde ſicut indiuiduum non habet aliam eſſentiam præterquam eſſentiam ſpeciei, ita neque aliam propriam definitionem habere cenſetur. Item contractio ſpeciei ad indiuiduum eſt quaſi materialis ratione talis entitatis; & ideo id quod indiuiduum addit vltra ſpeciem, non tam definitione propria explicatur, quàm applicatione definitionis eſſentialis ad hanc entitatem. Propriè ergo definitur ſpecies quæ genere & differentia eſſentiali conſtat. Genera verò ſumma & indiuidua non ita propriam definitionem habent, licet aliquo modo deſcribi & explicari valeant. Quòd verò de ſingularibus non ſit ſcientia vel demonſtratio, intelligendum eſt fere eodem modo, quia de eis vt talia ſunt, ſolum contingentia & mutabilia cognoſcuntur. Quòd ſi aliqua neceſſaria demonſtrari videntur, id ſemper eſt in vi alicuius medij vniuerſalis, & ita potius eſt applicatio ſcientiæ vniuerſalis ad particularem, quàm propria ſcientia particularium. Quod in omni re creata fortaſſe verum eſt, quia nulla res eſt eſſentialiter ſingularis præter Deum, de quo perfectiſſima ſcientia eſſe poteſt. Et maximè hoc intelligitur de humana ſcientia. nam Angelica eſt alterius rationis per intuitionem ſingularium rerum, prout in ſe ſunt.

6 Rurſus quæri hic poteſt, an partes definiti ſint priores ipſo definito. Item, an loco partis definitionis liceat eius definitionem ſemper ponere.

7 Quas quæſtiones uidetur hic proponere Ariſtot. Et priorem quidem magis ex profeſſo tractat; & in ſumma reſpondet, partes formales eſſe priores, materiales verò minime. Per formales autem partes intelligit eas quæ ſumuntur à forma ut ſic, vel quæ illi formaliter correſpondent, vel denique quæ ſumuntur æquè vniuerſaliter ac ipſum definitum. Vnde per materiales partes intelligit indiuiduales, vel omnes illas quæ contrahunt rationem definiti ad particularem materiam, quam ex vi ſuæ formalis rationis non requirit, vt eſt reſpectu ſphæræ quod ænea ſit. Dicuntur autẽ partes formales priores definito, prioritate quadam naturæ, ſeu cauſalitatis, interdũ etiam ſubſiſtendi conſequentia, quamuis non ſemper; quia interdum ſicut totum non poteſt eſſe ſine his partibus, ita neque è conuerſo partes extra totum, vt Ariſtoteles etiam hic notauit.

De altera verò quæſtione nihil ferè Ariſtoteles dicit, & reſolutio ſumi poteſt ex notatis ſupra cap. 4. Nam ſi id quod ponitur in definitione eſt uerè eſſentiale, & definitionem propriam habet, nihil impedit quo minus loco eius definitio ponatur: ſic enim, cum homo definiatur eſſe animal rationale, rectè dicitur eſſe viuens ſenſibile rationale; immo ſic diſtinctior eſt definitio.

Si verò

Digitized by Google

Si uero pars definitionis ſit ita ſimplex, ut definitionem non habeat, non oportet loco illius deſcriptionem eius ponere, ut patet in generibus ſummis, & differentiis: & hac ratione tranſcendentia non ponuntur in definitionibus. Similiter ſi id quod ponitur in definitione non ſit eſſentiale, ſed additũ quoddam, nõ ponitur loco eius ipſius definitio, quia ſæpe committeretur nugatio, aut circulus ut infra ut ca. 4. tactum eſt. Et iuxta hæc intelligendus eſt idem Ariſt. 2. Topic. cap. 2.

Caput vndecimum.

Quæ ſint partes formales, quæ verò materiales.

Quæſt. 1. In hoc cap nihil noui quærendum occurrit, nam fere nihil in eo additur, ſed inculcatur iterum quæſtio de materia an ſit pars eſſentiæ ſpecificæ, nec ne: & pars affirmans concluditur: & hac ratione dicitur, partes formales ſeu quæ ſunt de definitione ſpeciei non excludere materiam ſenſibilem in rebus naturalibus, nec intelligibilẽ in mathematicis: ſed in prioribus excludere indiuiduam materiam, in poſterioribus verò ſenſibilem. Vnde partes formales dicuntur, quæ ſecundum ſpecificam rationem, & ad munus aliquod ratione illius conueniens, requiruntur, etiamſi materiam in uniuerſali, ſeu modo proportionato includant: materiales uerò dicuntur, quæ ſunt quaſi per accidens ad communem rationem ſpeciei. Quæ omnia eò tendunt, ut contra Platonem concludat rationes communes & ſpecificas harum rerum non poſſe ab omni materia abſtrahi.

2 Rurſus inculcat quæſtionem an quod quid eſt ſit idem cum eo cuius eſt, quam ſupra iam tetigimus: & hic locus in particulari, & uerba etiam Philoſophi explicata ex profeſſo ſunt in Diſp. 33. ſect. 5. in fine.

Caput duodecimum.

Ex partibus definitionis ſeu ex genere & differentia fieri per ſe vnum.

Quæſt. 1. Hic prima quæſtio eſſe poteſt unde habeant definitum & definitio vnitatem per ſe. Non eſt autem ſenſus vnde habeant unitatem definitum & definitio inter ſe comparata: hoc enim iam eſt actum, habent enim illam ex identitate ſed eſt ſenſus, cum definitio plura dicat uel contineat, vnde habeat definitum, de quo illa omnia dicuntur, quòd ſit unum, & non plura. Idemque conſequenter de ipſa definitione intelligendum eſt. Et reſolutio eſt per ſe ſatis clara: Definitio enim una eſt, quia conſtat genere & differentia, quæ comparantur ut propria potentia & actus, & ſimili modo definitum eſt unum quia eſſentia eius conſtat genere, & differentia vt proprio actu & potentia metaphyſicis ac per ſe ordinatis, ex huiuſmodi autem actu, & potentia ſemper ſit unum per ſe, etiam in rebus phyſicis, vt infrà libro octauo docetur de materia & forma, & ſumitur ex libro ſecundo de Anim. text. 7. ergo multò magis ex metaphyſicis. Quod probatur ex altera ratione Philoſophi in præſenti, quia videlicet [genus non eſt præter ipſas ſpecies,] ſeu extra illas, vnde tantum eſt ipſa eſſentia ſpeciei confuſè concepta. Et (vt rectè Diuus Thomas declarat) ideo genus non poteſt eſſe ſine ſpeciebus, quia [formæ ſpecierum non ſunt aliæ à forma generis,] ergo in re dicunt eandem eſſentiam, ſolumque differunt vt determinabile, & determinãs ſecundum rationem: componunt ergo vnum per ſe. Hac ergo de cauſa, tam definitum, quam definitio habent vnitatem propriam.

Sed eſt aduertendum, definitionem & definitum poſſe conſiderari, vel vt ſunt formaliter in mẽte vel ut ſunt obiectiuè. Primo modo definitio eſt proprie & ſecundum rem compoſita ex conceptib. mentis re ipſa diuiſis, dicitur tamen habere, unitatem ad modum totius cuiuſdam artificialis, ob ſubordinationem, & cõiunctionem aliquam talium conceptuum. Obiectiuè autem non habet compoſitionem realem ex vi generis & differentiæ, ſed ſolum rationis, per denominationem à compoſitione conceptuum mentis. Definitum autem neutro modo habet compoſitionem rei, ſed tantum rationis, etiam ex vi generis & differentiæ. Hoc autem nomen, [Definitum,] proprius dici videtur de conceptu obiectiuo, quam de formali, licet econuerſo [Definitio] proprius videatur dici de conceptu formali, quam de obiectiuo, & ideo hæc vnitas magis cernitur per ſe in definito, quam in definitione. Atque ita Ariſtoteles in hoc capite præcipuè loquitur de vnitate per ſe ipſius definiti ſeu eſſentiæ, quatenus ex genere & differentia componitur. De hac autem compoſitione, & extremorum diſtinctione & cõparatione videnda ſunt quæ latè tractantur diſp. 5. ſect. 9, 10. & 11.

2 Quæri verò vlterius poteſt an genus poſſit extra omnes ſpecies reperiri. Et ratio dubij eſt, nam Ariſtoteles ſub diſiunctione dicit, [Genus non eſt præter eas quæ vt ſpecies generis ſunt, aut ſi eſt quidem, ſed tanquam materia eſt,] Vnde innuere videtur poſſe genus interdum reperiri extra ſpecies, ſaltem per modum informis materiæ. In cõtrarium eſt, quia genus nullo modo poteſt extra omnes ſpecies reperiri, cũ in re ab ipſis non diſtinguatur, nec dicat aliam eſſentiam ab ipſis.

Duob. modis intelligi poteſt eſſe extra omnes ſpecies, vno modo realiter per ſeparationem in re ipſa, & hoc modo ſimpliciter eſt impoſſibile genus eſſe extra ſpecies ut rationes factæ concludunt, & hoc ubique docuit Ariſtoteles agens contra ideas Platonis, & inferens hoc inconueniens, quòd ſi darentur ideæ ſpecierum abſtractæ ab indiuiduis, dãdæ eſſent ideæ generum ſeparatæ ab ſpeciebus. Si ergo de hac ſeparatione hic textus intelligatur, ut communiter intelligitur a Diuo Thoma, & alijs, diſiunctio ſolum additur ad tollendam quarundam vocum æquiuocationem, quæ videntur ſignificare genera, quæ ſeparantur ab ſpeciebus, re tamen vera vt ſic non ſignificant genera, ſed partem materialem totius compoſiti. Vt patet in exemplo [vocis,] quo Ariſtoteles utitur, [vox] enim ſignificare poteſt articulatum ſonum in communi, & vt ſic eſt genus, vt verò ſignificare poteſt tantum ſonum vt capacem talis formationis, eſt materia. Et idem eſt de [corpore,] vt D. Thomas hic notat; nam vt ſignificat compoſitum ex materia, & forma ſubſtantiali in communi, eſt genus; & ut ſic non eſt ullo modo ſeparabile ab omnibus ſpeciebus, vt vero ſignificat primum ſubiectum aptum informari ſubſtantialiter, dicit materiam. Alio vero modo dici poteſt genus eſſe ſeparabile ab ſpeciebus ſecundum rationem, ita vt non ſit prædicabile de illis, & hoc modo etiam eſt verum dictum Ariſtotelis, uel non eſſe ſeparabile, uel non ſumi vt genus, ſed vt materiam. Et ex utroque membro concluditur intentum, nempe, genus eſſe ſeparabile propter identitatem & unitatem, & quatenus ſeparatur aliquo modo ſignificari, vel concipi vt materiam, & ideo aptum eſſe ad componendum per ſe unum cum differentia.

3 Tertia quæſtio eſſe poteſt quomodo verum ſit differentiam ſuperiorem diuidi per inferiores: ſic enim Philoſophus ait, [Oportet diuidi differentia differentiam] Eſt autem ratio dubij, quia differentia indiuiſibilis videtur: alioqui ſi differentia per differentias diuiſibilis eſt, & in infinitum procedetur, & non conſtituet ſpeciem indiuiſibilem. Reſpondetur, Ariſtotelem clarè loqui de differentijs ſubalternis, quas diuidi dicit, non quia ipſæ vt differentiæ ſunt diuidantur, ſed quia conſtitutum ex illis vt tale eſt, amplius eſt diuiſibile per alias formales differentias. Nec proceditur in infinitum, quia in aliqua vltima differentia ſiſtitur, vt idem Ariſtoteles dicit. Neque etiam fit, vt talis differentia non conſtituat ſpeciem, ſed vt non conſtituat ſpeciem vltimam.

Aduertit verò Philoſophus hãc diuiſionem debere eſſe formalem, ita vt poſterior differentia per ſe determinet priorem, & ſit modus ſeu actus eius. Intellige autem, aliquando poſteriorem differentiam eſſe eiuſdem ordinis cum priori, & tunc eſſe ſolum quaſi determinationem eius in eadem latitudine, vt ſenſibile determinatur per talem ſentiendi modum, interdum verò poſteriorem differentiam pertinere ad ſuperiorem ordinem, & ſecum euehere priorem differentiam, quo modo rationale comparatur ad ſenſibile. Et tunc non ſolum determinat illam quaſi modificando intra ſuum gradum, ſed addendo etiam gradum ſuperiorem; tamen quia illud additum eſt formalis actuatio prioris gradus, ſimulque eſt perfectio illius intra ſuum gradum, non ſolum illa eſt propria & formalis differentia, verum etiam eſt perfectiſſima.

4 Quarta quæſtio eſt, num differentia inferior ſuperiorem includat. Id enim affirmare videtur Philoſophus, cum ait. [Si ergo hæc ita ſe habent, manifeſtum eſt quòd vltima differentia, rei ſubſtantia erit, & definitio;] & infrà, [ſi igitur differentiæ differentia fiat, vna quę vltima eſt, erit ſpecies & ſubſtantia.] Adhibetque exemplum in his, [animal habens pedes, bipes:] nam hæc ſecunda includit primam, vt per ſe conſtat: & hinc concludit, in definitione non eſſe ponendam niſi vltimam differentiam nã ſi ſimul priores ponantur, committetur nugatio. Vt ſi in dicto exemplo dicatur, [animal habens pedes bipes.] In contrarium verò eſt, quia differentia ſuperior includitur in genere, vt ſenſibile in animali: ergo non poteſt includi in differentia inferiori. Patet conſequentia tum quia genus omnino extra rationem differentiæ eſt, vt in libro 3. eſt dictum, tum etiam quia aliàs ſemper committeretur nugatio adiungendo differentiam generi, quod eſt planè falſum. Item quoties in definitione ponitur genus remotum, non ſatis eſt ponere differentiam vltimam, ſed oportet addere intermedias, vt hic etiam dicitur, ergo non includuntur in vltima; alias eſſet nugatio.

Aliqui exponunt, & ſignificat S. Thomas, Ariſtotelem loqui de differentia, non ſecundum præciſum conceptum eius, vt eſt pars definitionis, ſed vt eſt quoddam totum includens confusè non ſolum ſuperiores differentias, ſed etiam genus ipſum. Nam ſolum in hoc ſenſu poteſt eſſe verum, quod differentia vltima ſit ſubſtantia rei, & definitio, nimirum æquiualenter & implicitè. Aliter Alenſis, & indicat etiam Scotus, ait vltimam differentiam appellari ſubſtantiam rei & definitionem, quia complet illam, non quia omnia ſuperiora includat, ſed quia illa per ſe ſupponit, & neceſſaria conſecutione, cui vltima differentia conuenit, neceſſe eſt omnes ſuperiores conuenire. Sed licet hæc vera ſint, tamen non ſufficiunt ad explicandam Ariſtotelis argumentationem, nimirum committi nugationem ſi ſimul cum vltima differentia ſuperiores in definitione ponãtur. Nam hoc, per ſe loquendo, non ſequitur, dicendo enim [viuens ſenſibile rationale;] nõ committitur nugatio, etiamſi [rationale] ſumptum confusè & per modum totius ſuperiora omnia includat, quia in illa definitione non ita adiungitur, ſed ſecundum ſuam præciſam rationem. Neque etiam committitur nugatio, propterea quod [rationale] per ſe ſupponat ſuperiora, & implicitè ac illatiuè illa indicet; ſatis eſt enim quòd illa formaliter non includat. Videtur ergo Ariſtoteles ſentire vltimam differentiam formaliter includere ſuperiores, & ideo committi nugationem. Idque videtur clarum in exemplo Ariſtotelis, nam hæc differentia [bipes] includit formaliter hanc ſuperiorem, ſcilicet [habere pedes.]

Dicendum nihilominus eſt, per ſe loquendo differentiam vltimam non includere formaliter ſuperiores, ſed præſuppoſitiuè aut confusè, vt citati autores verè dixerunt. Ex qua etiam fit non committi nugationem, per ſe loquendo & generaliter, ponendo in definitione plures differẽtias per ſe ſubordinatas, quando definitio non datur per genus proximum, ſed per remotum. Et hoc etiam eſt certiſſimum, & ſumitur ex eodem Ariſtotele in hoc capite. Aliquando verò talis eſſe poteſt diuiſio differentiarum, vt in conceptu vnius alia formaliter includatur, & fiat repetitio vtramque ponẽdo, vt in dicto exemplo Ariſtotelis. Quo in dicto particulari vtitur Ariſtoteles ut oſtendat, vltimam differentiam eſſe actum per ſe ſuperiorum, & completiuam vnius eſſentiæ definiti, quod erat in hoc diſcurſu intentum. Nam ex hoc indicio ſumi poteſt, idem eſſe in alijs vltimis differẽtijs, etiãſi non ita formaliter ſuperiores includant. Addi etiã poteſt, ut tacitæ obiectioni reſpondeamus, differentiam vltimam præcisè ſumptam nunquam includere formaliter ſuperiores, aliquando verò ita eſſe coniunctam, vt nec concipiatur nec ſignificetur niſi includendo ſuperiores, vt in exemplo Ariſtotelis conſtat hocque ſatis eſſe ad diſcurſum Ariſtotelis. Fortaſſe etiam Ariſtoteles non loquitur de differentia vltima & ſubalterna, ſed de vltima, quam vult oſtendere tantum eſſe vnam, nec poſſe poni in definitione duas vltimas ſine nugatione, ut ſtatim declarabimus.

Alia quæſtio in hoc capite definitur, nempe, quas conditiones requirat definitio eſſentialis, ut rectè tradita ſit. Multæ enim conditiones in hoc capite colligũtur. Prima, ut detur per ea quæ definito conueniunt per ſe primo, & ſecundum quod ipſum, quia debent explicare quod quid eſt eius. Secunda vt detur per propriam potentiam & actum per ſe ordinata, & ſi plures differentiæ ponantur, vna per ſe diuidat aliã. Tertia, vt differentia vltima, una tantum ſit, nam ſi ſint plures, vel una includet aliam, & ſic erit nugatio, vel neutra includet aliam, & tunc vel ſunt per accidens ordinatæ, & ſic non component per ſe unam eſſentiam, uel ſi per ſe ordinatæ ſunt, una eſt potentia, & alia actus, & hæc tantum erit ultima, altera uerò generalior erit. Quartam conditionem colligit Alenſis, quòd ſcilicet, ut definitio recto ordine conſtituatur, quæ communiora ſunt præcedant, & ſi plures ponantur differentiæ, prius ponatur ſubalterna, deinde ultima. Sed Ariſtoteles hanc nõ poſuit, quin potius ſignificat in fine capitis hunc ordinem non pertinere ad ſubſtantiam, quod quidem uerum eſt ſi materialiter ſumatur, formaliter tamen quoad rationem actus & potentiæ neceſſe eſt vt potentia ſupponatur, & ſic ſumatur ut prior, licet fortè non prius proferatur, & hoc ſenſu coincidit hæc conditio cum præcedenti. Vltima conditio quæ colligitur eſt, definitionem debere eſſe propriam & reciprocam definito.

nito. Quam etiam Ariſtoteles expreſsè non ponit, in ea tamen includitur, quòd definitio debet habere vnitatem ab vltima differentia, quæ propriam rei ſubſtantiam & eſſentiam declarat.

6 Sexta quæſtio hic tractari ſolet, An vnitas per ſe ſubſtantiæ compoſitæ vnam formam requirat: Hanc enim quæſtionem ſæpe inculcat hic D. Thomas, colligens vnitatem formæ ex rationibus quibus hic Ariſtoteles vtitur. Scotus vero ibidem id redarguit, & rationes conatur ſoluere: D. Thomæ tamen ſententia præferenda eſt, quam latè tractamus Diſput. 15. ſect. 10.

Caput decimumtertium.

De ſubſtantia ſecunda ſeu vniuerſali.

Ab hoc capite incipit Ariſtoteles dicere expreſſius & clarius de ſecundis ſubſtantiis, præſertim ad concludendum diſputationem de ideis contra Platonem.

Quæſt. 1. Vnde prima quæſtio hic occurrit. An vniuerſalia ſint ſubſtantiæ, quam Ariſtoteles hoc capite præcipuè tractat. Et poteſt primò intelligi de omnibus vniuerſalibus, & ſic cõſtat non omnia eſſe ſubſtantias, quòd attingimus diſput. ſexta ſectio. ſeptima. Secundo poteſt in ſpeciali intelligi de vniuerſalibus prædicamenti ſubſtantiæ, quæ in prædicamentis ſecundæ ſubſtantiæ dicuntur. Vnde conſtat talia vniuerſalia ſubſtantias eſſe; de quibus late diſputamus diſput. 33. ſectio ſecunda Ariſtoteles autem hoc capite contendit non eſſe ſubſtantias ſimpliciter, id eſt per ſe ſubſiſtentes in ſe ipſis, & hoc probant rationes eius, de quibus legi poſſunt expoſitores.

2 Deinde hac occaſione diſputari hic poteſt de vniuerſali, an rectè definiatur eſſe illud. [Quod pluribus natura aptum eſt eſſe:] ita enim illud hic Philoſophus definit tex. 45. Sed hæc res diſputatur latè diſput. 6. per totam, vbi tractamus quid ſit aptitudo iſta, & quo modo ſit in rebus, & ab ipſis diſtinguatur.

3 Hic etiam tractari poteſt, quo ſenſu vera ſit illa vulgaris propoſitio, [Ex duobus entibus in actu non fit vnum in actu, ſed ex duobus in potentia, actus enim ſeparat; hæc enim ſunt verba Ariſtotelis hic tex. 49. Sed de hoc axiomate dicimus latè tractando de exiſtentia rei creatæ diſp. 3 . ſect. 11. Quòd verò ad mentem Ariſtotelis attinet, conſtat eum loqui de entibus in actu completis, & quatenus talia ſunt. Eam enim propoſitionem affert vt demonſtret non poſſe vniuerſalia eſſe ſubſtantias integras & per ſe ſubſiſtentes, & ita ineſſe indiuiduis ſubſtantiis, vt cũ eis vnum per ſe & actu componant. Et ita nulla ſupereſt difficultas.

Caput decimumquartum.

Vniuerſalia non eſſe ſub ſtantias ab indiuiduis ſeparatas.

In hoc capite nihil notatione dignum occurrit, ſupernacaneum enim exiſtimo in re tam clara ſingulas Ariſtotelis rationes expendere, cum in eis nullum ſit peculiare principium aut Metaphyſicum dogma, quod noua expoſitione indigeat. legantur ergo expoſitores.

Caput decimum quintum.

De eadem re.

Hic obiter tanguntur ab Ariſtotele aliquæ propoſitiones notandæ, & quæ in quæſtionem adduci poſſent.

1 Prima eſt illa, [Rei ſingularis non eſt definitio, nec demõſtratio, quia non habet materiam,] In qua ipſa propoſitio de ineſſe, & cauſalis difficultatem habent. Sed hæc res tacta ſufficienter eſt circa c. 10.

2 Secunda eſt [Quod habet materiam, eſſe & non eſſe contingit, & corruptibile eſt.] Sed intelligenda eſt iuxta ſubiectam materiam, hic enim ſolũ agit de rebus ſublunaribus ex materia & forma compoſitis.

3 Tertia eſt non fieri formam, ſed compoſitum, & conſequẽter neque ideam, ſed rem ſingularem. De quo partim lib. 1 c. 2. partim ĩ hoc lib. c. 8 dictũ eſt.

4 Quarta eſt definitionem debere ex pluribus partibus ſeu nominibus conſtare, quæ tractata eſt c. 10.

5 An verò efficaciter inde Ariſtoteles concludat ſingulare non eſſe definibile, non eſt facile ad explicandum. Summa enim rationis, vt ex interpretatione D. Thomę, & aliorum colligitur, eſt, quia vel vterque terminus definitionis eſt communis, vel ſingularis vterque, aut alter. Si primũ, definitio nõ erit rei ſingularis adæquatè, ſed aliis ẽt de ſe cõueniet. Si ſecundum, non erit definitio, ſed erunt nomina ſynonyma quãtũ ad terminum ſingularem definitionis, & nõ definiti. Hæc verò ratio videtur inefficax quo ad hoc poſterius membrum, nam differentia indiuidualis, etſi ſit conuertibilis cum re ſingulari non eſt vox ſynonyma, quia alio modo & per alium conceptum illam rem ſignificat, ſicut differentia ſpecifica non eſt ſynonyma ſpeciei, licet cum ea cõuertatur.

Diſcurſus ergo Ariſtotelis maximè videtur concludere contra ponẽtes, ideas eſſe res ſubſiſtentes & conſequenter particulares, & tamen ſeparatas ab omni cõtractione indiuiduali, ſic enim definiri non poſſunt per differentiam indiuidualem, & conſequenter habere non poſſunt definitionem conſtantem ex terminis communibus, ex quibus non poteſt confici definitio ita propria ideæ vt idea eſt, quin poſſit aliis rebus conuenire, & ita procedunt aliæ rationes Ariſt. quæ non carent ſuis difficultatibus, ſed inutile cenſeo in eis explicandis immorari. Quo modo item illa ratio poſſit habere aliquam vim quoad vera indiuidua, etiam materialia, ſupra c. 10. tactum eſt.

Caput decimum ſextum.

Quo modo poſſint ſubſtantiæ ex pluribus partibus componi.

Pauca de propoſita intentione hic dicit Ariſtoteles, ſtatim. n. reuertitur ad impugnãdas ideas Platonis, circa quã partem nihil noui occurrit. Circa priorem verò poſſunt hic quæſtiones variæ moueri de pluralitate formatum, ſed duæ ſunt pręcipuę. Prior eſt an elementa ſint formaliter in miſto. Poſterior verò eſt an in partibus heterogeneis animalium ſint partiales formæ diuerſarum rationũ. Quas quæſtiones breuiter attigimus diſput. 15. ſect. 10.

Caput decimum ſeptimum.

Quòd quid eſt eſſe principium & cauſam eorum quæ rei conueniunt.

Circa priorem partem huius capitis tractari poſſun

quæſtio

Digitized by Google

quæſtiones logicę, vt an neceſſario de re ſuppo natur an ſit,& quid ſit;an vero hæc poſſint demonſtrari. Item an quæſtio propter quid locum habeat circa ipſum quid. Sed hæc & ſimilia in lib.2. Poſteriorum tractantùr,& difficultatē non habent. Nam integra quidditas rei non poteſt habere cauſam intrinſecam,niſi quatenus forma vel materia aſſignātur vt cauſa totius,vel vna pars aſſignatur aliquo modo vt cauſa alterius:quod tamen eſſentia rei talis ſit, ſeu quòd ex talibus principiis, v.g. anima rationali & corpore,talis quidditas hominis conſurgat,non poteſt habere aliam cauſam intrinſecam præter naturam talis formæ & talis materiæ. Et in hoc ſenſu verum eſt,non dari cauſam ipſius quod quid eſt,ſed ipſum eſſe cauſam aliorum quæ rei conueniunt. At verò loquendo de cauſa extrinſeca finali vel efficiente,aut etiam exemplari,interdum poteſt dari cauſa ipſius propter quid,quomodo vna definitio quiddi tatiua interdum demōſtratur per aliam etiam à priori,vt in prin.lib.2.de anima diſſeritur,& in lib.2. Poſter.c.8.& ſequen. Et de hac re aliquid attigimus diſput.1.ſect.4 nu.12.

Quæſt.2.Circa alteram verò partem huius capitis tractari ſolet quæſtio an totum diſtinguatur à ſuis partibus ſimul ſumptis. Hanc tractamus diſput.36.ſect. vlt. Et reſolutio ibi data eſt conſentanea Ariſtoteli hic,qui apertè docet totum, quod eſt aliquo modo per ſe vnum, diſtingui à partibus tanquam addens aliquid vltra illas, non tamen ab illis ſumptis ſimul cum illo addito. Quid autem illud additum ſit,nunquam ſatis explicat Ariſtoteles, nos autem breuiter diximus illud eſſe vnionem partium.

LIBER OCTAVVS Metaphyſicæ.

De ſubſtantia ſenſibili, & principijs eius.

Liber hic videri poteſt ad Phyſicam doctrinā potius quam ad Metaphyſicam ſpectans:tamen licet res de quibus in eo tractantur, communes ſint phyſicæ cōſiderationi,modus & ratio diſſerendi de his eſt proprius Metaphyſicæ,vt diſp.1.procemiali latius exponimus. Vnde præſentis libri materia latè diſputatur à nobis diſp.12.13 14.&15.

Caput primum.

Subſtantiam ſenſibilem materia conſtare, & quid illa ſit.

In hoc capite præſertim eſt notanda illa propoſitio in tex.3.[Senſibiles vero ſubſtātiæ materiam habent.] Numerauerat autem paulo antea in tex.2.inter ſenſibiles ſeu naturales ſubſtantias cœlum ſeu partes cœli, & apertè loquitur in dicto text.3. de materia ſubſtantiali, quam ſtatim definit dicens.[Materiam autem dico,quæ cum non quod quid actu ſit,potentia eſt quod quid.]Ex his ergo variæ qōnes oriūtur.

Quæſt.1.An materia ſubſtantialis ſit in rebus, quæ aliqua vera ſubſtantia ſit.

2 An ſit ens in pura potētia,& quo ſenſu id accipiendum ſit.

3 An ſit in omnibus rebus corporalibus,etiā in cœlis.

4 An ſit vna in omnibus, vel diuerſa. Pro qua ſunt notanda illa verba Ariſtotelis in fine capitis, [Non enim eſt neceſſe, ſi quid materiam habet localem, hoc generabilem etiam & corruptibilē habere]Vbi planè ſentit in rebus generabilibus & ingenerabilib. eſſe diuerſas materias. Hæ verò quæſtiones omnes cum aliis quæ de materia conſiderari poſſun, tractantur latè diſp.12.

5 Alia quæſtio eſt an forma ſubſtantialis ſit ſeparabilis à materia. Ariſtoteles enim tex.3.ait,[Eſſe ratione ſeparabilem.] Reſolutio verò eſt, materialem formam aliquando nullo modo ſeparari poſſe in re à materia,vt in corporibus incorruptibilibus,aliquādo verò ſeparari poſſe;ita tamen vt ſeparata nō maneat,ſed deſtruatur. At vero formam immaterialem realiter ſeparari poſſe, ita vt ſeparata conſeruetur: de qua re nihil Ariſtoteles hic tetigiſſe videtur. Quā uis Alex.Aphrod. indicet,Ariſtotelem hoc dixiſſe propter animam rationalem,ſenſumque eſſe, formā eſſe ratione ſeparabilem,quia formæ,vt ſic ex ratione formæ non repugnat ſeparari ; nam aliqua ſeparabilis eſt Materia vero ex abſoluta ratione materię ſeparabilis non eſt. Alia vero expoſitio eſt,quod forma ſit ratione ſeparabilis, id eſt cognoſcibilis præciſè vt entitas diſtincta à materia, quanquam ſine habitudine ad materiam plenè intelligi ac definiri non poſſit. Et ideo cum dicit Ariſtoteles, eſſe ratione ſeparabilem,non eſt intelligendum,id eſt definitione, ita vt ſine materia definiri poſſit, ſed intelligentia ac præciſione vt dictum eſt. Alii exponunt quod eſt definitione ſeparabilis à materia ſignata, & indiuidua,ſed Ariſt.de hac re hic non loquitur, vt conſtat.

6 Sextò quæri poteſt de compoſita ſubſtantia, quid ſit,& quomodo comparetur ad partes ſuas; de qua re dicimus diſp.36. Quod vero Ariſtoteles in tex:3. ait,Compoſitum eſſe ſeparabile ſimpliciter, non eſt intelligendum eſſe ſeparabile à partibus ita vt ſine illis eſſe poſſit,id enim clarè repugnat,ſed ſeparabile dicitur.quia poteſt eſſe per ſe ſubſiſtens, diſtinctum & ſeparatum à qualibet alia ſubſtantia. Et ita poteſt conſequēter exponi ratio, quā ſubiungit his verbis.[Earum enim ſubſtantiarum, quæ ſecundum rationem,]ſupple,formæ,id eſt, quæ per formā conſtituuntur, [quædam ſunt ſeparabiles,] id eſt in ſe ſubſiſtentes,vt primæ ſubſtātię, [quædam vero nō,] ſcilicet ſecundæ ſubſtantiæ. Aliter alii exponūt hęc poſteriora verba,ſed non declarant contextum , nec vim illius coniunctionis cauſalis.[enim.]

7 Vltimò habet etiam hic locum quæſtio , an ſolum compoſitum per ſe generetur,quæ tractatur diſput. 15.ſect.4.

Caput ſecundum.

De ſubſtantiali forma.

Vnica quæſtio hic occurrit, an detur ſubſtantialis forma quam hic Ariſt.probat eſſe, ſolum ex proportione ad actus accidentales. Sed de hac re,& alijs quæ ad hanc formam ſpectent, dictum eſt latius diſp.15

Caput tertium.

De principio formali per comparationem ad poſitiones Platonis & Pythagorę.

Duas partes continet hoc caput,in priori agit Ariſtoteles de formis & ſpecieb. rerum per comparationem

ad

Digitized by Google

ad ideas, quarum impugnationē ſemper inculcat: in poſteriori comparat formas ad numeros.

Quæſt. 1. Vt priorem partem proſequatur, primò mouet quæſtionem. [An nomen compoſitum ſubſtantiam ſignificet, an actum & formam.] Et quanquam non declarat de quo nomine loquatur, ſine dubio tamen agit de nominibus abſolutis ſignificantibus ſubſtantiarum ſpecies, ut [homo, equus.] Iſtam quæſtionem hinc mouet, ut ex nominis ſignificatione colligat, ſignificata horum nominum non eſſe res aliquas à materia ſeparatas. Non uidetur autem quæſtioni clarè ac diſtinctè reſpondere. Vnde Alexand. Aphrod. ait, Ariſtotelem non reſpondiſſe ad quæſtionem hanc, quia erat clara eius reſolutio, ſcilicet hæc nomina ſignificare formā. Sed fallitur, ut patebit. Alij putant Ariſtotelem quæſtioni reſpondere in illis uerbis. [Erit autē utiq; in utriſque animal, non vt una ratione dictū, ſed ut ad unum] Ex quibus Alexander Alenſ. colligit reſolutionem eſſe, nomen ſignificare utrumque, ſcilicet compoſitū & formā, nō tamen uniuoca ratione, ſed unum per prius, aliud verò in ordine ad aliud. Tamen hoc etiā verū eſſe nō poteſt, eò quòd neque nomen totius, ꝓpriè loquendo, ſignificat formam abſque materia, ut per ſe patet, neque in his nominibus ſit uera aliqua analogia. Et ideo Scotus ait Ariſtotelem ſolum reſpondere quæſtioni Platonicè, & non ex propria ſententia.

D. Thomas autem ait, Ariſtotelem in illis uerbis non reſpōdere quæſtioni, niſi forte indirectè & implicitè. Nam potius illud infert tanquam inconueniens, quod ſequitur ex ſententia Platonis, qui ponebat ideam hominis ſeparatā, eſſe per ſe hominem, indiuidua uero participatiōe illius. Hinc ergo fit, ſi [homo] ſignificat utrumque, & formam ſine materia, quę eſt idea, & compoſitum, analogicè ſignificare illa quod eſt abſurdum. Quis enim dicat Petrū eſſe analogicè hominem? ita ergo tacitè cōcludit Ariſt. hæc nomina ſignificare ipſum totum, & non ſolam formam. Et hoc uidetur eſſe, quod obſcuriſſimè Ariſtoteles ſubdit, ſcilicet, illā reſolutionem Platonis, nimirū, nomina hæc ſignificare ſolas formas, ad aliquid fortaſſe aliud eſſe vtilem, putà in ſubſtantijs abſtrahentib. à materia: in ſenſibilibus uero nihil conferre, quia ſubſtantia ſenſibilis non dicit ſolū quod quid erat eſſe, [niſi homo anima dicatur,] quod eſt abſurdum, & ideo nomen ſignificans ſubſtantiā ſenſibilem non poteſt ſignificare formam ſeparatam à materia.

Quæſt. 2. Ex hac uero interpretatione oriūtur aliæ duæ quæſtiones. Nimirum an in ſubſtantia ſenſibili ſola forma ſit quidditas eius, uel etiam materia, ſeu conſtans ex utraque. Nam uidetur Ariſtoteles in prædictis uerbis ſentire, ſolam formā eſſe quod quid eſt, compoſitum uerò eſſe id cuius eſt.

3 Vnde rurſus pullulat alia quęſtio, An in formis ſeparatis quod quid eſt nō ſit aliud ab eo cuius eſt, in ſenſibilibus autem rebus hæc diſtinguatur. Vtrumq; enim videt Ariſtoteles docere in citatis uerbis. Exiſtimo autem eſſe magnam æquiuocationem in his uerbis & q̄ſtionibus, prout nunc tractantur in ſcholis, & ꝓut Ariſtoteles eas ponit ut in ſuperioribus tactum eſt, & ex hoc loco fiet manifeſtum.

Forma ergo nunc communi vſu aut pro forma partis ſumitur, aut pro forma totius, quæ eſt v.g. humanitas. Ariſtot. uerò de forma totius fere nunquam facit mentionem expreſſam, licet poſſit comprehendi ſub nomine quidditatis. Ariſtot. ergo præter formam partis quæ eſt proprius actus materiæ, per formas intelligit frequēter in 7. & in hoc 8. libro, illas Platonicas, quæ (iuxta ſenſum in quo Ariſtoteles illam ſententiam tractat (ponendæ erant ſeparatæ & diſtinctæ non ſolum à materia, ſed etiam à formis ſingularibus actuantib. materiam. Quia uerò Plato aſſerebat, illas formas eſſe quidditates ipſorum ſingularium, uidetur illas eaſdem poſuiſſe ſecundū ſe abſtractas & ſeparatas, participatione autem quadā intrinſecas ipſis indiuiduis & exercentes in eis munus formæ, actuando materiam, & conſtituendo indiuiduum, & ideo Ariſtoteles ita etiam loquitur in ea ſententia, ac ſi in ſenſibili non ſit alia forma præter ideam, ideoque ſæpe ab una ad aliam tranſitum facit. Hinc etiam eſt, ut nomine [quidditatis,] ſeu [quod quid erat eſſe,] ſæpe non totam rei eſſentiam, ſed ſolā formam ſignificet, conueniens in hoc modo loquendi cum Platone, non ut in re illi conſentiat, ſed potius vt concludat non poſſe quod q̄d eſt rerum materialium in ſola forma conſiſtere. Atque hoc fere modo loquitur in præſenti.

Vnde in prima quæſtione mens eius eſt hæc nomina ſignificare in rebus ſenſibilib. ſubſtantiam compoſitam ex materia & forma. Quod ut plenius explicetur, diſtinguere poſſumus adæquatum ſignificatum nominis, & formale, ſeu quaſi formale. Vt in hac uoce [homo] adęquatum ſignificatum eſt totus homo, formale uero eſt humanitas, formalius autē uideri poſſet anima ratiōalis. Hæc igitur nomina adequatè ſignificāt compoſitas ſubſtantias, ut eſt per ſe euidens, nam illud ſignificat nomen, quod per definitionē explicatur, ut patet ſupra lib. 4. textu. 28. definitiones autem harum rerum non includunt ſolas formas, ſed compoſitum ex materia & forma, ut conſtat ex dictis lib. 7. tex. 18. & ſequentibus: illud ergo ſignificant nomina. Idemq; ſatis conſtat ex modo concipiendi omnium: nemo enim per nomen [homo] ſolam animam concipit, nec animam eſſe hominem quiſpiam dixerit: ſignificat ergo homo adæquatè compoſitum ipſum. Quin etiā de formali ſignificat compoſitum ex materia & forma, ſcilicet integram hominis naturam, quæ nō eſt ſola forma phyſica, licet dicatur forma metaphyſica, ſeu totius quæ eſt humanitas. Animam uerò neutro modo propriè ſignificat, ſed eam includit in ſuo ſignificato, ſicut etiam includit materiā, licèt in diuerſo genere, nam animam includit ut formam cōſtituentem quidditatem rei, materiam uerò ut inchoantem illam.

Ex quibus colligitur reſolutio ſecundæ quæſtionis, & interpretatio Ariſtotelis in hoc loco circa illā. Simpliciter enim uerum eſt, & de ſentētia Philoſophi, nō ſolam formam, ſed etiam materiam eſſe de quidditate ſubſtātię ſenſibilis, ut tractamus latè Diſ. 36. ſect. 1. Nihilominus forma ſpeciali ratione dicitur quod quid eſt rei cuiuſcunque, quia dat ultimam ſpeciem & conſtitutionem. Et hoc ſenſu dicit Ariſtoteles hic, ſubſtantiam ſenſibilem non ſolū includere quod quid eſt, id eſt formam conſtituentem quod quid eſt, ſed ēt materiam, ut rectè Alenſis.

Atque eodem ſenſu (ut tertiæ quæſtioni reſpondeamus) ait in forma ipſa non diſtingui quod quid eſt ab eo cuius eſt, quia omnis forma ſeipſa talis eſt, nec habet formam conſtituentem eſſe ſpecificū illius, in re autē materiali id quod formaliter cōſtituit quidditatem, diſtinguitur ab habēte ipſam formam. nam habens eſt totum compoſitum, forma uero eſt pars eius. Vnde Ariſtoteles hoc loco non comparauit naturam integram ad ſuppoſitum, quo ſenſu ſolet illa quæſtio nunc tractari, ut latè diſſeruimus Diſp. 34. Nec etiam comparauit hic naturam ſpecificam ad indiuidua, quia ſolet eſſe alius ſenſus illius q̄ſtionis, ut tractamus Diſp. 5. ſect. 1. & diſput. 6. ſect. 1 & 2. Deinde nihil ēt hoc loco diſtinxit Philoſophus inter materiam communiter ſumptam, & materiā ſignatam

gnatam

Digitized by Google

gnatã ſeu indiuiduã, quia Plato (ut ipſe ei eribuit) non ſulum à materia ſignata, ſed abſolutè à materia ſeparabat ideas, & eſſentias rerum ſenſibilium. Ac denique nõ declarat Ariſtoteles, an hæc nomina ſignificent compoſitum ſubſtautiale in communi tãtum, uel etiam in indiuiduo, de qua re diximus etiã tractando de nniuerſalibus Diſp.6.ſect.5.

4 Aliæ prætereaquæſtionea occurrere poſſunt circa eandem partẽ, quas Ariſtoteles attingit, ut an indiuidua tantum per ſe generentur, ut Ariſtoteles hic ſentit, uel etiam ſpecies.

5 Item an totum præter materiam, & formam aliquid aliud includat, ut planè hic Philoſophus intendit.

6 Ac deniq; an res ſimplices definibiles ſint, uel tantum compoſitæ, ut hic Ariſtoteles ſignificat, intelligendũ que eſt de re compoſita, uel reipſa, uel ratione ex genere & differentia. De qua re, & de cæteris quæſtionibus ſatis in ſuperioribus tactum eſt.

7 Circa alteram capitis partem quæri etiam ſolet an numerus ſit per ſe unus.

8 Item an ultima unitas ſit forma numeri, quæ duæ quæſtiones in diſput.41.de quantitate diſcreta latè tractantur.

9 Rurſus poteſt diſputari, [An eſſentiæ rerum ſint ſicut numeri,] hoc enim axioma ca hoc loco ſumi ſolet, & ad uerum illius ſenſum percipiendum, oportet præ oculis habere, illam particulam [ſicut,] nõ dicere adæquatam, immo nec uerã ſimilitudinem, ſed proportionem. Quę in hoc conſiſtit, quòd ſicut numeri ex pluribus vnitatibus, ita eſſentiæ rerũ materialium (de his enim hic agitur, quamuis eadem ratio ſit de omnibus creatis) componſitur ex pluribus prædicatis q̃dditatiuis, licet diuerſo modo, unitates enim ſunt realiter plures, prędicata uerò ſolũ ratione. Itẽ ſicut vnitates in quolibet numero finitę ſunt, ita & q̃dditatiua prædicata, ut ſupra circa li. 2. tactum eſt. Quo etiam fit, ut ſicut diuiſio numeri non ꝓcedit in infinitũ, ita nec reſolutio ſpeciei in prędicata quidditatiua, ſed tandem ſiſtit in aliquib. ſimplicibus, & primis. Rurſus ſicut ultima unitas determinat rationẽ talis numeri, ita & ultima differẽtia rationem ſpecificam. Quare ſicut addita unitate mutatur numerus, ita & addita differentia mutatur ſpecies. Et quoad hoc maximè dicitur vniuſcuiuſq; rei eſſentia eſſe ſicut numerus, & conſiſtere quodãmodo in indiuiſibili, ſicut ille conſiſtit.

Quæſt.10. Hinc uero ſuboriebaĩ altera quæſtio, Quomodo formæ aliquæ poſſint ſuſcipere magis uel minus, & an tunc ipſa ſpecies mutetur, augeaĩ, uel minuaĩ, uel ſola forma indiuidua, & an hoc habeat locum in accidentibus tantũ, uel etiam in formis ſubſtantialibus. Sed hanc materiam de inteſione formarum tractamus latè in diſp.49. circa prædicamentum Qualitatis.

Caput quartum.

De principio materiali ſubſtantiarum.

In hoc capite nihil fere nouum Ariſtorel. docet. Vnde fere omnes quæſtiones de materia, imò & de cauſis hic tractari poſſent.

Quæſtio prima, An materia prima omnium rerum generabilium una ſit.

2 Secunda, an materia proxima ſit diuerſa, & quo modo id debeat intelligi de materia ꝓxima, & quo modo de remota, & qualis hęc diſtinctio ſit.

3 Hæ tractatæ ſunt in diſp.13. in priorib. ſectionib.

4 Rurſus an rerum naturalium quatuor ſint cauſę in diſp. 12. latè.

5 An finis & efficiens in eandem coincidant in diſput.27. Præterea an in ſubſtantija naturalib. incorruptibilibus ſit materia, & qualis in Diſp.13.ſect.9. & ſequentibus.

6 Ac tandem tractari hic poteſt de materiali cauſa accidẽtiũ, quod Ariſtoteles in fine capitis attingit, & de ea re Diſp.14. cõfecimus. Neque aliquid aliud notatione dignum hic occurrit.

Caput quintum.

Quomodo materiale principium ad tranſmutationes deſeruiat.

Quæſt.1. In hoc capite celebris eſſe ſolet illa ſentẽtia Philoſophi, [Quæcunque abſque eo quod tranſmutentur ſunt, aut non, horum materia non eſt,] cuius occaſione tractari hic ſolet quæſtio de materia cœli, quia ex illa ꝓpoſitiõe dici ſolet cœlos, iuxta Philoſophi ſententiam, materiam non habere, eo quod trãſmutari nõ poſſint. Sed in primis Ariſtotelis ſententia aliena eſt ab hoc ꝓpoſitio. Cum enim in principio huius capitis dixiſſet, quædam eſſe & nõ eſſe abſque generatione & corruptione, nõ loquitur in dictis uerbis de rebus incorruptibilibus, illæ enim non ſunt ex ijs quæ poſsũt eſſe, & nõ eſſe ſed neceſſariò ſunt. hic ergo loquiĩ de iis rebus quæ poſſũt eſſe & non eſſe abſque generatione & corruptione, ſcilicet, quę ad illas per ſe primò ſit, cuiuſmodi ſunt formę ipſæ. De his ergo dicit in dicta propoſitione non habere materiã, ſed eſſe actus materiæ. ipſa autem compoſita quæ materia conſtant, eſſe ꝓpriè tranſmutabilia per generationem & corruptionem. Deinde ſi illa propoſitio nudè sũpta, de cælis etiã ſumereĩ, intelligẽda eſſet iuxta ſuperiora, ſcilicet, in illis rebus non eſſe materiam ſubiectã trãſmutationi, ſed proportionatam, ut ſuprà dictum eſt.

Quæſt.2. Circa finẽ huius capitis attingit Ariſtoteles quæſtionem, An ſit regreſſus ex priuatione ad habitum. Quæ poteſt intelligi aut de regreſſu ad eundem numero habitum, ſeu ad eandem numero formam, & ſic attingit materiam de reſurrectione, quæ ab hoc loco ſatis eſt aliena, tractauimus autem illam latè in 2.tom. tertiæ partis, & in hoc opere ſæpius illam obiter attingimus, præſertim diſputatio. 5. ſectio.3. & ſequentibus, ubi de principio indiuiduationis agimus.

Vel poteſt intelligi quæſtio de reditu ad eandem formam in ſpecie, & ſic nõ eſt dubium quin poſſit eſſe regreſſus, non tamen in omnibus immediatè, non enim ex aceto fit immediate uinum, nec ex cadauere animal, licèt ex aere fiat aqua, & ex aqua aer. Et ratio, quã Ariſt. inſinuat, & D. Thom. melius declarat, eſt, quia aliquæ ſunt formę, quas ęquali ordine & immediate reſpicit materia, aliæ uerò quæ certũ ordinem requirunt, ut ita una poſt aliam in materiam introducatur, ſeu ut una ex alia ut ex termino à quo generetur. Forma enim aceti, uel cadaueris naturaliter introduci non poteſt, niſi poſt formã uini uel animalis, & ad receſſum eius, & hic nõ poteſt mutari naturalis ordo generationis, ut ex aceto fiat uinum, ſicut ex ſanguine fit ſemen, nõ uerò è conuerſo, & ideo in his neceſſe eſt, ut materia prius redeat ad elementũ, uel ad alias formas, ut iterum tandem diſponi poſſint ad formam eiuſdẽ ſpeciei, cum ea quam amiſit.

Caput ſextm.

Cur ex genere & differentia, & materia & forma fiat per ſe vnum.

Quæſt.1 Totum hoc caput conſumit Ariſtoteles in explicanda hac quæſtione, quam ſupra etiam tetigit lib.7.cap.12.ubi aliqua adnotauimus, & plura in Diſputationibus de materia, & forma, præſertim Diſput. 15.ſect. 1. Neque in eius diſcuſſione aliquid aliud Ariſtot. docet notatu dignum. Solum obſeruatur, cum Ariſtot. in fine capitis uidetur excludere omne medium, ut ex materia & forma fiat unum, non excludere modum unionis, id enim impoſſibile eſt, ut oſtendimus eadem diſp. 15. ſect. 6. ſed excludere aliam entitatem diſtinctam à qua ſit illa unitas, & ſic eſt res clara.

2 Obſeruetur etiam, quomodo Ariſt. hic ait res ſimplices, & abſtrahentes à materia, ſe ipſis habere unitatem, & eſſe unum quid confirmans planè expoſitionem à nobis datam ſupra c.3.

3 Ex doctrina etiam huius capitis confirmari poteſt quod de modo determinationis entis ad uniuerſaliſſima genera tradimus diſp.3 ſect.6.

LIBER NONVS Metaphyſicæ.

De diuiſione entis in potentiam & actum.

Celebris eſt diuiſio entis in ens actu, & ens in potentia ſeu in potentiam & actum, ex qua ſolet Ariſtoteles uarias quæſtiones diſſoluere, ut an quod ſit, antea exiſteret, ait enim præexiſtere in potentia & nō in actu, & proxime in fine ſuperioris libri ex eadē partitione definierat quæſtionem de unitate ſubſtantiæ compoſitæ. Ob hanc ergo cauſam poſtquam Philoſophus de ſubſtantia tractauit in hoc libro prædictā diuiſionem declarat. Eſt autem pro totius libri intelligētia aduertendum, aliud eſſe diuidere ens in ens quod in potentia, uel quod eſt actus, nam prior non eſt diuiſio in entia eſſentialiter diuerſa, ſed in diuerſos ſtatus eiuſdem entis ſecundum rationem exiſtēdi, & de hoc ſenſu pauca dicit Philoſophus in toto hoc libro. illam uero diuiſionem nos explicamus in diſputatione 31. ſectione 3. Poſterior autem diuiſio eſt ſecundum diuerſas rationes eſſentiales entiū ſiue exiſtentium actu, ſiue in potentia tantum, uterque enim ſtatus habet locum in utroque membro, & hoc ſenſu tractatur à Philoſopho in diſcurſu huius libri. Sic autem ſumpta diuiſio potiſſime locum habet in ſubſtantia & qualitate, & ideo ſecundum priorem rationem tractatur à nobis inter diſputandum de materia & forma diſputatione 13. & 15. Poſteriori uero modo tractando de qualitatis ſpeciebus, diſput. 42.

Caput primum.

De varijs ſignificationibus nominis potentiæ.

Quæſt.1. In hoc capite fere reperit Ariſtot. quæ tradiderat in lib.5. cap.12. unde quæſtiones ibi tactæ hic etiam locum habent. Addi uero poſſunt aliæ, ut an potentia vniuocè dicatur de potentia actiua, & paſſiua, hic enim Ariſt. uidetur docere dici analogice, & de potentia paſſiua dici per habitudinem ad actiuam. Reſolutio uero eſt, ſi nomen potentiæ tranſcendenter ſumatur analogice dici de illis, ſi uero ſumatur ut eſt ſpecies qualitatis, ſic dici uniuoce: de qua re agimus latius citato loco. Hic uero obſerua, Ariſtotelem hoc loco non agere de potentia, ut eſt ſecunda ſpecies qualitatis, ſed latè ut comprehēdit omnia principia agendi, unde artem, & alios habitus ſæpe potentias nominat.

2 Rurſus inquiri poteſt, An potētia actiua & paſſiua ſemper ſint diſtinctæ potētiæ, ut hic Ariſtot. innuit, uel aliquando in eadem coincidant, ut uidetur contingere in potentiis animæ. De qua re dicimus in prædicta diſp.1.

3 Cum hac coniuncta eſt alia quæſtio, an idem poſſit pati à ſe ipſo: nam Ariſt. hic negat his uerbis. [Propter quod nullum, prout connaturale factum, ipſum à ſe ipſo patitur.] Quæ poſſunt in primis exponi de paſſione proprie & rigoroſe dicta, id eſt phyſica, & aliquo modo corruptiua, ita ut non comprehendāt paſſiones perfectiuas, ut ſunt immanentes. Secundo & melius expendenda cenſeo uerba illa, [prout naturale factum:] duo enim includere uidetur. Vnū eſt, nihil exiſtens in ſuo naturali & perfecto ſtatu pati à ſe ipſo, aliud eſt nihil pati à ſe [prout connaturale factum,] id eſt, ſecundum id præciſe quod habet à natura, ſed indiget aliquo alio, ut ſpeciebus, uel alia re ſimili, ſed hæc res diſputatur latiſſime à nobis diſp.18.

Caput ſecundum,

De potentiis rationalibus & irrationalibus.

In hoc cap. ſolum agit Ariſto. de potentia actiua quam ſupra dixerat eſſe per ſe primo potentiam, idque facile patet ex diſcurſu textus, & ex diuiſionibus quas tradit, & ex declaratione ſeu differentia quam ſubiūgit. Quæri ergo primo poteſt quæ ſit potentia uitalis, quæ uero non uitalis, hæc enim diuiſio inſinuatur à Philoſopho cum ait quaſdam eſſe potētias animæ alias uero rerum inanimatarum. Quæ diuiſio magis ſpectat ad ſcientiam de anima. Et ideo breuiter dicendum eſt, potentias uitales dici omnes illas quæ conſequuntur animam ut anima eſt, ſeu aliquem uitæ gradum. Et quia gradus uitæ à nobis non concipitur nec diſcernitur, niſi per ordinem ad operationem propriam, qua uiuens in ſe ipſum agit ut ſe actuet, uel perficiatur, ideo potentia uitalis illa eſt, quæ eſt principiū proximū & intrinſecum operationis uitalis, per quam ipſum uiuens ſe ipſum perficit & actuat. Et in hoc genere poteſt ulterius diſtingui duplex potentia una quæ eſt proximum principiū, quo uiuens ſe ipſum perficit, non tamen ſecundum eandem potentiam, alia quæ ſecundum eādem potentiam eſt principium proximum actuandi ſe ipſum & hæc eſt proprie potentia ad actum immanentem, quæ perfectiori modo uitalis eſt. Et hæc rurſus diſtinguitur in rationalem, quam diuiſionem expreſſius hic Ariſtoteles poſuit.

2 Circa quam quæri ulterius poteſt, An dicta diuiſio conueniens ſit, & quæ ſit potentia rationalis, & quotuplex ſit. Quæ quæſtiones etiam ſpectant ad ſcientiam de anima. Et ideo dicendum eſt breuiter,

Potentiam rationalem appellari omnem illam, quæ conſequitur gradum intellectualem ut ſic, omnem uero inferiorem potentiam uocari poſſe irrationalem. Vnde duplex diſtingui poteſt potentia rationalis, alia eliciens, uel imperans, alia exequens cum ſubordinatione ad priorem potentiam, & poteſt uno uerbo dici imperatiuè rationali, iuxta doctrinā Philoſophi lib. 4. Ethic. c. 13. Priori modo dicitur rationalis illa potentia, quæ in ſe rationalis eſt elicitque actum modo rationali. Quæ rurſus ſubdiſtingui poteſt, nam quædam eſt ipſa ratio formaliter ſeu per eſſentiam, ut eſt intellectus, alia eſt rationalis participatiue, ſeu per concomitantiam & regimen ut uoluntas, & de utraque loquitur Ariſtoteles hic, quia utraque gradum rationalem ſequitur. Vel potius de illis uidetur Philoſophus loqui per modū unius quia ex utraque completur ueluti unum adæquatū principium humanarum actionum, quatenus altera quoad exercitium, altera quoad ſpecificationem mouet. Potentia imperatiue rationalis dicitur illa, quæ cum in ſe rationalis non ſit, natura ſua obedire poteſt rationi, quo modo Ariſtoteles citato loco. 1. Et hic appetitum ſenſitiuum hominis uocat, rationalem per participationem, licet ſit irrationalis ſimpliciter, & ad hunc ordinem reduci poteſt potentia executiua ad extra, quatenus ſubiacet motioni uolūtatis, & rationis, qualis eſt potentia motiua ſecundū locum, de qua Philoſophus libro 3. de Anim. ca. 9. & ſequentibus.

Ex illo uero loco, præſertim tex. 44. & 42. oritur ſpecialis dubitatio, quia ibi uidetur Ariſtot. reiicere ut inſufficientem hanc diuiſionem potentiarum, in rationales & irrationales. Reſpōderi poteſt primo, illā diuiſionē dupliciter dari poſſe. Primo ut adæquatā potentiarū animæ, & hoc ſenſu non probari ab Ariſtotele citato loco: alio modo ut propriam & ſpecialem diuiſionem potentiarum hominis ſeu animæ rationalis, & hoc modo tradi ab Ariſtotele tam hic, quam libro 1. Ethicor. cap. 13. Ratio uero differentiæ eſt quia potentiæ hominis habent aliquo modo ordinem ad rationem, quatenus omnes in eadem anima rationali radicantur, & ideo poſſunt conuenienter diuidi per ordinem ad rationem, aut participationē uel carentiā actus. Potentiæ vero brutorum, uel aliarum rerum naturalium non habent ordinem ad rationem, & ideo nec rationales nec irrationales proprie dicuntur. Sed hæc reſponſio non recte accommodatur huic loco Ariſtotelis, nam aperte ſub potentijs irrationalibus includit omnes, quæ naturaliter agunt, & ſine ratione. unde expreſſe ponit exemplum irrationalis potentiæ in calore. Item, quia per illam differentiam quaſi priuatiuam, ſcilicet, irrationale, circunſcribi poteſt modus agendi omnium potentiarum naturalium, & uitalium, quæ gradum rationis non attingunt. Non uidetur ergo dubiū quin hæc poſſit eſſe adæquata diuiſio potentiarum non ſolum in homine, nec ſolum in anima, ſed abſolute in omni agente. Ariſtoteles ergo in 3. de Anim. non definiendo ſed diſputādo tantum procedit, ut D. Tho. notat, uel certe nō improbat illam diuiſionem, ut inſufficientem, non abſolute, ſed quia non ſatis erat ad explicandum numerum, & varietatem potentiarum animæ.

3 Tertia quæſtio principalis hic eſt, an recte aſſignetur ab Ariſtotele diſcrimē inter has potētias, ex eo quod ſolæ rationales potentiæ ſunt principia cōtrariorum de qua re late dictum eſt diſp. 19. in qua de cauſis liberis & neceſſariis fuſè diſſerimus, & explicamus quænam potētiæ liberæ ſint, & quomodo ſint principia cōtrariarū actionū. Item in diſp. 20. ſect. 6. tractamus, an eadem cauſa poſſit efficere contrarios effectus, & in vtroque loco hunc Ariſtotelis locum explicamus.

Caput tertium.

Potentiam eſſe ſeparabilem ab actu.

In hoc capite reprobat Ariſtoteles quorundam ſententiam, qui dicebant potentiam non eſſe, niſi dum actu operatur, quæ tam eſt abſurda, ut per ſe ſe ſtatim falſa appareat. Vnde rationes Ariſtotelis perſpicuæ ſunt. Hinc que ſumitur hoc principium. [Potentia præcedit actum ſuum] Quod ſi intelligatur de anteceſſione ſecundum naturæ ordinem, eſt in uniuerſum uerum, quia cum potentia ſit cauſa ſui actus, præcedit illum ordine naturæ. Loquimur enim de potentia comparata ad actum, qui ab illa proprie manat. Quod aduerto ut excludam potentiam generandi uel ſpirādi quę eſt in diuinis perſonis, de qua alia eſt ratio & cōſideratio. At vero ſi ītelligatur de anteceſſione durationis, ſic intelligendum eſt illud principium, de poſſibili, ſeu indefinitè, non de neceſſitate, ſeu uniuerſaliter. Poteſt enim potentia tum actiua, tum etiam paſſiua pręcedere tempore actum ſuum: non eſt tamen neceſſarium, nec in qualibet potentia, neque reſpectu omniū actuum; potētia enim illuminandi nō pręcedit tempore omnem illuminationem, nec potentia materię omnem formam

2 Ex eodem cap. in fine ſumptum eſt illud vulgare axioma continens definitionem poſſibilis, ſcilicet, [Poſſibile illud eſt, quo poſito in eſſe nihil ſequitur impoſſibile.] Quod eſt euidens, ſi cum proportione ſumantur poſſibilitas & reductio in actum. Aliquid enim eſt poſſibile ſecundū actum ſucceſſiuum & non ſimultaneum, ut continuum diuidi in infinitum eſt poſſibile, non ita ut tota diuiſio poſſibilis ſimul ponatur, ſed ut ſucceſſiuę ponatur, ſed, & nunquā finiatur. Sic etiam aliquid eſt poſſibile diuiſim, non tamen compoſite, ut album fieri nigrum. Si ergo reductio ad actum cum proportione ſiat, manifeſta eſt illa propoſitio, cuius rationem in ſequenti capite magis declarabimus.

Caput quartum.

Non omne quod non fit, poſſibile eſſe fieri.

Vt Ariſtoteles confirmet deſcriptionem poſſibilis, quam in fine ſuperioris capitis tradidit, hic reprobat ſententiam eorum qui dicebāt, unumquodque eſſe poſſibile, etiamſi futurum non ſit: quod tā eſt aperte falſum ut nulla egeat refutatione, aut declaratione.

Quæſt. prima. Solum eſt aduertendum, nonnullos ex hac litera Ariſtotelis colligere, non ſolum non omne quod futurum nunquam eſt eſſe poſſibile, ſed etiam omne quod nunquam futurum eſt, eſſe impoſſibile, ſeu (quod idem eſt) omne quod poſſibile eſt, aliquando eſſe futurum, quia omne id quod ſemper non eſt, impoſſibile eſt eſſe. Et hæc uidetur eſſe expoſitio Commentatoris hic text. 8. & 9. quam defendit Iandun. hic quæſtione 5. ut refert & late impugnat Iauellus quæſtione 10. Veruntamen non ſolum repugnat menti & uerbis Ariſtotelis, tum hic tum etiam aliis locis, ſed eſt etiam euidenter falſa, & repugnans etiam principiis fidei Catholicę. Primum patet, nam Philoſophus hic, ut recte Diuus Thomas & alii exponunt, expreſſè docet

quędam

Digitized by Google

quædam quidem eſſe poſſibilia quæ nunquam futura ſunt, quanquam non omnia, quæ nunqua futura ſunt, ſint poſſibilia eſſe, vel fieri. Et libro 2. de generat. c. 11. tex. 64. dicit, [Qui iam iam ambulaturus eſt, facile non ambulabit:] ubi non ſolum ait aliquid poſſibile, ſed etiam quod iam eſt in propoſito vel quaſi in veſtibulo, vt fiat, interdum non fieri. Ratio eſt euidens ex principio poſito in præcedenti capite, quia potentia poteſt eſſe prior tempore quam ſuus actus: unde fieri poteſt vt aliquem actum nunquam exerceat, etiam ſi poſſit. Deinde in effectibus diuinis eſt hoc non ſolum euidens, ſed etiam de fide certum: multa enim poteſt Deus facere quæ nunquam facit: ſic enim dixit Chriſtus Matthæi 26. [An nõ poſſum rogare Patrem meum, &c.] Denique ex contingentia & libertate aliquorum effectuum vel cauſarum, neceſſaria conſecutione id ſequitur. De qua re latè tractamus diſput. 19. ſectione 2. & ſequentibus. Neque eſt verum omne id quod nunquam eſt, eſſe impoſſibile, ſed quod ex ſe & ab intrinſeco nunquam eſt ita vt careat capacitate eſſendi.

2 Vltimo conſiderandum eſt quod in textu 9. Ariſtoteles infert, ſcilicet, quando in propoſitionibus de ineſſe vnum neceſſario infertur ex alio, eodem modo ſequi in propoſitionibus de poſſibili, ut ſi antecedẽs poſſibile ſit, etiam & conſequens ſit poſſibile. Vt ſi recte infertur, currit, ergo mouetur, rectè etiam inferatur, poteſt currere, ergo poteſt moueri, quia alias ſi poſſibile eſſet currere, impoſſibile aũt moueri, aut poſſit poni curſus ſine motu contra priorem illationem, aut poſito in re motu, qui ſupponitur poſſibilis, ſequeretur aliquid impoſſibile ſcilicet curſus ille qui dicebatur eſſe impoſſibilis. Eſt ergo euidens illud dogma, & in idem ferè incidit, quod Dialectici aiunt, in bona conſequentia non poſſe eſſe antecedens verum, & conſequens falſum, quia ſicut ex poſſibili nõ ſequitur impoſſibile, ita nec ex vero falſum. Et ratio à priori eſt, quia conſequens virtute continetur in antecedente, impoſſibile autem eſt ut poſſibile virtute contineat id quod eſt impoſſibile, aut verum aliquod falſum, quia hoc ipſo iam illud nõ eſſet poſſibile, cum poſſibile reſpiciat actum, & nõ poſſit reſpicere actum impoſſibilem quia ad impoſſibile non eſt potentia, & eadem ratione illud non eſſet verum cum de ratione veri ſit, ut nihil falſum contineat. Item eſt alia ratio, quia actu eſſe, neceſſariò infert poſſibile eſſe, cum actus ſupponat potentiam; & ideo ſi inter actus eſt neceſſaria conſecutio, à fortiori etiam inter potentias. Rectè autem aduertit D. Thomas. hic eſſe ſermonem de poſſibili in communi, ut abſtrahit a neceſſario vel contingenti, quia fieri poteſt, vt in bona illatione de ineſſe antecedens ſit poſſibile tantum contingens, conſequens verò neceſſarium, ut, ſi ridet, eſt riſibilis, aut eſt homo, & ratio eſt, quia etiam ipſe actus abſtrahit ab eſſe neceſſario, vel contingente, & quia ex proprietate neceſſaria ſequitur actus contingens, qui actus neceſſariò includit vel ſupponit potentiam, non tamen ſub eadem conditione neceſſarij aut contingentis.

Caput quintum.

De ordine inter potentiam & actum.

Quæſt. 1. Hic primo inquiri poteſt, an in uno & eodẽ ſubiecto actus interdum antecedat potentiam, quod hic Ariſtoteles affirmare videtur. Sed hæc quæſtio facile diſſoluetur, ſi aduertatur quod ſupra notatum eſt, Ariſtot. hic vocare potentiam omne principium agendi, etiamſi ſit ars vel habitus. Hoc ergo ſenſu conſtat aliquas potentias, id eſt principia agendi ſupponere actus ſuos, quibus generantur, ſic enim ars & habitus conſuetudine acquiruntur. At verò propria naturalis potentia actiua, vel paſſiua ſemper ſupponitur ad actum ſuum vel tempore, vel ſaltem natura, nec fieri poteſt vt in eodem præcedat actus talem potentiam, vt apertè hic docet Ariſtot. Et ratio eſt, quia talis potentia eſt cauſa ſui actus, & non eſt effectus illius, niſi forte in genere cauſæ finalis; quæ cauſa non præcedit in eſſe ſed fortaſſe in apprehenſione, & intentione, & ſic eſt res clara, quam iterum in c. 8. Ariſt. attingit.

Secundo inquiri hic poteſt quo modo potentia reducatur in actum, & quænam differentia in hoc ſit inter potentias rationales & irrationales: Sed hæc res latè tractata eſt diſp. 19. Hic ſolum notetur ex hoc loco Ariſtotelis plane colligi definitionem potentię liberæ, quam dicto loco latè declarauimus, ſcilicet eſſe illam, [quæ poſitis omnibus requiſitis ad agendũ poteſt agere, & non agere,] Hoc enim eſt quod hic Philoſophus ait, [Quoniam vero poteſt aliquid poteſt aliquando, & aliquo modo, & quæ unq; alia neceſſe eſt adeſſe in definitione:] hæc enim verba æquipollent illi particulæ definitionis prædictę [poſitis omnibus requiſitis ad agendum,] illa enim omnia ait Ariſtoteles, & exponit optimè Diuus Thom. ſumenda eſſe ſeu ſupponẽda, ut aliquid dicatur poſſe, ſeu eſſe poſſibile ſimpliciter. De potentia autem ſic ſumpta ſubdit Ariſtoteles hanc eſſe differentiam inter potentias naturales, & liberas, ſeu (quod idem eſt) irrationales, & rationales, ut ipſe loquitur, quod [in prioribus neceſſe eſt, ut cum, quoad poſſunt, paſſiuum & actiuum approximent, hoc quidem faciat, illud vero patiatur.] De alijs verò ait, [Illas vero non eſt neceſſe.] Quod perinde eſt ac ſi diceret, potentiam liberam talem eſſe, vt approximata ad agendum cum omnibus requiſitis, non neceſſario agat, ſed poſſit agere & non agere, & ſubdit optimam rationem. Quia cum potentia libera ſit per ſe & ex ſe potens ad contraria, ſi approximata ad agendum ex neceſſitate ageret, ſimul ageret contraria, quod eſt impoſſibile.

3 Tertio quæri poteſt quid determinet potentiam rationalẽ, vel liberam ad actum: hoc enim in fine huius capitis Ariſtoteles inueſtigat. Et nihil aliud reſpõdet, niſi, hanc potẽtiã determinari, [electione & propoſito, ſeu deſiderio, quo poſito,] (ſupple efficaci & abſoluto) [ex neceſſitate operatur quod põt.] Qđ per ſe ſatis clarum eſt. Reſtabat autẽ vlterius inquirendum quid determinet hanc potentiam ad ipſam electionem, ſed de hoc nihil inquiſiuit Philoſophus quia nihil eſſe credidit amplius inquirendum, quia hæc potentia ſua vi naturali, vt actu primo (loquor in naturalibus, & moralibus electionibus, ac per ſe loquendo) & ipſamet volitione ſeu electione, ut actu ſecundo, ſe ſe determinat ad volendum & eligendum, nam volendo eligit, & eligendo vult, non tamen ſe ſola, ſeu ſine concurſu & auxilio ſuperioris cauſæ requiſitæ, hoc enim ſemper ſupponitur. Quam ſententiam attigit Soncin. libro 9. Metaphyſicæ quæſtione 14. eamque non improbat, ſed defendit, putatque eſſe conſentaneam doctrinæ Philoſophi hoc loco. Poſtea vero ipſe addit, ad hanc determinationem ſaltem quoad ſpecificationem concurrere iudicium intellectus, ſed quo ſenſu id verum ſit, & an hæc determinatio ſui ipſius ſit ipſi potentiæ liberæ tribuenda, lateſſimè tractauimus in dicta Diſputatione 19. tam comparatione iudicij intellectus in ſectione 6. quam

comparatione diuini concurſus in ſectione 4. & diſp. 27. ſect. 2. 3. & 4.

Caput ſextum.

Quidnam actus ſit.

In hoc capite nulla occurrit quæſtio alicuius momenti Solum notetur, Ariſtotelem hic non tam explicare quid ſit actus qui proprie reſpondet potentiæ actiuæ aut paſſiuæ, quam abſolutè quid ſit eſſe in actu, prout diſtinguitur ab eſſe in potentia. Et hoc modo eſſe in actu latiſſime patet, & eſt veluti tranſcendens quoddam, & ideo ab Ariſtotele non declaratur definitione, ſed exemplis, & inductione quadam, quia via poteſt definitione hoc explicari, niſi vtendo ipſomet actu ad id explicandum, nam eſſe in actu non eſt aliud quam actu ſeu de facto habere id quo erat in potentia, itaque ſi eſſe in actu diſtinguitur ab eſſe in potentia, nihil eſt aliud quam actu exiſtere, de quo quid ſit diximus latè diſputatione 31. Si verò [in actu] dicatur de potentia actiua, idem eſt quod actu operari. Si de paſſiua, idem erit quod actu recipere, ſeu informari. Quæ omnia exponuntur à nobis partim Diſput 43. vbi de potentia actiua & paſſiua, & actibus earum agimus, partim Diſputatione 48. & 49. vbi agimus, de actione & paſſione, quæ ſunt immediatiores actus harum potentiarum.

Caput ſeptimum.

Quando dicatur res proprie eße in potentia.

In hoc etiam capite nihil occurrit notatione dignum, ſolum enim docet Philoſophus tunc rem dici propriè & abſolutè eſſe in potentia, cum eſt in potentia proxima, ita vt per vnius agentis eff ctionem poſſit reduci ad actum. Quando verò eſt ſolum in potentia remota, non dicitur proprie & abſolutè eſſe in potentia, vt aqua non eſt in potentia homo vel equus, ſimpliciter loquendo, immo nec ſperma (ait Ariſtoteles) quia multis tranſmutationibus indiget ut inde fiat homo. Quæ omnia ſolum ad modum loquendi ſpectant, nam per ſe ſatis conſtat,

Deinde verò declarat quo modo materia dicatur de re, & docet prædicari denominatiuè, non abſtractè ſeu eſſentialiter, dicitur enim lignum æreum, non æs, & ærea lignea, non lignum. Et ratio eſt clara, quia pars non prædicatur de toto niſi denominatiuè, quia nō prædicatur per modum totius, quia id quod afficit tali denominatione eſt ipſum totū. Quare hic nulla relinquitur q̄ſtio q̄ alicuius momēti ſit,

Caput octauum.

Actum eſſe priorem potentia.

Quæſt, prima. Primo inquiri poteſt, an actus ſit prior potentia definitione, ſeu ratione, & cognitione, ut hic Ariſtot. docet. De qua re ex profeſſio agimus, diſput. 43. ſect. vlt.

2 Secundò, an actus præcedat tempore naturalem potentiam, ſaltem ſecundum ſpeciem, ſeu in diuerſis ſubiectis. Hæc etiam quæſtio tractata eſt ibidem.

3 Vltimo, an potentia quæ uſu acquiritur, id eſt habitus, ſit poſterior tempore ſuo actu, & quo modo per illum generetur, quod etiam c. 5. tactum eſt, de quare diximus diſp. 44. quæ eſt de habitibus.

Caput nonum.

Actum eſſe priorem ſubſtantia ſeu perfectione, quàm potentiam.

Quæſt. 1. Prima quæſtio, & in hoc capite directè intēta eſt, an actus ſit perfectior quā potentia. Hæc tractatur diſp. 43, ſect. vlt.

2 An poſteriora generatione ſint perfectiora. Hanc propoſitionem aſſumit hoc loco Ariſtoteles vt principium, ex quo infert actum eſſe perfectiorem potētia Cuius principij ſenſus verus eſt, quando aliquid ita eſt generatione prius, ut ad poſterius ordinetur tanquam via ad terminum, vel tanquam id quod inchoatum eſt, ad id quod eſt conſummatum, tunc quod eſt poſterius, eſſe perfectius, & hūc ſenſum declarant exempla Ariſtotelis de viro & puero, & de ſemine & homine. Et ratio etiam quam ſubdit dicens, [Illud enim](ſcilicet quod poſterius eſt generatione) [iam habet formā, hoc vero non,] id eſt, illud perductum eſt ad terminum & conſummationem comparatione alterius. At verò quando aliquid eſt poſterius generatione tanquam quid conſequens & dimanans ab alio, vt paſſio ſeu proprietas reſpectu formæ, tunc non oportet vt ſit perfectius, vt per ſe conſtat. Niſi fortè ita fiat comparatio, vt quod poſterius eſt, includat id quod eſt prius, & addat aliquid: ſic enim perfectior eſt anima ſuis potentijs affecta, quàm in ſua nuda ſubſtantia, & ſic res clara.

3 Quæſtio hic tractari poterat de diſtinctione duplicis finis in eum qui eſt operatio tantum, vel qui eſt aliquid factum. Sed hanc diuiſionem ſufficienter attingimus in diſp. 23 ſect. 2.

4 Quarto hic occurrit quæſtio de differentia, quam hic Ariſtoteles tangit inter actionem immanentem, & tranſeuntem, quod illa in agente manet, hæc verò in patiente recipitur: de qua re inter explicandum prædicamentum actionis late tractamus diſputatio. 48. ſect. 2.

5 Quintò ex hoc capite ſumpta eſt quædam vulgaris propoſitio, [Omnis potentia ſimul contradictionis eſt,] ſeu vt communiter circunfertur, eſt potentia contradictionis. Cui difficile eſt verum ac doctrinalem ſenſum tribuere. Nam in primis, ut Diuus Thomas notat, videtur non poſſe intelligi de potentia actiua, quia ſupra dictum eſt ab eodem Philoſopho non omnem potentiam actiuam eſſe oppoſitorum, ſed rationalem tantum. De potentia etiam paſſiua non poteſt eſſe vniuerſaliter vera, maxime in doctrina eiuſdem Philoſophi, quia materia cœli eſt potentia ad formam, & tamen non eſt potentia contradictionis, quia non eſt ſubiecta priuationi, nec eſt in potentia ad repugnantem formam. Et Cœlum ipſum habet potentiam ad motum, & tamen iuxta doctrinam Philoſophi non eſt in potentia contradictionis, quia non poteſt quieſcere. Quod ſi quis dicat, Ariſtotelem loqui de potētia quæ eſt cō iuncta vel ſubiecta priuationi, hoc ſenſu erit planè inepta & quaſi identica propoſitio, nihilque ad doctrinam deſeruiens. Perinde enim eſt, ac ſi diceretur potentiam ad habitum & priuationem eſſe potentiā contradictionis,

Dicendum verò eſt. Ariſtotelem apertè loqui de potētia quæ ſimul includit eſſe in potentia, quæ non dicit ſolam potentiam receptiuam, quoad poſitiuam entitatem & capacitatem eius, ſed includit etiam ſtatum in quo dicitur eſſe in potētia & carere

actu

actu. Hanc uero eſſe Ariſtotelis mentem perſpicuũ eſt, nam hoc ſenſu ait [nihil potẽtia æternum eſſe,] quod aliter uerum non eſſet (iuxta eius ſententiã) de materia uel quãtitate cœli aut intellectu, uel uoluntate Angeli. Rurſus ait in cœlo non eſſe potentiam admoueri abſolutè quod etiam eſſet planè falſum, ſi de ſola potentia receptiua quoad eius poſitionem ratione ſermo eſſet, loquitur ergò de potentia ut includit eſſe in potentia. Et hoc modo poteſt intelligi non ſolũ de potentia paſſiua, ſed etiã de actiua. Quod ipſemet inferius uidetur declarare, cum ait, potẽtias rationales per ſe eſſe potẽtias cõtradictionis, id eſt, quæ poſſunt agere & nõ agere, potẽtias aũt irrationales [ſolũ q̃ adſũt & abſũt,] id eſt ſolũ q̃ poſſunt eſſe & nõ eſſe applicatę, ſic.n. poſſunt interdum agere, interdum nõ agere quem locum exponimus diſp. 26. ſect. 4. nu. 14.

Quòd uerò in hoc ſenſu ſit nimis clara propoſitio, nõ obſtat, tum quia in rigore nõ eſt identica, tum etiã q̃ in eo deſeruit intẽtioni ſeu diſcurſui Ariſtotelis quo uult concludere, rem in actu eſſe perfectiorẽ potentia, nam ob hanc cauſam res æternæ in actu ſunt, & non in potentia. Dici etiam poteſt hoc amplius explicando, potentiam quæ non ſolum eſt ad formam recipiendam, ſed etiam ad propriam actionem uel paſſionem, eſſe potẽtiam contradictionis, uel ſimpliciter reſpectu totius mutationis, ſeu formę, ut in potentia ad generationem, uel ſaltem ſecundum partes diuerſas, ut in potentia ad localem motum cœli, iuxta ſententiã Philoſophi: & ſic nullam patitur exceptionem propoſitio. Et ratio eſt, quia nulla potentia receptiua, quæ per propriam actionem poteſt recipere actum ſuum, ſecundum Ariſtotelem habet illum ex æternitate congenitũ, & immutabilem: nam potentia quæ huiuſmodi eſt, non actuatur per propriam actionem, ſed concreatur coniuncta ſuo actui, & natura ſua determinata eſt ut ſub illo ſemper ſit. Quod quidem ita exiſtimauit Ariſtoteles eſſe verum in rebus incorruptibilibus, ut eas propterea æternas eſſe crediderit, & in hoc ſenſu negat in eis eſſe potentiam id, eſt quæ poſſit eſſe in potentia, & carere actu ſimpliciter loquendo.

Iuxta ueram autem doctrinam dicendum eſt, res omnes creatas ex ſe & abſolutè cõſideratas, eſſe potentiales ſeu in potentia tantum, nõ paſſiua, ſed actiua creatoris, cum nõ repugnantia ex parte earum, res autem incorruptibiles hoc habent ſpeciale, ut poſtquam creatæ ſunt, ex ſe non habeant potentiam intrinſecam ad non eſſe: & hoc modo eſt uerum illas non habere potentiam contradictionis, quantum ad illud eſſe in quo ſunt incorruptibiles. Inde tñ non ſequitur illas eſſe æternas à parte ante, q̃ ut abſolutè ſint, pendent ex libera Dei uoluntate.

6 Vltimo poſſet hic diſputari, an ſecundum Ariſtotelem dentur plura entia p ſe neceſſaria, & puri actus abſque ulla potentia, id enim uidetur hoc loco ſignificare cũ ait, [Ea quæ neceſſaria ſunt,] non eſſe in potentia, q̃ illa ſunt prima entia, [ſi enim ipſa nõ eſſent, nihil eſſet profectò.] Sed de hac re latè diſſeruimus diſp. 30. ſect. 2. & diſp. 35. ſect. 1. Quod uerò ad hunc locum attinet, D. Thomas & alij illum exponũt de complexionibus neceſſarijs ex ſola eſſentiali uel intrinſeca connexione prędicati cum ſubiecto quæ etiã in entibus corruptibilibus reperiuntur, Et quatenus neceſſaria ſũt, nõ ſũt in potentia, ſed ſẽper in actu, quoad veritatem ſeu eſſentialem connexionẽ. Quòd ſi quis uelit Ariſtotelem intelligere de ſubſtantijs, & rebus neceſſario exiſtentibus, de quibus ſanè loqui uidetur, dicat, uel doctrinaliter locutum fuiſſe plurali numero, nõ definiens an talia entia ſint plura, uel unum tantum, ac ſi diceret quæcunque illa ſint, eſſe in actu & non in potentia. Vel certe, ſicut poſuit plura entia æterna ita etiã poſuiſſe plura neceſſaria, non tamen æqualiter, ſed unum ex ſe neceſſariũ, alia ex neceſſario influxu alterius, ſeu per neceſſariam emanationem ab alio.

Caput decimum.

Actum eſſe meliorem potentia in bonis, ſecus in malis.

Hic uidetur Ariſtoteles limitare concluſionem ſuperioris capitis, nimirum, actũ eſſe perfectionem potentia, dicitque intelligendũ eſſe quando actus eſt bonus potentiæ, non uerò ſi ſit malus.

Queſt. 1. circa quam aſſertionem nõ parua difficultas occurrebat, an id intelligendum ſit tantum de actu bono & malo in moralibus, uel etiam in naturalibus. Et ſi hoc poſterius uerum eſt, an id ſit intelligendum reſpectu potentiæ paſſiuæ, uel tantum reſpectu actiuæ. Hæc uerò omnia tractantur dicta diſp. 43. ſect. vltima.

2 Obiter etiam hic attingit Ariſtoteles quæſtionẽ de malo, An ſit aliqua ꝓpria natura, uel quid in rebus ſit. De qua re inſtituimus propriam diſputationem, quæ eſt undecima.

3 Item attingit quæſtionem, An in rebus incorruptibilibus malum eſſe poſſit. Ariſtoteles enim hic abſolute negat, quia & malum omne eſt quædam corruptio, & corruptio quoddam malũ. Optimè uerò id expedit D. Thomas uno uerbo, id eſſe uerum de incorruptibilibus formaliter quatenus incorruptibilia ſunt: nam ut ſic non poſſunt priuari eſſe malum autem nõ eſt niſi cum priuatione aliqua. Nihilominus ea, quæ ſunt incorruptibilia in ſubſtantia, poſſunt eſſe mutabilia in accidentibus, motibus, aut actibus, & ut ſic poteſt in eis habere locum aliquis modus corruptionis phyſicæ, ſeu ſecundum quid. Similiter quæ ſũt indefectibilia in naturalibus, poſſunt in moralibus habere defectum, & ut ſic poteſt malum morale habere locũ in incorruptibilibus, q̃ res à Theologis diſputatur copioſius, aliquid tñ attingimus diſput. 35. ſect. 5.

Caput vndecimum.

Actum eſſe priorem cognitione quàm potentiam.

Hanc concluſionem declarat hic Philoſophus exẽplo geometriæ, in qua, reducendo in actum ꝑ diuiſionẽ id, quod in potentia continetur in lineis cõtinuis, ꝑuenitur ad cognoſcẽdas ueritates geometriæ, & circa textum quidem nihil notatu dignũ occurrit, cõcluſio autem ipſa dicta diſp. 43. ſect. ult. declaratur.

Caput duodecimum.

De ueritate & falſitate, quomodo ſint in ſimplicium cognitione.

Vt caput hoc connexionem habeat cũ præcedentibus ait D. Thomas hic, in eo oſtendere Philoſophum, ueritatem in actu potius, quam in potentia reperiri. De qua re nihil ferè in textu legitur. Vnde uериſimile eſt, Ariſtotelem digreſſionem facere, & redire ad tractandum aliquid de ente uero.

Tribus enim diſtinctionibus entis præcipuè utitur in toto hoc opere ſcilicet, entis per ſe (omiſſo ente p accidens) in decē prædicamenta, entis in actu uel potentia, & entis ueri uel non falſi. Quoniam ergo de primis duabus dixerat in his tribus libris 7.8. & 9. licēt ens uerum ſimul cum ente per accidens excluſerat lib.6. à conſideratione huius ſcientiæ, nihilominus in hoc capite breuiter ad illud redit, præ ſertim ut declaret quomodo in ſimplicium cognitione ueritas inueniatur, hoc enim in 6. lib. omnino prætermiſerat. Et in primis repetit quod 6. lib. dixerat, ſcilicet, ueritatem & falſitatem in compoſitione reperiri. De qua ſententia multa dubitari poſſunt, quæ tractata ſunt diſp. 8. ſect. 2. vſque ad 6.

2 Vlterius autem quæritur, an ueritas compoſitionis ſumatur ex compoſitione rerum, ut Ariſtoteles ſignificat. Sed res eſt clara, non enim eſt ſenſus compoſitioni mentis ut uera ſit, debere correſpōdere cōpoſitionem in re, ſed unionem & coniunctionem extremorum, quæ per compoſitionem mentis ſignificatur. Quanquam enim mens noſtra non enuntiat eſſe vel nun eſſe, niſi realiter componendo ſuos conceptus ſimplices, non tamen attribuit rei conceptæ illum compoſitionis modum, ſed rem in ſe ſimplicem intelligit per modum compoſitæ. Veritas ergo compoſitionis mentis fundatur in unione uel identitate quam extrema cōpoſitionis habent in re, ſiue illa ſit abſoluta identitas & ſimplex, ſiue unio cum aliqua compoſitione. Niſi fortaſſe in ipſam et compoſitione mentis exprimatur modus idētitatis, uel vnionis, ut ſi dicas, Bonitas Dei eſt eius ſapientia, uel aliquid eiuſmodi, tunc enim neceſſe eſt ut talis modus idētitatis correſpondeat in re ipſa inter extrema, qualis per copulam ſignificatur.

3 An eadem propoſitio poſſit eſſe vera & falſa non quidem ſimul, hoc enim modo certum eſt abſolutam ueritatem, dum ineſt excludere omnem falſitatem, quod tactum eſt in diſ.9 ſect. r. ſed ſucceſſiuè, nam Ariſtoteles hic affirmat, & non caret aliqua difficultate, tamen ſententiam Ariſtotelis defendimus diſput. 8 ſectio. 2.

4 An in ſimplicium intelligētia ſit aliqua ueritas, dictum eſt diſp. 8. ſect. 3. & ſuprà in fine lib. 6. nonnulla notata ſunt pro huius capitis expoſitione.

5 An in ſimplicium intelligentia ſit aliqua falſitas propria, & quo modo per accidens interueniat, diſp. 9 ſect. 1.

6 An intellectus humanus poſſit quidditates ſubſtantiarum immaterialium cognoſcere. Ariſtoteles enim ait habere ignorationem earum non ut negationem ſed ut priuationem, ſignificans habere intellectum humanum poteſtatem conſequendi illam cognitionem. Et ita D. Thomas hic notat, Ariſtotelem in hoc loco definiuiſſe affirmantem huius quæſtionis partem, quam indeciſam reliquerat lib. 3. de anim. tex. 36. Sed ſi quis rectè conſideret, Ariſtoteles in 3. de anima, loquitur de intellectu cōiuncto, ut autem nera ſit huius loci ſententia, quòd ignoratio, quam nunc habemus de eſſentia ſubſtantiarum materialium, eſt ad modum priuationis, ſatis eſt quòd in noſtro intellectu ſecundū ſe ſit capacitas naturalis ad illam cognitionem, etiamſi propter impedimentum ſenſuum non poſſit in hac uita expleri. Quapropter ex præſenti ſententia nō omnino habetur reſolutio illius quæſtionis propoſitæ in 3 de anim. Vnde D. Thomas ibi affirmat nullibi eſſe ab Ariſtotele definitam. De ea verò dicimus latè diſp. 35. ſect. 1.

7 Obiter etiam hic quæri poteſt, An ex ſententia Ariſtotelis omnes ſubſtātiæ immateriales ſint ex neceſſitate entia in actu, & an rectè intulerit, ſi ſint in potētia, eſſe generabilia & corruptibilia, in hoc enim uidetur Ariſtoteles profiteri ſe non agnoſcere alium productionis modum, & indicare omnia incorruptibilia eſſe neceſſariò entia in actu, Sed de hac re diſputamus latè diſp. 20. ſect. 1. & Diſp. 30. ſect. 2. diſput. 35. ſect. 1.

LIBER DECIMVS Metaphyſicæ.

De unitate ac multitudine, eorumque oppoſitione ac differentijs.

Quamuis lib. 4. & 5. nōnulla dixerit Ariſtoteles de uno tamen quia ſemper illud annumerauit enti tāquam præcipuam eius proprietatem, hoc loco redit ad eius conſiderationem, eamque fuſiorem, magiſque elaboratam tradit in toto hoc libro. Omnia tamen quæ ad illum pertinēt, traduntur à nobis in diſp. 4. vſque ad 8. & in diſput. 40 & 41. In prioribus enim agimus de unitate & multitudine tranſcendentali, in poſterioribus de numero quātitatis, & uno illi oppoſitionato, & ideo circa textum pauca notabimus.

Caput primum.

De ratione vnius in communi.

In hoc capite reperit Ariſtoteles quæ lib. 5. c. 6. dixerat, uideantur ibi notata, nihil enim addendū occurrit.

Caput ſecundum.

Rationem menſuræ per ſe primò unitati quantitatis conuenire.

Quæſt. 1. Quæri ſolet hoc loco, an primū in uno quoque genere ſit mēſura cæterorum, ſupponitur enim Ariſtotelē in principio capitis id affirmare, cuius uerba hæc ſunt.

[Maximè autem menſuram eſſe cuiuſque generis, primum & maximè propriè quantitatis, hinc enim & ad alia aduenit.] Quæ dupliciter legi poſſunt, & exponi. Primo ut hic notata ſunt, ita ut illa dictio primum, non ſit nomen, ſed aduerbum, vnde planus ſenſus eſt. eſſe menſuram in quolibet genere, primo & propriè conuenire quantitati, & fauet ſubiuncta probatio, ſcilicet, quia alia non menſurant, nec menſurantur niſi per quandam proportionem ad quantitatem, hanc enim vim habent illa uerba; [hinc enim & ad alia aduenit.] Et totus diſcurſus capitis ad hoc tendit. Secundo legi poſſunt illa uerba, ita ut [primum] nomen ſit, & ibi fiat diuiſio, ſcilicet, [Maxime autem menſuram eſſe cuiuſque generis primū, [ſupple dicimus, & deinde addatur, [& maximè propriè quantitatis.] Et ita ex priorib. verbis ſumptum eſt illud axioma, Primum in uno quoque genere eſt menſura cæterorum, quod eſt facile, ac uerum, ſi rectè intelligatur.

Aliqui enim ita exponunt, ut per illud ſignificentur omnia quæ ſunt in aliquo genere participare ſuam perfectionem ab eo, quod eſt præcipuum & primū in illo genere, & ideo natura ſua per illud menſurari, tanquam per menſuram extrinſecam maxime accomodatam. Sed licet hoc interdum ita ſit, ut v.g. quando illud primum eſt tale per eſſentiam, & reliqua per participationem; tunc enim illud

primum

primũ eſt dicto modo mẽſura quaſi à priori (ut ſic dicam) cæterorum, nõ tamẽ id eſt in vniuerſum neceſſariũ, nec ab Ariſtotele alicubi aſſeriũ, ut lib. 2. tex. 4. notatum eſt. Qua ꝑpter ut ſit generale pronunciatum, intelligẽdum eſt de menſura extrinſeca, noſtro modo cognoſcendi accommodata, & ſiue ſit cauſa, ſiue nõ, & ſiue ſit à priori, ſiue ſolũ ex quadam debita neceſſaria proportione. Sic enim rectè colligimus, quod magis accedit ad id quod eſt perfectiſſimũ in aliquo genere eſſe etiam perfectius: ſubintelligendum eſt autem, cæteris paribus, ac ſimpliciter, & non tantum ſecundum quid legitimè accõmodetur mẽſura, & ſic eſt res facilis, nec maiori indigens diſcuſſione.

Quæſt. 3. queſtiones igitur huius loci propriæ ad tractatum de quantitate ſpectant. Nimirum, An ratio menſuræ ſit ab Ariſtot. tradita, quam explicamus Diſp. 40. ſect. 3.

3 Rurſus an ratio menſuræ primò ac ꝓpriè in quãtitate reperiatur: in alijs uerò quaſi ſecundario & p analogiã, id enim eſt quod Ariſtoteles hic ſentire videtur, dictum eſt autẽ de ea re diſp. 5. ſect. 6. nu. 4. & latius diſp. 4. ſect. 3.

4 Altera quæſtio eſt an ratio menſuræ per ſe primò unitati ſeu uno conueniat, ut etiã Ariſtoteles ſignificat, & quomodo dictum hoc cum priori conueniat, quandoquidem unum quantitas non eſt, ſed principium numeri, ut ſtatim hic dicitur: de quo diſp. 40. ſect. 3.

5 Quo modo ue unum ſit, unum eſſe principium numeri, & de quo uno id accipiẽdũ ſit diſp. 41. ſect. 2.

Caput tertium.

Proſequitur Philoſophus eandem materiam.

1 In hoc capite quæri ſolet an menſura eſſe debeat homogenea, eiuſdem generis cum re menſurata, hoc enim addit Ariſtoteles in hoc capite. Habet tamen facilem ſolutionem. Senſus enim Ariſtotelis non eſt, menſuram & menſuratum debere eſſe ſemper eiuſdem generis propriè & ſimpliciter. Nam primum ens eſt menſura cæterorum, & cum illis in genere non conuenit. Eſt ergo ſenſus, inter menſuram & menſuratum debere eſſe formalem conuenientiam, nam ſi omnino ſint æquiuoca, & ſolo nomine conueniant non poterit unum per acceſſum ad aliud menſurari: nam erunt omnino diuerſa: hæc autem conueniẽtia interdum eſt tantum analoga, ut inter Deum & alia entia, interdum eſt generica, ut inter albedinẽ & reliquos colores. Additque Alenſis hic, non poſſe eſſe ſpecificam, quia indiuidua ſunt eiuſdem rationis, & ideo non eſt maior ratio cur vnum ſit menſura, quam alia. Veruntamen hoc ſolum procedit de indiuiduis quatenus æqualia ſunt: quatenus vero inæqualia eſſe poſſunt, poteſt qđ perfectiſſimũ fuerit vel maxime vnum, eſſe menſura cæterorum, vel in intenſione, vel in duratione, vel etiam in ſingulari perfectione ſi in hac poteſt eſſe inæqualitas inter indiuidua eiuſdem ſpeciei. Procedit etiam de menſura naturæ rerum: nam ſecundum humanam accommodationem ſumi poteſt quantitas vnius indiuidui ad aliam ſimilem menſurandam.

2 Altera queſtio, vel propoſitio hic notanda, eſt, An ſcientia ex rebus, vel res ex ſcientia menſurentur. Ariſtoteles enim hoc poſterius affirmare videtur in illis verbis [At ſcientiam quoque & ſenſum menſuram rerũ dicimus eſſe.] Sed nõ intelligit eſſe mẽſurã obiectorũ, ſed rerum quas per mẽſuras cognoſcimus, nam applicando ad ſenſum vel intellectum ipſam menſuram, fit menſuratio. Quod patet ea ratione, q̃ ſubdit, dicens [propterea quia per ea aliquid] cognoſcimus. Sicut ergo 4. Phyſ. c. 14. animã vocauit Ariſtoteles numerum numerantem partes motus, ita hic vocauit ſcientiam, & ſenſum menſuram menſurati. At comparatione obiectorum ſubdit ſtatim Philoſophus. [Atqui menſurantur magis quã menſurent] Hæc enim verba D. Tho. & omnes referunt ad menſurationẽ cognitionis ex obiecto. Quãuis Ariſtoteles ſolũ explicare voluerit in ipſo ẽt actu menſurandi, vnam quantitatem per aliam etiã ipſam ſcientiam & ſenſũ menſurari, quia menſurãdo rei quantitatem, ſimul menſuratur cognitio, q̃ de illa quantitate, habetur, quatenus illam repræſentat. De illa verò quæſtione, ſcilicet, de menſura veritatis, videri poſſunt dicta in diſp. 8. de verit. vbi diximus, veritatem noſtræ ſcientiæ ex rebus menſurari, & non è conuerſo. ſcientiam aũt Dei eſſe menſuram rerum, & ab eis non menſurari: & declarauimus quid diſcriminis in hoc ſit inter naturalia & artificialia reſpectu humani intellectus, & inter ees ſecundum eſſe eſſentiæ, & ſecundum eſſe exiſtentiæ reſpectu diuini.

Caput quartum.

Vnum non eſſe ſubſtantiam à rebus indiuiduis ſeparatam.

Præcipuè hic quæri ſolet, an detur vnum ens primum quod ſit menſura cæterorum, vel una ſubſtantia quæ ſit aliarum menſura. Veruntamen quod ad mentem Ariſtotelis attinet ſciendum eſt ipſum in hoc capite directè non tractare an detur una ſubſtantia quæ ſit menſura cæterarum, vel vnum ens primum quod ſit omnium menſura, uix enim aliquid de has quæſtione in toto textu reperitur: & D. Thoma. qui optimè exponit, nullam fere de hac re mentionem facit. Sed tractat Philoſophus quæſtionem cum Platone, an ipſum vnum ſit ſubſtantia quædam abſtracta quæ non habeat aliam naturam niſi vnitatem, & ex profeſſo probat non dari talem ſubſtantiam, quę ſit ipſum vnum, quod eſt euidentius, quam vt probatione indigeat, neque exiſtimo tale unum à Platone, unquam excogitatum. Hinc ergo concludit Ariſtoteles, quod ſicut in quantitate, qualitate & alijs rebus vnitas nihil aliud eſt quam entitas vniuſcuiuſque rei indiuiſa, ita etiam in ſubſtantijs. Ex quo tandem obiter infert, quod, ſicut in coloribus datur vnus primus color, ita in ſubſtantijs una ſubſtantia quæ non erit aliquid ſeparatum, ſed ſingularis aliqua ſubſtantia. 3

Hinc ſumpſerunt expoſitores occaſionem quærendi, quæ ſit hæc ſubſtantia una. Et Scotus hic quem trãſcripſit Antonius Andr. queſt. 1. lib. 10. dicit non eſſe Deum, ſed primam intelligẽtiam, quia eſt in genere ſubſtantiæ, non vrò Deus. At verò Commentator, & latius Alex. Alen. declarant eſſe Deum. Sed lis ferè eſt de nomine & parui momenti.

Non eſt enim dubium quin Deus ſit extrinſeca menſura omnium multò altiori modo quam poſſit eſſe intelligentia. Primò, ratione ſummæ perfectionis ſuæ, ſimpliciſſimè, & eminentiſſimè continẽtis omnes perfectiones. Secundo, ratione ideatum rerum omnium, quas in ſe habet. Tertiò, quia omnia entia ſunt entia per analogiam ad hoc ens, & per participationem eius, & omnes ſubſtantiæ creatę ſimiliter ſunt participationes huius ſubſtan-

tiæ, & non alterius. Quarto, quia ſi ſit ſermo de menſura ſecundũ ſe, ſic conſtat, Deo maximè conuenire, quia eſt maximè indiuiſibilis, immutabilis, & perfectus. ſi quoad nos, nobis etiam eſt notior, quam prima intelligentia. Neque oportet, ut Deus ſit propriè ĩ genere, ſed ſatis eſt ut habeat conuenientiam aliquam formalem, ut præced. cap. dictum eſt.

Si quis autem uelit aſſignare menſuram extrinſecam ſubſtantiarũ contentam in prædicamento ſubſtantiæ, non eſt dubium quin prima intelligentia poſſit eam rationẽ ſubire. Nam habet perfectionem tali muneri accomodatam, ſcilicet ut per comparationem ad illam cæterarum perfectio menſuretũ & cognoſcatur. Itẽ ſuprema ſpecies in toto genere animalium, uel uiuentium uel corporũ, poteſt eſſe mẽſura omnium ſpecierũ ſub tali genere contentarũ, ſeruata ꝓportione, ergo & prima ſpecies totius generis ſubſtantiæ poterit eſſe reliquarũ menſura. Dices, Menſura ſecundũ Ariſtotelem debet eſſe minima: perfectio autẽ Dei uel angeli non eſt minima, ſed magna, uel iſinita, ex qua parte magis repugnat Deo ratio menſuræ, quia infinitè, atque ita æqualiter, ſuperat omnia. Reſpondeſt, Menſura quanta debet reduci ad minimam aliquam quantitatem, ut ſit aliquo modo Indiuiſibilis, iñ menſura perfectionis non debet eſſe minima, ſed ſumma, maximè autem ĩdiuiſibilis & ſimplex. Infinitas uero nõ obſtat, q̃a inæqualiter à creaturis participatũ, & ita ex parte earum eſt inæqualis acceſſus ad illam Dei magnitudinem, & hoc modo per illam menſurantur.

Caput quintum.

De oppoſitione inter unum & multa.

1 Prima quæſtio hic eſt quomodo unum & multa opponãtur, quam breuiter tractamus diſp. 5. ſect. 6.

2 An unũ ſit prius multitudine, & diuiſio ĩdiuiſione. ibid ſect. 7.

3 An idem & diuerſum adæquatè diuidat ens, & quomodo opponantur, diſp. 7. ſect. 3. & inde conſtat, quid ſit dicendũ de ſimili, & diſſimili, æquali, & inæquali. hæc enim omnia eandem proportionẽ ſeruant.

4 Quomodo intelligenda ſit illa propoſitio, [Ea genere differunt, quorum non eſt materia una] Diſp. 35. ſectio 2.

5 An genera diuerſorum prędicamentorũ dicenda ſint propriè differre, vel eſſe diuerſa. Ariſtoteles enim hic primum inſinuat, ac communiter cenſentũ primo diuerſa. Sed de hac re ſatis diſput. 32. ſect. ult diſp. 39. ſect. ult. non nihil diſp. 4. ſect. 1 & 2.

Cætera quæ de diuerſitate ac differẽtia hic dicuntũ, à Philoſopho ſufficienter tractantur, & inſinuata etiã ſunt ſupra lib. 5, c. 9. & 10.

Caput ſextum.

De contrarietate.

Hinc ad finẽ vſq; libri agit Ariſtoteles de oppoſitis, & præſertim de contrarietate quæ res parũ difficilis eſt, & fere dialecticorum propria, & ideo pauca in hoc opere de oppoſitis diſputamus. Ea uerò, q̃ neceſſaria uiſa ſũt, ĩter diſputãdũ de qualitate, in quo ſolo genere propria cõtrarietas reperitur, dicta ſũt, diſp. 45. per totã. Oppoſitio uero relatiua in diſputatione de relatiuis quæ eſt 47. proprium locũ habet. De negatione autẽ & priuatione in ultima diſputatione de entibus rationis dicimus.

Quæſt. 1. I hoc ergo cap. diſputari poſſet primò de illa propoſitione, quæ in principio capitis ſupponitur, [Vbi maior datur & minor diſtantia, datur etiã maxima ſeu ſumma] Videtur enim non eſſe in uniuerſum uera, nã in numeris eſt maior & minor diſtantia: magis enim diſtat binarius à quinario, quã à ternario, & tamen nõ datur maxima. Idem eſt in figuris, & in ſpeciebus rerũ ſubſtantialiũ: magis enim diſtant inter ſe homo & leo quàm leo & equus: & tamen non datur maxima diſtantia, q̃a data quacunque ſpecie perfecta poteſt dari perfectior. Item non ſequitur, Datũ maior & minor diſtantia, ergo poteſt dari minima, ergo nec ſequitur dari maximã. Patet antecedẽs, q̃a inter extrema maximè diſtantia poſſunt in infinitũ multiplicari media magis & minus diſtantia, ita ut nunquam perueniatur ad ultimum quod minimè poſſit diſtare ab extremis, ut calor ſũmus & minimus in intenſione (ſuppoſito quod dentur) maximè diſtant, & dantur inter hos quidã magis alij minus diſtãtes, & tamen nullus datur calor diſtans à ſummo q̃ minimè diſtet. Denique in quãtitate datur maior & minor pars, & tamen non datũ maxima aut minima, & ideo dari poteſt maior uel minor inæqualitas, non tamen maxima.

Reſpondeo argumenta conuincere conſecutionem nõ eſſe formalem, ſed ſolum in ijs tenere in quibus nõ datur proceſſus in infinitum. Supponit autem Philoſophus de facto non dari hunc proceſſum in ſpeciebus rerum, aut qualitatum, & ideo non probat ſpecialiter illationem; ſed tanquam certũ ſumit, ſicut datũ in qualitatibus, v.g. maior & minor diſtãtia, ita etiam dari maximã. Quod inductione, & experientia cõfirmat ex proximis terminis mutationũ, quę fiunt ĩter aliquos ultimos terminos, & maximè diſtantes. Denique ſecluſo proceſſu in infinitũ, q̃ ſolum datur aut in rebus poſſibilibus, de quibus non eſt ſermo aut in diuiſiõe cõtinui, uel aliqua proportione quæ inde reſultet, ut fere in omnibus exẽplis adductis ſit, ſecluſo (inquam) hoc proceſſu, optima eſt illatio. Vnde D. Thom. in Commentario non aliter eam probat, niſi q̃a nõ datur proceſſus in infinitum. Et eodem modo inferri poteſt dari minimam diſtantiam, ſi uerſus alterum extremum non detũ ille proceſſus [illegible]

Et præterea ex ui illationis, non infertur dari maximam diſtãtiam poſitiuè, ſed negatiuè tantum ideſt aliquam, qua nulla ſit maior, hoc autẽ euidenter infertur ex eo quod non proceditur in infinitum. Quòd uero illa ſit una tãtum quæ cæteris ſit maior & quòd ſub eodẽ generè non poſſint dari duæ diſtantiæ ſpecierum inter ſe repugnãtium ſeu oppoſitarum ęquè diſtantiũ, non poteſt ſatis colligi ex illo antecedente, neque ex negatiõe proceſſus in ĩfinitum, ut ꝑ ſe conſtat. Fortaſſe uerò ad contrarietatẽ ſufficit diſtantia máxima illo modo: tantũ enim diſtare uidetũ iuſtitia ab iniuſtitia, ſicut tẽperantia ab intemperantia, utraque diſtantia eſt ſub genere habitus moralis. Et ſub genere vitij tantũ diſtat ꝓdigalitas ab auaritia ſicut temeritas à puſillanimitate. Itaque licèt in una ueluti linea & latitudine, extrema maxime differant, nõ tantúm negatiuè, ſed etiã poſitiuè comparatione mediorum tamen ſecundũ diuerſas lineas, & cõſiderationes poſſunt eſſe plures diſtantiæ maximæ etiam ſub eodem genere prout ad contrarietatem ſufficit ut declaratum eſt.

2 Secundò poteſt inquiri an bona ſit definitio contrarietatis quę ex hoc capite ſumitũ, ſcilicet eſt, [Maxima diſtantia eorum quæ ſub eodẽ genere maximè differũt, & ab eodem ſubiecto ſe expellunt.] Ita

enim

Digitized by Google

enim ferè omnes expoſitores definitioné colligũt, & ita cẽſẽdus eſt Ariſtoteles alias definitiões, quas hic refert, probare, vt huic æquiualeant. De quo in diſp. 45. dictum eſt.

3 Vbi etiam tractamus quæſtionem illam an contrarietas in ſolis qualitatibus reperiať, quoniã definitio videtur etiam alijs conuenire niſi aliqd ſubintelligatur.

4 Item an vni vnum tantum contrarium ſit, & quomodo media opponatur extremis, & inter ſe.

5 Præterea quomodo extremè cõtraria ſint in medijs, vel poſſint eſſe ſimul in eodem ſubiecto.

6 Et ea occaſione ibid. agitur de contrariorum permiſtione: De eorum vero intenſione & remiſſione agimus in Diſp. 46.

Caput ſeptimum

De differentia inter contrarietatem & alias oppoſitiones.

In hoc cap. nihil fere occurit notatione dignum. Nam quod Ariſtoteles ait, primam cõtrarietatem eſſe habitum & priuationem, hunc habet ſenſum, omnia cõtraria eſſe aliquo modo priuatiuè oppoſita, & illud eſſe quaſi radicem ſuæ oppoſitionis. Duobus autẽ modis poteſt intelligi in cõtrarietate includi priuatiuam oppoſitionem, ſcilicet, vel quia vnum contrarium infert priuationem alterius, vel quia vnũ eſt imperfectũ & deficiẽs reſpectu alterius: & ideo ad illud per modum priuationis comparatur, & vtrũque verum eſt, hoc autem poſterius magis intendit Philoſophus.

Quod etiam hic dicitur inter priuatiuè oppoſita dari medium, ita intelligendum eſt vt in ipſo medio recedatur à proprietate priuationis: datur enim mediũ tum formæ, tum etiam aptitudinis ad formam, de qua re latius in prædicto loco.

Caput octauum.

Quo modo vnum vni contrarium ſit.

Hæc res tractatur a nobis dicti diſp. 45. Quod verò hic Ariſtoteles tractat de æquali, quo modo opponatur duobus, ſcilicet maiori, & minori, difficultatem non habet, opponitur enim quaſi relatiuè, ſeu potius per carentiã cuiuſdam relationis quam poſſet habere, & ideo ait Ariſtoteles opponi quaſi priuatiuè. Ait etiam illam oppoſitionem poſſe reduci ad eam quæ eſt inter vnum & multa, qui æqualitas in vnitate fundatur, magnum autem & paruum in carentia illius vnitatis, ſeu in varietate magnitudinis, vel quantitatis.

Caput nonum.

Quo modo vnum opponatur multitudini & numero.

Quæſt. 1. In hoc capite dubitationẽ hẽt quod ait Ariſtot. multitudinem comparari vt genus ad numerũ & numerum addere multitudini rationem menſurati ſeu mẽſurabilis per vnitatẽ, ideoque multitudinem opponi vni quaſi cõtrariè. vel priuatiuè, numerum verò opponi relatiuè. Et ratio difficultatis eſt, quia ſicut omnis numerus eſt multitudo, ita omnis multitudo eſt numerus, quo modo ergo multitudo ſe habet vt genus ad numerum? Itẽ omnis multitudo vnitatibus conſtat, ergo per vnitatem mẽſurari poteſt, non ergo in hoc differt à numero. Hic locus dupliciter explicari põt, primo vt Ariſtoteles hic ſentiat ſolam multudinem ex rebus q̃tis conſtantem eſſe numerum, ac menſurabilem vnitate quantitatiua, ſolamq; hanc eſſe principiũ numeri: ideoq; multitudinem appellari genus vel quaſi genus, qa comprehendit numerum quãtitatiuum, & omnem multitudinem tranſcendentalem. Secũda interpretatio eſt, numerum ſignificare multitudinem definitam ac terminatam, multitudinem verò abſtrahere & de ſe comprehendere etiam infinitam multitudinem. & ideo numerum dicere multitudinem mẽſurabilem vnitate, multitudinẽ verò abſtrahere, quia multitudo ex vi huius cõmunis rationis poteſt eſſe immenſurabilis. Quod horum ſit magis ad mentẽ Ariſt. non videtur ab ipſo ſatis declaratum. Prior tamen expoſitio eſt D. Thom. & communis. Iuxta q̃ hic eſt ſermo de menſura quantitatiua, & ſenſibili. Quid autem in re verũ ſit, tractatur diſp. 41. ſect. 2.

Caput decimum.

Medium inter contraria eſſe eiuſdem generis, ex illiſque conſtare.

Quæſt. 1. Primò quæri poteſt, de quo genere cõtrariorum loquatur hic Ariſtoteles. Et nõ eſt quæſtio de medio per abnegationem extremorum, tum quia certum eſt hoc medium non conſtare vllo modo ex extremis, & de illo nõ poſſe verificari alia, quę hic Ariſtoteles de medio docet, tũ etiã quia inter priuatiuè, & relatiuè oppoſita inuenitur hoc medium quod hic Ariſtoteles negat. Certum eſt ergo hic loqui Ariſtotelẽ de medio poſitiuo, quod eſt aliqua forma poſitiua media inter extremè cõtrarias. Hoc autem medium triplex videtur reperiri: vnũ p formalem miſtionem contrariorum in gradibus remiſſis, vt eſt tepiditas, alterum per virtualem continentiã ſeu participationem extremorum, vt ſunt colores medij inter extremos, aliud denique per receſſum ab vtroque extremo; vt virtus inter duo extrema vitia.

Quæri igiť poteſt an quæ Ariſtoteles hic docet de medio, vera ſint abſolute & vniuerſè de medio formali ſeu poſitiuo, an de aliquo horũ in particulari. Ariſtoteles enim nihil diſtinguit, & doctrinaliter loquiť, vnde videtur ſermo eius eſſe vniuerſalis. At obſtare videtur, quòd medium tertij generis nõ poteſt verè dici conſtare ex extremis, nec eſſe in eodem genere cum illis, neque eſſe quaſi proximum terminum tranſmutationis ab vno vitio ad aliud extremũ, has autẽ tres conditiones potiſſimè tribuit Ariſtoteles hoc capite medijs inter contraria.

Sed dicendũ, ſermonem eſſe vniuerſalem vt expreſsè conſtat præſertim ex fine capitis. Verificatur autem doctrina propriiſſimè de medio primo modo ſumpto (quanquam quæſtio ſpecialis ſit an tale mediũ detur, de qua in dict. diſp. 45.) In medio autẽ ſecundo modo ſatis etiam propriè locũ habent duæ primæ cõditiones, tertia verò nõ eſt ita intelligenda, vt neceſſe ſit media, nõ per quod proceditur ab extremo in extremum eſſe ſemper eiuſdem rationis, ſed in quibuſdam cõtrariis continget tranſiri per medium formale ſeu formaliter continens extrema refracta, in aliis verò per medium virtuale: ſolũ vero accidit hoc poſterius, quãdo qualitates extremę non poſſunt formaliter coniungi; de quo etiã in citato loco dictum eſt.

At verò de medio tertio modo nõ verificantur dictæ conditiones ita propriè, ſed p quãdam proportionem.

Digitized by Google

nem. Eſt autem conſiderandum, habitum virtutis q eſt mediũ inter extrema vitia, poſſe cõſiderari, vel ſolum in ratione habitus inclinantis ad talem operandi modũ vel in ratione virtutis & honeſti boni. Priori modo habet propriè rationem medij, & ita cõuenit in genere cum extremis, ſecũdo autem modo minimè; vnde non opponitur illis vt mediũ ſub eodẽ genere, ſed vt extremè oppoſitũ ratione generis contrarij, quo modo ait Ariſtot. c. de oppoſit in Poſt prædic. opponi bonũ & malum. Vnde ſub hac ſecũda conſideratione nullo mõ hẽ naturã extremorũ, nã aliqd hẽt de opere ſeu inclinatione vtriuſq; extremi. Liberalitas enim inclinat ad dandũ, in quo aliquo modo cõuenit cũ prodigalitate: ſimul verò inclinat ad retinendũ aliqñ, in quo accedere videt̃ ad aliud extremũ. Et hac ẽt de cauſa licet nõ ſit neceſſe tranſire à vitio ad vitiũ per virtutem, neceſſe tamen eſt tranſire per quãdã quaſi materialem participationem vel imitationem virtutis, nemo enim ex auaro fit prodigus, niſi prius cœperit expendere, quod poſſet ſæpe ſtudioſe facere ſi vellet.

Quanquam principium illud. [Nõ tranſitur ab extremo in extremũ niſi per mediũ,] intelligi debet de tranſmutatione, quæ fit per motũ phyſicum ac propriũ, nam quæ fit per actus immanẽtes aut inſtantaneas mutationes, nõ oportet ita fieri, vt p ſe cõſtat.

Caput vndecimum.

Cõtraria eſſe ſpecie diuerſa, & ſpecificam diuerſitatem includere differentiarum contrarietatem.

Quæſtio. 1. Præcipoa quæſtio & huius loci ꝓpria eſt, an differẽtiæ diuidẽtes genus in varias ſpecies ſint cõtrariæ, & è conuerſo, an cõtraria ſpecie differant. Vtrumq; enim videtur Ariſtoteles affirmare. Et poſterior pars difficultatẽ non habet, qa clarum eſt q̃ ſub eodem genere cõtraria ſunt, neceſſario eſſe ſpecie diuerſa, nam quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, ut talia ſunt, non poſſunt eſſe contraria, cum ſimilia ſint.

Altera verò pars videtur vel impropria, vel falſa, ſ. omnes differentias, diuidentes genus in ſpecies diſtinctas, eſſe contrarias. Aliàs etiam in ſubſtantia & in omni genere eſſet ꝓpria cõtrarietas, quod falſũ eſt, ut cõſtat ex Ariſtotele in Prædica. & ex ijs quę tradidimus diſp. 45. Sed dicendum breuiter, contrarietatem inter formas phyſicas, eſſe propriã qualitatum, contrarietatem verò inter formas ſeu quaſi formas metaphyſicas extendi ad alia genera. Adde etiam, hanc contrarietatem, quæ dici poteſt metaphyſica, eſſe minus propriam, quia genus non comparatur ad differentias propriè vt ſubiectum, à quo mutuò ſe differentiæ expellant. Sed vocatur cõtrarietas, qa eſt repugnãtia inter formas poſitiuas, & ita maximè aſſimilatur propriæ contrarietati.

3 Rurſus poſſet hic obiter inquiri an genus ita contrahat̃ p differentias, ut ipſum met in diuerſis ſpeciebus diuidatur, & eſſentialiter diuerſificetur. Expreſſe. n. id affirmat Philoſophus vt notarunt D. Thomas, Aleſ. & alij. Videtur tamen habere difficultatẽ pp generis vnitatem & vniuocationem fundatã in re ipſa. Nihilominus ſententia Ariſtotelis veriſſima eſt, ex qua habes genus in re non differre ab ea ſpecie in qua contractum eſt, hæc enim eſt mens Ariſtotelis hic quã latius tractaui diſp. 6. ſect. 9. Habes etiam hinc principium ſeu formam à qua ſumitur genus, non eſſe eiuſdem eſſentiæ in rebus differentibus ſpecie, atque ideo non eſſe in re formas diſtinctas, à quibus differentia generica & ſpecifica ſumuntur, vt latè diſp. 15. ſect. 10.

Quæſt. 4. Vltimò hic quæri poteſt an genus & ſpecies inter ſe differant ſpecie vel ſint eiuſdem ſpeciei? Ariſtoteles hic vtrumque negandum cenſet. quod explicui diſp. 7. ſect. 3.

Caput duodecimum.

Contrarietatem aliquam eſſe ſine ſpecifica diuerſitate.

Quæſt. . Hic ſtatim occurrit quæſtio de ipſa aſſertione a Philoſopho inſẽta, quoniã videtur repugnare quod contraria non ſint eſſentialiter diuerſa, vt ex definitione ſupra tradita colligitur, & ex eo q̃ dictum eſt ca. præcedenti, quod contrarietas eſſe nõ poteſt inter ſimilia vt alia ſunt, quæ verò ſunt eiuſdem ſpeciei, ſimilia ſunt. Sed res eſt facilis, p. ſunt enim cõtraria formaliter inter ſe cõparari vt ſunt ſub genere ſub quo per ſe cõſtituuntur, vel reſpectu ſubiecti cui denominatiue tribuũt. Priori modo differunt ſpecie, ut album & nigrum quatenus talia ſunt, & ſub colore in per ſe collocantur, & ſic procedit ratio dubitandi tacta. Poſteriori modo non cauſant ſemper ſpecificam diuerſitatem in ſubiectis, & hoc ſenſu procedit dubitatio & reſolutio Ariſtotelis in hoc capite. Perinde. n. eſt, ac ſi quæſiuiſſet, cur differentię quædam inter ſe oppoſitæ ſint per ſe reſpectu ſubiectorum, & indicent eſſentialem differentiam inter illa, quædam verò ſint per accidẽs, & ſolam indiuidualem diſtinctionem oſtendant. Imo interdum neque hanc demõſtrant, ſed accidentalem mutationem eiuſdem indiuidui. In hoc ergo ſenſu verum eſt aliquam contrarietatem non conſtituere ſpecificam diuerſitatem in ſubiecto.

Reddit autem Ariſt. rõnem, quia quædam contrarietas ſequit̃ formam, & illa eſt per ſe, & ad eſſentialẽ differentiã pertinet, alia ſequitur materiam; & hæc eſt vel indiuidualis, vel accidentaria. Vbi ſolum notetur, aliquid poſſe cõſequi materiam vt per ſe ac neceſſariò connexum cum eſſentia talis materiæ ſecundũ ſe, & contrarietas quæ ſic ſequitur materiã etiam facit eſſentialem diuerſitatem, vt de corruptibili, & incorruptibili dicetur cap. ſeq. Et ratio eſt quia ẽt materia pertinet ad eſſentiam rei. Aliquid verò dr̃ conſequi materiam, quia ex diſpoſitionib. vel mutationibus materiæ conſequitur, nãmq; quia materia eſt paſſiua potẽtia, eſt principium & radix omnium extrinſecarum mutationum. Contrarietas ergo quę hoc modo ex materia ſequit̃ eſt vel accidentaria omnino, ſi ab extrinſeco, mere per accidẽs eueniat, vel ad ſummum indiuidualis, ſi ex peculiari & indiuiduali diſpoſitione materiæ cõſequat̃ ut eſt cõditio ſexus feminini, vel maſculini, de qua in particulari hoc capite Ariſt quæſtionẽ ꝓpoſuit.

Caput decimumtertium.

Contrarietatem interdum eſſe inter ea quæ differunt genere.

Hic ſolum occurrit quæſtio de illa propoſitione [Corruptibile & incorruptibile differunt genere,] quo ſenſu vera ſit; quæ tractata eſt diſp 35. & in ſuperioribus ſæpe notata eſt.

LIBER VNDECIMVS Metaphyſicæ.

In toto hoc libro nihil nouũ Ariſtoteles docet. ſed in ſummam quidã redigit, quæ in ſuperioribus libris

tradide-

tradiderat, adiungens multa ex iis, quę in libris Phyſicorum docuerat: & ideò fere omnes interpretes & ſcriptores nullam quæſtionem circa totum hunc librum mouent, neque aliquid notant, præter ea, quę ad textus intelligentiam conferunt. Quæ D. Thom. præter alios, ſatis perſpicue docet.

In duobus ergo primis capitibus proponit iterum Philoſophus quæſtiones fere omnes quae lib. 3. propoſuerat, nihil definiens, quare iterum eas hic repetere ſuperuacaneum duco.

In capitibus tertio, quarto, & quinto ea reſumit quę in toto lib. 4 latiſſimè tradit. Nimirum in tertio capite proponit huius ſcientiæ obiectũ & analogiam entis secundum quam ait poſſe vnum obiectum huius ſcientiæ conſtitui, ad quam proinde pertinet prima principia, primasque rerum cauſas, proprietates & oppoſitiones conſiderare. Vbi obiter attingit quo modo inter primitiuè oppoſita poſſit eſſe medium, quod iã notatum eſt in lib. 10. circa cap. 7. In quarto verò & quinto capite defendit Ariſt. veritatem illius primi principij. [Impoſſibile eſt idem de eodem ſimul affirmari, & negari:] nihilque addit ijs quæ in lib. 4. dixerat. Obiter verò in cap. 3. attingit quæſtionem de continuitate alterationis & augmentationis, De qua re in Diſ. 46. aliqua tractamus.

Rurſus in ſexto capite repetit, quod ſit munus & obiectum huius ſciẽtiæ, attingitque diuiſionem illã ſciẽtiæ in ſpeculatiuam & practicam; & huius in factiuã ſeu mechanicam, & actiuam ſeu moralem: illius verò in Phyſicam, Mathematicam, & Metaphyſicam: quã etiam tradiderat in lib. 6. Et hac occaſione declarat diuerſos modos definiẽdi Phyſici & Metaphyſici per materiã & ſine materia, de quibus latiſſimè in 7. lib. dixerat. Hic etiam repetit propoſitionem, quam circa lib. 6. c. 2. notauimus, quod ſcilicet, ſi nulla eſt ſubſtantia ſeparata à materia, ſcientia naturalis ac phyſica eſt omnium prima, quam etiam declaramus loco ibi notato. Denique in eo capite habet propoſitionẽ hanc, [Si aliqua eſt in rebus natura & ſubſtantia ſeparabilis & immobilis, in eo ordine diuinitatem eſſe: hoc] (inquit) [erit primum & principale principiũ] Quæ notanda eſt pro ijs, quæ de mẽte Ariſtotelis de primo principio diſputamus diſp. 19. ſect. 2. Cui coniungi poteſt illa quam in c. 2. (licèt diſputando) proponit, vbi ait à peritioribus Philoſophis poſitũ eſſe aliquod tale principium, talemq; ſubſtãtiam. [Quo namque pacto ait ordo erit non exiſtente aliquo perpetuo, ſeparato & permanente?]

Deinde in c. repetit Ariſtoteles quæ lib. 6. Metaph. docuerat, nimirum, ens per accidens, & ens verum, ſub ſcientiam hanc non cadere, & huius occaſione recolligit etiam quæ de cõtingentibus effectibus, fortuna & caſu, tum ibi, tum etiam 2. Phyſic. docuerat; de quibus in ſuperiobus iam ſunt ſignata diſputationum loca: nam de vero ente dicimus diſp. 8. de contingẽtia vero in diſp. 19.

In reliquis capitibus ab 8. vſque ad 12. recapitulat Ariſtoteles multa ex ijs quæ in Phyſic. à 3. libro vſque ad 6. docuerat. In c. enim 8. definitionem motus inueſtigat, & quo modo ad mobile, ad mouentẽ, ad actionem, & ad paſſionem comparetur, & eandem doctrinam habet quam in 3. Phyſic. quam nos prout ad Metaphyſicum ſpectare poteſt, tractamus in diſputatione 48. & 49. quæ ſunt de actione & paſſione Hac occaſione, aliqua tangit Philoſophus de actu & potentia, quæ in diſputatione 43. fusè tractantur.

In nono autem c. reperit quæ de infinito docet lib. 3. Phyſic. & in lib. de Cœlo, Solũ aduerto, hic Philoſophũ extendere aliquantulum ſermonem, & probare non poſſe eſſe infinitum, non tantum in corporibus ſenſibilibus, ſed ſimpliciter in entibus etiã ſeparatis, Verumtamen ſemper ſupponit infinitum eſſe paſſionẽ rei quantæ; & ita nihil affert quod infinitati Dei obſtare poſſit.

In c. 10. materiam de motu proſequitur, varias ſpecies motuum ac mutationum diſtinguens. In quo ſolum obſerua, cum inductione omnium prædicamentorũ oſtendat, ſolum ad quale, quantum, & vbi eſſe mutationem, cumque per cætera diſcurrat, ſolum Quando, habitum, & ſitum omittere, & fortaſſe quia de quando & de motu ſeu paſſione eandem rationem eſſe cenſuit, quod tempus ſit paſſio motus, habitum autẽ & ſitum, ſæpe prætermittit (vt ſuprà, lib. 5. ca. 7. notauimus) tanquam parui momenti, & impropria, parumque à cæteris diuerſa.

Tandem in c. 11. Ariſtoteles recolit explicationẽ quorũdam terminorum, quibus vti ſolemus in his rebus quæ motum circumſtant, vt eſſe ſimul, vel ſeparata, tangi, conſequenter ſe habere, contiguum, vel continuum eſſe, & ſimilia, quę in lib. 5. huius operis, & lib. 5. Phyſic. cap. 11. tradita ſunt, & neque expoſitionẽ, neque diſputationem requirunt.

LIBER DVODECIMVS Metaphyſicæ.

Caput. I. II. III. IIII. & V.

In his quinq; primis capitibus repetit Ariſtoteles, & in ſummã redigit ea quæ ſuperius lib. 7. de ſubſtantia & principijs eius tractauerat, & multa quæ in 1. Phyſicor. docuerat Nam c. 1. ſolum proponit, Metaphyſicã ſcientiam primò ac præcipue de ſubſtantijs diſputare, q̃ eſt res per ſe perſpicua. & ab ipſo ſæpiſſimè repetita, quã in diſp. 1. ſeu proœmiali fuſius declaramus.

In c. 2. poſt diuiſionem ſubſtantiæ in ſenſibilem & ſeparabilẽ ſeu inſenſibilem, & in corruptibilem, & æternam, proponit tria principia rei naturalis ſeu ſubſtãtiæ ſenſibilis, & ex profeſſo probat dari materiam; additque eam communem eſſe omnibus corporibus non tamen eandem, quæ omnia dictis locis dixerat, eaq; tractamus in diſp. 12.

Quæſt. 1. Hic verò diſputari poterat, an ſecũdum Ariſt. ſit poſſibilis creatio, quia hic ſignificat ex non ente ſimpliciter nihil fieri. De quo in diſp. 21. dictũ eſt.

2 Item diſputari poterat an ſecundum Ariſtotelem omnes ſubſtantiæ immateriales ſint immobiles, ita enim hic eas appellat de quo diſp. 35.

Deinde in c. 3. oſtẽdit, præter materiam neceſſarias eſſe formas, non ſeparatas, vt Plato ponebat, ſed materiam informantes, quæ licèt non propriè generentur, ſed compoſita ex illis & materia, nõ tamẽ antea ſunt quam generatio fiat, quæ etiam in lib. 7 dicta fuerant, & tractantur diſp. 15. Proponit verò hic Ariſtoteles grauem quæſtionem, ſcilicet, eſtò forma nõ ſit ante generationem, an poſt corruptionem totius maneat, & abſolutè reſpõdet, in quibuſdam nihil obſtare quin ita ſit, ſcilicet in anima intellectiua, [nã in cæteris] (ait) [fortaſſe id impoſſibile eſt.] Sed hanc conſiderationem remittimus in lib. de Anima.

Poſtea verò c. 4. docet tria principia poſita eadem eſſe ſecundum analogiam, & proportionẽ in omnibus generibus accidentium, quia in omnibus conſiderari poſſunt, potentia ſeu ſubiectum, forma ſeu ipſum accidens, & priuatio eius. Vbi quæri poteſt an accidentia cõſtẽt ꝓpria potentia, & proprio actu phyſico, ſiue in abſtracto, ſiue in concreto ſumpta. Quæ quæſtiones ſatis ſunt extra intentionem præſentis libri, in quo hæc omnia curſim præmittuntur ad diſputationem de ſuperioribus ſubſtantijs. Nec Ariſtotelis

mens

Digitized by Google

men: fuit tribuere ſingulis accidentibus proprias & diſtinctas potentias receptiuas ſuorum generum, ſed ſolum explicare proportionaliter in eis illa tria principia rerum, illæ verò quæſtiones tractantur à nobis diſp. 14. q. 3. Vlterius verò extendit Philoſophus ſermonem ad omnes cauſas, dicens eaſdem ſecundum proportionem ſeu analogam rationem eſſe in accidentibus, quæ ſunt ſubſtantiarum. Et obiter nonnulla hic recolligit de principio, cauſa, & elemento, quę in lib. 5. dixerat fuſius, & ibi ſunt expoſita, latiusque tractata in diſputationibus de cauſis à 12. vſq; ad 27. Addit verò hic propoſitionem notandam, nempe, [præter cauſas omnes particulares eſſe cauſam cuncta mouentem tanquam omnium primam;] de qua dicto loco diſputationem 20. 21. & 22. inſtituimus, præter alia, quæ in cæteris diſputationibus præſertim in 24. & 25. ſparſim diximus.

Tandē in c. 5. hoc ipſum proſequitur, varijs modis oſtēdens eadem eſſe principia rerum omnium, vel quia ſubſtantiæ ſunt cauſæ omniū accidētium, & ita principia ſubſtātiarum, ſunt principia reliquorum entiū. Vel quia inter ſubſtantias quædā ſunt primæ, & cauſæ cæterarum, vt cœleſtia corpora, & animæ eorum, id eſt, vt D. Thomas exponit, motrices intelligētiæ (ſiue propriè dicantur animæ, ſiue per metaphoram) & ideo addit [vel intellectus, appetitus, & corpus,] id eſt ſubſtantiæ intelligentes & amantes, & corpora quibus proximè vtuntur, ſeu quæ mouent, & per ea cauſant. Ac eadem repetit actum & potentiā eſſe principia omnium, non tamen eadem, ſed per analogiam: quæ omnia ex diſputationibus citatis conſtāt, neque hic aliquid addendum occurrit.

Caput ſextum.

Præter naturales ſubſtantias dari aliquam perpetuam & immobilem.

Quæſt. 1. Prima quæſtio hic occurrit an oſtendere huiuſmodi ſubſtantias eſſe, ſit Phyſici muneris an metaphyſici. tractatur diſp. 29. ſect. 1. & Diſp. 35. ſect. 1.

2 An rectè Ariſt. hoc demonſtrarit in præſente. Summa rationis eius eſt. Impoſſibile eſt omnes ſubſtantias eſſe corruptibiles: ergo neceſſaria eſt aliqua ſubſtantia æterna. Antecedens patet, quia ſi ſubſtantiæ omnes eſſent corruptibiles, nihil eſſet ſempiternum cum ſubſtantiæ ſint prima entia ſine quibus alia eſſe non poſſunt. Conſequens autem eſt falſum, quia neceſſe eſt motum ſaltem eſſe ſempiternum, ergo. Minorem probat, quia tempus non potuit de nouo incipere, ita vt antea non fuerit, quia ſine tempore nō poteſt eſſe prius & poſterius, ſed tempus nō eſt ſine motu, quia vel ſunt idem, aut tempus eſt quædā paſſio motus, ergo perinde oportet motum eſſe ſempiternum, & cōtinuū, ſicut & tempus. [Quod ſ(ait)[de] nullo niſi de circulari & locali dici poteſt.] Itaque totus hic diſcurſus reuocatur ad illam propoſitionem quod ſine tempore nō eſt prius & poſterius, & ideo non poteſt dari initium temporis.

Quæ ratio quoad hanc vltimam valde friuola eſt, quia, ſi modo noſtro concipiendi loquamur, præter prius & poſterius reale, imaginarium concipitur, & ita potuit tempus reale habere initium, ante quod nō fuerit; illud verò ante qđ nō ſignificat prius tēpus, ſed imaginariū tantū. Si autem loquamur ſecundum rē ante hoc tempus præceſſit infinita æternitas, cui hoc tempus nō ſemper coextitit. & ſic illud [ante] nō dicit tempus prius, ſed æternitatem, quę in Deo prçextitit, quando tempus non erat. Itaque proceſſus Ariſtotelis nec firmus eſt, nec neceſſarius. Poteſt autem per dilemma fieri efficax, quia vel ſubſtantiæ corruptibiles ſemper fuerunt; vel non, ſi primum neceſſaria eſt aliqua ſubſtātia æterna illis perfectior à qua manauerint. Si verò non ſemper fuerunt, non omnino neceſſaria eſt illa ſubſtantia vt ab illa originem duxerint. De hac re diſſerimus latè diſp. 29 ſect. 1.

3 An ſatis oſtendat Ariſtoteles illam ſubſtantiam non eſſe potentiam, ſed actum, quia perpetuo mouet. Reſpondetur, iam ex dictis conſtare rationem hanc ex falſo principio & inſufficienter probato procedere. Adhuc tamen illo poſito, non poteſt ex ſolo illo colligi, illam ſubſtamntiam eſſe purum actum, nam ſubſtātia creata poſſet illum motum perpetuum efficere ſi eſſet poſſibilis. Solum ergo colligitur ex illo motu ſubſtantiam illius motoris ſemper eſſe in actu mouēdi. Adde, ad hoc etiam eſſe ſupponendum, illam ſubſtantiam eſſe ſemper eandem, quod probatum non eſt, poſſent enim plures motores viciſſim mouere, & ſigillatim ceſſare. Denique etiamſi idē motor ſit ſemper in actu mouendi, non ſequitur non poſſe ceſſare quia poteſt non ex neceſſitate; ſed ex libertate perpetuo mouere. De hac relatius diſpu. 29. ſect. 1. & diſput. 35. ſect. 1.

4 An ſatis probetur à Philoſopho has ſubſtantias eſſe immateriales, quia ſunt perpetuæ. Difficile ſanè eſt huic rationi efficaciam tribuere, cum ſtatim appareat defectus illationis in ipſis cœlis, qui æterni ſunt & nō ſunt immateriales. Videatur diſp. 30. ſect. 4. & diſput. 35. ſectione 1. & 2.

5 An idem ſenſerit Ariſtoteles de omnibus intelligētijs, quod de prima quoad neceſſitatem eſſendi, & ſtatū ę ſimplicitatem, & actualitatem, tractatur diſp. 29. ſect. & diſp. 35. Et exponitur hic locus, in quo videtur Ariſtoteles confuſè & indifferenter loqui de illo ſupremo ſubſtantiarum ordine, quanquam interdum in ſingulari, interdum in plurali loquatur. Cætera quæ Ariſtoteles hic tractat de actu & potentia circa lib. 9. ſunt notata.

Caput ſeptimum.

De attributis primi motoris.

Quæſt. 1. An ex motu cœli ſufficienter colligatur vnus primus motor immobilis, de hoc fuſè diſp. 30. ſect. 1. & 3.

2 An ex ſententia Ariſtotelis primus motor ſolū moueat cœlum vt finis, vel etiam vt efficiens, hic enim priorem tantum cauſandi modum illi attribuere videtur, ſed hoc ſolum facit, vt eius immobilitatem declaret, alioqui enim eius efficientiam agnoſcit, vt latius tractamus diſp. 23. & diſp. 30. ſect. 17.

3 An ſecundum Ariſtotelem primus motor moueat primum orbem mediante alia intelligentia, vel per ſe ipſum. Hic enim priorem partem inſinuat, niſi exponatur quod moueat vt amatus non ab alio, ſed à ſe, ita enim melius explicatur immobilitas primi motoris, quia finis mouet, vt non motus ab alio, ſed quia propter ſe operatur abſque motione. Nam ſicut in genere efficientis, ita in genere finis eſt primū & ſupremum. At verò in reliquis omnibus dictis Ariſtoteles ſentit non eſſe alium motorem illius cœli præter primū, & immobilem, ſed de hac relatius in libris de cœlo.

4 An primus motor ſit primum intelligibile in actu, tanquam ſimpliciſſima & actualiſſima ſubſtantia. Ita enim de illo hic ſentit Philoſophus. Tractatur diſp. 30. ſect. 11.

5 An primus motor ſit primum appetibile; quod per inde

Digitized by Google

inde eſt ac quærere an ſit vltimus finis, de quo in diſput. 14. diſſerimus. Ex hoc vero loco habes ab Ariſt. de diſtinctione duplicis finis. Vnus eſt præexiſtés, alter nõ præexiſtés. Prior acquirẽdus per media, poſterior etiã efficiẽdus: & iõ priorẽ rationẽ finis ait habere locũ in primo motore, non verò poſteriorem.

6 An primus motor ſit perpetua ſubſtantia oino ſimplex, & ſecũdũ actum ſeu purus actus diſp. 30. ſec. 3.

7 An primus motor ſit ens ſimpliciter neceſſariũ natura ſua, q nullo modo poſſit aliter ſe habere. Diſput. 29. ſect. 1.

8 An ſecundum Ariſtotelem primus motor moueat ex neceſſitate naturæ, vel potius ex præconcepto fine, eiuſque neceſſitate. Diſp. 30. ſect. 16.

9 An cœlum & natura pendeant à primo motore ſecundum Ariſtotelem, non tãtum quoad motum ſed et quoad ſubſtãtiã: diſp. 20. ſect. 1. & diſp. 19. ſect. 2.

10 An primus motor optimã, ac ppetuam, & actualem vitã habeat, ſumma ac perfectiſſima iocũditate affectam, quæ ex ſui contemplatione naſcitur. Tractamus latè diſp. 30. ſect. 14. Nõ eſt tamen dubium, quin Ariſt. hoc loco optimè de Deo ſẽtiat ac loquatur. Cuius illa ſunt verba notatione digna, [Si ita bene ſe habet Deus ſemper, ſicut nos aliquando, admirabile eſt, qd ſi magis adhuc, admirabilius eſt: at ita ſe habet.] Videtur ſanè Philoſophus expertus aliqãdo magnam quandã iocunditatem in ſua qualicunque ſpeculatione ſubſtantiarum ſeparatarum; & præſertim primæ, in qua proinde humanam felicitatẽ alibi cõſtituit: hinc ergo aſcẽdit, & in admirationẽ venit diuinę perfectionis. Sicquè fere ratiocinatur. Intellectus intelligit per quandam cõiunctionẽ ad rẽ intellectam, & illam in ſe habens cõtemplatur, & hęc operatio eſt optima diſpoſitio eius, & in illo ordine ſpeculatio eſt optima & maximè delectabilis: ſi ergo Deus eſt ſummũ intelligibile, ſibique cõiunctiſſimũ, & ſe per ſe ipſum perpetuo contemplatur, admirabilis eſt eius vita atque delectatio.

11 An Deus non ſolum ſit ſempiternum ac optimũ viuẽs, ſed etiam ſit ſua vita, quia eſt ſua operatio, ac purus actus: ita enim hic de eo Ariſtoteles ſentit; & optimè, vt diſp. 30. ſect. 3. & 14. tractamus.

12 Quomodo verum ſit id quod hic Ariſtoteles aſſerit, nempe Deo ineſſe æuum continuum, & ęternũ, Diſp. 30. ſect. 8 & Diſput. 50. ſect. 1.

13 An Deus, ſicut eſt omnium entiũ principiũ, ita ſit optimum & pulcherrimum eorũ. Tractatur à nobis in prædicta diſputat. Habetque locũ circa textũ hũc, nã hæc omnia planè ſignificat Ariſtoteles, dũ reprehendit Pythagoricos, & Speuſiſſum, eò quòd negarent Deum eſſe optimum & pulcherrimum, licèt ſit principium, non enim ſemper principia ſunt æquè perfecta, atq; id quod ab illis ſit, vt patet in ſemine. At ipſe reſpondet principium proximum & inſtrumentariũ nõ ſemper eſſe æquè perfectũ, principale verò at præſertim primum, neceſſariò eſſe perfectiſſimum.

14 An ſenſerit Ariſtoteles Deũ eſſe ſimpliciter infinitum rectéque id probauerit ex eo quòd infinito tempore mouet: diſputatione 30. ſect. 2.

15 An primus motor immaterialis ſit ac ſimpliciter impaſſibilis, idque ſatis demõſtretur ratione naturali. Diſp. 30. ſect. 3. & 8.

Caput octauum.

De numero ſubſtantiarum ſeparatarum.

Ariſtoteles in hoc capite ex numero cœlorũ mobiliũ probat numerum immaterialium ſubſtantiarũ mouentium, & ordinem ac proprietates earũ ex ordine cœlorum mobilium colligit. Circa quem diſcurſum variæ quæſtiones inſurgunt.

Quæſt. 1. An pbari ſatis poſſit cœlos moueri ab aliqua ſubſtantia ſeparata præter primam. Hæc ſpectat ad libros de cęlo, illã vero attingimus diſ. 35. ſec. 1.

2 Eſto ita moueantur, an neceſſe ſit à tot ſubſtantijs ſeparatis moueri cœlos, quot ſunt ipſa corpora cęleſtia. ibidem.

3 An probari poſſit numerum ſubſtantiarũ ſeparatarum non eſſe maiorem quàm cœlorum, aut è conuerſo, hunc numerum eſſe maiorẽ illo, vel neutrum poſſit ſatis oſtendi. ibidem.

4 An ſuperius cęlũ à ſuperiori & perfectiori intelligentia moueatur, idque intelligẽdũ ſit de perfectione indiuiduali, vel ſpecifica. Quo loco attingi ſolet quæſtio, an cœlum Solis ſit perfectius ſuperioribus planetarum cœlis. Sed nõ eſt huius loci. Nec refert ad rẽ præſentem, nam quidquid ſit de ſubſtantiali perfectione, in ratione mobilis, certum eſt, cœlum quo ſuperius eõ habere rationẽ mobilis perfectioris tũ propter magnitudinem, tũ quia eſt ſuperius, & continet, inferiora.

5 An ex incorruptibilitate cœli, vel motus ipſius ęternitate, rectè colligat ſubſtantias ſeparatas eſſe incorruptibiles & perpetuas. Diſp. 35. ſect. 1. & 2.

6 An ex cœli motu æterno colligi poſſit illas ſubſtãtias eſſe ſine magnitudine, & conſequenter eſſe infinitas ſecundum Ariſtotelẽ. ibidẽ, & diſp. 30. ſect. 4.

7 An putauerit Ariſtoteles tales eſſe ſubſtantias motrices inferiorum cęlorum ac primi, & quo ſenſu intellexerit hanc eſſe primam, illã verò ſecundã. Hæ omnes quæſtiones attinguntur à nobis in diſp. 29. ſect. 1. & in diſp. 35. ſect. 2. Et quæ ad Metaphyſicã per ſe ſpectãt, fusè tractãtur, quæ verò ſunt propriè phyſicæ, & pertinent ad libros de cœlo, ſolum breuiter expediuntur.

8 Et eadem ratione omittimus reliquam partem capitis, in qua Ariſtoteles fusè agit de numero orbiũ cœleſtiũ. Itẽ agit de vnitate cœli, id eſt totius ſphęræ cœleſtis, & cõſequenter totius vniuerſi, oſtẽdẽs eſſe vnum. Ratio autem eius friuola eſt, ſcilicet qa ſi eſſent plures cœli, haberẽt principia plura ſolo numero diuerſa, quod impoſſibile pu at, quia oporteret talia principia habere materiam. Sed illa prima ſequela friuola eſt, qa poſſunt eſſe plures mundi ab eodem principio, vt latius tractamus diſp. 29. ſect. 1.

9 Impugnatio etiam illius cõſequentis attingit quæſtionẽ de principio indiuiduationis, de qua latè diſp. 5. ſect. 2. & ſeq. In toto vero hoc diſcurſu Ariſt. præ oculis habenda ſunt illa verba eius ſatis modeſtia. [Ita rationabiliter arbitrandum eſt, quod .n. neceſſariũ eſt, relinquatur potentioribus dicẽdũ.] Rectè enim intellexit has non eſſe demõſtrationes, ſed diſcurſus probabiles.

Caput nonum.

Dubia quædam continens circa diuinam intelligentiam.

Queſt. 1. Prima quæſtio ab Ariſtotele poſita eſt an diuina mẽs actu ſemper intelligat. Et rationẽ dubitãdi proponit, quia ſi non actu ſemper intelligit, [qd nam præcellẽs erit? Erit enim vt dormiẽs.] Si autẽ ſemp intelligit actu, ergo ab actu intelligẽdi habet nobilitatẽ ſuã, non eſt ergo ipſa nobiliſſima ſubſtantia. Reſponſio verò eſt. ſemper actu intelligere, non intellectione addita ſubſtãtię ſuę, ſed per ſuam met nobiliſſimam ſubſtantiam. Et ita ſatis fit vtrique rationi dubitãdi. Quam rem ex profeſſo tractamus diſput. 30. ſect. 15. Addit verò hic Philoſophus aliã probationẽ dictæ reſpõſionis, ſcilicet quia ſi Deus non eſſet ſua intellectio, laborioſa ei eſſet cõtinuatio intelligendi. Sed ratio nõ eſt conuincens, alias

idem

Digitized by Google

idem probaret de omnibus alijs intelligentijs Quã-uis ergo actio non ſit ſubſtantia, poteſt non eſſe labo rioſa continuatio eius: quia nullam repugnantiã habet cum natura, nec contrariam aliquam alteratioñẽ vel mutationem cauſat.

2 Quidnam intelligat diuina mẽs, an ſe vel aliud; & an aliud, & aliud ſemper vel ſemper idem. Reſponſum eſt, [Manifeſtum eſt, illud intelligere quod diuiniſſimum, honorabiliſſimumque eſt. Quo fit vt ſe ipſum intelligat.] Virtute ergo hũc conficit diſcurſum. Diuina mens eſt ſuprema ac nobiliſſima intelligẽtia ſeu intellectio ipſa, ſed ad nobilitatẽ intellectionis multum refert nobilitas rei intellectæ: propter qđ melius eſt quædam non videre quam videre, ſi viliſſima ſint: non ergo quælibet intelligẽtia eſt optima ſed illa quæ eſt optimæ rei intellectæ, ergo diuina mẽs intelligit id quod optimum eſt, ergo intelligit ſe ipſam, alias eſſet quippiam aliud dignius ipſa.

3 Hinc verò oritur quæſtio 3. An ſecundum Philoſophum Deus nihil extra ſe intelligat, ſed ſolum ſe ipſum. Nã prima facie videtur Ariſtoteles ita de Deo ſentire. Sed exponi poteſt cum D. Thoma, nõ cognoſcere aliud à ſe per ſe primo, aut ita vt ab eo perficiatur, vel ita vt à nobiliſſimo obiecto cognoſcendo impediatur vel diſtrahatur. Sed de hac relatius dicta diſput. 30. ſect. 5.

4 Alia quæſtio ſuboritur ex reſolutione cuiuſdam dubitationis, quam hic Philoſophus proponit, An ſcilicet in omnibus quæ carent materia, & conſequenter in omnibus intelligẽtijs, idem ſint intellectio & res intellecta & conſequẽter angelus ſit ſua intellectio. Videtur enim hãc partem Ariſtoteles inſinuare. Cũ enim propoſuiſſet dubiũ quo modo diuina mẽs poſſit eſſe intelligẽtia ſui, cũ ſoleat intellectio ab obiecto diſtingui, reſpõdet, intellectionẽ nõ diſtingui ab obiecto, niſi vt formã ſine materia à forma quæ eſt in materia. Vnde cũ diuina mens careat materia, non oportet vt in ea res intellecta ab intellectione diſtinguatur. Quæ rõ ſi efficax eſt, in omnibus intelligentijs locũ habet. Sed dici poteſt, illã tantũ fuiſſe accõmodatam quandã proportionẽ ad explicandum, quo modo in diuina ſcientia propter ſummam eius immaterialitatem, & ſubtilitatem neceſſe non ſit obiectum proprium ab ipſa ſcientia diſtingui. Non eſt autem neceſſe vt id verum habeat in quauis intelligẽtia, neque eſt cur dicamus eam fuiſſe mentem Ariſtotelis, de qua re latè diſp. 35. ſect. 4.

5 Quinta quæſtio eſt, An Deus ſemper ac neceſſariò permaneat in actuali cognitione ſui, vt hic definit Philoſophus. Quod probat optimè, quia ſi de ea ſtatus mutaretur, ſiue ita ceſſaret, ſiue maneret in ſolo actu primo tanquam dormiens, vt in 1. quæſt. dictum eſt, ſiue (quod ad hanc quæſtionem pertinet) à ſui contẽplatione ad alia tranſiret, quia ſemper trãſiret ad aliud minus nobile. de hac quæſt. agimus diſp. 30. ſect. 15.

6 An Deus intelligat per ſimplicem intelligẽtiã, vel componendo, & definit priorem partẽ, & eſt res clara. Vide diſputatione. 30. ſect. 15.

Caput decimum.

Vnum eſſe principem ac gubernatorem vniuerſi.

Hæc aſſertio eſt ab Ariſtotelè in hoc capite inuenta, quã etiam uoluit eſſe totius operis concluſionẽ, & quaſi perorationem tanto Philoſopho dignam. Eam verò huiuſmodi diſcurſu demonſtrat, Vniuerſi bonum cõſiſtit in debito ordine ſuarũ partium, ita vt hoc bonum ſit quaſi bonum intrinſecum & inhærens ipſi vniuerſo, ſed non poteſt habere huiuſmodi bonum niſi in eo ſit vnus aliquis princeps ſupremus, & gubernator eius, qui ſimul ſit extrinſecus & vltimus finis illius, à quo emanet, & ad quem tendat intrinſecum bonum vniuerſi, ergo neceſſarius eſt in vniuerſo vnus ſupremus princeps & gubernator.

Hunc diſcurſum primò declarat Philoſophus ex ẽplo exercitus, cuius intrinſecum bonum in debito ordĩ conſiſtit; ad illum autem requirit ducem, qui maius bonum eſt totius exercitus, quia ab ipſo & propter ipſum eſt ordo exercitus. Deinde declarat priorem propoſitionem aſſumptam, explicando breuiter ordĩnẽ partiũ vniuerſi per comparationem ad domũ & familiam bene ordinatam; & res eſt per ſe ſatis clara.

Minorem autem propoſitionẽ non expreſsè ſubſumit, eam tamen reuera intendit, & ea occaſione diuertit hic rurſum ad attingendas leuiter, & reijciendas antiquorũ opiniones de principijs, vt inde colligat nullo ex dictis modis poſſe rectè intelligi, quo modo mirabilis ordo huius vniuerſi ex illis principijs ſubſiſtat & cõſeruetur, ſine vno ſupremo gubernatore.

Et obiter optimas attingit rationes, quãuis breuiſſimè & ſubobſcurè, qualis eſt illa, quòd non ſatis eſt dicere omnia fieri ex contrarijs niſi ponatur aliud ſuperius principiũ, qđ alia ita diſponat, & ordinet viciſſitudines eorũ, vt neutrũ eorum aliud prorſus abſumat, ſed ſucceſſio generationum perpetuo duret. Eſt itẽ illa ratio, quod ſine hoc principio nõ põt aſſignari cã cur hoc indiuiduũ nũc participet ſpeciẽ & nõ antea, & aliud prius, aliud poſterius. Vtrãque verò rationẽ vt optimè D. Thom. notauit, habet in verbis illis. [At tũ illis qui duo principia faciunt, aliud principalius principiũ neceſſe eſt eſſe (.ſ. propter rationẽ primã) tum illis qui formas (id eſt ideas) quia aliud principalius principium eſt, cur enim participauit, aut participat] Ecce rõnẽ ſecundã. Tãdem verò in fine capitis hanc probationem illius minoris ſubiungit. [Pluralitas principatuum] ſeu primorum principiorũ nõ eſt bona, nec confert ad bonum regimen, [at entia nolunt malè gubernari, vnus ergo princeps.]

Quæſt. 1. Circa hanc Philoſophi concluſionem, eiuſq; probationes variæ inſurgunt quæſtiones. Prima, an hoc diſcurſu vel alijs naturalibus ſufficienter demõſtretur eſſe vnum tantum Deum, quam latè tractamus diſp. 29. ſect. 1. & Diſp. 30. ſect. 10.

2 An Deus habeat huius vniuerſi prouidentiam, & qualem, quidque in hoc Ariſt. ſenſerit. Diſp. 30. ſec. 16 & 17. præter dicta Diſp. 22.

3 An Deus dicatur ſummum bonum vniuerſi ſolum tanquam finis vltimus eius, an verò etiam vt efficiẽs. Hæc ſæpe tacta eſt in ſuperioribus, & deſignata ſunt diſputationum loca. Hic ſolum notetur, Ariſtotelem in hoc capite ſæpe concludere & coniungere vtrunque, & reprehendere antiquos qui alteram rationẽ omiſerunt. ſpecialiter tamen approbat Anaxagorã quòd poſuerit mentem, vt primum mouens, id eſt efficiens. Et ſubdit ſtatim, [Verum alicuius gratia mouet, quare alterum, niſi ſit vt nos dicimus,] ſcilicet, quod propter ſe mouet.

Cætera quæ de naturali cognitione Dei, ſeu primæ cauſæ, & intelligentiarũ deſiderari poſſunt, diſputamus latè in noſtris diſputationibus. Et de Deo quidẽ ſub ratione primæ cauſæ in diſput. 20. & 21. & 22. ſub ratione vltimi finis in 23. ſub ratione primi exemplaris in 25. ſub propria ratione Dei in 29. & 30. de intelligentijs autem creatis in Diſput. 35. vt ſpecialius ſequens index monſtrabit.

FINIS.

INDEX
DISPVTATIONVM, ET SECTIONVM,
QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR,

Prior numerus paginam, alter columnam deſignat,

IN PRIORI TOMO.

Diſputatio Prima,

De natura primæ Philoſophiæ, ſeu Metaphyſicæ.

SECTIO PRIMA.

QVOD ſit Metaphyſicæ obiectũ. 1.1
2 *Vtrum Metaphyca verſetur circa res omnes ſecundum proprias rationes earum.* 10.1
3 *Vtrum Metaphyſica ſit vna tantum ſcientia.* 16.2
4 *Quæ ſint huius ſcientiæ munera, quis finis, quæve vtilitas.* 19.2
5 *Vtrum Metaphyſica ſit perfectiſſima ſcientia ſpeculatiua, veraque ſapientia,* 27.2
6 *Vtrum inter omnes ſciẽtias Metaphyſica maximè ab homine appetatur appetitu naturali.* 39.2

Diſputatio 2.

De ratione eſſentiali ſeu conceptu entis,

Sect. 1. *Vtrum ens in quantum ens habeat in mente noſtra vnum conceptum formalem omnibus entibus communem.* 48.1
2 *Vtrum ens habeat vnum conceptum, ſeu rationem formalem obiectiuam.* 52.1
3 *Vtrum ratio ſeu conceptus entis in re ipſa & ante intellectum, ſit aliquo modo præciſus ab inferioribus.* 60.1
4 *In quo conſiſtat ratio entis inquantum ens, & quomodo inferioribus entibus cõueniat.* 64.1
5 *Vtrum ratio entis tranſcendat omnes rationes & differentias inferiorum entium, ita vt in eis intimè, & eſſentialiter includatur.* 67.2
6 *Quomodo ens inquantum ens ad inferiora contrahatur ſeu determinetur.* 72.1

Diſputatio 3.

De paſſionibus entis in communi & principijs eius,

Sect. 1. *vtrum ens inquãtum ens habeat aliquas paſſiones, & quales illæ ſint.* 75.1
2 *Quot ſint paſſiones & quem ordinem inter ſe ſeruent.* 78.1
3 *Quibus principijs demonſtrari poſſint paſſiones de ente, & an inter ea hoc ſit primum,* Impoſſibile eſt idem eſſe & non eſſe. 81.1

Diſputatio. 4.

De vnitate tranſcendentali in communi.

Sect. 1. *Vtrum vnitas tranſcendentalis addat enti rationem aliquam poſitiuam, vel tantum priuatiuam.* 84.1
2 *Vtrum vnum de formali dicat ſolam negationem quam addit ſupra ens, vel aliquid aliud.* 89.2
3 *Quotuplex ſit in rebus vnitas.* 92.1
4 *Vtrum vnitas ſit adæquata paſſio entis, & de diuiſione entis in vnum & multa.* 96.2
5 *An diuiſio entis in vnum & multa ſit analoga.* 97.2
6 *Quomodo vnum & multa opponãtur.* 98.2

7 *An*

7 *An vnum ſit prius quam multa, & indiuiſio quam diuiſio 99.2.*
8 *An diuiſio entis in vnum & multa ſit prima omniu.100.2*
9 *Vtrum vnitas tranſcendentalis ſit vnitas numerica.103.1*

Diſputatio 5.

De vnitate indiuiduali, eiusque principio.

Sect.1.Vtrum omnes res quæ exiſtunt, vel exiſtere poſſunt ſingulares ſint & indiuiduæ.106.2
2 *Vtrum in omnibus naturis res indiuidua, & ſingularis,vt talis eſt,addat aliquid ſupra communem,ſeu ſpecificam naturam.108.1*
3 *Vtrum materia ſignata ſit indiuiduationis principium in ſubſtantiis materialibus.118.2*
4 *An forma ſubſtantialis ſit principium indiuiduationis ſubſtantiarum materialium.128.2*
5 *Vtrum principium indiuiduationis ſit exiſtentia rei ſingularis 130.2*
6 *Quod tandem ſit principium indiuiduationis in omnibus ſubſtantiis creatis 132.1*
7 *Vtrum principium indiuiduationis accidentium ſit ex ſubiecto ſumendum.138.1*
8 *An repugnet duo accidentia ſolum numero diuerſa eſſe ſimul in eodem ſubiecto ob eorum indiuiduationem 139.2*
9 *An repugnet indiuiduationi accidentium vt plura ſolum numero differentia ſucceſſiuè ſint in eodem ſubiecto.145.2.*

Diſputatio.6.

De vnitate formali & vniuerſali.

Sect.1.Vtrum ſit in rebus aliqua vnitas formalis diſtincta a numerali,& minor illa 148.1
2 *An vnitas vniuerſalis naturæ diſtincta à formali ſit in rebus actu ante mentis operationem 151.2*
3 *Vtrum natura communis ex ſe habeat aliquã vnitatem præciſionis extra indiuidua,et ante mẽtis operationem.155.2*
4 *Quid ſit in natura vniuerſali aptitudo vt ſit in multis 159.2*
5 *An vnitas vniuerſalis conſurgat ex operatione intellectus.Et quomodo difficultatibus in contrarium poſitis ſatisfaciendum ſit.163.2*
6 *Per quam operationem intellectus fiant res vniuerſales 164 2.*
7 *An vniuerſalia ſint entia realia corporea ſubſtantialia,vel accidentalia;quasque cauſas habeant 168.1*
8 *Quotuplex ſit vniuerſale,ſeu vnitas eius 170.2*
9 *Quomodo in re diſtinguatur vnitas generis & differentiæ,tam inter ſe,quam ab ſpecifica vnitate 175.2*
10 *Vtrum abſtracta Metaphyſica generum, & ſpecierum, & differentiarum poſſint inter ſe prædicari.179 1*
11 *Quod ſit in rebus principium vnitatis formalis,& vniuerſalis 182.1.*

Diſputatio 7.

De variis diſtinctionum generibus.

Sect.1.Vtrũ præter diſtinctionem realem & rationis ſit aliqua alia diſtinctio in rebus 184.1
2 *Quibus ſignis ſeu modis diſcerni poſſint varij gradus diſtinctionis rerum.192.2*
3 *Quomodo idem & diuerſum tum inter ſe tum augens comparentur 199.2.*

Diſputatio.8.

De veritate,ſeu Vero,quod eſt paſſio entis,

Sect.1.Vtrum in compoſitione & diuiſione intellectus ſit formalis veritas 202.1
2 *Quid ſit veritas cognitionis 203.*
3 *Vtrum veritas cognitionis ſit ſolum in compoſitione,& diuiſione,vel etiam in ſimplicibus cõceptibus.208.1*
4 *An veritas cognitionis ſeu intellectus in eo nõ ſit,donec iudicet.212.1*
5 *An veritas cognitionis ſit tãtum in intellectu ſpeculatiuo,vel etiam in practico.214.2*
6 *An in diuiſione ſit veritas æque ac in compoſitione.216.1.*
7 *Vtrum veritas aliqua ſit in rebus quæ ſit paſſio entis.216.2*
8 *An veritas per prius dicatur de veritate cognitionis,quã de veritate rei,& quomodo.225.2*

Diſputatio 9.

De falſitate,ſeu falſo.

Sect.1.Quidnam,& vbi ſit falſitas, & an ſit entis proprietas.229.2
2 *Quæ ſit falſitatis origo.235.2.*
3 *Vnde oriatur difficultas veritatem aſſequendi 238.1*

Diſputatio 10.

De Bono,ſeu bonitate tranſcendentali.

Sect 1.Quid bonum,ſeu bonitas ſit.241.1.
2 *Quomodo ſe habeat bonum ad rationem finis, Vel potius quotuplex ſit bonum.246.1.*
3 *Quodnam bonum ſit,quod cum ente conuertitur tanquam paſſio eius 254.1.*

Diſputatio 11.

De Malo.

Sect.1.Vtrũ malum ſit aliquid in rebus,& quotuplex ſit.260.2
2 *Quotuplex ſit malum.265.1*
3 *Vbi,& vnde ſit malum, & quas cauſas habeat.267.1.*

Diſpu-

Digitized by Google

Diſputatio 12.

De cauſis entis in communi.

Sect. 1. *Vtrum cauſa, & principium idem omnino ſint* 273.1

2 *Vtrum ſit aliqua communis ratio cauſæ, & quęnam, & qualis* 281 2

3 *Quotuplex ſit cauſa* 284.2

Diſputatio 13.

De materiali cauſa ſubſtantiæ.

Sect. 1. *An ſit euidens ratiõe naturali dari in entibus cauſam materialem ſubſtantiarum, quã materiam primam nominamus* 290.1.

2 *Vtrum materialis cauſa ſubſtantiarum generabilium, ſit vna vel multiplex* 292.2.

3 *Vtrũ prima & vnica cauſa materialis generabilium ſubſtantiarum, ſit aliquod corpus ſimplex, vel ſubſtantia integra.* 294.2.

4 *Vtrum materia prima habeat aliquam entitatem actualem ingenerabilem, & incorruptibilem* 300.1.

5 *Vtrum materia ſit pura potentia, & quo ſenſu id accipiendum ſit.* 303.2.

6 *Quomodo poſſit materia cognoſci.* 308 1.

7 *Quid cauſet materia.* 309.1.

8 *Perquid cauſet materia.* 3.1.1.

9 *Quid ſit cauſalitas materiæ.* 314 1.

10 *Vtrum materialis cauſa ſubſtantialis in corporibus incorruptibilibus inueniatur.* 318.1.

11 *An materia incorruptibilium corporum ſit eiuſdem rationis cum elementari.* 321.2.

12 *Vtrum materia cęleſtis ne an elemẽtaris perfectior ſit.* 331.1.

13 *Qualis ſit cauſalitas materię ĩcorruptibiliũ corporum,* 332.1.

14 *Vtrum in rebus incorporeis dari poſſit cauſa materialis ſubſtãtialis, & quomodo quantitas ad hanc materialem cauſam cõparet.* 333.2.

Diſputatio 14.

De cauſa materiali accidentium.

Sect. 1. *Vtrum detur vera cauſa materialis accidentium.* 338.1.

2 *An ſubſtãtia vt ſic eſſe poſſit immediata cauſa materialis accidentium* 340.2.

3 *Quęnam ſubſtantia poſſit eſſe cauſa materialis accidentium.* 345.2.

4 *Vtrum vnũ accidens poſſit eſſe proxima cauſa materialis alterius.* 361 2.

Diſputatio 15.

De cauſa formali ſubſtantiali.

Sect. 1 *An dent in rebus materialibus ſubſtantiales formę.* 364 2.

2 *Quomodo poſſit forma ſubſtantialis fieri in materia, & ex materia.* 370 1.

3 *An in eductiõe ſubſtantialis formę oporteat materiam tempore antecedere* 375.1.

4 *An forma, dum ex materia educitur, per ſe fiat.* 378 1.

5 *Quæ ſit propria ratio formę ſubſtantialis, propriaque cãſalitas eius in ſuo genere.* 379.1.

6 *Quę ſit ratio cauſandi formę* 380,1.

7 *Quis ſit effectus cauſe formalis,* 382.2.

8 *Vtrum forma ſubſtantialis ſit vera cauſa materiæ, & materia effectus eius.* 385.1

9 *Vtrum tãta ſit dependẽtia materiæ à forma, vt ſine illa nec per diuinam potentiam conſeruari poſſit: & è conuerſo.* 390.1

10 *Vtrum vnius ſubſtantiæ vna tantum detur cauſa formalis.* 393.1

11 *Quid ſit forma metaphyſica, & quę materia illi reſpondeat, quamq; cauſalitatem habeat.* 408.1

Diſputatio 16.

De formali cauſa accidentali.

Sect. 1. *Vtrum omnia accidentia veram exerceant cauſalitatem formalem, & circa quem effectum.* 414 2

2 *Vtrum omnis forma accidentalis educatur de potentia ſubiecti.* 420.2

Diſputatio 17.

De cauſa efficiente in communi.

Sect. 1. *Quid cauſa efficiens ſit.* 425.2

2 *Quotuplex ſit cauſa efficiens.* 428.2

Diſputatio 18.

De cauſa proxima efficiente, eiuſq; cauſalitate, & omnibus quæ ad cauſandum requirit.

Sect. 1. *Vtrum res creatæ aliquid verè efficiant.* 434 1

2 *Quodnam ſit principium, quo vna ſubſtantia creata efficit aliam.* 438.1

3 *Quodnam ſit principium, quo ſubſtãtiæ creatæ efficiunt accidentia.* 450.1

4 *Quę accidentia poſſint eſſe principia agendi.* 456.2

5 *Vtrum ſola accidentia ſine concurſu formarum ſubſtantialium efficiant alia accidentia.* 459 1

6 *Vtrum accidens ſit inſtrumentum tantum in productione alterius accidentis* 460 2

7 *Vtrum cauſa efficiens eſſe debeat in re diſtincta à recipiente, vt agere poſſit.* 462 1

8 *Vtrum cauſa efficiens debeat eſſe ſimul coniuncta, vel propinqua paſſo vt agere poſſit.* 475.2

9 *Vtrum cauſa efficiens ad agendum requirat* paſſum

paſſum ſibi diſſimile, & in qua proportione. 489.1
10 *Vtrum actio ſit propria ratio cauſandi efficientis cauſæ, ſeu cauſalitatis eius.* 497.2
11 *Vtrum cauſa efficiens aliquid efficiendo corrumpat aut deſtruat, & quomodo* 500.1

Diſputatio 19.

De cauſis neceſſariò, & liberè ſeu contingenter agentibus, vbi etiam de fato, fortuna, & caſu.

Sect. 1. Vtrùm in cauſis efficientibus creatis ſint aliqua neceſſariò agentes, & qualis ſit illa neceſſitas 503.2
2 *Vtrũ inter efficientes cauſas ſint aliquæ abſque neceſſitate, & cum libertate operantes.* 507.1
3 *Vtrum in cauſis efficientibus poſſit eſſe aliqua liberè agẽs, ſi prima cauſa ex neceſſitate operetur: & in vniuerſum, An libertas actionis requirat libertatem in omnib. cauſis in illam influentibus, vel in vna ſufficiat* 512.2
4 *Quomodo ſtet libertas vel cõtingẽtia in actione cauſæ ſecundæ, non obſtante concurſu primæ: & conſequenter, Quo ſenſu verum ſit, cauſam liberam eſſe,* Quæ poſitis omnibus requiſitis ad agendum poteſt agere, & non agere 517.1
5 *Quænam ſit facultas in qua formalis reſidet libertas cauſæ creatæ* 520.2
6 *Quomodo cauſa libera determinetur à iudicio rationis* 526.2
7 *Quæ ſit radix & origo defectus cauſæ liberæ* 530.1
8 *Ad quos actus ſit indifferentia in cauſa libera* 532.1
9 *An libertas cauſæ ſit dũ actu operatur* 536.2
10 *An ex libertate cauſarum efficientium oriatur contingentia in effectibus vniuerſi, vel ſine illa eſſe poſſit* 538.1
11 *Vtrũ aliqua vera ratione poſſit fatum inter cauſas efficientes vniuerſi numerari* 540.2
12 *Vtrum caſus & fortuna inter cauſas efficientes numerari debeant* 543.1

Diſputatio 20.

De prima cauſa efficiente, primaque eius actione, quæ eſt Creatio.

Sect. 1. An poſſit ratione naturali cognoſci, creationem aliquorum entium eſſe poſſibilem, an etiam neceſſariam: vel (quod idem eſt) An vnum ens in quantum ens poſſit eſſentialiter dependere effectiuè ab alio ente. Proximè poſt fol. 544.2
2 *Vtrum ad creandum requiratur infinita vis agendi, & ideò ita ſit Dei propria, vt creaturæ communicari non poſſit* 547.2
3 *An poſſit dari inſtrumentũ creationis* 556.2
5 *An creatio ſit aliquid in creatura diſtinctum ex natura rei ab ipſa.* 558.2
6 *Vtrum de ratione creationis ſit nouitas eſſendi* 566.1

Diſputatio 21.

De prima cauſa efficiente, et altera eius actione, quæ eſt Conſeruatio.

Sect. 1. An poſſit ratione naturali demõſtrari entia creata in ſuo eſſe ſemper dependere ab actuali influxu primæ cauſæ 570.1
2 *Quænam actio ſit conſeruatio, & quomodo à creatione differat* 573.2
3 *Vtrum res omnes à ſolo Deo pendeant in conſeruari* 576.2

Diſputatio 22.

De prima cauſa, & alia eius actione quæ eſt Cooperatio, ſeu Concurſus cum cauſis ſecundis.

Sect. 1. An poſſit ſufficienter probari ratione naturali Deum per ſe ac immediatè operari in actionibus omnium creaturarum 582.1
2 *Vtrum concurſus cauſæ primæ cum ſecunda ſit aliquid per modum principij, vel actionis* 487.2
3 *Quomodo comparetur concurſus Dei ad actionem cauſæ ſecundæ, et ad ſubiectũ eius* 599.2
4 *Quomodo Deus præbeat, concurſum ſuum cauſis ſecundis* 602.1
5 *Vtrum cauſæ ſecundæ pendeant eſſentialiter in operari à ſola cauſa prima, aut etiam ab alijs* 608.2

Diſputatio 23.

De cauſa finali in communi.

Sect. 1. An finis ſit vera cauſa realis 612.2.
2 *Quotuplex ſit finis* 615.1
3 *Quos effectus habeat cauſa finalis.* 618.2
4 *Quid ſit, vel in quo conſiſtat ratio cauſandi, ſeu cauſalitatis cauſæ finalis.* 624.1
5 *Quænam ſit in fine proxima ratio finaliter cauſandi* 627.2
6 *Quæ res poſſit cauſalitatem finalem exercere* 631.1
7 *An eſſe cognitum ſit fini cognitio neceſſaria vt poſſit finaliter cauſare.* 635.2
8 *Vtrum finis moueat ſecundum ſuum eſſe reale, vel ſecundum eſſe cognitum.* 638.1
9 *Vtrum cauſalitas finis locum habeat in diuinis actionibus & effectibus.* 604.2
10 *Vtrum in actionibus naturaliũ & irrationalium agentium vera cauſalitas finalis intercedat* 643.2

Diſpu-

Diſputatio 24.
De vltima finali cauſa, ſeu v'timo fine.
Sect. 1. *An poſſit ſufficienter probari ratione naturali dari aliquem vltimum finem, & non dari proceſſum in infinitũ in cauſis finalibus.* 646.2.
2 *Vtrum finis vltimus per ſe ac proprie concurrat cũ omnibus finibus proximis ad finaliter cauſandum, & conſequenter, An omnia agentia in omnibus actionibus ſuis finem vltimum intendant.* 649.2.
Diſputatio 25.
De cauſa exemplari.
Sect. 1 *An ſit, quid ſit, & vbi ſit exẽplar.* 653.1.
2 *Vtrum exemplar propriam rationem cauſæ cõſtituat, vel ad aliquam aliarum reuocetur.* 661.1.
Diſputatio 26.
De comparatione cauſarum ad effecta.
Sect. 1. *Vtrum omnis cauſa ſit effectu ſuo nobilior.* 665.2.
2 *Vtrũ omnis cauſa ſit prior ſuo effectu.* 668.1.
3 *Verum eiuſdem effectus eſſe poſſint, aut debeant plures cauſæ* 672 1.
4 *An poſſit idem effectus eſſe ſimul à pluribus cauſis totalibus eiuſdem generis & ſpeciei.* 675.1.
5 *Vtrum diuiſim poſſit idem effectus naturaliter eſſe à pluribus cauſis totalibus.* 679.2.
6 *Vtrum eadem poſſit eſſe cauſa plurium effectuum, præſertim contrariorum.* 686.1.
Diſputatio 27.
De comparatione cauſarum inter ſe.
Sect. 1. *Quanam ex quatuor cauſis perfectior ſit.* 690.1.
2 *Vtrum cauſæ poſſint eſſe ſibi inuicem cauſis.* 692.2.

IN POSTERIORI

Tomo.

Diſputatio 28.
De diuiſione entis in infinitum, & finitum.
Sect. 1. *An recte diuidatur ens in infinitum & finitum.*
2 *An dicta partitio ſit ſufficiens & adæquata.*
3 *An ſit analoga, ita vt ens nõ vniuocè ſed analogicè dicatur de Deo & creaturis.*
Diſputatio 29.
De primo & increato ente, An ſit.
Sect. 1. *An euidẽter demonſtretur dari aliquod ens à ſe, & increatum.*
2 *An demonſtretur à poſteriori Deum eſſe hoc vnicum ens à ſe.*
3 *An hoc idem aliquo modo à priori demonſtretur.*
Diſputatio 30.
De primo ente ſeu Deo, quid ſit.
Sect. 1. *An demonſtretur eſſe Deum quoddã ens eximiè perfectum.*
2 *An demonſtrari poſſit Deum eſſe infinitum.*
3 *An demonſtrari poſſit eſſe purum actum ſimpliciſſimum.*
4 *Quomodo excludatur à Deo omnis ſubſtãtialis compoſitio.*
5 *Quomodo excludatur à Deo omnis accidentalis compoſitio.*
6 *Quomodo attributa Dei ad eius eſſentiam cõparentur.*
7 *An Deum eſſe immenſum ratione naturali oſtendi poſſit.*
8 *An Deum eſſe immutabilem ratione naturali demonſtretur.*
9 *Quomodo immutabilitas cum libertate diuina poſſit conſiſtere.*
10 *Vnitas Dei quomodo demonſtretur.*
11 *An Deus ſit inuiſibilis, quidque poſſit ratione naturali circa hoc inueſtigari.*
12 *An demonſtretur, Deum nõ poſſe comprehẽdi, nec quidditationè cognoſci.*
13 *Poſſit ne demonſtrari Deum eſſe ineffabilem.*
14 *An demonſtretur, Deum eſſe per eſſentiam viuens vita intellectuali, ac feliciſſima.*
15 *Quid poſſit ratione naturali de diuina ſcientia cognoſci.*
16 *Quid de Diuina voluntate, eiuſque virtutib.*
17 *Quid de diuina omnipotentia, eiuſque actione.*
Diſputatio 31.
De eſſentia entis finiti vt tale eſt, & illius eſſe, eorumque diſtinctione.
Sect. 1. *An eſſe & eſſentia creaturæ diſtinguatur in re.*
2 *Quid ſit eſſentia creaturę prius quàm à Deo producatur.*
3 *Quomodo & in quo differant in creaturis ens in potentia, & in actu, ſeu eſſentia in potẽtia, & in actu.*
4 *An eſſentia creaturæ conſtituatur in actualitate eſſentiæ per aliquod eſſe reale indiſtinctũ ab ipſa, quo nomẽ habeat, & rõnẽ exiſtẽtię.*
5 *Vtrum præter eſſe reale actualis eſſentię ſit aliud eſſe neceſſarium, quo res formaliter & àctualiter exiſtat.*
6 *Quæ diſtinctio poſſit inter eſſentiam, & exiſtentiam creatam interuenire, aut intelligi.*
7 *Quidnam exiſtentia creaturę ſit.*
8 *Quas cauſas præſertim intrinſecas habeat creata exiſtentia.*
9 *Quę ſit proxima efficiens cauſa exiſtentiæ creatę.*

10 *Qnos effectus habeat exiſtentia, et iu quo differat in hoc ab eſſentia.*

11 *Quarum rerum ſit exiſtentia, & an ſimplex vel compoſita ſit.*

12 *Vtrum eſſentia creata ſit ſeparabilis à ſua exiſtentia.*

13 *Qualis ſit compoſitio ex eſſe & eſſentia, qualis ve compoſi tio ſit de ratione entis creati.*

14 *An de ratione entis creati ſit actualis dependentia, & ſubordinatio ad primum, et increatum ens.*

Diſputatio 32.

De diuiſione entis creati in ſubſtantiam & accidens.

Sect. 1. *Vtrum ens proximè & ſufficienter diuidatnr iu ſubſtantiam & accidens.*

2 *Vtrum ens analogice diuidatur in ſubſtantiam & accidens.*

Diſputatio 33.

De ſnbſtantia creata iu communi.

Sect. 1. *Quidnam ſubſtantia ſignificet, & quomodo in incõpletam, & completam dnidatnr.*

2 *Vtrum rectè diuidatur ſubſtantia in primam & ſecundam.*

Diſputatio 34.

De prima ſubſtantia ſeu ſuppoſito, einſque diſtinctione à natnra.

Sect. 1. *Vtrum prima ſubſtantia ſit idẽ quod ſuppoſitum, aut perſona, vel Hypoſtaſis.*

2 *An in creatnris ſuppoſitum addat naturæ aliquid poſitiuum reale, & ex natura rei diſtinctum ab illa.*

3 *Au diſtiuctio ſuppoſiti à natura fiat per accidentia, vel principia indiuiduantia, & ideò locum nou habeat iu ſubſtantijs ſpiritualibus.*

4 *Quid ſit ſubſiſtentia creata, & quomodo ad naturam, & ſnppoſitum comparetur.*

5 *Vtrum omnis ſubſiſtentia creata indiuiſibilis ſit, & omnino incommunicabilis.*

6 *Quam cauſam efficientem vel materialem habeat ſnbſiſtentia.*

7 *Vtrum ſubſiſtentia habeat aliquam cauſalitatem, & quomodo actiones dicantur eſſe ſuppoſitorum.*

8 *Vtrum in ſecundis ſnbſtautijs concreta ab abſtractis diſtinguãtur, & quomodo in eis ſnprema ratio ſubſtantiæ, & coordiuatio prædicamentalis conſtituenda ſit.*

Diſputatio. 35.

De immateriali ſubſtantia creata.

Sect. 1. *Vtrnm poſſit ratione naturali probari eſſe in vniuerſo aliquas ſubſtautias ſpirituales extra Denm.*

2 *Quid poſſit ratione naturali cognoſci de quidditate, & eſſentia intelligentiarum creatarũ.*

3 *Quæ attributa cognoſci poſſint de eſſentijs intelligentiarnm creatarum.*

4 *Qui poſſit ratione naturali de intellectu & ſcientia intelligentiarum cognoſci.*

5 *Quid poſſit de voluntate intelligentiarum ratione naturali cognoſci.*

6 *Quid poſſit ratione natnrali cognoſci de vi agendi, & efficacitate intelligentiarum.*

Diſputatio 36.

De ſubſtantia materiali in communi.

Sect. 1. *Quid ſit eſſẽtialis ratio ſubſtantiæ materialis, & an eadem omnino ſit cum ratione ſubſtantiæ corporeæ.*

2 *Vtrnm eſſentia ſubſtantiæ materialis conſiſtat iu ſola forma ſnbſtantiali, vel etiam in materia.*

3 *Vtrum ſnbſtantia materialis ſit aliquid diſtinctnm à materia, & forma ſimul ſnmptis, & vnione earum.*

Diſputatio 37.

De communi ratioue, & conceptu accidentis.

Sect. 1. *Vtrum accidens in commnni dicat vnũ conceptum ſen rationem obiectiuam.*

2 *Vtrum commnnis ratio accidentis iu inhærentia couſiſtat.*

Diſputatio 38.

De comparatione accidentis ad ſubſtantiam.

Sect. 1. *An ſubſtantia ſit prior tẽpore accidente.*

2 *Vtrum ſubſtantia ſit prior cognitione accidente.*

Diſputatio 39.

De diuiſione accideutis in nouem ſumma genera.

Sect. 1. *Vtrum accidens in commnni immediatè diuidatur in qnantitatem, qnalitatem, & alia ſumma genera accidentiam.*

2 *Vtrnm diuiſio accidentis, in nouem genera ſit ſufficiens.*

3 *Vtrnm prædicta diuiſio ſit vniuoca, vel analoga.*

Diſputatio 40.

De quantitate continua.

Sect. 1. *Quid ſit quantitas, præſertim continua.*

2 *Vtrum quantitas molis ſit res diſtincta à ſubſtantia materiali, & qualitatibus eius.*

3 *An eſſentia quantitatis conſiſtat iu ratione menſnræ.*

4 *Vtrnm ratio et effectns formalis quantitatis continnæ ſit diuiſibilitas, vel diſtiuctio, aut extenſio partium ſubſtantiæ.*

5 *Vtrum in qnantitate coutinna ſint puncta, lineæ, & ſnperficies, qnæ ſint veræ res inter ſe, & à corpore qnanto realiter diſtinctæ.*

6 *An linea, & ſuperficies ſint propriè ſpecies quantitatis continuæ inter ſe & à corpore diſtinctæ.*

7 *Vtrum locus ſit vera ſpecies quantitatis continuæ ab alijs diſtincta.*

8 *Vtrum motus, aut extenſio eius propriã ſpeciem quantitatis continuę conſtituat.*

9 *Vtrum tempus ſit per ſe quãtitas peculiarẽ ſpeciem à reliquis diſtinctam conſtituens.*

Diſputatio 41.

De quantitate diſcreta, & coordinatione prædicamenti quantitatis, & proprietatibus eius.

Sect. 1. Vtrum quantitas diſcreta ſit propria ſpecies quantitatis.

2 *Vtrum quantitas diſcreta in rebus ſpiritualibus inueniatur.*

3 *Vtrum oratio ſit vera ſpecies quantitatis.*

4 *Qualis ſit coordinatio generum, & ſpecierũ quantitatis.*

Diſputatio 42.

De qualitate, & ſpeciebus eius in communi.

Sect. 1. Quę ſit communis ratio, ſeu eſſentialis modus qualitatis.

2 *Vtrum qualitas in quatuor ſpecies conuenientẽ ter, & ſufficienter diuiſa ſit.*

3 *An quatuor qualitatis ſpecies ſint inter ſe omnino diſtinctæ.*

4 *Vtrum diuiſio qualitatis in quatuor ſpecies ſufficiens ſit.*

5 *An duplicatę voces, quibus dictę ſpecies proponuntur, ſignificent eſſentiales, vel accidentales differentias earum.*

6 *Quę proprietates qualitati conueniant.*

Diſputatio 43.

De potentia.

Sect. 1. Vtrum potentia ſufficienter diuidatur in actiuam, & paſſiuam, & quid vtraque ſit.

2 *An potẽtia actiua, & paſſiua ſemper re, vel interdum tantum ratione differant.*

3 *Quodnã ſit diuiſum illius partitionis, quæve definitio illius.*

4 *Vtrum omnis potentia ſit naturalis, & naturaliter indita.*

5 *Vtrum vnicuique potẽtię proprius actus reſpondeat, & quo modo.*

6 *Vtrum actus ſit prior potẽtia duratione, perfectione, definitione, & cognitione.*

Diſputatio 44.

De habitibus.

Sect. 1. An ſit, & quid ſit, & in quo ſubiecto ſit habitus.

2 *An in potentia ſecundum locum motiua acquiratur habitus.*

3 *An in brutis ſint habitus.*

4 *An in intellectu ſint proprij habitus.*

5 *Vtrum habitus ſint propter actus efficiẽdos.*

6 *Quid efficiat habitus in actu.*

7 *Quos actus efficiat habitus.*

8 *Vtrum actus ſit cauſa per ſe efficiens habitũ*

9 *An habitus vno, vel pluribus actibus generetur.*

10 *Vtrum habitus per actus augeatur, & quomodo.*

11 *Quale ſit augmentum extenſiuum habitus, vbi etiam de vnitate habitus.*

12 *Quomodo habitus minuatur, vel amittatur.*

13 *Quotuplex ſit habitus, & præſertim de ſpeculatiuo & practico.*

Diſputatio 45.

De qualitatum contrarietate.

Sect. 1. Quid ſit oppoſitio, & quotuplex.

2 *Quænam ſit propria contrariorum definitio eorumque ab alijs oppoſitis diſcrimen.*

3 *Vtrum propria contrarietas inter qualitates vel omnes, vel ſolas inueniatur.*

4 *An contraria poſſint ſimul eſſe in eodem ſubiecto, & quomodo poſſit aliquid ex cõtrarijs componi.*

Diſputatio 46.

De intenſione qualitatum.

Sect. 1. An ſit latitudo intenſiua in qualitatibus, & quid illa ſit.

2 *Cur hæc latitudo in ſolis qualitatibus non vero in omnibus inueniatur.*

3 *An hæc latitudo acquiratur mutatione, ſeu ſucceſſione continua.*

4 *An in hac latitudine detur maximus & minimus terminus. Vbi alia etiam breuiora dubia expediuntur.*

Diſputatio 47.

De relationibus realibus creatis.

Sect. 1. An relatio ſit verum genus entis realis, ab alijs diuerſum.

2 *An relatio prædicamẽtalis diſtinguatur actu & in re ab omnibus entibus abſolutis.*

3 *Quotuplex ſit relatio, & quæ ſit verè prædicamentalis.*

4 *Quo differat reſpectus prędicamẽtalis à trãſcendentali.*

5 *Quæ ſit definitio eſſentialis relationis prędicamentalis.*

6 *De ſubiecto prædicamentalis relationis.*

7 *De fundamento prædicamentalis relationis, & de ratione fundandi.*

8 *De termino prædicamentali relationis.*

9 *Quę diſtinctio neceſſaria ſit inter fundamẽtum & terminum.*

10 *An tria relatiuorum genera, ex triplici fundamento recte fuerint ab Ariſtotele diuiſa.*

11 *De primo genere relationum, in numero, vel vnitate fundato.*

12 *De ſecundo genere relationum, in potentia,*

Digitized by Google

vel actione fundato.

13 *De tertio genere relationum in ratione menſuræ fundato.*

14 *Sit ne ſufficiens dicta diuiſio, omneſque relationes comprehendat.*

15 *An omnes & ſolæ relationes tertij generis ſint non mutuæ. Vbi de relationibus Dei ad creaturas.*

16 *Vtrū formalis terminus relationis ſit altera relatio, vel aliqua ratio abſoluta. Vbi etiam varia dubia incidenter expediuntur.*

17 *Quomodo prædicamentū ad aliquid ſub vno ſupremo genere ordinari poſſit. Vbi etiam de indiuidua diſtinctione relationum.*

18 *Quas proprietates habeat relatio.*

Diſputatio 48.

De actione.

Sect. 1. Vtrum actio eſſentialiter dicat reſpectū ad principium agendi. Vbi etiam de relationibus extrinſecus, & intrinſecus aduenient. b.

2 *Vtrum actio vt ſic eſſentialiter reſpiciat terminum, etiamſi immanens ſit, ideoque etiam illa in hoc prædicamento collocetur.*

3 *Quis ex dictis reſpectibus ſit magis eſſentialis actioni, ita vt inde ſumat ſpeciem.*

4 *Vtrum actio vt ſic dicat reſpectum ad ſubiectum inhæſionis, & quodnam illud ſit.*

5 *Quæ ſit actionis eſſentia, quæ cauſa, quæve proprietates.*

6 *Quot ſint ſpecies, & genera actionum, vſque ad ſupremum genus.*

Diſputatio 49.

De Paſſione.

Sect. 1. Vtrum paſſio in re ipſa diſtinguatur ab actione.

2 *Quomodo paſſio ad motum vel mutationem comparetur, & quid tandem paſſio ſit.*

3 *Vtrum de ratione paſſionis ſit actualis inhæſio, vel aptitudinalis tantum.*

4 *Vtrum paſſio ſucceſſiua, & momentanea huius generis ſint, & quomodo ſub illo differant*

Diſputatio 50.

De Quando, & in vniuerſum de Durationibus.

Sect. 1. Vtrum duratio ſit aliquid diſtinctum in re ab eſſe rei durantis.

2 *Quæ ſit formalis ratio durationis, per quam ratione diſtinguitur ab exiſtentia.*

3 *Quid ſit æternitas, & quomodo à creata duratione diſtinguatur.*

4 *Includatne æternitas, in ſua formali ratione aliquem reſpectum rationis.*

5 *Quid ſit æuum, & quomodo à ſucceſſiuis durationibus differat.*

6 *An æuum eſſentialiter etiam differat ab alijs durationibus permanentibus creatis.*

7 *Habeant ne res corruptibiles permanentes propriam durationem, & qualis illa ſit.*

8 *An res ſucceſſiuæ propriam habeant durationem, quæ tempus vocatur.*

9 *An tempus in re diſtinguatur à motu.*

10 *Vtrum eſſe menſuram durationis alicui tempori conueniat.*

11 *Quæ res hoc tempore menſurentur.*

12 *Quæ duratio ad prædicamentum Quādo pertineat, & quomodo illud conſtituat.*

Diſputatio 51

De Vbi.

Sect. 1. Quid ſit vbi in corporibus, & an ſit aliquid intrinſecum.

2 *An vbi ſit locus corpori, ita vt per illud ſolum verè dici poſſit eſſe in loco.*

3 *Vtrum etiam in ſubſtantijs ſpiritualibus ſit verum, & intrinſecum Vbi.*

4 *In quibus differāt, vel proportionem ſeruēt inter ſe Vbi ſpiritus, & corporis.*

5 *Vtrum vbi ſolis ſubſtantijs conueniat, vel etiam accidentibus.*

6 *Quomodo diſtinguendum & ordinādum ſit prædicamentum Vbi, quæve proprietates illi tribuantur.*

Diſputatio 52.

De Situ.

Sect. 1. Quidnam ſit Situs, & quomodo ab Vbi differat.

2 *Quomodo ſpecies, genera, & aliquæ proprietates, poſſint Situi attribui.*

Diſputatio 53.

De Habitu.

Sect. 1. Quidnam habitus ſit, & quomodo à ſubſtantia, & qualitate differat.

2 *Quomodo ſpecies genera, & aliquæ proprietates habitui tribui poſſint.*

Diſputatio 54.

De Ente rationis.

Sect. 1. An verè aliqua rationis entia eſſe dicantur, & quomodo ſub ente ſint, qualeve eſſe habeant.

2 *An ens rationis habeat aliquas cauſas, & quænam illæ ſint.*

3 *An recte diuidatur ens rationis in negationem, priuationem, & relationem.*

4 *An ſufficienter diuidatur ens rationis, in dicta tria membra, vbi tota varietas entium rationis, quæ occurrere poteſt, explicatur.*

5 *Quid commune ſit, quidve proprium negationi, & priuationi.*

6 *Quot ſint modi relationum rationis, & quid omnibus commune ſit, quid vero proprium.*

L A V S   D E O.

INDEX RERVM PRAECIPVARVM QVAE IN VTROQVE TOMO HVIVS Operis Metaphyſici continentur.

Res ad priorem Tomum pertinentes duplici tantum numero notatæ ſunt, quorum prior Paginam, poſterior Columnam deſignat: quæ verò ad poſteriorem ſpectant, tribus numeris indicantur, ex quibus primus Tomum poſteriorem, ſecundus paginam, tertius verò & vltimus columnam indicat. Additæ etiam ſunt literæ, ſub quibus res indicatæ continentur.

Abſtractio abſtracta, & abſtrahere.

1 ABSTRAHERE à materia ſenſibili, intelligibili, vel ſecundum eſſe, quid, 6. 1. C. & 13. 1 C

2 Abſtractiones à materia, quas reſpiciūt Phyſica, Mathematicæ, & Metaphyſica, in quo differant, & conueniant, 11. 2 C

3 Abſtractio ſeu præciſio intellectus non requirit diſtinctionem eorum inter quæ fit. 55. 2 B

4 abſtractionis varij modi. ibidem, B C

5 abſtracta Metaphyſica ſubſtantiarum, & accidentium quoad prædicationem vnius de alio æquiparantur, 179. 2 C

6 abſtracta Metaphyſica generum, ſpecierum, & differentiarum non poſſunt inter ſe prædicari, niſi abſtractum ſuperius, & quaſi genericum de abſtracto inferiori & quaſi ſpecifico in aliquo ſenſu, 180. per totam.

7 abſtracta genericæ naturæ cur poſſint vt genus concipi reſpectu aliarum naturarum in abſtracto, differentiæ verò abſtractæ non item, 180. 2 C

Accidens.

1 ACCIDENS non eſt adæquata paſſio ſubſtantiæ 8. 1 C

2 Accidentia omnia quæ ſubiecto inhærent, de eius potentia educuntur, 141. 2 C

3 accidentia aliqua ſolo numero diuerſa ineſſe poſſe ſimul eidem ſubiecto negari non poteſt, 142. 2. C. ſed nec de omnibus indifferenter affirmari, 143. 1 A qua ergo diſtinctione vtendum? ibid. B. & 2. per totam: de potētia autem abſoluta de omnibus id ſtatuitur, 144. 1 B

4 accidentia ſolo numero diuerſa poſſe eſſe ſucceſſiuè in eodem ſubiecto. imò ſemper ita contingere, vt certum ſtatuitur, eiusque ratio latè perpenditur, à 45. 2. C. ad 147. per totam.

5 accidens non ſemper requirit potentiam receptiuā eiuſdem prædicamēti, imò rarò accidere, inductione oſtenditur, 342. 2 B

6 accidentia eadem numero manere in genito, & corrupto à 350. 1. B. ad 352. & quæ ſint hæc à 355 1. B

7 Accidens quatuor tantum modis deſinere poteſt, 355. 1. B. accidentia compoſiti ab eius forma ſubſtantiali in genere cauſæ formalis mediate pendent, efficientis non ita, 355. 2. per totam,

8 accidens eſſe ſubiectum vltimum reſpectu aliorum accidentium, ſupernaturaliter non repugnat, 361. 2. B

9 accipens aliquod ratione alterius in ſubſtantia recipitur, ibidem, C

10 accidentia omnia alijs accidentibus inhærere non poſſunt, bene tamen aliqua, à 362. 2. B

11 accidentia ſpiritualia alijs accidentibus verè inhærent, 363. 1. A

12 accidens bene poteſt eſſe materialis cauſa alterius, ibidem B

13 accidens materialiter cauſans aliud ſæpe ipſum ſolum ad illius eſſe immediatè concurrit: aliquando etiam ſubiectum, vel aliud accidens iuxta exigentiā cauſati, à 363. 2. C. ad 364. 1 per totam

14 accidentium inſeparabilitas ab aliquibus ſubiectis à forma ſubſtantiali prouenit, 367. 1 B & C

15 accidentia nō propriè fieri, ſed ad efficientiā accidentalis compoſiti quaſi confieri, dicenda, 379. 1 B

16 accidentium multiplex diuiſio. 415. 1 B

17 accidens in ſubiecto receptum, formaliter, non effectiuè expellit contrarium, 418. 2. A

18 accidentia naturalia quando ſupernaturali modo fiunt, de potentia ſubiecti educuntur, 423. 4. B

19 Accidens, quodcunque ſit, ſi per propriam actionē fiat modo naturali, de potentia ſubiecti educi neceſſe eſt ibidem; & C.

20 Accidens duobus modis comproduci dicitur, & quinam ſint, ibidem.

21 Accidens nequaquam principalis cauſa ſubſtantię. 438. 1. B

22 Accidentia an effectiuè cauſent ſubſtantiam, latè tractatur, à 458. ad 450

23 Accidentia ita ſubſtantiam cauſant, vt proxime & per ſe eductionem formæ ſubſtantialis inſtrumentaliter attingant. 441. 1. B

24 Accidentium proportio ad hanc actione, quæ ſit, 442. 2. C

25 Accidentia an effectiue attingant generationem hominis. 443. 1. A

26 Accidentia in productione ſubſtantiæ inſtrumenta ſunt coniuncta formæ ſubſtantiali quoad cauſalitatem. 443. 2. C. E. quomodo illam exercere poſſint, quando à forma ſeparata ſunt 444. 2. C. Tunc formę concurſus à ſuperiori cauſa ſuppletur, & quæ illa ſit. 445. 1. B & 447. 2. B. & 449. 2. B. Vide etiam, 482. 2. B C

27 Accidens quod per reſultantiam ſit, & à ſubſtantia, & ab accidente immediatè emanare poteſt, ſi cum eo cum aliquo connectatur. 450. 2

28 Accidentia quæ ab eſſentia ſubſtantiæ emanant, quę r 101 ſint 452. 1 C & 2. A

29 accidentia quæ ſic ſemel emanant, continuò poſteà per modum conſeruationis emanare, probabilius. 455. 2. B C

30 accidens ab accidente naturaliter emanare poteſt, 456. 2 B

31 Accidens vt principium principale quo attingit productionem alterius accidentis 461. per totam.

32 accidens cum ſine ſubiecto eſt per nouam conſeruatur efficientiam. 587. 2. A

33 Accidentia in rerum natura eſſe, vnde indagetur. 2 224. 1 C

34 Accidens phyſicum à ſubſtantia differt ex natura rei, accidens autem logicum ſola ratione, & quid vtrunque accidens ſit, 2. 229 1 B

35 Accidens non eſt ens per denominationem extrinſecam à ſubſtantia 2. 232. 2. B C

36 Accidens ad ſubſtantiam in re ipſa dicit attributionis analogiam, vnde entis nomen ſine intellectus negotiatione vtrique conuenit, 2. 235. 1. A

37 Accidens ſine vllo addito dici poteſt ens. ibid. 1 B

38 Accidens abſolutè nullum eſt completum ens, licet per ordinem ad incompletius, unum dicatur eſſe in ſuo genere completum, 2. 237. 1 A B

39 Accidens conſiderari poteſt, vel prout in ſe eſt entitas quædam, vel prout alicui aliquid accidere dicitur. Nam licet omne quod in ſe eſt accidēs, alicui accidat, non tamen omne quod alicui accidit, eſt verè & propprie accidens, 2. 325. 2 B

40 Accidens diuiditur in prædicamentale, & phyſicū & hoc vnum obiectiuum conceptum habet, ibid.

41 Accidens vt comprehendit omnia prędicamentalia non habet de ſua ratione eſſentiali propriè inhærere actu vel aptitudine, 327. 1 B

42 Accidens, quod habet ex ſe propriam entitatem realiter a ſubſtantia diſtinctam, de intrinſeca ſua eſſentia habet aptitudinalem inhærentiam in ſubſtantia. ibid. 2 B

43 Accidens quod eſt tantum modus, eſſentialiter includit non tantum aptitudinem, ſed etiam actualem inhæſionem, ibid. 2 . C

44 Non eſt de ratione accidentis ut ſic eſſe immediatā affectionem ſubſtantiæ, ſed abſtrahit a mediata, vel immediata, 2. 328. 1. A

45 Accidens poſterius duratione eſt quam ſubſtantia abſtrahit à creata & increata, non tamen loquendo de creatura 2. 330. 1 B

46 accidens eſt poſterius cognitione quam ſubſtantia, & quatenus ab illa dependet, & quatenus eſt imperfectius, 2, 313. 2 B

47 accidens quoad nos prius cognoſcitur quàm ſubſtantia, non in abſtracto ſumptum, ſed in concreto. 2. 333. 2. A. accidens licet ſit res primò cognita, non tamen cognoſcitur tunc vt accidens, ſed ſub ratione huius ſenſibilis entis, 2. 334. 1 B

Accidentis diuiſiones.

48 accidens immediate diuidi poteſt in nouem prædicamēta. 2. 336. I. A. Quamuis diuiſiones aliæ per pauciora membra immediatiores dari poſſint, ibidem, & 345, 1 A

49 accidens, aliud eſt eſſe ens cōpletum, aliud accidēs completum, 2. 337. 1 A

50 accidens in concreto formaliter ſumptum, & in abſtracto nō variant rationem accidentis completi aut incompleti, 2. 336. 2 B

51 accidens completum dicitur, quod in ratione formæ accidentalis eſt integra ac totalis forma, 2. 3 7. 1. B

52 accidens poteſt eſſe completum phyſicè, & metaphiſicè, & ſingula membra latè explicantur, ibidem, per totam,

53 accidentis prædicta diuiſio accommodari poteſt ad ſingula prædicamenta, ibid. 2. C

54 accidens in communi cur non ſit diuidēdum immediatè in incompletum, & completum; 2 358. 2 A

55 accidens non diuiditur in ſingulare, & uniuerſale, aut in primum, & ſecundum, & quare, 2. 338. 1 B

56 accidentis diuiſio in modum, & rem, non eſt prior, licet ſit immediatior, quàm in nouem genera, ibi. 2. C. Bene tamen ſub eodem genere prædicamentali poteſt fieri talis diuiſio, ibid.

57 accidens cur no prius diuidatur in reſpectiuum, & abſolutum, in ſpirituale, & materiale, permanens & ſucceſſiuum, proprium vel commune, ibid. 2. A. B

Accidentis inhærentia.

58 Accidentis non eſt actu inhærens ex vi ſuſius exiſtentiæ 2. 270. 1 C

59 accidentis inhærentia tantum diſtinguitur ab illo vt modus rei ab ipſa re, 2. 272. 1. C, & 1. 188. 2, per totam.

60 accidens nō poteſt ſe ipſum effectiuè vnire ſubiecto 2. 191. C,

61 Accidens à ſubiecto ſeparatū poſſet operari ad modum ſuppoſiti ſine nouo miraculo, 2. 271. 1. A

Actio.

1 ACTIO vnum ex generibus entis. 1, 601. 2 A

2 Actio non conſiſtit in relatione intrinſecus aduenicnte, 2. 602. 2 A B

3 Actionem reſpectum aliquem ad agens includere oſtenditur, 603. 1. per totam, ſed non prædicamentalem, ibid. 2. per totam.

4 actio in ſe eſt dependentia effectus pendet ab agente, 604. 1. A B

5 actio reſpectum dicit tranſcendentalem ad agens, per quem præcisè agens non fertur aliud. ibid. 2. per tot.

6 actio eſt ultimus actus potentiæ actiuæ ab ipſa dimanans, 4. 605. 1. 1 B

7 actio ſine termino nec tranſiens nec immanens eſſe poteſt, 2. à 608. 2. B. ad 106. 2. C

8 actio tranſiens, & immanēs quo differāt, 2. 610 1. A.

Digitized by Google

9 Actiones in ſanctiſſ. ſunt in prædicamento Actionis, ibid. 1. B
10 actio omnis an ſit motus, ſempque inferat paſſionem, & in quibus ibid. 3. A.B. & 610. 2. A.B
11 Actionis unitas uel diuerſitas ſpecifica ex terminis ſecundum ſuum eſſe reale deſumitur 4. à 612. 1. C. ad 613. 1 A
12 Actio ex ſola diuerſitate agentis nunquã eſt diuerſa ſpecie, ſi ad eundem terminum tendat a 613. 1. B. & uaria exempla examinãtur uſque ad 614. 1 B
13 Actiones non ſunt diuerſæ ſpecie ex ſola diuerſitate in modo agendi maximè naturali, ibid. 2. C. ad 615. 1 A
14 Actio licèt quoad ſpecificationem principalius pẽdeat à termino quam ab agente, indiuidualiter tñ & ſe eundem aliam rationem ę que eſſentialiter reſpicit utrum, me ibid. B C
15 Actio eodem reſpectu agens, & terminum reſpicit. a 616. 1 B
16 Actio realis datur, quę nullum habet inhæſionis ſubiectum 1 618. 1 C
17 Actioni eſſe in ſubiecto, non niſi ex ratione formalis termini conuenit ibi. 2 B C
18 Actio omnis que eſt in ſubiecto, in eodẽ eſt in quo terminus eius 1 619. 1 A
19 Actio ut actio reduplicatiuè non habet ſubiectum inhæſionis, ſed denominationis tantum ibi. C
20 Actio inquantum talis non denominat ſubiectũ inhæſionis ibi. 2 B
21 Actio non eſt propriè agentis perfectio, ibi. C.
22 Actionis deſinitio, & tum cauſæ, 2 6 10 1. A. B.
23 actio qualiter magis & minus ſuſcipiat, ibi. 3. A B
24 actionis diuiſio in ſubſtantialem & accidentalem traditur, & analogam eſſe concluditur, a. 62. per totam.
25 actionis prædicamentum per actiones, ut quid commune eſt ad accidentalis conſtituitur, ibidem 2. A B
26 actionis ſubſtantialis uariæ ſubdiuiſiones tradunt, eaſque omnes uniuocas eſſe concluditur, a 622. 1. C & 7 AB alias 223
27 actio accidentalis in tranſeuntem & immanentem diuiditur, ibid. 1 C & 2 A
28 actiones aliquæ uitales, & connaturales latè nocatur immanentes, ibid. 2 B
29 actio omnis trãſiens, ſi propriè talis ſit, formaliter, habet quód ab agente exeat, recipiaturq; in paſſo, ibid. 2 C
30 actio & paſſio non diſtinguuntur realiter, 2. 623. 2. B C nec ex natura rei, 624. 1 per totam. ſed ſola ratione ratiocinata, ibi. 2 B C
31 actiones non ſunt diuerſæ numero ex temporis diuerſitate, 145. 1 C
32 actiones eandem quam termini, diſtinctionem ſortiuntur, 196. 1 A
33 actione eadem nequaquam fieri poſſunt res omnino diſtinctæ, ibidem 2 C
34 actionis duplex terminus, quo, & qui, 378 2 B
35 actionum ſubſtantialium quatuor genera explicantur, 379 1 A
36 actionis cauſarum per ſe, cur ſuppoſito formæ per accidens tribuantur, 429. 1 C
37 actio non eſt uere ac propriè principium agendi, 457. 1 C & 2 466. 1 A
38 actio immanẽs habet ut terminum qualitatem quę poteſt eſſe principiũ agendi, 457. 2 A B Nec poteſt carere intrinſeco termino.
39 actionum immanentium idem poſſe eſſe principiũ quo recipiens & efficiens, oſtenditur, a 472. ad 473 per totum.
40 actionis reflexæ ratio, & principiat uariæque de hoc experientiæ declarãtur à 496 1 C ad 497 1 B
41 actio proprie non eſt ipſe effectus per eam productus, licet quodammodo effectus agentis poſſit nominari, 799 B C
42 actio per aliam actionem non fit, ibidem.
43 actio tranſiens non perficit potentiam, à qua fluit, 553 1 A

Actus.

1 ACTVS nomen multipliciter ſumi poteſt, 304.
2 2. C & 305. 1 A B
3 actum omnem eſſe alicuius operationis principiũ, de ſolo actu completo ſiue informante, ſiue ſubſiſtẽte intelligendum 306. 1 C
3 actum, & potentiam eſſe in eodem genere, qualiter uerum, latè & dilucidè tractatur à 343. 2 A ad 345 2 B
4 actus eſt, qui diſtinguit, quo ſenſu uerũ. 523. 2 B C
5 In actu, & potentia uirtuali idem ſimul eſſe non poſſe qua ratione uerum, 593. 1. B. C. uide etiam 473 2 C
6 actus uirtuales ſine immediato cõcurſu animæ non ſũt à potẽtijs, à quib. quodãmodo inſtrumẽtaliter attinguntur, 469. 2. A. & 461. 2 A
7 actus uitalis unde ſumat ſpeciem, 2. 614. C. & 2. A.
8 actus uitalis in Deo non dicit denominationem extrinſecam, 2. 83. 1 A.
9 actus liber in Deo non eſt denominatio extrinſeca, ibidem.
10 actus liber Dei ut terminatus ad obiectum nihil rei addit entitati neceſſariæ late, a 85. 1. A & ſeq.
actus liberi non poſſunt ab angelis cognoſci, 302. 1 A
11 actus purus eſt ens neceſſariò actu exiſtens abſq; ulla potentia obiectiua, uel receptiua, a. 52. 1. A.
12 actus purus idem eſt, quod ſimpliciſſimus, ibid.
13 actus immanentes eſt qualitas, licèt per propriã actionẽ fiat, 2. 423. 1 A. uide etiã 2. 670. 2. B. C. 608, 1. & 2 A.
14 actus immanentes pertinẽt ad primam ſpeciẽ qualitatis, ibidem 2. 423, 2 A
16 Qualiter ab ea pendeant, 2 607. B. C. & 608. 1. & 2. A. Qualiter verò in conſeruari, uide uer, Conſeruatio enim.

Actus collatus ad potentiam.

15 actus tam potentiæ actiuæ, quam paſſiuę correſpõdet, licèt diuerſo modo, 2. 442. 1 C
18 actus qui reſpicit potentiam paſſiuam, duplicem rationem formalem habet, paſſionis, & formæ, 2 443. 1 C.
19 actus qui reſpicit potentiam actiuam, eſt actio propriè & formaliter loquendo, ibid. 2 C

Actus collatus ad habitum.

20 actus efficitur ab habitu, 2. 458. 2. C.
21 actus, per ſe loquendo, non eſt inferior ratione habitus, 1 460. 1 B.
22 actus intenſus ut ſic non poteſt per ſe effici ab habitu remiſſo, ibid. C
23 Facilitas aut delectatio qua ſit actus, non eſt aliquid reale in illo, ſed ſola denominatio extrinſeca, 2. 461. 2. A & ſeq.
24 actus concurrit effectiuè ad habitũ, 2. 464. 2 B. Nõ inquantum eſt actio ſeu uia, ſed inquantum eſt qualitas aut terminus, 466 1 A.
25 actus eſt perfectior habitu acquiſito, 467 1 C
26 actus quilibet, ut generet habitum, debet producere aliquid permanẽs in potentia, quod non eſt diſtinctum

diſtinctum eſſentialiter ab ipſo habitu, 2.468.1.C. & 469 2.A
27 actus non generat habitum ſecundum totam ſuam latitudinem intenſiuam. 2. 475. 1.A
28 actus nullam ſumit ſpeciem ex reſpectu ad habitū 2.489 1.C
29 Per actus contrarios corrumpitur, aut diminuitur habitus, nō formaliter, ſed effectiuè, 2.494.1.B.C.
30 actus ſemper eſt in re, & ſpecie diſtinctus à potētia, cui proportionaliter reſpōdet, 2.444.1.C licet hæc diſtinctio non ſemper ſit æqualis, ibid. 2.B
31 actus melior eſt, quam potentia, ut dicitur de potētia ad exiſtendum, 2.445.1.C
32 Quo res minus eſt compoſita ex actu & potētia, eò eſt perfectior, ibid. 2.A
33 actus prior eſt cogitatione, quam potentia ibid.
34 Eſſe in actu, de facto poſterius eſt in qlibet re creata, quam eſſe in potentia, nō eſt tamen hoc neceſſarium ſimpliciter, 2.466.1.C
35 Actiua potētia ſimpliciter eſt prior natura ſuo actu, & poteſt eſſe prior duratione, licet neceſſarium hoc non ſit. 2.447.2.C & 448 1.B
36 actus potentiæ paſſiuæ iſta eſt poſterior, & nullatenus pōt eſſe prior, ibi. 2.A. Eſt tamen talis potentia minus perfecta ſuo actu, ib. B. Meliusq; ſe habet ſub actu, quam ſine illo, 2.449.1.R
37 actu omni carere, an melius ſit quam prauum habere, ibid 1.C
38 actus potētiæ paſſiuæ prior eſt definitione & cogitatione, quam illa, non ſolum quoad nos, ſed etiam ſecundum ſe, ibid. 2.C

Agens.

1 AGENS corporeum in omni ſua actione ſubiectum quantum prærequirit, 351.1.B
2 agens intētè ad unam operationem attēdens, cur in aliis remittatur, 368.1.C
3 agens & patiens nō neceſſario diſtinguuntur ſuppoſito, 461.2.C
4 agens & patiēs in omni motu phyſico alterationis, augmentationis, uel locali neceſſario diſtinguūtur, 463.2 B. & 470.1.A. In reb. uero ſpiritualibus ſolum quoad rationes agendi, & recipiendi, 471.1.B. uerum in actionibus immanentibus, nec ipſa quidē principia ut quo neceſſario diſtincta, à 472.2.B. ad 475. per totam,
5 agens à paſſo uariis modis diſtare poteſt, 479.1.b.
6 agens nō agit in diſtans, ſi medium uacuum ſit, ibidem, 2.a
7 agens, quod in medium uacuum agere non poteſt, nec in diſtans paſſum agit, 480.1.b
8 agens qua uirtute agit in diſtātias, debet etiā in medium agere, ibid. 1 c
9 agens interdū agit in totum aliquod paſſum immediate per ſuam propriam uirtutem, 581, 1.a
10 agens per propinquam partem medij, non neceſſario agit in remotam tanquam per inſtrumentū, ibidem, 2.e
11 agens ſemper actu iuuat in fluxu proprio partes medij ſibi proximas cum in remotiores agunt, 482.1.e
12 agens nō intenſius agit in diſtātius, quam in ppinquum, uariisq; experientijs quę oppoſitum ſuadere uidētur, ſatiſfit, à 483.2.b. ad 485.1 b
13 agens per lineam rectā efficacius operatur, & cur, 485.1.b.
14 agens creatum quodcunque ſit determinatā habet ſphæram ſuæ actiuitatis, & unde, 2 4 8.2.c
15 agentium multitudo, ſeu denſitas materiæ ad intēſiorem actionem non confert, à 493.2c. à 496.1. uide etiam de hoc uer. [Forma,]
16 agētia duo ſimilia in forma, & inæqualia in gradu, ad productione effectus ualde ſe iuuant, à 495.2.c.
17 agere immediatione ſuppoſiti, aut uirtutis, q d, 586 1.a.b
18 agere immediatione ſuppoſiti conſortium alterius, cauſæ coëfficientis nō excludit, ibidē, 2.a.b. vide, [cauſa] a nu. 131,

Aeternitas.

1 AETERNITATIS nomen uarie accipitur, 2.642.1.b.
2 æternitatem dari, eſſeque increatam durationem D. i, ibid. a
3 æternitatis differentia à cæteris durationib. inquiritur, q uerò à D. Thom. aſſignatur, libenter admittitur, & dilucide declaratur, 2. à 644 ad 644.1.c.
4 æternitatis deſcriptio à Boetio tradita, a 644.1.a
5 æternitas quo ſenſu dici poſſit, quòd ſola ſit permanens duratio, ibid. 2.b
6 æternitas eſſentialiter exigit, quòd ſit duratio totius eſſe, totiuſque perfectionis, & operationis rei æternæ ibid e
7 Res æterna quantum ad ipſam ſpectat, differentias præteriti & futuri non admittit, licet propter imperfectionem noſtram aliquando ita de ea loquamur, 2.644. 1.b, 5

Aeuum.

1 AEVVM eſſe ſupponitur, & eius uocis ſignificatio aperitur, 2.642.2.b
2 Aeuum duratio permanens, & abſque ulla intrinſeca uarietate, ibid. 1.a
3 æuum rōne menſuræ extrinſecæ uel intrinſecæ nequaquam conſiſtit, 2.645.2.a
4 In æuiternis non poteſt aliquod æuum ut extrinſeca menſura cæterorum ſignari, ubi. c. & 656.1 & 2.a
5 æuum eſſentialiter eſt duratio permanēs naturæ ſuæ immutabilis ſeu neceſſaria, ibi. b.e
6 æuum iuxta numerum æuiternorum numero etiā multiplicatur. 2.657.1.b.c

Aliquid

1 ALIQVID iuxta uarias nominis etymologias uel certi, uel unius, eſt ſynonimum, 79.1.c & 2.a

Alteratio.

1 ALTERATIONEM, & corruptionem in rebus inanimatis, quibus indicijs conſtet diuerſas eſſe, 367.2.a
2 alteratio, quæ eſt indifferens, ſemper eſt ab extrinſecu agente. 465.1.a

Amor.

1 AMOR beatificus, fruitioque, etiam ſi ſint actus neceſſarii, ſunt a Deo in genere cauſæ finalis, 622.1.b.e. uide cauſa. nu. 180.
2 amor Dei nō eſt liber quantum ad eſſe ſuum, ſed in reſpectu ad ſecūdariū obiectū, 2.92.1.e. ſecus eſt in amore creaturę, quia in eſſe ſuo imperfectus eſt, 161.

Analogia, & analogum.

1 ANALOGATI primi diſtinctus conceptus non eſt nec confuſus quidem conceptus aliorum analogatorum, 49.2.c. & 50.1.2.b

2 Analoga unitatem conceptus habentia, quæ ſint, 51. 2.C

3 In analogis proportionalitatis, & proportionis, uoces ex primæua impoſitione ſolum ſignificant primum analogatum, poſtea uero ad alia per metaphoram & habitudinem ſignificanda translatæ ſunt, 53 2 A

4 analogia proportionalitatis non per quãcunque proportionalitatem conſtituitur, 2.12 1.C.

5 analogia attributionis duplex, & in quo conueniant, differantque adinuicem, 2.13. per totam. & 2.232. 2.B.

6 analogia attributionis inuenitur in membris intrinſece formam participantibus, 2.14. 1 B C.

7 analogia non cauſatur ex ſola inæqualitate perfectionis inter diuidentia membra, ſed ex inæqualitate ordinis ex ratione inferiori prouenientis, 2.15.1 B.

8 analogia entis, ad ſubſtantiam & accidens, unde, ens à nomine. 54.

9 analoga uox ſecundum proportionalitatem duplici impoſitione dicit ſua ſignificata, 2.233. 1.C

10 analogum nomẽ abſolute prolatum ſtat pro famoſiori ſignificato, de quo analogiæ genere intelligendũ 2.233.1.A.B.

Angelus.

1 ANGELI ſi naturalem aliquam ſcientiam terminarent, illa ſimul eſſet practica, & ſpeculatiua 28.2.B.C.

2 angeli naturam indiuiduam eſſe modo ſit multiplicabilis in inferioribus, modo non, ut certum ſtatuitur 208. 1.C & 1.A.

3 angelicam naturam eſſe in plura indiuidua multiplicabilem ate oſtenditur, à 213.2.C ad 215. per totam.

4 angeli natura, ſi non eſſet multiplicabilis, nec ſpecies prædicabilis eſſe poſſet, 115.2.C.& 116.1.A.

5 angeli genere, & differentia conſtant, 183.1.C. angeli, ſubſtantiam producere non poſſunt. bene tamen ſe ipſos loco mouere, 437.2.b & 471.1.b.

6 angeli motus localis, ſi ret in ipſo recipiatur, actio trãſiens quodammodo dicitur, ibidem.

7 angeli uirtus loco motiua, eſt ab eius uoluntate & ſubſtantia realiter diſtincta, 471.2.A.B.

8 angelus ut corpus immediate moueat, imo & alium ſpiritum, intimam cum eis propinquitatem requirit, 487. 2.C.& per totam.

9 angelus quo pacto per intellectum & uoluntatem dicatur mouere, ibidem. 2.C.

10 angelus cum ſe cognoſcit, habet principium quo ſuæ cognitionis, à principio recipiente diſtinctum. 672.2.C.& 473.1 A.

11 angeli qualiter mutuo colloquantur, 488.1.b.& 2. per totam.

12 angelos non poſſe ſui ſpeciem imprimere, ex eorum perfectione potius, quã imperfectione prouenit, 239. 2.c.& 2. A.

13 angelos, cęteraſque intelligentias cauſam efficientẽ ſui habere quomodo demonſtretur, 2.31.2.c. uſque ad 32. per totam.

14 angelorum numerus maior eſt quam cœlorum motus diſputatione 25. ſect. 1. nu. 23.& 24.

15 angelorum quidditas diſtincte cognoſci non poteſt naturaliter, ibid. 5.s. nu. 1. s. 284. 2.c. ſed ſolum in confuſo & imperfecte, nimirum eſſe entia realia per ſe exiſtentia, immaterialia, & incorporea, 286. 1.c.& 287. 288. uſque ad 2.c.

16 Non poſſe dari intelligentiam corpoream, oſtenditur, s. 288. 2.c.& ſequent.

17 angelos eſſe intellectuales demonſtratur, 2.190. 2.b. & ſequentib.

18 Angeli ſunt finitæ, & limitatæ perfectionis, 2.292. 1.b.

19 angeli non ſolum ſunt infiniti ſimpliciter, ſed nec in aliquo genere, loquendo de infinito formaliter, ibid. & 293.

20 Poſſunt tamen dici infiniti virtualiter, licet improprie ratione altioris gradus, & operationis, ibid. 1.b.

21 angeli admittunt Metaphyſicam compoſitionem ex genere & differentia, 2.564 1.& C. ſequent.

22 angeli inter ſe differunt eſſentialiter, 2.296. 2.c.&. ſequent.

23 angeli non ſunt immenſi, ſed occupant determinatum ſpatium, ſicque non conuenit illis eſſe ubique, 2.297. 2.b & ſequentib.

24 angeli nulli corpori aut loco ſunt ita affixi, ut nõ poſſint per motum ab illis diſcedere, 2.298.1.b.

25 angeli non ſunt, nec poſſunt eſſe æterni æternitate proprie dicta, licet incorruptibiles ſint, & entia neceſſaria 298. 2.c.& ſequentib.

26 In angeli conſeruatione, & duratione non eſt ulla ſucceſſio, s. à 650. 2.c. ad 651. per totum.

27 angelica inſtantia quæ operationum Angeli duratio ſunt, quid ſint, s. 661.c.& 2.2

28 angeli ſunt comprehenſibilis non ſolum à Deo, ſed à creaturis, licet non ab omnibus, 2.300.1.c.

Angeli cognitio.

29 Angeli poſſunt ſe, & alia cognoſcere, 1.301.2.b.& creatorum per effectus, ibid.

30 angeli non poſſunt naturaliter cognoſcere actus liberos, tam aliorum, quam hominum, 2.302.2.2. Omnia inferiora cognoſcere poſſunt. ibid. b.

31 angeli nec ſupernaturales effectus ut tales ſunt, nec poſſibiles, etiam naturales cognoſcunt, nec contingentia ut talia ſunt, certo ſcire poſſunt, bene tamen coniectura ibid. c & 2.a.b,

32 In Angelis diſtinguũtur non ſolum actus, quibus alia ſed etiam quibus ſe ipſos cognoſcunt, 2.302. 1.c.& ſequentibus.

33 angelum probabile eſt habere aliquem actum, in quo ceſſare non poſſit naturaliter, 2.302. s.c.

34 In angelis actuum mutatio non tam à potentia paſſiua quam à libertate prouenit ibidem.

35 angelicæ cognitiones, & humanæ diſcrimen, 2.304. 2.2.

36 angelicæ cognitionis principium principale eſt angeli ſubſtantia proximum intellectus realiter ab eius ſubſtantia diſtinctus, 2.304. 1.c.

37 angelus ad ſui cognitionem non indiget ſpecie impreſſa, neque ad cognitionem Dei ſed ſolum aliarum rerum, ibid. a.

38 angeli ſpecies ſunt illi à Deo inditæ, 2.305.2.A.& ſequentib.

39 angelus non habet habitum congenitum, aut acquiſitum circa ueritates euidenter cognitas: ſecus circa ea quæ probabiliter & per coniecturam cognoſcit, ibid. 2.2.& 2.496.1.2

Angeli uoluntas.

40 Angeli habet uoluntatem à ſubſtantia realiter diſtinctã, 2.306.2 a

41 angeli uoluntas habet actus, & habitus re diſtinctos, ibid. 2.c.

42 angeli uoluntas eſt potentia libera. 2.307 1.a. Non ſolum circa obiecta, honeſta, ſed etiam circa ea quæ mala ſunt, & circa Dei dilectionem ibid. b.c.

43 angeli uoluntas diſtincta eſt à potentia motiua, 2. 311.2.2.

Angeli operatio tranſiens.

44 Angeli nec creando, nec educendo de potentia materiæ efficere poſſunt aliquam ſubſtantiam, aut alterationem corporum, 2.307.2.b.& ſequentib.

45 Angelus

45 Angelus licet ſit perfectior aliis rebus, eas eminenter non continet, 2.309.1.A
46 Angelus operatur effectum ſuperantem humanam facultatem interdum verè, interdum apparenter, 2.312.1.A
47 Angeli non ſunt cauſæ principales eorum effectuum, quos cœli in his inferioribus producunt. 2.310.1.C
48 Angeli poſſunt mouere corpora locali motu, non tamen alio motionis genere, 2.310.2.C. & ſequentibus.
49 Angeli per motum localem homines alloquuntur, & ipſorum curam gerunt, 2.311.2.A & ſeq.
50 Angeli nullum imprimunt impulſum corporibus, cũ illa localiter mouent, 2.313.1.B
51 Angeli naturali ſua ui poſſent totum vniuerſi ordinẽ tranſuertere, & immutare, non tamen vt ſubditur legibus diuinæ voluntatis. 2.213.2.B
52 Angelus ſuperior poteſt mouere inferiorem, etiam ipſo renuente inferior vero ſuperiorem, ſi ipſe velit, 2.314.1.A
53 Angeli ſolum ſunt naturaliter capaces qualitatum primæ & ſecundæ ſpeciei, ſcilicet actuum, habituum, & potentiarum, 2.422.2.B

Angeli locus.

54 Angelus habet præſentiam realem, diuiſibilem per deſignationem in ordine ad ſpatium, 2.390.2.B.C

Angeli motus.

55 Angelus poteſt ſucceſſiue moueri, 2.390.2.A

Anima.

1 ANIMA cum dicitur actus corporis phyſici, de quo corpore intelligendum, 395.2.C
2 Animæ concurſus ad actus vitales, vide [actus. nu 6.
3 Animæ rationalis conſideratio, etiam vt ſeparatæ ad Phiſicum ſpectat 14.2.A
4 Anima rationalis eadem numero manens, poteſt diuerſas materias actuare, 134.1.C
5 Anima rationalis vna numero non ex ſe petit, vt ſaltem in principio in talem materiam introducatur, 134.2.A
6 In anima rationali eſſe vegetatiuum, ſenſitiuum, & rationale non ſunt gradus diſtincti ex natura rei, 166. alias 178.1.A
7 Anima rationalis vera forma ſubſtantialis eſt corporis humani. 365.2.B
8 Animam rationalem per creationem attingi neceſſarium 2.372.2.C
9 Anima rationalis aliter cognoſcit ſeparata, quam coniuncta. 2.285.2.C. & ſeq.
10 Anima ſeparata habet potentiam motiuam à voluntate diſtinctam ad ſe, non alia mouendum, 2.313.1.A
Anima rationalis corpori coniuncta ſupernaturaliter eleuari poteſt ad Dei viſionem, 2.112.1.B
11 Anima rationalis coniuncta corpori nihil poteſt, niſi in ordine ad materialia cognoſcere, & cur, 2.104.2.A.B.

Animal.

1 ANIMALIA bruta omnia ſenſum habere aliquã memoriam, quandamque veluti prudẽtiam naturalẽ, & aptitudinem diſciplinæ, nonnihilque experientiæ, ex Ariſtotele docetur, & quibus ſingula horum conueniant, & qualiter, declaratur, à 43.1.C. ad 45.1.
2 Animalium localis motus à muſculis, vt a primo inſtrumento, incipit 468.1.A.& 2.A
3 Animaliũ, quæ ex putrefactione fiunt generatio, quod nec principium habeat. vide, [Accidens.] nu. 26.

Annihilatio.

1 ANIHILATIO nequit eſſe ex ſubiecto. 508.1.A. vide, [Creatio.]

Antiperiſtaſis.

1 QVATVOR modi eam explicandi referuntur, duobus impugnatis, probantur alii duo, 492.1.C. ad 493.2.B

Apes.

1 HABERE auditum probabilius. 44.1.B

Appetitus.

1 APPETITVS innatus, elicitiuus, & elicitus in quo conſiſtant, 40.1.A.B
2 Appetitus multis modis dici poteſt naturalis, qui ſigillatim declarantur, ibid. C.& 2.A. B
3 Appetitu innato, & elicito ſcientiam ab homine amari, latè oſtenditur, 40.1.A.41.1. per totam.
4 Appetitus ad ſcientiam, magis ad ſpeculatiuas, quam ad practicas terminatur. 47.1.A.& 2.B
5 Appetitus innatus non eſt in homine ad claram Dei viſionem vt ſic, elicitus vero aliqualis, 2.110.1.C.2.A

Apprehenſio.

1 APPREHENSIO ſimplex aliqualem participat rationem iudicii. 214.1.A
2 Apprehenſiones compoſitæ ſine iudicio, vt [aſtra ſunt paria,] regulariter fiunt per conceptus potius vocum, quam rerum ibid.B.C.

Aqua.

1 AQVA, cum ſe ad priſtinam frigiditatem reducit medũ formaſubſt antiali præſtat. 366.1.C
2 Aqua frigida Soli in æſtate aliquantulum obiecta cur frigidior fiat. 493.2.B.
3 Aqua in prima mundi conſtitutione quando creata, 328.2.C.& 329 1. per tot.

Ars.

1 ARTIS concurſus ad effectum, idem eſt cum concurſu cauſæ exemplaris. Vide verbo, Cauſa, num. 104. & ſequentib.

Attributum.

1 OMNIA attributa Dei ſunt de eſſentiâ diuinę eſſentiæ, 2.65.1. A ſeq.
2 Attributum quodlibet Dei, eſt de eſſentia alterius & de eſſentia cuiuslibet attributi eſt eſſentia diuina. 2.66.1.B.
3 Attributa diuina, quatenus dicunt aliquid poſitiuum, non diſtinguuntur in re ipſa inter ſe ſe, neque à Dei eſſentia. 1.64.1.C

Beatitudo, & beati.

1 BEATITVDO naturalis creaturæ in clara Dei viſione non poteſt cõſiſtere, 2.110.1.B.& in quo actu ſita ſit, ibid. 2.B.C
Vide, Amor beatificus.

Bonitas

Bonitas, & bonum.

1 BONITAS in relatione rationis non conſiſtit, neque in reali prædicamentali, 241.2. A & 242.1.A.B.
2 Bonitas nihil abſolutum dicit in re diſtinctum ab entitate, 242.1.C.& 2.per totam.
3 Bonitas abſolutè non conſiſtit in perfectione reali entis, 243.1.B.
4 Bonum ſuper ens ſolum addit rationem conuenientiæ, in relatione nequaquam poſita, ibid.2.
5 Bonum, Perfectum, & ens, in qua acceptione ſunt ſynonima, in qua vero ratione diſtincta, 241.1.C. 245. 2.
6 Bonum & appetibile diuerſa ſunt, illudq; cauſa iſtius formaliter ſumpti, ibidem. 2. per totam.
7 bonum ſemper in ente fundatur, neque latius quam illud patere poteſt, 145.2 per tot.
8 Bonum dici non poteſt de ſola carentia mali, ibid. C.
9 Bonum & ens. Conuertuntur, 255.1. A. Bonum nō ſolum ut dicit intrinſecam perfectionem rei, ſed etiam vt conueniens alteri, cum ente vt eius attributum conuertitur, ibid.C.& 2.A.
10 Bonum tranſcendens per bonitatem honeſtam naturalem præcipuè conſtituitur, 256.2.A.
11 Bonum omne proprium modum, ſpeciem, & ordinem habere, quo ſenſu verum, 260.1.B.C.
12 Bonum ſimpliciter, in una acceptione cum ente conuertitur, non vero in alio, ibidem.

Boni diuiſiones.

13 Boni diuiſiones in verum, & appares bonum, & in bonum in ſe & alteri, explicantur, 246.1 B.C.
14 boni in honeſtum utile, & dilectabile diuiſio traditur, & horum terminorum, explicatione eius ſufficientia colligitur, 246.2.B.C.
15 boni prædicta diuiſio analoga, ſed non eadem analogia reſpectu omnium, 252.1.B.
16 Boni in naturale & morale diuiſio traditur, & vtriuſq; ratio exponitur, 254.2.B. Similiter & diuiſio in honorabile & laudabile.
17 Bonum tranſcendens & bonum de genere qualitatis quod, 253.1.B.
18 Bonum in bonum ſimpliciter & ſecūdum quid diſtinguitur varijque huius diuiſionis ſenſus explicantur, 253.1.C.& 2.per tot.

Bonum honeſtum.

19 Bonum honeſtum dupliciter diuiditur, & in ordine ad actiones humanas, & mortales, & ad naturam, & quid vtrumque, 246.1.C.& 246.1.A.
20 Bonum honeſtum per conuenientiam ad rectam rationem declaratur, & quomodo, 248.2.A.& 2.B.
21 Bonum honeſtum hoc modo ſumptum in actum, habitum, & obiectum diuiditur. ibidem.
22 Bonum honeſtum naturale animæ potentias, ſanitatē, & ſimilia comprehendit, 249.1.A B.
23 Bonum honeſtum naturale, & bonū vtile in omnibus entibus reperitur: delectabile vero in ijs ſolum, qui cognitione pollent. 251.2.C. 252.1.A.

Bonum delectabile.

24 Bonū delectabile pro delectatione, obiecto, vel utroq; ſimul ſumptum, per ſe bonum dicitur, & nō tantum extrinſeca denominatione. 249.1.C.& 2.A.
25 bonum delectabile non diſtinguitur ab honeſto niſi ut delectationem includit, quæ eſt propria ratio mouens ad appetitionem eius, 249.2.C. à 250. per tot.
26 Bonum delectionem cauſans bonitatē aliam habet præter delectationē, in qua hæc fundatur, ex illaque bonitate, & delectatione unum conſurgit bonum delectabile, 250.1.B.

Bonum vtile.

27 In bono utile, ut tale eſt formaliter, ſolum eſt quaſi materialiter utilitas ipſa, formalis uero conuenientia, & appetibilitas eſt ſola bonitas finis, 251.1 B.C.
28 Bonum utile, ut vtile non mouet uoluntatem ad appetitionem ſui, ſed res illa ad quam utile dicitur, ibidem.C.

Brutum,

1 BRVTVM ad quod ne è duobus obiectis æqualiter propoſitis moueretur. 505.2.B.
2 Bruta qualiter agunt propter finem, & huc conducentia. Vide Cauſa.nu.196. Vide etiam Animal.

Caſus, & caſualis effectus:

1 CASVS nō eſt aliqua ſpecialis cauſa, ſed quælibet ſecunda efficiens, præter cuius intentionem ſuo effectui per ſe, alius accidentaliter iungitur, 544.1.C.
2 Caſualis effectus dicitur, qui rarò, & præter intentionē efficientis euenit, 543.2.A B.
3 Caſualis effectus non datur reſpectu Dei, ſed in ordine ad ſolas cauſas ſecundas, ibid C. 544.2.A.
3 Caſualem effectum ſemper reducēdum fore in cauſam per ſe, quo ſenſu uerum, ibid B.
5 Caſuales effectus non ex ſolo efficientium cauſarum cōcurſu, ſed ab efficientis cum materiali ſæpe eueniūt, licet eſſe cauſales ex efficienti, non ex materiali cauſa ſumant, ibidem. C.

Cauſa.

1 CAVSAE conſideratio qua ratione ad Metaphyſicum pertineat, 273.1.A.
2 Cauſæ variæ definitiones impugnātur, 281.2. per tot. Vera præſcribitur, 282.1. per totam.
3 Cauſæ ratio inter diuinas perſonas cur nō intercedat. ibi.& 2.per tot.& 283 1.& 2.A.
4 Cauſæ unicus cōceptus obiectiuus datur omnibus cauſis communis, 284 1.C. Cauſa analogicè dicitur de quatuor generibus, de finali autem, & efficienti ſeorſum, vniuocè, 691.2.A.691.2.A. Vide Principium.
5 Cauſæ determinatio ad hunc, effectum numero magis quam ad illum in diuinam uolūtatem reuoluenda, 146.2.C & 147.per totam.
6 Cauſalitas cauſæ eſt influxus, quo vnaquæque in ſuo genere attingit effectum, diſtinguiturque a relatione cauſæ ad effectum, & eſt prior utroque, 284.1.B.

Cauſarum diuiſio.

7 Cauſarum genera quatuor eſſe, experimento probatur, 284.2.C. Dictis uerò Philoſophorum à 285.2.ad 286.1 per totam.
8 Cauſarum inter ſe mutua in ratione cauſæ diſtinctio, ibidem.2.A.B.
9 Cauſarum prędicta quatuor genera aliquando eidē rei in ordine ad diuerſos effectus conueniunt, non tamen ſemper, 286.2.B. 287.1.A.B.
10 Quæ cauſę reſpectu eiuſdem effectus coincidere poſſint, quę non, accuratè perpenditur, à 271. C.ad 288.1.B.
11 Cauſæ diuiſio adæquata in prędicta quatuor genera, 288.1.C. non verò immediata, & quæ immediatior, ibidem. 2.C. 289. 1.A. Non eſt tamen in ſpecies atomas, ibidem B.C.

12 Cauſa per ſe à conditione ſine qua non, quibus indicijs dignoſcenda, 628. A. B.
13 cauſa vniuſcuiuſque generis, cur quælibet totalis dicatur, cum nulla ſine conſortio alterius poſſit effectum attingere, 673. 2. A.
14 cauſa ut totalis dicatur, quid requirat, 678. 2. C.
15 cauſa a qua effectus pendet per ſe, & à qua eſſentialiter, in quo differant, à 680. 1. C.

Cauſæ inuicem, & ad effectus comparatæ.

16 cauſæ plures eiuſdem generis ſpecie tamen diuerſæ, ad eundem effectum nequeunt concurrere in materialibus & formalibus, ſecus in efficientibus & finalibus, 674. 1 per totam
17 cauſae plures & totales eiuſdem ordinis eundem effectum ſimul poſſunt ſupernaturaliter producere, 676. 2. B. naturaliter vero non ita 678. 2. B. nunquam tamen unica actione attingent, 677. 2. B. C.
18 cauſis pluribus ad eundem effectum concurrentibus vnaquęque totum effectum, & totaliter produceret, id que vel ſimul, vel una poſt aliam, alterius etiam actione durante, 677. 1. B.
19 cauſis inter ſe comparatis infimum gradum tenet materia, ſecundum forma, 19?. 1 & 2. A. efficiens vero & finalis mutuo ſe excedunt, 690. 2. B. & 691. 5. per totā.
20 cauſas eſſe ſibi inuicem cauſas, duplicem ſenſum habet, & vterque exponitur, 692. C. & 2. A.
21 cauſae materialis & formalis ſunt ſibi inuicem cauſę, & quando, ibid. C & 693. 1 A B Efficiens vero, & finalis Quo, & Cuius, multo proprius aliquando id habēt non vero ſemper, à 693. ad 694 per totam.
22 cauſalitatem mutuam habet cauſa efficiens cum ſola finali, 696 per tot. Hęc uero cum materiali, cum formali vero non item, 695. 1 A. & C.
23 cauſae eiuſdem generis non poſſunt exercere mutuam cauſalitatem niſi forte per accidens, 696. 1. C. 4. & 687. per totam.

Cauſa materialis.

24 cauſa materialis in tota ſua latitudine latius patet quā materia ſenſibilis 36. 1. C.
25 cauſae materialis tractatio qua ratione ad Metaphyſicum pertineat, 289. 1. C.
26 cauſa materialis vera cauſa oſtenditur, 283. 1. A.
27 cauſa materialis quas ſpecies habeat 189. 1. B C.
28 cauſa materialis analogicè de materiali cauſa ſubſtantiæ, & accidentium dicitur 340. 2. A.
29 cauſæ materialis quatuor effectus compoſitum, forma, vnio, generatio licet hæc proprius ita dicatur, 309. 2. C. ex quibus prior in executione, eſt forma, intentione, compoſitum, quod & adæquatus terminus, ibidem, 2 B.
30 cauſalitates materię in hos effectus alię ex natura rei, alię ratione tantum inter ſe diſtinctæ, ibid. 2. C. 317. 2. C. 318. 1, A.
31 cauſa materialis principium formę dici poteſt. 310. 2. C.
32 cauſae materiali, proxima ratio cauſandi, propria eius eſſentia, 311. 2. A quæ ab eius potentia nequaquam diſtinguitur, ibid C & 31. per totam
33 cauſa materialis vt cauſa intrinſecè requirit exiſtentiam, ibi. 2. A. vt conditionem vero, indiſtantiam, à forma, quę ab vnione cū ipſa diſtinguitur, 313. 1. A B. Quātitatis vero ſigillationem, aliam ue conditionem nō exigit, ibidem C. & 2. per totam.
34 cauſalitas materialis reſpecto formæ, & effectus in fieri eſt ipſamet generatio vt à ſubiecto pendens illiqui per ſe ipſamet coniuncta, ibid. 2 314. 1. C. & 315. per totam. Diuerſo tamen modo reſpectu formę & compoſiti., 16. 1. A.
35 cauſalitas permanens materię in formam materialem, vnio ad ipſam, ibid. 2. B ipſius vero vnionis nihil præter ipſam, 161. 1. C. Idemque eſt reſpectu compoſiti, 317, 2. C.
36 cauſa materialis permanens proceſſum in infinitū non admittit, 407. 1 B. imò nec tranſiēs, ibid. 2. B.
37 cauſa materialis non poteſt eſſe poſterior tempore ſuo effectu, nec prior omni collectiue, bene tamen quocunque ſignato, 668. 2 & 669. 1. A B.
38 cauſa materialis quot modus natura prior vtroque ſuo effectu 669. 1. B C,
39 cauſa materialis ſubſtantiæ una & eadem plures contrarios effectus poteſt ſucceſſiue cauſare: accidētium vero aliquando ſimul 687. 1 per tot.
40 cauſa materialis etiam in corporibus incorruptibiſibus inuenitur, à 319. 2. C.
41 cauſa hæc materialis & circa compoſitum, & circa formam ſuam intrinſecam exercet cauſalitatem, 382. 1. C. & 2. A.
32 Materialis cauſa in ſubſtantiis incorporeis nec datur, nec poſſibilis eſt à 335. 1. B. ad 337. per to. Quæ ſpectant ad eſſentiam cauſæ materialis in genere entis. Vide late in verbo, Materia.

Cauſa materialis accidentium.

33 cauſam materialem omnium accidentium dari etiam, ſi ſupernaturalia ſint, 338, 1. & 2 per tot.
44 cauſa materialis intrinſecè componens non datur reſpectu accidentium in abſtracto, ſed tantum in concreto, 339 1. A. Datur tamen ex qua educantur. & à qua ſuſtententur, 340. 1. B.
45 cauſalitas eius per proportionem ad cauſalitatem ſubſtantialis exponitur, 349. 1. A.
46 cauſantur accidentia à ſua materiali cauſa ſine aliqua re, aut modo rei ab ipſa diſtincto, & ſuperaddito, à 341. 1. C.
47 cauſæ materialis accidentium ſunt tam ſubſtantiæ, ſim ſimplices, quam formæ ſubſtantiales ſubſiſtentes, imò & partes integrales, 345. 2. C. & 346. 1. A. B.

Cauſa formalis.

47 cauſa formalis vere eſſe cauſa oſtenditur, 285. 1 B. Cauſa formalis per ſeipſam eſt principiū. & radicale, & proximum cauſandi, 380. 1. A.
49 cauſa formalis exiſtentiam, vt principium potius cauſandi quam ut conditionem requirit, ibid. 2. A.
50 cauſa formalis intimam propinquitatem cum materia, connaturales que diſpoſitiones, ut conditiones ad cauſandum exigit, 380. 2. C.
51 cauſalitas cauſæ formalis ab ipſa eſt ſeparabilis, & ex natura rei diſtincta, 381. 1. B. quæ in unione formæ ad materiam conſiſtit. ibi, 2 B.
52 cauſa formalis materiam actuando, & compoſitum conſtituendo vnicum tantum pręſtat effectum, duplici tamen habitudine explicatum, à 382. 2 C.
53 cauſalitatem, quam forma habet in ſolam materiam Deus ſupplere poteſt, 391. 2. A:
54 cauſa formalis proceſſus in infinitum oſtenditur incapax, 406. 2 B.
55 cauſę formales ſunt omnia accidentia a ſubſtantia realiter diſtincta, 415. 1. C. his exceptis, quæ extrinſecus adiacent, vel denominant, licet analogicè formæ dicātur. 180 1. C. & 2. A.
6 cauſa formalis ſemper ſimul eſt tempore cum ſuo effectu, illo tamen, & ſua cauſalitate quodammodo prior natura vt à quo, non in quo, 669. 2 A. ad 670. 1. per totam.
57 cauſa formalis eadem non poteſt ſimul, vel ſucceſſiue effectus contrarios cauſare, 686. 2. A.

Cau-

Cauſa formalis accidentium.

58 Cauſa formalis accidentalis proportionaliter ſe habet ac ſubſtantialis principio, & conditionibus cauſandi, necnon in cauſalitate & effectu, 415. 2. B.
59 Cauſæ huius effectus eſt totum compoſitum ex ipſa & ſubiecto reſultans, 416. 2. B. C. ſubiectum verò immediatum non ita, 418. 1. B.
60 Vnum accidens nequit formaliter cauſare aliud realiter diſtinctum, ibid. 2. B C.
61 Cauſa formalis accidentalis, & ſubſtantialis, quò differant, & conueniant, 419. 1. per totam.
62 cauſæ formales accidentales cur poſſint in eodem ſubiecto multiplicari, ſubſtantiales verò non ita. 419. 2. A. B.
63 cauſæ formalis accidentalis ratio licet accidentalibus modis conueniat, non tamen ita perfecte, ut accidentibus realiter diſtinctis, ibid. 2. per totam, & 420. 1. A. B.

Cauſa efficiens.

64 Cauſa efficiens vera eſſe cauſa oſtenditur, 284. 2. B.
65 cauſæ efficientis definitio Ariſtotelis traditur, & exponitur qualiter ſoli, & omni efficienti conueniat, à 425. 2. ad 439 per totam.
66 cauſa efficiens per ſe, eſt à qua directe pendet effectus ſecundum proprium eſſe quod habet. 417. 1. A.
67 cauſa efficiens in quantum huiuſmodi non poſtulat ex neceſſitate à recipiente diſtingui, ſed id ex talis efficientis conditione procedere longo diſcurſu oſtenditur, à 462. vſque ad 475. per tot.
68 cauſa efficiens nobilior eſt aliquando ſuo effectu, nunquam tamen ignobilior. 666. 1. C.
69 cauſa efficiens quoad ſuam entitatem tempore poteſt præcedere effectum, non tamen ſemper eſt neceſſariū. 670. B.
70 cauſa efficiens in actu, & effectus in actu ſemper ſunt tempore ſimul, natura vero prior eſt cauſa effectu ratione vero non ita, 671. 1 & 2. A. B.
71 cauſa efficiens conſeruatiua aliquid eſſe poteſt reſpectu ſui ipſius de potentia abſoluta, 677. 2. A B.
72 cauſa efficiens propria poteſt plures effectus ſucceſſiuè cauſare, uel diuerſos numero ſi vniuoca fuerit, vel ſpecie, ſi æquiuoca, 688. 1. A
73 cauſa efficiens non poteſt ſimul efficere plures effectus ſuæ virtuti adæquatos, ſecus vero inadæquatos, 688. 2. A.
74 cauſæ efficientis cauſalitas in actione conſiſtit, 498. 2. A. nec poteſt eſſe modus intrinſecus in illa manens 499 2. per totam.
75 cauſæ efficientis actio circa aliud ex quadruplici capite poteſt impediri, à 492. 2. ad 493. 1. A.
76 cauſa efficiens quo pacto ut conditionem ad agendum exiſtentiam requirat, 462. 1. B
77 cauſa efficiens non agit niſi in paſſum diſſimile informa in principio actionis, ea diſſimilitudine, quæ inter priuationem habitumque intercedit, 490. 1. C. & 2. A. C.
78 In cauſis efficientibus per ſe ordinatis non poteſt dari proceſſus in infinitum, late 2. 20. 2. A. & ſequentibus Imò neque in cauſis per accidens ſubordinatis, 2. 23. 1. A. & ſequentib.

Cauſa efficiens principalis, & inſtrumentalis.

79 Cauſæ principalis ratio varijs modis ab aliquibus declaratur, & impugnantur omnes à 428. 2. C. ad 430. per totam.
80 cauſa efficiens principalis eſt, quæ per virtutem ſaltem æquè nobilem cum effectu, in eum influit, 432. per totam.
81 Cauſa efficiens principalis alia prima, alia ſecunda, 432. 2. C.
82 cauſa inſtrumentalis ſub efficienti, non ſub materiali cauſa collocanda, 288. 1. B.
83 cauſæ inſtrumentalis ratio, vt à principali diſtinguitur in influxu per virtutem inferioris perfectionis ab effectu conſiſtere, poſt longam diſputationem concluditur 432. 2. B.
84 cauſa inſtrumentalis formam ab agente intentam propria actione attingit. 4 0. 1 C.
85 cauſa inſtrumentalis ad actionem principalis agentis triplici modo concurrere poteſt ibid. per totam.
86 cauſæ inſtrumentales in artefactis figuram ipſam non attingunt. 431. 2. A.
87 cauſa inſtrumentalis quam motionem à principali requirat, à 431. 1. B C.
88 cauſa inſtrumentalis ſeu inſtrumentum coniunctum, & ſeparatum ſecundum eſſe, & ſecundum cauſalitatem, quid, qualiter conneat, 433 1 C. & 2. A. B.
89 cauſa inſtrumentalis, ſine actione principalis agentis effectum nobiliorem ſe nequit producere 442. 2. A.

Cauſa efficiens prima.

90 Cauſam primā immediatè & per ſe ad omnem actionē creaturæ concurrere, ita certum, vt oppoſitum ſit error in fide, 583. 1. A.
91 cauſa prima cum agentibus creatis immediatione ſuppoſiti, & virtutis concurrit, & quid vtrumque, ſit 585. 1. per totam.
92 cauſa prima cū materiali & formali cauſa, ad proprias earum cauſalitates efficienter cauſando, concurrit, non verò ut prima cauſa materialis aut formalis, à 586. 2. C. ad 587. 1. per totam.
93 cauſa prima non ſolum ad effectus per accidens ex particularium cauſarum defectu occurrentes vt particularis cauſa concurrit, ſed etiam ad alios, & qui illi ſint, 449. 1. B. C.
94 cauſa prima cum ſecundis concurrens, plus præſuppoſitiuè facit, quam ſi ſola effectum attingeret, formaliter vero non item, 436. 1. B.
95 cauſa prima ſe ſola producere poteſt effectum quem libet cauſæ ſecundæ, ſed non eodem concurſu, quo cum illa concurrent, 572. 1. A. B. 603. 1. A.
96 cauſa prima cum ſupplet concurſum materialis vel formalis cauſæ, id per meram efficientiam præſtat, à 586. 2. C. ad 587. 1 per totam.
97 cauſa prima cum ſecundis neceſſarijs quo ſenſu per modum naturæ dicatur concurrere, illiſque quo pacto vniatur, ne caſu videatur concurrere, 602. 2. A. C.
98 cauſæ primæ maxima perfectio eſt, ut ab ea creaturæ omnes in ſui conſeruatione penderent. 572. 2. B. C.
99 cauſa prima ad immanentes actiones noſtras concurrens cur ab eis denominetur, 429. 1. A B.
100 cauſa prima an habeat actionem aliquam ita propriā, vt eam non poſſit ſecundæ communicare, 558. 2. 1. C.
101 cauſæ primæ concurſus non eſt virtus indita ſecundæ tanquam principium aut conditio per ſe agendi, à 588. 1. B. & à 589. ad 590. 2. B nec vt complens virtutem ſecundæ, nec vt inſtrumentaria virtus Dei, 588. 2. & 589. 1. A.
102 cauſæ primæ concurſus ad extra eſſentialiter eſt aliquid per modum actionis, & cuiuſdam fieri immediatè manantis a Deo, 590. 2. C.
103 cauſæ primæ actio concurrentis cum cauſa ſecunda, non diſtinguitur ab actione ſecundæ, 600. fere per totam, neque eſt cauſa illius, ibidem. C. & 601. 1. A. B. Habetque idem ſubiectum ibidem. 2. C.
104 cauſæ primæ internus concurſus prior natura effectu

ſu cauſa

Digitized by Google

ſa cauſæ ſecundæ, externus vero non ita, niſi dignitate, 601. 1 C. & 2 A B.
105 cauſæ qui primæ concurſus ad poſſe cauſæ ſecundæ qui ad agere requiratur, 603. 1. C.
106 Cauſæ primæ concurſus pro ſecundarum varietate diuerſus. ibidem, & 2. A.
107 cauſa prima paratum habet cauſis liberis concurſum indifferentem, tum ad ſpeciem, tum ad exercitium actus, 608. 2. A.
108 cauſa prima cum ſecundis liberis quo pacto concurrat, earum libertate indemni ſeruata varijs aliorum ſententiis impugnatis dilucidè traditur, à 603. 2. B. ad 608. per totam. Vide etiam. 520. 1. C.
109 cauſa prima ita præbet concurſum cum quo voluntas ſe determinat, ut tamen nullus actus ſine abſoluta Dei voluntate fiat 607. 1. B. C. & 2. A.
110 cauſa prima, licet non ſemper abſolutè præfiniat actionem creaturæ, nunquam tamen concurrendo cum illa quaſi in aliquid incertum tendit, ibidem. B. Cauſa primæ libertas in agendo. Vide Deus, à num. 89. ad 105. Cauſa prima ex neceſſitate naturæ agente, quænam libertas eſſet in ſecundis. Vide infra num. 128. & ſequentib.

Cauſa ſecunda.

111 Cauſas ſecundas verè efficere effectus ſibi connaturales experientia ratione principiiſque fidei etiam de corporalibus cauſis demonſtratur, à 434. ad 438.
112 cauſæ ſecundæ non poſſunt efficere ſe totam ſubſtantiam, ſed ex præſuppoſita materia educendo formam ſubſtantialem, quod proprium eſt materialium cauſarum, 437. 1. C. & 2. per totam.
113 cauſæ ſecundæ principium principale quo in ſubſtantiæ productione, forma ſubſtantialis eius, 438. 1. C. minus autem principale accidentia. ibidem vſque ad 450. in productione verò accidentium ab ea reſultantium, ſua propria ſubſtantia, 450. 2. A. alia vero quæ ſic non reſultant per aliquod accidens realiter diſtinctum cauſari, inductione oſtenditur in agentibus corporeis, & ſpiritualibus, 453. 2. A.
114 cauſa ſecunda unde determinetur ad hunc numero effectum, magis quam ad aliud producendum, 906. 1. B.
115 cauſa prima, & ſecunda, cum ad eundem effectum concurrunt, in ſuis ordinibus totales ſunt, poſſunt verò aliquomodo partiales dici, partialitate cauſæ abſolutè dictæ, effectus veró non ita, 585. 2. C. tone autem qualiter non fortuito iungi dicantur, 586. 1 A.
116 cauſæ ſecundæ an & qualiter applicentur vel moueantur à prima ad agendum. 592. 1. C. & 2. per totam.
117 cauſa ſecunda non poteſt dici excitari à prima ad agendum per aliquid quod in illa producat. 593. 1. A.
118 cauſa ſecunda qualiter ad indiuiduum effectum à prima determinetur. 594. 1. B. C.
119 cauſæ ſecundæ ad primam ſubordinatio phyſicam prædeterminationem non requirit, imò nec in ea conſiſtere poteſt. 566. 2. A.
120 cauſam ſecundam non agere niſi vt motam à prima, de phyſica præmotione intellectum, omnino falſum: ſecus de concomitante, 597. 1. B
121 cauſam ſecundam applicari à prima ad agendum, non de præuia, ſed de formali, ſeu actuali applicatione verum. ibid 2. C & 598. 1. A B.
122 cauſam ſecundam agere in virtute primæ, quidnam ſit, exponitur. 598. 1. C.
123 cauſæ ſecundæ cur dicantur inſtrumenta primæ. ibidem 2. B C.
124 cauſæ ſecundæ actio p. ſeipſam à Deo pēdet. 600. 2. B
125 cauſa ſecunda in ſuo genere completa nunquam per ſe eſſentialiter pendet in agendo ab aliquo agente creato habente ſe per modum cauſæ vniuerſalis, ſecus incompleta. 610. 1 C. & 611. 1. A.
126 cauſæ aliquæ creatæ, quæ vniuerſales dici ſolent, qualiter id habeant, & à cauſa prima vniuerſali hac in re differant 611. 2 B. C.
127 cauſæ inferiores qualiter ſuperioribus ſubordinentur 612. 1. A.

Cauſa ſecunda libera.

128 cauſæ ſecundæ liberæ nequaquam eſſe poſſent, ſi prima cauſa libera non eſſet. 513. 2. per totam.
129 cauſæ liberæ nullum libertatis exercitium habere poſſent, Deo cum illis ex neceſſitate naturæ concurrente. 515. 1. A.
130 cauſæ liberæ ita liberè concurrerent, ac modò, etſi Deus eundem quem nunc concurſum ex neceſſitate naturæ exhiberet. ibid 2. B. C.
131 cauſæ liberæ definitio, ſcilicet, [quæ poſitis omnibus requiſitis poteſt agere, & non agere] declaratur, à 518. 2. B. ad 420. 2. B. Vide etiam. 689. 1. A.
132 cauſa libera ad actum ſuum qualiter ſeipſam determinet, 67. per tot. 2. C. 1. A.
133 cauſa libera etiam poſt oblatum concurſum ex parte Dei poteſt non operari. 608. 1. B.
134 cauſa efficiens libera poteſt in contrarios effectus vel ſucceſſiuè, vel ſimul & disiunctim in eodem, vel ſimul atque coniunctim in diuerſis, 688. 2. C.
135 cauſa libera ſolum eſt ea, cuius actus intrinſecè eſt voluntarius, 525. 1. A. B.
136 cauſæ liberæ determinatio non ſolum non requirit iudicium practicum, eam omnino determinans, ſed nec illud admittit, à 516 2. B. C. ad 518. 2. per tot. Neque etiam ſemper requirit iudicium dictans hoc eſſe faciendum conſequenter ad priorem effectum, 530. 1. C. & 2. per totam.
137 cauſa libera vt male operetur, errorem intellectus non requirit, moraliter tamē ſemper intercedit aliquis defectus intellectus, 531. 1. B. C.
138 cauſæ liberæ modus operandi ſit ne perfectior modo operandi cauſæ neceſſariæ, 536. 1. C.
139 cauſam liberam in inſtanti in quo operatur, propriiſſimé libertatē exercere, dilucide explicatur à 536. 2. C. Vide infra verbo Libertas, & libera potentia.

Cauſa neceſſaria, & naturalis.

140 cauſas neceſſariò agentes, ſi omnia requiſita ad agendum adſint, dari oſtenditur, à 503. 2. ad 107. 1.
141 cauſæ neceſſariæ quænam exigant requiſita ad agendum, à 503. 2. C.
142 cauſas neceſſarias indifferentiam ad plures effectus non habere, ex particularium exemplorum diſcuſſione colligitur, à 504. 2. B. C.
143 cauſæ neceſſariæ ſunt omnia agentia, quæ ſine vſu rationis operantur, 506. 2. A.
144 cauſæ neceſſariæ per nullam naturalem virtutem poſſunt ab actione impediri, ſi omnia requiſita ponantur, ibidem & 507. 1. A.
145 cauſæ neceſſariæ cur magis hunc numero effectum quam illum efficiant, 501. 2. C.
146 cauſæ neceſſariæ dum hoc agunt, etiam in ſenſu diuiſo nil aliud facere poſſunt, 603. 1. B.

Cauſa vniuoca, & æquiuoca.

147 cauſæ in vniuocam, & æquiuocam diuiſio, propriè de cauſa principali proxima traditur, 413. 1. B.
148 cauſa vniuoca ſupponit in paſſo formalem diſſimilitudinem,

litudinem, æquiuoca uerò quaſi eminentialem 490.1.c.& 491.1.a
149 cauſa uniuoca non habet pro adæquato obiecto totam ſpeciem ſuam, 685.1.a
150 cauſæ uniuocæ uirtus actiua uariis modis aſſignatur, orque approbatur, à 682. ad 683. per totam
151 cauſa uniuoca poteſt eandem qualitatem intēdere, quam alia cauſa ſuæ ſpeciei effecit, 684.1.a
152 cauſis duabus uniuocis totalib. & in uirtute æqualibus eidem paſſo ſimul applicatis, quid fieret, 685 per totam
153 cauſa æquiuoca efficere poteſt eundem numero effectum, quem uniuoca inferior, 681.2.c

Cauſa finalis.

154 cauſa finalis uera cauſa oſtenditur, immo & realis 285.1.c. 613.2.b
155 cauſa finalis in moralibus, præſtantior omnibus, 286.1.c
156 finis appetitio eſt propria actio nitentis, nullatenus generanti tribuenda, 473.1.c.& 2.a.b
157 cauſa finalis non refertur relatione reali ad effectum, bene tamen è contra, 614.2.c
158 cauſa finalis, ſeu finis eſt adæquatum obiectum uoluntatis formale, materiale non ita, 634.1.c
159 cauſæ finalis, & efficiens ex ſuo genere pure perfectæ, 635.2. per totam
160 cauſæ finaliſ rationem res indifferens in quantum talis tenere non poteſt, 629.1.b
161 cauſa finalis rationem habere poteſt minus bonum circa uoluntatē, ratione libertatis eius, malum autem nequaquam, ibidem. 2.c
162 cauſa finalis eſſe poteſt res per ſolam apparentem bonitatem, 630.1 per totam
163 cauſalitatem finalem ſolum habere poteſt bonum honeſtum, & delectabile, utile uero nequaquā, 630.2. per totam. Vide etiam, 631.2.c.& 632.per totam
164 cauſare finaliter medium nequaquam poteſt maxime primum, alia namque in ratione terminandi cum fine conueniunt, à 633.1.b. ad 634.1.a.b
165 finalizare poſsūt negationes, & priuationes, in uirtute poſitiui boni, relationes uerò rationis, aut prędicamētales, nequaquam; poſſunt tamen tranſcēdentales 633.1.a.b. 635.1.c.& 2.a
166 cauſa finalis nō ſemper eſt nobilior ſuo effectu, niſi ſit ultimus finis, 697.1.c
167 cauſa finalis non neceſſario prius exiſtit, quam effectus, eſt tamē ſuo modo prior natura illo, 568.2.b

Cauſæ finalis diuiſiones.

168 finis cuius, & cui, quid qualiterque in utroque ratio finis ſaluetur, in eodemque, coniungi poſſint. 615.1.c.& 2. per totam, & 616.1.a. Et quomodo in genere entis, uel cauſæ comparentur, ibidem, b & ſeq.
169 finis cuius in operationem, & rem factam diuiſio, & utriuſque exempla, ibid. 2.c
170 finis actionis dicitur terminus per illā productus, finis uerò rei factę, omnis vſus ad quem ipſa ordinatur, 617.1.a.b
171 finis formalis, operatio ipſa dicitur, obiectiuus uerò quod per operationem attingitur, 617.1.c. & 2.a
172 finis aliquando fit per operationē agentis, aliquādo ſupponitur eſſe per eā obtinetur, ibi. 2.b
173 finis diuiſio in proximum, remotū, & ultimum traditur, eiuſque neceſſitas, & ſufficientia oſtēditur. ibi. c.& ibid. per totam

Cauſæ finalis ratio, & conditiones cauſandi.

174 cauſæ finali proxima, & adæquata ratio cauſandi eſt bonitas eius, 628. per totam; & quæ hæc ſit. 629.1.c
175 cauſa finalis ut cauſet præcognitionem ſui exigit 635.2.c imò perfectum iudicium de conuenientia rei. 636.2.c.& 637.1 per totam, illud.q; practicum ibi. 2.b & 638.1.a
176 cauſa finalis per cognitionem applicata effectiuè non influit. 638.1.b
177 cauſa finalis ut actum aliquē cauſare dicatur, quid requirat, 621.1.c
178 cauſa finalis ſecundum eſſe reale cauſat, eſt autem conditio ad cauſandum quod apprehēdatur, à 638 ad 640. per totum.
179 finalizandi ratio ex diuerſitate apprehenſionis uariari poteſt. 640.1.a.b

Cauſæ finalis cauſalitas.

180 cauſalitas finis cur metaphorica dicatur, 625.1.a
181 In fine eſſe id cuius gratia, eſt merè extrinſeca denominatio, in qua eius cauſalitatem oſtenditur nō poſſe conſiſtere 624.2.a.b
182 cauſalitatem finis in metaphorica motione antecedente omnem uoluntatis actum, non poſſe conſiſtere, oſtenditur, à 614.2.c. ad 625. per totam
183 cauſalitatem finis aliquid ab ipſo diſtinctū importare neceſſe eſt, ibid. 2.a. Et in re exiſtere ut finis actu cauſet, & non tantum obiectiue, 161.b
184 cauſalitas finis eſt ipſemet actus uoluntatis, qui, ſicut ut eſt à uoluntate eſt cauſalitas efficiens, ita ut à fine, eſt motio metaphorica eius, à 625.2.c. ad 627 per totam
185 Eadem cauſalitate finis mouet ad actionem imperatā, & imperantem per modū unius, ibid. 2.b

Cauſæ finalis qui effectus, & in quibus.

186 cauſæ finalis effectus eſt executio mediorum imo & eorum electio, 619.2.b. Et actus omnes, qui circa finem uerſantur, ſiue eius conſecutionem antecedant, à 620.1.a. ad 621.1.a ſiue ſequātur, 632.1.c
187 cauſat finis actiones omnes ex imperio uoluntatis manantes, & effectus earum, naturales uero actiones non ita, 622.2 per totam
188 cauſam finalem ſeipſam cauſare non inconuenit, ſemper tamē eius effectus etiā ultimus ab adæquata cauſa finali, diſtinguitur, 623.1.b.& 2.a
189 finalis cauſæ effectus dici poteſt actio imperata per modum actionis, & cauſalitas eiuſdem reſpectu rei per imperatam actionem productæ, 627.2.b
190 finis, omnes, & ſingulos uoluntatis actus cauſat, 634.1.c.& 2 per totam
191 fines plures extrinſeci totales dari poſſunt reſpectu eiuſdem actionis, ſecus ſi ſint intrinſeci, uel ultimi, 686.1.a
192 cauſa finalis eadē poteſt plures effectus ſimul cauſare, imo & contrarios ſucceſſiuè, 627.2. per totam
193 cauſa finalis non datur circa actus immanentes, determinationesque liberas Dei ſecus reſpectu externarum actionum 641.1. per totam, & 642.2.b
194 finalis cauſa in actionibus naturalium agentiū inuenitur, non ut ab ipſis manant, ſed ut ſuperioris agētis directioni ſubſtant 644.1.c.& 2. per totam, & quam hoc ſit neceſſarium, 645. per totam

c 195 Finis

195 finis eſt prima radia diuerſarum diſpoſitionum in naturalibus rebus,644.2.b.c
196 finis rationem bruta formaliter nō norunt.aliqualem autem ejus cauſalitatem participāt, 646.1.per totam

Cauſa finalis ſeu finis vltimus.

197 finem aliquem vltimū tam poſitiuè, quā negatiuè in omni ſerie actionum conſtituere,oſtenditur neceſſarium,à 646.2.c ad 647,per totam
198 finem vltimum ſimpliciter dari reſpectu omnium rerum,& finium particularium,coordinationumq; eorū,huncq; eſſe Deum ipſum, vt euidens ratione naturali demonſtratur,à 648.ad 649.per totam
199 finis vltimus obiectiuus creaturarum eſt Deus,ibidem 2.a
200 finis cui omnium ſuarum actionum dicendus eſt Deus ipſe Cuius autem,reſpectu creaturarum, ibidem 2.b
201 Deus vt vltimus finis omnes actiones creaturarū, cauſat ſaltem prout ab ipſo ſunt efficienter, quod in peccaminoſis qualiter verum,651.1.b &.2.c
202 finis vltimus à creaturis non ſemper in proprijs actionibus intenditur:poteſt tamen aliquando.652.1.b.c
203 finis vltimi intentio propria,& elicita non antecedit intentiones particularium finium neceſſario; ibid.2.b

Cauſa exemplaris,& exemplar.

204 exemplaris ſignificatio,variæ acceptiones,propriaque deſcriptio,653.1.b.& 2.a.b
205 exemplar ſemper eſt in intellectu,ibid.b
206 cauſæ exemplaris rerum naturalium in ſola diuina mente reperiuntur. ibid. C.& 654. 1.A.
207 Exemplarem cauſam nō eſſe rem obiectiuè cognitam, de diuinis exemplaribus, ſeu ideis oſtēditur à 655.1.c.ad 656.2 b.de creatis verò id ipſum demōſtratur,à 656.1.b.ad.658.1.b
208 exemplar humanū non eſt rei in indiuiduo faciendæ,657,2.a
209 cauſa exemplaris non poteſt eſſe cauſa ſui ipſius,ſicut finalis,ibid b.c
210 exemplar eſſe formalem conceptum mentis tā ex determinatione,& directione actionis,quàm ea ratione principij,cognitionis, menſuræq; rei factæ que ſunt propria eius munera oſtenditur, ibid.2.p totam,& 659.1.2.b
211 exemplar ex ſua propria, & intrinſeca ratione nō petit actu & directè cognoſci vt obiectū quod, petit tamen aliqualē cognitionē, quæ quo perfectior fuerit, perfectiùs ipſum cauſabit,559.1.b.c
212 exemplar formare & cognoſcere duos actus dicit in nobis re diſtinctos,in Deo verò ratione ſolúm. ibid.2.b.c
213 exemplaris reflexa cognitio neceſſaria eſt artifici aliquando,non tamen toto tempore,quo actio ducat,660.1.c.&.2.a
214 cauſa exemplaris , & finalis, quoad cognitionis neceſſitatem,in quo conueniāt, & differant, 660.2.b
215 exemplaris ad exemplatum ſimilitudo formalis eſt non naturalis,ibid.& c
216 exemplaria diuina ſubire poſſunt ratione exēplarium reſpectu alterius intellectus,àquo uideātur,ſi eum ijs decur ei nis operandi,661.1.a
217 cauſam exemplarem veram cauſam eſſe,661.1.b.c & à finali diſtingui , licet aliquando iungantur.à 661.1.ad 662.1.per totam
218 exemplar actionum & effectuū Dei ad extra,ſolus ipſe Deus,ibid.1.c
219 cauſam exemplarem ad genus cauſę formalis reduci non poſſe, inductione in Deo & creaturis oſtenditur,à 662.1.c.ad 663. per totam Quo ergo ſenſu dicitur forma ad quam,664.2.b.c
220 cauſa exemplaris ad efficientem reducitur,663.2.c.& 664.1.per totam:ab ea tamen qui diſtinguatur 666.1.a
221.cauſę exēplaris genus in ſolis intellectualib. agentibus inuenit,& perfectiſſimè in Deo reſpectu omnium effectuum,in agentibus verò creatis ſolúm reſpectu artificialium,ibid. b

Chriſtus.

1 CHRISTVS an dicendus ens creatum,uel increatū 9.2.c
2 Chriſti humanitas durationem habet creatam, non tamen ſine creata exiſtentia,2.635.1.b

Cælum.

1 COELVM ex materia & forma componitur,330 1.a
2 Cœlum cuius mutationis ſit capax,& quæ illi repugnet,412.1.c
3 Cœlum ab alio extrinſeco motore moueri, qua ratione colligatur ab Ariſtotele,469.1.2.& vnūquodque ſuum habere motorem probabiliter oſtenditur 2.282.1.b.& ſequentib.
4 Cœlum per creationem productum,Diſpu.20.Sect.1.num.15
5 Cœlum in actionibus ſuis ab intelligentia mouente eſſentialiter non pendet, 609.2.a. Nec eſt inſtrumētum eius,2.310.1.c
6 cœlum vnum non pendet ab alio per ſe in actione ſua,ibid.b
7 cœlorum influxus quibus ex his inferioribus neceſſarius,& cur.611.1.2.& 1.a.b
8 cœlum an animatum,& qua animatione aliqui crediderint,2.28.1 b. Non eſſe animatum oſtenditur.2 a.o.2,b
9 cœlum non eſſe ens à ſe,ſed factum, ab eodemque principio,quo cætera ſublunaria demonſtratur , 2,128.1.b
10 cœli materia. Vide infrà verb. Materia.46. & ſequētibus
11 A cœlis an res omnes in ſui conſeruatione pēdeant. Vide conſeruatio,num.2
12 Quomodo ex cœli motu colligatur dari ſubſtantias ſpirituales,2.280.1.b. & 281.2.b.& ſeq.
13 cœli motus maximè accommodatus ad menſurandū durationes aliorum motuum,2.669 2.b.c
14 cœli motus ocios eſt in ſe,& quoad nos,2.670.2,b.c
15 cœleſtes motus motu & duratione primi mobilis menſurantur,2.671.1.b
16 cœlum Empbyreū qualiter ſit in loco. 2.681. 2.c.& 682.1.a.b
17 cœleſtes orbes omnes ſunt incorruptibiles,325.2.b 328. 1.c
18 cœli ſi haberent materiam elementarem,& generabiles eſſent,& corruptibiles,325.2.& 326.per totam
19 cœlum & terram eiuſdem materiæ eſſe nequaquam colligi ex ijs quæ de ordine creationis Moſes Geneſ. j.narat,latè demonſtratur a 328.1.c.ad 331.per totam.
20 cœleſtes orbes omnes ſimul cum Empyreo ex nihilo creati, ibid.2.a
21 cœli non ſunt procreati ex aqua quæ inter Empyreum

2 terram cœlum & terram præſuerit, 330. 1. b. c. vel ex aliquo aqueo uapore, ibid & 2 a. b

22 Cœlum vnica & indiuiſibili actione creatum, forma vero eius concreata tantù, 338. 1. fere per totam. vide etiam. 395. 2 c

Cognitio.

1 COGNITIO quidditatiua, & quidditatis in quo differant, 2. 184. 2 a

2 cognitio actualis quomodo ſit formalis repræſentatio obiecti 2 108 2 C. & 109. 1 a

3 cognitio duplex definitiua, & demonſtratiua, 2. 333 1. a

4 cognitio illa, quæ eſt de re perfectiori, ex ſuo genere perfectior eſt, 2. 332. 2 b

Compoſitio.

1 COMPOSITIO ex eſſe & eſſentia eſt compoſitio per ſe. 2. 215. 1. a

2 compoſitio omnis vera, eſt compoſitio cum his uel huius ad hoc, & ex his, & ſecundum varias habitudines alterutro ex his nominibus appellatur ibidem. 1. b

3 compoſitio ex eſſe & eſſentia ab his, qui hæc in re diſtinguunt, qualis aſſeri debeat 16. 1. c

4 compoſitio ex eſſe & eſſentia rationis tantum eſt, & ideo analogicè cum vera compoſitione conueni, ibidem, 2 b c

5 compoſitionis ex eſſe & eſſentia fundamentum in omnibus creaturis reperitur, ſecus in Deo. 2. 216. 1. a b c. & 2. 9 2 c

6 Varij modi compoſitionis rationis aſſignantur, ibidem, 2. b

7 compoſitio rationis an requirat vtrumque extremū exiſtens, ibid. 2. c

8 Aliqua compoſitio realis inuenitur in omnibus creaturi completis, 2 720. c. ſecus in partibus earum.

9 Omne ens creatum quantumuis ſimplex, dicit ordinem ad compoſitionem, ibidem,

10 compoſitio ex genere & differentia, compoſitio rationis, 178 1. a

11 compoſitio ex materia & forma, qualiter cum incorruptibilitate eſſe poſſit. 3 20. 1. b c

12 compoſitio metaphyſica duplex, ex natura & ſubſtantia, ex genere item, & differentia, & quæ inter vtramque diuerſitas, 468 2. c. & 2. b

13 compoſitio metaphyſica non neceſſariò ſupponit phyſicam, 2 295. 1 a

14 compoſitio ſemper exigit aliquid quod ſe habeat vt materia, & aliquid quòd ſe habeat per modum formæ. ibid. 2. c

15 compoſitum ſubſtantiale perfectius eſſe ſua forma oſtenditur, ſententiaque Ariſtotelis de hac latè tractatur, à 383. 2. b

19 compoſitio qualiter repugnet Deo. Vide Dei ſimplicitas.

Comprehenſio.

1 comprehenſionis nomen quid proprie ſignificet, q. d trauſlatiuè, 2. 113. 2 b

2 comprehenſio ſiue incomprehenſibilis Deus quo modo. Vide verb. Deus.

Conceptus.

1 conceptus formalis, & obiectiuus in quo conſiſtant. 48. 1. c & 2. a

2 conceptus formalis uniuerſaliter, & diſtinctè omnia repræſentans alterius eſt ab intellectu humano. 53. 2 c. & 54. 1 a

3 conceptus obiectiuus præciſus ſecundum rationem non requirit præciſionem rerum ſecundum ſe, ſed ſufficit denominatio à conceptu formali præciſe repræſentante, 55. 2 a b

4 concipiendi modus qualiter ſequatur modum eſſendi. 2 103. 2. b. c

5 conceptus uniuerſalior alio non ſolum dicit præciſionem ab illo, ſed etiam aptitudinem eſſendi ſine illo. 2. 315. 1. c

6 conceptus magis præciſus quot modis dicatur, 2 316. 2. b

Concretum.

1 CONCRETA de formali tantum dicunt formam 2 336. 2. c

Concurſus diuinis. Vide, Cauſa efficiens, Prima.

Conſeruatio.

1 CONSERVATIO rei, primaque eius productio, ſi utraque ab eodem agente ſit, ſola ratione diſtinguntur. 574. 1 c

2 conſeruatio, & prima productio ex temporis diuerſitate diſtingui nequeunt ibid. 2. b

3 conſeruatio quo ſenſu dicatur continuatio primę actionis, ibid. c

4 conſeruatio toto tempore poſt primum inſtan unica tantum actio eſt, 575. 1 a

5 conſeruatio, & prima productio rei interdum ex uarietate efficientium & materialium cauſarum diſtinguuntur, quæ diſtinctio materialis eſt non formalis, à 575. 2 a ad 576 1. per totam.

6 conſeruatio, & creatio eiuſdem rei nequeunt naturaliter diſtingui. 576. 1. a

7 cum conſeruatur res, quo ſenſu dici poſſit eſſe in cōtinuo fieri. ibid. C

8 conſeruatione diuina omnis res indigere, ut in eſſe permaneant, demonſtratur, à 570 2. c. ad 573. per totam.

9 conſeruari unam rem ab alia quibus modis contingāt. 576. 2 b

10 conſeruatio proprie dicitur de illa quæ eſt per efficientiam, extendi tamen poteſt alias cauſas, maximè ad materialem, & formalem. ibid. c

11 conſeruatio ſubſtantiæ à nulla cauſa creata pendere poteſt. 577 per totam

12 conſeruatio, actio eſt ita efficax, ut poſſet per ipſam res primo poni, ſi non præexiſteret. 580. 1. B

13 In conſeruari non omnia accidentia pendent à ſuis cauſis etiam æquiuocis, pendent tamen aliqua, quæque ipſa ſint exponitur, ratioque differentiæ perpenditur à 578 1. b ad 579 2 b

14 In conſeruatione aliquorum accidétium cur Deus ſupplet concurſum cauſæ proximæ, ipſa deficiente in alijs vero non ita. 580. 1 c. per totam.

15 conſeruatio rei creatæ propriam habet modalem durationem diſtinctam à duratione termini. 2. 649. 1. c

Continentia.

1 CONTINENTIA eminentialis effectuum in cauſa in quo conſiſtat 2. 45. 2. c

2 Deus qualiter contineat perfectiones creaturarum in ſe. Vide verb. Deus. §. Dei perfectio.

INDEX RERVM.

Contingentia.

1 CONTINGENTIVM futurorum veritas quo ſen ſu determinata, 539.1 C
2 Contingentiæ radix, quone ex agente ſumēda, 540 1 c
3 Contingentia effectus. Vide, Effectus contingens.

Continuum.

1 CONTINVI partes etiam actu vnitæ, actu & realiter diſtinguntur, 190.1 C. & 2. A
2 Continuum perfectè planum qualiter in omnē ſuā partem non diuideretur, etiam ab alio perfectè plano æqualiter concuſſum, 505.1 b
3 Continuo infinitas relationes concedere eodem, modo quo infinitas partes, non inconueniens, 2. 566.1. A B

Contradictoria.

1 CONTRADICTORIA non admittere medium, & eorum maxima repugnantia duo ſunt in illis diuerſa, & in duobus diuerſis principijs fundantur, 85.2 a

Contraria Contrarietas.

1 Contrariorum definitio, 2 507.2 c
2 contraria eſſe ſub eodem genere quomodo verum, 2.508.1 c
3 contraria quomodo habeant maximam diſtantiam, 2.509.2 A
4 Medium reſultans ex participatione extremorum, quomodò eis opponatur, 2.510.2 a
5 Vnum uni tantum contrarium eſſe quomodo intelligendum, ibid.b
6 contraria ut ſe mutuo expellant, quas conditiones requirant, ibid.2 a
7 contraria non effectiuè, ſed formaliter ab eodem ſubiecto ſe expellunt per ſe loquendo, 511.1 a
8 contraria in quibus, differant ab alijs oppoſitis, 2. 511.1 b
9 contrarietas non eſt adæquata paſſio qualitatis, vt ſic, 2.512.1 h & ſequentib.
10 contrarietas duplex inter mutationum terminos, ibid.2 c
11 Oppoſitio contraria quomodo in ſolis qualitatibus inueniatur, 2.513.1 a
12 cur inter ſubſtantiale formas hæc oppoſitio non interccedat, ibid. b c
13 contraria poſſunt eſſe ſimul in gradibus remiſſis in eodem ſubiecto, ibid.2 C. & quomodo tunc denominent, 515.1 a
14 contraria in gradibus intenſis poſſunt eſſe ſimul in eodem ſubiecto de potentia abſoluta, 2. 516. 1 a

Conuenientia.

1 CONVENIRE aliqua ſecundum rationem realiter verò differre, per eandem ſimplicem formalitatem non repugnat, 63.2 C

Cor.

1 CORDIS motus a naturali cauſa intrinseca eſt, 468.2 b
2 cordis motus vitalis eſſe probatur, ibid.c.469.1 a
3 Cordis motus an generanti tribuendus, vel ipſimet animali, ibid.1 b c

Corruptibile.

1 AXIOMA illud, [corruptibile, & incorruptibile differunt genere,] exponitur, 2.295.1 B & ſequentibus
2 Nulla ſubſtātia ſimplex poteſt eſſe corruptibilis proprie 2.299.1 b
3 corruptibilium rerum eſſe, non ſemper in fluxu conſiſtit, 2.659.2 c

Corruptio, & deſitio rei.

1 CORRVPTIO, aut deſitio rei numquam per actionem poſitiuam directe fit, 500.2 b directe autem per carentiam efficientiæ fit, 501.1.b
2 corruptio, aut deſitio rei neceſſario includit mutationem, actionem verò non ita, ibid.2 a b
3 corruptio ex poſitiuo eſſe producto ſecuta, neceſſario fit per actionem a ſubiecto pendentem, ibidem c.
4 corruptio ſecuta ex poſitiuā actione duas partiales mutationes poſitiuam unam priuatiuam alteram includit, & unam ſimplicem actionem, 502.1.c.
5 corruptio hæc fit per eadem principia, eaſdemque conditiones exigentia, per quæ, vera & propria efficientia, ibid. 2.b
6 corruptio ab alteratione in rebus inanimatis qualiter diſtincta, Vide, Alteratio.

Creatio, Concreatio.

1 CREATIO quid ſignificet, Diſput, 20. Sectione 1. num. 1
2 creatio demonſtratur poſſibilis, ibid. nu. 9. imo & de facto exercita, ibid. nu. 15
3 creationis quid antiqui Philoſophi, ipſeque Ariſtoteles nouerit. 546. per totam
4 creatione attingere ens in quantum ens, quo ſenſu uerum, 547.1 b
5 creare ita eſſe proprium Dei, ut nulli creaturæ communicatum ſit, aut communicabile, uariæque rationes ad id demonſtrandum perpenduntur, à 549. ad 556, Vide etiam 2.72.2 b
6 creare cur repugnet materiali ſubſtantiæ, quantumuis perfectæ, 549 a b c. cur vero ſpirituali, 550.1.c. & 2. 2. b
7 creationis connaturale inſtrumentum omnino repugnat. à 559.2. Supernaturale autem per eleuationem media obedientiali potentia non ita, 557.2 c. & 558 ferè per totam
8 creatio rei corruptibilis duas totales actiones includit, alteram ad materiam terminatam, alteram ad formam 375.1 C. 2. per totam. & 376. 2.c. quarum ſecunda, creatio formæ nequaquam dici debet, 376 1 c & 377.1 A
9 creatio nullum cōcurſum materialis cauſæ, etiam per obedientialem potentiam cōcurrentis admittit 423.1 a
10 creatio uera eſt actio licet mutationem nō includat 563 2 per totam.
11 creatio à motu præciſa cur non tantum ſit relatio, ibidem,
12 creatio actiua ſubſtantiæ non eſt actio accidentalis nec de prædicamento actionis, ſed ad prædicamentum ſubſtantiæ reducitur, 564.2.b
13 Creatio paſſiua ſubſtantiæ ad prædicamentū ſubſtātiæ reducitur, neque eſt in termino per inhæſionem

ſed

ſed per identificationem, ut potè ſubſtantialis modus ſeius, 564.1.c. & 2.a
24 Creationis terminus nequaquam poteſt eſſe eius ſubiectum nec ad eam ut eſt uia ad ipſum in aliquo priori ſupponi, 564.1.a
25 creationem ex nihilo eſſe, quo pacto intelligendũ. 567.2.b.e
26 creationi ab intrinſeco non repugnat quòd ſit æterna. 566.2.b.e
27 creatio in tempore exercita mutationem in Deo creante, aut uolente creare cur non inferat, 567.1.c & 2.a
28 creatio à conſeruatione etiam in rebus quæ ab æterno eſſent diſtingueretur, & qualiter. 569.1.a. b
29 creatiuam potẽtiam aliquorũ, ſaltem particulariũ entium creaturæ repugnare, ſo demõſtretur, a 552. t.c.ad 554.2 .a
30 creatiua potentia, uel congenita, uel ſuperaddita nequaquam admittenda, 556. t.b.c

Creatura.

1 CREATVRAE dependentia à Deo aliquid reale eſt in eaintrinſece exiſtens. 560.1.c. Ab ipſa que creatura diſtinctum in re, ibidem, 2. b. Non ut relatio, nec ut entitas realis, ſed ut modus eius. 561. 2.a
2 Creaturæ dependentia à Deo non eſt mutatio, ſed ut ad creaturam comparatur, uerum eius fieri, creatioque paſſiua: reſpectu uerò Dei eſt formaliter actio tranſiens eius ueraque creatio actiua. 562. per totam.
3 creaturæ dependentia à Deo non eſt de eſſentia eius, ſed uia ad eſſentiam, 561.1.c.& 561. 1.c. & 2.a
4 creatura cum creatur, quo ſenſu mutari dicatur. 562.1 b
5 creatura alia dependentia pendet a Deo, ſi ab eo ſolo creatur, alia ſi in eius creatione inſtrumento utitur. 561.1.b
6 creatura permanens ex libera Dei uoluntate poteſt eſſe ab æterno, ſiue corruptibilis, ſiue incoruuptibilis à 567.2.b.ad.569.per totam
7 creaturæ æterne conſeruatio non eſſet ſucceſſiua, nec ex hoc infinitam aliquam perfectionem adquireret. 568.1.b e
8 creatura corruptibilis æterna neceſſario duraret p infinitum tempus imaginarium, ſuæ naturæ relicta à 568.2 b.ad. 599.1.b.
9 creaturæ quo ſenſu dici poſſint eſſe conuenientes, Deo 256 t.a
10 creaturæ relatio ad Deum quæ, & qualis, uide Relatio.nu. 69.& 70
11 Nullam creaturam Dei uirtutem adæquare poſſe demonſtratur. 2t.11.2.b

Cuſtodia angelorum. Vide verbo, Angelus.

Dæmonium

Vide, verbo, Angelus.

Definitio

1 DEFFINITIONEM, & eius partes non tam ſignificare rem, & partes eius, quam eis commenſurari dicendum, 174.1.c
2 Definitionis partibus qualiter definiti partes reſpõdeant, 393.2.b

Delectatio, & Delectabile.

DELECTABILE bonum. Vide Bonitas, & Bonum
1 Delectatio in idẽ bonũ conueniens tendit, in quoad amor, & deſiderium. 250.2 b

Demonſtratio.

1 Demonſtrationis duplex genus, 82.2.c

Denominatio.

1 Denominationes extrinſecè nõ educuntur de potẽtia ſubiecti quod ſit denominant, 410.2.c
2 Quando contraria ſimul inſunt eidem ſubiecto, denominatio ſimpliciter prouenit à forma prædominante, 2.515.1.a. Licet quoad nos interdũ ſumatur à forma minus intenſa ſecundum ſe, ibidem
3 Denominatio extrinſeca nõ omnis eſt ens rationis. 2.713.1.c.& 2 a. Immo nec quæ ab actu intellectus ſumitur, ibidẽ, 2.b.c.& 714.1. per totam

Deſitio

Deſitio accidentium. Vide Accidens.nu. 7
Deſitio, uide Corruptio

DEVS.

1 DEI nomine quid ab omnibus concipiatur. 2.25.2. b. Deũ eſſe ratione naturali euidẽter demonſtratur, ibidem.1.c
2 deum eſſe, ex fabrica & conſtitutione huius uniuerſi, colligatione, & ſubordinatione partium eius demonſtratur 2.à 26.ad 29. 2.a b
3 dei cognitio notior eſt per effectus, quam intelligẽtiarum, 2.285.1.c Diſp.35.ſect.1.nu.4
4 deum eſſe à priori demonſtrari poteſt, demonſtrato à poſteriori eſſe eius neceſſarium. 2.34.1.b.c quod demoſtrabile eſt, 2.26.1.c. non. quidem per medium phyſicum, 2.à 27.1.ad 29.2.c bene tamen per metaphyſicum, quodque illud ſit, 24.1.c.& 2.a
5 deum eſſe, ex Ariſtotelis ſententia probatur, 2.39. per totam Et ex cauſalitate efficienti, quam habet primum ens reſpectu omnium aliorum, ibid. 2.c & 41. per totam
6 deum eſſe, per ſe notum eſt in ſe, non uerò quo ad nos, 2.42.1.b
7 deũ eſſe, aliquali cognitione ab omnibus percipitur, & quæ ſit hęc, ibid. 6. per totam.
8 deus quo ſenſu ſibi cauſa ſui eſſe 2.2.2 c
9 deus nec eſt, nec poteſt intelligi, eſſe in potentia ad eſſe, 2.5 .2.a
10 deus ſolus eſt ſubſtantia completa ſine compoſitione, 2 239 2.a
11 Hic deus ut abſtrahit à tribus perſonis eſt ſubſtãtia completa in ratione ſubſtantiæ, ibidem. Eſtque prima ſubſtantia, non ſecunda, 2.243.1. u.& 251. 1.b
12 In deo non eſt unum ſuppoſitum commune tribus perſonis 2.257.1.2. Licet in eo ſit una ſubſiſtentia abſoluta, ibid. E. Sumpta uoce ſubſiſtentia pro re ſubſiſtente, non pro ſuppoſito, ibid.2.a
13 deus nullius ſcientiæ naturalis poteſt eſſe adæquatum obiectum, & cur. 5 .2 Conuenire tamen poteſt cum creaturis in una ratione obiecti ſcibilis, ibidem, b

14 Deus quo ſenſu ſibi ipſi conueniens, qualiter etiam creaturis 215.2.b.& 256.1.a
15 Deum eſſe ondequaque perfectū, naturali lumine euidenter cognoſcitur, 2.43.1.c

Dei perfectio.

16 Deus nulla perfectione priuatiuè poteſt carere, ibidem 2.a Deum ea ratione qua prima cauſa eſt, omnem perfectionem poſſibilem in ſe continere, ibidem.c
17 deus ratione ſuæ perfectionis nō debet formaliter ſed eminenter continere perfectiones creaturarū, 244.1.b & 62.1.a
18 deus formaliter in ſe continet omnes perfectiones ſimpliciter ſimplices, 2.45.1.b
19 deum eſſe æternum, euidens naturali ratione. 2 45 2 c

Dei infinitas, & immenſitas.

20 In deo infinitas, negatio eſt, non priuatio, 2 6.1,2.
21 dei infinitatē ex motu colligi non poſſe, ut ab Ariſtotele intēditur, eius diſcurſum latè perpendendo demonſtratur, 2 à 46.1.a.ad 49.1.per totam.
22 deum eſſe infinitum quomodo ex creatione probetur, 1 49. Idem oſtenditur à priori, ex eo quòd Deus eſt, 2.50.1.b & ſequentibus.
23 deum eſſe immenſum, ratione naturali oſtenditur. 2.68 2 c
24 deum eſſe immenſum, demoſtratur à priori ex influxu, & actione vniuerſali, non actuali, ſed poſſibili, 2 68. 2 c Et latè defenditur ila ratio vſque ad 74.
25 dei immēſitas ut eſt attributum peculiare, dicit habitudinem ad ubi ſeu præſentiam Dei in rebus omnibus. 2.68.1.c
26 Ad Dei immenſitatem non pertinet eſſe in loco infinito cum habitudine reali ad rem, quā contingit, 2.76 2.a
27 deus ubi ſemel eſt, perpetuò neceſſario manet. 2. 73.1.c
28 deus per creationem neceſſario eſt per ſubſtantiam & uirtutem ſuam in rebus omnibus 2.72. 2.b
29 deus non deſtundit actionem creatiuam, oel conſeruatiuam, ſed intime eſt in unaquaque re conſeruando illam, 2.73.1.c
30 deus eſt extra mūdum, aut in ſpatijs imaginarijs ſolum per realem præſentiam ſuam ſine actuali habitudine reali ad aliquam rem extra ipſum, 2.76. 2.a
31 deus non eſſet immenſus, ſi concluderetur in hoc mundo, 2 74 2.b
32 deus ubicunque eſt, habet totam ſuam præſentiam. 2.80.1.a
33 deus non eſt capax, ubi prædicamentalis, 2.697.2 2.b
34 deus nec definitiuè nec circunſcriptiuè eſt in loco. 2.701. 2.b

Dei ſimplicitas, Vnitas, & immutabilitas.

35 Dei ſimplicitas oſtēditur, 2.52.per totam. Simplicitas attributum poſitiuum ſit ne, an negatiuum, ibidem, 1.c
36 deo repugnat compoſitio ex natura & ſuppoſito. 2 54 1.c. ſicut & ex materia & forma, quinimò & ex partibus integralibus, 56.1.c.& ex eſſe & eſſentia. 2. 53.nu.2. Deus compoſitionem ex genere & differētia non admittit. 2.60.1. Non tamen ei propter ſolam ſimplicitatem repugnat, 178.1.b
37 In deo non poteſt concipi differentia propriè dicta 2.60.2.c
38 deum eſſe immutabilem demoſtratur ex eius ſimplicitate, & ex neceſſitate eſſendi, 2.80.2.c.& ſequētibus.
39 Ratio qua Ariſtoteles probat primum motorē immobilem, oſtenditur, 2.81.2.a
40 deum eſſe tantum unum licèt per effectus non demōſtretur, bene tamen ex eo quod eſt ens neceſſarium, 2. à 98. 2.c.ad 100. 1 as
41 dij plures neque æquales, neque inæquales in eſſētiali perfectione eſſe poſſent, 2 99.2.b.c
42 dei unitas cum demoſtratur, qualiter perſonarum trinitas pluralitatis non præiudicet. 2, 100.1.b.& 2, 2.b
43 deum eſſe unum omnes ferè eruditi Philoſophi agnouerunt, ibid. 2.C.

Dei cognoſcibilitas, & ineffabilitas.

44 Deus cum inuiſibilis dicitur, licèt reſpectu oculi corporei, & intuitiuæ cognitionis intellectus creati & animæ ſeparatæ id habeat, omnem cognitionem ſui etiam euidentem non excludit. 2 à 101.2.A.ad 102.1 B.
45 deū naturaliter eſſe inuiſibilē ab intellectu creato efficaciter probatur. 2.103.1.C.
46 deus per nullum ſuum effectum, etiam ſupernaturalem poteſt naturaliter cognoſci prout in ſe eſt. 2. 102.2.b
47 dei inuiſibilitas ex eius potiſſima actualitate diſcurſu D.Thomę colligitur. 2.2
48 deus per ſpeciem naturalem ipſum diſtinctè, abſtractiuè tamen repræſentantem uideri non poteſt. 2. 105.2.b.c. Dei ſpecies impreſſa an dē, & an ſit poſſibilis. Vnde, Species. à nu. 4
49 deum ſupernaturali uirtute viſibilē eſſe non demōſtratur, ſed fide tenetur. 2. 113.1.c & 2.2
50 deus eſt incomprehenſibilis ab intellectu creato, quātumuis ſupernaturaliter eleuato, 2, 114.1.a Dei quidditatem naturaliter poſſumus cognoſcere, non tamen quidditatiuè, 2. 114.2.b. c. Vide item, 287. 1.c
51 dei uerum conceptum formamus, licèt non diſtinctum, 2.115.2.c.& 116 1.2.b
52 deus naturaliter eſt ineffabilis angelis, & hominib. imò & ſupernaturaliter, 2. 116 2.b
53 deus etiam à ſe ipſo eſt ineffabilis creato ſermone, ibid. c.& 117.1.2
54 dei nomina cum ad ipſum ſignificandum imponantur, prout a nobis concipitur ipſum etiam confuſe ſignificant, ibid. 2.per totam.
55 Voci deus, unus ſimplex in mente reſpondet conceptus, 2. 118.1.b

Dei Vita.

56 deum eſſe ſubſtantiam uiuentem demoſtratur. 2. 118. 2.c.& 119. 1.2.b
57 deus qualiter participat rationem uitæ ſecluſis quibus libet imperfectionibus, ibid. 2. per totam.
58 deum eſſe uiuens intellectuale per eſſentiam, & à priori, & a poſteriori moſtratur, 2 120 per totam.
59 deus cum uiuens analogice nobiſcum dicitur qualiter prædicatum illud ſumendum ſit exponitur, ibid. 2.c.& 121.1.2.b
60 deus uitam agit intellectualem ſibi ſufficientē, feliciſſimam que, quod eſt eius proprium, 2. 121.1 c & 2.per totam

Dei

Dei ſcientia.

61 Deum habere ſciẽtiam, euidens eſt ratione naturali. 1. 122. 1. c
62 In Deo non eſt ſcientia in actu primo proprio, ſed ſemper in actu ſecundo ultimo, & ſimpliciſſimo, reſpectu cuius libet obiecti in particulari, ibidẽ, 2 p totam.
63 Deus omnia cognoſcit, non quia iis vt beatificetur indiget, ſed quia ad ſuam naturalem perfectionẽ id ſequitur, ibid. e
64 In Deo non eſt propriè loquendo potẽtia intellectiua 2. 123. 2. a
65 In Deo potẽtia proxima ad generandum, etiam ſecundum rationem concepta differt ab intellectu, & quomodo, ibid.
66 Dei ſciẽtia nec eſt habitus facilitans, neq; intelligibilis ſpecies, ibid. b. e
67 Deus an habeat ſcientiam per modum actus primi, ſaltem ſecundùm noſtrum modũ concipiendi. ibid. 124. 1. per totam.
68 Sciẽtiã Dei eſſe de eius eſſentia oſtenditur, ibid. 2 per totam.
69 Dei ſcientiam perfectiſſimam eſſe eſſentialiter, intenſiuè, & extenſiue, ratione naturali conſtat. 1. 125 1. a
70 Dei ſcientia nec ſecundùm rationem, nedum in re, minuitur aut variatur propter contingentiũ propoſitionum falſitatem aut ueritatem ibidem a. a. b
71 Scientia Dei qualiter ſumat perfectam extenſionẽ ex parte obiecti, ibid. e
72 Scientia Dei eminẽtiſſimo modo ſimul eſt directa, & reflexa, 126. 1, e
73 Deus ſciẽtia ſua creaturas omnes poſſibiles cognoſcit non ſolum vt in ſeipſo eminẽter contentas, ſed formaliter, & in ſe ipſis, ibid. 2. per totã. Nõ tamen ab eis ſcientiam ſuam deſumit, ſed eas vt ſecũdariũ obiectum reſpicit, 127. 1. b
74 Dei ſciẽtiã ſic ad creaturas terminari, qualiter nullam imperfectionem importet, ibid. 1. c. & 2. a
75 Diuina ſcientia ponat ne, aut ſupponat aliquid in creaturis poſſibilibus, vt ſint ab ipſo cognoſcibiles, ibid. 2 a. b
76 Deus ſcientia ſua, futura omnia etiam cõtingentia cognoſcit ex æternitate, quin ideo illis neceſſitatẽ aliquam imponat. 2 127. 2. c. & 128. per totam.
77 Dei ſciẽtia & ſi vna & ſimpliſſima, vniuerſaliſſima tamen 2 129. 1. per totam.
78 Scientia Dei omnes perfectiones intellectualiũ virtutum continet, alias formaliter. alias eminenter. 2. 129. 2 b
79 Scientia [quia] non eſt in Deo, eſt tamen ſciẽtia [propter quid,] reſpectu verò ſui, proprius dicitur ſciẽtiã quid habere, ibid. c. & 130. 1. a
80 Deus priùs ſecũdùm rationem cognoſcit, quod eſt in actu, quàm quod eſt in potentia, 2. 445. 2. c
81 De ſcientia Dei rectè ſenſiſſe Ariſtotelẽ aſſeritur queq; fuerit Auerrois, & Platonis ſententia in hac parte aperitur. 2. 131. 1. per totam. & 2. 2. c
82 In diuino intellectu nequit eſſe iudiciũ formaliter liberum, vel ex ſe, vel ex aplicatione voluntatis. 2. 143. 2. c

Dei voluntas, & libertas.

3 Deus habet appetitum naturalem innatum, nõ per modũ deſiderij, & ſed quietis in propria pfectione, 2. 132. 1. c. qui ad intrinſeca bona terminatur, ibid. 2. a. imò & ad extrinſeca. 133. 1. a. b
84 In Deo non eſſe uoluntatem per modum actus primi, ſed vltimi & puri, inductione in actibus neceſſarijs, liberis, & notationalibus oſtenditur, ibidẽ c. & 2. per totam.
85 dei voluntas, etſi de eius eſſentia ſit, ſicut ſcientia, aliquale tamẽ diſcrimẽ in hoc inuenit noſtra ratio. 2. 134. per totam.
86 dei voluntas circa ſeipſum vt circa perfectiſſimum obiectum verſatur, ibidem c. & 135. 1 a. b
87 deus voluntate ſua neceſſariò ſe amat, quod in eo maximam perfectionem dicit, ibidem c. & 2. a
88 diuina volũtas circa res alias extra ſe uerſatur, eas nõ ſolùm ut in ipſo cõtinentur attingens, ſed ut in ſe ipſis ſunt. ibid. b. e
89 diuinam uoluntatẽ liberam eſſe ad uolendũ quodlibet obiectum extra ſe, & quo ad exercitiũ & quo ad ſpecificationem oſtenditur. 2. à 136 2. b. ad 138, 2. b. & Diuina libertas qualis. 512. 1. b. e
90 diuinæ uoluntati conuenit neceſſitas immutabilitatis, quæ perfectioni ſuę libertatis nequaquã obſtat, ibidem 1. c. dei libertas in actu ipſo ſecundo voluntatis conſiſtit, ibid. 2. c
91 deus libere eſt non ſolũ ad quamcunque creaturã in particulari uolendam, ſed & ad omnem earũ collectionem. à 139. fere per totam.
92 deus verè & propriè, & ſine metaphora uult & amat, quæ liberè uult, & amat. 2 91. 2. c
93 deũ uelle ſe cõmunicare creaturis, dicatne in ipſo aliquam perfectionem. 2. 139. 2. a. b
94 deus cur non diligat neceſſariò omne obiecto ſicut neceſſariò quodlibet cognoſcit 2. 140, 1. per totam
95 deus non habet amorem neceſſarium etiam ſimplicis complacentiæ erga creaturas poſſibiles, ibid. & 2 per totam. Nec hunc eſſe poſſibilem, niſi ordinando illas ad eſſe, ibid.
96 deus, effectus quos uult liberè, an dicendus ſit contingenter uelle. 2. 149. 2. c
97 deus eodẽ actu indiuiſibili eaſque aliquo reale augmẽto, vel diminutione uel uult ea quę uult, ſiue neceſſariò, ſiue liberè 2. 91. 2 2. & 6. 2. 2
98 denominatio libera in deo eſt realis à forma neceſſaria quoad eſſe libera tamẽ quo ad terminari. 2 93. 2. c In deo, libèra determinatio non eſt res noua, concipitur tamẽ à nobis ad fundandum reſpectũ rationis. 2. 94. 1. b.
99 deus non cõſtituitur uolens creaturas per reſpectu rationis, ſed eſt quid conſequens talem uolitionẽ. 2 93. 2. c
100 deum poſſe uelle, & nõ uelle, non dicit potẽtiã actiuam, uel paſſiuam, ſed ſolam indifferentiã eiuſdem, actus, ut ad hoc obiectum, potius quã ad aliud terminetur. 2. 92. 2. b
101 diuina uoluntas nõ determinatur ab intellectu ad creata obiecta uolenda determinatione efficace. 2. à 142. 2. b. ad 143 per totam.
102 dei uolũtas ut in actu ſecũdo omnes perfectiones poſſibiles in ratione uolendi includit, alias formaliter, alias eminenter. 2. 145. 2. c
103 deum, & rationales creaturas mutuo ſe diligere, naturali lumine certum. An autem hic amor ſit amicitiæ non ita. 2. 146. 1. b. c
104 diuinæ uoluntatis actus omnem perfectionem actus uolendi creati qualiter contineat. 2. 148 1. b.
105 de diuina uolontate quid Ariſtotelis ſenſerit examinatur. 2. a 144. 1. c. ad 145. 2. b.
106 deus formaliter habet in ſe liberalitatem, magnificentiam. 2. 146. 2. b. c. miſericordiam ueritatem, & fidelitatem, ibid. & 147. 1. a. b
Aliæ uerò uirtutes, quæ imperfectionem dicunt ſolum illi quaſi per metaphoram tribuuntur, ibidem c. & 2. a. b

e 4 In-

107 In Deo huiuſmodi virtutes non ſunt cogitandæ per mod n actus primi,ſed ſecundi quantũ eſt ex par te· conceptæ,2.147.2 B
108 Deus qualiter omnes has perfectiones in una ſua, eaque ſimpliciſſima perfectionē uniat,ibidem,C.& 148.1.A

Dei Potentia,& actio,

109 Deus ueram potentiam habet actiuam ad effectus ad extra producendos 2 148 2 b
110 Dei potentia actiua infinita eſt veraque omni potentia.ibid.& 149.1.b.c
111 Diuinæ omnipotentiæ obiectum,qualiter ſit omne poſſibile, optimè explicatur, 2.à 150·ad 151.1. per totam
112 Dei omnipotentia omne poſſibile diuiſim, non uerò collectiuè poteſt in re ſimul ponere,ibid.2 per totam
113 Deus infinita ſua potentia non poteſt infinitum in eſſentia producere,2.15 2.1.b
114 Deus nullam ſpeciem ſubſtantialem poteſt creare,aut cognoſcere, quin aliam poſſit cognoſcere creabilem, vſque in infinitum, forte tamen poſſet accidentalem,2. à 15 2. 1.C.ad 153·1.per totam
115 Deus ſupremum gradum rerum,& videre, & creare poteſt in aliquo genere vel ſpecie ipſum participare,ibid.b
116 Deum poſſe in omnem effectum poſſibilem lumen naturale cognoſcit: qui tamen ſint hi effectus in particulari non de omnibus percipit. 2. 153.2.b.c & 154.1 per totam
117 Deum poſſe attingere effectus ſupernaturales quo ad ſubſtantiam vel modum,naturali lumine non cognoſcitur,ibid.2.b c Bene tamen ſe ſolo poſſe omnes,quos per ſecundas cauſas operatur per meram efficientiam,ibid.2.c etſi in indiuiduo in eo ſtatu ſint, in quo à ſecundis cauſis nequeunt attingi. 2, 156.1.b.c
118 Dei abſoluta,& ordinaria potentia quæ dicantur, 2.151.1.c
119 Diuina potentia licet in re ſit omnino idem cum intellectu,& voluntate Dei,ratione tamen ab utroque diſtinguitur, 2. à 156. 2. c. ad 160. 1. per totam.
120 Dei potentia executiua eſt ſuamet eſſentia,ut in ſe continet omnes perfectiones creatas eminenter, ibid.159.1.b.& 2.b.c
121 In Deo, omnino idem eſt radicale, & proximum principium operationis ad extrà, 2.160, 1.A
122 Diuinam potentiam executiuam per prius reſpicit actio ad extra,quam intellectum,aut voluntatem, ex his vero quidnam immediatius ibidem,b
123 Diuina potentia in aliquo actu Imperij practico ſolum non conſiſtit,ſed nec hic actus eſt in ſe poſſibilis,2 à 157.1·c
124 Diuina potentia,etſi una & ſimpliciſſima ſit, põt tamen à nobis propter ſuam perfectionem in ordine ad varias actiones per inadæquatos conceptus diſtingui,2·160·2·3·b
125 Deus in nulla opinione dici poteſt per voluntatem ut per actionem ad extra operari, 563. 1. b.c
126 Deus in omni actione ad extra per actionem formaliter tranſeuntem agit,etiam cum ad noſtras immanentes concurrit,564·2.C
127 In Deo quidquid per modum actus ab æterno intelligitur,rationem actionis ut dicit uiam habere non poteſt,ſed principij tantum.567.1.c
128 Dei productiua potentia uel uniuoce dicitur de potentia generandi,ſpirandi,& creandi,uel ſi analogice, per prius de iſta,quam de illis,279·1·a.b
129 Dei potentia exactè cognoſci non poteſt, niſi cognita eius actione ſaltem in eſſe poſſibili,2·347.4·b

Diuina eſſentia.

130 DIVINA eſſentia ſingularis eſt,& indiuidua·108. 1·b·in ea tamen indiuiduatio nihil addit nec ratione diſtinctum ab ipſa deitate, 114 1 c
131 Diuina eſſentia nullatenus eſt dicenda ſeparabilis a paternitate, quaque ratione communicabilis ſit, multis inter ſe diſtinctis·193·1 b
132 Diuina eſſentia non poteſt præſcindi ab attributis 267·nu.16
133 Diuina eſſentia eſt de eſſentia perſonarum,2·54·1 c·& 2.a

Differentia.

1 DIFFERENTIAE vltimæ,& non ultimæ Scotica expoſitio reijcitur à 68.2·b
2 Nulla differentia poteſt ſumi à tota forma. ibid.
3 Differentia quælibet ultima poteſt eſſe diuerſa ab alia, etſi cum illa in ratione entis conueniat. 71. 2.c
4 Differentia una ultima in unaquaque re neceſſario ponenda. 413 2 a
5 Differentiæ intermediæ finito numero neceſſario claudũtur·ibid·2·b
6 Differentias omnes,quæ ad unius rei conſtitutionē concurrunt,eſſe inter ſe ſubordinatas, probabilius 414 1·b c
7 Differentia concipitur,& prædicatur per modũ formæ alteri adiacentis,2·242.2.a
8 differentia ſubſtantialis reductiuè tantum ponitur. in prædicamento·2·235.2.C.diſput·34· ſectione 8 numero 14
9 Differentia quatenus forma metaphyſica dicitur,nõ habet cauſalitatem realem. 411·1·c
Differentiæ diſtinctio à genere & ſpecie,uide,prædicata eſſentialia.
Differentiæ abſtractæ qualiter prædicentur inter ſe Vide abſtractio nn·6·Vide etiam nu·7

Diſpoſitio,

1 DISPOSITIO ſecundum Ariſtotelem eſt[ordo habentis partes,] Quod exponitur,2·412· 2·b· Simul cum diuiſione ab Ariſt· addita, ſcilicet aut[ſecundum locum aut ſecundum virtutem ſeu poteſtatem aut ſecundum formam·ibid.]
2 Diſpoſitio quæ eſt ſpecies qualitatis, non dicit ſolã poſitionem partium in loco,ſed affectionem corporis,uel animi ordinantis illas ſecundum formam aut uirtutem,1·413.2 b
3 diſpoſitio uera proprius ad formalem cauſam reducenda,quam ad materialem. 288.1·c
4 Diſpoſitiones ad formam neqnaquam ab ea effectiue procedere poſſunt à 352.1· a.b
5 Diſpoſitio,quæ immediate ante præceſſit,non poteſt inſtrumentaliter attingere eductionem formæ 353.1·b
6 Diſpoſitiones requiruntur in materia non ſolum ad expellẽdam formam, & cõtrarias diſpoſitiones, ſed ad determinandam illam ad hanc formam·353·2·C
7 Diſpoſitiones ad formam non poſſunt in inſtãri generationis

nerationis

nerationis ab ea per naturalem reſultantiam emanare, licèt poſtea probabile ſit hoc efficientiæ modo conſeruari, 452. 2. per totam
8 Diſpoſitio paſſiua non eſt idem quod potentia paſſiua. 2. 433. 1. B. C. Vide accidens num. 17

Diſtantia.

Diſtantia agentis à paſſo, & an poſſit agi in diſtans, Vide, Agens.

Diſtinctio.

1 DISTINCTIONEM realem dari, diuidique in poſitiuam, & negatiuam, & quid vtraque ſit 184. 1. C & 2 A
2 Ad diſtinctionem realem nihil referre prædicamentalem relationem, quæ ex ipſa conſequitur, ibid. B
3 Diſtinctionem rationis dari, vt certum ſtatuitur, 184 2. C. Eiuſque diuiſio in diſtinctionem rationis ratiocinantis, & ratiocinatæ exponitur, 185. 1. A B
4 Diſtinctio rationis non requirit entia rationis vt extrema, nec ab illis denominatur: poteſt tamen circa illa verſari, 185. 1. C. & 2 A
5 Diſtinctio rationis alia intrinſeca, alia extrinſeca. ibid. B C
6 Diſtinctionis rationis, quæcunque ſit, quæ nam origo, ibidem,
7 Diſtinctio media inter realē rei à re, & rationis neceſſariò admittenda, quę fomalis ex natura rei, & melius modalis appellatur à, 187. 2 C
8 Diſtinctio omnis, vel modalis, vel realis, vel rationis eſt, 189. 2 A
9 Diſtinctio eſſentialis propriſſime ſumpta includitur in reali, cum illa tamen non conuertitur, 190. 1 A
10 Diſtinctio realis interuenit inter res inter ſe vnitas vel alicui tertio, ſiue entia complèta, ſiue incompleta ſint, partes æterogeneæ, vel homogeneæ. ibid. B
11 Diſtinctio potentialis, quam partes homogeneæ habent, quatenus ſunt ſeparabiles, & diſtinguibiles vt completa entia, realis diſtinctio eſt. ibidem, C
12 diſtinctio includentis ab incluſo realis, & modalis eſſe poteſt, imò & rationis, ibidem, 2. B
13 diſtingui pluſquam ratione rationata neceſſe eſt, quæ à parte rei ſeparari poſſunt, & aliquod ſinē alio manere, 192. 1 C
14 diſtinctione tantum modali diſtinguuntur, quæ nec de potentia abſoluta poſſunt à parte rei ſeparata manere, licet vnum ex extremis, altero deficiente permanere poſſit. 193. à C. & 2. per totam.
15 Diſtinctionis realis extremorum, euidēs ſignum eſt mutua eorum ſeparatio, vel quoad vnionem vel quoad exiſtentiam, non tamen eſt adæquatum, 194. 1. C. & 2. A B
16 diſtinctio rerum per diſtinctiones exiſtentiarū non colligitur, 195. 1. C. & 2 A B. nec ex diuerſitate actionum, ibidem, C. & 196. per totam
17 diſtingui realiter ea, quorum alterum ſe habet ut producens, alterum vt productum, quo ſenſu uerum, 197. per totam.
18 diſtinctio realis qualiter inueſtiganda in ijs quæ nō dum fuerunt diuinitus ſeparata; ibid. 2 B
19 diſtincta realiter, mutuo ſeparari poſſunt, ſi in eſſe ſeruentur, 198. 1 A imo deſtructo vnum poteſt alio manente niſi inter ea eſſentialis habitudo aut depēdētia verſetur, ibidem, 2. per totam.
20 diſtinctionem ex natura rei non rectè ex conceptuū noſtrorum diuerſitate inferri, in Deo, & creaturis oſtenditur, 62. 1 B. C
21 diſtinctionis rationis ratiocinantis, & ratiocinatæ, quæ ſigna, 199. 1. per totam
22 diſtingui, & differre, & eſſe diuerſum, quid ſint, & qualiter inter ſe comparentur, 200. 2 B

Diuiſio.

1 diuiſio dupliciter dicitur immediata. 2 3 5. 2 C. diuiſiones entis, accidentis, & ſimiles. Vide in proprijs locis.

Duratio.

1 duratio licet perfectio ſit, non ſemper maior duratio maioris perfectionis indicium, 2. 48. 1 A
2 duratio (quæ permanentiam in eſſe ſignificat) aliquid reale eſt, & ſolum exiſtentibus rebus conueniens, 2. 634. 2 B
3 duratio non eſt denominatio extrinſeca, ſed intrinſeca, a duratione qua res vnaquæque intrinſecè durat. 2. 6 , 6. 1. A
4 duratio ſola ratione diſtinguitur ab exiſtentia rei durantis, ibid. B & 2. C
5 duratio non diſtinguitur ab exiſtentia per connotationem ſucceſſionis in ſe. 2 637. 1 & 2 B
6 durationem in ratione menſuræ actiuæ, aut paſſiuæ non conſiſtere, nec in eo ab exiſtentia differre. 2. à 638. 1. C ad 639. 1. A licet menſurabilitas paſſiua proprietas declarans durationis rationem, 2. 640. 2. C
7 durare non dicitur res in primo inſtanti ſui eſſe. 2. 639. 1. B & 640. 1. A. B
8 duratio propriè ſumpta dicit de formali poſitiuam permanentiam in exiſtendo, quæ ratione tantum, & connotatione aliqua extrinſeca ab exiſtentia differt 2. à 639. B C. ad 640. per totam.
9 durationis, & exiſtentiæ, & vtriuſque cum prima productione, & rei conſeruatione elegans collatio, 2 639. 2 B, C
10 duratio rei permanentis incipit per vltimum non eſſe, licet res permanens per primum ſui eſſe incipiat. 2. 640. B. C
11 duratio, & Vbi comparantur, & quare hoc à ſubiecto diſtinguatur, non vero illa, exponitur, 2. 641. fere per tot.
12 duratio aliqua, etiam creata, poteſt omni ſucceſſione carere, 2. 649. 2 C
13 duratio non poteſt uariationem ſeu ſucceſſionem admittere, exiſtentia rei durantis inuariata, 2. 649. 2. A & 950. 1 B C. & 2. A B.
14 duratio quælibet creata capax eſt ſucceſſionis priuatiuæ, quæ in tranſitu de non eſſe ad eſſe, uel è contra conſiſtit, 2. 652. 1 B. C
15 durationes permanentes, & indiuiſibiles, cum tales ſint, quo ſenſu una maior uel minor alia dicatur. ibidem, 2. B. C
16 durationem creatam indiuiſibilem ſimul habere futurum & præteritum, intelligendum eſt priuatiuè, non poſitiuè, 2. 653. 1 C.
17 duratio permanens, etſi ſimul data, cur non neceſſariò duratura, ibid. 2. A B
18 duratio permanens de ſe apta eſt uſque in infinitum ſeruari, & ſic habet infinitatem quandam quaſi ſecū dum quid, ibid. C
19 durationes in eadem re uariari repugnat, etiam ſi ipſa annihilata iterum reproducatur, 2. 654. 1 B
20 durationem propriam & intrinſecam ſibi vendicāt res permanentes. 2. 658, 2. B C & 659. 1. b diuerſę rationis ab æuo. ibid. 2. A
21 duratio hæc rationem menſuræ extrinſecæ ſortiri nequit, ibid. 2. A B C
22 duratio hæc multiplicatur in ſingulis rebus durātibus iuxta earum diuerſitatem, & multiplicationem. 2. 660. 1. A B poteſtque & ſubſtantialis eſſe, & accidenta-

dentalis, ſemper tamen materialis ibidem.
23 Duratio permaneos non poteſt eſſe menſura duratiooi ſucceſſiuæ. 2.668.2, C
24 duratio licet metaphyſicè & realiter non ſit verum accidens, habet tamen ſufficiens ſundamentum ad modum prædicationis accidentalis 2.675.2.C
25 durationes diuiſibiles, & indiuiſibiles, ſubſtantiales & accideutales uniuoce cõueniunt, 2.677.2 B C Vide Quandu, Teoipus, Motus, Aeternitas, Aeuum.

Eductio.

1 EDVCTIO accidentium de potentia ſubiecti in quo conſiſtat, & an omni accidenti conueniat. & ſimilia Vide, Accidens, nu. 1.18. & 19. Eductio formæ de potentia materiæ. Vide forma. à nu. 19. ad 25 E educatur ne unũ accidens de potentia alterius & ſimilia uide accidens. nu. 9. 11. & 13

Effectus.

1 Effectum in cauſa contineri, an ſit in ipſo aliquid reale, 61.2 C
2 effectum vniuerſaliorem in cauſam etiam vniuerſaliorem reducendum, quos ſenſus habeat, & quis eorum verus, 551.2 C & 552.1 A
3 Qui effectus dicantur pendere à caoſa in fieri, qui verò in fieri, & eſſe, 571.2 B C
Poſſit ne effectus paulatim amitti per ſolam abſentiam cauſæ à 580. 2 C ad 581. per totam
5 effectus non poteſt excedere in perfectione omnes ſuas cauſas ſimul ſumptas, imo nec intrinſecas vt actu cauſantes, bene tamẽ qualibet earũ ratione alterius 665.2.B C efficientes autem omnes neqnaquã imò nec ullam quæ ſe habeat vt principalis cauſa illius etſi partialis ſit, 2.666.1 C
6 effectus dari non poteſt, qui ab unica taotum cauſa pendeat, 672.2 C
7 Effectus qui materialem cauſam habet, omnes alias exigit neceſſoriò, 673.1 C
8 effectus á duplici totali cauſa ſimul productus, ab utraque ſimul, & à qualibet ſeorſum pendet, 678.1 B.C
9 effectum unum numero unam tantum determinatam cauſam à qua fiat non exigere oſteoditur à 683 1 B.
10 effectus unus numero à ploribus cauſis uniuocis diſiunctim cauſari poteſt naturaliter, 684.1. C. de facto autem qualiter loquendum, ibid. 2 B
11 effectus contingentia ab intrinſeca uirtute neceſſariæ cauſæ pendentis, per ordinem ad illam ſumi nequit, niſi quatenus ob ſuam imperfectionem impediri poteſt negat. 538.1 C
12 effectus contingens intrinſecè, & extrinſecè dicitur ibidem, 2 B
13 effectus contiogẽs in tota ſerie cauſarum naturaliũ ſecluſis liberis reperiri non poteſt, ibid. 2. C
14 effectus contingens redditur, ſi in tota cauſarũ eius ſerie, aliqua libera intercedat, quouis modo concurrens, 539.1 C
15 effectus contingentes non liberi qua differanc à merè naturalibus, ibid. 1 A Vide, Cauſa efficiens.
16 effectus perfectio ſimilitudinem ad cauſam requiſirit. 2.237.2 C
17 effectus per accidens qoid 92.2 A
18 effectus fortuiti non omnes ſunt quorum ſecretam cauſam ignoramus, 544.1 C
19 effectus noo adæquans uirtutem cauſæ in eo gradu quo ab illa procedit, non conuenit cum illa uniuocè. 2 11.1 B

Elementum.

1 Elementa non poſſunt eſſe primæ materiales cauſæ miſtorũ, 294.1.C. Nec aliquod ex illis, 296.1 & 2 A
2 Elementa nullas qualitates uirtualiter primas continent, 267.1 A.B
3 Elementa in prima ſua productione non fuiſſe propriè creata, ſed eorum formas ex materiæ potentia eductas, poſt dilucidam diſputationem reſoluitur à 375.1 B ad 378.1 A
4 Elementi deſcriptio, & quibus propriè cõueniat explicatur 404.2 B C
5 elementi nomen propriè materiæ conuenit, nõ ſiquidem formæ, ibid. 2 A.B
6 Elementum non eſſentialiter exigit quòd miſtum in ipſum reſoluatur, ibid. 2 B
7 Elementa non conſtant unum ex alio, nec unum in aliud reſoluuntur, 405.1 A
8 Elementorum formæ qualiter in miſto maneant. Vide, Forma. nu. 31. & 32

Emanatio.

1 Emanatio naturalis, qua proprietates ab eſſentia emanent, uera efficientia eſt à 451.1 A
2 Emanationis naturalis duplex modus, & inter eos diſcrimen, ibid. 2. A
3 Emanatio naturalis non proprie inuenitur niſi inter ea quæ in re diſtinguuntur, 452.1 C
4 Emanatio naturalis aliquid eſt in re diſtinctum, & à forma reſultante, & ab illa à qua reſultat, & ab ipſa etiam informatione ibid. 2. C. & 453 1. A. B
5 emanatio naturalis ab actione neceſſaria qua differat, & cur generati tribuatur, ibid C
6 emanatio naturalis ſimpliciter exigit efficientẽ cauſam diſtinctam à paſſo licèt aliquando principium proximum emanationis à recipiente non diſtinguatur, 463.1 B.C
7 Emanatio naturalis, ut cauſæ per ſe tribuitur generanti, ibid & 2. A
8 emanatio à ſubſtantia quibus accidentibus conueniat, & à quibus cauſis. Vide Accidens, à nume. 17. ad 30

Ens

1 HAEC vox [ens] conceptum obiectiuum entis & ratione illius, inferiora in quibus reperitur mediate ſignificat, 57.1.C. & 2. A. B. Vide etiam 166 2. B.
2 Ens interdum vt participium verbi ſui, interdum vt nomen ſumitur: & quid utroque modo ſignificet, 62.2.C. & 63.1 A
3 Ens ſecundum hanc duplicem acceptionem non ſignificat aliquas duas rationes aliquem communem conceptum diuident eſt, ſed eundem conceptum entis magis uel minus abſtractum, 66. per totam.
4 Ens ut nomen non ſignificat idem quod ens in potentia, ibid 2. B ſignificat tamẽ omnino idem quod res, ſolumque in etymologia differunt, 67 2. A
5 Quidquid ſimpliciter tribuitur rebus, quãuis in eis nullam entitatem ponat, dici ſolet ens. 76. 2. B.C

Entis conceptus.

6 Ens unum conceptum formalem à reliquis præciſum unum re & ratione formali ſortitur, 50.2 B qui non tantum nominis, ſed rei ſignificatæ dicendus, 51.2 B
7 Conceptus formalis entis reſpectu ipſius diſtinctus, reſpo-

reſpectu autem entium in particulari omnino confuſus 49 1 B

8 Ens, vnum habet conceptum obiectiuum adæquatum, qui omnia entia per modum vnius, nullum tamen in particulari ſignificat, 53 1 B

9 In entis obiectiuo conceptu ſubſtantiam & accidens copulatiuè, diſiunctiue, aut ſimpliciter nequaquã includi oſtẽditur, ibid. 2 B.C.& 54.1 A.B Nec prima genera rerum, ibid C & 2.B. Nec aliquod ex illis determinatè, & reliqua confuſe, ibid.C. & 55. 1 A

10 Entis obiectiuus conceptus vnus, & ſecũdum rationem præciſus ab omnibus inferioribus, etiam vt cõparatur ad illa, & vt in ſe exiſtens. ibid. 2.A. & 56.2 B C

11 Conceptus obiectiuus entis non eſt ex natura rei diſtinctus ab inferioribus in quibus exiſtit, 60.1 B

12 Enti 1 omnia realia aliquam intrinſecam conuenientiam habere neceſſe eſt, 55.1 B

Entis ratio.

13 Ratio entis, participaliter ſumendo ens, in eo quod ſit actu exiſtens conſiſtit. 65.1 B ſi uero ut nomen, in eo quod ſit habens eſſentiam realem, abſtrahendo ab exiſtentia abſtractione præciſiua, ibid.C

14 Hæc ratio eſſentialis eſt omnibus inferioribus, quę verò per participium importatur, ſoli Deo. 67. 1 per totam

15 Entis ratio in omnĩ ente, & differẽtia, uel modo eius imbibitur à 68.1 B. ad 72.1 B

16 Entis ratio quæ eſt in ſubſtantia non eſt eadem ſecũdum rem quæ in accidenti. 63.1.C

17 Ens omne alicui eſſe conueniens, inductione oſtenditur, à 255.2 A

Entis paſſiones.

18 Ens non poteſt habere veras & reales paſſiones ex natura rei ab ipſo diſtinctas, 76.2 C. habet tamen aliquas proprietates, quæ non ſunt per rationem conſiſtæ, ſed re ipſa de illo prædicãtur, 77.1 C

19 Entis proprietates de formali addunt vel negationem, uel denominationem extrinſecam, per quã realis & poſitiua perfectio entis importatur, ibid. 2 B

20 Entis proprietates qualiter inter ſe diſtinguantur, 78.1 C. Entis proprietates tres tantum unum, ſcilicet, verum, & bonum, ibid. 2. C. Cur autem uariæ negationes quæ fingi poſſent identitas item, & diuerſitas inter has proprietates nõ numerentur, 80. 2.B C

21 Entis proprietates qualiter in perfectione comparabiles, ibid.1.C

22 Ens non dicitur eſſentialiter de ſuis proprietatibus 78 1.B C

23 Entis paſſiones in demonſtratione oſtenſiua per ipſam rationem entis, uel primam eius paſſionem demonſtrantur, in demonſtratione uero per deductionem ad impoſſibile primum principium eſt, [Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe, [ab 82.2. ad 83 per totam

24 Ens omne qualiter ſit idem, uel diuerſum ab alio, 200, 2.C & 201.1. per totam

Entis diuiſiones variæ.

25 Ens per ſe, & per accidens in ratione entis, ex unitate per ſe aut per accidens ſumitur, 91.2 B In quo eorum ratio poſita. 93.1 C 95.1 A

26 Entis diuiſio in unum & multa, intellecta de multitudine actuali, analoga, 97.1. C & 2 A & C & 98.1 B. ſicut & de multitudine in potentia intellecta, aliud tamen utriuſque diuiſum, 97. 1. B & 98 1. C

27 Entis diuiſio in infinitum, & finitũ exponitur & probatur, tom. 2. pag. 1, col. 2. A B

28 Ens per prius diuiditur in infinitum, & finitum, quã in abſolutum, & reſpectiuum, 102.1 A

29 Finitum, & infinitum non contrahunt ens in quãtũ bonum, ut bonum dicit paſſionem, ibid. 2 C

30 Entis finiti, & infiniti rationes per analogiam ad quãtitatem explicantur, 2.5.1. C & 2. per totam

31 Entis diuiſiones in infinitum & finitum, & in vnum & multa æquè uniuerſales ſunt: illa tamen prior iſta tam in diſtantia membrorum, quam in formali contractione diuiſi. 101.2 & 102. per totam

32 Entis diuiſio in ens à ſe, & ab alio in ſe ſufficiens & proximè præcedenti æquipollens oſtẽditur, 2. pag. 1. 2 B

33 De diuiſione entis in neceſſarium, & contingẽs, terminis in ſua proprietate explicatis idem iudicium fertur, ibid. & 3. per totam.

24 Entis diuiſiones in ens per eſſentiam, & participationem, in increatum, & creatum præcedẽtibus ęquipollere, ex earum explicatione colligitur, ibid. 2. C & 4.1 per totam.

35 Entis diuiſio in purum actum, & potentiale, terminis uel in ordine ad eſſe exiſtentiæ actualis, uel potentiæ alicuius paſſiuæ intellectis æquè uniuerſalis eademque cum præcedentibus oſtenditur, 2 4. 2 A & 5.1. A B

36 Ens optimè diuiditur in ſubſtantiam, & accidens, 2. 224. 2. C

37 Ens cum diuiditur in abſolutum, & reſpectiuum, reſpectiui nomine prædicamentale intelligendum eſt 2. 236. 2 B

38 Diuiſio entis in increatum & creatum cur prior quã in ſubſtantiam & accidens, 2. 224. 2 C. & 225. 1 B

39 Diuiſio entis in ſubſtãtiam & accidens cur prius tradenda quam in abſolutum & reſpectiuum. ibid. 1. C & quam diuiſio entis in actum, & potentiam ibid. 1 A. Rurſus quam diuiſio entis in incompletum, & cõpletum, ibid. 2. B

Ens increatum, neceſſarium, & à ſe.

40 Ens aliquod increatum in rerum natura eſſe ratione naturali demonſtratur, 2. 16. 1. C non tamen ea motu cœli, neque ex anima rationali, alio vel phyſico medio, 2 à 17.1 ad 19 2. C. Secus per medium metaphyſicum, quodque illud ſit, qualiterq; ad ipſum via phyſica pateat. ibi. & 20. per tot. & 24.1 C. & 2 A

41 Entia neceſſaria non repugnat multiplicari ea compoſitione, quam haberent, ratio num in quibus conuenirent, & different, 2 36.1 A B

42 Entia neceſſaria, ſi ſemel multiplicarentur, uſque ad infinitum numerum neceſſario procederent, 2. 37. 2 B. 38.1. C & 2 per totam

43 Ens increatum, & ſummè perfectum cauſam eſſe exterorum unde inferatur, 2 à 39 2 C

44 ens à ſe ſolam negationem addit enti, licèt poſitiuũ eſſe uideatur, 2. 2 2 B

45 ens neceſſarium quod ſit, & quotuplex 2. 299. 1 A

Ens creatum.

46 ens creatum, eſſentialiter includit dependentiam ab increato, 2. 221. 2 B. eſtque quantum ad ſuum eſſe ſub Dei dominio, ibid. C

47 ens creatum in omni ſua efficientia & cauſalitate pendet à Deo, ibid. 2 C

48 entis creati ab increato ſubordinatio ſit ne illi eſſentialis, an eius proprietas, 2. 222. 1 B

49 ens creatum ſubordinatur Deo in agendo, & patiendo quidquid ipſe uoluerit, ibid. 2. A

50 ens

50 Ens creatum, vt ſic nullam aliam cauſam requirit niſi Deum, nec ſibi ſpeciale genus cauſalitatis determinat, 2.223.1 B
51 Entia omnia creata quo ſenſu dicantur eſſe eiuſdem ordinis, 2.585.1 B C

Entis analogia, & deſcenſus ad inferiora.

52 Entis contractio ad ſua inferiora non per modum compoſitionis intelligenda, ſed expreſſioris conceptionis alicuius entis contenti ſub ente. à 73.1 B ad 74. per totam
53 ens quare in definitionibus non ponatur, 2.231.1. B C
ens licet vniuocum eſſet, non eſſe neceſſario genus, ibid. 2 C
54 ens de ſubſtantia & accidenti, non æquiuocè, ſed analogicè dicitur, 2.232. non analogia proportionalitatis, ſed attributionis, 2.232.1. C & qualis ibid. 2 B & 233.1. A
55 ens reſpectu eorum quæ in eodem genere ſunt, vniuocum eſt, 2.234.1 B
Imò & reſpectu aliquorum ſummo genere differentium, ibi. 1. C
56 ens ad ſubſtantiam completam, & incompletam analogum, 2.235.1 B C
57 ens analogicè dicitur de ſubſtantijs incompletis, & accidentibus, de illiſque per prius, ibid. 2. B
58 entis diuiſio in abſolutum & reſpectiuum, analoga eſt: ſicut in incompletum & completum, 2.236.4

Ens per ſe, & per accidens.

59 ens per ſe, & per accidens in ratione effectus quid 92.2 A
60 ens per ſe & per accident in ratione entis ex vnitate per ſe aut per accidens ſumitur, ibidem, 2. B & in quo vtriuſque ratio, 98.1 C & 95.1 A
61 ens per accidens vt tale eſt non conſtituitur in prædicamento 2.336.2. B
62 ens per accidens quot modis dicatur, 95.1 per totã
63 Ex duobus entibus in actu non fit vnum ens per ſe quo pacto intelligendum, 2.190.2. A & 1.10.93.1 A

Ens rationis.

64 ens rationis ad nullam ſcientiam per ſe & directè pertinet, 2.2. B C. Quomodo tamẽ eius tractatio propria Metaphyſicæ, 2.709.1 B C & 2. A
65 entia aliqua rationis dari oportet, 2.710.1 A
66 entis rationis eſſentia, huius uocis multiplici ſignificatione explicata, oſtẽditur, ibidem, C & 2. per totũ
67 entia rationis fingendi uariæ cauſæ, 2.711.1 A B
68 ens rationis non merè æquiuocè nomen entis participat, ibidem, 1. C
69 enti rationis, & reali nullus conceptus communis, ibid. 2. A B
70 entis rationis in hoc ab accidente differentia. ibid.
71 ens rationis præter efficientem, cauſam aliam non habet, ibid. C habet tamen hanc, eſtque intellectus, 2.712.1. B C
72 ens rationis reſultat per actum intellectus concipiẽtis ac ſi eſſet, quod in re non eſt, ibidem. 2. A Qui actus latè reflexiuus, propriùs tamen comparatiuus dicendus eſt ibidem, C. & 715.1 A B
73 entia rationis fingere ſoli intellectui cõuenit, licet imaginatio humana non nihil de hoc participet, ibi. C. & 2 per tot.
74 entia rationis Deus non format, cognoſcit tamen ea perfectiſſimè. 2 à 716.1 ad 717.1 per tot. De angelo & beatis idem dicendum, ibid 2. A
75 entis rationis diuiſio in priuationem, negationẽ, & relationem traditur, & diuidentium membrorum diſtinctio oſtenditur, 2 à 718.1 A Eiſque vniuocam, generiſque in ſpecies diuiditur, 2.719.1. B
76 entis rationis prædicta diuiſio ut ſufficiens, & adæquata admittitur, ibid. 2, C & 720. per tot.
77 ens rationis cur in ſolo prædicamẽto relationis fingatur, ibid. 1. B. C & 2. A. et per ſingula prædicamenta diſcurrendo monſtratur, 2. à 720.2 B. ad 721.1 B.
78 entis rationis prædicta diuiſio aliter declaratur ſufficiens, & omnia entia rationis quæ fingi poſſent in alijs prædicamentis, continens, 2.720.1 C
79 ens fictum de formali negationem importat, 80.2, C
80 entia rationis adinuicem diſtingui poſſe, & qua diſtinctione 185.2 b

Eſſe eſſentiæ, ſeu eſſentia.

1 ESSENTIAE, & eſſentiæ realis ratio in quo conſiſtat, 65.2 b c
2 Eſſe eſſentiæ ſolum differt ab eſſentia in modo concipiendi, 2.161.2. b
3 Eſſentia creaturæ, ut ſic nõ dicit quod ſit aliquid extra cauſas, ibid.
4 Prius quam à Deo creetur nullum habet in ſe verũ eſſe reale, 2.164.1. C
5 Sine eſſe exiſtentiæ, eſſentia eſt nihil. ibid. Vide etiã 2.167.1. b
6 Eſſe obiectiuum, ſeu in eſſe cognito creaturarum, quale aſſeruerit Scotus, 2.164.2 c
7 Creaturæ qualiter dici ſoleant habere ante ſui creationem uerum eſſe eſſentiæ & reale, 2.165.1 A
8 eſſentias ab æterno non creauit Deus, 2.165.1. C
eſſentia creaturæ vt terminet diuinam cognitionem quod eſſe requirat, 2.166.1 A
9 eſſentia poſſibilis, & facta, an ſit eadem numero, ibi 2. A
eſſentia in actu quid addat eſſentię in potentia, 2. 168.1 a b
10 eſſentiæ creatæ non exiſtentes, ſicut in potentia tantũ entia ſunt, ita & bona, 160.1 A
11 eſſentia actualis pendet à proprijs cauſis, & terminis ut exiſtere poſſit, 2.170.2. c
12 eſſentia realis & actualis, ſubſiſtentiam, uel inhærentiam à ſe diſtinctam poſtulat ut ſit, non tanquam rationem qua exiſtat, 2.171.1 b
13 eſſentiæ creaturarum actuales, ad Deum ut ad cauſam efficientem, finalem, & exemplarem, ordinem dicunt. 2.177.1 b c
14 eſſentiæ ſumptæ ut poſſibiles, non reſpiciunt Deum vt cauſam actualem, bene ut uirtualem cauſam exemplarẽ, efficientem, & finalem, ibid.
15 eſſentiæ uox in rebus creatis ſignificat rem ſolũ ut ad certum genus & ſpeciem pertinentes. ibid. 1: b
16 eſſentiæ creatæ non æquè poſſunt priuari exiſtentia, ſed ab extrinſeco tantum aliquæ, aliæ etiam ab intrinſeco, 2.210.2. c
17 eſſe idem in re cum eſſentia, & eſſe de eſſentia non conuertuntur, 2.65.1. A & 2. c
18 eſſentia creata poteſt eſſe limitata, etiam ſi non comparetur ad eſſe ut potẽtia receptiua. 2.50.1 c
De comparatione, & diſtinctio eſſentiæ creatæ ab exiſtentia uide verbo exiſtentia, nu. 8. & ſeq.

Exiſtentia, ſeu eſſe exiſtentiæ.

1 Exiſtentia eſt quid reale, rei exiſtenti intrinſecum, 2. 161.2. c
2 exiſtentia eſt actus conſtituens eſſentiam in ratione actualis entis à ſua cauſa actualiter diſtincta 2. 169. a, b. & 2, c

3 exi-

Digitized by Google

3 Exiſtentia conſtituit vnum cum eſſentia per identitatem ſecundum rem, 2.169.1.a.b. Exiſtentia cur non conſtituit ſpeciale prædicamentum, ſicut & duratio 2.676.1.A
4 Exiſtentia conſtituit eſſentiam in actualitate entis. 2 169.1.B C.
5 Exiſtentia non eſt propriè cauſa formalis, 2.170. 1. C.Latius 2 190.2 C.&.191.1.A.B
6 Exiſtentia creata, & à cauſa efficiente pendet, & ab aliis cauſis, ac terminis pendere poteſt, 2.170.2 C
7 Exiſtentia ſubſtantialis naturæ, diſtinctum quid eſt à ſubſiſtentia, 2.171.1.C
8 Exiſtentiæ quæ ſit res ab eſſentia diſtincta nulla neceſſitas ad ullum munus cauſæ obeundum, 2.174. 1 A.& ſequentib.
9 Exiſtentia non eſt modus in re diſtinctus ab eſsētia, 2.175.1 B
10 Exiſtētia vere exiſtat; nec tamen per rem, vel modū diſtinctum 2.175.2.C
11 Exiſtentia, & eſſentia abſolute ſumpte diſtinguūtur vt ens in actu, & in potentia 2.176. 1 C
12 Exiſtētia ab eſſentia actuali ſola ratione cum fundamento in re diſtinguitur, ibidem
13 Exiſtentia eſt de eſſentia ſolius Dei, cæterorū verò entium extra eſsētiam: licet in re nulla ſit diſtinctio inter eorum eſſentias, & exiſtentias, 2.176.2 B
14 Exiſtentia creaturæ habet conexum reſpectum ad Deum vt cauſam 2.177.2A
15 Exiſtentiæ vox exiſtentiam exercitam in rigore ſignificat, 2.178 2 B
16 Exiſtentia ſignificat rem ut extra cauſas, 2 179.1.B
17 In quo fundetur diſtinctio rationis exiſtentiæ ab eſſentia, ibid.
18 Exiſtentia eſt de eſsentia creaturæ ut extra cauſas, non quod à ſe ipſa illam habeat, ſed quod illa ab extrinſeco recepta, eſſentialiter conſtituatur extra cauſas 2.179.1.C.1.A
19 Exiſtētia in re loquendo, eſt id quo forma, & materia cauſant: at non concipitur niſi vt conditio & modus conſtituens eſſentiam in ſtatu ſufficiente ad cauſandum, 2.192.2.A.B.& 2 193.1.A.B
20 Subiectum exiſtens ut ſic recipit ſubſtantialem formam, & accidentia. 2.193.1.C
21 Exiſtentia realiter loquendo eſt ratio agendi. 2.194 1.A. Licèt noſtro modo ſolum concipiatur ut conditio, ibid. C
22 Exiſtentia creata cuius libet cauſæ munus obire poteſt, ibidem
23 Naturæ communes non habent in indiuiduis peculiares exiſtentias, ſed exiſtunt exiſtentijs indiuiduorum: nec per rationē diſtincta exiſtentia illis poteſt attribui, 2.194.2.B. C
24 Naturæ à ſuppoſito diſtinctæ diſtincta reſpondet exiſtētia, 2.195.2.B. Eſt tamen incompleta exiſtentia, ibid.
25 Exiſtentia completa ſuppoſito in natura ſubſiſtente reſpondet, ibid.2 C
26 Exiſtentia compoſita compoſitæ naturæ. ſimplex verò vnicuique eius parti ſimplici tribuenda, 2.196 1.B
27 Materia prima habet ſuam propriā exiſtentiam formæ etiam ſuam, ibid. 1.C
28 Exiſtentia materiæ primæ exiſtentia formæ dependet, ibid. 2 B
29 Exiſtentia hominis non eſt exiſtentia ſolius animæ rationalis, ſed alia, ex iſta & exiſtentia materiæ compoſita, & quid Diuus Thomas in hoc ſenſerit. 2.197 1.C.2. A
30 Explicatur modus quo forma eſt formalis cauſa omnis exiſtentiæ à ſua diſtinctæ, 2.184.1.A
31 Materia eſt cauſa omnis exiſtentiæ materialis, à ſua diſtinctæ, ibid.1.C
32 Cur formæ ſpecialiter tribuatur eſſe cauſam exiſtētiæ, ibidem
33 exiſtētiæ, ſi ab eſſentia diſtingueretur, eſſentia eſſet cauſa materialis, & finalis, 2 184.2.B
34 Cauſæ ſecundæ vere efficiunt exiſtētiam ſuorum effectuū. 2, 185 2.C. Nec poteſt ſemper ſoli Deo tribui 2.188 2.A
35 Omnis actio eſt formaliſſimè cōmunicatio alicuius eſſe exiſtentiæ. 2.188.1.b
36 Vnica & eadem actione fit res exiſtens, & exiſtētia eius, ibid 2.C
37 exiſtentiæ rerum corruptibilium à creaturis fiunt, ut à cauſis principalibus, 2.189.1.a
38 eo modo fit à creatura exiſtētia, quo eſsentia quam actuat, ibid.
39 In efficienda exiſtentia, ſicut & eſsentia actuali, aliquid proprium ſibi Deus aſcribit, 2.189.2.B. C.& 190.1.a
40 exſtentia apprehenſa non ut exercita, ſi nis munus obire poteſt. 2.191.2.a
41 exiſtentia exercita, neceſſaria eſt ad cauſalitatē materialem, & ſimul duratione, & prius natura, 2.192 1.2.b
42 exiſtentia uniuerſaliter loquendo non eſt accidens ſed omnia genera æque tranſcendit ac ens, 2.179. 2.b.c
43 exiſtentia eſt actus ultimus eſſentiæ, ſiue accidētalis, ſiue ſubſtantialis, ad idem prædicamentum pertinēs reductiue, 2 180.b c
44 exiſtentia abſolute ſumpta in re non eſt incompletū ens, licet metaphyſicæ, & præciſiuè loquendo ſic appelletur, eo modo quo differentiæ, ibid.2 c
45 exiſtere vere dicitur accidentaliter, cōtingēter de eſſentia poſſibili, ſeu præciſe ſumpta: at de eſsentia actuali ſolum in figura prædicationis 2.181.1 b
46 Quæſtio de creatura an eſt, ſit ne diſtincta à quæſtione quid eſt, 2.181.1.c, & vnde colligi poſſit
47 Cuiuſuis exiſtentiæ creatę efficiēs, & finis Deus eſt. ibid.2.c
48 exiſtentia, vniuerſaliter loquēdo, nequit habere materialem cauſam, 2 182.1 b c
49 eam cauſam materialem habere poteſt exiſtentia, quam eſsentia, quam actuat, poſtularit, ibid.
50 exiſtentia omnes vel eſſe formæ, vel ab alia in genere cauſæ formalis, 2 182.2 c.& fol.ſeq.
51 exiſtentia non eſt effectus primarius formæ, 2.183 1.2
52 exiſtentia hominis non eſt omnino immaterialis, 2 197.2.b.&.2 75 1 b
53 Partes an exiſtant eſſe totius 2 198.1.a
54 ex duobus entibus in actu exiſtentiæ non fieri unū per ſe qualiter intelligendum. 2 198.1.c.2 a
55 exiſtentiam propriam licet habeat materia, & quæuis forma cur nulla materia, & non omnis forma poſſit exiſtere ſeparata. 2.198.2 b.c
56 exiſtentia, una partialis poteſt ad aliam comparari, vt potentia receptiua ad actum. 2 199 1 a
57 exiſtentia quo modo ſit vltima actualitas, ibidem. 1.b.c
58 Forma accidentalis proprium habet eſſe exiſtentiæ quod tribuit informatiuè ſuppoſito. 2.199 2.a
59 exiſtentia accidentis non eſt inhærentia eius. 2. 200.1.b
60 Modis reſpondent propriæ exiſtentiæ proportionatæ 2 201 1 a & ſequentib.
61 Relatio ſuam habet exiſtentiam, ibi.2 c. Eamque reſpectiuam. 2.202.1.a
62 Vnitas rei quo dicatur eſſe una exiſtentia, ibid.1.c
63 exiſtentia nequit manere in rerum natura non conſeruata eſſentia, 2.203.1.a.b

Exi-

64 Exiſtentia & eſſentia non poſſunt de potentia abſoluta conſeruari diſiunctæ, 2.204 2 a

65 Exiſtentia aliena non poteſt aliqua res exiſtere, 2.205.1.a.b. & c

66 Exiſtentia cur nō poſſit à natura ſeparari, cum poſſit ſubſiſtentia, 2.206 1.a

67 Exiſtentia actualis ſimul pereunte actuali eſſētia deſinere poteſt, 2.210.1.a

68 Exiſtentia non æque poſſunt creatæ eſſentiæ priuati, 2.210.2 c

69 Enunciationes, in quibus exiſtentia prædicari videtur, vt [Homo eſt, ſeu exiſtit,] ſint æternæ veritatis. 2.214.1.a

70 Compoſitio ex eſſentia & eſſe eſt compoſitio per ſe 2.2.1.1.& quæ cōpoſitio ſit de ratione eſſentia creati. Vide Verb Compoſitio

71 exiſtentia formæ ſubſtantialis & accidentalis eſt recepta, & per materiam poteſt limitari, 2.247.1 b

72 exiſtentia materiæ per formam limitari poteſt, & exiſtentia totius limitata eſt. quia coaleſcit ex limitatis exiſtentijs, ibid. 1.c

73 eſſe cuiuslibet creaturæ receptum eſt ab aliquo, licet non in aliquo, ibid 2 b.c

74 eſſe cuiuslibet creaturæ intrinſecè ſe ipſo limitari, à Deo autem extrinſecè concedi poteſt, ibid.

75 exiſtentiæ ſpecie diuerſæ diuerſis ſpecie eſſentijs reſpondent 2 218. 1.c

76 exiſtentia ne an eſſentia perfectior, 2.219

77 exiſtentia naturæ ſubſtantialis non terminatur complete, niſi ſſignatur modo exiſtēdi per ſe, 2 270.1.a

78 exiſtentia ſubſtātialis eſt obedientialiter indifferēs ad modum eſſendi per ſe, & in alio 2 271.1 a

79 exiſtentia intimè eſt in toto, & in ſingulis eius partibus, 2. 261.2.a.b

Experientia.

1 EXPERIENTIA ex pluribus ſingularibus expertis, & inter ſe collatis generatur 44.2.a.b

2 experientia propriè ſumpta ſolius hominis, 45.1.a

3 Per experientiam optimè generatur ſcientia quia: ſcientiæ autem à priori nullatenus eſt cauſa, ſed occaſio, aut cōditio neceſſaria, ibi.b.c & 46 1.per totā

4 In habitu iudicatiuo, non in pura apprehenſione cōſiſtit, 44 2 b & 45.2.c

5 experientia non eſt neceſſaria ad ſcientiam vel artē ex parte principiorum, quæ vniuerſaliſſima ſunt. ſecus ad alia magis limitata, ſi inuentione eorum ſciētia ſit adquirenda, ſi tamen diſciplina non ita à 45.2.b.ad.46 2.b

6 experiētia ad ſcientiam principiorum particulariū ſcientiam quomodo libet hæc habeatur, neceſſaria eſt, 46.2.a

Falſitas, & falſum.

1 FALSITAS in ſimplici apprehenſione non reperitur, 2.2 1 c

2 Falſitatem in rebus extra intellectum non reperiri diſcurſu ex intellectu diuino, creatoque perito tā in ſpeculatiua quàm practica cognitione oſtenditur à 230.1.c

3 Falſitas in rebus naturalibus per ordinem ad humanam praxim reperiri nequit. imò neq; in artificialibus propriè, 231. 2.per totam Neque etiam in moralibus ipſis, 237. 1.b

4 Falſitas vox quot, & quæ ſignificet, & ſub qua analogia, ibid.c & 2.a

5 Falſitas in ſimplicibus conceptis metaphoricè tantum repiritur, 232.2.b & 233. 1.per totam

6 Falſitas propriè in compoſitione, & diuiſione intellectus eſt 233.2.a

7 Falſitas quo ſenſu dicatur eſſe in intellectu tanquam in cognoſcente, ibid.c

8 Falſitas ſtrictè ſumpta, quid: quid etiam impropriè dicta, 234.1.b.c

9 falſitas. & falſum analogicè de falſitate compoſitionis, & ſimplicium conceptuum dicitur, 234.2.b

10 falſitas veritati contrariè opponitur, ibidem c.& 235.1.a

11 falſitas quæ origo in rebus, ſimplicibusque conceptibus, 235.per totam

12 falſitas propriæ in ſola iudicatiua compoſitione inuenitur: in conceptione enim præſcindente, à iudicio raptum eſt materialis & inſigno, 236.1.c.& 2.a

13 falſitatis origo in ijs quę per diſciplinam acquiruntur, decētis autoritas, in ijs uerò quæ inuentione, res ipſæ, & voluntas iudicantis, 236.2.b. & 237. per totā

Faſcinatio.

1 FASCINATIO quid, & quotuplex, quaſque cauſas materiales habeat, 483.1.c & 2.a.b

Fatum.

1 FATVM quo ſenſu ab aliquibus Philoſophis, & hæreticis aſſertum 540.2.a

2 fatum ſic ſumptum, rationi, & Fidei demonſtratur obſtare, 541.2.b

3 fatum quo ſenſu poſſet quoad rem ipſam admitti. ibid.2.c

4 fatum non eſt aliqua ſpecialis cauſa, ſed omnium collectio: reducitur autem ac efficientem, & cur. 542 2.1.2.b

5 fati nomine quo ſenſu vti liceat. 542. 2.c.& 543 1.a.b

Ferrum.

1 FERRVM cadens qualiter ignē generet, 495.2.c

Figura.

1 FIGVRA propriè ſumpta eſt modus reſultans in corpore ex magnitudinis terminatione. 2. 415.1.a. ſicque inter ſpecies qualitatis numeratur, ibid.

2 figura & forma prout inter qualitates numerantur, ſolum accidentaliter differunt 2.414 2.c

3 figura non poteſt intendi, & remitti: imitatur enim quantitatem 2.528 1.c

4 figura per ſe non eſt principium alicuius actionis. 458.1.c 2.per totam

Finis, Vide, Cauſa finalis.

Finitum, & infinitum

Vide Deus & Ens, & entis diuiſiones.

Forma ſubſtantialis.

1 FORMA ſemel facta in hac, & ex ac materia licet non poſſit naturaliter conſeruari ſine illa, nō tamen eſt ab intrinſeco inepta ad naturaliter informandum alia, 135. 1.a

2 forma aliter generationis principium eſt, quàm rei genitæ, 274 2.b

3 forma prior generatione, & qua prioritate, 275.1.2.

4 formas duas eiuſdem ſpeciei eandem potentiam ſimul actuare, naturaliter impoſſibile, 297.1.b

5 Forma

5 Forma corporeitatis præciſa, nequaquam ponenda. ibid. 2.C. ad 299 per totam.
6 Forma corporeitatis etiam in ſolis viuentibus, vt ab Scoto aſſeritur, latè impugnatur, à 394. 1.b
7 forma ſubſtantialis communicare non poteſt gradū genericum ab alijs præciſum, 298.2 a
8 forma quælibet in aliqua vltima ſpecie eſſentialiter conſtituta eſſe debet ibid. c
9 formarū pluralitatem in eodem compoſito ex gradium diuerſitate inferre, quam abſurdum. 393.2. per totam.
10 forma ſubſtantialis quæcunque ſit nequit ſpecificum effectum tribuere, quin prius det illi eſſe corporeum. 300.1.A
11 formam eſſe quæ dat ſpeciem rei qualiter intelligendum. 302 2. A
12 In formis materialibus nō diſtinguitur vnio ad materiam, à dependentia formæ ab illa. 349.2 b
13 formæ ſubſtantialis, & quantitatis mutua dependentia, & prioritas duplici via explicatur, 356.2 B
14 forma materialis, vt ſuo modo extenſa, & quanta ſit non exigit ſubiecti quantitati. 358. 2.a
16 forma phyſica cur ita nominetur, quaq; ratione ad metaphyſicam conſiderationem pertineat, 364 2.b
17 formas ſubſtantiales eſſe, & in omnibus naturalibus rebus, materia excepta reperiri, eaſque intrinſece cō ponere oſtenditur à 305. 2.c. argumento ex anima rationali deſumptio. ibi. 2.b. nec nō ex varijs indicijs à 366 1.c. ad 368 1.c. Proprijſque eius cauſis, maximè quę ex finali à 368 C. ad 370
18 formæ ſubſtantiali, Endelechiæ nomen quaſi per antonomaſiam conuenit. 365. 2. A
19 formæ ſubſtantiales non omnes creantur. 372 2. A
20 formæ quæ ex materiæ potentia educuntur; nihil p̄ eſt materia, varijque modi contrarium aſſerendi impugnantur à 371.1.b
21 formæ ſubſtātiales omnes, rationali excepta, ex præiacente ſubiecto fiunt. 373. 2 B C.
22 formam de potentia materiæ educi quid ſit, varijs modis explicatur, 374.1.B
23 formæ cœleſtes non educuntur ex potentia materię imò eſti prius tempore materia crearetur, adhuc nasci cum eſſet. 375. 2.C.
24 formæ eductio non neceſſariò ſupponit præexiſtentiam materiæ, aut diſpoſitionum in aliqua duratione reali. 376 1.b
25 formæ eductæ non propriè dicuntur per ſe fieri, ſed confieri ad effectionem compoſiti. 378. 2 B.
26 formæ ſubſtātialis deſcriptio traditur, & exponitur. 379 1.C
27 forma actus corporis phyſici dicitur, & quomodo, 379.2 b
28 formam eſſe actum materiæ, & partem compoſiti non dicit in illa duas, ſed vnicam tantum rationem, 383. 2 a
29 formæ materiales exiſtere poſſunt ſine materia ſolum ex diuina virtute: immateriales vero ad naturaliter habent. 490 1 B
30 formæ plures homo geneæ partiales in eodem compoſito reperiuntur, 393. 2.b
31 forma cadaueris quam cauſam habeat ſuæ introductionis in materia quæ præfuit viuenti. 396. 1.b
32 formæ elementorum non manent formaliter in miſto, ne ſecundum diuerſas partes materiæ, nec in eadem, manent tamen virtualiter, & ſecundum accidētales proprietates formaliter latè à 401 1. b. ad 405.
33 formæ elementorum perfectiſſimę ſubſtantiales, 402. 1. B
34 formis ſubſtantialibus repugnat intenſio. ibid. C. & 2. per totam.
35 formæ miſti ab elementorum formis diſtinctæ. 403. 1. a b.
36 formas plures non ſubordinatas, licet eādem materiam actuare, ſupernaturaliter non repugnet, implicat tamen naturaliter. 405. 1. C. & 2. a b
37 formarum pluralitatem in eodem compoſito repugnare poſt longam diſcuſſionem concluditur. à 405. 2. c
38 forma ſubſtantialis propriam & principalem habet efficientiam ad eductionem ſimilis formæ de potentia materiæ. 443. 1. C quæ tamen accidentis efficientiam non excludit, & cur. 444. 2.b
39 forma ſubſtantialis materialis conſtituit ſuppoſitum potens efficere. 443. 2 c
40 formæ multitudo vim agendi auget licet ad intenſionem effectuum non conferat. 495. 1. a
41 formæ quæ multitudo ad hoc conferat quæ verò non. ibid. B. de quo etiam vide dicta in verbo Agēx nu 25.
42 formæ diuiſio in à qua, ex qua, & ad quam traditur, & exponitur. 664. 2 B à forma ſubſtantiali quomodo pendeant accidentia compoſiti vide accidens. nu. 7. & ſequenti. Forma ſubſtantialis an effectiuè producatur ab accidente vide accidens nu. 13

Formalis accidentalis.

43 FORMAE inhærentes ſubiecto quanto qualiter coextenditur. 358. 2. b c
44 formæ artificiales à naturalibus, ſupernaturalibus diſtinctæ non dantur. 421. 1 B C
45 formæ artificiales de potentia ſubiecti educuntur, 424 2. per totam.

Forma Metaphyſica.

46 FORMA metaphyſica dicitur tota rei eſſentia, & cur 408. 2. a. c
47 forma metaphyſica naturę nomine appellatur. 409 1 A
48 forma Metaphyſica nulam cauſalitatem exercet, nec circa compoſitum, nec circa ſubſiſtentiam. 409. 2. & 410. 1. a b
49 formę metaphyſicę nulla materia propriè reſpondet, ibid. 1. b
50 forma metaphyſica vnica tantum eſt in vno compoſito. ibid c
51 forma metaphyſica ſpeciei non includit indiuidualia principia: ſecus metaphyſica forma īdiuidui. ibi. & 2. a
52 forma metaphyſica ſecundum rationē (quæ logica appellatur) proprius de differētia, nōnunquam etiā de genere dicitur. ibid. b. c
53 formæ metaphyſicę in eodem ſubiecto multiplicantur. 412. 1. a b
54 Quæ formę habeant contrarium, vel illo careant 2. 513. Vide verb. Contrarietas.
55 Quę formę intendi non poſſint, & cur. 2. 527. Vide verb. Intenſio.
56 Quando, & quomodo forma denominet. 2. 515 vide verb. Denominatio.
Formæ indiuiduatio unde ſumenda. Vide. Principium indiuiduationis.
Formæ ſubſtantialis qualiter accidentia compoſiti cauſent. Vide, accidens.

Fortuna.

1 DE fortuna effectuque fortuito eadem ac de caſu & cauſuali effectu ratio. 544. 1. A
2 Fortuna, & caſus qua differunt. ibid.
3 Fortunæ effectus diuinæ ſubiacēt voluntati. ibid. b. c

Futura contingentia,

1 FVTVRA contingentia non poſſunt naturaliter certò cognoſci à creaturis. 2.302. 2 b. quomodo cognoſcantur à Deo. Vide Deus. nu. 76

Generatio.

1 GENERATIO nequit etiã de potentia abſoluta extra ſubiectum conſeruari. 315. 2 b
2 Generatio ſolum dici poteſt terminus alterationis extrinſecus, propter immediatam conſecutionem & concomitantiam, 441. 2 b.c & 442. 1 A
3 Generatio, & alteratio duæ actiones diuerſæ ſunt. ibid. B C
4 generationes imperfectorum mistorum, & aliarum ſubſtantiarum quæ in abſentia propriæ ſubſtantialis cauſe fieri videntur, quam cauſam habeãt, Vide, [Accidens.] nu. 46

Genus.

1 GENVS & differentia dicũt rationes limitatas, quarum vna eſſe debet extra rationem alterius, & ideo in re ſimpliciter infinita, inueniri non poſſunt. 2.6u. 2.c. ſequentibus.
2 genera generaliſſima dicunt conceptus ſimplices, & nihilominus ab eis communis ratio entis abſtrahi poteſt. 73. 2.b.c
3 generis immediata indiuidua ut ratione diſtincta cõcipiantur, fundamentum eſt in rebus, ſecus ut ex natura rei. 178. 2 a diſput 6 ſect 9. nu. 19
4 generis indiuiduum, ſiue materiale, ſiue ſpirituale nequit in re conſeruari ſine propria, & ſpecifica differẽtia. 199. 2.c & 2.a
5 genus, & differentia, eſſentias dicunt ſecundum rationem diuerſas, non ex natura rei. 178. 2 a quod ſufficit vt vnum ſit extra rationem alterius. ibid. B C.
6 genus prout eſt in una ſpecie eſſe ſeparabile in re à differentia alterius ſpeciei, nihil obſtat eius idẽtificationi cum propria differentia in unaquaque ſpecie. 179. 1.a
7 genus quo ſenſu verum ſit à materia ſumi. 182. 2.c, 183. 1.a .b
8 generis, & differentiæ, compoſitionisque ex eis reſultantis, cum materia & forma, earumq; compoſitione elegans comparatio. 411. per totam.
9 genus qualiter de tota prædicetur ſpecie. 411. 2 a
10 generis maior perfectio, & nobilitas unde ſumenda 324 1.b
11 generis ab ſpecie & differentia diſtinctio, Vide prædicata eſſentialia.
generis abſtracta, eorumq; predicatio. Vide Abſtractio num. 6. Vide etiam. nu. 7

Grauia,

1 GRAVIA, & leuia, in naturalem locum mouentur a generante, ut à principali cauſa; à propria autem grauitate vel leuitate, ut à principio proximo ſine aliquo immediato influxo ſubſtantialis formæ à 466. 2.a ad 467. 2.b
2 grauium & leuium motus alii cur generanti non tribuantur. 467. 1.b
3 grauia & leuia cum ſemel projecta ceſſant à motu quam non habeant cauſam corruptionis impetus ſibi impreſſi. 581. 2. B

Habitus, ſpecies qualitatis.

1 MVLTIPLEX uocis[habitus, ſignificatio. 2. 411. 2, c. & in quæ earum ſit ſpecies qualitatis, vel ſupremũ quoddam genus, vel extra omne genus. ibid. 412. per totam.
2 Habitus dari, eſſeque vtiles, etſi non ſint ſimpliciter neceſſarij, oſtenditur. 2.450. 2.b. & ſequentibus.
3 Habitus eſſentialiter diſtinguitur à potentia, & quo modo. 2.417. 1.2 b
4 Habitus eſt diſpoſitio potentiæ, adiuuans, illam, & promptitudinem præbens ad operandum. 2.4.12. 1.c & 418. 2.a
5 Habitus quo ſenſu bene, vel malè diſponere dicatur 2, 418. 2.b
6 Habitus & diſpoſitio quando eſſentialiter, quando vero accidentaliter differant. 2. 416. 2.a
7 Sub propria ſpecie habitus continẽtur uitia tum uoluntatis, tum etiã intellectus ut error, uel habitus imperfecti, ut opinio. 2.4 .7. 1 b
8 Species intentionales quomodò habitus dicantur. 2 413. 2.b
9 Habitus non ſemper habent contrarium, & quando illud habeãt, 2 1 2 1.b
10 Habitus poſſunt ſucceſſiuè augeri, & minui. 2. 533. 2.c.
11 Habitus ſpecie differt ab actu. 2. 166. 1.c
12 Habitus ſpeciem ſumit ab actibus. 2.489. 2 a

Habitus ſubiectum,

13 HABITVM ſubiectum proximum eſt ſola potentia eliciua actuum immanentium, 2 452. 1.b
14 Hominis intellectus, uoluntas, appetitus ſenſitiuus & phantaſia ſunt potentiæ habituum capaces. ibi. 2 a b
In brutis non dantur habitus. 2 455. 1.b Nec in potẽtia loco motiua, aut membris executoribus. 2. 454. 1.a

Habitus finis & effectus.

15 HABITVS effectiuè concurrunt ad actus, 2. 418. 2.c
16 habitus non efficit actus ſine concurſu potentiæ. 2. 467. 2. A
17 Habitus non confert per ſe ad maiorem intenſionẽ actus 2. 460. 1 .b
18 Habitus remiſſus non poteſt efficere actum intenſum ut ſic. ibid
19 habitus concurrit, aut efficit totam intenſionẽ actus non excedentem totam intenſionem illius unde ſi actus ſit intenſior, illa maior intenſio ſolum eſt à potentia. ibid. 2.2 b
20 habitus concurrit ad ſubſtantiam actus, ibid. 2. A
21 habitus non poteſt per ſe efficere niſi actus potentiæ quam informat. 2 463 1.b. Nec etiam efficit omnes actus illius potentiæ. 2.463. 1.c

Habitus acquiſitus, & cauſa efficiens eius.

22 Habitus ordinis naturalis non eſt cum natura congenitus, 2. 495. 2.b. ſed per actus comparatur, unde dicitur acquiſitus. ibid. 1.C.
23 habitus acquiſitus minus perfectus eſt ſuo actu. 2. 457. 1.c
24 Hic habitus efficitur per actus ut principium proximum ſufficiens. ibid. 2.a
25 habitus ut dicit qualitatem difficilè mobilem non generatur niſi ex pluribus actibus 2 459 1. A
26 habitus tam quoad augmentum intenſiuum, quam extenſiuum perficitur per actus. 2 470. 1.2
27 Non intenditur habitus niſi per actus eiuſdem ſpeciei & eodem modo tendentis ad idẽ obiectũ. ibid. 2.c

28 Nec

28 Nec etiam intenditur per huiuſmodi actus, niſi ſint ipſo intenſiores, 2.471.1.a
29 Habitui non tribuit actus totam ſuam intenſionem 472. 1.b

Habitus diuiſio.

30 Habitus diuiditur in moralem, qui eſt ad actus volũtatis, vel intellectum, qui eſt ad operationes intellectus, 2.404.1.c
31 Habitus intellectualis non eſt ſpecierum ordinatio 2.457.1.c
32 Diuiditur etiam in virtutem, & non virtutem. illa diſponit potentiam ad perfectam operationem naturę conſentaneam, iſta vero quæ non inclinat ad operationem perfectam, 2.497.1.a & ſequentib.

Habitus infuſus.

33 HABITVS infuſus dicitur, qui per influxum ſolius Dei obtinetur, 2.495. 1.c
34 Habitus, quidã infuſus per ſe, & alius per accidẽs, ille natura ſua nõ eſt niſi à Deo producibilis hic vero licèt à Deo producatur, id non petit ex natura ſua, 2.497. 2.c
35 Habitus opinatius, aut indifferens (ſi datur) per accidens poteſt à Deo infundi, per ſe vero infuſus eſſe non poteſt, 2.161

Habitus extenſio, ſimpilcitas, vel compoſitio.

36 AVGMENTVM extenſiuum habitus neceſſariò fit per additionem alicuius entitatis realis, quæ efficitur per actus ſpecie diſtinctos eiuſdem potentiæ. 2. 474.1. per totam, & 489. 1.b.c
37 Nulla vera realis compoſitio extenſiua in habitibus ſpiritualibus reperiri poteſt, 2.478.1 b
Simplices aliqui habitus neceſſario aſſerendi, ibid 2.c
38 Qui extendi poſſunt indiuiſibiliter ad plura obiecta partialia, & elicere actus diſtinctos inter ſe cõnexos. 2 479.1 a
39 Habitus ſimplex per quemcunque actum generetur facilitat potentiam in ordine ad omnia obiecta ſua, vnde non eſt capax augmenti extenſiui, 2·480.2. c & ſequentibus
40 Habitus ſimplex non poteſt reſpectu vnius obiecti eſſe intẽſus remiſſus verò reſpectu alterius, 2.481.2 b
41 habitus intellectus euidens & ſimplex non poteſt extendi ad diuerſas veritates: ſecus verò eſt de habitu ineuidente, 2.483.2 c.484 1.2.c.& ſequen.
42 In intellectu diſtinctus habitus eſt ad principia per ſe nota, & concluſiones, non verò in voluntate ad finem & media ibid b
43 habitus principiorum ab habitu Metaphyſicæ & à potentia intellectiua diſtinguitur, propriis que actibus comparatur, 22.2 c.& 23.1.& 2 b
Vnus habitus componitur ex pluribus ſimplicibus non per compoſitionem per ſe aut extenſionem, ſed per collectionem, aut ſubordinationem plurium, 2.485 2.& ſequentib.

Habitus diminutio, & corruptio.

44 HABITVS acquiſiti diminuuntur, & corrumpuntur 2.489 2.c
45 habitus non corrumpitur per abſentiam cauſæ cõſeruantis, 2.490. 1.a
Nec per ſolam ceſſationem actus quamuis illa poſſit eſſe occaſio diminutionis aut cõrruptionis, ibid.2.b & 491.1.c
46 Nec etiã habitus corrumpitur per multiplicationẽ actum aut habituum, niſi ſint repugnantes, ibid. 2.b c. Quamuis impediatur facilis illius vſus, & quaſi obruatur, 2.452.1.a
47 habitus exiſtentes in potentiis corporalibus corrumpuntur ad illarum corruptionem, ibi.c
48 Ad alterationem phantaſiæ minuuntur, & immutãtur phantaſmata in illa exiſtentia, non autem habitus virtutum, & vitiorum in appetu ſenſitiuo exiſtẽtes, multoque minus illi qui intellectu & voluntate exiſtunt, 2.492.a.b.& ſequentibus
49 Non expelluntur formaliter habitus ab actibus oppoſitis, ſed effectiuè, 2 493. 1.c
50 In genere cauſæ formalis habitus immediatè expellit habitũ oppoſitum in gradu intenſo nam in gradu remiſſo compoſſibiles ſunt in eodẽ ſubiecto, ibi. 1.a

Habitus practicus: & ſpeculatiuus.

51 Adæquatè diuiditur habitus in practicum & ſpeculatiuum, 2 500. 2.a
52 habitus practicus circa praxim verſatur, vel eliciendo vel dirigendo illam ibid. 2 c
53 habitus practicus non poteſt in nobis eſſe de re non operabili à nobis ſpeculatiuus verò eſſe poteſt de re operabili, 2.501.1.a
54 habitus practicus intellectualis ad veritatis cognitionem ordinatur, licèt in eo non ſiſtat ibid.
55 habitus practicus, & ſpeculatiuus definiri & diſtingui poſſunt vt perficiunt intellectum practicum vel ſpeculatiuum, ibi. 2.b.
56 habitus practicus diuiditur in actiuum, & factiuum ibid c.& vide verb Praxi.
57 habitus erit practicus, ſi ex ſe ordinetur aut inclinet ad opus licet deſit intentio, aut finis operantis, 2.502.1.a
58 habitus practicus realiter & eſſentialiter differet à purè ſpeculatiuo, ibid.2 a
59 In eodem habitu ratio practici & ſpeculatiui vniri poſſunt. qui eſſentialiter differet ab habitu adæquatè practico, vel ſpeculatiuo, ibid.b.c & 28.1.a

Habitus productio & augmentum.

60 Vide infra verb. Intẽſio & ſupra in habitu acquiſito & cauſa efficiente illius

Habitus pro veſte.

61 HABITVS vt prædicamentum conſtituit propria forma, extrinſeca eſt. 2.707.1 b
62 habitus eſt ipſa veſtis habitiu vero vnio veſtis & rei veſtitæ & qualis hæc ſit, ibi.c.& 2. per tot.
63 habitus vox valde æquiuoca, 2.708.1.a
64 habitus denominatio per ſe primo hominibus cõuenit, præterea etiam rebus aliis quæ hominum induſtria habitu induuntur, ibid.c
65 Ad habitus prædicamentum expecta nt denominationes deaurati dealbati & ſimiles ibi 2.a
66 habitus quæ & quot ſpecies, ibid.
67 habitui peculiare eſt vnam eius formam alteri poſſe ſupponi 2.709. 1.a. Imo & eius forma ſecundum organicas partes hominis inter ſe diſtingui ibi.

Idea.

1 IDEAE diuinę videri non poſſunt, niſi Deus ipſe intuitiuè videatur. 36.2 b. Vide cauſa à nu. 204

Idem, & identitas.

1 IDEM, & negatiuè & relatiuè poteſt dici, & quomodo, 199 2.b

2 Identitas rei in ſe ipſa ſecundum fundamentum cõſiderata, eſt identitas ſimpliciter: ſecundum relationem vero, ſecundum quid tantum: è contrario autē identitas rerum diſtinctarum in ratione communi, 200.1.a b
3 identitatis tot genera, quot diſtinctiones, ibid.c

Ignis.

1 IGNIS circularis in centro terræ exiſtens, quorſum tenderet, 505.1.a

Imaginatio.

1 IMAGINATIO medio appetitu ſenſitiuo mouet proprium corpus, non quidem illud alterando, ſed quodammodo vitaliter afficiendo, 487.1.b

Imperium.

1 IMPERIVM quod D. Thomas in intellectu cõſtituit in quo ſitum, 531.2.c

Impoſſibile.

1 IMPOSSIBILE eſſe idē ſimul eſſe & non eſſe ſit ne primũ principium omniũ in demõſtrātione per deductionē ad impoſſibile, 81.1.c ad 84.1.b

Impotentia.

1 IMPOTENTIA negationem, vel priuationē, ſecundum varias acceptiones importat, 2.414.1.c
2 impotentia ſecundum aliquam conſiderationem ad qualitatis prædicamentum ſpectat, ibi. & 2.b

Impulſus.

1 impulſum non imprimunt angeli, cum corpus localiter mouent, 2.313.1.c
2 impulſus inſtrumentum eſt mouentis à mobili ſeparati, ibid.

Incorruptibilitas, & incorruptibile.

1 Corruptibile & incorruptibile non poteſt idem eſſe nec ſucceſſiuè, nec ſimul, 2.à.597.1.c

Indiuiduum.

1 Indiuiduum formaliter loquendo non ſolum addit negationem ſupra naturam poſitiuam entitatem rei ſingularis, 110.1.b
2 indiuiduum aliquid reale addit ſupra ſpecificam naturam quo prædictum fundat negationem, ibidem, e ſola tamen ratione diſtinctum, eiuſdemque prædicamenti, 112.2.a quod & in ſpiritualibus ſubſtantiis finitis verum eſt 113.2.b
3 in indiuidui conſtitutione uera contractio intercedit, quin in ipſis differentiis in indiuidualibus quidem obiectiuis à 112.2 c ad 113.2.b
4 indiuiduum hominis eodem conſtituitur in eſſe hominis, & Petri ſecundum rem, non ſecundum rationem, 116.2.c
5 indiuiduorũ multiplicatio cur vni ſpeciei repugnet magis quàm alii, 163.1.a
6 indiuidui ratio ab omnibus indiuiduis abſtrahibilis cur non dicenda vniuerſalis, 173.2.c & 174.1.a
7 in vno indiuiduo una tantum, eademque ſimpliciſſima indiuidualis differentia reperitur, ſpeciem immediatè cõtrahens, & cõſequẽter omnes ſuperiores gradus indiuiduans, 177.1.b.diſp.6.ſect.9.a num.11
8 in vno indiuiduo ab eodem phyſico principio prouenit eſſe hoc animal, & eſſe hunc hominem, ibidē, 2.c.& num.17
9 indiuiduales differentiæ duorum hominum, licèt inuicem comparatæ ſint entia vt quod, tamen in eis non diſtinguitur ex natura rei ratio in qua cõueniũt à ratione in qua differunt, 111.2.c.& 112.1 a
10 indiuiduatio non eſt extra eſſentiam quam indiuiduat ſecundum rem, bene tamen ſecundum præciſionem rationis, 116.1.c.& 2 a
11 indiuidualis differentia non eſt dicenda eſſentialis, ſed intrinſeca, entitatiua, & quaſi materialis, & cur, 117.1.a.b
12 indiuidua immediata generis, Vide, Genus

Indiuiduationis principium.

1 Indiuiduationis principium ſubſtantiarum materialium non poſſe eſſe materiam ſignatam, ſeu quantitate affectā à 121.ad 123. vel aliis diſpoſitionibus præcedentibus, uel ſubſequentibus, à 123.2.c.ad 126. per totam
2 indiuiduorum multiplicationis, & productionis huius, magis quàm illius, etſi materia principium ponatur, adhuc indiuiduationis principiũ nõ eſt imo & licet per eam indiuiduorum diſtinctionem cognoſcamus, à 116.2.b.ad 128. per totam
3 indiuiduationis principium in his ſubſtãtiis eſt forma, non quidem adæquatum, ſed partiale præcipuũ à 128.2.c ad 130.1.per totam
4 indiuiduatio nec ab exiſtentia, nec à ſubſiſtẽtia prouenit, licet illa rem exiſtentem vt talem, hæc uerò ſuppoſitum indiuiduet, à 130.1.b.& à 131.2.ad 132.1.per totam
5 indiuiduationis principium in omni ſubſtantia, ſua propria entitas, intrinſecaque principia, quibus conſtat, 132 a a
Quod in materia, eiuſq; indiuiduato ordine ad formã declaratur, à 132.2.c.ad 133.1.c.& de forma proportione eadem, à 133.2.c.ad 136.1.b
6 indiuiduari materiam ab agente quo ſenſu verum, 33.1.b
7 indiuiduationis principiũ in ſubſtantiis compoſitis materia, & forma vnitæ, quoque ordine inter ſe à, 136 2.b.ad 137.per totam
8 indiuiduationis principium in ſubſtantiis ſpiritualibus incompletis, 138.1.a
9 indiuiduantur modi ſubſtãtiales ſua intrinſeca entitate, per quam hanc numero materiam & formam reſpiciunt, 136.1.& 2.b
10 indiuiduationis principium in accidentibus formaliter in ordine ad eſſe loquendo propria cuiuſque entitas, licèt quoad productionem, noſtramque cognitionē dici poſſint ex ſubiecto indiuiduari, 139.1.b

Indiuiſibile.

Vide, [Quantitas.] à num.18

Infinitum.

1 Infinitum ſimpliciter in genere entis nec à Deo produci, nec ab ipſo pendere poteſt, 2.592.1.b imò & ſecundum aliquem gradum, ibid.2.c
2 infinitum uirtuale datur licèt impropriè infinitũ nominetur, 2.à 593.ad 594.1.b

Inhærentia.

Vide verbo, [Accidens.] num.58

Inſtrumentum

Inſtrumenti acceptiones variæ. 432.1.b

Inſtru-

Inſtrumentum creationis an poſſit dari. Vide Creatio nu. 7.& 8. Vide etiam,[Cauſa inſtrumentalis,]

Intellectus, Intellectio, Intelligere, & Intellectualis gradus.

1 Intellectus agens nunquam imprimit ſpeciem repræſentantem ſolam differentiam, ſed totam ſpecificam naturam indiuidui, 166.2.b

2 Intellectus agens producit ſpeciẽ immediatè repræſentantẽ ſingularia, 167.1.b

3 Intellectus agens imprimit poſſibili ſpeciẽ proportionatam ſpeciei ſenſus, & phantaſiæ. 2 634.1 a

4 Intellectus agens ætpore per ſe primò ordinatus ad efficiendum, ad ſecundam qualitatis ſpeciẽ pertinet, 417.2 a

5 intellectus quilibet ſuum proprium obiectum ſibi proportionatum vendicat, 2.104 1.c

6 intellectus nec quoad ſpecificationẽ ſuorum actuum, neque quoad exercitium eſt formaliter liber, 514.1 a b.& 2.a

7 intellectus circa obiecta probabiliter propoſita manet indeterminatus, non ex indifferẽtia obiecti, ſed ex defectu ſufficientis applicationis, 524.1 b

8 intellectus non aliter imperat ſibi vel ſuæ voluntati, niſi medio iudicio practico, nec alium actum haber voluntatis impulſiuum, niſi hunc. 518 2.1.b

9 intellectus ad veritatem neceſſitari poteſt ad falſitatẽ verò nec ab ipſo Deo, à 237 2.

10 intellectus noſter qualiter in naturali rerum cognitione fidei illuſtratione iuuetur, 2.154 1.b c

11 intelligere rem aliter, quàm eſt, dupliciter contingere poteſt & poſitiuè & negatiuè. & quid utrũq; 234.2.a

12 intellectio forma eſt perfecta, & nõ tantũm modus, 2.203 1.c

13 intellectualis gradus eſt perfectiſſimus omnium poſſibilium inter ſubſtantiales, 2.878 2.b. Diſputat. 31. Sect. 1 num. 7

14 intellectualis gradus in homine eſt tantum inchoatus ſeu imperfectus, 2 279 1.a

15 intellectualis gradus etiam perfectus diſtingui poteſt in varias ſpecies 2.199. 2.b

16 intellectus qualiter abſtrahat & præciſiuè & negatiuè & quid ad hoc neceſſarium, Vide, Abſtractio. n.3

Intenſio.

1 Intenſionis nomen quid ſignificat, 2.515, 2.c

2 Intenſio an ſolum fiat per maiorem radicationem in eadem parte ſubiecti, vel in eodem indiuiſibili, 2. 517.2 a.b

3 intenſionem fieri per additionem gradus ad gradũ, & per maiorem radicationem, qualiter cohæreant, veraque de intenſione ſententia, 2.525.1.& 2 c & 529.2 b.& quid ſit hæc maior radicatio in ſubiecto, 530 1.b

4 intenſio non fit per gradus qualitatis intra eãdem ſpeciem æquè perfectos, 2 524.1.a. Vide item, 1.144 2.b

5 intenſio formæ per veram actionem ſemper acquiritur, 2.529 2.a

6 intenſiua latitudo ſemper educitur de nouo de potẽtia ſubiecti, ibid, b.c. poteſtque continua & & ſucceſſiua mutatione adquiri, ibid.530 2. c. etiam in habitibus, 2.533.2.c

7 intenſio & remiſſio quoad maximum terminantur, quoad minimum verò non, 2.534. & 2.c.535.2.c & 537.2.b

Intenſio quibus conueniat.

8 Intenſio proprietas eſt qualitatis, 2.126.2.c

9 Intenſibiles eſſe qualitates aliquas quàm certum, 2. 517.1.b. quæ verò hæ ſint, 2 à 528.1.c. ad 529.1.c

10 Qualitates non intenduntur per hoc quòd deperdita minus perfecta, alia perfectior intra eandem ſpeciem ei ſuccedat, 2 517 1.c

11 Intenſibilis qualitatis diuiſibilis eſt, & compoſita, 2.523 2 b.& 525 1.a

12 Intendi nequaquam conuenit quantitati, ſiue continuæ, ſiue diſcretæ, 2.527 2.c.& 528.1.b

Iudicium.

1 Iudicium practicum actum liberum voluntatis ſemper ſubſequitur, 531.2.b.c

2 Iudicium intellectus quale, & quando requiratur ad operationem liberã: omniaque huc ſpectantia. Vide Libertas, & Libera potentia, & Cauſa ſecunda libera

Liberum, Libertas, & Liberum arbitrium.

1 LIBERVM multipliciter dicitur, 508 2. b c

2 Liberum arbitrium creatum non conſiſtere in aliquo actu vel habitu, neque in potentia vt his affecta probatur à 522.2 c. ad 521.2.c

3 liberum arbitrium non eſt potentia ab intellectu & volũtate diſtincta, 522 2.c & 523. 1 a b. nec vtriuſq; collectio, 525.1 c

4 Libertas ab intelligentia oritur, 511 1 a.b

5 Libertas hominis ratione naturali, autoritate, & experientia demonſtratur. aliquè potentiam aliquam liberam ineſſe, à 509.ad 511 per totam

6 Libertas non poteſt in ſola potentia paſſiua reperiri ſed actiuam neceſſariò requirit, ibid 2 per totam

7 Libertas ex propria ratione indifferentiam ad diuerſos actus non includit, ſed ad diuerſa obiecta tantum 513.2.c

8 libertas creata in quo ſita 512.2.a

9 libertatem formalem in iudicio non conſiſtere contra modernos quoſdam ſtatuitur, à 517. 2.a. ad 518 2.a

10 libertas in indifferentia quoad exercitium ſatis ſaluatur, licet hæc ſine aliqua quoad ſpecificationẽ nõ reperiatur, ibid c.& 519.1.a

11 libertati noſtræ non obſtat duplex motio, præuia ſcilicet, & concomitans, qua Deus poteſt mouere voluntatem 519 2.b.& 520.1.a.b

12 libertas in omnibus ſoliſque rationalibus agentibus reperitur, ibid.2.b

13 libertatis radicale principium ſemper eſt natura ſpiritualis, proximum verò aliqua ſpiritualis potentia illius, 521.1.per totam

14 libertas in ſola voluntate formaliter reſidet in intellectu verò radicaliter tantùm; à 523.2.c.ad 526.2 a.b

Liber actus.

1 libera poteſt eſſe eadem actio reſpectu vnius cauſæ, & neceſſaria reſpectu alterius, 516.2 b

2 liber actus vel elicitus, vel imperatus eſſe poteſt, 521 1.b

3 Primum actum liberum voluntatis ſemper præcedit neceſſarius ex parte intellectus ex parte verò voluntatis id non requiritur, 521.2.b.c

4 libertatẽ actus in libera facultate cum indifferẽtia

obiecti ſeu iudicij conſtituentes, redarguntur, 514 per totam
Libertati actus non obſtat quod ad illum neceſſaria cauſa concurat, dummodo aliqua ex proximis libera ſit. 516. 1.c.z.a.b

Locus,

1 Loci nomen extrinſecum proprius locum, quam intrinſecū ubi ſignificat, z.68 1. z c
2 Locus in mathematicum, & phyſicum qualiter diuidatur, z 68. 1.a
3 Locus extrinſecus ad prædicamentum Vbi nullatenus pertinet, ibid. z.a.b. In quo ergo prædicamento ponendus, ibid.c, & 685. 1.a Vide, Vbi

Logica.

LOGICAE proprium munus eſt ſciendi modum tradere, qualiter que hoc præſtet, & in eo à Metaphyſica iuuetur, 16 per totam
2 Logica eſt ars dirigēs operationes intellectus. 1. 334 z.a. & de rebus ſecundum hanc rationem tantum agit ibidem
3 Logica qua ratione aptior cæteris ad docendum. 35. z.b.c

Lumen.

1 LVMEN gloriæ non poteſt eſſe connaturale alicui ſubſtantiæ creatæ, aut creabili, nec intellectui eius, z.a. 111 z.a. ad 112.1.c
2 Lumen gloriæ & lumen connaturale creaturæ qua differant, ibid. & z a
3 Lumen gloriæ ad viſionem vt inſtrumentum coniũctum Dei concurrit, ibid. & b

Magnes.

1 MAGNES cum ferum attrahit, qualitatē motiuā illi imprimit, 486 1.a
2 Magnes hanc qualitatem non imprimit ferro, niſi prius eam imprimat medio, ibid. b
3 Magnes talem qualitatē imprimit ferro, quæ ſit productiua alterius ſimilis in alio, ibid.

Malum.

1 Malum eſſe, & in priuatione boni conſiſtere probatur 260.z b.c & 29 1.1. per totam
2 Malum morale naturale non in poſitiuo, ſed in priuatione conſiſtere, Patrum doctrina, rationeque cōuincitur, 261 z.a. & 162.1 per totam
3 malum in ſe & alteri malum, quid ſint exponitur, & concluditur vtrumque priuatione conſiſtere, licèt nō eodem modo, à 262. z.a. ad 764 1. per totam. Vide co item, 261. z.a b
4 malum in ſe nullum ens dici poteſt ratione alicuius poſitiui, bene tamē malum alteri, non tamen à priuatione præſcindendo, 263.1. per totam
5 malum culpæ, & pœnæ vtrumque eſt malum hominis: & licèt aliquid poſitiuū includat, non per ipſum ſed per priuationem rectitudinis, vel debitæ perfectionis conſtituitur, 264 1.c. & z. a
6 mali diuiſio in ſimpliciter, & moris reprobatur. 262 1. b
7 mala, & bona poteſt eſſe eadem res ſecundum diuerſas rationes, 264. 1.c
8 malum & bonū in ſuis formalibus rationibus priuatiuè opponuntur; res verò quæ tales dicuntur, contrariè, 265.1.a.b
9 malum culpæ & pœnæ, quod rationali creaturæ vt libera eſt proprius conuenit, in quo differant 265.z b.c
10 mali culpæ pœnæ eſſentia, 266. 1.b.c
11 malum culpæ origo eſt mali pœnæ, eſtque maius illo, ibid. z a
12 mali diuiſio in turpe, cōtriſtans, & inutile, eiuſque explicatio, ibid. b.c
13 malum, & ens non conuertuntur, ſed mutuò ſe excedunt, 272 1.c. cur ergo inter entis proprietates non numeretur, ibid per totam

Mali quæ cauſæ.

14 malum cauſam aliquam habere neceſſe eſt, imò & eſſe aliquod bonum, 267.1.b
15 malum, finalem cauſam non requirit: poteſt tamen ex extrinſeca intentione operantis, habere vt finem verum aliquod bonum, ibid & z. per tot.
16 malum medicinale intendi directè poteſt vt mediū, non vt finis ibid.
17 malum ſemper habet pro materiali cauſa aliquod bonum, 267. z.c. in quo non eſt vt aliquid in ipſo ponens, ſed potius vt remouens, 268. 1.b
18 malum quoduis non ſemper quodlibet bonum deſtruit, imò nec totum quod eſt in ſubiecto, niſi & ſeipſum per accidens deſtruat ibid c. & z. a.b
19 malum non habet cauſam formalem à ſe ipſo deſtinctā, niſi extrinſecam tantùm, & remotam. 269 1 a
20 malum ſemper cauſatur ab aliquo efficiente, ſæpe tamen præter intentionem, ibid.b. ſæpe ex perfecta, ſæpe ex imperfecta cauſalitate, non tamen ſemper, ibid.c & z. per totam.
21 malitia effectuum naturalium ex imperfectione naturalis cauſæ ſemper prouenit, 270.1. a b In actione verò libera ex mera libertate cauſæ, ibid. z.a
22 malum in effectu quandoque ex ſola carentia influxus conſequitur, ibid. & 271.1 a
23 malum ex perfecta cauſalitate ſecutum, mediatè & immediatè à Deo cauſatur. quod verò ex defectu vel carentia actionis prouenit, in naturalibus remotè, in moralibus verò nequaquam eſt à Deo. 271.a, B & z per totam.
24 malum culpæ non poteſt à Deo intendi ſecus cętera naturalia. ibid. z.C.

Materia.

1 materia prima, & per negationem prioris, & per reſpectum ad ſecundam talis dicitur: & quæ hæc. 290. 1.B. & z. A.
2 Materiam primam neceſſario ponendam ex neceſſitate primi ſubiecti, rerū continuata viciſſitudine, ſpecialibus que mutationibus, ex neceſſaria reſolutione ad unum primum ſubiectum latè oſtenditur, à 260 1.b. ad 292. z. b
3 materiam primam omnium ſublunarium eſſe vnam, variis antiquorum Philoſophorum deliramentis impugnatis oſtenditur, à 293 ad 294 per totam
4 materia non eſt aliquod ens elementum, à 296.1.a. nec corpus aut ſubſtantia cōpleta ſimplex, aut quo quomodo compoſita, ibid z a & à 297 z.b
5 materia prima generabiliom ſtabilem, atomemque ſpeciem ſibi vendicare, 299. 1.a quam ſiue vnita formæ ſiue ſeparata ſemper retinet, 392. z.a b
6 materia non habet à ſe actualem entitatem ſine cauſa efficiente, 303.1.a.b. & z z.1.1 a.b Nō tamen potuit niſi per creationē produci, 303. 1. c ſicque productā fuiſſe Diſput. 20. Sectione 1 nu. 17. nec poteſt niſi per annihilationem, vt potè incorruptibilis deſinere, 303. z.a.

7 materia

7 materia prima cũ omni proprietate dici poteſt habere actũ entitatiuum, à 304 1.a
8 materia eſt pura potentia, metaphyſicum actũ non excludit: imò & ipſa quodammodo entitatiuus actus dici poteſt, 305.1.b.& 2.a.& 306.1.b.c
9 materia ſolum eſt pura potentia reſpectu actus informantis propriè & ſimpliciter dicti, ibid.b
10 materiam eſſe puram potentiam, & eſſe in pura potentia diuerſa ſunt, ſicut & materiam eſſe actum, uel eſſe in actu, 305.2.c.& 306.1.a
11 materia metaphyſicè compoſita ex actu & potentia, non phyſicè, ibid 2.a
12 materia vt pura potentia qualiter æquiparetur actui puro, 307.2.a
13 materia non eſt potẽtia ad omnem latitudinem ſubſtantiæ, ſed ſolum ad formam, & ad eſſe compoſiti, ibid.c
14 materiæ diuiſio in ex qua, in qua, & circa quam exponitur, 290.1.a.b
15 materia tranſiens, & immanens quæ, ibid.c
16 materia nõ eſt prima radix diſtinctionis indiuiduorum, 119.2.c
17 materia quo ſenſu incommunicabilis, 120.1.b
18 materiam in inſtanti generationis non poſſe intelligi ſigillatam per aliquem modum ſubſtantialem, & accidentalem ad hanc vel illam quantitatem, vel ad has diſpoſitiones prius natura quam recipiant formam, ſuppoſito quòd accidentia in toto compoſito recipiantur, latè oſtenditur, à 125.1 a.b.de quo etiã vide 321.2.per totam
19 materia non ſigilatur, ex aliquo, quod agẽs in ipsã agit vel ex vi præcedentium diſpoſitionum, niſi vt plurimum negatiuè & extrinſecè, 125. 2. c.& 126.1 per tot. & 2.a
20 materia eadem numero quæ fuit in corrupto, manet in genito, 129.1.c
21 materia reſpectu generationis & rei genitæ principium eſt per uerũ influxũ, diuerſum tamen, 274.2.c
22 materia ſecundum ſe directa cognitione eſt cognoſcibilis à Deo, & angelis: ſemper tamen cum ordine ad formam, 308 1.b
23 materiæ primæ idea in Deo neceſſariò ponenda, ibid. & c
24 materiæ cognitio in nobis, licèt per proportionem ad artificialium materiam inquiratur, pertinet tamẽ ad proprium conceptum eius, licet non omnino diſtinctum. 308.2.b.c
25 materia ſuã perfectionem & bonitatem habet qua autem ſenſu dicatur non bona ſimpliciter, 259.2 2.b
26 materia ſit ne omniũ entium imperfectiſſima, 314.1 c & 2.per totam
27 materia omnium generabilium vna eſt ſpecie, & intra eam numericam habet diuerſitatem, 324.1.2.eſtque vna poſitiuè, ibid.b
28 materiæ naturæ non repugnat in diuerſas ſpecie materias multiplicari, à 323 1.c.ad 324.per totam
29 materia inuiſa, ex qua Deus dicitur Sapien.11.mũdum creaſſe, quæ ſit, cum eius loci optima explicatione, 329.2.c
30 materia hæc an ita infima vt nequeat ulla inferior eſſe, 332.1.b.c
31 materia prima quomodo ſit principium ſubſtãtialis mutationis declaratur, à 299.2. per totam
32 A materia etiam prouenit proprietatea ſubſtantiæ materialis, 1.320.1.b
33 materia, & quantitatis mutuò ſe in quocunque compoſito inferunt, 337.1.a.b

Materiæ ad formam, & quantitatem comparata.

34 Materia prima propriam habet entitatem ab entitate formæ diſtinctam, 300. 2 a. quã à ſe habet, & nõ à forma non tamen ſine tranſcendentali ordine ad illam, 301. 2.c.302.1.c
35 materia prima propriam habet exiſtentiam, nõ ſibi communicatam à forma, habet tamen depẽdẽter ab illa, ibi 2.b.& 386 1.c. Vide etiam verb Exiſtentia,
36 materia non poteſt naturaliter exiſtere ſine forma, à 386 2.c ad 388.2. ſecus de potẽtia abſoluta, à 390 2.b.ad 392 per totam
37 materia vt ſine forma ſeruetur, quid ex parte Dei de nouo præſtandum, 391.2.c
38 materiam ſolum pendere à forma vt à conditione neceſſaria, non vt à uera cauſa à priori ut probabilius reſoluitur, à 388.2.c.ad.389.per totam. Vide etiam 313. 1.a
39 materiæ dependentia a forma non tollit quin immediate ſuſcipiat accidentia, 345.1.b
40 materiam non eſſe modum formæ, necè contra, etiamſi de potentia abſoluta non eſſent inuicem ſeparabilis oſtenditur, 194.1.a.b
41 Quælibet materia ex capax cuiuslibet indiuiduę formæ etiam eius, quæ aliam materiam numero diuerſam informat, 131.2 c
42 materiam ſimul poſſe eſſe cauſã materialem formæ ſubſtantialis, & quantitatis oſtenditur, 348.2.b. Materia prius ordine intentionis reſpicit formam, quã quantitatem: executionis verò non ita ibid. c
43 materia prius vnitur quantitati, quam ſubſtantiali formæ à 349.2.a
44 materiam eſſe immediatum ſuſceptiuum accidentiũ materialium, non verò totum compoſitum, ex profeſſo traditur. 345.ad 361
45 materiæ inhærere poſſe quantitatem, & aliquando et ſoliineſſe. 354.2.b
46 materia ſemper eſt immediatum ſubiectum quantitatis, licèt in ſubſtantiis omnino materialibus oppoſitum ſit probabile. 357 1 b
47 materiam media quantitate formam ſubſtantialem recipere quo ſenſu verum, 361.1.b
48 materia prima naturalis potentia eſt ad animam rationalem, 373.1.c, & 2.a.b

Materia cœli in ſe & ad noſtram comparata.

49 materiam cœli ſpecie differre à noſtra, probabilius à 325.1.b
50 materiæ cœleſtum orbium inter ſe ſpecie diuerſæ, à 327.2.a
51 materia cœli cur reſpiciat formam inſeparabilẽ, corruptibilis vero non ita, 328 1.a
Materia cœli longe perfectior noſtra, 331. 2. c. & 337 1.a

Mathematicæ diſciplinæ.

1 Mathematicæ & Metaphiſicæ in certitudine comparatio, 31 1.b.& 2.per tot.
2 mathematicæ res perfectionem habent, 258 2. b.& 259.1.per totam
3 mathematicæ quam abſtractionem à materia reſpiciant. Vide, Abſtractio num.2

Maximum.

1 maximi & minimi termini qualitatum explicantur, à 534.1.c

Medium.

1 Medium primum, & vltimum, inter media ad eundem finem ſubordinata neceſſe eſt dari; & quæ hæc ſint & quoad intentionem, & quoad executionem, 6 9.2 A. Inter hæc media quænā rationē finis proximi, & remoti participent, ibidem, & b

Memoria.

1 Memoria quid ſupra ſenſum addat, 43.1.C. An & in quibus animalibus reperiatur. Vide, Animal.

Menſura.

1 Menſura quædam actiua, paſſiua alia: illa eſt apta mēſurare, hæc verò menſura t ab alio. 2.359.2.A
2 menſura debet eſſe certa parua, & homogenea. 2.368 2.C
3 menſura ſui ipſius nihil eſſe poteſt, 2.593 1 B
4 menſura in actu vltra aptitudinem ſolùm addit vſū mentis applicantis vnam quantitatem alteri vt per eam cognoſcatur. vnde nullius rei eſſentia in huiuſmodi ratione menſuræ conſiſtere poteſt, 2. 359.2.B & ſequentibus
5 menſuram & menſuratum debere eſſe eiuſdem generis quo ſenſu verum, 2.669 1.A.B

Metaphyſicæ nomen, obiectum, & eſſentia.

1 Metaphyſicæ nomina, & etymologia, 1 per totam
2 Metaphyſicæ obiectum non ſunt entia per accidens, nec rationis, 3.1 & 2.B
3 Metaphyſicæ adæquatum obiectum non eſt Deus, eſt tamen principalius, 4.2.C. & 5.1 A B
4 Ad Metaphyſicæ obiectum neceſſe eſt naturales ſubſtantias pertinere. 5. 2. per totam, & 6. vſque ad C. Imò & accidentia directè, & non tantum, vt ſubſtātiæ proprietates, 8.2 B
5 Metaphyſicæ proprium obiectum ens reale in quantum tale, ibidem, C. & 9 per totam, & qualiter vt ſic proprietates demoſtrabiles, principia, & cauſas per quæ demonſtretur habet, ibidem, & 36. 1.B. ad 27. 1 C
6 Metaphyſica omnia entia in particulari non cognoſcit, 11.1. cognoſcit tamen aliqua, & quæ, ab 11. ad 16 per totam
7 metaphyſica materialis rationes in particulari non attingit, niſi quatenus ad immaterialium cognitionē neceſſaria ſunt, 16.1 B.C
8 Metaphyſica vera ac ſpeculatiua ſcientia eſt, 27.1 A B. neque in nobis aliquid habet practicæ 28. 2, C. & 1. A.B
9 metaphyſica, vna eſt ſpecie atoma & infima, partiales tamen qualitates, ſeu habitus includit, quia vnam ſcientiam ſpecie componere dicuntur, & qua ratione 19.2 A

Metaphyſicæ quæ cauſæ, quinque finis.

10 metaphyſica materialem, formalem, efficientem cauſam qualiter habeat, 19.2.B.C
11 metaphyſicæ finis, veritatis contemplatio propter ſe ipſam, ibid. & 20 1. A B
12 metaphyſica ad alias ſcientias acquirendas valde vtilis, ibid. 2 per totam, qualiterque circa earum obiecta verſetur, 21. 1. per totam
13 metaphyſica ſola ſuum obiectum eſſe inter omnes ſcientias demonſtrat, 22.1. A
14 metaphyſica ſecundum ſe prior eſt ordine doctrinę omnibus ſcientiis, reſpectu verò noſtri non ita, 21. 2.C
15 metaphyſica longè aliter verſatur, circa prima principia, quàm habitus principiorum 23.2. A. nouam illis certitudinem, & euidentiam extenſiuam tribuit, 2 ibid. C.
16 metaphyſica diſtinctus habitus eſt ab habitu principiorum, ſiue hic ab intellectu diſtinguatur, ſiue non 22.2 C. & 23 1. per totam
17 metaphyſica qualiter iuuet intellectum, ad principiorum cognitionem, rationes terminorum ea quibus conſtat declarando, & certitudinem eorum variis modis demonſtrando, & qui ſint, à 23.2. C, ad 25 2. C
18 metaphyſica non ſolum prima principia, ſed & alia particularium ſcientiarum contemplatur, 25.2 A.B
19 metaphyſicæ non eſt proprium inſtrumenta ſciendi tradere, licet in hoc valde iuuet dialecticam, à 25.2. C. ad 27.1.B
20 metaphyſica non ſolum ſcientia, ſed naturalis ſapientia eſt. 30.1 B atque vt talis qualiter de omnib. agat. 29 1. C: qualiter de difficilioribus 30.1.B.C
21 metaphyſica qualiter in certitudine ceteras ſciētias ſuperet, & in ſe, & quoad nos, à 32. ad. 33.2 C
22 metaphyſica certior eſt aliis ſcientiis nō ſolum quoad earum principia, ſed etiam quoad concluſiones, ibid 1. C. & 2 per totam
23 metaphyſica perfectior eſt habitu principiorum, vt verſatur circa principia aliarum ſcientiarum non vt circa principia ipſius Metaphyſicæ, 24 1.B G
24 metaphyſica qualiter aptior ſit ad docendum cæteris ſcientiis, à 35.1 B ad 36.1. B
25 metaphyſica ſuas concluſiones demonſtrat per finalem, efficientem, & exemplarem cauſam, & aliquando per materialem, à 36 1 C. ad 37. 1 B
26 metaphyſica omnium ſcientiarum princeps, eas in veritatis cognitione dirigens, eiſque imperant, 37.1 B C. & 2 A
27. Ad metaphyſicam ſcientiæ omnes, & virtutes naturales vt in finem ordinantur, ibid. C. & 38.1. A
28 metaphyſica non eſt ſcientia ſubalternans reſpectu aliarum ſcientiarum, 39. 1 B
29 metaphyſica eſt omnium ſcientiarum naturalium maximè appetibilis 47.1. A.B
30 metaphyſica ſimpliciter eſt nobilior habitu principiorum vt cunq; ſumpto, 34 2 B. nō verò certior aut euidentior, ibid 1 A
31 metaphyſicę abſtractio a materia qualiter ab abſtractione aliarum ſcientiarum differat. Vide, Abſtractionum. 2

Miſtio, & miſtum.

1 MISTIONIS definitio elucidatur, 404 1. A
2 miſta corpora ſæpe habent in ſe imbibita minora corpuſcula. 404 2 C
3 miſtum ab elemento prædominante quo ſenſu moueri dicatur, 405. 2 A

Modus.

1 MODVS variè à Philoſophia ſumitur, 188. 1.B
2 modus reales poſitiuos ſuperadditos toti eſſentiæ neceſſariò admittendos, ibid. per totam
3 modi iſti non ſunt dicendi res ſeu entitates, niſi latè & generaliſſimè ſumendo, ens, 189 1 C
4 modi eiuſdem rei non diſtinguuntur inter ſe, niſi tātum modaliter ſeu ex natura rei. modi verò diuerſarū rerum tanquam res à re, 190.2. C. & 291. 1 A

5 modos

5 Modus ſubſtantiales & accidentales cur in eadem re multiplicari non implicet, 191 2.b
6 modus, & res, quo ſenſu diſtinctas habeant eſſentias ibid.1.c. & 192, 1 a
7 modus ſubſtantialis ille eſt, qui ad conſtitutionem ſubſtantiæ pertinet: accidentalis verò qui hanc com pletam & conſtitutam ſupponi. 2 227, 1.c.& ſeq.
8 modi terminantes reſpectu rerum, quas terminant, quod genus cauſalitatis exerceant. 284. 1.a
9 modi ſubſtantiales de potentia materiæ quodammo dò educuntur, 377. 2 b
10 modi accidentales non omnes dici propriè poſſunt formæ: qui tamen ex illis id habeant 420. 1.a b
11 modi accidentales tam naturales, quàm ſupernaturales non poſſunt nec de potentia abſoluta niſi per eductionem fieri, 424. 1.b.c
12 modi entium ſub diuiſione adæquata entis comprehenduntur, 2.229 2.c
13 Non omnes modi reuocantur ad prædicamenta en tium quorum ſunt modi. 2. 227. 1 b
14 modus accidentalis, qui ad conſtitutionem alicuius entis pertinet, ad ipſius genus reuocatur: qui vero il lud ſupponit conſtitutum, proprium genus ab illo di ſtinctum poſtulat, 2.228. 1.c.& 2.a.b
15 modus rei compoſitæ, ipſe etiam compoſitus eſt. 2. 286. 1. b
16 modus rei quod propriam realitatem non habet, nunquam eſt principium per ſe ac proprium agendi 2.298 2.c
17 modi per veram & propriam efficientiam fiunt 298 1 A

Motus, mutatio, & motor.

1 Motum infinitum in duratione, virtutem infinitam in mouente non indicare, 2. à 46.1.c.ad 49
2 motus in infinitum velox, infinitatem in mouente non infert, niſi vt plurimum ſecundum quid. ibid. 1 c. & 57
3 motus non fieret in inſtanti & ſi daretur potentia motiua infinita. 2. 58
4 motus à termino modaliter ſaltem diſtinguitur, 2. 626. 1.b
5 motus idem ſubiectum, & ſub eadem ratione reſpi cit, quod paſſio. ibid. 2.a
6 In motus definitione illam particulam, [prout in potentia,] duobus modis poſſe intelligi probatur. 2. 627 1 per totam.
7 motus & paſſionis exacta æquiparatio, 2. à 625. 1. c. ad 627. 1.b
8 motus ut actum mobilis ſignificat, ad prædicamentũ paſſionis pertinet, ut verò fluxum ad terminum præ ciſè, eiuſdem eſt prædicamenti cum illo 2. 628. 2. B.
9 motus ꝓ reali & accidẽtali actu mobilis ſtricte ſum ptus non minus uniuocum prædicatum importat, quam paſſio. 2. 629. 1.b
10 motus ea ratione qua a paſſione diſtinguitur, cur ꝓ dicamentum ſpeciale non conſtituat. ibid. c
11 motus ſolus habet per ſe primo intrinſecam ſucceſ ſionem, 2. 661. 2. C
12 motus tardus, & velox per idem ſpatiũ, ſint ne æqua les, & quam diſtinctionem ſortiantur. 2. 663. 2. b c. & 664. 1. per totam.
13 motus idem numero qui præceſſit, poteſt à Deo re produci. 2. 664. 2. c. & 665. 1. a. b
14 motus velocitatem nullum agẽs efficit, quin & mo tus ſubſtantiam attinga. 2. 461. 2. b
15 Alterationis in fieri in inſtãti nõ repugnat: eſt enim ſucceſſiua ex reſiſtentia paſſi. 2. 59. 2. b
16 Inter meram mutationem, & immobilitatem, ſecũ dũ metaphorã non datur medium. 2. 94. 2.c
17 motus contrarij aliquando poſſunt eſſe ſimul, aliquã do verò non. 2. 115. 2. C
18 motus duplex extenſio, alia à ſubiecto, alia à termi no deſumpta, 2. 288. 1. c
19 motus cõtinuitas ab ipſius ſucceſſione diſtinguitur & eſt ſeparabilis. 2. 389. 1. a
20 Augmentationem, aut aggenerationem in inſtanti fieri non implicat.
21 In motu locali qualiter aliquid adquiratur, vel deꝑ datur, 2 682. 2. c. & 683. 1. A
22 motus per accidens non tollit quin res mutetur mo tu in ſe recepto. 2. 699. 2. C
23 non implicat fieri mutationem corporis quo ad to tum locum in inſtanti. 2. 59. 2. c
24 motus localis corporum habet ſuam continuationẽ & ſucceſſionem à mobili, & termino, ſpirituum ve rò ſolum à termino. 2. 391. 1. A. & b
25 motum non ſolum non fuiſſe ab æterno, ſed nec eſſe potuiſſe oſtenditur. 2. 17. 1. c & ſequentibus.
26 mouens ſe per ſe primo an quieſcere valeat ad quie tem alterius. 470. 2. c
27 motus localis perfectior eſt alijs motib. 2. 311. 1. b
28 motus qui non procedit ex cognitione, & appetitio ne non eſt vitalis. 2. 280. 2. c
29 motus à paſſione diſtinctio. Vide, Paſſio.
30 motus quam & qualem durationem habeat Vide, Tempus.
31 mouens, & motum quam diſtinctionem in omni actionum genere habere debeant, quaque verum ſit omne quod mouetur ab alio moueri. Vide, Agens.

Mors.

1 MORS in fieri malum eſt ſubiecto ad cuius deſtru ctionem diſponit, ſecus in facto eſſe, ſeu in inſtãti in quo res deſtruitur. 268. 2. c

Mundus.

1 MVNDVM non fuiſſe ab æterno ex eſſentia creationis qua demonſtretur. 566. 2. c. & 567. 1 a
2 mundi procreatorem, & gubernatorem nõ poſſe niſi unum tantum eſſe. 2 à 29. 2. b. ad 31. 2. C.
3 præter hunc mundum alium eſſe creabilem omnino certum: affirmare autem fuiſſe creatum, temerarium 2. 33. 2. b. c

Natura.

1 NATVRAE nomen quam etymologiam habeat, quasq; ſignificationes. 409 2. a
2 Natura & eſſentia in quo differant. ibid. 1. b
3 natura ſubſtantialis creata in abſtracto ſignificata nõ eſt prima ſubſtantia, ſed ab ea nõ minus quam a ſup poſito diſtinguitur. 2. 252. 1. c. & 2. b
4 natura creata non poteſt aſſumi cum ſubſiſtẽtia pro pria. ibid. 1. c
5 natura creata non eſt per ſe ac eſſentialiter ſubſiſtẽs. 2. 256. 1. c
6 naturæ humanæ ſi à uerbo relinqueretur, aliquid eſ ſet addendũ, ut cõnaturaliter ſubſiſteret. 2. 258. 2. b
7 natura creata poteſt ſine propria ſubſiſtentia conſer uari: non tamen ſine ulla. 2. 795. 1. c. & 2. a. b
8 natura creata, quæcunque ſit, à Deo ut à ſuppoſito poteſt ſuſtentari. 2 762. 2 a b
9 natura ſecundum D. Thomam non eſt proximum ſuſceptiuum exiſtentiæ. 2. 266. 2 b
10 natura ſi exiſteret ſine ulla ſubſiſtentia, nec ſuppoſi tum eſſet nec perſona. 2. 261. 2. c
11 natura ſubſtantialis eſt perfectior, quam ſubſiſten tia 2. 253. 2. a

12 Natura materialis diuiſibilis eſt in partes eſſentiales & integrales 2.274.1 b
13 Natura ſi conſeruaretur ſine ulla ſubſiſtentia, poſſet abſque illa operari ſine nouo miraculo.a.270.2.c

Naturalis & neceſſaria cauſa.

Vide, Cauſa efficiens naturalis & neceſſaria.

Neceſſitas.

1 NEceſſitas quoad ſpecificationem in actibus in quo ſita 40.2.b
2 Neceſſarium multiplicìter dicitur. 508.1.c.& 2.a b
3 Neceſſitatis uarij modi occaſione diuinæ libertatis explicantur. a.a 136.ad 138.1
4 Neceſſitas ex ſuppoſitione antecedente tollit libertatem, ex conſequenti vero non ita.510. a.a b

Negatio.

1 NEGATIO. & priuatio in quo differant, 2.719.1 a
2 Negatio & priuatio prout in rebus non ſunt entia rationis, 2.721.2 b
3 negatio, & priuatio ſecundum ſe conſideratæ in quo conueniant. 2.à 721.2, C.ad 722.2.A. in quibus verò differant. 2.722.2.b
4 Negatio poteſt eſſe neceſſaria ſubiecto, priuatio verò non. 2 723.a.A
5 Negatio cur non poſſit eſſe generationis principiū, eo ſaltem modo quo priuatio, a.724 2.c & 725.1 A
6 negationis & priuationis vt entia rationis ſunt quāta diuerſitas, 2.726, 1.c. & 2.a.b

Numerus.

Vide, Quantitas diſcreta.

Obiectum.

1 OBiectum ſcientiæ non debet neceſſariò poni in prædicamento.7.1.C.& 2 a
2 Obiectum ſcientiæ neceſſariò habere proprietates demōſtrabiles, cauſas etiam, & principia per quę demonſtretur.9.1.b.c.
3 Obiectum quam exerceat cauſalitatem tam reſpectu potentiæ quam actus eius. 288. 2.a.b
4 Obiecti cognitio non influit effectiuè in actum volitionis.473.1 b
5 Obiectum Metaphyſicæ. Vide, Metaphyſica.

Oppoſitio.

1 Oppoſitio quid late ſumpta comprehendat, quid proprie. 2.505.1.c
2 Oppoſitio inter quæ extrema intercedere poſſit.ibidem, 2 b
3 Oppoſitio ſolum addit ſuper ea quæ opponuntur, reſpectum realem, vel rationis, ibid. Hunc ergo quæ oppoſitiones importent.ibid.
4 Oppoſitio inter vnum extremum reale, & aliud rationis, magis eſt, rationis, quam realis. 2.506.1.a
5 oppoſitionis negatiuæ & paſſiuæ variæ diuiſiones.2, 506.1.B 2.c
6 oppoſitio per ſe primò conuenit negatiuæ oppoſitioni 2.507.1 C.
7 oppoſita contradictoriè, & priuatiuè quomodò differant à contrarijs abſolutis.2.511.1 c
8 in ijs quę poſitiuę opponūtur, ſemper unum aliquo modo includit negationem alterius.2.507.1.c
9 Oppoſitio relatiua, quæ & qualis. 2.594?
10 Oppoſitio contrarsa. Vide, Contrarietas.
11 Oppoſitio contradictoria. Vide, Contradictoria.

Organa.

1 ORGANA requirunt corpus miſtum ex qualitatibus primus, 2.289.2.c

Pars.

1 PARS integralis quando non eſt unica, completa ſubſtantia eſt, a.240.1.C

Paſſio.

1 PASSIONIS acceptiones uariæ, 2.414.2.c
2 paſſio quæ eſt ſpecies qualitatis tantum accidentaliter differt à qualitate paſſibili per breuem, aut diuturnam durationem, 2.425.1.& a A
3 paſſionem eſſe prædicatum aliquod, aliud eſt, ac per modum paſſionis concipi & prædicari, 76.1.b.c
4 Ad rationem paſſionis quæ conditiones requirantur ibid. & 75.1

Paſſio prędicamentum.

1 PASSIONEM & actionem ſola ratione ratiocinata diſtingui, 2.à 623.1 b.ad 625.1 a b
2 Paſſio a termino ut modus à re diſtinguitur, 2. 626. 1.b
3 Paſſionis, & motus elegās æquiparatio, tam in reſpectu ad terminum, quam ad ſubiectum, 2.a 625.2. C. ad 627.1.b
4 paſſio & motus non diſtinguuntur reali, aut modali diſtinctione. ibid. 2.c. Quinimo proprie & completè æquiparata nec ratione ratiocinata, ſed appellatione tantum. ibid.& 627 1.per totam.
5 paſſio ſub aliqua præciſione poteſt ratione diſtingui à motu, ibidem.
6 paſſio ut communis eſt tam ſubſtantiali quam accidētali paſſioni, quid analogum, nec ut ſic cōſtituet prædicamentum, a.628.2.c.& 629.1,2.b
7 paſſionis nomen actualem inhærentiam importat.2 630.1.a
8 paſſionem ut ſic eſſentialiter dicere actualem unionem ad ſubiectum, & terminum cuius eſt paſſio, inductione oſtenditur, 2 à 630.2.c.ad 631.2.b
9 paſſio in ſucceſſiuam, & inſtantaneam rectè, & adæquatè diuiditur, 2.632.1.a b
10 paſſiones inſtantaneæ tranſiens, & permanens, accidentaliter tantum diuerſæ, ibid.c
11 paſſio inſtantanea poteſt fieri coexiſtendo tempori noſtro, ibid.2.c.a
12 paſſio ſucceſſiua duplex, uel continuata, uel diſcreta, quæ tamen eſſentialiter non diſtinguuntur, ibid. 2.b.c. ſicut nec ſucceſſiua, & inſtantanea, ex eo pręciſè, niſi ratione terminorum id habeant, 2.633.1.a ad 634. per totam.

Pater.

1 PATER indiuinis quo ſenſu à Sanctis principium & finis totius deitatis nominetur, 275. 1. b.c.

Perfectum, & perfectio.

1 PERFECTIO ſimpliciter, & ſecundum quid in quo conſiſtant, 253 2. B. C, & 2. 44. a. C. & 45. 2.a.b

Perſona

Perſona.

1 PERSONE ratio ab omnib. perſonis abſtrahibilis, ad prædicabile propris reducenda 274. 1.a
2 Perſona idem eſt quod ſuppoſitum in natura intellectuali, a 213.1.c
3 Perſona dicitur aliquando conuertibiliter cum hypoſtaſi. 1.254.1.a
4 Perſonæ diuinæ licèt realiter diſtinctę, cur vna ſine alia exiſtere nequeant, 98 1.b.c
5 In perſonis diuinis qualiter vna dici poſſit prior alia à 275 2.b.ad 276.per totam
6 Perſonæ diuinæ productæ quare à producente non pendeant, 282.1.c
7 perſonæ diuinæ ſimpliciter loquendo, non ſunt eſſentialiter diuerſæ etiam in quantum perſonæ ſunt, 2.100.2.a

Phantaſiam.

1 PHANTASIAE notitia ad actum adpetitus non concurrit effectiuè, ſed tantùm ut conditio, 467.1.b

Phyſica.

1 PHYSICA quam abſtractionem à materia reſpiciat vide Abſtractio, num. 2

poſſibile, & poſſibilitas.

1 POSSIBLIVM inter ſe eadem eſt in diſtinctione uel identitate proportio, quæ & exiſtentium 158.1.c
2 poſſibile poſitiuè denominationem dicit à potentia productiua, 2.150.1.b
3 poſſibile negatiue eſt quidquid non inuoluit contradictionem; impoſſibile verò quidquid illam importat; nec ſufficit oppoſitio alia aut contrarietas, ibid. c.& 2.a.b
4 poſſibile vel impoſſibile quid ſit, naturale lumen intellectus noſtri non ſemper percipit, ibid.c.& 151.1 per totam
5 poſſibile quo ſenſu obiectum omnipotentiæ diuinę vide Deus, n 1.109
6 poſſibile vt dicit non repugnantiam, fundat potentiam Logicam: vt verò poſitiuam denominationem à potentia deſumptam, potentiam ipſam, 2.413.2.c & 414.1.a

Potentia.

1 Potentia multipliciter ſumi poteſt, 2.413.2 c.& 418.2 2.b
2 Potentia realis phyſica tam ſubſtantiam, quàm accidens comprehendit, 2.414.1.2.b
3 potentia duplex, & quæ per ſe primò ad actum ordinatum, & quæ concomitanter tantum ad aliam abſolutam entitatem id ſortitur, 244.1.b.c
4 potentiam actiuam creatam à propria ſubſtantia realiter condiſtingui latè tractatur, & cum D Thoma reſoluitur, à 453.ad 456
5 Potentiæ à ſubſtantia realiter diſtinctæ neceſſitas: ex improportione ſubſtantiæ ad omnes ſuas accidentales actiones eleganti inductione oſtenditur, 454. 2.b ad.455.2.b

Potentia ſpecies qualitatis.

6 potentia ſpecies qualitatis per quid eſſentialiter cõſtituatur, 2 416 2.c
7 potentiæ in communi definitio traditur, & explicatur, 1.436 1.c.& 2.per totam
8 potentia, & impotentia ad eandem ſpeciem pertinent, 2.425.2.b
9 potentia alia actiua, alia paſſiua, 2. 419. 2 . b licet ex his nulla ſit purè paſſiua, ex aliis uerò purè actiuæ cum plures: quæ quidem re & eſſentia inter ſe differunt, 2.431.2 b.c & à 432.ad 433.ferè per totum
10 potentiæ omni actiuę paſſiuam correſpondere qualiter uerum habeat exponitur, 2 2 433.2.c.ad 434.1. per totam
11 potẽtiæ actiuæ, & paſſiuæ definitiones ab Ariſtotele traditæ explicãtur, 2.4 5.2.b.c
12 potentię actiuæ & paſſiuæ eadem qualitas eſſe poteſt etiam reſpectu ſui ipſius, 2. 4 4 2.c. quæ ut ſic adęquatè concepta unicam conſtituit ſpeciem: inadæquatè uerò duas ratione diſtinctas, 2 435.1 b.c
13 potentiæ rationem ab aliqua qualitate participari vnde dignoſcatur, 1.437.1.per tot.
14 potentiæ actiuæ cur ab actuali operatione ceſſent aliquando, 475.2 c
15 potentia productiua quantumuis finita, poteſt in infinitum attingere ſucceſſiue effectus numero diuerſos, & cur, 147.2 a
16 potentiæ animæ duobus modis ad agendum excitãtur, 593.1.c
17 pótentiæ eiuſdem ſuppoſiti qualiter ad agendũ ſubordinẽtur inter ſe 6 1 2. 1.c & 2 a
18 potentiæ immanentes cur ſibi determinẽt tales numero actus, ita vt alios attingere nequeant: reliquę verò potentiæ non ita, 681.2.e
19 potentiæ loco motiuę à ſubſtantiis realiter diſtinctę 415.2 b
20 potẽtiæ loco motiuæ animales quæ 468.1.per tot.
Potentiæ uitalis qualis concurſus ad ſuos actus, vide Actus, nu. 6.

Potentia naturalis, ſupernaturalis, obedientialis, & neutra.

21 potentia naturalis multipliciter dicitur, 2 437.2.c
22 potẽtia actiua trãſcendentaliter ſumpta, eſt ſecũdũ omnem reſpectum naturalis: ſemper tamen aliquem naturalitatis reſpectum habet, 2 438.1.2
23 potentia actiua ſupernaturalis, & obedientialis eſſe poteſt. violenta nequaquam, ibid.1.per tot.
24 potentia-paſſiua tranſcendentaliter ſumpta, naturalis, obedientialis, & neutra eſſe poteſt, 2 439 1.a
25 potentia paſſiua qualiter uiolenta dici poſſit, 2.441 2.2 b
26 potentia prædicamentalis ſemper eſt naturalis cõparatione actus; ſubiecti verò non ita, ibid.c
27 potentia prædicamentalis potentiam obedientialẽ quatenus talẽ non admittit, ſicut nec neutram, aut violentam reſpectu actus, 2.442 1.b
28 potentia ad ſuum actum comparata, uide Actus num. 17
29 potentia neutra an, & quomodo admittenda, 2. 439 2.b
30 potentia neutra dupliciter dicitur, ibid & c
31 potentia paſſiua quæ eſt in rebus ad formas artificiales, neutra dici poteſt, 2.440.2.b

Po-

INDEX RERVM.

Potentia, Logica, & obiectiua.

32 Potentia Logica in ſola non repugnantia extremorum conſiſtit 2.413.2.c.nec ad conſtitutionem prædicamenti pertinet, ibid.

33 potentia Logica nec naturalis eſt nec uiolenta, 2.437.2.c

34 potētia obiectiua quid apud Scotum, & 2.167.1.c

35 potentia obiectiua non eſt determinata ſpecies qualitatis, 419.1 b. Nec res aliqua poſitiua, 2.167.2.2.b Quid ergo uere ſit, 2.c

Praxis.

1 PRAXIS quid ſit, 2.498.1.c

2 praxis dicitur etiam actus extra intellectum, licèt ſit immanens, ibid. 2.b.c. imò & ipſe actus intellectus ab alio directus, 2 499.1.per tot.

3 Ad praxim non requiritur ut ſit conformis rectę rationi, ibid. 2.b

4 praxis moralis, & artificioſa in conformitate conſiſtunt, illa ad rationis, hæc ad artis regulas, ibidem

5 praxis ab Ariſtotele diuiditur in actionem, & factionem: & quid utraque, 2.500.1.2.b

Prædeterminatio.

1 Prædeterminatio cauſæ ſecundæ à prima non eſt neceſſaria in naturalibus, nec in liberis cauſis, à 593.2 c.ad 594. per totam

2 prædeterminatio phyſica cauſam liberam neceſſitaret, & quoad exercitium, & quoad ſpecificationem, 595.1.2.alias 597

3 prædeterminatione phyſica ſemel in uoluntate poſita non poteſt uoluntas non operari actum ad quem prædeterminatur, ibid. 2.b.c

4 prædeterminatio phyſica ob ſubordinationem cauſæ ſecundæ ad primam non eſt neceſſaria, 596.1.2

Prædicabile.

1 QVINQVE prædicabilium ſufficientia declaratur 172.2.a

prædicamentum.

1 prædicamenta accidentium aliquam cōuenientiam habent tranſcendentalem, 2.335.2.b.c

2 In nouem prædicamenta diuiditur accidens immediatè, 2.336.1.2

prædicatum.

1 prædicatum, nullum poteſt conuenire naturæ ſecundum ſe niſi ei per ſe poſterioriſticè, ut prout in indiuiduis, 156.2.c.& 157.1.2.b

2 Quæ prædicata dici poſſint conuenire naturæ ſecundum ſe, 157 2.b

3 prædicata eſſentialia, ut genus, differentia, & ſpecies in eodem indiuiduo neque ut uniuerſalem à particulari neq; ut unum indiuidum incompletum ab alio ex natura rei diſtinguuntur, ſed ſola ratione cum fūdamento in re latè probatur à 174 2 b.ad 179

4 prædicata eſſentialia, & forma ſubſtantialis quem ordinem illationis inter ſe ſeruent, 393.2.c.& 594.1.2

5 prædicata eſſentialia in eadem re proceſſum in infinitum non admittunt, 412.2.2.ad 414.1.2

6 prædicata abſtracta generum & ſpecierum, uide Abſtractio, nu.607

Principium rei.

1 Principio rei late ſumptum quid ſignificet, 234. 2. b. quid ſtrictus acceptum, ibid.c

2 principium neceſſario eſſe aliquo modo prius principiato, & in creatis, & in diuinis oſtenditur, à 275.1.a.ad 276.1 per tot.

3 principium, & principiatum aliquam habere connexionem & conſecutionem unius ab alio neceſſe eſt, ibid.2.b

4 principij deſcriptio ex Ariſtotele & D. Thom. ibidem.c

5 principii duplex generalis diuiſio exponitur, ibid. & 277.1.b

6 principium analogice dicitur de omnibus membris ſub illo contentis, ibid. 1.c

7 principij uox ad quid ſignificandum primò impoſita, ibid. 2.c

8 principium de Deo, & creaturis analogia attributionis dicitur, 180.1.A

9 principium de Deo, ut Dei, & ut creaturarum principium analogicè dicitur, & ex parte relationis inter principium, & principiatū, & ipſarum etiā emanationum, ibid 2.c.& à 276.1.2.b.diſpu.12. ſect.1. num.16.ex parte uero eius quod principium denominatur, etiam formaliter ſumptum, uniuocè, ibid.c & 2.per tot.

10 principium generātiuum, & ſpiratiuum in Deo uniuoce dicitur. 280.1.2.ſicut & de Deo creante, & operante ex ſubiecto, ibid.

11 principium latius patet quam cauſa, 280.1.2 b

12 principium, & principiatum cur à Theologis correlatiua negētur, 281.2.b

Principium cognitionis.

1 Principium cognitionis ſeu complexum quid. 274 1.2

2 prima principia non poſſunt à priori per ullam cauſam demonſtrari, niſi forte interuentu ſupernaturalis Metaphyſicæ, 14 1.b.c.25.1.2

3 Duo prima principia, ſeu propoſitiones immediatæ ſunt neceſſariæ in omni ſcientia, ad quæ ultima reſolutio fiat, 81.2.c

4 principium illud, impoſſibile eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe, quo ſenſu ſit ſimpliciter primum, 83.1.C. Eius ueritas in entitate rei, non in unitate fundatur, ibid.2.B.

Prius, & poſterius.

1 Prius natura poteſt eſſe aliquid eo, quo ſecundum aliam rationem poſterius eſt tempore, 356 2.A

2 prioritatem naturæ an nouerit Ariſtoteles, 672.1.A,

3 Multipliciter poteſt dici unū prius alio cognitione, 2.332,2.A.

4 prioritas dependentiæ coincidit cum prioritate definitionis, ibid.B.

Priuatio.

1 Priuatio qualiter rei naturalis principium, 274.2.A.B.

Priuationis uariæ diuiſiones, 2 722.2.c.

Priuatio magis & minus qualiter ſuſcipiat, 723 B.C.

Inter priuationem & habitum non datur medium reſpectu proprij ſubiecti, inter negationem uero & formam reſpectu nullius, ibid.2.B.C.& 724.1.A.

5 Priuatio

5 Priuatio ſolis veris entibus conuenit, negatio autē etiam fictis, ibid. C. & 2 a
6 priuationem ut ens rationis non cōcipi per modum formæ quæ priuat, ſed cuiuſdā qualitatis, inductione oſtenditur, 2. à 725. 1 e. ad 726. 1 b
7 priuatio ſemper concipitur vt in exiſtens, ſecus negatio, ibid. c

Propoſitio.

1 Propoſitio eadem tam uocalis, quam mentalis, etiā vltimata, dummodo abſtractiua ſit, mutari poteſt de vera in falſam, & è contra, ſine ſui mutatione, 205. 2 per totam.

Proprium, & proprietas.

1 Proprium, & accidens, ut vera vniuerſalia cōſtituūt in concreto ſumenda, 172. 2 e
2 proprietates rei, maxime quæ illi ratione propriæ formæ debentur, ab eius eſſentia per naturalem emanationem effectiuè procedunt, 450. 2 e
3 proprietates quæ & qualiter à ſubſtantia emanēt, vide accidens à nu. 17. ad 30. vide etiam emanatio

Qualitas.

1 QVALITAS per ſe primo inſtituta ad ornandam ſubſtantiam, qualiterque id præſtet, 2. 409 2 per totam
2 Qualitas cur dicatur conſequi formam, ibid B
3 Qualitas in quatuor bimembres ſpecies ab Ariſtotele diuiditur, 2 410. 2 b explicantur ſingula membra, 2. à 413. uſque ad 415. de quo uide uerb. [Habitus. Diſpoſitio, potentia, Figura.]
4 Qualitatis hæ ſpecies eſſentialiter, & realiter diſtinctæ, 2 à 416. 2 a
5 Qualitatis prædictæ diuiſionis ſufficientia & ordo exponitur, 2. 422 1. e & 2. a & 420 per totam.
6 Qualitates primæ eſſentialiter diſtinguuntur à potentia, 2. 417 1 e. nec ſunt niſi concomitanter principia actiua, ibid.
7 Qualitates tertiæ, & quartæ ſpeciei naturaliter ſolū in corporibus reperiuntur ſupernaturaliter etiam in Angelis, quibus primæ, & ſecundæ ex natura rei cōueniunt, 2. 412. 2 b e
8 Qualitates primæ in ea temperie qua temperamentum conſtituunt, non indigent ut conſeruentur, niſi ſola remotione extrinſeci agentis, 368. 1 a
9 Qualitates intentionales de potentia ſubiecti uerè educuntur, 421. 2. per tot. ſicut & ſpirituales, quæ naturali modo, propriaque actione ſiunt. 422 1 e
10 Qualitates ſpirituales quo ſenſu dicātur ſieri in ſubiecto ſine tranſmutatione, 422. 1 a
11 Qualitates ſupernaturales nec creantur, nec cōcreātur, ſed ex obedientiali potentia animæ educuntur à 422. 1 e
12 Soli, ſed non omni qualitati conuenit eſſe principium proximum efficiendi, à 456. 2 e cui ergo à 458 2. e
13 Qualitas uirtualis cur ſubiectum ſuum alterare nō poſſit, 464. 2. b e

Quando.

1 Conſtitutiuum prædicamenti quando uarijs modis ab aliquibus aſſignatur: ſed impugnantur omnes, 2. à 673 2 e ad 774 per tot.
2 Quando per durationem tanquam per formam cōſtituitur, cuius ſubiectum res durans, concretum autem eadem ipſa ſub denominatione durantis, 2. 675. 1. 2 b
3 Quando cur ſpeciale prædicamentum cōſtituat, motus uerò non ita, 2. 676. 1 b
4 Ad prædicamentum quando omnes creatæ durationes ſpectant, 2 677. 1 e.

Quantitas.

1 Quantum quid ſit, ubi ſingulæ partes Ariſtotelicæ deſcriptionis explicantur, 2. 532. 2 e
2 Quantū eſt diuiſibile naturaliter, & unde id habeat, 2. 353. a. b
3 Quantitas diſtinguitur realiter à ſubſtantia, 2. 356. 1 a & 2. B
Quantitas non habet in ſuo effectu formali unam partem materiæ entitatiuè diſtinguere ab alia, 122. a. e quid tamen ei præſtet, 123. 2 per totum, uide etiam 2. 358. 1 b
5 Quantitas non habet occupare determinatum ſpatium, niſi ut ſubſtat tali modo condenſationis, aut rareſactionis, 2. 394. 2 b
6 Partes quanti ſecūdum ſuaſmet entitates partiales illi formaliter inſunt, 2 352. 2. e
7 Quātificatio formarum materialium, uel qualitatū non eſt effectus formalis quantitatis, 359. 1 A
8 Quantitas in ſpirituali ſubiecto nequaquam recipi, 2. 491 b
9 Quantitas ſi toti ineſſet compoſito, cō ſimplici unione ei necteretur, 2 357. 2 a ad 358. 1 per totam
10 Quantitas proprietas eſt conſequens materiā 360. a. b. Nec ſolum in ea recepta, ſed & ab ipſa effectiuè dimanans, ibid. C. & 361. 1 a
11 Quātitas etſi non ſit actiua, qualiter ad actionem naturalis agentis conſerat, 437. 1. b 457. 2 a
12 Quantitas eadem ſpecie, diuerſas ſpecie materias cōſequitur, 337. 2. b e
13 Ad quantitatem non eſt per ſe motus, ſed accretio tantum, 361. 2. b
14 Quantitas non habet contrarium, 2. 405. 1. a b
15 Quantitas non recipit magis & minus, 2. 406. 1 a
16 Aequalitas, uel inæqualitas aptitudinalis in rigore ſumpta, eſt quædam quantitatis proprietas, licet ei non addat aliquid ex natura rei diſtinctum, 2 406. 2 e. & 407. 1 a
17 Quantitas qualiter ſubiectum accidentium naturaliter & ſupernaturaliter, uide accidens, nume. 8. & ſequentibus.
Quantitas cum conſeruatur in euchariſtia ſine ſubiecto quo indigeat, uide accidens, nu. 32. qualiterque tunc operaretur, ibid. nu. 61.

Quantitas continua.

18 Quantitas continua in corpus, ſuperficiem, & linea, vt in ſpecies ultimas adæquatè diuiditur, 2. 383. 1 b e. & 403. 1 a
19 Nec locus, motus, aut tempus ſunt ſpecies quantitatis, 2. 386. 1 b e. & 387. 1 per tot. & 389 2. a b. & 390 1. a b & 391. 1. a b & 393. 1. b e
20 Quantitatis continuæ ratio nequit niſi in re permanente inueniri, 2. 394. 2 e
21 Quantitatis hæ omnes ſpecies realiter inter ſe diſtinguuntur, 375. 2. e
22 Quātitas indiuiſibilia habet tam terminantia, quā continuantia, 2. 374. 1. b
23 Nullum punctum, aut linea, eſt terminatiuum tantum, ſed ſola ſuperficies ultima id habet, 2. 367. 1. e
24 Quantitatis indiuiſibilia ſunt in potentia reſpectu realis

realis diuiſionis,in actu vero reſpectu exiſtentię realis,2.371.1.a
25 Quantitas continua infinita pūcta habet,2.477.1.b
26 Punctum unitur lineæ media aliqua vnione ex natura rei ab illo diſtincta 2.378.1.a
27 Punctum,lineam,aut ſuperficiem nō impleat à Deo ſeparatim conſeruari,ſecus de tota indiuiſibiliū collectione,ibid.b
28 Indiuiſibilia quantitatiua ſubiectantur in indiuiſibilibus ſubſtantialibus illis correſpondentibus,2.378.a.b c & 379.1 a b
29 Punctum non ſpecies quantitatis,2.382.1,a b
30 Quantitatis cōtinuæ proprietas eſt eſſe diuiſibilem in infinitum,2.407.1.c non verò eſſe infinitam acta ibid.2.c

Quantitas diſcreta.

31 Quantitatis diſcretæ principium,unitas quantitatiua 2.396 1.b c Quæ ut ſic non addit quantitati;cōtinuæ niſi præciſam negationem vnionis.ibid.b
32 quantitas diſcreta realiter eſt in rebus,nil tamen ſuper res naturales addens, 2.397. 1 b c & 2 per totam.
33 Quantitas diſcreta an in collectione unitatum cōſiſtat:ſitque vera ſpecies quantitatis,2.398.1 per to. & 2.a
34 quantitas diſcreta multitudo rerum ſpiritualium non eſt,2.400. 1.b;c & 2.b ſicut nec oratio, 2,401.1.b.c
35 quantitas diſcreta diuiditur tanquam genus ſubalternum in ſua inferiora,2.404.1 b
36 Numeri inæquales ſpecie diſtinguuntur,ibid.
37 quomodo dicatur ultima vnitas forma numeri,ibidem,2 a b
38 quantitas diſcretæ eſt diuiſibilis in unitates.2 407 1.c
39 Quantitatis diſcreta proprietas eſt eſſe parem uel imparem,ibid.2.c

Relatio.

1 RELATIONES reales dantur proprium & ſpeciale prædicamentum,conſtituentes,2 539.a b & 540.1 c
2 Relationis definitio ex Ariſtotele traditur,& exponitur,& relationibus rationis nequaquam conuenire oſtenditur,2.555.2.per tot.
3 Relationis definitio,per quām particulam tranſcendentales excludat,2 550.1.a b
4 Relatio etſi importet in,qualiter totum ſuum eſſe ſit ad aliud,ibid.C.& 2.per tot.
5 Relationem realem,perfectionem dicere ex profeſſo tractatur,& probatur,à 216.2. C.ad 258.per totam.
6 Relatio creata non poteſt dici ent imperfectionem includens ſine perfectiones ulla,2.6.2.C.& 7.1.per totam.
7 relatio realis ſola eſt quæ conſtituit prædicamentū Ad aliquid,2.547.1.c & 2.per tot.
8 relationis non datur vnicus conceptus communis relationi reali,& rationis,& mēs D Tho.de hoc exponitur,2.548.1.b c
9 relationis effectus formalis non eſt aptitudine, ſed actu referre,2.557.per tot.
10 relatio bene poteſt concipi ut actu efficiens, quin intelligatur ut actu referens,ibi.2.c
11 relationis differētia eſſentialis principaliter ex termino,quodammodo etiam ex fundamento deſumitur,2.597.2 A
12 Vna relatio non pēdet formaliter ab alia,2.592.1 a
13 relatio non eſt actionis effectiuum principium,457 1.b
14 Relationes prædicamentales eſſe,ut aliquid a tranſcendentalibus condiſtinctum,2 554.2.b c
15 relatio non habet finalem cauſam,nec propriè efficientem,557.2.c & 558.1 a
16 relatio reale ſubiectum requirit,ibid.1.b c
17 relatio una etiam ſecundum eſſe ad in uno tantum ſubiecto eſſe poteſt,ibi.2 per tot.niſi proxime in aliquo accidentalis ſit,remotè verò in alio,2.559.1 b
18 relationes aliquando utrumque ſubiectum,aliquando proximum tantum denominant,ibid.b.c
19 relatio qualiter magis & minus ſuſcipiat,2.600.1 b

Relationis diuiſiones.

20 relationis diuiſionum mutuus ordo exponitur, 2.à 596.ad 597.1.b
21 relationis diuiſio in tria genera iuxta triplex fundamentum,unitatis ſcilicet,actionis,& menſuræ traditur ex Ariſtotele,2.569.2.b defenditurque oſtendendo hæc tria membra realia eſſe, & inter ſe diſtincta, 2.569.1.c.& 2.per tot. & ſufficientiæ eius rationes expenduntur.2.570.1.per tot.
22 relationis diuiſio in æquiparantiæ,& diſquiparantiæ,qualis,2.597.1.b.c.de qua vide etiam,2.580.2.b.c
23 relatio intrinſecus,& extrinſecus aduenięns quid ſecundum Scotum,2.601.1.c.& 2.a b impugnaturque prædicta diuiſio.ibi.2.c.& 602.per tot.

Relatio ad fundamentum,& fundandi rationem comparata.

24 Relationes prædicamentales à fundamentis non diſtinguuntur diſtinctione reali, 2.540.2.b.c. In quo quædam Durandi limitationes examinantur,& reijciuntur,2 541.2 c ad 542.1.a Nec diſtinctione media inter hanc, & modalem,2.548.2.per tot. Relatio ſi à fundamento in re diſtinguitur,modalem diſtinctionem habebit omni relationi communem, 2.543,1.per totam.Ex qua ſuppoſitione non pōt eius aduētu fundamentum non mutari.2,544.1.c.& 2.a
25 Per relationem mutari fundamentum,quas difficultates pariatur, ibid.2.b.& ſeq.
26 Relatio eodem modo à fundamento diſtinguitur ut dicit Ad,& ut dicit In 2 à 545.1.A.ad 2 b
27 relatio prædicamentalis licet aliquid reale ſit, ſola tamen ratione cum fundamento in re à proprio fundamento diſtinguitur,ibid.2.c.& 543.2.per tot.
28 relatio ſemper exigit reale fundamentum, quod à proximo ſubiecto relationis non eſt neceſſe diſtingui,2.559.1.a b
29 relationes aliquæ immediatè fundantur in ſubſtantia ut identitatis ſpecificæ,creaturæ, & ſimiles,2. à 560.1.B ad 561.1.b
30 relationis fundamentum ſemper in ſe includit,rationem fundandi, nec hæc duo Phyſice, ſed Metaphyſicè tantum ſunt diſtincta, 2.à 561.2. A.ad 562.2.B
31 relationes aliquæ præter fundamentum,eiuſque intrinſecam rationem fundandi aliquam actionem uel paſſionem,ut conditionem requirunt.2.561.2.B.
32 relatio una fundari poteſt in alia, referrique per illā ad aliquid ſibi accidētarium:ad id enim quod intrinſecè reſpicit,ſe ipſa ſine noua relatione refertur 2.à 571.1.c.ad 572.2.b
33 Vnam relationem fundari in alia proceſſum in infinitum non infert,ibid.b c.

Relatio ad terminum, & ad rationem terminandi comparata.

34 Relatio ſemper exigit terminum realem actu exiſtẽtem, & cur. 2.562.2.c & 563. 1 b. Nec de potentia abſoluta, aliter poteſt conſeruari, 2.564.2 & 565. 1. a & 1.198.2.c

35 Relationis eſſentiã, qualiter terminus intret, 2 564 1.c

36 relatio eſſentialiter exigit, fundamentum & terminum eius, re ipſa diſtingui. 2.565.1 c. & 2.a.b

37 Non tamen ſemper æqualem exigit diſtinctionem ibid. C. 566.1.a b

38 relationis terminus in communi, cur ſpeciale prędicamentum non conſtituat, 596. 1 b.e

39 In relationis termino, actu terminare eſt mera denominatio extrinſeca, ſecus eſſe terminatiuum, 2.586. 2.a

40 In relationibus non mutuis, ratio terminandi, neceſſario eſt aliquid abſolutum, 2 à 587, ad 588. per totã

41 relationes mutuæ, ad abſolutum terminantur, 2. à 589 1.b

42 Quod in unoquoque extremo eſt ratio ſundandi, ꝓpriam relationem, eſt ratio terminandi, alteram relationem 2.590.1.b c. quod & in relatiuis non mutuis, verum oſtenditur, ibid. 2. b

43 relationis terminus aliquid eſſe poteſt, cui relationem fundare repugnet, ibid. e

44 relationes oppoſitæ ſimul natura ſunt inter ſe, & cum termino actu terminante, ſecus ut in potentia, 2.591 per totam.

45 relatio, cum dicitur poſito fundamento, & termino, reſultare, qualiter intelligendum, 2, 589.1.b. & 590 1.a

Relatio in unitate fundata.

46 Relatio ſimilitudinis in unoquoque extremo, in reali qualitate fundatur, ut una eſt formaliter in vtroq; vero, inconuenientia eiuſdem rationis quam in ſe habent. 2.570, 2. per totam

47 relatio unitatis in rebus omnium prædicamentorum fundari poteſt, 2.571.1.a b

48 relationes identitatis, ſimilitudinis, & æqualitatis, eidem rei, ſecundum diuerſas rationes, conuenire poſſe. 2.572.1.a.b

49 relatio ſimilitudinis, & æqualitatis, in numeris non ſunt diuerſæ, ibidem, & c

50 relatio ſimilitudinis, non ſolum in unitate ſpecifica ſed etiam in generica, & in analoga unum cõceptũ, importante, fundatur, 2 573.2. per totam

51 relatio unitatis inchoatiue ſupponitur in fundamẽto completur tamen extrinſece ex coexiſtentia termini, ibid. C. & 2.a

52 relatio identitatis, rationis eſt, 2, 166. 1.e

53 relatio ſimilitudinis, inter duo alba, per eãdem numero albedinem, nequaquam realis, ibidem,

Relatio fundata in actione, & paſſione.

54 relatio ad futurum effectum non eſt realis, 2.574.1. b e. & 2.a

55 relatio patris in præterita actione nõ fundatur ſed ab ea pendet ut à conditione ſine qua non, 2. 575. 1.a b

56 relatio paternitatis, proximè ineſt ſubſtantia, medio principio proximo principali, in eoq; fundatur, 2.575.2.c

57 relatio filij ad patrem & matrem, unica ne, an plures, 2.599 per totam.

58 Relatio agentis ab eo inſtanti quo generat, illi ineſt non actioni, 2.575.2. B C.

59 relatio agentis eadem numero, quæ in primo inſtãti, reſultauit, toto tempore permanet, quo terminus ipſe, 2. 576.1, a.b

60 relatio agentis ĩ potẽtia, in ordine ad aliquam potentiam paſſiuam, & actu exiſtentem, realis eſt, & ſecundi generis, quæq; inter omnes, creatas potentias re diſtinctas intercedit, ibidem C. & 2. per totam, & 577.1.A

61 relatio unionis, & ad primum, & ſecundum genus relationis reduci poteſt, 2.580.1 per totam.

Relatio fundata in menſura, & non mutua.

62 Circa tertium genus relationum Ariſtotelis, mens expenditur, 2. 577.2. per tot. & 578.1.a b

63 relationes fundatas in menſura, reales eſſe, & tertiũ genus conſtituere defenditur, ibid. c & 1.a b

64 relationum tertij generis, quo ſenſu menſura ſit fundamentum, ibidem

65 relationes pertinentes ad actus, habitus, & potẽtias appetendi, tertij generi ſunt, 2 579.1.e. & 2.b

66 relatio non mutua, dupliciter accipitur, 580. 2.a

67 relationes aliquas non mutuas dari, & ex propria ratione ita eſſe tertij generis oſtenditur, ut in alio, nõ niſi materialiter inueniantur, 581. 2 b. & ſeq.

68 In relatiuis non mutuis, alterum extremum nõ refertur realiter ad aliud, 2.582. & ſeq.

69 relationes quæ conueniunt Deo, ab æterno in ordine ad creaturas, ſiue reſpectum liberum, ſiue neceſſarium ſupponant, ſolum ſunt ſecũdum dici vel rationis, 2. 583.2.a b

70 relationes, quæ in Deo ſunt ex tẽpore, ut eſſe Creatorem Dominum, & ſimiles, rationis ſunt, 2 à 584. ad 585 per totam.

71 relatio dextri & ſiniſtri, inter hominem columnam ſit ne realis? 2.586.1.b

Relatio tranſcendentalis & ſecundum dici.

72 ralationis ſecundum dici, vera ratio inquiritur, 2. 548.a.b

73 relatio ſecundum dici, à relatione prædicamentali & tranſcendentali diſtinguitur, 2.549.1.b.c.

74 relationes tranſcendentales, à prædicamentalibus, & ſecundum dici diſtinctas eſſe, oſtenditur, 2.549.2 per totam.

75 relatio tranſcendẽtalis in omni ente creato incompleto, imbibitur 2.550.1 b

76 relationis tranſcendentalis & prædicamẽtalis, quatuor differentiæ expenduntur, 2 à 550. ad 551. per totam.

77 relatio tranſcendentalis, nunquam reſpicit terminum, ut purè terminum, & in eo à prædicamentali diſtinguitur, & quid hoc ſit? 2.552.2.b c.

78 relatio tranſcendentalis, & per ſe poteſt intendi à natura, & eſſe principiũ actionis, prædicamentalis verò non ita, 2.553

79 relationes tranſcendentales, ad prædicamẽtum ad aliquid cur non pertineant, ibid. 2.c

80 relatione tranſcendentales, ſuum terminum æqualiter reſpiciunt, 2.564.2.b

81 relationes tranſcendentales, terminari poſſunt ad terminũ, non actu exiſtentem, 2.562.1. C. & 573.

Relationes diuinæ.

82 relationes diuinæ ab eſſentia, nullo modo in re diſtinctæ. 193.1.b

83 relationes diuinæ ex proprio conceptu, perfectionem dicunt, 258.1.a & c.

Digitized by Google

84 Relationes diuinæ licet dicant perfectionem, ſine imperfectione, non ſunt perfectiones ſimpliciter ſimplices, 2.66. 1.a 25 1 b Vnde diſcrimē quoad hoc ponitur inter abſolutas & relatiuas perfectiones,
85 Relatio diuina infinita eſt ſimpliciter ut eſſentiā includit 2 81 a. At ſecundum illud, quod addit eſſentiæ, eſt infinita in ſuo genere, ibid. a b
86 relatio diuina ex parte conceptus obiectiui, neceſſario includit eſſentiam diuinam, ibi 1. 1 b c
87 Tres relationes diuinæ, ut includunt eſſentiam, ſunt unum tantum, infinitum ſimpliciter, ibidem, & a. a.b
88 relatio diuina quouis modo concepta eſt ens increatum, 2 9. 1. c
89 relationes diuinæ ſunt altioris ordinis, includū q; in ſe omnem perfectionem, etiamſi ſub reſpectus realis tam tranſcendentalis, quam prædicamentalis, ſeclu ſis imperfectionibus, 2 555. 1 b
90 relatione diuinæ in eſſentia eminenter continentur, pruius ſecundum rationem, quam ei formaliter adiunguntur, 2 85. 1 b
91 relationes diuinæ, non pertinent ad conſtitutionē diuinæ eſſentiæ in ſi, ſed ad perſonalem 66. 2. c
92 relationes diuinæ una ad aliam, inuicem terminantur, 2.593. 2 a

Relatio rationis.

94 relationis rationis deſcriptio & conditiones ad eā neceſſariæ, 2.726. 2. c & 727. 1 a. Et ibi conſequenter traduntur diuiſiones, & alia, quæ ad relationes rationis ſpectant.

Relatiuum.

1 VNVM relatiuum etiam creatum ab alio proprie non ſeu leri. 28 1 a
2 relatiua qualiter ſint ſimul cognitione declaratur in non mutuis, 592. 1 b c. & 2. a b. In mutuis uero ibidem, c. & 593 1. a b
3 Correlatiua eſſe ſimul definitione qualiter verum, ibidem, b c & 2. a
4 relatiuorum omnium, unum ſupremum genus dari probatur, 2. 595 1. A
5 unum relatiuum in communi, non poteſt alteri correlatiuo in communi correſpondere, niſi in relationibus diſſimilium rationum, ibid. & 2. b c

Remora.

1 REMORA qua uirtute nauim retardet, 486. 2. A.

Reproductio.

1 REPRODVCTIO eiuſdem effectus, cur naturaliter repugnat cauſis ſecundis, 146 & 147. per totam. An tempus, & motus reproduci poſſint, uide tempus nu. 7. & motus nu. 8

Res.

1 Res & ens ſynonima, nullatenus tamen unum paſſio alterius, 79 1. b c

Reſiſtentia.

1 RESISTENTIA paſſi ad actionem non eſt neceſſaria, unò illam impedit, ſi agentis ſuperat actiuitatem, 492 1. a b
3 Reſiſtere formaliter non eſt agere, 497. 2 b
3 Reſiſtentia actualis uno modo in actione conſiſtit, alio uero in ſola non repugnantia formali, 2 430. 1 a & ſequentibus
4 Ablata reſiſtentia, poteſt actio eſſe & ſimul tempore cum potentia, ſi intrinſece ſucceſſionem non includat, 2. 448. 1 b

Sapientia.

1 SAPIENTIAE uariæ acceptiones, 29 1. a
2 Conditiones, ſapientiæ, ex Ariſtotele traditur, & explicantur, ibid. c & 2. per totam
3 Sapientia, & ſcientia, qualiter diſtinguātur, 39. 2. a b

Scientia, & ſcire

1 NON poteſt dari ſcientia humana, quæ ſcibilia omnia in particulari attingat & 15. 2. b
2 Scientia ob duas rationes alterius, directioni & imperio ſub eſſe poteſt, 37. 2. a b
3 Scientia, quo modo ſuppona ſuum obiectum eſſe, 22. 1. b
4 Scientia ut ad creatā & increatam ſuperior eſt quid importet, 2. 122. 1 a b
5 Scientiæ, ad ſcibilia non importent relationem prædicamentalē; ſed tranſcendentalem tantū, 2 554. 1. a
6 Vnam ſcientiam ſimpliciter componunt plures habitus ſimplices, 2. 485. 1. c & 486. 1. per tot.
7 Scientiæ unitas quomodo ſumatur ab obiecto, 2. 487 2 c & 488 1. a b & 489 1 a

Semen.

1 SEMEN qualiter fetus formationē attingat, 2 446 2 c Eſtque eius actionem circa hoc uitalem, probabile, 46 2 b
2 Semen à ſemente deciſum, inſtrumentum eſt ſeparatum ipſius, re, & cauſalitate, 446 2. b
Semen quomodo poſſit introducere formam uiuentis, ibid. 447. 1 per totam, & ſequent.

Simplicitas

1 SIMPLICITAS, ſupra rem quæ denominatur ſimplex, tātum addit negationem cōpoſitionis, 2. 32. 1 c

Singulare.

Vide, [Vnum.]

Situs.

1 Situs, uariæ acceptiones, 2 702. 1 A
2 Situs eſt modus realis & abſolutus, & corporis ſitu ti, quo ſic denominatur, 704 per totam.
3 Situs nō diſtinguitur ex natura rei ab ubi, diſtinguitur tamen rōne & quo modo ibid. a. c. & 705. 1. per totam.

Spatium.

1 SPATIVM imaginarium quid ſit. 679. 2. b & ſequētibus.

Species,

1 SPECIES, & ſpecifica natura, ex ſe neq; ab indiuiduis, præſcindit, neq; eſt prior natura illis, 158. 1 b c
2 Specifica diſtinctio, inæqualitatē, in perfectione inferr, maxime inter abſoluta, 2 37. 2. c & . 8. 1 a b
3 Species & genera ſubſtantiarum, completæ ſubſtantiæ ſunt, 2 142. 1 a niſi concipiantur per modum partis,

partis,tunc enim,in completa ſunt metaphyſicè. z. ꝛ.43.1.à

Species intentionales.

1 SPECIES intentionales non habent contrarium, 2. 512.1.b
2 ſpecies impreſſa ad primam ſpeciem qualitatis,ſub nomine habitus,ſpectat,2.423. 2.b c
3 ſpecies impreſſa non eſt formalis repreſentatio obiecti,ſed effectiua tantum,167.1.A. & 2.108.1.c.& 2.a.b
4 ſpecies impreſſa Dei,ipſum diſtinctè, & abſtractiuè repreſentans non poteſt dari,2.à 105.2. b. ad 106. per totam
5 ſpeciem Dei dari,abſolutè non implicare oſtenditur,2.a 107.1.b ad 106.2.c
6 ſpecies impreſſa Dei nec de facto datur,neq; eſt naturaliter poſſibilis,2.109.2.b & 110.1.2

Speculatio.

1 SPECVLATIO eſt operatio,in ſola contemplatione veritatis ſiſtens,2.500.2.b

Subalternatio.

1 SVBALTERNATIO in ſcientijs,in quo conſiſtat breuiter exponitur.38.per totam

Subiectum.

1 SVBIECTVM primum inhæſionis,& ſubiectum primum prædicationis qualiter proportionentur. 120.2.c

Subſiſtentia in communi,& ſubſiſtere.

1 SVBSISTENTIA in communi.ita poteſt abſtrahi, ſicut natura,2.Diſp.34.ſect.8.nu.7
2 Subſiſtentia propriè ſignificat,actualem modum per ſe exiſtendi,ſeu ultimum terminum naturæ ſubſtantialis 2 249.1.A.Vnde ſubſiſtere dicit modum per ſe exiſtendi ſine depēdentia à ſuſtentāte.2. 270. 1 a
3 Subſiſtentia ſi ſumatur,In oi abſtracti ſignificat rationem ſubſiſtentię,ſi autem in ui concreti rem ipſam ſubſiſtentem.2.154.1.b
4 Subſiſtentia eſt de ratione ſuppoſiti in quantum ſuppoſitum eſt,non uerò in quantum indiuiduum naturæ,2.167.1.b c.& 273.2 b
5 An ſubſiſtentia,ſit ipſa exiſtentia ſubſtantialis. 2. à 264.2.b.& concluditur non eſſe,268.1.a
6 Subſiſtentia,non ſupponitur in natura ante exiſtentiam,2.269.1 b nec conſtituit ſubiectum proximum exiſtentiæ,ibid.2.A datur tamen naturæ,ut cōpleat illam,in ratione exiſtendi,2.270 1.2.b
7 Subſiſtentia non poteſt conſiſtere in ſola negatione. 2.271.2.b
8 Subſiſtentia,omnino eſt incompoſſibilis cum modo eſſendi in alio,2.272.2.c & 282.1 b
9 Cur nō poſſit cōſeruari ſeparata à natura,2.273.1.b
10 Subſiſtentia eſt imperfectior quam natura,ibid.2.a debet tamen eſſe proportionata,2.277.1.c
11 Subſiſtentia quomodo influat in actionem.2.297. 2.A.Et quod ad illam non tantum concomitanter, ſed antecedenter comparetur,299.1.b
12 Subſiſtētia intimior eſt naturæ quam,quælibet alia proprietas,2. Diſput.34.ſect.7.nu.17
13 Subſiſtētia eſt per ſe neceſſaria,ad cauſalitatē materialē nō,ut ratio recipiēdi,ſed ut cōditio.ibi.nu 18.

Subſiſtentia creata.

14 Subſiſtentia creata cum natura,verè componit ſuppoſitum creatum,2.258.2b.& 268.2.c.& 73.1.c
15 Subſiſtentia creata,habet ſuam propriam exiſtētiā ex natura rei diſtinctam,ab exiſtentia naturæ.2.268 1.b & 271.1.b
16 ſubſiſtentia creata modaliter tantum,ab eſſentia,& ab exiſtentia diſtinguitur eſtque modus ſubſtantialis eius,2.272.1,A·& ſequent.
17 ſubſiſtentia non habet propriam cauſalitatem circa naturam,ſed eſt purus & ultimus terminus eius,reduciturque ad cauſam formalem,ibi.2.b
18 Subſiſtentia creata non poteſt alienam naturam terminare,2.273.1.2.Nec plures naturas,286.C
19 Subſiſtentia creata reſpectu naturæ,eſt actus intrinſecus licet nō eſſentialis,ibi.b.ſecus in Deo,quoad ſubſiſtentiam abſolutam 2.53.2 c
20 ſubſiſtentia creata eſt incommunicabilis, ideoque ſuppoſitalitas,2 273.2.c & 186.1 a.quomodo verò id ſit intelligendum & an aliquo modo communicari poſſit,287.& 288
21 ſubſiſtētiam creatam,reddere in communicabilem etiam ſupernaturaliter naturam quam terminat ꝓbabile eſt,2.288.1.b
22 Subſiſtentia creata aliquam cauſam efficientem requirit,2.288.1.b & quæ illa ſit,in ſequentibus,uſque ad 293.2 c
23 Subſiſtentia creata,propriè non pendet à natura, tanquam à ſubiecto ſuſtentante,ſed tanquam terminus à terminabili,2,294.a

Subſiſtentia materialis & ſpiritualis.

24 Subſiſtentia rerum ſpiritualium,omnino;eſt indiuiſibilis,2.274.1.A.& 275.1.a
25 Subſiſtentia animæ rationalis,comparari poteſt ad ſubſiſtentiā corporis per modum formæ,2. 297.1.a
26 Nec habet incompoſſibilitatem,cum unione ad corpus,2.178.2.c
Subſiſtentia rerum materialium,non eſt entitas realiter diſtincta a materia & forma,2 274.1.b Eſt tamē diuiſibilis & compoſita,2.275,1.a & 278.1 c
27 Subſiſtentia materialis non poteſt eſſe tota in toto & tota in qualibet parte,2.275.1.B
2 Subſiſtētia completa rerum materialium, includit partiales modos ipſarum partium, & unionem eorū inter ſe.2.278.1.2 b
29 Subſiſtentia materiæ,partialis eſt & incompleta.2. e.277. 1. b. Et natura rei diſtinguitur ab unione ad formam,2.281.1 b & manet eadem poſt ſeparationem formæ,imò ſine ulla forma poteſt conſeruari, ibid. Non poteſt tamen intrinſecè terminare exiſtētiam formæ,2.277 2.2 & 284.1.a

Subſtantia.

1 SVBSTANTIAM aliquam eſſe in rerum natura unde colligatur, 224.2.c
2 Subſtantia ut dicit eſſentiam rei etiam comprehendit analogicè accidentia .237.1.c
3 ſubſtantia dicitur à ſubſtando vel à ſubſiſtendo, & prius eſt impoſitū nomen à ſubſtando, licet rō ſubſiſtendi ſit prior,2.273.2.b c & 238.1.per totam.
4 ſubſtantiæ ratio eſſentialis,non poteſt quidditatiuè cognoſci,à nobis,neque in cōmuni,nec in materiali ſubſiſtantia,2.287.2.b.Diſp.35.ſect.3.nu.4
5 ſubſtantia poteſt eſſe ſine ratione ſubſtandi non tamen ſine ratione ſubſiſtendi,2.238.1.a
6 ſubſtantia,ex eodem eſt ens,ex quo ſubſtantia,ſecūdum rem,ſecus ſecundum rationem.63.1.b.c.

7 Subſtan-

Digitized by Google

Subſtantia,non includit in ſua conſtitutione negationem,licet per eam explicetur,72.1 c & 2.a
8 Conceptus ſubſtantiæ & modi per ſe non diſtinguntur obiectiuè,ſed ex modo concipiēdi,ut quod,vel ut quo,74.2 b c
9 Subſtātia non eſt prior duratione accidente ſibi neceſſario connexo,ſecus alijs,z 330.a ſemper tamen eſt prior,in dependentia & perſectione z.332.2.b e
10 ſubſtantia eſt poſterior cognitione quam accidens quoad nos,s 333.2 per tot.& 334.1 a
11 Ad quidditatiuam cognitionem ſubſtantiæ, non requiritur cognitio accidentium,2.333.1 a
12 ſubſtantia an & quando immediate ſuſcipiat accidētia,uide [Accidens,nu 5.Qualiterque ab accidentibus reſpiciatur ibi à nu.41.ad 47.

Subſtantia completa,& incompleta.

13 Subſtantia completa intelligitur per modum integræ ſubſtantiæ incompleta verò per modum partis, 2 238. 1.c & quid vtraque,239.1 a
14 Subſtantia creata,ut ſit completa,nec accidentibus nec partibus integralibus indiget,2 240.1.a b
15 ſubſtantia completa,non eſt neceſſario compoſita, niſi creata ſit,2.239.1 & 316.2b
16 ſubſtantia materialis heterogenea debita magnitudine carens metaphyſice eſt completa,& phyſicè incompleta,2.240 z b
17 Subſtantia metaphyſicè completa,ut talis denominetur quid requirat,s.241.1 a & ſequent.
18 Diuiſio ſubſtantiæ in completam,& incompletam metaphyſicè,eſt ſubiecti in accidentia rationis phyſicè uero analogi in analogata,z 243.1.c
19 ſubſtantia incompleta,capax eſt accidētium,z. 235 z.c
20 Dari ſubſtantiam completam,ſimplicem quantitatis capacē non eſt euidens implicare.3 20 1.c & 1.a
21 Subſtaotiam creatam completam,ſine ullo prorſus accidente,conſeruari non implicat,381.1.a
22 Subſtantia completa perſectior eſt omni accidenti, etiam ſi ſit ſupernaturale,licet eam, hoc, ſecundum quid excedere poſſit,2.236.1.c & s.a

Subſtantiæ in primam,& ſecundam diuiſio.

23 Prima ſubſtantia per ſe primo habet rationem ſubſtandi,& ſubſiſtendi,ſecunda vero mediante prima Vnde prima ſubſtantia,prius eſt ſubſtantia quam ſecunda,z.246.1 b & 247.2.a b
24 ſubſtantia,ut diuiditur in primam,& ſecundam dicit conceptum obiectiuum realem,uniuocum,nō uerò gradum eſſentialem,licet hoc ſit probabile,z 246 2..a z per totam
25 Primæ ſubſiſtentiæ ratio,aliquomodo eſt communis omnibusprimis ſubſtantijs,a. 246. s c.
26 ſubſtantia incompleta nec proprie eſt prima nec ſecunda ſubſtantia,z.250. B c
27 Prima ſubſtantia,ſolum dicitur de ſubſtantia ſingulari & perſe ſubſiſtente. 252.1 a b
28 Prima ſubſtātia,& ſuppoſitum in creaturis,idē formaliter ſunt,ibid.c
29 In ſecundis ſubſtantijs abſtractum,differt ex natura rei à concreto.Diſp.34.ſect.8.nu.3

Subſtantia immaterialis & intellectualis. Vide Angelus.

30 Subſtantiam immaterialem eſſe poſſibilem,demonſtrari poteſt naturaliter à 335,1.b ad 336 z. a & z. 276.z e.Imò & de facto dari,277. z. & quo medio, 280.1 b
31 Subſtantia immaterialis,quid ſit,z 276.1 c
32 Impoſſibile eſt ſubſtātiam eſſe immaterialem,& nō eſſe cognoſcentem,2.290.2 b & intelligentem, 291 1 c.& ſequentib.
33 Subſtantiæ incorporeæ,quæuis materia compoſitio aut cauſalitas repugnat,336.z b

Subſtantia materialis,& corporea.

34 Subſtantia materialis & corporea, an ſint omnino idem re,uel ratione,lite 2.315.2 a b & 316. 2.b c. & 317 ferè per totam
35 Omnia ſubſtantia quæ materia & forma conſtat materialis eſt etiamſi forma ſpiritualis ſit,2.314.1 c
36 Subſtantia materialis habet unam quidditatem & eſſentiā in qua materia eſſentialiter includitur,s,318 1.c & s.a & 320.1 b
37 ſubſtantia materialis,diſtinguitur realiter à ſingulis partibus componentibus per incluſionē alterius z 322.1 b & à materia & forma ſimul ſumptis, per vnionem earundem partium,ibi.1.c non verò a partibus addita vnione niſi ratione tantum,ibid.z. b.e & 323 per totam
38 ſubſtantia materialis,ut ſit eadem numero,non ſolum requirit eandem numero formā,ſed etiam materiam,ut ab alia differat ſpecie ſufficit diuerſitas in forma,z.320.z.a c
39 Subſtantiæ materiales,& in materiales, uniuocè cōueniunt,ſimiliter cœleſtia, & terreſtria corpora,183 z.e
40 ſubſtantia corporea ſecundum ſe totam, non eſt in infimo ordine nec ſumè diſtans à Deo,4 ,7.1 b
41 ſubſtantiæ diuiſio in corporeā & incorporeā prior eſt diuiſione ſubſtantiæ in uiuentem, & non uiuentem,414.1 c
42 ſubſtātia corporea qualiter dicatur eſſe in loco media quantitate,z 698 z.b c & 699.1.a b
43 ſubſtantia materialis per potentiam Dei conſeruari poteſt ſine quantitate,z.358.z b
44 De connexione ſubſtantiæ materialis cum quantitate,& quid ab ea habeat, uid.verbo,[Quātitas.]
45 ſubſtantia qualiter accidentia cauſet,uide cauſa materialis,ſubſtantiæ productio,qualiter ab accidente attingatur,uide [Accidens,]a nu.21. ad 26.

Subſtantia ſupernaturalis.

46 Talis ſubſtantia non poteſt a deo fieri,z 279 z b Neque ſubſtaotia omnino ſimplex,z.280. 1.a

Subſtantia prædicamentalis.

47 Subſtantia quæ eſt genus generaliſſimum,diſtinguitur ex natura rei,à ſubſtantiali natura,z.Diſput.34 ſect.8.num.9
48 ſubſtantia quæ eſt genus prædicamenti eſt ens cōpletum,quod per ſe ſubſiſtere poteſt,ibid.nu.11.
49 ſubſtantiæ incompletæ, non poſſunt in recta linea prædicamentali conſtitui,ibid.12. & 13

Subſtare.

1 SVBSTARE,idem eſt quod alijs ſubeſſe, z.237.z b
2 ſubſtare accidentibus,proprietas realis eſt,z.245 z b
3 Subſtare ſecundę intentionaliter ſumptum,eſt ſubiecti in propoſitione,ibidem.

Succeſſio & ſucceſſiua entia.

1 SVCCESIO ſine reali variatione in eſſe reperiri nō poteſt,s 649.z.a b

2 Succeſſiua entia reproduci poſſunt, ſecundum poſitiuum quod dicitur, ſecus ſecundum negationem in eis incluſam, 146.2.B

Superficies.

Vide, [Quantitas.]

Suppoſitum.

1 SVPPOSITVM & ſubſiſtens non ſunt idem ſecundum rationem in Deo, ſecus autem in creaturis, 2.20 C
2 Suppoſitum in diuinis, diſtinguitur ratione, ex parte rei conceptæ, a prima ſubſtantia abſoluta, 2.253.1.C
3 Nullum ſuppoſitum poteſt terminare alienam naturam per ſolam negationem, 2.256.2.A
4 Suppoſitum creatum, aliquid reale poſitiuum addit naturæ diſtinctum ab illa, & de complemento illius, 2.258.2 B. & 259.2. C
5 Suppoſitum etiam in Angelis addit aliquid ex natura rei diſtinctum ſuper naturam, 2.260. 2. C
6 Suppoſitum diſtingui à natura, ſolum per aliquid extrinſecum impoſſibile eſt, 2.265.1.B. & 266.1.A
7 Suppoſitum creatum, non minus abſtrahit ab actuali exiſtentia quam natura, 2.267. 2. A
8 Suppoſitum, eſt incommunicabile pluribus inferioribus, 2.286.1.B
9 Suppoſito creato naturaliter repugnat, pluribus per vnionem realem communicari, 2.286.2.A
10 Vnum ſuppoſitum, non eſt terminabile ab alio, 2.287.1.B
11 Suppoſiti denominatio ſoli ſubſtantiae completae conuenit, ibid 2. A
12 Actiones & paſſiones eſſe ſuppoſitorum quomodo ſit intelligendum, Diſp.34. ſect.7.a nn.10.ad 18
13 Suppoſitum eſt id quod recipit accidentia, ibid. 18
14 Suppoſitum non eſt ſubiectum generationis ſubſtantialis, ibid.18

Tactus.

1 TACTVS, auditus & viſus comparantur, quoad vtilitatem in acquirendis ſcientiis, 2 41.2. A. ad 42.1.per totam.

Tempus.

1 TEMPVS diſcretum, quod ſit, 2.660.2.A
2 Tempus continuum dari oſtenditur, 2.661.1.B
3 Tẽpus, in ſolo motu reperitur, & pro diuerſitate motuum multiplicatur, ibid.2.& 662.1.A
4 Tempus & motus ſola ratione diſtinguuntur, ibid.2. C
5 Tempus continuum in corporeum, & ſpirituale diuiditur, & quid vtrumque ibid.1.B
6 Tempus inaequali motu ſemper eſt aequale, vbi difficultas de motu tardo & veloci late tractatur. 2.a 663 1.B.ad 664. 1.per tot. & 394.2.A B
7 Tempus idem numero reproduci non implicat, ſi ſecundum ſe ac realiter conſideretur, 2. A. 665. 1. C.ad 666.1.C
8 Tempus quo vero ſenſu per inſtans exiſtere dicatur, 2.667.1.A B
9 Temporis partes licet ſucceſſiue fiant, qualiter verã exiſtentiam habeant, verumque ens reale conſtituãt, 2.a 666. 2.B.ad 667.per tot.
10 Temporis fluxus per praeſens, & praeteritum, qualiter fiat, 2.668.1.A

Tempus, vt menſura.

1 Tempus menſurae paſſiuae capax eſt, 2.668.1. C.
12 Tempus non poteſt eſſe menſura motus cuius eſt duratio, ibid 2. A
13 Nullum tempus ex natura ſua eſt cœterorum menſura, licet ſit aliquod ſic magis aptum, vt ex hominum placito ad id ſumatur, 2.669. 2. A
14 Tempus eſſe [numerum motus ſecundum prius, & poſterius] ex Ariſtotele exponitur, ibi C. & 670.1. A
15 Tempus extrinſecum menſura caeterorum vnũ tantum, intrinſeca verò tot quot motus, 2.670.1. A.B
16 Tempus non eſt menſura ſucceſſionis diſcretae. 2.671.2. C. & 672.1.A B
17 Tempus non eſt menſura durationis rei permanentis niſi quaſi per accidens, ibid.1.C & 2, A
18 Tempus noſtrum æuiterna non menſurat, ibid.2 B & 673.1.per totam.
19 Tempus, ad praedicamentum quantitatis non pertinet, 2.667.1.B

Terminus.

1 TERMINI mutationum duplicem, contrarietatem habent, 2.512.2.B.C

Theologia.

1 Cur ſit ſimul ſcientia practica & ſpeculatiua, 28.1. C & 2. A

Totum.

1 TOTVM à partibus qualiter diſtinguatur. 2. 322. 2.b.c.& 323.per totam.

Tranſcendens.

1 CVR ſex tranſcendentia numerentur. 79.2.C
2 Tranſcendentia non propriè dici vniuerſalia, & cur 173.2.A

Tranſmutatio.

1 TRANSMVTATIO naturalis fieri non poteſt, niſi manente communi ſubiecto ſub vtroque termino, 29..1.A
2 Tranſmutationem ſubſtantialem dari in rebus. 292. 2.A

Vacuum.

1 VACVVM cur omnia corpora abhorreant, 479.1 B
2 Per vacuum an detur actio. Vide Agens. nu.6.7

Vbi.

1 VBI modus eſt realis intrinſecè inhaerens rei, quae in loco eſſe dicitur, & ab ea ex natura rei diſtinctus, 2.680.2.& 682 2.A
2 Formalis effectus ipſius vbi eſt, hic, vel illic conſtituere ſubiectum, 2.681.1.A
3 Vbi, non prouenit formaliter à ſuperficie ambiente, aut extrinſeco corpore, nec ab eo reſultat, aut pendet 2.681.1.b.& ſequentib.
4 Hoc vbi eſt forma conſtituens praedicamentum, vbi, 2.682.1.b. & 684. 2.per tot.
5 Vbi intrinſecum non vero extrinſecus locus, eſt terminus motus localis, 1.684.1.b.c
6 Vbi non fundatur neceſſario, in quantitate motis. 2. 695.1.b.c
7 Vbi proprium habet quantitas, ab vbi ſuae ſubſtãtiae realiter diſtinctum, 2 699. 2. C.&. 698.1.per totam

8 Vbi in omnibus ſubſtantijs, & earum accidentibus reperitur, a 699. 1. C. & 2 per totam.
9 Vbi ſe ipſo & non per aliud vbi præſens eſt loco. a. 700. 1. A. B
10 Vbi non poſſe eſſe principium per ſe alicuius actionis oſtenditur, 457. 2. C. & 458 1. A. B.
11 Vbi diuiſio in circumſcriptiuum, & definitiuum traditur, & vtriuſque ratio exponitur, a. 700. 1. C. & ſequentibus. Eſſeque diuiſionem vniuocam traditur, a. 701. 2. C & ſequentib.
12 Vbi ſubſtantiæ materialis vt à quantitate diſtinctæ, ſit ne circumſcriptiuum, ibidem, 2. C. & 701. A. b.
13 Vbi quod Chriſtus habet in Euchariſtia, definitiuum ne, an circumſcriptiuum, ibid. 2. C. & 1. A. Vbi nec moueri nec intendi poteſt, omnique contrario caret, a. 702. 1. C. & 2. A. b.

Verbum diuinum.

1 VERBVM diuinum, cum humanitate, qualiter ad Chriſti conſtitutionem concurrat, & an aliquam in hoc cauſalitatem exerceat, 283. 2. C. & 284. 1. A.

Verbum mentis.

1 VERBVM mentis (quod ab actu intelligendi nō diſtinguitur) non prius natura eſt quam inſit intellectui. 213. 1. b.

Veritas, & verum.

1 VERITAS prima quā bonitas cōpetit enti. 201. 2. A.
Veritatis definitio proponitur. 202. 1. A.
3 Verum nō formaliter, ſed fundamentaliter eſſe obiectum iudicii ex D Tho. docetur, 203. 2. b.
Qualiter autē, verum obiectū ſit intellectus, 229 1. b.
4 Veritas in communi, conformitatem cognoſcentis, & cogniti importat. 224. 1. B.
5 Veritas & falſitas in eodem iudicio, etiam reſpectu diuerſoū, ſimul reperiri non poteſt. 235. 1. b.
6 Veritas, de ueritate cōpoſitionis & rei, analogia proportionalitatis dicitur, 228. 2. A. b.

Veritatis diuiſiones variæ.

7 Veritas triplex, in ſignificando, in cognoſcendo, & in eſſendo. 201. 2. C.
8 Veritatis contemplatiu, duplex, ſcilicet in actu exercito, & ſignato, ibidem. b.
9 Veritas complexa, in conformitate iudicii poſita, & quid hæc conformitas, 202 2. b. & 203. 1. C
10 Verum formale & radicale quid, 206. 1. c. & quam perfectionem reſpectu actus importet utrumque, ibidem. 2. b. c.
11 Veritas in Deo, quot modis contingat, & an ſit perfectio ſimpliciter, 207. 1. A. b.
12 Veritas in ſignificando, eadem proportione in vocibus ac in conceptibus reperitur, & in cōformitate vocis ſignificantis, ad rem ſignificatam conſiſtit, 202. 2. C & 212. c.
13 Veritas formalis, non eſt de eſſentia alicuius actus cognitionis, ſed aliquorum accideos quintum prædicabile aliorum vero, inſeparabilis proprietas, 206. 2. b. & 207. 2. b.

Veritas cognitionis.

14 Veritatem ſpecialiori modo in iudicio inueniri, quā in ſimplici conceptione mentis, aut ſenſum oſtenditur. 209 C. & 2. per totam, & quis ſit talis modus, ex D. Thomæ mente late expenditur & declaratur, a 209. 1. C. ad. 212.
15 Veritas cognitionis, & in actu intelligendi, & in ſingulis eius principiis inuenitur, diuerſimodè tamen, 212. 2. B. C. & 213. 1. A. B.
16 veritas cognitionis non prius natura eſt in intellectu aut uerbo, quam ipſe actu intelligat. ibid. C.
17 veritas cognitionis, in ſimplici & compoſita apprehenſione, quodammodo reperitur. 222. 1. B. C. 214. 1. B. C.
18 veritas cognitionis, tam in intellectu ſpeculatiuo, quam practico inuenitur, 214. 2. C. & 215. 1. per totam. Nec minus propriè in diuiſione quam in compoſitione. 216 1. C.
19 veritas compoſitionis, diſtincta eſt a tranſcendentali, ſemper tamen eam includit, 227. 2. A. B. Veritatem aſſequendi difficultas, oritur ex improportione intellectus ad obiecta, quæ in vtroque extremo fundatur, ſed non eodem modo, a 238. ad 240. 1. B.
20 veritas compoſitionis, eſt id ad quod ſignificandum, primo eſt impoſita hæc vox. 227. 1. C.

Veritas æterna propoſitionum.

21 veritas æterna propoſitionum qualis ſit. 2. 166. 1. C.
22 veritas æterna eſt in propoſitionibus in quibus eſſentialia prædicata de re aſſeruntur, 2. 211. B.
23 In his propoſitionibus non aſſeritur exiſtentia ſubiecti, prædicati, aut vnionis, 2. 213. 1 B.
24 Nulla efficiente cauſa eget veritas harum propoſitionum, ibidem.
25 veritas harum propoſitionum ut realis eſt, & actus in ſolo intellectu diuino inuenitur, ibid. 2. B.
26 Radix talis veritatis eſt vnitas vel unio neceſſaria extremorum in propoſitionibus affirmatiuis, in negatiuis vero eſt neceſſaria incompoſſibilitas, ibid. 2. C.
27 Hæc complexio, [Homo eſt, ſeu exiſtit;] an æternæ ueritatis, 2 114 1. A.
28 veritas & falſitas propoſitionum magis & minus qualiter recipiat, 235. 1. C. & 2. A.

Veritas tranſcendentalis.

29 veritatem tranſcendentalem dari, & non addere ſupra ens perfectionem abſolutam ratione ratiocinata diſtinctam, 217. 2. B. 2. 218. per tot.
30 veritas tranſcendentalis propriam relationem rationis, aut rei non requirit, a 219. 1. C. & 220 1. C.
31 veritas tranſcendentalis non conſiſtit in ſola negatione aut extrinſeca denominatione, 221. 1. per totam. & 2. C. & 222. per totam.
32 veritas tranſcendentalis quid tandem ſit. 222. 2. C. 223. 1. B. & 2. & 224. 1 A. & ſequentib.
33 veritas tranſcendentalis qualiter omni enti conueniat eiuſque paſſio dicatur, 225 2 A.

Viſus.

1 VISVS, cur præ cæteris ſenſibus ametur, 41. 2. B. & 42. 1. per totam.

Viſio beatifica.

1 VISIO beatifica licet in ſe videatur, nō poteſt per illam Deus vt in ſe eſt cognoſci, 2. 102. 2. B. C.
2 viſionis beatificæ principalis cauſa Deus, inſtrumentalis uerò intellectus noſter 7. & 142. 2. B. C.
3 viſio beatifica, quamuis inferior omnis ſit, eſt tamen ſingularis Dei participatio, eique ut ratione actus proportionata, 2. 123. 1 A. b.
4 viſio beatifica a uo neſcian participata æternitatem en ſuretur, 2. 958. 1. A b.

Viſus

Viuens, & vita.

1 VIVENS quo ſenſu dicatur corpore & anima conſtitui, 395.2.c
2 Cũ uiuens moritur, formã radiceris in materia ſuccedit, 396.a. Viuentia omnia indigent ſpeciali concurſu ſuperioris cauſæ ad ſibi ſimilia generãda, quo inſtrumẽta actiuitas ſeminis ab ipſis decitiuuctur à 447.1.c.ad 450.1.a
Vita intellectiua cum vegetatiua & ſenſitiua, quam connexionem habeat, 2 120.2.c

Vnio.

1 VNIONIS uariæ acceptiones, 382.1.c
2 vnio quæcunque ſit ex intrinſeca ratione habet pendere ab altero extremo, 3 to 1 c.& 316.1.a
3 vnio partium compoſiti ſubſtantialis, & à materia & à forma ſecundum diuerſa genera cauſatur, 382. 1 b
4 vnione o compoſiti materialis eſſe tantum unam et quę teneie ſe ex parte formę probabilius, 377. 1.b. per totum
6 vnio animæ rationalis cum materia diuerſa eſt eſſentialiter ab omni unione formæ materialis, 316.2..b. Ex potentia tamen materiæ, & ipſius an mę educitur, 377.2.c & 378 .1. a. An autem ab ipſa anima effectiuè dimanet incertum eſt, à quo ſit effectiuè, 382.. 2.a.b

Vniuerſale.

1 VNIVERSALIA non poſſunt exiſtere à ſingularib. ſeparata, & quæ in hoc mens Platonis, 108.1 2.152. 2.b & 1.a.ſunt uero in rebus ipſis ſingularibus, 151. 2 c
2 vniuerſalis natura qualiter una numero in ratione uniuerſalis, à 158 2 b
3 vniuerſali naturæ nõ cõpetit aptitudo eſſendi in multis prout à parte rei exiſtit, à 159 1.a. ad .61.1.a. Imò nec ſecundum ſe ante intellectus operationem. ibidem, b. ſed per intellectum cum fundamento in natura ſecundum ſe, & quid hæc aptitudo, 162. .b. & quale hoc fundamentum, 163 1 a
4 vniuerſal fit per intellectum fundamento in re à 163 2.b Non per operationem intellectus agentis. 166.2.b ſed poſſibilis, & quæ ſit hæc, & 167 1.c.& 168 .1.b
5 vniuerſal ut conſtituatur, à quo præſcindi aut inter quæ debeat aut ſufficiat comparari, 168.1. b.& 2.a
6 vniuerſale prore denominata ſumptum, eandem quam ipſi realitatem habebit, 168.2 b. Vniuerſalitas uerò ſemper eſt ens rationis, 169.1. per tot.
7 vniuerſale per ſolam aptitudinalem relationem ad multa ſufficienter completur, ibid.c
8 vniuerſale & à corporeo & in corporeo abſtrahit ſicut à ſubſtantia & accidente, 169 2. b.c
9 vniuerſalia, nec dicuntur æterna, niſi ſecundum eſſe eſſentiæ 170 1.a
10 vniuerſalis & ipſius uniuerſalitatis, q̃ cauſe, 170.2.a.b
11 vniuerſale, cur ſemper per modum totius prędicari dicatur, 171.2 c.& 173.1.a
12 vniuerſalis conſideratio, ad Metaphyſicam, & ad Logicam pertinet & ſub qua ratione, 171.2.b

Vniuerſalis diuiſiones.

13 vniuerſale in cauſando & repreſentãdo licet ex parte obiecti vniuerſalia dicãtur, in re tamen indiuiduũ quid ſunt, 171.1 b
14 vniuerſale in eſſendo uel nullum eſt, uel ab uniuerſale in prædicando non differt, ibidem
15 Vniuerſale Metaphyſicum, Phyſicum & Logicum quid ibidem, c.& 2.a
16 vniuerſalis diuiſio in quinque prædicabilia examinatur, à 172.2.c.ad 174. Omnia eius membra eſſe ſpecies ultimas qualiter ſtare poſſit 173.1.c
17 vniuerſale ut ex abſtractione conſurgit: quinque prędicabilia ſub ſe continet: licet de eis non vniuoce dici ſit probabile, 174.1 b.c
18 uniuerſalis vnitas. vide [Vnum], nu 22

Vniuerſum.

1 AD vniuerſi perfectionem ſpectat dari in eo ſpirituales ſubſtantias, Diſput. ſect 1 num 5 & 9
2 vniuerſi perfectio unde conſurgit, qualiterque rerum diuerſitatem & diſtinctionem exigat, 2. 578. 1. per totam, & 2.c

Vnitas, & vnum.

1 VNVM nihil poſitiuũ ſupra ens addit, re aut ratione diſtinctum, ſed negationem per modum priuationis, diuiſionis entis in ſe ipſo, à 85 2 a. vſq; ad 88
2 Eſſe diuiſum ab alio non eſt de eſſentia unius, ſed illud conſequitur, 87 1 a. & ſequent.
3 vnum non ſuportat eſſentialiter negationem multitudinis in rerum natura, 87.2. a.88.2.c
4 vnum qualiter dicat perfectionem, & que unum ens magis unum quam aliud 89.1.c & 2 a
5 vnum de formali non dicit ſolam negationem, ſed ens ſub negatione, & eodem modo de unitate, & entitate abſtracte ſumptis loquendum, 91.1.a.& 2 b.c
6 vnum, poteſt habere unitatem, & ex propria entitate, & ex alia adiuncta, quæ que ſint, & qualiter appellandæ, 96.1 r.& .2.a
7 vnum adęquata paſſio entis, 96.2.b. Vnitas ſecundũ poſitiuum & negatiuum multitudinem componit, 99.1.c
8 In uno, prior eſt indiuiſio qualibet diuiſione in eo incluſa, 110.1.b
9 vnum de Deo & creatura analogicè dicitur, 98 2.b

Vnum per ſe, & per accidens.

10 vnum per ſe quid ſit, inductione oſtenditur per ſingula rerum genera, à 93 1.c ad 94 per tot.
11 vnum per accidens, qualiter ex duobus entibus in actu conſurgat, ens uero per ſe ex uno inactu, & alio in potentia, 93.1 a.b
12 Ratio vnius per accidens in quo poſita ſit, & qualiter unum ens magis per accidens ſit quam aliud, 95 1. per totam
13 Ex accidenti & ſubiecto cur reſultet unum per accidens. 417.1 b
14 vnitates hę de ente rationis qualiter dicantur, 96.1.a

Vnum & multa.

15 vnum & multa quomodo diſtinguantur, & opponantur, 97.2.c & ſequentib.
16 vnum prius eſt ſecundum ſe, quam multa, licet quo ad nos multitudo ſit aliquomodo prior, 99. 2.c & 100.1 c. Vnum & multa formalius diuidunt unum ut ſic, quam ens, 102.2.c

Vnitas tranſcendentalis, & numerica.

17 vnitas tranſcendentalis & quantitatiua, quomodo diſtinguantur, 104 2.c.105. 1 a.b.& 2.a

g 2 18 Vnitas

18 Vnitas tranſcentalis, & quantitatiua, in nullo ſenſu ſunt idem conuertibiliter. 105. 1c
19 vnitas tranſcendentalis quid in ſe & qualiter abſtrahat ab vniuerſali formali & materiali, 106. 1. C
20 unum numero dicitur, quod ſecundum eam rationē qua vnum eſt, non eſt multiplicabile in plura inferiora, 107. per tot & 2 A. b.
21 Implicat dari ens a parte rei quod non ſit uonum numero, ibid. 2. b. c. & 11. 1 c. & 2. a

Vnitas formalis, & vniuerſalis,

22 Vnitas formalis in rebus neceſſario admittenda, ab indiuidualique ſola ratione diſtincta, 149. 2 c & 150 1. a b
23 unitas formalis prout in re exiſtit incōmunicabilis eſt, ibid. c. & 151. 2. a b
24 unitas formalis nō ſufficit ad rationem vniuerſalis, 154. 1. b
25 unitatis formalis principiū tota rei eſſentia, & quomodo. 182. 2. c. & 183. 1. A
26 unitatis. uniuerſalis quo ſenſu ad numeralem reuocari poſſit. 154. 2. c
27 unitas uniuerſalis quo ſenſu ad numeralem reuocari poſſit. 154 2. c
28 unitatem præciſionis, quæ naturæ communi extra indiuidua, & ante operationem intellectus conueniat, non dari, 155. 2. c. & ſequentibus.

Volantas, & Voluntarium.

1 VOLVNTAS, & libere, & neceſſario, moueri poteſt: ſemper tamen agit uoluntarie, 532. 1 a & ſequentibus
2 Voluntas in hac uita nullum habet actum humanū ſimpliciter neceſſarium quoad exercitium, a 533. 2. b
3 Voluntatis primus actus, in homine vtente ratione non eſt neceſſarius, 5 4. 1 b
4 uoluntas neceſſario quoad ſpecificationem fertur in finem, ſub ratione uniuerſalis boni propoſitum, ſecus in particulares fines, 5, 5. 1 a
5 uoluntas ſuam libertatem, magis in electione mediorum, quam in finis intentione demonſtrat, ibidem, 2. b
6 uoluntatis electio unius boni præ alio qualiter fiat, 536. 1 a
7 volontas in incognitum, etiam de potentia abſoluta ferri nequit, 636 per totam.
8 uolontatis actus an neceſſariò per aliquod tempus duret, 537. 2 b
9 Aliquis actus eſt intrinſecè uoluntarius, alios per extrinſecam denominationem, & ille, ſolum eſt uolitus per modum actus hic per modum obiecti, 524. 2. a b
10 volontarios actus intrinſecè, non poteſt niſi ab appetitiua potentia elici, 524. 2. c

FINIS,

INDEX PHILOSOPHICVS

AD PROOEMIALES LOGICAE.

VTRVM. Logicæ obiectum ſit ens rationes, uel modus ſciendi.26
An Logica dirigat opera rationis.2.334
vtrum. Ex directione actuũ intellectus Logica ſit ſciẽtia practica.498.& 499
vtrum. Logica ſit aptior cæteris ad docendum,35

liber prædicabilium.

HIC aliqui diſputãt de entibus rationis,ſed propria eorum tractatio Metaphyſici eſt,& habetur latè in ultima diſputatione huius operis, ubi natura entis rationis in communi, modus quo ſit, variæ eius diuiſiones, & ſubdiuiſiones traduntur, vt videre eſt in indice rerum, verb. Ens rationis, Relatio rõnis, Priuatio, Negatio, & Denominatio Alij etiã hic,licèt extra ré,de uniuerſalibus agunt, de quibus Diſput.6. latè tractatur, vbi an ſint in rebus,qualiter ab inferioribus diſtinguantur per quã intellectus operationem ſiaut, à quibus abſtrahi debeant,uarijque modi uniuerſaliũ in eſſendo,repræſentãdo,prædicando,& ſimilia ex profeſſo explicãtur,& an in rebus detur vnitas formalis diſtincta à numerali,& minor illa: ibi. vide.
vtrũm. Abſtracta ſubſtantiarum, & accidentium de inferioribus prædicentur. 179 & 180.
vtrum. Cõpoſitio ex genere & differẽtia ſit rationis & de alijs ſimilibus compoſitionibus. 178, 408. & a. 219.& 295.
vtrum. Detur forma metaphyſica, & quid ſit, à 408 ad 413
vtrum. Vniuerſale in quinque prædicabilia ſufficiẽter diuidatur 172
vtrũ. Prædicata ſuperiora diſtinguũtur ab inferioribus ex natura rei, à 274. ad 279

Ad Caput de genere.

AN genus habeat immediata indiuidua. 178. & 299.
An genus cum ſit pars quo modo de tota ſpecie prædicetur. 418
Genus qualiter à materia ſumatur. 182. & 183
An generis & differẽtiæ compoſitio aſſimiletur compoſitioni materiæ & formæ. 418
Genus quomodo ſe habet ad differentias. 178. & 179.
Generis perfectio unde ſumenda. 324.

Ad Caput de Specie.

AN in natura angelica ſit ſpecies prædicabilis. 115 & 116
An ſpecies præſcindat ab indiuiduis, aut ſit prior natura illis, à 158.
vtrum. Species & genera ſubſtantiarum ſint entia cõpleta. 2.24.
An ſit abſtrahibilis una ratio cõmunis indiuidui ſuppoſiti & perſonæ,& an hæc ſit uniuerſalis,& in qua ſpecie. 173.& 174.

Ad Cap. de Differentia.

VTRVM. Differentia ſumitur à tota forma, 68
vtrum. In differẽtijs eſſẽtialibus poſſit dari proceſſus in infinitum 413.& 414
Qualis ſit modus prędicandi differentiæ. 2.242.

Ad Cap. de Proprio, & Accidente.

Vtrum. Proprium & accidens in concreto, uel in abſtracto conſtituant vniuerſale. 174
Proprium & accidens qua ratione, ſint uniuerſalia. 160
vtrum. Logicum,& phyſicum accidens diſtinguantur. 2.229

Liber Prædicamentorum.

VTRVM. Sit immediata, & ſufficiens diuiſio entis in ſubſtantiam & accidens. 2. à 224. ad 230. ad 238
An hęc diuiſio ſit analoga. 2. à 230. ad 237
Idem quæritur de diuiſione accidentis in nouem genera 2. à. 335
vtrum. Analoga habeant vnum conceptum communem, & quæ. 49. & ſequentibus.
vtrum Conceptus primi analogati ſit conceptus confuſus aliorum. ibid.
vtrũ. Analogia proportionis, & proportionalitatis diſtinguantur. 2. 57
Analogia attributionis, quæ, & quotuplex. 2.13. & ſequentibus & 13
vox analogum ſignificãs utrum ad id primò impoſita, 232 & ſequentibus

Ad Cap. de ſubſtantia.

DE ſubſtantia latè differitur à Diſpu. 34. ad Diſpu. 38. non omnia tamen ad Logicum ſpectant, ſed quæ Diſput. 35. tractantur de cõſtitutiuo huius prædicamenti, & eius diuiſionem in primam, & ſecũdam, ſubſtantiam completam, & incompletam, & ſimilia.

Ad Cap. de Quantitate.

LATE de quantitate agitur Diſp. 39. ad 42. aliqua autem, quæ non tam ad Logicum, quam ad phyſicum ſpectant ad 6. Phyſic. remiſſa ſunt.

Ad Cap. de Qualitate.

DE qualitate fusè diſputatur a Diſput. 42. ad Diſput. 46. ſed quæ habentur in Diſput. 42. ubi qualitatis ratio eius ſpecies, & ſingularum ab alijs diſtinctio, & ſimilia fusè declarantur, propriè ſunt Logici inſtituti.

Digitized by Google

18 Vnitas tranſcentalis, & quantitatiua, in nullo ſenſu ſunt idem conuertibiliter. 101.1c
19 vnitas tranſcendentalis quid in ſe & qualiter abſtrahat ab vniuerſali formali & materiali, 106.1.C
20 unum numero dicitur, quod ſecundum eam rationē qua vnum eſt, non eſt multiplicabile in plura inferiora, 107. per tot & 2 A b.
21 Implicat dari ens a parte rei quod non ſit unum numero, ibid. 2. b. c. & 11. 1 c. & 2. a

Vnitas formalis, & vniuerſalis,

22 Vnitas formalis in rebus neceſſario admittenda, ab indiuidualique ſola ratione diſtincta, 149.2 c & 150 1. a b
23 unitas formalis prout in ſe exiſtit incōmunicabilis eſt, ibid. c. & 151.2. a b
24 unitas formalis nō ſufficit ad rationem vniuerſalis, 154. 1. b
25 unitatis formalis principiū tota rei eſſentia, & quomodo. 182 2. c. & 183. 1. A
26 unitatis uniuerſalis quo ſenſu ad numeralem reuocari poſſit. 154. 2. c
27 unitas uniuerſalis quo ſenſu ad numeralem reuocari poſſit. 154 2. c
28 unitatem præciſionis, quæ naturæ communi extra indiuidua, & ante operationem intellectus conueniat, non dari, 155. 2. c. & ſequentibus.

Voluntas, & Voluntarium.

1 VOLVNTAS, & libere, & neceſſario, moueri poteſt: ſemper tamen agit uoluntarie, 532. 1 a & ſequentibus
2 Voluntas in hac uita nullum habet actum humanū ſimpliciter neceſſarium quoad exercitium, a 533. 2. b
3 Voluntatis primos actus, in homine vtente ratione non eſt neceſſarius, 534. 1 b
4 uoluntas neceſſario quoad ſpecificationem fertur in finem, ſub ratione uniuerſalis boni propoſitum, ſecus in particulares fines, 535. 1 a
5 uoluntas ſuam libertatem, magis in electione mediorum, quam in finis intentione demonſtrat, ibidem, 2. b
6 uoluntatis electio unius boni præ alio qualiter fiat, 536. 1 a
7 voluntas in incognitum, etiam de potentia abſoluta ferri nequit. 536 per totam.
8 uoluntatis actus an neceſſariò per aliquod tempus duret, 537. 2 b
9 Aliquis actus eſt intrinſecè uoluntarius, alius per extrinſecam denominationem, & ille, ſolum eſt uolitus per modum actus hic per modum obiecti, 524. 2. a b
10 voluntarius actus intrinſecè, non poteſt niſi ab appetitiua potentia elici, 524. 2. c

FINIS.

INDEX
PHILOSOPHICVS
AD PROOEMIALES LOGICAE.

VTRVM. Logicæ obiectum ſit ens rationes, uel modus ſciendi. 26
An Logica dirigat opera rationis. 2. 334
vtrum. Ex directione actuū intellectus Logica ſit ſciētia practica. 498. & 499
vtrum. Logica ſit aptior cæteris ad docendum, 35

liber prædicabilium.

HIC aliqui diſputāt de entibus rationis, ſed propria eorum tractatio Metaphyſici eſt, & habetur latè in ultima diſputatione huius operis, ubi natura entis rationis in communi, modus quo fit, variæ eius diuiſiones, & ſubdiuiſiones traduntur, vt videre eſt in indice rerum, verb. Ens rationis, Relatio rōnis, Priuatio, Negatio, & Denominatio Alij etiā hic, licèt extra rē, de uniuerſalibus agunt, de quibus Diſput. 6. latè tractatur, vbi an ſint in rebus, qualiter ab inferioribus diſtinguantur per quā intellectus operationem fiant, à quibus abſtrahi debeant, uarijque modi uniuerſaliū in eſſendo, repræſentādo, prædicando, & ſimilia ex profeſſo explicātur, & an in rebus detur vnitas formalis diſtincta à numerali, & minor illa: ibi vide.
vtrum. Abſtracta ſubſtantiarum, & accidentium de inferioribus prædicentur. 179 & 180.
vtrum. Cōpoſitio ex genere & differētia ſit rationis & de aliis ſimilibus compoſitionibus. 178, 408. & a 219. & 295.
vtrum Detur forma metaphyſica, & quid ſit, à 408. ad 413
vtrum. Vniuerſale in quinque prædicabilia ſufficiēter diuidatur 172
vtrū. Prædicata ſuperiora diſtinguātur ab inferioribus ex natura rei, à 274. ad 279

Ad Caput de genere.

AN genus habeat immediata indiuidua. 278. & 299.
An genus cum ſit pars quo modo de tota ſpecie prædicetur. 412
Genus qualiter à materia ſumatur. 182. & 183
An generis & differētiæ compoſitio aſſimiletur compoſitioni materiæ & formæ. 411
Genus quomodo ſe habet ad differentias. 178. & 179.
Generis perfectio unde ſumenda. 314.

Ad Caput de Specie.

AN in natura angelica ſit ſpecies prædicabilis. 115 & 116
An ſpecies præſcindat ab indiuiduis, aut ſit prior natura illis, à 158.
vtrum. Species & genera ſubſtantiarum ſint entia cōpleta. 2. 24.
An ſit abſtrahibilis una ratio cōmunis indiuidui ſuppoſiti & perſonæ, & an hæc ſit uniuerſalis, & in qua ſpecie. 173. & 174.

Ad Cap. de Differentia.

VTRVM. Differentia ſumitur à tota forma, 68
vtrum. In differētijs eſſētialibus poſſit dari proceſſus in infinitum 413. & 414
Qualis ſit modus prędicandi differentiæ. 2. 242.

Ad Cap. de Proprio, & Accidente.

Vtrum. Proprium & accidens in concreto, uel in abſtracto conſtituant vniuerſale. 174
Proprium & accidens qua ratione, ſiant uniuerſalia. 160
vtrum. Logicum, & phyſicum accidens diſtinguantur. 2. 219

Liber Prædicamentorum.

VTRVM. Sit immediata, & ſufficiens diuiſio entis in ſubſtantiam & accidens. 2. à 224. ad 230. ad 238
An hęc diuiſio ſit analoga, 2. à 230. ad 237
Idem quæritur de diuiſione accidentis in nouem genera 2. à, 335
vtrum. Analoga habeant vnum conceptum communem, & quæ. 49. & ſequentibus.
vtrum Conceptus primi analogati ſit conceptus confuſus aliorum. ibid.
vtrū. Analogia proportionis, & proportionalitatis diſtinguantur. 2. 17
Analogia attributionis, quæ, & quotuplex. 2. 13. & ſequentibus & 231
vox analogum ſignificās utrum ad id primò impoſita, 231 & ſequentibus

Ad Cap. de ſubſtantia.

DE ſubſtantia latè diſſeritur à Diſpu. 34. ad Diſpu. 38 non omnia tamen ad Logicum ſpectant, ſed quæ Diſput. 35. tractantur de cōſtitutiuo huius prædicamenti, & eius diuiſionem in primam, & ſecūdam, ſubſtantiam completam, & incompletam, & ſimilia.

Ad Cap. de Quantitate.

LATE de quantitate agitur Diſp. 39. ad 41. aliqua autem, quæ non tam ad Logicum, quam ad phyſicum ſpectant ad 6. Phyſic. remiſſa ſunt.

Ad Cap. de Qualitate.

DE qualitate fusè diſputatur a Diſput. 42. ad Diſput. 46. ſed quæ habentur in Diſput. 42. ubi qualitatis ratio eius ſpecies, & ſingularum ab alijs diſtinctio, & ſimilia fusè declarantur, propriè ſunt Logici inſtituti.

Ad Cap. de Relatione.

AGITVR de relatione ex profeſſo Diſpu. 47. vbi omnia quæ huic prædicamento ſunt propria, late explicantur, quæ ſigillatim repetere, eſſet inutile.

Ad ſex vltima prædicamenta.

DE his agitur à Diſput. 48. ad 53. inter quas unicuiuſque propria reſpondet diſputatio. Et quamuis aliqua attingantur, quę ad libros Phyſicorum remiſſa ſunt, in unoquoque tamen propria ratio cōſtitutiua prędicamenti, eiuſque coordinatio, & res quæ ad ipſum pertinent, uel reducuntur, prout proprium eſt Logici profeſſoris, explicantur, ut in ſingulis videre eſt.

Ad Cap. de Oppoſitis,

VTRVM. Oppoſitio aliquid addat ſupra oppoſita 2. 505.
Quæ ſit maxima omnium oppoſitio. 2. 506. & 507.
Vtrum. Contradictoriā admittant medium. 84.
Vtrum, Contraria maximè diſtent, & an ſint ſub eodē genere. 2. à 508 ad 510.
Vtrum Mutuo ſe expellant 2. 510. & 511.
Vtrum. Contraria poſſint ſupernaturaliter eſſe ſimul. 2. à 513. ad 519.
Vtrum. Contrarietas in ſolis & omnibus qualitatibus reperiatur. 2. à 511,
An & qualis ſit oppoſitio relatiua, 594

Ad libros Poſteriorum.

DE habitibus fuſa tractatio habetur à Diſputat. 54. Et quæ ibi continentur, in Indice Theologico remiſſa ſunt, ad 2. 2. queſt. 49. ubi uide, ne eadem bis dicātur.
Vtrū. Habitus intellectualis ſit coordinatio ſpecierū, 2. 457.
Vtrum. Habitus principiorum diſtinguatur ab intellectu & ab habito Metaphyſicæ. 22, & 23.
Vtrum. Metaphyſica ſit prior habitu principiorū. 34.
Vtrum. Prima principia poſſint cognoſci à priori. 24. & 25.
Quæ principia immediata ſupponat quæcunque ſciētia. 81.
Sapientiæ conditiones, & an à ſcientia diſtinguatur, 20. & 39.
An unitas ſcientiæ ſumatur ex obiecto 2. à 487
De ſcientiarum ſubalternatione. 38.
Vtrum. Habitus practici, & ſpeculatiui diſtinguātur, & in quo, ubi ratio praxis latè declaratur. 2. à 498. ad 501.

Ad primum libr. Phyſicor.

AN materia ſit principium formæ. 310.
An, & quid ſit materia prima à 290. ad 349.
An propriam actualitatem habeat à 304. ad 306.
Vtrum, Sit pura potentia, & reſpectu quorum, à 306, ad 307.
Vtrum. Sit una in ſpecie. 32 4. & 329
Vtrum. Aliquam perfectionem habeat, & quam, 225. & 323. & ſiquent. & 332.
Vtrum. Habeat propriam exiſtentiam. 301. & ſequen. & 386.
Vtrum. Sine forma poſſint exiſtere à 386. ad 392.
Vtrum Materia pendeat à forma, & qua dependentia. à 388 & 323.
Vtrum Sit principium ſubſtantialis mutationis. 299.
vtrum. Prius reſpiciat formam, quam quantitatem, 148.
vtrum. Dentur formæ ſubſtantiales. à 365. ad 368
vtrum. Educantur ex potentia materiæ, & quid hoc ſit, & quibus formis proprium à. 371. ad 378.
vtrum. Formæ accidentalis educantur de potentia materiæ 413.
Quid ſit forma ſubſtantialis, 370.
vtrum poſſit forma ſine materia exiſtere, 360.
vtrum. Forma efficienter concurrat ad eductionem ſimilis. 443. & 444.
vtrum. Detur forma corporeitatis. à 397. ad. 399. & 394.
Quomodo forma ſit principium generationi, & rei genitæ, 274.
vtrum. Priuatio ſit principium rei naturalis, 2. 721.
vtrum. Negatio id ipſum habeat, 2. 724. & ſeq.
vtrum, Compoſitum ſit perfectius forma. à 383.
vtrum. Totum diſtinguatur à partibus. à 322. ad 323.
vtrum. Qualitates habeant terminum magnitudinis, uel paruitatis. 2. à 534.

Ad ſecundum libr. Phyſicor.

VTRVM. Natura agat propter finem. à 644. ad 646.
vtrum. Natura ab eſſentia diſtinguatur. 409.
In capite ſecundo huius libri de cauſis diſputat. Philoſophus, de quibus & in hoc opere latè tractatur à diſput. 12. uſque ad 27. ubi primum ratio cauſæ in communi exponitur.
In 13. & 14. materialis cauſæ cōcurſus, tam ſubſtantialis, quam accidentalis.
Atque id ipſum de formali cauſa præſtatur in 15. & 16. Ab hac autem ad 23 de efficiente diſputatur: latius tamen quam ſit Phyſici muneris: de cauſa. n. ſecunda non ſolum propria ratio, diuiſiones variæ, ꝓpria cauſalitas principia & conditiones cauſandi, quod proprium eſt Phyſici, præſtanturque, 17. & 18. diſput. ſed etiam agitur de modo eius agendi neceſſario & libere, de ſubordinatione eius ad primam in præmotione & concurſu ut uidere eſt in diſput. 19. & 22.
De prima uero cauſa diſput. 20. 21: Qualiter effectus ad extra per creationem producat, omneſque perpetuò conſeruet. Quæ omnia ad Metaph. ſpectant. De cauſa uero finali. 23 & 24. diſp. tractatur: de exemplari autem in 25 omneſque cauſæ inter ſe comparantur in 26 ad effectus uerò in 27. ubi aliqua pure phyſica, ut prioritas cauſæ, & effectus, an ſit unus effectus à pluribus cauſis totalibus, & ſimilia exactè explicantur.
De caſu & fortuna, à 514

Ad tertium libr. Phyſicor.

VTRVM. Motus diſtinguatur à termino. 2: 626.
Vtrum Motus & paſſio ſint idem, à 625. ad 927.
vtrum. Motus tardus, & velox per idem ſpatium habeant æquales partes 2. 2. 663.
vtrum. Per motū per accidens mutetur res intrinſecè 2. 699.
vtrum. Actio conſiſtat in reſpectiuo, uel in abſoluto. à 601. ad 605.
vtrum Includat motum, & an ſemper paſſionem inferat, & vtrum ab ea diſtinguatur, 2. 610. & 620. 613. & ſeq & 1. 593.
vtrum. Poſſit dari actio ſine termino, 2. 608. & 457

Vtrum.

Digitized by Google

Verum Actio ſperificetur ab ageote, vel à termino. 2. à 612 ad 616
utrum. Actio ſit in agente, vel iu paſſo, 2. à 618. ad 620 & 612
Actiones vnde indiuiduentur, 146. 196. 681
vtrum. Actio immanens neceſſariò pendeat à potentia vitali. 2. 413. & 2. 607. & 608
utrum Actiones & paſſiones ſint ſoppoſitorum. diſp. 34. Sect. 7
utrum. Poſſit Deus producere infinitum in eſſentia, 2. 151. & 292
vtrum. Qualibet ſpecie producta aut viſa videat, & poſſit producere Deus perfectiorem vſque in infinitũ 2. 153
An detur infinitum virtuale, 2. à 393. ad 394

Ad quartum lib. Phyſico.

AN locus ſit ſuperficies continentis, & an ſit ſpecies quantitatis, 2. à 683. ad 685
An, & quid ſit ſpatium imaginarium, quod corpus replet. 2. 679. & ſequentibus,
utrum, ubi diſtinguitur ab extrinſeco loco, 2. 680, & 682
utrum. Quantitas ſit ratio exiſtendi in loco ſubſtantiæ corporeæ, 2. à 698
utrum, ubi pendeat ab extrinſeco corpore, vel ſuperficie, 2. 681. & ſequentibus
Qui locus ſit terminus motus localis, 2. 684
de diuiſione loci in circumſcriptiuum, & definitiuum, 2. 700. & ſequentib
An detur actio per uacuum, 479. & 480
utrum. Corpus in uacuo haberet ſitum, 2. 705
de duratione in genere, uide in Indice Theologico ad quæ. 10. 1. p. an uero detur aliqua duratio ſucceſſiua quæ ſit tempus, 2. 661
utrum. Tempus multiplicetur ad multiplicationẽ motuum, ibid. & 662
utrum. Temporis partes uniantur ad conſtitutionem entis realis, & quomodo, 2. à 666
utrum. Tempus in ſolis materialib. rebus inueniatur, 2. 662
utrum Tempus ſit numerus motus ſecundum prius & poſterius, 2. 699. & 670
utrum. Tempori competat eſſe menſuram, & cui, & reſpectu quarum rerum, 2. à 663. ad 673.

Ad lib. quintum Phyſic.

ADhabitum an ſit per ſe motus & mutatio. 2. 464 & 465
Ad relationem an ſit per ſe motus, 2. 553
Ad actionem an detur actio uel motus, 499

Ad ſextum Phyſicorum.

RES permanẽs an poſſit ſucceſſiue conſeruari. 2. 651
duratio rei permanẽtis, & quæ incipit per primum ſuũ eſſe, an incipiat per vltimum non eſſe, 2. 640
An in continuo dentur indiuiſibilia, quid ſint, & an infinita 2. à 471. ad 477.
utrum. Continuum poſſit eſſe diuiſum in omnia indiuiſibilia, 2. 378
utrum Continuum habeat actu partes, & indiuiſibilia, 2. 175
An dentur indiuiſibilia, in quibus quãtitatiua recipiãtur, 2. 378 & 379

Ad ſeptimum Phyſicorum.

VTrum, Omne quod mouetur, ab alio moueatur, à 462. ad 475
Aquæ reductio ad priſtinam frigiditatem utrum ſit à generanta, 335.
utrum. Agens & patiens debeant eſſe ſimul, 2. 478, ad 485.
Quæ cauſa motus in proiectis, 2. 313.
Diminutionis impetus in proiectis utrum detur poſitiua cauſa. 581
utrum Faſcinatio ſit realis actio, & à qua cauſa. 483.
De actione magnetis in ferrum. 486

Ad octauum lib. Phyſic.

VTrũ. In cauſis detur proceſſus in infinitum, 406. & 407. & 2. 20. & ſeq. & 13. & ſeq.
utrum Primum motorem eſſe rectè probetur ab Ariſtotelẽ, 2. 39
utrum. Rectè demonſtret eſſe æternum 2. 41
utrum. Primi motoris infinitas bene ex motu colligatur, 2. 46. ad 49
utrum. Rectè probet primum motorem eſſe immobilem, 2. 81.
utrum. Primus motor ſit unus tantum, 2. à 98. ad 100. & à 29 ad 31
Quid Ariſtoteles nouerit de ſcientia primi motoris, 2. 131. Quid de uoluntate, 2. 144
utrum, uniuerſum ſit undequaque perfectum, 2. 278
De æternitate mundi, uide, 1. de cœlo
An motus fuerit, uel potuerit eſſe ab æterno. 2. 17. & ſequentibus
An creatura permanens poſſe eſſe ab æterno, à 331. ad 337

Ad libros de cœlo.

VTrum. Materia cœlorum ſit ſpecie diuerſa à noſtra: & materię ipſorum cœlorum inter ſe à 325 ad 331.
vtrum. Materia cœli ſit perfectior noſtra. 331. & 537.
vtrum. in cœlis detur vera cauſa materialis, & quæ ſit eius cauſalitas. 319. 382
vtrum Eadem ſit cauſa efficient cœlorum, & ſublunarium rerum. 2. 18. & ſequentibus
utrum. Cœli producti fuerint per creationem ubi de eorum formis idem diſputatur. 331. & 533. & 375. & ſequentibus.
vtrum Cœli procreati fuerint ex aqua. 330,
vtrum Omnes cœli ſint incorruptibiles. 220. & 326. & 328
utrum Empyreum cœlum ſit in loco, 2. 681. & ſeq.
utrum. Cœli influant in inferiora, & quomodo, 911: & 577
utrum. Motus cœlorum ſit ab aliquo extrinſeco agente 569. 2. 180 & ſeq.
utrum. Cœli pendeant in actionibus ab intelligentia motrice, vel alijs cauſis, 609. & 2. 310
utrum. Cœli motus ſit cæterorum menſura, 2. à 669. ad 671.
utrum. Aquæ elementares ſint ſupra cœlos. 329. & 331

Ad libros de Generatione.

VTrum. Accidentia ſubiectentur in materia prima, an in toto compoſito, à 345. ad 360
utrum Eadem numero accidentia maneant in genito & corrupto, à 350. ad 355
utrum Accidentia poſſint immediate recipi in ſubſtantia, 340. & ſequentib.
utrum. In materia detur ſigillatio ad formam in inſtanti generationis. 121. & ſeq. & 313
utrum. Generatio poſſit fieri aut conſeruari extra ſubiectum, 315.
utrum. Omnis ſubſtantialis tranſmutatio perat com-

muune

Digitized by Google

mine ſubiectum,291.& 292.
Vtrum Generatio ſit terminus alterationis,448 & 442
Vtrum. Repugnet dari. ſeparationem in inſtanti,2.39
Vtrum Plures formæ poſſint ſimul actuare eãdem materiam,a 302.ad 405.& 297
utrum.Vnio ſuppoſitinalis compoſiti ſit vna,vel plures 317
utrum.Vnio animæ naturalis educatur de potentia materiæ,& à quo principio.316.337.& ſeq.382
utrum.Semen poſſit introducere effectiue formam viuentis,a 466.ad 467
utrum Forma uniatur prius materiæ, quàm quãlitati. 356.
utrum.Formæ materiales ſeipſis,uel quantitate extendantur,358
utrum Generatio ſit effectus materiæ,309
utrum Reſiſtentia conſiſtat in actione,497.& 2.330. & ſequentibus
vtrum.Corruptio,& alteratio diſtinguantur,376
utrum Corruptio poſſit directè intendi,vel fieri poſitiua actione,& an vnam uel plures mutationes includat,a 500.ad 502
De unitate & introductione formæ cadaueris 396
utrum.Detur actio per antiperiſtaſim, a 498
utrum. Diſpoſitiones pendeant effectiue, à forma. 355
utrum.Diſpoſitiones ad genus cauſę materialis,vel formalis ſint reuocandæ,288
utrum.Diſpoſitiones,à forma emanent 352. & 452
utrum.Diſpoſitio quæ immediatè præceſſit,poſſit effectiuè attingere introductionem formæ,353
Quid ſit intenſio 2 316
utrum.Fiat per additionem gradus ad gradum,à 517. ad 330
vtrum.Omnes gradus intenſionis ſint eiuſdem rationis 2.524.& 1.144
vtrum.Intenſio fiat poſitiua actio,& quali. 2.à 519. ad 533.
utrum. Intenſio ad maximum vel minimum terminetur,2 à 534.ad 337
utrum. Intẽſio ſit proprietas omnis,& ſolius qualitatis 2.à 5.6.ad 518.
utrum.Formis ſubſtantialibus repugnet intẽſio,2. 402
Miſtionis definitio 454
utrum. Elementa ſint cauſæ materiales miſtorum, 294 & 296
utrum.Formæ elementi & miſti diuerſæ ſit?405.
utrum Elementa fuerint creata,à 375 ad 378
vtrum.Elementa mutuò inter ſe pendeant,405.Elemẽti deſcriptio. 404
utrum.Elementa habeant qualitates virtualiter primas 367
utrum.Formæ elementorum maneant in miſto. à 405. ad 405

Ad libros de anima.

ANimæ definitio,395
utrum. Anima rationalis fiat per creationem,472
utrum In anima rationali tres gradus ex natura rei diſtinguantur,178.aliàs 186
utrum. Anima rationalis ſit omnino immaterialis,335
Quem cognoſcendi modum habeat anima & coniuncta, & ſeparata, 2.285.& ſequentib.& 2.104 & 112
utrum.Agere de anima ſeparata ad Phyſicũ ſpectet. 14
utrum. Potentiæ animæ realiter ab ea diſtinguantur,à 453.ad 456.
utrum Potentia loco motiua à uoluntate realiter diſtinguatur,471.& 478
Potentiæ & paſſiones quomodo emanent à ſuis ſubiectis,a 451.ad 453.& 463
utrum.Potentiæ animæ inuicem exciteotur ad agendũ 593
utrum.Omnes potẽtiæ eiuſdem ſuppoſiti inuicem ſubordinentur,613
utrum.Potentiæ diſtinguantur per actus,& obiecta,2. 445
utrum Obiectum exerceat aliquam cauſalitatem in potentiam, vel actum,288
utrum. Anima habeat ſpecialem concurſum ad actus vitales,459 & 461
utrum.Memoria aliquid ſupra ſenſum addat. 43
utrum, viſus vtilior cæteris ſenſibus ſit ad ſcientiam,& ob eam cauſam præ cæteris diligatur,41.& ſequent.
Quæ animalia bruta ſolum ſenſum, quæ verò memoriam,quæ item experientiam vel prudẽtiam participent,& quomodò 43. & ſequentib.
utrum.Species ſolo numero diſtinctę poſſint eſſe in eodem ſubiecto,à 142. ad 144
utrum.Species intentionales, & actus vitales pendeant in fieri & conſeruari à ſua cauſa efficiẽte.578.& ſeq.
utrum.Species impreſſa ſit formalis repræſentatio obiecti, an effectiua tantum,167.& 2.168
utrum. Species impreſſa,& expreſſa eadem proportione repræſentent obiectum,108
utrum. Apprehenſio in ſimplicem,& compoſitam rectè diuidatur,214
utrum.Actus cognoſcendi ſit formalis obiecti. 2.108.& ſequentibus
utrum. Intellectus agens poſſit producere ſpeciem repræſentantem vnum gradum ſine alio, & utrum poſſit producere ſpeciem rei ſingularis,166. & 167
utrum.Quilibet intellectus ſuum proportionatũ obiectum ſibi determinet, 2.104
utrum. Verum,ſit obiectum intellectus,203
utrum.Intellectus poſſibilis ſit formaliter liber.524
utrum.Poſſit neceſſitari ad aſſentiendum falſo,237
De appetitu innato,& elicito,& varijs eorum diuiſionibus,40.& 41.& 135
utrum.Finis ſit obiectum voluntatis 634

INDEX
THEOLOGICVS
AD PRIMAM D. THOMAE PARTEM.

Ad q.1. VTRVM. Deus poſſit eſſe adæquatum obiectū ſcié tiæ naturalis.5
Vtrum Theologia demonſtret obiectum ſuum,22
Vtrum. Demonſtret attributa de Deo.36
Vtrum. Sit ſimul practica & ſpeculatiua,28
Ad q.2. An Deus ſit,& an eſſe ſit per ſe notū. Diſp.29. per tot.
Ad q.3 vtrum. In Deo ſit ſimplicitas,& in quo hoc attributum conſiſtat,2.52
Vtrum. Attributa ſint de eſſentia eſſentiæ Dei.2. 67
vtrum Deus ſit expers omnis compoſitionis phyſicæ, & metaphyſicæ,2.à 54.ad 60.& 1.168
vtrum. Dari poſſit aliqua ſubſtantia completa eiuſdem ſimplicitatis cum Deo,2.239
Ad q.4 Quæ ſit Dei perfectio, & qualiter omnes contineat for maliter,vel eminenter,2.à 43.ad 45
Ad q.5. & 6 De bonitate ex profeſſo tractatur diſput.10.de bonita te autem diuina & in ſe,& in ordine ad creaturas, vide 255.& 156.
Ad q.7 Vtrum. Deum eſſe infinitum demonſtretur, & quo me dio,2.à 46.ad 50
Sit ne infinitas in Deo priuatio,aut negatio,2.6
Ad q.8 De exiſtentia Dei in rebus agitur diſput 30.ſect.7. vbi de attributo immenſitatis tractatur.
utrum. Deus ſit extra mūdū in ſpatijs imaginaris,2. 76
vtrum. Deus ſit capax Vbi prædicamentalis,2.697.
utrum. Deus ſit in loco circumſcriptiue,aut definitiuè 701
Ad q.9 Late de Dei immutabilitate diſput.30.ſect.8. vbi quali ter cum diuina libertate cohæreat,diſputatur.
Ad q.10 vtrum. Deum eſſe æternum ſit euidēs naturaliter,2.45
De duratione autem in communi late tractatur diſp. 50. in cuius prima & ſecunda ſectione propria eius ro, & ab exiſtentia diſtinctio traditur:in cæteris de varijs durationis ſpeciebus ex profeſſo agitur,uera que ratio æternitatis,æui, temporis diſcreti,& con tinui elucidatur.
Ad q.11 De unitate in communi propria habetur diſputatio in ter paſſiones entis,quæ eſt quarta huius operis
De unitate verò Dei in diſp.30.ſect.10. ubi qualiter id demonſtretur, & Philoſophorum mens de Dei unitate perpenditur
Ad q.12 vtrum. Deus ſit inuiſibilis,& quomodo. Latè in diſp. 30.ſect 11.per totam
vbi hoc attributum ex profeſſo explicatur
An poſſit dari ſpecies Dei, ipſum diſtinctè,& abſtracti uè repræſentans,2. 105.& ſequentib.
utrum. Dari poſſit ſpecies impreſſa Dei. 2 a 107.ad 106.& ſequentib,
utrum Ad viſionem beatificam concurrat inſtrumenta liter intellectus,2. 113
utrum. Lumen gloriæ poſſit eſſe cōnaturale alicui crea turæ,& de modo quo concurrit ad uiſionem, 111.& 112
vtrum. Anima habeat immediatum concurſum ad actum uiſionis,459.& 460
utrum. Viſio beatifica menſuretur æuo.2.658
Ad q.13 An Deus ſit ineffabilis,& innominabilis. Diſp.30.ſect. 13. ex profeſſo tractatur
Nomina quæ Deo conueniunt ex tempore per ordinē ad creaturas an importent relationem realem,vel ra tionis,2. 583.& ſequentibus
utrum. Nomina communia Deo & creaturis ſint ana loga diſputat,18.ſect.3
De diuina ſcientia latè diſſeritur diſp.30.ſect. 15. ubi eius eſſentia,obiectum,& proprietates declarantur Ad q.14
An autem ſit ſcientia in Deo per modum actus pri mi,2.à 122.ad 124
utrum. Scientia Dei ſit de eius eſſentia,2.124.
utrum. In diuino intellectu detur iudicium formaliter liberū,vel in ſe,uel ex applicatione uolūtatis,2.143
An gradus intellectualis rectè ex immaterialitate infe ratur à Diuo Thoma.2.290 & ſequentibus
An futura contingentia determinatam habeant ueri ta tem,539
Hic diſputari ſolet de diuinis prædeterminationibus, & qualiter cum noſtra libertate cohæreant, de quo dicetur infra q 83
De Ideis diuinis,occaſione creati exēplaris ex profeſ ſo agitur in diſp.25.ubi an ſint,quid ſint, quatum, rerū,& an eas formare,& cognoſcere ſint duo actus diſtincti tractatur. Ad q.15
utrum. Vero ideæ diuinæ uideri poſſint non uiſo Deo 36
De materia huius quæſtionis agitur fusè in diſp. 8. de veritate in communi. An autem in Deo ſit ueritas,& an ſit perfectio ſimpliciter, 107 Ad q.16
De falſitate habetur etiam ſpecialis tractatio in diſp.9
De uita Dei,& qualiter in ea obiectum conueniat,diſp. 30.ſect.14 Ad q.17 Ad q.18
De diuina uolūtate ex profeſſo diſputatur in ſectione. 16. diſputationis 30
utrum. In Deo ſit uoluntas per modum actus primi.2. 133 Ad q.19
utrum Voluntas ſit ita eſſentia Dei,ſicut ſciētia.2 134
utrum. In Deo ſit amor neceſſarius,ſaltem ſimplicis cō placentiæ ad creaturas.2.140.
utrum. uoluntas diuina determinetur ab intellectu ad creata obiecta uolenda,2.141.& ſequentibus.
utrum. Actus liber in Deo addat aliquid reale.2.83.& ſequentibus
utrum. Deus prouideat de omnibus in particulari, & quomodo,607.& 608 Ad q.22
Diſputatur de diuina potentia an ſit,quid ſit, & quod habeat obiectum,& ſimilia late diſput,30. ſect 17 Ad q.25
utrum. In Deo potentia executiua ab intellectu,& uo luntate diſtinguatur,& quid tandem ſit.2.à 156.ad 160
utrum. Deus operetur ad extra per actionem tranſeun tem,uel immanentem.2 563 ad 567.
utrum Potētia productiua Dei dicatur uoinoce de po tentia generandi,ſpirandi,& creandi.279
utrum. Deus ſit beatus,& quomodo,2.121
Eſſentia Dei,etſi nō ſit ſeparabilis à perſonis,qualiter pluribus,inter ſe diſtinctis communicabilis.191 Ad q.26 Ad q 27
utrum uerbum mentis diſtinguatur ab actu intelligen di,& an aliqua actio immanēs poſſit eſſe ſine termi no,2 608.& 1.213
utrum. Relatio ex genere,& utrum diuinæ relationes dicant perfectionem,2 256.ad 258 Ad q.28
utrum. Relationes diſtinguantur ab eſſentia.193
utrum. Sint perfectiones ſimpliciter ſimplices 2 66.& ſequentibus,& 285
utrum. Includant in ſuo conceptu eſſentiam diuinam. An contineantur in eſſentia eminenter.2.85.

utrum.

Digitized by Google

Vtrum diuinæ relationes adinuicem terminentur, a. 193

Ad q. 29 De ſuppoſito,& perſonalitate creata fuſe agitur diſp. 34

An perſona conuertatur cum hypoſtaſi, a. 253. & ſequẽtibus

An diuinæ perſonæ pendeãt adinuicem, & an una ſit prior aliâ à 275 ad 276.

utrum diuinæ perſonæ ſint eſſentialiter diuerſæ in ratione perſonæ, a 110

Vtrum. Detur vna ratio indiuidui aut perſonæ omnibus communis, 173 & 174

Ad q. 33 In quo conſiſtat 16 principij, qualiterq; in diuinis reperiatur,& analogicè de Deo,& creaturis dicatur, à 275. ad 281

Ad q. 42 utrum. In Deo potentia ad generandum differat ab intellectu, a 123

Ad q. 44 & 45 Tota materia de creatione,& ſinguleę eius difficultates exacte tractantur 10 diſp. 20. quæ ad id ſpecialiter inſtituitur.

Ad q. 48 & 49 De malo ex profeſſo tractatur in diſput. 11. vbi eius diuiſiones,& cauſæ,& an in poſitiuo, vel priuatiuo cõſiſtat late explicatur.

Ad q. 50 Subſtantias ſpirituales eſſe laté demonſtratur, a. 276. diſp 31. ſect. 1

utrum. Angeli careant omni materia, a. 287. & ſequentibus.

utrum. In angelis detur vel dari poſſit vera materialis cauſa, à 335. ad 337

utrum, Angeli ſint multiplicabiles intra eãdem ſpeciẽ 213 & 138

utrum. In angelis detur compoſitio ex genere & differentia. & an inter ſe differant ſpecie, a 294. 296. & 297

Ad q. 52 utrum Angeli ſint incorruptibiles, a 299

utrum, Sint entia neceſſaria, & æterna, finitæque perſectionis, a. 291. & 99

utrum. Angeli diffinitum locum habeant, a. 299

utrum. Subſtantiæ ſpirituales habeant proprium & intrinſecum ubi, a à 685. ad 697

Ad q. 53 utrum Intelligentiæ poſſint loco moueri, 471

utrum. Earum potentia loco motiua realiter diſtinguatur ab intellectu & uolunta te ibid.

Angeli qualiter alia à ſe moueant, per quam, & per quãtam uirtutem, & an poſſint ſubſtãtiam aliquam uel qualitatem producere diſp. 35. per totam ſectionem ſextam.

utrum. Angelus ut moueat corpus, uel alium ſpiritũ intimam cum eo propinquitatem requirat 467

Ad q. 54 & quatuor ſequentes. De intellectu & ſcientia intelligentiarum ex profeſſo tractatur diſp. 35. ſect. 4

Ad q. 59 De uoluntate intelligẽtiarum, earumq; libertate, ſect 5. eiuſdem diputationis

Ad q 66 utrum. Cęli creati fuerint, 333. & 335. & an ex aqua 330

Ad q 82 & 83 utrum. Sit una materia omnium generabilium, 328

utrum. In homine ſit libertas, à 509. ad 521

utrum Deo agente ex neceſſitate naturæ tolleretur libertas à creatura, 513. & ſequentibu.

utrum In homine ſit liberum arbitrium, & in quo actu uel habitu conſiſtat, à 508. ad 523

utrum. Libertas poſſit ſaluari in ſola potentia paſſiua, 511. & ſequentibus

utrum Formalis libertas in iudicio conſiſtat, 517. & ſequentibus, & 514

An in ſola uoluntate à 523. ad 526

An aliqua ſuppoſitio tollat libertatem, 510

utrum. Cauſa libera ut determinetur, iudicium practicum exigat à 526. ad 530

utrum Cauſa libera pro inſtanti quo operatur libera ſit, 536. & ſeq

utrum. Cauſa libera ſit, quę poſitis omnibus requiſitis poſſit agere, & non agere, 518. & 689

utrum. Libera cauſa ſe ipſam determinet ad ſuum actũ 67. & utrum poſt oblatum concurſum poſſit non operari, 608

utrum. concurſus cauſæ primæ obſtet ſecundarum libertati, à 603. ad 608. & 520

utrum. uoluntatis electio ſolum circa media verſetur. 335

Voluntatis electio unius boni præ alio quomodo fiat, 335

utrum. uolũtas poſſit liberè, & neceſſario moueri, & ad quos, & ad quæ obiecta, a 532. ad 535

utrum uoluntas poſſit ferri in incognitum, a 635

De conſecratione ex profeſſo tractatur diſp. 21 Ad q. 104

De concurſu cauſæ primæ cum ſecunda an ſit neceſſarius ad omnem effectum, & actionem cauſæ ſecundæ, qualiſque hic ſit, & qualiter in diſtinctione prioritate, & efficacitate Hi concurſus inter ſe comparantur, diſput. 22. ad hoc ſpecialiter inſtituta agitur ex profeſſo. Ad q. 105

utrum Cauſa prima cum concurrit plus faciat, quam ſi ſola produceret, 436

utrum. Hic modus concurrendi poſſit communicari à Deo alicui creaturæ, 538

An angeli mutuo colloquantur, 488 Ad q. 107

De fato agitur diſput. 19. ſect. 11. per totam Ad q. 106

Ad primam ſecundæ.

DE materia huius quæſtionis duæ ſpecies diſputationis inſtituuntur, nempe vigeſimaſecunda, & 23. in quarũ prima de cauſa finali in communi, eius rõnem, cauſalitatem, cõditiones cauſandi, variosque effectus per ſingulas ſectiones explicando tractatur In 23. uero de ultimo fine, an detur, & quis ſit, & reſpectu quarum actionum. Ad q. 1

utrum. Detur appetitus innatus ad uiſionem Dei. a. 110 Ad q. 5

In his agi ſolet de libertate uoluntatis, eiuſque motione & electione de quo diximus ad quæſtio 82. & 20 83. 1. p. Ad q. 9 10. & 13

Imperium intellectus in quo ſitum ſit. a 528, ad 531. Ad q. 17

In his quæſtionibus agit D. Thomas de habitibus. Et tota hæc materia exactè in hoc opere tractatur eo ordine, quo à D. Thoma in diſput. 44. ad id ſpecialiter inſtituta per tredecim ſectiones. Ad q. 49 uſque ad 53

utrum Omnis peccans ſit neceſſariò ignorans, a 531. Ad q. 78

utrum. Gratia ereetur, uel de potẽtia animæ educatur 2422 Ad q. 110

An poſſit dari ſubſtantia ſupernaturalis. a. 279

Ad tertiam partem.

DE exiſtentia creata, quid ſit, & an diſtinguatur ab eſſentia, & quomodo, habetur fuſa tractatio in diſpu. 31. per 14. ſectiones. Ad q 3. 4. & 17

De ſubſiſtentia uerò creata an ſit aliquid reale, & quid ſuppoſitum ſupra naturam addat, & alia, quæ pro cõplemento materiæ huius quæſtionis ſolent hic à Diui Thomę commentatoribus tractari, fusè habentur in diſp. 34

utrum Natura poſſit aſſumi cum propria ſubſiſtentia. a 252

utrum. Sine propria ſubſiſtentia conſeruari poſſit. a. 295

utrum. Poſſit natura ſine ulla ſubſiſtẽtia ſeruari, & qualiter tunc operaretur, a. 231 & 270

utrum. Subſiſtentia creata poſſit alienam naturam unã uel plures terminare, a. 273. & 286.

utrum

Digitized by Google

Vtrum. Verbum diuinum terminando naturam, aliquã circa illam cauſalitatem exerceat. z83. & z84
Vtrum. In diuinis ſuppoſitum à prima ſubſtantia diſtinguatur. z. z53
Vtrum. Hic Deus ſit ſubſtãtia completa. z. z48. & z51.
Vtrum. Humanitas Chriſti aſſumpta fuerit cum propria exiſtentia. z. a z06. ad z09
ad q. 35 Vtrum. Relatio Filii ad Patrem & Matrẽ ſit vna an plures. z. 599
ad q. 75 An quantitas Euchariſtiae proprium. Vbi habeat, diſtinctum ab Vbi ſubſtantiae. z. 997 & ſeq.
Vtrum. Tranſubſtantiatio ſit actio ſine ſubiecto. z. 618.
An Vbi quod Chriſtus habet in Euchariſtia ſit definitiuum, aut circumſcriptiuum. z. 701
Vtrum. Quantitas Euchariſtia poſſit eſſe vltimum ſubiectum accidentium. 361 ad q. 77
Vtrum. Habeat aliquem concurſum, & quem ad accidentia quae de eius potentia, quando eſt ſeparata, educũtur. 663. & ſeq.
Vtrum. Quantitas Euchariſtiae conſeruetur à Deo ſine ſubiecto per nouam efficientiam. 587
Vtrum. Cum Deus ſuſtentando accidentia ſupplet vicẽ cauſae materialis, id per efficientiam praeſtet. 586. & ſequentibus.

F I N I S.

DISPVTATIONES METAPHYSICAE

VNIVERSAM DOCTRINAM DVODECIM Librorum Ariſtotelis comprehendentes.

AVCTORE R. P. FRANCISCO SVAREZ E' SOCIETATE IESV.

PROOEMIVM:

DIVINA & ſupernaturalis Theologia, quanquã diuino lumine principijsque à Deo reuelatis nitatur, quia verò humano diſcurſu & ratiocinatione perficitur, veritatibus etiam naturæ lumine notis iuuatur, eisque ad ſuos diſcurſus perficiendos, & diuinas veritates illuſtrandas, tanquam miniſtris, & quaſi inſtrumentis vtitur. Inter omnes autem naturales ſcientias, ea quæ prima omnium eſt, & nomen primæ Philoſophiæ obtinuit, ſacræ ac ſupernaturali Theologiæ præcipuè miniſtrat Tum quia ad diuinarum rerum cognitionem inter omnes proximè accedit: Tum etiam quia ea naturalia principia explicat atque confirmat, quæ res vniuerſas comprehendunt, omnemque doctrinam quodam modo fulciunt atque ſuſtentant. Hanc igitur ob cauſam, quamuis grauioribus Sacræ Theologiæ commentationibus, ac diſputationibus pertractandis, & in lucem emittendis ſim diſtentus, earum curſum paululum intermittere, vel potiùs remittere ſum coactus, vt quæ de hac naturali ſapientia ante plures annos iuuenis elaboraueram, & publicè dictaueram, ſaltem ſuccisſiuis temporibus recognoſcerem & locupletarem, ut in publicam vtilitatem omnibus communicari poſſent. Cum enim inter diſputandum de diuinis myſterijs hæc Metaphyſica dogmata occurrerent, ſine quorum cognitione & intelligentia vix, aut ne vix quidem poſſunt altiora illa myſteria pro dignitate tractari, cogebar ſæpe, aut diuinis & ſupernaturalibus rebus inferiores quæſtiones admiſcere, quod legentibus ingratum eſt & parum vtile: aut certè, vt hoc incommodum vitarem, in huiuſmodi rebus ſententiam meam breuiter proponere, & quaſi nudam fidem in eis à legentibus poſtulare. Quod & mihi quidem moleſtum, & illis etiam importunum videri meritò potuiſſet. Ita enim hæc principia & veritates Metaphyſicæ cum Theologicis concluſionibus ac diſcurſibus cohærent, vt ſi illorum ſcientia ac perfecta cognitio auferatur, horum etiam ſcientiam nimium labefactari neceſſe ſit. His igitur rationibus & multorum rogatu inductus hoc opus præſcribere decreui, in quo Metaphyſicas omnes diſputationes ea doctrinæ methodo complecterer, quæ ad rerum ipſarum comprehenſionem & ad breuitatem aptior ſit: reuelatæque ſapientiæ inſeruiat magis. Quapropter neceſſarium non erit in plures libros opus hoc diſtribuere ſeu partiri, nam breui diſputationum numero, ea omnia, quæ huius doctrinæ ſunt propria, quæve ſubiecto eius ſub ea ratione, qua in ipſa conſideratur, conueniunt, comprehendi & exhauriri poſſunt: quæ verò ad puram Philoſophiam aut Dialecticam pertinent (in quibus alij Metaphyſici ſcriptores prolixè immorantur) vt aliena à præſenti doctrina, quoad fieri poſſit, reſecabimus. Prius uerò quàm de materia huic doctrinæ ſubiecta dicere incipiam, de ipſamet ſapientia ſeu Metaphyſica, eiusque obiecto, vtilitate, neceſſitate, attributisque illius atque muneribus, Deo auſpice, diſſerere aggrediar.

A DISPV-

DISPVTATIO I.

De natura primæ Philoſophiæ, ſeu Metaphyſicæ.

Varia Metaphyſicæ nomina.

VT à nomine, vt par eſt, ſumatur exordium, varia ſunt nomina, partim ab Ariſtotele, partim ab alijs auctoribus, huic doctrinæ impoſita. Primò enim appellata eſt [Sapiẽtia] 1. Metap. c. 2. quoniam de primis rerum cauſis, & ſupremis ac difficillimis rebus, & quodam modò de vniuerſis entibus diſputat. Nec refert quòd 1. Metaph. [prudentia] appellatur, id .n. cognomen non propriè, ſed per analogiam quãdã illi accommodatum eſt; quia ſicut in practicis, prudentia, ita in ſpeculatiuis hæc ſapientia maximè expetenda eſt. Deinde dicitur abſolutè & quaſi per antonomaſiam [Philoſophia] 4. lib. Metaph. tex. 5. vbi etiã tex. 4. & lib. 6. tex. 3. [Prima Philoſophia] nominatur: eſt enim [Philoſophia,] ſtudium ſapientiæ: hoc autem ſtudium intrà naturæ ordinem in hac ſcientia acquirenda maximè adhibetur, cùm ipſa ſapientia ſit & in diuinarum rerum cognitione verſetur. Hinc rurſus, [naturalis Theologia] vocatur ex libr. 6. Metaph. c. 1. & lib. 11. c. 6. quoniam de Deo ac diuinis rebus ſermonem habet quantum ex naturali lumine haberi poteſt: ex quo etiam [Metaphyſica] nominata eſt, quod nomen non tam ab Ariſtotele, quàm ab eius interpretibus habuit; ſumptum verò eſt ex inſcriptione, quam Ariſtoteles ſuis Metaphyſicæ libris præſcripſit, videlicèt, *Τῶν μετὰ τὰ φυσικά*, id eſt, de his rebus quæ ſcientias ſeu res naturales conſequuntur. Abſtrahit enim hæc ſcientia à ſenſibilibus, ſeu materialibus rebus (quæ Phyſicæ dicuntur, quoniam in eis naturalis Philoſophia verſatur) & res diuinas & à materia ſeparatas, & communes rationes entis, quæ abſque materia exiſtere poſſunt, contemplatur: & ideò [Metaphyſica] dicta eſt, quaſi poſt Phyſicam, ſeu vltra Phyſicam conſtituta: poſt (inquam) non dignitate, aut naturæ ordine, ſed acquiſitionis: generationis, ſeu inuentionis: vel ſi ex parte obiecti illud intelligamus, res de quibus hæc ſcientia tractat, dicuntur eſſe poſt Phyſica ſeu naturalia entia, quia eorum ordinem ſuperant, & in altiori rerum gradu conſtitutæ ſunt. Ex quo tandem appellata eſt hæc ſcientia, aliarum [princeps & domina,] 6. Metaph. c. 1. & lib. 11. c. 6. quòd dignitate antecellat, & omnium principia aliquo modo ſtabiliat & confirmet. Hæc autem vniuerſa nomina ex obiecto, ſeu materia circa quam hæc doctrina verſatur, ſumpta ſunt, vt ex eorum rationibus & interpretationibus facile conſtare poteſt. Solent enim à ſapientibus vnicuique rei nomina imponi, ſpectata priùs cuiuſque natura & dignitate, vt Plato in Cratilo docuit, vniuſcuiuſque autem ſcientiæ natura & dignitas ex obiecto potiſſimùm pendet, & ideò primùm omnium inquirendum nobis eſt huius doctrinę obiectum, ſeu ſubiectum, quo cognito conſtabit facilè, quę ſint huius ſapientiæ munera, quæ neceſſitas vel vtilitas, & quanta dignitas.

A

SECTIO I.

Quod ſit Metaphyſicæ obiectum.

VAriæ ſunt de hac re ſententię, quæ ſigillatim ac breuiter ſunt annotandæ & examinandæ, vt intelligamus exactè de quibus rebus in diſcurſu huius doctrinæ nobis diſſerendum ſit, ita vt neque illius fines tranſgrediamur, neque aliquid intrà eos contentum relinquamus intactum. I.

Prima et ſecunda opiniones exponuntur.

PRima igitur ſententia eſt, ens abſtractiſſimè ſumptum, quatenus ſub ſe complectitur nõ ſolùm vniuerſa entia realia, tam per ſe, quàm per accidens, ſed etiam rationis entia, eſſe obiectum adæquatum huius ſcientiæ. Quæ opinio ſuadetur primò, quia ens ſic ſumptum poteſt eſſe obiectum adæquatum alicuius ſcientiæ: ergo maximè huius, quæ eſt omnium abſtractiſſima. Antecedens patet, tum quia ens in tota illa amplitudine intellectui obijcitur: ergo & poteſt obijci vni ſcientiæ, eſt enim eadem ratio: tum etiam quia ſicut intellectus illa omnia intelligit, ita hæc ſcientia de omnibus illis diſſerit nempe de entibus rationis, & realibus: & de entibus per ſe & per accidens: ergo, ſi propter illam cauſam continentur ſub obiecto intellectus, propter ſimilem continneri debent ſub obiecto adæquato huius ſcientiæ: ergo ens prout obijcitur huic ſcientiæ, tanta debet ſub ea abſtractione & latitudine, qua hæc omnia directè comprehendat: & eodem modo ſumenda erunt communia attributa, de quibus hæc ſcientia tractat, qualia ſunt vnitas, multitudo, veritas, & ſimilia. Vnde argumentor ſecundò, quia ad perfectionem & amplitudinem huius ſcientiæ pertinet vt hæc omnia ſeparet ac diſtinguat, & de vniuerſis doceat, quicquid certa cognitione de his ſciri poteſt: nam hoc maximè pertinet ad rationem ſapientiæ: ergo, hæc omnia entia ſecundùm communes rationes ſuas directè continentur ſub obiecto adæquato huius ſcientiæ. Tertiò, nam, ſi quid impediret quominus ens ſic ſumptum poſſet eſſe obiectum, maximè quia non eſt vniuocum: ſed hoc non refert, ſatis enim eſt quod ſit analogum: aliàs nec commune eſſe poſſet accidentibus realibus, & ſubſtãtijs creatis, ac increatę: ens autem quatenus analogum eſt, etiam rationis entia complectitur, vt ex 4. Metaph. text. 2. ſumi poteſt: vbi Ariſtoteles priuationes, negationes, ſeu non entia ſubijcit analogiæ entis, quatenus intelligibilia ſunt; ergo ens ſic analogum eſſe poteſt adæquatum obiectum huius ſcientiæ, eò vel maximè quod omnia illa comprehendũtur ſub abſtractione adæquata huius ſcientiæ, quæ eſt ab omni materia ſenſibili & intelligibili: nam omnes illæ rationes entium poſſunt abſq; huiuſmodi materia reperiri. Tandem in ipſiſmet proprietatibus quæ de ente in cõi demonſtrantur in hac ſcientia, ita includũtur entia rationis, vt ſine his illæ intelligi non poſſint, vt poſteà videbimus: ergo neceſſe eſt vt hæc ſcientia de illis diſputet. II.

B

C

Nec ſatis eſt ſi quis dicat diſſerere quidẽ hanc ſcientiam de his entibus, non tñ per ſe & ex inſtituto

ſtituto vt de obiecto, ſed obiter, & dum aliud a-
git, vel ad meliùs explicāda ſua obiecta, vel quia
horum cognitio facilè comparatur ex obiecti co
gnitione: hoc (inquam) ſatis non eſt, quia ratio-
nes factæ plus probare videntur: alioqui idem
poſſet dici de accidentibus, imò & de ſubſtantijs
creatis. Præſertim quia huiuſmodi entia rōnis, et
ſimilia, ſunt per ſe ſcibilia, multaq; de illis natu-
raliter cognoſcuntur & demonſtrātur: nulla eſt
autem alia ſcientia, ad quam hoc per ſe perti-
neat. Licèt. n. nonnulli hoc tribuāt Dialecticæ,
tamen neque in vniuerſum dici hoc pōt de oīb.
entibus rationis, ſed ad ſummum de quibuſdam
reſpectibus, qui conſequuntur operationes intel
lectus: nec de eis per ſe inquirit Dialecticus, quo
rationem entis & proprietates eius participent,
ſed ſolum obiter ea attingit, quantum ad explicā
das conceptiones intellectus, & denominatio-
nes ab eis prouenientes neceſſarium eſt.

III. Secunda opinio eſſe poteſt, obiectum huius
ſcientiæ eſſe ens reale in tota ſua latitudine, ita vt
directè non comprehendat entia rationis, quia
entitatem, & realitatem non habent, cōplectatur
verò non ſolum entia per ſe, ſed etiam entia per
accidens, quia etiam hæc realia ſunt, verèq; parti
cipant rōnem entis, & paſſiones eius: & de his
vrgentiùs procedunt rationes factæ in confirma
tionem ſuperioris opinionis. Et poteſt confirma
ri, quia aliquæ ſcientiæ particulares habent entia
per accidens pro obiectis: ſed obiectum huius
ſcientiæ directè complectitur omnia obiecta par
ticularium ſcientiarum: ergo.

Refutantur duæ primæ opiniones.

IIII. HAE verò duæ opiniones manifeſtè repu-
gnāt Ariſt. 6. Metaph. Nam in primis, quod
ad entia per accidens attinet, quatenus talia ſunt,
ſub ſcientiā cadere non poſſunt, vt ibidem Ariſt.
probat tex. 4 appellatur. n. hic ens per accidens,
non in ratione effectus, ſed in ratione entis, id
eſt, non quod ex accidente ſeu contingenter, &
præter intentionem agētis efficitur, ſed quòd in
ſe verè vnum non eſt, ſed quoddam aggregatum
ex multis: de qua diſtinctione dicemus plura in-
ferius agentes de vnitate. Cum ergo hoc ens per
accidens non ſit vnū, ſed aggregatio multorum,
nec definitionem propriam habere pōt, nec paſ-
ſiones reales, quæ de illo demonſtrentur, & ideò
ſub ſcientiam non cadit. Quòd ſi tale ens conſi-
deretur quatenus aliquo modo vnum eſt, eiusq;
vnitas aliquo modo eſt in re, iam non conſidera
tur tale ens, vt oīno per accidens, ſed vt aliquo
modo cōprehenſum ſub latitudine entis per ſe,
quamuis fortaſſe in illa imperfectum aliquē gra-
dum teneat: ſunt. n. varij modi entis per ſe, & per
accidens, vt ſuo loco declarabimus, de vnitate tra
ctantes. Propterea. n. dixi, ſermonem eſſe de en-
te per accidens quatenus tale eſt: nam illud, vt
ſic, non eſt ens, ſed entia, & ideò directè non cō-
prehenditur ſub obiecto vnius ſcientiæ, ſed plu-
rium, ad quas pertinere poſſunt entia per ſe, ex
quibus tale ens per accidens conſtat, vt D. Tho.
notauit dicto lib. 6. Metaph. lect. 4. Si autem illa
vnitas non ſit in re, ſed tantùm in apprehenſio-
ne vel conceptione, tale ens, vt ſic, non verè dice
tur reale: vnde eadem erit de illo ratio, quæ de cę
teris entibus rationis. Hæc autem excluduntur

A à conſideratione directa huius ſcientiæ ab eodē
Ariſt. lib. 6. Metaph. in fine, vt ibidem omnes in-
terpretes notarunt. Et ratio eſt, quia talia neque
verè ſunt entia, ſed fere nomine tantùm, neque
cum entibus realibus conueniunt in eodem con
ceptu entis, ſed ſolum per quandam imperfectā
analogiā proportionalitatis, vt infrà videbimus:
obiectum autem adæquatum ſcientiæ requirit
vnitatem aliquam obiectiuam.

Vnde non refert, quòd aliquando Ariſtot. ana V.
logiam entis declarauerit prout ſe extendit ad
hæc entia, quia ibi non aſſignabat huius ſcientiæ
obiectum, ſed explicabat vocis ſignificationem
ad æquiuocationem tollendam. Poſteà verò in
proprio loco docuit, ens non eſſe obiectum ſecū
dum totam illam analogiam, quæ magis in vnita
te vocis, quàm obiecti conſiſtit. Et propter hoc
ēt non eſt ſimilis ratio de accidentibus realibus:
nam illa reuera ſunt entia, & ſub vnitate conce-
ptus obiectiui entis aliquo modo comprehendū
tur, vt poſteà videbimus. Neq; neceſſe eſt omnia,
B quæ aliquo modo conſiderantur in ſcientia, di-
rectè contineri ſub adæquato obiecto eius, nam
multa conſiderantur obiter per quandam analo
giam, ſeu reductionem, vel vt eorum cognitione
obiectum ipſum magis illuſtretur, vel quia, cogni
to obiecto, per analogiā ad illud cætera cogno-
ſcuntur, & fortaſſe aliter cognoſci non poſſunt.
Item proprietates ſubiecti, quæ de ipſo demon-
ſtrantur, non eſt neceſſe directè contineri ſub ip
ſo obiecto, ſaltem ſecundū oīa, quæ includūt. Sic
igitur, quamuis hæc ſciētia multa conſideret de *Entia rationis quare excludātur ab obiecto huius ſciētiæ.*
entibus rationis, nihilominus meritò excludun
tur ab obiecto per ſe & directè intento (niſi quis
velit de nomine contendere) propter vtramque
cauſam dictam. Nam in primis entia rationis cō
ſiderantur aliquo modo in hac ſcientia, non tñ
per ſe, ſed propter quandā proportionalitatē, quā
habent cum entibus realibus, & vt ab eis diſtin-
guantur, & vt meliùs & clarius concipiatur, qd
habeat in entibus entitatem & realitatem, quid
verò non hēat niſi ſolam ſpeciem eius. Vnde (vt
C ſic dicam) magis conſiderantur hæc rationis en-
tia, vt cognoſcantur non eſſe entia, quàm vt eo-
rum ſcientia vel cognitio acquiratur. Deinde cō
ſiderantur ad declarandas proprietates entis rea
lis, & obiecti huius ſcientiæ, quæ à nobis non ſa
tis concipiuntur, & explicantur niſi per hmōi
entia rationis: itē. n. agit hæc ſcientia aliquo mo-
do de genere & ſpecie ad explicandas rerum vni
tates, & ſic de alijs, vt ſumitur ex 4. Metaph. c. 1.
& 2. & ex lib. 6. & 7. ex diſcurſuq; materiæ id ma
gis conſtabit. Deinde ſæpe tractatur de his enti-
bus ratione alicuius realis fundamenti, quod ha
bent in rebus, vel certè, quia fundamentum ip-
ſum non poteſt ſatis cognoſci, neq; eius realitas à
nobis declarari, niſi prius explicemus, quænam
denominationes rationis ibi miſceantur.

Argumenta igitur præcedentium opinionū VI. *Soluuntur fundamēta præcedētiū opinionū.*
probant quidem, hmōi entia conſiderari in hac
ſcientia, non verò quòd ſint partes directè contē
tæ ſub obiecto eius. Imò, vt ego exiſtimo, ad nul-
lā ſcientiā per ſe & primariò pertinent, quia, cū
non ſint entia, ſed potiùs defectus entium, non
ſunt per ſe ſcibilia, ſed quatenus deficiunt à vera
ratione entium, quæ per ſe conſideratur, vel qua
tenus aliquo mō illam comitari videtur. Priori
modo agit Philoſophus de cæcitate, & de tene-

Digitized by Google

bris, ac vacuo, quatenus ſunt defectus priuationeſq; viſus, lucis, ac realis loci. Poſteriori modo tractant multi de relationibus ſeu denominationibus rationis. Dialecticus in quantum ad illũ pertinet dirigere & ordinare reales conceptus mentis, à quibus denominationes rationis ſumũtur, & in quib. hę relationes rõnis fundantur: à Philoſopho verò ẽt cõſiderantur, vel cõſiderari poſſunt, quatenus ipſe & per ſe propriè ſpeculatur operationes intellectus, nõ ſolũ directas, ſed ẽt reflexas, & obiecta earum. In hac verò ſciẽtia conſiderantur ob rationes iam dictas.

Tertia opinio exponitur.

VII. PRetermiſſis ergo his ſententijs, quæ nimium amplificabant huius ſcientiæ obiectum, ſunt plures alię, quæ nimium illud coarctant. Tertia itaq; opinio, & per extremum oppoſita, ſolum ſupremum ens reale (Deum videlicet) facit obiectum huius ſcientiæ adęquatum. Hãc opinionẽ refert Albert. in principio Metaph. ex Alpharabio, lib. de diuiſione ſciẽtiarum, poteſtq; tribui Auerroi 1. Phyſic. commen. vltimo: reprehendit enim Auic. eò q dixerit ad primum Philoſophũ pertinere demonſtrare primum principium eſſe: at (obijcit Auerroes) nulla ſcientia demõſtrat ſuum ſubiectum eſſe: Deus autem ſeu primum principium eſt obiectum totius Philoſophię. Ariſtot. etiam lib. 1. Metaph. in princ. ait, hanc ſcientiam contemplari primam rerum cauſam, & ideò eſſe maximè Diuinã, quare, ut vidimus, [Theologiam] illam appellat: Theologia autem nihil aliud eſt, quàm ſcientia de Deo: erit ergo Deus huius ſcientię obiectum: nam ex obiecto accipit ſcientia ſuam dignitatem & prętantiã, eaque attributa vel nomina, quibus talis dignitas indicatur: ſed prętantiſſimum obiectũ eſt Deus: ergo hoc debet eſſe obiectum prętantiſſimę ac digniſſimæ ſcientię.

Albert. Alpharab. Auicenna Auerroes. Ariſtotel.

B

VIII. Neque ſatisfaciet, qui reſpondeat Deum eſſe pręcipuum huius ſcientię obiectum, idque ſatis eſſe ad illam ſcientię dignitatem & appellationem, licèt obiectum adęquatum non ſit. Contra hoc.n. vrgetur argũ. Primò quia nobilius & excellentius eſt habere Deum pro obiecto adęquato, quàm ſolum pro principali: eſt autẽ hęc ſcientia nobiliſſima omnium, quę poſſunt naturali intellectus lumine acquiri: ergo Deus eſt adęquatum obiectum eius. Primum antecedens probatur, quia Deus ſecundũ propriã rationem quid nobilius eſt, quàm eſſe poſſit quęlibet ratio cõis Deo & creaturis, vt per ſe cõſtat, quia Deus ſecundũ propriam rõnem eſt ens infinitè perfectum: õis autẽ alia ratio abſtractior, ex ſe non dicit, neq; requirit infinitam perfectionem: ſed illa ſciẽtia, quę habet pro obiecto adęquato Deũ, immediatè, & per ſe primò tendit in ipſum ſecũdum propriã rõnem eius: illa verò ſcientia, quę ſolum reſpicit Deum, vt principale obiectũ, ad ſummũ poteſt per ſe primò verſari circa aliquã rationem entis cõem Deo & creaturis: ergo illa prior ſcientia erit longè nobilior: quia nobilitas ſcientię ſumitur ex illo obiecto, in quod per ſe primò tendit. Quod etiam poteſt exemplis declarari & confirmari, quia diuinus intellectus nobiliſſimus omnium eſt, & ideò ſolum Deum habet pro adęquato obiecto, nihilq; aliud attin-

Occurritur obiectioni.

C

A git, niſi in quãtũ in ipſomet Deo, ſeu per ipſum manifeſtatur. Similiter et viſio beata nobilior eſt, habẽs Deum pro adęquato obiecto, quam ſi immediatè attingeret Deum, & aliquid aliud ſub aliqua ratione cõi. Et denique propter hanc cauſam Theologia ſupernaturalis cenſetur habere pro adęquato obiecto ſolum Deum vt ſupernaturaliter reuelatum: ergo eadem ratione Deus, vt naturali lumine intellectus noſtri cognoſcibilis, erit adęquatum obiectum huius naturalis Theologię. Quin potius argumẽtari poſſumus, Deum non poſſe eſſe principale obiectum huius ſcientię, ſi non eſt adęquatum, quia Deus & creatura non poſſunt conuenire ſub aliqua cõi ratione obiecti ſcibilis: ergo, vel Deus dicendus eſt adęquatum obiectum huius ſcientię, uel omnino excludendus ab obiecto illius. Antecedens patet primo, quia Deus eſt obiectum intelligibile longè alterius rationis & eminentioris, q̃ ſit omnẽ obiectum creatum, magiſq; diſtat Deus ab obiecto quouis creato, in abſtractione & immaterialitate, quã diſtent oĩa entia creata ſcdm̃ proprias rationes ſuas: ſed non poſſunt oĩa obiecta creata conuenire ſcdm̃ proprias rationes ſub B vno adęquato obiecto huius ſciẽ: ergo multo minus poterunt conuenire Deus & alia entia creata. Deinde, quia cõe obiectum eſt prius natura ijs, quæ ſub ipſo continentur, quia eſt ſuperius ipſis, & cum eis non conuertitur ſubſiſtendi conſequẽtia: ſed nihil poteſt eſſe prius natura Deo: ergo non poteſt eſſe obiectum principale contentum ſub aliquo communiore: ergo adęquatũ.

IX. Quòd ſi obiicias, ſciẽtiã hanc non de ſolo Deo ſed de multis alijs rebus diſſerere: Rñdent, alia non tractari in hac ſcientia per ſe, ſeu propter ſe, ſed quatenus ad Dei cognitionem conferre poſſunt. Et ita Ariſt. in 12. lib. Metaph. cõcludit ſcientiã de Deo, cui verò, quæ in ſuperioribus libris tradit, ad illũ vltimum tanquam ad concluſionem præcipuè intentam referũtur. Vnde D. Tho. 1. 2. q. 56. art. 2. & Caiet. ibi, dicunt, hãc ſciẽtiam verſari circa id, quod eſt vltimum reſpectu totius cognitionis, & iudicare de omnibus principijs per reſolutionem ad primas cauſas, quod Caietanus interpretatur de prima, ſeu altiſſima C cauſa, quæ eminenter cõtinet primas rõnes cauſandi, quæ & vniuerſales ſunt, & ad perfectionẽ ſimpliciter pertinent, vt ſunt finis, efficiens, exẽplar: nam materia & forma vniuerſales nõ ſunt, & imperfectionem includunt.

Soluitur obiectio.

Ariſtoteles.

D. Thom. Caiet.

Reijcitur tertia opinio.

X. NIhilominus hęc ſententia probanda nõ eſt, repugnat enim Ariſtoteli, & reliquis ferè Philoſophis, & interpretibus eius, vt videbimus: repugnat ẽt ipſi (vt ſic dicam) experientiæ, & doctrinæ, quæ in hac ſcientia tradi ſolet, & ad eius perfectionem & complementũ neceſſaria cenſetur: nam in ea multa continentur & docẽtur, quę per ſe ſunt neceſſaria ad alias res cognoſcendas pręter Deũ, & ad perfectionem intellectus humani, quatenus in hmõi rebus, vel in rationibus ac principiis cõibus cognoſcendis verſari põt, & ad Deum cognoſcendum, vel nihil, uel parum conducũt, neq; ex modo aut ratione talis ſcientię ad hoc referuntur, quidquid ſit de intentione ſcientis. Ratio denique à priori eſt, quia hęc

Digitized by Google

hæc ſcientia, cũ diſcurſu naturali procedat, non attingit Deum, prout in ſe eſt, ſed quantũ ex creaturis manifeſtari poteſt lumine naturali intellectus humani, & ideò nulla eſſe poteſt ſcientia naturalis, quæ ipſum attingat, & reſpiciat vt adæquatum obiectum, quia ratio, ſub qua attingitur, ſemper cõis eſt alijs rebus creatis. Vnde conſtat rectè dictum eſſe, tractando fundamentum ſuperioris ſententiæ, Deum contineri ſub obiecto huius ſciẽtiæ, vt primum ac præcipuum obiectum, non tamen vt adæquatum.

Ad inſtantias verò ſeu replicas reſpondetur.

xI. Ad primam quidem fatemur eſſe magnam excellentiam ſcientiæ, hřẽ Deum pro obiecto, in quod ſolum per ſe ac primariò tendat, & per illud in reliqua; dicimus tamen, hanc perfectionem ſuperare naturales vires ingenij humani, & ſcientiæ, quæ per illas acquiri poteſt: & ideò, quamuis hæc ſcientia ſit nobiliſſima infra ſuum ordinem, non propterea illi tribuenda eſt tanta perfectio. Neque in hoc eſt comparanda cum intellectu diuino, ac viſione beata, imò nec cum Theologia ſupernaturali, quæ ſub altiori lumine, & ex altioribus principijs procedit. Quanquam nec de ſupernaturali Theologia conſtet ſolum Deum eſſe obiectum adæquatum illius: multi.n. cenſent, nõ Deum, ſed ens reuelatum, eſſe obiectum adæquatum illius doctrinæ: quia diuina reuelatio, quæ eſt rõ formalis ſub qua illius obiecti, æquè cadere poteſt in Deum & res alias, quod attinet ad vim & rationem cognoſcendi, quamuis in rõne finis, & in excellentia rei reuelatæ Deus omnia ſuperet, & ideò dici ſoleat vel principale obiectũ, vel ſimpliciter obiectũ, practicè & in ordine ad maiores res conſiderando. Sed de hoc aliàs.

Deu cum cũ creaturis in rõne obiecti poſſit cõuenire.

Ad vltimum rñdetur, non repugnare, Deũ vt cognitum per creaturas cõuenire cum illis in aliqua ratione cõi obiecti: nam licèt in ſuo eſſe, & ſcđm ſe magis diſtet a creatura qualibet, quã ipſæ inter ſe, tñ ſcđm ea, quę de ipſo manifeſtari poſſunt ſcientia naturali, & iuxta rationem, & modũ, quo manifeſtari poſſunt ex creaturis, maior ꝓportio & conuenientia inueniri põt inter Deum & creaturas, quã inter aliquas creaturas inter ſe. Neque ad hmõi obiectum adæquatum conſtituẽdum, quod Deum ſub ſe comprehendat, neceſſe eſt dari aliquid, vel aliquam rõnem entis, quæ ſit prior natura Deo, ſed ſatis eſt, vt detur ſecundũ abſtractionem vel conſiderationem intellectus, quod non repugnat, vt infrà oſtendemus, tractãdo de conceptu entis. Sicut.n. intelligi poteſt cõuenientia aliqua vel ſimilitudo imperfecta inter Deum & creaturas in rõne entis, ſubſtantiæ, vel ſpiritus, ita poſſunt dari aliqui conceptus ſcđm rationem priores Deo in vniuerſalitate prædicationis: hæc autem non eſt prioritas naturæ, nec ratione cauſalitatis, vt per ſe conſtat, nec ratione independentiæ ſeu prioritatis in ſubſiſtendo: nã omnis ratio, quantumuis abſtrahatur communis Deo, & creaturis, ita comparatur ad Deum, vt exiſtere non poſſit in rerum natura niſi in ipſomet Deo, vel dependenter a Deo, & ideò non poteſt eſſe prior natura ipſomet Deo.

Refutatur quarta opinio.

xII. ATque ex dictis contra præcedentem ſententiam facilè excluduntur duæ aliæ parum certè probabiles. Quarta ergo opinio ſit, ſubſtãtiam aut ens immateriale, prout in ſe includit ſolum Deum & intelligentias, eſſe adæquatum obiectũ huius ſcientiæ. Quæ opinio ſolet tribui Commẽtatori 1. Phyſic. com. vlt. Sed ibi ſolum dicit, intelligentias per ſe pertinere ad obiectum huius ſciæ, non verò eſſe adæquatum obiectum. Poteſt aũt hæc opinio ſuaderi ex diſcurſu ſeu partitione ſcientiarum: omiſſis.n. ſcientijs rationalibus quæ potius ſunt artes quædam, & de vocibus ſeu conceptibus tractant, & ſcientijs Mathematicis, quæ non agunt de ſubſtantia, ſed de ſola quãtitate; inter ſciãs, quæ agunt de ſubſtantijs, Philoſophia tractat de omnibus ſubſtantijs generalibus, & corruptibilibus, & de ſubſtantijs ẽt corporeis incorruptibilibus, & de ſubſtantia ẽt compoſita ex materia, & immateriali forma, qualis eſt homo: & de ipſa ẽt forma immateriali, anima. ſ. rationali, ac denique de quinque gradibus ſeu ordinib. materialium ſubſtantiarum, ſ. ſimplicium corporum, miſtorum inanimatorum, vegetabiliũ tñ, ſentientium tñ, & rationalium, & de omnibus proprietatibus eorum. Nihil ergo ſciendum ſupereſt in rebus præter immateriales ſubſtãtias; illæ ergo complent obiectũ adæquatũ huius ſcientiæ. Qui totus diſcurſus primò confirmari põt duplici teſtimonio Ariſt. Vnum eſt 4. Metaph. tex. 4. vbi dicit, tot eſſe partes Philoſophiæ, quot ſubſtantiæ. Vnde, ſicut duplex eſt ſubſtantia, materialis. ſ. & immaterialis, ita duplex eſt ſcientia, quæ de ſubſtantiis philoſophatur: vnde concludit, illam eſſe primam philoſophiam, quæ primã ſubſtantiam, ideſt immaterialem contemplatur. Alterum teſtimonium eſt 6. Metaphyſ. text. 3. vbi Ariſt. ait, ſi non eſſent ſubſtantiæ ſecundũ eſſe abſtrahentes a materia, naturalem Philoſophiam fore primam, neq; præter illam fore aliam ſciam neceſſariam: ergo tota ratio obiectiua huius ſciẽ, quæ illam ſuo modo conſtituit, & ab aliis diſtinguit, eſt ſubſtãtia immaterialis: hæc ergo eſt adæquatũ obiectũ eius. Secundò confirmatur, quia cõiter diſtinguuntur Philoſophia naturalis, Mathematica, & Metaphyſica, ex abſtractione obiectorum: nam Phyſica cõſiderat res materia ſenſibili conſtantes: Mathematica abſtrahit ab illa materia ſcđm rõnem, non aũt ſecundũ eſſe, & ideò dř non abſtrahere a materia intelligibili: Metaphyſica verò abſtrahit à materia, tam ſenſibili, q̃ ab intelligibili, non ſolũ ſecundũ rationem ſed ẽt ſecundum eſſe: ſed ſola ſubſtantia immaterialis abſtrahit à materia ſecundum eſſe: ergo illa eſt obiectum adæquatum huius ſcientiæ.

Hæc verò ſnia, vt dixi, non habet maiorẽ probabilitatem, quàm præcedẽs: vnde nullus eſt grauis autor, qui illã defendat: nã in toto diſcurſu facto diminutè procedit. Probat quidẽ rectè ille diſcurſus ſubſtantias immateriales maximè pertinere ad obiectum huius ſcientiæ. Probat etiam, ex rebus ſubſiſtẽtibus in rerum natura alias cadere per ſe, & ſecundum proprias rõnes ſub obiectũ huius ſciẽtiæ præter ſubſtantias immateriales, vt paulò inferius contra Aegidium dicemus. Non tñ probat, nec rectè concludit, ſubſtantiam immaterialem, vt ſic eſſe obiectum adæquatũ huius ſcientiæ, quia in ipſa immateriali ſubſtantia cõſiderari poſſunt aliæ rationes, ſeu conceptus obiectiui vniuerſaliores, & cõmuniores, de quibus ſecundũ adæquatam rationem poteſt aliqua ſcien- xIII.

Commentator.

Ariſtotelis duo teſtimonia pro hac ſententia afferuntur.

Digitized by Google

tia tradi, nam his rationibus reſpódent propria principia, & proprietates: nulla autem alia ſciētia præter Metaphyſicam has rationes contemplatur: igitur adæquatum Metaphyſicæ obiectū ſub aliqua vniuerſaliori ratione deſignandum eſt. Quamuis ergo diſcurſui, & inductioni factæ concedamus, oēs res materiales ſcdm eas rationes, in quibus cum immaterialibus non conueniunt, ſufficienter ſciri per alias ſcientias à Metaphyſica diſtinctas, non rectè concluditur immaterialē ſubām vt ſic eſſe obiectum huius ſciētiæ adæquatum: quia adhuc ſuperſunt rationes vtriſque rebus ſeu ſubſtantijs communes, in quibus propriæ demonſtrationes fieri poſſunt.

XIIII. Ariſtotelis teſtimonia pro pcedēte opinione allata exponūtur.

Et ideò ex teſtimonijs etiā Ariſtotelis nihil in contrarium colligi pōt: ipſe enim, ut ſtatim videbimus, ſæpe aſſignat huic ſcientiæ uniuerſalius obiectum, quàm ſit ſubſtantia immaterialis. In priori autem loco citato ſolùm dicit, ſubſtantias materiales & immateriales ſecūdū proprias rōnes ſuas ad diuerſas ſcientias pertinere, & eam ſcientiam, quæ ſubſtantias immateriales contemplatur, priorem eſſe natura & dignitate: vtrumque autem ueriſſimū eſt, etiam ſi ſubſtantia immaterialis vt ſic non ſit adæquatum obiectū talis ſcientiæ, ſed aliquo mō proprium, in quātum à ſola hac ſcientia conſideratur, tam ſecundū immediatam rationem ſuam, quā ſecundū omnem rōnem ſuperiorem in illa incluſam, atque etiam ſecūdū omnem rōnem inferiorem ſeu partē ſubiectiuam, quæ ſub tali rōne conſiderari poſſit. In poſteriori autem loco condōnalis illa [Si nō eſſet alia ſubſtantia ſuperior præter materiales, naturalis Philoſophia eſſet prima, neq; eſſet alia ſcientia neceſſaria] veriſſima eſt, non quia ſubſtantia immaterialis ſit adæquatum obiectum primæ Philoſophiæ: ſed quia, hac ſubſtātia ablata, auferretur tam proprium, quàm adæquatum obiectum primæ Philoſophiæ, quia non ſolùm auferretur immaterialis ſubſtantia, ſed etiā omnes rationes entis vel ſubſtantiæ communes rebus immaterialibus & materialibus, & data illa hypotheſi, ſicut nulla eſſent entia immaterialia, ita nullæ etiam eſſent rationes entium abſtrahētes a materia ſecundum eſſe, & ideo non eſſet neceſſaria alia ſcientia diſtincta. Ex quo etiam conſtat ſecundam confirmationem non rectè concludere, quia non ſolum ſubſtantia immaterialis vt ſic, ſed etiam oīs rō entis abſtractior vel ſuperior illa, abſtrahit a materia ſenſibili, & intelligibili ſecundum eſſe: nihil. n. aliud eſt abſtrahere a materia ſecundum eſſe, quam ꝙ poſſit in rerum natura uerè ac realiter exiſtere abſq; materia: hoc autem uerum eſt non tantum de ſubſtātia immateriali ut ſic, ſed etiam de quacunque ratione ſuperiori, quæ cum ſufficiēter exiſtere poſſit in ſubſtantia ipſa immateriali, conſtat poſſe ēt in rebus exiſtere ſine materia.

Quid ſit abſtrahere a materia ſm eſſe.

XV. Dices, eſto hoc verum ſit, diuerſo tamē modo conuenire hoc abſtractionis genus ſubſtātię immateriali ut ſic, & rationibus ſuperioribus: nam ſubſtantię ſeu enti immateriali conuenit per ſe, poſitiuè ac neceſſariò, quia nec communis ratio immaterialis ſubſtantię, neq; aliquid ſub illa cōtentum poteſt in materia exiſtere, at uerò rationes communiores, vt ſunt ratio entis, ſubſtātię, accidentis, & ſimiles, ſolùm permiſſiuè (vt ſic dicam) & quaſi per aliud participant illam abſtra-

Obiectio.

A ctionē: poſſunt enim exiſtere abſque materia ratione vnius partis illis ſubiectę, non tñ eis repugnat eſſe in materia, ratione alterius partis. Rñdetur, hoc nihil obſtare quominùs rationes illæ ſub obiecto huius ſcientię contineantur, ſufficiēterque illius abſtractionem participent, quia hoc ipſo ꝙ rōnes illę poſſunt ſine materia exiſtere, nequeūt ad inferiorem Philoſophiam, uel ſcientiam pertinere, ut per ſe notum eſt. Neque etiam requirūt aliam ſcientiam pręter hanc; uel enim eſſet prior quàm Metaphyſica, quod non eſt aſſerendum, cùm Metaphyſica ſit prima Philoſophia, ut ex Ariſtotele uidimus, & cùm nullū ſit nobilius obiectum ſcibile quàm ſit ſubſtantia immaterialis vt Deum comprehendit. Vel eſſet ſcientia aliqua poſterior, & inferior; & hoc etiā dici non poteſt, tum quia ſcientia, quę contemplatur ſubſtātias immateriales ſecūdū proprias rōnes, poteſt multo magis contemplari rationēs alias, q̄ in eis ſunt, licèt ſint communes alijs reb. inferioribus; tum etiam quia ſcientia humana, & naturalis vix poteſt attingere ſubſtantias immateriales, niſi incipiēdo à rationib. quę communes ſint illis ſubſtantijs, & alijs reb. Quocirca ad

Solutio.

B obiectum huius ſcientię ſatis eſt, ꝙ in conceptu obiectiuo ſuo materiam non includat, neque ſēſibilem, neque intelligibilem. Quod uerò includat etiam aliquid repugnans materię, hoc poteſt pertinere ad maiorem quandam excellentiā vel proprietatem obiecti, non tamen adęquatū obiectum conſtituit. Atque ad hanc & pręcedentem ſententiam reduci poteſt ea, quam Auicenna attingit in principio ſuę Metaphyſicæ, eorū ſcilicet, qui dicebant primam vel primas rerum cauſas eſſe obiectum adęquatum huius ſcientię. Quę opinio ita abſolutè ſumpta per ſe improbabilis eſt: qualiter autem cauſarum cognitio ad hanc ſcientiam pertineat, dicetur ſect. ſequente.

Auicenna.

Quinta opinio proponitur, & confutatur.

XVI. QVinta opinio, quę à fortiori etiam manet ex dictis improbata, eſt omnino diuerſa à duabus pręcedentibus, iuxta diuerſos ſenſus illius: dicit enim ens diuiſum in decem prædicamenta eſſe adæquatum obiectum huius ſcientię; C dupliciter autem poteſt concipi hoc ens iuxta diuerſas opiniones. Primò ſupponendo immateriales ſubſtantias finitas, & accidentia earum in pręcamentis collocari, & hoc modo obiectum erit ens finitum, ſolumque excludetur Deus à ratione obiecti, quamuis non omnino excludatur à conſideratione huius ſcientię, ſaltem quatenus cauſa prima eſt obiecti eius, & hoc modo defendit hanc opinionem Flandria 1. Metaph. quęſt. 1. Alter ſenſus eſſe poteſt, ſi ſupponamus, iuxta aliorum opinionem, ſubſtantias omnes immateriales in nullo pręcamento collocari: hoc enim ſuppoſito, omnes illę ab huiuſmodi obiecto excludentur, ſi ſtatuamus illud eſſe ſolum ens in decem prædicamenta diuiſum. Quod hi autores ſic ex Ariſtotele colligunt: nam, poſtquam ille in lib. 4. Metaphyſicæ ens conſtituit obiectum huius ſcientiæ, ſtatim illud in li. 5. diuiſit in decem prædicamenta. Addunt etiam D. Thomæ teſtimonium, qui interdum docet, Deum & intelligentias conſidera-

Flandria.

Ariſtoteles.

D. Thom.

ti à

Digitized by Google

ri à Metaphyſico vt principia, & cauſas ſui obiecti non vt partes eius. Aſſerunt etiam nonnullas coniecturas, quæ partim, tractando tertiam opinionem, ſolutæ ſunt: illæ enim rationes, quib. probari videbatur, non poſſe Deum eſſe principale obiectum huius ſcientiæ, niſi ſit adæquatum, uſurpantur ab his auctoribus ad probandum non poſſe ullo modo eſſe obiectum: ſed illis iam reſponſũ eſt. Alia autem earum pars ſoluetur examinando veram ſententiam.

XVII. Hæc itaque opinio in vtroque ſenſu falſa eſt, & improbabilis, & in primis omitto poſteriorem ſenſum, qui ſupponit ſententiam planè falſam, & ad rem præſentem valde impertinentem, ſcilicet ſubſtantias immateriales finitas, & proprietates earum non collocari in prædicamentis: eſt enim hoc ſine fundamento dictum, cùm in rebus illis ſint vera genera, & differentiæ, & conuenientiæ vniuocæ cum inferioribus rebus, ut in ſequentibus proprijs locis oſtendemus. Nihil etiam hoc refert ad obiectum ſcientiæ aſſignandum, quid enim intereſt quòd res ſit, vel non ſit in prædicamento, ut ſub obiecto ſcientiæ collocetur, nec uè? Deinde ob hanc etiam rationem B ſine cauſa excluditur Deus ab hoc obiecto, iuxta priorem ſenſum, propterea quod in prędicamentis non collocetur: eſt enim id impertinens. Falſumque ſubindè eſt, hanc ſcientiam nõ agere de Deo ut de primario ac principali obiecto ſuo, ſed tantùm ut de principio extrinſeco. Idemque de cæteris intelligentijs dicendum eſt, ut apertè colligitur ex Ariſt. 4. Metaph. tex. 7. ubi ait, Metaphyſicam ſuperare Philoſophiam naturalem, quia conſiderat primam ſubſtantiam, nimirùm, ut præcipuum obiectum, nam ut extrinſecum principium etiam à Philoſophia aliquo modo conſideratur, ut ex 8. Phyſicorum patet. Præterea, lib. 6. c. 1. dicit Ariſtot. quoniam præter ſubſtantias naturales datur alia ſuperior, dari etiam ſuperiorem ſcientiam, quàm ſit Philoſophia naturalis, quæ de illa conſideret: Intelligit ergo conſiderare de illa, vt de obiecto pręcipuo. Idemque ſatis conuincunt omnia argumenta in fauorem tertiæ & quartæ opinionis adducta. Nam Deus eſt obiectum C naturaliter ſcibile aliquo modo (idemque ſemper de cæteris intelligentijs dictum intelligatur) ergo poteſt cadere ſub aliquam naturalem ſcientiam, non ſolum vt principium extrinſecum, ſed ſed etiam ut obiectum præcipuum; ergo hæc dignitas pertinet ad hanc ſcientiam. Probatur conſequentia, tum quia hæc eſt omnium naturalium ſcientiarum prima & digniſſima, quæ non eſt ſine cauſa hac excellentia priuanda, tum etiam quia non poteſt altiori via & modo Deus naturaliter inueſtigari, quam in hac ſcientia fiat. Vnde confirmatur, quia hæc ſcientia non ſolùm conſiderat Deum ſub præciſo reſpectu principij, ſed poſtquàm ad Deum peruenit, ipſumque ſub dicta ratione principij inuenit, eius naturam & attributa abſolutè inquirit, quantum poteſt naturali lumine, vt ex 12. lib. Metaphyſicæ conſtat: ergo abſolutè Deus cadit ſub obiectum huius ſcientiæ. Confirmatur ſecundò, quia hæc ſcientia eſt perfectiſſima ſapientia naturalis: ergo conſiderat de rebus & cauſis primis, & vniuerſaliſſimis, & de primis principijs generaliſſimis, quæ Deum ipſum comprehendunt, vt (Quodlibet eſt, vel non eſt,) & ſimilib. ergo neceſſe eſt ut ſub obiecto ſuo Deũ A complectatur.

Deus nõ ſolũ ut eſt obiectũ Metaphyſicæ, ſed etiã ut pars illius præcipua ad hãc ſcientiam pertinet.

XVIII. Nec D. Tho. vnquam oppoſitum docuit, ſed ſolum hanc ſcientiam peruenire ad cognitionem Dei ſub ratione principij: non tamen negat, eandem ſcientiam tractare de Deo vt de præcipuo obiecto, ut ex eiſdem locis facilè conſtare poteſt, & ex his quæ infrà dicemus. Quòd autem Ariſtoteles diuiſerit ens in decem prędicamenta, nihil obſtat, nam ſi illa diuiſio intelligatur de his, quę directè tantùm in prędicamento collocantur, ſic cõſtat diuiſum eius non eſſe ens, prout eſt adęquatũ obiectum huius ſcientię, nam illud non ſolùm complectitur entia, quę in prędicamentis directè collocantur, ſed etiam alias rationes tranſcendentales & analogas, ut accidentis, formæ, & ſimiles, atque etiam differentias entium. Si autem ſub ea diuiſione intelligantur ea, quæ ad illa capita reuocantur, ſic etiam Deus dici poteſt ad ſubſtantiã reduci: ens ergo, vel ſubſtantia, prout eſt huius ſcientię obiectum, non excludit Deum aut intelligentias.

B

Proponitur ſexta opinio, ferturque de illa iudicium.

XIX. SExta opinio, quę Buridani eſſe dicitur, eſt, obiectum adęquatum huius ſcientię eſſe ſubſtantiam quatenus ſubſtantia eſt, id eſt, ut abſtrahit à materiali, & immateriali, finita & infinita. Quòd enim hoc obiectum non poſſit eſſe contractius, probant ſatis ea, quę contra tres proximas pręcedentes opiniones dicta ſunt. Quòd autem neque abſtractius eſſe poſſit, ſumi poteſt ex Ariſtotele, 7. Metaphyſicę, tex. 5. ubi poſt diuiſionem entis in ſubſtantiam & accidentia, cùm dixiſſet ſolam ſubſtantiam eſſe ſimpliciter ens, ita concludit, (Quapropter nobis maximè, & primum, & ſolum (vt ita dicam) de ente hoc pacto quidnam ſit, ſpeculandum eſt.) Quibus uerbis ſolam ſubſtantiam uidetur conſtituere huius doctrinę ſubiectũ. Vnde in libro 12. in principio iterum ſic ſcribit, C (Speculatio de ſubſtantia eſt, ſiquidem ſubſtantiarum principia & cauſę quęruntur.) Ex quibus locis ratio etiam deſumitur, nam ſubſtantia & accidens ita comparantur, ut ſubſtantia propter ſe ſit, accidens vero ſit proprietas ſubſtantiæ; ergo hęc ſcientia tractat de ſubſtantia vt de ſubiecto, & de accidenti vt de proprietate ſubiecti: ergo ſubiectum adæquatum huius ſcientię non abſtractius conſtituendum eſt, quàm ſit ſubſtantia ut ſic. Patet conſequētia, quia nihil poteſt eſſe abſtractius, niſi aliquid commune directè ſeu in recto ad ſubſtantiam & accidens: hoc autem aſſignandum non eſt, quia ſubiectum adæquatum ſcientiæ non eſt commune illi ſubiecto, de quo demonſtrantur paſſiones, & paſſionibus ipſis, ſed obiectum adęquatum eſt illud ſubiectum, de quo paſſiones demonſtrantur, alias ęquè caderent ſub ſcientiam ſubiectum, & proprietates, quę de illo dicuntur: de ratione autem communi vtrique (quę aſſignaretur vt obiectum adęquatum) nihil poſſet demonſtrari, quod eſt ualde abſurdum. Igitur, cùm ſubſtantia, & accidens ſe habeant, ut ſubiectum & proprietas, non eſt aſſignandum obiectum huius ſcientię, quod ſit abſtractius vtroque, & directè ac per ſe illis commune: erit ergo ſola ſubſtantia vt ſic, accidens enim eſſe non Ariſt.

poteſt, ut per ſe notum eſt, ſed conſiderabitur ab hac ſcientia ut adæquata aſſectio ſubſtantiæ.

xx. Poteſtque hoc exemplis declarari ac confirmari, nam ſcientia, quæ conſiderat de homine, & proprietates eius de illo demonſtrat, non habet pro adæquato obiecto aliquid commune homini & proprietatibus eius, ſed tantùm ipſum hominem. Similiter Philoſophia naturalis habet pro adæquato obiecto ſubſtantiam naturalem, de qua demonſtrat proprietates, & non aliquid commune ipſi & proprietatibus eius. Ergo idem eſt in pręſenti dicendum de ſubſtantia & accidenti vt ſic. Quòd ſi contra hanc ſententiam obijcias, hanc ſcientiam conſiderare rationem entis vt ſic, quæ latiùs patet quàm ſubſtantia, & de illa demonſtrare proprietates latius etiam patentes, & communes accidentibus: reſponderi poteſt hæc omnia eſſe analoga, & primò ac ſimpliciter cum ſubſtantia conuerti, & ideò perinde eſſe hæc demonſtrare de ente, ac de ſubſtantia; quia ens ſimpliciter dictum nihil aliud eſt, quàm ſubſtantia, præſertim ſi uerum eſt, enti ut ſic non unum, ſed plures conceptus obiectiuos reſpondere.

xxi. Hæc ſententia habet nonnihil ueriſimilitudinis, & apparentiæ: & re vera qui negant conceptum obiectiuum entis, ſatis conſequenter hoc modo loquerentur, quia ſi nullus eſt communis conceptus obiectiuus ſubſtantiæ, & accidenti, nihil reale abſtractius concipitur, quod poſſit eſſe huius ſcientiæ adęquatum obiectum. Nihilominus hæc opinio ſimpliciter falſa eſt, & à mente Ariſtotelis aliena, quia, vt inferius oſtendetur ſimpliciter verius eſt dari conceptum obiectiuum entis ſecundum rationem abſtrahibilem à ſubſtantia & accidenti, circa quem per ſe, & vt ſic poteſt aliqua ſcientia uerſari, eius rationem & unitatem explicando, & nonnulla attributa de illo demonſtrando; hoc autem fit in hac ſcientia, vt ex diſcurſu eius conſtat, nec poteſt ad aliam pertinere, quia nulla eſt prior hac ſcientia, nullaque præter illam conſiderat rationes entium, quæ abſtrahunt à materia ſecundùm eſſe: ratio autem obiectiua entis ut ſic abſtrahit à materia ſecundùm eſſe, imò eſt prima, & abſtractiſſima omnium, ideoque ad primam ſcientiam ſeu Philoſophiam pertinere debet. Non ergo poteſt ratio ſubſtantiæ vt ſic eſſe adæquata ratio obiecti huius ſcientiæ, quia non continet ſub ſe rationem entis ut ſic, ſed ſub illa potius continetur: & ſicut illa ratio eſt ſecundum conceptus & obiectiue diuerſa à ratione ſubſtantiæ, & latius patet quàm illa, ita vniuerſaliora, & abſtractiora habet principia, & attributa, & ideò non poteſt commodè ad illam reuocari in ratione obiecti ſcibilis, quia, licèt analoga ſit, eſt tamē vna & communis, non tantum in vnitate vocis, ſed etiam obiectiui conceptus, & abſtractionis eius.

xxii. Ex quo etiam intelligitur, in diſcurſu ſeu fundamento huius ſententiæ non rectè procedi. Primo quidem quia ſupponitur, accidens eſſe adæquatum attributum, quod hęc ſcientia de ſubiecto demonſtrat: quod tamen falſum eſt, tum quia prius demonſtrat de ſuo ſubiecto alia attributa vniuerſaliora, quam ſit accidens vt ſic: qualia ſunt, [vnum, verum, bonum,] tum etiam, A quia nec de ſubſtantia vt ſic demonſtratur accidens vt adæquata paſſio: nam datur aliqua ſubſtantia, quæ nullum poteſt habere accidens: vnde, ſi illud eſſet adæquatum obiectum huius ſcientiæ, quod eſt veluti ſubiectum adæquatum accidentis, non ſubſtantia vt ſic ſed ſubſtantia finita, ponendum eſſet adæquatum obiectum huius ſcientiæ, quod tamen falſum eſt, vt oſtendimus. Vnde è conuerſo, ſi ſubſtantia vt ſic ponitur adæquatum obiectum, aſſignandæ ſunt proprietates, quæ de illa poſſint adæquatè demonſtrari, & conueniant omnibus ſubſtantijs: hę autem fortaſſe nullæ ſunt præter eas, quæ enti ut ens eſt, communes ſunt, ac per ſe primò conueniunt. nam ſubſtantia finita, & infinita, nullam communem & adæquatam paſſionem habere videntur præter rationem ſubſiſtendi, & negationem inhærendi, quæ illam intrinſecè comitatur. Accedit, quod, licèt omne accidens dicatur proprietas ſubſtantię, quatenus eſt affectio eius, non tamen ſemper ita eſt talis hæc proprietas, quæ per ſe conſequatur rationem B ſubſtantiæ, & ideò non ſemper conſideratur, vt proprietas, quæ de ſubſtantia ut ſubiecto adæquato demonſtretur, quia ſolùm illæ proprietates, quę per ſe conſequuntur rationem ſubiecti, hoc modo demonſtrantur. Ac denique quamuis ipſum accidens aliquid ſubſtantiæ ſit, tamen in illo, ut ſic poteſt interdum aliquid veluti abſolutè conſiderari, & ideò aliquando poteſt aliqua ſcientia in ſolis accidentibus uerſari, ut Mathematica in quantitate.

Hæc igitur ſcientia, quæ vniuerſaliſſima eſt, non conſiderat accidens ſolùm vt proprietatem de ſubſtantia demonſtrabilem, ſed ut ipſum in ſe participat rationem, & proprietates entis, quamuis illas ſemper participet in ordine ad ſubſtantiam. Quapropter non ſunt ſimilia exempla, quæ ibi adducuntur. Neque etiam verba Ariſtotelis repugnant his, quæ alijs locis ipſe docuit, vt ſtatim videbimus: non enim intendit accidens excludere, ſed ſubſtantiam ei pręferre, primumque ac principalem locum ſubſtantiæ attribuere, ut D. Thomas rectè expoſuit, & ex eodem Ariſtotele ſumitur libro 4. Metaphyſica. C text. 20. & ex uerbis eiuſdem in prædicto loco libr. 7. ſi rectè ponderentur: ait enim [maximè & primum de ſubſtantia eſſe ſpeculandum,] cùm uerò addit, [& ſolum,] ſubiungit illam limitationem (vt ita dicam) veluti ſignificans illud eſſe per exaggerationem dictum, quia ſimpliciter non de illa ſolùm ſpeculandum eſt: quodammodò tamen dici poteſt, illam ſolam eſſe contemplandam, quia illa ſolùm propter ſe, accidentia uerò fere tantùm propter illam inquiruntur.

Accidens per ſe poteſt ſubiectum alicuius ſcientiæ.

Diſſinitur, quod ſit Metaphyſicæ adæquatum obiectum.

DIcendum eſt ergo, ens in quantum ens reale eſſe obiectum adæquatum huius ſcientię. Hęc eſt ſententia Ariſt. 4. Metap. fere in principio, quam ibi D. Tho. Alenſis, Scotus, Albert, Alexan. Aphrod. & fere alij ſequuntur, & Comment. ibi, & lib. 3. comm. 14. & libr. 12. comm. 1.

Auicen-

Digitized by Google

Ariſtotel. D. Thom. Alenſ. Scotus. Albert. Aphrod. Comment. Auicen. Socin. Aegid.

Auicen. lib. 1. ſuæ Metaph. c. 1. Soncin. 4. Metaphy. q. 10. Aegid. lib. 1. q. 5. & reliqui fere Scriptores. Probataque eſt hæc aſſertio ex dictis hactenus contra reliquas ſententias. Oſtenſum eſt n. obiectum adæquatum huius ſcientiæ debere cõprehendere Deum, & alias ſubſtantias immateriales, non tamen ſolas illas. Item debere comprehendere non tantum ſubſtantias, ſed etiam accidentia realia, non tamen entia rationis, & omnino per accidens: ſed huiuſmodi obiectum nullũ aliud eſſe poteſt præter ens vt ſic: ergo illud eſt obiectum adæquatum.

XXV. Diſſoluitur obiectio cõtra aſſertionem.

Sed, vt hæc aſſertio ampliùs declaretur, occurrendum eſt obiectioni, quæ ſtatim ſe ſe offert, nã ad conſtituendum aliquod obiectum ſcientiæ neceſſe eſt, vt habeat proprietates, quæ de illo demõſtrari poſſint, & principia ac cauſas, per quas poſſint demonſtrari: ſed ens in quantum ens nõ poteſt habere huiuſmodi proprietates, principia & cauſas: ergo. Maior conſtat, quia hoc eſt munus ſcientiæ, demonſtrare ſcilicet proprietates de ſubiecto ſuo, quas debet per cauſas demonſtrare, vt ſit perfecta ſcientia, vt conſtat ex 1. Poſter. Minor autem quoad priorem partem patet, quia ens in quantum ens ita abſtractum includitur per ſe & eſſentialiter in omni ente, & in omni modo vel proprietate cuiuslibet entis: ergo non poteſt habere proprietatem ita adæquatam & propriam, quia ſubiectum non poteſt eſſe de eſſentia ſuæ proprietatis. Quoad poſteriorem autem partem probatur, quia ens in quantum ens complectitur Deum, qui eſt ſine principio & ſine cauſa: ergo ens in quantum ens non poteſt habere principia & cauſas, quia alioqui talia principia & cauſæ deberent conuenire omni enti, quia quod cõuenit ſuperiori in quantum tale eſt, debet conuenire omni contento, ſub illo. Et confirmatur, quia hæc ſcientia eſt nobiliſſima: ergo debet habere obiectum nobiliſſimum: ſed ens in quantum ens, eſt imperfectiſſimum obiectum, quia eſt communiſſimum, & in infimis etiam entibus includitur, multoque perfectius eſſet ſubſtantia, vel ſubſtantia ſpiritualis, vel Deus.

XXVI. Reſpondetur, negando priorem partem minoris, nã reuera ens habet ſuas proprietates, ſi nõ re, ſaltem ratione diſtinctas, vt ſunt vnum, verũ, bonum, quod oſtendemus ſtatim diſput. tertia, vbi declarabimus an ens includatur intrinſecè, & per ſe in huiuſmodi proprietatibus: & ad illud principium, quod ſubiectum non ſit de eſſentia proprietatis, limitandum ſit, vel ad proprietates realiter diſtinctas, vel ad ſubiecta, quæ non dicunt rationes tranſcendentales, vel potiùs dicendum ſit, has proprietates nõ eſſe aliud reales quantum ad id quod addunt ſupra ens, ſatiſque eſſe quòd ens non includatur in illis quantum ad id quod ſupra ens addunt, quod probabilius eſt, vt videbimus. Vnde poteſt argumentum factum in cõtrariũ retorqueri, quia plures proprietates, quas demonſtrat hæc ſcientia, immediatè nõ cõueniunt niſi enti in quantũ ens, & in eis explicandis magna ex parte verſatur: ergo illud eſt adæquatum obiectũ huius ſcientiæ, quia illud eſt ſubiectum ſciẽtiæ, de quo proprietates cõmuniores in ſciẽtia immediatè & per ſe demonſtrantur.

Quas proprietates de ſuo obiecto demõſtret Metaphyſica.

Quæ item principia.

XXVII. Ad poſteriorem partẽ reſpõdetur in primis duplicia principia poſſe in ſcientia requiri: quædam dicuntur cõplexa ſeu compoſita, qualia ſunt illa ex quibus demonſtratio conficitur: alia ſunt ſimplicia, quæ ſignificantur per terminos, qui loco medij in demõſtratione à priori ſumuntur. Priora dicuntur principia cognitionis: poſteriora autem, principia eſſendi. In hac ergo ſcientia nõ deſunt principia cõplexa, imò, vt infrà videbimus ad eam pertinet principia explicare, & confirmare, & primum omnium principiorum conſtituere, per quod alia quodammodo demonſtrentur. At verò principia incomplexa duplici modo intelligi poſſunt, primo quòd ſint veræ cauſæ ſecũdum rem aliquo modo diſtinctæ ab effectibus, vel proprietatibus, quæ per illas demonſtrantur: & huiuſmodi principia, vel cauſæ non ſunt ſimpliciter neceſſariæ ad rationem obiecti, quia neceſſariæ non ſunt ad veras demonſtrationes conficiendas, vt cõſtat ex 1. Poſteriorum Deus enim eſt obiectum ſcibile, & de eo demonſtrantur attributa, non ſolum à poſteriori & ab effectibus, ſed etiam à priori, vnum ex alio colligendo, vt immortalitatem ex immaterialitate, & eſſe agens liberum, quia intelligens eſt. Alio modo dicitur principium ſeu cauſa id, quod eſt ratio alterius ſecundum quòd obiectiuè concipiuntur, & diſtinguuntur: & hoc genus principij ſufficit, vt ſit medium demonſtrationis: nam ſufficit ad reddendam veluti rationem formalem, ob quam talis proprietas rei conuenit. Quamuis ergo demus ens in quantum ens non habere cauſas propriè & in rigore ſumptas priori modo: habet tamen rationem aliquam ſuarum proprietatum: & hoc modo etiam in Deo poſſunt huiuſmodi rationes reperiri, nam ex Dei perfectione infinita reddimus cauſam cur vnus tantum ſit, & ſic de alijs. Quo circa etiam hanc partem argumenti retorquere poſſumus, nam ens in quantum ens de ſe eſt obiectum ſcibile habens ſufficientem rōnẽ formalem, & principia ſufficientia, vt de eo demonſtrentur proprietates: ergo circa illud verſari poteſt aliqua ſcientia, quæ non eſt alia præter Metaphyſicam. An verò ens in quantum ens habeat aliquo modo veras & reales cauſas, dicemus infrà in diſputatione de cauſis.

Sine cauſis in re diſtinctis ab effectibus fieri põt demonſtratio.

XXVIII. D. Thom. Ad confirmationem reſpondetur ex D. Thom. 1. par. q. 4. art. 2, ad tertium, quamuis ens vt præciſe ſumptum, & ratione diſtinctum, ſit minus perfectum, quàm gradus inferiores, qui includũt ipſum ens & aliquid aliud, tamen ſimpliciter ens ſeu ipſum eſſe ſecundum quod in re reperitur cũ tanta perfectione quam habere poteſt in ratione eſſendi, eſſet quid perfectiſſimum. Scientia ergo hæc quamuis vno modo conſideret rationẽ entis præciſam & abſtractam, non tamen in ea ſiſtit, ſed conſiderat omnes perfectiones eſſendi, quas in re ipſa poteſt habere ens, ſaltem abſq; cõcretione ad materiam ſenſibilem, & ita includit perfectiſſima entia, à quibus maxima perfectio huius ſcientiæ ſumenda eſt, ſi in ordine ad res, quas contemplatur, conſideretur. Nam, ſi ad modum etiam ſpeculandi, & ſcientiæ ſubtilitatem, ac certitudinem inſpiciamus, magna ex parte ſumitur ex abſtractione obiecti, à qua poteſt interdum habere maiorem perfectionem in ratione ſcibilis, quãuis fortaſſe in ſuo eſſe perfectius non ſit.

Ratio entis qualiter perfectior, & imperfectior reſpectu inferiorum.

SECTIO II.

Vtrum Metaphyſica uerſetur circa res omnes ſecundum proprias rationes earum.

I. Ratio dubitandi pro vtraque parte.

EX dictis in præcedente Sectione videtur inferri pertinere ad hanc ſcientiam de omni ente, & ſecundũ omnem rationem entis diſſerere, quia ſcientia, quæ tractat de aliquo genere, vt de obiecto adæquato, tractat etiam de omnibus ſpeciebus ſub illo contentis, vt de Philoſophia conſtat. Et ratio eſt, quia aliàs non erit adæquatio inter tale obiectum, & talem ſcientiã: plura enim ſub vno extremo quàm ſub alio continebuntur: ergo pari ratione ſcientia, quæ ſpeculatur ens in quantum ens vt adæquatum obiectum, omnia, quæ ſub illo continentur, conſiderat. In contrarium verò eſt, quia, ſi hoc ita eſſet, ſuperuacaneæ eſſent omnes aliæ ſcientiæ, præſertim illæ, quæ proprias rerum naturas inquirunt, quandoquidem totum hoc ſola Metaphyſica ſufficienter præſtaret.

B

III. Prima opinio. Aegidius.

Ad declarandam hanc difficultatem, & materiam in qua Metaphyſica verſatur, eiusque fines, ac terminos clarius & diſtinctiùs aperiendos, propoſita nobis eſt præſens quæſtio. In qua Aegid. 1. Metaph. q. 22. & in principio Poſter. affirmat Metaphyſicam de omnibus rebus, & earum proprietatibus vſque ad vltimas ſpecies ſeu differentias earum conſiderare. Quam ſententiam de-

Antonius Mirand.

fendit Antonius Mirandul. lib. 13. de euerſ. ſingul. certam. Sect. 6. & 7. Qui conſequenter affirmat cæteras ſcientias non eſſe a Metaphyſica totaliter diuerſas, ſed eſſe partes eius, ſeu potius oẽs eſſe partes vnius ſcientiæ, communi autem vſu diſtingui, & numerari vt plures propter commoditatem & vſum earum in addiſcendo, quia ita docentur, & addiſcuntur ac ſi eſſent diſtinctæ, idque propter rerum varietatem.

III. Fundamentum. Ariſtotel.

Fundarique poteſt ampliùs hæc ſententia primò in authoritate Ariſtotel. 1. Metaphyſic. cap. 2. dicentis, Metaphyſicam eſſe vniuerſalem ſcientiã, quia de omnibus rebus diſputat. Et lib. 4. in principio ait hanc ſcientiam vniuerſaliter de ente diſputare, & in fine text. 2. addit. [Sicut eſt vnus ſenſus vnius obiecti, & eorum quæ ſub ipſo continentur, ita vnam ſcientiam hanc ſpeculari ens in quantum ens, & ſpecies eius, & ſpecies ſpecierum,] & libro 1. Poſteriorum capit. 23. ait, eiuſdem ſcientiæ eſſe conſiderare totum & partes, id eſt genus & ſpecies, ſeu prædicata vniuerſalia, & ſpecialia, & libro 6. Metaphy. capit. 1. dicit Metaphyſicam quod quid eſt rerum omnium conſiderare.

IIII. Secundò argumentor in hunc modum, quia non repugnat dari vnam ſcientiam, quæ de rebus omnibus hoc modo conſideret: ergo danda eſt huiuſmodi ſcientia, tum quia non ſunt diſtinguendæ & multiplicandæ ſcientiæ ſine cauſa, tũ etiam quia intellectus acquirit ſcientias perfectiori modo quo poteſt: perfectius autem eſt rerum omnium ſcientiam vnitam acquirere, quàm diuiſam, ergo: ſed huiuſmodi ſcientia non poteſt eſſe alia niſi Metaphyſica, quæ digniſſima, & vniuerſaliſſima eſt omniũ, quæ naturaliter eſſe poſ-

A ſunt. Primum antecedens probatur, quia vna eſt intelligendi facultas, quæ circa ens inquantum ens hoc modo verſatur, deſcendendo ad omnes proprias & ſpecificas rationes entium: ergo poteſt acquirere vnum ſcientiæ habitum, quo facilis reddatur & prompta ad totum ens eodem modo cognoſcendum: oportet enim vt iſte habitus tam vniuerſalis ſit, ſicut eſt potentia ipſa, alioqui non poteſt perfectè illa potentia bene diſponi ad omnes actus ſuos ad perfectam ſcientiam neceſſarios. Vt, verbi gratia, ad perfectam ſcientiam non ſatis eſt ſcire quid vnumquodq; ſit, ſed neceſſe eſt illud à cæteris diſtinguere, vt verbi gratia, hominem a leone & ab angelo, & ſic de cæteris, quod tamen nulla ſcientia præſtare poteſt, niſi quæ vniuerſaliter conſideret omnia ſecundum proprias rationes eorum, per quas diſtinguuntur, quia non poteſt diſtinctio inter extrema cognoſci niſi cognitis ambobus ſecundum proprias rationes in quibus diſtinguuntur, vt per ſe notum eſt, & docet Ariſtotel. 3. de anim. cap. 2.

B Vnde argumentor tertiò, quia ſi quid obſtaret huic vniuerſalitati Metaphyſicæ, maximè, quòd non omnes rationes entium abſtrahant à materia ſecundum eſſe: ſed hoc non obſtat, quia neceſſariò dicendum eſt, Metaphyſicam deſcendere ad conſiderandas plures rationes, ſeu quidditates entium, quæ ſine materia eſſe non poſſunt. Diſtinguit enim Metaphſica ens finitum in decem prima genera prædicamentorum: rurſusque ſubſtantiam in materialem & immaterialem diſtinguit: non poſſet enim ad immaterialem deſcendere niſi eam à materiali diſcerneret, neque etiam poſſet hoc præſtare, niſi propriam rationem, & quidditatem ſubſtantiæ materialis, vt ſic prius tradeet: ſpectat ergo hoc ad Metaphyſicæ munus: imò, cum nos immaterialia non niſi ad modum priuationum cognoſcamus, prius oportet ſcire, quid materialis ſubſtantia ſeu materia ſit, vt per carentiam eius immaterialem ſubſtantiam apprehendamus. Atque ita Ariſt. 7. & 8. Metaphyſicæ ex profeſſo diſputat de ſubſtantia materiali, & de principijs eius intrinſecis, quæ ſunt materia, & forma.

C Rurſusque idem argumentum in accidentibus fieri poteſt, vt in qualitatibus, relationibus, & ſimilibus. Sed peculiarem difficultatem inferunt quædam prima genera, quæ omnino materiam concernunt, vt ſunt quantitas, habitus, & ſitus, quorum rationes proprias Metaphyſica tradit, vt adæquatam diuiſionem entis, quæ ad nullam aliam ſcientiam pertinere poteſt, conficiat. Quartò, vel ſupponimus Metaphyſicam eſſe vnum habitum ſimplicem, vel collectionem plurium quaſi partialium. Si primum dicatur, neceſſe eſt conſequenter dicere Metaphyſicam preciſè conſiderare rationem entis vt ſic, & ad nullam particularem ſeu minùs vniuerſalem rationem entis deſcendere, quod eſt planè falſum, vt conſtat ex dictis Sect. præceden. & patebit ampliùs ex dicendis. Sequela probatur, quia non poteſt idem habitus ſimplex attingere rationem communem ſecundum ſe ac præciſam, & ad particulares deſcendere, vt declarabimus Sect. ſequenti. Si autem poſterius dicamus, ſcilicet ſolum eſſe vnum habitum collectione plurium partialium, nulla erit ma-

iot ratio conficiendi vnam ſcientiam quæ verſetur circa ens, vt ſic, & circa quædam entia, quam circa omnia in particulari: quia vtrumque ęquè commodè fieri poteſt collectione plurium.

VI. Præcedens opinio refutatur. Ariſtotelis in primo teſtimonio.

Hæc verò ſnīa ab omnibus fere ſcriptorib. vt à mente Ariſtolis, & à veritate aliena reijcitur: expreſſe enim ipſe Ariſtoteles li. j. c. 2. cùm dixiſſet, [Sapientem ſcire omnia,] ſubdit, [vt poſſibile eſt ſcire non habentem ſingulariter eorū ſcientiam:] & infrà hoc declarans dicit, [Eum qui habet uniuerſalem ſcientiam, quodammodo oīa ſcire, quæ ſubiecta ſunt vniuerſalibus.] Dicit autem, [quodammō,] quia non ſcit illa ſimpliciter & ſecūdū propria ex ui talis ſciētiæ, ſed quatenus ſub vniuerſali continentur. Clariùs li. 4. in principio diſtinguit hanc ſcientiam à cæteris, (quia ſpeculatur ens vt ens eſt, & quæ ei per ſe inſunt nullæ aūt cæterarum uniuerſaliter de ente prout ens eſt conſiderant, ſed eius aliquam partem abſcindētes, quod ei accidit,) id eſt conuenit (ſpeculantur vt Mathematicæ ſcientiæ.) Diſtinguit ergo hanc ſcientiam à cæteris, quæ circa particularia entia uerſantur: non ergo hæc conſiderat partem illam entis, quam aliæ abſcindunt. Idem repetit li. 6. à principio, ubi tres ſpeculatiuas ſciētias diſtinguit, Philoſophiam, Mathematicam, & naturalem, Theologiam, quas diſtinguit tum ex abſtractione obiectorum, tum etiam conſequenter ex rebus de quibus tractant, tum deniq; ex modo quo procedunt & demonſtrant, vt infra declarabimus. Atque hanc diuiſionem ſcientiarum ſpeculatiuarum ſecuti ſunt omnes Ariſtotelis interpretes, & fere omnes Philoſophi, vt latiùs traditur in primo Poſteriorum.

VII. Auerroes. D. Thom.

Eſt ergo ſecunda ſententia ab his omnibus recepta, Metaphyſicam non conſiderare entia omnia ſecūdū oēs gradus ſeu rationes ſpāles, prout à Philoſopho, vel Mathemathico conſideratur. Vnde Auer. 2. Phiſic. comment. 22. ait, Metaphyſicam ſolum conſiderare materiam, vt eſt quoddam ens; Phyſicam verò conſiderare illam, vt eſt ſubiectum formę: & idem ferè repetit 4. Metaphyſi. comment. 9. & ſuper alia loca Ariſtotelis citata. Et D. Thom. eiſdem locis, & ſuper Boetiū de Trinitate in quæſt. de diuiſ. ſcient. art. 4. ad textum. Ratio etiam cōtra priorem ſnīam ſic explicari poteſt, quia trib. modis intelligi poteſt hanc ſcientiam contemplari res omnes ſecundū proprias rationes earum.

Nō ſola Metaphyſica eſt ſcientia.

Primò, vt non ſola ipſa, ſed aliæ ſcientiæ diſtinctæ à Metaphyſica de eis ſpeculentur, ita tñ vt cognitio earum quæ per alias ſcientias habetur, non ſit verè ac propriè ſcientifica, ſed alicuius ordinis inferioris: & ſolum appelletur ſcientia vulgari modo, quia habet aliq̃ certitudinem, vel ex ſēſu, vel ex aliqua fide humana; ad eum modum quo ſcientia ſubalternata, quando eſt ſine ſubalternante, ſcientia appellatur. Et hic modus declarandi hanc ſententiam falſus eſt; primò enim ſupponit falſam ſententiā: de ſubalternatione aliarum ſcientiarum à Metaphyſica, de qua paulo poſt dicemus.

Alię ſcientię à Metaphyſica ex proprijs principijs habent ſuam euidentiam.

Secundo ſupponit, alias ſcientias ſecluſa Metaphyſica nō habere propriam euidentiam ex proprijs principijs, quod eſt planè falſum. Sequela patet, quia ſi habent hanc euidentiam, nihil illis deeſt ad veram & propriam rationem ſcientiæ: falsò ergo negatur cognitionem earum eſſe verè & propriè ſcientificam. Minor verò patet, quia eſt con-

A tra experientiam, nam Mathematica habet propria principia euidentia, & per ſe nota, ex quib. per euidentes demonſtrationes procedit, nec nititur aliquo teſtimonio, aut fide humana, ut per ſe notum eſt, ſed euidentia cogente intellectum. Neque ēt nititur ſenſu, nam, per ſe loquendo, abſtrahit à materia ſenſibili; & conſequenter ab effectib. ſenſibilib. Quòd ſi aliqñ vtitur figuris viſibilib. ſolum eſt, vt mens perfectè apprehendat terminos principiorum, vt poſſit intrinſecam eorum connexionem perſpicere.

De Mathematica probat.

Philoſophia verò quanuis non habeat tātam euidētiam ſicut Mathematica, habet tamen ſibi propriam & accommodatam: quia ēt non fundatur per ſe in humana auctoritate: q̃ ſi ī aliqua parte ita procedit, quoad illam non eſt ſcientia, ſed merè fides & opinio, neq; mutabit rationem ſuam, aut euidentior fiet propter connexionem cum Metaphyſica: fundatur ergo per ſe in euidētia ſuorum principiorum, quam ēt non hēt primariò. ex Metaphyſica, ſed ex habitu principiorum. Quod ſi quis dicat hanc euidētiam in Phi-

B loſophia ſolum eſſe à poſteriori & ab effectibus per ſenſum cognitis: rñdetur fatendo in nobis magna quidem ex parte ita contingere propter imperfectionem noſtram: tñ hoc nihil referre ad id de quo agimus: nam illæ res phyſicę, quæ tam imperfectè per Philoſophiam cognoſcūtur à nobis, non cognoſcuntur perfectiùs aut euidētiùs per Metaphyſicam. Quòd ſi res aliquæ naturales perfectiori modo cognoſci poſſunt ab intellectu humano corpori coniuncto, ut re uera poſſunt, in his non expectatur maior euidentia à Metaphyſica, ſed in ipſa Philophia per ſe haberi poteſt; nam, licet incipiat per ſenſum, non tamen ſemper fundatur in illo, ſed utitur illo vt miniſtro ad percipiendas per intellectum rerū naturas, quib. cognitis conficit demonſtrationē à priori per principia per ſe & ex terminis euidentia intellectui, nec poteſt fingi alius modus quo per Metaphyſicam habeatur perfectior ſciētia aut euidentior huiuſmodi naturalium rerū: eſt ergo gratis confictus huiuſmodi dicendi modus.

VIII. De Philoſophis.

Aliter ergo ītelligi poteſt quòd Metaphyſica tractet de omnibus entibus ſecundùm oēs ratio-

C nes eorum, ſ. quia Metaphyſica, tanquam ſcientia vniuerſaliſſima, oīa, hæc complectitur virtute & efficacia ſua (vt ſic dicam) etiam ſi aliæ ſcientiæ particulares aliquam partem huius obiecti poſſint attingere proprio & particulari modo, quāuis ſcientifico & in ſuo genere perfecto. Itaque ſicut eā particularis, & vniuerſalis, ſēſus particularis, & vniuerſalis, diſtincti ſunt, & uniuerſalis attingit quidquid particularis, quanuis nō è contrario, ita exiſtimari poſſet de hac ſcientia, & de cæteris. Verūtñ hic etiam modus nihil habet probabilitatis, primò, quia, vt ex diſcurſu proximè facto ſumi poteſt, nullus eſt poſſibilis naturalis modus demonſtrādi proprias res phyſicas aut mathematicas, altior ac perfectior quàm is quem ſeruant ipſæ ſciētiæ particulares: ergo ſuperfluè, & ſine cauſa ponuntur ſcientiæ particulares diſtinctæ, ſi eſt una uniuerſalis, quæ ad illa omnia deſcendat. Deinde, quia hæ ſcientiæ non ſunt excogitandæ ut facultetas ſeu potentiæ diſtinctę, ſed vt habitus eiuſdem facultatis proprijs illius actibus acquirendi, ut ad ſimiles

actus

Digitized by Google

actus eliciendos illam facilem reddant: ergo ſi Metaphyſica ſpecularetur res, verbi gratia, naturales ſecundum proprias rationes earum vt ſic, nó acquireretur per actus nobiliores quàm ſint ij quos Philoſophia de eiſdẽ rebus exercere poſſet, quia neque quoad eam partem haberent maiorem euidentiam, neque altiora principia: ergo nulla eſſe poſſet ratio multiplicandi hos habitus circa eaſdem res: neque potentia indigeret habitu facilitante ad illos actus, circa quos iam haberet Philoſophicam ſcientiam.

x. Tertio itaque modo intelligi illa opinio põt confundendo omnes ſciẽtias in vnam Metaphyſicã, ita vt intelligamus has denominationes vel conceptus Mathematicæ, Philoſophiæ, ac Metaphyſicæ ſolum eſſe denominationes ſeu conceptus inadæquatos eiuſdem ſcientiæ. Et hic ſenſus pertinet magis ad quæſtionem de diſtinctione ſcientiarum, vt ſunt quidam habitus, vel qualitates, quàm ad quæſtionem de obiecto, quã modò tractamus. Certum eſt enim ex dictis Metaphyſicam ſecundum illum conceptum obiectiuum, qui huic voci reſpondet, non verſari circa res omnes in particulari, qa hoc ipſo quòd mẽs verſari intelligitur circa res naturales, vel Mathematicas vt ſic, iam intelligitur trãſilire terminos Metaphyſicæ, & Philoſophia, vel Mathematica vti. Sicut quamuis memoria non diſtinguatur ab intellectu re ipſa, ſed ratione formali obiectiua, non dicetur propriè & formaliter verſari circa res vt præſentes, ſed ſolum circa præteritas, vt ſic. Addo deinde (quidquid ſit de illis tribus ſciẽtijs, Philoſophia, Mathematica, & Metaphyſica, quo modo vnaquæque earum per ſe vna ſit, quod paulò poſt breuiter attingemus) per ſe ſe incredibile eſſe eas omnes verè ac propriè vnicam ſcientiam humanam eſſe. Primò quidem quia hoc per ſe notum viſum eſt omnibus ferè Philoſophis. Secundò, quia agunt de rebus omnino diuerſis, & fere nullam inter ſe habent connexionem quantum ad ea, quæ ſunt propria vniuſcuiuſq;. Tertiò, quia multum differunt in modo procedendi: nam Philoſophus vix recedit à ſenſu: Metaphyſicus verò procedit per principia vniuerſaliſſima & maximè abſtracta, Mathematicus verò medio quodam modo procedit: qui modi procedendi oriuntur ex illa vulgati triplici abſtractione à materia. Quòd ſi hæ tres ſcientiæ diſtinctæ ſunt, non minus diſtinguitur Metaphyſica ab alijs duabus quàm aliæ duæ inter ſe, quia res à materia ſeparatæ, de quibus tractat, non minùs imò magis diſtant à cæteris quam reliqua omnia inter ſe, tum in perfectione entis, tum in abſtractione, tum etiam in modo ratiocinandi, & difficultate ac ſubtilitate ipſiuſmet ſcientiæ: cum ergo Mathematica diſtincta à Philoſophia ſit omnium conſenſu, ob diuerſam abſtractionem, modumque procedendi omnino diuerſum: idẽ maiori ratione cenſendum eſt de Metaphyſica reſpectu illarum: ergo non verſatur circa res omnes, quas aliæ ſcientiæ conſiderant ſecundũ proprias rationes, quibus ab eis conſiderantur.

Opinio tenenda, & pro ea prima concluſio.

xi. HAEC poſterior ſententia vera eſt, & tenenda, quam vt diſtinctiùs proponamus & cõfirmemus, & vt clariùs conſtet de quibus rebus nobis in diſcurſu huius doctrinæ tractandũ ſit, nonnullæ propoſitiones ſubijciendæ ſunt. Dico ergo primo, quamuis hæc ſcientia cõſideret ens in quantum ens, & proprietates, quæ ipſi vt ſic per ſe conueniunt, non tamen ſiſtit in præciſa, & quaſi actuali ratione entis, vt ſic, ſed ad aliqua inferiora conſideranda deſcendit ſecundum proprias eorum rationes. Tota hæc aſſertio conſtat ex dictis in præcedente ſectione: & quoad priorem partem de ente in quantum ens confirmari poteſt ex adductis inter referendam ſecundam ſententiam. Quoad alteram verò partẽ confirmari poteſt ex dictis circa primam ſententiã: & ſtatim ampliùs declarabitur. Solum eſt animaduertendum, quod Dialectici dicunt, genus conſiderari poſſe vel vt totum actuale, vel vt potentiale, ſeu (quod idem eſt) conſiderari poſſe, vt abſtractum abſtractione præciſiua, id eſt, ſecundum id tantum quod in ſua ratione formali actu includit in ſuo conceptu obiectiuo ſic præciſo, vel abſtractione totali, vt abſtrahitur tanquam totum potentiale includens inferiora in potentia: hoc (inquam) quod de genere dicitur, poſſe ſuo modo applicari ad ens in quantum ens: nam & habet ſuam rationem formalem quaſi actualem, quæ præciſa ſecundum rationem conſiderari poteſt, & inferiora habet, quæ ſuo modo in potentia includit ſecundum rationem. [Ens concipi põt, & quaſi totũ actuale, & vt totum potentiale.] Quando ergo ratio aliqua communis aſſignatur, vt adæquatum obiectum alicuius potentiæ, vel habitus, non ſemper aſſignatur, vt eſt quid actuale, & omnino præciſum abſtractione formali, ſed vt includit aliquo modo inferiora: ſicut ens naturale vel ſubſtãtia materialis dicitur eſſe ſubiectum adæquatũ Philoſophiæ, non tantum ſecundum præciſam rationem ſubſtantiæ materialis vt ſic, ſed etiam ſecundum proprias rationes inferiorum ſubſtantiarũ materialium, corruptibilium vel incorruptibilium, &c. Sic ergo cum Metaphyſica dicitur verſari circa ens in quantum ens, non eſt exiſtimandum ſumi ens omnino ac formaliter præciſum, ita vt excludantur omnia inferiora ſecundũ proprias rationes, quia hæc ſcientia non ſiſtit in ſola conſideratione illius rationis formalis actualis: ſumenda ergo eſt illa ratio prout includit aliquo modo inferiora. [Quid intelligendum qũ Metaphyſica dr conſiderare ens in quantum ens.]

xii. Dico ſecundo. Hæc ſcientia non conſiderat oẽs proprias rationes ſeu quidditates entium in particulari, ſeu vt talia ſunt, ſed ſolum eas, quæ ſub propria eius abſtractione continentur, vel quatenus ſunt cum illa neceſſariò cõiũctæ. Hęc eſt mens Ariſtotelis, & autorum, quos citaui in ſecunda ſentẽtia, & aliorum, qui de hac ſcientia ſcripſerunt. Qui omnes diſtinguunt triplicẽ abſtractionem in ſcientijs ſpeculatiuis, & realibus, quales ſunt tres ſuprà numeratæ, Phyſica, Mathematica, & Metaphyſica: nam de alijs ſcientijs vel moralib. vel rationalibus, vel prácticis alia eſt ratio, & modus conſiderandi vnitatem obiecti, vel ex fine ſcientiæ, vel ex modo procedendi, de quo aliàs. Illæ ergo tres ſcientiæ in aliqua abſtractione conueniunt, nam omnes conſiderant de rebus in vniuerſali: differunt tamen in abſtractione quaſi formali & præciſiua à materia, nã Philoſophia quamuis abſtrahat à ſingularibus, non tamen à materia ſenſibili, id eſt, ſubiecta ac- [Scientiæ ſpeculatiuæ reales non ſunt in abſtractione cõueniũt, differũt qualiter.]

eiden-

eidentibus ſenſibilibus, ſed ea potiùs utitur in A ſuo ratiocinandi modo. Mathematica verò abſtrahit quidem ſecundùm rationem à materia ſenſibili: non autem ab intelligibili, quia quantitas quantumuis abſtrahatur, non poteſt concipi niſi vt res corporea & materialis. Metephyſica verò dicitur abſtrahere à materia ſenſibili & intelligibili, & non ſolum ſecundum rationem, ſed et ſecundum eſſe, quia rationes entis, quas conſiderat, in re ipſa inueniũtur ſine materia: & ideò in proprio & obiectiuo conceptu ſuo per ſe non includit materiam. De qua triplici abſtractione, & partitione harum trium ſcientiarum per has abſtractiones ex profeſſo diſſeritur in libris Poſteriorum. Nunc nobis ſufficiat hactenus non eſſe inuentam aptiorem rationem diſtinguendi has ſciennas, & aliunde hanc videri ſatis conuenientem: nam, cum hæ ſcientiæ ſint de rebus ipſis, ſintque maximè ſpeculatiuæ, ideòq; abſtractione vtantur, vt conſtituant obiectum ſcibile, de quo poſſint demonſtrationes fieri: rectè ex diuerſo modo abſtractionis intelligitur variati obiectum ſcibile vt ſic: & ideò ſolet dici hæc abſtractio, quatenus in ipſo obiecto fundamentum habet, ratio formalis ſub qua talis obiecti in ratione ſcibilis. Item, quia res eò ſunt perfectiùs intelligibiles, quò magis abſtrahunt à materia: & B ſimiliter cognitio quò eſt de obiecto immaterialiori, & conſequenter abſtractiori, eò eſt certior: & ideò ex diuerſo gradu abſtractionis ſeu immaterialitatis, rectè conſideratur varietas obiectorum ſcibilium, & ſcientiarum. Ex hac autem recepta doctrina facilè intelligitur, & probatur aſſertio poſita, quia ſcientia non tranſgreditur limites ſui obiecti formalis ſeu rationis formalis ſub qua ſui obiecti; conſiderat autem quidquid ſub illa continetur: ergo hæc ſcientia conſiderat omnia entia ſeu rationes entium, quæ ſub prædicta abſtractione continentur: & vltra non progreditur, nam cætera ad Phyſicam, vel Mathematicam ſpectant.

Modus diſtinguendi ſcientias per diuerſam abſtractionem a materia quã aptus.

XIII. Vt hoc autem clariùs intelligatur, dico tertiò. Hæc ſcientia ſub ratione entis conſiderat rationé ſubſtantiæ vt ſic, & rationem et accidentis. De hac aſſertione nullus dubitat: & patet facilè ex principio poſito, quia illæ duæ rõnes abſtrahũt à materia ſecundùm eſſe: vt enim ſuprà diximus, & rectè notauit B. Tho. in prolog. Metaphyſicę, non ſolum dicuntur abſtrahere à materia ſecundùm eſſe illæ rationes entium, quæ nunquã ſunt in materia, ſed etiam illæ, quæ poſſunt eſſe in rebus ſine materia, quia hoc ſatis eſt, vt in ſua ratione formali materiam non includant, neque illã per ſe requirant. Accedit etiam quod hæ rationes ſunt ſcibiles, & habere poſſunt attributa veluti adæquata & propria, & ad aliã ſcientiam nõ ſpectãt: pertinẽt ergo ad hanc: nõ poteſt enim intellectus humanus, ſi perfectè ſit diſpoſitus, carere huiuſmodi ſcientia. Vnde, ſicut Philoſophia cõſiderãs de varijs ſpecieb. ſubſtantiarũ materialium, conſiderat ſubinde cõem rationem materialis ſubſtantiæ, & adæquata principia, & proprietates eius: rurſusque agens de varijs ſpecieb. viuentium, conſiderat communem rationem viuẽtis vt ſic, & propria principia, & proprietates eius: ita ſcientia humana (vt ſic dicam) conſiderãs varios gradus & rõnes entium, neceſſe eſt vt conſideret communẽ rationem entis. Item cum varias ſubſtantias ſpeculetur, & varia accidentia, neceſſe eſt vt conſideret cõmunes rationes ſubſtantiæ & accidentis: hoc autem nõ præſtat niſi per hanc vniuerſalem, & principem ſcientiam.

Rationẽ ſubſtãtiæ vt ſic, & accidẽtis, ut ſic conſideret Metaphyſica.
D. Thomas.
Quid ſit abſtrahere a materia ſecũdum eſſe.

XIIII. Atq; hinc conſtat (ne eadem repetamus) idem dicendum eſſe de omnibus rationibus communibus, quæ ſub ente, ſubſtantia, & accidente ita abſtrahi poſſunt, vt ſint in rebus ſine materia: huiuſmodi ſunt ratio entis creati vel increati, ſubſtantiæ finitæ, aut infinitæ, & ſimiliter accidentis abſoluti vel reſpectiui, qualitatis, actionis, operationis aut dependentiæ, & ſimilium. De quibus obſeruandum eſt plures poſſe abſtrahi rationes communes rebus materialibus, & immaterialibus, quarum conſideratio iuxta principium poſitum in rigore deberet ad hanc ſcientiam ſpectare, vt eſt communis ratio viuentis, quæ abſtrahi poteſt à rebus materialibus & immaterialib. item communis ratio cognoſcentis & intelligẽtis, ſicut etiam communis ratio entis neceſſarij ſeu incorruptibilis ab hac ſcientia conſiderantur: tamen quia plures ex prædictis rationibus vt à nobis cognoſcuntur, non niſi ex diuerſis animarum gradibus cognoſci poſſent, ideò nihil de illis poteſt hic conuenienter dici, præter ea, quæ in ſcientia de anima dicuntur: ideòque in eum locum ea prædicata reijcimus, quæ ex operationibus vitæ ſumũtur, & communia ſunt.

Quæ alię rationes ſub ente ad Metaphyſicã conſiderationẽ.

Notatu dignum.

Secundò vlteriùs à fortiori infertur pertinere ad hanc ſcientiã tractare in particulari de omnibus entibus ſeu rationibus entium, quæ non niſi in rebus immaterialibus inueniri poſſunt, vt eſt communis ratio ſubſtantiæ, immaterialis, ratio primæ ſeu increatæ ſubſtantiæ, & ſpiritus etiam creati, & omnium ſpecierum, ſeu intelligentiarum, quæ ſub ipſo continẽtur. Solum eſt attendendum, has ſubſtantias præſertim creatas, valde imperfectè poſſe naturaliter cognoſci, ad ſummum ſecundum quaſdam cõmunes rationes, & negatiuos conceptus: non tamen ſecundum proprias, & ſpecificas differentias: eo tamen modo quo cognoſci poſſunt, ad hanc ſcientiam potiſſimum pertinere earum contemplationem, ut ſuprà dictum eſt. Non enim pertinet propriè, & per ſe ad Phyſicam niſi fortaſſe C ſecundum quandam rationem commonem extrinſecam, & non ſatis certam, ſcilicet quatenus angeli ſunt motores cęleſtium orbium: per ſe autem & quoad cognitionem eſſentiæ, & proprietatum intelligentiarum, quæ naturaliter haberi poteſt, excedunt Phyſicam facultatem, quia ſunt à ſenſibus remotiſſimæ, & ideò earum cognitio difficilior eſt, & altior. Pertinet ergo ad hanc ſcientiam, quæ hominem perficit ſecundũ id quod in eo præſtantiſſimum eſt, & in quo eius fęlicitas naturalis magna ex parte conſiſtit, id eſt, in contemplatione rerum altiſſimarum, vt Ariſt. dixit 10. Ethic. cap. 7.

Prædicata ſolis immaterialibus rebus communia, huius ſunt conſiderationis.

Tertiò colligitur ex dictis pertinere ad hanc ſcientiam tractare de communi ratione cauſæ, & de ſingulis cauſarum generibus vt ſic, & de primis ac potiſſimis cauſis ſeu rationib. cauſandi totius vniuerſi. Declaro ſingula, quia in primis ratio cauſæ & effectus, ut ſic, ex ſe cõis eſt rebus materialibus & immaterialibus: nã in Deo, qui ſummè immaterialis eſt, ratio cauſę reperitur, & in angelis ratio effectus, & omnibus entibus creatis quatenus entia finita ſunt, cõmune

Ariſt. 10. Ethic.
Communis rõ cauſæ, & quatuor generum cauſarum, & potiſſimæ illarum cauſalitates ad Metaphyſicam ſpectant.

&c eſ-

Digitized by Google

& eſſentiale eſt, vt ab aliqua cauſa emanent: & ad ipſa etiam creata entia, vel materialia, vel immaterialia ſecundum communem rationem aliquod genus operationis, vel cauſalitatis pertinet. Ruſus hæc ratio cauſæ non tantùm ſecundùm communem rationem cauſæ, ſed etiam ſecundũ ſpeciales & diſtinctos cauſandi modos, ex ſe abſtrahit à materia ſecundum eſſe: nam ratio cauſæ efficientis vt ſic per ſe non requirit materiam, & multò minus ratio finis. Item hæc ratio agentis liberi & à propoſito. Item rõ cauſæ exemplaris, ſeu ratio cauſæ agentis per proprium exẽplar vel ideam. Rurſus cauſa materialis & formalis, quãuis prout in ſubſtãtijs reperiuntur, non videantur à materia abſtrahere: tñ quatenus ſecundum communes rationes ſuas à ſubſtantiis & accidẽtibus abſtrahunt, à materia ẽt ſeparantur: pertinet ergo ad Metaphyſicam hæc genera cauſarum diſtinguere, & ſingulorum rationes explicare. Et quia ipſa ſapientia eſt, & ſuprema naturalis ſcientia, ad eam pertinet primas rerum cauſas, vel potiùs primas rõnes cauſandi in prima cauſa conſiderare: eiuſmodi autem ſunt ratio cauſæ efficientis & finalis: hæ namque ſecũdũ ſuam perfectionem ſupremã nec materiam requirunt, neque ipſam aut aliud genus cauſæ ſupponunt, neque imperfectionẽ requirũt, ſed per ſe ac primariò ĩ prima cauſa, quæ eſt Deus, coniunguntur: ſecus verò eſt de ratione materiæ ac formæ: hæ namq; neceſſariò ſuppoount aliam cauſam priorem, a qua oriantur ſaltẽ efficienter, & finaliter: & ideò non computantur inter cauſas ſeu rationes cauſandi ſimpliciter primas: & ideò earũ exacta cognitio non pertinet ad Metaphyſicum niſi ſcđm rõnes communes talium cauſarum: non tamen ſecundũ eas res, in quibus tales rõnes cauſaodi reperiuntur, quæ ſunt materia & forma ſubſtantialis: nam licèt hæ à Metaphyſica attingantur, tamen integra earum ſcientia à Philoſòpho traditur.

XVI. Illud deniq; circa hoc cõſiderandũ eſt, varijs, ſ. titulis ſeu rationib. pertinere ad Metaphyſicum hanc cauſarum conſiderationem: nam ſi virtus cauſandi, vel cauſalitas ipſa, vel relatio inde reſultans, conſiderentur ut ſunt entia quædã, pertinẽt ad hanc ſcientiam vt obiectum eius, non quidem vt adæquatum (vt quidã falsò dicebant, quod ſupra tetigimus,) ſed vt pars obiecti, quia hæc tm̃ ſunt quædam entia, ſeu modi entium, non verò in ſe concludunt totam latitudinem entis. Si verò conſideretur ratio vel virtus cauſæ in ordine ad ipſam cauſam, ſcilicet quatenus eſt proprietas ſeu attributum eius rei, quæ cauſa dicitur, ſic pertinet ad hanc ſcientiam conſiderare de cauſa, nõ vt de obiecto, vel parte obiecti, ſed vt de attributo quodam obiecti, vel partis eius: atque hoc modo, quia hæc ſcientia conſiderat de Deo, conſequenter in eo conſiderat rationem primæ cauſæ finalis, efficientis, & exemplaris: & conſiderans de angelis, inquirit quam virtutem cauſandi habeant in reliqua entia: & tractans de ſubſtantia ut ſic, ſpeculatur quam cauſalitatem habeat circa accidentia, & ſic de alijs. Denique ſi conſideretur ratio cauſæ in ordine ad effectum, id eſt, quatenus eius cognitio neceſſaria eſt ad exactã effectus cognitionem, ſic etiam pertinet ad hanc ſcientiam cauſarum cognitio, non vt obiectum, neque ut proprietas obiecti, ſed vt principium ſeu cauſa obiecti ſeu partis eius.

A Duæ verò ſuperſunt difficultates circa dicta. XVII. Animæ an rõnalis conſideratio ſit Metaphyſici muneris.
Vna eſt de anima rationali, an eius conſideratio ad Metaphyſicum pertineat, ſiue in ratione entis, ſiue in ratione cauſæ conſideretur. eſt enim hæc anima ſubſtantia quædam immaterialis, & conſequenter abſtrahit à materia ſecundum eſſe, vnde etiam abſtrahit in proprijs operationibus ſuis. Hac ergo ratione videri poteſt propria, & ſpecifica conſideratio huius animę ad hanc ſciẽtiam pertinere. Quod videtur confirmare Ariſt. 1. de partib cap. 1. ſignificans Phyſicum non conſiderare de omni anima. In contrarium uerò eſt, quia anima rationalis, etiam ut rationalis eſt, eſt forma naturalis habens eſſentialem ordinem ad materiam, & ut ſic eſt principium ſuarum operationum, etiam earum quas per corpus exercet, etiam ſecundùm eum peculiarem modum quo ab homine exercentur. Sed hæc controuerſia tractari ſolet ex profeſſo in principio librorũ de Anima, ubi uideri poteſt Card. Toletus q. 2. proœmiali. Ariſtotel. Toletus.

B Nunc breuiter dicitur huius animæ conſiderationem remittendã eſſe in poſtremam & perfectiſſimã partem Philoſophię naturalis. Primò, quia ſciẽtia de homine ut homo eſt, phyſica eſt: eiuſdem autem artificis eſt de toto, & de eſſentialibus eius partibus cõſiderare. Deinde, quia licèt anima habeat eſſe ſubſiſtẽs, & ſeparabile à materia quantum ad actualem coniunctionem: non tñ quantum ad aptitudinem, nec quantum ad ordinem ad materiã, & conſequẽter neque quantũ ad perfectam cognitionẽ, tam eſſentię, quàm proprietatum & operationũ eius omnis aũt cognitio per materiam Phyſica eſt. Non eſt ergo dubium, quin cognitio animæ quantum ad ſubſtãtiam eius, & proprietates per ſe illi conuenientes, & modum ſeu ſtatum exiſtendi uel operãdi, quẽ habet in corpore, ad Phyſicum pertineat. De ſtatu uerò animæ ſeparatę, & modo operandi, quẽ in eo habet, conſiderare, putant aliqui ad Metaphyſicum per ſe pertinere: quod eſt probabile, quia ſecundum eam rationem uidetur omnino fieri abſtractio à materia, & nihil de anima prout in illo ſtatu cognoſci poſſe niſi per analogiã quandam & proportionem ad reliquas ſubſtantias immateriales. XVIII.

C Nihilominus tamen, quia ad perfectionem ſcientiæ ſpectat integrè atque cõpletè ſubiectum ſuum conſiderare, commodiùs hæc omnia in Philoſophia tractantur, maximè quia hæc conſideratio aĩæ & ſtatuum eius, quaſi in partes diuiſa, & diuerſis ſcientijs tradita, prolixitatem parit & confuſionem: & ideò in diſcurſu huius operis à conſideratione animæ rationalis tam coniunctæ, quàm ſeparatę abſtinebimus. Præſertim, quia etiã de angelis propter eandem cauſam perpauca dicturi ſumus, quia integra eorum conſideratio & contemplatio à Theologis meritò iam vſurpata eſt, quam totam huc traducere alienũ eſſet à naturali ſcientia, & conſequenter à noſtro inſtituto: res autem obiter attingere, aut imperfectè tractare, aut nullius, aut paruę vtilitatis eſſet. Atque eadem ferè ratio eſt de cognitione Dei, quamuis quia de Deo plura poſſunt naturaliter cognoſci, quàm de intelligentijs, & quia eius cognitio naturalis, magis eſt ad perfectionem huius ſcientiæ neceſſaria, nonnulla de ipſo dicemus, quatenus uel à Philoſophis tacta ſunt, uel ratione naturali inueniri poſſunt.

Digitized by Google

XIX. Altera difficultas erat de communibus rationibus ſubſtantiæ materialis & alijs quæ materiam includunt, vel ſine materia eſſe non poſſunt: hæc verò in argumentis tangitur, & in ſolutionibus eorum expedietur.

XX. *Rationibus oppoſitæ ſententiæ ſatiſfit.*

Ad primam ergo rationem dubitãdi in principio poſitã ſolutio patet ex dictis: non eſt enim neceſſe, vt ſcientia, quæ conſiderat vniuerſalem rationem, in particulari deſcẽdat ad omnia, quę ſub tali ratione continẽtur, ſed ſolum ad ea, quæ eandem rationem ſcibilis, ſeu eandem abſtractionem participant. Quocirca quãuis, conſiderando conuenientiam realem in cõi ratione entis, non videatur eſſe maior ratio de quibuſdam entibus particularibus quàm de alijs, vt ſub hanc ſcientiam cadant ſecundùm proprias rationes, conſiderando tamen conuenientiam in abſtractione à materia ſecundùm eſſe, quæ eſt inter quaſdam ſpeciales rationes entiũ, cum ipſamet communi & abſtractiſſima ratione entis, datur ſufficiens ratio ob quam hæc ſcientia ad particularia quædam entia deſcendat, & non ad alia.

Quorũ iam entiũ in particulari conſideratio ad Metaphyſicam pertineat, nõ vero aliorum.

XXI. Ad primum verò fundamentum primæ ſententiæ ſumptum ex Ariſtotelis teſtimonijs patet reſponſio ex dictis, dicitur enim hæc ſcientia vniuerſaliter conſiderare de ente, quia abſtractiſſimam rationem entis in quãtum ens conſiderat; & de omnibus quæ in eadem abſtractione & ratione ſcibilis cum illa conueniũt. Et eodem modo dicitur tractare de oĩbus rebus, ſcilicet quatenus entia ſunt: & quia docet principia generalia, & communia omnibus rebus. Specialem verò difficultatem videntur habere verba illa lib. 4 tex. 2 vbi dicitur huius ſcientiæ eſſe conſiderare ens & eius ſpecies, ac ſpecies ſpecierum. Quidam reſpondent eam diſtributionem eſſe accõmodatè intelligendam, ſcilicet de ſpeciebus entis proximis & remotis ſub eadem abſtractione ſcibilis contentis. Sed meliùs D. Tho. & alij antiqui, quos Fonſeca ſequitur, ad hoc reſpondent, aliter cõſtruendo literam Ariſtotelis, quæ ſic habet ſecundùm verſionem antiquam, [Entis in quantum ens qualcunque ſpecies ſpeculari vnius eſt ſcientiæ genere, & ſpecies ſpecierum.] In quibus verbis illa duo [& ſpecies ſpecierum] æquiuoca ſunt: poſſunt enim coniungi ita vt vnum determinet aliud: & referantur ad ens, & ad ſpecies ſpecierum entis: & hunc ſenſum ſignificat clarè verſio Argyropoli, & in eo procedit expoſitio data. Aliter verò poſſunt illa duo verba diſiungi, & ad diuerſa referri, ſcilicet ad ſpecies rerum ſcibilium, & ad ſpecies ſcientiarum: & hoc rectè ſignificauit Fonſeca vertens hoc mõ. [Entis quotquot ſunt ſpecies, vnius ſcientiæ genere eſt, & ſpecierum ſpecies contemplari:] atq; ita ſenſus erit, vnius ſcientiæ genere eſſe contemplari ſpecies entis in communi, & in genere: variarum tñ ſpecierum ſcientiarum eſſe contemplari varias ſpecies entis ſecundùm proprias & ſpecificas rationes ſcibilis. Atque ex hoc ſenſu confirmatur noſtra ſententia, nam ſi per ſcientiam vnam in genere intelligamus in rigore cõmune genus ſcientiæ, ex hoc loco habetur non pertinere ad aliquam ſcientiam in ſpecie contẽplari omnia entia ſecũdùm omnes ſpecificas rationes eorum, ſed hoc pertinere ad genus ſcientiæ ſpeculatiuæ in communi: ad ſcientias autem ſpecificas ſpectare particularia obiecta ſcibilia ſecundùm proprias rationes eorum. Si autem per ſcientiam vnã in genere intelligamus ſcientiam generalem ratione obiecti, qualis eſt Metaphyſica, ſic etiam ex hoc loco habetur huiuſmodi ſciẽtiam ſolùm conſiderare omnes ſpecies entis ſub communi ratione entis, vel ſubſtantiæ: ſcientias autem ſpeciales conſiderare ſpecies entis ſub proprijs & ſpecificis rationibus.

Difficilis Ariſtotelis locus exponitur.

XXII. Ad ſecundum reſpondetur non poſſe dari vnam ſcientiam humanam, & proprijs actibus humani ingenij acquiſitam, quæ vniuerſaliter illud perficiat quoad omnia ſcibilia ſecũdùm omnes rationes eorum: alioqui non ſolum illæ tres ſcientię ſpeculatiuę, Philoſophia, Mathematica, & Metaphyſica, ſed etiam morales & rationales, ac denique omnes in unam coaleſcerent, quæ eſſet adæquata perfectio intellectus humani, qđ eſt incredibile, quia cùm actus & diſcurſus humani ingenij, ſint tam varij, & tam particulares & diſtincti, atque independentes inter ſe, non eſt veriſimile fieri poſſe ut omnes concurrant ad eandem ſcientiam generandam. Neque id eſt neceſſarium ad effectum de quo in argumento fit mentio, ſcilicet ad iudicandum de diuerſitate rerum diſtinctarum, quæ ad diuerſas ſcientias pertinere dicuntur: quia vnaquæque ſcientia tradens cognitionem ſui obiecti, ſufficienter reddit facilem intellectum ad diſtinguendum illud à reliquis, ſi tamen reliqua cognoſcantur, vnde duæ ſcientiæ poſſunt ſeſe iuuare & concurrere ad huiuſmodi iudicia, maximè ſi vna præbeat veluti formale medium: alia vero quaſi miniſtret materiam cui mediũ illud applicatur. Ita enim fere in propoſito cõtingit: vt enim intellectus iudicet, & demonſtret vnũ eſſe diuerſũ ab alio, v. g. equum à leone, ex Metaphyſica ſumit formale medium, quod eſt ratio diuerſitatis, ſeu quid ſit eſſe diuerſum, & illud applicat ſeu attribuit equo & leoni, quorum conceptus ſeu rationes ex philoſophia ſumit: tamen quia mediũ eſt quaſi formale demonſtrationis, ideò talis demõſtratio, Metaphyſica cenſetur, & hoc modo dicitur eſſe Metaphyſicæ munus diuerſitam in rebus oſtẽdere: & eodem modo dicitur demonſtrare quidditates rerum: quia medium demonſtrandi quidditatem in ratione quidditatis, Metaphyſicum eſt, quia rationem quidditatis vt ſic cognoſcere, proprium eſt Metaphyſicæ.

Vna humana ſcientia acqſita omnia ſcibilia ambire non poteſt ſecundũ proprias rationes.

XXIII. Ad tertium reſpondent aliqui diſtinguendam eſſe in Metaphyſica duplicem rationem. Vna eſt ſcientiæ particularis, ſub qua ratione negant attingere materialia, vt ſic. Alia eſt, quatenus eſt communis ars, alijsq; ſcientijs vel artibus præeſt: hoc enim munus tribuit illi Ariſtotel. in hoc proœmio, & primo Poſter. cap. 7. tex. 23. vbi per ſcientiam omnium dominam Metaphyſicã intelligit, ut omnes exponunt, ſub hac ergo ratione dñt Metaphyſicã cognoſcere res materiales, vt materiales ſunt, imò & materiã iſtam, quatenus pura potentia paſſiua eſt. Quòd ſi obijcias, quia non poteſt ſcientia tranſgredi obiectũ ſuũ: ſub eadem diſtinctione reſpondent, id verũ eſſe de ſcientia vt particularis ſcientia eſt, non vero vt communis ars. Veruntamen diſtinctio, & reſponſio maiori indignet declaratione. Nam illæ duæ rationes nõ diſtinguuntur ex natura rei in habitu Metaphyſicæ, tãquam duæ partes eius in re ipſa diſtinctę, ſed ſolũ conſideratione, & præ-

ciſiua

ciſiua abſtractione noſtra per inadęquatos conceptus: nam Metaphyſica nō niſi ratione ſui obiecti abſtractiſſimi, & vniuerſaliſſimi dicit eſſe vniuerſalis ſcientia, & principia vniuerſalia tradere, ideoque poſſe alias ſcientias iuuare, ergo non poteſt illa duo muneta diuiſim (vt ſic dicam) ſeu per diuerſas ſui partes præſtare, ſed ſimul dum ſuum obiectum proprium perfectè tractat, conſequitur quidquid perfectionis habet ſuper alias ſcientias, & confert omnem vtilitatem quam ad illas præſtare poteſt: illa ergo partitio eſt tantum ſecundum rationem noſtram. Igitur fieri non poteſt, vt Metaphyſica traſcendat rationem formalem ſui obiecti tam ſecundum vnam rationem quàm ſecundum aliam. Et confirmatur, nam ſi Metaphyſica vt eſſe dicitur ars uniuerſalis, tranſcendit abſtractionem ſuam, & in rebus materialibus quatenus tales ſūt, verſatur, ergo in hoc nullum habet terminum, aut limitem, ſed ad omnia obiecta aliarum ſcientiarum, ſecundum oēs rationes eorum deſcendat, & ſic inciditur in omnia incōmoda, quæ contra B alias ſententias intulimus: Sequela vero patet, tum quia ſi ex ratione formali obiecti, non aſſignatur talis terminus, non eſt vnde aſſignetur: tum quia ſi Metaphyſicus attingit ad proprium obiectum philoſophiæ v. g. vt conſtituat illud, etiam attingeret omnium ſcientiarum obiecta, & in ipſa philoſophia oporteret omnes ſpecies naturalium entium contemplari, vt ſi fortè plures ſunt philoſophiæ, earum obiecta ſecernat, ſi vero eſt una, quomodo ex tot rebus vnum eius obiectum conſletur, declaret.

XXIIII. Exiſtimo ergo, Metaphyſicam ſub nulla ratione conſideratam tranſilire propriè rationē formalem ſui obiecti, nec attingere materialia niſi concernendo aliquo modo abſtractionē ſuam: nec denique eſſe vniuerſalem, aut deſeruire ad alias ſcientias niſi ſub ea ratione, qua perfectè exhaurit obiectum ſuum. Vt autem hoc declarem, dico in primis, Metaphyſicam non attingere rationem ſubſtantiæ materialis, & alias ſimiles, quæ ſine materia nō reperiuntur, niſi quatenus illarum cognitio propria neceſſaria eſt ad tradendas generales diuiſiones entis in decem ſumma genera, & alias ſimiles, vſque ad pro- C pria obiecta aliarum ſcientiarum præſcribenda: hoc enim munus proprium eſt huius ſcientiæ, vt ſumitur ex 6. 7. & 8. Metaphyſicæ: & quia ad nullam aliam ſcientiam hoc pertinere poteſt, vt per ſe facilè conſtat. Item quia ſine his diuiſionibus non poſſet Metapyſica ſuum obiectum exactè cognoſcere, nec ſecundùm communem rationem entis, quæ cùm analoga ſit, non ſatis diſtinctè cognoſcitur non diſtinguēdo modos, quib. contrahi poteſt, neq; ſecundū eas proprias & ſpeciales rationes, quæ à Metaphyſica per ſe & exactè cōtemplandæ ſunt, quia nō poteſt has rationes perfectè attingere niſi ab alijs eas ſeparet ac diſtinguat.

XXV. ¶ Secundo dicitur, quoniam rationes vniuerſales, quas Metaphyſica conſiderat, tranſcendentales ſunt, ita vt in proprijs rationibus entium imbibantur, hinc fieri, vt dum quæ materiam includunt, vt ab illis ſeparet ceteros gradus, qui ad ſe directè & per ſe pertinēt, de illis abſtractè conſideret rationes & proprietates, quæ cōes ſunt entibus abſtrahentibus à ma- A teria, & ipſis etiam materialibus entibus, etiā vt talia ſunt ſpecificatiuè, conueniunt. Vt verbi gratia, diſtinguit Metaphyſica ſubſtantiam in materialem & immaterialē: vel vt ſubſtantiæ immaterialis propriam rationem & conſiderationem aſſumat, vel quia ad ſcientiam pertinet proprias partes ſui obiecti aliquo modo cōſiderare, vt dicitur primo Poſter. cap. 23. Tradita autem huiuſmodi diuiſione, ſubſtantiam immaterialem per ſe & directè conſiderat, omnia in vniuerſum tractando, quæ de illa cognoſci poſſunt, ſubſtantiā autem materialem non ita contemplatur, ſed ſolum quatenus neceſſe eſt ad diſtinguendam illā à ſubſtantia immateriali, & ad cognoſcendum de illa omnia Metaphyſica prædicata, quæ illi vt materialis eſt, conueniunt, vt verbi gratia, eſſe compoſitam ex actu & potentia, & modum huius compoſitionis, & quòd ſit quoddam ens per ſe vnum, & ſimilia.

XXVI. Tertio in forma ad argm̄ rńdetur: ideò Metaphyſicam non conſiderare in particulari omnia B entia, quia non tranſcēdit propriam abſtractionem ſui obiecti: gradus autem quoſdam genericos conſiderare, qui attingunt materiam, non omittēdo ſuam abſtractionem, tum quia illoſmet abſtrahit à materia quatenus eſt ſubiecta motui & ſenſui, ſolumque conſiderat illos ſecundum cōes rationes actus, ſeu formæ, & potentiæ, & ſimiles: tum etiam, quia ſolum indirectè attingit proprias rationes eorū in ordine ad propriam abſtractionem, ſcilicet, vt declaret qūo in eis reperiantur cōia & tranſcendentia prædicata, & quomodo ab eis diſtinguantur alij gradus vel genera, quæ verè ac ſecundum rem ab omni materia abſtrahunt. Et hoc eſt quod Ariſt. 4. Metaph. tex. 5. ſignificauit, cùm dicit, [Philoſophi eſt de omnibus poſſe ſpeculari: ſi enim non Philoſophi, quis erit, qui conſiderabit, ſi idem Socrates, & Socrates ſedens, aut ſi vnum vni contrarium, &c.?] Philoſophiam.n. per antonomaſiā, vocat Metaphyſicam, ad quā dicit pertinere conſiderare diuerſitatem rerum in cōi, quia idem & diuerſum ſunt paſſiones entis: & hoc declarat prędicto exēplo, quod affectandæ fortaſſis obſcuritatis gratia in quodam indiuiduo poſuit, cùm C conſtet ſcientiam non deſcendere ad indiuidua, ex 1. Poſterior. c. 7. & lib. 5. Metaph. ca. 13.

XXVII. Quartum argumentum eſt reuera difficile, attingit enim difficultatem de ſcientiæ vnitate, qualis ſit, quæ non poteſt hoc loco exactè tractari: attingemus tamen illam breuiter ſectione ſequente.

SECTIO III.

Vtrum Metaphyſica ſit vna tantùm ſcientia.

1. EXplicato obiecto Metaphyſicæ, facile erit eius eſſentialem rationem exponere: quoniam verò eſſentia & vnitas rei, vel ſunt idem, vel intrinſecè coniuncta, ideò ſimul explicanda eſt eius unitas, præſertim quia ſermo eſt de vnitate ſpecifica, nam de numerica nulla eſt quæſtio, cùm conſtet in diuerſis hominibus multiplicari hanc ſciētiam ſecundū numerum, ſicut & reliqua accidentia. In eodem autem certum eſt non multiplicari in ordine ad eaſdē res,

an verò

an vero reſpectu diuerſarum ipſa etiam diſtinguatur, & conſequenter in eodem ſubiecto multiplicari poſſit, pendet ex priori quæſtione de vnitate eius ſpecifica ſeu eſſentiali. Quoniam vero hæc vnitas per genus & differentiam declaratur rectè eo quòd ſpecies ex genere & differẽtia cõſtat, ideo ſupponimus id quod certum ac per ſe notum eſt, Metaphyſicam eſſe verè ac propriè ſcientiam, vt Ariſtoteles in principio Metaphyſicæ, & alijs innumeris locis docuit, & conſtat ex definitione ſcientiæ, quæ ex 1. Poſter. & 6. Ethicor. cap. 3. ſumitur, ſ. quòd ſit cognitio ſeu habitus præbens certam, & euidentem cognitionem rerum neceſſariarum per propria earum principia, & cauſas, ſi ſit ſcientia perfecta & à priori. Hæc autem omnia in hac doctrina inueniuntur, quantum eſt ex vi & ratione obiecti eius, & ideò non eſt dubium quin hæc ſit in ſe ſcientia, quamuis fortaſſe in nobis non ſemper, vel non quoad omnia, ſtatum vel perfectionem ſcientiæ aſſequatur. Conſtat ergo hanc ſcientiam contineri ſub genere ſcientiæ. Imò ex dictis facilè cõſtare põt contineri ſub genere ſpeculatiuę ſciẽtiæ, vt Ariſt. dixit 1. Metaph. ca. 2. & lib. 2. c. quia circa res maximè ſpeculatiuas, & quæ ad opus non ordinantur, verſatur, vt inferiùs commodiùs declarabimus, attributa huius ſcientiæ explicando. Deinde conſtat ex dictis hanc ſcientiã eſſe eſſentialiter diſtinctam à reliquis ſcientijs ſpeculatiuis ac realibus, vt ſunt Philoſophia & Mathematica: vnde fit etiam conſequens habere illam vt ſic vnitatem aliquam ratione obiecti à nobis explicati. Sub qua ratione definiri põt, Metaphyſicam eſſe ſcientiam, quæ ens in quantum ens, ſeu inquantum à materia abſtrahit ſecundùm eſſe contemplatur.

Metaphyſica vere ac propria ſciẽtia. *Metaphyſica ſciẽtia ſpeculatiua.* *Metaphyſica ab alijs ſcientijs diſtinguitur.* *Metaphyſicę definitio.*

II. *Metaphyſica ne vna ſit in ſpẽ ſubalterna, an vero in infima. Prima opinio.*

Difficultas ergo in præſenti tractanda ſupereſt an hæc vnitas ſit generica vel ſpecifica, & cõſequenter an illa differentia, quæ ſumitur ex habitudine ad obiectum adæquatum à nobis expoſitum, ſit ſubalterna, ita vt ſub ea poſſint plures ſpecificæ deſignari, vel potius ſit vna indiuiſibilis atq; vltima. Multi enim priori modo de illa exiſtimant: quorum ſententia ſuaderi poteſt primò, quia in obiecto à nobis cõſtituto abſtractiones variæ poſſunt aſſignari: in primis enim eſt illa duplex abſtractio à materia ſecundùm eſſe, aut neceſſariò aut permiſſiuè tantùm, quæ videtur ſufficiens ad variandum ſecundùm ſpeciẽ obiectum ſcibile vt ſic, & conſequenter ſcientiam. Rurſus inter res, quæ neceſſariò exiſtunt ſine materia, videtur vt minimum valde diuerſa abſtractio Dei qui eſt omnino purus actus, & ab omni etiam Metaphyſica compoſitione abſtrahit, ab abſtractione aliarum intelligentiarum, quæ licèt materia careant, compoſitæ tamẽ ſunt eiſque attributa lõgè diuerſa conueniunt. Poſſunt ergo ſub generali Metaphyſicę vnitate tres ſaltem ſcientiæ ſpecie diſtinctæ conſtitui. Vna quæ verſetur circa ens in quantum ens, & ad ſummum deſcendat ad communes rationes ſubſtantiæ, & accidentis, & ad nouem genera, quæ ſub illo continentur: ſecunda, quæ intelligentias creatas: tertia verò, quæ ſolum Deum contempletur: nam ſicut in eo ſolo naturalis beatitudo conſiſtit, ita videtur danda ſcientia naturalis, quæ ſecundùm vltimam & ſpecificam rationem ſuam Deum ſolum attingat. Neq; fortaſſe

A deerit qui in plura membra hanc ſcientiam partiatur iuxta diuerſos gradus abſtractionis in ipſis communibus rationibus entis in quantum ens, vel ſubſtantiæ in quantum ſubſtantia, & ſic de alijs.

Secundò principaliter argumentor in hunc modũ, quia ſi hæc ſcientia eſt vna, maximè quoad habitum iudicatiuum, qui in mente relinquitur ex actibus eius: nam ſpecies intelligibiles quibus hæc ſcientia vtitur, certum eſt eſſe quamplurimas, & non vnam tantùm: ſimiliterq; conſtat actus eius eſſe varios, & multiplices, non ſolum numero, ſed etiam ſpecie differentes: quis enim dubitaret diuerſum eſſe actum quo iudicamus omne ens eſſe vnum, ſeu vnitatem eſſe paſſionem entis: & quo iudicamus intelligentias eſſe immortales, vel aliquid ſimile? Si ergo vnitas ſpecifica in Metaphyſica excogitari poteſt, ſolũ eſt quo ad habitum iudicatiuum: ſed in eo etiam conſtitui non poteſt: ergo in nullo eſſe poteſt. III.
Probatur minor, quia ſi ille habitus eſt unus ſpecie, vel eſt omnino ſimplex in ſua entitate ſecun B dùm ordinem ad obiectum (omiſſa pro nũc cõpoſitione, ſi qua eſt, per ſolam intenſionem, aut radicationem in ſubiecto) vel eſt qualitas compoſita: neutrum autẽ dici poſſe videtur. Primũ probatur, quia cùm habitus Metaphyſicæ ad varia iudicia, & de rebus diſtinctiſſimis inclinet; vt ſit ipſis actibus quaſi commenſuratus, non videtur poſſe per unam & eandem ſimplicem qualitatem ad omnes illos inclinare, ſeu omnes efficere.

Quod ſecũdò ita declaratur, quia habitus Metaphyſicæ primò acquiritur per vnum actum circa unum obiectum, v.g. circa hanc concluſionem: [Omne ens eſt verum,] vel aliam ſimilem: deinde per alios actus augetur & extenditur ad alias cõcluſiones valde diuerſas, in quo augmẽto neceſſe eſt aliquid realitatis vel entitatis illi addi, quia impoſſibile eſt intelligere augmẽtum reale ſine additione reali. Hæc autem additio nõ poteſt eſſe ſufficiens per modum intenſionis ſolius, quia hoc augmentum non tantùm ex diuerſa participatione ſubiecti ſecundùm maiorẽ C & maiorem radicationem ipſius formæ in ipſo, ſed eſt ex parte ipſiuſmet habitus per maiorem extenſionem ad obiectum: ergo requiritur additio ex parte ipſiuſmet habitus, quatenus ei aliquid additur, quo nouum obiectum, ſeu nouam concluſionem reſpiciat, vt apertè docuit D. Th. agens de habitibus in cõi, 1. 2. q. 52. artic. 1. & 2. non poteſt ergo hmõi habitus eſſe omnino ſimplex, vt reſpicit totam latitudinem ſui obiecti. Quòd verò neq; compoſitus eſſe poſſit, & tamẽ eſſe verè vnus in ſpecie, probatur primò, quia id quod primò acquiritur ĩ habitu per actus vnius ſpeciei: & quod additur per actum ſpecie diſtinctum, ſunt etiam inter ſe ſpecie diſtincta: ergò non componunt vnum habitum ſecundùm ſpeciem. Antecedens patet, tum quia actus quibus illi generantur, ſunt ſpecie diſtincti, tum etiam quia inclinant ad ſimiles actus ſpecie diſtinctos tum prætereà, quia non eſt maior ratio diſtinctionis inter actus ipſos ſecundos, quam inter inclinationes, quæ per modum actus primi manent ad ſimiles actus inclinantes, ijs quibus genitæ ſunt, & conſequenter cõmenſuratæ, & proportionatæ ipſis: tum denique, quia ſi non eſſet

IIII. *D. Thom.*

B diſtin-

diſtinctio ſpecifica inter illa duo, nec numerica eſſet neceſſaria, ſed ſufficeret augmentum per modum intenſionis. Conſequentia autem prior probatur, quia ex duabus qualitatibus ſpecie diſtinctis non poteſt vna qualitas, & vnius ſpeciei componi.

V Reſponderi poteſt, illa duo non diſtingui ſpecie totali, ſed partiali, ideòq; poſſe qualitatem integram, ſimpliciter vnam ex eis componi, tãquã ex partibus heterogeneis. Sed contrà, nam interrogo qualis ſit hic compoſitionis modus, nã, aut eſt per veram & realem vnionem illarum qualitatum (quę dicuntur partiales) non tantum in eodem ſubiecto, ſed etiam inter ſe: vel eſt ſolum per adunationem in eodem ſubiecto. Neutrum dici poteſt, nam primum non videtur ſatis poſſe intelligi, aut explicari, nam interrogo qualis ſit illa vnio. Aut enim eſt per immediatã coniunctionem vnius cum alio: & hoc non, quia talis vnio non interuenit, niſi inter ea quæ ſe habent, vt potentia & actus, vel vt forma & materia, accidens & ſubiectum, terminus & res terminabilis: nullo autem ex his modis illa duo inter ſe comparantur, vt per ſe conſtat, quia vtraq; reſpicit per ſe ſuum obiectum, & non requirit aliã vt ab ea terminetur, vel actuetur. Vel vniuntur per modum cuiuſdam continuationis in aliquo termino cõi, vt creduntur vniri gradus intenſionis: & hic modus vnionis etiam eſt intellectu difficillimus. Primò quidem, quia nulla eſt ſufficiens ratio ad fingendum illum. Secundò, quia oportet aſſignari aliquem indiuiſibilẽ terminum, in quo illa duo vniantur. Quod tñ non videtur poſſe fieri, quia ille terminus etiam debet reſpicere aliquod obiectum: nullũ eſt autem ad quod poſſit tendere, quia nec ſimul tendit in vtrumq; obiectum illorum partialium habituum ſeu actuum, per quos geniti ſunt, neque eſt vlla ratio, ob quam magis tendat in vnum, quàm in aliud: nec fingi poteſt nouum obiectũ, in quod tendat, cum nullũ aliud fuerit per actus cognitum, ſeu iudicatum. Tertiò, quia in actib. non poteſt requiri talis vnio neque talis indiuiſibilis terminus in quo vniantur: aliàs omnes actus ſcientiæ Metaphyſicæ poſſent in vnũ coaleſcere, & realiter vniri, quod eſt intelligibile: ergo neque in habitu eſt talis vnio, quia non poteſt aliquid eſſe in habitu, quod nõ fuerit in actibus: Si autem actus non habent inter ſe vnionem, non habent vnde, vel quo illam efficiant. Et hæ rationes procedunt, etiam ſi illi duo partiales habitus fingantur eſſe eiuſdem rationis, & ſpeciei. Si autem ſpecie differunt, addi põt quarta ratio, ſ. quia ea quæ differunt ſpecie, non poſſunt per ſe eſſe continua, neque habere propriũ terminum communem. Tandem, ſi propter has rationes dicatur illas qualitates ſolum componere vnum habitum per adunationem in eodem ſubiecto, ſequitur primò non eſſe verã vnitatem in hac ſcientia, ſed tantum per accidens ratione ſubiecti, maximè ſi (vt videtur probabilius) qualitates illæ ſpecie diſtinguuntur. Sequitur ſecundò eadem ratione ex omnibus habitibus ſcientiarum componi vnam ſcientiam per adunationem in eodem ſubiecto.

VI. Duæ difficultates ſeu quæſtiones tanguntur in argumentis propoſitis. Prima eſt propria & ſpecialis hujus loci, an Metaphyſica ſit vna ſciẽ-

A tia ſpecie, necne. Secunda eſt generalis & eiuſdem rationis in omnibus ſcientijs, & ferè in omnibus habitibus acquiſitis, an ſint ſimplices qualitates, uel compoſitæ ſecundum extenſionem ad obiecta.

VII *Variæ ſuper ſe opiniones.* Circa priorem partem, quæ eſt propria huius loci, aliqui ſentiunt, Metaphyſicam non eſſe vnam ſcientiam ſpecie, ſed genere: & ad minus continere ſub ſe tres illas ſpecies prædictas, ſcilicet, de Deo, qui omnino abſtrahit & à materia, & ab omni veſtigio materiæ, vt exiſtimari poteſt omnis compoſitio: item ab omni mutatione & viciſſitudine: & de intelligentijs creatis, quæ neque abſtrahunt ab omni compoſitione, neque ab omni mutatione, tum locali, tum intellectus & voluntatis: abſtrahunt tamen intrinſecè & eſſentialiter à materia & motu phyſico: & de ente, quod ſolum permiſſiuè abſtrahit à materia ſecundum eſſe. Neque eſt hoc contra diuiſionem ſcientiæ ſpeculatiuæ datam ab Ariſtotele in Phyſicam, Mathematicam, & Metaphyſicam, quia illa nõ eſt diuiſio in vltimas ſpecies, ſed ſubalternas, vt conſtat de Mathematica,

B quæ plures ſcientias ſub ſe continet.

VIII *Metaphyſica eſt vna ſcientia ſpecie Ariſtoteles.* Nihilominus aſſerendum eſt cum cõi ſententia Metaphyſicam ſimpliciter eſſe vnam ſcientiã ſpecie. Hæc enim uidetur clara mens Ariſtotelis in toto procemio, ſeu cap. 1. & 2. l. 1. Metaph. vbi ſemper de hac ſcientia tanquam de vna ſpecie loquitur, eique tanquam vni, & eidem attribuit nomina & attributa, quæ partim illi conueniũt, ſecundum ꝙ verſatur circa Deum & intelligentias: ſic. n. uocatur Theologia, ſeu ſcientia diuina, & prima Philoſophia: partim ut uerſatur circa ens in quantum ens, & prima attributa, & principia eius, qa ratione dr̃ ſcientia uniuerſalis, & Metaphyſica: [ſapientia] autem uocatur, quatenus hæc omnia cõplectitur, & prima principia, primasq; rerum cauſas cõtemplatur. Item in lib. 4. ubi ex profeſſo tractare uidetur de obiecto huius ſcientiæ, dicit illam eſſe unam, & conſiderare omnia quæ à materia ſunt ſeparata. Vnde in diſcurſu, & modo tradendi hanc doctrinã, ſatis indicat eam eſſe ſcientiam unam in ſpecie,

C & ſæpe indifferenter ait ens in quantum ens eſſe adæquatum obiectum huius ſcientiæ, eiusque præcipuam partem eſſe ſubſtantiam, uel ſimpliciter, uel immaterialem, ac primam, ut patet ex li. 4. c. 2. & 3. & lib. 7. c. 1. & lib. 12. in quo de Deo & de intelligentijs cognitionem tradit, eamque dicit eſſe præcipuam huius doctrinæ partem, ad quam quodammodo cæteræ ordinantur. Ac deniq; lib. 6. c. 1. & lib. 11. c. 6. abſtractionem à materia ſecundũ eſſe conſtituit ut adæquatã rõnem formalem ſub qua obiecti huius ſcientiæ. Si autem diſtincta eſſet ſcientia quæ ageret de ente ut ens eſt, ab ea quæ tractat de ente immateriali, & re ipſa à materia ſeparato, illa prior non participaret propriè ac perfectè huiuſmodi abſtractionẽ, neque ageret de primis rerum cauſis, neque alia haberet, quæ Ariſtoteles Metaphyſicæ tribuit. Et hoc fere argumento cõcludit D. Th. *D. Thom.* 1. 2. q. 57. artic. 2. ſapientiam naturalem tantum eſſe unam, cum habitus aliarum ſcientiarum plures ſint, ubi neceſſe eſt loqui de unitate ſpecifica, nam ſecundum genus, etiam aliæ ſcientiæ unitatem habent: hæc autem ſapientia non eſt niſi Metaphyſica. Nec poteſt dici ſapien-

pientiā vocari ſolam eam partem ſeu ſcientiam vltimam Metaphyſicæ, quæ de Deo agit, quia illa præciſè ſumpta non conſiderat prima principia communia omnibus ſcientijs, neque illa corroborat & confirmat, quod ad ſapientiam ſpectat: ſicut è contrariò pars illa prior Metaphyſicæ, quæ agit de ente vt ſic, per ſe ſola non conſiderat omnes altiſſimas cauſas: & ideò etiam illa preciſè ſumpta non habet propriam rationem ſapientiæ: oportet ergo vt vna & eadem ſcientia hæc omnia complectatur. Et hoc ipſum docuit idem D. Tho. ſuper citata loca Ariſtotelis, & pręcipue in prologo Metaphyſicæ: idemque ſentiūt reliqui expoſitores antiqui, & moderni.

IX. Ratio verò huius ſententiæ eſt, quia nullum eſt ſufficiens fundamentum ad hanc ſcientiarū multiplicationem: & alioqui omnia ea, quæ in hac ſcientia tractantur, adeò ſunt inter ſe connexa, vt non poſſint commodè diuerſis ſciētijs attribui. Eò vel maximè, quod ratione eiuſdem abſtractionis omnia conueniunt in eadem ratione ſcibilis: nam licèt Deus, & intelligentiæ ſecūdum ſe conſideratæ, videantur altiori quodā gradu & ordine eſſe conſtitutæ, tamen prout in noſtram conſiderationem cadunt, non poſſunt à conſideratione tranſcendentium attributorum ſeiungi. Vnde ēt confirmatur, nam perfecta ſciētia de Deo, & alijs ſubſtantijs ſeparatis, tradit cognitionem omnium prædicatorum quæ in eis inſunt: ergo etiam prædicatorum cōmunium, & tranſcendentium. Neque eſt eadem ratio de inferioribus ſcientiis, v. g. Philoſophia, quæ licèt conſideret de materiali ſubſtantia, non tamen propterea contemplatur prædicata communia, & tranſcēdētia, quæ illi etiam inſunt: quia cum illa ſit inferior ſcientia, non poteſt aſcendere ad abſtractiora, & difficiliora prædicata cognoſcenda, ſed per altiorem ſcientiam cognita ſupponit. At verò ſcientia de Deo, & intelligentijs eſt ſuprema omnium naturalium, & ideò nihil ſupponit cognitum per altiorem ſcientiam, ſed in ſe includit quidquid neceſſarium eſt ad ſui obiecti cognitionem perfectam, quantum per naturale lumen haberi poteſt: eadem ergo ſcientia quæ de his ſpecialibus obiectis tractat, ſimul cōſiderat omnia prædicata, quæ illis ſunt cum alijs rebus communia: & hæc eſt tota Metaphyſica doctrina, eſt ergo vna ſcientia.

X. Rationi primæ dubitādi reſpōdetur.

Atque ex his ſatisfactum eſt primæ rationi dubitandi in principio poſitæ: declaratum eſt. n. quo modo illa abſtractio à materia ſecundū eſſe, quæ permiſſiua dicitur, vel neceſſaria, non variet ſpecificam rationem obiecti ſcibilis, tum propter connexionem talium rerum, & prædicatorum inter ſe, præſertim in ordine ad noſtram cognitionem: tum etiam propter eundem ordinē doctrinæ, & certitudinis. Denique, quia illa diuerſitas abſtractionis ſolùm eſt ſecundùm diuerſos conceptus rationis, quæ diuerſitas ſola per ſe non ſufficit ad diuerſam ſcientiam conſtituendam, niſi alia maior ratio diſtinctionis occurrat. Alioqui quot ſunt communia prædicata abſtrahibilia ab inferioribus, tot eſſent ſcientiæ multiplicandæ, & quot eſſent rerum ſpecies, tot etiam eſſent ſcientiæ ſpecie differentes, quod cōmuniter non admittitur.

Ad ſecundam dubitandi rationem non poſſumus in hoc loco ex profeſſo ſatisfacere, quia, vt dixi, quæſtio quæ ibi tangitur, cōis eſt omnibus ſcientijs, & fortaſſe inferius, tractando de qualitate, eam examinabimus. Nunc breuiter dico difficillimum mihi videri velle defendere habitum Metaphyſicæ eſſe aut vnam ſimplicē qualitatem, aut ita compoſitam, vt ex varijs partialibus entitatibus, vera ac reali vnione inter ſe vnitis conſurgat: quam difficultatem ſatis oſtendūt quę in illo argumento propoſita ſunt. Quare facilius dici vr̃ huiuſmodi ſciētiam includere partiales qualitates ſeu habitus, qui vnam ſcientiam componere dicuntur non ſola aggregatione per accidens in eodem ſubiecto, cui inhærēt, ſed ſubordinatione aliqua ac dependentia quā inter ſe hn̄t per ordinem ad idem ſubiectum, circa quod verſantur: non. n. neceſſe eſt in oībus rebus eundem ordinem vnitatis inueniri. Quòd ſi quis inquirat, quiſnam ſit iſte ordo ſubordinationis & dependentiæ: rn̄deri poteſt conſiſtere in habitudine ad idem obiectum, quod licèt res varias complectatur, & diuerſas proprietates habeat, quæ de illo demonſtrantur, ita tn̄ inter ſe ſunt connexæ, vt harū cognitio ab illis pendeat, & ſe ſe mutuò in cognitione iuuent ſub eadem ratione & modo ſcientiæ, ac doctrinæ. Sed hæc res, vt dixi, magis accuratam poſtulat inquiſitionem, ac diſputationem ſuo loco tradendam.

Metaphyſica vnus eſt habitus.

SECTIO IIII.

Quot ſint huius ſcientiæ munera, quis finis, quęue vtilitas.

I. EXplicato obiecto, & eſſentia huius ſciētiæ, oportebat nōnihil dicere de cauſis eius: ſed qm̄ de materiali, formali, & efficiente nihil proprium, ac peculiare dicendum occurrit, ideo ſolū dicemus de cauſa finali. Materialis. n. cauſa huius ſciētiæ nō eſt alia, niſi ſubiectum eius, quod conſtat eſſe intellectum, niſi quis velit materiam circa quam ad materialem cauſam reuocare: illa autem materia non eſt alia præter obiectum ſcientiæ de quo ſatis dictum eſt. Rurſus cū ipſa ſcientia forma quædam ſit, non habet aliam cauſam formalem propriam, ſed habet eſſentiam ſuam ſeu rationem formalem, habet etiam obiectum, quod quatenus ſpeciem tribuit, rationem quandā formæ habere dicitur, ſaltem extrinſecæ. Denique cum hæc ſciētia acquiſita ſit, per proprios actus tanquam per proximā cauſam efficientem fit: in quo nihil ſpeciale habet præter ea quę cōia ſunt cæteris habitibus acquiſitis. Igitur ſolus finis, & munus huius ſcientię explicanda ſuperſunt: hęc. n. duo ita in pręſenti coniuncta ſunt, vt vnū potius eſſe videantur. eſt autem hęc ſcientia quo ad habitum propter ſuam operationem, quā proximè elicit: hoc enim commune eſt omni habitui, neque aliquid in particulari habet habitus huius ſciētię, quod noua declaratione indigeat. De ipſa verò operatione ſeu actu huius ſcientię explicandum eſt qualis ſit, & quem finē habeat, & inde conſtabit quęnam fuerit huius ſcientiæ neceſſitas, vel vtilitas.

Quæ ſit materialis cauſa Metaphyſicæ.

Quæ formalis.

Quæ efficiēs.

II. Dico ergo primò finem huius ſcientiæ eſſe veritatis contemplationem pp ſe ipſam. Ita docet Ariſtot. 12. Metaph. c. 2. & lib. 2. c. 1. vbi id ꝓbat primò à priori, quia ea ſcientia maximè eſt pro-

Quis finis Metaph. Ariſtot.

B 2 pter

Digitized by Google

pter veritatis cognitionem,& pp ſeipſam, quæ de primis rerũ cauſis, & principijs, & de rebus digniſſimis conſiderat:hmôi.n.res aptiſſimè ſũt vt ſciantur,& earum cognitio maximè expetibilis eſt: ſed hæc ſcientia verſatur in cognitione altiſſimarum rerum & cauſarum, vt conſtat ex his quæ de obiecto illius diximus:ergo hæc ſciẽtia maximè eſt propter ſe,& propter veritatis cognitionem. Secũdò,quia hæc ſcientia nõ inquirit veritatis cognitionem propter operationem: ergo propter ſe ipſam:non eſt.n.inter hæc inue nire medium. Antecedens autem probatur ab Ariſtotele duplici ſigno : vnum eſt ꝙ homines propter admirationem & cauſarum ignorationem hanc ſcientiam inuenire cœperũt:ergo propter cognitionẽ,& nõ alterius operis grã, eã inquiſiuerunt. Secundũ ſignum eſt,quia hoĩes, cũ eis omnia ad hanc vitam neceſſaria ſuppeterent, hanc ſcientiam inueſtigarunt:non ergo propter alium vſum,ſed ad expellendam ignorãtiã , atq; adeò propter ipſam veritatis cognitionẽ,eam inquiſierunt. Tertiò nos id probare poſſumus , qa ſcientia quæ cognitionem ordinat ad operationẽ , proximè diſputat de rebus operabilibus ab homine: hæc aũt ſcientia non tractat de hmôi rebus,ſed de nobiliſſimis entibus, & de vniuerſaliſſimis rõnibus entis, & maximè abſtractis.

iii. Sed ſi quis rectè conſideret,tam aſſertio poſita,quã ea quæ ex Ariſtotele in eius confirmationem adduximus, cõia ſunt omnibus ſpeculatiuis ſcientijs, & maximè naturali Philoſophiæ, & ita ex dictis rationibus rectè infert Ariſtoteles hanc ſcientiam,ſpeculatiuam eſſe, & nõ practicam, quia proximè non ordinatur ad opus, ſed ſiſtit i veritatis cognitione, quod (vt dixi) cõe eſt vniuerſę naturali philoſophię. Vt ergo in aſſertione poſita proprius finis huius ſcientiæ declaretur, ſubintelligere oportet eam eſſe propter cognitionẽ earum veritatũ, ꝗ de ipſo ente vt tale eſt,& de rebus quæ ſecundum eſſe abſtrahunt à materia,demõſtrari poſſunt. Atq; ita proprius finis eius eſt declarare naturam, proprietates, & cauſas entis in quantum ens, & partium eius, quatenus ſecundum eſſe à materia abſtrahunt.

iiii. Atq; hinc colligitur prima neceſſitas ſeu vtilitas huius doctrinę, nimirũ vt perficiat intellectum ſecundũ ſe(vt ſic dicã)& propter perfectiſſimas res, rerũq; rationes cognoſcendas. Intellectus.n.humanus licèt in corpore ſit,& ideò miniſterio ſenſuum & phantaſmatum indigeat, tñ ſecundũ ſe ſpiritualis eſt, & vim habet res omnes, etiam ſpirituales & diuinas,percipiẽdi: propter quod,[quodãmodo diuinus,]appellatus eſt ab Ariſtotele,li.1.de anima,tex 82. Philoſophia igitur naturalis vř intellectum perficere . prout vtitur ſenſibus,& circa ſenſibilia verſatur. Mathematicę verò ſcientię illum videntur perficere,prout aliquo modo abſtrahit ab externorum ſenſuum experimento,cum dependentia tamen ab imaginatione,ſeu phantaſia. Hęc aũt doctrina intellectum illuſtrat ſecundũ ſe, abſtrahens, quantum in corpore fieri põt,à ſenſibus,& phãtaſia:& res ſpirituales ac diuinas contemplans, rationeſq; ac principia omnibus rebus communia,& generalia attributa entium, quę à nulla inferiori ſcientia conſiderantur.

Secundò verò addendum eſt,ſciẽtiam Metaphyſicę non ſolũ propter ſe ipſam eſſe conuenientem, ſed ẽt ad alias ſcientias perfectè acquirendas eſſe valde vtilẽ. Hęc aſſertio ſumitur ex Ariſtotele,1.Metaph.c.2.& lib.3.c.2. vbi inter alias conditiones ſapientię ponit, quod reliquæ ſcientiæ illi miniſtrent,ipſa verò alijs pręſit, eiſq; (ait Ariſtoteles)pręcipiat, non imperio practico, qđ ad prudentiam potiùs,vel morales ſcientias ſpectat,ſed directione ſpeculatiua : & ſubdit hmôi eſſe Metaphyſicam reſpectu aliarum ſcientiarũ, quia de præſtantiſſimis rebus, & de primis rerũ cauſis,ac de vltimo fine & ſummo bono diſputat. Addit ẽt 1.Poſter.c.7. Metaphyſicam ſolam verſari circa prima principia reliquarum ſcientiarum. Sunt.n.duplicia principia ſcientiarum, vt in eodem lib.docet c. 8 quędam propria, quę in vnaquaq; ſcientia declarantur:alia cõia multis, vel potius omnibus ſcientiis,quia omnes illis vtuntur,ut res ſubiecta poſtulat, & quatenus ab eis cętera particularia principia pendent , vt ibidem Philoſophus ait,& lib.4.Metaph.tex.7. Cum ergo omnes ſcientię ab his principiis maximè pendeant, neceſſe eſt vt per hanc ſcientiã maximè perficiantur:quia,vt ſupra dictũ eſt, horum principiorum cognitio & cõtemplatio ad nullam ſpecialem ſcientiam pertinere põt, cum ex abſtractiſſimis, & vniuerſaliſſimis terminis conſtet. Sic igitur eſt hęc ſcientia ad aliarũ conſecutionem & perfectionẽ valde vtilis. Vnde D. Tho.in princ.Metaph.& in 2.d.3.q.2.art.2.dicit, Metaphyſicam eſſe ordinatiuam aliarũ ſciẽtiarum, quia conſiderat rationem entis abſolutè:alię verò ſecundum determinatam rationem entis,& in 2.d.24.q.2.art.2.ad 4.ait Metaphyſicam dirigere alias ſcientias. Denique ex his quę de obiecto & materia circa quam uerſatur,diximus,id facilè probari põt, quia hęc ſcientia conſiderat ſupremas entium rationes, & vniuerſaliſſimas proprietates,& propriam rõnem eſſentię& eſſe,& oẽs modos diſtinctionis qui ſunt in rebus:at ſine horum oĩum diſtincta cognitione non poteſt perfecta particularium rerum cognitio haberi. Quod experimento etiam cognoſci poteſt:omnes.n.alię ſcientię vel vtuntur principijs Metaphyſicę,aut ea ſupponunt, vt in ſuis demonſtrationibus vel ratiocinationibus progredi poſſint:vnde ſępe contingit ex ignoratione Metaphyſicę in alijs ſcientijs errare.

Ariſt.

D. Thom.

Dices, cum hęc ſciẽtia Metaphyſicę maximè propter ſe ipſam inquiratur, quo modo poteſt eſſe vtilis ad alias:nã quod eſt vtile ad alia,eſt pp illa. Reſpondetur, Dupliciter contingit aliquid dici utile ad aliud;uno mõ tanquam mediũ ordinatum ad aliud:alio modo vtile ad aliud dicitur tanquam cauſa ſuperior & eminentior,influens ſuo modo in aliud. Hoc igitur poſteriori modo eſt Metaphyſica utilis ad inferiores ſcientias, & ideò non repugnat,ſed potiùs eſt ualde conſentaneum ac conſequens, quòd ſit maximè propter ſe,& alijs ualde vtilis ſeu proficua. Priori autem modo cęterę ſcientię ordinantur ad Metaphyſicam,quatenus omnis alia cognitio, tam ſpeculatiua,quàm practica,ordinatur ad ſupremam contemplationem,in qua naturalis hominis fœlicitas conſiſtit. Ita ferè D. Thom.3.contra Gent.cap.25.ratione 6. ubi ſic inquit. Hoc autem modo ſe habet Philoſophia prima ad alias ſcientias ſpeculatiuas: nam ab ipſa oẽs alię depẽdẽt,utpotè ab ipſa accipiẽtes ſua principia, & dire-

Soluitur obiectio.

Ad aliud multipliciter aliquid vtile.

D. Thom.

& directionem contra negantes principia, ipſaque prima philoſophia tota ordinatur ad Dei cognitionem, ſicut ad vltimum finem.]

Sed vt hæc Metaphyſicæ munera exactius intelligãtur, oportet in ſpecie declarare, quæ ſint officia, quæ circa alias ſcientias exercet, & quomodò illa exequatur.

Quomodò Metaphyſica circa obiecta aliarum ſcientiarum verſetur, ea ve demonſtret.

V. PRimùm itaque attribui ſolet Metaphyſicæ, quòd vnicuique ſcientiæ obiectum præſcribat, &, ſi neceſſe ſit, illud eſſe demonſtret, quod ſignificauit Auerroes 3. de cœlo, cõm. 4. dicens Metaphyſicæ eſſe defendere, ac verificare (ſic. n. loquitur) ſubiecta particularium ſcientiarum. Ratio verò eſſe poteſt, quia, vt Ariſtoteles docet 1. Poſter. ſcientia non probat, ſed ſupponit ſuum ſubiectum eſſe, & quid ſit: ergo oportet vt aliunde ſumat: ergo cùm non ſemper id ſit per ſe notum, ſæpeq; indigeat aliqua declaratione & probatione, oportet illud ſumere ex aliqua ſuperiori ſcientia, quę non poteſt eſſe niſi Metaphyſica, ad quam ſpectat conſiderare eſſentiæ, quidditatis, & ipſius eſſe rationem.

Auerroes.

VI. Dices, Quomodo pôt Metaphyſica de obiectis aliarũ ſcientiarũ demonſtrare quòd ſint: nã ſi ſermo ſit de actuali exiſtentia, hæc nõ requiritur vt res ſcientiæ obijciantur, ſed quaſi per accidens ſe habet; vnde demonſtrari non poteſt, præſertim de entibus creatis, cùm illis non neceſſariò conueniat: quòd ſi aliquo modo ex effectibus probari poteſt, id magis vr ad Philoſophum naturalem pertinere, qui ex effectibus ſenſibilibus philoſophatur. Si verò ſermo ſit de eſſe in aptitudine ſeu in potentia, hoc non poteſt de vno ſubiecto demonſtrari, quia nullum eſt medium quo demonſtrari poſſit: ſicut etiam non poteſt de ſubiecto ſcientiæ demonſtrari quid ſit, quia nullum eſt medium quo vnicuique rei propria eſſentia conueniat; ſed immediatè ac per ſe ſe illi conuenit. Adde, quòd hæc ſcientia non poteſt deſcendere ad particularia obiecta ſingularum ſcientiarum, quia non poteſt ſuam propriam abſtractionem tranſcendere: ſicut ergo propter hanc cãm non poteſt demonſtrare proprietates eorum, ita neq; oſtendere, an ſint, vel quid ſint. Præterea, ſi aliæ ſcientiæ huius ope indigerent, vt ab ea ſumerent obiecta ſua, non poſſent ante hanc ſcientiã addiſci: quod eſt falſum, vt conſtat experientia: nam licèt hæc ſcientia dignitate prima ſit, non tñ generatione. Denique, ſi neceſſarium eſt ut hæc ſcientia aliarũ obiecta demõſtret, neceſſaria erit alia ſcientia, quæ huic deſeruiat ad oſtendendum proprium eius obiectum, quia ipſa non poteſt demonſtrare ſubiectũ ſuum eſſe, ſed ſupponere debet: neq; illud eſt ita per ſe notũ, quin aliqua oſtenſione indigeat.

Obiectio.

VII. Rñdetur ad primam difficultatẽ, hanc ſcientiã ita iuuare alias ad oſtendẽda earũ obiecta eſſe vel qd ſint, ſicut ipſæ de obiectis ſuis hoc ſupponunt. Scientiæ aũt, per ſe loquendo, nõ ſupponunt ſuum obiectum actu exiſtere: hoc enim, vt argm̃ factum probat, accidentariũ eſt ad rationẽ ſciẽtiæ: illã excipio quæ eſt de Deo, cuius eſſe eſt de quidditate eius: in alijs verò rebus ad ſcientiã & demonſtrationẽ non eſt neceſſaria exiſtentia

Reſponſio.

A earũ, niſi fortaſſe interdum ex parte noſtra ad inquirendam & inueniendam ſciẽtiam, quia nos ex rebus ipſis ſcientiã accipimus. Igitur hæc ſciẽtia non demonſtrat aliarum obiecta actu exiſtere, ſed ea ſolùm de cauſa dici pôt alia obiecta eſſe, quia præbet principia ad oſtendẽdum in quo gradu entiũ talia obiecta collocentur, & quam quidditatem habeant. Hoc autẽ præſtat hæc doctrina, declarando in primis ipſam rationẽ entis, & eſſentiæ ſeu quidditatis, & in quo conſiſtat, & deinde diſtinguendo varios gradus entium, ſub quibus oĩa obiecta ſcientiarum continentur. Quocirca quanuis à priori & in ſe non poſſit per propriũ medium intrinſecum demonſtrari obiectum ſcientiæ eſſe, & quid ſit, tñ quo ad nos oſtendi poteſt ex ſignis ſeu effectibus, declarando in primis, quid requiratur ad rationẽ entis, & in quo ratio eſſentiæ conſiſtat, & quam cõnexionẽ cum talibus ſignis vel effectibus habere poſſit, quæ omnia non niſi per principia huius doctrinæ exacte oſtenduntur.

B Accidit etiã, quòd per cauſas extrinſecas, vt sũt finalis & efficiens, poteſt interdum oſtendi aliquod obiectũ eſſe quod maximè ſit per primas & vniuerſales cauſas, de quibus hæc ſciẽtia conſiderat, vt oſtẽdere poſſumus angelos eſſe, quia & ad perfectionem vniuerſi ſunt neceſſarij, & talis ſunt naturæ, ut non repugnauerit à Deo fieri. VIII.

IX. Atque ita etiam conſtat, quo poſſit hęc ſcientia tale munus exercere circa obiecta particulariũ ſcientiarũ, ẽt ſi infra illius abſtractionem eſſe videantur. Nam in primis, vt ſuprà Sect. 2. tetigimus, quãuis Metaphyſica per ſe nõ verſetur circa res oẽs ſecundum proprias rationes earũ, tñ aliquo modo attingit illas, quatenus ſcilicet neceſſe eſt ad proprias rationes explicandas, vel diuiſiones tradẽdas, & proprios gradus Metaphyſicos ſecernendos ab alijs, quæ diuiſiones Metaphyſicę multum alijs ſcientijs deſeruiunt ad ſua ſubiecta præſcribenda, & ab alijs ſecernenda. Ac deinde non ſemper neceſſe eſt vt Metaphyſica per ſe ipſam immediatè oſtendat ſingularũ ſcientiarũ obiecta, ſed ſatis eſt quòd tribuat principia, & declaret terminos, quibus aliæ ſcientiæ vti poſſunt ad ſupponenda, vel oſtendenda, quantum neceſſe fuerit, obiecta ſua. C

X. Vnde cõſequẽter fatẽdũ eſt, ſi ordo doctrinæ ſpectetur ſecundũ ſe, Metaphyſicam eſſe cæteris priorẽ: quod nõ ſolũ ex hoc munere, ſed ẽt ex alio quod ſtatim explicabimus, colligi põt: nã confirmat aliquo modo oĩum ſcientiarum principia. Deinde tranſcendẽtales rõnes entis declarat, ſine quarũ cognitione vix pôt in aliqua ſcientia quidpiã exactè tractari. Ac denique quandã hẽt ſingularem connexionẽ cũ dialectica, quã inferiùs declarabo, rõne cuius effectũ fortaſſe eſt vt magna pars huius doctrinæ à modernis Dialecticis confusè tractetur. Nihilominus tñ rõne noſtri modi cognoſcẽdi hæc ſciẽtia poſtremũ locũ ſibi vẽdicauit, vt cõſtat ex vſu oĩum, & ex ipſamet Ariſtotelis inſcriptione: nã propterea hanc ſcientiã [Tranſphyſicã ſeu Poſtphyſicã] vocauit. Et ratio eſt, quã tetigit D. Tho. in 1. Metaph. ca. 1. lect. 2. & Auicen. lib. 1. ſuæ Metaph. cap. 3. quia res, quæ à materia abſtrahunt ſecſidũ eſſe, licèt ſecũdũ ſe ſint maximè intelligibiles, à nobis tñ nõ inueniuntur niſi per motũ, vt conſtat ex 12. Metaph. Et ſimiliter rationes entis vniuerſaliſſimæ

Metaphyſica prior omnibus ſcientijs doctrinæ ordine.

Quare vltima addiſcatur.

D. Thom. Auicenna.

Digitized by Google

& abſtractiſſimę, quis ſecũdũ ſe ſint notiores, præſertim quoad quæſtionem an ſint, tũ quid ſint, & quas proprietates habeãt, difficilè a nobis cognoſcuntur; & ſæpe incipere oportet a particularibus & ſenſibilibus, vt ad illas pertingere poſſimus, & hoc modo dixit Ariſt. 1. Metaph. c. 2. vniuerſaliſſima eſſe cognitu difficillima. *Vniuerſaliſſima, cognitu difficillima.* Vnde loquendo de ordine quoad nos, nõ ſemper neceſſe eſt hanc ſcientiã alijs præmitti, ſemper tamẽ ſupponũtur aliqua principia huius ſcientiæ, vel termini metaphyſici, quatenus aliquo modo cognoſci poſſunt virtute naturalis luminis intellectus, & prout ſatis eſt ad diſcurrendũ, & progrediendum in alijs ſcientijs, quamuis non tam exactè, & perfectè, ſicut fit comparata hac ſcientia.

XI. Ad vltimã confirmationem dĩ hãc ſcientiam in hoc ſuperare reliquas, quòd ipſa nõ ſolũ ſupponit ſuum obiectum eſſe, ſed etiã, ſi neceſſe ſit, illud eſſe oſtendit: proprijs principijs vtens, per ſe loquendo: nam per accidens interdũ vtitur alienis & extraneis propter excellentiam ſui obiecti, & defectum noſtri intellectus, qui non põt illud perfectè attingere vt in ſe eſt, ſed ex inferioribus rebus. *Scientia quomodo ſupponat ſuum obiectum.* Cum autem dr̃ ſcientiam ſupponere ſuum obiectũ eſſe intelligitur, per ſe loquendo, vt notauit Caiet. 1. p. q. 2. art. 3. per accidẽs verò non inconuenit ſcientiam aliquam demonſtrare quoad nos obiectũ ſuũ. Quod ſi illa ſcientia ſuprema ſit, non indiget ope alterius, ſed vt ſua id præſtare põt: & hmõi eſt Metaphyſica in ordine naturalium ſcientiarum, ſicut etiam id Theologia habet in ordine ſupernaturali.

Quomodò Metaphyſica prima principia confirmet ac tueatur.

XII. SEcundũ munus præcipuum, quòd huic ſciẽtię tribuitur, eſt prima principia cõfirmare ac defendere. Hoc munus tribuit huic ſciẽtię Ariſt. *Ariſtotel.* 1. Poſter. c. 7. & 1. Phyſic. c. 1. & illud ex profeſſo tradit atq; exercet 4. Metaph. c. 3. vbi cõmentatores omnes idẽ tradũt, & Proclus lib. 1. Cõment. *Proclus.* in Euclid. c. 4. vbi etiã Mathematicis ſcientijs ait Metaphyſicam ſuppeditare principia. Quale autem ſit hoc munus, & cur, vel quo modo ad hãc ſcientiã pertineat, non eſt facile ad explicãdum. Et ratio difficultatis eſt primo, quia prima principia ſunt per ſe, naturaliter, ac ſine diſcurſu nota: *Prima difficultatis ratio.* hæc aũt ſcientia, cùm eſſentialiter ſcientia ſit in oĩbus partibus ſuis, in nulla earum poteſt niſi per diſcurſum, & cõſequenter circa concluſiones, & propoſitiones mediatas verſari: ergo nullum munus proprium circa prima principia poteſt exercere. Secundò, quia aliàs confunderetur habitus Metaphyſicæ cũ habitu primorũ principiorũ, *Secunda.* quia Metaphyſica vſurparet proprium munus illius habitus: vnde nõ oporteret eos diſtinguere, contra Ariſtotelẽ 6. Ethic. ca. 3. vbi quinque virtutes intellectus diſtinguit, & inter eas ponit intellectũ, id eſt habitum principiorũ, & ſapientiam, quam eſſe Metaphyſicam conſtat ex eodẽ in proœmio huius operis. Prima ſequela patet, quia ad habitum principiorum pertinet aſſenſum præbere primis principijs cum maiori euidentia & certitudine, quam omnis ſcientia: quandoquidem oĩs ſcientiæ tota euidentia ab illo habitu pendet: ergo Metaphyſica nõ põt confirmare prima principia, aut robur aliquod addere aſſenſui illorũ, niſi munus habitus primorum principiorũ vſurpet. Tertiò, quia vel hæc ſcientia exercet hoc munus, explicando tñ terminos ex quibus prima principia conſtant: & hoc non eſt munus ſcientiæ, neq; ad illud eſt neceſſarius aliquis habitus iudicatiuus, ſed ſolum cõueniẽs apprehenſio, & terminorũ explicatio. *Tertia.* Vel exercet hoc munus, demonſtrando aliquo mõ ipſa principia: & rurſus interrogo, an hoc intelligatur de demonſtratione à priori, vel à poſteriori. Et primum dici nõ põt, quia prima principia vt ſic ſunt immediata, vnde à priori demonſtrari non poſſunt. Si autem ſumantur vt non ſint immediata quoad nos, quale eſt illud principium quo prima paſſio prædicatur de definito, ſic non eſt munus vnius ſcientiæ talia principia demonſtrare, ſed vnaquæque ſcientia in ſua materia demonſtrat ea quæ ad ipſam pertinent, nec poteſt Metaphyſica ad ſingula in ſpecie deſcendere, vt ex dictis in ſectionibus præcedentibus conſtat: ergo nihil proprium poteſt hac in parte Metaphyſicæ tribui. Secundum autem de demonſtratione a poſteriori non poteſt conuenientiùs dici, quia hoc genus demonſtrationis & ſcientiæ non pertinet ad ſapientiam, qualis eſt Metaphyſica, ſed pertinet vel ad experientiã, vel ad ſcientiam a poſteriori, quam (ſcientiam quia) appellant, quæ ſine dubio eſt inferior, & diſtinctus habitus à ſcientia perfecta, qui fortaſſe nõ eſt vnus circa prima principia communia, & propria ſingularum ſcientiarũ; Vnde ſicut perfectę ſapientiæ ſeu Metaphyſicæ adiungi poteſt in nobis aliquis imperfectus habitus demonſtrans à poſteriori prima principia communia, ad Metaphyſicam ſpectantia, ita ſingulis ſcientijs particularibus adiungi poteſt ſimilis habitus proportionatus, vniuſcuiuſque principia à poſteriori demõſtrans: quid eſt ergo quod in hoc munere proprium ac ſingulare habet metaphyſica?

XIII. Non poſſumus cõmodiùs ad hanc interrogationem rñdere, & hoc munus declarare, quam per difficultates propoſitas breuiter diſcurrẽdo. *Propoſitę rationes dubitandi ſoluũtur ſingulatim.* Et prima quidẽ facilis eſt: concedimus enim munus huius ſcientiæ circa prima principia nõ eſſe elicere illũ aſſenſum euidentem & certũ, quẽ intellectus lumine naturali ductus ſine vllo diſcurſu præbet primis principijs ſufficienter propoſitis: hoc .n. rectè probat argumentum illud, & confirmat etiam ſecundum. Pertinebit ergo ad hanc ſcientiam aliquo diſcurſu vti circa ipſa prima principia: quo illa confirmet aliquo modo ac defendat: quo modo autem id præſtet, in ſecunda & tertia difficultate declarabitur.

XIIII. Circa ſecũdam aliqui tractare hoc loco ſolent, an habitus principiorũ, quem Ariſtoteles intellectum appellauit, ſit qualitas a potentia intellectiua in re ipſa diſtincta: & vtrum ſit qualitas à natura congenita, an potiùs acquiſita. Qui .n. negãt hunc habitum eſſe qualitatem aliquam præter ipſum naturale lumen intellectus, quod, quatenus natura ſua eſt ſufficienter propenſum ad aſſenſum primorũ principiorũ, illorũ habitus appellatur, & nõ realiter neq; ex natura rei, ſed ſola rõne à facultate intelligendi diſtinguitur: Qui (inquam) ita ſentiunt, facilè expedient difficultatem propoſitã, dicentes Metaphyſicã diſtingui à naturali lumine intellectus, non verò diſtingui ab alio habitu, qui põt conferre intellectui facilitatem

Digitized by Google

tatem aliquam circa primorum principiorum A aſſenſum. Alijs uerò (& quidem probabilius) vt hanc quæſtionem ab illa non pendere. nam ſiue habitus principiorum ſit qualitas diſtincta, & per actus acquiſita, ſiue non, neceſſe eſt Metaphyſicam eſſe habitũ ab illo diſtinctum: quia, vt in priori difficultate dicebam, Metaphyſicæ munus nõ põt eſſe præbere aſſenſum ſimplicem ſeu abſq; diſcurſu primis principijs. Qui aũt ponũt illũ habitũ qualitatem diſtinctam, eius munus & vtilitatem eſſe dicunt elicere promptiùs & facilius cum intellectu ipſummet aſſenſum ſimplicem & immediatum primorum principiorum: ergo, & ſi ponamus habitum principiorum eſſe proprijs actibus acquiſitũ, non ppea confundere illum debemus cum habitu Metaphyſicæ.

XV. Non ergo ſunt hæ quæſtiones connexę, neq; vna ab altera pendet. Et (vt ego opinor) Ariſtoteles vtrumque poſuit, ſ. & habitum principiorũ eſſe virtutem diſtinctam à ſapientia, vt conſtat ex citato loco 5. Ethic. & eſſe habitum quem noſtris actibus comparamus, vt ex eodem loco, & ex 2. Poſter. c. vlt. facilè ſumi poteſt. Nã in priori B loco manifeſtè ponit illum inter habitus ſeu virtutes intellectus: ſi autem non eſſet res diſtincta ab ipſa facultate intelligẽdi, impropriiſſimè, imò & falsò diceretur eſſe habitum intellectus. In poſteriori autem loco apertiùs ſentit eſſe habitum non à natura inditum, ſed acquiſitũ: non per diſcurſum, ſed per ſimplices actus ex ſola terminorum propoſitione, & intelligentia comparatos. Et reuera hoc poſterius ſequitur ex illo priori: nam ſi hic habitus non eſſet facilitas aliqua vſu cõparata ad ſimiles actus promptius eliciẽdos, nulla eſſet ratio, aut fundam, cur exiſtimaretur eſſe qualitas aliqua diſtincta ex natura rei à lumine naturali intellectus, ſeu ab ipſa facultate intelligendi: tũ quia, vt Ariſt. dixit 3. de anim: c. 4. intellectus natura ſua eſt pura potẽtia in ordine intelligibilium, & tanquam tabula raſa: tũ & quia ſi natura ipſa dediſſet totam vim, quæ ex parte potentiæ neceſſaria eſt ad eliciendos hos actus, non tantum quoad ſubſtantiam, ſed etiam quo ad prõptitudinem & facilitatem, ſuperuacaneum fuiſſet multiplicare entitates in ipſa facultate intelligendi, ſed ipſa poſſet & deberet in ſuamet intrinſeca entitate fortior & efficacior con C ſtitui, neq; eſſet vllum indicium ad illam diſtinctionem entitatum colligendam: ſicut ſi voluntas natura ſua ita eſt prompta & facilis ad amandum bonum in cõi ut non poſſit per actus prõptior & facilior reddi, optimum argũ eſt, non habere illam promptitudinem per habitum innatum, ſed per ſuammet entitatem. Et ſimiliter viſus quia ex natura ſua habet totam inclinationem & efficacitatem, quam ex parte ſua habere poteſt ad eliciendum actum videndi, rectè colligimus habere totam illam vim & inclinationẽ per intrinſecam facultatem & entitatem ſuã indiuiſibilem, & non per aliquam aliam à natura

D.Thom. inditam. Vnde D.Th. 1.2.q.51.art.1. ſenſit hunc habitum non eſſe naturalem ſcdm ſe, ſed quoad inchoationem quandam, quia ſ. actus per quos acquiritur, non ſunt per diſcurſum habiti, ſed immediatè ab ipſo naturæ lumine profluũt, quãuis in principio & ante habitum non emanent cum tãta promptitudine & facilitate, ſicut poſt acquiſitum habitũ de qua re latè in 2. Poſteriorum diſputauimus, & fortaſſe in ſequentibus non nihil addemus.

XVI. Hac ergo ſententia ſuppoſita, ad ſecundam difficultatem negatur ſequela, nam Metaphyſica aliter verſatur circa principia prima, quã habitus principiorum. Nam in primis Metaphyſica non verſatur circa prima principia formaliter ut principia ſunt, ſed vt ſunt aliquo modo cõcluſiones: at verò habitus verſatur formaliter circa principia vt talia ſunt, & veritates immediatę: & ideo hic habitus attingit ſine diſcurſu, Metaphyſica verò, mediante aliquo diſcurſu. Hinc rurſus habitus principiorum non addit propriè aliquam euidentiam, uel certitudinem aſſenſui principiorum qui ex ſola natura haberi poteſt, ſed addit facilitatem & prõptitudinem in exercenda illa euidentia & certitudine: Metaphyſica verò addit certitudinem & euidentiam, quia nouo modo, & per nouum medium facit aſſentiri eidem veritati. Eſt autem attentè conſiderãdum, hoc augmentum non eſſe intenſiuum, ſed extenſiuum. Primò quidem, quia Metaphyſica non auget euidẽtiam, uel certitudinem, imò neque intenſionem ipſiuſmet aſſenſus quem elicit habitus principiorum: quia, vt dixi, Metaphyſica nullo modo operatur circa illũ aſſenſum, ſed circa obiectũ ſeu materiam eius præbet nouum aſſentiendi modum, per actum vtriq; diſtinctũ. Secundò, quia ſi hos actus inter ſe conferamus, reuera non eſt certior aut euidentior aſſenſus Metaphyſicæ, quàm aſſenſus habitus principiorum, vt argũ factum probat, quia ſemper neceſſe eſt aſſenſum Metaphyſicæ in aliquibus primis principijs vt per ſe notis niti. Et hac ratione dicimus Metaphyſicam non augere intenſiuè euidentiam, vel certitudinem circa prima principia, ſed extenſiuè tantùm, nouam eorum euidentiam, & certitudinem præbendo.

Qualiter Metaphyſica verſetur circa prima principia qualiter principiorũ habitus.

XVII. Circa tertiam difficultatẽ attingitur alia quæſtio, ſ. quibus modis uerſetur Metaphyſica circa prima principia, iuuando & confirmando intellectum in aſſenſu eorum. In qua breuiter dicendum eſt doctrinam hanc præſtare hoc munus duobus modis in tertia difficultate inſinuatis. In primis enim tradit & declarat rationem ipſorũ terminorũ, ex quibus prima principia conſtant. Quod ferè experientia ipſa patet in diſcurſu huius doctrinæ, tum apud Ariſtotelem, præſertim lib. 5. 7. 8. & 9. tum etiam apud alios auctores, & ex his quæ in diſputationibus ſequentibus dicemus, conſtabit: traditur enim in hac ſcientia, quid ſit ens, quid ſubſtantia, quid accidens, quid totum, quid pars, quid actus, quid potentia, ex quibus terminis, & ex alijs ſimilibus, prima principia conſtant. Cum enim hæc principia in re non habeant intrinſecum, & quaſi formale medium, quo illorum extrema connectantur, per ſe cognoſcuntur ex cognitione terminorum: vnde nihil magis poteſt ad eorum cognitionem iuuare, quàm ſcientifica, & euidens notitia terminorum, ſeu rationum eorum, qualis eſt illa quæ in hac ſcientia traditur. Neque enim verum eſt quod in prædicta difficultate tertia ſumebatur, ſcilicet hoc munus non pertinere ad ſcientiam quæ diſcurrendo, & iudicando procedit, ſed ad ſimplicem terminorum apprehenſionem: nam licet, per ſe loquendo, ex parte ſimplicium rerum & termi-

Terminorũ cognitio ad cõplexa principia cognoſcenda maxime confert.

Digitized by Google

notum non requiratur demonſtratio, imò neq; compoſitio ad intelligendum, quid vnúquodq; ſit, aut ſignificet, tamen quod nos ſępe poteſt hoc demonſtrare, pręſertim vtendo diuiſionb conſtante ex oppoſitis membris; & demonſtrãdo quid res non ſit (quod frequenter eſt nobis notius) & inde concludendo quid ſit. Sępe etiam hoc ſit, tradẽdo aliquas deſcriptiones rationum ſimplicium, quę ſunt quoad nos notiores, & illis vtendo, vt medijs ad demonſtrationes efficiendas, quæ ad ſcientiam humanam acquirendam interdum ſufficiũt. Atque hinc tandem intelligitur hunc modum illuſtrãdi prima principia pręcipuè, & immediatè exerceri in hac ſcientia circa illa prima principia quæ vniuerſaliſſima ſunt, & conſtant terminis abſtractiorib. id eſt, ſignificantibus res aut rationes rerum quę ſine materia poſſunt exiſtere; nam, vt diximus, hæc ſunt quę, per ſe loquendo, ſub obiecto Metaphyſicę continentur: cũque illa ſit ſuprema ſcientia, per ſe ſufficiens eſt ad tradendum & explicãdum rationes omnium rerum, & terminorum, quę ſub obiecto eius clauduntur. At verò non ita proximè & immediatè deſcendit ad proxima, & particularia principia ſingularum ſciẽtiarum, & ad terminos ex quibus cõſtant, ſed ſolùm illa attingit altero ex duob. modis ſuperiùs explicatis, ſ. vel quatenus neceſſe eſt ad proprias definitiones tradendas, propriosque terminos explicandos, vel quatenus in eis generales rationes, & præſertim tranſcendentales, includũtur, ſine quarum cognitione & adminiculo non poteſt aliqua ratio ſeu quidditas cuiuſcũque rei in particulari explicari.

XVIII. Alter modus quo hęc ſcientia verſatur circa prima principia, eſt, demonſtrando illa ſeu veritatem, & certitudinem illorũ. Quod varijs modis præſtare poteſt. Primò dicunt aliqui Metaphyſicam demonſtrare principia à priori, non quidem per cauſam intrinſecam formalem, vel materialem, quia (vt rectè probat argumentum factum) in his principijs immediatis non habet locum tale genus demonſtrationis, ſed per extrinſecam cauſam finalem, efficientem, & exemplarem: nam, quia Metaphyſica conſiderat primas cauſas, etiam Deum ipſum, qui ſicut eſt prima veritas, ita eſt cauſa omnis veritatis, ſaltem extrinſeca omnibus prædictis modis, poteſt ſaltem per hanc cauſam demonſtrare veritatẽ, nõ tantùm primorum principiorum, ſed etiam conclusionum. Hic tamen modus demonſtrandi rariſſimè aut nunquam exercetur in hac doctrina; &, ſi attentiùs conſideretur, vix habere poteſt locum: nam in primis quod attinet ad cauſam efficientem; hęc non habet locum in vniuerſaliſſimis principijs conſtantibus ex terminis communibus Deo & creaturis: nam ſicut reſpectu Dei nulla poteſt dari cauſa efficiens, ita nec reſpectu illorum principiorum quę in Deo ipſo veritatem habent, vt eſt illud; [Quodlibet eſt, vel non eſt:] &, [Impoſſibile eſt aliquid de eodem affirmare, & negare.] Atq; hinc etiam conſtat hæc principia non poſſe per cauſam finalem demonſtrari, quia cauſa finalis eſt in ordine ad effectionem, & operationem: & ideò quæ abſtrahunt ab efficiente, abſtrahunt etiam à fine. Ruſus hinc fieri videtur, etiam illa principia, quæ ſolis creaturis communia ſunt, quatenus

Vniuerſaliſſima principia non poſſunt per cãs demõſtrari.

A ſub ſcientiam cadunt, non poſſe per cauſam efficientem, vel finalem demonſtrari. quia vt ſic abſtrahunt ab actuali exiſtentia, & conſequenter ab efficientia, nam omnis efficientia eſt circa rẽ exiſtẽtem, ſeu quæ ad exitum perducitur, vt, v. g. [omne totum eſſe maius ſua parte,] verum eſt, omni efficientia ſecluſa, & ſic de cæteris. Et hinc vlterius non videtur hic poſſibilis probatio per cauſam exemplarem, tum quia quod abſtrahit ab efficiente cauſa, abſtrahit etiam ab exemplari: nam exemplar eſt id, ad cuius ſimilitudinem efficiens operatur, & comparatur tanquam ars, vel ratio operandi reſpectu efficientis intellectualis: ſi ergo veritas horum principiorum abſtrahit ab efficiente, etiam abſtrahit ab exemplari cauſa: tum etiam, quia eſſentiæ rerum vt ſic non pendent à cauſa exemplari: ergo nec veritas primorum principiorum. Antecedens patet quia homo, v. g. non ideò eſt animal rationale; quia Deus talem illum cognoſcit, ſeu quia in exemplari diuino talis repræſentatur, ſed potiùs ideò talis cognoſcitur, quia ex ſe poſtulat talem B eſſentiam.

XIX. Sed ad hæc dici poteſt hęc principia abſtrahere quidem ab efficientia actuali, non tñ ab efficientia poſſibili, & conſequenter non omnino abſtrahere à cauſa efficiente, exemplari, & finali: vt enim infrà dicemus, quamuis eſſentiæ creaturarum abſtrahi poſſint ab eſſe, non tñ ab ordine ad eſſe, ſine quo intelligi non poteſt vera, & realis eſſẽtia; eadem ergo ratione prima principia cõia entibus creatis veris & realibus, etiam ſi ſm neceſſariam connexionem abſtrahant à tẽpore, & actuali exiſtentia, non tamen ab ordine ad eſſe, ſ. quia cum tali connexione poſſent exiſtere, & non aliter: & hoc modo poſſunt ẽt habere reſpectum ad prædictas cauſas, & per eas demõſtrari. Vt ſi quis probet omne totum eſſe maius ſua parte, quia ita poteſt à Deo fieri, & non aliter: vel hominis eſſentiam eſſe animal rationale, quia in ea põt à Deo condi, & non in alia. Et ſimiliter ex cauſa finali poteſt oſtendi hoĩem eſſe animal rationale, quia poteſt ad Deum cognoſcendum & amandum inſtitui. Vel ex cauſa exẽplari, quia in diuina idea talis repræſentatur: nõ C .n. haberet homo talẽ eſſentiam realem, niſi in Deo haberet tale exemplar: nec repugnat ſub diuerſis rationibus vtrũq; verum eſſe, ſ. & Deũ cognoſcere hominem eſſe talis eſſentiæ, quia reuera talis eſt: & hominem habere talem eſſentiam, quia in Deo talem habet ideam.

Occurritur obiectioni.

XX. Quæ reſponſio declarat quidem hunc modum demonſtrandi non ſemper eſſe impoſſibilem, nec inutilem. Quanquam enim hi modi demonſtrandi in ſingulis primis principijs non omnes locum habeant, nã quod tria & quatuor ſint ſeptem, non eſt neceſſe vt habeat cauſam finalem, & ſic de alijs principijs, in quibus eſt veritas ex connexione extremorum, non quidem ordinata ad aliquem finem, quia prædicatum non declarat proprietatem aliquã vel eſſentiam ſubiecti, ſed identitatem potiùs, ſeu repugnantiam oppoſitorũ, vt patet in hoc: [quodlibet eſt, vel non eſt,] & ſimilib. in quibus dicti modi demonſtrandi per cãs extrinſecas locum non hñt. Nihilominus tñ ad multa principia applicari poſſunt, præſertim illa demonſtratio quæ eſt per cauſam finalem, nam eſſentiæ rerum & proprie

tates

Digitized by Google

rites cauſam finalẽ habent, per quam poſſint demonſtrari, ſi talis cauſa aliunde per ſe nota ſit, vel per aliud notius principium oſtendi poſſit, hoc enim in oĩ demonſtratione neceſſarium eſt.

XXI. Per efficiens finẽ, & exemplar primũ demonſtrare nõ poteſt naturale lumen.

Addo verò vlteriùs, ſæpe hoc probationis genus excedere vim naturalis luminis intellectus humani, et pertinere potiùs ad Metaphyſicã diuinã (vt ſic dicam) vel ſupernaturalẽ, q̃ naturalem. Nã exemplaria diuina, niſi in ſeipſis videantur, eſſe non poſſunt rõ aut mediũ cognoſcendi aliquã veritatem: non poſſunt aũt in ſeipſis videri per Metaphyſicã naturalem, imò nõ poteſt hęc ſciẽtia oſtendere Deũ habere hæc vel illa exẽplaria rerum, niſi à poſteriori ex rebus ipſis, ſicut ex artificio in re effecto cognoſcimus qualẽ ideam in artifice habuerit. Atque eadem rõ eſt de cauſa efficiente prima: quãdiu enim non agnoſcimus virtutẽ Dei in ſe, non poſſumus ex illa cognoſcere quales poſſint ab ea res fieri, ſed potiùs ex rebus factis virtutẽ Dei inueſtigamus, quanuis, cognita virtute Dei ex quibuſdam effectibus, poſſit p illã demõſtrari quid in alijs facere poſſit. Et ſimiliter ex perfectione & efficientia eius poſſumus inueſtigare finẽ & perfectionem operũ eius, vt quòd ad eũ ſpectet oĩa propter ſe condere, vel perfectum facere vniuerſum. Ex quo poſſumus vlteriùs colligere, quas naturas rebus cognitis tribuerit, quem philoſophandi modum attigit Ariſtoteles lib. 12. Metaphyſicæ in fine.

Ariſtoteles.

XXII. Demonſtratio p deductionem ad impoſſibile Metaphyſicæ muneris eſt.

Præter hos demõſtrãdi modos, qui parũ ſunt vſitati, eſt alius per deductionẽ ad impoſſibile, et hoc modo oſtenduntur omnia principia per deductionẽ ad illud, [Impoſſibile eſt de eodem ſimul idem affirmare et negare:] Et quia hoc eſt generaliſſimũ principiũ huius doctrinæ propriũ, ideò huiuſmodi demonſtrãdi genus ad hanc ſapientiam ſpectat: de illo aũt principio & vſu eius dicturi ſumus plura inferiùs diſp. 3. Denique ad augendam hanc certitudinẽ circa prima principia, plurimum conferre poteſt conſideratio ipſius luminis intellectualis, quo ipſa principia prima manifeſtantur, & reflexio circa illud, & reductio ad fontẽ vnde dimanat, ſcilicet ipſum diuinum lumen. Sic enim rectè colligimus prima principia, vera eſſe, quia ipſo naturali lumine immediatè, & per ſe vera oſtenduntur, quia in huiuſmodi modo aſſentiendi nõ poteſt hoc lumen decipi, aut ad falſum inclinare, quia eſt participatio diuini luminis in ſuo genere & ordine perfecta. Vnde eſt illud Pſa. 4. [Quis oſtendit nobis bona? Signatũ eſt ſup nos lumen vultus tui Domine] Vnde Ariſtoteles in principio ſcientię de anima, illam ſcientiam iudicauit eſſe ualde certã, quia lumen ipſum intellectuale cõtemplatur, in quo hæc ſapientia illam ſcientiam ſuperat: nã altiori modo conſiderat vim, & perfectionem huius luminis ſecundum ſe, quatenus ſecũdùm eſſe abſtrahit à materia, & quatenus certitudinem et infallibilitatem diuini luminis participat.

Pſalm.

Deductio ad impoſſibile quõ ſit demonſtratio a priori, quomodo a poſteriori.

Dices hmõi oſtenſionem primorum principiorum non eſſe à priori, ſed à poſteriori tm̃: nõ enim hęc principia vera ſunt, quia per infallibile lumen cognoſcũtur, ſed potiùs, quia vera ſunt & immediata, ideò per tale lumen manifeſtantur. Reſpõdeo, concedendo hanc probationem non eſſe à priori, ſi veritas principiorum in eſſe rei (vt ita dicã) cõſideretur, poteſt tamen aliquo modo dici à priori in ratione cognoſcibilis ſeu

A euidentis & certi: rectè enim & à priori oſtenditur aliquam propoſitionem eſſe certam, quia à Deo reuelatur, vel eſſe euidentem, quia demonſtratione probatur. Sic ergo oſtendi poteſt hæc principia eſſe euidentiſſima, quia ipſo lumine naturali immediatè manifeſtantur. Atque hęc probatio, & reflexio maximè confert ad confirmandum intellectum, eiuſq; certitudinem augendã, ſaltem ex parte ſubiecti, in aſſenſu principiorũ.

Ex his ergo ſatis declaratum eſt, quomodo prima principia contineantur ſub obiecto ſeu materia, circa quam hæc ſcientia verſatur, quodque munus circa illa exerceat. Atque obiter colligi etiam poteſt, hoc quidem eſſe verum de primis & vniuerſaliſſimis principijs; non tamen de illis ſolis, vt Soncinas, Iauellus, & nonnulli alij voluerunt: quia, licèt circa priora principia, per ſe loquendo, immediatiùs verſetur hæc doctrina, & pluribus modis illa demonſtret, vt ex dictis patet, tamen etiam ad alia ſe extendit, quia nonnulli, ex prædictis modis generales & communes omnib. ſunt. Et ideò Ariſtoteles abſolu- XXIII.

Illatio.

Soncinas, & Iauellus.

Ariſtotel.

B tè de omnib. locutus eſt, dicens Metaphyſicam demonſtrare principia omnium ſcientiarum, vt patet ex Proœmio, cap. 1. & 2. & ex lib. 4. Metap. tex. 7. & ex 1. Poſter. c. 7. & ex 1. Topic. cap. 2. & 1. Phyſicor. ca. 2. vbi ait, ſi quis neget prima principia Geometriæ, nõ pertinere ad Geometriam illa probare, ſed ad primum Philoſophum. Eſtque aperta ſententia D. Tho. 1. 2. queſt. 57. art. 2. præſertim ad 1. & ſecundum. Et ratione poteſt facilè ex dictis oſtendi, nam modi oſtendendi prima principia, etiam in particularibus & proprijs principijs aliarum ſcientiarum locum habent. Imò addit D. Thom. citato loco ad hanc ſcientiam non ſolum pertinere confirmare intellectum in aſſenſu principiorum, ſed etiam concluſionum, quod intelligi poteſt remotè & mediatè, quia confirmando principia, virtute etiam confirmat concluſiones; vel materialiter tantùm (vt ſic dicam) quia interdum per altiores cauſas poteſt ſapientia oſtendere concluſiones,

D. Thom.

C quæ per alia media inferiora in alijs ſcientijs demonſtrantur.

Non eſſe munus Metaphyſicæ tradere inſtrumenta ſciendi.

SVnt qui exiſtiment munus hoc etiam ad Metaphyſicam pertinere: nam licèt Dialecticus definire doceat, diuidere, &c. non tamen poteſt ex proprijs principijs huiuſmodi inſtrumenta declarare, eorumque rationem reddere, ſed ſolum quoad quæſtionem an ſint, huiuſmodi inſtrumenta tradere, & exponere: ad Metaphyſicum autem ſpectare de illis diſſerere, eorum primas radices & cauſas declarando. Quod de ſingulis ita exponi poteſt, nam definitio declarat eſſentiam rei, ſed rationem eſſentiæ declarare ad Metaphyſicam pertinet: ergo & perfectam rationem definitionis tradere, munus eſt Metaphyſicæ. Rurſus, diuiſio declarat rerum diſtinctionem, ſed de rerum diſtinctionibus agere munus eſt Metaphyſicæ: ergo & rationem diuiſionis explicare ad eam pertinet. Ad hæc, omnis uis argumentationis, ſi formam eius ſpectemus, conſiſtit in altero ex his principijs, [Quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe: Non poteſt idem ſimul de eodem affirmari, & nega- XXIIII. Aliquorum ſententia.

negati:] Sed hæc principia ſūt propria Metaphyſicæ ſcientiæ, ad quam pertinet tractare de eodem,& diuerſo:& de ente, & non ente, quæ per affirmationem & negationem explicantur. ergo ex hoc etiam capite pertinet ad Metaphyſicum, inſtrumentum ſciendi tradere. Tandem ſcientia eſt ſpiritualis qualitas: ergo vt ſic comprehenditur ſub Metaphyſicæ obiecto: ergo eadem ratione pertinet ad Metaphyſicam tradere rationem acquirendi ſcientiam, & declarare quibus modis aut inſtrumentis acquiratur: nam agere de fine & medijs, eiuſdem eſt doctrinæ: omnia autem hæc ad ſcientiam tanquam ad finem ordinantur.

XXV. Reprobatur. Sed hæc ſententia, niſi ampliùs declaretur, cōfundit Metaphyſicam cum Dialectica, nā Dialecticæ proprium munus eſt, ſciendi modum tradere, quod non aliter facit, niſi docendo inſtrumenta ſciendi, & eorum vim & proprietates demoſtrando. Quocirca, vt, quid veritas rei habeat, exponamus, & vnicuique ſcientiæ ſuū proprium munus tribuamus, aduertendum eſt, hæc B inſtrumenta ſciendi propriè, & formaliter inueniri in cogitationibus mentis, ſeu internis actibus intellectus, fundari verò in rebus, vocibus autem explicari. Scientia enim in actu quodam intellectus conſiſtit, vel in habitu, iuxta diuerſas acceptiones ſcientiæ, actualis ſcilicet, & habitualis: & ideò neceſſe eſt vt propria ſciēdi inſtrumēta in ipſo intellectu, & in actibus ipſius poſita ſint: nam, quia homo per diſcurſum ſcientiam acquirit, & ad diſcurſum perficiendum alijs prioribus operationibus, ſeu conceptionibus rerū indiget, ideò huiuſmodi conceptiones mentis ita diſpoſitæ & ordinatæ, vt ad ſcientiam acquirendam per ſe ac directè conferant, dicuntur inſtrumenta ſciendi, ſunt ergo huiuſmodi inſtrumēta formaliter in operationibus mentis. Quia ergo mentis operationes vt rectæ ſint & veræ, eſſe debent rebus ipſis proportionatæ, & commenſuratæ, ideò neceſſe eſt vt huiuſmodi inſtrumēta aliquo modo in rebus ipſis fundentur: explicantur autem vocibus, quæ à natura datæ ſunt ad exprimēda animi ſenſa, iuxta illud Ariſt. 1. Periherm. [Sunt autem ea quæ in voce, earum, quæ ſunt in anima, paſſionum notæ:] & illud Cic. 1. de Ora C tore, [Hoc vno præſtamus feris, ꝙ loquimur inter nos, et ꝙ exprimere dicēdo ſenſa poſſumus.]

XXVI. Vera in hoc ſententia. Sic ergo dicendum eſt non pertinere ad Metaphyſicum directè tradere inſtrumēta ſciendi, & modum ac diſpoſitionē eorum docere, quam in conceptibus mētis habere debent, vt apta ſint ad ſcientiam generandam. Probatur argumento ſuprà inſinuato, quia hoc ſpectat ad munus Dialecticæ: qua ratione dixit Ariſt. 2. lib. Metaphyſ. ca. 3. [Abſurdum eſſe ſcientiam ſimul & modū ſciētiæ quærere.] Quib. verbis docere voluit (vt omnes expoſitores tradunt) Dialecticam ante alias ſcientias, præſertim ante Metaphyſicam, eſſe acquirendam, eò quòd ad illam ſpectat modū ſciēdi tradere: quod nihil aliud eſt, quàm inſtrumenta ſciendi docere, modumq; aperire tractādi & probandi res ſcientiæ accommodatum. Neq; eſt

Dialectica eſt, an & ad ſine ſciēdi inſtrumēta, tractare. verū Dialecticam ſolùm perfunctoriè, & quoad an eſt (vt vocant) hæc explicare, tum quia experimento conſtat non ſolùm tradere Dialecticam leges rectè definiendi, argumentandi aut demōſtrandi, ſed etiā rationes harum rerum: nam ēt A à priori demonſtrat, cur recta definitio & argumētatio tales conditiones & proprietates requirant, & ſimilia: tum etiam quia aliàs non ſatis eſſet Dialectica ad ſcientiā acquirendam, ſed oporteret etiam Metaphyſicam præmittere, quod eſt planè falſum, & cōtra omniū ſenſum & vſum. Sequela patet, quia nunquā acquiritur vera ſcientia, niſi quis ſciat ſe ſcire: nam ſcientia eſſe debet perfectum intellectuale lumē, quod ſe ipſum manifeſtat, alioqui non erit oīno euidens: non poteſt autem ſcire, quòd ſua cognitio eſt vera ſcientia, niſi ſciat ſuam ratiocinationem eſſe verā demonſtrationem, quod ſcire non poteſt, niſi ſciat quid ſit vera demonſtratio, & cur talibus principijs, talique forma ratiocinandi conſtare debeat. Si ergo Dialectica horum oīum rationem non redderet, ſed potiùs fidem quandam illorum poſtularet, non poſſet ad veram ſciētiam acquirendam deſeruire, aut eſſe ſufficiens. Et confirmatur quia demonſtratio non eſt aptum inſtrumentū ſciendi, niſi cognita, vt demonſtratio, id eſt, vt ratiocinatio neceſſariò cōcludens ex principijs B certis & euidētibus. Nam ſi quis conficiat rationem quæ in ſe ſit demonſtratio, ab ipſo aūt non cognoſcatur, ſed exiſtimetur tā probabilis, vel procedēs ſolū ex certis, non verò euidentibus, in illo non generabit veram ſcientiam, quia talis demonſtratio ſic propoſita, vel eſt ineptum inſtrumentum, vel non ſatis applicatum ad talem effectum. Vnde Dialectica ita tradit modū ſciendi vt ſcientificè illum doceat: propter quod, qui rectè de illa ſentiunt, non tantùm ſciendi modum, ſed etiam veram ſcientiam illam eſſe exiſtimant: hoc igitur munus ad Dialecticā propriè & per ſe ſpectat, & non ad Metaphyſicam.

XXVII. Confectarium. Atque hinc ēt fit eiuſdem Dialecticæ, & non Metaphyſicæ eſſe huiuſmodi inſtrumenta tradere ſeu dirigere, prout vocibus exprimi, aut conſici poſſunt (ſub vocibus autem ſcripta complectimur, quia quoad hoc ſolū materialiter differunt) imò nec Dialectica ipſa directè & ex inſtituto circa hæc verſatur vt circa proprium obiectum & materiam ſuam, ſed ex conſequenti, & quaſi ex quadam concomitantia hoc præſtat. Cùm enim voces à conceptibus oriantur, dum Dia- C lectica conceptus dirigit & ordinat, conſequenter docet quibus verbis, ſeu qua verborum forma exprimendi ſint, vt vim habeant ſuadendi ac demonſtrandi, quod totum & per ſe clarum eſt, & ex ipſo Dialecticæ vſu perſpicuum.

XXVIII. Metaphyſica plurimū illuſtrat ſciēdi inſtrumēta. Addēdum verò eſt, quatenus hæc inſtrumenta ſciendi in rebus ipſis fundantur, eorum ſcientiam, & cognitionem plurimum perfici per ſciētiam Metaphyſicę, ita vt quod circa omnes ſcientias, & principia earum Metaphyſicam præſtare diximus, peculiari quadam ratione circa Dialecticam eiuſque munera locum habeat. Hoc probat ratio dubitandi in principio poſita, & declaratur in hunc modum. Nam peculiariter pertinet ad Metaphyſicam cognitio eſſentiæ, & quidditatis vt ſic: definitio autem, cuius rationem ac formam Dialectica tradit, ſi ſit perfecta, explicat rei eſſentiam & quidditatem, & ideò dum Metaphyſica tradit quid ſit vniuſcuiuſque rei eſſentia & quidditas, plurimum cōfert ad perfectum definiendi modum. Præſertim quia non ſolùm tradit Metaphyſica rationem eſſentiæ in communi, sed etiam intra ſuam abſtractionem varios

rios

Digitized by Google

rios eſſentiarum gradus, ac modos declarat: ex quibus maximè pẽdet cognoſcere, quibus partibus definitiones rerum conſtare debeãt, aut quẽ modum definiendi in diſtinctis rebus (verbi gratia, in ſubſtantia, vel accidenti, & in re ſimplici, aut compoſita) tenere oporteat. Sic igitur Metaphyſica plurimum perficit definiendi artẽ, quãuis directè & ex inſtituto illam non tradat. Simili modo contingit circa aliud inſtrũ ſciendi, quod eſt diuiſio, cuius leges & conditiones tradit dialectica: illæ verò oẽs fundantur in rerum diſtinctione ſeu oppoſitione: agere verò de varijs diſtinctionibus rerum ad Metaphyſicã pertinet: nam idẽ & diuerſum ad proprietates entis reducuntur, ſicut vnum & multa: & ideò, dum Metaphyſica diſtinctiones varias rerum exactè declarat, artem ẽt diuidendi illuſtrat. De argumentatione aũt ſeu demonſtratione non videtur ſimilis ratio, quia non fundatur proximè in eſſentia, vel aliqua proprietate entis, ſicut definitio, & diuiſio: nihilominus alia via, etiã in hoc munere, Metaphyſica Dialecticam iuuat, tam ex parte materiæ, quàm ex parte formæ. Ex parte quidem materiæ, quia dum Metaphyſica ſere omnium entium rationes diſtinguit ac ſeparat, & generatim declarat quid ſit; res in eſſentia, quid etiam proprietates: quid res, quid verò modus: materiam ſubminiſtrat demõſtrandi, & argumentandi, ſeu potiùs exactè declarat qualia eſſe debeant tam extrema, quàm media demonſtrationis. Ex parte verò formæ, quia hæc doctrina exactè declarat & oſtendit omnia principia, in quibus omnis recta forma argumentandi nititur, vt ſunt illa, [Quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe. Non poteſt idem de eodem ſimul affirmari & negari,] & ſimilia.

XXIX. Rationes pro oppoſita ſententia ſoluuntur.

Ad rationes dubitandi in principio poſitas facilis eſt ſolutio ex dictis. Ad primam de definitione rñdetur, Metaphyſicum quidem declarare in communi, quid ſit eſſentia, & qualis etiam ſit, ſimplex ne an compoſita, intra ſui obiecti latitudinem, ſuamque abſtractionẽ: Dialecticum autem tractare de modo quo à nobis concipienda eſt & declaranda diſtinctè per definitionem, rei eſſentia & natura, ſeu ex quibus conceptib. aut vocibus componenda ſit definitio; quas ve proprietates habere debeat vt apta ſit: hæc autẽ munera diſtincta ſunt, quamuis ſe ſe mutuò iuuẽt: nam Dialectica iuuat Metaphyſicam, ſicut modus ſciendi ſcientiam: Metaphyſica autem iuuat dialecticam tanquam generalis ſcientia, quę proximè & exactè de rebus diſſerit, quas Dialectica, vel ſupponit, vel ſolum remotè attingit. Atque eadem ferè reſponſio applicanda eſt ad alteram partem de diuiſione, nam Metaphyſica tractat de diſtinctionibus rerum, prout in rebus ipſis ſunt: dialectica verò de modo concipiendi, & explicandi partitiones rerum. Similiter ad tertiũ membrum de argumentatione dicendum eſt, ꝙ licèt Metaphyſica aliquo modo demonſtret illa principia, eaque reducat ad illud vniuerſaliſſimum, [Quodlibet eſt vel non eſt,] ſeu [Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe,] tñ etiã Dialectica ſupponit ſimile principium vt per ſe notum, id eſt, non poſſe idem de eodem affirmari, & negari: ad quod ferè omnem vim & formam rectæ argumentationis reducit, vt illius proprietates, & conditiones demonſtret.

XXX. Scientię tractatio ad quam ſcientiam pertineat.

Ad vltimum membrum de ſcientia reſpondetur, conſiderationem ſcientiæ, prout eſt quædã ſpiritualis qualitas mentis, & habitus, vel operatio eius talis conditionis & naturæ, multiplicẽ eſſe poſſe: Vna eſt merè ſpeculatiua, qua contẽplamur quid ſit talis res, & quas proprietates habeat: & hæc conſideratio, vel pertinet ad eam partem Philoſophiæ naturalis, quæ de aĩa rationali tractat, ſi de humana tñ ſcientia, quæ non eſt ſine phantaſia, ſit ſermo: vel, ſi abſtractè & abſolutè loquamur de ſcientia, pertinebit ad Metaphyſicam, nam eſt res vel proprietas abſtrahẽs à materia ſecundum eſſe. Alia conſideratio ſcientiæ eſt quaſi practica, & artificioſa, quæ non eſt de habitibus, ſed de actibus ſcientiæ: nam ars circa operationes verſatur: & ſolum habet locum hæc conſideratio in humana ſcientia, quæ per compoſitionem & diſcurſum perficitur: ars. n. non verſatur circa ſimplicia, ſed circa compoſita: nam ſcopus artis eſt dirigere compoſitionẽ aliquam, uel conceptum: unde forma artificioſa ex debita proportione & compoſitione partiũ ſeu rerũ ſimplicium conſurgit: hæc ergo ſciẽtiæ directio & conſideratio ad dialecticam ſpectat, quæ eſt ars ſciendi, non ad Metaphyſicam. Vt autem dialectica hoc munus exercere poſſit, nõ oportet, quòd exactè ſpeculetur totam naturam & eſſentiam illius qualitatis quæ eſt ſcientia, ſed ſatis eſt, quòd ſupponat eſſe operationem mentis, & aliquas eius proprietates tradat, quas ad veritatem exactè & ſine errore manifeſtandam requirit, vt quòd ſit euidens, certa, & ſimilis. Atq; hæc cognitio ſcientiæ traditur à Dialectico, vt conſtat ex libris Poſteriorum, eaque ſufficit dialectico, ut ad eam tanquam ad finem ſuam artem & ſciendi methodum dirigat. Alia denique conſideratio ſcientiæ poteſt dici moralis, quatenus uſus, uel exercitium ſcientiæ poteſt eſſe laude, uel reprehenſione dignum: quod munus ad moralem Philoſophiam, uel prudentiã ſpectat.

SECTIO V.

Vtrum Metaphyſica ſit perfectiſſima ſcientia ſpeculatiua, veraque ſapientia.

I. EXplicando cauſam finalem & vtilitatem huius ſcientiæ, ſimul effectum eius declarauimus: nam tota eius vtilitas in operatione & effectu eius poſita eſt: reliquum ergo eſt vt de illius attributis pauca dicamus, quæ ex materia ſubiecta, & ex fine illius facile colligi poterunt.

II. Prima concluſio.

Dico primò Metaphyſ. ſcientiã eſſe ſpeculatiuam oĩum perfectiſſimã. Ita docet Ariſt. li. 1. c. 2. & li. 2. c. 1. & li. 3. c. 2. & oẽs interpretes. Eſtq; ſatis probata hæc aſſertio ex dictis. Nam ſect. præced. oſtendimus finem huius ſcientiæ eſſe veritatis cognitionem, & ex ſe in ea ſiſtere: ſcientia autem ex hoc fine vocatur ſpeculatiua, ut Ariſt. lib. 6. docet, & inferiùs ſuo loco tractabitur. In ſect. aũt prima oſtenſum eſt obiectum huius ſciẽtiæ eſſe nobiliſſimũ, tã in eſſe obiecti, ꝓpter ſummã abſtractionem, ꝙ in eſſe rei propter nobiliſſima entia, quæ cõprehendit. Oĩs aũt ſcientia habet nobilitatem ſuã ex obiecto ſuo: eſt ergo hæc ſcientia ſpeculatiua, omnium præſtantiſſima.

Inter-

III. Quæſtiuncula.

Interrogabit autem fortaſſe aliquis an hæc (A) ſcientia purè ſpeculatiua ſit, vel & practica. vt. n. nunc ſuppono, non repugnat eandem ſcientiã, vel cognitionem ſimul eminenti ratione ſpeculatiuam eſſe & practicam: id enim Theologi attribuunt ſcientiæ diuinæ, non tantum vt in ipſo Deo eſt, ſed etiam vt participatur à nobis, vel per viſionem claram, vel per obſcuram Theologiã & fidem: ergo etiam in ſcientijs acquiſitis & naturalibus eſſe poterit aliqua, quæ hanc eminentiam participet, ſimulque ſit ſpeculatiua & practica. Quòd ſi alicui, maximè huic doctrinæ, cõuenire debet. Primò; quia eſt ſuprema omnium ſcientiarum, omnibuſq; imperat, prout in proœmio Ariſtoteles dixit. Deinde quia naturalem Dei cognitionem, quantum naturæ lumine fieri poteſt, perficiat: ex Dei autem cognitione pendet iudicium rectum de agendis: ergo hoc etiam iudicium per hanc ſcientiam dirigitur, atque adeò ex ea parte practica eſt. Et declaratur in hũc modum, nam hæc ſcientia demonſtrat attributa diuina quæ naturæ lumine demonſtrari poſſunt, (B) inter quæ ſunt eſſe ſummè bonum, eſſe vltimum finem omnium, eſſe primam veritatem: ergo hęc omnia demonſtrat hæc ſcientia: ergo etiam demonſtrabit Deum eſſe ſuper omnia diligendũ, quia hoc debetur ei quatenus ſummè bonus, & vltimus finis eſt. Rurſus demonſtrat hæc ſcientia Deum habere omnium prouidentiam: eſſeq; ſapientiſſimum & iuſtiſſimum: ergo conſequenter etiam docebit eum eſſe timendum, & illi eſſe fidendum, & ſimilia; quæ omnia ad mores & praxim ſpectant. Denique non alia ratione Theologia infuſa meritò exiſtimatur eminenter practica, & ſpeculatiua, niſi quia ſub altiori lumine conſiderat in Deo illam rationem finis vltimi, conſequendi per media moralia & practica: ergo idem erit de naturali Metaphyſ. vt ſub inferiori lumine procedit, ſeruata proportione.

IIII. Reſponſio.

Nihilominus dicendum eſt, doctrinam hanc nihil habere practicæ ſcientiæ, ſed tantum eſſe contemplatricem. Ita ſumitur ex Ariſtotele, & aliis expoſitoribus, nam licèt expreſsè non at-(C)tingant hanc quæſtionem, tamen dum ſimpliciter docent, hanc ſcientiam eſſe ſpeculatiuam, & aut tacent de practica, aut certè id negant, planè ſentiunt eſſe purè ſpeculatiuam. Accedit quòd

Ariſtoteles. Ariſtoteles in libris Ethicorum ex profeſſo diſputauit de beatitudine hominis tanquã de prima regula moralium actionum: Beatitudo autẽ hominis conſiſtit in Deo vt eſt finis vltimus omnium, & ſingulari modo creaturæ rationalis: illa ergo conſideratio non ſpectat ad Metaphyſicam: ergo nulla alia conſideratio ſupereſt, ſub qua poſſit hæc doctrina eſſe practica. Quia ſi eſt practica maximè moralis: nã per ſe notũ eſt nõ eſſe factiuã ſeu directiuã operationũ artis, imò nec actionũ intellectualiũ, vt præcedente ſectione dictum eſt; moralis aũt non eſt, quia conſideratio vltimi finis in ordine ad mores non eſt munus eius, ſed moralis Philoſophiæ, vt dictũ eſt.

V. Cur Theologia ſpeculatiua & practica. Metaphyſica tantum ſpeculatiua.

Ratio autem à priori reddi poteſt ex differentia inter ſupernaturalem Theologiam, & hanc naturalem, quæ ex differentia luminis ſub quo vtraque procedit, ſumenda eſt. Illa enim procedit ſub lumine diuinæ reuelationis fidei, quatenus mediatè ac per diſcurſum applicatur ad cõ-(A)cluſiones in principijs fidei contentas: fides autem non ſolum reuelat Deum vt finem vltimũ omnium, ſed etiam ſpecialiter docet in eo conſiſtere hominis Beatitudinem: ac proinde non ſolum reuelat fides veritates ſpeculatiuas circa Deum, ſed etiam practicas: imò etiam ferè omnia prima principia morum reuelat: & eadem certitudine, atque ex ſe eodem modo circa hæc omnia verſatur: ex quibus diſcurrit Theologia, conſiderans non tãtùm ſpeculatiuè in Deo rationem vltimi finis, ſed etiam moraliter in ordine ad media quibus eſt conſequendus. At verò Metaphyſica procedit tantum ſub naturali lumine, quod non eodem modo, nec eadem certitudine omnia obiecta ſua complectitur: & ideò Metaphyſica non eſt habitus illi adæquatus, ſed ſub ſpeciali quadam ratione, & abſtractione perficit naturale lumen circa ea obiecta quæ abſtrahunt à materia ſecundum eſſe, vt diximus. Et ideò de Deo ſolùm ſpeculatiuè conſiderat rationem vltimi finis, & ſupremi boni, ſcilicet quatenus in ſe talis eſt, talisque (B) cognoſci poteſt lumine naturæ, potiùs quantum ad [an eſt,] quàm quantum ad [quid eſt.] Non verò conſiderat practicè, quomodo hic finis ſit ab homine conſequendus, imò nec in particulari attingit, vel inquirit modum, quo Deus eſt finis vltimus hominis, vel quo homo ipſe poteſt attingere Deum, prout eſt ſuus finis vltimus: quia hoc iam eſt infra Metaphyſicam abſtractionem & contemplationem, & ad Philoſophiam ſpectat, imò ſupponit conſiderationem phyſicam hominis, ſeu naturalem philoſophiam, quæ merè ſpeculatiua eſt: & ſpectat ad philoſophiam moralem, quæ quodammodo, & (vt ita dicam) inchoatiuè, practica ſcientia eſt: de quarum ſcientiarum diſtinctione non eſt hic dicendi locus. Fateor tamen, quòd ſi de angelis prout in ſe ſunt, haberi poſſet naturalis ſcientia Metaphyſicè, ad illam pertineret non ſolùm naturam eorum contemplari, ſed etiam quomodo eſſent capaces vltimi finis ſui, & in quo eorum beatitudo conſiſteret, quibuſque me-(C)dijs ad illam poſſent peruenire: quæ ſcientia ex parte moralis eſſet, ſimulque praxim aliquam cum ſpeculatione coniungeret: eſſetque tota Metaphyſica, quia tota abſtraheret à materia ſecundum eſſe. Veruntamen huiuſmodi ſcientia, angelica potiùs eſſet, quàm humana: nos enim de angelorum Beatitudine vix aliquid poſſumus niſi per analogiam ad noſtram inueſtigare: & ideò Metaphyſica prout in nobis eſt, merè eſt ſpeculatiua omni ex parte, & ad moralia ſeu practica non deſcendit.

Dico 2. Metaphyſ. non ſolum ſcientia eſt, ſed & naturalis ſapientia. Hanc aſſertionem ponit, & ex profeſſo probat Ariſt. lib. 1. c. 1. & 2. & li. 3. c. 2. Qui primum ſupponit eſſe in nobis aliquã virtutem intellectualem quæ ſit ſapientia: quod etiam docuit idem Ariſt. 6. Ethi. ca. 2. & ſequen. Eſtque communis omnium ſapientium conſenſus: nam ſi nullus habitus hominis eſſet ſapientia, nullus hominum ſapiens dici poſſet, nam ſapiẽs a ſapiẽtia eſt & dicitur, non enim eſt homo ſapiens à natura, nec ex ſola potentia ſeu facultate, ut eſt per ſe notũ, aliàs oẽs homines eſſent ſapientes: ſed ſapiens fit homo aliquo vſu, & habitu aut virtute: eſt ergo ſapiẽtia habitus. Rurſus ex ipſa

VI. 2. Concluſ.

Ariſtoteles.

ex ipſa voce & omnium ſenſu conſtat ſignificare habitum ad intellectum pertinentem, non quemcunque, ſed perfectum, quique virtus intellectualis ſit, & valde perfecta. Quod optimo diſcurſu probat Ariſtotel. in proœmio c. 1. diſtinguens experientiam ab arte, & artem à ſcientia, quæ propter ſe quæritur, & in cauſarum ac principiorum cognitione verſatur: & concludens ſapientiam eſſe debere aliquam hmõi ſcientiam.

VII. Multiplex ſapientiæ acceptio.

Eſt autem hoc loco aduertendum, ſi attendamus vulgarem ſermonem, interdum videri hoc ſapientiæ nomine ſignificari, non vnum determinatum habitum intellectus, ſed rectitudinem quandam intellectualem ad bene iudicãdum de rebus omnibus, conſurgentem ex perfecta conſecutione ſciẽtiarum omnium, ad eum modum quo iuſtitia in vna acceptione nõ ſignificat vnũ ſingularem habitum, ſed concentum & rectitudinem omnium virtutum voluntatis. Atque ad hanc ſapientiæ acceptionem videntur optimè

4. Tuſc. & 2. Officior.

accommodari deſcriptiones illæ Ciceronis, [Sapientia eſt rerum diuinarum atque humanarũ, cauſarumque quibus hæ res continentur, ſcientia.] Atque eodem ſenſu videntur de ſapientia locuti antiqui Philoſophi, qui de ratione ſapientię aiebant eſſe, vt omnium rerum ſit cognitio, etiam vſque ad infimas ſpecies, & omnes proprietates earum: hoc enim non fit vna ſcientia, ſed omnium collectione. Imò, ſi de homine ſit ſermo, neque per omnes ſcientias ſimul ſumptas tam exactam rerum omnium cognitionem aſſequitur: & ideò ipſi aiebant non eſſe in homine veram ſapiẽtiam, ſed ſucatam: nos autem veriùs dicimus eſſe in homine veram ſapientiam, etiã naturalem, ſed humanam, ac proinde valde limitatam. Alio verò modo, magiſque apud ſapientes vſitato, ſumitur ſapientia pro aliquo peculiari habitu, idque dupliciter: eſt enim quædã quæ dicitur ſapientia ſimpliciter: alia, quæ tantùm ſecundum quid: illa eſt quodam modo vniuerſalis, non prædicatione, aut omnium collectione, ſed eminentia & virtute, vt ſtatim declarabimus: hæc eſt particularis, non tantùm habitu, ſed etiã materia, & virtute. De hac poſteriori ſapientia

Plato.

eſt lõgus ſermo Socratis apud Platonem, dialo. 3. ſeu de ſapien. vbi diſtinguit ſapientiam artificum, & gubernatorum, & ſimiles. Et hoc eodem modo videtur dixiſſe Paulus 1. Corin. 3. [Vt ſapiens architectus, fundamentum poſui.] Dicitur enim ſapiens in aliquo genere, vel materia, qui ſcientiam, vel artem quæ circa eam verſatur, perfectè nouit, & per ſupremas cauſas illius generis, vt notauit D. Tho. 2. 2. q. 45. art. 1. Alio denique modo (vt ibidem ait D. Tho.) quædam particularis ſcientia, ſeu intellectualis virtus dicitur ſapientia ſimpliciter, & hoc modo vſus eſt Ariſtoteles hac voce, libr. 6. Ethic. loco citato, & in pręſenti: & hoc ſenſu tribuit Metaphyſicæ hanc dignitatem ſapientiæ.

D. Thom. Ariſtoteles.

VIII. Aliquot ſapientiæ proprietates.

Secundò ad hoc probandum ſubijcit Ariſt. c. 2. cõditiones ſapientiæ, quarum aliquæ communes illi ſunt cum alijs ſcientijs ſpeculatiuis: aliæ verò ſunt illi propriæ: & illæ quæ communes eſſe videntur, ita accipiendę ſunt vt ſecundùm quãdam eminentiam, & ſingularem perfectionem, ſapientiæ conueniant.

Prima.

Prima ergo conditio eſt, ſapientiam verſari circa omnia, eſſeque omnium ſcientiam, vt poſſibile eſt. Hæc conditio ſatis eſt à nobis expoſita in ſect. 1. ratio verò eius conſtabit ex dicendis.

IX. Secunda.

Secunda conditio ſapientiæ ab Ariſtotele poſita eſt, vt in reb. difficilioribus & à ſenſibus remotioribus verſetur: nã ea cognoſcere quæ omnibus ſunt obuia, quęue ſenſib. percipiantur, nõ ad ſapientes, ſed ad quoſcunque vulgares homines ſpectat. Hæc autem conditio intelligẽda videtur de cognitione rerum difficiliorum, quãta homini poſſibilis eſt: non enim ſpectat ad hominis ſapientiam altiora ſe quærere, & quæ lumine naturali cognoſci non poſſunt, quales ſunt futurorum contingentium euentus, & ſimilia, quæ per humanam ſcientiam velle cognoſcere, non ſapientia eſt, ſed temeritas. Sapientia igitur humana in rebus altioribus ac difficilioribus iuxta ingenij humani capacitatem verſatur.

X. Tertia.

Tertia conditio eſt vt ſit certiſſima cognitio: ſub qua conditione etiam euidentia, & claritas comprehẽditur, quia naturalis certitudo, de qua ſermo eſt, ex euidentia naſcitur, eiq; cõmenſuratur. Ratio autem perſpicua huius cõditionis eſt, quia ſapiẽtia ſignificat perfectam ſcientiã, & eximiã cognitionẽ: maxima aũt perfectio cognitionis humanę in certitudine, & euidẽtia poſita eſt.

XI. Quarta.

Quarta conditio eſt vt ſit aptior ad docendũ, cauſaſq; rerũ tradendas. Hoc ipſum ſignificauerat Ariſt. cap. 1. dicens, ſignum ſapiẽtis eſſe poſſe docere, & ad ſapientẽ pertinere cauſas rerũ cognoſcere, ac tradere. Item in vnaquaque arte vel ſcientia illum ſapientiorem exiſtimamus, qui rerum cauſas intimiùs & vniuerſaliùs comprehendit. Denique humana cognitio tunc perfectior eſt, cùm cauſam aſſequitur, alioqui ſemper eſt imperfecta: cuius ſignum eſt, quia inquirentis animus non quieſcit, donec cauſam inueniat. Igitur ſapientia ſimpliciter illa erit, quæ rerum cauſas altiores & vniuerſaliores aſſequitur, vnde etiam fiet vt aptior ſit ad docendum.

XII. Quinta.

Quinta eſt, talem ſapiẽtiam maximè dignam eſſe quæ propter ſe, ſciendique cauſa appetatur: hoc enim ad dignitatem pertinet, vt per ſe conſtat: cùm ergo ſapientia dignitatem quandam, & excellentiam inter ſcientias obtineat, non eſt dubiũ, quin in eo genere ſcientiarum collocãda ſit quæ propter ipſum ſcire quęrũtur: & quòd in eo habeat ſupremũ quendã & excellentẽ gradum, atque adeò ꝙ propter ſe ſit maximè expetibilis.

XIII. Sexta.

Sexta proprietas ſapientię eſt pręeſſe alijs, potius quam eis miniſtrare: quod etiam eſt conſonum dignitati eius: quo autem ſenſu accipiendũ ſit, ſtatim declarabo. Solum circa has proprietates aduerto Ariſtotelem in eis aſſignandis ferè non loqui de ſapientia, ſed de ſapiente: ſubintelligit tamen eam ſcientiam eſſe ſapientiam, ratione cuius ſapienti hæ conditiones conueniunt. Quod ſi quis dicat non cõuenire has proprietates ſapienti, ratione unius ſcientiæ, ſed ratione oium, vel plurium ſimul: reſpondendum eſt id nunc ſupereſſe oſtendendum, probando has cõditiones reperiri in ſcientia Metaphyſicæ, ſimulque oſtendetur eſſe vnam quandam ſcientiam quæ omnibus illis attributis alijs præmineat, ideoq; ſit ſapientia, illamq; eſſe Metaphyſicam.

XIIII. Dictæ proprietates ſapientiæ in Metaphyſica reperiri demonſtrantur.

Tertio igitur loco probat Ariſt. dicto c. 2. has omnes conditiones in Metaphy. reperiri. Primã quidẽ, quia ille quodãmõ nouit ſubiecta oĩa qui præditus eſt ſcientia vniuerſali: ſed Metaphy. eſt

vniuer-

vniuerſaliſſima ſcientia: ergo eſt ſcientia rerum omnium eo modo quem ſapientia requirit, ſcilicet quantum poſſibile eſt. De hac conditione ſatis dictum eſt ſuprà, ſectio. 2. & ex ibi dictis colligere licet, duobus vel tribus modis agere Metaphyſicam de omnibus rebus. Primo confuſè, & in communi, quatenus agit de rationibus entis communibus omnibus rebus, aut omnibus ſubſtantijs, vel accidentibus, & conſequenter de primis, & vniuerſaliſſimis principijs, in quibus omnia principia reliquarum ſcientiarum aliquo modo fundantur. Secundo in particulari de rebus omnibus vſque ad proprias differentias, & ſpecies, quod aliqualiter verum eſt, non tamen æquè, nec eodem modo in omnibus: nam in rebus vel rationibus rerum, quæ abſtrahunt à materia ſecundū eſſe, id eſt ſimpliciter verum ex parte ipſarum rerum: limitatur tamen ex imperfectione intellectus noſtri. Itaq; Metaphyſica humana (de qua tractamus) de his demonſtrat & diſſerit, quantum humanum ingenium naturali lumine poteſt. In rebus autem quæ ſenſibilem, aut intelligibilem materiam ſeu quantitatem concernunt, non eſt id ſimpliciter verum, etiam ex parte ipſius B ſcientiæ, ſed quatenus in eis reperiuntur tranſcendentalia prædicata, vel eis aliquo modo applicantur metaphyſicæ rationes, & media abſtrahentia à materia, vt per ea aliquid de eis demonſtretur. Tertiò addere poſſumus hanc ſcientiam agere de omnibus, non in ſe, ſed in cauſis ſuis, quia diſputat de vniuerſaliſſimis cauſis rerum omnium, & præſertim de Deo.

XV. Poſſet ergo inquiri, qui nam ex his modis ad rationem ſapientiæ ſufficiat, & conſequenter qua ex parte Metaphyſica, ſapientia ſit, vel an ſolùm ſit ſapientia, prout omnes hos modos comprehendit. Ad quod breuiter dicendum videtur Metaphyſicam requirere totam illam amplitudinem & cognitionem, vt ſit abſolutè & ſimpliciter ſapientia. Etenim ſi quis ex Metaphyſica ſciat communem rationem entis in quantum ens, & eius attributa ac principia, haberet quidem inchoatam ſapientiam, quandoquidem principia tenet vniuerſalia, quibus poteſt alia C principia confirmare & dijudicare. Item, quia habet quandam ſcientiam, vel ſcientiæ partem per ſeſe valde appetibilē, & ſcitu digniſſimam, & ad alias omnes ſcientias vtiliſſimam; & quodammodò neceſſariam: eſſet ergo illa, aliqualis ſapientia. Non tamen poſſet dici ſapientia ſimpliciter; quæ enim eſt ſimpliciter ſapientia ſine Dei cognitione? Item, quia ens in quantum ens, in eo præciſè ſiſtendo, licèt in ratione obiecti ſcibilis ſit ſatis perfectum propter eius abſtractionem, ſubtilitatem, & tranſcendentiam, tamen in eſſe rei habet minimam perfectionem, nam maior eſt in determinatis entibus: ad rationem autem ſapientiæ non ſatis eſt obiectum ſcibile ſi ne dignitate rerum quæ ſciuntur. Tamen ſi in nomine vim faciamus, certè Metaphyſica, ſi in ea entis abſtractiſſima ratione ſiſtat, non erit ſatis ſapida ſcientia, vt ſapientia ſimpliciter poſſit appellari. E contrario verò ſi fingeretur Metaphyſica quæ de Deo, & non de ente tractaret, illa quidem plus aliquid haberet de ratione ſapientiæ, tum propter nobilitatem obiecti, quod & ipſa non minus abſtractum eſt quàm ens, A licèt non prædicatione aut vniuerſalitate, tum ob iucunditatem, quam maximè habet adiunctam talis contemplatio, tum denique ob virtualem continentiam & cauſalitatem, ex qua fit vt talis Dei cognitio facilè pariat aliarum rerum cognitionem. Veruntamen huiuſmodi cognitio Dei exacta ac demonſtratiua non poteſt per naturalem Theologiam obtineri, non cognitis priùs communibus rationibus entis, ſubſtantiæ, cauſæ, & ſimilibus, quia nos non cognoſcimus Deum niſi ex effectibus, & ſub communibus rationibus, adiunctis negationibus, quibus imperfectiones excludimus. Et ideò fieri non poteſt vt Metaphyſica ſit ſapientia ſub poſtrema ratione, niſi etiam primam includat. Si autem fingatur Metaphyſica quæ ex primo & ſecundo modo cognoſcendi omnia, habeat quæcunque neceſſaria ſunt ad cognoſcendum Deum, eumque primariò attingat, & contempletur, illa quidem dici poſſet ſapientia abſolutè, etiam ſi de alijs rebus parum, aut nihil in ſpecie cognoſceret: eſſet tamen valde imperfecta, & mutila ſapientia, quam neceſſe eſſet multa etiam de Deo ignorare, aut imperfectè attingere: quia cùm Deus ex effectibus cognoſcatur, ignoratis præcipuis effectibus, neceſſarium eſſet etiam ipſius Dei cognitionem eſſe diminutam. Et propter hanc cauſam meritò Ariſtoteles, non partem Metaphyſicæ, ſed totam illam, appellauit ſapientiam ſimpliciter, quam dixit eſſe vnam tantum 6. Ethicor. capitulo 7. & Diuus Thomas 1. 2. quæſtione 57. articulo ſecundo.

Secundam conditionem ſapientiæ in Metaphyſica reperirii probat Ariſtoteles, quia tractat de rebus maximè vniuerſalibus, & à ſenſu remotiſſimis: hæc autem ſunt nobis cognitu difficillima: nam cùm noſtra cognitio à ſenſu oriatur, quod à ſenſu longiſſimè abeſt, difficilè in noſtram intelligentiam cadit. Hinc verò occaſione ſumpta ſolent hoc loco diſputare interpretes, an intellectus noſter in hoc ſtatu directè cognoſcat ſingularia, vel uniuerſalia tantùm: & an inter ipſa vniuerſalia facilius cognoſcat ea quæ minùs communia ſunt, vt ſpecies vltimas, & ideò verum ſit quod hoc loco ait Ariſtoteles, [Vniuerſaliſſima eſſe cognitu difficillima.] Veruntamen prior ex his quæſtionibus omnino aliena eſt à præſenti inſtituto: quid enim refert ad dignitatem Metaphyſicæ ſcientiæ declarandam, aut ad prædictum Ariſtotelis textum intelligendum, quòd ſingulare directè cognoſcatur ab intellectu, nec ne? hæc ergo quæſtio, omnino eſt à nobis in proprium locum, hoc eſt in ſcientiam de anima, remittenda. Speramus enim fore vt, adiuuante Deo, illius etiam ſcientiæ diſputationes pro viribus elaboratas aliquando tradamus. Quòd ſi id aſſequi non potuerimus, ſufficient quæ à grauiſſimis autoribus de prædicta quæſtione hactenus tradita ſunt: ſtatui enim de nulla re extra proprium locum, aut omnino extra methodum diſſerere, etiam ſi omittenda prorſus talis diſputatio ſit: minoris enim incommodi eſſe cenſeo aliquid tacere, quàm importunè peregrinis quæſtionibus aliunde vocatis, lucidam ac diſtinctam methodum obſcurare & confundere. XVI.

Atque

XVII. Vniuerſalia non ſingularia facilius cognoſcit noſter intellectus.

Atque eadem ferè ratio eſt de poſteriori quæſtione, quam idcirco etiam omittam, attingendo tantùm id quod neceſſe eſt vt ſenſus Ariſtotelis in citato loco intelligatur, ne ſibi ipſi repugnare videatur. Etenim lib. 1. Phyſicorũ ſtatim in initio ait in ſcientia progrediendum eſſe ab vniuerſalioribus ad particularia, quia incipiendum eſt à notioribus nobis, & vniuerſaliora, notiora nobis ſunt: hic verò ait hanc ſcientiam eſſe de rebus difficillimis, eò quòd ſit de vniuerſaliſſimis, quę ſunt hominibus cognitu difficillima.

D. Tho. qualiter conciliet duo Ariſtotelis loca difficilia.

Quam apparentẽ contradictionem ita D. Tho. 1. Metaphyſ. ca. 2. lect. 2. cõciliat vt intelligamus Ariſtotelem 1. Phyſ. locutum fuiſſe de ſimplici tantùm apprehenſione, & imperfecta cognitione rerũ vniuerſalium, hic verò de ſcientifica cognitione, & complexa, qua proprias rationes vniuerſalium diſtinctè cognoſcimus, eorumque proprietates de illis demonſtramus. Non enim ſemper ea quæ faciliùs in mentem veniunt per ſimplicem apprehenſionem, faciliùs etiam intimè penetrantur & cognoſcuntur: quid enim faciliùs apprehendimus quàm tempus, motum, & ſimilia? Quid verò difficiliùs inquiritur quoad exactam cognitionẽ, tam rationis formalis, ſeu entitatis, quàm proprietatũ talium rerũ? Sic ergo vniuerſaliora dicuntur notiora nobis quoad ſimplicem & imperfectam apprehenſionem, quoad an eſt (vt ſic dicam) quis enim nõ faciliùs concipiat hanc eſſe arborem, quàm ſit ne pyrus, aut ficus? Ad hos enim vniuerſaliores conceptus confuſos, & imperfectos paucioribus indigemus, & ideò faciliùs illos formamus. Dum tamẽ illorum exactam cognitionem inquirimus, difficilius eam aſſequimur, eò quòd ſint à ſenſibus remotiores, vt hic dixit Ariſtoteles.

XVIII. Obijcitur contra præcedentẽ conciliationẽ.

Huic autem expoſitioni ſolum obſtare video quòd Ariſtoteles 1. Phyſi. non videtur tantũ loqui de rudi illa & imperfecta vniuerſalium apprehenſione, ſed de ſcientifica cognitione: nam ex ea facilitate cognoſcendi vniuerſaliora colligit ordinem in ſcientia ſeruandum: ſcientia autem non debet procedere à notioribus quoad apprehenſionem, ſed quoad eam cognitionẽ quæ per ſcientiam haberi poteſt: nam ſi ſcientifica cognitio difficilior eſt, nihil ferè conferet quòd ſimplex apprehenſio facilior ſit, vt iuxta conuenientem methodum ab huiuſmodi rebus ſit incipiendum. Adde ipſa experientia conſtare etiam in cognitione ſcientifica faciliùs cognoſci rationes communes, quàm proprias, vt ens mobile aut naturale, quàm cœlum, vel hominem: & rationem entis, quam rationem ſubſtantiæ, vel accidentis. Et ratio etiam id ſuadet, nam in ſcientia per ſe, & directè intenditur diſtincta cognitio tam eſſentiæ, quàm proprietatum vniuſcuiuſque rei, vel rationis formalis: & vniuerſalia ipſa non tractantur, aut ſciuntur, per ſe loquendo, vt tota vniuerſalia ſeu potentialia ſunt, ſub qua ratione ipſorum diſtincta cognitio pendet ex cognitione rerum inferiorum: hæc enim eſt veluti reflexiua cognitio & dialectica, quia illa proprietas ſeu ratio totius potẽtialis per intellectum potius conuenit, quàm re ipſa: ſciuntur enim huiuſmodi vniuerſalia in ſcientijs proprijs ac realibus ſecundum proprias actuales eſſentias, & proprietates illi conſentaneas, & adæquatas: ſic autem facilius ſciuntur vniuerſaliora, quia ab eis omnino pendet cognitio minus vniuerſalium: non verò è contrario, quia vniuerſaliora ſunt de ratione inferioris, & non è conuerſo. Atque hæc obiectio non ſolum videtur concludere Ariſtotelem in 1. Phyſicorum de ſcientifica cognitione vniuerſaliorum fuiſſe locutum, ſed etiam falſum eſſe hæc vniuerſaliora eſſe difficiliora cognitu.

XIX. Aliorum cõciliatio.

Quapropter nonnulli volunt Ariſtotelem hoc loco non de vniuerſalibus rationibus, ſed de vniuerſalibus cauſis fuiſſe locutum, id eſt, non de vniuerſalibus quæ in prædicando vocãtur, de quibus in primo Phyſicorum fuerat locutus, & de quibus procedit diſcurſus factus, ſed de vniuerſalibus in cauſando, vt ſunt Deus, & intelligentiæ. De quibus videtur etiam rectè intelligi ratio Ariſtotelis, ſcilicet quia vniuerſalia ſunt à ſenſibus remotiſſima: hoc enim eſt verum de his vniuerſalibus in cauſando, de cæteris verò minime: nam cum hæc ſint etiam in ſingularibus materialibus, non videntur à ſenſu remota: nam hoc ens, vel hęc ſubſtantia obijcitur ſenſui, ſicut hoc animal vel hic homo, vnde vniuerſaliora prædicata facilius obijciuntur ſenſibus ratione ſuorum propriorum ſingularium, quàm minus vniuerſalia, & ideò facilius cadit in intellectum noſtrum ſaltem ex parte noſtra animal quàm homo, & ſubſtantia quam animal, & ſic de alijs: quia, regulariter loquendo, & iuxta ordinatum modum quo nobis applicantur obiecta ſenſibilia, facilius imprimuntur ſenſibus ſpecies ſeu phantaſmata horũ ſingularium.

XX. Refutatur.

Nihilominus hęc expoſitio reijcitur communiter ab interpretibus Ariſtotelis, licèt enim fateantur dictum Philoſophi eſſe verum etiam de vniuerſalibus cauſis: docent tamen eum propriè locutum fuiſſe de vniuerſalioribus prædicatis: tum quia hæc propriè & ſimpliciter dicuntur vniuerſalia: tum etiam quia re vera etiam ex ea parte qua Metaphyſica tractat de ente & ſubſtantia vt ſic, eſt difficilior cæteris ſcientijs. Et in hæc etiam prædicata cadit ratio Ariſtotelis, quòd ſcilicet longius abſunt à ſenſibus ſecundum ſuam abſtractionem & præciſam rationem: hæ namque communes rationes non habent propria ſingularia, ſed medijs rationibus minus vniuerſalibus ad ſingularia deſcendunt.

XXI. Explicatur & approbatur conciliandi modus ex D. Thoma adductus.

Alias reſponſiones afferunt expoſitores tam in hunc Metaphyſicæ locum, quàm in illum Phyſicor. & ſuper 1. libro Poſter. cap. 2. & libro 2. capit. 15. & 18. vbi etiam Ariſtoteles ait vniuerſalia eſſe naturæ notiora, ſingularia nobis. Quibus omiſſis in priori reſponſione perſiſtendum cenſeo, ſi paululum tamen explicetur. Dicendum ergo exiſtimo Ariſtotelem in libro 1. Phyſicorum locutum fuiſſe de ordine doctrinæ, in qua dicit eſſe incipiendum ab vniuerſalioribus, quia nobis ſunt notiora quoad ſimplicem & confuſam cognitionem eorum, quatenus ſunt quædam tota potentialia & vniuerſalia. Nec refert quòd in ſcientijs non intẽdatur cognitio confuſa ſed diſtincta, quia Ariſtoteles non dicit vniuerſaliora eſſe notiora ea cognitione quæ per ſcientiam intenditur, ſed ea potiùs quæ imperfecta ſupponitur, vt per ſcientiã perficia-

ficiatur. In hoc verò loco Metaphyſicæ nõ agit Ariſtoteles de ordine doctrinæ a nobis obſeruãdo, ſed de perfecta ſcientia ipſorum obiectorum obtinẽda, & hoc modo ait vniuerſaliora eſſe cognitu difficiliora. Quod tamen non aſſeruit ſimpliciter, ſed cùm hac limitatione [ſere:] quia contingit interdum vniuerſaliora eſſe etiam quoad perfectam cognitionem nobis notiora: quia difficultas quæ ex parte abſtractionis in eis eſt, poteſt aliunde compenſari, quo modo ens naturale vt ſic, eſt nobis notius quã cęlum, & ens quàm angelus. Non obſtante autem ea limitatione, cõcludit Ariſtoteles hanc ſcientiam eſſe de rebus difficillimis, quia in ea tanta eſt abſtractio, vt omnino præſcindat à materia, & ab actionibus & proprietatibus ſenſibilibus vt tales ſunt, & ideò nihil in eius obiecto eſſe poteſt vnde difficultas ex tanta abſtractione proueniẽs tollatur: atque hæc ſatis ſint de illa ſecunda conditione.

XXII. Dubium. Circa tertiam conditionem ſapientiæ meritò dubitari poteſt quo modo huic doctrinæ conueniat, ſcilicet, eſſe certiſſimam. Et ratio difficultatis potiſſima oritur ex ſcientijs Mathematicis, quæ vidẽtur multò certiores, cùm ex principijs euidentiſſimis, imò & ſenſu notiſſimis procedant. Vnde idem Ariſtoteles lib. 1. Metaphyſ. (Ariſtotel.) cap. 3. tex. 16. ſignificat modum procedendi Mathematicæ eſſe accuratiſſimum, & certiſſimum, eò quòd à materia & mutatione abſtrahat, à qua non abſtrahit Philoſophia, & licèt Metaphyſica videatur abſtrahere, ſi res de quibus tractat, conſiderentur, prout tamen in nobis eſt, non videtur abſtrahere, quia non conſiderat de rebus illis niſi ex effectibus ſenſibilibus qui in materia verſantur. Vnde idem Ariſtotel. lib. 2. tex. 1. ait res notiſſimas natura ſua eſſe nobis ignotas, quia intellectus noſter ita ad eas comparatur ſicut veſpertilionis viſus ad lucem Solis. Et confirmatur, nam humana cognitio à ſenſu incipit, vnde per ſenſum accipit claritatem & certitudinem: quò ergo fuerit cognitio de rebus à ſenſu remotioribus, eò erit minus certa: ſicut ergo ex hoc principio colligit Ariſtoteles ſuprà hanc ſcientiam eſſe difficillimam, ita colligere potuit eſſe incertiſſimam. Imò hæc duo vidẽtur ſemper eſſe coniuncta, difficultas videlicet & incertitudo, aut minor certitudo: ſi ergo hæc ſcientia eſt maximè difficilis, erit conſequenter minùs certa.

XXIII. Reſponſio. Diſtinguendæ videntur duæ partes huius doctrinæ: una eſt quæ de ente vt ens eſt, eiuſq; principijs & proprietatibus diſſerit. Altera eſt quæ tractat de aliquibus peculiaribus rationibus entiũ, præſertim de immaterialibus. Quo ad priorem partem non dubium eſt quin hęc doctrina ſit omnium certiſſima, quod ſatis eſt vt hæc proprietas ipſi abſolutè & ſimpliciter tribuatur: nã quoties comparatio fit inter habitus, ſecundum id quod in eis eſt optimum & maximum fieri debet, vt ſumitur ex 3. Topic. cap. 2. ſic ergo Ariſtoteles in dicto proœmio abſolutè ait hanc doctrinam eſſe certiſſimam, & videtur loq; de illa prout in nobis eſt. Et ratio eius eſt optima, & procedit de hac ſcientia quoad hanc partem, ſcilicet, q̃a ea ſciẽtia eſt certiſſima quæ circa prima principia maximè verſatur, & quæ ex paucioribus tẽ conficit: ita verò ſe habet hæc ſcientia: quia talis ſcientia magis eſt independens, habetque principia notiora, ex quibus alia principia robur & certitudinem accipiunt, vt declaratum eſt: ſic enim res illæ de quibus Mathematicæ tractant, includunt communia, & tranſcendentia prædicata, de quibus Metaphyſica diſſerit: principia etiam Mathematica includunt Metaphyſica, & ab illis pendent.

XXIIII. De altera verò parte huius ſcientiæ quę in determinatis rationibus entis verſatur, diſtinguendum eſt: poteſt enim eſſe ſcientia certior, aut ſecundùm ſe, aut quoad nos. Scientia igitur harũ rerum ex ſeſe non eſt dubium quin ſit certiſſima, & quòd Mathematicas ſcientias antecellat. Nam certitudo ſcientiæ hoc modo penſanda eſt ex obiecto: huiuſmodi autem res, & ſubſtantiæ immateriales ſunt ex ſe aptæ ad gignendam certiſſimam ſui cognitionem: tum quia ſicut ſunt perfectiora entia, magiſque neceſſaria, ſimpliciaque, & abſtracta, ita in eis maior eſt veritas, maiorque certitudo principiorum. At verò ex parte intellectus noſtri eſt hæc ſcientia in nobis quoad hanc partem minùs certa, vt experientia docet, & probãt rationes dubij in principio poſitæ. Præſertim illa quòd cum noſtra cognitio à ſenſu oriatur, obſcuriùs & ex natura rei minus certè attingimus ea quæ ab omni materia ſenſibili abſtrahunt.

XXV. Dubia aliquot proponũtur & diſſoluuntur. Primum. Dices primò. Ergo hęc ſciẽtia prout in nobis eſt, ſemper eſt minùs certa in hac parte, quã Mathematica: ergo ſimpliciter eſt minùs certa, quia Metaphyſica de qua agimus, nõ eſt alia niſi humana: hæc autem tantum in nobis eſt, quid ergo refert ad nobilitatem Metaphyſicæ quòd ſecundùm ſe ſit certior? illud enim erit verum de Metaphyſica Angelica, non de noſtra. Vnde tractando de noſtra, videtur inuolui repugnantia in illa diſtinctione, ſecundùm ſe, & prout in nobis: hæc .n. diſtinctio accõmodata obiectis ſeu rebus cognitis optimè quadrat, & ita eſt illa vſus ſæpe Ariſtoteles in primo Poſteriorũ, & in principio Phyſ. & Metaph. at verò accommodata actibus, vel habitibus noſtris nullo modo videtur poſſe habere locum, propter rõnem factam: hic autem non de obiectis, ſed de re ipſa loquimur. Reſpondent aliqui ſatis eſt quòd Metaphyſica in angelis ſit certior, quia eiuſdem rationis eſt cũ noſtra, quia ſub eadem rõne ſeu abſtractione de his entibus diſſerit. Sed hæc non rectè dicitur, quia illa ſcientia angelica eſt altioris rationis, primum quia illa vel eſt à priori & perfecta, ſcilicet, vt verſatur circa res creatas, vel ſi eſt à poſteriori vt de Deo, eſt per cognitionem perfectam nobiliorum effectuum. Deinde quia ſcientiæ differunt genere ex modo procedendi: modus aũt intelligendi angelorum eſt altior, ſimplicior, & eſſentialiter perfectior.

XXVI. Collatio inter Metaphyſicam & Mathematicas in certitudine. Reſpõdetur ergo primò, fortaſſe in aliquo ſtatu poſſe Metaphyſicã humanam eſſe perfectiorem, & certiorem quàm ſint Mathematicæ: nã licèt, acquirendo hanc ſcientiã ſolis naturalibus viribus, & ordinario modo humano, non poſſit tam perfecta obtineri, ſi tamẽ noſter intellectus iuuetur ab aliqua ſuperiori cauſa in ipſomet diſcurſu naturali, vel ſi ipſa ſcientia modo ſupernaturali fiat, licèt res ipſa ſit naturalis, poteſt fortè eſſe tam clara, & euidens, vt Mathematicas ſuperet. Quia verò hæc reſpõſio magis eſt Theologica quàm Philoſophica, addo vlteriùs, quantùs

Meta-

Metaphyſica in nobis ſemper quoad hanc partem inferior Mathematica in certitudine, nihilominùs ſimpliciter & eſſentialiter eſſe nobiliorem: ad quod multum refert, quòd ſit ſecundùm ſe, & ex parte obiecti certior: nam dignitas obiecti maximè ſpectat ad dignitatem ſcientiæ, & illa eſt quæ per ſe redundat in ſcientiam: imperfectiones autem quæ ex parte noſtra miſcentur, ſunt magis per accidens: & ad hoc tendit diſtinctio data, in quo ſenſu nullam inuoluit repugnantiam.

XXVII. 2. Dubium. Dubitabit ſecundò aliquis, nam hinc ſequit. hanc ſcientiam Metaphyſicæ quatenus de Deo agit minùs certam eſſe quoad nos, quàm vt tractat, de intelligentijs, quod tamen non videtur verum. Sequela ſic deducitur ex ratione facta, nã ſi hæc ſcientia eſt minus certa quoad nos, vt verſatur circa res abſtractas à materia, quia noſtra cognitio à materialibus incipit: ergo quò res de qua tractat Metaphyſica, magis elongata & remota fuerit ab hac materia, eò Metaphyſica prout in illa verſatur, erit minùs certa: ſed Deus ſummè diſtat à rebus materialibus & ſenſibilibus: ergo. Reſpondetur, negando ſequelam, abſolutè loquendo. Duobus enim modis intelligi poteſt vnam rem magis diſtare ab alia, ſ. perfectione ſeu entitate & cauſalitate ſeu connexione effectus & cauſæ. Priori modo magis diſtat Deus à materialibus rebus, quàm ſpiritus creati: poſteriori autem modo magis diſtant ſpiritus creati ab omnibus rebus creatis, quàm Deus. Pendent enim omnia eſſentialiter à Deo, non à cœteris ſpiritibus, &, per ſe loquendo, omnia Deum imitãtur, & aliquam eius ſimilitudinem aut veſtigium gerunt: quod verò inde reſultet aliqua ſimilitudo, vel conuenientia cum angelis, eſt ſecundarium, & accidentarium. Quia ergo nos ex rebus ſenſibilibus non vtcunque conſideratis, ſed vt effectibus, aſcendimus ad ſubſtantias ſeparatas contemplandas, inde fit vt naturaliter certiùs aſſequamur Dei cognitionem, quàm angelorum, quod ipſo vſu & experientia conſtabit ampliùs ex dicendis.

XXVIII. 3. Dubium. Tertiò poteſt dubitari, præſertim circa priorẽ partem poſitam, an hęc ſcientia ſuperet alias ſolùm quoad principiorum certitudinẽm, vel etiã conclusionum. Nam ratio facta ſolum videtur procedere de principijs: at ſi hoc dicatur, ſequitur non hanc ſcientiam, ſed habitum principiorum qui diſtinctus eſt, eſſe certiorem alijs ſcientijs. Vnde obiter etiam dubitari poteſt, an ſit hęc ſciẽtia certior habitu principiorum. Nam ſi hoc dicatur, facile expeditur poſita difficultas, vt per ſe conſtat: & hoc ipſum videtur difficillimum: nam hæc ſcientia nititur in ipſis primis principijs: quomodo ergo poteſt eſſe certior, quam illorum habitus, cum hic etiam verum ſit axioma illud, [Propter quod vnumquodque tale, & illud magis?]

XXIX. D. Thom. Ab hac poſteriori parte incipiendo, D. Tho. 1. q. 1. ar. 2. ad ſecundum ſignificat ſapientiam eſſe nobiliorem & certiorem etiam ipſo habitu principiorum, ſic enim ait: [Scientia pendet ab intellectu, ſicut à principaliori, & vtrumque pendet à ſapientia, ſicut à principaliſſimo, quæ ſub ſe cõtinet & intellectum & ſcientiam;] ſentit ergo D. Thom. ſapientiam eſſe intellectu ſeu habitu principiorum principaliorem & perfectiorem.

A Et rationem indicat, quia ſapientia habet quidquid eſt perfectionis in habitu principiorum, & illud ipſum nobiliori modo, & præterea aliquid amplius: eſt ergo perfectior. Antecedens declaratur, quia intellectus verſatur circa prima principia, iudicium de illis ferendo: ſed hoc ipſum habet ſapientia, vt ſuprà oſtenſum eſt, & vltra hoc verſatur circa plura alia, quæ ex principijs inſeruntur, & circa res nobiliſſimas, & primas rerum cauſas, vt ſuprà oſtenſum eſt. Rurſus circa ipſamet prima principia verſatur nobiliori modo ſapientia, quia intellectus ſimplici tantùm modo verſatur, ferendo iudicium ex naturali, & immediata efficacitate naturalis luminis intellectus: ſapientia vero, reflexionem faciẽs ſupra ipſummet lumen, & originem illius cõtemplans, à qua ipſum habet totam certitudinem ſuam, illud aſſumit vt medium ad veritatem & certitudinem principiorum demonſtrandam. hic autem modus iudicandi videtur altior, magiſque comprehenſiuus: ergo habet ſapientia plus perfectionis quàm intellectus, & quidquid nobili-B tatis eſt in intellectu, id habet perfectiori modo. Vnde etiam videtur ſatisfieri difficultati in contrarium inſinuatæ: nam licèt ſapientia in principio & quaſi via generationis pendeat ab intellectu, quia neceſſe eſt vt ſupponat aliqua principia, tamen ſecundùm ſe, ſi perfecta ſit, nõ pendet ab eo eſſentialiter, ſed per ſe ſufficit ad aſſentiendum principijs per propria media, & reflexionem ſupra ipſum lumen intellectuale, & fortaſſe ad eam perfectionem peruenire poteſt, vt iam ſine vllo diſcurſu formali principijs ſuis præbeat aſſenſum. Atque eandem ſententiam tenet Albertus lib. de apprehenſ. p. 6. habetq; magnum fundamentum in Ariſtotele, lib. 1. Poſter: capit. 7. tex. 23. vbi ſignificat Metaphyſicam eſſe omnium principem, eò quòd ſua principia demonſtret: & lib. 6. Et hic. cap. 7. vbi ſic ait,]Sapiẽtem non ſolum ea ſcire, quæ ex principijs cognoſcuntur, ſed etiam circa principia dicere vera oportet. Quare ſapientia, & intellectus eſt ſcientia, & (vt caput eſt) ſcientia rerum earum quæ ſummis afficiuntur honoribus.] Non potuit autem intelligere ſapientiam eſſe aggregatum ex intel-C lectu & ſcientia aliqua, cum hæc ſigillatim diſtinxerit, vt virtutes diuerſas; intelligit ergo eſſe intellectum & ſcientiam ſecundùm quandam eminentem perfectionem, vt ibi etiam expoſitores intelligunt: & diſputat Buridan. quæſ. 12. qui hanc ſententiam inſinuat in q. vl. eiuſdem li. 6. Ethicorum. (Albertus) (Buridanus)

XXX. Metaphyſica ne habitu principiorum certior. Nihilominus aliqui probabiliter exiſtimant limitandam eſſe hanc ſententiam, vt nimirum ſapientia præferatur intellectui principiorum, vt verſatur circa principia aliorum ſcientiarum non verò vt verſatur circa principia eiuſdem Metaphyſicæ. Quæ limitatio videtur ſumi ex verbis quæ D. Tho. ſupra ſubiungit, dicens, ſapientiam eſſe principaliſſimum, continereque ſub ſe intellectum & ſcientiam, [Vt de concluſionibus] (ait) [ſcientiarum dijudicans, & principijs earundem:] vbi notandum eſt illud relatiuum, [earũdem:] refert. n. alias ſcientias à ſapientia diſtinctas. ergo ſolum comparatur ſapientia ad intellectum vt verſatur circa principia aliarum ſcientiarum, & quia de illis diiudicat, ideò nobilior eſſe dicitur. At verò ſecus videtur accidere in (D. Thom.)

Digitized by Google

eadem ſapientia cõparata ad intellectum vt verſatur circa principia ipſiuſmet ſapientiæ; nam ab illo vt à proximo fonte habet ſuam totam certitudinem. Item, ille habitus circa eaſdem res nobiliori modo verſatur, quia ille habitus non ſiſtit in primis principijs abſtractiſſimis, pertinentibus ad ens vt ſic, & ad alios terminos abſtractos, vt eſt illud, [Quodlibet eſt, vel non eſt,] et ſimilia, ſed etiam verſatur circa prima principia ſubſtantiæ vt ſic, & Dei, & intelligentiarum vt ſic, vnde ad illũ propriè pertinet earum quidditates contemplari; nam quidditas rei per ſimplicem cognitionem intelligitur, vel ex ea immediatum principium conſtituitur, ſi à nobis per compoſitionem cognoſcatur; ad ſapientiam verò pertinet, proprietates harũ rerum ex quidditate demonſtrare. Et quidem non videtur poſſe negari, quin cognitio illorum principiorum quibus hæc ſcientia nititur, certior ſimpliciter ſit quàm ſit ipſa ſcientia, quandoquidem ab illa pendet vt à propria cauſa, alterius & ſuperioris rationis in modo aſſentiendi. Nec refert. quòd Metaphyſica in ſua principia reflectatur vt ea demonſtret, ſemper enim neceſſe eſt vt ſecundùm propriam rationem ſuam per diſcurſum procedat, & prioribus principijs nitatur, quæ vt notiora & certiora ſumat, non enim dicendum eſt eundem habitum acquiſitum, per diſcurſum & ſine diſcurſu aſſentiri. Igitur abſolutè & vniuerſim comparando principia Metaphyſicæ ad ipſam ſcientiam, certior eſt illorum cognito. Et hoc ipſum confirmat experientia, nihil enim demonſtratur in Metaphyſica, quod ſub ea ratione tam certum ſit, ſicut hoc principium, [Quodlibet eſt, vel non eſt,] quatenus eſt per ſe notum.

XXXI. *Sapientia omnibus alijs intellectualib. habitibus quo modo excellentior. Ariſtoteles. Fonſeca.*

Cùm ergo ſapientia præfertur omnibus alijs virtutibus intellectualibus, etiam intellectui principiorum, intelligi poteſt primò de ſapientia vt includit ſua principia, & comparatur ad alias ſcientias vt ſua etiam principia, & concluſiones includunt, ita enim ſolere ſcientias conſiderari ſumitur ex Ariſtotele 3. Metaphyſ. cap. 2. tex. 5. vbi Fonſeca id aduertit. Dicitur autem Metaphyſica excedere alias ſcientia quoad certitudinem tam concluſionum, quàm etiam principiorum, non ſolùm comparando principia ad principia, & concluſiones ad concluſiones, ſic enim non eſſet propria comparatio ſcientiæ ad intellectum, ſed ſcientiæ ad ſcientiam, & intellectus ad intellectum, in quo ſenſu etiam vna ſcientia particularis dici poteſt certior quàm intellectus principiorum, quia poteſt habere certiora principia. Igitur intelligi debet, etiam comparando concluſiones Metaphyſicæ ad principia propria aliarum ſcientiarum, dici Metaphyſicam excedere in certitudine, quia diſcurſus eius nititur principijs adeò notis certis, vt poſſit generare aſſenſum certiorem quam ſit ſimplex aſſenſus aliquorum principiorum in alijs materijs, & propter alias rationes ſuprà factas.

XXXII. *Habitus in euidentior euidentiori poteſt eſſe nobilior, & certior certiori.*

Vel ſecundò, & fortaſſe clarius, dici poteſt ſapientia præferri intellectui principiorum nobilitate, & excellentia ſimpliciter, non verò ſemper certitudine aut euidentia, præſertim reſpectu noſtri, ſeu prout in nobis eſt, non enim ſemper nobilitas habitus, ſeu ipſius dignitas, aut ſcientiæ, cum certitudine aut euidentia conuertitur: fides enim Chriſtiana ſimpliciter in ſubſtantia aut ſpecie ſua eſt nobilior, quam naturalis Metaphyſica, licèt non ſit ita clara & euidens: & naturalis Philoſophia eſt nobilior, quàm Mathematicæ, licèt ſit minùs certa, propter obiecti nobilitatem, quæ ad dignitatem ſimpliciter intellectualis virtutis magis confert, vt ſignificauit Diuus Thomas libro 1. de anima capitulo primo, & 1. parte, quæſtione prima, articu. 5. ad 1. vbi adducit illud Ariſtotelis libro 1. de partibus animal. capitu. 5. [Res ſuperiores tametſi leuiter attingere poſſimus, tamẽ ob eius cognoſcendi generis excellentiam amplius oblectamur, quam cum hæc nobis iuncta, omnia tenemus.] Et ſimilem ferè ſententiam habet lib. 1. de cœlo, capit. 12. Sapientia ergo ſiue Metaphyſica etſi non ſit certior in nobis, quàm intellectus, ſaltem quoad ſua principia, eſt tamen ſimpliciter nobilior & altior, quia attingit nobiliora entia, & ſupremas cauſas entium, nempe Deum & intelligentias, quas intellectus principiorum ſecũdùm proprias rationes earum non attingit, ſed ſolùm ſecundùm communem rationem entis, & ſubſtantiæ: nam licèt de Deo & intelligentijs multa ſint principia per ſe nota ſecundùm ſe; tamen reſpectu noſtri nihil eſt per ſe notum, nam ſi Deum eſſe non eſt nobis per ſe notum, vt infra oſtendemus, multò minus reliqua quæ de his rebus in Metaphyſica demonſtrantur. Atque ita ſit, vt de his rebus nihil per intellectum principiorum immediatè cognoſcamus, ſed ſolùm per ſapientiam, & ideò ſapientia nobilior ſit, eſtò non ſit certior ſuis principijs, prout in nobis exiſtit: quia ad maiorem nobilitatem ſatis eſt, quòd ſit de rebus ſimplicioribus & ſecundùm ſe certioribus, cum ea certitudine & euidentia quæ per naturale lumen ingenij humani haberi poteſt. Vnde beatitudo naturalis hominis (quod hoc maximè confirmat) non in aliquo actu intellectus principiorum, ſed in actu & contemplatione ſapientiæ conſiſtit, dicente Ariſtotele 6. Ethicor. capit. 12. quòd ſicut ſanitas eſt quadam fœlicitas corporis, ita ſapientia eſt fœlicitas animæ: & ideò ibidem præfert illam prudentiæ: nam prudentia ad ſapientiam vt ad finem refertur: eſt namque (vt optimè ait) ſapientiæ procuratrix prudentia: ita enim animum regit, vt eum pacatum reddat, & à perturbatione liberum, quod ad contemplationem ſapientiæ maximè neceſſarium eſt: idemque docet libr. 10. Ethicorum capit. 7. & 8. *Ariſt.*

Atque ex his conſtat etiam reſolutio tertiæ dubitationis quoad priorem partem eius; dicendum eſt enim hanc doctrinam eſſe certiorem alijs ſcientijs, non ſolùm quoad principia, ſed etiam quoad concluſiones. Quod quidem ſi intelligatur proportionatè, indubitatum eſt, vt dixi, ſcilicet quòd principia huius ſcientiæ ſunt certiora principijs aliarum ſcientiarum, & concluſiones huius, concluſionibus aliarum: hoc enim poſterius ex priori ſequitur; nam illæ concluſiones certiores ſunt, quæ ſequuntur ex certioribus principijs eodem genere illationis. Quòd autem principia ſint certiora, conſtat, quia ſunt abſtractiora & vniuerſaliora, & omnium prima, vt infra videbimus: vnde deſerui- XXXIII

te

re poſſunt ad demonſtrandum aliquo modo principia aliarum ſcientiarum, vt declaratum eſt. At verò ſi intelligatur illa comparatio abſolutè, & ſine dicta proportione, id eſt, quòd hæc ſciētia ſecundùm ſe totam, etiam ſecundùm concluſiones ſuas, ſuperet certitudine alias ſciētias, ſecundùm totum quod in eis eſt, etiam quo ad principia earum, ſic comparatio eſt minùs certa, & non neceſſaria ad nobilitatem & perfectionem ſapientiæ. Nihilominùs tamen probabilis eſt, ſi loquamur de principijs proprijs & particularibus aliarum ſcientiarum prout à nobis cognoſcuntur: vix enim vnum reperies quod ex ſola terminorum cognitione tanta certitudine nobis innoteſcat, quāta poteſt ex principiis Metaphyſicæ manifeſtari.

Quomodo Metaphyſica aptior ad docendum ſit.

XXXIIII. QVartam ſapientiæ conditionem, quæ eſt eſſe aptiorem ad docendùm, Ariſtoteles ita demonſtrat, quia [illa ſcientia aptior eſt ad docēdum, quæ magis in cauſarum cognitione verſatur: ij enim docent qui cauſam cuiuſque rei afferunt.] Tacitè autem ſubſumit hanc doctrinam maximè verſari in cauſarum cognitione: & ita concludit eſſe aptiſſimam ad docendum, ideòque ſapientiam eſſe. Hanc eandem conditionem declarauit Ariſtoteles ferè toto capite primo huius proœmij ſeu primi libri. Vt enim concludat ad ſapientiam pertinere, rerum ſupremas cauſas inueſtigare, longè petito principio ait homines naturaliter appetere ſcientiam: nam hac maximè ratione ſenſus diligunt: & in cæteris quidem animalibus eſſe tantùm cognitionem ſenſuum, & quædam eorum habere ēt memoriam, & innatam quandam prudentiam, vel potiùs naturalem inſtinctum & ſagacitatem, & aliqua etiam participare quendam diſciplinæ modum, nunquam tamen aſſequi perfectam experientiam: hominem autem per ſenſus cognoſcere ſingularia, quæ non ſolùm memoria tenet, ſed etiam inter ſe confert, & ita paulatim acquirit experiētiam, quæ ſolùm circa ſingularia verſatur. Per experientiam verò vltra progreditur, & artem inquirit, qua iam vniuerſalia cognoſcat, eorumque rationes & cauſas inquirat, & ideò qui artem aſſecutus eſt, ſapientior cenſetur, quàm ſolum expertus, quia non ſolum an res ſit, ſicut expertus, ſed etiam propter quid, & cauſam rei cognoſcit. Et ideò (inquit) in quacunque arte architectos nobiliores & ſapientiores putamus eos, qui non tantum actiui ſunt (quod ſuo modo commune eſt inanimatis) ſed etiam cauſas rerum, rationesque cognoſcunt. Et ſtatim ſubiungit proprietatem in qua nos verſamur, dicens, [Et prorſus ſignum ſapientis eſt poſſe docere] quod præſtare poteſt qui cauſas rerum nouit, non verò qui ſolos effectus expertus eſt.

XXXV. Dubium. Circa hanc verò conditionem in primis dubitari poteſt, cur hæc ſcientia aptior ad docendum exiſtimetur quàm reliquæ: nam omnis ſciētia propriè & à priori (inter has enim facienda eſt comparatio) demonſtrat rem per ſuas cauſas: ergo tam apta eſt ad docendum vnaquæque

A ſcientia in ſua materia, quàm hæc in ſua. Neque ad hoc refert quòd hæc ſcientia de nobilioribus rebus tractet: nam hoc conferet quidem, vt ipſa ſit nobilior, non verò vt ad docendum ſit aptior: nam ad hoc magis confert proportio effectus ad cauſam, quàm nobilitas vtriuſque: tam accommodatè enim docetur effectus inferior per ſuam propriam cauſam, quàm ſuperior per ſuam: hæc ergo conditio vel nulla eſt ſpecialis in Metaphyſica, vel non eſt diſtincta a nobilitate obiecti. Quòd ſi alicui ſcientiæ hæc proprietas attribui poteſt, certè potiùs Dialecticæ eſſet tribuenda: nam illa docet diſcere, & docet docere: ergo aptior illa eſt ad docendum quàm omnis alia. Atque ita Plato hoc munus Dialecticę accommodat, in Dialogo de Ente, ſeu Sophyſta, & ideò ibidem, & 7. lib. de Repub. eam præfert omnibus ſcientijs.

XXXVI. Dubij ſolutio. Ad priorem difficultatem reſpondetur, licèt aliæ ſcientiæ demonſtrent ſuas proprietates, vel effectus per proprias cauſas eis accommodatas, quia tamen illæ cauſæ non ſunt primæ, nec independentes, ſed ſuperioribus ſubordinatæ, ideò B non ſunt ita aptæ ad docendum aliæ diſciplinæ, ac Metaphyſica, quæ primas rerum cauſas, & principia conſiderat. Itaque non ſolùm excedit Metaphyſica in obiecti nobilitate, ſed etiā in cauſarum & principiorum independentia ac ſuperioritate. Ex quo fit, vt hæc ſcientia per ſe ſola & ſine alterius adminiculo plenè & exactè doceat omnia quæ ſub obiectum illius cadunt: aliæ verò ſcientiæ in multis pendeant ab hac, ut exactam cauſarum cognitionem poſſint tradere, & ideò dicitur hæc ſcientia aptior ad docendum.

Ad confirmationem reſpondetur duo eſſe quæ ad docendum iuuant, ſcilicet methodum & modum docendi, & rerum ac cauſarum comprehenſionem. Quoad illud prius, ad Dialecticam pertinet docendi munus, & in eo ſenſu poteſt dici aptiſſima ad docendum, vel potiùs ad diſcendum, quoniam formam & methodum docendi tradit. Quantum verò ad poſterius attinet, Metaphyſica eſt ad docendum aptiſſima, quoniam docet demonſtrandi media altiora, & efficaciora, & maximè à priori. Quia ergo hoc eſt potiſſimum & difficillimum in ſciē C tia: & quia ipſamet Dialectica quatenus ſcientia eſt, & per cauſas demonſtrat in hoc pendet aliquo modo a Metaphyſica, ideò ſimpliciter hæc eſt ad docendum aptiſſima. Nec aliud ſenſit Plato, qui Dialecticæ nomine Metaphyſicā ſæpe intelligit.

XXXVII. Quomodo Metaphyſica a priori demōſtret. Secundò circa eandem conditionem, ſeu probationem eius, dubitari poteſt, quomodo hæc ſcientia per cauſas poſſit demonſtrare, cum habeat ſimpliciſſimum obiectum quod proprias cauſas habere non poteſt. Ens enim inquantū ens, nec ſecundum ſe, nec ſecundum nobiliſſimum obiectum ſub eo communi contentum, proprias cauſas habere poteſt: ergo Metaphyſica non poteſt per cauſas demonſtrare, ſaltem in ſuprema ſui parte, neque in ea quæ vniuerſaliſſimas rationes entis conſiderat. Antecedens conſtat, quia Deus non habet cauſas, & conſequenter neque ens vt ens, quod Deum comprehendit. Reſpondetur duplices eſſe cauſas, alias proprias, & quæ re ipſa influūt in effectum, & alias

Digitized by Google

latiùs dictas, quæ ſunt potiùs cauſæ cognoſcendi rem à priori, quàm exiſtendi, & propriè dicũtur rationes attributorum ſeu proprietatum quę de ſubiecto demonſtrãtur. Loquendo igitur de ſubiecto huius ſcientiæ ſecundum abſtractiſſimam rationem eius, abſtractiſſimam (inquã) vel ſecundum rationem noſtram, vt eſt ens inquantum ens: vel ſecundum rem ipſam, vt eſt ens primum ſeu ipſum eſſe per eſſentiam, ſic verum eſt non habere hanc ſcientiam proprias rei cauſas, per quas aliquid de ſuo obiecto demonſtret, habet tamen rationes & media ſecũdum modum concipiendi noſtrum diſtincta ab extremis, quibus conficit demonſtrationes à priori; nam ad huiuſmodi demonſtrationes, cum modo humano conficiantur, ſufficit diſtinctio conceptuum cum aliquo fundamento in re, & quòd proprietas per vnum conceptum cognita, ſit ratio alterius attributi demonſtrati: & hoc modo demonſtramus Deum eſſe ens perfectum, quia eſt ens ab intrinſeco neceſſarium, & vnam proprietatem entis, vel ſubſtantiæ eodem modo demonſtramus per aliam. Et hunc demonſtrationis B modum comprehendit Ariſtoteles, cum dicit hanc ſcientiam docere rerum cauſas, id eſt, principia & radices ac rationes rerum, ſiue ſint propriæ cauſæ Phyſicæ, ſiue Metaphyſicæ rationes, quæ ſolent etiam formales cauſæ latè appellari. Et hoc modo exponit D. Thom. 6. lib. Metaph. tex. 1. quod ibi Ariſtoteles ait, nempe inquiri in hac ſcientia principia & cauſas entium in quantum ſunt entia. At verò quoad alias partes ſeu entia quæ Metaphyſica comprehendit ſub obiecto ſuo, vt ſunt entia creata, intelligentiæ, &c. ſic proprias habet cauſas reales ſeu in re ipſa verè influentes, per quas poſſit demonſtrationes conficere, vt per ſe notum eſt.

D. Thom.

Per quot cauſarum genera demonſtret Metaphyſica.

XXXVIII. Per finalem demõſtrat.

OCcurrit autem ſtatim tertia interrogatio, an hæc ſcientia vt verſatur circa hæc entia, demonſtret per omnia cauſarum genera, an per aliqua tantùm. Et in primis certum eſt ſæpiſſimè & maximè demonſtrare per cauſam finalẽ, vt ex ipſo vſu conſtat, & quia hæc eſt cauſarum prima & nobiliſſima, & quæ maximè conferre ſolet ad rerum naturas, & proprietates, imò ad cæteras rei cauſas inueſtigandas. Rurſus etiã eſt certum demonſtrare hanc ſcientiã per cauſam efficientem, nam cõſiderat de primo ente, quod eſt cæterorũ omnium potiſſima cauſa efficiẽs, à qua cætera omnia eſſentialiter pendent. Et ſub ea cauſa conſiderat etiam de intelligentijs, quæ aliquam habent cauſalitatem in hæc inferiora, denique de alijs rerum cauſis, quatenus ſub obiecto ſuo comprehendi poſſunt.

Per efficientem.

XXXIX. Obiectioni ſit ſatis.

Dices, Cauſalitas cauſæ efficientis tota verſatur circa rerum exiſtentiam, ſcientia verò abſtrahit ab exiſtentia: non ergo poteſt per efficiẽtem cauſam quidquam demonſtrare. Reſpondetur primò, licèt actualis dependentia à cauſa efficiente quatenus in actu exercita (vt ſic dicam) non cadat per ſe ſub ſcientiam, quia non eſt ſimpliciter neceſſaria, ſed contingens & libera; habitudo tamen intrinſeca ad cauſam efficientem, A præſertim primam, eſt neceſſaria, & conſideratur in ſcientia, multæque proprietates rerum ex illa colliguntur. Nam ex eo quòd creatura habet eſſentialem dependentiam à cauſa efficiente, colligitur non eſſe ens per eſſentiam, ſed per participationem, & eſſe nõ eſſe de eſſentia eius, eſſeque ens finitum, & ſimilia. Deinde dicitur, eſto ſcientia non conſideret exiſtentiam rei in actu exercito, conſiderare tamen illam in actu ſignato, id eſt quid ſit ipſa exiſtentia, & quomodo vnicuique rei conueniat aut conuenire poſſit, atque ad hoc maximè confert cauſæ efficientis conſideratio. Vnde etiam fit, vt de his rebus quæ aliquo modo ſunt entia neceſſaria, ſcientia contempletur ipſam exiſtentiam actualem, & exercitam, quod maximè habet verum circa Deum, qui eſt ſimpliciter ens neceſſarium, & actu exiſtens, cuius exiſtendi neceſſitas non per efficientem cauſam, ſed per negationem efficientis cauſæ conſideratur. De alijs verò rebus etiam inquiritur in ſcientia an æternæ ſint, & quomodo dimanent à ſua efficiente cauſa. Multa ergo in Metaphyſica per hãc cauſam demonſtrantur.

XL. Per exemplarem.

Atque hinc etiam conſtat, poſſe hanc ſcientiam vti cauſa exemplari in demonſtrationibus ſuis, ſi tamen veritatem ac proprietatem ipſius exemplaris poſſit attingere in ſe ſe, quod tamen rarum eſt, & in exemplaribus diuinis, quę ideas vocant, impoſſibile naturaliter, quia non poſſũt illa diuina exemplaria in ſe conſpici, niſi Deus in ſe ipſo videatur. Quacunque tamen ratione exemplaris cauſa cognoſcatur, optimum mediũ eſt demonſtrandi, & Metaphyſicæ maximè proprium, nam ex ſe abſtrahit à materia, & in rebus ſpiritualibus & intellectualibus proprius reperitur, & eſt quodammodo ratio aut forma per quam agens operatur, & ita eadem eſt de illa ratio, quæ de efficiente cauſa.

XLI. Quomodo per materialem.

De cauſa tandem materiali Soncinas 4. Metaphyſic. quæſtio. 15. abſolutè negat Metaphyſicam demonſtrare quicquam per hanc cauſam. C Ratio eius eſt, quia Metaphyſica abſtrahit ex parte obiecti à materia; ergo & principia Metaphyſicæ abſtrahunt à materia; ergo & demonſtrationes. Sed hæc ſententia limitatione indiget, nam cauſa materialis vt ſic, & in tota ſua latitudine ſumpta, latius patet quàm materia ſenſibilis, aut intelligibilis, ſeu quantitatiua, à quibus abſtrahit Metaphyſicæ obiectum. Aſſumptum declaratur, nam in rebus ſpiritualibus verè datur cauſatio (vt ſic dicam) materialis: ſubſtantia enim ſpiritualis creata, verè eſt cauſa materialis ſuorum accidentium, & multi arbitrantur eſſentiam eſſe cauſam materialem exiſtentiæ, & naturam perſonalitatis, & terminum actionis quæ ad illum tendit. Quanquam ergo demus, Metaphyſicam non vti materia propriiſſimè dicta in demonſtrationibus ſuis, negari tamen non poteſt, quin ſæpe vtatur cauſa materiali vel ad affirmandum, vel ad negandum aliquid. Priori modo demonſtrat, verbi gratia, accidentia angelica eſſe immaterialia, indiuiſibilia, & tota in toto, & tota in qualibet parte, quia ſunt in ſubiecto ſpirituali, &c. Poſteriori autem modo demonſtrat, illa accidentia non creari, quia pendent à ſuo ſubiecto in fieri, & conſeruari, & ſimiliter

liter

Digitized by Google

A liter ex propria definitione cauſæ materialis demonſtrat, eſſentiam non poſſe comparari ad exiſtentiam vt ſubiectum. Denique cauſalitas potẽtiæ paſſiuæ vt ſic materialis eſt, pertinet autem ad Metaphyſicum conſiderare potentiam paſſiuam, & per eam demonſtrare: ergo & per materialem cauſam. Addo vlteriùs ex ſuprà dictis de obiecto huius doctrinæ, quòd licèt per ſe & ex primario inſtituto non tractet de materia phyſica, tractat tamen aliquo modo de illa ſcilicet, quatenus neceſſarium eſt ad complendam ſui obiecti tractationem, & conſiderationem, & ad diſtinguendum actum à potentia, & formam completam ab incompleta, & vtramque à materia, ac denique ad collocandam materiam in eo gradu entis, in quo verè conſtituenda eſt: in hac verò tractatione multa poteſt ex ratione cõmuni cauſæ materialis colligere ac demonſtrare, vt per ſe notum videtur, & ex ipſo vſu conſtabit. Non eſt ergo omnino aliena ab hac ſcientia demonſtratio per materialem cauſam, quamuis aliæ frequentiùs occurrant, magisque propriæ huius doctrinæ eſſe videantur. B

XLII. De quinta proprietate nihil occurrit addendum his quæ in priori concluſione, & in præcedente ſectione dicta ſunt. Oſtenſum eſt enim ſcientiam hanc eſſe maximè ſpeculatiuam, & verſari circa res propter ſe maximè expetendas ac cognoſcendas: vnde euidentiſſimum eſt hanc ſcientiam apperendam & quærendam eſſe propter ſe ipſam. Item dictum eſt naturalem fœlicitatem in aliquo actu huius ſcientiæ poſitam eſſe: at fœlicitas maximè expetitur propter ſe ipſam.

Metaphyſica aliarum ſcientiarum facilè princeps.

XLIII. Atque ex hac conditione facilè intelligitur, ſextam etiam ſapientię conditionem in Metaphyſicam perfectiſſimè conuenire: vnde Ariſtoteles in hunc modum eam demonſtrat. Ea ſcientia maximè princeps eſt, miniſtrantique præponitur, quæ primas rerum cauſas conſiderat, præſertim finalem & vltimam, cuius gratia C res fiunt: hoc autem eſt Metaphyſicæ munus: illa ergo eſt quæ dominatur reliquis diſciplinis; ergo hoc etiam titulo ipſa eſt ſapientia. At verò dicunt aliqui non hanc, ſed moralem ſcientiã, præſertim politicam, habere hũc principatum, & quaſi imperium in cæteras ſcientias, vt doctè Fonſeca ad hunc Ariſtotelis locum annotauit. (Fonſeca.) Etenim pręcipere ac dominari inter intellectuales virtutes practicis potiùs quam ſpeculatiuis tribuendum eſt: præcipere enim practicus actus eſt, & Philoſophia moralis, practica eſt, & in ea præcipua eſt politia, quæ in ordine ad commune Reipublicæ bonum cuncta præcipit: ergo. Et confirmatur, nam iuxta debitum rationis ordinem non boni mores ad ſcientiam, ſed ſcientia ad bonos mores referenda eſt: ſcientia ergo illa quę bonos mores procurat, ei imperare debet quæ in ſola rerum ſpeculatione ſiſtit. Sed hæ rationes ſi quid probant, potiùs de prudentia, quã de morali Philoſophia procedũt, nam præcipere ad prudentiam pertinet, nõ ad Philoſophiã, intẽdere autem bonos mores nec Philoſophiæ, A nec prudentiæ propriè conuenit, ſed voluntati, & virtutibus eius. Deinde probant quidem illę rationes prudentiam eſſe perfectiorem in ratione virtutis moralis, & ſub ea ratione practicè imperare, & conſequenter dare etiam gratis poſſumus in ordine ad bonos mores aliquo modo præire cæteris ſcientijs ſpeculatiuis moralem philoſophiam: non autem probant rationes illæ vel abſolutè & ſimpliciter eſſe perfectiorem prudentiam Metaphyſica vel in genere virtutis intellectualis philoſophiam moralem habere primatum.

Oportet ergo in ſcientijs duo diſtinguere, ſcilicet veritatis contemplationem ſeu iudicium & infallibilem vim ſeu rectitudinem attingendi illam, & bonum vſum talis ſcientiæ & actuum eius, quatenus liberi ſunt, & bene vel malè, & propter honeſtum finem, & cum debitis circumſtantijs poſſunt fieri, aut non fieri. Prior ratio eſt eſſentialis ſcientiæ vt ſic, imò in vniuerſum omni virtuti intellectuali hoc per ſe primò conuenit, quamuis practica virtus vlteriùs ipſam veritatis cognitionem & iudiciũ ordinet ad opus: B quod non pertinet ad maiorem perfectionem ſcientię vt ſic, ſed potiùs eſt iudicium minoris perfectionis, vt hic Ariſtoteles docuit in proœmio Metaphyſicæ, & fortaſſe inferiùs id attingemus, tractando de qualitatibus & habitibus mentis. Poſterior ratio, ſcilicet vſus ſcientiæ, q. nimirum ſit honeſtus, vel Reipublicæ vtilis, vel ad alios fines, eſt accidentalis ſcientiæ vt ſic, licèt ſit maximè neceſſaria homini. Imperare igitur ſcientiæ vſum hoc poſteriori modo proximè ſpectat ad virtutes aliquas & ad prudentiã, & ad idem imperium magis conferunt ſcientiæ morales quàm Metaphyſica, & hoc propriè vocatur imperium practicum, quia reſpicit opus ſcientiæ, magis vt eſt opus voluntatis, quàm intellectus: vſus enim eſt actiuè in voluntate, quãuis interdum executio fit in intellectu. At verò dirigere ſcientias ſub priori ratione, ſcilicet ad veri cognitionem, per ſe primò ac maximè pertinet ad Metaphyſicam, à qua quodammodo accipiunt principia, & terminorum cognitionem, & obiecta, ſeu quidditates ſuorum obiectorum, C iuxta ea quę in ſuperioribus declarata ſunt. Et ratione huius directionis & independentiæ dici poteſt Metaphyſica imperare aliis, imperio potiùs ſpeculatiuo, quàm practico: ratione cuius ipſa ſimpliciter eminet in ratione ſcientiæ, & ſapientię. Addo denique, ſi Metaphyſica conſideretur quatenus in perfectiſſimo actu eius naturalis beatitudo hominis conſiſtit, ſic ad illam vt ad finem ordinari non ſolùm alias ſcientias, ſed etiam morales virtutes & prudentiam, nam hæc omnia ad fœlicitatem hominis ordinantur, & actiones omnes ad hunc finem optimè referuntur, vt ſcilicet hominem diſponant, aptumque reddant ad diuinam contemplationem, quæ formaliter ſeu eliciriuè ad hanc ſcientiam pertinet, licèt habere debeat coniunctum amorem, qui ex tali contemplatione ſolet naſci, Atque hac etiam ratione concludit Ariſtoteles ſcientiam hanc omnibus imperare, quia contẽplatur ſummum bonum & vltimum finem ſimpliciter: ſicut enim in artibus quæ ad aliquem finem ſubordinantur, illa architectonica eſt, aliiſque imperat, quæ ſupremum finem in illo ordi

ne conſiderat: ita Metaphyſica, quæ abſolutè contemplatur vltimum finem ſcientiarum, artiumque omnium, totiuſque humanæ vitæ, dicitur imperare omnibus, eſſeque omnium princeps, non quia propriè & practicè imperet, ſed quaſi virtute & eminēter. Non .n. procedit Metaphyſica, practicè oſtendendo quomodo ille finis obtinendus ſit, aut alia in eum dirigenda, & ideò non propriè & formaliter imperat; oſtendit tamen finem: in quem omnia dirigenda ſunt, eumque finem vltimum rerum omniū eſſe oſtendit; & ideò ex parte rei cognitæ, virtute & eminenter, quantum eſt ex ſe omnibus imperat, omniaque in eum finem ac ſummum bonum dirigit.

Expeditur dubium de ſubalternatione aliarum ſcientiarum ad Metaphyſicam.

XLV. Aliquorum opinio.

Hic verò dubium occurrit circa conditionē hanc, an hoc imperium, vel directio Metaphyſicæ in alias ſcientias, tale ſit, vt dicēdæ ſint omnes ſcientiæ ratione illius ſubalternari Metaphyſicæ. Non enim defuere, qui ita de hoc imperio Metaphyſicæ exiſtimauerint, vt ratione illius omnes ſcientias ſubalternatas, ſolam verò Metaphyſicam ſimpliciter, aut tantum ſubalternantem eſſe dixerint. Quam ſententiam aliqui tribuunt Ariſtotel. 1. Phyſicor. capit. 2. & lib. 1. Poſteriorum cap. 2. & Platoni, lib. 7. de Repub. vbi de Metaphyſica nomine Dialecticæ diſput. Eamque inſinuat D. Thom. opuſculo de natura generis c. 14. Alij verò ſimpliciter negant hanc ſubalternationem: & hæc eſt communis & recepta ſententia, vt videre licet in Iauello, 1. Metaphyſic. quæſt. 2. Soncinate, lib. 4. quæſt. 9. Soto, 1. Phyſic. quæſtio. 11. Alij denique diſtinctione vtūtur, & ſub vna ratione ſeu vſu vocis, [ſubalternationis,] docent poſſe Metaphyſicam dici ſubalternantem, ſaltem aliquo modo, ſimpliciter verò negant. Lege Fonſecam, lib. 4. ca. 1. quæſt. 2.

Ariſtot. Plato. D. Thom. Aliorū placitum. Iauell. Soncin. Soto. Fonſeca.

XLVI. Quæ ſit ſubalternata ſcientia.

Ne verò in nominum ambiguitate verſemur, ſupponamus, propriè ſcientiam illam dici ſubalternatam alteri, quæ eſſentialiter ſeu neceſſariò ex natura rei ab illa pendet in eſſe ſcientiæ, ita vt eſſe ſcientia non poſſit, niſi ſcientiæ ſubalternanti coniungatur, & ab illa ſumat euidentiam principiorum. Ratio autem huius eſt, quia ſcientia ſubalternata non habet principia per ſe nota & immediata, ſed concluſiones demonſtrabiles in ſuperiori ſcientia, & ideò ſicut omnis ſciētia ab habitu principiorum eſſentialiter pendet, ita ſubalternata à ſubalternante propriè dicta; quia vtraque ſumit à ſuperiori virtute euidētiam principiorum. Dices, Vnde conſtat ſubalternatam ſcientiam non poſſe habere principia per ſe nota, ſed concluſiones alibi demonſtrabiles, illi eſſe principia? Reſpondetur, hoc nō poſſe niſi ad ſignificationem vocis pertinere; nā in re conſtat eſſe aliquas ſcientias quæ huiuſmodi vtūtur principijs, vt Medicina, Muſica, &c. has ergo dicimus ſubalternatarum nomine ſignificari. Nam illæ quæ principia habent immediata, proximè ac per ſe ſubordinātur habitui principiorum, & ideò non eſt cur reſpectu alterius ſciētiæ ſubordinationem habere dicantur, cum

A ab illa per ſe non pendeant: hæc ergo dependētia vnius ſcientiæ ab alia; nomine ſubalternationis ſignificatur.

XLVII. Quæ conditiones ad ſubalternationem requiſitæ.

Ex quo fit, vt ſubalternatio vera non ſit, niſi inter ſcientias diuerſas: nam etſi in eadem ſcientia ſit dependentia vnius concluſionis ab altera vſque ad principia prima, non tamen ideò ſciētia dici poteſt, vel in totum, vel in partem ſubalternata, cum abſolutè tota ſcientia non alteri ſcientiæ priori, ſed immediatè habitui principiorum ſubordinetur, ſed ad ſummum dici poteſt vna concluſio ſubordinata, vel ſubalternata demonſtrationi alterius. Oportet ergo vt ſciētiæ diſtinctæ ſint, & quod inter ſe habeant prædictam dependentiam, & ſubordinationem. Contingit verò interdum ſcientiam aliquam non in omnibus ſuis principijs, neque in omnium concluſionum demonſtrationibus, ſed in quibuſdā habere dictam dependentiam à ſcientia ſuperiori: & tunc dicitur illi ſubalternata, non in totū, ſed ex parte, ſeu partiali ſubordinatione, non totali; quo modo Geometria dicitur ſubalternari naturali Philoſophiæ, quia, licèt vtatur multis principijs indemonſtrabilibus, B aliqua tamen habet quæ in Philoſophia demonſtrantur vt illud, [A quolibet puncto in quodlibet punctū lineam duci:] quod in Phyſica demonſtratur, quia nulla indiuiſibilia ſunt immediata, eò quod ex indiuiſibilibus componi non poſſit continua quantitas.

XLVIII. Vnde naſcatur ſcientiæ vnius ad alteram ſubalternatio.

Oriri autem ſolet hæc depēdētia vnius ſcientiæ ab alia ex ſubordinatione obiectorum: nam, ſicut eſſe ſcientiæ conſiſtit in ordine ad obiectū, ita & principia ſunt proportionata illi. Quapropter ſi obiecta duarum ſcientiarum nō ſunt inter ſe ſubordinata, vt potè ſi ſint genera vel ſpecies omnino condiuiſæ inter illas ſcientias non poteſt eſſe ſubalternatio. Oportet ergo vt hæc ſubalternatio in obiectis fundetur, nimirū in eo, quòd obiectum vnius eſt idem cum obie- C cto alterius, adiuncta aliqua differentia accidentali, quæ in eſſe entis ſit per accidens, in eſſe autem ſcibilis ſit aliquo modo per ſe, & conſtituat ſpeciale obiectum ſcibile. Quando enim duo obiecta ſcientiæ per ſe ſubordinantur, etiam in eſſe rei, ſcilicet vt genus & ſpecies: vel vt ſuperius & inferius eſſentialiter, ſciētiæ de illis obiectis non poſſunt eſſe ſubalternatæ, ſaltem totaliter, quia, vel pertinent ad eandem ſcientiam, ſi in eadem omnino ſint abſtractione, vel certè, ſi ſcientiæ diuerſæ ſint, erit vtraque ſubalternans, quia vtraque habere pōt propria principia ſumpta ex propria differentia obiecti quod conſiderat, vel ex prima paſſione, & per illa poterit demonſtrare reliquas concluſiones, quæ de poſterioribus paſſionibus conficiuntur. Nam ſciētia de homine non conſiderat quæ conueniunt homini, vt animal eſt, ſed tantum vt rationalis eſt, & in illis non ſubalternatur ſcientiæ de animali, quia eſſe rationale immediatè conuenit homini, & ex hoc principio oriuntur aliæ paſſiones hominis vt homo eſt. Quòd ſi aliqua eſt quæ pēdeat ex gradu ſenſitiuo vt ſic aliquo modo, aut ex ſpeciali coniunctione ſenſibilis cum rationali, quātum ad id ſubalternabitur partialiter ſciētia de homine ſcientiæ de animali, non tamen omnino & totaliter.

XLIX. Ad ſubalternationē ergo abſolutam & totalem

Digitized by Google

lem neceſſe eſt, vt ſubiectum ſubalternatæ ſcientiæ addat accidentalem differentiam ſubiecto ſcientiæ ſubalrernantis, vt linea viſualis addit lineæ, numerus ſonorus numero, humanum corpus ſanabile humano corpori: nam ex hac coniunctione prouenit, tum vt ſcientia quæ ſpecialiter conſiderat proprietates ex illo coniuncto vt ſic manantes, ſit diuerſa à ſcientia quæ abſtrahit ab illa compoſitione, & ſubiectum ſecundùm ſe conſiderat: tum etiam vt principia talis ſcientiæ ſint concluſiones ſuperioris ſcientiæ, quia nimirùm proprietates talis compoſiti oriuntur ex ipſis componentibus, & ex proprietatibus quas ſecundùm ſe habent, & in ſuperiori ſcientia demonſtrantur. De quibus omnibus in lib. 1. Poſterior. capitu. 11. latiùs diſſertur: hic verò ſolùm inſinuata, & quaſi delibata ſunt, vt breuiter explicemus, quomodò Metaphyſica ſit affecta ad alias ſcientias, etiam quoad hanc proprietatem.

L. Scĩẽtię ſub alternantis ꝓprietates nulla inẽſt Metaphyſicæ.

Ex dictis igitur non obſcurè colligitur nullam proprietatem ſcientiæ propriè ſubalternantis conuenire Metapbyſieæ reſpectu aliarũ ſcientiarum. Primùm enim non pendent omnino aliæ ſcientiæ in eſſe ſcientiæ à Metaphyſica, quia non pendent in omni euidentia & certitudine ſuorum principiorum. Habent enim ſua principia immediata, & indemonſtrabilia oſtenſiuè & directè: quod ſatis eſt vt poſſint habere euidentiam eorum immediatè ab habitu principiorum, quæ ſufficit ad generandam ſcientiam. Etenim, licèt Metaphyſica demonſtrare poſſit aliquo modo illa principia, illa tamen demonſtratio non eſt ſimpliciter neceſſaria ad iudicium euidens talium principiorum, cùm ex terminis poſſint euidenter cognoſci, & illa demonſtratio non ſit propriè à priori, ſed per deductionem ad impoſſibile, vel ad ſummum per aliquam extrinſecam cauſam. Metaphyſica ergo non eſt ſimpliciter neceſſaria ad euidentiam horum principiorum: ergo neq; vt habitus ex eis genitus ſit vera ſcientia: ergo talis habitus non eſt ſcientia ſubalternata Metaphyſicæ. Rurſus obiecta inferiorũ ſcientiarum non ſunt per accidens ſubordinata enti, aut ſubſtantiæ, ſed per ſe & eſſentialiter, vt patet in ente naturali, quod eſt obiectum Philoſophiæ, & de quantitate quæ eſt obiectum Mathematicæ. Et ratio eſt, quia ſub ente nihil continetur per accidens, ſed per ſe: quod ſi ſit aliqua ſcientia quæ agit de aliquo ente rationis, illa nullo modo ſubordinatur Metaphyſicæ quatenus agit de ente reali, quia ens rationis vt ſic non cõtinetur ſub ente, reali, ſed eſt primò diuerſum: quatenus verò Metaphyſica agit de ente rationis, ſic quodlibet ens rationis, non per accidens, ſed per ſe continetur ſub ente rationis vt ſic, qđ Metaphyſicus conſiderat: non ergo intercedit propria & totalis ſubalternatio. Quod ipſe etiã vſus docet, aliàs eſſet Metaphyſica ante omnes ſcientias acquirenda, quoniam ſine illa nulla ſcientia eſſe poſſet; oppoſitum autem habet vſus propter cauſas ſuprà tactas, et nihilominùs, veræ demonſtrationes fiunt ex principijs per ſe notis ſine Metaphyſica, & præſertim in Mathematicis, nõ intercedit ergo vera ſubalternatio. Quòd autem in vna uel altera concluſione intercedat interdum, id non repugnat, vt ex principijs poſitis facilè intelligi poteſt.

L I. Quòd ſi extenſo vocabulo quis velit ſubalternationem vocare illam excellẽtiam, & quaſi imperium quod Metaphyſica habet in alias ſcientia, quatenus earum principia poteſt aliquo modo ſtabilire, & cõfirmare, & quatenus magnam lucem omnibus affert, vel quatenus attingit vltimum finem, vel fœlicitatem hominis, non eſt cum eo contendendum, cùm de nomine diſceptatio ſit, præſertim cùm graues auctores interdum eo genere locutionis vtantur, vt videre licet in Simplicio lib. 1. Phyſic. tex. 8. & Themiſt. in Paraphr. ad 1. lib. Poſter. cap. 2. Ariſtoteles verò nunquam eſt vſus illo loquendi modo, neque illam proprietatem ad rationem ſapientiæ requiſiuit, ſed ſolùm vt alijs ſcientijs quodammodò dominetur, quod longè diuerſum eſt, vt ex dictis conſtat. Simplicius.

L I I. Interrogationi reſpõdetur.

Hactenus ergo ſatis probata eſt ſecunda aſſertio, Metaphyſicam ſcilicet eſſe veram ſapientiã. Interrogabit verò aliquis quomodo prior & poſterior aſſertio cohæreant: nam Ariſtoteles in Ethicis ſcientiam & ſapientiam ponit ſpecies condiſtinctas ſub genere virtutis intellectualis: nos verò doctrinam hãc ſimul facimus & ſcientiam & ſapientiam. Hoc autem facili negotio expeditur, ſi dicamus cum D. Tho. 1. 2. q. 57. art. 2. ad 1. Sapientiam condiſtingui à ſcientia, non quia ſcientia non ſit, ſed quia in latitudine ſcientiæ habeat ſpecialem gradum & dignitatem. Vnde fit ſcientiam dupliciter ſumi, vno modo genericè vt dicit habitum per demonſtrationem acquiſitum, vt in 1. Poſter. cap. 2. definitur, vbi hac rõne nulla mentio fit ſapientiæ in particulari, quia ſolùm agitur de ſcientia ſub illa generali ratione, ſub qua ſapiẽtiam complectitur, & ſic procedit prior aſſertio à nobis poſita. Alio modo accipitur ſcientia magis ſtrictè, prout dicit habitum qui ſolùm verſatur circa concluſiones demonſtrabiles, & non circa ipſa principia, id eſt pro habitu qui ſolùm ſcientia eſt, & nullo modo intellectus, ad eum vtique ſenſum quo Ariſtoteles dixit ſapientiam eſſe intellectum & ſcientiam: & in hoc ſenſu ſcientia diſtinguitur à ſapientia, & ſic dicimus Metaphyſicam non eſſe ſcientiam huiuſmodi, ſed ſapientiam. D. Thom.

SECTIO VI.

Vtrùm inter omnes ſcientias Metaphyſica maximè ab homine appetatur appetitu naturali.

I. Ratio proponẽdi quæſtionem.

HAnc quæſtionem præcipuè propono propter Ariſtotelem in procœmio Metaphyſicæ, vt occaſione illius nonnulla declaremus, quæ ex illo procœmio declarãda ſuperſunt, ne aut ea omnino prætereamus, aut neceſſarium nobis ſit ad ea iterum redire. Conferet etiam huius dubitationis expoſitio ad dignitatem huius doctrinæ ampliùs commendandam, ex eo quòd naturæ hominis vt rationalis eſt, maximè eſt conformis, vel potius ſumma naturalis eius perfectio.

I I. Ariſtoteles.

Ariſtoteles ergo lib. 1. Metaphyſicæ capit. 1. & 2. videtur directè intendere partem affirmantem huius dubij, nimirum naturalem hominis

appetitum maximè ad Metaphyſicam attrahi. Quod vt perſuadeat, præmittit axioma illud, [Omnis homo naturaliter ſcire deſiderat.]

Quis ſit ſenſus illius pronunciati; Omnis homo naturaliter ſcire deſiderat.

III. Circa quod in primis ſenſum Ariſtotelis exponere oportet, deinde propoſitionis veritatem. Tres ergo termini in illa propoſitione declarandi ſunt; prior eſt appetere vel deſiderare, Circa quem ſupponenda eſt primò vulgaris diſtinctio duplicis appetitus, innati, & elicitiui.

Quis ſit appetitus innatus. Prior impropriè ac metaphoricè dictus eſt appetitus: propriè verò nihil aliud eſt quã naturalis propenſio, quam vnaquæque res habet in aliquod bonum, quæ inclinatio in potentijs paſſiuis nihil aliud eſt quam naturalis capacitas, & proportio cum ſua perfectione; in actiuis verò eſt ipſa naturalis facultas agendi. Itaque in his omnibus appetitus non addit aliquid vltra ipſam rei naturam, vel proximam facultatem, ratione cuius conueniret ei talis appetitus. Neque in hoc appetitu diſtingui poteſt actus primus & ſecundus, quia hoc modo appetere non eſt agere aliquid, ſed ſolum habere innatam talem propenſionem, qualem habet grauitas ad centrum, etiã ſi nihil agat.

Quis elicitiuus. Appetitus elicitiuus eſt propriè appetitus, quia fertur in bonum vt bonum, illudque per proprium actum poteſt appetere. Vnde duo ſunt in hoc appetitu (loquimur in creaturis) vnum eſt facultas appetendi, aliud appetitio ipſa. Primum retinuit iam nomen appetitus, qui in ſenſitiuum & rationalem diuiditur: & hic appetitus vt ſic etiam eſt innatus, ſi generatim de innato loquamur, quia cum ipſa natura datus eſt, & habet naturalem propenſionem ad ſuum obiectum, & ad ſuum actum. Quia verò ita eſt innatus vt ſit etiam elicitiuus actualis appetitionis quã tēdit in bonum formaliter, & quatenus bonum eſt, atque ita ſit propriiſſime appetitus, ideo condiſtinguitur ab appetitu pure innato & metaphorico: ſic enim prior diuiſio accipienda eſt. Secundum, id eſt actus appetendi, qui propriè dicitur appetitio, vel appetitus elicitus, nihil aliud eſt quam actus elicitus ab appetitu elicitente, quo amat, vel deſiderat bonum: & hic appetitus nunquam eſt innatus, ſaltem in nobis, de quibus in præſenti agimus: interdum verò eſt naturalis, vt inferius ex profeſſo magis declarabo.

IIII. *Quot modis dicatur naturale.* Alter igitur terminus exponendus, erat [naturaliter:] appetitus enim naturalis multipliciter dicitur, interdum enim naturale dicitur quod ab ipſa natura datum eſt, neque eſt effectum per propriam ipſius hominis, verbi gratia, actionē, ſeu effectionem. Et hoc modo omnis appetitus innatus, naturalis eſt, & ipſe etiam appetitus elicitiuus: non tamen appetitus ſeu actus elicitus, vt ex data terminorum expoſitione ſatis conſtat. Aliquando verò dicitur naturale quod neceſſariò ſit ex intrinſeca propenſione naturæ, etiam ſi abſolutè & in ſe non ſit à natura datum, ſed ab appetente factum: & hoc modo eſt homini naturalis appetitus qui eſt fames, aut ſitis, quãdo deficit cibus, aut potus: qua ratione appetitus elicitus, naturalis eſſe poteſt, & in appetitu

A ſenſitiuo ex ſe ſemper talis eſt: in voluntate verò licèt interdum talis appetitus ſit naturalis, non tamen ſemper, quia liberè agit. Omitto, interdum ſumi naturale vt à ſupernaturali diſtinguitur, quo ſenſu apud naturales Philoſophos, ſeu procedendo ex ſolo lumine naturæ, vt nunc loquimur, omnis appetitus naturalis eſt, nam ſupernaturalis appetendi modus, qui per gratiam fit, nō poteſt naturali ratione inueſtigari. Aliquando etiam ſumitur naturale vt violento opponitur, vt eſt frequens in Philoſophia. Atque his etiam duobus modis appetitus elicitus etiam ſi liber ſit, naturalis tamen eſſe poteſt, vt per ſe conſtat. Imò interdum dicitur naturalis appetitus elicitus; hoc ipſo quòd eſt naturæ conſentaneus, & opponitur ei quod eſt præter naturale tanquam naturæ diſſonum, etiam ſi violentum non ſit: quo modo appetitus virtutis, naturalis eſt, vitij autem minimè. Quo tandem fit vt multò magis naturalis dicatur appetitus ille ad quem ipſa naturæ propenſio neceſſitatem infert: & ideò appetitus neceſſarius, tametſi elicitus naturalis meritò vocari poteſt.

B

Duplex autem neceſſitas huius appetitus diſtingui ſolet, ſcilicet quoad exercitium, & quoad ſpecificationem. V.
Prior eſt quando appetitus vitalis ex neceſſitate elicit ſeu exercet actum appetendi: quæ neceſſitas in appetitu ſenſitiuo facilè reperitur; in rationali verò non inuenitur in hac vita, ſed ſolùm in beata & ſupernaturali, quæ ad noſtram conſiderationem non ſpectat. Poſterior in hoc conſiſtit quòd licèt voluntas non exerceat actum appetendi ex neceſſitate, tamen ſi exercet, neceſſariò appetit, & non refugit tale obiectum, & talis actus vocatur neceſſarius quoad ſpeciem, non quoad exercitium: & ſecundum eam neceſſitatem dicitur naturalis, & recedit ab actu omni ex parte libero, quoad exercitium ſcilicet, & ſpecificationem: quo modo voluntas appetit bonum in communi. Ex his ergo ſatis clara manet illius vocis ambiguitas.

C

Tertia vox eſt [ſcientia,], ſeu [ſcire] quę ab Ariſtotele indefinite ſumitur: & poteſt generatim ſumi pro quacunque cognitione ſeu intelligentia veritatis, ſed præſertim pro illa quæ perfecta eſt, & propriam rationem ſcientiæ habet, prout ſcire dicitur eſſe, rem per cauſam cognoſcere cum euidentia, & certitudine. Et de ſcientia etiam hoc modo ſumpta loqui poſſumus, vel indefinitè, vel abſtractè, vel diſtributiuè de omnibus ſcientijs, vel ſingulariter de aliqua, qui modi loquendi de ſcientia non parum inter ſe diſcrepant. VI. *Sciētia quot modis dicatur.*

Incipiendo ergo ab hoc vltimo termino, certum eſt Ariſtotelem in illo generali dogmate non loqui de aliqua ſingulari ſcientia, vt patet, tum ex verbis eius, tum ex probatione, quæ generalis eſt, tum denique ex intentione: aſſumit enim hoc generale principium, vt inde ad hanc ſcientiam in particulari deſcendat. Atq; hæc ratio vlteriùs concludit quòd, licèt Ariſtotelis verba indefinita ſint, tamen cum ſint doctrinalia, æquiualent vniuerſalibus: ita vt ſenſus ſit omnes homines naturaliter appetere quamcunque ſcientiam; tum quia non ex peculiari ratione alicuius ſcientię vt talis eſt, oritur hic appetitus, ſed ex ratione ſcientiæ vt ſic, tum etiam quia aliàs VII. *Omnes ſciētias appetit homo.*

non

Digitized by Google

non ſatis efficaciter procederetur in eo diſcurſu ab indefinito ſermone ad ſingularem. Hec eſt ergo mens Ariſtotelis: eamque ſententiam in eo ſenſu veram eſſe patebit facilè ex dicendis.

VIII. *Appetitu innato. Scotus. Iauell. Flandria.* Rurſus exiſtimant multi expoſitores hic, præſertim Scotus, & ſequaces, Ariſtotelem loqui de appetitu innato: nec D. Tho. ab ea ſententia abhorret, vnde illam ſequuntur Iauellus & Flandria. Neque eſt dubium quin eo ſenſu veriſſima ſit propoſitio, quam varijs rationibus D. Thom. confirmat. Summa earum eſt, quia omnis res naturaliter appetit ſuam perfectionē, operationē, & fœlicitatem: ſed omnibus his modis comparatur ſcientia ad hominem: eſt enim magna perfectio eius, & operatio ipſius, & in ea eius fœlicitas conſiſtit. In qua ratione duo priora membra communia ſunt omnibus ſcientijs, tertium verò eſt huius proprium, vt dicemus. Vnde etiam exiſtimo Ariſtotelem non excluſiſſe hunc ſenſum, ſed ſuppoſuiſſe potiùs. Quòd autem in illo ſolo locutus fuerit, nec neceſſarium videtur, nec verū. Quòd ex proprietate verborum eius colligi poteſt, nam ex ſenſuum dilectione, & amore colligit ſcientiæ appetitum: loquitur autem apertè de amore ſenſuum per actum elicitum: id enim proprie amor ſignificat, & inferiùs ſimiliter ait, ꝙ ſenſum viſus cœteris anteponimus, nimirum in elicito amore. Et quamquam dici poſſet verum eſſe Ariſtotelem in ea ratione loqui de actu elicito, & ex illo colligere appetitum naturalem, certè ea collectio bona non eſſet, niſi ſupponeret illū elicitum amorem eſſe etiam aliquo modo naturalem: quia non ex quolibet appetitu elicito colligi poteſt appetitus naturalis, nam interdum appetimus actu volūtatis quæ ipſi naturæ repugnant, vt mortem, verbi gratia: ergo ſi ex appetitu elicito colligit Ariſtoteles naturalem, ſupponit ipſum elicitum eſſe etiam naturalem: quod ſi amor elicitus ſenſuum eſt naturalis, multò magis amor ſcientiæ.

IX. *Appetitu & elicito.* Dicendum ergo eſt hominem appetitu etiam elicito ſcientiam amare. Hoc probāt rationes infinuatę ex D. Thoma: illæ enim æquè procedunt de appetitu elicito, & de pondere naturæ: quia & homo hoc appetitu appetit naturaliter ſuam perfectionem, operationem, & fœlicitatē: ſed ſciētia eſt perfectiſſima hominis operatio, & vel eſt felicitas ipſa, vel ad fœlicitatem, & commodum huius vitæ maximè neceſſaria. Nam ſi ſit contēplatiua ſcientia, in perfectiſſima eius operatione fœlicitas conſiſtit, vt dicitur lib. 10. Ethic. ca. 6. aliæ verò ſcientiæ ſpeculatiuæ illi ſuperiori deſeruiūt & in omnibus eſt magna quædam iucunditas: nam contemplari optimum eſt 12. Metaphyſicorum, tex. trigeſimonono. Practicæ verò ſcientiæ ad commoda etiam huius vitæ neceſſariæ ſunt, vel valde vtiles.

Exponitur doctrina Ariſtotelis de viſus, aliorumque ſenſuum dilectione.

X. PRæterea diſcurſus Ariſtotelis ex dilectione ſenſuum, & præſertim viſus, deſūptus, optimus eſt ad idem confirmandum. Duo autem ſumit Ariſtoteles in eo diſcurſu: primum eſt ꝙ in dilectione ſenſuū viſū anteponimus: ſecūdū eſt, cauſam huius eſſe quia ad ſcientiam maximè de

A ſeruit. Ex quibus infert tertium, ſ. amorem ſcientiæ eſſe maiorem, magiſque naturalem, quàm ipſius viſus, aliorumque ſenſuum. Quæ conſecutio videtur per ſe euidens, & fundata in eo principio, propter quod vnumquodque tale & illud magis. Prima autem propoſitio aſſumpta, in primis intelligenda eſt cum proportione, vt rectè fiat comparatio: tactus enim inueniri poteſt ſine viſu, non verò è contrario, quia tactus eſt omnium ſenſuum primus, aliorumq; fundamentum. Vñ deſtructo tactu non poteſt naturaliter viſus manere: quia nec vita ſine tactu conſeruatur, 3. de anim. c. 12. & li. 3. de ſenſu, & ſenſib. c. 1. Quatenus ergo viſus quodammodo includit tactum, appetibilior erit viſus quam ſolus tactus: & in cōtrario ſenſu quatenus amiſſio tactus includit amiſſionem viſus, & non è cōuerſo, præfertur tactus viſui, quia potiùs eliger homo conſeruationem tactus, quàm viſus, ſi ad amiſſionem tactus viſus neceſſariò amittendus eſt. Hæc verò comparatio ſic intellecta nullius momenti eſt, quia non
B comparantur ſinguli ſenſus inter ſe, ſed duo ad vnum qui in eis includitur: eſt ergo comparatio præciſè facienda in eo quod ſinguli per ſe cōferunt.

XI. Deinde eſt obſeruandum Ariſtotelem hic duplicem amorem ſenſuum indicare. Vnus eſt ob vtilitatem: alter verò propter cognitionē. Prior eſt per ſe notiſſimus: & ſub vtilitate comprehendi poteſt omnis commoditas corporis, pertinēs vel ad conſeruationem eius, vel ad delectationem, vel ad alias operationes humanæ vitæ. Poſterior amor eſt maximè proprius hominis, & in ordine ad hunc amorem præcipuè comparatur hic viſus cum alijs ſenſibus, eiſque præfertur, Quod experimento probat Ariſtoteles, quia nihil (inquit) acturi ipſum viſum alijs anteponimus. Rationem autem à priori, & quæ ad rem præſentem maximè ſpectat, reddit in altera propoſitione. Circa quam eſt tertiò notandum duos eſſe modos acquirendi ſcientiam, ſ. diſciplinam, & inuētionem. Ad priorem modum vtiliſſimus eſt auditus, vt per ſe cōſtat, quia voces ſunt ſigna
C conceptuum, ſolus autem auditus voces percipit & quamuis ipſe non percipiat earum ſignificationem, ſed mens, ſatis eſt quod ſit organum proprium, quo mediante tale ſignum ad mentem peruenit. Hic tamen exceſſus, & eſt per accidens, & minimus. *Viſus & auditus inter ſe cōparāt.* Per accidens quidem, quia modus acquirendi ſciētiam per diſciplinā, eſt quaſi per accidens, nā & ſupponit alium, loquendo ſecūdū naturas rerum, & ſolùm eſt ad ſupplendam imperfectionem, vel negligentiam hominum in vacando ſcientijs inueniendis. Minimum autem exceſſum appello, quia etiā viſus plurimum deſeruit ad diſciplinam: nam etiā ſcripturæ ſunt ſigna conceptuum, & illæ percipiuntur viſu: vnde multo plura videntur addiſci lectione, quæ viſu fit, quàm auditione. Eſt tamen diſcrimen ꝙ tota ferè vtilitas ſcripturæ poteſt etiam auditu percipi, non tamen è cōuerſo: ea enim energia, vis, ac claritas, quę eſt in voce ad exprimendos proprios conceptus, non poteſt ſcriptura ſola aut viſu ſuppleri: vnde legimus nonnullos carentes viſu, ſuiſſe doctiſſimos, partim auditis ſolis ſcriptis aliorum, partim etiam explicationibus ſeu doctrinis viua voce ſibi propoſitis: quod verò aliquis omnino ſurdus euaſerit doctiſſimus, *Lege Ariſt. de ſenſu & ſenſibili.*

Digitized by Google

A mus, me legiſſe nō memini, & vix id fieri poſſe exiſtimo. Non igitur cōparantur hic ab Ariſtotele hi ſenſus quoad hoc munus, ſed quoad modū acquirēdi ſciētiam per inuētionē. In quo dubiū nō eſt quin viſus, & tactus, tā auditū, quam alios ſenſus ſuperent, quod adeò notum eſt, vt ñ egeat probatione: ſolùm de comparatione viſus & tactus inter ſe, breuiter dicendum ſupereſt.

XII. Cōparatio viſus cum tactu.

Eſt igitur aduertendum quantò, aliud eſſe loqui de ſigno (vt ita dicam) melioris facultatis, maioriſque aptitudinis ad ſcientiam acquirendam; aliud de aptiori inſtrumento inueniendæ ſcientiæ: tactus enim priori rōne viſum ſuperat, qa tactus eſt vniuerſalis ſenſus ex parte ſubiecti: nā eſt per totum corpus diffuſus, & eſt ſignum optimæ, & temperatæ complexionis; vnde eſt illud. [Molles carnes aptæ ſunt ingenio,] de quo latius 2. de anima tex. 34. At viſus per ſe, & vt inſtrumētum ad ſcientiam, multis modis tactum ſuperat. Primò in latitudine obiecti, plures enim differētias percipit, vt hic dixit Ariſtoteles, & circa cœleſtia & terreſtria vagatur, & rerum motus, actiones, & figuras perſpicaciùs cognoſcit, quam vllus alius ſenſus; ſunt autem hæc veluti prima ſigna, B & indicia, quibus ad res cognoſcendas vtimur. Secundò citiùs quàm alij ſenſus percipit, cum tamen ad res etiam diſtantiſſimas ſe ſe extendat, & cauſa eſt quod puriori & immaterialiori modo, & abſque alteratione materiali operationem ſuam perficit. Tertio vehementius imprimit phātaſiæ quæ percipit, quod experimento conſtat: nam tenacius inhærent memoriæ, & facilius poſteà occurrunt. Cauſa autem eſſe videtur, quòd eius operatio ſicut ſpiritualior eſt, ita maiori vi animæ & conatu, & cooperatione etiam maiori ipſius phantaſiæ fit. Quartò experimentum viſus certius eſſe videtur experimento tactus, per ſe loquendo: etſi enim Ariſto. lib. 1. de hiſtor anim. cap. 15. dicat tactum in homine eſſe exquiſitiſſimum, ibi tamen non comparat ſenſus hominis inter ſe, & reſpectu ipſius hominis, ſed cum ſen C ſibus aliorum animalium: & hoc modo ait hominem ſuperare alia animalia in tactu & guſtu, cum tamen in alijs ſenſibus ſuperetur à multis, ſaltem & in multis conditionibus ſentiendi, vt ab aquila in perſpicacia & fortitudine viſus: nō tamen ait tactum hominis ſuperare viſum in certitudine. Quin potius Sectione 31. Problem. quæſtione 14. inquit tactum æmulari viſum.

Itaque quilibet horum ſenſuum habet ſuam certitudinem in ordine ad proprium adæquatum obiectum; interdum verò deficit circa communia ſenſibilia ex inſufficiente applicatione: & fortaſſe, quia viſus eminus ſentit, & non tactus: ideò facilius contingit obiectum viſus indebitè applicari, ac viſum decipi: ſi tamen cætera ſint paria quoad applicationem obiecti, & diſpoſitionem potentiæ, non magis accidit deceptio in viſu, quàm in tactu. Et aliunde viſus ob ſuam immaterialitatem percipit acutius obiectum, & ex hac parte certior eſt: ideòque frequentius adhiberi ſolet ad certitudinem de rebus ſenſibilibus accipiendam. His ergo de cauſis viſus eſt ſimpliciter vtilior ad ſcientias, eamque ob rem naturaliter magis diligitur: ſignum ergo eſt, vt Ariſtoteles concludit, quòd & ipſa ſcientia naturaliter ab homine diligitur.

De appetitu elicito ſcientiæ.

XIII.

Sed quo ſenſu intelligendum ſit hominem appetere naturaliter ſcientiam appetitu elicito explicandum ſupereſt. Non. n. in eo ſenſu hoc accipi poteſt, quod homo aut ex neceſſitate ſemper exerceat amorem vel deſiderium ſcientię, quoties de illa cogitat; neq; ꝙ illam ſpernere nō poſſit, eamq; inquirere nolle: vtrunq;. n. contra experientiam eſt: non ergo poteſt hic appetitus elicitus eſſe naturalis tanquam neceſſarius omnino, vel quoad exercitium, vel quoad ſpecificationē. Primum ergo certum eſt hunc appetitum rectè dici naturalem, ꝙ ſit valde conſentaneus naturę hominis, eiuſq; naturali inclinationi, quatenus homo eſt. Vnde rectè Cice 2. de Finib. [Natura] (inquit) [ingenuit homini cupiditatem veri inueniendi.] Secundò dr̃ naturalis, quia eſt aliquo modo neceſſarius quoad ſpecificationem: tum qa licèt homo poſſit negligere ſcientiam, vel nolle illam quoad appetitum efficacem quærendi illā: id tñ ſolum accidere poteſt pp extrinſecas cauſas ſeu impedimenta quæ ex accidente adiungūtur ſcientiæ, nimirum pp laborem & difficultatem quā habet ſciētię ſtudium, aut quia impedit aliarum rerum inquiſitionem, quib. homo vel indiget, vel affectus eſt, ob alias ſimiles cās: vnde rudiores ingenio minus videntur ſcientiam appetere ob difficultatem, quam ēt impoſſibilitatem vocauit Ariſt. 5. Politicor. c. vlt. At verò per ſe ſcientia non poteſt diſplicere: atq; ita ſecluſis impedimentis, neceſſitate quadam amatur, ſaltem quoad ſpecificationem. Atque hoc quidem maximè uerum habet in ſcientia in cōi quatenus ſcientia eſt, tamen etiam eſt ſuo modo verum de qualibet ſcientia in particulari, ſi in ea veritatis cognitio in tali materia per ſe ſpectetur: ſemper. n. eſt illa perfectio per ſe expetibilis homini. Qđ ſi contingit hominem vnā ſcientiam non amare vt alteri intendat, hoc etiam reducitur ad extrinſeca impedimenta, de quibus diximus: nam quia homo non poteſt vtramque ſcientiam acquirere, & vnius ſtudio ab alterius perfecta inquiſitione impediretur, ideò illam omittit, vt hanc obtineat. Atque hoc modo quidam homines ex indiuiduali & propria complexione, ad vnam ſciētiam magis afficiuntur, quàm ad aliam: per ſe tamen ac ſecluſis impedimentis, vel (quod idem eſt) ſi vna alteram non impediret, omnes ſcientias naturaliter appetimus, nec ratione vnius alteram deſpiceremus.

Cicero.

XIIII. Illatio.

Atque hinc facilè etiam cōſtat quid ſit hic appetitus in homine: ſi. n. ſit ſermo de appetitu elicito, conſtat eſſe actum voluntatis, vel efficacem, vel ſaltem inefficacem & per ſimplicem complacentiam, quæ maximè naturalis eſt, & manet ēt in his qui efficaciter non intendunt ſeu eligunt ſcientiæ vacare. Si verò ſit ſermo de pondere naturali, illud poteſt conſiderari vt immediatè terminatum ad ipſam ſcientiam, & ſic nō eſt aliud quam intellus ipſe & capacitas eius qua ſcientiā reſpicit vt propriam perfectionē. Sicut. n. in materia prima appetitus ad formā non eſt aliud ab ipſa materia, & naturali eius capacitate: & ſimiliter in oī alia potentia appetitus ad ſuum actū non eſt aliquid additum ipſi potentiæ, ſed naturalis conſtitutio & aptitudo: ita in intellectu ſe habet appetitus ad ſcientiam.

At ſi

Digitized by Google

At ſi conſideretur pōdus naturæ vt terminatur ad ſcientiā medio appetitu, elicito, non eſt aliud quam voluntas hominis, quæ hoc modo naturaliter propenſa eſt ad omnes hominis perfectiones: non enim appetit voluntas habere ſcientiam, appetit tamen naturaliter velle ſcientiam homini ſeu intellectui: & hoc modo dicimus hoc pondus voluntatis terminari ad ſcientiam medio actu elicito,

Appetitum naturalem ſciendi ad ſpeculatiuas ſcientias eſſe maximum.

XV. Ex his ergo ſatis explicatum relinquitur axioma illud generale, homini innatum eſſe appetitum naturalem ad ſcientiam: ſub hoc autem principio ſumendum eſt hunc appetitum maximum eſſe ad ſcientias ſpeculatiuas, quæ veritatis cognoſcendæ gratia tantùm quæruntur. Hoc tacitè videtur intendiſſe Ariſtoteles toto diſcurſu illius capitis primi huius proœmij. Ad quod explicandum diſtinguit hæc omnia, & ordinem eorum inter ſe, ſenſum ſcilicet, memoriam, experimentum, artem, ſcientiam, quam tacitè diſtinguit in eam, quæ propter opus ſeu vtilitatem, & eam quæ propter ſe ipſam quæritur, & vltimo loco adiungit ſapientiam.

XVI. *Aliquot Ariſtotelis dicta in proœmio explicantur.* Dicit ergo in primis ſenſum a natura datum eſſe cunctis animantibus; non verò explicat qd ſit, quia hoc non ſpectat ad præſens; nec etiam dicit omnem ſenſum communicatum eſſe omnibus animalibus, ſed ſenſum indefinitè, ſolumque intendit ſupponere hunc eſſe imperfectiſſimum gradum cognitionis. Secundò addit bruta animalia interdum præter ſenſum habere memoriam, & quandam veluti prudentiam naturalem; & aliqua ad hoc extendi vt ſint etiam diſciplinabilia, parum autem vel nihil experientiæ participare. Vbi aduerte nomine ſenſus intelligere Ariſtotelem eam cognitionem ſenſitiuam, quæ ſolum in præſentia obiecti fit, ſiue per externos ſenſus, ſiue per interiorem ſenſum communem, ſeu phantaſiam fiat; quidquid enim ad ſentiendum in præſentia obiecti neceſſariū eſt, ſub nomine ſenſus cōprehendit; eſt autem in omnibus neceſſariū aliquid phantaſiæ ſeu imaginationis ad ſentiendū etiam exteriùs: & ideò ſicut ſentire, ita etiam imaginatione vti omnibus brutis commune eſt. Memoria autem addit vim interiorem conſeruandi ſpecies & vtendi illis in abſentia obiectorum, vt hoc modo recordari poſſit quis earum rerum quas ſenſu percepit, etiam cum illas præſentes non habet ſecundùm externos ſenſus. Hanc ergo facultatem ait Ariſtoteles hre animalia quædā non verò oīa: non tamen declarat quænam hæc vel illa ſint.

XVII. Communiter tn̄ cenſentur hre memoriam quæ propriè ac perfectè moueri poſſunt de loco ad locum diſtantē, ſiue progreſſiuo motu per terram, ſiue volando per aerem, ſiue in aqua natando: nam memoria in hunc finem data vr̄ animalibus, vt ad diſtātem locum moueri poſſint, vel fugiendo nociua, vel quærendo vtilia, quæ aliquo modo experta ſunt. Nec refert q̃ interdum pōt brutum ad locū diſtantē moueri nō ex aliqua memoria, vt in recèns natis conſtat, quia vel tūc mouetur ab obiecto aliquantulū diſtāti; vel oberrat, & quaſi caſu vagatur. Quod verò de

A muſcis ait hic Ariſtoteles non habere memoriā: etiā ſi ad loca diſtantia moueantur, ſatis incertum eſt; nam ſignum quo mouetur Ariſtoteles ad id aſſerendū, ſcilicet, quia percuſſæ muſcæ, & loco pulſæ ſtatim redeunt importunè, inſufficiens eſt, cùm potiùs id poſſit accidere ex memoria delectationis, quam ibi capiunt, & ex vehementi appetitu, vel quia obiectum illud ſemper eſt aliquo modo præſens per viſum aut olfactum, ideò vehementiùs mouet. De ſolis ergo illis animalibus imperfectis quæ ſolo ſenſu tactus; aut etiam guſtus potiuntur, certò affirmari poteſt carere memoria, quia nullum illius ſignum, aut effectum habent, nec vtilitatem. *Muſcæ an habeant memoriam.*

XVIII. *Qualis in brutis prudentia.* Quod verò Ariſtoteles ait, bruta quædam cū memoria hre prudentiam, non propriè, ſed per translationem intelligendū eſt, non .n. vtuntur diſcurſu, nec habitum acquirunt quo de agēdis iudicēt, ſed quia naturali inſtinctu ita ſæpe operantur, vt tali naturæ expedit hic & nunc; & ita prouident de futuris, ac ſi verè ratiocinarentur, ideò per metaphoram prudentia appellātur Di-
B ces, Ergo hæc prudētia brutorum nihil eſt aliud quàm inſtinctus naturæ; ſed hunc inſtinctū ſibi accommodatum oīa animalia habent, etiam illa quæ memoria carent; cur ergo Ariſtoteles hoc tribuit peculiariter quibuſdam brutis? Ad hoc Iauell, lib. 1. q. 7. vr̄ nihil diſtinguere inter naturalem inſtinctum, & prudentiam brutorum, & cōcedere totum quod ratio facta probare vr̄. eſſe. ſ. in oībus brutis hanc prudentiam, eamque opinionem D. Thomę aſcribit. Sed licèt fortaſſe ſit quæſtio de nomine, ille tn̄ modus loquendi alienus eſt à mente Ariſtotelis, vt rō facta oſtendit; eſtque præter rationem metaphoræ, nā quædam ſunt animalia ita ſtolida, vt nec per metaphoram poſſint prudentia appellari; non ſolum ex his oībus quæ memoria carent, ſed etiam ex his fortaſſe quæ memoria prædita ſunt. Vnde Ariſtoteles non oīa, ſed quædam dixit cum memoria hre prudentiam. Alij nimio rigore accipientes hanc metaphoram, dicunt illa tm̄ aīalia appellari prudentia quæ operantur ex memoria præteriti, vel ad futura prouidenda, vel quaſi ad
C eligendū aliquod medium. Ita tenet Fōſeca hic referens alios. Sed nimia vr̄ hæc limitatio, non eſt .n. neceſſaria in metaphoris tanta proprietas. Cùm .n. Chriſtus dixit, [Eſtote prudentes ſicut ſerpentes,] non ob operationē cū memoria præteriti, ſed ob naturalē ſagacitatē, qua ſerpens caput cuſtodit, id dixit, vt Sācti exponūt. Et formica prudēs cenſetur cū grana in hyemē congregat, ēt ſi ſine memoria id faciat, vt cum primò ita operatur. Igitur prudētia hęc brutorum, ſpecialis ſagacitas quorundā eſt, quæ naturæ inſtinctu ita regūtur vt rōnem & prudentiā hominis imitari videantur, vt in genere dixit Ariſt. lib. 1. de hiſt. anim. c. 5. & in particulari de multis li. 9. c. 6. & ſequen. & in 7. ait hoc prudētiæ genus frequentius in minori aīalium genere, q̃ in maiori reperiri, & ibi multa commemorat, quæ ad hanc prudentiā pertinere dicit, non quia ex memoria præteritorum, ſed quia ex quodam quaſi naturali ingenio, quo rationē hominis imitantur, proficiſcuntur. Atq; in hunc modū hæc prudentia naturalis non in omnibus reperitur: quę tn̄ bruta prædita ſunt illa, ſemper ēt memoriam habent: non quia hæc prudentia ſemper in me-

moria

Digitized by Google

moria fundetur, ſed quia hæc animalia ſemper ſunt ita perfecta, vt memoriam participent. Addere etiam poſſumus hæc ipſamet animalia natura ſua prudentia, memoria rerũ quas experta ſunt, prudentiora fieri. Atq; hoc modo dici poſſet in fauorem ſecundæ ſententiæ, quòd ipſa naturalis ſagacitas tunc maximè prudẽtiæ nomen meretur, quando rerũ memoria quaſi exculta eſt & perfecta: ſed de vſu vocis hæc ſint ſatis dicta.

XIX. *Quæ animalia diſciplinabilia.* Subiungit Ariſtoteles quædam animalia nõ ſolùm memoriam habere, ſed etiã eſſe diſciplinabilia, alia verò minimè. Huius poſterioris generis eſſe dicit, quæ cùm memoriam habeant, auditu carent, quia auditus eſt ſenſus diſciplinæ: & quanuis viſus etiã ad diſciplinam iuuet, & interdum videamus bruta quædam, vt catulos, ſignis etiã quibuſdam externis doceri & inſtrui, tamen hoc nunquã fit ſine aliqua cooperatione auditus, quo excitantur & vocãtur, vt ſigna percipiant. Ponit autem Ariſtoteles exemplum in apibus, de quibus tamen magna cõtrouerſia eſt *Apes an audiant.* an audiant, vt ipſemet Ariſtoteles docet lib. 9. de hiſtor. animal. c. 40. & Plinius lib. 11. c. 20 affirmat ea audire: quod abſolutè videtur probabilius conſideratis ſignis & experientijs quas ipſi autores referunt. Docent enim, apes quibuſdam ſonis demulceri & attrahi, item inter ſe ſe quoſdam ſonos edere, quãdo aut fugam volunt arripere, aut à ſomno excitantur, aut ad dormiendum cõuocantur. Vnde Albertus hic diſtinctionem quandam auditus probabilem adhibet: eſt enim auditus ſoni vt ſic, vel vocis vt dearticulatus ſonus eſt: aitque apes habere priori modo auditũ, non tamen poſteriori: hunc autem modũ poſteriorem, eſſe ad diſciplinam neceſſarium.

XX. De priori genere animalium, ſcilicet diſciplinabilium, nihil notãdum occurrit, niſi diſciplinam hanc etiam eſſe metaphoricè intelligẽdam ſicut prudẽtiam: dicuntur enim diſciplinæ capacia illa animalia quæ vſu quodam aſſueſcunt, vel accedere cum vocantur certo nomine, vel congregari cum talem ſonum aut vocem audiunt, aut fugere cùm aliud ſignum percipiunt. Vnde quædam docentur more humano ſaltare, alia loqui, & ſimilia. Quæ omnia fiunt ab his ſolo naturali inſtinctu ſuppoſita memoria & experientia talis ſigni aut vocis. Ait verò Ariſtoteles omnia animalia, quæ auditum habent, diſciplinabilia eſſe. Quod fortaſſe verum eſt, difficile tamen fuerit creditu in omnibus animalibus id experientia conſtare: ſine experimento verò non video quomodo de omnibus, tam volatilibus, quàm aquatilibus id affirmari poſſit. Facilius dici poteſt omnia animalia quæ diſciplinabilia ſunt, auditum habere, & fortaſſe etiam viſum, memoriam, ac metaphoricam prudentiam ſeu ſagacitatem.

XXI. Concludit igitur Ariſtoteles bruta imaginationibus, memoriaque viuere, parumque experientiæ participare: indicans tres gradus, quorũ poſterior priorẽ includit: vnde priores cum excluſione poſteriorum intelliguntur. Animalia .n. imperfecta, viuunt tantum imaginatione imperfecta, quamſimul cũ ſenſu tactus, vel etiam guſtus habent: alia verò perfectiora cum imaginatione habent ſolam memoriã: alia verò quæ his ſunt diſciplinæ capaciora, imperfectam quandã experientiam participare dicuntur, quæ vſu & A conſuetudine aſſueſcunt quaſi experimento quodam: cur autem illa experientia imperfecta dicatur, ſtatim ampliùs declarabimus. Homines verò & arte & rõne viuere, quod in reliqua parte capitis declarat, vt ad inſtitutum peruenirat. Meritò autem illas duas coniungit, quia neutra videtur ſine altera ſufficere, ſaltem ad perfectũ hominis regimen: nam ratio, quæ naturalis eſt, nõ ſufficit niſi arte excolatur; ars vero ſemper indiget rationis vſu, & attenta conſideratione, vt ad opus applicetur.

Tertiò igitur ait in hominibus generari experientiam ex memoria. [Nam multæ] (inquit) [eiuſdem rei recordationes vnius experientiæ vim perficiunt.] Quo loco offerebat ſe occaſio declarandi fusè quid experientia ſit, & an ad ſẽſum pertineat, vel ad intellectum, item ſit ne habitus iudicatiuus, an apprehenſiuus, & quõ gignatur, vel ad quid inclinet. Sed quia hæc magis pertinẽt ad ſcientiam de anima, & obiter tãtum hic ab Ariſtotele attinguntur, breuiter aduertendũ eſt, Ariſtotelem hic planè docere experientiam non verſari circa vniuerſale, ſed circa ſingularẽ: ſic enim ait, [Compertum haberi, Calliæ hoc B morbo laboranti hoc profuiſſe, itemque Socrati, atque eodem modo pluribus ſingulatim, ex- XXII. *Experiẽtia ſolum circa ſingularia verſatur.* perientiæ eſſe, profuiſſe autem ijs omnibus, qui certo morbo laborent, id iam artis eſſe:] & infrà probat vtiliorem eſſe ad actiones experientiam, quàm ſolam ſcientiam, vel artem, quia actiones circa ſingularia verſantur. Non ergo pertinet ad experimentum collectio vniuerſalis ex ſingularibus; multòque minùs aſſenſus vniuerſalis, ſed ſolum firmum promptumque iudicium circa ſingularia. Poteſt enim experientia latè ſumpta dici de quacunque perceptione vnius ſingularis, quo modo dici poteſt quis eſſe expertus vinum inebriare, etiam ſi ſemel tantùm id paſſus ſit, vel in alio viderit, quia verò, vt Hippocrates dixit, experimentum fallax eſt, propriè nõ accipitur pro vnius tantum ſingularis cognitione, ſed plurium ſingularium, vt dixit Ariſtoteles. Imò nec ſatis ad propriam experientiam & perfectam, ſæpius eundem effectum experiri, hoc enim etiam bruta animalia poſſunt, de C quibus Ariſtoteles dixit parum experientiæ participare, quia ſolum habent ſimplicem memoriã eorum ſingularium quæ ſenſu perceperunt, ſed ad perfectam experientiam vlterius requiritur collatio quædam eorundem ſingularium inter ſe, quæ propria eſt hominis, & ideo dixit Ariſtoteles ex memoria fieri homini experientiam; quia multæ eiuſdem rei recordationes experientiã perficiunt. [Eiuſdem rei,] dicit, nõ indiuiduę & ſingularis, ita vt ad experientiam ſufficiat ſæpius recordari vnius & eiuſdem ſingularis effectus ſenſu percepti, hæc enim repetitio efficiet promptiorem memoriam talis effectus, non verò experientiam. Intelligit ergo eiuſdem ſecundùm ſimilitudinem, & conuenientiam circunſtantiarum, & ad hoc requiritur collatio ſingularium per recordationẽ, ſcilicet, quòd tale medicamentum profuit Petro laboranti hoc morbo, & Paulo ſimiliter, nã ſi nõ ſit ſimilitudo ſufficiens, ſæpe videbitur eſſe experientia, & tamen non erit. Vnde prouenit, vt ſæpe ſit experimentum fallax. Hoc igitur modo propria eſt hominis experientia, quæ licèt ſenſu inchoetur, mente ta-

Digitized by Google

Experientia proprie dicta homini peculiaris.

te tamẽ & ratione perficitur, & declaratum eſt. Vnde non conſiſtit in notitia apprehenſiua, ſed in iudicatiua, ex qua generatur habilitas quædam, qua homo promptus redditur ad iudicandum hunc effectum ſolere a tali cauſa prodire, quæ habilitas fortaſſe nihil aliud eſt quàm memoria talium effectuum ſingularium, non vtcunque, ſed vt inter ſe collati ſunt, & ſimiles inuenti, & cũ eis circunſtantijs ab eadem ſeu ſimili cauſa manaſſe dignoſcuntur. Atque hæc nunc pro huius loci opportunitate de experientia ſufficiant.

Experientia quãtum arti, ac ſcientiæ deſeruiat.

XXIII. QVartò addit Ariſtoteles artem per experiẽtiam generari, perfectioremque cognitionem afferre quàm experientiam, etiam ſi ad actionem ſine experientia minùs ſufficiens ſit. Vbi primò aduertere oportet Ariſtotelem hic indifferenter vti nomine ſcientiæ & artis, vt ex contextu conſtat; & quia, licèt aliàs diſtinctæ virtutes ſint, tamen ſecundùm quandam rationem ars, quædam ſcientia eſt, vel ſaltem, quod ad rem præſentem attinet, eadem ratio eſt de illa & de ſcientia. Deinde oportet aduertere ſcientiam vel artem duplicem eſſe: alteram vocant [quia,] quæ ſolùm demonſtrat hoc ita eſſe: alteram [propter quid,] quæ reddit cauſam. De priori facilè intelligitur, quòd per experientiam generetur, quia ſolùm ex effectibus experimento perceptis colligit rem talem eſſe, vel habere talem proprietatem. Sed Ariſtoteles hic non de hac ſcientia, ſed de perfecta, & propter quid loquitur, vt manifeſte patet; nam cùm artifices ſapientiores eſſe dixiſſet ijs, qui experientia rerum valent, rationem reddit, [Quia illi cauſam ſciunt, hi non item:] ergo per artem & ſcientiam intelligit illam quæ rei cauſam attingit, & docet. Cumque pluribus verbis & ſignis declaret artifices præferri operantibus ex ſola conſuetudine aut experiẽtia: omnia tamen huc tendunt, quòd artifices cognoſcunt propter quid & cauſam rei. Cùm ergo ait artem experientia generari, de arte architectonica & propter quid intelligit.

XXIIII. Quod tamen difficile eſt, quia humanũ experimentum eſt fallax, vt ex Hippocrate dixi, & quanuis demus interdum eſſe certum certitudine ſenſus: illa tamen certitudo minor videtur q̃ ea quæ ad ſcientiam requiritur. Maximè, quia experimentum nõ eſt vniuerſale, ſeu de omnibus omnino ſingularibus: ſcientia autem eſt vniuerſalis ſimpliciter, & complectitur ea etiam ſingularia quæ ſub experientiam non ceciderunt. Et quamuis interdum liceat ex his quæ experimur, idem colligere de ſingularibus, quæ ſub experiẽtiam non ceciderunt; hæc autem collectio videtur valde infirma, & ad ſummum ſufficiet ad ſcientiam, quia non verò propter quid. Rurſus occurrebat hic difficultas an propoſitio illa Ariſtotelis, artem ab experientia generari, indefinita tantùm ſit, vt ſonat, an verò ſumẽda ſit vt doctrinalis, & vniuerſalis, ita vt nunquam contingat ſciẽtiam aut artem in nobis aliter generari.

XXV. Ad priorem partem reſpondetur argumentũ cõcludere experientiam eſſe non poſſe propriã, & per ſe cauſam artis, ſeu ſciẽtiæ a priori, ſed eſſe occaſionem vel conditionem quandã neceſſariam, qua paratur via ad ſcientiam acquirendam. Quod intelligetur facilè, aduertendo in ſcientia duo per ſe requiri, ſcilicet veritatem quæ ſcitur ac demonſtratur, quæ concluſio dicitur, & principia, per quæ ſcitur, ac demonſtratur. Scientia ergo concluſionis per ſe tm̃ pendet ex principijs: nam, cum ſit ſcientia a priori, vt diximus, medium ex quo per ſe deducitur, nõ eſt experientia, ſed cauſa ipſius effectus quem experimur, vnde ſi principia quæ cauſam cõcluſionis continent, ſciri poſſent vel intelligi clarè ſine experientia, nullo modo ſcientia concluſionis ab experientia penderet. Principiorum autẽ cognitio euidens, quæ propria illorum eſt, non ex aliquo medio, ſed ex ipſo naturali lumine immediatè naſcitur, cognita extremorum ſignificatione ſeu ratione. Agimus autem de principijs primis, & immediatis, nã ſi ſint mediata, erunt concluſiones demonſtratæ, de quibus eadem erit ratio, quæ de omnibus alijs veritatibus, quæ à priori ſciuntur. Igitur nec immediata principia per ſe cognoſcuntur per experientiam tanquam per proprium medium: hoc enim modo nõ cognoſcerentur vt principia, ſed vt concluſiones a poſteriori demonſtratæ, & ſcitæ per ſcientiam quia; vt ſic autem non poſſent eſſe ſufficientia ad generandam ſcientiam propter quid concluſionis, quia non poteſt cauſa nobiliorem effectum producere quàm ipſa ſit. Relinquitur ergo experientiam ſolum requiri ad ſcientiam vt intellectus noſter manu ducatur per eam ad intelligẽdas exactè rationes terminorum ſimplicium, quibus intellectus ipſe naturali lumine ſuo videt clarè immediatam cõnexionem eorum inter ſe, quæ eſt prima & vnica rõ aſſentiendi illis.

Scientia propter quid quomodo ab experientia cauſetur.

Altera pars difficultatis fuſior eſt, ſed propriũ habet locum in lib. 1. Poſter. cap. 14. & 18. ideò breuiter quod ſentio, proferam. Quidam enim abſolutè, & ſine vlla reſtrictione aut diſtinctione putant experientiam proprijſſimè ſumptam eſſe neceſſariam ad ſcientiam vel artem ex parte iudicij principiorum, ita vt nũquam ſufficiat vnius vel alterius ſingularis cognitio experimentalis, ſed neceſſarium ſit multa experiri, & inter ſe conferre, & omnia vniformia & ſine diſcrimine reperire. Nam antequam intellectus omnem hanc diligentiam adhibeat, non poteſt omni certitudine naturali aſſentire, prout in primis principijs neceſſarium eſt: quia cùm ipſum lumen intellectus noſtri ſit infirmum, & imperfectum, niſi iuuetur experientia, facilè hallucinari poteſt, ſicut è conuerſo ipſa etiam experientia per ſe fallax eſt, niſi intellectus ſuo lumine inuigilet ad rationes rerum, & connexionem terminorum in ſe ipſa intuendam. Putaturque hæc ſententia eſſe Ariſtotelis varijs in locis, ſcilicet lib. 1. Prior. c. 31. & lib. 2. ca. 23. & lib. 1. Poſter. c. 14. & 2. Poſter. c. vlt. vbi interpretes antiqui ita ſentire videntur. Nihilominùs ſi de experiẽtia propriè dicta ſit ſermo, mihi vr̃ diſtinctione vtẽdum, tam in principijs ipſis, quàm in modo acquirendi ſcientiam. Dixi, ſi de experientia propria ſit ſermo, quia ſi generatim agatur de quacunq; ſenſibili cognitione neceſſaria ad terminorũ apprehenſionẽ & intelligentiã, clarum eſt hanc eſſe neceſſariã ad cognitionẽ principiorũ, quia omnis noſtra cognitio à ſenſu incipit;

XXVI. An ſine experientia, ſcientia generari poſſit Fõſeca libro 1 c. 10. quæſt. 4.

Ariſtot.

hæc

hæc autem non eſt propriè experientia, quæ, vt ex dictis conſtat in iudicio, ſeu habitu iudicatiuo conſiſtit: & de hac ſine dubio locutus eſt Ariſtoteles. De hac ergo loquendo, diſtinctione vtendum eſt: principia enim non omnia æqualia ſunt. Eſt nanque in primis vnum vel alterum generaliſſimum & notiſſimum, ſcilicet, [Quodlibet eſt, vel non eſt. Impoſſibile eſt idē ſimul eſſe & nō eſſe:] & ad hæc cognoſcēda nulla requiritur experientia, ſed ſola terminorum apprehenſio, intelligentia ſeu explicatio: imò vix poſſunt illa principia ad poſitiuam experiētiam reduci: nam licèt de quocunque ſingulari poſſimus experiri quòd ſit: tamen quòd tunc non careat exiſtentia, non poſſumus poſitiuè experiri diſtincto experimento ab eo quo videtur illud eſſe, ſed ſola intelligentia id percipitur explicatis terminis. Et hoc vr adeò per ſe notū, vt alia probatione non indigeat. Poſſumus tamen ad maiorem explicationem exemplum adhibere. nam ſi hominē ruſticum qui ob ignorantiam terminorum neſcit aſſentiri illis principijs, velimus inducere ad eorū aſſenſum, nulla certè noua experientia vtemur, ſed ſolū conabimur ita terminos explicare, vt intelligat, rē, quam videt eſſe, nō poſſe abſolutè non eſſe.

XXVII. Præter hæc verò principia notiſſima, de quibus vix poteſt (vt opinor) eſſe controuerſia, quin propriam experientiam non requirant, ſunt alia etiam valde vniuerſalia, & communia fere omnibus ſcientijs, vt, [Quæcunque ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe:] &, [Omne totum eſt maius ſua parte:] &, [Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent ſunt æqualia.] Et de his diſtinguere oportet, quando talium principiorum notitia inuentione acquiritur, vel diſciplina. Nam in hoc poſteriori modo exiſtimo non eſſe neceſſariam experientiam propriè ſumptam, ſed ſuppoſita illa quæ ad diſtinctam notitiam terminorū ſatis ſit, & explicatis ſufficienter per doctrinam rationibus terminorum, abſque alia experientia poſſe intellectum aſſentiri ſuo lumine cum ſufficiente euidentia & certitudine. Et ratio eſt, quia hæc quæ requiruntur ad huiuſmodi aſſenſum euidentem, ſiue ſit experientia, ſiue quæcunque alia terminorum declaratio, non requiruntur vt formalis ratio aſſentiendi, neque etiam vt principium per ſe efficiēs ſeu eliciens actum aſſentiendi, ſed vt ſufficiens applicatio obiecti, vt in priori parte difficultatis declaratum eſt. Sed nulla eſt ſufficiens ratio, quæ ſuadeat experientiam rigoroſè ſumptam, prout includit multorum ſingularium intuitionem, & collationem, ac inductionem, eſſe neceſſariam ad ſufficientem applicationem horum principiorum per ſufficientem apprehenſionem terminorum, eorumque rationum intelligentiam aptamque compoſitionem. Cur enim non poteſt hoc per doctrinam ſuppleri, adhibito ad ſummum vno vel altero exemplo ſenſibili, quo ſatis penetrato per intellectum, ſtatim apparet per ſe euidens veritas principij? Atque hoc ipſum confirmat experientia: ad admittenda enim hæc principia in doctrinis nullus expectat plurium ſingularium inductionem, vel experimentalem cognitionem, ſed facillimo negotio rationes terminorum quiſque intelligit, & ſtatim illorum veritatem mente intuetur, præceptoris mediocri diligentia adhibita.

XXVIII. Ad ſcientiarū inuētionem experiētia principiorū regulariter neceſſaria.

At verò qui ſola inuentione ſcientias acquirunt, indigent experientia ad horum principiorum cognitionem: quia ſine illa, & ſine exteriori adiutorio præceptoris & doctrinæ, non poſſunt hæc principia ſatis proponi, aut rationes terminorum ſatis cognoſci, vt illis euidens præbeatur aſſenſus. Atque hoc confirmant teſtimonia Ariſtotelis, & vſus ipſe ſatis id ipſum docet. Ratio autem eſt, quia noſtra intellectua cognitio valde limitata eſt, & imperfecta, nimiumque à ſenſu pendet, & ideo ſine ſufficiente adminiculo eius non poteſt cum ſufficiente certitudine & firmitate procedere, & inde accidit ſæpe, vt qui multum de intellectu confidunt ſenſum deſerentes, facilè in rebus naturalibus errent, vt annotauit Ariſtoteles 8. Phyſicorum capit. 3. Oportet autem hic limitationem adhibere, nimirum hoc regulariter intelligendum eſſe; nam adeò poſſet aliquis pollere ingenio, & tam attentè ac conſideratè rationem totius & partis, verbi gratia, in vno tantùm ſingulari perpendere, vt veritatem totius principij inde ſtatim eliceret: ſicut dicunt Theologi animam Chriſti ex ſola efficacia naturalis ingenij, ſine ſpeciali adminiculo ſupernaturali; ex vno phantaſmate elicuiſſe multas veritates vel principia. Quia medium experientiæ non eſt tam per ſe neceſſarium, quin poſſit aliundè ſuppleri.

XXIX. Alia denique ſunt principia particularia & propria ſingularum ſcientiarum: & de his veriſimile eſt neceſſariam eſſe experientiam & collationem multorum ſingularium ad firmum & euidentem aſſenſum eorum, non tantùm via inuentionis, quod eſt notiſſimum, ſed etiam via diſciplinæ: quia rationes terminorum in his principijs non ſunt ita notæ ac faciles vt ſufficiat quælibet propoſitio eorum, niſi is qui addiſcit, eas conferat cum ſingularibus quæ nouit, & videat, & cum illis, & cum omnibus quæ de talibus rebus expertus eſt, rectè conſentire: nunquā item talia principia, inſtantiam (vt dicunt) paſſa eſſe. Denique in his tanta ferè ſemper eſt difficultas, vt vix perueniatur ad aſſenſum proprium principiorum, ſeu per ſe notum de illis habendum, ſed in inductione, & notitia à poſteriori ſiſtatur; ergo ſignum eſt ad obtinendum aſſenſum euidentem ex ipſorum terminorum rationib. probè cognitis multam eſſe neceſſariam experientiam. maiorem quidem via inuentionis, aliquam verò via diſciplinæ: quamuis pro ingeniorum diuerſitate, maior etiam, vel minor ſufficiat.

XXX. Scientiæ variæ partitiones.

Quinto loco proponit tacitè Ariſtoteles diuiſionem artis ſeu ſcientiæ (iam enim notauimus hæc nomina indifferenter hic ſumi) in ſcientiam practicam, & ſpeculatiuam, quas in eo diſtinguit quod practicæ ad vitæ uſum & commoditatem: ſpeculatiuæ ſolum ad ueritatis cognitionem referantur. Practicas etiam ſubdiſtinguit tacitè: nam aliæ ad vitæ neceſſaria, aliæ verò ad voluptatem (vtique ſenſibilem) conferunt. Prioris generis ſunt vel mechanicæ artes, vt ſutoria, & cæt. vel medicina & ſimiles: poſterioris autem generis eſſe videntur artes quæ vocantur liberales, vt muſica, ars etiam pingendi, omnes de-

nes denique quæ ad oblectãdos ſenſus pertinẽt. Ab his ergo omnibus ſeparat ſcientiam ſpeculatiuam, quæ in contemplatione ueritatis ſiſtit, & propter eam ſolùm eſt, adeò ut licèt ad illã maxima uoluptas conſequatur, tamen ſecundũ rectum & optimum naturæ ordinem illa nõ propter uoluptatem quæratur, ſed propter ſe ſe: uoluptas autem ſolum ut iuuet ad fruendum ipſa veritatis conſideratione & contemplatione maiori quiete ac perſeuerantia. Ex quo rectè colligit hoc genus ſcientiæ alteri præferri: eosq; ſapiẽtiores haberi qui contemplationẽ ueritatis propter ſe ipſam intendunt. Nobilius enim eſt id quod eſt propter ſe, quàm quod propter aliud. Item quia optimum in homine eſt veritatis contemplatio: hęc autem eò excellentior eſt, quò eſt de rebus altioribus, & quæ ad operationem nõ ordinantur. Hactenus Ariſtoteles.

Præferuntur practicis ſpeculatiuæ.

XXXI. Ex quibus tacite, vt dixi, concludere viſus eſt illum appetitum quem natura homini ad ſciendum dedit, maximè propendere in contemplationem veritatis propter ſe ipſam: quia hæc eſt ſuprema hominis operatio. Et cõſequenter hinc concluditur quod propoſitum eſt, hunc. ſ. appetitum eſſe magis inclinari ad ſpeculatiuas ſcientias quàm ad alias, quia illæ ordinantur ad veritatem contemplandam propter ſe ipſam. Vnde non excluditur quin appetitu ſciendi, etiam ad practicas ſcientias feramur, ſed quòd vehementius ad ſpeculatiuas.

Concluſio ex omnibus Ariſtotelis dictis iã explicatis elicitæ.

B

XXXII. Sed quæres an practicæ ſcientiæ poſſint etiã appeti propter veritatis cognitionem in ea ſiſtẽdo, abſque vſus vtilitate. Quidam enim generatim negare videntur homines poſſe appetere ſcientias practicas tantùm ſciendi cauſa, ſed ſolum propter opus. Veruntamen licèt ſciẽtia practica hoc differat ab ſpeculatiua, quòd per ſe ordinatur ad opus, illa verò minimè, vt ſuo loco dicetur: hoc tamen non excludit quin practica ſcientia proximè & immediatè cõferat alicuius veritatis cognitionem, imò id neceſſarium eſt: alioqui ſcientia non eſſet. Omnis autem cognitio veritatis eſt per ſe amabilis, etiam ſi aliam vtilitatem non afferat: nam per ſe eſt magna perfectio naturæ intellectualis. Vnde angeli has artes norunt, etiam ſi ad ſuum vſum illis non ſeruiant. Et ideò ſcientiæ practicæ etiam ſunt appetibiles propter cognitionem veritatis, etiam ſi in ea ſiſtatur, & ad vſum non ordinetur. Et confirmatur, quia aliàs reuera non appeterentur ex vi appetitus ſciendi, quia appeterentur tantùm vt media: medium autem vt medium non appetitur niſi ex vi propenſionis ad finem: & ita muſica non appeteretur niſi ex vi appetitus voluptatis, vel lucri: & ſic de alijs, non autem ex vi appetitus ſcientiæ vt ſic, cum ſint veræ, & in ſuo genere perfectæ ſcientiæ. Quod etiam experientia docet: multi enim in harum ſcientiarũ exercitio recreantur, non propter vſum, vel vtilitatem, ſed ſolum ut ſciant. Regulariter autem ſolum propter vtilitatem aliquam humanam quæruntur: quia hoc eſt magis conforme inſtitutioni & fini talium artium: & quia ſenſibilia cõmoda uel neceſſitates aut uoluptates frequentiùs plus mouent: & quia ſi ſcientia propter ſolam veritatem quærenda eſſet, in alijs ſcientijs nobilioribus quæreretur, præſertim cum non poſſit homo omnibus ſimul uacare. Sic igitur practicæ ſcientiæ appetibiles quidem ſunt, multò tamen magis ſpeculatiuæ, ſi appetitus hominis, vt homo eſt, ſpectetur, & alijs humanis commodis, aut neceſſitatibus non impediatur.

Practicæ ſcientiæ propter ſolam veritatis cognitionẽ appeti poſſũt.

C

Totius quæſtionis reſolutio.

VLtimò concluditur ex dictis omnibus aſſertio intenta Metaphyſicam eſſe maximè appetibilem ab homine ut homo eſt, tam appetitu naturali, quàm rationali optimè ordinato. Probatur tacitè ab Ariſtotele in fine eiuſdem capitis, quia inter omnes ſpeculatiuas ſcientias, hæc maximè nomen ſapientiæ meretur: cùm verſetur circa primas cauſas, omniumque principia, quod à nobis ſuperiori ſectione ſatis declaratum eſt: ſi ergo ſcientiæ ſpeculatiuæ inter omnes maximè appetuntur, inter quas hæc eſt ſuprema: erit utique ex ſe maximè appetibilis. Tandẽ maximus hominis appetitus eſt ad ſuam naturalẽ fœlicitatem: hæc autem per hanc ſcientiam comparatur, uel potiùs in ipſius perfecta aſſecutione conſiſtit. Nam ut traditur lib. 10. Ethicor. hæc

B ſęlicitas in contemplatione Dei & ſubſtantiarũ ſeparatarum poſita eſt: hæc autem cõtemplatio proprius actus eſt, & præcipuus finis huius ſciẽtiæ: ergo & fœlicitas naturalis in actu huius ſciẽtiæ conſiſtit. eſt ergo hic appetitus maximè conſentaneus tam naturæ, quàm rectæ rationi. Supereſt ergo ut omni diligentia, & ſtudio hanc perfectiſſimam ſcientiam inueſtigemus.

DISPVTATIO II.

De ratione eſſentiali ſeu conceptu entis.

HIs ſuppoſitis, quæ de obiecto ſeu ſubiecto huius ſcientiæ tradidimus, neceſſarium in primis eſt, eius propriam, & adæquatam rationem, ac deinde proprietates eius, & cauſas exponere, & hęc erit prior principalis pars huius operis. In poſteriori præcipuã eius partitionẽ proponemus, atq; ita res omnes, quæ ſub ente continẽtur, & illius rationem includunt, ut

C ſubiectiua ratione huius ſcientiæ cadũt, & à materia in ſuo eſſe abſtrahunt, quãtum ratione naturali attingi poſſunt, inueſtigabimus, & explanabimus. Vt enim maiori compendio ac breuitate utamur, & conuenienti methodo vniuerſa tractemus, à textus Ariſtotelici prolixa explicatione abſtinendum duximus, resque ipſas, in quibus hac ſapientia verſatur, eo doctrinæ ordine ac dicendi ratione, quæ ipſis magis conſentanea ſit contemplari. Nam, quod ſpectat ad Philoſophi textum in his Metaphyſicæ libris, nonnullæ partes eius parum habent vtilitatis, vel quòd varias quæſtiones ac dubitationis proponat, easque inſolutas relinquat, vt in toto tertio libro, vel quòd in antiquorum placitis referendis, & refutandis immoretur. vt ex primò ferè libro, & ex magna parte aliorum conſtare facilè poteſt: vel denique quòd eadem, quæ in prioribus libris dicta fuerant, vel repetat, vel in ſummam redigat, vt patet ex libro vndecimo, & alijs. Quæ verò vtilia ſunt, ſcituque di-

Ordo ratioque doctrinæ in hoc opere ſeruãda.

gna

gná, & neceſſaria, inſudarunt ſatis in eis explicá dis, prout in litera Ariſtotelis continentur, varij expoſitores Græci, Arabes, & Latini, ex quibus nos præcipuè vtemur Alex. Aphrodiſæi, Auerrois, & maximè omnium D. Thomæ expoſitione. Rerum verò ipſarum examinationem in ſequentibus diſputationibus tradémus, ſimulque curabimus Ariſt. mentem ac ſenſum, & ſingula teſtimonia, in quibus ferè quões omnes fundari ſolent, accuratiùs declarare. Vt vero Ariſtotelis ſtudioſis omni ex parte ſatisfaciamus, in initio huius operis indicem quęſtionum omnium, quæ circa textum Ariſtòtelis, & ſeruato eius ordine tractari ſolent, vel nobis occurrerunt, præmiſimus, & loca, in quibus nos eas diſputamus, deſignauimus. Quòd ſi fortaſſe ſententiæ aliquę Ariſtotel. quarum cognitio ad alias ſcientias vtilis eſt, in his libris occurrant, quæ in noſtris diſputationibus, ſeruato doctrinæ ordine quem inſtituimus, tractari non poſſint, in eodem indice breues circa textum Ariſtot. annotationes tradimus, in quibus, quidquid in diſputationibus tactum non eſt, & aliquid difficultatis, vel vtilitatis habet, declaramus. In præſenti ergo diſputatione explicanda nobis eſt quæſtio, quid ſit ens in quantum ens: nam, quòd ens ſit, ita per ſe notum eſt, vt nulla declaratione indigeat. Poſt quæſtionem autem, an eſt, quæſtio quid res ſit, eſt prima omnium, quam in initio cuiuſcunque ſcientiæ de ſubiecto eius præſupponi, aut declarare, neceſſe eſt. Hanc autem ſcientiam, cum ſit om̃ium naturalium prima atque ſuprema, non põt ab alia ſumere, vel probatam, vel declaratam ſubiecti ſui rationem, & quidditatem: & ideò ipſam ſtatim in initio tradere, & declarare oportet.

SECTIO I.

Vtrum ens in quantum ens, habeat in mente noſtra vnum cõceptum formalem omnibus entibus communem.

I. Conceptus formalis, & obiectiuus quid ſint, & in quo differant.

SVpponenda in primis eſt vulgaris diſtinctio conceptus formalis, & obiectiui: cõceptus formalis dicitur actus ipſe, ſeu (quod idem eſt) verbũ quo intellectus rem aliquã ſeu cõem rõnem concipit, qui dicitur cõceptus, quia eſt veluti proles mentis, formalis aũt appellatur, vel quia eſt vltima forma mentis, vel quia formaliter repræſentat menti rem cognitam: vel quia re vera eſt intrinſecus & formalis terminus conceptionis mentalis, in quo differt à conceptu obiectiuo, vt iam dicam. Conceptus obiectiuus dicitur res illa, vel ratio, quæ propriè & immediatè per conceptum formalem cognoſcitur ſeu repræſentatur, vt v. g. cum hominem cõcipimus, ille actus quem in mente efficimus ad concipiendum hominem, vocatur conceptus formalis, homo autem cognitus, & repræſentatus illo actu dicitur conceptus obiectiuus, conceptus quidem per denominationem extrinſecã à conceptu formali, per quem obiectum eius cõcipi dicitur: & ideò rectè dicitur obiectiuus: quia non eſt conceptus, vt forma intrinſecè terminans conceptionem, ſed vt obiectum & materia circa quam verſatur formalis conceptio, &

A ad quam mentis acies directè tendit, propter quod ab aliquibus ex Auerroe [intentio intellecta] appellatur: & ab alijs dicitur [ratio obiectiua.] Vnde colligitur differentia inter conceptum formalem, & obiectiuum, quòd formalis ſemper eſt vera ac poſitiua res & in creaturis qualitas menti inhęrens, obiectiuus verò non ſemper eſt vera res poſitiua, concipimus enim interdũ priuationes, & alia quæ vocantur entia rationis, quia ſolum habent eſſe obiectiuè in intellectu. Item conceptus formalis ſemper eſt res ſingularis, & indiuidua, quia eſt res producta per intellectum, eique inhærens: conceptus autem obiectiuus interdum quidem eſſe poteſt res ſingularis, & indiuidua, quatenus menti obijci poteſt, & per actum formalem concipi, ſæpe verò eſt res vniuerſalis, vel confuſa & cõis, vt eſt homo, ſubſtantia, & ſimilia. In hac ergo diſputatione præcipuè intendimus explicare conceptũ obiectiuum entis vt ſic ſecundum totam abſtractionem ſuam, ſecundum quam diximus eſſe Metaphyſicæ obiectiuum: quia verò res eſt valB de difficilis, multumque pendens ex conceptione noſtra, initium ſumimus à conceptu formali, qui, vt nobis videtur, notior eſſe poteſt.

Variæ ſententiæ referuntur.

PRima ſententia abſolutè negat dari vnum conceptum formalem entis, qui re vera ſit in ſe vnus, & præciſus ac diſtinctus ab alijs conceptibus particularium entium. Ita ſentit Caietan. opuſc. de analog. nomin. cap. 4. & 6. Licèt. n. obſcurè loquatur, & diſtinguat de conceptu perfecto, vel imperfecto, tamen illa diſtinctio coincidit cum alia Fonſecæ ſtatim tractanda: vnde ſi attentè legatur, hoc re vera ſentit, eumque veritatem attigiſſe, aut propiùs ad illam acceſſiſſe, dixit Fonſeca 4. Metaph. cap. 2. q. 2. ſect. 3. Fundamentum eſt, quia aliàs ens eſſet vniuocum, & non analogum, quod infrà videbimus eſſe falſum. Sequela probatur, quia vniuoca ſunt quorum nomen eſt commune, ratio verò ſubſtantiæ nomini accõmodata eſt eadem, teſte Ariſtot. initio Prædicam. ſed omnibus entibus commune eſt nomen entis, ergo vel ratio nominis eſt vna & eadem, & ſic ens erit vniuocum: vel non eſt vna: & ſic nec conceptus formalis entis poterit eſſe vnus: quia conceptus formalis habet ſuam vnitatem ex aliqua vna re, vel ratione cõcepta, quam adæquatè reſpicit. Vnde, ſi ille conceptus eſt etiam voci ſeu nomini entis adæquatus, non poteſt magis eſſe vnus, quàm ſit vna ratio entis illo nomine ſignificata. II.

III. Secunda opinio, quæ potiùs eſt præcedentis explicatio, eſt Ferrar. 1. cont. gent. cap. 34. qui diſtinguit duplicem conceptum, vnum appellat quid nominis, alium quid rei: priorẽ dicit poſſe eſſe vnum in conceptu entis: poſteriorem verò minimè: vtrumque verò fundat in analogia entis. Et explicatur in hunc modum ex communi ratione analogorũ: dupliciter enim concipi poſſunt, vno modo proprio conceptu reali ſignificato per nomen, & hoc modo, quatenus analoga ſunt, non habent vnum conceptum realem, ſed plures, vt patet, iam in analogis proportionalitatis, quàm proportionis ſeu attributionis: nam ſi audito hoc noie, [ridens,] proprius conceptus

rei

Digitized by Google

rei ſignificatę formetur, non vnus, ſed duplex cō-ceptus formatur: vnus hominis, qui propriè ac formaliter ridens eſt: alius prati, quod ſolum per quandam proportionalitatem ſic appellatur. Quod ſi non vterque horum conceptuum, ſed alter tantùm formatur, non concipitur illa vox ſecundùm totam analogiam, ſeu communem ſignificationem ad res illas, ſed vel ſolum prout vniuoca eſt reſpectu hominum, vel ſolùm prout translata eſt, & metaphoricè pratum ſignificat. Et ſimile eſt in analogis attributionis, v.g. [ſanum:] nam ſi proprius rei ſignificatæ conceptus formetur non eſt vnus, ſed multiplex: vnus animalis, quod formaliter, & propriè ſanum eſt, alij aliarum rerum, quæ per varias habitudines, ſeu denominationes à ſanitate animalis extrinſecùs ſanæ appellantur. In vtroque autem ex his analogis poteſt vnus conceptus valde confuſus formari, qui magis eſt de vocis ſignificatione, quā de aliqua re, vt ſi, audito nomine [ſani,] concipias ꝙ habet ordinem ad ſanitatem. Sic igitur in pñ te, audito noīe entis, poteſt formari conceptus confuſus comprehēdens quidquid habet eſſe, vel habitudinem ad eſſe: ſed hic tm̄ eſt conceptus quid nominis, tamen, ſi re vera concipiantur res illo nomine ſignificatę, non formatur vnus conceptus, ſed plures.

IIII. Sula Fōſecę huic proxima.

Nec multùm ab hac ſententia differt Fonſeca ſuprà diſtinguens triplicem conceptum entis, ſ. diſtinctum, confuſum, & medium, id eſt, partim confuſum, partim diſtinctum. Diſtinctus eſt, qui determinatè & expreſſe repræſentat omnes entitates ſimplices, quas ens immediatè ſignificat, & hic non eſt vnus, ſed plures. Confuſus eſt, qui repræſentat omnia confuſe, & indeterminatè, & hic eſt vnus. Medius verò qui partim confuſus, partim diſtinctus eſt, qui determinatè repræſentat vnam naturam, v.g. ſubſtantiam, cœteras verò, ſ. quantitatem, qualitatem, &c. implicitè, & indeterminatè, quatenus omnes cum ſubſtantia proportione quadam conueniunt, & hic etiam vnus eſſe dicitur.

V. Tot diſtinctionū diuerſitatē obeſſe potius, quā prodeſſe claritati.

Sed huiuſmodi diſtinctiones mihi videtur ſine cã multiplicari, remq; potiùs confundere, quā explicare. Nam de conceptu formali entis loqui debemus, non iuxta id, quod de reb. omnib. quæ ſub hac voce comprehenduntur, cognoſci & cōprehendi poteſt, prout in ſe ſunt, ſed prout hac voce ſignificantur: alioqui non erit ſermo de cōceptu entis in quantum ens, ſed de conceptu rerum oīum tum exiſtentium, tum ēt poſſibilium, quatenus tales ſunt, & inter ſe diſtinguūtur: quō à nemine pñt vno conceptu formali diſtinctè cōcipi, niſi à ſolo Deo, vt rectè idem autor notauit. Hoc autem ſenſu ēt conceptus ſubſtantiæ, aut viuentis, ſi illo modo ſit explicitus, & diſtinctus, erit tantùm ille, quo omnes ſubſtantiæ vel viuentia omnia, quatenus talia ſunt, diſtinctè concipiantur, quomodò ſolus etiam Deus poterit habere eorum formalem conceptum diſtinctum ſubſtantiæ, viuentis, &c.

Dices, ſubſtantiam, viuens, & ſimilia nomina non ſignificare immediatè has vel illas naturas ſubſtantiales, aut viuentes, ſed rationem ſubſtantiæ, viuentis, &c. & ideò ad formandum conceptum diſtinctum reſpondentem ſignificato talis vocis, non eſſe neceſſarium ad particulares naturas deſcēdere, ſecus verò eſſe de ente, quia immediatè ſignificat entitates, ſaltem ſimplices, id eſt non compoſitas ex natura communi, & dr̄ia cōtrahente. Sed hoc re vera falſum eſt, vt fuſiùs cōſtabit ex ſectione ſequente, & nunc breuiter patet ex cōi mō concipiendi. Quis.n. dicat, ens immediatè ſignificare Deum vt Deus eſt, etiam ſi Deus ſimpliciſſimus ſit, & non compoſitus ex natura cōi & differentia contrahente? Denique idem interrogari poteſt de ſubſtantia, accidente, & alijs generib. vel conceptib. ſimplicib. Itē, cur magis dicetur ens ſignificare immediatè entitates ſimplices quam compoſitas ex natura cōi, & differentia contrahente, vt eſt animal, habitus, &c? nam ens vt ſic, generatim omnia ſub ſe comprehendit, &, ſicut in conceptu ſubſtantiæ, uel qualitatis nihil includitur quod non ſit ens, ita neque in conceptu animalis, vel habitus. Quod autem conceptus cōpoſitus poſſit reſolui in plures, quorum neuter alterum includat, non autē conceptus ſimplex, parum refert ad mediatam, vel immediatam ſignificationem. Quis.n. credat ens immediatè ſignificare rationale, & non hominem, quia rationale dicit ſimplicem conceptū, & homo compoſitum? Itaq; ſiſtendo propriè ac præciſe in conceptu formali entis vt ſic, non pertinet ad ipſum, vt per eum concipiantur diſtinctè particularia entia ſecundum proprias, & determinatas rōnes: ideoque conceptus entis vt ſic ſi in eo ſiſtatur, ſemper eſt confuſus reſpectu particularium entium, ut talia ſunt. Et ideò D. Th. j. par. q. 14. art. 6. dicit, ꝙ ſi Deus tantùm cognoſceret alia à ſe, in quantum ſunt entia, tantū cognoſceret in cōi, confuſe, & imperfecte: vnde concludit, non tantùm ea cognoſcere ſecundùm qđ cōicant in ratione entis, ſed etiam ſecundum quod vnum ab alio diſtinguitur: ſentit ergo conceptum entis vt ſic, præciſe in eo ſiſtendo ſemper eſſe confuſum reſpectu cuiuſcunque determinatæ rationis entis, prout in ſe talis eſt, & ab alijs diſtinguitur, ſiue compoſita ſit, ſiue ſimplex.

Quapropter ēt illud membrum de conceptu partim confuſo, partim diſtincto, eſt ſuperuacaneū ad rē pſentem explicādā. VII. Primò quidē, quia cōceptus ſubſtantiæ impropriè dr̄, implicitè vel cōfuſe eſſe conceptus accidentis: & in vniuerſū conceptus proprius primi analogati impropriiſſimè dr̄ eſſe confuſus conceptus cæterorum analogatorum, q̄ ſecūdaria ſunt, quamuis multi ita loquantur dicentes, ſicut idem nomen, licèt immediatè ſignificet primū analogatū, ſecūdariò ſignificat cætera: ita conceptū formalē primi analogati, confuſe repræſentare cætera, quatenus illi primo ſimilia ſunt, vel proportionalia: nam qđ repſentat diſtinctè aliquid, cōſequenter vr̄ repræſentare, ſaltem confuſe, alia illi ſimilia. Sed hoc quāuis ſit parui momenti, & fortaſſe de modo loquēdi, mihi non probatur, quia huiuſmodi conceptus proprius, & diſtinctus primi analogati tm̄ eſt vnus, & formaliter tātum repræſentat ipſum primum analogatum: in quo non rectè cū noīe comparatur, quia nomē ſignificat per impoſitionem tm̄, & ideò idem nomen, quod primariò ac propriè vnum ſignificat, poteſt per tranſlationē imponi ad alia ſecundariò ſignificanda: conceptus autem rei tm̄ naturaliter repræſentat rem ipſam, & ideò ſi eſt proprius & adæquatus cōceptus primi analogati ſecundū propriam rōnem

Modus loquendi aliorum no probatur.

eius non poteſt repræſentare reliqua, vnde nec
per ſe facit illa cognoſcere, ſed ad ſummum eſſe
poteſt veluti origo, ſeu occaſio, vt alia concipian
tur, & denominentur ſm aliquam ꝓportionem
vel habitudinem ad primum analogatum: q̃ nõ
eſt ſatis, vt cõceptus ſpãlis & proprius primi ana
logati dicatur implicitus vel cõfuſus reliquorũ.
Deinde interrogo an ille conceptus primi analo
gati ſit idem oĩno cum conceptu, qui rñdet pro-
prio nomini eiuſdem rei ſeu naturæ, v.g. ſubſtan
tiæ, an verò ſit diuerſus. Hoc poſterius dici non
poteſt, quia, ſi vterque eſt proprius conceptus
ſubſtantię intelligi non poteſt, in quo ſit diuerſi
tas, vt alter dicatur reprę́ſentare accidentia & nõ
alius. Si verò dicatur prius, ergo non magis po-
teſt ille conceptus dici repræſentare accidentia,
quàm conceptus proprius hominis alia anima-
lia, imò minus id dici poterit, cum ſit minor ſi-
militudo. Item quia alioqui dicendum eſſet, ſub
ſtantiam habere vnum conceptum formalẽ ali-
quo modo communem ſubſtantiæ, & accidenti,
quod re vera improprijſſimum eſt, & in rigore
falſum, quia licèt accidens dicat habitudinem ad
ſubſtantiam, tamen conceptus ſubſtantiæ nullo
modo repræſentat illam habitudinem, ſed ſolùm
terminum eius, & illum non formaliter ſub rõ-
ne termini, ſed ſecundùm abſolutam rõnem ſuã:
ergo hoc non ſatis eſt, vt ille conceptus dicatur
implicitus, vel confuſus conceptus accidentis. At
que idem conſiderari facile poteſt in cæteris ana
logatis, ſeu conceptib. eorum; nam cõceptus for-
malis hominis ridentis vt ſic, nullo modo eſt cõ
ceptus confuſus prati, nec conceptus proprius
animalis ſani eſt conceptus medicinæ, & ſic de
alijs. Et ratio eſt, quia id, quod fundat huiuſmo-
di analogiam, vel eſt aliqua realis conuenientia
ſeu ſimilitudo inter analogata, vt de ente infrà
dicemus; & illa non repræſentatur per conceptũ
proprium alicuius analogati: vel non eſt propria
ſimilitudo, ſed ſolùm proportio quædam, vel at-
tributio, & hæc etiam non ſatis eſt, vt conceptus
proprius vnius analogati, vt tale eſt repræſentet
aliquo modo reliqua, ſed ſolum formam illam, ꝑ
ordinem ad quam reliqua talia denominantur,
quæ abſolutè, & prout in ſe talis eſt, & non cum
habitudine ad reliqua, per talem conceptum re-
præſentatur.

viii. Addo vlterius. Quidquid ſit de hoc loquendi
modo, quòd determinatus conceptus ſubſtantiæ
dicatur confuſus reliquorum generum entium,
ſeu accidentium; tamen adhuc ille dici nõ poteſt
conceptus formalis entis vt ſic, tum quia ille eſt
proprius conceptus formalis ſubſtantiæ, vt ſub-
ſtantia eſt, conceptus autem proprius entis eſſe
debet diuerſus à conceptu ſubſtãtiæ, quandoqui
dem ens rectè diuiditur in ſubſtantiam, & acci-
dens; tum etiam, quia ens nõ ſignificat immedia
tè ſubſtantiam, vt infrà oſtendam: ergo nec im-
mediatè exprimit proprium formalem conce-
ptum ſubſtantię. Relinquitur ergo, conceptum
formalem entis vt ſic comparatum ad determi-
nata entia, vt talia ſunt, ſp eſſe conceptum confu
ſum & indiſtinctum in repræſentando hoc, vel
illud ens. Dico autem, reſpectu particulariũ en-
tium, vt talia ſunt, quia reſpectu eius obiecti, q̃
immediatè & propriè repræſentat (quodcunque
illud ſit) dici poteſt, & reuera eſt proprius & di-
ſtinctus conceptus, ſicut idem conceptus anima

lis, qui reſpectu hominis eſt confuſus, reſpectu
animalis vt ſic, eſt proprius & diſtinctus, quãuis
ſub hac eadem comparatione idem conceptus
ſimplex ſoleat dici confuſus, reſpectu illius con-
ceptus compoſiti, quo animal per ſuam definitio
nem cõcipitur. Atque ſimili modo poteſt, vel in
diuerſis hominibus, vel in vno diuerſis tempori
bus, vnus conceptus entis eſſe diſtinctior alio, &
è contrario vnus poteſt vocari confuſus reſpectu
alterius diſtinctioris, quatenus contingit ipſam-
met rõnem ſeu quidditatẽ entis vt ſic magis vel
minus perfectè cognoſci: quæ diſtinctio conce-
ptuũ formalium nihil ad propoſitum refert: q̃a
magis eſt ex parte concipientis, & ex perfecto
vel imperfecto lumine, vel modo concipiendi,
quàm ex habitudine ad obiectum, quam hic præ
cipuè conſideramus.

Vera ſententia.

His ergo diſtinctionibus prætermiſſis, dicen- ix.
dum eſt conceptum formalem proprium
& adæquatum entis vt ſic eſſe vnum, re & ratio
ne præciſum ab alijs conceptibus formalib. alia-
rum rerum vel obiectorum. Hæc eſt communis
ſententia, vt fatetur Fonſeca ſuprà; tenent eam
Scotus & omnes eius diſcipuli, vt videbimus ſec.
ſequent. Capreol. in j. d. 2. q. j. concl. j. & 9. & in
reſponſionib. ad arg. contra illas; & Caiet. de en-
te & eſſen. c. j. q. 2. qui citat D. Thom. q. 7. de pot.
art 5. & 6. Soncin. 4. Metaphſic. q. j. Iauell. qõ. 1.
Flandria q. 2. ar. 6. Heruæus quodlib. 2. q. 7. Soto
in prædicam. cap. 4. q. j. & planè colligitur ex D.
Thom. locis citandis ſec. ſeq. Et probatur primò
experientia, audito enim nomine entis experi-
mur mentem noſtram non diſtrahi neque diui-
di in plures conceptus, ſed colligi potius ad vnũ
ſicut cùm concipit hominem, animal, & ſimilia.
Secundò, quia, vt Ariſto. dixit. 1. de Interp. per vo
ces exprimimus noſtros formales conceptus:
ſed hæc vox, [ens,] non ſolùm materialiter eſt
vna, ſed etiam vnam habet ſignificationem ex
primæua impoſitione ſua, ex vi cuius non ſignifi
cat immediatè naturam aliquam ſub determina
ta, & propria ratione, ſub qua ab alijs diſtinguitur.
Vnde nec ſignificat plura vt plura ſunt, quia
non ſignificat illa ſecundùm quod inter ſe diffe-
runt, ſed potiùs vt inter ſe conueniunt, vel ſimi-
lia ſunt: ergo ſignum eſt huic voci reſpondere
etiam in mẽte vnum conceptum formalem, quo
immediatè & adæquatè concipitur quod ꝑ hãc
vocem ſignificatur. Vel potiùs è contrario hoc
ſigno colligimus, ex tali modo concipiendi res
vno conceptu, talis nominis impoſitionem pro-
ceſſiſſe. Tertio argumentari poſſumus ex conce-
ptu exiſtentiæ: videtur enim per ſe euidens, dari
vnum conceptum formalem exiſtentiæ vt ſic,
quia, quoties hoc modo de exiſtẽtia loquimur &
diſputamus tanquam de vno actu, re vera nõ for
mamus plures conceptus, ſed vnum: ergo etiam
conceptus formalis exiſtẽtis vt ſic vnus eſt, quia
ſicut concipitur abſtractum per modum vnius,
ita & concretum vt ſic præciſè conſtitutum: ergo
ſimiliter enti vt ſic vnus conceptus formalis re-
ſpondet: nam ens vel eſt idem quod exiſtens, vel,
ſi ſumatur vt aptitudine exiſtens, conceptus eius
habet eãdem rationem vnitatis. Hinc etiam con
ceptus entis, non ſolũ vnus, ſed etiam ſimpliciſ-
ſimus

-ſimus dici ſolet, ita vt ad eum fiat vltima reſolutio cæterorum, per alios enim conceptus concipimus tale, vel tale ens; per hunc autem præſcindimus omnem compoſitionem & determinationem, vnde hic conceptus dici etiam ſolet ex ſe eſſe primus qui ab homine formatur, quia, cæteris paribus, faciliùs de quacunque re concipi poteſt, quę omnia tradit D. Tho. q. 1. de verit. artic. 1. & q. 21. ar. 1. & Auic. 2. Meta. Quapropter de vnitate huius conceptus communiſſimi, & confuſi, ferè nullus eſt, qui dubitet: oſtendimus autem nullum alium poſſe verè ac propriè dici conceptum entis vt ſic, qui non ſit confuſus reſpectu particularium entium, vt talia ſunt. Tandem, ſi conceptus formalis entis non eſt vnus; erunt ergo plures: quot ergo erũt? non eſt maior ratio de duobus, quã de tribus, vel quolibet alio numero: quia, ſi multiplicantur hi cõceptus, neceſſe eſt multiplicari iuxta aliquã diuerſitatem rerum, vel entitatum ſub latitudine entis comprehenſarum: hæ autem entitates in infinitum poſſunt multiplicari, & ſecũdũ proprias rõnes diſtin- B gui, & ſi ſemel ponitur, conceptũ vel conceptus entis vt ſic repræſentare determinatas naturas entis, ẽt vt diſtinctas, non eſt vlla ratio, cur ſiſtendum ſit in duab. potiùs, quam in tribus vel quatuor &c. vt euidentius conſtabit ex his, quæ ſect. ſequente dicemus de conceptu obiectiuo: nam, licèt formalis, quatenus à nobis, & in nobis ſit, videatur eſſe vobis experientia notior, tamen exacta cognitio vnitatis eius multum pendet ex vnitate obiecti, à quo ſolent actus ſuam vnitatem & diſtinctionem ſumere.

X. Ex quo intelligitur primò, quo ſenſu quave rõne hic cõceptus formalis dicatur ſecundũ rem ipſam præciſus ab alijs conceptibus, ſcilicet quia à parte rei eſt realiter diſtinctus à conceptu ſubſtantiæ vt ſic, accidentis, qualitatis, & cæteris ſimilibus: loquimur enim in intellectũ humano, qui dum ea etiam, quæ in re diſtincta non ſunt, mente diuidit, in ſe ipſo conceptus partitur, conceptus realiter diſtinctos formando eiuſdem rei ſecundum diuerſam præciſionem, vel abſtractionẽ rei conceptæ, quomodò conceptus formales C iuſtitiæ, & miſericordiæ diuinę in nobis ſunt realiter præciſi, ſeu diſtincti, quamuis miſericordia & iuſtitia in ſe non diſtinguantur. Sic igitur conceptus entis vt ſic cum repræſentando præſcindat à propria ratione ſubſtantiæ vt ſic, accidẽtis, & omnium aliarum, neceſſe eſt vt in ſe ſit realiter præciſus, & diſtinctus à cõceptibus proprijs talium rationum vel naturarum vt tales ſunt, & hoc etiam facilè omnes fatentur.

XI. Secundò colligitur ex dictis, hunc formalẽ cõceptum entis, ſicut in ſe eſt vnus ſecũdũ rẽ, ita ẽt ſecũdũ rõnem formalem ſuam, & ſecũdũ eam etiam eſſe ratione præciſum à conceptibus formalibus particulariũ rõnum. Patet primò, quia hic conceptus in ſe eſt ſimpliciſſimus, ſicut obiectiuè, ita ẽt formaliter: ergo in ſe habet vnã ſimplicẽ rõnem formalẽ adæquatã: ergo ſecũdũ eam pręſcinditur ab alijs conceptibus formalibus. Secundò, quia, ſicut mens noſtra præſcindendo ea quæ in re non diſtinguũtur, in ſe ipſa realiter diſtinguit cõceptus formales ſuos, ita ẽ cõuerſo cõfundẽdo, & cõiungẽdo ea, quæ in re diſtinguuntur, quatenus in ſe ſimilia ſunt, vnit cõceptũ ſuũ, formãdo illũ re & ratione formali vnũ; hoc autẽ modo concipiuntur entia hoc formali conceptu entis: ſumit enim mens illa oĩa ſolum vt inter ſe ſimilia in ratione eſſendi, & vt ſic format vnam imaginẽ vnica repræſentatione formali repræſentãtem id, quod eſt, quæ imago eſt ipſe conceptus formalis: eſt ergo ille conceptus ſimpliciter vnus re & ratione formali, & ſecundum eã præciſus ab his conceptibus, qui diſtinctiùs repræſentant particularia entia ſeu rationes eorum.

XII. Formalis cõceptus entis vt ſic nõ multiplicatur ſecundũ multitudinem obiectorum particularium.

Tertiò ſequitur, hunc conceptum formalẽ entis non ſolũ eſſe vnũ, ſed ẽt non poſſe eſſe plures ſecũdũ habitudinẽ ad obiecta magis determinata, ſeu diſtinctiùs cõcepta ex parte obiectorũ. Poſſunt quidẽ hi conceptus formales multiplicari, vel ſecũdũ numerũ in diuerſis ſubiectis, vel in eodẽ diuerſis temporibus, fortè ẽt ſecũdũ ſpeciẽ ex parte concipientis altiori modo, vel cum maiori claritate, & diſtinctiori apprehenſione ipſius rationis formalis entis vt ſic (quamuis fortaſſe tota hæc diſtinctio ſit ſolũ ſecũdũ magis & minus intra eandem ſpeciẽ, maximè ſiſtendo in conceptibus, qui ab homine naturaliter formari poſſunt) at verò ex maiori vel minori determinatione obiecti non poteſt conceptus entis vt ſic multiplicari: quia, vt oſtenſum eſt, hoc ipſo, quòd nõ ſiſtitur in communi conceptione entis vt ſic, ſed deſcenditur ad hoc & illud ens vt talia ſunt, licèt multiplicentur conceptus formales, non tamen conceptus entis vt ſic; ſed adiungendo conceptum ſubſtantiæ, vel accidentis, &c.

XIII. Hic conceptus nõ eſt tantũ nominis, ſed etiã rei.

Quartò colligitur ex dictis, falsò vocari hunc conceptum tantùm nominis, & non rei ſignificatæ nomine entis, & ſecundum eam rationem, qua per illud ſignificatur. Primò, quia, vt dixi, hic conceptus prior eſt voce, & impoſitione eius ad res tali modo ſignificandas. Nam, licèt quoad nos conceptus ſæpè formentur, medijs vocibus, tamen ſecundum ſe, & ſimpliciter, prior eſt conceptus, qui ex ſe parit vocem, qua exprimitur, & eſt origo impoſitionis eius: ergo talis conceptus eſt ſimpliciter & abſolutè conceptus rei ſecundum ſe, & non tantum in ordine ad ſignificationem vocis, vt hac ratione dicitur conceptus nominis, ſeu quid nominis. Secũdò, quia hic conceptus eſt per modum cuiuſdam ſimplicis imaginis naturaliter repræſentantis id quod per vocẽ ad placitũ ſignificatur; ſed in hoc tm̃ conſiſtit, ꝙ ſit conceptus rei, quanquam, quia conceptus ille ſimpliciſſimus eſt, & ideò obiectũ eius non poteſt propria definitione declarari, ad illud explicandũ vti ſolemus deſcriptionibus, quæ ſolum videntur nominis ſignificationẽ diſtinctiùs declarare, & hoc modo poteſt in bono ſẽſu dici cõceptus ille eſſe quid nõis, dũmodo non excludatur, quin ille ſit proprius, & adæquatus conceptus rei immediatè ſignificatæ per illam vocem.

XIIII. Quorũ analogorum detur vna ratio communis.

Fundamentum primæ ſolæ (nam de ſecunda iam ſatis dictum eſt) tangit materiã de analogia entis infrà tractandam, & pendet ẽt ex dicendis de conceptu obiectiuo, nam multi exiſtimãt vnitatem conceptus formalis non repugnare analogiæ, ſed vnitatem conceptus obiectiui, de qua re poſteà. Nu[illegible] dicitur ex D. Thom. [illegible] d. 19. q. [illegible] analogia attributionis qua[illegible] forma, quæ intrinsece [illegible] analogatis, in alijs verò ſolum [illegible] denominationẽ extrinſecã [illegible], & his repugnat vnitas

conceptus formalis: quia analogata nõ hñt inter ſe propriã ſimilitudinẽ & conuenientiã. Alia verò eſſe, quæ ſignificat formam ſeu naturã intrinſecè inuentam in omnibus analogatis; & hmõi eſt ens, vt infrà videbimus, nam accidentia non sũt entia per extrinſecã denominationẽ, ſed per intrinſecã naturã ſeu rationẽ entis, quã participãt, & in hmõi analogis non eſt inconueniẽs dari vnũ conceptũ formalẽ ſimpliciter & abſolutè in ſe vnũ re & ratione formali adæquatã; in quo autẽ eius analogia conſiſtat, infrà explicabitur.

SECTIO II.

Vtrùm ens habeat vnum conceptum ſeu rationem formalem obiectiuam

I. Ratio dubitandi 1.

RAtio dubitandi duplex eſt. Prima tacta eſt ſect. præced. fundaturq; in analogia entis, quia, ſi conceptus eius obiectiuus eſt vnus, vel vnitate vniuocationis, & ſic tollitur analogia: vel vnitate tantùm analoga, & ſic vel re vera non eſt vnus; vel eſt repugnantia in terminis, quia analogia intrinſecè includit vel plures rationes habẽtes tantũ inter ſe proportionẽ, vel plures habitudines ad vnã formã, ratione quarũ conceptus obiectiuus nominis analogi non poteſt eſſe vnus. Quod declaratur, & confirmatur, quia vt ens habeat vnũ conceptũ obiectiuũ, neceſſe eſt vt omnia entia conueniant in vna ratione formali entis, quæ ꝑ nomen, [ens] immediatè ſignificetur, quia vnitas conceptus obiectiui requirit vnitatẽ rei, vel ſaltem rationis formalis ſi autem omnia entia conueniunt in una ratione formali; ergo vt ſic habent unã, & eandam definitionem, ſicut vnũ cõceptũ obiectiuum: quia, ſi conceptus obiectiuus vnus eſt, etiam definitio eius poteſt eſſe vna: ergo nihil deeſt enti ad perfectam vniuocationem.

II. Secunda.

Secũda ratio dubitandi eſt, quia, ſi conceptus obiectiuus entis eſt unus, ergo ſecũdũ ſe eſt præciſus & abſtractus ab oĩbus inferioribus, ſeu determinatis entiũ rationibus; conſequens eſt impoſſibile: ergo & antecedens. Sequela patet, quia ſi cõceptus entis eſt unus, ergo formaliter & actualiter non includit in ſe determinatos modos entiũ. illi .n. intrinſecè opponũtur, & diſtinctionẽ efficiũt: unde impoſſibile eſt ut in uno cõceptu obiectiuo actu includãtur; ergo vt conceptus entis ſit vnus, neceſſe eſt vt ab his omnibus præſcindat: hoc aũt eſſe impoſſibile ſic oſtendo, quia ſi ens vt ſic præſcindit à determinatis rationibus entiũ: ergo vt ad eas contrahatur ſeu determinetur, aliquid ei addi neceſſe eſt; ergo vel id quod additur, eſt ens, vel nihil: ſi nihil, quomodò poteſt ens realiter determinare, & propriã aliquam rõnẽ entis cõſtituere? ſi verò eſt ens: ergo nõ poteſt ens ut ſic ab eo præſcindi, nam quod ab alio præſcinditur, non includitur in illo. Neq; .n. intelligi poteſt ꝙ ens præſcindatur à modis quib. cõtrahitur, & ꝙ nihilominus in eis intrinſecè includatur: neq; è contrario ꝙ modus contrahens ens, nihil includat niſi ens, & tñ ꝙ illud determinet ad ſpecialem rõnem entis. Nã contractio, & determinatio nõ intelligitur ſine additione: non poteſt aũt intelligi additio, niſi id quod additur tale ſit, vt nõ includat id cui additur, aut ſecũdũ rẽ, aut ſecũdum rõnem, iuxta modũ quo addi intelligitur. Et confirmatur, nam ob hanc cauſam dixit Ariſt. 3. Metap. tex. 10. genus eſſe extra rationem differentiarũ, ſcilicet, quia abſtrahit, & præſcindit ab illis: ergo, ſi conceptus obiectiuus entis eſt præciſus & vnus, neceſſe eſt, vt in contrahentibus non includatur.

In cõtrariũ aũt eſt, quia vni cõceptui formali vnus conceptus obiectiuus neceſſariò reſpondet: ſed oſtenſum eſt dari vnũ conceptũ formalẽ entis: ergo neceſſariò dandus eſt unus obiectiuus. Maior conſtat, quia conceptus formalis hẽt totam ſuam rationem & vnitatẽ ab obiecto: ergo vt ſit vnus, neceſſe eſt vt tẽdat in obiectũ aliquo modo vnũ: ſed conceptus obiectiuus nihil aliud eſt, q̃ obiectũ ipſum vt cognitũ vel apprehẽſum ꝑ talẽ cõceptũ formalẽ: ergo ſi cõceptus formalis eſt vnus, neceſſe eſt vt obiectiuus ẽt vnus ſit. III. Ratio difficultatis in contrarium.

Variæ ſententiæ referuntur.

IN hac quæſtione, qui negant dari vnũ conceptũ formalẽ entis, conſequẽter ẽt negant dari obiectiuum. Et ita ſentit Caiet. locis cit. ſect. præcedente, in prima opinione, & Ferr. loco citato. Ex his vero qui admittunt vnũ conceptum formalẽ entis, negant vnũ obiectiuũ Soncinas. 4. Metaph. q. 2. & 3. & Hiſpal. in 1. d. 3. q. 1. Herueus & Flandria locis cit. ſect. præcedẽti. Tribuitur etiam Capreolo, ſed re vera id non docet, vt infrà dicam. Citatur etiam pro hac ſententia D. Tho. 1. p. q. 13. ar. 5. q. 7. de potentia, art. 7. q. 2. de verit. art. 11. quibus locis ſignificat, vocibus quæ communes ſunt Deo, & creaturis, non reſpondere vnam rationem conceptam ſeu ſignificatam, ſed plures. Fundamenta huius opinionis tacta ſunt in principio: nam licèt plura argumẽta ab his autoribus afferantur, tamen vis oĩum in duabus difficultatibus tactis poſita eſt. Non conueniunt aũt prædicti autores in explicãdo conceptũ, vel potius cõceptus obiectiuos, qui enti correſpondent. Quidã .n. aiunt, immediatè repræſentari per conceptũ formalẽ entis omnia genera entiũ, quatenus inter ſe habẽt aliquã proportionẽ vel habitudinẽ, vt Ferrariẽ. & idem ſentit Caiet. Alij verò dicunt, per conceptum formalẽ entis immediatè repræſentari hoc diſiunctum, [ſubſtãtia vel, accidens,] vt Soncinas, Herueus, & alij. Rurſus alij dicunt repræſentari abſolutè omnia genera, ſeu rationes, vel cõceptus ſimplices, non copulatiuè, nec diſiunctiuè, ſed ſimpliciter, vt Fonſeca 4. Metaph. c. 2. q. 1. ſect. 4. & 7. IIII. Prima ſententia Caiet. Soncin. Hiſpal. Herueus. Flandr. Ferrar. 2. phyſ. c. a. in fine.

Secũda ſentẽtia omnino cõtraria eſt, dari conceptũ obiectiuum entis ſimpliciter vnum. Hãc tenet Scot. in 1. d. 3. q. 1. & 3. d. 8. q. 1. & in 2. d. 3. q. 3. & 6. Iauell. 4. Metap. q. 1. Soto in prædicam. c. 4. q. 1. & in eadem opinione eſt Capreolus in 1. d. 2. q. 1. Eſt tamen diuerſitas inter hos autores: nam Scotus ponit hunc conceptũ ex natura rei præciſum ab inferiorib. naturis, & modis cõtrahentibus ens: Alij verò ſolũ ponunt hãc vnitatẽ conceptus obiectiui ex modo cõcipiẽdi noſtro, abſq; præciſione & diſtinctione q̃ ſit in rebus: de qua diuerſitate opinionũ dicemus ſec. ſeq. De alia verò differentia quæ ẽt eſt inter hos autores quoad uniuocationẽ, vel analogiã, dicem⁹ inferi⁹. V. 2. ſententia Scotus. Iauell. Sotus. Capreol.

Tertia opinio media inter prædictas, verius diſtinctione, & varijs modis explicatur. Quidã .n. dicunt, cõceptũ entis obiectiuum in ſe & abſolutè ſumptũ ſine inferioribus, eſſe vnũ, & ratione VI.

præ-

præciſum ab illis, tñ comparatũ ad inferiora, & vt incluſum in illis, non eſſe vnũ, & ita conciliãt rationes dubitãdi ĩ principio adductas: nam qa per conceptũ formalẽ entis concipitur ens ſcdm ſe, & ſine vlla comparatione ad inferiora, neceſſe eſt vt ſub hac ſaltẽ conſideratione conceptus ille obiectiuus habeat vnitatem. Quando verò hic conceptus conſideratur, vt in ipſis inferioribus exiſtens, non põt habere vnitatem: differũt .n. ipſa inferiora, v.g. ſubſtantia & accidens, per id ipſum quo entia ſunt: ergo non poſſunt in illo vt ſic hr̃e vnitatẽ, quia nõ poſſunt ſecũdũ idẽ conuenire & differre: & hãc ẽt poſteriorẽ partẽ confirmant rõnes dubitãdi in principio poſitę. Aliter Fonſeca ſuprà, ſuppoſita illa diſtinctione de conceptu confuſo, diſtincto, de hoc tertio cõceptu dicit poſſe quidem eſſe vnum, non tñ pręciſum ab inferioribus, ſed eſſe cõceptũ ſubſtãtię. v.g. de conceptu aũt diſtincto ſimiliter dicit nõ eſſe vnũ adæquatum entis, niſi fortaſſe in Deo, in nobis verò includere conceptũ ſubſtantię, qualitatis, &c. Sed, vt dixi, hi re vera non ſunt conceptus entis vt ſic. Tandem de conceptu confuſo entis, qui ad rẽ ſpectat, ait quodãmodo eſſe vnũ & præciſum, non tñ ſimpliciter, ſed ſecũdũ quid. Eſſe quidẽ aliquo mõ pręciſũ, qa nõ expreſsè & determinatè cõtinet id, quod eſt proprium inferiorũ mẽbrorũ, non eſſe aũt ſimpliciter præciſũ ẽt ſecũdũ rõnẽ, ne ſequatur illũ eſſe vniuocũ. Declarat autẽ, hãc præciſionẽ eſſe ſecundũ quid, & nõ ſimpliciter, qa hic conceptus confuſus entis ita excludit ea quæ ſunt propria ſubſtantiæ, & cæterarum entitatũ ſimplicium, vt tñ eius eſſentia non ſit alia, quam eſſentia hmõi entitatum.

VII. Sed hæ diſtinctiones, vt pręcedẽte ſectione attigi, mihi nõ vĩr deſeruire ad rẽ explicandã: ſed quo amplius multiplicantur, eo magis res vĩr obſcurari, & confundi. Omiſſis ergo conceptibus diſtinctis ſeu particularib. ſubſtantiæ, & aliorũ generũ ſeu mẽbrorum diuidentium ens in cõi, hic ſolum agimus de eo conceptu obiectiuo, qui immediatè, & adæquatè rñdet illi conceptui formali, quẽ diximus ſect. præcedẽti correſpondere in mente huic voci, [ens,] & rei imediatè ſignificatæ per illam: cæteri enim conceptus particulares ſecundum ſe ſumpti nõ ſunt cõceptus entis in quãtum ens, ſed ut ſunt talia, vel talia entia.

Prior aſſertio.

VIII. *Datur vna ratio entis obiectiua.* Dico ergo primò, conceptui formali entis reſpondere vnum conceptum obiectiuũ adęquatum & immediatum, qui expreſsè non dicit ſubſtantiã, neq; accidẽs, neq; Deum, nec creaturã, ſed hæc oĩa per modum vnius, ſ. quatenus sũt inter ſe aliquo modo ſimilia, & conueniunt in eſſendo. In hac concluſione cõueniunt autores ſecundæ ſententiæ, & Fonſeca non diſſentit, & plurimum fauet D. Tho. locis ſupra cit. de veritate q. 1. art. 1. q. 21. ar. 1. quatenus dicit, conceptũ entis eſſe ſimpliciſſimũ, & primum oĩum, determinariq; ad ſubſtantiã, quantitatẽ, &c. per quandã determinationẽ, & expreſſionem talis modi entis, vbi neceſſe eſt eſſe ſermonẽ de conceptu obiectiuo: nã formalis nõ determinatur, nec cõtrahitur. Vnde apertius 1. p. q. 5. ar. 3. ad 1. ait D. Tho. [Subſtãtia, quãtitas, & qualitas contrahũt ens, applicando ens ad aliquã quidditatem, ſeu naturã:] contractio autẽ intelligi nõ põt ſine aliqua vnitatẽ, & cõitate conceptus obiectiui. Atq; eodem modo fauet huic ſntiæ Ariſt. 4. Met. tex. 1. vbi inquit, Metaphyſicã conſiderare ens inquantum ens, ſub quo alia genera continentur, vbi D. Th. ait, primã Philoſophiã conſiderare ens cõe, & ea, quæ ſunt eius in quantum hmõi. Ratione poteſt hæc ſnia ita probari. Neceſſe eſt, conceptũ formalẽ entis hr̃e aliquod adæquatum obiectũ: ſed illud non eſt aggregatum ex variis naturis entium ſecundum aliquas determinatas rationes earum, quantumuis ſimplices: ergo oportet, vt ille conceptus ſit vnus ſecundum aliquam conuenientiã & ſimilitudinem entium inter ſe. Cõſequentia eſt euidens à ſufficiente enumeratione, quia ſupponimus (quod eſt per ſe notum) illũ conceptum obiectiuum non eſſe vnum vnitate reali, id eſt, numerali ſeu entitatiua: nam conſtat hunc conceptum eſſe cõem multis rebus. Maior item aſſumpta euidẽs eſt, quia ille conceptus formalis eſt actus intellectus; omnis autẽ actus intellectus, ſicut & omnis actus, quatenus vnus eſt, hr̃e debet aliquod obiectum adæquatũ à quo habeat vnitatem. Minor verò probatur, quia, ſi obiectum illud adęquatum eſt ex aggregatione plurium naturarum entis, quæro, quæ ſint iſtæ naturæ, & quõ in illo conceptu aggregẽtur, nullo enim modo id concipi, et intelligi põt. Quod parebit etiam, excludẽdo omnes modos quibus id aſſertum eſt, vel excogitari poteſt.

IX. *Ens non ſignificat ſubſtantiam, & accidens immediate.* Primo .n. quod Soncinas ait conceptum illũ conſtare ex ſuba & accidente vt ſic, eſt planè falſum: nã, vel in illo conceptu includũtur illa duo copulatiuè; & hoc ipſe non dicit, nec dicere põt, aliàs falſo diceretur ſuba eſſe ens, vel qualitas cẽ ens, quia nec ſuba eſt ſubſtantia & accidens, neque qualitas, & ſic de aliis. Aut includuntur illa duo diſiũctiuè, vt ipſe Soncinas dicit; & hoc, prꝫterq̃ ꝙ eſt contra experientiam, vt ſtatim dicã, ex illo ſequitur vniuocatio entis, quã ipſe vitare intendit: nã hoc diſiunctũ, [ſuba vel accidẽs,] tã verè, ſimpliciter, & æquè primò cõuenit accidenti, ſicut ſubſtãtiæ, quia ſicut ad veritatẽ diſiunctię, ſufficit veritas vnius partis; ita vt prædicatũ diſiunctũ ęquè primò ac ſimpliciter p̃dicet, ſufficit, vt vna pars ei⁹ æquè primò ac ſimpliciter ſubiecto cõueniat: tã vere aũt & tã propriè accidẽs eſt accidẽs, ſicut ſuba eſt ſubſtantia: ergo diſiunctũ illud tã verè ac ꝓpriè conuenit accidenti ratione vnius partis, ſicut ſubſtantiæ rõne alterius. Quod in oĩbus ſimilib. prædicatis videre licet: nã eſſe Deum vel creaturã. v.g. tã verè ac propriè dr̃ de hoĩe, ſicut de Deo, & ſic de aliis. Vel deniq; includuntur illa duo ſimpliciter, id eſt, abſq; cõiunctione, vel diſiunctione, ſ. [ſubſtantia accidens.] Et hoc in primis eſt contra experientiã, quia id quod concipitur, mẽte percipitur, & modo ſub experientiam cadit; nos autem, audito nomine [entis] & concipiendo præciſè id ꝙ hac voce ſignificari intelligimus, non percipimus mente ſubam vt ſic, neque accidens vt ſic, ut quilibet in ſeſe experiri poteſt. Deinde ille conceptus formalis ſimplex eſt, & limitatus, ac re ipſa pręciſus à propriis conceptibus formalibus ſubſtantiæ, & accidentis, ut talia ſunt: ergo per illum non repræſentantur ſuba, & accidens propriè & diſtinctè, ſicut repręſentantur per duos conceptus ſubſtãtiæ, & accidentis. Neque .n. dici põt, ꝙ ille vn⁹ conceptus entis eminẽtiori mõ contineat totam

illáformalē repræſentationē, quæ eſt in duobus A
illis conceptibus ſimul ſumptis; nam hic modus
vniuerſalitatis in cóceptu formali eſt alienus ab
intellectu humano, de quo agimus, & vix repe-
ritur in angelico: non eſt ergo ille conceptus vni
uerſalis per eminentē repræſentationē pluriū, vt
plura ſunt, ſed per confuſionem pluriū, vt aliquo
modo vnū ſunt. Quod ſi per illū conceptū nó re
præſentátur ſubſtantia & accidens tā propriè ac
diſtinctè, ſicut per duos proprios conceptus ſub
ſtãtiæ, & accidētis, non intelligitur mediū, quo-
modò repræſentari poſſint ſm propria, ſed tan-
tū prout inter ſe ſunt aliquo modo ſimilia: ergo
non cóſtat cóceptus ille ex ſubſtãtia, & accidēte
repræſentatis etiā dicto modo abſolutè, & ſim-
X. plicitet. Accedit præterea ꝙ iuxta hmói cóce
ptū vix intelligitur qđ definitè prædicetur de ali
quo, cum dr̄ eſſe ens: nā id, quod prædicatur, eſt
conceptus obiectiuus: ſi ergo ille cóceptus eſt to
tū hoc, ſubſtãtia accidēs, hæc prædicatio, hoc eſt
ens; æquiualet huic; hoc eſt ſubſtantia accidens;
hmói aūt prædicatio non pōt determinatè fieri
aut verè, vel falsò, niſi vtraq; pars prædicati intel B
ligatur copulatiuè aut diſiūctiuè prædicari; cùm
illæ duæ partes non coniungātur per modū ſub
ſtãtiui & adiectiui, vt per modū vnius prædicen
tur: quãuis, ēt ſi hoc modo fieret, ſenſus rediret
copulatiuus, & fieret falſa propoſitio. Rurſus ac
cedit contra totam hanc ſniam, quia ſi in illo cō-
ceptu reperitur vtrumque horum, ſubſtantia &
accidens, quocunque ex prædictis modis inquiro
vlteriùs, qui conceptus ſubſtãtiæ ibi includatur;
nā ſubſtantia vel ibi ſumitur pro ſubſtantia erea
ta, vel pro increata, vel pro aliquo conceptu obie
ctiuo cói vtriq;. Primū, & ſecundū dici non poſ-
ſunt; quia ens, de quo nunc loquimur, commune
eſt enti ereato, & increato, prout ſuprà diximus
eſſe obiectū huius ſciētiæ: ſi verò dicatur tertiū,
conſurgit inde argm̄ ad hoīem cōtra prædictos
autores. tū quia ſubſtãtia eſt quid analogum ad
increatā, & ereatā ſubſtantiā: ergo ſi, non obſtāte
analogia, datur vnus conceptus obiectiuus com
munis ſubſtantiæ creatæ & increatæ, poterit etiā
dari cóceptus entis. Tū ēt quia magis diſtat ſub-
ſtantia ereata ab increata, quā accidēs à ſubſtãtia
creata: oporteret ergo, conſequēter loquēdo, ad- C
dere aliquid illi cóceptui, dicēdo cōſtare ex deter
minata rōne ſubſtãtiæ creatæ, & accidēns, quod
tñ per ſe eſt incredibile, & efficacius impugnari
pōt argumentis factis. Et adhuc ſupereſt ſimile
argm̄ ex parte alterius mēbri, ſ. [accidens:] nam
hoc ēt ſecundum prædictos autores analogū ē,
& ſaltem reſpectu aliquorū accidentium eſt for
taſſe verum, vt infrà dicā: inquirā ergo ſimiliter,
an accidens intret conceptū entis, ſcdm aliquem
conceptum cōem, uel (vt ita dicam) ſecūdū partē
conceptus obiectiui cōis oib. accidentibus: & cō
tra vtrumque pñt applicari argumenta facta, ac
denique poteſt concludi, hoc ēt membrum eſſe
in plura alia diuidendum.

XI. *Conceptus entis non includit genera oia prima.*

Propter hanc ergo fortaſſe cām dixerunt alij
obiectū adæquatū illius cóceptus formalis entis
eſſe, vel includere genera oīa prima ſeu oēs en-
titates ſimplices, quę proximè diuidunt ens. Sed
contra hanc ſniam procedūt eodem mō priora
argumenta. Primum, quia tales naturę nec copu
latiuè nec diſiunctiuè, nec ſimpliciter, & abſque
vlla copula pñt in tali conceptu includi, vt patet
applicãdo eodem mó diſcurſum factū: hēt n. eā
dem vim, vt facile cuiuis conſideranti patebit. Se
cundum, ab experientia, quia ex vi conceptionis
entis non percipimus has oēs definitas naturas
entis, vt tales ſunt, & prout inter ſe diſtinguunt:
multòq; difficilius eſſet, tot percipere naturas, q̄
ſubſtãtiam & accidens tm̄, multoq; incredibilius
eſt dari vnum conceptum formalem in nobis, q
diſtinctè repræſentet has oēs naturas, quam ſolā
ſubſtantiam, & accidens: ꝙ ſi conceptus forma-
lis entis non ita diſtinctè repræſentat has natu-
ras vt tales ſunt, & prout inter ſe diſtinguuntur,
cóclúditur, ſolum repræſentare illas prout inter
ſe ſe conueniunt, & aliquo modo ſimiles ſunt,
quod eſt intētū. Sequela verò patet, quia, vt pau-
lò antea declaraui, inter hæc duo non pōt in præ
ſenti medium inueniri. Tertiū, quia ferè eadem
ratione, qua dr̄ conceptus hic obiectiuus entis
includere oīa prima genera, vel omnes entitates
ſimplices, dicēdus eſſet includere oēs entitates,
quantumuis compoſitas, hominem, leonem &c.
ſecūdū proprias rōnes ſuas, qđ nullus hactenus
B dixit. Sequela patet, quia, ſi ens includit in cōce
ptu ſuo omnia genera, vel naturas ſimplices; vel
eſt quia rō entis vt ſic ſecūdū rē nō præſcīdit ab
ipſis, vel eſt, quia illę nihil addūt ſupra ens, ꝙ nō
ſit ens: vel eſt, quia ratio entis ſecundū rōnem in
telligitur immediatè determinari, ſeu contrahi
ad illas naturas. At uerò & ſecunda harum rōnū
eodem mō procedunt in quacunque entitate, ēt
in ſpēb. infimis, nam ſecundum rem, non magis
præſcindit ratio entis à rōne hominis vel equi,
&c. quam à rōne ſubſtantię & accidentis, neque
ēt homo addit ſupra ens aliquid ꝙ non ſit ens,
magis quam ſubſtantia, vel quantitas &c. Tertia
vero ratio non affertur conſequenter, quia, ſi ens
vt ſic non dicit vnam obiectiuam rōnem ſeu cō
ceptum, nihil eſt in ente vt ſic, quantum ad rem
conceptam, quod propriè diuidi, determinari,
aut contrahi poſſit, neq; imediate, neq; mediatè:
ergo illa ratio nihil obſtat, quominùs omnes en
titates quæcunque illæ ſint, includantur in con-
ceptu entis ſi aliquæ dicuntur determinatè inclu
di, nec de quibuſdam poterit ſufficiens ratio aſſi XII.
gnari magis quàm de alijs.

C Propterea tādem aliter dici poteſt, in obiecto
adæquato conceptus formalis entis non includi
plures naturas entis determinatas ac diſtinctas
ſecūdū propria, neq; oēs ſub vna aliqua rōne cōi
ſed vnam tm̄ determinatè & expreſsè, alias ve-
rò implicitè, & confusè, v.g. naturā ſubſtãtiæ, vt
ſic determinatè & expreſse, naturas verò accidē
tiū implicatè. Sed hic ēt modus nō minus effica
citer impugnari poteſt, quā præcedētes. Primo,
quia ſuprà oſtēdi, p conceptū ſormalē explicite
& determinate repręſentātē ſubſtãtiā, ut ſubſtan
tia eſt, nullo modo repræſētari accidētia, neque
implicite, neq; confuse, ſi ꝓprie loquamur, ut la
te declaraui ſect. præced. Scdo hic etiā vrgeri po
teſt argm̄ ſumptū ab experientia, ex Scoto, nā ex
perimur de aliqua re nos concipere qđ ſit ens, &
dubitare, an ſit ſubſtantia, uel accidens, vt v.g. de
quãtitate euidēter ſcimus eſſe realitatē an verò ſit
ſubſtãtia vel accidēs, uel dubitamus, uel in opi-
nione verſat': ergo in illo conceptu entis non
includit ſubſtãtia, ut ſubſtantia, id eſt, expreſse,
& ſm propriā rōnē. Tertio, quia alias idē eſſet cō
ceptus obiectiuus entis, & cóceptus obiectiuus

Conceptus entis non includit ſubſtãtiam explicite & alia implicite.

ſubſtan-

ſubſtātiæ, quia cōceptus obiectiuus ſubſtantię nihil aliud eſt, quam rō ſubſtantiæ determinatè & ſecūdū ꝓpriū modū ab intellectu cōceptę: ſed eodē modo dr̃ concipi rō ſubſtātiæ per cōceptum entis. Rurſus ſi in rōne ſubſtantiæ ſic concepta includūtur confusè vel implicitè cōceptus accidentiū, ſiue ſignificetur noīe entis, ſiue noīe ſubſtantiæ, includētur eodem modo, qa rō concepta eſt eadē, & modus concipiēdi illā eſt idē, ſ. expreſsè, ac determinatè: cōceptus ergo obiectiuus ſubſtātiæ & entis erit idem: cōſequens aūt eſt planè falſum, & contra cōem modū cōcipiendi: nā hęc prædicatio ſubā eſt ſubſtantia, eſt identica: hæc aūt minimè: ſubſtantia eſt ens: non ergo differūt tm̄ in nominibus, ſed ēt in rōnibus obiectiuis, quæ prædicantur. Item aliàs perinde eſſet diſtribuere omnē ſubſtantiā, & omne ens. Item tā falſa eſſet hæc propoſitio accidens eſt ens, ſicut hęc, accidens eſt ſubſtantia: quæ oīa ſunt planè falſa.

XVII. A priori probatio conclusionis. Vltimò ex re ipſa, & quaſi à priori probatur noſtra ſnīa contra omnes prædictas, qa oīa entia realia verè hn̄t aliq̄ ſimilitudinem & cōuenientiā in rōne eſſendi: ergo poſſunt concipi & reprę ſentari ſub ea pręciſa rōne, qua inter ſe cōueniūt: ergo poſſunt ſub ea rōne vnū conceptum obiectiuum conſtituere: ergo ille eſt conceptus obiectiuus entis. Antecedens per ſe notū vr̃ ex terminis: nam, ſicut ens & non ens ſunt primò diuerſa & oppoſita, propter qđ dr̃ eſſe primū principium omnium, [quodlibet eſſe vel nō eſſe,] ita quodlibet ens hēt aliquā conuenientiā & ſimilitudinem cū quolibet ente: maiorē. n. conuenientiā inuenit intellectus inter ſubam, & accidens, quam inter ſubam & non ens ſeu nihil: creatura ēt participat aliqūo eſſe Dei, & ideò dr̃ ſaltem eſſe veſtigiū eius propter aliquam conuenientiā, & ſimilitudinem in eſſendo: qua rōne ex eſſe creaturæ inueſtigamus eſſe Dei, & ſimiliter ex eſſe accidentis, eſſe ſubſtantiæ. Deniq; hac rōne tribuimus illis proprietates aliquas ſeu attributa communia, vt hr̃e bonitatem aliquam, vel perfectionem, poſſe agere, vel ſe communicare, & ſimilia: eſt ergo in re ipſa aliqua conuenięntia & ſimilitudo inter entia oīa realia. Prima conſequentia ēt eſt per ſe ſatis clara, tū quia oīa entia ſub illa rōne & conuenientia ſunt cognoſcibilia: tū etiam quia hac rōne alię res, quæ hn̄t inter ſe conueniētiam aliq̄, ſub ea concipiuntur vnitè & coniunctim magis aūt uel minùs pro rōne maioris, vel minoris conuenientiæ: tū deniq; qa in re eſt fundamentū ſufficiens ad hūc modū concipiendi, & in intellectu non deeſt virtus & efficacia ad huiuſmodi conceptionis modū, nā eſt ſūmè abſtractiuus, & præciſiuus rationū oīum. Et hinc ēt facilis eſt ſcda conſequentia, qa, vt diximus, vnitas conceptus obiectiui nō conſiſtit in unitate reali, & numerali, ſed in unitate formali, ſeu fundamētali, q̄ nihil aliud eſt, q̄ prędicta conuenientia & ſimilitudo. Vltima verò cōſequentia euidens eſt pręſuppoſitis alijs, qa, ſi talis cōceptus obiectiuus eſt poſſibilis ille eſt trāſcēdens, ſimpliciſſimus, & hoc mō primus oīum, q̄ ſūt attributa conceptus entis. Itē illa conuenientia fūdatur in actu eſſendi, q eſt veluti formale in conceptu entis, vñ etiā ſumit argm̄, ꝙ ſicut conceptus obiectiuus ipſius eſſe ſeu exiſtentiæ unus eſt, ita etiam conceptus entis. Tandem oīa fundantur in eo ꝙ ſuprà ex

D. Thom. D. Thom. adduximus, ꝙ analogia entis non eſt

A in aliqua forma, q̄ intrinſecè tm̄ ſit in vno analogato, & extrinſecè in alijs, ſed in eſſe ſeu entitate quæ intrinſecè participatur ab omnibus: in illa ergo rōne hn̄t oīa realem conuenientiam, & conſequenter vnitatē obiectiuam in rōne entis.

Poſterior aſſertio.

XIIII. Conceptus entis obiectiuus præciſus eſt ab omni ratione particulari. Dico ſecundò. Hic conceptus obiectiuus eſt ſecūdū rōnē pręciſus ab oīb. particularibus, ſeu mēbris diuidentibus ens, ēt ſi ſint maximè ſimplices entitates. Hæc concluſio vr̃ mihi neceſſariò conſequens ex præcedente: quia cū oīa entia determinata aliquo modo diuidentia ens ſint inter ſe diſtincta, & plura obiectiuè, non poſsūt intelligi cōuenire in vnū obiectiuū conceptū niſi ſaltē ſecūdū rōnē fiat præciſio, & abſtractio à proprijs rōnibus in quib. diſtinguuntur. Sed, quia tota difficultas in hac abſtractione & præciſione conſiſtit, priùs declarāda eſt, & poſteà concluſio per ſe & ex proprijs probanda.

XV. Eſt ergo aduertendū, abſtractionē ſeu pręciſionē intellectus non requirere diſtinctionē rerū ſeu præciſionem alicuius rationis, vel modi, quę ex natura rei antecedat in re ipſa præciſionem

B intellectus, ſed in re ſimpliciſſima poſſe fieri huiuſmodi præciſionem varijs modis, ſcilicet, uel ꝑ modū formæ à ſubiecto, vel e contrario ꝑ modū ſubiecti à forma: vel per modum formæ a forma, vt in Deo pręſcindimus Deū vt ſic à ſuo actu volūtatis, & actū voluntatis à Deo, & actū voluntatis ab actu intellectus: & ſimiliter præſcindimus ſubſiſtentiam Dei à natura Dei tanq̄ modum eius, non ꝙ intellectus affirmet eſſe modū, ſed ꝙ inſtar modi ex parte ſua illā concipiat. Sic igitur abſtrahit & præſcindit intellectus aliquid ab aliquo tanq̄ commune à particulari, non ob diſtinctionē uel præciſionem, quæ in re antecedat, ſed ob imperfectū, confuſum, ſeu inadęquatū modū concipiendi ſuū: ratione cuius in obiecto, ꝙ conſiderat, non comprehendit, totū, qđ eſt in illo, prout à parte rei exiſtit, ſed ſolū ſecūdū aliquā cōuenientiā uel ſimilitudinem q̄ plures res inter ſe hn̄t, q̄ ꝑ modū vnius ſub ea ratione conſiderātur. Quo fit, vt ad conceptū obiectiuū præciſum ſecūdū rōnē ab alijs reb. ſeu conceptibus,

C nō ſit neceſſaria pręciſio rerū ſecūdū ſe, ſed ſufficiat denominatio quædā à conceptu formali repræſentāte illū obiectiuū, quia ſ. per illum non reprēſētatur obiectum illud ſecundum id totum qđ eſt in re, ſed ſolū ſecūdū talē rationē cōuenientiæ, vt patet in conceptu obiectiuo hoīs vt ſic, q ſecūdū rōnē præciſus dr̃ à Petro, Paulo, & alijs ſingularibus, à quibus in re non differt. Illa autē præciſio ſecūdū rōnē eſt denominatio à conceptu formali, quia nimirum homo, vt obijcitur tali conceptui, nō eſt repræſentatus ſecundū omnem modū quo in re exiſtit, ſed ſecundum conuenientiam quam plures homines habent, qui per modum vnius ſub ea ratione concipiūtur.

XVI. Ratio concluſionis. Sic ergo explicata hac præciſione rationis in conceptu obiectiuo, non eſt difficile oſtēdere reperiri in conceptu obiectiuo entis, quia ꝑ conceptū formalē entis, neq; Deus, neq; ſuba creata, neq; accidens repræſentantur, ſecūdū modū quo in re ſunt, neq; prout inter ſe differunt, ſed ſolum prout aliquo mō inter ſe conueniunt ac ſimilia ſunt: ergo id qđ immediatè & adęquatè obijcitur huic cōceptui formali, eſſe ſecundum rōnē pręciſum

A ciſum à proprio conceptu obiectiuo ſubſtantiæ, vel accidẽtis. Antecedẽs probatũ eſt præcedente cõcluſione adiunctis ẽt quæ dicta ſunt ſuperiori ſectione: conſequentia vero patet, quia præciſio ſecũdũ rõnẽ in nullo alio cõſiſtit, vt explicatũ eſt. Et cõfirmatur primo, nã cõceptus obiectiuus entis ſecũdum rõnẽ non eſt conceptus obiectiuus ſubſtantiæ, aut accidentis, aut alicuius alterius determinati generis: neq; ẽt eſt aggregatum ex oĩbus illis: ergo eſt aliquid vnũ ſecũdũ rõnẽ præciſum ab illis. Maior & minor probatæ ſunt in ſuperioribus; conſequentia patet, quia hæc præciſio ſecũdũ rõnem ſolũ cõſiſtit in diſtinctione rõnis in ordine ad conceptus formales. Confirmatur ſecundo, nam pp hanc præciſionem hæc nõ eſt identica: [ſubſtantia eſt ens:] neq; hæc, [accidens eſt ens:] & tñ vtraq; eſt vera, quia in eis intelligitur prædicari aliqd cõe vtriq;, & ſecũdũ rõnem ab vtroq; diſtinctum. Et hac etiam rõne, vt ſupra argumentabamur, fieri poteſt, vt poſt conceptionem alicuius ſub ratione entis, dubitetur an ſit ſubſtantia vel accidens, quod ſine diſtin-
B ctione ſaltem rõnis neq; intelligi poteſt. Confirmatur tertiò quia nõ alia rõne datur conceptus obiectiuus ſubſtantiæ ſecundũ rationẽ præciſus ab omnibus ſubſtantijs: & accidentis ab accidentibus, niſi propter cõuenientiam quam habent, & ſecundum quam præciſè concipi poſſunt: ergo idem dicendum eſt de conceptu entis.

XVII. Euaſio refellitur. Fortaſſe aliquis tñ dicet non eſſe cõueniẽtiam realẽ inter oĩa entia in rõne entis, ſicut eſt inter omnes ſubſtantias in rõne ſubſtantiæ, vel inter accidentia in rõne accidentis. Sed, vel eſt ſenſus inter entia vt ſic nullam eſſe realem cõueniẽtiã, vel nõ eſſe tãtã quãta eſt inter alia. Primũ eſt planè falſum, neq; intelligi põt niſi ab his, qui exiſtimant accidens v.g. nõ dici ens niſi extrinſeca denominatione, ſicut medicina dr̃ ſana, vt interdũ vr̃ inſinuare Caiet. opuſc. de analo. nom. c. 2. ſed non eſt veriſimile, eum ita ſenſiſſe, vt dicetur latiùs infrà tractando de analogia entis, & expreſſè idẽ Caiet. 1. p. q. 13. art. 5. docet ens licèt analo-
C gicè dicatur de Deo & creaturis, intrinſecè de illis dici: & per ſe quidẽ notũ vr̃ nõ poſſe aliquid eſſe reale ens per denominationẽ extrinſecã: nã hæc eſt propria ratio vel fundamẽtũ entiũ rationis, vt poſtea dicetur: neceſſe eſt ergo, vt quòd eſt ens reale, ſit tale realiter ac formaliter p ſuã intrinſecam entitatẽ, quæ eſt idẽ cum ipſo, & inſeparabilis ab ipſo, ẽt ſi reliqua oĩa ab eo præſcindi, vel ſeparari intelligãtur: & ita ẽt accidẽtia, licèt entitas ſubſtãtiæ ab eis ſeparetur, intelligũtur intrinſecè retinere ſuam entitatem, qua ſunt entia realia, & ideò ſuprà cũ D. Tho. dicebamus, analogiã entis non excludere, quin formalis rõ ſignificata per ens intrinſecè in oĩbus analogatis reperiatur. Hinc autem neceſſariò ſequitur, vt illa habeant inter ſe aliquã realẽ cõueniẽtiã ſecũdũ ſuã intrinſecã rationem entis, vt ſuprà etiã probatũ eſt: Quod aũt hæc cõuenientia fortaſſe non ſit tanta, quãta eſt inter ſubſtantias, vel accidentia inter ſe in proprijs rationibus, ad rem præſentẽ non refert, nã ad ſummũ concludit, vnitatẽ conceptus entis non eſſe tãtã, nõ verò quòd nõ ſit aliqua & ſufficiẽs ad præciſionẽ cõceptus obiectiui ſecũdum rõnem: Sicut etiam non eſt tanta conuenientia inter ſubſtantias vt ſic, quãta eſt inter homines: & nihilominus vtraque ſufficit ad vni-
A tatem & præciſionem conceptus obiectiui.

Aliter poteſt responderi, & aſſignari differentia, quia ratio entis eſt intima omnibus, & ideo non videtur poſſe præſcindi, etiam ſecundum rationẽ, ab aliquibus, aliæ verò rationes non ſunt tam intimæ rebus. Sed hæc etiam differentia nulla eſt, ſi cum proportione ſumatur, nam etiã ratio entis ſubſtantiæ & accidentis communiſſimè ſumptæ intimæ ſunt in omnibus ſubſtãtijs, & accidentibus, ſub quacunq; ratione præſcindantur, & conſiderentur. Hoc ergo nihil impedit ad præciſionem conceptus obiectiui, maximè cũ oſtenſum ſit, hanc præciſionem non fundari ſemper in aliqua diſtinctione rei, ſed ſolum in tali concipiendi modo, quo res ſub una habitudine, & non ſub alia conſideretur.

Contra hãc verò doctrinam multa obijci poſſunt, quæ partim attingunt analogiam entis, partim diſtinctionem, vel incluſionẽ eius in omnibus rebus vel modis determinatibus ipſum, de quibus in ſequentibus dicendum eſt. Nũc ſolum illud obijcitur, quia ex dictis ſequitur prædica-
B menta non eſſe primò diuerſa, quia in aliqua ratione communi conueniunt. Reſpondetur prædicamenta nõ dici primò diuerſa, quia in nullo conueniant, cùm conſtet plures conuenientias vel ſimilitudines inter varia prædicamenta intercedere, nam prædicamenta accidentium præter rationem entis conueniunt in ratione accidentis, quædam etiam conueniunt in ratione accidentis abſoluti, & diſtinguuntur à reſpectiuis, &c. Dicuntur ergo primò diuerſa, quia in nullo genere conueniunt, vt Porphyrius ſignificauit in capite de ſpecie. Item, quia non proprijs differentijs differunt, ſed ſe ipſis, vt ex dicendis ſectione 6. conſtabit.

XIX. Alia euaſio refutatur.

Corollaria ex ſuperiori doctrina.

XX. Modus intrinſecus ſubſtantiæ vel accidentis non includitur in conceptu entis.

Ex his infero primò in hoc conceptu entis obiectiuo, & ſic præciſo nõ includi actu mo-
C dos intrinſecos ſubſtantiæ vel aliorum membrorum, quæ diuidunt ens. Patet, quia vel includerentur, vt conſtituentes illum conceptum entis, vel ut diuidentes. Non primum, quia impoſſibile eſt unum vt unum modis ſeu differẽtijs oppoſitis conſtitui. Neque etiam ſecundum, quia iam ille conceptus actu eſſet diuiſus in illos, & ita ille conceptus non eſſet vnus, cuius oppoſitum probatum eſt. Et confirmo, nam interrogo, quid ſit actu includere illos modos: aut enim eſt, quòd in re ipſa communis ille cõceptus entis actu includat, in rebus illis, in quibus exiſtit, illos modos: aut eſt, quòd in mente ſeu in conceptu illo obiectiuo, vt præciſè terminante talem conceptum formalem, includantur actu illi modi oppoſiti. Primum horum eſt verum, ſed non eſt ad rem, quia hic cõceptus obiectiuus conſideratur, vt præciſus, & adæquatus conceptui formali entis vt ſic: & non ſecũdùm totam realitatem, quam in re habet in omnibus inferioribus ſuis: hoc enim modo conceptus entis nec præciſus eſſe poteſt, neque vnus, cùm includat actu totum id, quod ad diſtinctionem omnium generum, & cõceptuum neceſſarium eſt: nec propriè ac verè dici poteſt conceptus entis vt ſic, ſed ſunt potiùs plures conceptus omnium entium ſecundùm totas realitates eorum,

a quibus

Digitized by Google

a quibus conceptus præciſus entis re ipſa non diſtinguitur. Confirmatur, nã hoc modo, ẽt conceptus hoïs dici pôt actu includere omnia indiuidua, quia conceptus obiectiuus hominis prout in re ipſa exiſtit, realiter ĩcludit ipſa indiuidua, & proprios modos eorum, nec magis diſtinguitur in re homo à ſuis indiuiduis quam diſtinguitur ens à ſubſtãtia, accidente, & alijs generibus, vt inferiùs conſtabit, valde autem impropriè pp hanc cauſam dicetur conceptus obiectiuus hominis actu includere omnia indiuidua, ſeu principia indiuiduantia eorum. Loquendo aũt de cõceptu entis præciſo in alio ſẽſu, qui magis eſt ad rem, falſum eſt, includere actu modos oppoſitos inferiorum generum; quia vt ſic ſolùm includit id qđ repræſentatur per conceptum formalem eius: per illum aũt conceptum formalem nõ repræſentantur hi modi expreſſe ac diſtinctè ſecũdum proprias rationes eorum quia intellectus, vt ſic concipiens; nihil horum percipit, vt ex dictis, & ex ipſa ẽt experientia notũ eſt, & ex alijs ſimilibus: non.n. alia ratione homo dr̃ non includere actu indiuidua, ſed potentia tantum, niſi quia vt repræſentatur per conceptum præciſum hominis, non conſideratur in illo aliqua indiuidualis ratio, ſed ſolùm ratio hominis.

XXI. Secundò infertur hãc vocem, [ens] non ſignificare immediatè ſubſtantiam vel accidens, aut alia genera ſeu entitates ſimplices ſm proprias rationes earum, ſed conceptum obiectiuum entis vt ſic, & rõne illius genera ſeu entitates, in quibus in re ipſa exiſtit. Ita ſentiunt omnes autores citati, tam hic, quam in cõcluſione lectionis præcedentis præſertim ſect.1.d.3.q.1.& 3. citatur ẽt Auic.1. ſuæ Metaph.c.4. Algazel.c.6. & ſumitur ex D. Tho. cit. locis, & de ente & eſſentia.c.1. vbi Caie. in re idem ſentit quãuis ab Scoto differat, & conſtituat in hoc differentiam inter ens & alia noïa ſignificantia determinata genera, vel ſpecies: ſed re vera nulla intercedit, quæ ad rem præſentem multum ſpectet, præter eam quæ tractanda eſt ſect. ſeq. Vnde potiùs hoc declaratur, & probatur primò exemplo hominis (& idem eſt de ſimilibus) ſignificat.n. immediatè hoïem, & mediatè Petrum, in quo à parte rei rõ hominis reperitur: ergo ſimiliter ens, &c. Probatur conſeq. ex paritate rationis, quia vtrobiq; nomen eſt commune, & vtrobiq; conceptus obiectiuus eſt ſecundum rationem præciſus ab inferioribus, & nomen non ſignificat illa, niſi ob aliquam conuenientiam, quam inter ſe habent.

Ens non ſignificat immediatè ſubſtantiã, vel accidens.

Secundò declaratur à priori, quia ſicut voces exprimũt conceptus formales mentis, ita ẽt immediatè ſignificant obiecta quæ per hmõi conceptus immediatè repræſentantur; nam in tantum deſeruiunt ad exprimendos conceptus, in quantum illud ipſum, qđ conceptus naturaliter repræſentant voces ex impoſitione ſignificant, & ideò vox interdũ in cõi imponitur; quia conceptus quẽ exprimit, cõis ẽt eſt: ergo illud ipſum, q̃ eſt immediatũ obiectum formalis conceptus, eſt immediatum ſignificatũ vocis adæquatæ illi conceptui: huiuſmodi autem eſt hæc vox, [ens,] reſpectu conceptus formalis entis.

XXII. Tertiò hoc ampliùs declaratur, quia hęc vox, [ens,] ita ſignificat plura, vt ex vnica & prima impoſitione illa oïa comprehendat: ergo ſignũ eſt non ſignificare illa immediatè, ſed medio aliquo conceptu obiectiuo cõi omnibus illis. A Antecedens declaratur ex differẽtia inter analogiam huius vocis & aliarũ, quæ per ſolam proportionalitatem, vel extrinſecam habitudinem ad vnũ analoga ſunt; nam in cæteris ſemper vox ex primæua impoſitione ſignificat vnum tantum, poſteà verò per Metaphoram aliquam tranſlata eſt ad ſignificandũ aliud: vnde fit vt immediatè ſignificet vtrumque; quaſi duplici impoſitione & ſignificatione. In quo cum æquiuocis conueniunt, ſolumque differunt, quòd in æquiuocis vtraq; impoſitio eſt æquè prima, & non manat ab altera, ſicut in prædictis analogis. Exempla ſunt, [riſus] ex prima impoſitione ſolũ ſignificat quandam hominis actionẽ, poſteà verò tranſlata eſt hæc vox ad ſignificandam agri amęnitatẽ; ſimiliter [ſanum] ex prima impoſitione ſignificat ſolũ ſanitatem in animali exiſtentem, deinde verò tranſlatũ eſt ad ſignificanda alia quæ habent habitudinem ad ſanitatem animalis. Et ratio eſt, tum quia hæc multiplex ſignificatio & impoſitio non eſt certa ex vno conceptu, ſed ex B multis, tum ẽt, quia non fundatur in reali conuenientia rerum ſignificatarum, ſed ſolũ in extrinſeca habitudine, vel proportione. At verò nomen, [ens,] ex propria, & primæua impoſitione habet ſignificationem cõem omnibus entibus; ut patet, tum ex communi vſu, & apprehenſione talis uocis, tum ex formali, vel quaſi formali ſignificato eius, qđ eſt eſſe, quod de ſe cõe eſt, & intrinſecum omnibus realibus entibus: tũ denique; quia illa impoſitio orta eſt ex vnico cõceptu formali entis ut ſic. Atque hinc probata ẽt relinquitur prima conſequentia, quia vna uox non poteſt ex ui unius impoſitionis ſignificare plura ut plura, ſed ut ſunt aliquo modo unum, & ideò de ratione uocis communis eſt, ut, ſaltẽ ſecundũ rõnem, & in ordine ad conceptus, quos uoces exprimunt, non ſignificet immediate plura ut talia ſunt. Quod in pręſente oſtendi pôt, nam ens non ſignificat immediatè ſubſtantiam ſolam, aliàs accidens non eſſet intrinſecè ens: neque etiam ſignificat ſimul ſubſtantiam, ut ſub- C ſtantiam, neque accidens ut accidens, ut declarari facilè poteſt, diſcurrendo per illa tria membra ſuprà poſita, quia ſcilicet nec diſiunctiuè, nec copulatiuè, nec ſimpliciter, poteſt illa immediatè ſignificare, ut facilè patebit applicando argumenta ſuprà facta. Hæc enim tria, [conceptus formalis, obiectiuus,] & [uox,] proportionem inter ſe ſeruant, & ideò ab uno ad aliud ſæpe argumentamur, non quidem uitioſum circulum committendo, ſed de unoquoque ſumendo, quod nobis notius, aut ab alijs faciliùs conceſſum uidetur.

Quartò argumentor, quia propter hanc immediatam ſignificationem conceptus ſeu rationis communis entis poteſt propriiſſime ens diſtribui dicendo, omne ens eſt bonum, & diuidi, uerbi gratia, in ſubſtantiam & accidens, non enim ſola uox ibi diuiditur, ſed quod uoce ſignificatur. Propterea etiam optimè fit comparatio, dicendo hoc eſſe perfectius ens, quàm illud, quã etiam facit Ariſtotel. 6. Metaph. cap. 1. Ac denique optimè utimur hac uoce tanquam extremo, uel medio ſyllogiſmi, nam uocis unitas non deſeruiret ad ratiocinandum, niſi ratione unius ſignificati proximi, & immediati. Atque hoc XXIII.

modo

modo eſt optima illa cõis ratio, ꝙ ens in quantũ A
ens, eſt obiectum intellectus, vel ſcientiæ Meta-
phyſicæ: vnde neceſſe eſt, vt ſit aliquid vnum im
mediatè illa voce ſignificatum: hæc. n. ratio tn
tantum efficax eſſe põt, inquantum illud nõ eſt
vtcunq; obiectum ſed etiá eſt ſubiectum, de quo
fiunt demonſtrationes, & medium ad demon-
ſtrãdum aliqua de inferioribus. Vltimò accedit
experientia ſępè tacta, quia audito nomine entis
aliquid concipimus, & nõ ſubſtantiam, neq; acci
dens. Dici. n. non põt (vt aliqui ſignificát) túc nos
ſiſtere in conceptu vocis, quia id eſt contra expe
rientiam: alium. n. conceptũ format, qui ſcit vo-
cis [ens] ſignificationẽ, quã qui ignorat: hic. n. cõ
cipit vocem, & ibi ſiſtit, vel dubitat, quid ea voce
ſignificetur: ille verò præter vocẽ concipit rem
ſignificatam, & de ſignificatione nullo mõ dubi
tat, & tñ non concipit ſubſtantiã, neq; accidens: ha
bẽt ergo hæc vox aliud immediatius ſignificatũ.

XXIIII. Sed obijcit Soncinas nõnullas rõnes quas ſe-
quenti ſectione aſſeremus, ſolum enim probát,
ens non ſignificare aliquod medium ex natura
rei diſtinctũ à ſubſtantia, & accidentibus, nõ ve-
rò quod ratione diſtingui non poſſit per cõfusũ B
mentis conceptum. Obijcit deinde Ariſt. 10. Me
taph. tex. 8. dicentem, ens ſignificare decem præ-
dicamenta qđ Auer. exponit de prima ſignifica-
tione & ſine medio, quem ibi ſequitur Alexan.
Alenſ. Obijcit ſecundò Ariſt. 6. Metap. tex. 4. di-
centem, ſi non dantur entia abſtracta à materia,
Philoſophiã naturalem eſſe primã Philoſophiã,
id eſt, Metaphyſicam ſcientiam ab illa diſtingui
minime poſſe, quæ conſequentia nõ eſſet bona,
ſi ens vt ens ſignificaret aliquid cõe ſubę, & acci-
denti, nam illud eſſe poſſet obiectum Metaphyſi
cæ, ét ſi non eſſent immaterialia entia. Tertiò
obijcere poſſumus Ariſt. 1. Phyſic. tex. 25. vbi ſi-
gnificat, ens non ſignificare aliquid vnum, quod
poſſit eſſe medium ſyllogiſmi, ea enim de cauſa
reijcit illam ratiocinationem Parmenidis. Quic
quid eſt præter ens, eſt non ens, ſed non ens eſt
nihil: ergo quicquid eſt præter ens, eſt nihil.

XXV. Quartò obijci põt Ariſt. 7. Metaph. ca. 4. tex.
15. dicens, ipſum ens dici de omnibus generibus
ſeu prædicamentis, non tamen ſimiliter, id eſt C
non ſcđm eandem rationem & conceptũ. Quin
etiã citatur idem Ariſt. 8 Metaph. c. 6. tex. 16. dicẽs
[ipſum ens hoc quidem,] id eſt, per ſe & vt tale
eſt, [ſtatim eſſe ſubſtantiam, quale, quantũ, &c.]
& ideò non poni in definitione, quaſi dicat, ens
immediatè deſcendere ad prima genera, quibus
locis Auerroes, Alexan. & D. Tho. ita exponunt
& ſentiunt. Sextò Affertur Ariſt. 1. Prior. ca. 28.
vbi ſignificat, prima genera talia eſſe, vt de ipſis
nihil dicatur, vt Alexander & Philoponus vidẽ
tur exponere.

XXVI. Solutio. Ad primum teſtimonium rñdetur Ariſt. ni-
hil ibi dicere de ſignificatione immediata, ſed ſo
lũ de gñali, & æquali prędicatione entis, & vni⁹:
nam in oĩbus prædicamentis æquè reperiuntur,
& inde concludit inter ſe idem eſſe. Ad cuius ra-
tionis efficaciam neceſſe non eſt, ut in hac ſigni
ficatione tollatur omne medium rationis. Vnde
D. Tho. ibi ait, ens ſignificare naturas decem ge
nerum ſecũdũ quod ſunt actu, vel potẽtia, in quo
ſatis indicat nõ ſignificare illas ĩmediatè ſecũdũ
rationes proprias, ſed ſecundũ aliquã cõem. Ex-
poſitio itaq; Auerrois neceſſaria nobis non eſt,
quãquã ipſe ſatis declaret, ſe ſolum excludere me
diũ qđ ſit genus, quodq; dicat naturã definitã &
propriè contrahibilẽ, de quo poſteà dicemus.

XXVII. Ad ſecundũ rñdent aliqui, argm̃ Ariſt. bonũ
eſſe, non tñ fundari in eo, quòd ens ſignificare
non poſſit conceptum communẽ ſubſtantię &
accidẽti: ſed in hoc, quod ſi nulla eſſet res abſtra-
hens ſecũdũ eſſe à materia, ratio entis vt ſic non
abſtraheret à materia magis, quam ratio cor-
poris vel entis naturalis, & ideò conſideratio en
tis vt ſic non tranſcenderet limites Philoſophię
naturalis, quia tunc materialis ſubſtãtia eſſet pri
mũ ens, eadem aũt eſt ſcientia primi entis, & en-
tis cõis, vt in principio lib. 4. dixerat, & D. Tho.
& Scotus in dicto loco lib. 6. animaduertunt.

XXVIII. Hęc vero communis reſponſio maiori eget
examine. Dubitari. n. in primis poteſt, an, licèt
nullæ eſſent immateriales ſubſtantię, danda eſſet
ſcientia Metaphyſicæ à Phyſica & Mathemati-
ca diſtincta. Nam videtur ita eſſe aſſerendum,
nam tunc daretur ratio entis abſtrahens à ſub-
ſtantia materiali, & à quantitate, alijsq; acciden-
tibus. Darentur etiã proprietates communes, vt
[verum, vnum, idem, diuerſum, totũ, pars,] &c.
de quibus nec Phyſica, nec Mathematica tra-
ctant nunc, neq; ét tunc tractarent, cum ſint cõ-
muniora, & excedentia propria obiecta. Ergo
neceſſaria eſſet tertia ſciẽtia vtraq; ſuperior, quæ
proinde eſſet Metaphyſica. Vnde poteſt ſecundò
dubitari, an illa ſcientia eſſet prior tunc, quàm
naturalis philoſophia, videtur. n. ita dicendum,
quia eſſet de obiecto abſtractiori & priori.

Mihi quidẽ probabile eſt, ét data illa hypothe
ſi, adhuc relinqui locum Metaphyſicæ ſcientiæ:
nunc. n. vna tm̃ pars eius eſt, quæ de ſubſtantiis
ſpiritualibus diſputat: quoad reliquas ergo par-
tes manere túc poſſet, diſputareq; de ente alijsq;
tranſcendentibus, & de decẽ prædicamentis, &
de principiis ac cauſis vniuerſalibus. Hoc tñ po
ſito, nihilominus iuxta mentem Ariſtotelis cita
to loco, naturalis philoſophia eſſet prima ſcien-
tia ſeu philoſohia, ſaltem dignitate & præſtãtia,
qm̃ ageret de nobiliſſimo obiecto, ſ. de ſubſtãtia
vt ſic, & de omni ſubſtantia: & conſequenter ét
ageret de primis cauſis rerum & principiis, non
quidem ſcđm abſtractionẽ mentis, ſed ſcđm rẽ.

Vnde tandem dr̃ probabilius videri, in eo ca- XXIX.
ſu non fore neceſſariam ſcientiam Metaphyſicæ
ſpecialẽ, & à naturali Philoſophia diſtinctam.
Ratio eſt, quia túc Philoſophia ageret de oĩ ſub
ſtantia & conſequenter de oĩbus accidentibus,
ét de quãtitate prout eſt proprietas ſubſtãtiæ, &
quoad entitatem & eſſentiam eius, & quatenus
diſtinguitur tam ab ipſa ſubſtantia, quã ab alijs
oĩbus proprietatibus eius, quia tota hæc conſide
ratio quantitatis non abſtraheret à materia ſenſi
bili, nec excederet latitudinem obiecti Philoſo-
phiæ. Atque eadem ratione ad eandem Philoſo-
phiam ſpectaret oĩum prædicamentorum diui-
ſio & conſideratio, quia nihil in eis eſſet te ipſa
non fundatum in ſubſtantia ſenſibili: nec. n. la-
tius ſe extenderent prædicamenta accidentium,
quam prædicamẽtum ſubſtantiæ. Ruſus oĩum
eſſentiarum, omniumq; cauſarum realium con-
ſideratio ad Philoſophiã ſpectaret propter ean-
dem cauſam. Ac denique pari ratione eadem age-
ret de prædicatis communibus ſubſtantiæ & ac
cidentibus, nec propter illa ſola oporteret ſpe-
cialem

cialem ſciētiam conſtituere, quia non abſtrahe- A rentā materia ſenſibili, & conceptus entis non eſſet alius à conceptu entis materialis. Neq; obſtaret, quòd ratio entis & ſimiles, communes eſſent rebus Mathematicis & Phyſicis: quia illa communitas ſolū eſſet ſecundū conueniētiā realem, non ſecundum aliquā peculiarē abſtractionem pertinentem ad conſtituendum obiectum ſcientiæ. Sicut ēt nunc quantitas continua & diſcreta conueniunt in cōi ratione quantitatis, & tñ non datur vna Mathematica cōis, quia Phyſica ſufficienter tractat de illa conuenientia & ratione communi, in qua non reperitur ſpecialis abſtractio conſtituens peculiare obiectum ſcibile: ita ergo eſſet in eo caſu;

x. Ad tertium teſtimonium, omiſſa Soti, & aliorū expoſitione, dicētium illam propoſitionem eſſe falſā: [Quicquid eſt præter ens, eſt nō ens,] quia ens ſimpliciter dictū accipitur pro ſubſtātia: hoc .n. in rigore falſum eſt, vt infrà oſtendam; & præterea ſeruata proportione prædicati & ſubiecti, adhuc eſſet verū dicere quidquid eſt præter ens, eſſe non ens. Hac (inquā) omiſſa expoſitione, re- B ſpondetur Ariſtotilem non negare ens poſſe eſſe mediū ſyllogiſmi, neque hac de cauſa reijcere rō nē Parmenidis, ſed quia & ſumebat ens eſſe vnū proprie & in rigore, cum ſolū ſit analogum: tum ēt quia voce vnius æquiuocè vtebatur: ſic enim ex præmiſſis ſuprà poſitis concludebat, id quod eſt, ſeu ens, eſſe vnum: ergo quidquid eſt præter vnū eſt nihil, vt ita cōficeret, oīa vnum eſſe, quæ eſt manifeſta æquiuocatio, nā ipſe intēdebat oīa eſſe unum in re ipſa, ens autem ſi præciſe ſumatur, & quaſi immobiliter, non eſt hoc modo vnum, ſed ratione tantum: ſi autē ſumatur diſtributiuè & pro ſingulis entibus, ſic quidem vnum quodq; ens vnum eſt, non tamē oīa ſunt vnum.

XXXI. Ad quartum negatur illa expoſitio, cum .n. ait Ariſtoteles, ens exiſtere in omnibus, ſed non ſimiliter, non rectè exponitur, id eſt, non vno conceptu, ſed non eodem modo, quia de ſubſtantia ſimpliciter, de alijs verò ſecundum quid dr̄, vt D. Tho. exponit. Quintum ſolū probat ens non eſſe tale medium ꝙ propriè contrahatur ad inferiora p aliquid ꝙ nō ſit ens, ſed per ſimplicē determinationem, qua vnumquodq; genus ſe ipſo C eſt ens, & tale ens, ꝙ veriſſimum eſt, vt latiùs videbimus ſect. 5. & 6. non tñ excludit medium cōceptum ex cōfuſo mō cōcipiendi noſtro. Ad ſextū rñdeo in primis, Ariſtotelē nullā ibi mētionē facere decē primorū generū, ſed abſolutè ait, quędā eſſe quæ de alijs prædicantur, de ipſis aūt nihil, ꝙ nos poſſumus exponere de tranſcendentibus, de quibus nihil vt ſuperius prædicatur; ſic .n. reſtringenda videtur illa propoſitio, nam vt æquale nihil eſt de quo non poſſit aliquid prędicari, nā ipſa tranſcendentia de ſe inuicem prædicantur propriè, & non omnino identicè. Vnde ſi quis velit de decem generib. illud membrū exponere, neceſſe eſt ut aliter illud reſtringat ad prędicata ſuperiora, quæ ſint genera, vel ſpecies, nā abſolutè qūō poteſt eſſe verū, cùm euidenter conſtet multa de primis generibus prædicari. Imò ipſe Ariſtoteles 2. Poſterior. cap. 14. ſignificat, prædicata ſuperiora, ſeu vniuerſaliora qdam contineri intra genus, quædam verò de alijs dici etiam extra genus, quod expoſitores omnes dictum eſſe intelligunt propter ens, & ſimilia,

XXXII. Conceptu entis etiam vt comparatur ad inferiora, eſt præciſus ab illis.

Vltimò ſequitur ex dictis, ens nō ſolùm dicere conceptum vnū & præciſum, prout abſolutè abſtractum conſideratur, ſed etiā prout comparatur ad inferiora ut de eis prędicetur, vel exiſtēs in eis conſideretur. Probatur, quia poſt quamcūque nontiam abſtractiuam conceptus cōis à particularibus poteſt intellectus facere comparatiuam; ergo illud ipſum, quod abſtractū eſt in ente, poteſt ad inferiora comparare, non eſt enim maior repugnantia in hoc cōceptu entis, quàm in alijs communibus: ſed potius eſt eadē ratio, .ſ. quia totus ille conceptus eſt in ipſis inferioribus, ſiue ab eis diſtinguatur, ſiue ratione tm̄, hoc .n. nil refert; imò quò minor fuerit inter illa diſtinctio in re, eò veriùs vnū attribuetur alteri: ſic enim, quanuis ſapientiam Dei pręſcindamus, & ratione à Deo diſtinguamus, illam ad Deum cōparantes, verè ac propriè dicimus ſapientiam eſſe in Deo. Ad hunc ergo modum ratio entis præciſè concepta rectè ad ſubſtantiam & accidens comparatur, & in eis eſſe dr̄, & hoc modo fiunt hæ prædicationes, [ſubſtātia eſt ens, & accidens eſt ens.] Vnde confirmatur, quia omnis hæc cōparatio, vel compoſitio fit ex ſimplicibus conceptibus: ergo, poſtquàm intellectus concepit præciſe ens, poteſt ſimul concipere ſubſtantiam, vel accidens ſecundùm proprios conceptus, quia hi conceptus ſimplices non habent inter ſe repugnantiam, vt per ſe conſtat: ergo ſimiliter poteſt tunc intellectus ens ad ſubſtantiam comparare tanquam in illa exiſtēs, & ſimiliter ad accidens: ergo conceptus entis, etiam vt comparatus ad conceptum ſubſtantiæ, & accidentis, eſt ſecundum rationem præciſus ab illis.

Dices, Ergo conceptus entis, etiā vt incluſus in inferioribus, eſt præciſus ab illis, quod repugnat ſuprà dictis: quia incluſus in inferioribus, nihil aliud eſt, q̄ ipſa, quia nihil in ipſis eſt, quod non ſit ens: ſequela verò patet, quia ens non poteſt cōparari ad inferiora, vel prædicari de illis, niſi vt eſt in illis: ergo, ſi vt dicit præciſum conceptum, comparatur ad inferiora, etiam vt eſt in illis erit præciſus. Reſpondetur eſſe æquiuocationem à modo concipiendi noſtro ad rem ipſā, & è contrario. In rigore ergo negatur ſequela, quia licèt conceptus entis, qui à nobis pręſcinditur ſecundū rationē, ſit in inferioribus, tñ vt eſt præciſus, formaliter loquendo, non eſt in inferioribus, id eſt, non habet in illis eū ſtatum, ſeu modum eſſendi, quem habet per denominationem extrinſecam ex præciſione intellectus. Quando autem dicitur hic conceptus, etiam vt præciſus, comparari ad inferiora, eiſque attribui, non eſt ſenſus, quòd ſecundùm eam præciſionem ſeu denominationem attribuatur inferioribus, ſed ſolùm quòd ratio illa ſic concepta ad inferiores comparata in omnibus illis incluſa inueniatur. Quo circà ſi non fiat illa reduplicatio de ratione entis vt præciſa, ſed ſimpliciter ſit ſermo de ratione entis præciſe concepta, verum eſt rationē illam eſſe in inferioribus, & in eis omnino, & intimè includi, & nihilominùs ratione præſcindi, quanuis in re non ſit præciſa. XXXIII

Sed ſtatim vrget difficultas, quia iuxta hæc nihil videtur deeſſe cōceptui entis ad rōnē proprij vniuerſalis, nā erit vnū in multis, & de multis. XXXIIII Sed hęc difficultas pēdet ex duabus rōnibus dubitandi in principio ſectionis poſitis. Vna eſt de

vniuocatione entis, quia ſi ens nõ eſt vniuocũ, illa ratio ſufficit, vt non ſit propriè vniuerſale: quõ aũt ex dictis non ſequatur eſſe vniuocũ, & quid illi ad vniuocationẽ deſit, infrà in proprio loco eſt tractandum, agendo de diuiſionibus entis: nũc ſolũ aſſero, omnia quæ diximus de vnitate conceptus entis, longè clariora & certiora videri, quàm quòd ens ſit analogum, & ideò non rectè propter defendendam analogiã negari vnitatem conceptus, ſed ſi alterum negãdum eſſet, potiùs analogia, quæ incerta eſt, quàm vnitas cõceptus, quæ certis rationibus videtur demonſtrari, eſſet neganda. Re tamen vera neutrã negari neceſſe eſt, quia ad vniuocationem non ſufficit, ꝙ cõceptus in ſe ſit aliquo modo vnus, ſed neceſſe eſt, vt æquali habitudine & ordine reſpiciat multa, quod non hẽt conceptus entis, vt latius citato loco exponemus. Alia difficultas erat de mõ, quo ens deſcendit, vel trahitur ad inferiora ſecundum rõnẽ, de qua re paulò inferiùs propriã faciemus ſectionẽ, quia & obſcuram habet difficultatem, & ex alijs priùs dicendis pendet.

SECTIO III.

Vtrum ratio ſeu conceptus entis in re ipſa & ante intellectum ſit aliquo modo præciſus ab inferioribus.

I. Explicatio quæſtionis. HÆC quæſtio videri poteſt cõis omnibus gradibus ſeu conceptibus ſuperioribus reſpectu inferiorum, de quibus agendum eſt diſ. 5. ſec. 2. & diſp. 6. ſect. 2. Sed hic habet difficultatem ſpecialem propter tranſcendentiam entis, & neceſſaria eſt ad explicandam hanc rationẽ entis, & ideò breuiter expedienda hic eſt: ſupponendo, præter diſtinctionem realem perfectam, quæ intercedit inter entitates mutuò ſeparabiles, poſſe in rebus ante intellectum aliam minorẽ inueniri, qualis eſſe ſolet inter rem, & modũ rei, vt infrà latiùs dicturi ſumus. Hic ergo vt certum ſupponimus rationẽ entis non diſtingui realiter priori modo ab inferioribus, in quibus exſtit, quod per ſe notum eſt in omni communi predicato, & à fortiori patebit ex dicendis, inquirimus autem, an eſſe tale vel tale ens, addat aliquem modũ ex natura rei, & ante intellectum, diſtinctum ab ipſo ente, ita vt ens, & tale ens, v. g. ſubſtantia, ex natura rei in ratione ſua formali diſtinguãtur, quatenus ſubſ. addit aliquem modum, quem non dicit ens.

Diſput. 7.

Argumenta partis affirmatiuæ.

II. Primum. VIdetur ex dictis ſequi ita eſſe affirmandum. Primò, quia ratio entis eadem eſt in re, quæ mẽte concipitur, ſed in mẽte concepta non includit modũ ſubſtantiæ, vel accidentis: ergo neq; in re ipſa: ſed rationes ſubſtantiæ vel accidentis includũt ſuos modos: ergo rõ entis in re eſt diſtincta ab illis. Maior (cetera .n. omnia nota ſunt) probatur, quia non dicimus rõnem entis eodem modo eſſe in re, quo concipitur, quantum ad modum .ſ. quẽ habet ex præciſione concipientis, ſed dicimus rõnem illã conceptã eſſe eandẽ, quæ eſt in re, & hoc vr̃ per ſe notum, quia intellectus in hoc conceptu non fingit rem, vel rationem conceptam: ergo eandem concipit, quæ eſt in re.

III. Secundum. Secũdò, quæ in re ſunt ſeparabilia, in re ſunt aliquo mõ diſtincta, quia includunt hæc duo negationes eiuſdẽ rationis ſeu æquiualentes, maximè in rebus finitis: ſed ratio entis eſt in re ſeparabilis à ratione ſubſtantiæ, nã ſaluatur in accidente, & è contrario eſt ſeparabilis à ratione accidentis, quia ſaluatur in ſola ſubſtãtia: ergo eſt aliquo modo in re diſtincta ab illis. Dices, rõnem entis quæ eſt in ſubſtantia, non eſſe ſeparabilem ab illa, neq; quæ in accidente, ab illo, & ideò non eſſe neceſſariam diſtinctionem ex natura rei inter illa. Sed contrà, nam ad diſtinctionem ex natura rei ſufficit prædictus ſeparationis modus, ſcilicet, quòd alicubi poſſit vna ratio reperiri ſine alia: quia, ſi in re ſunt omnino idem, non videtur intelligibile, præſertim in rebus finitis, quòd non ſe ſemper comitentur, quia quæ in re omnino idem ſunt, vbique ſunt idem: ſed in accidenti, verbi gratia, ratio entis, & ratio ſubſtantiæ non ſunt idem: ergo neque ſecundùm ſe & abſolutè idem ſunt.

IIII. Tertium. Quod in hũc modum tertiò declaratur, quia ſubſtantia à parte rei non ex eo eſt ſubſtantia, ex quo eſt ens (& idem eſt de accidente) ergo eſt aliqua diſtinctio ex natura rei inter conceptum obiectiuum entis, & ſubſtantiæ, etiam prout in re ſunt in ipſamet ſubſtantia. Antecedens patet, quia ſubſtantia ex eodem eſt ens, ex quo accidens, nã in ratione entis vnum ſunt; ergo ſubſtantia non eſt ſubſtantia ex eo quòd ens, alioqui quidquid ea ratione conſtitueretur in ratione entis: conſtitueretur etiam in ratione ſubſtantiæ. Prima verò conſequentia probatur, quia diſtinctio ex natura rei optimè colligitur ex effectibus formalibus ſeu conſtitutis diſtinctis; rùm ergo aliud quid conſtituatur per rationem ſubſtantiæ, quàm per rationem entis vt ſic, neceſſe eſt, vt in re habeant aliquam diſtinctionem.

V. Quartum. Quartò conſeri ſolet difficile argumentum, quia impoſſibile videtur, vt eadem res ſecundũ idem conueniat cum alia, & ab ea differat, ſed ſubſtantia à parte rei, & ante omnem intellectum conuenit ſeu eſt ſimilis accidenti in ratione entis, differt autem ſeu eſt diſſimilis in ratione ſubſtantiæ: ergo hæc duo diſtinguuntur ex natura rei aliquo modo in ipſamet ſubſtantia, alioqui ſecundum idem eſſet ſimilis, & diſſimilis accidenti. Quod eſſe impoſſibile probatur, quia hæc duo includunt contradictionẽ, nam conuenientia & ſimilitudo dicit aliquam rationem vnitatis, ſimilitudo enim fundatur in vnitate, vt Ariſtoteles dixit 5. Metaphyſicæ: diſſimilitudo aũt dicit potius rationẽ multitudinis. Et confirmatur, & explicatur contradictio: quia, ſi in ſubſtantia ratio ſubſtantiæ & entis eſt omnino eadẽ: ergo quicquid eſt de eſſentia ſubſtãtiæ, eſt de eſſentia entis, & è contrario: alioqui differrent eſſentialiter, nã quocũque addito, vel ablato mutatur eſſentia: ſi aũt differunt eſſentialiter ergo in re ipſa habẽt diſtinctionem aliquam, nã eſſentialis ratio in re ipſa cõſiſtit. Si autem quicquid eſt de eſſentia ſubſtantiæ, eſt de eſſentia entis, ſequitur & rationẽ ſubſtãtiæ reperiri in accidente, cum quo conuenit in ratione entis, & non reperiri, quia re vera accidẽs non eſt ſubſtãtia, ſed diſſimile illi. Sequitur ẽt ſubſtantiam eſſe ſimilẽ accidenti in rõne entis, quia hoc ſupponitur, & nõ eſſe ſimilẽ, quia ratio entis in ſubſtãtia non eſt eiuſdẽ modi cum rõne entis in accidẽti. Et conſequẽter etiã ſequitur rationem entis af-

fir-

firmari de accidente pp conuenientiam cũ ſubſtãtia, & negari poſſe pp diſconuenientiã, quã in eadem rõne habere dr̃. Deniq; conuenientia, & diſconueniẽtia dãt relationes eſſentialiter diuerſas: ergo requirunt in re fundamenta & rõnes fundandi ſeu terminandi eſſentialiter diuerſas.

VI. Propter hæc & ſimilia argumenta opinantur aliqui ens dicere conceptũ obiectiuũ ex natura rei diſtinctũ ac præciſum ab oĩbus inferioribus, & à conceptibus quantũuis ſimplicibus ſub eo contentis, vt ſunt [ſubſtantia, accidens,] & ſimilia, & hæc cenſetur cõiter opinio Scoti in 1. d. 3. q. 1. & 3. & d. 8. q. 2. & in 2. d. 3. q. 1. & eã ſequunt Scotiſtæ qui à fortiori idẽ ſentiũt de oĩbus prædicatis vniuerſalib. de quibus latiùs inferius.

Vera ſententia.

VII. Nihilominus dicendum eſt, conceptum entis obiectiuum prout in re ipſa exiſtit, non eſſe aliquid ex natura rei diſtinctum ac præciſum ab inferioribus, in quibus exiſtit. Hæc eſt opinio cõis totius Scholæ D. Th. quam in primis neceſſariò docent oẽs, qui negant conceptum obie- B ctiuum entis eſſe ratione præciſum, vt Soncinas, Caiet. Ferrar. & ſpecialiter id declarauit Caie. in dicto opuſc. de ente & eſſentia, c. 1. q. 2. & idẽ tenet Fonſeca loco citato, quãuis de diſtinctione inter prædicata eſſentialia ſuperiora, & inferiora aliter ſentire videatur. 2. Metaph. c. 2. tex. 11. & alibi, de quo infrà ſuo loco. Idem ẽt à fortiori tenent oẽs qui negant genus ex natura rei diſtingui ab ſpeciebus, vel ſpẽm ab indiuiduis, vt Gregor. in 1. d. 8. q. 2. & 3. Capreol. q. 4. art. 3. ad arg. cõtra 2. conc. Socin. 7. Metaph. q. 36. Soto in Logic. q. 3. art. 2. Eandem opinionem ſpecialiter tenet Capreol. in 1. d. 2. q. 1. ad arg. Scoti cont. vltimam concl. Et eſt aperta ſententia D. Thom. 1. cõt. Gen. c. 26. art. 4. imò & Scotus 10. Metaph. text. 3. hanc vr̃ tenere ſententiam, conſtituit. n. differentiã inter ens & vnum: nam ens (inquit) prædicat eandẽ naturam realiter & formaliter de generibus, de quibus quidditatiuè prædicat: vnum verò, licet prædicet eandem naturã realiter, non tñ formaliter: quia vnum dicit paſſionem, nõ eſſentiã. Quanuis fortaſſe in alio ſenſu ibi Scotus locutus eſt. ſ. ens dicere eſſentiã oĩum generum, non tñ totam: vnũ verò omnino eſſe extra eſſentiã. Sumiturq; hæc ſnĩa ex Ariſt. 8. Metaph. c. vlt. tex. 16. vbi dicit, ipſum ens ſe ipſo abſque aliquo addito determinari ad ſubſtantiam, quantitatẽ, qualitatẽ. & idõ nõ poni in definitionib⁹, quia nõ dicit determinatam naturã cõtrahibilẽ per aliquã differentiã: Et ita expoſuerunt Cõmentator, D. Tho. & Alex. Alenſ. ibi. Scotus verò exponit, ꝙ Ariſt. excludat differẽtias realiter diſtinctas, nõ verò formaliter. Sed hoc, & eſt apertè cõtra mentẽ Ariſt. & ab ipſo ẽt Scoto nõ dr̃ conſequenter, qa ẽt inferiora genera non diſtinguuntur realiter à ſuis differẽtijs, ſed ad ſummum formaliter, iuxta eiuſdẽ Scoti doctrinam; ergo hãc ẽt diſtinctionẽ, & cõpoſitionẽ excludit Ariſt. ĩ determinatione entis ad ſua ĩferiora.

VIII. Ratione probatur primò. Si ens, & ſubſtantia ex natura rei diſtinguuntur, vel ſe hñt vt totum & pars, ſeu includens & incluſum, uel ut oĩno condiſtincta. Hoc poſterius nemo dicit neq; apprehendi põt, aliàs ſubſtantia præciſe & forma- A liter ſumpta, vt condiſtincta ab ente non includeret ens, quod eſt impoſſibile, cũ de cõceptu eſſentiali ſubæ ſit eſſe ens ſimpliciter. Quòd verò nec primum dici poſſit, probatur, nam, ſi ens & ſubſtantia illo modo diſtinguuntur, reſolui poteſt ſubſtantia in duos conceptus ex natura rei diſtinctos, ergo in qualibet ſingulari ſubſtantia datur illa diſtinctio ex natura rei, quæ antecedit intellectum, & debet eſſe in rebus ipſis ſingularibus, illi ergo duo conceptus, non tm̃ prout à nobis apprehenduntur, ſed ẽt in re ipſa diſtinguentur. Hoc aũt eſſe impoſſibile ex parte vtriuſque conceptus oſtendi põt, primò ex parte conceptus ipſius entis. nam ſi in re ipſa præſcindit, & diſtinguitur à modo contrahente ipſum ad eſſe ſubſtantiæ, quæro, quale ens eſt illud; quod manere intelligitur præciſo illo modo? Aut. n. eſt ens cõe, & ab omni ſingularitate abſtractũ, aut determinatum ad ſingulare ens. Primũ eſt euidenter falſum, tum quia aliàs in re ipſa eſſet res vniuerſalis, & vniuerſaliter, qđ repugnat, qa illud ens eſt à parte rei exiſtens, & productum: ergo eſt intrinſecè determinatum ac ſingulare, tũ B ẽt quia eſt incõicabile alteri, præter quam huic ſubſtantiæ, ſi in indiuiduo loquamur. Secundũ ergo neceſſariò dicendum eſt, & tunc interrogo, an in ente ſic præciſo à modo ſubſtantiæ ſit aliqua diſtinctio ex natura rei inter cõmunem rationem entis, & tale ens, vel non; nam ſi eſt diſtinctio, redit idem argumentum, oportebit. n. reſoluere illum conceptum in duos, & ſic procedere in infinitum. ſi verò non eſt diſtinctio: ergo, vt communis ratio entis determinetur ad tale ens, non oportet inter ea diſtinctionem ex natura rei fingere; ergo neque vt determinetur ens ad ſubſtantiam: eſt. n. eadem ratio, & omnia argumẽta in principio facta applicari poſſunt ad illum conceptũ entis, qui dr̃ eſſe præciſus à ſubſtantia prout in ea realiter exiſtit, & in illo neceſſariò ſoluenda ſunt, & ita nullum manebit fundamentum ad talem diſtinctionem fingendam. Præterquã ꝙ vix poteſt mente concipi entitas realis & ſingularis, & tamẽ quòd in ſua intrinſeca, & eſſentiali ratione formaliſſimè non includat rationem ſubſtantiæ aut accidentis.

Deinde idem oſtendi poteſt ex parte alterius IX.
conceptus, ſeu modi contractiui entis: nã inqui- C ro an in illo intrinſecè includatur ens, nec ne, ſi non includitur, nihil eſt, nihil ergo addit ſubſtãtia ſupra ens, neque illud poteſt efficere diſtinctionem inter ens, & ſubſtantiam; imò nec poteſt determinare ſeu contrahere ens, aut conſtituere ſubſtantiam, quõ enim id quod eſt nihil, hæc omnia præſtabit? Si autẽ includitur, ergo & modus ille includit totum conceptum ſubſtãtiæ, & de illo redit quæſtio, an diſtinguatur ex natura rei ab ente, vel non: nam ſi non diſtinguitur, idem dici poterit de ſubſtantia: ſi verò diſtinguitur, oportebit illum reſoluere in alios duos conceptus ex natura rei diſtinctos, & ſic in infinitum procedere. Poſſet huic argumento r̃nderi, negando bimembrem partitionem in principio poſitam, ſcilicet ens diſtingui à ſubſtãtia tanquam partem à parte, vel tanquam partem à toto; ſed ut ſimplicem conceptum communem a ſimplici conceptu particulari, ita ut communis in particulari includatur; quamuis non è contrario. Sed, quamuis hæc reſponſio

verum

Vide Anto. Trombeta 7. Metaph. q. 16. Anto. And. q. 7.

Digitized by Google

verum fortaſſe ſumat, vt inferiùs latiùs expone- A mus, tñ ex ea manifeſtè ſequitur non poſſe eſſe diſtinctionẽ ex natura rei inter conceptum entis prout exiſtentẽ realiter in ſuis inferiorib. & illa. Nam ſi conceptus inferior, v.g. ſubſtãtiæ, eſt ſimplex, ita vt non poſſit reſolui in duos conceptus inter ſe ex natura rei diſtinctos, quomodo põt intelligi, q̃ ĩ eo ſit diſtĩctio ex natura rei inter ipſũ, & aliquid in illo incluſum? Igitur hoc ipſum ſatis declarat hũc diſtinctionis modum nõ eſſe in reb. ipſis actualiter, ſed ſolũ vt in fundamento, p rationis autem præciſionem conſummari.

X. 2 Ratio. Secundò conceptus entis nõ ſolum à creaturis, ſed ẽt à Deo præſcinditur: ſed in Deo non diſtinguitur ex natura rei conceptus entis vt ſic à conceptu talis entis, ſ. increati, vel infiniti: ergo neque in cæteris entib. Maior conſtat ex dictis, & minor ẽt eſt certa, tum ex ſumma Dei ſimplicitate, nam ſi ĩ eo eſſet aliqua diſtinctio ex natura rei, non eſſet ſummè ſimplex, tũ ẽt, quia alias daretur in reb. aliqua ratio realis ex natura rei diſtincta ab oĩb. alijs, ex ſe & natura ſua prior Deo vt Deus, ſ. illa ratio entis, q̃ in Deo eſſet diſtĩcta B à ratione Dei: hoc aũt eſt impoſſibile, quia Deus vt Deus eſſentialiter eſt primum ens, & dur õne & perfectione, & natura. Deniq; quia illa met rõ entis, quæ in Deo eſt, eſſentialiter habet diuinas proprietates, vt eſſe independentem, & increatã: vnde ẽt ſecundum illam rationem entis prout ẽ in re, infinitè diſtat Deus à creaturis. Quib. argumentis Soncinas li. 4. Metaph. q. 2. contendit probare, ens non dicere conceptum obiectiuum p̃ciſum, ſed probant de præciſione ſecundum rem non tamen de præciſione ſecundum rationem. Prima verò conſequentia argumenti probatur, quia licet conceptus inferiores enti in creaturis non ſint æquè ſimplices conceptui Dei, & ideò videri poſſit diſpar eorum rõ, tñ in p̃nti eſt eadẽ, tum quia, ſi rationes in principio factæ oſtenderent diſtinctionem ex natura rei inter ens, & inferiora, eandem oĩno oſtenderent in Deo, nam eodem modo applicari p̃nt, ut in ſolõnib. patebit, tum ẽt, quia reſpectu entis vt ſic, ẽt inferiores C conceptus creaturarum ſunt ſimplices, & in eis non poteſt intelligi aliqua realitas prior natura, quam ſit propria vniuſcuiuſq; entitas ſecundum determinatam rationem eius. Quõ. n. concipi poteſt, vt in ſubſtantia ſit realiter ſeu ex natura rei prior aliqua entitas ſub ratione entis, quàm ſub ratione ſubſtantiæ?

XI. 3 Ratio. Vltimò argumentor, quia ſola diſtinctio conceptuum noſtrorum, quib. aliquid cõcipimus per modum cõis, & particularis, non indicat ſufficiẽter diſtinctionem ex natura rei in re concepta: ergo neq; illam indicat in conceptu entis reſpectu inferiorum: ergo nulla eſt talis diſtĩctio. Hæc ſecunda conſequentia patet, quia nullũ aliud excogitari põt indiciũ aut veſtigium talis diſtinctionis, q̃ non ſolum ſine ſufficiẽte, verum ẽt ſine cogente rõne aſſerenda non eſt: quia & in vniuerſum loquẽdo diſtinctiones non ſunt multiplicandæ ſine cã, & præſertim ac ſpãliter hæc, q̃ vix mẽte concipi põt. Prima verò conſequentia patet, quia non eſt maior rõ de conceptu cõi & particulari in ente, q̃ in reliqs, imò in ente propter tranſcendentiã ſuã eſt minor diſtinctionis ratio. Primum verò antecedens patet in primis in reb. diuinis tñ, nam cõceptus perſonæ diuinæ cõis eſt A tribus diuinis perſonis, q̃ in ea cõi rõne conueniũt & in proprijs diſtinguuntur, & tñ in vna quaq; earum ratio perſonæ, & ratio talis perſonæ non diſtinguuntur ex natura rei, ſed ratione tñ. Deinde patet ẽt in rationib. cõib. Deo, & creaturis, vt ferè iam explicatum eſt in ratione entis, put ĩ Deo exiſtit. Et declarari ẽt poteſt ĩ ratione ſapiẽtiæ, v.g. in qua conueniunt aliquo modo ſapiẽtia creata, & increata, & tñ neque in increata ſapientia diſtinguuntur ex natura rei cõis ratio ſapientiæ, & propria talis ſapientiæ, propter ſummã ſimplicitatem, & perfectionem eius: neq; ẽt in ſapiẽtia creata p̃nt illæ duæ rationes ex natura rei diſtingui, quia quantumuis præſcindas rationem ſapientiæ, ſi illam conſideres in re exiſtentem in ſapientia creata, intelliges illam intrinſecè creatã & conſequenter in re ipſa indiſtinctam, & minimè præciſam ex natura rei ab illo modo, quo determinatur ad eſſe ſapientiæ creatæ, alioqui oporteret intelligere in ſapientia creata rationem aliquam realem ſapientiæ, quæ non ſolum ſecũdũ rõnem, ſed ẽt ſecũdũ rem abſtraheret a rõne crea- B tæ, & increatæ, quod & abſurdiſſimum eſt, & mẽte concipi non põt, quia quidquid eſt entitatis ĩ ſapientia creata, eſt factum, & pendens. Tandem idem oſtendi põt rõnib. cõib. ſolis reb. creatis, q̃ latè præſtabimus infra, de vniuerſalib. diſputantes: nunc breuiter declaratur, quia p̃nt ex ſubtilitate, & mõ concipiendi humani intellectus hi conceptus ſuperiores & inferiores infinitis modis variari & multiplicari: ſignum ergo id non ſẽper fundari in diſtinctione, q̃ ſit in reb. ſed in mõ concipiendi noſtro, ſuppoſito aliquo fundamento ſimilitudinis, conuenientiæ, aut eminentiæ ipſarum rerum: alioqui oporteret fingere in vnaquaq; re infinitos modos ex natura rei diſtĩctos, quib. in ſe plenè conſtituatur, & ab alijs plenè diſtinguatur. Quod vno vel alio exemplo declaratur, nam ſenſus cõis, v.g. hẽt vim percipiẽdi obiecta oĩm ſenſuum externorum: poteſt ergo abſtrahi cõis conceptus viſui, & interiori ſenſui, ſ. ſẽſus perceptiui coloris, & alius cõis auditui & ſẽ- C ſui cõi, ſ. ſenſus perceptiui ſoni, & ſic de reliquis. Quis autem dicat in ſenſu cõi ex natura rei diſtĩgui vim percipiendi calorem, vel ſonum inter ſe, aut vim ſentiendi in cõi diſtingui in eo ſenſu à propria ui & modo, quo attingit ſua obiecta, & ñ ponis eſſe ibi vnam ſimplicem virtutem, quæ attingit omnia illa obiecta, quam ĩtellectus inadæquatè concipiens comparat cum alijs reb. & ſic abſtrahit conceptus cões non re, ſed rõne diſtinctos? Idem eſt in luce ſolis quatenus & virtutem hẽt illuminandi in qua conuenit cum ſplendore ignis, & caleſaciendi, in qua conuenit cum calore, & exiccandi, in qua cõuenit cum ſiccitate, & ab his omnibus poteſt intellectus varios conceptus abſtrahere, quos omnes in luce ex natura rei exiſtimare diſtinctos, friuolum eſt et ſine fundamento.

Argumentorum ſolutiones.

XII. AD argumenta ergo in principio poſita reſpondetur, primum in genere, in illis omnibus eſſe magnam æquiuocationem, argumentando à ratione obiectiua vt præciſa ab intellectu, ad illam prout eſt in re, & attribuendo rebus ipſis, quod ſolum per denominationem extrinſecam conuenit rationibus conceptis ac præ- ciſis,

ciſis, vt ſunt ſub tali conſideratione ac præciſione intellectus. Et hoc eſt maximè conſiderandū in his omnibus argumentationibus, quæ ſolùm in modo loquendi, & concipiendi fundantur. Nos.n.ſicut concipimus, ita loquimur: vnde ſicut conceptus noſtri, ēt ſi veri, & non falſi ſint, non tamen ſemper ſunt adęquati rebus ipſis, ita etiam voces ſunt commenſuratæ conceptibus noſtris, & ideò cauendum eſt, ne modum concipiendi noſtrum transferamus ad res ipſas, & pp diuerſum loquendi modum exiſtimemus, eſſe diſtinctionem in rebus, vbi verè non eſt. A

XIII. Ad primū reſpōdetur. Ad primum ergo rńdetur, negando primam conſequentiam, nam ratio entis dr̄ eſſe eadem in re, quæ eſt in mente, quia re vera omnia entia habent in re eam ſimilitudinem & conuenientiam, ſub qua intellectus illa concipit, cum concipit ens, & quia hic modus concipiendi ens eſt inadæquatus reſpectu entium, prout ſunt in re, ideò dr̄ ratio entis ſic concepta non includere determinatos modos entium, in qua locutione iam non eſt ſermo de ratione entis abſolutè, & vt in ſe eſt, ſed vt eſt ſub denominatione intellectus, vnde perinde eſt, ac ſi diceretur, per illum conceptum non conſiderari ens ſub expreſſis B rationibus inferiorum entium, ſed ſolùm communi, & inadæquato conceptu, & ideò non rectè infertur, ꝙ etiam in re ipſa ratio entis prout eſt in ſingulis entibus non includat proprias rationes ſeu modos eorum: poſſet ēt diſtingui maior propoſitio aſſumpta, ſ. rationem entis eandē eſſe in re, quę mēte concipitur: eſt.n. eadem realiter, non tamen ratione, & hoc ſatis eſt, vt in re poſſit includere proprias rationes inferiorum entium, quanuis vt concepta præciſe illas non includat: ſicut ſapientia Diuina eadem eſt in re, quæ mente concipitur, quanuis vt mente concepta, non intelligatur includere iuſtitiam, quam in re ipſa eſſentialiter includit, quia, ꝙ vt concepta non includat, ſolùm eſt quod non expreſſe & diſtinctè conſideratur vt includens illam, conceptu illo præciſiuo, non negatiuo.

XIIII. Ad ſecundum. Ad ſecundum rectè ibi reſponſum eſt, rationem entis in ſubſtantia non eſſe ſeparabilem à ſubſtantia, & ſimiliter in accidente, & hinc potiùs colligi identitatem, & indiſtinctionem ex C natura rei, quia quę ita ſe habent in re, vt nec realiter diſtinguantur, nec vnum ab alio ſeparari poſſit, neq; è conuerſo, non eſt cur in re ipſa diſtinguantur, niſi aliunde ſit aliqđ ſufficiens principium diſtinctionis, quod in præſente nullum inuenitur. Vnde ad replicam rńdetur, rationem entis, quæ in ſubſtantia reperitur, non reperiri eandē ſecundū rē in accidente, neq; è conuerſo, ſed ſolū eādē ſecundū rationē, id eſt, ſecūdū quandam conuenientiam, & ſimilitudinem, quam poteſt ratio per modum vnius præciſe concipere, & ad hoc ſatis eſt, quòd hmōi ratio, quæ hoc modo vt communis concipitur, ſecundū rationem diſtincta ſit à proprijs rationibus ſubſtantiæ, & accidentis. Quod.n. eſt proprium rei infinitæ, ſolum eſt, vt eadem numero res ſit cōicabilis multis rebus realiter diſtinctis, per identitatē perfectam cum oībus, & ſingulis earum, quanuis earum quęlibet incommunicabilis ſit. Quòd verò eadem res, quæ in ſe eſt realiter ſimplex, id eſt non compoſita ex gradibus ex natura rei diſtinctis, ſit realiter incommunicabilis alteri, cū qua habet aliquam ſimilitudinem, & conueniētiam, ratione cuius concipiatur in eis aliqua ratio communis vtriq; hoc non excedit perfectionem rei finitæ, imò in qualibet re quantumuis imperfecta aliquid huiuſmodi reperiri poteſt.

XV. Ad tertium. Ad tertium rńdetur primò, ſubſtantiam in re ipſa ex eodem eſſe ens, ex quo eſt ſubſtantia, & è conuerſo, nimirùm per ſuam intrinſecam naturam, & entitatem, quam in re hēt, & idē eſt, ſeruata proportione in accidente. Quocirca in eodem ſenſu non ex eodem ſubſtantia eſt ens, ex quo accidens, neq; è conuerſo, nam accidens eſt ens per entitatem accidentalem, & in ordine ad ſubſtantiam, ſubſtantia verò eſt ens per entitatē ſubſtantialem, & in ſe abſolutam ab ordine ſeu habitudine ad ſubiectum, neq; hoc modo (in eodem ſenſu loquendo) accidens & ſubſtantia ſunt vnū in rōne entis prout in re ipſa conſtituūtur. Secūdò dr̄, ſi nō loquamur ſecūdū rē, ſed ſecūdū rationem præſcindentem, ſic ſubſtantiam non ex eodem eſſe ſubſtantiam, ex quo eſt ens, ex eodem (inquā) ſecūdū rōnem: ex hoc verò ſenſu ſolùm poteſt concludi, rationem entis, & ſubſtantiæ diſtingui ratione in ipſa ſubſtantia, & rationem ſimiliter entis & accidentis in accidente. Atq; eodem modo ſubſtantia & accidens ſolùm dici poſſunt ex eodem conſtitui in ratione entis eo modo, quo in illo conceptu unum ſunt, ſ. ſecundùm rationem. Vnde ſolùm poteſt concludi, rationem illam communem vtriq; per intellectus præciſionem diſtingui à proprijs earum.

XVI. Ad quartū. Quibuſdā vr̄ impoſſibile, vt idem ſecundū rē abſq; vlla diſtinctione ex natura rei, quam in ſe hēat, poſſit eſſe principium ſeu fundamentum conuenientiæ, & diſtinctionis ab alio pp argm̄ factum. Alij verò putant hoc quidē repugnare in conuenientia vniuoca, non verò in analoga, quod nobis ſatis eſſet. Ego verò exiſtimo, etiam in conuenientia vniuoca id non repugnare, vt patet exemplis, tum in diuinis, tum in creatis. Nam Pater & Filius vniuocè conueniunt in ratione perſonæ: quis.n. negabit ibi aliquam vnitatem, & conuenientiam, aut affirmabit illā eſſe analogam, cùm in ratione perſonæ tam perfecta ſit vna ſicut alia? & tn̄ in ſingulis perſonis nulla fingi pt ex natura rei diſtinctio inter diſtinctionis & cōueniētiæ fundamētū. Eadē.n. paternitas in ſe ſimpliciſſima in ſua entitate relatiua, diſtinguitur realiter à filiatione, & conuenit cū illa in cōi ratione relationis ſeu perſonalitatis: eſtq; ſimilis quaſi genericè, & diſſimilis quaſi ſpecificè, quamuis in ea hi gradus ſeu conceptus ex natura rei non diſtinguantur. (Quomodo poſſit eadē entitas per eandem ſimpliciſſimam rationē conuenire, & differre.) In creaturis, quantitas, & qualitas (vt eſt probabile) vniuocè conueniunt in ratione accidentis, & tn̄ in vnaquaq; earum ratio accidentis non diſtinguitur ex natura rei à propria, vt infrà latiùs dicetur: & idē exiſtimo eſſe de omnibus ſpeciebus reſpectu ſuorum indiuiduorum, vt ſuo loco dicetur. Ratio verò eſt, quia, ſi diſtinctio & conuenientia ſint diuerſorum ordinum, non repugnat in eodē fundari, ſic enim vna non inuoluit negationem alterius, imò quodammodo illam requirit. Ita verò eſt in præſenti: nam diſtinctio eſt realis, conuenientia aūt ſecundum rationem tm̄, & ideò non repugnat, vt duo ſimplicia quæ ſecūdum rem ſunt realiter primò diuerſa, ſecundùm rationem habeant vnitatem fundatam in

reali

reali ſimilitudine, vel conuenientia, quam inter ſe habent. Ea enim, quæ in re diuerſa ſunt, in eo ipſo in quo diſtinguuntur, poſſunt eſſe ſimilia; quin potiùs ſimilitudo intrinſecè poſtulat diſtinctionem ſecundum rem cum aliqua vnitate rationis, ſeu formali, aut fundamentali. nam idē propriè non eſt ſibi ipſi ſimile. Quòd ſi hæc conuenientia vel ſimilitudo ſit imperfecta, qualis eſt in analogia entis, & ſimilibus, faciliùs intelligitur quomodo poſſint res inter ſe, quantumuis primò diuerſæ, habere nihilominùs aliquā imperfectam conuenientiam: non enim dicuntur primò diuerſæ, quia nullo modo inter ſe ſimiles ſint: hoc. n. in nullis rebus, vel rōnibus realibus reperiri neceſſe eſt, ſed quia ſe ipſis primò diſtinguūtur; cū qua diſtinctione ſtat prædicta imperfecta conuenientia. Cuius rei exemplum eſt in Deo, in quo nulla diſtinctio graduum ex natura rei excogitari poteſt: vnde illa ſimpliciſſima natura per ſe ipſam eſt prorſus diſtincta à natura creata, & tamen ſimul eſt principium alicuius conuenientiæ analogæ & ſecundum quid cum eadem: hæc ergo duo non repugnant.

XVII. Ad vltimam confirmationem reſponſio patet ex dictis. Iam enim dictum eſt rationem ſubſtantiæ & entis in ſubſtantia eſſe quidem eandem omnino ſecundum rem, differre tamen ratione, & priori conſideratione habere in ſubſtantia eandem rationem eſſentialem, ratione tamen diuerſam, & idem eſt de ratione entis, & accidentis prout in accidente reperiuntur, è contrario verò accidens & ſubſtantia inter ſe comparata dicuntur habere in ratione entis eſſentialem rationem eandem ſecundum rationē tantum, non ſecundum rem, & ideò in omnibus illationibus in ea confirmatione factis committitur æquiuocatio, non diſtinguendo diuerſas rationes & modos conuenientiæ, & diſtinctionis.

SECTIO IIII.

In quo conſiſtat ratio entis inquantum ens, & quomodo inferioribus entibus conueniat.

I. Cum dictum ſit, ens dicere vnum conceptum obiectiuum, oportet in quo eius formalis ſeu eſſentialis ratio conſiſtat, breuiter declarare, ſaltem per deſcriptionem aliquam, aut terminorum explicationem, nam cum illa ratio ſit abſtractiſſima, & ſimpliciſſima, propriè definiri non pōt. Fuit ergo opinio Auicennæ, quam referunt Cōmen. & D. Thom. 4. Metaph. commen. 3. & lib. 10. Metaph. commen. 8. ens ſignificare accidens quoddam commune rebus omnibus exiſtentib. nimirum ipſum eſſe, quod rebus accidere dixit, cum eis poſſit conferri, & auferri. Quæ opinio fundata eſt in ſignificatione vocis, [ens:] deriuatur enim a verbo, [ſum,] eſtque participium eius: verbum autem, [ſum] abſolutè dictum ſignificat actum eſſendi, ſeu exiſtendi: eſſe enim & exiſtere idem ſunt, vt ex communi vſu & ſignificatione horum verborum conſtat: ſignificat ergo adæquatè [ens,] id quod eſt, vnde apud Ariſt. lib. 1. Phyſic. tex. 17. & ſæpè alibi loco [en-

Quid entis nomine intelliget Auicenna.

us] ponitur, [id quod eſt,] id eſt, quod habet actū eſſendi, ſeu exiſtendi, vt idem ſit ens, quod exiſtens: dicit ergo ens de formali eſſe ſeu exiſtentiam, quæ eſt extra rerum quidditatem.

Hanc opinionem attingens Soto, tacito nomine Auicennæ, c. 4. Antepræd. q. 1. in fine, priùs dicit, ens ſemper eſſe participium verbi, [ſum,] ſicut exiſtens verbi, [exiſto, & de formali ſignificare eſſe, de materiali verò quod habet eſſe, poſteà verò declarat, ens non ſolum ſignificare, qđ actu eſt, ſicut exiſtens, ſed quod eſt actu, vel potētia: quia de homine non exiſtente, verè dicitur eſſe ens, ſicut eſſe animal vel ſubſtantiam; & nihilominus concludit, [ens] non dici quidditatiuè de rebus præſertim creatis, quia dicit habitudinem ad eſſe quod eſt extra eſſentiam creaturæ. Et in hoc conſtituit differentiam inter, [ens,] & [res,] quod [res] quidditatiuè prædicatur, quia ſignificat quidditatem veram, & ratam, abſolutè, & ſine ordine ad eſſe, [ens] autem non prædicatur quidditatiuè, quia non ſignificat abſolutè quidditatem, ſed ſub ratione eſſendi, ſeu quatenus poteſt habere eſſe, & hac ratione exiſtimat dictum ab Ariſtot. 8. Metaph. tex. 16. ens non poni in definitionibus rerum. II.

Quam totam doctrinam videtur ſumpſiſſe Soto ex Caietano, opuſculo de ente & eſſentia, c. 4. proximè ante q. 6. vbi præter alia dicit, Auicennam ſolùm reprehendi, quia vocat ens prædicatum accidentale: propriè enim eſſe non eſt accidens, ſed ſubſtantialis actus. non verò eſſe reprehenſione dignum, eò quòd neget, ens eſſe prædicatum eſſentiale ſeu quidditatiuum: hoc enim verum eſt, cum eſſe ſit extra quidditatem, citatq; Diuum Thomam quodlib. 2. art. 3. dicentē, ens de ſolo Deo prædicari eſſentialiter, quod etiam ſignificat 1. par. quæſtio. 3. art. 4. & 5. & 1. cont. Gent. cap. 25. & 26.

III. Ad explicandam hanc rem, & tollendā æquiuocationem vtendum nobis eſt vſitata diſtinctione entis, quam Caietanus & Soto ſupra ſine cauſa reijciunt, Fonſeca verò meritò eam amplectitur. 4. Metaph. cap. 2. quæſt. 3. ſect. 2. eamque ſatis inſinuat D. Tho. dict. quodlib. licèt non eiſdem verbis. Ens ergo, vt dictum eſt, interdum ſumitur, vt participium verbi, [ſum,] & vt ſic ſignificat actum eſſendi vt exercitum: eſtque idem quod exiſtens actu, interdum verò ſumitur ut nomen ſignificās de formali eſſentiam eius rei, quæ habet, vel poteſt habere eſſe, & poteſt dici ſignificare ipſum eſſe, non ut exercitum actu, ſed in potentia, uel aptitudine, ſicut [viuens,] ut eſt participium ſignificat actualem uſum uitæ, ut uerò eſt nomen, ſignificat ſolùm id quod hēt naturam, quæ pōt eſſe uitalis operationis principiū. Quòd aūt hæc diſtinctio neceſſariò à prædictis auctoribus admittenda ſit, patet, nam prior ſignificatio fundata eſt in proprietate & rigore uerbi [ſum] quod abſolutè dictū actuale eſſe ſeu exiſtentiam ſignificat; vnde etiam Dialectici dicunt in propoſitione de ſecundo adiacente verbum, [eſt,] nunquam abſolui à tempore. Et patet ēt ex cōmuni uſu, nam ſi quis dicat, [Adam eſt,] ſignificat ipſum exiſtere. Habet autem hoc uerbum in rigore ſuum participium in ipſo incluſum, in quod poteſt reſolui prędicta propoſitio. Ruſus conſtat ex communi uſu, [ens,] etiam ſumptum pro ente reali (ut nunc loquimur)

Ens & participium, & nomen.

non

non ſolum tribui reb. exiſtentibus, ſed etiam naturis realibus ſecundum ſe conſideratis, ſiue exiſtãt, ſiue non: quomodò Metaphyſica conſiderat ens & hoc modo ens in decẽ prædicamenta diuiditur. Sed [ens] in hac ſignificatione non retinet vim participij: quia participium conſignificat tẽpus, & ita ſignificat actuale exercitium eſſendi ſeu exiſtendi, & ideo hæc vox, [exiſtens,] nũquã dici poteſt de re quæ actu non exiſtat, quia ſemp retinet vim participij verbi, [exiſto,] ergo neceſſe eſt, [ens] in hac poſteriori ſignificatione ſumi in vi nominis. Vnde prædicti autores re ipſa admittunt hanc partitionem, quamuis verbis contẽnant, nam perinde eſt dicere [ens] interdum ſignificare rem actu exiſtentem, interdum potentia tantùm, quod dicere interdum ſumi vt participiũ, aliquando vero vt nomen, ſeu, vt alij loquuntur, participialiter & nominaliter. Quia hoc ipſo, quòd [ens] non ſignificat actualem entitatem, & exiſtentiam, iam nõ ſumitur in vi participij, ſed tanquã nomen verbale. Vnde D. Tho. in dicto quodlib. poſtquàm tractauit de ente, prout dicitur ab actuali eſſe, ſubdit: [Sed verum quod hoc nomen,] ens, [ſecundùm quod importat rem, cui cõpetit huiuſmodi eſſe, ſic ſignificat eſſentiam rei, & diuiditur per decem genera.]

Quæſtionis reſolutio.

IIII.
Ens participium quid importet.

HAc ergo ſuppoſita vocis ſignificatione, facilis eſt quæſtionis reſolutio in cõmuni ſumpta. Dicendum eſt enim primò, ſumpto ente in actu, prout eſt ſignificatum illius vocis in vi participij ſumptæ, rationem eius conſiſtere in hoc quòd ſit aliquid actu exiſtens, ſeu habens realem actum eſſendi, ſeu habens realitatem actualem, quæ à potentiali diſtinguitur, quod eſt actu nihil. Hoc totum, cùm ſolùm conſiſtat in declaratione ſimpliciſſimi conceptus, non poteſt aliter probari, quàm ex communi modo concipiendi, & ex ſignificatione vocis à nobis explicatæ. Ac denique, quia ex dictis in præcedentibus ſectionibus conſtare poteſt, ens ſub hac ratione poſſe habere vnum conceptum formalem, & obiectiuum communem omnibus entibus actu exiſtentibus, cum inter ſe ſimilia ſint & conueniãt in actuali eſſe & entitate, conſtat etiam poſſe cõceptum illum hac voce ſignificari: ergo entis ſic ſumpti, & conceptus eius ratio, non poteſt in alio conſiſtere, nec poteſt aliter explicari.

Dico ſecundò. Si ens ſumatur prout eſt ſignificatum huius vocis in vi nominis ſumptę, eius ratio conſiſtit in hoc, quòd ſit habẽs eſſentiam realem, id eſt non fictam nec chymericam, ſed verã, & aptam ad realiter exiſtendum. Probatio huius concluſionis eadem porportionaliter eſt, quæ præcedentis, quia hic ſimplex conceptus non poteſt alio modo intelligi aut explicari.

Quid ſit eſſentia realis.

V.
Ens nomen quid.

SOlùm reſtabat exponendum, quid ſit eſſentia realis, vel in quo ratio eius conſiſtat: nã cùm eſſentia ſit ſecundùm quam res dicitur, ſeu denominatur ens, vt Diuus Thomas ait, de ente & eſſentia cap. 2. quod maximè verum eſt de ente in hac acceptione ſumpto: ideò non poteſt ſatis explicari, in quo conſiſtat ratio entis realis, niſi intelligatur, in quo conſiſtat eſſentia realis. In quo duo peti poſſunt, quæ illis duabus vocibus indicantur: primum, in quo conſiſtat ratio eſſentiæ: ſecundum, in quo conſiſtat, quòd realis ſit. Primum non poteſt à nobis exponi, niſi vel in ordine ad effectus, vel paſſiones rei, vel in ordine ad noſtrum modum concipiendi & loquendi. Primo modo dicimus, eſſentiam rei eſſe id quod eſt primum, & radicale, ac intimum principiũ omnium actionum, ac proprietatum, quæ rei conueniunt, & ſub hac ratione dicitur [natura vniuſcuiuſque rei,] vt conſtat ex Ariſt. 5. Metaphyſicæ text. 5. & notat Diuus Thomas de ente & eſſentia cap. 1. & quodlib. 2. art. 4. & ſępe alias. Secundo autem modo dicimus eſſentiam rei eſſe, quæ per definitionem explicatur, vt dicit etiã Diuus Thomas dicto opuſculo de ente & eſſentia, capit. 2. & ſic etiam dici ſolet, illud eſſe eſſentiam rei, quod primò concipitur de re: primò (inquam) non ordine originis: ſic enim potiùs ſolemus conceptionem rei inchoare ab his, quæ ſunt extra eſſentiam rei, ſed ordine nobilitatis potiùs & primitatis obiecti: nam id eſt de eſſentia rei, quod concipimus primò illi conuenire, & primò conſtitui intrinſecè in eſſe rei, vel talis rei, & hoc modo etiam vocatur eſſentia [quidditas] in ordine ad locutiones noſtras, quia eſt id, per quod reſpondemus ad quæſtionem, quid ſit res, Ac denique appellatur [eſſentia,] quia eſt id, quod per actum eſſendi primò eſſe intelligitur in vnaquaque re. Ratio ergo eſſentiæ in his modis poteſt à nobis declarari:

VI.

Quid aũt ſit eſſentiam eſſe realem, poſſumus aut per negationem, aut per affirmationẽ exponere. Priori modo dicimus eſſentiam realẽ eſſe, quæ in ſe ſe nullam inuoluit repugnantiam, neque eſt merè conficta per intellectum. Poſteriori autem modo explicari poteſt, vel à poſteriori per hoc, quòd ſit principium vel radix realium operationum, vel effectuum, ſiue ſit in genere cauſæ efficientis, ſiue formalis, ſiue materialis: ſic enim nulla eſt eſſentia realis, quæ non poſſit habere aliquem effectum vel proprietatem realẽ. A priori verò poteſt explicari per cauſam extrinſecam (quamuis hoc non ſimpliciter de eſſentia, ſed de eſſentia creata veram habeat) & ſic dicimus eſſentiam eſſe realem, quæ a Deo realiter produci poteſt, & conſtitui in eſſe entis actualis. Per intrinſecam autem cauſam non poteſt propriè hæc ratio eſſentiæ explicari, quia ipſa eſt prima cauſa, vel ratio intrinſeca entis, & ſimpliciſſima, vt hoc communiſſimo conceptu eſſentiæ concipitur: vnde ſolùm dicere poſſumus, eſſentiam realem eam eſſe, quæ ex ſe apta eſt eſſe, ſeu realiter exiſtere. His ergo modis poteſt à nobis communis ratio entis declarari, magis autẽ exacta huius rei intelligentia pendet ex pluribus quæſtionibus. Prima eſt, qualis ſit entitas eſſentiæ realis, quando actu non exiſtit. Secũda, quid ſit exiſtentia actualis, & ad quid neceſſaria ſit in rebus. Tertia, quomodò exiſtentia diſtinguatur ab eſſentia. Sed quia hæ quæſtiones propriè ferè ſunt entis creati, & prolixam requirunt diſputationem, ideò eas vſque ad diſputationem 7. differimus, contenti pro nunc prędicta entis & eſſentiæ deſcriptione.

Ens in actu & in potentia in quo conueniant.

VII. VNa verò dubitatio circa duas concluſiones poſitas hic prætermitti non poteſt, quamuis attingat diuiſionem entis in ens in actu, & ens in potentia: ſcilicet an illa duplex ſignificatio entis nominaliter, & participialiter ſumpti, ſit mere æquiuoca, vel ita analoga, vt nullus conceptus communis vtriq; membro, ei reſpondeat: an verò habeat aliquem conceptũ cõem, nã ſi hoc poſterius dicatur, nondũ eſt à nobis cõmuniſſima rõ entis ſatis explicata: declarauimus enim ſingulorũ mẽbrorum rõnes, nõ aũt rõnem entis vt cõis & abſtrahentis ab vtroq; membro. Deinde difficillimus erit ad explicandum talis conceptus & rõ eius, imò & nomen, quia nec ſignificabitur per [ens] nominaliter ſumptum, nec participialiter non põt aũt fingi alius modus ſignificãdi abſtrahens ab his duobus. Si verò dicatur primum, ſequitur non poſſe dari conceptũ entis cõem Deo & creaturis, vt poſſibilibus, ſed tñ vt actu exiſtentibus, quod videtur planè falſum, & contra communem modum concipiendi, & contra oĩa ſuprà dicta de communiſſimo cõceptu entis. Sequitur deinde hominem æquiuocè dici de vero homine poſſibili, vel actu exiſtente. Patet ſequela, quia eadem eſt rõ de homine reſpectu illorũ duorũ mẽbrorum, quæ eſt de ente reſpectu entis in actu & in potentia, ſeu de ente nominaliter & participialiter ſumpto: nã vt participiũ ſignificat ens in actu, ita nomen ens in potentia. Conſequens aũt vr planè falſum: nam [homo] ex vi eiuſdem impoſitionis, ſignificat hominem, ſiue actu exiſtentem, ſiue poſſibilem: imò & ſimplex conceptus hoĩs, qui illi voci reſpondet, æquè repræſentat hoĩem exiſtentem. vel poſſibilẽ: nõ eſt ergo ibi ſignificatio æquiuoca, idẽ ergo eſt pportionaliter de ente ſub illa duplici rõne ſeu ſignificatione ſumpto, & de cõceptu qui illi reſpõdet.

VIII. *Reſolutio.* Reſpondetur, [ens] ſecũdũ illã duplicẽ acceptionẽ nõ ſignificare duplicem rõnẽ entis diuidentẽ aliquã cõem rõnẽ, ſeu conceptũ cõem, ſed ſignificare conceptum entis, magis vel minùs præciſum: [ens]. n. in vi nominis ſumptũ ſignificat id, quod hẽt eſſentiã realem, præſcindẽdo ab actuali exiſtẽtia, non quidẽ excludẽdo illã, ſeu negando, ſed præciſiuè tm abſtrahendo. [ens] vero vt participiũ eſt, ſignificat ipſum ens reale, ſeu habens eſſentiã realẽ cũ exiſtentia actuali, & ita ſignificat illud magis contractũ. Vnde, ſicut animal dictũ de ipſo genere præciſè ſumpto, & de bruto quatenus tale animal eſt, nõ diuidit aliquem conceptũ cõem ad animal vt ſic, & tale animal, ſed dicit eãdem rationem animalis, vt præciſam vel vt contractam, ita dicendũ eſt de ente ſub illa duplici acceptione. Magiſq; accommodatũ exemplũ eſt in diſpoſitione vt ſignificat quandã ſpeciem qualitatis ab habitu diſtinctam, & genus vtriq; cõe: non . n. hẽt aliquã ſignificationẽ cõem, qua immediatè ſignificet alium conceptum cõem generi, & ſpeciei (id enim impoſſibile eſt quia generi & ſpeciei nihil eſt commune præter ipſum cõceptũ generis) ſignificat ergo, vel immediatè genus ipſum, vel immediatè ſpeciẽ quandam duplici ſignificatione. Ita ergo [ens] nõ ſignificat cõceptũ aliquẽ cõem enti nominaliter, & participialiter ſumpto, ſed immediatè habet duplicem ſignificationẽ, qua ſignificat, vel ens præſciẽden-

Exemplum accommodatũ ad reſolutionis intelligentiam.

A do ab actuali exiſtẽtia, vel ens actu exiſtens. Quo circa illa duplex ſignificatio, vel æquiuoca eſt, vel maximè ad æquiuocationẽ accidit ſecũdũ q̃dam translationem fundatã in aliqua porportionalitate. Primo. n. [ens] ſignificaſſe videtur rem habentem eſſe reale & actuale, tãq̃ participium verbi eſſendi: inde verò translata eſt illa vox ad præciſè ſignificandũ id qđ hẽt eſſentiam realem. Cuius ſimile ẽt eſt in voce illa, [diſpoſitio,] nam vt ſignificat genus & ſpeciem, ſine dubio habet æquiuocam ſignificationem, vel ad ſummum analogam ſecundũ quãdam proportionalitatem.

Igitur ad exemplum de voce, [homo,] quod in contrarium afferebatur, rñdetur non eſſe ſimile, nam [homo,] non habet duplicem ſignificationem, vnam qua ſignificet hoĩem præciſè, vel in potẽtia, aliã qua ſignificet hominem exiſtentem vt ſic, ſed vnicam tantũ, qua ſignificat hominem præciſè ſiue exiſtat, ſiue non, quæ ſignificatio eſt proportionalis, vel ſimilis illi, quam hẽt ens ſolùm in vi nominis ſumptum. Alia verò, quam habet in vi participij, non repetitur in hac voce, IX.
B [homo,] neque eſt vllus terminus incõplexus & ſimplex, qui ſignificet totũ hoc, quod hac voce cõplexa ſignificatur, [homo exiſtens.] Qđ ſi fingamus vocẽ hoĩs transferri ad totum hoc ſignificandum, iam hẽbit duplicẽ ſignificationem æquiuocam, quam dicimus eſſe in nomine entis.

X. Ex quo vlteriùs intelligitur ens ſumptũ in vi nominis nõ ſignificare ens in potẽtia, quatenus priuatiuè vel negatiuè opponit' enti in actu, ſed ſignificare ſolùm ens vt præciſè dicit eſſentiã realẽ, qđ valde diuerſum eſt. ſicut. n. abſtractio præciſiua diuerſa eſt à negatiua: ita ens nominaliter ſumptũ, licet præciſè dicat ens habẽs eſſentiã realẽ, non verò addit negationem . ſ. carendi exiſtentia actuali, q̃ negationem ſeu priuationem addit ens in potentia. Quod inde etiam manifeſtè patet, nam [ens] in vi nominis ſumptum cõe eſt Deo, & creaturis, & de Deo affirmari verè poteſt. ens autem in potentia nullo modo poteſt prædicari de Deo: imò nec de creaturis exiſtentib. vt
C ſic, propriè dr, quia iam non ſunt in potentia, ſed in actu: cùm tamen de illis dici poſſit [ens] tã vi participium, quam vt nomen, quia licet habeant actualem exiſtentiam, verè etiam de illis dicitur, quòd habent eſſentiam realem, præſcindendo, & non negando actualem exiſtentiam.

XI. Vnde tandem intelligitur, [ens] præciſè ſumptũ, vt in vi noĩs ſignificatur, propriè diuidi poſſe in ens in actu, & ens in potẽtia, & ens in actu idem eſſe, quod ens ſignificatum per hãc vocem in vi participij ſumptam, atque ita illa duo ſignificare rõnem entis, vel præciſam, vel determinatam ad actualem exiſtentiam, ſiue hæc determinatio eſſentialis ſit, vt eſt in Deo, ſiue ſit extra eſſentiam, vt cenſetur eſſe in creaturis, de quare inferiùs diſputãdũ eſt: ens autem in potentia dicit etiam reale ens, quantũ ad realem eſſentiam, cõtractum & determinatum nõ per aliquid poſitiuum, ſed p priuationem actualis exiſtentiæ. Ens autem ſic cõtractum, ſeu prout in tali ſtatu conceptum, non ſignificatur per hanc vocẽ, [ens,] nec per aliquam aliam incomplexam, quæ mihi nota ſit, ſed ſolùm per hos terminos complexos, [ens poſſibile, ens in potentia,] & ſimiles: quæ oĩa ſunt diligenter aduertenda: nam ex his vocũ ſignificationibus multùm pendet vera rerũ conceptio

ceptio

Digitized by Google

cepto,& ex his magna etiam ex parte obiter ex-
poſita eſt diuiſio entis in ens in actu,& ens ĩ po
tentia, quã iterũ poſtea ex profeſſo tractabimus.

Ens an ſit prædicatum eſſentiale.

Atque hinc obiter colligitur rationem entis
XII. communiſſimam,quæ ſignificatur per eã
vocem in vi nõis ſumptam,eſſe eſſentialem, & ꝑ
dicari quidditatiuè de ſuis ĩferiorib.quãuis[ens,]
vt actualem dicit exiſtentiam, & ſignificatur per
participium eſſendi,abſolute non ſit prædicatũ
eſſentiale,niſi in ſolo Deo. Hæc poſterior pars,
quatenus ad Deum ſpectat, Theologa eſt, & ex
principijs naturalib.tractari ſolet infrà li.12.&
eam late differui in to.1.3.p.in diſp.11.ſect.1.&
aliquid attingemus infrà,diſputando de Deo.
Quantum verò ſpectat ad creaturas,pendet ex di
cendis infra de diſtinctione exiſtentiæ ab eſſen-
tia in creatura:nunc ſupponamus,ſiue diſtinguã
tur,ſiue non,abſolutè eſſe dicendum,exiſtere nõ
eſſe de eſſentia creaturę,quia poteſt illi dari,& ab
illa auferri,& ita non habet neceſſariam conne
xionem cum eſſentia creaturæ præcisè cõcepta,
ſub qua ratione eſt inuariabilis, & neceſſariò dr̃
de vnaquaq; re cuius eſt eſſentia:hac ergo rõne
[ens]participialiter ſumptum,dr̃ non prędicari
quidditatiuè ſeu eſſentialiter de creaturis,& quo
ad hoc vera eſt opinio Auicennæ ſupra recitata,
eamq; admittit D. Tho.dicto quodlib.2. & alijs
locis ſupra citatis,ſolumq; poteſt Auicẽna repre-
hendi vel eo quod exiſtentiam putauerit eſſe ve-
rũ accidẽs,de quo infrà ſuo loco,vel eò quod aliã
acceptionem & explicationem entis omiſerit,&
ideò ſimpliciter negandum putauerit,ens ſub ali
qua ratione ſub qua in decem prædicamenta di-
XIII. uiditur,eſſe poſſe eſſentiale omnibus illis.
Probatur ergo altera concluſionis pars(quam
immeritò Soto negare vr̃)quia hæc eſſentiam rea
lem conuenit cuĩ enti reali,eſtque illi maximè eſ
ſentiale:ergo ens ſub prædicta ratione eſt prædi
catum eſſentiale. Præterea eſſe ens hoc modo cõ
uenit creaturæ, etiam ſi non exiſtat, quomodò
hæc propoſitio, [homo eſt ens,] dr̃ eſſe æternæ
veritatis:ſed non conuenit illi per ſe ſecũdò vt ꝓ
prietas aliqua,quia non ſupponit aliquid prius
à quo dimanet tanquã paſſio;nam potiùs ille eſt
primus cõceptus cuiuſuis entis realis;ergo con-
uenit vt prędicatũ eſſentiale,& de quidditate rei.
Et hoc modo dixit D.Tho.dicto quodlib.ens ſi
gnificare eſſentiam rei,& diuidi per decem gña.
Ariſtoteles autẽ dixit,ens non poni in definitio-
nib.non quia ſit extra quidditatem, ſed quia nõ
dicit determinatam naturam,ſed intimè tranſcẽ
dit oĩa, ſicut alij dicunt de ente, vt ſignificatur
hac voce[res,]de quo Soto ſupra concedit quid
ditatiuè prædicari:quia ſignificat abſolutè quid-
ditatem realem:idem.n.eſt ſignificare quiddita-
tem realem, quod ſignificare eſſentiam realem,
quam ſignificat ens,vt præſcindit ab actuali exi
ſtentia:quia eſſentia,& quidditas idem omnino
eſt,ſolumque etymologia nominum eſt diuerſa.
Quod uero eſſentia aut quidditas realis ſit,intel
ligi non poteſt ſine ordine ad eſſe,& realem enti
tatem actualem:non.n.aliter concipimus eſſen
tiam aliquam,q̃ actu non exiſtit,eſſe realem,ni-
ſi,quia talis eſt, vt ei nõ repugnet eſſe entitatem
actualem,quod habet per actualem exiſtentiam

A quamuis ergo actu eſſe non ſit de eſſentia creatu
ræ, tñ ordo ad eſſe,vel aptitudo eſſendi eſt de in
trinſeco & eſſentiali conceptu eius;atq; hoc mõ
ens prædicatum eſt eſſentiale.
Vnde obiter colligo,[ens]in vi nõis ſumptum XIIII. Auicen.
&[rem,] idem oĩno eſſe ſeu ſignificare,ſolumq; D. Thom.
differre in etymologia nominum,nam[res]dr̃ à
quidditate, quatenus eſt aliquid firmum, & ra-
tum,id eſt,non fictum,qua rõne dicitur quiddi-
tas realis,[ens]verò in prædicta ſignificatione di
cit id,quod habet eſſentiam realem: eãdem ergo
omnino rem ſeu rationem realem importãt.Vn
de Auicenna tract.1.Metaph.ca.6.quia non di-
ſtinxit illam duplicem ſignificationem entis, eã
diuiſit inter ens & rem:nam ens dixit de forma
li ſignificare actualem exiſtentiam,rem verò ſo-
lum quidditatem ſeu eſſentiam,realem,vt nota-
uit D.Thom.in 1.d.37.q.1.ar.1. Ergo attribuẽ
do enti illam duplicem ſignificationem ſuprà
explicatam, altera coincidit cum ſignificatione
nominis,[res,] ſ illa,quæ conuenit enti in vi no
minis ſumpti.Et ita D.Thom.in d. quodli.2.di-
B cit, nomen [ens]ſecundum quod importat rem
cui competit eſſe,ſignificare eſſentiam rei, & di-
uidi per decem genera. Et per hæc ſatisfactum
eſt omnibus, quæ circa primam opinionem ad-
ducta ſunt.

SECTIO V.

Vtrùm ratio entis tranſcendat omnes rationes, & differentias inferiorum entium, ita vt in eis intimè & eſſentialiter includatur.

HÆc quæſtio difficultatem non hẽt ĩ S. Entia cõpleta, in õ & icõpleta i plures cõceptus rõnem entis participant.
entib.completis, vel q̃ per modum
completorũ entium ab intellectu
concipiũtur, vt ſunt oĩa indiuidua,
ſpẽs & gña,quæ directè aliquo præ
dicamento conſtituuntur vſque ad ſumma gene
ra:nam in hæc diuiditur ens,& de illis eſſentiali
C ter prædicatur & conſequenter de oĩb.alijs inſe-
riorib.quæ ſub his continentur. Deinde non ſo-
lum de completis entib.& conceptib.ſed de qui-
buſcunque partialibus,vel incompletis entibus,
quæ reſolubilia ſunt in plures conceptus reales,
eſt etiam indubitatum,in eis intimè & eſſentia-
liter includi ens, quia, ſi ſunt reſolubilia in plu-
res conceptus reales:ergo, vt minimum, debent
reſolui in conceptum entis,qui eſt vniuerſaliſſi-
mus omnium. Item à fortiori hoc conſtabit ex
dicendis. II.
His ſuppoſitis eſt opinio Scoti in 1.d.3.q.3.&
d.8.q.2.& in 2.d.3.q.6.ens non includi in diffe
rẽtijs vltimis,neq; in modis intrinſecis. quib.ad
prima decem gña determinatur,neq;in ſuis pro
prijs paſſionib.quæ cum ipſo conuertuntur, vt
ſunt vnum,uerũ,bonũ,de quib.alibi ipſe ſentit,
eſſe poſitiuas,& reales proprietates,vt patet ĩ 2.
d.3.q.2.ad argu. Quid autẽ Scotus intelligat per
differentias vltimas,obſcurè ſatis ab eo explica-
tur:nõ enim vocat vltimam differentiam illam,
quę conſtituit vltimam ſpeciem, nam ibi expreſ
sè dicit rationale,vel rationalitatem non eſſe diſ
ferentiam vltimam,ſi anima rõnalis eſt in re ip-
ſa diuerſa à ſenſitiua. Igitur differentiam vltimã

appellat, quæ ſumitur ab vltima realitate formæ, differentiam autem non vltimam, quæ ſumitur à tota forma, vt, ſi eſt (inquit) in homine vna anima, quæ realiter eſt vegetatiua, ſenſitiua, & rõnalis, in illa diſtinguuntur diuerſi gradus ſeu realitates formales, & differentia, quæ ab vltima realitate ſumitur, dicitur vltima, nõ ſolum quia cõſtituit vltimam ſpeciẽ, ſed quia ſe ipſa differt ab aliis, & non eſt reſolubilis in plures conceptus: ſi autem fingamus animam rationalem vt ſic eſſe integram, & per ſe diſtinctam formam à ſenſitiua, & omnibus ſuperioribus, tũc, ſicut talis forma eſt intrinſecè & quidditatiuè ens, ita differẽtia ab illa ſumpta, eſt etiam intrinſecè, & quidditatiuè ens, & ideò eius conceptus non eſt ſimpliciter ſimplex, ſed reſolui poteſt in conceptũ entis, & aliquem alium modum, quo determinetur conceptus entis ad eſſe talis differentiæ, & ideò talis differentia non eſt vltima, quandoquidem per aliquid à ſe diſtinctum ab alijs differt.

III. Fundamentum Scoti. Et hinc ſumitur primũ ac præcipuũ fundamẽtum Scoti, nã vna differentia non eſt alia, vt per ſe notũ eſt: ergo vel cõuenit cũ alijs in conceptu qdditatiuo entis, vel nõ, ſi nõ cõuenit: ergo non includit talẽ conceptũ in ſua quidditate & eſſentia, quod intẽdimus: ſi aũt conuenit cum aliis in illo cõceptu, neceſſe eſt q̃ per aliquid aliud differat: ergo vna differentia differet ab alijs per aliã differẽtiam: ergo illa differentia nõ erat vltima, quandoquidem in aliam vlteriorem reſoluitur, & tunc vlterius eodem modo inquirẽdum erit de illa alia differentia, an includat cõceptũ quidditatiuum entis, in quo cum aliis cõueniat, atq; ita, vel procedemus in infinitum, vel ſiſtendum erit in aliqua differẽtia vltima, quæ ita per ſe differat ab omnibus aliis rebus, vel conceptibus, vt neq; in conceptu entis cũ illis conueniat, & conſequenter, intrinſecè & quidditatiuè rõnẽ entis nõ includat: nã, ſi includeret, cõueniret in ea cũ aliis, ſi autẽ conueniret, indigeret alia differentia qua differret, iuxta doctrinã Ariſt. 5. Metaph. c. Ariſtoteles. 9. & lib. 10. c. 3. quod ea, quæ inter ſe conueniũt, differentijs differunt. Atq; hæc ratio eodem modo applicari poteſt ad modos intrinſecos, quibus ens cõtrahitur ad prima decem genera: nã, cum vnumquodque illorum generũ concipiatur per modum entis cõpleti, certũ eſt, quidditatiuè includere rationem entis, in qua omnia illa genera conueniunt: ergo oportet, vt aliquibus modis ſeu differentijs differant, de illis ergo modis vlterius quæritur an includant ens: nam, ſi non includunt, hoc intendimus, ſi verò includunt, quærendum eſt per quid differãt ab alijs, & quomodo ad illos modos contrahatur ens, & ita, vel procedetur in infinitum, uel ſiſtendum erit in aliqua differẽtia ſeu modo, qui nõ includat ens: ergo, cũ non ſit maior ratio de vno, quã de alio, ſiſtẽdũ erit in primo illo modo, quo contrahitur ens ad ſubſtantiam, quantitatem, &c.

IIII. 2. Ratio Scoti. Atque hoc maximè confirmat ſecunda ratio Scoti ſumpta ex proportione inter Metaphyſicã & Phyſicam compoſitionem: vtraq; enim fit ex potentia & actu, ſeu (vt Scotus loquitur) ex determinabili, & determinante: ſed in compoſitione Phyſica reſolutio vltima fit ad vltimã potentiam determinabilẽ, quæ in ſua entitate nihil includat formæ ſeu actus determinantis, & ad vltimam formam ſeu actum determinantẽ, quæ nihil includat potentiæ determinabilis: ergo ſimiliter in compoſitione Metaphyſica omniũ entium reſolutio facienda eſt in vltimos cõceptus determinabilem & determinãtẽ, quorum vnus aliũ non includat, nec è cõuerſo, ſed omnis hæc reſolutio ex parte conceptuum determinabiliũ fit vltimatè in conceptum entis, in quo vt ſic actu non includitur aliquis modus, ſeu differentia determinans: ergo ẽt ex parte conceptus determinantis debet correſpondere aliquis modus, vel differentia, quæ nullo modo includat conceptum entis determinabilem. Denique de paſſionibus entis plures rationes multiplicat Scotus, quas nunc omitto, quia de ijs paſſionibus dicendum erit ex profeſſo diſputatione ſequente.

Opinio Scoti confutatur.

V. Differentiæ vltimæ & non vltimæ explicatio Scotica impugnatur. HAnc opinionem Scoti meritò impugnant Thomiſtæ, quamuis nonnulli eorũ interdũ illi faueant, vt infra notabo. Et primò quidẽ illa diſtinctio differentiæ vltimæ & non vltimæ vt ab Scoto proponitur, & explicatur, & ſupponit falſum fundamentũ, & inſufficiens eſt. Primũ patet, quia re vera nulla eſt differentia, q̃ ex tota forma Phyſica ſumatur. Primò quidẽ, quia iuxta veriorẽ ſnãm in compoſito ſubſtãtiali nõ eſt niſi vna forma, & tñ omne compoſitũ ſubſtantiale hẽt aliq̃ conuenientiã cũ aliis compoſitis, & cũ oĩbus ſubſtantiis creatis, & conſequenter ab illius forma, vt hẽt conuenientiã cum aliis ſumitur aliqua differentia non vltima: ergo nulla differentia ſumitur à tota forma, ſed vltima ſumitur ab vltimo gradu, ſeu realitate eius, vt ipſe Scotus loquitur. Quæ ratio procedit de ſubſtãtiis cõpoſitis, ſed euidentior eſt in ſimplicibus, ſeu immaterialibus creatis, quæ gñe, & differentia conſtant, quia in eis non eſt niſi vna ſimplex natura, Phyſice loquẽdo, à qua ſumuntur differentiæ nõ vltimæ, & vltimæ ſcdm diuerſos gradus ſeu conceptus eius. Et eodẽ modo procedit ratio in formis accidentalibus, nã ab vna & eadẽ forma ſecundũ rem v. g. albedine, ſumitur differẽtia non vltima coloris, & vltima albedinis. Deinde, ẽtſi daremus in cõpoſito ſubſtantiali eſſe plures formas, nulla eſſet dſia ſumpta à tota aliqua forma. Finge. n. aĩam rõnalem in hoĩe eſſe diſtinctam a ſenſitiua, &c. adhuc rõnale non eſſet differẽtia ſumpta à tota forma. Probatur, quia ſecundũ illam formã homo haberet conuenientiã cũ angelis in intellectualitate: ergo ab illa forma ſumeretur alia differentia prior: ergo differẽtia rationalitatis, prout eſt propria hominis, adhuc in eo caſu non ſumeretur ex tota forma, ſed ex vltimo gradu eius: imò inter eam formam & alias neceſſariò eſſet conuenientia, vel in cõi ratione formæ ſubſtantialis, vel in rõne animæ, & principij vitæ reſpectu aliarum animarum realiter diſtinctarum: ergo ſecundum has omnes rõnes poſſent ab illa ſumi differentiæ non vltimæ: ergo nulla eſſet differentia, quæ ſumeretur a tota forma: propter ſimiles enim rõnes in formis accidentalibus nulla eſſe poteſt, à qua tota aliqua differentia vnica ſumatur, vt Scotus fatetur.

Vnde vlteriùs oſtendi poteſt inſufficientem VI.
eſſe Scoti diuiſionem. Omiſſa enim differentia, quæ ſimpl dicitur à tota forma, quæ re vera nulla eſt, vt oſtendi: Scotus ipſe fatetur, dari

diffe-

A differentiam vltimam, quæ ſumitur ab vltima realitate formę: ergo neceſſe eſt, vt admittat aliud differentiarũ genus, quæ neque à tota forma, neq; ab vltima realitate eius, ſed à forma ſecundũ aliquã cõem, ſeu ſuperiorẽ realitatem ſumatur, vt erit differentia ſenſitiui in homine, ſi in eo anima ſenſitiua non eſt realiter à rationali diſtincta, vel ſicut differentia coloris in albedine. Talis ergo differentia neq; eſt vltima, vt p ſe conſtat, neq; eſt non vltima iuxta Scoti declarationem, quia non ſumitur a tota forma, ſed ſolũ à quodam gradu realitatis eius: ergo inſufficienter ab Scoto numerantur hmõi differentiæ. Et quærendum reſtat, an iuxta illius opinionẽ hæ differentiæ, quæ nec ſumuntur à tota forma, nec ſunt vltimæ, includãt intrinſecè & quidditatiuè ens, necne. Nã ſi illæ non includũt ens, ſequitur nullas oĩno eſſe differẽtias reales, quæ ens includant, quod & ipſe negat, & per ſe eſt ſatis abſurdũ: q̃a, ſi nulla differentia eſt ens, nullæ ſunt in rebus differẽtiæ reales, & cõſequenter nec p eas conſtituũtur eſſentiæ reales, neque eſſentialiter B diſtinguuntur. Si aũt illæ differentiæ includunt ens: ergo idem dicendum eſt de vltimis differentijs, ẽt ſi non ſumantur à tota forma, ſed ab vltimo gradu eius. Probatur hæc conſequentia, primò, quia hæ differentiæ ſubalternæ, v.g. ſenſibile, non ſumuntur à tota forma, ſed à quodã gradu reali eius, & hoc ſatis eſt, vt includant ens: ergo multò magis id ſufficiet, vt vltimæ differẽtiæ includant ens. Patet conſequẽtia, quia talis differẽtia ſumitur à perfectiori gradu illius formæ, vt v.g. ſenſibile, & rationale, ſuppoſita vera ſentẽtia de vnitate animæ in homine, ſunt differẽtię, quarũ neutra ſumitur à tota forma, & ſenſibile ſumitur ab illa ſecundum gradum ſuperiorem minuſq; perfectũ, tñ, quia forma ẽt ſecundũ illũ præciſum gradum conſiderata, realis eſt verumque ens, ideò differentia illa ens intrinſecè & eſſentialiter includit: rationale autem ſumitur ab eadem forma ſecundum inferiorem gradũ realem, magiſq; perfectum, & forma à qua ſumitur ẽt ſecundũ illam conſiderationem eſt realis verumq; ens: ergo multò maiori ratione talis differentia includet intimè & eſſentialiter ens. Præterea nulla eſt maior ratio de vna, quam de alia, C nã tam ſimplex eſt cõceptus differẽtię ſenſibilis, ſicut conceptus differentiæ rationalis, neuter. n. alterum includit formaliter, neque è contrario. Quod ſic declaro, nam vt ipſe Scotus indicat, hæc differentia [rõnale] propriè non differt ab alijs per aliã differentiam, ſed per ſe ipſam, q̃a, dũ ipſa eſt quo aliud differt, ſimul ẽt eſt ſe ipſa differens, ne in infinitum procedamus, ipſamq; differentiã ſpeciẽ faciamus, vtpote ex genere & alia differentia conſtãtem: ſed totũ hoc eodẽ modo procedit in differentia ſuperiori, ſ. [ſenſibile,] quia ẽt illa non conſtat alia differentia, neque eſt ſpecies, ſed ſe ipſa differt ab alia ſibi oppoſita, quatenus diuidit, & cõtrahit ſuperius genus, & conſtituit ſuam propriã ſubalternam ſpeciẽ: eſt ergo eadem ratio vtriuſque differentiæ, & idẽ eſt de omnibus ſuperioribus: Quòd ſi dicas huiuſmodi differentias ſubalternas eſſe determinabiles per differentias vltimas, hoc in primis nil refert, vt illæ potiùs, quàm hæ ens includant, imò iuxta diſcurſum Scoti ſupra factum potiùs ſequitur has differẽtias, p̃ut determinabiles ſũt

Differentiæ etiam infimæ.

A per inferiores, non includere illas, & quatenus determinant ſuperiores, etiam non poſſe ipſas ſuperiores includere, & conſequenter eſſe tam ſimplices, quantum eſſe poſſunt differentiæ vltimæ. Et præterea etiam differentiæ vltimæ, maximè ſecundum opinionem Scoti, ſunt determinabiles per differentias indiuiduales: ergo etiam in hoc eſt eadem ratio de illis.

VII. Item differentiæ indiuiduales.

Vnde vr̃ tandem ſequi, conſequenter loquendo iuxta opinionẽ Scoti, ſolas differentias indiuiduales debere dici vltimas, nam illæ ſolæ ſumuntur ex vltima realitate formæ, & per alias nullo modo differunt, neq; vt per differẽtias cõſtituentes (qđ cõe eſt oĩbus differentiis, vt dictũ eſt) neq; vt per differentias cõtrahentes ad inferiora, quia illas non habent, quod eſt proprium harũ differentiarũ indiuidualium. Sed neq; Scotus in hoc ſenſu eſt locutus de differẽtijs vltimis vt patet ex locis citatis, & ex his, quæ adduxim⁹, neq; de illis dici põt, quod ens non includant, propter alias rõnes ſuprà tactas, ſ. quia ẽt hæ ſumuntur à materia vel forma ſecundũ veram realitatem earum. B Item, quia conceptus differentiæ indiuidualis in ſe non eſt ſimplicior, quam conceptus differentiæ ſpecificæ, vel genericæ, etiam ſi non ſit ita communis, vel contrahibilis: hoc enim nihil refert ad ſimplicitatem conceptus: nam potiùs ſuperiora, & vniuerſaliora ſolẽt eſſe ſimpliciora. Et præterea rationes, quas de modis intrinſecis faciemus, de his etiam differẽtiis indiuidualibus probabunt, nam, vt oſtendam, eadem eſt ſeu proportionalis earum ratio.

VIII. Modi intrinſeci entis rationem entis imbibunt.

Iam igitur de modis intrinſecis falſa ẽt oſtenditur opinio Scoti primò, quia, vel illi modi ſũt poſitiui & reales, vel non. Hoc ſecundum, neq; ab Scoto dicitur, neq; eſt verũ, vt contra aliquos oſtendam ſectione ſequenti: quõ enim poſſent conſtituere varias rerum eſſentias, & eſſentiale diſcrimen inter illas, ſi non eſſent reales modi, & poſitiui? Si autem hmõi ſunt, quomodo mente concipi poteſt, eos non includere intrinſece, & eſſentialiter ens? Nam vt præcedente ſect. oſtendimus, ens intrinſecè eſt, quod habet veram & realem eſſentiam, aut ergo hi modi habent aliquam realem eſſentiam, & ita intrinſecè & eſſentialiter ſunt ens: vel nullam habent, & ſic C nec poſſunt eſſentiam realem conſtituere, neque aliquid reale addere ad contrahendum ſuperiorem conceptum, & conſtituendam determinatã eſſentiam, & diſtinguendam illam ab alijs. Et confirmatur, nam ſi hi modi non ſunt ens: ergo nihil ſunt: ergo nihil conferre poſſunt ad eſſentias reales conſtituendas. Reſpondẽt aliqui, hos modos non eſſe ens vt quod, tamen eſſe ens vt quo, ſeu aliquid entis, & ideò neque eſſe ſimpliciter, & vniuocè ens, vt Scotus loquitur, neque omnino nihil. Sed hæc reſponſio ſolum videtur in verbis conſiſtere, quoniam eſſe ens vt quo, nihil aliud eſt, quàm eſſe formam ſeu actum realẽ in Metaphyſica conſtitutione ſeu compoſitione: nulla autem poteſt eſſe forma, vel actus realis alicuius, niſi in ſe ſit aliquid reale, quod eſt eſſe in ſe ens reale: ergo repugnat dicere aliquid eſſe reale quo, & non ens vt quod, nam illud quo in huiuſmodi quod neceſſariò fundari debet. Quod in omni compoſitione Phyſica inductione oſtendi poteſt: eſt autem eadẽ ratio in Metaphyſica compoſitione: quia etiam in illa

potentia & actus concipiuntur, vt conſtituentia integram realitatem, ſeu eſſentiam: vnde in ſe ẽt conſiderata neceſſariò concipi dẽnt hẽntia aliquid realitatis ſeu eſſentiæ ſaltem partialis: alias non poſſent concipi vt apta ad conſtituendum, & complẽdum eſſentiam realẽ: & hæc rõ applicari põt ad oẽs dñas tam vltimas, q̃ non vltimas, generica, ſpecificas, & indiuiduales.

IX. Secundò põt è contrario hic applicari rões factæ de dñjs, præſertim illa, ꝙ dña non vltima, id eſt ſubalterna, ideò includit ens, quia ſumitur à forma ſecundum aliquem gradũ realitatis eius ſed etiam hi modi intrinſeci ſumuntur à forma, vel natura ſecundum aliquem gradum realitatis eius: ergo etiam includũt ens. Minor declaratur, nam in ſubſtantia modus per ſe ſumitur ex realitate cuiuſcunque naturę ſubſtantialis, quatenus cum alijs conuenit in aptitudine ſubſiſtendi, & ita in ſubſtantijs immaterialibus ille modus ſumitur ex tota forma ſimplici ſecundum eam pręciſam rõnem, in materialib. verò ex tota forma Metaphyſica ſeu natura integra, & conſequẽter ex materia, quatenus ex parte ſua confert ad ſubſiſtendum: & ex forma, quatenus abſolutè conſtituit ſubſtantialem naturã. Tenet ergo prima conſequentia à paritate rationis, & quia ſicut hic modus intrinſecus immediatè determinans ens cõcipitur vt quid ſimplex. ſe ipſo & non per alium modum differens ab alijs, ita etiam differentia tã ſubalterna quam vltima, vt declaratum eſt.

X
Ens eſſe genus, & modũ entis verã dñã ſ ferſtur ex Scoti opinione.

Tertio, quia, ſi conceptus ſubſtãtiæ reſoluitur in conceptum entis, & conceptum modi oĩno condiſtincti ab ente, & contrahentem, & non includentem ipſum, nihil deeſſe poteſt huic mõ quominus vera differentia ſit, neq; enti quominus genus ſit, præſertim, cum Scotus ſupponat, ens eſſe vniuocum. Sequela quoad priorem partem probatur, quia de ratione dñæ nihil aliud ẽ, niſi ꝙ eſſentialiter contrahat ſuperius prædicatum vniuocum, & quidditatiuum, non includẽdo ipſum. & cum illo conſtituendo gradum eſsẽtialem aliquem per modum formæ eius, ex quo hẽt, quod prædicetur (vt aiunt) in quale quid, & conſequenter quod faciat differre ab alijs: hæc autem oĩa conueniunt modis contrahẽtib. ens iuxta doctrinam Scoti. Quoad alteram vero partem probatur ſequela, quia de rõne gñis ſolum eſt, ꝙ ſit prædicatum vniuocum, & quidditatiuum, ſeu in quid non exprimens totam quidditatem vſq; ad vltimum gradum (propter quod dici ſolet prædicari in quid incompletè) & ꝙ ſit aptum contrahi & determinari per dñas eſſentialiter diſtinctas, ex quo habet, quod de plurib. eſſentialiter differentib. prædicetur, ſed hoc totum conuenit enti iuxta principia Scoti. Vnde è contrario Ariſto. 3. Metaph. tex. 10. inde probat, ens non poſſe eſſe genus, quia in oĩb. differentijs, & modis, quibus contra[h]itur, eſſentialiter includitur, quod repugnat gñi, vt idem Ariſto. probat 6. Topic. c. 3.

Reſponſio Scoti ad illa tũ I. õueniẽs refutatur.

Reſpondet Scotus, ens non eſſe genus, quia licèt non in omnib. ſaltem in aliquib. differentijs includitur. ſ. in differentijs non vltimis. quæ ſumuntur à tota forma. Sed hoc in primis oſtenſum eſt ſupponere falſum, quia nullæ ſunt differentiæ, quæ ſumantur à tota forma in ſenſu ab Scoto intento, id eſt, quæ ſumantur à tota forma totaliter (vt ſic dicam) & non ſecundum aliquẽ præciſum gradum, ſeu conceptum. Et deinde nõ ſatis facit, nam quid refert, quod ens includatur in quibuſdam vltimis & remotis differentijs, vt non ſit genus reſpectu ſubſtantiæ, & accidentis, in quæ proximè & vniuocè diuiditur per differẽtias proprias, & extra ſui rationem? Imò è contrario iuxta Scoti ſententiam inferendum eſſet illas differentias non vltimas prout ab ipſo finguntur, non eſſe proprias differentias, ſed quaſdam ſpẽs entis: nam reſolubiles ſunt in conceptum entis quidditatiuum, & vniuocum ipſis, & in aliquam differentiam vltimam, quæ non includat ens: nihil ergo ibi deerit ad conſtitutionem & compoſitionem ſpeciei.

Quartò hi modi intrinſeci ſunt inæquales in perfectione entitatiua: ergo ſunt entia. Antecedẽs patet, quia ſubſtãtia eſt perfectior accidẽte, & nõ rõne eius, in quo conueniũt, ergo rõne eius ĩ quo differũt: ergo ratione ſui proprij modi ĩtrinſeci. Quod ẽt per ſe notũ eſt, ideo. n. ſubſtãtia perfectior eſt, quia ẽ per ſe, accidẽs vero in alio. ergo ipſe modus per ſe eſſendi perfectior eſt mõ exiſtẽdi in alio, ergo vterq; hẽt aliquã perfectionẽ: ergo entitatem, nam perfectio ſine entitate reali concipi non poteſt, aut. n. ſunt idem, aut perfectio ſupponit entitatem, & eſt proprietas eius. Vñ nouum argũ, vel confirmatio confici põt, nam in his modis (& idem eſt de oĩb. differentijs,) reperiuntur paſſiones entis, ſunt. n. aliquid, nec. n. ſũt nihil, & vnũ. nã vnuſquiſq; modus eſt in ſe indiuiſus, & diſtinctus à quolibet alio, & bonũ, quia hñt ſuam definitam perfectionem, & appetibilitatem, & verum, quia non ſunt conficti, & per ſe intelligibiles ſunt. Tandem modus quo conſtituitur ſubſtantia, aliquo modo ſubſtantia eſſe debet, nam vt dixit Ariſt. 1. Phyſ. c. 6. ſubſtantia non conſtituitur ex non ſubſtantijs, & idem proportionaliter eſt de modo accidẽtis, ſed quod eſt ſubſtantia, eſt etiam ens, ergo. XI.

Ariſtoteles.

XII
Snia Scoti, quæ fingi poſſet explicatio.

Hinc verò ſumere poteſt aliquis occaſionem ad explicandam ſniam Scoti, vel certè nouã aliã introducendam. Dña. n. ſeu modus conſtituens ſubſtantiam, non eſt ſubſtantia completa, ſed incompleta, hac. n. rõne ſubſtantia, q̃ eſt gñaliſſimum prædicamenti ſubſtantiæ, hẽre poteſt dñas, in quib. non includatur, quia genus illud tm̃ eſt ſubſtantia completa, dña autem eſt ſolum incõpleta ſubſtantia, ad hunc ergo modum dici põt ens, quod determinatur ad eſſe ſubſtantiæ, quantitatis, & aliorum, quæ in rectis lineis prædicamentorum ponuntur, ſolum eſſe ens completũ, & ideò non includi in modis intrinſecis quib. determinatur, imò neque in differentijs, q̃ etiam ſunt incompleta entia, & in hoc ſenſu oẽs rõnes factæ non procedunt contra hanc ſniam, quia non negatur, differentias & modos eſſe aliquo modo entia, ſed ſolum eſſe entia completa, quod nullam habet abſurditatem.

XIII.
Aliena à Scoti mẽte, & falſa oſtẽditur.

Sed hæc expoſitio, neq; eſt ad mentem Scoti, neque in ſe vera eſt. Primum patet, quia Scotus ſpecialiter negat, ens includi in differentijs vltimis, in non vltimis autem concedit includi, non loquitur ergo de ente completo, quia hoc modo nulla differentia eſt completum ens. Deinde Scotus loquitur de vniuerſaliſſimo conceptu entis realis, quem mens noſtra poteſt abſtrahere, vt manifeſte conſtat ex citatis locis: ens autem cõpletum prædicto modo explicatum non eſt vniuerſaliſſimus conceptus entis, nam cum entia

incom-

Digitized by Google

incompleta aliquid entitatis habeant, conueniē- A tiam aliquā realem habent cum entibus completis, ergo concipi poteſt ratio entis vniuerſalior quæ ſecūdum rationem ab his præſcindat. Quod autem illa ſententia in ſe falſa ſit, tribus rationibus oſtenditur. Prima eſt tantum ad hominem, ſuppoſita ſentētia Scoti, quòd ens ſit vniuocum: tunc enim euidentiùs ſequitur iuxta prædictam interpretationem, ens completum eſſe vnum genus commune ad decem prædicamenta, quia habet differentias reales extra ſui rationem, & omnia alia requiſita ad rationem generis, vt patet applicando rationem ſupra factam.

XIIII. Secunda ratio eſt, quia ens cōmuniſſimè ſumptum, vt eſt tranſcendens, & obiectū Metaphyſicę, vel intellectus, abſtrahit à cōpleto & incompleto: nam hæc omnia, vt ex modo ſignificandi patet, ſe habēt per additionem ad ens inquantū ens, in ordine ad præciſionē vel expreſſionē noſtrorū cōceptuū. Et ſaltē dubiū nō eſt, quin poſſit ens in hac generalitate ſignificari & concipi, vt paulò antea dicebā: ſic aūt nūc nos loquimur de ente, quia vt ſic eſt obiectum Metaphyſicæ: ergo huiuſmodi ens intrinſecè includitur in differentijs & modis intrinſecis. Quòd ſi fortaſſe B autores prædictæ ſententiæ dicant, ſe non loqui de huiuſmodi ente, ſed de ente completo, in primis non loquūtur ad rem, de qua nunc agimus. Deinde non effugiunt difficultatē, quā in tota hac ſententia præcipuè declarari intēditur, ſcilicet, quomodo ens ad inferiora deſcēdat; nam, licèt dicant, ens completū contrahi ad ſubſtantiā per quendā modum, qui nec eſt ens completum nec omnino nihil, ſed incompletum ens, reſtat illis explicandū, quomodo & per quid ens communiſſimum determinetur ad eſſe entis completi vel incōpleti. Nā de eo, ꝗ addit ens completū ſupra ens, inquirā, an includat ens communiſſimè ſumptū, nā, ſi non includit, erit nihil, & procedēt oīa argumēta facta, ſi aūt includit: ergo differentia ſeu modus contrahēs vel diuidēs, includit ipſummet diuiſum. Vnde de illo modo reſtabit inquirendū, per quid diſtinguatur ab ipſo ente in communi quod in ſe includit, & per quid differat ab alijs entibus, & ita incidet hæc explicatio in difficultates, quas Scotus vitare intēdit.

XV. Tertia ratio & maximè propria eſt, quia ille C conceptus entis completi cōis decē prædicamentis, prout in rectis lineis conſtituūtur, & non alijs rebus, eſt impoſſibilis, quia perfectiora entis ſunt incompletæ ſubſtantiæ, quę non ponuntur directè in prędicamento ſubſtantiæ, quā accidentia, quæ ponūtur directè in prædicamēto accidētis. Quod patet, ſiue cōſideremus phyſicè ſubſtātias incompletas, ſiue Metaphyſicè, nā materia prima perfectior eſt, magiſq; hēt de entitate, quā quantitas, & forma ſubſtantialis, magis ꝗ̃ qualitas. Similiter rationalitas, prout eſt differentia ſubſtātialis, perfectius quid eſt, ꝗ̃ quodlibet accidens: ergo ens prout eſt commune ad ſubſtantiā, & accidentia, multò magis commune eſt ad ſubſtantias incompletas, & conſequenter ad omne id, quod quacunque ratione entitatem includit. nā hæc ſola conuenientia conſiderari poteſt inter ſubſtantiam & accidens. Vnde conceptus ille entis completi, ſi ſit conceptus entis, quod ſit per ſe vnū, tm̄ eſſe poteſt conceptus ſubſtantiæ.

Quæſtionis reſolutio.

XVI. Dicendum eſt ergo, ens, in quantum ens, intrinſecè includi in omni ente, & in omni conceptu poſitiuæ differentiæ, aut modi entis realis. Ita docet D. Thom. 1. cont. Gent. cap. 25. & quæſt. 21. de verit. artic. 1. & indicat quodlib. 2. art. 3. & 1. part. quæſt. 3. art. 4 quæſt 4. art. 3. ad 1. quæſt. 5. art. 1. & docent Thomiſtæ, Caiet. de ente & eſſentia c. 1. Soncin. 5. Metaphyſ. quæſt. 14. Soto in Antepræd. cap. 4. Idem tenet Fonſeca 4. Metaphy q. 4. c. 2. q. 3, & ſumitur ex Ariſt. 3. Metaphy. tex. 10: quē ſuprà citaui. Et ſuppoſitis ijs, quæ contra Scotū dicta ſunt, ſufficienter probatur inductione, quia. ſi loquamur Phyſicè de rebus, ratio entis includitur in omnibus ſubſtantijs, & in omnibus partibus earum, & in omnibus accidentibus, & in omnibus modis poſitiuis realibus: nam omnia hæc habent aliquo modo eſſentiam veram, id eſt, non fictam, nec imaginariam, ſed realem, aptam ad exiſtendum extra nihil. Si autem Metaphyſicè res conſiderentur, ens includitur in omnibus generibus, & ſpeciebus. & indiuiduis abſque controuerſia, & oſtenſum à nobis eſt includi etiam in differentijs, & in modis poſitiuis intrinſecis, ſed præter hæc nihil eſt in rebus.

D. Thom. Caietanus. Soncin. Soto Fonſeca. Ariſtot.

XVII. Dices, paſſiones entis eſſe præter hæc omnia, de quibus nihil dictum eſt. Reſpondetur. De his paſſionibus in controuerſia poſitū eſt, an formaliter dicant aliquid poſitiuum ex natura rei diſtinctum ab ente, vel ſolùm negatiuum, aut ens rationis. Si hoc ergo poſterius verum eſt, conſequenter dicendum eſt, paſſiones illas formaliter non includere ens, neque hoc eſſe contra cōcluſionem, quia illæ paſſiones formaliter nō dicunt differētias, aut modos realiter determinātes, aut afficiētes ens. Si autem prior ſentētia vera eſt, conſequenter aſſerendū eſt, has paſſiones in formali conceptu ſuo includere ens propter eaſdē rōnes ſuprà adductas, & contineri has paſſiones ſub enumeratione facta, quia dicunt modos reales entis illi adæquatos, & conuertibiles cū ipſo; quæ aūt harum opinionum verior ſit, ſequente diſputatione tractabitur. Rō aūt à priori concluſionis iā etiam tacta eſt, & ſumitur ex ratione entis ſuprà explicata, quæ eſt habere eſſen- C tiam realem, in quo non includitur, quòd illa eſſentia ſit perfecta, vel imperfecta, integra, vel partialis, ſed ſolùm quòd realis ſit: hoc autem neceſſe eſt includi in omnib. rebus, & modis, ſeu differentijs realibus. A poſteriori autem generalis etiā ratio eſt, quia in his omnibus reperitur ſemper aliquis affectus, ſeu quaſi effectus realis, quod non poteſt intelligi ſine incluſione alicuius entitatis: nā conſtituūt, cōplent, aut integrant, ac diſtinguunt ens reale, adeò vt etiā ille modus, quo noſtro more intelligēdi determinatur ens in cōmuni ad Deum ſeu ens increatum, concipiatur tanquam conſtituens tale ens: vnde non poteſt concipi niſi ſub ratione alicuius entitatis. Item huiuſmodi differentiæ, vel modi ſolent eſſe radices proprietatum, vel actionum realium: ergo.

Obiectioni reſpōdetur.

XVIII. Ad primum Scoti fundamentū reſpondetur, vnā differentiam quātumuis vltimam poſſe eſſe diuerſam ab alia, etiam ſi cum illa in cōmuni entis ratione conueniat, ſicut de primis generibus

generaliſſimis omnes docent, quæ propterea nõ propriè differre, ſed primò diuerſa eſſe dicũtur, quia aliàs nõ eſſent ſupremagenera, ſed ſub alio ſuperiori contenta, præſertim poſita vniuocatione entis, quam Scot. ponit: quo modo aũt hoc intelligendum ſit, in ſequente ſectione declarabitur. Ad ſcdm rñdetur in primis non eſſe neceſſariã illã ꝓportionẽ inter cõpoſitionẽ phyſicã, & Metaphyſicã, alioqui, ſicut de omni forma verũ eſt nihil includere materię, & de materia, nullã includere formã, ita de omni gñe ſeu conceptu determinabili verificandũ eſſet, quod nullã includat differentiã, & è cõtrariò de omni differentia, ꝙ nõ includat ens quod eſt primũ determinabile. Secundo dr, illã proportionẽ ſeruari poſſe inter cõpoſitionẽ Metaphyſicã, & Phyſicã, quãdiu in eis ſiſtitur, & tenet in hoc, ꝙ nec genus differẽtiã, nec differẽtia genus includit, ſicut nec materia formã, nec forma materiã: ſi aũt reſoluẽdo Metaphyſicã cõpoſitionẽ puenitur ad ſimplices conceptus non cõpoſitos ex genere & differentia, iam in illis reſpectu prædicatorũ ſuperiorũ tranſcendentiũ nõ oportet ſeruari prędictã proportionem, quia in eis iam non reperitur ille determinationis modus, ſed alius iam explicãdus.

SECTIO VI.

Quomodo ens in quantum ens ad inferiora contrahatur ſeu determinetur.

I. *Difficultas quæſtionis.* HAec eſt potiſſima difficultas, ob quam Scotus, Caietan. & alij in ſententias extremè oppoſitas declinarũt. Alij negãdo conceptũ entis præciſum, & abſtractũ, vt nulla ſit neceſſaria eius cõtractio, vel determinatio, qa hæc nullo cõuenienti modo intelligi põt: quia nec fieri põt per non ens vt oſtẽſum eſt ſection. præced. neq; ẽt per aliquod ens, alio qui in illo ente ſupponetur iam facta determinatio, & procederetur in infinitũ. Sed hæc ſentẽtia, ſi intelligatur de abſtractione ſecundũ rẽ ſeu fundata i diſtinctione aliqua ex natura rei; vera eſt, & quoad hoc ſatisfacit, ſi verò intelligatur de abſtractione ſcdm rationem tantum, non eſt vera vt oſtẽdimus, & ideò etiam ſecundũ rõnem explicare oportet, quo hæc contractio ſeu determinatio fiat. Alij ergo ita præſcindunt, & abſtrahunt conceptum entis, vt contrahi & determinari exiſtiment per aliquid quod intrinſecè nõ ſit ens, quomodo philoſophatur Scotus, qui nõ ſolum ſecundum rationem, ſed etiam ex natura rei huiuſmodi præciſionem excogitauit, tamen in duobus deceptus eſt, vt probaui: primò ponẽdo talem modum abſtractionis, & præciſionis realis, ſecũdo ſuppoſita illa fingendo modos, ſeu differentias poſitiuas reales, quæ entis nõ ſint.

II. Alter verò fauet huic parti Soncin. 4. Metaphyſ. q. 1. & ad 2. & q. 19. ad 7. & lib. 5. q. 14. dũ ait modum conſtituentem ſubſtantiã, & conſequenter determinantem ens ad illam eſſe tantũ negationem, vel ens rationis. Vnde (inquit) licèt ens includatur quidditatiuè in ſubſtantia, nõ tamen in eo per quod contrahitur ad conceptum ſubſtantiæ, quia id ſolum eſt quædam negatio, quã circumſcribimus hac voce [per ſe.] Sed nõ video quid Soncinatẽ in eam ſententiam induxerit, cũ ipſe nõ ponat conceptũ obiectiuum entis præciſũ ab hoc disiũcto, [ſubſtantia vel accidẽs] quia, ſi ab his nõ abſtrahit, nullo modo cõtrahẽte indiget, ſed ſola ablatione alterius mẽbri alterũ determinatũ relinquitur, id aũt quod relinquitur, nõ põt intrinſecè conſtitui per ſolã ablationẽ alterius mẽbri, ſed per id quod intrinſecè eſt.

Nõ admiſſo cõceptu præciſo entis, nulla contractio ipſius neceſſaria.

Qua enim ratione intelligi poteſt ſubſtantia cõſtitui in ratione ſubſtãtiæ, quæ perfectiſſima eſt per ſolã negationẽ, aut per ens rõnis? Vnde omnia ferè argumenta, quibus contra Scotũ ꝓbauimus, modũ entis includere ens, procedũt contra hãc ſnĩam. ſcilicet, qa ſubſtãtia non niſi ex ſubſtantiis coaleſcere, vel conſtitui poteſt. Item qa aliàs, ẽt modus quo determinatur ens ad ens increatũ, eſſet negatio. Præterea conceptus ſubſtãtiæ de formali eſſet priuatiuus, aut per rõnem confictus, & non realis: quia id, per quod formaliter conſtituitur, dicitur eſſe negatiuum ſeu ens rationis. Denique aliàs ẽt accidens p negationẽ à fortiori cõſtitueretur, cum ſit minùs perfectũ, q̃ ſubſtãtia, erit ergo quidã circulus, qa ſubſtãtia cõſtituetur per negationẽ inhærentiæ, accidens verò per negationẽ perſeitatis, quod vix eſt intelligibile. Quocirca, quamuis hæc ſimplicia interdũ à nobis per negationes explicẽtur, tamẽ mens rectè cõcipit res ipſas reales non cõſtitui negationibus: ſic differentiã bruti per irrationale explicamus, qđ nõ propterea concipimus negatione cõſtitui: ſimiliter infinitatẽ Dei, negatione declaramus, q̃ in sũma quadã, & poſitiua perfectione conſiſtere rectè concipimus: ſic ergo, quamuis ſubſtantiam per ſe eſſe interdũ explicemus per negationẽ inhærẽdi in alio, tamẽ mẽte cõcipimus non per eã negationẽ formaliter cõſtitui, ſed per poſitiuam perfectionem, qua intelligitur formalẽ vim habere vt ſit per ſe abſq; ſubiecto, quo inhæreat: ſicut è contrario in accidẽte intelligimus eſſe tale poſitiuam naturam, quę poſtulat adhæſionem ad aliud vt eſſe poſſit.

III. *Subſtãtia & accidens per poſitiuas perfectiones cõſtituuntur.* Tertia ergo ſnĩa admittit contractionẽ ſeu determinationẽ entis ad inferiora per modos poſitiuos, & reales: hæc aũt determinatio dupliciter explicari poteſt. Primò, vt ſit per modũ compoſitionis ex ente & modo aliquo, ex quibus tãquã ex partibus Metaphyſicis conceptus ſubſtãtię, v. g. componitur, & in eoſdẽ eſt reſolubilis; quę cõpoſitio non eſt ex gñe & differentia, ſolum quia ens includitur in ipſo modo: in his. n. compoſitionibus quæ tñ ſunt per rationem non reputatur inconueniens, ꝙ determinabile, qñ tranſcendẽs eſt, includatur in conceptu determinãtis. Et hac rõne aiũt conceptũ ſubſtãtiæ & aliorũ ſupremorũ generũ, vel differẽtiarũ vocari ſimpliciter ſimplices, non quia nõ ſunt reſolubiles in duos conceptus: hoc. n. eſt proprium ſolius entis, ſed quia non ſunt reſolubiles in duos cõceptus mutuò pręſcindẽtes, qa vnus neceſſario debet in alio includi, ſ. ens in modo, quamuis è conuerſo modus in ente actualiter non includatur.

IIII. *Aliqui qualiter ens determinari exiſtiment.* Quod ſi obijcias, qa repugnat fieri talẽ reſolutionẽ in duos cõceptus, & alterũ in altero includi, nã ſi in cõceptu modi [per ſe] includitur ens, & ipſum [per ſe] ergo in eo includitur totũ id, qđ in cõceptu ſubſtãtiæ: ergo nulla facta eſt reſolutio: Rñderi põt includi quidem ens in modo

per

Digitized by Google

pêr ſe, aliter verò quàm in ſubſtantia, nam in ſub A ſtantia includitur vt in completo & perfecto ente: in modò verò ſolum vt in completo. Item ſubſtantia includit modum [per ſe] vt partem metaphyſicam formaliter conſtituentem ipſam, atque illa eſt totum conſtitutum ex ente & modo: modus autem [per ſe] includit ſeipſum, ſeu potius eſt ipſemet, non vt pars ſui, ſed vt id quo cõſtituitur ſubſtantia, & hac ratione vera fit reſolutio ſubſtantiæ in ens, & per ſe: neque idem omnino includitur in modo, quod concipiebatur in ſubſtantia.

V. Quod ſi vlteriùs vrgeatur difficultas ſuprà tacta, de cõtractione ſeu determinatione entis ad ipſum modũ [per ſe] per quid fiat, aut quomodo non procedatur in infinitum. Duplex eſt modus reſpondẽdi. Prior eſt determinari ens ad [per ſe] per alium modum, ita vt modus ipſe per ſe reſolubilis ſit in duos conceptus, ſ. in conceptum entis, & alterius modi innominati, ratione tamen diſtincti ab ipſo per ſe minusq; perfecti: nam eadem rõ, quæ probat ſubſtantiam ipſam eſſe ſic reſolubilem, probare etiam videtur de modo per ſe: nam in eo eſt rõ entis modificata, & aliter, quam B in ſubſtantia, & aliter etiam quam in modo accidentis: ergo poteſt ibi rõne diſtingui ratio entis, quæ modificatur, & ratio illam modificans rõne diſtincta ab illa, qua modificatur ad ſubſtantiam, vt modificatio ipſa diuerſæ rationis ſit. Iuxta hanc verò ſententiam conſequenter dicẽdum eſt, illum etiam alium modum eſſe reſolubilem in alios ſimiles duos conceptus, & conſequenter ita poſſe in infinitum procedi, quia non eſt maior rõ ſiſtẽdi in vno, quam in alio. Hoc autem eſſet magnum inconueniens, ſi ponerẽtur iſti conceptus ex natura rei diſtincti, quia oporteret fingere in ſubſtantia infinitos modos ex natura rei diſtinctos, & in perfectione inæquales, habentes terminum ex parte modi perfectiſſimi, & proximè conſtitutiui ipſius ſubſtantiæ, non verò ex alio extremo: ita vt oẽs illi modi ſimul ibi ſint: & tñ in eis nullum ſit aſſignare infimum in perfectione: hæc enim & ſimilia re vera ſunt abſurda. At verò ſi aſſeratur ſolum eſſe inter hæc diſtinctionem rõnis, & omnem hanc reſolutionem & cõ- C poſitionem eſſe per præciſionem, & denominationem intellectus, non vr̃ magnum inconueniens totum hoc admittere: nam intellectus põt infinitis modis res inter ſe conferre aut præſcindere, & abſtrahere: ſicut poteſt ẽt inter duas ſpẽs infinita genera, vel in infinitum præſcindere & abſtrahere, quatenus inter duas ſpẽs põt aliæ intermediæ in infinitum multiplicari. Sed nihilominus hæc rñſio nõ eſt probanda, ẽt in hac ſnĩa: quia mens ſtatim abhorret proceſſum in infinitum, quia alias nullus eſſet modus aut terminus reſolutionis ad rem diſtinctè concipiendam, nec poſſet mens inchoare, vel efficere huiuſmodi abſtractionem, & determinationem, niſi ſiſtendo ſemper in conceptu vlteriùs reſolubili in duos alios conceptus, & incipiendo ab alio ſimili. Vnde autores oẽs conati ſunt hunc proceſſum vitare; & vr̃ ſanè repugnare Ariſt. 2. Metaph. c. 2. tex. 10. & 11. vbi negat poſſe procedi in infinitum in prædicatis quidditatiuis: oppoſitum enim apertè ſequitur ex prædicto proceſſu; & ſtatim addemus alias rationes, quæ communes ſunt, etiam con- Ariſtot.

tra hanc reſponſionem.

Secunda ergo rñſio eſſe poteſt, modum [per ſe] non eſſe vlterius reſolubilem in duos conceptus, ſed ſeipſo diſtingui à quolibet alio completo vel incompleto ente: nam cùm procedimus reſoluendo quod conſtituitur, in id quo conſtituitur, ſiſtendum eſt in eo quo, ne procedamus in infinitum. Nam quod eſt ratio conſtituendi, ſeu diſtinguendi aliud hoc ipſo eſt per ſe diſtinctum à quolibet alio: ſic enim in rebus phyſicis forma eſt quæ diſtinguit vnum compoſitum ab alio, ipſa vero per ſe eſt diſtincta: & in vniuerſum actus eſt qui diſtinguit, ipſe verò actus per ſe eſt diſtinctus. Sic ergo modus (& idem eſt de cæteris) contrahit ens ad ſubſtantiam, quam conſtituit, & diſtinguit ab alijs, ſimulque ſe ipſum ab alijs ẽt ſeparat, & per ſe ſe determinat ens ad ſe ipſum: & ſic ceſſat proceſſus in infinitum. Hæc reſponſio eſt probabilis, tamen non eſt ſatis conſequenter dicta, nec rem ſatis declarat, vt ex dicendis in ſequente ſententia patebit. VI.

Explicatur vera ſententia.

QVARTA igitur opinio, & quæ mihi probatur, eſt, hanc contractionem ſeu determinationem conceptus obiectiui entis ad inferiora non eſſe intelligendam per modum compoſitionis, ſed ſolum per modum expreſſioris conceptionis alicuius entis contenti ſub ente: ita vt vterque conceptus, tam entis, q̃ ſubſtantiæ, v.g. ſimplex ſit, & irreſolubilis in duos conceptus, ſolumq; differant, quia vnus eſt magis determinatus, q̃ alius. Quod in ordine ad conceptus formales rectè explicatur: differunt. n. ſolum quia per vnum expreſſius concipitur res prout eſt in ſe, quam per alium, quo ſolum confusè concipitur, & præcisè ſecundum aliquam conuenietiam cũ alijs reb. hoc autem totum fieri poteſt ſine propria compoſitione per ſolam cognitionem confuſam, vel diſtinctam, præciſam, vel determinatam. Sic igitur his conceptibus formalibus intelliguntur correſpondere duo obiectiui ſimplices, & irreſolubiles in plures conceptus, quorũ vnus dr̃ ſuperior, vel abſtractior alio, ſolum quia rñdet confuſiori conceptui formali, per quem non cõcipitur res ſecundum determinatum modũ quo eſt in ſe: ſed confusè, & præcisè. Poteſt etiam intelligi ille conceptus ſuperior includi in inferiori ſine propria compoſitione inferioris: quia totũ id, quod confusè concipitur in illo cõceptu præciſo, reperitur in alio obiecto expreſſius conceptio, & in toto illo, quacunque rõne conſideretur. Ac denique ĩtelligitur determinatio ſuperioris ad inferius, & additio inferioris ad ſuperius non quaſi per additionem partis ad partem, ſed per ſolam maiorem determinationem, vel expreſſionem, aut confuſionem eiuſdem rei in ordine ad diuerſos conceptus mentis. VII.

VIII. Talem modum explicandi hanc rem indicauit D. Thom. q. 1. de ver. ar. 1. dicens; [Quod primò intellectus concipit, quaſi notiſſimum, & in quo omnes conceptiones reſoluit, eſt ens: vnde oportet ꝙ omnes aliæ conceptiones intellectus accipiãtur ex additione ad ens; ſed enti nihil poteſt addi quaſi extranea natura per modum quo differentia additur generi, quia quælibet natura

eſſentialiter eſt ens: ſed ſm hoc aliqua dicuntur A addere ſupra ens inquantum exprimunt ipſius modũ, qui nõie ipſius entis non exprimitur;] & infrà, [Subſtantia non addit ſupra ens aliquam dñiam, ſed nomine ſubſtantiæ exprimitur ſpãlis modus eſſendi.] Idem ſignificat q. 21. de verit. ar. 1. Eundem itẽ dicendi modum ſignificauit Scot. 1. in diſt. 8. q. 3. differt tamen in ratione explicandi; vt ex dictis facile conſtat.

Scotus.

IX.

Modus contrahẽdi ens aſſignatus poſſibilis eſſe probatur,

Præterea, hunc modum abſtractionis & determinationis intellectualis eſſe poſſibilem probatur exemplis: nam cùm diuidimus quantitatem in bicubitam, tricubitam, &c. non poteſt intelligi, quod conceptus bicubitæ quantitatis reſoluatur in conceptum quantitatis & bicubiti, quia impoſſibile eſt concipere bicubitum non concepta quantitate, ſignum ergo eſt, illos duos conceptus ſolum diſtingui ſicut expreſſum & confuſũ. Idem ferè eſt in conceptu caloris & caloris vt octo: cuius ſignum etiam eſt, quod conceptus cõmunis caloris non ſolum includitur in toto calore vt octo, ſed etiam in ſingulis gradibus eius: B cùm ergo dr̃ calor vt octo, non additur modus diſtinctus faciens compoſitionem cum calore vt ſic, ſed exprimitur & concipitur calor, pro vt eſt in re. In pñte etiam hoc eſt manifeſtum in determinatione entis ad ens infinitum, neque. n. concipi poteſt infinitas, tanquam aliquis modus additus enti, vel tanquam aliquid minus ipſo ente infinito: ſolum ergo eſt ibi expreſſior, magisq; determinatus cõceptus cuiuſdam ſimpliciſſimi entis, & hac ratione ens ipſum non eſt ſimplicius Deo, quanuis in modo quo concipitur, ſit abſtractius. Ita ergo rectè intelligi poteſt in conceptu ſubſtantiæ & accidentis.

Si autem hic modus poſſibilis eſt, ꝙ in pñte ſufficiat, & ita fieri cenſendum ſit, facilè ſuaderi poteſt. Primò, quia hoc modo expeditur facilè difficultas ſæpe inculcata in ſuperioribus: & explicatur, quõ ens poſſit dicere conceptum præciſum ſecundum rationem, & nihilominùs determinari ad inferiora, & intimè includi in omnibus illis abſque proceſſu in infinitum, & abſque propria compoſitione. Secundò, quia hoc modo C ſaluatur optimè, quomodò ſuprema genera dicant conceptus ſimpliciter ſimplices: & nihilominùs poſſit ab eis abſtrahi conceptus entis per ſolam præciſionem intellectus, quæ non conſiſtat quaſi in ſeparatione vnius ab alio, ſ. formalis à materiali, vel materialis à formali, vt fit in abſtractione generis à differentijs: ſed quæ conſiſtat in cognitione aliquo modo confuſa, qua conſideratur obiectum, non diſtinctè & determinatè prout eſt in re, ſed ſecũdũ aliquã ſimilitudinẽ, vel conuenientiam, quam cum alijs habet; quæ conuenientia in ordine ad conceptum entis eſt in reb. ſecũdũ totas entitates, & modos reales earum: & ideò confuſio, ſeu præciſio talis conceptus non eſt per ſeparationem præciſiuam vnius gradus ab alio, ſed ſolùm per cognitionem præciſiuam conceptus confuſi è diſtincto & determinato. Vnde poteſt tertiò hoc oſtenſiuè probari, quia conceptus entis nõ eſt præciſus ſecũdũ rẽ ſed ſecundùm rõnem, vt probatum eſt: præciſio autem ſecundum rõnem poteſt contingere illis duobus modis; vt oſtenſum eſt, & non facile poterit alius fingi, vel excogitari. Rurſus præciſio A quaſi formalis per excluſionem vnius gradus ab alio non habet locum in ente propter illimitationem ſuam, & tranſcendentiam; & quia cõuenientia in qua fundatur eius conceptus, æquè eſt in tota entitate ſecũdum ſe totam: ergo ſolùm poteſt in ente hẽre locum altera præciſio per cõfuſionem conceptus: ergo etiam è contrario modificatio, ſeu determinatio ad inferiora genera ſolũ eſſe poteſt per ſimplicem conceptum magis expreſſum, & determinatum, quia contractio dẽt proportionatè reſpondere abſtractioni, & expreſſio ſeu determinatio præciſioni.

XI.

Ad oẽs difficultates enodandas tam modus aptiſſimus.

Tandem contra hanc ſententiam ſic explicatam non occurrit difficultas alicuius momenti: nihil enim ſe offert quo oſtendi poſſit hunc modum abſtractionis & contractionis ſecundũ rõnem repugnare, aut non ſufficere ad omnia, quæ de ente & eius inferioribus dici ſolent, aut concipi & ad omnem experientiam, quę ex modo concipiendi noſtro ſumatur, vel percipi poſſit. Solũ video poſſe obijci Philoſophi teſtimonium, li. 3. B Metap. tex. 3. dicentis, non poſſe commune prædicatum contrahi per differentiam quæ per ſe includat ipſum commune prædicatũ. Sed ut omittam teſtimonia, quæ ex illo libro ſumuntur non eſſe firmæ autoritatis, quia Ariſto. nihil in illo libro docet aſſerendo, ſed argumentando, & dubitando: tamen falsò citatur, quia non loquitur de quolibet communi prædicato, ſed de genere, de quo eſt alia ratio, ens autem non eſt genus, imò hoc ipſum vult ibi Ariſtoteles concludere. Vnde quòd aliqui id extendunt ad omne prędicatum commune, vel vniuocum, gratis dictum eſt, & præter mentem Philoſophi. De qua re iterum infra redibit ſermo, tractando de vniuerſalibus, & de analogia, vel communitate entis, & accidentis.

XII.

Hinc ſequitur conceptum ſubſtantiæ, & conceptum perſeitatis, ſeu modi [per ſe] obiectiuè nõ diſtingui, ſed tantùm ex modo concipiendi, vt ꝙ vel vt quo; ſicut Deus, & Deitas; quia in re propriè non eſt quo, & quod, ſed tm̃ quod: mens autem, quia non poteſt explicare ſimplicia, niſi ad C modum compoſitorum, vtitur illis concipiendi modis. Et ideò ſuprà dicebam, rectè quidem dici vnum ex his modis diſtingui ab alio ſe ipſo, tamen, conſequenter loquendo, idem eſſe dicendũ de ipſis generibus, quæ apprehenduntur vt conſtituta per tales modos; quia re vera ibi nulla eſt conſtitõ per modum compoſitionis, ſed per ſimplicem & adæquatam identitatem (ſicut dicunt Theologi de relatione & perſona diuina) quia qd quid vnum includit, includit aliud. Neq; eſt vlla ratio ob quam modus [per ſe,] magis ſe ipſo diſtĩguatur ab alio modo, quam ſubſtantia; cum proximè etiam ſit ſub ente, & intime ac totaliter includat illud. Atque hac ratione optimè dicuntur, ſuprema genera primò diuerſa non quia in nullo communi conceptu confuſo conueniant, ſed quia non habent determinatas differentias, quę ſint extra rationem illius communis ſeu entis, ſed ſe ipſis habent diuerſitatẽ in proprijs ac determinatis natis, quanuis etiam habeant imperfectam ſimilitudinem in ratione entis: hæc enim duo non repugnant, vt in ſuperioribus declaratum eſt.

Qua rõne ſuprema genera dicant pr mo diuerſa.

DISPV-

DISPVTATIO III, in tres ſectiones diſtributa.

De paſſionibus entis in communi, & principiis eius.

EXplicata formali ratione obiecti adæquati huius ſcientiæ, antequàm ad particularia obiecta deſcendamus per varias entis diuiſiones, oportet de paſſionibus illi adæquatis, & quæ cum illo conuertuntur, diſputare: quoniam proprium munus ſcientiæ eſt paſſiones de ſuo ſubiecto demonſtrare. Hic ergo de his paſſionibus in communi, poſteà de ſingulis in ſpeciali dicemus: quia verò ſcientia vtitur aliquibus principijs ad ſuas paſſiones demonſtrandas, hic etiam breuiter declarabimus, quibus principijs vti poſſit, aut debeat hæc doctrina. Agimus autem hic de principijs cognoſcendi, quæ ſolent principia complexa vocari: nam de principijs ſeu cauſis realibus inferiùs dicemus.

SECTIO I.

Vtrùm ens inquantum ens habeat aliquas paſſiones, & quales illæ ſint.

I. RAtio dubitãdi eſt, quia, vt aliqua ſit vera, & realis proprietas alterius, quatuor conditiones vt minimùm requirit. Prima eſt, vt ipſa proprietas ſit aliqua res, nam ſi ſit nihil, quô eſſe poterit realis proprietas? Secunda, vt diſtinguatur aliquo modo ex natura rei ab illo, cuius eſt proprietas: nam ſi ſit omnino idem cũ illo, potiùs erit eſſentia, vel de eſſentia eius, quam proprietas. Tertia, vt adæquatè illi conueniat, ſeu cum illo conuertatur: agimus enim de proprietate, quæ per ſe ſecundò alicui cõuenit: nam hæc ſola eſt, quæ ſub ſcientiam cadit, & demonſtrari poteſt. Quarta denique eſt, vt ſubiectum, ſeu id cuius eſt proprietas, non ſit de intrinſeca ratione & eſſentia talis proprietatis, quia, vt Ariſtotel dicit lib. 7. Metaph. c. 5. tex. 18. & 1. Poſter. c. 18 tex. 35. ſubiectum non cadit intrinſecè & eſſentialiter, ſed ſolùm vt additum in definitione paſſionis: alioqui mutuò ita ſe haberent, quod paſſio conueniret ſubiecto per ſe ſecundò, ſubiectum autem paſſioni per ſe primò: quæ videtur aperta repugnantia. Sed fieri non poteſt, vt reſpectu entis ſit aliqua proprietas, quæ has omnes conditiones habeat: nam, ſi proprietas realis eſt, intrinſecè & eſſentialiter eſt ens reale: quia neque omnino non ens, neque ſolùm ens rationis eſſe poteſt; quia (vt dicebam) quod nihil eſt, vel ſolùm per rationem fingitur, non poteſt eſſe realis paſſio entis realis; debet ergo eſſe aliquid reale: ergo eſt ens reale quidditatiuè & eſſentialiter; nam, vt ſuprà contra Scotum probatum eſt, nihil poteſt eſſe reale, quod intrinſecè & eſſentialiter ens reale non ſit. Repugnat ergo eſſe proprietatem realem entis realis vt ſic: quia ſi eſt proprietas realis: ergo ens eſt de eſſentia eius; ſi autem ipſa eſt proprietas entis, ens non

A poteſt eſſe de eſſentia eius; quia, vt dicebamus, ſubiectum non poteſt eſſe de eſſentia paſſionis. Rurſus id quod eſt eſſentialiter ens, non poteſt ex natura rei diſtingui ab ente, vt ſuprà generaliter probatum eſt: ergo nec poteſt eſſe paſſio entis. Item, quod eſt eſſentialiter ens, & non eſt ipſum ens in communi, eſt inferius ad ens: ergo non conuertitur cum ente: ergo non poteſt eſſe proprietas entis. Tandem, quod eſt eſſentialiter ens, debet habere omnes proprietates entis, ſi quæ illæ ſunt; ergo non poteſt illud ipſum eſſe proprietas entis; alioqui eſſet proprietas ſui ipſius, quod plane repugnat; vel certè includeret aliam proprietatem ſibi ſimilem, & à ſe diſtinctam: & idem rurſus de illa dici poſſet: & ſic procederetur in infinitum.

Variæ ſententiæ referuntur.

IN hac re tres inuenio dicẽdi modos. Primus eſt, ens habere reales & poſitiuas proprietates ex natura rei ab ipſo diſtinctas, quæ tamen in ſe II.
B intrinſecè & eſſentialiter entia non ſunt. Sumitur ex Scoto locis ſupra citatis in 1. diſt. 3. q. 3. & diſt. 8. quæſt. 2. & in 2. diſt. 3. quæſt. 3. & 6. Fundamenta eius quoad duas vltimas partes tacta ſunt in ratione dubitandi. Prima verò pars probari breuiter poteſt, primò ex generali ſententia omnium, qui has paſſiones enti tribuunt, vnum, verum, bonum, quæ non ſunt confictæ ab intellectu, ſed verè & realiter enti conueniunt: & ſunt extra naturam ipſius entis, quia eſſe vnum &c. non ita eſſentialiter prædicatur de rebus, ſicut eſſe ens. Item, quia ſcientia non demonſtrat de obiecto ſuo reali, niſi proprietates reales, ſed metaphyſica eſt vera ſcientia demonſtrans de ſuo obiecto has paſſiones, ſunt ergo hæ veræ & reales paſſiones. Et hoc ſignificauit Ariſ. 4. Metaph. c. 1. dicens, [hanc ſcientiã contemplari ens, quatenus ens, & ea, quæ illi per ſe inſunt;] neque enim per ſe ineſſe poſſunt enti reali, quæ realia non ſunt; habet ergo ens proprietates reales.

Prima Scoti ſententia.

Ariſtoteles.

III. Secunda ſententia.

C Secunda ſententia, quam defendunt aliqui Thomiſtæ cõuenit cum Scoto in primis in hoc, ꝙ neceſſe eſt ens habere paſſiones reales, quia non poteſt omnino nullã habere, alioqui non poſſet eſſe obiectum ſcientiæ, ſi autem reales nõ ſunt, nullæ ſunt, quia quod reale non eſt, non poteſt ſemper, per ſe, ac neceſſariò, enti conuenire, quod tamen eſt de ratione propriæ paſſionis. Vnde conſequenter concedunt, has paſſiones diſtingui formaliter ex natura rei ab ente, quia hoc etiam eſt de ratione proprietatis realis. Itẽ, quia huiuſmodi paſſiones non prędicant formaliter eſſentiam rei, ſed modum extra eſſentiam. Vnde hæc propoſitio, homo eſt ens, eſt in primo modo dicendi per ſe, non tamen hæc: homo eſt vnus: Propter quod Ariſtot. 4. Metaph. tex. 2. ait, ens & vnum eſſe idem, non tamen ſimpliciter, & vt ſynonyma, ſed vt principium, & cauſam. Addit verò hæc ſententia contra Scotum, has paſſiones, etiam formaliter ſumptas, includere eſſentialiter ens, propter eaſdem rationes, quibus id ſuprà probatum eſt, de differentijs vel modis realibus, eædem enim procedunt de huiuſmodi paſſionibus, ſuppoſito quòd poſitiuæ ſint, & reales. Vnde conſequenter aſſerunt, in his tranſcendentibus non eſſe inconueniens ſubie-

ctum

Digitized by Google

ctum includi intrinſecè in paſſione, quia non includitur vt ſubiectum, ſed vt determinatum ad talem modum, qui modus eſt paſſio ipſius entis ſecundùm ſe ſumpti: & poteſt eſſe adæquatus illi, & conuerti cum illo, quia non determinat illud ad ſpeciale genus entis, ſed afficit illud quodam modo communi & vniuerſali omnibus entibus. Nam vt D. Tho. ait quæſt. 1. de verit. art. 1. dupliciter aliquis modus exprimitur, vel additur ſupra ens, ſcilicet, aut tanquam ſpecialis modus entis, aut, tanquam modus generaliter conſequens omne ens. Atque ex his putant huius ſententiæ autores poſſe expediri totam dubitandi rationem in principio poſitam.

III. Tertia ſententia.

D. Thom. Caietan. Sotus. Iauell. Sonci.

Tertia ſententia eſt ens non habere reales paſſiones poſitiuas: ſed omnia illa, quæ attribuũtur enti, tanquam paſſiones eius addere ipſi enti ſolum negationem aliquam, vel reſpectum rationis. Hæc eſt ſententia D. Thom. dict. quæſt. 1. de verit. art. 1. & quæſt. 21. art. 1. quam etiam ſignificat in 1. par. q. 5. 11. & 16. & vbicunque de his proprietatibus entis in particulari diſputat. Eãdem tenet Soncin. 4. Metaph. q. 1. ad 2. q. 17. & 19. ad 7. & li. 5. q. 14. Iauell. 4. Metaph. quæſt. 2. Soto in prædic. c. de proprio, quæſt. 2. ad 2. Caiet. 1. part. quæſt. 54. art. 2. Fonſec. 4. Metaph. cap. 2. quæſt. 3. Fundamentum huius ſententiæ explicatum eſt in ratione dubitandi in principio poſita: & in rigore eſt vera, indiget tamen explicatione.

Declaratur vera ſententia.

V. EST igitur in primis aduertendum, aliud eſſe prædicamentum aliquod eſſe verã & realẽ paſſionem ſubiecti, aliud verò concipi, explicari, & prædicari à nobis per modum paſſionis, ſeu proprietatis, quod propriùs diceretur per modum attributi, ad eum modum quo Theologi loquuntur de diuinis perfectionibus. De ratione igitur veræ ac realis paſſionis ſunt illæ conditiones poſitæ in principio: ad poſteriorem autem modum attributi ſeu proprietatis non ſunt omnes neceſſariæ, præſertim illa de diſtinctione ex natura rei, ſed ſufficit diſtinctio rationis, qua vnum vt ſubiectum habens aliquam eſſentiam ſeu rationem formalem, ſaltem confuſè conceptam, aliud verò per modum perfectionis ſeu proprietatis concipiantur. Cuius rei exempla pręter adductum de attributis diuinis ſumi poſſunt ex Ariſt. in Prædicam. vbi varias proprietates illis attribuit, quæ non poſſunt aliter diſtingui, aut explicari, vt verbi gratia docet eſſe proprietatem quantitatis, quòd ſit fundamentum æqualitatis, & inæqualitatis, quæ proprietas nihil dicit in re diſtinctum a quantitate, ſed eſt ſolum quædam aptitudo, quæ nihil aliud eſt, quã ipſa quantitas: concipitur autem à nobis, vt ratione diſtincta ad diſtinctius explicanda munera ipſius quantitatis. Et eodem modo poſſet attribui quantitati vt proprietas eius eſſe ſubiectũ proximum corporalium accidentium, quod tamen in re nihil dicit ab ipſa quantitate ex natura rei diſtinctum.

Proprietas quæ à ſubiecto in re diſtincta. quæ non item.

Exempla.

VI. Secundò obſeruandum eſt, in huiuſmodi attributis formaliter ſumptis aliud eſſe, ꝙ ipſa ſint entia realia, vel rationis: aliud ꝙ diſtinguantur re, vel ratione: optimè enim fieri poteſt vt ſint realia, quamuis non re, ſed ratione diſtinguantur, vt in exemplis poſitis facilè patet; & ratio eſt clara, quia diſtinctio rationis, quæ oritur ex præciſione intellectus, non eſt per conceptionem alicuius fictæ entitatis, quæ non ſit in re, ſed per modum ſolùm inadæquatum concipiendi verã rem: poteſt ergo eſſe attributum reale, quamuis modus attributionis, & diſtinctionis, ſit ſolùm per rõnem. Quin potiùs, ſi propriè loquamur, vt attributum ſit ſola ratione diſtinctum à reali ſubiecto, oportet ꝙ ſit attributum reale, & non rationis tantùm, vel priuatiuum: alioqui formaliter loquendo, plus quàm ratione diſtingueretur, ſ. vt non ens ab ente, vel vt ab ente vero ens fictum. Quocirca obſeruare etiam oportet, in huiuſmodi attributis aliud ſæpè eſſe quod per illa formaliter ſignificatur, aliud verò quod per illa à nobis explicari intenditur: ſæpe enim id quod formaliter ſignificatur, eſt negatiuum: per illud autem à nobis explicatur poſitiua & realis perfectio rei, vt ſimplicitas, quæ à nobis aſſignatur vt attributum Dei, vel quorũdam aliorum entium in ſuo gradu, formaliter in negatione conſiſtit per eam verò nos explicamus talem modum, vel entitatem rei ſimplicis.

VII. Ariſt. D. Tho. Ens duplex ſignificatum.

Vltimò obſeruandum eſt ex Ariſt. 5. Metaph. tex. 14. & D. Thom. 1. p. q. 48. artic. 2. ad 2. & in 1. diſt. 19. q. 5. art. 1. ad 1. [ens] propriè & in rigore ſignificare entitatem rei, quomodo hactenus de illo locuti ſumus: interdùm verò dici [ens] quidquid ſimpliciter de aliquo affirmari poteſt: nam quia affirmatio fit per verbũ eſſendi, quidquid ſimpliciter attribuitur rebus, quãuis in eis nullam entitatem ponat, dici ſolet ens, ſeu eſſe, huiuſmodi autem prædicata ſeu attributa videntur poſſe ad duo capita reuocari. Vnum eſt eorũ, quæ in negatione, vel priuatione conſiſtunt: ſic enim dicimus rem eſſe indiuiſibilem, actum moralem eſſe malum, hominem eſſe cæcum, & ſimilia. Aliud eſt eorum quæ conſiſtunt in denominationibus extrinſecis ſumptis ex rebus ipſis, quomodò dicitur Deus creator ex tempore, vel paries viſus, &c. hæc autem denominatio interdùm ſumitur vt actualis, & requirit coexiſtentiam vtriuſque extremi, vt in exemplis poſitis: interdum verò vt aptitudinalis, ſicut dicitur paries viſibilis, &c.

VIII. Non habet ens paſſiones poſitiuas ab ipſo in re diſtinctas.

His poſitis dico primò ens vt ens nõ poſſe habere veras, & omnino reales paſſiones poſitiuas ex natura rei ab ipſo diſtinctas. Hæc eſt ſententia D. Thom. citatis locis, qui rectè aduertit, ſermonem eſſe de ente in quantum ens: nam, in quãtum tale ens, bene põt habere paſſiones reales ex natura rei diſtinctas, quia tale ens vt ſic poteſt eſſe extra eſſentiam alterius entis, & conſequenter etiam extra eſſentiam ſuæ paſſionis: ens autẽ in quantum ens non poteſt eſſe extra eſſentiam alicuius entis: & ideò nulla proprietas vel paſſio põt eſſe realis, quin in ea eſſentialiter includatur ens: & ideò non põt eſſe ex natura rei diſtincta ab ente: nam, vt ſuprà oſtenſum eſt, ens in quantũ ens, nõ diſtinguitur ex natura rei ab oĩ ente, in quo includitur eſſentialiter: & hoc eſt potiſſimũ fundamẽtum concluſionis: qđ variis modis confirmari, & explicari põt. Primò, quia ſiue rõ entis ſolitariè, ac præciſè conſideretur, ſiue vt eſt in rebus, nulla paſſio ex natura rei diſtincta inuenietur manare ab illa, vel ab aliqua re

ex eo

ex eo præciſè, quò concipitur eſſe ens: ſed ex eo tantùm quòd eſt tale ens. Quod patet inductione, nam attributa entis hactenus inuenta ſolùm ſunt illa, quæ tranſcendentia vocantur: illa autem, vel poſitiua non ſunt, vel nõ ſunt realia intrinſeca, vel ſi aliquo ſenſu talia ſunt, non ſunt ex natura rei ab ente diſtincta: quod meliùs conſtabit tractando de ſingulis his attributis. Nunc breuiter declaratur, quia hæc attributa ſunt cõia Deo, & propriſſimè in illo reperiuntur abſque diſtinctione ex natura rei. Quòd ſi dicas, ſecus eſſe in creaturis, in primis hoc dicitur ſine fundamento: oporteret enim ſpeciale aliquod indicium diſtinctionis eius, vel neceſſitatem aſſignare: nihil autem hmôi afferri poteſt. Ac deinde eſt optima ratio, quia nunc agimus de ente in quãtum ens, vt abſtrahit à Deo, & creaturis, ergo, quæ illi attribuuntur, vel attribuuntur vt ex natura rei diſtincta, vel non; ſi hoc poſterius dicatur, id eſt quod intendimus: nam ſi in aliquo ente hæc diſtinguantur, id erit ex peculiari ratione, de quo poſteà videbimus: ſi verò dicatur prius, ſequitur in omni ente, etiam in Deo, diſtingui ex natura rei, quia quicquid ſuperiori per ſe attribuitur, debet conuenire omni inferiori.

IX. Et poteſt hoc amplius vrgeri, quia ipſum ens in quantũ ens, ex eo præciſè quòd tale eſt, abſq; vllo modo reali ei ſuperaddito, & ex natura rei diſtincto habet quicquid poſitiuè neceſſarium eſt, vt ſit vnum, verum, bonum, &c. vnde in ipſo mœt explicandi modo dicimus eſſe ens, quia habet veram eſſentiam, & perfectionem aliquam realem, &c. Nec refert, quòd poſſit mens concipere & conſiderare rationem entis non expreſsè conſiderando alias rationes, quia ad hoc ſummũ indicat diſtinctionem rationis, vel aliquid negatiuum aut extrinſecum in illis attributis inclutum, vel cõnotatum, vt poſteà declarabimus. Tandem huiuſmodi diſtinctiones ex natura rei difficillimè intelliguntur, & ideò ſine ſufficiente indicio, & ratione non ſunt multiplicandæ, hic autem nullum eſt apparens indicium huius diſtinctionis, vt facile patebit ex dicendis, & ex ſolutionibus argumentorum. Et alioqui propter tranſcendentiam entis eſt in eo multo difficilior hæc diſtinctio, vt rationes etiam in principio factæ oſtendunt, præſertim illa, quod ſubiectum ſit de eſſentia paſſionis, cùm tamen paſſio ſit veluti accidens ſubiecti. In quo etiam ſpecialem repugnantiam inuoluit, quòd ens in quantum ens, quod abſtrahit ab eſſentia ſubſtantiali, & accidentali, ſimplici vel compoſita, actuali vel potentiali, perfecta vel imperfecta, perficiente aut perfectibili, poſtulet aut requirat paſſiones diſtinctas, quæ ſint veluti quædam intrinſeca accidentia, quibus perficiatur.

X. *Vera attributa habet ens.* Dico ſecundò, ens in quantum ens habere aliquas proprietates ſeu attributa, quæ non ſunt præter rationem conficta, ſed verè & in re ipſa de illo prædicantur. Hoc totum probatur optimè ratio nibus tactis in prima & ſecunda ſententia. Simpliciter enim verum eſt, vnumquodque ens eſſe vnum, & bonum, &c. vt aũt hæc vera ſint, non oportet vt mens fingat aliqua entia rõnis; quantuis .n. mens nihil de rebus cogitet, aurum eſt verum aurum, & eſt vna determinata res diſtincta ab alijs: & ſimiliter Deus eſt vnus, & bonus &c. Præterea hoc rectè probatur illa ratione, quod

A Metaphyſica, quæ eſt realis ac vera ſcientia, hæc demonſtrat de ente: non autem demonſtrat aliquid ab intellectu fictum. Quapropter, ſi in hoc rigore loquamur de ente rationis, non rectè dicuntur hæc attributa ſignificare de formali entia rationis, quia huiuſmodi entia propriè ſolùm dicuntur eſſe obiectiuè in intellectu: vnde ſolùm ſunt, quando cognoſcuntur aut finguntur ab intellectu: hæc autem attributa re vera nõ pendent ex fictione intellectus, ſed abſolutè & ente omnem intellectus conſiderationem enti ipſi conueniunt, vt dictum eſt. Huiuſmodi ergo locutiones, vt verè ſint, quadam latiori ratione exponendæ ſunt, quatenus omne id, quod non ponit in re, cui tribuitur aliquid reale poſitiuum & intrinſecum, dici poteſt ens rationis, vel, vt diſtinguitur contra ens reale proprium, habens veram & intrinſecam entitatem: vel fundamentaliter, ſcilicet, quia intellectus ad diſtinctè concipiendum, & prædicandum huiuſmodi attributa, ſumit ex eis fundamentum ad confingenda aliqua entia rationis. IX *Paſſiones entis nõ dicunt de formali entia rationis, & cõtraria locutio quomodo explicanda.*

B Dico tertiò. Hæc attributa entis de formali addunt, vel negationem, vel denominationẽ ſumptam per habitudinem ad aliquid extrinſecum, per ea in explicatur realis poſitiua perfectio entis, nõ ſecũdũ aliquid reale ſuperadditum ipſi enti, ſed ſecundũ ipſammet formalẽ ſeu eſſentialem rationem entis. Hanc concluſionem indicaſſe mihi videtur Ariſt. 4. Metaph. c. 2. ſimul dicens, ens & vnum eandem dicere naturam, & nihilominùs non idem formaliter ſignificare: quia nimirum vnum de formali addit negationẽ, quam non dicit ens, per eam verò nihil aliud explicatur, quàm ipſamet natura entis, quòd infrà latiùs declarandum eſt. Similiter autem dicẽdum eſt de vero & bono, & ſi quæ ſunt alia huiuſmodi attributa: hæc enim formaliter, & in ordine ad conceptionem noſtram non dicunt idem quod ens, itẽq; etiam dicunt negationem, vt ex ſe conſtat: ſignificat ergo ens ſub quadam habitudine ad aliud, ſiquatenus in ſe habet vnde ametur, aut verè cognoſcatur, aut aliquid ſimile, prout ſuis C locis declarabimus. Et ita videtur rem hanc plane exponere D. Tho. citatis locis. Ratio autem huius concluſionis eſt, quia hæc attributa non ſunt ſynonyma ipſi enti: aliàs nullo modo dici poſſent proprietates ſeu attributa, eſſetq; nugatio dicere ens eſſe vnum, aut bonum: oportet ergo vt de formali ſignificent aliquid præter ens, non poſſunt autem de formali ſignificare entitatem aliquam ſuperadditam enti, ab ipſoq; ex natura rei diſtinctam, vt oſtẽſum eſt: neq; etiam ſignificare poſſunt entia rationis in rigore ſumpta, vt dixi: ergo nihil aliud dicere poſſunt, niſi aut negationem, aut priuationem, vel aliquam habitudinem ſeu denominationem extrinſecã. Rurſus oĩs hæc attributorum ratio eò tendit, vt perfectiùs à nobis cognoſcatur, & explicetur entis natura: alioqui fruſtra eſſet & impertinens ad ſcientiam entis: non aũt ita eſt, ſed valde accõmodata: nam quia nos ſimplicia non perfectè cognoſcimus prout in ſe ſunt, partim negationibus, partim comparationibus ad res alias vtimur ad ea diſtinctè explicanda. Sic igitur, quanuis hæc attributa de formali addant negationes vel alias habitudines, tamen per illas omnes explicatur entis natura, vel quoad perfectionẽ, vel quoad XI. *Quid addãt de formali paſſiones enti.* *Ariſtoteles.* *D. Tho.*

quoad integritatem, aut aliquid ſimile. Dixi hæc A attributa ſolum addere ſupra ens, negationem, vel quid ſimile, quia ſub controuerſia poſitum eſt an formaliter ſeu in abſtracto hæc attributa dicant ſolam negationem, ſeu relationem, vel includant entitatem ipſam, quod melius in ſingulis paſſionibus explicabitur.

Soluuntur argumenta.

XII. AD rationem ergo dubitãdi in principio poſitam ſimul cum adiunctis in prima & ſecunda opinione facilis eſt ſolutio ex dictis: iam enim conceſſum eſt hæc attributa non eſſe proprias paſſiones reales cum eo rigore & proprietate, vt neceſſarium ſit omnes conditiones ibi numeratas, eis cõuenire. Declaratum ẽt eſt, quo ſenſu hæc attributa realia dici poſſint. ſ. quia de formali dicunt aliquid, quod ſuo modo in rebus & verè ac ſimpliciter poteſt enti attribui, per modum priuationis, vel denominationis realis ſeu aptitudinis realis cum habitudine ad aliquid extrinſecũ. Et hoc eſt ſatis, vt hæc attributa ſecũdũ B id totum quod includũt, non ſint propriè eſſentialia: & ideò dicantur eſſe ad modum paſſionũ, ſeu proprietatum. Sufficit etiam hoc, vt poſſint hæc attributa ſub ſcientiam cadere, quandoquidem, & in rebus ſunt, & eo modo, quo ſunt, ens ipſum conſequuntur, & ad illius naturam explicandam conferunt. Eò vel maximè, ꝙ ad rationem ſcientiæ, & ad demonſtrationes conficiendas ſufficit diſtinctio rationis inter attributa, quia nos, ſicut concipimus, ita etiam ratiocinamur: & ita de Deo verè demonſtramus eſſe immortalem, quia immaterialis eſt: & ſic poſſet ẽt fieri in attributis entis, ẽt ſi ſola ratione ab ipſo ente diſtinguerentur. Tandem ex dictis ẽt conſtat, quõ ens non dicatur eſſentialiter de his proprietatibus ſeu attributis ſuis, nam ſecundùm rem quidem eſſentialiter dicitur de illis; quia illa nihil aliud explicant, quàm ipſam entis naturam, tamen non eſt de eſſentia illorum quãtum ad id quod addunt ſupra ens; quia negatio v.g. C quam formaliter addit unum, non eſt eſſentialiter ens verum & reale, quale eſt illud quod dicitur eſſe quaſi ſubiectum harum proprietatum: & ita euitatur proceſſus in infinitum, & alia incommoda, quæ in argumentis tangebantur.

XIII. *Qualiter attributa entis inter ſe differant.* Vltimò ex dictis colligitur, quõ poſſint hæ proprietates ſeu attributa inter ſe diſtingui; nam quoad rem intrinſecam, quam in ente ſignificant, non diſtinguuntur in re, cum nihil dicant ex natura rei diſtinctum ab ente, vt oſtenſum eſt: hoc modo dici ſolet, ꝙ in re entitas rei eſt bonitas eius, & veritas, & è conuerſo. At verò, ſi conſideremus id, quod de formali addunt, dici poſſunt formaliter differre, non quidem rõne formali intrinſeca, & poſitiua, ſed vel negatiua, vel extrinſeca, vt ex dictis ſatis conſtat, & patebit ampliùs ex dicẽdis in particulari de ſingulis.

SECTIO I.

Quot ſint paſſiones entis, & quem ordinem inter ſe ſeruent

I. SOlent communiter ſex tranſcendentia numerari, ens, res, aliquid, vnum, verum, bonum: ex quibus videtur colligi quinque eſſe paſſiones entis, quia tot ſunt prædicata, quę cum illo conuertuntur, & nõ plura. In contrarium autem eſt, quia neque illa omnia poſſunt habere rationem paſſionis, & præter illa poſſunt alia à nobis excogitari. Primum probari poteſt ex dictis, quia [res] ſolum dicit de formali rei quidditatem, & ratam ſeu realem eſſentiam; hæc autem non eſt proprietas, ſed potiùs eſſentia entis: vnde multi cenſent magis eſſentiale prædicatum eſſe rem, quàm ipſum ens. Similiter [aliquid,] cũ diſtinguatur immediatè contra nihil, nihil aliud formaliſſimè ſignificare videtur, quam ipſummet ens: perinde enim dictum videtur [aliquid] ac habens aliquam quidditatem: hæc autem formalis ſignificatio coincidit cum ſignificatione rei, & entis. *Rationes quæ reddunt quæſtionem ancipitem.*

II. Secundum probatur, quia præter illa prædicata videtur alia communia omnia enti, vt, v.g. durare, & eſſe alicubi: hæc enim neceſſariò comitãtur omnia entia. Quod ſi dicas, hæc non conuenire enti niſi vt exiſtenti: hic autem eſſe ſermonẽ de ente ſecũdũ ſe abſtrahendo ab actuali exiſtentia: contra hoc eſt, quia ẽt illæ proprietates durationis, vel localis præſentiæ poſſunt ſecũdũ ſe conſiderari abſtrahendo ab actuali exiſtentia, & vt ſic intelligentur habere connexionem per ſe cum ipſo ente: vnde, ſicut hæc prædicatio, [ens eſt vnum,] eſt perpetuæ veritatis abſoluendo copulam à tempore: ita & hæc, ens habet durationem, vel præſentiam localem. Eſt etiam ſpecialis difficultas de ipſo eſſe actualis exiſtentiæ, nam videtur eſſe proprietas quædam ipſius entis ſecundum ſe ſumpti, quia non conuenit ei eſſentialiter nec omnino per accidens. Rurſus præter has paſſiones ſimplices videntur eſſe aliæ complexæ ſeu diſiunctæ: ſicut enim proprietas numeri dici poteſt ꝙ ſit par vel impar, & quãtitatis, quòd ſit finita vel infinita: ita entis paſſio dici poteſt quòd ſit finitum vel infinitum, actu vel potentia, aut ſimilia. Vltimò, ſi ad paſſiones entis, vt dictum eſt, ſufficiunt negationes, ſeu habitudines rationis, hæ poterunt in infinitum multiplicari, vt eſſe idem, non eſſe impoſſibile, eſſe amabile, eſſe intelligibile, &c.

Quæſtionis reſolutio.

III. *Paſſiones entis tres tãtum.* HÆC quæſtio ſolùm proponitur, vt tractationem hanc de paſſionibus entis ad certa capita reuocemus, & ideo breuiter dicendum eſt, ſi propriè loquamur, & non fingamus diſtinctiones minimè neceſſarias, tres tãtum eſſe proprias paſſiones entis, ſcilicet, vnum, verum, & bonum. Quòd enim hæ tres inter ſe diſtinctæ ſint, ſaltem ratione formali, ſiue illa ſit negatiua, ſiue poſitiua, ſiue realis, ſiue rationis, facilè quis ſibi perſuadebit. Primò ex communi ſententia omnium ſcribentium de hac materia. Secundò, ex cõi modo concipiendi, & ſignificatione ac interpretatione ipſarum vocum: nam vnum vt ſic, ſolum ſignificat, quod res ſit in ſe integra & indiuiſa: vnde formaliter negationem addit, in quo diſtinguitur à vero & bono. Hæc autem inter ſe diſtinguuntur, quia verum dicit adæquationem, vel habitudinem ad intellectum: bonum autem ad voluntatem ſeu appetitũ tanquam conueniens illi, ſiue hoc dicat formaliter, ſiue

Digitized by Google

A ſiue fundamentaliter: hæ autem ſunt rationes, vel habitudines valde diuerſæ. Quod etiam à cõtrarijs facilè declarari poteſt, nam vnitas opponitur multitudini: bonitas malitiæ, veritas falſitati: hæc autem valde diſtincta ſunt. Tandem ex his, quæ in particulari de his paſſionibus dicemus, hoc euidentiùs conſtabit, ſimulq; oſtendemus, quodlibet iſtorum attributorum conuenire omni enti reali: atque ita conuerti cum ente: ſunt ergo hæ tres paſſiones entis.

IIII. Quòd autem præter has non ſint aliæ, colligi poteſt ex D. Thom. doctrina: licèt enim ſæpe numeret illa ſex tranſcendentia, eorumque rationẽ & ſufficientiam declaret, vt q. 1. de verit. artic. 1. quæſt. 21. art. 1. & ſæpe aliàs: tamen, cum in particulari agit de his proprietatibus, nunquam tractat niſi de illis tribus, vt patet ex 1. p. q. 5. 11. & 16. & in dictis quæſtionibus diſputatis. Poteſtq; in hunc modum declarari ex dictis: nam [res] & [ens] iuxta communem vſum tanquam ſynonyma vſurpantur: & interdum de ente actu exiſtente dicuntur, interdum verò ab actuali exiſtentia præſcindunt, quare neutrum eſt paſſio alterius. Cuius etiam ſignum eſt, quod vnũ

Res & ens non ſe habent ſicut eſſentia & paſſio.

B nunquam prædicatur de alio, & ſi ita prædicetur, cenſetur eſſe nugatio, ſeu identica prædicatio. Alia verò prædicantur de ente illique adiũguntur, vt adiectiuum ſubſtantiuo: ſic enim dicitur, ens vnum, ens verum, &c. ens autem & res ſubſtantiua ſunt, neque poſſunt eo modo coniungi: ſignum eſt ergo, vnum non eſſe paſſionẽ alterius. Quòd ſi velimus hæc duo in eo rigore diſtinguere, quo D. Thom. ſupra ex Auicennâ illa diſtinxit, quòd res præſcindat ab exiſtentia actuali, & meram quidditatem ſignificet: ens autem ſumptum ſit ab eſſe, & ſolum dicat ens actualiter exiſtens: ſic conſtat, rem non ſignificare paſſionem entis, ſed eſſe prędicatum maximè quidditatiuum. Et potiùs ens ſignificabit aliquid extra eſſentiam, ſaltem in creaturis. Tamen etiam ens non poterit dici paſſio rei: exiſtentia enim non eſt paſſio creaturæ exiſtentis, vel quia non manat ex principiis eius intrinſecis, ſed ab extrinſeco illi prouenit, vel quia non conuenit illi neceſſariò ac per ſe: vnde neque ſub ſcientiã

C propriè cadit actualis exiſtentia creaturæ, quatenus actu pendet à voluntate libera creatoris: quid autem ſit hæc exiſtentia, & quomodo diſtinguatur ab eſſentia creaturæ, res eſt obſcura, quam infra tractando de ente creato in particulari diſputabimus. Si autem iuxta opinionem quandam ſupra tractatam, ens non ſolum vt dicit actu exiſtens, ſed etiam vt dicit aptum ad exiſtendum, diſtingueretur à re, prout abſolutè dicit habens quidditatem realem: ſic ens eſſet prima paſſio rei: ſed hoc ſupra improbatum eſt, quia in prima ratione quidditatis realis intrat aptitudo ad exiſtendum, & in hoc primò diſtinguitur quidditas realis à non reali ſeu ficta. In his ergo duobus nulla paſſio entis continetur. Scio Auerr. in ſua paraphraſi de Re, dicere, [rem] ſignificare non ſolum rem veram ſed fictam, ſed hoc commune eſt enti, & ſolum eſt ſecundum æquiuocam ſignificationem. De qua & de alijs æquiuocis ſignificationibus harum vocum dicã in ſequentibus.

V. Rurſus [aliquid,] duplicem etymologiam, ſeu interpretationem habere poteſt. Vna eſt, quod

A idem ſit aliquid, quod habens quidditatem aliquam: ſiue enim hæc fuerit prima deriuatio vocis, ſiue non: tamen iam in communi vſu in hoc ſenſu accipi videtur: aliquid enim, & nihil contradictoriè ſeu priuatiuè opponi cenſentur: [nihil] autem idem ſignificat, quòd non ens, vel nõ habens entitatem vllam: aliquid ergo idem eſt, quod habens aliquam entitatem, uel quidditatem. In hac ergo ſignificatione conſtat aliquid non eſſe paſſionem, ſed ſynonymum entitatis: & ita ſubſtantiuè prædicatur ſicut ens: idemque cenſetur etiam ſecundum formalem rationem, & conceptum, dicere de aliquo eſſe aliquid, & dicere eſſe ens, & ita opinatur de hoc attributo Fonſec. 4. Metaph. c. 2. q. 5. ſect. 2.

Aliquid iuxta varias vocis etymologias vel vnius eſt ſynonymum.

Alia verò etymologia huius attributi eſt, quã tangit D. Tho. ci. locis, ſ. vt [aliquid,] dicatur quaſi aliud quid, quę videtur cõformior primæ impoſitioni huius vocis, vt conſtat ex Latinis autoribus: iuxta quam hęc vox ſignificat de formali aliquid diſtinctum ab ente, i. diſtinctionem ab alio, ſeu negationem identitatis cum alio. Hoc tamen ſenſu attributum hoc, vel non eſt diuerſum ab vno, vel in eo includitur tanquam conſe-

B quens illud. Vnum. n. dr. quod eſt indiuiſum in ſe, & diuiſum à quolibet alio, vt infrà videbimus: ergo in rõne vnius includitur illa negatio, quæ importatur in voce [aliquid,] vel ad illam reuocatur, & ideo hoc attributum non ita auget numerum harum paſſionum, vt oporteat de illo aliquid ſpãliter tractare, ſed explicata rõne vnius, & conſequẽter multitudinis, quæ illi opponitur, & identitatis vel diſtinctionis, quæ in eius rõne aliquo modo fundantur, explicatum manebit hoc prædicatum [aliquid.] Nã, licet negatio in illo inclusa poſſit diſtingui rõne à negationẽ incluſa in vno, quod vnum dicat negatione multitudinis, aliquid verò ſolum dicat negationem identitatis cũ alio, quomodo diſtinguuntur [vnum] & [aliquid] à D. Tho. q. 1. de verit. ar. 1. tamen quia poſterior negatio in priori fundatur, & nullam ſpecialem habet difficultatem in doctrina de his paſſionibus tradenda, non oportet eas diſtinguere. Dicunt vero aliqui, vt Iauellus in tract. de tranſcen. c. 3. [aliquid] dicere actualem diuiſionem ab alio

C ente, ita vt ante mundi creationem Deus eſſet vnus, non autem aliquid. Sed hoc improprijſſimè dictum eſt: quis. n. dicat, ens non eſſe aliquid propterea quod alia non exiſtant? imò in illo ſenſu, [aliquid non poteſt eſſe paſſio entis, cùm non conueniat omni enti: ergo vt eſt paſſio, ſolùm dicit negationem illam in aptitudine, & reſpectu alterius entis exiſtentis, vel poſſibilis: & hoc modo, vt dixi, in vnitate fundatur, & cum illa ſimul explicatur.

Ex dictis ergo ſex traſcendentibus tantùm relinquuntur tria ſuprà numerata, quę poſſint eſſe paſſiones entis, quorum ſufficientiam tradit D. Thom. ci. loco de verit. & q. 21. ar. 1. quia paſſiones entis debẽt aliquid addere ſupra ens, & non poſſunt addere aliquid poſitiuum reale: ergo vel negatiuum, vel poſitiuum rationis, ſeu per denominationem aut conuenientiam ad aliquid extrinſecum. Priori mõ conſtituitur paſſio vnius, quia negatio illa indiuiſionis in ſe, & diuiſionis à quolibet alio, conſequitur omne ens ſecũdum ſe & abſolutè conſideratum, & nulla alia eſt quæ neceſſariò conueniat omni enti vt ſic. Poſte-

rio

tiori modo conſtituuntur duæ aliæ paſſiones, vna per reſpectum ſeu conuenientiam ad intellectum:alia per habitudinem, & conuenientiã ad appetitum & voluntatem: nam hæ duæ facultates, & nullæ aliæ ſunt vniuerſales, & reſpiciunt omne ens ſub diuerſa ratione.

VIII. *Qualis inter paſſiones entis ordo ſeruetur.* Atque hinc colligunt autores, ex his tribus paſſionibus vnitatem eſſe primam, quia eſt abſoluta: conuenit.n.omni enti ex ſe, & non per denominationem ab alio extrinſeco, neque propriè per relationem ad aliud, quam ſignificãt aliquo modo verum, & bonum, quatenus conuenientiam cum alio dicũt: abſoluta aũt ſunt priora reſpectiuis ex genere ſuo. Dices, ẽt vnum vt dicit diuiſionem ab alio, importare habitudinẽ ad aliud. Rñdetur primum de ratione vnius nõ eſſe illam negationem, quod ſit aliud à quo diſtinguatur, ſed ſolum conſequi ad vnum ꝙ ſit aptum diſtingui: Deus enim vnus erit, etiam ſi nihil ſit à quo diuidatur. Deinde illa negatio nõ eſt relatio, ſed potius negatio relationis, nã potiùs identitas eſt relatio, & illa eſt negatio identitatis, vel certè eſt fundamentum eius, & conſequenter eſſe põt fundamentum alicuius relationis rationis. Denique, ẽt ſi fingamus illã per modum habitudinis ad aliud, eſt de ſe prior alijs relationibus veri, aut boni, quia eſt quodammodo abſtractior, quia ſolum reſpicit aliud ſub ratione entis: ſic enim dicitur vnum diuiſum à quolibet alio cuiuſcũque alterius rationis illud ſit. Itaque Ariſt.4.Metaph.c.1. vnum coniungit cũ ente tanquam primam paſſionem: & D.Tho.1.p.q.11.art.2.ad 4.ſentit poſt ens, vnum eſſe qđ priùs de vnoquoque ente cognoſcitur, quod latiùs tractant Soncin.4.Metaph.q.24. & Iauel. tract.de tranſcendentibus.c.1.

IX. Ex alijs autem duobus tranſcendentibus, ſeu paſſionibus entis verum eſt prius bono, vt docuit D.Tho.1.p.q.16.art.4. Et patet, quia bonitas quodammodo fundatur in veritate: vt.n. ſanitas bona ſit, ſupponitur eſſe veram ſanitatẽ: nam, ſi ſit ficta, non erit bona: & ſic de alijs. Vnde verum dicit ordinem ad intellectum, bonum ad voluntatem: intellectus autem eſt prior potentia, quã voluntas. *Collatio inter paſſiones entis in perfectione.* Quòd ſi quis velit, has paſſiones in perfectione etiam comparare, & interroget, quænam illarum perfectior ſit, poteſt in primis facilè reſponderi, de formali, & ſecundũ id quod addunt ſupra ens, nullam dicere perfectionem, quia nihil reale dicunt, ſeu addunt ipſi enti: vnde ſub hac ratione non eſt, ꝙ comparentur, quia comparatio ſupponit poſitiuum: quatenus verò ſignificant aliquo modo ipſum ens, eiuſque naturam declarant, eandem omnino perfectionem entis exprimunt, & ita ex hac etiã parte comparari non poſſunt, quia comparatio diſtinctionem requirit.

Satisfit argumentis.

X. AD rationem ergo dubitãdi in principio poſitam reſpondetur, non ideo ſex traſcendentia numerari, quia omnia ſignificent diſtinctas paſſiones entis, ſed aliqua diſtingui hac ratione: aliqua verò ſolum ex diuerſa etymologia, vel impoſitione vocis. Et ita diſtinguuntur res, & ens: quia hoc ab eſſe, illud à quidditate reali ſumptũ eſt. Et ſimiliter aliquid, & vnum ex prima impoſitione diſtinguuntur, ꝙ vnum ex negatione diuiſionis in ſe, aliquid verò ex negatione identitatis cum alio dicta ſunt; in re verò eandem paſſionem ſignificant: quia illa duo ad perfectam vnitatem requiruntur. *Quare ſex tranſcendẽtia numerentur.*

XI. Ad aliam verò partem, qua probatur, has paſſiones eſſe plures, reſpondetur, primum de duratione fortaſſe non eſſe quid diuerſum ab exiſtentia actuali: & ita eadem erit de vtraque ratio. Quòd ſi forte ex natura rei diſtincta eſt in creaturis, meritò non numeratur inter paſſiones entis, quia eſt ſpeciale quoddam ens, vt infra ſuo loco videbimus. Et idem dicendum eſt de præſentia locali: nam vt eſt modus aliquorum entium, ſpeciale prædicamentũ conſtituit, vt infra ẽt dicemus. De illis autem disiunctis, finitũ vel infinitũ, &c. dicendum eſt, vel propriè non eſſe paſſiones entis in communi, ſed potiùs eſſe diuiſiones eius: quia vel eſſentialiter cõtrahunt ipſum ens, quatenus ens eſt, vel certè neutrum membrum diuidens illi conuenit, niſi vt contracto ſeu determinato ad ſpecialem aliquam rationem entis, vt de finito, & infinito infra videbimus: vel certe ſignificant diuerſos ſtatus eiuſdem entis, vt eſſe in actu, vel in potentia, vt infra etiam dicturi ſumus; vbi etiam declarabimus quomodo exiſtentia creaturæ non ſit paſſio eius. Vel certe hę proprietates disiunctæ reducũtur ad ſimplices, vt idem vel diuerſum ad vnitatem.

XII. Ad vltimum reſpondetur, poſſe quidem plures negationes, uel habitudines rationis excogitari à nobis in ente, quæ illis paſſionibus, quę à nobis numeratæ ſunt, formaliter non explicantur: quomodo nonnulli dicunt, [Rem] eſſe paſſionem, quæ formaliter addit ſupra ens negationem entis ficti, ſeu chymerici. Alij addunt [idẽ,] & [diuerſum,] nam quodlibet ens habet relationem rationis identitatis ad ſeipſum, & relationem diuerſitatis ab alio, ſaltem à non ente, ſeu ab ente rationis. Item fingi põt relatio ſimilitudinis ad alterum, ſaltem fundamentaliter: ut, ſicut æquale ponitur paſſio quantitatis: ita aſſimilabile (ut ſic dicam) ſit paſſio entis: nullũ.n. eſt ens, quod non poſſit habere aliquid ſibi ſimile aliquo modo, ſaltem analogicè, & infinitæ alię denominationes hmôi poſſunt multiplicari, vt in argumento factum eſt. *Aliquot rationis habitudines omnibus entibus communes cur non paſſiones entis.* Dicendum nihilominus eſt illas paſſiones ſufficienter numerari, uel quia illæ ſolæ conducunt ad naturã entis explicandam, & habent, tũ in rebus, tum in vſu hominum ſufficientem cauſam, & utilitatẽ ob quã excogitatæ ſint, & diſtinctæ: uel, ſi quæ aliæ huiuſmodi excogitari poſſunt, in his uirtute cõtinentur, uel ad eas reuocantur,

XIII. *Res non dicit formaliter negationem entis ficti.* Quòd igitur [Res] de formali dicat negationẽ aliquam entis ficti, fictum quidem eſt, & præter omnem Latinam ſignificationem uocis, & communem conceptionem hominum: nam [Res] non eſt terminus negatiuus, ſeu priuatiuus, ſed omnino poſitiuus. Eſt ẽt impertinens illa negatio, tum quia obſcurius eſt ad explicandũ quid ſit ens fictum, q̃ quid ſit res: tũ ẽt, quia ſi illa negatio neceſſaria eſt ad paſſiones entis, potiùs in [uero] fundanda eſt: dr̃ enim uerum ens quod nõ eſt fictũ: uel, ſi formaliter ſumatur, in [uno] ſeu [aliquo] includitur: quia in negatione quam dicit [aliqd,] includitur ut ſit diuiſũ à quolibet

alio

aliis, & conſequenter etiam ab ente ficto. Et vel maximè, quod rõ entis ficti vt ſic in negatione conſiſtit: illud n. eſt propriè ens fictum, quod ita à mente apprehendi poteſt, vt in ſe inuoluat repugnantiam, & impoſſibilitatem, quæ eſt negatio quædam; & ideo reale ens non propriè diuiditur ab alio per negationem, ſed formaliter per ſuam realitatem, vt latius diſp. ſe. in ſimili dicemus. Et eadem rõne excluduntur ſimiles negationes quæ ex ſola reflexione intellectus fieri pñt, vt non eſſe diuerſum à ſe, eſſe diuerſum ab ente rõnis, non eſſe ſibi inæquale, & ſimiles: quę & inutiles ſunt, & in infinitum multiplicari poſſunt, & ſunt mera opera rationis, quæ non ſufficiunt ad paſſiones entis, vt diximus.

XV. Atque hinc etiam conſtat, non oportere addere inter paſſiones entis id entitatem, uel diuerſitatem, quia, vt hæc poſſunt formaliter dicere relationes rõnis, non pertinent ad paſſiones entis, vt ſupra dictũ ẽ generaliter: quia tales relationes nõ per ſe conueniunt enti, ſed extrinſecùs tm̃ per cogitationem, reflexionem, aut comparationem mentis: ſi autem ſumantur, quatenus in re hñt aliquod fundamentum poſitiuum, vel priuatiuũ ſic ſufficienter continentur ſub vnitate, vt infrà dicemus. Et eodem mõ reducitur ad vnitatem ſimilitudo (ſi hæc cõis eſt omni enti) nam, ſi ſumatur pro vera relatione, illa ſine dubio non ẽ paſſio, quia nec conuenit ſemper omni enti, & cui conuenit, non per ſe, ſed ex accidenti conuenit. Et ſi fortè dicatur creaturæ exiſtenti ſemper conuenire, tamen ẽt reſpectu illius erit quoddam accidens, ſicut relatio creaturæ. Si autem ſumatur fundamentaliter, ſic ad vnitatem reducenda eſt: ſic. n. dicit Ariſt. ſimilitudinem in vnitate fundari. Denique iuxta hunc modum ad [veritatem] reducitur denominatio [intelligibilis, ſignificabilis;] ad [bonum] reducuntur [ratio integri, & perfecti,] & denominatio [amabilis, appetibilis,] & ſimiles: non eſt ergo neceſſe plures paſſiones confingere.

SECTIO III.

Quibus principijs demonſtrari poſſint paſſiones de ente, & an inter ea hoc ſit primum, Impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe & nõ eſſe.

Rõ dubij pro vtraque par.e.

HÆc quæſtio præcipuè proponitur propter Ariſto. qui 4. Metaph. ca. 3. tex. 8. docuit illud principium, [Impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe & non eſſe] eſſe primum ac ferè vnicum, ad quod reſolui debent omnes huius ſcientiæ demonſtrationes: imò & aliarum ſcientiarum, ſaltem virtualiter. In contrarium autem eſſe videtur primò, quia propria, & intrinſeca ſcientiæ principia ſumi debent ex cauſa ſeu ratione, ob quam prædicatum conuenit ſubiecto: vnde idem Ariſto. 1. Poſterior. docet poſteriorem paſſionem demonſtrari per priorem, primam vero omnium, vel non demonſtrari, ſed immediatè conuenire ſubiecto, vel ſolum quoad nos demonſtrari per definitionem ſubiecti: definitionem autem ipſam nullo modo demonſtrari, ſed immediatè cognoſci de ſubie- A cto. Sic igitur in omni ſcientia primum principium erit illud, in quo, vel prima paſſio de ſubiecto, vel definitio de definito prædicatur, ergo & in præſente ſcientia principia propria & intrinſeca ſumenda erunt ex connexione primæ paſſionis cum rõne entis, vel rationis entis cum ipſo ente: erit ergo hoc primum principium, [Omne quod eſt, vnum eſt,] quia vnum eſt prima paſſio entis, vt diximus, vel certè hoc, [Omne ens eſt habens eſſentiam.] Non ergo eſt illud, [Impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe & non eſſe,] quia illud eſt valde extrinſecum; & non poteſt deſeruire ad proprias demonſtrationes à priori, ſed vt ſummum ad reductionem ad impoſſibile. Adde principium illud à priori reduci ad illud, [Omne ens eſt vnum;] ideo enim non poteſt ſimul eſſe & non eſſe, quia vnum tantùm determinatè eſſe poteſt. Quomodò multi dicunt, primò conuenire enti quatenus eſt ens, eſſe diuiſum à non ente, quam proprietatem putant in vnitate includi, de quo poſteà videbimus. Tandem augetur difficultas, quia etiam inter principia quodammodò extrinſeca, & vniuerſaliſſima, non videtur

B illud eſſe primum; quia eſt negatiuum: omnis autem negatio in priori aliqua affirmatione fundatur: ergo datur aliud principium prius illo, in quo fundetur, quale erit, vel hoc, [Neceſſe eſt idem eſſe vel non eſſe,] vel hoc, [Vnum contradictorium neceſſario aliud deſtruit.]

Aliquot certiora pronunciata pro ſenſu quæſtionis declarando.

II. Principijs eget Metaphyſica in quæ ſ'e mo reſoluat cõ cluſiones.

IN hac re omnes conueniunt in metaphyſica (ſicut in alijs ſcientijs) neceſſaria eſſe aliqua prima principia per ſe nota, quibus paſſiones demonſtrentur, ſiue ſit ſermo de paſſionibus tranſcendentibus entis vt ens eſt, ſiue de proprietati-

C bus ſpecialioribus aliquorum entium, vt ſunt intra latitudinem formalis obiecti metaphyſicæ, iuxta ea quæ in procemiali diſputatione dicta ſũt quamuis, quia ens vt ens in ordine ad hanc ſcientiam eſt prius cæteris, paſſiones illi adæquatæ ſunt etiam priores, & conſequenter etiam vniuerſaliſſima principia, quæ ex ipſis tranſcendentib. aliquo modo conſtant, priora ſunt reliquis, & idẽ de illis nunc præſertim agimus. Quod ergo talia principia ſint neceſſaria, eadem ratio eſt in hac ſcientia, quæ eſt in cæteris, quia etiam illa per demonſtrationem procedit, reſoluendo concluſiones in principia; in qua reſolutione non poteſt in infinitum procedi: vt conſtat ex generali doctrina de cauſis: in nullo enim cauſarum genere in infinitum procedi poteſt: ergo neceſſe eſt vt ſiſtat in principijs, ſeu propoſitionibus per ſe notis.

III. Vnicũ principium ad demõ. non ſufficit.

Secundò ex hac ratione concludi videtur, hæc principia non tantùm vnum, ſed plura, & ad minus duo eſſe debere, ſaltem quoad hoc, vt ſint propoſitiones immediatæ, & à priori indemonſtrabiles. Ratio eſt, quia ex vno ſolo principio nihil concludi poteſt, vt conſtat ex Dialectica: quia formalis illatio requirit tres terminos, qui in vno principio eſſe non poſſunt: ergo vltima reſolutio neceſſariò fit ad duo principia immediata. Quia, ſi vnum ſit immediatum, & aliud

Digitized by Google

demonſtrabile, illud quod demonſtrabile eſt, vlterius erit reſoluendum, & demonſtrandum: nó poteſt autem demonſtrari per ſolum aliud principium immediatũ: ergo adiũgendum eſt aliud; & ſi illud etiam demonſtrabile ſit, aliud inquirẽdum erit, per quod demonſtretur; ne igitur procedatur in infinitum, ſiſtendum eſt in aliquo, ẽt indemonſtrabili: ſunt ergo neceſſaria plura principia prima etiam in hac ſcientia. Atque hinc ſequitur, ſi de primo principio in hoc ſenſu loquamur, ſ. vt ſolũ dicit propoſitionem immediatam, ſeu per ſe notam: hoc ſenſu non eſſe quærendũ vnicum principium primum in hac ſcientia: neque in eo potuiſſe loqui Ariſtotelem citato loco: quia re vera nullum eſt quod hoc modo ſit vnicum, & duntaxat primum. Igitur in alio ſenſu poteſt inquiri principium cæteris prius, ſ. vel quia eſt nobis notius, vel quia in vſu, ſeu cauſalitate ẽ prius, & vniuerſalius, vel quia omnimodo eſt in demonſtrabilius, & in hoc ſenſu eſt controuerſia inter autores, quod nam ſit primum metaphyſicum principium.

Varia placita.

IIII. Ant. And. Prima ſententia eſt, non eſſe primum illud, quod ex Ariſtotele retulimus, ſed hoc, [Omne ens eſt ens]. Ita tenet Antonius Andreas 4. metaph. q. 5. Et ad Ariſtotelem reſpondet, vocaſſe illud aliud primum principium inter ea quæ circunferuntur vt generalia, vt ſunt illa, [Omne totum eſt maius ſua parte, &c.] Sed hic autor ẽt ĩ ſuis principijs nõ recte loquitur, quia illa propoſitio eſt identica, & nugatoria; & ideo in nulla ſcientia ſumitur vt principium demonſtrationis ſed eſt extra omnem artem. Alioqui in omni ſciẽtia primum principium eſſet illud in quo ſubiectum ſcientiæ de ſe ipſo prædicaretur. Et tam p ſe notum eſſet primum principium vnius ſcientiæ, ſicut alterius, oam omnis propoſitio identica æquè nota eſt, vt [ens mobile eſt ens mobile] ſicut, [ens eſt ens] Er in hac ſcientia, plura eſſent principia æque nota, quamuis non æque uniuerſalia, vt [Subſtantia eſt ſubſtantia, Accidens eſt accidens.] Apparentius ergo loqueretur, ſi loco entis ſumeret aliquam definitionem, vel deſcriptionem explicantem rationem entis, eamque de ente prædicaret: nam, licet definitio & definitum re idem ſint, tamen propoſitio in qua definitio de definito prædicatur, non eſt identica, ſed doctrinalis, quia in ea conceptus diſtinctus de confuſo prædicatur. Et hoc modo fauet huic opinioni ratio dubitandi in principio poſita. Videtur tamen repugnare Ariſtotel. dicto cap. 3. lib. 4. metaphyſi. dum abſolutè concludit, illud principium, [Impoſſibile eſt, &c.] eſſe ſimpliciter omnium primum, & ad illud omnes demonſtrationes reſolui.

V. Iauell. Alij dicunt, non illud ab Ariſtotele poſitum, ſed hoc, [Neceſſe eſt, quodlibet eſſe, vel non eſſe,] eſſe primum principium omnium propter rõnẽ ſupra tactam, quia hoc eſt affirmatiuum, illud verò aliud negatiuum. Neq; enim verum eſt, quod Iauel. li. 4. metaph. q. 9. exiſtimauit, illa duo principia eandem rem diuerſis verbis ſignificare, & ita non eſſe reputanda duo, ſed vnũ, nam, ſi res attentiùs conſideretur, diuerſæ ſunt res, quæ illis principijs ſignificantur: Sicut enim in cõtrarijs, vel priuatiuè oppoſitis, aliud eſt, quod non poſſint ſimul cõuenire eidem, aliud verò quod alterum eorum neceſſario debeat conuenire; vt per ſe eſt manifeſtum: ita etiam in contradictoriè oppoſitis hæc duo formaliter, & in rigore diuerſa ſunt. Hæc autem ſignificantur per illa duo principia: nam per illud, [Impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe & non eſſe,] ſignificatur repugnantia contradictoriè oppoſitorum; per illud vero, [Quodlibet eſt, vel non eſt,] ſignificatur immediatio eorundum, ſ. inter illa non poſſe cadere medium. Et ita, vt diſtincta ponuntur ab Ariſtotele lib. 4. Metaph. cap. 7. tex. 27. & 28. & lib. 3. cap. 2. & 1. Poſter. ca. 8. tex. 26. & 27. vbi dialecticis terminis eadem principia ponit, [Impoſſibile eſt idẽ ſimul affirmari, & negari de eodem; Neceſſe eſt idem affirmari, vel negari de eodem;] quæ alijs verbis à Dialecticis dici ſolent: Impoſſibile eſt duas contradictorias eſſe ſimul veras; & impoſſibile eſt, eſſe ſimul falſas; quæ duo conſtat eſſe valde diuerſa; & primum fundari in illo principio, impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe, ſecundum uero in alio, neceſſe, eſt eſſe, vel non eſſe. Ex his vero rationibus ſimul conſtat comparando hæc principia inter ſe, prius eſſe illud de impoſſibili ab Ariſtotele poſitum, quam aliud de neceſſario. Primò quidem, quia per ſe euidentius eſt, cõtradictoria habere inter ſe repugnantiam, quam habere immediationem; illud enim prius ſtatim in ipſis terminis relucet, ſecundum autem nonnullo indiget diſcurſu & declaratione. Vnde illud prius commune eſt omnibus oppoſitis, nam quatenus oppoſita ſunt, inter ſe repugnãt; poſterius autem non omnibus conuenit; vt cõſtat ex ca. de Oppoſit. Secundo, quia prius ſecundum rationem eſt duas contractiorias non poſſe eſſe ſimul veras, quam non poſſe eſſe ſimul falſas: ſicut veritas ex ſe prior eſt falſitate.

Quæſtionis reſolutio.

Igitur, vt quæſtioni reſpõdeamus, diſtinguere oportet duplex genus demonſtrationis, unũ dicitur oſtenſiuum, aliud deducens ad impoſſibile. Primum eſt, per ſe & directè ad ſcientiam requiſitum; & in eo proceditur à cauſis ad effectus & ab eſſentia rei ad paſſiones demonſtrandas, loquimur enim in ſcientia a priori & propter qd; tiã, quæ eſt a poſteriori, non reſoluitur in principia, de quibus nunc agimus, ſed in experientiam potius. Secũdum demonſtrandi genus per ſe neceſſarium non eſt, ſed interdum adiungitur propter hominis defectum, ignorantiam, vel proteruiam: & vtile eſt, non ſolum ad concluſiones, ſed etiam ad prima pr incipia perſuadenda, & probãda, quod in priori modo fieri non poteſt, quia, cũ ſint immediata, non habent medium à priori p quod probentur: tamen ad impoſſibile deducendo oſtendi poteſt eorum veritas, & conuinci intellectus, vt eis aſſentiatur: Imò in omni genere demonſtrationis, quamuis principia demõſtrent à priori concluſionem; & per ſe nota ſint, vis illationis virtute fundatur in deductione ad impoſſibile, ſcilicet, quia fieri non poteſt, quod idem ſimul ſit & non ſit, vel quod duæ contradictoriæ ſimul ſint veræ. Propter quod dixit Auerroes 2. Metaph. cap. 1. ſine illo principio ab Ariſtotele poſito neminem poſſe philoſophari, diſputare, aut ratiocinari. VI. Duo demõſtrãdi genera & proprietates eorũ.

Dicen-

VII. *Quis ſit modus demonſtrãdi a priori in hac ſcientia.*

Dicendum ergo eſt in primis, ad demonſtrandum à priori paſſiones entis de ente prima principia ſumenda eſſe vel ex ratione ipſius entis, vel ex prima paſſione eius ad demonſtrandas poſteriores: & hoc cõuincit diſcurſus in principio factus. Et confirmatur, nam quoad hoc eadem eſt ratio de hac ſcientia, quæ de alijs: nam cùm proprietates entis ſuo modo ſint paſſiones eius: ex eius intrinſeca ratione & eſſentia oriri neceſſe eſt: quia hoc eſt de intrinſeca ratione propriæ paſſionis: poterunt ergo per ipſam eſſentialem rationem entis demonſtrari; ſiue hoc ſit per diſtinctionem ipſarum rerum inter ſe, ſiue in ordine ad conceptus, & diſcurſus noſtros, ita vt vnũ verè ſit ratio alterius, quod ad ſcientiam humanam, & demonſtrationem ſufficit. Vnde ſi paſſiones entis ſunt ita inter ſe connexæ, vt vna ex altera oriatur, illa, quæ fuerit prima conſtituet vnum principium ad demonſtrãdas alias: ſi verò (quod fieri interdùm poteſt) plures paſſiones cũ ratione entis immediatè connectantur, ſolùm per ipſam rationem entis poterunt de ente demonſtrari: quomodo autem id fiat, poſteà in diſcurſu ſcientiæ conſtabit. In hoc ergo ordine primum principium erit illud, in quo ratio vel eſſentia entis diſtinctè concepta de ipſo ente prędicatur.

VIII. *Quod ſit primum principium deductionis ad impoſſibile.*

Secundò dicendum eſt, in alio genere ſeu modo demõſtrandi per deductionem ad impoſſibile, primum principium, in quo totus ille modus demonſtrandi nititur, eſſe, [Impoſſibile eſt idem eſſe, & non eſſe.] Hoc per ſe notum eſt, quia oĩs deductio ad impoſſibile in hoc tandem ſiſtit, q̃ ſequatur, idem ſimul eſſe, & non eſſe: & quãdiu ad hoc nõ deducitur, non eſt ſatis demonſtrata impoſſibilitas; poſtquàm verò ad hoc deductum eſt, ibi ſiſtitur, tanquam in vltimo termino reſolutionis, & notiſſimo principio. Et, quanuis interdùm poſſit deduci impoſſibile ad aliud incõmodum, quòd duæ contradictoriæ ſint ſimul falſæ, ſeu vt idem neque ſit, neque non ſit, tamen hoc ipſum in tantum eſt impoſſibile, in quãtum virtute includit aliud, ſcilicet, quòd ſimul de aliquo negetur aliquid & non negetur, quod eſt affirmare & negare idem de eodem.

IX. *Quod ſit humanæ ſciẽtiæ principium abſolutè primum.*

Tertiò dicendum eſt, hinc fieri, vt illud principium: [Impoſſibile eſt, idẽ ſimul eſſe & nõ eſſe:] ſit ſimpliciter primũ in humana ſciẽtia, & præſertim in Metaphyſica. Ratio eſt, nam illud principium rectè vocatur primum, à quo ſumit firmitatem tota humana ſcientia. ſed huiuſmodi eſt prædictum principium, quia ex illo non ſolum concluſiones, ſed prima etiam principia demonſtrantur. Imò addit Fonſeca lib. 4. Metaph. cap. 3. quæſt. 1. ſect. 3. per illud principium confirmari à priori prima principia. Sed non video, cur deductionem ad impoſſibile vocet à priori, cùm non ſit ex cauſa, ſed per extrinſecum medium. Niſi fortaſſe intelligat per huiuſmodi principium demonſtrari à priori, nõ quidem veritatẽ aliorum principiorum, quod fieri non poteſt: ſed impoſſibilitatem, ac repugnantiam, quæ ex oppoſito ſequitur: vltima enim reſolutio omnis repugnantiæ fit ad contradictionem, ad quam per illud principium fit deductio. Hoc verò ſatis eſt, vt illud principium dicatur ſimpliciter primum: nam cum ingenium humanum nõ ſtatim cõprehendat cętera principia prima, prout

A in ſe ſunt, multum iuuatur, & confirmatur in eorum aſſenſu, deducendo ad impoſſibile, quod in cæteris fieri poteſt per illud primũ: ipſum autem nullo modo oſtendi poteſt etiam deductione ad impoſſibile, quia nullum aliud impoſſibilius inferri poteſt, quàm ſit illud, quod in eo pronuntiatur: quod eſt ſignum illud eſſe maximè notum, & primum. Dixi autem, vſum huius principij eſſe maximè neceſſarium in hac ſcientia, quia, cùm ens ſimpliciſſimum ſit, vix poteſt definiri, & ratio eius diſtinctius explicari, & applicari ad veras demonſtrationes efficiendas, ita vt propoſitiones aſſumptæ identicæ non cenſeantur.

Soluuntur rationes oppoſitæ.

X. AD rationem ergo dubitandi in principio poſitam quoad priorem partem iam explicatum eſt, Ariſtotelem non vocare illud principium primum, quia illo vtatur Metaphyſica ad ſuas proprias & directas demonſtrationes: nam potiùs idem Ariſtotel. 1. Poſterior. cap. 8. tex. 26. dicit, non ſolere illud principium formaliter ingredi demonſtrationem. Dicitur ergo primum principium alijs rationibus iam explicatis, eſt enim quaſi vniuerſale fundamentum, cuius virtuti omnes demonſtrationes nituntur, & alia principia poſſunt, ſaltem quoad nos, declarari & confirmari, quanquã id ſemper fiat adiuncto aliquo alio principio, vel conceſſo, vel per ſe noto. Ad primam confirmationem reſpondetur, veritatem illius principij propriè non fundari in vnitate, ſed in oppoſitione & repugnantia contradictoriorum, unde non rectè probabitur, quod eſt, non poſſe ſimul non eſſe, quia, quod eſt, vnum tantum eſt, tum quia, ut infrà dicam, ens quatenus vnum, non propriè diuiditur à nõ ente, ſed ab alio ente, quia à nõ ente potius diuiditur quatenus ens, tum etiam, quia hæc ipſa diuiſio entis à non ente fundatur in eo quòd non poteſt idem ſimul eſſe & non eſſe propter repugnãtiam formalem horum terminorum. Ad vltimam confirmationem dicitur primò, fieri quidem poſſe, vt aliqua affirmatiua propoſitio, quatenus ſimplicior eſt quàm negatiua, prior ſit q̃ illa ordine generationis, ſeu compoſitionis, & tamen quod in ratione veritatis per ſe notæ non ſit tam manifeſta, neque æque prima, & ita dici poteſt de illo principio, nam, licèt tota veritas eius fundetur in natura ipſius eſſe, quod per ſe excludit non eſſe, tamen hoc ipſum per illud principium quanuis negatiuum, explicatur, & euidentiſſimè, & aptiſſimè ad fundandas demonſtrationes deducentes ad impoſſibile.

XI. Atq; hinc facilè ſoluuntur multa argumenta, quæ fieri ſolent contra ſententiam Ariſtotelis de hoc primo principio, vt quòd conſtet multis vocibus neque vniuerſaliſſimis, neque admodum notis, vt ſunt [ſimul, idem,] quæ relationes ſignificant, quæ ſunt poſteriores abſolutis. Item quòd ſit propoſitio modalis, quę ſupponit priorem de ineſſe. Ad hęc enim & ſimilia dicitur eis ad ſummum probari, hanc nõ eſſe primam propoſitionem, ſeu complexionem quam intellectus format, nõ tamen, q̃ non ſit primum principium,

quia ad hoc non eſt neceſſe, vt ſit prima propoſitio, ſed ſolùm, quòd ex illo quodammodò pendeat omnium aliarum veritatum ſcientia, ipſum verò ita ſit verum, notum, & indemonſtrabile, vt ab alio non pendeat: hæc autem conueniunt illi principio, vt oſtenſum eſt. Poſſet autem principium illud ad ſimpliciores terminos reduci dicendo, [Nullum ens eſt & non eſt:] ſic enim cõficitur ex ſimplicibus terminis, & ex vniuerſaliſſimis ac primis, quod neceſſarium eſt in primo principio, vt poſſit omnibus ſcientijs eſſe commune, vt notauit D. Thom. 1. 2. quæſt. 94. art. 2. Vbi aduertit, hoc principiũ eſſe primum in ſpeculabilibus: nam in practicis ſeu moralibus datur aliud primum, ſcilicet, [Omne bonum eſt faciendum, & malum vitandum.] nam, quia omnes actiones morales circa bonum & malũ verſantur, ideò primum principium morale ex illis terminis conſtare debuit: tamẽ, quia practica in ſpeculatiuis fundantur, ideò, quod in ſpeculatinis eſt primum principium, ſimpliciter, & abſolutè eſt primum. An verò hoc principium ita ſit notum, vt à nemine poſſit mente negari, quanuis voce contendere videatur: item, quibus modis ſuadendum ſit contra eũ, qui proteruè illud negaret, vel eum ex conceſſis redarguendo, vel ad inconuenientia ſenſibus repugnantia eum deducendo, tractat latè Ariſt. 4. Metaphyſ. capit. 3. 4. & 5. quibus locis videri poſſunt expoſitores, quia nõ eſt, quod in hac re amplius immoremur.

In genere moris quod primũ principium, & collatio cum primo in genere naturæ.

DISPVTATIO IIII.

De vnitate tranſcendentali in communi.

Series tractationis.

PRimum de vnitate tractandum eſt, quia cum entitate maximè eſt coniuncta, & cæteris paſſionibus quodãmodò ſupponitur: quia reliquæ in quadam rerum diſtinctarum cõparatione ſeu habitudine conſiſtunt, quę ſine vnitate intelligi non poteſt. Et hunc ordinem ſeruauit Ariſtotel. 4. Metaph. ca. 3. vnum ſtatim cũ ente coniungens. Quoniam verò unum multitudini opponitur: & oppoſitorum eadem eſt ratio ſeu ſcientia, ideò conſequenter dicendum erit de multitudine. Ac denique quia multitudo ex diſtinctione, ſeu diuiſione cauſatur, quam vnitas negat, tractandum etiam erit de varijs diſtinctionum generibus: atque in hunc modum omnia genera vnitatum, diſtinctionum, & multitudinum explicata relinquemus.

SECTIO I.

Vtrùm vnitas tranſcendentalis addat enti rationem aliquam poſitiuam, vel tantùm priuatiuam.

I. Prima opinio.

PRima ſententia eſt, [vnum] addere ſupra ens accidens quoddam poſitiuũ, ex natura rei diſtinctum ab ente, per ſe tamen conſequens & concomitans omne ens. Ita ſenſit Auicen. lib. 3. ſuæ Metaphyſicæ capit. 2. & lib. 7. capit. 1. nam priori loco vocat [vnum] accidens, & quid comitans eſ-

Auicennas.

A ſentiam, poſteriori autem loco dicit non eſſe abſolutè idem cũ ente. Et hanc ſententiã videtur ſecutus Scotus 4. Metaph. q. 2. & in 2. d. 3. q. 2. Anton. And. 4. Metap. q. 3. qui docent, [vnũ] addere ſupra ens aliquid poſitiuũ ex natura rei diſtinctũ ab ente. Sed hæc ſententia, quantũ ad diſtinctionẽ ex natura rei inter ens, & id, quod vnum addit ſupra ens, reiecta ſufficienter eſt præcedẽte diſputatione, & planè repugnat Ariſt. 4. Metap. c. 2. & 5. & amplius ex ſequentibus cõfutabitur.

Scotus. Ant. And.

Proponitur ſententia, quòd ratio vnius poſitiua ſit.

II. VNde eſſe poteſt ſecunda ſententia, [vnum] addere ſupra ens proprietatem quandã poſitiuam, non realiter, vel ex natura rei, ſed ſola ratione ab ente diſtinctã, ad eum modum quo ſapientia, vel iuſtitia dicitur addere aliquid Deo eſſe attributum poſitiuum eius ſola ratione diſtinctum ab illo. Hanc opinionem videtur tenere S. Bonauen. in 1. d. 23. ar. 1. q. 1. vbi dicit, [vnũ] in Deo dicere aliquid poſitiuum, in creatura verò interdum dicere priuatiuum, interdum verò poſitiuum. Vnde ait, quanuis modus ſignificandi, vel explicandi vnitatem ſit per modum negationis, quia ſimplicia non niſi per negationes à nobis concipiuntur & explicantur, tamen quoad rem ſignificatam & intellectam eſſe quid poſitiuum. Hoc idem ſignificat Alex. Aleuſ. 1. p. q. 13. memb. 1. & 2. Soto in logica c. de Propr. q. 2. ad 2. Poteſtque ſuaderi primò, quia ex omnium ſententia vnum addit indiuiſionem ſupra ens; ſed indiuiſio, licèt per modum negationis ſignificetur, tamen re vera non eſt negatio, ſeu poſitiua ratio, ergo. Maior patet ex ipſa vocis expoſitione: dicitur enim [vnum,] quod in ſe eſt indiuiſum. Item ex oppoſito ſuo, ſcilicet, [multitudine] multa enim dicuntur, quæ inter ſe diuiſa ſunt: ergo [vnum] dicitur, quod indiuiſum eſt in ſe. Item patet ex proportione ad vnitatem quãtitatiuam: nam illę quantitates plures dicuntur, quę diuiſæ ſunt: illa verò una, quæ non eſt diuiſa. ſicut ergo quãtitas eſt una per indiuiſionem, quãtitatis, ita entitas eſt una per indiuiſionem entitatis. Minor probatur primò, quia diuiſio eſt negatio, ergo indiuiſio, licèt habeat formam negationis, tamen in re non eſt negatio, ſed affirmatio potius. Conſequentia probatur, quia duæ negationes (vt aiunt) affirmant: & quia in re ipſa nunquam negatio deſtruitur immediatè per negationem; nulla enim talis oppoſitio inuenitur in rebus: tollitur ergo per poſitiuam formam oppoſitam. Antecedens autem, ſcilicet, diuiſionem dicere negationem, eſt D. Thomæ q. 9. de Poteut. art. 7. dicentis, multitudinem includere negationem, ſcilicet diuiſionem unius ab alio. Et 1. p. quæſt. 11. art. 2. ad 4. dicit, in tantum nos apprehendere diuiſionem, inquantum apprehendimus, hoc ens non eſſe illud: & idem dicit Soncin. 10. Metaph. q. 4. Neque aliter nos concipere poſſumus diuiſionem.

D. Bonau.

B

Aleuſ. Soto.

C

III. Scdò poteſt hoc ita explicari rõne, quia in illis rebus, quæ ſunt vnæ per cõpoſitionẽ: unitas cõſurgit per unionem pluriũ, quæ vnio eſt quid poſitiuũ in ipſis, vt poſteà uidebimus: è cõtrario uerò res plures hoc ipſo ſunt multę & nõ una, quia unione carẽt: diuiſio ergo formaliter ſolum dicit

caren-

catentiam vnionis: conſiſtit ergo in negatione: A è contrario verò indiuiſio dicit carentiam diuiſionis, quod eſt negare carentiam vnionis: hoc autem eſt ponere vnionem, quæ quid poſitiuum eſt. Et conſequenter in his rebus, quæ non ſunt vnæ per vnionem plurium, ſed per ſimplices entitates, vnitas dicet poſitiuam perfectionem conſiſtentem in quadam rei integritate, quæ eſt altior & eminentior perfectio, quam vnio quáuis à nobis propter ſuam ſimplicitatem per negationem explicetur. Vnde ſumitur duplex confirmatio. Prima, quia negatio vt ſic, non ſuſcipit magis nec minus, vnum verò, ſeu vnitas recipit magis & minus: nam magis vnum eſt quod ꝑ ſimplicem entitatem eſt vnum, quàm quod per compoſitionem plurium, & tanto magis ab vnitate receditur, quantò compoſitio maior eſt, ſeu minor vnio: ergo ſignum eſt, vnitatem addere aliquid poſitiuum. Secunda confirmatio eſt, qa negatio nullā perfectioné dicit: vnitas vero dicit ꝑfectionem: nam in Deo ad maximam eius perfectionem ſpectat ꝙ ſit vnus tantum: & ꝙ ſit maxime vnus: & ꝙ in eo oĩa quæ oppoſita non ſunt, B vnúm omnino ſint. Et in angelis ad perfectioné eorum pertinere cenſetur, vt in vnaquaque ſpé ſit vnus tantum: & modus vnitans eorum, ſ. per talem ſimplicitatem, pertinet etiam ad perfectionem eorum: & idem eſt proportionatè in reliquis entibus.

IIII. Tertiò, id colligi poteſt ex ſpeciebus, ſeu modis vnitatis: omnes enim ſunt poſitiui: ergo ſignum eſt, ipſam etiam vnitatem vt ſic addere aliquid poſitiuum. Antecedens patet primùm in vnitate quantitatiua, quæ dicitur vna continuatione ab Ariſto. 5. Metaph. ca. 6. continuitas autem non eſt negatio, ſed poſitiuum, cum in hoc conſiſtat, quod partes habeant terminum communem: illa ergo integritas, quæ ex continuatione reſultat, eſt vnitas quantitatis continuæ, & illa poſitiuum quid eſt. Alia eſt vnitas compoſitionis, v.g. ex materia & forma, quomodo humanitas vocatur vna: de qua iam oſtendimus in poſitiua rõne conſiſtere: vnde & generatio, quæ ad hãc vnionem tendit, poſitiua actio eſt: è contrario verò corruptio, quæ illam diſſoluit, formaliter in C priuatione conſiſtit. Alia vnitas eſt indiuidualis ſpecifica, & generica; & hæ omnes poſitiuæ ſunt, quia & genus poſitiuè contrahitur ad ſpeciem, & ſpecies ad indiuiduum, & conformitas illa, vel conuenientia, quæ eſt in ſpecie, uel genere poſitiua eſt.

Ariſto.

V. Quartò argumentari poſſumus ex effectibus ſeu proprietatibus, quæ unitati tribuuntur; una eſt, quod fundet relationem identitatis ſeu ſimilitudinis, 5. Metaph. c. relatio autem realis nõ fundatur in negatione, ſed in poſitiuo. Alia eſt, quod unum eſt prima menſura multitudinis, quod non poteſt conuenire negationi, cum nihil ſit. Vnde Ariſtoteles 10. Metaphyſic. cap. 9. text. 21. ponit oppoſitionem relatiuam inter unum & multa in ratione menſuræ & menſurati. Tandem unum ut ſic componit multitudinem, nam multitudo formaliter ex unitatibus formaliter conſtat; unde & in numero quantitatiuo ultima unitas dicitur eſſe forma eius, ſicut ergo numerus formaliter eſt aliquid poſitiuum, ita & unitas.

Vera ſententia.

VI. Dicendum eſt primò, unum nihil poſitiuum addere ſupra ens, nec rationis, nec reale, neque ex natura rei, neque ſola ratione ab ente diſtinctum. Eſt ſententia D. Tho. 4. Metap. lect. 2. & in 1. par. q. 11. ar. 1. ubi Caiet. Scholaſtici in 1. d. 24. ubi Capreol. q. 1. ar. 1. Durand. q. 1. & 2. Gabr. q. 1. ar. 3. dub. 3. Greg. q. 1. art. 1. Henric. quodlib. 1. quæſt. 1. Sonein. 4. Metaph. quæſt. 4. Iauell. quæſt. 5. & 8. Landun. quæſt. 4. Fonſec. cap. 2. quæſt. 5. Et fuit etiam ſententia Comme. 4. Metaph. comm. 3. tex. 3. & lib. 10. comm. 8. Et ſumitur ex Ariſto. 5. Metaph. cap. 6. tex. 11 & lib. 10. cap. 1. ubi rationem unius explicat per indiuiſionem, & indiuiſionem, per negationem diuiſionis, & 4. Metap. c. 2. hac ratione dicit, unum, & ens eſſe unam ac eandem naturam, quia nimirũ nullam rationem poſitiuam dicit, præter rationem entis.

D. Thom. Capreol. Caiet. Durand. Gabriel. Grego. Henric. Soncl. Iauell. Landun. Fonſec. Cõmentat. Ariſto.

VII. Et quidem de ente rõnis per modum poſitiui (de quo eſt ſermo in prima parte concluſionis) B res eſt ſatis certa & extra controuerſiam, quia nullum hactenus excogitatum eſt ens rõnis quaſi poſitiuum, quod unum de formali dicat, & addat enti, quia, aut illud eſt per modum relationis & hoc non, quia nomen unius omnino abſolutum eſt, ut ſupra uidimus, & conſtat ex ipſa uoce, & ex cõi mõ concipiendi, aut eſt per modum alicuius prędicati abſoluti, & poſitiui, hoc dici non poteſt, etiam ſi fingendi fiat copia. Dicere qs fortè poſſet, [unum] addere relationem identitatis ad ſe ipſum. Sed hoc eſt planè falſum, nã eſſe unum, & eſſe idem, ſunt prædicata ualde diuerſa, & primum eſt ſuo modo reale prædicatũ conueniens ſine fictione intellectus, ſm uero eſt prędicatum rõnis conueniens per operationem intellectus, unde primum eſt fundamentum ſecũdi eo modo quo relatio rationis poteſt in re habere fundamentum.

VIII. Itaque hac parte omiſſa, altera de ratione reali poſitiua, quæ præcipuè eſt intenta, ſolet hac maximè rõne probari, quia, ſi unum addit enti po- C ſitiuam realem rationem, ergo neceſſe eſt ut in illa includatur ens, ergo & unum, ergo illi addenda erit alia ratio poſitiua, per quam ſit unum, et go ita procedetur in infinitum, niſi in aliqua rõne reali ſiſtamus, quæ ita ſit per ſe ens, & unum, ut eſſe ſic unam, nihil addat ſupra entitaté eius, ergo eadem ratione ſiſtendum erit in ipſamet ratione entis. Sed ad hoc argumentum reſpondet Scotus, illam rationem unius, ita eſſe poſitiuam ut tamen ens non ſit. Sed hoc ſatis eſt in ſuperioribus improbatum. Et præterea negari non poteſt, quod ad præſens ſpectat, quin ille modus realis, uel quidquid illud ſit, quod unum addit enti, ſit unum quid eo modo quo eſt, nam unũquodque ens habet huiuſmodi modum unum tantùm, & non plures, & habet illum diſtinctum à modo ſeu unitate alterius entis, in ſe autem indiuiſum. rectè ergo inquiritur, an ille modus ſit unus ſe ipſo, & ſine ulla additione poſitiua, quæ ſuæ entitati fiat, uel cum additione, nam, ſi cum additione, procedetur ulterius in infinitum, ſi abſque additione poſitiua per ſolam negationem, cur non idem dicetur de quolibet ente ut ſic?

IX. *Euaſio confutatur.* Dicunt aliqui ipſum modum vnius cùm ſit id, quo ens eſt vnum, poſſe ſe ipſo etiam eſſe vnum, quod non ita dici poteſt de ratione entis, quia ipſum formaliter non eſt ratio vnius, ſeu vnitas vt quo; id enim quod in aliquo genere eſt quo, quando eſt ſimplex & vltimum, ſe ipſo poteſt eſſe quod, hoc vero non tribuitur ei quod nullo modo rationem illam formaliter participat. Exemplum commune eſt in quantitate, per quam ſubſtantia quanta eſt; & ideò poteſt per ſe ipſam eſſe quanta, quod non poteſt ſubſtantia. Quæ euaſio habet ſpeciem quādam ſubtilitatis, ſed in præſente nulla eſt neceſſitas fingēdi illud quo, & quod, nam illa ratio vnitatis non intelligitur eſſe vna propter aliquam rationem poſitiuam, quam in ſe habeat, & veluti exerceat circa ſe ipſam; ſicut quantitas eſt quāta, quia eſt extenſa, & per ſe apta ad occupandum locum: ſed per ſolam negationem pluralitatis ſeu diuiſionis intelligitur eſſe vna: ergo eodem modo intelligi poteſt in ratione entis, neque oportet fingere aliquid poſitiuum, quod ei ſit ratio vt quo eſſendi vnum.

X. *Reſpondetur; replica.* Dici tandem poteſt hoc argumentum rectè procedere contra Scotum & alios, qui ponunt modum illum vnius ex natura rei diſtinctum ab ente: non tamen ita vrgere, ſi dicamus illum modum eſſe quidem poſitiuum & realem: ſola tamē ratione ab ente diſtinctum: quia tunc dicetur, illum modum, quamuis ſit ens, non tamen eſſe in re diſtinctum ab ipſomet ente, & ideò eſſe vnū eadem vnitate, qua ipſum ens, & præciſè ac ſecundum rōnem non conſiderari vt vnum, ſed tantum vt rationem vnius realiter vero eſſe vnum ſe ipſo, ſicut ipſum ens. Sed contra hanc reſponſionem obijcitur: quia inde ſequūtur alia incommoda. Primum rationem vnius eſſe poſitiuam, & paſſionem entis, & quidditatiuè includere ipsū ens: quod repugnat propriæ paſſioni. Secundum quod ille modus ſit de quidditatiue ipſius entis, ſicut attributa diuina ſunt de quidditate Dei, quæ, licèt ratione diſtinguantur, in re dicunt rationes poſitiuas, quæ ex natura rei non diſtinguuntur à Deo: conſequens aūt eſt falſum: tum quia aliàs vnum non eſſet paſſio entis, ſed eſſentia, tum ēt quia alias nulla res creata poſſet quidditatiue diſtinctè concipi, niſi formaliter conciperetur vt vna. Quæ incommoda ſunt quidem probabilia, forte tamen aliquis non exiſtimaret inconueniēs illa concedere in tranſcendentibus, quæ ſimpliciſſima ſunt.

XI. Aliter ergo proſequendo priorem diſcurſum, oſtendo, eodem modo concludere non eſſe ponendum hunc modum poſitiuum ratione diſtinctum, nam præciſo per intellectum illo mō poſitiuo in reliquo cōceptu entis intelligitur quidquid neceſſarium eſt ad vnitatem; ergo ſignum eſt nihil poſitiuum, etiam per rationem præſcindi ab ente, quo illud vnum ſit. Quod vt intelligatur: loquamur de aliquo ente in particulari, v.g. Deo quatenus vnus eſt: ſi ergo in illo vnitas eſt attributum poſitiuum rōne diſtinctum à Deo: ergo poteſt mente præſcindi Deus ab vnitate eius: in Deo autem ſic concepto abſque additione alicuius poſitiui etiam ſecundum rōnem, poteſt concipi negatio diuiſionis ſeu partitionis, quam in ſe habeat, & diuiſio etiam, ſeu ſufficiēs fundamentum diuiſionis ab omnibus alijs; ſed hoc ipſo ſufficienter concipitur vnus: ergo quidquid poſitiuum poſteà additur, etiam ſecundum rōnem, eſt ſuperfluè fictum, neque explicari pōt quid, vel ad quid ſit: & idem argumentum fieri poteſt in quolibet alio ente vno, & conſequēter in ente in communi. Secundo id declaro in entibus compoſitis retorquendo argumenta priora: nam in huiuſmodi ente, quod per compoſitionem fit, quidquid poſitiuum phyſicum conſiderari poteſt, pertinet ad rōnem entis, vt tale ens eſt, ēt ſi ratione præſcindatur à conceptu vnius, vt in humanitate vnio animæ & corporis eſt de ratione eſſentiali talis entis, vt tale ens eſt ſpecificatiuè, & in re ipſa: & ſimiliter in linea vnio partium in puncto eſt de ratione eius, vt eſt in tali ſpecie quantitatis continuæ; ergo omnis etiam rō poſitiua metaphyſica quæ in tali vnione phyſica fundatur, pertinet formaliter & ſecundùm rationem ad rationem talis entis, non quatenus concipitur vt vnum, ſed quatenus formaliter cōtractum ſeu determinatum in rōne talis entis: ergo ratio vnius nihil poſitiuum addere poteſt, ēt ratione diſtinctum. Tertio id explicatur in entibus ſimplicibus, in quibus perfectior videtur eſſe vnitas, imò ipſa ſimplicitas videtur eſſe maxima vnitas: ſed ſimplicitas de formali non dicit rationem poſitiuam, etiam ſola ratione diſtinctam ab ente ſimplici, & à perfectione, quæ in ratione entis, ſeu talis entis in eo concipitur: adeò vt iam in Deo iuxta probabiliorem Theologorum ſententiam ſimplicitas, vt ſic nihil addat Deo perfectionis etiam ſecundùm rationem, ſupra perfectionem ſummæ actualitatis eius, in qua negatio illa fundatur, quam ſimplicitas exprimit: ergo multò minus vnitas vt ſic poteſt dicere rationem poſitiuam. Et hæc concluſio ampliùs patebit ex ſequentibus, & ex ſolutionibus argumentorum.

XII. *Vnum ſupra ens priuationem addit.* Dico ſecundò, unum addere ſupra ens negationem aliquam per modum priuationis. Ita docent citati auctores, & ſequitur ex præcedente aſſertione: nam conſtat unum aliquo modo diſtingui ab ente; quia & eſt paſſio eius, & illa nomina non ſunt ſynonyma, ſed diuerſi conceptus formales & obiectiui illis in mente reſpondent: ergo aliquid dicit unum præter ens, ſed non dicit aliquid omnino fictum per rationem, ut per ſe conſtat, quia eſſe unum rebus ipſis uerè conuenit; neque etiam dicit aliquam habitudinem rationis, ut oſtenſum eſt: nihil ergo ſupereſt, quod addere poſſit præter negationem ſeu priuationem.

Qualis ſit negatio, quam vnum addit enti.

XIII. DVo tamen ſuperſunt hic explicanda. Primum eſt, quæ ſit hæc negatio, & quotuplex. Secundum, quomodo hæc negatio dicatur eſſe per modum priuationis. Circa primum omnes conueniunt unum dicere negationem diuiſionis in ipſomet ente, quam ſignificauit Ariſtotel. dicens, unum eſſe [ens indiuiſum in ſe,] vt patet ex citatis locis, & ex 10. Metaphyſic. capite 5. Et ratione patet, quia per diuiſionem intelligimus, unum ens fieri plura: ergo nulla alia ratione melius concipitur ens eſſe unum, quam negatione diuiſionis; & in hoc

omnes

Digitized by Google

omnes conueniunt. Sunt tamen prædicta verba attentè conſideranda: aliud eſt.n. ens dicere negationem diuiſionis in ipſo, aliud vero dicere negationem diuiſionis a ſe ipſo: quamuis.n. vtraq; negatio poſſit enti attribui, tamen prior eſt, quæ ꝑtinet ad rõnem vnius, nam poſterior non ſufficit, vt rectè notauit Soncin. 4. Metaph. q. 23. ad primum. Et patet, tum quia illa non eſt propria negatio, quæ in re addatur enti, ſed quæ per ſolã reflexionem rõnis conſideretur: tum maximè quia non diuidi à ſe æquè conuenit enti per ſe & per accidens, ſeu multitudini, aceruus enim lapidum tam non eſt diuiſus à ſe, quam homo, vel Angelus: tamen quia in ſe non eſt indiuiſus, non eſt propriè vnum ens: negatio ergo diuiſionis in ſe, eſt quæ conſtituit ens, non negatio diuiſionis à ſe.

XIIII. Dubitant tamen vlteriùs autores an in ratione vnius aliqua alia negatio includatur. Multi enim definiunt vnum eſſe, quod eſt [indiuiſum in ſe, & diuiſum à quolibet alio,] & ideò præter indiuiſionem in ſe dicunt vnum dicere negationem vnionis cum alio, quæ negatio explicatur nomine diuiſionis ſeu diſtinctionis ab alio. B Ita opinantur Capreol. Gabr. & Soncin. locis citatis: quia, ſicut de ratione [vnius] eſt, vt in ſe nõ ſit diuiſum, ita vt non ſit aliud à ſe: alterum enim ex his duobus, ſcilicet, eſſe aliud à ſe, vel non eſſe aliud à ſe, neceſſe eſt in ratione vnius includi: quia, cùm cõtradictoriè opponantur, immediatè repugnant: ſed eſſe aliud à ſe non eſt de ratione vnius, vt conſtat: ergo erit de ratione vnius, vt non ſit aliud à ſe. Quin potiùs addunt aliqui, negationẽ diuiſionis ab alio priùs ſecũdũ rõnẽ conuenire enti, quam indiuiſionem in ſe, quia priùs conuenit enti eſſe diuiſum à non ente quã eſſe in ſe indiuiſum: ergo vtraque negatio requiritur ad rationem vnius. Vnde etiam D. Thom. 1. par. quæſt. 11. art. 2. ad 4. dicit conceptum diuiſionis ab alio ſecundùm rationem eſſe priorem C conceptu vnitatis. Alij verò negant diuiſionẽ ab alio eſſe de ratione vnius, ſed ſolã indiuiſionem in ſe. Ita Fonſeca ſuprà, citans Ægid. 4. Metaph. quæſtione 6. & Heruæum quodlibet. 4. q. 2. & 3. Ratio eius eſt, quia eſſe diuiſum ab alio non requiritur vt ens ſit abſolutè vnum, ſed ſolùm vt ſit vnum ex multis: & ideò ſufficienter concipitur res vt vna, quãdo intelligitur indiuiſa, etiam ſi non concipiatur vt diuiſa ab alijs. Et confirmatur, quia res eſt abſolutè vna quamuis non ſint alia, à quibus diſtinguatur.

Fonſeca: Aegidius, Heruæus.

XV. Sed circa hoc aduertẽdum eſt, poſſe, in nomine tam vnius, quàm diuiſionis ab alio committi æquiuocationem. Nam interdùm communi & vulgari vſu [vnum] ſignificare ſolet quod eſt ſolitarium & vnicũ, quomodo dicimus eſſe vnum Deum, vnum Solem: & hoc modo vnum dicit negationem multitudinis, & non tam dicit diuiſionem ab alio, quàm negat cõſortium alterius. Sed hoc modo eſſe vnum non eſt paſſio entis, vt per ſe conſtat: neque ea ſignificatio eſt propria vnius, nec rigoroſa, ſed ſolũ ex accommodatione vſus interdum ad hoc extenditur: nam in rigore verum eſt dicere hic eſſe vnum hominem, quamuis ſint plures: & ideò in rigoroſa ſignificatione ad negandum eſſe plures, additur excluſiua eſſe tantùm vnum: igitur negatio multitudinis ſeu plurium in hoc ſenſu non intrat rationem for- A malem vnius tranſcendentis.

Vnius nomen æquiuocationem pati poteſt.

Rurſus eſſe diuiſum ab alio cõcipi poteſt per modum relationis realis, ſeu ad terminum realem & exiſtentem. Et hoc modo certum eſt diuiſionem ab alio non eſſe de ratione vnius, tum quia eſt quid poſterius illo: ideò enim hoc eſt diuiſum ab illo, quia in ſe tale eſt, & vnum quid; tum etiam, quia vnum de ſe eſt prius multitudine, & independens ab illa: ſic autem eſſe diuiſũ ab alio, requirit multitudinem: imò inde conſurgit multitudo, quia ſunt plura vna, quorum vnũ non eſt aliud. Denique hac ratione ſupra dicebamus, [aliquid,] quatenus dicit huiuſmodi negationem, vel relationem alietatis à termino reali & exiſtente, non eſſe paſſionem entis: quia per ſe non conuenit omni enti, ſed per accidens ex coexiſtentia aliorum: multò ergo minùs poteſt eſſe hoc de ratione vnius. Vnde, antequàm creaturæ exiſterent, Deus erat perfectè & completè vnus abſque hac relatione ſeu negatione. Quin potius etiam ſi per impoſſibile nullæ aliæ res eſſent poſſibiles extra Deum, ipſe eſſet verè ac perfectè vnus, hoc ipſo quòd eſſet in ſe indiuiſus B in eſſentia: etiam ſi non poſſet eſſe diuiſus ab alijs, eò quòd alia eſſe non poſſent. Tamen, quia de facto, & quodammodò ex intrinſeca ratione entis, ſecundum totam ſuam latitudinem conſiderati, cum quolibet ente poſſibilis eſt exiſtentia alterius: ideò ad omne ens conſequitur vt poſſit eſſe diſtinctum ab alio: quod re vera vnicuique conuenit ex eo quòd in ſe vnum eſt. Et hoc modo eſſe diſtinctum ab alio, aptitudine & fundamentaliter poteſt dici conuenire omnì enti, quà vnum eſt: tamen hoc ipſum non intrat formaliter rationem vnius, ſed conſequitur illam: ſicut conſequitur ad quantitatem vt ſit fundamẽtum æqualitatis, vel inæqualitatis. XVI.

Relatio realis ab alio extra rationem vnius.

Tandem eſſe diuiſum ab alio concipi põt ſolum per modum negationis. Quæ comparari ẽt C poteſt, vel ad terminum poſitiuum exiſtentem: & hoc modo eadem eſt ratio de illa, quæ de relatione: vel ad terminum poſitiuum abſolutè ſumptum, ſiue exiſtẽtem, ſiue poſſibilem: & hoc modo eſſe diuiſum ab alio conuenit oĩ enti, quatenus vnum eſt: quia, ſicut non põt vnienti conuenire vt ſit aliud, ita neceſſario conuenit vt nõ ſit aliud: nam hæc ſunt contradicentia. & ideò ſi alterum eorũ neceſſario ſeparatur ab [vno,] ſ. eſſe aliud à ſe, alterum neceſſariò conuenit vni, ſ. nõ eſſe aliud à ſe, quod eſt eſſe diſtinctum ab alio. Quæ quidem rõ non probat, hanc negationem primariò ac formaliſſimè intrare rõnem vnius, ſed conuenire illi neceſſariò, ſiue ꝑ ſe primo, ſiue conſequenter: & hoc poſterius verius vr: quod intendũt autores ſecundę opinionis, & fortaſſe nõ negant autores primæ. Poſſunt itaque conciliari, nam, quòd hi negant formaliter ac per ſe primò: illi affirmant conſequenter ac per ſe ſecũdo. Et ita explicuit diſertè Soncin. 4. Metaphyſic. quæſt. 23. & 27. & hoc ſolum probant rationes adductæ. XVII.

Eſſe ab alio diuiſũ qualiter ſit neceſſario coniunctũ vni.

Denique, ſi hæc negatio ſeu diuiſio vnius entis nõ comparetur ad terminum poſitiuum; ſed ad negatiuum & contradictorium: ſic etiam omni enti hoc ipſo ꝙ vnum ens eſt, conuenit quod ſit diuiſum à non ente, ſeu vt non ſit non ens; tamen hęc negatio ſolum eſt quaſi per reflexionẽ intellectus, nam prout obiectiue intelligitur XVIII.

Digitized by Google

antecedere in ente, potiùs eſt affirmatio, nam affirmatio nó diuiditur à negatione per aliam negationem. Id enim eſt impoſſibile, quia procederetur in infinitum: diuiditur ergo per ſe ipſam; ſic ergo ens diuiditur à non ente, non per negationem aliam, ſed per ſe, ſicut è contrario nó ens diuiditur ab ente, nó per aliam negationem, vel affirmationem, ſed per ſe ipſum: itaque formaliſſimè diuidi à non ente nihil aliud eſt, quàm eſſe ens. Hac ergo conſideratione talis negatio nec pertinet ad rationem vnius, neque eſt paſſio entis, cùm re vera nulla ſit: quatenus verò per intellectum excogitari poteſt, eſt ſolòm extrinſeca denominatio; ſeu relatio rationis: & ideò intrinſecè etiam non ſpectat ad rationem vnius, quanuis oppoſitum videatur ſentire Caietan. 1. part. quæſt, 11. art. 4. in fine, de quo plura dicemus in ſolutionibu argumentorum.

Negatio quam dicit unum, ſit ne priuato.

XIX. SEcundum dubium erat, quomodo vnum dicat hanc negationem per modum priuationis: & ratio dubitandi eſt, quia priuatio dicit negationem in ſubiecto apto nato: indiuiſio autem, quam addit vnum ſupra ens, ſæpe dicit negationem diuiſionis in ente incapaci illius, vt in Deo, eſſe vnum negat diuiſionem eſſentiæ diuinæ, quæ diuidi nequit: & ſimile eſt in alijs rebus præſertim ſimplicibus, vel incorruptibilibus: imò & in omnibus entibus, quatenus vnumquodque inſeparabile à ſe ipſo, nullum enim ens à ſe ipſo diuidi poteſt: hæc autem ſola indiuiſio eſt de ratione vnius tranſcendentalis. Reſpondetur, difficultatem ſolùm conſiſtere in explicatione concluſionis, cur ſcilicet hæc negatio, quam dicit vnum, dicatur eſſe per modum priuationis. Nam quia non negat formã, cuius ſit capax ſubiectum ſeu ens, quod vnum dicitur: ideò non dixi hanc negationem eſſe priuationem: nam ad hoc oporteret vt negaret formam in ſubiecto apto nato, vt argumentum probat. Sed dixi eſſe ad modum priuationis, quia in aliquo imitatur priuationem, & recedit à mera negatione. Nam, ſicut priuatio dicit negationem non quomodocunque, ſed quaſi adhærentem ſubiecto reali, ita, vnum dicit hanc negationem, quaſi addendo illam enti reali, quod connotat: & ideò non ens, ſeu nihil, quatenus tale eſt, neque vnum nec plura dicitur, quanuis negatio diuiſionis abſolutè ſumptæ illi poſſit attribui: quia non ens indiuiſum eſt. Entia autem rationis ſeu ficta in tantum æquiuocè dicuntur vnum, vel multa, in quantum æquiuocè etiam ſunt entia, vel potiùs vt entia concipiũtur. Vnum ergo dicit negarionem diuiſionis in ente, & quoad hoc eſſe dicitur ad modum priuationis, ſiue tale ens ſit capax diuiſionis, ſiue non. Addit Fonſeca ſuprà, diuiſionem, quam negat vnùm, abſolutè poſſibilem eſſe, eſtò non ſit poſſibilis ei enti, quod vnum denominatur, vt Deus dicitur vnus, quia indiuiſus in eſſentia, quæ diuiſio eſt poſſibilis in creatura, quamuis ſit impoſſibilis Deo; & ita illa diuiſio non eſt impoſſibilis enti vt ens eſt: & hoc modo dici poteſt priuatio, ratione capacitatis ſaltem in conceptu communi: ad eum modũ, quo talpa cæcus dicitur, quia vt animal eſt capax A viſus, quannis, non vt tale animal. Quod in præſente dicitur minus propriè propter analogiam entis.

Argumentorum ſolutiones.

XX. AD primum argumentum contrariæ ſententiæ, prima, & communis reſponſio eſt, concedendo diuiſionem conſiſtere in negatione, & conſequenter indiuiſionem eſſe negationem negationis. Ita concedit D. Thom. in 1. diſt. 24. quæſt. 1. art. 3. ad primum. Vnde in ſolutione ad 2. concedit, ſecundum rem magis ſe habere ad poſitiuum vnitatem, quàm multitudinem: quia negatio vnius rei ab alia, quam dicit multitudo, eſt in re ipſa: negatio verò negationis, quam dicit vnitas, eſt merè per rationem. Quam doctrinam amplectitur Soncin. lib. 10. Metaphyſ. quæſt. 4. Ad argumentum ergo, ſcilicet, quia negatio negationis eſt affirmatio, reſpondendum eſt iuxta hanc ſententiam, formaliter & ſecundùm rationem non ita eſſe: quia ratio poteſt ſu- B per vnam negationem reflecti, & negare illam, & per hanc negationem explicare aliquod poſitiuum ſimplex, quod prout in ſe eſt, declarare non poteſt. Secundùm rem autem & æquiualenter illud eſſe verum: tamen illud poſitiuum quod illis negationibus circunſcribitur, nihil eſſe præter entitatem ipſius rei, quæ vna dicitur. Hæc reſponſio probabilis eſt, & facilè defendi poteſt: tamen videtur ſupponere, negationem, quam dicit vnum, eſſe aut negationem, diuiſionis huius entis ab alio ente, vel negationem diuiſionis huius entis à ſe ipſo, quæ re vera ſunt negationes rationis: tamen prior nó pertinet ad rationem vnius, vt dictum eſt: ſed ad illam conſequitur. Poſterior autem negatio non eſt propria vnius, ſed communis multitudini. Igitur negatio diuiſionis in ſe ipſo eſt propriè de ratione vnius: hæc autem nullam negationem realem videtur ſupponere in re ipſa, quæ ſecundùm rationem negetur per indiuiſionem.

XXI. Secundò ergo reſpondetur concedendo, vnũ C dicere indiuiſionem, ſeu negationem diuiſionis, & negando hanc eſſe negationem negationis. Nam in diuiſione, quam vnum negat, duo poſſunt conſiderari: primum, quod entia inter ſe diuiſa ſunt quaſi in ſe completa & terminata ſuis entitatibus: ſecundùm eſt, quòd unum non eſt aliud. Hoc poſterius ſolùm dicit negationẽ, vt per ſe conſtat: primum verò dicit poſitiuum, quod eſt fundamentum illius negationis, quod tamen in re nihil eſt præter entitates ipſas, vt explicari poteſt in quantitate diſcreta: nam lineas eſſe plures dicit vnamquamque eſſe proprijs terminis terminatam; vnde ſequitur negatio, ſcilicet, quòd non habeant terminum communem. Indiuiſio ergo, quam dicit vnum, negat diuiſionem ratione poſitiui, quod in rebus diuiſis innititur, non ratione negationis. quam includit diuiſio vnius ab alio: ſicut è cõtrario, negatio, quã dicit diuiſio, non negat aliam negationẽ, ſed poſitiuam vnionẽ vel identitatem vnius cum alio.

XXII. *Reſpondetur obiectioni.* Dices; Hinc ſequitur, negationẽ q̃ dicit vnũ eſſe negationem multitudinis, qđ tñ ſuprà videmur negaſſe. Et patet eſſe falſum, quia vnum eſt prius multitudine; negatio aũt eſt poſterior forma q̃ negat. Reſpõdetur dupliciter poſſe intel-

lligi

ligi vnum negare multitudinẽ. Vno modo ſimpliciter, ſeu in rerum natura; & hoc modo negauimus ſupra vnum dicere negationem multitudinis: neque oppoſitum ſequitur ex dicta ſolutione, vt per ſe notum eſt. Alio modo vt neget multitudinem in ipſa re quæ dicitur vna, id eſt, quòd in ſe non eſt plures; hoc autem ſenſu non eſt in ſuperioribus negatum à nobis vnum dicere negationem multitudinis. Id autẽ negat Fonſeca d.q.5.ſect.5. & eſt ſententia D.Tho.1.p.q.30.ar.3.ad 3.& opuſ.52.cap.2. vbi adducit rationem, qua etiam Fonſeca vtitur, ſ. quia vnum eſt prius multitudine. Quæ ratio, ſi eſſet efficax, eadem fieri poſſet de diuiſione, nam vnum etiam eſt natura ſua diuiſione prius, vt infra dicam.

Concedunt ergo alii diuiſionem vnius dicere negationem multitudinis in ente, ſub ea ratione, qua vnum eſt; quod docuit Aegid. 4. Metaph.q.8.& fauet D.Thom. in 1.d.24.q.1. art. 3.dicens, diuiſionem, ſecundum quã aliquid ab aliquo diſtinguitur, eſſe in affirmatione, & negatione, & ideò multitudinem in ratione ſua includere negationem; ſecũdum quod multa sũt, B quorum vnum non eſt alterum. [Et huiuſmodi (inquit) diuiſionis hoc modo acceptæ in ratione multitudinis negatio importatur in ratione unius.] Et in ſolut.ad 4.ait, [Vnum non eſt priuatio illius multitudinis, quã conſtituit, ſed multitudinis, quæ negatur eſſe in ipſo, quod dicitur vnum.] Et licet D.Th. ibi loquatur de multitudine quoad negationem ĩ ea incluſam, vt dictũ eſt, tamen melius fortè dicitur, [vnum] negare multitudinẽ, vt in ea ſunt plura poſitiuè. Cui ẽt fauet, quod idẽ D.Th.1.p.q.11.art.2.dicit, [vnũ opponi multitudini per modum priuationis, vt indiuiſum diuiſo,] quod etiã ait Ariſt.lib.10. Metaph.tex.9. Et hæc ſententia mihi videtur valde probabilis: intelligenda eſt autem de multitudine, vt multitudo eſt, ſeu ratione pluralitatis, non quatenus ipſa multitudo poteſt alia ratione conſiderari vt quid unum: de quo infra dicetur. Vel certè dici poteſt, unum dicere negationem diuiſionis, non ut dicit formaliter negationem; ſed vt dicit ſundamentum illius negationis, quod aliquid poſitiuum eſt, ut declaraui; &, quia multitudo abſolute includit formalem negationem, ideò quoad hoc vnum non omnino dicit negationem multitudinis.

XXIIII. Ad ſecundum concedo in primis, vnionem qua partes coniunguntur ad componendum vnum eſſe quid poſitiuum: concedo etiam in rebus ſimplicibus totam entitatem ſeu integritatẽ rei eſſe poſitiuam. Nego tamen inde ſequi vnum adde rõnem poſitiuam ſupra ens, quia totũ illud poſitiuum pertinet ad entitatẽ rei, non ad vnitatem, vt ſupra declaraui: ſed oportet adiungere negationem diuiſionis, vt tale ens ſiue ſimplex, ſiue compoſitum, vnum eſſe intelligatur. Ad primam confirmationem reſpondetur, negationem ſeu priuationem totalem formaliter, & ſecũdum ſe non ſuſcipere magis, & minus, poſſe tamen rõne ſui fundamenti; & ita vnũ ens eſſe magis vnum q̃ aliud, ratione fundamenti quatenus eſt magis, vel minus compoſitum. An verò in ipſamet negatione poſſit etiam magis & minus conſiderari, ita ut non ſemper ſit illa negatio ſimpliciter, ſeu talis, ſed interdum tantum ſecundum quid & ex parte, dicetur infrà ſect.4.

Vnum ens qualiter magis vnũ quã aliud.

Ad ſecundam confirmationem ſimiliter dicitur, cum D.Thom.1.p.q.6.ar.3.ad 1.& Caiet. ibi vnum ratione negationis, nullam addere perfectionem enti, ſed ratione fundamenti ſupponere aliquam perfectionem. Nam, ſi vnum propriè ſumatur, vt ſolùm dicit eſſe in ſe indiuiſum, ſupponit rei entitatem, & vnionem partium, ſi res compoſita ſit, quæ dicunt perfectionem in ipſa re. Si tamen ſumatur vnum, vt excludit aliud, & dicit eſſe vnicum ſeu ſolitarium, ſic clarum eſt, talem negationem per ſe non dicere perfectionem, imò nec ſemper requirere illam, aut prouenire ex illa, nam in Deo eſſe vnum tantum in eſſentia prouenit ex perfectione, tamen quod in eo ſit vna tantum perſona, non pertinet ad perfectionem, ſed potius perſonarum diſtinctio ibi eſt ex ſumma perfectione.

Vnum an & quò dicat perfectionem.

Ad tertium videtur illis oĩb. exemplis ſolum probari, negationem, quam dicit vnum, non eſſe puram negationem, ſed fundatam in ente, quod, ſi compoſitum ſit, includit aliquam compoſitionem ſeu poſitiuam vnionem in qua fundetur talis negatio; ſi autem ſit ſimplex, in ſimplici entitate fundatur, quod quomodo conueniat ſingulis vnitatibus ibi numeratis, præſertim genericæ & ſpecificæ, infrà tractabitur. XXV.

XXVI. Ad quartum reſpondetur, ea omnia, quæ vnitati attribuuntur, quatenus aliquid poſitiuum includunt, conuenire vnitati ratione fundamenti, non ratione eius quod addit ſupra ens; & ita relatio identitatis, ſi intelligatur de identitate numerica ſeu reali, cum ſit relatio rationis, non eſt inconueniens, quod in negatione ſundetur: ſi verò intelligatur de identitate ſpecifica, ſeu ſimilitudine vnius rei ad aliam (ſuppoſito quod talis relatio aliquid reale ſit in fundamento ex natura rei diſtinctum ab illo) non fundatur in vnitate ratione indiuiſionis negatiuæ, ſed ratione illius poſitiuæ entitatis, & rationis formalis, quam hẽt fundamentum: de quo latius infra ſuo loco. Similiter vnum dicitur mẽſura multitudinis, partim ratione poſitiui, partim ratione negationis: nam multitudo etiam & poſitiuum aliquid, & negatiuum includit, vt poſteà videbimus: debet enim menſura eſſe & nota & certa, vt ſit nota, oportet vt entitatem habeat, vt verò ſit certa, oportet vt in indiuiſibili conſiſtat; & quoad hoc nos vtimur vnitate vt eſt quid indiuiſum, tãquam principio certo ad menſurandam multitudinem. Atque eodem modo vnum componit multitudinẽ ratione poſitiuæ entitatis, quatenus multitudo ipſa poſitiua eſt, vt docet D.Tho.1.p.q.11.art.2.ad 2. quatenus verò includit negationem, poteſt aliquo modo fundare negationem, quæ in multitudine includitur, vt infrà videbimus.

Quædã attributa vnius quid ſint & quõ illi conueniant, explicatur.

D.Thom.

SECTIO II.

Vtrum unum de formali dicat ſolam negationem, quam addit ſupra ens, uel aliquid aliud.

RAtio dubitandi eſt, quia ex dictis ſect. præcedente videtur planè ſequi, vnum dicere de formali ſolam negationem, quia id dicit de formali, in quo diſtinguitur ab ente; 1.

ſed

Digitized by Google

ſed diſtinguitur tantum in negatione quam ad- A dit: ergo illam ſolum dicat de formali. Secundò; quia vnaquæque proprietas ſeu paſſio id dicit de formali, quod addit ſuo ſubiecto: ſed vnũ eſt paſſio entis: ergo de formali dicit id ſolum quod addit ſupra ens: ſed addit ſolum negationem: ergo. Tertiò; quia, ſi vltra negationem dicit aliquid, vel illud eſt ens, vel quippiam aliud: hoc ſecundum cogitari non poteſt: nam ſi illud eſt aliud à negatione, poſitiuum eſſe debet, non poteſt autem eſſe poſitiuum rõnis, vt ſupra oſtenſum eſt: oportet ergo, vt ſit poſitiuum reale: & conſequenter vt includat ens, iuxta ſuperius dicta contra Scotum. Si autem dicatur primum, ſ. id quod vnum dicit de formali, includere reale ens, ſequuntur omnia incommoda, & argumenta ſupra tacta contra opinionem aſſerentem vnum addere poſitiuum ſupra ens, ſ. ens quidditatiuè includi in paſſione ſua, quod eſt contra rationem ſubiecti, & paſſionis. Item ſequitur proceſſus in infinitum ſupra illatus; quia id quod de formali ſignificat [vnum,] etiam erit vnum, &c. Denique ſequitur formale ſignificatum vnius eſſe omnino idem cum adæquato ſignificato, vt etiam includit materiale. Ac deniq; ſequitur, paſſionem vnius B includere totam perfectionem entis formaliter; & cõſequenter paſſionem eſſe æqualis perfectionis cum ſubiecto ſuo.

Variæ ſententiæ.

II. Prior. Caiet. Fonſeca.

IN hac re duæ ſunt opiniones. Prima affirmat, vnũ de formali dicere ſolam negationem ſuperius explicatam. Hanc ſniam inſinuat Caietanus. 1. par. q. 11. ar. 1. ad 2. Scoti, dum ait, vnum formaliter non eſſe magis extra nihil, quam alia priuatiua, ſeu negatiua. Latiùs, & clarius eam docet Fonſeca d. q. 5. ſect. 5. & fauet D. Thom. 1. p. quæſt. 6. ar. 3. ad. 1. quatenus dicit, vnum non importare rationem perfectionis, ſed indiuiſionis tantum. Fundamenta huius ſententiæ ſunt in principio poſita, quibus concludi videtur: vnum in ſuo ſignificato formali non includere ens, ſed tantùm connotare illud: & conſequenter de formali dicere ſolam indiuiſionem ſeu negationem.

III. Poſterior ſententia. Sonc nas. Iauellus. Fland. Iandun. Capreol. Soto.

C Secunda ſententia eſt, vnum de formali non dicere negationem ſolam, ſed entitatem ipſam ſub negatione, quæ eſt communior ſententia ſcribentium hoc loco. 4. Metaphy. Soncinas quæſt. 20. & 23. Iauellus quæſt. 5. & 8. Flandria quæſt. 3. art. 8. Iandun. quæſt. 4. tex. et etiam Capreol. in 1. d. 24. quæſt. 1. vbi circa primam concluſionem adducit Auicennam 3. Metap. cap. 2. dicentem: [Vnitas eſt eſſe, quod non diuiditur: ita quod eſſe eſt de eſſentia vnitatis, & non ſubiectum ei: vnitas enim ſubſtantialiter eſt ipſum eſſe, quod non diuiditur.] Et ſignificat Soto in Log. cap. de prop. q. 2. ad 2. Fauet D. Thom. in 1. diſtinct. 19. quæſt. 4. art. 1. ad 2. dicens, [quod ipſa eſſentia entis creati ſecundum quod eſt indiuiſa in ſe, & diſtincta ab alijs, eſt vnitas eius,] & d. 24. q. 1. art. 3. vbi dicit, vnum claudere in intellectu ſuo ens commune, & addere rationem priuationis, & de Potentia, quæſt. 9. artic. 7. vbi ait, [vnum] non ſignificare indiuiſionem tantum, ſed ens cum ipſa. Sed his duobus locis poſtremis aperte loquitur D. Tho. de adæquato ſignificato vnius, non de formali, vt Fonſeca exponit: primus tamen locus non videtur admittere hanc expoſitionem.

IIII. Fundatur hæc opinio primò, quia, ſi vnum de formali diceret ſolam indiuiſionem, eſſet terminus priuatiuus: conſequens eſt falſum, quia oĩs terminus priuatiuus dicit aliquam imperfectionem in re cui tribuitur, quod non poteſt dici de vno, alias non poſſet Deo attribui: ergo. Sed hæc rõ non eſt magni momẽti: non. n. neceſſe eſt, priuatiuum terminum imperfectionem importare ſi forma, quam negat, ad perfectionem ſimpliciter non pertineat, vt patet in his terminis, [infinitum, immateriale,] qui, licet ſumantur oĩno priuatiuè, nullam imperfectionem dicunt: idem ergo eſſe poterit de [vno] quia diuiſio, quam negat, non dicit perfectionem ſimpliciter. Imò eadẽ rõ procederet, ſi eſſet efficax, etiam ſi vnũ de formali dicat ens cum indiuiſione: nam ſi priuatio purè ſumpta dicit imperfectionem, et ſi aliquid ei adiungatur, eandem dicet imperfectionem, adiunctam perfectioni.

V. Aliter probari ſolet hæc opinio, quia, teſte Ariſtotele 4. Metaph. [ens] & [vnum] eandem naturam ſignificant; ſed ſi [vnum] diceret de formali puram negationem, non poſſet ſignificare eandem naturam, quam ens, quia ens non dicit negationem, ſed poſitiuam naturam. Sed hęc rõ etiam non conuincit, nam, ſi [vnum,] ſignificando ſolam negationem de formali, eſſet alterius naturæ ab ente propter diſtinctionem, quæ eſt inter priuationem, & poſitiuum: eadem rõne, quamuis de formali diceret ens cum indiuiſione, dicẽdum eſſet alterius naturæ ab ente, ſaltem eo modo, quo totum compoſitum diſtinguitur à materia, vel ſubiecto; vel ſicut diſtinguuntur cęcus, & Petrus. Ariſtoteles ergo dicit, [vnum] & [ens] dicere eandem naturam quantum ad totum poſitiuum, quod vtrumque dicit, & rectè etiam exponitur negatiuè, i. vnum non dicere aliam naturã (vtique poſitiuam) ab ente. Sicut idem Ariſtoteles 1. Phyſic. c. 7. dixit, materiam & priuationem eſſe idem, i. negatiuè, quia priuatio non dicit rẽ à materia diſtinctam: ſic ergo in præſente dici facilè poteſt.

Quæſtionis reſolutio.

VI. EXiſtimo ſanè, diuerſitatem inter has ſententias magis eſſe de modo loquendi, quam de re. Quia in re omnes conueniunt, [vnum] in toto & adæquato ſuo ſignificato nihil aliud dicere, quam ens indiuiſum; & indiuiſionem nihil addere enti, niſi negationem diuiſionis; & cõſequenter neceſſe eſt vt oẽs fateantur, in vno nihil eſſe extra rationem entis vt ſic, præter negationem ſolam, quia totum, quod eſt ens, præter id, quod ei additur, eſt de eſſentiali ratione eius: ſed ſola negatio eſt, quæ ei additur: ergo illa ſola eſt extra rationem eius. Vnde fit vlterius, vt vnum ſolum poſſit dici paſſio entis ratione negationis quam ſuperaddit enti, quia ſolum eſt paſſio ſecũdum quod dicit aliquid extra rõnem entis. His autem in re poſitis reliqua quæſtio de ſignificato non formali, videtur ſolum eſſe de impoſitione nominis. In qua vtraq; opinio citata probabilis

eſt,

Digitized by Google

eſt fundaturque in probabili modo concipiendi ſignificatum huius vocis [unum:] Nam quidam concipiunt ſuppoſito ente reali, ſola negatione diuiſionis, illi ſupperaddita, conſtitui vnū; & ideò dicunt, [unum] de formali ſolum dicere prædicatam negationem. Alij uerò concipiunt unitatem non eſſe ueluti quādam priuationem adiunctam enti, ſed eſſe ipſam rei naturam ſeu entitatem, quæ ut eſt entitas uel eſſentia, conſtituit ens, ut uerò eſt entitas indiuiſa, conſtituit unum ens.

VII. Poſterior ſententia eligitur. Et hic modus concipiendi uidetur mihi ſimilior uero, ideòque poſteriorem ſententiam ſimpliciter probandam cenſeo. Primò propter rationem nūc tactam, & inſinuatam à D. Tho. in 1. loco ſupra citato, quia [unum] de formali dicit unitatē realem: ſed unitas realis non eſt ſola negatio: ergo eſt entitas ipſa ſub negatione. Minor patet inductione: nā Deus dicitur unus ab unitate Dei, quæ conſiſtit in eſſentia indiuiſa: & ſimiliter Petrus dicitur unus numero, quia habet unam numero naturam: unde unitas eius non conſiſtit in ſola negatione. Ac denique ex ipſis terminis cōſtare uidetur, unitatem realem plus dicere, quàm negationem. Secundò, quia unum non dicitur uniuocè de ente rationis, & reali, ut per ſe notum eſt; & tamen, ſi præciſè conſideres negationem, æquè poteſt attribui, & denominare ens rationis, ſicut reale: ergo ſignum eſt, unū non dicere de formali ſolam negationem; aliàs denominatio unius æquè poſſet cadere in ens rationis, & reale, quia ſignificatio uocis potiſſimum attendenda eſt ex ſignificatio formali. Sicut nomina artefactorum cenſentur non ſignificare ſolam figuram in ſignificato formali, quia non æquè neq; uniuocè dicuntur de rebus habentibus eandem figuram in diuerſis materijs, ut ferra non dicitur uniuocè de ferrea, & cerea: ſic ergo neq; [unum] ſignificabit ſolam negationem de formali, cum non æquè dicatur de omnibus quibus æquè poteſt conuenire talis negatio: dicit ergo de formali ipſam entitatem indiuiſam. Atque hinc ſumi poteſt tertium argū, quia vnum prout eſt tranſcendēs non dicit de formali aliquid ſupponens ens, quaſi adiacens, & ad ueniens illi, ſicut album dicit de formali albedinem: non enim ſic intelligitur res eſſe vna, ſicut alba: eſt enim vna intimè per ſuāmet entitatē; alba verò eſt per formam ſuperuenientem alteri entitati: ergo ſignum eſt, vnum nō dicere de formali ſolam negationem, quaſi ſuperadditam entitati: ſed ipſam intrinſecā entitatem indiuiſam. Vltimò ex infrà dicendis conſtabit, ad hunc modum ferè neceſſario eſſe ſentiēdum de alijs tranſcendentibus, [bono,] & [vero,] quæ nò poſſunt de formali dicere ſolas relationes rationis, ſed entitatem ipſam cum aliqua relatione, vel denominatione huiuſmodi: ergo idem ſentiendum eſt de [vno,] nā, ſi argumenta, quæ de ipſo in contrarium fiunt, quicquam probarent, eadem procederent de alijs tranſcendentibus.

Exemplum tam rem ſtrans.

Reſpondetur ad argumenta.

VIII. AD primum reſpondetur, vnum diſtingui ab ente radicaliter quidem (vt ſic dicam) ratione negationis, quam ſuperaddit enti: formaliter verò non diſtingui per negationem tan- A quam per formam vnius, ſed per entitatem indiuiſam: itaque ens de formali dicit entitatem vt ſic, vnum verò dicit de formali eandem entitatem vt indiuiſam.

Ad ſecundum reſpondetur, aſſumptum illud eſſe verum de proprietatibus realibus propriiſſimè ſumptis, & addentibus ſubiectis aliquid ex natura rei diſtinctum ab illis: in his enim verū eſt, nomina ſignificantia tales proprietates ſolere de formali ſignificare præciſè id quod proprietas addit ſubiecto: in his autem proprietatibus tranſcendentalibus, quæ non addunt aliquid reale, non oportet id obſeruare: nam vt non ſint negationes tantum, vel omnino entia rationis, ſed aliquo modo proprietatem realē ſignificent, neceſſe eſt vt aliquo modo in formali ſuo ſignificato includant entitatem ipſam. I

Ad tertium reſpondetur, vnum in concreto dicere ipſum ens vt indiuiſum: vnitatem verò in abſtracto, dicere entitatem etiam in abſtracto vt indiuiſam; & huiuſmodi vnitatem ſignificari formaliter per paſſionem vnius. Neq; ex hoc ſequitur aliquod incommodum; nam quòd ens in concreto ſumptum prædicetur quidditatiuè de ſuis paſſionibus etiam in concreto ſumptis, nullum eſt inconueniens, ſic enim bonum eſt ens, & verum ſimiliter. Neque in his oportet ſeruari ea omnia, quæ proprietatibus realibus & propriiſſimis conueniunt: ibi enim ſubiectum omnino præſcindit à proprietate, & è contrario, quia ex natura rei diſtinguuntur: hic autem nulla eſt talis diſtinctio, ſed ſola additio alicuius negationis, vel denominationis; & ideò ens in eo quidem quod addit vnum, non includitur, vt ſuprà dictum eſt, in ipſo verò vno neceſſe eſt intimè includi. Neque inde ſequitur proceſſus in infinitum, quia ens, & vnum quoad poſitiuum qđ includit, omnino idem ſunt, tum re, tum etiam ratione, niſi ob negationem adiunctam. Quòd ſi loquamur in abſtracto de vnitate; illa nō tam propriè dicetur includere ens quidditatiuè, quā entitatem ſeu eſſentiam; debet enim in his ſeruari proportio; & quoad hoc ſaltem in modo ſignificandi, non eſt idem ſignificatū formale vnius, & adæquatum eiuſdem. Dico autē, [quoad modum ſignificandi] quia in his ſimpliciſſimis res ſignificata per abſtractum & concretum eadem eſt, & ita idem ſunt entitas, & ens, vnitas & vnū, ſolùmque differunt ratione & modo concipiendi & ſignificandi. Quocirca nullus eſt proceſſus in infinitum, quia ſicut ens ſua entitate eſt ens, entitas verò ſe ipſa eſt entitas, & quo ens eſt ens; vt ſic verò non concipitur tanquam id quod eſt, quanquam re ipſa formaliſſimè ſit ipſum ens: ita eadem proportione loquendum eſt de vno, & vnitate, nam quoad rem poſitiuam idem ſignificant, ſolumq; differunt, quia vnum ſignificat ens ſeu entitatem ſub indiuiſione. Tandem hoc modo nullum eſt incōueniens, quòd vnum in re dicat totam perfectionem, quam dicit ens, quamuis illam non dicat ſub eodem omnino conceptu, ſeu formali ratione: quia non dicit illam præciſè vt eſt perfectio, vel entitas, ſed vt eſt ſub indiuiſione. IX.

SE-

SECTIO III.

Quotuplex ſit in rebus vnitas.

I. *Variæ vnius diuiſiones.* De hac re diſputat Ariſt. 5. Metaph. c. 6. Eſt autem hoc loco neceſſariò præmittenda, vt explicare poſſimus, quæ nam vnitas ſit entis paſſio. Diſtinguit ergo Ariſtoteles varios modos vnius. Et prima diuiſio eius eſt, vnum quoddam eſſe per accidens, aliud per ſe. Et meritò hãc diuiſionem primo loco ponit, quia & videtur eſſe valde analoga: nam vnũ per ſe eſt ſimpliciter vnum: per accidens verò tm̃ ſecundum quid, & per quandam proportionem ad vnũ per ſe. Non explicat autem Ariſtoteles rationes vnius per accidens, & per ſe, per proprias eorum definitiones, ſed ſolùm varijs exemplis, quibus ſimul proponit varios modos vnitatis per accidens, & per ſe. Vnum. n. per accidens eſſe dicit ſubiectum accidente affectum, vt Petrus muſicus. Item duo accidentia eidem ſubiecto inhęrentia vnũ per accidens ſunt, ſeu conſtituunt, vt album dulce. B Hanc verò vnitatem per accidẽs in ordine ad prædicationes varijs modis explicare poſſumus, Vel per incomplexos terminos, vel per cõplexos, vel prædicando accidens de ſubiecto, vel ſubiectum de accidente, vel accidens de accidente, aut in communi, aut in ſingulari. Et iuxta hæc diſtinguit Ariſtoteles varias rationes huius vnitatis, quæ magis ad dialecticas prædicationes, quam ad rem metaphyſicam ſpectant. Similiter explicat Ariſtoteles vnum per ſe varijs exemplis, ſeu ſubdiſtinguendo illud in varios modos. Nam quædam (inquit) ſunt vnum continuatione, vt linea, aqua, quædam colligatione, vt domus, & alia, quæ arte fiunt; alia ratione formæ vnius; alia ratione materiæ, vel proximæ, vel remotæ. vt liquores (inquit) dicuntur vnum. Rurſus (ait) quoddam eſt unum numero, aliud ſpecie, aliud genere, &c. quæ ibi proſequitur. Ex quibus omnibus difficile eſt colligere, in quo conſiſtat ratio unius per ſe, & per accidens. nam in membris, quæ poſteriori loco Ariſtoteles numerat, multa uidentur eſſe unum tantùm per ac- C cidens, ut domus: & artificialia. Item ibidem ait, plura interdũ dici unum, [quòd aliquid unum, aut agunt, aut patiuntur, aut habent, aut ad aliquid unum ſunt.] Hæc autem omnia uidentur tantùm per accidens eſſe unum, uel denominatione potiùs, quam re. Rurſus inter unitates quas ibi ponit, aliqua eſt realis ut numerica, alia rationis tantùm ut generica, & ſpecifica: eſt ergo difficile, hanc Ariſtotelis doctrinam, ad certam aliquam rationem, ac methodum reuocare.

Explicatur diuiſio entis & vnius in per ſe & per accidens.

II. Vt ergo rem hanc declaremus, quoniam unum cõſequitur ens, ut intelligatur, quid ſit unum per ſe, & unum per accidens, ſimul explicãdum eſt, quid ſit ens per ſe & per accidens, ſic enim etiam ens diuiditur ab eodem Ariſt. eodem lib. 5. ca. 7. quæ diuiſio propria eſt entis realis. nam entia rationis, ſicut æquiuocè tantùm ſunt entia, ita non niſi æquiuocè has denominationes recipiunt: Ens autem reale duplici modo A poteſt per ſe, aut per accidens appellari, uno modo in ratione entis; alio modo in ratione effectus. Hoc poſteriori modo dicitur per ſe id quod ex virtute, & intentione agentis fit; per accidens verò dicitur id quod præter intentionem agentis caſu & fortuna euenit; de qua ait Ariſt. 6. Metaph. cap. 2. eſſe extra ſcientiæ conſiderationem, quatenus ſcilicet, in ſingulari exercetur, & per accidens euenit: nam vt ſic non habet neceſſitatem, ſed contingentiam. At verò ipſa communis ratio cauſæ, vel effectus per accidẽs ſub ſcientiam cadit; ſic enim diſputatur de caſu & fortuna, & contingentia effectuum: ſed tamen ens per ſe. & per accidens ſub hac conſideratione nihil ad præſens inſtitutum pertinent.

III. *Quale indicet Ariſtot. per ſe vnũ, quale per accidens.* Priori ergo modo ens in ratione entis dicitur per ſe, aut per accidens, in ordine ad vnitatẽ quam habet, ſeu ratione talis vnitatis, vt v. g. quia conſtat una natura vnius prædicamenti, aut naturis diuerſorum prædicamentorum; ſic enim Ariſt. dict. lib. 5. tex. 13. & 14. entia per accidens vocat, quæ conſtant ex ſubiecto & accidente, B vel quando multa accidentia in eodem ſubiecto coniunguntur: ens autem per ſe dicit eſſe, quod diuiditur in decem categorias. Idemque Ariſt. 7. Metaph. tex. 43. & clarius lib. 8. tex. 15. & lib. 2. de Anima tex. 7. illud ſignificat eſſe ens per ſe vnũ, quod vel ſimplex eſt, vel ex potentia ſubſtantiali, & proprio actu componitur. Vnde è contrario, per accidens erit, quod neque eſt ſimplex, nec prædictam compoſitionem habet, ſed alio imperfectiori modo ex diuerſis rebus conſtat. Ex quibus intelligere licet, illud appellari in ratione entis ens per ſe, quod eſt per ſe vnum, illud autem per accidens, quòd tantùm per accidens vnum eſt. Non enim vocatur hic per ſe & per accidens ratione modi eſſendi per ſe, vel in alio, quomodo ſola ſubſtantia eſt ens per ſe, reliqua verò dici poſſunt per accidens, ſeu potiùs accidentalia: ſed ſumitur, per ſe, & per accidens in ordine ad vnitatem; quæ autem ſit unitas per ſe, aut per accidens in entibus, non ſatis declaratum eſt ex dictis, nec eodem modo ab omnibus explicatur.

IIII. C Quidam ergo aiunt, illam vnitatem ſeu unionem eſſe per ſe; ex qua reſultat unum & idem eſſe; illam verò eſſe per accidens, in qua entia, quæ vniuntur, habent plura eſſe, vt ſunt ſubſtantia & accidens vel duo accidentia diuerſorum generum. Tamen hæc explicatio, aut ſupponit aliquid falſum, aut rem obſcuram per aliam æquè obſcuram explicat: nam vel ſermo eſt de vno eſſe ſimplici abſque compoſitione, quod in ipſo ſit, quamuis ex compoſitione reſultet, quomodò multi dicunt, ex materia & forma vnitis reſultare vnum eſſe; & hic ſenſus ſupponit falſum: nam, vt ens ſit per ſe vnum, non eſt neceſſe vt habeat huiuſmodi eſſe ſimplex: infra enim oſtendam, entia compoſita ex materia & forma non habere eſſe ſimplex, ſed compoſitũ. *Simplex exiſtentia non eſt de ratione vnius per ſe.* Vel ſermo eſt de uno eſſe compoſito & reſultante ex vnione plurium partialium exiſtentiarum; & hoc quidem verum eſt, ſed de ipſo eſſe inquirendum reſtat, quando ex compoſitione reſultet vnum per ſe, nam etiam accidens, v. g. albedo adueniens ſubſtantiæ affert ſecum ſuum eſſe, quod reſpectu compoſiti albi, poteſt dici partiale, & ex illo & ex eſſe corporis ſeu ſubiecti poteſt dici componi vnum eſſe totius albi, & tamen illud

Digitized by Google

v. illud nihilominus dicitur eſſe ens per accidens. A

Alio ergo modo d.ci frequẽter ſolet,ens per accidens eſſe quod conſtat plurib.entib.in actu,illud vero eſſe per ſe,quod conſtat ente in potẽtia & eius actu:nam ex plurib.entib.in potentia nihil conſtare poteſt; & ideò neceſſe non eſt illud membrum adiũgere. Sed hæc etiã doctrina, eſtò vera ſit,expoſitione indiget: nam malè intellecta põt eſſe occaſio errandi in multis. Interrogandũ eſt.n.quid per ens in actu,& in potentia intelligatur. Intelligi.n. põt per ens in actu illud quod ex ſe habet actualem entitatem, ſeu exiſtentiam; per ens autem in potentia illud quod nullam habet talem actualitatem ſeu exiſtentiam. Et hoc mõ falſum eſt, ens per ſe non poſſe componi ex actualib.entitatib.partialib.aut requiri ad ens p ſe,vt componatur ex hmõi actu, & potentia illi oppoſita: nam hoc perinde eſt,ac ſi diceretur, ens per ſe componi ex ente & nihilo,ſeu ex ente in actu,& ente in potentia obiectiua: quæ eſt repugnantia in ipſis terminis,vt ex inferiùs dicẽdis conſtabit. Aliter ergo intelligi põt per ens in actu ens conſtans ex aliquo actu formali,& potẽtia receptiua illius. Et hoc modo non contingit aliquid componi ex duob. entibus in actu,ita vt vtrumque ſit prædicto modo compoſitum, niſi aut per aggregationem, & tunc ſatis clarum eſt conſurgere ens per accidens, quamuis ratio illius nondum ſatis ſit explicata:aut aliquo artificioſo modo:& tunc Ariſtoteles videtur tale ens vocare per ſe vnum: vnde conſequitur eſſe etiam ens per ſe & non per accidens. Et in compoſito phyſico & heterogeneo multi putant dari partialia compoſita diuerſarum rationum, & formarum;ex quorum coniunctione vnum per ſe coaleſcit. Ac deinde reſtat explicandum, ſi huiuſmodi enti adiungatur aliud non ſimiliter compoſitum, nec per modum continuationis,aut colligationis,ſed ſimplex per modum formæ, aut actus verè ac phyſicè vniti, cur non reſultet ex vtroque ens per ſe vnum. Aut,ſi interdùm reſultet,interdum non, vnde ſumenda ſit ratio. Vbi variæ quæſtiones inſinuantur,quæ hinc pendent: ſ.cur ſubſiſtentia adueniente naturæ iam integræ, ex vtraque vnum per ſe reſultet, non autem adueniente quantitate, aut alia ſimili forma. Item cur forma ſubſtantialis vnum per ſe faciat cum materia nuda:non poſſit autem facere per ſe vnũ cum materia iam informata ſubſtantiali forma & ſimiles.

Ex duob entib in actu q̃uo fiat vnũ p accidẽs ex vno aũt ſpo tẽtia & alio in actu qualis et per ſe.

Ratio entis & vnius per ſe.

VI. IN hac igitur re dicendum videtur, rationem entis per ſe,in hoc conſiſtere,quod præcisè habeat ea quæ ad eſſentiam,integritatem,vel complementum talis entis in ſuo genere per ſe & intrinſecè requiruntur. Hoc inſinuauit Ariſtoteles priori loco citato. Et ex terminis ipſis videtur clarum:hæc enim communiſſima & ſimpliciſſima vix poſſunt aliter probari,quam explicatis terminorum rationibus. Cùm ergo ens dicatur illud quod entitatem ſeu eſſentiam habet, illud erit ens per ſe propriè & in rigore,quod vnã eſſentiam,vel entitatem hẽt: illa autem eſſentia ſeu entitas,vna propriiſſimè erit, quæ in ſuo genere hẽt quicquid ad eius intrinſecam rõnem, ſeu conſummationem ſpectat: ergo illud ens, q hmõi eſt,ſub ea ratione erit propriè ac per ſe ens: omne autem illud quod ab hac vnitate defecerit, dicetur ens per accidens.

VII. Poteſt autem hoc ampliùs explicari,ſi ens per ſe diuidamus in ſimplex & compoſitum, quæ diuiſio etiam de vno per ſe dari poteſt; eamque inſinuauit Ariſto. 10. Metaph.cap.6.dicens,vnum quoddam eſſe diuiſibile,aliud indiuiſum. Nam, vt notauit D.Thom. 1.par.quæſt.6.ar.3.& q.11.ar.1.vnum per ſe,aliud eſt indiuiſum actu & potentia,aliud verò tantùm actu: prius eſt ens ſimplex,poſterius vero compoſitum. Igitur de ſimplici nulla eſt difficultas:omne enim ſimplex eſt ens per ſe,ac per ſe vnum:quia, & per ſe indiuiſum eſt, & vt ſic non habet admiſtionem alicuius extranei, vt poſſit ens per accidens appellari;& hoc modo quodlibet accidens in abſtracto ſumptum ea conſideratione eſt ens per ſe,& anima in rõne ſubſtantiæ eſt ens per ſe,licèt incompletum, quatenus verò conſtat pluribus potentiis, habitibus, vel actibus, iam declinat in ens per accidens.

VIII. B De ente autem compoſito certum in primis eſt, poſſe verè ac propriè eſſe ens per ſe, ac vnum per ſe, vt omnes Philoſophi docent de natura ſubſtantiali,quatenus materia & forma conſtat, & de ſuppoſito. quatenus ex natura & ſubſiſtentia ſuo modo componitur. Cùm enim neq; materia, neque forma per ſe ſint entia completa,& integra in ſuo genere,ſed ad illud, componendũ natura ſua inſtitutæ ſint,meritò illud, quod ex eis proximè componitur, eſſentia & natura per ſe vna dicitur,& eſt. Atque eadem ratione,quia illa eſſentia non habet intrinſecum complemẽtum in ſuo genere,niſi per ſe ſit intrinſecè & ſubſtantialiter terminata, ideò illa etiam cum ſua ſubſiſtentia ens per ſe vnum conſtituit. Igitur hæc vnitas per ſe in hoc conſiſtit, quòd reſultet ex rebus conſtituentibus completum ens in aliquo genere,intercedente vnione eorum inter ſe, ad tale ens conſtituẽdum accommodata, quæ in compoſitione vnius naturæ eſt per modum actus & potentiæ ſubſtantialis; in compoſitione verò vnius perſonæ,eſt per modum naturę integræ,& termini eius. Atq; hæc ratio accommodari etiam poteſt ad entia vt compoſita ex genere, & C differentia per ſe contrahente illud intrà proprium prædicamentum; nam etiam genus, & differentia comparantur potentia, & actus per ſe ordinata ad conſtituendum vnum in ſuo genere completum & integrum, quanquam hæc compoſitio magis eſt rationis,quã realis, & ideò minus impedire poteſt realem ac per ſe vnitatẽ entis.

IX. Eſt autem præter hos alius modus compoſitionis in entibus,qui dr̃ ex partibus integrantibus, qui primò cernitur in quantitate, per eam verò intelligitur etc eſſe in ſubſtantijs materialib. & accidentib. & hæc etiam non tollit vnitatem per ſe, quando eſt per veram,& naturalem continuationem. Sic.n.quantitas continua eſt in ſuo genere propriè ac per ſe vna, partes autem quib. conſtat non dicuntur eſſe ſimpliciter plura in actu,ſed in potentia, vt loquitur ſæpè Ariſtot. 3. Phyſ.cap.5.Metaph.cap.13. Vbi ait,numerum propriè non eſſe, niſi vbi partes non copulantur termino communi. Et idem dicit Auerr. 3. de

Anima

Anima, tex. 13. Et ratio eſt, quia quantitas natura ſuâ poſtulat hanc extentionem & compoſitionem, quæ tota ordinatur ad complementum eius in ſuo genere; & ideò intrà illud habet proprios terminos, quibus partes eius copulari, ac terminari poſſint; eſt ergo tota illa cópoſitio & vnio per ſe & natura ſua ordinata ad componendum vnum ens intra idem genus. Quamuis autem hoc per ſe primò côueniat quátitati ſecúdũ ſe ſumptæ; tamen ét conuenit ſubſtantiæ materiali, quæ quátitati ſubeſt, vt cernitur in primis in ſubſtantia homogenea: ignis. n. aqua, & ſimilia vnum per ſe ſunt, etiam ſi in quauis magnitudine ſumatur, dummodò continua ſint; alioqui nunquam hmôi ſubſtantia poſſet eſſe vna per ſe; quia nunquam poteſt non conſtare ex his partibus, etiam ſi in minima quantitate ſumatur, qđ eſt cótra omnes philoſophos, & contra communem modum ſentiendi & loquédi; & contra rationem ſuprà factam; quia hæc entia natura ſua poſtulant huiuſmodi genus vnionis & compoſitionis ad ſuum complementum & integritaté in ſuo genere: ergo talis compoſitio non tollit vnitatem per ſe in huiuſmodi entibus.

X. Oportet tamen (quáuis id latiùs infrà tractandum ſit) hic breuiter animaduertere, quid héat ſubſtantia à quantitate in hoc genere compoſitionis, quid verò habeat ipſa ſubſtantia ex propria ſubſtantiali entitate, quáuis ſub quantitate: nam priori modo ex ſubſtantia & quátitate ſimpliciter non fit vnum per ſe, vt nunc loquimur, quia quantitas non eſt de complemento ſubſtantiæ intrà rationem & latitudinem ſui generis; & ideò integritas quantitatiua, vt ſubſtantiæ adiungitur, & facit vnum cum illa, non conſtituit ens neq; vnum per ſe. Habet autem ipſa ſubſtantia materialis ſub quátitate ſuam ſubſtantialem entitatem, in qua etiam habet partes entitatiuas cõponentes, & integrantes ſubſtantialem ipſam entitatem, habenteſque inter ſe ſuam vnionem ſubſtantialem; & hoc modo dicimus ſubſtantiam ſic compoſitam eſſe per ſe vnam.

XI. Hoc autem difficultatem nónullam habet in ſubſtantijs heterogeneis, quia earum partes non videntur ita intrinſecè vniri, & côtinuari; ſed ſolùm veluti quibuſdam vinculis colligari. Sed nihilominùs hæc etiam ſubſtantia vt ſic compoſita eſt vnum ens per ſe, Quis. n. neget, hominem eſſe vnum per ſe ens? Et à poſteriori id declarari poteſt: nam omnes huiuſmodi partes ſibi inuicẽ deſeruiunt, & per ſe ſeparatæ, aut nullo modo, aut nó diu poſſunt conſeruari: ſignum ergo eſt, illas omnes in ſuo genere eſſe incompleta entia, & per ſe ordinari ad componendum ens aliqđ; ergo illud vt ſic compoſitum eſt per ſe ens, & vnum per ſe. Vnde ad hoc ſatis eſt, quod partes illæ habeant naturaliter aliquam coniunctionem, & copulationem, quæcunq; illa ſit: nam illa ſufficit, vt omnes poſſint eadem forma informari, & conuenire ad conſtituendum cum illa vnum ens habens vnum eſſe ſimpliciter. Adde, quòd licèt hæc membra heterogenea non ſint omni ex parte continua inter ſe immediatè, ſemper tamen habent aliqua ex parte continuationem ſaltem in aliquo tertio, vt in neruo, aut alia parte ſimili, de quo aliàs.

XII. Ex his ergo veluti inductione facta ſatis conſtat, quomodo in omnibus ſubſtantijs ens per ſe vnum in ratione à nobis explicata conſiſtat. Poteſt autem ferè eadem inductio applicari ad accidentia: nam de quantitate iam dictum eſt; alia verò, ſi omnino ſimplicia ſint ſecúdũ rem, cóſtat per ſe habere vnitatem & indiuiſionem, ſi autẽ ſint compoſita, vt faciant per ſe vnum, imitari debent aliquo modo quantitatem. Duplex. n. tãtùm poteſt intelligi hæc compoſitio. Vna eſt per modum extenſionis; quomodo eſt una albedo, quæ in ſuperficie vnius corporis extenſa eſt; & hæc compoſitio facit per ſe vnum ad modum totius integralis. Nam ita ſe habent partes illius albedinis, vt intrà ſuum genus ſint colligatæ, & vnitæ modo ſibi proportionato; & conſtituant vnum ens completum & integrum in ſua ſpecie; quam compoſitionem & vnionem habent partes illæ ſub quantitate ſeu in quantitate; non tamen habent eam intrinſecè & formaliter per quantitatem ipſam, ſed per ſuas entitates partiales inter ſe vnitas proprio vinculo, & vnione ſui generis. Quod hac ratione explicari poteſt: nã, ſi in ſuperficie continua eiuſdem corporis, v. g. parietis, dimidia pars alba ſit, & dimidia nigra, habent quidem albedo, & nigredo continuitaté quandam ex parte ſubiecti; quia & ſuperficies, in qua inhærent, continua eſt, & nihil poteſt in ea ſignari, quantumuis indiuiſibile, quod albedine vel nigredine affectum non ſit; & nihilominùs albedo & nigredo inter ſe non habent intrinſecam unionem, & coniunctionem, quam haberent duæ partiales albedines inter ſe; & ideò ex illis non fit per ſe ac propriè vnum, ſicut fieret ex partibus albedinis; quod idem ſuo modo probabile eſt poſſe accidere in ſubſtantijs, ſi contingat ſub eadé quantitate continua eſſe formas ſubſtantiales diuerſarum ſpecierum, ſub diuerſis partibus quantitatis; vt notauit D. Tho. 5. Metaph. tex. 7. lect. 7. litera D. Alia cópoſitio in accidétibus eſſe poteſt per modum intenſionis; ſuppoſito, quòd gradus intenſionis aliquo modo in re diſtinguantur, de quo aliàs. Et hæc compoſitio, quamuis non fiat, per ſe loquendo, in quantitate, aut per quantitatem; tamen per proportionem ad illam intelligenda, & explicanda eſt. Vnde ex tali compoſitione etiam reſultat per ſe vnum, quia omnes illi gradus ſunt veluti entia partialia & incompleta intrà ſuum genus, & natura ſua ordinantur ad complendum vnum intrà idem genus; & habent inter ſe naturalem vnionem, & proprios terminos, quibus copulentur, ſeu terminentur. Igitur etiam in accidentibus ratio entis, ſeu vnius per ſe in prædicta ratione à nobis explicata conſiſtit. Quòd ſi forta ſſe in accidentibus inuenitur alius modus conficiendi unum ex multis entibus præter dictos, vt in numero quátitatiuo; aut iuxta aliquorum opinionem in habitu ſcientiæ, qui ex collectione multarum ſpecierum, vel habituum conſurgit, illa non ſunt cenſenda entia per ſe, ſed per accidens, in propria & vera ratione entis, vt bene docuit Fonſeca lib. 5. Metaph. cap. 7. quæſt. 5. ſect. 2. quia illa non habent inter ſe veram aliquam, & realem vnionem per quam vnum per ſe efficiant: quidquid ſit an ſub aliqua ratione prædicamentali poſſint cenſeri per ſe, de quo infra explicando ſingula prædicamenta.

Ratio entis, & vnius per accidens.

XIII. EX his quæ dicta ſunt de ente & vno per ſe, colligere licet, quid ſit dicendum de ente & vno per accidens, quod ab illo diſtinguitur, nam in primis omne id, quod ex rebus diſtinctis conſtat abſque phyſica & reali vnione earũ inter ſe, eſt in rigore ens per accidens, & non per ſe. Probatur, tum ex dictis, quia in tali ente non poteſt reperiri ratio entis per ſe à nobis explicata: tum etiam, quia illud vnum non poteſt habere vnam realem eſſentiam; non .n. poteſt intelligi vna eſſentia, niſi, vel quia ſimplex ſit, vel quia per realẽ vnionem plurium conſurgat: in prędicto autem caſu neutrum horum reperitur. Deinde omne ens, quod ita eſt unum, vt cõſtet ex rebus diſtinctis, quarũ altera in aliquo genere completum ens ſit, & per adiunctionem alterius perfectione diuerſi generis afficiatur, tale etiam ens in rigore eſt unum per accidens: quia non conuenit illi ratio entis per ſe à nobis explicata, nec poteſt in tali ente vna vera eſſentia reperiri. Itẽ, quia hoc B ipſo, quod vnum ens in ſuo genere eſt completum & integrum, quod ei adiungitur, accidentaliter aduenit: & ideò vnum per accidens cum illo componere dicitur, atque hac rõne verè dicitur id, quod conſtat ex rebus diuerſorum prædicamẽtorum, & ex natura rei diuerſis, vnum per accidens eſſe. Quin potiùs, etiam in rebus eiuſdẽ prædicamenti, id verum habet: ſi ſint diuerſi generis, vel ſpeciei, & vna accidat alteri in ſua ratione & ſpecie iam completæ, & hoc modo ex potentia & habitu, vel actu, fit vnũ per accidens, & ſimiliter vas argenteum deauratum eſt ens per accidens, & ſic de cæteris.

XIIII. Secundò ex dictis colligitur in ente vno per accidens eſſe varietatem, & in ea eſſe magis, uel minùs. Quoddam .n. eſt ens omnino per aggregationem, in quo multa entia per ſe integra, & perfecta ſine ulla unione, & ſine ullo ordine cõgeruntur, & hoc uidetur eſſe maximè per accidens, quia omni ex parte opponitur enti per ſe propriè ſumpto, & huiuſmodi eſt aceruus tritici, aut lapidum. Aliud uerò eſt ens per accidens C conſtans quidem ex integris entibus per ſe, non habentibus inter ſe phyſicam unionem, habentibus autem inter ſe aliquem ordinem, ut eſt exercitus, reſpublica, domus, & alia ſimilia artificialia, in quibus tanta poteſt eſſe uarietas, tantaque differentia ſecundùm magis & minus, quanta poteſt eſſe maior, uel minor unio inter entia per ſe, ex quibus conſtat: & hoc modo uidetur magis una arbor, cui ramus alterius ſpeciei eſt inſitus, quam domus, & domus magis quam exercitus, & ſic de alijs. Et in hoc ordine collocandi ſunt liquores miſti ex ſimplicibus imperfectè alteratis compoſiti, ut uinum lymphatum, oximel, &c. Quo etiam fit, ut, licèt hæc ſimpliciter & abſolutè ſint entia per accidens, tamen reſpectiuè, id eſt comparatione illius entis, quod eſt unum per meram aggregationem, ſoleant hæc interdum uocari entia per ſe. Nam, quia media participiant aliquid de extremis, comparatione illorũ ſolent diuerſis nominib. appellari: huiuſmodi autem entia conueniunt aliquo modo cũ entibus per ſe, quatenus in aliqua forma, uel habitudine uniuntur, & ideò ita aliquando nomi- A nantur. Quomodo uidetur locutus Ariſt. in cit. loco 5. Metap. Tamen hac conſideratione, & cõparatione ens compoſitum ex ſubſtantia, & accidente ſibi inhærente multò magis videtur poſſe vocari ens per ſe; hoc enim eſt tertium genus entium per accidens, quo magis videtur recedere ab illo primo, & infirmo ente per aggregationẽ magiſque accedere ad vnum per ſe; quia & ea quibus conſtat, non diſtinguuntur ſuppoſito, ſicut in alijs; & habent inter ſe maiorem phyſicam vnionem; & unum re uera eſt in potẽtia ad aliud, quanuis accidentali; & alterum natura ſua eſt ordinatum ad aliud; & in vnione ad illud habet ſuam perfectionem connaturalem; in quibus omnibus huiuſmodi ens imitatur illud quod eſt propriè ac per ſe vnum: quanuis ſimpliciter, & abſolutè vnum per accidens ſit.

De vno ſimpliciter & ſecundùm quid.

TErtiò ex dictis explicãtur facilè alię diuiſio- XV.
B nes vnius. Quoddam enim dici poteſt vnũ ſimpliciter, aliud ſecundùm quid. Vnum ſimpliciter propriè & in rigore dicitur id, quod eſt vnum per ſe: reliqua verò oĩa poſſunt dici vnum ſecundùm quid; quod ex ipſis terminis videtur manifeſtum, ideò enim ens per ſe vnum ita appellatur, quia habet vnitatẽ ſimpliciter, & abſolutè: reliqua verò, quia ab hac vnitate recedunt, dicuntur per accidens. Patet etiam hoc ex definitione vnius: eſt enim ens indiuiſum in ſe: illud ergo quod eſt indiuiſum ſimpliciter, erit unum ſimpliciter: quod verò eſt ſimpliciter diuiſum in ſe; & ſolùm habet aliquam indiuiſionem in ordine ad aliquem finem, vel ad aliquam formam, erit tantùm vnum ſecundùm quid, & ita contingit in his, quæ ſolum per accidẽs ſunt vnum, vt ex dictis patet. Aliter Greg. in 1. diſtinct. 24. q. 1. & ibi alij. Nominales dicunt, ſolùm ens ſimplex eſſe vnum ſimpliciter, quia vt ſit vnum ſimpliciter, neceſſe eſt, vt nihil ſit in ipſo, quod non ſit ipſum, ſed hæc definitio gratis eſt ab ipſis conficta, & iuxta illam ſolus Deus eſſet vnum ſim- C pliciter. Item repugnat Ariſtot. 10. Metaph. loco cit. diſtinguenti vnum in indiuiſibile, & indiuiſum tantùm. Pugnat etiam cum communi modo concipiendi, & loquendi: nam ens quanuis compoſitum, ens per ſe & ſimpliciter dicitur: cur ergo non dicetur etiam ſimpliciter vnum? Item tale ens non eſt multa ſimpliciter: ergo erit vnum ſimpliciter, quia hæc duo immediatè opponuntur, & quaſi contradictoriè. Denique hac ratione docent Theologi Chriſtum vt compoſitum ex Deo & humanitate eſſe vnum ſimpliciter.

Hic tamen duo videntur obſeruanda, primũ, XVI.
aliud eſſe dicere, rem aliquam eſſe vnam ſimpliciter, vel ſecũdũ qd, aliud verò duas res eſſe unũ, ad eum modum quo anima & corpus dicuntur eſſe vna humanitas, vel plures homines vnus. Nos hic priori modo loquimur: nam ille eſt proprius & abſolutus, id eſt, ſecũdũ abſolutã cõſiderationem entis & vnius, ſecundũ quam rationem vnum eſt paſſio entis, & non ſecundum comparationem, vel reſpectum vnius rei ad aliam, imò nec ſecundũ comparationem rationis eiuſdem rei ad ſe ipſam: quia, vt ſuprà dicebam, hæc relatio rationis identitatis non eſt de ratione vnius,

quæ

Digitized by Google

quæ abſoluta eſt. Poſterior autem loquendi modus vt ſit verus, non tam formalis, quàm cauſalis eſſe debet, vt patet in dictis exemplis: nã materia & forma propriè ac formaliter re vera non ſunt vnum, ſed componunt vnum; & ſimiliter plures homines, non tam ſunt populus, quam componunt vnum populum, & ſic de alijs; atq; ita illa vnitas, quæ in multis repetitur, qualiſcũque illa ſit, ſupponit priùs ſecundum rationem ens aliquod ex illis conſtitutum, quod proximè & immediatè vnum denominetur; & hoc ſenſu intelligendum eſt quod dici ſolet, plura ſimpliciter eſſe vnum ſecundum quid, vt iterum attingemus ſectione ſequente.

XVII. Secundum obſeruandum eſt, hic eſſe ſermonem de vnitate rei, non de vnitate rationis: nam vnitas rationis (cum non ſit in rebus, ſed ab intellectu) proprie non comprehenditur in diuiſione poſita: ſi tamen quis velit hanc vnitatem ad dictam diuiſionem reuocare, hæc erit vnitas maximè ſecundum quid, & huiuſmodi eſt vnitas generis, ſpeciei, &c. quatenus per mentis comparationem & denominationem efficitur; quæ ẽt poteſt eſſe maior, vel minor in ſuo ordine, pro- B ut maiorem, vel minorem indiuiſionem ſecundum rationem includit, ſeu prout fundatur in maiori, vel minori conuenientia in rebus illis inuenta. An verò hoc fundamentum, quod in rebus antecedit, nomen vnitatis mereatur, dicemus poſteà.

XVIII. Et hinc vlterius explicati manẽt alij termini, quibus aliqui vtuntur, vt videre eſt in Fonſeca d. quæſt. 5. ſect. 6. ſcilicet, quod vnum interdum dicitur de aliquo abſolutè: interdum comparatè, vt quod eſt vnum ſecum, vel vnũ cum Petro in ratione hominis, vel animalis, &c. Item ꝙ interdum aliquid dicitur eſſe vnum in ſe, & ſecũdum propriam rationẽ, vt Petrus dicitur vnus numero; interdum verò dicitur aliquid vnũ in ſuperiori, vel inferiori ratione, vt animal in ratione viuentis, vel in homine. Sed hæc re vera impropria ſunt; nam vnum propriè abſolutè tantum dicitur; illa verò comparata vnitas non eſt vnitas ſcdm rem, ſed vel identitas ſecundum rationem, vel ſimilitudo, fundata in aliqua vnitate; vel certè eſt tantum vnitas ſecundum ratio- C nem. Et ſimiliter, nullum ens dicitur vnũ propriè, niſi ſecundum propriã rationem ſuam: nã ſecundum ſuperiorem, aut inferiorem rationẽ non dicitur aliquid vnum, niſi fortaſſe ſecundariò, & ratione alterius.

XIX. Vltimo verò adnotare oportet, aliquam vnitatem poſſe conſiderari in rebus, quæ cõueniat enti ratione ſuæ entitatis, ſeu in illa præciſè conſiderata; alia verò vnitas intelligi pôt cõueniẽs vni enti per aliud ens ſibi adiunctum, vt v.g. in materia (vt ſupra dicebamus) intelligimus vnitatem entitatiuam, conuenientem illi in ſua entitate, & ex vi eius, etiã ſi præciſè conſideretur, & mente ſeparetur à quantitate, & quolibet alio accidente, alia uerò vnitas intelligitur in materia ratione quantitatis, à qua dr̃ una quantitatiuè, ſeu numeraliter; & idem conſiderari poteſt in albedine, & in alijs entibus corporeis: nã in immaterialibus tantùm prior modus unitatis reperitur. Vnitas ergo immediatè conueniens entitati per ſe ipſam dici poteſt vnitas per ſe, non in ſenſu, quo ſupra locuti ſumus de ente, & vno A per ſe, ſed vt per ſe diſtinguitur contra per aliud, qui modus vnitatis in omni ente, eo modo, quo ens eſt, repetitur, ita ut ẽt ens per accidens eo modo quo unum eſt per ſe, & non per aliud, habeat eam unitatem; & ideò hæc unitas eſt, quæ per ſe conuenit enti, ut ens eſt; & ad tollendam æquiuocationem poſſet dici unitas intrinſeca, ſeu entitatiua: alia enim unitas quæ per aliud conuenit, accidẽtaria eſt, & quaſi extrinſeca, ſeu denominatiua, de qua plura in ſect. 5.

SECTIO III.

Vtrum unitas ſit adæquata paſſio entis; & de diuiſione entis in unum & multa.

I. Hactenus ſolum declarauimus rationem unius, & uarios modos eius; quia uerò tota hæc diſputatio eò tendit, ut oſtendamus, hanc paſſionẽ enti conuenire, duo agenda ſuperſunt. Primò, ut declaremus quõ hæc proprietas conuertatur cum ente, & ſit adæquata paſſio eius. Secundo, ut declaremus, cui nam unitati hoc conueniat, quod præſtabimus ſect. ſeq.

Circa primum ratio dubitandi eſt, quia ens diuiditur per vnũ, & multa, vt conſtat ex Ariſt. 10. Metaph. cap. 1. & ex D. Thom. 1. p. q. 11. imò multi contendunt, hanc eſſe primam diuiſionẽ entis, vt latè Soncin. 10. Metap. quæſt. 1. ſed membrum diuidens non poteſt conuerti cum diuiſo: ergo neque unum cum ente: ergo non eſt paſſio eius. Et confirmatur, nam vnum & multa opponuntur, teſte Ariſt. ſuprà: ergo non poſſunt eidẽ conuenire: ergo ens, quod eſt multa, non eſt vnum: ergo vnum non eſt adæquata paſſio entis. II.

III. In hoc dubio breuiter dicendum eſt, vnitatẽ ſeu [vnum] eſſe adæquatam paſſionem entis. Ita ſumitur ex Ariſt. 4. Metap. c. 2. tex. 3. dicente, ens & vnum ſe inuicem ſequi. Idem docuit Plato in Parmenide dicens, [Neque ens uni, neque unũ enti deeſt: ſed duo hæc potius per omnia coæquantur] Idem D. Th. 1. p. quæſt. 11. art. & 2. & omnes Philoſophi. Et ratione patet primò, quia inter paſſiones entis primò loco ponitur vnũ, vt ſupra vidimus: ergo oportet ut conuertatur cum ente, quia de ratione paſſionis propriè dictæ eſt, vt ſit adæquata ſubiecto ſuo, & ideò unũ inter tranſcendẽtia ponitur, ſicut ipſum ens. Secundo ex re ipſa ita declaratur, quia vnitas vera, realis ſupponit, vel includit entitatem, vt ſuprà viſum eſt: nam, quod nihil eſt, neque unum dici poteſt, niſi æquiuocè & per denominationem extrinſecam, ſed ad omnem entitatem, vt entitas eſt, conſequitur, ſeu neceſſariò coniungitur indiuiſio in ſe; nam ſi ſit actu diuiſa, quatenus talis eſt, non eſt entitas, ſed entitates: ergo ratio vnius adæquatè currit cũ ente. Tertiò, quia omne ens eſt ſimplex aut compoſitum, ſimplex, non ſolum indiuiſum eſt, ſed indiuiſibile, quatenus ſimplex eſt, compoſitum verò, vt tale eſt, etiam eſt indiuiſum: nam ſi actu diuiſum ſit, non erit compoſitum: ergo omne ens tam ſimplex, quàm compoſitum, vnum eſt, quod autem nec ſimplex, nec compoſitum eſt; ens non eſt, ſed vel nihil erit, uel plura entia.

Expli-

Digitized by Google

Explicatur diuiſio entis in vnum & multis.

AD rationem ergo dubitandi poſitam rñdet D. Tho. 1.p.q.11.art.1.ad 2. id, qđ eſt vno modo indiuiſum, alio modo poſſe eſſe diuiſum; & quod ſub vna ratione eſt multa, ſub alia eſſe poſſe vnum. [Et hac ratione] (inquit) [ens diuiditur in vnũ & multa, tanquam per vnum ſimpliciter & multa ſecũdũ quid: nam & ipſa multitudo nõ cõtineretur ſub ente, niſi contineretur aliquo modo ſub vno.] Affertq; Dionyſ. vlt. c. de diuin. nomin. dicentem, [non eſſe multitudinem, quæ non participet aliquo modo vnitatem: nam quæ ſunt multa partibus, ſunt vnum toto, & quæ ſunt multa accidentib. ſunt vnum ſubiecto, &c.] Ex qua rñſione intelligitur primò, formaliter & propriè loquẽdo, ens nõ diuidi in multa vt multa ſunt actu & formaliter, quia hmõi multa, quatenus talia ſunt, reuera non ſunt ens, ſed entia.

v. Duplici ergo modo poteſt multitudo poni in diuiſione entis, primò, ſi nõ intelligatur de multitudine actuali, id eſt, actu diuiſa, quæ ſola propriè eſt multitudo, vt conſtat ex 5. Metaph. c. 13. text. 18. ſed de multitudine in potentia tantum, quõ in continuo dr̃ eſſe multitudo partium integrantium, aut punctorum; & in natura humana multitudo partium eſſentialium. Et hoc mõ vr̃ intellexiſſe D. Tho. diuiſionem, cùm dicit ens diuidi per vnum, & multa, tanquam per vnum ſimpliciter, & multa ſecũdũ quid; nam illud eſt vnũ ſimpliciter, in quo non ſunt multa actu diuiſa: & è conuerſo, illa dicuntur multa ſecũdũ quid, q̃ in re non ſunt actu diuiſa, ſeu disiuncta, ſed potẽtia tantùm. Vñ in hoc ſenſu membra hæc, per ſe loquendo, non eſt neceſſe re diſtingui, ſed rõne tamidem namq; ens, quod eſt vnũ ſimpliciter, eſt multa ſecundũ quid, ſeu in potentia, vt in exẽplis poſitis conſtat; niſi velimus ea membra cum præciſione, ſeu excluſione intelligere, hoc mõ, aliquod ens ita eſſe vnum, vt nullo modo ſit multa neque actu, neque potentia; aliud verò ita eſſe vnum, vt ẽt multa ſecundum quid, ſeu potentia, aut accidentaliter: quo ſenſu coincidet illa diuiſio cum diuiſione entis ſeu vnius in ſimplex, & compoſitum. Et iuxta hanc interpretandi rõnem facile conſtat, diuiſionem hanc nihil obſtare adæquationi entis & vnius: nam illa multitudo nõ excludit vnitatem ſimpliciter. Denique in hoc ſẽſu poteſt intelligi in ea diuiſione diuidi ens, non vt cõe eſt ad ens per ſe, & per accidens, ſed ipſum ens per ſe: quia inter entia per ſe dantur aliqua, quæ, licet ſint vnum actu, poſſunt tamẽ eſſe multa poteſtate.

vi. Alio verò modo poteſt illa diuiſio exponi de multitudine ſimpliciter ac propriè, quõ vr̃ intellexiſſe Caie. cum ait, illa verba D. Tho. dict. ſolu. ad 2. [ens diuidi per vnum & multa, tanquã per vnum ſimpliciter, & multa ſecũdũ quid,] ita eſſe intelligenda, vt [ſimpliciter,] & [ſecundũ quid] non cadant ſuper [vnum,] &, [multa,] ſed ſuper verbum, [diuiditur,] id eſt, ita diuiditur ens per vnum & multa, vt vnum ſimpliciter ſit ens, multa verò ſolũ ſecũdũ quid. Atq; hoc mõ è contrario dicendum eſt, multitudinem poni in diuiſione entis, quatenus contingit, ea, quæ ſunt multa ſimpliciter, eſſe vnũ ſecũdum quid. Vnde aliud membrum intelligitur de vno ſimpliciter & abſolutè: atque hoc ſenſu membra illa non ratione

A tñ, ſed reipſa ſemper diſtinguntur, quia includunt oppoſitionem contradictoriam ſeu priuatiuam ex parte diuiſionis: nam multa ſimpliciter ſunt, quæ in ſe ſunt diuiſa, vnum vero, quod non eſt in ſe actu diuiſum. Et iuxta hunc etiam ſenſum coincidit hæc diuiſio cum illa, qua diuiditur ens in vnum ſimpliciter, & vnum ſecundum quid: nam multa ſimpliciter non diuidunt ens, niſi quatenus ſunt vnum ſecundum quid. Quo ẽt ſit, vt diuiſum in hac diuiſione ſic explicata nõ ſit ens per ſe, ſed quod diuiditur in ens per ſe, & per accidẽs, nam oẽ ens per ſe eſt vnum ſimpliciter, multa autem non dicuntur vnum ſecundum quid, niſi quatenus ens aliquod per accidens cõſtituunt; & ita non poſſunt in diuiſione entis poni, niſi ſaltem ſub ratione entis per accidens: ergo diuiſum in ea diuiſione non poteſt eſſe ens per ſe, nam repugnaret vni membro & conuerteretur cum alio, debet ergo eſſe ens abſtrahens à per ſe & per accidens. Atque ita tandem intelligitur quõ prædicta diuiſio non repugnet adęquationi vnius & entis: nam ad eam ſpectat, vt ita vnumquodque ſit vnum, ſicut eſt ens; ita vt, ſi fuerit ens per ſe, ſit etiam vnum per ſe; ſi verò ens ſit per acB cidens; ſit ẽt vnum per accidens; & ſicut ens poteſt abſtractè ſignificari, ita & vnum, & iõ, ſicut ens in hoc ſenſu diuiditur in vnum & multa, ita & ipſum vnum poſſet eodem modo diuidi; nam, vt dixi, perinde eſt, ac ſi diuidatur in vnum ſimpliciter, & vnum ſecundum quid.

SECTIO V.

An diuiſio entis in vnum & multa ſit analoga.

EX his, quę dicta ſunt, facile poſſunt definiri nõnulla dubia, q̃ de hac diuiſione tractati ſolẽt ab auctorib. Primũ ẽ, an hæc diuiſio ſit analoga, vel vniuoca. i.

Rñdetur, ſi intelligatur ĩ poſteriori ſenſu, eſſe ii. analogã, & ferè æquiuocam, quia diuiſio entis in ens per ſe, & ens per accidẽs, cui prædicta diuiſio æquiualet in illo ſenſu, vt dictũ eſt, analoga ẽ anaC logia quadam proportionalitatis, ita vt enti ſic ſũpto nõ rñdeat vnus cõis conceptus: quia ens per accidẽs vt ſic re vera non eſt ens, ſed entia: ſolum quę appellatur ens pp quandam proportionem, vel imitationẽ entis per ſe. Probatur hæc ſnĩa in primis ex Ariſto. li. 4. Met. c. 2. in fine, ubi apertè docet hinc interuenire analogiã. Deinde rõne, q̃a q̃ ſunt multa ſimpliciter, nõ ſunt unũ ſimpliciter nã hæc duo prorſus opponuntur: ergo neq; ſunt ens ſimpliciter: nam ens & unum, ſi eadem proportione ſumãtur: conuertũtur; ergo ens non diuiditur vniuocè in unum, & multa, ſed analogicè. Et hoc ſignificauit D. Tho. 1.p.q.11.art.1.ad 2. iuxta expoſitionẽ Caiet ſupra adductam, & declaratam. Deinde, q̃ hæc analogia tanta ſit, ut diximus, declaratur in hunc modum: quia eſſe indiuiſum, eſt de ratione unius: ſed hæc indiuiſio nõ reperitur in hmõi uno per accidens, niſi ualde analogicè, & ferè æquiuocè, quia in eo reperiuntur multa actu diuiſa, & indiuiſio ſolum eſt ſecundum quandam apprehenſionem, uel habitudinem: ergo ratio unius non conuenit tali multitudini, niſi per quãdam proportionalitatem, ſeu

quæ abſoluta eſt. Poſterior autem loquendi modus vt ſit verus, non tam formalis, quàm cauſalis eſſe debet, vt patet in dictis exemplis: nã materia & forma propriè ac formaliter re vera non ſunt vnum, ſed componunt vnum; & ſimiliter plures homines, non tam ſunt populus, quam componunt vnum populum, & ſic de alijs; atq; ita illa vnitas, quæ in multis reperitur, qualiſcũque illa ſit, ſupponit priùs ſecundum rationem ens aliquod ex illis conſtitutum, quod proximè & immediatè vnum denominetur; & hoc ſenſu intelligendum eſt quod dici ſolet, plura ſimpliciter eſſe vnum ſecundum quid, vt iterum attingemus ſectione ſequente.

XVII. Secundum obſeruandum eſt, hic eſſe ſermonem de vnitate rei, non de vnitate rationis: nam vnitas rationis (cum non ſit in rebus, ſed ab intellectu) proprie non comprehenditur in diuiſione poſita: ſi tamen quis velit hanc vnitatem ad dictam diuiſionem reuocare, hæc erit vnitas maximè ſecundum quid, & huiuſmodi eſt vnitas generis, ſpeciei, &c. quatenus per mentis comparationem & denominationem efficitur; quæ ẽt poteſt eſſe maior, vel minor in ſuo ordine, prout maiorem, vel minorem indiuiſionem ſecundum B rationem includit, ſeu prout fundatur in maiori, vel minori conuenientia in rebus illis inuenta. An verò hoc fundamentum, quod in rebus antecedit, nomen vnitatis mereatur, dicemus poſteà.

XVIII. Et hinc vlterius explicati manẽt alij termini, quibus aliqui vtuntur, vt videre eſt in Fonſeca d. quæſt. 5. ſect. 6. ſcilicet, quod vnum interdum dicitur de aliquo abſolutè: interdum comparatè, vt quod eſt vnum ſecum, vel vnũ cum Petro in ratione hominis, vel animalis, &c. Item ꝙ interdum aliquid dicitur eſſe vnum in ſe, & ſecũdum propriam rationẽ, vt Petrus dicitur vnus numero; interdum verò dicitur aliquid vnũ in ſuperiori, vel inferiori ratione, vt animal in ratione viuentis, vel in homine. Sed hæc re vera impropria ſunt; nam vnum propriè abſolutè tantum dicitur; illa verò comparata vnitas non eſt vnitas ſecũdum rem, ſed vel identitas ſecundum rationem, vel ſimilitudo, fundata in aliqua vnitate; vel certè eſt tantum vnitas ſecundum ratio C nem. Et ſimiliter, nullum ens dicitur vnũ propriè, niſi ſecundum propriã rationem ſuam: nã ſecundum ſuperiorem, aut inferiorem rationẽ non dicitur aliquid vnum, niſi fortaſſe ſecundariò, & ratione alterius.

XIX. Vltimo verò adnotare oportet, aliquam vnitatem poſſe conſiderari in rebus, quæ cõueniat enti ratione ſuæ entitatis, ſeu in illa præciſè conſiderata; alia verò vnitas intelligi põt cõueniẽs vni enti per aliud ens ſibi adiunctum, vt v.g. in materia (vt ſupra dicebamus) intelligimus vnitatem entitatiuam, conuenientem illi in ſua entitate, & ex vi eius, etiã ſi præciſè conſideretur, & mente ſeparetur à quantitate, & quolibet alio accidente, alia uerò vnitas intelligitur in materia ratione quantitatis, à qua dr̃ una quantitatiuè, ſeu numeraliter; & idem conſiderari poteſt in albedine, & in alijs entibus corporeis: nã in immaterialibus tantùm prior modus unitatis reperitur. Vnitas ergo immediatè conueniens entitati per ſe ipſam dici poteſt vnitas per ſe, non in ſenſu, quo ſupra locuti ſumus de ente, & vno A per ſe, ſed vt per ſe diſtinguitur contra per aliud, qui modus vnitatis in omni ente, eo modo, quo ens eſt, reperitur, ita ut & ens per accidens eo modo quo unum eſt per ſe, & non per aliud, ita habeat eam unitatem; & ideò hæc unitas eſt, quæ per ſe conuenit enti, ut ens eſt; & ad tollendam æquiuocationem poſſet dici unitas intrinſeca, ſeu entitatiua: alia enim unitas quæ per aliud conuenit, accidẽtaria eſt, & quaſi extrinſeca, ſeu denominatiua, de qua plura in ſect. 5.

SECTIO III.

Vtrum unitas ſit adæquata paſſio entis; & de diuiſione entis in unum & multa.

Hactenus ſolum declarauimus rationem unius, & uarios modos eius; quia uerò tota hæc diſputatio eò tendit, ut oſtendamus, hanc paſſionẽ enti conuenire, duo agenda ſuperſunt. Primò, ut declaremus quõ hæc proprietas conuertatur cum ente, & ſit adæquata paſſio B eius. Secundò, ut declaremus, cui nam unitati hoc conueniat, quod præſtabimus ſect. ſeq. I.

Circa primum ratio dubitandi eſt, quia ens diuiditur per vnũ, & multa, vt conſtat ex Ariſt. 10. Metaph. cap. 1. & ex D. Thom. 1. p. q. 11. imò multi contendunt, hanc eſſe primam diuiſionẽ entis, vt latè Soncin. 10. Metap. quæſt. 1. ſed membrum diuidens non poteſt conuerti cum diuiſo: ergo neque unum cum ente: ergo non eſt paſſio eius. Et confirmatur, nam vnum & multa opponuntur, teſte Ariſt. ſuprà: ergo non poſſunt eidẽ conuenire: ergo ens, quod eſt multa, non eſt vnum: ergo vnum non eſt adæquata paſſio entis. II.

In hoc dubio breuiter dicendum eſt; vnitatẽ ſeu [vnum] eſſe adæquatam paſſionem entis. Ita ſumitur ex Ariſt. 4. Metap. c. 2. tex. 3. dicente, ens & vnum ſe inuicem ſequi. Idem docuit Plato in Parmenide dicens, [Neque ens uni, neque unũ enti deeſt: ſed duo hæc potius per omnia coæquantur] Idem D. Th. 1. p. quæſt. 11. art. & 2. & omnes Philoſophi. Et ratione patet primò, quia C inter paſſiones entis primò loco ponitur vnũ, vt ſupra vidimus: ergo oportet ut conuertatur cum ente, quia de ratione paſſionis propriè dictæ eſt, vt ſit adæquata ſubiecto ſuo, & ideò unũ inter tranſcendẽtia ponitur, ſicut ipſum ens. Secundo ex re ipſa ita declaratur, quia vnitas vera, realis ſupponit, vel includit entitatem, vt ſuprà viſum eſt: nam, quod nihil eſt, neque unum dici poteſt, niſi æquiuocè & per denominationem extrinſecam, ſed ad omnem entitatem, vt entitas eſt, conſequitur, ſeu neceſſariò coniungitur indiuiſio in ſe; nam ſi ſit actu diuiſa, quatenus talis eſt, non eſt entitas, ſed entitates: ergo ratio vnius adæquatè currit cũ ente. Tertiò, quia omne ens eſt ſimplex aut compoſitum, ſimplex, non ſolum indiuiſum eſt, ſed indiuiſibile, quatenus ſimplex eſt, compoſitum verò, vt tale eſt, etiam eſt indiuiſum: nam ſi actu diuiſum ſit, non erit compoſitum: ergo omne ens tam ſimplex, quàm compoſitum, vnum eſt, quod autem nec ſimplex, nec compoſitum eſt; ens non eſt, ſed vel nihil erit, uel plura entia. III.

Expli.

Explicatur diuiſio entis in vnum & multis.

A D rationem ergo dubitandi poſitam tndet D. Tho. 1. p. q. 11. art. 1. ad 2. id, qđ eſt vno modo indiuiſum, alio modo poſſe eſſe diuiſum ; & quod ſub vna ratione eſt multa, ſub alia eſſe poſſe vnum. [Et hac ratione] (inquit) [ens diuidi tur in vnū & multa, tanquam per vnum ſimpliciter & multa ſecūdū quid: nam & ipſa multitudo nō cōtineretur ſub ente, niſi contineretur ali quo modo ſub vno.] Affertq; Dionyſ. vlt. c. de diuin. nomin. dicentem, [non eſſe multitudinem, quæ non participet aliquo modo vnitatem: nam quæ ſunt multa partibus, ſunt vnum toto, & quæ ſunt multa accidentib. ſunt vnum ſubiecto, &c.] Ex qua rñſione intelligitur primò, formaliter & propriè loquēdo, ens nō diuidi in multa vt mul ta ſunt actu & formaliter, quia hmōi multa, quatenus talia ſunt, reuera non ſunt ens, ſed entia.

v. Duplici ergo modo poteſt multitudo poni in diuiſione entis, primò, ſi nō intelligatur de multitudine actuali, id eſt, actu diuiſa, quæ ſola propriè eſt multitudo, vt conſtat ex 5. Metaph. c. 13. text. 18. ſed de multitudine in potentia tantum, quō in continuo dr̄ eſſe multitudo partium integrantium, aut punctorum; & in natura humana multitudo partium eſſentialium. Et hoc mō vr̄ intellexiſſe D. Tho. diuiſionem, cùm dicit ens diuidi per vnum, & multa, tanquam per vnum ſimpliciter, & multa ſecūdū quid; nam illud eſt vnū ſimpliciter, in quo non ſunt multa actu diuiſa: & è conuerſo, illa dicuntur multa ſecūdū quid, ſi in re non ſunt actu diuiſa, ſeu diſiuncta, ſed potētia tantùm. Vñ in hoc ſenſu membra hæc, per ſe loquendo, non eſt neceſſe re diſtingui, ſed rōne tantùm, ſeu precisè, quod eſt vnū ſimpliciter, eſt multa ſecundū quid, ſeu in potentia, vt in exēplis poſitis conſtat; niſi velimus ea membra cum præciſione, ſeu excluſione intelligere, hoc mō, aliquod ens ita eſſe vnum, vt nullo modo ſit mul ta neque actu, neque potentia; aliud verò ita eſſe vnum, vt ēt multa ſecundum quid, ſeu potentia, aut accidentaliter: quo ſenſu coincidet illa diuiſio cum diuiſione entis ſeu vnius in ſimplex, & compoſitum. Et iuxta hanc interpretandi rōnem facilè conſtat, diuiſionem hanc nihil obſtare adæquationi entis & vnius: nam illa multitudo nō excludit vnitatem ſimpliciter. Denique in hoc ſē ſu poteſt intelligi in ea diuiſione diuidi ens, non vt cōe eſt ad ens per ſe, & per accidens, ſed ipſum ens per ſe: quia inter entia per ſe dantur aliqua, quæ, licet ſint vnum actu, poſſunt tamē eſſe multa poteſtate.

vi. Alio verò modo poteſt illa diuiſio exponi de multitudine ſimpliciter ac propriè, quō vr̄ intellexiſſe Caie. cum ait, illa verba D. Tho. dict. ſolu. ad 2. [ens diuidi per vnum & multa, tanquā per vnum ſimpliciter, & multa ſecūdū quid,] ita eſſe intelligenda, vt [ſimpliciter,] & [ſecundū quid] non cadant ſuper [vnum,] &, [multa,] ſed ſuper verbum, [diuiditur,] id eſt, ita diuiditur ens per vnum & multa, vt vnum ſimpliciter ſit ens, mul ta verò ſolū ſecūdū quid. Atq; hoc mō è contrario dicendum eſt, multitudinem poni in diuiſio ne entis, quatenus contingit, ea, quæ ſunt multa ſimpliciter, eſſe vnū ſecūdum quid. Vnde aliud membrum intelligitur de vno ſimpliciter & ab ſolutè: atque hoc ſenſu membra illa non ratione

A tīō, ſed re ipſa ſemper diſtinguuntur, quia includunt oppoſitionem contradictoriam ſeu priuatiuam ex parte diuiſionis: nam multa ſimpliciter ſunt, quæ in ſe ſunt diuiſa, vnum vero, quod non eſt in ſe actu diuiſum. Et iuxta hunc etiam ſenſum coincidit hæc diuiſio cum illa, qua diuidi tur ens in vnum ſimpliciter, & vnum ſecundum quid: nam multa ſimpliciter non diuidunt ens, niſi quatenus ſunt vnum ſecundum quid. Quo ēt fit, vt diuiſum in hac diuiſione ſic explicata nō ſit ens per ſe, ſed quod diuiditur in ens per ſe, & per accidēs, nam oē ens per ſe eſt vnum ſimpliciter, multa autem non dicuntur vnum ſecundūm quid, niſi quatenus ens aliquod per accidens cōſtituunt; & ita non poſſunt in diuiſione entis poni, niſi ſaltem ſub ratione entis per accidens: ergo diuiſum in ea diuiſione non poteſt eſſe ens p ſe, nam repugnaret vni membro & conuerterētur cum alio, debet ergo eſſe ens abſtrahens à per ſe & per accidens. Atque ita tandem intelligitur quō prædicta diuiſio non repugnet adæquationi vnius & entis: nam ad eam ſpectat, vt ita vnumquodque ſit vnum, ſicut eſt ens; ita vt, ſi fuerit ens per ſe, ſit etiam vnum per ſe; ſi verò ens ſit per ac

B cidens, ſit ēt vnum per accidens; & ſicut ens poteſt abſtractè ſignificari, ita & vnum, & iō, ſicut ens in hoc ſenſu diuiditur in vnum & multa, ita & ipſum vnum poſſet eodem modo diuidi; nam, vt dixi, perinde eſt, ac ſi diuidatur in vnum ſimpliciter, & vnum ſecundum quid.

SECTIO V.

An diuiſio entis in vnum & multa ſit analoga.

i. EX his, quę dicta ſunt, facilè poſſunt defi niri nõnulla dubia, q̃ de hac diuiſione tractari ſolēt ab auctorib. Primū ē, an hæc diuiſio ſit analoga, vel vniuoca.

ii. Rñdetur, ſi intelligatur i poſteriori ſenſu, eſſe analogā, & ferè æquiuocam, quia diuiſio entis in ens per ſe, & ens per accidēs, cui prædicta diuiſio

C æquiualet in illo ſenſu, vt dictū eſt, analoga ē analogia quadam proportionalitatis, ita vt enti ſicſū pto nō rñdeat unus cōis conceptus: quia ens per accidēs vt ſic re vera non eſt ens, ſed entia: ſolum que appellatur ens pp quandam proportionem, vel imitationē entis per ſe. Probatur hæc ſnia in primis ex Ariſto. li. 4. Met. c. 2. in fine, ubi apertè docet hinc interuenire analogiā. Deinde rōne, qa q̃ ſunt multa ſimpliciter, nō ſunt unū ſimpliciter nā hæc duo prorſus opponuntur: ergo neq; ſunt ens ſimpliciter: nam ens & unum, ſi eadem proportione ſumātur: conuertūtur; ergo ens non di uiditur vniuocè in unum, & multa, ſed analogicè. Et hoc ſignificauit D. Tho. 1. p. q. 11. art. 1. ad 2. iuxta expoſitionē Caiet ſupra adductam, & declaratam. Deinde, q, hæc analogia tanta ſit, ut di ximus, declaratur in hunc modum: quia eſſe indiuiſum, eſt de ratione unius: ſed hæc indiuiſio nō reperitur in hmōi uno per accidens, niſi ualde analogicè, & ferè æquiuocè, quia in eo reperiuntur multa actu diuiſa, & indiuiſio ſolum eſt ſecundum quandam apprehenſionem, uel habitu dinem: ergo ratio unius non conuenit tali multi tudini, niſi per quādam proportionalitatem, ſeu

imitationem:ergo & ratio entis eodem modo illi conuenit:quia,vt dictum eſt: ens & vnum ſibi inuicem eum proportione reſ dent. Item quia ens dicitur ab eſſentia,vel ab exiſtentia, in illa autem multitudine non eſt eſſentia, neque exiſtentia,ſed potius eſſentiæ & exiſtentiæ.

III. Dices,hoc ad ſummum procedere de his,quę ita ſunt multa ſimpliciter, vt nullo modo ſint vnum,niſi per aggregationem,vt in aceruo lapidum,&c.quia ibi re vera non eſt vnitas, ſed propinquitas quædam,quæ non niſi per quandam proportionalitatem poteſt vocari vnitas, vt rectè declaratum eſt. Tamen in alijs entibus per accidēs,quæ habent aliquā vnionem, vel coordinationem partiũ, ratione cuius poſſunt aliquo modo dici vnũ per ſe,vt ſupra diximus, nō videtur procedere ratio facta, nec intercedere tanta analogia: nam hæc videntur comprehendi ſub vno conceptu unius tranſcēdentaliter ſumpti: nam habent vnitatem aliquam realem, & indiuiſionem,quæ in ipſis rebus fundatur.

IIII. Rñdetur,hoc quidem eſſe probabile, præſertim quando intercedit phyſica & realis vnio, vt eſt inter ſubſtantiam, & accidens ipſi intrinſecè inhærens:nam in tali compoſito, ſicut eſt vera & phyſica vnio, ita eſt aliqualis vnitas realis, quæ licèt non ſit tanta, quāta eſt in ſubſtantiali compoſito,habet tñ cum illa realem conuenientiam,qualis eſt etiam inter illas vniones: illa ergo ſufficiet,ſaltem ad vnitatem conceptus; eſtò illa vnitas ſit cum aliqua analogia,quod pendet ex infra dicendis de analogia entis. De aliis verò entibus artificialibus res eſt magis dubia: qa non intercedit ibi vnio realis & phyſica,& conſequenter nec indiuiſio realis: ergo nec conuenientia realis in vnitate,quæ ſufficiat ad vnitatē conceptus in ratione entis,vel vnius. Nihilominus tamē oppoſitum poteſt facilè defendi quia illamet compoſitio cum aliqua coniunctione, vel coordinatione, eſt aliqualis vnio, quæ ſufficit, vt hæc entia concipiantur vt aliquo modo per ſe vna,propter quod ſupra diximus, probabile eſſe ſub ea ratione directè cōtineri ſub obiecto Metaphyſicæ;& de illis vt ſic poſſe eſſe ſcientiam: hoc ergo etiam ſatis erit ut ſub uno conceptu tranſcendentali vnius concipi poſſint.

V. Atq; hinc à fortiori ſequitur,ſi diuiſio illa intelligatur in priori ſenſu ſupra explicato, ita ut diuiſum ſit ens per ſe rigoroſè dictum,in vnum quod nullo modo eſt multa; & unum, quod eſt multa in potentia; ſic multò magis diuidi unũ ſecũdum cōem quendam conceptum unius per ſe, ſeu ſimpliciter: quia eſſe multa illo modo,ſ. in potentia,non excludit unitatem ſimpliciter, ut dictum eſt; non tamen uidetur excludenda oīs analogia ab illo conceptu, quia Deus, qui in illo continetur,ſicut nō eſt uniuocè ens, ita nec uidetur uniuocè unus cum cæteris creaturis.

VI. Poſſet aũt probabiliter dici, quamuis unum, quoad poſitiuũ,quod includit,uel connotat, nō dicatur uniuocè de Deo & creaturis, tñ quantũ ad negationem incluſam,non repugnare, ꝗ dicatur uniuocè,quia alia prædicata negatiua poſſunt uniuocè,dici de Deo, & creaturis. Vt v.g. eſſe immateriale,ut præciſè dicit negationem, & carentiam materiæ primæ, æquè cōuenit angelis,ac Deo,quamuis poſitiuũ fundm̃ illius carentiæ non ſit in eis uniuocum: ſic ergo videtur dici poſſe de negatione diuiſionis,quam dicit vnum.

Dices,hoc ad ſummum procedere de rebus indiuiſibilib. vt ſic, v.g. de angelo. Sed contra primò, quia ſi ſemel conceditur vnũ tranſcendens dici vniuocè de angelo & Deo,inde ſumitur argm̃,dici ēt vniuocè de homine,v.g.quia,licet homo nō ſit tã perfectè vnus ſicut angelus, tñ eſt vniuocè vnus:ergo ſi angelus eſt vnus vniuocè cum Deo, ēt homo erit vniuocè vnus cũ vtroq;.Sc͞do rōne à priori id patet,quia vnũ præciſè dicit negationē actualis diuiſionis:ſed hæc negatio integrè & perfectè reperitur in ente propriiſſimè & per ſe vno,ēt ſi cōpoſitũ ſit.Quod aũt in ſubſtãtia indiuiſibili aliquid amplius præter illã negationē reperiatur, pertinet quidē ad maiorē quādã perfectionē entitatis,vel vnitatis, nō tñ ſufficit ad analogiã in rōne vnius. Vñ,cũ alias reſpectu huius negationis non ſit propria depēdētia vel cauſalitas niſi rōne fundamenti, nulla vr̃ eſſe in ea ſufficiens rō analogiæ. Tertio idem cōfirmatur, quia aliàs materia prima,v.g.eſſet perfectius vnum,ꝗ̃ ſubſtantia cōpoſita,& idē argm̃ fieri pōt de anima;imò & de quolibet accidente ſimplici reſpectu ſubſtantiæ compoſitæ,& de puncto reſpectu quantitatis, nam reſpectu oĩum ſequitur vnum eſſe analogum,& per prius dici de ſimplici,quàm in imperfectiſſimo ente.

Sed,licèt hæc probabiliter dicta ſint,nihilominùs ſimpliciter dicendũ eſt, vnum tranſcendens analogicè dici de Deo,& creaturis;& de his oĩb. de quib. ens analogicè dr̃:quia(quicquid ſit de negatione)vnum non dicit de formali ſolam negationem,vt ſuprà viſum eſt, ſed entitatem,ſeu eſſētiam indiuiſam: & ideo vbi eſſentia vniuocè nō eſt,nec realis vnitas poteſt eſſe vniuoca. Itē,quia, vt Ariſt.dixit 4.Metap.tex. 2.quod ad rē attinet, idem eſt dicere vnum,& ens vnum:ergo,quod ñ eſt ſimpliciter ens,nō pōt eſſe ſimpliciter vnum: ergo,quod fuerit analogicè ens,erit ēt analogicè vnum. Hoc aũt maximè habet verum in Deo,in quo nō ſolũ eſſentia vt ſic eſt alterius ordinis,ſed ēt vt fundat negationem vnius, habet perfectionem quandam alterius rōnis & ordinis. In illis autē entib. in quib. licèt eſſentia ſit imperfectior, tamen vt fundat negationem diuiſionis,hēt quēdam exceſſum ſimplicitatis, ſeu indiuiſibilitatis, aliquo modo dici poteſt eſſe perfectior ratio vnius quoad negationem, non verò ſimpliciter propter rationem dictam. Et hinc rurſus confirmatur,quod ſuprà dictum eſt,vnum non dicere de formali ſolam negationem, ſed entitatem ſub negatione. VII.

SECTIO VI.

Quomodo vnum & multa opponantur.

IN hac re Ariſt. lib.4.Meta.c.2.unum & multa ſignificat priuatiuè opponi. At vero lib.10.cap primo,ſentit neque opponi relatiuè, quia vnum non dicitur ad aliud; nec contradictoriè, quia neutrum eſt mera negatio, neutrum enim verè dici poteſt tam de his,quæ non ſunt,quàm de his, quæ ſunt: nec merè priuatiuè,quia neutrum conſiſtit in ſola priuatione, ſed aliquid dicit poſitiuum;nec denique merè contrariè, quia includũt formaliter ali- I.

quam

quam negationem; vnde concludit, opponi quo- A dammodo contrariè, & quodãmodo priuatiuè. D. Tho. aũt 1. p. q. 11. art. 2. ſentit, hãc oppoſitionem magis accedere ad priuatiuã: quia vnũ (inquit) opponitur multis, ſicut indiuiſum diuiſo.

II. Vt hoc tñ ampliùs explicetur, conſiderãdum eſt, multa dupliciter poſſe comparari ad vnum; primò, vt multa ſunt, ſecundò vt ſunt aliquo modo vnum; qũo diximus, multitudinẽ eſſe membrum diuidens ens in ea partitione qua diuiditur in vnum, & multa. Quaptopter formaliter loquẽdo de multitudine vt eſt membrum illius diuiſionis, differt ab vno ſimpliciter dicto tanquam imperfectum à perfecto; & ita ſunt tanq̃ duæ rõnes diſparatæ & diſtinctæ. Sicut, ſi conſideremus numerum ſub ratione vnius quantitatis diſcretæ, vel ponamus, illum hẽre vnam rationem formalem, vt ſic diſtinguetur ab vnitate tãquam quædam ratio formalis diſtincta à ratione formali vnius; ſicut ſolent diſtingui duæ naturæ, vel ſpecies diſparatæ, vel ſicut diſtinguitur linea à puncto. At verò conſiderando multitudinem, vt multitudo eſt, & mera aggregatio plurium, ſic conſiderare poſſumus, vel illud tantũ, B quod poſitiuum eſt in vnitate, & multitudine, & ita ſe habent ad modum totius & partis, quia multitudo ex vnitatibus hoc modo reſultat; vel conſiderare poſſumus negationem incluſam, & ſic vtrumque includit negationem aliquã: multitudo enim multa poſitiua entia dicendo, includit hanc negationem, ꝙ unum nõ ſit aliud, quæ dici poteſt negatio identitatis: vnum verò dicit negationem diuiſionis. Et ita vñr mutuo opponi priuatiuè ſcd̃m diuerſas rationes: nam vnum includit negationem diuiſionis, quæ eſt de rõne multitudinis: multitudo verò includit negationem identitatis, ſeu realis coniunctionis, quæ eſt de ratione vnitatis. Tñ, quia multitudo includit vnitatem, & requirit indiuiſionem in ſingulis vnitatibus, quibus ipſa multitudo conſtat; vnum verò è contrario non includit multitudinem, nec diuiſionem quæ eſt de ratione multitudinis, ſed potius remouet illam, ideò ſimpliciter dicitur vnum opponi multitudini per modum priuationis potius, quàm è conuerſo.

III. Vnde licèt D. Thom. ſuprà ad 2. dicat, vnitates cõponere multitudinem, ſcd̃m id, quod ha- C bẽt de entitate, nõ ſcd̃m id, quod habẽt de indiuiſione, qđ aliis locis repetit, vt q. 9. de poté. ar. 7. ad 10. & 14. hoc tñ intelligendũ vr̃ cum proportione, ſ. de multitudine, quatenus poſitiuũ quid eſt. At ſi cõſiderentur oĩa, quæ includit multitudo; aliter dicendum vr̃: nam, vt idem D. Tho. ait 1. p. q. 11. ar. 2. ad 4. & d. q. de pot. art. 7. ad 15. [in tellectu multitudinis includitur ens diuiſum ab alio,] & ꝙ vtrumq; ipſorũ in ſe ſit vnum. [Quantumcunq; n.] (ait) aliqua intelligantur diuiſa, non intelligetur multitudo, niſi quodlibet diuiſorum intelligatur eſſe vnum,] & conſequenter indiuiſum: ſequitur ergo, vnum cõponere multitudinem quoad omnia, quæ ſunt de ratione eius, non ſolum ratione poſitiui, ſed ẽt ratione negationis, quam dicit vnum: quia non ſolum eſt de ratione multitudinis, ꝙ vna res non ſit alia, ſed etiam ꝙ ſingulæ in ſe indiuiſæ ſint; quia alioqui non componerent certam, & determinatam multitudinem. Neq; ſatis intelligo, quid ſibi velit Caiet. circa prædictam ſolutionem ad ſecũdũ D. Tho. dicẽs, multitudinẽ formaliter ex vnitatibus formaliter cõſurgere, & conſequẽter ex negationibus, & nihilominus indiuiſionem vnitatis non concurrere ad cõponendam multitudinem, in quantum exercet priuationem diuiſionis, ſed in quantum habet entis rationẽ. Quid eſt. n. priuationẽ habere entis rõnem? Si. n. hoc dicatur ſolum ratione entitatis, in qua fundatur, repugnat priori dicto eius, & rationi à nobis factæ: ſi aũt negatio dicatur habere rationem entis, quatenus põt per modum entis concipi, ſic eſt impertinens diuiſio; quia hoc ſolum habet per denominationem extrinſecam, & ſic negatio potius eſt ens rationis tantum, quam habeat rationem entis realis, de quo Caiet. loquitur. IIII.

Denique comparari poſſunt vnũ & multa in ratione menſuræ, & menſurati; & hoc modo habere poſſunt oppoſitionem relatiuam, ſiue illa ſit relatio realis, ſiue rationis, quod magis videt: quia hæc ratio menſuræ ſolum videtur conſiſtere in quadam extrinſeca denominatione, magisq; fundari in noſtra apprehenſione & vſu ac modo cognoſcendi, quàm in aliqua relatione, vel habitudine, quæ in re ſit. Vnde D. Tho. dict. art. 2. hanc oppoſitionem menſurę & menſurati tribuit unitati quantitatiuæ reſpectu numeri, qui eſt in quantitate, non vero vnitati, & multitudini tranſcendentali, quod non video, cur dici potuerit, niſi in ordine ad vſum humanum, ſeu ſecũdum quandam denominationem inde reſultantem: nam, ſi res ipſę ſecundũ ſe conſiderentur, eandem proportionem ſeruat vnũ tranſcendens ad ſuam multitudinem, quam unũ numerale, ſeu quantitatis ad ſuum numerum, quia & eſt principium eius, & illam componit, unde & per illud etiam menſurari poteſt.

SECTIO VII.

An vnum ſit prius quàm multa, & indiuiſio quàm diuiſio.

THomiſtæ in hac re diuerſo modo loquũtur de unitate, & multitudine, diuiſione, & indiuiſione. Aiunt. n. I unitatẽ natura ſua eſſe priorẽ multitudine, qđ eſt certũ, & per ſe manifeſtũ, tũ quia per ſe loquẽdo unũ eſt indepẽdẽs à multitudine in omni gñe; non. n. unũ pẽdet à multis, ſed multa ab uno, neq; unũ definitur per multa, multitudo aũt definitur per unitatẽ: tum ẽt, quia unum eſt principium, & cõponit multitudinẽ, unde ẽt quoad ſubſiſtendi conſequentiã non conuertuntur: nam, ſi eſt multitudo, neceſſe eſt ut ſit unitas; non uerò è conuerſo.

De diuiſione aũt & indiuiſione aliqui dicũt, II. diuiſionẽ eſſe natura ſua priorẽ indiuiſione, & unitate. Ita docet Soncin. lib. 4. Metaph. q. 23. ad 6. & 10. Metaph. q. 4. & Iauell. ibi q. 6. Caiet. autẽ 1. p. q. 11. art. 2. circa ad 4. utitur diſtinctione uix intelligibili: ait. n. quod diuiſio eſt prior unitate ſimpliciter ſecundũ ſe, in eſſe tñ intelligibili; & quod eſt poſterior unitate ſimpliciter, id eſt ſecundum eſſe ſimpliciter, quod eſt eſſe in rerum natura. Priorem partem probat, quia affirmatio eſt prior negatione: ſed eſſe unum eſt eſſe hoc, & non eſſe non hoc: ergo diuiſio inter illa

Digitized by Google

extrema cōtradictoria præcedit naturaliter vnitatē;ſecūdum autem probaſ; quia negatio vnius entis ab alio,quæ eſt negatio realis,eſt poſterior vnitate. Ex quibus rationibus intelligitur ſenſus prioris diſtinctionis à Caietano propoſitæ: nam per negationem in eſſe intelligibili videtur intelligere diuiſionem entis à non ente;& vniuſcuiuſque entis à tali non ente, quam alij vocant negationem rationis tantùm: per negationem aūt ſecundum eſſe rei intelligit diuiſionem vnius entis ab alio quæ vocari ſolet negatio realis. Sed,vt ex ſuprà dictis conſtat, diuiſio, quam negat vnitas per ſe primò, neutra ex his eſt,ſed eſt negatio diuiſionis realis ipſius entis in ſe ipſo;& de hac diuiſione inquiritur, an ſit prior,vel poſterior in diuiſione.

III. Et mihi quidē videtur, hmōi diuiſionē nullo modo eſſe priorē ſecundū rem,quàm vnum, vel indiuiſionē in illo incluſam:nam,ſi hæc duo generatim, & in tota ſua latitudine comparemus, prius eſt ens aliquod eſſe in ſe indiuiſum, quàm quod ſit aliqua diuiſio vnius entis ab alio,vel alicuius entis in ſe ipſo, ſi verò illas comparemus in ſingulis entibus, vnumquodq; ex natura ſua prius habet in ſe indiuiſionem,quam diuiſionē. Quæ ergo diuiſio,aut in quo ſubiecto, dī aut eſt ſcdm ſe prior in diuiſione,ſeu vnitate? Deinde, nulla eſt ratio,quæ contrariū ſuadeat.quia,quāuis indiuiſio opponatur diuiſioni per modū priuationis,non propterea neceſſe eſt, diuiſionem eſſe priorem:primò quidē quia,licèt in his, quæ propriè & in rigore priuatiuè opponuntur, habitus natura ſua ſit prior negatione, quia talis priuatio ſolum eſt in ſubiecto apto nato, quod natura ſua prius reſpicit habitum, quàm priuationem;in priuatione autem latè ſumpta,& impropria,qualis eſt indiuiſio vnius, vt explicatū eſt,non eſt neceſſe,vt habitus ſit prior negatione:vt,licèt immateriale priuatiuè ſumptum, negationem dicat,ſimpliciter prius eſt eſſe immateriale in rebus,quàm eſſe materiale, quia non dicit priuationem propriè dictam, & in ſubiecto apto nato, quod ex ſe prius poſtulet eſſe materiale,quam immateriale;& in homine, v.g. prius eſt generationis ordine vt dentibus careat,quā ꝙ illos habeat,quæ cat ētia, licèt pro tempore infantiæ non habeat propriiſſimam priuationis rationem, magis tū ad illam accedit, quā negatio diuiſionis,quam dicit indiuiſio vnius:ergo multo minus neceſſe eſt vt in præſenti diuiſio ſit prior natura ſua indiuiſione. Et ideò D.Tho.1.p.q. 11.art.2.ad 4.rectè docuit diuiſionem eſſe priorem vnitate,non ſimpliciter, ſed ſecundum rationem noſtræ apprehenſionis.

IIII. Comparando ergo hæc duo ſecundū ſe,& ex natura ſua, ſicut vnitas multitudine; ita indiuiſio eſt prior diuiſione: quoad nos verò dī prior diuiſio indiuiſione: qa,cū indiuiſio cognoſcatur vt negatio,neceſſe eſt, vt prius apprehēdatur id, cuius eſt negatio: quia ſemper quoad nos affirmatio antecedit negationem, hoc autem intelligēdum erit de diuiſione ſumpta formaliter pro negatione,vel pro fundamento negationis iuxta varios modos explicādi indiuiſionem vnius, quos ſuprà tractauimus. Et eodem modo loquitur Ariſt.lib.10. text.6. de vno ſeu indiuiſione eius reſpectu multitudinis,ait n. multitudinem eſſe rōne priorē[propter ſenſum] in quo vltimo verbo ſatis declarat, ſe loqui de prioritate quoad nos;& ita expoſuit ibi D.Tho.lect.4. Et declarat id intelligendum eſſe de multitudine ratione diuiſionis tm̄:nam, ſi ſumatur multitudo ſecundum totum id,quod eſt de ratione eius ſic ēt quoad nos multitudo eſt poſterior, [quia nihil aliud eſt](inquit)[quàm aggregatio vnitatū. Vnde,licèt ea quæ ſunt diuiſa, multa ſint,nō habent tamen rationem multorum,niſi poſtquàm huic & illi attribuitur quòd ſit vnum.]

SECTIO VIII.

An diuiſio entis in unum & multa ſit prima omnium.

I. Scotus in 1.d.8.q.3.& in quodl. q.5. a.1. negat, hāc eſſe primā diuiſionē entis,ſed aliā,qua diuiditur ens in finitū,& in infinitum:quia hęc duo mēbra cōtrahunt formaliter ens in quantū ens; alia verò contrahunt ens in quantū vnū:ergo prior eſt illa diuiſio, ꝙ hęc. Cōſequētia patet, quia, ſicut prior eſt ratio entis, ꝙ ratio vnius,ita ēt prior eſt diuiſio, quæ cōuenit enti vt ens eſt, quam quæ conuenit enti vt vnū eſt;illa.n.diuiſio,quaſi per ſe primò conuenit enti:hæc verò per ſe ſecundò:ſicut,ſi in homine eſſe poſſent varij modi rōnalitatis & riſibilitatis, prior eſſet diuiſio hominis per modos rationalitatis,quā per modos riſibilitatis. Antecedens verò quoad primam partem declaratur,qui aeſſentia eſt, quæ conſtituit ens in quantum ens: ergo prima diuiſio eſſentiarum vt ſic, eſt ēt prima diuiſio entis in quantum ens eſt: ſed vna eſſentia,vt eſſentia differt ab alia,quatenus illa eſt tantæ perfectionis eſſentialis,alia verò maioris, vel minoris:& hæc eſt prima ratio, qua poſita, & præciſis omnibus alijs,manet diuerſitas eſſentiarum:& illa ablata non manet:hoc autem genus diuerſitatis primò ac per ſe reperitur inter eſſentiam infinite perfectam, & oēs alias finitas: ergo prima diuiſio enus eſt illa in infinitum, & finitum. Altera verò pars antecedentis patet ex ſupra dictis,quia illa duo membra,ſ.vnum, & multa,vt poſſint diuidere ens, oportet, vt æquiualeant diuiſioni entis in vnum ſimpliciter, & vnum tm̄ ſecundum quid, vel in vnū per ſe, & vnū per accidēs, ſed hæc diuiſio formaliter ſumpta eſt diuiſio entis ut unū eſt:ergo. Quòd ſi qs contendat,etiā ens ut ens poſſe diuidi per illos duos modos unitatis,idem poterit redire argm̄: ſic.n.illa diuiſio erit quaſi denominatiua (ut ſic dicam)nam erit diuiſio per proprietatem entis, cum tamen prior ſit eſſentialis, ſeu per modos per ſe primò & eſſentialiter contrahentes ens.

II. At verò Thomiſtæ cōtendunt,primam diuiſionem entis eſſe in unum & multa, ſeu in ens per ſe,& per accidens. Ita tenet Soncin. 10. Metaph.q.1.qui hoc tribuit D.Tho.1.p.q.11.art.2. ad 4.& in 1.d.24.q.1.art.3.quoniam dicit, quod primò cadit in intellectu eſſe ens,ſecundò diuiſionem, tertiò unum,quartò multitudinē. Fundamentum eſt,quia unum eſt prima paſſio adæquata entis ut ens eſt, conueniens illi, etiam ut abſtrahit à finito, uel infinito: ergo prius conuenit enti, quàm finitum, uel infinitum.

Sed

Sed in primis ex loco illo D. Thom. nihil poteſt colligi, quia ibi non tractat de comparatinne diuiſionis entis, in vnum & multa ad alias diuiſiones entis; ſed de modo & ordine quo à nobis cōcipiuntur vnum, & multa. Rō etiam illa nullius eſt momenti; quia, vt rectè fiat comparatio, non eſt facienda inter vnum, vt eſt adæquata paſſio entis; & modos contrahentes ens; ſic enim non negaret Scotus, vnum prius conuenire enti quā finitum, & infinitum, vel alios ſimiles modos: ſicut proprietas adæquata generi, & conuertibilis cum illo prius ratione intelligitur ei conuenire, quàm differentiæ inferiores contrahentes: quia talis proprietas illi ſecundùm ſe, & præciſè conuenit, differentia verò contrahens connenit rationi inferioris. Imò etiam ſi modi contrahentes ens inter ſe oppoſiti disiunctim ſumantur, & tribuantur enti per modum vnius proprietatis complexæ, ſ. finitum vel infinitū, &c. adhuc vnū vt eſt proprietas adequata & incomplexa cenſenda erit ratione prior; vel hoc ipſo, quod ſimpliciot eſt, & ſecundùm ſe magis adæquata, & minùs pendens ex alterius conceptione. Eò vel maximè, q, vt ſuprà dixi, hæc prædicata complexa, ſeu disiuncta re vera non ſunt proprietates entis in quantum ens: quia eſſentialiter diuidunt ipſū ens. Vt ergo propriè fiat comparatio, loqui oportet de vno ſecundum determinatos modos vnius & hoc modo non procedit ratio facta, ut per ſe conſtat.

III. Aliter ergo Iauel. Tract. 1. de tranſc. c. 1. varias proponens diuiſiones entis, primam dicit eſſe in ens reale & rōnis; ſecundam, entis realis, in vnū per ſe, & per accidens; tertiam, in abſolutum, & reſpectiuum; quartam (quæ eſt tertia entis realis) in vnum & multa, quintam in quinque tranſcēdentia, vltimam in finitum, & infinitum: quem ordinem diuiſionum nullis rōnib. confirmat. Id uerò, quod ad præſentem diſſenſionem ſpectat, ſ. q duas illas diuiſiones comparando, ſ. in vnum & multa, & finitum, & infinitum illa ſit prior, hac apparenti rōne probat; quia ens nō diuiditur in finitum, & in infinitum, niſi in quantum bonum; ſed alia diuiſio, vt dictum eſt, datur de ente in quantum eſt vnum: ergo hæc eſt prior illa; ſicut paſſio vnius prior eſt paſſione boni. Maior patet, quia finitum, & infinitum diuidūt ens, ſecundum varios gradus perfectionis, ergo diuidunt illud vt perfectum: ergo vt bonum: nam perfectum & bonum idem ſunt. Vnde etiam Scotus, quoniam exiſtimat eſſe poſſe aliquod ens reale, quod perfectionem non dicat formaliter, aliam diuiſionem præmittit dicens, ens primò diuidi in quantum & non quantum, quantitate, ſ. perfectionis; & poſteà ens quantum diuidit, in finitum, & in infinitum: ergo ex eius ſententia diuiditur hic ens vt quantum ſeu perfectum. In quo etiam ſignificare videtur Scotus priorem eſſe diuiſionem illam in abſolutum, & relatiuum, quia ſolum ens relatiuum vocatur ab ipſo non quantum, quia relatio vt ſic non dicit perfectionem. Vnde conſequenter fit, ſolum ens abſolutum diuidi in finitum & in infinitū, quod etiam Iauell. docet.

IIII. In hac quæſtione ſupponere oportet, ſermonem eſſe de ente reali: nam ens rationis, vt in ſuperiorib. dictum eſt, non habet cōem cōceptum nec realem conuenientiam cū ente reali; & ideò diuiſio entis in ens reale, & rationis non rectè inter diuiſiones entis annumeratur: quia illa magis eſt diuiſio nois, quam rei: hic verò non agimus de varijs ſignificationib eiuſdem vocis, ſed de diuerſis modis, quibus conceptus rei ſignificatæ per vocem re ipſa determinari, ſeu contrahi poteſt. Denique hic ſolū agimus de diuiſione entis, quod ſuprà diximus eſſe proprium Metap. obiectum: hoc autem non eſt ens, vt abſtrahit ab ente reali, & rationis, ſed ens reale tantum.

Rurſus eadem ratione aſſerendum eſt, huiuſmodi diuiſiones non eſſe intelligendas reſpectu entis, vt diuiditur, in ens per ſe, & per accidens; ſumendo ens per accidens ſtrictè pro ente omnino per aggregationem: nam, vt ſuprà etiā oſtēſum eſt, huiuſmodi diuiſio non eſt alicuius cōis conceptus, ſed vocis tantū ſecundum analogiam imperfectam alicuius proportionalitatis. Propter quod diximus, non eſſe huiuſmodi ens in illa latitudine acceptum adæquatum obiectū huius doctrinæ, ſed ſolū ens reale per ſe, eo mō, quo poſſit habere aliquam vnitatem rōnis ſeu conceptus in reb. fundatam, rōne cuius ſit capax, & proprietatum, & diuiſionum realium. Atque hinc fit, ſi diuiſio illa entis in vnum & multa, ſumatur in eo ſenſu, in quo coincidit cum prędicta diuiſione entis in per ſe, & per accidens, ſic quidem poſſe dici priorem diuiſionē entis in finitum, & in infinitum, eo modo, quo diuiſio ſeu æquiuocatio vocis in omni doctrina explicanda prius eſt, quam res ipſa diuidatur, quo ſenſu etiam illa diuiſio in ens rationis, & rei, poteſt dici prima. Propriè tamen loquendo de diuiſionibus realibus contrahentibus, ſeu diuidentibus obiectum adæquatum huius ſcientiæ, illa non poteſt in hoc ordine computari, magis, quam diuiſio entis in reale, & rationis: quia in ea etiam vox tantum communis eſt, non autem conceptus, vt oſtenſum eſt. V.

Supereſt ergo, vt cōparemus diuiſiones has, quatenus in eis diuidi poteſt ens reale ac per ſe cōſſimè ſumptum. Poſſunt aūt comparari hæ diuiſiones, vel in vniuerſalitate: ſic. n. una diuiſio poteſt dici prior alia, quia eſt vniuerſalior, & altera aliquo modo ſub illa continetur, vel in maiori diuerſitate, & diſtantia inter membra diuidētia. ſic. n. illa diuiſio poteſt dici prior, in qua mēbra diuidentia primariò, magiſque inter ſe diſtant; uel denique comparari poſſunt in habitudine membrorum diuidentium ad ipſum diuiſū ſic. n. illa diuiſio dicenda vr̄ prior, in qua mēbra diuidentia magis per ſe hac formaliter cōtrahūt diuiſum ſecūndum propriam rōnem formalem eius, vt argumentando pro vtraque ſententia citata declaratum eſt, nec apparet, qua alia ratione poſſit vna diuiſio dici alia prior. VI.

Ex his ergo tria vidētur poſſe probabiliter dici in hac diſſenſione: primum eſt, quoad vniuerſalitatem neutram harum diuiſionum eſſe priorem altera: utraq; .n. eſt adæquata enti, & ambit totam latitudinem eius: neq; ullo mō una ſub altera continetur, aut eſt ſub diuiſo illius. Hoc per ſe notum eſt, quia utriuſque diuiſum eſt unū, & idem vt ſupponimus, & in utraque membra diuidentia includūt contradictionē immediatā, qua exhauriunt diuiſum. Et hoc quidē manifeſtū eſt in diuiſione entis in vnū, & multa. De diuiſione aūt in ens finitum, & infinitum iuxta opinionē VII.

Scoti non eſt res ita clara: nam ipſe cum multis alijs inueniunt medium inter illa duo membra quorundam entium realium, quæ nullam dicũt perfectionem; & ideò ipſe Scotus, vt ſuprà dicebam, aliam diuiſionem præmittiendam putauit entis in quantum, & non quantum, vt ſolũ ens quantum poſſit adæquatè diuidi in finitum, & in infinitum: vnde cõſequenter fit, hanc diuiſionem ſic explicatam eſſe minùs vniuerſalem, q̃ ſit alia in vnũ & multa: nam illud ens, quod dr̃ non quantum, ſicut eſt ens, ita & unum exiſtit. Ego tñ ſuppono, contrariam doctrinã eſſe veriorè, nullumq; ens reale eſſe, qđ ex proprio ac formali conceptu quantum non ſit; & conſequenter, vel finitũ, vel infinitũ, aut ſimpliciter, aut in proprio genere: de quo infrà dicemus, oſtendendo omne ens dicere aliquam perfectionem.

VIII. Dico ſecundò in modò dicta diuiſione entis membra diuidentia magis inter ſe diſtare, primarióq; differre, quam in altera diuiſione entis in vnum & multa: atq; hoc modo prædictam diuiſionem eſſe priorem. Suppono .n. infinitũ in ea diuiſione ſumi pro infinito in perfectione entitatiua & eſſentiali, præſertim, quia, vt aliàs conſtat, ſolum hmõi infinitum eſt in rerum natura, nam in rebus creatis nullum infinitum põt eſſe abſoluiè loquendo, qđ non potiùs ſimpliciter finitom ſit. Intra Deum aũt, quicquid in ipſo eſt, ſimpliciter, & eſſentialiter eſt infinitum, quanuis ſecũdũ præciſos noſtros inadęquatos cõceptus poſſit aliquid præſertim relatiuum, concipi infinitum tm̃ in aliquo genere, non concepta in eo diſtinctè infinitate ſimpliciter, qđ nihil ad præſens refert. Hinc ergo patet aſſertio poſita, quia prima diuiſio datur per primam diuerſitatẽ, quę eſt inter Deũ, & creaturas; ſecunda aũt non ita; nam ſub vno membro illius continentur Deus & plures creaturæ, quæ ſimpliciter, & in toto rigore unum per ſe ſunt, ſub altero verò aliæ tm̃ creaturæ, quæ illo mõ non ſunt per ſe entia: magis aũt diſtant inter ſe Deus & creatura, q̃ diſtare poſſit quælibet ratio entis creati ab alia ratione, ẽt creata, vel ſaltem cõi Deo & creaturis: nam illa infinitè ſimpliciter diſtant: hæc verò minimè. Explicatur hæc ratio in hunc modum, quia illa duo membra entis in vnum, & multa, ſolum differunt iuxta maiorem, vel minorem unitatem ipſius entis, & quantum eſt ex vi illius diuiſionis non magis diſtant inter ſe illa duo membra, quàm diſtet vnitas exercitus v. g. ab vnitate hominis: nam, licèt alia entia poſſint per ſe magis diſtare in vnitate; tamen ex vi illius diuiſionis illa maior diuerſitas non explicatur, ſed prædicta ſufficit: ſed multò magis diſtant inter ſe ens finitum & infinitum, quam vnitas per ſe & per accidẽs vt ſic: ergo in hoc ſenſu illa diuiſio eſt prior, vtpote declarans ſummam atque primariam entis diuerſitatem, ſeu diſtantiam.

IX. Ex quo infero, idem iudicium ferendum eſſe de diuiſione entis in increatum, & creatum; & in ens per eſſentiam, & per participationem; vel in purum actum, & ens põtẽtiale aliquo modo: oẽs .n. hæ diuiſiones in re coincidunt, & ſub diuerſis conceptibus negatiuis, ſeu connotatiuis, declarant eandem entis partitionem & diuerſitatem. Et eadẽ rõne exiſtimo, hanc diuiſionem eſſe priorem diuiſione entis in ſubam & accidens, ẽt ſi in vniuerſalitate ſint æquales: quia ma-

A gis diſtat, & primò diuerſum eſt ens increatum a creato, quàm accidens diſtet à ſuba vt ſic, ſeu à ſuba creata, qđ perinde eſt. Et eadem vel maiori rõne prior eſt illa diuiſio, quàm alia in abſolutũ & relatiuum, quia ſimiliter priora duo membra magis diſtãt ac diuerſa ſunt; nam tota diuerſitas inter abſolutum & relatiuum in creaturis ſaluatur abſq; infinita diſtãtia: imò illæ duæ rõnes formales conceptæ, non ſunt inter ſe ita diuerſæ, quin poſſint in eandem ſimpliciſſimam rem coincidere, ſaltem in Deo: vñ ẽt illę duæ rõnes non ſolũ nõ diſtant, vt ens creatũ & increatum; verũ ẽt ex ſe neutra poſtulat, vt creata, vel increata ſit, vt in materia de Trinitate Theologi docent.

X. Tertiò dicendum eſt, ſi diuiſiones illæ comparentur formaliter ad diuiſum, ſic diuiſionẽ entis in infinitum & finitum, ẽt eſſe priorem, reſpectu entis vt ſic, quanuis altera ſit prior reſpectu vnius vt vnum eſt. Hanc aſſertionem probat ſufficiẽter fundm̃ adductum in fauorẽ Scoti, quia modi ſignificati per finitum, & infinitum ſunt per ſe ac formaliter determinantes rationem entis, ſeu eſſentiæ vt ſic: omnis .n. eſſentia realis hoc ipſo, ꝙ realitatem eſſentialiter includit, intrinſecè & eſſentialiter poſtulat, & perfectionẽ aliquam eſſentialem, & modum ſeu gradum talis perfectionis. Vnde ẽt Caiet. 1. p. q. 11. in principio, dubitans, cur priùs egerit D. Tho. de perfectione, & infinitate Dei, quàm de vnitate reſpõdet, quia illa duo continentur intrà latitudinem prædicatorum quidditatiuorum; vnitas verò ad paſſiones entis ſpectat. Sicut ergo in Deo priùs ſecundũ rõnẽ eſt, ꝙ ſit perfectus & infinitus in eſſentia, quàm quòd ſit vnus; quia illa duo noſtro modo intelligendi ſignificant formaliſſimã talis eſſentiæ conſtitutionem; ita in ente creato talis ac tanta vniuſcuiuſque perfectio eſſentialis prior eſt, quàm vnitas eius: ergo in communi reſpectu entis formalior ac prior eſt diuiſio eius per modos eſſentiæ primò & ſummè diuerſos, quales ſignificantur illis vocibus, finitum & infinitum, quàm diuiſio per modos vnitatis.

XI. Neq; contra hoc obſtat Iauelli ratio; negatur enim finitum aut infinitum diuidere ens in quãtum bonum, formaliter loquendo de bono, vt eſt paſſio entis; quia, vt infrà videbimus, habere perfectionem aliquam vt ſic non eſt paſſio entis realis, ſed eſſentia; nomine .n. eſſentialis perfectionis nihil aliud ſignificatur, quàm ipſamet rei eſſentia, quæ, vt nõ ſit ficta, ſed realis, aliquid perfectionis formaliter eſſe debet: nam, ſi ſit eſſentia infinita ſimpliciter, ſe ipſa eſt ſumma perfectio, ſi autem ſit finita, eſt aliqualis participatio illius perfectionis. Quid autem addat ratio boni, vt eſt paſſio entis, ſupra perfectionem entis, dicemus poſteà. Quòd verò diuiſio illa in vnum & multa, eo modo quo explicata eſt, formaliùs ſit diuiſio vnius vt vnum eſt, quam entis vt ens eſt, facilè cõſtat ex dictis: quia illa duo membra, vt poſſint diuidere ens per ſe, ita ſumi debent, vt ſignificent diuerſos modos vnitatis: ſiue per vnum ſignificetur id, quod ita eſt vnum per ſe, vt nullo modo ſit per accidens vnum; per multa verò id, quod eſt ſimpliciter vnum per accidens, licèt aliqua ratione ſit per ſe vnum; ſiue per vnum ſignificetur id, quod ita eſt vnum, vt in eo nulla ſit multitudo, etiam in potentia; per multa verò omne ens, quod, licèt ſit per ſe vnum,

eſt

eſt aliquo modo multa, ſaltem in potẽtia: his.n. omnibus rationibus ſolùm deſcribuntur diuerſi modi vnitatis: conſtat autem varios vnitatis modos formalius contrahere vnum, quàm ens.

XII. His ergo modis comparari poſſunt prædictæ diuiſiones; nec nũc occurrit alia ratio, vel cauſa ob quam una diuiſio entis poſſit dici prior alia. Vnde ẽt obiter conſtat, ordinem illum diuiſionum, quẽ Iauellus ponit, nulla ratione niti, aut fundari, & præſertim impropriiſſima eſt illa diuiſio, qua diuidit ens in ſex tranſcendentia (de alijs.n.iam ſatis dictum eſt) cùm.n. tranſcendentia omnia æqualia ſint inter ſe, & cum ente conuertantur, non poteſt propriè illa dici diuiſio entis, ſed eſt annumeratio quædam, tum entis, tum eorum, quæ ipſi enti per ſe, & adæquatè inſunt.

Vltimò inquiri hic poterat, an multitudo, ſeu numerus vt ſic dicat vnam formalitatẽ realem, & an in hoc ſit aliqua differentia inter multitudinem tranſcendentalem, & numerum qui ponitur ſpecies quantitatis, ſed de hac re dicemus infrà commodius de quantitate diſputantes.

SECTIO IX.

Vtrùm vnitas tranſcendentalis ſit vnitas numerica vel quæ nam illa ſit.

I. DVplici ſenſu tractari poteſt hęc quæſtio iuxta duplicem acceptionem unitatis numeralis, ſ. uel pro unitate quantitatiua uel pro unitate ſingulari, ſic enim dixit Ariſt. lib. 3. Metaph. tex. 14 [unum numero an ſingulare dicas nihil intereſt; etenim hoc modo ſingulare exponimus, q̃d numero eſt unum.] Iuxta has ergo duas acceptiones, duæ quæſtiones uel opiniones tractandæ ſunt.

II. *Variæ ſententiæ de unitate quantitatiua.*

PRima opinio fuit Auicennæ, quam referunt D.Tho. 1. p. q. 11. art. 1. & in 1. d. 24. q. 1. art. 3. & 4. Metaph. lect. 2. & ibidem Commen. com. 3. qui aſſeruit unitatem, quæ prouenit entibus à quantitate, eſſe ipſam unitatem tranſcẽdentalẽ rerum: unde concluſit; unum addere ſupra ens quantitatem. Quę ſententia ſic vniuersè ſumpta planè falſa eſt, tum q̃a, uel oportebit dicere nullam eſſe entitatem, niſi quanta, uel unitatem non eſſe paſſionem entis adæquatam, ſed propriã entiũ materialium; tum etiam quia in ipſiſmet materialibus, & quantis entibus exiſtit propria unitas & integritas, quam unumquodque ens in ſe ipſo habet, quæ non eſt formaliter à quantitate, licèt non ſit ſine quantitate, ut eſt ſect. 3. tactũ, & in diſputatione ſequente, & in diſp. etiam de quantitate iterum atque iterum dicetur.

III. Si autem hæc opinio ſolum aſſereret, unitatẽ quantitatis eſſe unam ex unitatibus tranſcendẽtalibus, haberet apparentem aliquam probabilitatem. Nam, ſicut ens cõe eſt quantitati, & cęteris prædicamentis, ita & unum tranſcẽdẽs cõe eſt omnibus illis: unde, ſicut ens determinatur ad ſingula prædicamenta per proprios modos entitatis; & ens tranſcendens vt incluſum in ſingulis prædicamentis, nihil aliud eſt, quàm tale, uel tale ens: ita vnum tranſcendens determinatur ad ſingula prædicamẽta per tales modos vnitatis: & vnum tranſcendens vt incluſum in ſingulis prædicamentis nihil aliud erit, quam tale, vel tale vnum. Ergo vnitas tranſcendens in quãtitate nihil aliud eſt, quã talis vnitas, quam quantitas natura ſua poſtulat. Ergo hoc modo vr̃ dici poſſe vnitatem quantitatiuam non diſtingui à tranſcendentali, non quia cum illa conuertatur, ſed quia eſt pars quædam ſubiectiua eius: ad eum modum quo dici ẽt poteſt quantitas non diſtingui ab ente. Et hoc modo docuit illam ſniam Durand. in 1. di. 24. q. 2. qui conſequenter ait, in ſingulis prædicamentis poſſe diſtingui ſp̃ales modos vnitatis, & multitudinis, non tamẽ eſſe peculiaria noĩa impoſita ad hæc ſignificanda, niſi in quantitate: quia ratio diuiſibilitatis, ſeu continui diuiſibilis ex cuius diuiſione reſultet numerus, vt dicitur 3. Phyſ. ca. 7. peculiari modo reperitur in quantitate.

Atq; hæc ſnĩa procedit diſtinguendo quantitatem à re quanta: nam qui putant quantitatem nihil addere ſubſtantię, conſequenter aiunt, vnum tranſcendens, & quod eſt principium numeri, nihil inter ſe diſtingui, quod multis rationib. conatur defendere Greg. in 1. d. 24. q. 1. & 2. Non q: putet omne vnum eſſe quantum, ſed è conuerſo quia putat, oẽ vnum eſſe tranſcendens, & vnum quantitatiuum nihil aliud eſſe, q̃ vnum tranſcẽdens in ſubſtantia, vel accidẽtibus materialibus. Sed de diſtinctione quantitatis à re quanta alibi dicendum eſt: nunc ſupponimus quantitatẽ hr̃e entitatem diſtinctam à reliquis. Quo ſuppoſito ſnĩa Durandi hac ratione cõfirmari poteſt: nam ens, & vnum tranſcendens conuertuntur: ſed de quocunque vnum d', aliud ẽt prædicatur: ſed quantitas eſt ens: ergo eſt vnum tranſcendens: non eſt aũt vnum tranſcendens niſi ſua vnitate quantitatiua: ergo illa ſub vnitate tranſcendentali cõtinetur. Alioqui oporteret fingere duas vnitates in una quãtitate; aliam tranſcendentalem, aliã quantitatiuam, quod ſuperuacaneum eſt, & vix põt mente concipi. IIII.

Hanc verò Auicennæ ſniam improbant Auer. ſupra & D.Tho. qui cõſequenter docent, vnitatem quantitatiuam hoc differre à tranſcendẽtali, quod aliquid poſitiuũ, & reale enti addit, q̃d nõ addit vnitas tranſcẽdẽtalis. Ex quo aliqui eliciunt, vnitatem quãtitatiuam addere ipſi quantitati aliquid poſitiuũ. & hoc mõ differre ab vnitate tranſcẽdẽtali ipſiuſmet quãtitatis; & rõne illius poſſe ſiui eſſe principium numeri, qui ponitur ſpecies quãtitatis, cũ tñ multitudo tranſcendentalis propriam & realem ſpeciẽ entis conficere non cenſeatur. Ita ſentit Iauel. 4. Met. q. 8. cũ Capreol. in 1. d. 14. q. vnica, vbi varia loca D.Tho. adducit; & potiſſimè in hoc fundatur, q: ſi vnitas quãtitatiua nõ eſſet aliquid poſitiuũ præter indiuiſionẽ negatiuam quantitatis, nec numerus quãtitatiuus eſſet certa aliqua ſpecies realis, nec eſſet vlla rõ conſtituẽdi illũ numerum inter ſpecies rerũ potius q̃ numerũ quotumuis entiũ. Si aũt quæras, quid nã ſit illud, q̃d addit vnitas ſupra quantitatem; Rñdere vr̃ Capreol. in explicatione primæ concluſionis; in quãtitate duo eſſe diſtinguenda, ſ. formã continuitatis & eſſe q: talis quantitas continua dat ſubiecto; & ſignificat vnitatẽ addere ſupra q̃titatẽ hoc poſterius eſſe. [Quia forma] (inquit) [cõtinuitatis eſt diuiſibilis in multa, & ideò nõ meret' dici vnitas, de cuius rõne eſt idiuiſibilitas, ſed eſſe, q̃d illa forma dat ſubiecto, dr̃ unitas q̃a id nullomõ eſt diuiſibile: q̃a, ſi forma illa

vel ſubiectũ diuidatur eſſe primũ non remanet, nec diuiditur, ſed quælibet pars diuiſi habet nouum eſſe, & non habet illud, quod priùs.] Citatque Auicen. 3. Metaph. c. 2. dicentem, vnitatem ſubſtantialiter eſſe ipſum eſſe, quod non diuiditur. Vnde ſignificat Capreol. hoc potiùs, quod addit vnitas quantitatiua ſupra quantitatem, eſſe ab illa realiter diſtinctum Aegid. verò ea ſent. d. q. 1. dub. 2. eandem tenens opinionem de additione poſitiua ſentit, illud additũ ſolum ratione diſtingui, hoc modo, quod quantitas quatenus extendit partes ſubſtantiæ, dicatur quãtitas continua, quatenus verò perficit ſubſtantiam nulla habita ratione partium, dicatur vnitas. Alij verò dicunt, vnitatem quantitatiuam addere ſupra quantitatem rationem menſuræ ex D. Thom. 1. par. q. 11. art. 1. & 4. Metaph. lect. 3.

VI. Sed hæc ſententia falſa ſine dubio eſt, vt Heruæus, Thom. de Argent. Durãd. Greg. & alij notarũt dict. diſt. Nam diſtinctio illa, quam fingit Capreol. cõmentitia eſt, & planè inintelligibilis. Tum quia eſſe, quod dat quantitas (iuxta veriorem ſententiam) non eſt res diſtincta ab ipſa quantitate actuali, & reali, vt infrà generatim dicetur, tum etiam quia eſtò eſſet diſtinctum, non tamen in quantitate magis diſtingueretur, quã diſtinguatur in albedine forma albedinis ab eſſe quod dat ſubiecto, vel in forma lapidis ipſa forma ab eſſe, quod dat materiæ: ergo vel hæc diſtinctio non ſatis eſt, vt vnitas quantitatis dicatur aliquid addere ſupra quantitatem, vel idem dicendum eſt de vnitate albedinis, & cuiuſcunque alterius formæ creatæ, tum præterea, quia admiſſo illo eſſe diſtincto à quantitate, ſine fundamento fingitur eſſe indiuiſibilius ipſa quantitate: quis n. credat diuiſo ligno, in ſingulis partibus diuiſis manere eandẽ quantitatẽ, quæ antea erat: & non manere idem eſſe quantitatis quod ipſa quantitas conferebat? Non eſt enim maior ratio corruptionis vnius, quã alterius: imò omnes etiam, qui ſentiunt eſſe diſtingui realiter à forma, a qua prouenit, cenſent, ſaltem naturaliter, & per potentiam ordinariam eſſe inſeparabile ab illa, ipſa manente. Quòd ſi fortaſſe Capreol. dicat, ſe non loqui de eſſe exiſtentiæ quantitatis, ſed de quodam alio diſtincto à quãtitate & exiſtentia eius: hoc ſanè nulla indiget refutatione: quia eſt merum commentum ſine fundamento confictum. Et præterea, quomodocunq; explicetur illud eſſe, nõ poteſt eſſe indiuiſibilius ipſa quantitate: quia ſicut tota quantitas dat eſſe toti ſubiecto, ita pars quantitatis parti ſubiecti; neq; ex partiali quãtitate, quæ eſt in vna parte ſubiecti prouenit aliquod eſſe, quod ſit in alijs partibus ſubiecti, neq; è conuerſo: illud ergo eſſe debet neceſſariò coextendi ipſi quantitati: nec poteſt eſſe indiuiſibile magis, quàm ipſa. Præcipuè cum materiale ſit, & corporeum, & in ſubiecto diuiſibili. Nec verum eſt, quod Capreol. ait, formam continuitatis non poſſe dici vnitatem, quia indiuiſibilitas eſt de ratione vnitatis: in ſuperioribus enim à nobis probatum eſt, non indiuiſibilitatem, ſed indiuiſionem tantum eſſe de ratione vnitatis; & ideò nihil repugnare vt forma vnitatis, id eſt, in qua fundatur vnitas, diuiſibilis ſit, dummodo ſit indiuiſa. Hæc ergo Capreoli declaratio nulla ratione ſubſiſtit.

VII. Alia etiã diſtinctio Aegidij nulla omnino eſt, A niſi tantum in vocibus, tum quia quantitas nõ aliter perficit ſubſtantiam, quàm extendendo illam in partes, tum ẽt. quia eſt repugnantia dicere, quantitatem habere rationem vnitatis numeralis, quatenus abſtrahit à partibus, nam de intrinſeca ratione huius vnitatis eſt, vt ſit in ſubiecto quanto & habente partes; & ferè hoc ſolum addit ſupra vnitatem tranſcendentalem. Alia deniq; expoſitio de ratione menſuræ facilè refellitur, tum quia ratio menſuræ non pertinet per ſe primò ad vnitatem, ſed conſequitur illam, vt rectè D. Tho. docet lib. 4. Metaph. lect. 8. & lib. 10. lect. 2. Tum ẽt quia hæc ratio mẽſuræ, ſi quo ad aptitudinem, quæ in re ipſa eſt, conſideretũt, eadem proportione reperitur in vno tranſcendẽtali reſpectu multitudinis, qua eſt in vno quãtitatiuo reſpectu numeri quantitatis: ſi verò conſideretur quoad vſum hominum, id parum refert ad rõnem vnitatis prout in ſe exiſtit. Deniq; contra totam hanc ſententiam faciunt, tũ Ariſt. teſtimonia, tum rationes omnes, quibus ſupra probatum eſt, rationem vnius in negatione poſitam eſſe: illa n. omnia eadem proportione in B vnitate numerali, ſeu quantitatiua procedũt, vt patet ex Ariſt. lib. 5. Metaph. tex. 11. & lib. 10. à principio; & ex ratione ſupra facta, quia poſtquã quis finxerit entitatem ſeu rõnem poſitiuã, quã addat hæc vnitas ſupra quantitatem, ſi mente, vel re ipſa intelligat eam ſeparari, & manere ſolam quantitatem indiuiſam, intelliget manere quantitatem vnam: ergo quicquid additur, ſuperfluè & ſine fundamento additur.

Vera ratio vnitatis quantitatiuæ declaratur.

Aduertendum ergo eſt, vt tam res ipſa, quam ſententia D. Tho. in hac parte intelligatur, VIII. quod ſuprà in fine ſect. 3. dicebamus, in ſubſtantia materiali poſſe conſiderari intrinſecam, & entitatiuã vnitatem, & accidentariam denominatiuè conuenientem illi ex affectione quantitatis; vnde fit, vt quantitas ipſa conſiderari poſſet vel vt in ſe vna eſt, vel vt ratione illius redditur vnum id, quod per ipſam afficitur. Quo ſuppoſito dicendum in primis quoad hanc partem eſt, vnitatem tranſcendentalem non eſſe vnitatem C quantitatiuam, quæ denominatiuè, & accidentariè conuenit ſubſtantiæ materiali media quãtitate. Hoc patet ex ſupra dictis, quia neque in alijs rebus vnitas tranſcendentalis in hoc cõſiſtit, vt per ſe conſtat, neq; in ipſamet ſubſtãtia, vel quacunq; alia forma materiali, vt ex dictis in ſect. 3. cõſtat. Nã tranſcendentalis vnitas eſt maximè intrinſeca unicuiq; enti, & conuenit ex vi ſolius entitatis adiuncta negatione, vt oſtenſum eſt: vnde remota quantitate intelligitur intrinſeca vnitas entitatiua tranſcendentalis in ſubſtãtia etiam materiali. Et confirmatur, quia ſubſtãtia ut eſt una per quantitatem, ſimpliciter loquẽdo eſt una per accidens in genere entis, cũ conſtet ex rebus diuerſorum prædicamentorum: ſubſtantia autem, ut eſt una tranſcendentaliter, non eſt una per accidens ſed per ſe, alioqui ſubſtantia materialis non poſſet habere in proprio genere unitatem per ſe, quod eſt ualde abſurdũ. Et hoc etiam probant rectè argumenta, quæ Gregorius in prædicto loco adducit.

Deinde

Digitized by Google

IX. Deinde dicendum eſt, in quantitate ipſa vnitatem, qua ipſa vna eſt, non eſſe aliam à tranſcendentali applicata ad tale ens, ſ. quantitatem: hoc etiam rectè probant argumenta Dur. & quæ ad duximus, inter referendam eius ſententiam. Atque ex his ſequitur primò vnitatem numeralem ſeu quantitatiuam reſpectu quantitatis nihil addere præter indiuiſionem, quæ ſolum eſt negatio quædam, vt ſuprà dictum eſt. Ita tenent alij autores citati, & Sonci. lib. 10. Metaph. quæſt. 2. Soto in Prædica. de quant. q. 1. Et hoc probant rationes factæ contra Capreolum & alios. Et patet etiam, quia hæc vnitas eſt tranſcendentalis reſpectu quantitatis: ergo eſt eiuſdem rationis in illa, cuius eſt in alijs rebus: ſicut ergo in alijs entibus vnitas eſt cuiuſcuiuſque entitas indiuiſa, ita in quantitate vnitas eius eſt ipſamet quantitas, ſeu continuitas quantitatis vt indiuiſæ. Dices, Diuiſa quantitate continua amittitur eius vnitas quã titatiua, & reſultat numerus, vt dicitur tertio Phyſic. & tamen non amittitur vnitas tranſcendentalis, quia, vt ſupra dicebamus, manet eadem entitas in ſingulis partibus diuiſis, quam in continuo habebant: ergo ſunt diuerſæ vnitates. Reſpondetur, negando minorem: quia licet partes diuiſæ retineant eandem entitatem, quam vt partialem habebant in continuo, tamen ſimpliciter entitas continui non erat poſita in illis ſolis partibus, ſed etiam in vnione earum, & termino, quo copulabantur, vel potius in toto illo compoſito, quod ex his omnibus reſultabat, cuius vnitas tam quantitatiua, quam tranſcendentalis conſiſtabat in toto illo vt indiuiſo: vnde illa vnitas ideò per diuiſionem deſtruitur, quia non manet eadem indiuiſo quæ antea erat: & quia totum illud in ratione cuiuſdam totius diſſoluitur.

X. Secundò infertur ex dictis, vnitatem quantitatiuam ſeu numericam, quatenus ſubſtantiæ denominatiuè conuenit addere ſupra ſubſtantiam rem poſitiuam ſub negatione, ſ. quantitatem ipſam cum indiuiſione. Ita intelligendum puto D. Thom. idque rectè annotauit Fonſeca lib. 5. Metaph. ca. 13. q. 3. ſect. 3. ex eodem D. Thom. 4. Metaph. lect. 3. Et patet facilè, quia, ſicut ſubſtantia eſt quanta per quantitatem ſibi adiunctam, ita etiam eſt vna quantitatiuè propter quantitatem, quam in ſe habet: item hinc ſæpè fit, vt ſubſtantiæ, quæ in ſuo genere non habent tranſcendentalem vnitatem, aliquo modo dicantur vnum quantitatiuè ratione quantitatis, quomodò vna virga dicitur, quæ partim eſt viridis, partim ſicca.

XI. Tertiò tandem conſtat ex dictis, quomodò ſe habeat vnitas tranſcendens ad vnitatem quantitatiuam: in nullo enim ſenſu ſunt idem conuertibiliter, vt euidenter probant ſupra adducta. Si tamen loquamur de vnitate quantitatiua ſm ſe, ſeu reſpectu quantitatis, ſic ſe habent ſicut inferius, & ſuperius: nam oſtenſum eſt, vnitatẽ quantitatiuam eſſe quandam tranſcendentalem vnitatem: quamuis non omnis vnitas tranſcendentalis ſit etiam quantitatiua. Vnde vnum tranſcẽdens reperitur in omnibus prædicamentis: vnitas uero quantitatis in ſolo uno prædicamento. Si uero loquamur de unitate quantitatiua, ut accidentaliter, & denominatiuè conuenit ſubſtantiæ, uel alijs materialibus accidentibus per quan

A titatem; ſic differt ab unitate tranſcendentali: nã hæc eſt intrinſeca, & per ſe comitans entitatem rei, illa uerò eſt quaſi extrinſeca, quatenus adiuncta eſt per aliam entitatem. Quia uerò etiam hæc unitas numeralis reſpectu ſubſtantiæ, realis eſt, ideo neceſſe eſt, ut aliquo modo ſub tranſcendentali contineatur: continetur autem eo modo, quo ſubſtantia ut quanta ſub ente continetur: ſicut ergo ſubſtantia adiectione quantitatis accidentaliter quanta eſt, & ex utraque reſultat ens quoddam per accidens compoſitum, ita accidẽtaliter etiam una eſt, & illa unitas, quæ ex utraque reſultat, eſt etiam per accidens, & proportionata tali compoſito, & reſpectu illius eſt tranſcendentalis, quamuis reſpectu ſubſtantiæ accidentalis ſit. Atque ex his etiam conſtat, eandem proportionem inter ſe ſeruare numerum quantitatiuũ, & multitudinem, quam ſeruant unum numerale & tranſcendens. Quid uerò dicendum ſit de ratione numeri, an ſcilicet proprium genus, & ſpeciem entis conſtituat, & an in hoc differat a multitudine, dicendum inferiùs eſt de quantita-
B te tractando.

Confertur unitas tranſcendentalis cũ ſingulari.

Secunda ſententia hoc loco examinanda eſt, quorundam dicentium, unitatem tranſcendentem eſſe unitatem indiuidualem uniuſcuiuſque ſingularis entis, quæ dici etiam ſolet unitas numeralis, diuerſa ſignificatione ab ea, quæ in præcedente opinione tractata eſt: ibi enim ſumebatur unitas numerabilis pro illa, quæ eſt principium numeri quantitatiui. Nam, quia cognitio noſtra à ſenſu incipit, & per ſenſum ſolum numerare poſſumus ea, quæ magnitudinem habent, ideo harum rerum multitudo ſpecialiter numeri nomen accepit, & ideo hoc ſpeciali modo dicitur unitas fundata in quantitate, unitas numerica. Hic uerò latius ſumitur unitas numerica prout diſtinguitur contra genericam, uel ſpecificam, & reperitur in quolibet ente ſingulari; & dicitur numeralis, quatenus ex ea multitudo, ſeu numerus tranſcendentalis confici poteſt: indiuidua uerò uel ſingularis dicitur, quatenus ut talis eſt incommunicabilis eſt inferioribus multis, in quo differt ab unitate formali, tam ſpecifica, quam generica. Dicit ergo hæc opinio, hãc unitatem ſingularem propriam, & realem eſſe paſſionem entis, ſeu unitatem tranſcendentalem. Fundamentum eſſe poteſt: quia unitas tranſcendentalis, quæ eſt paſſio entis realis, eſſe debet unitas realis: ſed in rebus nulla eſt unitas realis præter unitatem numeralem, ac ſingularẽ: ergo illa ſola eſt adæquata paſſio entis: ergo illa ſola eſt unitas tranſcendens. Et cõfirmatur: nam hæc unitas conuertitur cum ente reali: nã omne id, quod hoc modo unum eſt, ens reale eſt. Quanuis. n. ens rationis poſſit dici unum numero, & ſic diſtinguantur à Dialecticis genera, ſpecies, & indiuidua in ipſis entib. rõnis: tamen illud eſt quaſi æquiuocè per ſolam extrinſecam denominationem: propriè tamen & in rigore loquendo, quicquid ſimpliciter unum numero eſt, ens reale eſt. Et è contrario oẽ etiam ens reale ſingulare eſt, & conſequenter unũ numero: quia non dr̃ ens reale, niſi quod eſt in rebus, ſeu quod eſt capax realis eſſe; ſed in rebus nihil eſt niſi ſingulare XII.

C

Digitized by Google

gulare, neque aliquid eſt capax exiſtentiæ realis, niſi res indiuidua: ergo ens reale, & vnum numero, ſeu ſingulare, conuertuntur: ergo prædicta vnitas ſingularis eſt vnitas tranſcendens, ſeu paſſio entis.

XIII. Hæc verò ſententia, ſi communem loquendi & concipiendi modum attendamus, difficilis, ac ſingularis videri poteſt. Nam in primis Ariſt. 4. Metaph. c. 6. tex. 11. inter vnitates entis non ſolum ponit vnitatem ſingularem, ſed etiam ſpecificam, genericam, & analogam; & vniuerſaliter ait, [Quæcũq; non habent diuiſionem, in quantum non habent, ſic vnum dicuntur.] Et lib. 4. tex. 6. hinc colligit ad metaphyſicam pertinere de genere, & ſpecie agere, [quia hæc inſunt enti,] ſ. tanquam comprehẽſa inter paſſiones eius; non comprehenduntur autem, niſi quatenus ſub vnitate continentur. Præterea adæquata paſſio alicuius cõis obiecti non ſolũ conuenire dẽt inferiorib. contentis ſub tali obiecto, ſed etiam ipſi cõi obiecto ſm ſe & formaliter ſumpto: ergo eſſe vnum non tantùm ſingulis entib. ſed etiam enti vt ſic conuenire dẽt: ſed vt ſic non eſt vnũ numero, ſed ſolùm analogicè, & ratione formali: ergo. Simile argũ eſt, ꝙ de quocunq; dicitur ens, dicitur vnum tranſcendens: ſed ens non ſolùm dſ de indiuiduis, ſ. Petro, & Paulo, ſed etiam de cõib. rationib. præciſè ſumptis, vt de homine, equo &c. nam, licèt fortaſſe in his vniuerſalitas ſit per rationem, vt infrà dicemus, tamen ipſæ naturæ vniuerſales reales ſunt, & vera entia realia dicuntur; & ita Ariſt. li. j. Periher. ca. 5. diſtinguit, rerum alias vniuerſales eſſe, alias particulares: eſt ergo homo vt ſic ens reale: ergo vnus vnitate tranſcendentali: & tamen non eſt vnus vnitate ſingulari, & numerica: ergo vnitas tranſcendentalis latiùs patet, quàm vnitas indiuidua, vel ſingularis.

Quæſtionis reſolutio.

XIIII. HÆc difficultas multum pendet ex intelligentia illius difficilis quæſtionis de vnitate formali, & numerali, quõ inter ſe differãt, & an vtraque ſit vera vnitas in reb. exiſtens: & conſequenter, an vnitas etiam vniuerſalis in rebus ſit. Sed quoniam hæc ad exactam huius materiæ explicationem ſigillatim tractanda ſunt, nunc breuiter dicetur, vnitatem tranſcendentalem, de qua nunc agimus, non eſſe limitandam ad vnitatem ſingularem, vel vniuerſalem, materialem, vel formalem, ſed comprehendere omnem vnitatem, quę in aliquo ente reali, ſeu in ratione formali entis realis inueniri põt. Erit ergo vnitas tranſcẽdentalis quæcunq; ratio entis realis per ſe, quatenus indiuiſa eſt adæquatè & ſecundum ſe. Dico [entis per ſe] eo modo, quo ſuprà explicatum eſt à nobis eſſe obiectum Metaphyſicæ, nam, ſi latiùs ſumatur, nullam habet vnitatem, etiam formalem, vt dictum eſt. Dico etiam, [vt indiuiſa,] quia nec ſola entis ratio, nec ſola negatio facit vnitatem: ſed ratio entis indiuiſa, vt ſupra oſtenſum eſt. Denique dico, [adæquatè & ſecundum ſe,] quia vnitas in vnaquaque re, ſeu conceptu obiectiuo reali, ſecundùm propriam eius rationem attendi debet, & non ſecundùm aliquam ſuperiorem, aut inferiorem, aut extraneam: nam hæc aus ſunt inadæquata, aut quodammodo per accidens, vnitas verò vniuſcuiuſque eſt illi adæquata, & per ſe illi conuenit. Vnde homo dicitur vnus eſſentialiter: quia ſecundum propriam adęquatam rationem ſuam, non eſt diuiſus in eſſentiali ratione, quantuis in indiuiduis entitatiuè diuidatur; non dicetur autem homo ſimpliciter vnus illo modo, eò quòd ſit indiuiſus in ratione animalis: ea enim indiuiſio non ſufficeret ad prædictam vnitatem, eo quòd non conueniat homini adęquatè & per ſe primò, ſed ratione ſuperioris. Ex his ergo ſatis explicata eſt ratio huius vnitatis in communi ſumptæ: vt tamen diſtinctius & radicitus explicetur, oportet, vt de vnitate indiuiduali, formali, vel vniuerſali, quæ ſunt propriæ vnitates Metaphyſicæ, in particulari dicamus.

DISPVTATIO V.

De vnitate indiuiduali, eiusque principio.

TRia in hac diſputatione inquiremus, primum, an hæc vnitas omnibus rebus exiſtentibus conueniat; deinde quid in eis ſit, ac denique quod principium ſeu radicem in ſingulis habeat. Et quoniam hoc vltimum non poteſt in rebus omnibus eadem ratione explicari, ſigillatim inquiretur de ſubſtantijs materialibus, ſpiritualibus, & accidentibus.

SECTIO I.

Vtrùm omnes res, quæ exiſtunt, vel exiſtere poſſunt, ſingulares ſint, & indiuiduæ.

I. RAtio dubitandi eſſe poteſt primò, quia natura diuina eſt realiter exiſtens, & tamen non eſt ſingularis, & indiuidua, cum ſecundum fidem ſit communicabilis multis. Secundò, vnuſquiſque Angelus eſt res exiſtens, & tamen non habet hanc vnitatem numericam, & indiuidualem; ſed eſſentialem præciſè, qualis intelligitur eſſe à nobis in homine vt ſic: ergo. Probatur minor, quia vnitas hæc indiuidualis intelligitur aliquid addere ſupra formalem, ſeu eſſentialem, ratione cuius contrahi, & conſequenter diuidi poteſt ratio eſſentialis in plura indiuidua, ſed in Angelo non eſt hæc additio, ſed in eo eſt tota eſſentia quaſi præciſa & abſtracta; propter quam rõnem nõ poteſt ſecundùm numerum multiplicari: ſicut, ſi homo prout abſtractè concipitur, ſic exiſteret, non poſſet multiplicari. Tertiò homo in re ipſa exiſtit in Petro, & in Paulo; & vt ſic non eſt quid indiuiduũ & ſingulare: ergo non quidquid exiſtit in rerũ natura habet hanc vnitatem. In contrarium eſt, quod Ariſ. ſæpiſſimè contra Platonem docet, quidquid eſt in rebus, eſſe indiuiduum, & ſingulare.

Supponendum eſt, ens indiuiduum, ſeu ſingulare opponi enti communi, ſeu vniuerſali, nõ ſolũ relatiuè, quatenus ſecundum mentis compa- II.

ratio-

rationem, ſeu Dialecticam conſideratione indiuiduum ſpeciei ſubijcitur: hoc enim, neque omni naturæ indiuiduæ conuenit, vt patet in diuina: neque ad præſentem conſiderationem ſpectat: opponitur ergo quaſi priuatiuè, ferè ad eũ modũ, quo vnitas multitudini opponitur. Commune enim ſeu vniuerſale dicitur, quod ſecũdũ vnam aliquam rationẽ multis communicatur, ſeu in multis reperitur: vnum autem numero, ſeu ſingulare ac indiuiduum dicitur, quod ita eſt vnum ens, vt ſecundum eam entis rõnem qua vnum dicitur, non ſit communicabile multis vt inferioribus, & ſibi ſubiectis; aut quæ in illa ratione multa ſint: hæc enim in idem incidunt, & ſignificata ſunt ab Ariſto. lib. 3. Metaph. c. 3. tex. 14. dicente. [Singulare exponimus, quod numero eſt vnum: vniuerſale autem, quod in his.] Et explicantur exemplo: nam humanitas vt ſic in ſuo conceptu obiectiuo non dicit aliquid ſingulare & indiuiduum: quia ille conceptus de ſe communis eſt multis humanitatibus, quæ realiter multæ ſunt, & in illis ratio ipſa humanitatis multiplicatur. Vnde fit, vt ſecundum rationẽ ratio humanitatis ſit ſuperior, & cõmunis multis vt inferioribus; at verò hæc humanitas, v.g. Chriſti indiuidua & ſingularis eſt, quia tota illa ratio ſeu conceptus obiectiuus huius humanitatis non poteſt eſſe communis multis, quæ ſub illa ratione multa ſunt; id eſt, multis humanitatibus: quòd autem hæc humanitas ſit communicabilis Verbo diuino v.g. aut etiã pluribus ſuppoſitis, non eſt contra ſingularem & indiuiduã vnitatem eius, quia non communicatur illis vt ſuperior inferioribus ſed vt forma ſuppoſito vel ſuppoſitis, in quibus ſecundum propriam rationem non multiplicatur, nec diuiditur. Per hanc ergo negationem communicabilitatis ſeu diuiſionis hæc vnitas ſingularis & indiuidua completur.

III. Quod ampliùs ita confirmatur & explicatur, nam, ſicut ratio vnius in cõi, per negationem diuiſionis completur, vt cum Ariſt. explicatũ eſt, ita ratio talis vnius, ſcilicet ſingularis, & indiuidui negatione etiam complenda eſt; tum quia non eſt maior ratio in vno, quã in alio; tum etiã quia rationes magis & minus cõis debent ſeruare proportionem, ita ꝙ, ſicut differentia per ſe & in eodem ordine contrahit genus, ita in vniuerſum determinatio ſe habet ad determinabile, vt per ſe ſubordinentur, ſicut in præſente ſit. Nulla autem alia negatio diuiſionis, ſeu diuiſibilitatis excogitari poteſt, quæ compleat rõnem entitatis indiuiduæ & ſingularis, niſi ea, quæ à nobis explicata eſt, ſcilicet, quod entitas talis ſit, vt tota ratio eius non ſit cõicabilis multis ſimilibus entitatibus, ſeu (quod idem eſt) vt non ſit diuiſibilis in plures entitates tales, qualis ipſa eſt. Hac. n. ratione homo vt ſic non eſt ſingularis entitas, quia eſt diuiſibilis in plures, in quibus tota ratio hominis reperitur: è contrario verò hæc quãtitas bipedalis indiuidua eſt, quia, licèt ſit diuiſibilis, nõ tñ in plura, quorũ ſingula talia ſint, quale erat totum diuiſum; & ita illa eſt diuiſio totius in partes, nõ cõis in particularia. Dices, Hæc ratio indiuidui communis eſt multitudini, & enti per accidẽs: quia etiam aceruus lapidum talis eſt, vt non ſit cõmunicabilis multis, nec diuiſibilis in plures tales, qualis ipſe

A eſt; & numerus quilibet in particulari ſumptus idem habet: imò & ſpecies aliqua, vel genus, v.g. homo, vel animal non ſunt diuiſibilia in plura, quæ ſint talia, quale eſt ipſum diuiſum. Reſpondetur, concedendo omnia illa quæ illam negationem participant, quantũ ad id eſſe indiuidua & ſingularia, vt hic aceruus lapidum in ea ratione ſingulare eſt, & indiuiduum, & ſimiliter hic binarius, vel ternarius, eſt quoddam indiuiduũ talis ſpeciei numeri; & hoc genus, vel hæc ſpecies ſub ratione generis vel ſpeciei eſt vnum indiuiduum: tamen hæc tantùm ſecundùm rationem, illa verò ſolum in ratione entis per accidens, vel numeri, ſeu multitudinis eam vnitatẽ participant. Quocircà, vt prædicta negatio ſeu indiuiſio ad ens, & vnum per ſe (de quibus agimus) accommodetur, ſumenda eſt vt adiuncta entitati per ſe: nã ratio vnius, vt ſuprà diximus, non conſiſtit in ſola indiuiſione, ſed in entitate indiuiſa. Ratio ergo vnitatis per ſe indiuiduæ, & ſingularis conſiſtet in entitate ſeu natura per ſe vna, & prædicto modo indiuiſa, ſeu incommu-
B nicabili. Dices, Saltem hæc aqua non erit ſingularis: quia eſt diuiſibilis in plura, in quibus tota ratio aquæ reperitur. Reſpondetur, non eſſe diuiſibilem in plura, quæ ſint hæc aqua, quæ diuiditur, ſed quæ ſint aqua; & ideo hæc aqua ſingularis eſt, aqua verò communis.

Quæſtionis reſolutio.

IIII. SIc ergo explicata ratione indiuidui ſeu ſingularis entis, dicendum eſt, res oẽs, quæ ſunt actualia entia, ſeu quæ exiſtunt, vel exiſtere poſſunt immediatè eſſe ſingulares, ac indiuiduas. Dico [immediatè] vt excludam cões rõnes entiũ, quæ vt ſic nõ poſſunt immediatè exiſtere, neque hrẽ actualem entitatẽ, niſi in entitatibus ſingularibus, & indiuiduis, quibus ſublatis, impoſſibile eſt, aliquid reale manere, ſicut de primis ſubſtantijs dixit Ariſtot. in Prædicament. c. de ſubſtantia. Et ita explicata aſſertio eſt per ſe euidens, quam contra Platonem probat Ariſtot. lib. Me-
C taph. cap. 6. & lib. 7. text. 26. & 27. & ſæpe aliàs. Quanquam multi exiſtimant, Ariſtotel. ſiniſtrè fuiſſe interpretatum Platonis ſententiam de ideis, quòd vel illa poſuerit in mente diuina, vel certè non re ipſa, ſed ratione tm̃ formali ab indiuiduis ſeparatas: ſed hoc parũ noſtra intereſt: & illud iterum attingemus diſputatione ſequente. Nunc probatur aſſertum, quia, quidquid exiſtit, habet certam & determinatam entitatem; ſed omnis talis entitas neceſſariò habet adiunctam negationem: ergo & ſingularitatẽ, indiuiduamque vnitatem. Minor patet, quia omnis entitas hoc ipſo quod determinata entitas eſt, nõ poteſt diuidi à ſe ipſa: ergo nec poteſt diuidi in plures, quæ tales ſint, qualis ipſa eſt: alioqui tota illa entitas eſſet in ſingulis, & conſequenter vt eſt in vna, diuideretur à ſe ipſa, prout eſt in alia, quod manifeſtam inuoluit repugnantiam: omnis ergo entitas, hoc ipſo, quod eſt vna entitas in rerum natura, neceſſario eſt vna prædicto modo, atque adeò ſingularis, & indiuidua.

V. Quæ ratio concludit, ẽt de potentia abſoluta intelligi nõ poſſe, vt realis entitas, prout in re ipſa exiſtit, ſingularis, & indiuidua nõ ſit, quia implicat contradictionem, eſſe entitatem, & eſſe

diuiſibi-

diuiſibile in plures entitates, quæ ſint tales, qua- lis ipſa eſt. Alioqui eſſe poſſet ſimul vna & plu- res entitatiuè, ſeu ſecundùm eandem realē enti- tatem, qđ inuoluit contradictionem. Et hæc rō etiam conuincit, vniuerſalia non poſſe eſſe à ſin gularibus ſeparata: quia, ſi homo vniuerſalis exi- ſteret extra Petrum, Paulum, &c. vel ille eſſet etiam in Petro & Paulo, vel omnino mane- ret ſeparatus extra illos; ſi dicatur hoc poſterius, iam homo vt ſic eſſet quędam res ſingularis con diuiſa à Petro, & Paulo; falsò ergo dicebatur vniuerſalis. Et præterea ſequitur nec Petrum, nec Paulum eſſe homines: quia, vt prædicatum eſſentiale alicui conueniat, neceſſe eſt, vt non ſit ſeparatum ab illo. Quomodò enim de illo verè dici poterit, ſi non ſit in illo? Aut quō intelligi poteſt eſſentialiter conſtituere eum, in quo non eſt? Si verò eſt in Petro & Paulo, vel eſt idem omnino realiter, & entitatiuè in vtroque; & ita Petrus & Paulus non erunt duo homines, ſed vnus: vel eſt diſtinctus ſecundùm rem & entita- tem in vtroque eorum, & ſic ille homo vniuer- ſalis & ſeparatus, aut eſſet quidam ternus condi- ſtinctus à Petro & Paulo, & ſic falsò diceretur eſ- B ſe in illis, & eſſe vniuerſalis, quia non eſſet, niſi quidam ſingularis diſtinctus ab alijs; aut certè ſi idem met eſſet in vno, & in altero, oporteret eſ- ſe & diſtinctus à ſe ipſo, & vnus & plures reali- ter ſecundum eſſentiam eandem, prout in re exi- ſtentem, quæ ſunt apertè repugnantia. Hac ergo ratione neceſſe eſt, vt omnis res prout à parte rei exiſtit, ſingularis & indiuidua ſit.

Argumentorum reſponſa.

VI. Vide Durandũ, & alios in 1. d. 35. A D primũ non deſunt Theologi, qui dicant, diuinam eſſentiam nec ſingularē, nec vni- uerſalem eſſe. Sed hoc falſum eſt, nam illa duo includunt contradictionem immediatam: vnde impoſſibile eſt, quin alterum eorum conueniat cuilibet enti. Præterea diuina natura eſt ita in ſe vna vt multiplicari nō poſſit, aut in plures ſimi- les diuidi: eſt ergo vna indiuidua, & ſingularis natura ratione cuius ita Deus eſt vnus nume- ro, vt multiplicari nullo modo poſſit. Habet er- go diuina natura vnitatem indiuiduam, & ſingu- C latem, cui non repugnat, quòd illa natura com- municabilis ſit tribus perſonis; quia communi- catur eis, non vt vniuerſale particulari, neque vt ſuperius inferiori, ſed vt forma, ſeu natura ſuppo ſitis, in quibus ipſa, neque ab ipſis, neque à ſe ip- ſa diuiditur, quia tota eſt in ſingulis, & in omni bus ſimul, omnino indiſtincta ab illis: ſed de hoc aliàs.

VII. Ad ſecundum nõnulli Thomiſtæ (vt attigi ſu per 3. p. D. Thom. q. 4. artic. 4.) ſentiunt, ſpiritua les naturas exiſtere abſtractas in ſola veluti ſpe- cifica eſſentia, & perfectione abſque propria in- diuiduali contractione. Sed de hac ſententia, & de ſenſu, quem habere poteſt, ne dicat rem om- nino abſurdam & intelligibilem, dicemus commodius ſect. ſeq. num. 21. nam quod ad præ- ſens ſpectat, negari non poteſt, quin omnis na- tura angelica prout in rerum natura exiſtit, ſin- gularis & indiuidua ſit. Nam, ſi ipſa diuina natu ra, quæ ſummè immaterialis eſt, ſingularis eſt, & indiuidua; multò magis erit quælibet natura angelica: eſt enim incommunicabilis non ſolum A multis naturis, ſed etiam multis ſuppoſitis, ſal- tem ex natura ſua. Deinde ratio concluſionis æquè procedit de qualibet natura, vel entitate ſpirituali: quia impoſſibile eſt, quin tali entitati ſit adiuncta negatio communicabilitatis, ſeu di- uiſionis talis entitatis in plures ſibi ſimiles: quia non poteſt ipſamet à ſe ipſa diuidi, & eſſe vna & plures: Denique ad hoc nil refert, quòd ſpiritua- lis ſubſtantia & natura poſſit intra eandem ſpe ciem ſecundum numerum multiplicari, nec ne. Nam, ſi poteſt, neceſſe eſt, vt quodlibet indi- uiduum illius ſpeciei habeat indiuiduam, & ſin gularem vnitatem, neque ipſa ſpecies exiſtere poterit, niſi in aliquo indiuiduo, ſicut de alijs v- niuerſalibus dictum eſt. Si verò ea multiplicatio indiuiduorum repugnat tali naturæ, hoc ipſo ta lis natura in re exiſtens magis eſt ſingularis & indiuidua, quia eſt magis incommunicabilis, ſcilicet quaſi eſſentialiter ad modum diuinæ na- turæ. Igitur ad rationem indiuiduæ vnitatis, de qua nunc agimus, ſufficit additio prædictæ ne- gationis. An verò ad hanc negationem requira- tur additio aliqua poſitiua ſupra ſpecificam na- turam, dicetur ſect. ſeq.

Ad tertium reſpondetur, hominem prout exi- ſtit in rerum natura ſingularem eſſe; quia non eſt aliud à Petro & Paulo: an verò in eis habeat aliquam diſtinctionem ex natura rei ab eiſdem, ſequente ſect. & diſput. etiam ſeq. dicetur. VIII.

SECTIO II.

Vtrùm in omnibus naturis res indiuidua & ſin- gularis, vt talis eſt, addat aliquid ſupra com- munem ſeu ſpecificam naturam.

OStendimus eſſe in rebus vnitatem indi duam, & ſingularem; nunc declara- re incipimus, quid illa ſit, quod nō po- teſt melius aliter fieri, quàm declaran do quid addat ſupra communem naturam, ſeu quæ a nobis abſtractè & vniuersè concipitur. I.

Referuntur variæ ſententiæ.

PRima ſententia generaliter affirmat ſaltem in rebus creatis indiuiduum addere commu ni naturę modum aliquem realem ex natura rei diſtinctum ab ipſa natura, & componentem cũ il la indiuiduum ipſum. Hæc videtur eſſe opinio Scoti in 2. d. 3. q. 1. & in Quol. q. 2. & 7. Metaph. q. 16 & ibidem Anto. Andr. q. 16. quam ſenten- tiam videtur defendere Fonſe. lib. 5. q. 3. ſect. 2. & q. 5. per totam. Et pro ea pugnat acerrime Ioan. Baptiſta Monletius in ſpeciali opere de vniuer- ſalib. cap. 6. Fundamentum huius ſententiæ eſſe poteſt illud ferè, quod, (teſte Ariſt.) Platonē mo- uit ad ponendas ideas vniuerſalium à ſingulari- bus abſtractas, ſcilicet, quia ſcientiæ & demon- ſtrationes ſunt de vniuerſalibus, & non de ſin- gularibus. Item, quia definitiones eſſentiales, & propriæ dantur de vniuerſalibus, & non de ſin- gularibus. Item, quia proprietates, quæ per ſe in ſunt rebus, conueniũt illis medijs vniuerſalibus naturis, ita vt verum ſit dicere, Petrum eſſe riſi- bilem II.

Digitized by Google

bilē, quia homo eſt riſibilis, ſicut è contrario prę- A dicata contingentia conueniunt communibus naturis ratione indiuiduorum: homo enim currit, quia Petrus currit: ergo hæc omnia indicant diſtinctionem aliquam ex natura rei inter indiuiduum, & naturam communem: ſed hæc diſtinctio eſſe non poteſt, niſi quatenus indiuiduum aliquid addit ſupra naturā communem, quia includit totam illam: ergo non poteſt diſtingui ab illa, niſi vt aliquid addens illi.

III. Secundò argumentor, quia homo v.g. nō eſt eſſentialiter indiuiduum quid: ergo cum ſit indiuiduum, aliquid ei additur extra eſſentiam hominis: ergo neceſſe eſt vt illud ſit ex natura rei diſtinctum ab homine vt ſic. Antecedens patet, quia ſi homo eſſēntialiter eſſet hoc indiuiduum, non poſſet in plura multiplicari, imò nec poſſet concipi abſque aliqua indiuiduatione & ſingularitate: quia non poteſt res concipi abſque eo, quod eſt de eſſentia eius: poteſt autem concipi homo diſtinctè, imò & definiri eſſentialiter abſque aliqua indiuiduatione. Sicut Deus, quia eſſentialiter eſt hoc ſingulare indiuiduum, ideò B nec multiplicari poteſt, nec verè ac propriè concipi, niſi ſub hac indiuidua, & ſingulari ratione concipiatur. Prima verò conſequentia vř per ſe nota, quia eſſe indiuidunm aliquid eſt in rerum natura, & illud non eſt eſſentiale naturæ communi, imò neque ipſi indiuiduo (vt cōiter dicitur) quia omnia indiuidua ſunt eiuſdem eſſentiæ: ergo oportet, vt addat aliquid præter cōmunem eſſentiam. Et hinc probatur facilè ſecūda conſequentia: quia, quod eſt de eſſentia, & quod eſt extra eſſentiam, videntur ex natura rei diſtingui; imò ea maximè ita diſtinguuntur, quorum vnum non eſt de eſſentia alterius: ſed, id quod indiuiduum addit ſpeciei; eſt extra eſſentiam eius, vt oſtenſum eſt: ergo:

IIII. Tertiò, Non eodem formaliter cōſtituitur Petrus vt Petrus, & vt homo; tum quia id, quo conſtituitur homo, cōe eſt ipſi Petro, & alijs hominibus, quo aūt conſtituitur in eſſe Petri, eſt proprium eius; tum etiam quia aliàs non poſſet magis concipi homo ſub conceptu cōmuni, quàm Petrus. Addique hic poſſunt omnia argumenta, quibus probari ſolet, vniuerſalia ex natura rei diſtingui ab inferioribus, quæ partim ſuprà attigimus agentes de conceptu entis, partim attingemus diſput. ſequente.

V. Secunda ſententia extremè contraria eſt indiuiduum nihil omnino addere cōi naturæ, quod poſitiuum & reale ſit, aut re aut ratione diſtinctum ab illa, ſed vnamquamque rem, vel naturā per ſe eſſe indiuiduam primò & immediatè. Ita ſentiunt Nominales in 1.d.2. vbi Ocham q.4. & 6. & Gab. q.6.7. & 8. tribui; etiam poteſt hæc opinio Henr. Quodl. 5. q.8. vbi ſentit indiuiduū ſolum addere ſpeciei negationem, de qua ſententia dicemus plura ſect. ſeq. opinione 3. Fundm̄ eſt, quia nihil poteſt intelligi reale, quod ſingulare non ſit, vt probatum eſt ſect. præced. ergo repugnat quòd res fiat ſingularis per additionem alicuius realis ſupra naturam communem. Secundò, quia nulla res fieri poteſt vna per realem additionem alicuius poſitiui, vt ſuprà oſtenſum eſt: ergo neque ſingularis, & indiuidua. Patet conſequentia, tum quia ſingularitas eſt quædam vnitas, tum etiam, quia vera ac realis vnitas nulla eſt præter vnitatē ſingularem, & indiuiduam. Tertiò, quia, vel id, quod additur, eſt eſſentiale, vel accidentale: ſi eſſentiale, ſequitur, ſpeciem diuidi poſſe per eſſentiales differentias contra Porph. c. de Specie: vnde vlterius ſequitur indiuidua eſſentialiter differre & ſpeciem non dicere totam eſſentiam ſeu quidditatem indiuiduorum, quod eſt contra Porph. & omnes Dialect. Denique ſequitur, indiuidua poſſe, & debere definiri propria & adæquata definitione eſſentiali, contra Ariſtotel. 7. Metaph. tex. 53. Si verò id, quod additur, eſt accidentale, ſequitur indiuiduum eſſe ens per accidens: ſequitur etiam accidens non aduenire ſubiecto indiuiduo, ſed conſtituere illud, quod impoſſibile eſt: quia, ſi vnum ex alio indiuiduatur, potiùs accidens à ſubiecto, quàm è conuerſo, indiuiduationem accipit.

Tertia ſententia poteſt diſtinctione vti inter res ſpirituales & materiales: nam in immaterialibus res ſingularis nihil addit ſupra naturam communem; in materialibus verò aliquid. Quæ diſtinctio videtur fundata in Ariſtot. 7. Metaph. cap. 11. tex. 41. vbi dicit in rebus immaterialibus non diſtingui quod quid eſt ab eo cuius eſt; in materialibus verò diſtingui, vbi per [quod quid eſt] intelligit eſſentiam, ſeu definitionem eſſentialem, quæ comparari poteſt & ad definitum ipſum, & ad indiuidua, in quibus tale definitum & definitio exiſtit. Priori modo ea contulit Ariſtot. 7. Metap. cap. 6. text. 20. & 21. & generatim docuit, in entibus per ſe, quod quid eſt, eſſe idem cum eo, cuius eſt, ſeu definitionem cum definito, quia eandem dicunt eſſentiam, ſolùmque differunt in confuſo, vel diſtincto modo, quo concipiuntur. Quod commune eſt tam ſubſtantijs ſimplicibus, quàm compoſitis, & accidentibus, ſi quatenus ſunt per ſe vnum definiantur. Nam entia per accidēs, vel definiri non poſſunt vna definitione: vel, ſi aliquo modo definiantur per modum vnius ratione formæ accidentalis, illa definitio eſt aliquo modo diſtincta ab eo ſubiecto, cui attribuitur. Poſteriori aūt modo, qui ad pręſens ſpectat, comparantur ab Ariſt. in altero loco citato; & hoc modo ait, in rebus immaterialibus idem eſſe quod quid eſt, id eſt, eſſentiam ſpecificam, quæ definitione explicatur, cū eo, cuius eſt, id eſt, cum indiuiduo, ſeu re ſingulari; quod ſecus eſſe ait in rebus compoſitis ex materia & forma. Sentit ergo, rem immaterialem ſe ipſa eſſe indiuiduam abſque additione vlla, materialem verò non ita, ſed fieri hāc indiuiduam per aliquā additionē; atque ita exponunt hunc locū D. Tho. & alij. Et 3. de anim. tex. 9. ait Ariſtot. in rebus quibuſdam aliud eſſe rem, ſupple indiuiduā, ab ſpecifica quidditate rei, quod ipſe dicit illis verbis; [Aliud eſt magnitudo, aliud magnitudinis eſſe:] ſubdit verò nō in omnibus rebus inueniri hanc diſtinctionem: quod oēs expoſitores intelligunt dictum eſſe propter res immateriales, in quibus indiuidua nihil ſunt niſi naturæ ipſæ ſpecificæ ſubſiſtentes. Ita Auerr. Philop. & latè D. Thomas. Vnde hanc ſententiā videtur docere idem D. Thom. 1. p. q. 3. artic. 5. & de ente & eſſentia capit. 5. quibus locis Caiet. & 3. p. q. 4. artic. 4. idem ſentit, & videtur eſſe recepta ſententia in ſchola D. Thom. vt ex his, quæ referemus ſect. 4. magis conſtabit. Nā ex ibi tra- VI.

ctandis

Digitized by Google

ctandis ſumendum eſt fundamentum huius ſententiæ, quia ſubſtantiæ immateriales, cum nec materiam habeant, nec ad illam dicant habitudinem, nihil etiam in eis excogitari poteſt, quod addant ſupra eſſentiam; & ideò ſe ipſis ſunt indiuiduæ: at verò in rebus compoſitis additur materia ſignata, ex qua ſumi poteſt aliquid, quod indiuiduum addat ſupra ſpeciem.

Punctus difficultatis aperitur.

VII. PRimò in dubitatum eſt apud auctores omnes indiuiduum addere ſupra naturam communem negationem aliquam formaliter complentem, ſeu conſtituentem vnitatẽ indiuidui. Hoc p ſe notum eſt ex rõne vnitatis ſuprà explicata, adiunctis his, quæ ſect. præced. notauimus circa rõnem ſeu quid nõis indiuidui. Quin potiùs, ſi formaliter loquamur de indiuiduo quatenus tali mõ vnum eſt, negationem addit in ſuo cõceptu formali, non ſolùm ſupra naturam cõem abſtractè & vniuersè conceptam, ſed & ſupra totam entitatem ſingularem præcisè conceptam ſub rõne B poſitiua, quia tota hæc entitas non concipitur vt vna ſingulariter, & indiuiduè, donec concipiatur vt incapax diuiſionis in plura eiuſdem rationis. Difficultas ergo præſens non eſt de hac negatione, ſiue illa formaliter pertineat ad rationem huius vnitatis, ſiue non; nam de hoc etiam ſunt opiniones, de quibus iam diximus præcedenti diſpu. quid verius exiſtimemus: ſed eſt difficultas de fundamento illius negationis: nam cum non videatur poſſe fundari in ſola communi natura: illa enim de ſe indifferens eſt, & non poſtulat talem indiuiſionem in plura ſimilia, ſed in ea potius diuiditur; ideo inquirimus, quid ſit in re ſingulari, & indiuidua, ratione cuius ei conueniat talis negatio.

Quæſtionis reſolutio.

VIII. DIco primò, Indiuiduum aliquid reale addit præter naturam communem, ratione cuius tale indiuiduum eſt, & ei conuenit illa negatio diuiſibilitatis in plura ſimilia. In hac concluſione conuenimus cum Scoto, ſumiturque ex D. Thom. 1. p. q. 40. ar. 2. dicente, vbicunque eſt aliquid commune multis, oportere eſſe aliquod diC ſtinctiuum. Et 1. cont. Gent. c. 42. ratione 7. ait, illud diſtinctiuum debere eſſe aliquid additum intentioni communi. Et Thomiſtæ non diſſentiunt ab hac concluſione, vt patet ex Caiet. lib. 1. Poſte. c. 4. & de ente: & eſſen. c. 4. Sonc. 7. Metap. q. 31. Capr. 2, d. 3. q. 1. Heruæo, Quodl. 3. q. 9. Soto in logi. q. 2. vniuerſalium. Et probatur ex his, quæ proximè diximus: nam cõis natura de ſe non poſtulat talem negationem, & tamen illi naturæ, vt in re exiſtit, & facta eſt hæc per ſe, & intrinſecè conuenit talis negatio: ergo additum eſt ei aliquid, ratione cuius illi adiuncta eſt: quia omnis negatio ab intrinſeco, & neceſſario conueniens alicui rei, fundatur in aliquo poſitiuo, quod non poteſt eſſe rationis, ſed reale, quando quidem illa vnitas, & negatio ipſi rei verè, & ex ſe conuenit. Vel aliter proponi hæc ratio poteſt, quia natura ſpecifica ſecundum ſe, & quatenus eſt proximum obiectum conceptus communis A hominis, leonis, &c. nihil habet repugnans communicabilitati: & ideò dicitur eſſe negatiuè indifferens, vt infrà videbimus: per hanc autem indiuiduationem tollitur hæc eius indifferentia, & fit incapax talis diuiſionis, quatenus ſingularis effecta eſt: ergo neceſſe eſt, vt intelligatur aliquid poſitiuum ei eſſe additum, ratione cuius hoc ei repugnat. Denique Petrus & Paulus conueniunt in communi natura, & differunt inter ſe in proprijs rationibus, ergo illas addunt naturæ communi: ſed illæ poſitiuæ ſunt, non enim conſtituuntur negationibus in ratione talis ſubſtantiæ, ergo. Idem etiam concludũt argumenta, quę ad confirmandam opinionem Scoti adducta ſunt.

Dico ſecundò. Indiuiduũ vt ſic non addit aliquid ex natura rei diſtinctum à natura ſpecifica IX. ita vt in ipſo indiuiduo, Petro v. g. humanitas vt ſic, & hæc humanitas, vel potius id, quod additur humanitati vt fiat hæc (quod ſolet vocari hęceitas, vel differentia indiuidualis) ex natura rei diſtinguantur; & conſequenter faciant veram cõ B poſitionem in ipſa re. In hac aſſertione conuenire debent omnes, qui opinionem Scoti impugnant, vt ſunt Caiet. de ente. & eſſen. q. 5. & 1. p. q. 5. ar. 6. Soncin. 7. Metap. q. 3 Niph. li. 4. Metap. diſp. 5. & alij. Qui tamen non ſatis diſtinguunt, an impugnent Scotum quoad totam ſentẽtiam, etiam quoad additionem differentię indiuidualis ſupra ſpecificam uel ſolum quoad diſtinctionem ex natura rei: & argumenta eorum vidẽtur eſſe utrique parti cõia, & ideo non ſunt admodũ efficacia. In eadem aſſertione neceſſe eſt cõueniãt qui negant naturam eſſe à parte rei vniuerſalem, vt ſunt grauiores Philoſophi & Theologi, & tota ſchola D. Thom. vt videbimus diſp. ſeq. Quod autem unum ex alio conſequatur, patet, quia, ſi in ipſis indiuiduis id quod addit indiuiduum ſupra naturam communem, eſt diſtinctum ex natura rei ab illa: ergo & è conuerſo ipſa natura in re ipſa præſcindit à tali additio, ſeu differentia indiuiduali, atque adeò à parte rei natura & hæccitas ſunt duo, ſi non ut duæ res, ſaltem, ut res & modus: ergo unaquæque earum habet per ſe unitatem ſuam, quia non poteſt intelligi, quod aliqua ſint duo, niſi ſint unum, & vnum: numerus enim ſupponit vnitates: ergo illa natura ut præciſa à differentia indiuiduali habet in re ipſa unita C tem: ergo uel unitatem indiuidualem, uel uniuerſalem. Primum dici non poteſt, iuxta prædictam ſententiam, alioqui natura eſſet indiuidua ante differentiam indiuidualem, & ita ſuperfluè talis differentia adiungeretur: ergo iuxta hanc ſententiam neceſſario dicendum eſt, naturam illam, prout in re ipſa præſcindit, & ex natura illa rei diſtinguitur è differentia indiuiduali, habere unitatem uniuerſalem: quod eſſe impoſſibile intelligi poteſt ex dictis ſectione præcedente, & latius infra oſtendemus.

Reſponderi poteſt iuxta doctrinam Scoti na X. turam, ut in re præciſam ab indiuiduatione, nec habere unitatem indiuiduam, neque uniuerſalẽ, ſed unitatem formalem, quæ eſt ueluti media inter prædictas unitates, & nihil aliud eſt, quã unitas eſſentiæ, quæ per definitionem explicatur. Sed contra primò, quia, licèt in tali natura hæc unitas formalis poſſit ratione diſtingui ab unitate indiuiduali, tñ cõcipi non poteſt, q̃ à parte

rei

Digitized by Google

rei ſit ſecundùm entitatem ſuam præciſa, & ex natura rei diſtincta ab vnitate indiuiduali, & quòd vt ſic etiam careat vnitate vniuerſali. Probatur, quia vel illa vt ſic eſt communis, vel incommunicabilis: hæc enim duo immediatè opponuntur: ſi incommunicabilis, eſt indiuidua; ſi cõmunis, eſt vniuerſalis. Item, vel natura illa, quæ in Petro eſt diſtincta ab hecceitate Petri, eſt per ſe ipſam realiter diſtincta à natura, quę eſt in Ioanne, prout etiam in illo diſtinguitur ex natura rei ab eius hecceitate; vel vt ſic non eſt diſtincta: ſi hoc ſecundùm dicatur, erit illa natura communis, ſi verò dicatur primum, neceſſe eſt illas naturas vt ſic eſſe indiuiduas & ſingulares, quia non differunt niſi vt diſtincta numero, & realiter intrà eandem ſpeciem.

XI. Atque hinc argumentor ſecundò directè oſtẽdẽdo, non poſſe eſſe talem diſtinctionem in rebus, quæ ſit vera & actualis diſtinctio ex natura rei anteuertens oẽm operationem intellectus: nã oĩs talis diſtinctio eſſe debet inter reales entitates, aut inter realem entitatem, & modum eius. Et quidem, ſi ſit priori modo, erit diſtinctio realis, quæ neceſſario ſupponet vnamquamque entitatem in ſe ſingularem, & indiuiduam, B quod eſt per ſe notum, & ita à nemine negatur, quia diſtinctio entitatum ſupponit vtramque entitatem in ſe conſtitutam; atque adeò vnam, & ſingularem. Si autem diſtinctio ſit inter entitatem, & modum eius, qualis hic eſſe dicitur, vt ſit vera diſtinctio ex natura rei neceſſe eſt, quòd talis entitas præciſo modo intelligatur in re ipſa habere veram entitatem realem: alioqui intelligi nõ poſſet diſtinctio ex natura rei inter talem modum & entitatem. Quia vel modus ille intrinſecè & formaliter conſtituit entitatem illam, vel non: ſi conſtituit: ergo non diſtinguitur ex natura rei ab illa, quia intrinſecè & eſſentialiter includetur in illa, ita vt nihil concipi poſſit in illa entitate, quod non includat illum modum: ſi autem modus ille non intelligitur ita intrinſecè, & formaliter conſtituere talem entitatem, neceſſe eſt, vt intelligatur ſupponere illam in ſua entitate conſtitutam, & realiter aduenire illi; & modificare illam, cum ponatur in re ipſa diſtinctus ab illa. Impoſſibile autẽ eſt intelligere hunc modum diſtinctionis inter differentiam indiuidualem, & naturam communem: ergo. C Probatur minor, quia, ſi præciſo illo modo intelligitur natura habere entitatem ſuam: ergo illa entitas per ſe ipſam, & vt eſt prior illo modo, debet neceſſario eſſe ſingularis & indiuidua: ergo non indiget indiuiduatione ſuperaddita, nec poteſt ab illa ex natura rei diſtingui: ſicut, ſi linea non poſſet intelligi conſtituta in ratione lineæ abſque rectitudine, non poſſet rectitudo concipi vt modus ex natura rei condiſtinctus à linea, & adueniens illi: ſi autem nunc concipitur modus ex natura rei diſtinctus, ideò eſt, quia poteſt concipi linea in re ipſa exiſtens, & conſtituta in ratione lineæ abſque tali modo.

XII. Probatur autẽ prima conſequentia, quia omnis entitas in rebus exiſtens neceſſario eſſe debet ſe ipſa ſingularis, & indiuidua. Primò, quia vt ſic intelligitur eſſe extra cauſas ſuas, & hře actualitatem realem, & exiſtentiam: ergo vt ſic intelligitur ſingularis: quia nihil poteſt terminare actionem cauſarum, vel capax eſſe exiſtentiæ niA ſi quod ſingulare ſit. Secundo, quia talis entitas vt ſic concepta ante modum à ſe diſtinctum eſt incommunicabilis multis inferioribus, ſeu eiuſdem rationis, quia nec diuidi poteſt à ſe ipſa, nec fieri plures: ergo iam vt ſic eſt indiuidua. Tertio, quia ille modus hęcceitatis, qui cõſtituit Petrum, eſt ſingularis & proprius eius, & dicitur conſtituere, & componere Petrum modificando naturam: ergo, ſi illa modificatio eſt per verã diſtinctionem, & compoſitionem, quæ in re ſit, oportet, vt illi modo, qui eſt veluti quidam actus particularis, reſpondeat etiã particularis entitas per modum potentiæ actuabilis: ergo illa entitas, quæ ſupponitur tali actui debet eſſe indiuidua & particularis. Quod explicatur quartò, nã in Petro & Paulo, v.g. eſt duplex compoſitio ex natura communi & differentia indiuiduali: ergo in vtroque eſt diſtincta realiter non ſolùm differentia indiuidualis vnius à differentia indiuiduali alterius, ſed etiam entitas naturæ; quæ eſt in vno, ab entitate naturæ quæ eſt in alio: ergo diſtinguuntur illæ duæ naturæ intrinſecè, & entitatiuè tanquam duæ res ſingulares, etiam præſcindendo per intellectum differentias indiuiduales, B quia non poteſt intelligi realis diſtinctio inter actuales entitates, niſi quatenus indiuiduæ & ſingulares ſunt.

Dices, diſtingui quidem per differentias indiuiduales, ſicut duæ materiæ dicuntur diſtingui per formas, vel per quãtitates. Sed de hoc exẽplo dicemus poſteà: in vniuerſum .n. exiſtimo fieri non poſſe, vt vna res diſtinguatur realiter ab alia per aliam à ſe diſtinctam, ſed per ſuãmet entitatem, per quam in tali eſſe conſtituitur: quia ſeruata proportione per illud res diſtinguitur, per quod conſtituitur. Sed in præſente eſt hoc manifeſtũ, quia in Petro & Paulo ſunt duæ differẽtiæ indiuiduales inter ſe realiter diſtinctæ: & vnaquæque earum actuat naturam realem, à qua diſtinguitur ex natura rei, & cũ qua cõponit ſuum indiuiduũ omnino realiter diſtinctum ab alio, non ſolùm quoad differentiam, ſed etiam quoad totam entitatem naturæ: ergo neceſſe eſt, vt etiã præciſis per intellectum ipſis differentijs id, quod manet à parte rei in Petro & Paulo, ſit diſtinctum realiter, atque adeò ſingulare: alioqui dicẽdum eſſet, rem aliquam omnino realiter eandẽ C contrahi per differentias indiuiduales in Petro & Paulo. Neque enim ſatis eſt dicere, non eandẽ naturam realiter contrahi, ſed eandem formaliter: nam hæc identitas formalis, prout in re eſſe poteſt, ſolum eſt ſimilitudo quædam, quæ ſupponit realem diſtinctionem, & conſequenter indiuiduationem eorum quæ ſimilia dicuntur; prout verò concipitur per modum vnitatis, non eſt vnitas realis, ſed rationis tantùm per denominationem à conceptu mẽtis, vt poſteà dicemus. XIII.

Quintò põt hoc declarari, quia illæmet differentiæ indiuiduales Petri & Pauli inter ſe realiter diſtinguuntur, tãquam duæ res incompletę, ſingulares tñ & indiuiduæ eo modo quo ſunt, & nihilominùs inter ſe habent ſimilitudinẽ, & conueniẽtiam, quia re vera ſimiliores ſunt inter ſe, q̃ cum differentia indiuiduali equi, vel leonis, & in eis nõ oportet diſtinguere ex natura rei aliquid in quo ſint ſimiles & in quo diſtinguantur, alioqui procederetur in infinitũ, qđ in rebus ſeu modis ex natura rei diſtinctis eſt incõueniens, XIIII.

vt ſupra in ſimili dictum eſt: ergo idem dici poterit de ipſis indiuiduis Petro & Paulo, quòd licèt inter ſe diſtinguantur & ſimiles ſint, non oportet in eis diſtingui ex natura rei id, quo ſunt ſimiles, & id quo diſtinguuntur: ergo non eſt cur diſtinguatur ex natura rei differẽtia indiuidualis, vel à natura communi, tanquam ab extremo cõponente indiuiduum, vel à toto indiuiduo tanquam ab integro compoſito. Nec refert, ſi quis reſpõdeat, illas differentias indiuiduales eſſe ſimpliciores, & eſſe id, quo indiuidua conſtituũtur, & diſtinguuntur, & ideò magis poſſe ſe ipſis diſtingui; quia, licèt fortaſſe quoad diſtinctionẽ, ſeu conceptus mentis hoc aliquid cõferat, vt ita ſim dicã; tñ ſi diſtinctio hæc eſſet in rebus, argũ vrgeret: quia illæ duæ differentiæ conſiderandæ ſunt tanquam duo modi reales, à parte rei exiſtentes, & diſtincti ex natura rei à qualibet alia entitate, quia, ſicut habent effectus quaſi formales numero diſtinctos, ſcilicet, conſtituere hoc, vel illud indiuiduum, ita etiam ſunt numero diſtincti. Et quamuis ſint [quo] reſpectu indiuiduorum, tñ quatenus in ſe ſunt aliquid, & realia entia, licèt incõpleta, ſunt etiam [quod] ſaltem incompletè, vt in ſimili ſuprà notauimus tractando de conceptu entis, & notauit etiam Caiet. 1. p. q. 11. art. 1. circa ad 2. Et tamen cum hac diſtinctione & ſimplicitate habẽt inter ſe conuenientiam realem in communi ratione talium modorum: vt idem Caiet. ait de ent. & eſſent. q. 5. ergo, vel in his etiam diſtinguenda eſt ratio communis à proprijs, vel certè fallax eſt talis modus argumentandi in quocunque indiuiduo. Aliqui reſpondent, inter has differentias indiuiduales non eſſe conuenientiam realem, à qua poſſit abſtrahi communis conceptus, ſed hoc difficile creditu eſt, de quo dicetur generaliter diſputatione ſequenti.

XV. Atque hinc ſumitur ſexta rõ, quia tota illa diſtinctio, quæ fingitur eſſe ex natura rei inter naturam & indiuiduum, ſumpta eſt ex modo cõcipiendi & loquendi, & ex conuenientia & diſtinctione, quæ inter ipſamet indiuidua reperitur; hoc autem ſignum nullum eſt ad indicãdam diſtinctionem ex natura rei: & aliunde ſunt multa, quæ vrgentiùs indicant, nullam eſſe in re talẽ diſtinctionem: ergo. Maior conſtat ex argumentis factis in fauorem Scoti. Minor quoad primã partem patet, tum exemplo adducto de ipſis differentijs indiuiduãtibus; tum ex ſupra tractatis de cõceptu entis, de quo eadem ferè argumenta fiunt; tũ quia alias oporteret ex natura rei diſtinguere omnes cões conceptus à particularibus, quod infra oſtendam eſſe falſum. Tandem cõſtabit amplius hæc pars ex ſolutionibus argumẽtorum. Altera verò pars minoris ſatis probata eſt argumentis factis. Quæ vltimò confirmatur à ſigno inſeparabilitatis, nam ea, quæ licèt diuerſo modo concipiantur à nobis, ita ſe hñt in re, vt neutrum ab altero ſeparetur, vel ſeparari poſſit ẽt de potentia abſoluta, ſine cauſa finguntur ex natura rei diſtincta, vt infra latius dicã in diſput. de diſtinctionibus: ſed ita ſe habent in Petro ratio hominis, & propria indiuiduatio Petri, vt ſeparari nullo modo poſſint, nec talis modus à natura, nec natura prout eſt in Petro à tali modo; ergo. Neque quicquam iuuat dicere rationẽ hominis eſſe ſeparabilem à Petro, quia poteſt eſſe

A in Paulo, quia hoc non eſt conſiderare rationẽ hominis prout realiter exiſtit, ſed ſolùm prout mente concipitur; & ideò non ſatis eſt ad diſtinctionem ex natura rei, quæ eſſe debet inter ea, quæ à parte rei ſunt, ſi eſt diſtinctio inter res poſitiuas, vel inter rem, & modum realem poſitiuum. Vnde illa diſtinctio, quæ intelligitur inter rationem cõmunem abſtractè intellectam, & indiuiduum, ſolum eſt rationis, quia illa natura vt ſic nullibi eſt, niſi obiectiuè in mente. Quòd ſi quis illam vocet diſtinctionem formalem, quia aliam definitionem concipit mens de homine vt ſic, & aliam de Petro, faciet quæſtionem de voce; quia, quod ad rem ſpectat, illa diſtinctio non ita eſt in re, vt in Petro vel Paulo intelligantur illa ex natura rei diſtincta, vel compoſitionem in re facere, vt oſtenſum eſt.

Dico tertiò, indiuiduum addere ſupra naturã communem aliquid ratione diſtinctum ab illa, ad idẽ prædicamentũ pertinens, & indiuiduum componens metaphyſicè, tanquam differẽtia indiuidualis contrahens ſpeciem, & indiuiduum XVI.
B conſtituens. Prima pars huius aſſertionis ſequitur ex duabus præcedentibus: nam dictum eſt in prima indiuiduum addere aliquid naturæ cõmuni, & in ſecũda negatum eſt illud eſſe diſtinctum ex natura rei: ergo neceſſarium eſt, vt ſaltem ratione diſtinguatur; quia, ſi nullo modo diſtingueretur, nullo modo adderetur. Nec verò inde ſequitur id, quod additur, eſſe aliquid rationis: nam, ſicut eſt aliud diſtingui ratione, aliud verò eſſe tantum ens rationis; fieri enim poteſt, vt quæ realia ſunt, ſola ratione diſtinguantur: ita etiam id, quod additur poteſt eſſe reale, ſicut re vera eſt, quamuis ſola ratione diſtinguatur. Dices, Illa additio eſt tñ per rationem. Reſpõdeo, Quoad rem additam nego; quoad modum additionis, ſeu contractionis, aut compoſitionis concedo: nam, ſicut ſeparatio naturæ communis à differentijs indiuiduantibus eſt ſolùm per rationem, ita è conuerſo, quòd differentia indiuidualis intelligatur, vt addita naturæ communi, ſolùm eſt per rationem: nam in re non eſt il-
C la propria additio, ſed in vnoquoque indiuiduo eſt una entitas, vtramque rationem per ſe ipſam realiter habens.

Secunda pars concluſionis ẽt ſequitur apertè ex dictis, ſumiturque ex D. Thom. 1. p. q. 29. art. 1. vbi ait ſubſtantiam indiuiduari per ſe ipſam, & quæſt. 10. de Poten. artic. 3. negat poſſe ſubſtantiam per accidens conſtitui, non eſt ergo hoc additum extra genus ipſius rei, ſed in ſubſtantijs eſt ſubſtantia, ſaltem incompleta, quia in re non eſt niſi iſta ſubſtantia indiuidua. Tertia denique pars facilè patet, quia hoc additum non eſt pars aliqua phyſica ſubſtantiæ, quia prædicatur de indiuiduo, vt dicens totã eſſentiam eius, quam nõ dicit pars phyſica, & ideò non prædicatur de toto. Nec eſt aliquid per modum totius directè poſitũ in prædicamento ſubſtantiæ; ergo eſt quid incompletum per modum differentiæ. Item cõtrahit naturam communem, illamq́; diuidit in indiuidua, & conſtituit metaphyſicè ipſum indiuiduum, vt per ſe vnum in ſuo genere. XVII.

Sed contra hanc concluſionem obijci põt ratio quædam facta in præcedenti: nam, ſi indiuiduum addit aliquid, ſaltem ratione diſtinctum, ſequitur proceſſus in infinitum in conceptibus obiecti- XVIII.

Digitized by Google

obiectiuis ratione diſtinctis, quod ēt ſupra in ſimili reputauimus inconueniens: ſequela patet, quia indiuiduum dr̄ addere ſupra ſpēm aliquid rone diſtinctum quia conuenit cum alio indiuiduo in ratione ſpecifica, & differt in indiuiduali ſed ipſa ēt dr̄ia indiuidualis conuenit cum alia ſimili dr̄ia in rōne communi, & differt numero ab illa; ergo addit etiam ſecūdum rōnem aliquid rōne diſtinctum ſupra communem rōnem talis dr̄iæ, & rurſus de illo addito fiet idem argumentum, & ſic in infinitum. Rn̄deri poteſt primò, in his noſtris conceptib. non eſſe magnum inconueniens admittere hm̄ói proceſſum, quia partitur intellectus, quæ re ipſa oīno indiuiſibilia ſunt, & ideò mirum non eſſet, ſi intellectus in his diuiſionib. ſeu conceptib. in infinitum procedere poſſet. Secundò poſſet aliquis ita philoſophari de cōceptu ſpēi, & indiuidui, ſicut nos ſupra de conceptu entis, & inferiorum eius rócinati ſumus: diximus. n. inferiora addere ſupra ens aliquid rōne diſtinctum, ita tñ, vt conceptus inferior immediatè contentus ſub conceptu entis, non ſit propriè reſolubilis in duos conceptus, ſed ſit tãtum ſimplex magis expreſſus, & determinatus, q̄ conceptus entis: ſic ergo in præſenti dici pōt, cōceptum indiuidui non eſſe propriè compoſitum, & reſolubilem in conceptum ſpēi, & conceptum alterius modi, ſeu differentię indiuidualis, ſed eſſe ſolum expreſſiorem conceptum ipſius naturæ ſpecificę prout in re exiſtit in tali entitate, in qua nec concipi pōt talis entitas neq; aliquid illius entitatis, quin talem ſpecificam rōnem includat; neque ipſa rō ſpecifica poteſt, vt in re exiſtit, diſtinctè concipi, niſi vt in tali, vel tali entitate contracta. Et hac ratione facilè vitatur proceſſus in infinitum, vt conſtat ex dictis in ſimili de ente.

XIX. Sed videri poteſt hic rn̄dēdi modus parū conſentaneus communi modo cōcipiēdi & loquēdi Philoſophorum, qui hanc contractionem ſpēi ad indiuidua explicant per modum Metaphyſicæ compoſitionis. Et non ſine rōne vr̄ hoc communiter affirmari, quia ēt genus & dr̄ia non diſtinguuntur in re, in qua coniunguntur, vt infrà oſtendemus, & nihilominus pp varias conuenientias, & diſconueniētias, quæ inter plures res reperiuntur, intellectus diuerſos conceptus format generis & differentiæ, quorum vnus in alio non includitur: ſic ergo facere ēt pōt inter ſpēm, & indiuidua: eſt. n. ferè eadem proportio eorum inter ſe, & idem diſcrimen à conceptu entis. Nā ille eſt tranſcendens, & iō non pōt propriè cōtrahi per modum compoſitionis, neq; aliquid ei ſecundum rōnem addi, in quo ille non includatur at vero conceptus ſpeciei (ſicut & conceptus generis) eſt ex ſe limitatus, & non tranſcendens, & ideo non eſt neceſſe vt includatur in omni conceptu determinatiuo illius: poterit ergo per modum compoſitionis contrahi, & conſequenter poterit ēt indiuiduum reſolui in conceptum ſpeciei, & differentiæ indiuidualis: illa. n. non eſt homo, nec Petrus, v. g. ſed differētia contrahens hominem, & conſtituens Petrum. Dices, ēt eſſe differentiam inter genus & ſpeciem, quia ratio generica non ſolùm vt abſtracta, & vniuerſalis facta in mente, ſed ēt prout in re ipſa exiſtens pōt mente præſcindi, & ratione diſtingui à differentia ſpecifica, vt infrà videbimus: ratio aũt ſpecifi-
A ca non pōt diſtingui ēt ratione à dr̄ia indiuiduali, niſi prout abſtracta, & vniuerſalis facta in mēte, quia vt in re exiſtens non poteſt concipi, niſi vt includens indiuiduationem: & quia cōis compoſitio, ēt ſecūdum rōnem intelligi dēt in re prout actu exiſtit, ideò facilius intelligitur talis compoſitio inter rōnem genericam, & ſpecificam, quā inter ſpecificam indiuidualem, ſed hoc non obſtante non eſt neganda illa Metaphyſica compoſitio indiuidui, quia ad illam ſatis eſt, vt ſpecifica rō poſſit mente præſcindi, vt non incluſa in iſta differentia indiuiduali.

XX. Et ideò admiſſo illo genere compoſitionis & reſolutionis indiuidui, rn̄detur tertio non oportere progredi in infinitum, nam eadem mens; quę concipit indiuiduum, vt compoſitum ex cōceptu obiectiuo ſpeciei, & differentia indiuiduali, concipit differentiam indiuidualem vt oīno ſimplicem, & irreſolubilem: quia non concipit illam ſub conceptu ſpeciei, ſed differentiæ tm̄, de cuius ratione eſt, vt ſit ſimplex, & non compoſita ex ratione communi, & alia differētia cōtrahēte. Sicut videre licet in ipſis ēt differentijs ſpecificis, uel ſubalternis: ſenſibile. n. vel rōnale formaliter non cōponuntur ex alijs differentijs; ſed hoc ipſo, qđ ſunt rationes differendi, ſe ipſis ab alijs differunt: ſic ergo concipiendæ ēt ſunt differentiæ indiuiduales, in quib. quoad hoc pōt admitti modus ille determinãdi ens ad ſe ipſas per ſimplicem determinationem conceptus abſq; compoſitione. Et illa ratio differentiæ indiuidualis, quatenus vt realis & cōis ratio concipi pōt, erit ēt veluti tranſcendens ad ſingulas differētias indiuiduales: quia nihil in eis concipi poterit, in quo talis rō non includatur, & ideò illa ēt ratio cōis determinabitur ad ſingulas differentias nō per nouā compoſitionē, ſed per ſimplicem determinationē conceptus magis expreſſi & determinati; & ita ceſſat vlterior reſolutio & proceſſus.

XXI. Dico quarto. Indiuiduum, non ſolum in rebus materialibus, & accidentibus, ſed ēt in ſubſtantijs immaterialibus creatis & finitis addit aliquid ratione diſtinctum ſupra ſpeciem. Excludimus ab hac concluſione diuinam naturam, quia cum illa ſit eſſentialiter ita determinata ad hanc numerò naturam, vt omnino ei repugnet ſecūdū eā multiplicari, non pōt ēt ſecundū rōnē (ſi vera ſit) abſtrahi cōis ratio Deitatis à tali Deitate: nam hoc ipſo, quod ſic abſtrahitur, non concipitur vera Deitas: quia de vero conceptu Deitatis eſt, vt ſit hæc numero, & non alia; quia hoc requirit eius infinitas. Et hinc conſequenter fit, vt hæc indiuidua Deitas nihil ēt ſecundū rōnē addat ſupra conceptum veræ Deitatis. Vnde merito reprehenditur Caiet. eo quod 1. p. q. 3. art. 3. & alijs locis dixerit, Deum vno modo ſumi poſſe, vt ſignificat concretum quaſi ſpecificum naturæ diuinę. Nam talis conceptus verè communis repugnat veræ diuinati, de cuius eſſentia eſt, qđ ſit hæc ſingularis natura, & ideo non magis poteſt verus Deus communi conceptu concipi, & abſtrahi ab hoc Deo, quàm Petrus.

XXII. Ex hac verò exceptione, quæ ſingularis eſt, Deoq; ſpecialiter conuenit propter infinitatem eius, confirmatur concluſio poſita, & generalis regula contraria in omnibus creaturis, etiam ſi immateriales ſint. Probatur, quia in qualiber ſubſtantia immateriali indiuidua, & finita, v. g. Ga-

Digitized by Google

briele Archangelo, concipit mens, & hoc indiuiduum, quatenus concipit hanc numero entitatem, & rationem eſſentialem, & ſpecificam eius, quæ non includit eſſentialiter hanc numero entitatem, nec poſitiuam repugnantiam, vt communicari poſſit alteri indiuiduo: ergo ibi concipit mens aliquid commune, & aliquid, quod ſecundùm rationem ei additur, vt ad hoc indiuiduū determinetur: ergo quoad hoc præcisè non eſt differentia inter ſubſtantias immateriales, & alias res. Dicetur fortaſſe, quamlibet eſſentiam, ſeu ſpeciem Angelicam, eſſentialiter, & ab intrinſeco determinari ad hoc indiuiduum: & conſequenter hoc indiuiduum nihil poſitiuum reale, etiam ratione diſtinctum, addere ſupra ipſam ſpeciem, ſed ſolam negationem cōicabilitatis in plura ſimilia, quæ immediatè conuenit tali ſpeciei, ratione ſui ipſius abſque additione vlla.

XXIII. Hic ſanè videtur fuiſſe ſenſus auctorum quos citaui in tertia ſententia; & idem ſentiunt, qui negant, Angelos ſolo numero differentes poſſe intra eandem ſpeciem creari, etiam de potentia abſoluta: non enim alia ratione poteſt hoc denegari diuinæ potentiæ, niſi quia exiſtimatur eſſe contra intrinſecam, & eſſentialem rationem [B] talis naturæ. Habet autem illa ſententia fundamētum in D. Thom. 1. par. q. 50. ar. 4. & q. de ſpiritualibus creaturis, ar. 8. & 2. cont. Gent. ca. 95. & de ente & eſſentia cap. 5. vbi Caietan. id tenet q. 9. & Capreol. in 2. diſt. 3. quæſtio. 1. conclu. 5. & Abulenſ. Paradox. 4. c. 34. Et videtur multum fauere Ariſt. 12. Metaph. tex. 49. & Auicen. 5. Metaphy. cap. 5.

XXIIII. Sed hæc ſententia in primis ſupponit materiā ſignatam eſſe adæquatum principium illius indiuiduationis, in qua indiuiduum addit aliquid poſitiuum rationi ſpecificæ: quæ poteſt dici indiuiduatio poſitiua: hæc autem ſuppoſitio in prædicto ſenſu falſa eſt. Maior conſtat apertè ex prædictis auctoribus. Et ratio eius eſt clara, quia nō ob aliam cauſam negant huiuſmodi indiuiduationem in prædictis ſubſtantijs, niſi quia materia carent: ergo ſupponunt materiam vel ſecundum ſe, vel vt ſignatam quantitate, eſſe adæquatam radicē talis indiuiduationis, vt ex illo principio, [Si affirmatio eſt cauſa affirmationis, nega- [C] tiō eſt cauſa negationis,] inferant ex carentia materiæ carentiam prædictæ additionis ſeu indiuiduationis. Minor verò propoſitio probabitur latè ſect. ſequenti etiam in ſubſtantijs materialibus. Sed quamuis daremus in materialibus ſubſtantijs huiuſmodi indiuidualem differentiam ſumi à materia, non poſſet efficaciter inferri materiam eſſe adæquatum principium illius differentiæ in tota latitudine entis creati, habent. n. diuerſæ ſubſtantię diuerſa principia ſuis naturis accommodata, neq; ex modo compoſitionis aut indiuiduationis in rebus exterioribus inuento poteſt ſufficiens argumentum ſumi ad res ſuperioris rationis: alioqui eadem ratione poſſet quis negare dari in Angelis compoſitionem Metaphyſicam ex genere & differentia, quia in rebus materialibus genus ſumitur à materia, & differentia à forma, quod multi volunt eſſe cum proprietate intelligendum. Item eadem facilitate poſſet quis dicere in corporibus cœleſtibus non addere indiuiduum ſupra ſpeciem aliquid poſitiuum etiam ratione diſtinctum; vel quia non ha- [A] bent materiam, vt exiſtimauit Aucttoes vel certè quia habent materiam alterius rōnis. Nam ſi verum eſt in his reb. inferiorib. materiam eſſe vnicam radicem differentiæ indiuidualis, ſolum poſſumus nos id attribuere huic materiæ inferiori, nam de ſuperiori nulla ſufficiēti rōne poſſumus colligere, an hoc etiam ei conueniat, cum ſit diuerſæ rōnis. Dicent forſam illam materiam ſubiacere quantitati eiuſdem rōnis, & hoc ſatis eſſe vt ſit principium eiuſdem modi indiuiduationis. Sed hoc non ſatisfacit, nam, ut infrà oſtendam, quantitas, cum ſit accidens, nullo modo poteſt ingredi principium indiuiduationis ſubſtantiarum. Igitur ſubſtantiæ ſuperioris ordinis poſſunt in compoſitione Metaphyſica conuenire cum ſubſtantijs inferioris ordinis, & habere principium illius ſimpliciori & perfectiori modo. Atque ita ex negatione materiæ non poteſt fieri argumentum e.ficax.

Deinde redeo ad rationem inchoatam: nam, XXV. ꝙ diuina natura eſſentialiter includat indiuiduationem ſuam poſitiuam, & incōicabilitatem reſpectu inferiorum, ex eo præciſe prouenit, ꝙ infinitati eius repugnat talis multiplicatio; omnis [B] autem ſubſtantia immaterialis creata, finita eſt; ergo non eſt, cur, ei repugnet habere aliam oīno ſimilem eſſentia, diſtinctam tamen realiter in entitate. Reſponderi poteſt, quamuis ſubſtantia ſpiritualis ſit finita ſimpliciter in genere entis, eſſe tamen infinitam in ſpē ſua, habereque totam ꝑfectionem poſſibilem in ſua ſpē, quia, cum ſit abſtracta, & ſeparata à materia non habet vnde limitetur, & ideò intra illam ſpēm multiplicari nō poteſt. Sed hmōi infinitas, & ſine ſufficiente fundamento aſſeritur, & vix poteſt declarari, in quo conſiſtat, niſi petendo principium.

Interrogo ergo, an hæc infinitas intenſiua ſit, vel extenſiua. Primum dici non poteſt, tum quia tota perfectio intenſiua talis Angeli continetur intra certū gradū & limitem talis ſpēi, in qua nulla eſt formalis infinitas intenſiua: niſi fortè dicat infinita ſecundum, quid, quia poteſt ſub ſe continere ſpēs inferioris ordinis ſyncategorematicè infinitas, quod tñ non indicat infinitatem, ſed ꝑfectionem quandam ſuperioris rōnis: vnde hoc [C] commune eſſe poteſt ſpēbus rerum materialium, vt patet in ſpecie humana, ſub qua ſpēs brutorū in infinitum multiplicari poſſunt. Hoc ergo perfectionis ſeu infinitatis genus nil refert ad qōnem, de qua agimus, nec poteſt eſſe rō ob quam ſpēs aliqua per ſe ſe indiuidua ſit, & non poſſit in indiuiduis multiplicari. Imò, ēt ſi admitteremus illam infinitatem intenſiuam, veram, & formalem in aliquo limitato gradu intrinſecè, non ſequitur, talem perfectionem non poſſe in multis ſimilibus indiuiduis reperiri, quia hoc nō hēt neceſſariam connexionem cum illo. Vt, quamuis daretur gratia infinitè intenſa in anima Chriſti Dñi v. g. non propterea ſequitur, non poſſe dari alias qualitates gratiæ numero diſtinctę ſiue finitas, ſiue infinitas. Quod argm̄ etiam declarat infinitatem illam intenſiuam propriam & formalem non magis poſſe dari in ſubſtantijs, quam in accidentibus.

Si verò ſit ſermo de infinitate extenſiua, primò petitur principium, quia hæc extēſio non eſt aliud quam multiplicatio indiuiduorū in ea ſpecie. Deinde id, quod dr̄, repugnantiam inuoluit;

nam

Digitized by Google

nam illud indiuiduum formaliter, & in ſe vnũ
tantum eſt: quomodo ergo poteſt infinitatem
extenſiuam in ſe continere, quæ in ſola multi-
plicatione indiuiduorum conſiſtit? Dices con-
tinere virtualiter, non formaliter. Sed explicari
non poteſt, in quo conſiſtat hæc virtualis infini
tas, ſeu continentia, aut in quo fundetur, cum
non conſiſtat in infinitate intẽſiua talis naturę,
neque in ea fundari poſſit, vt probatum eſt: nul-
la ergo aſſignatur ratio, ob quam perfectioni ta-
lis naturæ repugnat communicari multis indi-
uiduis in eſſentiali perfectione ſimilibus. Huiuſ
modi ergo ſubſtantiæ quamuis abſtractæ à ma-
teria, ſimpliciter finitæ ſunt. Neque enim opor-
tet, vt limitationem habeant à materia propriè
dicta (quidquid quoad hoc ſit de materialibus
formis) ſed ex propria differentia, vel ex ſe, & ex
propria entitate, aut quia habent tale eſſe rece-
ptum, aut denique, quia natura ſua in tali ſuppo
ſito exiſtunt: igitur ex infinitate nulla ratio ſumi
poteſt, ob quam huiuſmodi naturæ immateria-
les eſſentialiter ſint indiuiduæ, & incommuni-
cabiles.

XXVI. Dici aliter poteſt ex ſola immaterialitate ſu- B
mi ſufficientem rationem. Quia res, quæ carent
materia, non poſſunt materialiter multiplicari,
vt per ſe conſtat: ergo ſolum formaliter, & eſſen
tialiter ſeu ſpecificè: ergo non indiuidualiter ſeu
ſm numericam multiplicationem: quia hæc eſt
materialis multiplicatio. Sed hæc etiam ratio, ſi
verba [materialiter,] & [formaliter,] propriè ſu-
muntur in primo antecedente, inſufficiens eſt,
& principium petit, nam concluſionem ipſam
in ratione ſumit, nimirum, vel diſtinctionẽ nu-
mericam ſumi ex materia, vel idem eſſe differre
numero, quod differre materialiter. Eſtò .n. in
rebus materialibus hæc habeant aliquam verita
tem, quod poſtea examinabimus, tamen inde nõ
poteſt ſufficiens argumentum ſumi ad immate-
rialia. Diſtinctio ergo indiuidualis latius patet,
quam materialis differentia dicto modo ſum-
pta: differre.n. numero ſolum eſt diſtingui in
proprijs entitatibus cum conuenientia, & ſimi
litudine in integra ratione eſſentiali: quod com-
mune eſſe poteſt tam rebus ſpiritualibus, quam C
corporalibus. Vnde, ſi [materiale] & [formale] la-
tiùs ſumantur, prout [formale] dicit rationẽ eſ-
ſentialem præciſam, [materiale] verò, quidquid
illam contrahit, & determinat ad talẽ entitatẽ,
ſic duo angeli eiuſdẽ ſpeciei quamuis diſtinguan
tur vt duæ formæ integræ, poſſunt dici nõ diſtin
gui formaliter, ſed materialiter, ſeu entitatiuè, ſi-
cut diſtinguuntur inter ſe duæ animæ rõnales.

XXVII. Et hoc exemplo poteſt primò confirmari hęc
ſnia, nam anima rationalis phyſicè conſiderata,
etiam eſt ſimplex entitas, & ſpiritualis, & tamẽ
non eſt indiuidua ex ratione eſſentiali, ſed ali-
quid ſecundum rationem addit. Sed dicunt, ani
mam rationalem habere tranſcendentalem ha-
bitudinem ad corpus, & inde indiuiduari. Sed
hoc in primis eſt incertum, nam fortaſſe tam ve
rum eſt, hanc animam ideò dicere talem habitu
dinem ad corpus, quia talis ipſa eſt, ſicut è con-
uerſo. Et deinde quidquid de hoc ſit, ad pręſens
non refert, nam idem argumentum proportio-
nale ſumi poteſt, anima.n. rationalis, quæ habet
ſuam ſpecificam rationem cum habitudine tran

A ſcendentali ad corpus, non habet indiuiduatio-
nem ex vi illius præciſè, ſed ex additione aliqua
ſecũdũ rõnem, per quam illa habitudo determi-
natur ad tale corpus, vel potiùs ad talem habitu
dinem ad corpus, ergo eadem proportione, ſub-
ſtantia angeli, quæ habet rationem eſſentialem
abſolutam abſque tranſcendentali habitudine,
non erit indiuidua ex vi illius, ſed ex aliquo ad-
dito ſecundum rationem proportionato illi. Et
ſimile argumentum ſumi poteſt ab accidẽtibus
ſpiritualibus, in quibus indiuiduum addit ali-
quid ſupra ſpeciem, non ſolum in ordine ad di-
uerſa ſubiecta, ſed etiam reſpectu eiuſdem: ideò
enim poſſunt hæc accidentia reſpectu eiuſdem
ſubiecti numero diſtingui, & multiplicari, ſaltẽ
ſucceſſiuè, vt patet de diuerſis actibus eiuſdẽ ra-
tionis in eodem intellectu angelico: ſi ergo in il
lis actibus reperitur eadem ratio ſpecifica ſpiri-
tualis contrahibilis ad diuerſa indiuidua, nõ ex
diuerſis ſubiectis, ſed ex diuerſis differentijs in-
diuidualibus in ordine ad idem ſubiectum, cur
non poterit eadem ratio ſpecifica ſubſtantialis,
& ſpiritualis ſimiliter contrahi per differentias
B indiuiduales ſibi proportionatas? Certè nulla
poteſt reddi ſufficiens ratio. Atque ſimilia argu-
menta ſumi poſſunt ex alijs entitatibus ſimplici
bus, quæ ex ſe ipſis poſſunt numero diſtingui, vt
ſunt duæ materiæ, vel duæ quantitates, vt vide-
bimus latiùs ſect. ſequente.

Denique ſine cauſa limitatur diuina poten XXVIII.
tia, vt non poſſit plures angelos creare ſimiles in
eſſentia, & ſpecie, aut, ſi annihilare voluiſſet ma
los angelos, non potuiſſe alios ſimiles creare, qđ
certè per ſe ſe incredibile eſt; & ideò reliqui ferè
Theologi in 2. diſt. 3. docent id fieri poſſe à Deo.
Scotus quæſt. 7. Durand. quæſtio. 3. Gabr. q. 1. &
alij, & Marſil. in 2. quæſtio. 3. articu. 3. Alexand.
Alenſ. 2. par. quæſt. 20. memb. vlt. articu. 2. & 7.
Metaph. tex. 41. & ex Thom. Ferr. 2. cõtra Gent.
cap. 93. dicit non repugnare de potentia abſolu-
ta huiuſmodi diſtinctionem numericam ſubſtã
tiarum ſpiritualium, quamuis neget eſſe ſecun-
dum ordinem naturalem rerum: & fauet Diuus
Thomas opuſcul. 16. capite vltimo, vbi late do-
C cet ſubſtantiam immaterialem eſſe vnam nu-
mero ſingularem, atque indiuiduam, quia ex ſe
non eſt nata participari à multis; ſubdit tamen
rudis eſſe ingenij, inde colligere nõ poſſe à Deo
multiplicari. Sed, quidquid ſit de hoc modo lo-
quendi, an hoc ſit dicendum poſſibile de poten
tia abſoluta, vel naturali, ſeu ordinaria, quod for
taſſe eſt quæſtio de nomine: tamen quacunque
ratione id ſit poſſibile, ſufficienter concluditur
ſubſtantiam immaterialem non eſſe indiui-
duam ex vi ſuæ rationis eſſentialis & ſpecificę:
nam ſi hoc haberet, implicaret cõtradictionem
talem ſubſtantiam indiuidualiter multiplicari,
ſicut implicat, idem indiuiduum numericè
multiplicari. Vnde etiam obiter conſtat, pro-
priam vocem ignorare, qui dicunt, in naturis
Angelicis dari conceptum obiectiuum verè ſpe
cificum, & logicè (vt aiunt) vniuerſalem, & tamẽ
illam naturam eſſe ex ſe ita incommunicabi-
lem, vt implicet contradictionem eſſe in pluri-
bus indiuiduis ſolo numero diſtinctis: eſt enim
hæc aperta repugnantia: nam ſi illa natura non
poteſt vllo modo eſſe in multis indiuiduis, ideò

eſt, quia ex ſe, & ex proprio conceptu eſſentiali A eſt ita incommunicabilis; ergo, ſi talis eſt repugnat illam abſtrahere ab hoc indiuiduo, & reddere communicabilem, ſeu indifferentem, quia hæc eadem abſtractio eſt contra eius naturam & eſſentiam, ſicut conſtat apertè in natura diuina. Veriùs ergo, magiſque conſequenter dicitur, ſicut in ſubſtantijs immaterialibus dantur veræ ac propriæ ſpecies, ita etiam dari indiuiduum, quod aliquid ſecundum rationem addat ſupra ſpeciem, & conſequenter poſſe etiam dari plura ſimilia indiuidua. An verò de facto dentur, & quid in hoc ſit magis conſentaneum Scripturis & Patribus, ad Theologicas pertinet diſputationes.

Satisfit fundamentis aliarum opinionum.

XXIX. AD fundamentum primæ ſententiæ reſpondetur, illa omnia, quæ in primo argumento numerantur, ſolum indicare, naturam ſpecificam dicere conceptum obiectiuum ſecundum B rationem præciſum ab indiuiduis, atque è contrario indiuiduum aliquid ratione diſtinctum addere ſupra naturam ſpecificam. Nam ſcientia humana eſt de rebus vniuersè conceptis, de quibus immediatè ſunt definitiones, & demonſtrationes; & ad hoc ſatis eſt, vt ſecundum rationem poſſit abſtrahi, quamuis in re ipſa non ſeparentur. Quod patet ex dictis de conceptu entis, de quo datur ſcientia, & fiunt demonſtrationes, quamuis conſtet, re ipſa non eſſe præciſum à proprijs rationibus entium, ſed tantum ſecundum rationem abſtrahi. Vnde hæc etiam diſtinctio ſatis eſt ad illas cauſales locutiones, quia homo eſt riſibilis, Petrus eſt riſibilis, quia in eis non datur cauſa realis, & Phyſica, quæ intercedat inter Petrum, & riſibilem, ſed explicatur adæquata ratio, & origo illius proprietatis.

XXX. Ad ſecundum reſpondetur in huiuſmodi argumentis (quod ſupra notaui tractando de conceptu entis) facilè committi æquiuocationem, C argumentando ex modo concipiendi noſtro, & ex vſu verborum, quibus ſignificamus res vt à nobis conceptas, ad res ipſas prout in ſe ſunt, diſtinctionem rerum ex diſtinctione ſecundum rationem colligendo, quod eſt fallax argumentum. Reſpondetur ergo, hominem vt ſic ſignificatum & conceptum, non dicere, neque includere in ſua ratione eſſentiali indiuidualem differentiam aliquam, vt argumentum rectè probat. Et patet, quia ſecundum rationem ab omnibus illis præſcinditur, & per plures huiuſmodi differentias ſecundum rationem contrahi & determinari poteſt. Vnde rectè concluditur aliquid debere addi, quod ſit extra eſſentiam hominis ſic concepti, vt ſingularis fiat: nego tamen inde ſequi diſtinctionem in re inter naturam hominis communem, & indiuidualem eius differentiam: quia natura hominis non reperitur in re ita communis & abſtracta, ſicut per intellectũ cõcipitur. Cum autem dicitur, quod eſt de eſſentia, & quod eſt extra eſſentiam, diſtingui ex natura rei, & non tantum ratione; reſpondetur, dupliciter intelligi poſſe aliquid eſſe extra eſſentiã. Vno modo ſecundum rem, ſeu conſiderando res ipſas prout ſunt à parte rei, alio modo ſecundum rationem præſcindentem vnum ab alio, quamuis in re præciſum non ſit. Priori modo verum eſt (præſertim in rebus finitis) quidquid à parte rei eſt extra eſſentiam debere ex natura rei diſtingui ab illa, quia non poteſt alia ratione dici eſſe extra eſſentiam, nego tamen hoc modo differentiam indiuidualem, v.g. Petri aut Pauli, eſſe extra eſſentiam hominis, vt in re ipſa exiſtentis: nam homo in re non exiſtit, niſi in Petro, Paulo, &c. & in vnoquoque propria eius differentia eſt de eſſentia hominis, vt in ipſo exiſtẽtis. Dices, inde ſequi hominem in Petro, & Paulo differre eſſentialiter, ſeu Petrum, & Paulum non habere eandem eſſentiam. Reſpondetur, non habere eandem realiter, tamen habere eandem rationem, quod in re nihil aliud eſt, quam habere ſimilem, & quia differre eſſentialiter ſub his verbis non ſignificat tantum realem diſtinctionem eſſentiarum, ſed negat etiam eſſentialẽ B ſimilitudinem, & conuenientiam atque adeò vnitatem eſſentiæ ſecundum rationem, ideò ſimpliciter non conceditur, differre eſſentialiter ea, quæ ſolo numero differunt. Tamen, ſi illa verba ſolum in priori ſenſu ſumerentur, verum eſſet, Petrum & Paulum eſſentialiter differre, iuxta quam ſignificationem negamus in Deo, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum differre eſſentialiter, quia nec differentiam eſſentialem habent, nec diſtinctionem eſſentiarum. Poſteriori autem modo, ſcilicet ſecundum præciſionem rationis, dicitur eſſe extra eſſentiam conceptus obiectiui omne id, ſine quo ſaluari poteſt talis ratio concepta; & hoc modo non eſt neceſſe, vt id, quod eſſe dicitur extra eſſentiam, ſit diſtinctum ex natura rei ab alio: ſed ſufficit, quòd ratione diſtinguatur, quia illud met verbum, [extra,] non ſignificat abſolutè eſſe extra rem, ſed eſſe extra conceptum, ſeu eſſe extra rem vt conceptam.

XXXI. Vnde ad confirmationem eadem ferè diſtin- C ctione reſpondendum eſt, nam à parte rei homo non conſtituitur, vt homo præcisè, neque in ſe ſeparatus, ſed conſtituitur, vt Petrus, Paulus, Franciſcus: vnde in vnoquoque eodem conſtituitur homo, quo Petrus; neque in re eſt aliquid verè vnum conſtitutiuum hominis, quod re ipſa cõmune ſit, ſed ſunt plura cõſtitutiua ſingulorum hominum, in quibus dicitur eſſe ratio communis fundamentaliter propter conuenientiam, & ſimilitudinem, quam inter ſe habent, vt ſequente diſputatione latius dicemus. At verò ſecundùm rationem, ſicut homo communis abſtrahitur, ita intelligitur habere adæquatum & commune conſtitutiuum: inde tamen ſolùm poteſt concludi, illud eſſe ratione diſtinctum à ſingularibus differentijs, quæ indiuidua ſpecialiter conſtituunt. Ad tertium reſpondetur ex dictis de conceptu entis conſtare, illa argumenta non probare diſtinctionem ex natura rei; idemque oſtendemus de naturis vniuerſalibus, & inferioribus diſp. ſequente.

XXXII. Ad primum argumentum ſecundæ opinionis reſpondetur, rectè probare, rem non fieri ſingularem per additionem realitatis, vel modi

ex

Digitized by Google

ex natura rei diſtinctà à natura, quæ ſingularis
fieri dicitur:quia omnis talis diſtinctio ſupponit
entitatẽ & conſequenter ſingularitatem in vtro-
que extremo. Non probat autem argumentum
illud non poſſe rem fieri ſingularem per additio
nem alicuius ratione diſtincti:quia hæc diſtictio
non ſupponit entitatem actualem,& conſequen
ter nec ſingularitatem in vtroque extremo,quia
cum diſtinctio ſit per conceptus, facilè intelligi
poteſt inter rem vniuersè conceptam, & mo-
XXXIII. dum eius.

Et iuxta hanc doctrinam facilè ſoluuntur nõ
nulla, quæ Caietanus de ente & eſſentia, capite
ſecundo,quæſtione quarta,obijcit contra doctri
nam Scoti,quatenus contra primam,& tertiam
concluſionem à nobis poſitas applicari poſſunt,
quale eſt illud,Actus ſingularis ſupponit poten
tiam ſingularem,2. Phyſic.cap.3.tex.39 ſed id,
quod addere dicitur indiuiduum ſupra ſpeciem
eſt actus ſingularis naturæ:ergo ſupponit natu-
ram ſingularem: quia reſpicit illam vt poten-
tiam,reſpondetur enim maiorem eſſe veram de
actu & potentia realibus,& ex natura rei diſtin-
ctis, de quibus loquitur Ariſtotel. citato loco
B non verò de actu & potentia ratione diſtinctis
propter cauſam explicatam. Sicut etiam actus
ſpecificus non ſupponit potentiam ſpecificam,
ſed genericam. Aliud argumẽtum eius eſt: Quod
conuenit vni indiuiduo,& repugnat alij, ſuppo
nit diſtinctionem illorum,ſed differentia indiui
dualis eſt huiuſmodi: ergo non facit diſtinctio-
nem, ſed ſupponit. Hoc autem argumentum ex
vi formę infirmius eſt. Nam facilè poteſt negari
maior, vt patet in ſimili forma, quod conuenit
vni ſpeciei, & repugnat alteri ſupponit diſtin-
ctionem earum:addendum enim eſſet; vel facit:
idem ergo addendum eſſet in præſente. Tamen,
ſi argumentum non fieret de ipſis indiuiduis,
ſed de natura,quæ per hanc differentiam indiui-
dualem contrahitur, poteſt habere vim contra
diſtinctionem ex natura rei inter illam differen
tiam & naturam, non verò contra noſtram ſen-
tentiam. Nam in diſtinctis indiuiduis ſunt
etiam naturæ realiter diſtinctæ:vnde ſi differen-
tiæ indiuiduantes ſunt ab eis ex natura rei di-
ſtinctæ,neceſſe eſt, vt differentia, quæ conuenit
vni & repugnat alteri, ſupponat earum diſtin-
C ctionem,& non faciat illam;quia ſupponit,vt di-
ctum eſt,potentiam ſingularem ſibi proportio-
natam, & conſequenter diſtinctam ab alia,quę
ſibi proportionata non eſt; atque ita iam non
erit differentia indiuidualis,vt ſupra etiam argu
mentati ſumus. At verò ablata diſtinctione ex
natura rei non procedit argumentum reſpectu
naturæ contrahendæ:quia ſic non eſt vna, & al-
tera natura, vt poſſit differentia conuenire vni,
& repugnare alteri, ſed eſt vna ſecundum ratio-
nem. Si verò ſit ſermo de natura non vt contra-
hibili,ſed vt contracta,ſic iam eſt ipſa res indiui-
dua,quæ per ipſam differentiam conſtituitur,&
diſtinguitur ab alia.

XXXIIII. Ad ſecundum reſpõdetur, ſolùm procedere
de vltima ratione formali vnius, ſeu vnitatis
indiuiduæ, quæ in negatione conſiſtit, de qua
fatemur non addere aliquid ſupra entitatem in-
diuiduam pręter negationem, nos autem agi-
mus de fundamento huius negationis, & de
A eo, quod addit entitas ſingularis ſupra commu-
nem naturam, ratione cuius talis negationis ca-
dax ſit. XXXV.

Ad tertium aliqui dicunt, hoc,quod addit in-
diuiduum ſupra ſpẽm, eſſe accidentale. Sed hoc
eſſe falſum,conuincitur,tum argumentis ibi fa-
ctis, tum alijs, quæ faciemus ſect. ſequen. tum
etiam ex dictis: nam, ſi hoc additum ſolum eſt
ratione diſtinctum à ſubſtantia ſeu eſſentia rei,
& per ſe illi coniunctum tanquam per ſe deter-
minans naturam communem ad particularem,
quomodò poteſt eſſe accidentale? Alij ergo ſim-
pliciter vocãt hoc eſſentiale indiuiduo, non ſpẽi,
quod re vera ita eſt,ſi rem ipſam conſideremus:
nam quod oĩno intrinſecè conſtituit,& compo-
nit hoc indiuiduum, eſt propria eius differentia
ſimul cum natura cõi; neque poteſt, non ſolum
eſſe, verum nec concipi hoc indiuiduum ſine ta
li differentia. Tamen ſecundùm rõnem,& ſecun
dùm modum loquendi Dialecticorum,& Meta
phyſicorum accommodatum modo concipien-
di noſtro, non appellatur hæc differentia indiui
dualis eſſentialis, ſed intrinſeca, entitatiua, &
B quaſi materialis,vt diſtinguatur à differẽtia ſpe-
cifica,quæ maximè formalis eſt:ſumitur enim ex
illo gradu in quo indiuidua formaliter conue-
niunt,ſeu aſſimilantur. Itaque hoc ſic declaran-
dum videtur, quod indiuidua eiuſdem ſpẽi cum
reali diſtinctione habent integram,& perfectam
ſimilitudinem in natura,in quo differunt ab in-
diuiduis,differentibus ſpecie ſub eodem genere,
quæ inter ſe non habent tantam,tam perfectam
que ſimilitudinem. Hinc ergo fit, vt mens no-
ſtra concipiat id, in quo illa indiuidua inter ſe
conueniunt, tanquam vnum quid, & tanquam
id, quod eſt formale in illis, & quod per ſe con-
fert ad ſcientiam: nam diſtinctio in ſola entitate
cenſetur eſſe quaſi per accidens, & ideò vocatur
materialis. Eandemq; ob cauſam definitio ſcienti
fica non datur,niſi de communi & ſpecifico con
ceptu, atque in hoc ſenſu ſpecies vltima dicitur
tota eſſentia indiuiduorum. ſ. formaliter ac præ-
cisè ſumpta, & concepta, & prout eius cogni-
tio ad humanam ſcientiam deſeruit, quæ non
deſcendit ad particularia ſecundùm proprias,&
in diuiduas rationes eorum, quia nec poteſt ea
C percipere prout in ſe ſunt,neque agit de acciden
tibus proprijs indiuiduorum, quia vel contin-
genter, & per accidens eis conueniunt, vel ſi
fortaſſe ſunt aliqua omnino propria ęquè latent
ac ipſæ indiuiduales differentiæ. Denique,
quia eſſet valde operoſum, ac penè infinitum
ad ſingula particularia deſcendere: Nihilomi-
nùs tamen non eſt dubium, quin indiuidua,
etiam ſi ſolo numero differant, habeant in re
diſtinctas eſſentias, quæ ſi prout in ſe ſunt con-
cipiantur & explicentur, diuerſis conceptibus,
& definitionibus declarandę erunt:& diſtinctas
etiam habebunt proprietates ſaltem ſecundùm
rem,vel ſecundùm aliquem modum proprium,
ſub qua ratione cadunt ſub ſcientiam angelicam
vel diuinam.

Ad tertiæ opinionis fundamenta rñdetur, Ad XXXVI.
Ariſt. in 7. Metap. primò reſponderi poteſt cum
Alexandro Alenſi ibi, cum Ariſtoteles ait. [in
ſeparatis à materia non diſtingui quod quid eſt
ab eo cuius eſt,] non ſumere materiam cum

omni proprietate pro materia prima, vel pro ſubiecto proprio alicuius formæ, ſed pro quouis ſuppoſito, quod à parte rei ſit aliquo modo diſtinctum à natura ſua, quomodo nulla ſubſtantia creata dici poteſt abſtrahere à materia: quia in omnibus natura eſt in ſuppoſito aliquo modo ab ipſa diſtincto. Hæc doctrina eſt vera, ſed non exiſtimo Ariſtotelem eo in loco in eo ſenſu fuiſſe locutum. Aliter exponit Alexand. Aphrodiſæus, qui exiſtimat, & re vera valde probabiliter, Ariſtotel. in vtroque loco ſupra citato, de eiſdem ſubſtantijs eſſe locutum, eodem modo comparare quod quid eſt, cum eo cuius eſt. Quod ex verbis eiuſdem Philoſophi confirmari poteſt. ait enim in illo tex. 41. [Dictum eſt inſuper quidditatem, & vnumquodque idem in quibuſdam eſſe, vt in primis ſubſtantijs:] ita enim legit ipſe Alexander. Et quamuis in textu communiter eo loco non repetatur illa particula, [Dictum eſt,] tamen, quæ paulo anteà præceſſerat, hanc etiam clauſulam comprehendit, vt ex contextu ſatis patet. Hinc ergo per [primam ſubſtantiam] non intelligit Alexander immateriales ſubſtantias, vt D. Thom. quia Ariſtoteles in poſteriori loco ſe ſe refert ad ea, quæ in priori dixerat, ibi autem nihil de immateriali ſubſtantia in ſpeciali dixerat: neque in alio affert ſpecialem rationem, ob quam, differentiam in hoc conſtituat inter materiales, & immateriales ſubſtantias; neque eſt vllum indicium, ob quod dicamus æquiuocè vti illo termino, [cum eo cuius eſt.] vt in priori loco ſumatur pro definito, hic vero pro ſuppoſito, vt ita diuerſa ſit comparatio vtroque loco facta. Ac denique nunquam Ariſtoteles nomine [primæ ſubſtantiæ] vſus fuerat ad ſignificandas ſpecialiter immateriales ſubſtantias; nam licèt libro quarto capitulo tertio, text. 7. videatur illa voce vti in ea ſignificatione, tamen, & Commentator ibi per [primam ſubſtantiam,] Deum intelligit, & quidquid ſit de illo loco; nullum inde ſumitur argumentum, ad alium in quo modo verſamur: itaque eadem eſt juxta hanc expoſitionem ſententia Ariſtotelis in vtroque loco. Per primas ergo ſubſtantias intelligit Alexander quælibet ſuppoſita ſubſtantialia, à quibus non ſeparatur [quod quid eſt,] id eſt, communis natura. Quod vero Ariſtoteles ſubdit: [Primam ſubſtantiam dico, quæ non dicitur eo, quod aliud in alio inſit, vt in ſubiecto vel materia, explicatur ab Alexandro de ſubſtantia, quæ non ſignificatur vt aliud in alio, ſed tanquam vnum per ſe conſiſtens, in quo differt à compoſito accidentali, vt eſt album, verbi gratia, aut ſimum, in quo aliquid ſignificatur, vt in ſubiecto tanquam in materia exiſtens; de huiuſmodi enim compoſito ex tali ſubiecto, vt materia, & accidente vt in illa exiſtente, ſubdit Ariſtoteles in eo, cum ſit vnum per accidens, quod quid eſt diſtingui à ſubiecto, in quo eſt. Atque ita iuxta hanc expoſitionem nihil poteſt ex prædicto textu contra noſtram ſententiam colligi. Præter hanc vero expoſitionem probabilem, habet ille locus aliam fortaſſe probabiliorem, tamen, quia attingit quæſtionem de diſtinctione naturæ à ſuppoſito in rebus immaterialibus, tradetur commodius infra diſputatione de diſtinctione naturæ; & ſuppoſiti in rebus creatis.

XXXVII. Ad aliud teſtimonium ex 3. de anima, ſi cõis expoſitio retinenda eſt, nihil reſponderi poteſt, niſi Ariſtotelem fuiſſe illius ſententiæ, quod tandem concedit Scotus in ſecundo diſt. 3. qõ. 7. ad primum, vbi ait, Ariſtotelem exiſtimaſſe Angelos eſſe entia per ſe neceſſaria, & ideo non potuiſſe conſequenter exiſtimare poſſe dari plures Angelos in vna ſpecie: nam ſi dari poſſent, & darentur de facto: quia in per ſe neceſſarijs & æternis idem eſt eſſe & poſſe. Et ſimiliter ſi plures eſſe poſſent in infinitum etiam multiplicari poſſent ac denique actu eſſent infiniti. Sed fundamentum huius diſcurſus incertum eſt, ſ. Ariſtotelem ſenſiſſe Angelos eſſe entia per ſe neceſſaria. Et fortaſſe Ariſtoteles quando hanc differentiam ponit inter indiuidua materialia, & immaterialia, non loquitur præciſè ac Metaphyſicè de indiuiduo, vt dicit ſolam ſubſtantiam ſingularem, ſed loquitur phyſicè de indiuiduo vt in re ipſa eſt ſuis accidentibus affectum: quo modo videtur loqui in dicto loco 3. de anima: nam materiale indiuiduum tale dicit eſſe vt circa illud ſenſus verſetur, quod non eſt verum de indiuiduo rigoroſa ac Metaphyſica præciſione ſumpto, ſed ſolum poſteriori ac phyſico modo. Et ita poteſt facilè inueniri differentia inter materiale, & ſpirituale indiuiduum.

XXXVIII. Ad rationem prædictæ ſententiæ (quidquid ſit de illa opinione, quod in rebus materialib. materia ſignata eſt principium indiuiduationis, quam ſtatim diſputabimus) reſpondetur, quãuis in rebus immaterialibus non detur hoc principium indiuiduationis, aliquod tamen dandum eſſe proportionale, quia etiam illæ ſubſtantiæ indiuiduæ ſunt, non ex ui rationis ſpecificæ, ſed ſingularis. Vnde, cum dicitur ſubſtantia ſpiritualis ſe ipſa eſſe indiuidua, ſi intelligatur [ſe ipſa,] id eſt, ex vi ſuæ rationis ſpecificæ, petitur principiũ & talium aſſumitur, vt probatum eſt, ſi autem intelligatur, [ſe ipſa,] id eſt, per ſuam entitatem, eſt quidem id verum, ſed nihil impedit, quin in illamet entitate ratione diſtinguantur ſpecifica ratio, & differentia indiuidualis: & quod eadem entitas ſecundum diuerſus reſpectus poſſit eſſe vtriuſque principium ac fundamentum. Nam quoad hoc eadem ferè ratio eſt de materialibus ſubſtantijs; nam, ſiue materia ſignata dicatur principium indiuiduationis earũ, ſiue quiduis aliud, nihil tamen eſſe poteſt quod non ſit ipſamet entitas eſſentialis rei, vel tota, vel partialis: vnde in eadem oportet diſtinguere, & rationem ſpecificam, ob quam dicitur eſſe eſſentia, vel pars eſſentiæ: & rationem aliam non re, ſed ratione diſtinctam, ob quam dicitur eſſe indiuiduationis principium.

SECTIO III.

Vtrùm materia ſignata ſit indiuiduationis principium in ſubſtantijs materialibus.

OMittimus diuinam ſubſtantiam, quoniam, vt diximus, illa per ſe & eſſentialiter

Digitized by Google

liter indiuidua eſt, unde non eſt, quòd in ea quę ratur indiuiduationis principium, magis quàm eſſentiæ, vel exiſtentiæ ipſius.

Senſus quæſtionis.

II. VT autem ſenſus quæſtionis intelligatur, ſumendum eſt ex dictis ſect. præced. in huiuſmodi ſubſtantijs creatis conſiderari poſſe Metaphyſicam compoſitionem, quæ ſecundum rationem eſt ex natura ſpecifica & differentia indiuiduali. ſicut enim id, quod addit ſpecies ſupra genus, iuxta Metaphyſicam conſiderationem eſt differentia diuiſiua, ſeu contractiua generis, & conſtitutiua ſpeciei, ita id quod addit indiuiduum ſupra ſpeciem rectè dicitur differentia cōtractiua ſpeciei, & conſtitutiua ac diſtinctiua indiuiduorum, quæ verè ac propriè differre numero dicuntur: proptereà enim ſpecies dicitur de pluribus differentibus numero prædicari. Item oſtendimus hoc, quod addit indiuiduum ſupra ſpeciem, licèt ſit tantum ratione diſtinctum, tamen reale eſſe, & poſitiuum fundans negationem, ſeu indiuiſionem propriam indiuidui, quia per ſe ſe incommunicabile eſt, & diſtinctum ab alijs, ſeu incommunicabile alijs indiuiduis: & ideò adiunctum ſpeciei cum illa conſtituit indiuiduum per ſe vnum ſub tali ſpecie: nihil ergo illi deeſt, quominus veram habeat rationem differentiæ. Vnde nonnulli Hoc putāt eſſe aſſignandum principium indiuiduationis, & nullum aliud eſſe quærendum, vt videre eſt in Scoto in 2. diſtin. 3. quæſtione 6. & Fonſeca lib. 5. Metaph. cap. 6. ſectione 1. Sed non diſputatur in hoc ſenſu quæſtio, nec de illa fere eſt diuerſitas opinionum inter eos, qui de principio indiuiduationis diſputant. Senſus ergo quæſtionis eſt, quod nam fundamentum vel principium in re ipſa habeat illa differentia indiuidualis. Solent enim hæc Metaphyſica prædicata ſumi ex principijs realibus conſtituentibus rem, quomodo genus dici ſolet ſumi à materia, & differentia à forma; & denominationes ſubſtantiales interdum ſumuntur à materia, vt cū homo materialis dicitur, interdum à forma, vt cum dicitur rationalis, interdum à tota natura compoſita, vt cum dicitur homo: ad hunc ergo modum in præſente inquiritur, quod ſit principium huius differentiæ indiuidualis. Ex qua declaratione conſtat hic nō inquiri principia, vel cauſas extrinſecas indiuiduationis, ſeu potiùs indiuiduorum, quales ſunt cauſa efficiens, & finalis; nam hæ non aliter cauſant indiuiduationem, quàm cauſando entitatem indiuiduā; ſeu dando ipſum intrinſecum principium indiuiduationis: hoc ergo eſt, quod inquirimus. Et licèt quæſtio generalis ſit de omnibus ſubſtantijs creatis, quia tamen materiales ſunt nobis notiores, de illis dicemus priùs, & deinde facilè conſtabit, quid nos coniectari poſſimus de ſpiritualibus. Et quoniam variæ ſunt de hac re opiniones, quæ prolixam poſtulant examinationem, eas ſigillatim tractabimus.

III. Eſt ergo celebris ſententia, affirmans principium indiuiduationis eſſe materiam ſignatam. Hæc eſt ſententia D. Thom. 1. parte quæſtione 3. articul. 3. ad tertium, & quæſtione 50. artic. 4. 3. parte quæſtione 77. articulo 2. & in 4. diſt. 12. quæſtione 1. articu. 1. quæſtiuncula 2. & Opuſc. 29. & de ente & eſſentia cap. 2. vbi Caietan. prolixe hoc diſputat ac defendit, & Capreol. in 2. diſtinctione 3. Soncin. 7. Metaphyſi. quæſtio. 33. & 34. Ferr. 1. contra Gent. cap. 21. & alij infra citandi. Et exiſtimatur hæc ſententia Ariſtotel. nam varijs in locis diſtinctionem, & identitatem numericam materiæ primæ attribuendam cenſet. Vnde lib. 5. Metaphyſi. cap. 6. tex. 12. dicit, [ea eſſe vnum numero, quorum eſt materia vna:] & libro 7. capit. 8. tex. 28. ait, [formam in his carnibus, atque oſſibus eſſe Socratem, & Calliam.] & capitu. 10. tex. 25. [Singulare] (inquit) [ex vltima materia, iam Socrates eſt,] & ex hoc principio in lib. 12. Metaphyſi. capit. 8. tex. 49. concludit [primum motorem nō poſſe eſſe, niſi vnum numero, quia eſt expers materiæ,] exiſtimans neceſſarium, ut, quæ conueniunt ſpecie, & differunt numero, materiam habeant, & per materiam differant. Et ſimiliter primo de cœlo capit. 9. probat, non poſſe eſſe alium mundum, quia hic mundus totam materiam rerum naturalium complectitur. Ex his ergo teſtimonijs apparet, hanc fuiſſe ſententiam Ariſtotel. iuxta quam conſequenter dicendum eſt (ut dicunt prædicti auctores) in ſubſtantijs immaterialibus non eſſe poſitiuum indiuiduationis principium, nec propriam differentiam indiuidualem, ſed ſolum naturam de ſe incommunicabilem.

IIII. Fundamentum huius ſententiæ, ſi rationem ſpectemus, ferè nullum inuenio, quod ad Ariſtotelis auctoritatem non reuocetur, ſcilicet, quia materia eſt principium multiplicationis, & diſtinctionis indiuiduorum intrà eādem ſpeciem, vt Ariſtoteles teſtatur citatis locis; ſed illud eſt principium indiuiduationis, quod eſt principium numericæ diſtinctionis: ergo. Secundò, quia illud eſt indiuiduum, quod eſt incommunicabile inferioribus ſimilibus: ſed materia eſt primum fundamentum huius incommunicabilitatis: nam forma, cum ſit actus, de ſe communicabilis eſt, materia autem cum ſit prima potentia, de ſe eſt incommunicabilis, & forma tunc limitatur, & determinatur, cum ad hanc materiam coarctatur. Tertiò, quia indiuiduum eſt primum ſubiectum in Metaphyſica coordinatione: de illo enim omnia ſuperiora prædicantur, & ipſum non de alijs: ergo primum principium & fundamentum indiuidui, vt ſic eſſe debet illud, quod eſt primum ſubiectum inter principia phyſica: huiuſmodi autē eſt materia: ergo. VI.

Expenduntur rationes dictæ ſententiæ.

V. SEd antequam vlterius progrediamur, hæ rationes, ſecluſa auctoritate, non ſunt magni momenti. Ad primam. n. facilè poteſt rñderi, negando maiorem: nam potius illud eſt principiū multiplicationis, quod eſt principiū diſtinctionis: principium autem, diſtinctionis nō eſt materia, ſed potius forma: nam, vt eſt in cōi proloquio, [Actus eſt, q diſtinguit.] Vnde D. Tho. 2. cont. Gent. cap. 40. ex profeſſo probat, materiam

non eſſe primam cauſam diſtinctionis rerum; &, quamuis de diſtinctione eſſentiali præcipuè loqui intendat, rationes tamen eius etiam de diſtinctione numerica vrgere videntur, præſertim, quod in ſecunda ratione inquit, [formam non ſequi diſpoſitionem materiæ, ſicut primam cauſam, ſed magis è conuerſo materiam ſic diſponi, vt ſequatur talis forma.] Item quod ibidē ait, [ea, quæ reducuntur in materiam ſicut in primā cauſam, eſſe præter intentionem agentis, & caſu fieri.] Si ergo materia eſſet prima cauſa, ob quā eſſet tale indiuiduū, indiuiduū vt ſic caſu fieret, & præter intentionem agentis. Item, quod ibidem ait in quarta ratione, [vnam materiam indigere alio, à ſe diſtincto, vt diſtinguatur ab alia materia:] nō ergo illa eſt prima cauſa diſtinctionis, vt in ratione facta ſumebatur. Quapropter his & alijs rationibus conuicti multi ex auctoribus, qui prædictā opinionem ſequuntur, fatentur, cum duo ſint de ratione indiuidui, ſ. eſſe incommunicabile inferioribus, & eſſe diſtinctum ab aliis indiuiduis, materiam eſſe principium indiuiduationis quoad primum, quoad ſecundum B verò eſſe quantitatem, nam illa eſt, quæ ipſas materias diſtinguit; quod quàm ſit verè & cōſequenter dictum, poſteà examinabimus: nunc. n. ſolū vim dictarum rationum expendemus. Prima autem ratio ſolum procedebat de indiuiduatione quoad diſtinctionem vnius ab alio, de qua iā prædicti auctores fatentur, non oriri à materia. Aduerto tamen argumenta facta non conuincere de omni diſtinctione, nam, vt infrà dicam, materia ſuo modo habet vnde diſtinguat vnum ab alio, quatenus ipſa habet aliquem actum entitatiuum, probant tamen, non eſſe cur prima ratio totius diſtinctionis numericæ illi potius, q̄ alicui formæ attribuatur.

VI. Secunda ratio procedit de prima radice incōmunicabilitatis, in qua primùm conſiſtit ratio indiuidui vt ſupra declaratū eſt, nam diſtinctio ab alio, potius ſe habet conſequenter iuxta ſupra dicta de vnitate in communi: vnde ſi illa ratio eſſet efficax, ſufficienter probaret materiam eſſe principium indiuiduationis. Sed, ſi quis recte conſideret, aperta æquiuocatio in eo diſcurſu committitur; cum. n. dicitur, materiam eſſe principium incommunicabilitatis indiuidui, eo quod ipſa ſit primum ſubiectum, de ſe maximè incommunicabile, aut illa vox [incommunicabile] æquiuocè ſumitur, aut falſum in probatione aſſumitur. Multis. n. modis intelligi poteſt, materiam eſſe incommunicabilem: primò quod ſit incōmunicabilis alicui, vt ſubiecto phyſico, q̄d informet, vel cui inhæreat: & hic ſenſus eſt veriſſimus, & rectè ex eo probatur, quod materia eſt primum ſubiectum: hoc tamen eſt impertinens ad rem, de qua agimus, tum quia non eſt de ratione indiuidui vt ſic, quod ſit incommunicabile alteri vt ſubiecto; nam accidentia ſunt iudiuidua, licèt communicentur hoc modo, & formæ etiam ſubſtantiales; tum etiam, quia illa incōmunicabilitas non ſufficit ad rationem indiuidui, materia. n. ex vi ſuæ ſpeciei eſt illo modo incommunicabilis, & tamen non eſt indiuidua ex vi ſpeciei, ſed cōis multis materijs numero differentibus: non eſt ergo illa incommunicabilitas prima radix indiuiduationis, etiam in ipſa materia, multò ergo minus poterit materia eſſe A primū principium indiuiduationis ſubſtantiæ ratione huius incommunicabilitatis. Alio ergo modo pōt dici materia incommunicabilis, vel per modum cauſæ, vel per modum partis, vel per modum naturæ ſuppoſito, vel per modū ſuperioris inferioribus, & omnes iſti modi falſi ſunt: nam materia communicatur formæ eo modo, quo eſt cauſa eius & ſuſtentat illam. Itē materia communicatur compoſito, vt pars toti, & vt cauſa et effectui quem non aliter cauſat, quàm communicando illi intrinſecè ſuam entitatem. Item materia, vt pars naturę communicatur ſuppoſito propriè tantum, ſi naturaliter loquamur, ſupernaturaliter verò etiam alieno, vt in Chriſti humanitate videre licèt; ſed omnes iſti modi nihil ad præſens referunt, vt per ſe conſtat. Vltimus verò modus (in quo ſolo termini in prædicta ratione aſſumpti vniuocè ſumerentur) eſt apertè falſus, vt ratione ſupra facta conuincitur; quia materia vt ſic ex vi ſuæ ſpeciei communicabilis eſt multis inferioribus, quæ illi poſſunt ſubijci in ordine ad prædicationem, quamuis nō poſſint eſſe ſubiecta inhæſionis. Quod ſi dicas materiam vt ſic eſſe cōem, materiam autem ſignatam, de qua illa ſententia loquitur, eſſe incōmunicabilem. Contra hoc eſt, quia materia ſignata, quidquid illa ſit, non habet quod ſit incōmunicabilis ex ratione primi ſubiecti, in qua dictum argumentum fundabatur, ſi ergo materia ſignata eſt incommunicabilis, erit ob aliam cauſam, quæ communis eſſe poterit formis vel alijs rebus, vt videbimus in ſequentibus. Quo circa ad illam incommunicabilitatem, quæ eſt de ratione indiuidui, impertinens eſt illa ratio primi ſubiecti: nam, & formæ angelicæ, & Deus ipſe, ſunt illo modo incommunicabiles, quanuis ſint omnino actus, & non potentiæ. Vnde cum ibidem dicitur forma de ſe communicabilis, etiam extra propoſitū eſt: nam forma vt forma eſt communicabilis materiæ vt ſubiecto, nō ut inferiori: ſecundū ſuam etiam ſpecificam rationem communicabilis eſt diſtinctis formis, & licèt ſecundum eam rationem non eſt indiui- C dua, tamen hæc forma tam incommunicabilis eſt, ſicut hæc materia: ergo quoad hoc non eſt maior ratio de una, quàm de alia.

Atque ex his conſtat, tertiam coniecturam, nullam habere efficaciam, quia eſt longè diuerſa ratio de ſubiecto inhæſionis, & de ſubiecto prædicationis. Quamuis enim excogitari poſſit quædam proportio inter hæc duo ſubiecta. nā ſuperius comparatur ad inferius ſibi ſubiectum, vt forma dans eſſe, tamen ſimpliciter non ſunt eiuſdem rationis, neque vnum fundatur in alio: unde in ſimplicibus ſubſtantijs eſt ſubiectio ſeu ſubordinatio inferiorum ad ſuperiora, ſine ſubiecto inhæſionis, ſeu informationis. Adde, id, quod eſt ſubiectum prædicationis, eſſe non eſſe imperfectius ſuo prædicato ſuperiori, ſicut materia, quæ eſt primum ſubiectum, eſt inferior forma: & ideò neceſſarium non eſſe, vt id, quod eſt primum ſubiectum in ordine generationis & imperfectionis, ſit primum principiū & fundamentum indiuidui, quod eſt primum ſubiectum in ordine prædicationis, continens in ſe omnem perfectionem ſuperiorum, & addens aliquid, ꝓprium, quo illā ueluti complet ac perficit. VII.

Obij-

Obijciuntur multa contra dictam ſententiam. A

VIII. Sed videndum eſt, quanuis ſententia hæc ratione conuinci non poſſit, an valeat conuenienter defendi ac ſuſtineri, nam hoc ſatis nobis erit, vt ſaltem propter Ariſt. & D. Thomæ autoritatem illam defendamus. Et prima ratio difficultatis circa illam eſſe poteſt, quia materia de ſe communis eſt, non ſolum quatenus eadem ſecundum rationem ſpecificam communis eſt multis indiuiduis materię, ſed etiam, quia eadem numero materia ſubeſſe poteſt multis formis, vel ſpecie diſtinctis, vel ſolo numero diuerſis, ſaltem ſucceſſiuè, quomodò ergo poteſt materia eſſe principium indiuiduationis? Nam principium indiuiduationis debet eſſe maximè proprium, & nullo modo commune multis indiuiduis, nec ſimul, nec ſucceſſiuè. Propter hanc difficultatem additum eſt in illa ſententia, materiam non vtcunque, ſed ſignatam quantitate eſſe principium indiuiduationis. Quid autem illa voce ſignificetur, tam eſt obſcurum, vt in ea re explicanda defenſores huius ſententiæ inter ſe mirum in modum diſſideant. B Quorum expoſitiones varias referre oportet, & examinare, vt quanta ſit probabilitas huius ſententiæ, clarius appareat.

Primus modus explicandi materiam ſignatam reijcitur.

IX. PRima expoſitio eſt, materiam ſignatã quantitate nihil aliud eſſe, quàm materiam cum quantitate, ſeu quantitate affectam: ex his enim duobus cenſent, hoc principium indiuiduationis quaſi integrari, vt materia det incommunicabilitatem, quantitas diſtinctionem, vt ſuprà dicebamus. Ita Capreol. in 2. diſtinct. 3. quæſt. 1. art. 1. concl. & art. 3. in reſponſ. ad arg. contra illam Idem Ferrar. 1. cont. Gent. cap. 21. & Sõcin. lib. 7. quæſt. 34. Fauet D. Thom. quæſt. 2. de Veritat. 6. ad 1. vbi explicat materiam ſignatam naturalem eſſe materiam [cum determinatione harum, vel illarum dimenſionum,] & quæſt. 16. de C Malo. artic. 1. ad 18. dicit, [materiam dimenſionibus ſubiectam eſſe principium diſtinctionis numeralis, in his, in quibus inueniuntur multa indiuidua vnius ſpeciei;] & ſuper Boetium de Trinit. quæſt. 4. art. 2. dicit, [quantitatem diſtinguere res materiales.] Et vr̃ fundatum in Ariſt. 3. Metaph. cap. 3. tex. 11. vbi diſtinctionem ſpecificam cenſet fieri per formam, numericam verò per quantitatem, & lib. 10. ca. 3. tex. 4. tantum eos ponit diuiſionis modos, ſcilicet ſecundum formam, aut ſecundum quantitatem, & 5. Metaph. cap. 13. quantitati attribuit, quòd ſit principium diuiſionis; vnde [quatum eſſe] ait, [quod diuidi poteſt in ea, quorum vnumquodque hoc aliquid natum eſt eſſe;] & 3. Phyſ. cap. 7. tex. 68. dicit numerũ naſci ex diuiſione continui quanti. Ratio verò eſſe põt, quia, vt materia ſit principium indiuiduationis, aliquid neceſſarium eſt, quod diſtinguat hanc materiam ab illa: ſed hoc non eſt ipſa materia, quia diſtinctio debet fieri per actum, neq; eſt forma, nam potius hæc forma eſt diſtincta ab illa, quia in diſtincta materia fit, & recipitur.

A Sed hæc ſententia falſa eſt, & grauibus rationibus impugnari poteſt. Duobus autem modis procedere poſſumus, primo, ſupponendo aliam ſententiam, quam prædicti autores tenẽt, quantitatem non eſſe in materia prima, ſed in toto compoſito, & deſtrui corrupta ſubſtantia, & nouam comparari ad generationem ſubſtantiæ. Ex quo fit, ſimpliciter loquendo priùs hanc numero formam ſubſtantialem introduci in hanc materiam, & conſequi quantitatem. Vnde conficitur argm̃, quia hæc forma, cùm primùm intelligitur recipi in hac materia, intelligitur etiam recipi in materia diſtincta ab alijs: ergo formaliter, & intrinſecè non fit diſtincta per quantitatem. Item ex materia & forma præcisè conceptis, & vt præuenientibus quantitatem, reſultat hoc indiuiduum ſubſtantiale: ergo illud vt ſic vnum eſt, non vnitate rationis, ſed vnitate reali, & ſingulari, ac tranſcendentali: ergo, ſicut ex vi ſuæ entitatis ſubſtantialis eſt in ſe indiuiſum, ita etiam eſt ſubſtantialiter, & entitatiuè diſtinctum ab omnibus alijs: ergo nõ habet diſtinctionem per quantitatem. B Nec refert, ſi dicas, in genere cauſæ materialis quantitatem eſſe priorem in materia; tum quia in ea ſententia id nõ poteſt commodè conſequenter dici, vt infra tractandum eſt, tum etiam, quia ſaltem non poteſt id intelligi ſm̃ veram inhæſionem quantitatis in materia, quia iuxta illud principiũ, quantitas nunquam inhæret materiæ in duratione reali, ſed cõpoſito: ergo neque in aliquo ſigno priori poteſt illi conuenire, quia quod à parte rei, & in duratione reali non conuenit, neq; priùs neque poſteriùs conuenire poteſt: quantitas autẽ non facit rem diuiſam, aut diſtinctam ab alijs niſi inhærendo, & informando: ergo in nullo ſigno habet quantitas hunc effectũ primò in materia, ſed in toto cõpoſito: ergo ſupponit illud iam indiuiduum, & conſequenter alia priori diuiſione diſtinctum. Tum denique, quia ad vim rationis ſatis eſt, quod in aliquo genere cauſæ, quod ſimpliciter prius eſt, materia vt pręuenit quantitatẽ habet ex ſe diſtinctionem. Denique ſic poteſt ratio concludi; forma recipitur in materia nuda C quantitate, ergo hæc forma in hac materia, quia generatio in ſingulari fit, ergo ex illis reſultat hoc indiuiduum ante aduentũ quantitatis, imo illa aduenit indiuiduo iam conſtituto, ꝙ poſſet Deus ſine quantitate ſeruare diſtinctum ab omnibus alijs, ergo quantitas intrinſece ac formaliter non intrat principium indiuiduationis, vel totius compoſitæ ſubſtantiæ vel ſingularum partium, huius ſcilicet formæ, & materiæ.

Secundo procedere poſſumus in alia ſnĩa, ꝙ XI. quantitas ineſt materiæ primæ, & manet eadem in genito, & corrupto; & tunc aliunde ſumitur non minùs efficax argm̃, quia non ſolũ hæc materia ſecundum ſe, ſed ẽt vt affecta hac quantitate poteſt eſſe ſub diuerſis formis, & conſequenter in indiuiduis numero diſtinctis: ergo non magis poteſt eſſe principium indiuiduationis, quam ſola materia. Dicetur fortaſſe, materiam cũ dimenſionibus interminatis eſſe poſſe ſub diuerſis formis, & vt ſic non eſſe principium indiuiduationis, materiã verò cum his determinatis dimenſionibus eſſe propriã huius indiuidui, & vt ſic eſſe principiũ indiuiduationis. Sed inquiro, quid addant hæ determinatæ dimẽſiones ſu-

pra

pra quantitatem. Dimenſiones enim poſſunt dici interminatæ, ſolum quia non dicunt certum terminum longitudinis, aut latitudinis, &c. & ſic quantitas terminata ſolum addet certos terminos dimenſionum, & hoc non ſatis eſt ad præſens, quia eadem materia hoc modo exiſtens ſub eadem certa, & determinata quantitate pôt ſubeſſe diſtinctis formis, vt patet in eadem virga prius viridi, poſteà ſicca, & ſimilibus. Aliter poteſt dici quantitas interminata illa, quæ nõ eſt affecta certis diſpoſitionib. vt tali raritate, aut denſitate, vel alijs qualitatibus, quib. materia ad hãc formam potiùs, quam ad aliam determinatur. Et hoc ſenſu admitti poteſt, materiam quantitate ſeu dimenſionibus ſic terminatis affectam, id eſt, ſic proximè diſpoſitam, ita eſſe propriam huius indiuidui, vt non poſſit eſſe in alio. Veruntamen neque dicti autores loqui poſſunt in hoc ſenſu; neque in illo eſſet vera eorum ſententia. Primum patet, quia ipſi dicunt, quantitatem ex propria ratione, & effectu formali diſtinguere vnum indiuiduum ab alio: ergo non conuenit hoc illi ratione aliarum qualitatũ ſeu diſpoſitionum, alioqui non materia ſignata quantitate, B ſed materia quanta ſignata qualitatibus deberet dici principium indiuiduationis. Secundum patet, quia alias ſequitur accidentia, quibus materia diſponitur ad formam, intrinſecè includi in principio indiuiduationis ſubſtantiæ: conſequens eſt falſum: ergo. Sequela patet, quia materia ſignata iuxta hanc opinionem, intrinſecè ac formaliter includit hæc accidentia vt ipſi inhærentia, ipſamque determinantia ad talem formam. Minor verò probatur primò, quia indiuiduum ſubſtantiæ eſt per ſe vnum directè collocatum ſub specie in prædicamento ſubſtantiæ, non ergo includit intrinſecè accidentia, cum tamen intrinſecè includat indiuiduationis principium. Secundò, quia oſtenſum eſt ſuprà, differentiam indiuidualem in re ipſa non eſſe diſtinctam ex natura rei à natura ſubſtantiali; atque adeò eſſe ipſammet ſubſtantiam indiuiduam: ergo principium intrinſecum eius non poteſt eſſe accidens, ſed ſubſtantia.

XII Atque hæ rõnes poſſunt procedere etiam in alia ſententia, quod quantitas non ſit in materia prima, ſed in toto compoſito, quia quãtitas accidens eſt: ergo in quocunque ſubiecto ſit, non poteſt intrinſecè conſtitutionem indiuidui ſubſtãtialis ingredi: ergo non poteſt eius diſtinctionẽ efficere. C Vnde abſtrahẽdo ab illis ſententijs poſſumus tertiò argumẽtari, quia, licèt res prius natura ſit in ſe vna, q̃ ſit diſtincta ab alijs, tñ hoc poſterius intrinſecè ſequitur ex primò abſq; additione vlla poſitiua, quæ fiat ipſi rei, quæ eſt vna, ſed ſolùm per negationem, qua, poſito alio extremo, verum eſt dicere, hoc non eſſe illud. Itaque illud idem poſitiuũ, quod fundat vnitatem quoad primam negationem ſeu indiuiſionem in ſe, fundat conſequenter poſteriorem negationẽ diſtinctionis ab alio, quo ſenſu dici ſolet, & veriſſimum eſt, per illud rem diſtingui ab alijs, per quod in ſe conſtituitur, quia diſtinguitur per id, quo eſt. Quo ferè ſenſu dixit D. Thom. 1. p. q. 76. ar. 2. ad 2. [vnumquodque hoc modo hr̃e vnitatem quo habet eſſe.] Et patet in vnitate ſpecifica nam eadem differentia quæ conſtituit ſpeciem in ſe vnam, facit illam à cæteris ſpeciebus diſtin-

A ctam vnde, quod eſt principium talis differẽtiæ, eſt etiam principium, non tm̃ vnitatis, ſed etiam diſtinctionis ſpecificæ: ergo ſimiliter in vnitate indiuiduali id quod eſt principium indiuidui, quoad conſtitutionem eius, & incommunicabilitatem ſeu indiuiſibilitatem in ſe, eſt etiam principium diſtinctionis eius ab alijs; & è conuerſo, quod eſt principium diſtinctionis, debet etiam eſſe principium conſtõnis. Si ergo materia per ſe, & ſecluſa quantitate conſtituit indiuiduum in ſe incommunicabile, & vnum diſtinguit etiã illud ab alijs, vel, ſi diſtinctionem dare non poteſt, neque incommunicabilitatem indiuiduationis dare poteſt. Et confirmatur. Nam incommunicabile hoc modo dr̃, quod ita eſt in ſe vnum, vt non poſſit in multa ſimilia diuidi; quod autem huiuſmõi eſt, ex hoc præciſè habet, vt, ſi alia exiſtant, ab illis diſtinguatur. Idemque argumentum poteſt è conuerſo fieri de quantitate, q; ſi illa eſt, quæ diſtinguit indiuidua ſubſtantiæ, ipſa etiam debet ea conſtituere, vel è contrario, ſi non poteſt conſtituere, vt verius eſt, quia, cum ſit accidens, eſt extra totam latitudinem ſubſtantiæ, & ſupponit potius ſubiectum indiuiduum, neque etiam B diſtinguere poteſt.

Reſpondent aliqui, rõnem hanc rectè probare, quantitatem non efficere primam diſtinctionem inter indiuidua ſubſtantiæ, non tamen probare, non efficere aliquam diſtinctionem, ſ. numericam, & quantitatiuam, quod ſatis eſt, vt quantitas quoad hanc partem poſſit intrinſecè pertinere ad principium indiuiduationis. Sed hæc reſponſio laborat in æquiuoco, nam, ſi quantitas non cauſat primam diſtinctionem, ſed aliam, interrogo, quæ nam ſit illa, quam ſuper ponit, quæ verò illa, quam cauſat; prior ſanè nulla alia eſſe poteſt, niſi diſtinctio entitatiua, qua hæc materia non eſt illa, aut hæc ſubſtantia non eſt illa. Tum quia nulla alia diſtinctio prior excogitari poteſt, tum etiam quia hæc eſt maximè intrinſeca cuicunque enti: ſicut n. nihil concipi põt magis intrinſecum vnicuiq; enti, q̃ entitas eius, ita nulla diſtinctio vel ſeparatio ab alio ente eſt prior illa, quę hac negatione explicatur. Hoc ens non eſt illud: pp quod intelligi non poteſt vnam entitatem diſtingui ab alia entitatiuè, ac primò, per aliud à ſeipſa. XIII.

C Vnde etiam fit (quod eſt nouum, & ſufficiens argm̃ contra totam hanc ſententiam) non pertinere ad effectum formalem quantitatis diſtinguere entitatiuè vnam materiam ab alia, vel partem materiæ à parte materiæ, quia, ſicut quantitas ſupponit materiam vt ſubiectum, ita ſupponit indiuiduam entitatẽ eius, quæ per ſe ipſam entitatiuè diſtincta eſt ab alia entitate ſimiliter: ergo diſtinctę quãtitates ſupponũt diſtincta ſubiecta in quib. recipiantur, & diſtinctæ partes quantitatis partes & ſubiecti entitatiuè diſtinctas. Nã & huc locum habet argm̃ illud Caietani quod actus ſingularis ſupponit potentiã ſingularẽ, qđ maximè uerum eſt in actu & potẽtia realiter diſtinctis. Eò vel maximè, quod cum quantitas re diſtincta ſit à materia, in qua ineſt, non poteſt illã facere re diſtinctam à ſe ipſa: ergo ſupponit in illa entitatem, quę per ſe põt diſtingui à ſua quãtitate: ergo per eandem poterit diſtingui ab omnibus alijs, quæ nõ ſint ipſa: non ergo hoc pertinet ad effectum formalem quantitatis. Quod de- XIIII.

nique

niqueà poſteriori confirmari pôt; nam, ſi Deus ſeparata quantitate conſeruaret ſubſtantiã corporis Petri, v.g. entitates partiales materiæ, quæ ſunt in manibus, pedibus, capite, &c. ſemper manerent entitatiuè diſtinctæ, ſiue manerent unitæ, ſiue non, quia licèt vna entitas poſſit coniungi, vel ſeparari ab alia, tamen vnam fieri aliam, aut vtramque coaleſcere in vnam indiuiſibilem conſeruando ſuam entitatem, aperta repugnantia eſt; quia & eſſent diſtinctæ, & nõ eſſent diſtinctæ.

XV. Diſtinctio ergo, quã ſupponit quãtitas in ſubſtantia, eſt diſtinctio entitatiua, & ſubſtantialis: hæc autem eſt, quæ per ſe pertinet ad vnitatẽ indiuidualem, de qua tractamus, nam per hanc intelligitur, indiuiduum eſſe diſtinctum ab oĩbus alijs, vel ſub eadem ſpecie, ſi cum ſimilibus comparetur, vel etiam ſub genere, vel ſub quocũque prædicato communi, ſi cum omnibus alijs conferatur: ergo, ſi aliquam diſtinctionem confert quantitas, illa erit per accidens ad rationem indiuidui, & ſuperueniens illi; non ergo ea ratione pertinebit quãtitas ad principium indiuiduationis, de qua agimus. Quod ex re ipſa explicatur, nam quantitas, ſicut dat ſubſtantiæ unitatẽ quãtitatiuã, ita ſolum poteſt dare vel diſtinctionem quantitatiuam, uel ſitualem, quarum prior ſolum conſiſtit in hoc, quod vna ſubſtantia ſit ſub diuerſis terminis quantitatis ab alia, & ita non ſit cõtinua illi continuatione propria quãtitatis; poſterior autem conſiſtit in hoc, ꝙ vna ſubſtantia ſit extra ſitum ſeu locum alterius. Vnde etiam in hoc ſaluatur, ꝙ quantitas ita diſtinguit, ſicut conſtituit; primò enim facit ſubſtantiam in ſe extenſam, vnitam & terminatã quantitatiuè, & habentem hanc corpoream molem, conſequenter verò facit illam replere ſpaciũ locale; & ſimiliter primariò diſtinguit quantitatiuè, & deinde ſitualiter: tota autem hæc diſtinctio eſt extra rationem ſubſtantiæ indiuiduæ, & accidentaria illi, ſicut & ipſa quantitas.

XVI. Quod quidem in diſtinctione ſituali eſt per ſe euidens, quia eſt valde extrinſeca & mirabilis; & quantumuis res quanta ſitum mutet, eadẽ numero manet: imò per Dei potentiam poteſt eadem numero ſubſtantia corporea, vel ſine quantitate, vel cum illa ſine ſitu ſeruari: ad eum modum quo eſt Christi corpus in Euchariſtia. Et ſimiliter poteſt res eadem quanta cum duplici ſitu per Dei potentiam conſtitui, vt tractando de myſterio Euchariſtiæ latè oſtendi, & duo diſtincta corpora in eodem ſitu collocari poſſunt, & à Deo ſæpè factum eſt, vt in materia de reſurrectione demonſtratum eſt. Hæc ergo ſitualis diſtinctio nihil ad unitatem, & diſtinctionem numericam refert. De diſtinctione autem quantitatiua idem iudicium eſt, quod de ipſa quantitate, & de unitate ab illa prouenientе, quam ſupra oſtendimus eſſe accidentalem ad unitatem intrinſecam, & entitatiuam ſubſtantiæ materialis: unde, licèt, illam naturaliter comitetur ad modum proprietatis, tamen ordine naturæ ſupponit illam, & potiùs cauſatur ab illa, quam cauſet illam. Ac denique de potentia abſoluta poſſet materialis ſubſtantia eadẽ numero ſine ſua quãtitate ſeruari, & conſequenter retinere totã unitatem indiuiduam cum incõmunicabilitate ac diſtinctione ſubſtãtiali abſque unitate, & diſtin-

Tertio to. in 1 par. Diſp. 52. ſect. 1. Secundo to. in 3 p. Diſp. 48. ſect. 5.

A ctione quantitatiua. Quocirca etiam Soncin. & Ferrar. tandem fatentur, ſubſtantiam materialem non habere à quantitate unitatem tranſcẽdentalem, ſed tamen eſſe unam numero per quãtitatem. Sed mirum eſt, quod tam facile diuertãt à uero ſenſu quæſtionis, & terminis æquiuocè utantur. Vt enim ſæpè admonuimus, & oẽs ſupponunt, & ipſi (ut exiſtimo) non ignorant, cùm hic agimus de vnitate numerica, non accipimus numerũ ut eſt ſpecies quantitatis, ſed ut in quibuſcunq; entibus reperiri pôt, ut notat D. Tho. opuſc. 16. cap. ult. ubi hoc modo ait, [ſubſtantiã etiam immaterialem eſſe unam numero,] quomodo etiam Ariſt. in 5. Metaph. diſtinxit vnum numero, ſpecie, genere & proportione. Hæc ergo unitas numerica in unaquaque re tranſcendentalis eſt, ſicut unitas ſpeccifica, uel formalis ſuo modo eſt tranſcendentalis reſpectu naturæ communis: ergo, ſi ſubſtantia materialis habet unitatem indiuiduam tranſcendentalem & nõ per quantitatem, non pertinet quantitas intrinſecè ad principium indiuiduationis ſubſtantiæ. XVII.

Adde, eo modo, quo ſubſtantia eſt una numero prædicamentali per quantitatem, non ſolum di-
B ſtingui, ſed ẽt conſtitui, & fieri in ſe indiuiſam, & incommunicabilem quantitatiuè per eãdẽ quantitatem: non enim poſſet quantitas facere aliquid vnum in ſuo genere, niſi faceret etiam indiuiſum, cum in hoc ratio unius conſiſtat: ſi ergo conſtanter, & uniuocè loquuntur de incõmunicabilitate & diſtinctione eiuſdem generis, malè diſtribuunt hæc munera, aliud materiæ, aliud quantitati tribuendo: ſi autem nunc de incommunicabilitate ſubſtantiali, poſtea de diſtinctione quantitatiua loquuntur, non perſiſtunt in uero quæſtionis ſenſu, & æquiuocationem admittunt in uſu uerborum.

Secundus modus exponendi materiam ſignatam reijcitur.

XVIII. Secunda expoſitio eſt, materiam ſignatã quantitate non includere quantitatem ipſam intrinſecè, ſed ut terminum habitudinis materiæ
C ad ipſam. Eſt. n. materia natura ſua capax quantitatis, ſed ut ſic non poteſt eſſe completũ principium indiuiduationis, quia eſt indifferens ad quamcunque quantitatem, ſicut ad quamuis formam; per actionem autem agentis præuiam ad generationem determinatur, ut ſit capax huius quantitatis, & non alterius, & illa ut ſic dicitur eſſe indiuiduationis principium. Per quantitatem aũt intelligimus hoc loco nõ ſolam mathematicam quantitatem (ut ſic dicam) ſed phyſicã, id eſt, phyſicis qualitatibus, & diſpoſitionibus affectam. Ita rem hanc explicuit Caiet. de ente & eſſentia cap. 2. q. 5. Sequitur Iauell. 5. Metaphyſ. q. 15. & ante illos Aegid. quodlib. 1. quæſtio. 5. artic. 1. Hæc verò ſententia diſplicuit eidem Caietan. 1. p. quæſt. 29. art. 1. propter argumentum quod infra referam, & ideò alium inuenit dicendi modum (ſi tamen eſt alius) ait enim non materiam vt eſt in potentia ad hanc quantitatẽ, ſed vt virtute præhabens hanc quantitatem, ſeu vt eſt radix & fundamentũ huius quantitatis, eſſe principiũ indiuiduationis. Veruntamen non ſatis intelligo, quid his verbis diſtinctum à priori ſigni-

ſignificetur, quia materia (præſertim in ſentẽtia Caiet. & aliorum Thomiſtarum) non præhabet quantitatem in genere cauſæ effectiuæ, ſed ab extrinſeco agente fit, vel reſultat à forma, ſolùm ergo poteſt illam præhabere in genere cauſæ materialis, hoc autem nihil aliud eſt, quàm habere illam in potentia receptiua, ſeu (quod idem eſt) habere potentiam ad illam: ſicut materia vt præhabẽs formam nihil aliud eſſe poteſt, quàm materia vt eſt in potentia ad formam, ſeu potiùs vt eſt potentia receptiua formæ, quia non aliter præhabet, quam in genere cauſæ materialis: idẽ ergo eſt in præſente propter eandem rationem. Omnia ergo illa verba, materia vt fundamentum, vt radix, vt cauſa eodem reuoluuntur, quia materia non eſt fundamentum quantitatis niſi materiale, & paſſiuum, neque eſt radix niſi vt primum ſubiectum, nec cauſa, niſi materialis, quæ conſiſtit in ratione potentiæ receptiuæ, ex qua forma educitur: ergo illis omnibus verbis nihil aliud ſubeſſe poteſt niſi potẽtia ipſius materiæ. Quocirca & argumentum ipſius Caiet. & quæ nos facimus, æquè procedunt cõtra hanc ſententiam; & ideò neceſſe non eſt, illam vt diuerſam tractare.

XIX. Cum his ẽt coniungẽda eſt alia, quæ dicit materiam ſignatam nihil aliud eſſe, quam materiã vltimò diſpoſitam ad hanc formã, quia non diſponitur, niſi quãtitate talibus qualitatibus affecta. Hęc aũt ſnĩa dupliciter affirmari põt. primò intelligendo quantitatem, & alias diſpoſitiones inhærere & manere in materia, & ſimpliciter præcedere ordine naturæ introductionem formæ: & ſic rectè poteſt intelligi materia diſpoſita & ſignata ad formam, tamen hoc modo ponere materiam ſignatam principium indiuiduationis eſt incidere in priorem ſententiam Capreoli, quia hæc materia ſignata includit intrinſecè quãtitatẽ & accidẽtia, quæ impoſſibile eſt includi in principio indiuiduationis, vt oſtendimus. Quòd ſi dicatur, has diſpoſitiones licet inhęreãt materiæ, non tamẽ includi in indiuiduo intrinſecè & formaliter, ſed eſſe veluti conditiones requiſitas; contra hoc eſt, quia inde fit, principium indiuiduationis intrinſecè & formaliter ſolum eſſe aliquid commune multis indiuiduis, ſcilicet materiam ipſam ſecundũ ſe: hoc aũt eſt impoſſibile, vt ſupra argumentabamur. Vnde hoc non eſſet aſſignare id, quod in ſe & re vera eſt principium indiuiduationis, ſed, ad ſummũ, id, quod poteſt eſſe ſignum indiuiduationis quoad nos, vel occaſio productionis talis indiuidui reſpectu agentis, de quibus modis poſteà dicemus. Alio ergo modo poteſt doceri hæc ſnĩa, ſupponendo, quantitatem, & alias diſpoſitiones non ineſſe materiæ, ſed compoſito; & vt conficiunt vltimam diſpoſitionem conſequi formam; & in hoc ſenſu idem eſt, materiam eſſe diſpoſitam, qđ habere ordinem ſeu potentiam determinatam ad hanc quantitatem cum his diſpoſitionibus: atque hoc modo coincidit hic modus loquendi cum ſecunda expoſitione adducta.

Hanc ergo totã expoſitionem falſam eſſe cenſeo.
XX. Et in primis in illa ſupponitur, materiã non habere ſibi inhærentem quantitatẽ, & diſpoſitiones alias, quod, licèt probabile ſit fortaſſe tamen non eſt æquè probabile ac contrarium. Deinde, ſuppoſita illa ſententia, argumentatur Caiet. 1. p. nam potentia materiæ ad quantitatẽ recipiendam eſt in genere quantitatis, quoniam potẽtia & actus ſunt in eodẽ genere, vt Ariſt. ait 10. Metaph. ergo neque illa potentia ad quantitatẽ poteſt intrinſecè pertinere ad principium indiuiduationis ſubſtantiæ, alias indiuiduũ ſubſtantiæ non eſſet per ſe vnum: conſtaret enim ex rebus diuerſorum prædicamentorum. Hæc tamen ratio per ſe ſumpta non eſt efficax; bene. n. reſpondet Iauellus, potentiam pertinere ad genus ſui actus primarij, ad quem per ſe primò ordinatur, & à quo ſuo modo ſumit ſpeciem: materia autẽ non eſt ita potentia ad quantitatem, vt per ſe primò ad illam ordinetur, ſed ad formam ſubſtãtialem; & ideò neceſſe non eſt, vt ad prædicamẽtum quantitatis pertineat. Quod aũt in fauorẽ Caiet. inſtat Fonſeca 5. Metaph. ca. 6. q. 4. ſect. 4. quamuis potentia materiæ ſimpliciter non pertineat ad quantitatem, tamen vt receptiuã quãtitatis ad illud prædicamentum pertinere: hoc (inquam) non vrget, quia illa reduplicatio materiæ vt receptiuæ quantitatis non addit potentiã realem ipſi materię, ſed ſolum ſecundum noſtrũ modum concipiendi, & loquẽdi explicat illam potentiam per habitudinem ad ſecundariũ terminum, qui eſt quantitas; & ideò neceſſe non eſt, vt ea ratione ad prædicamentum quantitatis pertineat. Quod ergo attinet ad vim argumẽti fundati in illa maxima, [actus & potẽtia ſunt in eodem genere,] bona eſt reſponſio Iauelli, vt latiùs infrà dicemus tractando de cauſa materiali accidentium.

XXI. Tamen ex eadem reſponſione ſumitur argumentum efficax cõtra hanc ipſam opinionem, nam ſi potẽtia materiæ priùs reſpicit ſubſtantialẽ formam, q̃ quantitatem: ergo prius ẽt determinatur eius potentia ad hanc formam ſubſtãtialem, q̃ ad hanc quantitatẽ: ergo non ſignatur ſeu determinatur ad hanc formam per potentiã ad hanc quantitatem. Prima conſequentia patet, tum quia potentia determinatur ad actum modo ſibi proportionato: ſi ergo potentia ipſa ſubſtantialis eſt, & non reſpicit actum accidẽtalem, niſi medio ſubſtantiali, non determinatur niſi cũ eadẽ habitudine & proportione; tũ etiã, quia iuxta ſententiam horum autorum in re ipſa materia non recipit hanc quantitatẽ, niſi mediãte hac forma, & quia recipit hãc formã, ideò recipit hanc quantitatẽ: ergo ſimiliter in potentia non determinatur eius capacitas ad hãc quãtitatem, niſi quatenus determinatur ad hãc formam. Idemque argũ procedit iuxta aliam formã loquẽdi Caiet. de materia vt præhabet quantitatem: quia materia non præhabet quantitatẽ, niſi in quantum pręhabet formam, ad quam ſequitur quantitas: ergo nec præhabet hanc quantitatem cum his diſpoſitionibus, niſi in quantũ præhabet hãc formam, ad quam ſequuntur hæc quantitas & hæ diſpoſitiones: ergo nõ poteſt ſigillari ad hanc formam per hoc, quod præhabet hanc quantitatem. Denique eadem forma argumentandi procedit contra aliam locutionem de materia diſpoſita vltima diſpoſitione, quia materia non determinatur ad talem diſpoſitionẽ vltimã, niſi mediante forma: ſupponimus. n. non recipi in illa, ſed in compoſito: ergo non poteſt materia ſigillari, vel per habitudinem ad talem diſpoſitionem, vel per ipſam diſpoſitionem vt

actu

Digitized by Google

actu receptam, quia vtroque modo præcedit ſimpliciter determinatio huius materiæ ad hāc formam, tam ſecundùm habitudinem, quàm ſecundum actualem receptionem. Procedit autem hæc ratio de diſpoſitione vltima, quæ eſt in inſtanti generationis, & conſequitur formam. Si quis verò contendat materiam ſigillari per diſpoſitiones immediatè præcedentes, alia via procedendum eſt.

XXII. Vnde argumentor ſecundò principaliter contra totam hanc expoſitionem, quia materia de ſe eſt indifferens ad hāc quantitatem, & has diſpoſitiones & ad alias, & in inſtanti generationis (iuxta hanc ſententiam) prius natura, quàm recipit formam ſubſtantialem, relinquitur nuda oī accidente, & ſine vlla entitate illi ſuperaddita: ergo manet æquè indifferens, ac de ſe exiſtit: ergo potentia eius non eſt determinata ad hanc quantitatem: quia intelligi non poteſt, quod potentia de ſe indifferens determinetur ſine additione vlla, vel mutatione in ipſa facta: ergo per talem potentiam ſic indeterminatam non ſigillatur. Maior per ſe nota eſt ex natura materiæ. Minor etiam eſt per ſe nota in principijs huius ſententiæ, quam impugnamus, quia ante formā ſubſtantialem nihil aliud ſubſtantiale poteſt pręintelligi additum materiæ, quid enim illud eſſet, aut à quo fieret, aut quo fundamento, aut ad quid poneretur? Neque etiam aliquid accidentale, quia nullum accidens præcedit in materia ante formam ſubſtantialem, & in omni ſententia nullum accidens præcedit in materia quantitatem ipſam. Dicunt aliqui addi materię in illo inſtanti quendam modum realem & ex natura rei diſtinctum à materia præuium ad introductionem formæ ſubſtantialis cum ſua quantitate & alijs diſpoſitionibus, & per hunc modum ſigillari materiam; & nonnulli vocant illum modum ſubſtantialem; alij accidentalem. Sed vtrique gratis loquuntur, neque explicare poſſunt aut rationem reddere eorum, quæ dicunt; quod eſt à vera philoſophādi ratione alienum. Nam primò inquiro ad quid ſit iſte modus. Dicent, vt materia determinetur ad hanc formā. Contra, ipſa eſt indifferens ad hunc modum, & infinitos alios: per quid ergo determinatur materia, vt hunc modū in illo inſtanti recipiat potius, quàm alium? Si enim dicas, determinari per alium modū, procedemus in infinitū; ſi verò dicas determinari per diſpoſitiones immediatè præcedētes, melius dicetur immediatè determinari materiam ad formam, & ita ſuperfluus eſt iſte modus. Præterquā quod argumenta, quibus ſtatim oſtēdemus non poſſe materiam per diſpoſitiones præcedētes determinari ad formam, eodem modo probant, non poſſe determinari per eas ad talem modum recipiendum. Si verò tandem dicatur, materiam ſine vlla determinatione præuia recipere hunc modum virtute agentis, cur non dicetur idem de forma? ſine ratione ergo vel fundamento interponitur hic modus.

XXIII. Secundò inquiram, quando, & à quo fiat iſte modus; nā vel fit paulatim, dum materia diſponitur; vel fit in vno inſtante, aut præuio ad generationem, aut in ipſo inſtante generationis. Nihil autem horum cōmodè intelligi, aut explicari pōt: nam ſi dicatur fieri ſucceſſiuè & paulatim cum diſpoſitionibus, erit intenſibilis ſicut ille; A erit ergo aliquod accidens, ac proinde in inſtanti generationis corrumpetur. Item ex hac parte principium indiuiduationis erit intenſibile, & remiſſibile, erit etiam materia prius tempore ſigillata in ſe ipſa, & modificata ad formā, quàm illam recipiat. Et conſequenter, cum hic modus ſit immediatè repugnans cum alio modo determinationis, quam materia habet reſpectu formæ, ſub qua exiſtit, ſequitur materia etiam paulatim illum amittere; & eadem ratione poſſet inferri, paulatim & ſucceſſiuè amittere vnionem cum tali forma, quæ omnia ſunt abſurda & improbabilia. Eademque apertius ſequuntur, ſi ponatur hic modus fieri totus ſimul in aliquo inſtante ante inſtans generationis: nam tūc materia eſſet ſimul ſub vna forma, & vltimò ſigillata ad aliam: præterquàm quòd non poteſt reddi ratio, cur in vno iſtante fiat potius quam in alio, loquendo de his quibus materia non eſt apta ad recipiendam formam. Si verò dicatur fieri ſimul in inſtante generationis, ſequitur materiam prius natura relinqui nudam, quàm recipiat talem modum; & conſequenter iam nihil reſiſtere agenti, quò minus in illam agat, B quantum poteſt: ergo ſicut dicitur immediatè agere talem modum, multò melius dicetur immediatè agere ſuam formam.

XXIIII. Tertiò inquiram, qd ſit iſte modus. Nō eſt .n. ſubſtantialis, primò quia cum nec ſit natura, nec pars naturæ, nec ſubſiſtentia, nec exiſtentia, concipi nō pōt quid ſit. Deinde, vel eſt omnino abſolutus et ſecundum relationem tranſcendentalem; & hoc non dicetur cōſequenter, tum quia per illum dicitur determinari materia ad hanc formam, vel quantitatē, tum etiam quia per illū dicitur ſigillari materia: ſi ergo ille eſt omnino abſolutus, materia ſignata erit quid oīno abſolutum à quantitate, & ab ordine ad quantitatem, quod eſt contra prædictam ſententiam. Et ferè idem argm̄ fiet, ſi ponatur ille modus cum habitudine aliqua tranſcendentali: nam vt modus ſit ſubſtantialis, oportet, vt terminus primarius illius habitudinis ſit forma ſubſtantialis, & non quātitas: & ita etiam nullo modo ordo ad quantitatem pertinebit ad principium indiuiduationis. Si autē ille modus ponitur accidentalis, C explicari non poteſt quid ſit, vel ad quod prædicamentum reuocetur: repugnat etiam illi ſententiæ, ꝙ accidentia non ſunt in materia prima: ſequitur etiam indiuiduationis principium eſſe ens per accidens ex ſubſtantia, & accidente conflatum; & indiuiduum addere ſupra ſpeciem modum accidentalem ex natura rei diſtinctum à ſubſtantia, quod omnino falſum eſt.

XXV. Quapropter alij reſpondent, potentiam materiæ in eo inſtante determinari ad hanc q̄titatem ab ipſo agēte ſine vlla reali modo intrinſeco ei ſuperaddito. Sed hoc apertam inuoluit repugnātiam: nam, vel eſt ſermo de agente vt præintellecto in actu primo ante actionē eius, & hoc modo impoſſibile eſt, vt per illud determinetur intrinſeca potentia, & capacitas materiæ, cum ſint res omnino diſtinctæ, & vna vt ſic actu nō immutet aliam. Vnde, ſi in eo inſtante illud agēs annihilaretur prius quā ageret in materia, & aliud applicaretur, diſtinctam formam ſibi proportionatam in eam induceret. Si verò ſit ſermo de agēte in actu ſcđo, ſeu de actione eius, implicat intelli-

relligere, agens per actionem ſuam determinare materiam, & nihil intrinſecum ponere in illa ad determinãdam illam, quia talis actio agentis eſt in paſſo, in quo neceſſariò habet aliquem terminum.

XXVI. Reſponderi poteſt, agens determinare materiam per actionem ſuam, non quam habet in inſtante generationis, ſed quam habuit immediatè ante illud inſtans. Quæ reſpõſio coincidit cũ ea ſnia, quæ dicit, diſpoſitiones quæ immediatè ante præceſſerunt, relinquere potentiam materiæ determinatam, etiam ſi nihil reale in illa relinquant. Quod quidem de determinatione intrinſeca, & poſitiua intelligi non poteſt propter argumentũ factum, q; capacitas materiæ de ſe eſt vniuerſalis, & indifferens: ergo non poteſt limitari intrinſece, niſi ei aliquid addatur, vel aliquo modo immutetur: nihil autem hmôi in ea fit: habitudo autem illa ad præcedentes diſpoſitiones, ſolùm eſt quædam relatio rationis ſeu determinatio extrinſeca. Et confirmatur, nam ſi diſpoſitiones præcedẽtes determinant materiam, vel effectiuè, vel formaliter: nullum enim aliud genus cauſalitatis habere poſſunt illa accidentia in materia, nam licèt comparatione formæ dicantur materialiter concurrere, tamen reſpectu materiæ minime, quia ad illam non comparantur vt potentia, ſed vt actus: ergo tantum poſſunt determinare illam formaliter, vel effectiue. Sed non formaliter, quia forma, quæ non eſt, nullum habet effectum formalem realem: vnde ſicut materia in illo inſtante amiſit illas formas accidentales, amiſit omnes effectus formales earum. Neque etiam effectiuè, tum eadem ratione: quia quod non eſt, non efficit, tum etiã quia materia nihil recipit ante formam, vt oſtenſum eſt: nullo ergo modo intelligi poteſt potẽtia materiæ determinata intrinſecè ad hanc quantitatẽ, vt hoc modo poſſit eſſe indiuiduationis principium. Atque totus hic diſcurſus applicari poteſt contra poſteriorem modum loquendi Caiet. quia materia de ſe non magis præhabet hanc quantitatem: quàm aliam, vel magis eſt radix huius, quàm alterius: inquiro ergo, per quid determinetur, vt in illo inſtante generationis magis præhabeat hanc quantitatem, quàm aliam, vel ſit radix huius potius, quàm alterius, & redit rotum argumentum factum. Quod etiam eodem modo procedit contra alium modum explicandi materiam ſignatam, quòd ſit materia diſpoſita per præcedentes diſpoſitiones (nam de ſubſequentibus iam ſatis dictum eſt in prima ratione, & in argumentis factis contra ſententiam Capreoli) nam illæ diſpoſitiones nihil relinquũt in materia, cum ipſæ omnino corrumpantur, vt ſupponitur: ergo non poſſunt illam relinquere intrinſecè, & poſitiuè diſpoſitam, vt argumentis factis conuincitur; nam, ſiue dicas diſpoſitam, ſiue determinatam, perinde eſt; nam eadem res ſubeſt his vocibus.

XXVII. Dico aũt ſemper [intrinſecè & poſitiuè,] quia negatiuè ex vi præcedentium diſpoſitionum relinquitur materia non repugnãs introductioni huius formæ, quod potiùs eſt manere indifferentem, quàm determinatam. Rurſus extrinſecè poteſt dici hic & nunc naturaliter determinata ad recipiendã hanc formam: quia fortaſſe naturali quadam conſecutione hoc agens hic & nũc circa hoc ſubiectum, immediatè poſt hãc alteratiõnem naturali ordine eſt determinatum ad hanc formam introducẽdam. Sed hæc re vera potius eſt determinatio agentis, quàm materiæ, & ideò hæc determinatio non poteſt efficere, vt materia ſit intrinſecum principium indiuiduationis, ſed pertinet ad extrinſecum principium quod eſt ex parte agentis. Eò vel maximè, quòd etiam ſecundum hunc determinationis modum prius intelligitur agens determinatum ad hanc formam introducendam, quàm ad hanc quantitatem, & alias diſpoſitiones: nam hanc formam per ſe inducit, hanc verò quantitatem, & diſpoſitiones, quatenus ex hac forma reſultant iuxta ſententiam, quam proſequimur. Vnde tandem generale poteſt confici argm̃, quia materia non diſponitur, nec determinatur per ſe primò niſi ad hanc formam, & propter hanc formam, & ratione illius recipit hæc accidentia; & ideò ſecundum ſe & ordine naturæ non poteſt forma eſſe hæc propter hæc accidentia, nec propter ordinem ad illa, & conſequenter nec per materiã ſignatam per ordinem ad aliqua accidentia: ergo materia ſignata illo modo explicata non poteſt eſſe principium indiuiduationis.

A B C

Tertia expoſitio eiuſdem ſententiæ de materia ſignata.

Tertia explicatio eſt, de principio indiuiduationis dupliciter nos loqui poſſe, primò ſecũdũ ſe, id eſt quatenùs re vera eſt principiũ cõſtituens indiuiduum, vt tale eſt, & eſt radix ſeu fundamentum, à quo ſumitur indiuidualis differentia. Secundò loqui poſſumus de principio indiuiduationis in ordine ad productionem ſeu multiplicationem indiuiduorum, quod eſt quærere, quod ſit principium, & radix, ob quam indiuidua ſubſtantialia multiplicantur, vel cur potius producitur hoc indiuiduum, quàm aliud, ſeu cur producitur diſtinctum à reliquis. Rurſus in vtraque conſideratione inquiri poteſt id quod eſt principium per ſe & in ſe indiuiduationis; vel id tãtum quod in ordine ad nos eſt principium diſtinguẽdi vnum indiuiduum ab alio; vel quod eſt ſolum occaſio talis diſtinctionis. Primò ergo, loquendo de principio conſtituente in re indiuiduum, & a quo verè ſumitur differentia indiuidualis cõtractiua ſpeciei, & conſtitutiua indiuidui, negat hæc opinio materiam ſignatam quantitate eſſe principium indiuiduationis, quia hoc videntur concludere diſcurſus facti. XXVIII.

XXIX. Secundò ait hæc opinio, materiã eſſe principium, & radicem multiplicationis indiuiduorũ in ſubſtãtijs materialibus. Probatur, quia eſt origo generationum & corruptionum, per quas fit indiuiduorum multiplicatio. Item, quia cõpoſitum ex tali materia, ratione illius eſt corruptibile, & inde habet, vt nõ poſſit perpetuò conſeruari, & ideò vt ſpecies cõſeruetur, requiritur indiuiduorum multiplicatio: huius ergò multiplicationis radix eſt materia. Et addi etiã poteſt, hanc radicem eſſe materiam affectam quantitate, quia materia abſque quantitate nõ eſſet capax alterationis phyſicæ, & mutationis per varias & cõtrarias diſpoſitiones, ex qua naſcitur hæc indiuiduorum

rum varietas, & multiplicatio. Hoc autem munus non conuenit materiæ vt ſignatæ, & determinatæ ad certam formam vel quantitatem, ſed abſolutè ſecundũ ſe: quia hactenus non egimus de radice huius indiuidui in particulari, ſed abſolutè de radice multiplicationis indiuiduorũ in eadẽ ſpecie, materia autem non eſt radix huius multiplicationis abſolutà, quatenus determinata ad vnam formam, vel quantitatem, ſed potius quatenus eſt determinabilis ad plures. Dices, Hoc modo etiam materia dicetur radix multiplicationis ſpecierum in ſubſtantijs generabilibus, & corruptibilibus: ideò enim multiplicari poſſunt ex eadẽ materia, quia illa eſt capax omnium formarum, & ſecundùm ſe indifferens ad illas, & ad varias earum diſpoſitiones. Reſpondetur, non eſſe ſimilem rationem, nam, licèt illa proprietas materiæ ſit neceſſaria ad prædictã multiplicationem, tamen propriè non eſt prima radix illius varietatis; tũ quia, cùm tota ipſa materia ſit vnius ſpeciei, & partes ſeu portiones eius ſecundum ſe tm̃ numero diſtinguatur, ipſa

B quantum eſt de ſe contenta eſt formis numero diſtinctis, tum etiam quia diſtinctio ſpecifica eſt per ſe rebus, & ideò radicaliter prouenit à forma, quę per ſe dat ſpeciem, & ideò hęc diſtinctio ſine controuerſia in materialibus, & in immaterialibus, corruptibilibus, & incorruptibilibus, reperitur, quod de diſtinctione numerica non conſtat, neque ita neceſſarium apparet.

XXX. Tertiò ait hæc opinio, materiã ſignatam quãtitate, eſſe principium & radicem, vel ſaltem occaſionem productionis huius indiuidui diſtincti à reliquis. Declaratur, nam poteſt hoc indiuiduum comparari, vel ad reliqua indiuidua exiſtentia, vel ad alia poſſibilia, quæ ex eadem materia produci poſſunt, etiam ab eodem agente. Priori modo ſufficiens, & prima ratio, cur hoc indiuiduum producitur diſtinctum a reliquis, eſt, quia ex diuerſa numero materia producitur; quia, cum non poſſit eadem numero forma eſſe in diuerſis numero materijs totalibus, hoc ipſo, quod materia eſt diuerſa numero, neceſſe eſt,

C vt forma ſaltem ſit numero diuerſa: vnde ad hãc diſtinctionem non oportet diſpoſitiones alias, vel aliam materiæ ſignationem adiungere: quia ſufficit numerica diſtinctio materiæ ſecundũ ſe, vel cũ ſua quantitate; qđ tñ non ſufficit, vt hæc materia ſit radix diſtinctionis huius indiuidui à reliquis, quæ non exiſtunt, ſeu quæ ex eadẽ materia facta ſunt, aut fieri poſſunt. Vnde quidam dixerunt, Ariſt. non aſſignaſſe principiũ indiuiduationis, quo diſtinguatur indiuiduum ab oĩbus, quæ non exiſtunt, quia hæc ſatis per ſolam contractionem diſtinguuntur, ſed aſſignaſſe ſolum principium diſtinguens prædicto modo vnũ indiuiduũ ab alijs exiſtentibus, quod docuit Fonſeca lib. 5. c. 6. q. 4. ſect. 4. idque refert ex Hernæo quodlib. 5. q. 9. & Caiet. cap. 2. de ente & eſſent. q. 5. Addendum autem eſt, per materiã prædicto modo conſideratam non ſolum diſtingui indiuiduum ab alijs exiſtentibus, ſed etiã à quibuſcunque alijs poſſibilibus, etiam non exiſtentibus, quæ ex alijs materijs numero diſtinctis generari poſſunt, præſertim in his, quorum formę à materia educuntur, quia valde veriſimile eſt, eandem numero formam, non ſolum ſimul, verum nec ſucceſſiuè poſſe ex diuerſis numero

A materijs educi. In indiuiduis autem, quæ ex eadem numero materia generari poſſunt, non habet locum diſtinctio vnius indiuidui exiſtentis ab alio exiſtente, quia non poſſunt ſimul exiſtere plura indiuidua ex eadem numero materia conſtantia, & ideò talis diſtinctio ſemper eſt rei exiſtentis à non exiſtente.

Quanuis autem hæc oppoſitio contradictoria ſufficiens argm̃ ſit diſtinctionis talium indiuiduorum, tñ adhuc inueſtigari poteſt principium, & radix, cur ita diſtinguantur, vt vno exiſtente aliud nõ exiſtat: ſeu cur potius in hac materia hæc numero forma introducatur, q̃ alia, q̃ fieri poſſet. Cauſa enim huius non poteſt reddi ex ſola materia prima, cum eadem ſucceſſiuè ſit in vtroque indiuiduo, quod etiã fortaſſe eſt verum de quantitate coæua ipſi materiæ. Adiungendæ ergo ſunt alię diſpoſitiones, & circunſtantiæ actionis, ſcilicet, quòd ex hoc ſubiecto ſic præparato & diſpoſito hoc tempore, ab hoc agẽte, hæc actio fiat: hinc enim fit, vt, licèt materia XXXI.

B prima ſeu remota ſit eadem, ex illa tñ fiat hoc indiuiduum diſtinctum ab omnibus alijs, quæ ex illa vel facta ſunt, vel fieri poſſunt, quia cum diuerſis diſpoſitionibus, & circunſtantijs ſit productio. Et confirmatur hoc ac declaratur, nam ignis verbi gratia de ſe potens eſt ad producendas plures formas ſibi ſimiles in ſpecie, & numero diſtinctas, & tamen hic & nunc in hac materia introducit hãc numero formã potius quàm alias, quæ determinatio non poteſt prouenire ab ipſo igne, cũ ſit naturale agens, & de ſe æquè potens ad quamlibet formam introducendam: nec poteſt ab ipſa forma educenda prouenire, quia ipſa nondum eſt, neque habet, unde determinet virtutem agentis; neque prouenit ex ſola materia remota, quia illa etiam eſt de ſe æquè indifferẽs: ergo prouenit, vel ex diſpoſitionibus, ſi illæ manent in materia, vel ex naturali ordine agendi hic & nunc cum his circunſtantijs: non enim facilè poteſt alia naturalis cauſa excogitari. Nam ꝙ quidam exiſtimant reuocandum hoc eſſe in diuinam voluntatem, quanuis verũ

C habeat in his effectibus, qui ab ipſo Deo immediatè fiunt, tñ hoc attribuere oĩbus cauſis naturalibus, non vr̃ philoſophicum, & in Theologia habet ſpecialem difficultatem, propter determinationem actuum liberorum, & præſertim malorum, quam infrà attingemus tractando de cõcurſu Dei cum cauſis ſecundis. Hoc igitur modo materia ſignata, & his circunſtantijs affecta eſt principium ſeu occaſio talis indiuiduationis: quia nec materia ſufficit ſine circunſtantijs, vt dictum eſt, nec circunſtantiæ ſine materia: nam ſi hæc ſit diuerſa, effectus etiam diuerſus erit.

Dices, ergo hæc eadẽ materia erit principium XXXII. intrinſecum conſtitutiuũ indiuidui in ſuo eſſe, nam ſicut res ſe habet ad fieri, ita & ad eſſe. Rñdetur negando conſequentiam, tum quia aliud eſt hanc rem eſſe tale indiuiduũ, aliud verò produci nunc hoc indiuiduum potius, quàm aliud, & ideò hæ poſſunt prouenire ex diuerſis radicibus, tum etiam quia iuxta hanc explicationẽ materia ſignata non tam eſt principiũ indiuiduationis, quàm occaſio inducendi hanc formã in ſubiecto potius, quàm aliam, iſta vero forma non eſt hæc, quia in hoc ſubiecto, hoc tempore & ab hoc agẽte fit, quia hæc ſũt accidẽtaria illi ſecũdũ

ſe,

ſe, & poſſet à Deo eadem numero ſine his circũ
ſtantijs fieri; & loquendo de diſpoſitionibus po
tiùs illæ ordinantur ad talem formam, quàm, è
cõtrario: ſolum ergo põt materia ſignata dicto
modo eſſe occaſio, cur à naturali agente produca
tur hæc forma ex naturali ordine; quo virtus a-
gentis naturalis determinata eſt ad talem effectũ
efficiendum potiùs quam alium in tali ſubiecto
talibus circunſtantijs applicato & affecto.

XXXIII. Quartò addit hæc opinio, materiam ſignatã
quantitate ſenſibili dici principium indiuidua-
tionis quoad nos, quia per illud nos cognoſci-
mus diſtinctionem indiuiduorum materialium
inter ſe. Sic D. Thom. opuſc. 32. de natura mate-
riæ & dimenſionibus interminatis capit. 3. ait,
[ex hac materia prima & hac forma fieri indiui
duum ſubſtantiæ, non tñ eſſe hic & nũc demon
ſtrabile ſine dimenſionib. determinatis: & ideò]
(inquit) [dicitur materia ſub certis dimenſioni-
bus cauſa indiuiduationis, non quod dimenſio-
nes cauſent indiuiduum, cum accidens non cau
ſet ſuum ſubiectum, ſed quia per dimenſiones
certas demonſtratur indiuiduum hic & nũc, ſi-
cut per ſignum proprium indiuidui, & inſepara
bile:] & idem indicat opuſc. 29. de principio in-
diuiduationis. Vnde qñ aliis locis ſignificat D.
Thom. indiuiduum addere accidentia ſupra na
turam ſpecificã vt 1. p. q. 3. art. 3. & quolib. 2. ar. 4.
& q. 2. de verit. ar. 6. ad 1. & alijs locis ſupra cita
tis, exponendus eſt in ordine ad cognitionẽ no-
ſtram. Eſt. n. illud ſignum, quo nos à poſteriori
diſtinguimus vnum indiuiduum ab alio: nõ ve-
ro eſt id, quo in ſe diſtinguitur, vt ipſe D. Thom.
alijs locis, ſeu opuſculis citatis explicaſſe vr; &
optima etiam ratione probaſſe, ſcilicet, [quia ac-
cidens non cauſat ſubiectum ſuum.] Maximè cũ
idem D. Thom. 1. p. q. 29. art. 1. & q. 9. de poten
tia art. 1. ad 8. dicat, ſubſtantiam indiuiduari per
ſe ipſam, & per propria principia, accidentia ve-
rò indiuiduari per ſubſtantiam: ergo cum alijs
locis ponit accidentia, vel ordinem ad accidẽtia
inter ea quæ indiuiduant ſubſtantiam, exponen
dus neceſſariò eſt, vel quoad noſtrã cognitionẽ,
vel quoad occaſionẽ, q̃ præbẽt productioni talis
indiuidui ſubſtantiæ vt declaratũ eſt. Attribuitur
aũt hoc materiæ ratione quantitatis potiùs q̃ ra
tione qualitatum, quia ẽt ipſarũ qualitatum nu-
meralis diſtinctio maximè nobis nota eſt ex quã
titate: nam ſi duæ imagines ſint inter ſe valde ſi-
miles, non aliter diſtinguimus illas, quam in di-
uerſis ſubiectis quantis eas numerando. Et in
eodem ſenſu vr intelligendum, quantitates ipſas
diſtingui numero ex ſitibus: eſt enim id verum
quoad nos: ideò enim illas ſenſibiliter diſtingui
mus, & numeramus, quia eas in diuerſis ſitibus
conſpicimus, non tñ eſt verũ ſecũdum ſe, nã po-
tius occupant quantitates diuerſos ſitus, quia in
ſe diſtinctæ ſunt: ſolum ergo quia quantitas na-
tura ſua hoc habet, vt conſtituat partem extra
partem in corpus extra corpus in ordine ad ſitũ,
& deeſt aptius principium ad diſtinguenda in-
diuidua materialia in ordine ad nos.

Quæſtionis reſolutio.

XXXIIII. Haec tota opinio in ſe quidem probabilis eſt
& mihi aliqñ placuit: vereor tñ, an iuxta il
lam ſatis explicetur mens Ariſtot. & D. Thom.
A tum quia, alioqui valde diminutè, & cũ magna
æquiuocatione tradidiſſent nobis indiuiduatio-
nis principiũ, ſi omiſſo eo, quod verè & in ſe eſt
principiũ cõſtitutiuũ indiuidui, ſolũ nobis tra-
didiſſent, vel ſigna à poſteriori, vel occaſiones di
ſtinguẽdi, aut producẽdi indiuidua; tũ maximè
quia ex hoc principio vñr intuliſſe in ſeparatis à
materia nõ dari plura indiuidua, quia nõ datur
hmõi principiũ indiuiduationis. Illud ẽt, quod
in ea ſnia dicebatur de determinatione agentiũ
ad particulares effectus, & formas ex materia cũ
circunſtantijs actionis, multis & doctis viris dif
ficile creditu vr, quia ſi attentè res conſideretur,
oĩa reducuntur ad circunſtantiã temporis, quæ
vr valde extrinſeca, vt ab ea poſſit hæc determi-
natio prouenire. Sed de hoc vltimo puncto dicã
commodius ſect. ſeq. De alio verò pertinente ad
mentem Ariſt & D. Thom. Quod ad D. Thom.
pertinet conſtat expoſitionem illam fundatam
eſſe in alijs locis, & verbis eius, quæ aliter conci-
liari nõ poſſunt. Quod verò ad Ariſt. attinet nõ
videtur vnquã ex profeſſo, & Metaphyſicè prin
B cipium hoc inueſtigaſſe, & declaraſſe, ſed ſolũ ex
ſenſibilibus Phyſico more docuiſſe vnum indi-
uiduum materiale ab alio diſtinguere. Quod ve
rò inde intulerunt dicti autores, in ſubſtantijs
immaterialibus non eſſe multiplicationem indi
uiduorum in eadem ſpecie, hunc põt ad ſummũ
habere probabilem ſenſum, l. non habere nos
eas rationes, & principia ad diſtinguendas ſpiri
tuales ſubſtantias numero diſtinctas, quas habe
mus in materialibus, imò multi hoc extendunt,
ẽt ad materiales ſubſtantias incorruptibiles, in
quibus ẽt non habemus tot principia ad cogno
ſcendam, vel ponẽdam in eis numericam diſtin
ctionem, quot habemus in ſubſtantijs corrupti
bilibus, de quibus maximè procedunt omnia q̃
dicta ſunt. Denique quod Ariſtot. dixit in 1. de
Cœlo. non poſſe eſſe alium mundum præter
hunc, quia in hoc eſt tota materia, videtur certè
intellexiſſe, aut Deum creaſſe mundum ex mate-
ria, nec poſſe materiam ipſam creare, aut Deum
agere ex neceſſitate naturæ, & ideò non poſſe
C plus materię creare, quàm creauit, vel certè ita
eſſe Deum determinatum in ſuo modo agendi,
vt nullam ſubſtantiam integram & materialem
poſſit in tempore ex nihilo condere, vt in diſcur
ſu huius operis videbimus. Itaque ex illa ſenten
tia ſolum ad præſens colligitur ex mente Ariſt.
materiales ſubſtantias non multiplicari, niſi ex
materia. Quidquid verò ſit de mente horum au
torum conſtat ex hac ſententia ſic declarata nõ
eſſe nobis traditum proprium & internũ prin-
cipium differentiæ indiuidualis etiam in rebus
materialibus. Nam argumenta facta contra hãc
ſententiam alijs modis expoſitam, plane conclu
dunt non poſſe materiam ſignatam eſſe huiuſ-
modi principium.

SECTIO IIII.

An forma ſubſtantialis ſit principium indiui-duationis ſubſtantiarum materialium.

Eſt alia principalis ſententia in hac materia
principium internum indiuiduationis eſſe
formam ſubſtãtialem. Hæc ſolet tribui Duran.
in 2.

in 2.diſt.3.q.2.qui non omnino illam affirmat, vt poſtea dicam, eam verò vr̃ docuiſſe Auer.1.de anima.c.7.& lib.2.in principio,& com.7.8.& 9.& 60.& 3.Phyſic.com.60.& lib.4.com.38.citatur etiam Auic.6.natural.p.1.dicens,[formã dare ſubiecto vnitatem numericam:]tenet Zimara Theorem.97.& Sebaſt.Epiſc.Oxomen.2.de anima.c.1.Fauetque Ariſto.ibidem,dum ait,[formã eſſe,quę conſtituit hoc aliquid.] Et ex hoc verbo Ariſto. ſumendum eſt præcipuum fundm̃ huius ſniæ; nam principium indiuiduationis eſſe dꝫt id,quod intrinſecè conſtituit hanc ſubſtantiam, & eſt maximè proprium illius:ergo rõne primæ proprietatis eſſe dꝫt aliquid ſubſtantiale.nam accidentia,vt ſæpè dictum eſt, nec conſtituunt ſubſtantiam,neque hanc ſubſtantiam:nam hæc ſubſtantia,etiam vt eſt hæc,eſt ens per ſe & ſubſtantiale. Ratione autem alterius proprietatis hoc principium non poteſt eſſe materia, ſed forma: quia hæc materia non eſt maximè propria huius indiuidui,cum ſub alijs formis eſſe poſſit: ergo forma eſt principium indiuiduationis.

Vnde argumentor ſecundò,quia idem eſt principiũ vnitatis,ꝙ entitatis,ꝓpter quod dixit D.Tho.q.vnica de anima ar.1.ad.2.[Vnumquodque ſm idem habere eſſe & indiuiduationem.]Sed vnaquęque res propriè habet eſſe à forma:ergo & vnitatem indiuidualem. Maior conſtat, quia vnitas eſt paſſio conſequens entitatem,& non addit illi niſi negationem: ergo non poteſt habere aliud principium poſitiuum & reale niſi quod eſt principium ipſis entitatis.

II. Sed obijciet aliquis contra hanc ſententiam & rationem,quia quanuis rectè probet formam conferre ad vnitatem,non tamen,quod ipſa ſola ſit principium indiuiduationis:nam etiam materia eſt principium intrinſecum conſtituens rei entitatem,& ideò etiam erit principium indiuiduationis,ſi non ſola,ſaltem,cum forma.Reſponderi poſſet iuxta ſententiam Durandi in 4.diſt 44.q.1.formam non tantum habere vim indiuiduandi compoſitum,ſed etiam materiam ipſam, quia forma non tantum dat eſſe compoſito, ſed etiam materiæ:vnde fit [inquit]vt hoc ipſo,quod materia iungitur eidem formę numero, ſit ipſa eadem numero.Sed hæc ſententia Durandi falſa eſt,meritòque à cœteris Theologis reijcitur,vt oſtendi in 2.to.3.par.diſp.44.ſect.2.Vna enim & eadem numero materia, quæ fuit in corrupto, manet in genito,alioqui non eſſet idem numero ſubiectum ex quo fit generatio.Item,quia impoſſibile eſt,vt vel res,quæ antea erat numero diſtincta ab alia,poſteà fiat illa,ſeu eadem numero cũ illa indiuiſibiliter, vel ꝙ res quæ erat vna numero poſteà ſecundum ſe totam fiat alia numero diſtincta:ergo,materia quæ ſub forma cibi eſt vna numero non poteſt fieri alia numero per hoc,ꝙ incipiat eſſe ſub forma animę: & materiæ Petri & Pauli,quæ ſunt numero diſtinctæ,non fient vna numero,etiam ſi ſucceſſiuè ſint ſub forma Petri, & Pauli. Denique aliàs eadem numero materia ſemel annihilata reſtitueretur per ſolam vnionẽ alterius materiæ ad eandem formam:loquimurque de vera vnitate ſecundum realem & phyſicã entitatem,& non tm̃ ſecundum apparentiã, vel vulgarem modum loquendi,quo mõ res,quę eſt in continuo fluxu,& paulatim tm̃ mutatur,ſolet dici vna:ſic.n.etiam ſi mutatio fiat in forma,poteſt conſeruari talis vnitas, vt patet in fluuio, vel in arbore,aut bruto.

A

III. Reſpondetur ergo aliter, verum quidem eſſe adæquatam cãm intrinſecam indiuidualis,vnitatis ſubſtantiæ materialis eſſe formam,& materiã, vt argm̃ concludit,tamen, ſi hæc duo inter ſe cõparentur, præcipuam cauſam huius vnitatis eſſe formam, & hoc ſenſu illi ſpãliter attribui, quod ſit indiuiduationis principium. Sicut ẽt materia neceſſaria eſt ad rationem ſeu vnitatem ſpecificã non enim poteſt ratio hominis,vel humanitatis ut ſic ſine materia conſtitui, & idem eſt de rõne generica animalis,viuentis,&c. & nihilominus abſolutè dicitur ratio ſpecifica ſumi à forma:quia illa dat ultimum complementum,ſolumque pręſupponit materiam ut quid potentiale & indifferens:eadem ergo ratione illa dicetur principium indiuiduationis, quia illa dat ultimum ſubſtantiale complementum indiuiduo, quanuis præſupponat materiam ut potentialem de ſe,& indifferentem,propter quod dixit Ariſt.ſuprà,& 1.Phyſic.c.7.text.69.formam conſtituere hoc aliquid.

B

Et quoniam, ut ſuprà dicebamus, per idem diſtinguitur res,per quod conſtituitur, eadẽ forma, quæ conſtituit hoc aliquid, diſtinguit illud ab alijs:quoniam [actus eſt,qui diſtinguit] 7.Metap.c.13.tex.49.ergo forma eſt, quæ complet rationem indiuidui. Et hoc confirmat communis concipiendi & loquendi modus: nam, ſi animæ Petri v.g.uniatur corpus conſtans ex materia diſtincta à corpore quod prius habuit, quanuis compoſitum illud non ſit omni ex parte idem quod anteà fuit,tamen ſimpliciter loquendo illud indiuiduũ dicitur idem ratione eiuſdem animæ,at uerò è contrario,ſi corpori ex eadem materia conſtanti uniatur anima numero diſtincta ſimpliciter non cenſetur idem indiuiduum, ſed diſtinctum:ergo ſignum eſt,induationem ſumi præcipuè à forma.

IIII. Sed adhuc obijcitur contra hanc ſententiam, & rationem factam, quia, licet forma ut ſic, det eſſe ſpecificum, tamen non dat eſſe indiuiduale, & numericum niſi ut eſt hæc: ergo non forma ut ſic,ſed id,unde ipſa forma habet ut ſit hæc, eſt indiuiduationis principium, ſed eſt hæc ratione materiæ;ergo materia potius eſt prima radix indiuiduationis.Probatur minor primò,quia forma non eſt per ſe ipſam hæc: alioqui idem dici poſſet de qualibet entitate, neque oporteret quærere aliud indiuiduationis principium: ergo eſt hæc per materiam,non enim poteſt alia radix excogitari. Secundò,quia forma habet totum ſuũ eſſe in ordine ad materiam:ergo & indiuiduationem ſuam: ergo materia eſt principium indiuiduationis formæ,& conſequenter totius compoſiti. Tertiò,quia formæ multiplicantur numero quatenus in diuerſis materijs recipiuntur, & iõ formæ ſeparatæ non multiplicantur numero, quia non recipiuntur in materia: ergo indiuiduantur etiam per ordinem ad materiã: ultima ergo reſolutio huius indiuiduationis fit ad materiam:eſt enim hæc forma hæc, quia in tali materia recipitur:ergo prima radix indiuiduationis eſt materia.

C

V. Hæ obiectiones ſunt fundamenta opinionis tractatæ ſectione præcedenti, quę potius hanc ſententiam,quam nunc tractamus, declarant,& confirmãt. Poſſunt.n.fere omnes retorqueri,&

Digitized by Google

fieri dr ipſa materia. Concedo itaq; formam non A eſſe principium indiuiduationis cõpoſiti, ſecũdũ ſpecificam rõnem ſuam, vt eſt per ſe notum, ſed in quantum eſt hæc: ſed hoc ipſum dicẽdũ eſt de materia: quia ẽt materia hẽt ſpecificam, & cõem rõnem ſecũdum quam non eſt ſufficiens ad conſtituẽdum indiuiduum, ergo, ſi conſtituit, id facit in qua ntum eſt hæc. Quæram ergo rurſus, vnde hẽt, ꝙ ſit hæc. Rñdent aliqui, quia Deus voluit, hanc potiùs creare, quam aliam, ſed hoc extra rẽ eſt: non .n. hic inquirimus extrinſecum principiũ indiuiduationis, ſed intrinſecum: alioqui ẽt dicere quis põt, hanc animam eſſe hanc, quia Deus voluit potius illam infundere, quã aliam, vel hãc formam eſſe hanc, quia Deus determinauit ad illam ſuum concurſum, vt eſt valde probabile, ſicut dicemus ſect. ſeq. Alij rñdent, hanc materiam eſſe hanc rõne huius quantitatis. Sed hoc, & eſt falſum, & non euacuat difficultatem. Primũ patet ex ſupra dictis; quia cũ hæc materia ſimpliciter ſupponatur huic quantitati, non põt per illã indiuiduari. Item quia rõnes ſupra factæ vniuerſaliter probant nihil ſubſtãtiale poſſe indiuiduari per accidens ſuperadditum: nam ẽtſi hæc materia eſt aliquid per ſe vnum conſtitutum ſub ſpe- B cifica rõne materiæ per ſe illam contrahens, Imò ex natura rei non diſtinguuntur materia, & hæc materia, ſicut ſuprà oſtenſum eſt de quolibet indiuiduo reſpectu rõnis cõis: ergo non põt hæc materia intrinſecè indiuiduari per quantitatem quæ eſt res ab illa diſtincta, nec per ordinem ad illam, cũ potiùs hæc quantitas dicat ordinem ad hanc materiam, q̃ è conuerſo. Secũdum de quantitate patet, quia de illa ẽt inquiram, vnde ſit hæc cùm id non habeat ex ſua ſpecifica rõne, & cum non ſit procedendum in infinitum, nec vitioſus & inutilis circulus committendus, ſiſtẽdum erit in aliqua re, quæ per ſe ipſam ſit hæc; ergo hoc potius tribuendum eſt ſubſtantiæ, q̃ accidenti, cũ illa ſit prior, magisq; abſoluta entitas, vel ſi admittendum eſt, duo entia incompleta per mutuam habitudinẽ ad inuicem indiuiduari, ſm diuerſa gña cãrum, id potius dicẽdum erit de materia & forma ſubſtantiali inter ſe quã cum aliquo accidente: quia magis per ſe connectuntur, & ſe inuicem reſpiciunt. Ergo oĩa argumenta facta põt C idem de materia concludere, quod intendunt de forma; nam eſt inter eas, quoad hoc, quædã æqualitas. Et aliunde materia ſolum ſuperat formam in hoc, quod eſt quædam occaſio producẽdi formas varias & indiuiduas, vt ſupra declaratũ eſt; forma verò ſuperat materiam in hoc, quod præcipuè conſtituit indiuiduum, & ꝙ eſt magis propria eius, & quod materia potius eſt propter formam, quam è conuerſo, vt dicitur 2. Phyſic. c. 9. tex. 91. ergo penſatis omnib. potiſſimum indiuiduationis principium eſt forma.

Quæſtionis reſolutio.

VII. Est ergo hæc ſententia prout à nobis expoſita eſt, ſatis probabilis, proximèq; ad ueritatem accedit. Simpliciter uerò dicendum eſt formam ſolam non eſſe plenum, & adæquatum indiuiduationis principium rerum materialium, ſi de tota earum entitate loquamur; quamuis ſit præcipuum, ideòque iuxta formalem modum loquendi interdum cenſeatur ſufficiens ad denominationem eiuſdem indiuidui. Quæ omnia declaranda, & probanda ſunt latè ſect. 6.

SECTIO V.

Vtrùm principium indiuiduationis ſit exiſtentia rei ſingularis.

Non defuerũt qui ita affirmauerint, quorum ſnĩam referunt Scotus, in 2. d. 3. q. 3. Sonc. 7. Metap. q. 32. & illam indicat Henr. quodli. 2. q. 8. eamq; illi tribuit, & in eam inclinat Carthuſ. in 2. d. 3. Fonſeca verò lib. 5. c. 6. q. 2. ſect. 2. refert Henr. quodlib. 5. q. 8. negantem indiuiduationem fieri per exiſtentiam, vel per aliquid intrinſecum, ſed per ſolum agens. Sed hoc, ſicut per ſe improbabile eſt, ita à nemine aſſeritur, quod ego viderim: nam, licèt agens ſit cauſa extrinſeca indiuidui, tamen id quod efficit, diſtinctum eſt ab ipſo agente: efficit autem indiuiduum, & confert illi naturam indiuiduam: ergo id quo natura eſt indiuidua, eſt aliquid intrinſecum ipſi indiuiduo. Et ita Henr. ibi- I.
B dem expreſſe concedit id, per quod indiuiduum habet eſſe hoc, eſſe aliquid præter materiam, & præter agens, quod ipſe explicat eſſe rationẽ ſeu diſpoſitionem ſuppoſiti. Vnde ſentire videtur, ſubſiſtentiam eſſe principium indiuiduationis in omnibus ſubſtantijs creatis, & ita in priori loco ſub diſtinctione locutus fuerat de exiſtentia, vel ſubſiſtentia, & ideo de ſingulis aliquid dicere oportebit.

Opinio igitur de exiſtentia ab oĩb. reijcitur vt omnino falſa & improbabilis; dupliciter autem in ea procedi poteſt, primò, ſupponendo, exiſtentiã eſſe ex natura rei diſtinctã ab eſſentia indiuidui: ſecundò iuxta opinionem aſſerentem, exiſtentiã nihil aliud eſſe, quam actualem entitatem vniuſcuiuſque rei. Hoc poſteriori modo hæc ſententia in ſe coincidit cum opinione aſſerente vnamquãque rem indiuiduari ſe ipſa, nulloque alio principio indiuiduationis indigere, præter entitatem ſuam: vnde in ſe nõ eſt hæc opinio maiori reprehẽſione digna, quam illa, de qua poſteà dicemus. II.
C Solum reprehendi poteſt, quod obſcuris & ambiguis terminis vtatur, & quod exiſtentiæ potius quam eſſentiæ hanc rõnem indiuiduationis tribuat cum potius exiſtentiæ non poſſit hoc conuenire, niſi quatenus eſt idem cum eſſentia. Si autem procedatur in priori ſnĩa, formaliter quidẽ verum erit, quod vnaquæque res in rõne exiſtentis hẽt aliquam rõnem indiuidualem ab ipſa exiſtentia, ſicut hoc album, quantum ad formalem rõnem albi conſtituitur per albedinem, quamuis ſimpliciter hoc album, quia pro ſubiecto accipitur, non conſtituatur per albedinem. Vnde, ẽt in propoſito, materialiter (vt ſic dicam) loquendo de re exiſtente, ſeu de hac numero eſſentia, improbabile eſt dicere indiuiduari per exiſtẽtiã, qua exiſtit, ſi hæc eſt res ab ipſa diſtincta, uel modus ex natura rei diuerſus.

Primo quidem, quia eſſentia intra latitudinẽ eſſentiæ manẽs, ſit indiuidua, & in ea cõtrahitur & determinat eſſentia ſpecifica; ſed eſſentia ſpecifica non contrahitur per aliquid ex natura rei diſtinctum à ſe, vt ſuprà probatũ eſt: ergo non põt cõtrahi ad indiuiduam eſſentiam per exiſtẽtiã. III.

Maior

Maior per ſe euidens eſt, tum quia homo, v.g. de ſe communis eſt multis indiuiduis, ſiue illa exiſtant ſiue non exiſtant, tum etiam quia Petrus & Paulus vt abſtrahunt ab actuali exiſtētia, ſeu vt poſſibiles, intrinſecè includunt ſuas rōnes indiuiduas, quibus diſtinguuntur; tū deniq; quia differentiæ ſpecificæ, ſeu eſſentiales conueniunt ſpeciebus neceſſaria cōnexione, ſecūdū quā propoſitiones, in quibus prædicata eſſentialia prædicantur, dicuntur eſſe perpetuæ veritatis: ita indiuiduo conuenit ſua differentia indiuidualis. Vnde tam neceſſariò Petrus eſt hic homo, ſicut eſt homo, & tam neceſſariò Petrus collocatur ſub homine, ſicut homo ſub animali; hæc ergo contractio, & ſubordinatio non fit per exiſtentiam actualem, quæ contingenter aduenit eſſentiæ plenè conſtitutæ, & indiuiduatæ.

IIII. Secùndò hic habet locum argm̄ ſupra relatū ex Caiet. quod actus ſingularis ſupponit potentiam ſingularem, quod principium diximus eſſe verum in actu & potentia ex natura rei diſtinctis, quia tunc potētia realiter ſupponitur actui ordine naturæ, & eſt quid vnum diſtinctum à ſuo actu, & vnum non cogitatione, ſed re ipſa, et ideò fieri non pōt, vt formaliter & intrinſecè habeat vnitatem ab actu ſuo. Sed ita comparantur eſſentia, & exiſtentia iuxta prædictam opinionem: ergo eſſentia eo modo, quo per ſe habet entitatem eſſentiæ diſtinctam ab exiſtētia, & aptā actuari per illam, ita etiam habet ſuam vnitatē, & indiuiduationem. Alioqui oporteret intelligere exiſtentiam eſſe actum naturæ ſpecificæ, & vniuerſalis, quod eſt ſatis abſurdum.

V. Tertiò, quia in ipſamet exiſtentia pōt conſiderari communis ratio exiſtentiæ humanæ, verbi gratia, & ratio huius exiſtentiæ Petri, vel Pauli: ergo de ipſa exiſtentia ſupereſt inquirendum, per quid fiat hæc: non enim ab eſſentia, cum hō ſupponat illam indiuiduam iuxta hanc ſententiam, ſed communem, neque ab aliquo accidente, vt per ſe notū eſt, ſatiſque in ſuperioribus probatum: à quo ergo? Si dicas, ſe ipſa fieri hanc, cur non id potiori rōne dices de eſſentia, cum & ordine naturæ ſit prior, & perfectione ēt, & cum quodammodo ſit magis abſoluta? Nam exiſtentia eſt actus huius eſſentiæ: vnde hæc exiſtentia potiùs erit hæc, quia hanc eſſentiam actuat: ſicut in communi etiam exiſtētia hominis & leonis differunt, quia, vel conſequuntur, vel reſpiciunt diuerſas eſſentias, ſuppoſita prædicta diſtinctione. Ex quo poteſt ſumi noua confirmatio, quia, ſicut exiſtentia humana in communi, eſt extra eſſentiam hominis in cōmuni, ita hęc exiſtentia Petri, eſt extra hanc eſſentiam indiuiduam Petri, & ſicut in Petro & Paulo ſunt duę numero exiſtentiæ, ita duæ numero humanitates habentes diſtinctas indiuiduas entitates eſſentiæ. Vltimò à poſteriori eſt argumentum, quia (ſuppoſita illa ſententia) eadem indiuidua entitas conſeruatur ſine ſua exiſtentia, aut mutat varias exiſtentias, vt humanitas Chriſti in ea opinione caret propria exiſtentia & tamen eſt indiuidua, & habet intrinſecum indiuiduationis principium: ſimiliter eadem numero entitas materiæ primæ, prout mutat formas dicitur mutare exiſtentias: & tamen eadem ſemper numero manet.

VI. Ex his autem facilè intelligitur, quid cenſen-

A dum ſit de illa opinione; ſi non de exiſtentia propriè, ſed de ſubſiſtentia loquatur. Nam, aut loquimur formaliter de ſuppoſito, aut de natura in abſtracto, aut in concreto & formaliter de indiuiduo vt contento ſub tali ſpecie ſubſtantię, ſ. de hoc homine. Primo modo verū eſt ſuppoſitū indiuiduari per hanc ſubſiſtentiam: quia formaliter per illam conſtituitur, & hac ratione in Trinitate ſunt tria ſuppoſita quamuis ſit vna natura, quia ſunt tres ſubſiſtentiæ: perſona autem Chriſti eſt vna numero, & vnum numero ſuppoſitum, quamuis habeat duplicem naturā, quia ſolum habet vnam numero ſubſiſtentiam, ſuppoſitum ergo vt ſic, per ſubſiſtentiam indiuiduatur. Quamuis de ipſa ſubſiſtentia quæſtio ſuperſit per quid fiat hæc. nam etiam ratio ſubſiſtentiæ, v.g. humanæ, communis eſt, & ſpecifica, in Petro verò eſt hæc numero ſubſiſtentia, vel illa. de qua quæſtione idem dicendum erit, quod de alijs ſubſtantijs, vel ſubſtantialibus modis, quod infra videbimus.

Secundò modo, id eſt, loquēdo de ſubſtantiali natura integra in abſtracto, v.g. humanitate, falſum eſt, & improbabile indiuiduari per ſubſiſtētiā, vt à fortiori patet omnibus argumentis factis de exiſtentia. Certum eſt enim, ſubſiſtentiā eſſe aliquid ex natura rei diſtinctum à ſubſtātiali natura, etiam indiuiduè ſumpta. Certum eſt etiam, huiuſmodi naturam poſſe conſeruari indiuiduam ſine ſua connaturali ſubſiſtentia, vt in Chriſto Domino conſeruata eſt: ergo non poteſt per illam intrinſecè indiuiduari. Quòd ſi quis forte dicat, indiuiduari ſaltem per ordinem ad illam, gratis & ſine fundamento hoc dicet: quia, ſi vnum indiuiduandum eſt per ordinem ad aliud, potiùs ſubſiſtētia eſt hæc per ordinem ad hanc naturam, quàm è conuerſo, quia natura eſt prior & perfectior, ſubſiſtentia verò ſolum eſt quidam modus & terminus naturæ. Itē in diuina natura inuenimus vnicam indiuiduā naturam cum triplici ſubſiſtentia. ergo ſignum eſt indiuiduationem naturę eſſe abſolutam à ſubſtantia. VII.

C Quocirca in hoc planè videtur erraſſe Henr. nam de ipſamet natura ſentit fieri hanc, & indiuiduam ratione ſuppoſiti. De quo aliud ēt docet omnino falſum, & improbabile: ſ. ſuppoſitum ſolum addere ſupra naturam ſpecificam duplicem negationem, indiuiſibilitatisſ in ſe, & diuiſionis à quolibet alio, & per hanc duplicem negationem fieri naturam formaliter indiuiduam abſque aliquo alio poſitiuo naturę ſpecificè ſuper addito in quo tria falſa continentur. Primum eſt, ſuppoſitum ſolum addere ſupra naturam, negationem: de quo poſteà ſuo loco videbimus, nā loquendo reſpectu naturę indiuidualis, eſt id minus improbabile, quamuis non verum, tā reſpectu naturę ſpecificę omnino eſt improbabile. Secūdò falſum eſt, naturam indiuidualem ſupra ſpecificam, ſolum addere negationem, vt patet euidenter ex dictis ſect. 2. quia alias ſubſtantialis natura indiuidua vt ſic non eſſet ens reale, ſed eſſet ſolum natura ſpecifica cum negationib. quod nec mente concipi pōt. Item quia illa negatio requirit fundamentum poſitiuum, quod non pōt eſſe ſola natura ſpecifica, ut ibi ſatis oſtenſum eſt. Tertium uerò magis falſum eſt, per illaſmet negationes, quibus (ſecundum Henric.) conſti- VIII.

tuitur ſuppoſitum, fieri naturam indiuiduã : nã inde ſequitur, vel Chriſti humanitatem nõ eſſe indiuiduam, vel eſſe ſuppoſitum: vtrumque autẽ error eſt. Sequela declaratur, nam cũ in illa duplici negatione dr̃ eſſe indiuiſum in ſe, & diuiſũ à quolibet alio, vel hoc eſſe diuiſum à quolibet alio, ſignificat, non eſſe alteri vnitum, ſeu nõ eſſe in alio, & hoc vel non eſt de ratione naturæ ſubſtãtialis indiuiduæ, vel humanitas Chriſti Dñi indiuidua nõ eſt, aut eſſe diuiſum ab alio (quod apertè Henr. ſentit) remouet ſolũ idẽtitatem, & ſignificat diſtinctionem à qualibet alia entitate, vel natura ſimili, & hoc mõ illa duplex negatio non ſufficit ad rõnem ſuppoſiti, vel humanitas Chriſti Dñi ſuppoſitum eſt: nullo ergo modo ſubſiſtentia, quacunq; via eius ratio explicetur, ad indiuiduationem naturæ pertinet.

IX. Quin potius, loquẽdo ẽt tertio modo in concreto ac formaliter de indiuiduo naturæ ſpecificæ, dicendum eſt, illud per ſe loquendo, non ſumere indiuiduationem ſuam à ſubſiſtẽtia, ſed à natura. Sic.n. dicunt Theologi, ſi tres perſonæ aſſumerent vnam humanitatem, fore vnum numero hoĩem, ſicut nũc ſunt vnus numero Deus pp vnam naturam diuinam: hẽret ergo ille homo vnitatem numericam ab indiuidua natura, Et Chriſtus Dñs nunc, in quãtũ eſt hic homo, eſt idẽ numero homo qui eſſet ſi in propria natura ſubſiſteret, cum tñ perſona & ſubſiſtẽtia ſit valde diuerſa à propria & cõnaturali tali humanitati: ergo indiuiduatio huius hoĩs non ex ſubſiſtentia, ſed ex natura ſumenda eſt. Ratio verò eſt, quia indiuiduum formaliter cõſtituitur ſub ſpecie rõne naturæ, & non ratione ſubſiſtentiæ: vñ fit, vt licet cõtingat, ſubſiſtentiam eſſe ſpecie vel genere diuerſam: nihilominus, ſi natura ſit eiuſdẽ ſpeciei indiuiduum vniuocè & propriiſſimè contineatur ſub tali ſpecie, quam ob cãm Chriſtus eſt vniuocè homo cum alijs hoĩbus, & ſimili rõne, ſi natura ſit eadem numero, eſt idem homo numero, ẽt ſi ſubſiſtentia ſit diuerſa.

X. Dixi autem, [per ſe loquendo,] quia hic ſe inſinuabat quæſtio, an cum duplici natura poſſit eſſe idem numero indiuiduũ propter vnitatem ſubſiſtentiæ: ſic.n. diſputatur à Theologis, an, ſi Verbum diuinum aſſumeret duas humanitates, eſſet vnus homo vel plures. Nam ex dictis vr̃ ſequi, fore plures numero homines propter plures numero humanitates, quia dictum eſt, indiuiduationem concreti ſumi ex indiuidua natura. Nihilominus tamen, vt in 1. to. 3. p. dixi cum D. Thom. ille ſimpliciter & communi modo loquendi diceretur vnus homo, non quidem per ſe ac formaliter, ſed quaſi materialiter ratione ſuppoſiti, ad eum modum quo dicitur vnus artifex qui plures habet artes, non ſolum numero, ſed etiam ſpecie diſtinctas. Hæc autem vnitas diuerſa eſt à præcedente, quæ ſumitur ex vnitate naturæ, neq; eſt vnitas indiuidui formaliter cõtenti ſub ſpecie, vt argumentum probat, ſicut etiam vnitas artificis habẽtis plures artes ſpecie diſtinctas non eſt vnitas ſpeciei contentæ ſub genere, ſed eſt vnitas materialis ſeu ſuppoſitalis, quæ cẽſetur ſufficere ad illum modum loquendi, propter realem, vel ſubſtantialem vnionem pluriũ naturarum in vno ſuppoſito, quia nomen ſubſtãtiuum ſignificat naturam per modum per ſe ſtantis, vt latius dicto loco explicatum eſt.

Igitur ex his omnibus ſatis conſtat principiũ indiuiduationis naturæ ſubſtãtialis, aut indiuidui, vt per illam conſtitui, non rectè in ſubſiſtẽtia, vel exiſtentia conſtitui. XI. Totius quæſtionis concluſio.

SECTIO VI.

Quod tandem ſit principium indiuiduationis in omnibus ſubſtantiis creatis.

EX hactenus dictis contra ſuperiores ſñias, vr̃, quaſi à ſufficienti partium enumeratione, relinqui, omnem ſubſtantiam ſingularem, ſe ipſa ſeu per entitatem ſuam eſſe ſingularẽ, neq; alio indigere indiuiduationis principio præter ſuã entitatẽ, vel præter principia intrinſeca, quibus eius entitas conſtat. Nam, ſi talis ſubſtãtia phyſicè cõſiderata, ſimplex ſit, ex ſe & ſua ſimplici entitate eſt indiuidua: ſi verò ſit compoſita, v.g. ex materia & forma vnitis, ſicut principia entitatis eius ſunt materia, forma, & vnio earum, ita eadẽ in indiuiduo ſumpta ſunt principia indiuiduationis eius, illa verò, cum ſint ſimplicia, ſe ipſis indiuidua erũt. Quam ſñiam tenuit Aureol. apud Capreol. in 2. d. 3. q. 2. & in re eam tenet Duran. in 2. d. 3. q. 2. Eam vero referens Fonſeca 5. Metaph. c. 6. q. 3. dicit in ſect. 2. eſſe omnium implicatiſſimã, & quæ ſi ad verum ſenſum reducatur, quæſtionem inſolutam relinquit. Mihi tamẽ videtur omnium clariſſima, & tam ipſum, quã ſere alios in eam tandem incidere: quia re vera nõ poteſt fundamentum vnitatis ab ipſa entitate diſtingui. Vnde ſi ſit vnitas indiuidua pro formali nõ põt addere aliquid poſitiuũ reale, ſupra entitatẽ indiuiduã, qa quoad hoc eadẽ eſt ratio de illa, & de omni vnitate: ita poſitiuum fundamẽtũ huius vnitatis quoad negationem quã dicit, nihil poſitiuum addere põt, phyſicè loquendo, illi entitati, quę vna & indiuidua denominatur: ergo illa entitas per ſe ipſam eſt fundamentum huius negationis: & hoc ſenſu dicitur ab illa opinione ſe ipſa eſſe principiũ indiuiduationis. I. Aureol. Durand.

Non.n. negat hæc opinio, in illa indiuidua entitate poſſe ratione diſtingui naturam cõem ab entitate ſingulari, & hoc modo indiuiduum addere ſupra ſpeciem aliquid rõne diſtinctũ, quod ſecundum Metaphyſicam conſiderationem habet rationem differentiæ indiuidualis, prout in ſectione præcedente declaratum eſt, & Durand. non negat, ſed potius ſupponere videtur. Sed tamẽ addit hęc opinio (id quod propriè ad pręſentem qõnem pertinet) illam differentiam indiuidualem non habere in ſubſtãtia indiuidua ſpeciale aliquod principium, vel fundamentum, quod ſit in re diſtinctum ab eius entitate, ideoque in hoc ſenſu dicit vnamquamque entitatẽ per ſe ipſam eſſe ſuæ indiuiduationis principiũ. Eſt igitur vera hæc ſententia rectè explicata: vt tamen clarior fiat, eam ſigillatim in vniuerſis rebus ſubſtantialibus declarabimus.

Per quid indiuiduetur materia prima.

II. PRimò igitur à materia prima incipiendo dicendum eſt, illam eſſe in re indiuiduam, & fundamentum talis vnitatis eſſe entitatem

eius

Digitized by Google

eius per ſeipſam prout eſt in re abſq; vllo extrinſeco ſuperaddito. Probatur, quia materia quæ eſt ſub hac forma ligni, eſt numero diuerſa ab illa, quæ eſt ſub forma aquæ, vel hominis: eſt ergo in ſe indiuidua, & ſingularis. Fundamentū aūt talis vnitatis in ea non eſt forma ſubſtantialis, neq; ordo ad hanc vel illam formam, vt probatū ſupra eſt cōtra Duran. quia variata quacunq; forma ſubſtantiali, ſemper manet eadem numero materia, quæ, licèt actu ſit vnita huic, vel illi formæ, tamen ex ſe cōem, & indifferentem habitudinem dicit ad quamcunque formā quam poteſt recipere. Rurſus, neque etiam quantitas poteſt eſſe fundamētum huius indiuiduæ vnitatis materiæ, vt idem probat argumentum, ſi verum eſt materiam amittere, & acquirere quantitates varias prout formæ ſubſtantiales variantur. Itē quia iuxta eādem opinionem materia prius natura, quàm recipiat quantitatem, ſubeſt actioni agentis inducentis formam vel quantitatem; nō autē ſubeſt niſi vt indiuidua & ſingularis: quia actiones ſunt circa ſingularia. Si autē teneamus eandem quantitatem eſſe materiæ coæuam, poteſt idem argūm accommodari, ſaltem in ordine ad potentiam Dei; poteſt.n. Deus ab hac materia hanc quantitatem auferre & aliam tribuere, vel omnino ſine quantitate ſeruare: eſſet ergo eadem materia numero ſine eadem numero quantitate: ergo non eſt quantitas fundamentū talis vnitatis ipſi materiæ, aliàs nullo modo poſſet ſine illa ſuā vnitatem reſeruare. Et prætereà ſunt omnia argumenta communia ſupra facta, quod ſubſtantia non indiuiduatur per accidens, nec per ordinem ad accidens, materia enim ſubſtantia eſt licèt partialis. Item q indiuidua ſubſtātia eſt ens per ſe. Item, q accidēs ſupponit ſubiectū ſuum prout eſt in re, & conſequenter ſingulare. Item quòd differentia indiuidualis non eſt in re diſtincta ab entitate, quam conſtituit: vnde nec poteſt fundari in entitate diſtincta.

III. Corollariū. Atq; hæ rationes à fortiori procedunt de quibuſcunq; accidentibus, vel diſpoſitionibus materiæ. Quocirca cum dici ab aliquibus ſolet, materiam indiuiduari ab agente, quatenus eius indifferentia ad hanc formā indiuiduatur & coarctatur per diſpoſitiones, vt aliqua ratione verum ſit ſano modo intelligendum eſt. Quia agens vt in materiam agat, ſupponit illam indiuiduam, & actione ſua non poteſt tollere, aut immutare indiuiduationem eius, alioqui deſtrueret illam, & loco eius aliam introduceret; neq; ēt fieri poteſt, vt quod in re iam indiuiduum eſt, per additionem alterius entitatis aliā indiuiduationem in ſe accipiat. Dicitur ergo materia per diſpoſitiones limitari, ſeu determinari ab agēte ad hāc formam, non in ordine ad eſſe, ſed in ordine ad actionem ipſius agentis, & receptionem formę, idque, vel ſolum per accidens, & quaſi negatiuè, quia per diſpoſitiones tolluntur impedimēta ad hanc actionem, & huius formæ introductionem, vel etiam aliquo modo per ſe & poſitiuè, ſi hæ diſpoſitiones ſunt naturaliter neceſſariæ ad eductionem vel vnionem huius formę cum hac materia, hoc enim controuerſum eſt inter Philoſophos, & ad præſentem difficultatē non refert, quia hæc coaptatio per diſpoſitiones eſt quaſi extrinſeca ipſi materiæ, quæ ēt in indiuiduo ſumpta ex ſe capax eſt cuiuſcunq; formæ, A & ſi diſpoſitiones requiruntur, potiùs eſt ratione formæ, q̄ ratione ipſius materiæ: nihil ergo hoc refert ad intrinſecā indiuiduationem eius.

IIII. Obiectis aliquot ſatisfit. Dices, Materia hæc non diſtinguitur ab altera niſi per quantitatem, quia, cum ſit pura potētia, non poteſt diſtingui niſi per actum. Item materia eſſentialiter reſpicit formā ſecūdū ſpeciem ſuam: ergo hæc indiuidua materia indiuiduari debet per formam, vel per habitudinem ad hāc formam. Ad primum reſpondetur, vnam materiam diſtingui ab alia in ordine ad ſitū per quantitatem, entitatiuè verò & realiter diſtingui per ſuam entitatem, vt ſupra dictum eſt, quia ſicut materia ex ſe habet aliquid entitans, ſiue exiſtentiæ, ſiue eſſentiæ, ita ratione illius habet aliquid actualitatis entitatiuæ, per quam poteſt tranſcēdentaliter ab alia diſtingui. Ad ſcd̄m reſpondetur. Eo modo, quo materia eſſētialiter habet trāſcendentalem habitudinem ad formam, ita hæc materia habet hanc habitudinem tranſcendentalem ad formam, quia habet hanc numero capacitatem, & potentiam, & homo indiuiduatur per habitudinem ad formam: ſed hoc ipſum eſt indiuiduari phyſicè per ſe ipſam, quia eius entitas eſſentialiter includit hanc habitudinem. Nō B eſt autem neceſſe, vt hæc indiuiduatio fiat per determinationem formę (quo ſenſu deberet argūm procedere vt aliquid difficultatis haberet.) quia non ſolum materia in ſpecie, ſed ēt hæc numero materia reſpicit formam in communi, veluti adæquatum obiectum ſuæ capacitatis, ēt in indiuiduo ſumptę, & ideò non rectè dicitur materia indiuiduari per hāc formam, ſed indiuiduari indiuiduata habitudine ad formam. Sicut potentia viſiua in ſpecie dicit habitudinem ad colorē in communi, & in indiuiduo ſimiliter dicit habitudinem non ad hunc vel illum colorem, ſed ad colorem in communi, & ideò non indiuiduatur propriè per hunc colorem, quamuis indiuiduetur cum tali ſeu per talem habitudinem tranſcendentalem, & entitatiuam ad colorem.

Indiuiduationis formæ ſubſtantialis quodnam principium.

V. C Secundò dicēdum eſt, formam ſubſtantialem eſſe hanc intrinſecè per ſuammet entitatem à quo ſecūdū vltimū gradum, ſeu realitatem ſumitur differentia indiuidualis eius. Hæc concluſio probari pōt eiſdem rationibus proportionalibus, quibus præcedens, & ex ſuperioribus, præſertim ex his, quæ in prima & ſecunda opinione dicta ſunt, facilè confirmari pōt. Nam in primis, nulla accidētia poſſunt eſſe intrinſeca principia indiuiduātia formam ſubſtantialem, quia ēt talis forma, vt eſt hæc, eſt ens per ſe, licèt incompletum, & pertinet ad prædicamentum ſubſtantiæ, & ſub ſpecifica ratione talis formæ collocatur, quāuis reductiuè. Item hæc forma, vel eſt ſimpliciter, & omni ratione prior accidentibus, & origo illorum; vel, ſi aliqua ſupponit in genere cauſæ materialis, non dicit per ſe habitudinē ad illa, ſed ad ſummum requirit illa vt conditiones vel diſpoſitiones neceſſarias ad præparandū ſubiectum: ergo nullo modo poteſt ab accidentibus indiuiduari. Deinde materia non poteſt per ſe ipſam eſſe intrinſecum principium indiuiduandi vllam formam, quia non eſt intrin-

ſecum principium entitatis eius, idem autem eſt principium vnitatis, quod eſt principium entitatis, vt ſæpè dictum eſt, quia vnitas nullam rē ad dit entitati, ſed negationem intrinſecè comitātē illam. Antecedens āt patet, quia materia eſt principium compoſiti intrinſecū, quia per ſuam entitatem componit illud, nō ſic aūt componit entitatem formæ: non eſt ergo intrinſecum principium eius. Reſpectu verò illarū formarum, quæ à materia pendent in fieri, & in eſſe, materia eſt cā per ſe in ſuo genere formæ, non vt intrinſece componens illam, ſed vt ſuſtentans illam, qd eſt genus quoddam cauſalitatis veluti extrinſecum, & hoc mō materia dici pōt cauſa & principium indiuiduationis talium formarum in ſuo genere ex principio poſito, qđ cauſa entitatis, eſt cā vnitatis, & quia materia non cauſat formam, niſi ſingularem & indiuiduam: ergo cauſando entitatem, cauſat indiuiduationē eius. Tñ quia differentia indiuidualis intrinſecè prædicatur de rē indiuidua, ideò nō ſumitur ex cauſis quouis mō extrinſecis ipſius rei indiuiduæ, ſed extrinſeco principio ſeu entitate eius, & ideò hoc mō non pōt eſſe materia principium intrinſecum indiuiduationis formarum. Qđ à poſteriori declaratur in ordine ad diuinam potentiam: pōt. n. hæc forma ſubſtantialis cōſeruari ſine materia, & tunc ſicut retinet ſuam differentiam indiuidualem, ita ēt ſuum intrinſecum principium indiuiduationis: ergo non eſt materia hmōi principium intrinſecum. Hoc aūt manifeſtius eſt in anima rationali, in qua, ſicut eſſe non cauſatur per ſe à materia, ita ēt neq; vnitas, aut indiuiduatio, vt notauit D. Tho. 2. cont. Gent. c. 75. in ſolutione primæ rationis, & c. 81. in principio: ergo materia non ſolū nō eſt principiū intrinſecum indiuiduationis animæ, verum ēt nec cauſa per ſe eius, quanuis ſit veluti occaſio quædam, vt organizato tali corpore, Deus in illo talem animā creet.

VI. Dubium. Sed difficultas eſt, an indiuiduetur ſaltem forma per materiam tanquam per terminum, ad quem dicit habitudinem. In hoc. n. vř eſſe differētia inter materiam & formam, q; materia, quia eadem numero ſubſtat pluribus formis, non pōt habere indiuiduam determinationem ex forma, quam reſpicit: at verò forma non hēt eam indifferentiam, ſed determinatur ad hanc materiam actuandam, & ideò indiuiduari pōt ex hac materia, tanquam ex termino, ad quem dicit habitudinem, vt talis forma eſt. Et ita opinantur Thomiſtæ cōiter, itaq; intelligunt D. Tho. locis ſuprā citatis & alijs, vbi ait formā indiuiduari per materiam. Et eodem ſenſu exponi pt, qđ ait, q. vnic. de anima, art. 3. ad 13. principia indiuiduationis formarum non eſſe de eſſentia earū, ſed hoc eſſe verum ſolum in compoſitis. Sed in primis ratio facta non hēt locum in anima rōnali, quæ eadē numero manens, pōt diuerſas materias actuare. Primū. n. ſimul ita actuat diuerſas partes materiæ componentes idem corpus, vt tota ſit in ſingulis partibus: ergo nō pōt per coaptionem ad totum corpus, & ad ſingulas partes eius indiuiduari. Sed magis vrget, q; ſucceſſiuè poteſt informare diuerſas materias integras, vt qñ per nutritionem continuam paulatim amittitur tota materia, in quam primum fuit introducta forma, & alia noua acquiritur & eadē forma informatur. Item ipſi nutritioni accidētarium eſt, quod his, vel illis cibis fiat, & tamen inde prouenit, quòd anima hanc vel illam materiam poſteà informet, ergo hoc etiam illi eſt contingens, & accidentarium: non ergo inde indiuiduatur, nec de ſe eſt coaptata ad hanc numero materiam.

Dicet fortaſſe aliquis, ex ſe poſtulare hanc animam, vt ſaltem in principio in tali materia introducatur, licèt poſteà poſſit illā relinquere & aliam informare; & hac ratione indiuiduari ab illa materia, in qua primo introducitur. Sed hoc in primis gratis dr: nam, ſi eadem anima poteſt diuerſis temporibus varias materias naturaliter informare, ſignum eſt virtutem informatiuam, ſeu aptitudinem eius ad informandum non reſpicere vt adæquatum terminum hanc numero materiam. Quo ergo fundamento dici poteſt ex ſe magis poſtulare vnam materiam in principio, quàm aliam, vel magis intrinſecè reſpicere vnam, quàm aliam? Alias eodem modo dici poſſet materia natura ſua poſtulaſſe, vt ſub eis numero formis crearetur, ſub quibus creata fuit, & ab illis fuiſſe indiuiduatam, quanuis potuerit poſteà ſub alijs formis conſeruari: ſicut ergo hoc eſſet ibi gratis dictum, ita ēt ſine fundamento dicitur de anima. Finge. n. illam materiam numero, quam proles per propriam nutritionem acquirit, & informat, fuiſſe prius ſub forma ſanguinis materni, ex quo in principio corpus eiuſdem prolis formatū eſt, certè, ſicut in illa materia poſteà per nutritionem diſpoſita introduci potuit hæc numero forma, ita etiam, ſi in prima forma tione diſpoſita fuiſſet virtute ſeminis ex ſanguine materno, ſimiliter potuiſſet eadem forma naturaliter in eam introduci: nulla. n. reddi poteſt philoſophica ratio, cur non potuerit: ergo hæc anima etiam vt hęc, indifferens eſt ad plures materias informandas, ſiue in principio in productione, ſiue poſteà in conſeruatione.

Nec refert, ſi quis dicat, has materias cenſeri vnam, & eandem, quia paulatim fit mutatio ſub diſpoſitionibus, & organizatione eiuſdem rationis: quia hæc vnitas materię vel corporis magis eſt ſ. dm externam ſpeciem, & apparentiam q̃ ſecūdum externam ac phyſicā entitatē corporis ſeu materię. Adde, quod, licèt contingeret, totam mutationem fieri per ſeparationem integram vnius corporis, & coniunctionem alterius materiæ, nihilominus anima vtrumq; naturaliter informaret. Sicut probabile eſt in reſurrectione interdum eventurum. Vt ſi contingat in hac vita, duas animas eaſdem omnino materias informaſſe, poterit alteri earum dari corpus ex alia materia, q; non minus connaturaliter informabit, q̃, ſi ex priori materia cōſtaret. Ergo ſignum eſt, hanc animam vt aptam ad informandum nullo mō reſpicere determinatè hanc materiam, & conſequenter nō indiuiduari ab hac materia, vt eſt hæc, ēt vt à termino ſuæ habitudinis tranſcendentalis: quia non eſt terminus adæquatus illius: Indiuiduatur ergo hæc anima per ſe ipſā, & ex vi ſuæ entitatis; & cōſequenter quia intrinſecè hēt talem indiuiduam aptitudinem ad informādum corpus humanum ad eum modum, quo paulò antea de habitudine materiæ dicebamus. Atq; ita in particulari de anima rōnali docet Toletus lib. 3. de anima q. 18. cōcl. 2. & 3. qui hoc confirmat argumento ſuprà à nobis facto, q. in aſſignādo indiuiduationis principio ſiſtē- dum

VII.

VIII.

Notabile Theologicum.

dum eſt in aliquo, quod per ſe indiuiduetur, ergo ſi materia vel quantitas dicantur per ſe indiuiduari, multo magis id eſt dicendum de anima rationali, quæ per ſe eſt ſubſiſtens, & magis dat eſſe reliquis, quàm recipiat ab eis. Corporum ergo varietas eſt optimum ſignum à poſteriori diſtinctionis animarum, quia eſt veluti occaſio producendi diuerſas animas, non eſt tamen proprium, & intrinſecum principium indiuiduationis earum.

IX. Sed, an ſit eadem ratio de omnibus alijs formis ſubſtátialibus, quæ à materia pendent in eſſe, non vr̃ poſſe argumento nuper facto diiudicari: quia hæ formæ ita informant hanc materiam numero, vt omnino ſint determinatæ ad illam informandam, nec poſſint naturaliter aliam numero diſtinctam materiam informare, cùm non poſſint ab hac ſeparari, neq; ſimul, neque paulatim: quod ẽt procedit de animabus brutorũ perfectorum, ſi illæ extenſæ ſunt, & diuiſibiles, vt cõis & fortaſſe probabilior tenet opinio (nam ſi indiuiſibiles eſſe ſupponantur, procedet in eis argm̃ factum de animab. rationalibus) rectè igitur dici poteſt materialis forma ſubſtantialis eſſe hęc intrinſecè quidem per coaptationem ad hanc numero materiam, per ipſam verò materiam, tanquam per terminum huius habitudinis. Sed nihilominus etiam in his materialibus formis hoc propriè dici non poteſt: quia, vel in hac numero materia includuntur diſpoſitiones, quibus hæc materia ab agente præparatur ad hanc formã, vel intelligitur ſolum hæc materia prima ſecundum nudam entitatem eius: neutro autem modo id ſatis intelligi, aut explicari poteſt.

X. Primum patet, quia materia cum accidentibus non poteſt eſſe ratio indiuiduationis formę, ẽt vt terminus habitudinis eius, quia cum hæc habitudo ſit tranſcendentalis & ſubſtantialis, non includit accidentia in ſuo primario ac per ſe termino. Item, quia, ſi ſupponamus non eſſe eaſdem diſpoſitiones in genito, quæ præceſſerũt in corrupto, procedunt argumenta ſuprà facta, ꝙ forma prius natura abſolutè & ſimpliciter informat materiam accidentibus nudã, informat autem illam, vt indiuidua, & ſingularis eſt: ergo eodẽ mõ reſpicit illam, ſecũdum ſuam aptitudinem, & coaptationem indiuidualem. Si autem ſupponamus, manere in materia diſpoſitiones, quæ fuerunt in corrupto, ſic ẽt forma non informat materiam vt affectam accidentibus, licèt illa præſupponantur velut conditiones neceſſariæ; vel fortaſſe ſolum quia relinquantur ex præcedenti alteratione: ergo neq; hæc forma vt hæc, reſpicit accidentia, ſed materiam tantum. Eò, vel maximè, ꝙ licèt varientur hæc numero accidentia, vel paulatim naturaliter, vel ſimul ſupernaturaliter, & alia ſimilia dentur, conſeruabitur eadem numero forma in eadem materia: ergo nullo modo reſpicit hæc forma, vt eſt hæc, talia accidentia numero, vt ab eis indiuiduetur. Quin potius, licèt daremus, hanc formam requirere hæc numero accidentia, non ideò eſſet ipſa forma talis in indiuiduo propter accidentia, ſed potius è contrario accidẽtia requirerentur talia propter talem formam, loquendo à priori & ſimpliciter, licèt quoad nos, vel in ordine ad productionem, vel generationem tales diſpoſitiones ſint principium, vel occaſio diſtinguendi formas.

Secundum autem, ſ. ꝙ neq; hæc materia prima purè ſumpta poſſit eſſe hoc modo principiũ indiuiduans formam, probatur primò, quia hęc materia poteſt eſſe cõis multis formis vel ſpecie, vel numero diuerſis: ergo vt ſic non eſt ſufficiens principium indiuiduans formam, quia, quod de ſe cõe eſt, vt ſic non poteſt eſſe indiuiduationis principium. Secundo ex parte ipſius formę, quia licèt hæc forma ſemel facta in hac, & ex hac materia, non poſſit eſſe in alia ꝓꝑ dependentiam quam habet ab illa, quæ dependentia talis eſt, vt nec forma illa poſſit naturaliter conſeruari ſine illo genere cauſalitatis materialis, neq; ẽt ſit aliqua via aut modus naturalis, quo poſſit hæc forma in aliam materiam transferri, vt ab illa conſeruetur: nihilominùs tñ, ſi entitas talis formæ ſecũdũ ſe cõſideretur, nõ vr̃ eius aptitudo intrinſeca determinata ad hanc numero materiam informandam, ita vt intrinſecè ſit inepta ad informandam naturaliter quamcunq; aliã materiam numero diſtinctam: ergo non recipit ſuam intrinſecam indiuiduationem ab hac numero materia, ẽt tanquam à termino ſuæ habitudinis, ſeu aptitudinis informatiuæ. Probatur conſequentia, quia non eſt hæc materia terminus adæquatus illius habitudinis, quandoquidem aptitudo huius formæ ſecũdũ ſe æquè cõnaturaliter poſſet exerceri in alia, vel alia materia, ſi in qualibet poneretur. Nam ꝙ per cauſas naturales ſolum ponatur in hac materia, & non in alia nõ tollit intrinſecam aptitudinem eius, neq; facit, vt hæc materia ſit adæquatus terminus illius. Sicut fortaſſe eſt in vniuerſo aliqua portio materiæ, quæ ſemper fuit ſub eadem numero forma, & ſemper erit, nec fortaſſe eſt via naturalis ad variandam illam, & non propterea aptitudo materiæ de ſe terminata eſt ad talem formam. XI.

Antecedens verò ſuaderi poteſt multis cõiecturis, quæ cões ſunt ẽt animabus rationalibus. Prima, quia de potentia abſoluta hęc forma trãſferri poſſet in aliam materiam, & illam informare: ergo ſignum eſt, eſſe in tali forma aptitudinem naturalem intrinſecam ad informandam illam, quantum ex ipſa eſt. Probatur conſequentia, quia licèt illa actio, ſeu tranſmigratio huius formæ à materia in materiam eſſet ſupernaturalis quoad modum, tñ terminus productus naturalis eſſet: compoſitum .n. illud ex tali forma & materia naturaliter ſubſiſteret. Secunda, Quælibet alia materia numero diſtincta eſt capax quãtum eſt ex ſe cuiuſcunq; formæ indiuiduæ, ẽt ſi contingat eſſe in alia materia numero diſtincta: ſine fundamẽto .n. exiſtimaret quis capacitatem huius materiæ numero de ſe eſſe limitatam ad has formas potiùs q̃ ad illas, eò ꝙ fortaſſe agentia naturalia ſecũdũ naturalẽ ordinẽ nõ poſſint efficere in ea eas indiuiduas formas, quas in alijs materiis efficiunt. Quia cum materia de ſe ſit pura potentia & indifferens, nõ põt ei conuenienti rõne attribui talis determinatio: illa ergo materia numero, quæ de facto eſt ſub hac forma huius equi quãtum eſt ex ſe capax eſſet alterius animæ equi numero diſtincti, quæ de facto informet aliam materiam: ergo & è conuerſo illa anima ẽt eſt apta, quantum eſt ex ſe ad informandã hanc, vel illam materiam. Patet conſequentia, quia potentia & actus naturalis ſibi mutuò correſpondent: vnde potentia non reſpicit natu- XII.

raliter, niſi actum illum, qui aptitudinem habet naturalem ad informandam illam,

XIII. Tertio quia, ſi hæc anima, equina v.g. tantum eſſet apta ex ſe ad informandã hanc numero materiam, omnes animæ equinæ quæ poſſent illã numero materiam informare diuerſis temporibus, haberent inter ſe aliquã conuenientiam realem, q̃ nõ haberent cũ animabus equinis informantibus alias materias, quia omnes illæ haberent aptitudinem ad informandam hanc numero materiam, quam aliæ aĩæ equinæ informare nõ poſſent, Et idem argũ fieri põt in oĩbus formis aquæ, ignis, & ſimilibus, ꝙ, ſ. ſub eadem ſpecie formæ ignis, v.g. detur quædã latitudo indiuiduorũ reſpicientium hanc numero materiam tm̃, & aliam latitudinem aliorum reſpiciẽtium hanc numero materiam, & ſic de alijs, atque ita ſub cõceptu ſpecifico poſſet dari conceptus obiectiuus ſubſtãtialis, & oĩs multis indiuiduis illius ſpeciei, & nõ alijs, quod vr̃ abſurdum; nã illa cõuenientia, cũ ſit realis & ſubſtantialis, erit ẽt eſſentialis talibus formis, & conſequẽter ſpẽs vltima erit diuiſibilis per plures differentias eſſentiales, qđ inuoluit apertã repugnantiã. Verũ hæc ratio magis eſt apparens quam efficax, quia B põt habere nonnullas euaſiones & difficultates, quas attingemus cõmodius diſp. ſeq. tñ aliæ rationes efficaces ſunt, quas amplius confirmabimus, & declarabimus ſect. ſeq. Reſtat igitur ſatis probata cõcluſio poſita, ꝙ intrinſecum principium à quo ſumitur indiuidualis differentia formæ ſubſtantialis, ſit ipſamet entitas formæ, quatenus ex ſe habet talem aptitudinẽ ad informandã materiã; nã excluſa ſunt oĩa extrinſeca, vel diſtincta ab ipſa forma, ꝙ ab eis indiuiduari non poſſit: quo fit, vt forma non ſit hæc, quia reſpicit hanc materiam, ſed ſolum quatenus habet talẽ aptitudinem ad informandam materiam.

Subſtãtiales modi quo principio indiuiduentur.

XIIII. Dico tertiò. Modus ſubſtantialis qui ſimplex eſt, & ſuo modo indiuiſibilis, habet ẽt ſuam indiuiduationem ex ſe, & non ex aliquo principio ex natura rei à ſe diſtincto. Declaratur exẽplis in vnione v.g. formæ ad materiam, vel ma- C teriæ ad formam, quam ſuppono ex infra dicendis eſſe modum ſubſtantialem. Item in ſubſiſtẽtia ſimplici, & idem eſſet de exiſtẽtia, ſi eſſet modus realis eſſentiæ ex natura rei diſtinctus ab illa. Itaque conſtat vnionem, quam nunc habet aĩa mea ad meum corpus, eſſe vnam numero, & indiuiduam, tum quia eſt quid reale, & à parte rei exiſtens, & diſtinctum ex natura rei ab aĩa, tum etiam, quia differt numero, & non ſpecie à modo vnionis alterius animæ ad corpus ſuum, habet ergo ſuam indiuidualem differentiam: ergo & intrinſecum aliquod principium, ſeu fundamentum eius: hoc ergo principium dicimus nihil aliud eſſe poſſe, niſi entitatem ipſius modi qualiſcunque illa entitas ſit. Hoc aũt probari poteſt primò rationibus generalibus factis, ꝙ ita vnaquæq; res eſt vna, ſicut eſt, & ꝙ negatio quã addit vnitas, immediatè fundatur in entitate rei ſcđm ꝙ in ſe eſt: ac deniq;, quia vnaquæq; entitas ſimplex ſe ipſa intrinſecè talis eſt, ſed conſtituitur noſtro modo intelligendi in ſuo eſſe, & conſequenter etiam ſe ipſa diſtinguitur ab alijs.

A Secũdò probatur excludendo alia principia huius indiuiduationis, nam, ſi quæ eſſent, maximè eſſet hæc anima, vel hæc materia, reſpectu huius vnionis (vt inchoatum exemplũ proſequamur, omitto autem accidentia, quia illa iam ſatis excluſa ſunt rationibus factis de materia & forma) ſed hic modus non indiuiduatur propriè ex hac materia, & ex hac forma; quia licèt hic modus vnionis in indiuiduo, non poſſit eſſe in alia forma propter ſpecialem idẽtitatem realem, quam habet cum hac forma, neq; etiam poſſit fieri, nec cõſeruari in alia materia numero diſtincta, quia reſpicit hanc nõ ſecũdũ aptitudinẽ, ſed ſecũdum actualẽ quãdã rõnẽ, quæ adæquatè terminatur ad hanc materiam: nihilominus tamen poſſẽt hæc anima & hæc materia vniri alia vnione numero diſtincta. Non enim eſt neceſſe, vt ſi vnio huius animæ & formæ nunc diſſoluatur & pereat, & iterum rurſus hæc materia, & hæc forma à Deo vniantur, eandem numero vnionem recipiant, quam ante habebant. Nã licet demus hoc poſſe fieri, de qua aliqui etiam dubitant, non eſt cur ſit neceſſarium: quia in alijs modis figuræ, ſeſſionis, aut ſimilibus, non eſt neceſſe eoſdem B numero reproduci, imo id non eſt naturale. Poſſunt ergo illæ vniones numero diſtingui in eadem forma reſpectu eiuſdem materiæ: ergo principium indiuiduationis eius non ſumitur ſufficienter ex hac forma, vel hac materia: ergo oportet, vt ex ſe hẽat talis modus intrinſecum fundm̃ ſuæ indiuiduationis, quãuis ſecundũ illud reſpiciat hanc formã, & hanc materiam habitudine tranſcendentali; quia hæc eſt natura talis modi.

Compoſiti ſubſtantialis quod principium indiuiduationis.

XV. Quartò dicendum eſt in ſubſtantia compoſita, vt tale compoſitum eſt adæquatum indiuiduationis principium eſſe hanc materiam, & hanc formã inter ſe vnitas, inter quæ præcipuũ principium eſt forma, quæ ſola ſufficit, vt hoc cõpoſitum, quatenus eſt indiuiduum talis ſpeciei, idem numero cenſeatur. Hæc cõcluſio ſequitur ex præcedentibus, & ex dictis ſect. 4. & eſt conſentanea opinioni Durandi, & Toleti ſuprà tra- C ctatis, & in re nõ diſſentiũt Scotus, & Henr. nec Nominales omnes. Fonſeca etiam non diſſentit lib. 5. Metaph. q. 5. quantũs dicat, impropriam eſſe locutionem cum dicimus, hanc materiam, & hanc formam eſſe principia indiuiduationis Phyſica, quia neq; forma hęc, neq; hæc materia, neq; ambæ ſimul addi poſſent naturæ ſpecificæ hoĩs, vt cum ea conſtituant hũc hoĩem, & quia ẽt hæc materia & hæc forma ſunt indiuidua, ex ſuis naturis ſpecificis, & proprijs indiuiduationis principijs conſtituta. Sed in his rationib. diuertit à Phyſica ratione ad Metaphyſicam compoſitionem: cùm .n. hæc materia, & hæc forma dicuntur principia Phyſica indiuiduationis huius compoſiti, non comparantur ad ſpecificam naturam cõem, ſed ad Phyſicũ compoſitum, qđ componunt: & ideò non eſt neceſſe, vt addantur naturæ ſpecificæ cõi, ſed vt componant illã componẽdo indiuiduum, in quo illa includitur. Vnde ſecundũ eandem Phyſicam conſtõnem talia principia ſimplicia ſunt, neque hñt alia, quibus phyſicè indiuiduentur, ſed ſe ipſis indiuiduantur, vt declaratum eſt. Non eſt ergo impropria

Scotus.
Henr.
Nominales.

locu-

Digitized by Google

locutio, ſed vera ac propria: quia eadem sũt principia indiuiduationis intrinſeca, quæ ſunt principia intrinſeca entitatis, vt ſæpè dictum eſt, quia indiuiduatio ſequitur entitatem, vt eſt negatio quædam: vt autem includit poſitiuum, eſt ipſamet entitas, nihilque illi addit: ſed hæc materia, & hæc forma inter ſe vnitæ ſunt intrinſeca principia totius entitatis compoſitæ ſubſtantiæ, de qua agimus: ergo ſunt etiam intrinſeca principia phyſica indiuiduationis. Et confirmatur, nam materia & forma abſolutè ſumptæ ſunt principia phyſica ſpeciei ſubſtantiæ compoſitæ, & ſpecificationis eius; ergo hæc materia, & hæc forma erunt principia phyſica indiuidui, & indiuiduationis eius. Et eodem modo concludi poteſt, neutram per ſe, ſed vtramque ſimul eſſe hoc adæquatum principium. Quia hoc compoſitum vt omnino & completè ſit idem numero, requirit non ſolùm hanc formam, vel hanc materiam, ſed vtramque ſimul, & quacunque variata nõ manet ſimpliciter, & omni ex parte idem numero compoſitum, quod antea erat: quia aliqua ex parte variata eſt eius entitas, ergo materia & forma ſunt adæquatum principium vnitatis numericæ totius compoſiti, vt tale eſt. Et confirmatur ratione facta, quia eadem ſunt principia vnitatis, quæ entitatis: ſed hæc materia, & hęc forma ſunt adæquatum principium intrinſecum huius compoſitæ entitatis: ergo & vnitatis, & indiuiduationis.

XVI. Atq; hinc conſtat, etiam hanc vnionem eandem numero req̃ri ad perfectam vnitatem talis compoſiti, quia ſuo modo intrinſecè cõcurrit ad conſtitutionem eius, entitas enim compoſiti nõ ſolú entitatem materię & formæ, ſed etiam vnionem earum inter ſe intrinſecè includit: ergo variata vnione in aliquo variatur entitas, & conſequenter vnitas ipſius compoſiti: requiritur ergo ad perfectam vnitatem, & indiuiduationem: hac ergo ratione poſſet etiam hæc vnio numerari in his, quæ complent perfectum indiuiduationis principium ipſius compoſiti. Non eſt autem ita neceſſaria, ſicut materia & forma, quia hæc ſunt ſimpliciter principia eſſentialia talis compoſiti: vnio verò eſt quaſi conditio requiſita, ſeu cauſalitas materiæ ac formæ, vt dixi in 2. tomo. 3. par. diſput. 43. ſect. 2. Comparando etiam inter ſe materiam & formam, præcipuum principiũ eſt forma, non tantum reſpectu naturæ ſpecificæ, ſumpta forma in ſpé, ſed etiam reſpectu huius indiuidui, ſumpta forma indiuidua, quia hæc forma eſt maximè propria huius indiuidui, & quia illa eſt, quæ complet hanc numero ſubſtantiam integram, nam hæc materia ſolùm inchoat illam, & quãtum eſt de ſe non magis inchoat hanc, quam aliam. Item quia hæc forma eſt præcipuum principium eſſendi, & conſequenter eſt etiam præcipuum principium diſtinguendi hanc ſubſtãtiam ab alijs; ſed idem eſt principium vnitatis, quod eſt principiũ entis, & diſtinctionis eius ab alijs: ergo. Obiectio ſoluitur. Dices, formam eſſe principium diſtinctionis ſpecificæ, quia facit differre formaliter, non ergo poteſt eſſe principium diſtinctionis numericæ; aliàs diſtinctio numerica eſſet formalis & eſſentialis. R̃ndetur, formam ſecundùm ſuam rationem ſpecificam & eſſentialem facere differentiam ſpecificam & eſſentialem, formam verò indiuiduam ſecũdùm entitatem ſuam facere di- A ſtinctionem entitatiuam & numeralem. Petrus enim & Paulus magis differunt inter ſe numero, quia habẽt animas numero diſtinctas, quam quia hẽnt diſtincta corpora. Atque ex his patet vltima pars concluſionis, quæ ſatis ẽt probatur ex cõi modo loquendi, quem ſuprà notauimus; ſimpliciter enim cenſetur idem homo, non tantum ſecundum apparentiam, ſed etiam ſecundum veritatem, qui habet eandem numero animam, etiam ſi corpus mutatum ſit. Rõ verò eſt, quia forma ſimpliciter cenſetur conſtituere ſpeciem, & ſimiliter hæc forma hoc indiuiduũ ſub tali ſpecie.

XVII. Sed quæres, an differentia indiuidualis in rigore ſumatur à completo principio, materia. ſ. & forma, an verò ab altero tantùm: nam autores videntur frequentius ſentire, ab altero tantum ſumi, nam, cum hæc differentia ſimplex ſit, non videtur ſumenda à toto compoſito, neque à duplici principio partiali, ſed ab vno tantum, quod ſimplex ſit. Quæſitum. Tamen differunt, nam quidam aiunt, illud principium eſſe materiam, vt Caietan. & alij; Caietan. alij vero dicunt eſſe formam, vt Scotus, & in idẽ Durand. inclinat Duran. Scotus. Et hoc poſterius eſt verius ſup- Reſponſio. B poſito priori fundamento, ſ. quod differentia indiuidualis ab altero tantum ex his principijs ſumenda ſit. Loquimur autem de re ipſa ſecundum ſe, nam quoad nos, qui ex rebus materialibus cognitionem ſumimus, ſæpè diſtinctio indiuiduorum ex materia ſumitur, vel ex accidentibus, quę materiam conſequuntur, vt ſunt quantitas, & aliæ proprietates: at verò ſecundum ſe, ſicut differentia ſumenda eſt à principio ſubſtantiali, & non ab accidentali, ita inter ipſa ſubſtantialia principia, ab eo ſumenda eſt, quod præcipuum eſt, & magis proprium, ac vltimum conſtitutiuũ ipſius rei: huiuſmodi autem eſt forma, vt oſtenſum eſt. Item eſt hoc verum, loquendo de indiuiduo talis naturæ vel ſpeciei, prout formaliter in ea conſtituitur. Propter quam rationem ſuprà diximus, ſuppoſitum eſſe vnum numero, ſi vnam numero habet ſubſiſtẽtiam, etiam ſi natura vna non ſit, quia formale conſtitutiuum ſuppoſiti eſt ſubſiſtantia incommunicabilis, à qua ſola ſumenda eſt ratio indiuidualis ſuppoſiti vt ſic: è contrariò verò diximus, vnitatem ad differentiam indiuidualem rei ſingularis, vt conſtitutæ ſub tali C ſpecie, vel eſſentia ſubſtantiali, ſumendam eſſe ex natura ſubſtantiali, quæ formaliter conſtituit tale indiuiduum. Ad hunc ergo modum dicimus in præſenti, differentiam indiuidualem huius hominis formaliter ſumpti vt indiuiduum eſt ſpeciei humanæ, ſumi ex hac anima. At verò, ſi loquamur de hoc compoſito, vt perfectè, & omni ex parte vnum eſt, verius dicetur, differentiã indiuidualem eius ſumi ex tota entitate eius, atque adeò ex adæquato principio phyſico, quod materiam, & formam includit, vt hoc modo etiam de toto illo compoſito verificetur, per ſe ipſum, ſeu per ſuam entitatem ĩdiuiduari: nam per illam habet identitatem ſimpliciter in ſe, & diuerſitatem ab omni alio. Neque eſt inconueniẽs, quod differentia, quę ſecundum conceptum metaphyſicum ſimplex eſt, id eſt, non compoſita ex genere & differentia, ſumatur ex entitate ſeu natura phyſicè compoſita, quatenus vna eſt, & per modum vnius indiuiduæ naturæ concipitur.

Vltimò

Spūales ſubſtãtiæ cõple qſio in diui duātur.

Vltimò ex dictis ſatis conſtat, quid dicendum ſit de ſubſtantijs immaterialibus, in quibus differentię indiuiduales inueniuntur, vt oſtendimus: vnde, cum in eis nõ ſit, niſi ſimplex ſubſtantialis entitas completa, conſtat in eis non poſſe eſſe aliud principium indiuiduationis præter ipſam vniuſcuiuſq; rei entitatem, quę ex ſe talis eſt, & per ſe ab alijs diſtinguitur. Et in hoc omnes conueniunt qui has ſubſtantias indiuiduas eſſe fatentur, quacunque ratione declarent indiuiduationem earum. Qui autem dicunt, de ſe conuenire tali naturæ ſpecificæ ſpirituali, multo magis, & a fortiori docent p ſuas entitates indiuiduari, vt patet ex Capreol. in 2. diſt. 3. Caiet. & alijs, 1. par. q. 2. ar. 3. q. 50. ar. 4. Soncin. 12. metaph. q. 49. Iauell. q. 25. Ferrar. 1. cont. gent. cap. 21. Qui verò cenſent etiam in rebus immaterialibus indiuiduationem fieri per additionem differentiæ, neceſſario etiam docent, illam eſſe ſumendam ab ipſa entitate ſubſtantiali Angeli ſecundum ſe: qa nec ſumenda eſt ab accidentib. neque eſt aliud, vnde ſumi poſſit, quæ omnia ſatis probata ſunt ex dictis. Argumentum autẽ vulgare, quod ſi hæ ſubſtantię per ſuas entitates differunt, neceſſario differant formaliter, & eſſentialiter; iam eſt ſolutum in ſimili de alijs formis. Nam illæ entitates quantumuis formales, poſſunt eſſe omnino ſimiles in ratione eſſentiali, & tunc licet ſe ipſis diſtiguantur, nihilominus diſtinctio eſt numerica, quia eſt in entitate, non in ratione formali. Dicũtur autem diſtingui ſe ipſis, non quia ſimiles nõ ſint, ſed quia vna ex ſe habet, quod non ſit alia; ſimilitudo enim non excludit diſtinctionem, vt infra dicetur.

Capreol. Soncin.

A

B

SECTIO VII.

Vtrum principium indiuiduationis accidentium ſit ex ſubiecto ſumendum.

1. IN hac dubitatione ijdem ferè dicendi modi eſſe poſſunt, qui in præcedente ſectione relati ſunt, tamen quia eadem doctrina, quæ de formis ſubſtantialib. data eſt, ad accidentales eſt proportionaliter applicanda, ideo breuiſſimè poteſt hæc res expediri, addendo pauca, quæ ſunt propria accidentium. Supponimus ergo ex dictis in ſect. 2, in formis accidentalibus neceſſarias eſſe differentias indiuiduales, quas indiuiduæ formæ addant rationibus ſpecificis, à quibus ſaltem ratione diſtinguantur, nam doctrina ibi data generalis eſt, & rationes factæ de omnibus ſpecieb. & indiuiduis procedunt. Vnde fit, loquendo de principijs metaphyſicis conſtituentibus & diſtinguentib. res, nullam relinqui qõnem circa principium indiuiduationis accidentis: eſt enim in eis differentia indiuidualis, quæ in vno quoque propria eſt, & contrahit ſpeciem ad eſſe talis indiuidui. Solũ ergo reſtat quærendum, quod nam ſit phyſicum fundamentum & principium huius differentiæ, & hoc ſenſu inueſtigamus hic principium indiuiduationis accidentium, ſicut de ſubſtantijs diximus. Et iõ nulla nobis eſt hoc loco controuerſia cum Scoto, qui ſuis hæcceitatib. (quæ nihil aliud ſunt, quam differentiæ indiuiduales) qõnẽ hanc terminandam eſſe cenſuit, nos enim etiam admittimus differentias illas, tamen vlterius inquirimus phyſicam radicem earum differentiarum.

C

Duę igitur opiniones tñ hic referri poſſunt. Prior eſt, accidentia indiuiduari per ſubiectum. Ita docet D. Tho. 1. p. q. 29. ar. 1. & qõ. 39. ar. 3. & opuſc. 29. in fine. Sed quodlib. 7. art. 10. limitat hanc ſententiam, dicitq́;, eſſe veram in alijs accidentibus pręter quantitatem, quam dicit non ex ſubiecto, ſed ex ſitu indiuiduari, reliqua verò accidentia ex ſubiecto, ſaltem ex quantitate. Vnde infert, quamuis poſſit quantitas indiuidua conſeruari à Deo ſine ſubiecto, non tñ albedinem, aut reliqua accidentia, quæ neceſſariò requirunt ſubiectum, ſaltem quantitatem ipſam, vt fiant indiuidua. Hincq; docet D. Tho. ſæpe non poſſe dari duas albedines ſeparatas & ſolo numero diſtinctas, quia non haberent per quod diſtinguerentur, 1. p. q. 50. art. 4. & q. 75. ar. 7. Idemque docet ac defendit Capreol. in 1. diſt. 44. ar. 2. concl. 2. Fũdamenta huius ſniæ ſunt eadem, quæ ſuperius allata ſunt ad probandum, formam ſubſtantialem indiuiduari à materia ſignata. Et confirmatur primò, nam accidens habet totum ſuum eſſe in ordine ad ſubiectum: ergo indiuiduationem habere debet a ſubiecto: nam vnaquæque res indiuiduari debet ex eiſdem principijs, a quib. habet eſſe. Secundò quia, ſi accidentia non indiuiduarentur à ſubiecto, poſſent plura accidentia ſolo numero diuerſa in eodem ſubiecto recipi, quia non obſtante identitate ſubiecti hẽre poſſent inter ſe diſtinctionem: vnde nulla poſſet ratio huius repugnanç aſſignari; videmus autem, non poſſe idem ſubiectum duas albedines, vel duos calores recipere: tota ergo ratio huius eſt, quia à ſubiecto indiuiduantur; & ideo hoc ipſo quod in eodem ſubiecto recipiuntur, ſunt vnum, & non duo. II.

D. Thomæ opinio.

2

Secunda opinio eſt, vnamquamq; formam accidentalẽ phyſicè indiuiduari per ſe ipſam, vt eſt talis entitas actu, vel aptitudine, neque habere aliud intrinſecum principium indiuiduationis, pręter ſuam entitatem. Ita ſumitur ex opinione Durandi ſuprà tractata; & omnes rões, quas adduximus de forma ſubſtantiali, probant idem de forma accidentali. Et ſumma eſt, quia vnaquęq; res per illud idẽ formaliter, & intrinſecè eſt vna numero (quoad fundm̃ vnitatis ſeu negationis, quam dicit vnum) per quod eſt ens actu in rerũ natura, vel aptum vt ſit huiuſmodi, quia omne tale ens eſt ſingulare, vt ſupra oſtenſum eſt: ſed omnis res per ſuam entitatem eſt intrinſecè, & formaliter hmõi ens actu; ergo per eandem eſt ſingulare, quid, & indiuiduũ: ergo & accidentia hoc habent. Et confirmatur, quia ſubiectum nõ poteſt eſſe principium indiuiduans accidentia: ergo tantum eſſe poteſt huiuſmodi principium intrinſeca entitas ipſorum accidentium. Antecedens patet, quia in primis ſubiectum non poteſt dici principium intrinſecum indiuiduationis accidentis, tanquã intrinſecè & per ſe componens accidens quia nũc non agimus de compoſito ex ſubiecto, & accidẽte, ſed de ipſa accidentali forma, quam conſtat nõ componi intrinſecè ex ipſo ſubiecto; nec ſubiectum hoc modo eſſe principiũ intrinſecum eius. Rurſus nec ſubiectum poteſt III.

Aliorũ opinio. Durand.

Digitized by Google

A dici principium indiuiduans accidens, tãquam terminus habitudinis, ſeu aptitudinis talis accidentis ad informandum tale ſubiectum, primo quia reſpectu eiuſdem ſubiecti numero poſſunt duo accidentia ſolo numero diſtincta habere aptitudinem ad informandũ illud: ergo illæ aptitudines non poſſunt diſtingui numero ex ſubiecto: ergo ex ſe ipſis. Secundò hoc maxime vrget de quibuſdam accidentibus, quæ ſecundũ habitudinem ſuam non ſiſtunt in ſubiecto, ſed illud referunt, vel aliquo modo in aliud ducunt, vt ſunt relationes, actus, habitus & ſimilia: ſi enim accidens dr̃ indiuiduari à ſubiecto, quia reſpicit illud naturaliter, cur hæc accidentia non dicentur potiùs indiuiduari ab vltimis terminis, quos naturaliter reſpiciunt, maximè cum ab illis ſecundũ cões rationes ſumant eſſentiales, ſeu ſpecificas rationes ſuas? Tertiò, quia ſine fundamẽto dicitur, hoc accidens numero habere naturalem coaptationem & habitudinem tantum ad hoc ſubiectum: nam licèt fortaſſe per naturales cauſas in ſolo illo fieri poſſit, nihilominus tamẽ ipſum de ſe aptum eſt, vt informet quoduis ſubiectum capax talis accidentis, ſicut è contrario B accidere poteſt, vt hoc ſubiectum non poſſit naturaliter habere, niſi hanc albedinem, vel hanc quantitatem, & tamen non propterea capacitas eius intelligenda eſt ita ex ſe limitata, & determinata ad hoc accidens, vt non ſit de ſe ſufficiens ad ſimilia accidentia recipienda. Denique hoc ipſum ſuaderi poteſt omnibus rationibus, quas de forma ſubſtantiali fecimus.

Quæſtionis reſolutio.

III. Haec controuerſia diſtinctione ſupra inſinuata dirimenda eſt, & definienda. Diximus enim dupliciter poſſe nos loqui de principio indiuiduationis; primò in ordine ad eſſe, & ad propriam rei conſtitutionem ſecundum ſe. Secundò in ordine ad productionem, quatenus determinatur agens ad diſtinctum indiuiduum producendum, vel ad efficiẽdum vnum potius, quàm aliud, & conſequenter in ordine ad noſtram cognitionem, quatenus ſenſibiliter (vt ſic C dicam) diſtinguere poſſumus vnũ ab alio. Priori igitur conſideratione (quæ maximè à priori eſt, & maximè propria huius ſcientiæ) vera eſt poſterior ſententia, docens, accidentia non ex ſubiecto, ſed ex proprijs entitatibus habere ſuã indiuiduationẽ, & numericam diſtinctionem, vt ſatis probant rationes factæ tam hic, quã ſectione præced. & patebit amplius ex dicendis in ſolutionibus argumentorum. Poſteriori autem conſideratione (quæ magis eſt phyſica & a poſteriori) dici poſſunt accidentia accipere indiuiduationem ex ſubiecto, tanquam ex radice, ſeu occaſione potius multiplicationis, & diſtinctionis eorum. Hoc tamen non de ſubiecto nudè ſumpto, ſed adhibitis alijs circunſtantijs, vel cõditionibus ad actionem neceſſarijs intelligendum eſt, vt in ſolutionibus argumentorum cõmodius explicabitur.

V. Fundamẽta ergo prioris opinionis, quatenus eadem ſunt cum rationibus, quibus probari ſolet, materiam ſignatam quantitate eſſe principiũ indiuiduationis, & repugnare poſſunt priori parti ſolæ à nobis poſitæ, ſatis tractata ſunt, & A expedita ſect. præced. Prima verò confirmatio ſolũ probat, accidens habere ſuam indiuiduationẽ in ordine ad ſubiectũ, ab eoq; naturaliter pẽdere, nõ tamen, quòd indiuiduatio ſubiecti ſit principium intrinſecũ indiuiduationis accidentis. In ſecunda verò cõfirmatione, & in fundamentis poſterioris ſententię petitur commune dubium, quod hoc loco prætermitti non põt, ſuã tamen propriam quæſtionem poſtulat.

SECTIO VIII.

An repugnet duo accidentia ſolo numero diuerſa eſſe ſimul in eodem ſubiecto, ob eorum indiuiduationem.

Accidentia ſolo numero differẽtia eſſe in eodem ſubiecto duobus modis accidere poteſt, ſcilicet ſimul, vel tantũ ſucceſſiuè, & vtrumque eſt in controuerſia poſitum, & in præſenti ſectione ſolum B priorem tractamus.

Prima opinio tractatur.

In qua eſt prima opinio, quæ non ſolum de accidentibus eiuſdem ſpeciei, ſed etiam diuerſarum ſpecierum, ſi ſub eodem genere proximo contineantur, negat poſſe ſimul eſſe in eodem ſubiecto. Videatur D. Tho. 1. p. q. 85. art. 1. vbi [impoſſibile] (inquit) [eſt, idem ſubiectum perfici ſimul pluribus formis vnius generis & diuerſarũ ſpecierum, ſicut impoſſibile eſt, quòd idem corpus ſecundũ idẽ ſimul coloretur diuerſis coloribus, vel figuretur diuerſis figuris.] In quæſt. aũt 8. de verit. art. 14. id declarat de formis exiſtentibus in actu perfecto. Quã expoſitionem amplectũtur cõiter Thomiſtæ, & ita ſoluunt argumenta de plurib. ſpeciebus intelligibilibus, ſeu ſenſibilib. ſub eodem proximo genere contentis (vt ſunt ſpecies hominis & equi) in eadem potẽtia ſimul exiſtentibus, & de duabus ſcientijs, v. g. vel duabus virtutibus moralibus, vel Theologicis, quæ, C cum ſpecie differant, & ſub eodem proximo genere contineantur, ſimul eſſe poſſunt in eadem potentia, etiam cum perfecta intenſione: hæc n. & ſimilia dicunt eſſe ſimul ſolum in actu incõpleto: quia ſolum ſunt ſimul in actu primo, ſeu in habitu, non in actu ſecundo. 1.

Sed re vera difficile eſt, opinionem hãc in ea generalitate ſimpliciter & abſolutè ſuſtinere. Primò, quia nõ põt ſufficiẽs eius rõ reddi; vt. n. bene Scotus obijcit in 1. diſt. 3. q. 6 §. [Ad quæſtionem igitur:] in exemplis, quæ D. Thom. ſupra attulit, ideò illa accidentia ſpecie differentia non poſſunt eſſe ſimul, quia includunt aliquam oppoſitionem in ordine ad ſubiectum, ſemper enim duo colores opponuntur, aut tanquam extremè contrarij, aut ſicut extremus, & medius, aut ſicut accedentes magis ad alterum extremorum; figuræ etiam includunt repugnantiam in ſitu, aut in rectitudine & obliquitate, vel aliqua re ſimili: non eſt aũt neceſſe, omnia accidentia ſpecie differentia hẽre huiuſmodi oppoſitionem reſpectu ſubiecti. Deinde non malè vrget Durã. in 2. diſt. 3. quæſtio. 8. argumentum de ſpeciebus intelligibilibus (quãuis ipſe malè illo vtatur ad II.

negandas

negandas ſpecies intelligibiles) argumentatur igitur, quia, quamuis intellectus actu nõ intelligat, ſpecies plures ſunt perfectæ, & completæ, quantum ad actum informandi: nã actualis operatio nihil refert ad eſſe completum formæ. Reſpondet Caiet. q. 1. p. q. 85. ar. 4. hoc eſſe verum de ſpeciebus in eſſe reali, non tamen in eſſe intelligibili. Sed omittam, hanc eſſe quandam petitionẽ principij in quæſtione quam ibi diſputat, ſ. an poſſit intellectus ſimul habere plures actus intelligendi: quia, vt ipſemet exponit, illud eſſe intelligibile nihil aliud eſt, niſi, quod actu moueat potentiam ad actualem conſiderationem; vt hoc (inquam) omittam, ad quæſtionem de qua hic agimus ſatis eſt, quod duo accidentia ſecundum ſuum eſſe reale ſimul habeant actum informandi completum in eodem ſubiecto. Et idem argumentum fieri poteſt de habitibus virtutum moralium, aut ſcientiarum, in quibus non habet locum illa diſtinctio de eſſe reali, aut intelligibili. Et ex his poteſt extendi argumentum etiam ad actus: non enim repugnabit eos eſſe ſimul, quantum eſt ex parte ipſorum, aut ex parte potentiæ receptiuæ, ſi non deſit virtus actiua quæ poſſit ſimul illos efficere: quia in reliquis non eſt maior repugnantia inter actus, quam inter habitus eiuſdem generis, ſi alias non ſint contrarij.

III. Et ita etiam ſoluitur rõ, quam D. Thom. inſinuat in d. q. 8. verit. ſ. quia actus eiuſdem generis reſpiciunt eandem potentiam, & terminant illã; non poteſt autem ſimul eadem potentia plurib. actib. terminari. Reſpondetur n. hoc eſſe verum in actibus adæquatis, eiuſdem potentiæ, non verò in inadæquatis, vt in præſenti vna ſpecies, vel vnus habitus non eſt adæquatus actus primus intellectus, quia non perficit illum in ordine ad adæquatum obiectum eius; & ideò poſſunt in eo ſimul plures eſſe, etiam ſi ſint eiuſdem generis, donec integrè & adæquatè ipſum perficiant. Et idem dicendum erit de quibuſcunque formis accidentalbus. Vt v.g. calor & ſiccitas, quamuis fortaſſe conueniant in genere proximo, poſſunt in eodem igne ſimul eſſe, quia neutra illarum qualitatum per ſe implet capacitatem naturalẽ ignis, neque paſſiuam quam habet ratione materiæ, neque quodammodo actiuam, quam habet rõne formæ per naturalem diminutionem. Propoſitio ergo illa D. Thom. vt aliquo ſenſu vera ſit, intelligenda eſt de formis, quæ complete & adæquatè actuant potentiam ſubiecti in tali genere, ſeu ratione, vt magis ex dicendis patebit. Hæc enim opinio, quæ hactenus tractata eſt, non fundatur in indiuiduatione accidentium, & ita non ſpectabat ad præſentem quæſtionem, tamen neceſſariò præmittenda fuit, tum ad complementum doctrinæ, tum etiam, quia lucem affert ad ea, quę dicemus.

Secunda opinio.

IIII. Secunda ergo opinio etiam extrema eſt, nulla omnino accidentia eiuſdem ſpeciei poſſe ſimul eſſe in eodem ſubiecto. Quę exiſtimatur eſſe Ariſto. 5. metaphyſ. cap. 10. tex. 15. dicentis, illa accidentia differre ſpecie, quę cùm in eadem ſubſtantia ſint differentiam habent. Vbi D. Th. lect. 12. generalem rationem reddit illius aſſertionis; quia impoſſibile eſt plura accidentia eiuſdem ſpeciei in eodem ſubiecto eſſe. Idem docet 3. p. q. 35. ar. 5. vbi ẽt plures relationes ſolo numero diuerſas non admittit in eodem patre reſpectu plurium filiorum, neque in eodem filio reſpectu patris & matris. Et ita generaliter defendunt hanc opinionem Capreol. in 1. diſt. 7. q. 2. Caiet. 3. p. q. 35. art. 5. Heruęus, quodlib. 3. q. 9. & in 3. diſt. 8. q. 1. & ibi Palud. q. 2. Soncin. 7. meta. q. 4. vbi plures rõnes adducit. Sed pręcipua ſumitur ex indiuiduatione, nam diſtinctio in formis ſolum eſt, aut formalis, quę eſt ſpecifica, aut materialis ex ſubiecto, quæ eſt numerica ex Ariſt. 5. metap. c. 3. li. 5. c. 6. ergo vbi neutra iſtarum intercedit, non poteſt eſſe diſtinctio: ergo, vbi eſt vnitas ſpecifica accidentis in eodem ſubiecto, non poteſt eſſe pluralitas numerica. Confirmatur, quia alias, qua ratione poſſent duo accidentia ſolo numero diuerſa in eodem ſubiecto ſimul ineſſe, poſſent etiam in infinitum multiplicari; quia non eſt maior ratio de vna multitudine, quam de alia: vnde inferetur; eſſe in eodem ſubiecto infinitas relationes, & alia ſimilia incommoda.

Aristotel. D Thom. Capreol.

Heruæus. Caieta. Soncin.

V. Sed difficile etiam eſt, ſententiam hanc in tota hac generalitate abſque vlla exceptione ſuſtinere propter varia exempla, in quibus planè videtur deficere, quæ ſtatim afferemus. Et ideò, quamuis nullus auctorum ſententiam extremè contrariam ſimpliciter doceat, ſ. quęcunque accidentia ſolo numero differentia, cuiuſcunque ſpeciei ſint, poſſe ſimul eſſe in eodem ſubiecto: id n. non ſolum Ariſtoteli, & omnibus Philoſophis, ſed etiam ipſi experientię apertè repugnat, vt ſuprà tactum eſt, & ex dicendis latius conſtabit; plures tamen exceptiones, & limitationes adhibent prędictę ſententiæ: quia vero difficile eſt mediam viam eligere, & rationem eius reddere, ideo in hac exceptione facienda inter ſe non conueniunt.

Tertia opinio.

VI. Tertia ergo opinio eſt Thomiſtarum diſtinguentium de accidentibus in actu completo, vel incompleto: nam priori modo negãt poſſe ſimul eſſe in vno ſubiecto accidentia ſolo numero differentia, propter rationes factas & autoritatem Ariſtot. & D. Thom. quos ſic exponunt. Poſteriori autem modo id admittitur. Ita Caiet. 1. par. q. 95. ar. 4. clarius Capreol. in 1. diſt. 3. q. 2. ad argumenta cont. 9. concl. Iauell. 5. metaphyſic. q. 16. Qui videntur hoc ſumpſiſſe ex D. Thom. quæſtio. 8. de uerit. art. 14. & præcipuè uidentur ducti argumento ſpecierum intentionalium; quia negare non poſſunt, quin plures ſolo numero differentes poſſint eſſe in eodem ſubiecto, ſcilicet, in eodem intellectu, uel in eadem phantaſia; uel in eodem medio ſecundum eandem partem.

Caietan. Capreol. Iauell.

VII. Sed in primis hæc diſtinctio non eſt ſufficiẽs, nam oſtendemus inferiùs non ſolum hæc accidẽtia intentionalia, ſed etiam plura alia ſecundum totum ſuum eſſe completum, poſſe ſimul eſſe in eodem ſubiecto. Deinde de his accidentibus intentionalibus redit argumentum ſuprà factum, qua ſcilicet ratione dicantur eſſe incompletè in ſubiecto, an quia nõ efficiunt, uel quia nõ plene infor-

informant; hoc poſterius eſt falſum, quia ſecundùm totum ſuum eſſe inſunt, ergo informant; primum autem videtur impertinens, quia completum eſſe accidentis non conſiſtit in efficiendo, ſed in informando. Accedit tandem, quòd, ſi hæc accidentia non poſſunt eſſe in eodem ſubiecto propter indiuiduationem, ergo idem erit, ſiue ſint in actuali operatione, ſiue non: quia priuſquam operentur, habent ſuam indiuiduationem ex ſubiecto: ergo, vel illa ratio congrua non eſt, vel æquè probat hæc accidentia non poſſe diſtingui numero in eodem ſubiecto, etiam dum non operantur. A

Quarta opinio.

VIII. QVarta opinio eſt, accidētia propria, ſeu quæ intrinſecè manant à ſubiecto, non poſſe plura ſolo numero differentia eſſe in eodem: ea verò, quæ ſunt accidentia communia, poſſe ſimul eſſe. Ita Iandun. 5. metaph. q. 26. Ratio prioris partis eſt, quia natura abhorret ſuperfluitatem: vnde, cùm accidens proprium ſit intrinſecum naturæ, & vnum ſufficiat ad naturæ functionem, & finem, non multiplicatur. Et hinc ſumitur ratio alterius partis: nam, cum accidens commune ab extrinſeco, & per accidens ſæpè proueniat, non repugnat multiplicari in eodem ſubiecto, & ita contingit plures calefactiones fieri ſimul in eodem ligno à diuerſis ignibus.

Iandun.

IX. Sed hæc ſentētia licèt quoad priorem partem vera ſit, tamen quoad poſteriorē non eſt in vniuerſum vera, quia nec plures albedines, nec plures calores poſſunt ſimul eſſe in eodem ſubiecto, cum tamen hæc ſint accidentia communia. Neque id, quod dicitur de pluribus calefactionibus, verum eſt: nam, quando duo ignes idem lignum ſecundum eandem partem calefaciunt; ſicut efficiunt vnum calorem, ita & vnam calefactionem, quæ à ſingulis eſt partialiter, & ab vtroque ſimul vt à cauſa totali. Præterea, ſi regula illa eſſet generaliter vera, ſequeretur, duas ſcientias eiuſdem ſpeciei, & in ordine ad idem obiectum, & ſimiliter duas temperantias ſolo numero diuerſas poſſe eſſe ſimul in eodem, quod non eſt probabile. Denique obſtat ratio generalis, quia etiā in extraneis, & accidentalibus mutationibus agens extrinſecum intendit aſſimilare ſibi paſſum: vnde, ſi inuenit ſimile, non iterum agit in illud: aliàs, poſtquàm illud ſemel ſibi aſſimilaret, iterum atque iterum ageret in illud, & ſic in infinitum procederet actio, ſaltem quoad multiplicationem formarum accidentalium. Ex eadem ratione, res omnino ſimiles in eodem accidente ad inuicem mutuoque ſe ſe immutarent, & ſimilia accidentia in ſe ipſis multiplicarent. Imo eadem, vel maiori ratione, idem ageret in ſe ipſum per vnum accidens aliud ſimile in ſe producendo, vel, ſi iam haberet duo, efficeret tertium, & ſic in infinitum, quæ omnia ſunt planè falſa & abſurda. Vnde colligitur, etiam in his mutationibus accidentalibus, principium earum ex parte ſubiecti eſſe priuationem ſimilis formæ, & ideò huiuſmodi mutationem non tendere ad multiplicandum accidens eiuſdem ſpeciei in eodem ſubiecto.

Quinta opinio.

X. QVinta opinio diſtinguit de accidentibus, quæ fiunt per proprium motum, vel quæ ſine motu fiunt, & de prioribus negat poſſe ſimul eſſe in eodem ſubiecto propter rationem adductam, quòd motus ſit ex contrario in contrarium; de poſterioribus autem affirmat poſſe ſimul eſſe in eodem ſubiecto accidentia ſolo numero diuerſa. Hanc opinionem refert Fonſeca lib. 5. cap. 10. quæſt. 1. ſectio. 1. Soletque tribui Scoto, Gabr. Durand. & alijs in 3. diſt. 8. tamen Duran. ibi quæſt. 3. nihil de hoc dicit, ſed potius in ſolutione ad primum, in accidentibus abſolutis ſolum admittit, ea, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, poſſe eſſe in eodem ſuppoſito ſecundum aliam, atque aliam partem: in relatiuis: verò ſecundum aliud & aliud fundamentum. Gabr. autem ibi art. 3. dub. 1. nullam diſtinctionem adhibet, ſed ſimpliciter negat repugnare duo accidentia ſolo numero differentia eſſe in eodem ſubiecto. B Et ferè eodem modo loquitur ibi Scotus quæſt. vnica. Indicat tamen per operationem agentis naturalis non fieri multiplicationem qualitatum eiuſdem rationis in eodem ſubiecto: quia naturale agens intendit formam præexiſtentem imperfectam perficere; & ideò non inducit omnino aliam formam, ſed aliquem gradum ſeu quaſi partem, quam vnit præexiſtenti, vt illam perficiat. In quo ſignificat diſtinctionem illam de accidentibus, quæ fiunt per motum, vel ſine illo. Quam etiam inſinuat Anton. And. 5. metaph. quæſt. 8. Dicit enim relatiua accidentia ſolo numero differentia poſſe eſſe in eodem; de abſolutis verò ſubdiſtinguit, nam quædam educuntur de potentia ſubiecti; & hæc non multiplicantur numero in eodem ſubiecto; alia verò non educuntur; & hæc poſſunt multiplicari. Et huiuſmodi putat eſſe lumen, de quo perſpectiui contendunt à duobus luminoſis duo lumina produci in eadem parte ſubiecti: quia duas vmbras efficiunt, & quia ablato vno luminoſo aliquod lumen in aere corrumpitur, & aliquod manet. C

Fonſeca Gabr. Durand.

XI. Sed hæc partim falſa ſunt, partim non ſatisfaciūt. Et, vt ab hoc vltimo incipiamus, falſum eſt, aliqua eſſe accidētia in ſubiecto, quæ modo, quo in eo fiunt, de eius potentia non educātur, quia omnia pendent à ſubiecto in fieri, & in eſſe; & ſpecialiter de lumine conſtat educi ex potentia ſubiecti, non .n. creatur, nec ſolum in ſubiecto fit, ſed ex ſubiecto, concurrente. ſ. aere, v.g. in genere cauſæ materialis ad effectionem eius. Falſum eſt etiam lumina multiplicari numero in eodem ſubiecto; neque eſt vlla experientia, qua id probari poſſit: nam ſolum docet experientia, cæteris paribus plus agere duo lumina in eadem parte, quàm alterum tantum, ſed id non eſt propter multiplicationē luminum, ſed propter maiorem intenſionē eiuſdem luminis: ex quo fit, vt ablato vno agente, vel in ea parte, ad quā peruenit unius actio, & non alterius, minor appareat effectus, nō quia vnū lumen corrūpatur, & maneat aliud, ſed quia idē remiſſius fiat, & conſeruetur. Et hinc eſt etiam, vt interdum reſultēt duæ vmbræ, quia vmbra nihil aliud eſt, quàm carentia uel diminutio luminis, & ſæpè fit, vt interiecto vno corpore duobus luminoſis inter ſe diſtan-

Omnia accidētia ſubiecto inhærentia, de eius potentia educuntur. De hoc latius diſp. 4.

Digitized by Google

diſtantibus, in vno loco impediat actionem vnius, & in alio diſtante actionem alterius, in loco autem intermedio neutrius actio impediatur; & inde fit, vt plures vmbræ appareant. Et hinc confutatur facilè prima diſtinctio de accidentibus, quæ fiũt per motum, vel ſine illo: nam, ſi motus ſumatur in rigore pro motu ſucceſſiuo, qui fit ex contrario, exemplo luminis conſtat, eſſe falſam poſteriorem partem; nam lumen non fit per motum, ſed per mutationem inſtantaneam, nec fit ex termino poſitiuo contrario, ſed ex priuatiuo, & tamen multiplicari non poteſt in eodem ſubiecto. Item illa diſtinctio videtur valde per accidens: quid enim refert ad hanc numericam diſtinctionem, vel identitatem accidentium, quod fiant per motum, vel per mutationem? Quia diſtinctio accidentium non inde ſumitur, ſed, vel ex ſe ipſis, vel ex ſubiecto. Quod ſi ſubiectum eſt tantum in potentia ad unum calorem, qui ſucceſſiuè fit, cur non dicetur etiam eſſe tantum in potentia ad vnum lumen, licèt ſimul fiat? vel è contrario, ſi eſt in potentia ad plura lumina, cur non erit in potentia ad plures calores? Quod ſi dicatur, in his, quæ ſucceſſiuè fiunt, agens non intendere inducere nouum accidens, ſed perficere præexiſtens, idẽ dicetur de lumine, & quacunque alia ſimili qualitate quæ ſicut fit in inſtante ex priuatione oppoſita ita etiam poteſt intendi in inſtante ex priuatione tantæ intenſionis. Vnde hic etiam locum habet ratio ſupra tacta ex Scoto, quia non ſolùm motus ſucceſſiuus, ſed omnis actio naturalis agentis eſt, vt paſſum reddat ſibi ſimile, & ideò non agit in ſimile, ſed requirit in paſſo priuationem, vt principium ſuæ actionis: quando ergo lumen eſt in aere vt quatuor, & applicatur nouum luminoſum, non aget in aerem quatenus ſibi ſimile eſt in quatuor gradibus, ſed potiùs quatenus eſt diſſimile in vlterioribus gradibus: eſt ergo eadem ratio accidentium, quæ per mutationem, vel per motum fiunt.

XII. Quòd ſi motus in ea diſtinctione nõ in eo rigore ſumatur, ſed vt comprehẽdit mutationem ita vt ſenſus ſit ea accidentia, quæ per ſe fiunt ꝑ propriam actionẽ, non multiplicari in ſubiecto ſecundum numerum, alia verò multiplicari: Sic etiam impugnari poteſt diſtinctio primò, quia datur per ea, quæ ſunt valde extrinſeca & per accidens ad diſtinctionem numericam accidentium. Secundò, quia neutra pars vi eſſe conſtans nam ſpecies ſenſibiles fiunt per propriam actionem, & tamen multiplicantur numero in eadem parte medij ſonus etiam videtur per ſe fieri propria actione, & tamen multiplicatur numero in eodem ſubiecto, vt experientia probare videtur, audimus .n. concentum plurium vocum in eodem tempore, & per idem medium, quod fieri non poſſet, niſi ſoni eſſent diuerſi. E contrario verò figura non fit per ſe primò per motum, & tamen non põt multiplicari numero in eodem ſubiecto: & idem eſt in omnibus ſimilibus abſolutis, quia nõ poſſunt multiplicari per mutationem alicuius extrinſeci, vt relatiua, & ideò, ſicut per ſe non fiunt, ita nec per ſe multiplicari poſſunt in eodem ſubiecto; neque etiam concomitanter, quando quidem forma illa, quæ per ſe fit, & ad quam conſequuntur, non multiplicatur numero in eodem ſubiecto.

A XIII. Præterea diſtinctio de abſolutis, & relatiuis non ſatisfacit omni ex parte; nam, ſi relatiua ſumantur in rigore pro relatiuis ſecundum eſſe, & prædicamentalibus, verum quidem eſt, poſſe hæc aliquando multiplicari numero in eodem ſubiecto, vt agẽtes de relationibus dicemus; ſed non eſt hoc in vniuerſum verum; relatio, n. creaturæ nõ poteſt in eodem ſubiecto multiplicari. Sed minus vniuerſalis eſt alia pars de abſolutis, vt patet exemplis adductis de ſpeciebus, & de tonis, & ſimilibus. Alia diſtinctione vtitur Fonſeca loco ſupra cit. ſect. 3. quę magna ex parte cum prædictis coincidit. Et ſummatim dicit, ex accidentibus naturaliter acquiſitis per motum aut mutationem motui coniunctam non poſſe dari plura eiuſdem ſpeciei in eodem ſubiecto, & de his explicat in quarta dictum Ariſtotel. quod in hoc ſenſu vniuersè & ſine exceptione verum eſſe intelligit. Addit vero ſubinde, ex accidentibus, quæ non intenduntur, & remittuntur ſiue per motum, mutationemve motui coniunctam, ſiue alio modo acquirantur, neceſſarium eſſe dari pleraque eiuſdem ſpeciei in eodem ſubiecto. Vnde videtur priorem ſententiam limitare ad ea accidentia, quæ intenduntur & remittuntur; & ita prior ſententia non eſt omnino generalis, vt in quarta concluſione ſignificat. Sed neque cum illa limitatione videtur in vniuerſum vera hæc ſententia, quia ſpecies intentionales intendi poſſunt & remitti, & nihilominus in eodem ſubiecto multiplicantur; probabile eſt etiam, ſonum remitti & intendi, quem tamen ipſe dicit in eodem ſubiecto multiplicari. Quod etiam ibidem addit in ordine ad potentiam Dei abſolutam non poſſe in eodem ſubiecto eſſe plura accidentia numero diſtincta, quando talia ſunt, vt natura ſua in vnum numero intenſius coaleſcant, difficile creditu eſt, vt ſtatim latius declarabo.

Accidens relatiua multiplicari poſſunt ſub eodem ſpeci in eodẽ ſubiecto, non tamen omnia.

Reſolutio quæſtionis quoad modum quo plura accidentia ſimilia poſſunt ſimul eſſe in eodem ſubiecto.

C XIIII. IN tanta ergo ſententiarum varietate difficile eſt certam aliquam regulam in hac re præſcribere, eiuſq; verã rationem aſsignare. Duo tamen mihi in hac materia certa videntur. Vnum eſt, vniuerſalem hanc negatiuam propoſitionem; non poſſe plura accidentia eiuſdem ſpeciei eſſe in eodẽ ſubiecto; non poſſe abſolutè & ſimpliciter, ſeu ſine aliqua limitatione verificari. Quod maximè mihi probant exempla de ſpeciebus intentionalibus & de relationibus, ſupponendo eas eſſe aliquid reale diſtinctum ex natura rei ab abſolutis. Exemplum autem de ſono adductum non eſt adeò conuincens, tũ quia non eſt certũ ſonum fieri per ſe primo per illum motum, ſeu actionẽ: tum maximè quia non ſatis conſtat plures ſonos, qui audiũtur, in eadem parte ſubiecti eſſe; nã ſemper fiunt in principio in locis diſtinctis, & ibi propriè percipiuntur; quando autem perueniunt ad auditum, vel ad partem medij ad auditui propinquam, fortaſſe iam non perueniũt ſecundum eſſe reale, ſed ſecundum intẽtionale tantum. Alia exempla adduci ſolent de cõtinuitatibus & durationibus duorum motuum, qui ſimul

Digitized by Google

ſimul in eodẽ fieri poſſunt, vt verbi gratia idem lignum poteſt ſimul calefieri & exiccari, qui duo motus, licèt ſpecie diuerſi ſint, tamen continuitates & durationes eorum ſolum numero differre videntur. Sed hæc exempla non admodùm cogunt, tum quia valde probabile eſt, nec durationem eſſe accidens aut modum ex natura rei diſtinctum ab exiſtentia rei durantis, nec continuitatem intrinſecam ſeu entitatiuam à re ipſa continua, tum etiam, quia, etiam ſi admittamus huiuſmodi accidentia, illa non inſunt immediatè mobili, ſed mediante motu, quem efficiunt; & ideo non ſunt propriè in eodem ſubiecto ſecundum idem. Tamen priora exempla ſufficiunt, quibus addi poteſt, quòd eam potentia poteſt habere ſimul plures actus numero diſtinctos, quanuis fortaſſe non omnino ſimiles, vel ſummè perfectos, vt, ſi voluntas vel appetitus ſimul ament duos homines actibus diuerſis, vel, ſi beatus (vt multi volunt) ſimul amet Deum neceſſariò, & liberè ex caritate.

Secundò eſt certum non in quacunque ſpecie accidentiũ poſſe naturaliter contingere, vt plura, quæ ſolo numero differũt, ſimul ſint in eodẽ ſubiecto. Hoc conſtat de omnibus proprietatibus, quæ ab intrinſeco cõueniunt, vt ſunt quantitas, quæ ab intrinſeco conuenit ratione materiæ; potentiæ ſeu facultates connaturales, quæ in vnaquaque re manant à forma, & in eadẽ parte ſubiecti nunquam multiplicantur intrà eadem ſpeciem, vt inductione ſatis conſtat. Item reales, & abſolutæ qualitates; vel primæ, quibus materia diſponitur; vel ſecundæ quæ ex his reſultant, vt experientia etiam probari poteſt: nam inſtãtia, quæ adduci ſolet de gradibus intenſionis, nõ eſt ad rem: nam illi non propriè numero differunt, de quo aliàs. Idem denique eſt probabilius de lumine & ſimilibus. Quæ autem generalis regula tradenda ſit, aut quæ ratio differentiæ aſſignanda, nihil inuenio, quod mihi ex omni parte ſatisfaciat. Poſſumus autem hoc modo id explicare.

De quibus accidẽtibus. indicandum poſſe multiplicari in vno ſubiecto, de quibus non.

Quædam accidentia ita differunt ſolo numero, vt præter diſtinctionem entitatum in reliquis, omnibus habeant quandam ſimilitudinem, & conuenientiam, ſcilicet in munere vel officio, ad quod deſtinantur, & in quacunque habitudine quam dicunt, vt ſunt duo calores, duæ albedines, & ſimilia. Alia verò ſunt, quæ, licet in ſpecifica ratione cõueniant, & ſub ea tantum numero differant, tamen non habent inter ſe tantã ſimilitudinem, ſed differunt vel in munere, vel in habitudine, vt v. g. duæ ſpecies viſibiles Petri differunt numero priori modo. Duæ autem ſpecies viſibiles Petri & Pauli differũt numero hoc poſteriori modo, non enim ſunt tam ſimiles inter ſe ſicut illæ duæ, nam diuerſas habent habitudines tranſcendentales ad obiecta, & ad diuerſa munera ordinantur.

XVI. Dico ergo tertiò accidẽtia prioris generis nõ poſſe multiplicari numero in eodem ſubiecto; quæ verò ſũt poſterioris generis, poſſe multiplicari. Et vtrũque põt probari inductione & exẽplis adductis. Ideò enim accidentia oĩno abſoluta nunquam in eodem ſubiecto multiplicantur numero, quia ſunt ſimilia priori modo; accidentia verò reſpectiua, ſiue prædicamẽtali, ſiue tranſcendentali reſpectu, multiplicari poſſunt; quia cum ſpecifica vnitate hæ poſſunt aliquã diſſimilitudinem veluti materialẽ cuius occaſione multiplicari poſſunt: vnde fit, vt reſpectu eiuſdem nunquam poſſint multiplicari: & ideò non poteſt multiplicari relatio creaturæ, quia terminus illius tantùm poteſt eſſe vnus, & reſpectu eiuſdem termini non poſſunt relationes multiplicari. Ideò etiam, quãuis demus, relationes ad patrem, & matrẽ eſſe plures, & ſolo numero diuerſas, tamen relatio ad patrem nõ poteſt in eodem filio multiplicari. Ratio autem differentiæ inter vtraque accidentia põt ſatis probabilis ex dictis aſſignari. Primò ex cauſa finali, quia quando accidentia ſunt omnino ſimilia, ſuperflua & otioſa eſſet eorũ multiplicatio in eodem ſubiecto; quod natura abhorret: quando verò ſunt aliquo modo diuerſa: vel ordinantur ad diuerſos fines, vt patet in ſpeciebus intentionalibus, vel reſultant ex rebus ordinatis ad diuerſos fines, & diuerſas habitudines inde participant, vt contingit in relationibus; & ideò non eſt ſuperflua, neque præter finem conſentaneum naturæ numerica multiplicatio.

B Secundo ex parte agentis; quia, qñ accidentia ſunt omnino ſimilia, nullum agens per ſe intendit, aut pluralitatem eorũ, aut aliud inducere in ſubiectum iam habẽs aliud omnino ſimile, quia ſolum intendit agẽs reddere paſſum ſibi ſimile, quod per vnam tantum hmõi formam ſatis cõſequitur. At verò, qñ accidentia non ſunt prædicto modo ſimilia, ceſſat hæc ratio, & ſubiectum indiget maiori aſſimilatione; & ideò agens etiã illam procurat. Vt v. g. quanuis medium recepta ſpecie Petri, ſit illi ſimile intentionaliter, non eſt ſufficiẽter ſimile Paulo, & ideo manet in Paulo virtus ad inducendum ſpeciem, qua illud reddat ſibi ſimile, & ſic de alijs. XVII.

Vnde tertio redditur ratio ex capacitate ſubiecti: ſicut enim materia prima, quãuis de ſe ſit indifferens ad omnes formas ſubſtantiales, nõ tñ habet capacitatem ad habẽdas omnes ſimul neque plures: q. a vna forma ſufficienter actuatur, ita etiam ſubiectum accidentium, quanuis per ſe primò ſit capax alicuius ſpeciei accidentis; & conſequenter ſit indifferẽs ad quodlibet indiuiduum eius, nihilominus non eſt capax, vt ſimul recipiat omnia, vel plura indiuidua talis ſpeciei, quatenus in eis ſpecifica ratio eodẽ modo reperitur, quia ſufficienter actuatur hmõi capacitas vna forma talis ſpeciei, & hoc contingit, qñ indiuiduæ formæ ſunt oĩno ſimiles, & eiuſdem rationis & habitudinis. Qñ verò accidentia diſſimilia ſunt, & varias habent habitudines, tunc vnum non ſufficit ad replendam capacitatem ſubiecti, & ideò fieri poteſt, vt in eodem ſubiecto multiplicẽtur, donec capacitatem eius omnino repleant. Vt potẽtia intellectiua quatenus eſt capax ſcientiæ naturalis Dei vel hominis, ſufficienter diſponitur in actu primo vna numero ſcientia metaphyſicæ, vel philoſophiæ, & ideò iã non manet capax alterius ſcientiæ ſimilis, tñ eadem facultas intellectiua, vt eſt capax actualis cognitionis hominũ, nõ plenè actuatur vno actu quo Petrum, vel Paulum cognoſcit, neq; vna ſpecie intelligibili. & ideò eſt capax plurũ, donec eius facultas ſufficienter cõpleatur: quia illa plura nõ actuãt illam omnino eodem modo, ſed in ordine ad diuerſa. Quo tandem fit, vt ex diſtinctionibus ſuprà allatis, illa quæ diſtinguit inter abſolu- XVIII.

tum

tum & reſpectiuum, proximè ad veritatem accedat: abſoluta enim non multiplicantur; quia ſemper ſunt omnino ſimilia, reſpectiua verò, vel ſecundùm eſſe vel ſecundum dici, ſeu relatione prædicamentali, vel tranſcendentali habitudine multiplicari poſſunt, quando diuerſos terminos reſpiciunt, vel ad diuerſa munera ordinantur propter diſſimilitudinem, quam in ſe habent, quia nullum eorum plenè actuat ſubiectũ, vt declaratum eſt. Et iuxta hæc explicandus eſt locus Ariſtotelis in 5. Metaphyſicæ. Non eſt enim neceſſe, vt illud indicium diuerſitatis ſpecificæ ſit vniuerſale omnino de omnibus accidentibus, ſed de his, quæ in indiuiduo ſunt perfectè ſimilia.

Formalis reſponſio ad quæſtionem, quatenus ad indiuiduationem ſpectat.

XIX. Ex his colligitur formalis reſponſio ad præſentem quæſtionem, propter quam hæc oĩa dicta ſunt, ſcilicet, non prouenire per ſe ex indiuiduatione, quod aliqua accidentia ſolo numero diuerſa nõ poſſint eſſe ſimul in eodem ſubiecto. Nam, licèt in eo ſimul eſſent, poſſent optimè intelligi diſtincta numero ratione ſuarum entitatum, ſicut diſtinguuntur ea, quæ ſimul eſſe poſſunt, vt dictum eſt, vel ſicut diſtinguuntur ea, quæ ſucceſſiuè inſunt eidem ſubiecto, vt ſtatim dicetur. Sed quòd aliqua ineſſe non poſſint, prouenit ex incapacitate naturali ſubiecti, & adæquatione, quæ inter potentiam receptiuam eius, & talem actum reperitur, & conſequenter ex defectu naturalis agentis, quod eam poſſit multiplicationem efficere.

XX. Vnde vlteriùs infero, de potẽtia abſoluta non repugnare plura accidẽtia ſolo numero differentia, etiã ſi ſint omnino ſimilia, ſimul poni in eodẽ ſubiecto: quia ex indiuiduatione & diſtinctione eorum nõ repugnat; & Deus poteſt operari in ſubiectum vltra naturalem capacitatem eius, & ſi Deus id vellet facere ad oſtenſionem potentiæ ſuæ, non eſſet omnino ſuperfluũ. Hoc autem limitant aliqui ad ea accidentia, quæ non intenduntur, nec remittuntur, nam de his, quæ intenſionem recipiunt, impoſſibile putãt etiam de potẽtia abſoluta poni plura ſolo numero differentia in eodem ſubiecto, quin vnam intẽſam qualitatem componant, ſi vtrumque eorum ſubiecto inhæreat, quia hoc ipſo neceſſariò inter ſe vniuntur in vnum intenſius: quia nullam aliã vnionem requirunt duo gradus caloris, vt vnũ intenſum calorem componant, niſi quòd in eodem ſubiecto ſint. Vnde, ſi alterum eorum ſubiecto inhæreat, alterum verò non inhæreat, ſed alio modo ſuſtentetur ab eodem ſubiecto ſine inhæſione, tunc non repugnabit, eſſe ſimul, vel potius ſuſtentari ſimul ab eodem ſubiecto, quia tũc non habent inter ſe vnionem neceſſariam ad vnam intenſiorem qualitatem cõponendam: & in hac ſententia citatur Ægid. in 1. d. 17. 2. p. dict. q. 2. art. 1. ibi verò nihil dicit.

XXI. Hæc tñ ſententia falſa principia circa intenſionem qualitatum ſupponere videtur. Primum intenſionem fieri per additionem ſeu congregationem plurium graduũ eiuſdem qualitatis omnino ſimilium inter ſe. Secundum, illos gradus A nullam vnionem inter ſe habere, neque in aliquo communi ac reali termino poſitiuo, neque alio genere vnionis per modum actus & potentiæ, ſed ſolum vniri in ſubiecto, & in eadem parte ſubiecti, ſi partes habeat. Tertium illos gradus non reſpicere ſubiectum aliquo ordine, ſed oẽs æquè immediate, ita vt non ſit inter eos ordo primi, ſecundi, & tertij gradus, niſi fortaſſe ordine gñationis, & productionis. Si tamen ſimul fiant omnes eſſe æquè primos. Ex qua doctrina optimè ſequitur, non poſſe Deum multiplicare gradus caloris in eodem ſubiecto inhærentes, quin faciant vnum intenſiorem: quia talis intenſio nihil aliud eſt, quam congregatio plurium graduũ ſimilium in eodem ſubiecto; ſine his autem principijs non video quo fundamento niti poſſit illa limitatio, vt ſtatim oſtendam, imò illa ſñia ſic explicata non propriè limitat, poſſe Deum quaſcũque qualitates intenſibiles ſolo numero diuerſas ponere in eodem ſubiecto, ſed addit, hoc ipſo quod illas ponat, neceſſario effecturas vnam intenſiorem.

Illa tamen doctrina de intenſione aliqua repugnantia inuoluit, quæ cùm ſint ab hoc loco aliena, non poſſunt ex profeſſo declarari; indicantur XXII. B tamen breuiter. Nam, vel gradus illi, quibus qualitas intenſa componi dicitur, v. g. octo gradus caloris, ſunt in ſe indiuiſibiles, vel habent ſingularem latitudinem intenſionis, & remiſſionis: primum dici non poteſt, primò quia alias intenſio non poſſet eſſe motus continuus, nam quilibet illorum graduum totus ſimul neceſſariò acquiri deberet; alioqui non eſſet indiuiſibilis: ergo tota intenſio deberet fieri per mutationes momentaneas, & indiuiſibiles: ergo non ſucceſſione continua, quod eſt & contra ſenſum, & experientiam, & contra rõnem, quia quandiu agens naturale vincit paſſum, non eſt cur interrumpat actionem, alioqui non eſſet in poteſtate eius poſtea illam iterare, nec poſſet reddi philoſophica ratio, cur nũc potius, quam antea, vel poſtea illam efficiat. Secundò, quia alias gradus caloris nullo modo facerent vnum calorem per ſe, ſed merè per accidens vnirentur in eodem ſubiecto, ſicut albedo & dulcedo: hoc aũt non eſt ſatis, vt efficiãt unum indiuiduum caloris magis, quàm ſi Deus poneret duos intellectus in eadem anima. C Imò ſi ad intẽſionem id ſufficeret, nulla poſſet reddi ratio, cur ſi Deus poneret duos intellectus in eadem aĩa, illi non efficerẽt vnum intenſiorem: nam ſi dicas intellectus non eſſe qualitates quæ aptæ ſint coaleſcere in unam intenſiorem, contra hoc eſt, quia, iuxta illam opinionem, ut qualitates poſſint coaleſcere in unam intẽſiorem nihil aliud requiritur, niſi, ꝙ, cum ſint omnino eiuſdem rõnis, poſſint uniri in eodem ſubiecto: hoc autem habebunt intellectus ſaltem in ordine ad diuinam potentiam. Tertiò ſequũtur ex illa ſñia multa abſurda, ſ. quod qualitas remiſſa poſſit aliam æqualem, uel etiam intenſiorem intendere, efficiendo tot gradus, quot in ſe habet uel, ſi obſtat ſimilitudo, ſequitur intenſiorem qualitatem non poſſe intendere remiſſiorem, quia ſunt omnino ſimiles in forma. Sequitur ẽt; nullam poſſe reddi naturalem rationem, ob quam, cũ forma remittitur, unus gradus potius abijciatur, quam alius, & alia ſimilia quæ lõgum eſſet perſequi. Neceſſario ergo dicendum eſt, in

illius

ãlis gradibus intenſionis, caloris verbi gratia, quos nos mente partimur, eſſe latitudinem ſecundum quam poteſt in eis eſſe continua intenſio, vel remiſſio, quam latitudinem neceſſe eſt eſſe in infinitum diuiſibilem, alias non poſſet ratione illorum fieri alteratio continua, quia motus continuus neceſſario eſſe debet in infinitum diuiſibilis: vnde conſequenter etiam neceſſarium eſt, vt hi gradus inter ſe copulentur aliquo termino communi, quia non poteſt aliter inter eos concipi continuitas, nec vera realis vnio, ſine qua intelligi non poteſt illa latitudo: quia, ſi duo gradus non ſunt inter ſe vniti hoc modo: ergo neque in vno gradu duæ partes, vel medietates eius (vt ſic dicam) erunt inter ſe vnitæ; quia ita componitur tota qualitas ex pluribus gradibus, ſicut componitur vnuſquiſque gradus ex duabus vel tribus partibus æqualibus: non poſſunt autem hæc intelligi ſine dicta vnione, magis quam poſſit intelligi continuum in omnem ſuam partem diuiſum.

XXIII. Ex his autem contrarijs principijs de intenſione plane ſequitur, poſſe Deum ponere in eodem ſubiecto plures qualitates intenſibiles ſolo numero differentes, quæ non efficiant vnam intenſiorem, vt verbi gratia, duos calores vt octo: quia poteſt illos ponere ſubiecto inhærentes, & inter ſe non habentes aliquam vnionem per ſe, ſed ſolum per accidens ratione ſubiecti, quæ non ſatis eſt ad intenſionem. Neque in hoc afferri poteſt noua implicatio contradictionis: & ita ſentiunt frequentius doctores in primo Sententiarum, diſtinctione 17. vbi Gregorius quæſtione quinta. Ocham quæſtione 7. Aegidius quodlibeto 4. quæſtione prima, vbi adducit non contemnendam coniecturam, quia Deus poteſt duas quantitates ſolo numero differentes in eodem ſitu intimè collocare, conſeruata earum diſtinctione, & abſque vlla reali vnione inter eas, ratione cuius efficiant vnam maiorem quantitatẽ: cur ergo non poterit, duas albedines in eodem ſubiecto ponere, ſeruata earum diſtinctione, & abſque vnione, ratione cuius vnam intenſiorem componant?

SECTIO IX.

An repugnet indiuiduationi accidentium, vt plura ſolo numero differentia ſucceſſiuè ſint in eodem ſubiecto.

I. Dicuntur plura accidentia eſſe in eodem ſubiecto ſucceſſiuè, quando ſubiectum prius habuit vnum accidẽs, & deinde amiſit illud, & poſteà acquirit accidens eiuſdem ſpeciei, & tunc quæritur an poſterius accidens neceſſariò ſit, vel poſſit eſſe numero diſtinctum à priori. Quidam enim mordicus ita defendunt indiuiduationem accidentis à ſubiecto, vt impoſſibile exiſtiment, etiam hoc modo eſſe plura accidentia ſolo numero differentia in eodem ſubiecto. Vnde inferunt, ſemper reproduci in eodem ſubiecto idem numero accidens, quod antea perierat, ſ. eundem calorem, idem lumen, & conſequenter idem vbi, eundem motum localem, præſertim ſi ſit per idem ſpatium; eadem enim eſt omnium horum ratio. Et hanc opinionem ex parte defendit Scotus, ſaltem quando idem eſt agens, idemque ſubiectum: qui non fundatur in indiuiduatione, ſed in hoc, quod idem agens circa idẽ ſubiectum ſemper eſt natum facere idem, nec poteſt ſufficiens ratio aſſignari, cur faciat numeró diſtinctum. Quin etiam Ariſto. 8. Metaph. tex. 11. ſignificat, ſi agens & materia ſunt vnum numero, etiam effectum eſſe unum numero. Et in hũc modum explicatur, nam ſi ego apertis oculis cõtinuò intueor hunc parietem per horam, eundem numero actum efficio & conſeruo: ergo ſi paululum claudam oculos, & iterum aperiam, eundem numero actum iterum efficiam, nam illa interruptio nihil impedit, quominus illa potentia in tota illa hora, & qualibet eius parte per ſe ſumpta efficere poſſit, & recipere eundem numero actum. Quod ſi obijcias, ſequi etiam formam ſubſtantialem reproduci eandem numero in eadem parte materiæ, quandocunque inducitur ſimilis in ſpecie, & conſequenter naturaliter reproduci idem indiuiduum, quod antea fuerat, quod eſt dicere, Reſurrectionem poſſe naturaliter fieri. Non deſunt qui id concedant, vt videre eſt in Paulo Veneto libro 2. de generatione in fine. Alij vero negant eſſe eandem rationem, quia forma ſubſtantialis requirit materiam diſpoſitam, & nunquam concurrit cum eiſdem diſpoſitionibus.

II. Alia verò ſententia eſt extremè contraria, ſcilicet, non ſolum poſſe plura accidentia ſolo numero differentia eſſe ſucceſſiuè in eodem ſubiecto, ſed neceſſariò ita eſſe, quotieſcunque accidens ſimile in ſpecie in eodem ſubiecto reproducitur, quod etiam in ordine ad potentiam Dei abſolutam neceſſarium eſſe tenuit Durand. Marſilius & alij, quorum & Scoti opinionem latè tractaui in ſecundo tom. 3. partis, diſputatio. 44. ſect. 6. Fundamentum Durandi eſt, quia quotieſcunque illa productio fit, iteratur actio diſtincta ab ea quæ antea fuit, nam actio reproduci non poteſt, ſicut neque entia ſucceſſiua: ergo etiam terminum actionis oportet eſſe diſtinctum. Vnde confirmatur, quia ſi talia accidentia permanẽtia, quæ ſucceſſiuè fiunt in eodem ſubiecto, non eſſent diſtincta; etiam accidentia ſucceſſiua poſſent non eſſe diſtincta, & ita poſſet idem tempus numero reproduci, quod omnes reputant impoſſibile.

Quæſtionis reſolutio.

III. Sed media via tenenda eſt, & dicendum poſſe fieri, vt ſucceſſiuè ſint in eodem ſubiecto plura accidentia ſolo numero diuerſa. Quod quidẽ, ſi intelligatur de potentia Dei, per ſe notum eſt, quia nullam inuoluit repugnantiam, & ſequitur à fortiori ex dictis, etiam ſimul poſſe eſſe, multo ergo magis ſucceſſiuè. Et hoc ſatis eſt ad oſtendẽdũ accidentia eiuſdem ſpẽi non habere intrinſecam diſtinctionem numericam, & entitatiuam p ſubiectum, ſeu per habitudinem ad hoc numero ſubiectũ, alioqui nullo modo poſſunt diſtingui, et ſi diuerſis tẽporib. fiat productio, ſeu reproductio: qa, vt ſtatim declarabo, ſola diuerſitas tẽpo-

tis non eſt per ſe ſufficiens ad hanc diſtinctio- A
nem, ſi alioqui in ipſis formis productis non ſit
ſufficiens fundamentum diſtinctionis, & diffe-
rentiæ indiuidualis. Si autem intelligatur aſſer-
tio de potentia, & ordine naturalium agen-
tium, ſic etiam eſt vera; vt à fortiori patebit ex di
IIII. cendis.

Secundò dico non ſolum eſſe poſſibile, ve-
rùm etiam ita fieri ſecundum naturæ ordinem
vt accidentia ſolo numero diſtincta fiant ſucceſ-
ſiue in eodem ſubiecto. Hęc eſt communior
ſententia Philoſophorum 5. phyſicorum cap. 4.
& 2. de Generat. capit. vltim. & Theologi in 4.
diſt. 43. & 44. De qua nonnulla dixi 2. tomo 3.
par. diſputatio. 44. ſectione 7. vbi oſtendi ſecun-
dum naturæ ordinem non reproduci in eodem
ſubiecto idem numero accidens, quod corru-
ptum fuerat: nam ex hoc principio infertur de-
bere eſſe diſtinctum, quod hic intendimus. Non
eſt autem facilè primam cauſam & radicem hu-
jus neceſſitatis naturalis aſſignare, Durand.
enim ſuprà eam reddit ex diuerſitate actionis
ſeu mutationis; in quo idem ſentit Henr. quod-
lib. 7. q. 16. quamuis differat à Durando, quod nō
ponit hanc neceſſitatem in ordine ad potentiam B
Dei, ſicut Durandus. Qui in hoc grauiter erra-
uit, vt prædicto loco oſtendi, quia Deus in agen-
do non pendet à tempore, neque ab alijs circun
ſtantijs, à quibus agentia naturalia pendere poſ-
ſunt; quia agunt per motum & tranſmutationē.
Propter quod dixit Ariſtotel. 5. phyſic. cap. 4. ad
vnitatem motus requiri temporis vnitatem, quā
rationem amplectitur Toletus lib. 2. de generat.
quæſt. 13.

V. Sed eſt difficilis ratio, & ſatisfacere non vide-
tur. Primò, quia potius vnitas numerica muta-
tionis petenda eſt ex vnitate numerica termini
ſeu formæ productę, quàm è conuerſo, vt Ari-
ſtotel. 5. phyſic. eodem loco docuit: ergo, dum di-
cuntur accidentia producta eſſe numero diuer-
ſa, quia actiones ſunt diuerſę, vitioſus circulus
committitur. Secundò, quia etiam ſi demus a-
ctiones eſſe diuerſas non ſequitur, formas fore
diuerſas, quia ad vnitatem actionis plura requi-
runtur, quam vnitas formæ productæ ex eodem
Ariſtot. citato loco, & alioqui forma non habet C
vnitatem, & diſtinctionem ex actione, ſed aliun-
de. Vnde contingit, idem numero lumen ab vna
lucerna productum ab alia conſeruari, quod ne-
ceſſe eſt fieri per diuerſam actionem. Tertiò
quia de ipſiſmet actionibus ſupereſt quæſtio,
cur neceſſe ſit, ſecundum naturæ ordinem eſſe
numero diſtinctas, nam, quod dicitur de diuerſi-
tate temporis, non ſatisfacit: nam, vel eſt ſermo
de tempore extrinſeco, quod in motu cœli con-
ſideratur; & hoc nihil videtur referre ad intrinſe
cam indiuiduationem, vel diſtinctionem nu-
mericam actionum; quia ab hoc tempore ſo-
lum ſumitur quædam extrinſeca denominatio
eorum, quæ in tali tempore eſſe dicuntur: vnitas
autem vel diſtinctio numerica non conſiſtit in
extrinſeca denominatione. Item quia eadem nu-
mero actio etiam indiuiſibilis poteſt permanen
ter durare, & coexiſtere priori & poſteriori tem-
pori extrinſeco, vt patet de actione illuminan-
di, videndi, & ſimilibus. Vel eſt ſermo de tempo-
re ſeu duratione intrinſeca ipſimet actioni, &
mutationi qua producitur; & ſic, cum talis du-

A ratio in re nihil aliud ſit, quam exiſtentia ipſius
actionis, dicere, has actiones eſſe diſtinctas,
quia diuerſo tempore fiunt, perinde eſt, ac ſi di-
ceretur eſſe diſtinctas, quia habent diuerſas du-
rationes. & exiſtentias, quod eſt idem, uel æquè
obſcurum: hoc enim eſt quod inquirimus, cur
neceſſe ſit illas durationes, exiſtentias, aut entita
tes illarum actionum eſſe diſtinctas, & non po-
tius eandem iterum, atque iterum repetitam. Si-
cut quando Deus reproducit eandem numero
formam, certum eſt, poſſe illam reproducere ea-
dem numero actione, qua prius illam produxe-
rat; hoc enim nullam inuoluit repugnantiam,
vt prædicto loco latius dictum eſt: ergo, ut ſit a-
ctio diſtincta, uel ut habeat intrinſecam duratio
nem diſtinctam, non ſatis eſt, quod bis fiat, ſeu
cum priori & poſteriori tempore extrinſeco: er-
go vt oſtendatur reſpectu agentis naturalis has
actiones neceſſario fore diſtinctas, aliunde eſt ra
tio petenda.

Neque ratio illorum auctorum conuincit, ſci- VI
licet, quia ſi eadem numero actio poſſet reprodu
ci, etiam ſucceſſiua reproduci poſſent: quod uide
tur planè repugnans. Etenim ſi hæc ratio ualida
B eſſet, procederet etiam in ordine ad potentiam
Dei abſolutam. Vnde neceſſariò uidetur dicen-
dum, in reb. ſucceſſiuis conſiderari poſſe id, quod
eſt reale & poſitiuum, & id, quod per modum
negationis ſeu priuationis in ſucceſſione inclu-
ditur, nam ſucceſſio intrinſecè dicit, ut aliquid
fuerit, & iam non ſit, & aliquid futurum ſit, non
dum autem ſit. Quantum ad hanc ergo negatio
nem ſeu priuationem non poteſt ens ſucceſſiuū
reſtitui, quia hoc modo ad præteritum non eſt
potentia. Quantum ad poſitiuum autem nullā
uidetur eſſe repugnantia; quod, ſicut reproduci-
tur à Deo idem calor, reproducatur etiam eadem
calefactio, & ſicut eadem ſeſſio, & idem ubi, ita
conſequenter idem motus localis. Nam hæc om
nia dicunt reales modos poſitiuos qui ex ſe ipſis
habent ſuam indiuiduationem, & non pen-
dent ab extrinſeco tempore magis, quam aliæ
res, ſed ab intrinſeca duratione: eſt ergo ea-
dem ratio quoad hoc de illis, quæ de cœteris re-
bus. igitur ex parte actionis non poteſt ſufficiens
C ratio reddi, ob quam hoc repugnet naturalibus
agentibus.

Dicunt ergo alij huius rei cauſam, & ratio- VII.
nem pendere ex alia quæſtione, ſcilicet, unde
cauſa ſecunda determinetur ad hunc numero
effectum hic & nunc efficiendum, potius quam
ad aliū: nam illa eadem, quæ eſt cauſa huius de-
terminationis, debet etiam eſſe cauſa, ob quam,
quoties cauſa ſecunda de nouo agit, ad nouum
effectum, diſtinctumque ab omnibus præceden
tibus efficiendum determinatur: nam ex ſola ui
cauſæ efficientis, aut ex ſola capacitate ſubie-
cti non poteſt huius rei ſufficiens cauſa reddi,
cum tam vis agentis, quam capacitas ipſius ſu-
biecti eadem ſemper ſit, & integra maneat,
& de ſe ſit æquè indifferens ad quodlibet indi-
uiduum agendum, uel recipiendum. Dicunt
ergo aliqui in prædicta quæſtione, totam hu-
jus determinationis cauſam, & radicem redu-
cendam eſſe in diuinam uoluntatem & præde-
finitionem. Videns enim Deus hoc agens hic
& nunc eſſe diſpoſitum ad immutandum hoc
ſubiectū ad talem formam in ſpē, & de ſe eſſe in-
differens

differens ad hanc vel illam formã in indiuiduo, & ex ſe nõ poſſe eligere, ſeu determinate actionem ſuam ad hoc potius quàm illud, ipſe ſua voluntate decreuit dare concurſum ad producẽdum tale indiuiduum in particulari in hoc inſtante & in hoc ſubiecto, & quia cauſa ſecunda non poteſt agere ſine concurſu Dei, conſequenter illa determinatur ad agendum hic & nunc tale indiuiduũ, & non aliud. Hunc dicendi modum obiter attigi in citato loco, mihiq; non placere ſignificaui, quia illa ratio non vr ſatis philoſophica, & quia in actibus liberis habet aliquas difficultates; nunc autem re attentius conſiderata cenſeo eſſe valde probabilem, tum, quia non ſolùm Greg. in 1. diſt. 17. q. 4. art. 2. ad 7. & diſt. 35. q. 1. ar. 1. & alijs Nominal. verùm etiã multis modernis ſcriptoribus doctiſſimis placere video. Toletus enim 8. Phyſ. quæſt. 3. concl. 2. rat. 3. ex hoc colligit libertatem primæ cauſæ, quod pro ſola voluntate ſua determinat cauſas ſecundas ad indiniduos effectus. Fonſeca etiam 1. metaphyſ. cap. 2. q. 3. ſect. 8. dicit, in quibuſdam effectibus neceſſarium eſſe recurrere ad diuinam determinationem & præfinitionem, quod repetit lib. 5. cap. 2. quæſtio. 9. ſect. 2. rat. 6. qua probat eſſentialem dependentiam cauſarum ſecũdarum à prima in agendo, & idem docent Copulata Conimbricenſia lib. 2. Phyſ. cap. 7. q. 15. artic. 2. Tum etiam, quia non eſt voluntarium, nec præter phyſicam & naturalem rationem, quòd cauſa prima iuuet cauſas ſecundas, & ſuppleat defectus earum in his rebus, in quibus ipſæ videntur deficere: in præſente autem videtur eis deficere modus, quo determinari poſſint ad quoſdam effectus ſingulares potiùs, quàm ad alios; De qua re iterum infra diſput. de cauſis. Nunc igitur iuxta illam ſententiam conſequenter dicendum eſt, Deum determinaſſe concurſum ſuum cum cauſis ſecũdis ſemper ad nouos, & diſtinctos effectus producendos, non verò ad producẽdum iterum effectum, qui prius fuit & iam eſſe deſijt.

Sed inquiretur meritò ab huius ſententiæ autoribus, vnde conſtet, cauſam primam hoc modo concurſum ſuum determinaſſe: aut enim hoc erat aliquo modo debitum ipſis cauſis ſecundis, ſeu fundatum in connaturali modo agendi earum, vel eſt ex ſola voluntate Dei, ſicut q. determinetur productio ad hoc indiuiduum potiùs, quàm ad aliud. Si dicatur hoc ſecundum, cum talis voluntas Dei reuelatione non habeatur, incerta prorſus res erit, cum ratione oſtendi non poſſit, neque ex aliquibus principijs naturalibus deduci. Si verò dicatur primum: ergo primaria & quaſi vltima ratio huius determinationis nõ eſt ex diuina voluntate, ſed ex natura cauſarum proximarum; & hoc eſt, quod inquirimus, quomodo in natura cauſæ proximæ poſſit hoc fundari. Maximè ſi non fundatur in illa determinatio ad hunc numero effectum producendum, potiùs quam ad alium.

12. Propter hoc dicere poſſet aliquis cauſas ſecũdas, & finitas ſemel tantùm (vt ita dicam) continere in virtute ſua quemlibet ſingularem effectum, & ideò poſtquam talis cauſa ſemel aliquem effectum produxit, non relinqui in ea virtutem ad producẽdum iterum illum effectum, neque ad iterandam actionem, per quam illum produxit, quia per primam productionem veluti exhauſta eſt eius virtus, quatenus ad talem numero effectum terminari poteſt. Sed hoc eſt gratis & ſine probatione dictum, & intelligi etiam non poteſt: nam virtus actiua per ſe, & quatenus talis eſt, non operatur per aliquam ſui diminutionem, vel immutationem, ſed per immutationem vel productionem alterius. Vnde tam integra, & perfecta manet efficacia eius, ac ſi nihil produxiſſet: ergo ex vi productionis ſemel factæ non manet impotens ad eandem iterum atque iterum faciendam, ſi aliunde non eſt repugnantia ex parte ipſius effectus. Hac enim ratione quælibet potentia actiua, quantumuis finita, poteſt ſucceſſiuè agere in infinitum, ſi integra perſeueret in ſuo eſſe: quia manet etiam integra in efficacia ſua, & ex parte effectus illa ſucceſſio, vel multiplicatio in infinitum non repugnat; ergo idem erit quoad productionem eiuſdem effectus, ſi ex parte eius non eſt repugnantia. Quòd ideò dico, quia poſtquam ſemel res producta eſt, & in eſſe permanet, non poteſt iterum ab agente produci, quamuis integra maneat eius virtus actiua, quia ex parte effectus repugnat, ſaltẽ ex natura rei. Quod verò id, quod non eſt, fiat, ex parte ipſius repugnare non põt, etiam ſi iam antea fuerit. Quid enim hoc obſtare poteſt, vt iterum fiat, ſi iam non eſt? Cum iam tantundem diſtet ab eſſe, ac ſi nunquã fuiſſet. Ergo ſi aliunde virtus actiua manet integra, non poteſt ex inefficacia eius ratio huius neceſſitatis ſumi.

Addi ergo tandem poteſt, agentia naturalia, quamuis ex ſe habeãt virtutem quaſi generalem & indifferentem ad plura indiuidua eiuſdẽ ſpeciei, tamen ex ſe poſtulare certum modum, & ordinem in vſu & exercitio talis virtutis, ita vt natura ſua determinata ſit ad agendum hic & nunc in tali ſubiecto tale indiuiduum, & poſt illud aliud, & poſt hoc alterum, & ſic de reliquis: nam ipſamet natura poſtulare videtur hãc determinationẽ, & ordinem, ne in ſe inuoluat quandam perplexitatem & confuſionem. Hinc ergo prouenit, vt nunquam in agendo ad eundem effectum redeat, ſed ſemper nouum producat: Quem modum dicẽdi in loco prædicto elegi, quia in re obſcura & difficili nihil occurrit, quod omnino ſatisfaceret; neque nunc etiam ſe ſe offert: imò hoc ipſum quod naturæ talium agentium tribuitur, non videtur poſſe ſatis fundari aut explicari: nam cum naturalis vis agendi ſit ex ſe ſimplex & eadem omnino, non apparet, quomodo in illa poſſit fundari hæc naturalis determinatio, aut vnde conſtare poſſit. Nec circunſtantiæ extrinſecæ vt ſic ad hoc iuuare poſſunt, vt ſupra oſtenſum eſt de tempore: & eſt omnino eadem ratio de loco, quatenus dicit extrinſecam ſuperficiem, vel habitudinem ad extrinſeca corpora. Fatendum ergo eſt, vel hoc pendere ex ſola diuina voluntate; vel, ſi aliquam habet cauſam naturalem, nobis eſſe occultam, & ad ſummum dici poſſe, cum hæ virtutes naturales ad multiplicationem indiuiduorum ordinentur, eamque naturaliter intendant, eſſe magis conſentaneũ naturis eorum, vt ſemper concurſũ recipiant ad nouos effectus. Hac enim de 2.

cauſa, non ſolum in Dei voluntate, ſed in ipſis etiam naturis rerum fundatum eſt, quod in hominum generationibus ſemper nouæ animæ producantur, & non vniantur iterum corporibus quæ ſemel jam creatæ, & ſeparatæ exiſtunt.

DISPVTATIO VI.

De vnitate formali & vniuerſali.

POſt vnitatem indiuiduam ſeu numeralem dicendum eſt de formali, & conſequenter de vniuerſali, quæ numerali quodammodò opponitur, nam hæc includit incommunicabilitatem reſpectu inferiorum, illa verò intrinſecè requirit naturam multis inferioribus communicabilem. De his ergo formali & vniuerſali vnitatibus uidendum in primis eſt, an ſint aliquo modo reales, & an ſint diuerſæ vnitates, vel in vnā aliquo modo incidant. Item quotuplex vnaquæque ſit, & quod in rebus vniuſcuiuſque principium; ac denique, quomodo, & per quam operationem intellectus conſummetur.

SECTIO I.

Vtrum ſit in rebus aliqua vnitas formalis diſtincta à numerali, & minor illa.

Dubitandi ratio que ſit. RAtio dubitandi eſt, quia dictum eſt in præcedente diſp. omnes res, quæ ſunt in mundo eſſe indiuiduas, ita vt repugnet eſſe in rebus aliquod verum ens, quod indiuiduum, & ſingulare non ſit: ergo neque eſſe poteſt in rebus aliqua vnitas vera, & realis præter numericam, ſeu indiuidualem entitatem. In contrarium autem eſt, quia vnū nihil aliud eſt, quàm ens indiuiſum, vt Ariſtoteles ait quarto metaph. tex. 3. & lib. 10. text. 2. ſed præter indiuiſionem numericam indiuidualem, quæ materialis dicitur, datur in rebus indiuiduis eſſentialis ſeu formalis, quo modo plures homines verbi gratia quamuis materialiter ſeu numero diſtincti ſint, ſunt tamen eiuſdem eſſentiæ, & naturæ, ergo præter vnitatem numeralem datur in rebus vnitas formalis.

In quo autores conueniant vel diſſentiant.

II. Scotus. Anton. Andreas. Soncin. Caieta. Iauell. IN hac re Thomiſtæ & Scotiſtæ conueniunt, docentes dari in rebus formalem vnitatem aliquo modo diſtinctam à numerali. Ita Scotus in 2. diſt. 3. q. prima, & 6. metaph. q. 10. & ibi Anton. Andreas q. 17. & Caieta. de ente & eſſentia cap. 4. q. 6. & Soncin. 7. metaph. q. 40. dicit, naturam conſideratam ſecundum ſe, id eſt, vt præſcindit ab eſſe quod habet indiuiduis vel per intellectum, habere aliquam vnitatem, & idem ſentit Iauell. lib. 8. Metaph. q. 13. imò Diuus Thomas videtur apertè hanc ſententiam docere opuſc. de natura generis, c. 7. quod non poteſt eſſe verum, A niſi de vnitate formali, quia indiuidualis eſſe non poteſt, cùm dicatur natura ſic ſumpta præſcindere ab eſſe indiuiduorum. Sed in modo explicandi hanc vnitatem formalem diſſentiunt prædicti auctores, videtur autem differentia in duobus potiſſimum cōſiſtere. Primum in hoc, quod Scotus hanc vnitatem formalem, ſeu naturam ipſā vt formaliter vnam cenſet eſſe formaliter & ex natura rei diſtinctam ab vnitate ſeu differentia indiuiduali. Alij verò exiſtimant, ſolum diſtingui ratione: quorum ſententia nobis magis probatur, vt diſp. præced. ſect. 2. tractatum eſt, & in ſequentibus ſectionib. iterum attingemus. Secūdo differunt in hoc, quod Scotus non cenſet, vnitatem hanc formalem, ſeu naturam prout habentem hanc vnitatem formalem, multiplicari numero in ipſis indiuiduis, ſed omnia indiuidua eiuſdem naturæ habere vnam & eandem formalem vnitatem, vnam (inquam) non tantum ratione, ſed re ipſa, ſeu naturam, prout in re ipſa exiſtit in multis indiuiduis, habere vnicam formalem vnitatem. Alij verò exiſtimant in ſingulis indiui-
B duis habere naturam formalem vnitatem ratione diſtinctam à numerali hanc verò multiplicari in indiuiduis cum vnitatibus indiuidualibus, & conſequenter non eſſe vnitatem aliquam quæ ſecundum veram vnitatem realem eadem ſit in multis indiuiduis, ſed ſolum ſecundum quandam conuenientiam, vel ſimilitudinem. Et in hoc etiam puncto hæc poſterior ſententia magis probatur. Quanuis aliqui exiſtiment differentiam eſſe in modo loquendi: nam, quod Thomiſtæ vocant diſtinctionem rationis, Scotus & alij vocant formalem: &, quod illi appellant conuenientiam vel ſimilitudinem, Scotus uocat vnitatem, ſed quidquid ſit de huius, uel illius autoris intentione, nos ſatis explicuimus, quænam ſit diſtinctio ex natura rei, quam negamus interuenire inter indiuiduum & communem eſſentiam: negamus .n. omnem diſtinctionem, quæ in re ipſa quouis modo actu eſſe poſſit ante mentis functionem. Atque eodem ſenſu, & proportionali ratione loquendum eſt nobis de vnitate quæ diſtinctioni opponitur, cum quærimus an natura, uel ſecundum ſe, uel in re
C ipſa, ſecluſo omni actu intellectus, talem habeat unitatem formalem, quæ ſit uera & realis unitas ut eandem omnino habeat, & retineat in omnibus indiuiduis.

Fundamenta prioris ſententiæ.

VT autem ueritas melius explicetur, aliquo modo ſuadenda eſt Scoti opinio. Primò, quia Ariſtotel. 5. metaph. text. 8. & 12. inter modos vnius ponit unitatem ſpeciei, & generis, quatenus aliquo modo unitates reales, ſunt; nam ibi non erat ſermo de intentionibus rationis, ſed de unitate, quæ eſt paſſio entis, quam neceſſe eſt eſſe aliquo modo realem: vnitas autem ſpeciei & generis poteſt maxime eſſe realis propter unitatem formalem. Vnde 7. Metaphyſ. tex. 51. ait idem Ariſt. eandem eſſe rationem animalis in omnibus ſpeciebus, & 2. de anima text. 88. ait eandem eſſe naturam diaphaneitatis in aere, & in aqua. III. Primum Ariſtot.

Secundò

IIII. Secundum D. Tho.

Secundò ratione ſumpta ex D. Thoma ſupra, A quia natura humana, quę in Petro & Paulo exiſtit vnica, & proprijſſima definitione poteſt definiri, vt per ſe notum eſt: ergo vt ſic habet aliquã vnitatem: ſed non habet illam per intellectum: ergo ex ſe, ergo eſt vera, & realis vnitas. Prima conſequentia conſtat, quia nihil definiri poteſt, niſi quatenus vnum eſt, teſte Ariſt. 4. Metap. tex. 10. 7. Metap. tex. 13. Minor probatur, quia natura non habet ab intellectu, quòd ſit definibilis, ſed ex ſe: ergo neque ab intellectu habet illam vnitatem, quæ ad definitionem neceſſaria eſt: omne autem id, quod conuenit naturæ, & non per intellectum, eſt reale vel poſitiuum, vel per modum priuationis, quod ſatis eſt ad vnitatem, quæ in priuatione formaliter conſiſtit.

V. Tertium.

Vnde argumentor tertiò, quia vnitas conſiſtit in indiuiſione; ſed natura humana ex ſe habet formalem indiuiſionem: ergo ex ſe habet vnitatem formalem. Minor patet quia humana natura ex ſe non habet diuiſionem formalem: quia ſi ex ſe illam haberet, vbique & ſemper illam haberet, nec poſſet ſine illa concipi: concipitur autem optimè ſine tali diuiſione: ergo ex ſe B non habet illam: ergo ex ſe habet indiuiſionem; quia indiuiſio nihil aliud eſt, quàm carentia diuiſionis. Neque enim ſatisfacere videtur, quod frequenter dicere ſolent Thomiſtæ, naturam ex ſe negatiuè eſſe vnam & indiuiſam, quia ex ſe non habet quòd ſit diuiſa & multiplex, tamen ex ſe non eſſe poſitiuè vnam vel indiuiſam. Videtur enim in hac diſtinctione inuolui repugnantia: quia nihil eſt poſitiuè vnũ, ſed negatiuè; nec indiuiſio vt ſic põt alicui aliter conuenire quam per negationem diuiſionis, ergo ſi ex ſe habet hanc negationem diuiſionis, ex ſe habet indiuiſionem: ergo & vnitatem, quæ in indiuiſione conſiſtit. Et confirmatur ac declaratur, nam, ſi ex ſe habet negationem diuiſionis: ergo repugnat illi diuiſio: quia id, quod ex ſe conuenit naturæ, eſt inſeparabile ab illa, & ideo contradictorium eius ſemper illi repugnat: ergo carentia diuiſionis intrinſecè illi conuenit & conſequenter poſitiuè conuenit, quantum conuenire poteſt

Obiectio diſſoluitur.

C ratione fundamenti. Dicetur fortaſſe naturæ ex ſe nec diuiſionem, nec non diuiſionem formalem conuenire, ſed eſſe quodãmmodo indifferentem ad vtrumque, ſicut ſuperficies ex ſe, neq; alba eſt, neq; non alba: ſed negatiuè tantum poteſt dici non eſſe alba. Quo ſenſu videtur intelligenda illa cõis reſpõſio: ꝙ indiuiſio, ſeu negatio diuiſionis non conuenit naturæ ex ſe poſitiuè, ſed negatiuè: hi enim termini non cadunt ſuper indiuiſionem, ſed ſuper hoc quod eſt [de ſe conuenire,] ita vt ſenſus ſit, naturam non poſtulare ex ſe diuiſionem, neq; etiam ex ſe poſtulare diuiſionis carentiam, vel vnitatem. Hoc enim ſenſu rectè poteſt negatio interdum conuenire alicui ex ſe poſitiuè, interdum negatiuè, nam carentia rationalitatis animali vt ſic conuenit ex ſe negatiuè, bruto autem conuenit ex ſe poſitiuè, quia ita conuenit, vt poſitiua forma oppoſita illi repugnet. Sed contra hoc inſto, nam et in hoc ſenſu videtur natura ex ſe poſitiuè indiuiſa formaliter, nam ita habet ex ſe negationem diuiſionis, vt omnino repugnet illi diuiſio formalis, quanquam enim in indiuiduis materialiter diuidatur, non tamen formaliter, quia formaliter diuidi nihil aliud eſt, quã diuidi eſſentialiter, homo autem v.g. eſſentialiter diuidi non poteſt, quanuis materialiter diuidatur in plura indiuidua.

Vnde argumentor quartò, quia natura humana v.g. de ſe ac poſitiuè eſt ens: ergo de ſe & poſitiuè (in ſenſu dicto) habet aliquam vnitatem, & non materialem, ſeu indiuidualem, vt ſuprà latè probatum eſt, & eſt per ſe notum, quia aliàs non poſſet multiplicari numero, imò nec verè concipi ſine vnitate numerali: ergo ſaltem formalem, quia non poteſt aliud medium excogitari. Primum antecedens manifeſtum eſt, quia ens intrinſecè & eſſentialiter conuenit non tantum rebus ſingularibus, ſed etiam naturis, quæ à nobis vniuerſaliter cõcipiuntur: nam illæ nec ſunt omnino nihil, neque ex ſe ſunt plura entia indiuidua, quia non includunt proprias ſingularitates ſeu principia indiuiduantia, ſed ſolum eſſentialia principia: ergo vnaquæque natura ex ſe neque eſt plura entia, neque omnino nihil, ſed ens reale, & conſequenter vnum quid aliquo modo, quia ad omne ens conſequitur aliqua vnitas. Et cõfirmatur, quia natura humana & equina, ex ſe, & ſecluſis omnibus indiuiduantibus principijs ſunt plures & diſtinctæ realiter & eſſentialiter: ergo vnaquæque earum ex ſe eſt vna formaliter, & eſſentialiter, nam multitudo ſupponit vnitates, & diuiſio ab alijs ſupponit indiuiſionem in ſe. VI.

Atque ex his vlterius concludi poteſt hanc vnitatem formalem eſſe communem omnibus rebus indiuiduis, quibus natura, quæ dicitur formaliter vna, communis eſt: quia non poteſt natura eſſe communis, niſi vnitas eius communis ſit. Item quia hæc vnitas formalis non habet per quid diuidatur in plures vnitates. Aut enim diuiditur in plures vnitates formales; & hoc non, quia de ratione eius eſt, vt ſit formaliter indiuiſa, & in hoc conſiſtit eius vnitas. Aut diuiditur in plures vnitates materiales, & indiuiduas; & ſic non diuiditur ipſa vnitas formalis vt ſic, ſed communicatur multis, quod intendimus. Tandem, quia aliàs non poſſet diſtingui in ipſis indiuiduis vnitas formalis, & indiuidualis: in quo C enim diſtinguerentur, ſi ambæ multiplicarentur numero? Nam, quidquid hoc modo multiplicatur, indiuiduum eſt. VII.

Vera ſententia confirmatur.

VT verò contrariam, & veram ſententiam explicemus, dicendum eſt primò, dari in rebus vnitatem formalem per ſe conuenientem vnicuiq; eſſentiæ, ſeu naturæ. In hoc omnes conueniunt; & hoc probant argumenta facta in fauorem Scoti. Item, quia, cum vnitas dicat carentiam diuiſionis, quot ſunt diuiſionum genera, tot poterunt eſſe vnitatum: ſed in rebus eſt diuiſio materialis, & formalis, ſeu entitatiua & eſſentialis, ergo ſimiliter erit vnitas formalis præter materialem. Tandem quodlibet indiuiduum, v.g. Petrus non ſolum eſt vnus numero, ſed etiã eſt vnus eſſentialiter: & vtramq; vnitatem habet in re ipſa, & non per mentis cogitationem, nam, ſicut à parte rei caret diuiſione numerali, ita etiam caret diuiſione eſſentiali, ſiue ſpecifica, ſiue generica: vnitas autem formalis nihil aliud eſt, quàm vnitas eſſentialis: ergo. VIII.

ſpāles ſub. ſtātiæ cōple ctio .n diui duātus.

Vltimò ex dictis ſatis conſtat, quid dicendum ſit de ſubſtantijs immaterialibus, in quibus differentię indiuiduales inueniuntur, vt oſtendimus: vnde, cum in eis nō ſit, niſi ſimplex ſubſtantialis entitas completa, conſtat in eis non poſſe eſſe aliud principium indiuiduationis præter ipſam vniuſcuiuſq; rei entitatem, quę ex ſe talis eſt, & per ſe ab alijs diſtinguitur. Et in hoc omnes conueniunt qui has ſubſtantias indiuiduas eſſe fatentur, quacunque ratione declarent indiuiduationem earum. Qui autem dicunt, de ſe conuenire tali naturæ ſpecificæ ſpirituali, multo magis, & a fortiori docent p ſuas entitates indiuiduari, vt patet ex Capreol. in 2. diſt. 3. Caiet. & alijs, 1. par. q. 2. ar. 3. q. 50. ar. 4. Soncin. 12. metaph. q. 49. Iauell. q. 25. Ferrar. 1. cont. gent. cap. 21. Qui verò cenſent etiam in rebus immaterialibus indiuiduationem fieri per additionem differentiæ, neceſſario etiam docent, illam eſſe ſumendam ab ipſa entitate ſubſtantiali Angeli ſecundum ſe: quare nec ſumenda eſt ab accidentib. neque eſt aliud, vnde ſumi poſſit, quæ omnia ſatis probata ſunt ex dictis.

Capreol. Soncin.

4 Argumentum autē vulgare, quod ſi hæ ſubſtantię per ſuas entitates differunt, neceſſario differant formaliter, & eſſentialiter; iam eſt ſolutum in ſimili de alijs formis. B Nam illæ entitates quantumuis formales, poſſunt eſſe omnino ſimiles in ratione eſſentiali, & tunc licet ſe ipſis diſtinguantur, nihilominus diſtinctio eſt numerica, quia eſt in entitate, non in ratione formali. Dicitur autem diſtingui ſe ipſis, non quia ſimiles nō ſint, ſed quia vna ex ſe habet, quod non ſit alia; ſimilitudo enim non excludit diſtinctionem, vt infra dicetur.

SECTIO VII.

Vtrum principium indiuiduationis accidentium ſit ex ſubiecto ſumendum.

1 IN hac dubitatione ijdem ferè dicendi modi eſſe poſſunt, qui in præcedente ſectione relati ſunt, tamen quia eadem doctrina, quæ de formis ſubſtantialib. data eſt, ad accidentales eſt proportionaliter applicanda, ideo breuiſſimè poteſt hæc res expediri, addendo pauca, quæ ſunt propria accidentium. Supponimus ergo ex dictis in ſect. 2. in formis accidentalibus neceſſarias eſſe differentias indiuiduales, quas indiuiduæ formæ addant rationibus ſpecificis, à quibus ſaltem ratione diſtinguantur, nam doctrina ibi data generalis eſt, & rationes factæ de omnibus ſpecieb. & indiuiduis procedunt. Vnde fit, loquendo de principijs metaphyſicis conſtituentibus & diſtinguentib. res, nullam relinqui qōnem circa principium indiuiduationis accidentis: eſt enim in eis differentia indiuidualis, quæ in vno quoque propria eſt, & contrahit ſpeciem ad eſſe talis indiuidui. Solū ergo reſtat quærendum, quod nam ſit phyſicum fundamentum & principium huius differentiæ, & hoc ſenſu inueſtigamus hic principium indiuiduationis accidentium, ſicut de ſubſtantijs diximus. Et iō nulla nobis eſt hoc loco controuerſia cum Scoto, qui ſuis hæcceitatib. (quæ nihil A aliud ſunt, quam differentiæ indiuiduales) qōnē hanc terminandam eſſe cenſuit, nos enim etiam admittimus differentias illas, tamen vlterius inquirimus phyſicam radicem earum differentiarum.

Duę igitur opiniones tm̄ hic referri poſſunt. II Prior eſt, accidentia indiuiduari per ſubiectum. Ita docet D. Tho. 1. p. q. 29. ar. 1. & qō. 39. ar. 3. & opuſc. 29. in fine. Sed quodlib. 7. art. 10. limitat hanc ſententiam, dicitq;, eſſe veram in alijs accidentibus pręter quantitatem, quam dicit non ex ſubiecto, ſed ex ſitu indiuiduari, reliqua verò accidentia ex ſubiecto, ſaltem ex quantitate. Vnde infert, quamuis poſſit quantitas indiuidua conſeruari à Deo ſine ſubiecto, non tn̄ albedinem, aut reliqua accidentia, quæ neceſſariò requirunt ſubiectum, ſaltem quantitatem ipſam, vt fiant indiuidua. Hinc q; docet D. Tho. ſæpe non poſſe dari duas albedines ſeparatas & ſolo numero diſtinctas, quia non haberent per quod diſtinguerentur, 1. p. q. 50. art. 4. & q. 75. ar. 7. Idemque docet ac defendit Capreol. in 1. diſt. 44. ar. 2. concl. 2. Fūdamenta huius ſniæ ſunt eadem, quæ ſuperius allata ſunt ad probandum, formam ſubſtantialem indiuiduari à materia ſignata. Et confirmatur primò, nam accidens habet totum ſuum eſſe in ordine ab ſubiectum: ergo indiuiduationem habere debet a ſubiecto: nam vnaquæque res indiuiduari debet ex eiſdem principijs, a quib. habet eſſe. Secundò quia, ſi accidentia non indiuiduarentur à ſubiecto, poſſent plura accidentia ſolo numero diuerſa in eodem ſubiecto recipi, quia non obſtante identitate ſubiecti hēre poſſent inter ſe diſtinctionem: vnde nulla poſſet ratio huius repugnantię aſſignari; videmus autem, non poſſe idem ſubiectum duas albedines, vel duos calores recipere: tota ergo ratio huius eſt, quia à ſubiecto indiuiduantur; & ideo hoc ipſo quod in eodem ſubiecto recipiuntur, ſunt vnum, & non duo.

D. Thomæ opinio.

2

Secunda opinio eſt, vnamquamq; formam accidentalē phyſicè indiuiduari per ſe ipſam, vt eſt talis entitas actu, vel aptitudine, neque habere aliud intrinſecum principium indiuiduationis, pręter ſuam entitatem. Ita ſumitur ex opinione C Durandi ſuprà tractata; & omnes rōnes, quas adduximus de forma ſubſtantiali, probant idem de forma accidentali. Et ſumma eſt, quia vnaquęq; res per illud idē formaliter, & intrinſecè eſt vna numero (quoad fundm̄ vnitatis ſeu negationis, quam dicit vnum) per quod eſt ens actu in rerū natura, vel aptum vt ſit huiuſmodi, quia omne tale ens eſt ſingulare, vt ſupra oſtenſum eſt: ſed omnis res per ſuam entitatem eſt intrinſecè, & formaliter hmōi ens actu; ergo per eandem eſt ſingulare, quid, & indiuiduū: ergo & accidentia hoc habent. Et confirmatur, quia ſubiectum nō poteſt eſſe principium indiuiduans accidentia: ergo tantum eſſe poteſt huiuſmodi principium intrinſeca entitas ipſorum accidentium. Antecedens patet, quia in primis ſubiectum non poteſt dici principium intrinſecum indiuiduationis accidentis, tanquā intrinſecè & per ſe componens accidens quia nūc non agimus de compoſito ex ſubiecto, & accidēte, ſed de ipſa accidentali forma, quam conſtat nō componi intrinſecè ex ipſo ſubiecto; nec ſubiectum hoc modo eſſe principiū intrinſecum eius. Rurſus nec ſubiectum poteſt dici

III. Aliorū opinio. Durand.

dici principium indiuiduans accidens, tãquam terminus habitudinis, ſeu aptitudinis talis accidentis ad informandum tale ſubiectum, primo quia reſpectu eiuſdem ſubiecti numero poſſunt duo accidentia ſolo numero diſtincta habere aptitudinem ad informandũ illud: ergo illæ aptitudines non poſſunt diſtingui numero ex ſubiecto: ergo ex ſe ipſis. Secundò hoc maxime vrget de quibuſdam accidentibus, quæ ſecundũ habitudinem ſuam non ſiſtunt in ſubiecto, ſed illud referunt, vel aliquo modo in aliud ducunt, vt ſunt relationes, actus, habitus & ſimilia: ſi enim accidens dr̃ indiuiduari à ſubiecto, quia reſpicit illud naturaliter, cur hæc accidentia non dicentur potiùs indiuiduari ab vltimis terminis, quos naturaliter reſpiciunt, maximè cum ab illis ſecundũ cões rationes ſumant eſſentiales, ſeu ſpecificas rationes ſuas? Tertiò, quia ſine fundamẽto dicitur, hoc accidens numero habere naturalem coaptationem & habitudinem tantum ad hoc ſubiectum: nam licèt fortaſſe per naturales cauſas in ſolo illo fieri poſſit, nihilominus tamẽ ipſum de ſe aptum eſt, vt informet quoduis ſubiectum capax talis accidentis, ſicut è contrario accidere poteſt, vt hoc ſubiectum non poſſit naturaliter habere, niſi hanc albedinem, vel hanc quantitatem, & tamen non propterea capacitas eius intelligenda eſt ita ex ſe limitata, & determinata ad hoc accidens, vt non ſit de ſe ſufficiens ad ſimilia accidentia recipienda. Denique hoc ipſum ſuaderi poteſt omnibus rationibus, quas de forma ſubſtantiali fecimus.

Quæſtionis reſolutio.

III. Hæc controuerſia diſtinctione ſupra inſinuata dirimenda eſt, & definienda. Diximus enim dupliciter poſſe nos loqui de principio indiuiduationis; primò in ordine ad eſſe, & ad propriam rei conſtitutionem ſecundum ſe. Secundò in ordine ad productionem, quatenus determinatur agens ad diſtinctum indiuiduum producendum, vel ad efficiẽdum vnum potius, quàm aliud, & conſequenter in ordine ad noſtram cognitionem, quatenus ſenſibiliter (vt ſic dicam) diſtinguere poſſumus vnũ ab alio. Priori igitur conſideratione (quæ maximè à priori eſt, & maximè propria huius ſcientiæ) vera eſt poſterior ſententia, docens, accidentia non ex ſubiecto, ſed ex proprijs entitatibus habere ſuã indiuiduationẽ, & numericam diſtinctionem, vt ſatis probant rationes factæ tam hic, quã ſectione præced. & patebit amplius ex dicendis in ſolutionibus argumentorum. Poſteriori autem conſideratione (quæ magis eſt phyſica & a poſteriori) dici poſſunt accidentia accipere indiuiduationem ex ſubiecto, tanquam ex radice, ſeu occaſione potius multiplicationis, & diſtinctionis eorum. Hoc tamen non de ſubiecto nudè ſumpto, ſed adhibitis alijs circumſtantijs, vel cõditionibus ad actionem neceſſarijs intelligendum eſt, vt in ſolutionibus argumentorum cõmodius explicabitur.

V. Fundamẽta ergo prioris opinionis, quatenus eadem ſunt cum rationibus, quibus probari ſolet, materiam ſignatam quantitate eſſe principiũ indiuiduationis, & repugnare poſſunt priori parti ſolæ à nobis poſitæ, ſatis tractata ſunt, & expedita ſect. præced. Prima verò confirmatio ſolũ probat, accidens habere ſuam indiuiduationẽ in ordine ad ſubiectũ, ab eoq; naturaliter pẽdere, nõ tamen, ꝙ indiuiduatio ſubiecti ſit principium intrinſecũ indiuiduationis accidentis. In ſecunda verò cõfirmatione, & in fundamentis poſterioris ſententię petitur commune dubium, quod hoc loco prætermitti non põt, ſuã tamen propriam quæſtionem poſtulat.

SECTIO VIII.

An repugnet duo accidentia ſolo numero diuerſa eſſe ſimul in eodem ſubiecto, ob eorum indiuiduationem.

Accidentia ſolo numero differẽtia eſſe in eodem ſubiecto duobus modis accidere poteſt, ſcilicet ſimul, vel tantũ ſucceſſiuè, & vtrumque eſt in controuerſia poſitum, & in præſenti ſectione ſolum priorem tractamus.

Prima opinio tractatur.

In qua eſt prima opinio, quæ non ſolum de accidentibus eiuſdem ſpeciei, ſed etiam diuerſarum ſpecierum, ſi ſub eodem genere proximo contineantur, negat poſſe ſimul eſſe in eodem ſubiecto. Videatur D. Tho. 1. p. q. 85. art. 1. vbi [impoſſibile] (inquit) [eſt, idem ſubiectum perfici ſimul pluribus formis vnius generis & diuerſarũ ſpecierum, ſicut impoſſibile eſt, ꝙ idem corpus ſecundũ idẽ ſimul coloretur diuerſis coloribus, vel figuretur diuerſis figuris.] In quæſt. aõt 8. de verit. art. 14. id declarat de formis exiſtentibus in actu perfecto. Quã expoſitionem amplectũtur cõiter Thomiſtæ, & ita ſoluunt argumenta de plurib. ſpeciebus intelligibilibus, ſeu ſenſibilib. ſub eodem proximo genere contentis (vt ſunt ſpecies hominis & equi) in eadem potẽtia ſimul exiſtentibus, & de duabus ſcientijs, v.g. vel duabus virtutibus moralibus, vel Theologicis, quæ, cum ſpecie differant, & ſub eodem proximo genere contineantur, ſimul eſſe poſſunt in eadem potentia, etiam cum perfecta intenſione: hæc. n. & ſimilia dicunt eſſe ſimul ſolum in actu incõpleto: quia ſolum ſunt ſimul in actu primo, ſeu in habitu, non in actu ſecundo. I.

Sed re vera difficile eſt, opinionem hãc in ea generalitate ſimpliciter & abſolutè ſuſtinere. Primò, quia nõ põt ſufficiẽs eius rõ reddi; vt. n. bene Scotus obijcit in 2. diſt. 3. q. 6 §. [Ad quæſtionem igitur:] in exemplis, quæ D. Thom. ſupra attulit, ideò illa accidentia ſpecie differentia non poſſunt eſſe ſimul, quia includunt aliquam oppoſitionem in ordine ad ſubiectum, ſemper enim duo colores opponuntur, aut tanquam extremè contrarij, aut ſicut extremus, & medius, aut ſicut accedentes magis ad alterum extremorum; figuræ etiam includunt repugnantiam in ſitu, aut in rectitudine & obliquitate, vel aliqua re ſimili: non eſt aũt neceſſe, omnia accidentia ſpecie differentia hẽc huiuſmodi oppoſitionem reſpectu ſubiecti. Deinde non malè vrge Durã. in 2. diſt. 3. quæſtio. 8. argumentum de ſpeciebus intelligibilibus (quãuis ipſe malè illo vtatur ad II.

negandas

negandas ſpecies intelligibiles) argumentatur igitur, quia, quanuis intellectus actu nõ intelligat, ſpecies plures ſunt perfectæ, & completæ, quantum ad actum informandi: nã actualis operatio nihil refert ad eſſe completum formæ. Reſpondet Caiet. q. 1. p. q. 85. ar. 4. hoc eſſe verum de ſpeciebus in eſſe reali, non tamen in eſſe intelligibili. Sed omittam, hanc eſſe quandam petitionẽ principij in quæſtione quam ibi diſputat, ſ. an poſſit intellectus ſimul habere plures actus intelligendi: quia, vt ipſemet exponit, illud eſſe intelligibile nihil aliud eſt, niſi, quod actu moueat potentiam ad actualem conſiderationem; vt hoc (inquam) omittam, ad quæſtionem de qua hic agimus ſatis eſt, quod duo accidentia ſecundum ſuum eſſe reale ſimul habeant actum informandi completum in eodem ſubiecto. Et idem argumentum fieri poteſt de habitibus virtutum moralium, aut ſcientiarum, in quibus non habet locum illa diſtinctio de eſſe reali, aut intelligibli. Et ex his poteſt extendi argumentum etiam ad actus: non enim repugnabit eos eſſe ſimul, quantum eſt ex parte ipſorum, aut ex parte potentiæ receptiuæ, ſi non deſit virtus actiua quæ poſſit ſimul illos efficere: quia in reliquis non eſt maior repugnantia inter actus, quam inter habitus eiuſdem generis, ſi alias non ſint contrarij.

III. Et ita etiam ſoluitur rõ, quam D. Thom. inſinuat in d. q. 8. verit. ſ. quia actus eiuſdem generis reſpiciunt eandem potentiam, & terminant illã; non poteſt autem ſimul eadem potentia plurib. actib. terminari. Reſpondetur. n. hoc eſſe verum in actibus adæquatis, eidem potentiæ, non verò in inadæquatis, vt in præſenti vna ſpecies, vel vnus habitus non eſt adæquatus actus primus intellectus, quia non perficit illum in ordine ad adæquatum obiectum eius; & ideò poſſunt in eo ſimul plures eſſe, etiam ſi ſint eiuſdem generis, donec integrè & adæquatè ipſum perficiant. Et idem dicendum erit de quibuſcunque formis accidentalbus. Vt v. g. calor & ſiccitas, quanuis fortaſſe conueniant in genere proximo, poſſunt in eodem igne ſimul eſſe, quia neutra illarum qualitatum per ſemplet capacitatem naturalẽ ignis, neque paſſiuam quam habet ratione materiæ, neque quodammodo actiuam, quam habet rõne formæ per naturalem diminutionem. Propoſitio ergo illa D. Thom. vt aliquo ſenſu vera ſit, intelligenda eſt de formis, quæ completè & adæquatè actuant potentiam ſubiecti in tali genere, ſeu ratione, vt magis ex dicendis patebit. Hæc enim opinio, quæ hactenus tractata eſt, non fundatur in indiuiduatione accidentium, & ita non referebat ad præſentem quæſtionem, tamen neceſſariò præmittenda fuit, tum ad complementum doctrinę, tum etiam, quia lucem affert ad ea, quę dicemus.

Secunda opinio.

IIII. SEcunda ergo opinio etiam extrema eſt, nulla omnino accidentia eiuſdem ſpeciei poſſe ſimul eſſe in eodem ſubiecto. Quę exiſtimatur eſſe Ariſto. 5. metaphyſ. cap. 10. tex. 15. dicentis, illa accidentia differre ſpecie, quę cùm in eadem ſubſtantia ſint differentiam habent. Vbi D. Th. lect. 12. generalem rationem reddit illius aſſer- Ariſtotel. D. Thom. Capreol.

A tionis; quia impoſſibile eſt plura accidentia eiuſdem ſpeciei in eodem ſubiecto eſſe. Idem docet 3. p. q. 35. ar. 5. vbi ẽt plures relationes ſolo numero diuerſas non admittit in eodem patre reſpectu plurium filiorum, neque in eodem filio reſpectu patris & matris. Et ita generaliter defendunt hanc opinionem Capreol. in 1. diſt. 7. q. 2. Caiet. 3. p. q. 35. art. 5. Heruęus, quodlib. 3. q. 9. & in 3. diſt. 8. q. 1. & ibi Palud. q. 2. Soncin. 7. meta. q. 4. vbi plures rõnes adducit. Sed pręcipua ſumitur ex indiuiduatione, nam diſtinctio in formis ſolum eſt, aut formalis, quę eſt ſpecifica, aut materialis ex ſubiecto, quæ eſt numerica ex Ariſt. 3. metap. c. 3. li. 5. c. 6. ergo vbi neutra iſtarum intercedit, non poteſt eſſe diſtinctio: ergo, vbi eſt vnitas ſpecifiia accidentis in eodem ſubiecto, non poteſt eſſe pluralitas numerica. Confirmatur, quia alias, qua ratione poſſent duo accidentia ſolo numero diuerſa in eodem ſubiecto ſimul ineſſe, poſſent etiam in infinitum multiplicari; quia non eſt maior ratio de vna multitudine, quam de alia: vnde inferetur, eſſe in eodem ſubiecto infinitas relationes, & alia ſimilia incommoda. B Heruæus. Caieta. Soncin.

V. Sed difficile etiam eſt, ſententiam hanc in tota hac generalitate abſque vlla exceptione ſuſtinere propter varia exempla, in quibus planè videtur deficere, quæ ſtatim afferemus. Et ideò, quanuis nullus auctorum ſententiam extremè contrariam ſimpliciter doceat, ſ. quęcunque accidentia ſolo numero differentia, cuiuſcunque ſpeciei ſint, poſſe ſimul eſſe in eodem ſubiecto: id non ſolum Ariſtoteli, & omnibus Philoſophis, ſed etiam ipſi experientię apertè repugnat, vt ſuprà tactum eſt, & ex dicendis latius conſtabit; plures tamen exceptiones, & limitationes adhibent prędictę ſententiæ: quia vero difficile eſt mediam viam eligere, & rationem eius reddere, ideo in hac exceptione facienda inter ſe non conueniunt.

Tertia opinio.

VI. TErtia ergo opinio eſt Thomiſtarum diſtinguentium de accidentibus in actu completo, vel incompleto: nam priori modo negãt poſſe ſimul eſſe in vno ſubiecto accidentia ſolo numero differentia, propter rationes factas & autoritatem Ariſtot. & D. Thom. quos ſic exponunt. C Poſteriori autem modo id admittitur. Ita Caiet. 1. par. q. 95. at. 4. clarius Capreol. in 1. diſt. 3. q. 2. ad argumenta cont. 9. concl. Iauell. 5. metaphyſic. q. 16. Qui videntur hoc ſumpſiſſe ex D. Thom. quæſtio. 8. de uerit. art. 14. & præcipuè uidentur ducti argumento ſpecierum intentionalium; quia negare nou poſſunt, quin plures ſolo numero differentes poſſint eſſe in eodem ſubiecto, ſcilicet, in eodem intellectu, uel in eadem phantaſia; uel in eodem medio ſecundum eandem partem. Caietan. Capreol. Iauell.

VII. Sed in primis hæc diſtinctio non eſt ſufficiẽs, nam oſtendemus inferiùs non ſolum hæc accidẽtia intentionalia, ſed etiam plura alia ſecundum totum ſuum eſſe completum, poſſe ſimul eſſe in eodem ſubiecto. Deinde de his accidentibus intentionalibus redit argumentum ſuprà factum, qua ſcilicet ratione dicantur eſſe incompletè in ſubiecto, an quia nõ efficiunt, uel quia nõ plenè infor-

informant; hoc poſterius eſt falſum, quia ſecundùm totum ſuum eſſe inſunt, ergo informant; primum autem videtur impertinens, quia completum eſſe accidentis non conſiſtit in efficiendo, ſed in informando. Accedit tandem, quòd, ſi hæc accidentia non poſſunt eſſe in eodem ſubiecto propter indiuiduationem, ergo idem erit, ſiue ſint in actuali operatione, ſiue non: quia priuſquam operentur, habent ſuam indiuiduationem ex ſubiecto: ergo, vel illa ratio congrua non eſt, vel æquè probat hæc accidentia non poſſe diſtingui numero in eodem ſubiecto, etiam dum non operantur.

Quarta opinio.

VIII. QVarta opinio eſt, accidẽtia propria, ſeu quæ intrinſecè manant à ſubiecto, non poſſe plura ſolo numero differentia eſſe in eodem: ea verò, quæ ſunt accidentia communia, poſſe ſimul eſſe. Ita Iandun. 5. metaph. q. 26. Ratio prioris partis eſt, quia natura abhorret ſuperfluitatem: vnde, cùm accidens proprium ſit intrinſecum naturæ, & vnum ſufficiat ad naturæ functionem, & finem, non multiplicatur. Et hinc ſumitur ratio alterius partis: nam, cum accidens commune ab extrinſeco, & per accidens ſæpè proueniat, non repugnat multiplicari in eodem ſubiecto, & ita contingit plures calefactiones fieri ſimul in eodem ligno à diuerſis ignibus.

Iandun.

IX. Sed hæc ſentẽtia licèt quoad priorem partem vera ſit, tamen quoad poſteriorẽ non eſt in vniuerſum vera, quia nec plures albedines, neo plures calores poſſunt ſimul eſſe in eodem ſubiecto, cum tamen hæc ſint accidentia communia. Neque id, quod dicitur de pluribus calefactionibus, verum eſt: nam, quando duo ignes idem lignum ſecundum eandem partem calefaciunt; ſicut efficiunt vnum calorem, ita & vnam calefactionem, quæ à ſingulis eſt partialiter, & ab vtroque ſimul vt à cauſa totali. Præterea, ſi regula illa eſſet generaliter vera, ſequeretur, duas ſcientias eiuſdem ſpeciei, & in ordine ad idem obiectum, & ſimiliter duas temperantias ſolo numero diuerſas poſſe eſſe ſimul in eodem, quod non eſt probabile. Denique obſtat ratio generalis, quia etiã in extraneis, & accidentalibus mutationibus agens extrinſecum intendit aſſimilare ſibi paſſum: vnde, ſi inuenit ſimile, non iterum agit in illud: aliàs, poſtquàm illud ſemel ſibi aſſimilaret, iterum atque iterum ageret in illud, & ſic in infinitum procederet actio, ſaltem quoad multiplicationem formarum accidentalium. Et eadem ratione, res omnino ſimiles in eodem accidente ad inuicem mutuoque ſe ſe immutarent, & ſimilia accidentia in ſe ipſis multiplicarent. Imo eadem, vel maiori ratione, idem ageret in ſe ipſum per vnum accidens aliud ſimile in ſe producendo, vel, ſi iam haberet duo, efficeret tertium, & ſic in infinitum, quæ omnia ſunt planè falſa & abſurda. Vnde colligitur, etiam in his mutationibus accidentalibus, principium earum ex parte ſubiecti eſſe priuationem ſimilis formæ, & ideò huiuſmodi mutationem non tendere ad multiplicandum accidens eiuſdem ſpeciei in eodem ſubiecto.

Quinta opinio.

X. QVinta opinio diſtinguit de accidentibus, quæ fiunt per proprium motum, vel quæ ſine motu fiunt, & de prioribus negat poſſe ſimul eſſe in eodem ſubiecto propter rationem adductam, quòd motus fit ex contrario in contrarium; de poſterioribus autem affirmat poſſe ſimul eſſe in eodem ſubiecto accidentia ſolo numero diuerſa. Hanc opinionem refert Fonſeca lib. 5. cap. 10. quæſt. 2. ſectio. 1. Soletque tribui Scoto, Gabr. Durand. & alijs in 3. diſt. 8. tamen Duran. ibi quæſt. 3. nihil de hoc dicit, ſed potius in ſolutione ad primum, in accidentibus abſolutis ſolum admittit, ea, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, poſſe eſſe in eodem ſuppoſito ſecundum aliam, atque aliam partem: in relatiuis: verò ſecundum aliud & aliud fundamentum. Gabr. autem ibi art. 3. dub. 1. nullam diſtinctionem adhibet, ſed ſimpliciter negat repugnare duo accidentia ſolo numero differentia eſſe in eodem ſubiecto. Et ferè eodem modo loquitur ibi Scotus quæſt. vnica. Indicat tamen per operationem agentis naturalis non fieri multiplicationem qualitatum eiuſdem rationis in eodem ſubiecto: quia naturale agens intendit formam præexiſtentem imperfectam perficere; & ideò non inducit omnino aliam formam; ſed aliquem gradum ſeu quaſi partem, quam vnit præexiſtenti, vt illam perficiat. In quo ſignificat diſtinctionem illam de accidentibus, quæ fiunt per motum, vel ſine illo. Quam etiam inſinuat Anton. And. 5. metaph. quæſt. 8. Dicit enim relatiua accidentia ſolo numero differentia poſſe eſſe in eodem; de abſolutis verò ſubdiſtinguit, nam quædam educuntur de potentia ſubiecti; & hæc non multiplicantur numero in eodem ſubiecto; alia verò non educuntur; & hæc poſſunt multiplicari. Et huiuſmodi putat eſſe lumen, de quo perſpectiui contendunt à duobus luminoſis duo lumina produci in eadem parte ſubiecti: quia duas vmbras efficiunt, & quia ablato vno luminoſo aliquod lumen in aere corrumpitur, & aliquod manet.

Fonſeca. Gabr. Durand.

XI. Sed hæc partim falſa ſunt, partim non ſatisfaciũt. Et, vt ab hoc vltimo incipiamus, falſum eſt, aliqua eſſe accidẽtia in ſubiecto, quæ modo, quo in eo fiunt, de eius potentia non educãtur, quia omnia pendent à ſubiecto in fieri, & in eſſe; & ſpecialiter de lumine conſtat educi ex potentia ſubiecti, non .n. creatur, nec ſolum in ſubiecto fit, ſed ex ſubiecto, concurrente. ſ. aere, v. g. in genere cauſæ materialis ad effectionem eius. Falſum eſt etiam lumina multiplicari numero in eodem ſubiecto; neque eſt vlla experientia, qua id probari poſſit: nam ſolum docet experientia, cæteris paribus plus agere duo lumina in eadem parte, quàm alterum tantum, ſed id non eſt propter multiplicationẽ luminum, ſed propter maiorem intenſionẽ eiuſdem luminis: ex quo fit, vt ablato vno agente, vel in ea parte, ad quã peruenit unius actio, & non alterius, minor appareat effectus, nõ quia vnũ lumen corrũpatur, & maneat aliud, ſed quia idẽ remiſſius fiat, & conſeruetur. Et hinc eſt etiam, vt interdum reſultẽt duæ vmbræ, quia vmbra nihil aliud eſt, quàm carentia uel diminutio luminis, & ſæpè fit, vt interiecto vno corpore duobus luminoſis inter ſe diſtan-

Omnia accidẽtia ſubiecto inhærentia, de eius potentia educuntur. De hoc latius diſp. 4.

diſtantibus, in vno loco impediat actionem vnius, & in alio diſtante actionem alterius, in loco autem intermedio neutrius actio impediatur; & inde fit, vt plures vmbræ appareant. Et hinc confutatur facilè prima diſtinctio de accidentibus, quę fiũt per motum, vel ſine illo: nam, ſi motus ſumatur in rigore pro motu ſucceſſiuo, qui fit ex contrario, exemplo luminis conſtat, eſſe falſam poſteriorem partem; nam lumen non fit per motum, ſed per mutationem inſtantaneam, nec fit ex termino poſitiuo contrario, ſed ex priuatiuo, & tamen multiplicari non poteſt in eodem ſubiecto. Item illa diſtinctio videtur valde per accidens: quid enim refert ad hanc numericam diſtinctionem, vel identitatem accidentium, quod fiant per motum, vel per mutationem? Quia diſtinctio accidentium non inde ſumitur, ſed, vel ex ſe ipſis, vel ex ſubiecto. Quod ſi ſubiectum eſt tantum in potentia ad vnum calorem, qui ſucceſſiuè fit, cur non dicetur etiam eſſe tantum in potentia ad vnum lumen, licèt ſimul fiat? vel è contrario, ſi eſt in potentia ad plura lumina, cur non erit in potentia ad plures calores? Quòd ſi dicatur, in his, quæ ſucceſſiuè fiunt, agens non intendere inducere nouum accidens, ſed perficere præexiſtens, idẽ dicetur de lumine, & quacunque alia ſimili qualitate quæ ſicut fit in inſtante ex priuatione oppoſita ita etiam poteſt intendi in inſtante ex priuatione tantæ intenſionis. Vnde hic etiam locum habet ratio ſupra tacta ex Scoto, quia non ſolùm motus ſucceſſiuus, ſed omnis actio naturalis agentis eſt, vt paſſum reddat ſibi ſimile, & ideò non agit in ſimile, ſed requirit in paſſo priuationem, vt principium ſuæ actionis: quando ergo lumen eſt in aere vt quatuor, & applicatur nouum luminoſum, non aget in aerem quatenus ſibi ſimile eſt in quatuor gradibus, ſed potiùs quatenus eſt diſſimile in vlterioribus gradibus: eſt ergo eadem ratio accidentium, quæ per mutationem, vel per motum fiunt.

XII. Quòd ſi motus in ea diſtinctione nõ in eo rigore ſumatur, ſed vt comprehẽdit mutationem ita vt ſenſus ſit ea accidentia, quæ per ſe fiunt per propriam actionẽ, non multiplicari in ſubiecto ſecundum numerum, alia verò multiplicari: Sic etiam impugnari poteſt diſtinctio primò, quia datur per ea, quæ ſunt valde extrinſeca & per accidens ad diſtinctionem numericam accidentium. Secundò, quia neutra pars vr eſſe conſtans nam ſpecies ſenſibiles fiunt per propriam actionem, & tamen multiplicatur numero in eadem parte medij ſonus etiam videtur per ſe fieri propria actione, & tamen multiplicatur numero in eodem ſubiecto, vt experientia probare videtur; audimus .n. concentum plurium vocum in eodem tempore, & per idem medium, quod fieri non poſſet, niſi ſoni eſſent diuerſi. E contrario verò figura non fit per ſe primò per motum, & tamen non põt multiplicari numero in eodem ſubiecto: & idem eſt in omnibus ſimilibus abſolutis, quia nõ poſſunt multiplicari per mutationem alicuius extrinſeci, vt relatiua, & ideò, ſicut per ſe non fiunt, ita nec per ſe multiplicari poſſunt in eodem ſubiecto; neque etiam concomitanter, quando quidem forma illa, quæ per ſe fit, & ad quam conſequuntur, non multiplicatur numero in eodem ſubiecto.

XIII. Præterea diſtinctio de abſolutis, & relatiuis non ſatisfacit omni ex parte; nam, ſi relatiua ſumantur in rigore pro relatiuis ſecundum eſſe, & prædicamentalibus, verum quidem eſt, poſſe hæc aliquando multiplicari numero in eodem ſubiecto, vt agẽtes de relationibus dicemus; ſed non eſt hoc in vniuerſum verum; relatio .n. creaturæ nõ poteſt in eodem ſubiecto multiplicari. Sed minus vniuerſalis eſt alia pars de abſolutis, vt patet exemplis adductis de ſpeciebus, & de ſonis, & ſimilibus. Alia diſtinctione vtitur Fonſeca loco ſupra cit. ſect. 3. quę magna ex parte cum prædictis coincidit. Et ſummatim dicit, ex accidentibus naturaliter acquiſitis per motum aut mutationem motui coniunctam non poſſe dari plura eiuſdem ſpeciei in eodem ſubiecto, & de his explicat in quarta dictum Ariſtotel. quod in hoc ſenſu vniuersè & ſine exceptione verum eſſe intelligit. Addit vero ſubinde, ex accidentibus, quæ non intenduntur, & remittuntur ſiue per motum, mutationemve motui coniunctam, ſiue alio modo acquirantur, neceſſarium eſſe dari pleraque eiuſdem ſpeciei in eodem ſubiecto. Vnde videtur priorem ſententiam limitare ad ea accidentia, quæ intenduntur & remittuntur; & ita prior ſententia non eſt omnino generalis, vt in quarta concluſione ſignificat. Sed neque cum illa limitatione videtur in vniuerſum vera hæc ſententia, quia ſpecies intentionales intendi poſſunt & remitti, & nihilominus in eodem ſubiecto multiplicantur; probabile eſt etiam, ſonum remitti & intendi, quem tamen ipſe dicit in eodem ſubiecto multiplicari. Quod etiam ibidem addit in ordine ad potentiam Dei abſolutam non poſſe in eodem ſubiecto eſſe plura accidentia numero diſtincta, quando talia ſunt, vt natura ſua in vnum numero intenſius coaleſcant, difficile creditu eſt, vt ſtatim latius declarabo.

Accidentia relatiua multiplicari poſſunt ſub eadem ſpecie in eodẽ ſubiecto, non tamen omnia.

Reſolutio quæſtionis quoad modum quo plura accidentia ſimilia poſſunt ſimul eſſe in eodem ſubiecto.

XIIII. IN tanta ergo ſententiarum varietate difficile eſt certam aliquam regulam in hac re præſcribere, eiuſq; verã rationem aſſignare. Duo tamen mihi in hac materia certa videntur. Vnum eſt, vniuerſalem hanc negatiuam propoſitionem: non poſſe plura accidentia eiuſdem ſpeciei eſſe in eodẽ ſubiecto; non poſſe abſolutè & ſimpliciter, ſeu ſine aliqua limitatione verificari. Quod maximè mihi probant exempla de ſpeciebus intentionalibus & de relationibus, ſupponendo, eas eſſe aliquid reale diſtinctum ex natura rei ab abſolutis. Exemplum autem de ſono adductum non eſt adeò conuincens, tũ quia non eſt certũ ſonum fieri per ſe primo per illum motum, ſeu actionẽ: tum maximè quia non ſatis conſtat plures ſonos, qui audiũtur, in eadem parte ſubiecti eſſe, nã ſemper fiunt in principio in locis diſtinctis, & ibi propriè percipiuntur; quando autem perueniunt ad auditum, vel ad partem medij auditui propinquam, fortaſſe iam non perueniũt ſecundum eſſe reale, ſed ſecundum intẽtionale tantum. Alia exempla adduci ſolent de cõtinuitatibus & durationibus duorum motuum, qui

ſimul

ſimul in eodẽ fieri poſſunt, vt verbi gratia idem lignum poteſt ſimul calefieri & exiccari, qui duo motus, licèt ſpecie diuerſi ſint, tamen continuitates & durationes eorum ſolum numero differre videntur. Sed hæc exempla non admodùm cogunt, tum quia valde probabile eſt, nec durationem eſſe accidens aut modum ex natura rei diſtinctum ab exiſtentia rei durantis, nec continuitatem intrinſecam ſeu entitatiuam à re ipſa continua, tum etiam, quia, etiam ſi admittamus huiuſmodi accidentia, illa non inſunt immediatè mobili, ſed mediante motu, quem efficiunt; & ideo non ſunt proprie in eodem ſubiecto ſecundum idem. Tamen priora exempla ſufficiunt, quibus addi poteſt, quòd eam potentia poteſt habere ſimul plures actus numero diſtinctos, quamuis fortaſſe non omnino ſimiles, vel ſummè perfectos, vt, ſi voluntas vel appetitus ſimul ament duos homines actibus diuerſis, vel, ſi beatus (vt multi volunt) ſimul amet Deum neceſſariò, & liberè ex caritate.

Secundò eſt certum non in quacunque ſpecie accidentiũ poſſe naturaliter contingere, vt plura, quæ ſolo numero differũt, ſimul ſint in eodẽ ſubiecto. Hoc conſtat de omnibus proprietatibus, quæ ab intrinſeco cõueniunt, vt ſunt quantitas, quæ ab intrinſeco conuenit ratione materiæ; potentiæ ſeu facultates connaturales, quæ in vnaquaque re manant à forma, & in eadẽ parte ſubiecti nunquam multiplicantur intrà eadem ſpeciem, vt inductione ſatis conſtat. Item reales, & abſolutæ qualitates; vel primæ, quibus materia diſponitur; vel ſecundæ quæ ex his reſultant, vt experientia etiam probari poteſt: nam inſtãtia, quæ adduci ſolet de gradibus intenſionis, nõ eſt ad rem: nam illi non propriè numero differunt, de quo aliàs. Idem denique eſt probabilius de lumine & ſimilibus. Quæ autem generalis regula tradenda ſit, aut quæ ratio differentiæ aſſignãda, nihil inuenio, quod mihi ex omni parte ſatisfaciat. Poſſumus autem hoc modo id explicare. Quædam accidentia ita differunt ſolo numero, vt præter diſtinctionem entitatum in reliquis, omnibus habeant quandam ſimilitudinem, & conuenientiam, ſcilicet in munere vel officio, ad quod deſtinantur, & in quacunque habitudine quam dicunt, vt ſunt duo calores, duæ albedines, & ſimilia. Alia verò ſunt, quæ, licet in ſpecifica ratione cõueniant, & ſub ea tantum numero differant, tamen non habent inter ſe tantã ſimilitudinem, ſed differunt vel in munere, vel in habitudine, vt v. g. duæ ſpecies viſibiles Petri differunt numero priori modo. Duæ autem ſpecies viſibiles Petri & Pauli differũt numero hoc poſteriori modo, non enim ſunt tam ſimiles inter ſe ſicut illæ duæ, nam diuerſas habent habitudines tranſcendentales ad obiecta, & ad diuerſa munera ordinantur.

De quibus accidẽtibus indicandum poſſe coexiſtere in vno ſubiecto, de quibus non.

XVI. Dico ergo tertiò accidẽtia prioris generis nõ poſſe multiplicari numero in eodem ſubiecto; quæ verò ſũt poſterioris generis, poſſe multiplicari. Et vtrũque põt probari inductione & exẽplis adductis. Ideò enim accidentia oĩno abſoluta nunquam in eodem ſubiecto multiplicantur numero, quia ſunt ſimilia priori modo; accidentia verò reſpectiua, ſiue prædicamẽtali, ſiue tranſcendentali reſpectu, multiplicari poſſunt; quia cum ſpecifica vnitate hæc poſſunt aliquã diſſimilitudinem veluti materialẽ cuius occaſione multiplicari poſſunt: vnde fit, vt reſpectu eiuſdem nunquam poſſint multiplicari: & ideò non poteſt multiplicari relatio creaturæ, quia terminus illius tantùm poteſt eſſe vnus, & reſpectu eiuſdem termini non poſſunt relationes multiplicari. Ideò etiam, quãuis demus, relationes ad patrem, & matrẽ eſſe plures, & ſolo numero diuerſas, tamen relatio ad patrem nõ poteſt in eodem filio multiplicari. Ratio autem differentiæ inter vtraque accidentia põt ſatis probabilis ex dictis aſſignari. Primò ex cauſa finali, quia quando accidentia ſunt omnino ſimilia, ſuperflua & otioſa eſſet eorũ multiplicatio in eodem ſubiecto; quod natura abhorret: quando verò ſunt aliquo modo diuerſa: vel ordinantur ad diuerſos fines, vt patet in ſpeciebus intentionalibus, vel reſultant ex rebus ordinatis ad diuerſos fines, & diuerſas habitudines inde participant, vt contingit in relationibus; & ideò non eſt ſuperflua, neque præter finem conſentaneum naturæ numerica multiplicatio.

Secundo ex parte agentis; quia, qñ accidentia ſunt omnino ſimilia, nullum agens per ſe intendit, aut pluralitatem eorũ, aut aliud inducere in ſubiectum iam habẽs aliud omnino ſimilẽ, quia ſolum intendit agẽs reddere paſſum ſibi ſimile, quod per vnam tantum hmõi formam ſatis cõſequitur. At verò, qñ accidentia non ſunt prędicto modo ſimilia, ceſſat hæc ratio, & ſubiectum indiget maiori aſſimilatione; & ideò agens etiã illam procurat. Vt v. g. quamuis medium recepta ſpecie Petri, ſit illi ſimile intentionaliter, non eſt ſufficiẽter ſimile Paulo, & ideo manet in Paulo virtus ad inducendum ſpeciem, qua illud reddat ſibi ſimile, & ſic de alijs. XVII.

Vnde tertio redditur ratio ex capacitate ſubiecti: ſicut enim materia prima, quãuis de ſe ſit indifferens ad omnes formas ſubſtantiales, nõ tñ habet capacitatem ad habẽdas omnes ſimul neque plures: qa vna forma ſufficienter actuatur; ita etiam ſubiectum accidentium, quamuis per ſe primò ſit capax alicuius ſpeciei accidentis; & conſequenter ſit indifferẽs ad quodlibet indiuiduum eius, nihilominus non eſt capax, vt ſimul recipiat omnia, vel plura indiuidua talis ſpeciei, quatenus in eis ſpecifica ratio eodẽ modo reperitur, quia ſufficienter actuatur hmõi capacitas vna forma talis ſpeciei, & hoc contingit, qñ indiuiduæ formæ ſunt oĩno ſimiles, & eiuſdem rationis & habitudinis. Qñ verò accidentia diſſimilia ſunt, & varias habent habitudines, tunc vnum non ſufficit ad replendam capacitatem ſubiecti, & ideò fieri poteſt, vt in eodem ſubiecto multiplicẽtur, donec capacitatem eius omnino repleant. Vt potẽtia intellectiua quatenus eſt capax ſcientiæ naturalis Dei vel hominis, ſufficienter diſponitur in actu primo vna numero ſcientia metaphyſicæ, vel philoſophiæ, & ideò iã non manet capax alterius ſcientiæ ſimilis, tñ eadem facultas intellectiua, vt eſt capax actualis cognitionis hominũ, nõ plenè actuatur vno actu quo Petrum, vel Paulum cognoſcit, neq; vna ſpecie intelligibili, & ideò eſt capax pluriũ, donec eius facultas ſufficienter cõpleatur: quia illa plura nõ actuãt illam omnino eodem modo, ſed in ordine ad diuerſa. Quo tandem fit, vt ex diſtinctionibus ſuprà allatis, illa quæ diſtinguit inter abſolu- XVIII.

Digitized by Google

ſum & reſpectiuum, proximè ad veritatem accedat: abſoluta enim non multiplicantur; quia ſemper ſunt omnino ſimilia, reſpectiua verò, vel ſecundùm eſſe vel ſecundum dici, ſeu relatione prædicamentali, vel tranſcendentali habitudine multiplicari poſſunt, quando diuerſos terminos reſpiciunt, vel ad diuerſa munera ordinantur propter diſſimilitudinem, quam in ſe habent, quia nullum eorum plenè actuat ſubiectū, vt declaratum eſt. Et iuxta hæc explicandus eſt locus Ariſtotelis in 5. Metaphyſicæ. Non eſt enim neceſſe, vt illud indicium diuerſitatis ſpecificæ ſit vniuerſale omnino de omnibus accidentibus, ſed de his, quæ in indiuiduo ſunt perfectè ſimilia.

Formalis reſponſio ad quæſtionem, quatenus ad indiuiduationem ſpectat.

XIX. Ex his colligitur formalis reſponſio ad præſentem quæſtionem, propter quam hæc oia dicta ſunt, ſcilicet, non prouenire per ſe ex indiuiduatione, quod aliqua accidentia ſolo numero diuerſa nō poſſint eſſe ſimul in eodem ſubiecto. Nam, licèt in eo ſimul eſſent, poſſent optimè intelligi diſtincta numero ratione ſuarum entitatum, ſicut diſtinguuntur ea, quæ ſimul eſſe poſſunt, vt dictum eſt, vel ſicut diſtinguuntur ea, quæ ſucceſſiuè inſunt eidem ſubiecto, vt ſtatim dicetur. Sed quòd aliqua ineſſe non poſſint, prouenit ex incapacitate naturali ſubiecti, & adæquatione, quæ inter potentiam receptiuam eius, & talem actum reperitur, & conſequenter ex defectu naturalis agentis, quod eam poſſit multiplicationem efficere.

XX. Vnde vlteriùs infero, de potētia abſoluta non repugnare plura accidētia ſolo numero differentia, etiā ſi ſint omnino ſimilia, ſimul poni in eodem ſubiecto: quia ex indiuiduatione & diſtinctione eorum nō repugnat, & Deus poteſt operari in ſubiectum vltra naturalem capacitatem eius, & ſi Deus id vellet facere ad oſtenſionem potentiæ ſuæ, non eſſet omnino ſuperfluū. Hoc autem limitant aliqui ad ea accidentia, quæ non intenduntur, nec remittuntur, nam de his, quæ intenſionem recipiunt, impoſſibile putāt etiam de potētia abſoluta poni plura ſolo numero differentia in eodem ſubiecto, quin vnam intēſam qualitatem componant, ſi vtrumque eorum ſubiecto inhæreat, quia hoc ipſo neceſſariò inter ſe vniuntur in vnum intenſius: quia nullam aliā vnionem requirunt duo gradus caloris, vt vnū intenſum calorem componant, niſi quòd in eodem ſubiecto ſint. Vnde, ſi alterum eorum ſubiecto inhæreat, alterum verò non inhæreat, ſed alio modo ſuſtentetur ab eodem ſubiecto ſine inhæſione, tunc non repugnabit, eſſe ſimul, vel potius ſuſtentari ſimul ab eodem ſubiecto, quia tunc non habent inter ſe vnionem neceſſariam ad vnam intenſiorem qualitatem cōponendam: & in hac ſententia citatur Ægid. in 1. d. 17. 2. p. dist. q. 2. art. 1. ibi verò nihil dicit.

XXI. Hæc tñ ſententia falſa principia circa intenſionem qualitatum ſupponere videtur. Primum intenſionem fieri per additionem ſeu congregationem plurium graduū eiuſdem qualitatis omnino ſimilium inter ſe. Secundum, illos gradus

A nullam vnionem inter ſe habere, neque in aliquo communi & reali termino poſituio, neque alio genere vnionis per modum actus & potentiæ, ſed ſolum vniri in ſubiecto, & in eadem parte ſubiecti, ſi partes habeat. Tertium illos gradus non reſpicere ſubiectum aliquo ordine, ſed oēs æquè immediate, ita vt non ſit inter eos ordo primi, ſecundi, & tertij gradus, niſi fortaſſe ordine generationis, & productionis. Si tamen ſimul fiant omnes eſſe æquè primos. Ex qua doctrina optimè ſequitur, non poſſe Deum multiplicare gradus caloris in eodem ſubiecto inhærentes, quin faciant vnum intenſiorem: quia talis intenſio nihil aliud eſt, quam congregatio plurium graduū ſimilium in eodem ſubiecto: ſine his autem principijs non video quo fundamento niti poſſit illa limitatio, vt ſtatim oſtendam, imò illa ſnia ſic explicata non propriè limitat, poſſe Deum quaſcū que qualitates intenſibiles ſolo numero diuerſas ponere in eodem ſubiecto, ſed addit, hoc ipſo, quod illas ponat, neceſſario effecturas vnam intenſiorem.

XXII. Illa tamen doctrina de intenſione aliqua repu
B gnantia inuoluit, quæ cùm ſint ab hoc loco aliena, non poſſunt ex profeſſo declarari: indicantur tamen breuiter. Nam, vel gradus illi, quibus qualitas intenſa componi dicitur, v. g. octo gradus caloris, ſunt in ſe indiuiſibiles, vel habeot ſingulatem latitudinem Intenſionis, & remiſſionis: primum dici non poteſt, primò quia aliàs intenſio non poſſet eſſe motus continuus, nam quilibet illorum graduum totus ſimul neceſſariò acquiri deberet; alioqui non eſſet indiuiſibilis: ergo tota intenſio deberet fieri per mutationes momentaneas, & indiuiſibiles: ergo non ſucceſſiue continua, quod eſt & contra ſenſum, & experientiam, & contra rōnem, quia quandiu agens naturale vincit paſſum, non eſt cur interrumpat actionem, alioqui non eſſet in poteſtate eius poſtea illam iterare, nec poſſet reddi philoſophica ratio, cur nunc potius, quam antea, vel poſtea illam efficiat. Secundò, quia alias gradus caloris nullo modo facerent vnum calorem per ſe, ſed merè per accidens vnirentur in eodem ſubiecto, ſicut albedo & dulcedo: hoc aūt non eſt ſatis, vt efficiāt unum indiuiduum caloris magis, quàm ſi Deus poneret duos intellectus in eadem ani-
C ma. Imò ſi ad intēſionem id ſufficeret, nulla poſſet reddi ratio, cur ſi Deus poneret duos intellectus in eadem aīa, illi non efficerēt vnum intenſiorem: nam ſi dicas intellectus non eſſe qualitates quæ aptæ ſint coaleſcere in unam intenſiorem, contra hoc eſt, quia, iuxta illam opinionem, ut qualitates poſſint coaleſcere in unam intēſiorem nihil aliud requiritur, niſi, quod, cum ſint omnino eiuſdem rōnis, poſſint uniri in eodem ſubiecto: hoc autem habebunt intellectus ſaltem in ordine ad diuinam potentiam. Ternò ſequitur ex illa ſnia multa abſurda, ſ. quod qualitas remiſſa poſſit aliam æqualem, uel etiam intenſiorem intendere, efficiendo tot gradus, quot in ſe habet uel, ſi obſtat ſimilitudo, ſequitur intenſiorem qualitatem non poſſe intendere remiſſiorem, quia ſunt omnino ſimiles in forma. Sequitur ēt; nullam poſſe reddi naturalem rationem, ob quam, cū forma remittitur, unus gradus potius abijciatur, quam alius, & alia ſimilia quæ lōgum eſſet perſequi. Neceſſario ergo dicendum eſt, in

alijs gradibus intenſionis, caloris verbi gratia, quos nos mente partimur, eſſe latitudinem ſecundum quam poteſt in eis eſſe continua intenſio, vel remiſſio, quam latitudinem neceſſe eſt eſſe in infinitum diuiſibilem, alias non poſſet ratione illorum fieri alteratio continua, quia motus continuus neceſſario eſſe debet in infinitum diuiſibilis: vnde conſequenter etiam neceſſarium eſt, vt hi gradus inter ſe copulentur aliquo termino communi, quia non poteſt aliter inter eos concipi continuitas, nec vera realis vnio, ſine qua intelligi non poteſt illa latitudo: quia, ſi duo gradus non ſunt inter ſe vniti hoc modo: ergo neque in vno gradu duæ partes, vel medietates eius (vt ſic dicam) erunt inter ſe vnitæ; quia ita componitur tota qualitas ex pluribus gradibus, ſicut componitur vnuſquiſque gradus ex duabus vel tribus partibus æqualibus: non poſſunt autem hæc intelligi ſine dicta vnione, magis quam poſſit intelligi continuum in omnem ſuam partem diuiſum.

XXIII. Ex his antem contrarijs principijs de intenſione plane ſequitur, poſſe Deum ponere in eodem ſubiecto plures qualitates intenſibiles ſolo numero differentes, quæ non efficiant vnam intenſiorem, vt verbi gratia, duos calores vt octo: quia poteſt illos ponere ſubiecto inhærentes, & inter ſe non habentes aliquam vnionem per ſe, ſed ſolum per accidens ratione ſubiecti, quæ non ſatis eſt ad intenſionem. Neque in hoc afferri poteſt noua implicatio contradictionis: & ita ſentiunt frequentius doctores in primo Sententiarum, diſtinctione 17. vbi Gregorius quæſtione quinta. Ocham quæſtione 7. Aegidius quodlibeto 4. quæſtione prima, vbi adducit non contemnendam coniecturam, quia Deus poteſt duas quantitates ſolo numero differentes in eodem ſitu intimè collocare, conſeruata earum diſtinctione, & abſque vlla reali vnione inter eas, ratione cuius efficiant vnam maiorem quantitatẽ: cur ergo non poterit, duas albedines in eodem ſubiecto ponere, ſeruata earum diſtinctione, & abſque vnione, ratione cuius vnam intenſiorem componant?

SECTIO IX.

An repugnet indiuiduationi accidentium, ut plura ſolo numero differentia ſucceſſiuè ſint in eodem ſubiecto.

I. DIcuntur plura accidentia eſſe in eodem ſubiecto ſucceſſiuè, quando ſubiectum prius habuit vnum accidẽs, & deinde amiſit illud, & poſteà acquirit accidens eiuſdem ſpeciei, & tunc quæritur an poſterius accidens neceſſariò ſit, vel poſſit eſſe numero diſtinctum à priori. Quidam enim mordicus ita defendunt indiuiduationem accidentis à ſubiecto, vt impoſſibile exiſtiment, etiam hoc modo eſſe plura accidentia ſolo numero differentia in eodem ſubiecto. Vnde inferunt, ſemper reproduci in eodem ſubiecto idem numero accidens, quod antea perierat, ſ. eundem calorem, idem lumen, & conſe-

A quenter idem vbi, eundem motum localem, præſertim ſi fit per idem ſpatium; eadem enim eſt omnium horum ratio. Et hanc opinionem ex parte defendit Scotus, ſaltem quando idem eſt agens, idemque ſubiectum: qui non fundatur in indiuiduatione, ſed in hoc, quod idem agens circa idẽ ſubiectum ſemper eſt natum facere idem, nec poteſt ſufficiens ratio aſſignari, cur faciat numeró diſtinctum. Quin etiam Ariſto. 8. Metaph. tex. 11. ſignificat, ſi agens & materia ſunt vnum numero, etiam effectum eſſe unum numero. Et in hũc modum explicatur, nam ſi ego apertis oculis cõtinuò intueor hunc parietem per horam, eundem numero actum efficio & conſeruo: ergo ſi paululum claudam oculos, & iterum aperiam, eundem numero actum iterum efficiam, nam illa interruptio nihil impedit, quominus illa potentia in tota illa hora, & qualibet eius parte per ſe ſumpta efficere poſſit, & recipere eundem numero actum. Quod ſi obijcias, ſequi etiam formam ſubſtantialem reproduci eandem numero in eadem parte materiæ, quandocunque inducitur

B ſimilis in ſpecie, & conſequenter naturaliter reproduci idem indiuiduum, quod antea fuerat, quod eſt dicere, Reſurrectionem poſſe naturaliter fieri. Non deſunt qui id concedant, vt videre eſt in Paulo Veneto libro 2. de generatione in fine. Alij vero negant eſſe eandem rationem, quia forma ſubſtantialis requirit materiam diſpoſitam, & nunquam concurrit cum eiſdem diſpoſitionibus.

Alia verò ſententia eſt extremè contraria, ſcilicet, non ſolum poſſe plura accidentia ſolo numero differentia eſſe ſucceſſiuè in eodem ſubiecto, ſed neceſſariò ita eſſe, quotieſcunque accidens ſimile in ſpecie in eodem ſubiecto reproducitur, quod etiam in ordine ad potentiam Dei abſolutam neceſſarium eſſe tenuit Durand. Marſilius & alij, quorum & Scoti opinionem latè tractaui in ſecundo tom. 3. partis, diſputatio. 44. ſect. 6. Fundamentum Durandi eſt, quia quotieſcunque illa productio fit, iteratur actio diſtincta ab ea quæ antea fuit, nam actio reproduci non poteſt, ſicut neque entia ſucceſſiua: ergo etiam terminum actionis oportet eſſe diſtinctum. Vnde II.

C confirmatur, quia ſi talia accidentia permanẽtia, quæ ſucceſſiuè fiunt in eodem ſubiecto, non eſſent diſtincta; etiam accidentia ſucceſſiua poſſent non eſſe diſtincta, & ita poſſet idem tempus numero reproduci, quod omnes reputant impoſſibile.

Quæſtionis reſolutio.

SEd media via tenenda eſt, & dicendum poſſe fieri, vt ſucceſſiuè ſint in eodem ſubiecto plura accidentia ſolo numero diuerſa. Quod quidẽ, ſi intelligatur de potentia Dei, per ſe notum eſt, quia nullam inuoluit repugnantiam, & ſequitur à fortiori ex dictis, etiam ſimul poſſe eſſe, multo ergo magis ſucceſſiuè. Et hoc ſatis eſt ad oſtendẽdũ accidentia eiuſdem ſpẽi non habere intrinſecam diſtinctionem numericam, & entitatiuam p̃ ſubiectum, ſeu per habitudinem ad hoc numero ſubiectũ, alioqui nullo modo poſſunt diſtingui, ẽt ſi diuerſis teporib. fiat productio, ſeu reproductio: q̃a, vt ſtatim declarabo, ſola diuerſitas tẽpo- III.

ris non eſt per ſe ſufficiens ad hanc diſtinctio- A
nem,ſi alioqui in ipſis formis productis non ſit
ſufficiens fundamentum diſtinctionis, & diffe-
rentiæ indiuidualis. Si autem intelligatur aſſer-
tio de potentia, & ordine naturalium agen-
tium, ſic etiam eſt vera; vt à fortiori patebit ex di
IIII. cendis.

Secundò dico non ſolum eſſe poſſibile, ve-
rùm etiam ita fieri ſecundum naturæ ordinem
vt accidentia ſolo numero diſtincta fiant ſucceſ-
ſiue in eodem ſubiecto. Hęc eſt communior
ſententia Philoſophorum 5. phyſicorum cap.4.
& 2. de Generat. capit. vltim.& Theologi in 4.
diſt.43.& 44. De qua nonnulla dixi 2.tomo 3.
par.diſputatio.44. ſectione 7. vbi oſtendi ſecun-
dum naturæ ordinem non reproduci in eodem
ſubiecto idem numero accidens, quod corru-
ptum fuerat: nam ex hoc principio infertur de-
bere eſſe diſtinctum,quod hic intendimus. Non
eſt autem facilè primam cauſam & radicem hu-
ius neceſſitatis naturalis aſſignare. Durand.
enim ſuprà eam reddit ex diuerſitate actionis
ſeu mutationis;in quo idem ſentit Henr.quod-
lib.7.q.16. quanuis differat à Durando,quod nõ
B ponit hanc neceſſitatem in ordine ad potentiam
Dei,ſicut Durandus. Qui in hoc grauiter erra-
uit,vt prædicto loco oſtendi,quia Deus in agen-
do non pendet à tempore,neque ab alijs circun
ſtantijs,à quibus agentia naturalia pendere poſ-
ſunt,quia agunt per motum & tranſmutationẽ.
Propter quod dixit Ariſtotel.5. phyſic.cap.4.ad
vnitatem motus requiri temporis vnitatem,quã
rationem amplectitur Toletus lib.2.de generat.
quæſt.13.

V. Sed eſt difficilis ratio, & ſatisfacere non vide-
tur. Primò, quia potius vnitas numerica muta-
tionis petenda eſt ex vnitate numerica termini
ſeu formæ productę, quàm è conuerſo, vt Ari-
ſtotel.5.phyſic.eodem loco docuit:ergo,dum di-
cuntur accidentia producta eſſe numero diuer-
ſa,quia actiones ſunt diuerſę, vitioſus circulus
committitur. Secundò, quia etiam ſi demus a-
ctiones eſſe diuerſas non ſequitur, formas fore
diuerſas, quia ad vnitatem actionis plura requi-
runtur,quam vnitas formæ productæ ex eodem
C Ariſtot. citato loco, & alioqui forma non habet
vnitatem,& diſtinctionem ex actione,ſed aliun-
de. Vnde contingit,idem numero lumen ab vna
lucerna productum ab alia conſeruari,quod ne-
ceſſe eſt fieri per diuerſam actionem. Tertiò
quia de ipſiſmet actionibus ſupereſt quæſtio,
cur neceſſe ſit, ſecundum naturæ ordinem eſſe
numero diſtinctas, nam,quod dicitur de diuerſi-
tate temporis, non ſatisfacit: nam, vel eſt ſermo
de tempore extrinſeco,quod in motu cœli con-
ſideratur;& hoc nihil videtur referre ad intrinſe
cam indiuiduationem, vel diſtinctionem nu-
mericam actionum; quia ab hoc tempore ſo-
lum ſumitur quædam extrinſeca denominatio
eorum,quæ in tali tempore eſſe dicuntur:vnitas
autem vel diſtinctio numerica non conſiſtit in
extrinſeca denominatione. Item quia eadem nu-
mero actio etiam indiuiſibilis poteſt permanen
ter durare,& coexiſtere priori & poſteriori tem-
pori extrinſeco, vt patet de actione illuminan-
di,videndi,& ſimilibus. Vel eſt ſermo de tempo-
re ſeu duratione intrinſeca ipſimet actioni, &
mutationi qua producitur; & ſic,cum talis du-

A ratio in re nihil aliud ſit, quam exiſtentia ipſius
actionis, dicere, has actiones eſſe diſtinctas,
quia diuerſo tempore fiunt,perinde eſt, ac ſi di-
ceretur eſſe diſtinctas, quia habent diuerſas du-
rationes.& exiſtentias,quod eſt idem, uel æquè
obſcurum: hoc enim eſt quod inquirimus, cur
neceſſe ſit illas durationes,exiſtentias, aut entita
tes illarum actionum eſſe diſtinctas, & non po-
tius eandem iterum,atque iterum repetitam. Si-
cut quando Deus reproducit eandem numero
formam,certum eſt, poſſe illam reproducere ea-
dem numero actione,qua prius illam produxe-
rat; hoc enim nullam inuoluit repugnantiam,
vt prædicto loco latius dictum eſt: ergo,ut ſit a-
ctio diſtincta,uel ut habeat intrinſecam duratio
nem diſtinctam, non ſatis eſt, quod bis fiat, ſeu
cum priori & poſteriori tempore extrinſeco:er-
go vt oſtendatur reſpectu agentis naturalis has
actiones neceſſario fore diſtinctas,aliunde eſt ra
tio petenda.

Neque ratio illorum auctorum conuincit,ſci- VII
licet,quia ſi eadem numero actio poſſet reprodu
ci,etiam ſucceſſiua reproduci poſſent:quod uide
tur planè repugnans. Etenim ſi hæc ratio ualida
B eſſet, procederet etiam in ordine ad potentiam
Dei abſolutam. Vnde neceſſariò uidetur dicen-
dum,in reb.ſucceſſiuis conſiderari poſſe id,quod
eſt reale & poſitiuum, & id, quod per modum
negationis ſeu priuationis in ſucceſſione inclu-
ditur, nam ſucceſſio intrinſecè dicit, ut aliquid
fuerit, & iam non ſit,& aliquid futurum ſit,non
dum autem ſit. Quantum ad hanc ergo negatio
nem ſeu priuationem non poteſt ens ſucceſſiuũ
reſtitui, quia hoc modo ad præteritum non eſt
potentia. Quantum ad poſitiuum autem nulla
uidetur eſſe repugnantia; quod,ſicut reproduci-
tur à Deo idem calor, reproducatur etiam eadem
calefactio, & ſicut eadem ſeſſio, & idem ubi,ita
conſequenter idem motus localis. Nam hæc om
nia dicunt reales modos poſitiuos qui ex ſe ipſis
habent ſuam indiuiduationem, & non pen-
dent ab extrinſeco tempore magis, quam aliæ
res, ſed ab intrinſeca duratione; eſt ergo ea-
dem ratio quoad hoc de illis, quæ de cœteris re-
bus. igitur ex parte actionis non poteſt ſufficiens
C ratio reddi, ob quam hoc repugnet naturalibus
agentibus.

Dicunt ergo alij huius rei cauſam, & ratio- VII.
nem pendere ex alia quæſtione, ſcilicet, unde
cauſa ſecunda determinetur ad hunc numero
effectum hic & nunc efficiendum, potius quam
ad aliũ:nam illa eadem, quæ eſt cauſa huius de-
terminationis, debet etiam eſſe cauſa, ob quam,
quoties cauſa ſecunda de nouo agit, ad nouum
effectum, diſtinctumque ab omnibus præceden
tibus efficiendum determinatur: nam ex ſola ui
cauſæ efficientis, aut ex ſola capacitate ſubie-
cti non poteſt huius rei ſufficiens cauſa reddi,
cum tam vis agentis, quam capacitas ipſius ſu-
biecti eadem ſemper ſit, & integra maneat,
& de ſe ſit æquè indifferens ad quodlibet indi-
uiduum agendum, uel recipiendum. Dicunt
ergo aliqui in prædicta quæſtione, totam hu-
ius determinationis cauſam, & radicem redu-
cendam eſſe in diuinam uoluntatem & præde-
finitionem. Videns enim Deus hoc agens hic
& nunc eſſe diſpoſitum ad immutandum hoc
ſubiectũ ad talem formam in ſpẽ,& de ſe eſſe in-
differens

Digitized by Google

differens ad hanc vel illam formã in indiuiduo, & ex ſe nõ poſſe eligere, ſeu determinare actionem ſuam ad hoc potius quàm illud, ipſe ſua voluntate decreuit dare concurſum ad producẽdum tale indiuiduum in particulari in hoc inſtante & in hoc ſubiecto, & quia cauſa ſecunda non poteſt agere ſine concurſu Dei, conſequenter illa determinatur ad agendum hic & nunc tale indiuiduũ, & non aliud. Hunc dicendi modum obiter attigi in citato loco, mihiq́; non placere ſignificaui, quia illa ratio non vſ ſatis philoſophica, & quia in actibus liberis habet aliquas difficultates; nunc autem re attentius conſiderata cenſeo eſſe valde probabilem, tum, quia non ſolùm Greg. in 1. diſt. 17. q. 4. art. 2. ad 7. & diſt. 35. q. 1. ar. 1. & alijs Nominal. verùm etiã multis modernis ſcriptoribus doctiſſimis placere video. Toletus enim 8. Phyſ. quæſt. 3. concl. 2. rat. 3. ex hoc colligit libertatem primæ cauſæ, quod pro ſola voluntate ſua determinat cauſas ſecundas ad indiuiduos effectus. Fonſeca etiam 1. metaphyſ. cap. 2. q. 3. ſect. 8. dicit, in quibuſdam effectibus neceſſarium eſſe recurrere ad diuinam determinationem & præfinitionem, quod repetit lib. 5. cap. 2. quæſtio. 9. ſect. 2. rat. 6. qua probat eſſentialem dependentiam cauſarum ſecũdarum à prima in agendo, & idem docent Copulata Conimbricenſia lib. 2. Phyſ. cap. 7. q. 15. artic. 2. Tùm etiam, quia non eſt voluntarium, nec præter phyſicam & naturalem rationem, quòd cauſa prima iuuet cauſas ſecundas, & suppleat defectus earum in his rebus, in quibus ipſæ videntur deficere: in præſenti autem videtur eis deficere modus, quo determinari poſſint ad quoſdam effectus ſingulares potiùs, quàm ad alios, De qua re iterum infra diſput. de cauſis. Nunc igitur iuxta illam ſententiam conſequenter dicendum eſt, Deum determinaſſe concurſum ſuum cum cauſis ſecũdis ſemper ad nouos, & diſtinctos effectus producendos, non verò ad producẽdum iterum effectum, qui prius fuit & iam eſſe deſijt.

VIII. Sed inquiretur meritò ab huius ſententiæ autoribus, vnde conſtet, cauſam primam hoc modo cõcurſum ſuum determinaſſe: aut enim hoc erat aliquo modo debitum ipſis cauſis ſecundis, ſeu fundatum in connaturali modo agendi earum, vel eſt ex ſola voluntate Dei, ſicut quòd determinetur productio ad hoc indiuiduum potiùs, quàm ad aliud. Si dicatur hoc ſecundum, cum talis voluntas Dei reuelatione non habeatur, incerta prorſus res erit, cum ratione oſtendi non poſſit, neque ex aliquibus principijs naturalibus deduci. Si verò dicatur primum: ergo primaria & quaſi vltima ratio huius determinationis nõ eſt ex diuina voluntate, ſed ex natura cauſarum proximarum; & hoc eſt, quod inquirimus, quomodo in natura cauſæ proximæ poſſit hoc fundari. Maximè ſi non fundatur in illa determinatio ad hunc numero effectum producendum, potiùs quam ad alium.

IX. Propter hoc dicere poſſet aliquis cauſas ſecũdas, & finitas ſemel tantùm (vt ita dicam) continere in virtute ſua quemlibet ſingularem effectum, & ideò poſtquam talis cauſa ſemel aliquem effectum produxit, non relinqui in ea virtutem ad producẽdum iterum illum effectum, neque ad iterandam actionem, per quam illum produxit, quia per primam productionem veluti exhauſta eſt eius virtus, quatenus ad talem numero effectum terminari poteſt. Sed hoc eſt gratis & ſine probatione dictum, & intelligi etiam non poteſt: nam virtus actiua per ſe, & quatenus talis eſt, non operatur per aliquam ſui diminutionem, vel immutationem, ſed per immutationem vel productionem alterius. Vnde tam integra, & perfecta manet efficacia eius, ac ſi nihil produxiſſet: ergo ex vi productionis ſemel factæ non manet impotens ad eandem iterum atque iterum faciendam, ſi aliunde non eſt repugnantia ex parte ipſius effectus. Hac enim ratione quælibet potentia actiua, quantumuis finita, poteſt ſucceſſiuè agere in infinitum, ſi integra perſeueret in ſuo eſſe: quia manet etiam integra in efficacia ſua, & ex parte effectus illa ſucceſſio, vel multiplicatio in infinitum non repugnat; ergo idem erit quoad productionem eiuſdem effectus, ſi ex parte eius nnn eſt repugnantia. Quòd ideò dico, quia poſtquam ſemel res producta eſt, & in eſſe permanet, non poteſt iterum ab agente produci, quamuis integra maneat eius virtus actiua, quia ex parte effectus repugnat, ſaltẽ ex natura rei. Quod verò id, quod non eſt, fiat, ex parte ipſius repugnare non põt, etiam ſi antea fuerit. Quid enim hoc obſtare poteſt, vt iterum fiat, ſi iam non eſt? Cum iam tantundem diſtet ab eſſe, ac ſi nunquã fuiſſet. Ergo ſi aliunde virtus actiua manet integra, non poteſt ex inefficacia eius ratio huius neceſſitatis ſumi.

Addi ergo tandem poteſt, agentia naturalia, quamuis ex ſe habeãt virtutem quaſi generalem & indifferentem ad plura indiuidua eiuſdẽ ſpeciei, tamen ex ſe poſtulare certum modum, & ordinem in vſu & exercitio talis virtutis, ita vt natura ſua determinata ſit ad agendum hic & nunc in tali ſubiecto tale indiuiduum, & poſt illud aliud, & poſt hoc alterum; & ſic de reliquis: nam ipſamet natura poſtulare videtur hãc determinationẽ, & ordinem, ne in ſe inuoluat quandam perplexitatem & confuſionem. Hinc ergo prouenit, vt nunquam in agendo ad eundem effectum redeat, ſed ſemper nouum producat: Quem modum dicẽdi in loco prædicto elegi, quia in re obſcura & difficili nihil occurrit, quod omnino ſatisfaceret; neque nunc etiam ſe ſe offert: imò hoc ipſum quod naturæ talium agentium tribuitur, non videtur poſſe ſatis fundari aut explicari: nam cum naturalis vis agendi ſit ex ſe ſimplex & eadem omnino, non apparet, quomodo in illa poſſit fundari hæc naturalis determinatio, aut vnde conſtare poſſit. Nec circunſtantiæ extrinſecæ vt ſic ad hoc iuuare poſſunt, vt ſupra oſtenſum eſt de tempore: & eſt omnino eadem ratio de loco, quatenus dicit extrinſecam ſuperficiem, vel habitudinem ad extrinſeca corpora. Fatendum ergo eſt, vel hoc pendere ex ſola diuina voluntate; vel, ſi aliquam habet cauſam naturalem, nobis eſſe occultam, & ad ſummum dici poſſe, cum hæ virtutes naturales ad multiplicationem indiuiduorum ordinentur, eamque naturaliter intendant, eſſe magis conſentaneũ naturis eorum, vt ſemper concurſũ recipiant ad nouos effectus. Hac enim de X.

cauſa, non ſolum in Dei voluntate, ſed in ipſis etiam naturis rerum fundatum eſt, quod in hominum generationibus ſemper nouæ animæ producantur, & non vniantur iterum corporibus quæ ſemel iam creatæ, & ſeparatæ exiſtunt.

DISPVTATIO VI.

De vnitate formali & vniuerſali.

POſt vnitatem indiuiduam ſeu numeralem dicendum eſt de formali, & conſequenter de vniuerſali, quæ numerali quodammodò opponitur, nam hæc includit incommunicabilitatem reſpectu inferiorum, illa verò intrinſecè requirit naturam multis inferioribus communicabilem. De his ergo formali & vniuerſali vnitatibus uidendum in primis eſt, an ſint aliquo modo reales, & an ſint diuerſæ vnitates, vel in vnâ aliquo modo incidant. Item quotuplex vnaquæque ſit, & quod in rebus vniuſcuiuſque principium; ac denique, quomodo, & per quam operationem intellectus conſummetur.

SECTIO I.

Vtrum ſit in rebus aliqua vnitas formalis diſtincta à numerali, & minor illa.

Dubitandi ratio que 10. RAtio dubitandi eſt, quia dictum eſt in præcedente diſp. omnes res, quæ ſunt in mundo eſſe indiuiduas, ita vt repugnet eſſe in rebus aliquod verum ens, quod indiuiduum, & ſingulare non ſit: ergo neque eſſe poteſt in rebus aliqua vnitas vera, & realis præter numericam, ſeu indiuidualem entitatem. In contrarium autem eſt, quia vnũ nihil aliud eſt, quàm ens indiuiſum, vt Ariſtoteles ait quarto metaph. tex. 3. & lib. 10. text. 2. ſed præter indiuiſionem numericam indiuidualem, quę materialis dicitur, datur in rebus indiuiduis eſſentialis ſeu formalis, quo modo plures homines verbi gratia quanuis materialiter ſeu numero diſtincti ſint, ſunt tamen eiuſdem eſſentiæ, & naturæ, ergo præter vnitatem numeralem datur in rebus vnitas formalis.

In quo autores conueniant vel diſſentiant.

II. Scotus. Anton. Andreas. Soncin. Caieta. Iauell. IN hac re Thomiſtæ & Scotiſtæ conueniunt, docentes dari in rebus formalem vnitatem aliquo modo diſtinctam à numerali. Ita Scotus in 2. diſt. 3. q. prima, & 6. metaph. q. 10. & ibi Anton. Andreas q. 17. & Caieta. de ente & eſſentia cap. 4. q. 6. & Soncin. 7. metaph. q. 40. dicit, naturam conſideratam ſecundum ſe, id eſt, vt præſcindit ab eſſe quod habet indiuiduis vel per intellectum, habere aliquam vnitatem, & idem ſentit Iauell. lib. 8. Metaph. q. 13. imò Diuus Thomas videtur apertè hanc ſententiam docere opuſc. de natura generis, c. 7. quod non poteſt eſſe verum,

A niſi de vnitate formali, quia indiuidualis eſſe nõ poteſt, cùm dicatur natura ſic ſumpta præſcindere ab eſſe indiuiduorum. Sed in modo explicandi hanc vnitatem formalem diſſentiunt prædicti auctores, videtur autem differentia in duobus potiſſimum cõſiſtere. Primum in hoc, quod Scotus hanc vnitatem formalem, ſeu naturam ipſã vt formaliter vnam cenſet eſſe formaliter & ex natura rei diſtinctam ab vnitate ſeu differentia indiuiduali. Alij verò exiſtimant, ſolum diſtingui ratione: quorum ſententia nobis magis probatur, vt diſp. præced. ſect. 2. tractatum eſt, & in ſequentibus ſectionib. iterum attingemus. Secũdo differunt in hoc, quod Scotus non cenſet, vnitatem hanc formalem, ſeu naturam prout habentem hanc vnitatem formalem, multiplicari numero in ipſis indiuiduis, ſed omnia indiuidua eiuſdem naturæ habere vnam & eandem formalem vnitatem, vnam (inquam) non tantum ratione, ſed re ipſa, ſeu naturam, prout in re ipſa exiſtit in multis indiuiduis, habere vnicam formalem vnitatem. Alij verò exiſtimant in ſingulis indiui-

B duis habere naturam formalem vnitatem ratione diſtinctam à numerali hanc verò multiplicari in indiuiduis cum vnitatibus indiuidualibus; & conſequenter non eſſe vnitatem aliquam quæ ſecundum veram vnitatem realem eadem ſit in multis indiuiduis, ſed ſolum ſecundum quandam conuenientiam, vel ſimilitudinem. Et in hoc etiam puncto hæc poſterior ſententia magis probatur. Quanuis aliqui exiſtiment differentiam eſſe in modo loquendi: nam, quod Thomiſtæ vocant diſtinctionem rationis, Scotus & alij vocant formalem: &, quod illi appellant conuenientiam vel ſimilitudinem, Scotus uocat vnitatem, ſed quidquid ſit de huius, uel illius autoris intentione, nos ſatis explicuimus, quæ nam ſit diſtinctio ex natura rei, quam negamus interuenire inter indiuiduum & communem eſſentiam: negamus .n. omnem diſtinctionem, quæ in re ipſa quouis modo actu eſſe poſſit ante mentis functionem. Atque eodem ſenſu, & proportionali ratione loquendum eſt nobis de vnitate quæ diſtinctioni opponitur, cum quærimus an natura, uel ſecundum ſe, uel in re

C ipſa, ſecluſo omni actu intellectus, talem habeat unitatem formalem, quæ ſit uera & realis unitas ut eandem omnino habeat, & retineat in omnibus indiuiduis.

Fundamenta prioris ſententiæ.

VT autem ueritas melius explicetur, aliquo modo ſuadenda eſt Scoti opinio. Primò, III. Primum Ariſtot.
quia Ariſtotel. 5. metaph. text. 8. & 12. inter modos vnius ponit unitatem ſpeciei, & generis, quatenus aliquo modo unitates reales, ſunt; nam ibi non erat ſermo de intentionibus rationis, ſed de unitate, quæ eſt paſſio entis, quam neceſſe eſt eſſe aliquo modo realem: vnitas autem ſpeciei & generis poteſt maxime eſſe realis propter unitatem formalem. Vnde 7. Metaphyſ. tex. 51. ait idem Ariſt. eandem eſſe rationem animalis in omnibus ſpeciebus, & 2. de anima text. 88. ait eandem eſſe naturam diaphaneitatis in aere, & in aqua.

Secundò

Digitized by Google

IIII. Secundum D. Tho. Secundò ratione ſumpta ex D. Thoma ſupra, A quia natura humana, quę in Petro & Paulo exiſtit vnica, & proprijſſima definitione poteſt definiri, vt per ſe notum eſt: ergo vt ſic habet aliquã vnitatem; ſed non habet illam per intellectum: ergo ex ſe, ergo eſt vera, & realis vnitas. Prima conſequentia conſtat, quia nihil definiri poteſt, niſi quatenus vnum eſt, teſte Ariſt. 4. Metap. tex. 10. 7. Metap. tex. 13. Minor probatur, quia natura non habet ab intellectu, quòd ſit definibilis, ſed ex ſe: ergo neque ab intellectu habet illam vnitatem, quæ ad definitionem neceſſaria eſt: omne autem id, quod conuenit naturæ, & non per intellectum, eſt reale vel poſitiuum, vel per modum priuationis, quod ſatis eſt ad vnitatem, quæ in priuatione formaliter conſiſtit.

V. Tertium. Vnde argumentor tertiò, quia vnitas conſiſtit in indiuiſione; ſed natura humana ex ſe habet formalem indiuiſionem: ergo ex ſe habet vnitatem formalem. Minor patet quia humana natura ex ſe non habet diuiſionem formalem: quia ſi ex ſe illam haberet, vbique & ſemper illam haberet, nec poſſet ſine illa concipi: concipitur autem optimè ſine tali diuiſione: ergo ex ſe non habet illam: ergo ex ſe habet indiuiſionem; quia indiuiſio nihil aliud eſt, quàm carentia diuiſionis. B Neque enim ſatisfacere videtur, quod frequenter dicere ſolent Thomiſtæ, naturam ex ſe negatiuè eſſe vnam & indiuiſam, quia ex ſe non habet quòd ſit diuiſa & multiplex, tamen ex ſe non eſſe poſitiuè vnam vel indiuiſam. Videtur enim in hac diſtinctione inuolui repugnantia: quia nihil eſt poſitiuè vnũ, ſed negatiuè; nec indiuiſio vt ſic põt alicui aliter conuenire quam per negationem diuiſionis, ergo ſi ex ſe habet hanc negationem diuiſionis, ex ſe habet indiuiſionem: ergo & vnitatem, quæ in indiuiſione conſiſtit. Et confirmatur ac declaratur, nam, ſi ex ſe habet negationem diuiſionis: ergo repugnat illi diuiſio: quia id, quod ex ſe conuenit naturæ, eſt inſeparabile ab illa, & ideo contradictorium eius ſemper illi repugnat: ergo carentia diuiſionis intrinſecè illi conuenit & conſequenter poſitiuè conuenit, quantum conuenire poteſt ratione fundamenti. C

Obiectio diſſoluitur. Dicetur fortaſſe naturæ ex ſe nec diuiſionem, nec non diuiſionem formalem conuenire, ſed eſſe quodãmmodo indifferentem ad vtrumque, ſicut ſuperficies ex ſe, neq; alba eſt, neq; non alba: ſed negatiuè tantum poteſt dici non eſſe alba. Quo ſenſu videtur intelligenda illa cõis reſpõſio: q̃ indiuiſio, ſeu negatio diuiſionis non conuenit naturæ ex ſe poſitiuè, ſed negatiuè: hi enim termini non cadunt ſuper indiuiſionem, ſed ſuper hoc quod eſt [de ſe conuenire,] ita vt ſenſus ſit, naturam non poſtulare ex ſe diuiſionem, neq; etiam ex ſe poſtulare diuiſionis carentiam, vel vnitatem. Hoc enim ſenſu rectè poteſt negatio interdum conuenire alicui ex ſe poſitiuè, interdum negatiuè, nam carentia rationalitatis animali vt ſic conuenit ex ſe negatiuè, bruto autem conuenit ex ſe poſitiuè, quia ita conuenit, vt poſitiua forma oppoſita illi repugnet. Sed contra hoc inſto, nam et in hoc ſenſu videtur natura ex ſe poſitiuè indiuiſa formaliter, nam ita habet ex ſe negationem diuiſionis, vt omnino repugnet illi diuiſio formalis, quanquam enim in indiuiduis materialiter diuidatur, non tamen formaliter, quia formaliter diuidi nihil aliud eſt, quã diuidi eſſentialiter, homo autem v.g. eſſentialiter diuidi non poteſt, quanuis materialiter diuidatur in plura indiuidua.

VI. Vnde argumentor quartò, quia natura humana v.g. de ſe ac poſitiuè eſt ens: ergo de ſe & poſitiuè (in ſenſu dicto) habet aliquam vnitatem, & non materialem, ſeu indiuidualem, vt ſuprà latè probatum eſt, & eſt per ſe notum, quia aliàs non poſſet multiplicari numero, imò nec verè concipi ſine vnitate numerali: ergo ſaltem formalem, quia non poteſt aliud medium excogitari. Primum antecedens manifeſtum eſt, quia ens intrinſecè & eſſentialiter conuenit non tantum rebus ſingularibus, ſed etiam naturis, quæ à nobis vniuerſaliter cõcipiuntur: nam illæ nec ſunt omnino nihil, neque ex ſe ſunt plura entia indiuidua, quia non includunt proprias ſingularitates ſeu principia indiuiduantia, ſed ſolum eſſentialia principia: ergo vnaquæque natura ex ſe neque eſt plura entia, neque omnino nihil, ſed ens reale, & conſequenter vnum quid aliquo modo, quia ad omne ens conſequitur aliqua vnitas. Et cõfirmatur, quia natura humana & equina, ex ſe, & ſecluſis omnibus indiuiduantibus principijs ſunt plures & diſtinctæ realiter & eſſentialiter: ergo vnaquæque earum ex ſe eſt vna formaliter, & eſſentialiter, nam multitudo ſupponit vnitates, & diuiſio ab alijs ſupponit indiuiſionem in ſe.

VII. Atque ex his vlterius concludi poteſt hanc vnitatem formalem eſſe communem omnibus rebus indiuiduis, quibus natura, quæ dicitur formaliter vna, communis eſt: quia non poteſt natura eſſe communis, niſi vnitas eius communis ſit. Item quia hæc vnitas formalis non habet per quid diuidatur in plures vnitates. Aut enim diuiditur in plures vnitates formales; & hoc non, quia de ratione eius eſt, vt ſit formaliter indiuiſa, & in hoc conſiſtit eius vnitas. Aut diuiditur in plures vnitates materiales, & indiuiduas; & ſic non diuiditur ipſa vnitas formalis vt ſic, ſed communicatur multis, quod intendimus. Tandem, quia aliàs non poſſet diſtingui in ipſis indiuiduis vnitas formalis, & indiuidualis: in quo enim diſtinguerentur, ſi ambæ multiplicarentur numero? Nam, quidquid hoc modo multiplicatur, indiuiduum eſt.

Vera ſententia confirmatur.

VIII. Vt verò contrariam, & veram ſententiam explicemus, dicendum eſt primò, dari in rebus vnitatem formalem per ſe conuenientem vnicuiq; eſſentiæ, ſeu naturæ. In hoc omnes conueniunt, & hoc probant argumenta facta in fauorem Scoti. Item, quia, cum vnitas dicat carentiam diuiſionis, quot ſunt diuiſionum genera, tot poterunt eſſe vnitatum: ſed in rebus eſt diuiſio materialis, & formalis, ſeu entitatiua & eſſentialis, ergo ſimiliter erit vnitas formalis præter materialem. Tandem quodlibet indiuiduum, v.g. Petrus non ſolum eſt vnus numero, ſed etiã eſt vnus eſſentialiter: & vtramq; vnitatem habet in re ipſa, & non per mentis cogitationem, nam, ſicut à parte rei caret diuiſione numerali, ita etiam caret diuiſione eſſentiali, ſiue ſpecifica, ſiue generica: vnitas autem formalis nihil aliud eſt, quàm vnitas eſſentialis: ergo.

Digitized by Google

IX. *Vnitas formalis à ſingularis per rationem diſtincta.*

Secundo dicendum eſt, hanc vnitatem formalem ratione ſaltem diſtingui ab vnitate indiuiduali. Hoc etiam probant argumenta pro Scoto facta. Et patet breuiter, quia natura communis eſt aliquo modo, ſaltem ratione, diſtincta ab indiuiduis, & vt ſic diſtincta non habet vnitatem indiuidualem, retinet autem vnitatem formalem: differunt ergo hæ vnitates ſaltem ratione. Item vnitas indiuidualis non conuenit eſſentiæ communi per ſe ipſam, ſed oportet intelligere aliquid additum, ſaltem ratione diſtinctum quo illa eſſentia communis indiuidua fiat; vnitas autem formalis per ſe immediatè conuenit ipſi eſſentiæ communi abſque vllo addito etiam ſecundùm rationem. Tandem hac ratione non poteſt intelligi eſſentia, quin illam comitetur hæc vnitas formalis, à qua omninò præſcindi non poteſt, cùm tamen poſſit præſcindi ab vnitate indiuiduali; ſunt ergo hæ vnitates ratione diſtinctæ; ad eum modum quo in re indiuidua diſtinguitur eſſentia vt eſſentia, & vt talis indiuidua ac ſingularis entitas.

X. *Non diſtinguitur ex natura rei.*

Vnde dico tertiò, Hæ vnitates non diſtinguũtur à parte rei, ſeu ex natura rei. Hæc concluſio ſequitur ex dictis præcedente diſputatione. Et probatur, quia eſſentia communis, & entitas ſingularis non diſtinguuntur ex natura rei, ſed ratione tantùm; ergo neque vnitas formalis & indiuidua poſſunt ex natura rei diſtingui, ſed ratione tantum. Præterea natura ipſa, licèt à nobis ſecundum ſe conſiderari poſſit, id eſt, ſecundum ea quæ illi ex ſe conueniunt, vt ratione præſcinditur ab indiuiduis, tamen huiuſmodi natura non eſt verum ens reale, niſi indiuiduis, quia [deſtructis primis ſubſtantijs impoſſibile eſt aliquid remanere,] vt dixit Ariſtot in capit. de ſubſtantia, quia extra indiuidua nihil poteſt habere exiſtentiam realem, ſine qua nullum eſſe poteſt verum ens reale, vel actu vel potentia, iuxta ſuperius dicta de ente: natura ergo ſecundum ſe non habet realitatem niſi in indiuiduis: ergo neque vnitatem veram & realem habere poteſt niſi in indiuiduis: ergò nec poteſt habere vnitatem formalem, quæ in re ipſa ſit ex natura rei diſtincta à ſingulari vnitate vniuſcuiuſque indiuidui. Patet hæc vltima conſequentia, quia quicquid eſt in re indiuidua intrinſecum & eſſentiale illi, non diſtinguitur ex natura rei ab illa.

XI. *Vnitas formalis prout in re exiſtit, incõicabilis eſt.*

Ex his concluditur quartò hanc vnitatem formalem prout exiſtit in rebus ante omnem operationem intellectus non eſſe communem multis indiuiduis, ſed tot multiplicari vnitates formales, quot ſunt indiuidua. Probatur primò, quia hæc vnitas formalis comitatur naturam ſecundum ſe, ſed in re non eſt aliqua natura communis, ſed tot multiplicantur naturæ & eſſentiæ, quot ſunt indiuidua, vt ex ſuprà dictis patet, & dicemus iterum in ſequentibus: ergo idem eſt dicendum de vnitate formali, quæ eſt veluti intrinſeca, & tranſcendentalis proprietas talis naturæ; & ideò ſe mutuò conſequuntur, &, multiplicato vno multiplicatur alterum, iuxta doctrinam Ariſt. 4. Metap. tex. 3. *Ariſtot.* Secũdò, quia vnitas formalis à parte rei exiſtens non diſtinguitur ex natura rei ab vnitate indiuiduali, vt dictũ eſt; ergo neceſſe eſt multiplicari in re ipſa, multiplicatis indiuiduis, & vnitatibus indiuidualibus eorum: ergo nulla eſt vnitas formalis in re ipſa communis multis rebus eiuſdem naturæ. Probatur prima conſequentia; quia ſi vnitas formalis & indiuidualis ex natura rei non diſtinguuntur; ergo in vnoquoq; indiuiduo, in Petro v. g. vnitas formalis & indiuidualis eius in re non diſtinguuntur; ergo diſtinguuntur ab vnitate formali & indiuiduali Pauli; quia hoc ipſo quod vnitas formalis Petri in re eſt omnino idem cum vnitate indiuiduali eiuſdem, neceſſe eſt diſtingui ab vnitate indiuiduali Pauli, quia non poteſt in re eſſe idem cum rebus omnino diſtinctis, & quodammodò oppoſitis. Tertiò, nam quicquid à parte rei exiſtit ſingulare eſt, & conſequenter incommunicabile, ſeu non commune pluribus inferioribus: vt oſtenſum eſt diſputatione præcedente ſect. 1. & dicetur et ſect. ſeq. ſed hæc vnitas realis eſt, & ſuo modo à parte rei exiſtit; vt declaratũ eſt: ergo eſt ſingularis: ergo non eſt in re ipſa communis. Patet vltima conſequentia, quia, quod eſt ſingulare, eſt proprium alicuius indiuidui; & ideò non poteſt eſſe commune multis, & propterea talis communitas requirit abſtractionem ab omnibus indiuiduis, quæ non poteſt rebus realiter conuenire, ſed tantum per intellectum.

XII. *Illata aliquot.*

Atque ex his ſequitur primò, quamuis vnumquodque indiuiduum à parte rei ſit formaliter vnum abſque mentis cogitatione, tamen plura indiuidua, quæ dicuntur eſſe eiuſdem naturæ, non eſſe vnum quid vera vnitate, quæ ſit in rebus; ſed ſolum, vel fundamentaliter, vel per intellectum. Ac propterea Ariſtoteles quandocunque dicit plura eſſe vnum eſſentia, ſeu ratione formali, eam vnitatem explicat per ordinem ad intellectum ſcilicet quia ſub vna ratione, vel definitione concipiuntur, vt patet 5. Metaph. c. 6. tex. 12. & lib. 10. in principio. Et D. Tho. de ente & eſſentia cap. 4. hoc ſenſu dixit, naturam de ſe non habere vnitatem communem, quia aliàs ſingularis fieri non poſſet. Secundò ſequitur aliud eſſe loqui de vnitate formali aliud de communitate eiuſdem vnitatis; nam vnitas eſt in rebus, vt declaratum eſt, communitas autem propriè & in rigore non eſt in rebus, quia nulla vnitas, quæ in re exiſtit, communis eſt, vt oſtendimus, ſed eſt in rebus ſingularibus quædam ſimilitudo in ſuis vnitatibus formalibus, in qua fundatur communitas, quam intellectus attribuere poteſt tali naturæ vt à ſe conceptæ, quæ ſimilitudo non eſt propriè vnitas, quia non dicit indiuiſionem entitatum, in quibus fundatur, ſed ſolum conuenientiam, ſeu relationem, aut coexiſtentiam vtriuſque.

Soluuntur fundamenta prioris opinionis.

XIII.

AD primum prioris opinionis fundamentum reſpondetur, Ariſtotelem inter modos vnius numeraſſe vnitatem genericam & ſpecificam, vel propter vnitatem formalem, quam dicunt in ſingulis rebus in quibus exiſtũt, vel quia ſunt aliquo modo fundamentaliter in rebus, vt poſteà declarabimus; & hoc modo dicuntur plures res eſſe eiuſdem naturæ, vel identitate rationis; vel in fundamentali vnitate, quæ in ſimilitudine conſiſtit. Vnde dicitur ad ſecundum,

vt na-

vt natura poſſit definiri, hanc vnitatem ſufficere;quia definitio propriè non eſt in rebus,ſed in ratione;& ideò nõ eſt vna definitio communis, niſi quatenus mens concipit aliquid vt commune ſeparãdo illud à quolibet ſingulari, ad quod ſatis eſt vnitas formalis, quam natura habet in quolibet indiuiduo cum ſimilitudine omnium talium vnitatum inter ſe,nam inde fit,vt intellectus uno conceptu communi illam rationem formalem concipiat ac definiat. Vnde,cum dicitur natura non habere ab intellectu, quòd definibilis ſit,dicendum eſt, id eſſe verum fundamentaliter & remotè, non autem proximè; vel(quod perinde eſt) id eſſe verum quoad eſſentiam quæ definitione explicatur: illa enim in rebus antecedit: non verò quoad conditionem quam requirit,vt à nobis definiatur, quæ eſt cõmunitas;hanc enim habet ſolum per cogitationem mentis.

XIII. Ad tertium dicitur primò concludere, naturam ex ſe habere vnitatem formalem,non verò communitatem eiuſdem formalis vnitatis. Vnde vnitatem habet prorſus inſeparabilem, cõitatem autem minimè,nam in ſingulis indiuiduis natura eſt vna formaliter, non tamen eſt communis,neq; indifferẽs ad plures,ſed in vnoquoque eſt ſingularis,& propria eius effecta. Quocirca,cũ dicitur naturam ex ſe ita eſſe formaliter indiuiſã, vt repugnet illi formaliter diuidi, æquiuocum id eſſe poteſt,nam vel eſt ſenſus, naturã quæ ſic eſt formaliter vna, non eſſe vlterius diuiſibilem per differentias formales & eſſentiales:& in hoc ſenſu in naturis genericis ſimpliciter falſum eſt, habet enim natura generica ſuam formalem vnitatem, & nihilominus formaliter diuiſibilis eſt per differentias ſpecificas. In naturis autem ſpecificis eſt quidem id uerũ, nihil tamen refert ad id,de quo agimus: nam,licèt natura ſpecifica non ſit ultra diuiſibilis per differentias eſſentiales, eſt tamen diuiſibilis per differentias indiuiduales,& in unoquoque indiuiduo habet ſuam vnitatem formalem diſtinctã ab ea quã habet in alijs, & hoc ſatis eſt, vt talis unitas in re communis eſſe non poſſit. Vel eſt ſenſus,naturã ita eſſe ex ſe indiuiſam, ut ei repugnet omnis diuiſio ſeu multiplicatio ſuæ unitatis formalis:& hoc ſenſu aſſũptio eſt ſimpliciter falſa,etiam in naturis ſpecificis. Quia ſicut ſupra dicebamus,quamuis in indiuiduis nõ ſit diuiſio ſeu diſtinctio eſſentialis, eſſe tamen diuiſionem,ſeu diſtinctionem eſſentiarum;ita dicendum eſt in præſenti, quamuis indiuidua eiuſdẽ ſpeciei ſimpliciter non dicantur differre formaliter, nihilominus habere diſtinctas unitates formales ſingulis proprias. Nam diſtingui eſſentialiter,uel formaliter,non ſolum ſignificat habere diſtinctam eſſentiam,ſeu formam,ſed etiam habere ſecundũ eam diſſimilitudinem,& diſcõuenientiam,atq; adeò diſtingui non tantum ſecũdum rem, ſed etiam ſecundum communem rationem & definitionem, quam mens poteſt fabricare. Habere autem diſtinctam eſſentiã ſeu unitatem formalem, ſolum dicit diſtinctionem entitatiuam & realem,quomodo,ſicut Petrus habet diſtinctam humanitatẽ à Paulo, ita etiam habet diſtinctam eſſentiam,& diſtinctam unitatem formalem,quamuis in ea ſint ſimiles. Naturæ ergo, quæ ex ſe dicitur formaliter una,

A non repugnat ſecundum eam vnitatem multiplicari in multis,& in ſingulis habere illam vnitatem incommunicabilem, & conſequenter diſtinctam ab alijs,ſed ſolùm repugnat diſſimilitudo, ſeu diſconuenientia ſecundùm eam rationem,id eſt,quod ea quæ participant illam vnitatem formalem in ea non ſint ſimiles, & inter ſe conueniant.

Ad quartum cum confirmatione eadem eſt reſponſio: probat enim naturam communem habere ex ſe vnitatem formalem, ſecundum quam vna natura ſpecifica differt, formaliter, & ſpecialiter ab alia,non tamen probat, eam vnitatem formalem eſſe in re ipſa communem niſi ſecundum ſimilitudinem vel conuenientiam, vt declaratum eſt. Et eodem ferè modo reſpondetur ad argumenta,quibus vltimo loco probatur, quòd hæc vnitas formalis ſit in re communis; ita enim eſt communis, ſicut ipſa natura, cuius eſt vnitas. Natura autem non eſt communis ſecundum rem,ſed ſecundum rationem, vel fundamentalem ſimilitudinem, vt ſæpe tactum eſt, XV.
B & ſequente ſectione ex profeſſo dicetur. Eodem ergo modo eſt communis vnitas formalis, quæ in re diuiditur in plures vnitates formales, quarum quælibet eſt in ſe indiuiſa formaliter, inter ſe vero,ſeu vna ab altera, non ſunt in re formaliter indiuiſæ, niſi ſecundum ſimilitudinem, & conuenientiam ratione cuius non dicuntur ſimpliciter,& propriè formaliter diſtinctæ, vt dictũ eſt,ſed ſunt vnitates formales diſtinctæ entitatiuè ſeu indiuidualiter. Hæc enim duo non repugnant,ſcilicet ipſaſmet vnitates formales multiplicari,& non multiplicari formaliter,ſed materialiter ſeu in indiuiduo: ipſa enim vnitas formalis in vnoquoque indiuiduo ſingularis eſt, & indiuidua, quamuis id non habeat ex vi vnitatis formàlis,ſed ex differentia indiuiduali. Fatemur igitur,omnem vnitatem formalem, prout eſt in re, eſſe indiuiduam & ſingularem, differre tamen nihilominus ſecundum rationem ab vnitate indiuiduali, quia vnitas formalis per ſe & ex proprio conceptu ſolum dicit indiuiſionem in prædicatis eſſentialibus: vnitas vero indiuidua dicit indiuiſionem in ipſa entitate. Vnde
C vnitas formalis dicit in re fundamentum ſimilitudinis cum alia re eiuſdem naturæ: vnitas autem indiuidualis dicit abſolutè & ſimpliciter fundamentum diſtinctionis, ac denique vnitas formalis dicit fundamentum communicabilitatis ſaltem ſecundum rationem, vnitas autem indiuidualis dicit omnimodam incommunicabilitatem,tam ſecundum rem, quam ſecundum rationem.

SECTIO II.

An vnitas vniuerſalis naturæ diſtincta à formali,ſit in rebus actu ante mentis operationem.

PRincipio ſtatuendum eſt naturas illas quas nos vniuerſales & cõmunes denominamus,reales eſſe,& in rebus ipſis verè exiſtere:non enim eas mente fingimus, ſed apprehendimus potius, eaſque in 1.

Digitized by Google

rebus eſſe intelligimus, & de illis ſic conceptis definitiones tradimus, demonſtrationes efficimus,& ſcientiam inquirimus. Sic Ariſtot. 1. Metaph. cap. 6. & lib. 4. cap. 5. reprehendit Heraclitum, & Cratyllum, quod dicerent in reb. nihil eſſe præter ſingularia. Et 7. Metaph. tex. 56. tradit vniuerſalia non eſſe à rebus ſeparata, & text. 37. & 53. ait definitiones dari de rebus vniuerſalibus, & 1. poſter. tex 5.11.33.39.43. dicit, ſcientiam eſſe de vniuerſalibus, quæ in ſingularibus exiſtunt, & ab illis abſtrahuntur; & idem habet 1. Metaph. c. 1. Et eodem ſenſu 1. de interp. ca. 5. dicit, rerum alias eſſe vniuerſales; alias ſingulares. Et in hoc omnes Philoſophi & Ariſtotelis interpretes conueniunt, Nominalibus exceptis, qui voces ſolùm aiunt eſſe vniuerſales in ſignificando; & conceptus vniuerſales in repræſentando; & circa hos proximè verſari definitiones, & ſcientias, vt videre licet in Ocham in 1. diſt. 2. q. 4. & quodlib. 5. q. 12. & 13. & Gabr. in 1. in d. 2. q. 7. & 8. quos latè impugnat Fonſeca lib. 5. c. 28. q. 2. Et meritò reprehendendi ſunt quoad aliquos loquendi modos, nam in re fortaſſe non diſſident à vera ſententia: nam eorum rationes huc ſolum tendunt, vt probét vniuerſalitatem non eſſe in rebus, ſed conuenire illis prout ſunt obiectiuè in intellectu ſeu per denominationem ab aliquo opere intellectus; quod verum eſt, vt infrà dicã. Et ideò in referendis, & ſoluendis eorum argumentis non eſt quòd immoremur; nam ea nihil omnino obſtant quominùs verum ſit naturas, quæ denominantur vniuerſales, in ſingularibus eſſe, ipſaque ſingularia habere inter ſe aliquid in quo conueniant, vel ſimilia ſint, & aliquid, in quo differant, ſeu diſtinguantur. Vnde falsò negant, demonſtrationes, aut definitiones dari de rebus, quia ſcientiæ non ſunt de nominibus, & cóceptibus formalib. noſtris, ſed directè de rebus, ſeu cóceptibus obiectiuis, quapropter, licèt denominatio vniuerſalitatis rebus proueniat ex conceptibus, tamen res ſic denominatæ reales ſunt, & in rebus exiſtunt.

Res quæ vniuerſales denominantur vere in re exiſtunt.

II. Secundò ſupponendum eſt, has res, vel naturas, quas nos vniuerſales denominamus, non eſſe realiter ſeparatas à rebus ſingularibus; quia vt ſuprà demonſtratum eſt, omnis res quæ exiſtit, neceſſariò eſt ſingularis, & indiuidua: apertamque inuoluit repugnantiam, quòd exiſtat homo, v.g. ab oĩbus ſingularibus hominibus realiter ſeparatus, & ſit vniuerſalis reſpectu omnium illorum. Nam, ſi eſt ſeparatus, non eſt in illis intrinſecè & eſſentialiter, ſi autem eſt vniuerſalis eſſe debet in illis intrinſecè & eſſentialiter, quia hoc eſt de ratione talis vniuerſalis, neque verò ſimul eſſe poteſt ſeparatus ab illis, & intrinſecè in illis: quia hæc duo in re ipſa ſumpta inuoluũt repugnantiam. Item quia, vel homo vt ſic eſt res diſtincta realiter à Petro, Paulo, &c. vel non eſt res diſtincta: ſi dicatur hoc ſecundum, hoc eſt quod intendimus: nam hoc ſenſu dicuntur vniuerſalia non eſſe ſeparata, quia non ſunt res realiter diſtinctæ à ſingularibus, neque habent propriam entitatem & realem vnitatem diſtinctam ab illis: ſi verò dicatur primum, ſequitur apertè, hominem vt ſic eſſe rem quandam diſtinctam à Petro & Paulo, nam realis diſtinctio nõ poteſt intelligi, niſi inter res certas, & determinatas: erit ergo illa res quidam homo diſtinctus à cæteris hominibus. Vnde neq; eſſe poterit de eſſentia illorum, neq; poterit ſimul eſſe in omnibus illis. Item alioqui eadem ratione dandum eſſet animal ſeparatum ab omnibus ſpeciebus animalium; & viuens ſeparatũ ab omnibus generibus viuentium, & ſic de cæteris quidditatiuis prædicatis, quæ omnia ſunt impoſſibilia, & inutilia prorſus, quia neque ad ſcientiam, neque ad definitiones tradendas oportet huiuſmodi idearum monſtra confingere.

Vniuerſalia in re non ſunt à ſingularibus ſeparata.

III. Quod adeò manifeſtum, ac per ſe notum eſt, vt multis incredibile videatur, Platonem docuiſſe contrarium eo ſenſu, quo 1. & 7. Metaph. & alijs locis Ariſt. illi attribuit, & latiſſimè impugnat. Ita ſenſiſſe Euſtratium & Simplicium refert D. Th. lib. 4. de regimine Principum, c. 4. & in particulari agens de ideis Auguſt. lib. 83. quæſtionum q. 46. & lib. 7. de Ciuit. cap. 28. declarat Platonem fuiſſe locutum de ideis, quæ ſunt in mente diuina, quod etiam ſentit Seneca lib. 8. epiſtola 66. Imo ab ipſo Platone in Parmenide, & Timęo id ſignificari videtur. Legatur Eugub. lib. 1. de peren. philoſoph. c. 10. Quòd ſi ita eſt, cõſequenter dicendum eſt, Platonem non poſuiſſe ideas propter modum noſtrum concipiendi, definiendi, aut ſciendi res in vniuerſali, ad hoc enim nihil conferunt ideæ prout ſunt in mente Dei quia nec nos illas concipimus, aut definimus; & ſi per impoſſibile non eſſent tales ideæ, poſſent eodem modo vniuerſalia à nobis concipi, ac definiri. Sed ponuntur huiuſmodi ideæ, vt ſint prima exemplaria horum inferiorum; & in ea influant tanquam primum, & immutabile principiũ in ſuo genere: de quibus ideis ſub hac conſideratione tractatur à Theologis in 1. diſt. 36. cum D. Thom. 1. p. q. 15. & inferius tractando de cauſis aliquid attingemus. Sed, quicquid ſit de mente Platonis, hæc conſideratio nihil ad præſens inſtitutum refert: quia non agimus de vniuerſali, quod vocant in cauſando, ſiue per modum efficientis, ſiue per modum exemplaris; ſed de vniuerſali in eſſendo ſeu prædicando.

Quo ſenſu Plato vniuerſalia aſſeruerit ſeparata.

Senſus quæſtionis, & variæ opiniones.

IIII. His ergo ſuppoſitis, quæſtio ſupereſt, an natura, quæ vniuerſalis denominatur, quanuis ſit in rebus ſingularibus, nihilominùs ex ſe habeat ſufficientem vnitatem, ob quam vniuerſalis, denominetur, ita vt non ſolum natura vniuerſalis, ſed etiam vniuerſalitas eius in rebus ſit. Tres in hac re verſantur opiniones. Prima eſt, naturam ita habere ex ſe, & per ſe aliquam vniuerſalitatem, vt etiam realiter exiſtens in ipſis indiuiduis eam retineat, actuque vniuerſalis ſit; quam opinionem defendit latè Ioannes Mõlorius ſpeciali diſp. de hac re c. 5. & 6. & communiter tribuitur Scoto in 2. d. 3. q. 1. & 7. Metaph. q. 18. vbi Anton. Andreas quæſt. 16. illam defendit. Quamuis Scotus in præd. diſt. potius ita loquatur vt ſimpliciter neget, vniuerſale in actu eſſe in rebus: ſolumque videtur admittere vniuerſale aptitudine ſeu potentia, quod Ariſtoteles & omnes concedunt. Quapropter in exponenda Scoti ſententia varij ſunt eius diſcipuli, vt Fonſeca infrà citandus latè tractat, vbi etiam ipſe, ſicut & alij, eum conatur in ſuam ſententiam adducere. Sed, ne in æquiuoco laboremus,

Ioan. Monlorius. Scotus. Anton. Andreas.

A mus, oportet hos terminos, [vniuerſale ĩ actu;] &[vniuerſale in potentia,] declarare.

V. Itaque, ſi per vniuerſale in actu intelligatur natura ab oĩ indiuiduatione abſtracta, quæ concipitur per modum vnius entis indiuiſi, & communis multis, & habentis proximã aptitudinẽ vt de illis prędicetur, ſic per ſe notum eſt, vniuerſale in actu vt ſic non eſſe in rebus: & hoc modo explicuit hanc vniuerſalitatem Scotus ſupra: & eodem loquitur Ariſt. cum negat contra Platonem dari vniuerſale in rebus, ſcilicet vniuerſaliter ſubſiſtẽs, & ab omni ſingulari, & indiuidua contradictione ſeparatum. Datur ergo hoc vniuerſale ſolũ per intellectum, vt ſect. ſeq. declarabimus. Rurſus, ſi vniuerſale in potentia dicatur, quicquid non habet actualem vniuerſalitatem dicto modo explicatam, præbet autem intellectui fundamentum, vt illam poſſit concipere aut fingere, ſic etiam certũ eſt dari in rebus vniuerſalitatem in potentia, quia datur in eis aliqđ fundamentum abſtractionis, ſeu conceptionis vniuerſalis, quam intellectus facit. Sed quale eſt hoc fundamentum? in hoc eſt enim punctus B controuerſiæ. Opinio igitur citata affirmat, fundamentum hoc eſſe vniuerſalitatem quandam, quæ ex ſe, & realiter cõuenit naturæ, vt eſt prior natura ſuis inferioribus contrahentibus ipſam. Nam, licèt in re non ſit ſeparata ab eis, tamen re vera eſt communis omnibus illis ſecundum eãdem rationem, & vnitatem formalẽ. Et ita hæc vniuerſalitas, licèt reſpectu prioris dicatur aptitudinalis ſeu fundamentalis, tamẽ reſpectu ſingularitatis ſeu indiuiduationis naturæ eſt vera, realis, & actualis vniuerſalitas, quæ ab vnitate formali ſolum in hoc differt, quòd vltra negationem diuiſionis in ſe dicit indifferentiam, & communitatem ad multa.

VI. Sic igitur declarata opinio probatur primò, quia natura, v.g. humana, de ſe habet vnitatem formalem, ut dictum eſt: habet etiam de ſe, ꝙ ſit communicabilis multis: ergo de ſe & ante omnem intellectum eſt una in multis, & de multis, in quo ratio vniuerſalis conſiſtit, teſte Ariſtot. 1. Poſt. tex. 25. habet ergo natura ex ſe & in rebus ipſis aliquam uniuerſalitatem, quæ ſit realis proprietas eius, & non tm̃ rationis. Minor, in qua eſt uis argumenti, probatur primò, quia natura humana de ſe non eſt incommunicabilis; alioqui ſecundum numerũ multiplicari non poſſet: eſt ergo de ſe communicabilis: quia inter cõmunicabile, & incõicabile non eſt dare medium reſpectu eiuſdem naturæ, nam ſunt oppoſita contradictorie. Secũdò, quia natura nõ eſt de ſe hęc & indiuidua, ut præcedente diſput. probatũ eſt: ſed indiget aliquo adiuncto, quo indiuiduetur: ergo de ſe apta eſt, ut per principia indiuiduãtia contrahatur: imò, cum non ſit apta ad ſubſiſtendũ abſtractè & vniuerſaliter, poſtulat, & requirit hãc determinationem vt poſſit ſubſiſtere: eſt ergo ex ſe apta ad illam: ergo eſt etiam ex ſe communicabilis multis indiuiduis. Probatur hæc vltima conſequentia, quia talis natura non eſt adæquatè cõtrahibilis per vnã ſolam indiuidualẽ differentiã, imò hoc illi repugnat: ergo hæc repugnantia, quam habet talis natura, vt in vno ſolo indiuiduo adæquatè contrahi poſſit, fundat in naturali aptitudine, quã habet vt in multis eſſe poſſit: hæc ergo aptitudo cõuenit illi realiter, & ſecundum ſe. Tertiò idẽ probatur ex attributis naturarum vniuerſalium, vt vniuerſales ſunt, dicuntur enim eſſe propria obiecta ſciẽtiarum, immutabilia, & perpetua, ingenerabilia, & incorruptibilia dicuntur & eſſe res immediatè ſignificatæ per voces ſeu conceptus cões, quibus per ſe primò conueniunt eſſentialia prædicata, & intrinſecæ proprietates: ſed hæc oĩa non ſunt per intellectum conficta, neque cõſiſtunt in denominatione aliqua extrinſeca proueniente ab aliquo actu intellectus: ergo natura in rebus ipſis habet aliquã vniuerſalitatem, quæ ſit horum omnium ratio ac fundm̃. Et confirmatur, quia aliàs vix poſſumus vitare, quin incidamus in opinionem Nominalium, qui negant in rebus eſſe naturas vniuerſales, ſed ſolũ res ſingulares, quia, ſi natura in re nullã habet vniuerſalitatẽ, nec diſtinguitur ex natura rei ab indiuiduis, vt ſupra oſtenſum eſt, non apparet, quid poſſit in rebus immediatè correſpondere terminis cõmunibus, aut conceptibus eorũ, præter ipſa ſingularia, quòd Nominales docent, & conſequenter non poterit eſſe ſcientia de rebus communibus, ſed ſolum de vocibus, vt ijdem contendunt.

VII. Secunda ſententia eſt, naturam exiſtentẽ in indiuiduis non eſſe actu vniuerſalem, nihilominus tñ non hr̃e à ſolo intellectu, quod actu vniuerſalis ſit, ſed ex ſe, & ante operationẽ intellectus, & ante oẽm contractionem ad indiuidua, atque adeo ante omnem exiſtentiam, tam in intellectu, quàm in re ipſa, eſſe actu vniuerſalem. Hanc opinionem latè tractat, & defendit Fonſeca, lib. 5. Metaph. cap. 28. per quinq; primas q̃ſtiones. Cuius fundamenta videbimus poſteà, dum veram ſolam confirmabimus: eſt. n. hæc opinio media inter duas alias, & ideò ab eiſdem ſumit argumenta partim ad eas confutandas, partim ad ipſam tuendam, & ſuadendam.

VIII. Tertia opinio eſt, naturas fieri actu uniuerſales ſolum opere intellectus, præcedente fundamento aliquo ex parte ipſarum rerum, propter quod dicuntur eſſe à parte rei potentia vniuerſales. Hæc ſententia communis eſt antiquorum & recentium Philoſophorum cum Ariſt. ſępiſ- C ſime in his lib. Metaph. præſertim in 7. & Cõm. 1. de anima com. 8. dicente, [intellectum eſſe qui facit vniuerſalia in rebus,] & Auicen. qui hoc ſenſu dixit lib. 5. ſuæ Metaph. in princ. [Equinitas ſecundũ ſe tm̃ eſt equinitas, non vna, uel plures,] & eodem modo loquitur D. Thom. opuſc. de ente & eſſentia cap. 4. vbi ait, [naturã ſcdm ſe neque vniuerſalem, neque ſingularem eſſe,] & alijs locis in eodem ſenſu ait, [intentionem vniuerſalitatis eſſe ab intellectu,] vt 1. par. q. 85. artic. 1. & 1. 2. q. 29. art. 6. & 7. Metaph. lect. 13. & in eadem ſententia conueniunt omnes eius diſcipuli. Caiet. loco citato de ente & eſſentia. Soncin. & Iauell. citati ſect. præced. Soto in Logica quæſt. 2. de vniuerſalibus, & alij.

Quæſtionis reſolutio.

IX. HÆc poſtrema ſententia eſt ſine dubio vera. Vt aũt eã explicemus, & cõfirmemus, duo, quæ in titulo quæſt. propoſuimus, declarãda ſũt. Primum, quo differat vnitas quæ ad uniuerſalitatem naturæ neceſſaria eſt, ab unitate formali. Secundum, quomodo naturæ ſic uni conue-

niat aptitudo eſſendi in multis. Ex quibus tádẽ conſtabit tertium, ſcilicet quō vniuerſalitas naturæ nō poſſit in rebus ipſis inueniri. Suppono autem, quod Ariſt. ſæpè docuit, rationẽ vniuerſalitatis vt ſic in duobus conſiſtere, ſ. in vnitate, & communicabilitate. Hæc enim duo continẽtur in illa definitione, qua vniuerſale dr̃, [Vnum in multis, & de multis,] ſeu [præter multa, quę ſumpta eſt ex varijs locis Ariſt. 1. Perih. cap. 5. 1. Poſter. c. 18. 7. Metaph. c. 13. Nam ſi natura non ſit vna aliquo modo, non erit quippiam vniuerſale, ſed erit rerum multitudo, ſeu aggregatio: ſi autem non ſit apta eſſe in pluribus, non erit vniuerſalis ſed ſingularis, & ideò neceſſe eſt, vt ſit ĩ multis modo oppoſito ſingularitati ſeu indiuiduationi, id eſt, quod ſit in multis inferioribus, quæ ſub ea cõi ratione multiplicari, & numerari poſſint. Hæc ergo duo, ſ. vnitas & communitas, explicanda ſunt, vt conſtet, rationem conſtituentem proprium vniuerſale non reperiri in rebus ſecluſo intellectu.

x. Dico primò, Vnitas formalis per ſe ſola non ſufficit ad vnitatem, quam requirit natura vniuerſalis, vt vniuerſalis eſt, ac denominatur, ſed requiritur maior aliqua vnitas. Probatur primò quia vnitas rei vniuerſalis vt vniuerſalis eſt, talis eſſe debet vt ſit illi propria, & rei ſingulari vt ſingularis eſt, conuenire non poſſit: ſed vnitas formalis non eſt hmōi: ergo illa vt ſic non ſufficit ad vnitatem naturæ vniuerſalis vt ſic. Maior ex communi omnium conſenſu conſtat, & ex oppoſitione, quæ eſt inter ſingulare, & vniuerſale vt talia ſunt: cum enim opponantur vt communicabile & incõmunicabile, vnitas illa, quæ ad vtrumque horum indifferens eſt, non poteſt eſſe ſufficiens ad rationem vniuerſalis, vt magis ex ſequente ratione conſtabit. Minor autem cõſtat ex ſupra dictis de vnitate formali: oſtenſum eſt enim, eam de ſe eſſe indifferentem ad naturam, vel vniuerſè conceptam, vel in indiuiduis cõtractam. Secundò probatur, quia vnitas formalis multiplicatur in indiuiduis cum ipſa natura, ſed vnitas, quæ eſt propria naturę vniuerſalis vt vniuerſalis eſt, non poteſt multiplicari in inferioribus, nam potius illa ſunt vnum ſub ea ratione, quomodo dixit Porphyrius, [participatione ſpeciei plures homines eſſe vnum hominem:] ergo alium modum vnitatis habet natura vniuerſalis, vt ſic præter vnitatem formalem. Maior ſupra probata eſt. Oſtendimus enim, vnamquamque naturam indiuiduam, eſſe in ſe formaliter vnã propria & intrinſeca vnitate formali diſtinctã ab ea, quæ eſt in alia ſimili natura, quia vnaquæque per id, quod in ſe eſt; eſt in ſe formaliter indiuiſa. Et hinc facilè probatur minor propoſitio, quia ſi vnitas naturæ vniuerſalis vt vniuerſalis eſt, multiplicaretur in inferioribus, multiplicaretur vnitas ſpecifica in indiuiduis, vel generica in ſpeciebus; quod eſt impoſſibile, alioqui & plures hoĩes eſſent plures ſpecies: & vnuſquiſq; eorum haberet in ſe vnitatem vniuerſalitatis, & conſequenter vnuſquiſque eſſet vnus vniuerſaliter, ſicut eſt vnus formaliter, quod eſt planè falſum. Vnde argumẽtor tertiò, quia vnitas formalis ſolum dicit formalem ſeu eſſentialem indiuiſionem illius rei, quæ ſic vna denominatur: vnde ad hanc vnitatẽ impertinens eſt, q̃ illa res ſit ſingularis, vel cõis, at verò vnitas vniuerſalis

A dicit intrinſecè indiuiſionem plurium in ea re, vel rõne, quę vnã vniuerſaliter denominatur, ita vt nullum eorũ inferiorum, quæ ſub tali ratione continentur, per ſe ſumptum habeat totam illã vniuerſalem vnitatem, ſed omnia ſub illa ratione vnum ſint, quomodo omnes ſpecies animalis ſunt vnum in ratione animalis: nulla autem ſpecies per ſe ſumpta habet in ſe vniuerſalẽ vnitatem animalis, quæ eſt quaſi potentialis, licèt in ſe habeat formalem vnitatem eius. Quanquã ergo vnitas formalis prærequiratur ad vnitatem vniuerſalis, & ſit fundamentum eius, non tamẽ eſt per ſe ſufficiens, ſed aliquid vltra illam addit vnitas vniuerſalis.

Dices. Quæ ergo, aut qualis eſſe poteſt hęc vnitas naturæ vniuerſalis, vt ſit? Omnis enim vnitas, vt ſupra inſinuatũ eſt, aut formalis, aut numeralis eſſe debet: quia omnis diuiſio aut formalis eſt, aut materialis: ſed vnitas vniuerſalis nõ poteſt eſſe vnitas numeralis, quia hęc eſt propria rerum ſingularium: ſi ergo neque formalis eſt, quæ nam eſſe poteſt? Reſpondetur eſſe quan- xi.
B dam vnitatem ab his diſtinctam habentem proprium nomen, propriamque rationem. Dicitur enim hæc vnitas vniuerſalis, eiuſque ratio conſiſtit ĩ indiuiſione alicuius naturæ in plures naturas ſimiles ſub eodem nomine, & ratione, cũ aptitudine, vt in eas diuidatur. Itaque hmōi vnitas vtrumque includit, ſcilicet indiuiſionem, & aptitudinem ad diuiſionem in plura eiuſdem nominis & rationis, ſeu quæ talia ſint, vt vnumquodque totum diuiſum quoad eius actualitatem in ſe claudat, & contineat. Vnde hęc indiuiſio proximè accedit ad propriam priuationẽ, quia dicit negationem diuiſionis in natura apta ad talem diuiſionem. In quo differt hæc vnitas ab vnitate indiuiduali, quæ non ſolum dicit indiuiſionem, ſed etiam ineptitudinem ad diuiſionem in plura, quæ talia ſint, quale eſt ipſum diuiſum. Ab vnitate autem formali differt, quia hæc vnitas quãmuis nõ repugnet cum illa aptitudine, ſeu communicabilitate ad plura, non tñ illam requirit. Vnde in Deo poteſt intelligi vni-
C tas formalis cum incommunicabilitate ad plures naturas. Cum ergo dicitur quòd omnis unitas, aut eſt formalis, aut numerica, id uerũ eſt de unitatibus, quæ rebus ipſis ſecundũ ſe, ſeu in re ipſa cõueniunt, præter has verò põt eſſe alia unitas, quæ per intellectum perficitur: & huiuſmodi eſt unitas uniuerſalis, ut oſtendemus.

Vnde ulterius additur, hãc unitatem poſſe ad numeralẽ reuocari, quæ tamen non ſimpliciter realis ſit, ſed rationis, ſeu obiectiua. Declaratur, nã ſpecies humana in ratione ſpeciei ita eſt una, ut cum alijs componat numerum ternariũ, uel quaternarium, &c. ſpecierum ſub aïali contentarum; oĩs autem unitas, quæ poteſt numerum cõficere, ſub ea ratione numerica dici poteſt. Propter quod, licèt homo & equus abſolutè differãt eſſentialiter, & ſpecie, tñ in ratione uniuerſaliũ ſeu ſpecierum differunt numero. Itẽ formalis cõceptus hominis ut ſic eſt vnus numero: unũ obiectum eius in ratione obiecti unum etiam numero dici poteſt, & ita homo, quatenus obijcitur illi conceptui, dicitur habere unitatẽ numeralem obiectiuam, ſeu in ratione obiecti, quæ etiã eſt unitas rationis, ſeu per denominationem extrinſecam à cõceptu mentis, hæc ergo unitas ad xii.

ratio-

rationem uniuerſalis neceſſaria eſt, & ſub ea ratione poteſt ad numeralem reuocari. Quod in hunc modum poteſt etiam explicari, nam, ſi fingeremus iuxta Platonis ſententiam, vt ab Ariſtotele explicatur, vniuerſalia eſſe res ſeparatas à ſingularibus, neceſſario intelligendum eſſet, hominẽ vt ſic in ſe ſubſiſtẽtem, eſſe rem quandam in ſe quidem tranſcendentaliter numerabilem cum alijs, atque ita vnam numero, quamuis ſimul fingeretur exiſtens in pluribus numero diſtinctis, quod aliunde repugnantiam inuoluit, vt dictum eſt, quod ad præſens non refert: nam hinc ſolum intendimus declarare vniuerſale eo modo quo eſt, vel apprehenditur, debere intelligi, vt in ſe indiuiſum, & numerabile, vel ſecundum rem, ſi fingatur in re ipſa ſeparatum, vel ſecundum rationem & conceptum, ſi ſolum mente abſtrahatur.

XIIII. Vnitas vniuerſalis nõ eſt ante operationem mẽtis.

Ex his dico ſecundò. Vnitas naturæ vniuerſalis vt vniuerſalis eſt, non eſt realis, neq; eſt in rebus prout in re ipſa exiſtunt, antecedıtq; oẽm operationem intellectus. Hæc concluſio ſequitur apertè ex præcedente: quia in rebus nulla vnitas intelligi poteſt præter formalem, & numeralem, neutra autem harum ſufficit ad rõnem uniuerſalis vt ſic. Dicetur fortaſſe in rebus non ſolum reperiri eam vnitatem formalem, qua vnaquæque natura humana, v.g. dicitur in ſe formaliter vna, ſed etiam reperiri vnitatem, qua omnes humanæ naturæ dicuntur habere eandem rõnem formalem, & conſequenter formalem unitatem, rõne cuius & eandem definitionem participant, & omnes homines à parte rei dicuntur eſſe eiuſdẽ naturæ. Sed contra, nam hæc re uera non eſt vnitas, ſed ſimilitudo tm̃, nihil enim uerè unum & in re indiuiſum eſt à parte rei in hac & in illa humana natura, ſed ſolum in hac eſt aliquid, cui aliquid ſimile eſt in altera natura: hæc autem non eſt realis vnitas, ſed ſimilitudo. Vnde ſolũ poſſunt res plures dici à parte rei eiuſdem naturæ, id eſt ſimilis: hæc n. identitas, cum dicatur eſſe inter res diſtinctas, non poteſt in re ipſa quippiam eſſe præter ſimilitudinem, ratione cuius dicuntur etiam participare, ſeu habere eãdem definitionem, fundamentaliter quidem ex ui dictæ ſimilitudinis, formaliter autem per rationem: nam definitio opus rationis eſt.

XV. Similitudinis relatio realis ad rõnẽ vniuerſalis nec ſufficiens, nec neceſſaria.

Hæc autem ſimilitudo neque neceſſaria ſimpliciter eſt ad rõnem uniuerſalis, neq; ſufficiens. Intelligo autem non eſſe neceſſariam ſecundum actualem exiſtentiam & relationem, quia nõ eſt de ratione uniuerſalis ut actu ſit in multis; nam ſi ueræ eſſent ideæ Platonis, uniuerſales eſſent ex ſe, quanuis actu nullum aliud indiuiduum exiſteret, & de facto naturæ cœli & Gabrielis ſunt uniuerſales, ſiue in re ſint plura eorũ indiuidua habẽtia inter ſe prædictam ſimilitudinem, ſiue nõ. Si autem eſſet ſermo de ſimilitudine illa in potẽtia, ſic neceſſaria eſt ad naturæ uniuerſalitatem, quia aliàs non poſſet intelligi natura ut communis, ut ſtatim latius explicabimus. Quod autem illa ſimilitudo non ſufficiat ad rationem uniuerſalis, probatur, quia ex ui illius ſimilitudinis præciſè, ſiue in actu ſiue in potentia ſumptæ, non cõcipitur aliquid ut unum commune multis, ſed concipiũtur multa ut ſimilia inter ſe: uniuerſale autem ut ſic debet concipi ut unum. Item, quia uniuerſale ut uniuerſale, cõcipitur ut indiuiſum actu, quatenus tale eſt, & diuiſibile, & cõicabile aptitudine: res autem prout à parte rei ſunt ſimiles in natura, potius ſunt actu diuiſæ, & aptitudine ſeu fundamentaliter unibiles (ut ſic dicam) in una natura uniuersè concepta.

XVI.

Atque hinc apertius confirmatur concluſio poſita. Nam uniuerſalitas ut ſic dicit aliquam indiuiſionem, alioqui non eſſet uniuerſalitas, ſed multitudo tantum: ſed illa non poteſt eſſe indiuiſio quę conueniat rebus ut in ſe ſunt, ſed ſolum ut ſubſtant conceptibus mentis; ergo unitas quę inde ſumitur, non eſt realis ſed rationis. Minor declaratur, nam, ut rectè dixit Ariſtot. 7. Metaphyſi. cap. 14. & ſæpe alias, eſſe in re ipſa indiuiſum, & ſimul eſſe actu diuiſum in plura eiuſdem nominis & rationis, inuoluit repugnantiam, nam, ſi res eſt à parte rei indiuiſa, à parte rei eſt ſingularis, & una numero: ſi autem eſt diuiſa in plures ſimiles eiuſdem nominis & rationis, erit etiam plures numero: quod fieri non poteſt. Et hæc repugnantia ſequebatur ex poſitione Platonis, quæ ceſſat, ſi uniuerſale intelligatur habere indiuiſionem tantum ſecundum rationem: quia eſſe indiuiſum ſecundum rationem, & diuiſum ſecundum rem, non opponuntur inter ſe. Atque hoc modo omnes homines in ratione ſpeciei dicuntur unus homo, quia in cõceptu hominis ut ſic, non diuidũtur: & ita unitas hominis, quatenus uniuerſalis eſt, per rationem conſummatur, quia homo ut ſic ſolum habet indiuiſionem ut ſubeſt conceptioni mentis. Quæ indiuiſio conſiſtit in hoc quod homo, v.g. abſtractè conceptus, non eſt communicabilis multis hominibus ſeu conceptibus obiectiuis ſic abſtractis, licet ſit communicabilis per contractionem multis indiuiduis.

Ariſtoteles.

SECTIO III.

Vtrùm natura communis ex ſe habeat aliquam vnitatem præciſionis extra indiuidua, & ante mentis operationem.

1\. ANtequam argumentis contrariæ ſententię reſpondeamus, tractanda eſt obiectio, quæ hic occurrit, & quædam opinio, quæ penè ſingularis ac noua mihi viſa eſt. Obijci itaq; poteſt contra pręcedentem reſolutionem, quia quælibet natura communis v.g. humana, non ſolum quatenus per intellectũ abſtracta eſt, ſed etiam quatenus ex ſe præſcindit à differentijs indiuidualibus, & eſt naturę ordine prior illis; habet unitatem quandam: quia ut ſic non eſt plures, ſed una tantum: illa autem unitas, cũ cõueniat naturę ex ſe, realis erit: ergo illa ſufficiet ad rationem uniuerſalis. Circa hoc Fonſeca lib. 5. metaph. cap. 28. quęſt. 3. ſect. 2. 3. & 4. ſentit, naturę uniuerſali ſecundum ſe ſumptæ conuenire unitatem quandam, quam ſuis inferiorib. non communicat, ſed illi tantum ac pręciſè conuenit, prius quàm exiſtat, tam in rerum natura, quàm in intellectu, quam unitatem dicit eſſe diſtinctam ab unitate formali, quia hæc multiplicatur in indiuiduis, non uerò illa. Vocat aũt illam unitatem præciſionis, ſeu numeralem, nõ ſimpliciter & abſolutè, ſed naturæ communis.

Fonſecæ opinio.

quæ

quæ eſt cõditio diminuens, vnde etiam eam vocat quodammodo miſtam ex formali & numerali. Et in hanc ſniam citat D. Tho. opuſc. 42. de natura generis cap. 7. & 8. vbi ſignificat, eſſe naturas vniuerſales habentes quandam vnitatem conuenientem naturę abſolutè ſumptæ, quę nõ communicatur indiuiduis talis naturæ, nec conuenit naturæ per intellectum. Citat etiam Soncin. 7. metaph. quæſt. 40. vbi ait, naturam ſecundum ſe cõſideratam, id eſt, nec prout eſt in indiuiduis, nec prout eſt in intellectu, habere quandã vnitatẽ: & nõ videtur loqui de vnitate formali, quia addit, naturam non communicate hanc vnitatem ſuis inferioribus; & idem ſentit Capreol. in 3. diſt. 5. q. 3. artic. 3. ad argumenta Scoti cont. 1. concl. vbi non de omnibus vniuerſalibus, ſed de quibuſdam id affirmat ex D. Thom. loco cit. ſcilicet, de his, quæ habent non tantum logicam, ſed et phyſicam vnitatem & conueniẽtiam. Quæ limitatio rem facit difficiliorem, & obſcuriorẽ, quia, impoſſibile eſt reperire vniuerſalem vnitatem non fundatam in vnitate formali, vt ex dictis ſatis cõſtat, & ampliùs patebit ex dicendis: ſuppoſita autem formali unitate, eadem eſt ratio quantum ad omnem aliam unitatem in quacunque natura uniuerſali; quia omnis talis natura poteſt ſecundum ſe & abſolutè conſiderari, &, ut ſic, eadem non repugnãtia, in differẽtia, aut indiuiſio in qualibet reperitur. Et ideò Fonſeca illam limitationem non admittit, ſed generaliter hanc unitatem præciſionis tribuit omnibus naturis uniuerſalibus.

11. Quòd ſi interroges, ubi, aut quando conue-niat hæc unitas tali naturæ: reſpondet, naturam exiſtentem nunquam habere huiuſmodi unitatem, quia in indiuiduis illam non habet, cũ in illis contracta ſit, natura autem non habet exiſtentiam, niſi in indiuiduis: neque etiam conuenire illi tantum ut eſt in intellectu, quia illi ſecũdum ſe conuenit, priùs quam ab intellectu aliquid habere intelligatur: neque conuenire illi per ſolam denominationẽ extrinſecam, ſed per ueram negationem, ſeu indiuiſionem conueniẽtem ipſi naturæ ſecundum ſe. Et hoc ipſum ſentit Soncin. ſupra, qui propterea dicit, hanc unitatem nõ eſſe actualem, ſed potẽtialem; & uterque illam explicat per hanc cõditionalem: quia, ſi natura exiſteret ſine contractione ad indiuidua, hanc unitatem haberet. Quòd ſi rurſus obijcias, quia, ſi hæc unitas per ſe conuenit naturæ abſolutè ſumptæ, erit inſeparabilis ab ipſa, nã, quod per ſe alicui conuenit, ſemper conueniet; neque oppoſitum eius poteſt ei conuenire: ſed in indiuiduis nõ habet natura eam unitatem, ſed potiùs oppoſitam multitudinem: ergo nõ poteſt illa unitas per ſe cõuenire tali naturæ. Reſpõdet, dupliciter ſumi poſſe illud [per ſe,] ſeu [ſecundum ſe] primò ut ſignificet neceſſariam connexionem prædicati cum ſubiecto tanquam de eſſentia eius exiſtentis, aut ab illo intrinſecè manantis; quomodo ſumpſit Ariſtoteles cum duos modos per ſe numerauit 1. Poſterior. cap. 4. & hoc modo rectè probat argumentum, prædictã unitatem non conuenire per ſe naturæ uniuerſali: alio modo ſumitur [per ſe] pro eo quod eſt [abſolutè] ſeu [ſolitariè; & hoc modo dicitur conuenire hæc unitas naturæ ſecundum ſe, ſeu per ſe ſumptæ: quia abſolutè conſiderata illa natu-

A ra, ac ſolitariè, id eſt, quatenus nõ hẽt adiunctas differentias contrahentes, ſeu indiuiduantes, ſtatim habet illam vnitatem. Neque enim neceſſe eſt, vt quicquid conuenit naturæ hoc poſteriori modo ſecundum ſe ſumptæ, conueniat etiã per ſe priori modo, id eſt ab intrinſeco, & neceſſariò: multa enim prædicata, præſertim negatiua, poſſunt illi ſic ſumptæ contingenter cõuenire vt [non exiſtere, non generari nec corrumpi, nõ eſſe album nigrum,] aut ſimilia omnia, quę non conueniunt naturæ communi niſi ratione indiuiduorum. Sic igitur hæc vnitas pręciſionis, quę in negatione ſeu priuatione conſiſtit, conuenit naturæ ſecundum ſe & abſolutè conſideratæ: quia vt ſic non conueniunt illi differentiæ quibus cõtrahitur & diuiditur, non tamen per ſe & neceſſariò conuenit: quia medijs inferioribus poteſt ei oppoſitum conuenire.

Sed nihilominus hæc ſentẽtia probari mihi non poteſt. Nam (vt omittam eſſe planè contrariam D. Thom. lib. de ent. & eſſen. c. 4. & Caiet. ibi. & alijs autoribus citatis, & referendis infra B concl. 4.) non ſatis intelligo, qualis poſſit eſſe vnitas, quæ conueniat naturæ ante intellectum, & tamen nunquam poſſit illi conuenire in inferioribus, ſeu in ſingularibus exiſtenti: nam, ſi illa vnitas conuenit naturæ ante intellectum: ergo eſt vnitas realis: ergo poteſt realiter ipſi naturæ aliquando cõuenire: ergo neceſſe eſt, vt poſſit illi conuenire in indiuiduis, vel in aliquo indiuiduo: nihil enim conuenit realiter naturæ omnino, niſi quod poteſt illi conuenire vt exiſtenti in aliquo indiuiduo. Quod enim aiunt, hanc vnitatem conuenire realiter naturæ ſecundum eſſe eſſentiæ, non ſm eſſe exiſtentiæ, nõ videtur poſſe intelligi: quia vt ſupra dixi, tractando de conceptu entis, & infra iterum dicam tractãdo de eſſentia & exiſtentia creaturarum, eſſe eſſentię nõ poteſt concipi vt reale, niſi ſaltem aptitudine includat ordinem ad exiſtentiam: ergo, ſi hæc vnitas non poteſt conuenire eſſentiæ vt exiſtenti, neq; cõuenit illi vt aptæ ad exiſtendũ: quia, ſicut non exiſtit niſi vt indiuidua, ita neq; eſt apta ad exiſtendũ niſi vt indiuidua: ergo nullo modo illi C realiter conuenit. Et confirmatur, quia nullũ prædicatum nec poſitiuum, nec negatiuum cõuenit naturæ ſecundum ſe, & ſolitariè ſumptæ, niſi aut per ſe poſterioriſtice illi conueniat, aut poſſit indiuiduis conuenire: ſed hæc vnitas non conuenit per ſe dicto modo naturæ ſecundum ſe ſumptæ, vt ipſi fatentur: neq; etiam poteſt illi conuenire ratione indiuiduorum, quia potius illi vt ſic repugnat: imò hoc ipſo quòd in indiuiduis ſumitur, iam non per ſe & ſolitariè conſideratur: ergo nullo modo conuenit per ſe primò. Maior conſtat ex Porph. c. de cõmun. D. Tho. Caiet. & alijs in locis citatis. Et inductione patet in prædicatis etiam negatiuis (nam de poſitiuis nulla eſt dubitandi ratio) quia, [non eſſe albũ, aut nigrũ, &c.] in tantum conueniunt homini vt ſic, in quantum alicui indiuiduo hominis conuenire poſſunt: imò & ipſum non exiſtere, quamuis non poſſit conuenire homini ratione alicuius indiuidui exiſtentis, conuenit tamen illi, quatenus vel aliquod, uel omnia indiuidua humanæ naturæ non exiſtunt. Ratio eſt, quia hæc prædicata ſunt contingentia, & ideo nõ cõueniunt ſpeciei niſi ratione indiuiduorum.

Margin notes: 12. Præcedentis ſententię refutatio. D. Thom. Caiet. — Prædicata ſolitarie naturæ conuenientia per ſe poſterioriſtice conueniſſe. — Porphyr.

Quòd

Digitized by Google

IV. Obiectioni reſpõdetur. Quòd ſi quis obijciat quædam eſſe prædicata A negatiua, quæ conueniunt naturæ communi ſecundum ſe, & tñ non cõueniunt indiuiduis, vt v.ñr eſſe hæc, [non generari, non corrumpi] (repugnat. n. naturã vniuerſalem abſolutè ſumptã generari, vel creari, aut etiam exiſtere) dicendũ eſt, eſſe ſophiſticam æquiuocationem: multiplex enim poteſt eſſe ſenſus illarum negationum. Primus eſt, ꝙ natura abſtracta nec generari, nec corrumpi, nec eſſe poteſt, & hoc modo ſunt veræ illæ negationes, tamen, ſi rectè intelligantur non dicuntur de natura ſecundũ ſe & abſolutè ſumpta, ſed vt habente quendam ſtatum, quem ſolũ per intellectum habere poteſt: realiter enim nulla eſt natura ſic abſtracta, & ſolitaria, ſed per intellectum conſideratur; & illi vt ſic conſideratæ attribuitur talis negatio. Quare mirum non eſt ꝙ in indiuiduis illi non conueniat, quia per exiſtentiam in indiuiduis deſtruitur ille ſtatus, rõne cuius cõuenit naturæ talis negatio. Vnde, ſi illa vnitas præciſionis cum his negationibus comparanda eſt, hinc potiùs colligitur, non conuenire naturæ, niſi vt ſubeſt operationi intellectus abſtrahentis, & præſcindentis illam. B Alius ſenſus illarum negationum eſt, ꝙ natura communis abſolutè non generatur, neque corrumpitur, & hoc poteſt intelligi. vel, quòd non generatur vllo modo, & ſic eſt falſum, nam ſaltẽ ſecundario generatur, & exiſtit in indiuiduis. Vel quòd non generatur per ſe primò, ſed ratione indiuiduorum, & hoc eſt verum: tamen hoc etiam dici poteſt de natura exiſtente in indiuiduis, ſicut Ariſtoteles dicit, ſecundas ſubſtantias exiſtere in primis. & ratione illarum, & conſequenter non per ſe primò. Vnde hæc negatio in hoc ſenſu ſumpta non conuenit naturæ communi genter, ſed per ſe ac neceſſariò: ſicut è contrario fieri & eſſe per ſe primò conuenit indiuiduis, ſi alicui conuenire debet. Nunc ergo prædicata contingentia, etiam negatiua, conueniunt communibus naturis, niſi vel ratione indiuiduorũ, vel in ipſis indiuiduis; vel ratione ſtatus quem in intellectu habent.

V. Tandem argumentor in hunc modum cõtra dictam ſententiam, quia natura cõis non diſtin C guitur ex natura rei ab indiuiduis, ſed tñ per intellectum: ergo nõ poteſt habere vnitatẽ aliquã ſecundũ ſe, quam non habet in indiuiduis, niſi tñ per intellectum. Antecedens ſæpe eſt probatum: conſequentia probatur primò, quia vnum reale conſequitur ens: ergo ſi natura ſecundum ſe non habet entitatem diſtinctam ab entitate indiuiduorũ, neque vnitatem realem habere põt diſtinctam ab vnitate indiuiduorum: ergo nullam vnitatem ex ſe habere põt quam non habet in indiuiduis, ſed oĩs alia eſt per intellectum. Secundo probatur eadem cõſequentia ex ipſis terminis, quibus alia opinio vtitur, vocat enim hãc vnitatem [præciſionis:] ſi ergo præciſio non eſt in re, neque conuenit naturæ ſecundum ſe, ſed per intellectum tantum, neq; etiam vnitas conuenire poteſt naturæ ſecundum ſe, ſecludendo intellectum. Imò, ſi quis rectè conſideret, hoc ipſo, quod dicitur [ſecundum ſe] in ſenſu ſuperius declarato, inuoluitur operatio intellectus: quia natura non præſcinditur aut ſeparatur ab omnibus differentijs indiuidualibus, niſi opere intellectus. Vnde quicquid cõuenit naturæ ſecun- A dùm ſe ſumptæ propriè & peculiariter ratione illius conditionis ſeu ſtatus, qui explicatur per illam particulam [ſecundùm ſe] in ſenſu prædicto, conuenit illi per intellectum; huiuſmodi autem eſt prædicta vnitas, vt oſtenſum eſt.

VI. Vendicãtur a calumnia D. Thom. Et hinc obiter intelligitur nullam æquiuocationem committi à D. Thoma, Caietano & alijs (vt putauit Fonſeca) qñ dicunt quicquid conuenit naturæ ſecundùm ſe aut per ſe, cõuenire illi in indiuiduis exiſtenti; quia quicquid per ſe alicui conuenit, ſemper conuenit: nam vtrobique, [per ſe,] ſumunt eodem modo, ſcilicet, poſterioriſticè, vt re vera ſumendum eſt. Et ſimiliter, qñ ijdem autores diſtinguunt, tripliciter aliquid cõuenire naturæ, ſ. vel vt in indiuiduis exiſtenti, vel vt in intellectu, vel ſecundum, ſe eodem ſenſu ſumunt illud, [ſecundũ ſe,] ſcilicet pro eo, quod per ſe & ab intrinſeco conuenit naturæ, & non rõne alicuius ſtatus contractionis, aut præciſionis ſeu abſtractionis. Supponunt enim (id quod verum eſſe oſtendimus) nihil poſſe naturæ proximè & immediatè, quatenus talis natura eſt, conuenire, niſi etiam per ſe conueniat, atque è con- B trario quidquid contingenter conuenit naturæ communi, conuenire illi ratione ſtatus indiuiduationis, quam habet in re, aut ſeparationis, quam habet per intellectum. Vnde, vt apertius tollatur æquiuocatio, omne prædicatum quod dicitur immediatè (vt ſic dicam) de natura communi, id eſt, non ratione indiuiduorum, poteſt dici conuenire illi ſecũdum ſe, tñ hoc prædicatũ poteſt eſſe duplex; vnum conueniens naturæ vt præciſè habenti talem rationẽ formalem, vt [eſſe animal rationale,] & conſequenter eſſe [riſibile, admiratiuum,] &c. & huiuſmodi prædicata dicuntur propriiſſimè conuenire naturæ ſecũdum ſe, & per ſe, id eſt, ex hoc præciſè ꝙ talis natura eſt. Et hoc modo eſt ſermo D. Thomæ, & aliorum de natura ſecũdũ ſe, qñ illã diſtinguũt à duplici ſtatu eius, ſcilicet in indiuiduis, vel in intellectu, & ideò rectè concludunt, quicquid hoc modo conuenit naturæ ſecundum ſe, conuenire illi, vbicunque & quomodòcunque exiſtit. Alia verò prædicata dici poſſunt cõuenire natu- C ræ ſcđm ſe, id eſt, in communi ſumptæ, non tñ ratione ipſius naturæ, ſed ratione illius præciſionis & ſeparationis, quam circumſcribit illa particula [ſcđm ſe.] Et talis conſideratio naturæ coincidit cũ ſtatu quẽ natura habet per intellectum & illa prædicata ſimiliter coincidunt cũ attributis quæ conueniunt illi naturæ ratione illius ſtatus: alioqui oporteret, quartam conſiderationem naturæ adhibere præter triplicem nuper expoſitam, quod inauditũ eſt. Cum ergo illa vnitas dicatur conuenire naturæ ſecũdũ ſe, nõ tñ hoc ipſo, ꝙ natura talis eſt, ſed hoc præciſè, quòd ſecundum ſe ſumitur, vel conſideratur, planè conuincitur, eam vnitatem non conuenire naturæ niſi ſecundum ſtatum quem in intellectu habet.

VII. Tertiò probatur, & declaratur amplius eadẽ conſequentia principalis argumẽti, quia natura actu exiſtens nõ diſtinguitur ex natura rei ab indiuiduo, & ideò vt ſic non poteſt hẽre vnitatem realem repugnantẽ indiuiduationi, qualis eſſet vnitas communis, ſed natura etiam cõis ſumpta vt poſſibilis, vel ſecundum eſſe eſſentiæ non diſtinguitur ex natura rei ab indiuiduis ſumptis etiã in eſſe poſſibili, ſeu ſecundum eſſe eſſentiæ

indiui-

Digitized by Google

indiuiduæ: ergo eadẽ ratione non poteſt conuenire tali naturæ ſecũdum ſe, & ante intellectum aliqua vnitas repugnans vnitati indiuiduali, qualis eſſet illa vnitas præciſionis ſeu numerica cõmunis. Maior conſtat ex dictis, & ab alijs non negatur. Minor probatur facile, quia eadem eſt proportio rerũ poſſibilium inter ſe, quæ eſt exiſtentium inter ſe: quia non aliæ res exiſtunt, aut fiunt niſi quæ ſunt poſſibiles. Neque humanitas poſſibilis habet aliam eſſentiam, niſi quam habet, dum exiſtit: ergo ſi humanitas vt ſic, quando actu exiſtit, non diſtinguitur ex natura rei ab hac & illa humanitate, neque etiam humanitas vt poſſibilis diſtinguitur ex natura rei ab hac & illa humanitate poſſibili. Imò, ſi propriè loquamur, humanitas non eſt poſſibilis, niſi in quantum hæc & aliæ indiuiduæ humanitates poſſibiles ſunt: ſicut neque exiſtit humanitas, niſi in quantum indiuidua humanitas exiſtit. Conſequentia verò probatur eadem ratione & proportione: quia humanitas poſſibilis nõ eſt aliud ab hac & illa humanitate ſecundum rem, & ſecluſo intellectu: ergo nõ poſſunt illi conuenire vnitates repugnantes. Et confirmatur: nam ſi hæc vnitas conuenit naturæ ante intellectum, cui
B
quæſo naturę conuenit? an ſingulari? & hoc nõ, vt per ſe notum eſt, & ipſi fatentur. aut communi quatenus cõmunis eſt? & hoc non, quia nulla eſt talis natura, etiam poſſibilis ablata operatione intellectus; aut naturæ vt natura eſt, nihil aliud adiungẽdo etiam per intellectum? & hoc etiam non, quia vt ſic ſolum habet natura vnitatem formalem, quæ communicatur indiuiduis, & in eis multiplicatur: ergo, ſecluſo intellectu, nullum eſſe poteſt adæquatum ſubiectum, & fundamentum talis vnitatis.

VIII. Fundamentum oppoſitæ ſententiæ enertitur.

Ad difficultatem ergo reſpondetur, negando quod in ea aſſumitur, ſcilicet naturam humanã, verbi gratia, habere ex ſe vnitatem aliquam diſtinctam ab vnitate formali. Procedit autem illa obiectio ex falſo principio, nimirum ꝙ natura ſpecifica ex ſe præſcindat ab indiuiduis aliqua præciſione reali, ſeu quæ ex natura rei illi conueniat; cum re vera non præſcindat, niſi per intellectum abſtrahentem, & concipientem naturam
C
communem abſque indiuiduis, cuius quidem præciſionis eſt in natura ipſa fundamẽtum: ſed hoc non eſt aliud ab vnitate formali, quæ in indiuiduis multiplicatur, & eſt in eis per identitatem. Aliud etiam falſum videtur in ea obiectione ſupponi, ſcilicet naturam ſpecificam, verbi gratia eſſe ordine naturæ priorem indiuiduis, & vt ſic habere unitatẽ illam præciſionis, ſeu numeralem communem: nam, ſi ſit ſermo de prioritate reali, id eſt fundata in aliqua reali cauſalitate ſeu habitudine, vel ordine reali, id non eſt verum; tum quia, vbi non eſt diſtinctio ex natura rei, non poteſt eſſe realis ordo, vel cauſalitas. Tum etiam, quia neque in ratione exiſtendi, neque in eſſe eſſentiæ poteſt intelligi talis prioritas. Primum patet, quia, ſi aliquis eſt ordo, potius natura ſpecifica exiſtit, quia aliquod eius indiuiduum exiſtit, ſicut Ariſtoteles dixit de primis & ſecundis ſubſtantijs. Secundũ patet, quia eſſe eſſentiæ præciſum ab exiſtentia nihil aliud eſt, quam entitas rei in eſſe poſſibili, vt infrà oſtẽdetur: probauimus autem, etiam hoc modo vniuerſalia eſſe poſſibilia ratione ſingularium poſ-
A
ſibiliũ. Quòd ſi eſſe eſſentiæ ſumatur pro prædicatis quidditatiuis præciſe ſumptis, & abſtractis à differẽtijs indiuiduantibus, huiuſmodi eſſe eſſentiæ inuoluit operationẽ rationis concipientis communem rationem, in qua indiuidua conueniunt, abſtractam à proprijs eorum differentijs. Si verò eſſentia cõmunis hoc modo ſumpta dicatur prior natura, non propria & reali prioritate, ſed illa quæ dicitur eſſe ſubſiſtendi conſequentia, illa potiùs eſt prioritas rationis: inuoluit enim conceptum mentis abſtrahentem rationem communem à ſingularibus: vnde eſſe hoc modo prius, nihil aliud eſt, quam eſſe vniuerſalius. Ex hac autẽ prioritate non poteſt colligi aliqua vnitas numeralis, quæ conueniat naturæ ſecundùm ſe ante indiuidua, & ante omnẽ intellectum: nulla ergo eſt talis vnitas, niſi tantum per rationem, & conceptum mentis, vt in concluſione diximus.

Sed cõtra dicta obijci poteſt, quia natura vniuerſalis vt ſic non poteſt dici vna numero in ratione vniuerſalis per extrinſecam denominationem à cõceptu formali mentis, ſcilicet, quia per vnum conceptum numero repræſentatur: ergo IX.
B
oportet vt dicatur una numero in ratione vniuerſalis ab aliqua alia vnitate, quæ in natura ipſa præcedit, & per illum conceptum repræſentatur: ergo talis vnitas conuenit naturæ ex ſe, & non per intellectum. Primum antecedens patet primò, quia potiùs conceptus habet vnitatem ab obiecto, quam è cõuerſo: ergo non ideò obiectum eſt vnum, quia conceptus eſt vnus, ſed è contrario. Secundò, quia alias eadẽ natura à diuerſis hominibus diſtinctis conceptibus repræſentata eſſet plura numero vniuerſalia, nã multiplicata forma dante vnitatem, multiplicabitur vnitas. Conſequens autem eſt planè falſum; non .n. dicemus eẽ plures numero ſpecies humanas, propterea ꝙ humana natura pluribus conceptibus repreſentetur; ſicut non ſunt plures Chriſti Domini facies, propterea quod pluribus imaginibus repræſentetur: ſicut ergo cõceptus plures non dant naturæ vniuerſali pluritatem, ita neque vnus conceptus dat vnitatem, ſed ſupponit
C
illam: ergo hæc vnitas, de qua loquimur, non fit per rationẽ, ſed conuenit naturæ ex ſe, quatenus obijcibilis eſt pluribus ſimilibus conceptibus.

Reſpõderi poteſt, ſolũ probari, naturæ ſecũdũ ſe conuenire vnitatem formalem, eamq; ſupponi conceptioni mentis, & ratione illius naturã humanam v.g. poſſe habere rationẽ unius obiecti reſpectu conceptus abſtrahentis, & præſcindentis illam, & quia illa non multiplicatur, etiã ſi formales conceptus eiuſdem naturæ multiplicentur, ideò ſimpliciter non multiplicari numero huiuſmodi vniuerſale, vt vniuerſale eſt. Sed contra, quia ſola vnitas formalis non ſufficit ad conſtituendum hoc numero vniuerſale, niſi aliquid aliud addatur, quia talis vnitas communis eſt rebus indiuiduis, & multiplicabilis in illis: ergo præter vnitatem formalem neceſſaria eſt alia vnitas, à qua natura cõis vt ſic dicatur vna numero in ratione vniuerſalis, nihil enim poteſt vnum numero denominari, niſi ab vnitate, quæ ſub ea rõne numerica ſit, & de hac procedit argumentum. Vt, verbi gratia, natura humana dicitur vna numero ſpecies: non poteſt ergo habere illam vnitatem à ſua vnitate formali vt ſic; quia X.

Petrus

Petrus habet ſimilem vnitatẽ formalem, & non A eſt talis ſpecies: ergo eſt alia vnitas naturæ humanę incommunicabilis indiuiduis, à qua denominatur vna ſpecies. Vel ergo habet illam vnitatem à cõceptu mentis, & ita multiplicabitur hęc vnitas, multiplicato conceptu, vt argumentum factum contendit, vel non fit per cõceptum, & ſic conueniet naturæ ex ſe, vt oppoſita opinio dicebat. Reſpondetur, declarando ampliùs reſpõſionem datam, verum quidem eſſe vnitatem formalem non ſufficere ad vnitatem vniuerſalitatis, ſeu vt natura dicatur vnum numero vniuerſale, ſed neceſſariam eſſe præciſionem mentis, ratione cuius conueniat naturæ ſic abſtractæ vnitas incommunicabilis indiuiduis, quæ conſiſtit in indiuiſione, ſeu incommunicabilitate ad plures naturas ſic abſtractas & communes, cum aptitudine vt communicetur pluribus naturis contractis ſeu indiuiduis: hæc autem negatio ſeu incommunicabilitas non multiplicatur in natura, etiam ſi conceptus formales numero multiplicentur, & ideò neceſſe non eſt, vt propter plures conceptus formales numero diſtinctos, dicatur natura concepta eſſe plura vniuerſalia nume B ro diſtincta.

XI. Reſponſio. Ad obiectionem ergo in forma reſpondetur negando primũ antecedens in ſenſu iam expoſito. Ad primam probationem reſpõdetur, ad vnitatem cõceptus formalis ſatis eſſe vt ex parte obiecti ſupponatur vnitas fundamentalis cõceptus obiectiui, quæ conſiſtit in ſimilitudine ſeu conueniẽtia plurium ſingularium in vnitate formali: nam hoc ſatis eſt vt intellectus ſua vi & efficacia intelligendi poſſit abſtrahere cõceptum obiectiuum communem: vnde quoad hanc præciſionem talis obiecti communis & vniuerſalis, intellectus non ſupponit obiectum ſuum, ſed facit, ſeu potiùs confert illi ſtatum illum præciſionis per extrinſecam denominationem. Ad ſecundam probationem reſpondetur, formam à qua propriè natura denominatur ſic vna, nõ eſſe ipſum conceptum mentis, ſed eſſe negationem incommunicabilitatis ad plures naturas ſic communes, quæ negatio fundatur in abſtractione mentis, eadem autem eſt talis negatio, ſiue hæc abſtractio fiat per vnum, ſiue per varios conceptus formales numero diſtinctos.

XII. Aliter etiam dici poſſet, quòd, licèt in abſtracto multiplicẽtur intentiones vniuerſalitatis ex multiplicatione cõceptuum formaliũ circa eandem naturã (quomodo dicere ſolent Dialectici, diſtinctam numero relationẽ rationis ſpeciei inſurgere in natura humana per diſtinctam cõparationẽ eius ad indiuidua factam à Petro, & Paulo, vt ab eodem diuerſis temporibus) nihilominùs tamẽ vniuerſale in concreto ſimpliciter nõ multiplicatur, quia id quod ſubſtat tali intentioni vniuerſalitatis, formaliter non multiplicatur, ſed ſumitur vt habens eandem omnino formalẽ vnitatem cum eadem præciſione. Sicut, quanuis plures albedines numero diſtinctæ inhærere poſſent eidem homini, nõ diceretur plura alba, ſed vnum: & paries, quanuis in ratione viſi cõſtituatur ſeu denominetur à viſione, quæ eſt in oculo, non denominatur plura viſa, ſed vnum, quanuis pluribus viſionibus ſimul videatur: nã in huiuſmodi concretis vnitas ſumitur ex ſuppoſito ſeu ſubiecto, ſeu quod ſe habet ad modum ſubiecti A In præſenti autẽ, natura quæ denominatur vniuerſalis, ſe habet ad modum ſubiecti reſpectu intentionis vniuerſalitatis, & ideò, quanuis formæ ſeu conceptus denominantes multiplicẽtur, vniuerſale non multiplicatur, quia omnes verſantur circa eandem naturam, eamq; præſcindunt ſecundum eandem vnitatem formalem.

SECTIO IIII.

Quid ſit in natura vniuerſali aptitudo vt ſit in multis.

Ratio dubitandi ſatis conſtat ex dictis duab. ſectionibus præcedentibus, & præcipuè ex argumentis in ſectione 2. propoſitis, ad illa. n. clarius ſoluenda hæc dubitatio propoſita eſt. I.

II. Aptitudo eſſendi in multis nihil eſt in natura, vt à parte rei exiſtit.

Dico ergo primò. Aptitudo naturæ communis vt ſit in multis non eſt aliquid cõueniens ipſi naturæ prout à parte rei exiſtit. Hæc concluſio receptiſſima eſt, & videtur euidens, præſertim, ſi B ſupponamus, quod ſæpe dictum eſt, vniuerſale nõ diſtingui ex natura rei à ſingularibus, ſeu inferioribus. Probatur ergo, quia à parte rei nihil eſt niſi ſingulare & indiuiduum, & in ipſis ſingularibus nihil eſt ab eis ex natura rei diſtinctũ: ergo in natura prout à parte rei exiſtit, non poteſt eſſe aptitudo vlla ad eſſendum in multis. Patet conſequentia, quia in re indiuidua vt ſic non eſt talis aptitudo, ſeu nõ repugnantia, ſed potius repugnantia oppoſita: natura autem, prout exiſtit in rerum natura indiuidua, eſt prorſus indiſtincta in re ab ipſis indiuiduis. Dicunt aliqui, licèt in natura exiſtente non ſit potentia proxima vt ſit in multis, quia vt ſic eſt contracta & determinata ad vnum, eſſe tamen aptitudinem remotam, quia quantum eſt ex ſe, ſi contractio auferatur, poteſt cõmunicari multis, ſicut materia prima exiſtẽs ſub vna forma & ſub diſpoſitionibus illi accommodatis, non eſt proximè apta ad alias formas, retinet tamen ſuam aptitudinem remotam ad illas. Sed exemplum non eſt ad rem, quia materia & aptitudo eius ſubſtantialis ad formã, eſt vna numero & ſingularis entitas diſtincta C realiter à forma, & diſpoſitionibus quas nunc habet, quæ poteſt hanc formam amittere, & aliã recipere, & ideò mirum non eſt, quòd materia exiſtens ſub vna forma, retineat aptitudinem radicalem ad recipiendas alias. At verò natura cõmunis vt contracta ad hoc indiuiduum non eſt aliquid ex natura rei diſtinctum ab ipſo, vel à differentia contrahente; nec fieri poteſt, vt natura humana, v. g. exiſtens in Petro eadem ſecũdum rem amittat indiuiduationem quam habet in Petro, & acquirat aliam, & ideò vt in re exiſtit, nec proximam, neque remotam habitudinem habet ad exiſtendum in multis, nec ſimul, nec ſucceſſiuè.

III. Vnde argumẽtor ſecũdò, quia omnis natura communis vt in re exiſtit in vnoquoque indiuiduo, ita eſt determinata ad illud, vt non poſſit eadem ſecundum rem ad aliud determinari: ergo in nullo indiuiduo eſt indeterminata ad plura indiuidua: opponuntur enim contradictoriè ſeu priuatiuè eſſe determinatam ad hoc, & eſſe indeterminatã ad plura: ergo ĩ nullo indiuiduo

habet

Digitized by Google

habet realem aptitudinem ad eſſendum in multis, quia hæc aptitudo eſſe non poteſt ſine indifferentia; ergo abſolutè, prout in rerũ natura exiſtit, non habet illam aptitudinem, quia non exiſtit, niſi prædicto modo determinata in indiuiduis. Dices, non repugnare eſſe de ſe indifferentem, determinatam autem per differentiam indiuidualem: vtrumque ergo poterit habere natura in indiuiduis exiſtens. Reſpondetur, quidquid ſit de vero ſenſu illius aſſumptæ propoſitionis, [Natura eſt de ſe indifferens,] de quo ſtatim dicam, tamen ex illa ſolum colligitur naturam nõ habere determinationem ſine differentia indiuiduali: quod licèt ita ſit, nihilominus, poſtquàm naturæ adiungitur talis differẽtia indiuidualis, non poteſt natura ſic contracta manere actu indifferens. Sed ad ſummum dici poteſt, q̃, ſi non haberet illam contractionem, eſſet indifferens: quia tamen de facto nunquam eſt ſine tali contractione, ideo de facto nunquam exiſtit indifferens, neque cum aptitudine vt ſit indifferens.

Tertiò id declaratur, quia natura vniuerſalis non exiſtit in multis, niſi per identitatem cũ ſingulis eorum: ſed talis natura identificata vni indiuiduo non poteſt eadem ſecundum rem, & ſecundum exiſtentiam realem identificari alijs: ergo talis natura, vt in re ipſa indiuiduis communicatur, & in eis exiſtit, non poteſt habere aptitudinem realem eſſendi in multis. Maior certa eſt ex ſupra dictis, in quibus oſtendimus vniuerſale non diſtingui à ſingularibus ex natura rei. Imò ad efficaciam prædictæ rationis ſufficit idẽtitas realis, nã rõne illius identitatis, non poteſt genus iam contractum ad vnam ſpeciem, idem ſecundum rem, & exiſtentiam realem contrahi ad aliam. In genere igitur, ſpecie, & differẽtia eſſentiali eadẽ eſt maior propoſitio ſumpta: quia cum hæc ſint eſſentialia ſuis inferioribus, & eſſentialiter prædicentur de illis, non per modum partis, ſed per modum totius, quia pars non prędicatur de toto, neceſſe eſt, vt quatenus de illis prædicantur, ſint in illis per identitatem, quia nihil magis identificatur cum vnaquaq; re, quã eſſentia eius. De Proprio verò & Accidente hæſitare quis poteſt, quia hęc non videntur eſſe in ſuis inferioribus per identitatem, ſed per informationem. Sed nos de prioribus vniuerſalibus præcipuè loquimur: nam propriiſſima vnitas naturæ vniuerſalis eſt reſpectu inferiorum, quæ ſub illa eſſentialiter continentur. Tamen etiam in Proprio & Accidente, vt vniuerſalia ſunt, verum habet propoſitio aſſumpta. Nam propriũ & accidẽs nõ habent rõnem vniuerſalis, vt ſunt formæ quædam phyſicæ informantes ſubiecta ſua, tum quia ſub hac ratione conſiderantur in abſtracto, quomodo non prædicantur de ſuis ſubiectis. Tum etiam, quia etiam hoc modo nullũ datur in reipſa proprium vel accidens, quod de ſe vniuerſale ſit ad plura ſubiecta informanda. Et, quamuis ſecundum communem rationem alicuius proprij vel accidentis, v.g. albedinis, vel riſibilitatis, poſſit aliquo modo dici forma vniuerſalis reſpectu talium ſubiectorum, tamẽ hoc ipſum non conuenit huic formæ, niſi quatenus communis ratio eius per identitatem exiſtit in ſingulis formis indiuiduis informantibus talia ſubiecta. Et hoc modo talis aptitudo eſſendi in multis reducitur ad modum eſſendi in inferioribus per identitatem. Propriè verò hæc dicuntur vniuerſalia, quatenus in concreto ſumpta apta ſunt prædicari de ſubiectis ſuis; & ſic etiã ſunt in illis per identitatem, non ratione formæ accidentalis, ſed ratione ſuppoſiti. In tantum.n. vnum de multis & de ſingulis verè prædicatur, in quantum eſt idem cum illis: nam propoſitio affirmans, hoc eſt illud, vt vera ſit, requirit identitatem aliquam inter prædicatum & ſubiectũ, quia neceſſe eſt vt pro eodem ſupponãt, & q̃ vel explicitè, vel implicitè idem ſignificent. Sic igitur verum eſt, omne vniuerſale eſſe in ſuis inferioribus per identitatẽ; quæ erat maior propoſitio aſſumpta. Minor verò ſatis probata eſt in præcedente rõne, & ferè ex terminis patet, quia natura ſpecifica, v.g. prout in re exiſtit, ita idẽtificatur cum vnoquoque indiuiduo, in quo eſt, vt quatenus in illo eſt, nõ poſſit amittere identitatẽ cum illo, & cõſequenter neque poſſit vt ſic habere identitatem realem cum alijs, repugnat ergo tali naturæ, vt in re habeat aptitudinẽ ad eſſendum in multis per identitatem; ergo cũ actus eſſendi in multis naturæ vniuerſalis ſit per identitatem, aptitudo realis ad talem actum repugnat reperiri in natura à parte rei exiſtente.

Tertia ratio adiungi poteſt, quia ſi hæc aptitudo eſt in natura exiſtente: ergo ipſa etiam aptitudo in re exiſtit: ergo ipſa ẽt aptitudo eſt ſingularis & indiuidua, nam quicquid in re exiſtit, ſingulare ac indiuiduum eſt: ergo talis aptitudo erit in aliqua natura indiuidua, non enim põt eſſe per ſe ſeparata, ſed in natura, cum ſit proprietas & aptitudo eius: cũ autem ſit realiter exiſtens & indiuidua, neceſſe eſt vt ſit in natura realiter exiſtente & indiuidua, & conſequenter, cum nõ ſit maior ratio de vna natura indiuidua, quam de alijs, erit talis aptitudo in omnibus ac ſingulis indiuiduis naturis. Hinc autem multa abſurda ſequuntur. Primum, tot eſſe naturas humanas vniuerſales, quot ſunt naturæ in ſingulis indiuiduis contractæ, quia vnaquæque earum eſt in ſe vna habens ſuam propriam & realem aptitudinem eſſendi in multis, diſtinctam ab aptitudine alterius. Neque enim fingi poteſt, quòd eadem numero aptitudo ad eſſendũ in multis ſit in omnibus naturis indiuiduis. Alioqui dicendũ etiam eſſet, eandem numero naturam eſſe contractam ad ſingula indiuidua, quo nihil poteſt eſſe abſurdius. Sequela patet, quia aptitudo non eſt niſi in natura: imò nec fingi poteſt res diſtincta à natura: ergo, ſi aptitudo eſt vna numero in oĩbus, natura etiam erit vna numero in omnibus. Item, vel illa aptitudo dicitur vna numero quaſi collectiuè, ita vt non ſit tota in ſingulis naturis, ſed in vna quaque ſit aliquid illius aptitudinis, & ex omnibus reſultet vna aptitudo ad plura indiuidua; & hoc extra ꝓpoſitũ eſt. Quia iuxta illam explicationem in vnaquaq; natura indiuidua tantum eſt aptitudo eſſendi in ſeipſa, & nullã habet aptitudinem eſſendi in multis. Quòd ſi ſit ſermo de collectione, ſicut tota collectio aptitudinum cõſideratur per modũ vnius, ita etiam conſiderari poteſt tota collectio naturarum, illa verò, vt ſic, id eſt, vt vna collectiuè, non eſt in multis, quia tota collectio non eſt in ſingulis naturis indiuiduis, ſed in aggregato omnium: hæc ergo vnitas collectionis impertinens eſt ad rationem vniuerſalis, quod ita

debet

debet eſſe in multis, vt totum ſit in ſingulis eorum: vel illa aptitudo eſt in ſe vna ſimpliciter, & eſt tota in ſingulis, & in omnibus indiuiduis, & ſic erit idem dicendum de ipſa natura propter eandem rationem: & quia non eſt maius inconueniens, hoc admittere in natura ipſa, quam in illa aptitudine. Quòd autem vtrumque abſurdiſſimum ſit, patet, tum quia hoc multo maius eſt, quam ponere vnum accideus numero ſimul in diuerſis ſubiectis, tum etiam quia in terminis inuoluitur repugnantia, cum dicitur, eandem numero naturam contrahi ad plura indiuidua, quia, ſi eſt eadem numero, ergo vna numero & indiuidua: ergo incommunicabilis multis indiuiduis. Rurſus ſequitur, in vnoquoque indiuiduo eſſe aliquam intrinſecam realem aptitudinem ad differentiam indiuidualem alterius indiuidui: hoc autem impoſſibile eſt, quia ad id quod omnino repugnat non poteſt eſſe realis aptitudo, ſed omnino repugnat vt aliquid quod in me eſſentialiter & realiter eſt, contrahatur, & indiuiduetur per differentiam indiuidualem alterius hominis: ergo nõ poteſt ad hoc eſſe in me realis aptitudo.

VI. *Aptitudo ad exiſtẽdũ in multis nõ cõuenit naturæ cõi ſecũdũ ſe ante intellectum*

Dico ſecũdo. Aptitudo ad exiſtendum in multis non eſt aliqua proprietas realis conueniens naturæ communi ſecũdum ſe ante operationem intellectus. Hæc aſſertio probari poteſt eiſdem ferè rationibus quibus paulò antea oſtendimus, naturam ſecundum ſe non habere vnitatem præciſionis, niſi per intellectum: hæc enim duo ſe ſe conſequuntur. Nam ſi natura vt actu exiſtens non eſt realiter apta eſſe in multis, ideo eſt, quia non exiſtit niſi contracta & determinata ad hoc vel illud indiuiduum: ergo talis aptitudo ad eſſendum in pluribus, non poteſt conuenire niſi naturæ vt præciſæ ab omni contractione: ergo, ſi natura non habet hanc præciſionem ex ſe, ſed per intellectum, neque etiam poterit ſecundum ſe habere hanc aptitudinem ante omnem intellectum. Secundò quia ſi hæc aptitudo conuenit naturæ ſecundum ſe ante omnem intellectum, aut conuenit naturæ exiſtenti, aut non exiſtẽti: non quidem naturæ exiſtenti vt oſtenſum eſt, quia non exiſtit niſi effecta indiuidua per identitatem: neque etiam conuenire poteſt naturæ nõ exiſtenti, quia, vt natura non exiſtens poſſit concipi vt habens hanc aptitudinem, debet ſaltem concipi vt poſſibilis, quia poſſe eſſe in multis, intrinſecè includit & ſupponit poſſe, oſtenſum eſt autem, naturam vt poſſibilem tam eſſe indiuiduam, quam naturam vt exiſtentem: non ergo magis poteſt eſſe in natura vt poſſibili, quam vt exiſtente.

VII. Tertiò nam inquiro, quid ſit hæc aptitudo? Reſpondent eſſe modum quendam poſitiuum conuenientem naturæ ſecundum ſe, in quo fundatur non repugnantia naturæ vt ſit in multis: eum tamen modum non eſſe actualem, ſed potẽtialem, id eſt, eſſe talem, vt non poſſit conuenire naturę actu exiſtenti, ſed tantum in potentia, ſeu obiectiuè exiſtenti. Quo etiam fit, vt talis modus non ſit omnino inſeparabilis à natura: ſed potius ſeparabilis, quia natura actu exiſtens non habet talem aptitudinem, neq; talem eſſendi modum. Sicut (inquiũt) modus eſſendi, quem habet res in ſuis cauſis, modus realis eſt, conueniens rebus, quandiu non exiſtunt, qui deſinit A illis conuenire, quam primum producuntur, quia iam non in cauſis, ſed extra cauſas eſſe dicuntur. Sed hæc mihi non probantur. Nõ enim ſatis concipio modum realem, & poſitiuum, & quod impoſſibile ſit illum exiſtere in rerum natura. Nam eo modo, quo aliquid poſitiuum reale dicitur, clauditur ſub latitudine entis realis: ens aũt reale nõ eſt, niſi in ordine ad actum eſſendi: ergo, cui omnino repugnat actus eſſendi, non poteſt ſub latitudine entis realis comprehendi: ergo nec poteſt eſſe res, nec modus realis poſitiuus. Quod ſi non eſt modus realis, erit modus rationis, & conſequenter non conueniet naturæ ante intellectum. Præterea hic etiam vrget argumentum ſuprà factum, quod prædicata contingentia non conueniunt, naturæ ſecundum ſe, ſed ratione alicuius additi, ſtatusve, quẽ in re habet, aut intellectu: ſi ergo hæc aptitudo illi ex ſe conuenit, & non ratione alicuius ſtatus conueniet etiam illi per ſe, & non contingenter: ergo conueniet illi inſeparabiliter, quod ipſi merito negant, quia in indiuiduis ei non conuenit.

B VIII. Deinde de illa aptitudine quæ concipienda dicitur vt modus quidam potentialis realis, inquiram etiam, an ſit concipienda vt vna numero, vel vt vna tantum ſpecie, & multiplicabilis numero. Hoc poſterius dici non poteſt, quia oporteret concipere illam, vt multiplicabilem in indiuiduis, quod repugnat. Primum etiam vix poteſt mente concipi, quomodò enim vna numero aptitudo realis poteſt concipi in ordine ad plures differentias indiuiduales diſtinctas, cùm re vera nulla ſit quæ eadẽ numero poſſit ſimul, vel ſucceſſiuè in illis omnibus contrahi? Quòd ſi dicatur illa non eſſe vna numero ſimpliciter, ſed ſecundum quid, ſcilicet vnitate numerica communi, iam oſtenſum eſt, talem vnitatem nullam intelligi poſſe, niſi per rationem. Denique vel illa aptitudo intrinſecè conſequitur vnitatem formalem naturæ ſpecificæ, vel ab extrinſeco ei aduenit. Si primum dicatur, ſequitur, non magis eſſe poſſe vnam numero, quam ſit ipſa vnitas formalis, quam oſtendimus nõ eſſe vnam numero cùm ſit multiplicabilis numero. Sequi- C tur etiam aptitudinem illam reperiri, vbicunque vnitas formalis reperitur, quod eſt falſum: alioqui reperiretur in indiuiduis. Si verò dicatur ſecundum, aſſignandum erit, vnde, vel ex quo principio, ſeu cauſa accidat hæc aptitudo naturę habenti talem rationem formalem: declarandum ſubinde erit, in quo ſtatu, vel ſub qua conditione, quæ ſe teneat ex parte ipſius naturæ, & non ex parte intellectus, fingenda aut concipienda ſit illa natura, quæ eſt veluti adæquatum ſubiectum illius aptitudinis & plane intelligetur neutrum horum poſſe declarari, niſi in ordine ad abſtractionem & ſeparationem quæ mente fit: quia hac ſecluſa nulla eſt natura communis ex natura rei diſtincta ab indiuiduis, ſiue in ſtatu actualis exiſtentiæ, ſiue in ſtatu potentiali, aut in eſſe eſſentiæ ſeu poſſibili, vt ſæpe declaratum eſt.

IX. Exemplum autem illud de modo potentiali, quem dicitur res habere in cauſa antequam exiſtat, nihil iuuat prædictam ſententiam. Primò, quia modus ille quatenus realis dicitur, vel exiſtimatur, eſt aliquando in rerum

Modus eſſe in cauſa ſi in eſſe ... aliquid reale.

natura, ſ. quandiu res in cauſa eſſe dicitur. Deinde, quia etiam ille modus, vel non deſinit eſſe, quando res producitur extra cauſas ſuas, vel quã ex parte deſinit eſſe nõ eſt modus poſitiuus, ſed potius priuatiuus, quando enim dicitur res habere eſſe tantum in cauſis, prius quàm exiſtat, duo dicuntur; primum eſt, ꝙ in cauſa eſt virtus ad dandum eſſe tali rei, quæ virtus quaſi per denominationem extrinſecam denominat effectũ eſſe, non ſimpliciter, ſed in cauſa, & quantũ ad hoc non amittitur tale eſſe in cauſa, etiam ſi res i ſe & extra cauſam producatur; quia virtus cauſæ integra manet. Aliud, quod indicatur, cum dicitur res habere eſſe in cauſa, eſt in ſe nondũ exiſtere, & hoc eſt, quod amittitur, quãdo in ſe producitur, hoc autem non eſt poſitiuum, ſed priuatiuum, vt conſtat. Dices, vltra hæc eſſe ex parte effectus modum quendam potentialẽ, quo poſſibilis dicitur, qui modus amittitur, ex quo incipit exiſtere. Reſpondetur, hunc nõ eſſe modum poſitiuum ex parte effectus diſtinctum à prædictis, quia, vt dicetur inferius tractando de eſſentia & exiſtentia, aptitudo obiectiua rerum poſſibiliũ ad exiſtendum, non eſt ex parte illarum, niſi nõ repugnantiã quædam, & ex parte cauſæ denotat potentiam ad illas producendas. Quanquam, quod ad præſens attinet, licèt daremus illã aptitudinem eſſe modum poſitiuum, dicendum cõſequenter eſſet cum res producitur, non amittere illam aptitudinem quoad poſitiuum, ſed ſolũ quoad careñtiam ſui actus; nam res, quando exiſtit, non eſt minus apta ad exiſtendum, quam antea: ſed ſolum habet actum exiſtendi, quem antea non habebat: neque eſt veriſimile, ꝙ amittat modum poſitiuum realem, per hoc præciſè ꝙ actu incipit exiſtere.

X. Dico tertio. Aptitudo naturæ communis vt ſit in multis ſolum eſt indifferentia quædam ſeu non repugnantia, quæ fundamentum habet in ipſa natura ſecundum ſe, actu verò non cõuenit illi niſi prout ſubeſt abſtractioni intellectus. Hęc aſſertio, cõis eſt. In eaque videntur conuenire auctores citati, maxime Caietanus, et alij Thomiſtæ. Prius verò declaranda eſt, deinde probanda. Duobus enim modis intelligi poteſt, hanc indifferentiam conuenire naturæ ſecundum ſe. Primò, ꝙ ipſa non repugnantia per ſe conueniat naturæ ex vi ſuæ vnitatis formalis. Et hic ſenſus eſt falſus: aliàs non repugnantia ſeu indifferentia (quod idem eſt) eſſet inſeparabilis à natura, & conſequenter natura, vt in re exiſtens haberet illam non repugnantiam, quod eſt apertè falſum, nam vt eſt in re eſt ita intrinſece, & per identitatem indiuidua effecta, vt illi repugnet eſſe in multis. Alio modo poteſt intelligi merè negatiuè, ſ. quòd natura ex vi vnitatis ſuæ formalis præciſè ſumptæ non habet repugnantiam, vt ſit in multis. Et hic ſenſus eſt verus. Ex quo facilè patet concluſio, quoad vtramque partẽ. Nã in primis fundatur talis non repugnantia ſic explicata in ipſamet vnitate formali, quæ ex ſe indiuidua non eſt, & hoc modo dici poteſt natura, etiam in re exiſtens habere hanc non repugnantiam; quia etiam in re ipſa non eſt incommunicabilis ex vi vnitatis formalis ſuæ, ſed ex vi vnitatis indiuidualis: quanquam enim tota natura, & vnitas formalis, quæ eſt in indiuiduo, incommunicabilis ſit, eiq; repugnet eſſe in multis, nihilominus id non habet ex vi vnitatis formalis naturæ, ſed ex indiuiduatione.

Et hinc confirmatur altera pars, ſcilicet, hanc aptitudinem ad eſſendum in multis etiam per non repugnantiam explicatam, non conuenire naturæ communi prout exiſtẽti à parte rei, quatenus ad rationem vniuerſalis neceſſaria eſt. XI.
Quia, vt natura ſit vniuerſalis, non ſatis eſt, vt ex ſe non habeat determinationem ad vnum, ſi aliunde, ſaltem ex adiuncta differentia indiuiduali, illam habet: ſed requiritur vt abſolutè & ſimpliciter ſit indifferens: ſed prout exiſtit a parte rei non eſt ita indifferens, ſed potius eſt ſimpliciter determinata ad vnum, vbicũque exiſtit, ergo natura, prout in re exiſtit, non habet indifferentiam ſeu non repugnantiam. Cõfirmatur, & declaratur, quia repugnantia eſſendi in multis conuenit naturæ exiſtenti ratione indiuidualis differentiæ: ergo naturam eſſe aptam ad exiſtendum in multis per non repugnãtiam, nihil aliud eſt, quàm eſſe aptam ad exiſtẽdum in multis per abſtractionem, ſeu præciſionem ab omni differentia indiuiduali: hæc autem præciſio & abſtractio non conuenit naturæ vt exiſtenti à parte rei, neque ẽt conuenit illi in aliquo ſtatu, qui omnem intellectus conſiderationem antecedat: quia nullus eſt huiuſmodi ſtatus, in quo natura ſecundum ſe abſtrahat ab indiuiduis, vel exiſtentibus, vel poſſibilibus, vt ſupra declaratũ eſt: ergo. Tandem confirmatur à ſufficiente partium enumeratione, quia hæc aptitudo, vel non repugnantia non conuenit naturæ exiſtenti ſecundum ſe ante omnem actum intellectus, ergo ſolum poteſt illi conuenire vt ſubeſt conceptioni intellectus. Præſertim, quia declaratum iam eſt, hanc non repugnantiam, vel indifferentiam cõſiſtere aut oriri ex ſeparatione omnium differentiarum inferiorum, ſeu indiuidualium, hæc autem ſeparatio nullo modo antecedit in ipſa natura neque in re exiſtente, neque ſumpta in aliquo ſtatu poſſibilitatis, ſed ſolum prout eſt obiectiuè in intellectu: ergo.

Sed inſtabit aliquis, quia, ꝙ plura indiuidua poſſint ſub eadem ſpecie multiplicari, non prouenit ab intellectu, ſed in ipſa rei natura fundatum eſt: ergo & aptitudo eſſendi in multis conuenit naturæ ex ſe, & non ab intellectu. Patet conſequentia, quia hęc duo, vel ſunt idem, vel in re ipſa ſe mutuo conſequuntur, ſ. indiuidua poſſe ſub eadem ſpecie multiplicari, & naturã ſpecificam poſſe illis communicari. Antecedens autem patet, tum quia indiuidua eſſe multiplicabilia ſub eadem ſpecie non eſt aliquid per rationem confictum, ſed in rebus ipſis inuentũ, tum etiam à cõtrario, quia ſi natura angelica (vt multi volunt) nõ eſt multiplicabilis numero, id prouenit ex aliqua reali, & ibi intrinſeca proprietate eius, quod in diuina natura certiſſimũ eſt: ergo è conuerſo, ꝙ natura humana ſit multiplicabilis numero eſt realis proprietas eius, & non aliquid ratione excogitatum. Reſpondetur hoc argumentum confirmare concluſionem, & concludere aptitudinem eſſendi in multis, fundamentaliter & remotè eſſe in rebus ipſis, non autem proximè prout dicit indifferentiam, & indeterminationem naturæ cõis ad vnum. Hæc aũt aptitudo remota & proxima non in eo ſenſu à nobis vſurpatur, quo aliqui (vt ſupra dicebam)

XII. Obiectio.

Reſpondeo

bam) aſſerunt, aptitudinē, vel potētiam ſub vno actu eſſe remotam ad alios, & naturam in re exiſtentem habere hanc aptitudinem, id enim ſatis eſt à nobis improbatum. Sed fundamentum remotum huius aptitudinis voco naturalem conditionem ſeu proprietatem talis naturæ, ratione cuius non repugnat illi multiplicatio indiuiduorum intra eandem ſpeciem: hæc autem proprietas non eſt aliqua aptitudo naturę communis vt ſic, quæ intelligatur quaſi potentia quædam actuabilis per plures differentias, ſed eſt ſolùm talis perfectio & limitatio huiuſmodi naturæ. Vnde hæc proprietas, quæ fundat hanc indifferentiam ſeu non repugnantiam, non ſolùm in natura communi & præciſa intelligi poteſt, ſed etiam in ipſis particularibus ſeu indiuiduis, vt talia ſunt. Vt, verbi gratia in ſpecie humana vnumquodque indiuidum talis conditionis eſt, vt illi non repugnet habere aliud ſimile in ſpecie, & vtrique ſeu omnibus indiuiduis illius ſpeciei commune eſt, vt eis non repugnet habere alia ſimilia tantum ſecundum aliquod genus, & non in ſpecie, quòd eis prouenit vel ex eo quòd materialia ſunt, vel ex eo, quòd ſunt ſubſtantiæ finitæ, quibus non repugnat vt inter ſe habeant ſimilitudinem, vel conuenientiam vniuocam. Sic ergo rectè intelligitur, & hanc aptitudinem eſſendi in multis habere fundamentum in rebus ipſis, & tale fundamentum non eſſe poſitiuam aliquam aptitudinem in re ipſa communem & indifferentem, ſed limitationem, ſeu conditionem talium rerum, quæ nihil in ſua entitate includunt, ratione cuius eis repugnet habere alias res ſibi ſimiles in perfectione, vel ęquales. Ac denique intelligitur hoc fundamentum indifferentiæ, ſeu non repugnantiæ non eſſe fingendum ſolum in natura communi ſecundùm ſe, ſed in ipſiſmet indiuiduis, & ſingularibus rebus, quia, licèt in vnoquoque indiuiduo natura ſit determinata ad illud ſtatum, nihilominus ita eſt in illo, vt ex vi eius non repugnet eſſe in alio ſimili, ſeu potius ſimilem naturam eſſe in alio indiuiduo: & hoc ſolum eſt fundamentum ſufficiens eius indifferentiæ, & aptitudinis eſſendi in multis; quæ eſt in communi natura vt abſtracta per intellectum, & non eſt indeterminatio aliqua, quam natura ipſa ex ſe, vel indiuiduis habeat.

Indiuidua plura quare eſſe poſſint ſub vna ſpecie non ſub alia.

XIII. *Reſponſio.* Ad obiectionem ergo in forma cōcedo antecedens, ſcilicet res aliquas indiuiduas poſſe ſimiles in ſpecie multiplicari, eſſe fundatū in rebus ipſis, & nō in operatione intellectus: diſtinguo autem conſequens, ſcilicet aptitudinem eſſendi in multis conuenire naturæ ex ſe. Poteſt enim intelligi de aptitudine proxima, id eſt, quæ à nobis concipitur per modum cuiuſdam capacitatis præciſæ ab omnibus differentijs contrahentibus, & actuabilis per illas; & hoc ſenſu negatur cōſequentia, quia vt indiuidua poſſint in re multiplicari in eadem ſpecie, non eſt neceſſaria talis capacitas, quæ in re ipſa præcedat in natura, ſed ſufficit, vt in indiuiduis nulla ſit proprietas ratione cuius eis repugnet habere alia ſimilia. Si autem conſequens illud intelligatur de fundamento remoto in prædicto ſenſu, ſic conceditur conſequentia: non eſt tamen contra ea quæ diximus, vt conſtat. Vnde, quod dicitur in probatione conſequentis, nempe hæc duo idem eſſe, indiuidua poſſe multiplicari in eadem ſpecie, & naturam ſpecificam poſſe illis cōmunicari, æquiuocum etiam eſt. Nam in multiplicatione indiuiduorum eiuſdem ſpeciei non eſt in re alia cōmunicatio naturæ, quàm aſſimilatio, & conuenientia quædam inter ipſa indiuidua, vnde neque eſt in natura communi ſecundum ſe alia aptitudo vt communicetur multis, quàm ſit in ipſis indiuiduis non repugnantia habendi alia ſimilia. Si ergo per cōicationem naturæ ſpecificæ nihil aliud intelligatur, conceditur totum, & nihil infertur contra dicta. Si autem (vt magis verba ſonant) naturam poſſe multiplicari multis, intelligatur per modum ſuperioris aptitudinis cuiuſdam naturæ communis, quæ, cum vna ſit, concipiatur tanquam ſe ſe diffundens, & communicans multis, hoc eſt opus rationis, & modus intelligendi noſter: nam in re nihil huiuſmodi antecedit, neque neceſſarium eſt ad multiplicationem indiuiduorum inter ſe ſimilium.

SECTIO V.

An vnitas uniuerſalis conſurgat ex operatione intellectus. Et quomodo difficultatibus in contrarium poſitis ſatis faciendum ſit.

I. Ex dictis omnibus facilè colligitur vera reſolutio de vnitate vniuerſali, & argumentorum reſponſio, quæ in ſectione ſecunda propoſita ſunt.

II. Dicendum itaque eſt vnitatem vniuerſalem per intellectus functionem inſurgere, ſumpto ex ipſis rebus ſingularibus fundamento ſeu occaſione. Atque ita eſſe quandam vnitatem rationis, conuenientem naturis prout obijciuntur menti, & per denominationem inde inſurgentem. Hanc exiſtimo eſſe ſententiam Ariſt. locis citans, qui hac ratione dixit 1. de anima tex. 8. [Vniuerſale, aut nihil eſſe, aut poſterius eſſe,] id eſt poſt intellectus operationem, vt ibi D. Thomas, Albertus Magnus, & omnes alij intelligūt, & propterea dixit ibi Comment. [intellectum facere in rebus vniuerſalitatem:] Et 12. Metap. com. 4. ait, [vniuerſalia apud Ariſtotelem eſſe collecta ex particularibus in intellectu, qui accipit inter ea conſimilitudinem, & facit ea vnam intentionem,] & com. 27. ait, [vniuerſalia non habere eſſe extra animam,] & com. 28. ait, [De particulari non ſit demonſtratio, quamuis illud tm̄ ſit res in rei veritate.] Eadem eſt ſententia D. Tho. de ente & eſſent. c. 4. & alijs locis ſuprà cit. qui citat Auicen. 5. Metaph. c. 1. Conueniunt ēt in hoc oēs Thomiſtæ, Capr. Caie. Soncin. & alij ſuprà citati Idem tenet Durand. in 1. d. 3. q. 5. & in 2. diſtinct. 3. q. 7. Ægid. in 1. q. 2. Prolog. & d. 19. p. 2. & Scotus poſſet in eandem ſententiā trahi, nam verba eius non repugnant, cum dicat ſolum eſſe in rebus vniuerſale in potentia, non in actu: & ita vn̄r eum exponere diſcipuli eius, vt latè refert & tractat Fonſeca dicto cap. 28. q. 5. ſect. 1. ſed non eſt quod in eo immoremur, noſtra. n. non multum refert quid Scotus ſenſerit, prȩſertim, cum verba eius valde ſint æquiuoca. Et pro hac ſn̄ia citatur Damaſ. lib. 3. de fide c. 11. vbi ait, [naturam, aut ſola cogitatione contemplari, aut in omnibus eiuſdem ſpeciei hypoſtaſi-

Vniuerſalitas eſt per intellectum cum fundamēto in re.

L 2 bus

Digitized by Google

bus, quas coniungit, aut in vno indiuiduo tm̃:] Vbi per naturam ſola cogitatione contemplatã, intelligit naturam, vt vniuerſalem: quõ ait, non exiſtere, ſed cogitari tm̃: in indiuiduis autẽ dixit exiſtere, vel in oib. ſcdm totam latitudinem ſuã ſpecificam, vt realiter exiſtentem, vel in vno tm̃.

III. Rõne probatur, quia vnitas & aptitudo eſſendi in multis, quatenus ad rõnem vniuerſalis neceſſaria ſunt, non conueniũt realiter naturæ ipſi, ſed per intellectum: ergo & vniuerſalitas eodem modo conuenit. Confirmatur ac declaratur, quia, ſi natura haberant intellectum vniuerſalitatem: ergo vel in indiuiduis, vel in ſe: non in indiuiduis, quia, nec vt in vno tantum, cum illo ſit indiuidua & determinata ad vnum, neq; in multis ſeu oib. ſimul: tum quia natura poteſt eſſe vniuerſalis, ẽt ſi in vno tãtum indiuiduo reperiatur, tum ẽt, quia nulla proprietas realis conuenit naturæ vt exiſtenti in multis indiuiduis, quæ non conuenit ei in ſingulis, vel in aliquo eorum præter ipſam multitudinem idiuiduationum, ſeu ſingularitatum, in qua vniuerſalitas non conſiſtit, vt per ſe conſtat. Neque ẽt poteſt vniuerſalitas conuenire naturæ in ſe præſcindendo ab indiuiduis, niſi per intellectum, quia, ſi talis natura ſumatur vt exiſtens in re ipſa, non præſcindit ex natura rei ab indiuiduis, cũ ab eis ex natura rei nõ diſtinguatur, vt oſtenſum eſt, ſi autẽ natura in ſe non eſt exiſtens, concipi non põt quis vel qualis ſit ille ſtatus eius, niſi illum habeat obiectiuè in intellectu, quia realiter illum non hẽt, nec hẽre põt neque ẽt ſecundum eſſe eſſentię, ſeu poſſibile diſtinguitur ex natura rei ab indiuiduis in eodẽ ſtatu conſideratis, vt ſæpe dictum eſt. Tandem ſi eſſe vniuerſalem conuenit naturæ realiter, aut conuenit per ſe aut ex accidente: neutrum dici põt ergo non conuenit realiter: ergo per rõnem tantum. Minor quoad primam partem patet, quia, ſi per ſe conueniret homini eſſe uniuerſalem, cõueniret etiã omnibus indiuiduis: nam quidquid per ſe primò uel ſecundò conuenit ſuperiori, cõuenit ẽt inferiori, &, quia nulla proprietas poteſt adiungi naturæ ſuperiori rõne inferioris, quæ repugnet eſſentiæ, vel proprietatib. per ſe cõueniẽtib. ei, cũ neq; hæ poſſint ab illa ſeparari, neque cum proprietatib. repugnantib. ſimul manere. Quoad poſteriorẽ aũt partem probatur minor, quia, ſi vniuerſalitas realiter conuenit & contingenter ſeu accidentaliter, erit accidẽs aliquod naturæ: ergo, ſi eſt accidens reale conueniet illi rõne alicuius ſingularis, ut ſupra de unitate, & de aptitudine eſſendi in multis argumentabamur. Item conueniet illi hoc accidens per aliquam actionem extrinſeci agentis, uel per carentiam actionis, ſi fingatur eſſe accidens priuatiuum: omnis autem huiuſmodi actio reſpicit per ſe indiuidua. Denique, nec fingi nec explicari poteſt quale ſit hoc accidens reale, eſt ergo rationis, & per rationem.

IIII. Soluuntur oppoſita ſõnes. Ad fundamenta contraria, poſita in ſecunda ſectione, iam declaratum eſt, quõ natura in re ſit cõcabilis multis, non per aliquam aptitudinem ſeu indifferentiam quę ipſi naturæ ſecũdũ ſe cõueniat, ſed ſolum per non repugnantiam ipſarũ rerum ſingularium, ut habere poſſint alia ſibi ſimilia, quæ non repugnantia non ſatis eſt ad rationem uniuerſalis, ut declaratum eſt. Vnde ad primum negatur illa conſequentia, [natura humana non eſt de ſe incõicabilis: ergo de ſe ẽ cõicabilis,]nam in rigore eſt à negatiua ad affirmatiuam ex parte illius modi ſeu termini, [de ſe:] & fieri põt, vt neutrum illorum de ſe ei conueniat, quanuis in re ſemper alter eorum inſit. Quod ſi non in rigore ſumatur particula illa [de ſe] vt. ſ. idem ſit, ꝙ per ſe & ab intrinſeco, ſed ſolũ, vt idẽ ſignificet, [natura de ſe,] quod natura ex rõne formali ſua, & præciſa ab oi dfña inferiori, ſic concedi põt conſequentia, potius rõne materiæ, q̃ rõne formæ. Põt. n. dici natura cõicabilis de ſe in ſenſu ſuperius explicato, quia non repugnat illi habere plura indiuidua inter ſe ſimilia in eſſentia, & natura, neq; vni indiuiduo repugnat hẽre aliud ſibi ſimile, q̃ tñ non repugnantia non ſufficit ad rõnem vniuerſalis, vt dictum eſt. Atque eadẽ tñſio accommodanda eſt ad ſecũdum argumẽtum: in ipſa. n. natura reali nulla eſt aptitudo poſitiua, & realis ad plures dfias indiuiduales, ſed ſolũ eſt non repugnantia in ipſis ẽt indiuiduis, vt hẽte poſſint alia ſibi ſimilia. Et inde prouenit, & ꝙ natura dicatur cõicabilis ſeu apta vt ſit in multis

B & ꝙ talis natura non poſſit adæquatè contrahi per vna dfiam indiuidualem, vt ſatis expoſitum eſt. Ad tertium rñdetur omnia illa attributa dicere aliquo modo ordinem ad intellectum: fundantur aũt in reb. ipſis, non quatenus in ipſis natura habet aliquam vniuerſalitatem, ſed quatenus in ipſis indiuiduis eſt conuenientia & ſimilitudo in eſſentia, & proprietatib. eius & intrinſeca connexione, quam inter ſe hñt eſſentia & proprietates, rõne cuius abſtrahũtur conceptus cões obiectiui, ex quibus fiũt vniuerſales prædicationes, neceſſariæ ac perpetuæ veritatis prout à tpe abſtrahuntur. Et hoc modo dr̃ eſſe ſcientia de vniuerſalib. & non de ſingularib. non quia ſit de nominib. cõib. ſed quia eſt de conceptib. obiectiuis cõibus, qui, licet re ipſa non diſtinguantur à ſingularibus, diſtinguuntur tamen rõne, & hoc ſatis eſt ad omnes locutiones prædictas. Quod nõſ ſatis aduerterũt Nominales, & ideò aliter loquuti ſint, quanuis in re nõ multum à nobis differant, vt diximus. Per quod reſponſum eſt ad vltimam confirmationem. Ad alia fundamenta nihil reſpondendum ſupereſt, nam ex dictis ſatisfactum

C eſt omnibus.

SECTIO VI.

Per quam operationem intellectus fiant res uniuerſales.

HÆc quõ ſub alijs verbis tractari ſolet in principio dialecticę, ſ. an vniuerſale fiat per abſtractionem, vel per comparationem intellectus. Tractari et ſolet, ac magis ꝓprie in 3. de anima explicando obiectum intellectus, quod vniuerſale eſſe dr̃. Qm̃ verò dictum à nobis eſt vnitatem vniuerſalem per opus intellectus reſultare, prætermittere non poſſumus, quin declaremus, quod, & quale ſit hoc opus intellectus. Oportet aũt breuiter diſtinguere duplicem intellectũ, agentem, & poſſibile, illius munus eſt efficere ſpẽs intelligibiles, huius operari, & intelligere per illas: hẽt autem duplicem operationẽ (prætermiſſis alijs, quæ ad præſens inſtitutũ non

(ſpectant)

ſpectant)vna vocatur directa quia directè rēdit
in rem, quam ſpecies intelligibilis repræſentat,
& ad quam ducit intellectum per ſe ac ſimplici-
ter. Alia vocatur reflexa, qua intellectus reuolui
tur ſupra priorem cognitionem, vel ſupra obie-
ctum eius, ſecundum eas conditiones, vel deno-
minationes, quas ex cognitione accipit.

Tres proponuntur opiniones.

TRes igitur in hac re poſſunt eſſe opiniones:
II. 1. Opinio. prima eſt, vniuerſale fieri per operationē in-
tellectus agentis, quæ antecedit oēm operationē
intellectus poſſibilis, & cōſiſtit in productione
ſpeciei intelligibilis repręſentantis naturam prę
ciſam, & abſtractā ab oībus indiuiduis, quæ pro
inde dici ſolet abſtractio naturæ cōis facta virtu
te intellectus agentis. Ita ſignificat D. Tho. 1. p.
q. 85. art. 1. in corpore & ad 4. & ar. 3. ad 4. 7. Me
taph. lect. 13. de ente & eſſent. c. 4. & Com. 2. de
aīa com. 10. dicens, [intellectum moueri ad vlti-
mā perfectionem a rebus vniuerſalibus,] ſ. repræ
ſentatis in ſpeciebus intelligibilibus. Et ideò 3.
de aīa tex. 8. dicit, ſi vniuerſalia eſſent extra ani-
mam, fruſtra fore intellectū agentem. Fland. 3.
Metaph. q. 3. ar. 2. 7, Metap q. 16. art. 1. Fonſec. 5.
Metaph. c. 28. q. 5. & 6. Soto in Log. q. 3. vniuerſa
lium. Quæ ſnīa ſupponit in primis, intellectum
poſſibilem directè, & ex vi ſpeciei quam recipit
ab intellectu agente, non cognoſcere ſingularia
materialia, ſed tm̄ naturas communes. Ex quo
infert, ſpēm productam ab intellectu agente tan
tum repręſentare directè naturam communem
præciſam ab omnibus indiuiduis, & conſequen
ter eſſe vniuerſalem in repræſentando. Ex quo
tandem fit, naturam ſic repræſentatam, obiecti-
uè, & denominatione extrinſeca fieri vniuerſa-
lem per huiuſmodi abſtractionem: nam, ſi cōtra
ctione fit ſingularis & indiuidua, abſtractione
fiet vniuerſalis & cōis. Et confirmatur, quia uni
uerſale eſt obiectum intellectus agentis, & poſ-
ſibilis, illius vt potentiæ actiuæ, huius vt paſſiuę
ſeu receptiuæ: ergo fit per actionem intellectus
agentis, antecedit verò operationem intellectus
poſſibilis: nam de ratione potentiæ actiuæ eſt, vt
C faciat obiectum ſuum: potentia verò paſſiua ſup
ponit illud: ab eo enim pati ſolet.

III. 2. Opinio. Secunda opinio eſt vniuerſale non fieri ab in
tellectu agente, ſed à poſſibili per operationem
directā, qua cognoſcit naturam cōem ſecundum
ſuam præciſam rōnem formalem, & eſſentiā, ni-
hil de inferioribus rationibus, vel de indiuiduis
conſiderando, neq; etiam formaliter, & quaſi in
actu ſignato conſiderando cōitatem ipſius natu
ræ, ſed ſolum eſſentiam, quæ cōis eſt. Hanc ſen-
tentiam quoad priorem partem negantem, in
qua differt à præcedente, neceſſariò docere de-
bent, qui tenent intellectum poſſibilem cogno-
ſcere directè ſingularia ēt materialia. Nam iuxta
illam opinionem conſequenter dicendum eſt,
intellectum agentem per ſe loquendo efficere
ſpeciem ſingularem, non ſolum in eſſendo, ſed
ēt in repræſentando rem indiuiduam & ſingu-
larē: quia nō poſſet eam intellectus primò & di-
rectè cognoſcere, niſi reciperet ſpeciem propriè
& in particulari repræſentantem illam: Quo fit,
vt iuxta hanc ſententiam intellectus agens non
abſtrahat vniuerſale à ſingularibus, ſolumq; di-

A catur abſtrahere ſpeciem intelligibilem à phan-
taſmate, quia ſeparat illam à conditionibus ma-
teriæ, quantum ad eſſe reale illius, non verò quā
tum ad obiectum quod repręſentat: producit. n.
ſpeciem ſpiritualem, & immaterialem in entita
te ſua repræſentantem eandem numero rem
indiuiduam quam repræſentat phantaſma: non
enim repugnat, materiale indiuiduum per im-
materialē formā, ſeu qualitatē intentionaliter re
præſentari. Et in vniuerſalitate generis pōt hoc
cōfirmari in oī ſnīa, q̄a, licèt dēmus intellectum
agentē abſtrahere illo mō naturā ſpecificā ab in
diuiduis, nō tn̄ neceſſe eſt, q̄ abſtrahat naturam
genericā ab ſpeciebus: quia certū eſt, intellectū
poſſibilē poſſe directè & immediatè ferri ad co-
gnoſcendā ſpecificā naturā, & intellectū agentē
poſſe efficere ſpeciē intelligibilē, quæ in repręſen
tatione ſua nō abſtrahat à differētia ſpecifica, q̄d
quid ſit de indiuiduali. ergo tūc nō fiet vniuerſa
le, q̄d eſt genus, p abſtractionē itellectus agētis.
Altera verò pars affirmatiua opinionis, ſ. hoc IIII.
vniuerſale ſufficienter fieri per abſtractionē in-
tellectus poſſibilis, ſumi pōt ex D. Thom. 1. p. q.
16. art. 3. ad 2. & opuſc. 42. c. 5. in fine, vbi affert il
B lud Comm. 1. de anima text. 8 [Intellectus facit
vniuerſalitatem in rebus:] quod licèt poſſit exi-
ſtimari dictū de intellectu agente, tn̄ à fortiori
verū erit de ītellectu poſſibili, de quo Auerroes
loquitur, nā tractat de intellectu definiente, &
demonſtrāte. Deniq; auctores citati in præced.
opinione, quamuis doceant, primam vniuerſali
tatem fieri ab intellectu agente, non tn̄ poſſunt
conſequenter negare, quin hæc operatio intelle
ctus poſſibilis ſufficiat ad ſimilem, vel perfectio-
rem vniuerſalitatem. Et ita D. Tho. alijs locis ci
tatis indifferenter loquitur de intellectu abſtra-
hente, ſiue agente ſiue poſſibili. Expreſſiùs verò
de ſolo intellectu poſſibili hoc docet Duran. in
1. d. 3. q. 5. n, 27. & in 2. d. 3. q. 7. n. 12. Et à fortio-
ri pōt rōnibus primæ ſentētiæ probari, quia cō-
ceptus, ſeu ſpecies expreſſa intellectus poſſibilis
formalius repræſentat, quam ſpecies impreſſa:
ergo, ſi intellectus præciſe & abſtractè contem-
platur hoīem, homo vt in eo conceptu repræſen
tatus, erit vniuerſalis obiectiuè, multò melius, q̄
C ſi repræſentaretur in ſpecie impreſſa: quia habet
eſſe obiectiuū magis actuale, & magis propriū,
& ſm illud eſſe eſt vniuerſale. Et cōfirmatur pri-
mò, nam homo fit ſingularis per differētias in-
diuiduantes: ergo hoc ipſo, q̄ ab illis omnibus
præſcindit per actualem conceptum abſtractū,
fit vniuerſalis. Confirmatur ſecundò, quia, ſi ho
mo ita in re exiſteret, ſicut illi conceptui obijci-
tur, eſſet vniuerſale in eſſendo, quale Platoni tri
buitur: ergo ēt nunc eſt vniuerſale per denomi-
nationē ab intellectu. Confirmatur tertio, nā ſi
intellectus reflectatur ſupra hoīem ſic cōceptū
conſiderans conditionē ſeu quaſi ſtatū eius, co-
gnoſcit illum non eſſe aliquod ſingulare, ſed eſ-
ſe quid cōe oībus ſingularibus, in qua cōceptio-
ne non fallitur intellectus, vt conſtat, neq; ēt tri
buit homini ſic concepto aliquid nouū, ſed con
cipit, quod in illo præerat: ergo ante hanc refle-
xionem iam homo erat vniuerſalis per priorem
conceptionem directam. Et ad hoc etiam deſer-
uire poteſt ratio adducta pro ſuperiori ſentētia,
quod operatio intellectus ſupponit obiectū: eſt
enim hoc verum de obiecto quod per operatio-

Digitized by Google

nem cognoſcitur, non verò de condōne, quæ in obiecto reſultat, quatenus cognitum eſt, qñ illa condō per talem actum non cognoſcitur, quia, cùm talis condō reſulret ex actu, comparatur ad potentiam potiùs vt actiuam, quam vt paſſiuā, ita verò eſt in præſente; nam vniuerſalitas, q̃ quodammodo ineſſe dicitur, vel conuenire naturæ abſtractè cognitæ, eſt quædam condō, vel denominatio reſultans ex tali actu, & modo cognoſcendi, quæ tñ non cognoſcitur per illum actum ſed ſolum ipſa natura quæ vniuerſalis denominatur, & ideò non eſt neceſſe vniuerſalitatem illius obiecti ſupponi ante illam actionem. At verò, qñ poſteà intellectus reflectitur, & cõtemplatur illammet condōnem ſeu ſtatum naturæ abſtractæ, iam illa eſt obiectum cognitum per talem actum: ſupponitur ergo illi actui, & tamen illa condō nihil aliud eſt, quam vniuerſalitas naturæ, ergo vniuerſalitas ſupponitur ante hanc notitiam reflexiuam, ſeu, (quod idem eſt) comparatiuam: fit autem per abſtractiuam, ſeu (quod idē eſt) per cognitionem directam ac præciſam naturæ vniuerſalis.

V. Tertia ſententia eſt, vniuerſalē fieri per notitiam comparatiuam qua intellectus poſſibilis, B poſtquam naturam præcisè, & abſtractè apprehendit, confert illam ſic conceptam cum rebus in quib. exiſtit, & intelligit illam vt vnum quid aptum vt ſit in multis inferiorib. & de illis prædicetur. Itaque iuxta ſententiam hanc natura in ſingularibus exiſtens vniuerſalitatem habet ſolum in potētia remota, quia non eſt communis, vel poſitiuè tanquam aliquid verè vnum exiſtēs in multis, vel etiam negatiuè, tanquam aliquid nulli rei ſingulari proprium. Sed eſt tãtum in illa quædam ſimilitudo & conuenientia: plurium rerum inter ſe, quæ præbet occaſionem, & ſundamentum remotum vniuerſalitati. Natura verò abſtractè cognita dici poteſt vniuerſalis in potētia proxima, quia iam eſt communis negatiuè, quia concipitur ſecundum ſe, & non vt propria alicuius indiuidui, nondum tamen cenſetur eſſe actu vniuerſalis, quia nondum concipitur vt habens aptitudinem & relationem ad multa in q- C bus ſit, quam relationem accipit per notitiam cōparatiuam, & ideò per illam dr̃ vltimo conſtitui vniuerſale in actu. Quod vlterius probatur, quia vniuerſalitas non eſt res aliqua habens verā exiſtentiam, ſed eſt tantum ens, ſeu relatio rationis: ergo tantum habet eſſe obiectiuè in intellectu: ergo tãtum eſt, quando actu fit ab intellectu, nam tunc ſolum eſt obiectiuè in intellectu: ergo tantum eſt per notitiam comparatiuam: quia per eā ſolam fit, ſeu excogitatur ab intellectu. Confirmatur, nam vniuerſale vt vniuerſale, relatiuum eſt, vt patet, tum ex eius definitione, per ſuum enim correlatiuum definitur, ſ. [eſt vnum in multis, & de multis,] tum ex ſuis ſpēbus, vt ſunt genus, ſpēs, differentia, &c. hæc enim relatiuè dicuntur, vt conſtat ex definitionibus à Porphyrio datis in prædicabilib. relatiua autem ſunt ſimul natura & cognitione: ergo vniuerſale in actu non eſt eo modo quo eſſe poteſt, ſ. obiectiuè in intellectu, donec eius correlatiuum eodem modo ſit: non poteſt autem eſſe illo modo, donec vnū ad alterum conferatur, quod fit ſolum per dictam comparatiuam notitiam: ergo. Et huic opinioni fauet D. Thom. qui vbique docet, relationes rō- A nis tñ eſſe in apprehenſione rationis conferentis vnum alteri, vt 1. p. q. 28. ar. 1. in corp. & ad 4. & q. 7. de poten. ar. 1. & ſignificat 4. Metaph. lec. 4. & 1. lib. de interpr. lect. 10. Significat etiam Caietanus agens in communi de relatione rōnis, di cta q. 28. 1. p. & in particulari de relatione vniuerſalitatis, de ente, & eſſent. c. 4. q. 7. & paulo ante illam. Citantur etiam Scotus 7. Metaph. q. 11. Anton. And. q. 17. & Anton. Tromb. q. 2. Metap. ar. 1. nam eo modo, quo ponunt vniuerſale in actu per intellectum, videntur illud ponere in notitia comparatiua, potiùs quam in præciſiua. Eſt autem differentia inter hos autores, quod aliqui eorum per notitiam comparatiuam intelligunt notitiam directam, qua vniuerſale confertur cū inferiorib. vt exiſtēs in illis, vel prædicabile de illis: Ita vſ ſentire D. Thom. & clarius Scot. ſup. & 4. d. 2. q. 2. Sonc. 6. Metaph. q. 18. Alij vero intelligunt notitiam reflexam, qua poſt prædictā comparationem, intellectus concipit ipſammet cōparationem, vt relationem quandam & naturā comparatam, vt genus vel ſpeciem, &c. reſpctu inferiorum.

Tertui iudicium de prima opinione.

INter has ſententias prima eſt quidem probabilis ex ſuppoſit ione illius ſententiæ, quæ intellectus agens non producit ſpecies repræſentantes indiuidua, & adhuc ea ſuppoſita, non prodit generaliter de omni vniuerſali, ſed ad ſummum de ſpecifico, & de ſolo illo, formaliter loquendo, vt ratio quædam ſupra facta probat. Et amplius declarari poteſt, quia in primis certum eſt, intellectum agentem nunquam imprimere ſpeciem repræſentantem ſolam differentiam vt differentia eſt, ſed totam ſpecificam naturam. Quia, ſicut phantaſma non repræſentat in indiuiduo aliquid per modum formæ, ſed per modum totius indiuidui: ita intellectus agens producit ſpeciem repræſentantem totam naturam ſpecificam indiuidui per modum totius, nec poteſt præſcindere, ſeu immutare actionem ſuam, vt nunc producat vnam ſpeciem repræſentantem differentiam per modum formæ, deinde producat aliam repræſentantem totam naturam ſpecificam per modum totius: quia, neque eſt liber in agendo, ſed naturaliter imprimit ſpeciem quantum poteſt, ſuppoſito tali phantaſmate, neque eſt cognoſcitiuus, vt nunc poſſit vno modo naturam cōcipere, poſtea alio. Vnde in Proprio etiam & Accidente, quanuis demus efficere ſpēs repræſentātes illa in communi abſtrahendo ab indiuiduis, tamen vnumquodque eorum ex vi talis ſpeciei intelligibilis ſolum repræſentatur vt quid commune multis indiuiduis in ea rōne ſimilib. Et idem ſuo modo eſt in gradu generico, ſi fortè aliquādo ob imbecillitatem phantaſmatis producatur ſpecies intelligibilis repræſentans præcisè illum gradum: nam ſicut phantaſma tūc repræſentat ſolum hoc animal. v. g. ita ſpecies intelligibilis ab illo ſumpta repræsētabit gradum animalis ſolum vt abſtractum, & præciſum à ſimilibus indiuiduis. Et hac rōne dicimus, etiam ſuppoſita illa ſentētia per hāc abſtractionem intellectus agentis per ſe non abſtrahi niſi naturam ſpecificam. Obijcies, hunc diſcurſum fieri poſſe de abſtractione facta per cōceptionem intelle-

VI.

telle-

tellectus poſſibilis, præſertim quoad vniuerſale A proprij, & accidentis. Reſpondeo non eſſe parem rationem, vt patebit ex his, quæ ſectione ſequenti dicemus.

11. Addo ergo vlteriùs, ſi propriè ac verè intelligatur ratio & natura ſpeciei intelligibilis, ſatis impropriè dici per hanc abſtractionem fieri naturam vniuerſalem, quia iuxta veram ſententiã, ſpecies impreſſa, neq; eſt formalis imago, neque vllo modo formaliter repræſentat, ſed effectiuè, quatenus eſt velum ſemen ſeu inſtrumentum obiecti ad efficiendam formalem repræſentationem intentionalem, quæ fit per conceptum mentis. Vnde natura non dr̃ eſſe propriè obiectiuè repræſentata in ſpecie impreſſa, niſi valde remotè & mediatè, quatenus illa ſpecies eſt effectiua actus, cui natura illa obijcitur. Ac deniq; etſi demus vniuerſale aliquo modo fieri per abſtractionem intellectus agentis, id ſolum erit in habitu, ſeu in actu primo: ex quo fit, multò magis ac per ſectius fieri per actum ſin proportionatum illi actui primò, vt ſuprà argumentabar. Omitto primam illam ſententiam procedere ex falſa hypotheſi, ſimpliciter .n. verius eſt, ſpeciẽ impreſſam ab intellectu agente non abſtrahere à repræſen- B tatione eiuſdem indiuidui repræſentati in phantaſmate, ſed ſolum à materialitate reali, & entitatiua ipſius phantaſmatis, ſine qua eſſe poteſt repræſentatio eiuſdem indiuidui, quantumuis materialis: hanc .n. non repugnat eſſe aut fieri per formam ſeu qualitatem, aut entitatem ſpiritualẽ, vt in angelis, & in Deo ipſo patet. Quòd ſi nõ repugnat, nulla p̃t afferri phyſica ratio, ob quam non poſſit talis forma vel ſpecies ab intellectu agente fieri: ſine ratione aũt id negandum non eſt, cum hoc ſit magis conſentaneum, & varijs experimentis, & naturali ordini cognoſcẽdi, & fini & actiuitati naturali ipſius intellectus agentis, qui ad hoc datur, vt media actione ſpirituali intellectum poſſibilem reddat ſimilem repræſentationi phantaſmatis, quantum poteſt, quod latius hic perſequi & probare, alienum eſſet à præſenti inſtituto. Iuxta hanc verò ſententiam conſtat, abſtractionem vniuerſalis, nullo modo fieri ex neceſſitate ab intellectu agente; imò & fortaſſe nullo modo fieri poſſe, nam, ſi intellectus agẽs C ſemel ponitur productiuus ſpecierũ rerum ſingularium, veriſimile eſt nunquam poſſe producere ſpecies repræſentantes naturas abſtractas à ſingularibus; ſed de hoc latius ſuo loco.

Aliæ duæ opiniones examinantur, & quæſtio reſoluitur.

13. OMiſſa ergo prima ſententia, vt de alijs duabus iudicemus, aduertendum eſt, vniuerſale dupliciter poſſe à nobis concipi, vel denominari. Primò, vt quid abſolutum ſecundũ eſſe, q̃ poteſt relationem aliquam fundare. Secundò vt relatiuum ſecundum eſſe dicens ordinẽ ad inferiora. Primo modo intelligeretur ſubſtantia vniuerſalis, ſi eſſet homo à parte rei ſubſiſtens ſeparatus ab omni contractione, iuxta Platonicam opinionem; neq; eſſet vniuerſalis propter relationem realem ſecundum eſſe ad inferiora, ſed propter vnitatem ſuam cũ intrinſeca & ſubſtantiali aptitudine ad exiſtẽdũ in multis. Ad quem ferè modum dicebant Doctores citati ſectione præcedente, naturam in ſtatu potentiali, quem habere fingitur ante exiſtentiam in indiuiduis, habere vniuerſalitatem quandam, quæ non conſiſtit in relatione ſecundum eſſe, ſed in proprietate quadam abſoluta naturæ habentis talem vnitatem & communitatem: & hoc ſolet vocari ab aliquibus vniuerſale ante rem: q̃, ſi eſſet, abſolutum eſſet, tamen re vera nullum eſt. Imò & qui ponunt vniuerſale actu in ipſis indiuiduis realiter exiſtens, quod vocant vniuerſale in re, non ponunt vniuerſalitatem eius in relatione. Nam putant vniuerſalitatem eſſe realem, relationem autem minimè, quia, vel inter naturam & indiuidua non eſt ſufficiens diſtinctio in re ad relationem realem, vel natura, vt præſcindit ab indiuiduis, non habet ſufficientem entitatem ad fundandam relationem realem; cum non hẽat vt ſic entitatem ſingularem, in qua poſſit talis relatio fundari. Ponunt ergo vniuerſalitatem hãc in proprietate abſoluta, quæ eſt vnitas quædam & communitas talis naturę. Hæc ergo exempla, quanuis vera non ſint, declarant tamen, conceptum vniuerſalis vt ſic non eſſe conceptũ rei relatiuæ ſecũdũ eſſe, ſed rei abſolutæ habentis modum talem eſſendi, in quo habeat indifferentiã, & aptitudinem eſſendi in multis. Nec refert, q̃ hæc aptitudo videatur per modum reſpectus explicari. Nam ſicut in potentia reali intelligimus reſpectum tranſcendentalem, & ſecundum dici, priorem reſpectu prædicamentali ſecũdũ eſſe, & incluſum in re abſoluta: ita in præſenti poſſumus concipere hanc aptitudinem rei vniuerſalis vt abſolutam quidẽ in ſe, licèt explicetur per modum reſpectus tranſcendentalis. Et hinc fit vlterius, vt hæc aptitudo, quia cõcipitur ad modum potentiæ habentis ſaltem tranſcendentalem ordinem ad ea, quibus poteſt ſe communicare, poſſit etiam intelligi vt fundamentum ſufficiens ad relationem, vel habitudinem ad ea, quibus poteſt ſe communicare, quæ habitudo concipitur vt quædam relatio ſecundum eſſe, & dici etiam poteſt uniuerſalitas quædam, cum ſit habitudo vnius ad multa, in quibus eſſe poteſt, vel de quibus poteſt prædicari.

Vniuerſale igitur priori modo conceptum fit 12. per directam operationem intellectus, qua præciſè, & abſtractè concipit naturam communem abſq; differentijs contrahentibus, quod ſatis probant rationes factę in ſecunda opinione. Et confirmari poteſt euertendo fundamentum opinionis tertiæ, quia non eſt de rõne vniuerſalis relatio aliqua ſecũdũ eſſe: ergo, quanuis in natura ſic abſtracta non intelligatur aliqua relatio ſecundum eſſe ad inferiora, poteſt intelligi actu vniuerſalis. Patet conſequentia, quia ſi illa relatio non eſt neceſſaria, nihil aliud deeſſe poteſt: quia ibi eſt natura communis, & ad modum ſubſiſtẽtis abſtractè ab indiuiduis. Vnde ita ſe habet in eo ſtatu per intellectum, ſicut ſe haberet realiter, ſi à parte rei ſubſiſteret extra indiuidua: ſed tunc eſſet realiter vniuerſalis: ergo & nunc eſt intellectualiter vniuerſalis, vt ſic dicam. Tandem, in natura illa ſic concepta eſt noua vnitas rationis, quia habet unum conceptum obiectiuum inuiſibilem in plures ſimiles: habet etiam communitatem ſeu aptitudinem, ut inſit multis, & de eis prædicetur: ergo nihil illi deeſt ad rationem vniuerſalis.

X. At verò loquendo de relatione vniuerſalitatis prout à nobis concipitur ad modum relationis ſecũdũ eſſe, hæc non pôt reſultare per ſolam abſtractionem, ſed eo modo, quo eſt, fit per comparationem. Quia, vt ſuppono, hæc relatio non eſt realis, ſed rationis: ergo non eſt in natura ipſa dum abſolutè & abſtractè cogitatur, quia ex vi illius actionis illa non refertur per intellectũ, quia intellectus nondum comparat illam ad ſua inferiora, neq; ẽt refertur realiter: ergo nondum eſt talis relatio. Et hoc ſatis etiam probant rationes adductæ in tertia ſententia. Quocirca, ſi illæ duæ opiniones vnum affirment, & aliud non excludant, non ſunt inter ſe contrariæ, neq; vnius rationes contra aliam procedunt. Quia nihil obſtat, ꝙ eidem naturæ poſſit per intellectum conuenire duplex ratio vniuerſalitatis, abſoluta. ſ. & reſpectiua, & quòd illæ per diuerſas operationes intellectus fabricentur, & quod vna, ſ. quæ abſoluta eſt, ſit proximum fundamentum alterius, ſ. relatiuæ. Neq; etiam repugnat, aliquid conuenire naturę per intellectum, & eſſe per modum abſoluti, quando illud eiuſmodi eſt, vt ſolum per extrinſecam denominationem conueniat; ſic. n. naturam eſſe abſtractam, ſeu vniuerſaliter conceptam, non addit naturæ, niſi eſſe quoddam cõueniens illi per extrinſecam denominationem, quod eſſe obiectiuum appellatur. Sicut eſſe viſum, vel eſſe cognitum non eſt aliquod eſſe reale additum rebus, nec formaliter cõſiſtit in relatione rationis, ſed in denominatione proueniẽte ab actu videndi, vel cognoſcendi, ſuper quam poteſt intellectus fabricare relationem rationis, ſi vnum cum altero conferat; ita ergo eſt in præſente.

XI. Sed adhuc ſupereſt circa has opiniones explicandum, qualis ſit hæc cognitio præciſiua, vel cõparatiua, per quam fit vniuerſale vtroque modo dictum. Varijs. n. modis poteſt vniuerſalis natura præſcindi, vel comparari. Primo enim abſtrahi poteſt natura cõis per puram pręciſionem naturæ ab vno inferiori abſq; vlla comparatione, vel ſuperioris cõceptus ad aliquem inferiorem, vel ipſorum inferiorum inter ſe, vt quando à ſolo Petro ſimpliciter præſcindo indiuiduantes proprietates, & ſiſto in humanę naturæ conſideratione. Et per hanc notitiam purè præciſiuam putant aliqui nullum vniuerſale fieri. Verius tamen eſt per eam etiam fieri vniuerſale abſolutum iuxta ea quæ de ſecunda opinione diximus. Nam hoc etiam probant rationes factæ: quanquam hæc notitia non ſufficiat ad cognoſcendam in natura ſic concepta vniuerſalitatem, ſeu ſuperioritatem, quam habet, vt iam dicam.

XII. Secundò abſtrahi poteſt natura cõis per comparationem ſingularium, ſeu inferiorum inter ſe, vt quando conferendo Petrum cum Paulo, cognoſco eos eſſe inter ſe ſimiles in natura humana. Quæ comparatio ſupponit priorẽ pręciſionem, nã ſupponit de vtroq; ſingulari cognoſci, eſſe talis naturæ, vnde ſupponit conceptum talis naturæ, vt præſcinditur à ſingulis indiuiduis. Vnde per hanc comparationem ſolum additur cognitio conuenientiæ, & ſimilitudinis plurium inferiorum in tali abſtracta ac præciſa natura. Hæc autem comparatio vlterius poteſt ſubſtingui, quatenus per eam conſiderari poteſt vel ſola habitudo particularium inter ſe, vt inter ſe habent habitudinem ſimilium, & hęc comparatio vt ſic nõ pertinet ad conſtitutionẽ vniuerſalis, ſed ad conſiderationem cuiuſdam relationis mutuę inter ipſa particularia. Vel quatenus per eã conſideratur habitudo naturæ cõis ad particularia, in quibus exiſtit. Poſtquã. n. intellectus apprehẽdit Petrum & Paulum eſſe ſimiles in eſſe hominis, rurſus conſiderat hoc prædicatum, [homo,] habere ſe ad Petrũ & Paulum vt quid cõe ad particularia; & in hac comparatiõne videtur conſũmari ratio vniuerſalis, ẽt reſpectiui, per eam. n. conſurgit in mente, vel potius in re mẽti obiecta, habitudo rationis vnius rei communis ad plura. Vltra verò intelligi poteſt alia notitia magis reflexa, quam intellectus facit cognoſcendo quaſi in actu ſignato naturam ſic abſtractam, & cum ſuis inferioribus collatam inde habere denominationes generis, ſpeciei, & ſimiles, haſq; denominationes eſſe rationis, non rei. Hæc autem cognitio iam non eſt fabricatio vniuerſalitatis, ſed eſt quædam eius contemplatio magis formalis, & expreſſa.

SECTIO VII.

An vniuerſalia ſint entia realia, corporea, ſubſtantialia, vel accidentalia, quaſque cauſas habeant.

EX dictis facilè poſſunt variæ quæſtiones expediri, quæ de vniuerſalibus tractari ſolent.

Dubium primum expeditur.

QVæritur ergo primò, an vniuerſalia ſint entia, nec ne. Quod interrogari poteſt, vel de natura, quæ vniuerſalis denominatur, vel de ipſa intentione, ſeu denominatione vniuerſalitatis. De natura iam diximus, eſſe in rebus ipſis: vnde fit, quoad rem denominatam vniuerſalia eſſe entia realia: hoc verò intelligendum eſt, vel permiſſiuè, vel de his vniuerſalibus, quę per ſe cadunt in directam operationem intellectus; ita vt, vel ꝑ ſe primò, vel ſaltem per ſua propria ſingularia directè cognita, directè ẽt concipi poſſint. Quod ideò dr̃, quia in ipſis entibus rationis quæ per reflexionem & multiplicem operationem intellectus cõfinguntur, pôt intellectus eò progredi, vt ab his ẽt abſtrahat rationes vniuerſales, & cões, & vniuerſale conficiat ẽt in rebus fictis, quæ vera entia nõ ſunt, qũò dicunt Dialectici, genus ſecundò intentionaliter ſumptum eſt quoddam vniuerſale ſpecificum, cõe multis generibus, quæ in intentione ſeu ratione generis ſolo numero differunt: & ſic de alijs. Ratio verò eſt, quia vniuerſale actu ſolum habet eſſe obiectiuè in intellectu, eſſe autem obiectiuè in intellectu, non ſolum veris entibus, ſed ẽt fictis conuenire poteſt, & ideò illis ẽt poſſunt attribui relationes illæ, ſeu denominationes, quæ hoc tãtum eſſe requirunt, vt ſunt ratio ſubiecti, & prædicati, & idem eſt de ratione vniuerſalis. Et ideò dicimus permiſſiuè ſeu indefinitè vniuerſalia eſſe entia realia, non tamen neceſſariò, & omnino vniuerſaliter. Quia verò cognitio intellectus incipit neceſſariò a realibus entibus, cum, quia operatio reflexa ſupponit directam, tum etiam I.

quia

quia ficta entia non concipiuntur, niſi peraliquam habitudinem, vel proportionem ad vera entia, ideò rectè etiam dicitur, ea vniuerſalia eſſe entia realia, quæ per directam operationem intellectus abſtrahi poſſunt. Si autem ſit ſermo de vniuerſalitate ipſa, ſeu de intentione vniuerſalitatis, ſic communiter dici ſolet non eſſe ens reale, ſed rationis, quod in hoc ſenſu verum eſt, ſcilicet, quod non eſt proprietas aliqua, neque aliquid intrinſecè & realiter inhærens naturæ, quæ denominatur vniuerſalis, iuxta ea, quæ diximus. Tamen in alio ſenſu nonnulla diſtinctione & declaratione opus eſt. Dupliciter enim diximus, naturam poſſe denominari vniuerſalem, primò denominatione abſoluta, ac ſi vniuerſaliter ſubſiſteret ſecdò denominatione reſpectiua. Priori modo non eſt vniuerſalitas ens rationis, tanquam aliquid propriè confictum à ratione, ſed ſolum tanquam denominatio extrinſeca prouueniens ab actu rationis; ſicut eſſe abſtractum, cognitum, & alia huiuſmodi, quæ non dicunt aliquid exiſtens realiter in natura denominata, nec propriè dicunt aliquod ens rationis fabri-B catum ab intellectu, tanquam aliquid obiectiuè confictum ab ipſo, quia talia entia non finguntur, niſi dum cogitantur; tunc autem intellectus nihil tale cogitat, vel cognoſcit. Eſt ergo denominatio extrinſeca à conceptu intellectus; nã quia per conceptum abſtractè & vniuersè repræſentatur, ideò denominatur vniuerſalis prædicto modo. Quapropter vt hæc vniuerſalitas dicatur eſſe, non oportet, vt ipſa formaliter, & quaſi reflexè cognoſcatur, quaſi in actu ſignato, ſed ſatis eſt, ꝙ natura ipſa cognoſcatur tali modo, ſcilicet præciſo & abſtracto, vt quaſi in actu exercito natura conſtituatur vniuerſalis. Et ad hunc modum explicat per denominationem extrinſecam hanc vniuerſalitatem Soto in Logica. q. 3. vniuer. art. 1. dub. 2. & adducit Scotum & D. Tho. in eam ſententiam.

III. Poſteriori autem modo loquendo de vniuerſali relatiuè, ſeu de relatione vniuerſalitatis, ſatis ex dictis conſtat, vniuerſale non eſſe ens reale, quia illa relatio nõ eſt realis, ſed rõnis. Quod in C hũc modũ breuiter declaratur: multiplex enim relatio fingi ſeu excogitari poteſt in natura vniuerſali: vna in ordine ad actum eſſendi; altera in ordine ad actum prædicandi: vtraque autẽ põt, aut ſecundum aptitudinem, aut ſecundum actũ apprehendi, concipitur enim natura communis vt apta ad exiſtendum in multis, & vt ſic cõcipi poteſt vt habens relationem aptitudinis ad communicandum illis ſuum eſſe: poteſt item cõcipi vt actu exiſtens in illis; & vt ſic habens relationem actualem, ſeu rei actu ſe communicãtis multis. Sicut enim in accidente intelligimus relationem aptitudinalis, vel actualis inhæſionis: ita eam poſſumus fingere, vel excogitare in natura vniuerſali vt communicabili, vel vt communicata multis. Et vtroque modo ſolet vniuerſale definiri: ſufficit tamen aptitudinalis relatio, vt natura completè cenſeatur vniuerſalis. Nam ꝙ actu ſit in multis quæ exiſtant, contingẽs eſt, & non mutat naturã rei: aptitudo verò eſt ſimpliciter neceſſaria, nam in ea diſtinguitur vniuerſale à ſingulari. Vnde repugnantiam inuoluunt qui dicunt naturas Angelicas eſſe vniuerſales, & eſſe incommunicabiles multis.

A Similiter in ordine ad actum prædicandi poteſt natura concipi, vel vt apta prædicari de multis, vel vt actu prædicata de multis: prior vero cõſideratio propriè denominat naturam prædicabilem. Omnes autem iſtæ relationes ſunt rationis tantum: nã vniuerſalis natura nõ eſt in multis, niſi per identitatem, & ideò ſub ea rõne non poteſt ad illa multa realiter referri. Item, quia, vt diximus, in re nulla eſt natura, quæ ſit in multis, vel quæ ſit apta eſſe in multis: ergo fundamentũ proximum illarum relationum non eſt in re, ſed in modo concipiendi intellectus: ergo relatio in eo fundata non poteſt eſſe realis: & hæc rõ idem planè probat de relatione prædicabilis, vel prædicati, nam etiam omnes hæ fundantur in extrinſecis denominationibus intellectus, & ideò non poſſunt eſſe reales.

Expeditur ſecundum dubium.

IIII. Corporea ne vniuerſalia an non.

ET iuxta hæc definienda eſt alia q̃ó, quam Porphyrius in prædicabilibus proponit, ſcil. an B vniuerſalia ſint corporea. Eodem enim modo dicendum eſt, poſſe quidem aliqua vniuerſalia eſſe corporea, ea nimirum, quæ conueniunt rebus ex materia & forma compoſitis, vt patet de conceptu hominis, equi, animalis, corporis: imò hæc vniuerſalia ſunt maximè accõmodata intellectui humano corpori coniuncto, nam à ſenſibilibus accipit cognitionem, & ideò hæc vniuerſalia per ſe loquendo prius concipit, & abſtrahit. Abſolutè tamen ratio vniuerſalis non limitatur ad naturas corporeas, inuenitur. n. in naturis ſpiritualibus: nam in eis etiam dantur ſingularia habentia inter ſe aliquam conuenientiam, & differentiam, ſeu diſtinctionem, rõne cuius poſſunt in illis concipi naturæ communes, & vniuerſales. Quia verò non ſolum res ſpirituales inter ſe, & corporeæ inter ſe, ſed etiam corporalia cum ſpiritualib. aliquam conuenientiam & ſimilitudinẽ habent, ideò non ſolum dantur vniuerſalia quædam corporea, & alia incorporea; ſed etiam quædam dantur vtriſque communia, vt ſubſtantia, C qualitas, &c. Hæc enim à corporeis; & incorporeis rebus abſtrahunt.

Tertium dubium.

V. Vniuerſalia an ſint ſubſtantiæ, an accidentia.

VNde facilè etiam expeditur ſimilis quæſtio, an vniuerſalia ſint ſubſtantiæ vel accidentia. Hæc enim quæſtio, ſicut & præcedens, non ſit propriè de intentione vniuerſalitatis: illa. n. cum non ſit quid reale, ſed ſolum denominatio, vel relatio rationis, neque eſt verè ſubſtantia, neque accidens, neque corpus, neq; ſpiritus, quamquam per modum accidentis incorporei concipienda ſit. Eſt ergo prædicta interrogatio de natura, quæ denominatur vniuerſalis, & hæc non ſolum ſubſtantialis, ſed etiam accidentalis eſſe poteſt, vt per ſe manifeſtum eſt. Solet vero interdum Ariſt. dicere, vniuerſalia non eſſe ſubſtantias, vt 3. metaph. text. 20. lib. 6. text. 45. intelligit autem non eſſe res per ſe & in ſe ſubſiſtentes extra ſingularia. Et ideò in prædicamentis cap. de ſubſtantia, vniuerſalia ſubſtantialia vocat ſecundas ſubſtantias, indiuidua verò ſubſtantiarum, ſeu ſuppoſita, uocat ſubſtãtias primas, quas dicit eſſe

Digitized by Google

eſſe magis ſubſtantias, quam ſecundas: quia illæ primò ſubſiſtunt, cæteræ verò in ipſis.

Quartum dubium.

VI. [illegible]

Altera quæſtio de vniuerſalibus definitur ex dictis, ſcilicet an ſint æterna. Talia enim communiter exiſtimantur: quia, cum ſint obiecta propria ſcientiarum, oportet neceſſaria & immutabilia eſſe, & conſequenter æterna. Quomodo autem hoc intelligendum ſit, non eodem modo ab omnibus explicatur. (Plato.) Plato enim hac ratione poſuit ideas, quæ ſunt formæ æternæ, & immutabiles, vt Ariſtoteles refert. (Ariſto.) Ipſe verò Ariſtoteles fortaſſe diceret in his rebus corruptibilibus vniuerſalia eſſe æterna, quia nunquam deſunt aliqua eorum ſingularia, in quibus ipſa ſubſiſtāt. Nos autem ſupponimus, hæc ſingularia non ſēper eſſe, & extra illa non exiſtere vniuerſalia: vnde concludimus, hæc non poſſe dici æterna ſecū dùm realem exiſtentiam, quam extra ſuas cauſas habent. ([illegible]) Dicuntur ergo hæc vniuerſalia perpetua, ſecundum eſſe eſſentiæ, ſeu potentiale. Dices, Hoc modo etiam indiuidua ſunt æterna, quia etiam ab æterno ſunt poſſibilia; & habent ſuas eſſentias immutabiles ſecundum eſſe eſſentiæ. Vnde de eis fieri etiam poſſunt propoſitiones q̄ habeant perpetuam veritatem, prout abſtrahuntur à tempore. Reſpondetur, quoad rem quidem ita eſſe, tamen in modo concipiendi & loquendi eſſe differentiam: nam vniuerſalia vt ſic hoc ipſo, quod à ſingularibus abſtrahūtur, conſequēter etiam à tempore & loco, & ab omni mutatione, inceptione, & deſitione ſeparantur, & ideò rectè dixit D. Thom. prima, par. q. 16. ar. ad ſecundū [vniuerſalia dici ſolere eſſe vbique, & ſemper, non poſitiuè, ſed negatiuè,] id eſt, non quia in omni loco, & tempore ſint, ſed quia vt ſic non determinant ſibi locum & tempus, inquantum abſtrahuntur ab hic, & nunc. (D. Thom.) Hoc autem non conuenit propriè in indiuiduis: nam circa ea verſantur actiones, & mutationes, inceptiones, & deſitiones. Vnde, quamuis aliqua vniuerſalia ſint generabilia & corruptibilia, vt homo, animal, & ſimilia, quæ ex ſua ratione formali ſecum afferunt talem potentiam ſeu poſtulant talem modum inceptionis, & deſitionis: tamen hanc ipſam proprietatem non hẽt, niſi in ordine ad indiuidua: homo.n. vt ſic, nec generari poteſt, nec corrumpi dr̃ tamen generabilis, & corruptibilis, quia eſt talis naturæ, vt non poſſit connaturali modo communicari indiuiduis, niſi per generationem; ipſumq; indiuiduum, quod talem naturam participat, ex ſe ſit ſubiectum corruptioni. Addūt ēt aliqui, vniuerſalia dici æterna, quia vnitas præciſionis, & aptitudo exiſtendi in multis perpetuo illis conuenit, etiam quando non exiſtunt, eo modo, quo aliæ proprietates dicuntur eis perpetuo conuenire, abſoluendo copulam ab exiſtentia temporis. (Fonſeca.) Ita Fonſeca lib. 5. c. 28. q. 8. ſect. 3. Sed non video quō poſſit hoc eſſe verum, niſi fateamur aliquam vniuerſalitatem per ſe ac neceſſario conuenire naturæ: propoſitio.n. quæ perpetuę veritatis dicitur, oportet vt ſit neceſſaria ex cōnexione terminorum: nō poteſt autem ſic eſſe neceſſaria, niſi aliquo modo ſit per ſe; & ideò exiſtimo, vniuerſalia non poſſe dici ęterna illo mō, niſi in ordine ad aliquem intellectum, qui æternus ſit, vt expreſsè dixit D. Thomas in dicta ſolutione ad ſecundum. (D. Thom.)

Quintum dubium.

(Vniuerſalis an hēt cāſ an non.)

Vltimo intelligitur ex dictis, an & quomodo vniuerſalia cauſas habeant: nam, aut eſt ſermo de vniuerſalibus naturis, aut de illarum vniuerſalitate. Priori modo, ſicut vniuerſales naturæ non fiunt niſi in indiuiduis, ita non habēt cauſas niſi in illis, neque alias, quam ipſa habeāt, nam, & ab eodem efficiente fiunt, & (ſi compoſita ſint) ex eiſdem principijs, ſeu eadem materia, & forma conſtant, & ad eundem finem natura ſua ordinantur. Si verò loquamur de ipſa uniuerſalitate, cum illa non ſit ens reale, non oportet, vt habeat proprias ac reales cauſas; tamen eo modo, quo eſt ens, ſeu potius imitatur ens, hẽt ſuo modo cauſam materialem & efficientem, ipſa enim natura, quæ denominatur vniuerſalis, imitatur materialem cauſam, quatenus eſt veluti ſubiectum, quod ſubſternitur intentioni vniuerſalitatis, & ab ea vniuerſale denominatur; quia verò illa forma non eſt realis intrinſeca, ideo ſubiectum illud non eſt inhæſionis, ſed denominationis; magiſque eſt materia circa quam, quàm in qua, vel ex qua. Efficiens autem eſt intellectus ipſe, qui facit, vel conceptum repræſentantem abſtractè ipſam naturam, vel comparationem eiuſdem naturæ ſic abſtractæ ad ſua inferiora: nam relationem rationis propriè non efficiat, ſed cōſiderat, vel fingit illam non tam in actu ſignato, quam in actu exercito, vt dixi; ita nimirum cōcipiendo habitudinem, ac ſi eſſet vera relatio. Formalem autem cauſam, vel finalem hic quærere nō oportet. nam ipſius vniuerſalis in actu ſic cōſiderati vniuerſalitas ipſa eſt quaſi forma, quę nihil aliud eſt, quam uel denominatio proueniens ab actu intellectus vel relatio rationis in ea fundata, & concepta. Finis autem huius vniuerſalitatis, vel nullus eſt propriè loquēdo, quia ſolum eſt quid reſultans ex conceptione intellectus intendentis cognitiones rerum; vel, ſi aliquis finis aſſignari debet, ſolum eſt ipſamet cognitio intellectus: quia conſiderando eſſentias rerum, abſtrahit illarum gradus, & rationes formales; & quia vim habet percipiendi & diſcernendi omnia, & reflectendi ſupra ſe ſuas actiones, non ſolum intendit cognoſcere rerum naturas, ſed etiam denominationes, vel habitudines, quas videntur habere prout ipſimet intellectui obijciuntur, & propter hunc finem fabricatur vniuerſalia, & eorum relationes confingit.

SECTIO VIII.

Quotuplex ſit vniuerſale, ſeu unitas eius.

Explicuimus, quid ſit uniuerſalis vnitas, & quomodo rebus conueniat, ſupereſt, vt varios modos huius vnitatis, ſeu vniuerſalitatis declaremus; vt hinc etiam conſtet quid in hoc differat inter metaphyſicum, & dialecticum, & qua ratione ab vtroque vniuerſalia diſtinguenda ſint, vel multiplicanda. 1.

Prima

Prima diuiſio.

II. Quid vniuerſale in cauſando.

PRimò igitur diuidi ſolet vniuerſale in vniuerſale in cauſando, in repræſentando, in eſſendo, & in prædicando. Sed hæc diuiſio ad præſens inſtitutum non refert, quoad priora duo membra. Nam cauſa quæ vniuerſalis dicitur, quia varios effectus poteſt producere, res aliqua ſingularis eſt, vt Deus, cęlum, &c. vnde non habet aliam vnitatem niſi realem, ſingularem, ſeu numericam; ſed illa dicitur quaſi vniuerſalis in obiecto, quia ad plures effectus virtus eius extenditur: ſicut intellectus & voluntas dici ſolẽt potentiæ vniuerſales obiectiuè, quia circa omnia entia verſantur; & ſenſus communis reſpectu externorum dici etiam poteſt eodem modo vniuerſalis, quamuis in ſe vnus, & ſingularis ſit. Idemque dicendum eſt de vniuerſali in ſignificando, ſeu repræſentando, ſiue illud ſumatur

Quid in repræſentando.

in nominibus, quæ à dialecticis [termini communes] vocantur, ſiue in ſpeciebus intelligibilibus, ſiue in conceptibus formalibus, ſiue denique in qua uis imagine, qua cunque ratione fingatur repræſentans vniformiter plura: quicquid enim ſit huiuſmodi repræſentans in ſe vnum ſingulare indiuiduum eſt, & ſolum ex parte obiecti vocatur vniuerſale, quia ſignificat, vel repræſentat plura. Tertium autem vniuerſale, quod vocatur in eſſendo, vel nullum eſt, vel in re coincidit cum quarto, ſolumque nomine, & habitudine rationis differunt. Si enim vniuerſale in eſſendo dicatur illud, quod in re ipſa vniuerſale eſt, huiuſmodi vniuerſale nullum eſt, vt declarauimus: ſi autem ſit illud, quod in re habet aliquod fundamentum, per intellectum tamen concipitur tãquam quid vnum exiſtens in multis, & ſic efficitur vniuerſale in eſſendo, hoc ipſum eſt vniuerſale in prædicando: ideò enim de multis prædicari poteſt, quia in eis eſt per identitatem aliquam, vt declarauimus. Sed ratione prioris habitudinis in ordine ad eſſe propriè appellatur vniuerſale; ratione verò poſterioris habitudinis in ordine ad prædicationem, vocatur prædicabile. Vnde dici ſolet à dialecticis, eſſe prædicabile, eſſe quaſi paſſionem ſeu proprietatem vniuerſalis.

Secunda diuiſio.

III. Metaphyſicum vniuerſale quid.

HInc ſecundò diuidi ſolet vniuerſale in vniuerſale metaphyſicum, phyſicum, ac logicum, quæ alijs nominibus dici poſſunt vniuerſale ante rem, in re, & poſt rem. Vniuerſale metaphyſicum proprijſſimè diceretur, ſi quod eſſet ab indiuiduis re ipſa ſeparatum: nam re ipſa maximè abſtraheret ab omni mutatione, & contractione: de rebus aũt ſic abſtractis potiſſimũ conſiderat metaphyſicus. Et ideò Ariſtoteles in his lib. Metaphyſ. præſertim 7. accuratè inquirit

Vniuerſale phyſicum quid.

de hoc vniuerſali: oſtendit re vera nullum eſſe; ſed hoc vniuerſale metaphyſicum, non re, ſed ratione tantũ eſſe ab illis diſtinguendum. Rurſus vniuerſale phyſicum dici poteſt natura ipſa vniuerſalis prout in rebus exiſtit; & hoc modo non ſumitur vniuerſale formaliter, vt vniuerſale eſt, ſed ſolum materialiter pro natura, quæ poteſt abſtrahi, & vniuerſalis denominari. Dicitur aũt hoc vniuerſale phyſicum, quia cum ſit in rebus

A ipſis ſingularibus contractum, ſubiectũ eſt mutationi, & accidentibus ſenſibilibus, à quibus phyſica conſideratio incipit: Quanquam hoc vniuerſale non eſt extra metaphyſicam conſiderationem; tum quia etiam in rebus immaterialibus, & abſtrahentibus à materia ſecundum eſſe reperiri poteſt, tum etiam, quia hoc vniuerſale aliquam requirit vnitatem formalem, cuius conſideratio ad metaphyſicũ ſpectat. Imò etiam dialecticus de hoc vniuerſali aliquo modo conſiderat, non per ſe propter naturas ipſas ſic vniuerſales, ſed ſolum quatenus fundamentum remotum eſt, & quaſi ſubiectum intentionis vniuerſalitatis.

IIII. Quid vniuerſale logicum.

Vniuerſale autem logicum dicitur ipſum vniuerſale in actu, quod per operationem intellectus conſurgit: nã, quia dialectici munus eſt ope rationes intellectus dirigere in ordine ad definitiones, diuiſiones, & argumentationes, ſeu demonſtrationes, rectè & ordinatè conficiendas, quæ potiſſimè traduntur de rebus vniuer-
B ſaliter conceptis, & inter ſe comparatis, & coordinatis; ideò neceſſe eſt, vt intentiones rationis, ſeu denominationes inde conſurgentes conſideret; quanquam non ita hoc eſt proprium dialecticis, quin magis propriè ac per ſe poſſit ad metaphyſicum pertinere; & aliquo etiam modo ad phyſicum. Hic enim de anima diſputans, conſequenter tractat de intellectu & de actibus, & obiecto eius: vnde neceſſe eſt, vt vniuerſale quatenus vniuerſale eſt conſideret, tum quia eſt aliquo modo propriũ obiectum intellectus, tũ etiam, quia per abſtractionem, vel comparationem inſurgit, quæ ſunt propriæ operationes intellectus. Maximè autem id ſpectat ad metaphyſicum: nam vt ſupra vidimus, ad illũ pertinet diſtinguere entia rationis à realibus, & quã eſſentiam vel entitatem habeant, declarare; quod valde alienum & extrinſecum eſt à dialectico inſtituto; ſed ſolum obiter hæc attingit, vt opera ipſa intellectus ordinare, & in certã methodũ & artem poſſit redigere. Quod ſi velimus vnicuique, quod proprium eſt, tribuere, Metaphyſicus conſiderat propriam rationẽ vniuerſalis, quatenus
C eſt vnum in multis; & quicquid ad illam conſequitur ea ratione, qua naturã entis, & eſſentiæ & proprietates eius imitatur. Dialecticus verò per ſe ſolum conſiderat rationem prædicabilis, non quidem eius quidditatem, vel entitatẽ conſiderans, ſed ſolum quod ad definitiones, vel prędicationes conficiendas noſſe oportet. Quod ergo ad præſens ſpectat & ad conuenientẽ vocum vſum, omne vniuerſale in actu ſub ratione vniuerſalis, metaphyſicum vocemus, ſub ratione autem prædicabilis, dialecticum appelletur.

Tertia diuiſio in quinque vniuerſalia.

V. TErtiò, & quod ad rem maximè ſpectat, diuidi ſolet vniuerſale in illa quinque membra quæ Porphyr. diſtinxit in prædicabilibus: ſ. Genus, Speciem, Differentiam, Proprium, & Accidens. De cuius diuiſionis qualitate & ſufficientia non eſt nunc in animo diſputare: id enim ſine exacta cognitione ſingulorum prædicabiliũ, commodè fieri non poteſt, de ſingulis autẽ prædicabilibus diſſerere, alienum eſſet à noſtro inſtituto, ſperamus autem, Deo adiuuante, de vnaqua-

Digitized by Google

vnaquaque re in proprio loco tractare. Solùm igitur eſt recolenda diſtinctio illa ſuprà data de vniuerſali concepto per modum abſoluti, quale conſurgit per ſimplicem conceptionem abſtractiuam ſeu præciſiuam intellectus; & vniuerſali relato, ſeu comparato ad ſua inferiora. Inquiri ergo poteſt quo modo diuiſio hæc intelligenda ſit, ſeu de quo vniuerſali, vel ſub qua ratione con cepto, abſoluta ſcilicet, vel reſpectiua, ſeu metaphyſica, an logica. Duoque poſſunt eſſe reſpondendi modi Prior eſt ibi diuidi vniuerſale logicum vt reſpectiuum rationis, & non vniuerſale metaphyſicum, ſeu vt præciſè abſtractum. Quia in eo vt ſic non videtur poſſe illa quinque membra ſemper & in vniuerſum commodè diſtingui. Nam licèt interdum in diuerſis naturis, vel conceptibus hæc facilè diſtinguantur, vt in homine, animali, &c. tamen in alijs hæc diſtingui non poſſunt, ſiſtendo in conceptu abſoluto, dònec ad diuerſa fiat relatio ſeu comparatio. Sic album v.g. abſtractè conceptum vniuerſale quoddam eſt; non tamen poteſt in ea abſtractione ſiſtendo potiùs accidens prædicabile, quam ſpecies denominari, quia reſpectu diuerſorũ vtriuſque habitudinis, capax eſt, vnde donec fiat comparatio ad diuerſa, nó poteſt illa duplex ratio in eo vniuerſali diſtingui. Simile quid conſiderari poteſt in proprio, quod reſpectu diuerſorum rationem proprij & ſpeciei habere poteſt; imò & natura generica, etiam ſubſtantialis, licèt reſpectu ſpecierum genus denominetur, tamen reſpectu propriorum indiuiduorum (iuxta probabilem multorum opinionem) habet rationem ſpeciei. Quin & de ipſa differentia probabile eſt, quòd licet reſpectu ſpeciei, vel indiuiduorum eius conſtituat proprium vniuerſale, tamen reſpectu inferiorũ differentiarum formaliter ſumptarum aliam rationem prædicationis cõſtituat, vel ad prædicabile ſpeciei reuocetur: nam rationale de hoc rationali v.g. formaliter ſumpto non in quale, ſed in quid prædicatur, quod hic amplius diſcutere & examinare non libet. Sola ergo ſpecies vltima naturæ ſubſtãtialis vel accidentalis in abſtracto ſumptæ incapax oĩno eſt alterius habitudinis vniuerſalis; & nó habet alia inferiora ad quæ cóparari poſſit præter indiuidua: quorum integram quidditatem continet. Igitur illa diuiſio non vr̃ habere locum in vniuerſali, quatenus per abſtractionem præciſè conſurgit.

VI Quod ſi inquiras, quale ſit illud vniuerſale appellandum: reſponderi poteſt, rationem vniuerſalis ſub ea conſideratione ſolùm conſiſtere in ſeparatione præciſiua à ſingularibus, ex qua cõſurgit quædam vnitas rationis cum aptitudine ad multa, quæ ſub hac præciſa conſideratione eiuſdem rationis eſt in quocunque vniuerſali; & ideò vniuerſale vt ſic non diuidi vlterius, ſed ſolam vniuerſalis rationem retinere, donec cum inferioribus conferatur, & in ordine ad diuerſa varias denominationes accipiat. Et ita ſub hac ratione vniuerſale non comparatur ad prædicta mẽbra vt genus ad differentias, ſed potius vt ſubiectum ad accidentia, vel vt fundamentum proximum ad varias relationes, quibus denominari poteſt. Vnde quando à dialecticis ſolet dici vniuerſale, vel prædicabile genus ad quinque vniuerſalia, vel prædicabilia, ſumendum eſt formaliter, & cum debita proportione, vt A relatiuum in communi conceptum.

Conſiderando autem vniuerſale, vt comparatur ad inferiora, rectè per illa quinque mẽbra diuiditur, cuius diuiſionis rõ ſic breuiter aſſignari poteſt. Nam quod eſt vnum in multis, ſeu prædicabile de multis, dicere poteſt aliquid eſſentiale illis, vel aliquid extra eſſentiam; rurſus, ſi eſſentiale ſit vel dicit totam eſſentiã, & ſic eſt vniuerſale ſpecificum, quod ſolum poteſt eſſe cõe indiuiduis numero differentibus, quia ſola indiuidua huiuſmodi poſſunt in tota eſſentia conuenire, vel dicit tantum partem eſſentiæ; & hoc poteſt accidere dupliciter. Primò, vt ſit veluti quid materiale, & potentiale; & ſic conſtituitur vniuerſale generis, quod vt tale eſt, neceſſariò reſpicit diuerſas ſpecies, quia conuenientia illa in generica natura, quæ eſt fundm̃ huius vniuerſalitatis, neque eſt in tota rei eſſentia, neque in vltimo formali cõſtitutiuo, & determinatiuo eius, ſed in gradu quodam potentiali, & per plures differentias determinabili. Secundò fieri poteſt vt vniuerſale dicat partem eſſentiæ per modum formæ conſtituentis formalem vnitatem eius, & B ſic conſtituitur vniuerſale differentiæ, & prædicari dr̃ in quale quid, quia ſe habet ad modũ formæ conſtituentis quidditatem. Qui modus vniuerſalitatis & prædicationis interdum pót eſſe communis rebus differentibus ſpecie; interdum verò rebus ſolo numero differentibus, vt cõſtat in differentijs vltimis, & ſubalternis. Et ratio eſt, quia talis modus conſtitutionis per differẽtiam, eſſentialem, nec per ſe excludit vlteriores differentias eſſentialiter etiam conſtituentes, & ſpecificas eſſentias diſtinguentes, nec illas etiam per ſe requirit, unde quia hoc accidentarium eſt tali vniuerſali, etiam illi accidit, quòd inferiora, in quibus inuenitur, ſpecie, aut numero differant. Qui modo autem hęc accommodanda ſint, his, quæ Porphyrius docuit in cap. de differentia, & quid ipſe circa hoc ſenſerit, in dialecticos commentarios remittendum eſt. Denique, ſi vniuerſale, vel prædicabile ſit extra eſſentiam, eſſe poteſt, aut per ſe connexum cum eſſentia, & ab illa dimanans; & hoc vocatur proprium; ſi verò nullo modo ſit connexum per ſe cum eſſentia, ſed contingens, & omnino accidentaliter conueniens, appellatur accidens quintũ prædicabile. C

Quamuis aũt, tam proprium, quàm accidens ſint formæ eorũ, de quibus prędicãtur, non ſunt tñ in abſtracto, ſed in concreto ſumenda vt rõnem talium vniuerſalium induere poſſint, quia alio modo non ſunt apta, vt de inferioribus tali modo dicantur. Quin potius ſi tales formæ in abſtracto concipiantur, non reſpiciunt ſua ſubiecta ea habitudine, qua vniuerſale reſpicit inferiora, ſed eo modo quo actus reſpicit potentiam, q̃ informare pót: ut ergo hæc poſſint ad talia inferiora ſub tali rõne, & habitudine uniuerſalium comparari; concipi debent in concreto per modum totius cõis, quod ſit in inferioribus ſibi ſubiectis, & de illis in recto uerè poſſit prædicari. Quod in oĩbus etiã uniuerſalibus obſeruari poteſt, nam in omnibus uerum eſt, cõcreta ſolum de concretis poſſe prædicari, & conſequenter ſolum reſpectu illorum poſſe hr̃e rationẽ uniuerſalium. Ob hãc cauſam dici ſolet, uniuerſale nõ reſpicere, nec prædicari de ſuis inferioribus niſi ꝑ modũ totius: nã, licèt dixerimus, genus, & differen-

VII.

Quinque prædicabilium ſufficientia.

VIII.

Digitized by Google

ferentiam formaliter non dicere totam eſſentiam,ſed partem metaphyſicam,tamen, vt vniuerſalium rationem habeant, neceſſe eſt, vt per modum totius concipiantur, & ideò ſumi debent,& in concreto,vt rem totam ſaltem implicitè dicant,& quatenus in potentia,ſaltem includunt plura inferiora,quomodo dixit,Pophyr.genus eſſe totum(ſcilicet potentiale) reſpectu ſpecierum:& Ariſtot.Phyſic.ca.1. dixit vniuerſale eſſe quoddam totum. Quomodo vero abſtracta ſubſtantialia rationem vniuerſalium participẽt, & quomodo in eis locũ habeat prædicatio vniuerſalis,in ſectio.10.huius diſputationis attingemus.

IX. Aliquot obiectionibus occurritur.

Occurrebant autem hoc loco variæ obiectiones,quæ contra ſufficiẽtiam huius diuiſionis ſic expoſitæ fieri ſolent,quæ dialecticorum ſunt ꝓpriæ,& ideò ſolum aduerto,hanc diuiſionẽ duplici titulo exiſtimari poſſe non aptè traditam. Primò,quia in ea nõ numerantur omnes rõnes vltimæ vniuerſalium, nam differentia poſſet in plures diuidi,& ſimiliter proprium,&c. Vel ſi di cantur hæc omnia comprehendi ſub generalibus rõnibus differentiæ aut proprij, aliunde videbitur inepta,vel ſuperflua diuiſio, quia poſſet ad pauciora membra generalia reuocari: nã genus & ſpecies non minus vidẽtur inter ſe cõuenire,quam differẽtia generalis & ſpecialis.

X. Differentia cur vno prædicabile cõtinetur.

Sed hæc difficultas nullius momẽti eſt, quia, ſiuè illa mẽbra vltima & ſpecifica ſint,ſiue generalia,nihilominus diuiſio ſufficiens erit ſaltẽ ex hoc capite:quia nullum aliud mẽbrum affertur, quod ſub numeratis non contineatur. Et quãuis demus quædam membra eſſe generalia, quædã ſpecifica,non propterea erit inepta diuiſio: neq; enim neceſſe eſt, vt diuiſionis membra æqualia ſint,ſeu æquè abſtracta,& cõia: ſufficit enim, vt ſub diuiſo contineantur, & oppoſita aliquo modo ſint,ipſumq; exhauriant. Quod autem quędã ſub communiori,alia ſub minus cõi ratione numerentur,accidentarium eſt, & ob peculiares cauſas poteſt interdũ expedire, vt fortaſſe in præſente factum eſt,quia diſtinctio illorum quinq; membrorum neceſſaria erat, & ſufficiebat ad coordinanda prædicamenta,& definitiones faciendas, & alia dialecticorum munera, propter quæ diuiſio illa inuenta eſt. Addi deniq; poteſt,non eſſe neceſſarium admittere,non omnia illa membra in ratione vniuerſalis & prædicabilis eſſe ſpecifica & vltima. Quia ad propriam relationem vniuerſalis, & eſſentialem differentiã eius,nil refert quod inferiora magis, vel minus inter ſe differant dummodo habitudo ſuperioris ad ipſa,eiuſdem modi,& rationis ſit: hoc autem ita contingit in differentijs vltimis,vel ſubalternis. Eademque ratio eſt de proprio & accidente,non verò de genere & ſpecie inter ſe comparatis, vt ex ratione adducta ad explicandam ſufficientiam diuiſionis ſatis conſtare poteſt; fuſius enim hæc explicare, & diſcutere non eſt noſtri inſtituti.

XI. Ex ſecundo capite poteſt videri inſufficiens prædicta diuiſio: quia videntur eſſe quædã alia vniuerſalia, quæ ſub his nullo modo comprehenduntur: hæc autem ſunt in duplici genere, quædam ſunt tranſcendentia, quæ ſuperiora ſunt ad ſpecies & ad genera, quæ cum habeant vnum conceptum obiectiuum, vt ſupra dictum A eſt,& in multis eſſe ac de ijs prædicari poſſint, nihil eis deeſſe videtur, quo minus vniuerſalia dicantur. Vnde Ariſtot.4.Metaph.tex.10.ens & vnum dicit eſſe maxime vniuerſalia.

XII. Tranſcendẽtia quare nõ vniuerſalia. Ariſtoteles.

Sed reſponderi poteſt huiuſmodi tranſcendẽtia,non eſſe propriè & ſimpliciter vniuerſalia, quamuis interdum latè & ſecundum quid ita appellentur,ea ratione qua omne id, quod aliquo modo vnum eſt,& commune multis, põt vniuerſale vocari. Tamen quoniam hæc analoga ſunt,vel non habent vnitatem ſimpliciter, vel non æquè plura reſpiciunt, ideò ex hac parte excluduntur à propria ratione & diuiſione vniuerſalis,quod in ea partitione diuidi intelligendũ eſt. Vnde Ariſt.1.Ethic.c.6. expreſſe requirit ad rõnem vniuerſalis,quod vniuocũ ſit,& 4.Metaph.c.2.hoc modo negat,ens & vnum eſſe vniuerſalia. Quod ſi inſtes,quia non repugnat dari aliquos conceptus obiectiuos cões eſſentiales pluribus prædicamentis,& vniuocos, & conſequenter vniuerſales,& non genericos,quia multis prædicamentis nullum genus commune eſt, B qualem multi exiſtimant eſſe cõceptum accidẽtis,aut conceptum entis ſucceſſiuis, & ſimiles, quos conſequenter dicunt,non eſſe genera, ſed ad modum tranſcendentium; Reſpondetur breuiter,vel nulla eſſe huiuſmodi prædicata vniuoca (vt multi volunt,) vel certè,ſi quæ ſunt,ad genus reuocari,quia in ratione vniuerſalis, & in modo prædicationis eſſentialis in quid incõpletum,& non prædicando totam rei eſſentiam,cũ eo conueniunt:differunt tamen à proprio genere,quia non habent proprias differẽtias, quibus contrahantur;& ideò,neque ad definitiones, neque ad coordinanda prædicamenta deſeruiunt; de qua re inferius occurret commodior dicendi locus,cum de diuiſione accidentis in nouẽ prædicamenta dicemus.

XIII. Indiuiduũ vagũ an vniuerſale ſit.

Aliunde verò ex alio extremo videntur eſſe quædam prædicata cõia quaſi inferiora infima ſpecie,& media inter ipſam,& ſingula determinata indiuidua,quale exiſtimauit Caiet. in c. de ſpecie eſſe indiuiduum vagum, & probabilius exemplum adduci poteſt de communi ratione perſonæ,vel ſuppoſiti,uel de ipſa ratione indiui- C dui. Ad quam difficultatem,quidam negant,hęc prædicata eſſe uniuoca. Sed hoc incredibile eſt, nam re vera eſſe perſonam vniuocè dicitur, de quolibet homine,& eſſe primam ſubſtantiã vniuocè dicitur,de qualibet prima ſubſtantia: quæ enim ratio analogiæ,vel æquiuocationis in his prædicatis excogitari poteſt? Alij dicunt,contineri ſub vniuerſali ſpeciei, nam ratio perſonæ tanquam ſpecifica comparatur ad hãc, & illam perſonam,& ratio indiuidui ad hoc,uel illud indiuiduum,& ratio indiuidui ad hoc,vel illud indiuiduum ut tale eſt. Sed licèt fortaſſe hoc defendi poſſit formaliter comparando v.g. rationẽ perſonæ ad hanc perſonam ut ſic:tamen non uidetur uerum ſi comparatio fiat ad hunc hominem ut ſic,quia ut ſic non eſt prædicatum quidditatiuum illius. Quod ſumi poteſt ex D. Tho.1.p.q.30.art.4.ad 3. Et hoc ſatis eſt ad conſtituendũ diſtinctũ uniuerſale ſecundũ relationem prout nunc conſideratur à nobis. Sicut riſibile etiam eſt ſpecies reſpectu huius uel illius hominis, ut ſic nouum prædicabile conſtituit: quia ſub ea ratione non prædicatur eſſentialiter.

Dicen-

XIIII. Dicendum ergo videtur indiuiduum, vt ſic reſpectu plurium indiuiduorũ non conſtituere nouum vniuerſale, quia de formali nihil aliud dicit, quàm vnitatem tranſcendentalẽ vniuſcuiuſq; entitatis prout in re exiſtentis; & ita excluditur, ſicut alia prædicata tranſcendẽtia. Præſertim quia, ſi ſumatur ſecundũ id poſitiuum, quod dicit, nihil addit ſupra ens; ſi verò ſumatur ſecũdũ id, quod formaliter addit, illud ſolũ eſt negatio quędã. Vnde inter indiuidua eiuſdem ſpeciei v.g. duos homines præciſè conſiderando eorum eſſentias indiuiduas præter conuenientiam ſpecificam nõ eſt alia in ratione indiuidui, niſi quatenus in ratione entis indiuiſi conueniunt, quæ tantum eſt tranſcendentalis cõuenientia. Rationem autem perſonæ, vel ſuppoſiti exiſtimo poſſe reduci ad prædicamentum proprii, quatenus modus ille, quo conſtituitur, ſ. perſonalitas vel ſubſiſtentia, eſſentialis non eſt, ſed per ſe concomitans eſſentiam, ſicut actu inhærere dici poteſt quoddam propriũ accidentis. Nec refert, q͛d ille modus perſonalitatis, vel ſubſiſtentiæ non ſit in ſua entitate proprietas accidentalis, ſed ſubſtantialis modus; quia hoc non variat modum vniuerſalitatis, ſeu prædicationis, ſicut eſſe capitatũ, eſſe bipedem actu, dicitur accidens quinti prædicabilis, quãuis res vñ ſumitur, non ſit accidẽs ſed ſubſtantia; quia modus prædicationis accidentalis eſt, & contingens; ſed de his hæc ſint ſatis. B

XV. Vltimò addere poſſumus alium modum explicandi, diuiſionem illam de vniuerſali abſoluto, ſeu quatenus conſurgit per abſtractiuã conſiderationem intellectus, in quo, licèt nõ poſſint prædicta membra omnino diſtingui ſecundum varias relationes ad inferiora, vt diſcurſus ſupra factus oſtendit, poſſunt tñ aliquo modo diſtingui in ordine ad Metaphyſicam compoſitionẽ. Ita vt genus dicatur illud, quod per modum potentiæ aptum eſt ſpeciem conſtituere. Differentia, quæ per modum formæ aut actus genus cõtrahit & diuidit; an conſtituit ſpeciem, Species verò erit quæ ex his componitur. Proprium verò, quod ſpeciei per ſe accidit; Accidens, quod in diuiduis, ſeu ſpeciei ratione indiuiduorum, contingenter ineſt. Et hoc modo nõ tam diuiditur vniuerſale ſcd͂m diuerſas rationes vniuerſalitatis, quã ſecundũ diuerſas habitudines ipſorũ vniuerſalium inter ſe. Ita tamen vt vniuerſale ſpeciei ſit quaſi præcipium, totale, & abſolutũ; alia verò dicant aliquam habitudinem, quaſi partialem, vel formalem ad ipſam ſpeciem, vt declaratũ eſt. Vnde etiam eſt probabile, vniuerſale ſub hac ratione, nõ dici æquè primò & vniuocè de his vniuerſalibus, ſed primò de his, quæ eſſentialia ſunt; deinde verò de alijs quæ ſunt extra eſſentiam; & inter priora vniuerſale ſpeciei eſſe pręcipuum; propter quod etiam Plato, vt Ariſtoteles interdum ſignificat, ſpecierum tantũ ideas ponebat. Non oportet autem intelligere analogiam inter ſpeciem, genus, & differentiam in ratione vniuerſalis, quia omnia dicunt conueniẽtiam, & vnitatem eſſentialem; & habent eundẽ modum identitatis reſpectu eorum à quibus abſtrahuntur, quod ſecus contingit in proprio & accidente. Atque hæc conſideratio vniuerſaliũ ſecundum proprias rationes ſuas, & ſecundum quod inter ſe diſtinguuntur, ſeu cõparantur, maximè confert ad rerũ eſſentias cognoſcendas, & C A definiẽdas, ideoq; ad metaphyſicum inſtitutum maximè neceſſaria eſt. Quoniã uerò propriũ, & accidens ſunt extra rerum eſſentias, nihil de eis quatenus uniuerſalia ſunt, conſiderandum occurrit, præter intentiones & relationes rationis, quæ in ordine ad prædicationes à dialecticis declarantur; & quæ inferiùs ſuo loco dicemus de propria ac reali eſſentia accidentis & diſtinctione eius à ſubſtantia, uarijſque habitudinibus, quas habet ad ſubſtantiam, inter quas una eſſe poteſt intrinſeca dimanatio, à qua habet, ut proprium nominetur. De alijs ergo tribus uniuerſalibus, genere, ſpecie, differentia, dicendum ſupereſt, quomodo in rebus diſtinguantur, & quod habeant in eis principium ac fundamentum.

SECTIO IX.

Quomodo in re diſtinguantur vnitas generis, & differentiæ, tam inter ſe, quam ab ſpecifica vnitate.

B GEnus & differentia in re diſtingui, his argumẽtis ſuaderi poſſe uſ: primo quia ſpecies cõponitur ex genere & differentia, quæ cõpoſitio metaphyſica dicitur, nec cenſetur omnino per rationem conficta, ſed in rebus ipſis aliquo modò inuenta, & ideò probatiores Theologi docent, non inueniri in Deo, quia repugnat ſummæ ſimplicitati eius; ergo ſignum eſt, genus & differentiam in re ipſa aliquo modo diſtingui, & non tñ ratione ſeu conceptibus noſtris, quia alioqui nõ facerent in re compoſitionem: ſola enim rationis diſtinctio, etiam fundata in uirtuali rei diſtinctione ſeu eminentia non ſufficit ad ueram rei compoſitionem, eſt ergo in re diſtinctio aliqua inter genus & differentiam. Et confirmatur, nam hac ratione Ariſt. 7. Metaph. cap. 10. tex. 33. cum dixiſſet, definitionem debere conſtare ex partibus, nimirum genere, & differentia, ſubdit, [Sicut ſe habet definitio ad totam rem, ita partes definitionis ad partes rei:] eſt ergo inter eas uera aliqua diſtinctio, ſicut inter partes rei. C

Secundò probatur idem, quia, quæ in re ipſa habent eſſentias integras, vel partiales aliquo modo diuerſas in re, ipſa aliquo modo diſtinguuntur: ſed ita ſe habent genus & differentia: ergo. Probatur minor ex his, quæ generi, & differentiæ cõiter attribuuntur. Nã in primis Ariſt. 3. Metaph. tex. 10. ait differentiam eſſe extra rationem generis, non eſt ergo differẽtia de eſſentia generis, neq; è conuerſo. Vnde 6. Topic. c. 3. ait Ariſt. neq; genus participare differẽtias, neq; differentias genus: & 7. Metaph. c. 12. tex. 42. dicit, differẽtias nõ poni in ratione generis, ſed genus comparari ad differentias, vt potentiam ad actum eſſentialem; & ideò fieri ex eis vnum per ſe. Et ratione patet, nam differentiæ diuidentes genus, ſunt inter ſe oppoſitæ: ergo non poſſunt ambæ eſſe de eſſentia generis: ergo neque vna, neq; altera eſſe poteſt de eſſentia eius. Patet conſequentia, tum quia non eſt maior ratio de vna, quam de alia, tum etiã, quia ſi vna eſſet de eſſentia, eſſet inſeparabilis; vnde altera nunquã poſ- II.

ſet

Digitized by Google

ſet ei cõuenire, cum oppoſita non poſſint ſimul A
eidem in eſſe: habet ergo genus eſſentiam ex ſe
diſtinctam à differentijs, ſeu non includentem
illas. Quòd verò è contrario differentia etiã di-
cat eſſentiam non includentem genus, patet, cũ
quia alias genus eſſet tranſcendens, tum etiam,
quia alioqui differentia includeret totũ id, quod
includit ſpecies; vnde quædam nugatio commit
teretur quando differentia adiungitur generi.

III. Tertium argumẽtum eſſe poteſt, quia, quæ in
re ſeparantur, neceſſe eſt aliquo modo diſtingui
etiam in re, ſed gradus inferior, & ſuperior in re
ſeparantur, nam alicubi eſt ratio animalis, vbi
rationale non inuenitur & ſic de alijs. Simile ar
gumentum eſt, quòd in re ipſa duæ ſpecies ſunt
ſimiles in ratione generica, non verò in ſpecifi-
ca: vnde videtur neceſſarium, has rationes in re
ipſa eſſe diſtinctas. Item quòd differentia contra
hit genus, & actuat illud: non ſunt omnino idẽ:
quia idem non contrahit ſe ipſum.

IIII. Quartò argumentor, quia hæ locutiones præ
ciſè & abſtractè ſunt falſæ, [animalitas eſt ratio-
nalitas] & ſimiles, & non niſi ob diſtinctionem B
formalem, nam, ſi eſſent omnino idem prædica-
tum & ſubiectum, propoſitio affirmans vera eſ-
ſet: ſed illis vocibus ſignificantur præciſè gradus
genericus & differentialis; diſtinguuntur ergo
hi gradus ex natura rei.

V. Atque hinc vlterius concluditur, genus, & dif
ferentiam ſigillatim ſumpta diſtingui ex natura
rei a tota ſpecie, quia comparantur ad illam vt
partes ad totum verè ac re ipſa compoſitum ex
illis. totum autem diſtinguitur ex natura rei à
ſingulis componentibus, eſto non diſtinguan-
tur ab omnibus ſimul ſumptis & vnitis: diſtin-
guitur enim ſaltem vt includens aliquid, quod
aliud non includit. Vnde hac ratione commu-
niter etiam dicitur, genus ac differentiam præ-
ciſè ſumpta in ratione partium non poſſe verè
prædicari de ſpecie; quia pars nõ prædicatur de
toto. Et confirmatur primò, nam ſi in re homo
& animal nullo modo diſtinguerentur, neque
etiam equus & animal; ergo neque homo & e-
quus poſſent diſtingui, nam quæ ſunt eadem vni
tertio, ſunt eadem inter ſe: & quicquid eſt de eſ-
ſentia vnius, erit de eſſentia alterius & è conuer- C
ſo, nam, ſi homo & animal in re ſunt idem, quic
quid eſt de eſſentia hominis erit de eſſentia ani-
malis, & ſimile erit in equo: ergo idem erit com-
parando hominem & equum inter ſe; vel certè
fatendum erit, aliquid eſſe de eſſentia animalis
in homine, quod non ſit in equo, & è conuerſo,
ex quo ſequitur animal nõ dici vniuocè neque
ſecundum eandem rationẽ de homine & equo,
ſed æquiuocè, vel ad ſummum ſecundum analo-
giam quandam proportionalitatis. Tandè con-
firmatur illa ratione ſæpè facta, quia nõ poſſunt
res diuerſæ ſecundum idem omnino eſſe ſimiles
& differentes, ſed duæ ſpecies ſunt ſimpliciter &
eſſentialiter differentes; & tamen ſunt ſimiles in
genere: ergo fieri non poteſt, quin genus & ſpe
cies aliquo modo in re ipſa diſtinguantur.

Referuntur variæ ſententiæ.

VI. IN hac re varij poſſunt eſſe dicendi modi. Pri-
mus eſt, hos gradus diſtingui non vtcunq; ex
natura rei, ſed omnino realiter, ſaltem per inclu
ſionem alicuius rei realiter diſtinctæ, quæ eſt in
vno, & non in alio. Hanc opinionem ſignificat
Iandun. 2. metaph. quæſt. 9. & eandem tenere de- Iandun.
bent omnes, qui exiſtimant hos gradus generi-
cum & ſpecificum ſumi ex formis realiter di-
ſtinctis: nam inde ſequitur corpus ſignificare
tantum compoſitum ex materia & forma cor-
poreitatis; viuens verò ſignificare compoſitum
ex corpore & anima vegetatiua: animal verò ad-
dere animam ſenſitiuam realiter diſtinctam. ho-
mo verò rationalem. De differentijs autem, ra-
tionale & ſimilibus fortaſſe diceret hæc opinio
ſolum dicere vltimam formam vt informãtem:
vnde etiam fit dicere aliquid, realiter diſtinctum
à genere. Et hinc fortaſſe exiſtimauit Durand. in Durand.
in 2. diſt. 3. q. 1. in ſimplicibus vt ſunt angeli, &
accidentia, vel formæ ipſæ non poſſe dari diffe-
rentias proprias, & conſequenter nec compoſi-
tionem ex genere & differentia.

VII. Secunda ſentẽtia eſt, hęc prædicata diſtingui
ex natura rei inter ſe, & ab ipſo compoſito, ſal-
tem diſtinctione formali, ſeu modali, quam vo-
cant. Ita tenet Scotus in 2. d. 3. quæſt. 1. & 7. me- Scotus.
taph. quæſt. 16. & ibi Ant. And. q. 7. nam, licèt Antonius. Andreas.
Scotus interdum ponat diſtinctionem realem
inter formas phyſicas cõmunem & propriam,
vt inter formam corporeitatis, & animam v.g.
& tunc neceſſariò dicere debeat inter gradus
ſumptos ab his formis eſſe maiorem diſtinctio-
nem, quàm formalem iuxta præcedentem opi-
nionem; tamen non cenſet, eam diſtinctionem
realem formarũ eſſe neceſſariam ad diſtinguen-
dos hos gradus, nam in eadem re ſimplici phy-
ſicè admittit verum genus & differentiam, eo-
rumque compoſitionem, & ideò generatim lo-
quendo dicit ſufficere diſtinctionem formalem
ex natura rei, eamque vt minimum eſſe neceſſa-
riam. An verò hæc diſtinctio formalis apud Sco
tum ſit actualis in re vel ſolum virtualis, aut fun
damentalis, & ita coincidat cum alia, quæ ratio-
nis ratiocinatæ dicitur, nõ ſatis conſtat, nam
variè loquitur, vt attingemus diſputat. ſequenti
nunc opinio hæc in eo ſenſu à nobis tractanda
eſt quo ponit in re diſtinctionem actualem; &
in eo videtur illam ſequi Ferr. 1. cont. Gent. cap. Ferrar.
24. & 42. & Fonſeca. 2. metaph. cap. 2. tex. 11. vbi Fonſeca.
id colligit ex textu Ariſtotelis qui negat poſſe da
ri proceſſum in infinitum in prædicatis eſſen-
tialibus, quia ſi ſola cogitatione diſtinguerẽtur,
nullum eſſet inconueniẽs dari in eis proceſſum
in infinitum. Idem repetit Fonſeca lib. 4. capite
2. quæſtione 4. ſect. 3. & libro 5. cap. 7 quæſtione
3. ſect. 3. ad ſecundum.

VIII. Tertia ſentẽtia extremè contraria eſſe poteſt,
hæc neque re, neque etiam ratione diſtingui,
ſed eſſe omnino idem, etſi diuerſis vocibus ſigni
ficentur. Quæ opinio attribui poteſt Nomina-
libus, quatenus omnino negant, hæc vniuer-
ſalia in rebus reperiri: vix autem credibile eſt, o-
pionem hanc in mentem alicuius philoſophi
veniſſe, vt argumenta in principio facta ad mi-
nimum concludunt.

IX. Vera ergo ſententia eſt, hæc omnia ratione di
ſtingui ſumpto aliquo fundamento ex rebus ip-
ſis, non tñ eſſe ueram aliquam & actualem di-
ſtinctionem, aut realem, aut ex natura rei inter
omnes huiuſmodi gradus, prout à parte rei con
iuncti exiſtunt. Hæc eſt opinio D. Tho. vt con- D. Tho.
ſtat ex 1. parte quæſt. 50. artic. 4. ad 1. quæſt. 76.

art.

Caiet. Soncin. Soto, Gabriel. Greg. Herueus. Capreolus.

art. 3. ad 4. & de ente, & eſſentia cap. 4. & ſequẽtibus 7. Metaphyſ. lect. 4. & ſæpè aliàs, eamq; tenent communiter Thomiſtæ. Heru. quodlib. 1. q. 9. Capr. 1. diſt. 8. q. 2. art. 3. Caiet. Soncin. & Soto locis citat. lect. pced. Greg. in 1. diſt. 38. Gabr. & alij Nominales. Et quoniã pars affirmatiua de diſtinctione rationis, euidenter probata eſt argumentis factis, & difficultatem non habet, nihil de illa addere oportet: fundamentum autem talis diſtinctionis declarabitur in ſolutionibus argumentorum, & magis in ſequente ſect.

Vera ſententia declaratur.

X. VT probemus alteram partem negantem aduertendum eſt, cum agimus de diſtinctione horum graduum, generis, differentiæ, & ſpeciei quatuor modis poſſe illa conferri ſeu comparari, primò prout à parte rei in diuerſis rebus, ſeu ſpeciebus inueniuntur, vt, ſi animal quod eſt in homine cõparetur cum ſpecie leonis aut equi, vel, ſi animal prout eſt in leone comparetur ad differentiam rationalis v. g. vel aliam ſimilem: & hæc cõparatio eſt extra rem, & impertinens: nam hoc modo conſtat, rationem genericam in re exiſtentem, poſſe diſtingui realiter ab aliqua differentia, vel ſpecie ſua; quia in diuerſis ſpeciebus formalis vnitas ipſius generis, ſecundũ rem multiplicatur, ſicut ſupra diximus formalẽ vnitatem ſpecificã prout in re exiſtit, numero multiplicari in indiuiduis. An verò ſi genus, prout à parte rei eſt in vna ſpecie, diſtinguatur ab alia ſpecie, vel differentia eius, nõ ſolum realiter, ſed etiam eſſentialiter, & quidditatiuè, fortaſſe pertinet ad modum loquendi, & pendet ex probationibus huius ſententiæ, explicabiturque in ſolutionibus argumentorum.

Primũ notabile.

XI. Secundò poſſunt hæc comparari ſecundum ſe abſtrahendo ab exiſtentia tam in rebus, quã in intellectu, ad eum modum, quo in ſuperioribus citauimus aliquos dicentes, naturam ſecundum ſe id eſt nudè & ſolitariè ſumptã, eſſe vniuerſalem vt antecedit etiam omne opus intellectus; nam in eodem ſenſu videntur illi ſentire prædicata quidditatiua inter ſe ex natura rei diſtingui. Quia ſi animal v. g. ex ſe & ante omnẽ intellectum habet poſitiuam aptitudinẽ ad varias differentias, & vnitatem præciſionis ex ſe cõmunem multis ſpeciebus, neceſſariò conſequitur habere ex natura ſua diſtinctionem aliquã à differentijs omnibus, quibus diuidi poteſt, & ab ſpeciebus, ad quas poteſt contrahi. Poſitis autem his, quæ diximus de ratione vniuerſalis, hæc comparatio locum nõ habet: oſtendimus enim, nullum eſſe ſtatum, in quo natura communis, quæcunque illa ſit, habere poſſit aliquam vnitatem præciſionis ſecluſo intellectu, ſi vt in rebus ipſis exiſtens illam habere non poteſt. Quia natura extra intellectum duplicem tantum ſtatum habere poteſt, actualis. ſ. exiſtentiæ, & poſſibilitatis; neque alius ſtatus medius fingi, excogitariue poteſt, natura autem vt poſſibilis non aliter præſcindit, vel diſtinguitur à differentijs vel ſpeciebus poſſibilibus quam natura, exiſtens à differentiis vel ſpeciebus exiſtentibus; neque eſt aliqua natura poſſibilis diſtincta à ſuis inferioribus, indiuiduis, vel ſpeciebus, ſi in re exiſtens nunquam poteſt eſſe diſtincta: quia, natura exiſtens & poſſibilis non ſunt alia & alia, ſed eadem in diuerſis ſtatibus conſiderata: hæc igitur comparatio re vera nulla eſſe poteſt, quæ in re habeat fundamentum.

Tertiò comparari poſſunt genus & differentia tam inter ſe, quam cum ſpecie quam componunt, prout ſunt in intellectu præciſè & abſtractè eorum ſingula concipiente, & hoc modo cõſtat illa diſtingui ratione vt diximus; an verò plusquã ratione diſtinguantur, non poteſt (quod valde notandum eſt ad ſoluenda argumenta in principio facta) ex hac ſola comparatione ſufficienter colligi, niſi in rebus ipſis aliquod aliud maioris diſtinctionis ſignum inueniatur. Probatur, quia hæc eſt vis intellectus, vt præſcindat & abſtrahat ea, quæ in re non ſunt actu diſtincta aut præciſa: ergo ex hoc, ꝙ aliqua, vt obiecta menti, ratione diſtinguantur, non poteſt aliqua diſtinctio in re inter ea colligi: quia, ſic ratione diſtingui nihil aliud eſt, quàm diſtinctis conceptibus intellectus obijci, & diuerſo modo aut ſub diuerſa habitudine concipi, quod totum ſtare poteſt ſine diſtinctione in re. Et confirmari hoc poteſt ex his, quæ ſupra diximus de conceptu obiectiuo entis, quomodo præciſus ſit per intellectum, & ſecundũ rem indiſtinctus ab omnibus inferioribus entibus: nam rationes ibi factæ eodem modo hic procedunt, eaſque ſtatim breuiter attingamus. XII.

Quartò itaque modo poſſunt hæc comparari, prout in re exiſtunt in vna & eadem ſpecie, & in vno & eodem indiuiduo talis ſpeciei; & hoc ſenſu re vera intenditur hæc comparatio in præſente quæſtione, & in eodem ſenſu dicimus, in Petro v. g. non diſtingui ex natura rei eſſe ſenſitiuum à rationali, nec gradum animalis à gradu hominis, & ſic de reliquis. XIII.

Vbi eſt ſecundò conſiderandũ in re ipſa, & in eodem indiuiduo duobus modis poſſe intelligi, gradum genericum diſtingui ab ſpecifico; vno modo vt vniuerſale à particulari; alio modo vt indiuiduũ ab indiuiduo ſaltem formaliter ex natura rei diſtincto. Prior modus diſtinctionis haberet locum, ſi verũ eſſet vniuerſalia à parte rei exiſtentia actu & ex natura rei diſtingui ab indiuiduis, in quibus exiſtunt: & hoc modo videtur proceſſiſſe, & cõſequẽter locutus fuiſſe Scotus quia animal, v. g. non deſcendit ad indiuidua, niſi media ſpecie, & ideò, ſi ſemel admittimus, naturã ſpecificam vt ſic, ex natura rei eſſe diſtinctã à differentia qua contrahitur ad indiuidua, pari ratione, ſatiſq; conſequenter dicetur, naturã genericam eodẽ modo diſtingui à gradu differentiali prius natura, quã ad indiuidua cõtrahatur. Hic verò diſtinctionis modus locum nõ habet ſuppoſitis, quæ contra Scotũ diximus de naturæ vniuerſalitate, ꝙ nullo modo ſit actu in rebus neque inſit naturæ exiſtẽti in indiuiduis, ſed vt eſt iam abſtracta per intellectum. Si. n. natura in re nõ habet vniuerſalitatem, ergo neque habet vniuerſalitatem generis, nec differentiæ, nec ſpeciei: ergo nõ poſſunt hæc in re diſtingui, vt vnũ vniuerſale ab alio, ſeu à ſuo inferiori. Et confirmatur, quia rõnes quibus ſupra oſtenſum eſt, vniuerſale in re non diſtingui à ſingulari, æquè probãt de quocũque vniuerſali ſiue generico, ſiue ſpecifico, reſpectu illius ſingularis, in quo exiſtit: ergo in re nulla diſtinctio eſſe poteſt inter

Secundum notabile.

vnum

vnum gradum inferiorem, & ſuperiorem vniuerſaliter ſumptos, cum à parte rei non diſtinguantur à ſingularibus.

XIIII. Solùm igitur ſupereſt examinãdus alter diſtinctionis modus, quo excluſo ſatis oſtenſum erit, nullam eſſe diſtinctionẽ ex natura rei inter hos gradus. Et in hoc eſt diſcrimẽ aliquod, & nõnulla maior difficultas in præſente queſtione, quàm in alia ſuprà tractata de diſtinctione vniuerſalis à differẽtia indiuiduali: nã ſecluſa differentia indiuiduali, nõ manet res ſingularis & indiuidua; & ideo nec poteſt manere res exiſtens, quæ in re diſtiuguatur à tali differentia: at verò in præſenti ſecluſo differẽtia ſpecifica poteſt intelligi gradus genericus, non ſolùm in vniuerſali, ſed etiam in indiuiduo, & realiter exiſtens: eſt .n. Petrus v. g. non ſolùm hic homo, ſed ẽt hoc animal, & hoc rationale; & ideò ſecluſa per intellectũ differentia ſpecifica, adhuc poteſt intelligi gradus genericus, vt in indiuiduo & ſingulari exiſtens, ac proinde adhuc habet locum quæſtio quò in indiuiduo diſtinguantur, hoc animal, & hic homo, ſeu hoc rationale: ꝙ ergo in re non diſtinguantur, aliunde quàm ex vniuerſalitate probandum eſt. B

Veræ ſententiæ probatio prima.

XV. POteſt igitur probari primò ex indiuiduatione, quia in vno indiuiduo vna omnino & eadem eſt ac ſimpliciſſima indiuidualis differentia contrahens proximè & immediatè vltimam ſpeciem, & cum illa ac per illam cõſequenter determinans oẽs ſuperiores gradus: ergo non poſſunt illi gradus inter ſe magis diſtingui, quã vnuſquiſque à ſua differẽtia indiuiduali diſtinguatur, ſed nullus eorũ diſtinguitur ex natura rei a ſua differentia indiuiduali, vt probarum eſt: ergo nec inter ſe diſtinguuntur ex natura rei in eodem indiuiduo. Primum antecedens commune eſt apud dialecticos, & metaphyſicos, vt refert & declarat latè Fonſeca lib. 5. cap. 28. quæſt. 14. ſect. 4. vbi oſtẽdit genus non reſpicere indiuidua, niſi mediãte ſpecie. Et ratio eſt, primò quia ratio generica præcisè ſumpta eſt indifferẽs, & quaſi in potentia eſſentiali, vt per differentiam ſpecificam determinetur; & ideò, donec intelligatur hoc modo determinata, non eſt proximè capax indiuiduationis. Secundò quia non eſt minus eſſentialis ordo inter differentiam genericam ſpecificam, & indiuidualẽ, quàm inter ſuperiores differentias eſſentiales magis & minus vniuerſales vſq; ad ſpecificam; ſed corpus v. g. non eſt aptum contrahi per differentiam animalis, niſi media differentia viuentis, neque vegetatiuum per differentiam rationalis, niſi media differentia ſenſitiui: ergo neque animal eſt determinabile per differentiã indiuidualem huius animalis v.g. Petri, niſi media differentia hominis ſeu rationalis: eſt ergo vna omnino indiuiſibilis differẽtia indiuidualis, quę contrahẽdo hoiẽm ad hunc hoiẽm, ſimul contrahit aĩal ad hoc animal: & ſic de cæteris ſuperioribus prędicatis. Vnde argumẽtor tertiò, quia hmõi differentia indiuidualis vnica, & indiuiſibilis ſufficit ad determinandum in ſingulari totam, & integram rei eſſentiam, vt includit omnia prædicata ſpecifica, generica, ſeu ſuperiora, quę in ea abſtrahi, vel excogitari poſſunt: ergo ſuperfluum eſſet plures huiuſmodi differẽtias metaphyſicas cõfingere in eodẽ indiuiduo. Et con-

A firmatur à ſigno: nam hoc animal v.g. quòd eſt Petrus omnino intrinſecè, & quaſi eſſentialiter determinatum eſt, vt ſit Petrus; & ideò omnino repugnat intelligere hoc indiuiduum animalis extra hoc indiuiduum hominis, & idem eſt de cæteris ſuperioribus prædicatis: ergo ſignum eſt non determinari animal immediatè, & ſecundum ſe ad hoc indiuiduum animalis, ſed quatenus determinatum eſt ad eſſe hominis, ergo eadem differentia indiuidualis determinatur ad eſſe huius hominis, & huius animalis.

Tandem cõfirmatur, nam res indiuidua vt ſic intelligitur eſſe proximè capax exiſtentiæ: vniuerſale enim vt ſic, id eſt, in ſua vniuerſalitate exiſtere non põt, & ideò quò prædicatum aliquod vniuerſalius intelligitur, eò vt ſic cõcipitur magis eſſe elongatũ ab exiſtentia, vt v.g. ſubſtantia in cõi non intelligitur apta ad exiſtendum niſi determinetur ad materialem, vel immaterialẽ, & eadem eſt ratio de tota ſerie generalium prædicatorũ vſq; ad vltimã ſpeciem, quæ contracta ad ſuũ indiuiduũ eſt proximè capax exiſtentiæ: ergo, ſicut nullũ indiuiduũ exiſtere poteſt, niſi ſit in aliqua ſpecie infima, vt eſt certiſſimũ (præſertim ſecluſa falſa ſiſla de diſtinctione reali plurium formarum ſubſtantialiũ eſſentialiter ſubordinatarũ in eodẽ cõpoſito) ita nulla ratio generica determinari intelligitur ad propriũ indiuiduũ, niſi vt cõtracta & determinata ad aliquã ſpeciem. Qđ ſanè in rebus, præſertim ſimplicibus, tam integris, ꝗ partialibus, vt per ſe euidẽtiſſimũ: quis .n. fingat aut mente concipiat, Michaelẽ v.g. per aliud eſſe hãc ſubſtã, hunc ſpiritum, hunc angelũ? aut aĩam rationalem Petri per aliud eſſe hanc aĩam, & hãc animã rationalẽ & ſic de alijs? Imò in quibuſdã neq; abſtractione mẽtis põt ſatis concipi hoc indiuiduum, vt exiſtens ſub rõne generica, & non ſub aliqua ſpecifica, vt v.g. hæc ſubſtãtia exiſtens non intellecto hoc corpore, aut hoc ſpiritu. ſit ergo conſtans oĩa attributa eſſentialia in uno, & eodem indiuiduo vnica differentia ſingulari indiuiduari in vltima ratione ſpecifica. Ex hoc aũt apertè concluditur (quod in prima conſequentia inferebamus) attributa eſſentialia in codẽ indiui- C duo, non poſſe magis inter ſe diſtingui, quã à differentia indiuiduali, q̃a illa ẽt eſt una & indiuiſibilis: ergo quæ per illam indiuiduãtur, nõ poſſunt diſtingui vt duo indiuidua ex natura rei diſtincta, q̃a in diſtinctis indiuiduis eo mõ quo diſtincta ſũt, dẽnt ẽt diſtinctæ indiuiduales differẽtiæ reperiri, rurſus quę ſunt oĩno idem ex natura rei eum eadem dña indiuiduali, & indiuiſibili non poſſũt inter ſe indiuidualiter diſtingui: ergo nullo mõ diſtinguuntur ex natura rei, quia vt probatum eſt, diſtinctio ex natura rei nõ põt intercedere, niſi inter res indiuiduas & ſingulares vt ſic.

Secunda probatio.

SEcundò probatur aſſertio poſita, q̃a in vno indiuiduo v.g. Petro, eſſe hoc aĩal & eſſe hũc hominẽ ab eodem phyſico principio prouenit, ſ. ab hac aĩa: vt per ſe maniſeſtum eſt & declarabitur ſect. ſeq. ſed in hac aĩa v.g. Petri eſſe rationalem, ſenſitiuam & vegetatiuam (ſiue formaliter ſiue eminenter) nõ ſunt gradus diſtincti ex natura rei: ergo nec gradus hois & aĩalis diſtinguuntur vllo mõ in Petro. conſequentia patet: quia recte cõcludimus hoc aĩal nõ diſtingui realiter ab XVII.

M hoc

XVI. (margin, beside "Tandem cõfirmatur")

hoc homine, quia hæc anima quæ dat eſſe animalis, non eſt diſtincta realiter ab ea quæ dat eſſe huius hoīs: ergo eodem modo cōcluditur nō diſtingui ex natura rei. Dices, hoc argūm procedere ex æquè ignotis: nam qui hanc diſtinctionem ponit in compoſito, ponit ēt in forma, & in quacunq; alia re ēt ſi phyſicè ſimplex ſit. Rñdetur, eſtò ita ſit conſequenter loquendum in ea ſnīa, merito tñ reuocari argūm & difficultatē ad radices horum graduū, & ad ſimplices entitates phyſicas, quia in eis clarius apparere pôt, quam ſuperfluè & ſine cauſa fingatur hæc diſtinctio, cum nullum ſit ſufficiens eius indicium in fundamento & radice talium graduum. Quod ſic patet, nam anima rationalis v.g. in re vna ſimplex forma eſt, quæ ſi conſideretur vt principiū efficiens operationū oīum, quæ in homine ſūt, intelligitur eſſe vnum eminens, & quaſi vniuerſale principium earum, neque oportet in ea fingere varias entitates, aut modos reales ex natura rei diſtinctos, per quos ſit principale, & radicale principium talium operationum: alioqui etiā in forma, vel luce ſolis, quatenus pôt eſſe principiū vniuerſale plurium actionum fingēdi eſſent varij gradus ſeu modi entis ex natura rei diſtincti. Similiterque philoſophandum eſſet in Deo generali principio plurium actionum, vel effectuū, quod eſt alienū ab omni rōne, & recta conceptione: quia, quæ ſunt in inferioribus diuiſa, ſunt in ſuperiori principio vnita. Igitur aīa rōnalis per ſuam entitatem in re omnino eandem, & ſimplicē, eſt principium radicale oīum humanarum operationum abſq; vlla diſtinctione actuali, quæ in ipſa ſit, vt hēt rationem talis principij, quamuis per conceptus inadæquatos poſſit a nobis multipliciter cōcipi, atq; ita rōne diſtingui in ordine ad varias operationes. Ergo eodē modo eadem anima in genere cauſæ formalis cōferit homini oēs gradus viuentis, animalis, & hominis ſecūdum eandem omnino realitatem abſque vlla diſtinctione actuali, quæ in ipſa inueniatur ex natura rei. Patet conſequentia, tum quia eadem eſt ratio de anima in vno & in alio genere cauſæ conſideratæ, tum etiam, quia in tantum, ſeu per idem eſt anima principium radicale operationū, per quod eſt principium formaliter conſtituēs operantem. Imò non aliter diſtinguūtur a nobis in anima illi gradus, quā in ordine ad operationes. Vnde, ſi in ordine ad illas non eſt neceſſaria diſtinctio ex natura rei in eadem principio, neq; in ratione informandi erit neceſſaria.

XVIII. Quod ſi in his gradibus, qui ſumuntur in ordine ad diuerſas operationes, non eſt neceſſaria diſtinctio ex natura rei, multò minus erit neceſſaria in alijs ſuperioribus, vel inferioribus gñibus, aut differētijs, vt ſunt v.g. ratio corporis aut ſubſtantiæ, vel ſi de formis loquamur, ratio formæ ſubſtantialis, vel formæ corporis: nam hoc ipſo, q aliqua eſt forma materiæ actuans ſubſtantialē potentialitatem eius eſt forma ſubſtantialis, & eſt etiam forma corporis: hoc autem inſeparabile eſt, & indiſtinguibile ex natura rei a quacunq; forma actuante materiam, & componente cum illa vnum ſubale compoſitum. Similiter inferiora gña, vt eſt ratio bruti ſub aīali, & alia hmōi minus pñt diſtingui, quā prædicti gradus in homine; nam, ſi in anima hominis, vt eſt principiū variarum operationum, nō reperitur diſtinctio ex natura rei, multò minus reperiri poterit in anima bruti, v.g. in ordine ad operationes ſenſitiuas tali modo, in eo gradu, & ordine effectas.

Probatio tertia.

Tertiò eſt optima rō a priori, qa hæc abſtractio generū & ſpecierū, vt per intellectum fiat, hēt ſufficiens fundamentū tum in ipſo, tū in rebus, abſque vlla diſtinctione actuali quæ in ipſis rebus antecedat: ergo nō eſt talis diſtinctio aſſerenda. Probatur conſequentia quia tota rō introducendi hāc diſtinctionē ſumpta fuit ex modo concipiēdi noſtro, & cōſequēter ex modo loquendi in modo concipiēdi fundato: ergo ſi ob hanc cauſam illa diſtinctio neceſſaria nō eſt, neque ēt eſt credenda, quia diſtinctiones reales, vel ex natura rei non ſunt multiplicādæ ſine fundamento. Primum aūt antecedens licèt probatum ſit tractādo de cōceptu entis, & de identitate inter cōem naturā et indiuiduā, hic declaratur breuiter, & probatur. Quia, vt intellectus illos conceptus formet, atq; præſcindat, ex parte rei ſufficit conuenientia, & ſimilitudo earū inter ſe, magis vel minus perfecta, cū aliqua diſſimilitudine & diſconuenientia; ex parte verò intellectus ſufficit q poſſit, id in quo res conueniunt, concipere per modū vnius, præciſè illud concipiendo, ſed hoc totū fieri pôt abſque actuali diſtinctione graduū quæ in re ipſa ſit: ergo. Probatur minor exemplis ſupra adductis: nam duo homines conueniunt inter ſe in rōne hominis, & diſtinguuntur vt indiuidua ſunt abſq; diſtinctione in re inter rōnem cōem, & indiuidualem eorum. Item Deus & creatura conueniunt in ratione entis realis, & differunt in ratione talis entis abſq; diſtinctione inter rōnem cōem, & propriā, neque ex parte Dei ut eſt certum, neque ex parte creaturæ, quia nullus gradus præſcindi poteſt in creatura poſitiuus & realis eſt, qui non habeat illā conuenientiam cum Deo in ratione entis. Hæc ergo exempla declarant, eandem omnino rem poſſe eſſe principium & fundamentum conuenientiæ & differentiæ cum alia ob maiorem vel minorem ſimilitudinem cum illa, abſque vlla diſtinctione actuali, quæ in ipſis rebus antecedat. XIX.

Quod non ſolum verum habet in conuenientia analoga, vt quidam ſignificant, ſed ēt in vniuoca, vt ſatis declarat exemplum de conuenientia ſpecifica, & differentia indiuiduali, & alia adduci poſſunt de vniuerſalioribus, ſeu genericis conuenientijs: nam ſenſus communis v.g. conuenit cum viſu in perceptione coloris, & inde facilè abſtrahi poteſt conceptus communis, cum auditu autem conuenit in perceptione ſoni, & poteſt inde alius conceptus abſtrahi; nemo autē dicet, eum percipiendi ſonum & colorem ex natura rei diſtingui in ipſo ſenſu communi. Simile eſt de luce ſolis quatenus cū calore cōuenit in efficiendo calorē, & cū ſiccitate in exſiccādo. Itē qualitates mediæ inter extremas contrarias, vt color viridis, aut rubeus inter albedinē & nigredinem, & liberalitas inter auaritiā & prodigalitatem, habent quandam cōuenientiā & diſſimilitudinem cum extremis. nam liberalitas cōparata ad auaritiam differt ab illa & conuenit cū prodigalitate in vi & propenſione effundēdi ſe, & communicādi, comparata verò ad prodigalitatem XX.

taté differt ab illa in moderatione, & conuenit cum auaritia in retinendo: vanum aũt eſſet fingere in liberalitate varios gradus, ſeu modos reales ex natura rei diſtinctos pp has intellectus noſtri comparationes & conceptiones, quæ (ſi res attentè conſideretur) ferè poſſunt in infinitum multiplicari, & vix poſſunt differentiæ adeò ſimplices excogitari, quas intellectus diuidere non poſſet inueniendo in eis conuenientiam, & differentiam cum alijs rebus, vt in homine quatenus rationalis eſt inuenit conuenientiam cum angelo in intelligendo, & differentiam in modo intelligendi; & ſic de alijs, ſatis igitur ex his conſtat, huiuſmodi conceptus intellectus non eſſe ſufficientia ſigna diſtinctionis actualis rerum.

Argumentorum reſolutio.

XXI. AD primum argũ in principio poſitum reſpondetur compoſitionem ex genere, & differentia non eſſe realem compoſitionem, ſed rationis tantum: quia, vt benè probat argumentũ ſine diſtinctione ex natura rei, neque compoſitio vera, & quæ in re ſit, intelligi poteſt: quia cõpoſitio nihil aliud eſt, quàm diſtinctorum vnio: vbi ergo non eſt diſtinctio in re neq; compoſitio eſſe poteſt: ergo hæc rationis compoſitio. Dicitur autem hæc compoſitio non eſſe omnino per rationem conficta, non quia in re actu antecedat, ſed quia in re eſt fundamentum vt intellectus poſſit concipere vnam rationem vt potentialem, & præciſam ab altera, & aliã vt actualem, & determinantem alteram, & ita propriè compoſitio tantum eſt in conceptibus: in re verò ſolum per extrinſecam denominationem à conceptibus mentis, & hoc modo dicitur eſſe compoſitio rationis. Quocirca huiuſmodi compoſitio non repugnat Deo propter ſolam ſimplicitatem vt infrà dicam, ſed etiam ratione illimitationis, & eminentiæ diuinæ. Nam in primis ob hanc cauſam non poteſt habere conuenientiam vniuocam cum creatura; & conſequenter, nec genericam. Deinde non poteſt in Deo aliqua ratio communis ita abſtrahi & præſcindi, vt non includatur in qualibet ratione propria & particulari propter ſummam Dei illimitationem, & ſimplicitatem, quod etiam repugnat cõpoſitioni generis & differentiæ.

Compoſitio ex genere & differentia, compoſitio rationis.

XXII. Ad confirmationem r̃ndetur, partes definitionis, non propriè dici ſignificare partes rei, ſed habere quandam proportionem cum partibus rei, vt D. Th. exponit 7. metaph. lect. 9. quia ſe habẽt genus, & differentia ad modum materiæ & formæ, quæ ſunt partes rei, à quibus propterea genus & differentia ſumi dicuntur, vt ſect. ſeq. latius explicabimus. Deinde dr̃, definitionem eſſe opus intellectus, & neceſſariò requirere compoſitionem aliquam veram & propriam ex diſtinctis conceptibus, ſicut definitio voce prolata diſtinctis vocibus partialibus conſtare debet, explicat enim diſtinctè rei naturã, quod à nobis vna voce, vel vno ſimplici conceptu fieri non poteſt, & hac ratione dr̃ conſtare ex partibus: non eſt tñ neceſſe, vt ſingulæ partes definitionis explicent ſingulas partes definiti in re diſtinctas, ſed vnaquæq; dicere poteſt totam naturam, vel entitatẽ definiti, vna tamen dicit illam confusè, & ſub ratione aliqua communi & potentiali, alia verò ſub ratione magis determinata & propria, & huiuſmodi rationes diuerſæ poſſunt vocari partes definiti, non ſecundum rem, ſed ſecundum rationem tantum: nam definitum vt definitum dicit denominationem rationis.

Definitio & eius partes quatenus rei cum ſuis, commẽſurentur.

Ad ſecundum reſpondetur, genus, & differentiam dicere eſſentias, ſeu rõnes eſſentiales diuerſas ſecũdum rõnem, non ſecũdũ rẽ: atq; hoc modo genus dicitur eſſe extra rationem differentiæ, & differentia etiam extra rationem generis, nam vtriuſque rõ ita mente concipitur ac præſcinditur, vt ſecũdũ eã præciſionem & abſtractionem, neutra in altera formaliter includatur: ad quod non eſt neceſſe, vt in re ipſa diſtinguantur in vna & eadẽ re, ſed ex parte generis ſatis eſt, quod ratio eius, vt tali cõceptioni reſpondet, non conſtituatur intrinſecè per differentiam diuiſiuam eius, & conſequenter, vt poſſit in re inueniri abſque tali differentia: ex parte autem differentiæ, vt genus dicatur eſſe extra rationem eius, ſatis eſt, quod in eius præciſo conceptu obiectiuo non includatur conceptus obiectiuus generis, ſed concipiatur differentia vt actus generis omnino ratione diſtinctus. Atque hoc etiam ſatis eſt vt genus & differentia dicantur comparari vt potentia & actus eſſentialis, non ſecũdũ rẽ, ſed ſecũdũ rõnem tñ, nam qualis eſt compoſitio, tales eſſe debent actus & potentia, eſt autem hæc compoſitio rationis, vt diximus: eodem ergo modo dr̃ componi vnum per ſe ex genere & dr̃ia ſecundum rationem, & non ſecundũ rem, & ideò tale cõpoſitum eſt maximè per ſe unum, quia componentia in re unum ſunt, & ſecundum rõnem per ſe comparantur, & ſubordinantur. Et hoc ſenſu dixit D. Thom. 7. Metaph. lect. 12. differentiam non addi generi, vt diuerſam eſſentiam ab illo, ſed ut contentam in eo implicitè ſicut determinatum continetur in indeterminato; & hac de cauſa ex eis componi unum per ſe. XXIII.

Ad rationem r̃ndetur, dupliciter nos poſſe loqui de genere, & differentia. Primò vt à parte rei exiſtunt: ſecundò, vt per intellectũ præſcinduntur. Priori modo cum genus & differentia in re non diſtinguãtur in vnaquaque ſpecie, genus & differentia eandẽ habent eſſentiam quã ſpecies, quamuis diuerſimodè illa ſignificetur per conceptus aut verba ſignificantia genus & differentiã vt D. Thom. nuper citatus dixit. Atq; hoc modo genus prout in re eſt actu includit differentias oppoſitas, prout eſt in diuerſis ſpeciebus, quomodo dicitur in genere latere æquiuocationes. Et ſic etiam dixit Ariſt. 10. Metaph. c. 11. tex. 24. genus prout in vna ſpecie exiſtens diuerſum eſſe à ſe ipſo prout eſt in alia. Neq; obſtat quod differentiæ illæ oppoſitæ ſint, quia genus ſic cõſideratum nõ habet realẽ unitatem, ſed multiplicatur eius formalis vnitas in diuerſis ſpeciebus, & ideò in eis poteſt oppoſitis differentijs actuari, vel potius eis identificari. Secundo autem modo, & magis propriè ac vſitatè loquimur de genere & differentia, vt ſubſtant abſtractis & præciſis cõceptibus noſtris: & ſic ſolum illud dr̃ eſſe de eſſentia vniuſcuiuſque, quod per ſe neceſſariũ eſt ad formalem rationem, & conſtitutionem rei vt ſic conceptæ, & hoc modo (vt dictum eſt) & differentiæ diuiſiuæ nõ ſunt de eſſentia generis, nec genus de eſſentia differentiarum, tñ tota hæc diſtinctio & præciſio eſt per operationem intellectus, ad quam dicit habitudinem, ſeu eã inuol- XXIIII.

D. Thom.

uit,& conſtat eſſentia, quando nominibus generis,& differentiæ ſignificatur.

XXV. Tertium argũ,& oĩa quæ illo iudicantur, ſæpæ ſoluta ſunt in ſuperiorib. nam eadem argumẽta ſiunt in ſpẽ reſpectu indiuiduorum,& in ente reſpectu inferiorum. Dico ergo genus prout eſt a parte rei coniunctum cum dſia ſua, eſſe prorſus inſeparabile ab illa; & à tali differentia dicimus in re ipſa non diſtingui; ꝙ vero genus, prout eſt in ſpẽ. ſit ſeparabile in re a differentia alterius ſpẽi, nullum argũ eſt ꝙ in vna & eadem ſpẽ genus & differentia diſtinguantur; quia genus prout in re eſt in vna ſpẽ,& in altera; non eſt realiter vnum & idem, ſed rõne & abſtractione tantum; ſolum ergo inde concluditur diſtinctio rõnis, cuius in re ipſa eſt aliquod fundamentum, nimirum ſimilitudo aliqua diuerſarum naturarum incompleta,& imperfecta, quæ eſſe põt in re abſq; actuali diſtinctione, vt declaratum eſt. Illa vero locutio quod differẽtia contrahit genus, vel actuat illud, dicit ordinem ad cõceptus noſtros, & ideo ſufficit diſtinctio rationis ad illius veritatem,& proprietatem.

XXVI. Quartum argũ tangit difficultatem q̃ ſequentem poſtulat ſectionem: cetera vero argumenta q̃ affetebantur ad oſtendendam diſtinctionem ex natura rei inter genus & ſpẽm, inter ſe & differẽtiam ac ſpẽm inter ſe, cum ſupponant diſtinctionem ex natura rei inter genus: & dſiam inter ſe, facilem hñt ex dictis ſolutionem. Vnde ad primũ rñdetur genus & differẽtiam non comparari ad ſpẽm, vt partes ex natura rei diſtinctas: ſed ſolũ rõne. Et hoc ſatis eſſe, vt genus, vel differentia cũ præciſione ſumpta non poſſint prædicari de ſpẽ, declaratum eſt. Ad primam confirmationem ẽt patet ſolutio ex dictis: nam, licet in hoĩe animal ſit idem cum hoĩe, & in equo ſit idem cũ equo, nõ ſequitur hoĩem & equum eſſe idem inter ſe, quia non ſunt realiter vnum animal, ſed ſolum hñt ſimilitudinem in eſſe animalis; ratione cuius in vno animalis conceptu conueniunt; & hoc ſatis eſt vt animal ſit vniuocum, & ſecundum eandem rationem conceptam de vtroq; dicatur, quãuis ſecundum rem aliam eſſentiam realem hẽat animal in homine, quam in equo,& è cõtrario. Ad vltimam confirmationem negatur aſſumptũ nihil. n. repugnat, vt ſæpè ẽt eſt oſtenſum, rem oĩno eandem,& ſine vlla diſtinctione, quæ ex natura rei in ipſa ſit fundare ſimilitudinem & differentiam ad aliam: quia poſſunt imperfectè & ſecundum quid tantum aſſimilari, ſimpliciter tamen differre.

SECTIO X.

Vtrùm abſtracta metaphyſica generum & ſpecierum, & differentiarum verè poſſint inter ſe prædicari.

XXVII. ABſtracta metaphyſica voco ea quæ à conceptibus metaphyſicis abſtrahuntur, vt animalitas, rationalitas, & ſimiles, voco autem illa abſtracta metaphyſica, vt illa diſtinguam à phyſicis, vt ſunt albedo, color, &c. inter quæ non eſt dubium quin poſſint veræ & propriæ prædicationes fieri; vt [albedo eſt color.] & ſimiles. De prioribus ergo terminis, & propoſitionibus, quæ ex illis conficiuntur, vt [animalitas eſt rationalitas,] & ſimilibus. Scot. in 1. d. 2. q. 7. & d. 5. q. 1. & in prædicab. q. 16. ſentit falſas eſſe propter diſtinctionem extremorum formalem, & ex natura rei. Soto verò in q. 3. vniuerſal. art. 2. dicit Scotum in hoc differre ab omnibus realib. vnde contrarium ipſe opinatur ex ſuppoſito fundamento, ſ. quia ſola diſtinctio rationis non ſufficit ad falſitatem propoſitionis.

Sed non ſolum Scotus, verum ẽt alij autores cenſent illas locutiones eſſe negandas non ob diſtinctionem ex natura rei, ſed ob modum ſignificandi, qui adiuncta diſtinctione rõnis ſufficit efficere falſam propoſitionem, qñ vna rõ formalis præciſè concepta prædicatur de altera ratione diſtincta ſimiliter præciſè concepta, quod in illis locutionib. fit. Quia termini abſtracti ſignificant rõnes formales præciſas, vnde cum vna de altera prædicatur, ſignificatur, ꝙ vna ſit altera, non tñ ſecundum rem, ſed ẽt ſecũdum præciſionem mẽtis & ſecundum rõnem, quod falſum eſt, & hoc modo tenet hãc ſententiã Niphus li. 3. Metaph. diſp. 2. & Caiet. de ente & eſſentia c. 4. & ſignificat D. Tho. ibi. c. 3. & 4. & confirmari poteſt, quia hæc abſtracta ſignificant naturam per modum partis: ſed vna pars non poteſt verè prædicari de alia, nec de toto: vnde dici communiter ſolet, etiam genus ipſum, v. g. animal ſi præciſè ſumeretur per modum partis, non poſſe vere prædicari de ſpecie, ſolumque vere prædicari, quatenus confusè ſaltem ſignificat totum, quod eſt in ſpẽ; vel quia adæquatè ſignificat id quod habet talem naturam, quod eſt ipſum totum; ergo multo minus poſſunt verificari propoſitiones illæ in abſtracto ſumptæ. II.

Quod ſi obijcias, ſi in abſtractis accidentium poſſunt fieri prædicationes huiuſmodi, cur non in abſtractis ſubſtãtiarum? Reſpondetur ex Scoto, quia hæc abſtracta ſunt vltima abſtractione, id eſt tali abſtractione vt vlterius abſtrahi non poſſint ſeu in alia magis abſtracta reſolui: accidẽtia verò quæ in abſtracto ſignificantur iuxta cõmunem vſum & in quibus dicimus poſſe fieri illas prædicationes, non ſunt abſtracta vltima abſtractione, poſſent. n. vlterius reſolui ſeu abſtrahi, vt ſi ab albedine abſtrahatur albedineitas; à colore coloreitas; tunc. n. in his abſtractis, etiam non poſſunt fieri prædictæ prædicationes: militat. n. eadem cauſa. Proprius verò, ac formalius dicetur eandem eſſe rationem ſubſtantiarum & accidentium; ſi abſtractio ſit eiuſdem rationis, ſ. aut phyſica aut metaphyſica, inter has verò eſſe diuerſam rationem. Nam per abſtractionẽ phyſicam, ſcilicet, albedinis à ſubiecto non abſtrahitur eſſentia ab ipſamet re (vt ſic dicam) quam conſtituit: ſed abſtrahitur forma à ſubiecto; & ideò ex vi talis abſtractionis ſolum tollitur prædicatio vniuerſalis per modum proprij, vel accidentis, quia vt ſic non poteſt talis forma de ſubiecto ſuo prædicari, nec de compoſito, quia ad hoc comparatur tanquã pars; ad illud verò vt res ab eo diſtincta, & non ſignificatur vt in eo exiſtens, ſed vt per ſe ſtãs. Denique vt ſic non ſignificat vllo modo habentem formam, nec ſupponit pro vllo, ſed ſolũ pro ipſa forma, quam ſignificat. Et ſimile huius in ſubſtãtijs erit, ſi formã à compoſito abſtrahamus,& abſtractè ſignificemus, vt animam ab animato, &c. ſic. n. non poterit abſtractũ de concreto ꝑdicari, inter abſtracta verò poterunt III.

Digitized by Google

terunt fieri prædicationes ſuperiorū de inferioribus: nam anima rectè de tali anima prædicatur. Per aliā verò abſtractionē Metaphyſicā abſtrahitur eſſentia ab entitate, quam conſtituit, & formaliter concipitur ac ſignificatur, vt cum dr̄ albedineitas; & ideo in his abſtractis non poſſunt fieri veræ prædicationes, quando rationes conceptæ diſtinctæ ſunt ſaltē ſecundum rationem.

IIII. Inter has ſnīas vltima veritatē magis attigit: tñ vt rē amplius explicemus, diſtinguere hic poſſumus quatuor prædicationum genera; primò enim prædicari pōt abſtractum ſuperius, & quaſi genericum de abſtracto inferiori, quaſi ſpecifico & integro, vt cum dicimus; Humanitas eſt animalitas. Secundò pōt prædicari idē abſtractū genericū de abſtracto nō ſpeciei, ſed ſolius differentiæ, quod comparatur ad aliud tanquam formale ad materiale, vt ſi dicamus, rationalitas eſt animalitas. Tertiò poteſt è contrario prædicari hoc abſtractum formale ſeu differentiale de abſtracto ſpecifico, vt in hac, humanitas eſt rationalitas. Quartò poteſt idem abſtractum differentiæ dici de abſtracto generico ſeu materiali, vt in hac, animalitas eſt rationalitas.

V. Ab hac ergo vltima prædicatione incipiēdo, vr̄ mihi in rigore falſa, propter rōnes factas: &, quia illa duo extrema, prout præciſè & abſtractè ſignificantur, nullo modo comparantur, ita vt vnū in alio formaliter includatur; & conſequenter, neque vnum dicere pōt id totum, quod dicit aliud, neque actu neque potentia, neq; explicitè nec confusè. Et quamuis identicè interdum animalitas & rōnalitas ſint eadem eſſentia, tñ hoc non ſignificatur per illum modum enunciandi ſed potius ſignificatur, ac ſi prædicatū ſit de formali, & quidditatiuo conceptu ſubiecti. Vnde ſumitur optima confirmatio, quia rationalitas nō poteſt verè prædicari de animalitate, niſi vt dr̄ia eius diuiſiua, & contractiua; atque adeò extra rationem eius exiſtens: ſed in illa locutione non prædicatur vt differentia diuiſiua: quia differentia diuiſiua, cum ſit extra genus, adiacet illi, & ſe habet per modum accidentis, & ideo non poteſt de illo prædicari in abſtracto, ſed tm̄ in concreto. Propter quod rectè dixit Auicenna tract. 5. ſuę metaph. c. 6. rationalitatem vt in abſtracto ſignificatur, non eſſe differentiam ſed differentiæ principium. Et propter eandē cām exiſtimo, tertiam locutionem eſſe in rigore falſam, quia etiā in illa rationalitas non prædicatur vt differētia, quia non prædicatur in quale: prædicatur ergo, vt tota & integra ratio humanitatis, & ita efficit ſenſum falſum. Similiter exiſtimo, enūciationes ſecūdi generis eſſe in rigore falſas, quamuis in ſenſu identico ſint minus indirectæ quā primæ: nam omnis eſſentia, quæ eſt realiter rationalitas, eſt ēt animalitas, non vero è conuerſo.

VI. At verò locutiones primi generis vidētur poſſe admittere aliquē ſenſum verū in omni rigore & proprietate, quāuis æquiuocæ videātur, & iō nō ſint ſine diſtinctione admittēdę Humanitas .n. cum dicat integrā hominis eſſentiā & naturā, includit in conceptu ſuo animalitatē, & rōnalitatē, quia totum hoc eſt de eſſentia hominis. Itē quia humanitas non dicit ſolam rōnalitatē: plus enim in cōceptu ſuo includit, vt per ſe notū eſt: non .n. dicit ſolā vltimā differētiam hominis, nec ſolū abſtractū differētiæ, ſed dicit formā totius, quæ phyſicè includit totam naturā cōpoſitam ex materia & forma, & metaphyſicè oēs gradus talis naturæ. Igitur humanitas re vera eſt quędam natura ſenſitiua, & in hoc habet aliquā conuenientiam, & ſimilitudinem cum natura equi, & leonis in abſtracto ſumpta: nā oēs ſunt principiū integrum ſentiendi: ergo pōt ab illis omnibus vnus conceptus communis abſtrahi, qui ſit illis genericus, & de illis poſſit prędicari: & in confuſo ac in potētia dicat totum id, quod in ſingulis membris reperitur, & ſanè hic conceptus ſignificari videtur illa voce, principiū integrum ſeu totale ſentiendi, q̃ ſine dubio verè prędicatur de oībus illis naturis. Si ergo nomine animalitatis idem conceptus eodemq; modo ſignificetur, erit vera illa locutio: Non vr̄ aūt hęc ſignificatio aliena a proprietate illius vocis quia licèt illud abſtractū ſignificetur, vt pars reſpectu concreti, & ideo non poſſit de illo verè prædicari (iuxta veriorem ſnīam infra tractandam in diſputatione de ſuppoſito) tamen reſpectu ipſiuſmet formæ totalis, quamuis formaliter non exprimat totam illius rationem, tamen confusè videtur poſſe ſignificare totam illā, ſeu conceptum illius communem, vt includentem in potentia omnes determinationes ſuas: in hoc ergo ſenſu erit vera illa propoſitio: ſicut hæc eſt etiam vera, hæc humanitas Chriſti eſt humanitas & pertinet ad prædicationem ſpeciei de indiuiduo.

VII. Nihilominus tñ propter formalē ſignificationē ac præciſionē vocis abſtractę pōt eſſe æquiuocatio in illa voce [animalitas,] ita vt per illam ſignificetur ratio conſtitutiua animalis, vt præciſā ab oī inferiori, & in hoc ſenſu eſſet falſa locutio, vt conuincūt argumenta prius facta; ideoq; non eſſet illa locutio ſine diſtinctione admittenda, & quoad hoc nō eſt eadē rō de cōibus abſtractis phyſicis formarū ſeu accidentiū: nā cū hæc natura ſua ſint formæ reales & phyſicę, qn̄ in abſtracto ſignificantur, uel concipiuntur planè intelliguntur abſtrahi à ſubiectis, non verò præſcindi ab oībus differentijs inferioribus: natura aūt ſubſtātialis eſt tm̄ forma metaphyſica, & nō eſt propriè in ſubiecto, & ideo, qn̄ in abſtracto concipitur & ſignificatur, vr̄ cum oī præciſione ab oī etiam contrahente ſignificari, iuxta illud Auicennæ, [Equinitas eſt tm̄ equinitas.] quāuis non repugnet ēt ſignificari per modū totius potentialis reſpectu inferiorū, vt diximus. Sed quæres, ſi animalitas pōt in hoc ſenſu concipi vt genus humanitatis, & aliarum naturarū in abſtracto ſumptarū, cur rationalitas nō habebit rōnē dr̄iæ, aut quænam erit eius differentia. Rn̄detur, ſi quis velit metaphyſicè humanitatem definire, facilè id intelliget, neq; .n. dicet, humanitatē eſſe animalitatem rōnalitatem; eſſet enim incongrua locutio; neque illa eſſet definitio: quia illæ duæ partes nullo modo inter ſe coniunguntur ad vnam orationem componendā. Dicet ergo, humanitatem eſſe, animalitatem rōnalē: rōnale ergo eſt dr̄ia etiam illius abſtracti: quia vt ſupra dicebam abſtractū vt ſic non poteſt prædicari p modum differentiæ ſed generis, vel ſpeciei: nam ſemper prædicatur in quid: prædicatio enim in quale tantum fit per terminos connotatiuos, ſeu adiectiuos, qui ſignificent formam vt informantem, uel adiacentem alteri. Et ideò etiā in accidentibus, quamuis genus prædicetur

in abſtracto de ſpecie,differentia nũquã dicitur A per modũ abſtracti ſed cõcreti, non enim dicimus,albedinẽ eſſe colorẽ & diſgregationẽ viſus; ſed colorẽ diſgregantem, vel diſgregatiuũ viſus. Quod ſi tandem obijcias, non poſſe eãdẽ drĩam eſſe generis in abſtracto,& in cõcreto sũpti. Rñ detur rõnale coniunctũ animali in concreto,& animalitati in abſtracto, nõ eodẽ sẽſu vtriq; tribui: nã in vno ſignificat eſſe naturam tñ rationalem, in alio verò eſſe rõnale ſuppoſitum.

SECTIO XI.

Quod ſit in rebus principium vnitatis formalis, & uniuerſalis.

1. QVanuis vnitas vniuerſalis aliquo modo differat ab vnitate formali, vt diximus, tñ quia non eſt vnitas ſm rem, ſed ſcdm rõnem; ideò in re nõ eſt diuerſũ vtriuſq; vnitatis principiũ; & ideo neceſſe nõ eſt diuerſas, & illis qõnes mouere; ſed explicato principio vnitatis formalis, erit explicatũ de vniuerſali: quia hæc non fundatur in rebus, niſi media vnitate formali. Et ideò rectè dixit Ferrar. 2. cont. gent. c. 95; cum quæritur, à quo ſumatur genus & differentia, non quæri de genere & B differentia ſecundè intẽtionaliter, hoc eſt, vt per rõnem habent vnitatẽ, vel relationem rõnis, ſed primè intentionaliter, i. ſcdm vnitatem formalẽ vel conuenientiã, quã in re hr̃e poſſunt. Eſt aũt hic ſermo de principio phyſico; ſicut. n. in ſuperioribus explicata vnitate indiuiduali, inquiſiuimus, & explicuimus principiũ eius. i. fundamẽtum phyſicum, quod in re habere poteſt; ita hic ſimile principium inueſtigamus reſpectu vnitatis formalis, quæ vel eſt vnitas generis reſpectu vnitatis formalis, quæ uel eſt vnitas generis, vel differentiæ, vel ſpeciei ex vtraque compoſitæ: omitto enim nunc vnitatem formalem tranſcendentalẽ, quia, vel analoga eſt, & ſic non eſt vnitas ſimpliciter; vel, ſi ſit vniuoca, ad genericã reuocanda eſt, vt ſupra dixi; & idem proportionale habet fundamentum vt explicabo.

II. Sic igitur declarata quæſtio coincidit cũ illa cõi, vnde ſumantur genus & differentia. Et rõ dubitandi eſt, quia cõiter dici ſolet, genus ſumi à C materia & differentia à forma: quod tñ verũ nõ apparet. Primò, quia ẽt in angelis reperitur vnitas formalis gñis & ſpeciei; & tñ in eis, nec materia, nec forma reperitur. Scdò, qa ſi genus ſumeretur à materia, ergo quæ materiã non haberent cõem, nec genus poſſent hr̃e cõe; conſequens eſt apertè falſum, quia & ſubſtãtiæ materiales cum immaterialibus in genere aliquo conueniũt; & corpora terreſtria cum cœleſtibus, quãuis in materia nõ conueniãt. Tertiò, quia in ſubſtãtiis ẽt ſimilẽ materiã habentibus non ſumũtur genera à materia: vt patet de genere viuẽtis, animalis, & ſimilibus; viuens. n. nõ habet vitã à materia, ſed à forma: & ſic de alijs. In cõtrariũ eſt, qa ille modus loquendi eſt ferè omnium antiquorũ, præſertim vero D. Tho. de ente & eſſentia cap. 4. 5. & 6. & 2. cont. gent. c. 95. & q. de ſpiritual. creat. ar. 1. & ſignificat Auerr. 10. Metaph. in fin. com. 26. propter Ariſt. ibi dicentem, [Corruptibile, & incorruptibile differre genere,] eo q̃ materia ẽt differant; In quo ſignificat, genus, vel eſſe materiam, vel omnino a materia eſſe ſumendum.

Prior opinio reijcitur.

III. IN hac re duplex põt eſſe dicẽdi modus. Prior eſt, materiam & formam propriè & in rigore ſumptas eſſe propria & neceſſaria principia vnitatis formalis genericæ, vel ſpecificæ: atque hoc ſenſu genus ſumi a phyſica materia tãquã a proprio principio, drĩam verò ſeu ſpeciem (hę enim duæ pro eadem reputantur, cum drĩa ſpeciẽ conſtituat) ſumi a forma. Atque in hũc modum vr̃r ſenſiſſe, qui negãt res immateriales componi ex genere & drĩa, ſed tm̃ res ex materia & forma cõpoſitas, inter quos eſt Durand in 2. diſt. 3. q. 1. & indicant Alber. in prædica. c. de Subſtan. & ibidem Aegid. & quodlib. 1. q. 8. nam hac ratione moti (vt vr̃) negãt ſubſtantias corporeas eſſe vniuocè ſubas cum incorporeis. Quod ẽt negauit Auer. loco ſupra citat. de corporibus terreſtrib. & cœleſtibus, quia putauit cœlos non conſtare materia, de quo aliàs. Verũ eſt, ex hoc principio non neceſſariò ſequi, hos autores negaſſe in angelis vel cęlis genera & differẽtias, quia exiſtimare potuerunt hr̃e inter ſe ſe genericã conuenientiam, ẽt ſi negauerint hr̃e illã cũ inferiorib. ſubſtantijs. Tñ, ſi ita ſentiant, nullã probabilẽ rõnẽ afferre poterunt, ob quã negent cõia genera his ſubſtantiis cõpoſitis ex materia & forma, & illis immaterialibus, quæ cõpoſitionem generis, & differentiæ in ſe admittunt; quia, ſicut in hoc ſimiles ſunt inferioribus ſubſtãtijs, ita cũ illis hr̃e poſſunt aliquã vnionẽ, & genericã conuenietiã neq; hoc repugnabit earũ ſimplicitati, aut perfectioni: magis ergo conſequenter dicent, hoc ipſo, q̃ materiam & formam nõ habẽt, nec genus & drĩam habere poſſe, quia hæc in illis fundantur. Huius aũt aſſertionis ſic expoſitæ nõ video, quod poſſit fundm̃ aſſerri, niſi quia, ſicut materia eſt in potẽtia ad plures formas, & cũ illis cõponit diuerſas eſſentias, ita ſe habet genus ad plures differentias. Sed hæc opinio ſic expoſita eſt apertè falſa: vt conuincunt argumẽta in principio facta, & quæ afferemus: fundamẽtumq; illud valde leue eſt, quia illa conuenientia nõ eſt per ueram ſimilitudinẽ ac proprietatem, ſed ſolum ſecundum quandam proportionem.

Durand. Albertus. Aegidius. Auerroes.

Quæſtionis reſolutio.

IIII. EST igitur ſecunda ſententia, materiam & formam, non ſm proprietatem phyſicam, ſed ſecundum quãdam proportionem, & analogiam eſſe principia, à quibus genus, & differentia ſumuntur. Nam materia eſt prima, & quaſi eſſentialis ſeu ſubſtantialis potentia naturæ ſubſtantialis de ſe indifferens ad plures naturas ſeu actus: forma uerò eſt primus actus ſubſtantialis determinans, uel cõſtituẽs naturã. Quia ergo genus eſt quid potentiale, & indifferens, & per differentiam actuatur, & determinatur ad certum gradum ſeu ſpeciem naturæ, ideò dicitur genus ſumi à materia & differentia à forma, id eſt, per proportionem quandam ad materiam & formam. Atque hæc eſt ſententia Ariſtotelis 8. Metaphyſ. tex. 6. D. Thomæ dict. opuſc. de ente & eſſentia, & 2, cont. gent. cap. 95. & 7 Metaphyſ. lect. 11. & 12. & alijs locis infra citandis. Atque hic ſenſus eſt verus & facilis. Dicendum ergo eſt, in uniuerſum loquendo principium formalis unitatis eſſe totam rei eſſentiã & naturam, diuerſo tamen modo, nã unitatis ge-

Genus qui dicatur ſumi a materia, a forma vero differentia.

neri-

nericæ principium, eſt ipſa natura, vt vlterius eſt perfectibilis ſeu determinabilis, ſeu vt habet conuenientiam & ſimilitudinem cum alijs in aliquo gradu potētiali, ſeu amplius determinabili. Vnitatis autem ſpecificæ, ſeu differentiæ eſt eademmet natura ſecundum vltimam perfectionem eſſentialem ſuā. Probatur primò rationibus factis quia nō poteſt aſſignari alius modus, qui cōmunis ſit omnibus ſubſtantijs, & accidētibus, ac formis. Secundò, quia in ipſiſmet ſubſtātijs materialibus, nec forma, nec materia eſt ſufficiēs principium generis & differentiæ: quia vt ſuprà dictū eſt, tam genus quàm differentia dicũt aliquo modo totam rei naturam; & ideò poſſunt prædicari de ſpecie. Vnde, ſi p impoſſibile intelligeremus cōpoſitum ex anima rationali, & alia materia alterius rationis ab ea, à qua nunc homo cōſtat, ex tali materia & forma nō ſumerētur genus & differentia, quibus nunc homo eſſentialiter cōſtat, quia rationale, licèt ſumatur pręcipuè ab anima, includit tamē eſſentialiter talem materiam. E tè contrario, quamuis fingatur hæc materia abſque compoſitione cum aliqua forma, nullum genus proprium ſubſtantię ab ea ſumi poſſet, niſi fortè B genus materiæ, reſpectu cuius ipſa materia ſe habet vt tota natura, à qua, vt habet cōuenientiam cum materia cęli in gradu aliquo vlteriùs determinabili, ſumi poteſt tale incōpletum genus, & conſequenter ab eadem, vt habet complementū in ſua eſſentia ſumetur vltima differentia conſtituens ſpeciem talis materiæ; & idem eſt ſuo modo in forma: ergo in vnaquaque re omnis huiuſmodi vnitas ſumitur ex tota naturaliter, & aliter comparata ſeu concepta. Hoc autem cum debita proportione intelligēdum eſt, nam in ſubſtantijs completis & integris, id ſimpliciter & cū omni proprietate verum eſt, quia illæ ſunt, quæ habent proprias, & integras naturas; quia verò etiam in partialibus ſubſtantijs, vt ſunt materia & forma reperitur ſuo modo vnitas generica & ſpecifica, in eis debet cum proportione intelligi, quod à tota natura ſcilicet partiali, id eſt, à tota entitate formæ, vel materiæ ſecundum diuerſas rationes huiuſmodi genus & differentia ſumantur, quod ad formas etiam accidentales eodem modo accommodandum eſt, vt latè in D. Tho. videri poteſt opuſc. de ente & eſſentia cap. 7.

Argumentorum reſponſa.

VI. In Angelis verè genera & differētiæ reperiuntur.

AD primum ergo fatemur, in angelis eſſe genera & ſpecies, vt latè D. Th. declarat dicto opuſc. de ente & eſſentia cap. 5. & 6. & 1. p. q. 50. art. 2. ad 1. & alij vt infra tractabimus diſputando de intelligentijs. Neque oportet vt in eis ſit materia & forma, quia vt diximus non ſemper illæ ſunt principia generis & differentiæ, ſed quęlibet natura, etiam ſimplex, dummodò talis ſit, vt poſſit habere cum alijs conuenientiam vniuocā in gradu aliquo abſtrahibili per intellectū vt determinabili, vel determinātē: hoc autem nō repugnat inueniri in angelicis naturis, cum ſint finitæ & limitatæ perfectionis. Dices, ergo nulla eſt in hoc differētia inter ſubſtantias materiales, & immateriales: quia in vtriſq; ſumuntur genus & differentia à tota natura ſecūdum perfectiorē, vel imperfectiorem gradum; vnde materia & forma veluti per accidens ſe habent, quia ſolū con- A currũt quatenus ſunt partes componētes talem naturam: conſequens autem videtur contra D. Thom. cit. locis, præſertim 1. part. quæſt. 50. ar. 2. ad 1. vbi ait eſſe differentiam inter ſubſtantias materiales, & immateriales, quòd in illis ab alia re ſumitur genus, & ab alia differētia; in his verò ab vna, & eadem re ſecundum rationem diuerſam vtrumque ſumitur. Reſpōdet Ferrara ſuprà ſi loquamur de proximo principio nullam eſſe differentiam, quia illud eſt tota natura in omnibus ſubſtantijs, vt diximus; ſi autem ſit ſermo de radicali principio, in hoc eſſe aliqualem differentiam: nam in ſubſtantijs immaterialibus, cū non ſint compoſitæ ex partib. phyſicis, idem eſt principium radicale, quod proximum omnis vnitatis formalis; in ſubſtantijs autem materialibus, quia compoſitæ ſunt ex partibus phyſicis, quanuis tota natura ſit principium proximum, materia verò cenſetur radicale principium generis, quia eſt radix totius potentialitatis: & quia per proportionem ad illam cōſideratur genus vt determinabile per differentias: forma verò cenſetur prima radix differētiæ, quia illa dat vltimam B perfectionem, & in actum redigit completam naturam. In quo etiam poteſt aliqualis differentia inter materiam & formam conſiderari; quia materia per ſe non eſt propriè cauſa radicalis alicuius gradus etiam generici, donec actuetur per formam, à qua primariò & eſſentialiter pendet omnis gradus naturæ ſubſtātialis. Vnde D. Tho. quęſt. de ſpirit. creat. art. 1. ad 24. dicit cum genus à materia ſumi dicitur, non eſſe intelligendum de materia prima, ſed ſecūdum quod per formā recipit quoddam eſſe imperfectum, & materiale reſpectu ſpecifici, ſicut eſſe aīalis eſt imperfectū reſpectu hominis, & vtrumq; eſt ab anima. Vnde fit vt propriè loquendo, materia non ſit principium generis niſi per analogiam & proportionem vt diximus. Forma verò aliquid amplius habere videtur reſpectu cuiuſcunque differentiæ, quia eſt propria radix illius, quod nō ſolum de vltima, ſed etiam de ſubalternis differentijs verum eſt. Quanuis non ſit omnino in ſuo genere excludenda materia: quia omnis forma naturalis eſt actus eius, & ab illa vt ſic ſumitur differentia, ideoque ſemper in tali differentia includitur aliquo modo materia.

C ¶ Ad ſecundum non deſunt, qui concedāt ſequelam, ſcilicet nullum dari commune genus rebus non habentibus materiam communē ſeu eiuſdē rationis, vt ſuprà citatum eſt. Sed id nullo probabili fundamento nititur: quia, vt oſtendimus, nō repugnat compoſitio generis & differētiæ rebus finitis, etiamſi, vel nulla materia phyſica conſtēt, vel materia alterius rationis à materia horū inferiorum. Itē non repugnat illis habere vniuocā cōuenientiam, vel ſimilitudinē cum his inferioribus, vt conſtat de conceptu ſubſtantiæ, qui ſecundum præciſam ſuam rationem cōſideratus ęquè conuenit ſubſtantijs integris materialibus ac immaterialibus, & terreſtribus, quā cœleſtibus. Reſpōdetur ergo ad argumentū negādo ſequelā: nā in primis quod attinet ad corpora cęleſtia & terreſtria, quāuis demus materias eorum eſſe ſpecie differētes, cū illæmet materiæ gn̄e inter ſe cōueniāt, nullū erit incōueniēs ab eis ſuo modo ſumi vnum commune genus his corporibus, nō ſolū quatenus ſubſtantiæ ſunt, ſed etiā quatenus cor-

VII. Materiales ſubſtantiæ cum immaterialibus vniuocè conueniunt.

pora ſunt. Quod verò ſpectat ad immateriales ſubſtantias, vniuocè conueniunt cum inferioribus in ratione per ſe eſſendi, ſeu ſubſiſtendi in ſubſtātiali natura: vnde habere poſſunt commune genus, non ſumptum à propria materia, ſed à tota natura ſecundū indeterminatam rationem eius, vt dictum eſt. Neque huic veritati repugnat dictum illud Ariſtotelicum, Corruptibile & incorruptibile differunt genere, quia vt exponunt D.Th. Alexander Alenſis & alij tum ibi, tum 5. Metaph. tex. 33. illud non eſt intelligendum de genere logico, aut metaphyſico, quod per conuenientiam in aliqua vnitate formali conſideratur, ſed de genere phyſico, quod eſt ipſa materia, de qua interpretatione plura infra diſput. 38. ſect. 3. Tertia ratio iam ex dictis diſſoluta.

Elucidatur dictum Ariſtotelis. D Thomas, Alexand.

DISPVTATIO VII.

De varijs diſtinctionum generibus.

HÆc diſputatio neceſſaria hoc loco viſa eſt ad completam expoſitionē huius attributi, ſeu proprietatis entis: nā cū vnitas indiuiſionem includat & ideò multitudini opponatur, quæ ex diuiſione ſeu diſtinctione conſurgit, ad comprehendēdos omnes modos vnitatis, neceſſe eſt, omnes etiam modos diſtinctionis comprehendere: quia, quot modis dicitur vnum oppoſitorum, tot dicitur & reliquum. Eſt autē hoc in metaphyſica non minùs neceſſarium, quàm difficile: nam vt ex Ariſtot. ſumitur 2. Poſt. ca. 14. vniuſcuiuſque rei eſſentia & quidditas per diuiſionem, ſeu diſtinctionem attingitur, nam diuidendo vnum ab alio ad propriam vniuſcuiuſq; rei diffinitionem peruenitur: vnde, quàm eſt difficile rerum eſſentias cognoſcere, tantundem eſt varios gradus & modos diſtinctionum explicare. Inquirendum ergo eſt, quotnā illi ſint, & quibuſnam indicijs, ſeu modis diſcerni poſſint.

SECTIO I.

Vtrùm præter diſtinctionem realem & rationis ſit aliqua alia diſtinctio in rebus.

I. Diſtinctio realis datur & quid ſit.

IN hoc titulo duo ſupponuntur vt certa, & tertiū inquiritur. Primò enim per ſe notum eſt, dari in rebus diſtinctionē realem, quæ ad maiorem explicationem appellari ſolet diſtinctio rei à re, quæ in hoc conſiſtit, quòd vna res non ſit alia, neque è contrario: conſtat autem exiſtere plures res, quarum vna omnino non eſt alia. Solum eſt obſeruandum, interdùm res non ſolum eſſe ſic diſtinctas, ſed etiam non eſſe inter ſe vnitas, vt ſunt duo ſuppoſita, vel accidentia quæ ſunt in diſtinctis ſuppoſitis, & alia huiuſmodi in quibus nulla eſt difficultas cognoſcendi prædictam diſtinctionem, quia nullum eſt in eis veſtigium realis identitatis. Aliquando verò contingit, huiuſmodi res ſic diſtinctas eſſe inter ſe vnitas, vt patet in materia & forma, quantitate & ſubſtantia; & in his ſæpè eſt difficillimum diſcernere realem diſtinctionem, quę fit rei à re: ſi poteſt eſſe in rebus alia minor illa, quod ſtatim tractabitur, & tunc etiam explicabitur, quomodo ſit vna diſtinctio ab alia diſcernenda.

II. Poſitiua alia, alia negatiua, & quid vtraque.

Illud etiam eſt in hac diſtinctione obſeruādū ſolere diſtingui in poſitiuam, & negatiuam: quæ partitio, non tam ex parte ipſius diſtinctionis, quàm extremorum eius data eſt; diſtinctio enim ipſa formaliter ſemper in negatione conſiſtit, vt ſuprà dictum eſt, tamen hæc negatio intercedit aliquando inter res poſitiuas & reales, quarum vna, non eſt alia; & tunc dicitur diſtinctio poſitiua, et hęc eſt propria diſtinctio realis, de qua nos locuti ſumus. Aliquando verò conſideratur talis diſtinctio inter ens & non ens, aut inter non entia omnino diuerſa, & tunc vocatur diſtinctio realis negatiua: quia vnum illorum extremorū nō habet realitatem quam habet aliud, ſi ens poſitiuum & reale ſit, vel ſi vtrunque ſit ens priuatiuum, vt tenebræ, & cæcitas, quia ita ſeparantur ac diſtinguuntur inter ſe, quòd ſi poſitiuæ res eſſent, realiter diſtinguerentur, vel certè, quia fundamenta habent realiter diſtincta, in quibus ſuo modo eſſe cenſentur. Vnde hęc diſtinctio negatiua per proportionem, vel analogiam ad poſitiuā intelligenda ac declaranda eſt: ac propterea illa omiſſa hic ſolū de propria ac poſitiua diſtinctione reali agendum nobis eſt.

III. Tandem animaduertēdum eſt, ad præſentem diſputationem nihil referre, quòd ad diſtinctionem realem conſequatur relatio realis, vel rationis: nos enim non conſideramus hic diſtinctionem, vt importare poteſt formalem relationem, ſed ſolum ratione fundamenti, ad quod poteſt conſequi illa relatio. Vnde ad diſtinctionem realem non eſt neceſſaria (formaliter loquendo) relatio realis, Deus enim realiter diſtinguitur ab Angelo quanuis ad illum nō referatur realiter. Quòd ſi dicas, Angelū referri ad Deum. Reſpondetur, quicquid ſit de hoc ſit, tamen ante illam relationem intelligi Angelum eſſe rem diſtinctam à Deo: inde enim reſultat illa relatio, ſi qua eſt. Et in Deo tres perſonæ diſtinguuntur realiter, quā uis inter eas diſtinctio non ſit ſpecialis relatio realis. Omittenda ergo eſt hæc relatio tanquam impertinens præſenti inſtituto.

IIII. Secundò eſt certum dari præter diſtinctionem realem, diſtinctionem rationis. Et eſt illa, quæ formaliter, & actualiter non eſt in rebus, quæ ſic diſtinctæ denominantur, prout in ſe exiſtunt, ſed ſolùm prout ſubſtant conceptibus noſtris, & ab eis denominationem aliquam accipiunt, quomodò diſtinguimus in Deo vnum attributum ab alio, vel relationem identitatis à termino, quando dicimus, Petrum eſſe idem ſibi. Hæc autē diſtinctio duplex diſtingui ſolet; vna, quæ non habet fundamētum in re & dicitur rationis ratiocinantis: quia oritur ſolum ex negotiatione & operatione intellectus, alia quæ habet fundamentum in re, & à multis vocatur rationis ratiocinatæ, quanuis hæc vox, ſicut impropria valde eſt, ita & æquiuoca eſſe poteſt. Nā diſtinctio rationis ratiocinatæ ſic dicta exiſtimari poteſt, quia in re ipſa præexiſtit, ante quàm ratio ratiocinetur, vt quaſi ex ſe ratiocinata dicatur, ſolumque requiratur ratio ad illam cognoſcēdam, non verò faciēdam: ſolumque dicatur diſtinctio rationis, & non realis: quia non eſt tanta, neque

Diſtinctio rationis an & quæ ſit.

per ſe

per ſe tam patens, ſicut realis; & ideò requirat attentam operationem rationis ad diſtinguendam illam. Sed explicata ſignificatione huius vocis iuxta hanc etymologiam, talis diſtinctio non eſt verè diſtinctio rationis, de qua nunc agimus, ſed coincidit cum diſtinctione ex natura rei, de qua ſtatim dicemus. Alio ergo ſenſu dici poteſt diſtinctio rationis ratiocinatæ, rationis quidem, quia actu & formaliter non eſt in rebus, ſed per rationem fit, aut excogitatur: ratiocinatæ verò, quia non eſt omnino ex mero opere rōnis, ſed ex occaſione, quam res ipſa præbet, circa quam mens rōcinatur. Vnde fundamentum, quod dr̃ eſſe in re ad hanc diſtinctionem, non eſt vera, & actualis diſtinctio inter eas res, quæ ſic diſtingui dicuntur: alias non fundamentum diſtinctionis, ſed diſtinctio ipſa antecederet, ſed eſſe debet, vel eminētia ipſius rei, quam ſic mēs diſtinguit, quæ à multis appellari ſolet virtualis diſtinctio, vel certè habitudo aliqua ad res alias verè, & in re ipſa diſtinctas, penes quas talis diſtinctio excogitatur ſeu concipitur.

V. Hæc autem duo diſtinctionum rōnis genera, quanuis ab alijs aliter explicentur, commodè tamen poſſunt in hunc modum declarari, nimirū vt diſtinctio rōnis rōcinantis ſit in ordine ad eūdem cōceptum adæquatum, ſeu ſimplicem, eiuſdem rei ſolum per quandam repetitionem, vel cōparationem eius, quæ in mente fit. Sic.n. diſtinguitur Petrus à ſe ipſo, vel in rōne ſubiecti & prędicati, quando de ſe ipſo enunciatur, vel in rōne termini & ſubiecti relationis quando idem ſibi dr̃: in his.n. & ſimilibus diſtinctionibus rōnis, idem eſt atque integer conceptus Petri, ſolumque fit quædam repetitio & comparatio eius. At verò poſterior diſtinctio rōnis fit per conceptus inadæquatos eiuſdem rei: nam licet per vtrumque eadem res concipiatur, per neutrum tamen exactè concipitur totum id, quod eſt in re, neque exhauritur tota quidditas, & ratio obiectiua eius, quod ſæpe fit concipiendo rem illam per habitudinem ad res diuerſas, vel ad modum earum; & ideo talis diſtinctio ſemper habet fundamentum in re, formaliter autem dicitur fieri per conceptus inadæquatos eiuſdem rei. Sic diſtinguimus in Deo iuſtitiā à miſericordia, quia non concipimus ſimpliciſſimam virtutem Dei, prout in ſe eſt, & ſecundum totam vim ſuam, ſed eā conceptibus partimur in ordine ad diuerſos effectus, quorum eſt principium illa eminens virtus, vel per proportionem ad diuerſas virtutes, quas in homine inuenimus diſtinctas, & eminētiſſimo modo reperiuntur vnitæ in ſimpliciſſima virtute Dei.

VI. Ex quibus intelligitur primò, diſtinctionem rōnis non appellari, eò quod inter entia rationis verſetur, in quo multi decepti ſunt, vt poſtea videbimus: conſtat.n. ex dictis exemplis, ea quæ ſic diſtingui dicuntur, entia realia eſſe, vel potius ens reale diuerſis modis conceptum: & ratione ẽt id patet, quia ratio non fingit entia, quæ ſic diſtinguit, ſed ſolum per modum diſtinctorum cōcipit, quæ diſtincta non ſunt: ergo non ea, quę diſtinguuntur, ſed ſola ipſa diſtinctio per rōnem reſultat. Nec tamen mens fallitur ſic diſtinguendo, quia non affirmat in re eſſe diſtincta, quę ſic concipit, ſed ſimpliciter, & abſq; compoſitione, ſeu affirmatione aut negatione, ea concipit, vt diſtincta per abſtractionem præciſiuam, per quā quaſi efficit huiuſmodi diſtinctionem. Quod ſi poſtea per reflexionem, vel compoſitione illam prædicat de rebus ſic conceptis, nō affirmat ſimpliciter illas eſſe diſtinctas, ſed tm̄ ſecundū quid, id eſt, ſecundùm rationem. Quanquam autem diſtinctio hæc non requirat extrema, quæ in ſe ſint entia rōnis, ſemper tamen ſupponit in eis aliquam denominationem rōnis, qualis eſt denominatio ſubiecti, aut prædicati, vel ſaltem eſſe ſic conciſè, vel inadæquatè concepta. Ex quo etiam fit, vt, licèt hæc diſtinctio non requirat extrema, quæ abſolutè ſint entia rōnis, poſſit tamen ẽt inter illa fingi & excogitari: nam ens rōnis ſemel conceptum, poteſt ad ſe ipſum comparari, & ſic rōne diſtingui. Imo & relatio ſpẽi v.g. quanuis in ſe vnum numero ens rōnis ſit adęquatè reſpiciēs omnia indiuidua, poteſt etiam præciſè concipi, vt ad vnum vel aliud terminatur, & ſic rōne diſtingui. Quanuis ergo diſtinctio rationis non requirat entia rationis vt extrema, neque inde denominetur, poteſt tamen ad illa extendi, ſeu in illis verſari.

Ex quo vlteriùs intelligitur, diſtinctionem rōnis dupliciter dici poſſe, ſeu denominari, primò intrinſecè, nimirum quia in ſe non eſt vera diſtīctio, ſed concepta ſolum, ſeu rōne cōficta, & hęc eſt propria diſtinctio rōnis, de qua loquimur: alio tamen modo poteſt diſtinctio rōnis dici quaſi extrinſecè ab extremis in quib. verſari intelligitur, ita vt diſtinctio rōnis dicatur, quæ inter extrema ſeu entia rōnis omnino verſatur, & hæc non ſemper eſt diſtinctio rōnis priori modo, ſed tunc ſolum, quando circa idem ens rōnis verſatur, vt explicatum eſt. Poſſunt autem interdum diſtingui duo entia rationis, quæ non poſſunt dici propriè realiter diſtingui, quia entia realia non ſunt, tamen neque etiam dici poſſunt ratione diſtingui propriè & intrinſecè: quia eo modo quo ſunt, non iam ex fictione rationis, ſed ex ſe verè diſtinguuntur. Nam, cùm diſtinctio negatio ſit, communis eſſe poteſt etiam fictis entibus, & ita potius eſt illa diſtinctio quaſi realis. Sicut ſuprà dicebamus de diſtinctione inter tenebras, & cæcitatem: ſimilis enim intelligitur inter relationem ſpeciei ad indiuidua, quæ concipitur in natura humana ad ſua indiuidua, & in equina ad ſua. ita enim comparantur illæ duę relationes inter ſe, quod, ſi reales eſſent, realiter eſſent diſtinguendæ habent enim fundamenta & terminos realiter diſtinctos. VII. Rōnis diſtinctio extrinſeca altera, altera intrinſeca.

Vltimò ex dictis intelligitur, diſtinctionem rationis propriam & intrinſecam, de qua loquimur propriè & per ſe non eſſe, niſi medio intellectu concipiente res imperfectè abſtractè, confuſè, vel inadæquatè. Quia cum hæc diſtinctio non ſit in re, neque in obiecto cognito, ſolū conſiſtit in quadam denominatione à conceptibus mentis, & ideo requirit diſtinctionem ſaltem in ipſis conceptibus, & in denominatione, quæ ab illis ſumitur; hæc autem diſtinctio conceptuum reſpectu rei, quæ in ſe omnino vna eſt, nūquam eſt, niſi ob imperfectionem ipſorū conceptuum. Quapropter intellectus diuinus per ſe non propriè facit diſtinctionem rationis, quanuis comprehendat illam, quæ ab intellectu finito & imperfectè concipiente fieri poteſt. VIII. Vnde oriat̃ rōnis queq; diſtinctio.

Pun-

Punctus quæſtionis, & opiniones variæ.

IX. His poſitis præcipua difficultas ſupereſt, an præter hæc duo genera diſtinctionum, ſit aliud admittendum, quod ſit veluti medium inter illa. Multi negant poſſe excogitari, aut intelligi mediam aliquam diſtinctionem. Ita ſentit Duran. in 1.d.2.q.2. Ocham.q.3. Heruæus quod lib.3.q.3. Io.de Gandauo 6.Metaph.q.10. Soncin.7.Metaph.q.36.& idem ſentit Caiet.1.p.q.54.ar.2.& Soto.q.3.vniue.& c.de Prop.q.2. Sed in his autoribus cauenda eſt æquiuocatio rõne cuius poſſunt, vel nominib tm̃ differre, vel etiam in re: Nulla enim diſtinctio inter extrema poſitiua, & realia excogitari poteſt, quæ, ſi per rõnem conficta non ſit, non debeat neceſſariò in re ipſa antecedere & eſſe ante omnem operationem intellectus, & quia, quicquid huiuſmodi eſt, reale eſt, quatenus in rebus exiſtit, ideò in hoc ſenſu omnis diſtinctio, quæ rõnis non eſt, realis dici poteſt: atque ita manifeſtum videtur, non poſſe dari medium inter diſtinctionem realem, & rõnis. Tamen hoc poſito, adhuc ſupereſt quæſtio an omnis diſtinctio, quæ antecedit in rebus omnem operationem intellectus non tantum fundamentaliter, & virtualiter, ſed etiam actualiter, & formaliter ſit veluti eiuſdem rõnis quoad hoc vt ſit inter res diſtinctas, an vero in rebus ipſis ſit aliqua maior & minor diſtinctio, & illa, quæ maior eſt, ſ. inter rem, & rem, nomen diſtinctionis realis obtineat, alia verò vocetur diſtinctio media, ſeu alijs nominibus infrà explicandis. Si ergo dicti autores priori tantum ſenſu negant diſtinctionem mediam inter realem & rationis, ſolis terminis differunt ab his qui illam admittũt, non tamen conſtanti modo loquuntur, qui nũc illam negant, nunc verò illa vtuntur: quod maximè in Soto videre licet citatis locis, & in cap. de relatione, & alijs. Si autem poſteriori ſenſu negant diſtinctionem mediam, ſic erit diſſenſio maximè de re.

Durand. Ocham. Heruæus. Ioannes de Gand. Soncin. Caietan. Soto.

X. In hoc ergo ſenſu ſuadetur primò hæc ſententia. Non ſunt plura genera diſtinctionum, quam entium; quia vnum & multa conſequuntur ens: diſtinctio autem eſt per quam multitudo cõſurgit: ſed non ſunt alia entia niſi realia vel rõnis, vt colligitur ex Ariſt.5.Metap.tex.14.& 6. Metap. tex.6. nam cum hæc duo includãt immediatam contradictionem, non poteſt inter ea mediũ excogitari: ergo. Secũdo. Quæcunq; ſunt in re ante intellectũ, vel ſunt idem realiter, vel realiter diuerſa, alioqui daretur, medium inter idem & diuerſum, quod repugnat Ariſt.4.Meta.tex.4.& 5. vbi dicit, & idẽ & diuerſum adæquatè diuidere ens, ſicut vnum & multa & li.10.tex.21. dicit, quodlibet ens ad alterum comparatum eſſe idem, vel diuerſum ab illo. Et rõ eſt, quia hæc etiam opponuntur per immediatam cõtradictionẽ, ſicut ergo idem, & diuerſum in genere, ita etiam tale idẽ & diuerſum, ſ. realiter, conuenit cuicunque enti reſpectu alterius. Igitur omnia, quæ vt duo entia à nobis concipiuntur, vel ſunt idem realiter, vel diuerſa realiter, ſi diuerſa realiter diſtinguuntur realiter, ſi verò ſunt idem realiter non poſſunt in re diſtinctionem habere ante intellectũ, quia repugnat ſimul eſſe idem & diuerſum à parte rei.

XI. Quòd ſi fortè dicatur, nõ repugnare eſſe idem

A in communi rõne entis, eſſe tamen diuerſa in rõne talis vel talis entis, v. g. qualitatis vel relationis, actionis, vel paſſionis, &c. contra hoc argumentor. Tertiò. Multiplicato inferiori neceſſe eſt, vt eodem modo multiplicetur prædicatum ſuperius, ſed quælibet determinatæ rõnes entium ſunt inferiores ad ens: ergo non põt à parte rei multiplicari aliqua ſub determinatis rõnib. entium, vt v.g. in rõne qualitatis & relationis, albedinis, vel ſimilitudinis quin multiplicentur ſub communi rõne entis. Ergo ſi ſunt plura ſub his determinatis rõnibus, ſunt etiam plura entia: ergo non poſſunt in illis rõnibus diſtingui à parte rei, quin realiter diſtinguantur. Prima propoſitio videtur per ſe nota ex dictis ſuprà de vniuerſalibus: non poteſt.n. idem attributum vniuerſale ſeu commune exiſtens à parte rei vnum & idẽ numero oppoſitis differentijs, ſeu modis contrahi, aut determinari, ac propterea diximus vnitatem in communi aliqua ratione non eſſe veram & realem vnitatem à parte rei, ſed ſolam ſimilitudinem rei, & vnitatem rõnis: ergo, ſi aliqua multiplicantur in re, ſecundum determinatas rõnes entis, neceſſe eſt in illis etiam multiplicari in

B re ipſam rõnem entis. Quia, cum illa duo quatenus à parte rei diſtinguantur, includant oppoſitos, ſeu repugnantes modos, aut differentias, quibus inter ſe diſtinguuntur, non poſſunt habere in re veram & realem identitatem, nec numericam vnitatem in rõne entis, quia non poteſt idem numero ens oppoſitis differentijs ſimul affici ac determinari. Et cõfirmatur, quia alias poſſet etiam eſſe vnum numero accidens in re, & tamen eſſe duas qualitates, vel qualitatem ſimul & quantitatem, & eadem rõne poſſet eſſe vna ſubſtantia, duo corpora, & vnum numero animal, equus, ſimul ac leo, vel aliquid huiuſmodi. Quod ſi in his, cernitur aperta repugnantia, eadem erit in omnibus quæ in re diſtinguuntur ſecundum proprias rõnes reſpectu cuiuſcunque ſuperioris, etiam ipſius entis. Quia non minus eſſentialiter includitur ens in quibuſcunq; inferiorib. rõnib. quam omnia prædicata intermedia. Et quia drīæ illæ oppoſitæ ſeu diuidentes eandem repugnan-

C tiam inuoluunt reſpectu eiuſdem indiuidui ſub quacunque ratione ſuperiori, vel inferiori conſideretur.

Quartò aliter hoc ipſum explicatur, nam quicquid à parte rei eſt, hẽt ſuam realem eſſentiã: ergo quæ à parte rei ſunt diſtincta à parte rei hñt diſtinctas eſſentias, vel numero, ſi ipſa ſint tantũ numero diſtincta, vel ſpẽ aut genere, ſi illa dicantur eſſe eſſentialiter diſtincta: ergo hẽnt ẽt à parte rei diſtinctas entitates, quod eſt realiter diſtingui. Patet hæc vltima conſequentia, tum quia entitas rei nihil aliud eſt, q̃ realis eſſentia extra cãs poſita, vt infrà oſtendemus, ſi autem ſunt eſſentiæ diſtinctæ, illę ſunt reales & extra cãs poſitæ: erunt ergo diſtinctę entitates. Tum ẽt, quia, ſi ibi ſunt duæ eſſentiæ reales vnaquæque earum eſt eſſentia alicuius entis realis, quia ens & eſſentia adæquatè cõparantur vt abſtractũ & cõcretum: ſed vnum & idem ens non põ: hẽre niſi vnã eſſẽtiam: ergo, ſi ſunt duæ eſſentię reales, ſunt duo entia realia. Minor propoſitio vltima vr̃ per ſe nota, quia res maximè hẽt vnitatem à ſua eſſentia, & quia, nihil magis eſſe dẽt inuariabile & fixum ac certum in re, quam eſſentia. Ac deniq;, ſi XII.

res

Digitized by Google

res eſt per vnam eſſentiam conſtituta, ſecundum illam habet vltimam differẽtiã & ſpeciem: ergo non eſt amplius determinabilis: ergo nõ poteſt illa & eadem res actuari, determinari, ſeu conſtitui per differentiam alterius ſpeciei: ergo non poteſt habere aliam eſſentiam: ſi ergo eſt alia eſſentia diſtincta, aliam rem conſtituit.

XIII. Secunda ſnia eſt, dari in rebus, quandã diſtinctionem actualem ante intellectum, quę proinde non eſt rationis, ſed maior illa, neq; tñ eſt tanta diſtinctio, quanta eſt realis inter rem & rem. Hæc ſnia cõiter tribuitur Scoto in 1. d. 2. q. 7. §. vlt. & d. 5. q. 1. & d. 8. q. 4. & in 2. d. 3. q. 1. & alijs innumeris locis. in quibus, vel de diſtinctione attributorum Dei, vel de diſtinctione vniuerſalium, vel de ſimilibus diſputat. Quanquam his locis non ſatis explicet Scotus, an hæc diſtinctio, quam ipſe formalẽ vocat, ſit actualis in re, vel tm̃ fundamentalis ſeu virtualis, interdum. n. virtualem appellat: & ita inter eius ſectatores eſt varius opinandi modus. Nam aliqui exiſtimãt, diſtinctionem formalem apud Scotum, non eſſe aliam à diſtinctione rõnis ratiocinatæ, eo ſenſu & modo quo à nobis declarata eſt, quam dñt vocari formalem: quia diuerſæ definitiones, ſeu rationes formales ibi concipiuntur: dñt tñ appellari diſtinctionem ex natura rei, quia in rebus ipſis hẽt fundamẽtum, & virtualiter in ipſis eſt, licèt actu non præcedat, in quo ſenſu Scotus nihil fauet ſcdæ opinioni propoſitæ: nec vr̃ dubiũ, quin in aliquibus locis Scotus ita ſentire videatur, præſertim qñ agit de attributis diuinis. Nihilominus tñ alij Scoti diſcipuli, intelligunt, eum eſſe locutum de diſtinctione vera & actuali, quę in re ſit ante intellectũ, quam non ſolum in creaturis, ſed ẽt in Deo exiſtimant reperiri, ſaltem inter relationes diuinas & eſſentiam. De quib. idẽ tenet Durã. in 1. d. 1. 2. p. d. 5. q. 2. ad 4. & latius d. 33. q. 1. & multi alij, quos hic longũ eſſet recenſere. Poſſunt ẽt pro hac opinione referri multi, qui inter varias res admittunt diſtinctionem ex natura rei, & non realem, vt inter exiſtentiam & eſſentiam, naturam & ſuppoſitum, quantitatem & ſubſtantiam, fundamentum & relationẽ, ac ſimilia quæ inferius ſuis locis videbimus.

Scoti ſenſus in ponenda diſtinctione formali.

Durand.

XIIII. Solet item hæc opinio Ariſt. attribui, vel quia in 3. Phyſ. aſſerit, eundem motum eſſe actionem & paſſionẽ ſub diuerſis rationibus formalibus. Et 4. Phyſ. eodẽ mõ diſtinguit tp̃s à motu quod tñ dicit nõ eſſe rem ab illo diſtinctam. Et ꝙ 1. de Generat. ſimilem diſtinctionem inter nutritionem & augmentationem conſtituere videatur, dicẽs, [eſſe idem ſubiecto] id eſt, entitate, [diſtingui aũt ſm eſſe,] id eſt, ſm formale eſſe. Ac deniq; ꝙ in Prædicam. conſtituat, eandem qualitatem v. g. calorẽ ſub diuerſis ſpeciebus, qđ non põt intelligi, niſi quia duę ſpecies poſſunt eſſe idẽ ſcdm rem, & formaliter diſtingui. Sed hæc teſtimonia nõ multũ cogunt, quia in duobus primis exemplis, & in vltimo ẽt ſufficit diſtinctio rõnis per inadæquatos conceptus vt latius dicemus infrà tractando de accidentibus, & prædicamentis. In ſcdo aũt exemplo violenta eſt expoſitio illorum verborũ Ariſt. Apud quẽ eſſe idem ſubiecto nihil aliud eſt q̃ (ꝙ verba ipſa ſonant) eſſe in eodẽ ſubiecto & ſuppoſito cõiuncta, diſtingui autem ſcdm eſſe potius eſt diſtingui ĩ ſua entitate ſeu forma. Quò ait idem Ariſt. 1. Phyſ. tex. 21. [albũ & A muſicũ eſſe eadem ſcdm rem, & ratione diſtingui.] Vbi valde æquiuocè vtitur his vocibus, [rationem]. n. vocat eſſentiam ſeu definitionem, [rem,] verò ſubiectũ, ſeu ſuppoſitum, in quo hæc inſunt. Ad hunc ergo modum exponi põt. vel ẽt dẽt, cum ait, nutritionem, & augmentũ eſſe idẽ ſubiecto diſtingui aũt ſecũdũ eſſe: maximè, ſi nutritio ſignificet mutationẽ vt terminatam ad ſubſtantiam, auctio verò mutationem vt terminatam ad quantitatem: nam ſi vtraq; ſumatur vt terminatur ad quantitatem, ſic poſsũt tm̃ rõne, vel habitudine diſtingui, quatenus acquiſita quantitas maior, vel æqualis eſt deperditæ: ſed de hoc alias. Ex his ergo & ſimilibus Ariſt. teſtimonijs nullũ firmũ pro hac ſnia argm̃ deſumi poteſt. Et idem ſentio de D. Th. & de alijs antiquis autoribus, q ferè ſemper vtũtur vocibus, [diſtinctionis realis & rationis] in priori ſenſu ſuprà explicato, & qõnem in qua nũc verſamur, diſtinctè nõ tractant.

Formalis diſtinctio Scotica an iuxta mentem Ariſtotelis.

XV. Ratione ſolet potiſſimum hæc ſnia ſuaderi: nam, quidquid eſt extra definitionem eſſentialẽ rei, eſt aliquo modo in re diſtinctum ab illa, ſed B multa ſunt extra eſſentiam rei, quæ non ſunt res diſtinctæ ab ipſa re; ergo datur diſtinctio in re minor diſtinctione reali. Vel aliter, quæ diſtinguũtur definitione & cõceptu obiectiuo, diſtinguuntur ex natura rei, et ante intellectũ, ſed multa diſtinguũtur hoc modo, quæ non diſtinguuntur, vt res a re: ergo. His & ſimilibus rõnibus vtũtur, Scotiſtę, quia his ferè modis vr̃ Scotus diſtinctionem formalem declarare: tñ ſi quis rectè cõſideret, vel in eis petitur principium, vel ſumitur diſtinctio formalis pro diſtinctione rõnis ratiocinatæ per conceptus inadæquatos: quæ virtualiter tantum ſeu fundamentaliter dici poteſt eſſe ex natura rei. Probatur ſeu declaratur qđ dicimus, quia eſſentia rei non definitur à nobis ſemper prout in re eſt, ſed prout à nobis concipitur: ſic. n. definimus eſſentiam hoĩs vt cõem, cum in re non ſit niſi ſingularis, & hoc modo loquendo de eſſentia falſum eſt quidquid eſt extra eſſentiam diſtingui à parte rei actualiter ab eo, quod eſt de eſſentia, vt patet ex dictis ſupra de indiuiduatione, & natura ſpecifica & de alijs vniuerſalibus, ſ. genere & differentia, de quibus vr̃ C potiſſimè loqui prędicti autores. Vnde ita etiam vr̃ loqui de eſſentia in prima rõne: nam, ſi loquantur de eſſentia prout eſt in re, hæc nihil aliud eſt, quam ipſa rei entitas: & ideò cum ſupponitur eſſe in re aliquid diſtinctum ab eſſentia, quod non ſit res diſtincta, id ſupponitur, quod probandum eſt. Multò aũt infirmior eſt ſcda rõ. Maior. n. non eſt vniuerſaliter vera: multa. n. diſtinguuntur in conceptibus obiectiuis reſpectu noſtri, quæ tantum ratione diſtinguuntur per conceptus inadæquatos, vt patet ex dictis de conceptu entis, de indiuiduo, ſpecie, & alijs vniuerſalibus, & eodem modo poſſunt definitione diſtingui ſolum ſecundum rationem, quando definitio non eſt adæquata rei prout eſt in ſe, ſed prout obijcitur tali conceptui noſtro.

Quæſtionis reſolutio.

XVI. NIhilominus cenſeo, ſimpliciter verum eſſe dari in reb. creatis aliquam diſtinctionem actualem, & ex natura rei, & ante operationem intellectus, quæ non ſit tanta, quanta eſt inter duas res, ſeu entitates oĩno diſtinctas, quæ di-

ſtinctio,

ſtinctio, quamuis generali vocabulo poſſit vocari realis, quia verè eſt à parte rei, & non eſt per denominationē extrinſecam ab intellectu, tñ ad diſtinguendū illam ab alia maiori diſtinctione reali poſſumus illā appellare, vel diſtinctionē ex natura rei, applicando illi tanq̃ imperfectiori generale nomen (qđ vſitatū eſt) vel propriùs vocari pōt diſtinctio modalis: quia, vt explicabo, verſatur ſemper inter rem aliq̃, & modū eius. Nomē aūt diſtinctionis formalis non ita mihi placet, quia eſt valde æquiuocū: ſępè.n. conuenit rebus realiter diſtinctis, quatenus inter ſe diſtinguuntur eſſentialiter, ſi ſpecie differant: hñt.n. diuerſas vnitates formales, & ita ēt formaliter differunt. Imò & diuidua eiuſdem ſpeciei, quatenus diſtinctas hñt vnitates formales indiuiduas, vt ſuprà diximus, dici poſſunt formaliter diſtingui. Imò & in Trinitate Paternitas, & Filiatio, quæ realiter diſtinguuntur, & non eſſentialiter, ēt ſecūdū numerum, dici poſſunt formaliter diſtingui in obiectiuis rōnibus relationū, qui modus diſtinctionis extra illud myſteriū non reperietur. Sic
B ergo diſtinctio formalis latiùs patet, & maior eſſe pōt, quam diſtinctio ex natura rei, de qua nūc loquimur. Aliunde verò ēt poteſt eſſe minor, & ita eſt communior, quia frequenter applicatur ad rationes formales vt cōceptas, & præciſas per intellectum noſtrum, & tunc illa diſtinctio non tranſcendit gradum diſtinctionis rationis.

XVI. Vt aūt aſſertio probetur & explicetur, ſuppono in rebus creatis præter entitates earū, quaſi ſubſtales, vel radicales (vt ita dicam) inueniri quoſdā modos reales, qui & ſunt aliquid poſitiuum, & afficiūt ipſas entitates per ſe ipſos, dando illis aliquid, q̧ eſt extra eſſentiam totā, vt indiuiduā, & exiſtentē in rerū natura. Hoc patet inductione: nā v.g. in quantitate q̃ eſt in ſubſtā, duo conſiderari poſſunt: vnū eſt, entitas ipſius quātitatis, aliud eſt vnio ſeu actualis inhęrentia eiuſdē quātitatis cū ſubſtā. Primū vocamus ſimpliciter rem quātitatis, includentem quicquid eſt de eſſentia quantitatis indiuiduæ, & in rerū natura poſitæ, q̧ manet & conſeruatur, etiam ſi quantitas à ſubiecto ſeparetur, & impoſſibile eſt conſeruari il-
C lā rem numero, quæ eſt hæc quantitas, quin includat hanc eſſentiā quantitatis cū ſua intrinſeca indiuiduatione, & actuali eſſe, de quo eſſe poſteà videbimus: cætera.n. cōſtant ex ſuprà dictis. Scđm, id eſt, inhęrentiam, appellamus modū q̃titatis, non quidem illa gñali ſignificatione, qua oīs qualitas ſolet modus ſubſtæ appellari, vt ait D. Th. 1.2. q.49. ar.2. Neq; ēt illa gñali loquendi rōne, qua oē contrahens, vel determinans ſolet appellari modus contracti: ſic.n. rōnale dici poteſt modus aīalis, & ſpecialiter ſolet hæc vox applicari ad illos modos, q̃bus determinatur ens, vel accidens ad gña generaliſſima. Neq; etiam ſumitur hæc vox in illa gñalitate, qua modus dici ſolet oīs determinatio, vel limitatio præfixa vnicuiq; rei finitæ iuxta menſurām eius, vt eodem loco notauit D. Tho. ex Aug. lib.4. Geneſ. ad literam c.3. dicente, [Modus eſt, quem mēſura præfigit.] Quo ait idem Aug. li. de natura boni c.3. Ex tribus neceſſarijs ad vniuſcuiuſq; rei creatæ bonitatem, quorum duo ſunt [ſpecies] & [ordo,] tertiū eſſe, [modum.] id eſt, debitam commenſurationem ad ſua principia, vt explicuit D. Th. 1.p.q.5. ar.5. & 1.2.q.85. art.4. & ſæpè aliàs. Sed ab hac
A gñali rōne modi recedendo, & applicādo illam ad rē pręſentem, appellatur inhęrētia quātitatis modus eius: quia eſt aliquid illā afficiens, & quaſi vltimò determinans ſtatum, & rationem exiſtendi eius, non tamen addit illi propriā entitatem nouam, ſed ſolum modificat pręexiſtentem.

Nam q̧ nouam entitatē propriā non afferat, vix pōt in dubitationem venire, quia ſi eſſet noua oīno entitas, non poſſet eſſe actualis vnio inter quantitatem & ſubiectū, ſed ipſa potius indigeret, quo ſubiecto vniretur, & quantitati, ſicut quantitas ipſa indiget inhærentia, qua ſubiecto vniatur. Quòd ſi inhęrentia non indiget alia vnione, vel inhęrentia, qua vniatur, vel inhæreat, ideò eſt, quia ipſa per ſe nō affert propriā entitatem, quæ inhęreat, & vniatur, ſed eſt tñ quidam modus, qui per ſe eſt rō vnionis, & inhærentiæ. Cuius ſignum etiam eſt, quia hæc inhærentia hēt talem modū eſſendi, vt per nullā potentiā eſſe poſſit, niſi actu coniuncta ei formæ cuius eſt inhærentia, & q̧ hæc inhærentia numero non pōt afficere ſeu potiùs vnire niſi hanc numero formam, cui eſt veluti affixa, qui modus afficien- XVII.
B di nunquā reperitur in his formis, vel rebus, qui proprias ex ſe hñt entitates. Quod aūt in quantitatis inhærentia explicatum eſt, in qualitate eodem modo procedit, & in vnione formæ ſubſtalis ad materiam, & in ſubſiſtentia ſeu perſonalitate reſpectu naturæ, & in præſentia & motu locali, & in quacunq; actione ſeu dependētia reſpectu ſui termini, de quibus omnibus non eſt hic dicēdi locus: Occurret tñ in huius operis progreſſu. Solum vltimū exemplum, quod facilius vr̄, paululum explicabo: pendet enim lumen v.g. à ſole, quæ dependentia aliquid eſt præter lumen & ſolem, poteſt enim intelligi manere lumē & ſolē, & lumen nō pēdere à ſole, vt, ſi Deus nollet cōcurrere cū ſole ad producendum, vel conſeruandum lumen, ſed ſua ſola virtute vtrumq; conſeruaret. Non poteſt aūt mente concipi, hanc dependentiam luminis à ſole eſſe entitatem prorſus diſtinctam ab ipſo lumine: tum quia per illā dependentiā influit eā tanquā per viā in effectū ſeu terminū: vnde non pōt eſſe res oīno diſtincta
C ab illo, tum ēt quia aliàs illa entitas ſaltem de potentia abſoluta eſſet ſeparabilis ab alia, q̧ eſt planè inintelligibile: eſt ergo illa dependentia modus quidam ipſiuſmet luminis, quem aliquis fortaſſe relationem vocabit: non eſt tñ relatio prædicamentalis, ſed includit relationem ſeu habitudinem tranſcendentalem, vt latius infra dicetur. Igitur dantur in entitatibus creatis modi aliqui afficientes ipſas, quorum ratio in hoc videtur conſiſtere, quòd ipſi per ſe non ſufficiunt conſtituere ens ſeu entitatem in rerum natura, ſed intrinſecè poſtulant, vt actu afficiant entitatem aliquam, ſine qua eſſe nullo modo poſſint.

Ratio aūt ponendi hos modos à poſteriori ſumitur ex inductione facta, à priori aūt eſſe vr̄, q̄a cum creaturæ ſint imperfectæ, ideòq; vel dependentes, vel cōpoſitæ, vel limitatæ, vel mutabiles ſecundum varios ſtatus, præſentiæ, vnionis, aut terminationis, indigent his modis, quibus hæc oīa in ipſis compleantur. Quia nec per entitates oīno diſtinctas hoc ſemper fieri neceſſe eſt, imò nec commodè intelligi poteſt, neq; ēt fieri poteſt per id, quod ſit omnino nihil, & ideò ſaltem requiritur modus realis. De quo quotuplex ſit, XVIII. Modos a rebus modaliter tantum diſtinctos ponendi quæ ſit ratio.

& in

& in quo prædicamento collocetur per ſe aut reductiuè, dicam inferius in diuiſionibus prædicamentorũ. Denique hos modos vr agnouiſſe Durand in 1.d.30.q.2.nu.15. vbi loquens de eſſe, ſeu inhærentia accidentis, dicit eſſe reſpectũ, qui analogicè dr̃ res, vel ens, quia non eſt res, ſed modus eſſendi: neq; eſt entitas habens modum, ſed modus tm̃ entitatis: & nu.16. idẽ dicit de depẽdẽtia, & de oĩ eo, quod eſt ſolus modus eſſendi. Et eodem modo loquitur de inhærentia Aſtudil. 1. de Gener. q.5. ad 1. Et in particulari tractãdo de ſubſiſtẽtia, ita illam explicant multi, vt Ægid. ti. de compoſ. angel. q.5. Ac denique Fonſeca lib.5. Metaph. c.6. q.6. ſect.2. hos modos expreſsè ponit, quamuis diſtinguat tria genera modorum, quidam qui ſunt entitates ex ſe diſtinctæ ab alijs vt albedo, dulcedo, & in hoc ordine ponit figuram ſed immeritò, quia in tertio conſtituitur, quia reſpectu quantitatis illam afficit tanquã modus non tanquam res oĩno ab illa diſtincta. Alij qui non ſolum non ſunt entitates diſtinctæ, verum neq; vllo modo in re diſtinguũtur ab his rebus: quarum modi eſſe dicuntur, ſed rõne tm̃, vt ſunt illi modi, quibus contrahitur ens ad inferiora. Sed hæc duo genera modorũ iam ſunt à nobis prætermiſſa, quia hi poſteriores nõ ſunt modi niſi ſcdm rõnem, illi verò priores ſunt res, vel formæ hñtes ex ſe proprias entitates. In tertio ergo ordine ponit eos modos, quos propria, & ſpeciali rõne reales modos appellamus, de quibus idẽ ſentit, quod nos explicuimus. q̃uis aliqua ponat exempla, q̃ incerta nobis ſunt. Vt eſt illud de exiſtentia rerũ creatarũ; de modo vnde res dr̃ neceſſaria aut contingens, aut ens cõpletũ vel incõpletũ. Nam hoc vltimũ æquiuocum eſſe põt, q̃ ſi hæc dicantur de toto & partibus integralib. ſic verũ eſt, eſſe modũ quendam ad quantitatẽ pertinentem: eadem.n. portio aquæ v.g. ſi per ſe terminata ſit & ſeiuncta ab alijs, dr̃ ens completũ ſeu totale, ſi verò ſit alijs cõtinua, dr̃ ens partiale vel incompletum, qui modus ſolum conſiſtit in diuerſa vnione, vel terminatione. Si verò illa dicantur de ente ſm ſe potiùs pertinent ad modos intrinſecos & eſſentiales entis, ſic ens dicat̃ incõpletũ ſecundũ rõnem, vt dr̃ a, ſiue phyſicè & ſecundũ rem, vt aĩa rõnalis, quæ dr̃ ens incõpletum, non per aliquid additum eſſentiæ eius, ſed per ſuammet eſſentiam: vnde ille modus ſolum rõne diſtinguitur ab illa. Et idem exiſtimo de alio modo entis neceſſarij, vel contingentis, ſi in rõne abſoluta entis hæc conſiderentur: nam, ſi conſiderentur in rõne effectus, ſic ſunt denominationes extrinſecæ, vt infra dicemus. De exiſtẽtia verò res eſt magis controuerſa, quam infra diſputabimus. Quidquid verò ſit de exemplis, veriſſimè dicit Fonſeca, modum hunc nõ eſſe propriè rem ſeu entitatem, niſi latè & generaliſſime vocando ens, quicquid non eſt nihil: ũ ſumendo entitatem pro illa re, quæ ex ſe & in ſe ita eſt aliquid, vt nõ poſtulet oĩno intrinſecè & eſſentialiter eſſe ſemper affixam alteri, ſed vel nõ ſit alteri vnibilis, vel ſaltem vniri non poſſit niſi medio aliquo modo à ſe ex natura rei diſtincto, ſic modus non eſt propriè res ſeu entitas, & in hoc eius imperfectio optimè declaratur, quod ſẽper eſſe debet affixus alteri, cui per ſe immediatè vnitur ſine medio alio mõ, vt ſeſſio ſedenti, vnio rebus vnitus, & ſic de alijs, de quibus ſæpe occurret ſermo in ſequentibus.

Durand.

Aſtudillo. Ægid. Fonſeca.

A

¶ Ex his ergo facilè intelligitur ſenſus & probatio cõcluſionis poſitæ, nã hic modus prout à nobis eſt explicatus ex natura rei diſtinguitur actualiter à re, cuius eſt modus, vt oẽs fatentur, imo plures vocant illam diſtinctionem realem, quia in rebus ipſis reperit̃, q̃ euidentius conſtabit ex dicendis ſect. ſequẽti: ſed non propriè diſtinguitur hic modus ab eo, cuius eſt modus tanquam res à re: diſtinguitur ergo minori diſtinctione, quæ propriiſſimè appellatur modalis. Minor probatur, tum quia modus per ſe ac præciſè conſideratus nõ eſt propriè res aut entitas vt ſatis explicatum eſt: ergo nec propriè diſtinguitur, vt res à re; tum etiam, quia hic modus tã intimè includit coniunctionẽ cum re, cuius eſt modus, vt per nullã potẽtiã ſine illa eſſe poſſit: ergo ſignum eſt illam coniunctionẽ eſſe quendã modũ idẽtitatis: eſt ergo minor diſtinctio inter hũc modũ & rem, quã inter duas res: quæ oĩa magis cõfirmabuntur ſect. ſeq. declarando ſigna harũ diſtinctionum, & conſequẽter dr̃ias quibus inter ſe diſtinguuntur. XIX.

B

Vltimò addo, præter diſtinctionẽ realẽ, modalẽ & rõnis nullã aliã reperiri, q̃ uel nõ ſit cõis his, vel in illis nõ contineatur. Hoc dixerim propter aliquos, q̃ addunt diſtinctionẽ formalẽ, qualis eſt inter hoiem & animal: quã diſtinguunt in mutuã, vt inter animal & rõnale, & non mutuã qualis eſt inter animal & hoĩem: item diſtinctionẽ eſſentialẽ, qualis eſt inter hominẽ, & equũ, & diſtinctionẽ potẽtialẽ qualis eſt inter partes continui, & ſimilia multiplicari ſolent, quæ mihi neceſſaria non vñr. Sufficientia ergo prædictæ partitionis facilè colligitur ex dictis: nã uel extrema diſtinctionis non ſunt à parte rei actu diſtincta ullo modo, & ſic ſemper eſt diſtinctio rõnis, etiã ſi alijs noĩbus appelletur, quia ſolũ conuenit per denominationẽ extrinſecam, quatenus eadẽ res obijcitur, uel ſubordinatur diuerſis cõceptibus. In hac aũt diſtinctione poſſunt gradus reperiri, ut dixi, & q̃n habet in re fundm̃, & fit per plures conceptus inadęquatos põt appellari diſtinctio formalis, uel interdum ẽt eſſentialis ſecdm̃ rõnẽ. Et in hoc ipſo poteſt eſſe multiplex modus, qua- XX. Præter modalem, realem, aut rõnis nulla diſtinctio.

C

tenus extrema uarijs reſpectib. comparari poſſunt, ſ. uel ſolum ut determinatum & indeterminatũ, ſicut ens & ſubſtãtia, uel ut totum & pars ut dña & ſpecies, uel ut duę compartes, ſicut animal & rõnale. Atque ita poteſt etiam hæc diſtinctio intelligi tanquam inter includens & incluſum, uel tanquam in ea, quæ ſecũdũ rõnem neutrum includit alterũ, quo ſenſu, & nullo alio uerò põt hæc diſtinctio dici mutua, uel non mutua, reciproca uel non reciproca, tñ hæc oĩa cadunt ſub latitudine diſtinctionis rationis. At uerò, ſi extrema diſtinctionis à parte rei actu diſtincta ſunt, uel utrũq; eſt uera res habẽs propriã entitatẽ ſimplicẽ uel compoſitã, uel unũ eſt res, & aliud eſt modus eius: Priori modo conſtituit̃ diſtinctio realis, poſteriori aũt modalis: nõ eſt aũt intelligibilis alia habitudo inter hęc extrema, neque aliud mediũ inter ea excogitari: includũt.n. inter ſe immediatã oppoſitionem, quaſi contradictionis: nõ eſt ergo alius modus diſtinctionis.

In ipſa tñ diſtinctione reali ſeu pluriũ rerum, poſſunt uel uarij modi, uel uarię habitudines cõſiderari. Primum.n. intelligere poſſumus res ſic diſtinctas non ſolũ eſſe reipſa diſtinctas, ſed ẽt XXI. Varij diſtinctionis realis modi.

diſti-

Digitized by Google

diſſimiles in ſua intrinſeca, & eſſentiali entitate: & tunc dicuntur, non ſolum realiter, ſed ẽt eſſentialiter diſtingui, & quo maior eſt illa diſſimitudo, vel minor, dicuntur diſtingui vel ſpecie vltima vel ſubalterna, vel ẽt gñe aut prædicamento. Vnde diſtinctio eſſentialis, vel cõis eſt ad realem modalem, & rõnis, vel ſi propriiſſimè ſumatur, includitur in reali, quamuis cum illa conuertatur: & potius addit diſſimilitudinem, quam diſtinctionem. Quæ oĩa procedunt vtendo in rigore illa voce diſtinctionis eſſentialis: nam ſi ſit ſermo de diſtinctione eſſentiarũ, qualis inter indiuidua etiam intercedit, vt ſuprà diximus: hæc nihil propriè addit, ſed indicat res inter quas eſt diſtinctio: ſicut diſtinctio perſonalis vocatur illa, quæ eſt inter perſonas. Rurſus, hę res ſic diſtinctæ interdum poſſunt eſſe vnitæ inter ſe, interdũ verò vni tertio, priori modo vniuntur materia & forma, & ſimiliter partes integrales continuę, vt omittamus alias vniones magis extrinſecas & accidẽtales. Quocircà, ſicut materia & forma, quamuis vnitæ ſint, nihilominus diſtinctionem realem inter ſe retinent: ita ẽt partes continuæ quamuis ſint vnitæ, diſtinguuntur realiter, non ſolum quoad deſignationem, vt quidam loquuntur, ſed ẽt quoad partialẽ entitatẽ vniuſcuiuſque.

XXII. Solũ eſt aduertendũ ꝙ materia & forma ex ſe ſunt entia incõpleta, & partialia, ſiue coniunctæ ſint, ſiue ſeparatæ exiſtere ſupponantur, & ideò ſemper cenſentur diſtingui eodẽ modo. At verò partes integrales nõ habẽt rõnem partis, neq; entis incompleti, niſi qñ coniunctæ ſunt: nã ſtatim ac ſeparantur vnaquæq; incipit eſſe ens integrũ & totale, quia per ſe non ordinatur ad cõponendum aliud: & ideò aliter cẽſentur diſtingui (magis quoad denominationem vel modũ, q̃ quoad rem) qñ ſunt diſiuncta, vel vnita: nã in priori ſtatu diſtinguuntur, vt entia totalia, in poſteriori verò vt partialia, & ideò dici aliqñ ſolent hmõi partes vnitæ actu diſtingui vt partes, in potentia verò vt entia, id eſt, vt tota quædam, quia ſunt in potentia, vt talia fiant. Quæ oĩa maximè cernuntur in partibus homogeneis continuis: nam in heterogeneis, licèt in re ferè idẽ ſit, tñ in modo eſt nonnulla diuerſitas, quia maiorẽ diſſimilitudinem habent, & ideò vnr maiorem quandã diſtinctionem hr̃e, ẽt dum ſunt in toto, & qñ ſeparantur, ſi non mutent ſubſtantialem formã, ſed eandẽ conſeruent, q̃ habebant in toto, vt contingit in plantis, & aĩalibus ſectilibus, adhuc cenſentur entia incõpleta & partialia: quia ſemper ſunt quaſi per ſe ordinata ad componendum aliud.

Diſtinctio potentialis vere realis.

Ex his ergo facilè intelligitur, ꝙ diſtinctio illa quæ ab aliquibus vocatur potentialis, eſt diſtinctio realis: quia verò diſtinctio eſt negatio, duo poſſunt per ea negari: vnũ, ꝙ hoc ſit illud: & hoc actu verũ eſt de partib. actu vnitis: quia vna nõ eſt alia, & hæc negatio eſt, quæ per ſe primò requiritur & ſufficit ad diſtinctionẽ. Aliud, ꝙ põt negari, eſt, hoc eſſe coniunctũ illi, quod eſt dicere, hoc non eſſe illud tanq̃ ens totũ & integrũ diſtinctũ ab illo, & hoc non conuenit partibus vnitis, in actu, ſed in potentia, & ſub hac ratione põt illa diſtinctio vocari potentialis: tñ vt ſic nõdum eſt, & ideò non oportet eã inter diſtinctiones numerare tãquam ab alijs diſtinctã. Tandẽ hinc à fortiori intelligitur, ſine cã aliquos vocare hanc diſtinctionem inter partes continui diſtinctionẽ rõnis habentẽ fundũ in re, quia partes illæ non diſtinguuntur actu, ſed deſignatione & potentia. Non eſt .n. hoc verũ, quia ibi nõ eſt ſolũ fundm̃ diſtinctionis, ſed vera diſtinctio propriè hac voce vtendo: non prout dicit ſeparationem ſeu diſiunctionem, ſed prout dicit diuerſitatem entitatis totalis vel partialis. Alias materia & forma, qñ ſunt vnitæ non deberent dici diſtinctæ actu ſed potentia tm̃: quia non eſt minor vnio inter materiã & formam, quã inter partes continui. Separatio ergo inter illas partes poterit dici rationis; quia ſolum per rõnem poſſunt conſiderari ac ſi eſſent diſiunctæ, & quaſi quędam tota: diſtinctio aũt partium actualis eſt, & realis. Nã partes iſtæ, ẽt dum componunt totum, realitatem aliquam habẽt, quia ſicut Ariſt. dixit 1. Phyſ. c. 1. [Subſtantiã non componi, niſi ex ſubſtantijs:] ita integrum ens non cõponitur, niſi ex entibus ſaltem partialibus; manent ergo talia entia diſtincta, licèt vnita: imò, niſi diſtincta manerent, compoſitionẽ facere non poſſent: quia compoſitio non eſt, niſi ex diſtinctis.

XXIII. Diſtinctio includentis ab incluſo realis.

B Et hinc vlterius naſcitur alius diſtinctionis modus, qui conſiderari põt, in quolibet toto reſpectu ſingularũ partium, non .n. ſunt oĩno idem, vt per ſe notũ eſt: neq; ẽt diſtinguuntur, vt duæ partes inter ſe; quia illæ ita ſe habent, vt neutra alterã includat, totum aũt in ſua entitate continet vtramque partẽ, & ideò dicuntur diſtingui vt includens & incluſum. Tñ ẽt illa diſtinctio prout hic intercedit realis eſt, quia aliquam rem includit totum, quam nõ includit pars. Vnde hic modus diſtinctionis, includentis, & incluſi, ſuo modo reperiri põt in diſtinctione reali, modali, & rõnis: nam in vnoquoq; ordine põt cõparari id quod ſe hẽt vt totum, ad aliud, qđ ſe hẽt tanquã pars, tñ in ſingulis manet in latitudine diſtinctionis realis, modalis, vel rõnis: quia illud, qđ vnũ extremum includit vltra aliud, diſtinguitur, realiter, aut modaliter, aut rõne ab altero incluſo. Ex his ergo ſatis conſtat, nullũ eſſe diſtinctionis modũ qui in prædictis tribus nõ cõtineatur.

XXIIII. Solum vr̃ poſſe obijci, quia præter diſtinctionem inter rẽ & rẽ, & inter rẽ & modũ põt inueniri diſtinctio inter modũ & modũ, & multi putant de ſubſiſtentia & exiſtentia, & eſt certius de ſubſiſtentia & præſentia locali. Hi enim modi nõ poſſunt diſtingui ratione, quia à parte rei ita exiſtunt, vt habeant diuerſa principia, & diuerſas effectiones, ac deniq; vt ſeparari poſſint, quæ ſunt indicia actualis diſtinctionis in re exiſtẽtis, vt iam dicemus; neque ẽt diſtinguuntur realiter: quia non diſtinguuntur vt res & res, cum non ſint verè res; hoc enim argumento probauimus modum non diſtingui realiter ab ipſa re, quã afficit. Nec deniq; dici poſſunt diſtingui tantum modaliter, tum quia vnus non eſt modus alterius, tum quia ſæpe ſunt mutuo, & ad inuicem ſeparabiles, quod eſt ſignum maioris diſtinctioctionis, quàm modalis, vt ſtatim dicemus.

XXV. Duo modi inter ſe quã diſtinguantur.

Rñdetur, cum hi modi non habeant eſſe entitatem, niſi ex re, vel in re cui adhærent, ex illa pẽſandũ eſſe q̃uo ab alijs modis diſtinguantur: ſemper tñ eorum diſtinctio ad realem, vel modalem pertinebit, ſuppoſito, ꝙ in re exiſtũt. Quod ideò dico, quia ẽt poſſunt excogitari modi ſola rõne diſtincti. ſicut .n. ratio per conceptus inadæquatos põt diſtinguere vnã rem, ita & vnũ modum

vt

vt eſt valde probabile de actione & paſſione: de motu & tẽpore, de exiſtentia & duratione, & de alijs. Loquendo autem de modis in re ipſa diſtinctis, vt ſunt præſentia localis v. g. & ſubſiſtentia humanitatis: aut hi comparantur tm̃ prout ſunt in eadem re, & ſic ſolum diſtinguuntur modaliter propter argumentum factum. quia cum ex ſe nõ habeant propriam entitatem; etiam ex ſe nõ habent, vnde pluſquam modaliter diſtinguãtur, neque ex re, quam afficiunt, plus diſtinguuntur, quia ſupponimus eſſe eandem: ergo non habent maiorem diſtinctionem, quam modalem. Et cõfirmatur, quia vnuſquiſq; illorum habet aliquã identitatem cum illa re, quam afficit: ergo in illa & per illam habẽt aliquam identitatẽ inter ſe: ergo retinent ſolum diſtinctionem modalẽ. Vnde non refert, ꝙ poſſint mutuò ſeparari, id eſt, quòd poſſit vnus manere, alio non exiſtente, vel è conuerſo: quia ſaltẽ neceſſe eſt, vt ſemper maneat illa res, in qua vterque exiſtit cum aliqua identitate. At verò ſi inter ſe comparentur modi afficientes res diuerſas: ſiue illi modi ſint eiuſdem rationis, vt duæ ſubſtentiæ duorum hominum, ſiue diuerſarum rationum, vt actio vnius, & ſubſiſtentia alterius, ſic diſtinctio inter hos modos eſt realis, non ratione ipſorum, ſed ratione rerũ in quibus ſunt: nam vnuſquiſque habet aliquam identitatem cum re, quã afficit, & illæ res diſtinguuntur inter ſe realiter: ergo & modi ratione illarum. Et hoc etiã bene cõfirmat illa ratio, quia illi modi ſunt mutuò ſeparabiles & inter ſe, & vnuſquiſque ab illa re quam alius afficit: nã hoc eſt ſufficiens ſignum diſtinctionis realis. Atque in hunc modum omnis diſtinctio etiam inter ipſos modos ad prædictas tres reuocatur.

Soluuntur argumenta.

XXVI. Primum. AD argumenta prioris opinionis, quatenus procedere poſſunt contra diſtinctionẽ modalem à nobis poſitam, reſpondendũ eſt. Ad primum reſpondetur, dupliei ſenſu poſſe ſumi argumentum ab ente reali, vel rationis ad concludendam diſtinctionem realem, vel rõnis. Primò tanquam à propria ratione & cauſa, ita vt talis exiſtimetur eſſe diſtinctio, qualis ſunt res, in quibus verſatur. Et hic ſenſus eſt falſus: oſtenſum eſt .n. inter extrema realia intercedere diſtinctionem rationis, & è conuerſo inter extrema rationis eſſe ſaltem quandam imitationem diſtinctionis realis. Secundò argumentũ eſſe poteſt proportionale, ſeu à paritate rationis: vt, quia in entibus nõ datur niſi realia vel rationis, neque in diſtinctionibus dandæ ſint, & hoc ſenſu cõcedi poteſt proportio argumenti, ſi debito modo fiat, nihilque contra noſtram ſententiam cõcludet. Etenim, ſi ens reale in ſua ampliſſima conceptione ſumatur, pro omni eo, quod non eſt oĩno nihil, quodque poteſt eſſe in rebus ſine fictione intellectus, ſic verum eſt, non dari medium inter ens reale, & rationis, in eodem ſenſu concedo non dari medium inter diſtinctionem realem & rationis nã omnis diſtinctio ex natura rei poteſt in hac amplitudine dici realis: & ita locuti ferè ſunt antiqui ſcriptores. Alio tamen modo põt ſumi ens reale pro eo, quod ex proprio conceptu, ſeu ex vi ſuæ rationis formalis poteſt propriam entitatem afferre, ſeu cõſtituere, & hoc ſenſu falſum eſt, nõ A poſſe dari medium inter ens reale & rationis: datur enim modus entis, qui neque eſt merum ens rationis vt per ſe conſtat, neque eſt ens reale in eo rigore & proprietate ſumptum, vt à nobis declaratum eſt: & ita etiam datur diſtinctio modalis media inter diſtinctionem rationis, & realẽ rigoroſe ſumptam.

XXVII. Secundum. Ad ſecundum reſpondetur, inter idem & diuerſum ſecundũ eandem rationem ſumpta non dari medium, vt rectè argumentum probat, tamen ſecundum diuerſas rationes fieri poſſe, vt, quæ ſunt idem vno modo, alio ſint diuerſa, vt D. Tho. dixit 1. q. q. 11. art. 1. ad 2. Sic igitur ens & modus poſſunt dici idẽ realiter, & nihilominus habere in re diſtinctionem modalem.

XXVIII. Tertium. Neque cõtra hoc quicquam vrget tertium argumentũ, nam nos nõ dicimus rem & modũ diſtingui ſecundum proprias rationes, & non ſecundũ cõem, quod ſupponunt ferè oẽs replicæ ibi factæ: nã eo mõ quo diſtinguũtur ens & modus à parte rei, diſtinguũtur oĩa prædicata ſuperiora etiã tranſcendentalia incluſa in modo ab his, quæ includũtur in re cuius eſt modus. Atq; B ita concedẽdũ eſt, quatenus modus eſt ens, eatenus ipſum & rẽ quã modificat, eſſe duo entia, & diſtingui in re ipſa, vel realiter latè loquendo. Nihilominus tamen addimus, modum non eſſe propriè & rigoroſè ens, & hoc mõ negamus ibi eſſe duo entia: negamusq; ſubinde, ens hoc modo propriè ſumptum eſſe prædicatũ ſuperius ad rẽ & modũ eius. Et ideò neceſſe non eſt, propter diſtinctionẽ modi à re multiplicari entia in dicta proprietate & rigore ſumpta. Vnde ad cõfirmationẽ illius tertij argumenti, idem dicendum eſt de accidẽte, quod dictũ eſt de ente, quia accidens interdũ ſignificat formam habẽtẽ propriã entitatẽ ex ſe diſtinguibilẽ & ſeparabilẽ realiter ab oĩ alia, interdũ ſignificat modum ſolum alterius, vel accidẽtis, vel ſubſtantiæ. Et priori modo repugnat, in eadẽ re inueniri plures rõnes accidentis, vt argm̃ conuincit, non tñ repugnat, vnã entitatem accidentalẽ habere vnum, vel plures modos ab ipſa tm̃ modaliter diſtinctos. Subſtantia verò ſimpliciter dicta non ſignificat modũ, ſed rem propriã & perfectam in ſuo eſſe, & idem eſt de corpore, & de quocunque gradu ſubſtantiæ ſub his collocato, & ideò fieri non poteſt, vt C hi gradus in re ipſa multiplicentur, non multiplicatis rebus, & ſubſtantijs. Tamen etiam in latitudine ſubſtantiæ in communi, ſeu analogicè ſumptæ poſſunt dari aliqui modi ſubſtantiales, in quibus fieri poteſt, vt in eadem re ſeu ſubſtantia propriè & ſimpliciter dicta, ſint vnus, vel plures modi ſubſtantiales inter ſe & ab illa modaliter diſtincti, vt ſunt ſubſtantia. vnio, &c.

XXIX. Quartum. Atque ex his facilis eſt ſolutio ad quartũ, nam quod dictũ eſt de ente, dicẽdũ eſt de eſſentia reali. Poteſt ſignificare propriam naturam ex ſe ſufficientẽ ad cõſtituendã entitatem in rerũ natura, vel latius quãcunq; rõnem realẽ conſtitutiuã entis, aut modi realis. Hoc poſteriori ſenſu cõcedimus in re & modo eſſe diſtinctas eſſentias, & ideò eſſe ĩter ea diſtinctionẽ ex natura rei, & aliquomodo realẽ. Priori tñ ſenſu vnica tm̃ eſt eſſentia in qualibet entitate: modi aũt, qui ab illa ex natura rei, ſeu modaliter diſtinguũtur, nõ poſſunt eſſe de eſſentia eius, ſed vel accidẽtia, vel ad ſummũ, pertinẽtes aliquo modo ad integritatẽ,

vel

uũ,& conſtat eſſentia, quando nominibus generis,& differentiæ ſignificatur.

XXV. Tertium argm̃,& oĩa quæ illo iudicantur, ſæpe ſoluta ſunt in ſuperiorib. nam eadem argumẽta fiunt in ſpẽ reſpectu indiuiduorum,& in ente reſpectu inferiorum. Dico ergo genus prout eſt à parte rei coniunctum cum dña ſua, eſſe prorſus inſeparabile ab illa; & à tali differentia dicimus in re ipſa non diſtingui; ꝙ vero genus, prout eſt in ſpẽ, ſit ſeparabile in re à differentia alterius ſpẽi, nullum argm̃ eſt ꝙ in vna & eadem ſpẽ genus & differentia diſtinguantur; quia genus prout in re eſt in vna ſpẽ,& in altera, non eſt realiter vnum & idem, ſed rõne & abſtractione tantum; ſolum ergo inde concluditur diſtinctio rõnis, cuius in re ipſa eſt aliquod fundamentum, nimirum ſimilitudo aliqua diuerſarum naturarum incompleta,& imperfecta, quæ eſſe põt in re abſq; actuali diſtinctione, vt declaratum eſt. Illa vero locutio quod differẽtia contrahit genus, vel actuat illud, dicit ordinem ad cõceptus noſtros, & ideo ſufficit diſtinctio rationis ad illius veritatem,& proprietatem.

XXVI. Quartum argm̃ tangit difficultatem ꝗ ſequentem poſtulat ſectionem: cetera vero argumenta ꝗ afferebantur ad oſtendendam diſtinctionem ex natura rei inter genus & ſpẽm, inter ſe & differẽtiam ac ſpẽm inter ſe, cum ſupponant diſtinctionem ex natura rei inter genus: & dñam inter ſe, facilem hñt ex dictis ſolutionem. Vnde ad primũ rñdetur genus & differẽtiam non comparari ad ſpẽm, vt partes ex natura rei diſtinctas: ſed ſolũ rõne. Et hoc ſatis eſſe, vt genus, vel differentia cũ præciſione ſumpta non poſſint prædicari de ſpẽ, declaratum eſt. Ad primam confirmationem ẽt patet ſolutio ex dictis: nam, licet in hoĩe animal ſit idem cum hoĩe, & in equo ſit idem cũ equo, nõ ſequitur hoĩem & equum eſſe idem inter ſe, quia non ſunt realiter vnum animal, ſed ſolum hñt ſimilitudinem in eſſe animalis; ratione cuius in vno animalis conceptu conueniunt; & hoc ſatis eſt vt animal ſit vniuocum, & ſecundum eandem rationem conceptam de vtroq; dicatur, quãuis ſecundum rem aliam eſſentiam realem hẽat animal in homine, quam in equo, & ẽcõtrario. Ad vltimam confirmationem negatur aſſumptũ nihil. n. repugnat, vt ſæpè ẽt eſt oſten ſum, rem õino eandem, & ſine vlla diſtinctione, quæ ex natura rei in ipſa ſit fundare ſimilitudinem & differentiam ad aliam: quia poſſunt imperfectè & ſecundum quid tantum aſſimilari, ſimpliciter tamen differre.

SECTIO X.

Vtrùm abſtracta metaphyſica generum & ſpecierum, & differentiarum verè poſſint inter ſe prædicari.

ABſtracta metaphyſica voco ea quæ à conceptibus metaphyſicis abſtrahuntur, vt animalitas, rationalitas, & ſimiles, voco autem illa abſtracta metaphyſica, vt illa diſtinguam à phyſicis, vt ſunt albedo, color, &c. inter quæ non eſt dubium quin poſſint veræ & propriæ prædicationes fieri; vt, [albedo eſt color,] & ſimiles. De prioribus ergo terminis, & propoſitionibus, quę ex illis conſiciuntur, vt [animalitas eſt rationalitas,] & ſimilibus Scot. in 1. d. 2. q. 7. & d. 5. q. 1. & in prædicab. q. 46. ſentit falſas eſſe propter diſtinctionem extremorum formalem, & ex natura rei. Soto verò in q. 3. vniuerſal. art. 2. dicit Scotum in hoc differre ab omnibus realiſ. vnde contrarium ipſe opinatur ex ſuppoſito fundamento, ſ. quia ſola diſtinctio rationis non ſufficit ad falſitatem propoſitionis.

II. Sed non ſolum Scotus, verum ẽt alij autores cenſent illas locutiones eſſe negandas non ob diſtinctionem ex natura rei, ſed ob modum ſignificandi, qui adiuncta diſtinctione rõnis ſufficit efficere falſam propoſitionem, qñ vna rõ formalis præciſè concepta prædicatur de altera ratione diſtincta ſimiliter præciſè concepta, quod in illis locutionib. fit Quia termini abſtracti ſignificant rõnes formales præciſas, vnde cum vna de altera prædicatur, ſignificatur, ꝙ vna ſit altera, non tm̃ ſecundum rem, ſed ẽt ſecũdum præciſionem mẽtis & ſecundum rõnem, quod falſum eſt, & hoc modo tenet hãc ſententiã Niphus li. 3. Metaph. diſp. 2. & Caiet. de ente & eſſentia c. 4. & ſignificat D. Tho. ibi. c. 3. & 4. & confirmari poteſt, quia hæc abſtracta ſignificant naturam per modum partis: ſed vna pars non poteſt verè prædicari de alia, nec de toto: vnde dici communiter ſolet, etiam genus ipſum, v. g. animal ſi præciſè ſumeretur per modum partis, non poſſe vere prædicari de ſpecie, ſolumque vere prædicari, quatenus confuſè ſaltem ſignificat totum, quod eſt in ſpẽ; vel quia adæquatè ſignificat id quod habet talem naturam, quod eſt ipſum totum: ergo multo minus poſſunt verificari propoſitiones illæ in abſtracto, ſumptæ.

III. Quod ſi obijcias, ſi in abſtractis accidentium poſſunt fieri prædicationes huiuſmodi, cur non in abſtractis ſubſtãtiarum? Reſpondetur ex Scoto, quia hæc abſtracta ſunt vltima abſtractione, id eſt tali abſtractione vt vlterius abſtrahi non poſſint ſeu in alia magis abſtracta reſolui: accidẽtia verò quæ in abſtracto ſignificantur iuxta cõmunem vſum & in quibus dicimus poſſe fieri illas prædicationes, non ſunt abſtracta vltima abſtractione, poſſent. n. vlterius reſolui ſeu abſtrahi, vt ſi ab albedine abſtrahatur albedineitas (à colore coloreitas; tunc. n. in his abſtractis, etiam non poſſunt fieri prædictæ prædicationes: militat. n. eadem cauſa. Proprius verò, ac formalius diceretur eandem eſſe rationem ſubſtantiarum & accidentium; ſi abſtractio ſit eiuſdem rationis, ſ. aut phyſica aut metaphyſica, inter has verò eſſe diuerſam rationem. Nam per abſtractionẽ phyſicam, ſcilicet, albedinis à ſubiecto non abſtrahitur eſſentia ab ipſamet re (vt ſic dicam) quam conſtituit; ſed abſtrahitur forma à ſubiecto; & ideò ex vi talis abſtractionis ſolum tollitur prædicatio vniuerſalis per modum proprij, vel accidentis, quia vt ſic non poteſt talis forma de ſubiecto ſuo prædicari, nec de compoſito, quia ad hoc comparatur tanquã pars; ad illud verò vt res ab eo diſtincta, & non ſignificatur vt in eo exiſtens, ſed vt per ſe ſtãs. Denique vt ſic non ſignificat vllo modo habentem formam, nec ſupponit pro vllo, ſed ſolũ pro ipſa forma, quam ſignificat. Et ſimile huius in ſubſtãtijs erit, ſi formã à compoſito abſtrahamus, & abſtractè ſignificemus, vt animam ab animato, &c. ſic. n. non poterit abſtractũ de concreto pdicari, inter abſtracta verò poterunt

terunt fieri prædicationes ſuperiorũ de inferioribus: nam anima rectè de tali anima prædicatur. Per aliã verò abſtractionẽ Metaphyſicã abſtrahitur eſſentia ab entitate, quam conſtituit, & formaliter concipitur ac ſignificatur, vt cum dr̃ albedineitas; & ideo in his abſtractis non poſſunt fieri veræ prædicationes, quando rationes conceptæ diſtinctæ ſunt ſaltẽ ſecundum rationem.

IIII. Inter has ſn̄ias vltima veritatẽ magis attigit: tñ vt rẽ amplius explicemus, diſtinguere hic poſſumus quatuor prædicationum genera; primò enim prædicari põt abſtractum ſuperius, & quaſi genericum de abſtracto inferiori, quaſi ſpecifico & integro, vt cum dicimus; Humanitas eſt animalitas. Secundò põt prædicari idẽ abſtractũ genericũ de abſtracto nõ ſpeciei, ſed ſolius differentiæ, quod comparatur ad aliud tanquam formale ad materiale, vt ſi dicamus, rationalitas eſt animalitas. Tertiò poteſt è contrario prædicari hoc abſtractum formale ſeu differentiale de abſtracto ſpecifico, vt in hac, humanitas eſt rationalitas. Quartò poteſt idem abſtractum differentiæ dici de abſtracto generico ſeu materiali, vt in hac, animalitas eſt rationalitas.

B

V. Ab hac ergo vltima prædicatione incipiẽdo, vr̃ mihi in rigore falſa, propter rõnes factas: &, quia illa duo extrema, prout præcisè & abſtractè ſignificantur, nullo modo comparantur, ita vt vnũ in alio formaliter includatur; & conſequenter, neque vnum dicere põt id totum, quod dicit aliud, neque actu neque potentia, neq; explicitè nec confusè. Et quamuis identicè interdum animalitas & rõnalitas ſint eadem eſſentia, tñ hoc non ſignificatur per illum modum enunciandi ſed potius ſignificatur, ac ſi prædicatũ ſit de formali, & quidditatiuo conceptu ſubiecti. Vnde ſumitur optima confirmatio, quia rationalitas nõ poteſt verè prædicari de animalitate, niſi vt dr̃ia eius diuiſiua, & contractiua; atque adeò extra rationem eius exiſtens: ſed in illa locutione non prædicatur vt differentia diuiſiua: quia differentia diuiſiua, cum ſit extra genus, adiacet illi, & ſe habet per modum accidentis, & ideo non poteſt de illo prædicari in abſtracto, ſed tñ in concreto. Propter quod rectè dixit Auicenna tract. 5. ſuę metaph. c. 6. rationalitatem vt in abſtracto ſignificatur, non eſſe differentiam ſed differentiæ principium. Et propter eandẽ cãm exiſtimo, tertiam locutionem eſſe in rigore falſam, quia etiã in illa rationalitas non prædicatur vt differẽtia, quia non prædicatur in quale: prædicatur ergo, vt tota & integra ratio humanitatis, & ita efficit ſenſum falſum. Similiter exiſtimo, enũciationes ſecũdi generis eſſe in rigore falſas, quamuis in ſenſu identico ſint minus indirectæ quã primæ: nam omnis eſſentia, quæ eſt realiter rationalitas, eſt ẽt animalitas, non vero è conuerſo.

C

VI. At verò locutiones primi generis vidẽtur poſſe admittere aliquẽ ſenſum verũ in omni rigore & proprietate, quãuis æquiuocæ videãtur, & iõ nõ ſint ſine diſtinctione admittẽdę. Humanitas .n. cum dicat integrã hominis eſſentiã & naturã, includit in conceptu ſuo animalitatẽ, & rõnalitatẽ, quia totum hoc eſt de eſſentia hominis. Itẽ quia humanitas non dicit ſolam rõnalitatẽ: plus enim in cõceptu ſuo includit, vt per ſe notũ eſt: non. n. dicit ſolã vltimã differẽtiam hominis, nec ſolũ abſtractũ differẽtiæ; ſed dicit formã

A totius, quæ phyſicè includit totam naturã cõpoſitam ex materia & forma, & metaphyſicè oẽs gradus talis naturæ. Igitur humanitas re vera eſt quędam natura ſenſitiua, & in hoc habet aliquã conuenientiam, & ſimilitudinem cum natura equi, & leonis in abſtracto ſumpta: nã oẽs ſunt principiũ integrum ſentiendi: ergo põt ab illis omnibus vnus conceptus communis abſtrahi, qui ſit illis genericus, & de illis poſſit prędicari: & in confuſo ac in potẽtia dicat totum id, quod in ſingulis membris reperitur, & ſanè hic conceptus ſignificari videtur illa voce, principiũ integrum ſeu totale ſentiẽdi, qꝫ ſine dubio verè prędicatur de oĩbus illis naturis. Si ergo nomine animalitatis idem conceptus eodemq; modo ſignificetur, erit vera illa locutio: Non vr̃ aũt hęc ſignificatio aliena a proprietate illius vocis quia licèt illud abſtractũ ſignificetur, vt pars reſpectu concreti, & ideo non poſſit de illo verè prædicari (iuxta veriorem ſn̄iam infra tractandam in diſputatione de ſuppoſito) tamen reſpectu ipſiuſmet formæ totalis, quamuis formaliter non exprimat totam illius rationem, tamen confusè videtur poſſe ſignificare totam illã, ſeu conceptum illius communem, vt includentem in potentia omnes determinationes ſuas: in hoc ergo ſenſu erit vera illa propoſitio: ſicut hæc eſt etiam vera, hæc humanitas Chriſti eſt humanitas & pertinet ad prædicationem ſpeciei de indiuiduo.

Nihilominus tñ propter formalẽ ſignificationẽ ac præciſionẽ vocis abſtractę põt eſſe æquiuocatio in illa voce [animalitas,] ita vt per illam ſignificetur ratio conſtitutiua animalis, vt præciſã ab oĩ inferiori, & in hoc ſenſu eſſet falſa locutio, vt conuincũt argumenta prius facta; ideoq; non eſſet illa locutio ſine diſtinctione admittenda, & quoad hoc nõ eſt eadẽ rõ de cõibus abſtractis phyſicis formarũ ſeu accidentiũ: nã cũ hæc natura ſua ſint formæ reales & phyſicę, qñ in abſtracto ſignificantur, uel concipiuntur planè intelliguntur abſtrahi à ſubiectis, non verò præſcindi ab oĩbus differentijs inferioribus: natura aũt ſubſtãtialis eſt tñ forma metaphyſica, & nõ eſt propriè in ſubiecto, & ideo, qñ in abſtracto concipitur & ſignificatur, vr̃ cum oĩ præciſione ab oĩ etiam contrahente ſignificari, iuxta illud Auicennæ, [Equinitas eſt tñ equinitas.] quãuis non repugnet ẽt ſignificari per modũ totius potentialis reſpectu inferiorũ, vt diximus. Sed quæres, ſi animalitas põt in hoc ſenſu concipi vt genus humanitatis, & aliarum naturarũ in abſtracto ſumptarũ, cur rationalitas nõ habebit rõnẽ dr̃iæ, aut quænam erit eius differentia. Rñdetur, ſi quis velit metaphyſicè humanitatem definire, facilè id intelliget; neq; .n. dicet, humanitatẽ eſſe animalitatem rõnalitatem; eſſet enim incongrua locutio; neque illa eſſet definitio: quia illæ duæ partes nullo modo inter ſe coniunguntur ad vnam orationem componendã. Dicet ergo, humanitatem eſſe, animalitatem rõnalẽ: rõnale ergo eſt dr̃ia etiam illius abſtracti: quia ut ſupra dicebam abſtractũ vt ſic non poteſt prædicari ꝑ modum differentiæ ſed generis, vel ſpeciei: nam ſemper prædicatur in quid: prædicatio enim in quale tantum fit per terminos connotatiuos, ſeu adiectiuos, qui ſignificent formam vt informantem, uel adiacentem alteri. Et ideò etiã in accidentibus, quamuis genus prædicetur VII.

M 3 in

Digitized by Google

in abſtracto de ſpecie,differentia nūquā dicitur per modū abſtracti ſed cōcreti, non enim dicimus,albedinē eſſe colorē & diſgregationē viſus; ſed colorē diſgregantem, vel diſgregatiuū viſus. Quod ſi tandem obijcias, non poſſe eādē drīam eſſe generis in abſtracto,& in cōcreto ſūpti. Rñdetur rōnale coniunctū animali in concreto,& animalitati in abſtracto, nō eodē ſēſu vtriq; tribui: nā in vno ſignificat eſſe naturam tñ rationalem, in alio verò eſſe rōnale ſuppoſitum.

SECTIO XI.

Quod ſit in rebus principium vnitatis formalis, & vniuerſalis.

I. QVanuis vnitas vniuerſalis aliquo modo differat ab vnitate formali, vt diximus, tñ quia non eſt vnitas ſm rem, ſed ſcdm rōnem; ideò in re nō eſt diuerſū vtriuſq; vnitatis principiū; & ideo neceſſe nō eſt diuerſas de illis q̄ōnes mouere; ſed explicato principio vnitatis formalis, erit explicatū de vniuerſali: quia hæc non fundatur in rebus, niſi media vnitate formali. Et ideò rectè dixit Ferrar. 2. cont. gent. c. 95; cum quæritur, à quo ſumatur genus & differentia, non quæri de genere & differentia ſecundè intētionaliter, hoc eſt, vt per rōnem habent vnitatē, vel relationem rōnis, ſed primè intentionaliter, i. ſcdm vnitatem formalē vel conuenientiā, quā in re hr̄e poſſunt. Eſt aūt hic ſermo de principio phyſico; ſicut. n. in ſuperioribus explicata vnitate indiuiduali, inquiſiuimus, & explicuimus principiū eius. i. fundamētum phyſicum, quod in re habere poteſt; ita hic ſimile principium inueſtigamus reſpectu vnitatis formalis, quæ vel eſt vnitas generis reſpectu vnitatis formalis, quæ uel eſt vnitas generis, vel differentiæ, vel ſpecici ex vtraque compoſitæ: omitto enim nunc vnitatem formalem tranſcendentalē, quia, vel analoga eſt, & ſic non eſt vnitas ſimpliciter; vel, ſi ſit vniuoca, ad genericā reuocanda eſt, vt ſupra dixi; & idem proportionale habet fundamentum vt explicabo.

II. Sic igitur declarata quæſtio coincidit cū illa cōi, vnde ſumantur genus & differentia. Et rō dubitandi eſt, quia cōiter dici ſolet, genus ſumi à materia & differentia à forma: quod iā verū nō apparet. Primò, quia ēt in angelis reperitur vnitas formalis gñis & ſpeciei; & tñ in eis, nec materia, nec forma reperitur. Scdò, qa ſi genus ſumeretur à materia, ergo quæ materiā non haberent cōem, nec genus poſſent hr̄e cōe; conſequens eſt apertè falſum, quia & ſubſtātiæ materiales cum immaterialibus in genere aliquo conueniūt; & corpora terreſtria cum cæleſtibus, quāuis in materia nō conueniāt. Tertiò, quia in ſubſtātiis ēt ſimilē materiā habentibus non ſumūtur genera à materia: vt patet de genere viuētis, animalis, & ſimilibus: viuens. n. nō habet vitā à materia, ſed à forma: & ſic de alijs. In cōtrariū eſt, qa ille modus loquendi eſt ferè omnium antiquorū, præſertim vero D. Tho. de ente & eſſentia cap. 4. 5. & 6. & 2. cont. gent. c. 95. & q. de ſpiritual. creat. ar. 1. & ſignificat Auerr. 10. Metaph. in fin. com. 26. propter Ariſt. ibi dicentem, [Corruptibile, & incorruptibile differre genere,] eo q̄ materia ēt differant; In quo ſignificat, genus, vel eſſe materiam, vel omnino a materia eſſe ſumendum.

Prior opinio reijcitur.

IN hac re duplex pōt eſſe dicēdi modus. Prior eſt, materiam & formam propriè & in rigore III. ſumptas eſſe propria & neceſſaria principia vnitatis formalis genericæ, vel ſpecificæ: atque hoc ſenſu genus ſumi a phyſica materia tāquā a proprio principio, drīam verò ſeu ſpeciem (hę enim duæ pro eadem reputantur, cum drīa ſpeciē conſtituat) ſumi a forma. Atque in hūc modum vir̄ ſenſiſſe, qui negāt res immateriales componi ex genere & drīa, ſed tm̄ res ex materia & forma cōpoſitas, inter quos eſt Durand in 2. diſt. 3. q. 1. & indicant Alber. in prædica. c. de Subſtan. & ibidem Aegid. & quodlib. 1. q. 8. nam hac ratione moti (vt vr̄) negāt ſubſtantias corporeas eſſe vniuocè ſubſtās cum incorporeis. Quod ēt negauit Auer. loco ſupra citat. de corporibus terreſtrib. & cœleſtibus, quia putauit cœlos non conſtare materia, de quo aliàs. Verū eſt, ex hoc principio non neceſſariò ſequi, hos autores negaſſe in angelis vel cęlis genera & differētias, quia exiſtimare potuerunt hr̄e inter ſe ſe genericā conuenientiam, ēt ſi negauerint hr̄e illā cū inferiorib. ſubſtantijs. Tñ, ſi ita ſentiant, nullā probabilē rōnē afferre poterunt, ob quā negent cōia genera his ſubſtantiis cōpoſitis ex materia & forma, & illis immaterialibus, quæ cōpoſitionem generis, & differentiæ in ſe admittunt; quia, ſicut in hoc ſimiles ſunt inferioribus ſubſtātijs, ita cū illis hr̄e poſſunt aliquā vnionē, & genericā conuenientiā neq; hoc repugnabit earū ſimplicitati, aut perfectioni: magis ergo conſequenter dicent, hoc ipſo, q̄ materiam & formam nō habēt, nec genus & drīam habere poſſe. quia hæc in illis fundantur. Huius aūt aſſertionis ſic expoſitæ nō video, quod poſſit fundm̄ aſſerri, niſi quia, ſicut materia eſt in potētia ad plures formas, & cū illis cōponit diuerſas eſſentias, Ita ſe habet genus ad plures differentias. Sed hæc opinio ſic expoſita eſt apertè falſa: vt conuincunt argumēta in principio facta, & quæ afferemus: fundamētumq; illud valde leue eſt, quia illa conuenientia nō eſt per veram ſimilitudinē ac proprietatem, ſed ſolum ſecundum quandam proportionem.

Quæſtionis reſolutio.

EST igitur ſecunda ſententia, materiam & formam, non ſm proprietatem phyſicam, ſed ſecundum quādam proportionem, & analogiam IIII. eſſe principia, à quibus genus, & differentia ſumuntur. Nam materia eſt prima, & quaſi eſſentialis ſeu ſubſtantialis potentia naturæ ſubſtantialis de ſe indifferens ad plures naturas ſeu actus: forma uerò eſt primus actus ſubſtantialis determinans, uel cōſtituēs naturā. Quia ergo genus eſt quid potentiale, & indifferens, & per differentiam actuatur, & determinatur ad certum gradum ſeu ſpeciem naturæ, ideò dicitur genus ſumi à materia, & differentia à forma, id eſt, per proportionem quandam ad materiam & formam. Atque hæc eſt ſententia Ariſtotelis 8. Metaphyſ. tex. 6. D. Thomæ dict. opuſc. de ente & eſſentia, & 2. cont. gent. cap. 95. & 7 Metaphyſ. lect. 11. & 12. & alijs locis infra citandis. Atque hic ſenſus eſt verus & facilis. Dicendum ergo eſt, in uniuerſum loquendo principium formalis unitatis eſſe totam rei eſſentiā & naturam, diuerſo tamen modo, nā unitatis generi-

Durand. Albertus. Aegidius. Auerroes.

Genus qui dicatur ſumi a materia, a forma vero differentia.

nericæ principium, eſt ipſa natura, vt vlteriùs eſt perfectibilis ſeu determinabilis, ſeu vt habet conueniétiam & ſimilitudinem cum alijs in aliquo gradu potétiali, ſeu ampliùs determinabili. Vnitatis autem ſpecificæ, ſeu differentiæ eſt eademmet natura ſecundum vltimam perfectionem eſſentialem ſuá. Probatur primò rationibus ſactis quia nó poteſt aſſignari alius modus, qui cómunis ſit omnibus ſubſtantijs, & accidétibus, ac formis. Secundò, quia in ipſiſmet ſubſtátijs materialibus, nec forma, nec materia eſt ſufficiés principium generis & differentiæ: quia vt ſuprà dictú eſt, tam genus quàm differentia dicût aliquo modo totam rei naturam; & ideò poſſunt prædicari de ſpecie. Vnde, ſi p impoſſibile intelligeremus cópoſitum ex anima rationali, & alia materia alterius rationis ab ea, à qua nunc homo cóſtat, ex tali materia & forma nó ſumerétur genus & differentia, quibus nunc homo eſſentialiter cóſtat, quia rationale, licèt ſumatur precipuè ab anima, includit tamé eſſentialiter talem materiam. Et è contrario, quanuis fingatur hæc materia abſque compoſitione cum aliqua forma, nullum genus proprium ſubſtantię ab ea ſumi poſſet, niſi fortè B genus materiæ, reſpectu cuius ipſa materia ſe habet vt tota natura, à qua, vt habet cóuenientiam cum materia cęli in gradu aliquo vlteriùs determinabili, ſumi poteſt tale incópletum genus, & conſequenter ab eadem, vt habet complementú in ſua eſſentia ſumetur vltima differentia conſtituens ſpeciem talis materiæ; & idem eſt ſuo modo in forma: ergo in vnaquaque re omnis huiuſmodi vnitas ſumitur ex tota naturaliter, & aliter comparata ſeu concepta. Hoc autem cum debita proportione intelligédum eſt, nam in ſubſtantijs completis & integris, id ſimpliciter & cú omni proprietate verum eſt, quia illæ ſunt, quæ habent proprias, & integras naturas; quia verò etiam in partialibus ſubſtantijs, vt ſunt materia & forma reperitur ſuo modo vnitas generica & ſpecifica, in eis debet cum proportione intelligi, quod à tota natura ſcilicet partiali, id eſt, à tota entitate formæ, vel materiæ ſecundum diuerſas rationes huiuſmodi genus & differentia ſumantur, quod ad formas etiam accidentales eodem modo accommodandum eſt, vt latè in D. Tho. videri poteſt opuſc. de ente & eſſentia cap. 7.

C

Argumentorum reſponſa.

VI. In angelis verè genera & differétiæ reperiuntur.

AD primum ergo fatemur, in angelis eſſe genera & ſpecies, vt latè D. Th. declarat dicto opuſc. de ente & eſſentia cap. 5. & 6. & 1. p. q. 50. art. 2. ad 1. & alij vt infra tractabimus diſputando de intelligentijs. Neque oportet vt in eis ſit materia & forma, quia vt diximus non ſemper illæ ſunt principia generis & differentiæ, ſed quęlibet natura, etiam ſimplex, dummodò talis ſit, vt poſſit habere cum alijs conuenientiam vniuocá in gradu aliquo abſtrahibili per intellectú vt determinabili, vel determináte: hoc autem nó repugnat inueniri in angelicis naturis, cum ſint finitæ & limitatæ perfectionis. Dices, ergo nulla eſt in hoc differétia inter ſubſtantias materiales, & immateriales; quia in vtriſq; ſumuntur genus & differentia à tota natura ſecúdum perfectioré, vel imperfectiorem gradum; vnde materia & forma veluti per accidens ſe habent, quia ſolú concurrût quatenus ſunt partes componétes talem naturam: conſequens autem videtur contra D. Thom. cit. locis, præſertim 1. part. quæſt. 50. ar. 2. ad 1. vbi ait eſſe differentiam inter ſubſtantias materiales, & immateriales, quòd in illis ab alia re ſumitur genus, & ab alia differétia; in his verò ab vna, & eadem re ſecundum rationem diuerſam vtrumque ſumitur. Reſpódet Ferrara ſuprà ſi loquamur de proximo principio nullam eſſe differentiam, quia illud eſt tota natura in omnibus ſubſtantijs, vt diximus; ſi autem ſit ſermo de radicali principio, in hoc eſſe aliqualem differentiam: nam in ſubſtantijs immaterialibus, cú non ſint compoſitæ ex partib. phyſicis, idem eſt principium radicale, quod proximum omnis vnitatis formalis; in ſubſtantijs autem materialibus, quia compoſitæ ſunt ex partibus phyſicis, quanuis tota natura ſit principium proximum, materia verò cenſetur radicale principium generis, quia eſt radix totius potentialitatis: & quia per proportionem ad illam cóſideratur genus vt determinabile per differentias: forma verò cenſetur prima radix differétiæ, quia illa dat vltimam perfectionem, & in actum redigit completam naturam. In quo etiam poteſt aliqualis differentia inter materiam & formam conſiderari; quia materia per ſe non eſt propriè cauſa radicalis alícuius gradus etiam generici, donec actuetur per formam, à qua primariò & eſſentialiter pendet omnis gradus naturæ ſubſtátialis. Vnde D. Tho. quęſt. de ſpirit. creat. art. 1. ad 24. dicit cum genus à materia ſumi dicitur, non eſſe intelligendum de materia prima, ſed ſecúdum quod per formá recipit quoddam eſſe imperfectum, & materiale reſpectu ſpecifici, ſicut eſſe aïalis eſt imperfectú reſpectu hominis, & vtrumq; eſt ab anima. Vnde fit vt propriè loquendo, materia non ſit principium generis niſi per analogiam & proportionem vt diximus. Forma verò aliquid amplius habere videtur reſpectu cuiuſcunque differentiæ, quia eſt propria radix illius, quod nó ſolum de vltima, ſed etiam de ſubalternis differentijs verum eſt. Quanuis non ſit omnino in ſuo genere excludenda materia: quia omnis forma naturalis eſt actus eius, & ab illa vt ſic ſumitur differentia, ideoque ſemper in tali differentia includitur aliquo modo materia.

VII. Materiales ſubſtantiæ cum immaterialibus vniuocè conueniunt.

¶ Ad ſecundum non deſunt, qui concedát ſequelam, ſcilicet nullum dari commune genus rebus non habentibus materiam communé ſeu eiuſdé rationis, vt ſuprà citatum eſt. Sed id nullo probabili fundamento nititur: quia, vt oſtendimus, nó repugnat compoſitio generis & differétiæ rebus finitis, etiamſi, vel nulla materia phyſica conſtét, vel materia alterius rationis à materia horú inferiorum. Ité non repugnat illis habere vniuocá cóueniétiam, vel ſimilitudiné cum his inferioribus, vt conſtat de conceptu ſubſtantiæ, qui ſecundum præciſam ſuam rationem cóſideratus ęquè conuenit ſubſtantijs integris materialibus ac immaterialibus, & terreſtribus, quá cœleſtibus. Reſpódetur ergo ad argumentú negádo ſequelá: ná in primis quod attinet ad corpora cęleſtia & terreſtria, quáuis demus materias eorum eſſe ſpecie differétes, cú illæmet materiæ gñe inter ſe cóueniát, nullú erit incóueniés ab eis ſuo modo ſumi vnum commune genus his corporibus, nó ſolú quatenus ſubſtantiæ ſunt, ſed etiá quatenus cor-

pora ſunt. Quod verò ſpectat ad immateriales ſubſtantias, vniuocè conueniunt cum inferioribus in ratione per ſe eſſendi, ſeu ſubſiſtendi in ſubſtātiali natura: vnde habere poſſunt commune genus, non ſumptum à propria materia, ſed à tota natura ſecundū indeterminatam rationem

Elucidatur dictum. Ariſtotelis. D. Thomas. Alexand.

eius, vt dictum eſt. Neque huic veritati repugnat dictum illud Ariſtotelicum, Corruptibile & incorruptibile differunt genere, quia vt exponunt D.Th. Alexander Alenſis & alij tum ibi, tum 5. Metaph.tex.33. illud non eſt intelligendum de genere logico, aut metaphyſico, quod per conueniētiam in aliqua vnitate formali conſideratur, ſed de genere phyſico, quod eſt ipſa materia, de qua interpretatione plura infra diſput.38.ſect.5. Tertia ratio iam ex dictis diſſoluta.

DISPVTATIO VII.

De varijs diſtinctionum generibus.

HÆc diſputatio neceſſaria hoc loco viſa eſt ad completam expoſitionē huius attributi, ſeu proprietatis entis: nā cū vnitas indiuiſionem includat & ideò multitudini opponatur, quæ ex diuiſione ſeu diſtinctione conſurgit, ad comprehendēdos omnes modos vnitatis, neceſſe eſt, omnes etiam modos diſtinctiones comprehendere: quia, quot modis dicitur vnum oppoſitorum, tot dicitur & reliquum. Eſt autē hoc in metaphyſica non minùs neceſſarium, quàm difficile: nam vt ex Ariſtot. ſumitur 2. Poſt.ca.14. vniuſcuiuſque rei eſſentia & quidditas per diuiſionem, ſeu diſtinctionem attingitur, nam diuidendo vnum ab alio ad propriam vniuſcuiuſq; rei diffinitionem peruenitur: vnde, quàm eſt difficile rerum eſſentias cognoſcere, tantundem eſt varios gradus & modos diſtinctionum explicare. Inquirendum ergo eſt, quotnā illi ſint, & quibuſnam indicijs, ſeu modis diſcerni poſſint.

SECTIO I.

Vtrùm præter diſtinctionem realem & rationis ſit aliqua alia diſtinctio in rebus.

I. Diſtinctio realis datur & quid ſit.

IN hoc titulo duo ſupponuntur vt certa, & tertiū inquiritur. Primò enim per ſe notum eſt, dari in rebus diſtinctionē realem, quæ ad maiorem explicationem appellari ſolet diſtinctio rei à re, quæ in hoc conſiſtit, quòd vna res non ſit alia, neque è contrario: conſtat autem exiſtere plures res, quarum vna omnino non eſt alia. Solum eſt obſeruandum, interdùm res non ſolum eſſe ſic diſtinctas, ſed etiam non eſſe inter ſe vnitas, vt ſunt duo ſuppoſita, vel accidentia quæ ſunt in diſtinctis ſuppoſitis, & alia huiuſmodi in quibus nulla eſt difficultas cognoſcendi prædictam diſtinctionem, quia nullum eſt in eis veſtigium realis identitatis. Aliquando verò contingit, huiuſmodi res ſic diſtinctas eſſe inter ſe vnitas, vt patet in materia & forma, quantitate & ſubſtantia; & in his ſæpè eſt difficillimum diſcernere realem diſtinctionem, quę ſit rei à re: ſi poteſt eſſe in rebus alia minor illa, quod ſtatim tractabitur; & tunc etiam explicabitur, quomodo ſit vna diſtinctio ab alia diſcernenda.

Illud etiam eſt in hac diſtinctione obſeruādū ſolere diſtingui in poſitiuam, & negatiuam: quæ partitio, non tam ex parte ipſius diſtinctionis, quàm extremorum eius data eſt; diſtinctio enim ipſa formaliter ſemper in negatione conſiſtit, vt ſuprà dictum eſt, tamen hæc negatio intercedit aliquando inter res poſitiuas & reales, quarum vna, non eſt alia; & tunc dicitur diſtinctio poſitiua, et hęc eſt propria diſtinctio realis, de qua nos locuti ſumus. Aliquando verò conſideratur talis diſtinctio inter ens & non ens, aut inter non entia omnino diuerſa, & tunc vocatur diſtinctio realis negatiua: quia vnum illorum extremorū nō habet realitatem quam habet aliud, ſi ens poſitiuum & reale ſit, vel ſi vtrunque ſit ens priuatiuum, vt tenebræ, & cæcitas, quia ita ſeparantur ac diſtinguuntur inter ſe, quòd ſi poſitiuæ res eſſent, realiter diſtinguerentur, vel certè, quia fundamenta habent realiter diſtincta, in quibus ſuo modo eſſe cenſentur. Vnde hęc diſtinctio negatiua per proportionem, vel analogiam ad poſitiuā intelligenda ac declaranda eſt: ac propterea illa omiſſa hic ſolū de propria ac poſitiua diſtinctione reali agendum nobis eſt. II.

Poſitiua alia, alia negatiua, & quid vtraque.

Tandem animaduertēdum eſt, ad præſentem diſputationem nihil referre, quòd ad diſtinctionem realem conſequatur relatio realis, vel rationis: nos enim non conſideramus hic diſtinctionem, vt importare poteſt formalem relationem, ſed ſolum ratione fundamenti, ad quod poteſt conſequi illa relatio. Vnde ad diſtinctionem realem non eſt neceſſaria (formaliter loquendo) relatio realis, Deus enim realiter diſtinguitur ab Angelo quamuis ad illum nō referatur realiter. Quòd ſi dicas, Angelū referri ad Deum. Reſpondetur, quicquid de hoc ſit, tamen ante illam relationem intelligi Angelum eſſe rem diſtinctam à Deo: inde enim reſultat illa relatio, ſi qua eſt. Et in Deo tres perſonæ diſtinguuntur realiter, quāuis inter eas diſtinctio non ſit ſpecialis relatio realis. Omittenda ergo eſt hæc relatio tanquam impertinens præſenti inſtituto. III.

Secundò eſt certum dari præter diſtinctionem realem, diſtinctionem rationis. Et eſt illa, quæ formaliter, & actualiter non eſt in rebus, quæ ſic diſtinctæ denominantur, prout in ſe exiſtunt, ſed ſolùm prout ſubſtant conceptibus noſtris, & ab eis denominationem aliquam accipiunt, quomodò diſtinguimus in Deo vnum attributum ab alio, vel relationem identitatis à termino, quando dicimus, Petrum eſſe idem ſibi. IIII.

Diſtinctio rationis an & quæ ſit.

Hæc autē diſtinctio duplex diſtingui ſolet, vna, quæ non habet fundamētum in re & dicitur rationis ratiocinantis: quia oritur ſolum ex negotiatione & operatione intellectus, alia quæ habet fundamentum in re, & à multis vocatur rationis ratiocinatæ, quamuis hæc vox, ſicut impropria valde eſt, ita & æquiuoca eſſe poteſt. Nā diſtinctio rationis ratiocinatæ ſic dicta exiſtimari poteſt, quia in re ipſa præexiſtit, ante quàm ratio ratiocinetur, vt quaſi ex ſe ratiocinata dicatur, ſolumque requiratur ratio ad illam cognoſcēdam, non verò faciēdam: ſolumque dicatur diſtinctio rationis, & non realis: quia non eſt tanta, neque

per ſe

Digitized by Google

per ſe tam parens, ſicut realis; & ideò requirat attentam operationem rationis ad diſtinguendam illam. Sed explicata ſignificatione huius vocis iuxta hanc etymologiam, talis diſtinctio non eſt verè diſtinctio rationis, de qua nunc agimus, ſed coincidit cum diſtinctione ex natura rei, de qua ſtatim dicemus. Alio ergo ſenſu dici poteſt diſtinctio rationis ratiocinatæ, rationis quidem, quia actu & formaliter non eſt in rebus, ſed per rationem fit, aut excogitatur: ratiocinatæ verò, quia non eſt omnino ex mero opere rõnis, ſed ex occaſione, quam res ipſa præbet, circa quam mens rõcinatur. Vnde fundamentum, quod dr̃ eſſe in re ad hanc diſtinctionem, non eſt vera, & actualis diſtinctio inter eas res, quæ ſic diſtingui dicũtur: alias non fundamentum diſtinctionis, ſed diſtinctio ipſa antecederet, ſed eſſe debet, vel eminẽtia ipſius rei, quam ſic mẽs diſtinguit, quæ à multis appellari ſolet virtualis diſtinctio, vel certè habitudo aliqua ad res alias verè, & in re ipſa diſtinctas, penes quas talis diſtinctio excogitatur ſeu concipitur.

V. Hæc autem duo diſtinctionum rõnis genera, B quanuis ab alijs aliter explicentur, commodè tamen poſſunt in hunc modum declarari, nimirũ vt diſtinctio rõnis rõcinantis ſit in ordine ad eũdem cõceptum adæquatum, ſeu ſimplicem, eiuſdem rei ſolum per quandam repetitionem, vel cõparationem eius, quæ in mente fit. Sic. n. diſtinguitur Petrus à ſe ipſo, vel in rõne ſubiecti & prędicati, quando de ſe ipſo enunciatur, vel in rõne termini & ſubiecti relationis quando idem ſibi dr̃: in his. n. & ſimilibus diſtinctionibus rõnis, idem eſt atque integer conceptus Petri, ſolumque fit quædam repetitio & comparatio eius. At verò poſterior diſtinctio rõnis fit per conceptus inadæquatos eiuſdem rei: nam licet per vtrumque eadem res concipiatur, per neutrum tamen exactè concipitur totum id, quod eſt in re, neque exhauritur tota quidditas, & ratio obiectiua eius, quod ſæpe fit concipiendo rem illam per habitudinem ad res diuerſas, vel ad modum earum; & ideo talis diſtinctio ſemper habet fundamentum in re, formaliter autem dicetur fieri per conceptus inadæquatos eiuſdem rei. Sic diſtin- C guimus in Deo iuſtitiã à miſericordia, quia non concipimus ſimpliciſſimam virtutem Dei, prout in ſe eſt, & ſecundum totam vim ſuam, ſed eã conceptibus partimur in ordine ad diuerſos effectus, quorum eſt principium illa eminens virtus, vel per proportionem ad diuerſas virtutes, quas in homine inuenimus diſtinctas, & eminẽtiſſimo modo reperiuntur vnitæ in ſimpliciſſima virtute Dei.

VI. Ex quibus intelligitur primò, diſtinctionem rõnis nõn appellari, eò quod inter entia rationis verſetur, in quo multi decepti ſunt, vt poſtea videbimus: conſtat. n. ex dictis exemplis, ea quæ ſic diſtingui dicuntur, entia realia eſſe, vel potius ens reale diuerſis modis conceptum: & ratione ẽt id patet, quia ratio non fingit entia, quæ ſic diſtinguit, ſed ſolum per modum diſtinctorum cõcipit, quæ diſtincta non ſunt: ergo non ea, quę diſtinguuntur, ſed ſola ipſa diſtinctio per rõnem reſultat. Nec tamen mens fallitur ſic diſtinguendo, quia non affirmat in re eſſe diſtincta, quę ſic concipit, ſed ſimpliciter, & abſq; compoſitione, ſeu affirmatione aut negatione, ea concipit, vt A diſtincta per abſtractionem præciſiuam, per quã quaſi efficit huiuſmodi diſtinctionem. Quod ſi poſtea per reflexionem, vel compoſitione illam prædicat de rebus ſic conceptis, nõ affirmat ſimpliciter illas eſſe diſtinctas, ſed tm̃ ſecundũ quid, id eſt, ſecundùm rationem. Quanquam autem diſtinctio hæc non requirat extrema, quæ in ſe ſint entia rõnis, ſemper tamen ſupponit in eis aliquam denominationem rõnis, qualis eſt denominatio ſubiecti, aut prædicati, vel ſaltem eſſe ſic concisè, vel inadæquatè concepta. Ex quo etiam fit, vt, licèt hæc diſtinctio non requirat extrema, quæ abſolutè ſint entia rõnis, poſſit tamen ẽt inter illa fingi & excogitari: nam ens rõnis ſemel conceptum, poteſt ad ſe ipſum comparari, & ſic rõne diſtingui. Imo & relatio ſpẽi v. g. quanuis in ſe vnum numero ens rõnis ſit adęquatè reſpiciẽs omnia indiuidua, poteſt etiam præcisè concipi, vt ad vnum vel aliud terminatur, & ſic rõne diſtingui. Quanuis ergo diſtinctio rationis non requirat entia rationis vt extrema, neque inde denominetur, poteſt tamen ad illa extendi, ſeu in illis verſari.

Ex quo vlteriùs intelligitur, diſtinctionem rõnis dupliciter dici poſſe, ſeu denominari, primò intrinſecè, nimirum quia in ſe non eſt vera diſtĩctio, ſed concepta ſolum, ſeu rõne cõficta, & hęc eſt propria diſtinctio rõnis, de qua loquimur: alio tamen modo poteſt diſtinctio rõnis dici quaſi extrinſecè ab extremis in quib. verſari intelligitur, ita vt diſtinctio rõnis dicatur, quæ inter extrema ſeu entia rõnis omnino verſatur, & hæc non ſemper eſt diſtinctio rõnis priori modo, ſed tunc ſolum, quando circa idem ens rõnis verſatur, vt explicatum eſt. Poſſunt autem interdum diſtingui duo entia rationis, quæ non poſſunt dici proprie realiter diſtingui, quia entia realia non ſunt, tamen neque etiam dici poſſunt ratione diſtingui propriè & intrinſecè: quia eo modo quo ſunt, non iam ex fictione rationis, ſed ex ſe verè diſtinguuntur. Nam, cùm diſtinctio negatio ſit, communis eſſe poteſt etiam fictis entibus, & ita potius eſt illa diſtinctio quaſi realis. Sicut ſuprà dicebamus de diſtinctione inter tenebras, & cæci- C tatem: ſimilis enim intelligitur inter relationem ſpeciei ad indiuidua, quæ concipitur in natura humana ad ſua indiuidua, & in equina ad ſua. ita enim comparantur illæ duę relationes inter ſe, quod, ſi reales eſſent, realiter eſſent diſtinguendæ habent enim fundamenta & terminos realiter diſtinctos. VII. Rõnis diſtinctio extrinſeca altera, altera intrinſeca.

Vltimò ex dictis intelligitur, diſtinctionem rationis propriam & intrinſecam, de qua loquimur propriè & per ſe non eſſe, niſi medio intellectu concipiente res imperfectè abſtractè, confusè, vel inadæquatè. Quia cum hæc diſtinctio non ſit in re, neque in obiecto cognito, ſolũ conſiſtit in quadam denominatione à conceptibus mentis, & ideo requirit diſtinctionem ſaltem in ipſis conceptibus, & in denominatione, quæ ab illis ſumitur; hæc autem diſtinctio conceptuum reſpectu rei, quæ in ſe omnino vna eſt, nũquam eſt, niſi ob imperfectionem ipſorũ conceptuum. Quapropter intellectus diuinus per ſe non proprie facit diſtinctionem rationis, quanuis comprehendat illam, quæ ab intellectu finito & imperfectè concipiente fieri poteſt. VIII. Vnde oriatur rõnis quęuis diſtinctio.

Pun-

Punctus quæſtionis, & opiniones variæ.

IX. His poſitis præcipua difficultas ſupereſt, an præter hæc duo genera diſtinctionum, ſit aliud admittendum, quod ſit veluti medium inter illa. Multi negant poſſe excogitari, aut intelligi mediam aliquam diſtinctionem. Ita ſentit Duran. in 1. d. 2. q. 2. Ocham. q. 3. Heruæus quodlib. 3. q. 1. Io. de Gandauo 6. Metaph. q. 10. Soncin. 7. Metaph. q. 36. & idem ſentit Caiet. 1. p. q. 54. ar. 2. & Soto. q. 3. vniue. & c. de Prop. q. 2. Sed in his autoribus cauenda eſt æquiuocatio rõne cuius poſſunt, vel nominib tm̃ differre, vel etiam in re: Nulla enim diſtinctio inter extrema poſitiua, & realia excogitari poteſt, quæ, ſi per rõnem conficta non ſit, non debeat neceſſariò in re ipſa antecedere & eſſe ante omnem operationem intellectus, & quia, quicquid huiuſmodi eſt, reale eſt, quatenus in rebus exiſtit, ideò in hoc ſenſu omnis diſtinctio, quæ rõnis non eſt, realis dici poteſt: atque ita manifeſtum videtur, non poſſe dari medium inter diſtinctionem realem, & rõnis. Tamen hoc poſito, adhuc ſupereſt quæſtio an omnis diſtinctio, quæ antecedit in rebus omnem operationem intellectus non tantum fundamentaliter, & virtualiter, ſed etiam actualiter, & formaliter ſit veluti eiuſdem rõnis quoad hoc vt ſit inter res diſtinctas, an vero in rebus ipſis ſit aliqua maior & minor diſtinctio, & illa, quæ maior eſt, ſ. inter rem, & rem, nomen diſtinctionis realis obtineat, alia verò vocetur diſtinctio media, ſeu alijs nominibus infrà explicandis. Si ergo dicti autores priori tantum ſenſu negant diſtinctionem mediam inter realem & rationis, ſolis terminis differunt ab his qui illam admittũt, non tamen conſtanti modo loquuntur, qui nũc illam negant, nunc verò illa vtuntur: quod maximè in Soto videre licet citatis locis, & in cap. de relatione, & aliis. Si autem poſteriori ſenſu negant diſtinctionem mediam, ſic erit diſſenſio maximè de re.

X. In hoc ergo ſenſu ſuadetur primò hæc ſententia. Non ſunt plura genera diſtinctionum, quam entium: quia vnum & multa conſequuntur ens: diſtinctio autem eſt per quam multitudo cõſurgit: ſed non ſunt alia entia niſi realia vel rõnis, vt colligitur ex Ariſt. 5. Metap. tex. 14. & 6. Metap. tex. 6. nam cum hæc duo includãt immediatam contradictionem, non poteſt inter ea mediũ excogitari: ergo. Secũdo. Quæcunq; ſunt in re ante intellectũ, vel ſunt idem realiter, vel realiter diuerſa, alioqui daretur, medium inter idem & diuerſum, quod repugnat Ariſt. 4. Meta. tex. 4. & 5. vbi dicit, & idẽ & diuerſum adæquatè diuidere ens, ſicut vnum & multa & li. 10. tex. 2 ɛ. dicit, quodlibet ens ad alterum comparatum eſſe idem, vel diuerſum ab illo. Et rõ eſt, quia hæc etiam opponuntur per immediatam cõtradictionẽ, ſicut ergo idem, & diuerſum in genere, ita etiam tale idẽ & diuerſum, ſ. realiter, conuenit cuicunque enti reſpectu alterius. Igitur omnia, quæ vt duo entia à nobis concipiuntur, vel ſunt idem realiter, vel diuerſa realiter, ſi diuerſa realiter diſtinguuntur realiter, ſi verò ſunt idem realiter non poſſunt in re diſtinctionem habere ante intellectũ, quia repugnat ſimul eſſe idem & diuerſum à parte rei.

XI. Quòd ſi fortè dicatur, nõ repugnare eſſe idem

A in communi rõne entis, eſſe tamen diuerſa in rõne talis vel talis entis, v. g. qualitatis vel relationis, actionis, vel paſſionis, &c. contra hoc argumentor. Tertiò. Multiplicato inferiori neceſſe eſt, vt eodem modo multiplicetur prædicatum ſuperius, ſed quælibet determinatæ rõnes entium ſunt inferiores ad ens: ergo non pñt à parte rei multiplicari aliqua ſub determinatis rõnib. entium, vt v. g. in rõne qualitatis & relationis, albedinis, vel ſimilitudinis quin multiplicentur ſub communi rõne entis. Ergo ſi ſunt plura ſub his determinatis rõnibus, ſunt etiam plura entia: ergo non poſſunt in illis rõnibus diſtingui à parte rei, quin realiter diſtinguantur. Prima propoſitio videtur per ſe nota ex dictis ſuprà de vniuerſalibus: non poteſt n. idem attributum vniuerſale ſeu commune exiſtens à parte rei vnum & idẽ numero oppoſitis differentijs, ſeu modis contrahi, aut determinari, ac propterea diximus vnitatem in communi aliqua ratione non eſſe veram & realem vnitatem à parte rei, ſed ſolam ſimilitudinem rei, & vnitatem rõnis: ergo, ſi aliqua multiplicantur in re, ſecundum determinatas rõnes entis, neceſſe eſt in illis etiam multiplicari in B re ipſam rõnem entis. Quia, cum illa duo quatenus à parte rei diſtinguantur, includant oppoſitos, ſeu repugnantes modos, aut differentias, quibus inter ſe diſtinguuntur, non poſſunt habere in re veram & realem identitatem, nec numericam vnitatem in rõne entis, quia non poteſt idem numero ens oppoſitis differentijs ſimul affici ac determinari. Et cõfirmatur, quia alias poſſet etiam eſſe vnum numero accidens in re, & tamen eſſe duas qualitates, vel qualitatem ſimul & quantitatem, & eadem rõne poſſet eſſe vna ſubſtantia, duo corpora, & vnum numero animal, equus, ſimul ac leo, vel aliquid huiuſmodi. Quod ſi in his, cernitur aperta repugnantia, eadem erit in omnibus quæ in re diſtinguuntur ſecundum proprias rõnes reſpectu cuiuſcunque ſuperioris, etiam ipſius entis. Quia non minus eſſentialiter includitur ens in quibuſcunq; inferiorib. rõnib. quam omnia prædicata intermedia. Et quia dñæ illæ oppoſitæ ſeu diuidentes eandem repugnantiam inuoluunt reſpectu eiuſdem indiuidui ſub C quacunque ratione ſuperiori, vel inferiori conſideretur.

Quartò aliter hoc ipſum explicatur, nam quicquid à parte rei eſt, hẽt ſuam realem eſſentiã: ergo quæ à parte rei ſunt diſtincta à parte rei hñt diſtinctas eſſentias, vel numero, ſi ipſa ſint tantũ numero diſtincta, vel ſpẽ aut genere, ſi illa dicantur eſſe eſſentialiter diſtincta: ergo hẽnt ẽt à parte rei diſtinctas entitates, quod eſt realiter diſtingui. Patet hæc vltima conſequentia, tum quia entitas rei nihil aliud eſt, ꝙ̃ realis eſſentia extra cãs poſita, vt infrà oſtendemus, ſi autem ſunt eſſentiæ diſtinctæ, illę ſunt reales & extra cãs poſitæ: erunt ergo diſtinctę entitates. Tum ẽt, quia, ſi ibi ſunt duæ eſſentiæ reales vnaquæque earum eſt eſſentia alicuius entis realis, quia ens & eſſentia adæquatè cõparantur vt abſtractũ & cõcretum: ſed vnum & idem ens non põt hẽre niſi vnã eſſẽtiam: ergo, ſi ſunt duæ eſſentię reales, ſunt duo entia realia. Minor propoſitio vltima vr̃ per ſe nota, quia res maximè hẽt vnitatem à ſua eſſentia, & quia, nihil magis eſſe dẽt inuariabile & fixum ac certum in re, quam eſſentia. Ac deniq; ſi XII.

res

Durand.
Ocham.
Heruæus.
Ioannes de Gand.
Soncin.
Caietan.
Soto.

Digitized by Google

res eſt per vnam eſſentiam conſtituta, ſecundum A illam habet vltimam differētiā & ſpeciem: ergo non eſt amplius determinabilis: ergo nō poteſt illa & eadem res actuari, determinari, ſeu conſtitui per differentiam alterius ſpeciei: ergo non poteſt habere aliam eſſentiam: ſi ergo eſt alia eſſentia diſtincta, aliam rem conſtituit.

XIII. Secunda ſnīa eſt, dari in rebus, quandā diſtinctionem actualem ante intellectum, quę proinde non eſt rationis, ſed maior illa, neq; ēt eſt tanta diſtinctio, quanta eſt realis inter rem & rem. Hæc ſnīa cōiter tribuitur Scoto in 1. d. 2. q. 7. §. vlt. & d. 5. q. 1. & d. 8. q. 4. & in 2. d. 3. q. 1. & alijs innumeris locis. in quibus, vel de diſtinctione attributorum Dei, vel de diſtinctione vniuerſalium, vel de ſimilibus diſputat. Quanquam his locis non ſatis explicet Scotus, an hæc diſtinctio, quam ipſe formalē vocat, ſit actualis in re, vel tm̄ fundamentalis ſeu virtualis, interdum. n. virtualem appellat: & ita inter eius ſectatores eſt varius opinandi modus. Nam aliqui exiſtimāt, diſtinctionem formalem apud Scotum, non eſſe aliam à diſtinctione rōnis ratiocinatæ, eo ſenſu & modo quo à nobis declarata eſt, quam dīt vocari formalem: quia diuerſæ definitiones, ſeu rationes formales ibi concipiuntur: dñi ēt appellari diſtinctionem ex natura rei, quia in rebus ipſis hēt fundamētum, & virtualiter in ipſis eſt, licèt actu non præcedat, in quo ſenſu Scotus nihil fauet ſcdæ opinioni propoſitæ: nec vř dubiū, quin in aliquibus locis Scotus ita ſentire videatur, præſertim qñ agit de attributis diuinis. Nihilominus tñ alij Scoti diſcipuli, intelligunt, eum eſſe locutum de diſtinctione vera & actuali, quę in re ſit ante intellectū, quam non ſolum in creaturis, ſed ēt in Deo exiſtimant reperiri, ſaltem inter relationes diuinas & eſſentiam. De quib. idē tenet Duran. in 1. d. 1. 2. p. d. 5. q. 2. ad 4. & latius d. 33. q. 1. & multi alij, quos hic longū eſſet recenſere. Poſſunt ēt pro hac opinione referri multi, qui inter varias res admittunt diſtinctionem ex natura rei, & non realem, vt inter exiſtentiam & eſſentiam, naturam & ſuppoſitum, quantitatem & ſubſtantiam, fundamentum & relationē, ac ſimilia quæ inferius ſuis locis videbimus.

Scoti ſenſus in ponenda diſtinctione formali.

Durand.

XIIII. Solet item hæc opinio Ariſt. attribui, vel quia in 3. Phyſ. aſſerit, eundem motum eſſe actionem & paſſionē ſub diuerſis rationibus formalibus. Et 4. Phyſ. eodē mō diſtinguit tp̄s à motu quod tñ dicit nō eſſe rem ab illo diſtinctam. Et ꝓ 1. de Generat. ſimilem diſtinctionem inter nutritionem & augmentationem conſtituere videatur, dicēs, [eſſe idem ſubiecto] id eſt, entitate, [diſtingui āt ſm eſſe,] id eſt, ſm formale eſſe. Ac deniq; ꝓ in Prædicam. conſtituat, eandem qualitatem v.g. calorē ſub diuerſis ſpeciebus, qđ non pōt intelligi, niſi quia duę ſpecies poſſunt eſſe idē ſcđm rem, & formaliter diſtingui. Sed hæc teſtimonia nō multū cogunt, quia in duobus primis exemplis, & in vltimo ēt ſufficit diſtinctio rōnis per inadæquatos conceptus vt latius dicemus infrà tractando de accidentibus, & prædicamentis. In ſcđo aūt exemplo violenta eſt expoſitio illorum verborū Ariſt. Apud quē eſſe idem ſubiecto nihil aliud eſt q̄ (ꝓ verba ipſa ſonant) eſſe in eodē ſubiecto & ſuppoſito cōiuncta, diſtingui autem ſcđm eſſe potius eſt diſtingui ī ſua entitate ſeu forma. Quō ait idem Ariſt. 1. Phyſ. tex. 21. [albū & A muſicū eſſe eadem ſcđm rem, & ratione diſtingui.] Vbi valde æquiuocè vtitur his vocibus, [rationem]. n. vocat eſſentiam ſeu definitionem, [rem,] verò ſubiectū, ſeu ſuppoſitum, in quo hæc inſunt. Ad hunc ergo modum exponi pōt. vel ēt dēt, cum ait, nutritionem, & augmentū eſſe idē ſubiecto diſtingui aūt ſecūdū eſſe: maximè, ſi nutritio ſignificet mutationē vt terminatam ad ſubſtantiam, auctio verò mutationem vt terminatam ad quantitatem: nam ſi vtraq; ſumatur vt terminatur ad quantitatem, ſic poſſūt tm̄ rōne, vel habitudine diſtingui, quatenus acquiſita quantitas maior, vel æqualis eſt deperditæ: ſed de hoc aliās. Ex his ergo & ſimilibus Ariſt. teſtimonijs nullū firmū pro hac ſnīa argm̄ deſumi poteſt. Et idem ſentio de D. Th. & de alijs antiquis autoribus, q fetè ſemper vtūtur vocibus, [diſtinctionis realis & rationis] in priori ſenſu ſuprà explicato, & qōnem in qua nūc verſamur, diſtinctē nō tractant.

Formalis diſtinctio Scotica an iuxta mentem Ariſtotelis.

XV. Ratione ſolet potiſſimum hæc ſnīa ſuaderi: nam, quidquid eſt extra definitionem eſſentialē rei, eſt aliquo modo in re diſtinctum ab illa, ſed B multa ſunt extra eſſentiam rei, quæ non ſunt res diſtinctæ ab ipſa re; ergo datur diſtinctio in re minor diſtinctione reali. Vel aliter, quæ diſtinguūtur definitione & cōceptu obiectiuo, diſtinguuntur ex natura rei, et ante intellectū, ſed multa diſtinguūtur hoc modo, quæ non diſtinguuntur, vt res à re: ergo. His & ſimilibus rōnibus vtūtur, Scotiſtę, quia his ferè modis vř Scotus diſtinctionem formalem declarare: tñ ſi quis rectè cōſideret, vel in eis petitur principium, vel ſumitur diſtinctio formalis pro diſtinctione rōnis ratiocinatæ per conceptus inadæquatos: quæ virtualiter tantum ſeu fundamentaliter dici poteſt eſſe ex natura rei. Probatur ſeu declaratur qđ dicimus, quia eſſentia rei non definitur à nobis ſemper prout in re eſt, ſed prout à nobis concipitur: ſic. n. definimus eſſentiam hoīs vt cōem, cum in re non ſit niſi ſingularis, & hoc modo loquendo de eſſentia falſum eſt quidquid eſt extra eſſentiam diſtingui à parte rei actualiter ab eo, quod eſt de eſſentia, vt patet ex dictis ſuprà de indiuiduatione, & natura ſpecifica & de alijs vniuerſalibus, ſ. genere & differentia, de quibus vřr C potiſſimè loqui prędicti autores. Vnde ita etiam vřt loqui de eſſentia in prima rōne: nam, ſi loquantur de eſſentia prout eſt in re, hæc nihil aliud eſt, quam ipſa rei entitas: & ideò cum ſupponitur eſſe in re aliquid diſtinctum ab eſſentia, quod non ſit res diſtincta, id ſupponitur, quod probandum eſt. Multò aūt infirmior eſt ſcđa rō. Maior. n. non eſt vniuerſaliter vera: multa. n. diſtinguuntur in conceptibus obiectiuis reſpectu noſtri, quæ tantum ratione diſtinguuntur per conceptus inadæquatos, vt patet ex dictis de conceptu entis, de indiuiduo, ſpecie, & alijs vniuerſalibus, & eodem modo poſſunt definitione diſtingui ſolum ſecundum rationem, quando definitio non eſt adæquata rei prout eſt in ſe, ſed prout obijcitur tali conceptui noſtro.

Quæſtionis reſolutio.

XVI. Nihilominus cenſeo, ſimpliciter verum eſſe dari in reb. creatis aliquam diſtinctionem actualem, & ex natura rei, & ante operationem intellectus, quæ non ſit tanta, quanta eſt inter duas res, ſeu entitates oīno diſtinctas, quæ diſtinctio,

Digitized by Google

ſtinctio, quanuis generali vocabulo poſſit vocari realis, quia verè eſt à parte rei, & non eſt per denominationẽ extrinſecam ab intellectu, tñ ad diſtinguendũ illam ab alia maiori diſtinctione reali poſſumus illã appellare, vel diſtinctionẽ ex natura rei, applicando illi tanq̃ imperfectiori generale nomen (qđ vſitatũ eſt) vel propriùs vocari pt diſtinctio modalis: quia, vt explicabo, verſatur ſemper inter rem aliq̃, & modũ eius. Nomẽ aũt diſtinctionis formalis non ita mihi placet, quia eſt valde æquiuocũ: ſæpè.n. conuenit rebus realiter diſtinctis, quatenus inter ſe diſtinguuntur eſſentialiter, ſi ſpecie differant: hñt.n. diuerſas vnitates formales, & ita ẽt formaliter differunt. Imò & diuidua eiuſdem ſpeciei, quatenus diſtinctas hñt vnitates formales indiuiduas, vt ſuprà diximus, dici poſſunt formaliter diſtingui. Imò & in Trinitate Paternitas, & Filiatio, quæ realiter diſtinguuntur, & non eſſentialiter, ẽt ſecũdũ numerum, dici poſſunt formaliter diſtingui in obiectiuis rõnibus relationũ, qui modus diſtinctionis extra illud myſteriũ non reperietur. Sic ergo diſtinctio formalis latiùs patet, & maior eſſe pót, quam diſtinctio ex natura rei, de qua nũc loquimur. Aliunde verò ẽt poteſt eſſe minor, & ita eſt communior, quia frequenter applicatur ad rationes formales vt cõceptas, & præciſas per intellectum noſtrum, & tunc illa diſtinctio non tranſcendit gradum diſtinctionis rationis.

XVI. Vt aũt aſſertio probetur & explicetur, ſuppono in rebus creatis præter entitates earũ, quaſi ſubales, vel radicales (vt ita dicam) inueniri quoſdã modos reales, qui & ſunt aliquid poſitiuum, & afficiũt ipſas entitates per ſe ipſos, dando illis aliquid, q́ eſt extra eſſentiam totã, vt indiuiduã, & exiſtentẽ in rerũ natura. Hoc patet inductione: nã v.g. in quantitate q̃ eſt in ſuba, duo conſiderari poſſunt: vnũ eſt, entitas ipſius quãtitatis, aliud eſt vnio ſeu actualis inhærentia eiuſdẽ quãtitatis cũ ſuba. Primũ vocamus ſimpliciter rem quãtitatis, includentem quicquid eſt de eſſentia quantitatis indiuiduæ, & in rerũ natura poſitæ, q́ manet & conſeruatur, etiam ſi quantitas à ſubiecto ſeparetur, & impoſſibile eſt conſeruari illã rem numero, quæ eſt hæc quantitas, quin includat hanc eſſentiã quantitatis cũ ſua intrinſeca indiuiduatione, & actuali eſſe, de quo eſſe poſteà videbimus: cætera.n. cõſtant ex ſuprà dictis. Scđm, id eſt, inhærentiam, appellamus modũ q̃titatis, non quidem illa gñali ſignificatione, qua oĩs qualitas ſolet modus ſubæ appellari, vt ait D. Th. 1.2.q.49.ar.2. Neq; ẽt illa gñali loquendi rõne, qua oẽ contrahens, vel determinans ſolet appellari modus contracti: ſic.n. rõnale dici poteſt modus aĩalis, & ſpecialiter ſolet hæc vox applicari ad illos modos, q̃bus determinatur ens, vel accidens ad gña generaliſſima. Neq; etiam ſumitur hæc vox in illa gñalitate, qua modus dici ſolet oĩs determinatio, vel limitatio præfixa vnicuiq; rei finitæ iuxta menſurãm eius, vt eodem loco notauit D.Tho. ex Aug. lib.4. Geneſ. ad literam c.3. dicente, [Modus eſt, quem mẽſura præfigit.] Qũo ait idem Aug. li. de natura boni c. 3. Ex tribus neceſſarijs ad vniuſcuiuſq; rei creatæ bonitatem, quorum duo ſunt [ſpecies] & [ordo,] tertiũ eſſe, [modum,] id eſt, debitam commenſurationem ad ſua principia, vt explicuit D. Th. 1.p.q.5.ar.5. & 1.2.q.85.art.4. & ſæpè aliàs. Sed ab hac

A gñali rõne modi recedendo, & applicãdo illam ad rẽ præſentem, appellatur inhærentia quantitatis modus eius: quia eſt aliquid illã afficiens, & quaſi vltimò determinans ſtatum, & rationem exiſtendi eius, non tamen addit illi propriã entitatem nouam, ſed ſolum modificat præexiſtentem.

XVII. Nam q́ nouam entitatẽ propriã non afferat, vix pót in dubitationem venire, quia ſi eſſet noua oĩno entitas, non poſſet eſſe actualis vnio inter quantitatem & ſubiectũ, ſed ipſa potius indigeret, quo ſubiecto vniretur, & quantitati, ſicut quantitas ipſa indiget inhærentia, qua ſubiecto vniatur. Quòd ſi inhærentia non indiget alia vnione, vel inhærentia, qua vniatur, vel inhæreat, ideò eſt, quia ipſa per ſe nõ affert propriã entitatem, quæ inhæreat, & vniatur, ſed eſt tñ quidam modus, qui per ſe eſt rõ vnionis, & inhærentiæ. Cuius ſignum etiam eſt, quia hæc inhærentia hẽt talem modũ eſſendi, vt per nullã potentiã eſſe poſſit, niſi actu coniuncta ei formæ cuius eſt inhærentia, & q́ hæc inhærentia numero non pót afficere ſeu potiùs vnire niſi hanc numero

B formam, cui eſt veluti affixa, qui modus afficiendi nunquã reperitur in his formis, vel rebus, qui proprias ex ſe hñt entitates. Quod aũt in quantitatis inhærentia explicatum eſt, in qualitate eodem modo procedit, & in vnione formæ ſubalis ad materiam, & in ſubſiſtentia ſeu perſonalitate reſpectu naturæ, & in præſentia & motu locali, & in quacunq; actione ſeu dependẽtia reſpectu ſui termini, de quibus omnibus non eſt hic dicẽdi locus: Occurret tñ in huius operis progreſſu. Solum vltimũ exemplum, quod facilius vr̃, paululum explicabo: pendet enim lumen v.g. à ſole, quæ dependentia aliquid eſt præter lumen & ſolem, poteſt enim intelligi manere lumẽ & ſolẽ, & lumen nõ pẽdere à ſole, vt, ſi Deus nollet cõcurrere cũ ſole ad producendum, vel conſeruandum lumen, ſed ſua ſola virtute vtrumq; conſeruaret. Non poteſt aũt mente concipi, hanc dependentiam luminis à ſole eſſe entitatem prorſus diſtinctam ab ipſo lumine: tum quia per illã dependentiã influit cã tanquã per viã in effectũ ſeu terminũ: vnde non pót eſſe res oĩno diſtincta

C ab illo, tum ẽt quia aliàs illa entitas ſaltem de potentia abſoluta eſſet ſeparabilis ab alia, q́ eſt planè inintelligibile: eſt ergo illa dependentia modus quidam ipſiuſmet luminis, quem aliquis fortaſſe relationem vocabit: non eſt tñ relatio prædicamentalis, ſed includit relationem ſeu habitudinem trãſcendentalem, vt latius infra dicetur. Igitur dantur in entitatibus creatis modi aliqui afficientes ipſas, quorum ratio in hoc videtur conſiſtere, quòd ipſi per ſe non ſufficiunt conſtituere ens ſeu entitatem in rerum natura, ſed intrinſecè poſtulant, vt actu afficiant entitatem aliquam, ſine qua eſſe nullo modo poſſint.

Ratio aũt ponendi hos modos à poſteriori ſumitur ex inductione facta, à priori aũt eſſe vr̃, quia cum creaturæ ſint imperfectæ, ideòq; vel dependentes, vel cõpoſitæ, vel limitatæ, vel mutabiles ſecundum varios ſtatus, præſentiæ, vnionis, aut terminationis, indigent his modis, quibus hæc oĩa in ipſis compleantur. Quia nec per entitates oĩno diſtinctas hoc ſemper fieri neceſſe eſt, imò nec commodè intelligi poteſt, neq; ẽt fieri poteſt per id, quod ſit omnino nihil, & ideò ſaltem requiritur modus realis. De quo quotuplex ſit, XVIII.

Modos a rebus modaliter tantum diſtinctos ponendi quæ ſit ratio.

& in

Digitized by Google

& in quo prædicamento collocetur per ſe aut re ductiuè, dicam inferius in diuiſionibus prædicamentorũ. Denique hos modos vr agnouiſſe Durand. in 1. d. 30. q. 2. nu. 15. vbi loquens de eſſe, ſeu inhærentia accidentis, dicit eſſe reſpectũ, qui analogicè dr̃ res, vel ens, quia non eſt res, ſed modus eſſendi: neq; eſt entitas habens modum, ſed modus tm̃ entitatis: & nu. 16. idẽ dicit de depẽdẽtia, & de oĩ eo, quod eſt ſolus modus eſſendi. Et eodem modo loquitur de inhærentia Aſtudil. 1. de Gener. q. 5. ad 1. Et in particulari tractãdo de ſubſiſtẽtia, ita illam explicant multi, vt Ægid. ti. de compoſ. angel. q. 5. Ac denique Fonſeca lib. 5. Metaph. c. 6. q. 6. ſect. 2. hos modos expreſsè ponit, quamuis diſtinguat tria genera modorum, quidam qui ſunt entitates ex ſe diſtinctæ ab alijs vt albedo, dulcedo, & in hoc ordine ponit figuram ſed immeritò, quia in tertio conſtituitur, quia reſpectu quantitatis illam afficit tanquã modus non tanquam res oĩno ab illa diſtincta. Alij qui non ſolum non ſunt entitates diſtinctæ, verum neq; vllo modo in re diſtinguũtur ab his rebus: quarum modi eſſe dicuntur, ſed rõne tm̃, vt ſunt illi modi, quibus contrahitur ens ad inferiora. Sed hæc duo genera modorũ iam ſunt à nobis prætermiſſa, quia hi poſteriores nõ ſunt modi niſi ſcd̃m rõnem, illi verò priores ſunt res, vel formæ hñtes ex ſe proprias entitates. In tertio ergo ordine ponit eos modos, quos propria, & ſpeciali rõne reales modos appellamus, de quibus idẽ ſentit, quod nos explicuimus q̃uis aliqua ponat exempla, q̃ incerta nobis ſunt. Vt eſt illud de exiſtentia rerũ creatarũ, de modo vnde res dr̃ neceſſaria aut contingens, aut ens cõpletũ vel incõpletũ. Nam hoc vltimũ æquiuocum eſſe põt: qa ſi hæc dicantur de toto & partibus integralib. ſic verũ eſt, eſſe modũ quendam ad quantitatẽ pertinentem: eadem. n. portio aquæ v. g. ſi per ſe terminata ſit & ſeiuncta ab alijs, dr̃ ens completũ ſeu totale, ſi verò ſit alijs cõtinua, dr̃ ens partiale vel incompletum, qui modus ſolum conſiſtit in diuerſa vnione, vel terminatione. Si verò illa dicantur de ente ſm̃ ſe potiùs pertinent ad modos intrinſecos & eſſentiales entis, ſic ens dicar̃ incõpletũ ſecondũ rõnem, vt dr̃ a, ſiue phyſicè & ſecundũ rem, vt aĩa rõnalis, quæ dr̃ ens incõpletum, non per aliquid additum eſſentiæ eius, ſed per ſuammet eſſentiam: vnde ille modus ſolum rõne diſtinguitur ab illa. Et idem exiſtimo de alio modo entis neceſſarij, vel contingentis, ſi in rõne abſoluta entis hæc conſiderentur: nam, ſi conſiderentur in rõne effectus, ſic ſunt denominationes extrinſecæ, vt infra dicemus. De exiſtẽtia verò res eſt magis controuerſa, quam infra diſputabimus. Quidquid verò ſit de exemplis, veriſſimè dicit Fonſeca, modum hunc nõ eſſe propriè rem ſeu entitatem, niſi latè & generaliſſime vocando ens, quicquid non eſt nihil: vñ ſumendo entitatem pro illa re, quæ ex ſe & in ſe ita eſt aliquid, vt nõ poſtulet oĩno intrinſecè & eſſentialiter eſſe ſemper affixam alteri, ſed vel nõ ſit alteri vnibilis, vel ſaltem vniri non poſſit niſi medio aliquo modo à ſe ex natura rei diſtincto, ſic modus non eſt propriè res ſeu entitas, & in hoc eius imperfectio optimè declaratur, quod ſẽper eſſe debet affixus alteri, cui per ſe immediatè vnitur ſine medio alio mõ, vt ſeſſio ſedenti, vnio rebus vnitis, & ſic de aliis, de quibus ſæpe occur-

A ret ſermo in ſequentibus. ¶ Ex his ergo facilè intelligitur ſenſus & probatio cõcluſionis poſitæ, nã hic modus prout à nobis eſt explicatus ex natura rei diſtinguitur actualiter à re, cuius eſt modus, vt oẽs fatentur, imo plures vocant illam diſtinctionem realem, quia in rebus ipſis reperit, q̃ euidentius conſtabit ex dicendis ſect. ſequẽti: ſed non propriè diſtinguitur hic modus ab eo, cuius eſt modus tanquam res à re: diſtinguitur ergo minori diſtinctione, quæ propriiſſimè appellatur modalis. Minor probatur, tum quia modus per ſe ac præcisè conſideratus nõ eſt propriè res aut entitas vt ſatis explicatum eſt: ergo nec propriè diſtinguitur, vt res à re: tum etiam, quia hic modus tã intimè includit coniunctionẽ cum re, cuius eſt modus, vt per nullã potẽtiã ſine illa eſſe poſſit: ergo ſignum eſt illam coniunctionẽ eſſe quendã modũ idẽtitatis: eſt ergo minor diſtinctio inter hũc modũ & rem, quã inter duas res: quæ oĩa magis cõfirmabuntur ſect. ſeq. declarando ſigna harũ diſtinctionum, & conſe- XIX.

B quẽter dr̃ias quibus inter ſe diſtinguuntur.

Vltimò addo, præter diſtinctionẽ realẽ, modalẽ & rõnis nullã aliã reperiri, q̃ uel nõ ſit cõis his, vel in illis nõ contineatur. Hoc dixerim propter aliquos, q addunt diſtinctionẽ formalẽ, qualis eſt inter hoiem & animal: quã diſtinguunt in mutuã, vt inter animal & rõnale, & non mutuã qualis eſt inter animal & hoiem: item diſtinctionẽ eſſentialẽ, qualis eſt inter hominẽ, & equũ, & diſtinctionẽ potẽtialẽ qualis eſt inter partes continui, & ſimilia multiplicari ſolent, quæ mihi neceſſaria non vr̃. Sufficientia ergo prædictæ partitionis facilè colligitur ex dictis: nã uel extrema diſtinctionis non ſunt à parte rei actu diſtincta ullo modo, & ſic ſemper eſt diſtinctio rõnis, etiã ſi alijs noibus appelletur, quia ſolũ conuenit per denominationẽ extrinſecam, quatenus eadẽ res obiicitur, uel ſubordinatur diuerſis cõceptibus. In hac aũt diſtinctione poſſunt gradus reperiri, ut dixi, & qñ habet in re ſundm̃, & fit per plures conceptus inadæquatos põt appellari diſtinctio formalis, uel interdum ẽt eſſentialis ſcd̃m rõnẽ. Et in hoc ipſo poteſt eſſe multiplex modus, qua- XX. Præter modalem, realem, aut rõnis nulla diſtinctio.

C tenus extrema uarijs reſpectib. comparari poſſunt, ſ. uel ſolum ut determinatum & indeterminatũ, ſicut ens & ſubſtãtia, uel ut totum & pars ut dr̃ia & ſpecies, uel ut duę compartes, ſicut animal & rõnale. Atque ita poteſt etiam hæc diſtinctio intelligi tanquam inter includens & incluſum, uel tanquam in ea, quæ ſecũdũ rõnem neutrum includit alterũ, quo ſenſu, & nullo alio uero põt hæc diſtinctio dici mutua, uel non mutua, reciproca uel non reciproca, tñ hæc oĩa cadunt ſub latitudine diſtinctionis rationis. At uerò, ſi extrema diſtinctionis à parte rei actu diſtincta ſunt, uel utrũq; eſt uera res habẽs propriã entitatẽ ſimplicẽ uel compoſitã, uel unũ eſt res, & aliud eſt modus eius. Priori modo conſtituit̃ diſtinctio realis, poſteriori aũt modalis: nõ eſt aũt intelligibilis alia habitudo inter hęc extrema, neque aliud mediũ inter ea excogitari: includũt. n. inter ſe immediatã oppoſitionem, quaſi contradictionis: nõ eſt ergo alius modus diſtinctionis.

In ipſa uñ diſtinctione reali ſeu pluriũ rerum, poſſunt uel uarij modi, uel uarię habitudines cõſiderari. Primum. n. intelligere poſſumus res ſic diſtinctas non ſolũ eſſe re ipſa diſtinctas, ſed ẽt XXI. Varij diſtinctionis realis modi.

Durand.

Aſtudillo. Aegid. Fonſeca.

di ſti-

Digitized by Google

diſſimiles in ſua intrinſeca, & eſſentiali entitate: & tunc dicuntur, non ſolum realiter, ſed ēt eſſentialiter diſtingui, & quo maior eſt illa diſſimitudo, vel minor, dicuntur diſtingui vel ſpecie vltima vel ſubalterna, vel ēt gñe aut prædicamento. Vnde diſtinctio eſſentialis, vel cõis eſt ad realem modalem, & rõnis, vel ſi proprijſſimè ſumatur, includitur in reali, quamuis cum illa conuertatur: & potius addit diſſimilitudinem, quam diſtinctionem. Quæ oĩa procedunt vtendo in rigore illa voce diſtinctionis eſſentialis: nam ſi ſit ſermo de diſtinctione eſſentiarũ, qualis inter indiuidua etiam intercedit, vt ſuprà diximus: hæc nihil propriè addit, ſed indicat res inter quas eſt diſtinctio: ſicut diſtinctio perſonalis vocatur illa, quæ eſt inter perſonas. Rurſus, hę res ſic diſtinctæ interdum poſſunt eſſe vnitæ inter ſe, interdũ verò vni tertio, priori modo vniuntur materia & forma, & ſimiliter partes integrales continuę, vt omittamus alias vniones magis extrinſecas & accidẽtales. Quocircà, ſicut materia & forma, quanuis vnitæ ſint, nihilominus diſtinctionem realem inter ſe retinent: ita ēt partes continuæ quanuis ſint vnitæ, diſtinguuntur realiter, non ſolum quoad deſignationem, vt quidam loquuntur, ſed ēt quoad partialẽ entitatẽ vniuſcuiuſque.

XXII. Solũ eſt aduertendũ ꝙ materia & forma ex ſe ſunt entia incõpleta, & partialia, ſiue coniunctæ ſint, ſiue ſeparatæ exiſtere ſupponantur, & ideò ſemper cenſentur diſtingui eodẽ modo. At verò partes integrales nõ habẽt rõnem partis, neq; entis incompleti, niſi qñ coniunctæ ſunt: nã ſtatim ac ſeparantur vnaquæq; incipit eſſe ens integrũ & totale, quia per ſe non ordinatur ad cõponendum aliud: & ideò aliter cẽſentur diſtingui (magis quoad denominationem vel modũ, q̃ quoad rem) qñ ſunt diſiuncta, vel vnita: nã in priori ſtatu diſtinguuntur, vt entia totalia, in poſteriori verò vt partialia, & ideò dici aliqñ ſolent hmõi partes vnitæ actu diſtingui vt partes, in potentia verò vt entia, id eſt, vt tota quædam, quia ſunt in potentia, vt talia fiant. Quæ oĩa maximè cernuntur in partibus homogeneis continuis: nam in heterogeneis, licèt in re ferè idẽ ſit, tñ in modo eſt nonnulla diuerſitas, quia maiorẽ diſſimilitudinem habent, & ideò vñt maiorem quandã diſtinctionem hẽe, ēt dum ſunt in toto, & qñ ſeparantur, ſi non mutent ſubſtantialem formã, ſed eandẽ conſeruent, q̃ habebant in toto, vt contingit in plantis, & aĩalibus ſectilibus, adhuc cenſentur entia incõpleta & partialia: quia ſemper ſunt quaſi per ſe ordinata ad componendum aliud.

Diſtinctio potentialis vere realis. Ex his ergo facilè intelligitur, ꝙ diſtinctio illa quæ ab aliquibus vocatur potentialis, eſt diſtinctio realis: quia verò diſtinctio eſt negatio, duo poſſunt per ea negari: vnũ, ꝙ hoc ſit illud: & hoc actu verũ eſt de partib. actu vnitis: quia vna nõ eſt alia, & hæc negatio eſt, quæ per ſe primò requiritur & ſufficit ad diſtinctionẽ. Aliud, ꝙ põt negari, eſt, hoc eſſe coniunctũ illi, quod eſt dicere, hoc non eſſe illud tanq̃ ens totũ & integrũ diſtinctũ ab illo, & hoc non conuenit partibus vnitis, in actu, ſed in potentia, & ſub hac ratione põt illa diſtinctio vocari potentialis: tñ vt ſic nõdum eſt, & ideò non oportet eã inter diſtinctiones numerare tãquam ab alijs diſtinctã. Tandẽ hinc à fortiori intelligitur, ſine cã aliquos vocare hanc diſtinctionem inter partes continui diſtinctionẽ rõnis habentẽ fundm̃ in re, quia partes illæ non diſtinguuntur actu, ſed deſignatione & potentia. Non eſt. n. hoc verũ, quia ibi nõ eſt ſolũ fundm̃ diſtinctionis, ſed vera diſtinctio propriè hac voce vtendo: non prout dicit ſeparationem ſeu diſiunctionem, ſed prout dicit diuerſitatem entitatis totalis vel partialis. Aliàs materia & foma, qñ ſunt vnitæ non deberent dici diſtinctæ actu ſed potentia tm̃: quia non eſt minor vnio inter materiã, & formam, quamà inter partes continui. Separatio ergo inter illas partes poterit dici rationis: quia ſolum per rõnem poſſunt conſiderari ac ſi eſſent diſiunctæ, & quaſi quędam tota: diſtinctio aũt partium actualis eſt, & realis. Nã partes iſtæ, ēt dum componunt totum, realitatem aliquam habẽt, quia ſicut Ariſt. dixit 1. Phyſ. c. 2. [Subſtantiã non componi, niſi ex ſubſtantijs:] ita integrum ens non cõponitur, niſi ex entibus ſaltem partialibus; manent ergo talia entia diſtincta, licèt vnita: imò, niſi diſtincta manerent, compoſitionẽ facere non poſſent: quia compoſitio non eſt, niſi ex diſtinctis.

XXIII. Diſtinctio includentis ab incluſo realis. Et hinc vlterius naſcitur alius diſtinctionis modus, qui conſiderari põt, in quolibet toto reſpectu ſingularũ partium, non. n. ſunt oĩno idem, vt per ſe notũ eſt: neq; ēt diſtinguuntur, vt duæ partes inter ſe: quia illæ ita ſe habent, vt neutra alterã includat, totum aũt in ſua entitate continet vtramque partẽ, & ideò dicuntur diſtingui vt includens & incluſum. Tñ ēt illa diſtinctio prout hic intercedit realis eſt, quia aliquam rem includit totum, quam nõ includit pars. Vnde hic modus diſtinctionis, includentis, & incluſi, ſuo modo reperiri põt in diſtinctione reali, modali, & rõnis: nam in vnoquoq; ordine põt cõparari id quod ſe hẽt vt totum, ad aliud, qđ ſe hẽt tanquã pars, tñ in ſingulis manet in latitudine diſtinctionis realis, modalis, vel rõnis: quia illud, qđ vnũ extremum includit vltra aliud, diſtinguitur, realiter, aut modaliter, aut rõne ab altero incluſo. Ex his ergo ſatis conſtat, nullũ eſſe diſtinctionis modũ qui in prædictis tribus nõ cõtineatur.

XXIIII. Solum vř poſſe obijci, quia præter diſtinctionem inter rẽ & rẽ, & inter rẽ & modũ põt inueniri diſtinctio inter modũ & modũ, & multi putant de ſubſiſtentia & exiſtentia, & eſt certius de ſubſiſtentia & præſentia locali. Hi enim modi nõ poſſunt diſtingui ratione, quia à parte rei ita exiſtunt, vt habeant diuerſa principia, & diuerſas effectiones, ac deniq; vt ſeparari poſſint, quæ ſunt indicia actualis diſtinctionis in re exiſtẽtis, vt iam dicemus: neque ēt diſtinguuntur realiter: quia non diſtinguuntur vt res & res, cum non ſint verè res; hoc enim argumento probauimus modum non diſtingui realiter ab ipſa re, quã afficit. Nec deniq; dici poſſunt diſtingui tantum modaliter, tum quia vnus non eſt modus alterius, tum quia ſæpe ſunt mutuo, & ad inuicem ſeparabiles, quod eſt ſignum maioris diſtinctioctionis, quàm modalis, vt ſtatim dicemus.

XXV. Duo modi inter ſe quã diſtinguantur. Rñdetur, cum hi modi non habeant eſſe entitatem, niſi ex re, vel in re cui adhærent, ex illa pẽſandũ eſſe qũo ab alijs modis diſtinguantur: ſemper tñ eorum diſtinctio ad realem, vel modalem pertinebit, ſuppoſito, ꝙ in re exiſtũt. Quod ideò dico, quia ēt poſſunt excogitari modi ſola rõne diſtincti. ſicut. n. ratio per conceptus inadæquatos põt diſtinguere vnã rem, ita & vnũ modum

vt

Digitized by Google

vt eſt valde probabile de actione & paſſione: de motu & tépore, de exiſtentia & duratione, & de alijs. Loquendo autem de modis in re ipſa diſtinctis, vt ſunt præſentia localis v. g. & ſubſiſtentia humanitatis: aut hi comparantur tm̃ prout ſunt in eadem re, & ſic ſolum diſtinguuntur modaliter propter argumentum factum. quia cum ex ſe nõ habeant propriam entitatem; etiam ex ſe nõ habent, vnde pluſquam modaliter diſtinguãtur, neque ex re, quam afficiunt, plus diſtinguuntur, quia ſupponimus eſſe eandem: ergo non habent maiorem diſtinctionem, quam modalem. Et cõfirmatur, quia vnuſquiſq; illorum habet aliquã identitatem cum illa re, quam afficit: ergo in illa & per illam habét aliquam identitaté inter ſe: ergo retinent ſolum diſtinctionem modalé. Vnde non refert, ꝙ poſſint mutuò ſeparari, id eſt, quòd poſſit vnus manere, alio non exiſtente, vel è conuerſo: quia ſaltè neceſſe eſt, vt ſemper maneat illa res, in qua vterque exiſtit cum aliqua identitate. At verò ſi inter ſe comparentur modi afficientes res diuerſas: ſiue illi modi ſint eiuſdem rationis, vt duæ ſubſtentiæ duorum hominum, ſiue diuerſarum rationum, vt ſeſſio vnius, & ſubſiſtentia alterius, ſic diſtinctio inter hos modos eſt realis, non ratione ipſorum, ſed ratione rerũ in quibus ſunt: nam vnuſquiſque habet aliquam identitatem cum re, quã afficit, & illæ res diſtinguuntur inter ſe realiter: ergo & modi ratione illarum. Et hoc etiã bene cõfirmat illa ratio, quia illi modi ſunt mutuò ſeparabiles & inter ſe, & vnuſquiſque ab illa re quam alius afficit: nã hoc eſt ſufficiens ſignum diſtinctionis realis. Atque in hunc modum omnis diſtinctio etiam inter ipſos modos ad prædictas tres reuocatur.

Soluuntur argumenta.

XXVI. Primum. AD argumenta prioris opinionis, quatenus procedere poſſunt contra diſtinctioné modalem à nobis poſitam, reſpondendũ eſt. Ad primum reſpondetur, duplici ſenſu poſſe ſumi argumentum ab ente reali, vel rationis ad concludendam diſtinctionem realem, vel rõnis. Primò tanquam à propria ratione & cauſa, ita vt talis exiſtimetur eſſe diſtinctio, qualis ſunt res, in quibus verſatur. Et hic ſenſus eſt falſus: oſtenſum eſt .n. inter extrema realia intercedere diſtinctionem rationis, & è conuerſo inter extrema rationis eſſe ſaltem quandam imitationem diſtinctionis realis. Secundò argumentũ eſſe poteſt proportionale, ſeu á paritate rationis: vt, quia in entibus nõ datur niſi realia vel rationis, neque in diſtinctionibus dandæ ſint, & hoc ſenſu cõcedi poteſt proportio argumenti, ſi debito modo fiat, nihilque contra noſtram ſententiam cõcludet. Etenim, ſi ens reale in ſua ampliſſima conceptione ſumatur, pro omni eo, quod non eſt oĩno nihil, quodque poteſt eſſe in rebus ſine fictione intellectus, ſic verum eſt, non dari medium inter ens reale, & rationis, in eodem ſenſu concedo non dari medium inter diſtinctionem realem & rationis nã omnis diſtinctio ex natura rei poteſt in hac amplitudine dici realis: & ita locuti ferè ſunt antiqui ſcriptores. Alio tamen modo põt ſumi ens reale pro eo, quod ex proprio conceptu, ſeu ex vi ſuę rationis formalis poteſt propriam entitatem afferre, ſeu cõſtituere, & hoc ſenſu falſum eſt, nõ A poſſe dari medium inter ens reale & rationis: datur enim modus entis, qui neque eſt merum ens rationis vt per ſe conſtat, neque eſt ens reale in eo rigore & proprietate ſumptum, vt à nobis declaratum eſt: & ita etiam datur diſtinctio modalis media inter diſtinctionem rationis, & realé rigoroſe ſumptam.

XXVII. Secundum. Ad ſecundum reſpondetur, inter idem & diuerſum ſecundũ eandem rationem ſumpta non dari medium, vt rectè argumentum probat, tamen ſecundum diuerſas rationes fieri poſſe, vt, quæ ſunt idem vno modo, alio ſint diuerſa, vt D. Tho. dixit 1. q. q. 11. art. 1. ad 2. Sic igitur ens & modus poſſunt dici idé realiter, & nihilominus habere in re diſtinctionem modalem.

XXVIII. Tertium. Neque cõtra hoc quicquam vrget tertium argumentũ, nam nos nõ dicimus rem & modũ diſtingui ſecundum proprias rationes, & non ſecundũ cõem, quod ſupponunt ferè oẽs replicæ ibi factæ: nã eo mõ quo diſtinguũtur ens & modus à parte rei, diſtinguũtur oĩa prædicata ſuperiora etiã tranſcendentalia incluſa in modo ab his, quæ includũtur in re cuius eſt modus. Atq; B ita concedẽdũ eſt, quatenus modus eſt ens, eatenus ipſum & ré quã modificat, eſſe duo entia, & diſtingui in re ipſa, vel realiter latè loquendo. Nihilominus tamen addimus, modum non eſſe propriè & rigoroſè ens, & hoc mõ negamus ibi eſſe duo entia: negamusq; ſubinde, ens hoc modo propriè ſumptum eſſe prædicatũ ſuperius ad ré & modũ eius. Et ideò neceſſe non eſt, propter diſtinctioné modi à re multiplicari entia in dicta proprietate & rigore ſumpta. Vnde ad cõfirmationé illius tertij argumenti, idem dicendum eſt de accidẽte, quod dictũ eſt de ente, quia accidens interdũ ſignificat formam habẽté propriã entitaté ex ſe diſtinguibilé & ſeparabilé: realiter ab oĩ alia, interdũ ſignificat modum ſolum alterius, vel accidẽtis, vel ſubſtantiæ. Et priori modo repugnat, in eadé re inueniri plures rõnes accidentis, vt argm̃ conuincit, non tñ repugnat, vnã entitatem accidentalé habere vnum, vel plures modos ab ipſa tm̃ modaliter diſtinctos. Subſtantia verò ſimpliciter dicta non ſignificat modũ, ſed rem propriã & perfectam in ſuo eſſe, & idem eſt de corpore, & de quocunque gradu ſubſtantiæ ſub his collocato, & ideò fieri non poteſt, vt C hi gradus in re ipſa multiplicentur, non multiplicatis rebus, & ſubſtantijs. Tamen etiam in latitudine ſubſtantiæ in communi, ſeu analogicè ſumptæ poſſunt dari aliqui modi ſubſtantiales, in quibus fieri poteſt, vt in eadem re ſeu ſubſtantia propriè & ſimpliciter dicta, ſint vnus, vel plures modi ſubſtantiales inter ſe & ab illa modaliter diſtincti, vt ſunt ſubſtantia. vnio, &c.

XXIX. Quartum. Atque ex his facilis eſt ſolutio ad quartũ, nam quod dictũ eſt de ente, dicẽdũ eſt de eſſentia reali. Poteſt ſignificare propriam naturam ex ſe ſufficienté ad cõſtituendã entitatem in rerũ natura, vel latius quãcunq; rõnem realé conſtitutiuã entis, aut modi realis. Hoc poſteriori ſenſu cõcedimus in re & modo eſſe diſtinctas eſſentias, & ideò eſſe ĩter ea diſtinctioné ex natura rei, & aliquomodo realé. Priori tñ ſenſu vnica tñ eſt eſſentia in qualibet entitate: modi aũt, qui ab illa ex natura rei, ſeu modaliter diſtinguũtur, nõ poſſunt eſſe de eſſentia eius, ſed vel accidẽtia, vel ad ſummũ, pertinẽtes aliquo modo ad integritaté,

vel

Digitized by Google

A vel cālitatem eius, vt de ſingulis poſteà exponemus. Ex quo ſequitur (quod valde notandū eſt) in qualibet entitate propriè dicta eſſe vnicā eſſentiale rationē, vt conuincūt ad minimum oīa illa argumēta in principio facta, quæ ratio eſſentialis, quaſi fundamētalis eſt, & inuariabilis in tali entitate: ita vt impoſſibile ſit, illā entitatem cōſeruari in rerum natura ſine illa ratione eſſentiali: q̄a p illā primò cōſtituitur: vñ non p̄t eſſe niſi vna ſpecifica, vt argumenta facta conuincunt. Rationes aūt modales, q̄ p̄nt eſſe quaſi adhærentes, vel affixæ tali entitati multiplicari, & variari p̄nt q̄a in re ſunt extra eſſentiam eius: vt in particulari clariùs conſtabit in diſcurſu totius Metaphyſicæ.

SECTIO II.

Quibus ſignis ſeu modis diſcerni poſſint varij gradus diſtinctionis rerum.

I. *In quo ſita ſit difficultas.* TOta difficultas conſiſtit in diſcernenda diſtinctione modali à cæteris: nam diſtinctio realis & rationis cum ſint extreme oppoſitæ facilè diſcernuntur, diſtinctio āt B modalis cū ſit media, interdū exiſtimatur realis pp conuenientiam, q̄ hēt cum illa: interdū verò exiſtimatur nulla in re, ſed ſm rōnem tm̄ pp quādam conuenientiam cū alia. Vt ergo aliqua gnalia ſigna habeātur, q̄ ad particulares qōnes applicari poſſint, nonnulla breuiter dicenda ſunt, ſupponendo, vt aliqua a nobis diſtinguantur plusq̄ ratione ratiocinantis (de qua diſtinctione nihil oportet addere, quia eſt prorſus conficta) vt minimū, ſeu in primis neceſſariū eſſe, vt habeant diſtinctos cōceptus obiectiuos, & ſm eos rationes formales aliquo modo diſtinctas: quia niſi hoc ſaltem modo concipiantur, nec concipientur vt diſtincta, neq; erit vlla ratio inquirendi, quanta vel qualis ſit inter ea diſtinctio. ſuppoſitis verò plurib. conceptib. obiectiuis optimè & meritò inquiritur, quomodo cognoſcetur an in re habeāt diſtinctionem, & qualis illa ſit.

Signum actualis diſtinctionis in re.

II. DIco primò, Qñcunque duo conceptus obiectiui ita ſe habent, vt à parte rei, & in indiuiduo ſeparari poſſint, vel ita vt vnum ſine alio C in rerum natura maneat: vel ita vt realiter diſiūgātur, & realem vnionem, quam habebant amittant, ſignum eſt inter illa eſſe maiorem diſtinctionem quam rationis ratiocinatæ: atq; adeo actualem aliquam ex natura rei, ſeu quæ à parte rei ſit. Hæc aſſertio cōis eſt Doctorū & ſumitur ex Ari. *Ariſtoteles. Aphrodiſ. D. Auguſt.* 7. Topic. c. 1. loco. 15. vbi ſic inquit. [Amplius, ſi poteſt alterū ſine altero eſſe, non erit idem,] vbi Ale. Aphrod. id notat. Sumiēt poteſt ex Aug. 6. de Trin. ca. 6. vbi cū dixiſſet, [In vnoquoq; corpore aliud eſt magnitudo, aliud color, aliud figura,] talem probationem ſubiūgit, [Poteſt. n. & diminuta magnitudine manere idem color, & eadem figura, & mutato colore manere eadem magnitudo, & eadem figura, & figura eadem non manente. tā magnū eſſe, & eodem modo coloratū, & q̄cunq; alia ſimul dicuntur de corpore, p̄nt & ſimul, & plura ſine cęteris commutari, ac per hoc multiplex eſſe conuincitur natura corporis. ſimplex aūt nullo modo.] Et inferius inde probat, animā humanā non eſſe ſimplicem. quia hēt varios actus & affectus, quos eſſe diſtinctos oſtendit; [Quia alia ſine alijs, & alia magis, alia minus A inueniri p̄nt.] Hac ēt regula vtuntur frequēter Scholaſtici, vt patet ex Mag. in 1. d. 8. Durā. d. 30. q. 2. Scoto ī 2. d. 1. q. 5. & in 3 d. 8. q. 1. Ochā in 1. d. 1. q. 3. & ibi Gab. q. 3. ar. 3. dub. 1. Heruæo, quodli. 3, q. 3. & ex Metaphyſicis vtuntur hac regula Io. de Gandauo 6. Metaph. q. 10. Ant. Trombeta 5. Metap. q. 3. ar. 1. Fonſec. 5. Metap. c. 6. q. 6. ſec. 1. Itē Fer. 1. Phy. q. 10. & Paul. Venet. 3. Phy tex. 19. *Magiſter. Duran. Scotus. Ocham. Gabr. Ferrara.* Aſtudil. citatus ſect. pręc. Eadē vtuntur multi ad probādam diſtinctionem ex natura rei inter ſubſiſtentiam & naturam creatam. vt patet ex Ægi. cit. ſec. præc. Med. 3. p. q. 4. ar. 2. Et infra plures referemus ſuo loco. Et eodem argumento probari ſolet, inhærentiam diſtingui ab exiſtentia accidētis: & dependentiam, ſeu actionem à termino. Quæ omnia in ſequentibus videbimus.

III. Rōne probatur, quia, ſi ea, q̄ à nobis concipiūtur, vt hētia duos conceptus obiectiuos, in re inueniūtur coniūcta, & poſteà ſeparātur, vel vtrunque manet à parte rei exiſtēs poſt ſeparationē ab alio, vel alterū deſinit eſſe, & alterū manet: ſi priori modo accidat, neceſſe eſt, illa duo ex natura rei imò & realiter diſtingui: primò, q̄a impoſſibile B eſt idem oīno à ſe ipſo ſeiungi ac ſeparari à parte rei: inuoluitur. n. aperta contradictio: nulla. n. excogitari poteſt maior vnio in re, q̄ totalis idētitas in re, imò illa non eſt vnio, ſed vnitas. Sicut ergo impoſſibile eſt diuidi, qđ indiuiſibile eſt, ita & à ſe ipſo ſeiungi, q̄d idem oīno eſt. Deinde q̄a ſi illa duo manēt a parte rei, & non vnita inter ſe, vnū non eſt modus alterius, neq; ē contrario: q̄a de eſſentiali ratione modi, vt vidimus, ē eſſe actu vnitū, ſeu affixū rei cuius eſt modus: ergo qñ vnūq; aliqđ poteſt ſeparari ab alio, & ſeparatū conſeruari eſt ſignū euidēs, non eſſe modum illius: erit ergo, vel res p ſe ipſa diſtincta realiter ab alia, vel modus alterius rei realiter diſtinctæ, ratione cuius ēt modus ipſe realiter diſtinguetur ab alia re. Si āt duo ita ſeparātur in re, vt vnū exiſtēs maneat & non aliud, neceſſe eſt, vt ſaltem modaliter diſtinguātur. Primo, q̄a impoſſibile eſt, vt idē ſit & non ſit: ergo, ſi hoc non exiſtit, q̄d antea exiſtebat & aliq̄d manet exiſtens, non p̄nt eſſe in re idem oīno, alioq idem ſimul exiſteret, & non exiſteret. C Scđo, qñ hęc duo ita ſeparantur, aliquid poſitiuū eſt id qđ in re tollitur ab alio, & deſinit eſſe, ſumēdo latè aliquid vt diſtinguitur contra nihil, poſitiuū re, vel modo reali, tale. n. ſupponimus eſſe vtrūq; eorum quę prędicto modo ſeparabilia ſunt: illud ergo poſitiuum poſtq̄ ſeparatur. non eſt: ergo, qñ erat, diſtinctum aliquo modo erat ab eo, qđ exiſtens manet. Tādem, quia non eſt minus impoſſibile ſeparari idem omnino à ſe ipſo, deſtructo altero extremo, q̄ conſeruato vtroq;: ſed oſtenſū eſt non poſſe idem à ſe ipſo ſeparari manēte vtroq; extremo: ergo neq; poterit, altero non manente: ergo quoties fieri pōt talis ſeparatio ſupponitur in re diſtinctio. Et ideò valde errant, q̄ exiſtimāt, relationem eſſe aliq̄d reale poſitiuū ſine quo pōt fundamentū manere in re ipſa, & tñ non diſtingui actualiter, & à parte rei ab ipſo fundamento: eſt. n. aperta implicatio contradictionis. Nam, ſi relatio in ſua eſſentia aliquid reale eſt, & nūc eſt ī fundamento, & poſteà non eſt, manente ipſo fundamento integro in ſua entitate & eſſentia neceſſe eſt, vt, quidquid illud eſt, q̄d eſt relatio, ſit aliquo modo in re ipſa diſtinctū à fundamento: alioqui idem omnino ſm rem deſineret eſſe & maneret.

Sed

IIII. *Obiectio diſſoluitur.*

Sed obijcies, nam animal eſt in re coniunctũ homini, & eſt ſeparabile ab illo in equo, vel in leone: & tamen non diſtinguitur in re ab illo, vt ſupra dictum eſt. Reſpondetur. Ideò in propoſita regula dixi, [id quod ĩ re ipſa, & in indiuiduo eſt ſeparabile.] animal enim (& idem eſt de omnibus ſimilibus prædicatis) ſolum eſt ſeparabile ab homine ſecundum communem rationẽ conceptam, ſecundum quam non habet in re vnitatem in multis, ſed ratione tantum: quatenus verò animal eſt in re, & in indiuiduo coniunctum homini, non eſt ſeparabile ab homine: nam hoc indiuiduum animal, quod in re eſt hic homo, nunquam poteſt in re manere niſi maneat homo, neque è conuerſo poteſt durare hic homo, quin duret hoc animal.

V. *Replicæ Theologicæ reſpõdetur.*

Vrgebis, nam ſaltẽ in Deo diuina eſſentia eſt in re cõiuncta paternitati; & eadem numero eſt ſeparabilis ab illa, quatenus eſt coniuncta filiationi; & tamen non diſtinguuntur actualiter in re ipſa. Aliqui Theologi propter hanc difficultatem admittere videntur diſtinctionem actualẽ, & in re ipſa ſaltem modalem inter relationẽ diuinam & eſſentiam, quod ſolet tribui Scoto, ſed clarius id ſentit Durandus. nam Scotus obſcurius, & valde in cõi loquitur de ſua dictione formali. Ea verò ſententia in prædicto ſenſu eſt valde falſa, multũque repugnans diuinæ ſimplicitati & perfectioni Hanc vero diſputationẽ Theologis relinquimus: & reſpondemus breuiter. Primò, negando eſſentiam eſſe ſeparabilem à paternitate: aliud eſt enim eſſe cõmunicabilem Filiationi, vel Proceſſioni, aliud verò eſſe ſeparabilẽ à paternitate: quin potius ex intrinſeca ratione ſua poſtulat ita communicari illis, vt ab hac nõ ſeparetur: non ergo habet hic locum regula poſita de ſeparatione. Secundò reſpondetur, eſſe illo modo cõicabile multis ĩter ſe diſtinctis realiter, ſine diſtinctione ab eo, quod illis commune eſt, niſi ſola ratione, ſeu virtualiter: eſſe propriũ rei infinitæ ſimpliciter: & ideò, quamuis late loquẽdo de ſeparatione pro coniunctione cum alia re diſtincta realiter, in creaturis optimũ argm̃ ſit, quidquid coniungitur cum alio realiter diſtincto, eſſe etiam ipſum in re diſtinctũ ab altero extremo: quia non poteſt vna res finita eadem numero per identitatem coniungi cum rebus realiter diſtinctis; tamen in re infinita hoc nullum argm̃ eſt propter ſummam eius ſimplicitatem, & perfectionem; & hoc eſt myſterium Trinitatis, quod ſola ac certiſſima fide tenemus.

Relationes diuinæ ab eſſentia nullo modo in re diſtinctæ.

Signum diſtinctionis tantum modalis.

VI. Dico ſecundo. Separatio vnius ab alio, quę ſolum eſt non mutua (vt vulgo appellatur) id eſt, in qua vnum extremum poteſt manere ſine alio non tamen è conuerſo, eſt ſufficiens argumentum diſtinctionis modalis, non tamen maioris, ſeu realis propriè ſumptæ. Prior pars ſatis probata eſt in præcedente aſſertione. Poſterior probatur, quia ex huiuſmodi ſeparatione nõ mutua rectè conuincitur, eã rẽ, quæ poteſt manere deſtructo alio extremo habere per ſe ſuã realitatẽ indepẽdẽter intrinſece & entitatiuè, ſeu eſſentialiter ab illo extremo, quod deſtrui poteſt, ipſa manente: non verò poteſt inde concludi aliud extremũ, quod deſtrui poteſt, habere ex ſe propriam entitatẽ: quia, vt ſupponitur, illud extremum tale eſt, vt manere non poſſit ſine altero; ſed ad hoc ſufficit, vt ſit modus eius: imò hoc eſt intrinſecum, vt diximus entitati modali, vt per ſe manere non poſſit, nec ſeparari actu ab eo, cuius eſt modus: ergo ex prædicta ſeparatione non poteſt concludi maior diſtinctio, q̃ modalis. Et confirmatur, nam ita comparatur motus localis ad mobile, ſeſſio ad ſedentem, actio ad terminũ, inter quæ nullus, qui rectè ſentiat, maiorem diſtinctionem ponit, quàm modalem.

VII. *Quæſtiuncula notabilis.*

Sed quæret aliquis, eſto ſit vera hæc regula, quaſi negatiua, ex hac ſeparatione nõ neceſſariò colligi maiorem diſtinctionem, an poſitiua etiã regula vera ſit, ea ſcilicet, quæ hoc tm̃ modo ſeparabilia ſunt, tantum etiam modaliter diſtingui, & non maiori diſtinctione reali. Videtur enim incerta, atque adeo fallax talis regula; nam, licèt illud ſolum ſignum non ſit ſufficiens argumentum maioris diſtinctionis, non videtur tamen ſignum ſufficiens ad negandam maiorem diſtinctionem. Fieri enim poteſt, vt illa inſeparabilitas, quæ eſt ex parte alterius extremi non oriatur ex identitate aliqua, vel minori diſtinctione, ſed ex aliquo modo dependẽtiæ mgis intrinſeco & ſeparabili. Vt v.g. ſubiectum, & accidens ita comparantur, vt ſubiectum poſſit manere ſine accidente: accidens. verò non poſſit naturaliter manere ſine ſubiecto, etiam ſi ſit res diſtincta ab illo. Et aliqui exiſtimant nonnulla accidentia, etiam ſi ſint realiter diſtincta non poſſe & ſupernaturaliter ſine ſubiecto conſeruari, vt actus uitales, & ſi quæ fortaſſe ſunt alia ſimilia. Illa ergo poſitiua regula, vel falſa eſt, vel incerta. Reſpondetur aliud eſſe loqui de inſeparabilitate naturali: aliud verò de inſeparabilitate in ordine ad potentiam Dei abſolutã. Nam ex priori ſola non poteſt ſufficiens argm̃ ſumi indiſtinctionis realis propriiſſimè & in rigore ſumptæ, ut argm̃ factum conuincit, & exemplum de ſubiecto & accidente; & ſimile de materia & ſingulis formis materialibus: materia enim poteſt à qualibet indiuidua forma ſeparari, & ſine illa conſeruari: nulla verò talis forma nõ poteſt naturaliter ſeparari à materia, ita vt ſine illa cõſeruetur.

VIII. At uerò, ſi ſit ſermo de inſeparabilitate in ordine ad potentiã Dei abſolutam valde probabile argm̃ ſumitur, ea, quæ prædicto modo comparantur, & conſeruari non poſſunt mutuo ſeparata, tantum diſtingui modaliter. Ratio eſt, quia ſi alterum extremum ex illis duobus tale eſt, ut per potentiam Dei abſolutam nõ poſſit ſine alio cõſeruari, magnum argumentum eſt, illud eſſentialiter tantum eſſe modum quendam, & non uerã entitatem: quia, ſi eſſet vera entitas nõ poſſet habere tam intrinſecam dependentiam ab alia entitate, ut non poſſit Deus illam ſupplere ſua infinita potẽtia; ergo ſolũ poteſt id prouenire ex eo, quod illud extremum in ſua intrinſeca eſſentia non eſt entitas, ſed tantum modus. Antecedens patet: quia cauſalitatem efficientem vt ſic Deus poteſt ſupplere, vt omnibus eſt notum: Item, cõſeruando accidens ſine ſubiecto ſupplet cauſalitatẽ materialem non reſpectu compoſiti, ſed reſpectu alterius extremi; quę ſola illius generis in præſente interuenire poteſt. Et eadem ratione poſſet ſupplere ſimilem cauſalitatem formalẽ ſi interueniret, quinnõ eſt de ſe minus intrinſeca,

quàm materialis. Nec fingi poteſt aliud dependẽtiæ genus inter res abſolutas, vt omittam relationem & terminum, de quibus ſtatim. *Dices*, Multi putant, materiam non poſſe conſeruari à *Deo* ſine forma, licet forma poſſit conſeruari ſine materia; & tamen non ſequitur ſolum modaliter diſtingui. Reſpondetur, qui ita ſentiunt, ipſi viderint, quo probabili fundamẽto id aſſerant: mihi enim illa ſnia probari nunquam potuit, vt infrà dicam tractando de cauſis. Deinde non eſt ſimile de materia; nam, licèt gratis demus, non poſſe materiam ſine omni forma conſeruari: tamẽ certum eſt, poſſe naturaliter conſeruari ſine hac vel illa, & ſine quacũque forma determinatè: & hoc eſt ſufficiens argumentum, materiam nõ eſſe modum formę, ſed eſſe rem diſtinctam, quantum eſt ex ſe; nam id quod eſt modus tantum, non ſolũ ſeparari non poteſt ab omni re cuius eſt modus, ſed etiam neque hic modus in indiuiduo poteſt ſeparari ab hac re indiuidua, vt hęc ſeſſio ab hoc ſedente: cum ergo materia in indiuiduo & hæc numero ſeparari poſſit ab hac forma, & eſſe ſub quacunque alia, rectè colligitur, ipſam non eſſe modum formæ. At rurſus ex eo, ꝙ forma eſt res ſeparabilis & potens manere ſine materia ſaltem de potentia abſoluta, rectè ẽt concluditur ipſam non eſſe modum materiæ, ſed in ſe habere ſuam entitatem, quæ per diſtinctam vnionem materię coniungitur. Præter alia argumenta, quæ ſumi poſſunt ex perfectione formę ſuper materiam, & ex actiuitate eius, & alijs ſimilibus. Regula ergo poſita, etiam illo poſitiuo modo declarata, quoad nos valde probabilis eſt. Dico, [quoad nos] quia fortaſſe cõtingere põt, vt in ſe ſint diſtincta, quę reſpectu cognitionis noſtræ non exhibent ſufficiens ſignum diſtinctionis. Tamen, quia nos iudicium ferre non poſſumus de ijs quæ in ſeipſis non videtur, niſi per effectus, vel ſigna nobis nota, & quia generalem regulam habemus, nõ eſſe multiplicandas diſtinctiones ſine ſufficiẽte fundamento; quia diſtinctio nõ fit à natura ſine ſufficiente cauſa, vel neceſſitate, ac denique quia illa inſeparabilitas videtur etiam directè oſtendere aliquam identitatem, ideò probabiliter coniectamus, vbi nõ eſt poſſibilis ſeparatio mutua, ſed nõ mutua tm̃, nõ eſſe diſtinctionem niſi modalem.

Signa realis diſtinctionis.

IX. Dico tertiò. Quanuis ad diſtinctionem realem cognoſcẽdam, plura indicia ſoleant aſſignari, tamen duo, quæ ex ſeparatione ſumuntur, videntur potiſſima. Vnum eſt de ſeparatione tantum quoad realem vnionem, id eſt, ſi utrumque ſimul & actu poſſit conſeruari in rerum natura abſque vnione reali inter ſe. Aliud eſt de ſeparatione mutua quoad exiſtentiam, id eſt, quòd vnũ poſſit ſine alio conſeruari, & è cõuerſo, per ſe immediatè, & ſine ordine, ſeu connexione neceſſaria cũ aliquo tertio. Hę duæ regulæ ſunt ferè probatæ explicando duas concluſiones præcedentes. Et prima patet, quia illa duo, quæ ſic ſeparantur, non poſſunt ſic ſe habere, vt vnũ ſit modus alterius, neque è contrario; quia de eſſentia modi eſt, vt non poſſit eſſe, niſi vnitus actu ei, cuius eſt modus, quia ſe ipſo vnitur, & nõ alio vnionis modo, vt ſatis declaratũ eſt: ergo illa duo, vel erunt res diſtinctæ, quod intendimus; vel erunt modi rerum diſtinctarum, vel vnum erit res, & aliud erit modus alterius rei diſtinctæ; & quocũque iſtorum modorum ſe habeant, diſtinguẽtur realiter: vel per ſe, vel rõne rerum diſtinctarum, iuxta dicta in Sec. præced. Secunda probatur, quia quando duo ita ſe habent, vt mutuò ſeparari poſſint, & vnum ſine altero cõſeruari; neutrum poteſt eſſe modus alterius, quia de intrinſeca rõne modi eſt, vt manere non poſſit ſine re, cuius eſt modus: ergo vtrumque illorum erit vera res ſecũ afferens veram entitatem, quæ conſeruari poteſt ſine altera. Ergo neceſſe eſt, ea, quæ huiuſmodi ſunt, realiter diſtingui; quia diſtinguuntur à parte rei, cùm ſeparari poſſint, & non diſtinguuntur tanquam res, & modus rei; ſed tanquam res & res: ergo diſtinguuntur realiter. Dixi autem, [per ſe & immediatè,] quia fieri põt, vt duo modi eiuſdem rei poſſint mutuo vnus eſſe ſine altero, & è contrario; & tunc nõ rectè colligitur diſtinctio realis inter illos: quia, licèt non ratione ſui, formaliter loquendo ſaltem rõne rei quam modificant, habent inter ſe quandam realem identitatem, & neuter illorum eſt ſeparabilis, ita vt cõſeruetur ſine re, quam modificat.

Atque ex his cõſtat, nihil referre, quod hæc ſeparatio naturaliter fieri poſſit, vel de potentia abſoluta; quia tam eſſentiale eſt illi rei, quam nos tantùm modum appellamus, eſſe actu affixam & modificantem rem cuius eſt modus, vt repugnet ei de potentia abſoluta conſeruari ſine illa re, ſeu aliter, quàm actu modificando illam. Qua ratione nec mente intelligi poteſt figura ſeparata ab omni quantitate & re, cuius ſit figura, vel relatio ſine fundamento, ſi eſt modus eius, vel motus ſine mobili, & ſic de alijs ſimilibus. Et ratio eſt ſupra tacta; quia, quæ huiuſmodi ſunt, nõ habent ex proprio conceptu ſufficientem entitatem, in qua conſeruentur, ſed ſolum ex quadam identitate ad ea, quibus inſunt, ergo quidquid prædicto modo ſeparabile eſt, etiam de potentia abſoluta, non eſt modus, ſed res diſtincta. Quod ergo attinet ad inferendam in re ipſa diſtinctionem, nihil refert, quòd ſeparatio prædicta naturaliter, vel ſupernaturaliter fiat, ſolũ quoad nos poterit eſſe notior diſtinctio quando ſeparatio naturaliter fit, interdum verò notificatur nobis per ſupernaturalia myſteria, quorum cognitio multum iuuat ad naturalia cognoſcenda. Quomodo per myſterium Euchariſtiæ certius nobis conſtitit, quantitatem eſſe rem diſtinctam à ſubſtantia, quàm per cognitionem naturalem conſtare potuiſſet. X.

XI. Attentione dignum.

Vbi etiam obiter obſeruari poteſt, quòd, licèt interdum non ſit facta mutua ſeparatio & cõſeruatio duarum rerum, ſed vnius tantũ ab alia, nihilominus nobis ſufficit ad inferendam diſtinctionem realem, vt in prædicto exemplo. Hactenus quidem factum non eſt à Deo, vt materialis ſubſtantia ſine quantitate cõſeruetur, ſed ſolum vt quãtitas ſine ſubſtantia materiali permaneat, & nihilominus hoc nobis eſt ſufficiens argumẽtum, vt colligamus quantitatem, & ſubſtantiam non ſolum modaliter, ſed etiã realiter diſtingui. Non quidem ratione formæ (vt ſic dicam) ſed ratione materiæ: nam in humanitate & ſubſiſtentia factum etiam eſt vt humanitas ſine ſubſiſtentia creata conſeruetur: nõ eſt autem factum, neque fieri poſſe credimus vt ſubſiſtentia creata ſit

abſque

Digitized by Google

obſque propria natura ſubſtãtiali, cuius eſt terminus, vnde in hoc exemplo ex prædicta ſeparatione non colligimus diſtinctionem realem, ſed ſolum modalem. Igitur in his præter ſeparationẽ oportet conſiderare naturam eius, quod ſine alio conſeruatur; nam ſi illud ſit natura ſua quaſi adhærens alteri, & imperfectius illo, ac denique id, quod maximè videtur habere poſſe rõnem modi, & nihilominùs ſine alio conſeruatur, ſignum eſt diſtinctionis realis, ſecus verò eſt, quando id, quod in re manet, eſt perfectius, habenſque præcipuam rei entitatem. Vt in prædictis exemplis comparando ex ſe ſubſtantiam, & quantitatem, clarum eſt ſubſtantiam eſſe perfectiorem; &, q̃ ſi vna eſſe deberet modus alterius, non ſubſtantia quantitatis, ſed quantitas deberet eſſe modus ſubſtantiæ: igitur, cum per ſeparationem quantitatis à ſubſtantia ſatis declaratum ſit, quantitatem non eſſe modum, ſed veram rem, ſatis conſequenter declaratum eſt, ſubſtantiam & quantitatem non diſtingui vt rem & modum, ſed vt duas res. At verò in natura & ſubſiſtentia potius conſtat, (A) ſubſtantialem naturam eſſe præcipuam rei entitatem: & q̃, ſi aliqua earum eſt modus alterius, ſubſiſtentia eſt modus naturæ, & non è contrario: ex vi autem ſeparationis factæ declaratũ nõ eſt ſubſtantiam eſſe plus quàm modum, cum ipſa non ſit ſine natura conſeruata, & ideò ex illa non licet colligere diſtinctionem realem, ſed modalem tantum.

XII. *Vnde cognoſci poſſit diſtinctio in his quæ per nullã vim ſeparari adhuc extiterunt.* Sed difficultas hic ſupereſt, q̃n nulla ſeparatio nec naturalis, nec ſupernaturalis facta eſt, quomodo tunc cognoſci poſſit diſtinctio realis, quia tunc regulæ prędictæ deſeruire non poſſunt, cũ tamẽ non repugnet, multa diſtingui realiter, quę hactenus nõ ſint aliquo ex prædictis modis ſeparata, vt materia & forma cœli. Quòd ſi dicas eſto non ſint ſeparata, poſſe cognoſci vt ſeparabilia: hoc perinde dictu eſt ac ſi diceretur cognoſci eſſe diſtincta, vel ſaltem eiuſdem difficultatis eſt: hoc enim inquirimus, quomodo cognoſcemus eſſe ſeparabilia, ſi nec naturaliter ſeparantur, neque à Deo hactenus ſeparata ſunt aliquo ex prædictis modis. Et augetur difficultas, quia aliqua ſunt inſeparabilia, etiam de potentia abſoluta, quę tamẽ cẽſentur realiter diſtincta, vt de intellectu & voluntate, tam inter ſe, quam reſpectu animæ, multi exiſtimant. Propter priorem difficultatem dici (C) poteſt, dictum ſignum ex ſeparatione ſumptum, neque eſſe adæquatum, neque vnicum, nec ſemper primum aut neceſſarium, ſolumque aſſignari vt certius & notius, quando haberi poteſt; ideóque præter illud aſſignari ſolent nonnulla alia, quæ breuiter attingenda ſunt.

Aliud ſignum realis diſtinctionis vt inutile reijcitur.

XIII. PRimum eſt, diſtinctio exiſtentiarum; nam q̃ diſtinguuntur realiter, habent diſtinctas exiſtentias, quæ verò diſtinguuntur modaliter, vnicam tantum exiſtentiam habent; nam modus ideo modus eſt quia non habet aliam exiſtentiam pręter exiſtentiam rei, cuius eſt modus.

XIIII. Sed hoc ſignum nullius momẽti eſt; quia, vel eſt obſcurius, quam id de quo agimus, vel petit principium, vel aliquid falſum inuoluit. Primum (A) enim; ſi verum eſt, exiſtentiam eſſe actualem rei entitatem, perinde eſt dicere illa diſtingui realiter quæ habent exiſtentias diſtinctas, ac ſi diceretur, ea diſtingui realiter quę habent entitates diſtinctas. Si autem exiſtentia fingitur eſſe res diſtincta ab eſſentia actuali, aut ſupponitur, eas res quę habent diſtinctas exiſtentias, habere etiam diſtinctas eſſentias: & hoc eſt quidem verum, tamen non eſt minus difficile cognoſcere diſtinctas exiſtentias, quam diſtinctas eſſentias, niſi fortè per ſeparationem, vel aſſeritur poſſe duas eſſentias habere vnam exiſtentiam; & tunc diſtingui tãtum modaliter: realem vero diſtinctionem eſſe, quando cum diſtinctione eſſentiarum coniungitur etiam exiſtentiarum diſtinctio: & hoc non ſolum exiſtimo ita eſſe occultum, vt naturaliter de nullis rebus cognoſci poſſit; verum etiam eſſe falſum: quia nulla eſt maior ratio diſtinguendi eſſentias, quam exiſtentias, in his quæ modaliter diſtinguuntur: idem enim modus diſtinctionis, qui eſt inter eſſentias, eſſe poteſt inter exiſtentias. Quocirca ſupponendo, qđ (B) infra probabimus, exiſtentiã nihil aliud eſſe præter rem ipſam eſſentiæ actualis, ſicut in re & modo intelliguntur diſtinctæ eſſentiæ, intelligendæ etiam ſunt diſtinctæ exiſtentiæ: quia modus, vt condiſtinctus à re quam modificat, habet ſuam actualitatem: eadem ergo eſt ratio, idemque modus diſtinctionis inter illa duo, ſiue in potentia, ſiue in actu, ſiue ſecundum eſſe eſſentiæ, ſiue ſecundum eſſe exiſtentiæ conſiderentur. Adde denique iuxta opinionem aſſerentem eſſe exiſtentiam rem diſtinctam ab eſſentia, poſſe res realiter diſtinctas eadem indiuiſibili exiſtentia exiſtere, vt materiam & formam, & partes omnes eiuſdẽ compoſiti: ergo etiam iuxta illam opinionem diſtinctio rerum non ſatis neque verè manifeſtatur per diſtinctionem exiſtentiarum, in his rebus quæ ita ſunt diſtinctæ, vt ſint inter ſe coniunctæ in quibus præſens difficultas potiſſimum verſatũr, quandoquidem res diſtinctæ poſſunt habere eandem exiſtentiam. Quod ſi fortaſſe aliquis hoc non admittat, non eſt cur poſſit conſequẽter admittere, rem & modum habere eandem omnino exiſtentiam, ſed modaliter etiam diſtinctam, (C) vt vnumquodque habeat eſſe ſibi accommodatum: igitur eadem quęſtio erit de diſtinctione rerum, vel modorum, & de diſtinctione exiſtentiarum.

Aliud ſignum realis diſtinctionis ex Ariſtotele ſumptum exponitur.

SEcundum ſignum ſumi poteſt ex diuerſa productione, vel corruptione, ita vt ea dicantur realiter diſtingui, quæ diuerſa generatione & corruptione generantur, & corrumpuntur. E contrario verò [ea eſſe realiter idem, quæ eadem generatione generantur:] hoc.n. ſigno vſus eſt Ariſt. lib. 4. Metap. tex. 3. ad probandũ, ens & vnũ eſſe idẽ. Hanc ſn̄iam refert Fonſeca ex Anton. Trõb. tract. de formalit. cap. 1. & eam impugnat. Quia proprietates animæ eadem actione cum ipſa aĩa producuntur, & tamen ſunt res diſtinctæ; & è cõtrario relatio nõ diſtinguitur realiter à fundamẽto; nec figura à quantitate, & tamẽ diuerſa actione producuntur. Sed non cenſeo, hoc ſignũ eſſe, XV. *Fonſeca. Anton. Tromb.*

 falſum,

A falſum, ſi debita proportione intelligatur, cenſeo tñ eſſe fere inutile ad cognoſcendam diſtinctionem, niſi quatenus aliquo modo includit, ſignũ ſeparationis. Explico ſingula, & in primis ſuppono ſermonem eſſe de naturali actione ſeu productione rerum, non miſcendo miracula. Item eſſe ſermonem de his, quæ ex ſe, & natura ſua requirunt diſtinctas actiones, quibus fiunt, etiamſi ſimul producantur. Cur autem hæc ſupponam, infrà explicabo. Rurſus aduerto duobus modis poſſe intelligi aliqua produci diſtincta actione. Vno modo per ſe primò, & abſque vlla naturali connexione, vel conſecutione talium actionum inter ſe, alio modo cum connexione actionum, ita vt vna ex altera naturali neceſſitate reſultet. Vnde è conuerſo duobus etiam modis pñt dici aliqua eadem actione fieri, ſ. vel æquè primò, & abſque vlla dimanatione vnius ab alio, vel vnũ primariò, & aliud ſecundariò, quatenus à priori termino neceſſariò reſultat.

XVI. Igitur, quæ priori modo per ſe primò fiunt actionibus in re diſtinctis, neceſſe eſt, vt in re diſtinguantur; & quoad hoc veriſſima eſt regula ſuprà poſita. Quia tota rõ & diſtinctio actionũ ſumitur à terminis: ergo, ſi termini tales ſunt, vt B requirant actiones diſtinctas, etiam ipſi erunt diſtincti: tamen non poteſt hinc abſolutè inferri diſtinctio realis inter terminos, nec maior, quã ſit inter ipſas actiones; quę interdum pñt realiter diſtingui, vt productio ligni, & calefactio eius: interdum verò tantùm modaliter, vt productio ligni, & motio localis eius, quæ tm̃ diſtinguuntur vt duo modi eiuſdem ligni: & eodem modo diſtinguũtur res productæ per hmói actiones: per priores producuntur ſubſtantia & calor, q̃ ſunt realiter diſtincta; per poſteriores verò ſubſtãtia, & vbi, ſeu præſentia localis, quæ tantum modaliter diſtinguuntur. Seruant ergo proportionalẽ diſtinctionem res productæ cum ſuis productionibus. Quod quidem verum eſt, non ſolum quãdo huiuſmodi actiones ſeparatim fiunt, & abſque naturali coniunctione, vt contingit in productione, & calefactione ignis, ſed etiam quãdo illæ actiones naturaliter coniunctæ ſunt, & vna reſultat ex alia. Vt contingit, v.g. in produ- C ctione alicuius rei grauis in regione aeria, & motu eius deorſum, qui naturaliter ad talem generationem conſequitur: ibi enim euidenter, & ferè ad ſenſum patet diſtinctio actionum: quia vna fit intrinſecè in vno inſtante, alia tantum extrinſecè in eodem inchoatur. Eſſę tamen poteſt eadẽ diſtinctio & conſecutio inter actiones inſtantaneas, vt inter productionem ignis, & conſecutionem caloris, & idem eſt de productione animæ, & emanatione potentiarum eius ab ipſa: nam, ſi illæ potentiæ ſunt res diſtinctæ, etiam illa emanatio eſt actio phyſicè diſtincta, quamuis ab alia reſultet, & ideò dicatur non fieri per ſe primò. Et ſimilia exempla adhiberi poſſunt in actionibus tantum modaliter diſtinctis, vt ſunt creatio angeli, v.g. & productio alicuius vbi ſeu præſentiæ localis, quæ ad illam naturaliter conſequitur, & productio alicuius quantitatis, & figuratio eius, quæ poſtea fit: & idem eſt de productione fundamenti, & reſultantia relationis, ſupponendo eã eſſe modum diſtinctum. Atque ita conſtat, inſtãtias ſeu exempla adducta contra iſtam ſententiã non vrgere, nam in illis omnibus, ſicut eſt diſtin- A ctio inter actiones, ita & inter terminos, & è conuerſo.

XVII. Conſtat deinde, quo ſenſu verum ſit principium ab Ariſtotele dicto loco poſitum, [quæ vna productione generãtur eſſe idem.] Eſt enim hoc verum de his, quæ per ſe fiunt, & immediatè vnica actione reali: quæ autem ſolum dicuntur produci, vel potius comproduci vna actione quatenus vnum reſultat ex alio, non oportet vt ſint idem realiter, ſed ſolum ſubiecto, vel colligatione quadam: quia re vera immediatè & proximè non fiunt vna reali actione, vt in ſubſtantia & paſſionibus realiter diſtinctis declaratum eſt. Imò neceſſe eſt, vt illa vna actio indiuiſibiliter ſumatur, nam ſi ſit aliquo modo compoſita poterit in adæquato termino eius reperiri aliqua diſtinctio. Vt vnica actione, v.g. calefactione, ſeu eductione formæ de potentia materiæ fit calor ſeu forma, & vnitur ſubiecto ſeu materiæ, vbi in termino duo fiũt ex natura rei, ſeu modaliter diſtincta, ſ. entitas formæ ſeu caloris, & vnio eius, & tamen actio eſt vna; tamen aliquo modo cõpoſita ex modis, quaſi partialibus, qui in ea poſſunt conſiderari.

XVIII. B Atque hinc vlterius ex dictis conſtat, cur dixerim, hoc ſignum fere eſſe inutile ad diſtinctiones rerum cognoſcendas: nam ijdem varij modi diſtinctionum poſſunt reperiri inter actiones, qui ſunt inter terminos, ſcilicet, realis, modalis, & interdum rationis, vt eſt inter generationem hominis, & animalis: hi autem modi diſtinctionũ non ſunt nobis notiores in actionibus, quam in terminis. Quin potiùs frequentius magiſque à priori diſtinctionem actionum ex terminis venamur: non enim alia ratione cenſemus, calefactionem eſſe actionem realiter diſtinctã à ligno conſtitutionem autem eius in tali vbi ſolum modaliter diſtingui, niſi quia calor eſt res diſtincta, præſentia autem localis ſolum eſt modus diſtinctus. Addidi præterea, hæc eſſe intelligenda de diſtinctione actionum, quam termini per ſe & natura ſua requirunt, quia, ſi actiones ſolum diſtinguuntur, vel ex temporis ſucceſſione, vel ex diuerſo modo, quo fiunt, non eſt neceſſe, vt ex diſtin- C ctione actionum aliqua diſtinctio ĩ termino colligatur. Nã, ſicut eidem rei poſſunt modi diſtincti ineſſe, præſertim ſucceſſiuè, ita ad eundẽ terminum poſſunt diſtinctę actiones terminari, ſi ſint à diſtinctis agentibus, vel diſtinctis temporibus: quomodo idem lumen nũc producitur vna actione ab vna lucerna, & poteſt deĩde ab alia ꝑ actionem diſtinctam conſeruari; & idem homo per generationem producitur, & per reſurrectionem reproducitur. Dixi denique non eſſe admiſcenda miracula, quia diuina virtute non ſolum ſucceſſiuè, ſed etiam ſimul poteſt eadem res pluribus actionibus produci, aut conſeruari, vt 3. To. 3. partis, latius tractaui. E contrariò verò, nõ exiſtimo fieri poſſe, vt res omnino diſtinctæ eadem actione producantur. Ratio autem differentiæ non eſt difficilis ex dictis, quia actio eſt quidã modus rei, quæ fit, non poteſt autem vnus, & idem modus indiuiſibilis diſtinctis rebus ineſſe: vt in ſuperioribus probatum eſt, quod autem plures modi eidem rei inſint, non eſt repugnantia: quãdo ipſi modi inter ſe non ſunt oppoſiti; ſed videri poteſt ſuperfluum, quando, uel ſunt eiuſdem rationis, vel ad idem tendunt: tamen reſpectu di-

uinæ

Digitized by Google

uinæ ſapientiæ poteſt non eſſe ſuperfluum, & nulla oſtenditur pugnantia propter quam poſſibile non ſit.

Expenditur aliud ſignum realis diſtinctionis.

XIX. TErtium ſignum adhiberi ſolet, ſcilicet quando vnum ſe habet vt producens, & aliud vt productum eſſe ſufficiens ſignum diſtinctionis realis. Ita Fonſec. lib. 5. Metaph. c. 6. quæſt. 6. ſectio. 1. ex D. Thom. 1. p. quæſt. 41. art. 4. Sed hoc ſignum in primis non eſt vniuerſale, vt per ſe conſtat. Deinde ſi ſolum aſſignetur ad concludendam diſtinctionem ex natura rei, abſtrahendo à modali, vel propria reali, eſt generaliter verum: ſi autem intelligatur de propria diſtinctione reali, vt verum teneat, coarctãdum eſt ad productionem, vel ſubſtantialem propriam, perfectam, ac primariam, vel accidentalem, quę terminetur ad aliquid quod ipſi producenti non vnitur: nam in his duobus caſibus ſemper requiritur diſtinctio realis; in alijs verò non ſemper. Primum patet, quia non poteſt idem ſuppoſitum ſubſtantiale ſe ipſum producere propriè ac B primariò, quia, vt producat ſupponitur eſſe, & ideò ſi producit, ſuppoſitum, aliud à ſe diſtinctum producit. Vnde etiam diuinæ perſonæ, quamuis vnitatem in eſſentia habeant, ob realẽ productionem vnius ab alia realiter diſtinguuntur. Dixi autem, [propriè ac primariò,] quia per miraculum fieri fortaſſe poteſt, vt aliqua res ſeipſam reproducat; tamen tunc neceſſe eſt, vt illa res ſupponatur priùs alia actione producta: & ideò ſecunda actio non eſt primaria productio neque propria, ſed ſolum per modum conſeruationis: de qua re latius in materia de Euchariſtia. Secundum ita declaratur, quia, quicquid ab aliquo producitur, debet ab illo in re ipſa actu diſtingui: quia ipſamet productio debet eſſe à producente diſtincta aliquo modo maximè cum ponatur eſſe accidentalis, ergo & terminus eius debet eſſe diſtinctus, à parte rei ab ipſo producente: ergo ſi aliunde ſupponatur, quod talis terminus non producitur cum vnione & coniunctione ad ipſum producentem, neceſſe C eſt, vt non ſit modus eius ſed res diſtincta ab ipſo, vel modus rei diſtinctæ ab ipſo: neceſſe eſt ergo, vt non tantum modaliter, ſed re aliud diſtinguatur, vel per ſe immediatè, vel ratione eius, in quo eſt. At verò, ſi productio ſit accidentalis, & terminetur ad aliquid, quod vnitur, & coniungitur producenti, non eſt ſignum ſufficiens diſtinctionis realis. Nam licèt interdum poſſit interuenire talis diſtinctio, vt in viſu producente viſionem, & intellectu, voluntate, ac ſimilibus facultatibus, quæ producunt qualitates realiter à ſe diſtinctas, quibus ipſæ informantur: tamen hoc ſimpliciter neceſſarium non eſt, vt patet, quandocunque id quod producitur, ſolum eſt modus ipſius producentis, ſiue per ſe, & per propriam actionem producatur, vt in præſentia locali, quam in ſe efficit qui ſe mouet, ſiue per actionem tantum reſultantẽ, vt in emanatione ſubſiſtẽtiæ à natura, & ſimilibus. Quod ſi dicatur, non quamcunque productionem, ſed eã, quæ eſt res diſtincta à producente, inferre diſtinctionem realem producẽtis & producti: hic erit circulus omnino inutilis: nam actionem hu- A iuſmodi eſſe re diſtinctam à producente, non poteſt aliunde colligi, quàm ex eo, quod non producitur per eam modus aliquis producentis, ſed vera qualitas, ſeu forma ipſum afficiens, quod inquirebatur.

Atque idem iudicium eſt de alio ſigno, quod idem autor ibidem ſubiungit de relatione cauſæ & effectus. Nam hoc maximè habere poteſt locum in cauſa efficiente, de qua procedũt omnia dicta: & applicari ſuo modo poſſunt ad cauſam formalẽ, vel materialem: nam, licet propriiſſimè non reperiantur, niſi inter actum & potentiam realiter diſtincta: tñ aliqua & ratione interueniunt inter modum afficientem, & rem affectã: in cauſa autem finali non habet locum, cum finis & effectus poſſint in eandem rem coincidere: imò & finis, & agens, vel finis & forma. XX.

Vix ergo poteſt aliquod certum indicium realis diſtinctionis dari, quãdo res huiuſmodi ſũt, vt naturaliter ſemper ac neceſſariò ſint inter ſe realiter vnitæ, & hactenus non ſunt diuinitus ſeparatæ, non nego tamen poſſe inueniri plures res huiuſmodi realiter diſtinctas, vt in exemplis B ſuperius allatis conſtat, ſed ſolum aſſero, huiuſmodi diſtinctionem non poſſe aliquo generali ſigno diſcerni, ſed in ſingulis conſiderandã eſſe propriam rationem eſſentialem, & gradum perfectionis, & munus, ad quod ordinantur, vt ex omnibus in vnum collectis poſſit iudicium de diſtinctione fieri: vt v.g. inter materiam & formam cœli facile credimus, eſſe diſtinctionẽ realem: quia ex communibus rationibus eſſentialibus materiæ & formæ intelligimus neutram earum eſſe modum, ſed veram entitatẽ: & aliunde ex varijs proprietatibus cœli intelligimus, in eo reperiri vtràque ſcd̃m proprias rõnes earũ, ac denique ex limitata earum perfectione concludimus ipſas eſſe ex natura rei, & conſequenter realiter diſtinctas. Simili modò inter formã ſubſtãtialem & potentiam per ſe primò ordinatam ad actũ accidentalẽ efficiendum creditur intercedere realis diſtinctio; quia rõ facultans operatiuæ valde perfecta in ſuo genere eſt, vnde non vr̃ eſſe aliquis modus accidentalis, qui ſolet eſſe valde C imperfectus, ſed vera entitas & forma per ſe ordinata ad talem actũ: aliunde verò, cõſiderata limitatione ſubſtãtiæ finitæ, non vr̃ in ſua eſſentiali rõne, prout in re exiſtit, cõprehendere tã diuerſas rõnes, ſeu habitudines ad actus adeò diuerſos, quales ſunt actus eſſendi & operandi; vnde concludimus, eſſe inter illa duo realẽ diſtinctionem, cũ non ſit inter rem & modum, ſed inter eſſentias cõſtituẽtes proprias entitates. Ad hũc ergo modum in cæteris philoſophandũ eſt, cõſiderãdo priùs, an rationes illæ inter quas diſtinctio quæritur, excedant rationem modi; & utraque per ſe ſufficiat ad conſtituendam entitatẽ: & deinde, an tãta appareat in eis diuerſitas vt in re finita requirant aliquã diſtinctionem ex natura rei, & actualem in re ipſa; & ita fieri poterit probabilis coniectura de qualitate diſtinctionis.

XXI. Concluſio ex dictis elicita.

Dubium occurrens de ſeparabilitate rerum diſtinctarum.

DVbium verò ſupereſt, quod in altera parte propoſitæ difficultatis tangebatur, an ſcilicet omnia quæ ſunt à parte rei realiter di- XXII.

ſtincta, poſſint per diuinam potentiam ſeparari. Quod poteſt de duplici ſeparatione ſuprà tacta intelligi. Primò de ſola ſeparatione quoad vnionem realem conſeruato in eſſe vtroque extremo. Secũdo, de ſeparatione quoad eſſe, id eſt, in qua vno deſtructo, aliud in eſſe cõſeruetur. Suppono autem q̃ſtionem verſari circa res omnino inter ſe condiſtinctas, ita vt non ſe habeant, vt totum, & pars, ſeu vt includẽs & incluſum: nam de his conſtat, quod aliud includit, non poſſe ſine illo conſeruari: quia ex illo intrinſecè conſtat. De rebus autem priori modo condiſtinctis variæ poſſent referri opiniones, quas omitto, quia ad particulares materias pertinent. Et ad priorem ſenſum r̃ndeo hmõi res ſemper poſſe illo modo ſeparari de potentia abſoluta (ſic. n. loquimur) neque occurrit vlla exceptio, quam in hoc facere oporteat. Et rõ eſt, quia his reb. non poteſt repugnare mutua ſeparatio vnius ab alia ex defectu ſufficientis entitatis (ſicut in modis contingit) quia, vt ſupponimus, vtraque earum habet veram entitatem diſtinctam ab alia; ſi ergo eſt repugnantia, ſolum poteſt eſſe, vel ex dependentia vnius ab alia; vel ex naturali connexione ſeu dimanatione alterius ab altera; non. n. poteſt alia rõ excogitari. Sed, quamuis hinc inferri poſſit naturalis inſeparabilitas, non tamen in ordine ad potentiam Dei abſolutam: quia, vt ſuprà tactum eſt, omnem illam dependentiam poteſt Deus ſupplere, quia vel eſt dependentia in genere cauſæ efficientis, vel ſi eſt cauſæ formalis, aut materialis, non eſt, tanquam intrinſecè componentis, ſed tanquam ſuſtentantis, vel actuantis rem à ſe diſtinctam; quę dicitur cauſalitas quodammodo extrinſeca, quam totam Deus ſupplere poteſt. Multò autem facilius poteſt impedire quamcũque naturalem dimanationem: tum quia illa fieri non poteſt ſine influxu Dei, quem ipſe poteſt non dare, tum etiam quia poteſt deſtruere quamcunque unionem inter illas duas res, & ſua virtute ſola vtranque efficere vel conſeruare. Itaque in hoc, nec generalem repugnantiam, nec rationabilem exceptionem inuenio. Nam, quam aliqui faciunt de paſſionib. & eſſentia, vel nulla ratione nititur, vel ſi qua eſt apparens, illa potius probat, illas non eſſe in re diſtinctas, quàm, ſuppoſita diſtinctione, ſeparari non poſſe.

Realiter diſtincta mutuo ſeparari poſſunt ſi in eſſe ſeipſis.

XXIII. Occurritur obiectioni.

Solum poſſet inſtari de relationib. vnionis, v. g. materiæ & formæ, quæ realiter diſtinguuntur, ſicut ipſa materia & forma; quia ipſis ſũt adæquatè, & tñ nõ pñt conſeruari diſiunctæ, ſed tñ vnitæ. R̃ndetur primum, ſi ſit ſermo de relationibus prædicamentalib. fortaſſe illas non eſſe aliquid reale diſtinctum ab huiuſmodi vnione, ſed ſolum mutuam denominationem rerum vnitarũ inter ſe: vel, ſi admittamus illas relationes eſſe poſitiuos modos reales partium vnitarum, r̃ndetur illas non eſſe inter ſe vnitas, formaliter loquendo: ſed eſſe inter partes vnitas: ideoq́ue non poſſe conſeruari ſine vnione earum, quia in illa fundantur, quod non eſt cõtra dicta. Si autem ſit ſermo de ipſa vnione formali, quæ eſt relatiua ſecũdum dici, ſeu tranſcendentaliter, illa non eſt res diſtincta à partibus vnitis, ſed modus earum; & ideo mirum non eſt, quod non poſſit talis modus conſeruari diſſoluta ipſa vnione, cum ſint idem modus & vnio.

XXIIII. Ad poſteriorem autem ſenſum r̃ndeo, etiam

A illo modo poſſe res diſtinctas ſeparari per potentiã Dei, triplici adhibita exceptione, quæ ſub vno nõie eſſentialis habitudinis, uel dependantiæ cõprehendi poteſt. Ratio generalis regulæ eſt ferè iam facta, quia, ſi res realiter diſtinguuntur, diſiungi etiam realiter poſſunt: quæ ſic autem diſiuncta ſunt, non repugnat, vel contradictionem inuoluit, vnum à Deo conſeruari ſine alio, quia regulariter ſolum poteſt eſſe inter illa dependentia effectiua, non verò eſſentialis: & illam Deus ſupplere poteſt.

Rerum diſtinctarum vna deſtruta, altera manente, ſeparatio.

XXV. Prima exceptio de Deo & creaturis.

Vnde prima exceptio eſt de creaturis reſpectu Dei: ſunt. n. res à Deo diſtinctæ, & poteſt Deus ſine illis eſſe, non aũt illæ ſine Deo: non ſolũ quia Deus eſt per ſe ens neceſſarium, ſed propter eſſẽtialem dependentiam, quam habent à Deo: rõne eius, ſi per impoſſibile fingatur Deus non eſſe, non poſſent creaturæ eſſe ſine illo. Quam dependentiam effectiuam ita eſſentialẽ non habet vna creatura ab alia, præſertim, ſi habeat veram entitatem, & realitatem, de qua nunc loquimur, nam fortaſſe id, quod intrinſecè tñ eſt modus, poteſt eſſentialiter dependere ab eo, cuius eſt modus: de quo alias nam ad præſens non refert.

XXVI. Secunda de relatione & termino.

B Secũda exceptio eſt relationis & termini realiter diſtincti, non. n. poteſt in rerum natura alterũ ſine alterò mutuò conſeruari, quamuis non habeant inter ſe propriã realem vnionẽ, ſeu habitudinẽ. Rõ verò eſt, quia relatio vt ſic eſſentialiter & quaſi formaliter pẽdet à termino, & iõ neque conſurgere, aut conſeruari poteſt ſine illo: neque aliunde poteſt hæc rõ amplius probari, niſi quia hmõi eſt relationis eſſentia, vt nunc ex cõi opinione ſupponitur; loquimur. n. de relatione reali pure prædicamentali.

XXVII. Tertia de perſonis diuinis ab inuicem.

Tertium exemplum eſt de diuinis perſonis, q̃ licèt diſtinguantur realiter, non pñt inter ſe ſeparari in eſſe, pp intrinſecam & neceſſariam connexionem, quam inter ſe habent. Quæ poteſt ad pcedens caput reduci: ſunt. n. relatiuæ perſonæ, & ideò vna eſſe non poteſt ſine alia. Item oritur ex vnione, quam habent in eſſentia per veram atq; perfectam identitatem cum illa, ratione cuius fit in primis, vt quælibet illarum perſonarũ ſit ens C ſimpliciter neceſſarium; atque adeò, ei repugnet abſolutè & ſimpliciter non eſſe, & conſequenter fit, vt nulla poſſit eſſe ſine alia: quia, ſi nulla illarum perſonarum põt non ſemper eſſe, neq; ẽt poterit vna eſſe, cum alia non ſit. Sicut ob hanc ẽt cãm, quamuis creaturæ non pendeant per ſe à relationib. diuinis vt ſic, nihilominus non pñt prędicto modo ſeparari in eſſe ab eiſdem relationibus: quia non pñt creaturæ exiſtere, quin ſupponantur relationes illæ exiſtentes, ſunt enim ens ſimpliciter neceſſarium; & licet ex parte creaturæ non ſint per ſe neceſſariæ ad eius creationem, tñ ex parte Dei ſunt neceſſariæ: quia & per ſe ſũt in Deo; & ipſæ eſſentialiter ſunt Deus. Denique formaliter ac ſufficienter id prouenit ex vnione cum eſſentia per identitatem: nam cum quęlibet relatio & eſſentia ſint inter ſe omnino idem in re, neque eſſentia eſſe põt a parte rei ſine qualibet relatione, neq; relatio quælibet ſine eſſẽtia. Vnde fit, vt neque ẽt vna relatio poſſit ſine aliis exiſtere. Dices, hoc argũ fundari in illo principio Ariſt. 4. metaph. tex. 3. [Quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadẽ inter ſe,] quod in Trinitate locũ nõ habet; alioqui nõ ſolũ inferretur, vnã relatio-

Obiectio ſoluitur.

nem

Digitized by Google

nem nôn poſſe eſſe ſine alia, ſed etiam eſſe aliam. A Rñdetur formaliter non fundari in illo principio, ſed vel in hoc, ꝙ ea quę ſunt oĩno idem in re non pñt ita in re ſeparari vt vnum ſine alio exiſtat, vel certè in hoc, ꝙ eſſentia & relatio diuina, non vtcunque ſunt idem, ſed ita vt eſſentia ſit de eſſentia relationis, & relatio ſit intrinſecus terminus eſſentiæ, & ideò nec relatio poteſt eſſe ſine eſſentia ſibi eſſentiali, neque eſſentia ſine ſuo termino intrinſeco, & ſimpliciter neceſſario. Sed de his ſatis pro huius loci occaſione.

Signa diſtinctionis rationis.

XXVIII. VLtimò ex dictis facilè intelligi poteſt quõ diſtinctio rationis poſſit dignoſci, & ab alijs diſcerni. Nam in primis, de diſtinctione rationis ratiocinantis nulla eſt difficultas, quia, cum hæc nôn ſolũ non ſit in re, ſed neq; ẽt in illa habeat fundamentum, facillimè cognoſcetur: maximè, cũ neq; etiam in ipſis conceptib. obiectiuis hẽat formalem diuerſitatem, ſed ſolum quaſi materialem per repetitionem, vel comparationem eiuſ- B dem conceptus, quo, cũ vnus ſit, vt pluribus vtimur; ſicut Ariſt. dixit 5. Metap. c. 9. tex. 14. Diſtinctio autem rationis ratiocinatæ in primis requirit diuerſitatem aliquam formalem in cõceptib. obiectiuis, in qua differt ab altera diſtinctione rationis ratiocinantis, conuenit autem in hoc cũ diſtinctionib. in re inuentis. Vt autem talis diſtinctio iudicetur rationis, & non rei, ſatis eſt vt præter illam diſtinctionem conceptuum nullũ inueniatur ſignum ex oĩb. poſitis ad diſtinctionẽ modalem, vel realem cognoſcendam: nam, cum diſtinctiones non ſint multiplicandæ ſine cã: & ſola diſtinctio conceptuum non ſufficiat ad inferendam diſtinctionem rei, qñtunque cum illa diſtinctione conceptuum non adiungitur aliud ſignum maioris diſtinctionis, iudicanda ſemper eſt diſtinctio rationis, & non rei. Ex quo infero, qñcunque certò cõſtat, aliqua duo quę in re vnita & coniuncta ſunt, ita eſſe in cõceptibus obiectiuis diſtincta, vt in re & in indiuiduo ſint prorſus inſeparabilia, tam mutuò, quã nõ mutuò, & tam potentia abſoluta, quam naturaliter, & tam C quoad eſſe, quam quoad realem vnionem inter ſe, tunc magnum, & ferè certum argumentum eſſe, illa non diſtingui actu in re, ſed ratione ratiocinata. Probatur ex dictis, & primò inductione: nam Petrus, homo, animal, & cœtera prædicata prout in re ſunt in Petro, non diſtinguuntur ex natura rei. Similiter in intellectu rõ ſuperior & inferior, ſyndereſis, memoria, & ſimilia attributa eius, non ſignificant aliqua in re diſtincta, ſed ratione tantùm ratiocinata: quia illa potentia talis eſt, ut hæc omnia in ſua adæquata rõne comprehendat, nec ſint in illa ſeparabilia vllo modo etiam de potentia Dei abſoluta, quoad ipſam facultatem, ſeu actum primum, licet quoad vſum poſſint ſeparari. Secũdo ratione inſinuata, quia, quæ huiuſmodi ſunt, non alia de cauſa videntur ita inſeparabilia, niſi quia in re vnam & indiuiſibilem habẽt eſſentiam, & entitatem: alioqui cur ſaltem diuina virtute ſeparari non poſſint, præſertim in creaturis? Denique, quia ibi nullum eſt ſufficiens ſignum maioris diſtinctionis: ergo debet iudicari illa diſtinctio, eſſe rationis, quandiu maior non conſtiterit.

Ariſtoteles.

SECTIO III.

Quomodò idem & diuerſum tum inter ſe, tum ad ens comparentur.

DE eodẽ & diuerſo agit Ariſt. 5. Metaph. c. 9. & multi hanc ponunt inter diſtinctas paſſiones entis, quam nos ſuprà diximus ſub vnitate cõprehendi, ſumiturque ex Ariſ. lib. 10. Metaph. tex. 9. c. 5. & 6. & iõ in fine harum diſputationum de vnitate & multitudine pauca dicenda ſunt de eodem & diuerſo potiùs ad explicandũ vſum plurium vocum in hac ſcientia quã ad rem nouam addendam, quidquid. n. ad rẽ ſpectat, in his quæ de vnitatib. & diſtinctionib. diximus, traditum eſt. I.

Primò igitur aduertendum eſt, [idem] duob. modis dici poſſe, ſ. relatiuè, & negatiuè; ſeu (prout alij loquũtur) formaliter, & fundamentaliter. II. B Idem. n. formaliter ſumptum relationem importare uidetur, in quo maximè ab vnitate diſtinguitur; negatiuè autem dr̃ idem, quod non eſt ab aliquo diuerſum, ſeu diſtinctum: quomodo fere nihil differt ab vno, niſi ꝙ vnum dicit negationẽ diuiſionis in ſe: idem verò dicit negationem diuiſionis à ſe, ſeu ab eo, cum quo ens idem eſſe dr̃ ꝑ quod dixit Ariſt. 5. Metap. c. 9. tex. 16 [identitatẽ vnitatem eſſe quandam ipſius eſſe.] Et declarat̃ in ea identitate, qua aliquis dicitur eſſe idem ſibi nam, ſi hoc relatiuè ſumatur, & formaliter, tantum dicit relationem rationis, vt ſumitur ex Ariſtotele ſupra, & eſt certa & communis ſnĩa, quia eiuſdem ad ſe ipſum non poteſt eſſe relatio realis: quia oportet veram eſſe oppoſitionem inter relationem, & terminũ, quæ non poteſt eſſe eiuſdem ad ſe ipſum, tamen hoc modo, ſeu formaliter non dicetur aliquis idem ſibi, id eſt, ad ſe referri tali relatione, niſi quando per intellectum ita concipitur, ſeu comparatur. At verò ſine vlla huiuſmodi cõparatione, vel fictione intellectus dicitur aliquis idem ſibi fundamentaliter ſeu negatiuè: quia non eſt à ſe ipſo diuerſus, ſeu diui- C ſus. Atque hoc poſteriori modo poteſt identitas inter paſſiones entis numerari; quamuis illa negatio, vt ſupra dicebamus, non ſoli enti vero, ſed etiam ficto, attribui poſſit, neque ſoli enti, per ſe, ſed etiam cuilibet aggregato entium, ſeu multitudini ac numero: quilibet enim numerus eſt idem ſibi, ſicut vnum, vel vnitas. Alio ſenſu diſtinxit Scotus identitatem in abſolutã & relatiuã, prout referunt Heruæus Quodli. 4. q. 2. & Soncin. 10. Metaphy. q. 5. Iauel. q. 7. Abſolutam identitatem vocat qua vna res dicitur idẽ ſibi, quia ibi nõ implicatur reſpectus ad aliam rem. Relatiuam verò identitatem vocat, qua vna res dicitur eadem alteri. Et has duas identitates vult Scotus, vt dicti autores referunt, eſſe re ipſa diſtinctas, & in hoc illũ impugnãt. Et quidẽ ſi idẽtitas reſpectiua ſumatur inter res tãtum ratione ratiocinata diſtinctas, vt ſunt homo, & Petrus, merito probatur illa ſententia, quia identitas Petri ad ſe ipſum, vel ad hoĩem, aut animal non differunt re, ſed vt maior, & minor ſecundum rõnem, alias oporteret extrema ipſa in re diſtingui: ſi autem identitas reſpectiua ſumatur inter res realiter diſtinctas, & ſic comparetur identitas, qua Petrus eſt idem

ſibi, vel quæ eſt idem Paulo, ſic poſſunt dici iden titates re ipſa diuerſæ, cùm altera ſit rei, altera ra tionis: de omnibus autem curandum non eſt, cum res conſtet.

Secundò obſeruandum eſt ex Ariſtotele ſuprà, identitatem aliquando conſiderari in aliqua re in ſe ipſa ſeu reſpectu ſui ipſius: aliquando verò in multis inter ſe collatis, ſeu in vna re cum alia comparata. Priori modo dicitur Petrus idē numero ſecum. Poſteriori autem modo eſt idem ſpecie cum Paulo, vel idem genere cum leone. Et hoc modo dixit Ariſt. 5. Metaph. ca. 9. eadem eſſe, quæ in aliquo vnum ſunt, vel in genere, vel in ſpecie, vel in aliqua ratione analoga. Prior idē titas ſi quoad negationem, vel fundamētum cōſideretur, eſt identitas ſimpliciter, ſicut & vnitas, quia eſt identitas realis: in ratione autem reſpectiua eſt tātum ſecundum quid: quia relatio idētitatis ad ſe ipſum nō eſt realis, ſed rationis. E cōtrario verò identitas plurium diſtinctarum rerum in ratione communi (de creaturis enim loquimur, vt omittamus identitatem trium perſonarum diuinarū in vna numero eſſentia) quoad fundamentum, & quoad negationem diuiſionis, eſt tantum identitas ſecundum quid, vel potius eſt ſimilitudo quædam: quia ſolum eſt vnitas rationis, vt ſupra oſtenſum eſt, quoad relationem verò identitatis cenſetur hæc identitas ſimpliciter, quia relatio hæc, cum ſit inter res diſtinctas, realis eſt iuxta communem conceptum de relationibus, de quo infra videbimus. Et hæc qui dem quod ad rem ſpectat, generalia ſunt: quod autem pertinet ad vſum vocum, eſt obſeruandū, conuenientiam hanc plurium rerum in ratione communi in ſubſtantijs retinuiſſe nomen identitatis, ſimpliciter loquendo, ex accommodatione vſus, & quaſi per antonomaſiam: in qualitatibus verò vocari ſimilitudinem, in quantitate verò vocari æqualitatem, quamuis hæc vox non tātum ſignificet conuenientiam in eſſentiali ratione, ſed etiam in magnitudine: in his tamen omnibus, ſicut eſt idem modus vnitatis, ita etiā & eadem rō formalis identitatis, & ita hæc omnia cōprehenduntur ſub eodem & diuerſo, prout tranſcendentaliter ſumuntur, & cuti attribuuntur.

III. Quot diſtinctionis, tot identitatis genera.

Tertiò obſeruandū eſt, cum idem dicatur per negationem diuiſionis, vel à ſe ipſo, ſi vnus dicatur idem ſibi, vel inter aliqua duo, ſi illa dicantur eſſe idē, quot ſunt modi diuiſionis ſeu diſtinctionis, tot poſſe eſſe modos identitatis, iuxta illud, quot modis dicitur vnum oppoſitorū, tot poteſt dici & reliquum. Vnde fit, aliqua eſſe poſſe idem re, & modo, & ratione ratiocinata: nā ratione ratiocinante nihil eſt quod non poſſit à ſe ipſo diſtingui, ſi aliquo modo ad ſe comparetur: nam ſi nullo modo vt plura concipiatur, iam nullo modo erit aliqua, ſed aliquid tantum, vnde Ariſt. citato loco ait, [identitatem eſſe vnitatem quandā aut plurium, aut cū quis vno ut plurib. vtitur.] Aliqua verò ſunt idem re & modo, non tamen ratione: alia poſſunt eſſe idem ſecūdum rem, nō tamen ſecundū modum: alia denique nullo modo ſunt idem ſecundum rem, ſed tantum ſecundum rationem. Atque hinc intelligitur primò, quomodo idem & diuerſum inter ſe opponantur: opponuntur enim in primis reſpectu eiuſdem, non reſpectu diuerſorum: quia opponūtur ad modum relatiuorum. Deinde opponuntur

A comparata ad idem genus diſtinctionis, ſeu diuiſionis. Quia negatio non erit oppoſita affirmationi, niſi ſit de eodem ſecundum idem: hæc autem in tantum opponuntur, in quantum vnum includit negationem alterius; igitur eſſe idem re excludit eſſe diuerſum realiter, non tamen eſſe diuerſum modaliter vel ratione. Et è conuerſo eſſe idem ratione non excludit eſſe realiter diſtinctum ſeu diuerſum, quia ratio, ſicut diſtinguit conceptibus, quæ in re ſunt idem, ita è contra vnit conceptu, quæ in re ſunt diuerſa, vt patet ex dictis ſuprà de vnitate vniuerſali.

V. Obiectioni reſpondetur.

Quod ſi obijcias, quia, licèt non omnis identitas inferat negationem omnis diuerſitatis, tamē maior identitas videtur inferre negationem maioris diuerſitatis, vt, ſi aliqua ſunt idem modaliter, non ſolum infertur non eſſe diuerſa modaliter, ſed etiam non eſſe diuerſa realiter, ſed identitas rationis videtur eſſe maxima: ergo rectè ex illa infertur identitas modalis & realis. Reſpondetur, eſſe æquiuocationem in identitate rationis, non enim illa ſemper eſt maxima; eſt enim B quædam identitas rationis, quā non facit, ſed ſolum concipit ratio: & hæc eſt maxima, quia ſupponit, non ſolum actualem negationem diſtinctionis in re; ſed etiam negationem fundamēti, ſeu virtualis diſtinctionis: alia verò eſt identitas rationis, quam conficit ratio: & hæc non eſt maxima, imò eſt tantum ſecundum quid: quia non ſupponit in re idētitatem ſimpliciter, ſed ſolum fundamentum ſimilitudinis, vel conuenientiæ, & ideò hæc vnitas nō excludit diuerſitatem ſimpliciter, ſeu ſecundum rem.

VI. Diſtingui, differre, & eſſe diuerſum quid ſit & qualiter inter ſe comparentur.

Hic verò cauere oportet æquiuocationem horum terminorum, diſtingui, differre, & eſſe diuerſum: ait enim Ariſtotel. 5. Metaph. cap. 9. lib. 10. cap. 5. non eſſe idem, differre, & eſſe diuerſa: nam differre dicuntur, quæ in aliquo conueniūt, & in alio diſtinguuntur: eſſe autem diuerſa dicū tur etiam illa, quæ in nullo conueniunt: vnde eſſe diuerſum videtur eſſe quid ſuperius ad differre, vt idem Ariſtotel. dicit lib. 4. cap. 2. Et in hac latitudine ſumitur hic eſſe diuerſum: eſſe autem diſtinctum pro eodem etiam ſumitur, quòd eſſe diuerſum, quamuis in alia acceptione, & ſatis vſi C tata eſſe diſtinctum ſolum videtur dicere negationem identitatis realis; eſſe autem diuerſum, addere etiam videtur negationem ſimilitudinis & conuenientiæ, vt una imago dicitur diſtincta ab alia, quantumuis inter ſe ſimiles ſint, cum tamen diuerſa dicitur, non ſolum hoc ſignificari uidetur, ſed etiam quòd ſit diſſimilis, uel minus perfecta. Sed hæc, vt dixi, ſolum ſpectāt ad ſignificationem vocum ex accommodatione vſus; nā de re ſatis cōſtat. Igitur, vt idem & diuerſum opponantur, cum proportione ſumenda ſunt, & reſpectu eiuſdem, & hoc modo immediatam includūt oppoſitionem, ſicut unum & multa, vt Ariſtotel. dixit 4. Metaphyſic. ca. 2. quia unum includit negationem alterius.

VII.

Atque hinc etiam cōſtat, quomodo omne ens ſit idem, aut diuerſum vt expreſsè ait Ariſtot. li. 10. Metaph. c. 5. de quo multa Sonc. ibi, q. 5. & 6. Iauel q. 7. & 8. ſed eſt res ſacilis. Nam ſi hęc ſumātur relatiuè, non oportet conuenire omni enti, quia nec relatio rōnis neceſſaria eſt, vt per ſe conſtat, nec ſemper vnū ens requirit aliud, ad quod realiter referatur relatione reali idētitatis, vel diuerſi-

Digitized by Google

uerſitatis, vt patet in Deo, nam in creatura, quia eſſentialiter dependet à Deo, ſemper erit relatio realis diuerſitatis, ſeu diſtinctionis, ſi talis relatio realis eſt. Si autem loquamur (vt verè loqui oportet) de identitate fundamentali ſeu negatiua, ſeu reſpectu diuerſorum, omne ens eſt idem ſibi, & eſt diuerſum à quolibet alio, vel exiſtente, vel poſſibili, vel etiam ab ente ficto, vel imaginario, quia de quolibet horum negari poteſt, iuxta quem ſenſum dicunt multi, [aliquid] eſſe paſſionem entis, quia ſolum ſignificat diuiſionem à quolibet alio. At vero reſpectu eiuſdem, omne ens eſt idem vel diuerſum ab illo, ſi proportionatè ſumantur, ſic enim includunt cõtradictionem: ſecus verò ſi varientur modi identitatis, & diuerſitatis, vt ex dictis ſatis conſtat. Dices Homo & animal nec ſunt idem, neque diuerſa, qa neque ſunt eiuſdem generis, aut ſpeciei, neque diuerſæ, quia nec conueniunt in differentia vltima, & ſic non poſſunt eſſe eiuſdem ſpeciei, nec habent differentias vltimas oppoſitas, vt poſſint differre ſpecie. Reſpondetur, idem & diuerſum reſpectu eiuſdem opponi immediatè, ſi ſumantur vt negatiuè, vel priuatiuè oppoſita, non verò quaſi contrariè, vt in propoſito ſi eſſe diuerſum in ſpecie, ſumatur quaſi negatiuè tantum, genus & ſpecies, ſeu homo & animal dici poſſunt diuerſa in ſpecie vltima, quia non conſtituuntur eadem differentia vltima. Si autem diuerſum in ſpecie ſumatur quaſi poſitiuè & contrariè, ſic nec ſunt idem in ſpecie, nec differunt ſpecie, & ſimili proportione, nec ſunt idem genere, nec diuerſa, ſed negatiuè, non conueniunt immediatè in eodem genere, & ita dici poſſunt nõ eiuſdem generis. Cum ergo hæc dicuntur immediatè oppoſita, negatiuè ſumendum eſt alterum extremum. Hinc etiam, eſſe oppoſitum alteri exiſtimatur eſſe paſſio entis, non quidem oppoſitione relatiua quæ requirat vtrumque extremum, ſed oppoſitione fundamentali, quatenus omne ens habet in ſe aliquam rationem, differentiam, ſeu eſſentiam, quæ ab ipſo excludit omnem aliam oppoſitam, ſeu repugnantem. Sed hoc intelligendum eſt, vel de oppoſitione latè ſumpta, vt includit, non ſolum quatuor genera poſita ab Ariſt. in prædicamentis, & 5. ac 10. lib. Metaph. ſed & quælibet repugnantia, vel certè intelligi põt de fundamento oppoſitionis, quod ſaltem ad contradictionem ſufficiat, reſpectu alterius cuiuſcunque, & hoc modo nihil amplius nomine oppoſitionis, quam nomine diuerſitatis explicatur. Et ita ſatis eſt declarata hæc proprietas entis.

VIII. Expoſitio [...] axiomatis [...]. Vltimò põt ex dictis colligi, quomodo ſit intelligendum illud axioma, quod Ariſt. poſuit 4. Metaph. [Quęcunq; ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe] intelligendũ eſt cum proportione, nã ſi ſunt eadem re vni tertio, ſimili modo erunt eadem re inter ſe, poterunt aũt eſſe rõne diuerſa: ſi autem re & ratione ſint vni tertio, eadẽ, erũt eodem modo eadem inter ſe. Sed hoc principium in creaturis, & in rebus finitis ſimpliciter tenet: in re aũt infinita qualis eſt diuina eſſentia, non verificatur illa maxima abſolutè loquendo, quia propter ſuam infinitatem põt eſſe idem relationibus oppoſitis, quæ propter oppoſitionem inter ſe idem eſſe non poſſunt, niſi tãtum in eſſentia: de quo aliàs.

A
DISPVTATIO VIII.

De veritate ſeu vero, quod eſt paſſio entis.

Ordo diſputationis.

Poſt conſiderationem de Vnitate ſequitur, diſputatio de Veritate, quæ ratione prior eſt Bonitate, & inter paſſiones entis ſecundum locum poſt Vnitatem obtinet, vt in ſuperioribus viſum eſt: nam, ſicut intellectus prior eſt potentia, quam voluntas, ita etiam verum quod reſpectũ dicit ad intellectum, prius ratione eſt, q̃ bonum, quod ad voluntatem pertinet. Eo vel maximè, quòd bonitas vniuſcuiuſque rei quodam modo in veritate fundatur, nulla en im res eſſe poteſt in ſua ſpecie bona, niſi prius in ea dem vera intelligatur, non enim eſt bonum aurum, aut bona ſanitas, niſi ſit verum aurum, ac ſanitas vera: nam ficta ſanitas bona exiſtimari non põt, ſicut, neque ficta virtus honeſta eſt; ſed, vt honeſta ſit, verã eſſe neceſſe eſt. His igitur de

B
cauſis hoc loco diſputationem de veritate inſtituimus, quod ad hanc ſcientiam maximè pertinere docuit Ariſt. 2. Metaph. tex. 3. vbi dicit, [hãc ſcientiam maximè eſſe veritatis contemplatricem,] quod non ſolum de veritate (vt ita dicam) in actu exercito, ſed etiam in actu ſignato intelligi poteſt. Eſt enim conſiderandum, duplicem eſſe poſſe veritatis contemplationem, prior dici poteſt quaſi materialis, ſeu in actu exercito: quæ fit cognoſcendo res, & proprietates earum, prout à parte rei inſunt: & hoc modo omnes ſcientiæ, etiam practicæ conſiderant, ſeu demonſtrãt veritatem, magis autem per ſe ac propriè ſpeculatiuæ, nam practicæ conſiderant veritatem propter opus, ſpeculatiuæ verò per ſe propter cognitionem veritatis, ideoque hoc maximè conuenit huic ſcientiæ (quod Ariſt. prædicto loco præcipuè intendit) quia, & maximè ſpeculatiua eſt, & de primis entibus, & maximè veris, & de primis cauſis ac principiis veritatis diſſerit. Poſterior veritatis conſideratio eſt quaſi formalis, &

C
(vt ſic dicam) in actu ſignato, ſciliet inquirendo quid nam ipſa veritas in rebus ſit, & quotuplex, & quando ad ens comparetur. In quo eſt rurſus obſeruandum triplicem ſolere diſtingui veritatem, ſ. in ſignificando, & cognoſcendo, & in eſſendo. Prima veritas propriè reperitur in vocibus, vel ſcripturis, aut etiam in conceptibus, quos non vltimatos vocant. Secunda eſt in intellectu cognoſcẽte res, ſeu in cognitione & conceptione ipſarum rerum. Tertia eſt in rebus ipſis, quæ ab illa denominantur veræ. Prima igiť veritatis conſideratio ad Dialecticum pertinet: Secunda ad Phyſicum, quatenus de anima eiuſque functionibus cõſiderat. Tertia verò eſt propria huius ſcientiæ, quæ tractat de ente, in quantum ens, & de paſſionibus entium. Tamen, quia omnes hæ ueritates inter ſe habent conuenientiam aliquam, uel proportionem, ratione cuius melius intelligentur, ſi ſimul de omnibus diſputetur, & quomodo inter ſe differant, declaretur ideo de omnibus hoc loco dicemus: ſic enim facilius conſtabit quid ſit ueritas, quæ proprietas entis eſſe dicitur. Maximè, quia omnis alia ueritas,

tas ſi realis ſit, aliquo modo ſub veritate tranſcẽdentali continetur, ſi autem ſit rationis, per analogiam & proportionem ad veritatem realem declaranda eſt. Quoniam verò ratio nominis in principio omnis diſputationis neceſſaria eſt, ſupponimus ex communi omnium conſenſu, veritatem realem conſiſtere in adæquatione quadam ſeu conformitate inter rem, & intellectum, ſiue ſit conformitas intellectus ad rem, ſiue rei ad intellectum, quod poſtea videbimus, vbi latius hanc definitionẽ explicabimus. Hinc verò ſumpta analogia, vel proportione, veritas rationis ſeu ſignificationis conſiſtit in adæquatione inter propoſitionem ſignificãtem, & rem ſignificatam.

SECTIO I.

Vtrum in compoſitione & diuiſione intellectus ſit formalis veritas.

I. QVòd intellectus, componendo, & diuidendo, verus, vel falſus dicatur, certum eſt ex cõmuni omnium conſenſu. Vnde Aug. lib. de vera relig. c. 36. [Cui manifeſtum eſt] (inquit) [falſitatẽ eſſe qua id putatur eſſe quod nõ eſt, intelligit eã eſſe veritatem, quæ oſtendit id, quod eſt:] tunc aũt intellectus concipit, ſeu oſtendit aliquid eſſe vel non eſſe, quando componit & diuidit: certũ eſt ergo veritatem eſſe in intellectu media compoſitione & diuiſione. Quid autem ſit illa veritas, & quomodo in cõceptione ſit, non eſt facile ad explicandum, & ideò variæ ſunt opiniones.

Tractatur prima ſententia.

II. PRima ſententia eſt veritatem illam non eſſe in formali actu ſeu cognitione intellectus, ſed eſſe in re cognita vt obiecta intellectui, quatenus conformis eſt ſibi ipſi vt à parte rei exiſtẽti, & hoc modo exponit, veritatem eſſe conformitatem intellectus ad rem, id eſt, eſſe conformitatem conceptus obiectiui intellectus enunciantis ad rem ſecundum eſſe reale eius. Hanc ſentẽtiam inſinuare viſus eſt D. Tho. 1. cont. Gent. cap. 59. ſed eum locum melius expendemus ſect. ſequenti: clarius hoc docuit Duran. in 1. diſt. 19. quæſt. 5. & ferè idem docet Heruæus quodlib. 3. quæſt. 1. art. 2. & 3. eamque defendit vt probabilem Soncin. 6. Metaph. quæſt. 16. Fland. q. 23. Iauel. quæſt. 13. Fundamẽtum Durandi eſt, quia veritas hæc non poteſt eſſe conformitas inter formalem actũ, quo intellectus iudicat aliquid eſſe, vel non eſſe, cum re iudicata ſecundum eſſe reale talis actus, ſeu ſecundum conuenientiã realem, quam habet cum obiecto: quia hoc modo ſunt valde diſſimilia, & actus intellectus eſt ſpiritualis, obiectum autem eſſe poteſt quid materiale: ergo ſolum poteſt eſſe conformitas in repræſentando: huiuſmodi autem conformitas ſolum attenditur ſecundum id, quod ſe habet obiectiuè in intellectu: ergo veritas ſolum eſt obiectiuè in intellectu. Atq; ità nihil aliud erit, quã conformitas rei in eſſe obiectiuo ad ſe ipſam in eſſe reali. Minor probatur, quia conformitas in repræſentando ſolum conſiſtit in hoc, quòd res cognita ita repræſentatur ſicut in ſe eſt: ſed in hoc ſolum declaratur conformitas rei in eſſe obiectiuo ad ſe ipſam in eſſe reali: quando enim dicitur res ſic repræſentari ſicut eſt in ſe per illas duas particulas [ſic,] & [ſicut,] non comparatur actus intelligendi ad rem: nam ſic eſſet falſa cõparatio & propoſitio; ſed comparatur id, quod obijcitur tali actui ſecundum eſſe cognitum ſeu apprehenſum ad ſe ipſum ſecundum eſſe reale: ergo in conformitate inter hæc, veritas cõſiſtit. Secundo poteſt hoc confirmari, quia; obiectum intellectus, ſeu iudicij eius eſt verum vt verum: ergo veritas non eſt conformitas ipſius iudicij, ſed eſt conformitas ipſius obiecti. Patet conſequentia, quia intellectus directè iudicans de veritate, non iudicat de proprietate ſeu conformitate ſui actus, ſed de veritate ipſius obiecti: eſt ergo conformitas in obiecto ipſo. Vnde argumentor tertiò, nam, quando intellectus reflectitur ad cognoſcendam formaliter veritatem, non cõparat ſuum actum cum obiecto, ſed comparat obiectum in eſſe apprehenſo ad ſe ipſum in eſſe reali: imò, ut cognoſcat ſuum iudicium fuiſſe verum, incipit ab ipſa re iudicata, & comparans illam ad ſe ipſam vt eſt in ſe, ſi inueniat conformitatem in illa, tunc iudicat ſe verè iudicaſſe: ergo ſignum eſt, veritatem conſiſtere in conformitate rei in eſſe obiectiuo ad ſe ipſam in eſſe reali, & ab illa ſolum per denominationem extrinſecam denominari iudicium verum.

Prima ſententiæ fundamentum. Durand. Heruæus. Sonc. Fland. Iauel.

Quæſtionis reſolutio.

III. NIhilominus hæc ſententia mihi non probatur, exiſtimoq;, veritatem complexæ cognitionis, ſeu compoſitionis & diuiſionis, ſeu iudicij, quo iudicamus aliquid eſſe hoc aut illud, vel nõ eſſe (hęc enim omnia pro eodem ſumimus) eſſe conformitatem iudicij ad rem cognitam prout in ſe eſt, ex qua conformitate prouenit, vt res ipſa iudicata dicatur ita eſſe in ſe, ſicut iudicata eſt. Hãc exiſtimo eſſe ſnĩam D. Thom. vt ſumi poteſt ex 1. par. quæſt. 16. art. 1. 2. & 8. vbi id tenet Caiet. art. 2. Item D. Thom. 1. cont. Gent. cap. 59. 60. & ibi Ferr. Soncin. 6. Metaphyſ. q. 17. Ægid. quodlib. 4. q. 7. & alij, qui D. Tho. ſequuntur. Et probatur primo ex Ariſt. in prædicam. c. de ſubſt. dicente, [Ex eo, quod res eſt, uel nõ eſt, propoſitio vera, vel falſa eſt,] vbi (vt rectè D. Th. d. q. 16. art. 1. ad 3. ponderauit) non dicit, ex eo ꝙ res vera eſt [ſed ex eo quòd res eſt;] ergo cognitio non denominatur vera à conformitate ſeu veritate ipſius obiecti, ſed à veritate, vel conformitate ipſiuſmet iudicii ad obiectum; ergo in huiuſmodi conformitate veritas eius conſiſtit. Secundò hoc poteſt declarari ex veritate in ſignificando, quæ eſt in propoſitione vocali: illa enim non conſiſtit in conformitate rei vt ſignificatæ ad ſe ipſam, vt in ſe exiſtentem, ſed conſiſtit in immediata conformitate vocis ſignificantis ad rem ſignificatam. Imò in quacunq; imagine, quę vera denominetur, ſimile quid reperitur: nam imago Petri verbi gratia tunc vera imago dicitur, quando repræſentat illum, prout in ſe eſt; vnde illius veritas non conſiſtit in conformitate inter Petrum in aliquo eſſe repræſentato, quòd ſit veluti obiectiuum reſpectu imaginis ad ſe ipſum in ſe exiſtentem, ſed in conformita-

Quid ſit veritas complexa.

Quid veritas in ſignificando.

Digitized by Google

mitate immediata inter repræſentationem imaginis, & rem ipſam repræſentatam.

IIII. Tertiò eſt generalis ratio, quia res vt cognita, vel vt repræſentata, quando verè cognoſcitur & repræſentatur, nó habet aliud eſſe obiectiuum, præter illud quod in ſe habet; quod ſolum dicitur actu eſſe obiectum tali cognitione, quæ terminatur ad ipſum ſicut res viſa in eſſe obiectiuo reſpectu viſus, ſi ſumatur in aptitudine, ſeu in actu primò, nihil aliud dici præter ipſum eſſe coloratum aut lucidum, quod in ſe res habet. Si autem ſumatur vt actu viſa, nihil addit niſi denominationem extrinſecam à viſione: ergo nulla eſt ibi conformitas obiecti ad rem, ſed illa eſt potius omnimoda identitas. Si autē ſumatur obiectum vt denominatum à cognitione ſeu forma repræſentante ipſum, ſic de formali includit formam denominantem ipſum. Vnde obiectum ſic ſumptum vt cognitum, vel repræſentatum, non poteſt alia ratione dici conforme ſibi in eſſe reali, niſi quia ipſa forma, qua cognoſcitur, vel repræſentatur, habet immediatam conformitatem cum re cognita, vel repræſentata ſecundùm ſe: ergo in hoc conſiſtit primò ac per ſe veritas cognitionis.

V. Quartò tandem, quia ſæpe res nullum habet eſſe in ſe, quod ſit eſſe exiſtentiæ exercitum, præter eſſe quod habet intellectui obiectū; quomodò Deus habet veram cognitionem eorum, quæ nunquam futura ſunt, ſiue cognoſcantur vt poſſibilia tantùm, ſiue vt ea quæ futura fuiſſent, ſi hoc, vel illud accideret: in his autē obiectis non poteſt facilè excogitari conformitas rei vt obiectæ intellectui ad ſe ipſam vt in ſe: quia nullum aliud eſſe habet in ſe, præter illud quod obijcitur intellectui. Idem autem eſt de cognitione intuitiua, quæ terminatur ad rem prout in ſe exiſtit, vt eſt, v.g. viſio beatifica ipſius Dei, quæ poteſt dici vera cognitio Dei, quandoquidem per illā cognoſcitur Deus prout eſt in ſe: non poteſt autem fingi, quomodo illa veritas ſit conformitas ipſius Dei vt niſi ad ſe ipſum vt in re exiſtit, quia immediatè videtur prout in ſe exiſtit, & eſſe viſum ſolum addit illi denominationem extrinſecam. Eſt ergo veritas talis viſionis vel ſcientiæ conformitas immediata inter ipſam, & obiectū: idem ergo eſt in omni cognitione ſeu iudicio, quo iudicatur aliquid eſſe vel non eſſe.

Argumentorum ſolutio.

AD argumentum autem Durandi reſpondetur, hāc conformitatem cognitionis, quam veritatem eius eſſe dicimus, non conſiſtere in ſimilitudine entitatum, vt per ſe notum eſt; neque etiam in ſimilitudine formalis imaginis ſeu talis repræſentationis; qualis eſt in formali imagine: quia hæc non eſt ſine ſimilitudine in aliqua entitate, ſeu forma reali, quæ non eſt neceſſaria ad cognitionem, vt alibi latiùs dicendum eſt. Conſiſtit ergo in quadam repræſētatione intentionali, qua ſcilicet fit, vt intellectus per actū, vel iudicium ita percipiat rem, ſicut in ſe eſt. Atque ita hæc conformitas eſt debita quædam, proportio & habitudo inter pceptionē intellectus, & rem perceptam. Quæ proportio rectè explicatur illis verbis: quod res cognita ita repræſentatur, ſeu iudicatur, ſicut in ſe eſt: quibus nó comparatur res ipſa cognita ad ſe ipſam in ſe, vt Durandus ait, ſed comparatur cognitio ipſa, ſeu iudicium intellectus ad rem cognitam in ratione repræſentantis, & repræſentati: & ideò nulla eſt falſitas in illa comparatione. Sicut quando dicimus hāc imaginem eſſe propriā, quia ita repræſentat, ſicut res eſt, nó comparamus rem ipſam repræſentatā ad ſe ipſam, ſed imaginem ad rem.

Quòd ſi quis dicat, cōparare imaginē vt imaginem ad rem, nihil aliud eſſe, quàm comparare rem in eſſe repræſentatiuo ad ſe ipſā in eſſe proprio: Reſpondetur, ſi nomine rei in eſſe repræſentatiuo intelligatur aliud, quam imago ipſa repræſentans vt ſic, falſum eſſe aſſumptum: ſi verò ipſum eſſe imaginis vt repræſentantis vocetur eſſe imperfectum, ſeu diminutum repræſentatæ, ſic idem illis verbis dicitur, quod nos aſſerimus. Sed hoc re vera non eſt comparare eandem rem ad ſe ipſam, ſed imaginē à qua ipſa extrinſecè dī habere eſſe repræſentatiuū, ad ipſam ſm verum eſſe; & idem eſt de cognitione, quatenùs repræſentat, & imago intentionalis dicitur ſui obiecti. *Satisfit obiectioni.*

VII. Ad ſecundum reſpondet D. Tho. ſuprà ad tertium, & Sonc. dict. quæſt. 16. ad primū, Verum non formaliter, ſed fundamentaliter eſſe obiectum iudicij, ſeu cognitionis intellectus, quia vt Ariſtoteles dixit, eſſe rei cauſat veritatem in intellectu, ſeu eſt obiectum iudicij veri. Vnde, quādo dicitur intellectus tantùm aſſentiri vero, ſenſus eſt, ſolùm aſſentiri obiecto, quatenus ita eſſe oſtenditur; & hoc modo iudicat de veritate obiecti, non formaliter (vt ſic dicam) ſed cauſaliter, ſeu fundamentaliter, id eſt, de ipſo eſſe rei, ita vt ex conformitate ad illud veritas in cognitione reſultet, ſeu exiſtat.

VIII. Ad tertium negatur aſſumptum: nam ad formaliter cognoſcendam veritatem ſolum comparamus cognitionē noſtrā ad rem, ſeu è cōtrario rem ad cognitionem iuxta illud, [Ex eo quod res eſt, vel non eſt, propoſitio vera vel falſa eſt.

SECTIO II.

Quid ſit veritas cognitionis.

I. DEclarandū ſupereſt, quid ſit hæc cōformitas, quam dicimus eſſe veritatē cognitionis, an ſ. in ipſo actu ſit aliquid abſolutū, vel reſpectiuū, reale, vel rónis. Quidam enim exiſtimant, veritatem eſſe aliquid reale & abſolutum in ipſomet actu cognoſcēdi ſeu iudicio intellectus. Quæ opinio ſuaderi poteſt, nam, quòd hæc veritas aliquid reale ſit in ipſo actu videtur valde probabile. Primò, qa iudicium à parte rei, & ſine vlla fictione intellectus denominatur verū: ergo illa denominatio prouenit ab aliqua forma reali; & nó à forma extrinſeca: quia, vt oſtendimus, veritas formaliter eſt in ipſo actu, & nó extrinſecè. Secundo, quia veritas eſt perfectio ſimpliciter intellectus: ergo eſt aliquid reale in ipſo intellectu, & nó eſt in ipſo, niſi mediante actu: agimus enim de veritate actuali: ergo eſt proprietas realis ipſius actus. Vnde confirmatur tertiò, quia in habitu ſcientiæ eſt magna perfectio, quòd verus ſit: ergo veritas habitualis (vt ſic dicam) eſt realis proprietas eius: ergo ſimiliter erit in actuali cognitione. *Prima ſententia ſuadetur.*

Quòd

Digitized by Google

II. Quòd autem hæc proprietas abſoluta ſit, & non reſpectiua, probari poteſt primò ex dictis, quia eſt perfectio ſimpliciter. Secundò, quia nõ pendet, per ſe loquendo, & ex neceſſitate, ab aliquo termino reali, & exiſtente, niſi quando tale eſſe iudicatur; quod eſt per accidẽs, nam veritas eiuſdam rationis debet eſſe in omnibus, in hoc autem iudicio, chymera eſt ens fictum, eſt veritas realis abſque relatione reali: ergo idem eſt in omnibus, quicquid ſit, an in aliquibus conſequatur ad veritatẽ relatio realis: ſicut etiam in ſcientia habitudo ad obiectum ſcibile non eſt relatio realis formaliter loquendo, quamuis interdum poſſit ad illam conſequi. Tertiò ſumi poteſt argumentum ex veritate diuina: nam in Deo eſt veritas cognitionis, quæ ſine dubio eſt magna perfectio illius, & tamen non poteſt eſſe relatio realis, quia ſi comparetur ad ipſam eſſentiã Dei non diſtinguitur in re ab illa, ſi verò ad creaturas, non poteſt ad illas realiter referri: erit ergo proprietas & perfectio abſoluta. Tandem, quia veritas, vel falſitas neceſſariò comitatur iudiciũ intellectus, & tamen nulla relatio realis illud neceſſariò comitatur: ergo nõ eſt aliquid relatiuũ, ſed abſolutum quid. Et hanc opinionem videtur tenere Soncin. 6. metaph. quæſt. 17. vbi licèt dicat veritatem dicere abſolutum cum reſpectu, explicans tamen hunc reſpectum in ſumma dicit, eſſe ſecundùm dici, non ſecundum eſſe, & vtitur hoc exemplo. Sicut intellectiuum poteſt dici includere reſpectum: quia non poteſt concipi ſine habitudine ad intelligibile: conſtat autem, huiuſmodi reſpectum intellectiui eſſe tantum tranſcendentalem, ſeu ſecundum dici; & idem ſentit Capreol. in 1. diſt. 19. quæſt. 3. concl. 3.

III. *Secunda ſententia. Durand. Heruæus. Iauell. Flandr. Amonius.* Alijs tamen videtur huiuſmodi veritatem ſolum in relatione cõſiſtere. Quod tenent Duran. & Heruæus, Iauell & Flãdria citati in ſuperiori ſect. Amon. 1. Perih. capit. 1. & ibi alij expoſitores. Fundamentum in communi eſt, quia eſſe veritatis omnino pẽdet ex termino, ita vt, illo mutato mutetur veritas, & illo poſito ponatur, nulla facta mutatione ex parte cognoſcentis: nã teſte Ariſtotele eadem propoſitio mutatur de vera in falſam, & è conuerſo, mutato obiecto: ergo ſignum eſt veritatem ſolum conſiſtere in relatione, nam proprium eſt relationis, vt ſtante fundamento conſurgat poſito termino, & mutetur illo mutato. Vnde cõfirmatur primò, quia veritas non eſt de eſſentia actus, quandoquidem mutatur, illo manente: ergo eſt accidens eius; & tamen non eſt accidens abſolutum: nõ eſt enim qualitas, quia actus ſecundus & vltimus non eſt ſubiectum alterius qualitatis, neque etiam eſt in aliquo alio genere accidentis abſoluti, vt videtur per ſe notum: ergo erit relatio. Confirmatur ſecundo, quia veritas nihil eſt aliud, quàm conformitas quędam: conformitas autem non eſt aliud, quam conuenientia vel ſimilitudo, aut proportio: omnia autem hæc relationem indicant: ſicut conformitas imaginis ad ſuum exemplar relatio eſt, & ſic de alijs.

IIII. An verò hæc ſit relatio realis, vel rationis, cõtrouerſum eſt, etiam inter prædictos autores: nã argumenta, quibus prima ſententia probabat, veritatem eſſe proprietatem realem, videntur cõſequenter probare hanc relationẽ debere eſſe realem. Argumenta verò, quibus eadem prima ſententia probabat, veritatem eſſe proprietatẽ abſolutam, videntur concludere, non eſſe relationem realem, ſed rationis. Vtraque verò argumẽta inter ſe collata videntur probare, hanc relationem interdùm eſſe realem, interdum rationis: nã interdum videntur omnia concurrere, quæ ad relationem realem neceſſaria ſunt, interdum verò aliquid deeſſe poteſt: ergo aliquando etiam erit relatio realis, aliquando verò minimè. Antecedens declaratur, nam ad relationem realem primum requiritur terminus realis, & deinde fundamentum non ſolum reale, ſed etiam capax relationis, ſeu ordinabile ad terminum: ſæpè autẽ hæc duo concurrunt in hac relatione veritatis; Nam & ſæpè reſpicit terminum realem, & realiter exiſtentem; & ex parte ipſius iudicij ſæpè eſt fundamentum ſufficiens, quia & iudicium quid creatum eſt, & ex hac parte referibile realiter ad extrinſecũ terminum; & præterea tale eſt vt comparetur ad ſuum obiectum tanquam menſuratum ad menſuram, quæ relatio realis eſt ex parte menſurati, qua ratione relatio ſcientiæ ad ſcibile realis eſſe cenſetur: huiuſmodi autẽ eſt hæc relatio veritatis. At verò aliquando deeſt in hac conformitate terminus realis, vt quando iudicium verum eſt de non entibus; aliquando verò deeſt fundamentum aptum ad fundãdam relationem realem, vel quia non eſt ordinabile ad aliud extrinſecũ, vt contingit in diuina ſcientia reſpectu creaturarum exiſtentium, vel quia non eſt diſtinctũ à termino, vt in eadem ſcientia Dei reſpectu eiuſdem Dei, vel quia non comparatur vt menſuratum ad mẽſuram, ſed potius vt menſura ad menſuratum, vt eadem ſcientia Dei ad omnes creaturas, & idem cenſetur de arte humana reſpectu artificij: ergo in his caſibus erit hæc relatio rationis, & non realis.

Quæſtionis reſolutio.

V. VT rem hanc explicemus, aduertendum eſt, aliud eſſe inquirere quid addat veritas ſuprà actum, qui denominatur verus; aliud verò quid includat totum id, quod nomine veritatis ſignificatur, ad eum modum, quo ſuprà de vnitate dicebamus, aliud eſſe quod addit ſupra ens; aliud verò, quod nomine vnitatis ſignificatur.

VI. *Veritas nihil in re diſtinctum addit cognitioni.* Primò ergo certum exiſtimo, veritatẽ nõ addere actui vero aliquã rem, vel modum abſolutum de natura rei diſtinctũ ab ipſo, ſeu ab eſſentia & entitate eius. In hoc uidentur omnes autores cõuenire: neque aliquem inuenio, qui oppoſitũ expreſsè docuerit. Et probatur ſatis argumentis factis in ſecunda ſententia. Item, quia neque intelligi, neq; explicari poteſt quid, aut quale ſit hoc abſolutũ neq; ad quid ponatur. Quod ita declaro, quia uel illud eſt aliquid ſeparabile ab actu uero, uel eſt omnino inſeparabile: ſi dicatur hoc ſin, ſine cauſa ponitur diſtinctum ab actu ex natura rei: ſi uero dicatur primum, illud non erit abſolutum, ſed reſpectiuum, ut argumẽtum factum probat: quia ſeparatur per mutationẽ ſolã obiecti, ſine alia abſoluta mutatione ex parte actus: nam actus ex ſe idem, & eodem modo repræſentat ſolumque mutatur eius ueritas: quia res non eodem modo ſe habet. Dices, ueritatem addere quid abſolutum inſeparabile ab actu: non tñ re, ſed ratione diſtinctum ab illo. Sed contra, quia

uel

Digitized by Google

vel hoc abſolutum complet actum tanquam vltima differentia ſpecifica, vel indiuidualis eius; vel nō complet, ſed ſupponit perfectè completum. Si primum dicatur; ergo tale abſolutum non additur actui conſtituto, ſed conſtituit illum: ergo non rectè dicitur veritatem addere hoc abſolutum ſupra actum; ſecundum autem dici non poteſt, quia impoſſibile eſt intelligere actui plenè conſtituto addi aliquid reale abſolutum ſola ratione diſtinctum. Ac deinde contra hoc procedit argumentum de mutatione eiuſdem actus de vero in falſum.

VII. Neq; addit veritas relationem prædicamentalem.

Secundò dicēdum eſt, veritatem non addere ſupra actum relationem realem propriā & prædicamentalem actus ad obiectum. Hoc etiam ſufficienter probatur argumentis factis, nam in multis impoſſibilis eſt talis relatio; & ab eis ſumitur argumentum, nunquam eſſe neceſſariam talem relationem ad rationē veritatis vt ſic. Tum quia cōceptus & modus veritatis eiuſdem rationis ſeu proportionis eſt in omnibus. Tum ēt, quia, licèt gratis concedamus interdum concurrere omnia neceſſaria, vt inter actum & obiectū conſurgat relatio realis, tamen prius natura intelligitur actus verus, quàm intelligatur conſurgere relatio realis. Nam hæc dicitur conſurgere poſito fundamento, & termino: actus aūt formaliſſimè verus eſt hoc ipſo, quòd ponitur tale fundamētum & terminus: ita vt, ſi per impoſſibile impediretur reſultantia relationis, adhuc actus eſſet verus ex vi talis actus & obiecti in rerum natura poſitorum: ergo in formali conceptu veritatis non intrat relatio, quicquid ſit, an inde interdùm conſequatur.

VIII. Neque relationem rationis ſtricte ſumptā.

Tertiò dicendum eſt, veritatem vt ſic nō addere actui verò relationem rationis actualem propriè & in rigore ſumptam. Hoc etiam mihi ſufficienter perſuadet argumentum illud, quòd denominatio veritatis non pendet ex huiuſmodi relatione; nam hæc eo modo, quo eſſe poteſt, non eſt actu, niſi intellectu actu cogitante vel comparante vnum ad aliud: ſed abſq; huiuſmodi comparatione actus eſt ſimpliciter verus, ergo. Prætereà argumentum factum de relatione reali à fortiori probat de relatione rationis: nam ſicut illa conſurgit poſito fundamento & termino, ita hæc fingitur per intellectum, ſuppoſito eo, quod per modum fundamenti & termini interuenire poteſt: ſed ex vi eius, quod ſupponitur ad talem relationem, vel fictionem, actus eſt verus: ergo talis relatio nō intrat formaliter conceptum veritatis: ergo nec veritas habet talem relationem ſupra ipſum actum.

IX. Veritas addit cognitioni connotationem obiecti, ſicut iudicatur, ſe habentis.

Quartò dicendum eſt, veritatem cognitionis vltra ipſum actum nihil addere reale, & intrinſecum ipſi actui, ſed connotare ſolum obiectum ita ſe habens ſicut per actum repræſentatur. Hęc aſſertio ſequitur ex præcedentibus, nam actum eſſe verum plus aliquid dicit, q̄ actū eſſe, & non dicit aliquid reale abſolutum, vel relatiuū vltra ipſum actum, nec ēt dicit propriam & rigoroſam relationem rationis: ergo nihil aliud addere pōt præter dictam connotationem, ſeu denominationem conſurgentem ex connexione ſeu cōiunctione talis actus, & obiecti. Prætereà hoc cōfirmat argumentum, quo poſterior opinio probat veritatem non eſſe aliquid omnino abſolutum, ſ. quia mutato obiecto, mutatur veritas co- A gnitionis, & tn̄ non mutatur ibi aliquid intrinſecum actui, ſed tollitur concomitantia obiecti: ergo ſignum eſt, veritatem includere, vel ſaltem connotare prædictam concomitantiam obiecti.

X. Eadē enunciatio p extrinſecam mutationē ex falſa ve- fit.

Reſpondent aliqui negādo poſſe eandē mentalem propoſitionem trāſferri de vera in falſam ſine intrinſeca mutatione eius, loquendo de propria cognitione, ſeu iudicio ipſius rei: quia propoſitio, quæ pro aliquo tpe vera fuit, non poteſt eſſe falſa pro eodem tpe, & vt fiat falſa, neceſſe eſt, vt mens coniungat extrema pro alio tēpore, quod facere non poteſt, niſi in ipſa ſit aliqua mutatio. Sed hoc ſimpliciter repugnat Ariſt. in prædicamentis ca. de ſubſtantia, & D Tho. 1. p. q. 14. ar. 15. ad 3. Et primò ſumi poteſt argm̄ à propoſitionibus vocalibus, ſeu mentalibus, quæ dicuntur eſſe in mente non vltimata: nam in eis dubitari non poteſt, quin ſit eadem omnino propoſitio, quæ antea erat vera, & nunc eſt falſa per mutationem rei ſignificatæ abſq; vlla mutatione ſigni vel ſignificationis eius, ergo veritas illa in ſignificando, quæ conuenit his propoſitionibus præter totum id, qđ ſe tenet ex parte propoſitio- B nis ſignificantis connotat talem concomitantiā obiecti. Sic ergo intelligi pōt in veritate ipſius iudicij, ſeu veritatis exiſtens in mente vltimata ſaltem imperfecta & abſtractiua. Quod idcirco addo quia in cognitione intuitiua perfecta, qua exactè vr̃ res in particulari ſm̄ omnes conditiones exiſtentiæ omnino determinatas, nō poteſt eſſe mutatio conformitatis inter cognitionem, & obiectum, manente immutata cognitione: tunc .n. rectè procedit argumentum factum, ꝙ ſemper terminatur actus ad rem prout in tali tēpore & momento exiſtentem; pro quo tempore & momento mutari non poteſt veritas, quamuis pro alijs temporibus mutetur. Propter quam rationē diuina ſcientia ſemper eſt conformis obiectis cognitis, quantumuis hæ pro ſuis diuerſis temporibus mutentur. Et idem fortaſſe eſt in cognitione angelica, qn̄ eſt perfectè intuitiua, quāuis differat à diuina, ꝙ hæc ſimpliciter immutabilis eſt; illa verò mutari poteſt. Nihilominus tn̄ in cognitione imperfecta, & abſtractiua, qualis eſt noſtra cognitio, non repugnat idem omnino iudicium mutari de uero in falſum abſq; in- C trinſeca mutatione: quia illa duratio, quam concipimus, & per copulā ſignificamus, nō eſt indiuiſibilis, nec oīno determinata, ſed aliquo modo indifferens & confuſa; & conſequenter latitudinē hn̄s, ratione cuius pōt in vna parte illius ſucceſſionis obiectū ſe habere vno modo, & diuerſo modo in alia. Et hac ratione fieri poteſt, vt eadem cognitio mutetur de vera in falſam ex mutatione obiecti, ipſaq; cognitione in ſe manēte inuariata. Sicut cognitio ſeu propoſitio indefinita ex parte obiecti eadem manens poteſt nunc eſſe vera ratione vnius ſingularis, poſteà ratione alterius, quamuis ipſa in ſe non mutetur: quia in conceptu illo confuſo rei communis & indefinitè conceptę includit aliquo modo plura ſingularia, quorum ſingula ſufficiunt ad eius veritatē, & ideò, licèt ipſa mutentur, veritas manere pōt in eodem conceptu confuſo, ſi autem omnia ſingularia deeſſent, oīno periret veritas. Idem ergo eſt reſpectu tpis ſeu durationis confusè conceptæ: nam ēt reſpectu illius propoſitio ſeu cognitio, eſt quaſi indefinita; & ideò eadē manēs, & ad

diuerſa

diuerſa inſtantia ſeu tempora comparari poteſt, & in eis nunc vera, nunc autem falſa reperiatur, ſine mutatione ſui, per ſolam obiecti mutationẽ. Ergo ſignum eſt hanc veritatem cognitionis cõnotare ſaltem concomitantiam obiecti in tali ſtatu, qualis per cognitionem repræſentatur.

XI. Vltimò cõfirmatur à ſimili de bonitate: nam, ſicut verum dicit conformitatem, ita bonum conueniennam: ſed bonum vt conueniens ſolum addit denominationem, ſeu concomitantiam alterius extremi habentis talem naturam, vel aptitudinem ad talem perfectionem, vt infrà oſtendimus; ergo eodem modo de veritate philoſophandum eſt.

XII. *Veritas requirit intentionalem repræſentationem obiecti ſicut eſt.* Quinto ex dictis concludo, veritatem cognitionis includere talem repræſentationem cognitionis, quæ habeat coniunctam concomitantiã obiecti, ita ſe habentis, ſicut per cognitionem repræſentatur. Probatur. ex dictis, quia ad veritatẽ nec ſola repræſentatio ſufficit, ſi obiectum non ita ſe habeat, ſicut repræſentatur; neque concomitantia obiecti poteſt ſufficere ad denominationem veritatis, niſi præſuppoſita prædicta repræſentatione, vel potius includẽdo illam: quia veritas non eſt ſola illa denominatio extrinſeca, ſed includit intrinſecam habitudinem actus terminatam ad obiectum taliter ſe habens.

Cenſura prima opinionis, & ſolutiones argumentorum eius.

XIII. Atque hinc intelligitur primò, quid veritatis habeat prima opinio, & quid dicendum ſit ad rationes eius. Nam, ſi per abſolutum intelligat ſolam entitatem actus cum reali & tranſcẽdẽtali habitudine ad obiectum, quam habet omnino inſeparabiliter, & immutabiliter: ſic falſũ eſt, veritatẽ conſiſtere in hoc ſolo abſoluto; quia aliàs eſſet omnino immutabilis manente eodem actu. Si autem dicat conſiſtere in abſoluto, quia nullam intrinſecam relationem addi neceſſe eſt, ſed ſolam concomitantiam obiecti, ſic fatemur veritatem eſſe aliquid abſolutum, vel potius conſiſtere in abſoluto cum reſpectu ſecundum dici: nam illa denominatio ſumpta ex concomitantia obiecti non incongruè poteſt reſpectus ſecũdum dici appellari. Tamen, quia rationes illius opinionis videntur in priori ſenſu procedere, & poſſunt his quæ diximus, obſtare, eis ſatisfaciendum eſt.

XIIII. Ad priora ergo argumenta, quibus probatur, veritatem cognitionis eſſe realem & intrinſecã proprietatem actus, reſpondetur, aduertendo, denominationẽ veri dupliciter poſſe tribui actui cognitionis. *Verum formale quid, quid verum radicale.* Vno modo formaliter; alio modo radicaliter, formalem veri denominationem appello eam, quam hactenus explicui: quę cõſiſtit in actuali cõformitate ad obiectum; radicalem autem voco illam perfectionem actus, à qua habet huiuſmodi conſormitatem cum obiecto, vt eſt in ſcientia euidentia, vel in fide certitudo ratione cuius habet, vt infallibilis ſit, & conſequenter, vt exiſtere non poſſit, quin conformitatem habeat cũ materiali obiecto ſuo. Hoc ergo ſuppoſito ad primum reſpõdeo, denominationem ueri radicaliter ſumptam ex intrinſeca perfectio ne actus, vel habitus eſſe realem, & abſolutam;

A nos tamen nunc non loquimur de illa; quia illa non tam eſt denominatio veri, quam certi, vel euidentis aſſenſus. Vnde perfectio illa, à qua ſumitur hæc denominatio nõ eſt aliquid ex natura rei diſtinctum ab ipſo iudicio, ſed eſt ipſamet ſpecifica differentia, quæ ſumitur ex tali obiecto formali, ſeu ratione aſſentiendi. Denominatio autem veri formalis, & actualis, eſt quidem in re ipſa abſque actione intellectus, vt rectè probat argumentum, non tamen eſt omnino intrinſeca denominatio, ſed partim eſt à forma intrinſeca, partim connotat coexiſtentiam obiectuã, ſeu concomitantiam obiecti ita ſe habentis ſicut per cognitionẽ iudicatur. Vnde, quod diximus, huiuſmodi veritatem de qua agimus, conuenire ipſi formali iudicio ſeu cognitioni, & non tantum obiecto eius, intelligendum eſt ab hac conformitate ipſum iudicium primò ac per ſe denominari verum, quamuis forma à qua denominatur, non ſit omnino intrinſeca, ſed concomitantiam alicuius extrinſeci includat.

Ad ſecundũ eadem diſtinctione ſatisfaciendum eſt: nam veritas radicalis, quæ ſumitur ex formali ratione talis cognitionis, eſt perfectio ſimpliciter intellectus: quia pertinet ad rationẽ virtutis intellectualis ſimpliciter: vnitas autem actualis, de qua loquimur, per ſe non eſt perfectio ſimpliciter: imò neque addit perfectionem ſupra naturam, vel ſpeciem ipſius actus cognoſcendi. Nam hæc veritas actualis, qua ex parte connotat, vel includit concomitantiam, ſeu conuenientiam extrinſeci obiecti, nihil reale addit actui, & conſequenter nec perfectionem vllam ei afferre poteſt; qua verò ex parte ſupponit, vel requirit in ipſo actu repræſentationem, ſeu habitudinem realem ad obiectum, dicit realem aliquam perfectionem eius: illa autem perfectio aliquando eſſe poteſt perfectio ſimpliciter; interdum verò eſt tantum ſecundum quid. Nam interdum hæc veritas actualis eſt infallibiliter ac neceſſariò coniuncta cum eſſentiali ac reali perfectione talis actus, & ex vi illius: & tunc perfectio, quam per ſe ſupponit in actu, eſt perfectio ſimpliciter: pertinet enim ad rationem intellectualis virtutis ſimpliciter. Interdum verò non XV.

B

C eſt hæc veritas actualis neceſſariò coniuncta cũ actu, aut non ex ui rationis formalis, & eſſentialis eius: & tunc perfectio, quæ ſupponitur in actu, non eſt ſimpliciter, ſed ſecundum quid: quia non pertinet ad rationem virtutis intellectualis ſimpliciter: & ſemper ac intrinſecè habet admixtam imperfectionem obſcuræ, vel confuſæ cognitionis, vt eſt in humana fide & opinione, &c. Ad tertium eadem eſt reſponſio, nam in habitu ſcientiæ: quòd verus ſit radicaliter, eſt perfectio eius, vltra quam actualis veritas nihil perfectionis ei addit.

Alia verò argumenta, quibus probatur, veritatem eſſe proprietatem omnino abſolutam, admitti quidem poſſunt, quatenus probant, non eſſe neceſſariam relationem realem ad huiuſmodi veritatem, quatenus verò excludere poſſunt omnem extrinſecam connotationem, non rectè concludunt. Vnde ad primum iam declaratum eſt, quando & quomodo veritas ſit perfectio ſimpliciter non quidem formaliter & in ſe, ſed in radice, quando illa talis eſt, vt neceſſariò ſecum habeat veritatẽ coniunctam. Ad ſecundũ XVI.

concedo

concedo veritatem vt ſic nunquam conſiſtere formaliter in relatione reali, nego tamen inde ſequi non includere concomitantiam obiecti, cui cognitio conſormetur. Nec refert, quòd huiuſmodi veritas cognitionis non ſemper requirat obiectum actu exiſtens, quia non dicimus realem exiſtentiam obiecti includi in conceptu veritatis, ſed ſolùm quod ita ſe habeat, ſicut per cognitionem repræſentatur, ſeu iudicatur: ſeu quod habeat tale eſſe quale cognoſcitur. Quod eſſe non ſemper eſt exiſtentiæ, ſed quale ſufficit ad ueritatem enunciationis, vt teigit Ariſtot. 5. Metaphyſ. ca. 7. & li. 6. ca. vlt. & lib. 9. ca. vlt.

XVII. Veritas in Deo quot modis, & an ſit perfectio ſimpliciter. Ad tertium idem dicendum eſt de veritate diuina, quod dictum eſt de veritate ſcientiæ, & cuiuſcunque virtutis intellectualis, quod in Deo dicit perfectionem quantum ad radicalem veritatem, quoad actualem verò conſormitatem cũ obiecto nullam nouam perfectionem addit, neque etiam realem relationem, vt rectè argumentum probat. Quod, vt magis intelligatur, omniſque æquiuocatio tollatur, aduertendum eſt, Perfectionem ſummam veritatis triplici modo tribui Deo, ſcilicet ratione eſſentiæ ſeu eſſe: ratione intellectus, & ratione voluntatis: quibus modis dicitur Deus prima veritas in eſſendo, in intelligendo, & in dicendo. De prima ratione veritatis in eſſendo dicemus inferiùs, quia illa nihil aliud eſt, quàm veritas tranſcendentalis, quę in Deo eſt in ſummo ac primo perfectionis gradu. Poſtrema veritatis ratio nihil etiam ad præſens refert, quia nomen veritatis ſub illa ſignificatione valde æquiuocum eſt, ſignificatque virtutem quandam moralem in voluntate exiſtentem, quæ inclinat ad uerum ſemper loquẽdum, & dicendum iuxta mentẽ, quæ virtus eſt in Deo in gradu eminentiſſimo, tamque naturalis eſt illi vt nullo modo poſſit aliud, quàm verũ loqui, & hoc modo veritas eſt perfectio ſimpliciter, ſed moralis. Secunda ergo veritas, ſcilicet intellectualis duo ſignificare poteſt in Deo. Primum, vim intelligendi adeò perfectam, vt nunquam ab ſcopo aberret, neq; aberrare poſſit, & hoc eſt magna perfectio ſimpliciter, quam ex ſe habet Deus in eminentiſſimo gradu, & hac ratione dicitur prima veritas in cognoſcendo. Deinde dicere poteſt actualem conformitatem inter cognitionem Dei, & rem cognitam, & hoc ſupponit quidem prædictam perfectionem, non verò addit nouam, ſed connotat tantùm obiectum ita ſe habere in ſe, ſicut cognoſcitur.

Reſponſiones ad argumenta poſterioris opinionis.

XVIII. AD fundamentum contrariæ ſententiæ, reſpondetur, illo argumento rectè probari, veritatem præter totam perfectionem realem & intrinſecam cognitionis, connotare, & cõſignificare concomitantiam obiecti, non tamen propriam relationem conſurgentem ex coexiſtentia cognitionis & obiecti, vt ſatis declaratum eſt. Dices, ſi hoc argumentum in præſente non eſt efficax ad inferendum relationem, nullum relinqui ſufficiens ad probandas relationes reales pręſertim, quæ in vnitate fundari dicuntur, vt relationes ſimilitudinis, æqualitatis, & ſimiles: nam licèt mutato alio extremo dicatur mutari ſimilitudo, dici poteſt, non inde variari relationem aliquam, ſed ſolam denominationem ortam ex coexiſtentia vtriuſque extremi. Reſpondetur argumentum hoc pertinere ad prædicamentum [Ad aliquid,] de quo poſteà dicturi ſumus, nunc duo dicenda videntur, vnum eſt talem argumentandi modum non eſſe ſufficientem ad inferendam relationem realem, quæ ſit modus ex natura rei diſtinctus à ſundamento & termino eius, & quaſi medium quid inter illa, vt argumẽtum (ſententia mea) conuincit: vnde, quidquid ſit de talibus relationibus, negari non põt, quin priùs natura, quàm illæ inſurgant, intelligantur ſimul exiſtentia ſundamentum & terminus, in quibus eſt fundamentalis vnitas, ſeu conuenientia. Vnde ſecundò dicitur, eſtò demus inſurgere relationem aliquam inter cognitionem & obiectum, quando in altero eſt ſufficiens ſundamentum, & in altero ſufficiens ratio terminandi, tamen ad rationem veritatis formaliter non eſſe neceſſariam, ſed ſufficere id, quod in vtroque extremo antecedere intelligitur ad talem relationem, ſicut etiam ſufficit, quandocunque extrema talia ſunt, vt non poſſint ſundare, nec terminare relationem realem: & ſanè probabiliſſimũ eſt, hanc relationem nunquam eſſe realem, vt iam dicam.

Vnde ad primam confirmationem concedo, generatim loquendo, veritatem de qua agimus, ſecundùm id totum quod includit, non eſſe de eſſentia actus cognitionis: Non tamen inde fit, eſſe aliquod accidens intrinſecum, & inhærens ipſi actui, ſed ſolùm præter entitatem & intrinſecam perfectionem actus connotare aliquid aliud extrinſecum, ſine quo veritatis ratio non ſubſiſtit, ratione cuius poteſt interdum veritas actus variari, quamuis actus ipſe in ſe intrinſecè non mutetur, & tunc ſe habet veritas ad modum accidentis ſeparabilis ſeu quinti prædicabilis, ratione extrinſeci connotati variabilis. In his verò actibus, qui habent inſeparabilem, & indefectibilem veritatem, perfectio illa, vnde oritur huiuſmodi neceſſaria coniunctio cum veritate, quæ à nobis radicalis veritas dicta eſt, nullo modo eſt accidens, ſed eſſentialis proprietas talis actus: veritas autem formalis, ſe habet in his ad modum proprietatis inſeparabilis. XIX.

Ad ſecundam cõfirmationem primò iam reſponſum eſt, quod, licèt conformitas poſſit formaliſſimè pro relatione ſumi, tamen etiam poteſt accipi pro concomitantia illorum extremorum, inter quæ fingitur illa relatio, prout ordine naturæ antecedit talem relationem; & huiuſmodi conſormitatem oſtendimus ſufficere ad rationem veritatis. Quocircà nihil ad explicandam veritatis eſſentiam refert controuerſia de illa relatione, an ſit ſemper realis, vel ſemper rationis, vel interdum realis; interdum aũt rationis: nam, quidquid de hoc ſit, veritas ipſa antecedit talem relationem. Et ſine dubio verum eſt, talem relationem non ſemper eſſe realem, vt rectè probat argumentum de veritate ſcientiæ diuinæ; & de veritate cognitionis circa obiecta non exiſtentia: & hoc ſatis eſt, vt intelligamus, propriam relationem non eſſe neceſſariam ad rationem veritatis: quia nec realis neceſſaria eſt, vt XX.

pater

Digitized by Google

patet ex dictis, nec rationis, quia hæc nõ eſt propriè, niſi dum cogitatur, ſeu fingitur. Addo autẽ vlterius, nunquam conſequi relationem realem in actu cognitionis præcisè ex illa conformitate, quæ ad veritatem neceſſaria eſt: quia illa conformitas non conſiſtit in vera ac propria ſimilitudine formali, ſed ſolum in quadam proportione, & intentionali repræſentatione, ratione cuius ita res percipitur, ſicut eſt, quod magis ex ſequentibus fiet manifeſtum.

SECTIO III.

Vtrùm veritas cognitionis ſit ſolum in compoſitione & diuiſione, vel etiam in ſimplicibus conceptibus.

I. Prima ſententia. Caietan. Heruæus. Durand. D.Thom.

COmmunis ſententia eſſe videtur, veritatem cognitionis, propriè & in rigore loquendo, ſolũ eſſe in cõpoſitione & diuiſione ĩtellectus, & nõ in actibus eius ſimplicibus. Ita ſentit Caiet. 1. p. q. 16. art. 2. & ibi aliqui Thomiſtæ. Heruæus, quodlib. 3. q. 1. art. 2. & 3. Durand. 1. diſtin. 18. q. 5. nu. 14. & videtur eſſe opinio D. Th. ibi: ſic enim ſcribit, [Propriè loquendo, veritas eſt in intellectu componente & diuidente; non autem in ſenſu, neque in intellectu cognoſcente quod quid eſt.] Similia habet 1. cont. Gent. c. 59. & q. 1. de verit. ar. 3. Et videtur id ſumpſiſſe ex Ariſt. 1. de interpret. c. 1. & 3. vbi ait, [Verum & falſum in compoſitione, diuiſioneq; conſiſtere.] Similia habet 3. de anima. c. 6. vbi ait, [In indiuiſibili mentis conceptione falſitatem non eſſe:] Vbi aũt falſitas eſſe non poteſt, nec veritas eſſe pót: nam oppoſita circa idem nata ſunt eſſe. Vnde concludit Ariſt. [At in quibus, & falſitas, iam & veritas ineſt; in hiſce compoſitio quædã iam eſt conceptuum intellectus,] & 9. Metaph. c. vlt. & lib. 6. c. 2. dicit, [veritatem ſolum eſſe in intellectu, quia tantũ in illo eſt cõpoſitio, & diuiſio.]

II. Ratione poteſt hæc ſententia fundari primò, quia in vocibus non eſt veritas, & falſitas in ſignificando, niſi in oratione complexa, qua ſignificamus hoc eſſe vel non eſſe, non autem in prolatione vocum incomplexarum: ergo idem iudicandum eſt de veritate in cognoſcẽdo, reſpectu conceptuum mentis; quòd ſcilicet non ſit in incomplexis ac ſimplicibus conceptibus, ſed in his tantum, quibus componendo cognoſcimus ac iudicamus, hoc eſſe, vel non eſſe. Probatur conſequentia; quia voces ſunt ſigna conceptuum, & quidquid veritatis, vel falſitatis eſt in conceptu, poteſt eſſe in voce vt in ſigno. Quæ tota ratio ſumpta eſt ex Ariſt. 1. de interp. cap. 1.

III. Secundò, quia, ſi in ſimplici conceptione eſt veritas, vel omnis conceptus ſimplex eſt verus, & nunquam falſus; vel interdum eſt verus, interdum falſus, vel ſemper eſt verus & falſus reſpectu diuerſorum; nullum autem illorum poteſt dici probabiliter: ergo neque etiam poteſt veritas ſimplici conceptioni attribui. Minor declaratur quoad ſingulas partes. Primò enim, ſi in ſimplici conceptu poteſt eſſe veritas, nulla ratio fingi poteſt, cur non poſſit in eodem eſſe falſitas: nam, vt dicebam, contraria circa idem verſan-

A tur: ergo quamuis conceptus ſimplex poſſit eſſe verus, non ideò omnis talis conceptus erit verus, quin potius ex eodem principio inferre licet, aliquando poſſe eſſe falſum. Et confirmatur, ac declaratur exemplo; nam, ſi cõceptus ſimplex ac proprius veri auri verus eſt: ergo, ſi aurichalcum, vt verum aurum ſimpliciter concipiatur, conceptus ille falſus erit. Deinde, ſi hoc concedatur, ſcilicet aliquem conceptum ſimplicem poſſe eſſe falſum reſpectu alicuius, probo, neceſſariò debere eſſe verum reſpectu alterius: quia impoſſibile eſt, dari conceptum intellectus, qui nõ habeat aliquod proprium obiectũ, quod repræſentet: ergo, ſi ad illud comparetur, non poteſt non eſſe verus conceptus talis obiecti; quia neceſſe eſt, vt naturaliter illud repræſentet: non poſt autem illud naturaliter repræſentare, niſi intentionaliter ſit illi conformis, ſi autem eſt conformis eſt etiam verus: quia veritas nihil aliud eſt, quàm conformitas intellectus ad rem. Vt in exemplo adducto, quamuis cõceptus aurichalci reſpectu auri falſus exiſtimetur, tamen reſpectu aurichal-

B ci verus conceptus illius eſt. Imò nullum poteſt eſſe obiectum ita fictum, & impoſſibile, quin cõceptus illius, vt ſic verus ſit, vt cõceptus chymeræ, vel hypocentauri, etiam ſi dici poſſit falſus conceptus veri aut poſſibilis animalis; tamen reſpectu chymeræ, aut hyppocentauri eſt verus cõceptus eius. Denique, ſi hac de cauſa dicatur idẽ conceptus verus eſſe, & falſus reſpectu diuerſorum, ſequitur in omnibus conceptibus eſſe falſitatem aliquam, quod eſt ab omni veritate alienum; alioqui etiam in diuino conceptu eſſet falſitas. Item, quis dicat, imaginem Chriſti Domini, hoc ipſo, quod eſt vera imago eius eſſe falſam imaginem Antichriſti?

Dices, ſicut eadem res, hoc ipſo, quod vni eſt ſimilis, eſt diſſimilis alteri: ita nullum eſt inconueniens, quòd idem cõceptus ſit uerus & falſus reſpectu diuerſorum. Reſpondetur, potius hoc argumento declarari, veritatem, vel falſitatẽ cognitionis non conſiſtere in ſimplici ſimilitudine, vel diſſimilitudine, ſed in aliqua alia compa- IIII.

C ratione, ſeu compoſitione, per quam rei attribuitur proprius conceptus eius, vel alienus, ut in adducto exemplo, in concipiendo aurichalco non poteſt eſſe falſitas, ſed in attribuẽdo rei ſic conceptæ naturam ueri auri. Et confirmatur ac declaratur, quia aliud eſt, non cognoſcere rem aliquam, aliud falli in cognitione eius, qui autẽ concipit ſimplici ac vero conceptu rem unam, quamuis ex ui illius non concipiat alias res diſſimiles, tamen non fallitur in conceptione earũ: quia neque illas concipit, neque aliquid alienũ eis attribuit; ergo conceptus ſimplex & proprius unius rei non poteſt dici falſus conceptus aliarum rerum, eo quod illas non repræſentet, & eadem ratione nõ poterit dici uerus ex ſola ſimplici repræſentatione ſui obiecti. Et confirmatur tandem, quia aliàs in ſola ſpecie intelligibili poſſet eſſe ueritas; quia etiam illa ſimpliciter repræſentat, & in repræſentatione eius poterit intelligi conformitas quædam ad rem repræſentatam; conſequens autem eſt falſum, quia in ſola ſpecie intelligibili ut ſic non eſt cognitio: ergo neque ueritas eſſe poteſt.

Secunda ſententia.

V. ALiorum nihilominus opinio eſt, veritatem cognitionis non tm̃ in compoſitione & diuiſione, ſed etiam in ſimplicibus mentis conceptibus reperiri. Quam opinionem tenet Ferr. 1. cont. Gent. c. 59 & 60. idemq; ſentit Capreol. in 1. diſt. 19. q. 3. artic. 1. concl. 3. Sonc. 6. Metaph. q. 17. Ægid. quodl. 4. q. 7. Fonſeca. lib. 4. Metaph. c. 2. q. 6. ſect. 4. Et probari poteſt primò ex Ariſt. 3. de aīa c. 6. in fine vbi D. Tho. lect. 11. ait. Quòd, licèt intelligibile incomplexum non ſit neque verum, neq; falſum, intellectus tamen intelligẽdo ipſum verus eſt, in quantum adæquatur rei intellectæ, & ita exponit Ariſt. ibi dicẽtem, [intellectũ, qui eſt ipſius quid eſt ex ipſo quid erat eſſe, verũ eſſe, ẽt ſi non aliquid de aliquo:] ſupple, enunciet, vel affirmet. Et confirmatur exemplo, quod ibidem adducit Ariſt. quia ipſemet dixerat ſecundo de anima, c. 6. ſenſum in cognitione proprij ſenſibilis verum eſſe: cõſtat aũt, in ſenſu tm̃ eſſe ſimplicẽ actũ ſeu cognitionẽ: ergo multo magis in ſimplici cognitione intellectus erit veritas. Item lib. 9. Metaph. c. 7. tex. 21. & 22. vbi id etiam D. Tho. notat lect. 11. dicens, [In ſimplicibus eſſe veritatem per hoc, q cognoſcitur res ſcd'm propriam quidditatem.] Ratione confirmatur hæc ſnia: quia, vt per ſimplicem cõceptũ res concipiatur, neceſſe eſt, vt ſit aliqua conformitas conceptus ad rem in repræſentando, propter quod dixit Ariſt. 3. de anima, c. 8. aiam intelligendo fieri omnia, q̃ per repræſentationẽ omnibus cõformatur: ergo illa cõformitas eſt quędam veritas, nã illi conuenit definitio veritatis.

VI. Secundo in intellectu diuino & angelico eſt perfectiſſima veritas, & tamen in eis non eſt cõpoſitio, neq; diuiſio: ergo ẽt in noſtro intellectu ſimpliciter cognoſcente pôt eſſe veritas. Dicetur fortaſſe ex D. Tho. 1. p. q. 16. art. 5. ad 1. & 1. cont. Gent. c. 59. quamuis Deus ſimpliciter cognoſcat, tamen illo actu ſimplici iudicare, ita eſſe, vel nõ eſſe, quod nos complexè iudicamus. Sed contra hoc obijcitur ex eodem D. Thom. eodem ca 59. lib. 1. cont. Gent. nam etiam nos per ſimplicem conceptionem iudicamus aliquid de re, ita vt ſimplex aliquis conceptus virtute contineat, quicquid per conceptum complexum ſeu per cõceptionem iudicatur. Vt qñ concipio hominem ſub conceptu diſtincto animalis rationalis, & hunc apprehendo vt quidditatem hominis, ibi virtute iudico hominem eſſe animal rõnale, & illa ſimplex conceptio virtute continet totum id, quod per hanc enunciationem ſignificatur: ergo erit ẽt veritas propria in illo ſimplici conceptu. Tertiò omnis res, quæ eſt conformis, & adęquata ſuæ menſuræ, ſuiſq; principijs, habet propriam veritatẽ: ſed in cõceptu ſimplici eſt cõformitas ad obiectũ tanq̃ ad ſuã menſurã, & principiũ, cui debet conformari: eſt ergo in eo veritas, quæ non eſt alia, q̃ veritas cognitionis, quando quidem illa eſt conformitas cognitionis.

Duo certa ex dictis opinionibus colliguntur.

VII. FVndamenta harum opinionum duo conuincere videtur. Vnum eſt, veritatem aliquã reperiri in ſimplici mentis conceptione, neque ſolũ A mentis, ſed etiam ſenſuum. Alterum eſt, veritatem aliqua propria & ſpeciali ratione reperiri in compoſitione intellectus, quę in ſimplici notitia intellectus non reperitur. Et primũ quidẽ conſtat primò ex adductis teſtimonijs Ariſt. & D. Tho. & ex eodem D. Tho. 1. p. q. 16. art. 2. & ſeq. & 1. contra Gent. c. 59. & alijs locis, quæ ibi Ferr. adducit. Secundò ex communi modo loquendi: rectè enim dicimus, eum formare verũ conceptum hominis, qui illum tanquam rationale animal apprehendit, & ſic de conceptibus aliarum rerum. Tertiò, quia hi conceptus mentis ſunt res quædã, ſeu qualitates: ſi ergo in alijs rebus eſt veritas, vt infra oſtendemus, ẽt in his conceptibus veritatem eſſe neceſſe eſt: vnde, ſicut dicitur verum aurum, quod propriam habet auri naturam, ita dicetur verus auri conceptus, qui habet entitatem commenſuratam vero auro in repræſentando intentionaliter: & ſimile eſt de reliquis. Atque hinc ẽt conſtat, quæ vel qualis ſit hæc veritas, quæ in ſimplici mentis notitia reperitur: nihil. n. aliud eſt, q̃ veritas ipſa tranſcendentalis, his entibus accommodata. Nam, ſi B veritas, quã vocant in eſſendo, eſt adæquata paſſio entis, vt dicemus, in vnoquoque ente iuxta modum naturæ ſuæ reperietur: ergo & in his entibus, quæ ſunt ſimplices conceptus mentis. Vnde quia eſſe proprium horum conceptuũ eſt eſſe cognitiones, & conſequenter formaliter reddere cognoſcentẽ eũ, cui inſunt, ideò veritas talis conceptus eſt etiam veritas cognitionis.

VIII. Secũdum, ſcilicet, in compoſitione & diuiſione ſpeciali modo veritatem & falſitatem reperiri probatur. Non enim ſine cauſa Ariſtoteles in locis citatis ſpecialiter dixit, veritatem & falſitatem in ſola mẽtis compoſitione reperiri, cum. n. hoc verũ eſſe nõ poſſit de omni veritate & falſitate, vt ex priori puncto cõſtat, neceſſe eſt vt aliquo proprio & peculiari modo veritas ſit in huiuſmodi compoſitione, vt doctrina ẽt Ariſtotelis vera ſit. Et ita planè ſenſit D. Thom. in eiſdem locis citatis, præſertim in prima parte. Secundò hoc conſtat ex communi modo ſentiendi, & loquendi: quia tunc aliquis cenſetur veram rei cognitionem habere, qñ cognoſcit, & iudicat, ita C eſſe, vel non eſſe, ſicut eſt, vel non eſt in re, quod homines non facimus niſi componendo aut diuidendo. Vnde, ſicut in loquendo veritas, vel falſitas ſingulari modo eſt in propoſitionibus, quia non cenſetur aliquis verum dicere vel falſum donec propoſitionem enunciet: ita etiam in mente erit ſpeciali modo veritas & falſitas in compoſitione & diuiſione. Tertiò idem poteſt à contrario declarari, quia falſitas propriè non reperitur in ſimplici conceptu mentis, ſed in compoſitione aut diuiſione, vt diſp. ſequenti latius exponam: ergo ſignum eſt, veritatem etiam, cui falſitas & deceptio opponitur, ſpeciali modo in cognitione compoſita reperiri.

Punctus difficultatis, & varij modi expediendi illum.

IX. DIfficultas autem eſt in explicando, quis nã ſit hic ſpecialis modus, quo veritas dicitur ĩ compoſitione reperiri. Quidam enim contenti ſunt dicendo, veritatem complexam reperiri tã-

O tum

Marginalia: Ferrar. Capreol. Fonſec. Soncin. Ægid. — Ariſtot. D. Thom. Ferrar. — Veritas ſpeciali mõ in compoſitione & diuiſione.

ſum in compoſitione, incomplexam verò in ſimplici notitia. Sed hoc nihil eſt dictu, neque rem explicat: nam eadem ratione dici poſſet, veritatē ſpeciali modo reperiri in ſimplici noutia: quia incomplexè tantum in illa reperitur. Item, quia ex hoc non habetur, quòd veritas ſit aliter in cognitione compoſita formaliter loquendo: quam in alijs rebus, ſed ſolum quaſi materialiter, ꝙ ſit in illa modo illi accommodato; hoc autem cōe eſt omnibus alijs rebus: ergo propter hanc ſolā cauſam non erat, cur veritas cognitionis ſpeciali modo ſoli cōpoſitioni tribueretur. Aſſumptū declaratur exemplis, nam ēt veritas aliter eſt in homine v.g. quā in angelo, nam in homine eſt veritas per compoſitionem (loquor de veritate entitatiua) in angelo aūt eſt veritas ſimplex, in homine eſt materialis, in angelo verò immaterialis, & ſimile eſt in cæteris entibus: ſingula enim ſunt vera veritate ſibi accommodata, & tamē nō propterea dicitur veritas ſpeciali modo eſſe in vno magis, quàm in alijs: ſed abſolutè dicitur cōmunis omnibus communitate tranſcendentali; ergo, ſi in compoſitione mentis nihil aliud ſingulare reperitur, niſi hoc ſolum, ꝙ ſicut eſſe talis cognitionis compoſitū eſt, ita & veritas eius complexa eſt, non eſt cur dicatur veritas ſingulari titulo in ſola compoſitione reperiri. B

X. Alij ergo reſpondent, in ſimplici notitia reperiri veritatem, non aūt falſitatem, ſaltem regulariter & per ſe loquēdo, in compoſitione autem, & diuiſione indifferenter reperiri veritatem, & falſitatē, & ideo ſpecialiter aſſeruiſſe Ariſt. in ſola cōpoſitione & diuiſione veritatē, & falſitatem reperiri. Sed hoc neq; rē ipſam, neq; Ariſtotelis locutionē ſatis declarat. Nā, ſi veritas ita reperiē in ſimplici conceptu, vt in eo non reperiatur falſitas, in compoſitione autem indifferēter veritas & falſitas reperitur, potiùs dicendum fuiſſet, veritatem eſſe quodammodo propriam ſimpliciū conceptuum, falſitatem autem in ſola compoſitione reperiri, vel ad ſummum, dicendum eſſet compoſitionem eſſe indifferentiam ad veritatē, & falſitatem, non autem ꝙ ſit veluti proprium vtriuſque ſuſceptiuum. Ac denique (vt dicebā) hoc ipſum, ſcilicet, in ſimplici apprehēſione eſſe veritatem talis rationis, cui nulla opponatur falſitas in tali ſubiecto: in compoſitione autem reperiri veritatem, cui falſitas oppoſita in eſſe pōt, C indicat, veritatem eſſe ſpeciali modo in compoſitione: nam illud prius commune eſt omni veritati in eſſendo, vt inferius dicam; quis autem ſit hic ſpecialis modus veritatis, non declaratur per ſolam illam indifferentiam.

XI. Aliter dici ſolet, ideò veritatem, vel falſitatem ſpecialiter attribui compoſitioni, & diuiſioni; quia ſecundum eā dicimur verè ſentire, vel falli, quod non propriè dicimur ratione conceptuū ſimplicium. Sed hoc, quidem (vt ſupra etiam argumentabar) indicium eſt à poſteriori eſſe ſingulari modo in compoſitione & diuiſione ueritatem & falſitatem, non tamen à priori rem declarat, in quo ſcilicet hic modus conſiſtat. Non. n. ideo compoſitio vera vel falſa eſt, quia ſecūdum eam nos verè vel falsò ſentimus, ſed potius è contrario, quia illa vera vel falſa eſt, ideò ſecundum eam nos verè vel falsò ſentimus: eſt enim ipſa cōpoſitio forma, que, ſicut ſuum eſſe, ita & proprietates ſuas nobis communicat.

A *Hac ſuper re D. Thomæ doctrina expenditur.*

XII. Diuus Tho. igitur 1. p. q. 16. art. 2. rem hāc declarans, dicit, Veritatem ſingulariter tribui compoſitioni, & diuiſioni, quia per hanc ſolam operationem eſt veritas in intellectu tanquam in cognoſcente veritatem ipſam: Itaque ſignificat per ſimplicem notitiam eſſe veritatem in intellectu, ſolum vt in cognoſcēte rem tali notitia apprehenſam, non verò tanquam in cognoſcēte veritatem ipſam: per compoſitionem aūt eſſe veritatem in intellectu non ſolum tanquam in cognoſcente rem, ſed etiam tanquam in cognoſcente ipſam veritatem. Nam veritas in conformitate conſiſtit, dum autem intellectus componit, comparat rem vt ſimpliciter conceptā vno modo, ad eſſe ipſius rei, & cognoſcit conformitatem, quam inter ſe habent, & ideo non ſolum rem, ſed etiam ueritatem cognoſcit, eamque ob cauſam dicitur veritas eſſe ſingulari modo in cōpoſitione & diuiſione. Et hoc idē eſt, quod alij dicunt, veritatem eſſe ſubiectiuè quidem non ſolum in compoſitione, ſed etiam in ſimplici notitia, obiectiuè autem eſſe tantum in compoſitione & diuiſione.

XIII. Sed hæc reſponſio non paruam habet difficultatem, quia vel eſt ſermo de notitiis directis, vel de reflexis. Si de directis, non eſt verum, in compoſitione & diuiſione directa eſſe obiectiuè ueritatem, & multò minus falſitatem. Neque etiā uerum eſt, intellectum componendo & diuidēdo non ſolom concipere rem, ſed etiam ueritatē ſuam. Probatur quia quando intellectus cōponit, hominem eſſe album, & hoc directè cognoſcit, non comparat cōceptum ſuum ad aliquam rem, nec rem ad cōceptum, ut ueritatem cognoſcat, ſed ſolum comparat unam rem ad aliam, ut cognoſcat coniunctionem earum inter ſe, quod eſt componere: ergo. Vnde fallax uidetur ille argumentandi modus, ut quia intellectus tunc comparat unum ad aliud, ideò dicatur comparare, & cognoſcere conformitatem, in qua ueritas conſiſtit, quia non comparat conceptum formalem ad rem, nec rem ad conceptum, ſed comparat rem conceptam ad aliam, uel ad ſe ipſam. Vnde non fit, ut per talem compoſitionem cognoſcat ueritatem, ſed ſolum illud eſſe rei, quod fundat ueritatem, iuxta illud Ariſt. Ex eo, quod res eſt, uel non eſt, opinio uera, uel falſa eſt, quod eſſe formaliter non eſt ueritas, quamuis cauſet ueritatem in intellectu, ut dixit idem D. Tho. d. q. 16. art. 1. ad 3. Et confirmatur, nam aliud eſt, quando intellectus componendo dicit, homo eſt albus, aliud uero, quando dicit, hominē eſſe album, eſt uerum: hæc enim poſterior compoſitio eſt reflexa, & ideo in illa eſt obiectiuè ueritas, quia formaliter per illam cognoſcitur. At uero prior conceptio eſt tantum directa, & non habet idem obiectum, quod poſterior: ergo per illam non cognoſcitur formaliter ueritas, neque in illa eſt obiectiuè.

XIIII. Si autem dicatur, ſermonem eſſe de cognitione reflexa, ſequitur primò, nō eſſe in uniuerſum uerum, quod Ariſtotel. ait, ueritatem & falſitatem in compoſitione & diuiſione reperiri: conſequens autem eſt falſum, quia ſicut enunciatio omnis uocalis uera uel falſa eſt, ita & mentalis compoſitio uel diuiſio. Vnde per omnem illum

illam, aut verè aut falſò ſentimus. Scd̃ò ſequitur, A nullã eſſe dr̃iam, quia ẽt per ſimplicem notitiam reflexam pôt veritas formaliter ac verè concipi: ſicut enim ſimpliciter concipimus, quid eſt hõ, ita ẽt ſimpliciter cõcipere poſſumus, quid eſt veritas, & per ſimplicẽ cõceptũ poſſumus cõcipere conformitatẽ inter conceptũ & rẽ per modũ cuiuſdã relationis: tũc ergo erit ẽt veritas obiectiuè in ſimplici notitia: nulla ergo eſt prædicta dr̃ia.

XV. Reſponderi pôt doctrinã D. Tho. intelligẽdã eſſe de cõpoſitione & diuiſione, quæ fit per directã cognitionẽ, nã; certũ eſt in oĩ tali cõpoſitione propriã veritatem, vel falſitatẽ reperiri. Ad obiectionẽ aũt contra hoc factã, ſi vera eſſet ſn̄ia Durãdi, q̄ veritas eſt conformitas rei prout eſt in eſſe obiectiuo intellectus ad ſe ipſam prout eſt in re, facilis eſſet rn̄ſio, dicendo, intellectũ, qñ cõponit, cõparare cõceptũ obiectiuũ vnius rei ad aliã, vel ad ſe ipsã aliter, ſeu prius cõceptã, atq; ita cognoſcere conformitatẽ inter illa, & ideò dici cognoſcere veritatẽ. Atq; hoc modo videtur declaraſſe hanc rẽ D. Th. 1. cont. Gent. c. 59. in prima rõne dicẽs: [Cum veritas intellectus ſit adæquatio intellectus & rei, ſm qd̃ intellectus dicit eſſe qd̃ eſt, vel nõ eſſe, qd̃ non eſt: ad id in intellectu B veritas pertinet, qd̃ intellectus dicit, nõ ad operationem, qua id dicit: nõ .n. ad veritatẽ intellectus exigitur, vt ipſum intelligere rei adęquetur, cum res interdũ ſit materialis, intelligere verò immateriale, ſed illud, qd̃ intellectus intelligendo dicit, & cognoſcit, oportet eſſe rei æquatũ, ſcilicet, vt ita in re ſit, ſicut intellectus dicit.] Iuxta hanc ergo interpretationem facilè intelligitur, per directam cognitionẽ cõpoſitiuam cognoſci cõformitatem in qua veritas cõſiſtit.

XVI. ¶ Sed hæc rn̄ſio, ſi aliud nõ addatur, nobis ſatisfacere nõ pôt. Primò, quia ſn̄ia illa Durandi à nobis ſuprà reiecta eſt, neq; eſt veriſimile. D. Tho. in citat. verbis cũ ſenſum intẽdiſſe, vt patet ex rõne, quam adducit, [q̄ nõ oportet vt intelligere rei adæquetur: quia interdum res eſt materialis, & intelligere immateriale.] Vbi conſtat apertè loqui de intelligere, quantũ ad cõuenientiã, q̃ hẽt cum re intellecta in eſſe entis, & conditionibus eius, & nõ de conuenientia, quam hẽt in rõne repræſentantis, & repræſentati. Et ita Ferr. ibi diſtinguens inter intelligere & conceptũ, ſeu verbum mentis, & exiſtimans intelligere nõ eſſe repræſentatiuũ rei, C conceptũ aũt ſeu verbũ repręſentare illã, exponit D. Tho. loqui de conceptu ipſo ſeu verbo, & in illo cõſtituere cõformitatẽ ſeu veritatẽ, & nõ in ipſo intelligere. Ego autẽ exiſtimo, ſi propriè loquamur, intelligere formaliter fieri per ipſum verbũ, ſeu conceptũ vt informãtem intellectũ, & ideò non poſſe verbũ vt uerbum eſſe conforme in repræſentando rei cuius eſt verbũ, quin ẽt intellectus, quatenus per verbum formaliter intelligit, fiat eidem rei conformis. D. Thom. ergo non potuit excludere hanc conformitatem in rõne repræſentandi, ſed tm̃ conformitatem in eſſendo. In eodem ergo ſenſu intelligẽdum eſt, qd̃ paulò ſuperius ait, [Veritatem pertinere ad id, qd̃ intellectus dicit, nõ ad operationẽ, qua id dicit.] Senſus .n. eſt veritatẽ non pertinere ad illã operationẽ, quaſi materialiter ſumptã, vt eſt qualitas quædam ſpiritualis, ſed formaliter, quatenus refert intellectui rẽ, quæ per illã dicitur, ſeu quatenus in eſſe repræſentatiuo continet rem cognitam.

Secũdò, non rectè applicatur illa ſentẽtia ad præſentem difficultatem explicandam, quia, qñ intellectus componit, vel ex parte prædicati enũciat rem vt eſt in ſe, vel vt obiectiuè conceptã. Si primũ dicatur, ergo per illam comparationẽ nõ cognoſcit conformitatem rei, vt obiectiuè conceptæ ad ſe ipſam, vt eſt in ſe, in qua veritas conſiſtere dicebatur, & ita non cognoſcet veritatem. Si verò dicatur ſm, ergo ẽt ex parte ſubiecti non fit comparatio ad rem prout eſt in ſe, ſed prout obiectiuè conceptam: quia non eſt maior ratio de prædicato, quam de ſubiecto: vtrumq; enim cõparat intellectus prout ab ipſo cõceptũ eſt, ita vt cõpoſitio ſit quaſi collatio quædã ſimplicium conceptuũ obiectiuorũ, & cognitio cõiunctionis, quã in ſe hñt: ergo neq; hoc modo cõcipitur veritas prout à Durando explicatur, quia non cognoſcitur cõformitas rei in eſſe obiectiuo, ad ſe ipſam in re, ſed cõformitas, vel idẽtitas, vel vnio inter vnã & alteram rem, prout vtraq; eſt in eſſe obiectiuo. Tertiò multò minus pôt ille modus ad falſitatem applicari: nã qñ per cõpoſitionem vnum de alio falsò affirmatur, non cognoſcitur B difformitas, quæ eſt inter illa, ſed potius cognoſcitur, ſeu concipitur conformitas, quæ non eſt in re: ergo tunc falſitas nõ eſt obiectiuè in tali cognitione, ſeu compoſitione intellectus. XVII.

Mens D. Tho. et res ipſa iuxta illam explicatur.

XVIII. Dicendũ ergo eſt non eſſe mentem D. Th. qñ intellectus componit, vel diuidit, formaliter, & in actu ſignato (ut bene Caietanus ibi diſtinxit) cognoſcere veritatem, & conformitatem illam, in qua veritas formaliter conſiſtit, hoc .n. ſenſu verificari id non poſſe obiectio facta conuincit. Intelligit ergo D. Th. qñ intellectus componit aut diuidit, in actu exercito cognoſcere id, in quo veritas conſiſtit, & conſequenter affirmare vel negare veritatem ipſam ſeu falſitatem. Et hac ſpeciali rõne dici veritatem eſſe propriè in compoſitione & diuiſione. Quid aũt ſit, in actu exercito veritatem cognoſcere, ſeu affirmare, ita poteſt declarari: nã intellectus noſter per unum ſimplicẽ conceptũ nõ concipit adęquatè, neque C exhaurit diſtinctè & clarè rem conceptam, ſicut faciũt Deus, vel angeli, & ideò, poſtq̃ aliquo modo confusè & inadęquatè illam concepit, vt illã diſtinctè & adęquate cognoſcat, illi attribuit plura prædicata ſiue re, ſiue rõne tm̃ diſtincta. Sicut autem de vocibus Ariſtot. dixit, quia res non poſſumus adducere ad ſcholas, vtimur terminis pro rebus, ideoque, quando affirmamus unam rem de alia, id exterius non facimus, niſi mediante voce ſignificante, & quatenus ſignificans eſt. ita, qñ mente unum de alio affirmamus, quamuis præcipuè intendamus rem de re affirmare, id tamen non facimus niſi per conceptus, quatenus, naturaliter nobis reprę́ſentant res. Atque hinc fit, vt, dum componimus unam rem conceptam cum alia, uel cum ipſamet alio modo concepta, comparando rem ipſam, ſimul in actu exercito comparemus conceptum noſtrum ut reprę́ſentãtem illam rem. Vt v. g. qñ intellectus componendo dicit, hoĩem eſſe album, formaliter & directè cognoſcit identitatem, vel coniunctionem, q̃ album habet cum homine, ſimul tñ in exercitio ipſo cognoſcit conceptum albi aliquo modo con-

tinere ſub ſe hominem,& repræſentare illum,& conſequenter eſſe illi aliquo modo conformem. Atq; ita dum mens affirmat,hominem eſſe albú, in actu exercito affirmat veritatem, ſeu hoc eſſe verum;quia dú affirmat, album ineſſe homini,affirmat,conceptú albi veram aliq̃ conformitatem hře cum hoie. Et hoc ſenſu dixit D. Thom. dicto ar. 2. [intellectú cognoſcere conformitatem ſui ad ré intelligibilem,qñ iudicat,rem ita ſe habere, ſicut eſt forma, quam de re apprehendit,qđ facit cóponendo,& diuidendo.] Non ꝙ,qñ intellectus cóponit,iudicet,ita ſe habere ré,ſicut eſt formał, quæ formaliter, ſeu inhæſiuè eſt in intellectu,ſed ꝙ iudicet,ita ſe hře, ſicut eſt forma apprehenſa per intellectú, & conſequéter in actu exercito iudicet,ita ſe hře ré,ſicut eſt forma, ſeu conceptus formaliter repræſentãs in intellectu:quia cóceptus formalis, vt repræſentans táquá vnum quid cenſetur cú re repræſentata,& quia intellectus non cóparat rem repræſentatam niſi vt à ſe conceptam. Hoc ergo modo rectè intelligitur, cur veritas dicatur ſpecialiter eſſe in intellectu noſtro cognoſcente media cópoſitione & diuiſione: nam per ſimplices conceptus nullo modo cognoſcit intellectus conformitatem, vnde nec propriè affirmat,aut ſentit veritatem, ſicut facit,quádo ſimplices conceptus componit. Vnde, licèt tam compoſitio, quam ſimplex apprehenſio rerum,ſit abſolutè cognitio directa, tamen,ſi compoſitionem ad ſimplicem apprehéſioné cóparemus,quodammodò eſt,quaſi reflexiua ſupra illã veluti in ipſo exercitio;quia per compoſitionem fit collatio inter ſimplices conceptus, ratione cuius eſt veritas in illa prædicto ſpeciali modo. B

Soluuntur oppoſitæ rationes.

22. ET per hæc patet reſpóſio ad fundaméta prędictarũ opinionum,quas nó exiſtimamus inter ſe contrarias, ſi rectè intelligantur, vt expoſuimus, & ipſimet autores re vera exponunt, vt apertè conſtar ex D.Tho.& Caiet.ſuprà.Ferrar. verò,qui Caietano opponitur,vel eú & D.Tho. intelligere noluit,vel ſolum verbis diuerſis rem eandem explicat.Fundamenta igitur vtriuſq; opinionis,quatenus illas in vero ſenſu confirmat, admittenda ſunt:declarádum verò ſupereſt quomodò in alio ſenſu eis nó repugnent.Ad teſtimonia itaq; Ariſtotelis priori loco adducta reſpódetur, ibi loqui Ariſtotelé de veritate exiſtente in intellectu noſtro vt cognoſcéte aliquo modo veritatem ipſam. Vnde ad primam rationem reſpódetur,eadé proportione eſſe de vocibus loquédú qua de cóceptibus:nam in ſimplici & incóplexa voce eſt veritas ſigni tanq̃ in habéte illã ad modum veritatis tranſcendétalis,ſeu in eſſendo: ná hæc vox,[homo,]& ſignificat verú hoĩem,& poteſt dici verũ ſignum hominis: tñ in voce ſimplici non eſt veritas tanq̃ in ſignificante veritatem, quomodo eſt in enúciatione compoſita, quæ dú ſignificat hoc eſſe illud, ſignificat conſequenter, & quaſi in actu exercito, conformitatem, & veritatem,ſicut de conceptibus explicatũ eſt. Ad ſecundum,quod tangit materiam de falſitate,dicetur clarius diſputatione ſeq. Nunc reſpondetur, ex tribus membris ibi enumeratis illud eſſe eligédum,quo dicitur,ſimplices conceptus ita eſſe veros vt nó ſint propriè falſi, vt arguméta ibi facta ſatis probant. Neq; verò neceſſe eſt, vt in omni

A ſubiecto vbi pót eſſe vnum oppoſitorũ, poſſit ét eſſe aliud. Præſertim, quia cũ veritas alio modo ſit in ſimplici apprehenſione, q̃ in cópoſitione, ea ratione fieri poteſt, vt ea veritas talis ſit, quæ non habeat falſitatem oppoſitam. Cur auté hoc ita ſit,& cur potius veritas cópoſitionis poſſit habere propriã falſitaté oppoſitã, patebit ex dicendis.Quod aũt in vltima confirmatione tangitur de ſpẽ intelligibili,declarabitur ſtatim.Ad fundamenta ſecundæ ſententiæ nihil addere oportet, ſolum.n. probant, in ſimplici conceptione eſſe veritatem tanq̃ in habente, non tanquam in cognoſcente. Solũ circa ſecúdum oportet ex dictis notare,non eſſe eandé rónem de ſimplici cognitione Dei,aut angelorum:illi.n ſimplici conceptu perfectè iudicant de re, & ꝙ ita ſe habeat, ſicut cognoſcitur,ſeu ꝙ ei inſit id, quod de ea iudicatur,& cognoſcitur. Imo illud iudicium ſimplex tale eſt (præſertim ſi ſit ſermo de diuino) vt per illud perfectiſſimè ét cognoſcatur omnis cóformitas, quæ pót inter ipſum,& ré cognitã,eſſe & ideò nó eſt ſimile de illa ſimplici cognitione.

SECTIO IIII.

An veritas cognitionis ſeu intellectus in eo non ſit, donec iudicet.

ANte iudicium,intelligi poſſunt in intellectu,vis ipſa intelligẽdi, ſpecies intelligibilis,ſub qua reliquos habitus cóprehendo, ipſe actus cognitionis prout eſt in fieri, & apprehenſio ipſa. Dubitari ergo poteſt primò,an hæc veritas dici poſſit eſſe in ſpecie intelligibili,vel in actu, vel in cóceptu, vel in habitu, aut ipſa vi intelligendi. Ná D.Th. 1. cont. Gent. c. 59. ratione prima in verbis ſuprà citatis ſignificat ım̃ eſſe in conceptu ſeu verbo mentis, vbi Ferr. ita illũ intelligit,& addit nó eſſe in actu intelligẽdi: quia nó eſt imago,nec repræſentat obiectũ. Vnde infert, prius ordine naturæ eſſe veritaté in intellectu,q̃ intellectus cognoſcat rem per cóceptũ repræſentatã, quia prius ordine naturæ actio intellectus terminatur ad cóceptũ,quã cognoſcat ré in illo repræſentatã. Quo ſenſu vř dixiſſe D.Thom. q. 1. de verit. art. 1. [cognitionem eſſe ueritatis effectũ.] De ſpecie uerò intelligibili ait in illa eſſe veritaté quatenus illa ẽt repræſentat obiectũ,& ſm̃ illam repræſentationé hẽt cóformitaté cũ illo,imperfecto tñ modo,quatenus repræſentatio ſpeciei imperfecta eſt,& quatenus habitus ad actũ,vt imperfectũ ad perfectũ cóparatur. De ipſa aũt vi intelligẽdi, & habitu eius iudicatiuo,& qui tenet ſe ex parte potentiæ, nihil dicit,tñ conſequéter dicturus ẽt eſſet, in eis non eſſe veritatem, quia nó repræſentant obiectum. 1. C

Sed nobis ſupponendũ eſt,hic ſolũ eſſe ſermoné de veritate cognitionis. Credimus aũt cognitione fieri formaliter per cóceptũ,ſeu verbũ mentis vt informantem ipſum intellectũ: conceptũ aũt ſeu verbum mentis in re ipſa non diſtingui ab actu intelligẽdi,quatenus eſt aliquid factũ ab intellectu, ſeu qualitas in facto eſſe, intellectionem vero, quatenus eſt actio in fieri, diſtingui modaliter à uerbo,ſicut diſtingui ſolet actio, uel dependentia à termino. Cum ergo cognitio ſimpliciter ſignificet actualé cognitioné, ueritas cognitionis abſolutè ac ſimpliciter eſt i cóceptu ſeu uerbo,aut actu intelligédi in facto eſſe:quia hæc 11.

omnia

omnia idem ſunt, & ſignificant formam, qua in tellectus fit actu cognoſcens, ac ſi diceremus, veritatem calidi vt ſic in calore ineſſe. In actione aũt intelligendi vt ſic non eſt quidem veritas cognitionis: quia illa actio non eſt cognitio ſimpliciter, ſed via ad cognitionem, tamen eo modo, quo eſt, habet ſuam veritatem, ſicut calefactio, quamuis veritatem caloris non habeat, habet tamen veritatem calefactioois, quia eſt vera tendentia ad caloré: ſic enim actio intelligendi eſt et vera tendentia ad rei cognitioné. Et quamuis dicatur non repræſentare per modum formæ, repræſentat tñ per modum viæ: quia eſt tendentia ad veram repræſentationem: veritas ergo cognitionis dici poteſt eſſe in fieri in actu intelligendi, vt actio eſt. In ſpecie aũt intelligibili non eſt veritas cogninionis, niſi tanquã in principio & actu primo, eſt tamen in illa propria veritas entitatiua, ratione cuius dicitur vera ſpecies intelligibilis talis obiecti. Ad quod nil refert, quod ſpecies intelligibilis repræſentet formaliter vt imago, vel tantum effectiuè & virtualiter vt ſemen obiecti: quia quacunq; rõne repræſentet. ſm eam hẽ poteſt ſuam veritatem per debitam commenſurationem ad tale obiectum, ſicut ſemen hominis non habet quidem in ſe veritatem humanæ naturæ, niſi virtualiter, ſeu inſtrumentaliter, habet tamẽ veritaté humani ſeminis ſecundũ debitã proportioné & habitudinem ad talé naturã, vel actioné. Quo ẽt fit, vt vis intelligẽdi, ſeu lumen intellectus, aut habitus illud perficiẽs, formaliter ac propriè non habeant per ſe veritaté cognitionis, de qua agimus, vt per ſe conſtat: habeant tamen ſuam accommodatam veritatem, quæ radicaliter dici poteſt veritas cognitionis, quatenus lumen intellectuale eatenus verũ eſt, quatenus de ſe inclinat ad veram rei cognitionem, & idem eſt ſuo modo de habitu.

III. Ex quo tandem intelligitur, falſum eſſe, quod dicebatur, prius natura eſſe veritatem in conceptu mentis, vel in intellectu per conceptũ, quã intellectus actu intelligat: quia cõceptu mentis ſeu verbũ nõ prius natura eſt, q̃ inſit intellectui: nõ fit enim, niſi per eductioné de potentia eius, & ideo nõ fit in aliquo ſigno naturæ, in quo nõ vniatur intellectui, vt poſſit intellectus per modũ potẽtiæ actiuæ, & receptiuæ ad illius productioné cõcurrere: ergo nõ prius natura verbum hẽt veritatẽ, q̃ illã formaliter cõicet intellectui: ergo nec prius natura eſt in eo veritas, q̃ intellectus ſit actu cognoſcens. Patet vltima conſequẽtia, quia non aliter conſtituitur intellectus actu cognoſcens, niſi per informationem verbi ſeu conceptus. Eſt ergo veritas cognitionis primò ac per per ſe intellectu actu cognoſcẽte per verbũ, conceptũ, ſeu actum in facto eſſe, tanquã per formã qua actu cognoſcit. Vnde, quod D. Tho. dicto loco ait q. 1. de verit. art. 1. [cognitionem eſſe quendam veritatis effectum,] intelligẽdum eſt, aut de veritate fundamentali, quæ eſt ipſum eſſe rei, à quo vt obiecto habet cognitio vt vera ſit, vel de veritate conformitatis, quæ eſt per ſpeciem intelligibilem, vel certè de effectu formali, quem verus conceptus menti tribuit.

De notitia apprehenſiua.

IIII. SEcondò dubitari poteſt, an veritas cognitionis ſit inapprehenſiua notitia, vel tantum in

A iudicatiua. Et ratio dubitandi eſſe poteſt, quia ſimplex notitia tantum eſt apprehenſiua, & tñ diximus in illa eſſe veritatem. Item in ſenſibus eſt veritas ſimplex, vt ex Ariſtotele ſupra diximus: & tamen in eis non eſt, niſi apprehenſiua cognitio. Tandem in compoſitione apprehenſiua, et ſi intellectus neſciat diſcernere & iudicare, ſit ne in illa veritas, an falſitas: nihilominus tamen alterutrum horum in tali apprehẽſione re vera ineſt: nam ſi propoſitio uocalis aut vera aut falſa neceſſariò eſt, multò magis mentalis, et apprehenſiua tantum. In contrarium autẽ eſt, quia intellectus non denominatur uerus aut falſus, niſi quando iudicat. Quamuis enim ego apprehendam hanc propoſitionem, aſtra ſunt paria, ſi dubito, & ſuſpendo iudicium, nec falſus ſum, nec verus: ergo ſignum eſt, in illa apprehẽſione nec ueritatem eſſe, nec falſitatem, alioqui verum, uel falſum denominaret. Vnde ubi Ariſtot. ait 6. Metaphyſ. c. 2. ueritatem eſſe in mente, græcè eſt vox, [dianoia,] quæ ſententiam, ſeu intelligentiam ſignificat.

B Reſpondetur, ueritatem cognitionis propriè eſſe in iudicio, & quemlibet actum intellectus tantundem huius ueritatis participare, quantũ de iudicio participat. Nam, ſi attentè res ſpectetur, intellectus nihil uerè cognoſcit, donec iudicet: ergo nec poteſt eſſe uerus, vel falſus in cognoſcendo, donec iudicet: ergo ueritas cognitionis eſſe non poteſt, niſi in iudicio. Antecedens manifeſtum eſt in cognitione compoſitiua: quã do enim intellectus apprehendit compoſitioné, & ſuſpendit aſſenſum, ideò eſt, quia ignorat, an re uera illa extrema ita coniuncta ſint in re, ſicut per compoſitionem apprehenduntur. Vt in dicto exemplo de apprehenſione huius compoſitionis, aſtra ſunt paria, quamuis intellectus cognoſcat aliquo modo quid ſint aſtra, & quis ſit numerus par, ignorat tamẽ omnino, an illa duo in re coniuncta ſint, & ideò, licèt compoſitioné apprehendat, non iudicat: è contrario uerò fieri non poteſt, ut intellectus componat prædicatũ cum ſubiecto, actu cognoſcendo eorum coniun-

C ctionem, quam in re habent, uel habere exiſtimantur, quin iudicet, ita eſſe uel non eſſe. Quia, ſi totum hoc cognoſcit, nihil eſt, quod iudicium addere poſſit. Igitur iudicium compoſitionis in cognitione illa conſiſtit, qua cognoſcitur prædicatum cõuenire ſubiecto, ratione cuius diximus ſupra cum D. Thom. ueritatem eſſe in intellectu componente tanquam cognitum in cognoſcente. Sic ergo ueritas compoſitionis propriè ſolũ eſt in notitia iudicatiua.

VI. Notitia autem ſimplex, quæ ſimplex apprehenſio dici ſolet, in tantum eſt capax alicuius ueritatis, in quantum cognitio eſt, & aliquam rationem iudicij participat. Nam, licèt conceptio per ſimplices actus dici ſoleat ſimplex apprehenſio, quatenus potentia cognoſcens format in ſe ſimilitudinem rei, & quodammodo illam ad ſe trahit, & ut diſtinguatur à proprio iudicio, quod à nobis datur, cum rem unam cum alia componimus, uel eas diuidimus: tamẽ quatenus illamet apprehenſio eſt aliqualis rei cognitio, eſt etiam aliquale iudicium, quo implicitè iudicatur res id eſſe, quod de illa cognoſcimus. Et hoc modo in tali apprehenſione, uel ſimplici cognitione rei, includitur aliquo

Digitized by Google

modo iudicium:quia, cum illa apprehenſio ſit actus potentiæ cognoſcitiuæ, neceſſario debet per illam aliquid cognoſci: quod autem cognoſcitur, ea ratione iudicatur: nam, quod iudicari non poteſt, ignoratur.

VII. Quocirca ad priores rationes dubitandi reſpódetur, in ſimplici apprehenſione intellectus eſſe aliquale iudicium, licèt imperfectum, & ſecundum illud eſſe in eo actu veritatem cognitionis. Et idem eſt dicendum proportione ſeruata de cognitione ſenſus, quando enim ouis concipit lupum & fugit, quamuis ſimplicem tantum actum habeat, tamen verè cognoſcit illum vt inimicum, & ita iudicat, quamuis imperfecto modo: & viſus, dum cognoſcit hoc album, aliquo etiam modo iudicat, hoc eſſe album. Quòd ſi interdum intellectus vel imaginatio videntur aliquid ſimpliciter apprehendere, nihil omnino iudicando, vt quando fingitur mons aureus, aut Chymera, vel quid ſimile, tunc non apprehenditur aliquid vt vera res, ſed vel vt poſſibilis, ſaltem quoad illam figuram, ſub qua apprehenditur, vel vt imaginabilis, ſeu ſignificabilis per vocem: quomodo dicunt aliqui, B tunc magis apprehendi ſignificationem vocis, quam rem aliquam. Vnde tunc ſolum cognoſcitur id, quod conſurgeret, ſi hæ vel illæ partes coniungerentur, & ita hoc ipſum aliquo modo iudicatur, & eodem modo eſt aliqualis veritas ſimplex in huiuſmodi apprehenſione: quia re vera illud obiectum tale apprehenditur, vel cognoſcitur, quale conſurgeret, ſi partes illæ in re copularentur.

VIII. Vnde ad aliam partem de compoſitione apprehenſiua reſpondetur in primis, huiuſmodi compoſitiones mentales, quæ ſunt abſque iudicio, regulariter fieri per conceptus vocum potius, quàm rerum; quia cum in re ipſa non cognoſcatur coniunctio prædicati cum ſubiecto, non etiam apprehenditur ſecundum rem, ſed ſecundum vocem, ſeu copulam ſignificantem talem vnionem. Quod ſi ita eſt, tunc illa compoſitio apprehenſiua eſt in mente, vt vocant, non vltimata, & in ea eſt veritas vel falſitas, non vt in cognitione, ſed vt in ſigno tantum ad pla- C citum, ſicut eſt in voce, vel in ſcriptura. Deinde dicitur, ſi hæc apprehenſio non iudicatiua aliquo modo eſſe dicitur in conceptu compoſitiuo ipſarum rerum, vel id ſolum eſſe quatenus per illum aliquid concipitur, & aliud ignoratur: vel apprehendi tantum in ordine ad ſignificationem vocis. Prior modus erit, ſi concipiam aſtra vt paria, & cognoſcam hoc eſſe poſſibile, & ignorem an ita ſit. Et tunc quoad illud, quod cognoſcitur cognitio eſt, non tantum apprehenſiua, ſed etiam iudicatiua, & conſequenter aut vera, aut falſa, quoad aliud verò, ſicut non eſt iudicatiua cognitio, ita neque vera neque falſa. Imò neque eſt apprehenſiua per modum compoſitionis intellectus affirmantis, vel negantis, ſed per modum cuiuſdam ſimplicis apprehenſionis illius poſſibilis enunciati, de quo dubitatur, an ita ſit nec ne. Nam ſi hoc non cognoſcitur per talem conceptum, ſcilicet hoc eſſe poſſibile, non video, quid ibi apprehendi poſſit per veram compoſitionem, quæ includat copulam de ineſſe: ergo tantum apprehendi poteſt per modum quæſtionis, an hoc ita ſit, vel non ſit, & A tunc non eſt neceſſe vt ibi ſit aliqua veritas, vel falſitas; Poſterior modus erit ſi extrema illius compoſitionis, vel compoſitio ipſa tantum apprehendatur, quatenus eſt quid ſignificatum hac voce: uerbi gratia aſtra ſunt paria, & tunc etiam intellectus non apprehendit aliquid affirmando vel negando, ſed quaſi ſimpliciter apprehendendo hoc tanquam ſignificatum illius vocis, ſiue in re ita ſit, ſiue non ſit, & quoad illud primum inuoluitur ibi aliqua cognitio, & conſequenter aliquid veritatis ſimplicis. Sic ergo omnis veritas cognitionis in eo modo quo eſt, in iudicio exiſtit.

SECTIO V.

An veritas cognitionis ſit tantum in intellectu ſpeculatiuo, uel etiam in practico.

I. RAtio dubitandi ſumi poteſt ex quadá vulgati doctrina indicata à D. Thom. 1. p. q. 16. artic. 1. & alijs locis, q veritas dicit conformitatem cognitionis ad rem cognitam tanquam menſurati ad menſuram, iuxta illud Ariſtotel. [Ex eo quod res eſt, vel non eſt, propoſitio vera uel falſa eſt.] Hinc ergo ſequi videtur, in ſola ſpeculatiua ſcientia eſſe propriè veritaté, quia ſola ſcientia ſpeculatiua menſuratur ex obiecto ſuo, nam ſcientia practica potius eſt menſura ſui obiecti, ideò enim res artefacta vera eſt, quia eſt conformis arti. Rationem autem tetigit Diuus Thomas illo loco, quia res intellecta duplicem poteſt habere ordinem ad intellectum, per ſe ſcilicet, & per accidens, per ſe habet ordinem ad intellectum à quo pendet, per accidens ad intellectum a quo non pendet, ſed cognoſcitur tantum. Priori modo pendent effectus artis ab arte, & res create à Deo, & ideo non ſunt res menſuræ cognitionis, ſed potius è contrario; ergo in tali cognitione non eſt veritas, ſed potius in rebus, quatenus illi commenſurantur. C Poſteriori autem modo comparantur res ad ſcientiam ſpeculatiuam, & ideo in hac cognitione erit tantum veritas, quatenus commenſuratur rei cognitæ. In contrarium autem eſt, quia etiam in cognitionibus & iudicijs practicis eſt veritas vel falſitas; quis enim neget, in compoſitione & diuiſione, quæ fit in rebus practicis, non ſolum moralibus & agibilibus, ſed etiam in factibilibus eſſe propriiſſimam ueritatem, & falſitatem? aut quomodo poſſent ſcientiæ practicæ eſſe ueræ ſcientiæ, ſi non eſſet in eis ueritas? habent ergo non ſolum ueritatem, ſed etiam ſua principia per ſe nota, & concluſiones euidenter ueras. Item, ſi non de ueritate complexa, ſed de incomplexa loquamur, etiam idea artificis, ſi ſit propria & adæquata rei efficiendæ per artem, eſt maximè vera, tantoque magis, quantò non ſolum ipſa uera eſt, ſed etiam eſt cauſa ueritatis artificij. Denique in ſcientia, quam Deus habet de creaturis, eſt perfectiſſima veritas, quamuis ſit etiam menſura creaturarum.

II. Dicẽdũ itaq; eſt, ueritaté nõ ſolũ eſſe ĩ intellectu ſpeculatiuo, ſed ẽt ĩ practico, quaten⁹ ĩ eo eſt

rerum

Digitized by Google

A rerum agendarum, ſeu efficiendarum cognitio, vt poſteriora argumenta probant, & docet Ariſtotel. 6. Ethicor. capitulo 2. & eſt res per ſe ſatis nota. Ad rationem verò in contrarium dupliciter reſponderi poteſt, primò negando, veritatem dicere ſemper & in rigore relationem menſurati ad menſuram, alioqui non poſſet dici Deus verus, quia menſuratus non eſt, etiam per propriam ſcientiam: videtur ergo ſufficere qualibet relatio conformitatis, ſiue illa ſit menſurati ad menſuram, ſiue è contrario menſuræ ad menſuratum. Sed hæc reſponſio non videtur eſſe conformis communi modo ſentiendi & loquendi de veritate: omnes enim cenſent, veritatem cognitionis eſſe in intellectu, quatenus conformatur rei intellectæ, & conſequenter eſſe relationem menſurati, aut ſe habere ad modum eius.

III. Reſpondetur ergo ſecundò, cognitionem practicam dupliciter poſſe comparari ad obiectum, vno modo, in ratione cognitionis, alio modo in ratione cauſæ, aut efficientis aut exemplaris, vt eſt idea artificis. Et hoc quidem poſteriori modo cognitio practica ſicut eſt cauſa, ita eſt menſura ſui obiecti, vt habet rationem effectus ipſius, & ideò vt ſic non denominatur propriè vera, ſed efficax vel ſufficiens ad cauſandum effectum in ſuo genere: priori autem modo cognitio practica eſt vera: vnde ſub ea ratione comparatur ad obiectum ſuum, vt menſuratum ad menſuram: quia ſub ea conſideratione præciſa non eſt cauſa illius, ſed mera cognitio, quæ vt ſic ſolum eſt repræſentatio intentionalis obiecti, & ideò veritatem habet, quatenus illi commenſuratur. Quod in hunc etiam modum declarari poteſt, nam ſcientia vt ſcientia, etiam ſi practica ſit abſtrahit ab exiſtentia obiecti, & vera eſt, etiam ſi nihil efficiat, ſeu cauſet; ſi ergo ſcientia practica ad obiectum ſecundum ſe & vt abſtrahit ab exiſtentia comparetur, ſic non eſt menſura eius: quia non eſt cauſa illius: vt ſic ergo talis ſcientia menſuratur potius ab obiecto ſecundum ſuam rationem & eſſentiam conſiderato, & per conformitatem ad illud habet ſuam veritatem. C Quod tam in artificialibus, quàm in moralibus facilè ſuaderi poteſt: nam ſcientia ſeu ars ædificandi, ideò dictat domum eſſe in hac proportione, figura, &c. extruendam, quia perfectio domus ſecundum ſe & quaſi natura ſua id poſtulat, conſiderato fine ad quem ordinatur, & proprietatibus, quas requirit, vt verbi gratia, quod ſit vtilis, fortis, pulchra. Et Dialectica, quatenus practicas ſcientias imitatur, ideò dictat, ſyllogiſmum eſſe in tali modo & figura conſtituendum: quia natura ſyllogiſmi hoc poſtulat. Igitur ſecundum ſe, & abſtrahendo ab exiſtentia, non ideò res arte facta talis conſtruenda eſt, quia ſcientia, vel ars hoc dictat, ſed potius ideò ſcientia vel ars hoc dictat, talemque ideam proponit talis artificij, quia ipſum ex ſe poſtulat talem perfectionem in ordine ad ſuum finem. Idem videre licet in moralibus, nam medium temperantiæ verbi gratia, non ideo in tali re conſiſtit, quia moralis philoſophia vel prudentia illud dictat: ſed è contrario potius, ideò moralis ſcientia illud dictat, quia illud in ſe tale eſt, taleinq; proportionem requirit: Et ideò dixi

in prima ſecundæ veritatem practicam moralem non ſumi ab appetitu recto tanquam à menſura, ſed potius è contrario ipſam eſſe menſuram appetitus recti. Ratio autem generalis eſt, quia etiam ſcientia practica, quatenus ſcientia eſt, nititur primis principijs per ſe notis, quæ præcipuè ſumuntur ex definitione obiecti, & prima proprietate: hæc autem ſecundum ſe & abſtrahendo ab exiſtentia conueniunt obiecto ex intrinſeca ſua natura ſine cauſalitate talis ſcientiæ. Igitur veritas huius ſcientiæ vt ſcientia eſt & cognitio menſuratur ex obiecto ſecundum eſſe eſſentiæ conſiderato. Quia verò illud idem obiectum quoad exiſtentiam eſt effectus talis ſcientiæ ſecundum illum ſtatum menſuratur per illã ſcientiam, & hoc modo dicimus, domum rectè eſſe conſtructam, quia eſt ſecundum regulas ſeu ideam artis.

IIII. Obiectioni ſatisfit. Dices, ſicut ſcientia abſtractiua comparatur ad obiectum abſtrahens ab exiſtentia, ita ſcientia intuitiua ad obiectum exiſtens: ergo, ſicut illa menſuratur ab obiecto ſecundum ſe, ita hæc ab obiecto exiſtente: ergo ſub nulla ratione obiectum menſuratur per ſcientiam. B Reſpondetur, conceſſo antecedente cum prima conſequẽtia, & negando ſecundam: quia ſcientia practica non eſt cauſa obiecti ſui exiſtentis, vt eſt cognitio intuitiua eius: nam hæc nec eſt propriè ſcientia, de qua agimus, ſed experientia, nec propriè ac per ſe eſt practica, ſed mera cognitio, quia non eſt actiua obiecti, ſed ſupponit factum. Igitur eadem ſcientia propria, quę conſiderat obiectum ſecundum ſe & vt abſtrahit ab exiſtentia, per voluntatem applicata ad opus, eſt cauſa eius, & ita etiam eſt menſura operis facti & exiſtentis.

V. Sed adhuc ſupereſt difficultas de ſcientia Dei: nam ſequitur ſcientiam Dei, vt veram, menſurari ab obiecto ſuo. Reſpondetur, ſcientiam Dei poſſe comparari vel ad ipſum Deum, vel ad creaturas. Reſpectu ſui non poteſt ſecundum rem habere menſuram: quia non diſtinguitur à ſe, ſeu à ſuo obiecto, eſt ergo ſupra omnem menſuram, & per ſe ipſam vera, imò ipſa veritas: ſecundum rationem autem ita eſt: nam ideò Deus veram & adæquatam de ſe ipſo ſcientiam habet, quia ita eſt in re, ſicut ſeipſum cognoſcit. Neque hoc eſt contra perfectionem aut immenſitatem Dei: quia hoc non eſt eſſe menſurabilem propriè aut verè, ſed eſt potius per ſe ipſum eſſe talem, & eſſe ſibi ipſi æqualem: ſicut eſſe Deum comprehenſibilem à ſe ipſo non repugnat perfectioni eius, ſed ad maiorem perfectionem pertinet. Si verò ſcientia illa comparetur ad res creatas, quatenus eſt ſcientia practica & cauſa illarum prout exiſtenter ſunt, ſic conſtat non menſurari ab illis; ſed eſſe potius menſuram earum: & non habere ab eis veritatem, ſed potius illas eſſe veras quatenus conformes ſunt diuinis ideis; vt ſtatim dicemus. Conſiderando verò diuinam ſcientiam ſolum prout eſt ſimplex intelligentia creaturarum ſecundum eſſe eſſentiæ ſeu poſſibile, vel quatenus eſt intuitiua viſio exiſtentiæ, ſic videtur ſine inconueniente poſſe concedi etiam illius ſcientiæ veritatem conſiſtere in conformitate ad illa obiecta: nam ſecundum hanc præciſam conſiderationem non eſt cauſa talium obiectorum,

ſed mera intuitio, & quaſi ſpeculatio, & ideò ſecundum eandem conſiderationem non ideò res eſt talis eſſentiæ, quia talis à Deo cognoſcitur: ſed è conuerſo ideò talis cognoſcitur, quia talis eſſentiæ eſt, neque aliter poterat verè cognoſci. Et ſimiliter dicunt Sancti & graues Theologi, non ideò rem eſſe futuram, quia Deus illam futurá intuetur, ſed quia futura eſt, iò Deũ illã intueri. Origen. lib. 7. in epiſt. ad Rom. circa illa verba cap. 8. [Quos vocauit, hos & iuſtificauit.] Hier. Dialog. 3. cont. Pelag. Et in cap. 16. Iſaiæ. 26. Hierem. 2. Ezech. Chryſoſt. homel. 60. in Matthæũ. Bed. lib. Var. q. quæſt. 13. ſignificat Auguſt. lib. 5. de Ciuit. cap. 20. Plures Scholaſtici in 1. diſtin. 38.

Vt tamen propriè & caſtè loquamur dicere non debemus diuinam ſcientiam etiam ſub his conſiderationibus menſurari ab his obiectis, tum quia Deus ita habet ſcientiam horũ obiectorum, vt ab eis illam non accipiat, ſed ex ſe illam habeat, & ab intrinſeco, & ex vi ſuæ eſſentialis perfectionis habeat omnem rectitudinem & infallibilitatẽ eius. B Tum etiam, quia illa ſcientia ita attingit hæc ſecundari obiecta, vt nullam veram relationem, ſeu habitudinem realẽ habeat ad illa, ſed eminentiori modo illa omnia attingit Deus per hoc, quòd ſe ipſum comprehendit: quia ergo in ratione menſuræ & menſurati contrariæ imperfectiones indicari poſſunt, ideò dici non poteſt ſcientia Dei menſurari ab his obiectis, etiam ſi vera non ſit ſine conformitate cum illis.

SECTIO VI.

An in diuiſione ſit veritas æquè ac in compoſitione.

I. QVoniam diximus veritatem cognitionis eſſe ſpeciali modo in compoſitione & diuiſione, operæ pretiũ erit exponere an ſit æque in vtraque, vel magis ſit in compoſitione, quàm in diuiſione. Videtur enim hoc vltimũ, quia in compoſitione, C cum vnum de alio affirmetur, intellectus cognoſcit conformitatem vnius cum alio, & ideò in ea cognitione obiectiuè eſt veritas modo ſupra expoſito: at verò in diuiſione potius cognoſcit intellectus conceptum illum, quem de alia re negat, non habere coniunctionẽ ſeu conformitatem cum illa: ergo per illum actum nõ cognoſcit veritatẽ, ſed potius veritatis negationẽ: ergo non ita eſt veritas obiectiuè in diuiſione, ſicut eſt in cõpoſitione. In contrariũ aũt eſt, quia Ariſt. & D. Tho. & cũ eis cæteri doctores æquè tribuunt veritatem diuiſioni ac compoſitioni. Item quia tam eſt verum, rem non eſſe quod nõ eſt, quàm eſſe quod eſt: ergo tam eſt verus intellectus cognoſcẽdo ſeu componendo illam negationem, quam cõponẽdo hanc affirmationem.

II. Dicẽdum itaque eſt tam verè ac propriè reperiri veritatẽ in diuiſione, ſicut in compoſitione. Nam propoſitio vocalis negatiua tã ſimpliciter ac propriè vera eſt, ſicut affirmatiua, ergo diuiſio quæ in mente reſpõdet, tam vera eſt ſicut cõpoſitio. Vnde (Theologicè argumentando) tam eſt de fide, Deum non eſſe corporeum, ſicut eſſe A æternum: vtrumque ergo iudicium æquè certũ eſt: ergo & æquè verum, licèt vnum diuidendo, aliud componendo feratur.

Ad argumentum autem reſpondetur, veritatem (vt ſupra dixi) non ita eſſe obiectiuè in compoſitione & diuiſione, vt formaliter & propriè cognoſcatur per illam, ſed ſolum implicitè; quia dum vnus conceptus obiectiuus ad alium comparatur, in actu exercito quodammodo cognoſcitur conformitas inter rem & conceptum. Sicut ergo in compoſitione cognoſcitur hæc conformitas, ita in diuiſione cognoſcitur difformitas ſeu diſconuenientia eorum obiectiuorũ cõceptuum, quorum vnus de altero negatur, & cõſequenter in actu exercito cognoſcitur difformitas inter formales conceptus illorum obiectorum, & virtute etiam cognoſcitur conformitas, quam vnuſquiſque eorum conceptuum habet cum ſuo obiecto. Quando enim mens concipit, hominem non eſſe leonem, implicitè etiã cognoſcit, conceptum, quem de homine habet, non conuenire leoni, ſed vnicuique proprium B conceptum correſpondere. Et hoc modo etiam in diuiſione includitur cognitio veritatis ſeu conformitatis, non quidem illorum extremorum inter ſe, quorum vnum de alio negatur: ſed vniuſcuiuſque eorum cum ſuo conceptu: nam in hoc veritas illius negationis fundatur. Vel ſecundò ac breuius dici poteſt, ſicut cognoſcere conformitatem prout eſt, verum eſt, ita etiam cognoſcere difformitatem prout eſt, verum eſſe: & hoc ipſum per diuiſionem ſignificati, & in actu exercito cognoſci, & ideò veritatem propriiſſime eſſe in diuiſione, ſicut in compoſitione. III.

SECTIO VII.

Vtrùm veritas aliqua ſit in rebus, quæ ſit paſſio entis.

HÆc quæſtio eſt præcipuè intenta in hac diſputatione: nam ad explicandã veritatem entis reliqua præmiſimus. I. C Videtur ergo fieri non poſſe, vt veritas aliqua ſit paſſio entis realis, primò quidem ex Ariſtotel. 6. Metaphyſ. in fine dicente, verum & falſum non eſſe in rebus, ſed in mente, & in hoc conſtituente differentiam quòd bonum & malum ſunt in rebus, non autem verum & falſum, ſed in mente tantum. Secundò quia verum ſupra ens, aut nihil addit, aut ſolam denominationem extrinſecam: ergo nullo modo poteſt eſſe proprietas entis. Probatur conſequentia, quia ſi nihil addit, nihil aliud eſt, quã ipſummet ens, & conſequenter non magis eſt proprietas eius, quam ipſum ens ſit proprietas ſui. Si autẽ addit ſolam denominationem extrinſecã, illa non poteſt ſufficere ad rationẽ proprietatis entis. Tum quia aliàs infinitæ proprietates huiuſmodi poſſent multiplicari, quia infinitæ poſſunt eſſe huiuſmodi denominationes. Tum etiam, quia hæc denominatio cõmunis eſt non entibus ſeu entibus rationis, ſicut enim aurum dicitur verũ aurũ, ita relatio rationis poteſt dici verum ens rationis, & (ſicut nuper dicebamus) ita negatio

habet

Digitized by Google

ita negatio habet veritatem, ſicut affirmatio, nõ ergo poteſt veritas ratione huius denominationis eſſe proprietas entis realis de qua agimus. Tum deniq; quia aliàs etiam falſitas poſſet dici proprietas entis realis: nã, ſicut poteſt ens verè cognoſci, ita etiam falsè: ergo, ſicut inde denominatur verũ, hinc poteſt denominari falſum.

II. Primum verò antecedens huius rationis declaratur, & probatur: nam cùm ens aliquod, v.g. aurum, dr̃ verum aurum, dupliciter poteſt eſſe, aut intelligi talis denominatio. Primò, vt ſit omnino abſoluta & intrinſeca; & hoc modo nihil poteſt addere tali enti, ſed ſolum magis explicare entitatem & realitatem eius: quia hoc modo eſſe verum aurum, nihil aliud eſt q̃ non eſſe tantum apparens vel fictum, ſed habens propriã & realem naturam & eſſentiam auri. Hoc aũt nihil aliud eſt, q̃ eſſe aurum: ergo eſſe verum aurũ, quoad hanc denominationem nihil addit ſuprà eſſe aurum. Et eadem ratione in vniuerſum, eſſe verum ens reale nullum alium cõce tum dicit, q̃ eſſe ens reale, id eſt, non fictum, neq; chymericum Qua ratione ſuprà dicebamus, rem nihil addere ſupra ens reale: quia nihil dicit, niſi habere ratam eſsẽtiam, quod nihil aliud eſt, quàm habere realem eſſentiam, & idem eſt dicere veram eſſentiam. Et ſumendo hoc ſenſu denominationem veri dixiſſe vr̃ Augu. lib. 2. Soliloquiorum cap. 5. Verum eſſe id, quod eſt; non autem, id qđ vr̃, aut quod tale eſt, quale videtur: Quia ẽt ſi res non videatur, neq; conformitatem habeat cum aliqua cognitione, nihilominus vera eſt;] in quo ſignificat, veritatem non eſſe denominationem extrinſecam. Et in eodem ſenſu quadrat definitio Auicennæ dicentis. [Veritas vniuſcuiuſque rei eſt proprietas ſui eſſe, quod ſtabilitum eſt ei.] Cum. n. ait eſſe proprietatem, non ſumit illam vocem vt ſignificare ſolet paſſionẽ ſeu facultatẽ aliquam, ſed ſignificat eſſe proprium, id eſt, non extraneum nec alienum, quod nihil addit ſupra ipſum eſſe, ſed explicari pot ad modum relationis identitatis, ſic. n. dici poteſt relatio proprietatis: nam hoc modo ſic unaquæq; res habet illud eſſe, quod ſuum eſt, ſeu quod ſtabilitum eſt ei & hoc ipſum eſt, habere veritatem talis entis.

B. Auguſt.

III. Alio verò modo poteſt illa denominatio ſumi, non vt abſoluta & intrinſeca, ſed vt aliunde proueniens, & hoc modo eſſe non poteſt niſi extrinſeca rei denominatio; ſ. quòd verè talis enuncietur, ſeu enunciabilis ſit. Quod ſenſiſſe videtur D. Tho. 1. p. q. 16. art. 1. dicens. Verum nominare id in quod tendit intellectus, eſſeque in intellectu ſm qđ conformatur rei intellectæ, & ab intellectu deriuari ad rem intellectam, quæ vera dr̃ ſecundum quod habet aliquem ordinem ad intellectum.] Conſtat autem, ex conformitate intellectus ad rem ſolum reſultare in re cognita denominationem extrinſecam. Vnde art. 6. expreſsè dicit D. Th. [Omnes res creatas denominari veras vna & eadem veritate,] ſ. veritate intellectus diuini, à qua tamen non poſſunt niſi extrinſecè denominari. Et in ſolutione ad ſecundũ, hoc confirmat ex Anſel. lib. de verit. c. 14. dicẽte [ſicut tempus ſe habet ad temporalia, ita veritas ad res veras;] qđ D. Tho. intelligit de vno tempore cõi à quo conſtat ſolum extrinſecè res temporales denominari. Ratione deniq; patet, quia aut res eſt vera, quia cõformatur intellectui, aut

D. Thom.

A quia intellectus cõformatur ad ipſam. Primum dici non poteſt, quia potius ex eo quod res eſt, vel non eſt, intellectus eſt verus: aliàs incideremus in errorem philoſophorum dicentium, nihil eſſe verũ niſi quod intelligitur. Si aũt ſecũdũ dicatur, apertè ſequitur illam tantum eſſe denominationem extrinſecam, quia intellectum conformari ad rem, nihil ponit in re, niſi tantum verè cognoſci. Pręter illa autem duo nihil aliud excogitari poteſt: quia ex communi omnium conſenſu omnis veritas ſumitur ex cõformitate intellectus & rei. Et confirmatur; quia falſitas in rebus eſſe non poteſt, niſi denominatio extrinſeca: ergò nec veritas: nam oppoſitorum eadem eſt ſeu proportionalis ratio: In contrarium autem eſt, quia, teſte Ariſt. lib. 2. Metap. c. 1. [Vt vnumquodque eſt, ita & verum eſt:] quibus verbis ſignificat, veritatem ita comitari ens vt iuxta gradum & rationem entitatis ſit in vnoquoque gradus veritatis, ſignum ergo eſt veritatem comitari ens vt paſſionem eius.

Tranſcendentalis veritas an ſit.

B IIII. IN hac re conſtat veri denominationem ſolere rebus attribui: ſic. n. dicere ſolemus eſſe verum aurum, vt illud ab apparẽti diſtinguamus, & verum hominem vt diſtinguamus a picto; & verum Deum, vt à falſis illum ſeparemus; & hoc modo loquuntur non ſolum ſacræ & prophanę literæ, ſed etiam vniuerſi homines. Vnde planè fit, eandem veri appellationem, poſſe cuilibet enti reali attribui, vel ut ab ente ficto, & imaginario ſeparetur, uel ut in ſua ſpecie & ratione propriam talis rei eſſentiam habere indicetur: nam quoad hæc duo eadẽ eſt huius appellationis ratio in omnibus entibus. Atq; hinc rurſus manifeſtum ẽt eſt, uerum ſub aliqua ratione eſſe attributum entis; & cum illo conuerti. Vt autẽ declaretur qualis ſit hæc denominatio, oportet ante omnia exponere, quid ſit hæc ueritas, quæ enti attribuitur, ut inde conſtet, quomodò poſſit eſſe proprietas eius, & cum illo conuerti. Poſſunt ergo uarij modi explicandi ueritatem excogitari.

Prima ſententia circa quid ſit improbatur.

C PRimus eſt, ueritatem trãſcendentalem ſignificare quandam proprietatem realem abſolutam, & ratione ratiocinata diſtinctam ab ente. V.
Ita ſentiunt quidam Thomiſtæ moderni. 1. p. q. 16. & putant eſſe ſententiã D. Tho. q. 1. de uerit. art. 8. Capreoli in 1. d. 19. q. 3. concl. 3. Soncin. 6. Metaph. q. 17. Iauel. tract. de tranſcendẽtibus c. 5. Probatur, quia ueritas eſt realis perfectio, ergo dicit rationem realem, non relatiuam: ergo abſolutam; & non eſt nomen ſynonimum idem ſignificans, quod entitas: ergo dicit perfectionem ſaltem ratione diſtinctam ab entitate. Primum antecedens patet, tum quia rem eſſe ueram non eſt aliquid fictum, imò hoc ipſum uidetur excludi nomine ueritatis, tum ẽt quia res omnes ex ſe ſunt ueræ, & non ex intellectus conſideratione: tum præterea, quia ueritas in Deo eſt magna perfectio: & illa eſt menſura ueritatis creatæ: tũ denique, quia cum ueritas ſit proprietas entis, non poteſt non eſſe perfectio realis. Quod uerò illa relatiua non ſit, facilè inferius probabitur.

Quòd

Quòd denique veritas & entitas non ſint idem tanquam ſynonima conſtat ex communi modo concipiendi omnium, & ex diuerſis definitionibus, quibus earum conceptus obiectiui à nobis explicantur: neceſſe eſt ergo saltem ratione ratiocinata diſtingui. Imò, ſecundum ſententiam Scoti ſuprà tractatam cum de his paſſionibus in communi ageremus, dicendum eſſet, diſtingui formaliter ex natura rei.

VI. Sed in hac ſententia, & in omnibus ſequentibus obſeruandum eſt, aliud eſſe loqui de toto illo, quod includit veritas in eſſendo; aliud verò de eo, quod addit veritas ſupra entitatem, ſeu (quod idem eſt) verum ſupra ens. Priori modo admittimus veritatem entium realium dicere perfectionem realem, vt argumenta facta probant, & alia quibus ſuprà oſtendimus vnitatem non dicere ſolam negationem, ſed entitatem ſub negatione: ſic enim nunc aſſerendum eſt, veritatem non dicere ſolam rationem extrinſecam, vel intellectu fabricatam, ſed eſſe entitatem ſub aliqua alia ratione ſignificatam, vel addendo aliquid, quod nunc inquirimus. In hoc ergo ſenſu vera eſt dicta ſententia, & re vera D. Tho. Capreol. & antiquiores Thomiſtæ nihil aliud intendunt: moderni verò plus ſignificare videntur.

VII. Alio ergo modo intelligi poteſt, veritatem addere enti ſupra rationem eſſentiæ, vel entitatis proprietatem abſolutam & realem. Et hoc ſenſu exiſtimo falſam eſſe prædictam ſententiam. Et primum ſi intelligatur de perfectione ex natura rei diſtincta ſufficienter probari poteſt; tum argumentis ſuprà factis contra Scotum de paſſionibus entis in genere, tum ex ſuprà dictis de diſtinctionibus ex natura rei. Nam hic non poteſt interuenire realis diſtinctio rei à re vt omnes fatentur, quia nullum eſt fundamentum ad fingendam talem diſtinctionem: Neque etiam poteſt eſſe diſtinctio modalis, tum quia nullum indicium diſtinctionis inter talem modum & ens excogitari poteſt: ſunt enim omnino inſeparabilia ita vt vix poſſint etiam intellectu præſcindi, vt ſtatim dicam. Tum etiam, quia nulla res intelligitur eſſe vera per modum ſuperadditum, ſed per ſuam entitatem, quam ſi habeat etiam ſi omnem alium modum ſepares, intelliges manere verum rem, vel in ratione entis, vel in ratione talis entis, quale aptum eſt, tali entitate conſtitui. Atque hæc ratio cum proportione applicata probat etiam, non poſſe veritatem addere ſupra entitatem perfectionem aliquam ratione ratiocinata condiſtinctam ab entitate: nam, ſi ita condiſtinguuntur, vt neutrum extremum in præciſo conceptu alterius includatur (ſic. n. loquimur) ſeparetur ratione veritas ab ente, & argumentor de vtroque extremo. Ens ſic præciſum eſt intelligibile quantum eſt ex ſe, tum quia directo & proprio conceptu ab intellectu concipitur, tum etiam quia, quantum vnumquodque habet de eſſe, tantum habet de intelligibilitate, vt alias dixit D. Tho q. 16. 1. p. art. 3. ergo ens in illo præciſo conceptu includit omnem perfectionem realem, quæ requiritur ad rationem veri: quia hoc ipſo, quod ens eſt intelligibile, verum eſt; nam hoc ſenſu dicitur verum eſſe obiectum intellectus, & quia inter omne ens intelligibile, & intellectum poteſt eſſe conformitas. Ex alio verò extremo etiam ſumitur argumentum, nam aut veritas ſic præciſa intelligitur includere entitatem realem, & ſic non

A præſcinditur dicto modo; vel illam non includit, & ſic non dicet perfectionem realem. Et hoc totum ſignificauit D. Tho. diſt. q. 16. 1. par. ar. 3. ad 3. dicens. [Quamuis ens poſſit apprehendi non apprehenſa ratione veri,] id eſt includendo illam expreſsè ac formaliter; [tamen è contrario non poſſe apprehendi verum, quin apprehendatur ratio entis: quia ens cadit in ratione veri: neque etiam poſſe apprehendi ens, niſi ad eam apprehenſionem ratio veri conſequatur,] id eſt, quin ipſum ens, quantumuis præciſè conceptum, verum ſit, & ſub ratione veri apprehendi poſſit etiam ſi nulla perfectio abſoluta ei addatur. Et addit exemplum dicens. [Et eſt ſimile, ſi comparemus intelligibile ad ens, non enim poteſt intelligi ens, quin ens ſit intelligibile, ſed tamen poteſt intelligi ens, ita quod non intelligatur eius intelligibilitas, & ſimiliter ens intellectum eſt verum, non tamen intelligendo ens intelligitur verum.

VIII. Præterea argumentor ſecundò inquirendo, quænam ſit hæc perfectio abſoluta, quam verum addit ſupra ens: non. n. poteſt intelligi ita abſoluta, vt nec reſpectum tranſcendentalem aut ſecundum dici B (vt vocant) includat, ut etiam prædicti autores fatentur ex communi omnium conceptu: nam omnes concipiunt veritatem per conformitatem inter rem, & intellectum, vel in ordine ad illam: nec facilè fingi poſſet aut explicari talis ratio realis omnino abſoluta, & diſtincta à ratione entis, in qua veritas conſiſtet. Si autem dicatur hæc ratio abſoluta cum reſpectu tranſcendentali, vel explicata per modum reſpectus, ille eſſe non poteſt niſi in ordine ad aliquem intellectum, ſed veritas ut explicata per talem reſpectum non poteſt eſſe aliud, quàm entitas ipſa cum eodem reſpectu, neque ſupra eam addere poteſt rationem realem abſolutam etiam ratione diſtinctam: ergo. Maior probatur ex dicta veritatis definitione, quæ declarat veluti primam conceptionem eius. Nam veritas adæquationem quandam & conformitatem ſignificat, ſed non omnis conformitas rationem veritatis habet, æqualitas. n. inter duas res, & ſimilitudo, eſt conformitas quædam, & non dicitur veritas: ergo veritas dicit ſpecialem rationem C conformitatis, quæ non poteſt eſſe alia, niſi quæ in ordine ad intellectum ſumitur, ſeu explicatur. Vnde probatur minor, quia hæc conformitas ad intellectum duplex intelligi poteſt, ſ. actualis, & aptitudinalis. Actualis in hoc tantum conſiſtere poteſt, quod res talis ſit, qualis actu intelligitur; aptitudinalis verò in hoc, quòd res ſit talis, ut vero ac proprio conceptu talis rei intelligi poſſit. Sed neutro ex his modis additur ſupra entitatem rei aliqua realis perfectio abſoluta, quia actu intelligi nihil addit entitati intellectæ ut ſic; ergo neque rem eſſe talem qualis intelligitur, poteſt illi addere rationem realem abſolutam. Rurſus hoc ipſo, quòd ens eſt ens vel tale ens, ſi in alio ſit vis ad intelligendum aptum eſt adæquari vero conceptui: ergo non ſolum ſuperfluum, ſed etiam impoſſibile eſt, quod hæc actualis, vel aptitudinalis conformitas addat enti aliquam perfectionem abſolutam, etiam ratione diſtinctam. Sicut impoſſibile eſt, quod in albedine eſſe aptam aſſimilari alteri dicat perfectionem abſolutam additam rationi albedinis, & multo magis impoſſibile eſt, quòd actualis ſimilitudo addat rationem abſolutam intrinſecam ipſi albedini.

Secunda

Secunda opinio cum varijs interpretationibus examinatur.

IX. PRopter hæc ergo eſſe poteſt ſecunda ſententia dicens, veritatem addere enti relationẽ conformitatis ad intellectum: hoc enim concludi videtur ratione proxime facta contra præcedentem ſententiam. In hac autem opinione explicãda poſſunt varij modi excogitari. Vnus eſt, vt intelligatur de relatione conformitatis actualis: nam veritas actualem conformitatem ſignificare videtur. Alius eſt, vt intelligatur de aptitudinali conformitate; & hoc modo dicunt aliqui nihil aliud eſſe veritatem tranſcendentalem, q̃ intelligibilitatem entis; quæ intelligibilitas non ſolum dicit denominationem extrinſecam à facultate, quam res intellectiua habet ad intelligẽdum omne ens, ſed ex parte ipſius rei intelligibilis dicit aptitudinem quandam ut intelligi valeat, quæ addit relationem ad intellectum, cui, quantum eſt ex ſe, poteſt conformari. Rurſus quidam intelligunt, hanc relationem ſumẽdam eſſe tantum in ordine ad diuinum intellectum. quia ab illo res omnes pendent per ſe, non vero ab alijs: imo ad illos per accidens comparantur. Alij exiſtimant, ſumẽdã in ordinem ad quemcũque intellectum: quia res de ſe eſt intelligibilis à quocunque; & ita eſt de ſe apta conformari omnibus; vnde ad omnes dicere poteſt prædictam relationem, ſicut color, in quantum viſibilis, dicit relationem ad omnem viſum, etiam ſi ab illo non pendeat. Denique quidam exiſtimant hanc relationem eſſe realem, quoniam veritas reale quid eſt, & in rebus exiſtit. Alij volunt eſſe relationem rationis, quia non requirit exiſtentiam, nec diſtinctionem extremorum; quod ſentiunt Durand. Capreol. Caiet. locis citatis, & citandis, & fauet D. Thomas 1. diſt. 19. quæſt. 5. ar. 1. Alij tandem putant illam relationem interdum eſſe realem, ſæpe verò rationis iuxta capacitatem extremorum: vt Soncin. & Iauel. ſupra, Ferrar. 1. cont. Gen. cap. 60. fauetque D. Thomas quæſt. 1. de veritate ar. 2. & libro primo, de interpretat. lect. 3.

X. Sed, vt intelligamus, quid veritatis vel falſitatis eſſe poſſit in his dicendi modis, ſupponẽdum eſt, hanc ſententiam (vt ſit ab alijs diſtincta) intelligendam eſſe de propria relatione, quam prædicamentalem vocant, ſi ſit realis, vel ſimilem illi, ſi ſit rationis. Nam, ſi latè ſumatur relatio pro omni tranſcendentali habitudine, vel pro qualibet denominatione, quæ ex conſortio plurium rerum conſurgit; ſic ſententia hæc in vno ſenſu coincidet cum præcedenti, in aliò verò cum ea quam poſteà tractabimus.

XI. Primò igitur exiſtimo denominationem non eſſe ſumptam ex aliqua relatione rationis in dicta proprietate ſumpta. quia veritas nec hm̃oi relationem dicit, nec entitatem ſub tali relatione. Probatur ratione ſæpe repetita, quia paſſio entis realis non poteſt conſiſtere in prædicta relatione, neq; illam formaliter includere. Deinde, quia talis relatio non eſt, niſi dum conſideratur aut fingitur; veritas autem rerum non requirit hm̃oi fictionem, quin potius, vt ſuprà diceĩam, cum ipſo veritatis nomine quandam habet repugnantiam. Itẽ Deus ab æterno eſt verus tranſcendentaliter ſecundum completam & exactam rõnem veritatis, & tamẽ non fingit relationes rõnis, nec illas requirere põt, vt verus Deus ſit & dicatur. Denique hæc relatio non eſt, niſi per reflexionẽ, & comparationem intellectus; antequam & hoc ens eſt verum aurum verbi gratia, & tale eſſe cognoſcitur.

Ad tranſcendentalẽ veritatem ſtrictè rõnis relatio non requiritur.

A

Secundò videtur certum, loquendo in cõi de vero tranſcendentali; vt abſtrahit ab ente creato & increato, non poſſe conſiſtere, aut requirere formaliter relationem realem ad alterum, in ordine ad quod veri denominatio ſumatur. Patet, quia in Deo non poteſt veritas tranſcendentalis huiuſmodi relationem includere, quia vel illa veritas conſideratur in Deo, vt Deus eſt, quomodo dicimus tres perſonas eſſe vnum verum Deum: vel cõſideratur in ſingulis perſonis ſecundũ proprias relationes, vt hoc theologis demus. Priori modo Deus nullam habet relationem realem: quia neque ad aliquid extra ſe, vt conſtat, neque ad aliquid intra ſe: quia vera diuinitas nullam in re diſtinctionem habet ab his omnibus quæ intrà Deum ſunt. Item, quia illa relatio, ſi quæ eſt, debet eſſe ad intellectum; vel ergo eſt ad intellectum vt cauſantem; & hæc non habet locum in vera diuinitate, quę cauſam non habet, vel eſt ad ad intellectum vt intelligentem. & hæc non põt eſſe relatio realis ad intrà, cum ſit eiuſdem ad ſe ipſum. Poſteriori etiam modo nõ poteſt eſſe realis relatio. Primò quia in Deo non ſunt aliæ relationes reales, præter relationes quæ comitantur origines, in quibus nullæ aliæ fundari poſſunt. Deinde, quia in Patre v.g. non poteſt illa relatio veritatis eſſe ad intellectum vt producentem; quia perſona Patris non eſt producta, neq; vt intelligẽtem: quia eſt relatio eiuſdem ad ſe ipſum. In Filio item, quanuis ſit perſona producta, non poteſt ueritas filiationis conſiſtere in relatione conformitatis ad intellectum vt producentem, ſeu, quod idem eſt, vt habentem ideam, vel exemplar, quo talis res producitur: quia Verbum diuinum non producitur per ideam, ſed eſt ipſa imago, vel exẽplar à Patre naturaliter productum. Neq; etiam poteſt dicere relationem realem cõformitatis ad intellectum vt intelligentem: quia ſic etiam in Verbo talis relatio eſt eiuſdem ad ſe ipſum. Nam, licèt Verbum intelligatur etiam à Patre, & ipſum etiam intelligat Patrem, tamen vt ſe ſe mutuò intelligunt, non diſtinguuntur ab intellectu, & ab actu, quo ſe intelligunt. Et eadem ratio cum proportione applicata locum habet in Spiritu Sancto. In Deo ergo nulla relatio realis conformitatis, in qua veritas poſſit cõſiſtere, & conſequenter nec veritas entis, vt abſtrahit à creato, & increato, poteſt hanc relationem realem requirere.

XII. *Relatio realis ad veritatẽ tráſcẽdentalẽ non neceſſaria.*

In Deo id probatur.

B

C

Tertiò, etiam ſi contractius loquamur de ente creato, eiuſq; veritate tranſcendentali, vt videntur loqui, qui dicunt, veritatem huius entis conſiſtere in cõformitate ad intellectum Diuinum vt in ſe continet exemplaria ſeu ideas creatorum entium: quãuis (inquam) de hoc ente loquamur, non exiſtimo, veritatem hanc conſiſtere in aliqua relatione reali propria, & prædicamentali hm̃oi entis ad ideam diuinã. Qđ aliqui probant, quia illa relatio conformitatis quę ad veritatem requiritur, cõis eſt his entibus, ſiue exiſtant ſiue non exiſtant: ergo non poteſt eſſe relatio realis.

XIII. *Probatur in creatis entibus.*

Sed

Sed hæc ratio non eſt magni momenti. Primò quidem, quia fortaſſe aſſumit falſum: nam vt ſuprà dicebam, creaturæ conſideratæ tñ ſecũdũ eſſe eſſentiæ, non habent veritatem eſſentiæ ex conformitate ad diuinam mentem, ſeu ideam: non.n. homo eſt talis eſſentiæ, quia talis cognoſcitur à Deo, ſed potiùs ideò talis eſſentia cognoſcitur, quia talis eſt eſſentialiter. Deinde, poſita illa relatione, dicetur eſſe realis cum proportione ſumpta; nam in ente creato in potentia tantum exiſtente eſt veritas ẽt tantùm in potentia: eodẽ ergo modo eſſe potuit relatio realis in potentia: in eodem autem ente actu exiſtente, ſicut eſt veritas realis in actu, ita & eſſe poterit relatio realis in actu. Aliter ergo probari poteſt, illam relationem nõ eſſe realem, quia aliàs daretur proceſſus in infinitum in tali relatione, nam etiam illa relatio haberet ideam cui eſſet conformis, & illa per aliam relationem, & ſic in infinitum; ſed hæc ratio omnibus fere relationibus communis eſt, præſertim his, quæ in vnitate fundantur, vt vt ſunt ſimilitudo, & æqualitas, & ſimiles.

A ſolutum neq; reſpectiuum. Secundò quia aliud eſt relationem conſequi ex alio, aliud verò formaliter illud cõſtituere: illa autem relatio, ſi eſt, ſupponit rationem veritatis in ente creato, & illam conſequitur: ergo non conſtituitur formaliter veritas tali relatione. Conſequentia eſt euidens: quia id quod conſtituitur formaliter per aliquam formam, non poteſt ipſi formæ ſupponi. Antecedens verò patet primò exemplo ſenſibili rerum artificialium: nam res artefacta ſecũdũ ideam, & regulas artis, non ideò eſt rectè facta, & conformis arti, quia in ſe habet relationẽ aliquam prædicamentalem ad artem, ſed præcisè, quia hẽt talem figuram, proportionem, &c. qualem ars poſtulat. & inde poſteà ſequitur relatio, ſi verè reſultat. Vnde ſi mente præſcindamus talem relationẽ, vel, ſi fortaſſe vera eſt opinio quæ negat hmõi relationes reſultantes, nihilominus intelligetur res artificialis vera in genere artificij: ergo idem eſt in creatura reſpectu diuinarũ idearum, nam comparatur ad illas ſicut ad artificem. Deinde explico in hũc modum, quia prius

XIIII. Probatur ergo aliter; quia vel eſt relatio ſimilitudinis, vel relatio effectus ad cauſam, quæ alio nomine dici ſolet menſurati ad mẽſuram. Non primum, quia relatio ſimilitudinis propriè non eſt, niſi quæ fundatur in vnitate, vel conuenientia formali: inter creaturam autem & ideam quã habet in Deo, non eſt talis conuenientia formalis, ſed ſolùm intentionalis, ſeu idealis, ſicut inter ſpeciem intentionalem & obiectum viſibile non eſt propria relatio ſimilitudinis, quamuis ſit intentionalis repræſentatio. Nec ſecũdũ dici põt, quia idea vel exemplar artificis non habet aliũ influxum immediatum in effectum præter eum, quem habet artifex vt cauſa perfecta efficiẽs eſt, neq; per aliam actionem, niſi qua efficiens eſt: quia exemplar vt ſic non habet aliam cauſalitatem, quàm dirigere actionem agentis: ergo in effectu non reſultat alia relatio, niſi quæ conſequitur ex vi actionis agentis vt agens eſt: ergo non habet aliam relationem realem conformitatis vel dependentiæ ad exemplar. Quod ſi dicas, effectum pendere ab exemplari quoad ſpecificationem, ab efficiente verò vt ſic quoad exercitium: Hoc ipſum conuincit, in effectu non reſultare ſpecialem relationem ad exemplar, ſed ſolum eam, quæ eſt ad cauſam efficientem, quia vnica eſt cauſalitas & actio, qua res fit, & in tali ſpecie fit, & illa diſtinctio quoad exercitium, & ſpecificationem, in præſenti ſolũ eſt ſecundũ rõnem, & accommodationem, non ſecundum rem. Imò exemplar non comparatur ad efficiens vt cauſa diſtincta; ſed vt conſtituens illud ſuo modo in actu primo ad efficiendum: ergo neque in effectu reſultat multiplex relatio, ſed ſola illa, quæ eſt effectus ad ſuam cauſam efficientem.

B natura eſt creatura producta à Deo, quàm ad ipſum referatur relatione prædicamentali creatura: ergo & eſt vera creatura ſeu verum ens creatum prius natura, quàm referatur prædicta relatione, & ſimiliter prius natura eſt verus homo, aut verus leo: nõ ergo includitur illa relatio formaliter & intrinſecè in ratione veritatis. Antecedens patet, quia prius natura eſt fundamentum, quàm relatio: hæc autem relatio fundatur in entitate creaturæ exiſtentis, & ideò ſupponit illam creatam, & manantem à Deo. Prima verò conſequentia patet, quia ens creatum ex vi illius entitatis, quam à Deo hẽt prius natura, quam in illo reſultet relatio prædicamentalis, non ſolum eſt intelligibile vero conceptu entis, ſed ẽt eſt verè conſtitutum in tali, vel tali, ſpecie entis creati: ergo præciſa tali relatione præintelligi poteſt eſſe verum ens, & tale ens: non ergo addit verum vt verum prædictam relationem ſupra ens.

XV. Dicetur fortaſſe, argumentum quidem probare has relationes non eſſe diſtinctas, nihilominus tñ verum eſſe relationem creaturæ in ſua eſſentia includere, vt ſit relatio conformitatis ad ideam creatoris, ſicut actio ipſa creatoris in ſua eſſentia includit ꝙ ſit ab idea. Sed quicquid ſit de tali relatione reali, & ſiue diſtincta ſit, ſiue non, probo vlterius, non poſſe in illa conſiſtere rationem veritatis entis creati. Primò illa ratione generali ſuprà dicta, ꝙ paſſiones entis nõ poſſunt addere enti modum realem poſitiuum neq; ab-

Quæ ratio non ſolum procedit cõtra eos qui dicunt, hanc relationem eſſe realem, ſed ẽt contra eos, qui dicũt, illam eſſe relationem rationis, ſi de formali & actuali relatione loquantur: ſecus, ſi de fundamentali, quæ non tam eſt relatio, q̃ concomitantia plurium rerum, vel rationum formalium, ſeu denominatio ex tali concomitãtia ſumpta, vt ſuprà declaratum eſt in veritate cognitionis. Sed prædicta ratio præcipuè procedit de cõformitate actuali ad ideam diuinam, à fortiori tñ probat de ſimili actuali conformitate ad quamcunq; aliam cognitionem: quia oĩs alia relatio poſterior eſt, magiſq; extrinſeca. Et applicari ẽt poteſt ad relationem aptitudinalem; qua dñ res apta intelligi vel conformari intellectui habenti proprium, ſeu verum conceptum eius: hęc enim denominatio re vera non addit relationẽ realem in re, quæ intelligibilis dr: quia ſolum eſt aptitudo ad quandam extrinſecam denominationem, ad quam comparatur obiectum vt terminus ſeu materia circa quam verſatur cognitio. Item, quia, vt argumenta facta probant, res eſt intelligibilis per ſe ipſam, & non per relationẽ ſupperadditam, quantũ ad id qđ ex parte eius requiritur: nã ex parte alterius requiritur facultas ad intelligẽdum. Item quia ſcibile vt ſic non dicit relationem realem ad ſcientiam, vt omnes XVI.

C

docent:

docenti:& idem eſt viſibili reſpectu viſus. Deni que etiam ſi fingas nullum actu eſſe intellectum res erit intelligibilis ex ſe,& uera. Qũocunq; ergo veritas explicetur, ſiue per actualem conformitatem,ſiue per aptitudinem,non poteſt in formali,& propria relatione conſiſtere.

Tertia opinio improbatur.

XVII. TErtia ſententia excogitari poteſt, quod veritas tranſcendentalis ſupra ens ſolum addat negationem aliquam. Quæ ſanè opinio videri põt ſingularis:quia omnes autores ſupponunt, verum dicere poſitiuam denominationem, tamen,ſi conſiderentur ſuprà dicta, videbitur apparens:quia oſtenſum eſt non addere veritatem ſupra ens poſitiuam rationem abſolutam,neque etiam relatiuam rei,aut rationis:ergo nihil relinquitur, quod addere poſſit præter negationem. Aureol. Confirmatur ex cõmuni modo declarandi hanc veritatem: vt enim argumentatur Aureol.apud Capreol.in 1.dist.13.quæſt.3.vt concipiamus & explicemus veritatem alicuius rei, v. g. hoc eſſe verum aurum, non recurrimus ad exemplaria diuina,neque ad aliquem alium intellectum, vt ex ipſo vſu concipiendi, & loquendi conſtat;ſed per negationem id declaramus: dicimus enim eſſe verum aurum, quod non eſt fictum, vel apparens tantùm, ſeu quod habet propriam auri naturam, quam ex proprietatibus, & effectibus colligimus. Vnde hæc veritas magis videtur explicanda per principia intrinſeca rei,vt verus homo dicatur,qui eſſentialibus principijs hominis conſtat: hoc autem nihil addit ſupra entitatem rei,niſi negationẽ fictionis ſeu apparentiæ.Præterea declaratur à ſimili, nam,ſicut eſſe idem (vt ſuprà dicebamus) quanuis per modum poſitiui ſignificetur,tamen in re nihil addit ſupra ens,niſi negationem: ita in vero contingere videtur; dicitur enim res aliqua vera in tali ratione entis,quia veram naturam,aut propria principia eſſentialia illius rei habet: dicitur autem habere veram naturam,quia non habet fictam, nec extraneam & apparẽtem, ſed eam,quæ eſt propria talis rei;ſicq; dicitur verus Deus, vt à falſis diſtinguatur,& vera diuinitas,vt indicetur non eſſe fictam,ſed quæ ex ſe talis eſt. Deniq; ad hunc modum alia tranſcendentia à multis explicantur: nam res, quod ſignificat eſſentiam vt realem & ratam, dicitur importare negationem imaginariæ aut fictæ eſſentiæ;& aliquid,negationem nihili,aut negationem identitatis. Quid ergo mirum,quòd verum etiam per negationem declaretur,quanuis ſpeciem habeat poſitiuæ proprietatis.

XVIII. Videtur ergo hic modus dicendi non omnino improbabilis;tamen quia nouus apparet,probandus nobis non eſt, nam ratio & definitio veritatis iuxta communem modum concipiendi omnium, qui de veritate loquuntur, includit, vel connotat aliquo modo habitudinem ad intellectum, ſeu ad potentiam cognoſcentem, & non per modum negationis, vt per ſe conſtat;ergo per modum conformitatis,quę vt poſitiuum aliquid concipitur. Deinde, quia potius falſitas rei in negatione poſita eſt, vt infra dicetur: quia dicit carentiam perfectionis debitæ ad veritatem rei; ergo veritas non addit de formali negationem illius carentiæ perfectionis debitæ,neq; negationem fictæ naturę,ſed propriam,& poſitiuã rei perfectionem. Denique,quanuis hæc ſimplicia ſæpè explicentur à nobis per negationem(qđ ſolum probant coniecturæ adductæ) non tamen propterea ſignificant formaliter talem negationem.

Quarta opinio.

XIX. ESt ergo quarta ſententia, hanc veritatem ſolum eſſe denominationem extrinſecam. Ita ſentit Caiet.j.p.q.16.ar.6.in fine. Caietanus. Vbi ſolum agit de rebus creatis, quas dicit eſſe veras denominatione extrinſeca, vel à veritate diuina, quatenus ſunt ſigna eius,eamque imitantur, vel à veritate creata ſpeculatiuè intellecta, quatenus ſunt, vel eſſe poſſunt cauſa eius. Ratio eius eſt,quia ita ſe habet verum ad cognitionẽ & res: ſicut ſanum ad animal habens ſanitatem,& ad medicinam, &c. nam ſicut, ablata ſanitate quæ formaliter eſt in animali, reliqua non denominarentur ſana, ita ablata veritate cognitionis, reliqua non denominaretur vera: ergo ſicut animal dicitur ſanum intrinſeca denominatione,reliqua verò tantum extrinſeca, ita intellectus eſt,qui formaliter & intrinſecè denominatur verus;alia verò tantum extrinſeca denominatione, quatenus ſunt ſigna,vel cauſa veritatis intellectus. Non declarat autem Caiet.quid dicendum ſit de veritate qua Deus dicitur verus,fortaſſe tñ diceret etiã in eo ſignificare denominationem extrinſecam non ſigni,ſed cauſę,vt.ſ. Deus dicatur verus,quia poteſt veram ſui cognitionem cauſare, vel propriè in alienis intellectib. vel impropriè & ſecũdum rationem tantum reſpectu ſui intellectus, in quantum poteſt per modum obiecti eſſe ſuo intellectui ratio formandi de ſe ipſo verum conceptum Dei.

XX. Quod ſi obijcias, quia hęc ipſa virtus cauſandi vel eſſendi ſufficiens ratio obiectiua talis cognitionis eſt intrinſeca ipſi enti. Item,ꝙ,cum cognitio Dei ſit ei maximè intrinſeca, non poteſt ab illa extrinſeca denominatio ſumi. Reſponderi poteſt ad priorem partem, virtutem quidem ſeu perfectionem illam eſſe intrinſecam,denominari tñ veram, ſeu veritatem ab extrinſeco; ſicut etiam in medicina virtus cauſandi ſanitatem intrinſeca eſt,tamen rõ ſanitatis in illa eſt extrinſeca. Ad alteram partem dicetur,quod,licèt cognitio,qua Deus ſe cognoſcit,ſit illi maximè intrinſeca;& ideò intrinſecè denominet illum cognoſcẽtẽ;tamen denominatio cogniti,vt ſic per ſe ac formaliter eſt extrinſeca accidit ꝗ; illi, vt forma à qua ſumitur,ſit intrà rem,quæ cognita denominatur.

XXI. Hæc ſententia quantum ad aliquid clara eſt, nimirum,ꝙ verum ſupra ens non addit niſi concomitantiam alicuius extrinſeci, vt infrà oſtendemus, quatenus verò dicit res ſolum per denominationem extrinſecam denominari veras, videtur hęc ſententia difficilis. Quæ videntur obſtare præcedenti opinioni. Primò,quia Ariſto. dic. loco 2.Metaph. tex.4. ſentit aliquam veritatem conſeque ad omnia entia,quod etiam docet D.Tho.1.cont.Gent.c.60.ratione vltima,diſtinguens duplicem veritatem, ſcilicet intellectus, & rei, & de poſteriori exponens definitionem Auicennę trac.1.ſuæ Metaph. cap. 6.& trac.8. cap.6. Auicenna.

riſtiæ myſterium, dicere ſolemus hoſtiam conſecratam eſſe verum corpus Chriſti Domini, vbi per [verum corpus] nihil aliud ſignificamus, q̄ illud idem corpus, quod per proprium ac verum conceptum corporis Chriſti repræſentatur. Et ſimiliter ad confitendum myſterium Incarnationis dicimus, Deum eſſe verum hominem, id eſt habere illam naturam, quam in eſſentiali ſpecie hominis verè cõcipimus. Et hinc dixit Heruæus quodli. 3. q. 1. art. 2. & 3. hanc veritatem eſſe conformitatẽ rei prout eſt in ſe ad ſe ipſam vt obiectiuè conceptam: Durand. verò in 1. diſt. 19. q. 5. è contrario dixit, hanc veritatem eſſe conformitatem rei ſecundũ eſſe obiectiuũ ad ſe ipſam ſecũdum eſſe reale: vterq; enim intellexit hanc veritatem nihil rei addere præter denominationem ortam ex coniunctione & proportione, ſeu conformitate inter intellectum & rem: Sed ipſi declarant per conceptum obiectiuum, quod nos per formalem, tñ quia conceptus obiectiuus nihil præter rem addit, niſi denominationem termini conceptus formalis, ideò non rectè explicatur conformitas inter rem, & conceptum obiectiuum, ſed inter rem potius & conceptum formalem ſeu ideam. Atq; idem exiſtimo ſenſiſſe eos, qui dicũt, verum addere ſupra ens relationem rationis conformitatis entis ad intellectũ vt ſignificat S. Dho. in d. 19. q. 5. art. 1. hoc enim, vt uerum ſit, non eſt intelligendum de relatione propria & actuali, ſed de illa mutua connexione rei & conceptus, & connotatione vnius vt correſpondentis alteri, quæ quia per modum relationis à nobis concipitur, relationis dici ſolet. Denique in hoc ſenſu facilè applicatur ad hanc veritatem illa vulgaris veritatis definitio, quòd ſit [conformitas inter intellectum & rem:] illa conformitas non intelligitur eſſe relatio aliqua, vt ſupra in veritate cognitionis explicatum eſt, ſed denominatio ſumpta ex conſortio plurium ita ſe habentium, vt tale vnum ſit, quale ab alio repræſentatur.

XXVI. Dico tertiò, hanc veritatem tranſcendẽtalem poſſe & per modum aptitudinalis, & per modũ actualis conformitatis explicari: & in ordine ad intellectum diuinum, & ad creatum: & in ratione cogniti & cognoſcentis: ſi vniuerſaliter de ente vero loquamur, vel in rõne cauſati, & cauſæ, vel menſurati & menſuræ, ſi de ente creato ſeu artificiali ſermo ſit. Declaro ſingula, nam in primis, q̧ hæc veritas dicere poſſit conformitatem actualem, oẽs fatentur, & ex ipſo nomine veritatis & conformitatis conſtare vr̃, magis .n. ſignificat actum, q̄ aptitudinem. Item veritas cognitionis dicit actualem cõformitatem & commenſurationem: ergo idem eſt proportionaliter de veritate rei. Quòd ſi obijcias Aug. li. 2. Soliloquiorum, c. 5. dicentem, [Verum non rectè dici eſſe id, qđ ita ſe habet, vt vr̃ cognitori: quia ſecũdũ hoc nihil eſſet verũ ſi nullus cognoſceret;] Reſpõdebimus, ſecundum hãc denominationem non eſſe illam definitionem reijcendam abſolutè & ſimpliciter, ſi intelligatur, vt intelligi debet de cognitore verè attingente rem ipſam. Vnde ẽt admittimus, illam conditionalem eſſe veram; tamen ſicut antecedens eſt impoſſibile ſaltem reſpectu intellectus diuini, ita & conſequens. Vnde D. Thom. 1. par. quæſtio. 16. artic. 1. ad 1. tractans hunc locum Auguſtini dicit, ſolum excludere comparationem ad intellectum creatum.

Auguſtini dictum explicatur.

XXVII. Prętereà, quod hæc veritas poſſit ẽt per aptitudinalem conformitatem declarari ſumitur ex illo eodẽ loco Auguſtini, vbi poſt illa verba, [Verum eſt, quod ita ſe habet, vt vr̃ cognitori;] additur; [Si velit, & poſſit cognoſcere.] Quæ verba aptitudinem ſignificant. Clarius Anſel. dialog. de verit. c. 9. dicit, veritatem eſſe, [Rectitudinem ſola mente perceptibilem,] Et D. Tho. d. q. 16. art. 5. dicit, [veritatem inueniri in re ſcđm qđ hẽt eſſe conformabile intellectui;] & 1. cont. Gen. c. 60. declarans definitionem Auicennæ, [Veritas rei eſt proprietas eſſe vniuſcuiuſq; rei, quod ſtabilitum eſt ei.] addit, [In quantum talis res nata eſt facere de ſe veram æſtimationem.] Et probatur, quia omne ens reale natum eſt facere de ſe veram æſtimationem, qũo oẽ ens intelligibile dr̃, ſiue ſit principium cognitionis, ſiue tantum terminus: hæc .n. aptitudo de ſe abſtrahit ab his modis: ergo nihil impedit, quominus hæc poſſit nomine veri, ſeu veritatis ſignificari. Et confirmatur, nam licèt ſit impoſſibile eſſe aliquod ens, quod actu non verè concipiatur ab aliquo intellectu ſaltem diuino: nihilominus tamen, etiam ſi intellectus apprehendat illam hypotheſim impoſſibilem in re poſitam, nimirum quod oĩs intellectus, etiã diuinus ceſſaret ab actuali rerum conceptione, nihilominus adhuc eſſet in rebus veritas, nam & compoſitum ex corpore & anima rationali eſſet verus homo, & aurum eſſet uerũ aurum, &c. uel ſecundum ueritatẽ eſſentiæ, ſi intelligamus non manere res exiſtentes, uel ẽt ſecundum exiſtentiã, ſi fingamus, ceſſante actuali cognitione adhuc conſeruari res exiſtentes à Deo operante per ſuã potentiam exequentem: ergo hæc ueritas intelligi poteſt ſufficienter per illam actualem conformitatem, etiam ſi actualis non ſit. Dices, ſimili argumento poſſet probari, conformitatem aptitudinalem non eſſe neceſſariam, nam etiam ſi fingatur alia hypotheſis impoſſibilis, ſ. quòd res nec intelligatur, nec poſſit ab aliquo intelligi, & q̧ maneat in ſua eſſentia, uel exiſtentia, nihilominus unaquęque res in ſua eſſentia uera eſſet: & tamen tunc non intelligeretur ut ad faciendam ueram de ſe æſtimationem, quia non eſſet apud quem poſſet illam facere: ergo etiam illa aptitudo non eſt de ratione ueritatis. Reſpondetur primum, illam poſteriorem hypotheſim inuoluere magis directã & formalem repugnantiam cum propria ratione entitatis realis ſaltem ſecundum eſſentiam, nam de ratione eius eſt, ut ſit poſſibilis, & conſequenter ac multò magis ut ſit intelligibilis. Deinde facta illa hypotheſi poſſet res dici uera fundamentaliter, ſeu non repugnanter, non tamen poſitiuè ac formalitẽr: quia tunc non eſſet poſſibilis ueritas cognitionis, & conſequenter omnis ueri denominatio ceſſaret.

Obiectioni ſit ſatis.

XXVIII. Prętereà ex his facilè conſtat, hanc appellationem, ſeu conformitatem potiſſimè ac per ſe eſſe ſumendam in ordine ad intellectum diuinum, ut D. Tho. docet dict. q. 16. art. 1. & alijs locis Primò, quia conformitas ad hunc intellectum eſt maximè per ſe in oĩbus rebus; in creatis quidem propter dependentiam, quam ab illo habent: in ipſo uerò ente increato propter intrinſecam & eſſentialem identitatem cum ſuo intellectu, & actuali intellectione. Deinde, q̃a in diuino intel-

Veritas rei maxime ſpectanda in ordine ad diuinum intellectum.

lectu

lectu eſt ſumma & infallibilis veritas, & perfectiſſima rerum omnium ratio, ſeu repræſentatio ergo tunc res maximè dicitur vera, quando conformari poteſt conceptui, quam de tali re Deus habet.

XXIX. Secundario in ordine ad creatum.

Quòd autem etiam ſumi poſſit in ordine ad intellectum creatum quanuis ſecundariò, docet expreſsè D. Thom. quæſt. 1. de ver. locis cit. Et poteſt facilè declarari ex dictis: quia hæc conformitas quam dicit veritas, poteſt non ſolum de actuali, ſed etiam de aptitudinali intelligi: at verò ſecundum aptitudinem omne ens natum eſt habere veram ſui æſtimationem in omni intellectu, non ſolum diuino, ſed etiam creato. Vnde, ſi velimus hanc denominationem per modum relationis concipere, intelligemus quodlibet ens habere hanc relationem intelligibilitatis, non ſolum ad intellectum diuinum, ſed ēt ad quemcunque creatum. Item, quia intellectus creatus eſt quædam participatio diuini intellectus, cui natus eſt conformari in intelligendo, ſi verè intelligit: ergo hoc ipſo, q̧ ens dicitur verum, quia eſt conformabile intellectui diuino, poterit etiam dici verum q̃a eſt conformabile intellectui creato verè intelligenti. Tandem hoc probat argumentum illud, quod nos non ſemper cognoſcimus veritatem rerum per conformitatem ad ideam diuinam: ſed per conceptionem, quam de tali re nos habemus. Atque hoc mō vti ſolemus definitione talis rei, ſeu naturæ ad probandum aliquid verè eſſe tale: definitio enim nihil aliud eſt, quam explicatio talis naturæ vt à nobis concipitur: poteſt ergo hæc veritas ſumi non ſolum ex conformitate ad intellectum diuinum, ſed etiā ad creatum.

XXX. Cōformitas veritatis in eō eſt conformitas cognoſcentis & cogniti.

Hoc autem maximè verum habet, ſi conformitas hæc ſumatur ſolum in ratione cognoſcentis & cogniti, quomodò neceſſe eſt ſumi, ſi de trāſcendentali veritate in tota ſua latitudine ſermo ſit. Quia in Deo non poteſt aliud genus conformitatis intelligi, cum non ſit ens dependens, neque cauſatum; vt per ſe conſtat, neque etiam propriè dici poſſit menſuratum in ratione veri per aliquam ſcientiam, non ſolum, quia propter ſummam identitatem non poteſt ibi eſſe ratio mēſuræ, ſed etiam quia eo modo, quo poſſunt rōne diſtingui, & commenſurari, potiùs eſſentia Dei vera eſt menſura ſuæ ſcientiæ, quàm è conuerſo: non enim Deus ideò verus Deus eſt, quia talem ſe eſſe cognoſcit, ſed potiùs quia eſt verus Deus, ideò verè ſe talem eſſe cognoſcit. Ergo verū tranſcendentale in tota ſua latitudine ſumptum non poteſt dicere conformitatem ad intellectum vt ad cauſam vel ad menſuram, ſed tantùm, vt ad repræſentantem, ſeu cognoſcentem, vel actu, vel aptitudine. Hoc ergo modo talis conformitas præſertim aptitudinalis, in ordine ad quemcunque intellectum ſumi poteſt, ita vt Deus dicatur verus, quia in quocunque intellectu gignere poteſt verum conceptum Dei, vel quia re ipſa in ſe habet illam naturam, quam in Deo concipit quilibet intellectus verè Deum concipiens. Et idem eadem ratione eſt de entibus creatis: nam idem conceptus veritatis poteſt ad omnia proportionabiliter applicari: & quod in Deo ſufficit ad veritatem, ſi in alijs poteſt per participationem reperiri, vt re vera poteſt, ſufficiet etiam ad veritaté eorum per participationem.

XXXI. Entia creata intellectui diuino vt opifici conformantur.

A Additur verò in vltima parte concluſionis reperiri in entibus creatis conformitatem ad intellectum diuinum vt ad cauſam & exemplar, ratione cuius poſſunt talia entia vera denominari, quia etiam illa eſt vera conformitas ad intellectum vt practicè cognoſcētem, & ſuo modo operantem. Et eadem ratione entia artificialia, quæ ab intellectu humano procedunt, reſpectu illius habent eandem conformitatem vt ad ſuum exēplar, vel ideam, & ſecundum eam vera etiam dici poſſunt. Imò ſentit D. Tho. ab hac conformitate potiſſimum denominari vera entia creata, quia illa per ſe eis conuenit: conformitas autem ad alios intellectus ſpeculatiuè cognoſcentes eſt magis extrinſeca & per accidens. Quod maximè habet locum in rebus exiſtentibus, & actu creatis: nam res ſecundum eſſe eſſentiæ non habent actu cauſam exemplarem, ſicut neque efficientem: habent tamen in potentia: & ideo ſi cōſiderentur vt poſſibiles ſunt, per ſe requirunt exemplaria, & ideas in primo artifice, quæ vnumquodque tale eſſe repręſentent, quale eſſe poteſt, B aut natura ſua fieri poſtulat. Et hoc modo res omnes creatæ, etiam ſecundum eſſe eſſentiæ per ſe primariò poſtulant eſſe in diuino intellectu, & habere conformitatem cum illo, tanquam cum primo artifice, à quo ſolo poſſunt ad eſſe perduci. Deus autem cùm increatum ens ſit, ad nullum intellectum poteſt habere hanc habitudinem: nihilominus tamen alia ratione poteſt dici per ſe habere conformitatem reſpectu proprij intellectus potius, quam aliorum: quia per ſe & eſſentialiter poſtulat, vt ſe ipſum actu intelligat, ſitque non ſolum intelligibilis, ſed etiam actu intellectus à ſe ipſo, & ſuamet intellectio. Atque ita probata eſt concluſio quoad omnes partes eius.

Sed objicies: ergo rō veritatis tranſcendentalis non eſt una, ſed multiplex; quia aptitudinalis vel actualis conformitas, & ſpeculatiua, vel practica, valde diuerſæ ſunt. Secundò ſpecialiter objici poteſt, quia veritas dicit relationem menſurati ad menſuram, ſaltem fundamentaliter: ergo non poteſt veritas rerum ſumi in ordine ad intellectum creatum, cuius cognitio non eſt men- C ſura veritatis rerum, ſed per illas potius menſuratur. Vnde argumentor tertiò, nam cognitio eſt uera, quia conformatur rebus cognitis: ergo non poſſunt è conuerſo res dici ueræ per conformitatem ad talem cognitionem: quia inter hæc non eſt relatio mutuæ ſeu ſimilis comparationis, qualis eſt inter duo ſimilia, ſed diſſimilis ſeu nō mutuæ comparationis, qualis eſt inter menſuram & menſuratum. XXXII

Ad primum aliqui non exiſtimant inconueniens totum id concedere, quod in argumento infertur; quia cū hæ tantum ſint quædam denominationes, quę ad modum relationū deſumuntur, ſeu explicantur, non eſt inconueniens ex uarijs capitibus, & diuerſis conſiderationibus multiplicari. Imò quidam ēt addunt, ſub una ratione eſſe reſpectus reales, ſub alia uerò rōnis. Quod ſaltē concomitanter probabile eſt, quanuis non ſit uerum formaliter. Melius tamen fortaſſe dicetur, illos omnes reſpectus ſub uno adæquato contineri, ſeu ad unum reuocari, nimirum ad illam aptitudinem, qua unaquæque res nata eſt ueram ſui ęſtimationem cōferre: nam illam habet XXXIII.

reſpe-

reſpectu cuiuſcunque intellectus, vel cognitionis,& ſupra illam nihil addit actualis conformitas, præter denominationem, ſeu coexiſtentiam cognitionis. Quod ſi inde reſultet relatio, quando illa cognitio eſt practica, & cauſa rerum, illa ſupponit potius veritatem, quàm conſtituat, vt circa ſecundam opinionem oſtenſum eſt. Ad ſm reſpondetur, in rigore non eſſe neceſſariũ vt ens dicatur verum in ratione mẽſurati per cognitionem cui conformatur: aliàs non poſſet Deus verum ens dici, vt ſuprà argumentabar; quia in ratione entis nullam habet menſuram nec ſecũdũ rẽ, nec ſecũdũ rõnẽ; & ideò, vt 1.p.q.14. latius dictum eſt, diuina ſcientia non comparatur ad ſuã eſſentiam ſuumq; eſſe vt practica, ſed vt ſpeculatiua tantum. Solum ergo in veritate cognitionis ſpeculatiuæ verum habet, quòd ratio veri ſumitur in ratione menſurati: nam diuina etiam ſcientia practica vt practica eſt, vera eſt, quamuis vt ſic non habeat rationem menſurati, ſed potius menſuræ. Vnde ad tertium reſpondetur, negando conſequentiam; quia ipſamet ratio veritatis non eodem modo dicitur de cognitione, & de rebus; & ideò non eſt inconueniens, vt ſecundum diuerſas habitudines conueniat cognitioni per conformitatem ad res, in quantum illas, vt ſunt, repræſentat, & rebus in ordine ad cognitionem, in quantum aptæ ſunt vt in ratione obiecti veram ſui exiſtimationem inducant.

XXXIIII. Veritas tranſcendentalis non eſt mera denominatio extrinſeca.

Dico vltimò, hanc veritatem tranſcendentalem non eſſe meram denominationem extrinſecam, quamuis includat aliquo modo ſeu connotet coniunctionem alterius rei, vnde illa reſultat. In hac concluſione diſſero ab opinione Caietani, quamuis fortaſſe non tam ſit differentia, quàm explicatio ſententiæ eius. Probatur ergo ex dictis, quia veritas rei intrinſecè includit entitatem eius: ergo non eſt mera denominatiõ extrinſeca. Antecedens patet ex definitionibus veritatis, quas tradunt Auguſt. Anſelm. & Auicenna, & ex alijs ſuprà adductis. Item, quia propter hanc cauſam entia fictitia non ſunt vera entia, & longè aliter ſunt intelligibilia, quàm vera entia: nam hæc ex ſe nata ſunt apprehendi & cognoſci prout ſunt: illa verò minimè, ſed oportet, vt artificio & vi intellectus aliqua realitatis ſpecie, ſeu vmbra induantur. Item hac ratione quo res magis habet de entitate, magis etiam habet de hac veritate: & quod perfectius eſt ens, id ex ſe magis intelligibile dicitur. Vnde vlterius argumentari poſſumus: quia eſſe intelligibile non eſt mera denominatio extrinſeca: ergo neque eſſe verum obiectiuè, ſeu realiter. Antecedens patet, tum ex dictis, quòd intelligibilitas ſequitur entitatem rei, tum etiam, quia obiectum eſt natura prius potentia, & ratio illius: ergo ſupponitur in obiecto aptitudo aliqua ratione cuius aptum ſit terminare actum potentiæ, vt. v.g. in colore & ſono, reſpectu viſus, & auditus, ergo ſimiliter in ente quatenus intelligibile eſt, non ſolum intelligitur facultas extrinſeca, quæ vim habet intelligendi, quamuis hæc neceſſaria ſit, ſed etiam ex parte ipſius entis ſupponitur aptitudo intrinſeca, ratione cuius poteſt actum huiuſmodi terminare. Præterea hoc confirmant quæ in fauorem primæ opinionis adducta ſunt, & alia addemus ſectione ſequenti.

A

Corollaria ex ſuperiori reſolutione.

XXXV.

Atque ex his intelligitur primò, quomodo eſſe verum conueniat omni enti reali, ſiue creato, ſiue increato: quia omne ens de ſe eſt aptum cõformari intellectui: imò nullum eſt ens, quod non ſit actu conforme alicui intellectui ſaltem diuino. Quo fit, vt hęc ratio veri primariò conueniat primo enti, quod eſt Deus: quia per ſe & eſſentialiter includit cognitionem, & cum illa ſummam ac neceſſariam conformitatem habet: & quia per ſe ſe (vt ita dicam) eſt ratio ſuæ veritatis; & eſt origo & menſura omnis veritatis, quæ in creaturis reperitur.

Increata & creata entia quo modo vera.

XXXVI. Verum qualiter paſſio entis.

Secundo intelligitur ex dictis, quomodo Verũ ſit paſſio entis. Dicitur enim paſſio, nõ quia ſit realis proprietas diſtincta ex natura rei ab ente, ſed latiori modo, ſolum quia eſt quoddam attributum, quod reciprocatur cum ente, & ab eo aliquo modo diſtinguitur, ſaltem ſecundum rationem, ſeu connotationem. Primum conſtat, quia oſtenſum eſt, omne ens eſſe verum. Cõſtat item ex dictis, omne verum eo modo, quo à nobis explicatum eſt, eſſe ens reale: quia licèt entia rõnis eo modo, quo cognoſcuntur, dici poſſint hr̃e conformitatem cum intellectu: tñ quia ex ſe non hñt intelligibilitatem, neq; entitatem, in qua fundetur illa conformitas, ideò neq; veritatem hñt, quæ eſt paſſio entis. Maximè cum oſtenſum ſit, hanc veritatem dicere entitatem ipſam vt conformem. Altera verò pars de diſtinctione ſatis etiam eſt ex dictis explicata. Neq; cõtra illã procedunt, quæ circa tertiam opinionem Caietani obijciebamus, quia non aſſerimus ſolam denominationem eſſe proprietatẽ, ſed ipſam entitatẽ ſub tali rõne conceptã. Quo fit, vt per hoc veri attributum nulla noua perfectio, aut realis ratio in ipſo ente explicetur, ſed ſolum declaretur amplius ipſamet rõ entis per habitudinem ad cognitionẽ, eo mõ quo à nobis explicata eſt. Et, quia hæc habitudo accidit quodammodò ipſi enti vt ſic, & eſt aliquo mõ ſaltem ſecundum rõnem poſterior illo (quamuis ſemper ſit cũ illo cõiuncta) ideò verum, qđ per hanc habitudinẽ declarat naturã entis, attributũ ſeu proprietas eius dicitur.

XXXVII. Ariſtotelis dictum explicatur.

Tertiò intelligitur ex dictis, quo ſenſu dictũ ſit ab Ariſt. in fine lib. 6. Metap. verum nõ eſſe in rebus, ſed in mẽte, loquitur .n. de veritate complexa, quæ eſt in cõpoſitione mẽtis, & de illo eſſe vel non eſſe, quod per hmõi complexionem ſignificatur, & ad eius veritatẽ requiritur. Nã, quia veritas eſt ſpeciali modo in cõpoſitione & diuiſione intellectus, vt ſupra dixi, ideò veritas quaſi per antonomaſiam vel analogiã ſpecialiter dici ſolet de illa veritate, quæ eſt in compoſitione & diuiſione, quæ in negationibus & affirmationibus ęquè reperitur, & per ſe non requirit reale eſſe, ſed quale per complexionem ſignificatur.

SECTIO VIII.

An veritas per prius dicatur de veritate cognitionis, quàm de veritate rei, et quo modo.

Diximus, ueritatem in rebus, & in cognitione reperiri: explicare ergo oportet, quo ordine ac modo vtriſque conueniat, quod

P etiam

veritatē rerū, quæ in ratione etiam veritatis perfectior eſſe poteſt, quā veritas cognitionis. Sicut dicere ſolēt Theologi nomina paternitatis, aut miſericordiæ, vel ſimilia, primò eſſe impoſita ad ſignificandas has proprietates in creaturis; deinde verò extenſa eſſe ad ſignificandas ſimiles proprietates Dei, non ꝑ metaphorā, ſed per ſummam proprietatem, & analogiā, in qua ptimū ac præcipuum analogatū eſt Deus, vt habens huiuſmodi proprietates. Fundamentum huius ſententiæ eſt, quia tā perfecta & propria eſt adæquatio rei ad intellectum, ſicut eſt adæquatio intellectus ad rem: ergo ex hac parte nihil obſtat, quominùs ratio veritatis æquè conueniat vtrique. Rurſus, ꝙ hæc adæquatio ſit per modum menſuræ vel menſurati, nihil referre videtur, quominus vtroque modo poſſit & nomen & rationem veritatis obtinere: tum quia nulla ſufficiente ratione probatur, rōnem veri intrinſecè dicere ac poſtulare rationem menſurati, neq; ex cōi definitione veritatis id colligitur, ſed potius contrarium: dicitur A enim [conformitas inter rem & intellectum :] vbi nihil dicitur de conformitate per modum B menſuræ, vel menſurati. Imò, vt notauit D. Thomas locis ſuprà citatis ex vi illius definitionis non magis dicitur veritas conformitas intellectus ad rem, quàm conformitas rei ad intellectum. Tum etiam, quia illa ratio menſuræ, & menſurati, nihil addit in vno extremo potius, quàm in alio, niſi vel denominationem ſumptam ex cauſalitate alíqua eius rei, quæ menſura dicitur, ad rem quæ dr̄ menſurata, vel ordinem aliquem tranſcendentalem ſecundū quem vna res ordinatur ad alteram potius, quam è contrario, vt ſcientia ad ſcibile potius, quam ſcibile ad ſcientiam. Sed hi reſpectus non mutant veritatem ſeu proprietatem adæquationis ſeu cōformitatis, quæ per ſe tantū ad rationem veritatis requiritur. Vt v.g. ſi res artefacta comparetur ad intellectū artificis à quo proceſſit, & ad intellectum alterius, qui perfectè concipit rationem & ideam talis artificij, nihil influendo, neque cauſando in illud, certè artificium in te æquè conforme eſt vni, & alteri intellectui: ergo æquè verum eſt reſpectu vtriuſque, etiam ſi ad vnum habeat relationem effectus, & C non ad aliud.

VI. Atque huc accedunt ea, quæ ex ſecunda ſnīa conſequi inferebamus: quæ, quia per ſe inconuenientia videntur, ſuadent, non pertinere ad rationem veritatis differentiam hāc formaliter ac per ſe. Seclula autem hac differētia, nihil eſt, cur non poſſit ratio veritatis in omnem adæquationē inter rem & intellectum conuenire, ſiue illa ſit inter intellectum & rem, ſiue inter rem & intellectum: & ſiue ſit inter menſuram cum menſurato, ſiue inter menſuratū cū menſura, ſiue inter ea quæ neutram rōnem inter ſe hn̄t, vt de eſſentijs creaturarum vt ſic, & de ſcientia Dei creaturarum ſpeculatiua dicebamus. Imò neque ſufficiēs ratio analogiæ videtur poſſe aſſignari inter veritatem rei, & cognitionis: tum quia licèt nomen veritatis primùm ſit à nobis inuentum propter cognitionem: non tamen inde ſit analogicè dici de veritate rerum, vt explicatum eſt: tum etiam propter ea, quæ in ſect. præced. circa opinionem Caietani propoſita ſunt, quibus oſtēditur, veritatem rerū non poſſe in ſola extrinſeca, & metaphorica denominatione conſiſtere.

Quæſtionis reſolutio.

VII. Ex his opinionibus aliquid, quod ad quæſtionem hanc explicandā conferat, ſumere poſſumus. Vt tamen reſolutio, quæ nobis verior videtur, intelligatur, aduertendum eſt, quod ſuprà diximus veritatem ſpecialiori modo reperiri in compoſitione & diuiſione, quā in ſimplicibus, aut cōceptibus, aut rebus. Veritas aūt illa ſpecialis, quæ eſt in compoſitione & diuiſione intellectus, re vera non eſt veritas tranſcendentalis illius actus ſeu iudicij, quod in compoſitione & diuiſione verum denominatur. Quod ſic patet, nam veritas tranſcendentalis cum ſit ſuo modo propria paſſio entis, eſt immutabilis & inſeparabilis ab ente, illa autem veritas, quæ eſt in compoſitione eſt ſeparabilis ab illa, quantum eſt ex rōne ſu , quia interdum ſeparatur, qñ, manente eodem iudicio res iudicata mutatur incipitq; aliter ſe hr̄e, quam iudicetur, cum antea conformitatem cum iudicio haberet. Quòd ſi interdū hæc ueritas eſt immutabilis ex eo prouenit, qđ res circa quam iudicium verſatur, immutabilis eſt vel ſimpliciter, vel prout ſub iudicium cadit.

Veritas compoſitionis & diuiſionis, non eſt tranſcendentalis.

VIII. Atq; hinc intelligere licet, in hocmet iudicio ſeu actu cōpoſitionis & diuiſionis, duplicē veritatē reperiri: vnā tranſcēdētalē aliam ſpecialē, q̄ veritatē cognitionis ſeu accidētalē uocare poſſumus, alij formalē appellant. Quod ſic declaratur & probatur, nā qñ iudicium mutatur de vero in falſum, amittit aliq̄ veritatē, & nō amittit oēm, ſed aliquam neceſſariò retinet, ergo duplicem habebat. Maior per ſe nota eſt, nam falſitas, cum ſit veritati contraria, aliquam veritatem ab actu excludit cum ille de vero in falſum mutatur. Minor autem patet, quia verum cum ente conuertitur, vt diximus: ſed illud iudicium, quod de vero in falſum mutatur, manet nihilominus reale iudicium, & reale ens: ergo neceſſe eſt, vt uerum ēt maneat tranſcendentali veritate. Quæ in hoc conſiſtit, ꝙ in rōne iudicij intellectus ille actus habet verā eſſentiam, & ſpeciem iudicij, & conformitatem cum proprio conceptu ſeu idea intellectualis iudicij. Quod in uocali propoſitione commodè explicari poteſt: hæc n. enunciatio, omnis homo eſt albus, uel alia ſimilis, ſi in ea cōſideres cōformitatē ad rem, quam ſignificat, non hēt ueritatem, ſed falſitatem, & hoc ſenſu non ueta, ſed ſimpliciter falſa uocatur: ſi uerò in ea conſideres definitionem ſeu eſſentiam propoſitionis, & conformitatem, quam habet cum regulis artis dialecticæ, ſeu cum idea propoſitionis, intelligitur hr̄e ſuam ueritatem quaſi tranſcendentalem, ſecundum dici poteſt eſſe uera propoſitio, eo modo quo aurum dicitur uerum aurū, & eo modo quo ſyllogiſmus dicetur uerus ſyllogiſmus, ſi bona ſit illatio, etiam ſi falſum cōcludat.

In compoſitione cū veritate, aut falſitate eius ſtat ſemper tranſcēdentalis veritas.

IX. Hac igitur diſtinctione conſtituta, cenſeo in primis, ueritatem in primæua ſignificatione dictam eſſe de ueritate cognitionis, quę in compoſitione ac diuiſione ſpecialiter reperitur. Hoc probant omnia ſuprà adducta, hac enim rōne Ariſtotel. ſæpè dixit, ueritatem eſſe in intellectu ſeu in compoſitione & diuiſione. Item propter hāc cauſam iudicium habens hāc ueritatem ſimpliciter uerum dr̄. Si autem illa careat, dicitur ſimpliciter falſum, etiam ſi ueritatem tranſcendentalem modo à nobis declatato habeat. Deniq; ta-

Vocis veritas primæua ſignificatio.

tio eſſe videtur, quia huiuſmodi veritas nobis eſt A notior, magiſque formaliter eſt in cognitione noſtra, vt in ſuperioribus explicatum eſt.

X. In prima ſignificatione veritas poteſt realis & rõnis entis extrinſece denominari.

Secundò cenſeo, res cognitas poſſe ab hac veritate cognitionis per extrinſecam analogiam ac denominationem dici veras, non tamen ſecũdũ hanc rationem aut denominationem ſumi verum cum dicitur eſſe paſſio entis. Prior pars probatur ex adductis inter referẽdam primam ſententiam, & opinionem Caietani ſecunda Sect. tractatam. Declaratur ẽt illo exemplo de ſano; nam ſicut ſanum dr̃, & quod habet ſanitatem, & quod cauſat & ſignificat illam; ita in præſente verum dici poteſt & iudicium habens hanc veritatem, & vocalis propoſitio illam ſignificãs, & res ipſa quatenus cauſat, vel fundat illam. Vnde hoc etiam confirmat vſus, non ſolum. n. dicimus verũ eſſe iudicium, quo credimus, Deum eſſe trinum & vnum & ſimiliter veram eſſe propoſitionem qua id affirmamus, ſed etiã hoc ipſum, Deum eſſe trinum & vnum, verum eſſe: quam veritatem ſolum habet illa res prout eſt obiectiuè in intellectu, id eſt, quatenus complexè cognoſcitur, & verè ac ſicut eſt iudicatur. & de hu- B iuſmodi vero ſeu denominatione veri dixit etiã Ariſtoteles, non eſſe in re, ſed in intellectu. Vnde hæc denominatio veri etiam non entibus cõuenit: ſic. n. verum eſſe dicimus, & chymeram eſſe ens fictum, & hominem non eſſe equum. Atque hinc patet poſterior pars, q̃ hæc denominatio non ſit veritas, quæ eſt paſſio entis. Et hoc ẽt confirmat illa ratio, q̃ verum eſt obiectum intellectus: nam licèt quidam dicant, veritatem eſſe conditionem tantum obiecti intellectus, non antecedentem, ſed conſequentem potius actum intellectus, vt videre licet in Toleto 3. de anim. q. 20. tamen hoc modo valde impropriè diceretur verum obiectum intellectus: quia obiectum potentiæ paſſiuæ vt ſic ſupponitur ad actũ, & ideò conditiones illæ, quæ ſunt propriæ obiecti debent ſupponi, non ſubſequi; ergo verum, prout dr̃ eſſe obiectum intellectus, non eſt, quatenus ab ipſomet actu denominatur, ſed ſecundum aliquam aliam rationem, ſm̃ quam poſſit antecedere actum. Hoc deniq; confirmant ea, quibus ſupra probatum eſt veritatem tranſcendentalẽ nõ cõſiſtere in ſola hac extrinſeca denominatione. C

XI. Tranſlatio vocis veritas.

Tertiò itaq; cenſeo, ab hac veritate cognitionis tranſlatum eſſe hoc nomẽ veri ad ſignificandum hanc proprietatem cuiuslibet entis realis, quæ eſt conformitas cum intellectu actu, vel potentia concipiente rem ſub tali ratione entis realis. Hoc patet ex dictis, & à ſufficiente enumeratione. Dices hãc denominationem in nullo differre ab illa denominatione extrinſeca, qua res dicitur vera, quia fundare poteſt, vel cauſare veritatem intellectus. Reſpondetur, negando conſequentiam, quia illa denominatio præcisè ſumitur ex veritate extrinſeca, vt denominante obiectum, ſeu cauſam ſuam: hæc autem veritas rerum non ſumitur ex illa denominatione, ſed ex ipſa rei entitate, vt habente conformitatem ad aliud. Itaque ſicut cognitio, vel iudicium dicitur verum, quia conforme eſt ipſi eſſe, vel non eſſe rei, & tamen non denominatur verum à veritate ipſius rei, ſed à ſuo eſſe connotando ſimul eſſe ipſius obiecti tale, quale per iudicium repræſentatur; ita in præſente res dicitur vera, quia ha- A bet eſſe conforme ſeu conformabile tali conceptui, quæ denominatio non ſumitur extrinſecè à veritate conceptus, ſed ab intrinſeca entitate, vt eſt ſub habitudine, vel quaſi habitudine ad aliud. Confirmatur ac declaratur primò, nam, ſicut in relatiuis hoc album, v. g. dicitur ſimile alteri, non per extrinſecam denominationem à ſimilitudine, quæ in alio eſt, ſed quia habet in ſe relationem, qua tendit in aliud; vel quia hẽt in ſe talem qualitatem, qualis in alio eſt: ita in præſenti poteſt facilè intelligi, rem dici veram propter conformitatẽ cum intellectu, quamuis non denominetur extrinſecè vera à ſola veritate intellectus. Tandem, ſi mente præſcindamus veritatem cognitionis à repræſentatione ideæ vel conceptus, adhuc res denominaretur vera per conformitatem ad ideam ſic repræſentantem: ergo hæc denominatio formaliter non ſumitur ab ipſa veritate intellectus.

XII. Veritas de veritate cognitionis, ac rei qua analogia dicatur.

Vnde vlteriùs colligo, verum, prout dicitur de veritate compoſitionis aut diuiſionis, & de veritate rerum ſeu tranſcendentali, non dici propriè ſm̃ aliquam analogiam attributionis ſum- B ptam ab aliqua forma, quæ intrinſecè cõueniat alicui analogatorum, alijs verò extrinſecè, quia, vt oſtenſum eſt, non intercedit in præſenti huiuſmodi denominatio. Videtur ergo hæc vox æquiuocè dici ſub his duabus rationibus, vel ad ſummum, ſm̃ quandam analogiam proportionalitatis. Quia hic etiã non videtur intercedere vnus conceptus obiectiuus ſecũdũ vnam aliquã communem rationem: nam vt explicuimus longè alia eſt ratio veritatis in compoſitione & diuiſione, quàm ſit in alijs rebus. Solùm ergo relinqui poteſt quædam proportionalis analogia, quæ in hoc conſiſtit, quòd ſicut veritas compoſitionis requirit illam conformitatem inter eſſe rei, & iudicium, ita veritas tranſcendentalis requirit talem rei entitatem, quę adæquari poſſit proprio conceptui, ſeu ideæ, aut intellectuali repræſentationi talis rei. Huiuſmodi autem analogia nihil obſtat, quominus verum tranſcendens poſſit eſſe proprietas entis: quia licèt tranſlatio nominis ex illa proportionalitate ſumpta ſit, non tamen formaliter ſignificat illam, ſed proprietatem, in qua illa cõſiderari poteſt. Sicut in C ſano præter analogiam attributionis ſuprà declaratam intelligi poteſt alia proportionalitatis ſecundum q̃ pomũ, in quo nihil eſt corruptum, ſanum dicitur: quia ſicut ſanitas in animali conſiſtit in debita humorum proportione ac diſpoſitione, ita pomum dicitur ſanum, quia habet debitam omnium ſuarum partium diſpoſitionem & tamen ſanum ſub hac ſignificatione proprietatem aliquam, ſeu intrinſecam perfectionem pomi ſignificat, ſ. integritatem, ſeu incorruptionem eius. Sic igitur verum quamuis per aliquam analogiam proportionalitatis tranſlatum ſit ad veritatem rerum ſignificandam, nihilominùs proprietatem ipſius entis ſignificare poteſt.

Quod autẽ dicimus de veritate rerum, intelligendum ẽt eſt de veritate quæ attribuitur ſenſibus, aut ſimplicibus mentis conceptibus: imò & de veritate ipſius compoſitionis, quatenus in ea aliqua rõ entis conſideratur; nam in his omnibus veritas eſt eiuſdem modi ſeu rationis cum veritate tranſcendentali, & propriè conſiſtit in adæquatione talis rei ad ideam, vel rationẽ, quæ XIII.

de illa

de illa formari poteſt, quamuis in ſenſu, vel intel- A lectu per ordinem ad obiecta interdum explicetur: quia obiectum eſt veluti forma actus, vel cõceptus, qui ab illo ſumit ſpeciem. Et ſæpè hæc veritas tranſcendentalis per intrinſeca principia, & præſertim per formam explicari ſolet, ſicut dicitur vera paternitas, quæ ad verum filium à ſe genitum terminatur; quamuis formalis ratio veritatis, etiam in paternitate ipſa, in adæquatione ad intellectum conſiſtat.

Soluuntur rationes dubitandi in principio poſitæ.

XIIII. VLtimò ex his ſatisfactum eſt rationibus dubitãdi in principio poſitis: nam priores probant veritatem tranſcendentalem ſecundum ſe eſſe priorẽ, non tamẽ, ꝙ hęc vox primò ſit impoſita ad illam ſignificandam. Et hoc item probãt rationes ſecundo loco factæ de veritate cognitio- B nis. Quæſtio autem quæ ibi attingitur de vero, quomodo ſit obiectum intellectus, non eſt propria huius loci, ſed in materia de anima explicanda eſt; quanquam in re facilis ſit ex dictis expoſitio. Nam ſi ſit ſermo abſolutè de intellectu, non aliter verum dicitur obiectum eius, q̃ ens, ſolum enim nomine veri ſignificatur aptitudo illa, vel proportio, quæ eſt in ente, vt intelligi poſſit: quatenus enim tale eſt, vt adæquationem habere poſſit cum aliquo conceptu, eatenus terminare poteſt intellectus actum, eſſeq; obiectum illius. Vnde è contrario intellectus tunc rem intelligit, quando illum conceptũ format, cui res illa adæquari poteſt, & ideò dicitur intelligere illam vt veram. Et hoc modo veritas dicitur eſſe conditio neceſſaria in obiecto intellectus, de qua re legi poteſt Caiet. 1. par. q. 16. ar. 3. ad 3. & 2. 2. quæſt. 1. art. 1. & Capreol. in 1. diſt. 2. art. 1. Aegid. quodlib. 4. quęſt. 20. Si verò ſit ſermo de intellectu vt propriè iudicante, ſeu ut cõponente & diuidente, ſic verum dicitur obiectũ iudicij intellectus: quia eo modo, quo dicitur eſ- C ſe veritas in compoſitione, nũquam intellectus præbet aſſenſum ſuum, niſi cognoſcendo veritatem, ſeu conformitatem vnius rei, ſeu cõceptus eius ad aliam in actu exercito, cognoſcendo, inquam, vel ſaltem exiſtimando ſe cognoſcere, & hoc modo dicitur intellectus ſemper aſſentiri ſub ratione veri, & verum eſſe proprium obiectum iudicij ſeu aſſenſus intellectus.

Caiet. Capreol. Aegid.

DISPVTATIO IX.

De falſitate, ſeu falſo.

QVamuis falſitas nõ attribuatur enti, vt proprietas eius; tamen, quia veritati opponitur, & oppoſitorũ eadem eſt ſcientia, vnumque eorũ ex alio amplius manifeſtatur, ideò de falſitate breuiter hoc loco diſſerendum eſt, de qua eadem fere, quæ de veritate inquiri poſſunt, tamen ſuppoſitis, quæ de veritate diximus, vna fere aut altera dubitatione omnia poterunt comprehendi.

SECTIO I.

Quidnam, & vbi ſit falſitas, & an ſit entis proprietas.

PRincipio, ꝙ falſitas aliqđ ſit, & alicubi inueniatur, aut ſaltẽ, qđ ad hũc modũ, à nobis cõcipiatur, conſtat ex cõi mõ loquẽdi de rebus, & de ſermonibus et iudicijs rerũ: dicimus. n. & iudiciũ ſeu cõpoſitionẽ aut diuiſionẽ falſa eſſe, & locutionẽ ſimiliter; & res ẽt aliquas falſas denominamus, vt auricalcum dicimus eſſe falſum aurũ: hæ aũt denominationes ab aliqua forma, ſeu quaſi forma deſumuntur, & de hac inueſtigamus quid ſit. Vt aũt hoc commodius fiat, prius declarare oportet, an hæc falſitas verè ac propriè attribuatur rebus, eodẽ modo quo veritas: ſimulq; explicandũ eſt, an verè, ac propriè attribuat̃ cõceptib. ſimplicib. intellectus, & cõſequẽter actib. ẽt ſenſuũ, vel ĩ ſola cõpoſitione aut diuiſione propriè inueniatur. I. Falſitas eſt.

Variæ opiniones circa quid ſit.

II. PRima opinio aſſerit falſitatẽ non minus propriè reperiri in rebus aut conceptibus ſimplicibus quã veritatẽ. Ita ſentiunt nõnulli Moderni ſuper 1. p. D. Tho. q. 17. Et probatur primò ex Ariſt. 2. de aïa. c. 6. dicente, ſenſum nõ falli circa proprium ſenſibile: circa cõe aũt poſſe decipi: ergo ſupponit eſſe poſſe falſitatẽ in ſenſu, ſaltẽ quoad aliquos actus vel aliqua obiecta eius, cum tñ oẽs actus eius ſimplices ſint, & lib. 3. tex. 161. limitãs priorẽ ſnīam, ait ſenſũ, vel nõ falli circa ꝓpriũ ſenſibile, vel tarò, ponit ergo in illo falſitatẽ, & idẽ ait ibi de phantaſia. Vnde D. Tho. 1. p. q. 17. ar. 2. exponit qđ Ariſt. ait, ſenſum circa propria ſenſibilia non hr̃e falſã cognitionẽ, intelligendũ eſſe per ſe, & vt in plurimũ: nam per accidens, & in paucioribus, ẽt in cognitione proprij ſenſibilis põt in ſenſu eſſe falſitas. Atq; idẽ argm̃ ſumi põt ex parte intellectus, in cuius ſimplici cognitione, qua apprehẽdit ſeu cognoſcit quod quid eſt, negatur eſſe falſitas 3. de anim. tex. 21. & 51 & 9. Metaph. tex. 22. per ſe & vt in plurimũ, tñ ex accidẽti & in paucioribus non repugnat in eo reperiri, vt D. Th. ibi indicat, & 1. cont. Gent. c. 59. & 60. Secũdo argumẽtor rõne, quia oppoſitorũ eadẽ eſt rõ: ergo ſicut veritas cõſiſtit in conformitate & adęquatione, ita falſitas in difformitate: ſed ſicut cõformitas reperitur, nõ ſolũ inter cognitionẽ cõplexã & rẽ, ſed ẽt inter conceptus ſimplices & res, ita reperitur difformitas non ſolũ in cõpoſitione aut diuiſione, ſed ẽt in ſimplicibus, tã rebus, quã cõceptibus, ergo. Minor probatur; & primò in cognitione ſimplici. nã illa met imperfectio, quæ ſolet eſſe radix deceptionis & difformitatis in iudicio cõplexo, inueniri poteſt in ſimplici cognitione, tã ſenſus, quã intellectus nimirum, ꝙ ſpecies obiecti imperfectè imprimatur: hæc. n. eſt prima radix omnis deceptionis: nã potentia de ſe ſufficiens eſſet, ſi obiectum per ſpeciẽ ſufficienter applicaretur, & vniretur: hæc aũt radix cõis eſt tam ſimplici operationi, quam cõpoſitæ. Imò tota deceptio in cõpoſitione ſolet ex eo prouenire, ꝙ conceptus ſimplices difformes ſunt rebus ipſis: inuenitur ergo difformitas in his conceptibus, & conſequenter etiã falſitas.

III. Rurſus, quòd in rebus etiã inueniatur falſitas, patet in his præcipuè, quæ arte fiũt: nam ſæpe ſunt difformes ſuæ regulæ & ideæ; ergo ſub ea ratione, habent falſitatem. Idemque reperitur in aliquibus effectibus naturalibus, qui dicuntur mõſtra, ſeu peccata naturæ: nam diſcrepant ab idea ſeu regula, quam deberent cauſæ ſecundæ naturales imitari, & ad eam ſuos effectus conformare. Quomodò etiam actio humana, quæ deuiat à diuinis regulis, mendacium appellari ſolet; Pſal. 4. [Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?] Sicut è contrario operatio conformis prudentiæ ſeu regulæ diuinæ vocari ſolet veritas. Ioan. 3. [Qui facit veritatẽ, venit ad lucẽ.] De qua Paul. ad Ephel. 4. [Faciẽtes veritatem in charitate creſcamus.] Atque in hunc modum de conformitate & & difformitate rerũ ad intellectum philoſophatur D. Tho. d. q. 17. ar. 1. ſignificans, tam eſſe propriam falſitatem rerum hanc difformitatẽ, ſicut eſt veritas illa conformitas.

Pſal. 4. Ioan. 3. Ephef. 4.

IIII. Quòd ſi obijcias, nam ſequitur faſitatem eſſe ponendam inter proprietates entis ſicut veritatẽ, negatur conſequentia. Quia non omne ens B eſt falſum: omne autem ens eſt verum: nã Deus nullo modo falſus appellari poteſt, neque in rõne entis, neque in ratione Dei, aut alicuius entis in particulari: imò nec res creatæ omnes poſſunt falſæ nominari: quia ea, quæ à Deo fiunt, ſi immediatè ab eo fiant, non poſſunt ab eius arte diſcrepare; ſi autem fiant ab ipſo medijs cauſis ſecundis, licèt poſſint diſcrepare ab vna regula, vel idea diuina ad quam cauſæ ſecundæ conformari deberent in agendo, tamen prout ab ipſo Deo procedunt, diſcordare non poſſunt ab illa regula & idea, per quam Deus operatur, quando in illas influit, & hoc modo habent veritatem.

V. Secunda ſententia negat, in ſimplicibus, vel conceptibus, vel rebus eſſe falſitatem, ſed ſolum in compoſitione & diuiſione, quod ſentit Alber. 2. de anima, tract. 3. cap. 5. & ibi Apollinar. q. 13. Ægid. quodlib. 4. queſt. 7. Ferrar. 1. cont. Gentes, cap. 59. Fonſec. 4. Metaph. cap. 2. quæſt. 6. ſect. 1. Et hæc ſententia eſt magis conſentanea Ariſtoteli, & D. Thom. cit. locis, & mihi videtur etiam verior, ſi de falſitate in eo rigore, & proprietate loquamur, qua in præcedenti Diſputatione de C veritate locuti ſumus.

Alber. Apollin. Ægid. Ferrar. Fonſec.

Falſitas rebus attributa, quid.

VI. AD quod explicandum dico primò in rebus extra intellectum nõ eſſe propriã & rigoroſam falſitatem, ſed vocari falſas res per quandam metaphoram, & extrinſecam denominationẽ. Probatur, quia ſicut veritas, ita & falſitas ſumenda eſt per habitudinẽ ad intellectũ, quæ in rebus conſiderari poteſt, vt ſupra diximus, vel in ordine ad intellectũ ſpeculatiuum, vel in ordine ad practicum. Rurſus illa habitudo eſſe poteſt, vel actualis conformitatis, ſeu difformitatis, vel aptitudinalis tantum. Ac denique conſiderari poteſt vel in ordine ad intellectum diuinum, vel in ordine ad creatum, nullo autem ex his modis poteſt propria falſitas rebus attribui. Quod breuiter oſtendo diſcurrẽdo per ſingula. Et primò in ordine ad intellectum diuinum, vt ſpeculatiuè cognoſcentem omnia per ſe notum eſt, nullam rẽ poſſe propriè vel impropriè falſam denominari: quia ſcientia ſpeculatiua, quam Deus habet

In ordine ad diuinum intellectum nulla in rebus falſitas.

A de oĩbus rebus, neceſſariò eſt veriſſima ac propriſſima: ergo res cognitæ in ordine ad hãc ſcientiam non habent difformitatem vllam, ſed ſummam conformitatem. Secundò in ordine ad eũdem diuinũ intellectum, vt practicè cognoſcentem & operantem, non poſſunt res falſæ denominari: quia vel res ſunt factæ à Deo, vel nõ. Res non factæ à Deo, tñ ſunt, aut res ſummè bona, quæ eſt ipſemet Deus, qui ſupra oẽm eſt menſuram, & ſupra omnem ideam, & extra omnẽ cauſalitatem intellectus practici, & ideò non poteſt ex hac habitudine propriam veritatem habere, nedum falſitatem: aut res ſummè mala, quæ eſt culpa vt culpa eſt (ſi tamen res appellanda eſt) hæc enim, ſicut à Deo non fit, ita neq; in eo propriam ideam habet, ſed eſt potius in Deo idea bonitatis, & honeſtatis, à qua culpa diſcordat, ex quo habet, quòd vera culpa ſit, quia, ſicut eius eſſe, ita & eius veritas in priuatione & defectu conſiſtit. Solet autem interdum culpa falſitas & deceptio appellari, non tam in ratione mali aut culpæ, quàm in ratione boni: omne enim pecca- B tum habet aliquam rationem apparentis boni, ſub qua falſum quid & fucatum vocari ſolet, eã verò denominationem non habet in ordine ad Deum, ſed in ordine ad hominem, quem decipit, ſicut de alijs rebus falſis ſtatim dicemus. Aliæ verò res, quæ à Deo fiunt, numquam diſcordant ab arte, vel idea eius, quia eſt tam potens in exequendo, quantum eſt ſapiens in cognoſcendo.

Dices, licèt hoc ſit verum de his, quæ Deus per ſe ipſum operatur, nõ tamen in his, quæ per cauſas ſecundas efficit: nam tunc accommodat ſuam potentiam exequentem actiuitati cauſarũ ſecundarum, & ideò hinc fieri poteſt, vt effectus non adæquet ideam artificis, vt videtur contingere in monſtris naturæ. Reſpondetur, cum illa non eueniant caſu & fortuitò reſpectu Dei, ſed ex vera ſcientia, & voluntate eius, neceſſarium eſſe, vt etiam hæc, quatenus entia ſunt non diſcordent à diuina ſcientia practica: quia Deus, ſicut vult cũ cauſis ſecundis nõ impeditis influere ad effectus integros & perfectos perficiẽdos, ita vult cum eiſdem impeditis influere ad efficienda monſtra. Vnde ſicut, quando optimus pi- C ctor non ex impotentia, ſed voluntariè depingit monſtrum, illud non dicitur diſcordare ab arte; neque eſſe aliquid falſum reſpectu talis pictoris, ita neque monſtra naturæ falſitatem habent reſpectu ſupremi artificis Dei, quia ea ſciẽs & videns fabricatur, quatenus entia ſunt. Quod ideò ſemper adiungo, quia ſi hæc conſiderentur, quatenus in eis eſt priuatio, ſeu carentia alicuius perfectionis, vt ſic non per ſe fiunt, ſed per accidens, neque habent propriam ideam, ad quã conformentur, vt reſpectu illius vera aut falſa dici poſſint, ſed habent talem defectum, quatenus deficiunt ab alia perfectiori idea: hic autem defectus, uel nõ eſt a Deo, vt in defectibus culpæ, vel, ſi eſt ab ipſo, vt in malis pœnæ, nõ eſt præter ſcientiam & intẽtionem, ſeu voluntatem eius, & ideò reſpectu illius nõ põt dici falſitas, an verò reſpectu cauſæ ſcdæ ita appellari poſſit, ſtatim dicam. VII.

VII. Obiectioni reſpõdetur.

Tertiò, ſi res ad intellectum creatũ ſpeculatiuum cõparentur, non poſſunt intrinſecè ac propriè falſæ denominari. Quod ſic oſtendo, quia, vel denominarentur falſæ ex aptitudinali difformitate, vel ex actuali; neutrum dici poteſt: ergo. VIII.

VIII. Nullæ res falſæ in ordine ad intellectum creatũ ſpeculatiuum.

Minor

Minor quoad priorem partem probatur, quia omnis res quantum eſt de ſe apta eſt cognoſci ſi-cut eſt, & generare proprium & adæquatum ſui conceptum. Quod autem aliquis intellectus in eis cognoſcendis interdum decipiatur, non prouenit ab ipſis, quatenus entia ſunt, ſed vel ex defectu vnitatis intellectus, vel ex alijs impedimentis: ergo rõne aptitudinis, quæ eſt in reb. vt intelligantur, non conuenit eis falſitas, quod amplius patebit ex confirmatione alterius partis. Probatur ergo altera minoris pars primò rõne tacta p̃cedente Diſp. Sec. 2. quia, ſi res falſò cognitæ ab intellectu creato, haberent propriam & intrinſecam falſitatem ex eo, quod diſcordant à tali intellectu, nulla eſſet res, quæ non poſſet falſa denominari: quia nulla eſt, quæ nõ poſſit falſò cognoſci: eſſet ergo ẽt in Deo falſitas, quod abſurdiſſimum eſt. Item, ſi res eſt falſa reſpectu intellectus ergo, vel reſpectu intellectus verum & proprium conceptum formantis talis rei: & hoc non vt p ſe conſtat, quia ab illo non diſcordat, vel reſpectu intellectus verè concipientis aliam rem, vt auricalcum vr̃ dici falſum aurum reſpectu itellectus concipientis verum aurum: & hoc modo ẽt aurũ poteſt dici falſum auricalcum, reſpectu intellectus verum auricalci conceptum formantis; & ſic redit idem inconueniens ſuprà illatum, quod in rebus omnibus ſit aliqua falſitas. Deniq;, res vel dicitur falſa in ordine ad conceptum ſimplicem, vel in ordine ad conceptum complexum. Primum dici non poteſt, tum propter rationes dictas, tum quia, vt oſtendam, in ſolo conceptu ſimplici non eſt propriè falſitas: ergo multò minùs erit in re ſpeculatiuè cognita in ordine ad talem conceptum; tum etiam, quia ſi res ad proprium ſuum conceptum comparetur, reſpectu illius non erit falſa, ſed vera: ſi verò comparetur ad conceptum alterius rei, per illum non eſt falſò cognita, ſed potiùs ignorata: ergo nec reſpectu illius poterit denominari falſa: inter hos autem conceptus non poteſt medium excogitari ſiſtendo in ſimplicibus conceptibus: ergo per diſſormitatem ad illos non habent res propriam falſitatem. Si autem hæc denominatio ſumatur in ordine ad compoſitionem & diuiſionem, ſicut Ariſtoteles dixit 6. Metaph. nec veritas eſt in rebus, ſed tantum obiectiuè in intellectu; multò ergo minus falſitas.

IX. Naturalia entia per ordinẽ ad humanam praxim nulla falſa.

Quarto, ſi res creatæ comparentur ad intellectum creatum practicè cognoſcentem, ſic excludendæ in primis ſunt res naturales, quæ non pẽdent ab vllo creato intellectu, tanquam à ſuo artifice, & ita de omnibus his rebus probata relinquitur concluſio poſita, qđ reſpectu nullius intellectus habent propriam falſitatem. Vnde infertur, ẽt naturalia monſtra non hr̃e propriam falſitatem, ſed imperfectionẽ, vel defectum, ideòque non tam falſa entia, quam imperfecta ſeu mala denominari ſolent. Probatur, quia non denominantur falſa reſpũ primæ cauſæ vniuerſalis vt diximus, neque ẽt reſpectu cauſarum ſecundarum quia illæ non operantur per intellectum, falſitas aũt ſumenda eſt in ordine ad aliquem intellectũ. Dices, ſicut opus naturæ eſt opus intelligentiæ, ita hæc monſtra poſſe dici falſa reſpectu naturalis virtutis cauſæ, non præciſè ſumptæ, ſed quatenus ſubordinari dẽret ideæ primi artificis dirigẽtis illam ad perfectum effectum producendum

A Rñdetur in primis, hanc denominationem, & ſolum extrinſecam eſſe, & metaphoricam magis q̃ propriã. Sicut opus naturæ, vt naturæ eſt, nõ eſt propriè & intrinſecè opus intelligẽtiæ, ſed extrinſecè & metaphoricè, vel ſicut dr̃ errare manus proijcientis ſagittam, qñ ſcopũ non attingit: nam error propriè non illi tribuitur, ſed per metaphoram tm̃. Deinde dr̃, ꝙ illa imperfectio effectus non prouenit ex vllo defectu intellectus, & ideò nõ põt propriè falſitas appellari, ſed imperfectio vel malitia, & ita hæc ſolent vocari monſtra, vel peccata naturæ, quæ voces malitiam potiùs, quã falſitatem indicant.

Solum ſuperſunt res artificiales & morales, ad quas poteſt intellectus creatus practicè comparari, & vt cauſa earum. Artificialia ergo non eſt dubium, quin interdum diſcrepent ab arte. Sed hoc dupliciter contingit; vno modo, ꝙ diſcrepẽt ab arte, quæ eſt in artifice, ſeu ab idea, quam re vera hẽt conceptam: alio modo ꝙ diſcrepent ab arte, quam dẽret habere, quamque alius probat artifex habet. Qñ hoc poſteriori modo contingit, non vr̃ propriè habere locum denominatio falſitatis, quia tunc res artefacta nõ diſcordat ab idea à qua procedit; ad alias verò perfectiores ideas, q̃ ſunt in alijs artificibus, non comparatur talis res vt ad principium practicum, ſed vt ad cognitionem ſpeculatiuam; & iõ reſpectu illarũ non habet propriam falſitatem, iuxta dicta in tertio pũcto. Et confirmatur, nam, ſi quis ſimul habeat ideas perfecti & imperfecti artificij, & volens faciat rem imperfectam, & cõformem imperfectæ ideæ, non dicetur ille errare in operando vt artifex eſt; nec res facta in gñe artificij dicetur falſa; ergo idem erit qñ habet imperfectam ideam ſolã, & iuxta illam operatur. Dices, hunc artificem deficere ab arte, vel quia hñs ideam tm̃ imperfectã vult effectum facere perfectum, & conformem ſuæ ideæ, quæ eſt manifeſta repugnantia, vel qa exiſtimat iuxta veras regulas artis ita eſſe rem pficiendam. Rñdetur, in eo, qui ſic operatur, interuenire errorem ſpeculatiuum potiùs, quam practicum, ſeu antecedentem ante conceptionẽ ideę per quam res eſt fabricãda, & iõ ab eo errore nõ propriè denominari rem falſam, ſed ad ſummũ, metaphoricè, & valde extrinſecè. Cuius ſignum eſt, quia, ſi talis res ex induſtria fiat illo modo pp aliquem finem, vel voluntatem artificis, non erit res vllo mõ falſa, cum tñ in re eandem conformitatem, vel diſſormitatem habeat cum idea. Item, quia hmõi regulæ artis ſæpè ſumuntur in ordine ad aliquam finem, & ſuppoſita tali materia, vel circũſtãtijs: ſed hæc oĩa non variant intrinſecam formam artificialem rei, nec conformitatem, q̃ hẽt cum idea à qua proxime procedit, ergo qñcũque res artefacta eſt conformis ideæ, à qua proxime procedit, tunc non eſt in ea falſitas, ẽt ſi alias ſit ſimpliciter res imperfecta reſpectu aliarũ idearum perfectarum; vel ſi ſit inutilis in ordine ad finem intentum.

Rẽs artificiales in ordine ad humanos opifices an falſæ.

Qñ verò res artefacta prodit diſſormis ideæ, quæ eſt in artifice vt actu operante, ſeu à qua proxime procedit, tunc maxime vr̃ eſſe falſitas in tali re artificiali, ſed adhuc illa non põt propriè dici falſitas, tum quia ille defectus in effectu, non procedit ex imperfectione aut falſitate intellectus, ſed ex imbecillitate potentiæ exequentis, vel alio ſimili occurrenti impedimento; tum ẽt quia XI.

illud artificium vt ſic, ſeu quatenus cum illa deformitate fit, non procedit ab idea, ſed caſu fiet: ergo nõ comparatur ad illam vt ad cauſam, & menſuram, vt per cõformitatem, vel difformitatẽ ad illam falſum denominetur. Et confirmatur, nã cognitio illa, vel idea non eſt falſa per difformitatem ad illud opus, quia re vera nõ habebat illud pro obiecto: ergo neque è contrario opus ipſum poteſt denominari falſum in ordine ad talem cognitionem, cũ neque ſit obiectum, neq; effectus illius; quantum ad imperfectionem ſecundum quam ab idea diſcordat. Dicetur ergo tale artificium incongruum, aut malum in genere artificij non autem propriè falſum. Quõ dicũt dialectici, conſequẽtiam ſeu illationem, quę non fit iuxta regulas artis, eſſe quidem malam, non autem falſam.

XII. Res morales in ordine ad honeſtos offices num falſæ.

Atque idem diſcurſus fieri poteſt de operibus prudentię, ſeu moralibus, ea. n. opera, quæ à regulis prudentiæ diſcordant, quamuis interdum dici ſoleant falſa practicè, vt ſuprà dicebamus ex illo Pſalm. 4. [Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?] id hoc ſolum eſt, quatenus ſequuntur ex aliquo dictamine falſo practicè, quod dictamen ad iudicium intellectus per compoſitionem, & diuiſionem ſpectat. Vnde ab illo ſolũ extrinſecè & per analogiam denominatur opus falſum. Propriè tñ non eſt in ipſo opere falſitas, ſed malitia, nam ſi comparetur ad dictamen, à quo actu procedit, illi eſt conforme: quia illud dictamen imprudens eſt, & erroneum; ſi autem comparetur ad illud dictamen, per quod deberet vitari talis actus, vel rectitudinem habere quatenus actus humanus eſt reſpectu illius, nõ tam falſus, quàm prauus dicitur; tum quia illud debitũ operandi iuxta dictamen prudentiæ, non tam ad veritatem rerum, quàm ad honeſtatem morum pertinet: tum maximè; quia opus illud, quatenus taliter fit, non eſt obiectum illius dictaminis, neq; ab illo procedit. Vnde tandem confirmari poteſt tota hæc concluſio ex Auguſtino lib. 2. Soliloquiorum c. 8. dicente, [Si verum eſſe id, quod eſt dixerat, falſum non eſſe vſpiam, concludetur.] Quæ verba exponens D. Tho. 1. p. q. 17. art. 1. ad. 1. inquit: [Res comparata ad intellectum ſecundũ id quod eſt, dr̃ vera, ſecundum id, quod non eſt, dr̃ falſa: vnde verus tragædus eſt falſus Hector, vt dicit idem Auguſtinus 2. Soliloquiorũ c. 10.] Igitur entia, quatenus entia ſunt, non ſunt falſa: ſed, ſi falſitas aliquo modo eis attribuitur, ſolùm eſt & per attributionem quandam, & quatenus non entia ſunt.

Auguſt.

XIII. Falſitatis vox & quot quæ ſignificet.

Exponendum verò ſupereſt, qualis ſit hęc analoga denominatio. In quo breuiter dicendum eſt cum D. Tho. d. p. q. 17. ar. 1. varijs modis per ſe rem denominari falſam. Primus & maximè vſitatus eſt, propter ſimilitudinem ad rem veram; ratione cuius occaſionem falſitatis nobis præbet, vt illud exiſtimemus eſſe quod nõ eſt. Hoc modo aurichalchum dicitur falſum aurum, non propter ſolam diſconuenientiam, quam habet cum vera idea, vel conceptu auri: maiorem enim habet plumbum, vel ſtannum, quę non denominantur falſum aurum: igitur propter ſimilitudinem & ſpeciem auri, quam gerit, ratione cuius facilè exiſtimatur eſſe aurum. Et de hoc modo dixit Ariſt. 5. Metap. c. 29. [falſa dici, quæ natura ſua apta ſunt vt videantur eſſe aut quæ non ſunt, aut

A qualia non ſunt, veluti pictura, & inſomnia.] & Aug. li. 2. Soliloq. dixit c. 6. [Eas res falſas eſſe nominamus, quas veriſimiles deprehendimus.] Secundò dr̃ aliquid falſum, quia eſt obiectum falſæ enuntiationis, quod tamen obiectum eſt obiectiuè tantùm in intellectu. Ita Ariſtoteles ſuprà, quia addit, in huiuſmodi falſis eſſe latitudinem: nam quædam ſunt etiam impoſſibilia, vt diametrum eſſe commenſurabilem coſtæ, alia verò ſunt tantum falſa, vt Petrũ currere, ſi quieſcit. Et ad hunc modum idolum dr̃ falſus Deus; quia eſt obiectũ falſæ opinionis, q̃ idolũ ſit Deus. Quo ſenſu dixit Pau. ad Rom. 1. [Idolũ eſſe mendacium. & 1. Ad Cori. 8. dixit, [idolum eſſe nihil.] Tertius modus eſſe poteſt, qñ res dr̃ falſa, quia non eſt adæquata, vel conformis arti. Hunc poſuit D. Tho. & dicit, ſolum habere locum in rebus arte humana factis: veruntamen Ariſtoteles illum modum prętermiſit, & mihi (vt dixi) valde improprius vr̃, parumque communi modo loquendi vſitatus: non tamen repugnat talis metaphorica denominatio; vt quia res dicitur vera, quando eſt arti cõformis, falſa dicatur, quando non eſt conformis:

Ariſtoteles D. Auguſt.

B quanquam hoc ipſum magis conueniat ei, quatenus habet aliquid non entis, quàm vt entitatem habet.

De falſitate ſimplicium conceptuum.

XIIII. In ſimplici cognitione quacunque metaphoricè falſitas.

DICO ſecundò. In ſimplicibus conceptibus ſeu actibus cognoſcendi, ſiue intellectus, ſiue ſenſus non eſt propriè falſitas, ſeu deceptio, ſed per metaphoram eis attribuitur, ſicut rebus ipſis. Hæc concluſio eſt Ariſto. lib. 3. de anima cap. 6. & latius lib. 9. Metaph. cap. 12. ſequiturque ex præcedente, quia conceptus ſimplices æquiparantur rebus in veritate, vt conſtat ex dictis diſput. præced. ergo & in falſitate: eſt enim par ratio, & totus diſcurſus factus in præcedente concluſione hic poteſt facilè applicari. Secundò poteſt idem probari ratione latè tractata Diſp. præced. Sec. 2. quia ſi in conceptu ſimplici poſſet eſſe falſitas propriè propter difformitatem ad aliquas res nullus eſſet conceptus ſimplex, qui non eſſet falſus reſpectu aliquarum rerum, quia nullus eſt conceptus, qui non habeat difformitatem cum aliquibus rebus, præſertim in creaturis,

C conſequens autem abſurdum eſt, vt ibidem oſtendi. Tertiò, hinc poteſt ratio a priori declarari: quia falſitas inter ea verſatur, inter quæ verſatur veritas; ſunt enim oppoſita: veritas autem verſatur inter cognitionem, & rem, quæ eſt obiectum eius, falſitas ergo etiam verſari haberet inter cognitionem, & rem, quæ eſt obiectum eius: vnde quamuis cognitio habeat diſconuenientiam cum re, quæ non eſt obiectum illius, illa non poteſt denominari falſitas, ſed erit (vt ita dicam) diſparata quædam habitudo, vt in compoſitione etiam & diuiſione intellectus videre licet. Hinc ergo conficitur argumentum, nam ſimplex apprehenſio ſeu cognitio non poteſt habere difformitatem cum re quæ eſt obiectum eius, eſtò poſſit eſſe difformis alijs rebus: ergo non poteſt in illa eſſe falſitas. Minor declaratur in hunc modum, quia, cum habitudo huius cognitionis ad obiectum ſit ſimplex, ſeu per ſimplicem repræſentationem, non poteſt eſſe difformis rei tanquam obiecto repræſentato: quia aut talis

res re-

Digitized by Google

res repræſentatur per talem actum cognitionis, vel non. Si non repræſentatur, nõ eſt obiectum, & ita reſpectu illius nõ erit falſus talis actus. Si verò repræſentatur per illum, erit conformitas inter illa, quia neceſſe eſt repræſentans & repræſentatum habere inter ſe conuenientiam: ergo etiam reſpectu illius obiecti non erit falſus talis actus: ergo reſpectu nullius obiecti poteſt huiuſmodi actus habere falſitatem.

XV. Dices, poſſe huiuſmodi actum repræſentare rem, non tñ ſicut eſt: & ideo poſſe reſpectu obiecti ſui eſſe falſum. Reſpondetur, in ſimplici actu ſeu repræſentatione inuolui repugnãtiam, quia in hoc modo repræſentandi nõ attribuitur vna res alteri, neque vnus conceptus obiectiuus alteri, ſed ſimpliciter res aliqua repræſentatur: ergo vel repræſentatur ſicut eſt, vel non eſt illa, quæ repræſentatur, & conſequenter repugnat, eſſe obiectum, & non repræſentari ſicut eſt. Sicut imago ſenſibilis ſimpliciter repræſentans perſonam aliquam, oportet vt repræſentet illam, ſicut eſt, vel ſi in aliquo non repræſentat illam ſicut eſt, in eo non eſt imago eius: & ideo non poteſt dici falſa imago propriè loquendo, ſed imperfecta, aut diminuta, vel non imago. Vnde, quando appellamus aliquam falſam imaginem, falſitas re uera exiſtit in attributione, vel compoſitione noſtra, quia ſcilicet attribuimus talem imaginẽ ei, quem non repræſentat, exiſtimantes eſſe imaginem eius, & ita illa falſitas ſolum eſt obiectiuè in intellectu, ſeu denominatiuè ab actu intellectus, eodem ergo modo cenſendum eſt de ſimplicibus conceptibus, ſeu actibus cognoſcendi, qui ita ſe habent, ſicut ſimplices imagines.

XVI. Et hoc planè docuit D. Tho. dict. q. 17. art. 2. & 3. ſi attentè legatur, & ſolutiones argumentorum cũ doctrina articuli coniungantur. Quanuis enim dicat, ſenſum falli circa ſenſibile cõe, aut per accidens, & ſimiliter intellectum per accidens poſſe falli in ſimplici apprehẽſione quidditatis rei, quod etiam Ariſt. citatis locis docuit, tamen non intelligit, falſitatem propriè ſumptã in ipſa ſimplici apprehenſione reperiri, ſed eſſe in his apprehenſionibus occaſionem erroris, & deceptionis, & inde falſas nominari. Quomodo dixit Ariſtoteles, picturam, & inſomnia falſa dici, (quia imaginatio, quam efficiunt, entis non eſt.) Itaque non eſt dubium, quin interdum ſenſus (& idem proportionaliter eſt de intellectu) apprehendat rem exteriorem aliter, quàm in re exiſtat. Quo fit, vt non tam illam quàm aliam loco illius apprehendat, & ideò dicimus non propriè falli, quia ipſe non attribuit illam ſuam apprehenſionem rei in ſe exiſtenti, ſed ſimpliciter illud obiectum ſibi repræſentatum apprehẽdit. Vnde, ſicut imaginatio apprehendens montem aureum nõ fallitur, quia non componit, neque hoc rei attribuit, ita nec ſenſus, tamen quia ſenſus exterior mouetur ab exteriori obiecto, & apprehendit illud per modum intuitionis, atque adeò per modum præſentis, & exiſtentis, ideò, qñ apprehendit rẽ, quæ re vera non eſt, vel non eo modo quo eſt, falli dicitur, quia diſcrepat ab illa re, quam pro obiecto hẽre vĩ, quanuis re vera ad illam, vel ad talem modum eius non terminetur eius apprehenſio: & ideò non fit in eo propriè falſitas, ſed imperfectio quædam, quæ eſt occaſio falſitatis. Vnde Ariſtoteles, ſuprà dicit, [Viſus non errat dicens eſſe colorem, ſed quid ſit id, quod eſt infectũ colore, vel vbi,] id eſt, errat circa ſubiectum, quod eſt affectum colore, conſtat autem viſum non hẽre in ſe hunc errorem formaliter, ſed cauſaliter ſeu occaſionaliter, quia non iudicat per ſe de ſubiecto coloris: non eſt ergo propria ac per ſe falſitas in his ſimplicibus actibus, atq; ita etiam ſentiunt autores ſuprà citati.

De falſitate compoſitionis & diuiſionis.

XVII. *Falſitas propriè in compoſitione & diuiſione.*

Dico tertiò, Falſitatem propriè reperiri in cõpoſitione & diuiſione intellectus. Hæc eſt communis, & recepta ſententia Ariſt. D. Thom. & aliorum, locis citatis. Et ſequitur à ſufficienti enumeratione ex dictis, quia falſitas non eſt in rebus, neque in ſimplicibus conceptibus: ergo oportet, vt ſaltem ſit in compoſitione & diuiſione: quia, nec poteſt aliud membrum excogitari, nec poteſt nullibi eſſe ſuo modo, quia cętera per metaphoram & analogiam denominantur falſa: ergo per habitudinem, vel imitationem alicuius, quod propriè falſum nominatur: hoc autem non eſt, niſi compoſitio & diuiſio intellectus. Ratio à priori ex dictis ſumitur, quia in huiuſmodi compoſitione, vel diuiſione poteſt reperiri propriè difformitas inter cognitionẽ & rem, quæ eſt obiectum eius: ergo & falſitas. Antecedens patet, quia quando intellectus componit ea, quæ in re non ſunt coniuncta, habet pro obiecto adæquato vnionem ſeu coniunctionem vnius extremi cum alio. Vnde ipſa etiam extrema in actuali obiecto cõplectitur, vnum vt materiam ſeu ſubiectum, cum quo aliud comparat, & iudicat habere cum illo coniunctionem, & conſequenter in actu exercito iudicat conceptum vnius habere conformitatem cum alio: ergo qñ inter illa extrema non eſt illa coniunctio ſeu cõformitas, quam intellectus iudicat, diſcordat iudicium ab obiecto ſuo: eſt ergo in illo propria ac rigoroſa falſitas. Dices, Veritas & falſitas ſunt in compoſitione & diuiſione tanquam in cognoſcente, vt ſuprà diximus cum D. Thoma, at verò qñ intellectus componit prædicatũ cũ ſubiecto, quæ in re non ſunt compoſita, nullo modo cognoſcit falſitatem: imò ideò ſic componit, & iudicat, quia id eſſe verum exiſtimat: ergo vel non eſt propriè falſitas in huiuſmodi compoſitione, vel falſa ſunt, quæ ſuprà diximus. Reſpondetur, neutrum ſequi, quia, vt ſuprà etiã declaratum eſt, non ita dicuntur veritas & falſitas eſſe per compoſitionem & diuiſionem in intellectu tanquam in cognoſcente: quia oporteat eas directè & formaliter cognoſci compoſitione ipſa, aut diuiſione, quod ſpecialem includit repugnantiam reſpectu falſitatis; quia tunc in cõpoſitione, vel diuiſione eſt falſitas, quando intellectus decipitur, ideò autem decipitur, quia verum eſſe exiſtimat, quod falſum eſt: vnde neceſſe eſt, vt falſitatem ignoret, quam habet, niſi n. illam ignoraret, illam non haberet, & ideò error dici ſolet ignorantia prauæ diſpoſitionis. Dicitur ergo falſitas eſſe in cõpoſitione & diuiſione tanquã in cognoſcente, non quia falſitas ipſa vt falſitas eſt, directè cognoſcatur: ſed quia cognoſcitur vnum ut coniunctum, vel conforme alteri, quod re vera potius eſt diſiunctum ac difforme, & ideò in actu exercito cognoſcitur id quod eſt,

Digitized by Google

eſt difforme & falſum, ſcilicet hoc eſſe illud, quod in re non eſt, aut non eſſe quod eſt. A

Illata quædam ex dictis.

XVIII. Atque hinc intelligitur primò differētia inter conceptus ſimplices, & iudicium compoſitionis & diuiſionis: nam conceptus ſimplex prout directè & poſitiuè tendit in obiectum per ipſum apprehenſum & cognitum, ſolum repræſentat illud, & non dicit vel repræſentat poſitiuè ita eſſe in re, vel non eſſe (loquor de humanis actibus) vnde, ſi contingat habere aliquam difformitatem cum re prout eſt in ſe, eſt potius per modum negationis, quàm per modum poſitiuæ repugnantiæ, ſcilicet, quia non repræſentat id, quod eſt, ſed aliud. Vnde etiam fit, vt non propriè diſcordet ab obiecto, quod repræſentat, & in quod directè tendit. At verò iudicium diſcordat poſitiuè ab obiecto ſuo, quia iudicat, aut habere, quod non habet, aut non habere, quod habet, & ideò inuenitur propria falſitas in compoſitione & diuiſione, non autem in ſimplici conceptione. Et ideo Theologi, quanuis ſentiant, in intellectu Chriſti, aut B. Virginis, non potuiſſe B eſſe errorem, ſeu falſum aſſenſum, non tñ exiſtimant inconueniens, vt per ſenſus potuerint apprehendere res aliter quàm in ſe ſint, quia hæc non eſt propria deceptio nec falſitas, neque indecens imperfectio: maximè cum per ſapientiā intellectus corrigere poſſent ſenſus, ne in deceptionem inducerent. Et idem probabile eſt de Adamo, & hominibus in ſtatu originalis iuſtitiæ exiſtentibus, ſi ille perduraſſet.

XIX. *Falſitas ſtrictè ſumpta quid.* Secundò colligitur ex dictis, quid ſit falſitas: nā ſi de ea in omni proprietate loquamur, dicit diſconuenientiam illā, ſeu inadæquationē, quæ eſt inter iudicium intellectus cōponentis & diuidentis, & rem ipſam prout eſt in ſe. Non tñ hæc inadæquatio ſignificat aliquam propriam relationem realem, vel rationis, vt à fortiori conſtat ex his, quæ de veritate dicta ſunt. Neque ēt ſignificare vř ſolam denominationem extrinſecam, quia falſitas intrinſeca imperfectio intellectus eſt. Neque priuationem ſolam: tum quia falſitas in hoc diſtinguitur ab ignorantia priuationis, C tum etiam, quia actus poteſt ex vero fieri falſus abſque priuatione reali alicuius perfectionis, quia fit falſus ſine mutatione reali ſui, vt ſuprà dictum eſt. Igitur hæc falſitas videtur includere & poſitiuam relationem ſeu comparationem vnius ad alterum, quæ per compoſitionē & diuiſionem fit, & prætereà connotare obiectum aliter ſe habens. Sic enim veritas & falſitas, quæ oppoſita ſunt, oppoſitas rationes habere intelliguntur. Vnde eadem proportione explicāda eſt hæc falſitas, qua oppoſita veritas ſuprà eſt à nobis declarata. At verò falſitas impropriè dicta, quæ rebus, vel ſimplicibus conceptibus attribuitur, ſolum eſt denominatio extrinſeca, vel ſigni, vel cauſæ, ſeu occaſionis, vel obiecti falſi iudicij, vel certe interdum ſignificat negationem aliquā conuenientiæ inter aliquam rem & aliquem conceptum ſimplicem, quæ potius conſiſtit in carentia perfectionis, ſeu adæquationis perfectæ & integræ, quā in directa & oppoſita diſconueniētia, & ideò nō meretur nomen propriæ falſitatis, quæ oīa ex his quæ diximus, ſatis patent.

XX. *Auguſt.* A Et iuxta hæc intelligendum eſt, quod Auguſtinus ait lib. 83. queſt. q. 32. [Quiſquis vllam rē aliter quàm ea res eſt intelligit, fallitur.] Dupliciter enim contingit, rem intelligere aut concipere aliter, quàm eſt, ſcilicet poſitiuè & negatiuè. Poſitiuè appello, qñ res aliter concipitur, attribuendo ei illum alienum conceptum, vel remouendo proprium, quod fit falſa compoſitione & diuiſione. Negatiuè autem appello, qñ, licèt intellectus rem aliter concipiat, id eſt, non ſecundum eum modum, quem res habet, ſed ſecūdū aliū, nō tñ ei attribuit aut modum illum, aut vllum alienum conceptum, quod accidit in ſimplici conceptione imperfecta: conſtat autem hunc poſteriorem modum non ſufficere ad deceptionem vel falſitatem. Loquitur ergo Auguſtinus priori modo, & eodem ſenſu intelligendum eſt, quod ſubdit, [Et oīs, qui fallitur, id in quo fallitur, nō intelligit. Quiſquis igitur vllam rem aliter quā eſt, intelligit, non eā intelligit:] hmôi .n. propoſitiones veræ ſunt, quanuis non conuertantur: omnis .n. error ignorantia eſt: nō tamen omnis ignorantia eſt error: & ita omnis falſitas includit carentiam alicuius intelligentiæ, quanuis carentia intelligentiæ ad falſitatem non ſufficiat. B

XXI. Tertiò colligitur ex dictis, falſitatem ſeu falſum analogicè dici de compoſitione & diuiſione, & de ſimplicibus conceptibus & rebus. Hoc ſatis conſtat ex dictis, quia oſtenſum eſt, propriè ſolum reperiri in compoſitione & diuiſione, in alijs verò per denominationem extrinſecam, & metaphoram. Solum eſt in hoc notanda differētia inter veritatem, & falſitatem: nam, licèt de veritate etiam dixerimus, ſub quadam ratione primò dici de veritate complexa, & analogicè de ſignis, vel cauſis eius, quatenus ab illa præciſè denominantur, quod nunc eodem modo de falſitate docemus: in ſub alia conſideratione admiſimus propriam veritatem in rebus & conceptibus reperiri, quod de falſitate negamus. Ratio aūt huius differentię eſt, quia inter intellectum, & res, quæ illi obijciuntur poteſt eſſe, imò & eſſe debet poſitiua conformitas in ratione repræſentantis & repræſentati, in qua cōſiſtit ſimplex veritas, non tamē poteſt eſſe propria difformitas C inter obiectum & actum, quia hoc ipſo, ꝙ non repræſentatur, deſinit eſſe obiectum: negatio autem conuenientię, & conformitatis inter cognitionem & rem, quæ non eſt obiectum eius, non habet rationem falſitatis, quanuis interdum ita nominetur, propterea ꝙ res quandam ſimilitudinem vel propinquitatem cum obiecto habeat, & aliter quam in ſe ſit, repræſentari videatur.

XXII. *Qualiter falſitas veritati opponatur.* Vltimò intelligitur ex dictis, quæ ſit oppoſitio inter veritatem & falſitatem: nam D. Tho. dicta quęſt. 17. artic. 4. dicit opponi contrariè. [Quia verumq; (inquit) eſt aliquid poſitiuum, & inter ſe repugnant.] Quod confirmat autoritate Ariſtotelis 4. Metaphyſ. text. 27. dicentis, [Falſum eſſe ex eo, quod indicatur eſſe quod non eſt, uel non eſſe quod eſt.] Ex quo intelligitur, D. Thom. loqui de vero & falſo propriè dictis, prout ſunt in compoſitione & diuiſione: nam falſum improprium, ſeu metaphoricum non opponitur vero, niſi vel negatiuè, ſeu priuatiuè, vel tāquam imperfectum perfecto, vel tanquam apparens exiſtenti iuxta varias denominationes falſi ſuprà explicatas. Addendumque vlterius eſt, etiam

Digitized by Google

A etiam in compoſitione intellectus, vt verum aut falſum contrariè opponátur, debere verſari circa idem & ſecundum idem, alioqui ſi ad diuerſa comparentur, contingit, non ſolum verum & falſum non eſſe contraria, verum etiam in idem ſaltem diuerſis temporibus conuenire, ſicut Ariſtoteles dixit, & ſupra explicatum eſt, eandē propoſitionem mutari poſſe de vera in falſam ex mutatione ſui ſine mutatione obiecti. Et ratio eſt clara, quia veritas, vel falſitas duo includit, ſ. iudicium, ſeu exiſtimationem intellectus, & talē coexiſtentiam ſeu connotationem obiecti: & ideò ex mutatione alterius poteſt mutari veritas, vel falſitas. Et hoc ipſo ꝙ iudicium ad diuerſas res, aut ad eandem pro diuerſis temporibus comparatur, non eſt omnino eadem veritas, quę in illo cernitur, & ideò mirum non eſt, quod propriam oppoſitionem abſolutam ad falſitatē non ſeruet, ſed ſolum quaſi relatiuam. Vt ergo verum & falſum contrariè opponantur, neceſſe eſt, vt ſumantur reſpectu eiuſdem omnino obiecti: tūc enim oppoſitio oritur, non ex relatione ſola, ſeu quaſi relatione, ſed ex ipſiſmet actibus intellectus habentibus oppoſitas habitudines ad tale B obiectum; quatenus vnus eſt per modum aſſenſus: alius per modum diſſenſus, & ideò tunc eſt propria contrarietas inter tales actus, quomodo dixit Ariſtoteles, opiniones de contradictorijs, eſſe inter ſe contrarias.

XXIII. Quæſtio. Sed quæret hic obiter aliquis, an ſicut idē iudicium diuerſis temporibus poteſt eſſe verum & falſum, reſpectu obiecti aliter ſe habētis, ita poſſit eſſe ſimul verum & falſum reſpectu diuerſorum. Quidam .n. affirmant, quia vr̄ eſſe ſimilis ratio in prædictis caſibus, & quia quamuis verū & falſum non ſint in rigore relatiua, tn̄ illa imitantur: in relatiuis autem contingit, ſimul eſſe idem ſimile & diſſimile reſpectu diuerſorum, &

Reſponſio. citatur pro hac ſnia D. Tho. 1. p. q. 17. art. 3. Sed neque D. Thomas ibi hoc docet, nec verum eſt, vt patet ex incommodo ſupra illato, ꝙ omnis ferè cognitio eſſet ſimul falſa & vera, ſicut eadem qualitas ſemper ferè eſt ſimilis & diſſimilis reſpectu diuerſorum. Itē aliàs propoſitio ſubcontraria eſſet ſimul vera & falſa reſpectu diuerſorum. C Ratio verò eſt, quia veritas iudicij non eſt penſanda penes vnam, vel alteram partē obiecti ſed penes totum obiectum adæquatū. Et ſi reſpectu illius conformitatē habet, eſt ſimpliciter verum, & nullo modo falſum, ſiu autem prædicta conformitate careat, erit falſum, et nullo modo verum: fieri aūt non pōt, vt reſpectu adæquati obiecti ſimul habeat conformitatem & diſformitatem: & ideò non poteſt ſimul veritas & falſitas in eodem actu reperiri reſpectu ſui obiecti.

XXIIII. Dices, ergo in veritate & falſitate propoſitionum non datur magis aut minus, quia ſi omnis veritas eſt ſincera veritas, omnemque falſitatem excludit, nulla poteſt eſſe maior, non erit igitur vna enunciatio verior alia, idemq; erit de falſitate. Conſequens autem eſt contra Ariſt. 4. Metaphy. c. 4. in fine, & contra omnium ſenſum, & loquendi modum. Rn̄detur ſimpliciter negando ſequelam, quia non ſemper vnum oppoſitorum dr̄ maius, aut minus propter admiſtionem contrarij maiorem & minorem. Nam vna propoſitio eſt certior alia, licet neutra quippiam habeat dubitationis, aut formidinis, vt ſup. diſp. 1. ſect.

A tactum eſt. Fateor ergo omnes propoſitiones veras, quoad carentiam falſitatis eſſe æquales; item verum eſt habere quandam æqualitatem in proportionali conformitate ad ſua obiecta, quia illa conſiſtit (vt ita dicam) in indiuiſibili, & ideò in hoc nō recipit magis aut minus. Nihilominus tamen dicitur vna propoſitio verior alia, quia immutabilior habenſque cum ſuo obiecto magis infallibilem conformitatem. Item ratione fundamenti dici poteſt verior, quia fundatur in eſſe veriori: è contrario vero dicitur magis falſa propoſitio, quia impoſſibilior, & quia magis recedit à vero, ſic magis falſum eſſe dicitur ꝙ mille ſint æqualia duobus, quàm quòd quatuor, licèt in carentia veritatis æqualia ſint.

SECTIO II.

Quæ ſit falſitatis origo.

SVppono in primis, ſermonem eſſe de falſitate propriè dicta, quæ vt diximus, 1.
B in compoſitione & diuiſione reperitur: nam de falſitate prout alijs rebus tribuitur, vel nulla eſt difficultas, quia vel ſolum eſt extrinſeca aut metaphorica denominatio, quæ, ſi ſit in ratione ſigni vt in verbis oritur ex prauo eorum vſu, ſi verò ſit in ratione cauſæ vel occaſionis falſitatis, oritur ex aliqua ſimilitudine, vel proportione, quæ diuerſis rebus, pro earum veritate & natura, diuerſa etiam erit, vt inductione facta facilè conſiderari poteſt, vel certè ſi illa falſitas conſiſtat in aliqua imperfectione, cum à nobis potius cenſeatur habere rationem malitiæ quam falſitatis, non eſt, quòd hoc loco illius radicem declaremus, quanquam paucis verbis inſinuari poſſit, & ad propria loca remitti. Nā ſi illa falſitas ſit in rebus naturalibus, vt in monſtris naturæ, radix illius communiter eſt ex parte materiæ, uel ex defectu virtutis proximi agentis, ad quam reducitur etiam concurſus contrariorum agentium ſe ſe impedientium, ut latius tractatur in ſecundo Phyſic. Si uerò falſitas illa ſit in rebus artificialibus ex eiſdem cauſis, ſeruata C proportione, prouenit, ſcilicet ex defectu materiæ, uel ex defectu virtutis exequentis, uel certè ex defectu ipſiuſmet artis, ſeu directionis eius ut per ſe conſtat, & in eodem lib. 2. Phyſic. tractatur. Si verò falſitas hæc attribuatur humanis actibus moralibus, proxima radix eius eſt libertas uoluntatis, quæ non habet intrinſecam aut neceſſariam conformitatem cum ſua regula, cōcurrente ſimul aliquo defectu intellectus. De quo quid ſit, & quomodo ſit neceſſarius, attingemus infra, inter diſputandum de cauſis efficientibus liberis, & latius diſputant Philoſophi morales, & Theologi. Si denique hæc falſitas attribuatur ſenſibus, uel alijs ſimplicibus cognitionibus, proximè vr̄ prouenire ex aliquo defectu ſpeciei intentionalis ſenſibus exterioribus impreſſæ, ut ſignificat D. Tho. 1. p. q. 17. art. 2. & 3. Nam cum omnis interior apprehēſio ex exteriori naſcatur defectus in ſimplici apprehēſione interiori per ſe loquēdo oritur ex defectu exterioris ſenſationis: cum aūt facultas ipſa ſentiendi de ſe ſit eadem & indifferens, cōſtituatur autem in actu ac proximè determinetur per ſpe-

ciem,

ciem, ex imperfectione ſpeciei oritur ſenſationis A defectus. Hic aũt defectus ſpeciei cõſiſtere pōt, vel in aliqua imperfectione entitatis eius, vel in modo, quo imprimitur, aut in permiſtione cum alijs ſpeciebus. Vnde interdum prouenit ex imperfectione, vel diſtantia obiecti, interdũ ex aliqua indiſpoſitione medij, nonnunquam verò ex læſione organi, vt latius in ſecundo de anima diſputatur. Vnde hæc ſunt ſatis de hac falſitate.

II. Secũdò ſuppono, quod ad nos attinet, ſolum habere qõnem hāc locum in humana cognitione: nam in diuinam certum eſt nullo modo poſſe cadere falſitatem, non ſolũ, quia illa cognitio eſt ſimpliciſſima, ſed maximè, quia eſt perfectiſſima, infinita, & prorſus immutabilis ac æterna. De cognitione aũt angelica nõ pertinet ad nos diſputare, an poſſint intelligentiæ in aliquibus rebus, quas non perfectè cognoſcunt ex natura ſua, vt ſunt ſupernaturales, vel cõtingentes, componere & diuidere, & hoc modo in errorẽ incurrere, vel an ẽt ſine compoſitione formali poſſint interdũ propriè decipi circa aliqua obiecta: hæc enim diſputatio propria eſt Theologorũ, et ideò ad illos etiam ſpectat, radicem illius falſitatis declarare, ſi forte poteſt in angelis ex natura ſua, B vel nunc in malis reperiri: loquimur ergo tantũ de falſitate in humana cognitione.

III. Tertiò ſuppono, poſſe huius falſitatis radicẽ, & Theologicè & Philoſophicè inueſtigari. Priori enim modo dicet Theologus, radicem omnis erroris & falſitatis in hominibus eſſe originale peccatum, nam ſi illud non interueniſſet, homines per originalem iuſtitiam ab omni errore ſeruarentur immunes. Veruntamen hanc cauſam omittamus, tum quia ad nos nunc non ſpectat, tum etiam quia illa non eſt cauſa propriè inducens in falſitatem, ſed remouens prohibens. Vt enim magis probata eſt ac ferè certa Theologorum ſententia, peccatum originale non induxit in homines aliquam entitatem poſitiuam, quæ aut eos ad deceptionem inducat, aut tenebras eorum ſenſibus, vel intellectibus infundat. Solũ ergo eos priuauit iuſtitia, quę omnem falſitatem depelleret. Vnde hoc ipſum ſupponit eſſe in natura humanis, ſi extrinſeco dono non præueniatur, C ſeu cuſtodiatur, ſufficiens principium vel occaſionem falſitatis, & hoc eſt quod philoſophicè inquiri poteſt, ſiue illud ſit aliquod internum principium in ipſo homine exiſtẽs, ſiue aliquod externum, quod poſſit hominem in falſitatem inducere.

IIII. Quartò conſiderandum eſt, compoſitionem, & diuiſionẽ reperiri poſſe aut in ſola apprehenſiua conceptione præſcindente à iudicio, aut in conceptione, quæ ſimul ſit iudicatiua; diximus autem in ſuperioribus, veritatem complexã propriè reperiri in compoſitione iudicatiua: vnde fit idem dicendum eſſe de falſitate: nam contraria ſunt eiuſdem generis. Vnde nemo cenſetur decipi ſeu errare donec iudicet, quantumuis falſas compoſitiones apprehendat. Quoniam aũt apprehenſio illa quæ fit ſine iudicio, regulariter fit per conceptus vocum potius quàm rerum, vt ſupra dixi, ſicut in compoſitione vocum eſt falſitas ſicut in ſigno, ita admitti poteſt in illa apprehenſione, quamuis in ea ſit quaſi materialiter, id eſt, non tanquam in affirmante vel proferente falſum, ſed tanquam in ſigno, quod ſe- A cundum ſe falſum ſignificat. Sicut eſt falſitas in hac propoſitione, [Non eſt Deus,] vel ſcripta, vel materialiter prolata ab eo, qui refert, [Dixit inſipiens in corde ſuo, Non eſt Deus:] & ideò de hmôi falſitate eadem ratio eſt, quæ de falſitate quæ eſt in compoſitione vocali, vt in ſigno. Si autem apprehenſio fiat per conceptus rerũ, vix poteſt intelligi, quomodo fiat propria compoſitio apprehenſiua abſque aliquo iudicio: quia talis compoſitio includit cognitionem, non tantũ extremorum, ſed etiam coniunctionis eorum inter ſe: imò in hoc vltimo compoſitio conſummatur, quandiu aũt non eſt iudicium, non eſt cognitio talis coniunctionis: ergo neque eſſe põt vera compoſitio per conceptus rerum in ſola apprehenſione ſiſtendo, ſed erit tantum aut conceptio per modum ſimplicis apprehenſionis, non ſolum de extremis, ſed etiam de vnione eorum, aut complexio quædam per modum quæſtionis potius quàm per modum enunciationis, & ita non poterit ibi eſſe falſitas de qua agimus, niſi admiſceatur ibi aliqua compoſitio iudicatiua, qua illa propoſitio apprehenſa iudicatur, vel poſſibilis, vel incerta. Quõ dicunt Theologi, dubium in fide eſſe hæreticum, quia licèt non B habeat compoſitionem iudicatiuam, ꝙ aliqua propoſitio fidei falſa ſit, tamen dum apprehendit, eã vt dubiam, iudicat eſſe rem incertam, & hoc ipſum contra fidem eſt, & hæreticum. Solum ergo reſtat dicendum de falſitate iudicij.

Quæſtionis reſolutio.

Est itaque animaduertendum quintò, duplici via poſſe hominem cognitionem acquirere, V. ſeu, de rebus iudicare, ſcilicet, inuentione, & doctrina ſeu diſciplina, & vtraque via peruenire poteſt ad verum & falſum iudicium. Sed eſt diuerſitas, nam iudicium, quod ſola inuentione acquiritur, ſemper fundatur in rebus ipſis prout cognoſcenti repræſentantur; iudicium autem per diſciplinam, interdum hoc modo fit, interdum verò nititur in ſola autoritate dicentis, ſeu docentis, ita vt aliquãdo doctrina ſolum ſe habeat C vt proponens & applicans obiecta, & media iudicandi, interdum verò ſit tota ratio iudicij: Qñ ergo iudicium eſt huius poſterioris modi, ita vt nitatur ſola autoritate dicentis, facile eſt radicẽ falſitatis in eo reperire, nam quoad ſpecificationem (vt ſic dicam) prouenit ex imperfectione dicentis, ſeu docentis, quia nimirum uel falli põt, vel mentiri, & ideò hmôi origo ſemper eſt aliqua autoritas humana, uel potius creata, vt angelicam etiam includamus, quæ ſi aliunde nõ ſit per veritatem increatam confirmata, ẽt eſſe põt falſitatis cauſa. Quoad exercitium verò propria cauſa eſt voluntas ipſius hominis iudicantis, quod vniuerſale eſt in omni iudicio falſo, etiam ſi per inuentionem acquiratur.

Quod prouenit ex differẽtia notanda inter veritatem & falſitatẽ, nam ad veritatem poteſt in- VI. tellectus neceſſitari, ad falſitatem autem nõ poteſt, ſimpliciter & abſolutè loquendo, & ideò quoad exercitium nunquã poteſt in falſum iudicium incurrere niſi per liberã motionem uolũtatis, nam ſecluſa neceſſitate, nõ poteſt determinari intellectus ad iudicium niſi per uoluntatẽ, cum ipſe liber non ſit. Ratio autẽ illius differen-

tiæ

Digitized by Google

tiæ eſt, quia intellectus non determinatur ex neceſſitate ad iudicium, niſi media euidentia rei cognitæ, vt experientia ipſa docet & rō, quia abſque euidentia obiectum non perfectè applicatur potentiæ, vt eam ad ſe ex neceſſitate trahat ac determinet, euidentia autem nō pōt falſum iudicium parere, quia fundatur in re ipſa cognita prout eſt in ſe, vel neceſſariò reſolui debet in aliqua principia per ſe nota, & manifeſta. Et hinc ēt fit, vt veritas ſit longè immutabilior, quam falſitas; iudicium. n. falſum ex ſe mutabile eſt, vel potius intellectus quoties profert iudiciū falſum, poteſt mutari, & verum ferre iudicium: iudicium autem verum, ſi perfectum ſit, eſt ex ſe quodammodo immutabile ēt in creaturis, nam licèt ſimpliciter mutari poſſit, quia poteſt deſinere eſſe, tamen quantum eſt ex ſe non permittit mutationem in iudicium falſum, rōne euidentiæ: de hoc. n. iudicio loquimur: nam ſi iudicium ſit liberum, quantumuis verum ſit, poteſt intellectus ex illo in falſum iudicium mutari, quantum eſt ex vi illius, ex efficacia voluntatis.

VII. Dices, Interdum poteſt intellectus neceſſitari ab extrinſeca cā, vt à Deo, vel ab angelo, qui, ſi malus ſit, poteſt ita proponere aliquid falſum, vt intellectus diſſentire non poſſit. Et cōfirmatur, nā ipſa euidentia interdum eſt apparens tm̄: ergo tunc poteſt circa falſum verſari, & tamen nō minus neceſſitat intellectum, quàm ſi eſſet vera. Rñdetur, poſſe quidem Deum neceſſitatem inferre intellectui, ēt in his, quæ euidentia non ſunt: hic autem modus operandi eſt præter vel ſupra naturam intellectus, ſecundum quam nunc tm̄ loquimur. Poſito autem illo miraculo vera & ſana doctrina Theologorum docet, non poſſe Deum inducere intellectum ad falſum, quia non minus hoc eius bonitati repugnat, quam mentiri. Vñ fieri nullo modo pōt, vt prima falſitatis origo in Deum ſpāli modo ad illam inducentem ſeu operantem referatur. Quod verò ad angelū ſpectat, dicendum eſt, non poſſe angelum naturali virtute immediate immutare intellectum ad iudiciū ſeu actum ſecūdum: hoc eſt. n. proprium Dei autoris eius. Vnde multo minus pōt angelus malus neceſſitare intellectum ad falſum aſſenſum, ſed ad ſummum pōt ſuggeſtione & perſuaſione inducere ad aſſenſum falſum per modū diſciplinæ, ſemper tñ pōt homo illi diſſentire, aut ſaltem non aſſentire, ſi velit.

VIII. Ad illud denique de apparenti euidentia reſpondetur, dupliciter dici poſſe euidentiam apparentem. Primò, quia in nullo ordine verè talis eſt, ſed ex aliquo errore aut præcipitatione intellectus exiſtimatur eſſe talis. Secundò, quia in ordine naturali eſt re vera ſufficiēs euidentia, nihilominus tamen interueniente aliquo opere ſupernaturali poteſt deficere à veritate. Hoc poſteriori modo fatemur, eſſe poſſe aliquam apparentem euidentiam, præſertim quando abſtractiua eſt, vt in intellectu humano: qualis videri poteſt ethnico, quando iudicat hoſtiam conſecratā eſſe panem. Tamen hæc euidentia quantum eſt de ſe non inclinat ad falſum, ſed ad verum, & quando verſatur circa actualem exiſtentiam alicuius rei, quę non in ſe videtur, ſed ex alia colligitur, ſemper habet ſubintellectam conditionem, ſ. hoc ita eſſe quantum eſt ex virtute naturæ, ſeu ex naturalibus cauſis, ſeu niſi Deus aliquam ſupernaturalem mutationem in reb. faciat. Et ita non ſimpliciter neceſſitat intellectum, ſed ex ſuppoſitione, ꝙ conſtet, nullam hmōi mutationem à Deo factam eſſe: quapropter hæc euidentia per ſe nunquam eſt origo falſitatis, ſed rōne alicuius defectus quem habet adiunctum, cuiuſmodi eſt incredulitas, vel ſaltem ignorantia ſupernaturalis operis. Priori autem modo nulla eſt apparēs euidentia, quæ ſimpliciter neceſſitet intellectum quia planè repugnant illa duo inter ſe. Sed interdum ita vocatur per exaggerationem, & præcipitationem, quæ magis eſt in verbis, quam in intentiori iudicio. Aliquando autem appellatur hæc euidētia ex ſuppoſitione aliqua, quæ eſt euidentia conſequentiæ, non conſequentis, & ideo non repugnat, hoc modo intellectum neceſſitari ad falſum, quia illa non eſt neceſſitas ſimpliciter, ſed ex ſuppoſitione, nec falſitas oritur ex euidentia, ſed ex aliquo alio priori errore, quē oportet voluntarium ac liberum eſſe quoad exercitiū in ipſo iudicio.

Semper ergo falſitas actualis ſeu exercita per actuale iudicium, habet proximam originem in humana voluntate, quamuis quoad ſpecificationem (vt ſic dicam) ſeu quoad motiuum oriatur ex autoritate creata ſeu ex imperfectione eius in prædicto iudicandi modo. Quod ſi vlterius inquiratur vnde proueniat falſitas in eo, qui illam teſtificatur. Reſpondetur, dupliciter poſſe illum teſtificari falſitatem, primò abſque proprio errore, ſed cognoſcentem eſſe falſum, quod teſtificatur, quod eſt proprium & formale mendacium, & tunc origo eius eſt malitia ſeu libertas voluntatis. Alio modo poteſt id prouenire ex priori errore ipſius loquentis ſeu magiſtri docentis, cuius error prouenire vlterius potuit ex alterius doctrina & falſa teſtificatione, ne tamen in hoc genere in infinitum procedatur, ſiſtendum neceſſariò eſt in aliquo errore commiſſo ſeu acquiſito via inuentionis ab aliquo, qui veritatem inquirens in errorem lapſus eſt, putans ſe verum inueniſſe. Et hoc ferè modo magna ex parte falſæ opiniones permiſtæ ſunt veris in humanis diſciplinis.

Scoto tandem dicendum eſt, originem huius falſitatis, quæ in ipſarum rerum cognitione miſcetur abſq; extrinſeca autoritate, radicaliter oriri ex eo ꝙ homo nō concipit res per proprias earum ſpēs, & prout in ſe ſunt: hoc aūt ex eo prouenit, quod non immediate, ſed per ſpēs miniſterio ſenſuum acceptas res concipit, & apprehendit: nam hinc fit, vt ſępe ex imperfecta apprehenſione ſenſus oriatur imperfecta apprehenſio intellectus, & ex imperfecta apprehēſione falſum iudicium: hoc. n. modo interdum iudicamus aliqd eſſe animal, quod non eſt. Aliquando vero exiſtente perfecta apprehēſione in ſenſu, & in intellectu, circa obiectū per ſe ſenſibile, poteſt in intellectu accidere falſitas ex inepta compoſitione conceptuū ſimplicium: quia ipſa coniunctio eorum inter ſe non ſemper per propriam ſpeciem cognoſcitur, aut ſufficiēter repræſentatur: idemque cōtingit ex mala illatione. Ac deniq; tota ratio huius defectus eſt, quia homo non aſſequitur euidentem veritatis cognitionē: nam omnis cognitio, quę huiuſmodi non eſt, & ex rebus ipſis ſumitur, de ſe eſt expoſita falſitati. Quod autem actu ſit falſa, quaſi contingenter & per accidens pro-

prouenit ex eo, quod res aliter ſe habeat, quàm iudicatur: per ſe enim numquam hoc prouenire poteſt ex intentione aſſentientis, quia non poteſt tendere in falſum quà falſum eſt.

SECTIO III.

Vnde oriatur difficultas ueritatem aſſequendi.

I. HOc dubium annexum eſt præcedenti, & ideo expediendum hoc loco eſt, tetigitq; illud Ariſt. lib. 2. Metaph. cap. 1. & lib. 4. c. 5. & ſeq. fuſe diſputat cõtra eos, qui nõ ſolum difficile ſed & impoſſibile putant ſyncerã aſſequi veritatem. Quod ſi intelligerẽt collectiuè, vt Theologi aiunt, & per naturales vires, nõ eſſent improbadi, ſed quia ſentiebãt, in nulla omnino re aſſequi poſſe hoiem veritatẽ prout in re ſe habet, ideoque nõ eſſe apud homines aliquid verum, niſi quod apparet; ideo valde errabant vt latè ibi Ariſtot. demonſtrat. Igitur illo errore prætermiſſo de difficultate, quæ nobis eſt in rerum cognitione, breuiter dicendum eſt.

Variæ ſententiæ,

II. TRes ergo ſunt de hac re ſententiæ Prima refert totam hanc difficultatem aſſequendi veritatem in imperfectionem noſtri intellectus. Hanc tenent Scotus, Maior, Anton. Andreas & alij citato loco. Eiſq; multum videtur fauere Ariſt. cit. loco dicens. [Cum difficultas duobus modis accidat, non in rebus, ſed in nobis illius cauſa ſita eſt.] Ratio verò eſt, quia res oẽs de ſe ſunt cognoſcibiles, neq; in eis eſt vlla difficultas, ſi in cognoſcente ſit virtus. Et ita à Deo æquali facilitate omnia cognoſcuntur. quia ad omnia eſt ex parte illius ſufficientiſſima virtus: Angeli ẽt facillimè cognoſcunt ea oĩa ad quæ perfectio intellectualis virtutis eorum extendi põt. Quòd ſi aliqua vel non poſſunt, vel difficile intelligere poſſunt, ſolum eſt, quia virtus intellectiua eorũ eſt illis rebus inferior: ergo & in nobis tota difficultas prouenit ex imperfectione noſtra.

Scot. Maior. Anton Andreas.

III. Secunda è contrario cenſet, totã hãc difficultatem ſitam eſſe in rebus ipſis, quam ex Heraclito refert Fonſeca. Et poteſt ita declarari, & ſuaderi, quia ideò intellectus noſter difficultatẽ patitur in veritatibus aſſequendis, quia non habet proprias ſpecies rerum, per quas illas cognoſcat: ſed quod has non habeat non ex ipſo prouenit, qui quantum eſt de ſe in potentia eſt ad omnes, ſed prouenit ex rebus ipſis, quæ non ſunt productiuæ ſpecierum propriarũ in intellectu noſtro: ergo ex parte ipſarum rerum prouenit hęc difficultas. Exemplis res patet, nã ſubſtãtia materialis ideò non poteſt à nobis cognoſci, quia nõ põt ſpẽm ſui imprimere, neq; in ſenſu neque in intellectu, qđ nõ prouenit ex parte noſtra, ſed ex parte ipſius ſubſtãtiæ, & idem eſt de partibus ſubſtãtię, & in accidentibus, quæ p ſe ſenſibilia non ſunt. Idem aũt ẽt eſt in ſpiritualibus ſubſtãtijs, ſaltẽ creatis, vt Deum omittamus: non. n. habent efficaciam ad immutandũ intellectum noſtrum, ſuiq; ſpeciem illi imprimendam: ergo ex inefficacia ipſarũ rerũ prouenit hæc difficultas.

IIII. Tertia ſententia media eſt, quaſdã eſſe res perfectas & ſuperiores homine, alias verò imperfectas & inferiores, & in oĩbus cognoſcendis difficultatem pati hominẽ, ſed diuerſa ex cauſa. Reſpectu itaq; ſuperiorum (ait hæc opinio) tota difficultas oritur ex noſtra imperfectione, & non ex rebus, nam illæ, quantum eſt ex ſe, maximè intelligibiles ſunt Et de his videtur maximè locutus Ariſtoteles citato loco, vbi vulgatam illã rationem ſubdit, [Sicut oculus noctuæ ad lumen ſolis, ita ſe habet mens noſtra ad manifeſtiſſima naturæ:] Ex quo ortum habuit illa vulgaris diſtinctio veritatum, nam quædam ſunt per ſe notæ in ſe quæ nobis non ſunt ita notæ, aliæ è contrario. Reſpectu verò rerum inferiorum difficultas eas cognoſcendi oritur ex ipſis, nam in noſtro intellectu re vera eſt ſufficiens virtus, tamen quia ipſæ imperfectæ ſunt & parum intelligibiles, ideò difficilè illas cognoſcimus. Exẽplo res declaratur in viſu, lumen enim Solis videre non poteſt propter imperfectionem ſuam, non Solis, tenuiſſimam autem lucem, aut minimum aliquod obiectum videre non poteſt propter imperfectionem ipſius obiecti, quia inefficaciſſimũ

B eſt ad potentiam immutandam. Et hæc eſt ſententia D. Tho. Auer. Alexand. Alberti Mag. in cit. loco Metaph. quos cæteri tã Thomiſtæ, quã Auerroiſtæ ſequuntur.

V. Quòd ſi inquiras, in quo ordine illarũ rerum collocandæ ſint res quædam, quæ videntur eſſe mediæ, vt elementa, & res aliæ naturales: Reſpondent aliqui in neutro illorum ordinum cõprehendi, neque id eſſe neceſſarium, quia ad has res propoſita quæſtio non pertinet eò quod in illis agnoſcẽdis nullã difficultatem homo patiatur, ſed facillimè illas cognoſcat. Ita ſentit Fonſeca, lib. 2. Metaph. c. 1. q. 3 ſect. 4. Putat enim qõnẽ hanc non verſari de difficultate, quæ eſt in exacta & diſtincta cognitione rerum, nam hoc modo cõſtat difficillimum eſſe etiam harum rerum ſenſibilium perfectam cognitionem aſſequi, ſed qõnem dicit eſſe de confuſa & ſimplici rerũ cognitione, quæ reſpectu noſtri ordine prior eſt, quam diſtincta: Quia alias (inquit) dicendum eſſet, ſpecies rerum naturalium nobis eſſe cognitu

C difficillimas: quia, cùm ſint compoſitę, diſtincta earum cognitio pendet ex principiorum cognitione, & ita difficilior eſt. Vnde infert, motum & tempus non rectè numerari à D. Thoma & alijs inter res ſecundi ordinis, quæ propter ſui imperfectionem difficilè cognoſcuntur: quia, quantum ad an eſt, & cognitione ſimplici & cõfuſa nihil facilius cognoſcitur, quam tempus & motus, quamuis explicare quid ſint, ſit difficillimum, vt Auguſt. dixit 11. confeſſ. cap. 14.

VI. Hæc tamen ſententia mihi non probatur, eſt enim contra mentem omnium autorum huius tertiæ opinionis, vt conſtat ex hoc ipſo exẽplo motus & temporis proximè adducto. Deinde, quia nulla rõne probatur, hic eſſe ſermonẽ de cognitione confuſa, & non de diſtincta, in qua præcipuè inuenitur difficultas aſſequendi veritatem, & multiplex eſt errandi occaſio, cuius rei cauſã & radicem potiſſimè inueſtigant Philoſophi. Prætereà qa, aliàs non ex perfectione, vel imperfectione rerũ eam diſtinctionẽ ſumpſiſſent, ſed ex eo quòd res ſint magis, uel minus ſenſibiles, aut magis, uel minus cum ſenſibilibus coniunctæ

ideo

Ideò enim facilius percipimus cõfuſa & ſimplici cognitione colores, primas qualitates & ſimiles, quia per ſe primò ſenſibiles ſunt. Deinde magnitudinem & alia cõia ſenſibilia per ſe ſecũdò, inter quæ continetur motus, & conſequenter tẽpus. Poſt hæc, ſenſibilia per accidens, quæ re ipſa coniũcta ſunt cum ſenſibilibus per ſe, & ideò inter hæc facilius eſt totum cognoſcere, q̃ partes, quia eſt magis ſenſibile, & inter tota ipſa, ea quæ ſunt propinquiora ſenſibus. Et ſimili proportione eo modo quo res ſeparatæ à ſenſibili materia cognoſcibiles nobis ſunt, illæ faciliùs cognoſcuntur, quæ maiorem magiſque intrinſecã cum ſenſibilibus habent coniunctionem. Et ideò facilius Deus cognoſcitur, quàm angeli, illo cognitionis genere, & inter angelos, qui motores ſunt orbium, quàm alij.

VII. Itaque non ſolum agimus de cognitione confuſa, ſed ſimpliciter de veritatis aſſequendæ difficultate, & errandi facilitate, ideoque res etiã materiales in ſecundo ordine comprehendi cenſentur, vt Iauellus notauit 2. lib. Metaph. q. 1. quia non actu, ſed potentia tm̃ intelligibiles ſunt. B Qua ratione etiam ipſæ qualitates per ſe ſenſibiles, quantum ad ſuam eſſentiam & naturam difficilè cognoſcuntur. Imo & anima ipſa rationalis, quæ ſibi ipſi videtur eſſe maximè proportionata & adæquata, ſe ipſam difficillimè cognoſcit, quia eſt forma materialis corporis, in quo aliquo modo deficit à perfectione rerum actu intelligibilium. Neque contra hoc obſtat illa ratio, quod ſpecies naturales eſſent difficillimæ cognitu. Aut enim comparantur ad alias rerũ ſpecies ſimplices, aut minus cõpoſitas, aut ad principia, quibus conſtant: Priori modo neganda eſt ſequela: quia difficultas cognoſcendi, neque ſecundum ſe, neque quoad nos oritur ex maiori compoſitiones reſpectu aliarum rerum, quę nullo modo intrant talem compoſitionem, quia ad eas res omnino per accidens comparantur. Poſteriori autem modo concedendum eſt illatum, quod nullum eſt inconueniens, ut per ſe conſtat. Quid enim mirum eſt, ut rei cognitio ex cognitione principiorum pendeat? Vnde cõ C paratio præſentis quæſtionis; vt rectè fiat, non debet fieri inter ea, quorum vnum alterum includit, ſed inter res condiſtinctas, & ita ferè loquuntur omnes prædicti autores.

VIII. Quarta ſententia excogitari poteſt, quod prædicta difficultas ex vtroque capite proueniat, ſcilicet, ex rebus, & ex nobis, quæ vt probabilis ſit, de rebus creatis tantũ loqui debet. Nam in Deo nulla ratio ex parte eius poteſt excogitari, ob q̃ cognitu difficilis ſit: nulla (inquam) quæ ad defectũ, vel limitationem pertineat: ita enim loquimur. Quia alioqui certum eſt, Deum ob ſuã perfectionem infinitam non poſſe exactè cognoſci ab intellectu creato, nedũ ab humano: imò nec prout in ſe eſt, videri naturaliter põt: tñ prout, hæc impoſſibilitas ex impotentia prouenit, hoc modo dicimus, non refundi in Deum, ſed in defectum virtutis creaturæ. Atque in eodem ſenſu dicit hæc opinio, in omnibus alijs rebus difficultatem cognoſcendi partim ex rebus ipſis, partim ex nobis oriri. Nam, quòd circa res immateriales & perfectas maxima ex parte hoc proueniat ex imperfectione noſtra, prima et tertia opiniones citatæ fatentur, & per ſe notũ eſt. Quòd A autem aliqua ex parte tribuendum ẽt ſit imperfectioni ipſarũ rerũ, probatur ratione facta in opinione ſecunda. Quæ præterea declaratur in hunc modũ: quia inter qualitates materiales illæ, quæ non poſſunt ſui ſpeciem ſuo modo imprimere ſenſibus, dicuntur inſenſibiles, non tm̃ ex defectu ſenſuum, ſed ex natura ſua, & ſimul etiam ex defectu virtutis, quam habent ad ſpeciem ſui efficiendam & (vt ita dicam) ad ſe manifeſtandum; ſed etiam res creatæ quantumuis immateriales, ſunt ineptæ ad ſe manifeſtandum (vt ſic dicam) intellectualiter, & ad producendã ſui ſpeciem: ergo ex hac parte ẽt ipſis eſt tribuendus defectus. Confirmatur, nã cognitio ex duobus principijs oritur, potentia nimirum & obiecto: ergo ſi tam obiectum, q̃ potentia, ſit inefficax cognitionis, difficultas cognoſcendi non minus proueniet ex defectu obiecti, q̃ ex defectu potentiæ, cum vtriuſque efficacia neceſſaria ſit: ſed in præſenti non ſolum potẽtia noſtra eſt inefficax, ſed etiam res ipſæ cognoſcendæ ſunt inefficaces, B vel vt cõicent ſui ſpeciem, vel vt per ſe ipſas ad ſui cognitionem concurrant: ergo.

Dices, His argumentis probaretur, non ſolũ in noſtro intellectu corpori coniuncto, ſed etiã ſeparato, imò & in ipſis intelligentijs, eſſe naturalem difficultatẽ, ſeu ineptitudinem, vt cognoſcantur: quia etiam in aliorum intellectibus ſeparatis non poſſunt ſpeciem ſui producere, nec ſe ſe vllo modo eis manifeſtare. R̃ndetur, in primis illud incertum eſſe, probabile namque eſt, poſſe vnam intelligentiam, quantum ex ſe eſt, ſe ſe obiectiuè alijs manifeſtare, ſuique ſpeciem eis imprimere. Quòd ſi nunc id non efficiũt, id eſſe, quia omnes habent à principio ſpecies ſubſtantiarum omnium per ſe infuſas, reſpectu autem noſtri intellectus, præſertim quando eſt in corpore, non habere huiuſmodi efficaciam. Secundò dicitur, conceſſo illo antecedente rectè, quidem ſequi, quantum eſt ex efficacia talium obiectorum, etiam ipſis intelligentijs eſſe difficilem, imò & impoſſibilem aliarum intelligentiarum cognitionem. Nihilominus tamen, ſimpliciter & abſolutè non eſſe illis difficilem: quia, C licèt non poſſint ab obiectis ſumere ſpecies, habent tamen aliam naturalem viam qua illas obtineant tanquam ſibi debitas. IX.

X. Atque hinc facilè probatur, etiã circa res inferioris ordinis difficultatem aſſequẽdi veritatem oriri non tm̃ ex imperfectione rerum, vt ſecunda & tertia ſententia aſſerebant, ſed etiam ex imperfectione noſtra, vt prima docet. Nam quod imperfectio rerum ſit cauſa, à fortiori probant rationes factæ de rebus immaterialibus: quia multò ineptiores ſunt res materiales ad ſe manifeſtãdũ intellectui, eumq; immutandum, q̃ res ſpirituales, & quò illæ res imperfectiores ſunt, minusq; hñt de entitate, eò ſunt minus aptæ ad prędictum effectum. Item, quia vt poſſint intelligi, oportet vt eleuentur ad ſuperiorem ordinẽ, & fiant aliquo modo immateriales, ſaltẽ in eſſe repræſentatiuo, ſeu virtuali quod habent in ſpecie intelligibili: ergo ſignũ eſt ipſas ſcdm̃ ſe eſſe imperfectas in genere intelligibilium, & conſequẽter ex parte ipſarum eſſe magnam difficultatem intelligendi illas, & inueniendi veritatem tantoque hanc difficultatem eſſe maiorẽ, quanto hæ res in ſuo ordine minus perfectiorẽ habẽt entitatem

tatem, minuſque per propriam ſpêm repræſentabilem. Quod vero hæc difficultas etiam oriatur ex imperfectione noſtra, præter adducta in opinione Scoti, declaratur ex proximè dictis, quia, ſi intellectus noſter eſſet perfectus, haberet aliquā naturalem viam, qua poſſet obtinere proprias ſpēs harum rerum, etiam ſi res ipſæ ineptæ ſint ad illas præſtandas: ergo, ꝙ intellectus noſter nulla rōne aut naturali via poſſit illas obtinere, imperfectio eius eſt: ergo huic etiam tribuenda eſt illa difficultas. Et confirmatur, quia tota hæc difficultas magna ex parte oritur ex eo, ꝙ intellectus noſter corpori coniunctus pendet in actu ſuo à phātaſmatibus, cuius ſignum eſt, quia ſeparatus à corpore plura & facilius poterit cognoſcere, et de his rebus, quæ imperfectæ ſunt, minùſque intelligibiles eſſe videntur: ſed hæc eſt imperfectio noſtri intellectus: ergo illa eſt ſemper cauſa, vel (vt ita dicam) concauſa huius difficultatis. Accedit, quod Theologi docent, hominem non poſſe lumine naturæ omnes veritates inuenire, aut oēs errores euitare, etiam in rebus naturalibus, & ſpeculatiuis, cum Dei autem adiutorio vtrumque poſſe: ergo ſignum eſt, hanc difficultatem, vel potius impoſſibilitatem, oriri ex limitatione noſtri intellectus, & dependentia, quam habet à ſenſibus.

Quæſtionis reſolutio.

XI. IN hac re exiſtimo, tertiam ſententiam, quæ D. Thomę eſt, ſimpliciter veram eſſe, dummodò prima non omnino excludatur: ſecunda.n. improbabilis eſt, quarta verò ex parte minùs probabilis, licet in multis veritatem attingit. Itaque, ꝙ hæc difficultas reſpectu oīum rerum oriatur aliquo modo ex imperfectione noſtra, probant rōnes adductæ in prima & quarta opinione ꝗ quoad hoc conuincunt: neque exiſtimo, D. Tho. hāc cām excluſiſſe, ſed in quibuſdam reb. aliam adiūxiſſe. Vnde vlterius verum etiam eſt, reſpectu rerum inferiorum hanc difficultatem augeri ſeu ſimul oriri ex imperfectione illarum, quod etiam probant rones tertiæ & quartæ opinionis, ipſaq́ experientia ſatis docet: quaſdam n. res imperfectiſſimas difficillimè cognoſcimus, cum tñ res aliquas perfectiores facilius cognoſcamus: ſignum ergo eſt, difficultatem hanc oriri ex rerum ipſarū imperfectione. Neque Scotus vel alij autores primæ opinionis hoc negare potuerunt, vel ſi hoc negēt, falſi ſunt. Non eſt verò quoad hoc eadem ratio de rebus perfectis, & immaterialibus, quod D. Thomas etiam intendit, & in eo quarta opinio deficit, quia illæ res ſunt de ſe aptiſſimæ vt intelligantur.

XII. Obiectio aūt facta de productione ſpērum in hunc modum diſſoluenda eſt, nam in primis, ſi teneamus, illas ſubſtantias eſſe productiuas ſpērum ſe repræſentantium in aliorum intellectib. conſequenter dicendum eſt, ꝙ id non faciant erga intellectum humanum, præſertim corpori cōiunctum, non prouenire ex inefficacia earū, ſed quia ille non eſt capax talium ſpecierum, præſertim pro illo ſtatu: nam ſi in ſtatu ſeparationis illas poteſt recipere, etiā illa obiecta actu intelligibilia poterunt illas imprimere iuxta poſſi capacitatem. Si autē teneamus, has ſubſtantias nō poſſe imprimere ſui ſpēs, dicendum in primis eſt, id non propriè prouenire ex imperfectione earū, ſed potius ex quadam perfectione, quamuis limitata & finita. Sicut ꝙ vna ſubſtantia immaterialis, non poſſit producere ſibi ſimilem, non eſt propriè ex imperfectione, cum aliquæ res minus perfectę id poſſint, ſed ex perfectione, tōne cuius habent, vt non poſſint, niſi per creationem produci: ſic ergo in præſenti quamuis illæ ſubſtantiæ actu ſint intelligibiles, tamen quia ſubſtantiæ sūt finitæ, non poſſunt eſſe immediata principia ad efficienda accidentia in alijs ſubiectis. Vel certè, quia per ſe reſpiciunt intellectus omnino abſtractos à materia, qui natura ſua poſtulant, vt à principio ſint in actu primo, ideò tales ſubſtantiæ ex ſe quidem ſunt actu intelligibiles tanquam proportionata obiecta terminatiua intellectionis, quæ ſupponunt in intelligente actum primum, non verò illum conferunt. Vnde ſi aliquis intellectus reſpectu illarum rerum eſt in puta potentia, illius imperfectioni attribuendum eſt, quod actu primo careat, non autem imperfectioni obiecti. Vel ſecundò dici poteſt, quod ſicut his ſubſtantijs quatenus intelligentes ſunt debetur actus primus, ſeu ſpecies qua intelligere valeant ita eiſdem quatenus intelligibiles ſunt, debitum eſt, vt earum ſpecies cæteris ſubſtantijs eiuſdem ordinis communicentur. Vnde quod intellectus noſter, dum eſt corpori coniunctus, non poſſit illarum ſpecies obtinere, non eſt propriè ex impotentia earum: ſed eſt ex eius imperfectione, quia in eo ſtatu non poteſt talibus ſpeciebus vti. Vnde ſtatim ac ſeparatur à corpore, illas recipit ſuæ capacitati accommodatas, quibus deinceps vti poteſt.

Relinquitur ergo, difficultatem hanc oriri ex improportione quæ eſt inter intellectum noſtrū & obiecta intelligibilia: improportio autem hæc in vtroque extremo, intellectu. ſ. & obiecto, fundatur, non tñ eodem modo: nam reſpectu rerum inferiorum fundatur in imperfectione earum iuncta imperfectione intellectus non habentis vim ad attingendam (vt ita dicam) minimam intelligibilitatem talium rerum: in rebus autem ſuperiorib. fundatur in exceſſu perfectionis, quam imperfectio noſtra ſatis capere non poteſt, atque ita fit, vt fere in rebus omnibus difficile nobis ſit veritatem inuenire. Accedit etiam, quod in ſingulis rebus, & quæſtionibus veritas vna eſt, falſitas autem multiplex: quia multis modis à veritate recedi poteſt, multaque poſſunt habere apparentem ſimilitudinem alicuius rei, quæ re vera non ſunt. Et inde etiam fit, vt veritatis inuentio difficilis ſit, lapſus autem in falſitatem facilior, atque frequentior. XIII.

DISPVTATIO X.

De bono, ſeu bonitate tranſcendentali.

HÆc eſt vltima proprietas ſimplex quæ enti attribuitur, de qua in primis ſupponimus bonitatem eſſe: id enim tam certum & per ſe notum eſt, vt non indigeat probatione: nam & Scriptura dicit, vidiſſe Deum bonitatem in creaturis à ſe productis, Geneſ. 1. & Ariſtoteles dixit, bonum eſſe, quod omnia appetūt, 1. Ethic. 1.

in Ethic. c. 1. Vnde, quàm eſt certum & experimẽto cognitum, eſſe in rebus naturalem inclinationem ſeu appetitum ad aliquid, tã eſt ẽt notum, eſſe bonum, ſeu bonitatem in rebus. Hoc ergo poſito explicandum eſt, quidnam bonitas ſit, & quotuplex, & quæ nam illarum ſit paſſio entis, & quomodò ad ipſum ens comparetur.

SECTIO I.

Quid bonum, ſeu bonitas ſit.

I. CVm bonum nomen ſit cõnotatiuum, ſeu denominatiuum, hic non inquirimus, quid illud ſit qđ bonũ denominatur: nam certum eſt, illud, in cõi loquendo, eſſe ens, qđ natura ſeu ratione bonum antecedit, vt in ſuperioribus dictum eſt, & ex ſequentibus magis conſtabit, ſed inquirimus, quænam ſit illa forma ſeu ratio, à qua res bona denominatur. In qua explicanda eadem eſt varietas opinionum, quæ in cæteris paſſionibus entis.

II. Prima opinio ait, bonitatem non dicere aliquam rõnem realem, ſed ſolum relationem rõnis cõuenientiæ vnius ad alterum. Quæ opinio indicatur à Capr. 1. d. 3. 4 q. 1. & in hunc modũ explicatur. Nã bonitas, vt ex ipſa voce & ex cõi modo concipiendi cõſtat, non dicit entitati aliquã rationem priuatiuam, quia priuatio potius dicit carentiam perfectionis ſeu bonitatis: dicit ergo poſitiuam rationem. Rurſus, non dicit formaliter ipſam rationem entitatis, tum quia hæc duo diuerſis conceptibus ac definitionibus à nobis concipiuntur & explicantur, tum ẽt, quia aliàs bonitas non eſſet proprietas entis, ſed potius voces illæ eſſent ſynonymæ. Neq; ẽt bonitas põt in ſuo conceptu includere entitatem, & aliquid illi addere, quia proprietas non includit intrinſecè in conceptu ſuo naturam ſeu eſſentiam ſui ſubiecti. Neceſſe eſt ergo vt bonitas dicat aliquid ſuperadditum enti: ſed hoc non põt eſſe aliquid reale: quia vt ſuprà latè oſtenſum eſt de paſſionibus entis in cõi, enti reali vt ſic non põt addi aliqua ratio realis non ſolum ex natura rei, verum nec ratione diſtincta, quę ſit paſſio eius. Item quia nec talis ratio poteſt eſſe abſoluta, nec relatio realis, vt infrà probabimus: ergo ſolum addere põt bonum ſupra ens, aliquid rationis, qđ non põt eſſe, niſi prædicta relatio conuenientiæ. Qui diſcurſus vr̃ eſſe D. Tho. q. 1. de verit. art. 1. & q. 21. art. 1. Et confirmari põt quia bonũ & appetibile in re idem ſunt, quamuis his nominibus non idem reſpectus ſignificetur: nã appetibile dicit formalem denominationem ab appetitu, vel reſpectum ad illum: bonũ aũt non id dicit formaliter, ſed id, quod ex parte obiecti eſt fundamẽtũ talis denominationis, ſeu habitudinis: ꝑꝑ quod hæc cauſalis vera eſt, quia bonum eſt, eſt appetibile. Sed oĩs res appetitur, propter cõuenientiã, q̃ habet cum appetente: amat .n. vnuſquiſque, quod conueniens eſt: ergo ratio boni in hac ratione conuenientiæ conſiſtit: hæc autem ratio conuenientiæ nõ eſt niſi relatio, vt ipſa uox præ ſe fert: & explicari põt, quia res eadẽ quoad omnia abſoluta huic eſt conueniens, illi diſconueniens, vt calor eſt conueniens igni, & diſconueniens aquæ, ergo conſiſtit conuenientia in relatione, & non reali, vt oſtẽdemus; ergo rationis.

Bonitas non eſt relatio rationis.

III. SEd nihilominus hęc opinio virtute improbata eſt in ſuperioribus, quoad duo Primum φ neget, has paſſiones entis includere in cõceptu ſuo formali & intrinſeco entitatem, quod tam in cõi, quàm in ſingulis ſuprà tractatis oſtendimus eſſe falſum, & in præſenti vr̃ manifeſtius: nam quod entitatem nõ includit, nihil eſt; quis aũt concipiat bonitatem eſſe nihil, cum illa trahat appetitum, & rationem cauſæ finalis hr̃e dicatur, & ſit ipſa perfectio rei, vel integra, vel ex parte vt explicabimus? Vnde D. Thom. p. q. 48. art. 5. dicit, bonum per ſe & principaliter conſiſtere in perfectione, perfectio aũt ſine entitate, neq; intelligi poteſt. Vnde Auguſt. lib. 1. de doct. Chriſtiana. c. 32. ait, quod [in quantum ſumus, boni ſumus.] Secundum eſt, relationem rationis eſſe paſſionem entis, nam loquendo propriè de relatione rationis prout dicit aliquid mente confictum, & quaſi additum rebus, oſtendimus id eſſe falſum, & in præſenti euidenter ẽt conſtat. Primò quia, vt Ariſt. docet 6. Metap. in fine, Bonum eſt in rebus, & in hoc diſtinguit illud à vero, non eſt ergo formaliter ſola relatio rationis Deinde quia vt ex Auguſt. lib. de natura boni. c. 3. tractat D. Tho. 1. p. q. 5. ar. 5. [Bonum conſiſtit in modo, ſpecie, & ordine,] quod ẽt infrà exponemus, hęc aũt non ſunt conficta per intellectum, ſed in rebus ipſis exiſtunt, ergo neq; rõ boni. Item, quia hæc eſt differentia inter verum bonum, & apparens, φ apparens ſolo intellectu fingitur, & apprehẽditur, verum aũt bonum in re ipſa ſubſiſtit, & ante oẽm fictionẽ intellectus ſupponitur, vnde de Deo dr̃; [vidit omnia quæ fecerat, & erant valde bona,] at non vidit in eis relationem rationis, non ergo conſiſtit bonitas in ficta relatione neq; hæc ad illam requiritur. Auguſt.

IIII. Sunt verò, qui dicant, quamuis aliquæ relationes rationis tales ſint, quæ à fictione & cogitatione intellectus pendeant, vt relationes generis, vel ſpeciei, alias verò eſſe quæ ſunt in rebus ipſis abſq; cogitatione ĩtellectus, vt relatio creatoris vel domini in Deo. Sed hi vel æquiuocè loquuntur de relationibus, vel in verbis inuoluũt repugnantiam. Quomodò .n. in reb. ipſis ſunt ante opus rationis, ſi relationes rationis eſſe dicuntur? Aut in quo differunt à relationibus realibus, ſi ſunt ſubiectiuè in rebus, & non tantum obiectiuè in intellectu? Nec illæ denominationes creatoris aut domini prout intelliguntur antecedere cogitationem intellectus, ſumuntur à relationibus rationis, de quo aliàs. Adde, qualiſcunq; hæc relatio fingatur, non poſſe in ea rationem bonitatis conſiſtere, quod magis conſtabit ex his, quæ de relatione reali dicemus. Fundamentum autem huius ſententię ad ſummum probat, bonum pręter totam intrinſecam rei entitatem connotare aliquid aliud extrinſecum, ſeu denominationem ſumptam ex conſortio plurium, præſertim, quando vna res dicitur bona alteri, ut infrà declarabimus.

Bonitas non eſt relatio realis.

V. SEcunda ſententia ponit, rationem bonitatis in aliqua relatione reali ſuperaddita enti conſiſtere. Quæ opinio fundanda ac declaranda eſt ſumpto principio contra præcedẽtẽ ſententiam

probato bonitatem conſiſtere debere in ratione aliqua reali: nam illud non pôt eſſe merè abſolutum, vt probat ſatis argm̃ factum, ꝙ eadem res reſpectu vnius ſit bona, & reſpectu alterius mala, erit ergo relatio realis. Quæ ſententia tribuitur Durand. in 2.d.34.q.1. Sed cũ Durand. in alijs ẽt rebus neget proprias relationes reales, alia eſt in præſenti mens eius, vt infra videbimus. Cuiuſcunq; autem ſit illa ſententia, manifeſtè falſa eſt. Quod eiſdem argumentis, quibus de veritate id probauimus, cum proportione applicatis hic oſtendi pôt. Primò, quia Deus ab æterno bonus eſt bonitate tranſcendẽtali cõi tribus perſonis, & tñ in eo nulla eſt relatio realis cõis tribus perſonis. Secundò, quia calor, vbicunq; exiſtat, habet totam ſuam bonitatem, ẽt ſi ignis nõ exiſtat, neq; aliquod aliud ſubiectum, cui conueniens ſit calor; ergo, & tunc non habet relationem realem conuenientiæ; ergo non conſiſtit bonitas in hac relatione. Tertiò, etiam qñ calor exiſtit in igne, vel iuſtitia in homine, non eſt bonum eius propter relationem realem: nam hoc ipſo, quod talis forma per ſuam entitatem abſolutam informat tale ſubiectum, eſt bonum & perfectio eius, præciſa omni inſurgente relatione, vel ſecundũ realẽ durationem, ſi re vera nulla eſt talis relatio, vel ſecũm intellectũ, & naturę ordinem: prius .n. natura ſunt talia extrema ſecundum ſuas entitates & perfectiones abſolutas, q̃ inter ea inſurgat relatio. Quartò, quia, vel relatio illa realis dicit perfectionem, & entitatem realem, vel non. Si non dicit (vt multi exiſtimant) aliquam perfectionem realem, quomodo poteſt eſſe bonitas alicuius rei, cum bonitas perfectionem dicat? Si autem dicit perfectionem, ergo & bonitatem: dicet ergo realem relationem conuenientiæ, & illa relatio erit eius bonitas: & ſic procedetur in infinitum, quod argumẽtum vulgare eſt in relationibus. Vel ſi illa relatio eſt conueniens & bona abſque tali relatione conuenientiæ, idem facillimè intelligi poterit in quacunque forma, vel re abſoluta.

Bonitas nihil abſolutum dicit in re diſtinctum ab entitate.

VI. Tertia ſententia eſt, bonitatem dicere quandam proprietatem abſolutam ac realem ſuperadditam enti, & ex natura rei ſeu formaliter diſtinctam ab illo, quæ ſententia tribuitur Scot. in 1.d.3.q.3. & alijs locis, quę ſuprà tractata ſunt, & videre licèt in Capreol. 2.d.34.q.1. Et pôt probari ex dictis à ſufficienti enumeratione, quia bonitas oportet vt ſit aliquid reale, & non pôt eſſe relatio: ergo ẽt eſſe abſolutum. Et vt ſit proprietas oportet vt in re aliquo modo diſtinguatur. Sed contra hanc ſententiam procedunt oĩa, quæ in cõi de paſſionibus entis, & in particulari de vnitate, & veritate dicta ſunt. Et præterea, vt clarius in præſenti falſa eſſe intelligatur, diſtinguere poſſumus, dupliciter ens aliquod dici bonum, vno modo abſolutè & in ſe, ſ. quia in ſe bonum eſt, quomodo dicitur Deus bonus, aut homo bonus. Alio modo dr̃ aliquid bonum, quia alteri bonum eſt, quõ virtus dicitur eſſe bona, quia bonum facit habentem, & ſic ait D. Tho. q.21. de verit. art.1. [bonum dicere rationem perfectiuus alterius.] De qua diſtinctione ſtatim plura dicemus. Res ergo, quæ dr̃ bona alteri, non A poteſt denominari bona ab aliquo modo reali & abſoluto ex natura rei diſtincto ab entitate eius: quia huiuſmõi res præciſè concepta in ſua entitate, ratione illius eſt conueniens ei, cui bona dr̃, vt ſanitas per ſe ipſam & non ratione alicuius modi ſuperadditi, eſt conueniens animali, & virtus aut ſcientia ex eo præciſè ꝙ virtus & ſcientia eſt, eſt conueniens homini. Omnino ergo fictũ eſt ponere in huiuſmõi formis modos ſuperadditos, quibus bonæ ſint: præſcindamus .n. per intellectum talem modum, & cõſideremus in ſcientia ſolam eſſentiam eius, & inueniemus illam conuenientem, valdeq; proportionatam humano intellectui. Et ſimiliter forma ex eo præciſè ꝙ forma eſt, eſt bona & conueniens materiæ, & ſic de alijs. Adde hic etiam habere locum argm̃ illud, ꝙ de illo modo ſupperaddito interrogari poterit, an ſit conueniens alteri, nec ne: nam ſi conueniens non eſt, quõ forma illo modo affecta ratione illius poteſt eſſe conueniens? Si autem etiam ille modus conueniens eſt per B ſe ipſum (ne vlteriùs & in infinitum progrediamur) ẽt forma ex vi ſuæ eſſentiæ ſeu differentiæ vltimæ per ſe ipſam poterit eſſe conueniens.

Et hinc facilè intelligitur, in re, quę bona dr̃ in ſe & abſolutè, ẽt eſſe confictum modum illum. VII. Aut .n. res dr̃ bona eſſentialiter, aut accidentaliter, quõ dicitur bonus homo ſtudioſus. Hoc poſteriori modo eſt quidem bonitas aliquid diſtinctũ ab ipſa re, quæ denominatur bona, vt ſanitas eſt diſtincta a ſano, & pulchritudo à pulchro: vnde interdum eſt modus rei ſic affectæ vt figura, interdum verò eſt entitas addita alteri enti ad perficiendum illud, vt ſcientia additur intellectui. Non tñ eſt hæc bonitas, quam nunc conſideramus, quia talis bonitas reſpectu illius entis cui accidit non eſt intrinſeca paſſio entis, ſed eſt quoddã accidens eius: vnde nõ eſt bonitas tranſcendentalis, ſed pôt dici bonitas formalis, vel materialis, vel obiectiua vel alia ſimilis iuxta varios reſpectus conuenientiæ, quos vna res pôt ad alteram hr̃e. Niſi fortè conſideretur illa bonitas reſpectu ipſiuſmet rei vel formæ, quæ bona C alteri dr̃, de qua iam dictum eſt: vel reſpectu totius conſtituti per illam, quõ eſt intrinſeca pars entitatis eius, ſicut forma eſt intrinſeca pars cõpoſiti, & dici pôt quoddam bonum, vel bonitas eius, & ſic iam pertinet ad bonitatem eſſentialẽ illius conſtituti vt ſic. De hac ergo ẽt eſt euidens non poſſe addere modum intrinſecum & abſolutum ex natura rei diſtinctum ab entitate rei, quia bonitas totius non eſt, niſi quæ conſurgit ex bonitate partium, ſed oſtẽſum eſt, bonitatem formæ nõ addere aliquid intrinſecum vltra formam, & conſequenter nec bonitatem materiæ ſupra materiã, nec bonitatẽ vnionis ſupra vnionem, ergo nec bonitas cõpoſiti addet aliquã proprietatem diſtinctam ſupra totam entitatem cõpoſiti ut ſic. Et declaratur applicando argm̃ factum, nam præciſa illa proprietate manent in illo cõpoſito tota bonitas materiæ, & formæ, inter ſe vnitæ, ergo bonitas compoſiti. Quòd ſi neq; in ente compoſito bonitas addit illum modum, neq; ẽt in ente ſimplici quod ordinatur ad aliud componendum, euidenter infertur, ẽt in ſubſtãtijs ſimplicibus bonitatem ſubſtantialem ſeu eſſentialem vel tranſcendentalẽ nihil intrinſecum

ſecum addere entitati earum, eſt enim eadem vel maior ratio:quia hæc entia ſunt & ſimpliciora & perſectiora.

VIII. Er hinc á fortiori impugnatur opinio, quam refert Soncin.4. Metaph.q.19.quæ aſſerebat, bonitatem hanc tranſcendentalem eſſe accidens quoddam verè ac propriè pertinens ad prædicamentum qualitatis. Qnod eſt euidens falſum, tum quia prædicatum traſcendens non poteſt ad vnum genus limitari, tũ etiam quia vnaquæque res per ſe ipſam bona eſt, quod non ſolum in Deo eſt certiſſimum,ſed ét in alijs entibus,ex diſcurſu facto. Nam anima v.g. præcisè ratione ſuæ ſubſtantiæ aliquid perfectionis habet,& bona eſt ac conueniens homini, & appetibilis ab ipſo,& idem eſt in quantitate,& in qualitatibus ipſis: nam in ſingulis ſpeciebus eſt propria bonitas ac perfectio, vnde bonitas nõ conſtituit proprium qualitatis genus,vel ſpeciem, alioqui vna qualitas per aliã bona eſſet, quod eſt ridiculum: maximè cùm eadem qualitas poſſit eſſe bona vni,& mala alteri.

Bonitas abſolutè non conſiſtit in perfectione reali entis.

IX. EST ergo quarta ſentẽtia, bonitatẽ nihil aliud dicere, quam intrinſecam rei perfectionem quæ abſoluta eſt in abſolutis, & relatiua in relatiuis. Vnde fieri vr̃ conſequens, bonum nihil aliud eſſe q̃ ipſum ens, quatenus in ſe aliquid perfectionis habet. Hæc opinio tribuitur Heruæo quodlib.3.q.2. ibi tñ magis ſentit bonitatem dicere entitatem, quatenus eſt perfectiua alterius, ſeu quatenus ad alterius perfectionem ordinatur, q̃ vt in ſe habet perfectionẽ aliquam,de quo ſenſu infra dicam. Aliter ergo poteſt explicari hæc opinio, ꝙ bonitas vniuſcuiuſq; rei ſit illa perfectio, qua vnaquæq; res in ſua entitate perfecta eſt:unde ſi ſit ens ſimpliciter, erit in ſe hñs tantam perfectionem, ratione cuius in ſe ét erit quoddam bonum: ſi verò ſit ens ſm qd, ſeu entis ens, vt pars totius,vel accidens ſubiecti, ſic erit bonum illius, cuius eſt ens, & ratione perfectionis entitatiuę, quá habet,dicetur in ſe quoddam bonum:ea verò ratione,qua illa perfectio, vel inſtituta eſt, vel apta ad perficiendum aliud, dicetur bonum alterius. Vnde,ſicut accidens eadem entitate eſt in ſe ens, & ens alterius, ita eadem perfectione eſt in ſe,id eſt, intrinſecè quoddam bonum,& bonũ alterius. Sic ergo rectè intelligitur & explicatur, bonitatem in vnaquaq; re, nihil eſſe præter vniuſcuiuſq; perfectionem.

X. Probatio aũt huius ſententiæ ſic expoſitæ in primis ſumi põt ex dictis,à ſufficienti enumeratione: quia bonitas non eſt relatio rationis nec realis, neq; abſolutum quid additum enti: nihil ergo aliud ſupereſt, qđ eſſe poſſit niſi rei perfectio. Deinde, quia bonum & perfectum idem ſunt, vt docet D.Tho.1.p.q.5.ar.1.3.& 5.& infrà declarabimus: ergo & bonitas & perfectio ſunt idem:nam bonum & perfectum non materialiter tm̃,ſed formaliter idem ſunt: quia vnũquodque in tantum bonum eſt, in quantum eſt perfectum. Deniq; hoc modo facilè concipi & declarari põt ratio bonitatis,& nulla ratio eſt, quę cogat ad aliquid aliud addendum, neq; quid illud ſit, facilè poteſt explicari, vel intelligi, ergo ſignum eſt in hoc conſiſtere rationem bonitatis.

A Sed licèt hæc ſententia videatur per ſe facilis ac perſpicua,& magna ex parte rem declaret,nõ tñ omnino, & ideo aliquid aliud addere oportet,propter duo. Primò, quia iuxta hanc expoſitionẽ, bonum non eſt paſſio entis realis ſed eſſentia eius. Vnde bonũ & ens potius tanq̃ ſynonyma conuertentur, quam vt ſubiectum & paſſio. Sequela patet,quia nihil eſt magis eſſentiale enti reali, quam hře aliquid perfectionis,& donec cõcipiatur aliquid vt ens alicuius perfectionis, non concipitur vt ens reale: unde ſi in hoc ſenſu aliqua eſt differentia inter hæc duo nomina,magis erit in etymologia, quam in re ſignificata:quia ens ſumptum eſt ab actu eſſendi,bonũ autem à perfectione, quam formaliter & ex neceſſitate includit actus eſſendi. Secundum eſt, argumentum ſuprà propoſitum, quòd eadem res dicitur bona vni & mala alteri, cum tamen eandem perfectionem includat. XI.

Bonitas addit enti rationem conuenientię.

DIcendum ergo eſt, bonum ſupra ens ſolum poſſe addere rationem conuenientiæ: quæ non eſt propria relatio, ſed ſolum connotat in XII.
B alio talem naturam habentem naturalem inclinationem, capacitatem, vel coniunctionem cũ tali perfectione:vnde bonitas dicit ipſam perfectionem rei,connotando prædictam conueniẽtiam, ſeu denominationem conſurgentem ex coexiſtentia plurium. Hanc concluſionem intendit Durand.cit.loco,& probari poteſt primò à ſufficiente enumeratione ex omnibus dictis contra alias ſententias: & quia nihil aliud excogitari poteſt,illis excluſis. Secundò, quia quæ adducta ſunt in fauorem vltimæ ſententiæ, probãt ſine dubiò perfectionẽ includi in conceptu bonitatis, & idẽ etiam confirmant, quæ dicta ſunt contra primam ſententiam,quia non poteſt bonitas non includere entitatem,& conſequenter perfectionem. Rurſus quæ obiecta ſunt contra vltimam ſententiã, optimè ſaluantur poſita prædicta connotatione: nam illa ſufficit vt ſit nonnulla diſtinctio rationis fundata in rebus inter bonum & ens, vt ſic poſſit bonum attribui enti tanquam proprietas, & non eſſe ſynonymum
C cum illo,quia formaliter aliud eſt eſſe ſeu habere entitatem, aliud verò ratione entitatis habere ſemper aliquam conuenientiam,quam ratio boni declarat. Deinde hoc ſatis eſt, vt eadem res, retinens eãdem perfectionem, ſit bona vni, & mala alteri:nam cum dicitur bona vni,pręter perfectionem eius, quæ bona dicitur, connotatur in altera cui bona dicitur, inclinatio ſeu capacitas connaturalis alterius,in alia verò cui mala dicitur,connotatur carentia talis capacitatis, ſeu inclinationis,vel potiùs contraria inclinatio:ergo hoc modo ſaluantur omnia,quæ in bonitate inueniuntur abſque alia relatione adiuncta, vt in ſimili dictum etiam eſt de veritate. Tãdem hoc poteſt declarari inductione in omnibus bonis: nam bonum honeſtum ex omnium ſententia dicit bonum quod per ſe eſt cõueniens naturæ rationali vt ſic, bonum item delectabile nihil aliud eſt, quàm bonum habens conuenientiam cum natura ſenſibili,vt Caiet.latè tractat.1.2.q.32.art.1. explicans quomodo id non ſit relatio, ſed ipſa res vt accommodata tali naturæ, quod nihil aliud dicere poteſt, quàm mutuam rerum

Digitized by Google

cõnexionem, & fundamentalem proportionẽ: idemq; reperitur ſuo modo in bono vtili, quod ſolum dicit bonum aptum & accommodatum ad finem intentum. Rectè igitur conuenientia, quam dicit bonum, prædicto modo declaratur.

XIII. Obiectio. Vna tãtùm ſupereſt difficultas, quia hoc modo non adæquatè, ſed tñ ex parte ratio boni explicatur: nã, vt ſuprà dicebam, bonũ dupliciter de rebus dici ſolet, ſ. vel quia res in ſe bona eſt, vel quia eſt bona alteri, quæ diuiſio ſumpta eſt ex Auguſt. 8. de Trinit. c. 3. & ex D. Tho. in 2. d. 27. q. 1. art. 2. ad 1. & q. 1. de virtutibus art. 1. ad 1. & 1. 2. q. 26. ar. 4. (Auguſt. D. Thom.) Vbi ẽt addit id quod in ſe bonũ eſt, eſſe abſolutè & ſimpliciter bonum; quod autem eſt bonum alteri, tantum eſſe bonum ſm quid. Quo ſenſu dicere ſolet idem D. Thom. accidens non eſſe bonum vt habens bonitatem, ſed quia cedit in bonitatem ſubiecti, vt videre licet in 3. p. q. 11. art. 5 ad 3. Et 1. 2. q. 55. ar. 4. ad 1. dicit virtutes, non tam eſſe bona quędam, quàm bonitates quaſdam, quod dictum eſt, non quia in ſe non habeant perfectionem, ſed quia eam habent accommodatam ad perficiendum aliud. Sicut accidẽtia dicuntur eſſe entis entia potius, quàm entia, quia tantum habet vnaquęq; res de bonitate, quantum hẽt de eſſe, vt idem D. Tho. ait 1. 2. q. 18. art. 1. Eandem diſtinctionem boni ſecũdũ ſe, ſeu reſpectu alterius hẽt Scotus quodlib. 18. At verò prædicta tõ boni; vt à nobis explicata eſt, ſolum conuenit rei, vt dr̃ bonum alterius, ſub hac. n. ratione optimè explicatur, quod rem eſſe bonam dicat perfectionem talis rei, cõnotando in altera capacitatem, inclinationem, vel aliam ſimilem connexionem: hoc aũt non poteſt conuenire illi bonitati, qua res dicitur in ſe bona, quia hæc bonitas omnino abſolutè dicitur, & abſq; vllo reſpectu ad aliud, etiam fundamentali ſeu ſecundum dici: ergo illo modo non explicatur adæquata, nec præcipua ratio boni.

XIIII. 1. Reſpõſio. Ad hanc difficultatem rñderi poteſt primò, nos hic deſcribere bonitatem, quæ eſt paſſio entis: bonum aũt ſolum eſſe paſſionem entis prout dicit cõuenientiam ad alterum ſeu prout eſt bonum alteri; hoc. n. modo diſtinguitur bonum aliquo modo ab ente, & conuenit omni enti, ẽt perfectiſſimo: Deus. n. qui ſummè bonus eſt, ẽt eſt bonum aliorum: nam Deus clarè viſus eſt ſummum bonum obiectiuum creaturæ rationalis, & Verbum Diuinum eſt maximum bonum humanitatis Chriſti. Bonum autẽ abſolutè ſumptum, ſ. prout eſt bonum in ſe, non vr̃ pertinere ad paſſionem entis, ſed potius ad eſſentiam ſeu entitatem eius, vt ſuprà argumentabar, quia bonum hoc modo idẽ eſt, qđ perfectũ, vt D. Tho. ſæpe dicit 1. p. q. 5. perfectum aũt includitur in eſſentiali conceptu entis realis, quia non põt cõcipi ens cum entitate, quin cõcipiatur cum perfectione eſſentiali. Tum quia ipſum eſſe eſt perfectio, tum ẽt, quia perfectio eſſentialis conuenit enti per ſe primò, & in hoc differt à perfectione accidentali ſiue ſit extrinſeca, ſiue intrinſeca ad modum propriȩ paſſionis. Vnde per hãc perfectionem eſſentialem vnaquæq; res conſtituitur in certo gradu entis, & per eandem inter ſe diſtinguuntur & ordinantur entia. Sic. n. (vt ſupra dicebamus) primò diſtinguitur ens in infinitũ & finitum ſecũdũ perfectionẽ eſſentialem: ergo hmõi perfectio eſſentialis nõ addit aliquid

A ſupra ens & eſſentiam: ergo bonum ſub hac ratione non vr̃ propriè eſſe paſſio entis, ſed ipſum ens. Et hoc modo dixit Scotus quodlib. 6. magnitudinem perfectionis eſſentialis non eſſe aliud ab eſſentia, ẽt in creaturis. Quod cæteri oẽs docent. Et poteſt hoc à ſimili explicari ex his quæ ſuprà dicebamus de veritate, ſ. qđ quatenus dicit abſolutam rationem veræ entitatis, id eſt, nõ fictæ, ſed ratæ, vt ſic non dicit paſſionem entis, ſed declarat ſolum ipſam realis entis rationem, ideòq; ſolum eſt paſſio vt connotat aliquo modo conuenientiam ad intellectum: ſic ergo videtur dicendum de bono, ſeruata proportione.

Quæ rñſio fiet veriſimilior, ſi exactè intelligatur, quõ ſe habeant ratio boni, & ratio perfecti: dicit. n. Ariſt. 5. li. Metap. c. 16. [perfectum dici, extra qđ non eſt vllã partẽ accipere, ſeu cui nihil deeſt] Quo ſenſu non oẽ bonum perfectũ eſt, per ſe conſtat, neq; ẽt oẽ ens eſt perfectum, licèt ſit bonum: puer. n. ens eſt & homo, nondũ tñ perfectus: & homo habens perfectam quantitatem, non verò qualitates, vel habitus ſuæ naturæ conſentaneos, licèt bonus aliquo mõ ſit, non tñ perfectus. Hoc ergo ſenſu perfectum dr̃, non quodcunq; bonum, ſed illud qđ omni ex parte conſummatum eſt, qđ eſt ſimpliciter bonum. Alio tñ modo poteſt perfectum dici quidquid ſub aliqua ratione entis, hẽt perfectionem ſimpliciter neceſſariam & eſſentialem, quõ puer poteſt dici perfectus homo quoad eſſentiam, & ſimiliter dicunt Theologi charitatem remiſſam, licèt dicatur imperfecta reſpectu intenſæ, tñ ſimpliciter & quoad eſſentiam eſſe perfectam, quõ ait Ioannes 1. Canon. c. 2. [Qui ſeruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta eſt.] Atq; hoc modo bonum & perfectum conuertuntur, imò ſunt omnino idem, prout bonum dicit id, qđ in ſe bonum eſt ſeu qđ habet bonitatem, id eſt perfectionẽ ſibi debitam: hoc aũt nihil aliud eſt, quàm hr̃e eſſentiam vel entitatem ſibi debitam: igitur bonum ſub hac ratione nihil aliud eſſentialiter, ac formaliter dicit, quàm ens, eſſe. n. charitatem perfectam dicto modo, nihil aliud re vera eſt, quam eſſe charitatem, & ſic de alijs. Imò ẽt eſſe perfectum priori modo, ſeu bonum ſimpliciter, nihil aliud eſt, quam eſſe ens hñs totã entitatẽ, quæ ad cõplementũ eius requiritur. XV. Quomodo bonũ & perfectum comparentur.

XVI. Et hoc modo intelligendus eſt D. Tho, cũ dicere ſolet (vt videre licet 1. p. q. 5. art. 1. ad 1.) aliter inter ſe comparari in creaturis ens ſimpliciter & ſm quid, q̃ bonum ſimpliciter & ſcđm qđ nã res habet, φ ſit ens ſimpliciter per eſſe ſubſtãtiale, ſcđm qđ verò ꝑ eſſe accidentale: habet autem φ ſit bona ſecundũ quid ꝑ eſſe ſubſtantiale, ſimpliciter autem per eſſe accidentale. Hoc tñ vltimum intelligendum eſt non præciſè de eſſe accidentali, ſed vt coniuncto eſſe ſubſtantiali: non eſſet. n. bonus homo per accidentales virtutes, niſi ſupponeretur homo, & conſequenter ſubſtantialiter, & naturaliter bonus. Vnde in illis vocib. [ſcđm quid,] & [ſimpliciter,] videtur eſſe æquiuocatio: nam cum dicuntur de ente, videntur dici de ſubſtantia & accidente præciſè comparatis, cum autem dicuntur de bono, dicuntur de ſubſtantia creata aut ſolitariè ſumpta, aut vt affecta diſpoſitionibus & facultatibus ſibi cõnaturalibus. Quo fit, vt licèt in modo loquendi ſit diuerſitas, in re tamen nulla uideatur eſſe diffe-

Digitized by Google

A differentia, quia ẽt bonitas, vel perfectio, quam confert accidens, ſi præcisè comparetur ad eã bonitatem, quam cõfert ſubi., eſt ſecundum quid. Sic enim vniuerſum verũ eſt, qđ ex D. Tho. ſuprà retulimus, vnumquodq; quantum hẽt de eſſe, tm̃ hẽre de bonitate, & quod ẽt retulimus ex Auguſtino, quod in quantum ſumus, boni ſumus.

Atque ita tandem fit, ꝙ bonũ abſolutè dictum nihil aliud ſit, quã ens ipſum, quò dicuntur res naturaliter bonæ vel perfectæ, ſi in ſua entitate ſint conſummatæ, & homo dr̃ moraliter bonus, ſi habeat morales virtutes ſeu perfectiones, quæ non ſunt, niſi reales quædam formæ, & entitates ſicẽt Deus dr̃ ſummè bonus & perfectus rõne ſuæ entitatis, ẽt ſi ad nihil aliud comparetur, & ſic de alijs. Hæc igitur doctrina & rẽſio hoc mõ expoſita probabilis eſt, & claritatem ac facilitatẽ quandam præ ſe fert, eamq; indicauit Henricus in loco ſupra citato.

XVII. Veruntamen propter vſum vocum poteſt adhiberi alia reſponſio. Nam licèt prior in hoc habeat verum, quod bonum ſub ea ratione in re non differt ab ente, nihilominus poſſunt ratione diſtingui, quod ſatis eſt vt bonum aſſignetur B vt proprietas entis, ad modum aliorum tranſcendẽtium. Eſt namq; quoad impoſitionem, vel ſignificationem nominis aduertendum, ens ſolum dici ab eſſe aut entitate vt ſupra expoſuimus, perfectum aũt clarius exprimere entis perfectionem: in quo negationem quãdam includit, vel ſaltem ſine illa non poteſt a nobis eius ſignificatum explicari, ſ. ꝙ nihil ei deſit ſecũdũ eam rõnẽ ſecundum quam perfectum dr̃ Bonum verò dicere cõuenientiam aliquam rõne cuius habet res quod appetibilis ſit: nam bonum per ordinem aliquẽ ad appetitum dictum eſt, vt D. Tho. docuit j. p. q. 5. ar. 1. ex illo Ariſt. j. Ethic. [Bonum eſt, quod omnia appetunt] & ſtatim magis explicabitur. Vnde neceſſe eſt res ẽt illas, quæ abſolutè, & ſecũdũ ſe dicuntur bonæ, ſic denominari: quia habẽt perfectionem ſibi conuenientem & appetibilem, & & ita ẽt fit, vt bonum hoc modo de formali ſignificet perfectionem exiſtentem in tali re, connotando in eadem re capacitatem inchoationẽ, ſeu naturalem connexionem cum tali perfectione. Quod clarius patet, qñ talis perfectio eſt diſtĩcta ab ipſa re, quæ ab illa bona denominatur, nã qñ homo dr̃ bonus rõne virtutis, de formali ſignificatur virtus, non vtcunque ſed vt bonitas q̃dam, in quo importatur, non tm̃ perfectio virtutis, ſed ẽt conuenientia, quam habet cum humana natura connotando ex parte ipſius naturæ capacitatem, vel propenſionem ad talem perfectionem. In his verò reb. in quib. non eſt diſtinctio inter perfectionem, & rem quæ perfecta dr̃ difficilius vr̃ explicari hæc conuenientia, vel connotatio: dicendum eſt tñ, quamuis in re non ſit diſtinctio, a nobis tñ concipi ac ſignificari ad modum diſtinctorum, id eſt, per modum formæ denominantis, & rei denominatæ, & iõ ſignificari illam formam vt perfectionem accommodatam ei, in quo exiſtit, in quo computatur naturalis cõnexio eius cũ tali forma, & ita diſtingui tale bonum ab ente, ſaltem ratione.

Bonum & appetibile quomodo comparentur.

XVIII. Ex his, quæ de ratione boni dicta ſunt, intelligere licet, quomodo ſe habeant bonum, & A appetibile. Aliqui enim exiſtimant, idem formaliter & ſynonymè his vocibus ſignificari, & conſequenter aiunt bonum ſupra ens addere reſpectum ad appetibile: quibus fauere videtur D. Thom. d. q. 5. j. par. ar. j. dicens, [Ratio boni in hoc conſiſtit, quod aliquid ſit appetibile,] & art. 3. ad j dicit expreſſe, [Bonum non addit aliquid ſupra ens, ſed rationem tantum appetibilis,] & ar. 4. ad j. [Bonum] (inquit) [reſpicit appetitum.] Similia habet j. par. quæſt. 16. ar. j. & 3. & lib. j. contra gent. capit. 4. rat. 3. fauet Ariſt. primo. Ethic. ca. j. definiens, [Bonum eſſe quod omnia appetunt.] Et poteſt confirmari ſumpto proportionali argumento ex his, quæ de vero dicta ſunt: nam ita comparatur bonum ad appetitum, ſicut verum ad intellectum, ſed verum non addit ſupra ens niſi conformitatem ad intellectum: ergo bonum non addit niſi conuenientiam ad appetitum. Alij diſtinguunt inter bonum & appetibile, vt Caietan. prima part. quæſt. 5. art. 1. vbi ait, appetibile ſumi dupliciter, ſcilicet fundamentaliter & formaliter. Priori modo ait eſſe idem bonum & apppetibile, & ita exponit D. Thom. ibi, nam proxima ratio ob quam res habet vt poſſit B mouere appetitum, eſt bonitas eius, quam habet reſpectu appetentis, in qua includitur non ſola entitas, & perfectio rei ſecundum ſe, ſed prout habet aliquam conuenientiam cum appetente. Poſteriori autem modo dicit diſtingui bonum ab appetibili ſaltem ratione ſeu denominatione, quia appetibile vt ſic importat reſpectum ad appetitum, & denominationem extrinſecam prouenientem ab illo, ſeu conſurgentem ex conuenientia & proportione inter bonum & appetitum: aliquid ergo formaliter explicat appetibile, quod non dicit bonum vt ſic ratione cuius hæc cauſalis vera eſt, quia res eſt bona, ideò eſt appetibilis, ſicut hæc etiam cauſalis eſt vera quia res eſt lucida vel colorata, ideo eſt viſibilis: ita enim comparatur appetibile ad bonum, ſicut viſibile ad lucidum. Vnde D. Thom. prima. Ethicor. c. primo, declarans illam deſcriptionem Ariſtotelis, [Bonum eſt, quod omnia appetunt,] ait ſumptum eſſe à poſteriori: quia ratio appetibilis poſterior eſt, quam ratio boni. Et hæc ſententia vera eſt, quam prius docuerat Capreolus in C 1. diſ. ſecunda, quæſ. tertia. Et poſteà Ferr j. cont. gent. c. 3.

Ex quo intelligitur, aliter comparari bonum ad appetitum, quàm verum ad intellectum: nam verum tranſcendens (de hoc enim loquimur) includit in ſua ratione & denominatione aliquam conformitatem ad intellectum, bonum autem formaliter in ratione & denominatione ſua non includit conformitatem ad appetitum, quamuis hæc ad rationem boni conſequatur. Vnde ratio veri tranſcendentis non ſupponitur propriè in obiecto, vt formaliter attingatur ab intellectu, ſed eſt denominatio ſumpta ex proportione vel conformitate inter ipſum obiectum & potentiam ſeu actum eius, & ideò dici ſolet illa veritas conditio conſequens vel concomitans obiectum intellectus, potius quã formaliter illud conſtituens, bonitas autem ſupponitur in obiecto appetitus, & eſt ratio formalis attingendi illud: appetibilitas autem dicit denominationem ſumptam ex proportione talis obiecti cum tali potentia: vnde non dicit forma- XIX. Diſcrimen inter bonum & verum.

lem rationem obiecti, ſed conditionem concomitantem. A

SECTIO II.

Quomodo ſe habeat bonum ad rationem finis.

Prima diuiſio.

EX his ẽt cõſtat, qũo rõ finis ad bonũ cõparetur. Ait.n.D.Tho.1.p.q.5.ar.2.ad 2.bonum, cum habeat rõnem appetibilis, importare habitudinem cauſæ finalis. Et in eodem ſenſu ait 1.cont.gent.ca.38.rat.3. Bonum habere rõnem finis, eo.ſ.modo quo habet rõnẽ appetibilis. Etenim ſi formaliter ſumatur habitudo, ac denominatio finis, illa non eſt de rõne boni, ſed ad illam conſequi põt. Nam finis vt ſic dicit rõnem cauſæ in ordine ad media vel ad aliquam actionem, quæ pp finem fiat, quã habitudinem non dicit bonum, ſed ſolam rõnẽ conuenientis. Si autem ſumatur finis fundamentaliter, ſic attribuitur bono, quia rõne bonitatis hẽt finis vim cãndi finaliter. Hoc autem intelligẽdũ eſt de bono ſimpliciter, quale eſt per ſe bonũ, nam ſi ſumatur bonum in tota ſua latitudine non tm̃ finem, ſed etiam media complectitur, vt B ex ſequenti ſectione conſtabit.

Quotuplex ſit bonum.

I. ANtequam tractemus, qũo bonum ſit paſſio entis, declarare oportet nonnullas diuiſiones boni, vt ſic melius conſtet, quæ nam rõ boni enti attribuatur. Et primò quidem diuidi ſolet bonum in bonum verum, & bonum tm̃ apparẽs. Verum bonum dr̃, quod tale eſt, quale exiſtimatur & cognoſcitur, apparens verò quod exiſtimatur nõ tñ eſt in re. Sed hæc diuiſio eodem modo bono cõuenit, quo põt cuilibet enti, ſeu rõni entis attribui: datur.n.aurum verum, & apparens, & ſic de alijs reb. Peculiari aũt rõne ſolet hęc partitio in bono declarari, quia, cum propria cauſalitas boni ſit appetitum mouere & allicere, æquè fere id præſtat bonum exiſtimatum ac verũ, qa, cũ ad mouendum appetitum per cognitionem applicetur, tm̃ mouet quantum iudicatur ſeu exiſtimatur, quamuis re ipſa tale non ſit. De bono C igitur tm̃ apparẽte ſeu exiſtimato nihil eſt quod dicamus, quia eius rõ ſolùm in hoc conſiſtit ꝙ tale exiſtimetur, quale ſolet eſſe verum bonum, quamuis reuera tale non ſit. Vnde quot ſunt vera bona, tot eſſe pñt exiſtimatione conficta, quia in omni bonorum genere error & falſa exiſtimatio reperiri poteſt.

II. Secunda diuiſio. Secũdo diuidi põt bonum in illud qđ in ſe bonum eſt, & qđ eſt alicui alteri bonum. De qua diuiſione ſatis multa dicta ſunt ſectione præcedente, vbi inſinuauimus, quãquam rõ boni, quæ eſt paſſio entis, poſſit accomodari vnicuique enti, quatenus perfectionem hẽt ſibi conuenientem, clarius tñ reperiri in quolibet ente, quatenus alicui alteri conueniens, ac conſentaneum eſt. Accidit ẽt ꝙ hæc rõ boni alterius, ſupponit ſeu includit rõnem boni in ſe, nihil.n.eſt alteri bonũ propriè & in rigore, niſi quod in ſe bonum & perfectionem hẽt alteri conuenientem. Dixi, propriè & in rigore quia interdum carentia alicuius formæ cenſetur bona alicui, q̃uis formaliter nullã perfectionem ei conferat aut in ſe hẽat, veruntñ priuatio non eſt proprie bona, ſed ita interdũ denominatur, quia priuat forma diſconueniente, & ſub ea rõne appetibilis eſt. Igitur bonum alteri ſupponit bonum in ſe, & iõ aliæ diuiſiones boni potiſſimè videntur dari de eo quod eſt alteri bonũ, & in eo à nobis explicabuntur, ſimul tñ declarabimus illas quæ ad ens pertinuerint, quatenus in ſe bonum eſt.

Exponitur diuiſio in bonum honeſtum, vtile, & iocundum.

TErtio ac præcipuè diuidi ſolet bonum in honeſtum, delectabile, & vtile. Quam diuiſionem tradit D.Tho.1.p.q.5.ar.6.& 2.2.q.145.ar.3.eamq; affert ex Ambroſ.li.1. Offi.c.9.& 10. vbi obſcurè ſatis eam inſinuat: clarius eam docuit Ariſt.2.Ethic.c.3.& li.8.c.2. vbi honeſtum appellat abſolutè bonum à iocũdo, & vtili illud diſtinguens. Aduertit aũt D. Tho. ibi, diuiſionem hãc potiſſimum traditam eſſe de bono humano, accommodari tñ poſſe ad bonum in cõi ſeu ſcđm ſe. Prius igitur declarabitur à nobis in bono humano in quo propriè & abſq; metaphora illæ rõnes boni reperiuntur, deinde videbimus, qũo ad bonum vt ſic applicari poſſit. Eſt aũt ſupponendũ ſermonem eſſe de hoĩe, quatenus hõ eſt, ideſt quatenus rõne vtitur, tũ quia rõ eſt ſuprema regula cĩs boni conuenientis hoĩ rõ (inquam) vel naturalis, ſi philoſophicè tm̃ hõ conſideretur, vel diuino lumine illuſtrata, ſi cõſideretur Theologicè, tum ẽt, quia propriè ac formales rõnes horum bonorum, præſertim honeſti, & vtilis, non poſſunt niſi per rationem diſcerni. III.

Cũ igitur bonum idem ſit, quod conueniens, duplicitet põt aliquid eſſe homini conueniens: vno modo per ſe ipſum, quia nimirum illa perfectio, quam in ſe hẽt ex ſe ipſa conſentanea eſt & cõueniẽs homini. Quod adhuc põt duob. modis accidere, primo, ꝙ ſit conueniens in ordine ad delectationem, q̃ tale bonum ſecũ affert, & hoc ẽ bonum delectabile. Secundo abſq; ordine ad delectationem, ſed ſolum quia per ſe decet, vel conueniens eſt homini vt ſic, & hoc eſt bonum honeſtum. Alio verò modo eſt aliquid conueniens, non per ſe ipſum, ſed ſolum rõne alterius boni, quod p illud ſeu mediante illo obtineri põt, quia nimirum, licet ex ſe ſpectatum delectationẽ non afferat, neq; ex ſe deceat, aut conueniens ſit homini, tñ, vt conferre põt ad aliud bonum obtinendum, conueniens cenſetur, & hoc eſt bonum vtile. Atque ita cõſtat, & illa tria membra ſub rõne boni contineri, & eſſe aliquo modo inter ſe diſtĩcta, ſaltem rõne formali concepta, ſeu habitudine: nam re ſeu ſubiecto non ſemper neceſſe eſt diſtingui: conſtat.n. eandem rem, v.g. amorẽ aut deuotionem erga Deum, eſſe, & honeſtam, & iucundam, & vtilem. IIII. Quot modis quidpiã alteri cõueniens.

V. Denique facilè ex dicta declaratione intelligitur membra illa exhaurire diuiſum, quia neque inter bonum per ſe, aut in ordine ad aliud reperiri poteſt medium, cum hæc immediate, & quaſi per contradictionem opponantur: neq; præter bonum cõueniens ob delectationem, vel abſque illa, ſed ſolum pp ſe ipſum, põt aliud membrum excogitari, cum hæc ẽt membra quaſi per contradictionem ſeu immediatam negationem diſtinguantur, quia oẽ bonum, ꝙ per ſe eſt conueniẽs præciſa rõne delectationis, honeſtum reputatur. Dico autem, præciſa delectatione, quia hæc membra per abſtractionem præciſiuã potius, q̃ negatiuam

Digitized by Google

tiuam, diſtinguenda ſunt, ſi ad rem, quæ bona denominatur, comparentur, quia vt res ſit honeſta non eſt neceſſe vt ſit iucunda, vel vtilis, ſed ſolũ, vt habeat aliquam rõnem conuenientiæ propter quam ſit amabilis, etiam ſi nec iucunda, neque vtilis ſit, & ſic de reliqs. Vnde formaliter & quaſi condõnaliter, poſſunt hæc membra diſtingui, etiam per abſtractionem negatiuam: nam de ratione honeſti, vt honeſti, eſt, ad ſuam rationem, & conuenientiam ſufficientẽ ad mouendũ appetitũ rectũ delectatiõnẽ aut vtilitatẽ nõ requirat, ſiue in re illas habeat coniunctas, ſiue non: nam etiam ſi illas non haberet, eſſet ſufficienter bonum & conueniens in ſuo ordine, & idem eſt proportionaliter de reliquis. Atque in hunc modum videtur ſatis expoſita prædicta diuiſio.

Variæ difficultates circa prædictam diuiſionem.

VI. Prima difficultas circa bonum honeſtum. SEd vt exactiùs declaretur, nonnullæ difficultates inſurgẽtes breuiter tractandæ ſunt. Prima eſt, quomodò bonum honeſtum dicatur per ſe conueniens. Aut. n. dr̃ per ſe conueniens tanq̃ forma bene conſentiens cum natura hominis vt rõnalis eſt, ad eum modum quo calor eſt per ſe conueniens igni, & ſic ſequitur, ipſas potentias intellectus & voluntatis eſſe bona honeſta, quod eſt contrà Aug. lib. 2. de liber. arb. c. 19. vbi diſtinguens omnia bona hominis, in maxima, media, & infima, potentias animæ in medio ordine collocat, quia eis poſſumus malè vti, cum tamen maxima bona illa eſſe videantur, quæ honeſta ſunt. Deinde ſequitur, Deum non eſſe bonum honeſtum hominis, quia non eſt ei per ſe conueniens per modum formæ. Sequitur etiam actionẽ dandi eleemoſynam, non eſſe bonum honeſtum, quia non eſt aliqua forma, per ſe conueniens homini. Vel bonum honeſtum dr̃ per ſe conueniens nõ vt forma, ſed vt operatio decens hominem, & ſic ſequitur in primis idem inconueniens de Deo. Et vlterius ſequitur, virtutes præſertim infuſas, non eſſe bona honeſta, quia non ſunt operationes hominis, quod eſt plane falſum, & cõtra Auguſtinum citato loco. Vel dr̃ bonum honeſtum per ſe conueniens obiectiuè, quia. ſ. eſt bonum per ſe amabile, quæ rõ vniuerſalior eſt, nam & in operationem, tam internam, quam externam, & in quamcumque formam, & in Deum ipſum cõuenire poteſt. Sed neque hoc modo euitatur oẽs difficultates tactæ, quia ſequitur potẽtias animæ computandas eſſe inter bona honeſta, imò & ſanitatem, & alia bona corporis, quæ per ſe amabilia ſunt. Et præterea inſurgit alia difficultas, quia hæc rõ, nempe q̃ obiectum aliquod ſit per ſe amabile ſine ordine ad delectationem, nõ poteſt eſſe prima ratio boni, quæ in tali obiecto reperitur, quia ſupponit rõnem boni, propter quã tale obiectum per ſe amabile eſt. Sicut in ſectione præcedente dicebamus, rationem appetibilis ſupponere rationem boni & conuenientis, propterea enim res appetibilis eſt, quia bona eſt & conueniens: idem autem eſt eſſe bonum per ſe amabile, quod eſſe per ſe appetibile: non poteſt ergo hæc eſſe prima ratio, in qua bonum honeſtum conſiſtit.

VII. Secunda difficultas circa bonũ delectabile. Secunda difficultas eſt circa bonum delectabile, quo modo habeat peculiarem ac propriam rationem boni in ſe, ac per ſe appetibilis: aut enim per bonum delectabile intelligendum eſt obiectum, circa quod delectatio verſatur, aut delectatio, quæ ex tali obiecto naſcitur. Si primum dicatur, ſequitur, hoc bonum non magis eſſe per ſe & in ſe bonum, quam bonum vtile. Probatur, quia non eſt bonum eò quòd in ſe habeat delectationem, quæ eſt res ab illo diſtincta, ſed quia aptum eſt ad delectationem generandam, quæ videtur eſſe vtilitas quædam conſiſtens in habitudine ad delectationem ipſam, ratione cuius tale obiectum amabile eſt. Sicut cibus v. g. ſi ametur, quia ſanitatem confert, dicitur amari vt bonum vtile ad ſanitatem: ergo, ſi ametur quatenus delectationem affert, amabitur vt vtile ad delectationem. ergo bonum delectabile, hac rõne ſumptum, non eſt per ſe & in ſe bonum, nec formaliter differt à bono vtili, ſed tantum materialiter, ſeu tanquam particulare à communi. Si verò delectatio ipſa dicatur eſſe bonum delectabile, vt D. Thom. in cit. loco 1. par. indicat, verum quidẽ eſt delectionem eſt quendam actum per ſe conuenientem, & cõſentaneum naturæ, vel appetitui, qui delectatur, tamen nulla apparet rõ ob quam hęc peculiaris conuenientia talis actus ab alijs diſtinguatur, & conſtituat ſuam peculiarem rationem boni, magis quam conuenientia, quam habet quilibet alius actus cum facultate operandi, vt intellectio veritatis cum intellectu, & viſio obiecti pulchri cum viſu. Et præterea non videtur ratio boni delectabilis primariò poſſe conſiſtere in delectatione ipſa, nam delectatio, circa aliquod bonum vt bonum verſatur, cum ſit quies appetitus, qui non quieſcit, niſi in bono alicpro: ergo ſupponit delectatio in obiecto rationẽ boni priorem delectatione; & quæ in ſe talis ſit, & non per ordinem ad delectationem: bonum enim, circa quod delectamur, non ideò bonum eſt, quia delectat, ſed potius ideo delectat, quia bonum eſt, ſupponit ergo delectatio in obiecto conuenientiam & bonitatem diſtinctam à delectatione ipſa. De illa ergo inquiro, an conſtituat bonum delectabile, nec ne: nam, ſi conſtituit: ergo nõ eſt delectatio ipſa primũ delectabile bonũ; imò nec videtur habere ſimilem conuenientiam ſeu rationem boni, quia, cum delectamur uerbi gratia in uiſione rei pulchræ, longè alterius rationis eſt conuenientia viſionis à conuenientia delectationis, cum tamen viſio ſit illius delectationis obiectum. Si autem bonitas illa ſeu conuenientia, quæ eſt in obiecto delectationis, non conſtituit bonum delectabile, erit iam aliud bonum diſtinctum à tribus enumeratis.

VIII. Tertia difficultas circa bonũ vtile. Tertia difficultas eſſe põt de bono vtili, quomodo negetur eſſe in ſe bonum, & in hoc à reliquis diſtinguatur, nã bonum vtile, licèt ad aliqd à ſe diſtinctum utile ſit, tamen in ſe habet bonitatem ſuam, quæ conſiſtit in aliqua uirtute uel efficacia præſtãdi rem illam, ad quam eſt utile. Dicetur fortaſſe, bonitatẽ rei utilis non conſiſtere in utilitate ipſa, ſed in cõueniẽtia, & appetibilitate, quã habet talis utilitas reſpectu hominum, & conſequenter dicetur, bonum utile non habere hãc conuenientiam ex ſe, ſed ex fine, ad quem eſt utile. Contra hoc tamen eſt, quia, licèt conuenientia boni utilis ſupponat conuenientiam alicuius rei ad quam eſt utile, & ab illa fortaſſe deriuetur

A tamẽ, illa ſuppoſita, reuera ipſum bonum vtile, quatenus habet habitudinem ad talem rem, habet in ſe propriam conuenientiam, ratione cuius bonum eſt & amabile; ergo in hoc non eſt differentia formalis inter bonum vtile & alia bona: nam etiam bonum honeſtum vel delectabile, poteſt interdum accipere rationem ſuam ex habitudine ad aliquod extrinſecum. Imò bonum honeſtum interdum eſt tale ex conformitate ad legem extrinſecam, vel ſaltem ex conueniẽtia, quæ in eo reſultat, ſuppoſita tali lege. Vnde etiam fit, vt aliquod bonum vtile non habeat aliam conuenientiam vel bonitatem niſi honeſtatis, vt verbi gratia corporis afflictio, quatenus vtilis eſt ad ſatisfaciendum Deo, non habet bonitatem aliam, niſi honeſtam: & eadem ratione medium, quod tantum eſt vtile ad delectationem capiendam, non habet conuenientiam aliquam, vel bonitatem, niſi participationem quandam illius delectationis; ergo bonum vtile non rectè ab aliis diſtinguitur.

IX. *Quarta circa idem.* Atq; hinc oritur quarta difficultas, cur bonũ vtile non diſtinguatur in duo, nam tale eſt vtile bonũ, quale eſt illud ad quod ordinatur: ergo, ſicut bonum per ſe amabile, aliud eſt honeſtũ, & aliud delectabile, ita bonũ ex vtilitate ad aliud, quoddam erit honeſtum, aliud verò delectabile.

B

X. *Vltima difficultas circa ſufficientiã diuiſionis.* Vltima difficultas eſt, quia prædicta diuiſio videtur inſufficiens, nam præter dictas rationes boni vr̃ eſſe alia, quæ ab illis diſtingui ſeu præſcindi poteſt: ſunt enim quædã bona per ſe amabilia, non quia delectant, nec quia honeſta ſunt, ſed præcisè, quia naturam perficiunt, vt ſanitas, ſcientia, corporis integritas, & ipſum eſſe, ac viuere; nam ét ſi mẽte præſcindamus omnem delectationem, hæc ſunt bona & amabilia, vt per ſe conſtat; & ſimiliter licèt præſcindamus omnes rationes virtutis, hæc ſunt amabilia, vt connaturalia bona & propter illa poſſunt amari alia vt vtilia, præciſa honeſtate. Cuius ſignũ eſt, quia interdum per honeſta media, interdum per turpia inquiruntur, non ob delectationem, ſed ob ſolã naturalem conuenientiam: datur ergo aliqua ratio boni ab illis tribus diſtincta.

Expeditur prima difficultas.

XI. AD ſatisfaciendum primæ difficultati, & declarandum quid propriè ſit honeſtum bonum, aduertendum eſt, duobus modis dici vel ſumi poſſe bonum honeſtum. Vno modo in ordine ad actiones humanas & morales, prout rectâ & prudenti ratione regulari poſſunt: & hoc modo bonum honeſtum dicitur, quod per ſe, & ex ſe decet hominem vel perſonam ratione vtentẽ, vt ſumitur ex D. Tho. 2. 2. q. 145. art. 1. & ſeq. In qua conuenientia non conſideratur aliqua cõmoditas, quæ per tale bonum accreſcat illi perſonæ, reſpectu cuius dicitur eſſe huiuſmodi bonum: hæc enim, licèt ſæpè intercedat, per ſe tamen ac formaliter non eſt ad honeſtatem neceſſaria, ſed ſufficit illa decẽtia, & proportio, quæ reperitur inter tale bonum & naturã, quæ operationes ſuas rectâ ratione dirigit. Sicut dare eleemoſynam eſt honeſtum, quia eſt per ſe cõſentaneum naturæ rationali, etiã ſi per impoſſibile homo ſic operans nullã inde vtilitatem, vel cõmoditatem caperet, præter ipſum rectè operari,

A Quomodo etiam reſpectu Dei dicitur eſſe conueniens & honeſtũ ſe communicare, benefacere ac miſereri, non quia illi ſit cõmodũ, ſed quia eſt per ſe decens, ac proportionatũ illius bonitati. Bonum ergo honeſtum hac ratione explicatum includit peculiarem rationem conuenientiæ, & ex parte rei, quæ honeſta dicitur, includit perfectionem eius, cum omnibus conditionibus, vel phyſicis, vel moralibus ad prædictam conuenientiã cum natura rationali neceſſariis.

Solet autem hoc bonum per conuenientiam ad dictamen rectæ rationis declarari: nam illud bonum eſt honeſtum, quod recta ratio dictat eſſe faciendum, vel amandum &c. Tamẽ, ſi hoc dictum intelligatur de recta ratione, prout dicit iudicium ſeu cognitionem eius quod expedit facere, ſic non conſiſtit honeſtas in conformitate ad dictamen rationis, neque eſt illa prima regula, ſeu prima ratio talis honeſtatis. Non enim ideò bonum eſt honeſtum, quia recta ratio iudicat eſſe tale, ſed è conuerſo, quia ipſum bonum verè & in re tale eſt, ideò recta & vera ratione iudicatur eſſe tale. Et ideò quoad nos rectum iudicium eſt regula boni honeſti, quia nobis manifeſtat illud: tamen ſecundum ſe ſupponit illud iudiciũ propriam conuenientiã, ex qua habet bonũ honeſtum quod tale ſit: hanc autem dicimus eſſe ad naturam rationalem, quatenus talis eſt, & tales habet proprietates ſeu attributa. Si verò dictamen rationis non formaliter, ſed quaſi radicaliter ſumatur, ſic bene & à priori dicitur bonũ honeſtum eſſe illud, quod eſt conforme rationi, id eſt, quod eſt conforme naturæ rationali, quæ propterea nata eſt iudicare, hoc ſibi eſſe faciendum, vel appetendum. XII.

B

Bonum autem honeſtum hoc modo ſumptũ, diſtingui poteſt in actum, habitum, & obiectum honeſtum: ſunt enim actus formaliter boni & honeſti, vt ſunt actus virtutum, præſertim voluntatis, & his correſpõdent habitus virtutum, qui inter maxima bona & honeſta meritò computantur, quia maximè decent hominem ratione vtentem: & his actibus vel habitibus ſupponuntur obiecta honeſta, nam ab his ſumunt actus & habitus ſuam honeſtatem; vt ſignificat D. Thom. 1. 2. q. 19. art. 1. ad 3. vbi de hac re latius diſputatur, & q. 20. art. 1. & ad 2. & q. 2. de malo, art. 3. in corp. & ad 8. Actus enim honeſtus vt ſic non verſatur niſi circa bonum honeſtum: vnde neceſſe eſt vt in illo talem bonitatem ſupponat: nam actus voluntatis non confert obiecto ſuo bonitatem, ſed potius in illa fundatur, & ideò D. Thomas ſupra, hanc honeſtatem, bonitatem primordialem vocat. XIII.

C

Atque ex his reſpõſum eſt ad totam illam primam difficultatem, quatenus ſpectat ad bonum honeſtum in hoc rigore & proprietate ſumptũ. Concedimus enim, hoc bonum non limitari ad operationem, vel habitum, vel formam, ſed conuenire omni rei, quæ honeſtè & ſecundum rectã rationem eſt appetibilis ab homine. Concedimus deinde, hoc bonum non ideò tale eſſe, quia eſt per ſe conueniens voluntati ſeu appetitui hominis in ratione obiecti appetibilis, nam, vt rectè argumentum ibi factum probat, hæc ratio per ſe appetibilis, formaliter ſumpta, ſupponit conuenientiam cum natura rationali, ratione cuius tale bonum illi eſt per ſe appetibile. XIIII.

XV. Alio verò modo ſumi poteſt bonum honeſtũ non in ordine ad mores, ſed in ordine ad naturam: & eſt illud, quod per ſe perficit naturam, & eſt commodum illi etiam ſecluſa ratione virtutis, vt eſt ſanitas, integritas & vita ipſa, quam interdum amare vel tueri turpe eſt, etiam ſi ex ſe maximè conueniens naturę videatur. Et hoc bonum videtur antiqui Philoſophi appellaſſe [bonum naturæ,] quod diſtinguebant à bono honeſto, quod [per ſe decens] appellabãt, vt colligitur ex Cicerone li. 3. & 4. de finib. Tamen, quia hoc bonum naturæ per ſe conueniens eſt & amabile, ideò ita cenſetur comparari appetitus naturæ ad hoc bonum, ſicut appetitus rationalis ad bonum per ſe decens: atq; hac ratione in ordine ad naturam hoc bonum comprehenditur ſub bono honeſto. Accedit etiam, q̄ hæc ratio boni ſufficiens eſt vt ipſum honeſtè appetatur, ſi aliunde impedimentum aliquod nõ intercedat; quia, cùm recta ratio ſit, qua homo regi debet aut gubernari, ad illam pertinet, ea, quæ ſunt naturæ commoda & cõſentanea, proponere, niſi aliunde aliquid obſtet, vel maius aliquod incommodum ſubſequatur. Hoc igitur modo loquendo de bono honeſto, concedendum eſt potentias animæ eſſe quædam honeſta bona, non quidem eo modo, quo virtutes, quibus malè vti non poſſumus, ſicut potentijs ipſis, propter quod ab Auguſtino hæc, maxima illa verò media bona eſſe dicuntur; ſed ea ratione, qua bona pertinentia ad integritatem & complementum naturæ, per ſe conuenientia ſunt, & quantum ex ipſis eſt, rectè amabilia: atq; hoc modo ipſum eſſe, & viuere, & ſapere honeſta ſunt. Neq; ſolum inhærentia bona, ſed &̃ res extrinſecæ, quæ interdum ſunt per ſe conuenientes, ſaltem vt obiecta vitalium actuum, inter hæc bona honeſta computantur: & ſic etiam expedita eſt prima difficultas, quantum ad hoc bonum pertinere poteſt, de quo in ſolutione vltimæ difficultatis plura dicemus.

Tractatur ſecunda difficultas.

XVI. CIrca ſecũdam difficultatem duo ſunt diſtinguenda, quæ ibi attinguntur, ſ. delectatio, & delectationis obiectum, & de vtroq; dicendum eſt eſſe bonum ex ſe conueniens aliquo modo, & per ſe appetibile. Et quidem de delectatione ipſa id eſt per ſe manifeſtum: nam eſt actus qui ex ſe valde inuitat & trahit appetitum; quod eſt ſignum, ex ſe ſe habere cum illo magnam proportionem. De obiecto autẽ delectationis probatur, quia obiectum delectationis eſt bonum: ergo delectatio ſupponit in obiecto illo bonitatem, quia actus animæ non conſtituunt obiecta ſua, ſed ſupponũt: obiectum ergo delectationis non eſt bonum & conueniẽs, quia eſt delectationis obiectum, ſed è contra quia bonum eſt & conueniens, ideò delectationis obiectum eſſe poteſt. Eſt igitur ex ſe bonum & appetibile, & non per ſolam denominationem vel habitudinem ad delectationem, quamuis fortaſſe nominis etymologia vel impoſitio inde ſumpta ſit. Hinc igitur conſtat, ſiue delectabile bonum ſumatur pro delectatione ipſa, ſiue p obiecto ſeu bono illo quod delectat, ſiue (quod probabile eſt) pro vtroque per modum vnius, ſ. pro quiete in tali re, ſicut beatitudo interdum ſumitur pro

A obiectiua, interdum pro formali, interdum pro tota beatitudine, quæ per modum vnius vtramque complectitur: quocunque (inquam) ex his modis bonum delectabile ſumatur, meritò per ſe bonum dici, & non tantum extrinſeca habitudine vel denominatione, in quo rectè à bono vtili diſtinguitur.

XVII. Rurſus facilè diſtinguitur bonitas vel conuenientia ipſius delectationis à bonitate vel conueniẽtia honeſtatis, ſiue moralis, ſiue naturalis: nam conuenientia delectationis ſolùm cõſiſtit in ſuauitate illa, & vitali quiete (vt ſic dicam) quã appetitus hẽt in bono adepto, ſiue habeat conformitatem aliam cum ratione ſeu rationali natura, ſiue non, hæc .n. ad rationem delectationis vt ſic accidentalia ſunt. Atq; ob hanc cauſam meritò delectabile bonum, ſaltem ratione delectationis, a bono honeſto, tam morali, quàm naturali diſtinguitur, tum quia habet peculiarem cõuenientiam, vt dixi, tum etiam quia habet peculiarem vim mouendi appetitum, ex qua fit, vt interdum moueat non ſolum contra rationem, ſed etiam contra commodum naturæ.

XVIII. B At verò de bonitate obiecti delectabilis, quæ in eo ſupponitur vt delectationem cauſet, non eſt facile ad iudicandum, quænam ſit, & quomodo ab honeſtate vel morali, vel naturali diſtinguatur. Et ratio difficultatis eſt, quia delectatio eſt de bono conuenienti, & conſecuto ſeu præſenti, vt ſumitur ex Ariſt. 1. Rhetor. c. 10. & D. Tho. latè 1. 2. q. 31. art. 1. & ſequentibus. Bonum autem conueniens, cuius conſecutio delectationi ſupponitur, non eſt aliud niſi bonum naturę conueniens, vel ſpirituali naturæ, ſi delectatio ſpiritualis ſit, vel corporali, ſi ſit ſenſibilis: bonũ autem conueniens naturæ non eſt aliud niſi bonum honeſtum: vel morale, ſi ſit ita conueniens naturæ rationali vt ſic, vt per ſe deceat: vel naturale, ſi ſolùm ſit per ſe commodum naturæ, & ad perfectionem eius ſpectans: ergo delectatio non ſupponit bonum delectabile vt delectabile eſt: imò hæc potius videtur denominatio extrinſeca ab ipſa delectatione in potentia, ſicut viſibile à viſione, ſed ſupponit tantum bonum conueniens, appetenti, de cuius conſecutione delectatur. Et confirmatur hoc exemplis, nam, cum infirmus delectatur de conſecuta ſanitate, nullam aliam rationem boni conſiderat vt delectetur, niſi commoditatem illam, quam naturæ ſuæ affert ſanitas: ergo in ſanitate vt eſt obiectum delectationis, non eſt alia bonitas, præter naturalem conuenientiam ſanitatis cum natura hominis. Simili modo viſio beata, ſeu Deus clarè viſus & poſſeſſus eſt obiectum perfecti gaudij, non alia ratione, niſi quia eſt bonum maximè proportionatum & conueniens naturæ hominis: ergo, in vniuerſum, bonum delectabile fundamẽtaliter (vt ſic dicam) & quatenus intrinſecè ſupponitur ipſi delectationi ex parte obiecti, nullum aliud eſt, niſi bonum per ſe conueniens naturæ, atque adeò honeſtum, uel morale, vel naturale.

Ariſtot.
D. Thom.

C

D.Thom.

XIX. Ad hoc duobus modis reſponderi poteſt. Primo concedendo totum diſcurſum factum, & conſequenter dicendo, bonũ delectabile non diſtingui à bono per ſe conueniente naturæ, niſi prout delectationem includit, quæ in tali bono conſideratur, vt propria ratio mouens ad appetitionem eius. Quæ videtur eſſe ſententia D. Tho. 1. 2. q.

5. art.

5.art.6.& 1.2.q.32.art.1.ad tertium, vbi ait, operationes eſſe delectabiles, in quantũ ſunt connaturales & proportionatæ operanti, & in tota illa quæſt. idem inſinuat, & idem ſignificat Caiet. in his, quę notat circa illũ articulum primum. Ex quo vlterius dicendum eſt conſequenter, bonum delectabile, quatenus dicitur per ſe bonum & amabile, intrinſecè includere delectationem ipſam, ſiue ſola ipſa delectatio apprehendatur vt tale bonum per ſe conueniens propter id qđ eſt, id eſt, propter ſuauitatem illam, quam formaliter confert, ſiue hoc totum, ſ. tale obiectum vt ſecum habet delectationem adiunctam apprehẽdatur per modũ vnius obiecti, quod bonum delectabile dicitur, cuius veluti forma eſt delectatio ipſa. Vnde Ariſt. 10. Et hic. c. 2. ait, [Voluptatem eſſe per ſe expetibilem, facereque quoduis bonum magis expetibile, ſi illi addatur.] In quibus verbis indicat, delectationem quidem ſupponere bonum, ipſam verò illi additam, facere illud magis appetibile, quia nimirum conſtituit illud iucundum & delectabile: ergò tale bonum delectatione ipſa completur, & quaſi formaliter conſtituitur. Et hoc ipſum ſignificauit D.Tho. 1. p. q. 5. art. 6. cum docet, bonum delectabile terminare appetitum ratione delectationis, quæ eſt quies in re deſiderata.

XIX. Additq; ibi in ſolut. ad ſecundum, [illa propriè dici bona delectabilia, quæ nullam aliam habent rationem appetibilitatis, cum alioqui ſint & noxia, & inhoneſta.] Quæ verba fauent dictæ ſententiæ, quatenus in eis dicitur, delectationem eſſe totam rationem appetendi bonum delectabile vt ſic: in eo verò, quod in eis dicitur poſſe dari rem, in qua nulla prorſus ſit alia ratio appetibilis præter delectationem, videntur contradicere ſuperius dictis: vnde falſa videntur ob rationem ſuprà factam, quod delectatio reſultat ex bono conſecuto, & ideò neceſſe eſt vt aliam priorem rationem boni ſupponat, ratione cuius ſit appetibilis: non ergo poteſt dari res, quæ delectationem afferat, & tamen nullam habeat aliam rationem appetibilis præter delectationem. Dici verò poteſt, D.Thom. non intendiſſe excludere ab hmôi re omnem rationem conuenientiæ delectatione priorem, in qua delectatio fundetur, ſed indicare voluiſſe interdum contingere, hanc conuenientiam talem eſſe, vt, ſeclusa delectatione, non faciat rem ſimpliciter appetibilẽ, quia eſt noxia vel inhoneſta. Iuxta hũc ergo dicendi modum ad ſecũdam difficultatem concedendum eſt, rem illam vel operationem, quæ eſt obiectum delectionis, licèt aliam priorem rationem boni habeat, tamen non eſſe bonum delectabile, niſi ea tm̃ ratione, qua habet delectationem adiunctam. Neq; inde fit, confundi hoc bonum cum bono vtili, aut habere tantũ extrinſecam rationem boni, eo modo, quo bonum vtile, quia res comparatur ad delectationẽ, quæ ex illa ſequitur, vt obiectum eius: & ideò ex vtraque vnum bonum delectabile, intrinſecè & per ſe appetibile, conſtitui cenſetur;

XX. Alter modus reſpondendi eſſe poteſt, in obiecto delectationis reperiri ſemper ſpecialem quãdam conuenientiam, ratione cuius eſſe poteſt delectationis obiectum, & ab illa propriè & intrinſecè denominari bonum delectabile, eamque conuenientiam diſtinctam eſſe, ac ſeparari poſſe ſeu præſcindi à propria conuenientia honeſtatis, tam moralis, quàm naturalis. Nam, vt bene Caiet. tract. 1.2.q.32.art.1. obiectum delectationis eſt res vel operatio apprehenſa vt conueniens: non eſt autem neceſſe, vt hæc conuenientia ſit aliquo modo honeſta, vel commoda naturæ, ſed ſatis eſt vt ſit proportionata guſtui v.g. vel alteri ſenſui, aut potentiæ. Videtur ergò eſſe in his obiectis delectabilibus quidam ſpecialis modus conuenientiæ ſufficiens ad cõſtituendam ſpecialem rationem boni, quæ ſub delectatione comprehendi videtur, quotieſcunque delectatio dicitur eſſe tota ratio appetibilis in bono delectabili vt ſic. Et ita fauet huic modo dicendi D.Thom. in verbis ſuprà citatis ex 1.p. q. 5. art. 6. ad ſecundum. Caiet.

XXI. Sed (vt verum fatear) hic poſterior dicendi modus nec ſufficienter fundari poteſt, nec declarari, quia intelligi non poteſt quænam ſit illa ſpecialis conuenientia, præter eam, quæ eſt in bona conſtitutione naturæ, ſeu in eſſe vel operari naturæ proportionato. Quod ſumitur ex Ariſt. 7. Et hic. c. 12. & 13. & lib. 10. c. 4. & 5. & 1. Rhet. ca. 10. in fine, vbi hoc ſenſu ait, [voluptatem eſſe affectionem totam ſimul, & ſenſibiliter in naturam proficiſcentem,] vt exponit & tractat D. Tho. 1.2. q. 31. art. 1. & 32. art. 1. & ibi Caiet. Item quia delectatio in idẽ bonũ & conueniens tendit, in quod amor vel deſideriũ: ſolũ n. differt ab eis, quia tendit in illud bonum vt præſens & cõſecutũ, ſed reſpectu amoris vel deſiderij, ſecluſa delectatione, non intelligitur alia ratio conuenientiæ præter eam, quæ ad honeſtatem moralem vel naturalem pertinet, vel ſaltem certiſſimum eſt, amorem & deſiderium directè ferri poſſe in huiuſmodi conuenientiam, ſeu in bonum ſub tali ratione: ergo æquè certum eſt, delectationem in obiecto ſuo non requirere aliam cõuenientiæ rationem: ergo illam excogitare vel fingere vt priorem delectatione ipſa, nec fundamentum habet, nec ſatis explicari poteſt: Nam, quòd aliquæ delectationes oriantur ex peculiari conuenientia obiecti cum aliqua facultate, vt cum guſtu vel tactu, id non eſt, niſi vel quia qualitas illa, quæ ſenſu percipitur & delectationem parit, eſt obiectum connaturale & per ſe conueniens tali facultati, vel quia operatio, ad quam talis delectatio conſequitur, eſt ſimiliter naturalis perfectio proportionata potentiæ. Atque ita ſemper huiuſmodi ratio boni, quæ ex parte obiecti ad delectationem ſupponitur, ad bonum per ſe naturæ conueniens reuocatur. Prior ergò reſponſio ſolidior eſt, & per eam fit ſatis ſecundæ difficultati ſuperius poſitæ. Ariſtot. D.Thom.

Tertia difficultas ſimul cum quarta expeditur.

XXII. AD tertiam difficultatem de bono vtili nonnulli concedunt habere bonum vtile ſuam propriam & intrinſecam bonitatem, ratione cuius eſt in ſe appetibile, licèt non propter ſe. Hæc enim duo diuerſa ſunt: nam medium reuera in ſe amatur, id eſt in ſe terminat amoris motum: vnde neceſſe eſt vt in ſe habeat bonitatem vtilem, diſtinctã a bonitate finis ratione, cuius poſſit terminare dilectionis ſeu electionis affectum: non tamen diligitur propter ſe, quia illa bonitas

non

non eſt abſoluta, ſed reſpectiua ad finem ſeu propter finem, & quia finis eſt prima cauſa diligẽdi medium ſeu bonum vtile. Quo fit, vt iuxta hanc ſententiam bonum vtile non diſtinguatur à reliquis, eò quòd ſolum ſit bonum bonitate extrinſeca finis, ſed, quia totam bonitatem ſuam habet in ordine ad finem. Et poteſt hæc ſententia confirmari, quia repugnat eſſe bonum, & aliena bonitate bonum eſſe, nam bonum idem eſt qđ perfectum: nulla autem res perficitur ſola extrinſeca denominatione ab aliena perfectione: ſed bonũ vtile eſt verè bonum: ergo non eſt bonum per ſolam denominationem à bonitate finis, ſed in ſe habet ſuam propriam bonitatem. Sed hæc ſnia falſa eſt, vt latius dicemus inferius de cauſa finali diſputantes. Eſtque contra S. Thom. 1. p. q. 5. art. 6. præſertim in ſolutione ad ſecundum, vbi ſic ait, [Vtilia dicuntur, quæ non habent in ſe vnde deſiderentur, ſed deſiderantur ſolum vt ſunt ducentia in alterum, ſicut ſumptio medicinæ amaræ.]

XXIII. Rectè igitur inter proponendam tertiam difficultatem reſponſum eſt, aliud eſſe loqui de vtilitate, prout ſignificat vim quæ eſt in bono vtili ad effectum ad quem vtile dicitur, aliud verò eſſe loqui de illa vtilitate in ordine ad appetentem, cui tale bonum vtile eſt. Priori modo verum eſt, vtilitatem eſſe poſſe virtutem aliquam & perfectionem intrinſecam ipſi bono vtili, quæ quidẽ perfectio comparata ad ipſummet bonum quod vtile denominatur, eſt illi conueniens, non tanquam bonum vtile, ſed tanquã bonum per ſe illi proportionatum, & connaturale, vt in medicina v. g. quæ eſt vtilis ad ſanitatem, quia habet vim expellẽdi aliquem humorem, clarum eſt illam vim eſſe proprietatem aliquam intrinſecam tali medicinæ, quæ reſpectu illius non eſt vtilis, ſed per ſe conueniens & appetibilis ipſi, reſpectu vero hominis illa vis dici poteſt vtilitas, quæ eſt in tali re in ordine ad talem finem. At verò tota hæc vtilitas comparata ad hominem, & per ſe tantum conſiderata, non inuenietur illi bona, cõueniẽs aut appetibilis, ſed in tantum cenſetur conueniens, in quantum ſanitas ipſa, diminutio, aut expulſio talis humoris conueniens eſt. Vnde, ſi homo nũc non indiget ad ſanitatem tali purgatione, illa virtus medicinæ non eſt conueniens homini: ſi verò indiget, cenſetur conueniens ſolum ob ſanitatem. Igitur tota illa virtus, quamuis intrinſeca medicinæ, ex ſe non eſt conueniens homini, neque appetibilis ipſi, ſed ſolum quatenus à bonitate finis quodammõ informatur & denominatur: ergo bonitas & conueniẽtia, quæ eſt in bono vtili formaliter ſumpto vt vtile eſt, non eſt intrinſecè in illo completè, ac formaliter, ſed eſt in illo, quaſi materialiter, vtilitas ipſa, ſeu vis actiua alterius rei, formaliter vero conuenientia & tota rõ appetibilitatis eſt bonitas finis. Cuius ẽt argumentum eſt, quod bonum vtile, vt vtile, non excitat, neque trahit aut mouet appetitum ad ſe, alioqui medium, vt medium, haberet cauſalitatẽ finis, quod falſum eſt: ſed finis eſt, qui voluntatẽ mouet ad appetendum medium ſeu bonum vtile: vnde, licet voluntas tendat in rem vtilem tanquam in materiale obiectum, & hoc modo dicatur bonum vtile terminare in ſe motum voluntatis, tamẽ formaliter, etiam ille motus terminatur ad finem, quia eſt tota ratio tendendi in medium: & ideò in bono vtili nõ requiritur intrinſeca & formalis bonitas ad terminandum talem actum.

Ad quartam ergo difficultatem reſpondetur, negando, bonum vtile vt ſic, ex ſe habere propriam conuenientiam reſpectu appetentis, ratione cuius illi ſit bonum & appetibile; ſed eam habet ex fine, non ſolum vt ex radicali & remota cauſa, ſed vt formali & proxima, quia non ſolum habet conueniẽtiam ſuam & bonitatem per habitudinem ad finem, ſed habet illam ab ipſo fine tanquam ab extrinſeca forma, & rõne ob quam eſt diligibile. Et in hoc differt propriè bonum vtile ab honeſto & delectabili. Quocirca, ſi interdum eſt aliquod bonum vtile, quod ex ſe habeat propriam conuenientiam cum natura aut recta ratione, ſub ea ratione non eſt vtile, ſed honeſtũ & per ſe amabile. Vnde, quod inter bona vtilia quædam eſſe poſſint honeſta, alia verò delectabilia, ſolum materialiter contingit, in quantum hæ rationes boni in eadem re coniungi poſſunt, imò & ſe inuicem denominare; nam & honeſtas & delectatio vtilis eſſe poteſt ad ſalutem, vel animæ, vel corporis, & vtilitas ipſa honeſta eſſe poteſt. Formaliter tamen hæ rationes ſunt diuerſæ, & ratio boni vtilis eadem proportione reperitur ſiue vtilitas ſit ad delectationem, ſiue ad honeſtatem, ſiue ad aliud naturæ commodum, & ideò non oportuit, bonum vtile in varia membra diſtinguere. XXIIII.

Expeditur quinta difficultas.

XXV. Qvinta difficultas ex dictis expedita eſt. Diſtinximus enim bonum honeſtũ in ordine ad virtutem, ſeu regulam rectæ rõnis quod idem eſt ac per ſe decens & conſentaneum rectæ rõni, & bonum in ordine ad naturam, quod per ſe illi conueniens eſt & commodum. Si ergo priori modo ſumatur bonum honeſtum, fatemur non eſſe adæquatum membrum huius diuiſionis, nõ ſolum reſpectu inferiorum rerum, quæ rõne nõ vtuntur, ſed neque reſpectu ipſiuſmet hominis, qui (vt argumentum conuincit) poteſt diligere aliquod bonum vt per ſe conueniens ſibi, non propter honeſtatem, nec pp delectationem, ſed ſolum propter conſeruationem vel commodũ ſuæ naturæ. At verò ſumptum honeſtum bonũ poſteriori modo, ſic eſt adæquatum membrum illius diuiſionis, quam hoc mõ declarauit D. Tho. ſupra, vbi honeſtum bonum appellari dicit, oẽ illud quod appetitur vt vltimò terminans motum appetitus, ſicut quædam res, in quam per ſe appetitus tendit. D. Tho.

XXVI. Atque hinc intelligitur primò, quo modo hęc diuiſio locũ habeat in bono in communi, prout abſtrahit à bono humano, quomodo item membra eius in alijs rebus ab homine reperiantur. Nam bonũ honeſtũ naturale propriè reperitur in inferiorib rebus, non ſolum ſentientibus, ſed etiam inanimatis: nam in omnibus reperitur perfectio aliqua, quæ per ſe terminat appetitum animalem, vel naturalẽ, vt eſt ipſum eſſe vel conſeruari, quod quælibet res appetit. Quo fit, vt in qualibet etiam re propriè inueniri poſſit bonum vtile per habitudinem ad hoc bonum naturę: ſic enim hirũdo congregat paleas ad viuificandum, ua actio non alia ratione bona eſt, niſi quia eſt vtilis,

Bonũ honeſtũ naturale per oĩa entia diffuſum.

Bonũ vtile ĩ oĩb reb' ĩanimatis.

Digitized by Google

vtilis & motus deorſum reſpectu lapidis comparatur vt bonum vtile,quia per ſe nõ pertinet ad perfectionem eius,ſed ſolum vt in proprio loco cõſtituatur. Bonum autem delectabile propriè reperitur in rebus cognoſcentibus,magis quidẽ perfectè in ratione vtentibus,quàm in ſentientibus tantum, verè tamen ac propriè in vtriſque: rebus autem cognitione carentibus,ſolum per metaphoram & analogiam quandam attribui poteſt, in quantum quietem habet vnaquæque res in proprio bono conſecuto: quia tamen illa quies non eſt per proprium actum, ſed per ſolã carentiam motus, ideò propriam & ſpecialem rationem boni habere nõ poteſt. Quapropter, quando hæc diuiſio datur de bono in communi, non eſt ſenſus omnia hæc tria bona in ſingulis rebus reperiri, ſed ſimpliciter dari in rebus,ſeu entibus huiuſmodi rationes bonorum, & è conuerſo omnes rationes bonorum in quibuſcunque entibus inuentas ſub tribus prædictis ſufficienter comprehendi. An verò hæ tres rationes boni ſolum poſſint per intellectum apprehendi & diſcerni, vel etiam poſſint per ſenſum cognoſci, & quomodo, non ſpectat ad hunc locum, ſed in ſcientia de anima tractandum eſt. Legatur D.Thom. 1.par.quæſtio.78. art.4.quæſt.81.artic.2.& Caietan. ibi, & 1.2.q. 40.artic.3.

Delectabilis boni ſola cognoſcentia propriè capacia.

XXVII. Diuiſio boni in prædicta membra an analogi ſ & qua analogia.

Secundò colligitur ex dictis,qualis ſit prædicta diuiſio,nam D.Thom.citat.loco ad tertium abſolutè dicit,bonum non diuidi in hæc tria vt vniuocum,ſed vt analogum,quod prius dicitur de bono honeſto, deinde de delectabili poſtremo de vtili. Sed,ſi loquamur de propria & rigoroſa analogia,qua vnum dr̃ tale per denominationem ab alio, ſic vera eſt analogia inter bonũ vtile & reliqua, quia bonum vtile nõ eſt bonũ, niſi per denominationem ab alio quod per ſe bonum eſt & conueniens. Et hoc probat quoddam argumentum in ſuperioribus factũ, quòd nulla res eſt bona per extrinſecam denominationem:eſt enim id verum de bono ſimpliciter, non tamen de bono ſecundum quid & analogicè: nihil enim vetat, huiuſmodi bonum conſtitui per denominationem ab extrinſeca bonitate.Hoc aũt modo non videtur eſſe propria analogia inter bonum delectabile & honeſtum, nã bonum delectabile ex ſe & per ſe eſt ſimpliciter bonum, non per denominationem à bono honeſto,ſed ex ſua intrinſeca cõformitate ac bonitate.Cuius ſignum eſt, nam ablata ab omni honeſtate vera,aut exiſtimata,ſi manet aliqua delectatio,illa eſt per ſe bona & amabilis : ergo non denominatur bona per analogiã & honeſtum.

XXVIII. Quapropter dici poteſt primò, hãc analogiã non,eſſe æqualem in vtroque bono;ſed in bono vtili eſſe propriã,i delectabili verò latius ſumi ; ad indicandum, eſſe bonũ imperfectum comparatione boni honeſti, nõ verò ,quòd abſolutè & ſimpliciter bonum non ſit,cum ex ſe & ſine habitudine ad aliud habeat vnde appetatur: ſicut è cõtrario,dolor,q delectationi opponitur,ſimpliciter malũ eſt,quãuis non ſit maximũ malũ: atque ita in Scriptura malum pœnæ, ſimpliciter malũ dicitur. Vel aliter dici poteſt,in vtroque bono,vtili & delectabili,eſſe analogiã, non tamen eiuſdem modi, nam in bono vtili eſt analogia attributionis,ſumpta ab extrinſeca forma,

A qualis eſt in [ſano]prout de medicina dicitur: ſic enim dicitur medicina bona aut vtilis, ſicut dr̃ ſana.In bono aũt delectabili ſaluari põt analogia nõ quidem per extrinſecam denominationem,vt rano ſupra ſacta probat, ſed per intrinſecam habitudinem vnius ad aliud,qualis reperitur in accidente reſpectu ſubſtantiæ.Sic enim delectabile bonum intrinſecè ſupponit aliud bonum per ſe cõueniens,in quo appetitus quieſcat per delectationem,& ex natura ſua ad hoc tm̃ inſtituta eſt delectatio, vt ſit veluti quidam decor , & quaſi condimentum quoddã alterius ſuperioris boni . Et ideò imperfectus ordo eſt appetere operationem propter delectationem in ea ſiſtendo,cum potius delectatio ſit propter operationem amanda,ſicut eſt inſtituta. Præſertim verò reſpectu hominis bonum delectabile, quod non habet honeſtatem adiunctam, nõ poteſt ſimpliciter bonum exiſtimari,quia & maiori priuat bono,& non conducit ad bonum ſimpliciter hominis,quod eſt viuere ſecundum rationem,vt in ſimili dixit D.Thom. Et hoc ſenſu dicunt aliquando Patres nihil eſſe bonum,
B niſi virtutem, vt patet ex Hieronymo Iſaiæ 11 & Amb. 1.Officior.c.9.

XXIX. Quid bonũ naturale & qd morale.

Tertiò intelligitur ex dictis alia diuiſio boni in bonum naturale & bonum morale, quæ, licèt de bono in cõmuni intelligi poſſit, quia bonũ delectabile,& vtile,ẽt poteſt aut naturale eſſe,aut morale,propriè tamen dari ſolet de bono honeſto,generatim ſumpto,quod eſſe poteſt terminus vltimus appetitus tanquam per ſe conueniens. Bonum ergo morale idem eſt quod bonum honeſtum magis ſtrictè ſumptum, pro illo,quod per ſe decet,& eſt conſentaneum naturæ rationali vt talis eſt: bonum autem naturale eſt illud quod per ſe eſt conueniens cuicunque naturæ.Dices,iuxta hanc deſcriptionem etiam bonum morale eſſe bonum naturale, quia natura rationalis quædam natura eſt, & illi eſt conſentaneum bonũ morale per modum formę vel operationis. Reſpõdetur primò, naturam ſumi poſſe vt ſolũ ſignificat eſſentiam rei, & hoc ſenſu eſt verum omne bonum dici poſſe naturale,
C inquantum eſt conueniẽs alicui naturæ, vel in quantum habet perfectionem quam natura ſua poſtulat,& hoc modo procedit obiectio facta: Aliter verò ſumitur natura, vt dicit non ſolum eſſentiam rei, ſed etiam modum operandi, vel appetendi ex ſolo impetu naturæ & neceſſitate quadam: & in ordine ad naturam hoc modo acceptam, ſolet naturalis operatio à libera, ſeu morali diſtingui,& in eodem ſenſu datur diuiſio boni in morale & naturale: Nam bonitas & perfectio rei ex operatione potiſſimum dignoſcitur, vel interdum etiam per illam cõſummatur, & ideò iuxta diuerſos modos operandi ſumpta eſt diuiſio boni in naturale & morale. Dicitur ergo bonum naturale,quod eſt conſentaneũ cuicunq; naturæ, ſecundum id quod naturaliter eſt,vel naturaliter operari põt, bonũ autem morale eſt,quod eſt conſentaneũ rei,vt libere operetur:mos enim,vnde morale dictum eſt, in libera operatione conſiſtit,vt conſtat.

XXX. Quãuis ergo bonum naturale & morale cõueniant in hoc, quòd vtrumque eſt per ſe conueniens alicui rei,ſeu naturæ (hæc enim ratio excludi non poteſt ab eo bono, quod per ſe & ſimpliciter

Digitized by Google

pliciter tale eſt) differunt tamen, quia bonũ naturale preciſè reſpicit naturam vt ſic, ſeu vt naturaliter operantem, bonum autem morale reſpicit illam, vt eleuatur ad modum operandi liberè, quod propriiſſimè illi competit vt rationalis eſt; & ideo dicitur bonum morale conſentaneum naturæ rationali vt talis eſt, tam in gradu, quàm in modo operandi. Vnde fit, vt bonũ morale præcipuè conſiſtat in operatione libera, conuenit autem ſuo modo etiam proprio obiecto eius, quatenus honeſtum eſt, & virtuti, quæ eſt principium eius. Quomodo dixit Ariſtoteles 2. Ethicorum, cap. 6. [Virtutem eſſe, quæ bonum facit habentem, & opus eius bonũ reddit.] Quid autem in his omnibus ſit bonitas moralis, quatenus moralis eſt, vel quid addat hæc denominatio ipſi bonitati, non ad hunc locũ, ſed ad philoſophiam moralem ſpectat; & tractatur à Theologis in 1. 2. q. 18.

XXXI. Quartò poſſunt facile ex dictis declarari aliæ diuiſiones boni, quæ materiales potius ſunt ex parte rerũ, quæ bonæ denominantur, quàm formales ex parte ipſius bonitatis ſeu conuenientiæ. Sic diuiditur bonum in bonum tranſcẽdẽs, & bonum de genere qualitatis à D. Thom. q. 9. de Potentia, art. 7. ad quintum. Hæc enim diuiſio non datur ſecundum diuerſas rationes formales boni, ſed ſecundum eãdem magis, vel minus contractam. Nam bonum tranſcendens dicit in cõi perfectionẽ rei conuenientem, præſertim illam quam vnaquæque res habet per entitatem ſuam, vt ſeq. ſect. declarabitur: Bonũ aũt de genere qualitatis dicit perfectionem quã res habet per qualitatem aliquam ſuæ naturæ conuenientem, quomodo etiam poſſet diſtingui bonum de genere quantitatis, magis autem ſolet attribui qualitati, quia perfectio creaturæ maximè ſolet qualitatibus conſummari.

XXXII. *Bona corporis, animæ & fortunæ quæ. Bonum laudabile & honorabile quod.* Rurſus diuidi ſolet bonum, in bonum corporis, & animæ, & extrinſecum, quod fortunæ bonum appellari ſolet, ut patet ex Ariſtotele 1. Ethic. cap. 8. Qui rurſus c. 12. bonum diſtinguit in laudabile & honorabile. Quæ diuiſio à poſteriori ſumpta videtur ex effectu & quaſi præmio bonitatis, & nõ vr exhaurire omnia bona, nam bonum delectabile ex ſe neque honorabile eſt, neque laudabile, niſi in quantum vel vtile eſt, vel cum honeſtate eſt coniunctum, aut illam comitatur, & ad illam iuuat. Bonum igitur honeſtum propriè honorabile eſt, quatenus propter ſe eſt expetibile; laudabile autem, vt Ariſtoteles ſuperius vult, dicitur bonum ut ad aliud refertur. Vnde cõiter dici ſolet, vtilia bona eſſe laudabilia, quod intelligendum videtur cum præciſione quadam: nam illa vt ſic ſunt laudabilia tantum; alia verò ſunt etiam honorabilia, nam honeſtum bonum etiam dignum eſt laude, non tamen ſola, verum etiã honore: vtrumque igitur bonum laudabile eſt, alterum verò etiam honorabile; atque ita eſt intelligenda diuiſio.

XXXIII. *Bonum quod ſimpliciter, quod vero ſecundũ quid.* Præterea diuidi ſolet bonum in bonum ſimpliciter & bonum ſecundum quid. Quæ diuiſio varijs modis intelligi poteſt; nam primò poteſt ad tria mẽbra ſuperius poſita applicari; ex quibus bonum honeſtum, vt diximus, eſt bonũ ſimpliciter, alia verò tantum ſecundum quid. Secũdò poteſt attribui bono tranſcẽdenti, quatenus abſolutè dicitur de ente, vt in ſe bonum eſt, idq;

A duobus modis; vnus eſt, vt alia membra referãtur ad totã latitudinem entis & boni vt ſic, quo ſenſu bonum ſimpliciter dicetur illud, quod totam entis bonitatem & perfectionem in ſe cõtinet, bonum verò ſecundum quid eſt illud quod ex parte tantũ bonum eſt. Atque hoc modo ſolus Deus eſt bonũ ſimpliciter; omnis verò creatura eſt bonum tm̃ ſecundum quid. Quomodo intelligi poteſt illud Marci 10. [Nemo bonus, niſi ſolus Deus,] qui etiam ſolus hac ratione dicitur eſſe ſummum bonum. Atque in hoc ſenſu coincidit hæc diuiſio cum alia, qua vtuntur Theologi ex Diony. de diuinis nomin. cap. 1. & 4. & Auguſt. 8. de Trinit. cap. 3. & Boet. lib. de Hebdom. c. 2. diuidẽtes bonum in bonum per eſſentiam, & per participationem. Nam bonũ per eſſentiam eſt bonum ſimpliciter, eſt enim ipſa eſſentia bonitatis, [quæ in cætera omnia pro vniuſcuiuſque captu radios bonitatis emittit,] vt ait Dionyſius: vnde in ſe eſſentialiter includit quidquid ad rationem boni & perfecti pertinere poteſt, quod eſt Dei propriũ; & ideò ſolus ipſe, & eſt bonum per eſſentiam, & bonũ (B) ſimpliciter ac ſummum; alia verò ſunt bona ſecundum quid & per participationem. *Marci. Dionyſ. Auguſt. Boet.*

Alter ſenſus illius diuiſionis eſt, vt mẽbra nõ referantur ad totam latitudinem entis, ſed ad determinatũ genus vel ſpeciẽ, & hoc modo ad omnia genera vel ſpecies entium poteſt diuiſio applicari; & bonũ ſimpliciter dicetur illud ens, quod habet omnem perfectionem ſibi debitam in ſuo ordine, bonum aũt ſecundum quid erit quod aliquid perfectionis debitæ habet; & aliquid ei deeſt. Et hoc modo ſubſtantia creata nõ eſt bona ſimpliciter, niſi ſit debitis accidentibus affecta; neque accidens eſt bonum ſimpliciter, niſi habeat intenſionem debitam, vel aliam ſimilem perfectionẽ. Atque hoc modo dixit Dionyſius ſupra, [Bonum eſſe ex integra cauſa, malum autem ex quocunque defectu.] XXXIIII.

Tertiò poteſt intelligi in ea partitione diuidi bonũ, prout eſt alteri conueniens; & põt etiã referri vel ad ens vt ſit, vel ad determinatũ ens. In priori ſenſu coincidit fere illa diuiſio cũ alia, quam tradunt Theologi, diuidentes perfectionem in perfectionẽ ſimpliciter ſimplicem, & (C) perfectionem ſecundum quid, cum Anſelmo in Monolog. c. 14. Bonũ ergo ſeu perfectio ſimpliciter dr̃ illa, [quæ in indiuiduo entis melior eſt ipſa, q̃ non ipſa,] id eſt, quæ in genere entis talẽ perfectionẽ dicit, vt nullam maiorẽ, vel æqualem excludat. Perfectio autem ſecundum quid ſeu in certo genere eſt, quæ, licèt bonitatem aliquam afferat, tamen cum alia maiori vel æquali repugnat, vel imperfectionem aliquã habet admiſtam, vt ſunt perfectiones omnes creaturarũ prout in eis ſunt. In poſteriori aũt ſenſu eadem fere proportione applicari poterit diuiſio ad quodlibet genus entis; nam vnicuique rei illud eſt bonũ ſimpliciter, quod bonitatem aliquã illi affert, & maiorẽ vel æqualem nõ excludit, ſic eſt bonum igni eſſe calidum, & homini eſſe tẽperatum: ſi verò afferat aliquam bonitatẽ, excludat tamen maiorẽ, cuius illa res eſſet capax, nõ erit bonum ſimpliciter, ſed ſecundum quid ſic eſſe nigrum, quamuis in ſe aliquod bonũ ſit homini habenti illud, nõ eſt tamen ſimpliciter bonum, quia excludit eſſe album, quod eſt homini XXXV. *Quæ perfectio ſimpliciter ſimplex quæ ſecundũ quid.*

me-

melius. Hoc autem ſenſu [ſimpliciter] & [ſecundum quid] ſolú diſtinguuntur tanquã magis & minus perfectú, quo ſenſu & ſenſibilia bona dicuntur ſecundum quid reſpectu ſpiritualium, & temporalia reſpectu æternorum.

SECTIO III.

Quodnam bonum ſit, quod cum ente conuertitur tanquam paſſio.

I. Dubitandi rationes.

RAtio difficultatis eſt, quia, aut bonũ ſumitur pro eo, quod in ſe bonitatẽ ſeu perfectionẽ habet, aut pro eo, quod eſt conueniens alteri: neutro aũt modo vr bonũ cũ ente conuerti, vt paſſio eius: ergo. Minor probatur quoad priorem partem de bono abſolutè ſumpto; primò, quia relationes reales ſunt entia & tñ ex ſententia multorum bonæ non ſunt, q̃a nullam perfectionem habent. Secũdò, quia res B Mathematicæ veræ res ſunt, & tamen, teſte Ariſtotele 3. Metaphyſ. nõ ſunt bonæ. Tertiò, quia materia prima eſt aliquo modo ens, & tamẽ bona non eſt, quia, ſicut actualitatem non habet, ita nec perfectionem. Quartò, eſſentiæ rerum creatarum ſunt aliquo modo entia realia, cum non ſint nihil; & tamen bonæ non ſunt, quia, ſecluſa exiſtentia, perfectionem non habent, vnde nec ſunt appetibiles, niſi in ordinè ad eſſe. Quintò addere poſſumus, multas eſſe res, quæ carent modo & ordine debito naturæ ſuæ, quæ proinde bonæ dici non poterunt, cum bonum conſiſtat in modo, ſpecie, & ordine, vt ait Aug. lib. de nat. boni, cap. 3. & 4. (August.) Altera verò pars minoris probatur primò ex omnibus adductis, quia, quod in ſe perfectionem non habet, neque alteri poterit eſſe bonum, vt relatio, verbi gratia, ſi in ſe non dicit perfectionem, nihil conferre poterit ad bonitatem eius, cui ineſt. Secundò è contrario obijcere poſſumus, quia bonum, prout dicitur hoc modo conueniens, non tantum de entibus, ſed etiam de non entibus dici pót, quomodo Matth. 26. dicitur de Iuda, [Bonum erat ei, ſi natus non fuiſſet homo ille:] (Matth. 26.) C ipſum ergo non eſſe, vel non naſci, quatenus cõueniens eſſe poteſt ad maiora mala impedienda, bonum à Chriſto appellatur. Et in moralibus non ſolum implere præceptum, ſed etiam non agere prohibitum, bonum cenſetur, & conueniens homini: ergo bonum ſub hac ratione non poteſt eſſe paſſio entis, cum latius pateat, quàm ens. Et confirmatur tandem, nam bonitas, quæ eſt paſſio entis, ſolum eſt vna in vno ente, at verò conuenientia vnius entis ad aliud nõ eſt vna, ſed multiplex, & diuerſarum rationum; ergo non conuertitur hæc bonitas cum ente tãquam paſſio eius.

II. Aliquorum ſententia.

Supponenda eſt diſtinctio ſuperius tradita de bono, prout abſolutè dicitur de re, quatenus in ſe bona eſt, vel quatenus dicitur bona alteri ſeu reſpectu alterius. De his. n. variç ſunt opiniones. Quidam enim exiſtimant, bonũ tranſcẽdẽs prout eſt paſſio entis, ſumi poſteriori modo ſub rõne conuenientis alteri, quod ſentiunt Heruæus, Capreolus, & Durãdus ſupra, non tamen declarant, quomodo bonum vt ſic cum ente cõ- A uertatur. Et ideò alij hanc ſententiam reijciunt propter argumenta ſuperius inſinuata, qui cõſequenter ſentiũt, bonum ſub poſteriori acceptione eſſe plus q̃ tranſcendens eò, quòd non ſolum entia, ſed & non entia tranſcendat. Quo fit, vt, iuxta hanc ſententiam, duplex ſit bonum: aliud quod ſit proprietas entis quarto modo; aliud verò quod ſit proprietas ſecundo modo, quia conuenit omni enti, ſed non ſoli.

Quæſtionis reſolutio.

III. Bonum ſemper in ente fundatur.

DIcendum tamen cenſeo, bonum propriè dictum ſemper ſupponere vel includere ens, ſeu fundari in ente, ideòque non poſſe bonum, ſub quacunque prædictarum rationum, latius patere, quàm ens. Hæc concluſio ſumitur ex Ariſtot. 1. Ethic. c. 6. dicente, [Bonum diuidi per omnes categorias, ſicut ens:] & ex D. Thom. 1. par. q. 5. art. 5. vbi ait, [rationem entis eſſe priorẽ ratione boni.] (Ariſtotel. D. Thom.) Et hoc ipſum ſignificare voluit B q. 21. de ver. art. 2. cum dixit, [bonum tranſcendens fundari in eſſe.] Et ratio eſt quia bonũ, ſiue ſignificet id quod in ſe bonum eſt, ſiue quod eſt bonum alteri, includit intrinſecè in conceptu ſuo perfectionem, nam bonum & perfectũ idẽ ſunt: ſed non poteſt intelligi perfectio vera ſine entitate: nam, quod entitatem non habet, nihil eſt. Quod autem eſt nihil, quomodo dicere poteſt, vel includere perfectionem? Præterea de eo quod eſt in ſe bonum, nullus dubitat propter rationem factam quin debeat eſſe ens: hinc aũt rectè colligitur, etiam illud, quod eſt verum bonum alteri, debere eſſe ens: ergo bonum ſub vtraque ratione includit rationem entis, & non poteſt alicui conuenire, quod nõ ſit ens. Minor declaratur primò, quia quod in ſe perfectionem non habet, non poteſt eſſe alicuius perfectio. Secundò quia bonum vt conueniens dicit ordinẽ ad exiſtentiã, nihil enim cenſetur conueniens niſi vt exiſtens, vel in ordine ad exiſtẽdũ, quod aũt exiſtit vel exiſtere poteſt, eſt ens: ergo bonũ, vt conueniẽs includit vel ſupponit ens. Tertiò C quia ea, quę reputantur conuenientia alicui, cũ tamen nõ ſint entia, ſed potius priuationes aut negationes entium, reuera non ſunt bona, & eo modo, quo interdum bona appellantur, quatenus appetibilia ſunt, etiam dicuntur quodam modo entia: ergo æqua eſt vtriuſque ratio. Declaratur minor, quoad priorem partem, quia id q̃d dicitur conueniens tanquam priuatio, reuera non eſt bonum, ſed carentia alicuius mali, ſi præciſè in priuatione ſiſtatur: carentia autem mali vt ſic non eſt bonitas, niſi aliud addatur. Sicut etiam in moralibus aliud eſt declinare à malo aliud facere bonum: & non agere malum non eſt uirtus aut bonum, niſi includat poſitiuã uolũtatẽ non agẽdi malum. Sic ergo eſt in naturalibus; carere enim calore propriè non eſt bonũ aquæ, ſed eſt carentia mali ſeu diſconuenientis, & conditio quædam neceſſaria vt ſuam bonitatem ac perfectionem habere poſſit. Quocirca, ſi conuenientia in hac amplitudine ſumatur, nõ eſt idem bonitas & conuenientia, etiam prout bonitas dicitur de eo quod eſt bonum alteri; ſed bonitas dicit entitatem ſeu perfectionem, vt conuenientem alicui; & ideò, quod eſt conueniẽs ſolum per modum priuationis, reuera nõ

eſt

eſt bonum. Vel (vt probemus alteram partẽ minoris) ſi huiuſmodi priuationes cõuenientes rebus denominari poſſint bonæ, eodẽ modo vocari poſſunt entia. Nam, vt in ſuperioribus, ex doctrina Ariſtotelis, & D. Tho. notauimus, ens interdum dicitur, quod reuera habet eſſe, interdum verò quod per modum entis verè prædicari poteſt, quomodo dicitur homo eſſe cæcus, vel cæcitas eſſe in homine. Propter hanc ergo vmbram entis fit, vt tale ens, ſi ſit conueniẽs alicui, bonum ei appelletur: ſemper ergo bonum proportionem ſeruat ad ens, neque vniuerſalius, q̃ illud extenditur.

IIII. Bonum & ens mutuo ſe inferunt. Dico ſecundò. Omne verum ens in ſe bonũ eſt, ſeu bonitatem aliquam habet ſibi conueniẽtem: atque ita fit, vt bonum abſolutè dictum cũ ente conuertatur. Circa hanc concluſionem referri poteſt Manichæorum & Priſcillianiſtarũ error: Illi enim dixerũt, eſſe quaſdam creaturas ex ſe malas, & à quodam principio ſummè malo procreatas, vt latè referunt Niceph. lib. 6. Hiſt. c. 31. & Euſeb. lib. 7. cap. 28. & fuſius Auguſt. tomo 6. lib. de hæreſ. hæreſi 46. & innumeris opuſculis contra Manichæos, & D. Tho. 1. par. queſt. 48. & 49. & 3. cont. gent. cap. 7. & 8. & Leo Papa epiſt. 93. ad Thuribium, ſpecialiter contra Priſcillianiſtas definit. Idem Concilium Brachar. I. cap. 7. & 8. Et ex diuina Scriptura facilè conuinci poteſt: nam Geneſ. 1. de ſingulis diuinis operibus dicitur, [Et vidit Deus quod eſſet bonum:] de omnibus verò ſimul ſubiungitur, [Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.] Eccle. 3. [Cuncta fecit bona in tempore ſuo.] 1. Timoth. 4. [Omnis creatura Dei bona eſt.] Ratio concluſionis eſt, quia omne ens reale neceſſariò habet aliquam perfectionem, qua in ſuo eſſe cõſtituitur, quæ in re nihil aliud eſt, quam ipſamet entitas, qua perficitur: ipſa enim entitas rei, vel forma, materia, aut natura, quibus res in ſuo eſſe conſtituitur, dicuntur perfectiones rei, quia illis perficitur in ſuo eſſe. Sicut ergo intelligi non poteſt ens reale, quod ſua entitate non conſtet ſeu conſtituatur, ita intelligi non poteſt ſine perfectione reali, qua perficitur; perfectio autem, & bonitas qua res in ſe bona dicitur, idem ſunt.

Manichæorum & Priſcillianiſtarũ error. Niceph. Euſeb. Auguſt. D. Thom. Leo Pap. Brachar. I.

V. Poteſt aũt hæc perfectio in creaturis eſſe, vel eſſentialis ſeu intrinſeca (ſub qua ipſum eſſe cõprehendo) vel accidentalis. Prior eſt inſeparabilis ab vnoquoque ente, ſi in ſuo actuali eſſe conſeruetur; poſterior verò ſæpè poteſt ſeparari. Denominatio igitur boni, quæ omni enti neceſſariò conuenit, illa eſt, quæ à perfectione intrinſeca, & eſſentiali deſumitur: prout verò ſumi põt à perfectione accidentali (ſub hac ratione includendo quidquid ex natura rei diſtinguitur ab eſſentia rei, & entitate actuali) ſic non eſt neceſſe, omne ens creatum, eſſe bonum, id eſt affectũ omni perfectione ſibi poſſibili aut debita. Atq; ita fit, bonum priori ratione ſumptum conuerti cum ente: oſtendimus enim omne ens eſſe bonum, nihilque eſſe verè bonum, niſi quod verè eſt. Sequitur deinde, bonũ ſub eadẽ ratione ſumptũ, eſſe aliquo modo paſſionẽ ſeu proprietatem entis; quia & cum illo conuertitur, & ſecũdum rationẽ illud ſupponit, & ab eo aliquo modo diſtinguitur ſecundum formalem rationẽ à nobis conceptam & ſignificatam. Et ideo dixi, eſſe ali-

A quo modo paſſionem, quia non eſt paſſio in eo rigore, in quo paſſio requirit diſtinctionem aliquam ex natura rei à ſuo ſubiecto, ſed ſolum, vt dicitur de quolibet attributo ſecundum rationẽ diſtincto ab eo cui attribuitur, vt ſuperius declaratum eſt, tractando de paſſionibus.

Dico tertiò. Omne ens etiam eſt bonũ reſpectu alicuius, id eſt alicui conueniens; quocirca ẽt bonum, ſub ratione conuenientis ſumptum, cum ente conuertitur, & eſt attributum ſeu paſſio eius. Prior pars probatur primò inductione: nam in primis omne ens accidentale eſt bonũ alicui ſubſtantiæ. Quia licèt interdum alicui ſubiecto non ſit conueniens, vt calor aquæ, nunquam tamen poteſt accidens non dicere habitudinem & aptitudinem ad aliquod ſubiectum, quod bene & conuenienter afficiat ſecundum aliquam rationem, vel propriam, vel communem: ſic enim calor, quãuis non ſit bonus aquę eſt tamen bonus igni, &, quanuis nõ ſit bonus aquæ vt aqua eſt, eſt tamen bonus aquę vt ens B naturale vel materiale eſt. Et iudicium erroneũ intellectus, quamuis vt erroneũ eſt, non ſit conueniens intellectui, tamẽ vt eſt iudicium ſeu repræſentatio quædam talis obiecti, eſt cõueniẽs intellectui, vt eſt in potẽtia ad actum ſecundũ, & ad intellectualem repræſentationem, & idem eſt de actibus voluntatis, quantumuis quidã eorum intrinſecè mali eſſe videantur. Rurſus ſubſtantiæ creatæ compoſitæ ex materia & forma ita ſe habent, vt & materia ſit conueniens formæ, & forma materiæ, & vnio earum ſimiliter ſit vtrique conueniens; & conſequenter totũ ipſum non ſolum ſibi ipſi conueniens ſit, ſed etiã ſingulis partibus. Vnde fit, vt quælibet pars naturaliter appetat totius conſeruationem plusq̃ cõſeruationem ſui ipſius, vt notauit D. Tho. 2. 2. quæſt. 26. art. 3. Atque hic modus conuenientiæ extendi poteſt ad omnem ſubſtantiam creatam, quatenus eſt aliquo modo compoſita, vel ex natura & aliquo modo ſeu termino ſubſtantiali, vel ex ipſamet & ſuis accidentibus, quibus ipſa bona eſt & conueniens.

VI. Omne ens eſt conueniens. Inductio in omnibus gradibus entis.

VII. In ſubſtãtia aũt ſimpliciſſima, quæ eſt Deus, C non reperitur propriè intra ipſam hic modus conuenientiæ, qui intelligitur eſſe vnius rei ad aliam aliquo modo in re diſtinctam, ſed per ſummã idẽtitatẽ & ſimplicitatẽ eſt Deus conueniẽs ſibi ipſi, & natura eius eſt conueniens ſuæ perſonæ, & perſonalitas ipſi naturæ, ſed hæc conuenientia potius eſt ſecundum eam rationem, qua redditur in ſe bona & perfecta, quàm ſecũdum eã, qua dicitur eſſe alicui conueniens. Quanquã dubitare poſſet Theologus, an, ſuppoſita ĩ Deo Trinitate perſonarũ cũ vnitate in eſſentia, poſſit verè vna perſona dici bonum alterius, ſeu cõueniens alteri, non tantum ratione eſſentiæ, in qua ſunt ſimpliciſſimè vnum, ſed etiam ratione proprietatum, in quibus diſtinguũtur. Non. n. videtur inconueniens concedere, vnã perſonã eſſe rem conuenientẽ alteri, non ut formalẽ perfectionẽ eius, ſed vt principium principiato, vel vt terminus dici poteſt conueniens relationi, vel exiſtẽtia vnius relatiui poteſt dici cõueniens alteri correlato, & ſocietas pluriũ perſonarũ poteſt exiſtimari ſingulis cõueniẽs; in quibus omnibus nulla imperfectio denotatur, nec dependentia, ſed ſolum neceſſaria coexiſtentia trium

perſo-

perſonarum in vna eſſentia. Sed hoc Theologis A relinquamus.

VIII. Reſpectu verò creaturarum Deus eſt ſummũ bonum maximè conueniens illis, non vt bonitas formalis earum: Quomodo quidam errarunt exiſtimantes, omnes res creatas eſſe bonas bonitate diuina, quod eſt manifeſtè falſum, quia diuina bonitas non poteſt eſſe forma creaturis inhærens, aut cum eis in compoſitionem venire, vt eas formaliter bonas conſtituat. Neque etiã creaturæ eſſe aut dici poſſunt bonæ per ſolam denominationem extrinſecam à bonitate Dei, quia, ſicut in ſe habent proprium eſſe diſtinctum ab eſſe Dei, licèt ab illo participatum, ita in ſe hẽt propriam bonitatem & perfectionem diſtinctã à bonitate diuina, ab illa verò manantem, & participatam. Eſt ergo Deus bonum conueniens omnibus creaturis in genere efficientis & finis: nam ab illo bono omnis creaturæ bonitas profluit ac pendet, & in illius boni conſecutione, vel aliquali imitatione ſumma perfectio creaturæ conſiſtit. Et hoc modo dixit Auguſt. 8. de Trini. cap. 3. [Deum eſſe bonum omnis boni.] At verò è contrariò creaturæ non poſſunt dici conuenientes Deo eo modo quo ipſe eſt conueniens B illis, ſ. tanquam bonum eis commodum, & bonitatem eis communicans; tamen dici poſſunt conuenientes Deo tanquam opera decentia ipſum, & conſentanea bonitati & ſapientiæ eius: ſic enim cœlos dicimus eſſe opus Deo dignum, eique conueniens, ſicut dicimus imaginem rectè depictam, eſſe opus conueniens tali artifici: Quo ſenſu poſſet exponi illud Geneſ. [Vidit Deus quòd eſſet bonum,] id eſt conuenienter diſpoſitum & fabricatum, prout talem opificem decebat.

IX. Atque ad hunc modum intelligi facilè poteſt quod vna res vel ſubſtantia, etiam ſuppoſito diſtincta, ſit bonum alteri conueniens, qđ in creaturis etiam intueri licet: eſt. n. vna creatura conueniens alteri, vel quia aliquo modo confert ad eſſe, vel ad perfectionem, aut pulchritudinẽ eius. Vel ad communicãdam bonitatem ſuam, quam à Deo habet participatam, ſiue actiones exercẽdas. Non poteſt ergo excogitari ens aliquod verũ C & reale, quod non ſit aliquo modo conueniens alicui: Vnde rõ generalis reddi poteſt, quia omne ens eſt in ſe aliquo modo bonũ & perfectum: omne autem bonum, non ſolum ſibi ipſi conueniens eſt, ſed etiam eſt alicui conueniens, vel, vt ſe illi communicet aliquo modo, vel ſaltem, vt ab illo fiat, & ad aliorum commodum, vel ſaltem ad vniuerſi pulchritudinem, & aliquale cõplementũ ordinetur. Atque hac ratione nullum eſt ens, quod non poſſit ſub obiectum voluntatis cadere tanquam conueniens alicui ſeu ad aliquem finem. Sic igitur conſtat, bonum, etiam vt dicit rationem conuenientis, conuerti cum ente, quia oſtendimus, omne id quod verè ac poſitiuè conueniens eſt, eſſe ens, & è contrario omne verum ens eſſe aliquo modo conueniens. Atq; hinc tandem concluditur, bonum etiam ſub hac rõne inter paſſiones entis poſſe numerari, quatenus eſt quoddam generale attributũ entis, quod non eſt omnino ſynonymum illi, ſed aliquid vltra rei entitatem connotans ſeu includens, vt ſec. 1. declaratum eſt.

X. Dico quartò. Bonum tranſcendens potiſſimè ſumptum videtur à bonitate honeſta, non in genere moris, ſed naturæ: Quamuis etiam poſſit ab ſtractè & generatim dici à bonitate, vt ab omnibus abſtrahit. Declaratur, nam, ſi ens dicatur bonum in ſe, ea denominatio ex eo ſumitur, quod in ſe habet perfectionem ſibi conuenientem: hæc autem conuenientia pertinet ad honeſtatem naturalem, quatenus omne huiuſmodi bonum eſt per ſe appetibile, ſaltem ab eo, cuius eſt bonum & perfectio. Vnde eorum eſt illud axioma, [Amabile bonum, vnicuique autem proprium] Eſt autem ſatis veriſimile, bonum tranſcendens primariò ſumptum eſſe ex habitudine ſeu denominatione, qua vnumquodque ens habet in ſe aliquam perfectionem ſibi conuenientem. Sic igitur bonitas aliquo modo honeſta in ordine naturæ eſt vniuerſalis proprietas entis, à quo bonum tranſcendens denominatum eſt: Si verò ens dicatur bonum, quatenus eſt conueniens alteri, ſic omne ens videtur eſſe per ſe conueniens alicui, cum quo habet naturalem aliquam proportionem, vel vt cauſa cum effectu, vel vt effectus cum cauſa, vel vt pars cum toto, aut totum B cum parte, aut alio ſimili modo, & ita in omni ente reperiri poteſt aliqua conuenientia ob quã ſit per ſe appetibile reſpectu alicuius, quæ ſub ea rõne ad honeſtatem naturæ reuocatur: Et ideò ab hac bonitate denominatio boni & conuenientis, quatenus communis eſt omni enti, ſumpta videtur, nam eſt maximè intrinſeca & vniuerſalis: bonitas autem vtilis propriè ſumpta eſt magis extrinſeca, & ſecundum quid tantum, bonitas verò delectabilis non ita communis omni enti, ſed particularis eſſe videtur, ſi propriè & nõ metaphoricè de delectatione ſit ſermo. Ex his ergo ſatis conſtat prior pars cõclusionis. Poſterior verò facillima eſt, quia, ſi bonum abſtractè ſumatur, cum de omni ente dr̃, non eſt ſenſus, omnem rationem boni, ſ. honeſti, vtilis, & delectabilis, in quolibet ente reperiri, ſed ſimpliciter rationẽ boni, quod verum erit, ſi aliqua ſaltem ratio boni in vnoquoque ente inueniatur. Poteſt ergo bonum tranſcendẽs in ea abſtractione ſumptum vt proprietas entis aſſignari, quauis in particulari vni- C cuique enti ſecundum proprium modum & determinatam rationem bonitatis & conuenientię tribuenda ſit.

Bonitas honeſta naturalis bonum tranſcẽdens præcipue cõſtituit.

Relatio an dicat perfectionem.

XI. AD rõnem dubitandi in principio poſitam reſpondetur, negando, bonum non conuerti cum ente: Ad probationes autem circa priorem partem de bono abſolutè dicto ſigillatim dicendum eſt. In prima tangitur vulgaris difficultas de relatione reali an dicat perfectionem, quam ſolent diſputare Theologi occaſione myſterij Trinitatis, quoniam, ſi relatio vt ſic dicit perfectionem, etiam relationes diuinæ dicent illam: ex quo fiet, vt aliqua perfectio ſit in vna perſona, quæ non eſt in alia, & plures perfectiones in multis perſonis, quam in vna, & in Trinitate, quam in eſſentia, quæ omnia repugnant æqualitati diuinarum perſonarum. Propter hãc ergo cauſam multi negant relationem, vt relatio eſt, dicere perfectionem, vel imperfectionem, ſed aiunt neutro modo ſe habere. Ita tenet Caiet. de ente & eſſent. cap. 2. circa medium, vbi id ſupponit

Quorũdam opinio.

Caietan.

ſit tanquam communiter receptum in ſchola D. Thomæ, & Scoti. Et fauet quidem D. Thomas prima par. q. 42. artic. 4. ad ſecundum, vbi ſentit, perfectionem vt ſic dicere aliquid abſolutum. De Scoto dicam inferius: idem tenet Caietan. 1. par. q. 28. artic. ſecundo circa ad tertiũ, Capreol. in primo, diſt. 1. quæſtio. 7. ad tertium, Aureol. cont. 1. concluſ. Duran. in tertio, diſtin. 1. quæſtio. 3. nume. 12. & Marſil. in primo, q. 23. articu tertio. Et omiſſa Theologica ratione, poteſt fundari hæc ſententia, quia incredibile videtur, ex eo ſolũ, quòd alter fiat albus, aut niger, aut loco mutetur, me acquirere vel amittere perfectionem aliquam, quia perdo vel acquiro relationem ſimilitudinis, propinquitatis, & ſimiles. Alij vero diſtinctione vtuntur, quia relatio conſiderari poteſt quoad eſſe in ſubiecto, & vt ſic aiunt relationem dicere perfectionem: vel ſecundum eſſe ad terminum, & quoad hoc negant dicere perfectionem, quia eſſe ad vt ad nihil ponit in ſubiecto, vnde ex ſe relationibus rationis commune eſt, & hoc ſignificauit Capreolus dicens, relationem inquantum huiuſmodi, non dicere perfectionem, quia vt ſic nihil ponit in eo cui attribuitur.

Capreol. Durand. Marſil.

Aſſerti platitum.

XII. Sed, quia de natura relationis inferius in proprio loco diſputandum eſt, nunc breuiter ſupponendum eſt, quæſtionem hanc procedere de relationibus veris ac realibus, quæ veræ ſint res, aut modi reales entium; non diſputando modo quænam relationes huiuſmodi ſint, vel quomodo ſint, quod prædicto loco fiet. Hoc ergo ſuppoſito, non video quomodo poſſit iuxta ſuperiores ſententias difficultati propoſitæ ſatisfieri, niſi limitando concluſionem ſuperius poſitam, quod nimirum bonum conuertatur cum ente abſoluto, non verò cum ente vt commune eſt abſoluto & reſpectiuo: vel certè, quòd licet omne ens, vt diſtinguitur à modo rei, dicat perfectionem, tamen modus rei non addat ſpecialẽ bonitatem ſeu perfectionem. At verò hæ limitationes nec fundamentum habere poſſunt, nec veritatem. Et prior quidem repugnat Ariſtoteli 1. Ethicorum. c. 6. dicenti, [Bonum æquè diuidi ac ens,] & per omnia prædicamenta vagari, & expreſſè dicit, [Bonum & in ſubſtantia dicitur, & in quali, & in eo quod eſt aliquid &c.] Vbi D. Thomas ait, [bonum conuerti cum ente, quod in decem prædicamenta diuiditur;] & hic eſt ſenſus omnium, qui bonum tranſcendẽs dicunt eſſe paſſionem entis, & cum illo conuerti, illa ergo non eſt limitatio, ſed deſtructio receptæ ſententiæ.

XIII. Præterea, quod reale ens dicat aliquam perfectionem, non tantum ei conuenit, quia abſolutum ens eſt, ſed ſimpliciter, quia veram entitatem habet, quæ tale conſtituit ens, quale eſſe debet, & in hoc conſiſtit quòd ſit perfectio eius; & ideò dixit Aug. lib. 83. quæſtionum, q. 24. [Omne quod eſt, in quantum eſt, bonũ eſt,] & lib. 3. de lib. arb. c. 15. dixit, [Quidquid eſt ſicut eſſe debet, bonum eſt,] & lib. 1. de doctrina Chriſtiana c. 32. cum dixiſſet, Deũ eſſe, [qui ſummè eſt,] ait: [At cætera, quæ ſunt, niſi ab illo eſſe nõ poſſunt, & in tantum bona ſunt, in quantum acceperunt vt ſint,] & Boetius lib. de Hebdom. c. 2. [Quidquid eſt] (inquit) [in eo quod eſt, bonum eſt:] ergo bonitas nõ cõſequitur ad hunc vel illũ entitatis modum, ſed ad entitatem rei debitam: ſupponitur autem relatio habere propriam entitatem, per quam tale eſſe habet, quale habere debet: ergo & bonitatem.

Aug.

Boetius.

XIIII. Præterea, quomodo intelligi poteſt ens reale ſine aliqua reali perfectione? nam qua ratione aliquis finxerit, poſſe hoc intelligi in entitate relatiua, quamuis non inueniatur in abſoluta, poterit aliquis idem fingere in qualibet entitate accidentali, vel etiam in quolibet modo reali, quod nimirum nullam dicat perfectionem, etiam ſi aliquid reale ſit; quod tamen in vniuerſum cõcedere de omnibus accidentibus aut modis realibus omnino falſum eſt. Nec poteſt ſufficiens ratio differentiæ aſſignari inter relationem & alios modos, ſi ſupponamus, relationem eſſe veram rem, ſeu realem modum: nam, licèt relatio dicat ordinem ad terminum, tamen ſecundum totum id quod eſt, afficit ſubiectum, & ineſt illi. Vnde nihil iuuat illa diſtinctio de relatione [ſecundũ eſſe in,] vel [ſecundum eſſe ad;] nam, ſi [eſſe ad] ſit verũ ac reale, neceſſe eſt vt afficiat ſubiectum, quod refert ad terminum: vnde, ſicut relatio, etiam ſecundũ eſſe ad, ponit in ſubiecto aliquid reale, ita ẽt ponit aliquid bonitatis vel perfectionis. Neque eſt verum, relationem ſecundum eſſe ad præſcindere ab eſſe in; ſicut non præſcindit ab eſſe entis vel accidentis, quia illud eſſe in eſt tranſcendens ad omnia accidentia, & modos eorum, ſicut ipſum eſſe ad omnia entia, & modos entium. Neque etiam eſt verũ, [eſſe ad] abſtrahere à reali & rationis niſi voce tantum, nam relatio rationis, ſicut vera relatio non eſt, ita nec habet [eſſe ad,] ſed habere fingitur, ſeu ita concipitur ac ſi haberet.

XV. Dicendum ergo eſt, relationem vt relatio eſt, ſicut propriam dicit entitatem, ſeu entitatis modum, ita & propriam dicere bonitatem ſeu perfectionem, vt bene docuerunt Ocham & Gabriel in 1. diſtinct. 29. quæſtio. 1. & Gregor. q. 1. art. 1. & ſignificat Durandus in 2. diſtinct. 34. q. 1. ad 3. nec diſſentit Scotus dict. quodlib. 5. nam in vltimis eius verbis rem dubiam & indeciſam relinquit, & in 1. diſtinct. 1. q. 2. arg. 1. probat ex teſtimonio Ariſtotelis ex lib. 1. Ethi. ſupra adducto, relationem habere propriam bonitatem; & in ſolutione concedit habere bonitatem in communi loquendo, non tamen bonitatem perfectam, quæ conſtituat ſpecialem rationem obiecti fruibilis, de quo alias. Et ſanè, ſi quis conſideret teſtimonia Scripturæ, & Sanctorum, quibus probauimus omne ens creatum eſſe bonũ; & rationem ac modum, quo declarauimus, bonitatem adæquatè conuenire enti, planè intelliget æquè procedere de quolibet ente, quod in ſe aliquam entitatem habeat, ita vt neceſſe ſit tantundem perfectionis in ſe habere, eſſeque in ſe aliquod bonum, quidquid ſit an alicui alteri ſit conueniens, præterquam ſibi ipſi, vel conſtituto per ipſum quatenus tale eſt. Confirmatur ac declaratur, nam propter eaſdem generales locutiones, & rationes, excipi non poteſt entitas actus peccati; neque aliquis realis modus, aut differentia eius, quominus, quatenus talis eſt, & à Deo fiat, & bona ſit: ergo idem eſt de quacunque alia ratione poſitiua entis, quantumuis reſpectiua ſit.

Relatio vera & realis vt ſic bonitatem includit ac perfectionem.

Ocham. Gabriel. Gregor. Scot.

XVI. Ad difficultatem autem Theologicam reſpõdent

Diuinæ relationes an ex proprio conceptu perfectionem dicant. Quorundam ſententia reijcitur.

dent aliqui, quãuis relatio creata dicat perfectionem ex proprio conceptu & ratione, nihilominus relationem diuinam ex proprio conceptu nullam dicere perfectionem. Quod præcipuè dicunt vt euitent illud incõueniens, quod aliqua perfectio ſit in vna perſona, quæ non eſt in alia. Rationem verò differentiæ reddunt, quia relatio creata dicit perfectionem finitam: relatio autem increata non poteſt dicere finitam perfectionẽ, quia hoc repugnat diuinæ perfectioni: neque ẽt ex propria ratione dicere pót infinitam perfectionem, quia hæc infinitas ſolum pót cõuenire ratione eſſentiæ. Sed mirum eſt quod inconueniens cenſeant, rem aliquam diuinam dicere ex ſe finitam perfectionem, & non reputent incõmodum, eandem rem diuinam nullam ex ſe dicere perfectionem; cum tamẽ ex ſuo genere melius ſit, aliquam perfectionem dicere, quam nullam. Addo, intelligi facilè poſſe, relationem ex proprio conceptu eſſe infinitam in genere paternitatis aut filiationis, &c. non eſſe tamen infinitam in genere entis, niſi ratione eſſentię, quá includit.

XVII. Alio rumpla citum confutatur.

Alij reddunt rationem differentiæ, quia relatio creata diſtinguitur ex natura rei ab omni re & perfectione abſoluta: & ideo oportet, vt ſecũ afferat ſuam perfectionem. Relatio autem diuina non diſtinguitur ex natura rei à perfectione abſoluta diuinæ naturæ, ſed cum perfecta idẽtitate & ſimplicitate illam in ſe includit; & ideo neceſſe non eſt vt ſecum afferat perfectionem: & hãc reſponſionem indicat Gregorius ſupra. Veruntamen neque illa rõ mihi ſatisfacit; quãuis enim rectè concludat, relationem diuinam non poſſe dicere perfectionem ex natura rei diſtinctam ab eſſentia, non tamen, quod nõ dicat perfectionem ratione diſtinctam, eo ſcilicet modo quo dicit entitatem. Et quoad hoc nulla pót aſſignari ſufficiens ratio differentiæ, cur de ratione entitatis creatæ ſit, vt ſecundum omnem ſuam rationem poſitiuam dicat aliquam perfectionem, & non maiori ratione hoc ipſum conueniat entitati increatæ, cum hoc ex ſuo genere melius ſit imò neceſſarium ex vi cõis cõceptus entis realis vt ſic. Vnde ratio facta de conuertibilitate inter ens & bonum, æquè vrget in relationibus diuinis ac increatis. Nam, ſi, vt Ariſtoteles dixit, bonum æquè diuiditur ac ens, ſicut in Deo ſunt ens abſolutum, & reſpectiuũ, quãuis non re ſed ratione diſtincta; ita erit bonitas & perfectio abſoluta & reſpectiua, non re ſed ratione diſtinctæ: ergo ẽt relatio diuina ex proprio concepto dicet perfectionem. Et declaratur in hũc modũ, nam, ſi reſpicere filiũ relatione creata, eſt formaliter aliqua perfectio, quõ intelligi pót in æterno Patre nullã eſſe perfectionem reſpicere Filium? Quòd ſi formaliter eſt perfectio, neceſſe eſt vt ſit relatiua, quia conſiſtit ĩ habitudine ad terminũ; ergo illa vt ſic prouenit formaliter à relatione, & nõ ab eſſentia vt eſſentia, quamuis hæc in re nõ diſtinguantur.

XVIII. Cũ increata relatio perfectionẽ dicat qualiter diuinæ perſonæ æque perfectæ.

Concedendum ergo cenſeo, omnem relationem realem dicere propriam bonitatem ſeu perfectionem. Neque hinc fit perſonas diuinas eſſe inæquales in perfectione, neque abſolutè loquẽdo, aliquam perfectionem eſſe in vna, quæ non ſit in alijs, quia in ſingulis perſonis eſt eadẽ perfectio infinita in genere entis, formaliter vel

A eminenter includens omnem perfectionẽ omnium entium tam abſolutam, quam reſpectiuã, tam perſonalem, quam eſſentialem. Sed de hoc latius prima par. q. 28. & 42. Ad aliam rationẽ, quod incredibile videtur hominem reddi perfectiorem, quia alter fiat albus; reſpondeo, intantum hoc incredibile eſſe, in quantum incredibile eſt, hominem in ſe acquirere aliquid entitatis, vel aliquem realem modum ex natura rei diſtinctũ ab omnibus, quæ antea habebat, ex eo ſolum quod alter fiat albus. Qui ergo hoc crediderit de entitate, cur dicet eſſe incredibile de bonitate vel perfectione? Qui autem dixerit eſſe nonnullas denominationes relatiuas, quæ præter omnia abſoluta, quę ſunt in vno termino vel ſubiecto, nihil intrinſecum & reale illi addunt, ſed ſolũ connotant coexiſtentiam alterius extremi cum his vel illis conditionibus abſolutis; qui ſic (inquam) opinatus fuerit, rectè & conſequenter dicet, huiuſmodi relationes nullam dicere perfectionem præter abſolutas cum mutua aliqua denominatione. Nos autem nõ de his relationib. B ſeu denominationibus loquimur, ſed de veris entitatibus, ſeu modis reſpectiuis, qui verè & intrinſecè ſunt in aliquo ſubiecto vel ſuppoſito, reſpiciendo alium terminum: & hæc de prima difficultate.

Mathematica res vt ſic an perfecta.

XIX. D. Thom.

SEcunda & breuior difficultas erat de rebus Mathematicis, quas Ariſtoteles negat eſſe bonas. Quam diſſoluit D. Thom. 1. par. q. 5. art. 3. ad quartum, & q. 21. de Verit. art. 2. ad quartum, aſſerens, res quidem Mathematicas in ſe bonitatem habere; per ſcientiam autem Mathematicã non conſiderari, quatenus bonæ vel conuenientes ſunt, ſed præciſè & abſtractè, quatenus magnitudinem habent, & ſecundum illam aliquas proprietates ſortiuntur. Ariſtoteles ergo, qui de Mathematicis ait, non eſſe in eis bonitatem, formaliter ac præciſè loquitur de illis vt ſunt ſub Mathematica præciſione ſeu abſtractione. Vnde perinde eſt ac ſi diceret, Mathematicum non C conſiderare in quantitate rationem boni aut cõuenientis, nam quantitas non habet rationem boni vel conuenientis, niſi prout exiſtit, vel exiſtere poteſt in rerum natura, vel in materia ſenſibili, & ideo etiam præſcindit à ratione boni, & à ratione finis & appetibilis; quod ibi Ariſtoteles intendit. Et, quamuis Ariſtoteles non dicat Mathematicas res non eſſe bonas, ſed ſin immobilibus non reperiri boni naturam: & inde concludat, in Mathematicis nihil per cauſam finalem demonſtrari; tamen per immobilia intelligit quæcunque abſtrahuntur ab omni motu & actione, qualia ſunt entia Mathematica.

XX. Obiectiones aliquot proponuntur.

Sed obijcies, nam magnitudines etiam ut ſũt ſub abſtractione Mathematica ſunt entia: non enim abſtrahuntur ab eſſe, alias Mathematici agerent de entibus rationis: ergo etiã vt ſic oportet vt habeant bonitatem. Itẽ, ſi ſola abſtractio à materia ſenſibili ſatis eſſet, vt res ſic abſtractæ non dicerentur bonæ: ergo ẽt res vniuerſales abſtractę à ſingularibus nõ eſſent bonæ. Patet cõſequẽtia, quia ſicut res Mathematicę nõ ſubſiſtũt ſic abſtractę, ita nec cæteræ res vniuerſales, atqui ita

fiet,

Digitized by Google

fiet, vt omnes res, quatenus ſub ſciētiam cadūt A non ſint bonæ. Itē, ſi res Mathematicæ nō ſunt bonæ, quia abſtrahuntur à motu, etiam res immateriales, & omnes, quæ in Metaphyſica conſiderantur vt ſic non eſſent bonæ, quia multò magis abſtrahuntur a motu.

XXI. Obiectionibus propoſitis ſatis fit.

Ad primum aliqui reſpondent, res Mathematicas vt ſic, id eſt, vt in ea ſcientia conſiderātur & abſtrahuntur, non eſſe vera entia, quia vt ſic eſſe non poſſunt. Sed hoc non rectè dicitur, quia quidquid à Mathematico conſideratur, eſt verum & abſolutū ens, & vt tale conſideratur. Neque oportet vt eo modo eſſe poſſit, quo conſideratur: alioqui neq; vniuerſalia eſſent vera entia. Satis ergo eſt, vt res, quæ abſtractè cōſiderātur, verè eſſe poſſint. Præſertim, quia licèt naturaliter eſſe non poſſit quantitas, niſi in materia ſenſibili, abſolutè tamen non inuoluit contradictionem quòd ſeparata ſit: per illam ergo abſtractionem non excluditur vera ratio entis, neque à re conſiderata ſecundum ſe, neque vt ſub talem conſiderationem cadit. Secus verò eſt de ratione boni, nam, licèt hæc non excludatur ab ipſis rebus, præſcinditur tamen à tali ſciētia, vel tali conſideratione ſub tali abſtractione. Rectè igitur D. Tho. ſupra in forma reſpondet, negādo conſequentiā, quia ratio entis eſt prima omnium: ratio verò boni, eo modo quo eſt diſtincta, eſt poſterior; & ideo poſſunt ſcientiæ Mathematicæ, quamuis non abſtrahant ab entitate, præſcindere à bonitate.

XXII. Ad ſecundum reſpondetur, non eſſe parē vel ſimilem rationem de abſtractione vniuerſaliū: Mathematica enim non ideo dicūtur abſtrahere à bonitate, quia abſtrahūtur ab inferioribus, neq; quia ſic abſtracta eſſe non poſſunt, ſed quia præſcinduntur ab omni ordine ad motum vel actionem; & conſequenter ab omni ratione cōuenientis, vel appetibilis; aliæ verò vniuerſales naturæ, quamuis conſiderentur abſtractæ à ſingularibus, nihilominus conſiderantur cum ordine ad motū, vel actionem, quæ primam originem ſumit à fine, teſte Ariſtotele. Vnde fit, vt res conſideratæ in alijs ſcientijs in ſingularibus habeant oēs cōditiones, quæ ad rationem boni pertinent, vel ad rōnem finis, quæ quidem à talibus ſcientijs conſiderantur, licèt non in ſingulari, ſed in vniuerſali. At vero Mathematicæ neq; in vniuerſali, neque in ſingulari conſiderant in rebus ſibi obiectis eas conditiones, ſeu habitudines, quæ ad rationem boni ſeu conuenientis ſpectant.

XXIII. Ad tertium reſpondetur primò, licèt in rebus alijs ex abſtractione à motu Phyſico non rectè inferatur abſtractio à bonitate, tamen in rebus Mathematicis id intuliſſe Ariſtotelem, quia, cū iſtæ res nō ſint capaces alterius motus vel actionis, dum ab hoc motu abſtrahuntur, ab omni etiam actione, & à cauſalitate finis, atque adeo à ratione boni abſtrahuntur. Vel dici poteſt, intelligentias & res alias, quæ in Metaphyſica cōſiderantur, licèt abſtrahantur à motu materiali & Phyſico, nō tamen à motione metaphorica, qua mouet finis. Vnde inferius lib. 12. c. 7. dixit Ariſtoteles, primum mouens mouere cæteras intelligentias vt amatum & deſideratum, quod pertinet ad rationem finis & boni.

Materia prima an bona.

XXIIII. Tertia difficultas erat de materia prima, de qua qui ſentiūt, illam non habere propriū eſſe, nec propriam entitatem actualem, fortaſſe dicerent non habere propriam bonitatem, vel ſaltem non habere illam ex ſe, ſed à forma; nam, cum bonū ſequatur eſſe, & in eo fundetur, vt ex Auguſt. Diuo Thoma, & Boetio ſupradiximus, ſi materia non hēt eſſe niſi a forma, nec bonitatem habere poterit, ſaltem in actu, ſed, ad ſummum, in potentia; & ita loquitur D. Thomas prima parte quæſtione quinta, articulo tertio ad tertium, & quæſt. 21. de Verit. articulo ſecundo ad tertium. Dicendum verò eſt, materiam ex ſe & intrinſeca ratione ſua habere propriam bonitatem & perfectionem, vt etiam D. Thomas notauit 3. contra gentes, cap. 20. quia ſuam habet propriam entitatem, & naturam diſtinctam ab entitate formæ. Item, quia inter materias primas vna eſt perfectior alia; materia enim cœleſtium perfectior eſt, quàm horum inferiorum: eſt ergo in materia aliqua perfectio. Item, quia materia naturaliter appetit formam tanq̄ complementum perfectionis ſuæ; & forma etiā B appetit materiam: ſed neque appetitur niſi bonum, neque appetit bonum niſi id quod ex aliqua parte bonum eſt. Tandem, quamuis materia non habeat exiſtentiam, niſi dependentem à forma, habet tamen propriam & inſeparabilem exiſtentiam, cum intrinſeco ordine & depēdentia à forma: ſic ergo ſuam etiam habet bonitatem, vt etiam Dionyſius docuit cap. 4. de diuin. nomin. Quia verò materia ex ſe in genere entis ſimpliciter imperfecta eſt, & eſſe tantū habet per modum potentiæ receptiuę formæ, ideo comparata ad entia ſimpliciter, dicitur non eſſe ſimpliciter bona, ſed in potentia: quod intelligēdum eſt, non de potentia ad quamcunque bonitatem, etiam incompletam & potentialem (vt ſic dicam) ſed de potentia ad bonitatem actualē ſeu completam, quæ eſt per formam: hæc verò potentialitas ad formam, eſt in latitudine entis aliqua actualitas, & ita eſt etiam aliqua bonitas, C licèt imperfecta.

Dionyſ. Materia quo ſenſu dicatur non bona ſimpliciter.

Creatæ eſſentiæ num perfectæ.

Qvarta difficultas erat de eſſentijs creaturarum. De quibus dupliciter loqui poſſumus. Primò, prout ſunt actu in rerum natura. Secundò, prout ſunt in potentia antequam exiſtant. Priori modo certum eſt, huiuſmodi eſſentias eſſe bonas ſua intrinſeca & eſſentiali bonitate: quod præcipuè clarum eſt, ſi per ſuam formalem entitatem ſunt actualia entia. Qui verò diſtinguunt in re ipſa entitatem eſſentiæ etiam actualem ab entitate exiſtentiæ, dicere conſequenter debent, etiam in entitate eſſentiæ reperiri propriam tranſcendentalē bonitatem & perfectionem diſtinctam ab ipſo eſſe exiſtentię, & ſeparabilem ab illa, vt de Chriſti humanitate multi opinātur, de qua re inferius dicturi ſumus. Poſteriori autem modo loquendo de eſſentijs rerum nondum exiſtentibus, quidam dicunt, quamuis ſint entia, non tamen

XXV. Eſſentiæ creatæ exiſtentes bonæ.

R 2 eſſe

Digitized by Google

eſſe bona, quia bonum conuertitur cum ente in actu, non cùm ente in potentia. Quod ſignificauit D. Tho. j. p. q. 5. ar. j. dicens, [Bonum idem eſſe, quod perfectum; perfectum autem eſſe vnumquodque in quantum eſt actu; quia eſſe eſt actualitas oĩs rei.] Idẽ habet j. cont. gent. c. 38. Vbi Ferra. addit ſeu declarat, non ſolum ens actu exiſtẽs, ſed etiam habens ordinem ad exiſtentiam, eſſe bonum, ſicut etiam eſt appetibile.

XXVI. *Eſſentiæ creatæ nõ exiſtẽtes, vt in potẽtia tãtũ entia ſunt ita & bona.*

Dicendum ergo eſt, in hoc etiam æquiparari & reciprocari ens & bonum, nam eſſentiæ rerũ non exiſtẽtium, ſicut non ſunt actu entia, ita neque ſunt actu bona, & ſicut ſunt in potẽtia, quatenus poſſunt recipere eſſe, ita etiam ſunt bona in potentia, quatenus poſſunt recipere actualem perfectionem ac bonitatem. Quoad vſum autem vocum ſolet vocari ens, etiam quod non exiſtit, propter obiectiuam capacitatem eſſendi: non ſolet autem vocari ſimpliciter bonũ, niſi quod actu exiſtit; & ita etiam nihil appetitur, niſi in ordine ad actualem exiſtentiam, id eſt, quatenus illã habet, vel ſaltem quatenus habiturum ſperatur, vel aliquo modo cum illa apprehenditur, vt ſumitur ex D. Thom. j. p. q. 82. ar. 3. & notauit Caiet. j. p. q. 5. arti. 3. in fine. *D. Tho. Caieta.* Vnde etiam diuina voluntas eas creaturas propriè dicitur amare, quas vult aliquando eſſe: creaturas autem poſſibiles, quas decreuit nunquam producere, non propriè amat, quia nullum bonum in actu eis communicat, illud autem eſſe in potentia non eſt nunc in eis aliqua actualis bonitas. Quòd ſi aliquo modo dicitur Deus in eis complacere, id eſt vel ſecũdum eſſe quod habent in ipſo Deo, vel ſecundũ quod ab omnipotentia Dei denominantur poſſibiles, quod potius eſt complacere in ſua omnipotentia, à qua habent vt ſint poſſibilia, etiam ea, quæ non ſunt.

Modus, ſpecies, & ordo an neceſſaria in vnaquaque ratione boni.

XXVII. QVinta difficultas ex ſuperioribus expedita eſt; diximus enim, bonum, quatenus à propria entitate & perfectione ſumitur, conuerti cum ente: & hoc modo omne ens eſſe bonum, non tamen prout bonum ſumitur in creaturis à perfectione accidentali ſuperaddita eſſentiæ: Sic igitur, cum bonum dr̃ conſiſtere in modo, ſpecie, & ordine, ſi intelligatur de modo, pulchritudine, & compoſitione ſeu ordine accidentali, ſic verum eſt, non omne ens creatum hr̃e debitum modum, ſpeciem, & ordinẽ; ex quo ſolum ſequitur non omne ens creatum eſſe bonum ſimpliciter, non verò quod non ſit aliquo modo bonum. Si vero illa tria ſumantur magis intrinſecè & eſſentialiter, nulla eſt res, quæ nõ habeat modum ſibi connaturalem, vt, v. g. quod ſit ſubſtantia, vel accidens; & ſpeciem, id eſt, formam vel ſpeciem ſibi debitam; & ordinem ad proprium finẽ. Atq; ita bonum etiam, quod hæc tria includit, cum ente conuertitur. Quocirca, ne ſit æquiuocatio in voce, qua aliquid appellatur bonum ſimpliciter oportet aduertere, illud [ſimpliciter] ſumi poſſe, vel tanquam addens aliquid ipſi bono tranſcendenti, ita vt bonum ſimpliciter dicatur illud, cui nihil deeſt ad conſummatam perfectionem ſibi debitam, & hoc ſenſu non eſt neceſſe, omne ens creatum eſſe bonum ſimpliciter: vel aliter ſumi

A poteſt illa vox [ſimpliciter] ad ſignificandum id, quod abſolutè & ſine addito poteſt vocari bonũ & hoc ſenſu dicimus, vnumquodque ita eſſe ſimpliciter bonum, ſicut eſt ſimpliciter ens, & eadẽ proportione habere modum, ſpeciem, & ordinẽ ſuæ naturæ debitum, vt latius declarat D. Tho. d. q. 5. ar. 5.

DISPVTATIO XI.

De Malo.

QVoniam bonum & malũ oppoſita ſũt vt ex vocib. ipſis conſtat, & teſtatur Ariſt. in poſtprædicam, c. de oppoſit. neceſſarium viſum eſt diſputationem hanc præcedenti ſubiungere, vt vtriuſq; boni ſ. & mali rõnib. inter ſe collatis, melius ac facilius vtrumque cognoſcatur. Diſputant autem Philoſophi pauca de malo; plura verò Theologi, præſertim D. Th. tum in q̃õnibus diſputatis, tum in *Conuenio doctrinæ.*
B 1. p. q. 48. & 49. tum etiam alijs locis, ſ. quid malum ſit, & quotuplex, quantum, & quomodo opponatur bono, quas cauſas habeat, vel effectus, quæ nos hic breuiter complectemur, ſimulque declarabimus, cur malum inter proprietates entis non numeretur.

SECTIO I.

Vtrùm malum ſit aliquid in rebus, & quotuplex ſit.

QVòd malum aliquo modo in reb. ſit, eaſq; malas interdum denominet, cõſtar ex cõi oĩum ſenſu & ſermone, qui ẽt in diuinis Scripturis frequẽs eſt, Eccleſiaſtici 11. [Bona & mala, vita & mors, paupertas & honeſtas à Deo ſunt: [& c. 39. [Bona & mala in oĩbus tentauit.] Iſaiæ 5. [Væ qui dicitis malum, bonum; & bonum, malum.] Matth. 6. [Libera nos à malo.] Quod fruſtra diceremus Deo, *I. In rebus eſt malum.*
C ſi nulla eſſent mala, vt rectè dicit Aug. lib. j. cont. Iul. c. 3. Quid aũt ſit hoc malum & q̃uo ſit in reb. obſcurum eſt, & in controuerſia poſitum. Eſt autem q̃õ de malo quoad formale, à quo malum denominatur, tam quoad materiale, ſeu quoad rẽ, quæ mala denominatur, conſtat eſſe poſſe quamcunque rem quæ careat perfectione debita, vt videbimus.

Error vetus de malo confutatur.

FVit ergo antiquus error, malum eſſe naturam poſitiuam quarundam rerum, quæ cenſebãtur eſſe omnino malæ, & à quodam principio ſummè malo profectæ. Qui fuit error Manichæorum & Priſcillianiſtarum, vt præcedente diſputatione, ſec. 3. tactũ eſt. Et eundem tribuit Pythagoricis D. Tho. j. p. q. 49. ar. j. ad primũ, & ſumitur ex Ariſtotele j. Metaph. c. 5. vbi refert Pythagoricos poſuiſſe bonum & malum inter prima rerum principia. Quoniam vero Scriptura ſacra apertè docet, & vnum eſſe tantum primum rerum principium ſummè bonum; & oẽs res ab illo effectas bonas II. *Manichæi. Priſcilliani. Pythagor.*

Digitized by Google

bonas eſſe, vt conſtat ex teſtimonijs præcedente A ſectione citatis, ideò apud Philoſophos Chriſtianos certũ eſt, malum nõ poſſe eſſe rẽ aliquã poſitiuam, queex natura ſua ac ſecũdm ſe totã mala ſit, tùm quia nõ pòt eſſe bona, & omnino mala ſimpliciter, ac ſecũdm ſe: oſtẽſum eſt aũt, quãlibet rem ex ſe bonam eſſe, tum etiam quia res non poteſt eſſe mala ob naturalem perfectionem ſibi debitam: quidquid autem ei de tali perfectione defuerit, aut quidquid ei aduerſum habuerit, non poteſt ei eſſe connaturale, cum ſupponatur eſſe debitæ perfectioni oppoſitum: nulla ergo res eſſe poteſt natura ſua in ſe mala.

Quid malum ſit, diffinitur.

III. EX hoc aũt principio vlterius intulerunt Patres, malũ pro formali, ſeu malitiã, à qua res aliqua denominatur mala, nõ eſſe rẽ aliquã ſeu formã poſitiuam, neq; ẽt eſſe merã negationem, ſed eſſe priuationem perfectionis debitæ ineſſe. Rõ primæ partis eſt, nam oĩs res poſitiua eſt bona, vt dictũ eſt. Rõ aũt ſecundæ partis eſt, quia res non eſt mala eò q; non habeat excellentiorẽ perfectionẽ, ſi ei non debeatur: alioqui oĩs creatura mala eſſet, eò q; non habeat perfectionem creatoris. Atq; ita relinquitur tertia pars ſatis cõfirmata à ſufficiente partiũ enumeratione. Eãq; Dionyſ. latè confirmat Dionyſ. c. 4. de diuin. nomin. vbi hoc ſenſu dicit, malum non eſſe exiſtens, neque eſſe aliquid, ſed eſſe perfectionis boniq; proprij & accõmodati priuationem:] rurſuſq; addit, malum eſſe [imbecillitatem boni,] quod in idem D. Baſil. redit: & D. Baſil. in Conſt. Monaſt. c. 3. [Vitium] (inquit) [nõ eſt niſi virtutis defectio:] & homil. Quòd Deus nõ eſt autor malorũ, [Nõ ſubſiſtit] (inquit) [prauitas neq; eſſentiã ipſius ſubſtantẽ] (id eſt, realẽ & poſitiuam) [producere poſſumus: Greg. Niſſ. priuatio.n. boni eſt malũ.] Similiter Greg. Niſſe hom. 2. in Cantica, [Non eſt] (inquit) [alia mali ſubſtantia, quã de bono ſeparatio. Et ſimilia hẽt Damaſcen. orat. mag. catech. c. 5. 6. & 7. & Damaſc. lib. 2. de fid. c. 4. & lib. 4. c. 2. [Nihil] (inquit) [eſt malũ, niſi boni priuatio, ſicut tenebræ luminis.] Eandem Athanaſ. ſniam hẽt Athan. orat. cõt. idola, Nazianz. orat. Nazian. 9 circa fi. & orat. 38. 38. Epiphan. hęreſ. 24. & 66. Epiphan. Chryſ. ho. 2. in Act. circa finẽ, & Iuſtin. q. 46. & Chryſoſt. Iuſtin. 73. ad Gẽtes [Malum] ait, [nihil eſſe præter boni C corruptionẽ & deprauationẽ ac priuationẽ.] Et in priori quæſtione ex profeſſo probat non eſſe rem poſitiuã, in poſteriori aũt egregiè cõfirmat, non eſſe ſolã negationẽ. Inter Latinos verò Patres præcipuus autor & confirmator huius ſniæ Auguſt. eſt Auguſt. lib. 11. de Ciuit. ca. 9 [Mali nulla natura eſt, ſed amiſſio boni mali nomen accepit,] idem lib. 12. à principio, & in Enchi. c. 11. [Res, in quantũ quædam naturæ ſunt, malæ eſſe non poſſunt, & cap. 14. agens de peccato ait, [eſſe primũ creaturæ rõnalis malũ, id eſt, primã priuationem boni, [& lib. 83. qq. q. 7. dicit, [nomen mali ſumptum eſſe ex priuatione ſpeciei] Idem lib. 3. Confeſſ. c. 7. & lib. 7. à c. 5. vſq; ad 16. & lib. 1. contra aduerſar. leg. & Prophe. c. 5. li. 1. de vera relig. c. 40. & lib. de nat. boni cont. Manich. & li. 2. de Morib. Manich. & lib. de lib. arb. c. vltim. vbi in ſpecie diſputat de malo culpæ; & dicit eſſe nihil, ideoq; nõ eſſe à Deo: ad hoc accommodãs illud Joan. 1. [Sine ipſo factum eſt nihil,] id eſt, [pecca Ambroſ. tũ.] Ambroſ. lib. de Iſaac & anim. c. 7. [Quid eſt] (inquit) [malitia, niſi boni indigentia?] Eãdem ſniam habet Hieron. Matth. 27. Iſaiæ 18. Amos Hieronym. 3. Gregor. 36. Moral. c. 24. aliàs 32. & lib. 1. in 1. Reg. c. 14. circa principiũ, vbi ſpecialiter de malo culpæ loquitur. Item Fulgent. de fid. ad Petr. Fulgent. Anſelm. ca. 21. Anſelm. lib. de Concord. præſc. & lib. arb. c. 1. in fine, & lib. 1. de Cõceptu Virgin. cap. 27. & ex profeſſo lib. de Caſu diab. à c. 7. Bernard. ho. 6. Bernard. Leo Papa. Aduentus. Ac tandem fauet Leo Papa epiſt. 93. ca. 6. Et hanc doctrinam amplectuntur omnes D. Thom. Theologi, pręſertim D. Tho. dicta q. 48. 1. p. & 1. 2. q. 54. art. 3. 71. ar. 1. 72. ar. 1. & q. 1. de malo, art. 2. & 9. & alij in 2. diſt. 34. & 35. act. 40.

Difficultates circa ſuperiorem reſolutionem.

IIII. An malum culpę, & pænæ in aliquo poſitiuo conſiſtant. CIrca hanc verò receptam doctrinã nõnullę difficultates occurrunt. Prima eſt, quia omne malum, aut eſt culpæ, aut pœnæ, ſed vtrumque eorum eſt aliquid poſitiuum, ẽt formaliter quoad malitiã ipſam: ergo. Minor quoad priorẽ partẽ probatur; tum quia in moralibus malũ cõtrariè opponitur bono, teſte Ariſt. in c. de Oppo B ſit. & 2. Eth. c. 8. tum ẽt, quia in actu, v.g. intẽperantiæ, ipſa poſitiua cõuerſio voluntatis ad inordinatum obiectum eſt rõni contraria, atq; adeò mala; tũ deniq; quia actus vitij nõ eſt malus ſolũ ob priuationẽ virtutis oppoſitæ: aliàs eandẽ malitiam haberet auaritia, quam prodigalitas, quia priuant eadem virtute liberalitatis: eſt ergo malus rõne ſuæ poſitiuæ entitatis. Quoad alteram verò partem de malo pœnæ, probatur ſimilibus argumentis, nam dolor eſt malum pœnæ, & tñ eſt quid poſitiuum. Neque dici poterit, dolorem eſſe malũ, quia priuat oppoſita voluptate, nam licèt priuatio voluptatis nõnullum malum ſit, longè tñ maius, & alterius rõnis malum eſt exiſtentia doloris, non ergo ſola illa priuatio, nec poſitiuum tantum rõne illius priuationis malũ eſt, ſed etiam ipſum poſitiuũ. Vnde etiam ſi fingamus, dolorẽ contrariam delectationẽ non excludere, nihilominus ipſe dolor eſſet aliqđ malũ; ſicut ergo bonũ delectabile poſitiuum eſt, ita malum contriſtans, ſeu doloriferum poſitiuum eſt. Item, ſicut res, v.g. dulcis, eſt poſitiuẽ conueniens guſtui, ita res amara eſt poſitiuè diſcõueniens. Item error in intellectu, eſt malũ quoddã pœnæ, & ſine dubio eſt longè diuerſum malũ, q̃ ignorãtia priuationis; eſt ergo poſitiuum malũ ratione poſitiuæ habitudinis ad tale obiectum.

Secunda difficultas eſt, quia nulla ſufficienti V. rõne probari videtur, malum pro formali in ſola priuatione cõſiſtere, quia, ſicut eſt multiplex bonum, ita & malum bono oppoſitum, quanuis ergo nullum ſit ens poſitiuum, in quo aliqua rõ boni non inueniatur, quod ſolum videntur probare rationes ſuperius adductę, nihilominus poterit aliquod ens eſſe poſitiuẽ malum aliquo genere malitiæ. Nam, ſicut in ſuperioribus dicebamus eandem rem poſſe eſſe bonam ſẽm varias rationes boni, nimirum honeſtam, & delectabilẽ, ita fieri poterit, vt eadem res ſit bona vno titulo, & mala alio, quanuis vtraque ratio poſitiua ſit, vtpote ſi ſit honeſta & dolorifera: vel è contrario, ſi ſit delectabilis & turpis.

VI. Prior difficultatis ſolutio reiicitur. Propter hęc qdã diſtinguũt malũ in gñe naturæ, & in genere moris; & de priori aiũt cõſiſtere in priuatione, de poſteriori aũt conſiſtere in po-

ſitiua forma ſeu dr̃ia. Hęc fuit ſnĩa aliquorũ Theologorum, & præcipuus eius autor cẽſetur eſſe Caiet. 1. 2. q. 18. ar. 5. 71. ar. 6. & q. 72. ar. j. qui tamen non diſtinguit malum naturæ & moris, ſed malum ſimpliciter, & malum moris. Sed, quia hæc materia de malo morali, vt tale eſt, ad Theologũ potius, vel Philoſophum moralem, quam ad Metaphyſicum ſpectat, non eſt hoc loco ſpãliter tractanda. Solum eſt breuiter dicendum, diſtinctiones illas non rectè, neque conſequenter adhiberi. Primò quidem, quia ſancti Patres locis citatis potiſſimè loquũtur de malo culpæ, quod eſt malum morale, maximè D. Augu. & D. Tho. quem falsò Caiet. in ſuam ſntam adducit ex j. p. q. 48. ar. 1. ad ſecundum & tertium, & lib. 3. cont. Gent. c. 19. cum tamen priori loco dicat, [bonum & malum ſpecificare actus morales, tamẽ bonum per ſe, malum autem in quantum eſt remotio debiti finis:] Poſteriori autem loco expreſſe dicat, [malum quod eſt differentia in moralibus, non eſſe aliquid quod in ſe malum ſit, ſed in quãtum priuat ordine rõnis, qui eſt hominis bonum.] Secũdò, quia rõ Sanctorum, quæ ſumitur ex eo, quod Deus eſt autor omnis boni, nihilque poteſt ab eo eſſe, quod bonum nõ ſit, maximè procedit de malo morali, ſi enim poſitiuum eſt, à Deo eſt, & cõſequenter potius eſſet ſimpliciter bonum, quam malum. Tertiò, quia, quod ad priorem diſtinctionem attinet, eadem ratio eſt de malo naturali, huæ de morali; nam, ſicut in homine dantur poſitiuæ formæ vel qualitates diſconuenientes rationali naturæ vt ſic, & ideò contrariæ rectæ rationi, quæ eſt regula eorum quæ hominem decẽt ita in aqua, v. g. datur poſitiua qualitas ei diſconueniens, & contraria eius naturæ: vnde, ſi aqua eſſet capax cognitionis, rectè iudicaret, illam ſibi eſſe vitandam: ſi ergo ob eam cauſam malum morale dicitur eſſe poſitiuum, etiam aliquod malum naturale poſitiuum erit. vel, ſi hoc non ſatis eſt, vt malum naturale ſit poſitiuum, neque in morali erit ſatis.

Caietan.

D. Auguſt.
D. Thom.

Malũ morale ex Sanctorum mente in priuatione ſitum.

VII.
Mali in ſimpliciter & moris ſeparatio diuiſio.

Quod verò ſpectat ad verba Caietani, vix intelligitur, quid ꝑ malum ſimpliciter intellexerit, aut quò membra illius partitionis opponãtur. Si enim malum ſimpliciter appelletur, quod abſolutè, & abſq; vllo addito malũ eſt, nullum magis eſt ſimpliciter malum, q̃ malum morale, imò quodãmõ ſolum illud meretur nomẽ mali; cætera. n. cõparatione eius ſunt ſecundum quid mala. Si verò malũ ſimpliciter dicatur malum in cõi vt abſtrahit ab omnibus malorum differentijs, nõ rectè, nec ſufficiẽter diuiditur malum in malũ ſimpliciter, & malũ morale, ſicut non rectè diuideretur animal in animal ſimpliciter, & rõnale, qa ex vna parte diuiſum ipſum coincidit cũ vno membro diuiſionis, & ex alia omittuntur alia mẽbra, quæ numerari poſſent. Et præterea nõ rectè intelligitur, quo modo ſi malum in cõi in priuatione cõſiſtit, ſub illo directè contineatur malũ poſitiuum, cum priuatio nõ poſſit eſſe de eſſentia poſitiui. Si verò per malũ ſimpliciter intelligatur malũ illud, quod purè malũ eſt, nihilq; habet admiſtũ boni, hoc in primis dici non poteſt de re, quæ denominatur mala, ſeu de ſubiecto malitiæ, ſic enim nullũ eſt malũ ſimpliciter, ſed malum ſemper fundatur in bono, vt D. Tho. ex Dionyſio & alijs Patrib. docet, & infrà declarabimus. Oportet ergo, vt rõne ipſius malitiæ dicatur purũ malũ in priuatione conſiſtere. Vnde fit, vt malũ morale ſolũ pp hanc cãm poſſit dici poſitiuũ, quod præter malitiã aliquid boni includit: atq; ita ẽt id quod in eo pertinet formaliter ad rõnem mali, erit tm̃ priuatio, qñquidem, quidquid eſt poſitiuum, potius eſt admiſtio boni, quam conſtituens formaliter malum. Neq; in hoc erit aliquid ſpãle in malo morali potius quam in naturali; nam ẽt calor reſpectu aquæ non eſt malum ſimpliciter, id eſt, purum, & nullam habens admiſtionẽ boni, eò, quòd poſitiua forma ſit.

Malum in ſe, & alteri malum, quid nam ſint.

Aliter ergo diſtinguere poſſumus de malo, prout de eo dicitur, quod in ſe malum eſt, & quod eſt malum alteri: his enim duobus modis diximus ſupra poſſe aliquid eſſe bonũ, quot modis autem dicitur vnum oppoſitorum, poteſt dici & alterum. Id ergo, quod in ſe malum dicitur, à ſola priuatione nãũ denominari poteſt; atque hac ratione verè dicitur, malum formaliter in ſola priuatione poſitum eſſe. Atq; hoc optimè conuincit ratio ſuprà inſinuata, quod res non poteſt dici mala à perfectione poſitiua ſibi debita, cùm ratio boni in hoc conſiſtat, quod res habeat perfectionẽ ſibi debitam & conuenientem: ergo oportet vt ex ſola priuatione talis perfectionis res in ſe mala denominetur. Et confirmatur, nam vnaquæque res poſitiua habet in ſe ſuam eſſentiam & ſuum eſſe poſitiuũ: vtrumque autem eſt ſibi bonum & conueniens, & ideò nihil eſt quod non appetat ſuũ eſſe, ſuamque eſſentiam: ergo nihil poſitiuum vt ſic poteſt eſſe in ſe malum. Loquendo autem de eo quod eſt malum alteri, ſic concedi poteſt malum conſiſtere in poſitiuo, & opponi bono non priuatiuè, ſed contrariè, quomodo dolor opponitur, voluptati, vitium virtuti, & ſic de alijs. Et ratio eſt, quia non tantum priuatio, ſed etiam forma poſitiua poteſt eſſe diſconueniens alicui ſubiecto: hæc autem ratio mali eadem eſt cum ratione diſconuenientis alicui: ſicut ergo bonum ſub ratione conuenientis alteri nihil aliud dicit, quam perfectionem vnius rei connotando in alia conditionem aliquã ratione cuius ſibi debetur aut congruit talis perfectio, ita malum huic bono oppoſitum formaliter ac præciſè nihil aliud dicit, præter perfectionem vnius rei connotando in alia conditionem aliquam, rõne cuius repugnantiam vel diſconuenientiam habet cum tali forma: igitur ſicut bonum illud in poſitiuo cõſiſtit, ita & hoc malum ei oppoſitum. VIII.

Iuxta hãc ergo diſtinctionẽ dicẽdũ eſt Patres ſuperius citatos loqui de malo priori modo ſumpto, ſ. qd̃ in ſe malũ eſt; illud n. eſt propriè & ſimpliciter malũ. Quod autem ſolũ denominatur malũ quia eſt diſconueniens alteri, cum in ſe ſit bonũ, nõ eſt ſimpliciter malũ, ſed tm̃ ſecũdũ qd, & quaſi per accidens. Rõnes verò, & difficultates in contrariũ obiectæ, procedũt de poſteriori malo ſeu diſconuenienti: ſic. n. dolor in ſe quoddã bonũ eſt, eſt aũt animali diſconueniens, & ſimiliter calor eſt in ſe bonus ſimpliciter, licèt ſit diſconueniens aquę; & in cæteris malis naturalib. ſeu diſconuenientib naturæ, idẽ reperitur; & eadẽ ratio eſt de malo morali: nã voluntas mentiẽdi, vt in ſe eſt quoddam ens, aliqd̃ bonũ eſt, eſt IX.

autem

autem diſconueniens homini ratione vtenti, & ideò eſt mala moraliter.

X. *Subſtantia nulla poſitiua mala dicitur.* Hæc quidem diſtinctio optima eſt, & quæ in priori eius membro dicuntur, ſimpliciter probanda ſunt, non verò quæ in poſteriori. Quod vt declarem, infero primo nullam ſubſtantiam poſſe propriè ac formaliter denominari malam poſitiuè, ſed priuatiuè tantum, quia ſubſtãtia nō eſt propriè ac formaliter mala alteri in ſe autem ſolum poteſt denominari mala ratione alicuius priuationis, ergo. Maior patet, quia ſubſtãtia eſt per ſe, & non eſt ens alterius. Dices hoc eſſe verū de ſubſtãtia integra & completa. Rñdetur & materiam & formam, hoc ipſo, quod vna ad alteram ordinatur, nō eſſe malum eius, ſed bonū, nam & materia conueniens eſt formæ cui deſeruit, & quælibet forma eſt conueniens materiæ, quanuis ſit diſconueniens oppoſitæ formæ, vel eius compoſito: partes item integrales ex ſe etiã conuenientes ſunt compoſito & reliquis partibus, quō aũt ob improportionem poſſit interdū aliqua pars eſſe diſconueniens, infrà dicemus. Dixi aũt, [propriè ac formaliter,] quia per denominationem extrinſecam poteſt ſubſtã denominari mala, quia efficit formã diſconuenientẽ alicui, quomodò & Deus, quatenus eſt autor mali pœnæ in eo genere põt denominari, vel potius apprehendi, & exiſtimari malus, id eſt, diſconueniens: ſub qua ratione poteſt etiam odio haberi à voluntate inordinata: hæc tamen non eſt vera malitia, ſed denominatio ſumpta ab externa malitia ſeu diſconuenientia exiſtente in alia re.

XI. *Accidens quodvis aliis ... perfectio bonum.* Secundò infero ex conceſſis in illo priori membro, omne accidens, ratione ſuæ perfectionis poſitiuæ, non ſolum in ſe quoddam bonum eſſe, ſed etiam eſſe bonum & conueniens alicui ſubiecto. Probatur, quia nullum eſt accidens, cui non ſit connaturale eſſe in aliquo ſubiectò, cum quo vel naturalem connexionem habeat, vel ſaltem ad illud ordinetur, vt perfectio eius: erit ergo bonum aliquod reſpectu talis ſubiecti: ergo nulla eſt res poſitiua, quę ratione ſui ſit mala vel diſconueniens omnibus.

XII. *Nullum ens in ſe malū ratione alicuius poſitiui.* Atque hinc videtur tertiò concludi, nulli eſt ſubiecto poſſe eſſe malam rem aliquam rõne poſitiui præciſè ſumpti. Quod põt probari ex doctrina data in priori mẽbro diſtinctionis poſitę. Quia alioqui neceſſe eſt dari aliqđ ens in ſe malum ratione alicuius poſitiuæ formæ: nam ſi forma poſitiua vt ſic, eſt mala alicui ſubiecto: ergo compoſitum ex tali ſubiecto & tali forma, erit quoddam malum ens, cùm ſit cõpactum ex entibus diſconuenientibus, ſeu non rectè cohærentibus inter ſe: ergo, vel fatendum eſt, ens aliquod eſſe in ſe malum ratione poſitiuæ formę, vel negandum, poſitiuam formam, vt ſic, & ex vi præciſæ perfectionis ſuæ eſſe malam. Item ſubiectū tali forma affectum eſt malum, ſeu malè diſpoſitū: ergo, & malitia abſolutè loquẽdo eſt aliqua forma poſitiua, & aliqua res eſt in ſe mala, non quia priuata eſt aliqua perfectione, ſed potius, quia affecta eſt aliqua re poſitiua. Patet cõſequentia, quia malitia nihil aliud eſſe videtur, quã id, quo malè afficitur aliquod ſubiectum: vnde, ſicut D. Thomas 1. part. quæſt. 5. art. 5. ad ſecundum, & 1. 2. quæſt. 51. art. 4. ad primum, & 3. part. q. 11. art. 5. ad tertium dicit, habitus virtutum nō tam eſſe bona quædam, quàm bonitates quaſdã quibus bene afficitur voluntas, quę illis affecta dicitur in ſe bona, ita forma illa, quę ratione ſui poſitiui malè afficit aliqđ ſubiectū, dici poſſet malitia quędam, & ſubiectum illa affectum, ſeu compoſitum ex illa reſultans dicẽdū eſſet ens quoddam in ſe malum ex vi ſuę poſitiuę affectionis ſeu compoſitionis. Pręterea eſt optima rō, quia forma, quę in ſe bona eſt, & perfectionem dicit, non poteſt eſſe mala alicui ratione ſuę bonitatis præciſè ſumptę: ergo, vt cenſeatur mala & diſconueniens alicui, oportet aliquid aliud interuenire, quod non poteſt eſſe, niſi priuatio aliqua: nam, ſi ſit aliquid poſitium, illud etiã dicet bonitatem & perfectionem: vnde de illo redibit idẽ argumẽtum: ergo oportet, vt omnis malitia priuatione aliqua compleatur.

Quòd tandem declaratur ratione, & exemplis ſumptis ex Dionyſio, & alijs Patribus, nam in eo, quod dicitur malum alteri, cõſiderare poſſumus, aut illud ens, quod alteri dicitur malum, aut illud quod ex vtroque reſultat, vt v.g. homini malum eſt habere ſex digitos in manu: ſi ergo conſideretur totum illud compoſitum, id eſt, manus ſex digitis conſtans, dici poteſt malum quoddam, tanquam monſtrum ſeu peccatum naturę. Ait tamen Dionyſ. dicto cap. 4. de diuin. nomin. tale malum conſtitui priuatione, quã ipſe vocat [ineptam diſſimilium compoſitionem, & defectum proportionis debitę & conuenientis iuxta naturę inſtitutionem.] Sic etiam Auguſtinus lib. de natura bon. cap. 3. & 4. ait, [malum nihil aliud eſſe, quàm corruptionem modi, vel ſpeciei, vel ordinis naturalis.] Quod explicãs D. Tho. 1. p. q. 5. art. 5. ad quartum ait, modum, ſpeciem, & ordinem, quatenus talia ſunt, bona eſſe, vocari autem mala, quatenus, [vel minora ſunt, quàm eſſe debuerunt, vel quia non his rebus accõmodantur, quibus accommodãda ſunt vel quia ſunt aliena & incõgrua.] Sic igitur mõſtrum illud appellatur malum, in quãtum caret debita ſpecie & cõuenienti partium proportione, atq; ita non ex vi poſitiuę perfectionis malū eſt. Idemque repetitur in quolibet ente compoſito ex partibus, quę inter ſe non bene conueniũt, quod in vniuerſum poteſt mõſtroſum appellari. XIII.

XIIII. *Res quæ alteri mala dicitur, rõne alicuius priuationis talis eſt.* Atque hinc vlterius fit, ſi conſideremus eam partem talis compoſiti, quæ dicitur alteri diſcõueniens ſeu mala, vt eſt ſextus digitus reſpectu manus humanæ, vel calor reſpectu aquæ, nõ habere rationem mali, niſi ratione alicuius priuationis adiunctæ. Nam in primis, ipſamet diſconuenientia ad priuationem pertinet, ſicut in vniuerſum contrarietas, repugnantia, diſſimilitudo, & [diſtinctio] in ſuo intrinſeco cõceptu negationem includunt. Cõtrarietas .n. includit incompoſſibilitatem oppoſitarum formarũ in eodẽ ſubiecto, incompoſſibilitas aũt negationẽ includit: ergo diſconuenientia dicit improportionem, ſeu ineptitudinem ad cõuenientẽ vnionem ſeu cõpoſitionem. Deinde in eo ſubiecto, cui alia res ſeu forma mala dr, connotatur carentia naturalis propẽſionis, ſeu cõnexionis cũ tali re. Ac denique in ipſamet re, quæ alteri mala dicitur, denotatur carentia perfectionis tali ſubiecto cõuenientis, quæ, licèt reſpectu ipſius formę abſolutè conſideratæ videatur eſſe negatio quædam, tamen reſpectu ſubiecti habet rationẽ priuationis, quia eſt carẽtia perfectionis illi debitę.

Et reſpectu formæ dici poteſt priuatio non ſimpliciter, ſed ex hypotheſi, ſeu in ordine ad talem effectum, quia licèt abſolutè non debeatur tali formæ talis perfectio, tamen vt poſſet conueniẽter informare tale ſubiectum, indigeret illa.

XV. Et hoc modo in moralibus, actus intemperãtiæ dicitur malus homini, quatenus caret rectitudine temperantiæ: & in naturalibus calor eſt malum aquæ, quatenus caret perfectione frigoris; & ſic in vniuerſum dixit D. Tho. 1. p. q. 5. art. 3. ad ſecundum, [nullum ens dici malũ, in quantum eſt ens, ſed in quantum caret quodam eſſe,] & idẽ ſentit q. 3. de potent. art. 6. ad duodecimũ, & clarè ac optimè id explicat q. 1. de malo, art. 1. ad primum dicens, dupliciter dici aliquod malum, ſ. ſimpliciter, & ſm quid. [Simpliciter] (inquit) [malum eſt, quod eſt ſm ſe malum, hoc aũt eſt, quod priuatur aliquo particulari bono, quod eſt ex debito ſuæ perfectionis, ſicut ægritudo eſt malum animalis: ſed ſecundũ quid dr̃ eſſe malum, quod non eſt malum ſecundùm ſe, ſed alicuius, quia non priuatur aliquo bono, quod ſit de debito ſuæ perfectionis, ſed quod eſt de debito perfectionis alterius rei; ſicut in calore eſt priuatio perfectionis debitæ aquæ; & ideò non eſt malus in ſe, ſed aquæ. Sic igitur omne malũ priuationem includit, ſed proportionatã, nã qđ eſt in ſe malum, includit carẽtiam perfectionis ſibi debitæ, quod verò eſt malum alteri, includit carentiam perfectionis debitę illi cui eſt malum.

D. Thom.

XVI. Quãuis ergo diſtinctio data de duplici malo, ſ. quod in ſe malũ eſt, vel quod eſt malum alteri, bona ſit, de neutro tñ malo concedendũ eſt, in ſola entitate poſitiua conſiſtere, ſed priuationẽ includere. Solum pñt cõſtitui differẽtia, quia, quãdo res in ſe mala dicitur, nõ interuenit niſi res quæ denominatur mala, & priuatio à qua ſic denominatur, quę ſola habet rationem mali formaliter, ſeu potius malitiæ: at verò, qñ res dr̃ mala alteri, interuenit poſitiua entitas ſeu forma, quæ, vt ſubſtat alicui priuationi, dr̃ mala alteri rei ſeu ſubiecto. Vnde, non ſola priuatio, ſed ipſa etiam forma, vt illi ſubſtat, hẽt rõnem mali formaliter reſpectu alterius ſubiecti, quia reuera eſt forma malè afficiẽs ipſum, nihilominus tamen in ipſamet forma, quatenus eſt mala alteri, id quod eſt poſitiuum, eſt quaſi materiale, priuatio verò eſt quaſi formale, conſtituens rõnem mali reſpectu alterius, nam, quod reſpectu vnius eſt forma, poteſt reſpectu alterius comparari vt ſubiectum ſeu materia; atque ita ſit vt in vniuerſum formale conſtitutiuum mali in priuatione conſiſtat, vt ſancti Patres docuerunt.

Satisfit difficultatibus ſuperius poſitis.

XVII. AD primam ergo difficultatẽ, & primũ eius membrum de malo culpæ, rñdetur, malum culpæ propriè eſſe malum hominis, vt rationalis eſt & libero arbitrio vtitur; & ideò non ſemper dici de ſola priuatione, ſed ẽt de actu poſitiuo, non tñ rõne ſolius poſitiui, ſed quatenus debita rectitudine caret. Hoc ergo malum rõne actus, quem includit, põt contrariè opponi actui bono ſeu virtutis; & idem proportionaliter eſt de habitibus. Et eodem modo ipſemet actus dr̃ contrarius bõni, quia caret debita rectitudine, vnde non tm̃ eſt malus, quia excludit à ſubiecto contrariũ actum, vel habitũ bonũ (quod in argumentis ſupponi videtur) ſed quia ipſemet eſt diſconueniens rationali naturæ: eſt autem diſcõueniens nõ ob poſitiuã entitatem præciſam, ſed vt ſubſtat oẽ carentiæ rectitudinis debitæ, vt dictũ eſt. Et ita poteſt in huiuſmodi malo eſſe diuerſitas ſpecifica, ẽt ſi fortaſſe nõ excludat à ſubiecto formã ſeu virtutẽ ſpecie diuerſam: quia hæc malitia, vt dixi, nõ conſiſtit in priuatione formæ cõtrariæ, quæ cauſatur ĩ ſubiecto, ſed in priuatione debitę rectitudinis, quę in ipſomet actu intelligitur, quæ pro actuum diuerſitate diuerſa eſſe põt.

Ad alterum mẽbrum de malo pęnæ dicendũ ſimiliter eſt, dolorem non eſſe in ſe malum, hẽt enim perfectionẽ ſuam, & quidquid in latitudine talis perfectionis ſibi debitum eſt: eſt ergo dolor quid malum tanquam diſconueniens hoĩ, vel animali. Vnde concedendum eſt, non tm̃ eſſe malum cauſaliter, id eſt, quia excludit delectationẽ oppoſitam, ſed ẽt quia ipſemet eſt diſconueniens & diſproportionatus animali, ꝙ rectè argumentum ibi factum probat. Non tñ eſt diſcõueniens ratione ſolius poſitiuæ entitatis præciſè ſumptæ, ſed quia ſecundum illam includit carentiam alicuius perfectionis neceſſariæ, vt poſſet eſſe forma conueniens & proportionata homini. Et eodem modo reſpondẽdum eſt ad alia exempla, quæ in illa difficultate proponuntur. XVIII.

Ad ſecundam difficultatem reſpondetur, concedendo, non repugnare, eandem rem eſſe bonam & malam diuerſis rationibus, negamus tñ vtramque eſſe poſſe omnino poſitiuam, quia nõ poteſt res ſub ea ratione eſſe mala, ſub qua eſt bona: ſub omni autem ratione poſitiua pręciſè conſiderata, bona eſt, ut oſtendimus; & ideò ſub qua ratione eſt mala, non eſt merè poſitiua. Itaq;, ſi ſit ſermo de re in ſe bona, vel mala, poteſt quidẽ eadem res eſſe in ſe bona eſſentialiter, mala autẽ integraliter ſeu accidentaliter; illud tñ ei conuenit, quatenus habet perfectionem eſſentialẽ tali naturę debitam, hoc verò quatenus caret debita integritate, vel perfectione accidentali. Si verò ſit ſermo de re bona in ſe & mala alteri, illud prius habet ratione proprię naturę & perfectionis poſitiuę, hoc verò poſterius habet ſolum rõne alicuius diſproportionis, vel diſconuenientię, quam hẽt cum alia re, atq; adeò ratione alicuius priuationis adiunctę: & idem fere eſt ſeruata proportione, quando eadem res vni eſt bona, & alteri mala. Quòd verò in ſe ſit omnino mala, & alicui bona, contingere non poteſt, tum quia nulla res eſt in ſe omnino mala, tum quia ſuprà oſtẽdimus, nihil poſſe eſſe alteri bonum, propriè loquendo, quod in ſe bonum non ſit. XIX.

Eadẽ res vt poſitiua, bona, vt priuatione includit, mala eſſe poteſt.

Bonum malo qualiter opponatur.

ATque ex his facilè conſtat, quomodò bonum & malum opponantur, hoc enim ẽt in difficultatibus poſitis petebatur. Poſſunt igitur bonum & malum, vel formaliter comparari ſecundum bonitatem & malitiam, vel tantum materialiter, quoad res ipſas, quæ bonę & malę denominantur. Deinde, vt bonum & malum ſint oppoſita, debent reſpectu eiuſdem comparari, prout ratio oppoſitorum requirit: unde paulò ante dicebamus, eãdem rẽ reſpectu diuerſorum poſſe eſſe bonã & malam, in qua neq; eſt materialis oppoſitio, cum res ſit eadẽ, nec propriè for- XX.

malis;

malis: nam, licèt illæ rationes boni & mali ſint diuerſæ, non tamē oppoſitæ, ſed diſparatæ, ſicut eſſe ſimile vni, & diſſimile alteri. Atque de bono & malo ſic conſideratis verum habet quod Auguſtin. dixit in Enchir. cap. 14. in bono & malo deficere regulam dialecticam, quo dcōtraria eidem ineſſe non poſſunt, quia eadem res pōt eſſe bona, & mala, cum tamen bonum & malū contraria ſint ſeu oppoſita. Loquitur enim de bono & malo ſecundum cōes rationes, ſecundum quas non habent perfectum & completam oppoſitionem, niſi in particulari, & cum omnibus conditionibus, requiſitis ſumantur. (Auguſt.)

XXI. Propriè igitur comparando bonum & malū reſpectu eiuſdem, in ſuis formalibus rationibus opponuntur priuatiuè, nā bonū idem eſt quod perfectum, quantum ad id in quo bonum eſt, malum autē eſt quod debita perfectione caret: & alicui bonum eſt quod eſt illi conueniens, malū verò qđ diſconueniēs eſt. Vnde fit, vt proprietates habeāt oppoſitas, nam bonum ex ſe eſt appetibile, illud enim eſt quod oīa appetunt: & ideo finis cauſalitatem habet, vel ſaltem medij, malum aūt ex ſe appetibile non eſt, ſed potius à ſe auertit appetitum. Vnde per ſe, & vt tale eſt, nec finis, nec medij rationem habere poteſt, ſed ſolum vt quandam rationem boni induit, v.g. quatenus ad vitandum maius malum, vtile cenſeri poteſt. At verò, ſi comparentur res, quæ bonæ, & quæ malæ denominantur, ſic non opponuntur propriè, quatenus in ſe bonæ vel malæ dicuntur, ſed quatenus reſpectu alterius vna eſt conueniens, diſconueniens altera: ſic enim mutuò ſe excludunt, non verò prout in ſe bonæ vel malæ ſunt. Atque hoc modo poſſunt in ſe habere oppoſitionem contrariam, tam in moralibus, quàm in naturalibus, vt ſupra dictum eſt.

XXII. (Ariſtot.) Atque ita locutus eſt Ariſtot. cap. de oppoſit. de bono & malo, non ratione malitiæ præciſè, ſed ratione actus vel qualitatis, quæ mala alteri denominatur, ſicut verum & falſum poſſunt dici contrariè opponi ratione aſſenſuum, ſeu iudiciorum. Sic ēt Dionyſ. c. 4. de Diuin. nom. ait, [malum nō pugnare contra bonū, niſi ratione alicuius boni, nam ſecundum ſe eſt impotens.] Et D. Thom. 3. cont. gent. c. 9 [Malum nō repugnat bono poſitiuè, niſi ratione alicuius bonitatis.] Idem q. 1. de malo art. 1. 2. 3. & 4. & q. 3. de potent. art. 6. ad 21. & 2. d. 40. vnde non ſemper eſt neceſſaria talis oppoſitio, ſed interdum priuatiua ſufficit, ſi id quod malum denominatur, nō ſit ens poſitiuum, ſed priuatiuum: quo modo cęcitas, vel ægritudo eſt quoddam malum: interdum verò ſufficit alia repugnantia inter formas poſitiuas, quāuis nō ſit propriè contrarietas, ſic enim error & ſciētia opponūtur vt bonū & malū homini, quāuis non ſit propriè contraria. (Dionyſ.) (D. Thom.)

SECTIO II.

Quotuplex ſit malum.

I. HAec quæſtio facilè ex dictis definitur, eſt nāque de malo formaliter vt malum eſt: nam materialis diuiſio ex parte rerum non cadit ſub ſcientiā. Sic igitur diuiditur malum in illud quod in ſe malū eſt, & quod eſt malum alteri, quæ D. Tho. appellauit malum ſimpliciter, & ſecundum quid: alij autem vocant malum abſolutè vel reſpectiuè, quorum rationes ſatis ſunt ex dictis expoſitæ. (Malum in ſe & malum alteri.)

II. Rurſus, quod eſt malum alteri, diuidi poteſt in illud quod eſt diſconueniens alteri, quatenus res naturalis eſt, & illud quod eſt diſconueniēs alteri quatenus ens vel agēs liberum eſt: & hoc modo diuiditur malum in naturale & morale. Naturale malum eſt omnis priuatio naturalis boni naturæ debiti, ſeu omne id quod natura ſua eſt diſconueniens alteri naturæ. Malum verò morale eſt diſconueniens naturæ liberæ, quatenus libera eſt. Vnde naturale malum inuenitur in omnibus rebus ratione carentibus, & ſe ſe ēt extendit ad res intellectuales, quatenus propriam naturam habent, & naturalē aliquā perfectionem requirunt, qua priuari poſſunt, ſine ſuo conſenſu vel cooperatione libera: morale autem malum ſolum in natura libera reperitur, vt libera eſt, quia, vt in ſuperioribus diximus, mores propriè cōſiſtunt in liberis actionibus. Vnde, licèt morale malum ſit diſconueniens naturæ rationali, vt rationalis eſt, & in hoc poſſit cōuenire cum aliquo naturali malo, eſt tamen diſconueniens tali naturæ, prout habet peculiarē operandi modum, ſcilicet cum libertate, & in hoc differt à naturali malo. (Alteri malū vt naturali enti, & vt libero agēti.)

Culpæ & pœnæ mala quid ſint.

III. (Malum culpæ, & pœnæ quo differāt.) ATque hinc vlterius orta videtur alia celebris diuiſio mali in malum culpę & pœnę, quam tradit D. Thomas 1. part. q. 48. art. 5. & 6. vbi differentiam inter illa membra conſtituit, quod malum culpæ dicit defectū in actione ſeu actu ſecundo: malū aūt pœnæ dicit defectum in aliqua forma, vel integritate rei, quæ ad actū primum pertineat. Quæ expoſitio habet difficultatem, quia neque omnis defectus actionis pertinet ad malum culpæ, vt conſtat de errore, vel de actione malè ſcribendi aut pingendi, neque è conuerſo omnis culpa eſt in actu ſecundo, nā peccatum originale vel habituale eſt malum culpæ, & non eſt in actione, & ſimiliter non omnis defectus in actu primo eſt pœna, nam cæcitas v.g. interdum non eſt pœna, ſed malum merè naturale; neque ēt omnis pœna eſt in defectu actus primi, nam error etiam eſt malum pœnę, imò ipſa culpa poteſt eſſe pœna prioris culpæ, vt docet idem D. Thom. 1. 2. q. 87 artic. 2. ex illo ad Rom. 1. [Propter quod tradidit eos Deus in deſideria cordis eorum.]

IIII. Sed quia hęc diuiſio magis pertinet ad Theologos, & Philoſophos morales, dicendū eſt breuiter, diuiſionē hanc propriè dari de malo creaturæ rationalis, quatenus libera eſt, ſeu libertatē ſuam exercet, nam in alijs rebus vel actionibus, nec culpa propriè eſſe pōt, cum culpa ſignificet moralem actum, & conſequenter neque ēt poteſt eſſe pœna, quia hæc dicit reſpectū ad culpā, propter quā infligitur, vt rectè dixit Auguſt. 1. Retract. cap. 9. Cum ergo dicitur, malum culpę conſiſtere in defectu actionis, intelligendū eſt de actione libera, quatenus libera eſt, ſiue hic defectus ſit carētia liberæ actionis debitę ſcdm legem, ſeu rectam rationem, ſiue ſit carētia hone-

ſtatis

Digitized by Google

ſtatis vel rectitudinis tali actioni debitæ, id eſt, ſiue ſit omiſſio actionis debitæ, ſiue ſit actio carés rectitudine debita. Nam actualis vſus libertatis ſolum eſt in actione vel carentia actionis voluntaria: & ideo hoc malum culpæ per ſe primò eſt in huiuſmodi actione, quia eſt malum creaturæ rationalis vt liberæ, id eſt, vt vtentis libertate ſua. Neque obſtat, quod de culpa originali vel habituali obijciebatur, quia hæc non habent rõnem culpæ, niſi per ordinem ad actualem culpam, per quam ſunt voluntaria. Vnde quaſi mediatè tantum participant rationem mali culpæ, quatenus in eis moraliter permanere cenſetur defectus liberæ actionis: atque ita fit vt malum culpę quod per ſe primò & immediatè tale eſt, in defectu actus ſecundi humani ſeu liberi vt ſic conſiſtat. Malum autem pęnæ dr̃ eſſe in defectu actus primi, non quia in actionibus etiam reperiri nõ poſſit, ſed quia in qualibet carentia perfectionis debitæ etiam per modum actus primi ſufficienter ſaluari poteſt, vel certè quia, ſicut malum culpę radicaliter ac primariò eſt in actione, ita malum pœnæ radicaliter, & primariò eſt in actu primo. Nam, licet contingat, actionem naturalem, id eſt nõ liberam, eſſe defectuoſam tñ ille defectus ſemper prouenit ex priori aliqua imperfectione & defectu in actu primo, ſeu in cauſa proxima. Quod ſi defectus actionis non ſit naturalis, ſed voluntarius, iam vel pertinebit ad malum culpæ, vel nullam habebit rationem mali, quia non erit defectus perfectionis debitæ. Quãuis autem vnum peccatum dicatur eſſe pœna alterius, non tñ ſecundum id quod eſt formaliter culpa in ipſo, ſed ſecundum aliquam aliam rõnẽ & ita etiam illa pœna eſt primariò in re aliqua, quæ ſe habet ad modũ actus primi reſpectu culpæ, qualis eſt denegatio alicuius auxilij, vel permiſſio occaſionis cadendi, q̃ dici poſſunt ad actũ primum pertinere, quatenus ablatio impedimẽti ſupponitur ad actionem, eſt conditio in actu primo requiſita.

V.
Culpæ & pęnæ mala vbi ſita.

Sic igitur breuiter ac perſpicuè dicere poſſumus, malum culpæ eſſe inordinationẽ in actione vel omiſſione libera, ſeu carentiã perfectionis debitæ, ſecũdũ liberam actionem, malum autem pœnæ eſſe quamlibet aliam carentiam boni debiti contractam ſeu inflictam ob culpam. Quo fit, vt hæc diuiſio comprehendat omnia mala rationalis naturæ, quia poteſt facilè ad cõtradictoria membra reuocari, quia omne malũ, quod eſt extra actionem liberam vt ſic, pertinebit ad malum pęnæ. Et quanquam, ſecluſa diuina prouidẽtia, intelligi poſſet in creatura rationali aliquod naturale malum, quod non eſſet inflictum propter culpam, quod proinde non eſſet culpa neq; pœna: tñ ex diuina prouidentia credimus, nullũ defectum perfectionis debitæ eſſe in creatura rõnali, qui non ſit culpa, vel ex culpa originem traxerit, & ideo Auguſtin. in imperſ. Geneſ. ad literam, ca. j. omne malum dicit eſſe aut peccatũ aut pęnam peccati. Quin potiùs non ſolum malum quod in ipſo homine formaliter eſt, ſed etiam qđ eſt in reb. irrationalib. vel inanimatis, ſi in aliqđ nocumentum ipſius hominis cedat, ad malum pęnæ ſpectat, non reſpectu inferiorum rerũ, ſed ipſius hominis, propter cuius culpam infligitur vel permittitur.

Auguſt.

VI.

Atque hinc etiam conſtat, quomodo hæc duo mala inter ſe comparentur, nam, formaliter loquendo, malum culpæ eſt origo mali pœnæ, & cauſa eius, non phyſica, ſed moralis: nam, ſicut meritum eſt cauſa præmij, ita culpa eſt cauſa pœnæ. Quòd ſi hæc duo in grauitate ſeu magnitudine mali comparentur, longè maius eſt malum culpæ, quàm pœnæ: nam culpa priuat hominem debito ordine ad Deum: vnde cedit in offenſionem & iniuriam Dei. pœna autem vt pœna hoc non habet ex ratione ſua, ſed ſiſtit in detrimento aliquo creaturæ: offenſa autem Dei maius malum hominis eſt, quam quodlibet aliud detrimẽtum, & ideò quodlibet malum pœnæ potius ſuſtinendum eſt, quam malum culpæ admittendũ. Et propter eandem cauſam poteſt Deus eſſe autor mali pœnæ, non autem mali culpæ. Sed hæc Theologis relinquamus.

Culpa radix moralis mali pœnæ.

Culpæ an pęnæ grauius malum.

VII.
Turpe malũ honeſto bono opponitur.

Tandem iuxta præcedentem diuiſionem facile eſt diuidere malũ partitione oppoſita illi qua diuiditur bonum in honeſtũ, delectabile, & vtile: ſic. n. malum aliud eſt turpe, quod honeſto opponitur, & in proprietate ac rigore ſumptũ idem fere eſt, quod malum culpæ. Quanuis culpa in rigore dicatur de actione, vel omiſſione morali peccaminoſa, quæ hominẽ reddit moraliter malum: malum autẽ turpe prout adæquatè opponitur bono honeſto, non ſolũ dicitur de ipſa culpa actuali, vel habituali, ſed ẽt de obiecto turpi, & de vitioſo habitu, qui eſt principium actus mali, & propriè non eſt culpa. Imò, ſi honeſtum bonũ latiùs ſumatur pro eo, quod eſt per ſe amabile & naturæ conſentaneum ac per ſe conueniẽs, ſic malum illi oppoſitum, nõ poteſt propriè turpe appellari, niſi [turpe] dicatur quidquid deformat (vt ita dicam) naturã, ſed dicetur hoc malum per ſe euitabile, ſeu odio dignum. Aliud verò malum eſt delectabili oppoſitum, quod in cõi dici poteſt iniocũdum & contriſtans, quod eadẽ proportione declarandum eſt, qua bonum cui opponitur. Bono autem vtili nullum videtur eſſe oppoſitum malum propriè dictum, quia inutilitas quæ conſiderari poteſt in aliqua re in ordine ad aliam, quæ maximè videtur opponi bono vtili, non vr̃ oppoſita per modum priuationis, ſed puræ negationis, & ideò non habet propriam rõnẽ mali. Quod in hunc modum declarari põt, nam medium ſeu res, quæ non eſt vtilis ad aliquem finem, aut ex natura ſua caret ea cõditiõe vel proprietate, quæ neceſſaria eſt ad talem vtilitatẽ: & ſic eſſe rem inutilem ad talem finẽ nõ eſt priuatio ſed negatio tm̃, atq; ita nõ eſt malũ. Vel ex natura ſua requirit talẽ proprietatem & ex accidenti caret illa, & tunc carentia illa habet rõnem mali reſpectu illius rei, quæ naturali perfectione priuata eſt: illud aũt malũ propriè non eſt bono vtili oppoſitum, ſed natura naturali & per ſe conuenienti tali rei: inutilitas verò, quæ inde naſcitur in ordine ad finẽ, negatio quædam eſt. Et ꝓ hãc fortaſſe cauſa nõ ſolet in malo hæc trimẽbris diuiſio aſſignari, ſed bimẽbris tm̃, ſ. culpæ & pœnæ, turpe & iniocũdum. Quod ſi quis velit inuenire in medijs aliquam rõnem mali oppoſitam bono vtili vt ſic, non improbabiliter dicere põt, ea peculiari rõne appellari mala inutilia, quæ, cum ex natura vel inſtĩõne ſua apta eſſe debeant ad finẽ aliquem acquirendum, ex aliquo accidenti improportionata effecta ſunt. Et hæc de diuiſionibus mali ſufficiant.

Cõtriſtãs oppoſitũ delectabili.

SE-

Digitized by Google

SECTIO III.

Vbi, & unde ſit malũ, ſeu quas cauſas habeat.

I. Manichæorum delirium.

MAnichæi, vt ſupra retulimus, poſuerunt quoddam ens ſummè malũ ex ſe tale exiſtẽs, & à nullo alio habens originẽ, quod ſit prima radix & cauſa malorum omnium, putarunt enim non poſſe malum ex bono oriri, ſed tm̃ ex malo. Vnde cũ non poſſit in infinitũ procedi, conſequenter cenſuerunt ſiſtendum eſſe in aliquo malo, quod ex ſe ſit. Sed hæc hæreſis præter quàm ꝙ iam impugnata eſt, quia nullũ ens ex eo quòd tale eſt, malũ eſt, repugnat alijs principijs fidei, & naturali etiam lumine notis, nimirum, ſicut non eſt niſi vnus Deus, ita nõ eſſe niſi vnum primum principium & primam cauſam rerum, & vnum tantum eſſe ens increatũ, & ex ſe neceſſarium: atque adeò omnia entia quæ non ſunt Deus, eſſe ex Deo. Impoſſibile ergo eſt eſſe aliquod ens ſummè malũ ex ſe exiſtẽs & improductũ, vt latè cõfirmat Auguſt. contra Manichæos, præſertim lib. de fide contra eoſdẽ, à principio, & lib. de nat. bon. cõtra eoſdẽ, c. 40. & 41. D. Thom. 1. p. q. 49. art. 3 & alibi ſæpe. (August. — D.Thom.)

II. Omnis mali cauſa aliqua.

Ex hoc autem fidei fundamento duæ concluſiones certæ inferuntur. Prima eſt, omne malũ habere aliquã cauſam. Probatur, quia oſtenſum eſt nullum eſſe ens ex ſe malum: ergo, ſi eſt malum, oportet vt ab aliqua cauſa tale ſit. Deinde, quia res non eſt mala, niſi in quantum recedit à perfectione ſibi debita, ſed nunquam res deficit à debita perfectione, niſi ob aliquam cauſam vel agentem, vel ſaltem impedientem: ergo. Atque hoc magis conſtabit explicando in particulari cauſas mali, vbi etiam explicabimus quomodo dixerit Dionyſ. c. 4. de diuin. nomin. malum non habere cauſam ſcilicet per ſe, ſeu quæ directè illud intendat.

Mali cauſa bonum aliquod.

Secundò infertur ex dicto principio, aliquod bonum eſſe cauſam mali: nam omne malum habet cauſam, vt oſtenſum eſt: ergo vel cauſa illa eſt aliquod malum, vel bonum: ſi bonum, habetur intentum: ſi malum, oportet vt illud etiam cauſam habeat, de quo eadem interrogatio fieri poteſt. Cum ergo neque in infinitum procedi poſſit, nec ſiſti in aliquo malo, quod cauſam nõ habeat, neceſſariò ſiſtendum erit in aliquo bono, quod ſit cauſa mali.

Iam vero explicandum ſupereſt, quomodo bonũ ſit cauſa mali, & in quo genere poſſit malum habere cauſam vel illam requirere, finalemne, an materialem, formalem, vel efficientem.

Mali quis finis.

III.

DIco primò. Malum formaliter vt malũ eſt, non requirit cauſam finalem, illam tamen habere poteſt ex intentione extrinſeca operantis. Prior pars probatur, quia malum, cũ in priuatione & defectu conſiſtat, non eſt per ſe intẽtum in rebus, vnde eſt illud axioma, [Nemo intendens ad malum operatur:] ergo, vt ſic, finalẽ cauſam non requirit, ſed conſequi poteſt pręter intentionem agentis. Poſterior verò pars conſtat, quia agens, præſertim liberum & à propoſi-

A to, poteſt directè intendere aliquod malum propter aliquem finem, nam id quod in vno genere malum eſt, poteſt eſſe vtile, ſaltem vt remouẽs impedimentum ad aliquem finem obtinendũ. Quod vt clarius intelligatur, diſtinguamus inter malum culpæ & pœnæ: & rurſus in malo culpæ diſtinguamus permiſſionem eius ab effectione ſeu ab ipſamet culpa. Malum ergo culpę formaliter, & vt tale eſt (ſic enim loquimur) non ſolum finalem cauſam non requirit, verum etiã rectè & ordinatè illam habere non poteſt, quia non poteſt directè intendi, niſi à deprauata voluntate, quia neque poteſt intendi vt finis, cum ſub ea ratione bonitatem non habeat, neque vt medium, quia non ſunt facienda mala, vt veniant bona: inordinata autem voluntas poteſt intendere hoc malum, imò & malitiam ipſam, ſaltem vt medium, & ſub aliqua apparẽti & falſa ratione boni, vt verbi gratia ad vindictam de alio ſumendam, vel inferendam iniuriam ei, quem odio habet, vel aliquid ſimile. Secus verò eſt de permiſſione huiuſmodi mali culpæ: B hæc enim ordinatè & rectè intẽdi poteſt, & habere bonum finem, quia ex ſe mala non eſt, ſed poteſt eſſe bona. Atque hoc modo Deus permittit malum propter aliquod bonum, tum quia talis permiſſio ad pulchritudinem & varietatem vniuerſi ſpectat, vt Dionyſ. dixit ca. 4. de diuin. nominib. tum etiam quia nouit Deus ex malis permiſſis, ſi fiant, multa elicere bona, vt latè diſſerit Auguſt. in Enchir. cap. 27. Malum autem pœnæ, non ſolum quoad permiſſionem, ſed etiã quoad effectionem poteſt per ſe ac rectè intendi propter honeſtum finem, iuſtam ſcilicet culpæ vindictam: & hoc modo hoc malum, vt tale eſt poteſt habere finalẽ cauſam, atque ita Deus intendit mala pœnæ, quorum eſt autor. Huc ẽt reuocari poteſt malum, quod medicinale dici poteſt, quòd interdum infertur ad impediendũ maius malum, vt cum brachium abſcinditur ad conſeruandam vitam: illud enim malum tunc directè intenditur, non tamẽ vt finis, ſed vt medium, & ita habet tunc ſuam cauſam finalem ex intentione operantis. Sic igitur poteſt bonũ C non tãtum apparens, ſed etiam verum, eſſe cauſa finalis alicuius mali. (Dionyſ. — Auguſt. — Malum medicinale electioni ordinatæ ſubiacet.)

Mali cauſa ſubiectiua quæ.

IIII.

DIco ſecundò. Malum, quatenus malum eſt, habet materialem cauſam, quæ ſemper eſt aliquod bonum: quod alijs verbis dici ſolet, malum vt malum eſſe in bono, tanquam in ſubiecto. Sic loquitur Auguſtinus in Enchirid. c. 13. & 14. vbi inter alia dicit, non poſſe eſſe malũ niſi in bono, quia, ſi eſſet purum malum, ſe ipſum deſtrueret, quod etiam docet D. Thom. 1. par. q. 48. art. 3. Et ratio eſt, quia malũ pro formali, nec res purè poſitiua eſt, nec pura negatio: eſt ergo priuatio debitæ perfectionis: ergo requirit ſubiectũ, cui talis perfectio debeatur: ergo illud ſubiectũ neceſſariò eſſe dẽt aliquod bonũ, in quo malũ ſeu malitia ineſſe intelligatur. Probatur hæc vltima conſequẽtia, tũ qa ſubiectũ illud neceſſariò eſſe debet aliquod ens poſitiuũ, & conſequẽter aliquod bonũ, tum etiã quia hoc ipſum, ſcilicet, quòd tali ſubiecto debeatur perfectio, quã malum priuat, eſt ſufficiens ſignum & teſtimo- (Auguſt. — D.Thom.)

nium

num,quod tale ſubiectum beneſiti,quia bonitas & perfectio nō pōt eſſe debita, niſi illi rei, quę bona ſit. Et hoc modo Auguſt. 1.cont.Iuliā.c.3. & in Enchir.c.12.ac ſępe alibi,ex ipſo malo,qđ interdum naturæ vel voluntati accidit,probat, ipſam naturam,vel uoluntatem bonā eſſe, quia ſi mala,dum bonitate debita priuatur, & non omnino deſtruitur,alioqui iam non mala eſſet, ſed omnino nō eſſet,vt ergo mala ſit,oportet vt natura aliqua ſit debita perfectione priuata.

V. Obiectiones aliquot. Sed obijciet aliquis, nam malum pro formali non eſt ens poſitiuum & reale: ergo non requirit, imò nec propriè eſſe pōt in ſubiecto reali: ens enim rationis nulli ſubiecto ineſt; ergo nō pōt eſſe in bono tanq̄ in ſubiecto, ſeu cauſa materiali. Vnde Dionyſ.c.4.de diuin.nomin. ver. fin.abſolutè dicit, [malum non eſſe in his quæ ſunt.] Secundò quia malum deſtruit bonum, cuius eſt malum:ergo non poteſt eſſe in illo tanquam in ſubiecto, nulla enim forma deſtruit ſubiectum ſuum. Tertiò quia alias corruptio & mors non eſſet malum, quod eſt contra communem omnium ſenſum: ſequela patet, quia corruptio non eſt malum illius ſubiecti, quod ſub ipſa corruptione manet,idest,materiæ primæ,cū illa indifferēs ſit ad formā generādi vel corruptiſ:ſi aūt dicatur eſſe malum rei corruptæ:ergo jam non eſt in eo bono, cuius eſt malū, ergo neceſſe non eſt,vt illud bonum maneat ſub tali malo. Et confirmatur,nam alias annihilatio rei nō eſſet malū eius,quod incredibile vſ, cum ſit maximè odio digna,& valde incommoda & aduerſa appetitui,quo res omnes appetunt eſſe.

VI. Diſſoluuntur. Ad primam obiectionem reſpondetur, malū pro formali ſeu malitiā eſſe in ſubiecto per modum priuationis,de qua Ariſtoteles dixit eſſe carentiam in ſubiecto apto nato, quæ carentia in re ipſa eſſe dicitur in actu exercito,vt corruptio

Caiet. ſeu remotio,vt Caietanus bene declarat 1. part. quæſt.48.art.2 Vbi D Thomas ad ſecundū ait, malum non eſſe ens vt ſignificat entitatem rei, habere tamen tale eſſe quale ſufficit ad veritatē propoſitionis, qua dicimus, cæcitatem eſſe in oculo, quod eſſe non ſignificat ponere aliquid in oculo,ſed potiùs remouere. Hoc ergo modo dicitur malum eſſe in bono tanquam in ſubiecto,non tanquam ponens aliquid in illo,ſed potius vt remouens vlteriorem perfectionē ei debitam. Cum autem Dionyſius ait, malum non eſſe in rebus, intelligit non eſſe tanquam verū ens ponens aliquid in ipſis.

VII. Malū quodnam non quolibet bonū. Ad ſecundam iam in ſuperioribus dictū eſt, nō omne malum eſſe oppoſitū cuilibet bono; vnde neceſſe nō eſt vt malum deſtruat omne bonum,ſed illud cui formaliter opponitur;non vero illud quod in ſubiecto ſupponit, vt tenebræ deſtruunt bonitatem luminis,non tamen perfectionem aeris. Dices, ſæpe malum minuit bonitatem ſubiecti,quia non ſolum tollit oppoſitam perfectionem,ſed etiam minuit habilitatem ſeu aptitudinem ad talem perfectionem, vt peccatum,& formaliter excludit actum bonū,& promptitudinem minuit ad ſimilem faciendū; ergo adeò poteſt malum augeri vel multiplicari, vt omnino deſtruat bonitatem ſubiecti:non igitur ſemper ſupponit illam. Reſpondetur,duplicem intelligi poſſe habilitatem ſubiecti ad bonum. Vna eſt ſuperaddita ipſi, & diſtincta ab illo, vt

A eſt habitus in potentia, vel conueniens qualitatum temperamentum in organo. Alia eſt habilitas omnino intrinſeca facultati vel ſubiecto, quæ in re non diſtinguitur ab entitate eius, ſed ratione tm̄. Rurſus habilitas ad bonum dupliciter minui poteſt. Primò per ſubtractionem & realem diminutionem bonitatis, quo modo minuitur bonum aquæ,quando minuitur frigiditas eius. Alio modo per additionem impedimē torum,quomodo dici poteſt minui habilitas materiæ ad formam ignis per nimiam humiditatē. Prior ergo habilitas diſtincta à potentia poteſt per ſubtractionem ac propriè in ſe minui:vnde etiam poteſt totaliter auferri per malum contrarium,quod non eſt inconueniens, quia illa habilitas non eſt proprium ſubiectum talis mali, ſed potius eſt forma vel diſpoſitio illi oppoſita. Poſterior autem habilitas non minuitur per ſubtractionem,quia,cum non ſit res à ſubiecto diſtincta, ſicut illud in entitate ſua non minuitur,ita neque huiuſmodi habilitas, ſed ſolum dicitur

B minui poſteriori modo: & propterea diceretur impediri,ideo que nunquam poteſt abſumi, ſeu penitus auferri. Et quia ſubiectum mali eſt bonū ſcđm hanc intrinſecam habilitatem ad propriam perfectionem, ideò nunquam poteſt per malum deſtrui totū bonum, quod eſt in ſubiecto eius. Atque hac ratione,quamuis peccata dicantur minuere habilitatem voluntatis ad bene operandum, nunquā poſſunt illam penitus abſumere,etſi in infinitum multiplicentur, vt latius D.Thom.tradit 1.2.q.85.art.1 ad 2. Sicut etiā radicalis habilitas materiæ ad vnam formā non poteſt tolli,etiā ſi diſpoſitiones ad oppoſitam formam infinitè creſcant.

Dices. Interdum forma diſconueniens oīno deſtruit ſubiectū ſuum ſi nimium creſcat, vt calor aquā:ergo & malū poterit deſtruere oīno bonitatem ſubiecti ſui. Reſpondetur negando antecedens in rigore,nam forma nunquam corrūpit proprium ſubiectū cui inhæret, licet poſſit eſſe diſpoſitio ad corruptionem ſubiecti quod denominat, Quæ ratio procedit iuxta ſententiā aſſerentē,calorem inhærere materiæ primæ. Iux- VIII.

C ta oppoſitam vero ſniam dicendum eſt, calorē qui reuera aquæ inhæret,non deſtruere illā formaliter, quamuis per accidens diſponat ad illius corruptionem,non proximè, ſed remotè: nam in inſtanti in quo aqua corrumpitur, nouus calor iuxta hanc ſententiam introducitur, qui iā non inhæret aquæ ſed igni,& ab illo,ſed potius à forma ignis formaliter corrumpitur aqua. Sic ergo malum nūquam deſtruit ſubiectum, cui ineſt, quod ſi interdum per accidens ad illius corruptionem diſponat, conſequenter etiam diſponit ad deſtructionem ſui ipſius, ita vt nunq̄ maneat ſine ſubiecto bono.

Vnde ad tertiam rndeo,mortē, vel corruptionem dupliciter cōſiderari poſſe. Vno modo prout eſt in fieri per alterationes & diſpoſitiones, quæ antecedūt inſtans mortis, & hoc modo facilè intelligitur haec ratione mali reſpectu ſubiecti, quod paulatim corrumpitur, contra quod non procedit argumentū. Alio modo conſiderari pōt mors vt eſt in inſtanti quo res deſtruitur; & ſic concedo(quidquid alij ſentiant) mortem propriè & in rigore non eſſe malū illius rei,quę per illam deſtruitur,propter argumētum factū. IX. Mors quomodo malū & cui ſubiecto.

Vnde

Vnde D. Tho. q. 5. de potentia, ar. 3. ad 14. conce- dit, annihilationem non eſſe malum, quia non relinquit bonum in quo fundetur, quod ẽt ſen- tit Auguſtinus in Enchirid. c. 12. & 13. vbi latè probat, deſtructa omnino natura, non manere malum. Solet autem latè loquendo, hæc corru- ptio vel deſtructio rei malum appellari, quia eſt totalis ablatio boni, quæ ſufficiens ratio eſt vt odio habeatur, vel fugiatur.

An nihilatio nullius malum.

Mali an detur formalis cauſa.

X. Dico tertiò. Malum non habet propriam & intrinſecam cauſam formalem, præter ſe ip- ſum, ſeu ſuam malitiam: habere autem poteſt cauſam formalem quodammodo remotam & extrinſecam. Declaratur & probatur, quia, cum malum formaliter conſiſtat in priuatione, ipſa priuatio eſt forma eius; priuationis autem ip- ſius non eſt alia forma, qua ipſa conſtituatur, vt per ſe conſtat. Contingit autem ſæpe, priuatio- nem vnius formæ conſequi ad aliam formam poſitiuam, non per effectionem, ſed ex vi ſolius cauſalitatis formalis: q̃uo priuatio frigoris ſequi tur ad informationem caloris producti in aqua; & ita calor inhærens aquæ iuxta verã philoſo- phiam non effectiuè, ſed formaliter expellit fri- gus; atque ita ille calor rectè dici poteſt cauſa for malis priuationis frigoris, quæ priuatio eſt ma- lum aquæ. Hoc ergo modo dari poteſt cauſa for malis mali, quã voco extrinſecam & remotam, quia non eſt propriè & extrinſecè conſtituens ipſum malum, ſed ſolũ eſt forma, ad quam con- ſequitur tale malum.

Mali efficiens quod.

XI. Dico quartò. Malum ſemper habet aliquam cauſam efficientem, non tñ per ſe, ſed per ac cidens & præter intentionem primariam & in- trinſecam agenti. Prima pars nota eſt ex his quæ in principio ſectionis diximus: nam ratio mali non conuenit enti per ſe & ab intrinſeco: ergo ab extrinſeco: ergo per aliquam efficientiam, ſeu efficientem cauſam: nihil. n. poteſt ab extrinſe- co aduenire, quod non ab alio efficienter pro- ueniat. Vt verò poſterior pars declaretur, aduer tendum eſt, tribus modis poſſe malum accidere rebus. Primo modo per efficientiam perfectam cauſæ agentis, vt quando cauſa efficiens perfe- cta virtute introducit formam; ad eam verò con ſequitur priuatio alterius formæ quæ habet ra- tionem mali; & hoc modo ignis eſt cauſa effi- ciens malum in aqua, ſ. priuationem frigoris, & Deus eſt cauſa oĩs mali naturalis, aut pęnæ, qđ hoc modo conſequitur ſeu fit, quia & inſtituit cauſas effectrices huius mali, & cum eis opera- tur. Conſtat aũt, hanc efficientiam non eſſe per ſe, ſed per accidens, quia inſtitutum agentis non eſt deſtruere aliud, ſed ſuum eſſe cõicare: accidit verò vt inde ſequatur non eſſe alterius, quia eſt incompatibile cum alio. Quòd ſi quis dicere ve lit, hoc malum, licèt non ſit pp ſe intentum, tñ propter aliud aliquo modo intendi, id eſt, vt me dium & diſpoſitionem neceſſariam ad aliud bo num introducendum, qui hoc (inquam) dixerit, non multum aberrabit. Et ideò dixi, hanc mali effectionẽ eſſe præter primariam intentionem

Quod mali ad cauſalitatem perfectam agentis conſequatur.

A agentis, quæ per ſe non eſt ad malum, ſed ad bo- num. Addidi verò ſermonem eſſe de intrinſeca intentione agentis, id eſt, de illa, quam habet ex vi actionis ſuæ, nam, ſi ſit agens liberum, poteſt directè ac per ſe intendere malum alterius, pro- pter alium finem, vt ſuprà dicebamus de malo pęnæ, quod Deus directè intendit ſuppoſito ma lo culpæ: hæc verò intentio extrinſeca eſt illi a- ctioni per quam fit tale malum.

Secundo modo contingit malum conſequi ad actionem cauſæ efficientis ex imperfectione vel defectu talis cauſæ. Et hoc contingit qñ ip- ſum malũ admiſcetur ipſi actioni, vel effectui, ſeu formæ introductæ & intentæ ab ipſa cauſa efficiente: ſic claudicatio eſt quoddam malum in ratione progreſſiui motus, qđ conſequitur in actione ex defectu virtutis motiuæ principalis vel inſtrumentalis; & tunc ẽt conſtat malum eſ- ſe præter intentionem agentis: imò non conſe- qui ad illud vt agens eſt, ſed vt deficiens eſt. Di- ces, quamuis, comparando illam malitiam actio- nis ad poſitiuam virtutem & efficientiam cauſę, ſit per accidens, tñ comparando illam ad imper B ſectionem cauſæ, erit per ſe ab illa, iuxta illam regulam, [Sicut affirmatio eſt cauſa per ſe affir- mationis, ita negatio negationis.] Reſpõdetur, hinc ad ſummum concludi, malum vt malum habere cauſam per ſe deficientem, quæ vt ſic po- tius eſt cauſa non efficiens, quam efficiens, quod in idem redit: nam illa malitia per accidens con iungitur cum efficientia vt ſic, licèt per ſe ſequa- tur ex defectu, & imperfectione cauſæ. Quæ con ſecutio dicitur per ſe, vel in ordine ad moralem rõnem, vt ſtatim explicabo, vel certè ſecũdũ quã dam accommodationem & attributionem, ſup- poſita neceſſaria conſecutione vnius ex alio: nã propriè ac phyſicè priuatio non influit in priua tionem, nec defectus in defectum, ſed quia ex cauſa defectiua ſequitur defectuoſa actio, ideò perfectio effectus per ſe tribuitur perfectioni cauſæ, defectus autem imperfectioni.

XII. Malum aliquod oritur ex imperfectione cauſæ.

Occurritur obiectioni.

Dicet rurſus aliquis. Ergo hoc malũ in actio- ne ſeu in effectu, ſemper ſupponit malum in cau ſa. Conſequens autem vr falſum, nam de illa ma C litia cauſæ inquiro an habeat aliam cauſam, nec ne: ſi non hẽt, ergo datur malum quod nullam habeat cauſam, quod ſuprà oſtendimus fieri nõ poſſe: ſi verò hẽt cauſam, vel illa habebit ẽt defe ctum; & ita de illa redibit eadem interrogatio, & ſic in infinitum procedetur: vel ſiſtendũ erit in cauſa, quæ cum nullam habeat malitiam, ſeu defectum, ſit cauſa defectuoſæ actionis & effe- ctus. Conſequens eſt contra dicta, & contra ra- tionẽ: cum. n. quælibet cauſa agat ſibi ſimile, vel proportionatum, cur cauſa bona, nullamq; ha- bens malitiam, producet effectum malum & de fectuoſum? Rñdetur negãdo abſolutè primam ſequelã, non. n. oportet vt malitia effectus ſuppo nat ſemper malitiam in cauſa, quia, quacunq; ra tione cauſa impediatur ne agat ſecũdũ totã per- fectionem debitam actioni vel effectui, poterit actio eſſe defectuoſa & mala in ſuo genere. Po- teſt autem cauſa ſic operari vel impediri, etiam ſi nulla malitia propriè ſumpta in ea ſupponatur. Quanquam hic modus agendi ſemper ſup- ponit aliquam imperfectionem, quæ non ſem- per eſt propria malitia, aut priuatio perfectionis debitæ, ſed tantum negatio maioris perfectio-

Malitia effectus non neceſſario malitiã ſupponit in cauſa.

nis,

Digitized by Google

nis, naturaliter conſequens limitatam perfectionem talis cauſæ.

XIIII. *Effectus cãſam ne ceſſario agentium vnde contrahant malitiam.*

Hoc vt clarius intelligatur, diſtinguamus inter cauſas naturaliter agentes, & liberas, nã cauſa, quæ naturaliter agit, ſi in ſe perfecta ſit, & nõ ſit impedita, aget quantum põt, & ideò nunquã committet defectum in actione, qui habeat rationem mali naturalis; & hoc rectè conuincit ratio facta, quia à cauſa bona & agente quatum poteſt, & non impedita, non eſt vnde poſſit malitia in actionem reſultare. Ex duplici ergo cauſa accidere poteſt talis defectus in actione. Primò ex eo ꝙ cauſa ipſa in ſe eſt malè affecta, vt ſi oculus, v. g. ſit prauè diſpoſitus; & tunc verum eſt, malitiam actionis ſupponere malitiã in cauſa, non tamẽ neceſſe eſt procedere in infinitum, quia illa militia cauſæ prouenire poteſt ex actione alterius cauſæ perfectæ in ſuo genere, quæ dum intendit effectum ſuum perfectum producere, ex conſequenti introducit in oculo aliquã diſpoſitionem diſconuenientem illi, iuxta primum modum ſuperius poſitum: vel potuit in ipſa formatione prouenire ex aliquo naturali impedimento, vt iam dicam. Secundo igitur hoc prouenire poteſt ex aliqita extrinſeca cauſa impediente, ſiue hæc ſit materialis, ſiue efficiens, ſiue ſit in ipſo paſſo, ſiue in medio: nam ex concurſu huiuſmodi cauſatum ſibi reſiſtentium, & ſe ſe impedientium, contingit, actionem vnius cauſæ defectuoſam, & monſtroſam prodire, etiã ſi in ipſa cauſa nullum naturale malum propriè ſumptum præcedat.

XV. *Effectus malus ſ[illegible] im neceſſario cauſa defectum ſupponit.*

Neq; contra hoc procedit ratio facta, quia, licèt à cauſa bona, quà bona eſt, non procedat niſi bonum & perfectio, quia tñ illa cauſa impediri poteſt, ne ſecũdũ totã ſuã perfectionem agat, inde accidere poteſt vt effectus non recipiat totam perfectionem ſibi debitam, vel vt illam non recipiat cum modo, ſpecie, & ordine naturæ ipſius acommodato, in qua carentia ratio mali conſiſtit. Quanuis aũt tunc malitia effectus non proueniat ex malitia cauſæ, ſemper tñ ſupponit in illa imperfectionem aliquam, ſaltem negatiuam, ſ. defectum virtutis ad vincendam cauſam ſe impedientem, vel materiæ indiſpoſitionem aut reſiſtentiam. Atq; ita facilè intelligitur, vnde hoc malum in naturalibus effectibus euenire poſſit, ita vt neceſſe non ſit, vel in infinitum procedere, vel ſiſtere in aliquo malo quod nullam habeat cauſam: ſiſtendum eſt.n. in naturali imperfectione vnius cauſæ, adiuncto impedimento alterius: hoc autem impedimentum prouenire poteſt ex naturali curſu & ordine ac virtute naturalium cauſarum. Imperfectio aũt illa ſeu impotentia ad vincendum impedimentum non requirit aliquam cauſam, quia eſt mera negatio intrinſecè & neceſſariò coniuncta cum tali rei natura ad talem gradum & perfectionẽ entis ex ſe limitata. Neq; eſt incõueniens vt imperfectio, quæ in cã eſt merè negatiua, & non hẽt rationẽ mali, ſit radix & origo imperfectionis priuatiuæ, & habentis rationẽ mali in actione vel effectu, quia ratione interuenientis impedimenti per accidens euenire ſit, vt effectus priuetur perfectione ſibi debita, quia cã impeditur ne agere poſſit ſecũdũ totã perfectionem ſuam.

XVI. In cauſa verò liberè agente, eſt alius proprius modus deficiẽdi in actione ſua, nimirum ex dominio, quod habet in ſuum actum abſq; alio extrinſeco impedimento. Nam hoc ipſo quod libera eſt, nõ ſemper agit quantum poteſt, & debet: & ideò ex eadem radice poteſt actionem peccaminoſam efficere abſq; alio impedimento. Et hinc ẽt fit, vt malum proueniens à cauſa libera, quod eſt propriè malum morale ſeu culpæ, non neceſſariò ſupponat in cauſa aliud ſimile malũ: alioqui non poſſimus ſiſtere in primo malo culpæ proueniente à tali cauſa, quod eſt impoſſibile. Imò nec neceſſe eſt vt hoc primum malum, culpæ ſupponat in cauſa aliquod prius malum, qđ non ſit culpæ, ſed alterius generis, ſ. naturæ: nam, vt dixi, ex ſola libertate creaturę poteſt prouenire, libertas aũt non eſt malũ, ſed potius bonum. Præſertim, quia iuxta doctrinam ſuperius traditam ex Auguſtino, omne malum creaturæ rationalis eſt aut culpæ aut pœnæ: malũ aũt pœnę ſm ſe totum, ſupponit aliquod malum culpę: ergo malum culpę, ſi ſit primum, nõ poteſt ſupponere aliud malum. Supponit tñ imperfectionem aliquam intrinſecam & cõnaturalem creaturę, quæ eſt eſſe mutabilem, & defectiuam, quã, formaliter loquendo, non habet ab alia cauſa, ſed ex ſe, eò ꝙ ſit ex nihilo, & limitatæ ac finitæ perfectionis in ſuo ordine: ex hac.n. limitatione habet, tum ꝙ non ſit ſibi regula ſuarum operationum, ſed ſuperiori regula indigeat: tum ẽt quòd non ſit per ſe & infallibiliter coniuncta ſuæ regulæ, ſed poſſit ab illa deficere. Hęc autem naturalis imperfectio, quanuis mala non ſit (nõ eſt.n. priuatio, ſed mera negatio) poteſt tamen eſſe origo mali moralis, quia, adiuncta libertate, ex vi illius abſque alio extrinſeco impedimento poteſt voluntas mutabilis non agere totum quod poteſt & debet, vel agere, non ſicut poteſt, & debet, ſed alio imperfectiori modo.

Libera cauſa ex dñiũ adęquato origo eſt malitiæ & defectus in ſua actione.

XVII. *Malum in effectu quãdoque ex ſola carentia influxus cauſæ.*

Tertio modo contingit malum ſequi ſine vlla poſitiua efficientia ex ſola ſubtractione efficientiæ ſeu influxus bonitatis debitæ. Cum.n. malum in priuatione conſiſtat, per ſe non requirit poſitiuum influxum vt ſuo modo ſit, nam omnis poſitiuus influxus ad poſitiuam formam ſeu rem per ſe primò terminatur. hoc autem per ſe loquendo, neceſſariũ nõ eſt ad priuationem: igitur, vt malum ſequatur, ſatis eſt, quod bonum alicui ſubiecto debitum non fiat, vel non conſeruetur conſeruato ſubiecto cum eadem aptitudine, ac (vt ſic dicam) iure ad tale bonum. Atque in moralibus quidem hoc poteſt accidere ex ſolo dominio potentiæ liberæ in actionem ſuam. Quãquam quæſtio ſit controuerſa, an poſſit dari purum malum morale ſine vlla actione, quod appellari ſolet pura omiſſio, de qua re nobis non eſt diſſerendum: ſatis eſt enim ad rem de qua agimus, quòd hoc malum ex vi ſui eſſe non requirat actionẽ, quidquid ſit an ob rationem voluntarij neceſſarius ſit actus. At verò in naturalibus, quia cauſa non poteſt ſuſpendere actionem ex ſe, ſed ſolum, quia vel paſſum remouetur, vel ipſa eſt diſtans, vel aliquod aliud impedimentum intercedit, quod nõ ſit ſine aliqua actione poſitiua, ideò, quanuis malum proueniens à cauſa naturali, per ſe ac formaliter ſæpe proueniat ex ſola carentia actionis, tamen illa ſemper conſequitur ad aliquam aliam actionẽ ſeu mutationem, vt, licèt tenebræ ſequantur in aere ex ſola non illuminatione Solis, tamẽ hæc

carentia

Digitized by Google

carentia illuminationis ſequitur ad motum illuminantis, vel alterius corporis. Ad hũc ergo modum accidere poteſt priuatio, in qua malum cõſiſtit: & tunc idem fere iudicium eſt de hoc modo efficiendi malum, quod de primo: ſequitur n. hoc malum per accidens ex actione alterius cauſæ, non quia actio ipſa defectuoſa ſit, ſed quia terminus talis actionis incompoſſibilis eſt cũ actione alterius cauſæ, ſeu cum aliqua conditione ad illam requiſita.

XVIII. Hinc verò infertur, cùm dr̃ hſe malum cãm efficientem, vel intelligendum eſſe de cã aut poſitiua, aut priuatiua, quia priuatio ad poſitiuum reuocatur, vt in ſimili dixit D. Tho. 1.2.q.71.ar.6. ad.1. vel certè, ſi intelligatur de cã poſitiuè agente, cum proportione verificandum eſt, nam in naturalib. ſemper antecedit aliqua actio naturalis, ad quam conſequitur, vel cui adiũgitur priuatio, quæ eſt malum: in moralib. autem, ſi moraliter loquamur, ſemper etiam intercedit actio voluntatis, quam malitia comitatur: vel ſaltem neceſſaria eſt illa actio ſeu voluntas virtualis, quanuis forB taſſe, Metaphyſicè loquendo, non repugnet eſſe tale malum ſine formali actione.

XIX. *Quomodo malum ſit à prima cauſa.*

ATque ex his ſatis conſtat quæ ſit cã efficiens mali proxima & particularis: quo modo autem malum ſit etiam à cauſa prima & vniuerſaliſſima, quæ eſt Deus, breuiter ſupereſt explicãdum. Tribuuntur autem Deo effectus cãrum ſecũdarum dupliciter, ſ. vel mediatè, quia dedit virtutem agendi cauſis ſecundis, vel immediatè, quia cum eis cõcurrit, & in earum actiones & effectus proximè influit. Rurſus habemus ex dictis, malũ dupliciter ſequi ex cã proxima, ſ. vel ex vi actiuitatis & poſitiuæ perfectionis eius, vel ſolum ex carentia perfectionis vel actionis. Dicendum ergo eſt, Deum prædictis duobus modis eſſe cauſam illius mali, quod ſequitur ex vi actiuitatis perfectæ alicuius cauſæ. Patet, quia Deus & dedit illã virtutem ſeu actiuitatem, & cum ea concurrit ad illam actionem perfectam, ad quam ſequitur alterius malum. Ita verò efficit Deus hoc malum, ſiC cut cauſa proxima, quantum ad hoc, quod non per ſe & directè, ſed conſequenter & per accidẽs illud cauſat: quia ipſum malum, cum ſit priuatiuum, non eſt aliter factibile. Quod intelligendũ eſt quantum ad actionem phyſicam, nam quantum ad intentionem agentis, cum Deus ſit agẽs per intellectum, poteſt directè intendere malum ipſum propter aliquod bonum. Atque hoc modo eſt Deus cauſa cuiuſcunque mali merè naturalis, iuxta illud, [Deus mortificat & viuificat] 1. Reg. 2. Eſt item ac maximè cauſa mali pœnæ, quomodo dicitur: [Nullum eſt malum in ciuitate, quod non fecerit Dominus,] Amos 3. Quod autem interdum dr̃ [Deus non feciſſe mortem,] Sap. 1. intelligatur, eam non intendiſſe nec voluiſſe ex primaria intentione ſua: ſed quodammodò coactum hominum culpa, qua ſuppoſita verè facit mortem, eamque vult in pœnam culpæ. Quapropter non ſolum per cauſas ſecundas, ſed etiam immediatè per ſe ipſum, poteſt Deus hoc malum efficere, quia nullum requirit defectum in cauſa immediata, ſed ex ſola efficacia perfecta prouenire poteſt.

XX. At verò malum illud, quod conſequitur ex caA rentia perfectionis, vel actionis cauſæ proximæ, per ſe non requirit Dei influxum, neque eſt neceſſariò coniunctum cum actione Dei vt ſic, & ideò neceſſe non eſt vt Deo tribuatur. Probatur, quia hoc malum non ſequitur ex perfectione vel actiuitate cauſæ proximæ, ſed ex imperfectione & carentia: ergo non ſequitur ex eo quod cã hẽt à Deo, ſed ex eo potius quod ex ſe habet: vel potius quia ex ſe caret perfectione ſibi non debita. Rurſus, cauſa ſecunda non indiget concurſu Dei in quantum non agit, ſed in quantum agit aliqd ergo hoc malũ per ſe non habet vnde tribuatur Deo, neque mediatè, neque immediatè. Et hac ratione malum culpæ in Deum non refunditur nam ſecundum fidem Deus autor peccati non eſt. Imo neque vlla malitia actionis prouenientis ex defectu virtutis proximæ Deo tribui poteſt, vt eſt v.g. claudicatio, quod docet D. Thom. 1. p. q. 49. art. 2.

Sed in hoc eſt notanda differentia inter malũ culpæ, & alia, ꝙ in malo culpæ imperfectio, quæ neceſſariò ſupponitur in cã, ex ſe illi conuenit, & nullo modo ab extrinſeco, & ob ſpãlem condõnem & libertatẽ talis cauſæ poteſt eſſe origo mali culpæ abſq; extrinſeco impedimento. Vnde fit, vt prima & ſufficiens radix talis mali vt ſic ſit ipſa cã proxima ſine interuentu primæ. At verò in alijs malis naturalium actionum imperfectio q̃ ſupponitur in cã, ſi ſit merè naturalis ac negatiua, non põt eſſe radix defectuoſę actionis niſi interueniente aliquo extrinſeco impedimento, vt ſuprà dictum eſt, quod impedimentum ſemper prouenit ab aliquo motu, vel effectu poſitiuo, cuius Deus poteſt eſſe cã, & ex hac parte põt radix talis mali in Deum reuocari. Rurſus, ſi imperfectio cãæ ſit præternaturalis illi, & conſequenter hẽns rõnem alicuius mali in illa, talis defectus ſemper prouenit ex aliqua alia actione, vel motione naturali, quam neceſſarium eſt à Deo eſſe. Atq; in hũc modum oẽ naturale malum in Deũ tandem refundi põt, non quatenus prouenit ex defectu, qui non fit à Deo: ſed quatenus prouenit ex aliquo effectu vel actione q̃ fit à Deo. Vt in dicto exemplo claudicationis, quanuis defectus illius motus non ſit in illa actione ex vi dimanationis quam hẽt à Deo, ſed à tibia debili ſeu defectuoſa, quia tñ hic defectus tibiæ põt eſſe factus à Deo, vel à cã ſecunda perfectè operante, vel intendente ſuum effectum, iõ claudicatio ipſa põt tãdem in primam cauſam reduci, quod in malo culpæ locum habere non poteſt.

Accedit ẽt alia drĩa, ꝙ malum culpæ pp ſuam turpitudinẽ non põt eſſe à Deo intentum ſeu volitum, ſed tñ permiſſum: reliqua aũt mala, vndecunque proueniant, ſi culpam non includãt, ꝓñt à *Deo* eſſe directè volita & intenta, quia nõ hẽnt turpitudinem repugnantẽ ſummæ bonitati eius & iõ ſolius mali culpæ non poteſt Deus eſſe cã, aliorum verò poteſt. Et hinc etiam eſt vt malum proueniens ex ſola carẽtia actionis, ſi morale ſit, non poſſit eſſe vel à ſolo Deo, vel ab eo vt primaria cauſa & radice, ſed à libertate defectibili creaturæ. Si autem tale malum merè naturale ſit, poteſt eſſe à ſolo Deo ſuſpendente totam actionem, qua ſe ſolo conſeruet bonum, vel à Deo vt prima cauſa & radice, ut ſi cauſa ſecunda agere omittat, ſolum quia Deus ſuſpendat concurſum ſuum.

XXI.

XXII.

Digitized by Google

SECTIO IIII.

Cur malum inter attributa entis non numeretur.

I. **Ratio diffi- cultatis.** RAtio dubitandi eſſe poteſt, quia malum, vt ex hactenus dictis conſtat, rõne diſtinguitur ab ente, eiq; tribuitur, ipſumq; denominat: cur ergo, inter proprietates entis non numeratur? Quòd. n. bonum ſit & eius proprietas, non obſtat, cũ poſſit ens diuerſis rõnib. bonũ & malum eſſe. Neq; etiam obſtat q; priuationem dicat, nam etiam vnum de formali dicit negationẽ & nihilominùs eſt vna ex præcipuis proprietatibus entis. Denique non obſtat, quod non omne ens videatur eſſe malum, quia licèt nullum ens ſit in ſe abſolutè malum, id eſt, defectuoſum, tamen omne ens, etiam Deus ipſe, eſt alicui malũ, id eſt, diſconueniens; ergo hoc ſatis eſt, vt malum in communi debuerit inter proprietates entis numerari.

II. **Concluſio qua dubiũ expeditur.** Dicendum nihilominus eſt, meritò nõ numerari malum inter attributa entis. Cuius rei rationes plures reddi poſſunt, ſed quæ inter argumentum tactæ ſunt, poſſunt ſufficere. Primum enim malum vt malum non dicit de formali aliquid pertinens ad rationem entis, ſed potius tendentiam (vt ſic dicam) ad nõ ens, ſeu defectum & imbecillitatem entis: ergo non poteſt huiuſmodi rõ conſtituere peculiare attributum entis vt ens eſt, ſed potius poſſet attribui alicui enti vt defectibile eſt. Vnde non eſt ſimilis rõ de vnitate, tum quia vnitas non dicit ſolam negationem, ſed entitatẽ ſub negatione, malitia autem in ſola priuatione ſufficienter ſaluatur, tum etiam, quia per illam negationem, quam vnum includit, circumſcribimus integritatem, quam ens in ſe habet, & conſequenter entitatem eius: per priuationem autem, quam malum dicit, non declaramus entitatem, nec circumſcribimus aliquid pertinens ad conſtitutionem ipſius entis, ſed explicamus potius defectum entitatis, qui in aliquo ente interdum eſſe poteſt.

III. **Non hinc excedit malũ a quo illinc excedit.** Secundò hinc fit, vt malum non ſit reciprocũ entis, vt vel ob eam cauſam non poſſit eſſe attributum eius. Non eſt autem reciprocum, tum ex parte ipſius mali, quod latius patet, quam ens, tũ ex parte ipſius entis, quod aliunde latiùs patet, quam malum. Primum patet, quia, cum malitia non includat in ſuo conceptu entitatem, ſed ſufficienter ſaluetur in priuatione entitatis, non requirit reale ens propriam mali denominationẽ: ipſa enim priuatio perfectionis, debitæ non ſolũ eſt malitia, ſed verè ac propriè dicitur malum quoddam, nam eo modo, quo concipitur per modum entis (quamuis verum ens non ſit) concipitur etiam & denominatur malum quoddam, quamuis non concipiatur vt ens in ſe malũ, ſed vt malum eius cuius eſt priuatio. Quomodo etiã in moralibus puta omiſſio, ſi eſſet, verè ac propriè peccatum eſſet, & malum hominis. Secundum patet, quia non omne ens eſt verè ac propriè malum, quod quidem de Deo eſt certiſſimũ, nam nec ipſe in ſe habet defectum aliquem vnde malus dici poſſit, neque alicui enti eſt verè & abſolutè diſconueniens, ſed maximè conueniens imò ſimpliciter neceſſarium ad cuiuslibet alte-

A rius entis bonum & perfectionem. Quòd ſi aliquando apprehenditur vt diſconueniens, illud vel falsò apprehenditur, vel ſolum ſecundum qd & per quandam denominationem extrinſecam id Deo tribui poteſt ratione alicuius effectus diſconuenientis homini, quem in ipſo cauſat: hæc autem denominatio extrinſeca nec propriè malum conſtituit, nec ad proprietates entis pertinere poteſt. Neque ſolum in Deo, ſed etiam in multis entibus creatis reperiri poteſt integra bonitas ſine vlla malitia. Quanquam enim extra Deum nullum ſit ens creatum, quod non poſſit alicui malo ſubiacere (malo (ſiquam) vel morali, ſi ſit creatum & intellectuale ſuppoſitum, vel naturali ſaltem, aut pœnali: tamen multis entibus creatis communicari poteſt, vt nullam propriè habeant malitiam, ſed totam perfectionem ſibi debitam, vt in beatis angelis contingit, quib; hoc peculiare eſt vt nulli malo ſubditi vnquam fuerint, nec futuri vnquam ſint. Homines. n. etiam beati, licèt iam careant omni malo in perpetuũ, aliquando tamen alicui malo ſubiacuerũt, ſi nõ

B culpæ, quod rarum eſt, ſaltem pœnę, quod nullus euaſit. In reliquis autem entib. ſola cœleſtia corpora videntur libera omni malo naturali, quatenus incorruptibilia ſunt, & à peregrinis impreſſionibus omnino libera. Eſt autem conſiderandum, hæc omnia eſſe intelligenda de malo propriè ſumpto, quatenus de formali dicit propriã priuationem bonitatis debitæ: nam, ſi generalius loquamur de malo vt dicat negationem ſolam alicuius bonitatis, & perfectionis ſimpliciter, ſic quidem omne ens extra Deum poteſt dici aliquo modo malũ; quo ſenſu poſſet illud intelligi, [Nemo bonus niſi ſolus Deus.] Verumtamen illa acceptio mali impropriiſſima eſt, vt ex ſuprà dictis patet; nam propter ſolam negationem perfectionis non debitę dici poteſt ens aut imperfectum negatiuè aut minus perfectum, non tamen malum. Neque Deus ſolus dr̃ bonus, quia omnia alia ſint mala, ſed quia ſolus ipſe eſt bonus per eſſentiam, aut per antonomaſiam, vel analogiam. Addo præterea eo modo quo ens creatum, malum in ea improprietate; ſeu potius imperfectũ dicitur, non id habere ex ratione entis, ſed quia

C ex nihilo eſt.

IIII. **Cæli naturali bono integre prædití.** Tertia ratio ex dictis ſumi poteſt, quia proprietates entis debent per ſe & ab intrinſeco conſequi ipſum ens: malum autem non ita comparatur ad ens, ſed omnino per accidens, & ab extrinſeco illi conuenit. Qua ratione ſuperius probamus, malum non eſſe ſine aliqua cauſa, quia dicit defectum contra naturæ debitum, qui non contingit abſque extrinſeca cauſa. **Malum enti nõ niſi accidentario ineſt.** Prouenit ergo malum illi enti cui ineſt, non ex ſe, ſed ab extrinſeco & ex accidenti, non ergo poteſt ad entis proprietates pertinere. Et quamuis interdum contingat ex intrinſeca natura duorum entium conſequi, vt vnum ſit alteri diſconueniens, & conſequenter malum eius, quomodo in moralibus dicuntur eſſe aliqui actus intrinſecè mali, tamen hoc ipſum eſt valde per accidens ad rationem entis, & peculiare quorundam entium habentium inter ſe repugnãtiam, vel improportionem aliquam. Ob has ergo cauſas non debuit malum inter rationes entis recenſeri.

DI-

DISPVTATIO DVODECIMA.

De cauſis entis in communi.

POſtquàm dictum eſt de eſſentiali ratione, & proprietatibus entis in quantũ ens eſt, priuſq̃ ad diuiſiones eius deſcendamus, oportet de cauſis eius exactè diſputare. Nam licèt Phyſicus de cauſis diſputet, id tamen eſt nimis contractè & imperfectè, quatenus ratio cauſæ in Phyſica materia, vel cũ aliquo motu aut Phyſica mutatione exercetur: ratio aũt cauſæ vniuerſalior eſt & abſtractior: nã ſecundum ſe abſtrahit à materia, tam ſenſibili, quàm intelligibili: & ideò propria eius conſideratio ad Metaphyſicum pertinet. Primò quidem quatenus ipſamet ratio cauſæ, ſeu cauſalitas (vt aiunt) aliquem gradum entis participat: de quo oportet declarare quid, & quo modo ſit. Secundò, quia ipſa cauſalitas eſt veluti proprietas quædam entis vt ſic; nullum eſt enim ens quod aliquam rationem cauſæ non participet. Tertiò, quia ad ſcientiam pertinet conſiderare cauſas ſui obiecti. Quamuis autem non omne ens comprehenſum ſub obiecto huius ſcientiæ, habeat veram ac propriam cauſam, nã Deus cauſam non habet: tamen omnia alia præter ipſum cauſam habent: & in eis non ſolum determinatæ ſeu particulares rationes entis, ſed etiam ipſa entis ratio per ſe ac propriè cauſatur, ita vt verum ſit dicere, ens in quantum ens ſpecificatiuè, etſi non reduplicatiuè, habere cauſam. Eo vel maximè quòd eiuſdem doctrinæ eſt rationẽ cauſæ & effectus contemplari. nullum autem eſt ens quod non ſit vel effectus, vel cauſa. Accedit quòd, licèt Deus non habeat veram & realem cauſam: quædam tamen rationes eius concipiuntur à nobis ac ſi eſſent cauſæ aliarum, ad quas melius declarandas vtile etiam erit veras rationes cauſandi prænoſcere. Ob has ergo rationes ad Metaphyſicum pertinet cauſarum conſideratio. De quibus pauca prius in communi dicemus de ratione cauſæ & membris eius: dein de fuſius de ſingulis, poſtremò eas inter ſe, & cũ effectibus varijs modis conferemus.

SECTIO I.

Vtrum cauſa & principium, idem omnino ſint.

V. Cauſam eſſe eſt longe notiſſimum.

NOn inquirimus an cauſa ſit, quia nihil eſt per ſe notius: ad inueſtigandum autem quid ſit, commodè à ratione principij initium ſumimus, quoniam omnis cauſa principium eſt, & per illud tanquã per genus, vel loco generis definiri poteſt, & debet. Ratio igitur dubitandi in propoſita quæſtione

A ex varijs dictis Ariſtotelis ſumitur, nam interdum ſignificat, cauſam & principium, idem omnino eſſe, & reciprocè dici. Nam in 4. Metaph. c. 2. ait, [ita comparari inter ſe cauſam & principium, ſicut ens, & vnum:] ens autem & vnum conuertũtur inter ſe, vt ſupra dictum eſt. Item 5. Metaph. c. 1. vbi varios modos principij enumerat, in fine ita concludit; [Totidem autem modis & cauſæ dicuntur, omnes enim cauſæ, principia ſunt.] Rurſus cum 1. Phyſic. priuationem inter principia rei naturalis numeraſſet, in 12. Metaph. c. 2. eam cauſam vocat: ſentit ergo cauſam & principium eſſe idem. Et huic ſententiæ fauet modus loquendi aliquorum Patrum Græcorum, qui etiam in diuinis perſonis Patrẽ vocant cauſam Filij, eo quòd ſit principiũ eius: & ſimiliter Patrem & Filium cauſam Spiritus ſancti: quod eſt indicium, apud Græcos idem eſſe [cauſam] quod [principium.] Quod ſignificauit, illos Patres exponens Concilium Florentinum ſeſſ. vlt.

Ex modo loquẽdi Patrum Græcorum. Damaſ. lib. 1 de fid. c. 8. & 9. ac 11. Athanaſ. in Actis Nicenæ ſynodi. Naziã. orat. 29. de dogmate, & cõſtitutione Epiſcop. & ora. 35. quæ eſt 2 de Filio & 3 de Theologia.

B Ratio verò eſſe poteſt, quia principium relationem dicit ad principiatum, ſicut cauſa ad effectum: principiatum autem idẽ eſſe videtur quod effectum.

Aliquando verò ſignificare videtur Ariſtoles cauſam latius patere quàm principium: ait enim lib. 5. de Gener. animal. c. 7. de ratione principij eſſe, [vt ipſum quidem cauſa ſit multorum, ſed ipſius nulla ſit ſuperior cauſa,] non eſt autem de ratione cauſæ vt non habeat ſuperiorem cauſam: ergo iuxta Ariſtotelis ſententiam, principium quid contractius eſt quàm cauſa. Vnde etiam 1. Phyſ. cap. 5. de ratione principiorum ait eſſe, [vt non ſint ex ſe ſe, nec ex alijs, ſed alia ex ipſis.] de ratione autem cauſæ non eſt, vt non ſit ex principijs & cauſis: latius ergo patet cauſa quam principium. Denique aliunde apparet manifeſtum, principiũ generalius quid eſſe, quàm cauſam: nam omnis cauſa principiũ eſt, II.

C vt ex Ariſtotele retulimus: non tamen omne principium poteſt dici cauſa: priuatio enim, teſte Ariſtotele, eſt principium generationis, non tamen cauſa, & aurora eſt principium diei & non cauſa. Et apud Theologos ſana & recepta doctrina eſt, in diuinis perſonis vnam eſſe principium alterius, non tamen cauſam, vt patet ex D. Tho. 1. p. q. 33. art. 1. ad 1.

Varij principiorum modi, & illorum ordo.

AD explicandam hanc quæſtionem incipiendum eſt à nomine & ratione principij: quoniam verò, vt Damaſ. ait Dialog. cont. Manic. in initio, principij vocabulum, æquiuocum, id eſt analogum, eſt, melius erit varias eius ſignificationes enumerare, quas ibi recenſet Damaſcen. & prius Ariſtoteles 5. Metap. c. 1. Vt verò aliqua III.

certa methodo à nobis tradantur, primò diſtinguere poſſumus duplex principium, aliud rei, aliud cognitionis ſeu ſcientiæ, quod alio modo ſolet diſtingui in principia incomplexa, & complexa: nam principium rei incomplexum eſt, cognitionis autem complexum. Quamquam enim principia cognoſcendi frequenter deſumantur ex principijs rei, proximè tamen non ſunt principia ſcientiæ niſi prout ex eis fiunt principia complexa. Et hoc modo, ait Ariſtoteles ſupra, [ſuppoſitiones demonſtrationum vocantur principia:] & 2. Elench. ca. vlt. in principijs cognoſcendis ait præcipuè inſiſtendum eſſe, quia illis cognitis, facile eſt cognoſcere ea quæ ſequuntur. De his autem principijs complexis nihil amplius à nobis dicendum eſt, nam quæ ad hanc doctrinam neceſſaria ſunt, diſput. 1. & 3. ſufficienter ſunt tradita: reliqua verò ad libros Poſterior. ſpectãt. Denominatio autem principij quæ his tribuitur, ad aliquod genus cauſalitatis pertinet, vel ad aliquam habitudinem ex his quæ ſtatim numerabimus: nam quia cognitio res quędam eſt, principium cognitionis ſecundum aliquam habitudinem dicitur, in qua conuenit cum alijs principijs rerum.

Principium complexum ſeu cognitionis quid.

IIII. Principium igitur rei dici poteſt aut ſolum ratione ordinis, & cuiuſcunque connexionis, aut ratione alicuius intrinſecæ habitudinis: Priori modo dixiſſe videtur Ariſtoteles in Poetica, aliquantulum a principio: [Principium illud eſſe dicimus quod non neceſſario poſt aliud eſt, & poſt ipſum aliquid eſſe vel fieri natum eſt.] Hęc autem appellatio ſub hac ratione multiplex eſt. Primò. n. in omni actione aut negotio illud vñ inchoatur, principium dicitur, quod aliquando eſt arbitrarium, ſeu caſuale, aliquando eſt debitum ipſi rei, vel ſaltem magis conſentaneum, vt conuenienter fiat, vel ſpectata natura rei quæ fit, vel interdum conſiderata conditione operantis. Atque hoc modo in ordine traditæ ſcientiæ ait ſupra Ariſtoteles, id quod eſt notius nobis appellari poſſe principium doctrinæ, quia inde conuenienter inchoatur ſcientia. Secundo in ſucceſſione ſeu ordine temporis aurora dicitur principium diei, quia inde incipit dies. Tertiò in ordine loci qui primus ſedet, dicitur principium cæterorum, & locus etiam ille ex quo fons oritur, dici ſolet principium eius. Quartò addit Damaſcenus etiam ſolere dici propter ordinem dignitatis, vt [Rex] (ait) [eſt principiũ eorum quibus præeſt:] quamuis hoc poſſit ad cauſalitatem pertinere, vt Ariſtoteles ſignificat. Denique quidquid alteri præſupponitur, poteſt dici principium eius, vt fundamentum dicitur principium domus, & vnitas principiũ numeri. Et in omni re quæ extenſionem habet vel latitudinem, prima pars aut primum extremũ, quod alijs ſupponitur, dici poteſt principium totius, vel reliquarum partium. Vnde hæc acceptio vel denominatio principij latiſſima eſt, & varijs modis poteſt multiplicari, ita vt non poſſit ad certam & ſcientificam rationem reuocari, quia eſt fere æquiuoca denominatio.

V. Strictius acceptum principium quid ſignificet.

Alio igitur modo, & magis philoſophico, dicitur principium ratione alicuius habitudinis per ſe inter ipſum, & id cuius eſt principium, ita vt ex illo aliquo modo per ſe oriatur. Quod duobus modis accidere poteſt. Primo per poſitiuum

A influxum & communicationem ſui eſſe: qui modus reſpectu rerum creatarum ſemper eſt cum dependentia & cauſalitate, vt explicabimus: quare huiuſmodi principium, philoſophicè loquendo, ſemper induit rationem cauſæ. Solum in diuinis perſonis inuenitur principium cum vero influxu, & communicatione proprij eſſe ſine cauſalitate: cur autem hoc ita ſit, ſectione ſequẽte explicare tentabimus. Vnde hoc genus principij quatenus rationem cauſæ includit, in tot mẽbra diuidi poteſt, quot cauſa. Sunt enim quædam principia intrinſecè conſtituentia rem: alia verò ſunt extrinſeca, quæ eſſe influunt in rem, et extra illam manent, vt finis, & efficiens, de quibus poſteà dicendum eſt.

VI. Priuatio qualiter dicatur principium rei naturalis.

Secundò poteſt aliquid ex alio per ſe oriri vt ex principio, non per poſitiuum influxum, ſed ſolum propter neceſſariam & per ſe habitudinẽ ad illud. Quo modo priuatio inter principia rei naturalis numeratur ab Ariſtotele, quæ mediam quandam rationem habere videtur inter duos modos principiorum declaratos. Nam il-B le prior latiſſimus eſt, & ſolum fundatur in quolibet ordine prioritatis, nec requirit habitudinem per ſe, ſed in quolibet genere compoſitionis, aut ſucceſſionis inueniri poteſt: priuatio autem perfectiori modo & magis intrinſeco dicitur principium generationis naturalis. Alter vero modus principij per influxum, perfectior eſt quàm vt poſſit priuationi conuenire, quia priuatio cum non ſit vera res, non poteſt habere proprium influxum in rem quæ fit, ſeu eius generationem: & multo minus poteſt intrinſecè componere rem genitam. Dicitur ergo principium propter intrinſecam habitudinem generationis ad ipſam: nam quia generatio eſſentialiter eſt tranſitus de non eſſe ad eſſe, ideo per ſe ſupponit priuationem, & ex illa tanquam ex neceſſario termino per ſe fit: hac ergo ratione dicitur priuatio eſſe principium rei naturalis, non quidem conſtitutionis eius in facto eſſe, ſed generationis.

VII. Forma aliter generationis, aliter rei genitæ principium.

Imò (vt hoc obiter dicam) etiam forma vt eſt principium generationis, longè aliter eſt prin-C cipium, quam vt eſt principium rei genitæ & conſtitutionis eius: ipſius enim rei eſt principium per influxum & cauſalitatem formalem, vt infra declarabimus: generationis autem non poteſt eſſe principium hoc modo, quia ipſa non poteſt eſſe cauſa propria eius generationis per quam fit, ita vt in eam verè influat, niſi fortè reducatur ad cauſam finalem: nam finis generationis eſt formæ introductio: vel etiam ad formalem extrinſecam, in quantum generatio ſpeciem ſumit à forma ad quam tendit: quæ cauſalitates Phyſicè ſunt valde impropriæ reſpectu talis formæ, vt poſtea patebit. Et ideo hæc ratio principij qua forma dicitur principium generationis, propriè pertinet ad hunc poſtremum modum: nam generatio per ſe & intrinſecè includit formam, vt formalẽ terminum ad quem tẽdit: quod ſatis eſt vt dicatur generationis principium. Secus vero eſt de materia: quia hæc etiam reſpectu generationis habet aliquem influxum & cauſalitatem, licet diuerſam ab ea quam habet circa cõſtitutionem rei naturalis, in hanc enim rem naturalem influit materia intrinſecè conſtituendo illã per ſe ipſam: in generationẽ verò nõ

Materia qua ſit principium generationis.

ita

Digitized by Google

ita, ſed ſolum ſuſtentando, & recipiendo illam. A Et hæc ſint per occaſionem dicta de his principijs, quia illis ſolet quaſi per antonomaſiam nomen principij rei naturalis accommodari. Denique ad hanc vltimam principij denominationē poſſunt reduci aliqua exempla poſita in prima & generali denominatione, quatenus in eis reperiri poteſt ordo per ſe, & ab intrin ſeco neceſſarius: ſic enim punctus dici poteſt per ſe principium lineæ, & primus gradus, totius qualitatis, & fundamentum, domus: quanquam in his talis modus principij per ſe ſemper reducitur ad aliquod genus influxus ſeu cauſalitatis.

Eſſe prius, omni principio qualiter commune.

VIII. EX hac principiorum enumeratione colligi poteſt primò commune eſſe omni principio vt ſit aliquo modo prius principiato: hoc enim præ ſe fert ipſum principij nomen. Imò Ariſtoteles citato loco 5. Metaph. colligit, [commune omni principio eſſe vt ſit primū:] quod aliquid maius eſt quàm eſſe prius: nam hoc ſolum dicit anteceſſionem ad principium. illud verò dicit negationem prioris. Sed conſiderandū eſt, principium ſimpliciter in aliquo genere, vel ſub ali- B qua ratione dici, quod ita eſt principium vt non ſit principiatum ſub illa ratione, nam ſi ſit principiatum ab alio in ea ſerie, nō erit principium ſimpliciter in illo ordine, ſed tantum ſecundum quid reſpectu alicuius: verbi gratia punctus tunc eſt propriè principium lineæ, quando ante illum nullus punctus, & conſequenter nec pars lineę anteceſſit: punctus autē continuans partes lineę, tantum reſpectiuè poteſt dici principium ſubſequentium partium, cum ſit terminus præcedentium. Quod clarius in tempore conſiderare licet: abſolutè enim illud ſolum inſtans eſt principium temporis, ante quod inſtās nullum tempus præceſſit, ſed immediatè ſubſequitur: inſtans autem intermedium non dicetur ſimpliciter principium temporis, ſed tantum reſpectiuè vel ſub aliqua determinata ratione, ſcilicet principium diei, vel anni. Et ad hanc verborum proprietatem videntur alludere Sancti cum dicūt, C Patrem æternum, eſſe principium, fontem, & originem totius deitatis. Non enim ita loquuntur, quia Pater ſit principium ipſius naturę diuinæ: quia iuxta fidem catholicam diuina natura non habet principium, quia à nullo procedit, aliàs ab eo diſtingueretur: vnde ſicut damnatur hæc locutio, eſſentia generat: ita & hæc, eſſentia generatur, vel procedit. Vocant ergo Patrem principium diuinitatis, quia in illo gradu, ſeu ordine (vt ita dicam) diuinarum perſonarum ſolus ipſe ita eſt principium aliarum perſonarum in diuinitate ſubſiſtentium, vt nullum principium habeat, & ideò dicitur principium diuinitatis, id eſt omnis communicationis diuinitatis. Filius autem, quia principium habet, non poteſt abſolutè vocari principium diuinitatis, dicitur autem verè principiū Spiritus ſancti, ſeu cōmunicationis diuitatis per modum ſpirationis, quia ſub ea ratione non habet principium. Sic igitur de ratione omnis principij eſt vt ſit prius eo cuius eſt principium, quòd ſi abſolutè et ſimpliciter in aliquo ordine principium ſit, erit etiam primum in illo ordine.

Concil. Tolet. VI. & XI in principio
Dionyſ. c. 1. de Caleſt. Hierarch. & 2. de diuin. nominib.
Cap. Damnamus, de ſumma Trinit. & fide cathol.
Nazianz. orat. 29.
Athanaſ. orat. in l Iud d.ſtom Deus l'eo.
Auguſt. 4. de Trinit. c. 20.

IX. Dices, Forma eſt principium generationis rei naturalis, & tamen nullo modo eſt prior generatione, cum ſit formalis terminus eius. Item objiciet Theologus in diuinis perſonis nullam propriam prioritatem inueniri, eum tamen in eis ſit propriiſſima ratio principij. Ad priorem partem reſpondetur, formam eſſe priorem generatione in ratione termini per ſe, ad quem ordinatur generatio, quæ reuocatur ad prioritatem in ordine intentionis. Non deerit tamen qui dicat formam etiam eſſe priorem natura in executione & in genere cauſæ formalis, ſed id non rectè dicetur reſpectu generationis, quia vt dixi, non eſt propria cauſa illius, ſatis ergo eſt prior habitudo generationis ad formam vt hæc ſit principium illius, quidquid ſit de propria cauſalitate reſpectu illius. Dices, Ergo actus vocari poterit principiū potētiæ, quia licèt ſit poſterior generatione, vel tempore, quàm potentia, tamen eſt teminus quem per ſe reſpicit potentia, & à quo ſpeciem ſumit: vnde natura eſt prior ordine intentionis. Reſpondetur primò concedendo ſequelam in eo genere principij ſpecificantis: quod enim eſt inconueniens? Deinde multò maior eſt ratio de forma reſpectu generationis, quia forma eſt ita intrinſeca generationi, vt inſeparabiliter, & intimè ac eſſentialiter habeat illam coniunctam, ita vt non poſſit intelligi actualis generatio, quin ibi interueniat forma actu informans, actus verò eſt magis extrinſecus potentiæ.

Forma an prior generatione.

X. Altera pars obiectionis ad Theologos magis pertinet. Inter quos diuerſitas quædam eſt fortaſſe potius in modo loquendi, quam in re. Diuus Thomas itaque in 1. part. quæſtion. 42. articul. 3. in corpore, licèt concedat inter Diuinas perſonas eſſe ordinem originis, negat tamen ſimpliciter vnam eſſe priorem alia, quia in Trinitate (inquit) eſt ordo naturæ ſine prioritate. Et in ſolutione ad ſecundum declarat, ibi nec prioritatem naturæ eſſe, nec intellectus, quia illæ perſonæ & relatiuæ ſunt, & in vna met natura ſubſiſtunt, vnde nec ex parte naturæ habere poſſunt prioritatem, cum illa eadem ſit; nec ex parte relationum, cum correlatiua ſint ſimul natura, & intellectu. Quapropter idem Doctor ſanctus dicta quæſtione 33. articul. 1. ad 3. ita reſpondet difficultati, quam nunc tractamus, vt negare noſtram aſſertionem videatur. Dicit enim, quamuis nomen [principij] ſumptū ſit à prioritate, non tamen ſignificare prioritatem. Nam frequens eſt, vt in nomine aliud ſit, quod ſignificet, aliud verò illud, à quo ad ſignificandum imponitur. Nec ſibi eſt contrarius Diuus Thomas, cum 1. part. quæſtion. 40. artic. 4. inquit, perſonam producentem eſſe noſtro modo intelligendi priorem perſona producta. Nam ibi loquitur de modo intelligendi noſtro imperfecto & confuſo. In altero autem loco agit de intelligentia perfecta, quæ reb. ipſis prout in ſe ſunt, debetur. Et ita intelligunt Caietanus & Thomiſtæ, & cum eis in re concordat Durandus in 1. diſtinctione 9. quæſtione 2. & diſtinctio. 20. queſt. 2. Eſtque hęc ſententia ſatis probabilis, modusque ille loquendi cautus eſt,

& ſecutus: iuxta quam opinionem aſſertio noſtra limitari poterit, vt Metaphyſicè intelligatur, nō Theologicè, id eſt, de principio, quod lumen naturæ cognoſcit, non quod ſola fides reuelat. Nihilominus Scotus in 1. diſt. 12. quæſt. 2. & diſt. 28. quæſt. vltima, quem ſequitur Gabr. in 1. diſt. 9. quæſt. 3. concedit, ſicut in diuinis perſonis vna eſt principium alterius, ita eſſe priorem, non duratione, perſectione aut natura, ſed origine tantum. Nam hæc prioritas imperfectionem non includit, & in ipſa ratione principij producentis neceſſariò includitur. Vtrumq; patet, quia ſolum importat in perſona producente, quod habeat eſſe abſq; tali origine, ſecundum quam alia perſona ab illa procedit: vt Pater habet eſſe abſq; generatione, Filius verò non niſi per generationem, & vterque habet eſſe abſque ſpiratione, ſanctus verò Spiritus nō niſi per illam. Quod genus prioritatis inter correlatiua non poteſt in creatis rebus inueniri, quia vnum relatiuum vt tale eſt non procedit ab alio: in Diuinis autem reperitur proceſſio vnius correlatiui ab alio, quatenus talia ſunt. Et iuxta hanc ſen- B tentiam, aſſertio noſtra vniuerſaliter verum habet: nam ſi in Diuinis perſonis vera inuenitur, multò magis in creatis. Non eſt autem mirum, ꝙ ſicut ratio principij in illis perſonis ſingularis eſt, ita etiam modus prioritatis ſit peculiaris, & lōgè alterius rationis ab omnibus, qui in creaturis inueniantur. Eſtque hic modus loquendi etiam probabilis, & in re (vt opinor) non contradicit D. Tho. quia ipſe nunquam expreſsè negauit hoc prioritatis genus in Diuinis perſonis, ſed alia, quæ in creaturis inueniuntur. Tacuit tamen, nunquamq; vſus eſt illa locutione, ſed ordinem originis appellauit non prioritatem. Et ſanè non ſine cauſa, tum quia in rebus Diuinis modus loquendi Patrum imitandus eſt, apud quos illa locutio non reperitur: tum etiam, quia prioritas originis non eſt abſolutè prioritas, prout in Diuinis perſonis reperitur; quia prioritas ſimpliciter & ſine addito aſſerta imperfectionē aliquam in re, quæ poſterior dicitur, indicare videtur. Item, quia illud dicitur abſolute prius, qđ poteſt aut eſſe, aut ſaltem exacte intelligi ſine alio, vna verò perſona diuina neutro modo ad aliam comparatur. Quod vero addunt aliqui, vnam perſonam diuinam eſſe priorem alia in or- C dine naturalis enumerationis, quō, primam, ſecundam, & tertiam perſonam numeramus: hoc (inquam) non eſt diuerſum à præcedenti, nam hic modus enumerandi non fundatur niſi in prioritate originis, vnde in re ipſa non indicat aliud prioritatis genus, declarat autem optumè ille numerandi modus hunc modum prioritatis originis, ſi congruis verbis, & ſano ſenſu declaretur, non eſſe omnino alienum à modo loquendi Eccleſiæ, & Doctorum. Vnde cum illo addito acceptari poteſt, ſufficienſq; eſt vt in vniuerſum verum ſit, omne principium eſſe aliquo modo prius eo, cuius eſt principium; quanuis hoc ſemper maneat ſingulare in Trinitate, ꝙ cum ratio principij abſolute, & ſimpliciter conueniat vni perſonæ reſpectu alterius, ratio autē prioris ſolum cum addito, & limitatione tribuatur, nam illud abſolutè dictum nullam imperfectionem in altero extremo, hoc vero aliquam

A indicare videtur. Prioritas ergo originis dicto modo explicata, ſatis eſt vt vera ratio principij in diuinis inueniatur; vnde quod D. Tho. ait nomen principij ſumptum eſſe à prioritate, non verò ſignificare illam, ſi per prioritatem intelligat abſolutam & poſitiuam prioritatem, quę imperfectionem connotet in principiato, verum eſt: ſi tamen ſit ſermo de pura anteceſſione quaſi negatiua, ſub ea ratione ſub qua principium dicitur, ſic non ſolum nomen principij ſumptū eſt à prioritate, ſed etiam illam ſignificat, & requirit cum proportione debita, vt declaratum eſt, & conſtat ex definitione Ariſtotelis, & ex omnibus adductis.

Deſcriptio principij in communi conſummatur.

Secundò infertur ex dictis, ad rationem principij non ſatis eſſe vt ſit prius alio, ſed neceſſarium eſſe vt inter illa ſit aliqua cōnexio, vel conſecutio vnius ab alio, quod principium denominatur. Hoc patet ex communi modo concipien- B di hominum, & inductione facilè declaratur. Nam homo heri natus non eſt principium eius qui hodie naſcitur, licèt ſit prior illo, & in diuinis ſi Spiritus ſanctus non procederet à Filio, Filius non poſſet dici principium eius, etiam ſi cogitari aliquo modo poſſet ratione prior, eo ſcilicet modo quo actus intellectus dicitur prior actu voluntatis. Eſt ergo neceſſaria aliqua connexio, vel conſecutio: & ideò iuxta varios modos talis conſecutionis, varia etiam eſt denominatio principij: interdum enim oritur ex ſitu: interdum ex ſucceſſione intrinſeca: aliquando ex dimanatione, & ſic de alijs ſuperius enumeratis. Atque hoc totum ſignificauit Ariſtoteles dicto loco 5. Metaph. cum dixit, [Principium eſſe primum, vnde aliquid eſt, &c. nam illa dictio [vnde,] prædictam connexionem vel conſecutionē indicat. Eſt autem hoc cum proportione intelligendum, nam eſſe poteſt principium in actu & in potentia, & vtroque modo requirit habitudinem ad alterum, quod ad illud conſequitur, vel actu vel potentia. XI. Inter principiū & principiatū connexio requiſita. Ariſtot.

Atque ita concluditur deſcriptio principij in communi & confuſiſſimè ſumpti, quam ſub C his terminis D. Tho. tradit 1. par. quæſt. 33. art. 1. [Principium eſt id à quo aliquid procedit quocunque modo:] vbi verbum illud [procedit] non eſt ſummēdum ſtrictè pro vera origine, ſed pro quacunq; conſecutione, vel connexione, vt hactenus locuti ſumus: & ad hoc ſignificandum addidit fortaſſe D. Tho. illam particulā [quócunque modo.] Atq; hoc ſenſu ſumpta eſt illa definitio ex prædicto loco Ariſtotelis, dicentis principium eſſe, [id vnde aliquid eſt.] Conſultò. n. videtur abſtinuiſſe à peculiari verbo ſignificante originem, vel alium modum emanationis, vt per illam particulam [vnde,] omnem modum coniunctionis ſeu conſecutionis complecteretur. Addidit verò ad maiorem explicationē principiū eſſe, [Id vnde aliquid eſt, aut ſit, aut cognoſcitur,] vt ſimul cum deſcriptione generalē quādam diuiſionē principiorū explicaret: ad illa. n. tria membra modò commemorata poſſunt omnia principia reuocari, pſertim ea quæ ſunt per ſe; XII. D. Thom. Principij generalis quædā diuiſio.

ſe: nam quæ ſunt per accidens, vix poſſunt ad certam methodum reuocari, niſi quatenus reducuntur ad ea quæ ſunt per ſe. Sic igitur principia omnia aut ſunt principia rei in fieri, aut principia rei in eſſe: & ad hæc duo membra reducuntur omnia principia rerum, quia non poteſt intelligi in rebus alius ſtatus niſi in fieri, vel in eſſe: & non ſemper principiū effectionis, eſt principium conſtitutionis rei, vt patet in priuatione. Sub principio autem eius quod fit, comprehenditur omne principium motus vel operationis vt ſic, vel cuiuſlibet rei ſucceſſiuæ; nam iſta omnia habent ſuum eſſe in fieri, ſub principio verò eius quod eſt, includuntur omnia principia rerū, quæ aliquo modo habent eſſe (vt aiunt) in facto eſſe. Quia verò ēt res ſucceſſiuæ, & actiones ipſæ aliquo modo ſunt, ideò generalius ſumendo verbū [eſt,] dici ſolet à Theologis [Principium eſſe id, vnde aliquid eſt.] Atq; eodē modo poſſet ſub his verbis comprehendi principiū cognitionis, & re vera comprehenditur, ſi cognitio conſideretur quatenus quædam res eſt, quæ fit, vel eſt: meritò tamen Ariſtoteles tertium membrum adiūxit de principijs cognitionis, vt ſignificaret non ſemper principium cognitionis eſſe principium rei cognitæ, ſed ſæpe alia eſſe principia rei in eſſe cognito, à principijs eiuſdem rei in eſſe aut fieri. Non addidit autem in ſpeciali principium amandi, quia hoc nullum eſt niſi vel principium eſſendi, vel cognoſcendi. Atq; ex his ſatis conſtat tum deſcriptio, tum ēt diuiſio ab Ariſtotele tradita: diuiſio (inquam) dicta, quæ eſt trimembris. Poſt illam verò ſubiungit Ariſtoteles aliam bimembrem, dicens, [aliud eſſe principium intrinſecum, aliud extrinſecū,] quæ eſt ſubdiuiſio priorum membrorum, vt ipſemet ſatis clarè indicat. Atq; ad illam trimembrem diuiſionem reuocat omnes acceptiones principij quas ſuprà numerauerat; & omnes alias quæ excogitari poſſunt. Non.n. ſolicitus fuit in enumerandis omnibus ſignificationibus ipſius vocis, quod prolixum eſſet & minimè neceſſarium, ſed eas quę vel erant magis vſitatæ, vel ex quibus aliæ facile poterant cognoſci. Et ideò ſuperuacaneum cenſeo ſcrupuloſè inquirere aliam ſufficientiam illius enumerationis. Quòd ſi quis copioſam de illa re diſputationem requirat, legat Fonſecam lib. 5. Metaph. c. 1. per quæſtiones ſeptem, præſertim in quarta.

Intrinſecū principium quod, quod verò extrinſecum.

Analogia principij declaratur.

XIII. TErtio ex dictis infertur, Principium nō dici mere æquiuocè de omnibus membris quæ ſub illo continentur, ſuperiuſque numerata ſunt, quandoquidem non tantum nomen, ſed etiam aliqua ratio nominis eſt illis communis. Dubitari verò ſolet an ſit vniuoca, vel analoga. Ad quod breuiter dicendum eſt non poſſe eſſe vniuocam. Tria enim poſſunt in principio conſiderari, vnum eſt res ipſa quæ denominatur principium; aliud propria relatio ſecundum eſſe, quæ principij ad principiatum concipitur; tertium eſt id quod intelligitur tanquam proxima ratio fundandi illam relationem, quæ eſt conſecutio illa ſeu dimanatio principiati à principio. In nullo autem ex his conueniunt vniuo-

A cè ea omnia quæ principia dicuntur. Primum patet, quia principium denominatur non tantum ens increatum, ſed etiam creatum, nec ſolum ens reale, ſed etiam rationis: ſed hæc non conueniunt vniuocè in aliqua ratione propria & intrinſeca, ergo. Atq; eadem ratio fieri poteſt de ſecundo, nam etiam relatio principij communis eſt ad creatam & increatam, quanuis hanc poſteriorem Philoſophia non agnoſcat. Item ad relationes reales & rationis. Et ex his idem concludi poteſt de tertio. primò quidem, quia tanta eſt varietas in illis rationib. ſeu connexionibus principiatorū cum principijs, vt vix inter ſe conueniant niſi in nomine & proportionalitate aliqua. Secundò, quia quādo id quod denominatur principium, eſt ens rationis tantum, ratio fundandi relationem principij non poteſt eſſe realis; in alijs verò rebus ſępe eſt vera dimanatio & proceſſio realis. Rurſus hæc interdum eſt creata, interdum increata: eſt ergo in his eadem ratio analogiæ. Tandem, quia principia quæ ſolum ob ſucceſſionem temporis aut ordinem ſitus, vel aliam ſimilem accidentalem connexionem ſic denominantur, longè diſtant à principijs per ſe, & maximè ab illis, quæ per verum influxum & cauſalitatem talia ſunt. Neque B huic analogiæ obſtat vnitas deſcriptionis datæ: nam termini quibus illa conſtat, adeò ſunt tranſcendentales, vt analogiam in ſe inuoluant. Neque etiam obſtat quòd fere ſemper abſolutè & ſine addito [principium] dicatur de quocunque ſignificato ſuprà poſito, nam hoc accidere poteſt vel propter proportionalitatem claram & notam, vel quia ex ſubiecta materia conſtat in qua ſignificatione ſumatur vox, vel certè propter aliquam propriam & intrinſecam rationem principij, iuxta ea quæ inferius dicemus de analogia entis.

Quæret autem fortaſſe aliquis qualis ſit hæc analogia, & de quibus ſignificatis [principium] primariò dicatur. De qua re multa dicunt interpretes dicto lib. 5. Metaphyſ. capit. 1. Ego tamen breuiter cenſeo hanc analogiam non eſſe vnam, ſed multiplicem reſpectu diuerſorum ſignificatorum, non enim repugnat idem nomen prima- XIIII. C riò ſignificans rem aliquam ad quaſdam alias transferri per attributionem, ad alias verò per proportionalitatem. Vt ſanum primariò ſignificans animal, per attributionem ſignificat medicinam, per proportionalitatem verò pomum integrum & incorruptum. Sic igitur dicendum cenſeo de principij nomine reſpectu ſuorum ſignificatorum. Eſt autem conſiderandum, aliud eſſe loqui de prima impoſitione huius vocis prout ab hominibus facta eſt, aliud de re ſignificata per illam, vt in ſimili diſtinguit D. Thom. 1. parte, quæſtion. 13. articul. 6. Priori modo exiſtimo hanc vocem impoſitam eſſe ad ſignificandū principium motus, vel temporis, nam quia priores Philoſophi non cognoſcebant niſi res corporales, in eis primum diſtinxerunt principium, medium, & finem; hæc autem videntur primum cognita ex motu ſeu actione aliqua, & ideò veriſimile eſt nomen principij, primum fuiſſe impoſitum ad ſignificandum principium motus vel actionis, vel partē illā magnitudinis à qua incipit motus. Et fortaſſe hoc ſignificauit

Idem reſpectu diuerſorum & attributione & proportionaliter analogum.

Ordo impoſitionis vocis principiū ad ſua ſignificata.

A Ariſtoteles primo loco hanc acceptionem enumerans. Hinc verò deriuata eſt hæc vox per proportionem vel proportionalitatem ad alia ſignificata.

XV. *Quid primario, ſecundario qd ſignificet principium.*

At verò quantum ad rem ſignificatam principalius ſignificat hæc vox principia per ſe quã per accidẽs: & ea præſertim quæ ſunt principia per verum & realem influxum, quia in his eſt multò verior & proprior dimanatio vnius ab alio & origo, quam nomen principij pręſe fert. Hæc autem ratio principij cum cauſalitate coniuncta eſt reſpectu creaturarum, & conuenit tum Deo, tum etiam creaturis. Et hac ratione poteſt de Deo, & creaturis dici ſecundùm analogiam attributionis: v.g. eſſe principium efficiẽs analogicè dicitur de Deo & creaturis, non ſecundùm proportionalitatem tantum, ſed propter veram, & realem conuenientiam, analogã tamen & includentem attributionem, vt inferius generaliter explicabimus in analogia entis ad Deum & creaturas. Et idem dici poteſt de principio finali, vel exemplari. Quomodo verò B ratio principij communis ſit principio efficienti, finali, & exemplari, pertinet ad diuiſionem de cauſa in hæc & alia membra, de qua infrà dicemus. In ſolo autem Deo ad intra (quod Philoſophia non agnouit) reperitur vera ratio principij poſitiui ac per ſe cum vero influxu ſeu productione abſque cauſalitate, quæ eſt altior & mirabilior ratio principij.

XVI. *De Deo, vt Dei, & vt creaturarũ principium eſt, qualiter dicat principium.*

Vnde meritò ſolet à Theologis inquiri an principium in communi, etiam dictum de ipſo Deo, vt eſt principium creaturarum, vel vt vna perſona diuina eſt principium alterius, ſit vniuocum, vel analogum. Quidam putant eſſe analogum, & per prius dici de Deo ſecundum emanationes ad extra, quàm ad intrà, quia creatura procedit à Deo, non tantum ſecundum perſonam, ſed etiam ſecundum naturam, & eſſentiam: & ideò maior ratio principij videtur eſſe in Deo reſpectu creaturarum, quàm ſit in Patre æterno reſpectu Filij, cuius perſonam producit, non naturam. Et confirmatur, quia ratio principij reſpectu creaturarum eſt abſoluta & eſſentialis: C alia verò relatiua & notionalis; ea verò quæ ſunt eſſentialia, ex proprijs conceptibus videntur potiora, & priora notionalibus. Confirmatur ſecundò, quia potentia ſimpliciter in Deo priùs dicitur de potentia producendi ad extra, quàm ad intrà: vnde Deus ſimpliciter eſt omnipotens per potentiam operandi ad extra, nõ verò ad intrà, aliàs Spiritus ſanctus non eſſet omnipotens eo quòd ad intra producere non poſſit. At verò eadem eſt ratio de principio quæ de potentia, cum principium ſit ratione potentiæ. Atque ita ſentit Durand. in 1. diſt. 29. quæſt. 1. *Durand.*

XVII. Alijs verò placet eſſe analogum, per prius dictum de principio ad intrà quàm ad extra, tum quia relatio principij ad creaturas eſt rationis; inter perſonas verò diuinas eſt realis, tum etiã quia principium eſt vnde aliquid eſt: ſed creatura analogicè eſt reſpectu diuinæ perſonæ procedentis, quia hæc procedit in eſſe increato, illa in creato: ergo illa proceſſio eſt longè nobilior, etiam ſecundum analogiam, ergo etiam ratio principij quæ illi reſpondet, per prius dicitur ſecundum emanationem ad intra quàm ad extra,

A Atque huius ſententiæ videtur eſſe D. Thom. 1. part. quæſt. 33. art. 1. ad 4. & art. 3. Sed illis locis non agit de nomine principij, ſed de nomine [patris,] de quo eſt longè diuerſa ratio. Sed ſub nomine principij id expreſſe affirmat in 1. diſt. 29. quæſt. 1. artic. 2. vbi Capreolus, Albertus, Richardus, & alij idem ſentiunt. *D. Thom.* *Capreol. Richard. Albertus.*

XVIII. Tertia verò ſententia eſſe poteſt hoc nomen [principium] eſſe vniuocum ad illas duas rõnes: non enim repugnat idem nomen quod eſt analogum reſpectu plurium, eſſe vniuocum reſpectu aliquorum, vt per ſe conſtat, & infra tractando de communitate entis & accidentis latius dicemus. Quòd autem ita ſit in præſente quoad hanc partem de qua agimus, probatur quia hic non interuenit analogia proportionalitatis, nec attributionis. Prior pars probatur, tũ quia alias ſolum per tranſlationem diceretur Deus principium creaturarum, non per proprietatem, tum etiam quia D. Thom. ſuprà expreſſe fatetur dari vnam rationem communem originis proceſſioni creaturarum à Deo, vel vnius perſonæ diuinæ ab alia, quæ eſt, [aliquid ab aliquo eſſe:] & ſic B etiam dari vnam communem rationem principij: in analogia autem proportionalitatis nõ eſt vna communis ratio. Secunda autem pars probatur, quia Deus, vt dicitur primũ principium creaturarum, non refertur ad ſe vt eſt principium perſonarum: ergo nulla poteſt ibi eſſe analogia attributionis. Item, quia aliàs Spiritus ſanctus diceretur principium creaturarum per attributionem ad Patrem, vel ad Filium, quod videtur ſatis abſurdum. Item quia hic ceſſat ratio analogiæ attributionis, quæ eſſe ſolet inter Deum & creaturas, nimirum quòd omne eſſe ſeu omnis perfectio creaturæ primariò eſt in Deo, & ab illo pendet: hic autem vna ratio principij non cauſatur ab alia, neque ab illa pendet: imò nec emanatio creaturarum per ſe pendet ex dimanationibus diuinarum perſonarum: quia multitudo perſonarum non erat per ſe neceſſaria ad productionem ad extra: ceſſat ergo in præſenti omnis ratio analogiæ attributionis.

XIX. C In hac re diſtinguenda videntur illa tria, quę ſuprà in oĩ principio diſtinximus, ſcilicet relatio principij, proxima ratio talis relationis, & id quod principium nominatur. Quoad primum non eſt dubium quin hic ſit analogia, quia relatio principij Dei ad creaturas eſt rationis: perſonæ autem diuinę producentis ad productam eſt realis. Et hunc ſenſum declarat expreſſe Scotus diſtinct. 29. quæſt. 1. Imò hęc analogia, vel non eſt attributionis, ſed proportionis tantum: vel ſaltem ſi eſt attributionis, non eſt ſecundum communem conceptum: quia hic nullus eſt ad ens rationis, & reale.

XX. Quoad ſecundũ etiam exiſtimo probabilius rationem principij actualis dici analogicè, & principalius de Deo ſecundum proceſſiones ad intra, quàm ad extra, propter rationes adductas. Eſt autem hęc analogia attributionis, & non ſolum proportionis, ſicut eſt analogia entis, & aliorum attributorum quę de Deo & creaturis propriè dicuntur. Nam hęc analogia principij fundatur in analogia quę eſt inter creationem, & proceſſiones diuinarum perſonarum

in ra-

Digitized by Google

in ratione originis ſeu emanationis. Quia ſi productiones non conueniunt vniuocè in communi ratione productionis, nec ratio principij poteſt eſſe vniuoca, præſertim cum eſſe hoc modo actuale principium creaturarum, non conueniat Deo niſi per denominationem extrinſecam ab emanatione creaturæ ab ipſo. Quòd autem ratio proceſſionis analoga ſit reſpectu creatæ, & increatæ: quòdq; per prius dicatur de proceſſione increata, probatur primò ex generali regula diuinorum attributorum, quæ propriè ſemperque per prius de Deo dicuntur, vt infrà probaturi ſumus. Habet autem verum non tantum in eſſentialibus, ſed etiam in perſonalibus: nam perſona analogicè dicitur de creata & increata: & pater, aut Filius, dicuntur analogicè de diuinis perſonis & humanis.

XXI. Secundò, quia etiam in hac ratione eſt aliquo modo neceſſaria dependentia, & anteceſſio naturalis inter origines ad extra, & ad intra. Nam licèt creatio ex parte ſua per ſe nõ requirat Trinitatem perſonarum, & conſequenter nec proceſſiones ad intra: ex parte tamen Dei per ſe ac neceſſariò illas requirit, & ab eis ſuo modo pendet. Tum quia omnis effectio per ſe pendet à perſona agente: in Deo autem non poteſt eſſe perſona ſine productione, vel proceſſione ad intra. Tum etiam; quia creaturarum productio ex ſe pendet ex intelligentia & amore: non poteſt autem eſſe in Deo intelligentia ſine Verbo, nec amor ſine Spiritu ſancto. Et iuxta hanc conſiderationem dixit D. Thom. 1. part. quæſt. 45. artic. 6. [Proceſſiones perſonarum eſſe rationes productionis creaturarum,] & in reſponſ. ad primum addit quòd [proceſſiones diuinarum perſonarum ſunt cauſa creationis.] Atque ita ſolutum manet fundamentum, quod referendo tertiam ſententiam attulimus contra hanc partem. Fundamentum autem Durandi nil obſtat, imò declarat proceſſiones diuinarum perſonarum, cum ſint ſine vlla dependentia, vel imperfectione, eſſe adeò eminentis rationis, vt non poſſint cum creatis productionibus vniuocè conuenire. Quòd ergo in perſona producta, eſſentia non producatur, ſed communicetur tantum, non minuit veritatem productionis, ſed potius pertinet ad infinitam perfectionem eius. Sicut quòd Pater æternus producat Filium, non tantum ſimilem in natura ſpecifica, ſed etiam eiuſdem numero naturæ, non minuit veritatem generationis, ſed pertinet ad infinitam perfectionem eius; vt optimè annotauit D. Thom. 1. part. quæſt. 41. artic. 5. ad 1.

D. Thom.

XXII. Quod verò ad tertium attinet, id eſt, ad id quod principium denominatur, ſi omnino materialiter (vt ita dicam) ſumatur, clarum eſt non poſſe interuenire analogiam. neque eſſe aliquid prius quam id quod primum principium creaturarum denominatur. Neque etiam eſſe poteſt aliquid perfectius, quàm id quod ex parte talis principij eſt radix & origo talis denominationis: eſt enim infinita perfectio eius. Imò etiam ſi non adeò materialiter de illo principio loquamur, ſed formaliter quatenus eſt (vt ſic dicam) principium in potentia, ſic etiam exiſtimo rationem principij non poſſe dici minus propriè aut per poſterius de Deo vt eſt principium creaturarum: & hoc perſuadent nonnulla argumenta facta in prima & tertia opinione. Et maximè quòd hæc denominatio eſt abſoluta, æterna, & eſſentialis: ſumitur enim ex attributo omnipotentiæ, potentia autem Dei in ratione potentiæ actiuæ, vel productiuæ non eſt analogicè potentia, ſed primariò ac principaliter. Ratio ergo principij prout ab illa præciſe ſumitur non poteſt eſſe analoga.

XXIII. Satisfit obiectioni.

Dices. Ergo potentia non dicitur analogicè de potentia creandi, & generandi, vel ſpirandi: conſequens autem videtur falſum, nam talis eſt potentia, qualis eſt actio vel productio, ſed productio eſt analoga, ergo & potentia. Reſpondeo primum concedendo non eſſe talem analogiam, quæ poſterius dicatur de potentia creandi: quia, vt dixi, potentia effectiua Dei non poteſt eſſe analogicè potentia: quia per nullam proportionem aut attributionem ita nominatur, & quia eſt prima ac perfectiſſima potentia. Vnde addo vel quoad hoc eſſe vniuocationem, vel ſi eſt aliqua analogia, vt fortaſſe eſt, per prius potentiam productiuam dici de potentia creandi, &c. quàm generandi, &c. Ratio eſt, quia formalis ratio potentiæ, quæ actum primum ad producendum ſignificat, cum omni proprietate & perfectione reperitur in Deo reſpectu creaturarum: reſpectu autem internarum originum, vel diuinarum perſonarum procedentium, magis eſt ſecundum modum concipiendi noſtrum, quàm ſecundum rem. Quia in re non tam eſt actus primus quàm vltimus reſpectu internarum proceſſionum, vt latius infrà conſtabit tractando de ſcientia, voluntate, & potentia Dei. Ratio autem eſt, quia potentia Dei reſpectu creaturarum eſt ad emanationem tranſeuntem re ipſa diſtinctam, & non neceſſariò fluentem à tali potentia: & ideò illa eſt propriiſſime potentia & actus primus reſpectu talis emanationis: at verò potentia generandi vel ſpirandi eſt ſecundum proceſſionem immanentem, quæ in re non poteſt eſſe tantum in potentia, ſed ſemper in actu, nec poteſt eſſe in re diſtincta ab eo quod à nobis concipitur per modum potentiæ, quantum ad abſolutam perfectionem eius, vt conſtat ex Diuo Thom. 1. parte quæſtion. quadrageſima prima articu. 5. & ideò ſecundum rem & veritatem propriùs dicitur potentia de creatiua, quàm de generatiua, &c.

XXIIII. Neque obſtat quòd origo, vel productio ſit analoga: tum quia potentia Dei non ſumit rationem ſuam ex habitudine ad extrinſecum, ſed ex ſua eſſentiali & abſolutiſſima perfectione: tũ etiam quia ad excellentiam diuinæ potentiæ abſolute ſumptæ pertinet, vt neque ex neceſſitate ſit coniuncta ſuæ actioni, nec etiam poſſit habere actionem ſibi adæquatam ſeu eiuſdem ordinis: atque ita fit vt imperfectio quam eſſentialiter includit productio ſeu dependentia creaturæ, non ſolum non diminuat perfectionem, & proprietatem potentiæ Dei ad agendum extra ſe, ſed etiam ſit manifeſtum iudicium infinitæ perfectionis eius. E contrario verò excellentia internarum originum indicat ſummã & infinitam perfectionem & proprietatem actuũ immanentium Dei, & conſequenter aliquo modo minuit proprietatem potẽtiæ in actu primo, vt declaratum eſt. Atque hæc ſint obiter dicta,

Digitized by Google

propter declarandum exactè analogiam principij. Illud verò magis Theologicũ eſt quod quæri ſolet an principium dictum intra Deũ de generãte, & ſpirante ſit vniuocum, vel analogum: in quo ego cenſeo cum Scoto loco ſuprà citato eſſe vniuocum, ſicut eſt relatio vel perſona neq; in his quæ cum omni proprietate dicuntur de diuinis perſonis intelligo analogiam, vel attributionem, cum ibi nulla ſit dependentia, aut imperfectio, vel prioritas naturæ. Rurſus quæri ſolet vtrum principium ad extra dictum de Deo vt creante, vel operante ex præſuppoſita materia, ſit analogum: quod aliqui ſentire videntur: ego verò cenſeo eſſe vniuocum: quia effectio vniuocè dicitur de creatione, & eductione, præſertim quæ à Deo fit vt à primo agẽte, ſed de his hæc ſunt ſatis.

Principium generatiuum, & ſpiratiuũ an dicatur vniuoce.

Principium de Deo creãte, & operãte ex ſubiecto qualiter dicatur.

Principalis quæſtionis reſolutio.

XXV. VLtimò ex dictis colligitur reſponſio ad quæſtionem propoſitam, propter quã tam multa de Principio diximus, ſ. Principiũ & cauſam non eſſe omnino idem, nec reciprocè dici, ſed principium communius eſſe quàm cauſam. Ita docet expreſſe D. Tho. 1. p. q. 33. art. 1. ad 1. inde rationem ſumens cur in Deo vna perſona dicatur principium alterius, & non cauſa. Idem habet in 1. diſt. 29. art. 1. in corp. & ad 2. & de potent. q. 10. art. 1. ad 9. & eſt communis ſentẽtia. Quam rectè probant rationes dubitandi poſitæ in principio in tertio loco, & ex omnibus dictis de Principio manifeſtè cõſtat. Nam [Principiũ] dicitur etiam de eo qui propriè non influit in alium, cauſa verò minimè. Itẽ hinc fit vt principium non tantum entibus realibus, ſed etiam entibus rationis ſeu priuationi conueniat: cauſa verò non item. Eſt ergo hæc concluſio manifeſta comparando cauſam ad principium in tota ſua generalitate: ſi verò comparetur ad principiũ verè ac per ſe influens aliqđ eſſe in eo cuius eſt principium, eſt etiam vera concluſio, tamen ita difficilis, vt non poſſit cognoſci lumine naturæ, quia in ſolo Trinitatis myſterio reperitur talis principij modus, & ideò difficile eſt diſcrimẽ & rationem aſſignare, de quo dicemus ſectione ſequenti.

Principium latius patet, quam cauſa. D. Thom.

Soluuntur argumenta.

XXVI. AD primum teſtimonium Ariſtotelis initio poſitum multi reſpõdent per illam regulã dialecticam, exemplorum non requiri veritatẽ: in eo enim loco obiter & gratia exempli poſuit Ariſtoteles principium & cauſam. Sed hæc dura interpretatio eſt, vel modeſta potiùs conceſſio Ariſtotelici lapſus. Alij exponunt nomen cauſæ ibi non accipi propriè, ſed vulgari modo, prout de quacunque occaſione vel conditione neceſſaria dicitur. Sed hæc etiam expoſitio habet difficultatem infrà attingendam, nam nomen cauſæ etiam vulgariter ſumptum nunquam tam latè patet ſicut [principium.] Dici ergo poteſt, Ariſtotelem duo ibi dicere de ente & vno. Primum eſt, eſſe idem. Secundum eſt, conuerti inter ſe: cum ergo Ariſtoteles ait, [ſicut principium & cauſa,] non comparat ea in ſecundo, ſed in primo: intendit enim docere ens & vnũ eſſe idem re, non tamen ratione: & ad hoc inducit exemplum dicens quòd ſe habent ſicut principiũ & cauſa, non ſicut tunica & veſtis: vnde immediatè poſt illa verba [principium & cauſa,] ſubdit, [ſed non vt quæ vna ratione dicuntur.] Vel ſi in vtroque ſit comparatio, non oportet vniuerſaliter intelligi de principio & cauſa, ſed indefinitè: quòd aliquando principium & cauſa, licèt mutuò conſequantur, ratione differant, verbi gratia principium & cauſa efficiens.

An principium & cauſam idẽ Ariſtoteles reputauerit.

Varij Ariſtotelis loci ad id expẽduntur.

XXVII. Ad ſecundum teſtimonium ex quinto Metaphyſicæ reſpondẽt aliqui etiam ibi ſumi nomen cauſæ lato & vulgari modo. Sed hoc apertè eſt contra mentem Ariſtotelis, cum diſtinctè tractet de principio & cauſa: & vtriuſq; ſignificata Philoſophicè & propriè exponat. Alia expoſitio eſt, cum Ariſtoteles ait, tot modis dici cauſam, quot principium, non eſſe intelligendum poſitiuè, ſed negatiuè, id eſt cauſam non dici alijs modis, quàm his quibus dicitur principium, licèt non neceſſe ſit dici omnibus illis modis. Et quidem licet proprietas illius vocis [tot modis] refragari huic expoſitioni videatur, tamen ratio quam Ariſtoteles ſubiungit, videtur cogere ad illam admittendam: ait enim: [Quoniam omnes cauſæ principia ſunt.] Ex qua ratione ineptiſſimè inferretur, cauſam dici omnibus modis quibus dicitur principium: eſſet enim argumentari à ſuperiori ad inferius affirmatiuè: vt ſi quis colligeret, [Omnis ſubſtantia eſt ens: ergo quot modis dicitur ens; totidem dicitur ſubſtantia.]

XXVIII. Aliam verò expoſitionem indicat Alexand. Alenſ. ſ. tot modis dici principium quot dicitur cauſa, quia omnis cauſa eſt principiũ. Ita vt poſt enumeratas ſignificationes principij ſubiũxerit Ariſtoteles quaſi generalẽ regulam, quòd principium etiam dicitur omnibus modis quibus dicitur cauſa, quamuis non illis ſolis. Et iuxta hunc ſenſum optimè quadrat ratio Ariſtotelis: tamen vix poteſt accommodari ad priora verba. Alia expoſitio indicatur à D. Tho. ſcilicet, principij acceptiones ibi numeratas tot conuenire cauſæ, quamuis non ſub eadem ratione: nam ex cauſa incipit motus, & ſic de alijs. Iuxta quam expoſitionem probatio Ariſtotelis aliter eſt inducenda, ſcilicet, vt inde confirmet, illas acceptiones habere locum in principio, quia etiam habent locum in cauſa, quia omnis cauſa principium eſt: inde tamen non ſequitur cauſam & principium reciprocè dici, quia licet acceptiones ibi numeratæ ſecundum alias rationes poſſint cauſæ accommodari, tamen principium latius patet, quia dicitur omnibus illis modis quibus dicitur cauſa, & ſecundum propriam rationem cauſæ: & præterea dicitur alijs modis ſecũdum generalem principij rationem.

Alenſ.

XXIX. Ad tertium teſtimonium ex 12. Metaphyſicæ, vbi Ariſtoteles priuationem vocat cauſam, communis omnium & neceſſaria expoſitio eſt ibi fuiſſe vſum nomine cauſæ vulgari modo, prout cauſa dicitur quidquid ad aliud quouis modo requiritur.

XXX. Sed dicet aliquis; Ergo ſi verè, & cum proportione loquamur, fatẽdum eſt, principiũ & cauſam reciprocè dici, nam ſi vtrumque in tota ſua amplitudine, & analogia, & vulgari vſu ſumatur conuertuntur: ſi aũt ſtrictè & cũ omni proprietate cauſa ſumatur, etiam conuertitur cum princi-

Digitized by Google

principio eodem modo ſumpto. Si verò cauſa ſumatur propriè, & principium latè, & ideo dicatur principium generalius eſſe quàm cauſa, impropria ſit comparatio: & eadē ratione dici poſſet cauſa latius patere quàm principium, quia ſi cauſa largè ſumatur & principium propriè, latius pateοit. Reſpondeo negando vtrâque partē aſſumptionis: nam comparādo principium proprium ac per ſe ad propriam & per ſe cauſam, cōmunius eſt principium, vt patet Theologicè in principijs diuinarum proceſſionū, & Phyſicè in priuatione. Et ſumendo vtrumq; in ſua latiſſima ſignificatione, etiam exiſtimo principium eſſe quid communius. Nam licèt cauſa ſic ſumpta plura comprehendat quæ non ſunt propriè, verè, ac per ſe cauſæ; tamen nihil comprehendit quod ſub generali ſignificatione principij non cōtineatur: principiū verò aliqua complectitur quæ nullo modo dicuntur cauſæ, etiam vulgari ſermone, primogenitus enim vocatur principiū filiorum, non tamen cauſa vllo modo.

XXXI. *Græci Patres cauſæ nomine pro principij vſi.*

Ad modum loquendi Patrum Græcorum reſpondetur vſurpaſſe nomen cauſæ latius, quàm in Latina proprietate poſſit aut debeat, vſurpari: re tamen ipſa non attribuiſſe nomen cauſæ perſonis diuinis ad intra quatenus proprie dicit relationem ad effectum, & in eo indicat aliquam imperfectionem, ſed ſolum vt dicit originem vnius ab alia.

XXXII. *Principiatū non aliquid in diuinis, & quod principij correlatiuum.*

Ad rationem, Theologi negant Principiatū eſſe correlatiuum Principij: & ideo licet concedant Patrem eſſe principium Filij, negant tamē Filium eſſe principiatum à Patre. Ita D. Tho. 1. p. q. 33. art. 1 ad ſecundum, & alij communiter. Iuxta quem loquendi modum, correlatiuū principij erit, id quod eſt ab alio. Quæ ſententia merito approbata eſt à Theologis Latinis ob reuerentiam myſterij Trinitatis, & ad tollendam occaſionem erroris: nam principiatum videtur ſignificare aliquid factum, ut ſupra argumentabamur, vel etiam indicat idem, quod initiatum, & conſequenter indicat initium eſſendi. Omiſſo verò illo myſterio, & ablata vocis inuidia, ſi nomine principiati ſolum ſignificetur id quod eſt correlatiuū principij, ſic negatur idem eſſe principiatum quod cauſatum, vel effectum: ſed ſignificare tantum id quod ab alio eſt, vel quod habet principium, non durationis (hæc enim æquiuocat io ēt tollenda eſt) ſed vel originis, vel cuiuſuis alterius modi. Atque in hoc ſenſu ſunt explicādi Græci, qui vt D. Tho. ſupra refert, admittunt Filium principiati à Patre.

XXXIII. *Soluuntur quæ probāt cauſam principio latiorem.*

Ad argumenta ſecūdo loco facta, quibus probatur cauſam latius patere quàm principium, reſpondetur Ariſtotelem in primo teſtimonio nō loqui generatim de principio, ſed de primo principio in aliquo ordine, quod habeat influētiam & cauſalitatem. De quo principio ibidē dixerat, [licèt magnitudine paruū ſit, facultate eſſe magnū.] Et de hoc primo principio negat hſe cauſam ſuperiorem, ſcilicet in illo ordine. Nam ſolū primū principium abſolutè & in tota latitudine entis nullam habet cauſam. Et eodem ſenſu in 1. Phyſic. ponit in definitione principiorum entis naturalis q[nō ſint ex aliis:] eo ſcilicet modo, quo ens naturale eſt ex ipſis, quia illa ſunt prima principia in illo ordine. De quibus principijs vt principia ſunt, & eorū propria definitione in Philoſopia diſputandum eſt: vt verò aliqua eorum ſunt cauſæ, de illis dicetur inferius.

SECTIO II.

Vtrum ſit aliqua communis ratio cauſæ, & quanam & qualis.

EX Ariſtotele nullam cauſæ in communi definitionē habemus: poſteriores vero Philoſophi in ea aſſignāda laborarunt, vt à communi ad proprias rationes ſingularum cauſarū explicandas melius procedatur, ſimulque declaretur qualis ſit conuenientia cauſarum inter ſe. Supponendum autem eſt ſermonem eſſe de cauſa in actu formaliter vt cauſa eſt: ſicut enim ſupra de principio dicebamus, ita etiam in cauſa tria conſiderari poſſunt, ſcilicet res quæ cauſat: cauſatio ipſa (vt ſic dicam) & relatio quæ vel conſequitur, vel cogitatur. De hoc tertio membro nihil in tota materia tractandum eſt: habet enim inferius ſuum proprium locum in materia de relatione. De aliis vero duobus dicturi ſumus: primò autem de cauſatione ipſa, per quam formaliter conſtituitur cauſa in actu, & ex qua nobis innoteſcit cauſa ipſa, ſeu virtus cauſandi. I.

II. *Prima cauſæ deſcriptio reprobatur.*

Prima igitur definitio hæc tradi ſolet, [Cauſa eſt id per quod ſatisfit interrogationi, qua inquiritur propter quid aliquid ſit, ſeu fiat.] Quæ ſumi poteſt ex Ariſtotele 2. Phyſi. cap. 7. vbi ſufficientiam cauſarum probat ex eo q per illas ſatiſfit omnibus modis quibus quæri ſolet propter quid res ſit: ſignificat ergo cauſam eſſe id per quod ſatisfit quæſtioni propter quid. Vnde conſtat dictionem [propter quid] non ſumi illo ſpeciali modo quo ſolet dici de cauſa finali, ſed generalius, vt comprehendat omnes cauſas. Hæc vero definitio nihil fere rem declarat; nam æquè obſcurum eſt quid ſignificet illud verbum [propter quid:] nam ſi rectè ſumatur, ſolum ſignificat habitudinem cauſæ finalis, & illam ipſam nō ſatis declarat, vt poſtea videbimus. Si verò ſumatur fuſius, comprehendit varios modos qui illis vocibus ſignificantur; [ex quo, per quid, à quo aliquid eſt:] vnde ſolum imponitur nomen commune, non tamen explicatur communis rō. Addo illam vocem in ea generalitate ēt poſſe comprehendere principia quæ non ſunt cauſæ, ſicut Chriſtus dixit Ioan. 6. [Ego viuo propter Patrem:] vbi non habitudo cauſæ, ſed principij tantum ſignificatur.

III. *Secūda cauſæ definitio refutatur.*

Secunda definitio, & valde communis eſt, [Cauſa eſt id ad quod aliud ſequitur.] Quæ referri ſolet ex lib. de Cauſis, vbi non reperitur; & potius videtur ſumpta ex definitione principij ſupra declarata ex Ariſt. 5. Metaph. Nā quod Ariſtoteles poſuit [primum] loco generis, in illa definitione cauſæ ponitur per terminum magis trāſcendentalem, ſcilicet [id:] reliquæ verò particulę, ſcilicet [ad quod aliud,] manifeſtè æquiualēt illis verbis Ariſtotelis, [vnde aliquid.] Denique qđ Ariſtot. ſubdiſiūctione dixit, [eſt, aut fit, aut cognoſcitur,] ſatis cōfusè cōprehēditur ſub vnico verbo [ſequitur:] in hoc enim verbo non pōt ſignificari ſola cōſecutio per illationem, alioqui conueniret definitio etiam effectibus, ex quibus infe-

Digitized by Google

inſeruntur cauſæ: oportet ergo, vt generatim quãcunque connexionem vel cõſecutionem ſignificet. Atque ex hac ipſa expoſitione ſumitur potiſſimum argumentum contra ipſam definitionem, quia illa definitio non tam eſt cauſæ, quàm principij: vnde etiam conuenit priuationi: nam ex illa ſequitur mutatio, niſi fortè dicatur verbũ [ſequitur] intelligẽdum eſſe per influxum & dependentiam: quo ſenſu conſtabit quidem definitio, erit tamen valde obſcura.

Quæſtionis reſolutio.

III. *Cauſæ germana adæquataque deſcriptio.* TErtia definitio eſt, quam potiſſimè afferunt aliqui moderni, [Cauſa eſt id à quo aliquid per ſe pendet.] Quæ quidem, quod ad rem ſpectat, mihi probatur: libentius tamen eam ſic deſcriberem. Cauſa eſt [Principium per ſe influens eſſe in aliud.] Nam loco generis ex illimò conuenientius poni illud nomen cõmune, quod propinquius, & immediatius cõuenit definito: hoc autem modo comparatur principiũ ad cauſam: nam ens, & illud relatiuum [id,] quod abſolutè poſitum illi æquiualet, remotiſſimum eſt. Per illam autem particulam [per ſe influens,] excluditur priuatio, & omnis cauſa per accidens; quæ per ſe non conferunt aut influunt eſſe in aliud. Sumendum eſt autem verbum illud [influit,] non ſtrictè, vt attribui ſpecialiter ſolet cauſæ efficienti, ſed generalius, prout æquiualet verbo dandi, vel communicandi eſſe alteri. Obijciunt autem quidam contra hanc partem quòd cauſa materialis non dat eſſe, ſed formalis; inter extrinſecas vero finalis non dat eſſe, ſed efficiens. Sed, licèt ſpeciali modo attribuatur illis duabus cauſis dare eſſe, formæ vt complenti proprium & ſpecificum eſſe, efficienti vero vt realiter influenti, tamen abſolutè, & ſub communi ratione, etiã materia in ſuo genere dat eſſe, quia ab illa dependet eſſe effectus; & ipſa dat ſuam entitatem, qua conſtituatur eſſe effectus: cauſa etiam finalis eo modo quo mouet, influit etiam in eſſe, vt poſtea declarabitur.

IIII. Ad declarandum verò amplius hanc partem definitionis, aduertendum eſt ſi Philoſophicè ageremus de ſolis cauſis & principijs naturalibus, ſeu quæ naturali lumine cognoſci poſſunt, ſufficienter videri cauſam definitam illis verbis, & diſtinctam ab omnibus principijs, quæ veræ cauſæ non ſunt: quia tamen noſtra Phyſica, & Metaphyſica deſeruire debent Theologiæ, talẽ oportet cauſæ definitionem tradere, quæ Patri æterno vt eſt principium Filij vel Patri & Filio vt ſunt vnum principium Spiritus ſancti, nõ cõueniat: & hoc eſt quod faceſſit nobis negotium, nam perſona producens videtur principiũ per ſe influens eſſe in aliam perſonam, atque ita videtur illi conuenire tota definitio cauſæ, cum tamen cauſa non ſit, vt ex recepta ſententia Theologorum conſtat.

Difficultas ex myſterio Trinitatis ſumpta.

V. AD excludendũ ergo huiuſmodi principium per ſe dans eſſe ſine cauſalitate: vſi ſunt autores moderni verbo, [dependendi,] quia vna perſona diuina ita recipit eſſe ab alia, vt ab illa non

A pendeat, quia id quod ab alio pendet, oportet vt habeat entitatem ſaltem numero diuerſam ab eo à quo pendet. Sed in primis explicare oportet quid ſit propriè vnum pendere ab alio, aut cur ad dependendum requiratur diuerſitas eſſentiæ, & non ſufficiat diſtinctio rerum, quæ neceſſariò intercedit inter rem producentem & productã; quia non apparet ratio cur maiorem diſtinctionem requirat verbum dependendi, quàm procedendi. Item vnum relatiuum propriè dicitur pendere ab alio, quia illo poſito ponitur, & ablato aufertur: & tamen non eſt de neceſſitate relatiuorum vt ſic habere diſtinctam numero eſſentiam: nam perſonæ diuinæ ſunt correlatiuæ, cũ tamen ſint eiuſdem eſſentiæ. Quòd ſi dicantur eſſe eiuſdem eſſentiæ abſolutæ, diſtingui tñ in rationibus reſpectiuis, idq; ſatis eſſe ad correlatiuam dependentiam: cur non idem ſufficiet ad dependentiam producti à producente: non enim producitur quatenus eſt idem cum producente, ſed quatenus ab eo diſtinguitur: vt ſic autem habet diſtinctam entitatem reſpectiuam receptam ab alio: ergo ſecundum illam verè pẽdet

B ab alio. Adde quòd ſecundum propriam rationẽ reſpectiuam habet perſona producta diſtinctũ eſſe perſonale ac reſpectiuum à perſona producente: & illud habere non poteſt niſi ab alio ad-tum: ergo in illo verè pendet ab alio. Quid eſt enim pendere ab alio in aliquo eſſe, niſi non habere illud à ſe, ſed datum & cõicatum ab alio, à quo ſemper dari debeat vt ſemper haberi poſſit?

Ad hoc ergo explicandum dixi, cauſam eſſe quæ influit eſſe in aliud: his enim verbis eadem res declaratur quæ importatur in verbo [dependendi:] ſignificatur autem per illa, ad cauſalitatẽ neceſſarium eſſe vt illud eſſe quod cauſa per ſe primò influit in effectum, ſit cauſatum ab ipſa cauſa; & conſequẽter q̃ ſit eſſe diſtinctum à proprio eſſe quod cauſa in ſe habet. Vnde hoc eſt propriè pendere in ſuo eſſe ab alio, habere ſcilicet eſſe diſtinctum ab illo, & participatum ſeu aliquo modo fluens ab eſſe illius. Hunc autem modum dependentiæ inueniri in omnibus cauſis, quas nos experimur, oſtendi breuiter poteſt in *VI. Quid ſit propriè ab alio pendere.*

C omni cauſarum genere. Nam materia & forma influunt eſſe in compoſito, communicando quidem ſe ipſas, & ſuas entitates: eſſe tamen compoſiti quod inde conſurgit, diſtinctum eſt ab eſſe, tum materiæ, tum formæ: & ideo ab illis propriè pendet, quia ad illud conſtituendum vnaquæque confert ſuum eſſe, & inde conſurgit eſſe à qualibet earum diſtinctum, quod ſine illis eſſe non poteſt. Idem cõſtat in cauſa efficiente (omiſſa pro nunc finali, quæ obſcuriorem habet influxum, de quo infra videbimus) omnis enim res, quæ influit eſſe in aliud per modum principij per ſe & extrinſeci, extra myſterium Trinitatis, dat illud efficiendo ipſummet eſſe, quod communicat, & ideo ſemper dat eſſe diſtinctum ab eſſe proprio quod in ſe habet: & hoc eſt propriè cauſare & efficere: Et è conuerſo tunc propriè res producta pendet in eo genere efficientis cauſæ, quando ipſum eſſe, quod ab alio habet per ſe primò receptum, manat ab eſſe alterius, & ſine tali influxu eſſe non poteſt. In proceſſionibus autem diuinarum perſonarum, non ita contingit, quia illud eſſe quod per ſe primò per illas productiones communicatur, non eſt aliud *Diuinæ perſonæ productæ quare a producente nõ pẽdeãt.*

ab

Digitized by Google

ab ipſo eſſe perſonæ producentis, ſed eſt ipſummet numero quod eſt in perſona producente: & hoc eſt ſingulare & admirabile in illis diuinis proceſſionibus: & ideo ita vna perſona procedit ab alia, vt tamen ab illa recipiat eſſe omnino independens, quia recipit ipſummet eſſe numero quod eſt in perſona producente.

VII. Occurritur obiectioni.

Neque obſtat quòd relationes ipſæ diſtinctæ ſunt, & habent proprium eſſe relatiuum diſtinctum: quia non eſſe relatiuum vt ſic, ſed eſſe abſolutũ, & eſſentiale, per ſe primò communicatur per illas proceſſiones. Procedit enim Deus de Deo, & Pater, generando Filium, primario communicat ipſi ſuam naturam, relatio verò requiritur tanquam proprietas neceſſaria ad conſtituendã diſtinctam perſonam, quod eſt quaſi materiale (vt ſic dicam) in omni productione. Sicut in generatione humana quod per ſe primò ac formaliter intenditur, eſt communicatio humanæ naturæ, & humani eſſe: conſequenter verò eſt requiſita perſonalitas. Ratio ergo productionis principaliter penſanda eſt ex formali eſſe per ſe primò communicato. Vnde generatio Chriſti vt hominis fuit verè humana propter verum eſſe humanæ naturæ, etiam ſi perſonalitas fuerit alterius rationis. Sic igitur, quia generatio diuina talis eſt, vt eſſe quod per ſe primò per illam communicatur, non ſit manans ab alio eſſe, & ideò nec pendens nec cauſatum, ſed communicatum tantum à perſona producente, ideò generatio illa non eſt effectio neque cauſatio (vt ſic dicam) ſed productio longe ſuperioris rationis. Accedit quòd ipſummet eſſe relatiuum illarum perſonarum tale eſt, vt eſſentialiter includat totum eſſe diuinum, quod eſſentialiter eſt independens: & ideò neque ipſum eſſe relatiuum poteſt dici dependens.

VIII. Vnum relatiuum etiam creatũ, propriè ab alio nõ pendet.

In relationibus verò creatis dicitur interdum vna relatio pendere ab alia, quatenus ſine illa eſſe non poteſt: Sed eſt impropria & lata locutio: quia vbi eſt dependentia prout nũc propriè loquimur, eſt prioritas naturæ: relationes aũt mutuæ ſunt omnino ſimiles: minusq; impropriè diceretur relatio creata pendere à ſuo termino, ſi ſupponatur eſſe aliquid abſolutum: quia poſito fundamento & termino reſultat relatio. Ex quo fit vt in creatis multo minus dici poſſit vna relatio influere in aliam: quoniam vna non eſt cauſa, imo nec principium alterius, ſed ſolũ habent neceſſariam ſimultatem ſeu cõcomitantiam. In diuinis verò licèt vnũ relatiuũ procedat ab alio, non tamen per dependentiam, nec per influxũ diuerſi eſſe eſſentialis, quod per ſe primò per talem productionem communicetur.

IX. Ad declarandam ergo hãc proprietatem cauſæ, diximus eſſe [principiũ quod influit eſſe:] quia oportet vt ipſummet eſſe ſit cauſatum, & conſequenter eſſentialiter diſtinctũ ab eſſe ipſius cauſæ. Ad quod ẽt indicandũ conſultò addidi particulã [in aliud,] & non, in aliquem vel in alium: nam [aliud] abſolutè & propriè non dicitur niſi de eo quod eſt in eſſentia diuerſum. Quod autẽ cauſa includat hanc proprietatẽ & requirat talẽ modum influxus, nõ aliter probari poteſt, quàm ex communi notione & vſu huius vocis, maximè apud Latinos. Item ex correlatiuo, quod cõmuniter cẽſetur eſſe effectus: quæ vox apertè indicat imperfectionem & dependentiã in eo rigore quẽ declarauimus; quare certum eſt perſonã diuinam productam non poſſe dici effectũ: alioqui diceretur etiam facta, quod eſt contra fidem, vt conſtat ex Symbolo. Tandem, quia ex re ipſa prout declarata eſt, conſtat, illum modum influxus, vel emanationis qui cõuenit effectibus creatis reſpectu omnium ſuarum cauſarum eſſe longè diuerſæ rationis ab emanatione vnius perſonæ diuinæ ab alia; & habere illum modum depẽdentiæ quem nos declarauimus: ergo põt vna communi voce ſignificari, quæ comprehendat cauſas rerum creatarum, & non principia diuinarum perſonarum: huiuſmodi autem eſt hæc vox [cauſa,] & conceptus qui illi reſpondet, quẽ per dictam cauſæ definitionem explicamus. Sic igitur verum eſt de ratione cauſæ eſſe vt ſit eſſentialiter diuerſa à ſuo effectu: & quòd effectus propriè pendeat à cauſa: vtrumque autem in illa particula, prout à nobis declarata eſt, indicatur, & per illam excluditur principium in diuinis à ratione cauſæ.

Difficultas ex myſterio incarnationis.

X. Alia verò difficultas nobis oritur ex alio myſterio fidei, ſcilicet Incarnatione: nam Verbo diuino vt perſonaliter terminanti humanitatem, conuenit tota illa definitio cauſæ: & tamen vt ſic non eſt cauſa iuxta ſanam doctrinam: cum neque poſſit eſſe cauſa formalis, quia imperfecta eſt, neque efficiens, quia aliàs haberet Verbum efficientiam ad extra, non communem Patri, & Spiritui ſancto. Maior propoſitio probatur, quia iuxta communem modum loquendi Theologorum, Verbum diuinum terminat dependẽtiam humanitatis: ergo Verbum eſt id à quo pendet illa humanitas. Quòd ſi dicas pendere quidẽ ab illo vt à termino, non vt à cauſa: primò non ſoluitur difficultas, imò potius inde cõcluditur nõ omne id à quo aliud pendet, eſſe cãm: & deinde valde obſcurum eſt quid ſit dependere vt à termino. Sed hoc poſterius mirũ non eſt, quia res eſt valde ſupernaturalis, quam explicãt Theologi, prout poſſunt. Illud verò prius conuincit planè definitionem cauſæ melius explicari per principium influens per ſe eſſe in aliud, quàm per dependentiã, niſi hæc particula per priorem declaretur. Igitur Verbum vt terminans humanitatẽ, non eſt principium per ſe influens eſſe in illam, neque humanitas hoc modo pendet à Verbo vt à principio influente eſſe in illam: ſed ſolum in rõne termini, qui eſt proprietas quædam neceſſaria, ſine qua humanitas illa non poteſt exiſtere.

Vide dicta in 3. to. 3. p. disput. 8. ſectio. 1.

XI. Quæ reſponſio rectè ſatisfacit, quantum ad dependentiam humanitatis à Verbo: adhuc tamen manet difficultas de dependentia Chriſti, vt eſt perſona cõpoſita. Suppono enim ex vera Theologorum doctrina, imo & Conciliorum, & Patrum, ex Verbo vt terminante humanitatem, & humanitate ipſa, conſurgere Chriſti vt Dei hominis perſonam per ſe vnam, ac mirabiliter cõpoſitam. Illud ergo compoſitum verè pendet à Verbo, tanquam à quodam principio intrinſeco ex quo conſtat: vnde neceſſe eſt vt in illud influat eſſe, communicando illi ſuum eſſe perſonale: ex quo cum humanitate reſultat hæc perſona compoſita, quæ vt ſic aliquo modo diſtinguitur à Verbo nudè ſumpto. Sed ad hoc eadem reſponſio ap-

Lege quæ diximus 3. to. diſp. 8. ſect. 2.

Diuinũ verbũ cũ humanitate qualiter ad Chriſti cõſtõnẽ concurrat.

ſio applicanda eſt, nam Verbũ non aliter cõcurrit ad conſtituendum illud compoſitum, quam terminãdo humanitatẽ: vnde ſi in hoc non exercet aliquod cauſalitatis genus, neq; etiam conſtituendo illam perſonam compoſitam hẽt aliquã rõnem cauſæ reſpectu illius. Argumentum autẽ factum non tantum procedit in dicto myſterio, ſed accommodari poteſt ad omnia extrema componentia aliquod compoſitum, vt eſt punctũ reſpectu lineæ, & ſubſiſtentia creata reſpectu ſuppoſiti, &c. De quibus omnibus dicendum eſt rectè probare reduci quidem ad aliquod genus cauſæ intrinſecæ, id eſt formalis vel materialis: quomodò autem, & in quo, aliquando deficiãt à proprietate talium cauſarum, & præſertim in dicto myſterio, pendet ex his quæ de his cauſis in particulari dicenda ſunt.

Modi terminantes qui reſpectu terminatorum cauſalitaẽ exercent.

Cauſalitas quid.

XI. EX his quæ de rõne cauſæ in communi diximus, colligitur primò, quid ſit id quo cã in actu formaliter & proximẽ cõſtituitur in eſſe cãe quod ſolet vocari [cauſatio,] vel [cauſalitas] in communi: hoc autem nil aliud eſt quam influxus ille, ſeu concurſus, quo vnaquæque cã in ſuo genere actu influit eſſe in effectum: hic verò cõcurſus neceſſario oportet vt ſit aliquid diſtictum in re ſeu ex natura rei à relatione ipſius cauſæ, cum poſſit res illa quæ cã denominatur, in re manere ſine hoc actuali influxu: quod eſt certum ſignum diſtinctionis ex natura rei, vt ĩ ſuperiorib. viſum eſt. Non poteſt autem influxus eſſe ſola rõ prædicamentalis cauſa ad effectum: nam hæc, qualiſcũque illa ſit, reſultat ex ipſo influxu cauſæ vt terminato ad effectum, eo. ſ. modo quo dici ſolet, poſito fundamento & termino, cõſurgere relationẽ. eſt ergo ille influxus aliquid prius relatione: & ſecundum illum etiam cã eſt prior natura ſuo effectu, cum tamen ſecundum relationem ſint ſimul natura. Eſt igitur ille influxus aliquid medium inter entitatem, & relationem cauſæ: quid aũt illud ſit & an ſit aliquid in ipſa cã vel in effectu, & an ſit aliquis modus diſtinctus ab illis, vel tm̃ denominatio ex vtroque deſumpta, non poteſt hic C diſtinctiùs explicari, donec ad ſingula cauſarum gña declaranda veniamus. Et idem eſt de quibuſdam proprietatib. vel condõnibus, quæ communem rõnem cauſæ comitari videntur, & in diuerſis cauſis diuerſimodè reperiuntur, vt eſſe prius natura, diſtingui realiter, vel eſſentialiter ab effectu, &c.

Cauſæ vnicus obiectiuus conceptus.

XII. SEcundò colligi poteſt ex dictis, nomen cauſæ non eſſe merè æquiuocum, cum non tãtum nomen, ſed etiam aliqua rõ nominis communis ſit. An verò huic nomini ſecundum illam definitionem correſpondeat vnus cõceptus tam formalis quam obiectiuus cauſæ in communi, in cõtrouerſia eſt: nam quidam exiſtimant non correſpondere huiuſmodi conceptum vnum, quia modi quibus effectus pendent à cauſis in diuerſis generib. cauſarum, ita ſunt primò diuerſi, vt ab eis vna communis ratio dependentiæ abſtrahi non poſſit. Sed hoc neque ab ipſis probatur, neq; mihi videtur admodum veriſimile, nam ex omni A reali conueniẽtia poteſt abſtrahi conceptus communis, inter cauſas autem non ſolum eſt proportionalitas aliqua metaphorica, alioqui nõ de omnibus illis cã cum proprietate diceretur, ſed eſt vera & realis conuenientia, vt ex definitione data & expoſitione eius confirmari etiam poteſt; & ex his quæ de conceptu entis diximus, multa hic applicari poſſunt. Non eſt ergo cur negetur vnus communis conceptus cauſæ. An verò ſecundum illum ſit vniuocatio vel aliqua analogia, conſtabit melius poſt traditam diuiſionem cauſæ, & explicata ſingula membra, ac modos cauſandi: & ideò illud omittemus, donec cauſas ipſas inter ſe conferamus.

SECTIO III.

Quotuplex ſit cauſa.

CElebris eſt illa diuiſio cauſæ in quatuor cauſarum gña, ſ. materialis, formalis, efficientis, & finalis: quã tradit Ariſt. 5. Metap. c. 2. & li. 2. Phyſ. ca. 3. & ſequentib. cuius diuiſionis expoſitio omnino pendet ex ſingulorum membrorum exacta intelligentia, quam in toto hoc tractatu latè proſequemur: & iõ nunc in communi ſolum proponemus ea quę circa hanc diuiſionẽ dubitari poſſunt, & ea breuiter expediemus. Primum eſt an oĩa illa membra verè ac propriè ſub diuiſio cõtineãtur. Secũdũ, an inter ſe diſtinguantur, & opponantur. Tertium, an ſufficienter comprehendãt totum diuiſum. Quartum an proximè & immediatè cã in illa membra diuidatur, vel poſſit aliqua diuiſio mèdia excogitari. Quintum, an illa diuiſio ſit infima ſeu atoma, an poſſint ſingula membra in alia diuidi. Sextum, an ſit vniuoca, vel analoga. 1.

Ariſt.

Quatuor propria cauſarum genera.

AD primam dubitationem dicendum eſt omnia illa verè ac propriè rõnem cauſæ participare; & iõ meritò cauſam in illa quatuor membra diuidi. Hæc aſſertio præter communem omnium conſenſum poſt Ariſtotelem, ſic probatur. Nam quòd illa quatuor in rebus, ſeu effectibus quos experimur, inueniantur, facilè declarari poteſt, ſupponendo aliquid nouum in rerum natura fieri; quod eſt tam euidẽs ex perpetua rerũ viciſſitudine, alteratione, generatione, ac corruptione, vt illud argumẽtis probare, ſuperuacaneum ſit. Si ergo fit aliquid de nouo, neceſſaria eſt aliqua alia res à qua fiat, quia nõ poteſt idem facere ſe ipſum. & hanc vocamus efficientẽ cauſam. Quæ vel producit ſuum effectum ex nihilo, vel ex aliqua re quam ad ſuam actionem præſupponat; primum non poteſt in vniuerſum dici. nã experimento conſtat, neque artificem facere ſtatuam niſi ex ligno aut ære, neque ignem calefacere niſi aliquid ei ſupponatur quod calorem ſuſcipiat, neq; efficere ignem niſi ex ligno, ſtupa aut alia re ſimili. Imò hic modus agendi tam eſt proprius naturalium cauſarum, vt Philoſophi q. ad illas tantum attenderunt, inde ſumpſerint axioma illud, [Ex nihilo nihil fit.] Illud ergo ſubiectũ qđ ad actionem, efficiẽtis cauſæ ſupponitur, 13.

Ab experimẽto probatur aſſertio.

mate-

Digitized by Google

materialem cauſam vocamus. Neceſſe eſt autem vt cauſa efficiens tale ſubiectum aliquam rem introducat: aliàs nihil nouum efficeret, contra poſitam hypotheſim. Illud ergo vocamus formã, qualiſcunque illa ſit, de quo poſteà videbimus. Tandem cum cauſæ per ſe agentes non temere & caſu agant, vt ipſo rerum experimento cõſtat: & præcipuè in actionibus humanis, vt res ſit extra controuerſiam, neceſſe eſt vt præter illa tria detur etiam finis, propter quem cauſa efficiens operatur. Reperiuntur ergo hæc quatuor membra in rebus: ſiue omnia illa in ſingulis effectibus inueniantur, ſiue non: hoc enim poſteà erit inquirendum, nam ad præſens ſat eſt ꝙ in rerũ vniuerſitate hæc inueniantur.

III. Materia vera cauſa.

Quòd autem quælibet ex his vera ſit cauſa, de materiali quidẽ formali, & efficiente, facilè probari poteſt: nã quælibet ex his manifeſtè influit aliquod eſſe: materia enim ab Ariſtotele definitur eſſe, [id ex quo inſito fit aliquid.] Vbi per particulam [ex] cum proprietate ſumptam diſtinguitur materia ab alijs cauſis; per particulam autẽ, [inſito,] ſeparatur à priuatione, & declaratur proprius influxus, quo materia, & in vniuerſum ſubiectum exhibet ſe, vt ex eo conſurgat eſſe totius.

Forma eſt propria cauſa.

Similiter forma ſe ipſam exhibet, vt illa tanquam actu compoſitum conſtituatur: imò frequenter definiri ſolet forma, ꝙ ſit [cauſa intrinſeca quæ dat eſſe rei:] materia enim eſt quaſi inchoatio quædam, vel fundamentum ipſius eſſe: forma verò illud conſummat, & complet; ꝓp quod [ratio quidditatis] appellatur ab Ariſtotele citatis locis. Item hæc numerantur inter principia intrinſeca rei naturalis: vel potius illa duo tãtum, ſunt principia conſtituentia rem naturalẽ; ſunt autem principia per ſe, cum ſint maximè neceſſaria & eſſentialia: & dãt eſſe eo modo quo explicatum eſt; ſunt ergo propriæ cauſæ. De efficiẽte etiam patet, quia ſua actione efficit vt res habeat eſſe quod antea non habebat; & ad hoc per ſe ac directè tendit actio eius; ergo efficiens eſt quaſi fons & principium per ſe influens eſſe in effectum; quod eſſe effectus diſtunctum eſt ab eſſe efficientis: ergo tota definitio cauſæ propriiſſimè conuenit efficienti.

Efficiens vera cauſa.

De fine verò poteſt eſſe nonnulla dubitãdi ratio, quia nullum eſſe reale in eo præſupponitur, quo cauſare poſſit; ſed, quia de hoc latius in propria diſputatione dicẽdum eſt, nunc breuiter declaratur, quia licèt finis ſit poſtremum in executione, tamen eſt primum in intentione: & ſub ea ratione veram habet rationem principij: nam eſt primum quod excitat, ſeu mouet agens ad agẽdum, eſt aũt principium non fictum, ſed verum & reale, quia verè excitat & mouet. Vnde ſicut habet ſufficiens eſſe quo poſſit talem rationem principij exercere, ita etiam rationem cauſæ: illud autem eſſe quamuis in mente ſit, non eſt extra latitudinem entis realis, & ideò ſufficiens eſſe poteſt ad talem rationem cauſæ. Rurſus huiuſmodi principiũ non eſt per accidens, ſed per ſe: imò ab illo habet cauſalitas agentis quòd per ſe, & ordinatè tẽdat in effectum: atque hac ratione per ſe influit eſſe in illum: ergo etiam fini verè ac propriè conuenit definitio cauſæ.

Finis est vera cauſa.

IIII. Prima obiectio.

Contra hanc verò ſententiã obijcere quis poteſt Auguſtinum lib. 83. quæſtionum in 28. dicẽtem, [Omnis cauſa efficiens eſt.] Quam ſniam

A videtur ſumpſiſſe ex Platone in Dialogo de pulchro, ſeu qui inſcribitur Hyppias maior, vbi ſignificat cãm, & efficientem idem eſſe, & finem nõ poſſe dici cauſam: quod confirmat, tum quia eſt effectus, tum quia ipſius cauſæ efficiẽtis non poteſt eſſe cauſa.

Plató.

Eandem fuiſſe communem ſententiam Stoicorum, (quod ſola cauſa efficiens ſit vera cauſa, refert Seneca lib. 8. epiſt. 66. vbi etiam ipſe eam probat: [Quoniam ſi omnia] (inquit) [ſine quibus effectus fieri non poteſt, ponenda ſunt in cauſarum numero, plures eſſent numerandæ, nimirùm tempus, locus, motus, &c. ſine quibus nullus ſit effectus: in vna ergo cauſa efficiente ſiſtẽdum eſt, reliqua verò ſunt veluti adiumenta huius cauſæ, aut conditiones neceſſariæ.]

Stoici ſolã efficiens veram cauſam agnouere. Seneca.

Aliter obijci poſſet in alio extremo ex Socrate apud Platonem in Phędone, quod ſolus finis nomẽ cauſę mereatur, nam tota cã rei eſt id propter quod fit; reliqua verò omnia ſolum ſunt condõnes requiſitæ vt res fiat: vnde interrogationi propter quid res eſt, aut fit, ſola reſponſio per finalẽ cauſam ſatisfacit.

Secunda obiectio.

B Ad priorẽ obiectionem locus Auguſtini difficilis eſt: negat enim ibi quærendum eſſe quare Deus voluerit creare mũdum, quia hoc eſt quærerę cauſam voluntatis Dei: omnis autem cauſa efficiens eſt, quæ in diuina voluntate locum habere non poteſt: vbi vr̃ planè Auguſtinus confundere cauſam finalem cum efficiente: nam qui quærit, quare Deus voluerit creare mũdum, non quærit cãm efficientem, ſed finalem. Dicendum verò eſt, ſenſum Auguſtini eſſe, non eſſe quærendam cauſam cur voluerit creare mundum: ita vt ipſius volũtatis Dei propria aliqua cauſa eſſe putetur, quia ſi diuina volũtas aliquam cauſam huiuſmodi haberet, haberet cauſam efficientẽ: non quia finis & efficiens formaliter ſint idem; ſed quia nihil poteſt habere propriã cauſam extrinſecam finalem, quin habeat efficientem, vel quia finis ipſe non cauſat ſine efficientia, vt multi volunt: vel quia finis proximè mouet efficiens ad efficiendum. Cum ergo dicit Auguſtin. omnem cauſam eſſe efficientẽ, loquitur de cauſalitate ex-

V. Prima obiectio eſt Aug. loco difficili enodatus.

C trinſeca, quæ nunquam eſt ſine interuentu efficientis cauſæ; non tamen intendit Auguſtinus excludere quin cum illa cauſa poſſit coniungi aliud cauſandi genus. Alij breuius reſpondent Auguſtinum locutum eſſe ſtrictè de cauſa, prout dicit relationem ad effectum ſtrictè etiam ſumptum, & denominatum à verbo efficiendi. Sed hoc vix poteſt accommodari diſcurſui Auguſtini: nam qui quærit quare Deus voluit, &c. non quærit cauſam ita ſtrictè ſumptam.

Ad Platonem certũ eſt illum poſuiſſe omnia genera cauſarum, quæ Ariſtoteles poſuit & fortaſſe plura, vt poſteà videbimus. Et in citato loco non dicit cauſam, & efficiens, idem eſſe, vt ei tribuitur: ſed ẽ cõtrario ait: [Efficiẽs nihil aliud eſt quã cauſa:] Quæ propoſitio non põt ſimpliciter conuerti, vt per ſe conſtat. Inde autẽ non infert finem nõ eſſe cauſam, ſed infert, id quo fit ab efficiente cauſa, eſſe diſtinctum ab ipſa, quia non põt cauſa efficere ſe ipſam.

VI. Quot Ariſtoteles cauſarum genere admiſit Plato.

De alijs verò Philoſophis exiſtimo, verbis potius quàm re ab Ariſtotele diſſentire. Nam ipſi non negant neceſſitatem & concurſum materiæ, aut formæ, vel finis: ſed in nominibus differunt, nam materiam vocant quid prærequiſitum, formam verò potius appellandam

Veterũ Philoſophorum in hoc ſenſus.

A landam cenſent effectum quàm cauſam, quia ad ipſam tota cauſalitas terminatur, vel ad ſummũ vocant partem cauſæ; vt loquitur Seneca ſuprà: finem vero appellant aliquo modo cām ſeu potiùs concauſam cum efficiente, ſeu eſſe quid ſuperueniens efficienti medio propoſito, ſeu intentioni finis, vt cauſare poſſit. Præthereà cā efficiens, habet influentiam, & magis realem, & quodammodo immediatiorem ipſi effectui, quam finis; & notiorē, & quodammodo magis propriam, quam materia & forma, & priorem etiam illis: & iō cauſæ nomen interdum per antonomaſiam, vel etiam rōne primæ impoſitionis, pro cā efficiente ſumi ſolet. Nihilominus tamen rem ipſam Phyſicè cōſiderando, non eſt dubium quin ſingulæ ex dictis cauſis veram & propriam rōnem cauſę habeant, & in ſuo genere totalem, ac planè diuerſā vt in ſecũdo puncto dicemus: & ideò multo melius Ariſtoteles hæc diſtinctè numerauit ſub cōmuni notione cauſæ.

Cauſæ nomē cur efficiens per antonomaſiā vſurpet.

VII. Nec rō ex Seneca adducta quidquam obſtat: non enim in cauſis numerantur omnia, ſine quibus effectus non fit, ſed ea tantum quę per ſe influunt in effectum. Quod non habet locus, quia eſt quid extrinſecũ, vel ſi ſit ſermo de vbi intrinſeco, illud non præſupponitur, ſed conſequitur in effectu vt quoddam accidens eius. Et idem eſt de tempore: nam prout eſt communis menſura, extrinſecum eſt; prout verò eſſe poteſt intrinſecum, ſolum eſt duratio ipſius motus quo fit res quando ſucceſſiuè fit: ille autem motus non eſt cauſa, ſed eſt potius ipſe actualis influxus cauſæ efficientis ſucceſſiuè, vt infra declarabitur. At vero materia, quamuis ſit quid prærequiſitum ad actionem agentis; tamen in ipſo inſtante, vel tempore quo agens agit, etiam materia per ſe influit in effectum, imo & in ipſam actionem agētis, ſi ex illa operetur, vt poſteà videbimus. Forma verò, licet ſit effectus agentis, vel etiam materiæ, eſt tamen cauſa totius compoſiti, complens eſſentiam eius. Et quamuis ſit pars compoſiti, eſt tamē in ſuo genere totalis cauſa eius; nec eſt cur pars cauſæ appelletur, quia neque eſt pars agentis, neque materiæ. Quod ſi appelletur pars cauſæ reſpectu totius cauſalitatis neceſſariæ in omni genere ad effectum: hoc modo etiam materia, & efficiens dici poteſt pars cauſæ: eſt tamen impropria locutio, quia omnes illæ non componunt vnam cauſam, ſed aggregatum, vel requiſitum numerum cauſarum. Atque idem eſt proportionaliter de fine; nam licet requiratur ex parte agentis, vt actio eius non temere fiat, ſed ex inſtituto: habet tamen influxum proprium ac per ſe, & diuerſum ab influxu agentis; qualis verò ille ſit, & an ſemper ſit neceſſarius, infrà dicemus.

Locus, tēps, & ſimilia cur non cauſæ.

B

VIII. Vnde ad alteram partem obiectionis reſpondetur, Platonē & Socratem illo loco moraliter potiùs quam Phyſicè loqui. In moralibus enim finis eſt quodammodo tota cauſa actionum ſeu effectuum, non quòd aliæ cauſæ excludantur, quatenus Phyſicè neceſſariæ ſunt, ſed quòd omnes aliæ ex fine ſumant quaſi primam rationem cauſandi. Vnde finis poteſt quodammodo dici ſola cauſa; quia ita eſt cauſa vt non habeat priorem cauſam uel rationem; omnes autem aliæ ita ſunt cauſæ ut habeant aliquam priorem cauſam, uel ſaltem priorem rationem cauſandi; quod dico propter primam efficientem cauſam, quæ eſt Deus, quod inferius declarabimus. Si autem vis fiat in voce [propter quid,] dicendum eſt ſtrictè ſumptam, ſolum accommodari fini: latius vero ſolere etiam ad omnes cauſas extendi. Imò Ariſtoteles ſuprà inde probat prædicta cauſarum genera, quia per omnia illa ſatisfieri ſolet quæſtioni propter quid: dicimus enim hominem eſſe mortalem propter materiam, & viuere propter animam, &c.

Finis in moralib. cā præſtantior.

C

A

Quatuor cauſarum mutua diſtinctio

IX. EX dictis facilè eſt expedire punctum ſecundũ de diſtinctione harum cauſarum. Poteſt autem eſſe ſermo de diſtinctione formaliter ac præcisè in rōne cauſæ; vel de diſtinctione quaſi materiali ſeu reali in eſſe entis. Prior diſtinctio eſt quæ ad prȩſens ſpectat, quam certum eſt inter hæc membra reperiri. Primò ex Ariſtotelis teſtimonio, quia alias eſſet vitioſa diuiſio. Secũdò rōne, quia cā vt cā in actu, formaliter conſtituitur per actualem influxum in effectum: ſed in quatuor illis membris ſunt influxus diuerſarum rōnum: ergo. Probatur minor, quia influxus cauſæ materialis & formalis eſt intrinſecus per internam compoſitionem: influxus autem cauſę efficientis, & finalis eſt extrinſecus. Rurſus influxus materiæ eſt per modum potentiæ, formæ autem per modum actus. Influxus item efficientis eſt per actionem ſeu mutationē realem; influxus autem finis eſt per mutationem intentionalem, aut metaphoricam: ſunt ergo omnes hæ cauſalitates formaliter diſtinctæ: conſtituunt igitur cauſas in actu formaliter diſtinctas. Vnde etiam rōnes ſeu virtutes cauſandi harũ cauſarũ diſtinctæ ſunt; nam materia cauſat, quatenus eſt paſſiua potentia; efficiens verò quatenus habet potentiam actiuam in aliud, forma verò quatenus vim hēt actuandi per ſe ipſam; finis tamen, quatenus bonus eſt, & per bonitatem habet vim alliciendi affectum; quæ omnia in ſequentib. exponentur latius; neque hic occurrit ſpecialis difficultas circa hanc partem.

B

X. Circa diſtinctionē aũt realem ſeu materialem harũ cauſarum dubitari poteſt an ſemper intercedat, vel fieri poſſit vt eadem omnino res habeat plures rationes cauſandi ex numeratis. Poteſt autem hoc quæri, vel in ordine ad diuerſos effectus, vel ad eundem. Priori modo dicendum eſt non eſſe neceſſariam diſtinctionem realem ſeu materialem inter dictas cauſas; quia non repugnat eandem omnino rem in ordine ad diuerſos effectus hēre plures cauſalitates diuerſarum rationum. Eadem enim forma eſt finis reſpectu generationis, ſeu alterationis per quam fit, & eſt forma reſpectu materiæ & compoſiti, & eſt principium efficiens reſpectu actionis in aliud, & poteſt eſſe materialis cauſa ſuarũ proprietatũ, vt tēt anima rationalis, quatenus eſt ſubiectum intellectus vel voluntatis. Hi nãque influxus ſeu cauſalitates, quantumuis diuerſę rationis ſint reſpectu diuerſorum effectuum, non habent inter ſe repugnantiam, neque etiam repugnat quod ab eadem re prodeant; quia ſicut eadem res eſt capax diuerſorum reſpectuum in ordine ad diuerſa; eſt enim vni ſimilis, & alteri diſſimilis, principium vnius, & finis alterius, ita poteſt in ordine

Eadē res diuerſarũ munera cauſarũ pōt exercere reſpectu effectuũ diuerſorum.

C

Digitized by Google

dine ad diuerſos effectus participare diuerſos reſpectus cauſandi. Ratio deniq; à priori eſt, quia eadem res creata poteſt in ſua entitate includere actum potentiæ admiſtum: & ideò poteſt ad vnã rem comparari per modum actus formalis, ad aliam verò per modum ſubiecti: actus autẽ formalis cum det eſſe rei, ſimul eſſe ſolet principiũ agendi aliud, quia operatio conſequitur eſſe; ac denique quia talis actus aliquod bonum eſt, etiã poteſt eſſe principium metaphoricæ motionis. Sic igitur non repugnat omnia hæc genera cauſarum in eandem rem conuenire reſpectu diuerſorum.

XI. Quòd ſi interdũ in aliqua re non coniungun tur, non eſt ex formali repugnantia talium cauſalitatum in ordine ad diuerſa, ſed ex peculiari conditione. Et interdum prouenit ex perfectione; interdum verò ex imperfectione; v.g. Deus poteſt eſſe cauſa efficiens & finalis, non tamen materialis reſpectu alicuius, quia eſt purus actus, & nullam habet potentiam paſſiuam: neque etiam exercere poteſt cauſalitatem formalem: quia hęc requirit entitatem incompletam & imperfectã. Et ob eandem rationem angelicæ ſubſtantiæ non poſſunt exercere cauſalitatem formalem; quia verò non ſunt puri actus, poſſunt aliqua ex parte exercere materialem ſaltem reſpectu aliquorum accidentium: & quia non ſunt pura potentia, poſſunt habere rationem aliquam efficiẽdi, & multò magis finalizandi. E contrario verò materia prima, cùm cauſalitatem materialem exercere poſſit, tamen quia eſt pura potentia, nec cauſalitatem formalem, nec propriè effectiuam participat: tamen quia non eſt ita pura potentia quin aliquam entitatem & actualitatem habeat, aliquam cauſalitatem finalem habere poteſt: ratione cuius anima appetit corpus ſuum, & quælibet forma materiam. At verò forma ſubſtantialis, cùm cauſalitatem formalem, efficientem, & finalem exercere poſſit, non tamen materialem ſubſtantialem (vt ſic dicam) quia nõ eſt potentia paſſiua in genere ſubſtantiæ. Reſpectu verò accidentium poteſt interdum exercere hanc cauſalitatem; quod propriè conuenit formæ ſubſiſtenti: nam illa forma quæ ob imperfectionem ſuam ex ſe ſubſiſtere non poteſt, neque etiam eſt potens per ſe ipſam ad ſuſtentanda accidentia. Et ad hunc modum facilè diſcurri poteſt per entitates accidentales, quatenus prædictas cauſandi rationes participare poſſunt.

XII. At verò, ſi hæ cauſæ comparentur ad vnum & eundem effectum, nonnulla maior difficultas eſt. Et quidem in quibuſdam eſt clara repugnantia, in alijs verò è contrario eſt manifeſta poſſibilitas; in quibuſdam autem res eſt controuerſa & dubia. Itaque eandem rem in ordine ad idem ſimul eſſe cauſam materialem & formalem, planè repugnat: quia hæ cauſalitates requirunt conditiones formaliter oppoſitas, quales ſunt eſſe in potentia, & in actu formali: vnde ſi ſit ſermo de propria forma ſubſtantiali, ſemper requirit diſtinctionem realem à ſua cauſa materiali; & idem eſt in forma accidentali, quæ ſuam propriam habeat entitatem. Quia verò ſunt aliquæ formæ accidentales, quæ tantum ſunt modi ſubſtantiæ, vt præſentia localis, vel ſi quid aliud eſt huiuſmodi: in illis, ſicut ratio formæ eſt imperfecta, ita ſufficit diſtinctio modalis.

Reſpectu eiuſdem eadem res forma & materia munia ſubire nequit.

A Semper tamen neceſſe eſt, vt formalis & materialis cauſa reſpectu eiuſdem compoſiti diſtinguãtur realiter, vel ex natura rei. Deinde etiam conſtat formalem & efficientem cauſam nõ poſſe in eadem re coniungi reſpectu eiuſdem effectus: quia forma exercet cauſalitatem formalem in eo in quo eſt, efficientem verò reſpectu alterius formæ, vel compoſiti: & ideò forma vt informans, vel ſupponitur ad actionem vt principium agendi, vel conſequitur vt effectus, ſeu terminus formalis actionis: & ideò fieri nõ poteſt vt cauſalitas formalis & effectiua, eidem formæ conueniant reſpectu eiuſdem: nam includunt habitudines repugnantes.

Forma & efficiens reſpectu eiuſdẽ in idẽ coincidere nõ poſſunt.

XIII. Rurſus etiam eſt clarum, finalem & formalem cauſalitatem quodammodò conuenire poſſe in eandem formam reſpectu eiuſdem: quodammodò autem non poſſe. Si enim comparentur ad idem ſubiectum, vel ſuppoſitum, optimè poſſunt in eandem rem cõuenire: eadem enim forma, & eſt finis materiæ, & eam informat: eademque viſio beata eſt forma intellectus, & B finis ac beatitudo eius. Et rõ eſt, quia ipſamet forma vt informans, & informatio eius eſt bonum ac perfectio ſubiecti quod informat: & ideo poteſt ad illud comparari ſimul in ratione formæ & finis. At verò ſi comparatio fiat ad ipſum compoſitum quod per formam conſtituitur, ſic non poteſt eadem eſſe forma & finis reſpectu eiuſdem: quia non eſt forma finis compoſiti, ſed potius forma eſt propter compoſitum vt propter finem ſuum. Quod ſi comparentur ad actionẽ ſeu generationem, etiam reſpectu illius eadem eſt forma & finis. Quo ſenſu videtur dixiſſe Ariſtoteles infrà citandus, finem & formam coincidere in eandem rẽ numero; ſub eo tamen reſpectu licèt forma propriè ſit finis generationis, nõ tamen propriè eſt cauſa formalis eius, ſed tantũ principium, vt ſectione præced. dicebam.

Forma cum fine an poſſit in eandẽ entitatẽ cõfluere.

XIIII. Præterea eadem ferè proportione loquẽdum eſt de fine, & efficiente, nam ſecundum quandã rationem finis conuenire poſſunt eidem rei, nõ verò ſecundum aliam. Duplex enim finis, vt infrà videbimus, diſtingui ſolet, ſcilicet finis cuius C gratia actio fit, vel cui; ſeu in cuius gratiã & cõmodum fit, vt in curatione finis cuius gratia, eſt ſanitas, cui verò eſt ipſe homo, cui ſanitas procuratur. Prior ergo finis non poteſt eſſe eadem res cum efficiente, quia eſt effectus eius, poſterior autem finis optimè poteſt eſſe eadẽ res cum cauſa efficiẽte, nam ſæpe efficiens operatur propter ſe ipſum, & hoc modo Deus eſt ſimul primum efficiẽs, & vltimus finis ſuorum operum. Et iuxta hæc intelligitur facilè vulgare dictum Ariſtotelis 2. Phyſic. cap. 7. [Finis & forma coincidũt in idem numero, finis autem & efficiens in idẽ non numero, ſed ſpecie,] loquitur enim de fine cuius gratia, ſeu qui per actionem formaliter intenditur, & fit, de quo iam diximus, diſtingui ab agente tanquam effectum eius, & ideò non poſſe eſſe idem numero cũ illo. Quòd verò ſit idem ſpecie, cõtingit in agentibus vniuocis, nõ in omnibus, vt ipſemet Ariſtoteles indicauit. Quomodo autem cauſa formalis & finalis in eandem rem numero coniungi poſſint, iam declaratum eſt. Addo verò etiam poſſe aliquam rationem finis in eãdem numero rem cum cauſa materiali coniungi, nam ſubiectum accidẽtium & eſt

An coniungitur in eodẽ efficiens & finis.

Ariſtot.

Digitized by Google

An materia pōnē aliquā finis ſua entitate patiat

eſt cauſa materialis eorum,& finis, vt enim dice A bam finis proximus ſanitatis procurandæ eſt homo:& inter alios fines forma inducitur in materiam propter ipſam materiam conſeruandam: nam quia ratio finis fundatur in bonitate, quæ tranſcendentalis eſt,& in omni entitate ex parte reperitur, ideo coniungi poteſt aliqua ratio finis cum qualibet alia cauſa.

XV. Efficiēs an idē eſſe poſſit cum materia.

Solum ſupererat comparanda cauſa efficiens cum materiali, an poſſit vtraque ratio coniungi in eadem re reſpectu eiuſdem effectuum. Et quidem loquendo de cauſa materiali ſubſtantiarū naturalium; certum eſt nō poſſe materialem & efficientem cauſam coniungi in eadem re in ordine ad talem effectum, quia materia nō poteſt eſſe principium efficiens formæ ex illa educendæ,& conſequenter nec totius compoſiti. At verò loquendo de cauſa materiali accidētium, magis dubium eſt an eadem cauſa materialis poſſit eſſe efficiens eorundem. Poteſt autem hæc efficientia intelligi duplex: vna per naturalem reſultantiam,& de hac loquendo, non eſt dubium B quin poſſint illæ cauſalitates coniūgi,& ita dici ſolet paſſim, animam, v.g. habere triplicem cauſalitatem in ſuas naturales potentias, nempe finalem, materialem, & efficientem. & multi cēſent hoc genus actiuitatis nec materiæ primæ repugnare in ſuam propriam paſſionem quæ eſt quātitas. Altera efficientia eſt per ſe & per propriam actionem,& de hac eſt maior difficultas: coincidit tamen cum illa qōne, an omne quod mouetur, ab alio moueatur, ſeu (quod idem eſt) an agēs & patiens ſemper diſtinguantur, ſaltem ſecundùm proxima principia agendi, & recipiendi, quam poſteà tractabimus, diſputando de cauſa efficiente.

Cauſę in quatuor genera diuiſio an adæquata.

XVI. Inſtrumēta ſub efficiēte nō ſub materiali cā collocanda.

Circa tertium pūctum, an hæc quatuor genera ſufficiēter diuidant cauſam, ſolent variæ difficultates proponi de cauſis inſtrumentarijs, diſpoſitiuis,& obiectiuis. Sed hæc & ſimilia difficultatem non habent, nam cauſa inſtrumentalis, quædam ſpecies eſt cauſæ efficientis, vt poſteà videbimus. Nec poteſt cum aliquo fundamento reduci ad materialem cauſam, vt falsò excogitauit Philoponus 2. Phyſic. 27. niſi fortaſſe loquatur de diſpoſitionibus materiæ, quæ ſolent etiam inſtrumenta appellari: ſed illæ niſi efficientiam habeant, reuera non ſunt inſtrumenta: ſi verò efficientiam habent, vt ſic non ſunt diſpoſitiones, neq; ad cauſam materialem vllo modo pertinent, ſed ad efficientem, quam vel adiuuant vel eius vicem gerunt. Diſpoſitiua autem cauſa communiter reducitur ad materialem, quia præparat materiam ad formā. Sed hæc denominatio ſolum eſſe videtur per quādam attributionem: nam ſi loquamur cum proprietate, vera diſpoſitio quædam cauſa formalis eſt; non enim diſponit, niſi informando ſubiectum: calor enim qui eſt in ligno, non diſponit ad formam ignis niſi formaliter calefaciēdo lignum: loquor autem de vera ac propria diſpoſitione Phyſica, & poſitiua nam vulgari modo ſolet diſpoſitio vocari quæcunque remotio impedimenti, vel quæuis conditio neceſſaria, vt applicatio ad agēdum, vel quid ſimile;& in his nulla eſt vera cauſalitas, ſed tantū per accidens.

XVII. Obiectū cuius generis circa potētiā & actū eius exerceat cāſalitatem.

Cauſam obiectiuam appello obiectum reſpectu potētiæ vel actus. In quo obiecto duplex ; ōt habitudo conſiderati; vna eſt mouētis, altera terminantis. Prior reſpectu potentiæ cognoſcitiuæ eſt cauſalitas efficiens, ſiue conſideretur obiectū quatenus mouet imprimendo ſpēm, ſiue quatenus per ſpēm concurrit ad actum: reſpectu verò potentiæ appetitiuæ eſt cauſalitas finalis, vel propria & formalis, vt in appetitu rōnali, vel materialis & imperfecta, vt in ſenſitiuo, quod poſteà videbimus. Sub poſteriori autem reſpectu aliqui reducunt obiectum ad cauſam finalem, quia potentia & actus in illud vt in finem tendunt. Neque obſtat ꝙ hæc habitudo ſit eſſentialis, quia nō repugnat ꝙ aliqua res eſſentialiter ſit ordinata ad ſuum finem. Alij ad formalem cauſam reuocant, quatenus obiectum dat ſpēm actui: quidquid.n. dat ſpeciem, habet rationem formæ: dicunt autē eſſe non intrinſecam, ſed extrinſecam formam. Ego verò libentius negarem obiectum ſub hac ratione exercere aliquod verum genus cauſalitatis, ſed puri termini ſpecificantis, non per verum aliquem influxum, qui cauſam cōſtituat, ſed per ſolam habitudinem alterius ad ipſum. Neq; Ariſtoteles vnquam illius cauſæ formalis extrinſecę meminit, nec terminum motus appellauit cauſam motus, quamuis dixerit ab illo ſumere ſpeciem; & idem eſt de vno relatiuo reſpectu alterius, ſeu de termino relationis vt ſic. Nec D. Thomas, aliter loquitur, vt videre licet 1.2.q. prima, artic. 3. Sed hæc facilia ſunt, ac fere de modo loquendi.

XVIII. Exēplar an diſtinctum cāæ genus à numeratis. Plato.

Potiſſima difficultas eſt in hoc puncto de cauſa exemplari, quam Plato addit quatuor ab Ariſtotele enumeratis, vt conſtat ex Timæo,& Phædone,& refert Seneca cit. epiſ. 66. Sed de hac materia propter grauitatem eius propriam diſputationem inſtituemus. Nunc breuiter concedimus Platoni exemplar veram cauſalitatem exercere, quod Ariſtoteles non ignorauit, nam hic numerando formam, addidit & exemplar: & iò fortaſſe nō eſt neceſſe propter eam cauſam augere nu- C merum, quod dicto loco examinabimus.

Diuiſio cauſæ prædicta, ſit ne immediata.

XIX. Cāæ in īternā & externam diuiſio altior quam prædicta.

Circa quartum videri poteſt diuiſio illa immediata, eo quòd Ariſtoteles proximè diuiſerit cauſam in quatuor illa membra. Sed nihilominùs dicendum eſt illam diuiſionem non eſſe immediatam. poſſunt enim facilè cōuenientię inter quædam ex his membris excogitari, ratione quarum aliæ priores diuiſiones cauſæ, & in pauciora membra conſtituantur. Sic ergo poteſt primò cauſa diuidi in internam, & externam: interna rurſus in materiam & formam; de quibus dubitari non poteſt, quin peculiariter conueniant in modo cauſandi: dant enim eſſe effectui conferendo illi ſuammet numero entitatem, & internè componendo illum; efficiens autem,& finis, longè aliter cauſant,& in hoc cōueniunt, quod non componunt intrinſecè effectum: & ideò cauſæ extrinſecę cōmuniter appellantur. Igitur in ratione cauſæ abſtrahi poteſt ratio communis materiæ,& formæ, quæ non ſit

com-

Digitized by Google

communis alijs cauſis; & è conuerſo: ergo rectè diuiditur cauſa immediatè in intrinſecam & extrinſecam, & deinde illa in materialem & formalē: hęc verò in efficientem & finalē. Alio itē modo poſſet alia diuiſio cauſæ immediatior excogitari: nam tres aliæ cauſæ præter finalem cōueniunt in hoc, ꝙ conſerunt ad eſſe effectus per realem influxum, ideoque requirunt exiſtentiā realem ad ſuas cauſalitates, vt poſtea videbimus: cauſa autem finalis influit intentionaliter: ideoque cauſare pōt antequàm in ſe realiter exiſtat. Rectè igitur diuidi pōt cauſa immediatè in realem, & intentionalem, ſtrictè ſumendo in priori membro illum terminum [realem:] nam ſi ſumatur in tota ſua latitudine & tranſcendentia, etiam cauſæ finali conuenit. Et rurſus cauſa realis diuiditur in intrinſecam, quæ in materiam, & formam, & extrinſecam, quæ eſt efficiens, & peculiari ratione, & quaſi per antonomaſiam dici poteſt extrinſeca: nam licèt finalis cauſa comparata ad formalem & materialem, extrinſeca etiam ſit, comparata tamen ad efficientem, eſt quodammodo intrinſeca: nam habitudo ad finem eſt magis intrinſeca vnicuique rei, & in quibuſdam eſt etiam eſſentialis.

Cauſæ in realem rigide, & intentionalē immediatiſſima diuiſio.

Quatuor cauſæ membra, an atoma

XX. DE quinto puncto pauca hoc loco dici poſſunt, donec de ſingulis cauſis tractemus: & ideo breuiter dicendum eſt hanc non eſſe diuiſionem in vltimas rationes cauſæ: nam ſub quocunque illorum membrorum dari poſſunt varię diuiſiones. Cauſa enim materialis quædam eſt puta potentia, alia verò eſt tantum potentia ſecundum quid. Quæ non eſt diuiſio tantū materialis (vt ita dicam) ſecundum entitatem quę eſt cauſa, ſed etiam eſt formalis in ratione cauſæ materialis. Nam de ratione formali illius eſt vt ſit potentia, & ideo ſecundum diuerſam rationem potentiæ receptiuæ, erit diuerſa ratio cauſæ materialis, quæ diuerſitas attendi etiam pōt ex effectibus: nam illa prior eſt cauſa materialis ſubſtantiæ, poſterior verò accidentium. Vnde prior dici poteſt cauſa materialis ſimpliciter, poſterior verò ſecundum quid, ſumendo has voces non ex entitatibus talium cauſarum, ſed ex habitudine ad effectus: nam quoad entitatem materialis cauſa accidentium eſſe poteſt ens ſimpliciter, ſeu ſubſtantia integra: materialis autem cauſa ſubſtantiæ tantum eſſe poteſt ens ſecundum quid: tamen quoad cauſationem ſeu habitudinem cauſæ hæc cauſat ens ſimpliciter, illa ſecundum quid. Rurſus materialis cauſa ſubſtantiæ diuiditur in materiam corruptibilium, vel incorruptibilium ſubſtantiarum: cauſa verò materialis accidentium diuidi poteſt, vel in corporalem, & in ſpiritualem, vel in proximam, aut remotam; vel in eam, quæ in ſe ſit accidens, vel quæ ſit ſubſtantia, aut partialis, aut integra; de quibus omnibus in proximis diſputationibus dicam. Atque proportionali modo diuidi poteſt forma in ſubſtantialem, & accidentalē & vtrunque membrum ſubdiuiditur in varias formas, iuxta varietatem ſubſtantiarum compoſitarum, & accidentium. Cauſæ item efficientis, & finalis quàm plures ſunt diuiſiones; quæ non poſſunt hic breuiter recenſeri, ſed in proprijs diſputationibus.

XXI. Dices, ſi cauſa poteſt immediatè diuidi in pauciora membra, & remotè in plura: cur Ariſtoteles potius quadrimembrem illam diuiſionem, quàm alias tradidit? Reſpondetur, hoc ipſo ꝙ illa diuiſio eſt media inter illa extrema, fuiſſe aptiorem ad doctrinalem diuiſionem tradendam. Maxime, quia membra illa habent rationes, & modos cauſandi magis diſtinctos, & notiores. Adde, Ariſtotelem non omnino omiſiſſe, ſed inſinuaſſe ſatis, tam conuenientias harum cauſarum inter ſe, quàm diuiſiones earum, vt ex citatis locis conſtat.

Cur nec in ſumma membra, nec in infima, ſit cauſa principali diuiſione partita.

Qualis ſit data diuiſio.

XXII. IN ſexto puncto autores omnes, ſupponendo potius, quàm probando, vel diſputando, docent, illam diuiſionem cauſæ eſſe analogam, & propter eam cauſam dicunt non fuiſſe cauſam in communi ab Ariſtotele definitam. Non tamen declarant ſatis modum, aut rationem huius analogiæ: neque à nobis declarari poteſt, donec rationes ſingularum cauſarū exactè tractentur. Et ideò nunc ſupponamus, ſententiam illā veram eſſe ex communis ſententiæ autoritate: & ex hac generali ratione, quòd illi modi cauſarū communes ſunt cauſis accidentium, & ſubſtantiarum, quæ non poſſunt eſſe vniuocè cauſæ, quia non dant vniuocè eſſe, vnde nec ratio effectus vniuoca eſſe poteſt in accidente & ſubſtātia: exactiorem vero huius analogiæ declarationem in prædictum locum remitto.

DISPVTATIO XIII.

De materiali cauſa ſubſtantiæ.

I. PRætermitto diſputationem in communi de cauſa materiali, vt abſtrahit a cauſa ſubſtantiæ, vel accidentis: quoniam potiſſima ratio huius cauſæ cernitur in materia prima, & ſi in illa declaretur, facile erit reliqua cū proportione intelligere. Neque timenda eſt aliquorum cenſura, qui exiſtimant tractationē de materia prima nullo modo ad Metaphyſicum pertinere, ſed ad ſolum Phyſicum: iam enim in ſuperioribus, præſertim in proœmiali diſputatione, declaratum eſt, multis titulis negotiū hoc ad Metaphyſicum ſpectare. Quoniam licèt Phyſicus ſub propria & ſpeciali ratione agat de materia, vt eſt principium generationis naturalis, & vt eſt cauſa, vel pars entis naturalis: nihilominus Metaphyſicus, conſiderando communem rationem cauſæ materialis, quod illius propriū eſt, neceſſario agit de prima cauſa illius generis, quæ eſt materia prima. Item agens de eſſentia ſubſtantiæ, neceſſario tractat de materia, quatenus eſt pars eſſentiæ, vt infra videbimus, tractando de ſubſtantia materiali. Hoc ergo loco ſub hac conſideratione de materia tractamus. Et quia ratio cauſandi intelligi non poteſt, non intellecta entitate materiæ, inueſtigabimus prius, an ſit materia; deinde qualis ſit entitas, & eſſentia eius; poſtea de proprietatibus; ac tandem de cauſalitate eius.

SECTIO I.

An ſit euidens ratione naturali dari in entibus cauſam materialem ſubſtantiarum, quam materiam primam nominamus.

I. Variæ materiæ partitiones.

QVoniam materia prima duo includit, oportet ante omnia exponere ſignificationem vocis quoad vtrãque partẽ. Materia ergo diuidi ſolet in materiam ex qua, in qua, & circa quam. Quæ diuiſio varijs modis explicari põt: primo vt non ſit diuiſio rerum ſeu materiarum, ſed reſpectuum ac officiorum eiuſdem materiæ. Eadem enim materia dr [ex qua,] vel reſpectu compoſiti quod ex illa conſtat, vel reſpectu formæ quæ ex illa educitur. Vnde priori reſpectu corpus hominis eſt materia ex qua, nõ tamẽ poſteriori conſideratione, quia forma hominis non educitur ex potentia materiæ. Vnde reſpectu talis formæ dicetur materia in qua introducitur forma: ita vt illud [in qua,] dicat reſpectum vnionis, non eductionis. B Poteſt etiam illud [in qua] abſtractè ſumi vt includat habitudinem ad formam vt inhærentem materiæ. Reſpectu vero agentis dicitur eadem materia, circa quam agens operatur. Iuxta hanc ergo interpretationem terminorum nullum membrum ex dictis à præſenti conſideratione excluditur: agimus enim de materia ſecundum ſe, vel prout in ſuo conceptu adæquato omnes illas habitudines includit, an vero illę pertineant ad varias cauſalitates, & ex natura rei diſtinctas, poſteà videbimus. Aliter ſumi ſolet materia circa quam, prout diſtinguitur à materia ex qua, & in qua ſecundum realem vnionem & inhærentiam, & ſic propriè dicit reſpectum ad agens actione immanente; & nihil aliud eſt quam obiectum circa quod tale agens verſatur. Quę ſignificatio materię metaphorica eſt, & nihil ad pręſens refert, quia illa vt ſic non exercet cauſalitatem materialem, ſed vel efficientem vel finalem, vt ſupra tetigimus, C non eſt ergo hic ſermo de materia obiectiua, ſed de ſubiectiua.

II. Rurſus ſolet materia ex qua diuidi in tranſeũtem & manentem. Priori modo dicetur lignum, v. g. materia ex qua fit ignis, & in ea ſignificatione illud, [ex qua] non deſignata tantum habitudinem cauſę materialis, ſed includit etiam habitudinem termini à quo, & ex hac parte non pertinet illa ſignificatio ad pręſentem diſputationẽ. Materia autem manens, eſt propria & interna cã materialis, quę manet in compoſito, ſeu in termino gñationis, conferẽs ſuo modo ad conſtõnẽ illius. Denique diuidi ſolet materia in Metaphyſicam, & Phyſicam, Metaphyſica eſt genus reſpectu differentiæ, illa vero appellatio ſolum eſt per analogiam, & proportionem ad Materiam Phyſicam, quę eſt propriè, & ſimpliciter materia, de qua hic agimus, de Metaphyſica vero pręter ea, quę diximus ſupra agentes de vnitate vniuerſali addemus aliqua diſput. 15. ſec. vlt. agentes de forma Metaphyſica.

III. Prima verò dici poteſt materia, & per negationem prioris, & per reſpectum ad ſecũdam, quia ergo materia dicit rationem ſubiecti, illa dicetur prima, quæ nullum prius ſubiectum ſupponit: & ita Ariſt. 1. Phyſic. c. 9. definiuit materiam eſſe [primum ſubiectum ex quo fit aliquid.] A Materia autem ſecunda dicetur quæ prius ſubiectũ ſupponit. Atque ita multi vocant ſubſtantiale cõpoſitum materiam ſecundam reſpectu accidẽtiũ, quia ita eſt ſubiectum accidentium, vt ex priori ſubiecto conſtet: & ſimili rõne qui plures formas ſubſtantiales in eodem ſuppoſito admittunt, cõpoſitum, v. g. ex materia & forma corporeitatis vocant materiam ſecundam reſpectu animæ. Sæpè etiam vocatur materia ſecunda, materia diſpoſita ſeu affecta diſpoſitionibus accidentalibus, non quia compoſitum ipſum ex materia & accidentibus ſit ſubiectum in quo recipitur forma, ſed ſolum, quia receptio talium diſpoſitionum antecedit ordine naturæ, & conſtituit materiam proximè capacem talis formæ: vnde propriè vocatur talis materia, proxima: Ariſtoteles verò 8. Metaphy. tex. 11. materiam propriam ſeu proximam vocauit materiam tranſeuntem accommodatam ad rei generationem, vt vinum eſt materia aceti, de qua materia ait Commentator 2. Phyſic. com. 31. eſſe materiam alterationis, non compoſitionis. B Omnis itaque materia ſecũda ſupponit primam, & addit aliquam formam vel diſpoſitionem.

Quæſtionis reſolutio

IIII. Ex neceſſitate primi ſubiecti in qualibet mutatione materia prima colligitur.

ATque hinc conſtat, ſi in communi, & quaſi formaliter loquamur de materia prima, id eſt de primo ſubiecto mutationum, vel formarũ, abſtrahendo à qõne quale ſit tale ſubiectũ, qualiſve forma quæ in eo recipitur, ſic tam euidens eſſe dari materiam primam, quam eſt euidens, dari in reb. mutationes ad varias formas: quia omni mutationi aliquod ſubiectum ſupponitur, vt ſuprà probatum eſt, & experimento conſtat. Igitur vel illud ſubiectum ſupponit aliud, vel non: ſi non ſupponit, illud eſt primum, & habetur intentum. Si vero ſupponit aliud, quæram de illo: eſt autem euidens non poſſe procedi in infinitũ ergo neceſſario ſiſtendum eſt in aliquo primo ſubiecto, ſeu materia prima. C Minor propoſitio vltimò aſſumpta demonſtratur ab Ariſtotele de oĩb. cauſis in lib. 2. eſt tamen quodammodò euidentior in cauſa materiali, quia eſt intrinſecum totius compoſiti fundamentum: non poteſt autem intellectu percipi compoſitum per ſe ſtans, cuius vna pars nitatur in alia, & alia rurſus in alia, quin tandem ſiſtatur in aliqua, quæ cæteris ſubſtet. Cum ergo oẽ naturale compoſitum ita per ſe ſit, vt ſecundum ſe totum non pendeat in genere cauſę materialis ab aliquo ſubiecto, quod extra ipſum ſit: neceſſe eſt vt intra ſe habeat aliquod ſubiectum, quod ſit primum reſpectu omnium aliarum entitatum ex quibus conſtat, & in ſubiecto ſunt. Sic igitur euidens eſt dari materiam primam, ſeu ſubiectum primum in rebus naturalibus.

V. Ex rerũ cõuerſa viciſſitudine materia colligitur.

Secundò principaliter probatur, nã eſt euidẽs res generabiles & corruptibiles ita trãſmutari, vt aliæ ex alijs viciſſim ac mutuo generentur, ſaltẽ mediatè: ergo neceſſe eſt vt in aliquo communi ſubiecto conueniant, quod in omnibus ipſis maneat, ratione cuius ſint capaces illius mutuæ trãſmutationis: ergo illud ſubiectum eſt primũ, atq;

adeò

Digitized by Google

adeo prima materia ſit cauſa huiuſmodi rerum. Antecedens eſt euidens experientia; nam elemẽta mutuo inter ſe agunt, & vnum in aliud conuertitur, ſiue mediatè, ſiue immediatè, & miſta etiam ex eis generantur; & conſequenter in ea etiam reſoluitur: atque ita fit, vt omnia ſublunaria, quantum eſt ex vi ſuæ naturæ & compoſitionis, mutuo ſint tranſmutabilia. Dico [quantum eſt ex vi naturæ ſuæ,] quia fieri poteſt, vt aliquæ partes elementorum nunquam tranſmutentur eo quòd ſint in abditis & remotiſſimis locis, ad quæ actiones contrariorum agentium nõ perueniant.

VI. Prima consequentia probatur primo, quia nulla tranſmutatio naturalis fieri poteſt, niſi manente cõi ſubiecto ſub vtroq; termino; tum quia aliàs res quæ corrumpitur, omnino ſecundũ ſe totam periret, & alia, quæ incipit eſſe, ſcd̃m ſe totam fieret: atq; ita altera tranſiret in nihilum, altera ex nihilo fieret, nulla cõi re ſub vtraque manente: annihilaretur ergo vna, & crearetur alia, qđ naturaliter eſt impoſſibile. Tum ẽt, quia aliàs tota actio agentis naturalis eſſet vel impoſſibilis vel impertinens ad rerum generationem. Sequela declaratur, quia loqui poſſumus, vel de accidẽtali alteratione, quam experimur: quam euidens eſt non fieri, niſi in ſubiecto, & ex ſubiecto communi, quod manet ſub vtroque termino: qa experimento conſtat, hanc actionem non fieri niſi ſubiectum ſupponatur: accidens enim quod per illam fit, non poteſt naturaliter eſſe niſi in ſubiecto, quod ſuſtentet tam actionẽ, quàm formalem terminum eius, à quo ſubiecto expellitur forma, vel priuatio oppoſita: datur ergo cõe ſubiectum in huiuſmodi actione. Vel loquimur de actione illâ, ſeu tranſmutatione ſubſtantiali, quæ fit in termino alterationis, in quo res quæ perit, amittit eſſe ſimpliciter, quod antea habebat, & res alia ſimpliciter incipit, vt cum ex ſtupa fit ignis. Et ibi ẽt neceſſe eſt ſubiectum cõmune manere, alioqui tota præcedens alteratio, ſeu calefactio ſtupæ eſſet impertinẽs ad procreationem ignis, quia nullo modo conferret ad illam, ſi omnino periret ipſa, & totum ſubiectum eius: ſed ad ſummum poſſet deſeruire ad euacuandũ locum ſeu ſpatium, in quod poſſet res procreanda introduci: ad hoc autem impertinens eſſet deſtructio rei: ſufficeret enim localis expulſio, quę fieri poſſet per introductionem alterius rei in illud ſpatium, vt in motu locali fit.

VII. Eſſet ẽt impoſſibilis talis deſtructio rei per alterationem, quia accidens non poteſt, per ſe loquendo, deſtruere ſubiectum ſuum, cum ab illo ſuſtentetur, & accipiat eſſe. Vel ergo ſubiectum illud eſt ſimplex, vel compoſitum: ſi eſt ſimplex, nullo modo poteſt per actionẽ, vel per accidens, quod in ipſo fiat, deſtrui, quia illud eſſe eſt neceſſarium, vt talis actio, vel tale accidens eſſe poſſit. Si verò ſubiectum illud eſt compoſitum ex priori ſubiecto, & alia forma, poterit quidem deſtrui ratione alterationis, & accidentis in illud introducti, non tamẽ per ſe, ſed per accidens ratione alterius actionis & formæ conſecutę ad priorem alterationem: hæc autem conſecutio intelligi nõ poteſt, niſi ſubſequens forma introducatur in idem ſubiectum, in quo erat prior: quia aliàs nulla eſſet cauſa cur diſſolueretur vnio inter prius ſubiectum & formam eius: ergo tota hæc

A naturalis tranſmutatio neceſſario fundari debet in aliquo communi ſubiecto, quod ſub vtroque termino maneat.

Poteſtque hoc ipſum declarari inductione facta in aliquibus tranſmutationibus: cum animal, verbi gratia, alitur ex cibo, vel aliquid cibi manet in fine nutritionis, & coniungitur ſubſtantiæ viuenti: vel omnino deſtruitur cibus, & totum quod in illo eſt, per actionem viuentis. Si nihil cibi manet, ſuperflua eſt tota actio viuentis, nihilque ex cibo iuuari poteſt, vt inde vel creſcat, vel conſortetur, quia ex eo quod perit in cibo, nihil conſortatur, vel creſcit. Si verò aliquid cibi manet, illud eſſe non poteſt, niſi communis materia vel ſubiectum. Idem argumentũ ſumi poteſt ex viſibili, & impropria nutritione ignis: non enim creſcit, niſi ſupponãtur ligna, vel aliquid ſimile, nec conſeruatur niſi nutriatur oleo, aut ſimili materia: hæc ergo materia non poteſt eſſe tranſiens ſecundum ſe totam, aliàs eſſet inutilis, nullaque ratio reddi poſſet cur ſit neceſſaria ad tales effectus, neque declarari, quid ad illos conſerat: eſt ergo illa materia aliquo modo manens ſub forma rei genitæ ſeu nutritæ: manet ergo ſecundum aliquod ſubiectum commune. VIII. Ex ſpecialibus aliquibus mutationibus.

B Quod tandem confirmatur, quia aliàs rerum tranſmutatio non eſſet corruptio & generatio, ſed tranſubſtantiatio quædam, quia tota ſubſtantia vnius rei periret; & tota alia inciperet. Imò plus eſſet, quàm tranſubſtantiatio: quia non ſolum in totalibus ſubſtantijs, ſed etiam in omnibus earum accidentibus eſſet illa ſucceſſio. quia ſi nullum ſubiectum commune maneret, multo minus manere poſſet naturaliter idem accidẽs, quod à ſuo ſubiecto pendet in eſſe & conſeruari. Hoc autem genus tranſmutationis alienum eſt ab omni Philoſophia, & ab omni actione naturali & præter rationem annihilationis, & creationis, quam includit, vt ſuprà dicebam, nõ poteſt cogitari ratio, cur illa duo ſint ita connexa in rerum natura, vt ad vnius productionem neceſſaria ſit deſtructio alterius, & è conuerſo: non eſt ergo tranſmutatio naturalis per totalẽ deſtructionem, & inceptionem, ſed per transformationem ex aliquo communi ſubiecto. Et ad hoc fere tendit demonſtratio Ariſtotelis, quòd hæc tranſmutatio ſemper fit è contrario in contrarium (ſub contrarijs includendo priuatiuè oppoſita) quæ ſubiectum habent commune. Eſt ergo euidens dari ſubiectum ſeu materialẽ cauſam communem. IX.

1 Phyſi. c. 6. & 8. Metaphyſ. c. 1.

Supereſt probanda ſecunda cõſequẽtia principalis rationis, qua inferebamus, hanc materiã eſſe primam cãm in ſuo ordine, eoque ſenſu veriſſimè appellari primã materiam: hoc autem nullo euidentiori modo oſtẽdi poteſt (quidquid aliqui velint) quàm ſupra tacto, ſcilicet, quia nõ poteſt procedi in infinitũ in ſubiectis proximis & remotis, ſeu in ſubiectis, & ſubiectatis (vt ita dicam) ſed ſiſtendum neceſſariò eſt in aliquo ſubiecto, quod non ſubiectetur, neque etiam componatur ex parte quæ in ſubiecto ſit, quia omne tale compoſitum reſolui tandem poteſt in ſimplicia, in quibus aliquod eſſe oportet, quod omnino in ſubiecto non ſit. Neque ſupponit hic diſcurſus, quod in formis ſubſtantialibus eiuſdem compoſiti nõ ſit proceſſus in infini- X. Ex reſolutione ad vnum primũ ſubiectum materia reperitur.

finitum: nam, etſi hoc etiam euidens ſit, tamen ſi per impoſſibile fingerentur infinitæ formæ in eodem compoſito: ex parte potentiæ recipientis eas, neceſſario ſiſtendum erit in aliquo ſubiecto ſimplici, quod non ſit in ſubiecto, quia tota collectio talium formarum eſt in aliquo ſubiecto: ergo illud eſt ſimplex, vt magis ſtatim demonſtrabimus, hoc ergo vocamus materiam primã. Præter hoc autem poteſt etiam illa conſequentia probari ex communitate huius ſubiecti; cũ enim omnia hæc inferiora mutuo tranſmutentur immediatè, vel ſaltem mediatè, vt dictum eſt neceſſe eſt vt ſubiectum illud quod his tranſmutationibus ſupponitur, ſit primum in ratione ſubiecti ſeu materiæ: nam ſi eſſet ex alio priori ſubiecto vel materia conſtans, vel illud eſſet etiam tranſmutabile; & ſic non eſſet commune ſubiectum omnium tranſmutationum, ſed illud quod maneret poſt reſolutionem eius; vel non eſſet tranſmutabile; & ſic non omne corporeum ens eſſet tranſmutabile in quodlibet aliud: cuius oppoſitum ſupponebamus, ſed de hoc latius ſectio. 3.

XI. Illatum ex omnib. præmiſſis. Ex dictis ergo omnibus generatim probatum relinquitur in omni tranſmutationum ordine dandam eſſe primam aliquam cauſam materialem: non poteſt autem ex dictis concludi dari veram materiam primam quæ ſit cauſa materialis alicuius ſubſtantiæ, niſi aliquid adiungatur. Vnde diſcurſus facti formaliter ſumpti æquè ꝓbant dari in vnoquoque corpore cęleſti aliquod primum ſubiectum earum mutationum quæ in ipſo fiunt: imò etiam cum eadem proportione idem probant de quauis ſubſtantia ſpirituali quatenus eſt capax realis mutationis, vel localis, vel intellectualis, aut affectiuæ; nam licèt illa mutatio non ſit corruptiua, ſed perfectiua, neceſſario tamen ſupponit aliquod ſubiectum: & ideo neceſſe eſt vt reducatur ad aliquod ſubiectũ primum in ſuo ordine, quod etiam appellari poteſt prima cauſa materialis illius mutationis, quamuis non vocetur materia prima iuxta communem vſum huius vocis: propriè enim ſignificat materiale principium ſubſtantialis tranſmutationis, vel conſtitutionis. Ex quo etiam fit, vt licèt res quæ aliquo modo tranſmutantur, habeant materialem cauſam ſuæ tranſmutationis ſibi proportionatam, tamen ſi tranſmutatio nõ ſit vnius rei in aliam, ex vi tranſmutationis non poterit concludi dari aliquam primam cauſam materialem communem huiuſmodi rebus, vt licèt Angeli habeant primum ſubiectum ſuarum mutationum, & res corporales ſimiliter, tamen quia neque hæ poſſunt in Angelos tranſmutari, neque è conuerſo, non poteſt ex tranſmutatione concludi, dari aliquod primum ſubiectũ cõmune omnibus illis. Eademque ratio eſt de corporibus cœleſtibus, & ſublunaribus, quia neque hæc in illa tranſire poſſunt, neque è conuerſo: imò idem eſt de cœlis ipſis inter ſe, quia non ſunt mutuo tranſmutabiles, ſed vnumquodque in ſe tantum poteſt accidẽtaliter mutari. Quod ipſum à fortiori verum eſt in ſpiritualibus ſubſtantijs creatis. In his ergo omnibus ſolum concluditur, dari vnum commune ſubiectum accidentium, inter quæ fit mutatio. In his autem inferioribus ſubſtantijs & corporibus, quoniam mutuo tranſmutabilia ſunt, rectè concluditur aliquod commune & primum ſubiectum. Vt autem concludatur hoc ſubiectum eſſe materialem cauſam ipſiuſmet ſubſtantiæ talium rerum, neceſſe eſt addere illam mutuã tranſmutationẽ earum inter ſe eſſe ſecundũ ſubſtantiam, & non tm̃ ſecundum accidentia, quia ſi in ſolis accidentibus tranſmutarentur, ſatis eſſet in eis dari primum ſubiectum talium accidentium, ſiue illud eſſet ſubſtantia ſimplex, ſiue compoſita, & ſiue eſſet vnius rationis in omnibus, ſiue diuerſæ.

XII. Nõ accidentalis modo, ſed ſubſtantialis etiam in rebus trãſmutatio. Ad concludendum ergo dari materiam primam, qualem Ariſtoteles poſuit, reſtabat probãdum, tranſmutationem horum corporum inferiorum quam experimur, non ſolum eſſe accidentalem, ſed etiam ſubſtantialem. Hoc aũt præter experientiam, quæ per ſe videtur ſatis euidẽs, non ſolũ in elementis, & in mixtis inanimatis, ſed multo magis in viuentibus, animalibus, & in nobis ipſis cũ generamur, & morimur: præter hanc (inquam) experientiam, ratione probandũ eſt ex neceſſitate formarum ſubſtantialium ab accidentibus diſtinctarum, nam ſi dantur hæ formæ, neceſſe eſt dari materiam primam, quæ ſit ſubiectum earum, & cum eis componat vnã ſubſtantiam integram, quod eſt eſſe cauſam materialem ſubſtantiæ. Dari autem formas ſubſtantiales, probandum eſt infra diſput. 15. & ideo nunc ſupponatur: & tantum ex ea hypotheſi demonſtratum habeatur dari veram ac propriã materiam primam in his rebus quæ generantur & corrumpuntur: eſt enim conſecutio euidens, & omni carens difficultate: antecedens vero dicto loco probandum eſt.

SECTIO II.

Vtrum materialis cauſa ſubſtantiarum generabilium, & corruptibilium ſit vna vel multiplex.

I. IN hac ſectione & ſequenti breuiter attingendæ ſunt opiniones veterum Philoſophorum, quas Ariſtoteles varijs in locis latè pertractauit, atque impugnauit, præſertim 1. Metaphyſicæ c. 3. & ſequentibus, & 1. Phyſi. à c. 2. & 1. de Generat c. 1. & ſequentib. & 3. de cœlo c. 7. & apud Diogenem Laertium in vitis horum Philoſoph. eadem leguntur: & apud Platonem in Theeteto, & Sophiſta, & Plotinum li. 9. Aeneid. 2. & Theophraſtum in ſua Metaphyſ. c. 3. & Plutarch. lib. 1. de placitis, cap. 3. & ex Patribus attigit Auguſtinus lib. 8. de Ciuit. à principio, & Epiphan. lib. 3. cont. hæreſ. in 80. & Irenæus lib. 2. cont. hæreſ. cap. 19. & Clem. Rom. lib. Recognitionum, & Clemens Alexandrin. lib. 1. Stromat. & Euſebius 14. de præparat. Euãgel. à principio, & Ambroſius lib. primo Exam. capit. ſecundo. Ariſtot. Horum itaque Philoſophorum ſententias ad duo capita reuocamus: vnum eorum qui poſuerunt plura materialia prima principia, de quibus hic agemus: aliud eorum qui vnum tantum poſuerunt, ſed in eo aſſignando errarunt, de quibus dicemus ſectione ſequente.

Sen-

Sententia infinita principia materialia conſtituentium.

II.

PRima igitur ſnīa fuit materialem cām rerum oīum conſtari ex corpuſculis indiuiſibilib. ſeu atomis, quæ poſuerunt eſſe infinita Leucippus, Democritus, Epicurus, Metrodorus, & Anaxagoras. Qui ferè oēs cenſuerũt hæc corpuſcula eſſe ſimilia inter ſe, & eiuſdem rōnis, ſolumq; pro varietate ſitus, figuræ, & ordinis varia entia componere: & rerum corruptionẽ nihil aliud eſſe q̃ diſſipationem ſeu inordinationem atomorum: gñationem verò eſſe nouam compoſitionem earum. Anaxagoras verò poſuit atomos partim ſimiles, partim diſſimiles, vt ex ſimilibus res homogeneę fierent, ex diſſimilibus verò res diſſimiles, vt in corpore organico partes heterogeneæ, v.g. caro ex atomis carneis, os vero ex oſſeis, & ſic de alijs. Rurſus videntur quidam eorum poſuiſſe has atomos omnino indiuiſibiles, & ideo vt poſſent corpus componere, aiebant non ſolum ex ipſis, ſed etiam ex aliquo vacuo, ſeu inani corpus coaleſcere: nam ſi illæ omnes immediatè & ſolidè coniungerentur, nunquam moles accreſceret, vt ſumitur ex Ariſto. primo. Metaph. cap. 4. Alij vero non videntur illas poſuiſſe Mathematicè indiuiſibiles, ſed Phyſicè tantum, iuxta quam interpretationem non eſt neceſſarium interponere aliquod inane inter ipſas atomos, vt ex eis corporis magnitudo excreſceret. Rurſus ex eis Philoſophis quidam nullam efficientem cauſam rerũ præter has atomos poſuiſſe, neque etiam finalem, ſed ex earũ vario concurſu, & perpetua agitatione res quaſdam diſſolui, & alias caſu conſurgere: & ideo, vt Ariſtoteles refert, Epicurus dixit habere hæc corpuſcula naturale pondus, quo ſemper ferrentur. Alij vero, vt Anaxagoras, poſuerunt efficientem cauſam intellectu & voluntate operantem, & ex his corpuſculis varia componentem.

Leucippus. Democrit. Epicur. Metrodo. Anaxag.

Citatis loc. & 4 Metap. c.1.

III.

Refutatur propoſita ſententia.

Sed hæc pars ſpectat ad diſputationes de cauſis efficiente, & finali. Nunc, quod ad rem præſentẽ ſpectat, hi Philoſophi in primis nõ cognouerũt veram materialem cauſam, quæ ſit potentia Phyſicè receptiua alicuius actus: nam illæ atomi non ſunt in potentia ad recipiendam aliquam formã Phyſicam: nec poſſunt dici materia totius cõpoſiti, niſi eo modo, quo partes integrales dicuntur materia totius, & lapides ac ligna materia domus. Vnde vlterius fit, vt iuxta illũ philoſophandi modũ formæ naturalium entium, quaſi artificiales tantum ſint, nimirum figuræ quædam cõſurgentes ex vario ſitu, & ordine atomorum. Atque ita nulla erit vera ſubſtantialis generatio, & corruptio, ſed tantum varia coordinatio, aut deordinatio atomorum. Et quãquam Anaxagoras ponat atomos diuerſarum rõnum, tamen neceſſe eſt vt omnes ponat confuſas, & permiſtas in ſingulis rebus, vt per eductionem earũ poſſit ex vna re alia generari. Atque ita res omnes ſolũ in hoc differẽt, quod quædam habent quaſdam atomos magis patentes ſeu in exterioribus partibus alias verò magis latentes, & in partibus ſecretioribus: quæ tota diuerſitas ſolum eſt in ſitu, & coordinatione atomorum. Adde intelligi nõ poſſe quomodo tam varia corpuſcula habentia repugnantes condões, in ſingulis rebus intimè con-

Abſurda ſecuta ex ſola aſſerẽte atomos materialem cām.

A iungantur. Nec minus eſt inexplicabile, quõ ex qualibet re hæc corpuſcula latentia in lucem proferantur, vt res aliæ gigni, vel potius componi videantur.

Illud ẽt eſt abſurdum in his oib. Philoſophis, ꝗ infinitam multitudinem ponant horum corpuſculorum: nam vel intelligunt in ſingulis entibus naturalibus eſſe infinitam multitudinem harum atomorum, vel ſolum in toto vniuerſo, in ſingulis vero corporib. aut partibus eius eſſe finitam multitudinẽ. Priori ſenſu eſt ſententia prorſus abſurda: non. n. poſſent infinitæ atomi componere aliquod corpus, quin illud excreſceret in infinitam magnitudinem: nam ſi atomi non fingantur indiuiſibiles Mathematicè, ſed Phyſicè, habebunt ſingulæ aliquam magnitudinem, in qua vel oẽs erunt æquales, quia nulla eſt inæqualitatis ratio, vel ſaltem aſſignari poterit minima atomus, cui aliæ ſint vel æquales, vel maiores: ergo ex hmõi atomis infinitis neceſſario componetur magnitudo actu infinita. Si verò atomi ſint indiuiſibiles Mathematicè, non poſſunt magni- IIII.

B tudinem componere, niſi interponatur ſpatium inane, quod ſpatium erit diuiſibile & alicuius magnitudinis, ex quo ſimiliter concluditur infinitas atomos ſic inter ſe diſtantes neceſſario efficere infinitum corpus, occupans ſeu includens infinitũ ſpatiũ, partim inane, partim repletum atomis. Nec põt afferri inſtantia de infinitis pũctis exiſtentibus in linea, nã ibi nulla ſunt puncta immediata, quia tota linea ẽ cõtinua, in atomis aũt neceſſe eſſet, ſignata qualibet atomo eſſe aliquam proxime diſtantẽ ab illa per certã aliquã & definitam diſtantiam, & ſic de reliquis: neceſſarium ergo eſſet vt infinita illa corpuſcula infinitũ ſpatium illo modo occuparent.

Poſteriori autem ſenſu eſt etiam illa ſententia improbabilis: & in primis contra illam procedunt omnia quæ aduerſus infinitam mundi magnitudinem ſcripſit Ariſtoteles 3. Phyſic. & 1. de Cœlo. Deinde euidens eſt totam ſphæram rerum generabilium & corruptibilium eſſe finitã, cum ad ſphæram lunæ terminetur: attribuere au- V.

C tem etiam cœlis compoſitionem ex atomis, illoſque extendere in infinitum, non poteſt eſſe Philoſophicum, quia neque experientia, neque ratio nos ducit ad ita exiſtimandum. Tandem ſi quodlibet corpus finitæ magnitudinis conſtat tantũ finitis atomis, non poteſt ſufficere hæc atomorũ fictio ad generationes & corruptiones rerum: tũ quia ex eadem re poſſunt res variæ fere in infinitum generari. Tum etiam quia oporteret ſemper corporis magnitudinem multum diminui in qualibet generatione & corruptione per diſſipationem atomorum, cum tamen conſtet experientia non ſemper id accidere. Niſi fortè dicatur ſemper fieri velut quãdam circuitionem atomorum, dum interiores ad externas partes educuntur, exteriores vero ad intimas partes impelluntur: ideoque non minui rei magnitudinem. Sed hoc nihil poteſt eſſe abſurdius: inde enim fit, re ipſa nihil mutari niſi ſecundũ locum aut apparentiam. Eſtque illa inductio, & eductio atomorum contra experientiam: quando enim ex ſtupa generatur ignis, non tantum in exterioribus partibus, ſed intimè & in tota magnitudine fit generatio: & cum homo moritur, in omnibus partibus tam internis, quam externis fit

corruptio. Eſt ergo hæc ſententia prorſus abſurda, neque habet fundamentum, cui ſatisfacere neceſſe ſit. Illud enim principium, in quo tam citati Philoſophi, quam alij fundati ſunt. [Ex nihilo nihil fit,] quem verum ſenſum habeat, inferiùs declarabimus.

Opinio ponentium plura principia materialia finita.

VI. SEcũda ſententia ponit etiam plura principia, ſeu plures primas cauſas materiales rerum generabilium, in numero tamẽ finito. Ita ſenſit Empedocles, qui quatuor elemẽta, ignem, aerem aquam, & terram, dixit eſſe quatuor primas cãs materiales ex quib. miſta gñantur, ipſa verò non habere priorem cãm, aut principium materiale. Veruntñ hæc ſnĩa falſa eſt, & euidenter refutari põt: nam in primis quamuis attigerit compoſitionem ſeu gñationem miſti ex elemẽtis, non tñ cõſiderauit tranſmutationem elementorum inter ſe ſe, cum tamen conſtet, & aerẽ conuerti in ignẽ & aquam in terram, & è conuerſo. Hmôi autem trãſmutationis non põt elementa eſſe principia materialia, ſed aliquod ſubiectum commune omnibus illis. Quòd ſi fortè exiſtimauit Empedocles elementa non tranſmutari ſubſtantialiter, ideoque non conſtare materia, & ſubſtantiali forma, ſed eſſe quædam entia omnino ſimplicia, accidẽtibus ſubiecta. Contra hoc in primis oſtẽdemus inferius, non minus eſſe certum dari formas ſubſtantiales elementorum, quam aliorum entium naturaliũ, & conſequenter verè ac ſubſtantialiter inter ſe tranſmutari. Deinde licèt id admitteremus, nullum eſſet fundamentum ad multiplicãdas materias, ſeu prima ſubiecta ſubſtantialia, ſed dicendum potiùs eſſet in omnibus elementis eſſe idem ſubſtantiale ſubiectum, quod diuerſis accidentibus affectũ, diſtinctum appellatur elemẽtum. Cumque illud etiam ſubiectum ſit principium materiale miſtorum, fit vt re ipſa & ſubſtãtialiter tãtum ſit vna prima cauſa materialis omnium rerum.

Empedocl.

Refutatur præcedens ſententia,

VII. Quod ſi fortaſſe diceret Empedocles illam naturalium accidentium diuerſitatẽ, quæ in elemẽtis conſpicitur, indicare ſatis eſſentialem diſtinctionem ſubſtantialium ſubiectorũ: ex hoc ipſo ſumitur efficax argumentũ ad hominẽ, quando aer ita ab igne tranſmutatur vt proprijs accidentibus ignis maneat affectus, non ſolum fieri mutationem in accidentibus, ſed etiã in ipſa ſubſtantia: non poteſt autem fieri in tota entitate ſubſtãtiali propter rõnes factas in ſuperiori ſectione de annihilatione, & creatione: ergo neceſſe eſt fateri, ẽt in ipſis elementis eſſe aliquod ſubiectũ prius ipſis, & cõmune illis, rõne cuius poſſint mutuò tranſmutari: ergo non ſunt illa cauſæ primæ materiales, ſed datur alia prior quib. illa conſtãt. Atque hinc etiam concluditur non eſſe hæc elemẽta primas cauſas materiales miſtorum, quia in ipſiſmet datur materia prior ipſis: & hæc eſt etiam cauſa materialis miſtorũ, quæ in illis manet, & eorũ formis informatur: illa eſt ergo cã prima in illo ordine etiã miſtorũ; eò vel maxim è, ꝙ iuxta veram ſententiã elementa nõ manent formaliter in miſto, id eſt, ſecundũ proprias formas ſubſtantiales, quia non poteſt forma ſubſtantialis miſti cadere (vt ſic dicam) ſuprà formã elementi, ſeu informare materiam vt iam informatam forma elementi: ergo elementa ſecundũ proprias ſubſtantias non ſunt cauſa materialis permanens, & propria miſtorum, ſed eadem materia quæ eſt prima cauſa materialis ipſorum elemẽtorum, eſt etiam miſtorum.

Quæſtionis reſolutio.

VIII. DIcendum ergo eſt primam materiam ſeu materialem cauſam omniũ rerum ſublunarium eſſe tantũ vnam. Quæ eſt communis ſentẽtia omniũ Philoſophorum quos in ſequentibus referemus. Et ſufficienter probatur ratione nunc facta contra Empedoclem, & poſteriori diſcurſu facta ſectione præceden. Vbi ex communi & mutua tranſmutatione rerum ſublunariũ, oſtendimus dari communem materiam; illa enim ratio æquè probat primũ illud ſubiectũ quod ſub his omnibus tranſmutationibus manet, eſſe vnum tantũ. Tum quia contraria principia, ex quibus fiũt generationes & corruptiones, verſari debent circa idem. Tũ etiam quia illud ſubiectũ eſt ex ſe indifferens ad quaſcunque formas rerum corruptibilium, & diſpoſitiones earum: non ergo requirit in ſe diſtinctionem ſeu multiplicationem, imò non eſt vnde illam habeat. Et è conuerſo omnis forma rei generabilis cuiuſcunque ſpeciei, poteſt introduci in quamcunque partem huius materiæ, ſi commodè diſponatur: ergo ſignum eſt materiam hanc ſecundum ſe eſſe vnam & eiuſdem rationis, & ſufficientem in ſuo genere ad cauſandos omnes effectus, qui in his rebus poſſunt materialiter cauſari, ſi aliæ cauſæ in alijs generibus neceſſariæ applicentur ſeu concurrant.

Solũ poteſt obijci, quia cauſa materialis eſt intrinſeca, & eſſentialis: hæ autem res generabiles & corruptibiles ſunt eſſentialiter diuerſæ: ergo nõ poteſt vna & eadẽ materia eſſe in oĩbus illis. Sed hæc obiectio tangit quæſtionẽ illã an materia ſit pars quidditatis ſubſtantiarum materialium, quam inferius commodiori loco tractabimus, nunc breuiter reſpondetur eſſentias harum rerũ materialiũ eſſe diuerſas ac diſſimiles quoad formas, ſimiles verò quoad primã materiã. Neq; hoc quicquã obſtat eſſentiali diuerſitati: hæc. n. non excludit conuenientiam & ſimilitudinẽ in aliqua parte. IX.

Obiectioni ſatisfit.

Diſp. 19. ſect. 2.

SECTIO III.

Vtrum prima & vnica cauſa materialis generabilium ſubſtantiarum, ſit aliquod corpus ſimplex, vel ſubſtantia integra.

ANtiqui Philoſophi (vt Ariſtoteles & alij auctores præcedente ſectione citati referũt) qui vnũ tantũ materiale principiũ naturaliũ rerũ poſuerunt fere omnes putarunt eſſe aliquam ſubſtantiam integram, ſeu corpus ſimplex, quale Auerroes exiſtimat eſſe cœleſte corpus. De illo autem corpore ſeu materiali cauſa fuit inter eos multiplex opinio. I.

Opi-

Opiniones Philoſophorum de uno materiali principio.

II. PRima aſſeruit hoc principium eſſe aquam; cuius autor fuit Thales Mileſius: alij verò, vt Plutarchus, putant antiquiorem eſſe, & ab Orpheo duxiſſe originem. Secunda opinio hoc munus tribuit aeri: quam docuere Anaximenes, & Diogenes Apolloniates, vt Ariſtoteles refert 1. Phyſic. c. 3. & ibidem Simplicius declarat. Tertia opinio fuit, ignem eſſe huiuſmodi cãm, quã docuere Hippaſus, & Heraclitus: & eandem ſecuti ſunt Stoici, vt eſt apud Ciceronem 3. de Natura Deorum. Quarta ſententia potuit ad hoc officium terram eligere: eò quòd omnibus ſubſit, & ſit veluti communis omnium mater. Ariſtot. tamen 1. Metaphyſic. cap. 7. ait hanc fuiſſe vulgi opinionem: nullum autem Philoſophorum in eam inclinaſſe, eo ꝙ terra propter nimiam denſitatem & ſiccitatem ad recipiendas aliarum rerũ formas, vel figuras inepta eſſe videatur. Heſiodus tamen in ſua Theogonia abſolutè vocat terram omnium rerum materiale principium: idemque ſenſiſſe Pherecidem refert Theodoret. in lib. de Materia & mundo. Quinta opinio nulli ex quatuor elementis hoc munus tribuit, ſed cuidam corpori inſenſibili medio vel inter aquã & aerem, vt Ariſtoteles refert 1. Metaphyſic. ca. ſeptimo, vel inter aerem, & ignem, vt Anaximãder, qui addidit hoc medium corpus eſſe infinitum, ne vnquam generatio deficeret: contra quã infinitatem alibi diſputat Ariſtoteles. Videtur autem inde colligi, Philoſophum hunc non poſuiſſe hoc corpus incorruptibile, alioqui non eſſet cur timeret ſucceſſione generationum poſſe conſumi, ſi finitum eſſet: quanquam vix poſſit intelligi quomodo fecerit illud corruptibile, ſi exiſtimauit illud eſſe ſimplex, & commune ſubiectum generationis.

Anaximen. Diog. Ariſtot. Simplic. Hippaſus. Heraclitus. Heſiodus. Pherecides.

III. Prolixum eſſet ac ſuperfluum propria motiua horum omnium Philoſophorum referre, eo quòd & incerta ſint, & nullam præ ſe ferant probabilitatem, aut veriſimilitudinem, vt ex dicendis obiter conſtabit. Illud vero commune omnibus fuiſſe videtur, quod nihil de nouo ſimpliciter fieri putarunt: quoniam ex nihilo nihil fieri poteſt, ideoque nec ſubſtantiales formas agnouiſſe videntur, nec generationem, corruptionẽue ſubſtantialem. Imò multi eorum indicant nullas eſſe accidentales formas quæ vera entia ſint: quia non intelligebant aliquam veram rem poſſe de nouo fieri, ſed omnem mutationem quam experimur, putabant conſiſtere in varijs modis ſe habendi illius rei quam putabant eſſe communem materiam. Ex quo aliqui eo vlterius progreſſi ſunt, vt non dicerent cauſam materialem omnium entium eſſe vnam, ſed omnia entia eſſe vnum, non numero, ſed ſubſtantia & eſſentia: qui licèt rem falſam & improbabilem dicerent, conſequenter tamen loquebantur, ſi de ſolis corporibus generalibus agebant. Nam ſi hæc non tranſmutantur ſubſtantialiter, nec differunt per ſubſtantiales formas, ſed per accidentia, aut diuerſos modos ſe habendi, reuera nulla datur materialis cauſa ſubſtantiæ, ſed datur tantum ſubſtantia ſimplex, quæ non eſt alia, & alia eſſentialiter, ſed vna aliter, & aliter ſe habens ſub diuerſis accidentibus.

Iudiciũ fertur de prædictis ſententijs.

Atque hæc fuit opinio Xenophanis, Parmenidis, & Meliſſi, qui hoc ſenſu dixerunt omnia eſſe vnum ens, & quidquid eſt præter illud, eſſe non ens: nam accidentia, vel modos illius entis inter entia non numerabant. Et conſequenter omnem generationem, aut mutationem ſimpliciter è medio tollebant, eo quòd illud ens facerent ingenerabile, & incorruptibile, & mutationes accidentales, quia non dant eſſe ſimpliciter, non cenſebant dignas abſoluta appellatione mutationum. Sunt qui horum Philoſophorũ ſententiam alijs modis interpretẽtur, ſcilicet, quòd per vnum ens intellexerint vnum vniuerſum qđ omnia complectitur, vt innuit Ariſtot. 1. de Gener. cap. 8. & Simplicius 1. Phyſi. cap. ſecundo, vel per vnum ens intellexerint Deum, qui ſolus verè eſt. Refert enim Ariſtot. 1. Metaphyſ. cap. quinto, & Cicero lib. 2. Academic. quæſtionum Xenophanem illud vnum ens, Deum appellaſſe. Atque ita multi, & graues autores hos Philoſophos per ænigmata locutos fuiſſe, & figuratis locutionibus veritatem occultaſſe exiſtimant: Ariſtotelem verò impugnaſſe eorum ſententias quatenus in ipſa verborum ſpecie ac ſuperficie proferri videbantur. De qua re legi poſſunt D. Thom. 3. Metaph. tex. 15. Philopon. & Simplicius 1. Phyſic. cap. 2. Eugubinus lib 3. de peren. Philoſoph. à cap. quinto. Mirand. lib 6. de examin. vanit. cap. primo, & Beſſario libris cont. Calumniat. Platonis. Noſtra parum refert, quid iſti Philoſophi ſenſerint, aut quæ myſteria ſuis verbis occultauerint. Non eſt tamen dubiũ quin ſi formas ſubſtantiales ignorarunt, vt ignoraſſe videntur, cum de eis nullam mentionem fecerint, facilè, ſatiſque conſequenter potuerint in eam ſententiam incidere prout à nobis explicata eſt. Vnde ſola ſubſtantialium formarum probatione, & confirmatione, tam hæc ſententia, quàm cæteræ refutantur.

Xenophan. Parmenid. Meliſſ. D. Thom. Philop. Simpl. Eugub. Mirand. Beſſario.

Poteſt tamen hoc loco referri alia opinio, quã multi ex modernis Philoſophis ſecuti ſunt, ponentes in materia prima formam corporeitatis illi coæuam, & ab illa inſeparabilem. Nam licèt reſpectu talis formæ materialis cauſa eius ſit ſimplex ideſt abſque eſſentiali & Phyſica compoſitione, tamen illud commune ſubiectum, quod ſub omni tranſmutatione manet, & eſt vniuerſalis cauſa materialis omnis generationis, & omnis formæ ſubſtantialis quæ per eductionem fit, & omnis compoſiti quod generatur: illud (inquam) ſubiectum iuxta prædictam opinionem non eſt ſimplex, ſed eſſentialiter compoſitum, & corpus aliquod non mixtum, neque etiam aliquod ex elementis, neque medium inter illa, per eorum participationem, ſed abſolutè corpus per præciſionem omnium inferiorum formarum. Quam opinionem tenuit Auicenna lib. 1. Sufficient. c. 2. Cuius fundamentum eſt, quia ſubiectum generationis debet eſſe corporeum & extenſum, & conſequenter quantum: non poteſt autem eſſe huiuſmodi niſi aliquam formam ſubſtantialem habeat. Et hanc opinionem ex parte ſecuti ſunt Scotus, & Henricus: ille enim in 4. diſtin. 11. q. 3. art. 2. in omnibus & ſolis viuentibus putat eſſe neceſſariam huiuſmodi formã corporeitatis, ſeu miſtionis (vt ipſe loquitur:) hic verò quodlib. 2. quæſtio. 2. & 3. & quodlib. 3. queſt. 13. & 14. in ſolo homine illam admittendam

IIII. Opinio aſſerens corporeitatis formam materiæ coæuã. Auicen. Scot. Henric.

cenſet propter diuiſibilitatem animæ rõnis. Vnde hi duo autores non ponunt hāt formã in ſe ſeparabilem à materia, neq; vt per necesſariam ad primam cãlitatem materialem ſubiecti gñationis, ſed propter alias ſpāles cauſas: & iõ eorum opinio ad præſentem locum non ſpectat. A

Quæſtionis reſolutio.

V. Prima cõcl. Dicendum igitur eſt primò, cauſam materialem in ſuo ordine vniuerſalem & primam non eſſe aliquod ex ſenſibilibus corporib. ſeu elementis, quæ contrarijs qualitatib. afficiũtur. Hęc aſſertio eſt contra quatuor primas opiniones, & eſt euidens ex dictis in ſectione præcedenti: nam ſi hæc elementa, & omnia corpora ſenſibilia inuicem tranſmutantur ſubſtantialiter, nullum eorum poteſt eſſe primum ſubiectum trãſmutationis: nam primum ſubiectum, quod eſt prima cã materialis quam inquirimus, non tranſmutatur, nec recedit à ſua ſubſtãtia: alioqui reſolueretur in aliud prius ſubiectum, & ita ipſum non eſſet primum. Præterea, cum gñatio fiat inter contraria, neceſſe eſt vt commune generationis ſubiectum nullum habeat contrariorum ſibi naturaliter innatum: alioqui vel nunquam erit capax alterius contrarij, vel corrumpetur per abiectionem eius quod ſibi eſt connaturale, ſicut deſtruitur elementum ablata qualitate ſibi neceſſaria. Cum ergo ſingula elementa ſint affecta proprijs qualitatibus habentibus contrarium, nullum eorum eſſe poteſt aptum generationis ſubiectum, ergo neque eſſe poteſt prima cauſa materialis entium naturalium. B

VI. Atque hinc conſurgit tertia ratio, quia non eſt cur hæc cauſalitas potius attribuatur vni elemento, quàm alij, neque etiam eſt cur magis repugnet omnibus ſimul, quàm alicui eorum: ſed oſtenſum eſt non poſſe omnibus conuenire: ergo nulli verè attribuitur. Prior pars maioris propoſitionis declaratur, quia ſingula elementa ſunt ſimplicia corpora; & vnumquodque eſt aptum & inſtitutum ad miſtorum generationem, & nullum eorum ex alijs poteſt vllo modo conſtare: ſingula enim proprias habent qualitates repugnantes alijs: ergo in omnibus eſt æqualis ratio, vel repugnantia, ne eſſe poſſint communis materia rerum omniũ generabilium. Quod enim in quibuſdam ſint quædam conditiones accommodatæ ad officium materiæ communis, vt eſt, v.g. in igne ſubtilitas, ratione cuius facilè poteſt omnia penetrare; in aere quod fere ſit communis locus rerum omnium, & facilè externas impreſſiones recipiat; in aqua humiditas cum ea denſitate coniuncta, quæ ad conſtituendum nutrimentum rerum omnium proportionata videatur: hæ (inquam) conditiones nil referunt, tum quia magis iuuant, vel ad rationem efficiendi, vel ad rationem materiæ tranſeuntis, quàm ad propriam & intrinſecam rationem cauſæ materialis: tum etiam quia illæ conditiones ſicut ſunt accommodatæ quibuſdam rebus, ita ſunt repugnantes alijs: ſubtilitas enim ignis habet proportionem cum materia rerum ſubtilium, non verò cum materia rerum denſarum: & ſic de alijs. prima verò materialis cauſa cum ſit communis omnibus, ex ſe debet eſſe indifferens ad omnia. C

Altera pars maioris propoſitionis probatur, quia omnia elementa ſimul non poſſunt eſſe materia communis, quia tranſmutantur ad inuicem ſubſtantialiter: imò nec miſtum componere poſſunt niſi ſubſtantialiter tranſmutata: ſed hæc ratio æquè probat de vnoquoque elemento per ſe ſumpto: ergo. Vnde confirmatur tandem, quia nullum elementum poteſt eſſe materia aliorum elementorum, vt per ſe notum videtur, cum ſibi repugnent. Nec in ſua natura manens poteſt eſſe materia alicuius miſti, cum etiam forma miſti pugnet cum forma elementi: ergo nullum elementum eſſe poteſt communis materia rerum omnium naturalium. Et hæ rationes à fortiori conuincunt de omnibus miſtis, maximè cum illa ex elementis conſtent, & ideò nullus hactenus hanc cauſalitatem alicui miſto attribuit. VII.

VIII. Secunda cõcluſio. Dico ſecundò Materia prima non eſt aliquod corpus, ſeu ſubſtantia completa, & integra in eſſentia, & ſpecie ſubſtantię. Duobus modis intelligi poteſt materiam eſſe huiuſmodi ſubſtantiã. Primo, vt ipſa ſola ſit ſubſtantia omnium rerum generabilium, ſolumque formetur diſtinctis accidentibus eorum; & in hoc ſenſu probanda eſt aſſertio ex eo quod res naturales non tantum diſferunt accidentibus, ſed etiam ſubſtantia, & eſſentia, vt ſuperiori ſectione contra Epicurum, & alios argumentabamur. Item reijcienda eſt (& fere in idem redit) ex veritate formarum ſubſtantialium, quam demonſtraturi ſumus diſputat. decimaquinta. Illa enim veritate ſuppoſita, euidenter ſequitur materiam non eſſe totam rerum materialium ſubſtantiam; & has res non tantum accidentibus, ſed eſſentia etiam, & ſubſtantia differre; nec ſecundum ſola accidentia, ſed etiam ſecundum ſubſtantiam tranſmutari. Quod etiam ipſa experientia ſatis eſt euidens, nam quãdo res mutatur in ſolis accidentibus, permanet in illa aliquod veſtigium proprietatum & operationum eius, vel ſaltem remotis agentibus contrarijs ad ſuum ſtatum & naturam reducitur; videmus autem res aliquas ita mutari & deſtrui, vt priores proprietates, & operationes prorſus amittant, neque ad illas redeant vnquam, etiam ſi omnis actio contraria ceſſet, & è conuerſo res aliæ ita producuntur & generantur, vt in illo eſſe quod acquirunt, tanquam in proprio & connaturali conſtanter permaneant, & ſecundum illud habeant proprias connaturales operationes ac diſpoſitiones, quas conſeruant quoad poſſunt, & ſi aliquando ab aliquo contrario labefactentur, vel minuantur, ſtatim ac ceſſat actio contraria, eas recuperant ex propria & intrinſeca natura; ſignum ergo eſt corrumpi res & generari, non tantum in accidentibus ſenſibilibus, ſed etiam in propria ſubſtantia. Atque his modis impugnatur tam quinta opinio ſuprà recitata, quam ea quæ aſſerebat omnia eſſe vnum in ſenſu declarato.

Alio ergo modo poſſet quis fingere materiam eſſe ſubſtantiã integram, & completam in aliqua ſpecie ſubſtantię, & nihilominus eſſe aptã ad recipiendas vlteriores formas ſubſtantiales, & cõponendas cum eis varias ſubſtantias & eſſentias materialium rerum. Et hic etiam ſenſus improbabilis eſt, aut enim materia eſſet completa ſubſtantia omnino ſimplex, aut eſſet compoſita ex IX.

aliqua

Digitized by Google

aliqua potentia, & actu ſubſtantiali: hoc poſterius dici non poteſt, primò quia iam nõ totum illud compoſitum, ſed potentia ex qua conſtat, eſſet prima cauſa materialis. Dicetur fortaſſe id eſſe verum reſpectu illius compoſiti, quod ingenerabile fingitur, & incorruptibile: reſpectu tamen omnium entium generabilium, ſeu generationis ipſorum primam cauſam materialem eſſe totum compoſitum. Sed contra hoc obijcitur ſecundo, quia ſine vllo fundamẽto fingitur tale compoſitum: nullum enim eſt indicium, aut ſenſibile ſignum illius formæ interiectæ inter puram materiam, & alias formas quæ per generationem inducuntur. Quia illa forma nullã habet ſenſibilem proprietatem qua dignoſcatur: nam primæ qualitates per ſe conſequuntur ad formas elementorum: & temperamenta ex illis qualitatibus compoſita ad formas miſtorum: reliquæ autem qualitates omnes vel proprietates quas experimur, ſupponũt ſaltem in genere cauſæ materialis & diſpoſitiuæ priores qualitates; nullum ergo eſt ſenſibile, aut materiale indiciũ talis formæ. B Vnde fit tertiò vt ſit omnino ſuperflua, quia nullus eſt phyſicus effectus pp quem ſit neceſſaria, quia non propter efficiendũ, cùm non habeat vllam qualitatem per quam efficiat: & aliunde vnicuique qualitati ſufficiat propria forma, cui eſt connaturalis. Neque etiam propter recipiendum: nam ad hoc ſufficit illa potentia quæ tali formæ ſubſtare dicitur, cur enim nõ poterit etiam illa immediatè ſubijci formæ quæ per generationem inducitur? Et propter eãdem cauſam non eſt neceſſaria talis forma ad conſeruandam illam potentiam cuius actus eſſe dicitur: quia ad hoc etiam ſatis eſt forma quæ per generationem inducitur. Igitur ſuperfluè & ſine fundamento fingitur talis forma.

X. Quartò accedit impoſſibilitas coniungendi duas illas formas ĩ eadẽ potẽtia ſeu materia: nã, licèt in quæſtione ſit, an forma quaſi generica, & ſpecifica, poſſint ſimul actuare materiam, quod paulò inferius attingemus, tamen quòd duæ formæ ſpecificæ ſimul coniungantur ad actuãdam eandem potentiam ſubſtantialẽ, planè eſt impoſ- C ſibile naturaliter: & in hoc fere oẽs autores conueniunt. Quia vel duæ illæ formæ immediatè actuarẽt materiam, vel vna eſſet actus alterius, ſeu materiæ vt informatæ per illam. Primum dici non poteſt, præſertim iuxta illam ſententiam, quia aliàs prior forma non neceſſariò ſupponeretur ad poſteriorem: neque compoſitum ex materia & tali forma, eſſet proxima potentia, & materialis cauſa ſubſequentis formæ. Secundum etiam dici non poteſt, quia forma ſubſtantialis conſtituens integrã & completam ſubſtantiam habet rationẽ actus vltimi in ratione actus ſubſtantialis, & eſſentialis, quia conſtituit vltimam quandam ſpeciem ſubſtantiæ: ergo non poteſt comparari per modũ ſubſtantialis potẽtiæ ad vlteriorem formam. Denique ratio generalis eſt, quia non poteſt vna & eadem ſubſtantia eſſentialiter ac per ſe conſtitui in duabus ſpeciebus vltimis, ſed per quamcunque formam ex illis conſtituitur in propria & completa ſpecie ſubſtantiæ: ergo non poſſunt ſimul cõiungi illæ duæ formæ in eadem materia. Aliàs quælibet ſubſtantia quãtumuis completa, poſſet actuari per vlteriorem formam ſubſtantialem: quia nõ poteſt maA ior ratio reddi de vna quã de alia. Et huc etiam ſpectat illa communis ratio, quòd forma aduenieus enti iam in actu conſtituto non facit vnũ per ſe, ſed per accidẽs ex Ariſtotele 7. Metaphyſ. text. 49. & 2. de anim. text. 7. & ideò non poteſt eſſe forma ſubſtantialis, ſed accidentalis: quia forma ſubſtantialis conſtituit per ſe vnum, non per accidens. Et ratio eſt, quia forma ſubſtantialis dat eſſe ſimpliciter, & eſſentiale, & ideò nõ poteſt ſupponere rem conſtitutã in eſſe ſimpliciter, & in eſſentia completa & conſummata. Forma verò accidentalis dat eſſe ſecũdũ quid, ꝙ per accidens adiungitur eſſentiæ conſummatæ. Igitur impoſſibile eſt, ſubiectum quod eſt cauſa materialis rerum generabiliũ, & generationis ſubſtantialis, eſſe ſubſtantiam completam, & per formam propriam ac ſpecificam, conſtitutam.

Atque hæ rationes æquè efficaciter probant non poſſe illud ſubiectum eſſe ſimplicẽ ſubſtantiam integram & completam in ratione, & ſpecie ſubſtantiæ, quia impoſſibile eſſet talem ſubſtantiam vlterius actuari & compleri per ſubſtãtialem formã. Si enim hoc repugnat ſubſtãtiæ compoſitæ, multò magis ſimplici, quæ per ſe ipſam ſit in actu completo, & perfecto. Illa enim repugnantia non prouenit ex compoſitione; ſed ex actualitate completa in ratione & eſſentia ſubſtantiæ, quæ non poteſt intrà illud genus vlterius actuari ſubſtantialiter & eſſentialiter: hæc autem ratio repugnantiæ eadem vel maiori ratione locum habet in ſubſtantia ſimplici, ſi in genere ſubſtantiæ integra, & cõpleta eſſe ſupponatur. Atque hac ratione ſubſtantia immaterialis non poteſt habere rationem ſubſtantialis potentiæ ad vlteriorem formam, quia eſt ſubſtãtia ſimplex completa: & idem eſt de ſubſtãtia cœli ſi eſt ſimplex phyſicè, vt multi volunt: nam eſt completa in quadam ſpecie ſubſtantiæ: & ideò non poteſt vlterius ſubſtantialiter actuari. materia ergo prima, quæ actuari poteſt ſubſtãtialiter, & ens per ſe vnum componere cum ſubſtantiali forma, non põt eſſe talis ſubſtantia ſimplex, quæ ſit integra, & completa in genere ſubſtantiæ. XI.

Dico tertiò. Cauſa materialis rerũ generabilium non eſt ſubſtantia compoſita, ex ſubſtantiali potentia, & aliqua forma ſubſtantiali incõpleta, & quaſi generica. Hanc aſſertionem cõmuniter probant fere omnes autores contra Auicennã, præſertim qui negant eſſe plures formas ſubſtantiales in eodem compoſito, vt D. Thom. 1. p. quæſt. 76. artic. 3. & 4. lib. 2. cont. Gent. cap. 58. & lib. 7. Metaph lect. 12. quẽ ſequuntur Thomiſtæ, Capreolus in 2. diſtinct. 15. quæſt. 1. Caiet. dicto loco 1. part. & 2. de anima ca. 1. Ferrar. cit. loco cont. Gent. Soncin. 8. Metap. q. 8. Iauell. q. 4. Soto 1. Phyſic. quæſt. 7. Aſtudillo 1. de Gener. quæſt. 1. & ibid. Marſil. quæſt. 6. & Albert. de Saxonia q. 5. & latè Ægid. tract. de pluralit. formar. & 2. de anim. dub. 6. Idem docuere Philopon. 1. de Gener. in principio, Themiſt. 5. Phyſic. tex. 7. & Comment. lib. de ſubſtant. orbis, & 1. Metaph. text. 17. & 1. Phyſ. text. 63. & 69. Imo & Auicen. 1. de anim. par. 1. c. 3. ſignificat in corruptione manere ſolam materiam: & lib. 1. ſufficient. cap. 3. dubitat an in corruptione pereat etiã corporeitas, vt ipſe loquitur. Ariſtoteles etiam 1. de Generat. tex. 12. & alijs locis ſuprà citatis apertè indicat eandem ſententiam. Rationes aſſerũtur variæ

XII. 1. Concluſ.

D. Thom. Capreol. Ferrar. Caiet. Soncin. Iauell. Soto. Marſil. Aſtudill. Albertus, Auicenna.

variæ à Doctoribus: duæ tamen ſufficere videntur, quæ cum proportione ſumi poſſunt ex probationibus præcedentis aſſertionis.

XIII. Prima ratio eſt, quia in natura nullũ eſt indicium talis formæ perpetuò coæuæ & inſeparabilis à materia: neque effectus aliquis propter quem ſit neceſſaria: ergo ſine fundamento, vel neceſſitate fingitur talis forma. Antecedens probatur, quia illa forma nullam habet qualitatem ſibi propriam per quam cognoſcatur, neque ex transmutatione ſubſtantiali colligi poteſt, quia ex huiuſmodi transmutatione ſolum colligitur dari aliquod ſubſtantiale ſubiectum eius. Quòd aũt ſit compoſitum, neque ad rationem ſubiecti neceſſarium eſt, nec ex alio indicio inferri poteſt. Dices ad rationem ſubiecti mutationis Phyſicæ requiri vt ſit extenſum, & diuiſum ab alijs: & ad hoc neceſſarium eſt vt habeat aliquam formam: quia ſola materia per ſe ipſam non eſt capax extenſionis, & diuiſionis, nam actus eſt qui diſtinguit: hoc enim fuit fundamentum contrariæ ſententiæ. Sed hæc ratio nullius momẽti eſt, quia ſiue opinemur quantitatem & extenſioné ordine naturæ præcedere ſimpliciter in materia prima ad ſubſtantialem generationem, ſiue opinemur ſubſequi ad formam per generationem introductam, & afficere totum compoſitum, neutro modo eſt neceſſariũ, vt ſubiectum generationis ſit compoſitum ex materia, & aliqua forma. Declaratur vtraque pars, nam ſi quãtitas ſupponitur ad formam per generationem inducendam, facilè intelligi poteſt inhærens ipſi entitati materię: nam, vt inſtà oſtendemus, verum & ſubſtantialem entitatem ha[...]ce.

XIIII. Et confirmatur, nam illud cõpoſitum quod fingitur ex materia & forma corporeitatis, incõpletũ quid eſt, & ita potẽtiale, vt naturaliter appetat vlteriorem formam, ſine qua vel omnino, vel ſaltem connaturali modo eſſe non poteſt. Et nihilominùs dicitur illud compoſitum eſſe ſufficiens ſubiectum quantitatis priùs natura q̃ recipiat vlteriorem formam: ergo multò melius & facilius attribuetur tota illa capacitas ſimplici entitati materiæ: quia nulla maior repugnantia fingi poteſt quoad hoc in entitate ſimplici, q̃ in illo compoſito; neque actualitas talis entitatis, qualiſcunque illa ſit, magis repugnabit cũ vnione ac cõpoſitione per ſe vltimæ formæ ſubſtantialis, quàm actualitas illius compoſiti ex materia corporeitatis: ergo iuxta hanc opinãdi rationem non eſt neceſſaria illa forma. Minus autẽ neceſſaria eſt, ſi opinemur quantitatẽ conſequi formam, quæ per generationem introducitur: nam iuxta hanc ſententiam ſupponit quantitas ordine naturæ ſubſtantiam compoſitam ex materia & propria forma. Vnde dicendum conſequenter erit iuxta illam opinionem ante inſtãs intrinſecum generationi, toto tempore quo ſit alteratio præuia, ſupponi materiam in ſe extenſam & diuiſam ab alijs per quãtitatem & formã rei corrumpendæ: in inſtanti verò generationis conſeruari extenſam & diuiſam per formam introductam, & quantitatem comitantem illã in eodẽ inſtanti: nullus ergo eſt naturalis effectus, nullumve ſignum ratione cuius talis forma vel compoſitio ex parte materiæ admittenda ſit.

XV. Secunda ratio eſt, huiuſmodi formam eſſe incompoſſibilem in materia cum ſubſequentibus

A formis. Hoc autem cõmuniter probari ſolet ex illa maxima, quod ex duobus entibus in actu nõ fit vnum per ſe: nam prima forma ſubſtantialis conſtituit ens in actu abſolutè & ſimpliciter, quia dat eſſe ſimpliciter: ergo nulla forma ſuperueniens poteſt ens per ſe vnum ac ſimpliciter conſtituere. Ad hanc verò rationem reſponderi poteſt ſolum procedere de forma ſubſtãtiali dãte eſſe ſpecificum & vltimum: nam illa quæ dat præciſe eſſe genericum, licèt habeat rationem actus reſpectu materiæ, comparatur tñ vt potentia ad inferiorem formam, & quia eſt eiuſdem generis, conſtituere poterit vnum per ſe cũ ſuo actu. Ita enim philoſophãtur hi autores in Phyſicis formis, ſicut omnes ratiocinamur in Metaphyſicis differentijs, in quibus differentia ſubalterna eſt actus, ſuperius genus actuans, & propriam ſpeciem conſtituens: quæ tñ eſt potentia ad inferiorem differentiam, cum qua ens per ſe vnum Metaphyſicè componit. Sic ergo dicẽdũ eſt iuxta prædictam ſententiam de Phyſicis formis. Vnde cum dicitur, oẽm formam ſubſtantia
B lem conſtituere ens actu ſimpliciter: reſpondebitur id eſſe verum ſeruata proportione: nã forma generica conſtituit ens actu in gradu generico, forma verò ſpecifica in gradu ſpecifico. Et ſimili ꝓportione diſtinguetur illa maxima [qđ aduenit enti in actu, aduenit accidentaliter.]

Quocirca, vt radicitus impugnetur illa ſentẽtia, probandum nobis eſt, nullã eſſe poſſe formã quę præciſè det eſſe genericũ, quin det etiam aliquod eſſe ſpecificum in illo genere: nã hoc probato, optimè procedit diſcurſus factus, quia oĩs forma ſubſtantialis conſtituit ens actu ſimpliciter, & in aliqua ſpecie vltima ſubſtãtiæ, & ideò impoſſibile eſt vt compoſitum conſtitutum per talem formã ſit vlterius actuabile per ſubſtantialem formã. Illud aũt aſſumptum probatur primò inductione tum in formis accidẽtalibus, tũ etiam in formis ſeparatis. Qualitates enim etiã concipiuntur dare eſſe ſpecificum, vt eſſe albũ, & genericum, vt eſſe coloratum, &c. & tñ nulla eſt accidentalis forma quæ in re præciſè det eſſe genericum, & non aliquod ſpecificũ. Similiter in angelis datur generica ratio ſpiritus, & ꝓpria
C differentia ſpecifica: non poteſt autem eſſe, imò nec concipi aliqua forma ſeparata quæ ſit ſubſtãtia ſpiritualis, & q̃ in re ipſa ſiſtat in hac pręciſa, & generica ratione: ergo eadem ratione in formis ſubſtãtialibus, quę ſunt quaſi medię, nõ poteſt dari forma, quæ in re præciſè det gradũ genericum: nulla n. aſſignari poterit diuerſitatis ratio. Vnde argumentor ſecundò ex propria ratione ipſius formæ, quia non poteſt intelligi forma in re ipſa exiſtẽs, quæ eſſentialiter non ſit conſtituta in aliqua vltima ſpecie formæ ſubſtantialis: ſed oĩs forma cõicat compoſito totum eſſe, totamque eſſentiam ſuam: ergo conſtituit illud in aliqua vltima ſpecie ſubſtantiæ compoſitæ. Conſequentia cũ minori ſunt euidentes, & declarari poſsũt optimè ĩductione facta in prima rõne. Maior verò etiam vr̃ certiſſima, quia omnis forma ſubſtantialis habet propriam entitatem diſtinctam in re ipſa à materia, vel alijs formis: ergo neceſſe eſt ĩ illa entitate ĩtelligere vltimam & propriam differentiam ſeu rationẽ, per quã diſtinguitur eſſentialiter ab alijs formis habentibus diuerſam eſſentiam, cũ quibus conue-

XVI. Nulla forma præciſè generi um gradum dare poteſt.

nij

Digitized by Google

nit in communi ratione formæ ſubſtantialis: ergo omnis forma ſubſtantialis eſt neceſſariò conſtituta ſecundum ſuam entitatem in aliqua vltima ſpecie ſubſtantialis formæ.

XVII. *Dices.* Etiam materia prima habet ſuam propriam entitatem ſubſtantialẽ, & tñ ſecundum ſe non eſt conſtituta in aliqua vltima ſpecie, ſed tñ reducitur ad genus ſubſtantiæ materialis, donec per formam determinetur ad aliquam particularem rationem: ergo idem dici poterit de forma communi coæua materiæ. Rñdeo falſum eſſe aſſumptum, nam materia prima rerum generabilium, de qua nunc agimus, eſſentialiter eſt cõſtituta in aliqua vltima ſpecie materiæ, quam retinet ſub omni forma, nec variare illã põt, ſed ad ſummum per accidentia ſuperaddita poteſt ad hanc vel illam formã accõmodari. Quia verò illa eſſentia materiæ, quãuis in ſe ſpecifica & vltima, talis eſt vt re ipſa communicari poſſit pluribus ſubſtantijs eſſentialiter diuerſis, ideo ſecundum ſe ſpectata dicitur reduci ad ſubſtantiã materialem generabilium vt ſic, & non ad aliquam ſpeciem eius. Vnde obiter colligitur, conceptum ſubſtantiæ generabilis vt ſic non eſſe genericum ratione materiæ, ſed ratione communis gradus ſeu conuenientiæ in forma.

Materia primæ generabilium ſtabilem atomique ſpeciem ſibi vẽdicat.

XVIII. Vrgebis. Materia etiam ſi in eſſentia ſua habeat vltimam ſpecificationem materiæ, nihilominus eſt cõmunis multis ſubſtantijs eſſentialiter diuerſis: ergo pari ratione licèt forma corporeitatis in ſua entitate & eſſentiali conceptu habeat aliquã vltimam ſpecificationem, nihilominus eſſe poterit cõmunis multis ſubſtãtijs habentibus vlteriores rationes eſſentialiter diuerſas. Reſpondeo eſſe diſparem rationem, nã eſſentia materiæ eſt, eſſe quaſi fundamentum integræ naturæ ſubſtantialis, & cõpoſitæ: & ideo ſolum eſt quædam eſſentia inchoata (vt ſic dicam) per modum potentiæ: quæ propterea de ſe eſt indifferens vt per varios actus compleatur: at verò forma eſt complementum naturę & eſſentię ſubſtantialis: & ideo hoc ipſo q̃ habet determinatã & ſpecificam rationem formæ, adiuncta materiæ complet cum illa integram ſubſtantialẽ naturam, & in aliqua vltima ſpecie ſubſtantiali cõſtitutam: & ideo non relinquit illam naturã indifferentem ad vlteriorem ſpeciem. Quapropter omnes qui ponunt formã corporeitatis in omnibus, vel in aliquibus entibus naturalibus, conſequenter aiunt illam formam præcisè conſtitui in gradu ſubalterno corporeitatis abſque vlla contractione eſſentiali, quod re vera eſt intelligibile.

XIX. Et conſequenter etiam admittent compoſitum ex materia, & tali forma, ſi in re ipſa cõſeruetur abſq; vlteriori forma, eſſe indiuiduum generis corporis corruptibilis, & in nulla vltima eius ſpeciei cõſtitui. Quòd aũt poſſit ita conſeruari de potentia abſoluta, vr̃ euidens, conſequenter loquendo, cũ inferiores formæ realiter ab illo cõpoſito diſtinguãtur, & à fortiori patebit ex his quæ inferius de materia dicemus. Scotus verò ẽt naturaliter putat id eſſe poſſibile, vt verbi gratia in morte hominis vel alia ſimili: admittit enim ibi corruptionem ſubſtantialem ſine generatione, & cadauer nihil aliud eſſe q̃ hoc indiuiduum corpus his accidentibus affectũ, & in nulla inferiori ſpecie ſubſtantiali conſtitutum. Hoc

A autem conſequens per ſe ſe mihi vr̃ abſurdũ & incredibile: non enim magis poteſt concipi hoc indiuiduum corpus per ſe exiſtens ſine vlla ſpecificatione, quàm hic ſpiritus extra omnem ſpeciem, vel hoc coloratum re ipſa affectum hoc colore, & nulla ſpecie coloris. Et ratio eſt ſuprà tacta, quia indiuidua entitas neceſſariò differt eſſentialiter ab alijs, & ideò neceſſarium eſt vt in ſe ſit conſtituta in propria eſſentia non cõi alijs. Vnde confirmatur, nã ex dicta poſitione ſequitur rationem genericam & ſpecificam diſtingui realiter in vna & eadem re, quia ſumuntur ex formis realiter diſtinctis: conſequens autem falſum eſſe cõſtat ex dictis ſupra de vniuerſalibus, & declarabitur etiam in ſequẽtibus rationibus. XX.

Tertia ratio ſumitur ex differentia inter eſſentialem compoſitionem Phyſicam, ac Metaphyſicam, quas velle in hoc æquiparare, cauſa eſt erroris, cùm altera in rebus, altera in cõceptibus exiſtat. Argumentor igitur, nam ſi dari poteſt forma Phyſica, quæ ſolum conferat gradum genericum, ergo quot ſunt gradus generici & ſpecifici ſubſtantiarum materialium, tot erunt multiplicandæ formæ ſubſtantiales realiter diſtinctæ: cõſequens eſt falſum: ergo. Sequela probatur à paB ritate rationis: quæ enim ratio afferri poteſt ob quam quidam gradus genericus datur per propriam formam realiter diſtinctam, & non alij? Maximè quòd iuxta ſententiã quam impugnamus, non ſolùm in rebus quæ videntur eleuari ad altiorem gradum corporum, vt ſunt viuentia, ſed etiam in infimis, & inanimatis corporibus diſtinguitur forma dans eſſe corporis, à forma dante eſſe ignis, aut lapidis, vel aliud ſimile: quę contractio eſt cum minima diuerſitate quæ eſſe poteſt inter aliquod genus, & differentiam ſubſtantialem: ſi ergo illa ſufficit ad realẽ diſtinctionem formarum, quælibet ſufficiet: vnde non defuerunt Philoſophi qui conſequens illud admitterent, eſt tamen non ſolum falſum, ſed etiam ridiculum. Primò quia cõſtat euidenter inductione ſuperius facta ad abſtrahendos conceptus generis, differentiæ, & ſpeciei, non eſſe neceſſariã illam diſtinctionem realem formarum, vt patet

Abſurda ex opinione aſſerente formam corporeitatis.

C in angelis, & accidentibus. Secundò quia ſequitur multiplicandas eſſe in homine tres animas, quæ eſt ſententia omnino falſa, vt ex ſcientia de anima ſuppono. Imò plures etiam multiplicandæ erunt, nam in gradu ſentiendi poteſt aliqua conueniẽtia eſſentialis abſtrahi inter h[illegible]m & aliqua animalia perfecta, quæ non ſit cõis oĩbus animalibus, & in ratione intelligendi poteſt abſtrahi ratio generica communis homini & angelis, quæ per propriam differentiã ad hominẽ cõtrahatur. Vnde vlterius ſequitur innumeras formas realiter diſtinctas eſſe aſſerendas in ſingulis cõpoſitis; quia differentiæ genericæ, & ſpecificæ poſſunt varijs modis multiplicari iuxta varias conuenientias & differẽtias, quæ facilè poſſunt in reb. conſiderari, & ſcd̃m eas poſſunt varij cõceptus communes vel particulares abſtrahi. Eſt ergo magnus error in Metaphyſica & Philoſophia propter modum noſtrum concipiẽdi confuſum, vel diſtinctum, ex quo ſæpe oritur generum & differentiarum multiplicatio, reales ac Phyſicas formas diſtinguere. Alioqui nõ vnã tantũ, ſed duas vel tres corporeitatis formas ponere oporteret; vnam corporis in cõmuni vt eſt

Notatu dignum.

genus

genus ad corruptibile & incorruptibile, ſimplex vel miſtum: aliam corporis corruptibilis aut miſti vt ſic. Quæ omnia ridicula ſunt. Vnde non ſolum neceſſarium non eſt propter has mentis operationes formas ipſas multiplicare, verum ēt illis repugnat: quia de ratione proprij generis, & propriæ differentiæ eſt vt eandem rei eſſentiam dicant diuerſimodè conceptam.

XXI. Quod tandem confirmatur, quia impoſſibile eſt dari formam ſubſtantialem dantem ſpecificũ gradum ſubſtantiæ, quæ non det etiam illũ gradum genericum, & effectum formalem, quẽ dare fingitur forma corporeitatis diſtincta: ergo & ſuperflua, & impoſſibilis eſt talis forma. Conſequentia eſt euidens, quia idem eſſentiale prædicatum, idemque effectus formalis non poteſt eidem rei conuenire per duas formas realiter diſtinctas. Antecedens verò probatur, quia nõ poteſt dari forma ſubſtantialis, quæ conferat ſpecificum gradum, quæ eſſentialiter non includat cõem ac genericam rationem formæ ſubſtãtialis informantis materiam, ſed hæc præciſa ratio ſufficit ad cõſtituendam formam corporeitatis: ergo forma corporeitatis non eſt ſpecialis forma, ſed eſt quælibet forma ſubſtantialis conſiderata ſecundum communem rationem formæ ſubſtantialis informantis. Minor probatur (reliqua enim clara ſunt) nam ex hoc præciſè quod aliqua ſubſtantia intelligatur compoſita ex materia, & forma ſubſtantiali, eſſentialiter eſt ſubſtantia corporea, ſeu corpus de prędicamẽto ſubſtantiæ: nam ex vi talis compoſitionis, & eſt eſſentialiter diſtincta à ſubſtantia incorporea, & eſt capax quantitatis ſeu trinæ dimenſionis, in quo conſiſtit ratio ſubſtantiæ corporeæ. Vnde forma corporeitatis vt ſic non dicit, nec requirit quòd ipſa corporea ſit ſeu extenſa, ſed ſolum quòd informet materiam, ratione cuius compoſitum inde reſultans, ſit capax trinæ dimenſionis: nulla eſt ergo neceſſaria aut poſſibilis forma media, quæ det eſſe genericum corporis, ſed quælibet forma ſubſtantialis ex vi ſuæ genericæ rationis illud confert.

XXII. Ex omnibus dictis infertur concluſio.

Relinquitur ergo ex omnibus dictis primam cauſam materialem ſubſtantiarum generabiliũ non eſſe aliquam ſubſtantiam integram; neque vllum corpus aut compoſitũ ex materia & forma: ac proinde ad ſubſtãtiarum generationem non ſupponi per modum ſubiecti in quo generatio recipiatur, aliquod corpus ingenerabile, & incorruptibile, ſed ſolam materiam primam, ſolam (inquam) quoad ſubſtantiam: nam quoad accidentia quid dicendum ſit, poſteà videbimus.

SECTIO IIII.

Vtrùm materia prima habeat aliquam entitatem actualem ingenerabilem, & incorruptibilem.

I. HActenus explicuimus potius quid non ſit materia, quàm quid ſit: nunc hoc ſecundum inquirendum eſt, quia non poſſumus cauſalitatem materiæ, & rationem cauſandi declarare, niſi prius ſciamus quid entitatis habeat ipſa materia.

Certa aliquot ſtabiliuntur.

II. VT ergo ab his quę certa videntur, incipiamus primò indubitatum eſſe videtur materiam quę actu eſt ſub forma, & cum illa componit ſubſtantiam corpoream, hr̃e aliquid entitatis realis & ſubſtantialis, & realiter diſtinctę ab entitate formæ.

Ariſtot.

Tota hęc aſſertio ſumitur ex Ariſtotele 8. Metaphyſ. text. 3. & 12. Metaphyſ. text. 14. & 2. de anima text. 2. & alijs locis, in quibus diuidit ſubſtantiam in materiam, formam, & cõpoſitum. Quia verò materia non eſt ſubſtantia completa, ideò 1. Phyſ. tex. 66. & 69. ait materiã eſſe ens, non vt hoc aliquid, ſed vt ſubiectũ, eiuſque entitatem explicat, per analogiam ad materiam artificialium: & tex. 79. & ſequẽtib. ait prius accedere ad rationem ſubſtantiæ: & lib. 2. Phyſic. tex. 10. materiam dicit eſſe quandã naturam.

Plato.

Similiter Plato in Timęo materiam ſub ente conſtituit, eiuſque naturam latè & optimè declarat: interdum tamen vocat materiã non ens, in quo reprehenditur ab Ariſtotele, quia eſſe nõ ens magis conuenit priuationi q̃ materiæ. Sed eſt diſſẽſio in voce tm̃: appellatur enim nõ ens, ſumpto ente per antonomaſiam pro ente cõpleto, quod eſt ens ſimpliciter.

Auerr. Simplicius. Themiſtius. D. Thom.

Conueniunt etiã in hac aſſertione oẽs interpretes Ariſtotelis, Auerroes 1. Phyſ. text. 66. & de ſubſtantia orbis cap. 1. Simplic. 1. Phyſ. tex 69. Philop. tex. 60. Themiſ. tex. 61. & D. Th. q. de ſpirit. creatur. ar. 1. ait, materiam primã eſſe in genere ſubſtantiæ: & ex alijs locis quæ ſtatim referam, idem colligitur.

III. Et probantur breuiter ſingulæ partes. Prima quidem, quia materia nõ eſt omnino nihil: alioqui nullum verum ac reale munus exerceret in natura, & dum res quæ corrumpuntur, in materiam reſolui dicuntur, in nihilum redigerentur: & dum ex materia producuntur, ex nihilo fierent: atque ita nihil materia deſeruiret ad generationes & corruptiones, neque ad euitandam perpetuam rerum creationem & annihilationem: eſt ergo materia aliquid rei: ergo maximè id habet cùm eſt coniuncta formæ, & componit compoſitum.

Auguſt.

Vnde Auguſtinus 12. Confeſſ. cap. 7. & 8. ait materiam eſſe creatam à Deo, non quæ ſit nihil, ſed [prope nihil:] nec nulla res, ſed [pene nulla res.] Eſtque de fide certum, & infrà etiam ratione probabitur materiam eſſe creatam à Deo, vt conſtat ex 1. part. quæſt. 42. art. 2. & quæſt. 46 art. 1. ad 3. quod autem creatur, aliquid entitatis realis accipit: alioqui tam maneret infectum, ſicut antea.

IIII. Entitas primæ materię ſubſtãtialis.

Secunda pars ex eo euidenter probatur quòd materia prima eſſentialiter componit ſubſtantiam. 8 Metaph. text. 15. 16. & 36 & lib. 9. in fine, & infra latius tractabitur. Subſtantia autem nõ componitur niſi ex ſubſtantijs, ſaltem incõpletis. Item ſubſtantia compoſita aliquid rei addit præter formam, & illud non eſt accidens: eſt ergo aliquid ſubſtãtiale. Deniq; materia prima eo modo quo eſt ens, non eſt in ſubiecto: nam hoc maximè repugnat illi cũ ſit primum ſubiectum.

V. Vltima pars etiã eſt clara, quia materia eſt entitas realiter ſeparabilis à qualibet forma particulari determinata. q̃d ſatis eſt vt à forma ſit in re ipſa diſtincta: non diſtinguuntur autẽ ſolum modaliter: nã forma ſubſtãtialis non eſt modus, ſed res vera habẽs propriam entitatem: vnde interdum

terdum naturaliter etiam conſeruari poteſt ſeparata à materia, vt anima rationalis, & per potentiam abſolutam quælibet forma poteſt ſeparata conſeruari. Diſtinguitur ergo materia à forma tã quam res à re. Et confirmatur, nam compoſitio ſubſtantiæ ex materia & forma eſt realis & Phyſica, & non ex re & modo, ergo ex duabus rebus. Denique cum materia ſit perpetua, & ante formam, euidens eſt diſtingui realiter a forma, ſupponendo formam non eſſe tantum aliquem modum, ſed verum actum, & propriam entitatem, quod etiam eſt certum, cum ſit res perfectior quã materia, de quo infra latius dicetur. Soncinas vero 7. Metaph. q. 19. quanuis hanc partem veram eſſe concedat, addit tamen poſſe aliquem defendere materiam non eſſe actu diſtinctam à forma, quia non habet eſſe diſtinctum. Sed quidquid ſit de eſſe exiſtentiæ de quo ſtatim dicetur, nemo tñ negare poteſt quin ſecundum entitatem eſſentiæ alia ſit entitas materiæ ab entitate formæ, vt rõnes factæ demonſtrant.

Difficultatis punctus, & quorundam placitum.

VI. HIs ergo poſitis extra controuerſiam, difficultas huius quæſtionis eſt, an materia ex ſe habeat aliquam entitatem actualem. Poteſt autẽ illa particula [ex ſe] dicere negationem vel cauſæ formalis, vel efficientis, & in vtroque ſenſu tractanda eſt quæſtio, ſed præſertim in priori. Nam de poſteriori nulla eſt controuerſia inter Philoſophos catholicos, licèt non nulli ethnici in eo errauerint. In priori verò ſenſu multi exiſtimant materiam ex ſe nullam entitatem actualem habere, ſed omnino à forma. Quæ ſententia videtur eſſe D. Thom 1. p. q. 44. art. 2. ad 3. vbi ait materiam ex ſe eſſe tantum in potentia: & ideò non poſſe creari niſi ſub forma, & idem ſignificat q. 45. ar. 4. & q. 66. art. 1. vbi ex eo principio concludit materiam non poſſe eſſe ſiue forma: idem q. 4. de poten. ar. 1. & quodlib. 3. q. 1. & ſæpe alias: & alias: & ita opinantur Thomiſtæ, Caiet. de ent. & eſſent. cap. 5. quæſt. 8. & 1. part. quæſt. 76. art. prima. Ferrar. 2. cont Gent. cap. 68. Soncin. 7. Metaph. quæſt. 17. Iauel. q. 5. & idem tenet Durand. 2. diſt. 12. q. 2. & in 4. diſ. 44. q. 1. Fundamentum huius ſententiæ eſt, quia materia eſt pura potentia: ergo non poteſt ex ſe habere aliquem actum: ergo neque entitatem actualem. Prima conſequentia probatur, quia actus opponitur potentiæ, & cum dicitur pura potentia, illud additum includit negationem omnis actus. Secũda etiam conſequentia probatur, quia actualis entitas eſt aliquis actus, nam eſt ens actu. Antecedens verò eſt veluti commune axioma Philoſophorum omnium: ſumiturque ex Ariſto. 1. Phyſic. tex. 69. vbi ait ita ſe habere materiam ex ſe ad res naturales, ſicut res naturales ex ſe ad artificiales, ad quas tãtum ſunt in potentia, & 7. Metaph. cap. 3. ait materiam per ſe neque quid, neque aliud huiuſmodi eſſe. Et 1. de gener. c. 3. dicit eſſentiam materiæ conſiſtere in ipſo poſſe: & 8. Metaph. text. 1. & li. 11. c. 2. & 5. Phyſic. text. 8. ſentit materiam eſſe nõ ens actu, ſed potentia tantum. Idem quoque docet Commentator eiſdem locis: & ideò li. de ſubſtantia orbis in principio, & 2. Phyſic. com. 12.

D. Thom.

Caietan. Ferrar. Soncin. Iauell. Durand.

1

A ait, [materiam ſubſtãtiari per poſſe.] In eadẽ ſnia vr fuiſſe Plato in Timæo: idque probat ex eo, q̃ receptiuum debet eſſe expers eorum omnium quę recipere poteſt.

Plato.

VII. Deinde probatur rõne idem antecedens, quia ſi materia non eſt pura potentia: ergo vel eſt compoſita ex potentia, & actu, vel eſt aliquis actus. Primum dici non poteſt, vt conſtat ex ſect. præc. & quia alias daretur alia potẽtia prior ipſa materia. Rurſus ſi eſt actus, vel actus informans, vel actus ſubſiſtens. Non primum, vt per ſe notũ eſt, alias eſſet actus alterius ſubiecti, & conſequẽter daretur aliud ſubiectũ prius materia, quod repugnat rõni materiæ. Neque etiam dici poteſt ſecũdum: primò quia actus ſubſiſtens eſt perfectior actu informante: vnde ſi ita ſit ſubſiſtẽs vt informare non poſſit, ſemper eſt ſubſtantia completa: hac. n. rõne angelicæ ſubſtantiæ ſunt perfectæ & completæ, quia ſunt actus ſubſiſtentes: & qui ponunt ſubſtantiam cœli eſſe ſimplicem, dicũt eſſe completam, quia eſt actus per ſe ſubſiſtens. Denique Deus ipſe, qui eſt perfectiſſimus actus, eſt actus ſubſiſtens, & non informans: ergo ſignum B eſt actum ſubſiſtentem ex ſua rõne eſſe perfectiorem informante. At materia prima eſt imperfectiſſima, atque adeo minus perfecta, quam quælibet forma ſubſtantialis, quæ eſt actus informans & non ſubſiſtens. Et confirmatur, nam oĩs actus ſiue informans, ſiue per ſe ſubſiſtẽs, habet aliquã operationem, vt patet diſcurrẽdo per omnes huiuſmodi actus: materia autem prima non habet propriam actionem: non eſt ergo actus, ſed pura potentia.

Quæſtionis reſolutio.

VIII. VT q̃õni reſpondeamus ſeclusa omni ambiguitate terminorum, diſtinguamus q̃õnem de entitate eſſentiæ, & de entitate exiſtentiæ: nã eſt valde cõtrouerſum quomodo hæc duo diſtinguantur in creaturis: & iõ certior eſt reſolutio de vna quam de altera. Rurſus cum inquiritur an materia habeat ex ſe entitatem, & non à forma, dupliciter intelligi poteſt illa negatio: vno modo quod non habeat à forma intrinſecè, ſeu vt ab actu informante, & dante eſſe materiæ per ſuam intrinſecam ĩformationem: alio modo quod nul C la ratione habeat ſuum eſſe per formam, ſeu per habitudinem ad formam, aut per dependentiam ab illa.

IX. Dico ergo primò. Materia prima ex ſe & non intrinſecè à forma habet ſuam entitatem actualem eſſentiæ, quanuis non habeat illam niſi cum intrinſeca habitudine ad formam. Loquor in hac aſſertione de actuali eſſe eſſentiæ, vt in nominibus & modo loquendi conueniam cum autoribus contrariæ opinionis: quanquam in hoc ſenſu, & quoad hanc partem non video quo modo poſſit eſſe opinionum diuerſitas: nam materia creata à Deo, & in compoſito exiſtens, habet aliquam eſſentiam realem, alioqui non eſſet ens reale: ſed eſſentia materiæ non conſtituitur intrinſecè in ſuo eſſe eſſentiæ per formam: ergo per ſe ipſam habet ſuam qualemcunque entitatem eſſentiæ. Minor probatur, quia forma non conſtituit intrinſecè aliquã naturam in ſuo eſſe eſſentiæ niſi componẽdo illam per modũ actus: forma aũt non componit eſſentiam materiæ, vt

Materia actualẽ eſſentiam diſtinctã à forma hẽt et ab illa dependentẽ.

per

per ſe conſtat, quia materia eſſentialiter eſt entitas ſimplex, ſicut & forma, & ex vtraque conſurgit cõpoſitum. Vnde ſumitur ſecũda ratio, nam omnis entitas ſimplex, neceſſariò habet per ſe ipſam intrinſecè & non per aliam entitatẽ, ſuam eſſentiam, quia in hoc conſiſtit ipſamet ratio entitatis ſeu eſſentiæ ſimplicis: ſed materia eſt eſſẽtia ſimplex: ergo. Tertiò materia eſſentialiter eſt entitas incompleta: ergo intrinſecè non conſtituitur per formam. Patet conſequentia, quia ſi formam includeret, nihil illi deeſſet ad rationẽ completæ eſſentiæ. Tandem ex ipſa ratione puræ potentiæ hoc ipſum colligitur: nam ſi materia haberet ſuum eſſe eſſentiæ intrinſecè per formam, in ſuo eſſentiali conceptu includeret actũ formæ, non vt extrinſecum terminum, ſeu additum, ſed vt intrinſecum actum formalem conſtituentem, atque ita non eſſet pura potentia.

X. Dices, hæc argumẽta rectè probare de eſſe eſſentiæ potentiali, non verò de actuali. Rñdetur, Si ſit ſermo de eſſe in potentia obiectiua, ſeu in virtute cauſę, & de eſſe in actu oppoſito huic potentiæ, ſic nõ ſolum procedẽt rationes factæ de eſſe potẽtiali, ſed maximè de actuali: q̃a ſiue materia exiſtat per entitatem à ſe diſtinctã, ſiue nõ, tñ certum eſt, quòd cum actu eſt coniuncta formæ, habet ſuam actualem eſſentiã, de qua (quidquid ſit de exiſtentia) procedunt omnia dicta, q̀ eſſentialiter eſt entitas ſimplex, actuabilis quidẽ per formam, non tñ includens in ſua eſſentia intrinſecè formam. Et ideò, conſeruata eadem numero entitate eſſentiæ, poteſt abijcere vnã formam, & aliam acquirere: ergo per illam ſimplicẽ entitatem ſuã habet propriam perfectionẽ eſſentialem diſtinctam ab illa, quã forma confert: & ſimiliter ſ̃m illam habet actuale eſſe eſſentiæ. nam omnis eſſentia includit aliquod eſſe, ſaltem eſſentiale. Si verò ſit ſermo de eſſe potentiali, vt dicitur à potentia receptiua, & diſtinguitur ab actu actuante: ſic verum eſt, materiam ſolum dicere entitatem potentialem, tamen hoc non excludit, quin in illa qualicunque eſſentia ſe ipſa ſit intrinſecè conſtituta, & non per formam.

XI. Quòd verò materia nõ habeat ſuammet entitatẽ eſſentiæ ſine tranſcendentali habitudine ad formam, probatur, quia eſſentialiter eſt potẽtia, vt infrà oſtendetur, & patet ex definitione Ariſtotelis, dicentis materiam eſſe [primum ſubiectum,] &c. omnis autem potentia dicit intrinſecam habitudinem ad ſuum actum: proprius autem actus materiæ eſt forma: habet ergo materia ſuam propriam eſſentiam per ſe ipſam cum habitudine ad formã. Hæc aũt habitudo non eſt per ſe primò ad hanc, vel illam formã, ſed ad formã abſolutè: & conſequenter ad quãcunque formã generabilẽ, ſeu quæ per generationem vniri poſſit; & ideò, quanuis in materia varientur formæ, non variatur eſſentialis ratio, vel habitudo materiæ. Quod ẽt eſt clarum argm̃, materiã non hr̃e entitatem eſſentiæ ab informatione formæ.

XII. Obiectio diſſoluitur. Sed obijciunt aliqui, nam omne eſſe eſſentiæ debet eſſe conſtitutum in aliqua certa ſpecie, ſed oĩs ſpecies eſt per formam: ergo nullũ eſſe eſſentiæ põt eſſe plenè conſtitutum, niſi per formam. Vnde D. Thom. 1. p. q. 44. art. 2. dicit, materiam contrahi per formam ad determinatam ſpeciẽ. (D. Thom.) Ad hoc in ſuperioribus ſere reſponſum eſt, materiam rerum generabilium conſtitutam eſſe in

A vltima ſpecie materiæ, in qua ſpecie non conſtituitur per eam formam, qua informatur, nã eãdem ſemper habet ſub quacunque forma. Cum autem dr̃, formam eſſe quæ dat ſpeciem, intelligitur de ſpecie completa, & perfecta. Et eodem ſenſu intelligit D. Thom. materiam cõtrahi per formã ad determinatam ſpeciem, vt apertè declarat ſequentibus verbis dicens. (D. Thom.) [Sicut ſubſtantia alicuius ſpeciei per accidens illi adueniens contrahitur ad determinatum modũ eſſendi, vt homo contrahitur per album,] Quod exemplũ ſolùm adducitur ad declarãdum hanc determinationem materiæ per formam non eſſe quoad intrinſecã eſſentiã ipſius materiæ, ſed quoad eſſentiã cõpoſiti, quæ quodãmodò accidit ipſi materię ſed in ſe, quatenus modus exiſtẽdi materię ſub hac vel illa forma, nõ eſt de eſſentia materię, ſed variabilis in ipſa. Vnde D. Tho. in illo eodem articulo apertè ſupponit, materiam ex ſe hr̃e aliquod eſſe præter illud quod dat forma: inde .n. concludit, Deum eſſe cauſam materiæ, quia eſt cã rerum, nõ ſolũ ſcd̃m q̀ ſunt tales per formas

B accidentales, vel ſubales, ſed ẽt ſecundũ oẽ illud, quod pertinet ad eſſe illarum quocũque modo. Et eadem 1. p. q. 14. ar. 11. ad 3. ait, [licèt materia recedat à ſimilitudine Dei ſecũdũ ſuam potentialitatem, tamen in quantum vel ſic eſſe habet, ſimilitudinem quandam habere diuini eſſe:] & q. 3. de verit. artic. 5. ad 1. ait, [licèt materia prima ſit informis, tamen ineſt ei imitatio primæ formæ, quantumcunque enim debile eſſe habeat, illud tamen eſt imitatio primi entis.

Dico ſecundò. Materia prima etiã habet in ſe & per ſe entitatem ſeu actualitatem exiſtẽtiæ diſtinctam ab exiſtentia formæ, quãuis illã habeat dependenter à forma. XIII. Priorem partẽ tenet Henricus quodli. 1. q. 10. & quodli 4. q. 16. Scotus in 2. diſt. 12. q. 1. & 2. & ibidem Gregor. queſt. 1. Gabriel, & alij ibidem. (Scotus. Gregorius. Gabriel.) Fundamentum huius concluſionis ſuppoſita præcedenti eſt, quia eſſe exiſtentiæ nullam rem, vel modũ realem addit ſupra entitatem eſſentiæ vt actualem, & extra cauſas poſitam, quia hoc ipſo quòd entitas concipitur actualis extra cauſas, concipitur exiſtens. Quod principium infrà diſp. 34. ex profeſſo pro-

C bandum eſt. Ex illo aũt euidenter ſequitur materiam, ſicut habet entitatem eſſentiæ actualem, diſtinctam à forma, ita habere ſuum propriũ eſſe exiſtentiæ, quod retinet ſub quacũque forma. Vnde confirmatur, nam materia eandẽ numero entitatem actualem habet ſub forma geniti, quã habet ſub forma corrupti: ergo etiam habet idẽ numero eſſe, quo cõſtituit in tali entitate actuali. Illud autem eſſe eſt eſſe exiſtentiæ, vt dicto loco probatur. Confirmatur ſecũdò, nam materia vt præſupponitur formæ, & eſt ſubiectũ generationis, non eſt oĩno nihil, aliàs generatio fieret ex nihilo: eſt ergo aliqua entitas creata: ergo entitas actualis & exiſtens, quia creatio nõ niſi ad actualẽ entitatem, & exiſtentẽ terminatur. Nec ſubiectum reale eſſe poteſt, niſi ſit in rerũ natura exiſtens. Demum talis eſt exiſtentia rei, qualis eſſentia actualis: ſicut ergo eſſentia ſubſtãtię corporeæ componitur ex partialibus eſſentijs materiæ & formæ, ita etiã integra exiſtentia eiuſdem ſubſtantiæ cõponitur ex partialibus exiſtentijs materiæ & formæ. Quod in citato loco latius probãdũ eſt, ſequitur .n. manifeſtè ex dicto principio,

Digitized by Google

cipio, ꝙ exiſtentia, & eſſentia actualis non re, ſed ratione diſtinguuntur, ergo materia vt eſt actualis entitas realiter diſtincta à forma, in ſua entitate includit propriam partialem exiſtentiã, in re etiam diſtinctam ab exiſtẽtia partiali formæ.

XIIII. Quòd aũt hæc exiſtentia materiæ pendeat aliquo modo à forma, & ab informatione eius, videtur negare Scotus, Henricus, & Gregorius locis ſupra citatis: contraria verò ſententia, quam in ſecunda parte aſſertionis poſuimus, communiter recepta eſt: quia materia, quãuis propriam exiſtentiam habeat, illa tñ adeò imperfecta eſt, vt ſine formæ adminiculo, naturaliter eſſe non poſſit: & hæc vocatur in præſenti dependentia materiæ à forma. Qualis autem ſit hic modus dependentiæ, declarari commodè non poteſt, niſi prius explicemus cauſalitatem formæ: & ibidẽ etiam tractabimus an ſit tanta dependentia materiæ à forma, vt ſine illa nullo modo eſſe poſſit.

XV. Dico tertiò. Materia non habet ex ſe actualẽ entitatem vel exiſtentiã ſine cauſa efficiente, ſed oportet vt ab alio, ſ. à Deo, hoc eſſe recipiat. Hęc aſſertio ſecũdum fidem certiſſima eſt: ſecũdum philoſophiã verò nõ oẽs admittũt eſſe demõſtrabilem. Vnde ex ſententia Platonis materia ad omnem actionem etiam Dei ſupponitur: & ideò infecta eſſe cenſetur, vt referunt ex Patribus Iuſtin. in orat. Paræneticaad Gent. & Ambr. lib. 1. Hexamer. c. 1. & Athanaſ. lib. de incarnat. Verbi in initio: & ex Philoſophis Plutarchus li. 1. de placitis. Philopon. 1. Phyſic. tex. 6. & Themiſt. tex. 32. De ſententia verò Ariſtotelis dubia res eſt, quã tractabimus infrà, agentes de cauſa efficiente. Sufficienter aũt demonſtratur aſſertio poſita ex eo ꝙ tm̃ eſſe poteſt vnum ens per eſſentiam, & ab intrinſeco neceſſarium, vt oſtendemus infrà, de monſtrando eſſe Deum: illud autem ens nõ poteſt eſſe materia prima, niſi incidamus in eorũ errorem, qui dixerunt materiam primam eſſe Deum, quem meritò ſtultiſſimum appellat D. Thom. 1. p. q. 3. art. 8. & 1. cont. Gent. c. 17 nullum eſt enim ens ſubſtantiale magis diſtans à Deo, quàm materia prima, nec quidquàm magis Deo repugnat, quàm illud munus, propter quod ponitur materia prima, quod eſt recipere, & eſſe potentiam paſſiuam, actuari, ac perfici: ergo materia non eſt ens per ſe neceſſarium, ac per eſſentiam: ergo non eſt ex ſe actualis entitas, donec ab alio fiat & exiſtentiam recipiat. Et confirmatur, nam eſſe ens actu ex ſe, & ex vi ſolius eſſentiæ propriæ, eſt magna perfectio, quam entia finita perfectiſſima, vt ſunt cœli, & angeli, nõ habent: imò illa ſola eſt indicium infinitæ perfectionis: cùm igitur materia imperfecta ſit, non poteſt hæc perfectio ei conuenire: ſed hæc omnia latius tractanda ſunt inferius locis citatis.

Plato. Iuſtin. Ambroſ. Athanaſ. Vide Alcinoum lib. de dog. Platon. c. 9. Beſſar. li. cont. Calumn. Platon. c. 3. D. Thom.

Corollaria ex ſuperiori doctrina.

XVI. Primum. Ex hac cõcluſione ſequitur primò, materiam factam eſſe per creationem, nec potuiſſe aliter fieri, & hoc ſenſu accipi debere, quòd Ariſtoteles eam vocet ingenerabilem 1. Phyſic. c. 9. nã ſi intelligat materiam eſſe omnino infactibilẽ, omnino errat, vt oſtendimus: debet ergo intelligi, quòd tali modo, ſcilicet per generationẽ, producibilis non ſit. Quod eſt euidens, quia materia, cum ſit primum ſubiectum, non poteſt ex ſubiecto produci, aliàs ſupponeret aliud ſubiectũ prius, quod repugnat: ergo non poteſt per generationem fieri, illud enim per generationem fit, quod ex præſuppoſito ſubiecto ſit, relinquitur ergo vt ſolum poſſit per creationem effici: quia ſolũ poteſt fieri ex nihilo. Dices. Hoc repugnat axiomati recepto ab omnibus Philoſophis, [Ex nihilo nihil fit.] Reſpondeo, hoc ſolum eſſe verum reſpectu agentium naturalium, quæ ſunt finita, & ſolum habent vim agendi per formam: non verò reſpectu Dei, qui eſt infinitæ virtutis, & ſummæ actualitatis, & primum ac per ſe ens, quod eſt cauſa prima totius entis participati, in quantum tale eſt. Rectè verò inde concluditur, ſolũ Deum eſſe poſſe effectorẽ materiæ primæ, quia propriũ eius eſt creare, vt infrà oſtendetur.

Secundò infertur ex dictis, materiæ entitatẽ eſſe incorruptibilem: ꝙ poteſt ratione ſuperius facta proportionaliter demõſtrari: nam qđ poteſt corrumpi, poteſt reſolui in materiam præiacentem: materia aũt non poteſt reſolui in priorem materiã. Vnde corrũpi, ſi propriè ſumatur, ſolum competit cõpoſito ex materia & forma, quarum vnio ſit diſſolubilis. Si verò extendatur ad ea, quæ concurrumpuntur (vt ita dicam) ſic ẽt poteſt conuenire formæ, quæ à materia pendet in ſuo eſſe: quia ita deſtruitur, vt ſaltem maneat ſubiectum eius, ſi autem ſubiectum etiã primũ deſtrueretur, non eſſet corruptio, ſed annihilatio. Dices, hac ratione rectè probari, materiam non eſſe corruptibilem in dicta proprietate: nõ verò, quòd ad corruptionẽ cõpoſiti non poſſit ſimul deſtrui ſeu amittere eſſe: vt aũt hoc modo poſſe corrumpi, ſeu deſtrui: nam agens naturale ſæpe eſt potens ad expellendam vnam formam, & non ad introducendam aliam: ergo hoc modo eſt potens ad deſtruẽdam materiã, cùm non poſſit ſine forma conſeruari. Rñdeo, nunquam poſſe formam expelli à materia naturaliter, niſi per introductionẽ alterius, ſiue hæc introductio fiat ab agente proximo principaliter, ſiue inſtrumentaliter tm̃, ſeu diſpoſitiuè: atque hunc modum generationis & corruptionis poſtulat ipſe naturalis ordo rerũ. Quæ oĩa in ſequentibus ex profeſſo declaranda ſunt. Inde vero fit, nõ poſſe materiã naturaliter corrũpi, aut deſtrui ſecũdum eſſe propriũ, ſed ſolũ ſecũdum vnionẽ ad hanc vel illam formam, vel ſecũdum priuationẽ alicuius formæ, vt Ariſtoteles dixit loco citato. Deus aũt per ſuam potentiã poſſet materiã deſtruere, non corrumpendo, ſed annihilando, ſuſpendendo influxum quo illam conſeruat, & concurſum quo in illa formã introducit: hoc autẽ ſolum eſt per potentiam extrinſecã Dei: vnde non impedit, quò minus materia de ſe perpetua & incorruptibilis ſit.

XVII. Secundum.

SECTIO V.

Vtrùm materia ſit pura potentia, & quo ſenſu id accipiendum ſit.

Olutio argumentorũ, quæ contra noſtram ſententiã in precedente ſectione poſita ſunt, ex reſolutione pręsẽtis quæſtionis pẽdet: nõ eſt. n. nobis negandum, quin materia ſit pura potentia cum in ea aſſertione Philoſophi oẽs conuenire videantur, ſed uerus ſenſus illius locutionis explicãdus. 1.

[Variæ

Digitized by Google

Variæ opiniones.

II. Diſcipuli ergo Diui Thomę communiter interpretantur materiam dici puram potentiam, quia neque ex ſe, neque in ſe habet vllam exiſtentiam niſi per formam. At verò Scotus, Henricus, & alij ſuprà citati diſtinguunt duplicem actum, formalem ſcilicet, & entitatiuum: & materiam docent ex ſe habere actum entitatiuum, non tamen formalem; & conſequenter aiunt materiam vocari puram potentiam in ordine ad actum formalem: non verò in ordine ad actum entitatiuum.

Capreol. in 2. d. 3. q. 1. artic. 2. & in 3. d. 13. art. 3. Soncin. & Iauel. 9. Metaph q. 2. & locis ſuprà citatis.

Quidam autẽ moderni autores, cum in re ab Scoto non diſſentiant, modum tamen loquendi non probant, fatentur enim illi materiam habere propriam exiſtentiam diſtinctam ab exiſtẽtia formæ: & conſequenter docent materiã actu eſſe extra nihil: negant tñ dicendam eſſe actum entitatiuum: tum propter rationem ſuperius factam, quòd neque eſt actus informans, nec ſubſiſtens: tum etiam quia licet materia habeat actum exiſtentiæ ſibi proprium, non tamen eſt ſua exiſtentia, quia in omni creatura exiſtentia diſtinguitur ſaltem ex natura rei ab eſſentia.

Fonſec. li. 5. Metaph. ca. 7. q. 3. ſect. 7. & 8. Conimbricẽſes lib. 1. Phyſ. c. 9. q. 3. artic. 2.

III. Veruntamen, ſi res, quam illi autores docent, non diſplicet, non video, cur modus loquẽdi diſplicere poſſit: quia neque Ariſtoteli talis loquẽdi modus repugnat, vt oſtendemus, neque à cõi & recepto vſu terminorum diſcrepat. Nã quot modis dicitur potentia, tot poteſt dici & actus: dicitur autẽ res eſſe in potentia, vel paſſiua, quia poteſt recipere actum, vel actiua, quia poteſt efficere, vel obiectiua ſeu logica, quia quamuis nõ ſit, illi non repugnat eſſe, ſic ergo res dici poteſt eſſe actus, ſeu in actu, vel reſpectu potentiæ receptiuæ, vel potentiæ obiectiuæ, omiſſa pro nunc potentia actiua, quę nihil ad præſens refert. Materia ergo prima quamuis ſit pura potentia receptiua, atque ita in ſua eſſentia nullum includat actum formalem, quod ſignificatur per illã particulam, [pura,] nihilominus poſtquam creata eſt, non poteſt dici eſſe in pura potentia obiectiua, ergo hac ratione rectè dicitur eſſe vel habere actum entitatiuum.

IIII. Neque quidquam ad hoc refert, quòd ſit, vel non ſit ſua exiſtentia. Primò quidem, quia cum materia dicitur pura potentia, non ſolum negatur, quòd ſit actus, ſed etiam quòd conſtet ex actu, & potẽtia, ſi autem materia habet propriam exiſtentiam, licèt demus non eſſe ſuam exiſtentiã, negare tñ non poſſumus, quin cõſtet ex ſua eſſentia & exiſtentia: ergo includit actũ, nam exiſtentia actualis actus eſt eſſentiæ ſecundùm oẽs, & maximè in illa opinione, ergo non poteſt materia dici pura potentia in ordine ad actum entitatiuum. Deinde iuxta illã ſniam non diuiditur ſufficienter actus in formalem & ſubſiſtentem, nã præter eos datur actus exiſtentiæ, qui non eſt ſubſiſtens, cum in eſſentia recipiatur, nec eſt formalis propriè, cum non ſit forma, ſed dici poteſt actus terminatiuus eſſentiæ, ergo, cum materia, prout in re diſtinguitur à forma, includat hunc actum, nõ poteſt dici pura potentia in ordine ad actum entitatiuum. Præterea, iuxta illam ſententiam de diſtinctione reali, vel ex natura rei exiſtentiæ ab eſſentia actuali, negari non poteſt, quin eſſentia actualis vt condiſtinguitur ab exiſtentia, habeat aliquam actualitatem, quam non habet eſſentia concepta in ſola potentia obiectiua: ergo eſſentia ipſa actualis eſtò non ſit ſua exiſtentia, eſt aliquis actus entitatiuus, id eſt aliquid aliud præter puram potentiam obiectiuam: imò, niſi ita concipiatur eſſentia actualis, non poteſt intelligi illa opinio quę diſtinguit illam ab exiſtentia, tanquam rem à re, vel à modo reali.

V. Quidquid ergo opinemur de diſtinctione eſſentiæ, & exiſtentiæ, certè materia vt eſt in re diſtincta à forma eſt aliquis actus entitatiuus, tamen diuerſo modo: nam qui non diſtinguunt exiſtentiam ab eſſentia ex natura rei, ſed tñ ratione, dicent materiã, vt eſt entitas actualis, eſſe ſuammet exiſtentiam, & actualem eſſentiam, quæ in re idem ſunt. Et quia, iuxta hanc opinionem, actus entitatiuus rei nihil aliud eſt quàm exiſtentia, vel actualis entitas eius, ideò rectè cõcluditur materiã eſſe aliquẽ actũ entitatiuum. Iuxta aliã verò opinionem diſtinguentẽ ex natura rei exiſtentiã ab eſſentia actuali, & nihilominùs admittentẽ materiã primã hẽre ſuam propriã exiſtentiam, quam retinet ſub quacunque forma, dicẽdum eſt materiam præter actum formæ, & eſſe ſuam eſſentiam actualẽ, & hẽre præterea propriũ actum exiſtentiæ. Qui verò ita ponunt diſtinctionem realem inter eſſentiam & exiſtentiam, vt negent materiam habere propriam exiſtentiam, præter exiſtentiam, quam affert forma, conſequenter dicent materiam eſſe puram potentiam in ordine ad actum tam formalẽ, quàm entitatiuum, ſeu exiſtentiæ: non tñ poſſunt negare, quin ſit aliqua entitas actualis in eſſe eſſentiæ. Quamuis, quia ipſi ſentiunt actualitatem eſſentiæ oĩno pendere ab exiſtentia diſtincta, ea ratione dicere poſſint materiã, etſi in re habeat entitatem eſſentiæ, tñ illam eſſe ita potẽtialem, vt non ſit capax exiſtentiæ, niſi mediãte forma: atque hoc ſenſu poſſunt illam vocare puram potẽtiam, etiam in ordine ad actum entitatiuum.

VI. Cum igitur nos opinemur hẽre materiã ſuam partialẽ exiſtentiã, & exiſtentiam non diſtingui à parte rei ab actuali eſſentia, ſed tñ modo concipiendi noſtro, veriſſimum etiã cenſemus materiam, vt in re eſt actualis entitas, eſſe etiã in re aliquem actum entitatiuum, & ſecundũ rõnẽ ſeu modo noſtro concipiendi componi ex eſſe & eſſentia, tanquam ex actu terminante, & potentia quaſi obiectiua. Et vtrumq; cõſtat ſatis ex proximè dictis contra ſuperiorem ſententiã. Loquor autem ſemper de materia vt eſt actualis entitas, quia ſi concipiatur, ſecundùm id tñ quod ex ſe habet, ſecluſa omni efficiẽtia, ſic nullam habet actualitatem in ſe, ſed tñ eſt in virtute cauſæ, & ex ſe ſolum habet non repugnantiam eſſendi: veruntamen hoc non eſt proprium materiæ, nam etiã forma, imò & omnis creatura ſecundùm ſe ſpectata, eſt hoc modo in pura potentia: oportet ergo loqui de materia vt eſt actualis entitas: vel, quod idem eſt quatenus ſecundum ſe habet proprium actum exiſtendi diſtinctum ab actu formæ.

Materia in re exiſtens per ſe eſt actus entitatiuus.

VII. Vt autem ſoluãtur difficultates tactæ ſuperiori ſectione, & explicetur modus loquendi Philoſophorum, & oĩs ambiguitas terminorũ auferatur, aduerto nomen [actus] multipliciter ſumi poſſe, nam interdum abſolutè, interdum reſpectiuè dicitur: aliquando enim dicitur actus, quia actuat aliqd, quo modo forma eſt actus materię.

Et

Et hũc voco actum reſpectiuum, quia eſt actus alterius. Aliquando verò dicitur actus, quia in ſe eſt actuale quid, & non potentiale, quamuis nihil aliud actuet; quo modo Deus dicitur actus: & hunc voco actum abſolutè dictum. Rurſus vterq; iſtorum actuum ſubdiſtingui poteſt: nam actus actuans alius eſt phyſicus & formalis, vt eſt forma phyſica: alius verò eſt actus metaphyſicus. Qui eſt multiplex: alius enim eſt actus eſſentiæ, vt differentia, alius exiſtentiæ, vt exiſtẽtia; & addi etiam poteſt actus ſeu modus ſubſiſtẽtiæ. Actus verò abſolutè dictus, alius eſt actus ſimpliciter, alius ſecũdum quid. Prior eſt ille actus, qui in genere entis ſimpliciter, ſeu ſubſtantiæ, ita eſt completus, vt nec conſtituatur per actum phyſicum à ſe diſtinctum, neque per illum actuetur, aut illo indigeat ad exiſtendum. Vel aliter explicari poteſt illud ens dici actum ſimpliciter, quod ex vi ſuæ actualitatis ſolius includit perfectionem formalem, quam alia entia compoſita habere ſolent per ſubſtantialem actum informãtem. Vnde licèt huiuſmodi actus abſolutus, non ſit actus actuans, vel informans, dici tamen poteſt eſſe actus formalis eminenti modo, id eſt, per ſe habens complementum illud perfectionis, quod per actum informantem conferri ſolet his entibus, quæ per compoſitionem complentur. Actus autem ſecundum quid dicetur ens illud, quod habet aliquam actualitatem, in quantum actu eſt extra nihil: illam tamen habet incompletam, & imperfectam, quia non eſt ita ſufficiens quin indigeat alio actu, tum vt compleatur in ratione entis ſimpliciter, tum etiam vt exiſtat.

Quæſtionis reſolutio.

VIII. Materia nõ excludit omnem actũ.

Dicendum eſt ergo primò, materiã nõ vocari puram potentiam reſpectu omnis actus Metaphyſici, id eſt, quia nullum actum Metaphyſicum includat: hoc enim verum eſſe non poteſt. Primò, quia materia prima in ſuo conceptu eſſentiali poteſt intelligi ex genere & differentia compoſita; vt verbi gratia ſi materia cœli, & horum inferiorum diſtinguũtur ſpecie, hæc materia generabilium, de qua nunc agimus, conſtat genere materiæ in communi, & propria differentia, quæ ſumi poteſt ex ordine ad formam entis generabilis: habet ergo hæc materia ſuum actum formalem Metaphyſicum, quo in ſua eſſentia conſtituitur. Et cõfirmatur, nam materia natura ſua aliquam perfectionem & bonitatem tranſcendentalem habet, vt etiam docuit D. Tho. 3. cont. Gent. cap. 20. Certum eſt enim, compoſitum ex materia & forma, perfectius quid eſſe, quàm ſit ſola forma: ergo aliquid perfectionis habet materia, quam addit compoſito. Item ipſa materia eſt appetibilis, & conueniens, non tantum vt medium, ſed per ſe: quia ratione ſuæ perfectionis eſt conueniens huic formæ vel compoſito: ergo habet materia ex natura ſua aliquam propriam perfectionem: ſed non poteſt intelligi perfectio ſine actualitate aliqua, ſaltem tranſcendentali. Præterea, habet materia actum exiſtentiæ proprium, vt oſtenſum eſt. Tandem, habet actum ſubſiſtentiæ partialem, & proportionatum: illo enim omnino indiget vt poſſit eſſe primum ſubiectum; primum

D. Thom.

A enim ſubiectum ſubſtat omnibus; prius autem eſt in ſe ſubſiſtere, quàm ſubſtare alijs. De qua re dicemus plura infrà, tractando de ſubſiſtentia. Igitur non poteſt materia prima ita eſſe pura potentia, vt excludat omnem actum Metaphyſicum actuantem.

IX. Quem actũ admittat materia.

Dico ſecũdo. Materia non eſt ita pura potentia, quin ſit aliquis actus entitatiuus ſecundum quid. Hæc aſſertio ſatis declarata eſt, & probata ex dictis circa opinionem Scoti. Et ex ratione primi ſubiecti ſufficienter colligitur: nam in primo ſubiecto neceſſaria eſt realis potentia paſſiua; vel potiùs ipſummet eſſentialiter eſt potentia paſſiua; non poteſt autem intelligi potentia paſſiua realis ſine aliqua actualitate entitatiua. Qualiter enim poteſt intelligi, quòd aliquid ſit verè ac realiter receptiuum alterius, niſi in ſe aliquid ſit? Vnde rectè Commentator 3. de Cœlo, comm. 29. ait, omnem potentialitatem paſſiuam in aliqua actualitate fundari. Et Diuus Thomas 1. parte quæſt. 46. articul. 1. ad 1. ait, materiam non dici ens in po-

Commentator.

B tentia eo modo, quo dicitur eſſe in potentia ens poſſibile, ex ſola non repugnantia terminorum: ſupponit ergo eſſe aliquod ens actu fundans realem potentiam paſſiuam: vel quod potius ſit realis potentia paſſiua in genere ſubſtantiæ.

X. Materia qualiter pura potentia.

Dico tertiò. Materia dicitur eſſe pura potentia reſpectu actus informantis ſeu actuantis, & reſpectu actus abſolutè & ſimpliciter dicti. Declaratur, nàm in primis materia non eſt actus actuans, neque informans, vt per ſe conſtat ex ratione primi ſubiecti. Deinde in ſuo intrinſeco conceptu, & eſſentiali non includit actum phyſicum informantem; oſtendimus enim eſſe entitatem ſimplicem; quod etiam ex ratione primi ſubiecti colligitur. Præterea, materia talis eſt entitas, vt per ſe ſola ſufficiens non ſit ad exiſtendum ſine ſubſtantiali actu ipſam perficiente, & actuante; vnde ex vi ſuæ præciſæ entitatis nullum formalem actum includit formaliter aut eminenter; & ideo non eſt actus abſolutè & ſimpliciter. Denique, quidquid eſt entitatis in materia prima, totum eſt ad exercendum munus po-

C tentiæ receptiuæ formæ ſubſtantialis; ad hoc enim eſt primariò ac per ſe inſtituta; & ideò, vt ſuprà dicebamus, in ſua eſſentiali ratione includit tranſcendentalem habitudinem ad formã. Ex his ergo conſtat, meritò dici purã potẽtiam in genere ſubſtantiæ, optimèq; prædicto modo explicari; nam, cum materia ſit entitas ſimplex, & tota ipſa ſit potentia receptiua, optimè appellatur pura potentia. Sicut autem dici ſolet, dictionem excluſiuam non excludere concomitantia, ita illa dictio [pura] non excludit entitatem & actualitatem ſecundum quid, neceſſariã ad rationem potentiæ realis: ſed excludit in primis omne aliud munus præterquàm potentiæ paſſiuæ; & deinde excludit rationem actus completi, ſeu ſimpliciter & abſolutè dicti; & (quod in idem redit) excludit omnem actum formalem, tam propriè informantem, quàm ſimpliciter conſtituentem actum perfectum & completum.

XI. Eſſe potẽtiã, & eſſe in potentia, in quo differant.

Eſt autem pp vſum verborum conſiderandũ, aliud in rigore ſignificari, cum dr materia pura potentia, aliud, ſi dicatur eſſe in pura potentia.

A Primum enim ſimpliciter verum eſt, & habet legitimum ſenſum expoſitum. ſecundum verò, vt minimum, eſt ambiguum; nam eſſe in pura potentia in rigore ſignificat priuationem actualis exiſtentiæ: vnde ſolum dr de eo quod actu nihil eſt, eſſe tamen poteſt, quod dici non poteſt de materia, poſtquam creata, vel concreata eſt. Nam licèt ſit prope nihil, non tamen nihil ſed vera res, vt ſupra cum Auguſtino dicebamus. Et ſimili modo diſtinguere poſſumus has locutiones, [Eſſe in actu,] vel [eſſe actum: materiam.n. eſſe in actu,] ſimpliciter verum eſt, quia hoc nihil aliud ſignificat, quam materiam eſſe in rerum natura, & exiſtere, quod verum eſt; ſicut eſt verum, materiam eſſe creatam, recipere formam, & componere compoſitum; quæ omnia includunt exiſtere. [Materiam, vero eſſe actum,] vt minimum, eſt ambiguum, nam abſolute ſignificare videtur eſſe actum actuantem, aut certè eſſe actum ſimpliciter: & ideò abſolutè id admittendum non eſt, ſed cum aliquo addito diminuente, ſcilicet eſſe actum entitatiuum imperfectum, & ſecundum quid.

Differẽt 'eſſe actũ, & eſſe in actu.

B

x II. Explicatio ſ miſſa de potentia materiæ Ariſtoteli cõſtanea.

Quod autem hæc explicatio materiæ in ratione puræ potentiæ, ſit conſentanea dictis Ariſtotelis, & aliorum Philoſophorum, patet. Nam 1. Phyſic. tex. 69. comparans materiam primam ad materiam artefactorum, dicit, ita ſe habere ad formam & eſſentiam ſimpliciter, ſicut lignum ad ſtatuam, vel formam ſtatuæ. Vnde concludit materiam eſſe quid informe: per hæc autem & ſimilia dicta ſolum excluditur à materia omnis actus formalis, & completus, non vero actus entitatiuus, incompletus, & quaſi inchoatus: ſine quo realis potentia receptiua eſſe non poteſt. Deinde id conſtat ex definitione materiæ, quam tradit 1. Phyſi. c. 9. tex. 82. dicens materiam eſſe [primum ſubiectum, ex quo per ſe fit aliquid, cum inſit.] Dr.n. materia ineſſe rei genitæ, quia per ſuam entitatẽ manet in re genita, per ſe componendo illam: & ſecundum eam entitatem ait Ariſtoteles ibidem, materiam eſſe priorem re genita: & eſſe ingenerabilem, & incorruptibilem. Ac tandem ait, materiam per ſe eſſe ens, per accidens autem nõ ens rõne priuationis: nõ ergo excludit à materia omnem actualitatem entitatiuam, ſed formalem, ad quam eſt in potentia. Deniq; 7. Metaph. & alijs locis, cum ait, materiam non eſſe quantũ, neque quale, neq; hoc aliquid, ſolũ excludit ab entitate materiæ compoſitionem ex actu informante, & omnem actum formalem. Neque ad munus & officium materię reuera aliud neceſſarium eſt, vt patet ex illa ratione, quã affert etiam Plato in Timæo, & ex illo Ariſtotelis 3. de Cœlo c. 8. ſ. quia quod receptiuum eſt aliorum, oportet non habere actu ea quorum eſt ſuſceptiuum, ſed potentia tantum: materia autem eſt ſuſceptiua actus formalis, & eſſe completi: ergo reſpectu horum dicitur eſſe pura potentia, non reſpectu propriæ entitatis. Præterea in eodem ſenſu dixit Auerroes materiam ſubſtantiari per poſſe: quia talis ſubſtãtia eſt, vt tota ſit ordinata ad recipiendum, & ideò eſſentialiter ſit incompleta, & potentialis. Et eodẽ modo declarat potentialitatem materiæ D. Tho. q. de ſpiritualib. creat. ar. 1. citans Auguſtinũ lib. 1. Geneſis ad literam, c. 14. & 15.

C

Plato. Ariſtot.

Auerroes. D. Thom.

Soluuntur argumenta ex præcedente ſectione relicta.

XIII. Materia metaphyſicè cõpoſita ex actu & potentia, nõ phyſicè.

PEr hæc ergo ſatis reſponſum eſt ad omnia teſtimonia, quæ in præcedente ſectione contra noſtrã ſententiam afferebantur. Imo & rationes etiam ferè ſolutæ ſunt: probant enim optimè materiam eſſe puram potentiam, non tamen in alio ſenſu ab eo quem nos explicuimus, quod patebit clarius, reſpondendo in forma ad rationẽ ibi factam. Cum enim dr, materiam non eſſe cõpoſitam ex actu & potentia, id verum eſſe concedimus de proprio actu, & potentia phyſicis; Metaphyſicè verò concedi debet, materiam componi ex actu & potentia ſibi proportionatis, id eſt ex genere & differentia, eſſentia & exiſtentia, natura & ſubſiſtentia incompletis. Cum verò infertur, quod daretur potentia prior materia: reſpondetur de phyſica potentia id eſſe inconueniens, & planè repugnans; non tamen ſequi ex dictis, cum non dicamus materiam eſſe compoſitam ex potentia, & actu phyſico. Si verò ſit ſermo de potenta metaphyſica, ſic verum eſt materiam in cõi concipi vt priorem, quam hanc ſpeciem materiæ, & eſſentiam materiæ vt priorem ſua exiſtentia, non quatenus eſt ens actu, ſed abſolutè; & ſimiliter naturam materiæ in aliquo genere eſſe priorem ſua ſubſiſtentia partiali. Nec tamen in rigore ſequitur dari in re ipſa aliquam potentiã priorem materia, ſed in ipſa materia dari vnam rationem priorem alia; ſemper tamen in illa ratione, quæ vt prior concipitur, includitur ipſa potentia materiæ, vel in confuſo, vt in conceptu materiæ in communi; vel vt poſſibilis, vt in præciſo conceptu eſſentiæ materiæ, vel per modum partialis naturæ tantum, præciſo partiali modo ſubſiſtendi.

XIIII.

Ad alteram verò partem, qua probatur materiam nullo modo eſſe actum, concedimus non eſſe actum actuantem ſeu informantem, neque etiam eſſe actum ſimpliciter in ſe conſummatũ & perfectum. Quod ad ſummum oſtendunt rationes quibus ibi probatur, materiam non eſſe actũ ſubſiſtentem, non tamen probatur, non eſſe actum incompletum, & entitatiuum. Vnde in hoc ſenſu nego, partialem entitatem ſeu actum ſubſiſtentem eſſe perfectiorem quolibet actu informante, quia illamet partialis entitas minus participat de ratione actus, quam actus informans. Deinde nego, non poſſe dari actum ſubſiſtentem incompletum: nam ipſamet eſſentia materiæ ſubſiſtens eſt propria ſubſiſtentia partiali; & cum illo addito poteſt appellari actus ſecundum quid, id eſt ſecundum ſuam entitatem, qua ſeparatur à nihilo, & ab ente poſſibili. Reliqua vero omnia, quæ ibi adducuntur, procedunt de actu completè ſubſiſtente, & includente actum formalem per ſimplicem modum, & excellentiorem. Et in eodem ſenſu eſt verum, quod in quadam confirmatione ibidem ſubditur, omnem actum eſſe principium alicuius operationis; eſt enim id verum de actu formali, ſiue informante, ſiue completè ſubſiſtente: non tamen oportet vt ſit in vniuerſum verum de omni actu partiali: & entitatiuo: quia non eſt neceſſe omnem entitatem eſſe principiũ alicuius operationis propriè & in genere cauſæ efficientis: nam

An oĩs actus alicuius operationis principium.

poteſt

Digitized by Google

poteſt ad aliud genus cauſæ exercendum inſtitui, & ita entitas materiæ eſt ad recipiendum, non ad agendum.

Obiectiones contra ſuperiorem reſolutionem.

XV. Sed adhuc ſuperſunt ſoluendæ nonnullæ aliæ obiectiones, quæ contra vltimam aſſertionē huius ſectionis fieri ſolent. Prima, quia abſque eſſe nullus eſt actus, quia nihil habet actualitatem, niſi in quantum eſt: & ideò ipſum eſſe eſt actualitas omnium rerum, vt ait D. Tho. 1. p. q. 4. art. 1. ad 3. ſed materia non habet eſſe niſi per formam, vt ait Auicenna lib. 2. ſuæ Metaph. c. 2. & Boetius lib. de Vnitate & vno ait omne eſſe in rebus creatis eſſe à forma: ergo. Secunda, quia aliàs ex materia & forma non fieret per ſe vnū: quia ex duobus entibus in actu non fit vnum per ſe: ideò enim ex ſubiecto & accidente non fit per ſe vnum, quia aliud eſt eſſe ſubiecti, aliud accidentis. Tertia. Materia phyſica eſt omnino ſimplex: ergo, vel tota eſt actus, vel tota potentia, quia ſimplex entitas non poteſt conſtare ex actu & potentia phyſicis. Sed non poteſt dici, quòd tota ſit actus, cùm ſit eſſentialiter potentia: ergo eſt omnino potentia nihil includēs actus. Quarta, quia purus actus ita eſt actus, vt nihil habeat admiſtum potentialitatis, ſeu potentiæ receptiuæ: ergo è contrario pura potentia ita eſt potentia, vt nihil habeat actualitatis admiſtum: nam oppoſitorum eadem eſt ratio: & quia pura potentia debet ſummè diſtare à puro actu: non diſtaret autem ſummè, ſi aliquid actualitatis includeret. Quinta, quia ſi materia aliquid eſt actu: ergo vel ſubſtantia, vel accidens: non ſecūdum, vt per ſe conſtat: neque etiam primum, quia eſt potentia ad ſubſtantiam: quod autem eſt potentia ad aliquid, non eſt actu illud met: nam hæc duo repugnant. Vltima, quia aliàs poſſet materia cognoſci per ſe, & directè, ac propria cognitione, quod videntur Philoſophi communiter negare cum Ariſt. & Platone locis citatis.

XVI. *Omne eſſe qualiter ſit à forma.* Prima & ſecunda obiectio ex profeſſo tractādæ ſunt infrà in diſputatione de eſſentia, & eſſe creaturarum: nunc breuiter principium illud: [Omne eſſe eſt à forma,] duobus modis exponi poteſt. Primo de eſſe ſpecifico, & completo. Secundò, quòd omne eſſe eſt à forma, vel intrinſecè dante, & componente illud: vel ſaltem terminante aliquo modo dependentiam eius: & hoc modo ipſum eſſe materiæ poteſt dici eſſe à forma, quatenus ab illa pendet, vt dictum eſt. Aliud verò axioma: [Ex duobus entibus in actu non fit vnum per ſe,] non poteſt intelligi de quibuſcunq; entitatibus actualibus: nam potius impoſſibile eſt ens per ſe ac completum actu componi niſi ex entibus actualibus incompletis: nam quod nihil eſt, vt ſæpe diximus, non poteſt realiter cōponere, & præſertim ens per ſe vnum. Debet ergo intelligi de entibus in actu completis in ſuis generibus: illa enim nec per ſe ordinantur, nec rectè cohærent ad componendum vnum per ſe. Non dicimus autem materiam eſſe hoc modo ens actu, ſed potius dicimus eſſe veluti quandam inchoationem entis, quę naturaliter inclinatur, & per ſe coniungitur formæ vt compleat integrum ens; vt latius poſteà explicabimus.

Ex duobus entibus in actu vnum per accidēs fieri, quatenus intelligendum.

Vide Diſp. 4. de Vno per ſe.

XVII. Ad tertium reſpondetur, materiam totam eſſe potentiam, & totam eſſe actam, qualem nos explicuimus, non per compoſitionem actus cū potentia, ſed per identitatem, & (vt ita dicam) per intimam, & tranſcendentalem incluſionē: non .n. omnis potentia opponitur omni actui, ſed cum proportione: potentia igitur receptiua nō opponitur actui entitatiuo incompleto, ſed potius illum eſſentialiter includit.

XVIII. *Pura potentia quomodo æquiparetur actui puro.* Ad quartā dī primò, ſicut purus actus nullā includit potentiam receptiuam alterius actus: ita puram potentiam nullum includere actum actuantem aliud: & quoad hoc tenet proportio non verò quoad actum entitatiuum. Vnde, ſi de hoc ſit ſermo, negatur conſequentia, quia inuoluit repugnantiam, quòd ſit potentia realis receptiua, quantūuis pura, quin intimè includat actualitatem entis. E cōtrario verò non repugnat ita includere actualitatem entis, vt nullam potentialitatem inuoluat. Potentialitas enim dicit imperfectionem: non repugnat autem dari perfectionem ita puram, vt omnē imperfectionem excludat: repugnat verò dari imperfectionē realem puram ſine vlla perfectione: nam potius eſſet nihil, & pura negatio omnis perfectionis. Vnde, ſicut Theologi dicunt dari ſummum bonum, quod nihil mali includat; non tamen dari ſummum malum, quod tale ſit vt nullam bonitatem habeat, vel in ea fundetur: ita licèt detur actus purus, quia omnem excludat potentiā; nō tamen poteſt dari pura potētia, quæ omnem excludat actualitatem, etiam entitatiuam & incōpletam. Quod autem obijciebatur de ſumma diſtantia inter puram potentiam & purum actū, primò expediri poteſt, negando eſſe de ratione puræ potētiæ, vt ſummè diſtet à puro actu; nam materia cęli eſt pura potentia, & tñ non ſummè diſtat à puro actu; plus .n. diſtat materia horum inferiorum, cum ſit imperfectior; & incertum adhuc eſt, an poſſit fieri alia materia minùs perfecta, quàm hæc inferior, & cōſequenter magis diſtans à perfectione Dei. Accidentia item magis diſtant à perfectione Diuina, quàm materia prima. Diſtingui item poteſt duplex diſtantia; vna dici poteſt negatiua, qualis eſt inter ens & nihil; alia poſitiua ex parte vtriuſq; extremi. Non eſt ergo de ratione puræ potentiæ vt diſtet à Deo priori modo, ſed poſteriori; & ideò quanuis admittamus puram potētiam ſummè diſtare à puro actu, non ſequitur debere puram potentiam, nullam includere actualitatem: quia illa diſtantia non eſt ſumma comparata ad negatiuam, ſed inter poſitiuas; & ideò requirit aliquam conuenientiam inter extrema in entitate, eſtò illa conuenientia minima ſit.

Ad quintam reſpondetur, materiam eſſe ſubſtantiā, vt expreſsè docet Ariſt. 8. Metap. à principio, & ſæpe aliàs. Vnde materia non eſt potentia ad totam latitudinem ſubſtantiæ, ſed ad formam, & ad eſſe compoſiti; ad ſubſtantialem autē entitatem materiæ non eſt in potentia, ſed actu eſt talis entitas. Repugnat .n. dari potētiam realem, & receptiuam reſpectu totius generis & latitudinis ſubſtantiæ, vt completam & incompletam comprehendit, quia ſubſtātia prior eſt accidente; & ideò talis potentia, cum ſit primum ſubiectum, non poteſt eſſe accidēs, ſed ſubſtantia; neq; ēt poteſt eſſe in potentia ad ſe ipſam; ergo nec poteſt eſſe in potētia ad totam latitudinem XIX.

ſubſtantiæ. In quo eſt magna dfia inter formam ſubſtantialem,& accidentalem: nam accidentalis ſupponit ens nobilioris generis, ſ. ſubſtantiam,& ideo fieri poteſt vt ſubiectum vel potentia ad accidens non ſit accidens vllo modo, id eſt neque completum, neque incompletum: forma verò ſubſtantialis non ſupponit ens nobilioris generis: & ideò potentia ad talem formam non poteſt non eſſe aliqualis ſubſtantia, ſaltem incompleta.

SECTIO VI.

Quomodo poſſit materia cognoſci.

I.
Materia ex ſe directã cognitionẽ terminare pôt.

VLtima obiectio poſtulat, vt de cognitione, ſeu cognoſcibilitate materiæ pauca dicamus. De qua multa dicuntur ab autoribus: breuiter tamen dicendum eſt, aliud eſſe loqui abſolutè de cognitione materiæ ſecũdum ſe: aliud verò de modo quo à nobis cognoſci poteſt. Priori conſideratione B concedo materiam poſſe cognoſci directa & propria cognitione: ſic enim & à Deo, & ab Angelis cognoſcitur per propriam ſpeciem, vel conceptum. Quanquam enim Theologi diſputent an Deus habeat propriam ideam materię, & quidam negare videantur cum Platone in Timæo: tamen reuera id negare non poſſunt, niſi fortaſſe quoad modum loquendi. Plato enim negauit materiam eſſe creatam à Deo: & ideò mirum nõ eſt quod Deo negarit ideam materiæ: quanuis veriſimile non ſit negaſſe Deo propriam cognitionem ſaltem ſpeculatiuam materiæ Cũ autem ſecũdũ veram doctrinam Deus ſit materiæ creator, non poteſt omnino carere idea materiæ cum omnia per intellectum & voluntatem operetur. Solet autem illa idea dici non eſſe propria, id eſt adæquata ipſi materiæ, quia Deus non hẽt aliam ideam totius, & partiũ, ſed per ideam compoſiti repræſentat materiam, vt ait D. Thom. 1. p. q. 15. ar. 3. ad tertium. Hoc tamen non impedit quominùs exactè, directè, & prout in ſe eſt, materiã repræſentet, vnde Caietã. ibi ſpeculatiuam ratio- C nem materiæ admittit, quanuis non ideam. Alber. verò 1. diſtin. 35. ar. 10. non dubitauit etiam ideam materiæ concedere. Simili modo Angelus dici poteſt cognoſcere materiam directè & per propriam ſpeciem, non quia illa ſpecies nihil aliud repræſentet: fortaſſe.n. eadem ſpẽs quæ totum compoſitum repræſentat, eſt principium cognoſcendi materiam, ſed quia talis ſpẽs repræſentat materiam ſecundum propriam rõnẽ eius, & directè, & abſque vlla metaphora vel analogia in eius cognitionem ducit.

D. Tho 1 p. q. 15. ar. 2 ad 3.

Materiæ ideã Deus habet.

D. Thom.

Caiet.
Albert.

Dices, Materia non poteſt ſine forma cognoſci, etiam à Deo vel Angelo: ergo nunquam poteſt propria cognitione cognoſci. Aliqui reſpondent negando antecedens: cum enim materia ſuam entitatem abſolutam habeat diſtinctam à forma, ſecundum illam poteſt præciſè concipi, vel cõceptu realiter diſtincto, ab alijs, vt in Angelo, qui voluntariè poteſt ſolam materiam contemplari, vel ſaltem ratione diſtincto, vt in Deo, quod ſentit Scotus in Prolog. q. 1. & in 2. d. 12. q. 1. & inclinat Themiſtius 1. Phyſic. tex. 61. qui loquuntur abſolutè de cognitione materiæ. Proba- A bilius tamen videtur materiam non poſſe prout in ſe eſt eſſentialiter & comprehenſiuè concipi ſine forma, ſaltem vt termino aptitudinis eſſentialis, quam materia habet ad formam, vt frequẽtius autores docent: & ſumitur ex Ariſto. 2. Phyſic. c. 2. vbi ait materiam eſſe eorum quæ ſunt ad aliquid, habitudine. ſ. tranſcendentali, vt ſuprà declarauimus: quæ autem huiuſmodi ſunt, non poſſunt cognoſci ſine ſuis terminis. Vnde admiſſo antecedente negatur conſequentia, quia cõceptus proprius eſt vnicuique rei accommodatus: & idõ ſi res ſit reſpectiua, tunc proprio conceptu intelligitur, qñ concipitur per reſpectũ ad aliud. Neque inde ſequitur, ꝙ materia non habeat in ſe & ex ſe propriam actualitatem ſuæ entitatis, ſed ſolum quod nõ habeat illam ſine habitudine trãſcendẽtali ad formam: nam etiam è conuerſo forma vt informans, ſeu vt informatiua eſt, non poteſt concipi ſine reſpectu ad materiam cuius eſt actus.

Scotus.
Themiſt.

Materia cõprehẽdi non põt nõ cognita forma. Ariſto.

Si verò loquamur de cognitione materiæ quoad nos, in ea cognitione conſiderare poſſumus, III.
B vel modum inquirendi, & inueniendi cognitionem materiæ: vel terminum huius inquiſitionis ſeu cõceptum vltimum, quem de materia formarè poſſumus. Quoad primum, verum eſt quod Ariſt. ait 1. Phyſic. c. 7. tex. 69. & ex illo Damaſ. in ſua Phyſica ca. 3. materiam cognoſci à nobis per proportionem ſeu analogiam ad materiam rerũ artificialium, vel ad ſubiectum mutationum accidentalium: nam nos non peruenimus in materię cognitionem niſi per viam mutationis, vt ſupra declaratum eſt. Hoc autem non prouenit ex eo ꝙ materia non hẽat aliquã entitatẽ & actualitatem, ſed ex eo ꝙ ſubſtãtialis mutatio occultior eſt, & ſentiri per ſe non poteſt, & ideò à nobis nõ percipitur niſi per ordinem ad accidentales, & ſenſibiles mutationes. Imò inde ẽt fit vt forma ſubſtantialis non cognoſcatur à nobis directè, ſed per indicia ſenſibilia, vt mox videbimus. Et hac ratione dixit ẽt Plato in Timæo materiam cognoſci [adulterina cognitione, vt notauit Simplicius 1. Phyſ. tex. 69

Plato.

Quoad ſecũdũ autem dicẽdũ eſt peruenire quidem nos in aliquem proprium conceptum materiæ primæ, non tamen omnino diſtinctum & prout in ſe eſt, ſed negatiuum partim, partim cõfuſum. Tota hæc aſſertio conſtat ex definitione materiæ tradita ab Ariſtotele, ſ. eſſe [Primum ſubiectum,]&c. nam per illam deſcriptionem aliquem conceptum obiectiuum explicamus: ille aũt eſt proprius materiæ, ſicut & ipſa definitio. In ea vero definitione [ſubiectum] quid confuſum eſt & cõe, additur vero ꝙ ſit primum, vt ad materiam limitetur, [primum] autẽ negationem importat prioris ſubiecti. Perinde eſt ꝙ cõiter naturam materiæ declaramus per rationem purę potentię: nam ratio potentię confuſa eſt, & cõis, at vero dictio [purę] negationem dicit omnis formę componentis vel conſtituentis ipſam materiam Ratio verò eſt, quia nos vix cognoſcimus ſimplicia proprijs conceptib. niſi adiungendo aliquam negationẽ, quare hic eſt frequentior modus declarandi naturã materię per carentiam formę, & completę actualitatis, &c. Et ita deſcribit illam Ariſ. 7. Metaph. tex. 8. dicens materiam [non eſſe quantum, neq; quale,] &c. & ideò fortaſſe dixit in eodem li. text. 35. materiã eſſe per ſe IIII.

Quę de materia concepsũ formare poſſumus, Ariſto.

ipſam

Digitized by Google

ipſam incognitam. Interdum verò, vt notauit D. Bonauētur. in 2. diſt. 3. artic. 1. quæſt. 2. videmur declarare naturam materiæ per conceptus purè poſitiuos, vt ſi dicamus eſſe ſubſtantiam incompletam receptiuam formæ ſubſtantialis: ſed qđ dicitur [incompleta, negationem importat. Ac denique nunquam ſatis materiæ naturam declaramus, niſi adiungamus negationem omnis actus formalis conſtituentis ipſam. Et ideo dixit Auguſt. lib. de Natura boni, c. 18. [materiam per nullam ſpeciem, ſed per priuationem omnis ſpeciei cogitari vix poſſe. Et lib. 12. Confeſſ. c. 5. ait, [Conari nos materiam cognoſcere ignorando, vel ignorare noſcendo.] Sicut enim tenebræ videntur à nobis, dum non videtur lumen: ita dũ intelligimus quid informe, quod eſt ignorare formam, cognoſcimus aliquo modo materiam. Et è conuerſo cum cognoſcimus aliquid formatum, ſeu compoſitum ex forma, ignoramus materiam, ſeu potius cognoſcimus illud non eſſe materiam, & aliquid remouemus, vt ſolam materiam concipiamus. Hoc autem non prouenit ex eo quòd materia nullam habeat entitatem, ſed ex eo quòd habet illam ita ſimplicem & potentialem, & latentem ſub formis ſubſtantialibus, & accidentalibus, vt à nobis non poſſit alio modo inueſtigari aut concipi.

D. Bonau. — Auguſt. — Lege Aegidium 1. P. Hermen. cap 1.

SECTIO VI.

Quid cauſet materia.

I. Explicuimus naturam materiæ primæ, & obiter attigimus omnes cauſas eius, ſcilicet efficientem, quæ eſt Deus, & finalem, quæ eſt forma vel compoſitum: & aliquo modo formalem, quæ ēt eſt forma, de qua infrà plura dicturi ſumus. Materialē autem nõ habet præter ſe ipſam, vel partes ſuas integrantes, cum ſit ſimplex, & primum ſubiectum. Reliquum ergo eſt vt cauſalitatem eius (quod in hac ſectione præcipuè eſt intentum) declaremus. Quatuor verò in hac cauſalitate, ſicut in cæteris, deſiderari poſſunt: primum quid cauſet materia: ſecundum quo cauſet, ſeu quæ ſit ex parte illius principalis, & proxima ratio cauſandi, tertium quæ ſit neceſſaria conditio: quartum quid ſit cauſalitas ipſa, per quam cauſa in actu conſtituitur.

Variæ opiniones.

II. Circa primã partem quidam aiunt propriũ & vnicum effectum materię eſſe ipſum cõpoſitum: quod poteſt ſumi ex definitione materiæ, ſcilicet. [Primum ſubiectum ex quo fit aliquid] &c. Propriè enim ſolum compoſitum fit. Item materia eſt cauſa intrinſeca: ſolum autem ad compoſitum comparatur vt intrinſeca cauſa. Item materia non eſt cauſa formæ: ergo ſolius compoſiti: antecedens patet, quia materia non eſt principium formæ: ait enim Ariſtoteles 1. Phyſicorum, vnum principium nõ eſſe ex alio. Denique quia materia vnicam cauſalitatem habet: ergo & vnum cauſatum ſeu adæquatum effectum. Ita ſentit Maior in 2. diſt. 12. quęſt. 2. citans Auicen. 6. ſuæ Metaphyſic. tract. 2. capit. 4. item Albertus 2. Phyſicorum, tract. 2. cap. 1. Qui tamen videtur æquiuocè loqui: ait enim materiam non eſſe cauſam formæ niſi per accidens, quia forma non fit, ſed compoſitum: vnde non videtur negare formam eo modo quo fit, cauſari à materia.

Maior. Albert.

III. Alij autem volunt formam etiam eſſe proprium effectum materiæ: non verò omnem, ſed illam quæ de potentia materiæ educitur. Quæ ſententia videtur communis. Nullus enim quē ego viderim excludit compoſitum à cauſalitatē materiæ. Quanquam enim Auerroes & alij dicant materiam non eſſe de eſſentia compoſiti, quod infrà in proprio loco diſputabimus: nõ tamen negant materiam eſſe cauſam compoſiti: nec negare poſſunt, cum ſit euidens ex ea conſtare. Hæc ergo ſecunda opinio quoad hoc diſſert à prima, ſed addit cauſalitatem materiæ in formam, quæ de eius potentia educitur. Et probatur quoad hanc partem, quia huiuſmodi forma pendet a materia: ergo eſt effectus eius. Item hæc forma educitur de potentia materiæ: ergo materia conducit in ſuo genere ad eductionem illius: ergo eſt cauſa illius. Ex quibus rationibus videtur è contrario concludi, materiam non eſſe cauſam formæ rationalis: quia hæc nec pendet à materia, nec educitur de potentia illius.

IIII. Hanc verò ſententiã etiam iudicat inſufficiētem Fonſeca lib. 5. Metaph. c. 2. q. 1. ſect. 2. quem imitantur Conimbricēſes 2. Phyſic. c. 7. q. 8. art. 1. & ideò addit materiam eſſe cauſam omnis formæ etiam rationalis, ſcilicet vt informantis: & hanc dicit eſſe generalem cauſalitatem materiæ. Quæ ſententia hac ſola ratione conuinci videtur, quòd licèt ſubſtantia vel exiſtētia formæ interdum non pendeat à materia, informatio tamen formæ ſemper pendet à materia, tanquam à propria potentia & ſubiecto: ergo forma vt informans pendet à materia vt à materiali cauſa: eſt ergo effectus eius. Cõfirmari hoc poteſt, quia anima pendet à materia, vt à termino ſui eſſe, ad quem habet eſſentialem habitudinem, vt loquitur D. Th. quæſt. de Anim. art. 1. ad 12. Habet ariam rationalis anima quodammodò dependere à materia quoad initium ſui eſſe, quia naturaliter non debetur illi eſſe, niſi in tali materia, à qua pendet in vnione: ergo.

Fonſeca. Conimbri.

V. Præter hæc verò addere poſſumus, materiam etiam eſſe generationis ipſius materialem cauſam; quæ ex natura rei diſtincta eſt a forma, & à cõpoſito. Et probatur, quia materia eſt principiũ generationis, teſte Ariſtotele, & eſt principium per ſe, & à quo eſſentialiter pendet generatio: eſt ergo vera & propria cauſa generationis: nam in illam ſuo modo propriſſimè influit.

VI. Ex his ergo videntur colligi quatuor effectus materiæ ex natura rei diſtincti, ſ. compoſitum, forma, quæ materialis eſt, vnio formæ cum materia, & generatio totius compoſiti. Quòd enim hæc omnia cauſentur à materia, ſatis probatum videtur. Quòd autem illa omnia ſint diſtincta, ſaltem ex natura rei, facilè oſtendi poteſt. Nam forma diſtinguitur à compoſito vt pars à toto. Vnio verò diſtinguitur à forma, ſaltem vt modus ex natura rei diſtinctus, & ſeparabilis ab ipſa, vt in anima rationali patet: & idem fieri

Quot, & q materiæ effectus.

Digitized by Google

poſſet in alijs formis ſaltem de potentia abſoluta, ſicut factum eſt in quantitate Euchariſtiæ, de quo plura infra, tractando de cauſa formali. Generatio verò differt ab omnibus dictis, ſicut fieri à re facta: vnde in re ipſa eſt ſeparabilis ab illis, nam tranſacta generatione & ceſſante actione agentis, manet forma vnita materiæ & conſtituens compoſitum in facto eſſe. Nec refert quòd ceſſante generatione maneat loco eius conſeruatio, qua effectus ſaltem à prima cauſa conſeruatur, tum quia hoc eſt quaſi per accidẽs ad propriam rationem & diſtinctionem generationis. Nã licèt per impoſſibile intelligeremus rem genitam non pendere in conſeruari ab alia cauſa, ſed ſolum in fieri à generante, manerent vnio, forma, & compoſitum ceſſante generatione. Tum etiam, quia licèt poſt generationẽ quæ eſt à cauſa proxima, ſuccedat conſeruatio quæ eſt à ſola cauſa prima, tamen vnio formæ, cum materia eadem numero perſeuerat, ſicut eſt etiã eadem numero forma, & compoſitum idem: & hoc ſatis eſt vt generatio intelligatur eſſe modus ex natura rei diſtinctus ab illis omnibus: ergo quatuor illa quæ à materia cauſari oſtendimus, ex natura rei diſtincta ſunt.

Quæſtionis reſolutio.

VII. Sed quanquam hæc in re ſint vera, nihilominus adæquatus effectus materiæ in ipſo compoſito continetur: Quod duplici modo cauſatur à materia, ſcilicet in fieri, & in facto eſſe: in fieri quidem quatenus materia eſt cauſa generationis: non enim cauſat illam niſi quatenus eſt via ad compoſitum ſeu quatenus per illam pendet compoſitum in fieri ab ipſa materia. Vnde licèt generatio cauſetur à materia, tamen non tam cauſatur vt effectus, quàm vt via ad effectũ; & ideò licèt ex natura rei diſtinguatur, non cenſetur augere numerum effectuum: quia vbi eſt vnum propter aliud, ibi eſt vnum tantum. Sicut reſpectu efficientis cauſæ actio eſt quid diſtinctum ex natura rei à termino, vt calefactio à calore, & vtrunque eſt ab agente: nam calefactio manat & fit à calefaciente, non tamen propriè, vt effectus, ſed vt via ad effectum, & ideò non cenſetur ponere in numerum cum effectu. At verò in facto eſſe materia eſt cauſa compoſiti quatenus componit illud: nõ componit autem illud niſi quatenus ipſi materiæ vnitur forma, & ſuſtentando ipſam formam, ſi talis ſit vt eo fundamento indigeat. Igitur in hoc effectu adæquato, qui eſt componere compoſitum, includitur cauſalitas materiæ reſpectu formæ, vel vt informantis, vel etiam vt exiſtentis iuxta exigentiam formæ. Imò adeò ſunt iſti effectus coniuncti, & quaſi ordinati ad componendum vnum adęquatum, vt cauſalitas materiæ circa illos non videatur ex natura rei diſtincta, ſed ſolum habitudine, ſeu præciſione aut inadæquata conceptione intellectus noſtri, ratione cuius diuerſis loquendi formulis hanc cauſalitatem explicamus. Dicimus enim formam pendere à materia vt à recipiente, vel vt à comparte: compoſitum verò vt à parte componente: quibus verbis explicamus aliam eſſe habitudinem materiæ ad formam, & aliam materiæ ad compoſitum: cum hoc tamen

Generatio via potius ad effectum materiæ q̃ vnus ex illis.

A ſtat vt modus cauſalitatis in quo hæ habitudines fundantur, in re ſit idem. Quod ita eſſe, paulò inferius oſtendemus: & conſequenter etiam declarabimus, loquendo de actuali cauſalitate, magis diſtingui inter ſe cauſalitatem materiæ reſpectu compoſiti in fieri, à cauſalitate eiuſdem compoſiti in facto eſſe, quàm differat cauſalitas reſpectu compoſiti, & formæ, ſumpta vtraque in fieri, vel vtraque in facto eſſe.

Iudicium de alijs opinionibus.

Ex quo tandem facile eſt opiniones omnes adductas ad veritatem reuocare Nam prima conſiderauit adæquatum & per ſe primò intentum effectum materiæ: & ideò dixit eſſe ipſum compoſitum. Non tamen negauit, aut negare potuit, vel duplicem rationem, & quaſi ſtatum eiuſdem compoſiti, ſ. in fieri & in facto eſſe: vel materiam eſſe vtroque modo cauſam eius: vel eſſe veram cauſam generationis, & eductionis, ſicut in vniuerſum mobile eſt cauſa materialis motus. Neque etiam negat illa opinio, quin materia componendo compoſitum, influat in ſuo B genere in formam, ſaltem vt informantem. Imò dicendum videtur ordine naturæ, & quaſi via originis, hinc proximè inchoari cauſalitatem materiæ, quia materia recipiendo actum, componit compoſitum. Ordine verò intẽtionis primariò tendere in compoſitum, & ad illud vltimatè terminari: & ideò illud propriè deſignari, & nominari effectum materiæ. Sicut agens dicitur propriè efficere compoſitum, cùm tamẽ cauſalitas eius proximè & verſetur circa formam, eam educendo, & vniendo materiæ. Qua intelligentia ſuppoſita, ſolùm videtur diſſenſio de nomine, an materia ſit dicenda cauſare formã, nec ne, vt etiam fatetur Maior loco citato, ſignificans in re non diſſentire: non eſt tamen cur in illa locutione dubitemus, quia verbum [cauſandi] ampliſſimum eſt, quod nõ ſolum attribui ſolet vltimo termino generationis, vel compoſitionis, ſed etiam actioni, & cuicunq; rei, quæ ab C alia verè pendet. VIII.

In executione prior materiæ effectus eſt forma materialis, in intentione totũ compoſitũ.

Neque aliud probant argumẽta illius opinionis: nam duo priora ſolum probant materiã primò ac per ſe eſſe cauſam compoſiti. Ad tertium verò reſpondetur, idem eſſe dicendum de principio, quod de cauſa: nam materia ẽt dici poteſt principium formæ, vel quia ex eius potentia educitur, vel quia ei vnitur. Quod autem Ariſtoteles ait, vnũ principium non eſſe ex alio, intelligendum eſt, vel quoad compoſitionem, quia vnum non cõponitur ex alio, vel quoad effectionem ſimpliciter, & primariò intentam à natura: ſic enim non fit principium vnum ex alio, ſed quod ex eis conſtat. Argumenta verò aliarum opinionum ſoluenda non ſunt: nam rectè probant aliquam cauſalitatẽ materiæ in illa oĩa non tamen excludunt, quin omnis illa cauſalitas in cauſalitate compoſiti includatur, & ad illam ordinetur. Solũ poſſet quis ſpecialiter dubitare de vnione animæ rationalis, quõ pendeat à materia, cum in ſe ſpiritualis ſit, ſed de hac vnione quę & qualis ſit, inferius ex profeſſo tractabitur: nunc breuiter dicitur, vnionẽ non ſolum ex materiali (vt ita dicam) entitate, ſed ex formali ratione IX.

Materia dici ſit formæ principium.

ratione

Digitized by Google

ratione vnionis habere talem modum eſſendi, vt eſſentialiter pendeat ab altero extremo ad quod fit vnio, & in eo genere & modo quo ad illud fit vnio. Vnde ſi fiat ad ſubiectum, pẽdet ab illo in genere cauſæ materialis, ſi ad formam, in genere cauſæ formalis, ſi ad ſubſiſtentiam, vt à puro termino: quo modo vnio humanitatis quãuis creata ſit, eſſentialiter pendet à Verbo increato: ſic igitur vnio animæ rationalis, quamuis in ſe ſpiritualis ſit, pendere poteſt à materia vt à ſubiecto cui forma illa vnitur.

SECTIO VIII.

Per quid cauſet materia.

I. SIcur in cauſa efficiente creata diſtingui ſolent principium principale agendi, & principium proximum, & conditiones neceſſariæ ad agendum: ita exiſtimant aliqui hæc omnia diſtingui poſſe, & debere in cauſalitate materiæ. Nam principalis ratio cauſandi materialiter (inquiunt) eſt ipſa eſſentia materiæ: illa enim eſt primum fundamentũ & baſis totius materialis cauſalitatis & ſuſtẽtationis, & ex illa vt ſic eſſentialiter conſtat cõpoſitum. Principium aũt proximum huius cauſalitatis dicunt eſſe potentiam materiæ: per eam.n. proximè recipit formã: oĩs enim actus proximè recipitur in potentia ſibi proportionata: eſt aũt illa potentia proprietas ipſius materiæ data illi à natura ad ſuum effectũ cauſandum, vt ſentit Cõmen. de ſubſtantia orbis c.1. & 1. Phyſic. tex. 70. & ibi Themiſt. text. 69. Quorum ratio eſt, quia omnis potentia fundatur in aliqua entitate, & eſſentia. Aliqui vero addunt hanc potentiam, per quam materia proximè cauſat, eſſe quãtitatem eius, quia materia prima præciſè conſiderata abſque quantitate non eſt apta vt ſit ſubiectum generationis, quia non eſt extenſa, neque habet partes: per quantitatem autem fit apta, quia fit extenſa.

Quorundam ſententia. — *Auerroes. Themiſtius.*

B

II. Inter conditiones autem requiſitas ad hanc cauſalitatem quidam ponunt exiſtentiam materiæ, quia ad cauſalitatem & compoſitionem realem exiſtentia realis videtur neceſſaria. Alij, nec exiſtentiam requirendam putant, quia ſufficit materiæ, vt cauſet, ſuum eſſe eſſentiæ: exiſtentiã vero non habet vt præreqniſitam, ſed ſolum vt conſequentem formam. Rurſus alij requirũt vt conditionem neceſſariam quantitatem propter rationem ſuperius factã: quia agens non poteſt agere niſi in ſubiectum extenſum: ergo præſupponit in ſubiecto quantitatem ſaltem vt conditionem neceſſariam. Alij vetò neque hanc conditionem neceſſariam exiſtimant, quia putãt quantitatem conſequi formam, & ab ea omnino pendere. Quapropter nullam conditionem requirũt ad cauſalitatem materiæ præter entitatem, & potentiam eius. Poſſet etiam hic referri opinio eorũ qui in materia requirunt ſigillationẽ, qua, materia, quæ de ſe indifferens eſt ad omnem formã, ad hanc indiuiduã potius q̃ ad alias determinetur, quia cauſa indifferens manens indifferens non põt definitum effectum cauſare, de

Quas in materia vt cauſet, conditiones aliqui deſiderent.

A qua opinione ſatis multa ſuperius dicta ſunt tractando de principio indiuiduationis.

Materia potentia ab ipſa indiſtincta ratio eſt cauſandi ipſi.

III. DIcendum vero in primis eſt materiam primã non habere duas rationes cauſandi: alteram principalem, alterã proximam, ſed per ſe ipſam & per entitatẽ ſuam, & principaliter & proximè cauſare effectum ſuum in ſuo genere. Hæc ſententia ſumitur ex D. Tho. 1. Phyſicor. tex. 79. vbi ait potentiam materiæ non eſſe aliqd materiæ additum, præter ſubſtantiam & eſſentiam eius: & idem habet 1. par. quæſt. 5. articu. 3. ad tertium, & quæſt. 77. art. 1. ad ſecũdum, & 1. contra Gent. c. 43. & in 1. diſtin. 3. queſt. 4. arr. 1. idemque ſentiunt cõmuniter Thomiſtæ, Heruæus de vnit. format. quæſt. 16. Capreol. in 1. diſtinctio. 42. quæſtio. 1. ad argumẽta Aureoli cõt. 4. conclu. Soncin. 8. Metaph. quæſt. 6. Henric. in Sum. art. 35. quæſtio. 8. & hoc ipſum ſignificauit Auerroes de ſubſtant. orbis, cum dixit, [Materiã ſubſtantiari per poſſe.] Ex hoc ergo principio probatur concluſio in hunc modum. Materia primò ac principaliter cauſat per eſſentiam ſuã, proximè vero & immediatè per ſuam potentiam: ſed potentia materiæ non eſt aliud ab eius eſſentia, neque realiter neque ex natura rei; ergo in materia non eſt aliud proxima ratio cauſandi à ratione principali, ſed ſunt omnino idẽ. Conſequentia eſt euidens: & maior etiam eſt extra controuerſiam, nam, quod attinet ad priorẽ partem eius, nihil prius vel principalius excogitari poteſt in materia, quod ſit prima radix & quaſi origo cauſalitatis eius, quàm ipſius eſſentia. Quoad ſecundam vero partem, cum cauſalitas materiæ ſit cauſalitas ſubiecti & recipientis, etiam conſtat, potentiam receptiuam ſeu capacitatem materiæ eſſe proximam rationẽ cauſandi. Item quia materia cauſat recipiendo actum: actus autem proximè recipitur in potentia: ergo materia per potentiam ſuam proximè reſpicit C actum, ſuumque effectum cauſat.

D. Thom. — *Heruæus. Capreol. Soncin. Henric.* — *Auer.*

IIII. Minor vero aſſeritur à dictis auctoribus. Et ratione probatur primò, quia materia eſſentialiter ordinatur ad formam, vt ſupra dictum eſt cum Ariſtot. 2. Phyſic. tex. 26. ſed non ordinatur niſi vt potentia receptiua: ergo materia eſſentialiter eſt huiuſmodi potentia. Secundò, forma per eſſentiam ſuam eſt actus materiæ; vnde anima definitur ꝙ ſit actus corporis phyſici, &c. ergo è conuerſo materia eſſentialiter eſt potentia ad formam; habent enim inter ſe proportionalem correlationem, & ita ſunt eſſentialiter inſtitutæ, vt per ſuas eſſentiales entitates immediatè coniungantur: & inde eſt quod vnam eſſentiam per ſe & eſſentialiter componant: componunt autem vt actus & potentia inter ſe vnita: eſt ergo materia eſſentialiter potentia, ſicut forma eſt eſſentialiter actus. Tertiò ad hoc confirmandũ adduci poſſunt omnia quibus probauimus materiam eſſe puram potentiam; non enim tantũ dicunt Philoſophi materiam habere potentiã, ſed totã ipſam nihil aliud eſſe quàm potentiã: &

hoc

A hoc ipſum eſt quod Ariſtoteles dixit, materiam eſſe primum ſubiectum. Auguſtinus etiam libro de natura boni contra Manichæos, c. 18. materiam ait Græcè appellari [ſyluam] quod operantibus apta ſit, non vt aliquid ipſa faciat, ſed vnde aliquid fiat. Damaſcenus etiam in ſua Phyſic. ca. 3. ait materiam, quantum ad id quod potentia eſt, ſubſtantia præditam eſſe.

Ariſtotel. Auguſt.

Damaſcen.

V. Vltimo declaratur in hunc modum, nam vel potentia materiæ eſt ipſamet ſubſtantia, & eſſentia materiæ, vel eſt aliquod accidens realiter ab illa diſtinctum, vel modus aliquis ſaltem ex natura rei diuerſus: præter hæc enim nihil aliud excogitari poteſt. ſed non poteſt ſecundum, aut tertium dici: ergo primum verum eſt. Minor quoad priorem partem probatur primò, quia potentia eſt proportionata actui, ergo ad actum ſubſtantialem, potentia eſſe debet ſubſtantialis. Secundò, quia alias forma vniretur materiæ mediante aliquo accidente: & ita non componeret cum illa vnum per ſe, quia earum vnio non eſſet ſubſtantialis, ſed accidentalis. Vnde Ariſtoteles 8. Metaphyſicæ, text. 15. docet materiam & formam ſubſtantiales, per ſe immediate vniri, vt vnum per ſe componant. Tertiò, quia ſi eſſet aliquod accidens, maximeque quantitas: ſed hoc non: ergo, Maior patet, quia nullum eſt accidens materiæ propinquius, quam quantitas. Minor verò probatur, quia quantitas non ordinatur per ſe ad recipiendam formam ſubſtantialem, ſed potius eſt vel proprietas conſequens illam, vel ad ſummum eſt diſpoſitio præparans ſubiectum ad receptionem eius. Et confirmatur, nam alias ſicut albedo verbi gratia recipitur in quantitate, ita etiam forma ſubſtantialis reciperetur in illa, & communicaret illi ſuum eſſe ſubſtantiale: & conſequenter ſicut ablata ſubſtantia & conſeruata per ſe quantitate ſine nouo miraculo permanet illa quantitas alba, ita ablata materia, & conſeruata quantitate ſine nouo miraculo maneret informata forma ſubſtantiali: quæ omnia ſunt abſurda. Tandem, quodcunque ſit illud accidens quod per modum potentiæ interponitur inter ſubſtantiam materiæ, & formam, neceſſe eſt illud recipi in materia, quia recipi debet in aliquo ſubiecto, & ibi non eſt aliud, cum talis potentia ſupponatur formæ, & conſequenter etiam compoſito; ergo eſt in materia potentia ad recipiendum in ſe tale accidens, cum ſubiectetur in materia; inquiro ergo an illa potentia materiæ ſit ipſamet ſubſtantia materiæ, vel aliud accidens: hoc poſterius dici nõ poteſt, alias procedetur in infinitum: ſi verò dicatur illud prius: ergo aliqua potẽtia receptiua materiæ eſt ipſa ſubſtãtia eius: ergo hæc potius eſt ad actum ſubſtantialẽ, quã ad accidentalem, vel ſaltem primario ad illum actum ordinatur: eſt ergo per ſe & immediatè receptiua illius

B

C

VI. Atque hinc facilè probatur altera pars minoris, ſcilicet, hanc potentiam non eſſe modum ex natura rei diſtinctum à ſubſtantia materiæ. Primò quidem, quia nulla eſt neceſſitas, nec veſtigium talis diſtinctionis. Nam talis potentia connaturalis eſt materiæ, & ab illa omnino inſeparabilis, etiam per potentiam Dei abſolutam, imò etiam per intellectum concipi non poteſt materia completa in eſſe ipſa materiæ, quin concipiatur capax formæ: ergo illa capacitas non eſt modus in re diſtinctus a materia, ſed eſt veluti differentia eſſentialis eius: nam materia eſſentialiter eſt entitas ſubſtantialis, non completa ſed partialis, non per modũ actus, ſed per modum potentiæ: eſt ergo ipſa materia per eſſentiam ſua & principalis, & proxima ratio recipiendi formam, & cauſandi materialiter.

VII. Exiſtentiam eſſentialiter requirit materia vt cauſet. Dico ſecundo Exiſtentia materiæ etiam eſt neceſſaria ad cauſalitatem materiæ, non tamẽ propriè vt conditio tantum, quæ ſit extra rationem principij per ſe in genere cauſæ materialis, ſed vt [illegible] & formaliter in illa. Prior pars probatur, quia materia non poteſt eſſe reale ſubiectum, vel actu exercere munus eius, prout eſt in ſola potentia obiectiua, vel in virtute primæ cauſæ; quia ſecundũ priorẽ conſiderationẽ nihil eſt, ſed ſolũ concipitur vt non repugnans eſſe: ſecundũ poſteriorẽ verò non eſt aliud, quàm ipſa creatrix eſſentia, ergo vt actu exerceat munus realis ſubiecti, neceſſe eſt vt in ſe ſit actu extra cauſam ſuã, & extra potentiam obiectiuam: ſed hoc ipſum eſt exiſtere: ergo vt materia materialiter cauſet, neceſſe eſt quòd actu exiſtat. Et confirmatur, nã ideo res naturales non creantur quia fiunt ex materia, ſed non ideo non creantur quia fiunt ex materia poſſibili: ergo quia fiunt ex materia actu exiſtente: & conſequenter ipſa materia nõ cauſat materialiter niſi quatenus actu exiſtens. Minor probatur, nã ipſa materia dum fit a Deo, fit ex materia poſſibili, & nihilominus creatur, quia fieri ex materia poſſibili, eſt fieri ex nihilo: eo quòd materia poſſibilis vt ſic nihil ſit. Vnde dictio [ex] in illa locutione non dicit habitudinẽ cauſæ materialis, ſed termini à quo. Quando ergo dicit habitudinem cauſæ materialis, neceſſe eſt vt deſignet rem quæ non tantum poſſibilis ſit, ſed etiam actu, & extra cauſas. Tandem materia nõ põt materialiter cauſare niſi ſit creata à Deo, ſed creatio terminatur ad rem exiſtentem. ergo materia non poteſt materialiter cauſare niſi exiſtens. Quæ rationes formaliter & immediatè probant materiam non cauſare materialiter niſi vt eſt extra cauſas ſuas tanquam actualis entitas in ſuo eſſe eſſentiæ; conſequenter verò probãt de eſſe exiſtentiæ, quia omnis actualis entitas extra cauſas formaliter conſtituitur per exiſtentiã, vt infra ſuo loco probabimus.

VIII. Atque hinc etiã probatur facilè poſterior aſſertionis pars: nã quòd materia ſit entitas actualis non eſt quaſi extrinſeca conditio neceſſaria ad cauſandum, ſed eſt intrinſeca, & propria ratio cauſandi: nam materia, per ſuam entitatem actualem recipit formam: ſed per exiſtentiã conſtituitur in eſſe entitatis actualis: ergò exiſtentia materiæ non vtcunq; eſt conditio neceſſaria, ſed vt per ſe ac formaliter pertinens ad principium cauſandi. Quæ res conſtabit latius ex dicẽdis infra de exiſtentia. Solum põt obijci, quia materia pendet in ſua exiſtentia à forma, ergo nõ poteſt prius ex ordine naturæ exiſtere, quam formam recipiat, ergo exiſtentia non poteſt illi eſſe neceſſaria ad cauſandum. Patet conſequentia, quia conditio neceſſaria ad cauſandum ſupponitur ad effectum. Nec intelligi poteſt quòd cauſa

in ſuo

in ſuo eſſe neceſſario ad cauſandũ pendeat à ſuo effectu. Reſpõdetur exactam huius obiectionis reſpõſionem dari non poſſe donec explicemus cauſal tatem formæ erga materiam, & illã propoſitionem Ariſtotelis. [Cauſæ ſunt ſibi inuicem cauſæ:] ideò breuiter dicitur, probabile eſſe materiam non dependere propriè à forma vt à cauſa ſua, quæ poteſt dici dependentia antecedens, ſed ſolum vt à connaturali actu, & quaſi diſpoſitione & conditione neceſſaria, quæ poteſt dici dependentia conſequens, ſecundum quam non eſt inconueniens cauſam materialem pẽdere à ſuo effectu. An verò dici poſſit pendere etiã à priori materiam à forma, infrà videbimus.

Materia qualiter à forma depẽdeat.

IX. Dico tertio. Conditio neceſſaria ad cauſandum in materia eſt propinquitas intima, ſeu indiſtantia à forma. Itaque ſicut in cauſa efficiente applicatio ad paſſum dicitur cõditio neceſſaria ad agendum, ita in materiali cauſa applicatio ad formam: nam reſpectu illius, vel cum illa exercet cauſalitatem ſuam. Hæc autem applicatio eſt per intimam propinquitatem, & indiſtantiam: quia nõ poſſunt materia & forma vniri niſi ſint indiſtantes & quaſi penetratæ intimè per entitates ſuas. Dices hanc non eſſe conditionem neceſſariam, ſed ipſam inet coniunctionem materiæ & formæ. Reſpondetur non ita eſſe, quia intima præſentia aliquid diſtinctum eſt ex natura rei ab vnione: cum enim anima creatur in corpore, non vnitur corpori ex vi creationis in tali loco, ſed per aliam actionem, & tamen creatur intimè indiſtans à corpore. Vnde etiam re ipſa eſt ſeparabilis illa intima præſentia ab vnione. Sicut enim Angelus poteſt eſſe intimè præſens materiæ, & non informans illam, ita etiam poteſt eſſe anima rationalis, imò & quælibet alia forma, ſaltem per potentiam Dei abſolutam: eſt ergo illa intima præſentia quid diſtinctũ ab vnione, & conditio neceſſaria ad illam, & ad materiæ cauſalitatem. Hæc aũt conditio in hoĩs generatione manifeſtè eſt prior natura, quia ibi ſupponitur forma creata abſque cauſalitate materię circa illam: in alijs verò formis non tam videtur conditio prior natura, quàm concomitans, quia aliæ formæ abſolutè & ſimpliciter, & ſecundum ordinem cauſalitatis, non prius natura ſunt, aut fiunt, quàm vniantur, vt poſteà videbimus. Intercedit autem ibi alia naturæ prioritas quæ dicitur in ſubſiſtendi conſequentia: nam intima præſentia talis eſt, vt poſſit ſaltem per diuinam potẽtiã conſeruari ſine vnione, & conſequenter ſine cauſalitate materiali: è contrario verò nullo modo poteſt materialis cauſalitas actu conſeruari ſine intima propinquitate, vt per ſe conſtat.

Proximitatem cũ forma ad ſuam cauſalitatẽ requirit materia.

X. Dico quartò præter hanc conditionem nullã aliam eſſe ſimpliciter neceſſariam ad cauſalitatẽ materiæ, quantum eſt ex parte eius. Explicatur breuiter, nam quod attinet ad quantitatem ſatis cõtrouerſa res eſt an illa ſit in materia, vel in cõpoſito, & quomodo. Et quãuis ſit probabile eſſe in materia, & naturaliter non ſeparari ab illa: id tñ non ideò eſt, quia quantitas eſt conditio neceſſaria ad cauſalitatẽ materialem formaliter loquendo, ſed quia materia eſt talis entitas, quæ natura ſua talem proprietatem poſtulat: ita vt quantitas potius ſit proprietas conſequens talem cauſam materialem, quàm cõditio antecedens et neceſſaria ad cauſalitatem eius. Vnde fit vt vel for-

Quantitatẽ nõ requirit materia vt neceſſariam cõditionem ad cauſandum.

A ma, ſi materialis etiam ſit, vel ſaltẽ ſuo modo informatio formæ, participẽt effectum ſeu modũ quantitatis, nõ quia per ſe ſit neceſſarius ille modus ad vnionem cum materia, ſed quia forma ſe ſe accõmodat materiæ, quatenus omne quod recipitur, ad modum recipientis recipitur. Et ſimili modo materiale agens indiget extenſione quantitatis in paſſo, vt in illud agere poſſit: id tamen prouenit ex eo, quòd ipſum, agens ratione talis proprietatis cõſequentis materiam, habet modũ exiſtendi & agendi illi accommodatum ſecũ ſũ omnes facultates, quæ a materia pẽdent. Itaque (quidquid ſit de illa quæſtione, de qua modo nihil definimus) nunc ſolum dicimus quantitatẽ per ſe ac formaliter nõ eſſe neceſſariam propter cauſalitatem materialem. Vnde ſi per potẽtiam Dei conſeruetur materia ſine quantitate, quantum eſt ex parte ſua poteſt exercere ſuum munus ſuſtẽtandi formã vel informationem eius.

XI. Rurſus ſigillatio materiæ, quæ ſit aliquid diſtinctum à quantitate & qualitatibus diſponẽtibus materiam, prorſus eſt quid fictũ & commentitium, vt loco ſupra citato mõſtratum eſt. Qualitates

B autem ſi fortaſſe non manent eædem in genito, & corrupto: non aliter ſigillant materiã, niſi quia hæ qualitates quæ præcedunt inſtans generationis, denudant materiam, & relinquũt illam liberam & expeditam vt agens in eam introducat ſuam formam: qualitates verò quæ in eo inſtante introducuntur, ſolùm conſequuntur formam, & quaſi fouent, ac eam retinent in materia. Si autem eædẽ numero diſpoſitiones, quæ fuerunt inchoatæ in corrupto, manent conſummatæ in genito, ſi. facilius dici poſſunt determinare materiam ad talem formam: illud tamen non eſt, quia materia ex ſe illis indigeat ad ſuam cauſalitatem, ſed vel ob naturalem modũ & ordinem agendi medijs accidentibus, neceſſariò ita præmittuntur, vel quia forma ipſa tales poſtulat diſpoſitiones. Materia autem quamuis ex ſe ſit indifferẽs ad plures effectus ſeu formas, non eſt ex ſe inſufficiens, aut incompleta ad ſingulos effectus ſuos, ſed potius in ſuo genere eſt quaſi vniuerſalis cauſa, ſufficiens ad ſingulos effectus: cauſa autem ſic indifferens, bene poteſt determinatum effectum cauſare, ſi aliunde concurrant aliæ cauſæ, ad eam determinationem ne-

C ceſſariæ, vt ſunt in propoſito agens, vel diſpoſitiones. Igitur per ſe & intrinſecè ex vi cauſalitatis materialis nulla ſigillatio ad illam requiritur vt neceſſaria conditio. Præter has autẽ conditiones nullæ aliæ hactenus excogitatæ ſunt, neq; fingi facilè poſſunt, cum nulla appareat rõ vel fundamentum talis neceſſitatis. Omitto .n. conditionem generalem & quaſi tranſcendentalẽ reſpectu omnis cauſæ creatæ, ſcilicet quod conſeruetur à Deo, nam hoc & cõe eſt, & ſub exiſtentia comprehẽditur. Omitto etiam neceſſariam habitudinem ſeu relationem ad formã, & (vt ita dicam) concauſalitatem formæ, nam hoc potius eſt quid neceſſariò conſequens, quàm requiſita conditio ad cauſandum: Nihil ergo aliud ad cauſalitatem materiæ ex parte illius neceſſarium eſt. Et hæc ſatis ſint de hoc puncto, nam fundamenta aliarum opinionum, quæ inter illas referendas inſinuaui ſunt, ex dictis ſufficienter ſoluta & expedita ſunt.

SE-

SECTIO IX.

Quid ſit cauſalitas materiæ.

I. VAriæ ſunt hac de re opiniones. Dicunt enim aliqui cauſalitatem materiæ nihil aliud eſſe quam ipſammet materiam, quæ ſe ipſam exhibet cõpoſito, & per ſe ipſam ſuſtentat formam, quia eius cauſalitas non conſiſtit in productione alicuius rei à ſe diſtinctæ, ſicut cauſalitas efficientis, ſed in hoc ſolum quòd ſe ipſam præbet ſuo effectui. Sed hæc ſententia vera eſſe non poteſt: nam licèt verum ſit materiam non aliter cauſare quàm ſuſtentando, aut componendo id quod cauſat: nihilominus hoc quod eſt ſuſtentare, aut componere, aliquid eſt in re ipſa diſtinctum ab ipſa materia, nam poteſt materia eſſe in rerum natura, & non cauſare hanc formam, vel hoc compoſitum: & ſucceſſiuè variare cauſalitatem ſuam circa varios effectus, manente inuariata, entitate eius; ergo cauſatio ipſa aliud eſt ab eius entitate. Imò de potentia abſoluta poteſt conſeruari materia ſine vlla forma, vt infrà oſtendemus, & tunc nihil actu cauſaret, ſed ſolum ex ſe eſſet potens ad cauſandum: ergo aliud eſt id quo conſtituitur actu cauſans ab eo quo conſtituitur potens ad cauſandum: hac enim ſola ratione probamus in cauſa agente aliud eſſe actionem à potentia agentis. Quod ſi quis fortè dicat, materiam cauſare non addere aliquid ipſi materiæ, ſed connotare exiſtentiam formæ in illa, non ſatisfacit. Nam, quidquid ſit de illo addito, quod poſtea videbimus, formam exiſtere in materia, formaliter ac præcisè loquendo, non eſt materiã cauſare, ſed potius cauſari, vel informari: oportet aũt aliquid deſignare à quo formaliter ſumatur illa denominatio cauſandi, & declarare an illud ſit intrinſecum, vel extrinſecum materiæ.

Cauſalitas materiæ nõ eſt ipſa entitas materiæ.

II. Secundò dicunt alij cauſalitatem actualem nihil addere materiæ præter relationẽ cauſæ ad effectum. Sed ſi ſit ſermo de propria relatione prædicamentali, non poteſt hæc ſententia vera eſſe, quia hæc relatio conſequitur cauſato iam effectu, & poſitis fundamento & termino: ergo ſupponit cauſalitatem vt rationem proximam ad quam conſequitur: ergo non poteſt cauſalitas in hac ratione conſiſtere. Quod & ſuprà de cauſa in communi dictum eſt, & pro omnibus cauſis dictum intelligatur, ne id amplius repetere neceſſe ſit. Si vero ſit ſermo de aliqua relatione tranſcendentali, coincidit hæc opinio cum quarta ſtatim referenda.

Cauſalitas materiæ nequit eſſe prędicamẽtalis relatio.

III. Poteſt ergo tertia ſententia eſſe aſſerens hanc cauſalitatẽ materiæ eſſe ipſummet effectũ eius, diuerſo modo ſignificatum & conceptum: quia hoc ſufficit ad explicandam hanc cauſalitatem, & vix poteſt alia inueniri aut cogitari. Sed licèr de aliquo effectu hoc fortaſſe verum ſit, vt de generatione & vnione ſtatim declarabo (nam hæc ita ſe habent ſicut actio ad cauſam agẽtem, quæ etiam dici poteſt effectus eius) non tamen poteſt id eſſe in vniuerſum verum, tum quia cauſalitas in omnibus cauſis eſt aliquid medium inter cauſam & effectum, tum etiam, quia forma materialis eſt effectus materiæ, & non poteſt eſſe cauſalitas eius. Nam anima equi, v.g. quæ nũc cauſatur

Cauſalitas materiæ nõ eſt idem cũ omni effectu ipſius.

A materialiter à ſua materia, poteſt in re cõſeruari ſine tali cauſalitate: ergo illa cauſalitas aliud eſt in re ab illa aĩa, & ab entitate eius. Sicut quantitas Euchariſtiæ quæ antea cõſeruabatur media cauſalitate materiali ſubſtantiæ panis, poſteà cõſeruatur ceſſante illa cauſalitate, quod eſt ſignũ cauſalitatem illam eſſe quid diuerſum à realitate quantitatis. Quòd ſi forma ſecundùm ſuam abſolutam entitatem nõ eſt cauſalitas materię, nec totum compoſitum eſſe poteſt: maximè quia in compoſito includitur ipſa materia, quæ à ſe ipſa nõ cauſatur: & in aliquo compoſito, nempe hominis, includitur etiam forma, quæ à materia nõ cauſatur: quo modo ergo totum compoſitum eſſe poterit cauſalitas materiæ?

IIII. Quarta opinio eſſe poteſt cauſalitatem materiæ eſſe modum quendam ipſius materiæ realem, & ex natura rei diſtinctum. Nam conſiderata abſoluta entitate materiæ, hic modus ſolũ in potentia ab ea continetur: oblata autem occaſione agentis inducẽtis formam, materia etiam actu exhibet hunc modũ, quo in ſe recipit, &

Quorũdam opinio.

B fouet formam, & conſequenter componit compoſitum. Si autèm talis forma recedat, adueniente alia forma, materia etiam amittit priorem modum, & alium exhibet circa aduenientem formam. Ita ſentiunt Conimbricenſes 2. Phyſic. q. 6. & 8. Fundamentum ſumitur tum à ſufficienti partium enumeratione, tum etiam quia talis modus neceſſarius eſt, cum oſtenſum ſit hanc cauſalitatem eſſe aliquid, & non ſit neceſſe vt ſit entitas diſtincta, cum materia per ſe ipſam immediatè vniatur formæ: ergo oportet ut ſit aliquis modus realiter quidem identificatus materiæ, modaliter autem & ex natura rei diſtinctus, cum ſit ſeparabilis ab ipſa.

Conimbricenſ.

Quæſtionis reſolutio.

V. VEruntamen hæc ſententia partim falſa videtur, partim dubia. Quod vt declarem, & meam ſententiam aperiam, diſtinguo illa quatuor, quæ ſuprà dixi cauſari ex materia, generationem, vnionem formæ, entitatem formæ, & compoſitum ipſum. Quoad generationem ergo

C exiſtimo per ſe ipſam cauſari à materia nulla alia re vel modo addito materiæ præter ipſam generationem illi inhærentem: atque adeò cauſalitatẽ ipſius generationis à materia nihil aliud eſſe, quã ipſammet generationem vt eſt eductio ex materia. Sicut. n. actio eſt ab agente non per aliam actionem, ſed per ſe ipſam, & habet rõnẽ actionis vt eſt ipſa emanatio à cauſa agẽte, & vt ſic eſt ipſa cauſalitas agentis, vt infrà dicam; ita eductio, ſeu paſſiua generatio quatenus eſſentialiter pèdet à ſubiecto, & per ſe ipſam neceſſariò illi coniungitur, ab illo cauſatur materialiter nõ per aliam cauſalitatem, ſed per ſe ipſam. Hoc in primis probatur ex ipſamet rei declaratione: nã hoc modo optimè intelligitur cauſalitas materiæ circa generationem, & nihil aliud eſt neceſſariũ: ergo ſuperfluum eſt aliquid aliud fingere. Secundò id declaratur ex accidentalibus mutationibus & vnionibus, qñ enim lignũ calefit, calefactio fit in tali ſubiecto, & ex ſubiecto; non fiũt aũt tũc duæ mutationes in illo ſubiecto, vna quæ ſit ipſa calefactio paſſiua, alia quę ſit modus aliquis, quo tale ſubiectũ cauſat materialiter calefactio-

Cauſalitas materię reſpectu generationis eſt ipſamet generatio.

leſactionem, illive vnitur, ſuperfluum enim eſt has multiplicare mutationes; nã hoc ipſo quod calefactio talis eſt vt intrinſecè dicat habitudinẽ actualis vnionis, & dependentiæ à tali ſubiecto in genere cauſæ materialis, & ipſa cauſatur à ſubiecto, & ſubiectũ cauſat ipsã, & ipſa vnitur ſubiecto, & ſubiectũ manet illi vnitũ. ſuperfluum ergo eſt aliam mutationem in ſubiecto addere; idem ergo eſt in cauſalitate materiali ſubſtantialis generationis. Vnde confirmatur tertiò, quia per idem ſeu per eundem modum quo effectus cauſatur, cauſa cauſat, quia cauſatio ipſa, vt ſic, duplicẽ illam habetudinem eſſentialiter includit, ad cauſam vt ad principium, & ad effectum vt ad terminum, & ideo vtrumque denominat alterum cauſans, alterum cauſatum; ſed generatio hoc ipſo quod intrinſecè & eſſentialiter eſt pendens à materia, per ſeipſam cauſatur ab illa: ergo ab eadem vt eſt ex materia, denominatur materia cauſans illam: ergo nulla alia res, aut modus neceſſarius eſt, vt matèria denominetur actu cauſans generationẽ. Imò neque intelligi poteſt, quomodo materia per aliũ modũ cauſet generationem. Quod quartò declaratur, nam materiã cauſare generationẽ nihil aliud eſt quã ſuſtentare illã vt ſubiectũ; ſuſtẽtat autem illam immediatè in entitate & per entitatem ſuã hoc ipſo quod generatio in ipſa fit: ergo omnis alius modus eſt impertinens ad hanc cauſalitatem, nec conferre quidquam poteſt ad hanc ſuſtentationem.

VI. Vltimò argumentor, quia ſi præter generationẽ ipſam, cauſalitas materiæ eſſet modus realis diſtinctus, oporteret fieri ab aliquo agente, omnis enim modus realis nouus à noua cauſa fieri debet, ſed nullũ eſt agens à quo fiat talis modus: ergo. Probatur minor, quia agens ſicut ſolũ agit per ſuam formam ſubſtantialem vel accidentalem, ita non concurrit effectiuè niſi ad eductionem formæ, quæ eſt calefactio, v.g. vel generatio: ergo præter illam non facit aliquem alium modum. Dices, Quanuis per ſe primò ille alius modus non fiat, reſultat tamen hoc ipſo quod hæc res vnitur illi, reſultat vnio illius ad hanc. Sed cõtra primo, quia oſtenſum eſt nullam eſſe neceſſitatem talis reſultantiæ ad cauſalitatem, neque videtur etiam neceſſaria ad vnionem: quia poteſt alia res denominari vnita per vnionem alterius ad ipſam, ſine nouo modo vnionis in ipſa, vt in myſterio Incarnationis dicunt Theologi; & in naturalibus cum homo ſedet, v.g. ſeſſio vnita eſt homini, & homo ſeſſioni: quis autem fingat hominem denominari vnitum ſeſſioni per nouum modum diſtinctum à ſeſſione; & non potius per ipſam ſeſſionem quæ per ſeipſam vnitur ſubiecto? alioqui procedendum eſſet in infinitum. Sic ergo materia denominatur vnita generationi, quia generatio in ea fit, neque eſt neceſſarius alius modus qui in materia reſultet. Deinde inquiram qualis ſit, & à quo illa reſultantia: Duobus enim modis intelligi poteſt, primo quod poſita in materia actione agentis educentis formam, reſultet à materia ille modus; atque ita materia effectiuè faceret ſuam cauſalitatem materialem: quod dici non poteſt etiam ſi dicatur eſſe illa efficientia per reſultantiam naturalem. Secundo poteſt excogitari illa reſultantia quod fiat ab agente extrinſeco media forma quam inducit in materiam; & ſic forma inducta efficeret

Objectioni reſpondetur.

A cauſalitatem materialem per quam ipſa cauſatur, & prius natura eſſet in materia, quam ille modus reſultaret; ex quo facile conuincitur talem modum eſſe impertinem ad materiæ cauſalitatem.

VII. Ex his ergo (vt exiſtimo) ſatis conſtat in materiali cauſalitate generationis non diſtingui huiuſmodi cauſalitatem ab ipſa generatione, prout eſt in materia, à qua denominatur materia actu cauſans, quatenus ab illa eſt, ſicut ab eadem denominatur generans actu agens quatenus ab illo eſt. Vnde ſicut denominatio agentis non eſt ab aliquo modo qui ſit in ipſo agente, ſed extrinſecus ab actione; ita denominatio cauſantis actu in ipſa materia non eſt ab aliquo modo, qui ſit illi ita intrinſecus, vt ſit in re idem cum ipſa; ſed ab ipſamet generatione, quatenus eſt ex ipſa; & hac ratione poterit dici talis denominatio extrinſeca, quanuis, quia generatio eſt in ipſa materia, ea ratione poſſit dici intrinſeca, in quo differt à denominatione agentis. Dices, poſſe Deũ B eandem numero generationem conſeruare ſeparatam à materia, tunc autem non cauſaretur à materia, & conſequenter non denominaret illam actu cauſantẽ: ergo non denominatur actu cauſans præcisè a generatione vt ſic; oportet ergo adiungere aliquem alium modum. Reſpondetur in primis falſam eſſe aſſumptionem, nam implicat eſſe, aut conſeruari actionem generationis extra ſubiectum, & abſque cauſalitate materię; tum quia generatio eſſentialiter eſt mutatio; mutatio autem nec intelligi poteſt ſine ſubiecto. Tum etiam, quia generatio in omnibus & alijs extra hominem eſſentialiter eſt eductio de potentia materiæ: in homine vero eſt vnitio formæ cum materia: vtroque autem modo repugnat intelligi ſine concurſu materiæ. Tum denique, quia actio ſine concurſu ſubiecti eſt creatio, vel productiua, ſi ſit noua: vel conſeruatiua, ſi ſit circa rem præexiſtentem: ergo hoc ipſo quod forma, quæ erat in ſubiecto, & à ſubiecto pendebat, extra ſubiectum conſeruatur, neceſſariò variatur actio. Vnde concluditur, mutationem illam, quæ eſt generatio, eſſentialiter includere C vnionem ad materiam, & cauſalitatẽ materiæ, & ideò ab illa præciſe ſumpta, denominari materiam cauſantem. Adde, quod licet gratis daremus id quod aſſumitur, non inde inferretur, ad illam denominationem eſſe neceſſariam in ipſa materia ſpecialem modũ, ſed ipſa generatione diſtingui entitatem, & formalitatem generationis ab vnione eius cum materia, ſicut inferius dicemus de ipſa forma: ſed quia in mutatione quæ eſt generatio, id verum non eſt, in hoc nunc nõ immorabimur.

Generatione queũt ſuper naturaliter extra ſubiectum conſeruari.

VIII. Ex his vlterius concluditur, cauſalitatem materiæ, quatenus eſt cauſa in fieri, vel formæ, vel cõpoſiti, non eſſe aliud, quã ipſammet generationem vt eſſentialiter pendentem à materia; nam mediante illa, concurrit materia ad eductionem formæ, vel compoſitionem compoſiti; cauſalitas autẽ cauſæ nihil aliud eſt, quam concurſus eius. Item quia cauſare aliquã rem in fieri; nihil aliud eſt, quam quod fieri talis rei ſit à tali cauſa: ergo per eandem cauſalitatẽ cauſatur res in fieri, per quam cauſatur ipſummet fieri rei. Quod patet à ſimili ex cauſa agente: nã ipſamet actio, quæ eſt per ſe ipſam ab agente, eſt cauſalitas actiua eius reſpe-

Materia ſfor mã & cõpoſitũ generatione vt cãlitate cauſat.

reſpectu termini ſeu rei in fieri: eadem ergo proportio ſeruanda eſt in caſualitate materiali. Tandem applicari ad hoc poſſunt multa ex argumẽtis factis, præſertim illud, quod hæc ratio cauſandi ſufficit ad eam denominationem, qua materia dicitur cauſare rem quæ generatur; & poſita illa ratione cauſandi, & præciſo per intellectum quocunque alio modo, ſequitur neceſſario illa denominatio: ergo, quidquid aliud fingatur, eſt ſuperuacaneum, & ſine fundamento. Solum videtur notanda differentia in hac cauſalitate reſpectu formæ, & reſpectu compoſiti, quod reſpectu formæ materia quodammodo extrinſecus manet, quatenus ſuſtentat formam in ſe velut informantem, nõ verò intrinſecè componit illam, & ideo manifeſtiſſimum videtur cauſalitatem materiæ reſpectu formæ in fieri nihil aliud eſſe quàm eductionem, vel vnitionem eius, prout eſt à materia, quam oſtendimus in re non eſſe aliud præter ipſam generationem. At vero reſpectu compoſiti, materia comparatur magis intrinſecè, quia per ſe ipſam illud componit: & ideo reſpectu compoſiti neceſſarium videtur, vt ipſamet materia intrinſecus includatur. Sed hoc eſt quidem verum quoad incluſionem in effectu cauſato, non tamen quoad viam, ſeu fieri quo tẽditur ad talem effectum in hoc genere cauſę materialis; nam materia non ita eſt cauſa in fieri rei genitæ, vt ipſa etiam fiat; nam illa ſemper præſupponitur facta, & ſolum ſe communicat compoſito quod generatur in ſuo genere cauſæ, & quatenus hæc communicatio eſt in fieri, & materia eſt cauſa eius, dicitur eſſe cauſa rei genitę in fieri; non eſt autem hæc communicatio in fieri, niſi media eductione vel generatione; & ideo tota hæc cauſalitas, quatenus intelligitur eſſe quid medium inter materiam & effectum, ſeu compoſitum, in re non eſt aliud ab ipſa generatione, vt eſt ex materia.

Qua materiæ cauſalitas poſt motum perſeuerans.

IX. *Vnio formæ ad materiã per ſe ipſam à materia cauſatur, & pendet.* SVpereſt dicendum de cauſalitate materiæ in facto eſſe; ad quam explicandem incipiendũ eſt à cauſalitate vnionis formæ cum materia; nã etiam hanc diximus cauſari à materia: nunc vero addimus non cauſari per aliquam cauſalitatẽ diſtinctam à tali vnione, ſed per ipſammet. Quod facilè demonſtrari poteſt ex dictis de ipſa generatione; eſt enim eadem proportionalis ratio Quod ſic oſtendo; nam etiam hæc vnio formæ cum materia per ſe ipſam eſt coniuncta materię eo modo quo eſſe poteſt: ergo per ſe ipſam eſt pẽdens à materia eo modo, quo pendere poteſt: ergo per ſe ipſam cauſatur; eatenus enim cauſatur, quatenus pendet: ergo è conuerſo, materia cauſat illã vnionem per ipſammet; nam vt dixi, eadẽ eſt cauſalitas à qua & effectus denominatur cauſari, & cauſa cauſare. Oẽs conſequentiæ probatæ ſunt in ſuperioribus; antecedens vero patet primò à poſteriori; quia impoſſibile eſt, illã vnionẽ conſeruari ſine cõcurſu materiæ, ſeu quin ſit in materia eo modo quo eſſe poteſt: ergo ſignũ eſt per ſe ipſam immediatè ac eſſentialiter pẽdere à materia; nam ſi pẽderet mediante aliquo modo ex natura rei diſtincto, poſſet Deus, auferendo

A modum illũ, cõſeruare vnionem illam ſine materia; hac enim ratione poteſt conſeruare formã, vt infra dicam. Antecedens patet, quia non poteſt vnio manere, quin actu vniat; non poteſt autem actu vnire, quin coniungat extrema, & vtrũque attingat eo modo quo poteſt, & debet. Et hęc eſt ratio à priori, propter quam illa vnio per ſe ipſam pendet eſſentialiter, tum à forma, tum à materia, à ſingulis in ſuo genere, quia eſt veluti actuale vinculum illarum, & non indiget alio interiecto vinculo, aut modo, quo ipſas attingat, ſeu illis coniungatur, ne procedatur in infinitũ. Tandem confirmatur ratione ſupra facta, quia hoc ſufficit ad hanc cauſalitatem, & ſine illo poni non poteſt; ac, illo poſito, & præciſo omni alio modo, ſufficienter intelligitur talis cauſalitas materiæ: ergo omne aliud eſt fictum, & ſine fundamento; neque in hoc eſt vlla difficultas pręter ſtatim attingendam.

Hinc vlterius addo, cauſalitatem materiæ in ipſam formã (quando forma talis eſt, vt à materia cauſetur, & pendeat) non eſſe aliud à propria vnione talis formæ cum materia, quatenus ipſamet vnio materialiter cauſatur à materia, & mediante illa forma ipſa pendet etiam à materia. X. *Permanens cauſalitas materiæ in formã materialem eſt vnio.* Dixi, non eſſe aliud à propria vnione talis for-
B mæ, quia non quælibet vnio ſufficit ad hanc cauſalitatem; anima enim rationalis habet propriã vnionem cum materia, quæ vnio etiam cauſatur materialiter à materia, & tamen ipſa anima non cauſatur; non ergo quælibet vnio eſt cauſalitas ipſiuſmet formæ, ſed illa quę eſt per eductionem formæ. Ex quo obiter intelligimus vnionẽ animæ rationalis cum materia eſſe ſingularem, & diuerſæ rationis eſſentialis ab omni vnione materialis formæ, quam ſubſtantialem inhęſionem appellare poſſumus: & hanc dicimus eſſe cauſalitatem per quã materia cauſat talem formam. *Qualis ſit rationalis animę cum materia nexus*

XI. *Obiectioni occurritur.* Dices, Cur non poſſumus in forma materiali diſtinguere duos modos, quorum vnus ſit mera vnio formæ cũ materia, qualis eſt in anima rationali; & per illũ non pendeat illa forma à materia, ſed ſolum vniatur ad componendum cõpoſitum: alius vero modus ſit dependentia talis for-
C mæ à materia? Reſpondeo, quia vel planè impoſſibile, vel omnino ſuperfluũ eſt tales modos diſtinguere & multiplicare. Primò, quia in accidente non diſtinguimus duos modos, quorum vnus ſit vnio, alius inhærentia, ſeu dependentia accidentis à ſubiecto, ſed eadẽ inhærentia vnitur & pendet: ergo ſimiliter, &c. Secundo, quia propria dependẽtia à cauſa materiali intrinſecè & eſſentialiter includit vnionẽ, ita vt neque fieri, neque intelligi poſſit, quin illã intimè includat: ergo inhæſio, quæ idẽ eſt quod dependentia materialis, non eſt modus ex natura rei diſtinctus ab vnione formæ inhærentis, ſed eſt velut ſpecies vnionis in cõmuni; nã alia eſt inhæſiua, alia vero nõ; ſicut ergo genus & ſpecies non ſunt modi ex natura rei diuerſi in eodẽ indiuiduo, ita vnio & inhæſio ſeu dependentia materialis, non ſunt modi diſtincti in eadẽ forma. Ex his ergo facile probata relinquitur aſſertio poſita, quia hæc forma per ſuã vnionẽ pẽdet à materia: ergo mediãte illa cauſatur à materia in ſuo genere: ergo etiam materia cauſat formã mediante illa, iuxta principiũ ſupra poſitũ, quòd cauſari & cauſare,

dicunt

Digitized by Google

dicunt eandẽ cauſationem ſub diuerſo reſpectu: ergo hæc ipſa vnio eſt cauſalitas materiæ circa talem formam. Secũdo quia cauſalitas cãæ mediat quodammodo inter ipſam, & effectum: ſed inter materiam, & formam non mediat niſi hæc vnio & quaſi inhæſio: ergo illa eſt cauſalitas materiæ in formam. Tertio quia ſufficit ad hoc genus cauſalitatis, præciſo quocunque alio etiam per intellectum.

XII. Dices, neque hoc videri neceſſarium, quia forma & materia immediatè vniuntur, vt ſupra dictum eſt. Reſpondetur immediatam vnionẽ non excludere modum vnionis realiter, vel ex natura rei diſtinctum ab extremis: ſed excludere formã mediam quæ intercedat tanquam cõmmunis terminus, in quo coniungantur extrema; modũ autem vnionis excludi non poteſt, qñ extrema talia ſunt, quę poſſint eſſe ſeparata: quia, niſi vel vtrũque, vel alterum illorum aliter ſe habeat, quam cum ſunt ſeiuncta, non poterunt eſſe realiter vnita, & ideò etiam in myſterio Incarnationis ponunt Theologi hunc modum vnionis ex parte humanitatis.

Quotuplex vnio in materiali compoſito.

XIII. Sed hinc oritur alia difficultas, quæ ſola videtur eſſe alicuius momenti in hac ſententia, & propter quam diximus quartam opinionem ex parte eſſe dubiam, nimirum, quia ſi forma vnitur materiæ per proprium modum vnionis: ergo etiam materia vnitur formæ per proprium modum vnionis: ergo materia non tantum cauſat per vnionem, vel inhæſionem formæ, ſed multò magis per propriam vnionem, qua ipſa coniungitur formæ: atq; ita cauſalitas materiæ erit potius proprius modus ipſius materiæ, quam formæ. Ad hanc difficultatem fateor, rem eſſe dubiam, an in compoſitione materiæ & formę habeat materia proprium vnionis modum, diſtinctum ab vnione formæ. Dico tamen duo. Vnum eſt, eſſe valde probabilem partem negantem, quia ad vnionem duorum extremorum, quæ inter ſe immediatè vniuntur, ſufficit vnus ſimplex modus vnionis; & aſſignari poteſt ſpecialis rō, ob quam talis modus magis ad formam pertineat, & cum illa realiter idem ſit, quam cũ materia: ergo non oportet plures modos huiuſmodi multiplicare. Maior probatur, quia omnis modus vnionis eſt vinculum duorum extremorum; vnde ad vtrunque dicit habitudinem, ſine qua eſſe non poteſt: ergo quilibet modus vnionis vnit duo extrema, quorum eſt vnio: ergo vnus ſufficit ad huiuſmodi extrema coniungenda. Et ideò ſuprà dicebamus, vnionem formæ ad materiam non poſſe eſſe, aut intelligi in rerum natura ſine coniunctione, & dependentia, non ſolum à forma, ſed etiam à materia; & ideo, ſi per intellectum præſcindamus omnem alium modum identificatum materię, per ſolam vnionem formæ ad materiam intelligemus materiam & formam eſſe perfectè vnitas inter ſe, & materiam exercere in formam totam cauſalitatem quam habet: ergo non eſt neceſſarius duplex modus vnionis, ſed vnus ſufficit. Minor autem, ſ. hunc modum potius pertinere ad formam, quam ad materiam, probatur, quia tota efficientia agentis naturalis terminatur formaliter & proximè ad formam, educendo illam,

A vel vniendo materiæ: ergo quidquid de nouo facit, eſt in forma tanquã in formali termino actionis, in materia autem ſolùm vt in ſubiecto; & iõ non vnit materiam formę, directè efficiendo in materia ſpãlem modum, ſed ſolum vniendo formam ipſi materię, & efficiendo in ea informationem, & vnionem, vel inhęrentiam. Eſtque hoc conſentaneum modo ſe habendi & concurrendi materię, & formę; nam materia ſubſtat actioni agentis, & aduentui ac receſſui formarum. Vnde, quantum ad ſuam entitatem, omnemque ſuum intrinſecum modum inuariata manet, ſolumq; variatur, vel mutatur rõne priuationis, aut formę recedentis, aut denuo aduenientis. Quod his verbis dixiſſe vr̃ Damaſc. in ſua Phyſ. c.3. vbi de materia ait; [Vt quę ſubiecti rõnem obtineat, & quãtum ad id, quod potentia eſt, attinet, ſubſtantia prędita eſſe, & cum priuatione eſſe, ac forma actu pręſente, manere, atque illud ſuum,]hoc eſt potentia, [ab omni mutatione liberum conſeruare, hincque fieri, vt nec ab hoc quod potentia eſt, in actum migret, verum in ſuo ſtatu manens formam ſuſcipiat, ac, forma recedẽte, rurſus priorem ſtatum retineat. [At verò forma eſt, quę aduenit materię, & ab illa recedit; & ideo oĩs muta- Damaſ.

B tio, quę fit in materia, eſt rõne formæ, & ſimiliter omnis vnio eſt per coniunctionẽ formę ad illam. Quod pręterea materiali exemplo declarari poteſt; nã baſis, quę ſupponitur colũnę, in ſe non variatur, nec mutat locũ, aut aliquem aliũ modũ, ex hoc quod colũna ei ſuperponatur, vel auferatur, aut varietur, ſed tota mutatio fit in colũna, quę ſuperponitur, à qua prouenit omnis denominatio in baſim, quę dr̃ ſuſtentare columnam. Et ſimiliter in accidentalibus mutationib. quando lignum v.g. calefit, non fit duplex mutatio in ligno. Vna in adhæſione caloris, altera in vnione ligni ad calorem, ſed vna tantum, quę conſiſtit in introductione caloris.

Addo ſecundò, quamuis gratis admitteremus eſſe in materia proprium modũ vnionis, diſtinctum ab vnione formæ, nihilominus non poſſe illi tribui, quod ſit cauſalitas, per quã materia cauſat formam, quia nec materia per talem modum XIIII.

C ſubſtentat formam, neque forma p illum modũ pendet à materia. Prior pars cõſtat, quia materia non per modum, ſed per ſuam entitatem ſuſtentat formam. Poſterior probatur, quia forma per ſuam inhæſionẽ pẽdet à materia, vnde, ſi in materia eſt talis modus vnionis, potius erit ut effectus conſequens ex informatione, & quantum eſt ex ſe, eiuſdem rõnis erit, ſiue forma pendeat à materia, ſiue non. De qua vnione materiæ iterũ occurret ſermo, tractando de cauſa formali.

XV. Materia quo cãl. r.e cõpoſitũ cõſtituat. Ex his ulterius concluditur, cauſalitatem materiæ circa compoſitum, nihil omnino addere ipſi materiæ præter vnionem formæ, atque ita non eſſe aliam cauſalitatem compoſiti, niſi ipſammet cauſalitatem formæ, vel vnionis, ſolumque addere reſpectu compoſiti, quòd materia, media vnione, ſe ipſam exhibet ad componendum intrinſecè compoſitum: vnde ipſa entitas materiæ magis intimè ingreditur cauſalitatem compoſiti quam formæ vel vnionis tn̄ re tamen nihil aliud interuenit, niſi entitas materiæ, & vnio ſeu cauſalitas formæ.

XVI. Duplici diſtincta cãlitate fungit materia. Vltimò intelligitur ex dictis, quod ſupra etiam inſinuatum eſt, duas tãtum eſſe cauſalitates materię

teriæ ex natura rei diſtinctas, licet rõne poſſin plures diſtingui. Cauſalitas enim materialis reſpectu rei in fieri, vel in facto eſſe ex natura rei diſtinctæ ſunt; ſicut generatio ex natura rei diſtinguitur à forma, ſeu à re genita, & vnitio in fieri ab vnione vt facta; oſtendimus autem, cauſalitatem rei in fieri non diſtingui in re ab ipſa generatione, vel vnitione, cauſalitatem vero rei in facto eſſe ſimiliter non diſtingui ab vnione vt facta, & formaliter terminante vnitionẽ: ergo neceſſe eſt huiuſmodi cauſalitates inter ſe eſſe diſtinctas ex natura rei. Dices, poſſe has duas cauſalitates ad vnam reuocari, quia res in facto eſſe non cauſatur, niſi mediante actione: ergo cauſalitas tota conſiſtit in actione, & generatione ipſa, prout eſt à materia, reliqua enim omnia potius ſunt quid cauſatum, quam cauſalitates, ſicut reſpectu agentis tota cauſalitas conſiſtit in actione vel unitione, & vnio in facto eſſe non eſt cauſalitas agentis, ſed quid cauſatum. Rñdetur, non eſſe parem rationem, quia cauſa materialis per ſe eſt cauſa rei in facto eſſe, etiam ſi ceſſet omnis actio, ita vt ſi per impoſſibile compoſitum materiale non penderet ab aliquo agente in fieri, uel in conſeruari, nihilominus haberet materia ſuam cauſalitatem circa tale compoſitum, vel circa formam eius: eſt igitur in materia propria quædam cauſalitas, quæ non verſatur circa actionem vel mutationem, neque per illam fit, ſed immediatè eſt circa ipſum eſſe totius compoſiti, quatenus includit vnionem materiæ cum forma: & ex ſectione ſequenti conſtabit, interdum eſſe materiam cauſam rei, & non productionis rei: ſunt ergo hæ cauſalitates ex natura rei diſtinctæ. Vnaquæque vero earum poteſt comparari, & præcisè concipi in ordine ad res diuerſas, & ſecundum varias habitudines explicari, in ordine ad formam, vel compoſitum; tota tamen illa diſtinctio eſt per rationem, ſeu per conceptus noſtros inadæquatos, vt ex ſuperioribus conſtat.

Obiectioni ſatisfit.

SECTIO X.

Vtrum materialis cauſa ſubſtantialis in corporibus incorruptibilibus inueniatur.

1 HActenus ſolũ explicuimus materialem cauſam in ſubſtantijs generabilibus & corruptibilibus, in quibus notior eſt ob continuã tranſmutationẽ; nunc videndũ ſupereſt, an ſit etiã hoc genus cauſæ in corporibus incorruptibilibus. In qua re continentur qõnes. Prima, vtrũ in cœlis (hos enim nomine corporũ incorruptibilium intelligimus) ſit materia. Secunda, qualis ſit & quo cum materia generabilium cõueniat, aut differat. Tertia, quomodò materialem cauſalitatem cum illis corporibus exerceat: &, quamuis duæ primæ quæſtiones phyſicę ſint, & in libris de Cœlo tractari ſoleant, tamen ad explicãdam tertiam, quæ propria eſt huius loci, aliæ neceſſariò præmittendę ſunt.

Prima Commentatoris opinio.

It.

CIrca propoſitã ergo qõnem fuit opinio Commentatoris negantis, eſſe in cœlo compoſitionẽ materiæ & formę. Ita habet 8. Metaph. cõ. 12. & li. 12. com. 20. & 1. de Cœlo, cõm. 20. & lib. de ſubſt. orbis, c. 1. & 2. Eumque ſequũtur oẽs ſectatores eius. Iand. de ſubſtan. orb. q. 1. Zimara, theorem. 107. Caiet. de Thienis, 1. Phyſic. q. 21. & ex Scholaſticis Durand. & Gabr. & alij in 2. diſt. 12. vbi D. Tho. in eandẽ ſniã inclinauit q. 1. art. 1. & in q. diſp. de ſpiritualib. creatur. ar. 6. ad 2. & 8. Metaph. c. 14. Fundatur præcipuè hæc ſententia in varijs Ariſtotelis teſtimonijs, propter quę Scotus in 2. di. 14. q. 1. fatetur eſſe ſententiam Ariſtotelis, licet eam non approbet. Primum eſt 8. Metaph. tex. vbi ait: [Neque omnium materia eſt, ſed quorumcunque generatio & tranſmutatio inuicem ſunt: quæcunque verò, abſque eo q̃ tranſmutentur, ſunt, aut non, harum materia non eſt;] & tex. 4. eiuſdem libri ait; [Non eſt neceſſe, ſi quid materiam habet localem, etiã habere materiam generabilem, & corruptibilem] id eſt, quæ ſit fũdamentum generationis & corruptionis, quæ apud ipſum idem eſſe uidetur, quod materia componens ſubſtantiam, vt ſtatim oſtendam. Et eodem ſenſu ſubdere videtur tex. 12. ſubſtantias perpetuas aut non habere materiam, aut non talẽ, ſed ſolum quę ſecundum locum mobilis eſt, & li. 9. text. 17. ait, in rebus perpetuis non eſſe potentiam ad eſſe ſimpliciter, ſed tantum ad vbi: [Alioqui] (inquit) [etiam eſſet potentia ad non eſſe; nã omnis potentia eſt potentia contradictionis] Demum 12. Metaph. tex. 10. eandem ſententiam repetens, ait: [Quæcunque mutantur, materiam habent, ſed diuerſam, nam & ipſorum ſempiternorum quæcunque non ſunt generabilia, ſed latione mobilia, attamen non generabilem, ſed vnde quò.

Iandun.
Zimara.
Thienenſ.
Durand.
Gabriel.
D. Thom.
Scotus.

Rõ huius ſententiæ eſt, quia Philoſophi non peruenerunt in cognitionem materiæ, niſi per viã tranſmutationis, ſumpta proportione à tranſmutatione artificiali, vel accidentali ad ſubſtãtialem: ergo in his ſubſtantijs, ubi nullũ eſt veſtigũ trãſmutationis ſubſtantialis, non eſt neceſſaria materia: nec poteſt eſſe ullum fundamentum ad eam aſſerendam. Secundò declaratur amplius hæc ratio: quia [natura nihil facit fruſtra,] ſed in cœlis non eſt ad ullum finem neceſſaria hęc compoſitio ex materia: in his enim rebus inferioribus, quia futuræ erant continuę generationis & corruptiones ob earum contrarietatem, neceſſaria erat materia quę eſſet primum ſubiectum, & fundamentum earum: at verò cum cœli inſtituerentur ut eſſent perpetui, ſicut conditi ſunt ſine cõtrarietate, ita & ſine illa compoſitione, quæ eſt propria earum rerũ, quę ſicut cõponũtur, ita diſſolui poſſunt: aptior. n. eſt ſimplex entitas ad perpetuitatem, quam compoſita. Tertio, quia ſi aliquod eſſet ſignum materiæ in cœlo, maximè quia quantitatem habet, at hoc non eſt ſufficiens ſignum, quia non repugnat fieri integram ſubſtantiam phyſicè ſimplicem & capacem quantitatis: ergo quantitas non eſt ſufficiẽs ſignum materialis compoſitionis. Nam ſi illa ſubſtantia eſt poſſibilis, faciat illam Deus, ergo tunc extenſio quantitatis non eſſet ſufficiens indicium materialis

III.

tialis compoſitionis in tali ſubſtantia: ergo neq; nunc eſt in cœlo. Cur enim non dicemus talem eſſe ſubſtantia cœli? Etenim, ſi huiuſmodi ſubſtantia quanta poſſibilis eſt, melior eſt & perfectior ſi ſit ſimplex, quàm ſi compoſita, cæteris paribus. Rurſus ad decorem & perfectionem vniuerſi pertinebit talis ſubſtantia, ſunt enim in vniuerſo quædam ſubſtantiæ ſimplices non quantæ, & aliæ ſubſtantiæ compoſitæ & corporeę: ergo vt in vniuerſo ſit omnium rerum vel graduū varietas, optimè quadrat vt ſit aliqua ſubſtantia ſimplex quoad compoſitionem phyſicam & eſſentialem, quanta verò & compoſita ex partibus integrantibus; ergo huiuſmodi ſunt illa corpora æterna, quæ ex hac parte propinquius videntur accedere ad modum exiſtendi ſubſtātiarum ſimplicium.

III. Quód verò non repugnet id, quod in hac ratione aſſumitur, ſcilicet, dari ſubſtantiam non compoſitam ex actu & potentia phyſicis & ſubſtantialibus, & capacem quantitatis, probatur: quia nulla repugnantia inuoluitur in his terminis, vel conditionibus, neque fieri poteſt vlla ratio, ob quam tale ens non comprehendatur ſub latitudine entis creabilis. Dices, omnem ſubſtantiam eſſe aut formam, aut materiam, aut compoſitum: ſubſtātia ergo, quæ neque eſt compoſita, neque capax materiæ, erit forma ſubſiſtens; ergo intellectualis: ergo incorporea: ergo repugnat eſſe ſubſtantiam ſimplicem & corpoream: vnde perinde eſt dicere ſubſtantiam immaterialem & corpoream, ac dicere ſubſtantiam immaterialem & materialem. Et confirmatur (ac ferè in idem redit) nam omnis ſubſtantia vel eſt potentia, vel actus, vel compoſita ex potentia & actu: ſed illa ſubſtantia non eſſet potentia ſubſtantialis ac receptiua, alioqui eſſet materia: neque etiam eſſet compoſita ex actu & potentia: ergo eſſet actus ſubſiſtens, ſed huiuſmodi actus non eſt capax quantitatis, alioqui occluditur via ad probandū Angelicas ſubſtantias non eſſe capaces quantitatis. Sed hæ rationes non ſatis videntur oſtendere repugnantiam, nam prior diuiſio ſubſtantiæ in materiam, formam, & compoſitum nō eſt adæquata ſubſtantiæ in communi, nam Ariſtoteles cum eam diuiſionem tradit in 2. de Anima in princ. & 7 Metaph. tex. 7. planè loquitur de forma informante: ſic autem Angelica ſubſtantia nec eſt forma, nec materia, nec compoſitum: diuiditur ergo ibi ſubſtantia inferior, ſeu aliquo modo generationi & corruptioni obnoxia. Alioqui, vt diuiſio ſit adæquata omni ſubſtantię, loco illius mēbri, ſcilicet ſubſtantiæ compoſitæ, ponenda eſſet completa, omnis enim ſubſtantia aut eſt completa, aut incompleta per modum potentiæ, vt materia: aut per modum actus, vt forma. Subſtantia verò completa rurſus diuidenda eſt in cōpoſitam ex materia & forma, & ſimplicem ſecundū negationem talis cōpoſitionis: hæc verò vlterius poteſt ſubdiuidi in incorpoream, quæ eſt ita ſimplex, vt compoſitionē etiam partiū integrantium excludat: & corporeā, quæ habeat compoſitionem ex his partibus ſine cōpoſitione ex principijs eſſentialibus materiæ & formæ: nulla enim affertur ratio, ob quam repugnet, eandem ſubſtantiam completam habere vnam compoſitionem ſine alia.

V. Quapropter repugnantia illa, ꝙ talis ſubſtan- A tia eſſet materialis & immaterialis, ſolum vocibus conſiſtere videtur. Vnde diſtingui poteſt illa vox [materialis:] propriè enim ſignificat rem compoſitam ex materia quæ ſit pura potentia & forma: & in hoc ſenſu illa ſubſtantia ſimplex nō eſſet materialis, ſed potius immaterialis, ſumpta hac priuatiua voce in contraria & proportionata ſignificatione: ſic autem non cōuertentur immateriale & incorporeum, iuxta prædictā ſententiam. Quia verò partes integrantes ad materialem cauſam reducūtur ab Ariſtotele, ideò latius poteſt ſumi illa vox; & omnis ſubſtantia, quę partes habet integrantes, appellari poteſt, & materialis, & compoſita aliquo modo ex materia. Et hoc ſenſu illa ſubſtantia, de qua agimus, non diceretur immaterialis, ſed materialis: nam immateriale ſumptū in proportionata ſignificatione reciprocè dicetur cum incorporeo. Nec ſunt inuſitatę hæ ſignificationes, nam forma ligni dicitur materialis, quāuis materia non conſtet, quia eſt extenſa: forma vero hominis contraria rōne immaterialis eſt. Altera verò diuiſio actus & potentiæ ēt patitur æquiuocationem, nam, ſi nomi- B ne actus ſubſiſtentis intelligatur ſubſtantia integra, quæ non indiget alio actu ſubſtantiali & intrinſeco, vt actu ſit, ſic concedimus illam ſubſtātiam ſimplicem, de qua agimus, fore actum ſubſiſtentem: negamus tamen, huiuſmodi actū ſubſiſtentem non poſſe eſſe capacem quantitatis: neque propterea occluditur via ad probandū ſubſtantias Angelicas eſſe incapaces quātitatis, id. n. non eſt probandū ex cōi ratione actus ſubſiſtentis in ea ſignificatione, ſed aliunde, ſ. quia ſunt actus perfectiores & indiuiſibiles & intelligentes. Vnde, ſi nomine actus ſubſiſtentis intelligatur ſubſtantia ita perfecta, vt omnino recedat à conditionibus materiæ, & à cōpoſitione ex partibus integrantibus, ſic negamus diuiſionem illā eſſe adæquatam, aut illam ſubſtantiam ſimplicē & corpoream eſſe actum ſubſiſtentem. Atq; hæc eſt tota probabilitas huius ſententiæ, iuxta quā negandum eſt propriam cauſam materialem & ſubſtantialem, de qua agimus, reperiri in cœleſtibus vel incorruptibilibus corporibus, ſed ſolū reductiuè, quatenus partes integrantes, vt dixi, ad materialem cauſam reducūtur. Negari enim C non poteſt, quin ſubſtantia corporea neceſſario habeat hanc compoſitionem, contrarium enim claram repugnantiam inuoluit.

Secunda D. Thomæ ſententia.

Secunda ſententia principalis eſt omnia corpora, etiam incorruptibilia, componi ex vera & propria materia, quæ ſit ſubſtantialis potentia phyſica ad formam. Hæc eſt opinio D. Thomæ, & diſcipulorum eius 1. par. quæſt. 66. art. 2 & 1. de Cęlo, lect. 6. & 8. Phyſic. lect. 20. Capreol. in 2. diſtinct. 12. q. 1. Sonein. 12. Metaph. quæſt. 7. Iauel. lib. 8. q. 12. Soto 2. Phyſic. quæſt. 1. Tenet etiam Scotus loco cit. & Aegid. in 2. diſtinct. 12. & 1. par. Hexamet. cap. 4. & ſequentib. Ocham in 2. quæſt. 22. D. Bonauent. in 2. diſtin. 12. art. 2. quæſt. 1. Tenuit etiam Auicenna lib. 1. Sufficiēt. cap. 6. Paulus Venet. in ſumma de Cęlo. capit. 2. vbi refert Themiſtium, Theophraſtum & alios. Et pro hac etiam parte afferuntur varia Ariſtote- VI.

lis

D. Thom. Capreol. Soncin. Iauell. Soto. Scotus. Ocham. D. Bonau. Auicenna. Paul. Ven.

lis teſtimonia, ita vt, quæ fuerit eius in hac parte ſententia, ſatis obſcurum eſſe videatur. Nam 1. de Cœlo cap. 9. tex 91 94. & 95. expreſsè dicit, cęlum ex materia conſtare, & inde probat, nõ poſſe eſſe aliud cęlum, quia ex vniuerſa materia conſtat. Præterea 12. Metaphyſ. text. 22. ait, omniũ ſenſibilium corporum eadem eſſe principia, materiam, ſcilicet, & formam, & 2. de generat. ca. 9. tex. 51. ait duo principia, materiam, ſcilicet, & formam, etiam rebus æternis, primaſque tenentibus tribuit: in his verò inferioribus addi tertium, nempe priuationem ad generationem conſtituendam. Denique 8 Metaphyſ. tex. 10. ait, omnem ſubſtantiam ſenſibilem materia conſtare. Ratione fundatur hæc ſententia, duobus principijs ſuperiori oppoſitis. Vnum eſt, ad incorruptibilitatem cœlorum ſeu corporum nõ eſſe neceſſariam carentiam materiæ; quod principium declarabitur fuſius in puncto ſequente. Nunc breuiter probatur, quia quamuis res conſtet materia & forma, poteſt vnio earum eſſe indiſſolubilis, quod ſatis eſt ad incorruptibilitatem. Alterum principiũ eſt, quantitatẽ molis, quam habent omnia corpora et incorruptibilia, eſſe neceſſariò coniunctam cum materia, ita vt ſit proprietas tam propria materiæ, ſeu rei compoſitæ ex materia, vt ſit certum indiciũ illius. Quod his verbis ſcripſit Plotinus Æneade 2. lib. 4. cap. 6. Quidquid habet molem, habet materiam.]

Collatio ſuperiorum opinionum.

VII. EX his ſententijs neutra poteſt euidenter probari, quia nullus eſt effectus, qui euidẽter nobis oſtendat eſſe, vel non eſſe materiam in huiuſmodi cõrporibus, quod ſatis declaratum eſt, referendo ipſas ſententias. Nã prior ex incorruptibilitate infert carentiam materiæ, quam illationem poſterior ſententia euidenter oſtendit non eſſe bonam: nam, licèt res immaterialis neceſſariò ſit incorruptibilis, non tamen conuertitur: atque ita, licèt in re incorruptibili vt ſic non ſit neceſſaria compoſitio ex materia: ad incorruptibilitatem tamen poteſt eſſe neceſſaria propter alias cauſas, non impediente incorruptibilitate. Quia, licèt hæc ſæpe oriatur ex ſimplicitate rei, interdum tamẽ poteſt oriri ex indiſſolubili nexu formæ & materiæ, vt poſterior opinio rectè dicebat. Neque enim rationabiliter dici poteſt, repugnare vnioni materiæ & formæ quod ſit indiſſolubilis: quæ eſt enim hæc repugnantia? Non enim omnis cõpoſitio poſtulat, vt diſſolui poſſit etiam in naturalibus, vt patet in compoſitione ex accidente & ſubiecto. Si ergo datur forma accidentalis inſeparabilis à ſubiecto, cur non poterit etiam dari forma ſubſtantialis inſeparabilis à materia? Item compoſitio ex partibus integrantibus põt eſſe naturaliter indiuiſibilis, vt eſt in cœlo: ergo etiam alia compoſitio ex materia & forma poterit eſſe naturaliter indiſſolubilis: ineſficax ergo eſt illatio, quæ fit ex incorruptibilitate ad carentiam materiæ.

VIII. Poſterior vero ſententia ex quantitate molis infert compoſitionem ex materia, quæ conſecutio etiam videtur incerta, ob argumentum vltimũ prioris ſententiæ. Propter quod non eſt mihi euidens, implicare contradictionem fieri ſub-

A ſtantiam ſimplicem & completam quantitatis capacem: quòd ſi hoc non implicat, eneruatur omnino illa conſecutio, cum non ſit formalis, neque abſolutè neceſſaria. Nihilominus tamen, quantum ex ſignis & effectibus nos iudicare poſſumus, veriſimilius eſt, cœlum eſſe compoſitum ex materia & forma. Primò quidem, quia in illo ſunt omnia accidentia, quæ materiam conſequuntur, excepta corruptibilitate, vt ſunt quantitas, quæ eiuſdem rationis eſt in omnibus corporibus. Deinde eſt in cœlis rarum & denſum, quæ per materiam definiuntur: eſt enim denſum, quod ſub parua quantitate multum habet materię, vt conſtat ex 2. de generatione. Ad hæc in cœlis ſunt quædam accidentia, quæ videntur ordinata tantum ad recipiendum, vt quantitas, ſecundum quam ſunt phyſice mobiles, alia vero ad agendum, vt lumen, & ſi quæ ſunt aliæ facultates, per quas influunt: ergo, ſicut hæc indicant formam, ita illa indicant materiam. Denique omnia corpora phyſicè mobilia ſunt entia naturalia; ideo enim ſub obiecto Philoſophiæ comprehenduntur: vnde Ariſtoteles 1. de Cœlo capit. 2. cœleſtia corpora ponit inter naturalia entia, quæ natura conſtant: ſed iuxta eiuſdem doctrinam 2. Phyſicorum capite 1. & 2. natura non eſt niſi vel materia, vel forma; neque nos aliam phyſicam naturam cognoſcimus: ergo omnia corpora etiam incorruptibilia huiuſmodi natura conſtant. Quæ ratio ſaltem probat, eſſe hanc ſententiam magis conſentaneam doctrinæ Ariſtotelis. Quid verò ad priora teſtimonia reſpondendum ſit, videbimus ſequente ſectione. Atque hæc reſolutio magis ex ſequentibus reſponſionibus perſuadebitur.

Cœli ex materia & forma compoſitum.

Ariſtoteles.

B

Argumentorum ſolutiones.

AD primam ergo rationem prioris opinionis reſpondetur, quòd, licèt prima cognitio materiæ primæ inuenta fuerit per viam motus & tranſmutationis, tamen ſemel cognita hac compoſitione ex materia in inferioribus corporibus, inde ratiocinatum eſt ad ſuperiora, & ex alijs ſimilitudinibus & accidentibus talium corporum intellectum eſt, hanc compoſitionẽ communem eſſe omnibus corporibus. Vnde ad ſecundam reſpondetur, non oportere vt compoſitio ex materia & forma ſit propter alium finem extrinſecum, ſed propter ipſam ſubſtãtiam componendam, quæ ex eis conſtat: &, quia natura talis ſubſtantiæ huiuſmodi compoſitionẽ poſtulat, vt habeat omnia quæ ſibi connaturalia ſunt, ſcilicet, materiam, vt poſſit ſubſiſtere, occupare locum, moueri, & ſimilia: formam verò, vt ſit in actu, & vt agere poſſit. Quocirca falsò videtur in eo argumẽto ſupponi, materiam in his rebus inferioribus ſolum eſſe propter generationes & corruptiones: eſt enim hæc vna ex proprietatibus huius materiæ, non tamen adæquata ratio materiæ vt ſic. IX.

C

Ad tertiam reſpondetur primò, probabile eſſe, quantitatem & materiam ex natura ſua ita eſſe adæquatè connexas, vt repugnet quantitatem eſſe connaturalem alicui enti, quod materiam non habeat, hoc enim magis indicant ea quæ de corpo-

corporibus experimur, & nullum eſt prorſus fundamentum ſufficiens ad fingendum aliud genus naturalium entium poſſibilium. Neque hoc repugnat infinitati Diuinæ potentiæ, vt per ſe ſatis patet quia potentiæ Diuinæ infinitas non immutat rerum naturas, & quamuis poſſit ſupra illas operari, nõ tamen facit vt ſit connaturale, quod ordini naturæ congruum vel conſentaneũ non eſt. Vnde inferius oſtendemus, è conuerſo fieri non poſſe, vt ſit ſubſtãtia ex materia & forma cõpoſita, cui naturale non ſit habere quantitatem, quid ergo mirum videri debet, vt è conuerſo etiã repugnet dari ſubſtantiam omnino completam & quantam, quæ non ſit compoſita ex materia & forma, tanquam ex ſuis partibus? Concipiendi ergo ſunt duo ordines ſubſtantiarum à Deo creabilium, ſ. compoſitarum ex materia & forma, & ſimplicium. Prioribus omnibus communis eſt hæc imperfectio, quod ſunt capaces quantitatis, poſteriores vero omnes ſubſtantiæ adeo perfectę ſunt (agimus de ſubſtantijs completis) vt eis quãtitas repugnet, & ideo tales ſubſtantiæ dicuntur ab Ariſtotele ſeparatæ, & actus ſimplices ac intellectuales. Repugnat autem naturis rerum, vt duo ordines inter ſe confundantur, ideoque nõ poteſt vna & eadem res habere imperfectionem vnius ordinis coniunctam cum perfectione alterius. A B

II. Addo deinde, quãuis hoc admitteremus, ſ. poſſe dari ſubſtantiam ſimplicem & integram, ac ſubiectam quantitati molis, non poſſe conuenienter attribui cęlo talẽ ſubſtantiæ modũ, quia eſſet valde imperfecta, quia non eſſet actus perfectiſſimus, vt per ſe conſtat, quia eſſet imperfectior ſubſtantijs intellectualibus, imò & multis ſubſtãtijs cõpoſitis ex materia & forma, præſertim homine, & aliunde etiam careret actu ſubſtantiali, qui eſt maximè perfectus inter actus informantes. Sicut ergo ſubſtantia creata carens oĩ pulchritudine formæ accidentalis, eſſet valde imperfecta, ita ſubſtantia corporea, carens pulchritudine formæ ſubſtantialis, eſſet valde imperfecta, & quaſi monſtroſa. Et fortaſſe hinc ſumitur nõ leue argumentũ proportionale, nec parui (vt ita dicã) ponderis, ſicut non poteſt dari ſubſtantia creata incapax accidentis, ita non poſſe dari ſubſtantiã corpoream incapacem ſubſtantialis formæ, ſeu non conſtitutam per actualitatem illius, ſi integra & completa ſit, ſi vero ſit ſimplex, & ſub quantitate ſubſiſtens, non eſſe integrã, ſed potentialẽ partẽ indigentem actualitate formæ. Et confirmatur, nam talis ſubſtantia non poſſet eſſe ſecundum ſe totam actiua vllo actionis genere, non. n. actione immanente, cũ eſſet res inanimis, nec vero trãſeunte, quia hoc excedit limites naturalium agẽtium, quia ſunt corpora cœleſtia, & potius eſſet nullius actiuitatis, aut efficaciæ. Sicut ergo corpora cæleſtia non agunt, niſi inducẽdo formam in materiam, ita etiam non ſunt niſi per exiſtentiam propriæ formæ in propria materia. Quocirca quanuis ſimplicitas, cęteris paribus, ſit iudiciũ & argumentum perfectionis, tamen illa ſimplicitas in ſubſtantia corporea non eſſet indicium perfectionis, ſed potius imperfectionis, nec enim ſemper entia, quæ ſimpliciora, eò perfectiora ſunt. C

SECTIO XI.

An materia incorruptibilium corporum ſit eiuſdem rationis cum elementari.

IN hac re fuit ſententia Auicennæ eandem ſecundũ ſpeciem eſſe materiam omnium corporum, tam cœleſtium, quam terreſtriũ tam corruptibiliũ, quã incorruptibiliũ, quam opinionem multi ex Theologis ſecuti ſunt, præſertim Aegidius locis citatis, & in eandẽ inclinat Scotus, & alij. Poteſt autem hæc ſententia duobus modis defendi. Primo, aſſerendo cœlum eſſe corpus corruptibile, & elementalis naturæ, & hoc modo eam docuit Plato, vt etiam D. Tho. infra citandus meminit, & Nemeſius lib. de natura hominis, cap. 5. refert, Platonem poſuiſſe cœlum ex igne & terra. Secundo poteſt illa ſententia defendi ſimul cum cœli incorruptibilitate, & vtroque modo à nobis tractabitur, quanuis in præſenti nos potius ſupponamus incorruptibilitatem aliquorum ſuperiorum corporum, & ea incorruptibilitate ſuppoſita, materialem cauſam eorum inquiramus. Fundari autem poteſt prędicta opinio partim in naturali ratione, partim Theologica. I. Opinio. Auicen. Aegid. B

Prima ratio Metaphyſica eſt, quia impoſſibilis videtur diſtinctio ſpecifica iter materias, quia teſte Ariſt. 7. Metap. tex. 49. [Actus eſt qui diſtinguit,] præſertim ſpecifice & eſſentialiter, ſed quælibet materia eſt pura potentia, ergo non poteſt in ea reperiri diſtinctio ſpecifica. Et confirmatur quia materia prima eſt infimũ ens ſubſtantiale, quod eſſe poteſt; & ideo ab Auguſtino dicitur eſſe prope nihil, ergo intra latitudinem materiæ non poteſt dari ſpecifica diſtinctio, aliàs, cũ duæ res ſpecie diuerſæ neceſſario ſint inæquales perfectionis, eſſet vna materia eſſentialiter perfectior alia, atque ita aliqua materia non eſſet infimum ens, nec ſummè diſtans à Deo, quod repugnat imperfectioni materiæ. Nam pura potentia extreme opponitur puro actui, videnturque eſſe quaſi duo extrema totius latitudinis ſubſtantiarum, vnde, ſicut in puro actu non poteſt eſſe ſpecifica diſtinctio, ita nec videtur poſſibilis in pura potentia. II. C

Secunda prædictæ opinionis ratio ſit, quia talis diſtinctio neceſſaria non eſt. Si quid enim eo gereret ad illam introducendam, maximè incorruptio cœlorum, ſed hoc non. Primo quidem quia licet cœli nunquam actu corrumpantur, non inde fit ab intrinſeco eſſe incorruptibiles, fieri enim poteſt, vt licet ex vi ſuæ compoſitionis ſubſtantialis cęlum corruptibile ſit, de facto tamen nunquam corrumpatur, quia in ſuo loco naturali exiſtens, & diſtans ab omnibus agentibus contrarijs, eſt ita diſpoſitum, vt omnibus reſiſtere poſſit. Vel ſecundo, quia licet cęlum conſtet ex hac materia, poteſt eſſe naturaliter incorruptibile ab intrinſeco. Quia ſola materia, prima non eſt ſufficiens principium corruptibilitatis, niſi etiam forma talis, ſit, vt vnio eius ſit ſeparabilis à materia, quod duplici ex capite prouenire ſolet, ſcilicet, vel quia forma talis eſt, vt non repleat totam capacitatem materiæ, vel quia III.

vnitur materię, medijs diſpoſitionibus habentibus contrarium: quæ duæ rationes inueniũtur in formis rerum generabilium, non autem in formis cœlorum; nam forma cœli propter ſuam eminentem perfectionem virtute continet inferiora, & ita per ſe ſe replet totam materiæ capacitatem, & præterea vnitur materiæ per diſpoſitiones non habentes contrarium, vnde Ariſtoteles inde ſolum probauit, cęlum eſſe incorruptibile, quia non habet contrarium. Sic ergo conficitur ratio, nam vt cœlum ſit incorruptibile, ſatis eſt, quòd vnio eius cum materia ſit naturaliter indiſſolubilis, ſed hoc eſſe poteſt abſque diuerſitate materiæ propter modum informationis & diſpoſitionum: ergo propter hanc cauſam non oportet illam materiarũ diſtinctionem introducere. Quod poteſt declarari exẽplo Theologico, nam vnio humanitatis Chriſti ad Verbum indiſſolubilis eſt, quanquam illa humanitas ex ſe ſit capax propriæ ſubſiſtentiæ & illa careat, quia ſubſiſtentia Verbi talis eſt, vt repleat capacitatem humanitatis & contrarium nõ habeat; ſic ergo in præſenti intelligi poteſt de informatione formæ cœli, etiam ſi ſit in materia rerũ generabilium. Et confirmatur, quia aliàs, ſi propter incorruptibilitatem cęlorum oporteret materiam eorum diſtingui à materia inferiori, eadem ratione diſtinguenda eſſet materia vniuſcuiuſq; cęli à materia aliorum, quod videtur valde abſurdum: ſequela aũt patet à paritate rationis.

VII. Theologico argumento roborat pręcedens opinio. Geneſ. 1.

Tertiò addunt Theologi fundamentum ſumptum ex prima rerum creatione, quod hic prætermittere non poſſumus vt declaremus Metaphyſicam non repugnare Theologiæ. Aiunt ergo ex hiſtoria Geneſis cõſtare, Deum ex eadem materia cęlos & elementa condidiſſe, ideòque nulla eſſe corpa, quæ ex diſtinctis materijs conſtent. Antecedẽs probatur ex illis verbis Geneſ. 1. [In principio creauit Deus cęlum & terram, terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erãt ſuper faciem abyſſi.] Vbi Auguſtinus 12. Cõfeſ. c. 7. intelligit, per cęlum ſignificari naturam angelicam, nomine autem terræ materiam primam, ex qua omnia corpora formata ſunt. Alij verò, quia illa interpretatio illius vocis [cęlum] nimis videtur metaphorica, nomine cęli ſignificari dicunt cęlum Empyreum, quod eſt ſedes Beatorum, de quo multa in antiquis Patribus leguntur, vt videre licet apud Damaſc. lib. 2. fidei, capit. 6. & Theodoretum Quæſtionũ ſuper Geneſ. quæſt. 11. & 14. & Baſilium, homil. 2. & 3 in Geneſim, & Bedam in ſuo Hexamer in principio, & Chryſoſtomum exponentem verba illa ad Hebræos 8. [Sanctorum miniſter & tabernaculi Dei, quod fixit Deus & non homo,] & Hilarium in illa verba Pſalmi 122. [Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis:] & Diodorum apud Lippomanum in Catena ſuper Geneſim. Nomine autem terræ ſignificari dicunt materiam primam, ſeu corpulentam maſſam, ex qua Deus omnia corpora formauit, in quo cum Auguſtino conueniunt. Quam opinionem ſequitur Abulenſis in Geneſim, & tribui ſolet Bedæ, Straboni, & Hugoni Victor. & eandem inſinuat Theophil. Antiochenus lib. 2. ad Autolicum, aliquantulum à principio: & Philaſtro libro de hæreſib. inter ignorantias quorundam hæreticorum refert, quòd duplicem terræ acceptionem ignorauerint. Vna, quà ſignificat hoc elementum, quod inhabitamus. Altera, qua ſignificat Hyle, id eſt, materiam inuiſibilem & incompoſitam, quæ velut matrix eſt omnium rerum. Quæ ſententia confirmari poteſt difficili loco Sapientiæ 11. [Omnipotens manus tua creauit orbem terrarum ex materia inuiſa] hæc ergo materia nomine terræ ſignificata eſt, & ex illa, tanquam ex materia, conſtat totus terrarũ orbis.

Damaſc. Theodoret. Baſilius Beda. Chryſoſt.

A B C

Alij verò, quoniam hæc etiam interpretatio nominis terræ valde metaphorica eſt, & aliena ab hiſtorica narratione, propriè intelligunt ea voce ſignificari elementum terræ, quod Deus primo die ſimul cum cœlo Empyreo creauit. V. Addunt tamen ſimul cum eis creatam fuiſſe aquam, quæ totum illud ſpatium replebat, quod inter terram & cœlum Empyreum interiectum eſt, ex qua poſteà Deus omnes cœlos & elementum ignis & aeris creauit: atq; ita concludunt, hæc omnia corpora ex eadem materia conſtare. Aſſumptũ verò probant ex illis verbis proximè ſequentibus: [Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi.] abyſſus enim eſt copioſa aqua, ad cuius fundum non facilè penetrari poteſt, vt Baſilius declarat ſuper Geneſim. & Auguſtinus in Pſalmo 14. Vnde ſtatim ſubditur; [Et Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas.] Fuerunt ergo aquę ſimul cum terra & cœlo, & inter terram & cœlũ procreatæ: & cum veriſimile non ſit aliquod ſpatium interpoſitum inter cœlum & terram manſiſſe vacuum, conſtat totum repletum fuiſſe aquis, quia Scriptura non facit mentionem alterius corporis tunc procreati, quo repleri poſſet. Atque ita concluditur, cœlum productum eſſe ex aqua. Cui ſententiæ fauent verba illa Petri 2. Epiſt. capit. vlt. [Latet hoc volentes, quòd cæli erant prius, & terra de aqua & per aquam cõſiſtens verbo Dei.] Idemq; dixiſſe eundem Petrum cum Simone Mago diſputantem refertur in lib. 1. Recognition. Clementis circa principium. Denique vox etiam Hebræa, qua cęli Samaim appellantur, huic ſententiæ fauet, nam (vt ait Hierony. Epiſtol. 83. ad Oceanum) illud nomen ex aquis ſumptum eſt. Aliqui verò addunt, corpus illud quo ſpatium inter terram & cœlum replebatur, non fuiſſe proprium elementum aquæ, ſed aqueam materiam, quaſi vaporem quendam aut nebulam, iuxta illud Eccleſiaſtici 24. [Sicut nebula, texi omnem terram:] & illud Iob 38. [Quis concluſit oſtijs mare, quando erumpebat quaſi de vulua procedens, cum ponerem nubem veſtimentum eius, & caligine illud, quaſi pannis infantię, obuoluerem?] Et ex hac materia nebuloſa aiunt creatos eſſe cęlos omnes præter Empyreum; atque ita fit, vt eadem materia conſtent.

Et confirmatur hæc opinio alia duplici ſentẽtia Scripturæ. VI. Vna eſt, quòd ſunt veræ aquæ ſuper firmamẽtum, id eſt, ſuper octauam & ſtellatam ſphæram, vt conſtat ex eodem Geneſ. 1. [Fiat firmamentum in medio aquarũ, & diuidat aquas ab aquis, & fecit Deus firmamentum, diuiſitque aquas, quæ erant ſub firmamento ab ijs, quæ erãt ſuper firmamentũ,] & in alijs Scripturæ locis ſępe fit mentio aquarũ ſupra cęlos exiſtẽtiũ, vt Pſal. 103. & 148. & apud Danielẽ in Cantico triũ puerorum. Ex hac ergo Scripturę ſnia colligitur,

gitur, cœlum non eſſe alterius materiæ, quàm
elementum aquæ fuiſſeque ex aqua formatum,
partemq; aquarum ſuper ipſum fuiſſe relictam.
Altera ſententia Scripturæ eſt cœlos aliquando
fore corrumpendos, & igne comburendos, &
in meliorem ſubſtantiam transformandos, vt
videtur expreſsè prædicere Iſaias c. 51. & 65. &
clarius D. Petrus 2. Canonic. c. vlt. & indicatur
multis alijs locis. Hinc ergo rectè colligitur, cõ-
ſtare cœlum materia capaci ſubſtantialis muta-
tionis, & conſequenter habere materiam eiuſ-
dem rationis cum materia horum inferiorum.

Poſterior ſententia priori contraria.

VII. SEcunda ſententia docet, materiam cœli eſſe
diuerſę rationis à materia horum inferiorũ,
vel, vt vniuerſalius, magiſq; Metaphyſicè loqua
mur, materiam corporum incorruptibilium ne
ceſſariò eſſe diuerſæ rationis à materia corrupti-
D.Thom. bilium corporũ. Ita docet D. Tho. 1. p. q. 66. ar. 2.
& 1. 2. q. 49. ar. 4. & 2. cont. Gent. c. 16. & eam ſe-
B quũtur autores citati in ſuperiori ſectione. Imò
etiam Comment. 8. Metaph. com. 12. licèt abſolu
tè neget, cœlum habere materiam, ſub conditio-
ne tamen ait, ſi illam habet, eam eſſe diuerſæ ra-
tionis. Atquę hæc eſt ſine dubio ſententia Ari-
ſtotelis locis citatis pro opinione Commentato
ris in ſuperiori puncto: nam in eis planè negat,
cœlum habere talem materiam qualem habent
hæc inferiora: vnde cum alijs locis dixerit habe-
re materiam, neceſſe eſt, vt illam aſſerat eſse di-
uerſæ rationis. Id quod diſertis ferè verbis aſ-
firmat 12. Metaph. text. 11. & in hoc ſenſu com-
muniter exponitur, quod lib. 10. Metap. c. 5. ait,
corruptibile & incorruptibile differre genere,
non eſt enim hoc verum de genere logico, cum
corpora corruptibilia & incorruptibilia in ge-
nere ſubſtantiæ & corporis conueniant, opor-
tet ergo intelligi de genere Phyſico, quod om-
nes materiam eſſe intelligunt, quæ ita appella-
tur, quia eam proportionem ſeruat ad formam,
quam genus ad differentiã. Vnde 1. de generat. c.
C 6. apertius dicit, ea quæ non poſſunt mutuò age
re & pati, non habere eandem materiam. Eſt er-
go hæc ſententia magis conſentanea Philoſo-
phicę doctrinæ. vt verò ſimpliciter veriorem eſ-
ſe oſtendamus, paulatim procedendum eſt, iux-
ta tria fundamenta prioris ſententiæ.

Materierum ſpecifica diuerſitas non repugnat.

VIII. DIco primò, nihil repugnare naturis rerum
quòd in ſubſtantialibus potentijs & mate-
rijs detur ſpecifica & eſſẽtialis diuerſitas. Proba
tur primò oſtenſiuè ex ijs, quæ in ſuperioribus
dicta ſunt de natura materiæ primæ. Oſtendi-
mus enim habere veram eſſentiam, realem, &
ſubſtantialem, & in genere entis habere ſuam
actualitatem entitatiuam, quantuis incompletã
& cum habitudine ad formam: ergo in illo gra-
du & modo eſſentiæ partialis poteſt eſſe diuerſi-
tas, & maior & minor eſſentialis perfectio. Pa-
tet conſequentia, quia nec ex parte Dei eſt impo
tentia, nec ex parte rei eſt repugnantia. Sicut. n.
potentia paſſiua accidentalis poteſt eſſe diuerſa
ſpecie, quia ad actum ſpecie & genere diuerſum
ordinatur: eodẽ modo poſſunt diſtingui poten-
A tię ſubſtantiales. Quod declaratur amplius, nam
formæ ſubſtantiales quædam ſunt, quæ vniun-
tur materiæ per generationem totius, quæ lato
modo dici poſſunt formæ generabiles: aliæ verò
ſunt formæ, quæ non poſſunt fieri aut vniri per
generationem, ſed per creationem vel concrea-
tionem tantum: ergo ſi inſtituatur materia apta
ad recipiendas ſolas formas prioris generis, &
incapax aliarum, erit planè diuerſæ naturæ à ma
teria capaci ingenerabiliũ formarum: non autẽ
repugnat, vt huiuſmodi materia cum tali natu-
ra & capacitate inſtituatur: ergo non repugnat
fieri materias diuerſarum naturarum & eſſen-
tiarum.
Secundò poteſt hoc probari, ſoluendo funda IX.
mentum primæ ſententiæ, & omnes rationes
quibus probare conantur eius defenſores hoc
eſſe impoſſibile. Cum enim ex Ariſtotele addu-
citur illud principiũ: [Actus eſt qui diſtinguit,] Actũ diſtinguere, qualiter intelligendum.
ſi nomine actus in tota ſua latitudine vtamur,
facilè reſpõdebimus, materiam vnam diſtingui
B ſpecie ab alia per intrinſecam differẽtiam eſſen-
tialem, quæ ad genus materiæ comparatur vt a-
ctus Metaphyſicus: iam enim ſuprà oſtẽdimus,
non repugnare puræ potentialitati materiæ in
genere Phyſico, cõſtitui ex potentia & actu Me-
taphyſicis. Neq; enim neceſſe eſt recurrere ad a-
nalogiam materiæ in communi reſpectu mate-
riarum diuerſarum rationum, quam conſtituit
Caiet. 1. p. q. 66. ar. 2. Talis. n. analogia nulla pro
babili ratione fundatur, cum eſſentialis ratio po
tentiæ ſubſtantialis proprijſsimè cõueniat cuili-
bet materiæ, & ſine vlla habitudine vnius ad a-
liam. Itaque, ſi de actu Metaphyſico loquamur,
quælibet materia in ſe habet intrinſecum actũ,
quo ab alia diſtinguatur, quod manifeſtè cõuin
citur ex diſtinctione eſſentiali materiæ à forma,
nam ſi actus eſt qui diſtinguit, neceſſe vt ma-
teria in ſe habeat actum, quo à forma diſtingua-
tur. Eò vel maximè, quòd valde probabile eſt, da
ri conceptum communem vniuocum & gene-
ricum ad materiam & formam, eo. ſ. modo, quo
in partibus poteſt genus reperiri, iuxta ſupradi-
C cta de vniuerſalibus: huiuſmodi namq; eſſe vide
tur conceptus naturę, aut principij vel cauſę in-
trinſecæ & eſſentialis: hoc ergo genus per diffe-
rentias oppoſitas diuiditur tanquam per actus:
ita ergo poteſt communis ratio materiæ per va-
rias differentias diſtingui. Quòd ſi ſit ſermo de
actu Phyſico ſeu reali, adhuc diſtinguere poſſu-
mus de actu entitatiuo vel formali, & priori
modo non oportet, vt quælibet ſimplex entitas
diſtinguatur ab alia diſſimilis naturæ per alium
actum, præter ipſiuſmet rei entitatem. Quia en-
titas ſimplex nõ poteſt in re diſtingui ab alia ni
ſi ſe ipſa: nam eodẽ diſtinguitur, quo eſt. Loquen
do autem de poſteriori actu, ſcilicet formali, ſic
etiam illi attribui poteſt omnis diſtinctio, quate
nus vel per ipſum, vel per habitudinem ad ip-
ſum fit: ſic. n. compoſitum diſtinguitur per for-
mam, vt per actum conſtituentem: vna verò ma
teria diſtinguitur ab alia per habitudinem ad
diuerſam formam generabilem vel ingenerabi-
lem, vt declarauimus.
Et declaratur amplius cõcluſio, quia materię X.
primæ nõ repugnat vnitas ſpecifica cũ diſtinctio
ne numerica: ergo nec repugnabit diſtinctio ſpe
cifica cum vnitate numerica. Conſequentia in-

de probatur, quia ſicut actus eſt qui diſtinguit, ita etiam actus eſt qui dat vnitatem, & qui conſtituit ſpecificam naturam: prius .n. ſecundũ rõnem eſt conſtituere, quàm diſtinguere. Itẽ, quia ſicut genus comparatur vt potentia ad differentiam ſpecificam, ita ſpecies ad differentiam indiuidualem. Ac denique, quia etiam numerica diſtinctio, cum ſit actualis & realis, debet fieri per actum, vt conſtat ex ſuperiùs dictis de principio indiuiduationis. Primũ verò antecedens quoad vtranque partem manifeſtum eſt. Nam quoad priorem, omnes fatentur materias omnes rerũ generabilium eſſe eiuſdem ſpeciei. Primò quidem, quia ſunt omnino ſimiles in eſſentia, vnde & eandem habent definitionem. Secundò, quia quælibet portio materiæ eſt capax omnium formarum, quarum eſt alia, nam quælibet eſt cõe ſubiectum harum tranſmutationum, & ideò rectè dixit Ariſtoteles, eas res vnam habere materiam, quæ ſunt inuicem trãſmutabiles, quod de vnitate ſpecifica neceſſariò intelligendũ eſt. Deniq; ſupra latè probauimus, primam cauſam materialem rerum generabilium non poſſe eſſe niſi vnam, vtiq; ſcdm ſpeciem, id ꝙ docet Ariſtoteles toto primo lib. Phyſic. præſertim tex 69. & Comment. ibi, & 12. Metaph. comm. 14. & D. Tho. 1. p. q. 66. arti. 2.

Materia generabilium eſt vna poſitiue.

Nec probandus eſt modus loquendi quorundam dicentium, materiam generabilium eſſe vnam ſpecie negatiuè, non poſitiuè, volunt enim vnitatem ſpecificam poſitiuã eſſe per formã. Eſt tamẽ inepta diſtinctio, nam ſi loquantur de vnitate pro formali, omnis vnitas negatiua eſt, ſi autem pro fundamento vnitatis, hoc tam eſt poſitiuum in multis materijs, ſicut in multis formis vel compoſitis, nam verè habet poſitiuam eſſentiam, & poſitiuam ſimilitudinem ſeu conuenientiam in tota ſua eſſentia ſi natura, Quoad alteram ẽt partem de diſtinctione numerica, res eſt clariſſima: corpora .n. duorum hominum numero differunt: ergo & materiæ eorum, quam diſtinctionem retinent, etiam ſi priuentur ſuis formis. Quin etiam materiæ, quæ ſunt ſub formis ſpecie diuerſis, quanuis quoad diſpoſitiones proximas dicantur differre aliquo modo ſpecie, vt ſumitur ex Ariſtot. 8. Metaph. tex. 11. tamẽ materiæ primæ quoad entitates ſuas ſolum ſunt numero diuerſæ, cum qua diſtinctione conſeruari poſſent abſque vlla forma actu informante. Nec refert, quòd tota hæc materia generabilium poſſet ſub forma eiuſdẽ rationis conſtitui, & ſub eadem quantitate continua, & ita eſſe vna numero, nam hæc vnitas vel diſtinctio in materia talis eſt, qualis eſſe ſolet in rebus homogeneis, quarũ partes integrantes, ſi ſint actu diuiſæ, ſunt etiam plura indiuidua ſimpliciter, & actu diſtincta numero, ſi verò non ſint diſiunctæ, ſed continuæ, actu ſunt vnum numero, & plura in potentia. Sic igitur conſtat, vnitatem vel diſtinctionem, tam ſpecificam, quam genericam, vel numericam non repugnare cum natura vel eſſentia materiæ.

XI.

Materia ex omniũ entium imperfectiſſima.

Ad confirmationem, quæ fundabatur in imperfectione materiæ reſpondetur primò, probabile eſſe materiam vt ſic ſecundum ſuum cõe genus, tam eſſe imperfectum ens, vt nullum poſſit eſſe in genere ſubſtantiæ magis infimum & imperfectum, non ſolum comparando genus ad genus quod clariſſimum eſt, ſed ẽt comparando omnia & ſingula contenta ſub genere materiæ ad alia omnia, quæ ſub alijs generibus, vel rationibus ſubſtantiæ continentur. Declaratur hoc, nam materia vt ſic diſtinguitur intrà latitudinem ſubſtantiæ, tum à forma, tum à ſubſtantia completa, ſiue compoſita, ſiue ſimplici, atq; hoc modo clarum eſt, genus materiæ vt ſic minus perfectum eſſe quàm genus formæ, & à fortiori q̃ ſubſtãtiam compoſitam, vel completam. Poſſumus tñ vlterius comparare qualibet formam cum qualibet materia, & ſic nõ eſt tam euidens, omnem materiam eſſe inferiorem qualibet forma. Quid .n. ſi quis dicat materiam cœli Empyrei eſſe perfectius ens, q̃ ſit forma terræ? qua .n. euidenti ratione demonſtrabitur id eſſe falſum? Nam ꝙ forma illa plus habeat de ratione actus actuantis, non videtur ſatis conuincere, quia ẽt accidentia habent plus de ratione actus actuantis, quàm materia, & nihilominus in ſua entitate actuali ſimpliciter ſunt minus perfecta, quia abſolutè minorem perfectionem conferunt in genere entis. Sic ergo dicere quis poſſet, meliorem eſſe materiam, quæ veluti inchoat perfectiſſimum corpus, quale eſt cęlum Empyreum, quã ſit forma, quæ veluti cõſummat & complet corpus imperfectiſſimum, ꝙ eſt terra. Nec etiam obſtat, ꝙ illa materia ſub genere minus perfecto contineatur, nam ſæpe accidit, perfectam ſpeciẽ ſub genere minus perfecto eſſe ſimpliciter nobiliorem, quàm ſit aliqua ſpecies infima ſub meliori genere, ſicut voluntas eſt abſolutè perfectior potentia, quam viſus, licèt hic contineatur ſub genere potentiæ cognoſcentis, quod nobilius eſt. Nobilitas .n. generis non eſt ſumenda ex cõparatione oĩum & ſingularum ſpecierũ, ſed vel ſecũdum ſe & cõparando præciſas rationes, vel certè conferendo ſupremam ſpeciem vnius generis ad ſupremã alterius. Quãquam verò hoc ita diſputari poſſit, nihilominus tanquam probabilius admittimus, quamlibet materiam eſſe inferiorem qualibet forma, quia eſt pura potentia in genere ſubſtantiæ, ſub quo genere parum perfectionis participare poteſt. Item, quia aliàs facilè poſſet quis dicere, aliquam materiam eſſe perfectiorem aliqua ſubſtantia completa & integra, quia cum ponatur eſſe perfectior quam forma, & alioqui includat totam materiæ perfectionem, facilè fieri poteſt, vt, ſaltem intenſiuè, excedat in perfectione aliquam ſubſtantiam integrã & compoſitã, quod veriſimile non eſt. Hoc igitur modo optimè explicatur materiam primam eſſe infimum ens, non ſolum ratione huius inferioris materiæ rerum generabilium, de qua potiſſimum locutus eſt Aug. cum dixit, [materiam eſſe propè nihil:] ſed etiam ratione totius generis, ſeu totius latitudinis materię, nam tota pertinet ad infimum gradum ſubſtantialis entis.

XII.

Non verò ſpectat ad hanc infimam materiæ perfectionẽ, vt in eius latitudine non poſſit eſſe gradus, vel maior & minor eſſentialis perfectio, quia non oportet, vt illa perfectio materiæ ſit oĩno indiuiſibilis eſſentialiter: nã vt declaraui, per varias differentias diuidi ac contrahi poteſt. Neq; quoad hoc cõparanda eſt pura potentia cũ puro actu, cuius ſignũ manifeſtũ eſt, quia purus actus eſſentialiter eſt vnus numero & ſingularis, nõ aũt pura potẽtia Ratio aũt eſt, quia purus actus in ſe cõſtituitur ꝑ infinitã perfectionẽ ſimplici-

plicitèr, in ſe includentem oẽm aliam perfectioné, cui infinitati & cõtinentiæ repugnat multiplicatio tã eſſentialis, quã numerica, vt poſteà videbimus. Pura aũt potentia non conſtituitur p infinitã perfectioné, vt p ſe conſtat, cũ ſit infimę perfectionis: neq; ẽt conſtituetur per carentiam oĩs perfectionis, nec per incluſionem (vt ſic dicam) oĩs imperfectionis, nec denique de ratione materiæ vt ſic, eſt quòd habeat infimã & indiuiſibilem perfectionem phyſicam, nam ratio puræ potentiæ hoc non poſtulat, & aliunde id nõ habet. Sed hic ſtatim occurrebat quęrẽdum, quæ nam harum materiarum ſit minus perfecta, non enim ſunt æquales, vt iam cõceſſimus, & rõ ſpecificæ diſtinctionis poſtulare videtur. Rurſus quæri poteſt, an poſſit fieri alia materia minus perfecta eſſentialiter, quàm ſit quælibet materia creata, & conſequenter an in eis materijs poſſit procedi in infinitum. Sed hæc declarabuntur commodius ſectione ſequente.

Aſſertio ſecunda.

XIII. Dico ſecundò, ſi ſolam rationem ſpectemus, probabilius eſt, materiam cœlorum eſſe diuerſæ rationis à materia rerum generabilium. Ad probandã hanc concluſionem ſupponimus cœlũ eſſe ingenerabile & incorruptibile. Quanquam, vt dixi, nos hoc loco non agimus de cęlo quaſi materialiter (vt ſic dicam) ſed formaliter de corpore incorruptibili. Eſt autem certum, non repugnare dari aliqđ corpus incorruptibile, de quo procedit quæſtio propoſita, ſiue illud de facto detur, ſiue nõ. Rurſus de aliquo corpore cæleſti, ſaltem de Empyreo cęlo, Theologi pro cõperto habẽt, eſſe corpus incorruptibile, vt ex autoribus ſuperius citatis conſtat. Denique, quanquã de inferioribus orbibus multi exiſtimẽt eos eſſe corruptibiles, & nõnulli ex antiquis Patribus id interdũ ſignificent, & moderni ẽt Aſtrologi ex quibuſdam apparitionibus cometarum, id ſe demonſtrare exiſtiment, nobis tñ veriſimilior eſt Ariſtotelis ſententia, illa oĩa corpora vſque ad cœlum Lunæ eſſe natura ſua incorruptibilia: tum propter experientiam, videmus enim corruptibilia corpora, vel ſecundum ſe tota, vel ſecundum partes, aut corrumpi, aut alterari, peregrinas impreſſiones recipiendo, aut à naturali ſtatu interdum cadere: at verò vetuſtiſſimo experimẽto conſtat, cœlos, tam ſcđm ſe totos, q̃ ſecũdũ oẽs partes ſuas, integros à creatione mũdi permanſiſſe, & inuariabili vniformitate eodem modo moueri, nec alterari, aut deijci à ſtatu cõnaturali, ex qua experientia ortus eſt cõmunis omnium gentium conſenſus, exiſtimantiũ cœlum ex ſe perpetuum eſſe, vt Ariſtoteles lib. de Mundo ad Alexandrum, & ſecundo de cœlo c. 1. adnotauit. Tum etiam quia hoc eſt magis conſentaneum fini, propter quem corpora illa creata ſunt, nimirum vt ſint quædam cauſæ vniuerſales, quæ ſuo motu & influxu vniformiter variabili adiuuent hæc omnia inferiora, vt per cõtinuam ſucceſſioné & generationem conſeruẽtur: ad hunc autem finẽ neceſſarium fuit, vt cœli eſſent perpetui, & eodẽ modo inuariabili mouerentur. Tum denique, quia non repugnat cœlos eſſe creatos naturæ incorruptibiles, vt ex dictis conſtat, & magis patebit ex dicendis: ergo veriſimilius eſt, tales creatos eſſe: nã, vt dixi, hoc

Cœleſtes orbes omnes incorruptibiles.

A eſt magis conſentaneum fini eorum, & magis etiam pertinet ad perfectionem & pulchritudinem vniuerſi, neque in Scriptura diuina eſt aliquid, quod huic Philoſophicæ rõni repugnet, vt ſequenti aſſertione oſtendam. Imò ſunt multæ locutiones, quæ illi fauent, vt quòd cœli firmiſſimi 2. Paralipomenon, 6. & ſolidiſſimi. Iob 37. & æterni, ſcilicet in poſterum, Pſal. 148. & 2. ad Corinthios 5. dicuntur.

XIIII. Hoc ergo ſuppoſito, probatr̃ concluſio poſita, quia, ſi cœlũ eſſet compoſitũ ex materia elementorũ, tam eſſet ex ſe corruptibile, quàm ſunt ipſa elemẽta. Probatur ſequela, quia materia cœli eſſet capax aliarũ formarũ, v.g. elemẽtorũ, & careret illis: ergo eſſet ſubiecta propriæ priuationi taliũ formarũ, & cõſequẽter, quãtũ eſt ex ſe, illas appeteret, ſed hæc eſt tota radix corruptibilitatis elementorũ: ergo. Rñdent aliqui, negãdo Maiorẽ. qa materia dũ eſt ſub vna forma, nõ eſt capax alterius, quia non poteſt hr̃e vtramq; ſimul, & ideò nõ habet propriè priuationẽ, neq; appetitũ alterius, quia ea forma, quã hẽt, contenta eſt. Sed B hoc friuolũ eſt, nam capacitas ad plures formas non eſt in ſenſu cõpoſito (vt aiũt) ſed diuiſim declaranda, eſt. n. idẽ ſubiectũ capax contrariarum formarũ, non quia poſſit ſimul vtrãq; recipere, ſed quia de ſe indifferens eſt, vt vnã vel aliã ſuſcipiat, atq; hoc ſatis eſt, vt, qñ vnã habet, verè ſit altera priuatũ, quia verè caret forma, cuius eſt capax. Aliàs neq; materia generabilium rerũ eſſet ſubiecta priuationi, neq; in aliquo ſubiecto, in quo eſt forma, vel qualitas poſitiua, eſſet vnquã priuatio formæ oppoſitæ, quod eſt contra cõem oium ſenſum, & loquendi modum. Denique, materia generabilium non alia rõne eſt principiũ corruptionis, niſi quia hoc modo eſt capax aliarũ formarum, quibus caret, & ea rõne dr̃ eas appetere ſecundum metaphoram, nã hic appetitus nõ eſt aliud à naturali capacitate, vt in prima Diſputatione procemiali declaratum eſt.

Probatio cõcluſionis.

Quorũdam reſponſio refutatur.

XV. Alij rñdent, formã cœli explere capacitatem materiæ pp ſuã eminentiã & virtualẽ continentiã, & ob hanc peculiarẽ rationẽ, materiã exiſtẽtẽ ſub tali forma non appetere alias, nec propriè eſſe capacẽ illarũ. Sed hoc ẽt eſt falſũ, nã forma C cœli non continet eminẽter ac virtute oẽs alias formas, non. n. continet aiam rõnalẽ, neq; alias formas perfectorũ viuentiũ, neque forma vnius cœli eminẽter aut virtute cõtinet formas aliorũ cœlorũ, ſuppoſito q̃ ſpecie differant. Vnde, cum dr̃ forma cęli explere capacitatẽ materiæ, intelligi põt intenſiuè, & hoc neq; eſt verum, nec ſatis eſt, nã aĩa rationalis perfectius actuat materiam & cũ illa ſit perfectiſſiam, illa ſola dici poteſt explere intenſiuè capacitatẽ materiæ, & nihilominus relinquit illã ita capacẽ aliarum, vt ſit ſufficiẽs principiũ corruptionis. Rñderi põt: aĩam rõnalẽ excedere formã cœli in gradu formæ, excedi tñ in modo informãdi. Nos verò dicimus, ex hoc exceſſu & informandi modo colligi ſufficiẽter diuerſitatem materiæ, & alias explicari non poſſe, qualis ſit ille exceſſus, vt ex ſequentibus magis conſtabit. Vel ergo intelligitur forma cęli explere capacitatem materiæ extenſiuè, & hoc eſt impoſſibile, ſi illa materia eſt eiuſdem omnino rationis & capacitatis cum hac noſtra materia, quia de ſe eſt planè indifferẽs ad oẽs formas quarũ perfectiones nec formaliter continet for-

ma cęli, nec eminenter. Quapropter fieri nõ poteſt vt per ſe ſola & per ſuum informandi modũ repleat capacitatem talis materiæ.

XVI. Alia reſponſio eſt, capacitatem materiæ dupliciter poſſe conſiderari: vno modo ſecundum ſe, & quaſi remotè, alio modo proximè, & vt eſt reducibilis, ad actum. Priori modo concedũt materiã cęli eſſe capacem aliarum formarũ, vt argumentum factũ probat, & ſimiliter habere priuationem, & quaſi radicalem appetitum; proximè vero negant habere capacitatem, quia iam illa materia ita eſt affecta, diſpoſita, & actuata, vt nõ ſit reducibilis ad aliũ actum eo quòd nõ ſit ſeparabilis ab illo quem nunc habet. Hoc aũt prouenit partim ex diſpoſitionibus, quæ non habẽt cõtrariũ, partim ex ipſamet informatione ſeu modo informandi, qui talis eſt, vt inſeparabiliter cõiungat talem formam huic materiæ. Materia autem eſt principium corruptibilitatis, non prout conſideratur ſecundum remotam capacitatem, ſed prout eſt proximè diſpoſita & affecta. Hæc quidem reſponſio eſt probabilis, non tamen ita ſatisfacit, quin contraria opinio probabilior relinquatur. Primò quidem, quia vt agens poſſit alterare paſſum, non oportet vt ſupponat in illo diſpoſitionem poſitiuè contrariam, ſed ſatis eſt vt ſupponat capacitatem cum priuatione, nam B hæc, adiuncta forma, quam agẽs introducit, sũt ſufficientia principia naturalis mutationis: ergo licèt in cęlo non ſint diſpoſitiones directè & poſitiuè contrariæ qualitatibus elementorum, ſi tamen in eo eſt materia capax talium qualitatum, & carens illis, hoc ſatis eſt vt poſſit cęlum ab elementis alterari, & peregrinas impreſſiones recipere. Dices, habere cęlum nobiles aliquas qualitates formaliter repugnantes, & reſiſtens omnibus his inferioribus qualitatibus. Sed hoc in primis dicitur voluntariè & ſine probatione, ac deinde ex illa reſponſione ad ſummũ habetur, cęlos non poſſe corrumpi, quia non eſt in inferiori agente virtus quæ poſſit vincere reſiſtentiam paſſi, ſi ergo virtus actiua augeretur aut fortior redderetur, poſſet cęlum alterare & ad corruptionem diſponere.

Ac denique, licèt daremus eſſe poſſibilem illũ
XVII. incorruptionis modũ, tamen negari non poteſt C quin facilior et nobilior modus ſit, ſi cęlũ nõ per reſiſtentiam qualitatum, ſed per intrinſecam & ſubſtantialem cõpoſitionem ſit incapax peregrinarum impreſſionũ, & formarum. Cum ergo cęlum factũ ſit vt ab his omnibus impreſſionibus & alterationibus ſit abſtractũ, & vt materia eius nunquã mutet formã, veriſimilius eſt factã eſſe de ſe incapacem omnium harum formarũ & qualitatum, atque adeo non ſolum quoad formã, ſed etiam quoad materiam eſſe cęlum alterius rationis & ordinis ab omnibus inferioribus corporibus. Quòd ſi quis dicat, hanc incapacitatem peregrinarum impreſſionum corrumpentium nõ eſſe tribuendam aut incapacitati materiæ, aut qualitatibus reſiſtentibus, ſed modo informandi formæ. Cõtra hoc eſt, quia, ſi materia habet eandem capacitatem, vix poteſt intelligi, quomodo per ſolũ modum informationis reddatur ipſum cõpoſitum incapax inferiorum qualitatũ. Maximè cũ paſſiua potentia ad recipiendas has qualitates conueniat corporibus ratione materiæ. Et propter hanc cauſam Ariſtoteles locis ſupra citatis A merito exiſtimauit, ſicut ea quæ mutuo tranſmutantur, cõmunem habent materiam, ita etiã è conuerſo, quæ tranſmutari non poſſunt, non habere materiam communem, quia ſola diuerſitas in forma non poteſt ad id ſufficere. Accedit, quòd licèt forma cęli habeat talem informandi modum, vt natura ſua poſtulet inſeparabilitatem à ſubiecto quod informat: tamen per hoc ipſum ſufficienter indicatur, materiam illi formæ ſubiectam debere eſſe diuerſæ rationis. Quia potentiæ diſtinguuntur per actus, ſed forma illo modo informans eſt actus longè diuerſæ rationis à forma generabili, & poſtulat in ſubiecto conditiones longè diuerſas, nempe inſeparabilitatem & plenam ſatietatem & (vt ita dicam) perpetuam quietem ſub tali actu: ergo potentiæ ſeu materiæ ordinatæ ad huiuſmodi actus diſtinctæ ſunt.

Vltimò poſſunt rõnes non minus efficaces ſumi ex eo quòd cęlum eſt ingenerabile naturali generatione, hactenus enim ſolũ incorruptibilitatem eius ponderauimus. Si ergo materia aeris & Solis v.g. eſſent eiuſdem rationis, eſſet nunc materia aeris capax formæ Solis, & carens illa, & appetens illã, non enim eſt minor rõ de illa, q̃ de alijs formis quarum eſt actus. Ergo quantũ B eſt ex parte cauſæ materialis, cœlum reuera eſt generabile ex aere: ergo ſimpliciter eſt generabile. Patet conſequentia, tũ quia hæc denominatio maximè ſumitur ex parte materiæ, tum ẽt, quia potentiæ paſſiuæ naturali correſpondet potẽtia actiua naturalis, aliàs ſuperflua eſſet & otioſa talis potentia in rerum natura. Vel certè quamuis de facto non daretur talis vis actiua, non tamen repugnaret dari intra ordinem agentium naturalium. Atque ita quantum eſt de ſe cęlũ eſſet naturaliter generabile. Quin potius nulla rõ reddi poſſet, cur cęlum ipſum aut Sol nõ poſſit ex materia ſibi applicata generare ſibi ſimile, quia datur in natura ſubiectum continens in potẽtia illã formam & carens illa: ergo illa forma factibilis eſt per eductionẽ de potentia talis ſubiecti: ergo & in ſuo eſſe & gradu finita eſt, & in modo quo fieri põt; ergo per virtutem finitam agentis naturalis educi poteſt: cur ergo non eſt in cęlo C aut in Sole talis virtus ad generandũ ſibi ſimile? certè non poteſt vlla rõ Philoſophica aſſignari. Cum ergo cęlũ ſit ingenerabile, forma eius talis eſt, vt nec poſſit educi de potentia materiæ, neq; illi vniri per generationem; ergo non cõtinetur in potentia illius materiæ quæ eſt ſubiectum generationis, neque illam reſpicit, aut actuare põt: ergo è contrario materia, quæ ſubijcitur tali formæ, natura ſua eſt ſubiectum incapax generationis, & conſequenter eſt diuerſæ naturæ ab alia materia, quæ eſt generationis ſubiectum. Atque hæ rationes, quamuis exempli cauſa de materia cęli factæ ſint, tamen vniuerſè & formaliter procedunt de corpore ab intrinſeco incorruptibili, quæ magis confirmabuntur ſoluendo ſecundum fundamentum prioris ſententiæ.

XVIII. Cœleſtes orbes omnes ingenerabiles.

Ex oppoſito quot oriantur abſurda.

XIX. Fundamentum ergo ſecundum prioris ſententiæ ex cõfirmatione præcedentis aſſertionis ſolutum eſt, iã enim ſatis oſtendimus, quomodo ex corporis incorruptibilitate, ſi omnino naturalis & intrinſeca ſit, inferatur diuerſitas materiæ; & omnia, quæ in diſcurſu illius fundamenti attinguntur, ſigillatim ſunt à nobis tractata &

expe-

Digitized by Google

expedita. Exemplum autem quod ibi adducitur de indiſſolubili vnione humanitatis Chriſti, nihil ad rem præſentem refert: non n. negamus aliquam vnionem poſſe eſſe indiſſolubilem natura ſua, ſed dicimus, huiuſmodi vnionem formæ cum materia eſſe indicium diuerſitatis non ſolũ in forma, ſed etiam in materia; tum quia potentia proportionatur actui; tum etiam, quia talis vnio poſtulat materiam incapacem peregrinarum impreſſionum.

Comparantur materiæ cœlorum inter ſe.

XX. IN confirmatione vero illius fundamenti petitur ſpecialis difficultas de materiis cœlorũ, an inter ſe etiam differant ſpecie, in qua loqui poſſumus, vel ſupponendo cœleſtia corpora eſſe eiuſdem ſpeciei, vel ex hypotheſi, quod differant ſpecie: &, vt ſæpè dixi, nihil ad præſentem quæſtionem refert, quid de facto in hoc verius, ſit nam ſatis eſt loqui de poſſibili, in quo non eſt dubium, quin poſſint dari corpora incorruptibilia & eiuſdem, & diuerſæ ſpeciei. Si ergo loquamur de corporibus habentibus formas eiuſdem B rationis, nulla ſupereſt quæſtio, quin materię debeat etiam eſſe eiuſdem rationis eſſentialis, quia non habent, vnde diſtinguantur. Neque talis cõuenientia in materia poteſt obſtare incorruptibilitati talium corporum, quia ſimile non patitur à ſimili, vnde inter talia corpora non poteſt eſſe naturalis actio & tranſmutatio, nec materia vnius appetit formam alterius, cum ſint eiuſdẽ ſpeciei. Et quoad hoc eadem eſt ratio de diuerſis corporibus, quæ de diuerſis partibus homogeneis eiuſdem corporis: partes autem eiuſdem corporis homogenei diſtinctas habent portiones materiæ, eiuſdem tamen rationis, ſicut ſunt formæ. Non eſt autem improbabile, hanc ſingularem materiam talis ſpeciei eſſe naturaliter coaptatam & proportionatam huic ſingulari formæ, & cum ea habere peculiare vinculum, & propriam indiuidualem habitudinem, quanquam id incertum ſit, parumque ad rem præſentem referat.

XXI. Difficultas ergo in prædicta confirmatione tacta procedit ſupponendo diſtinctionẽ ſpecificã inter hm̃oi corpora, ſiue illa intercedat inter corpora integra, qualia ſunt, v.g. cœlum Empyreum & cęlum Lunæ, quæ ſpecie differre longè veriſimilius eſt, ſiue ſe habeant vt partes eiuſdem corporis, vt ſunt aſtra reſpectu aliarum partium corporum cęleſtium. De his ergo omnibus eſt difficultas, quia ſi ratio facta eſt efficax, æquè probat, materias omnium corporum incorruptibilium ſpecie differentium, eſſe etiam ſpecie differentes, quod videtur incredibile.

XXII. *Quorundam in hoc ſententia. Capreol.* In hac re diuiſi ſunt diſcipuli D. Thomæ, nã Capr. quem Sonc. & alij ſequuntur, non exiſtimat eſſe admittendũ illud conſequens, quia vt materiæ ſint ſpecie diuerſæ, non ſatis eſt formas eſſe ſpecie diſtinctas, cum conſtet in his rebus inferioribus eandẽ materiã recipere varias formas: oportet ergo vt ſit diuerſitas in modo informandi, omnes autem formæ cęlorũ conueniunt in eodem mõ informandi inſeparabiliter, & explẽdo appetitum materiæ: ergo, quamuis in gradu eſſentiali illæ formæ differãt, nihilominus materia oĩum eſt vna, quia reſpicit omnes veluti ſub A vna ratione formali, quæ ſumitur ex modo informandi, ſicut materia inferiorũ corporũ eſt vna, quia reſpicit plures formas, quatenus conueniũt in alio modo informandi, ſeparabiliter. Vnde Ariſtoteles quamuis dixerit corruptibile & incorruptibile differre genere, nunquam tamẽ dixit incorruptibilia inter ſe differre etiam genere phyſico: non ergo differunt in materia. Tandem illa omnia corpora, ſicut ſunt incapacia alterationum corrumpentiũ, ita ſunt capacia earũ mutationum, quæ corruptionem non afferunt, vt motus localis, & paſſiuæ illuminationis: ergo ſignũ eſt habere materiam eiuſdem rationis.

XXIII. *Materiæ cœleſtiũ orbiũ inter ſe ſpecie diuerſæ, Caietanus.* At vero Caiet. concedit ſequelam argumenti, & docet omnia corpora incorruptibilia ſpecie diuerſa habere non ſolum formas, ſed etiam materias ſpecie diuerſas. Et in ea ſententia magis conſequenter loquitur, quia rationes factæ eandem efficacitatem in præſenti habent. Nam ſi materia cęli cryſtallini, v.g. eſt eiuſdẽ rõnis cum materia cœli empyrei: ergo eſt naturaliter capax formæ eius, & diſpoſitionum omnium, quæ ad illam requiruntur: ergo forma cœli Empyrei, B quantum eſt ex ſe, & ex parte talis ſubiecti, educi poteſt de potentia eius: ergo cœlum empyreum naturaliter eſt generabile, & è contrario cryſtallinum cœlum erit naturaliter corruptibile & tranſmutabile in aliud. Patet conſequentia, quia materia dicitur eſſe de ſe indifferens ad omnes illas formas, & per proprias vniuſcuiuſque diſpoſitiones determinari ad illas: ergo erit tanta repugnantia inter diſpoſitiones, ſicut inter formas: ergo per illas diſpoſitiones poterit materia illa præparari ad abijciendam vnam formã, & recipiendam aliam. Neque ad hanc tranſmutationem videtur neceſſaria contrarietas poſitiuã & perfecta, ſed ſufficiet propria oppoſitio priuatiua cum naturali repugnantia & incompoſſibilitate formarũ, & propriarum qualitatum, vel diſpoſitionum. Quod ſi ex parte potentiæ paſſiuæ naturalis hoc totum verum eſt, nulla ratio afferri poteſt, cur potentia actiua naturalis, illi potentiæ paſſiuæ correſpondens ſit impoſſibilis: imo nec reddi poteſt ratio, cur de facto non reperiatur in cœlis. Igitur, ꝙ talia corpora ſint ad inuicem impaſſibilia tali paſſione, quæ ad corruptionem vel generationem diſponat, prouenit C ex eo, quòd vnumquodque habet propriam materiam ita accõmodatam & commenſuratã propriæ formæ, & diſpoſitionibus illius, vt ſit prorſus incapax aliarum, vnde neceſſario fit, tam eſſe diuerſas ſpecie materias horum corporũ, quàm formas eorundem.

XXIIII. Quocirca quamuis verum ſit, omnes materias cœlorũ in hoc conuenire, quòd ordinentur ad formã inſeparabiliter informantẽ, tamen hęc cõueniẽtia non põt eſſe in eis ſpecifica, ſed generica, & ex illa infertur diuerſitas ſpecifica. Nam vt vnaquęque materia inſeparabiliter coniungatur propriæ formæ, neceſſe eſt, vt ex vi ſuæ entitatis & eſſentiæ cum ſola illa poſſit naturale vinculum contrahere. Nam ſi eſſet indifferens, hoc ipſo poſſet ſuam formam dimittere, & alteri repugnanti cohærere. Igitur reſpicere formam inſeparabiliter informantem, nihil aliud eſt, quam determinatè reſpicere propriam & vnicam formam. & è contrario, quòd forma inſeparabiliter informet, ideò eſt, quia talem reſpicit poten-

tiam, quæ illo actu contenta eſt, neque alium appetit, quia alterius nõ eſt capax. Neq; alia rõne intelligi poteſt, quod vnaquæque forma cœli faciet appetitum propriæ materiæ. Eſt ergo in hoc magna diſſimilitudo inter materiam rerum corruptibilium & incorruptibilium, nam illa ideò reſpicit formam ſeparabilem, quia ex ſe indifferenter reſpicit plures formas inter ſe repugnantes, vnde ipſamet ſeparabilitas formarũ requirit vnitatem in materia, & talem capacitatem, quæ non oĩno expleatur vna, vel alia forma. At vero materia vniuſcuiuſque cœli ideò reſpicit formam inſeparabilem, quia nõ reſpicit aliam, niſi ſuam, & ideò illa ſatiatur, quia non eſt capax aliarum, neque indifferens, ſed ex vi ſuæ eſſentiæ eſt determinata ad talem formam. Neque Ariſtoteles huic ſententiæ repugnare poteſt, cum ille generatim dixerit, illa differre materia, quę nõ ſunt inuicem tranſmutabilia. Quod vero 10. Metaph. dixerit corruptibile & incorruptibile differre genere, non impedit, quò minus ipſa ẽt incorruptibilia poſſint dici inter ſe genere Phyſico differre, ſi hoc (B) nihil aliud ſit, quam differre materia: ſi verò, illa locutione plus indicetur, ſic ſpãli rõne dicentur differre genere corruptibilia corpora ab incorruptibilibus, potius quam incorruptibilia inter ſe, quia nimirum illa ſunt diuerſorum ordinũ, hæc verò vnum gradum conſtituunt. Item materiæ cęlorum, & elementorum differunt quodammodò genere Phyſico, quia vna materia eſt ſubiectũ generationis, tota verò alia materia eſt incapax generationis, & ita eſt etiã maior ſimilitudo ſpecifica & ſubalterna inter materias cęlorum inter ſe, quam cum materia horum inferiorum. Et illa conuenientia ſatis eſt, vt in aliquib. mutationib. localibus aut perfectius cõuenire poſſint, vt per ſe conſtat. Atque ita ſufficienter ſatisfactum eſt, fundamentis aliorum, & noſtra ſententia confirmata.

Tertia aſſertio, qua Diuinæ Scripturæ teſtimonijs ſatisfit.

XXIIII.

Dico tertio. Ex diuinis ſcripturis colligi non poteſt cęlos eſſe factos ex materia elementorum, & conſequenter nihil eſt in Scriptura ſa- (C) cra, quod propoſitæ Philoſophicæ veritati repugnet. Hæc aſſertio excedit quidem limites Metaphyſicæ: non poſſumus tamen eam prætermittere, tum vt ſatisfaciamus fundamentis oppoſitæ ſententiæ tum etiam vt breuiter attingamus materialem cauſam totius vniuerſi corporei, & conditionis eius, in quo non ſolum Theologi, ſed ẽt Philoſophi a principio laborarunt. Primum ergo, quod attinet ad cęlum Empyreum, concluſio eſt extra controuerſiam: nam Theologi, qui cęlum illud admittunt, in primo momento creationis rerum docent fuiſſe creatum ſimul cũ terra: illudque aut ſignificari, aut ſaltem comprehendi in verbis illis: [In principio creauit Deus cęlum.] Vnde, ſaltem quantum ad hoc corpus, ſine vlla difficultate Theologica procedunt omnia dicta de materia cœli. Propter quod etiam Theologi docent, illud cœlum in fine mundi, neque eſſe comburẽdum, neque innouandum, quia ſemper eſt puriſſimum, & clariſſimum, prout ſedẽ Beatorum decet. Philoſophi vero nihil de illius cœli exiſtentia cognoſcere potuerunt, quia nec motũ habet, nec illuminationem, aut manifeſtã influẽ-

Cęlũ empyreũ lõge incorruptibile.

(A) tiam, qua poſſit à mortalibus humano diſcurſu inueſtigari.

De alijs autem cœlis probatur concluſio, quia nulla ratio cogit, vt nomine cęli in citatis verbis vnum tantum corpus cęleſte, illudque ſupremũ & Empyreum intelligatur, nam frequẽs & vſitatus modus loquendi habet, vt nomine cęli ſimpliciter dicti totus ordo cęleſtium corporum comprehendatur. Qui mos etiam eſt frequẽs in Scriptura: eò vel maximè, ꝙ illud ſingulare in Hebræo, plurale eſt, eò quod vox שמים Samaim ſingulari careat, & in alio loco in plurali trãsfertur, Pſal. 101. [Initio tu Domine, terram fundaſti & opera manuũ tuarum ſunt cęli:] vbi ſignificatur, oẽs cœlos ſimul cũ terra fuiſſe conditos. Nec verò obſtat, ꝙ paulò poſt in eodẽ capite primo Gene. dr̃: Firmamentum factum fuiſſe ſecũdo die, & appellatum [cœlũ,] & Solem, Lunam, ac ſtellas quarto die fuiſſe creatas. hoc (inquam) nõ obſtat, tum quia probabilius eſt hæc non fuiſſe creata ſecundo & quarto die quantũ ad ſubſtantiam, ſed ſolũ quoad quædam accidentalia munera, vt paulò pòſt indicabimus: tum etiam, quia illud firmamentum, de quo ſecundo die fit mentio, non eſt aliquod ex corporibus incorruptibilibus, de quibus loquimur, vt mox declarabimus. Veriſimilius ergo eſt noĩe cœli comprehendiſſe Moyſem oẽs orbes cęleſtes, & maximè locutum fuiſſe de cęlo hoc viſibili, quod humanis oculis conſpicitur; hoc enim præcipuè egit in eo opere, vt Deum oſtenderet creatorem oĩum viſibilium, ſicut annotauit Hieronymus epiſtola 139. ad Cyprianum. Non eſt ergo credendũ incępiſſe Moyſem narrationem ſuam à creatione ſolius cœli inuiſibilis: comprehendit ergo ſub illa voce omnes cęlos viſibiles, vt interpretatur etiã Baſilius hom. 1. Hexameron. Imò probabile ſatis eſt, nomine cæli comprehendiſſe omnia corpora vſque ad aerem incluſiuè: eſt enim frequens in Scriptura, vt nomine cæli comprehendatur aer. Pſal. 103. [Extendens cælum, ſicut pellem, qui tegit aquis ſuperiora eius.] Et frequenter in Scriptura fit mentio auium, ſeu [volucrum cæli,] id eſt aeris: & in eodem loco Genesis dicitur: [Vocauitque Deus firmamentum, cælum:] quod firmamentum, vel aeris pars quædam eſt, uel aerem includit. Sicut ergo paulo inferius dicitur: [Et uocauit aridam, terram,] & nihilominus eodem nomine (quaſi per anticipationem) illam in principio appellauit: ita etiam de nomine cæli commodè intelligi poteſt.

XXV. Inferiores orbes cęleſtes ſimul cũ Empyreo ex nihilo creati.

Pſal. 101.

Geneſ.

Hieronym.

Baſilius.

Pſal. 103.

XXVI.

Atque hinc ulterius colligitur, nullum eſſe argumentum, cælum fuiſſe creatum ex aqua, aut totum ſpatium à ſuperficie terræ uſque ad cælum Empyreũ, plenum fuiſſe aquis, eò quod in illa prima narratione tm̃ cæli, terræ, & aquarũ Moyſes mentionem fecerit. Hoc (inquam) argumentum efficax non eſt. Primo, quia declaratum iam eſt, noĩe cæli comprehendiſſe oĩa corpora ſuperiora uſque ad aerem. Secundo etiam, quia probabilis eſt expoſitio multorum Patrũ, qui nomine [ſpiritus] intelligunt aerem ſignificari, cum ibidem dr̃: [Et ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas,] ut uidere licet in Theodoreto, q. 8. ſuper Gen. & alijs, quos in catena Geneſis refert Lippomanus. Tertiò, quia ualde etiam probabilis eſt multorum expoſitio, qui putant nomine terræ complexum eſſe Moyſem quatuor elementa ſuis ſitibus natu-

naturalibus,& proprio ordine diſpoſita. Quę eſt ſnia Baſilij, & Bedæ in Examet. & Damaſc. lib. 2. de Fid. cap. 5. & cõiot Theologorum; nam, ſicut nomine cœli totum ſuperiorem orbem, ita terræ nomine totum inferiorem mundum cõprehendere potuit, ex extremis media ſubintelligendo. Præſertim, quia (vt Philoſophi aiunt) poſito vno cõtrariorum in rerum natura, neceſſe eſt aliud etiam exiſtere: vnde facta mẽtione creationis terræ, ignis etiam illi extremè contrarius in ſitu & leuitate, creatus ſubintelligitur: & in eis comprehenduntur media, vel certè ſub terra & aqua comprehenduntur aer & ignis, quæ in qualitatibus primis extremè illis opponuntur. Addo denique, ſi ex eo, quod in verbis illis: [In principio creauit Deus cœlum, & terram,] ſolũ elemẽtum terræ expreſsè nominatum eſt, rectè colligitur aerem & ignem non fuiſſe tunc creatos; pari ratione colligi poſſe neque aquam tũc fuiſſe creatam, quia neque hoc de illa narratur, ſed ſtatim ſubditur; [Terra autem erat inanis, & vacua, & tenebræ erãt ſuper faciem abyſſi, &c.] Vnde aliqui hæretici ſumpſerunt occaſionẽ dicendi Deum non creaſſe abyſſum illam, de qua ibi fit mentio, neque terram illam inuiſam & incompoſitam, quia de his non dr̃, ꝙ creata ſunt, ſed ꝙ erant; vtique anteq̃ creatio rerum fieret, Aiebantque illis verbis ſignificari illud antiquũ chaos, quod Philoſophi, vel Poetæ excogitarũt; vel materiam primam, quam Plato increatã exiſtimauit, ex qua dicebant Deum creaſſe cœlum & terram elementarem. Quæ expoſitio hæretica eſt. Neceſſe eſt ergo, vt ſub cœlo & terra aquã etiam intelligamus, vnde ſicut proximè ſequentia verba; [Terra autẽ erat inanis & vacua,] non intelligũtur de alia terra, q̃ de illa, quæ creata eſt in principio: ita abyſſus aquarum de qua in eiſdem verbis fit mẽtio, in eodem principio ſimul cum terra creata intelligitur: ergo neceſſe eſt ſub illis verbis: [In principio creauit Deus cœlum, & terram,] aliquid aliud comprehendere, præter id quod expreſſe verba ſignificant: ergo qua ratione comprehenditur aqua, comprehendentur etiam alia elementa.

XXVII. Et quidẽ ſi nomine cœli ſignificari intelligamus totũ corpus cœleſte vſq; ad cœlum aereum, optimè nomine terræ ſignificãtur terra & aqua, quæ ita ſunt coniuncta, vt vnum corpus, & inferiorem mundum quodammodò cõponant. Nec refert, quòd in eo principio, in quo creata ſunt, non erant ita diſpoſita, nec habebant oĩno eum ſitum, quẽ nunc habẽt, nam ſatis eſt, ꝙ qñ Moyſes ſcripſit, iam ita eſſent conſtituta, vt de eis per modum vnius loqueretur. Si verò nomine cœli ſolum intelliguntur proprij orbes cœleſtes; ſub terræ nomine cõprehendentur reliqua elementa ratione iam dicta. Itaque vtroque modo concluditur, nomine cęli & terræ ibi comprehendi totũ vniuerſum ex ſimplicibus corporibus quoad eorum ſubſtantiam conſtans, ſine ornatu tñ & diſpoſitione, quam nũc habẽt. Et hæc eſt magis recepta expoſitio Græcorum & Latinorum ſuper Geneſim: nec diſplicet Auguſtino 11. de Ciuit. cap. 33. & lib. 2. con. Maximin. cap. 3. licèt aliquid amplius interdum addat, quod ad præſentem diſputationem non ſpectat.

Græcorũ & Latinorum recepta expoſitio. Auguſt.

XXVIII. Ex his conſtat, nullum poſſe argũ colligi ex hiſtoria creationis mundi, quo ſuadeatur cœlos

A & elementa ex eadem materia fuiſſe condita: ꝙ ſi inde non hr̃, ex nullo alio Scripturæ teſtimonio id colligi poteſt: vtrumque autem manifeſtius fiet, rñdendo ad tertium fundm̃ prioris ſententiæ. Expoſitio igitur illa, quæ nomine terræ materiam primam intelligit, & ex ea omnia corpora, præter cœlum empyreum, formata dicit, quoad priorem quidem partem eſt Auguſtini, non verò quoad poſteriorem. Quamuis .n. nomine terræ intelligat materiam primam, nõ inde fit intellexiſſe vnam eſſe & eandem materiã, ex qua formata ſunt corpora cœleſtia, & terreſtria, ſed ſolùm ꝙ vtraque ex aliqua materia informi creata ſunt. Eò vel maximè, ꝙ idẽ Auguſtinus lib. de Geneſ. cont. Manic. c. 7. arbitratur nomine cœli & terræ ſignificari materiam informem, ex qua cœlum & terra formata ſunt, quam dicit ſic appellari, non quia iam hoc erat, ſed quia eſſe poterat: ergo eadem ratione intelligi poteſt, ſenſiſſe Auguſtinum aliquã diuerſitatẽ in ipſa materia informi præceſſiſſe, ob quã diſtinctis illis nominibus appellata eſt. Sed (quod

Auguſt.

B ad rem ſpectat) tota illa expoſitio Auguſtini eſt valde metaphorica, & aliena à ſenſu hiſtorico, qui eſſe debet proprius. & non diuertere ad metaphoras, præſertim obſcuras, & inuſitatas. Vnde aliud eſt dicere nomine cœli cõprehendi angelos, non excludendo proprium ſenſum vocis, ſed addendo contentum comprehendi in continenti, ſeu locatum in loco; aliud verò eſt dicere nomine cœli ſignificari ſolam naturã angelicã, quod eſt incredibile, qa illa metaphora eſt valde obſcura & inuſitata, maximè cum eodem capite ſæpe ſignificet viſibile corpus: multo verò incredibilius eſt nomine cœli ſignificari materiã informem. Atque idem fere eſt de nominæ terræ, quod in toto illo capite elementum terræ ſignificat, & hæc ſola eſt propria ſignificatio eius, quę excludi non debet, quamuis ſub illa aquaẽ t vel alia elementa cõprehendantur, vt explicuimus. Et hic eſt, vt dixi, cõis ſenſus Patrũ: imò Tertullianus lib. cont. Hermogen. cap. 21. vehementer in illum inuehitur, eò quòd nomine terræ materiam informem interpretaretur. Item aliàs etiam nomen abyſſi, & nomen aquarum ſigniſi-

Tertullian.

C caret materiam informem, quod valde repugnat certitudini, & veritati hiſtoriæ.

XXIX. Ad locum autẽ Sapiẽtiæ 11. [Manus tua creauit orbem terrarum ex materia inuiſa,] duobus modis reſpõderi poteſt; primo, vt verba illa, [ex materia inuiſa,] non ſignificẽt materialem cauſam ordine temporis præexiſtentem creationi orbis terrarum, ſed tantum ordine naturæ, ita vt non propriè ſignificent materialem cauſam ipſius creationis, ſed rerum creatarum, vt ſenſus ſit; Manus tua creauit orbem terrarum conſtantem ex informi materia, quam eadem manus tua condidit, vt ex ea totum orbem formaret. Quæ expoſitio eſt conſentanea doctrinæ Auguſtini, qui alijs locis ait informitatem materiæ non tempore, ſed natura, corporum creationẽ præceſſiſſe, vt infrà videbimus. Iuxta hanc verò interpretationem, non oportet vt verbum illud [ex materia inuiſa,] ſeu [informi] (vt ad literam habent Græca) ſignificet aliquam ſpeciem vltimam materiæ, ſed abſolutè materiam, ſiue ſit vnius generis, ſiue ſpeciei. Secundò, & magis ad literam, reſpondetur non loqui ibi Sapiẽtem de

Locus Sapientiæ 11. exponitur.

prima

Digitized by Google

prima rerum creatione, quæ non ex materia, ſed ex nihilo facta eſt, ſed de ornatu, diſpoſitione, ac rerum diſtinctione, qua hic mundus cōditus eſt, & in eo ſtatu & pulchritudine, quam nūc habet, conſtitutus. Quanuis enim Vulgata Latina vertat [creauit,] nō tñ ſumit verbum illud in eo rigore, quo ſignificat productionē ex nihilo, ſed prout ſignificare etiā ſolet quamcunq; effectionem; atque ita verbum Græcum Κτίζω, quod ibi reſpondet, fabricare & condere generatim ſignificat. Vnde per materiam inuiſam non intelligitur ibi materia prima (de qua nunquam expreſſam mentionem fecit diuina Scriptura) ſed ſignificātur oīa corpora ſimplicia, ex quibus Deus hunc mundū conſtituit & ornauit, eo modo quo lapides, & ligna dici ſolent materia domus, & in vniuerſum res q̄ ſupponitur ad actionem vel fabricationem, dici ſolet materia actionis. Dr̄ autem illa materia informis, non informitate ſubſtātiali abſolutè & ſimpliciter, ſed vel accidentali propter carentiam lucis, motus; &c. vel aliqua etiam informitate ſubſtātiali, quia formæ miſtorum nondum erant in materiā introductæ: & peculiari rōne dici potuit materia inuiſa propter tenebras, quæ erāt ſuper faciē abyſſi. Poteſt autem hæc expoſitio declarari ex Paulo, qui ad prædicta verba ſapientis videtur alluſiſſe, cum ſcripſit ad Hebr. 11. [Fide intelligimus *Hebr. 11.* aptata eſſe ſecula verbo Dei,] vbi rectè Caietan. aduertit, Paulū loqui de opere diſtinctionis & ornatus, & ideò nō dicere creata eſſe oīa, ſed [aptata eſſe ſecula,] quia ſex diebus Deus aptauit & diſpoſuit hunc mundum, [vt ex inuiſibilibus,] id eſt, ex latentibus & inornatis corporibus, tū propter tenebras, tum quia terra ſub aquis deliteſcebat, [viſibilia fierent,] id eſt in eo ſtatu conſtituerentur, in quo videri poſſent; & tam ſimplicia corpora, quàm miſta, & præſertim animantia, poſſent hoc viſibili mundo frui.

XXX. *Illatio notanda.*

Præterea ex dictis etiam conſtat, non colligi ex hiſtoria Geneſis, totum illud ſpatium, quod inter cęlum Empyreum & terram iacet, prius fuiſſe aquis plenum, vt ex eis cœli procrearētur. Abyſſus enim ſufficienter dicitur de toto elemēto aquæ, quod tunc circundabat terram, & tenebris erat circūfuſum: ſuper illud autem erat aer, & alia corpora cœleſtia. Verba autem illa D. Petri, [Cęli erant prius, & terra de aqua, & per aquam conſiſtens,] nihil ad rem faciunt: tum qa ibi non eſt ſermo de cęlo æthereo, ſed aereo, tum etiam quia non cœlum, ſed terra dicitur conſiſtere Dei verbo de aqua, & per aquam, non quidem quoad ſubſtantiam ſuam, ſed quoad ſtatum quem nūc habet, vt habitabilis ſit, & fructifera eſſe poſſit, vt latius expoſui in 2. tom. 3. par. diſput. 57. ſect. 2. Quòd denique Hebraicum nomen, quo cœli nominantur, ex aquis ſumptum ſit, non ideò eſt, quia cœlum conditū ſit ex aqua, ſed quia cœlum interpoſitum eſt inter aquas, vt diuideret aquas ab aquis.

XXXI. *Vapor aqueus non fuit materia ex qua corporū inter empyreū & terrā ſitorum.*

Nec probabilior eſt alia ſentētia, quæ omnia, præter cœlum empyreum & terrā, facta eſſe dicit ex aqueo vapore; nam ſi ille vapor aqueus diſtinctū quid eſt ab aqua, repugnat id Scripturę, quæ aquā dicit fuiſſe creatam ſuper terram, non aqueum vaporem. Repugnat etiā rationi, quia ille vapor non poteſt eſſe niſi aliquod miſtū imperfectum: eſt autem cōtra rationē, dicere, quòd

A miſta fuerint facta ante corpora ſimplicia. Vnde etiā repugnat omnibus antiquis expoſitoribus, quia nullam mentionem fecerunt illius vaporis aquei in primo inſtāte cum cęlo & terra creati. Neque teſtimonia Scripturæ, quæ ad id confirmandum afferuntur, quidquam efficiunt; nam quod Eccleſiaſtici 24. Sapientia de ſe dicit, [Sicut nebula texi omnem terram:] duobus modis ad literam exponitur. *Eccleſiaſtici locus exponitur.* Primo, vt non ſignificetur aliquod opus peculiare diuinæ ſapientiæ, ſed eius præſentia & maieſtas, qua replet omnem terrā, quæ per ſimilitudinem & metaphoram nebulæ declaratur. quemadmodū re ipſa interdū Deus exhibebat præſentiam ſuam in ſpecie nebulæ in tabernaculo: & iuxta hūc ſenſum [nebula] in dicto teſtimonio non eſt ablatiui caſus, ſed nominatiui. Aliter ſenſus eſt, vt non formaliter (vt ita dicam) ſed effectiuè dicatur Sapientia obtexiſſe terrā nebula; & ſic referri poteſt ad primā creationem mundi, quando tenebræ erant ſuper faciem abyſſi; vel referri poteſt ad continuam ſucceſſionem tenebrarum & noctis poſt illuminationē Solis, quod indicare vĩr proximè antecedentia verba; [Ego feci in cœlis vt oriretur lumē indeficiens, & ſicut nebula texi omnē terram:]

XXXII. *Iob locus elucidatur.*

B Alia autē verba Iob 38. [Quis concluſit oſtijs mare? &c.] ſolum commendant diuinam omnipotentiam, qua in tertio die creationis mundi congregauit aquam in locum vnum, quæ primo die quaſi erumpebat, vt vniuerſam terram circundaret. Cum verò ſubditur; [Cum ponerē nubem veſtimentum eius, & caligine obuoluerem,] nihil aliud ſignificatur niſi quod Geneſ. 1. dr̄; [Et tenebræ erāt ſuper faciem abyſſi.] Poteſt autem aliquis ex eo loco anſam ſumere opinandi fuiſſe tunc aquam circundatā denſiſſima aliqua nube, quæ erat cauſa illarū tenebrarum: & ideò dici, fuiſſe nubem quaſi veſtimētum aquæ, &c. Quæ opinio licèt vera eſſe admittatur, non oportet fingere nubem illam repleuiſſe oīa ſuperiora loca, vſque ad cęlum empyreum, ſed tm̄ fuiſſe iuxta aquam in ea denſitate & magnitudine, quæ ſufficeret vt aquam caligine obuolueret. Quòd ſi ita fortaſſe factum eſt, facilè ratio C redditur tenebrarum, quæ tunc erant ſuper faciem abyſſi, non tamē facilè redditur ratio, cur Deus voluerit in primo inſtanti illam nubem creare, & aquam illa tegere. Nec verba illa cogunt, vt nubem propriè intelligamus: nam aer caliginoſus & tenebroſus qui aquam circundabat, potuit per metaphoram nubes appellari. Quod ſi hoc ita eſt, cauſa tenebrarū eſſe potuit, vel quia Deus non indidit lucem Soli in primo inſtanti, vel quia non concurrit cum illo ad illuminādū. Vtcunque tamen id ſit (hoc enim ad rem præſentem non ſpectat) nulla poteſt aſſignari materia, neque vllum corpus, ex quo corpora cœleſtia, & elementa condita fuerint.

XXXIII. *Vera ne aquæ ſint ſupra firmamentum.*

Ad aliam confirmationem de aquis ſupra firmamentū, omiſſis multis quæ de illa quæſtione diſputari poſſunt, & eruditè tractātur à Benedicto Pererio lib. 1. in Geneſ. in opere ſecūdi diei, ea mihi ſnīa placuit ſemper quæ negat eſſe ſupra cœlos æthereos veras & elemētares aquas, quia oppoſitū nō habet in Scriptura ſufficiēs fundm̄, quo ſublato conſtat, ſententiā illam eſſe ab omni ratione Philoſophica alienā. Maior nunc ſolum oſtenditur, declarando locū Geneſis: cōſtat

enim

Digitized by Google

enim et omni interpretum ſententia, & ex proprietate vocabuli *rakia* firmamentum non ſignificare vnum tantum corpus, ſed totam hanc expãſionem cęli tam aerei quam ætherei, de quo toto dictum eſt, [Extendẽs cælum ſicut pellẽ.] Quoniam vero in illa expãſione variæ ſunt partes, aliquid interdum ei tribuitur ſecundum partem ſupremam, vt cum dr̃ Deus poſuiſſe ſtellas in firmamento cæli, interdum vero ſecundùm partem infimam: & ſic dicitur Deus poſuiſſe firmamentũ, id eſt hanc infimam regionem aeris, in medio aquarum, ſ. pluuialium & terreſtrium. Et eodem modo additur in citato loco, [Qui tegis aquis ſuperiora eius:] ſuperiora .n. vocat reſpectu noſtri, non reſpectu ſupremorum corporum: & de his aquis ac cælo aereo, facillimo negotio exponi pñt omnia Scripturæ loca in quibus fit mẽtio aquarum ſupra cælos exiſtentium. Atque hanc interpretationem ſatis indicat Hieremias c. 10. dicẽs: [Qui facit terram in fortitudine ſua, præparat orbem in ſapientia ſua, & prudentia ſua extẽdit cælos: Ad vocem ſuam, dat multitudinem aquarum in cælo, & eleuat nebulas ab extremitatibus terræ,] & c. 51. [Dante eo vocem, multiplicantur aquæ in cælo, qui leuat nubes ab extremo terræ.] Obijciunt aliqui quod c. 2. Genes condito iã paradyſo dicitur, [Nondum pluerat Dominus ſuper terram.] vnde colligunt pluuiales aquas non potiſſe eleuari, & diuidi ab inferioribus ſecunda die. Propter quod aliqui concedunt non fuiſſe ſecunda die ſublatos vapores & nubes vſque ad mediam regionem aeris, ſed ſolum fuiſſe deſignatũ aerem vt diuideret aquas ab aquis. Sed hoc non placet, tum quia Scriptura dicit eo die factam eſſe diuiſionem aquarum: tum etiam quia ſecluſa hac diuiſione & ſubleuatione aquarum, illa deſignatio aeris nihil eſt niſi fortaſſe aliqua denominatio extrinſeca. Nec video vim collectionis illius argumenti, non .n. ſtatim ac vapores aquei aſcendunt ad mediam regionem aeris, ita diſponũtur vt ſubito pluat, maxime cum Iob. 26. ſcriptum ſit [Qui ligat aquas in nubibus ſuis, vt non erumpant pariter deorſum.]

XXXIIII. Qualis ſ die iudicij rerũ oĩum immutatio.

Vltima confirmatio illius ſententiæ ſumebatur ex innouatione mundi futura in die iudicij, in qua cælũ comburendum eſt iuxta Scripturam de qua re diſputaui late in 1. tom. 3. p. diſp. 58. ſe. 2. vbi oſtẽdi, in die iudicij nõ eſſe cæleſtia corpora ſecundum ſubſtantias immutanda, ſed ſolum ſecundum aliqua accidentia pertinentia ad perfectionem ſtatus gloriæ; ignemque conflagrationis non aſcenſurum ſupra cælum aereum: vbi & locum Petri, & alia Scripturæ teſtimonia fusè expoſuimus, quæ hic repetere non eſt neceſſe.

SECTIO XII.

Vtra materia, cęleſtis ne an elementaris perfectior ſit.

I. Cvm ex dictis conſtet nihil in Scripturis reperiri quod cælorum incorruptibilitati, & creationi ex nihilo repugnet: conſequens ſit eam ſententiam quæ affirmat cælum habere materiam diuerſæ rõnis à materia generabilium, Philoſophicæ doctrinæ magis eſſe conſentaneam, & Catholicæ nihil repugnare. Quæri ſubinde poteſt, quę nam iſtarum materiarum perfectior ſit: non enim ſunt æq; perfectæ, cum ſpecie differant, vt in ſuperioribus dictum eſt.

Et quidem, comparando materias cælorum inter ſe, certum eſt illam eſſe perfectiorem materiã quæ natura ſua deſtinatur ad nobiliorem formã recipiendam. Probatur, quia illa eſt potentia nobilior quæ ad nobiliorem actum natura ſua ordinatur: ſed quælibet materia cæli ordinatur ad ſuã formam vt ad actum ſibi adæquatum: ergo illa eſt nobilior quæ eſt ad nobiliorem formam. Neque in hoc occurit aliqua probabilis ratio dubitandi. II.

Difficultas vero eſt comparando materiam rerum generabilium ad materiam incorruptibilium vt ſic, quænam illarum minus perfecta ſit. Et ratio dubitandi eſt, quia ſe habent vt excedẽs & exceſſum, nam materia cæli eſt determinata ad formam quandam perfectiſſimam; materia vero inferiorum corporum eſt indifferens ad formas etiam imperfectiſſimas. Item materia cæli eſt ſemper ac neceſſario coniũcta ſuo actui: quo fit vt tam ſecundum entitatem ſuam, quam ſecũdum vnionem ad ſuum actum ſit omnino incorruptibilis: alia verò materia licet ſecundum entitatem ſit incorruptibilis, tamen ſecundum vnionem mutatur. Tertio, prior materia non eſt ſubiecta priuationi: vnde nec ſecundum eam rationem corrumpi poteſt: poſterior vero ſemper eſt ſubiecta alicui priuationi, imò infinitis priuationibus, ſecundum quas corrumpi poteſt, vt Ariſtoteles dixit 1. Phyſic. Quartò, prior materia ſemper eſt plene ſatiata, quia ſemper eſt plenè actuata: vnde aliam formam non appetit, præter eam quam habet: quare nõ habet appetitum per modum deſiderij, ſed ſolum per modum amoris & quietis: altera verò appetit & quaſi deſiderat alias formas quas non habet: & ideo & turpis, & malefica ab Ariſtotele primo Phyſicor. tex. 81. appellatur, & principiũ corruptionis dicitur 7. Metaph tex. 22. III.

At vero materia rerum corruptibilium cæleſtẽ ſuperat in hoc, quod ſimpliciter eſt capax nobilioris formæ quam illa: imò vr̃ eſſe capax nobiliſſimæ formæ oĩum quæ eſſe poſſunt. ſ. animæ rõnalis: ſola autem hæc excellentia vr̃ maioris momenti, magiſque pertinere ad abſolutam perfectionem materiæ quàm omnes aliæ enumeratę, nam perfectio potentiæ non ex quocunque, ſed ex nobiliſſimo actu penſanda eſt: ergo quamuis materia generabilium ſit capax plurium formarum, inter quas quædam ſunt ignobiliores formis cæleſtibus, tamen quia in toto illo ordine formarum ſunt aliæ vel ſaltem aliqua nobilior omnibus cæleſtibus formis, hoc ſatis eſt vt hæc materia abſolutè nobilior iudicetur. Et confirmatur quia etiam materia generabilium excedit in amplitudine & capacitate ſuæ potentiæ, quæ etiam per ſe confert ad perfectionem potentiæ paſſiuę, vt intellectus, quia in genere potentiæ cognoſcitiuę potentia perfectiſſima eſt, plures poteſt recipere formas: ergo ſi aliunde adiungatur quod illa amplitudo materiæ ſub ſe complectitur nobiliſſimam formam, erit abſolute talis materia nobilior. IIII.

Nihilominus omnes autores qui diſtinguunt has materias, cenſent cæleſtem eſſe nobiliorem, V.

imò

Cœleſtis materia longe præſtantior inferiori.

imò communiter materia hæc generabilium re putatur infima rerũ omnium, quæ eſſe pñt, et per potentiam Dei abſolutam, intra genus ſubſtę. Quod ſentit Richar. quodl. 2. q. 5. & Ægidius quodli. 3. q. 5. Dur. in 2. diſt. 12. q. 1. & ibidẽ Ric. q. 2. & inclinat Scotus q. 2. ad argumẽta, quamuis dubius ſit: idẽ tenet Thomas de Argẽtina in 1. diſt. 44. q. 1. ar. 2. Abulenſis in c. 22. Matthæi, q. 221. Et ratio eſt quia in genere loquendo, maxima imperfectio eſt potentiæ paſſiuæ, cũ perfectione actus eiuſdẽ generis conferatur: ergo inter potentias paſſiuas ſubſtantiales illa eſt imperfectiſſima, quæ de ſe ẽ maximè paſſiua, atque adeo maxime indifferens ad recipiendum quemlibet actum, ſiue perfectũ, ſiue imperfectum. Et confirmatur, ac declaratur in hunc modum; nam materia generabilium ſub minima forma conſeruari poteſt: ergo ſignũ eſt, illam eſſe minimæ perfectionis & entitatis. Tandem, materia cœleſtium corporum eſt incapax omnis alterationis, & peregrinæ impreſſionis: ergo ſignum eſt eſſe in altiori ordine conſtitutam. Vnde licet in potentijs actiuis perfectio attendatur penes actum perfectiſſimum; non autem in paſſiuis, niſi cætera paria ſint: ſed conſiderandus eſt proprius & adæquatus actus earũ, & præcipuè modus actuandi. In quo etiam excedit materia cœleſtis, quia reſpicit actum inſeparabiliter informantem: materia autem corruptibilium reſpicit formam informantẽ ſeparabiliter, & ideò qualibet materia cæleſtis perfectior eſt materia elementari.

VI. An ſit infima hac materia alia quæ eſſet inferior.

Quod vero de potentia abſoluta nulla poſſit creari materia inferior hac, non eſt adeò conſtãs & certum; nam ſi concipiamus materiam capacẽ formæ lapidis, v. g. & ad illam ita determinatam vt ſit incapax omnium perfectionũ, illa ſine dubio eſſet minus perfecta, quam materia generabilium, quæ nunc eſt. Nihilominus probabilior videtur cõis ſnia, quia, vt dixi, hæc materia videtur eſſe ſummæ potentialitatis, & prope nihil Auguſtinus dixit. Nec videtur poſſibilis materia capax vnius formæ corruptibilis, quæ ex ſe non ſit etiã capax aliarum: tum quia omnes formæ corruptibiles conueniunt in hac ratione ſeparabiliter informandi, quæ eſt ſufficiens ad conſtituendam vltimam quandam ſpeciem materiæ ſub qua non poteſt eſſentialis diuiſio intelligi: tum etiam quia hoc ipſo quod materia coniungitur formæ corruptibili, eſt ſubiecta priuationi, & conſequenter capax diuerſarum formarum, & contrariarum diſpoſitionum: & ideo non poteſt talis materia eſſe determinata ad formam, neque eſſe capax vnius, quin ſit etiam omnium repugnantium, quę illam ex ſe pellere poſſunt a eodem ſubiecto. Et ideo materia corruptibilium non ſolũ minus perfecta eſt, quam cœleſtium, ſed etiam infima omnium quæ eſſe poſſunt.

SECTIO XIII.

Qualis cauſalitas materiæ incorruptibilium corporum.

I. Materię cœleſtis duæ cir ca compoſitũ & formã exer. et cãli tatem.

SVpereſt dicendũ de cauſalitate materiali, quã exercet materia corporis incorruptibilis. Duas autem cauſalitates materiæ circa ſubſtantiam ſupra diſtinximus: vnam quoad eius conſtitutionem, alteram quoad effectionem. De priori eſt certum exerceri à materia cœleſti circa ſuũ cõpoſitum, & conſequenter etiam circa formã eius. Nam illud compoſitum tale eſt, vt eſſentialiter conſtet ex ſua materia & forma: ergo ab illa eſſentialiter pendet, tanquam ab intrinſeco & eſſentiali principio, & materiali cauſa componente. Forma item cœli talis eſt, vt extra ſuam materiam cõſeruari non poſſit: pendet ergo ab illa in ſuo eſſe tanquam à ſubiecto, in quo ſuſtentatur: exercet ergo illa materia circa talem formam cauſalitatẽ ſuam. Ex quo etiam fit, materiam illam exercere hanc cauſalitatem media vnione formæ cœli cũ illa materia: nam illa etiam vnio pendet eſſentialiter a tali materia, & mediante illa pendet forma, & totum compoſitum ab eadem materia, neque præter illam eſt neceſſarius alius modus, qui ſit cauſalitas talis materiæ, vt ex ſuperioribus facilè probari poteſt; nam quoad hoc eadem eſt ratio corporis incorruptibilis, & corruptibilis.

II. An in cœli effectione materia aliqualiter cõcurrat.

B De altera vero cauſalitate quoad effectionem poteſt eſſe difficultas, an in aliquo vero ſenſu dici poſſit, materiã cœli in ſuo genere materialis cauſæ concurrere ad effectionem cœli. Et ratio difficultatis eſt, quia cęlum, & in vniuerſum corpus incorruptibile, ſit tantum per creationem: ergo effectio illius eſt ex nihilo: ergo nulla poteſt dari materialis cauſa illius effectionis. repugnant. n. illa duo. Et confirmatur, nam effectio cœli eſt (vt ita dicam) totalis effectio ſubſtantiæ cœli, etiam quoad materiam: ſed non poteſt materia eſſe cauſa materialis effectionis ſui ipſius: hoc enim repugnat in omni genere cauſæ, excepta finali, quia in alijs, cauſare ſupponit eſſe: ergo non poteſt materia eſſe cauſa effectionis cœli. In contrarium verò eſt, quia cum cęlum fit, forma eius fit dependenter à materia, nam in eſſe pendet ab illa: ergo & in fieri: ergo effectio totius cœli pendet à materia. Probatur hæc vltima conſequentia, nam ab eadem materiali cauſa pendet effectio totius compoſiti, à qua pendet effectio formæ, maximè quando talis eſt forma, vt non fiat niſi vnita materiæ, ſed effectio formæ cœli pendet in genere cauſæ materialis à materia, ergo & effectio totius compoſiti. Minor patet ex dictis, nam ſi forma pendet in fieri à materia, ergo effectio eius pendet à materia. Item, quia talis eſt illa forma, vt naturaliter fieri non poſſit niſi vnita ſubiecto. Vnde per eandem actionem fit, qua vnitur ſubiecto, & per eandem actionem vnitur, qua fit, ſed actio vnitiua eſſentialiter pendet à ſubiecto, ad quod ſit vnio, ergo. Maior autem videtur etiã clara, quia compoſitum non fit niſi per vnionẽ formæ cum materia, ergo ſi illa actio pendet à ſubiecto, etiam effectio compoſiti pendet à ſubiecto. Item, non alia ratione compoſitum corruptibile fit per actionem dependentem a materia, niſi quia forma eius fit vel vnitur materiæ per actionem pendentem ab illa; ſed oſtenſum eſt idem contingere in corpore incorruptibili, ſuppono. n. formam talis corporis non eſſe ſubſiſtentem, ſed materialem & pendentem à materia, quæ forma proprie non fit, ſed comproducitur compoſito, & ideo eadem actione qua illa fit & vnitur, fit etiam compoſitum.

C

Hæc difficultas non procedit de creatione cœli, qua-

li,quatenus ad materiam eius terminatur, ſic.n. A conſtat non eſſe materialẽ cauſam eius, ſed terminum. Procedit de illa cœli productione,quatenus formaliter terminatur ad formam eius, & ad vnionem formæ cum materia, & ad compoſitum,quatenus ex illa reſultat,an, videlicet, illa actio quantum ad illam partem(vt ſic loquar)habeat propriam materialem cām: argumenta.n. poſteriori loco facta videntur affirmantem partem conuincere. Vnde poſſet quis excogitare, ſicut corpus incorruptibile eſt compoſitũ ex duabus partibus,ita effectionem eius eſſe compoſitam ex duabus partibus ſeu dependentijs partialibus,quarum altera ad materiam abſolutè, altera vero ad formam vt informantem materiam, atque adeò ad compoſitum vt ſic, terminetur. Actio enim proportionata eſt termino cum quo identificatur:ergo ſicut terminus cõpoſitus eſt, ita & actio ſeu dependentia. Illa ergo actio ratione eius partis quæ ad materiam terminatur,non habet cauſam materialem, vt dictum eſt: quoad alteram verò partem videtur habere illam, idq; B ſatis probari argumentis factis. Sed in hac ſententia difficile eſt ad explicandum, an illæ ſint duæ actiones, vel vna: nam ſi ſunt duæ, altera erit creatio materiæ; altera vero generatio, vel eductio formæ de potentia materiæ: ſi verò eſt vna, erit veluti miſta & compoſita ex creatione & eductione,& non apparet, quomodo duæ illæ partiales actiones vniantur ad componendam vnam.

IIII. Quapropter dici aliter poteſt, actionem illam eſſe vnam & indiuiſibilem, qua primò & per ſe producitur totum corpus incorruptibile, & cõproducuntur partes: quæ actio non poteſt habere cauſam materialem, eo ꝙ ſit omnino ex nihilo. Atque ita ſit,vt materia horum corporũ nullo modo concurrat materialiter ad productionẽ eorum. Sed in hac ſententia etiam eſt creditu diſſicile, ꝙ actio terminata ad rem compoſitam ſit in ſe indiuiſibilis. Nam ratio ſupra facta videtur probare oppoſitum, quia actio identificatur cum termino producto:ergo ſicut terminus coaleſcit ex partibus, ita neceſſe eſt integrã actionẽ C productiuam ipſius termini conſurgere ex partialibus actionibus productiuis, ſeu comproductiuis partium ipſius termini.

V. *Quot poſſit modis actio indiuiſibilis eſſe.* Eſt igitur aduertendũ,dupliciter poſſe actionem aliquã dici indiuiſibilem: vno modo, quia non eſt compoſita ex partibus, ſicut eſt indiuiſibilis creatio angeli; & hoc modo non poteſt dici indiuiſibilis productio cœli, vt rectè probat ratio facta. Alio modo dici poteſt actio natura ſua indiuiſibilis, quia licèt conſtet ex partibus, non tamen poteſt niſi indiuiſibiliter ſeu inſeparabiliter fieri, neque vna pars fieri aut manere poteſt ſine alia, nec per ſe ſola, ſed ſimul cũ tota actione. Atque hoc modo exiſtimo eſſe vnam & indiuiſibilem actionem qua creatur cœlum, & concreatur materia & forma eius. Quidquid.n.ſit de potentia abſoluta, quod infra videbimus, tamẽ ex natura rei ita pendet creatio materiæ cęli ab actuali informatione ſeu vnitione formæ, vt non poſſit naturaliter eſſe illa effectio materiæ ſine cõſortio alterius partialis actionis, qua in illam introducitur forma; neque è conuerſo illa inductio formæ poſſit per ſe fieri per modum totalis actionis, ſed ſolum per modum partis componẽ A tis vnam totalem actionem ſimul cum productione materiæ. In quo differt effectio incorruptibilis corporis à productione corporis corruptibilis, nam in corpore corruptibili actio qua creatur materia, poteſt eadem manere, variata actione qua inducitur forma, vel ſecundũ numerum, vel etiam ſecundũ ſpeciem; quãuis oporteat vt aliqua maneat vel ſuccedat: & è contrario, actio inductiua formæ põt per ſe fieri per modũ totalis actionis, ſicut ſit generatio, vt infra latius declarabimus, tractãdo de eductione formę.

Hoc ergo ſuppoſito, ad difficultatem propoſitam dicendum eſt, actionem illã integrã & indiuiſibilem abſolutè & ſimpliciter non pendere à materia in genere cauſæ materialis, qa illi actioni vt ſic nullum ſubiectũ ſupponitur, nihilominus tamen fatendum eſt illam actionem, quantum ad eam partem qua eſt comproductiua formæ, pendere à materia vt à ſubiecto, & cauſa materiali: hoc enim rectè probat diſcurſus ſupra factus. Nec verò inde ſit, illã actionem quo ad aliquam partem eſſe generatione, aut propriã eductionem formæ de potentia ſubiecti, nam hæc ratio ſolũ conuenit illi actioni quæ per ſe ac ſeparatim, & per modum totalis actionis fieri põt: illa autẽ partialis actio concreatio dicenda eſt, quia natura ſua eſt pars vnius totalis actionis quæ eſt vera creatio. Nec repugnat concreationi vt ſic pendere a ſubiecto & materiali cauſa, quantũ ad eam rationem ſeu partem, ſecundum quam dicitur concreatio; ſicut etiã quatenus eſt partialis concreatio materiæ, pendet ſuo modo à forma & vnione eius. Quod nihil aliud eſt dicere, quàm dari quandam creationẽ totalem, quæ conſtat ex partibus materiali & formali proportionatis partibus, quibus conſtat terminus eius; quod veriſſimum eſt. Atque ita ſatisfactum eſt omnibus rationibus dubitandi, intelligenturq; melius hæc omnia ex dicendis infra de creatione, & de eductione formæ ſubſtantialis, vbi plura de hac difficultate dicam. VI. *Solutio propoſitæ difficultatis.*

SECTIO XIIII.

Vtrum in rebus incorporeis dari poſſit cauſa materialis ſubſtantialis, & quomodo quantitas ad hanc materialem cauſam comparetur.

Supponit hæc quęſtio, eſſe inter ſubſtãtias creatas quaſdã incorporeas, id eſt carẽtes hac quãtitate molis, q̃ habẽt corpora: quod infra nobis ꝓbandũ eſt, tractãdo de ſubſtãtijs ſeparatis. Hoc ergo ſuppoſito, ad explicãdã in vniuerſum cauſalitatẽ materialem circa ſubſtantiã, vel aſſignandos ei terminos quibus clauditur, vel deſignandam certam proprietatẽ qua dignoſci poſſit, neceſſaria viſa eſt hæc quæſtio. I.

Variæ ſententiæ.

IN qua nonnulli errarũt, dicẽtes cauſalitatem materialem nõ limitari ad res corporeas, ſed in incorporeis etiã reperiri. Quæ ſententia duobus modis intelligi poteſt. Prior eſt, vt intelligatur II.

Digitized by Google

tur de materia eiuſdem rationis cum materia re A
rum corruptibilium. Quo ſenſu renuit eam opi
Auicebron. nionem Auicembron in lib. Fontis vitę, vt re-
fert & declarat D.Thom.1.p.q.50.artic.2. Sed
hic ſenſus facilè reijcitur ex dictis, præter alia
quæ mox ſubijciemus. Quia oſtendimus, corpo-
ra cęleſtia propter ſuam incorruptibilitatem nõ
poſſe conſtare hac materia; ſed ſubſtantiæ incor
poreæ ſunt incorruptibiles, magiſque abſtractæ
ab huiuſmodi peregrinis alterationibus, quàm
cęleſtia corpora: ergo.

III. Alio ergo ſenſu poteſt illa ſententia intelligi
de materia alterius rationis ſpecifice ab hac no-
ſtra materia, eiuſdem tamen rationis genericæ
cum materia rerum corporalium: ita vt de ſe il-
la materia, quæ de facto eſſe dicitur in rebus in-
corporeis, capax ſit corporeæ molis, & quantita-
tis, ſi forma illam admittat. Et hoc ſenſu dicitur
illa materia eſſe eiuſdem rationis cõis cum mate
ria rerum corporearũ, quamuis in ſtatu differat,
& actu careat mole corporea rõne formæ. Quod
etiam aſſeruit Auicembron citato loco. Eſt autẽ
etiam hic ſenſus improbabilis, quia materiæ cor
porali connaturale eſt eſſe ſub quantitate, & ſub
illa, vel per illam diuidi in partes; ergo impoſſibi
le eſt vt aliqua ſubſtantia natura ſua conſtet hu-
iuſmodi materia carente mole corporea. Patet B
conſequentia, tum quia non poteſt talis materia
eſſe ſine quantitate, ſaltem connaturali modo:
non poteſt autem aliqua ſubſtantia naturaliter
conſtare ex materia, & non habere illam in ſta-
tu connaturali, ſed prodigioſo, & miraculoſo: tũ
etiam, quia talis ſubſtantia incorporea conſta-
ret ex portione ſeu parte materiæ diſtincta, vel
à tota materia ſubſtantiarum corporalium, vt ar
D. Thom. gumentatur Diuus Thomas loco citato: vel
etiam à materijs aliarum ſubſtantiarum incor-
Caietan. porearum, vt ibidem Caietanus addit. Repu-
gnat autem huic materiæ ſecundum commu-
nem rationem ſuam diuidi in partes, niſi media
quantitate.

IIII. Sed dicere poteſt aliquis, non eſſe de ratione
huius materiæ in communi ſumptæ habere quã
titatem, neque poſitiuè (vt ita dicam) poſtulare il
lam vt proprietatem ſibi neceſſariam, ſed ſolum
indifferenter ſe habere vt illam habeat, vel nõ ha C
beat iuxta exigentiam formæ. Sed hoc in primis
eſt alienum ab omni ratione Philoſophica, quia
nos nunquã experti ſumus huiuſmodi materiã,
niſi ſub quantitate: ergo non ſolum hæc mate-
ria eſt capax quantitatis natura ſua, vel poteſt ad
mittere illam, ſi forma non repugnet, ſed etiam
natura ſua poſtulat eſſe ſub quantitate, imò vix
poteſt intelligi ſine illa. Et confirmatur hoc, nã
ſi in materia eſt capacitas ad quantitatem, non
poteſt naturaliter illa carere propter formã: nã
maximè id accideret, quando forma eſſet ſpiri-
tualis: at videmus in homine formam eſſe ſpiri-
tualem, & non propterea priuari materiam ſua
quantitate. Sed præterea argumentor à priori in
hunc modum, nam vel illa materia ſubſtantiarũ
incorporearum eſſet in ſua entitate indiuiſibilis,
& carens partibus entitatiuis integrantibus ip-
ſam: vel haberet partes entitatiuas, ſe ſe tamẽ pe
netrantes propter carentiam quantitatis. Si pri-
mum dicatur, planè ſequitur, talem materiã non
ſolũ non habere actu quantitatem, ſed ẽt eſſe om
nino incapacem illius, quia rei indiuiſibili repu-
A gnat per quantitatem extendi, vt per ſe notum
eſt ex ipſis terminis: talis ergo materia non con
ueniet cum materia ſubſtantiarum corporaliũ
etiam in hoc communi genere materiæ corpo-
reæ, ſeu capacis quantitatis. Si vero dicatur ſe-
cundum, repugnat (ſaltem naturaliter) illam ma-
teriam eſſe à quantitate ſeparatam; tum quia ma
teria corporalium non alia ratione poſtulat quã
titatem, niſi quia diuiſibilis eſt in partes: tum ẽt
quia neque eſt in natura indicium aliquod, aut
veſtigium talis materiæ, neque facilè, vt dice-
bam, concipi poteſt illo modo exiſtens, præſer-
tim natura ſua.

Poſſet ergo aliter excogitari (& ſit tertius dicẽ V.
di modus) in re incorporea compoſitio ex mate-
ria prorſus ſpirituali & indiuiſibili, ita vt, ſicut
datur ſubſtantia compoſita ex materia, & forma
corporeis, & ſubſtantia compoſita ex materia
corporea & forma incorporea, ita etiam dari
poſſit ſubſtantia compoſita ex materia & forma
incorporeis. Quid enim repugnat, quin detur
huiuſmodi compoſitio in ſubſtantia ſpirituali?
Atque hanc ſententiam probabilem reputat Ale
xander Alenſ.2.p.q.20.memb.2.in fine, & q.44.
memb.2.vbi diſtinguit triplicem materiam, ſci- Alenſ.
licet elementalem, cęleſtem & ſpiritualem, & Bo
B nauent.in 2.diſt.3.art.1.quæſt.1.& ſequen. & re
uera loquitur de propria materia, vt eſt eſſentia- Bonauent.
lis pars diſtincta realiter à forma: & idem tenet
Ricard.eadem diſt.art.1.q.2. & in eandem ſentẽ Ricard.
tiam refertur Aureolus ibi: & idem docuit Plo- Aureol.
tin. lib.4. Aeneadis 1.cap.5.vbi ait, [profundum Plotinus.
vniuſcuiuſque rei eſſe materiam, etiam in mun-
do intelligibili.] Idem tenuit Proclus in elemen
tario propoſit.210. Citatur pro hac ſententia ex
Philoſophis Ariſtoteles 2.Metaphyſ.tex. 12. vbi Ariſtotel.
ait omne quod mouetur, habere materiam. Et
Commentator 12.Metaphyſ.tex.20. dicens ma- Comment.
teriam eſſe cauſam potentiæ in rebus, in quibus
eſt potentia, ſcilicet paſſiua, ſignificans omnia
quæ ſunt aliquo modo in potentia, habere mate
riam; quod etiam habet 8. Phyſic.tex.15. Idemq; Auicenna.
habet Auicen. 2. Metaphyſ.cap.2. Vnde lib.4.
cap.2.ait omne quod habet eſſe poſt non eſſe, ha D. Auguſt.
bere materiam. Ex Patribus vero Auguſtinus
C lib.1.de Mirabil. ſacræ Scripturæ cap.1.ait, Deũ
ex informi materia, quam prius ex nihilo condi
dit, cunctarum viſibilium, & inuiſibilium rerũ,
hoc eſt ſenſibilium, & inſenſibilium, intellectua
lium, & intellectu carentium, ſpecies multifor-
mes diuiſiſſe: & 12. Confeſſ.cap.20. & 21. inter
alias expoſitiones illorum verborum. [In prin-
cipio creauit Deus cęlum, & terram,] hanc po-
nit, id eſt, [fecit Deus informem materiam crea
turæ ſpiritualis & corporalis.] Damaſcenus
etiam lib.2.de Fide cap.3.ait, [licèt quædã crea-
turæ reſpectu noſtri materia vacare dicantur, ta-
men quidquid eſt aliud à Deo, craſſum eſſe, &
materia conſtare.] Et Boetius lib. de Vnitate &
Vno, ait, Angelum eſſe vnum coniunctione ma- Boetius.
teriæ & formæ: & lib.1.de Trinit.cap.3.ait, for-
mam quæ eſt ſine materia, non poſſe eſſe ſubie-
ctum accidentium.

Ex quibus omnibus colligit hæc opinio non VI.
poſſe dari ſubſtantiam creatam, quæ ſit pura for-
ma ſubſiſtens, quia nulla eſt ſubſtantia creata,
quæ licèt actu ſit ratione formæ, non ſit in potẽ-
tia vt poſſit eſſe & nõ eſſe, quod conuenit illi ra-

tione

Digitized by Google

tione materiæ. Item, nulla eſt ſubſtantia creata, quæ non poſſit agere, & pati aut moueri: ſed primum conuenit ratione formæ: ergo ſecundum conuenit ratione materiæ, quia non poteſt eadē potētia ſecundū eandē rationem ſimplicem eſſe actiua, & paſſiua, quia non pōt ſecundum idem eſſe in actu, & in potentia. Denique nulla ſubſtātia creata poteſt eſſe purus actus: ergo nec pura forma: ergo eſſe debet conſtans ex materia & forma. Nec vero repugnat hæc compoſitio rei ſpiritualis, quia non repugnat intelligere entitatē ſubſtantialem indiuiſibilem, ac incorporeā, quæ in ſuo genere ſit pura potentia, & pendeat ab aliquo actu ſubſtantiali informante. Nam ſicut ſubſtantia ſpiritualis integra eſt in potentia ad formas accidentales proportionatas, ita dari poteſt ſubſtantia ſpiritualis partialis, quæ ſit in potentia ad ſubſtantialem formam proportionatam. Denique ſicut in formis ſunt gradus, cur non etiam poſſunt eſſe in materijs vſque ad gradum ſpiritualem?

VII. Hæc ſententia eſt ſine dubio falſa; tamē duas habet partes. Vna eſt, cauſalitatem materiæ eſſe neceſſariam in omni ſubſtantia creata, quātumuis incorporea. Alia eſt, hanc cauſalitatem ſaltē non repugnare illi. Quia ergo prior pars facilius impugnatur, quàm poſterior, de ipſa eſt ſigillatim dicendum.

Quæſtionis reſolutio.

VIII. Dico ergo primò. Non eſt de ratione ſubſtantiæ creatæ & completę vt habeat cauſam materialem intrinſecam, ex qua componatur. Hāc concluſionem ſupponūt omnes autores qui docent dari de facto ſubſtantias creatas non compoſitas ex materia, nimirum angelos. Ita ſentiūt fere oēs Scholaſtici in 2. diſt. 3. & D. Thomas 1. p. q. 50. art. 2. & 2. cont. Gent. cap. 50. & 51. & q. de ſpiritualib. creatur. art. 2. Marſil. in 2. quęſt. 2. Henric. quodlib. 4. q. 16. Heruæus quodlib. 11. q. 3. & eſt expreſſa ſententia Dionyſij cap. 4. de cęleſti Hierarch. & de diuin. nominibus & ſine dubio idem ſentit Damaſcen lib. 2. cap. 3. Ariſtotel. etiam 12. Metaphyſ. cap. 6 clarè docet intelligētias eſſe abſtractas à materia, quamuis in hoc excedere videatur, faciens illas puros actus, de qua re dicemus infra ſuo loco. Nunc probatur ratione aſſertio poſita, quia neque ex ratione ſubſtantiæ creatæ vt ſic, neque ex proprietatibus, vel affectionibus talis ſubſtantiæ poteſt colligi neceſſitas huius compoſitionis ſeu cauſalitatis materialis: ergo nulla eſt talis neceſſitas. Antecedens quoad priorem partem patet, quia de ratione ſubſtantię vt ſic ſolum eſt, quòd ſit ens per ſe ſubſiſtens ſeu natura ſua aptum ad ſubſiſtendum. Quod verò talis ſubſtantia, creata ſit, addit ſolū dependentiam ab alio, & conſequenter, quòd talis ſubſtantia ſit finita, & non ſit ex ſe ens neceſſarium, neque omnino ſimplex: ſed tota hæc ratio ſubſtantiæ creatæ optimè ſaluatur & intelligitur abſque compoſitione ex materia & forma, ſeu ex actu & potentia ſubſtantialibus, ac realiter diſtinctis: ergo. Probatur aſſumptum, quia vt ſubſtantia non ſit omnino ſimplex, ſufficit compoſitio Metaphyſica, vel ex natura & ſuppoſito, vel ex eſſe & eſſentia, de quibus infra dicemus: præter quas etiam eſt compoſitio ex genere & differentia; quæ ſufficit etiam, vt talis ſubſtantia finita eſſe intelligatur: neque talis compoſitio indicat veram compoſitionem ex materia & forma, quia non oportet genus & differentiā ſumi ex partibus ſubſtantię realiter diſtinctis, vt in ſuperioribus dictum eſt. Denique, vt talis ſubſtantia dependeat, ſatis eſt quod ex ſe, & ex ſua intrinſeca eſſentia non ſit ens actu, ſed per efficientiam alterius: hoc autem conuenire poteſt ſubſtantiæ hoc ipſo quòd aliquam compoſitionem habet ex eſſe & eſſentia, vel ex modo dependentiæ, & re quæ dependet: ergo ad rationem ſubſtantiæ creatæ non eſt neceſſaria propria cōpoſitio ex materia & forma.

IX. Altera verò pars antecedentis probatur, quia non repugnat eandem rem eſſe in actu in genere ſubſtantiæ, & eſſe in potentia ad accidentia, vt ſequenti diſputatione latius dicturi ſumus. Et patet breuiter, quia reſpectu diuerſorum non repugnant actus & potentia. Imò hoc ipſo, quòd ſubſtantia creata nō habet per ſe ipſam omnem perfectionem, ſequitur vt poſt perfectionē ſubſtantialem, ſit perfectibilis per accidentia: & hoc eſt eſſe in potentia ad illa. Deinde, ſi talis ſubſtātia ſit viuens, & maximè intellectualis, per eandem realem facultatem habere poteſt vim agendi & recipiendi, vt per eandem voluntatem poteſt elicere & recipere actum volendi: & eodem modo poteſt ſe mouere, non ratione materiæ, ſed ratione ſuæ propriæ ſubſtantiæ: ergo hæc non ſunt ſufficientia indicia compoſitionis propriæ ex materia & forma, quia non neceſſariò illam requirunt, ſed præter hæc nulla alia ſunt indicia talis compoſitionis, quæ in omni ſubſtantia creata neceſſario inueniantur: ergo nulla eſt neceſſitas attribuendi hanc compoſitionem omni ſubſtantiæ creatæ.

X. An anima rationalis nullam materiā includat. Et confirmatur, ac declaratur hic diſcurſus ex anima rationali ſeparata à materia: illa enim eſt ſubſtantia creata dependens, & nō omnino ſimplex, & potens ad intelligendū, volendum, & ſe mouendum, & horum omnium capax eſt ſine compoſitione ex materia & forma. Vnde autores contrariæ ſententiæ coacti hoc exemplo, iudicant etiam in anima reperiri hāc compoſitionem, veruntamen id eſt valde alienum non ſolū à principijs naturalibus, ſed etiam fidei. Nā vel intelligunt, animam etiam dum eſt in corpore, eſſe compoſitam ex materia & forma ſpiritualibus; at inde ſequitur, animam non eſſe verā formam corporis; tum quia anima per ſe erit ſubſtātia completa & integra, vtpote ex propria materia ſubſtantiali, & propria forma compoſita; tū etiam, quia non poterit informare corpus per ſuam materiā, quia materia non eſt actus actuās, ſed primum ſubiectum formæ: neque etiam per ſuam formam, quia non poteſt eadem forma ſimul informare duas materias, neque habere connaturalem & intrinſecam habitudinem trāſcendentalem ad illas. Vel intelligunt, animam rationalem ſtatim ac ſeparatur à corpore, recipere aliquam ſpiritualem materiam cui vniatur, & in qua conſeruetur: & hoc æquè falſum eſt, & erroneum. Nam inde ſit primò, animam rationalem verè non conſeruari ſeparatam. Secundò ſequitur, neceſſariam eſſe creationem nouæ materiæ, vt anima poſſit extra corpus manere, quia illa materia nō poterat antea præeſſe, aliàs oport-

tuiſ-

tuiſſe vel eſſe ſine forma, vel aliquid aliud corrũpi, vt anima rationalis extra corpus manere poſſet. Quæ omnia ſunt abſurda. Imò præterea ſequitur, non oportere vt talis anima aliquando redeat ad corpus: nam ſi iam habet propriam & perfectiorem materiam quam informet cur debet illa priuari, vt ad corpus redeat? Maximè quia compoſitum illud ex tali materia & anima, natura ſua incorruptibile eſſet. Igitur nullo modo dici poteſt rationalem animam conſtare materia, & forma.

XI. Occurritur obiectioni. Sed dicet aliquis non eſſe eandem rationem de anima rationali, & de ſubſtantijs completis, de quibus nunc agimus: nam illa cum ſit incompleta, & natura ſua inſtituta ad informãdam materiam, non eſt mirũ, quod tota ſit forma, & non conſtet ex materia: ſecus verò eſſe poteſt in ſubſtãtijs completis, quæ ita per ſe ſubſiſtunt, vt materiam informare non poſſint. Sed hæc differentia nil obſtat, quin potius ex eo, quod anima rationalis, quamuis ſit incompleta, ſubſtantia incorporea eſt, poteſt eſſe per ſe ſubſiſtens ſine materia, & in ſe ſe operari, ac ſe mouere: ex hoc (inquam) inferimus non repugnare, ꝙ dentur completæ ſubſtantiæ incorporeę, quæ materia non conſtent, & in ſe operari poſſint, ac ſe mouere. Et ratio huius conſequentiæ eſt, quia ſicut in anima eadem res poteſt eſſe principium efficiendi, & recipiendi motum & actum accidentalem, ita in illis ſubſtantijs completis. Et ſicut anima ſeparata nõ indiget materia ad ſuos actus & motus, ita nec ſubſtantia completa & incorporea indigebit illa. Et aliunde non eſt materia neceſſaria ad rationẽ ſubſtantiæ completæ vt ſit, nam Deus eſt completa ſubſtãtia ſine materia. neque ex eo præciſè, quod ſubſtantia ſit creata, poſtulat vt complementum eius ſit ex compoſitione materiæ, vt demonſtratum eſt: ergo.

XII. Et hinc inſurgunt duæ aliæ rationes egregiè confirmantes concluſionem. Vna ratio eſt Diui Thomæ loco citato, quia non repugnat dari ſubſtantiam creatam completam, habentem operationem ſimplicem independentem à materia: ergo non repugnat dari ſubſtantiam habẽtem eſſe completum abſque materia. Conſequentia probatur, quia eſſe eſt propter operari: vñ eſt proportionatum operationi, & operatio ipſi eſſe: ſi ergo ſubſtantia nullo modo indiget materia ad operationem, neque ad ſuum eſſe completum illa indigebit. Eò vel maximè, quod talis materia nihilcõ ferre poſſet ad eſſe, vel ſubſiſtere formæ: quia forma, vt ſupponitur, eſſet incorporea: ergo independens in eſſe à quolibet ſubiecto, & per ſe ſubſiſtẽs ſicut eſt noſtra anima: igitur talis forma, neq; quo ad eſſe, neque quoad operari, indigebit materia: ergo non poteſt natura ſua eſſe actus materię, ſed actus per ſe ſubſiſtens, tanquam ſubſtantia completa. Antecedens vero probatur, quia non repugnat dari ſubſtantiam creatam purè intellectualem: operatio autem intellectualis per ſe & natura ſua independens eſt ab omni materia, vt latè probatur in 3. de Anima: & patet breuiter tum ex obiectio eius, nam ſub ſe complectitur omne ens quantumuis abſtractum à materia; tũ ex mõ eius quia ex ſe abſtrahit à tempore, & loco, & ab omni compoſitione: tum denique ex primaria ſubſtantia intellectuali, quæ eſt Deus, in quo nullũ ẽ genus materiæ, & ex infima, quę eſt homo, vel aĩa

A rõnalis. Nam, licet hæc anima ſit actus corporis, cuius miniſterio vti aliquo modo põt ad ſuas motis operationes: tñ ſe ac formaliter nõ indiget aĩa rõnalis aliqua materia ad intellectuales operationes: vnde ſeparata illas exercet ſine vlla materia: ſi ergo non repugnat dari ſubſtantiam creatã totaliter intellectualem, nõ repugnabit dari ſubſtantiam creatam carentem compoſitione ex materia.

XIII. Altera rõ ſumitur ex ſimilitudine effectus ad cãm, ſaltem ſecundũ cõem & analogam rõnem; cum ergo Deus ſit ſubſtantia cõpleta ſimplex, nõ repugnabit dari ſubſtãtiam ſimilem Deo in hac perfectione, ſaltem quantum ad carentiam compoſitionis ex partib. realiter diſtinctis: omnis. n. ſimilitudo ad Deum, quæ non pugnat cum rõne effectus æquiuoci, & dependentis, vel quæ aliunde non pugnat cum ratione entis vt ſic, communicari poteſt à Deo alicui creaturę: de quo diſcurſu dicemus plura infrà tractando de intelligẽtijs creatis.

XIIII. Incorporeæ ſubſ. repugnat materialis cauſa. B Dico ſecundò. Omnino repugnat fieri incorpoream creaturam habẽtem veram materialem cauſam ſubſtantialem. Hanc concluſionem non inuenio ita expreſſam in auctorib. ſolum. n. dicũt angelos carere omni materia, tamen quatenus hoc colligunt ex eo, quod incorporei ſunt, planè ſupponunt, repugnare ſubſtantiæ incorporeæ vt ſic compoſitionẽ ex materia, qualiſcunque illa eſſe fingatur. Poteſt autem probari aſſertio primò ab effectu, vel potius ex fine, quia compoſitio ex materia non poteſt conuenire alicui ſubſtantiæ, niſi quatenus ei eſt connaturalis, natura autẽ nõ poſtulat compoſitionem ex materia, niſi ob aliquem vſum, vel finem conſentaneum & compoſito, & formæ, nam materia eſt propter formam, ſed materia incorporea nulli vſui eſſe poteſt formæ incorporeæ, ergo. Minor probata ſatis eſt in præcedente aſſertione, nã forma incorporea non indiget materia abſolutè vt ſit, neque etiã vt operetur intellectualiter, vt ibi probatum eſt; neque vt moueatur localiter, vt probat ẽt exẽplũ noſtrę animæ ſeparatæ. Et rõ eſt, quia motus localis recipi poteſt in quacunque re ſubſiſtente, habente C finitũ & limitatũ locũ, ſiue illa res ſit cõpoſita, ſiue ſimplex. Nec fingi poteſt aliud genus operationis, ad quã talis materia deſeruiat, quia in materia incorporea non poſſunt eſſe ſenſus, neque aliquis modus cognitionis, qui per ſolã formã non melius exerceatur, neque etiam eſſe poſſet actus vitæ vegetatiuæ, cum ſubſtantia incorporea ſit incorruptibilis, eſt ergo talis materiæ modus ſuperfluus ad omnem vſum naturæ, ergo non poteſt eſſe connaturalis alicui ſubſtantiæ, ergo ſimpliciter impoſſibilis eſt, nam materia vel eſt pars naturæ, vel non eſt materia. Itẽ, ſi poſſibilis eſt aliqua materia, poſſibilis etiã eſt forma, quę ſit naturalis actus eius, ergo cõpoſito ex vtraque connaturalis erit talis cauſa materialis, ſi ergo nulli formæ, vel cõpoſito eſſe poteſt connaturalis huiuſmodi materia, neque abſolute eſſe poteſt. Ratio autem à priori ſumenda videtur ex nobilitate gradus & ordinis ſubſtantiæ incorporeæ, nã ille ordo rerũ eſt actualior, quã ſit omnis ſubſtãtia corporea & extenſa, & ideo repugnat dari in illo ordine entitatem ſubſtantialem per modum puræ potentiæ indigentis forma ſubſtantiali, ac realiter diſtincta, vt eſſe poſſit.

Mate-

Digitized by Google

Materia & quantitas mutuò ſe ſe inferunt.

XV. EX his infero materiam & quantitatem ſe habere inſeparabiliter ac reciproce, ita vt omẽ compoſitum ex materia, neceſſariò ſit quantum; & omne ẽt corpus quantum, neceſſariò ſit compoſitum ex materia; hæc.n. poſterior pars in ſuperiori ſectione probata eſt: prior verò ex proximè dictis conſtat. Vnde fit conſequens, quantitatem comparari ad materiam vt proprietatẽ eius: nam cum inſeparabiliter ſe ſe comitentur, neceſſe eſt vt inter ſe habeant aliquam naturalem connexionem: cum autem materia ſit ſubſtantia, & quantitas accidens, non poſſunt aliter connecti, niſi vt proprietas & eſſentia, radix, ſeu fundamẽtum. Imò, ſi de proprietate reali & phyſica loquamur, nullam aliam in materia inueniemus: nam ſi quid aliud aſſignari ſolet, vel non eſt proprietas, ſed eſſentia, vt eſſe [potentiam ad formam:] vel non eſt proprietas poſitiua, ſed quæ per negationem declarat eandem eſſentiam; vt eſſe [ingenerabilem,] & [incorruptibilem,] eſſe [de ſe informem,] & [aliquo modo incognoſcibilem; carere vi actiua,] & ſimiles. Vel denique ſolum per metaphoram explicat eandem eſſentialem capacitatem materiæ, vt [habere appetitum ad formam.] At vero q̃titas eſt vera & realis proprietas, propriam habens entitatem (de qua infra ſuo loco dicemus) naturaliter ac neceſſario coniunctam cũ entitate materiæ. Eſtque illi valde proportionata, nam eſt aptiſſima ad recipiendum, & patiendum, & ex ſe non eſt ordinata ad aliquid agendum. Statim vero ſe ſe offerunt hoc loco q̃ões graues, ſ. an quantitas ita ſit proprietas materiæ, vt ſit illi coæua, & an ab illa dimanet, vel mediãte forma, & an in illa immediatè ſubiectetur, vel in toto compoſito; ſed hæ q̃ões non ſunt neceſſariæ ad præſentem diſputationem, & in ſequenti habebunt commodiorem locum.

VXI. Dubiolum. Solum poteſt in hac aſſertione dubitari, ſi quãtitas & materia ſe ſe conſequuntur, quõ, variata rõne materiæ non variatur rõ quantitatis, diximus.n. materiam incorruptibilium corporum eſſe diſtinctam à materia corruptibilium, nemo autem dicet quantitates eſſe diuerſarum rõnum C Quod ſi dicatur, quantitatem conſequi materiã, vt ſic ſecundum genericam rõnem ſuam, reſtabit inquirendum, quæ proprietas conſequatur hanc, quæ verò illam materiã quatenus talis eſt, vel q̃uo ad rõnẽ genericam materiæ ſequatur ſpecifica proprietas, & tamen ad ſpecificas rões materiæ nulla proprietas conſequatur. Responſio. Ad hoc vero dicendum eſt breuiter, nullum eſſe inconueniẽs ꝙ duæ naturæ ſeu materiæ ſpẽ diſtinctæ, quatenus inter ſe ſunt aliquo modo ſimiles, habeant proprietatem cõem, id.n. frequens eſt ẽt in formis, & ſubſtantijs completis. Nam ſicut duæ cauſæ ſpẽ diſtinctæ pñt hr̃e effectum eiuſdem rõnis, q̃a pñt habere virtutẽ cõem, vel formalẽ, vel eminentem; ita duæ materiæ pñt habere proprietatẽ cõem pp conuenientiam in aliqua condõne naturæ, quamuis non conueniant ſimpliciter in tota eſſentia. Omnes.n. materiæ habent integralũ partium extenſionem & compoſitionem, & in ea ſunt omnino ſimiles, & ſecundum eam rõnẽ conuenit illis proprietas, habent vero vlterius, ꝙ ſint potentiæ ad formam, & ſecundum hanc rationem differunt per diuerſam habitudinem ad A formam. Et ſecundum hanc ſpecificam rõnem, & diſtinctionem verum eſt non habere vnã materiam aliquam peculiarem proprietatem accidẽtalem, diſtinctam à quantitate, vel à proprietatibus alterius materiæ. Neque hoc eſt inconueniẽs quia materia, cum ſit pura potentia, non indiget alijs proprietatibus vel facultatibus.

Argumentorum ſolutiones.

VXII. AD argumenta alterius ſentẽtiæ rñdetur, Ariſtotelem, cum ait oĩa quæ mouentur, habere materiam, loqui de motu phyſico, in quo vna pars mobilis prius pertrãſit ſpatium, quam alia. Commentator autẽ & Auicenna procedunt in eo errore, ꝙ intelligentiæ omnes ſunt entia neceſſaria, & æterna. Ad Aug. In primis opus illud de mirabilib. ſacræ Scrip. incerti eſt autoris; deinde D. Thom. q. vnica de ſpiritual. crea. ar. 1. ad 4. explicat Auguſtinum non loqui de materia propriè, vt eſt pars eſſentiæ, nec de informitate ſubſtantiali, ſed de materia, vt dicit quamcunq; ſub- B ſtantiam, vel ſubiectum accidentaliter informe. Vnde per materiam informem in intellectuali natura nihil aliud intelligit, quam ipſam naturã intellectualem nondum illuminatam à Verbo, Vel fortaſſe autor illius libri exiſtimauit Angelos eſſe corporeos. Atq; hoc modo reſpondet Capreol. in 2. d. 3. q. 1. ad alium locum Auguſtini ex libris confeſſionum, eam expoſitionem eſſe iuxta opinionem Platonis exiſtimantis Angelos eſſe corporeos; præſertim quia Auguſt. non approbat, ſed refert tantum illam expoſitionem. Damaſcen. autem apertè ſentit Angelos eſſe immateriales, quamuis comparatione Dei eos appellat craſſos ac materiales, non quia materia conſtent ſed quia aliquo modo ſunt compoſiti, & potentiales. Ita fere D. Thom. q. 50. ar. 1. ad 1. Boetius autem in priori loco, vel exiſtimauit Angelos eſſe materiales, vel loquitur late de materia & forma, prout interdum dicuntur de quacunque potentia & actu, ſiue ſint genus & differentia, ſiue eſſentia & eſſe. In poſteriori autem loco vel loquitur de forma pura, quæ ſit purus actus, vt exponit Capreolus, vel loquitur ſecundum præciſionem formalem; quod forma vt forma non recipit accidentia, ſed quatenus aliquid participat de conditionibus materiæ, ſeu de potentialitate.

Locus Aug. exponitur.

Damaſcen. explicatur.

Boetius exponitur.

VXIII. Et ex his vltimis verbis fere reſponſum eſt ad rationem illius ſententiæ: negatur.n. eſſe impoſſibilem ſubſtantiam creatam non compoſitã ex vera materia: Ad primam probationẽ rñdetur, falſum eſſe omnem ſubſtantiam creatam poſſe non eſſe per intrinſecam potentiam paſſiuam, quæ conuenit rebus ratione materiæ ſubiectæ priuationi; ſi verò ſit ſermo de potentia ad non eſſe per ſolam denominationẽ extrinſecam à cã efficiente, illa non requirit materiam. Ad aliam probationẽ rñdetur, eandẽ rem viuentem poſſe ſe ipſam mouere accidentaliter, vel in actũ reducere, quia ad hoc eſſe põt per ſuã ſubſtantiam in actu eminenti ſeu virtuali, & in potentia formali, vt ſupra, confirmando veritatẽ, declaratũ eſt, & tractando de cauſa efficienti latius dicemus.

XIX. Ad vltimã probationẽ iam declaratum eſt, vnde repugnet dari ſub̃am incorpoream, & purã potentiã in genere ſubſtantiæ, ſ. ex eminentia illius gradus, & ordinis; & ideò non eſt ſimile de

potentia ad formas accidentales, quia ſubſtantia quæ ſit ſimpliciter in actu, poteſt eſſe in potentia ad accidentia: quæ non eſt potentia ad eſſe ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Eſt denique diuerſa ratio formæ & materiæ, nam forma, cum ſit actus merito reperiri poteſt in gradu incorporeo itemque gradus corporeus poteſt participare actualitatem formæ ſubſtantialis, quia non eſt ille ordo adeo imperfectus, quin intra illum reperiatur ens ſimpliciter in actu per formam conſtitutum: è contrario vero materia propter ſuam imperfectionem non poteſt eleuari ad gradum incorporeum.

DISPVTATIO XIIII.

De cauſa materiali accidentium.

EXplicata cauſalitate materiali in prima radice, & cauſa illius generis, facile eſt eam applicare ad omnia ſubiecta, quæ huiuſmodi genus cauſalitatis exercent circa accidentia; nã circa ſubſtantiam ſola materia prima veram ac propriam cauſalitatem materialem habet: quia licet partes integrantes, vel diſpoſitiones ſoleant ad hoc genus cauſæ reuocari, id ſolum eſt per quandam reductionem, non per proprietatem. Igitur de materiali cauſa accidentium primum videbimus an ſit, & qualis, & reſpectu quorum accidẽtium. Deinde quibus rebus conueniat. B

SECTIO I.

Vtrum detur vera cauſa materialis accidentium.

DVpliciter de accidentibus loqui poſſumus: vno modo in abſtracto, ſeu de ſola forma accidentali: alio modo in cõcreto, ſeu de compoſito ex tali forma C & ſubiecto. Et iuxta hanc duplicem conſiderationem dupliciter poteſt quæri cauſa materialis accidentis, l. vel componens ipſum, vel ſuſtentãs ipſum, aut vnionem ipſius.

Materialis accidentium cauſa datur.

1. Ariſtot. PRimò ergo in genere certum eſt dari cauſam materialem accidentium. Hoc patet primò ex Ariſtotele 12. Metaphſic tex. 23. vbi reſoluens quæſtionem, quam lib. 3. tex. 15. propoſuerat, dicit omnium generum eadem eſſe principia ſecũdum proportionem; nam (vt Commentator exponit) licet alia ſit potentia ad eſſe ſubſtantiale, & alia ad eſſe accidentale, tamen proportionaliter conueniunt in ratione cauſæ materialis. Vnde hæc cauſalitas eadem via, & proportione demonſtratur, qua cauſalitas materiæ primæ: imò tanquam nobis notior, prius cognita eſt, & per proportionem ad illam, ventum eſt in cognitionem materiæ primæ, vt ſupra vidimus. Experimur enim in eodem ſubiecto mutationem fieri ab vno accidente in aliud, vt à calido in frigidum A ex quo intelligimus dari ſubiectum, quod vtrique accidenti ſubeſt, & illud appellamus cauſam materialem accidentis. Nam reuera eſt cauſa quandoquidem ab illo dependet accidens; & quatenus ſubiectum eſt, non participat aliud cauſalitatis genus, vt per ſe conſtat, & magis patebit ex dicendis. Deinde, quia non in omnibus accidentibus, fit hæc tranſmutatio, addenda eſt ratio vniuerſalis, quæ ex natura entitatis accidentalis ſumenda eſt: entitas enim accidentalis, in ſe ſubſiſtere non poteſt, ſed indiget ſubiecto, in quo ſuſtentetur: & ideo indiget cauſa materiali tanquam neceſſaria ex natura rei, vt eſſe poſſit. Quæ ratio probat, non ſolum dari poſſe cauſam materialem accidentium, ſed etiam omnia accidentia natura ſua neceſſario poſtulare hanc cauſam, quia [accidentis eſſe eſt ineſſe.] vt poſtea ſuo loco declarabimus: in ipſa autem ratione inhærendi includitur ſubiectum; & conſequenter materialis cauſa.

II. Notãdũ inter ſubſtãtiã & accidẽs diſcrimen. Ex quo colligitur differentia inter ſubſtãtiam & accidens, quod ſubſtantia etiam creata, non re B quirit in vniuerſum materialem cauſam, vt ſuprà oſtenſum eſt; accidẽs vero omne illam requirit. Et ratio eſt, quia ratio ſubſtantiæ aut formæ creatæ ex hac præciſa, & communi ratione non requirit materiam, cum ex vi illarum rationum non repugnet eſſe rem ſubſiſtentem, & ſimplicem, ſed requiritur ex peculiari ratione talis ſubſtantiæ, nimirum corporeæ, vel talis formæ, ſ. materialis. At vero accidens ex præciſa, & communi ratione accidentis poſtulat materialem cauſam, quia dicit entitatem ita diminutam, vt natura ſua ſit inepta ad ſubſiſtendum, ac proinde indigentem aliquo ſubiecto ſuſtentante. Quo fit, vt hæc cauſalitas materialis etiam ad incorporalia ſe extendat, nam etiam ſpiritualia accidentia indigent materiali cauſa, extenſo nomine [materialis] vltra id à quo ſumptum eſt. Materia. n. propriè, & in rigore appellata eſt materia corporea; & ab ea denominatio [materialis] ſumpta eſt: inde tamen extenditur ad omnem cauſam, quæ rationem cauſandi eãdem ſeu proportionalem habet etiamſi ſecũdum entitatẽ ſuam ſpiritualis ſit, C & incorporea, atque hoc mõ accidentia ſpiritualia, licèt in ſe ſint indiuiſibilia, & incapacia extenſionis quantitatiuæ, nihilominus cauſam materialem habent. Quin potius iuxta principia diuinæ Theologiæ, etiam ſupernaturalia accidentia indigent materiali cauſa, nam quantumuis ſint entia perfectiſſimi ordinis, tamen hoc ipſo quod accidentia ſunt indigent ſubiecto, quo fulciantur. Aduertendum eſt tamen vltimò, in hac concluſione ſermonem eſſe de propria entitate accidentali, nam modus accidentalis, qui ex ſe nõ habet propriam entitatem, ſed intrinſecè identificatur alicui accidẽtali entitati, cuius eſt modus, nõ ſemper habet propriam materialem cauſam, ſed illi ſufficit ipſa entitas quam proximè modificat, ſiue illi coniungatur vt ſubiecto, ſiue alio modo quod in particulari declarari non poteſt, niſi explicando varia genera horum modorum accidẽtalium, quod in diſcurſu huius materiæ præſtabimus. Et ideo omitto ſpeciales difficultates, quæ hic occurrebant de relatione vt relatio eſt, & de actione tranſeunte vt ſic, & de loco, vel alijs formis extrinſecè denominãtibus, nam in proprijs locis commodius tractabuntur.

Acci-

Digitized by Google

Accidens in concreto componitur ex materia, non in abſtracto.

III. DIco ſecundò. Entitas accidentalis in abſtracto ſumpta non habet cauſam materialem, ex qua intrinſecè componatur, ſed hoc modo datur cauſa materialis accidentis in concreto, ſeu compoſiti accidentalis. Hanc concluſionē, præſertim quoad priorem partem, ponunt Soncinas 12. Metaph. quæſtio. 26. & Iauel. quæſt. 8. & ſignificant, aliquos ſenſiſſe oppoſitum propter Ariſtotelem ibi tex. 26. dicentem in omni genere dari propriam potentiam, & actum. Concluſio tamen eſt certiſſima, loquendo de propria & reali materia, quia tota entitas accidentalis eſt quædam forma: non ergo indiget compoſitione intrinſeca & reali ex propria materia, & forma. Antecedens declaratur, quia tota entitas accidentalis eſt in ſubiecto tanquam forma: vnde qui in accidente fingunt dictam compoſitionē ex materia, neceſſe eſt fateantur, illam partem, quam materiam appellāt alterius partis formalis, reſpectu ſubiecti eſſe actum & formam ſaltē partialem. Hinc verò probatur prima conſequentia, quia forma vt forma non poſtulat cōpoſitionem ex potentia & actu realiter diſtinctis, vt in ſubſtantialibus conſtat, & in ſpeciali de anima rationali ſuperius probatum eſt. Neque in accidentali forma excogitari poteſt propria ratio ob quam illam compoſitionem requirat: nam licèt talis forma conſtet genere, & differentia, quæ per modum materiæ & formæ Metaphyſicè comparantur, tamen neque in re diſtinguuntur, nec per ſe requirunt principia ſeu fundamēta realiter diſtincta, vt in ſuperioribus probatū eſt. Nec vero hæ formæ accidentales propter ſuā imperfectionem poſtulant illā compoſitionem ex potentia, & actu realiter diſtinctis, quia res imperfecta, ſi ſit partialis & incompleta, aut forma alterius, pōt eſſe realiter ſimplex, imò & indiuiſibilis, vt punctus, nā ſimplicitas non ſemper importat aut requirit magnam perfectionem, ſed tunc ſolum eſt ſignum maioris perfectionis, quādo cætera ſunt paria: ergo nulla probabilis ratio excogitari poteſt ad tribuendum accidentibus hanc compoſitionem.

Soncin. 1. Metaph. q. 8

IIII. Adde præterea, intelligi non poſſe qualis ſit illa materia ex qua intrinſecè componatur forma accidentalis; nam vel eſt talis, vt eadem numero ſucceſſiuè ſit ſub diuerſis formis accidentalibus; vel ſemper tranſmutatur ſeu perit cum ipſa forma. Primum dici non poteſt, aliàs non ſolum ex calido fieret frigidū, ſed etiam ex calore frigus, & ex amore odium, & ſic de alijs, quod eſt apertè falſum. Item, quia calor actiuus eſt ſecundum totam entitatem ſuam: ergo introducit in ſubiecto calorem ſecundum totam entitatem eius, quantum ad illum gradum, quem introducit: ergo expellit oppoſitum gradum frigoris ſimiliter quoad totam entitatem eius: non ergo expellit tantum partem formalem à materiali, vt in hāc introducat aliam partem formalem oppoſitam, ſed ſimpliciter expellit totam formam, vel totū gradum contrarium, vt ſuum introducat. Sicut in mutatione purè priuatiua, vt verbi gratia in deſitione luminis, non perit pars formalis luminis, & manet potentialis, ſed abſolutè totum lumen. Si autem tranſmutatio accidentis ſemper fit in tota entitate formæ: ergo illa materia, ex qua finguntur accidentia conſtare, nihil deſeruit ad tranſmutationes accidentium, neque etiā deſeruit vt informent ſubſtantiam, nam ratio materiæ ex ſe potius impedit informationem, quia materia vt ſic non eſt actus actuans, vt ſupra diximus. Item non deſeruit ad actionem, quin potius impedire poteſt, ne forma ſecundum ſe totā ſit actiua, nam materia ſecundum ſe non eſt actiua: cum ergo multæ formæ accidentales ſint actiuæ ſecundum totam ſuam entitatem, non conſtant intrinſecè materia & forma. Tandem, ſi accidens ita conſtat materia & forma, etiam forma ipſius accidentis cōſtabit materia, & forma. Atque ita procedetur in infinitum. ſi ergo in aliqua ſiſtendum eſt, vt reuera eſt, ſiſtamus in prima, quæ ſit ipſum accidens, quod eſt tantum forma, cuius materia eſt ſubiectum quod informat. Prima ſequela patet, quia non eſt maior ratio de vna forma, quàm de alia, quia vtraque eſt entitas imperfecta, & incompleta, & forma alterius, & in vtraque concipi poteſt ratio generica & ſpecifica: eſt ergo eadem ratio.

V. Et ex his facilè patet altera pars concluſionis, B quia compoſitū accidentale intrinſecè cōſtat ex ſubiecto, & accidente, & in ea compoſitione accidens habet rationem formæ: ergo ſubiectū habet rationem materialis cauſæ. Vnde fit, cauſalitatem hanc reſpectu compoſiti eadem proportione explicandam eſſe in his compoſitis accidētalibus, qua in ſubſtantialibus illam declarauimus. Ipſum enim compoſitum eſt effectus talis cauſæ, cum ex illa conſtet, & ab illa pendeat. Ratio verò ſeu principium cauſandi eſt ipſa potentia, vel entitas, per quam ſubiectum recipit accidens: de qua potentia, & entitate in ſequentibus ſectionibus ex profeſſo dicemus. Cauſalitas vero in re non eſt aliud, quàm vnio accidētalis formæ ad ſubiectum, nam ea mediante fit, vt ex ſubiecto & accidente vnum compoſitum coaleſcat. Loquimur enim de compoſito, & cauſalitate eius in facto eſſe: nā de cauſalitate in fieri ſtatim dicetur. Neque oportet in ſubiecto accidentis fingere diſtinctum modum vnionis pręter ipC ſum accidens vt vnitum ſubiecto, quia cum accidens fit in ſubiecto, non fiunt in ipſo ſubiecto duæ mutationes: vna per informationem accidentis, alia per peculiarem modum vnionis idētificatum ipſi ſubiecto: & propter alias rationes ſupra factas, quæ hic eandem vel maiorem vim habent. Atque ita patet tota hæc cauſalitas reſpectu accidentalis compoſiti.

VI. Dices, Hoc compoſitum accidentale eſt vnū per accidens: ergo reſpectu illius non poteſt intercedere vera cauſalitas materialis. Aliàs omne compoſitum per accidens conſurgeret ex huiuſmodi cauſalitate, quod patet eſſe falſum in aceruo lapidum, vel etiam in domo, quatenus cōſtat fundamento, parietibus, & tecto. Reſpondetur ex ſupra dictis de vnitate, in entibus quæ ſunt vnum per accidens, eſſe latitudinem, & quędam habere maiorem vnitatem, quam alia. Compoſitum ergo ex ſubiecto & accidente, eſt vnum per accidens, quia conſtat ex rebus diuerſorum Prædicamentorum, & ex actu & potentia, non per ſe ordinatis, ſed accidentaliter. Nihilominus

Occurritur obiectioni.

A tamen illa vnitas quam habet, non eſt tantum metaphorica, aut apparens, ſed vera & phyſica, quia eſt per veram vnionem & realem vnius ad aliud, & ideò tale compoſitum vere cõſurgit per realem cauſalitatem componentium, tum inter ſe, tum reſpectu compoſiti. Aceruus autem lapidum ita eſt vnum per accidens, vt non habeat veram & phyſicam vnitatem, ſed ſolum metaphoricam, vel apparentem (vt ſic dicam) & ideo, ſicut non conſurgit ex vera vnione partium componentium, ita non oportet vt vera cauſalitas materialis ibi intercedat, ſed tantum ſecundum proportionem, quatenus in ſitu & ordine vna pars coniungitur alteri. In compoſitione autem artificiali ſolet intercedere quædam maior coniunctio & ſubordinatio partium: non tamen vera & phyſica vnio, atque ita neque vera cauſalitas materialis: quod intelligitur, comparando partes integrantes artificialium inter ſe, nam ſi comparetur totum artificium ad propriam formam artificialem, quæ eſt figura, reſpectu illius, eſt magis propria cauſalitas materialis, quatenus figura cõparatur ad ſuum ſubiectum tanquam verum accidens illi realiter vnitum.

B *Accidens in abſtracto educitur, & ſuſtentatur à materia.*

VII. DIco tertio. Accidens quoad ſuam entitatem accidentalem præcisè & abſtractè ſumptã habet materialem cauſam, non ex qua componatur, ſed à qua ſuſtentetur in ſuo eſſe: vnde illa non tantum eſt materialis cauſa accidentis quoad vnionem, ſed etiam quoad entitatem eius, quam in ſuo genere cauſat mediante vnione: neque etiam eſt cauſa ſolum in facto eſſe, ſed etiam in fieri. Tota hæc aſſertio ſequitur ex præcedentibus à ſufficiente diuiſione, nam ex prima aſſertione conſtat accidentia indigere cauſa materiali ob diminutam entitatem quam habent: & in ſecunda probatum eſt entitatem accidentalem non indigere hac cauſa vt ex ea intrinſecè componatur: ergo vt ab ea ſubſtentetur. Imò etiam qui fingunt cauſam materialem intrinſecè componentem accidentia, non excludunt cauſam materialem ſuſtentantem totum ipſum accidens compoſitum ex intrinſeca materia, & forma, quod eſt nouum argumentum, falsò confingi illam intrinſecam compoſitionem accidentis ex materia & forma. Rurſus ex eadem diminuta, & imperfecta entitate accidentis conſtat pendere à ſua cauſa materiali non ſolum in vnione, ſed in entitate ſua, quia in ſe ſubſiſtere nullo modo poteſt naturaliter. Item quia non minus pendet accidens à ſua cauſa materiali, quam forma ſubſtantialis materialis à materia; ſed hæc pendet non tantum in vnione, ſed etiam in entitate: ergo. Denique hinc etiam concluditur pendere non tantum in facto eſſe, ſed etiam in fieri, tum quia fieri eſt proportionatum ipſi eſſe, tum etiam quia actio per quam accidens naturaliter fit, eſt etiam quoddam accidens pendẽs neceſſariò à ſubiecto, in quo vel ex quo fit. Eſt tamen hoc cum proportione intelligendum, nam quædam accidentia fiunt per propriam actionem, alia verò ſolùm per reſultantiam, vel conſecutionem ad effectionem aliarum rerum: vnum

Diſcrimẽ inter accidentia quo ad fieri.

A quodque ergo accidens eo modo quo fit, pendet ab aliquo ſubiecto in fieri, atque ita habet materialem cauſam ſuæ effectionis eo modo quo naturaliter fieri poteſt. Quid autem ſit hæc cauſalitas, nõ oportet iterum declarare, nam eadem ſomnino eſt quæ in ſubſtantiali cauſalitate, ſeruata proportione.

Quærere vero aliquis poteſt an materialis cauſa vniuocè dicatur de illa quæ eſt ſubſtantiæ, & de cauſa materiali accidentis. Et ratio dubij eſſe poteſt, quia cauſa materialis accidentis in ſe, vel eſt perfectior vel eſt æquè perfecta cauſa materiali ſubſtantiæ, nam vel eſt integra ſubſtantia, vel forma, vel ad minimum ipſa materia: ergo etiam in ratione cauſæ materialis eſt vel perfectior, vel ſaltem æque perfecta, quia in hac cauſalitate cauſa præbet ſe ipſam & ſuum eſſe: ergo ſi in ſe eſt æquè perfecta, etiam erit in ratione cauſæ. In contrarium vero eſt, quia eſſe quod reſultat ex hac cauſalitate, non eſt eſſe ſimpliciter, ſed ſecundũ quid, nimirum eſſe accidentale. Item productio, vel generatio accidentis, ſolum eſt productio, & generatio ſecundum quid. Vnio item formæ accidentalis cum ſubiecto, eſt tantum ſecundum quid, vtpote accidentalis: ſed actualis cauſalitas

VIII. Qualitas materialis cauſa de ſubſtãtia & accidẽtali dicatur.

B materialis conſiſtit in ipſa actuali vnione, vel vnitione, quatenus à ſubiecto pendet: ergo cauſalitas hæc reſpectu accidentis eſt tantum ſecundũ quid. Atque ita dicẽdum eſt, cauſam materialem formaliter in ratione cauſæ analogicè de his cauſis dici, & principalius de cauſa ſubſtantiæ, materialiter verò rem, quæ cauſat accidentia, poſſe eſſe vel æquè, vel magis perfectam. Id verò non ſatis eſt, vt in ratione cauſæ ſit perfectior, etiam ſi per ſe ipſam intret compoſitionem totius compoſiti accidentalis, quia non eſt inde ratio cauſæ ſumenda, ſed ex actuali cauſalitate quam exhibet & ex formali eſſe, quod inde conſurgit.

SECTIO II.

C *An ſubſtantia vt ſic eſſe poſſit immediata cauſa materialis accidentium.*

1. DE hac cauſalitate formaliter ſumpta nihil aliud nobis dicendum ſupereſt; de fundamento vero talis cauſalitatis, & de potentia per quam cauſat, nonnulla dicere neceſſe eſt. Cum enim materialis cauſalitas conſiſtat in receptione, duo ex parte cauſæ requiruntur, ſ. res quæ recipit, & potentia per quam recipit, quæ poſſunt vel re, vel ratione diſtingui. Supponimus autem vt per ſe notum ex dictis, ſubſtantiam eſſe quaſi primum fundamentum, vel primam rem quæ cauſat materialiter accidentia, quia totus ordo accidentium imperfectus eſt, & inſufficiens vt in ſe ſubſiſtat: & ideo primum fundamentũ, in quo accidentia nitantur, non poteſt eſſe aliquod accidens, ſed debet eſſe ſubſtantia. Inquirimus ergo per quam potentiam ſubſtantia cauſet materialiter accidentia, an per potentiam accidentalem realiter aut ex natura rei diſtinctam ab ipſa; an vero per ſe ipſam, ſeu per potentiam ratione tantu indiſtinctam.

Tracta-

Tractatur prior opinio.

II. Soncin. Iauel. QVidam enim autores ſentiunt nullum accidens recipi in ſubſtantia niſi media potentia accidentali pertinente ad idem Prædicamentum: Ita ſentiunt Soncin. 12. Metaph. q. 26. & Iauel. quæſt. 8. qui dicunt eſſe in ſubſtantia potentiam receptiuam quantitatis quæ reducitur ad Prædicamentum quantitatis, & aliam receptiuam qualitatis, ad Prædicamentum qualitatis pertinentem, vel potius in ſuperficie ipſa ait Sõcinas eſſe aliquid potentiale de genere coloris ad recipiendum colorem, quidquid illud ſit (inquit) putà diaphaneitas, vel aliquid huiuſmodi. Ariſtot. Fundamẽtum eorum eſt dictum quoddam Ariſtotelis 12. Metaph. tex. 26. [eadem eſſe principia omnium generum.] Quod Commentator exponit de identitate ſecundum analogiam, nam quælibet res alicuius Prædicamenti habet illa tria principia, materiam, formam, & priuationem, non tamen in omnibus Prædicamentis ſunt eadem, ſed proportionalia. Hinc ergo colli- B gunt, quod ſicut in vnoquoque Prædicamento eſt propria forma, & propria priuatio, ſic etiam ſit propria potentia, conſtituens proximum materiale principium illius generis. Vnde rectè concluditur, ſubſtantiam vt ſic non poſſe eſſe principium proximum materiale alicuius accidentis.

III. Atque hinc ſumptum eſt illud axioma; [Potẽtia, & actus ſunt in eodem genere,] quod à multis vt primum in Metaphyſica principiũ recipitur, ob dictum teſtimonium Ariſtotelis, cui addunt aliud Commentatoris 5. Phyſ. cõm. 9. [Po- Commẽtat. tentiam ad vnumquodque Prędicamentum eſſe in illo genere Prædicamenti, in quo eſt actus:] & 1. de Anim. Comm. 6. [Potentiam & actum eſſe differentias, quæ contingunt omnibus Prædicamentis;] & loquitur de potentia receptiua, nam tractat de anima quatenus eſt actus, & de potentia quę illi reſpondet. Eodem principio D.Thom. vtitur D. Tho. ſæpe, ſignatim 1. p. quæſt. 77. art. 1 vbi inquit: [Cum potentia & actus diuidãt ens, & quodlibet genus entis, oportet quòd ad idem C genus referatur potentia, & actus; & ideò ſi actus non eſt in genere ſubſtantiæ, potentia quæ dicitur ad illum actum, non poteſt eſſe in genere ſubſtantiæ.] In quibus verbis & principium illud, & concluſio intenta & ratio concluſionis contineri videntur. Eſt autem ratio, quia potentiæ ſpecificantur per actus: ergo potentia ad recipiendam formam accidẽtalem ſumit ſpeciem ſuam ab actu ad quem ordinatur: ergo illa potentia non poteſt eſſe ſubſtantia. Simili enim ratione probauimus ſuprà potentiam materiæ non eſſe accidens, ſed ſubſtantiam: & proportionali diſcurſu concludi poteſt, potentiam ad recipiendam qualitatem eſſe in genere qualitatis. Ex qua ratione aliqui extendunt illud principium ad potentiam actiuam, & receptiuam: vnde generatim inferunt, potentiam ad actum accidentalem eſſe accidens, & referri ad idem genus.

Subſtantia ſe ipſa immediata cauſa materialis accidentium.

IIII. HÆc verò ſententia, quantum ad rem præſentem attinet, defendi non poteſt, niſi for- A taſſe in ſenſu verborum ęquiuocatio ſit. Dico ergo ſubſtantiam per ſe ipſam abſq; additione alicuius rei realiter diſtinctæ, vel alicuius modi ex natura rei diuerſi, poſſe eſſe cauſam materialem immediatè in ſe recipientem aliquod accidens. Probatur prior pars, quia ſi ſubſtãtia recipit quãtitatem, v.g. mediante aliqua re diſtincta, quæ ſit potentia ad recipiendam quantitatem, interrogo an illa res ſit ſubſtantia, vel accidens. Subſtantia eſſe non poteſt, tum quia aliàs non eſſet res vltra totam ſubſtantiam rei, tum etiam, quia iam poneretur ſubſtãtia per ſe ipſam receptiua accidentis. Si eſt accidens, ergo eſt in aliquo ſubiecto proximo: quæro ergo, an illud ſit potentia accidentalis realiter diſtincta, vel ipſamet ſubſtantia: ſi hoc poſterius dicatur, habemus intentum Si verò dicatur prius, de illo accidente iterum redibit quæſtio, & ita in infinitum procedemus, niſi in ipſa ſubſtantia tandem ſiſtamus. Et ita eſt reuera neceſſarium, nam licèt ſubſtantia poſſit vniri alicui accidẽn, medio alio, vt poſteà B dicemus, tamen comparando ſubſtantiam ad totam collectionem accidentium, non poteſt illi vniri, media aliqua re, quæ non ſit aut ſubſtantia, aut accidens: ergo neceſſe eſt, vt aliqua ſubſtantia, & aliquod accidens immediatè vniãtur, id eſt nulla mediante re diſtincta ab extremis vnitis. Ratio denique à priori ex eo ſumi poteſt, quòd accidens adijcitur ſubſtantię creatæ ad perficiendam illam, & ſupplẽdum id, quod talis ſubſtantia per ſe ipſam habere non poteſt: ergo neceſſe eſt, vt in entitate talis ſubſtantiæ intimè includatur capacitas ad recipienda accidentia; ergo hæc capacitas ſubſtantiæ, qua eſt receptiua accidentium vt ſic, non poteſt eſſe res diſtincta ab ipſa ſubſtantia: vnde quoad hanc partem cõcluſio poſita euidens videtur.

V. In altera verò parte de modo ex natura rei diſtincto, in primis nõ agimus de modo vnionis actualis, de quo ſuprà dictum eſt, ſed de modo (vt ita dicam) potentiali, ſeu de potentia aliqua ex natura rei diſtincta à ſubſtantia, tanquã modo, & non tanquam re omnino diuerſa. Et ſic C applicari fere poteſt diſcurſus factus, nam etiam illa potentia modaliter diſtincta erit verum accidens, nam ſi eſſet ſubſtantia, falsò diceretur diſtincta ex natura rei à tota rei ſubſtantia: ergo per ſe ipſam ineſt ſuo modo ſubſtantiæ, & ab ea pendet in genere cauſæ materialis: ergo ab illa recipitur immediatè per propriã entitatem ſubſtantialem. Deinde ficta eſt in pręſenti hæc diſtinctio ex natura rei, ſecluſa diſtinctione reali, nam hæc capacitas recipiendi primum accidens (vt ſic dicam) ita eſt intima ſubſtaniæ creatæ, vt inſeparabilis ab illa ſit, etiam per potentiam abſolutam Dei, nam hoc ipſo quod ſubſtantia Angeli, v.g talis eſt eſſentialiter, per ſe ipſam capax eſt intellectiuæ potentiæ: & quanuis demus poſſe Deum ſeparare intellectum Angeli à ſubſtantia eius, neceſſatio intelligimus ſemper manere illam ſubſtantiam capacem intellectus, & quantumuis nudam Deus conſeruet illam ſubſtãtiã, impoſſibile eſt, quin maneat capax ſuæ naturalis facultatis intellectiuæ: & eodem modo intelligimus comparari ſubſtantiam compoſitã ex materia, & forma ad quantitatem, nã per ſe ipſam eſt capax eius, nec poteſt hac capacitate priuari, ẽt ſi à tali ſubſtantia ſeparetur omnis res, aut mo-

dus, qui ab illa ſeparabilis eſt: ergo falsò confingitur diſtinctio ex natura rei inter talem capacitatem, & ſubſtantiam.

V I. Caietanus reſtringit noſtræ oppoſitam ſententiam.

Vnde Caietanus 1. par. q. 54. art. 3. cum ex parte adhæreat priori ſententiæ citatæ, eam limitat ad ea accidentia quæ media aliqua actione & paſſione acquiruntur, nam ea quæ ſunt congenita ſubſtantiæ, non indigent potentia media, ſed ſubſtantia ipſa per ſe ipſam eſt capax illorum: atque hoc modo euitat proceſſum in infinitum. Ratio aũt huius diſtinctionis, & limitationis, quæ ex eo colligitur in eadem 1. part. quæſt. 77. art. 1. eſt, quia potentia congenita ſubſtantiæ eſt eſſentialiter potentia, ad hoc principaliter ordinata vt actum recipiat: quòd verò ſit actus ſubſtantiæ, ſolum habet ex communi ratione accidentis, & ideo non requirit aliam potentiam qua mediante inhæreat ſubſtantiæ: alia vero accidentia primò ac per ſe ſunt actus, & ideo proprias requirunt potentias, quibus mediantibus inhæreant ſubſtantiæ.

Improbatur Caietani limitatio.

Veruntamen ex hac doctrina in primis colligo, ex vi cauſalitatis materialis accidentis vt ſic per ſe non requiri potentiam mediam, ſed ſubſtantiam per ſe ipſam eſſe ſufficientem ad hanc cauſalitatem. Hoc patet, quia ad recipienda illa accidentia quæ ſunt eſſentialiter potentiæ receptiuæ, non requiritur alia potentia: quia hæ potentiæ non actuant ſubſtantiam ſecundũ aliquam ſpecialem rationem actus, ſed ob communem rationem accidentis: ergo ex vi cauſalitatis accidentis vt ſic non requiritur talis potentia, ſed ſi in aliquibus requiritur, erit propter aliquas ſpeciales rationes. Deinde falſo hoc limitatur ad ea accidentia, quæ per ſe primò inſtituta ſunt vt ſint potentiæ receptiuæ: nam quantitas non requirit in ſubſtantia potentiam mediã per quam recipiatur, vt probatum eſt, quia ſubſtantia per ſe ipſam eſt capax quantitatis, & ſuperfluum eſt ac planè abſurdum aliam fingere potentiam mediam ex natura rei diſtinctam: & tamen quantitas non eſt per ſe primò inſtituta vt ſit potẽtia receptiua, vt ipſi etiam fatentur, alias quantitas eſſentialiter eſſet qualitas. Vnde quantitas per ſe primò inſtituta eſt ad extendendas partes ſubſtantiæ, ita vt naturaliter non poſſint ſe ſe loco penetrare. Inde verò conſequenter habet, vt ſit medium ad recipienda quædam alia accidentia: ergo non ſolum illa accidentia, quæ ſunt per ſe primò inſtituta vt ſint potentiæ receptiuæ; ſed etiam alia, quæ ob quamcunque rationem habent immediatam habitudinem ad ſubſtantiam, non requirunt potentiã mediam, vt ab ea recipiantur, ſeu materialiter cauſentur.

VII. Imò vero addo, nullam fortaſſe reperiri potentiam accidentalem purè receptiuam re ipſa diſtinctam à ſubſtãtia: vt poteſt breuiter inductione oſtendi. Nam in ſubſtantijs corporeis inanimatis, nulla eſt potentia receptiua accidentium præter quantitatem, vt partim oſtenſum eſt, partim ex ſequentibus magis conſtabit: quãtitas autem vt dixi, non eſt per ſe primò potentia receptiua, ſed eſt forma dans ſubſtantiæ materiali hanc corpoream molem, & extenſionem, ratione cuius apta eſt locum occupare. In rebus autem viuentibus vt ſic non agnoſcimus potẽtias aliquas purè paſſiuas, nã omnes quæ conueniunt viuentibus vt viuentia ſunt, ſunt aliquo modo actiuæ: quod etiam in ſubſtantijs Angelicis conſiderari licet: ergo præcisè ob recipienda accidentia nõ oportet fingere in ſubſtantia potentias diſtinctas, niſi aliunde neceſſitas oriatur.

VIII. Ex quo vlterius concluditur, illam limitationem ſeu diſtinctionem de accidentibus congenitis ſeu tranſmutabilibus non eſſe formalem, neque in vniuerſum veram. Primum patet, quia ſi ſubſtantia per ſe ipſam poteſt eſſe capax accidentis vt ſic, etiam poterit eſſe capax mutationis ad tale accidens, ſi fortaſſe illud ſeparabile ſit. Quòd ſi ſit inſeparabile, illud eſt per accidens, & materiale quid reſpectu cauſalitatis ſubſtantiæ. Secũdum patet, quia quantitas, iuxta communẽ ſententiam, eſt accidens quod tranſmutatur, & per proprium motum acquiritur: & nihilominus non requirit in ſubſtantia potentiam ab illa diſtinctam. Item, præſentia localis ſeu vbi eſt modus accidentalis, qui interdum afficit immediatè ipſam ſubſtantiam, vt clarius patet in ſubſtantia ſpirituali, & eſt ſuo modo verum in materiali, vt infra ſuo loco dicemus: & tamen illud accidens poteſt per propriam mutationem acquiri, & perdi. Item, ſi verum eſt relationem ſimilitudinis, vel identitatis ſpecificæ eſſe aliquid ex natura rei diſtinctum à ſubiecto & fundamento, tale accidens non requirit in ſubſtantia ſpecialẽ potentiam, & tamen non eſt congenitum, ſed amitti poteſt, vel de nouo reſultare. Reſtat ergo vt abſolutè dicamus, ad cauſalitatem materialẽ ſubſtantiæ circa accidens, ſiue in ea ſit per modum potentiæ paſſiuæ, aut actiuæ, ſiue per modũ ſimplicis formæ, vel diſpoſitionis, ſeu quantitatis, aut alterius modi accidentis, ſiue congeniti, ſiue aduentitij, per ſe, & ex vi harum generalium rationum præcisè ſumptarum, non eſſe neceſſariam ex parte ſubſtantiæ ſpecialem potentiam ex natura rei ab illa diſtinctam.

Improbatur prior ſententia.

IX. Inductio probatur nõ correſpondere cuiuſq; actui potentiam eiuſdem categoriæ.

Atque hinc infero, accidens non ſemper requirere in ſubſtantia potentiam receptiuam propriè pertinentem ad ſuum Prædicamẽtum, imo raro id accidere niſi in aliquibus accidentibus propter peculiares rationes. Hoc planè infertur ex præcedenti aſſertione. Et declaratur amplius inductione, nam in ſubſtantia ſpirituali tantum ſunt accidentia pertinentia ad intellectum, & voluntatem, & quę locum reſpiciunt. Loquor naturaliter, vt omittam ea quę per diuinam gratiam ſeu virtutem fieri poſſunt. Quanquam, ſi aliquod donum gratię poteſt poni in ſubſtantia ſpirituali, quod non ſit in intellectu, nec in voluntate, vt reuera poteſt, illud non ſupponit in ſubſtantia potentiam eiuſdem generis, nam illud donum eſt qualitas: capacitas autem obedientialis non eſt qualitas, ſed ipſamet ſubſtantia animæ, vt ex Theologia conſtat. Accidentia ergo quę pertinent ad motum, vel pręſentiam localem, non ſupponunt in ſubſtantia potentiam pertinentem ad Pręd icamentum Vbi, vel Actionis, aut Paſſionis: qualiter enim concipi, aut quo fundamento fingi poteſt talis potentia? cum ratio potentię, ſi propria ſit, pertineat ad qualitatem: ſi verò ſumatur latè, ſit quaſi tranſcendens, & ratio quędam

intimè

Digitized by Google

intimè incluſa in varijs rebus diuerſorum prædicamentorum, & ita fit in propoſito, nam ſubſtantia ſpiritualis per ſe ipſam eſt capax talis præſentiæ. Intellectus autem & voluntas abſque vlla dubitatione non ſupponunt in ſubſtantia potentiam aliam de genere qualitatis, vt probatum eſt. Actus verò harum potentiarum inſunt ſubſtantiæ medijs ipſis potentijs, quamuis de modo ſit controuerſia infrà tractanda ſect. 4. tamen id prouenit ex propria ratione inuenta in talibus actibus, vt ibidem dicemus. Et adhuc eſt ſub iudice lis, an tales actus ſint eiuſdem prædicamenti cum ipſis potentijs: aliqui enim eos collocant tantum in genere actionis. Et licèt verum ſit eſſe qualitates, & ſupponere potentiam quæ ſit qualitas, tamen id non prouenit ex illa generali ratione, ſed ex peculiari cauſa & natura.

IX. De accidentibus verò ſubſtantiæ corporeæ omnes fatentur inter accidentia habentia propriam entitatem re ipſa diſtinctam à ſubſtantia, primum accidens talis ſubſtantiæ eſſe quantitatem, quæ non ſupponit in ſubſtantia aliquã potentiam, quæ ad prædicamentum quantitatis pertineat, vt à fortiori probant omnia quæ hactenus diximus. B Ipſa verò quantitas eſt medium ſeu potentia, per quam hæc potentia recipit qualitates corporeas, & ſimilia accidentia, at quantitas non eſt potentia pertinens ad prædicamentum qualitatis, vt per ſe notum eſt. Nec verò inter ſuperficiem, v. g. & albedinem fingi poteſt, mediare aut intercedere potentiam aliquam de genere qualitatis, per quam ſuperficies recipiat albedinem, quod etiam probant argumenta hactenus facta, quia talis potentia, ſi in re non eſt diſtincta à ſuperficie, non poteſt eſſe vera qualitas: fingere autem illam eſſe diſtinctam, vel vt rem, vel vt modum ex natura rei diuerſum, & ſuperfluum eſt, ac ſine fundamento; & vel procedendum erit in infinitum, vel, ſi ſiſtendum eſt in intrinſeca capacitate ſuperficiei, qua per ſe ipſam eſt receptiua illius potentiæ, verius dicetur ſiſtendum eſſe in eadem intrinſeca capacitate ſuperficiei, qua per ſe ipſam eſt immediatè receptiua albedinis, & tolletur de medio illa inintelligibilis, & minimè neceſſaria potentia. C Sic igitur conſtat, potentiam per quam ſubſtantia recipit accidens, non ſemper pertinere ad idem prædicamentum cum accidente recepto. Et ratio à priori eſt, quia ex accidente & ſubiecto non oportet fieri vnum per ſe, ſed per accidens: & ideò non requiritur, quòd talis potentia, & actus pertineant ad idem genus: vnde nec neceſſe eſt vt talis potentia ſit per ſe inſtituta, & ordinata ad talem actum.

X. *Qualiter aliqui effugiãt vim præcedentium rationum.*

Dices, his argumentis rectè probari potentiã receptiuam accidentis non eſſe ſemper propriè ac directè in eo prædicamento, in quo eſt accidens receptum, non verò probari non collocari in illo ſaltem reductiuè, quod ſolum aſſerunt autores prioris ſententiæ; nam cum accidens dicat intrinſecum ordinem ad ſubiectum, quatenus eſt capax ipſius accidentis, neceſſe eſt vt ſubiectum ſecundum eam capacitatem reducatur ad prædicamentum accidentis. Propter hanc euaſionem inſinuaui ſuperius poſſe in hac quæſtione eſſe æquiuocationem in verbis, nam ſi ſolum ſit ſenſus, ſubſtantiam vel quantitatem conceptam à nobis ſub formalitate capacitatis talis A accidentis reduci quodammodò ad prędicamentum illius accidentis tanquam quoddam additum, per quod definitur tale accidens, ſic controuerſia eſt de modo loquendi aut concipiendi noſtro: nam ſecundum rem nulla vera potentia additur media inter ſubſtantiam & quantitatem, vel inter quantitatem & qualitatem, ſed ſolum quædam denominatio, vel conceptio reſpectiua. Nos autem loquimur de reali & vera potentia, de qua loquitur Diuus Thomas, cum ait potentiam & actum reuocari ad idem genus: aliàs non bene inde concluderet, potentias animę eſſe res diſtinctas ab anima, quod illis locis intendit: & eodem ſenſu loquitur Caietanus, qui propterea adhibuit limitationes, & diſtinctiones ſuprà citatas: Commentator item in eodem ſenſu loqui videtur, cum dicit, potentiam & actum eſſe differentias oppoſitas diuidentes ſingula prædicamenta.

Declaratur axioma, *Actus & potentia ſunt in eodem genere.*

XI. Qvomodò ergo intelligendum eſt illud axioma: [Actus & potentia ſunt in eodem genere?] reijciendum ne omnino eſt, ne ſententiæ à nobis poſitæ, & reſolutioni datæ obſtare videatur? Reſpondetur in primis, axioma illud nõ rectè fundari in Ariſtotele 12. Metaph. nam ibi ſolum aſſerit res omnium prædicamentorum habere eadem principia ſecundum proportionem ſeu analogiã: nunquam verò ait omnia illa principia in eodem prædicamento collocari, imò ponens exempla ait, in coloribus album eſſe principium vt formam, nigrum vt priuationem, ſuperficiem vt materiam; & in illuminatione lumen eſſe formam, tenebras priuationẽ, aerem ſubiectum: & in ſanatione ſanitatem eſſe formam, morbum priuationem, corpus materiam, in quibus exemplis nunquam aſſignat potentiam, quæ debeat eſſe eiuſdem prædicamenti cum forma: non ergo dixit Ariſtoteles materiam & formam pertinere ſemper ad idem genus, quamuis dixerit res omnium generum poſſe habere aliquo modo principium formale, & materiale. Vnde ibidem ait, res omnium generum habere cauſam efficientem ſeu mouentem, non tamen dicit aut ſentit, illam cauſam pertinere ad idem genus cum re effecta. Neq; obſtat Soncinatis replica, quòd cauſa efficiens eſt extrinſeca, & ideò non oportet eſſe eiuſdem generis: materiale autem principium eſt intrinſecum, quod debet eſſe eiuſdem generis. Reſpondeo enim materiale principium accidentis, ſi ad totũ compoſitum comparetur, eſſe intrinſecum illi, non tamẽ eſſe illud compoſitum vt ſic propriè in uno genere, cum ſit unum per accidens, & conſtet ex rebus diuerſorum generum: ſi verò comparetur ad formam accidentalem, non eſſe principium intrinſecum eius, id eſt illam intrinſecè componens, ſed ſolum per modum additi ſeu ſubiecti, cui forma accidentalis vnitur. Hoc autem principium non eſt neceſſariò eiuſdem generis cum forma in accidẽtali compoſitione.

XII. *Qualiter Scotus explicet dictum pronuntiatum.*

Hinc Scotus in 2. diſtinct. 16. quæſt. 1. reſpondet axioma illud intellectum de potentia receptiua, & actu eius eſſe falſum, & affert contra

Digitized by Google

illud inſtantias à nobis inſinuatas de ſubſtantia & accidente, de ſuperficie & colore, &c. Et ſimiliter docet eſſe falſum intellectum de potentia actiua & actu eius, nam etiam habet claras inſtantias præſertim in potentijs quæ agunt actio ne tranſeunte, ſiue comparentur ad actionem vt actio eſt, quia manifeſtè pertinent ad diuerſa prædicamenta, ſiue ad rem ſeu formam factam, nam potentia ſecundum locum motiua eſt qualitas: efficit autem vbi ſeu præſentiam localem, & potentia augmentatiua eſt qualitas, agit aũt quantitatem, aut ſubſtantiam. Dicit ergo axioma illud eſſe intelligendum de potentia obiectiua. Quam interpretationem multi reijciunt impugnando acriter hanc potẽtiam obiectiuam. Sed quoad hoc exiſtimo de nomine & æquiuocè hos cum Scoto diſputare: nam ille nõ intelligit per potentiam obiectiuam aliquam veram rem, quæ ſit actu in rerum natura, quo ſenſu ſola potentia actiua vel paſſiua eſt potentia realis, vt infra dicam latius, tractando de eſſentia creaturæ, & declarando ſpeciem qualitatis quæ eſt potentia. Sed per potentiam obiecti-

Quid vobiectiua potentia apud Scotum.

uam intelligit Scotus rem in ſtatu poſſibili ante quam actu ſit; quomodo dicimus rem eſſe in po tentia antequã ſit: & quia res vt eſt poſſibilis eſt obiectum potentiæ actiuæ, ideò dicitur ab Scoto eſſe in potentia obiectiua. Atqui ita dicit hanc potentiam & actum eſſe eiuſdem generis, quia res poſſibilis & res in actu eiuſdẽ generis ſunt: imò dicere etiam poſſet eſſe eandem rem negatiuè (vt aiunt) quia non ſunt duæ res, ſed eadem, in diuerſis ſtatibus concepta. Quocirca res quã Scotus in ea interpretatione intendit, vera eſt, non tamen rectè accommodatur illa interpretatio autoribus qui ante Scotum illud axioma docuerunt: Ariſtoteles enim vt ex dictis patet, nunquam in eo ſenſu locutus eſt, nec Auerroes, qui loco citato ait potentiam & actum eſſe diffe rentias oppoſitas: & cum 9. Metaphyſicæ in principio varias numeret potentiæ acceptiones, nunquam fecit mentionem illius potentiæ obiectiuæ.

XIII. Dicendum ergo eſt axioma illud communiter intelligi de propria potentia receptiua, vel actiua. Vt autem verum ſit, intelligendum in primis eſt de potentia per ſe primò inſtituta & ordinata ad talem actum: non verò de potentia vel capacitate intrinſecè incluſa & quaſi concomitante aliquam entitatem abſolutam. Declaratur hoc, nã duobus modis intelligi poteſt quod aliqua virtus tam actiua, quàm receptiua, comparetur ad actum. Vno modo, quia ex primaria ratione & eſſentia ſua ordinata eſt ad talem actum: ſic materia eſt potentia ad formam, vt ſupra declaratum eſt, ſic grauitas eſt virtus actiua ad efficiendum motum deorſum, vel permanentiam in ipſomet loco deorſum: ſic denique intellectus eſt virtus actiua, & receptiua intellectionis. Huiuſmodi ergo potentia dicitur per ſe primò inſtituta propter actum, & ideò ab illo ſumit ſpeciem; & de illa ad ſummum poteſt axioma illud verificari modo ſtatim declarando. Alio verò modo poteſt aliqua entitas habere vim vel capacitatem ad aliquam actionem vel actũ, non quia propter illum primariò ſit inſtituta, ſeu quia vel ob eminentiam naturæ ſuæ, vel ob naturalem conditionem, aut modum eſſendi

A quem habet, quaſi concomitanter, vel potius cõnaturaliter habet per ſe ipſam talem vim, vel aptitudinem. Sic Deus habet omnipotentiam agendi: ſic etiam creatura intellectualis habet & capacitatem, & vim actiuam obedientialem ſupernaturalium actuum, vel donorum: ſic denique ſubſtantia materialis eſt capax quantitatis: & quantitas ipſa eſt capax qualitatum. Et in hoc poſteriori genere potentiæ vel capacitatis non eſt neceſſe potentiam ſeu capacitatem & actum eſſe in eodem genere: quia cum talis poten tia non ſit ordinata per ſe primò ad actum, nec ſumat ab illo ſpeciem ſuam, nec componat cum ipſo actu vnum per ſe, non eſt cur talis potentia & actus in eodem genere collocanda ſint. Nec D. Tho. vnquam de hoc poſteriori genere potẽtiæ, ſed de priori locutus eſt; & de eodem exponendus eſt Auerroes, ſi eius dicta defendere neceſſe ſit. Nec ratio in contrarium iacta plus pro bat: vnde per hæc ſufficienter reſponſum eſt fun damentis contrariæ ſententiæ.

B Vt verò principium illud exactè maneat declaratum, addere oportet duobus modis intelligi poſſe, potentiam prioris ordinis & actum eſſe eiuſdem generis. Primò, vt genus latè ſumatur pro generalibus rationibus ſubſtantiæ, & accidentis, ita vt potentia per ſe ordinata ad actum ſubſtantialem, ſit ſubſtantialis, ad acciden talem accidentalis: non verò quod in rigore ne ceſſe ſit potentiam & actum eſſe eiuſdem prædicamenti accidentis, quamuis in ſubſtãtia id ve rum ſit, eo quòd ſubſtantiæ tantum eſt vnicum prædicamentum. Et hæc expoſitio multis placet, quia vitat difficultates. Alij verò etiam in accidentibus volunt potentiam huiuſmodi, & actum eius ad idem prædicamentum in rigore pertinere, quia alias non eſt in rigore verum, potentiam & actum eſſe eiuſdem generis. Sed hoc in vniuerſum defendere difficile eſt, præſertim in potentijs actiuis. Quapropter probabiliter dici poteſt potentiam paſſiuam accidentalẽ (nam de ſubſtantiali iam ſatis dictum eſt,) quando ex primaria inſtitutione vi ſuæ eſſentiæ ordinata eſt ad actum, ſub eodem genere & prædica

XIIII.

C mento cum ſuo actu contineri. Et de hac poten tia videtur loqui D. Tho. & Commentator citatis locis: ſub potentijs autem paſſiuis potentias animæ comprehendimus, quæ licèt actiuæ etiam ſint, ſimul tamen ſunt paſſiuæ, & in paſſione ac receptione ſeu informatione habent conſummatam perfectionem ſuam. Hoc autem modo explicata hæc aſſertio probari poteſt inductione in omnibus his potentijs, nam habitus, & actus earum in eodem genere in rigore collocantur: licèt enim actio vt actio pertineat ad prædicamentum actionis, tamen vt actus vitalis habens eſſe conſummatum & perfectum in ſuo genere, collocatur in prædicamento qualitatis. qñ autem potentia comparatur ad actũ, & ad idem genus pertinere dicitur, non eſt com paranda ad actum in fieri, ſed ad actum perfectum & cõſummatum: ad illum. n. per ſe primò ordinatur, & ab illo ſpeciem recipit. Et ita nullum inuenio exemplum, in quo hæc regula deficiat. Ratio autem reddi poteſt, quia quando potentia receptiua per ſe eſt ordinata ad actum, & comparatur ad illum vt imperfectum ad perfectum in ſuo genere, & quodãmodo per ſe vnum

D. Thom. & Comment. qualiter intellig. axioma.

videtur

videtur in illo ordine conſtituere cum ſuo actu, A vt potentia intellectiua cum actu intelligendi per ſe coniungitur, & ſic de alijs; & ideo oportet vt talis potentia & actus ſub eodem genere collocentur, vt ita etiam inter ſe maiorem proportionem ſeruent.

XV. At verò in potentijs actiuis, etiam ſi ſint per ſe primò ordinatæ ad agendum, non videtur neceſſarium quòd potentia & actus ſub eodem genere in rigore contineantur. Nam ſi per actum huius potentiæ intelligamus actionem vt actio eſt, conſtat potentiam & actionẽ ad diuerſa prædicamenta pertinere. Neque vllius momenti eſt quod quidam aiunt, potentiam & actionem, directè quidem & per ſe, ad diuerſa prædicamenta pertinere, tamen per reductionem, & potentiã collocari in genere actionis, & actionem in genere potentiæ: quia habent inter ſe mutuã habitudinem tranſcendentalem; terminus autem habitudinis reducitur ad prædicamentum relati. Hoc (inquam) nil refert, quia hæc reductio ſolũ eſt ſecundum extrinſecam denominationẽ, quã includit terminus vt terminus eſt: nos autem loquimur de collocatione ſub vno genere ſecundũ propriam naturam & eſſentiam eius. Hoc enim ſenſu neceſſe eſt loquantur autores cum dicũt potentiam & actum eſſe ſub eodem genere: aliàs B non rectè inde concluderent materiam v. g. eſſe intrinſecè ſubſtantiam, quia eſt potentia ad ſubſtantiam: & intellectum eſſe qualitatem, quia eſt potentia ad actum accidentalem & vitalem, &c. Potentia ergo actiua comparata ad actionẽ ſuã vt actio eſt, non conſtituitur ſub eodem genere. Si autem per actum huius potentiæ intelligamus terminum formalem actionis eius, non eſt neceſſe collocari in eodem prædicamẽto, vt probat exemplum ſupra adductum de grauitate, qđ in vniuerſum adduci poteſt de potentia ſecundũ locum motiua, ſiue ſit progreſſiua, ſiue attractiua, ſiue expulſiua, aut impulſiua, vel impulſus ipſe, quem multi exiſtimant eſſe qualitatem, & tamen non ordinatur ad faciendam qualitatem, ſed motum, vel vbi. Et ratio reddi poteſt, quia potentia actiua vt ſic non ordinatur ad actum, vt imperfectum ad perfectum, neque vt cum illo C componat aliquid per ſe vnum, ſed vt cauſa extrinſeca ad effectum: fieri autem poteſt vt cauſa actiua non ſit eiuſdem rationis aut generis cum effectu, ſed eminentioris & ideò non eſt neceſſe vt in eodem prædicamento cum ſuo actu collocetur. Quanquam neceſſarium videatur, ſi actus maximè proprius talis potentiæ ſit accidentalis, etiam potentiam ipſam eſſe accidentalem, quia ſubſtantia vt ſic non ordinatur per ſe primò ad accidentalem actum: erit ergo talis potentia accidens, quamuis ſub nobiliori genere accidentis collocetur.

XVI. Obiectio diſſoluitur. Dices, interdum potentiam accidentalem ordinari per ſe primò ad producendam ſubſtantiam, vt potentia nutritiua, & generatiua. Reſpõdeo primò nondum eſſe exploratum, neque à nobis tractatum quomodo accidentia attingant productionẽ ſubſtantiæ: nam ſi ſolum attingunt diſponendo materiam, ceſſat difficultas: ſi verò immediatè etiam efficiunt, & introducunt formam ſubſtantialem, dicendum eſt non attingere ſubſtantiam niſi inſtrumentaliter. Non attingunt autem inſtrumentalem actionem niſi præuia alia actione connaturali, & maximè propria, quæ ſemper eſt accidentalis, & reſpectu illius verificandum eſt talem potentiã & actum eſſe eiuſdem generis, nam altera actio inſtrumentalis, licèt fortaſſe ſit à natura principalius intenta, reſpectu tamen talis potentiæ non eſt ita propria & accommodata vt ei commenſuretur natura talis potentiæ ſeu qualitatis. Imò hinc obiter colligere licet extra potentias loco- Notabile. motiuas omnem aliam potentiam per ſe primò ordinatam ad agendum, collocari in eodem prædicamento cum ſuo actu proprio ſeu termino actionis ſuæ: nam talis potentia ſemper eſt qualitas, nihilque efficit niſi præuia aliqua propria actione tendente ad qualitatem, nam, vt dixi, licèt efficiat inſtrumentaliter ſubſtantiam, vel etiã quantitatẽ, ſemper id efficit præuia aliqua actione propria tendente ad qualitatem: ad alia autẽ prædicamenta præter vbi, non eſt per ſe actio, ſed ſemper reſultat ex termino alterius actionis. Atque ita fit vt omnis potentia actiua accidentalis præter motiuam ordinetur ad qualitatem aliquam efficiendam, per actionem maximè propriam, licèt fortaſſe mediante illa poſſit ad res aliorum prædicamentorum ordinari, ſaltem vt inſtrumentum. Atque hæc dicta ſint in explicationem illius axiomatis; [Potentia & actus ſunt ſub eodem genere.]

SECTIO III.

Quanam ſubſtantia poſſit eſſe cauſa materialis accidentium.

I. CVm dictum ſit primariam cauſam materialem accidentis eſſe ſubſtãtiam, ad perfectam huius cauſæ expoſitionem neceſſarium eſt declarare, quænam ſubſtantia poſſit hanc cauſalitatem exercere. Suppono autẽ hic non eſſe quæſtionem de ſubſtantia increata, quã conſtat non eſſe capacem accidentis, & diſcurrẽdum breuiter erit per omnes creatas. Inter quas C quædam ſunt ſimplices, aliæ compoſitæ: de quibus, & de partibus componentibus ipſas, eſſe poteſt controuerſia. Vt ergo quæ dubitationem habent tractemus, ea quæ certa ſunt breuiter præmittamus.

II. Subſtantiæ ſimplices ſubſiſtentes ſe ipſis materiales cauſæ. Primò ergo certum eſt ſubſtantias ſimplices per ſe ſubſiſtentes eſſe ſufficientes ad recipienda ſeu materialiter cauſanda accidentia ſibi proportionata. Hoc conſtat in omnibus ſubſtantijs ſpiritualibus creatis; de his enim eſt ſermo. Omnis enim ſubſtantia creata, quia potentialis eſt, & imperfecta capax eſt accidentium: & ad ea ſuſtentanda ſufficit ei, habere per ſe ſubſiſtentiam, ſi alioqui ſit capacitas. Cum autẽ dicimus has ſubſtantias eſſe per ſe ſufficientes ad hoc, non excludimus quin poſſint cauſare materialiter vnum accidens mediante alio, vt ſequente ſectione dicemus, ſed reſpectu collectionis omnium ſuorũ accidentium dicimus per ſe ſufficere, & non indigere alio adminiculo præter ſuam ſubſtantiã, & ſubſiſtentiam propriam.

III. Subſtãtialis forma ſubſiſtens ſufficiens materia accidentium. Hinc ſecũdò eſt etiam certum formam ſubſiſtentem, etſi ſit incompleta ſubſtantia, & actus cor-

Digitized by Google

corporis, eſſe ſufficientem cauſam materialem aliquorum accidentium, quæ illi proportionata ſunt. Hoc conſtat in anima rationali non ſolum à corpore ſeparata, ſed etiam coniuncta: & rõ eſt eadem fere quæ de ſubſtantijs angelicis. Nam quod ſubſtantia animæ incompleta ſit, non impedit quo minus ſuſtentare poſſit aliqua accidentia, cum per ſe eſſe poſſit, & à ſubiecto ipſa non pendeat. Ex quo à contrario ſumpto argumento conſtat, & eſt etiam certum formas ſubſtantiales quæ naturaliter ſubſiſtere non poſſunt, ineptas eſſe ad cauſanda materialiter accidentia per ſe ſolas: quia quod in ſe non ſubſiſtit, nõ poteſt aliud ſuſtentare: formæ autem hæ non ſunt capaces propriæ ſubſiſtentiæ, etiam partialis, vt poſtea dicemus. An vero ſimul cum materia ſubſtent accidentibus, paulò poſt videbimus. Solum poſſet quis dubitare de nonnullis relationibus, v.g. vnionis, aut ſimilitudinis, &c. quæ videntur ſubiectari in his formis. Veruntamen probabilius eſt has relationes non addere rem diſtinctam a ſubſtantia, vel modis ſubſtantialibus formæ. Item probabile eſt entitatem talis formæ, vt ſuſtentatam ſuo modo in materia, eſſe capacem alicuius formæ aut modi accidentalis, eo modo quo de ipſis accidentalibus in ſequente ſectione explicabimus.

B

IIII. Partes integrales, accidentiũ ſufficientia receptiua.

Hinc etiam obiter conſtat, quid dicendum ſit de partib. integralibus ſubſtantiæ: non eſt. n. dubium quin eo modo quo ſunt, & ſubſiſtunt, poſſint materialiter concurrere ad eſſe accidẽtium; nam poſſunt illa in ſe recipere & ſuſtentare, vt inductione conſtat. Et quidem ſi partes iſtæ ſint actu diuiſæ à toto, & ſolum dicantur partes propter habitudinem ad illud, conſtat in re eſſe veras ſubſtantias ſubſiſtentes, ideoque poſſe accidẽtia ſuſtentare, vt de ſanguine fere omnes cẽſent. Si uerò ſint propriè continuatæ alijs partib. propriè non dicuntur ſubſiſtere in ſe, ſed in toto; & hac ratione ab accidentibus quæ in eis inſunt, ſolet interdum denominari totum, vt homo dicitur criſpus, nihilominus tamen tota cauſalitas materialis quæ ibi interuenit, exercetur per eam partem in qua accidens inhæret: & eadem durabit, ſi talis pars ſecundum totam ſuam ſubſtantiam ſeparata conſeruetur.

C

Quantitas an inſit materiæ.

V.

SOlum ergo ſupereſt qõ de materia prima, & de integra ſubſtantia compoſita ex materia & forma: nam de materia qõ eſt an per ſe ipſam poſſit materialiter & immediate cãre aliquam formam accidentalem; quæ fere coincidit cum cõiqõne, an & quomodo poſſit materi. eſſe ſubiectũ accidentium. Quæ vt breuius & diſtinctius tractetur tota eſt reuocanda ad qtantitatem: nã nũc non agimus de relationib. vel modis accidentalibus, de quib. poſtea obiter dicemus, quia nihil ferè habẽt dubitationis, ſed agimus de proprijs formis accidentalibus realiter diſtinctis à ſubſtãtia; inter quas primum locum obtinet quantitas, & aliæ inſunt mediante illa, vt dicemus ſectione ſequenti. Vnde in quo ſubiecto fuerit quantitas, erunt reliquæ corporeæ qualitates.

Sententia negans quantitatem ineſſe materiæ.

VI.

SVnt ergo in hac re duæ oppoſitę ſententiæ valde communes. Prima eſt dicentium, materiã per ſe, non habere entitatem ſufficientem ad cauſandum materialiter aliquod accidens, ſed indigere potius coniunctione ad formam ſubſtantialẽ, vt ex vtraque reſultet compoſitum, quod poſſit accidentia recipere. Hæc eſt opinio D. Tho. 1. p. q. 76. ar. 6. & q. vnic. de ſpiritualib. creat. ar. 3. ad 18 & Alberti in ſumma de homine, 2. p. q. an nutritio fiat ex ſimili, ar. 1. Duran. 1. diſt. 8. 2. p. q. 4. Capreol. in 2. diſt. 13. q. 1. conclu. 2. & 3. & d. 18. q. 1. concl. 6. Caiet. de ente & eſſ. c. 6. q. 16. Soncin. 8. Met. q. 7. & 15. 17. & 18. Ferr. 4. Contra Gentes c. 81. q. 2. & 3. Soto 1. Phyſi. q. 7. Aſtudill. 1. de gen. Tribuiturque Ariſtoteli; quia 1. de genet. tex. 23. dixit, generationem fieri ex materia, nullo ſenſibili manente: ex quo loco, & ex his, quæ Ariſtoteles ſubdit tex. 24. ſumunt omnes huius ſententiæ autores, in tranſmutatione ſubſtantiali nullũ accidens manere in materia prima. Quod ſi ita fit, ob id vtique euenit, quod materia non ſufficiat ſubſtentare accidentia, ſed ſolum compoſitũ: & ideo pereunt corrupto compoſito: quod nulla rõne fieri, poſſet, ſi materiæ primę inhærerent. Secundo hoc confirmat, quod Ariſ. 1. Phyſi. tex. 81. & 82. ait, materiam primam reſpicere per ſe primò ſubſtantialem formam. Tertio, lib. 5. tex. 8. & li. 1. de gen. tex. 24. differentiam conſtituit inter generationem, & alterationem, vel augmentationem, quod ſubiectum generationis eſt ſola materia, quam dicit eſſe materiam ſimpliciter, alterationis vero, & augmentationis ſubiectum dicit eſſe ſubſtantiam integram, quam vocat materiam ſecundum quid. Quarto, 7. Metap. tex. 8. ait materiam non eſſe quid, neque quantum, neque quale, neque aliquid huiuſmodi. Quinto 7. Metaph. tex. 4. & 12. Metaph. tex. 43. ait ſubſtantiam eſſe priorem natura accidente. Sexto in prędicamen. c. de ſubſtãtia, dicit deſtructis primis ſubſtantijs, impoſſibile eſſe aliquid remanere: primæ autem ſubſtantiæ ſunt ſubſtantiæ integræ ſimplices, aut compoſitæ.

D. Thom. Alber. Capreol.

Heruæus. quodl. q. 24. Iauel. 8. Met. Caieta. Soncin. Soto. Aſtudillo. Teſtimonia Ariſtotelis pro relata ſententia.

B

C

VII.

Rationes pro hac ſententia adducuntur plures. Prima, quia materia eſt pura potentia, ita vt neque eſſe habeat, niſi illud mendicet à forma: ergo ex ſe eſt impotens ad ſuſtentanda accidentia, niſi prius, ſaltem natura, coniungatur formæ, & ab illa eſſe recipiat. Probatur conſequentia, tum quia eſſe ſecundum quid, quod dat accidens, ſupponit eſſe ſimpliciter; tum etiam, quia nihil poteſt aliud ſuſtantare, niſi prius in ſe ſubſiſtat; nihil autem ſubſiſtit in ſe, niſi quod habet eſſe actuale, & ſimpliciter. Secunda ratio, qua Diui Thom. vtitur, quia materia eſt potentia ad omnes actus ordine quodam: ergo reſpicit ſubſtantialem formam, vt primum actum ſuum, ad quem per ſe primo ordinatur: accidentia verò vt actus ſecundarios conſequentes primum. Probatur antecedens, quia non poteſt materia æquè primo reſpicere actus adeò diuerſos; alias diuerſas etiam ſpecies ab eis ſumeret, eſſetque ſimul potentia ſubſtantialis, & accidentalis. Conſequentia autem probatur, tum quia potentia

Digitized by Google

tentia ſubſtantialis primariò debet reſpicere ſub A ſtantialem actum. cum ad illum per ſe primò ordinetur, & ab illo ſpeciem ſumat: ergo illũ etiam debet prius recipere: tum etiam, quia forma accidentalis comparatur ad ſubſtãtialem, vt actus ſecundus ad primum: actus autem ſecundus ſemper ſupponit primum.

VIII. Tertia ratio eſt, nam ſi quod accidens eſſet in materia prima, maximè quantitas: ſed hæc non; ergo. Maior recepta eſt ab omnibus, & conſtat ex dictis in principio. Minor probatur, quia quãtitas eſt proprietas ſubſtantiæ corporeæ neceſſario concomitans illam: non poteſt autem eſſe proprietas cõſequens materiam vt ſic, ſed formã: ergo non poteſt recipi in materia ſecundum ſe, ſed vt informata forma, ſeu in compoſito. Probatur Minor, quia proprietas manat actiuè ab eſſentia, cuius eſt proprietas; non poteſt autẽ quãtitas manare ab eſſentia materiæ vt ſic: quia hæc dimanatio eſt aliqua efficientia; materia autem ſecundum ſe nullam efficientiam habet, vt conſtat ex Ariſto. 1. de Gener. tex. 55 & lib. 2. tex. 53. B non ergo manat quantitas à materia, ſed à ſubſtantia corporea, ratione formæ ſubſtantialis, vt eſt forma corporeitatis. Quod habet etiã optimam proportionem, tum quia forma accidentalis, cum ſit actus informans, eſſe debet participatio formæ ſubſtantialis, potius quam materiæ; tum etiam, quia forma ſubſtantialis, vt eſt forma corporeitatis, nullam aliam proprietatem habet quæ ad illam conſequatur, præter quantitatem. Et confirmatur, quia ſi quantitas prius materiæ ineſſet, quam ſubſtantialis forma, reciperetur forma ſubſtantialis in materia, media quantitate; propterea enim qualitates corporeæ inſunt ſubſtantiæ, media quantitate, quia ſupponunt illam in ſubſtantia. Conſequens autem eſt falſum, tum quia alias intimior, magiſque proprius actus materiæ eſſet quantitas, quam forma ſubſtantialis. Tum etiam, quia non poſſet fieri vnum per ſe ex materia & forma ſubſtantiali, vnirentur. n. medio accidente, vnde potius ex materia & quãtitate deberet fieri per ſe vnum, nam potentia potius facit vnum per ſe cum ſuo primo & immediato actu, quam cum ſecundario, quem media- C te recipit, nec poteſt intelligi, quod cõpoſitio entis per ſe fundetur in ente per accidens. Tum denique, quia alias non ſolum materia, ſed & quantitas eſſet principium materiale generationis ſubſtantialis. Secundo confirmatur eadem rõ, quia ſi quãtitas eſſet in ſola materia, eſſet in generabilis, & incorruptibilis, ſicut ipſa eſt, quod repugnat Ariſtoteli ponenti motum per ſe ad quantitatem. Sequela vero patet, quia non poſſet quãtitas corrumpi ad corruptionem ſubiecti, quia materia eſt incorruptibilis, neque etiam poſſet corrumpi à contrario, quia illud vere non habet vt conſtat ex Ariſtotele in Prædicamentis, neque etiam pendet ab alia cauſa, per cuius abſentiam poſſit naturaliter deſinere eſſe, ergo nullo modo poſſet quantitas corrumpi, & cõſequẽter neque generari.

IX. Quarta ratio ſit, quia non repugnat quantitatẽ & accidentia omnia corporalia recipi in toto compoſito, mediante forma, & hoc eſt magis cõſentaneum naturis rerũ, ergo. Maior declaratur quia non repugnat vnum accidens recipi in ſubſtantia mediãte alio, vt conſtat de qualitate corporea, & de quantitate, & inter qualitates ipſas reperitur interdum hic ordo, vt patebit ſectione ſequenti; ergo multo magis reperiri poteſt inter ſubſtantialem actum, & accidentalem. Minor vero probatur, quia potentia ad recipiendũ accidẽs eſt tm̃ ſecundum quid; potentia autem materiæ ad recipiendam formam ſubſtantialem eſt potẽtia ſimpliciter, ergo eſt maxime conſentaneum naturis rerum, vt hæc potentia materiæ prius reducatur in actum ſimpliciter, qui ſolũ relinquat potentiam ſecundum quid, & illo mediante recipiat accidentia, quibus compoſitum actuetur quoad potentiam ſecundum quid, quæ in illo manet. Sic ergo videtur ſufficienter probari, ſolã materiam non poſſe eſſe cauſam materialem alicuius entitatis accidentalis.

Sententia affirmans quantitatem ineſſe materiæ.

X. SEcunda ſententia eſt, materiam primam ex vi ſuæ entitatis eſſe ſufficientem cauſam materialem formarum accidentalium ſibi proportionatarum; primo quidem & immediatè quantitatis, &, ea mediante, cæterarum. Hanc ſententiam docuit Auerroes in lib. de ſubſtantia orbis, & 1. Phyſi. commen. 63. & in epitome Metaph. tracta. 2. cap. vltimo, qui dicit eſſe in materia dimenſiones interminatas illi coæuas, & re ipſa ingenerabiles & incorruptibiles, ſolumque accidentaliter mutabiles. Per dimenſiones autem interminatas nil aliud intelligit, quam ipſam quãtitatem, quæ, quantum eſt ex parte materiæ, nec certam aliquam denſitatem; nec raritatem, nec definitum terminum magnitudinis, vel paruitatis, nec peculiarem aliquam figuram poſtulat; & ideo ſicut materia de ſe in formis dicitur, ita quãtitas vt illi coæua, dicitur interminata, quanquã re ipſa ſemper habeat aliquem terminum, iuxta exigentiam formæ, vel actionem agentis, & iuxta hanc varietatem terminorum, figurarum, vel diſpoſitionum accidentaliter mutatur, quamuis in entitate ſua eadem ſemper perſeueret. Hanc etiam ſñiam, quantum ad inhærentiam quantitatis in materia, tenuit Simplicius in 1. Phyſi. cor. tex. 69 tribuitque Ariſtoteli, & Platoni; tenet etiam Philoponus, 1. libro de genera. tex. 33. & 40. vbi ait materiam dimenſionibus affectam, eſſe generationis ſubiectum. Et Ammonius in Prædicam. cap. de quantitate, dicit materiam prius accipere molem per quantitatem, D. Thom. in 4. diſt. 12. quæſt. 1. ar. 2. quæſtiunc. 4. refert, & ſequitur opinionem Commentatoris, prout à nobis relata eſt; in opuſculo autem 32. quod eſt de natura materiæ, & dimenſionibus interminatis, ca. 4. licet eodem modo referat opinionem Commentatoris, reprehendit tamen illam. Omnes denique autores, qui tenent eadem numero accidentia corporalia manere in genito & corrupto, tenent etiam quantitatem, & diſpoſitiones materiales ſubiectari in materia prima, vt Gregor. in 2. diſtinct. 12. quæſt. 2. ar. 2. & Aureol. apud Capreol. in 2. diſtin. 13. quæſt. 1. ar. 3. cont. 3. concl. Marſil. 1. de Genera. q. 7. Paul. Venet. ſumm. de genera. cap. 54. AEgid. 7. Metaph. quæſt. 4. Niphus 8. Metap. diſp. 4. Zimara Theoremate 46.

Auerroes. Simplicius. Philopon. Ammon. D. Thom. Grego. Aureol. Marſil. Venetus. AEgidius. Zimara.

Et huic

XI. Et huius ſententiæ fauet Ariſtotel. multis in locis, nam 7. Metaph. tex. 8. ſignificat quantitatem primò ineſſe materiæ, & in 3. Phyſic. ſentit, quātitatem eſſe proprietatem ipſius materiæ, & lib. 2. de genera. tex. 6. ſentit, diſpoſitiones ad formas ſubſtantiales, & alterationem, quæ ad eas fit, proximè verſari circa materiam; & lib. 1. de generat. & lib. 2. tex. 27. ait accidentia, in quibus res genita conuenit cum corrupta, manere eadem. Poteſt etiam in hanc ſententiam Plato adduci, qui in Timæo materiam [magnum] & [paruum] appellauit, quòd ex ſe quantitatem habeat, indifferentem tamen ad magnitudinem, vel paruitatē. Rationes pro hac ſententia partim Metaphyſicæ ſunt, partim Phyſicæ; ea vtriſque tamen integer diſcurſus conflari debet, nam rationes Metaphyſicæ probare videntur non repugnare ex parte materiæ, ſeu eſſe in ea ſufficiens fundamētum entitatis, vt ſuſtentet materialiter accidentia; Phyſicæ autem rationes oſtendūt id eſſe magis conſentaneum tam fini ſeu muneri ad quod materia inſtituta eſt, quàm ſenſibilibus effectibus, quos experimur.

Loci Ariſt. pro proximè præcedente opinione.

XII. Primò igitur probatur, hanc cauſalitatē poſſe conuenire materiæ, quia materia habet propriā entitatem actualem cum ſua propria exiſtētia, vt ſupra dictum eſt, & propriam ēt ſubſiſtentiā partialem, vt infra oſtēdetur; ergo ex hac parte hēt ſufficiētem entitatem, vt ſuſtēret aliquod accidens. Patet cōſequētia, quia quod in ſe ſubſiſtit, licèt alioqui partialis entitas ſit, pōt ſuſtentare accidentia ſibi proportionata, vt paulò antea de anima rationali dicebamus. Dicetur fortaſſe materiā dependere in ſuo eſſe à forma; & ex hac parte eſſe inferioris conditionis, quàm ſit anima rationalis comparata ad materiam. Sed hoc nō obſtat, etiam ſi illam dependentiā admittamus, quam nonnulli negant, quia illa depēdentia materiæ à forma non eſt, vt à vera & propria cauſa ipſius materiæ, ſed vt à conditione quadam naturaliter neceſſaria, vt materia conſeruetur in eſſe: hmōi aūt genus dependentiæ, quod eſt extrinſecum entitati materiæ, id eſt ſuperueniens illi, & non intrinſecā componens illam, nihil obſtare poteſt, quò minus entitas materiæ ſecundum ſe ſit ſufficiens ad ſuſtentanda accidētia in genere cauſæ materialis; dependentia. n. vnius cauſæ ab alia extrinſeca in ſuo eſſe, nihil impedit quo minus ipſa in ſuo genere ſit ſufficiens ad cauſandum quemcumque effectum proportionatum. Eſtq; ad hominē optimum & valde accommodatum exemplum, nam ſubſtātiale compoſitum pendet à ſuis naturalibus diſpoſitionibus, nam, illis ablatis, diſſoluitur, & tamen hoc nō obſtat, quin ipſum cōpoſitum ſecundum ſe ſit materialis cauſa aliorum accidentium. Imò, quod magis eſt, ēt ipſarum diſpoſitionum eſt materialis cauſa ipſum compoſitum, licèt aliàs ab eis pendeat, quid ergo mirum, ꝙ materia, quamuis pendeat à forma, poſſit eſſe materialis cauſa accidentium? Accedit ꝙ licèt materia pendeat à forma, poteſt eſſe cauſa materialis eiuſdem formæ; ergo quamuis pendeat à forma, poterit eſſe cauſa materialis quantitatis. Patet conſequentia, quia maior videtur eſſe repugnantia inter illas duas habitudines dependentiæ & cauſalitatis reſpectu eiuſdem, quàm reſpectu diuerſorum.

XIII. Ex quo tandem roboratur ratio facta, nā materia prima habet in ſe ſufficientem entitatē exiſtentem & ſubſiſtētē, qua in ſe ſuſtineat formas ſubſtantiales materiales: ergo etiam vt ſuſtentet, ſeu materialiter cauſet quātitatem. Probatur cōſequentia, tum quia non minus, imò plus eſſe vr̃ ſuſtentare formam ſubſtantialem; neque ad id eſt minus neceſſaria ſubſiſtētia, & exiſtentia, vel actualis entitas: tum etiam, quia ſicut materia dicitur pendere à forma, ita poteſt dici pendere à quātitate; ergo ſicut hoc non obſtat, quò minus materia ſuſtentet formam, ita etiam non obſtabit, quò minus ſuſtentet quantitatem. Cōſequentia tenet à paritate rationis; & antecedens probatur, quia ſicut non poteſt materia conſeruari ſine forma, ita nec ſine quantitate, adeò vt etiam in ordine ad potentiam Dei abſolutam facilius intelligi valeat materia ſine forma, quàm ſine quantitate, vt inferius oſtendam.

XIIII. Diluitur obiectio.

Dices, materiā non poſſe ſimul eſſe materialē cauſam formæ ſubſtantialis, & quantitatis, imò hoc ipſo ꝙ eſt ſubſtantialis potentia ad formā, eſſe improportionatam, vt ſimul ſit potentia, ſeu materialis cauſa quantitatis. Sed hoc nullam ingerit difficultatem; quia ſæpe accidit, vt vna cauſa plures habeat effectus, quorum unus ſit nobilior alio, vt eadem forma eſt principium diſpoſitionum, vel proprietatum, quæ ab ea manant: & ſimul eſt principium generandi ſibi ſimile: & in genere cauſæ formalis ſimul eſt cauſa ſui compoſiti. Sic igitur non repugnabit materiam ſimul eſſe cauſam quantitatis vt proprietatis ſibi connaturalis, & formæ vt principalis actus, ad quē natura ſua ordinatur. Atque hoc facilius contingit, quando huiuſmodi effectus ſunt inter ſe ordinati, vt in præſenti ſunt quantitas & forma: eſt enim quantitas veluti diſpoſitio quædam materiæ, per quam fit aptum ſubiectum alterationis, & diſpoſitionum, quibus accommodatur ad recipiendam formam ſubſtantialem. Vnde omnes autores, etiam qui priorem ſententiam defendunt, fatentur materiam eſſe cauſam materialem formæ, & quantitatis, quamuis quidam dicant reſpectu formæ eſſe cauſam totalem in ſuo genere; reſpectu verò quantitatis ſolum partialem, quia totum cōpoſitum eſt cauſa totalis. Alij verò etiam iuxta priorem ſententiam concedunt materiam eſſe cauſam totalem in ſuo genere tam quantitatis, quàm formæ: hoc tamē ordine, vt prius natura ſit cauſa formæ, q̃ quantitatis; non ergo eſt incōueniens, vt eadem materia ſit cauſa materialis vtriuſque. Et, quod ad ordinē attinet, magis cōſentaneū vr̃, vt licèt ſcdm ordinem perfectionis, & finis materia prius reſpiciat formam, q̃ quantitatem, tñ ordine executionis & generationis, prius recipiat quantitatē, q̃ formam. Solet enim ordo executionis eſſe oppoſitus ordini intentionis. Quod ēt in præſenti neceſſarium eſt, cum materia per quātitatē præparetur, & coaptetur ad formam. Et ideò ēt nō impedit ꝙ materia ſit potētia ſubſtantialis; nam ſicut ſubſtantia poteſt eſſe capax accidentis; non per potentiam accidentalem, ſed per ſe ipſam, quia concomitanter habet illam capacitatem ex vi ſuæ entitatis; ita potentia ſubſtantialis, quæ talis eſt, quia per ſe primò eſt inſtituta ad recipiendum actum ſubſtantialem, poteſt concomitāter per ſe ipſam habere capacitatem ad recipiēdam proprietatem, vel diſpoſitionem accidentalē na-

uræ ſuæ conſentaneam, & fini, ad quem inſti-tuta eſt, accommodatam.

XV. Ex his ergo ſatis demonſtratum eſſe videtur ex parte materiæ non eſſe repugnantiam, neque improportionem vllā, quin poſſit eſſe ſufficiens cauſa materialis quātitatis. Quòd verò ita ſit, in primis videtur conuincere exemplum de humano corpore, in quo ſuppono non eſſe aliam ſubſtantialem formam, præter rationalem animā, quod in ſequente diſputatione generaliter oſtēdam, & in præcedenti ex parte probatū eſt. Suppono deinde, animam hominis eſſe ſpiritualē, & omnino indiuiſibilem. Hinc ergo concluditur ratio, nam quantitas humani corporis non poteſt eſſe in eo ratione totius compoſiti ex materia & forma: ergo eſt in ſola materia: nam conſtat non eſſe in ſola forma. Antecedens probatur, quia accidens quod eſt in toto compoſito, attingit ſimul ſua vnione formam & materiam per modum vnius, at verò quantitas non poteſt vllo modo attingere rationalem animam, cum hæc ſpiritualis ſit: ergo non poteſt eſſe in toto compoſito humano, ſed in ſola materia.

XVI. Dicetur fortaſſe, non repugnare vt accidens materiale attingat ſua vnione immaterialē formam vt informantem materiam, nā forma immaterialis attingat ſua vnione ipſam materiam: cur ergo non poterit materiale accidens attingere huiuſmodi formam? Item in vnione Verbi incarnati videbimus corpus craſſum & materia le habere vnionem terminatam ad ſupremum ſpirituale ſuppoſitum, quale eſt Verbum Dei: quid ergo mirum, quòd quātitas terminet vnionem ſuam ad intimum ſpiritum vt corpori vnitum? Sed nihilominus hoc dici non poteſt, quia quantitas vnitur ſubiecto ſuo vt forma & actus eius: & ideò illi tantum rei vniri poteſt, quæ eſt capax effectus formalis eius; anima autem ratio nalis nullo mō eſt capax effectus formalis quantitatis, quia non eſt capax extenſionis quantitatiuæ, etiam dum informat corpus, non ergo poteſt vllo modo in ſe ſuſcipere nec totaliter, neque partialiter quantitatem; neque etiam poteſt vnio quantitatis ad illā terminari, quia illa vnio non eſt niſi informatio; informatio autem terminari non poteſt niſi ad rem capacem effectus formalis. Vnde nulla eſt proportio in exemplis adductis, vt ex dictis conſtat.

Quātitas in ſolo ſpiritu recipi poteſt.

XVII. Aliter reſponderi poteſt, hoc quidē argumento cōuinci, quantitatē hominis recipi inhæſiuè in ſola materia, non tamen probari, quòd in tali materia nō ſupponatur informatio humanę formæ dantis eſſe materiæ, & conſtituentis compoſitum, quod dicatur recipere & cauſare quantitatem, quamuis non per ſe primò, & ſcdm ſe totū illam recipiat, ſed ratione alterius partis. Sed in primis ex hac reſponſione ſumo, ſolam materiam eſſe ſubiectū, cui quantitas hominis inhæret, & conſequenter illam ſolā eſſe cauſam materialem quantitatis; illa. n. eſt cauſa materialis, ad quam terminatur vnio ſeu inhæſio formæ, quæ materialiter cauſatur; ſed vnio, & inhæſio quantitatis corporis humani ad ſolam materiam terminatur, vt argm factum probat, & in reſponſione conceditur: ergo materia per ſuam entitatem eſt ſufficiens ad cauſandam materialiter quātitatē: vnde conſequenter fit, in qualibet re habere eandem ſufficientiam, & vim, quantum eſt ex ſe. Et

A cōfirmari hoc, ac declarari poteſt amplius, nam cum in homine ſint materia & anima, inter materiam & animam eſt immediata vnio ſubſtantialis: & inter quantitatem & materiam eſt etiā immediata vnio, licèt accidentalis: inter quantitatem verò & animam nulla eſt immediata vnio, qua inter ſe vniantur, ſed ſolum per accidens vniuntur in vno tertio, ſcilicet materia: ergo ſola materia eſt, quæ exercet munus cauſæ materialis reſpectu quantitatis: quia hæc exercetur per immediatam vnionem ipſarum, vt ſuprà declaratum eſt.

Quāuis aūt hoc ſatis eſſe videatur ad id quod nunc intendimus, hinc tñ vlterius concludi poteſt, ſine cauſa vel fundamento dici, vnionē materiæ ad animā eſſe priorem natura vnione eiuſdem materiæ ad quantitatē: priorem (inquam) ordine generationis, nam de ordine perfectionis & finis, veriſſimum id eſt, nil tñ ad rem præſentem refert. Quòd autē altera prioritas nulla ſit, probatur, quia in primis anima non dat materiæ intrinſecum & propriū eſſe illius, ſed ſupponit illud, vt materiæ vniri poſſit, vt ſæpè dictū eſt: ergo ex hac parte non ſupponitur neceſſariò ordine naturæ vnio materiæ ad animam. Rurſus neque ſub aliqua alia rōne vnio ad animam, eſt cauſa vnionis ad quantitatem: ergo nullo modo eſt prior natura. Antecedens patet, quia non eſt cā in genere cauſæ materialis: oſtenſum eſt enim materiam per ſolam entitatem ſuā cauſare materialiter, ſeu recipere quantitatē. Neque etiā eſt cauſa in genere cauſæ efficientis, quia neque altera vnio fit ab altera, vt per ſe notum vr̃, neque etiam ipſa anima quæ vnitur, eſt principium efficiens quantitatē ſui corporis, quia nullum eſt indicium, nec ſufficiens ratiō huius efficiētiæ, vt infrà generalius oſtendā: & ſpecialiter forma incorporea vr̃ valde improportionata, vt per ſe ſit principium effectiuum corporeæ molis, & quantitatis. Nullo ergo modo antecedit vnio materiæ ad aīam, vnionē materiæ ad quantitatem. Imò hæc vr̃ ordine naturæ ſupponi in genere cauſæ materialis, ſaltem tanquam conditio ex parte materiæ neceſſaria, vt poſſit materia C eſſe ſubiectum aptum, tum ad actionem, qua anima vnitur materiæ, tum etiam vt ipſa anima poſſit informare, & ſubire vicem formæ corporeitatis, extenſo quodam modo informans materiam, eum ipſa in ſe maneat inextenſa.

B

XVIII.

Atque hinc vlterius fit, vnionem materiæ ad quātitatem etiam eſſe priorem natura, prout dicitur, in ſubſiſtendi conſequētia: nam in primis extra controuerſiam eſt vnionē materiæ ad animam non poſſe naturaliter eſſe, aut cōſeruari ſine vnione ad quantitatem, non ſolum, quia nō poteſt naturaliter eſſe anima in materia carente omni quantitate, quod eſt euidentiſſimum: ſed etiā, quia, perſeuerante hac vnione huius materię ad hanc animam, non poteſt variari hæc quātitas in hac materia: nam quantitas nō poteſt expelli directè ab alia quātitate, quia oēs ſunt ſimiles, neque vna quantitas habet aliam contrariā, vel ita repugnantem, vt expellat eam ab eodem ſubiecto: ergo, manente eadē materia, & eodem compoſito totali vel partiali per vnionē ad eandem animam, non poteſt quantitas variari. E cōuerſo autem, etiā ſi anima recedat, & alia forma adueniat, poteſt eadem quantitas in materia per XIX.

ſeue-

ſeuerare: ergo vnio ad quantitatem eſt ſimpliciter prior in ſubſiſtendi conſequentia, atque ita ſola materia erit propria cauſa materialis quantitatis. Conſequẽtia eſt clara ex dictis, nec de illa eſt vlla controuerſia: Antecedens verò à priori probari poteſt ex dictis, quia vnio ad quantitatem in nullo genere cauſæ pendet ab anima, vel ab informatione eius: & aliunde poteſt anima directè expelli à materia per introductionem alterius formæ repugnantis, & per mutationem aliarum diſpoſitionum, quas neceſſariò poſtulat talis forma in materia quam informat: ergo nulla ratio reddi poteſt, cur recedente aīa à materia, recedat quantitas, aut diſſoluatur vnio eius cum materia: ſolum .n. corrumpitur vna res ad deſitionem alterius, quæ ab illa pendet. Et quamuis dici poſſit quantitas mediatè pendere ab anima, quatenus materia pendet ab illa, hæc tamen dependentia ſufficiẽter ſuppletur per ſubſequentem formam, quæ informando, & ſuo proprio eſſe actuando eandem numero materiam, ſufficienter terminat dependentiam eius à forma: ergo nulla cauſa eſt, ob quam, recedente anima, recedat quantitas humani corporis. Quæ ratio eodem modo probat de omnibus accidentibus, quæ inſunt corpori, media quantitate, & ab anima effectiuè non pendent.

XX. A poſteriori verò idem probari poteſt, nã experimur in cadauere hominis ſtatim poſt mortẽ eius manere eadẽ accidẽtia corporalia, quæ erãt in homine viuo; exceptis illis facultatibus quæ ſunt propriæ viuentiũ, ac propterea effectiuè ab anima pendent. Ad quam experientiã communiter rñderi ſolet, illa accidentia videri eadem, nõ tñ eſſe, ſed ſimilia in ſpecie, gradu, & modo, numero tñ diuerſa. Quæ reſpõſio admitti quidem poſſet, ſi & intercederet ratio, quæ nos efficaciter cogeret ad ſenſum corrigendũ, & reddi etiã poſſet ſufficiens cauſa talium accidentium: neutrum autem hic interuenit. Primum oſtenſum ſatis eſt rõne metaphyſica, qua tacitè euertimus fundamenta contrariæ ſententiæ, quibus diſtinctius inferius ſatisfaciemus. Secundum aũt probatur, quia ſi accidentia, quæ inſunt cadaueri in inſtãti mortis, ſunt numero diſtincta ab ijs quæ erãt in homine, neceſſaria erit aliqua cauſa efficiens quæ illa de nouo producat in illo inſtãte, hæc autẽ ſæpe nulla interuenit; ergo. Minor in primis probatur ab aliquib. de quantitate ipſa, quia non poteſt fieri ab alia quantitate, cum quãtitas nõ ſit actiua; neque etiam à qualitate, quia quãtitas eſt prior qualitate corporea; vnde non poteſt ab illa fieri, neque etiam à forma ſubſtãtiali, tum quia hæc non eſt immediatè actiua, tum etiã quia nulla eſt forma ſubſtãtialis cõis oĩbus rebus corporeis, cum tamen quantitas oĩbus ſit cõis. Accedit, quòd ſi quãtitas de nouo fieret in materia cadaueris, fieret in illa, vt prius natura eſt non quãta, & indiuiſibilis: quod inuoluit repugnantiam. Verum hæ rationes non ſunt efficaces, nam reſponderi poteſt quantitatem produci, vel comproduci potius ab agente extrinſeco inducente formam, proximè verò eſſe ab ipſa forma introducta, per naturalẽ reſultantiã; hoc .n. modo non eſt inconueniens, formam immediatè efficere aliquod accidens, vt à forma aquæ emanat intẽſio frigoris, cum ſe reducit ad priſtinam frigiditatẽ. Neq; ad hoc eſſet neceſſarium,

A vt omnia corpora haberent aliquã formam ſubſtantialem cõem, ſed ſufficere poſſet conuenientia oĩum formarum in ratione cõi formæ ſubſtantialis. Neque etiam eſt inconueniens quòd quantitas comproducatur in materia, & ex materia prius natura non quanta, nã in oĩ opinione neceſſe eſt fateri quantitatem aliqñ fuiſſe productam, vel comproductam; & quacunque rõne facta ſit modo conſentaneo ſuæ naturæ, neceſſe eſt factam eſſe in materia, & ex materia; ergo facta eſt ex materia vt prius natura de ſe non quãta actu, quanta autem in potentia: & de ſe actu indiuiſibili quantitatiuè, diuiſibili autem in potentia. Hoc ergo nõ includit repugnantiã, quia illa indiuiſibilitas quantitatiua non intelligitur actu, & quaſi poſitiue præcedere in materia, ſed ſolum quaſi negatiuè, ſcilicet quia materia, de ſe non habet actu illã diuiſibilitatem, niſi per quãtitatem conferatur; habet autem aptitudinem, quia habet entitatem aptam ad talem formã recipiendam, ad quod neceſſe eſt vt ipſa materia ex ſe habeat quandam diuiſibilitatem entitatiuam, quam infrà explicabo, tractando de quan-

B titate. Ad eundem ergo modum poſſet quantitas reſultare ex forma cadaueris, & fieri ex materia ſine repugnãtia. De quantitate igitur non poteſt, vt exiſtimo, efficaciter probari aſſumpta propoſitio, niſi aliunde ſupponatur, agentia naturalia nihil poſſe agere niſi in ſubiecto quantitatiuè extenſo, & diuiſibili; de qua ratione dicemus paulò inferius.

Igitur minor propoſitio ſuperius aſſumpta præcipuè probatur de qualitatibus, quę ſæpe nõ habent cauſam efficientem a qua fiant, ſi eædem numero non manent; non enim fiunt per naturalem reſultantiam à forma cadaueris, quia non ſunt connaturales illi, imò ſunt peregrinæ & extraneę; vnde fit, vt breui tẽpore, paulatim amittantur, vt patet de calore, & ſimilibus. Neque etiam fiunt ab extrinſeco agente, quia interdum nullum eſt circunſtans aut proximum agens, quod poſſit inducere tantum calorem, aut tale temperamentum, quale manet aliquo tempore in cadauere hominis, maximè quando mors eſt violenta per ſuffocationem, iugulationem, &c. XXI.

C in quo genere mortis vix inuenitur cauſa particularis quæ poſſit formam cadaueris inducere; & ad vniuerſales interdum confugimus, quæ illam efficiant ob rationem vniuerſalem, ſcilicet, ne materia maneat ſine forma; de qualitatibus autem ſimilibus, cum per ſe neceſſariæ non ſint ad introductionem talis formæ, cui nõ ſunt connaturales, non eſt cur à cauſis vniuerſalibus per ſe, & propria actione fiant; proprię autem & particulares cauſæ ſæpe nullæ ſunt, vt inductione, & experientia conſtat. Nec denique dici poteſt, huiuſmodi calorem, & alias qualitates fieri in eo inſtante ab ſpiritibus vitalibus, qui aliquo tempore manent; aut ab humoribus, præſertim ſanguine; quia in primis etiã de ſanguine & ſpiritibus dubium eſt, an eadem aĩa informentur; vel ſaltem, an eorum formæ, quæ ſunt quaſi partiales, pendeant ex coniunctione ad animã, ita vt ſtatim pereãt, illa recedente, vnde multi exiſtimãt, ſanguinem ſtatim ac effluit à venis, & ſeparatur à reliquo ſanguine, qui manet in corpore, mutare formam ſubſtantialem, & ſi retineat aliquo tempore calorem, & ſimilia accidentia.

Deinde

Digitized by Google

Deinde, tempus quo durare poſſunt huiuſmodi A ſpiritus, aut humores, eſt breuiſſimum, accidentia verò ſimilia diutius permanent. Ac denique non ſolum in homine aut alijs animalibus, ſed etiam in alijs rebus, manent ſimilia accidentia, vt ſupra ex Ariſtotele referebamus, ēt ſi non ſint intrinſeca & cōnaturalia rei genitæ, vt poſſint à forma eius dimanare, vt, v.g. ſi ex vapore humido, & non ſummè frigido, ſed habente aliqualē calorem, per condenſationem fiat aqua, nō ſemper fit ſummè frigida & pura, ſed retinet eundē calorem, non tamen eſt noua cauſa ex trinſeca à qua fiat, ſed permanet idem calor, quia non poteſt tam citò expelli a forma aquæ.

XXII. Et hinc ſumitur etiam optimum ac generale argumentum, quia hæ qualitates intenſibiles, & remiſſibiles, & habentes contrarium, ſi non manant ab intrinſeca forma, ſed per extrinſecā alterationem fiunt, non fiunt ſubito in gradu intenſo, ſed paulatim, quia & intrinſeca forma, & alia corpora circunſtantia reſiſtunt: ſed videmus has qualitates manere in inſtanti mortis in magna intenſione: ergo non eſt veriſimile tunc ſubitò per ſe fieri per actionem extrinſeci agen- B tis; cum ergo non fiant per intrinſecam dimanationem à forma cadaueris, ſignum eſt non tunc fieri, ſed eaſdem numero manere. Dicunt aliqui non eſſe neceſſariam aliquam cauſam efficientem harum qualitatum, quia naturali ſequela ſuccedunt pereuntibus ſimilibus qualitatibus. Sed in his verbis inuoluitur repugnantia: quid enim ſignificatur nomine naturalis ſequelę? Aut enim ſucceſſio neceſſaria vnius poſt aliud, aut naturalis dimanatio vnius ab alio. Si hoc poſterius ſignificetur, illa met dimanatio eſt quædam efficientia, & ideo repugnantia inuoluitur: & præterea oſtenſum eſt, nullum eſſe principium vel formam, à qua fit talis dimanatio. Si verò dicatur prius, oportet in primis reddere rationem illius neceſſariæ ſucceſſionis; nam quòd præceſſerit ſimilis qualitas, non eſt ratio ſufficiens vt neceſſario ſimilis ſuccedat, ſi ſubiectum omnino mutatur, & quod ſuccedit priori ſubiecto, non petit ſimilem qualitatem. Et propterea omnis neceſſaria ſucceſſio requirit cauſam efficientem: nam quod ſuccedit alteri, fit de nouo: ergo ab aliquo fit: ergo vel per intrinſecam reſultantiam, vel per extrinſecam efficientiam, C nec poteſt aliter intelligi naturalis ſequela. Cū ergo interdum ac ſæpe non intercedat talis cauſa intrinſeca, vel extrinſeca, ſignum eſt non eſſe ibi naturalem ſequelam, ſed durationem eiuſdem numero diſpoſitionis ſeu qualitatis. Quòd ſi eadem qualitas manet: ergo & quantitas, nam cum talis qualitas inſit, media quantitate, non poſſet eadem qualitas manere, ſi quantitas mutaretur.

XXIII. Præter hæc argumenta phyſica, quæ ex corpore humano peculiariter ſumpta ſunt, quamuis nonnulla poſſint ad alias res extēdi, ſunt alia communia omnibus rebus generabilibus, quæ ex modo & ordine generationis naturalis deſumuntur. Primum n. materia de ſe eſt ſufficiens, ſubiectū generationis naturalis, quatenus eſſe poteſt per actionem agentis corporei, & naturalis: & aliunde eſt de ſe indifferens ad quamcunque formam, quæ per generationem induci poſſit: ex vtraque autem conditione intelligi poteſt, materiam habere ex ſe quantitatem coæuā, & non mutare, vel aliquo modo acquirere illam per generationem. Ex priori quidem, quia vt materia ſit aptum ſubiectum reſpectu agentis corporei & extenſi, neceſſe eſt vt ipſa præintelligatur corporata & extenſa, quia agens corporeum prærequirit paſſum extenſum & corporeum, & localem ac quantitatiuam applicationem eius; imò & contactum, vt Philoſophi communiter dicunt. Nec ſatis eſt, quòd in toto tempore alterationis præuiæ ad generationem, alteratio fiat circa ſubiectum quantum, ſed neceſſe etiam eſt, vt idem contingat in inſtante intrinſeco generationis, in quo eſt noua actio procedens etiam ab agente corporeo, & quanto: ergo ſubiectum quod ſupponitur illi actioni, etiam ſupponitur corporeum & quantum: non ergo fit quantum per illam actionem, nec immediatè, nec mediatè: nam conditio neceſſaria ex parte ſubiecti vt poſſit officium ſubiecti exercere, non poteſt fieri ab agente ſupponente neceſſario ſubiectum iam aptum vt agere poſſit.

Reſponderi poteſt, ad actionem corporei agē- XXIIII. tis ſatis eſſe, quòd toto tempore alterationis præcedentis ſupponat ſubiectum quantum, & in inſtante generationis ipſummet agens inducat formam talem, ad quam conſequatur ſubiecti quātitas. Iuxta quam reſponſionem negandum eſt, extenſionem aut contactum quantitatiuum eſſe in rigore conditionem præuiam, aut neceſſario prærequiſitam ad omnem actionem agentis naturalis: ſed vel prærequiſitam, vel concomitantem: ad actionem enim accidentalem & alterationem eſt præ requiſita, quia per alterationem non fit talis forma, ad quam conſequatur quantitas, ſed quæ potius quantitatem ſupponat: ad actionem autem ſubſtantialem negabitur eſſe conditionem prærequiſitam in illomet inſtante, ſed conſequentem ordine naturæ, quia per illam actionem talis inducitur forma, quæ poſſit ſecum adducere quantitatem, & corporationem materiæ. Atque hoc modo ſolui poteſt argumentum Commentatoris, nimirum, materiam habere ex ſe quantitatem, qua in diuerſas partes diuidatur, quia ordinata eſt vt ſit ſubiectum diuerſarum formarum, quas non poteſt niſi in diuerſis partibus recipere, quam partium diuerſitatem non habent niſi media quantitate. Vt n. omittam reſponderi poſſe, ad hoc ſatis eſſe entitatiuam partium diſtinctionem, qua materia ex ſe habet, & non formaliter per quantitatem: & dici poteſt, materiam à principio diuiſam eſſe in varias partes, quia ſub diuerſis formis, & conſequenter ſub diuerſis partibus quantitatis condita eſt. Poſteà verò in ſingulis generationibus, & corruptionibus hanc materiam conſeruari diſtinctam ab alijs toto tempore præcedentis alterationis, per quantitatem quam habet ſub forma rei quæ corrumpitur: in inſtanti verò generationis per quantitatem, quam in eodem inſtante obtinet, mediante forma geniti.

Sed licèt hæc reſponſio apparens ſit; tamen XX. magis Philoſophicum, magiſque conſentaneū corporalibus agentibus videtur, quòd in omni actione ſua ſupponant ſubiectum quantū & diuiſibile, & diſtinctum ab alijs, non ſolum entitatiuè, ſed etiam quantitatiuè, ſibique propinquum

quum ſeu applicatum propria & locali applicatione, quæ non fit niſi media quantitate. Et hoc A maximè confirmatur ex altera conditione materiæ, quæ eſt indifferētia ad plures formas: cum enim ex ſe talis ſit, vt determinatam formam recipiat, oportet vt ab agente prius accommodetur & proximè diſponatur ad talem formam: hæc autem accommodatio, & diſpoſitio non fit niſi præuijs diſpoſitionibus accidētalibus, quas neceſſe eſt in materia recipi, tum quia antecedunt formam ad quam diſponunt: tum etiam quia phyſica & naturalis diſpoſitio proximè & immediatè eſſe debet in eo ſubiecto, quod diſponit ac præparat: hæ autem diſpoſitiones inſunt ſubiecto, media quantitate; ergo & quantitas ineſt eidem materiæ.

Forma ſubſtantialis & diſpoſitiones ad illam, quem ordinem in materia ſeruent.

XXVI. Prima reſponſio reijcitur.

AD hanc rationem variæ dantur reſponſiones, quas neceſſe eſt proponere & examinare, vt ſimul hæc ſententia confirmetur. &, ſi B quæ eſt, probabilis via defendendi priorem ſententiam innoteſcat; Prima ergo reſpōſio eſt, materiam ſufficienter aptari & accommodari ad formam per diſpoſitiones, quæ tempore, vel momento præcedunt introductionem ſubſtantialis formæ; nam licèt in eo inſtanti in quo forma introducitur, omnes præcedentes diſpoſitiones deſinant eſſe, ita vt in eo momēto iam non ſint, nihilominus relinquunt materiam accommodatam, & ſigillatam (vt aiunt) vt ſit proximè capax talis formæ in ſpecie & indiuiduo, potius quàm alterius. Hæc tamen reſponſio ſuprà, tractando de principio indiuiduationis, reiecta eſt, eò quòd illa ſigillatio materiæ nihil eſſe poſſit in materia, ſi materia prorſus manet denudata priori quantitate, & qualitatibus omnibus. Quòd autem immediatè antea tales qualitates in materia præceſſerint, eſt ſola denominatio extrinſeca, quia in materia nullam rem, nec realem modum relinquunt, iuxta hāc ſententiam: C non poteſt autem intelligi, quòd materia, quæ erat ex ſe indifferens, maneat diſpoſita per ſolam extrinſecam denominationem.

XXVII. Secunda reſponſio improbatur.

Secunda reſponſio eſt, in eodem inſtanti generationis diſponi materiam per vltimas diſpoſitiones, & per eas præparari, & accommodari ad formam, & nihilominus non eſſe ſubiectiuè in materia, neque introduci in illam, niſi vt iam informatam ſubſtantiali forma, imò & conſequi ex forma ipſa per naturalem dimanationem. Modus autem, quo hoc intelligi, aut fieri poteſt, declaratur ex illo principio Ariſtotelis: [Cauſæ ſunt ſibi inuicem cauſæ in diuerſo genere.] Vnde fit, vt forma & vltima diſpoſitio poſſint ſibi inuicem eſſe cauſæ; nam calor vt octo, v. g. eſt cauſa formæ ignis in genere diſpoſitionis, quæ ad materialem cauſam reducitur: forma verò ignis eſt cauſa caloris vt octo in genere principij actiui, vel formalis. Quo fit, vt calor in ſuo genere ſit prior natura, quā forma, & vt ſic intelligatur præcedere, diſponendo & coaptando materiā ad formam, quanuis in alio genere ſit natura poſterior, & vt ſic intelligatur ſubſequi formam, & ſubiectari in toto compoſito.

A Contra hanc verò reſponſionem multa occurrunt, quibus (vt exiſtimo) ſatisfacere difficile eſt. Primum nō intelligo, quo modo aliqua qualitas ſit verè præparans & adaptans ſubiectum ad formam, & quòd effectiuè conſequatur ipſam formam. Dico autem, [verè præparans & adaptans,] nam ſi eſſet tantum diſpoſitio ornans & perficiens, facilè intelligi poſſet conſequens formam, & neceſſaria etiam ad naturalem conſeruationem formæ: hic tamen agimus de diſpoſitione præparante, quæ determinat, & quaſi proximè limitat capacitatem ſubiecti: & conſequenter etiam determinat agens ad talem formam introducendam; ergo fieri non poteſt, vt talis forma effectiuè ſequatur ex forma introducta. Probatur conſequentia, quia ſi diſpoſitio fluit à forma immediatè, & forma ab agente: ergo agens ſimpliciter inchoat actionem ſuam ab introductione formæ, & non attingit actiuè diſpoſitionem niſi per formam: ergo talis diſpoſitio nullo modo determinat agens ad talem B introductionem formæ, ſed potius, mediante forma, determinatur agens ad talem vltimam diſpoſitionem efficiendam. Item, diſpoſitio illa nullam cauſalitatem realem habere poteſt, niſi quatenus facta eſt: fit autem mediante forma: ergo non poteſt intelligi vt habens cauſalitatem realem circa ipſammet actionem, qua fit forma. Præterea, cauſa diſpoſitiua non diſponit, niſi informando, vt ſuprà declaraui: vnde licet reſpectu termini, ad quem diſponit, dicatur reduci ad cauſam materialem, tamen reſpectu ſubiecti quod diſponit, reuera eſt cauſa formalis: ſi ergo hæc accidentia non informant materiā, quomodò diſponunt illam? Item, ſi in genere cauſæ materialis diſpoſitio illa eſt prior: ergo in eodem genere ineſt prius, tum quia eius eſſe eſt ineſſe; tum etiam quia non diſponit, niſi inhærendo, & informando; ſi autem prius natura ineſt, cui, quæſo, ineſt? Non materię, quia ſi in reali duratione non ineſt materiæ, nullum genus cauſalitatis exercere poteſt, mediante tali inhærentia: ergo ſecundum nullam prioritatem naturæ vel cauſalitatis poteſt verè concipi vt ſic C inhærens. Neque etiam poteſt inhærere compoſito, prout exercet talem cauſalitatem, quia præparat ad compoſitum, & quia non diſponit compoſitum, ſed materiam, quia illud diſponit, cui inhæret.

XXVIII.

Præterea, ſi diſpoſitio inhæret compoſito, neceſſe eſt formam ſubſtantialem antecedere in genere cauſæ materialis, & in genere præparationis & diſpoſitionis ad ipſam formam accidentalem: ergo impoſſibile eſt, vt in eodem genere forma accidentalis antecedat. Conſequentia patet, quia non poteſt circulus committi inter cauſas in eodem genere cauſalitatis. Et antecedens probatur, quia vel accidens inhæret toti compoſito per ſe primò: & ſic partialiter inhæret formæ ſubſtantiali, ergo antecedit forma ſubſtantialis in genere cauſæ materialis; vel accidens inhæret materiæ vt prius informatæ forma ſubſtantiali, & ſic forma ſubſtantialis ſaltem eſt medium, quo materia recipit quantitatem, & ſubſequentes diſpoſitiones; ergo multò magis dici poteſt forma ſubſtantialis diſpoſitio materię ad recipiendam quātitatem, & cęteras diſpoſitiones, quàm è contrariò. XXIX.

Ad hoc

Digitized by Google

Ad hoc rñderi ſolet, in forma ſubſtãtiali eſſe gra A dus, & prout forma confert ſuperiorem, & gene ricum gradum, complere ſubiectum diſpoſitionum ſubſequentis gradus: & ita non committi circulum in eodem gñe cauſæ inter cadẽ ſecũdũ eandem rationem: Vt v.g. aia vt dat eſſe corporeum, complet ſubiectum receptiuum quantitatis, in quo ſubinde recipi poſſunt diſpoſitiones ad gradum viuentis, & ſic de ſubſequentib. Sed hæc reſponſio mihi nunq̃ placere aut ſatiſfacere potuit: tũ quia illa diſtinctio formæ ſcdm diuerſos gradus eſt diſtinctio rõnis per noſtros conceptus præciſos aut confuſos: ergo nihil referre potest ad realem cãlitatem & inhęſionem accidẽtium in materia, vel compoſito; tum ẽt, quia etiã ſi loquamur de forma ſcdm primũ gradum formę ſubſtantialis dãtis eſſe corporeum, introducitur in materiam determinata forma & diſtincta à reliquis: non. n. introducitur forma in cõi: ergo antecedit diſpoſitio præparans materiam: tũ præterea, quia forma quæ corrumpitur, nõ prius expellitur ſub gradu generico, quam ſpecifico, nam eſt impoſſibile intelligere gradum ſpecificũ ſine generico, quia hoc eſt quaſi fundamentũ illius: vnde ſi aliquis ordo deberet intercedere, inchoandum eſſet ab inferioribus gradibus: ergo nec forma oppoſita introducitur prius ſecundũ gradum genericum, &c. Denique falſum eſt agẽs prius diſponere materiam ad gradum genericũ: nam ignis v.g. non diſponit ad formam elementi, niſi diſponendo ad formã ignis, & ſic de alijs.

XX. Corrupta diſpoſitio nõ põt inſtrumentaliter phyſice inducere formam.

Vltimo ſolet fieri argm̃ de ratione cauſæ efficiẽtis, nam diſpoſitio vltima effectiuẽ attingit eductionem ſeu introductionem formæ, nam accidens in virtute ſubſtantiæ attingit effectionem eius: ergo non põt eadẽ diſpoſitio effectiuẽ manare à forma, quam efficit. Rñdent aliqui nõ diſpoſitionem vltimam, quæ manet cum forma in inſtanti generationis, ſed quæ immediatẽ ante præceſſit, attingere effectiuẽ introductionem formæ, vt inſtrm̃ eius. Sed hoc improbabile eſt, qa quod non eſt, non poteſt eſſe inſtrm̃ agendi: illa autem diſpoſitio in illo inſtanti iam nõ eſt, iuxta hanc ſententiam. Quòd verò proximè præceſſerit, non ſatis eſt, quia ſolum eſt extrinſeca denominatio. Et licẽt ſit naturalis ſequela inter illam diſpoſitionem & formam, neceſſe eſt vt illamet ſequela ſit ex vi alterius cauſæ efficientis: nã illa ſequela non eſt dimanatio formę à diſpoſitione, cum res non dimanet ab eo, quod iam non eſt, ſed eſt ſolũ neceſſaria & immediata ſucceſſio poſt talem diſpoſitionem, quæ ſucceſſio fundari neceſſario debet in efficientia alicuius cauſę, quę vnum efficit immediatẽ poſt aliud. Melior rñſio eſt nullam diſpoſitionem receptam in paſſo attingere effectiuẽ introductionem formæ: quãdo autem dr̃ accidens in virtute ſu ſtantię attingere effectiuẽ ſubſtantiam, non eſſe intelligendum de accidente quod recipitur in paſſo, vel effectu, ſed de facultate accidentali, quę eſt in ipſo agente, vt v.g. de calore qui eſt in igne, vel de virtute ſeminali, quę eſt in ſemine. Sed licẽt hoc admittamus, inde ſumitur non leue argm̃, nam inſtrumentum naturale non attingit ſuperiorẽ actionem principalis agentis, niſi præuia propria, & connaturali actione iuxta doctrinam D.Tho. 1.par. quæſt. 45. art. 5. infra tractandam: ergo ſi ignis per calorem quem in ſe habet, attingit formam ſubſtantialem in inſtanti generationis, calor eiuſdem ignis in eodem inſtanti agit præuia calefactione, ergo calor qui recipitur in paſſo tãquam vltima diſpoſitio ad formam ignis, nõ manat effectiuẽ ab ipſa forma geniti, ſed p̃ propriã actionẽ fit à calore qui eſt in igne generãte, alias potius actio qua educitur ſubſtantialis forma, eſſet præuia ad emanationem caloris qui eſt vltima diſpoſitio, quam ẽ cõuerſo. Nec verò dici poteſt q̃ illa vltima diſpoſitio ſimul fiat duob. modis, ſ. directẽ & immediatẽ à calore ignis p̃ actionem præuiam in genere cãæ materialis, & rurſus à forma ignis geniti per dimanationem naturalem, quia non poteſt naturaliter idem effectus ſimul fieri ẽ pluribus cauſis, & actionib. totalib. ac per ſe ſufficientib. & quia ſecundum alterã actionem præuiam deberet diſpoſitio illa fieri in materia, licet per aliam dimanationem dicatur fieri in compoſito.

Tertia rñſio ad principalem rõnem, & proba bilior, eſt, in materia nullam per ſe requiri diſpoſitionem præuiam, ſed ſolum per accidens ad expellendam formam, & diſpoſitiones contrarias. XXXI. De tertia rẽ ſpõſione ſet tur iudicatã.

B Vnde tota alteratio quæ antecedit inſtans generationis, ſolum ad hoc ordinatur vt in inſtante gñationis materia maneat ſine vlla repugnantia ad recipiendam actionem agentis perfectam, in materia autem ſic relicta agens ſtatim introducit ſuam formam ſubſtantialem abſq; diſpoſitione præuia, cum omnib. diſpoſitionib. concomitantib. ipſam. Nec.n. quia materia ex ſe eſt indifferẽs neceſſaria illi eſt vltima diſpoſitio præuia, qua determinetur ad talem formam, quia eſt indifferẽs per vniuerſalitatem ſeu integrã capacitatem cuiuſcunque formæ: agens vero ex ſua forma determinatur ad introducẽdam hanc formam in ſpẽ potius quam aliam, & ex circunſtantijs, vel concurſu primæ cauſæ determinatur ad introducendam hanc numero formam. Quod à ſimili declaratur ex accidentali actione, nam lignũ de ſe indifferens eſt ad calorem & frigus, ſi vero applicetur ignis, recipit calorẽ potius quam frigus, non propter præuiam diſpoſitionem, ſed propter determinationem & naturam agentis.

Hæc rñſio eſt quidem apparens, ſed vr̃ parum cõſentanea communi doctrinę Philoſophorum XXXII. C apud quos receptiſſima eſt diſtinctio materię in primam & proximam, id eſt præparatam & vltimò diſpoſitam ad determinatam formã, & ẽ cõtrario dicere ſolent ijdem, formã vnamquamque ſecundum propriam ſpẽm, non reſpicere tm̃ materiam nudam, ſed præparatam, & ſibi accommodatam per connaturales diſpoſitiones. Vnde & anima definitur q̃ ſit [actus corporis phyſici, organici, &c.] Deinde non poſſunt oẽs Phyſici effectus illo modo commodẽ ſaluari. Primò, quia iuxta illam ſñiam agens perfectum ſemper efficeret ex quacunq; materia effectum ſibi perfectẽ ſimilem in omnib. qualitatib. ſibi connaturalib. quia ſi prius omnino denudat materiam, & relinquit illam ſine vlla repugnantia, & in illa primò introducit ſuam formam perfectẽ ſibi ſimilem in natura ſpecifica, neceſſe eſt vt ad illam formã neceſſario conſequantur oẽs qualitates & diſpoſitiones ei cõnaturales, quia nihil eſt q̃d reſiſtat formaliter in ipſa materia, videmus aũt non ita accidere in naturalibus generationibus, ſed multa ſubſtantialiter generari cum admiſtione perę

Digitized by Google

XXXVI. Cui proximo ſubiecto actus inhærent imma nentes. ratio videtur conuincere aſſertionem poſitam.

Solum poteſt obijci de actib. immanentib. ſentiendi & amandi ſenſibiliter: qui ſunt extenſi, & conſequenter immediatè in quantitate recepti: & tñ neceſſe eſt, vt immediatè informent, ſaltem partialiter, ipſam aïam, alias qũo conſtituerent animam videntem? nam homo certè non videt per corpus, ſed per animam. Sed hæc obiectio lõgiorẽ poſtulat diſputationẽ, pertinẽtem ad libros de Anima: nam multi pp eam cãm putant, potentias ẽt ſenſitiuas non diſtingui realiter ab aïa, & actus ipſos ſentiendi eſſe ſpũales, & recipi immediatè in ſola anima, quib. difficile eſt, vel colligere immortalitatem aïæ ex operatione, vel euitare quò minus idem ſequatur in animab. brutorũ. Alij dicunt, cognoſcere & amare præcipue conſiſtere in efficiendo actus illos: & iõ ſatis eſſe, q̃ anima actualiter immediatè in illos influat, quãuis eis proximè non informetur. Alij deniq; aiũt neceſſariã quidem eſſe efficientiam & receptionem, ſatis verò eſſe, quod actus recipiantur in potentia & corpore, cui anima intimè ac formaliter coniuncta ſit. Et ideo non tam propriè dr̃ anima videre, ſicut intelligere: ſed homo totus eſt, qui per ſe primo videt, principaliter quidem per animam, inſtrumentaliter autem per corpus. Quid autem horum verius ſit, in proprio loco tractandum eſt.

Quæ accidentia corrupti eadem numero maneant in genito.

XXXVII. Quot modis poſſit accidens perire. Dico ſecundò. Quamuis probabile ſit naturaliter non manere eadem accidentia numero in re genita, quæ erant in corrupta, probabilius tñ vr̃ oppoſitum quoad quãtitatem, & diſpoſitiones, quæ vel ordinantur ad formam geniti, vel illi non repugnant, præſertim qñ in ſola materia prius inhærebant. Cur addam hãc limitationem, conſtabit ex reſolutione quartæ qõnis propoſitæ. Hanc concluſionem (vt exiſtimo) ſatis probant multa ex argumentis factis in ſcđa opinione. Et declaratur breuiter, ſupponendo, qđ Caie. notauit de ente & eſſ. ca. 7. q. 17. quatuor tm̃ modis poſſe deſinere accidens, ſ. vel ad corruptionẽ ſubiecti, vel per introductionem contrarij, vel p̃ deſitionem termini, vel per abſentiam alterius cauſæ conſeruantis. In p̃nti ergo talia accidentia non p̃nt deſinere ex defectu proprij ſubiecti cui inhærent: nam ſupponimus eſſe inhæſiuè in ſola materia, quæ non perit. Item, ſecundus modus corruptionis hic non hẽt locum, quia quantitas non habet contrarium, & licet qualitas illud habeat, ſupponimus tñ in caſu, de quo loquimur, non introduci. De tertio ẽt modo conſtat, nõ eſſe ad rem, quia proprius relatiuorum. Supereſt ergo dicendum de quarto: nam ſi per abſentiã formæ ſubſtantialis pereunt oïa accidentia compoſiti, & non ex defectu cauſæ materialis, quia ſupponimus, formam per ſe non immediatè concurrere, ẽt partialiter, ad recipiẽdam quantitatẽ, neceſſe eſt vt forma habeat reſpectu accidẽtium aliquod aliud genus cauſalitatis, rõne cuius ex abſẽtia talis cauſæ ſequatur corruptio talium accidentiũ. Nã ſi accidẽtia nõ pẽdent à forma in aliquo g̃ne cauſę, non eſt cur pereant, recedente forma. Duob. autem modis intelligi poſſunt pendere, ſ.

A in genere cauſæ formalis, vel efficientis.

XXXVIII Accidẽtia in genere cãæ formalis quõ à forma ſubſtantiali pendeant. Prior dependẽtia nõ põt eſſe immediata, ſed mediata: forma. n. ſubſtantialis non informat q̃titatem vel alia accidentia, neq; intelligi põt quo alio mõ immediatè circa illa exerceat munus cãę formalis: ergo non poſſunt accidentia pendere à forma immediatè in eo g̃ne cãę. Mediata vero dependentia vera eſt, & facilè intelligitur, nã, quia accidentia proximè pendent à materia vt à ſubiecto, & materia pendet à forma in genere cauſæ formalis, ſit, vt ſaltem mediatè quantitas pẽdeat à forma in g̃ne cauſæ formalis. Hæc autem depẽdentia non ſatis eſt, vt, recedẽte forma, pereat quãtitas, quia formæ quæ recedit, ſuccedit alia, quæ idem numero ſubiectum conſeruat. Etenim ſub hac rõne quantitas non alia de cã pendet à forma, niſi quia materia pendet: ergo ſi circa materiam illa dependentia ſatis ſuppletur per ſubſequentem formam, multo magis circa quantitatem. Et declaratur à ſimili, nam ſi materia effectiuè conſeruaretur ab vno agẽte, & poſtea deſineret conſeruari ab illo, & conſeruaretur ab alio, nihilominus hr̃et eandem formam ſubſtantialem & eadem accidentia in eo manerẽt, quia formæ & accidentib impertinens eſt, q̃ materia conſer-

B tur ab hoc, vel illo agente, aut hac vel illa actione, ſed per ſe ſolum eſt neceſſarium, vt eadem numero conſeruetur: idem ergo eſt in p̃nti. Imò, ſi Deus per abſolutã potentiam conſeruaret materiam ſine forma, ſupplẽdo effectiuè formalẽ concurſum formæ (qđ infra oſtendemus fieri poſſe) quãtum eſt ex vi huius dependentiæ manerent in materia oïa accidentia quæ in illa inhærent, quia ad illa ſolum requiritur, q̃ materia cõſeruetur: q̃ vero hac via, id eſt, mediãte forma vel per ſolam efficiẽtiã ſuperioris cauſæ, parum intereſt. Sicut in myſterio Euchariſtiæ dñi Theologi, cõſeruata quantitate abſq; ſuba, ſine nouo miraculo in ea conſeruari accidentia quæ illi inhærẽt, quia ſupponendo, q̃ illi inhæreat, ſolum pẽdent à ſubſtãtia mediatè, vt à ſuſtentante, quantitatem, vnde hoc ipſo q̃ Deus ſupplet effectiue ſuſtentationem illam materialem, p̃nt eadem accidentia in quantitate inhærere & conſeruari. Propter haoc

C ergo ſolam mediatam dependentiam nõ deſtruẽtur accidentia, recedente forma.

XXXIX. Accidẽtia in genere efficiẽtiæ à ſubſtãtiali forma pẽdeãt. Alius modus dependentiæ eſſe poteſt in genere cauſę efficientis, qui eſt probabilis: omnino tamen incertus, nec vlla ſufficienti ratione hactenus probatus, vt ſupra oſtendi, & ex ſolutionibus argumentorum amplius patebit. Nũc vero addo, etiam admiſſa illa dependẽtia effectiua immediata, non ſequi, recedente forma ſubſtantiali, perire quantitatem, propter cãm paulò antea inſinuatam, videlicet, quia illi cãę quę recedit, alia ſimilis ſuccedit, ſufficiens ad conſeruandum eũdem numero effectũ abſq; interruptione: quando autem cauſæ efficientes ita ſibi ſuccedunt, nõ mutatur effectus, ſed idem numero cõſeruatur. Hæc poſterior propoſitio ſupponitur ex dicendis infra de cã efficienti. Prior autem propoſitio probatur, quia licet forma ſubſtantialis, quę ſuccedit alteri, ſit ſpecie diuerſa, tamen in ratione cauſandi effectiue quantitatem, in qualibet eſt ſufficiẽs vis. Vnde etiam qui dicunt mutari quantitatem, fatentur ex forma ſuccedente, quantumuis imperfecta, manere quantitatem omnino ſimilem priori, & æquè perfectam: ergo multo ma-

Digitized by Google

iori rõne habebit illa forma vim ad influendum in præexiſtentem quantitatem & conſeruandã illam, nec põt reddi ſufficiens rõ, cur in hoc effe-ctu hoc magis repugnet, q̃ in alijs. Nã licèt poſ-ſet aliquis dicere, eam efficiẽtiam quæ eſt per naturalem reſultantiam, eſſe adeo intrinſecam, vt non poſſit per ſucceſſionem ſimilis aut æqualis cauſæ continuari (vt ita dicam) circa eandem proprietatem vel effectum: id tñ dicetur merè gratis ad effugiẽdam vim rõnis; tum quia illa dimanatio quantumuis intrinſeca dicatur, non tranſcẽdit cauſalitatem effectiuam; tum ẽt quia qualiſcũque ſit illa efficientia, alia ſimilis ſuccedit, & ibi non adiungitur alia connexio formalis, aut materialis, neque indiuiduatio quãtitatis eſt p hanc formam: nihil ergo obſtare põt, quo minus per influxum ſimilis formæ eadem quantitas cõſeruetur: ergo ſiue quantitas effectiuè dependeat à forma ſubſtantiali, vt eſt forma corporeitatis, ſiue non, hinc inferri non põt, mutari accidentia in alia ſimilia numero diſtincta, mutata forma. Quòd ſi nulla cauſa ſufficiens corruptionis aſſignatur, ſuperfluè multiplicantur res, & introducitur tanta mutatio, vbi ẽt ſenſus ipſi repugnare B videntur. Omitto, hunc dicendi modũ fauorabiliorem (vt ſic loquar) eſſe ad res aliquas Theologicas explicandas, vt eſt myſterium Euchariſtię, & effectus, qui ex illo conſequuntur, & veneratio reliquiarum, nam cum contingamus quantitatem, & extrinſeca accidentia, maior deuotio conciliatur circa corpora Sanctorum, ſi intelligamus, hanc eandem quantitatem, quam nos cõtingimus, fuiſſe in corpore viuo eiuſdẽ Sancti.

Explicatur mutua depẽdẽtia, & prioritas inter quantitatẽ, & formam ſubſtantialem.

XL. DIco tertiò. In aliquo genere cauſæ verum eſt, compoſitum ſubſtãtiale, ac vnionem formæ cum materia eſſe prius natura quãtitate, & alijs accidentibus: licèt in alio genere ſint poſterius. Hæc aſſertio in primis põt probari hac generali rõne, q forma ſubſtantialis quantitatem requirit in materia: & è cõtrario, accidentia hñt aliq̃ dependentiam à compoſito, & à forma, ſed omnis dependentia ſecum affert aliquã prioritatẽ naturæ: ergo. Maior patet ex dictis, nã ſaltẽ oportet eſſe dependentiam mediatam quatenus ma- C teria pẽdet à cõpoſito & à forma. Modus aũt in particulari declarandi, & defendendi hoc genus cauſalitatis varius eſſe poteſt, iuxta varios modos attribuẽdi formæ cauſalitatem in quantitatem. Ex quibus ille facilior eſt & clarior, & in rigore ſufficiens, iuxta quem forma dr̃ ſupponere quantitatẽ vt præparationẽ materiæ: eiusque prioritatem reduci ad genus cauſæ materialis: quantitatem vero pendere à forma ſolũ mediatè in genere cauſæ formalis. Vnde, ſicut materia & forma ad inuicem pendent, & ſunt prius, & poſterius in ſuis generibus ſine repugnantia; ita ſimiliter ſe habere poſſunt quantitas & forma ſubſtantialis: & eadem rõne, ſicut materia licèt pendeat à forma, & ſub ea rõne dicatur poſterior illa, nihilominus poteſt manere ſub forma diſtincta: ita idem proportionaliter eſt in quantitate.

XLI. Ex quo etiam obiter intelligitur non repugnare eandem rem eſſe priorem duratione q̃ aliam, & poſteriorem natura in aliquo genere cauſę: lo A quot de eadẽ re materialiter (vt ita dicam) & nõ formaliter, quatenus effectus eſt alterius: ſic.n. materia huius ligni, v.g. abſolutè prior duratione eſt, q̃ forma ligni, fuit.n. creata à principio mũdi, & ex tunc hẽt eſſe; nunc aũt quatenus pẽdet ab hac forma, eſt natura poſterior illa. Similiter, ſi vnum lumen prius productum à præcedente luminoſo, conſeruetur ab alio poſtea creato, tale lumen eſt prius tpe ſua cauſa conſeruante; quandiu vero ab ea conſeruatur, ſub hac rõne eſt natura poſterius: & vt tempore anteceſſit, nõ fuit effectus talis cauſæ: & ideo illa temporalis anteceſſio per accidens ſe habet ad cauſalitatem vel ordinẽ naturæ poſtea ſubſecutum: & propterea non repugnat eandem rem quæ nunc eſt natura poſterior, tpe anteceſſiſſe: nam per ſe ſolum neceſſariũ eſt vt effectus natura poſterior, ex quo cępit eſſe effectus ſeu quatenus effectus eſt, non ſit tẽpore prior ſua cauſa à qua pẽdet per influxum realẽ: quod addo, vt finalẽ cauſam excludam. Ad hũc ergo modum Philoſophandum eſt de quantitate, & forma ſubſtantiali: põt.n. quantitas dici poſterior natura ſubſtantiali forma quatenus ab ea B pendet modo ſupra dicto, & nihilominus eſſe tẽpore anterior hac vel illa forma. Quapropter nullam vim habet illa ratiocinatio, compoſitum ſubſtantiale eſt prius natura quam accidentale, & forma ſubſtãtialis, quàm quantitas: ergo quãtitas non inhæret materiæ: ergo recedente hac forma, perit hæc quantitas. Negatur enim vtraque illatio, quia cum poſterioritate naturæ põt eſſe prioritas temporis: & quia quod vna ratione eſt prius, poteſt alia eſſe poſterius.

Marginal note: Res aliqua prior natura eſſe põt q̃ ea qua eſt poſterior duratione.

Atque hic modus eſt facilis, vt dixi, & in rigore ſufficiens, põt autem alius excogitari ad explicandum hunc mutuum ordinem inter quantitatem & formam, vt nimirum altera reſpectu alterius ſit conditio neceſſaria vt materia illas poſſit recipere: nam materia nõ poteſt recipere naturaliter formam niſi ſit extenſa, neq; quãtitatem niſi ſit terminata per formã: atque hac de cã poſſunt ad inuicem dependere: quantitas & forma ſub diuerſis rõnibus materialibus. Nam licèt forma reſpectu materiæ ſit cauſa formalis, reſpectu tñ quantitatis reducitur ad materialẽ, iuxta hũc dicendi modum, quia eſt veluti diſpoſitio materiæ vt poſſit quantitatem ſuſtentare. Nec eſt incõ- C ueniens q diſpoſitiones diuerſarum rõnum habeant inter ſe hãc mutuam dependentiam, tum quia ordinantur ad diuerſos effectus formales, qui ex diuerſis capitibus ſunt neceſſarij ſubiecto tum præcipuè, quia non hñt illum mutuum ordinem inter ſe immediatè, ſed reſpectu ſubiecti, ad cuius eſſe ſunt neceſſariæ. Exemplum eſſe poteſt in calore, & ſiccitate ignis: vtraq; enim qualitas eſt neceſſaria diſpoſitio ad conſeruationem ignis: vnde & calor dici põt neceſſaria diſpoſitio ad ſiccitatem, & ſiccitas ad calorem ignis: quia illa neceſſitas non oritur ex ipſis qualitatib. ſecũdum ſe, ſed quatenus vtraq; neceſſaria eſt ad conſeruationem talis ſubiecti. Hæc tñ mutua dependẽtia quãtitatis & formæ non impedit quo minus q̃titas & poſſit inhærere materiæ, & poſſit manere mutata forma: quia per ſe nõ requirit hãc vel illam formam, ſed abſolute ſubſtãtialem formã. Addo etiam, in huiuſmodi mutua dependentia prioritatem ipſam naturæ eſſe diuerſæ rationis in vtroque extremo: nam in quantitate eſt via XLII.

origi-

originis & executionis, ac præparationis mate- A riæ, in forma vero eſt via perfectionis, inſitionis & vltimæ terminationis materiæ. Et hac ẽt rõne facilius intelligitur poſſe mutari formam, manẽ te eadem quantitate in materia. Atque ita poſſet & hæc mutua prioritas explicari per habitudinẽ cauſæ finalis & materialis, vt ex dictis facile conſtat. Denique à multis explicatur per habitudinẽ cauſæ materialis & efficientis, quia quantitas materialiter comparatur ad formam per modum diſpoſitionis, forma vero ad quantitatem efficienter. Hic vero modus in ſe eſt difficilior propter ea quæ dixi inter arguendum pro ſecunda ſnia: erit tamen intelligibilior, ſi quantitas non ponatur vt diſpoſitio præparans, ſed tñ vt conſeruans & fouẽs. Et hoc ẽt poſito, non obſtat, quominus quantitas inhæreat materiæ, & in ea manere poſſit, mutata forma, quia poteſt quantitas manare a forma in materiam & per varias formas eadem conſeruari, vt ſupra explicatum eſt. Mihi tamen priores modi probabiliores videntur, & omnib. difficultatibus ſufficienter ſatisfacere.

Probabilius eſt quantitatem ſemper inhærere ſoli materiæ. B

XLIII. Dico quartò. In compoſitis ſubſtantialibus ex materia & forma extenſa probabile eſt habere quantitatem peculiarem vnionem cum forma, ſeu in illa immediatè recipi partialiter ſimul cum materia: probabilius tñ eſt oppoſitum, id eſt eodem modo philoſophandum eſſe de oĩbus ſubſtantijs materialib. Eſt in his formis ſpãlis rõ dubitandi, quia hæ formæ extenſæ participant effectum formalem quantitatis: nam coextenduntur illi, & partes earum non poſſunt naturaliter ſeſe loco penetrare propter quantitatem: ergo neceſſarium videtur, vt quantitas longe aliter eis vniatur, quam animæ rõnali: ergo vnitur eis proxime & immediatè: vnitur aũt per modum accidentalis formæ, & dando ſuum effectum formalẽ iuxta capacitatem paſſi: ergo inhæret illis, & recipitur in illis partialiter. Et confirmatur, nam ex negatione formalis effectus quãtitatis in anima rõnali, inferebamus negationẽ proximæ vnionis, & partialis inhærentiæ: ergo ex oppoſita affirmatione, contraria ẽt affirmatio recte colligitur: rõ.n. ad negationem ſequitur negatio, quia ad affirmationem requiritur affirmatio. Tandem confirmatur quia duob. tantum modis poteſt aliqua res participare effectum quantitatis, l. vel quia recipit quãtitatem, vel quia recipitur in quãtitate, vt color vel calor: ſed forma ſubſtantialis non participat effectum quantitatis hoc poſteriori modo, quia non poteſt ipſa recipi in quãtitate: ergo oportet vt fiat priori modo. Maior patet, quia niſi altero ex illis duob. modis coniungantur quantitas & res quæ quantificatur (vt ſic dicam) nõ vnientur per ſe & immediatè, ſed tantum per accidens, quatenus vniuntur eidem ſubiecto, hoc aũt non ſatis eſt, vt vna participet effectum alterius, vt patet in aĩa rõnali, & in accidentib. nam licet albedo, & dulcedo in eodem ſubiecto vniantur, albedo non fit dulcis, nec dulcedo alba. Propter has ergo rõnes vñ probabile, eſſe ſingulare in homine, ꝙ quantitas in ſola materia inhæreat, quod licet verum eſſet, non repugnaret his quæ hactenus diximus de cauſalitate materiæ reſpectu accidentium, ſolum.n. dictum eſt materiam ex ſe poſſe per ſuam entitatem ſolam exercere hanc cãlitatem ſine adminiculo formæ (vt ſic dicam) concurrentis ad accidens, nunc vero probabiliter addimus compoſitũ poſſe per ſe primo & adæquate exercere hãc cãlitatem immediatè circa quantitatem, & mediate circa accidentia, quæ inſunt quantitati, vnde concluditur, materiam interdum per ſe ſolam interdũ ſimul cũ forma exercere hanc cãlitatẽ.

XLIIII. Ad perſuadendam autem alteram aſſertionis partem, qua dicimus oppoſitum eſſe probabilius, interrogandũ occurrit iuxta dictam ſententiam, ſi quantitas ineſt immediatè alicui compoſito materiali, ita vt proximè vniatur formæ & materiæ partialiter, an in quantitate ſit vna indiuiſibilis vnio ad materiam, & formam, an vero ſit vna cõpoſita ex duab. partialib. N.m, ꝙ ſit indiuiſibilis, videtur ex eo probari, ꝙ res quæ vnitur, indiuiſibilis eſt, non.n. nũc conſideramus in quantitate diuiſibilitatem partium integrantium, ſed indiuiſibilitatem quam hẽt in rõne formę, nam comparando totam quantitatem, & ſingulas partes eius ad ſubiectum, eadem entitas quantitatis quę vnitur materiæ, vnitur formæ, & è contrario, & hoc B ſenſu dicimus illam eſſe indiuiſibilẽ in rõne formæ, ergo vnio eſt indiuiſibilis, licet res ad quam terminatur vnio, compoſita ſit. Patet conſequentia, tum quia vnio, cũ ſit modus formæ quæ vnitur, debet eſſe illi proportionata & accommodata, tum ẽt quia per eam vnionem indiuiſibiliter vnitur quãtitas compoſito, & vtrique parti eius. Et confirmatur, nam in cauſalitate effectiua, quãdo effectus procedit à duab. cauſis per ſe, vel partialib. in vno ordine, vel totalib. in diuerſis, vnica indiuiſibili actione manat effectus ab vtraque cã ergo in genere cauſæ materialis quantitas, quæ eſt adæquatè in toto compoſito, & partialiter in materia & forma, eadem indiuiſibili vnione ab vtraque pendet.

In contrarium verò eſt, quia illa vnio quantitatis ad materiam põt cõſeruari, etiã ſi diſſoluatur vnio ad hanc formam, ergo non eſt una & indiuiſibilis vnio, nam quod indiuiſibile eſt, non poteſt ex parte manere, & ex parte corrumpi, pugnat.n. hoc cum indiuiſibilitate. Vnde quando effectus per eandem actionem indiuiſibilem pẽ- C det à duabus cauſis, non põt illa actio conſeruari reſpectu vnius cauſæ, & ceſſare reſpectu alterius, quõ.n. diuidetur, quod indiuiſibile eſt? Primum vero antecedens probatur, quia materia de ſe ſufficiens eſt ad ſuſtinendam quantitatem, vt ſupra eſt oſtenſum, ergo de ſe eſt ſufficiens terminus vnionis quantitatis ad ipſam, ergo quamuis diſſoluatur vnio ad formam, ſi materia in rerum natura manet, cõſeruabitur vnio ad ipſam, vt v.g. ſi Deus, ablata forma, cõſeruaret materiã, ſupplendo effectiuè concurſum formę, ſine nouo miraculo conſeruaretur vnio quantitatis ad materiam propter dictam rõnem, & tamen, ablata forma, neceſſe eſt auferri vnionem ad ipſam, ergo neceſſe eſt illas vniones eſſe ſaltem partialiter diſtinctas. Item, de facto in homine conſeruatur vnio quantitatis ad materiam ſine immediata vnione eiuſdem quantitatis ad formam, ergo pari rõne in quolibet alio corpore poteſt manere eadem vnio quantitatis ad materiam, diſſoluta vel mutata vnione ad formam. Neque.n. veriſimile eſt, vnionem quantitatis ad materiam eſſe maioris, aut alterius rõnis in homine, quam in

alijs ſubſtantijs: quia nõ hẽt maiorem mõ, vel diuerſum effectum formalem in corpore hoĩs, quã in alijs corporibus: ergo nõ magis inhæret illi, aut diuerſo mõ. Denique aliàs neceſſe eſſet, mutata forma, mutari totam vnionem quantitatis ad ſubiectũ ſuum, quia ſi eſt indiuiſibilis, non põt minui aut augeri, aut in vna parte mutari, & ĩ alia manere: ſed aut tota manere dẽt, aut tota mutari: nõ põt aũt tota manere, ſi eſt indiuiſibilis, & peculiari mõ, ac immediate ad formam materialẽ terminatur, quia ſi forma quæ recedit, eſt materialis, iam tollitur vnio ad ipſam: ſi verò forma quæ recedit, eſt imaterialis, neceſſe eſt vt illi ſuccedat materialis forma, cui quantitas peculiariter vnietur, qđ non poſſet fieri ꝑ augmẽtũ vnionis, ſi vnio eſt indiuiſibilis: ergo fieret per mutationẽ totius vnionis: ergo quoties forma mutatur, neceſſariò mutãda eſt tota vnio q̃titatis: ergo & quãtitas ipſa, qa non põt quantitas mutari de ſubiecto in ſubiectũ, nec conſeruari eadẽ, mutata inhæſione: oſtẽdimus aũt probabilius eſſe, nõ neceſſario mutari quantitatẽ, mutata forma: ergo.

XLVI. *Quantitas materiæ & formæ non ſimplici vnione nectitur.*

B Propter hæc ergo probabilius vr̃, nõ vniri q̃titatem materiæ & formæ vna & indiuiſibili vnione. Neq; n. veriſimile eſt, vnionẽ quantitatis ad materiam eſſe diuerſæ rationis in hoĩe, ac in alijs rebus: quia de vnione non poſſumus iudicare, niſi ex termino & effectu ipſius: hic autẽ eſt eiuſdem rationis in materia hoĩs, & aliarũ rerũ: ſi ergo illa vnio in hoĩe non dicit habitudinem eſſentialiter & indiuiſibiliter ad duas res, neq; ẽt in alijs rebus illam includet. Quapropter ſi in alijs rebus quantitas peculiari modo vnitur formis, id fit per augmentũ vnionis, addendo. ſ. peculiarem ſeu partialem vnionem ad formam.

XLVII. *Forma ſubſtan talis cũ quãtitate nõ immediate vnitur.*

Ex hoc vero vlterius infero probationem poſterioris partis concluſionis, ſ. probabilius eſſe ẽt in rebus oĩno materialibus non intercedere ſpecialem vnionem partialem inter formam, & quãtitatem. Probatur primò, quia in oĩbus rebus quantitas vnitur materiæ vt cauſæ totali, & ſufficienti in genere cauſæ materialis: ergo non vnitur alteri rei in eodem genere cauſæ. Antecedẽs probatur, quia in homine vnitur quantitas materiæ vt cauſæ totali in illo gñe; ſed illa vnio eſt eiuſdem rõnis & perfectionis in alijs rebus: ergo. Item, quia materia de ſe eſt ſufficiens vt ſit totalis cã, & ĩ ſuo gñe neceſſario & naturaliter cauſat, quantum põt: ergo in qualibet re ita cauſat, & vnitur quantitati per modum ſufficientis, & totalis cauſæ. Tandem, quia qñ materia tranſmutatur à forma hoĩs ad formam cadaueris, non eſt veriſimile diminui in illa cauſalitatẽ circa quantitatem: &, vt dicebam, non poſſet ſatis intelligi illa diminutio ſine trãſmutatione ipſiuſmet quãtitatis. Prima verò conſequentia probatur, quia vnius effectus tm̃ põt dari vna cã totalis in quolibet gñe & ordine; ſi ergo materia eſt ſufficiens, & totalis cã per modũ ſubiecti inhæſionis quantitatis, ſuperfluum eſt fingere, ꝙ aliquid aliud cõcurrat proximè in eodem gñe cauſæ. Item, quia vnio quantitatis ad materiam eſt in ſua ſpecie integra & totalis, vt patet in hoĩe: ergo non poteſt coniungi cũ alia vnione partiali ad componendã vnã integram vnionem. Tandem, quia quãtitas eſt proprietas intrinſeca ſubãæ corporeæ: ergo natura ſua dicit definitã habitudinem ad aliqđ ſubiectum inhæſionis, ſibi connaturale & pro-

A portionatum: ergo vel illud ſemper eſt materia, vel ſemper compoſitum: neque n. intelligi põt, ꝙ indifferenter, & quaſi ſub diſtinctione reſpiciat vtrumque, cũ habitudo eius ſit ſimplex & vnius rationis, & determinet ſubiectũ ſeu terminum ſibi proportionatum. Si ergo hoc ſubiectũ ſit totum compoſitum, erit quantitas in homine præternaturali modo, & quaſi inadæquato: ſi vero habitudo tranſcendentalis quantitatis eſt ad materiam vt ad proprium & adæquatũ ſubiectum inhæſionis, ſemper & vbique quantitas eſt in ſola materia, vt in tali ſubiecto.

XLVIII. Et confirmatur, ſoluendo rõnem in oppoſitum; quia, vt forma materialis ſit ſuo mõ extẽſa, & quanta, non eſt neceſſe vt quantitati ſubijciatur, ſed ſatis eſt, ꝙ rei quantæ inhæreat, non inhærendo ipſi quantitati, ſed rei per ſe primò quãtificatæ per quantitatem ſe illi coaptãdo, & coextendendo: qđ eſt manifeſtũ in aliquibus formis, aut modis accidentalibus, vt ſect. ſeq. tractabimus. Et à priori declaratur breuiter, ſupponendo ꝙ diſtinctio partiũ quoad entitatem neque B in materia, neq; in forma, prouenit formaliter à quãtitate, ſed ſupponitur potius in vnaquaq; entitate ex ſua intrinſeca natura, & gradu perfectionis, & in materia eſt veluti primum fundñr. & aptitudo ad quantitatem. Formæ igitur materiales natura ſua hñt conſtare ex partibus entitatiuis (in quo differunt ab aĩa rationali) qđ nõ hñt à quantitate, ſed ex ſua ſpecifica & eſſentiali rõne, quia non tranſcendunt talem gradum perfectionis, & quia ſunt educibiles de potentia materiæ, à qua in eſſe & fieri pẽdent. Ex hac vero natura in eis conſequitur, vt qñ vniuntur materiæ, coextendantur illi extenſione entitatiua (vt ita dicã) id eſt, ꝙ vniantur vni parti materiæ per vnã partem ſuam, & alteri per aliam, &c. quam extenſionem non hñt formaliter per quantitatẽ, ſed per entitatem ſuã. Vnde, ſi Deus conſeruaret ſubãm materialem ſine quantitate, manerent forma & materia vnitæ cum prædicta extenſione, ſeu entitatiua partiũ diſtinctione. Ex hoc aũt vlterius prouenit, ꝙ cum materia eſt affecta quãtitate, & rõne illius partes eius ſunt impenetrabiles in ordine ad locum, materialis forma, quæ tali materiæ coextenditur, hoc ipſo participet illam conditionem quãtitatis, non rõne ſui, ſed rõne ſubiecti; nam quia partes formæ inſeparabiliter adhærent partibus materiæ quantæ, neceſſe eſt, vt ſint impenetrabiles inter ſe, vel cũ alia ſimili forma, ſicut ſunt partes ipſius materiæ; ergo ꝑ hũc modum eſſendi talium formarũ non eſt neceſſe quãtitatem immediatè inhærere tali formæ vt partiali ſubiecto. Vnde ad argũ in forma ridetur, eſſe quantũ per accidens, non eſſe effectum formalem quantitatis, ſed ſolum eſſe quantum per ſe primò, nam ẽt motus & tẽpus ſunt quãta per accidens, rõne ſubiecti, vel ſpatij, idque magis patebit ex ſolutione ſecundæ confirmationis.

Formæ inhærentes ſubiecto quanto qualiter extendãtur.

C

XLIX. Ad primã ergo rñdetur, ſi ſit ſermo de proprio & rigoroſo effectu formali quantitatis, neque in formis materialibus, neq; in accidentalibus hẽre quantitatẽ hunc effectũ; ſi verò latius dicatur effectus quantitatis quælibet extẽſio corporalis, ſic negatur conſequentia. Nã licèt ex eo ꝙ aĩa rationalis nõ hẽt extenſionem per ſe, vel per accidẽs, rectè inferatur non vniri immediatè quantitati per modum ſubiecti; tñ illa negatio non eſt adæ-

quata

quāta ratio,&ideò ex oppoſita affirmatione, q̄-A tum ad extenſionem per accidens, non rectè infertur, formas materiales habere prædictam vnionem ad quantitatem.

L. Vt ad ſecundam confirmationem respondeã in primis ex ea ſumo, quantificationem (vt ita loquar) formarũ, vel qualitatum corporalium nõ pertinere ad effectum formalem quantitatis, nã interdũ reſultat hic effectus ſeu conditio ex quãtitate, non vt ex forma, ſed vt ex ſubiecto: quantitas autem nõ dat ſuum effectum formalem vt exercet munus ſubiecti, ſed vt eſt forma inhęrẽs: nam priori rõne potius ipſa recipit formalem effectũ, dũ fit alba, &c. Igitur, ꝙ albedo quantitati inhærens, ſuo modo quãtificetur, nõ eſt per informationem ſeu cauſalitatem formalem quãtitatis, ſed eſt conditio & denominatio, quã participat à ſubiecto ſuo, in quo inhærendo, ei coextenditur; nam inde fit, vt partes formæ ita inter ſe diſtẽt, vel impenetrabiles ſint, ſicut partes ſubiecti. Hinc ergo vlterius dr̃, illis duob. mẽbris in argumento poſitis addendum eſſe tertiũ, vel potius ſecũdũ ſubdiuidendũ eſſe, nã poteſt forma extendi ad extenſionem ſubiecti, vel quia re-B cipitur in quantitate, vel quia recipitur in re extenſa per quantitatem, vt declaratum eſt, & magis conſtabit ex dicendis ſectione ſequenti.

Soluuntur argumenta prioris ſententiæ.

LI. Quid Ariſtoteles de hoc ſenſerit.

SVpereſt reſpõdeamus argumẽtis prioris ſententiæ: & primũ ad Ariſtotelẽ rñdetur gñaliter, q̄uis ſæpe dixerit ſubam ſeu ens actu eſſe ſubiectũ accidentiũ, nunq̄ tñ explicuiſſe, ꝙ per ſe primò ſit ſubiectũ ratione totius compoſiti. Poteſt autem ſimpliciter tribui compoſito quod recipit accidentia, quanuis nõ per ſeipſum, ſed per partem illa recipiat. Neque etiam vnquam dixit apertè, perire omnia accidentia corrupta ſubſtãtia, quin potius ſæpe ſignificat, aliquando manere eandem affectionem in re genita, quæ fuit in corrupta; quanuis (vt verum fatear) etiam nõ dicit expreſsè eſſe eandem numero, & poteſt exponi de eadem in ſpecie, ipſe verò abſolutè de identitate loquitur, vt patet primo de Generat. text. 24. & certè in qualitatibus non dicitur eadem, quæ eſt numero diuerſa, ſed ſimilis. Deinde reſpondetur ad ſingula teſtimonia. C

LII. Ariſtotelis teſtimonia in oppoſitũ inducta explicantur.

Primum erat ex 1. de Generat. vbi cõſtituens drĩam inter generationem & alterationem, ait in gñatione non manere ſubiectum ſenſibile: & inferius ait tunc eſſe generationem ſubſtantialem, quando nullum ſenſibile manet vt ſubiectum. Reſpondetur tamen per [ſubiectum ſenſibile] intelligere Ariſtotelem ſubſtantiale compoſitum, quod ſolet communiter appellari ſubſtantia ſenſibilis. Vnde idem eſt dicere [ſubiectũ ſenſibile,] quod ſuppoſitũ ſenſibile: illud enim eſt in quo principaliter ſunt accidentia, & de quo prædicantur: quando ergo in tranſmutatione manet hmõi ſubiectum ſecundum idem nomen, & eandem rationem, ſolum facta eſt alteratio: quando verò tale ſubiectum, non manet, fit ſubſtantialis corruptio, & generatio. Malè ergo quidam exponunt, [nullo ſenſibili manente, & ideſt nulla qualitate, vel accidẽte ſenſibili manente, cũ idẽ Ariſtoteles expreſsè addiderit, [Nullo ſenſibili manente vt ſubiecto,] ſcilicet integro, & cõpleto. In tex. aũt 24. non dicit Ariſtoteles, in ſubſtãtiali corruptione mutari omnia accidẽtia: ſed potius ait; quando in genito & corrupto manet integra eadem affectio, vt eadem frigiditas, vel perſpicuitas in aqua, & aere ex illa generato, nõ eſſe exiſtimãdum frigidum aut perſpicuum eſſe aliquod commune ſubiectum, cuius affectiones ſint eſſe aquam, aut eſſe aerem, alioqui (inquit) ſolũ facta eſſet alteratio: fit enim alteratio, quotieſcunque quod tranſmutatur, eſt paſſio eius quod permanet. Atque ita exponit illum locum D. Tho. Ex qua expoſitione potius habetur poſſe fieri tranſmutationem ſubſtantialem in ſubiecto, quanuis maneat eadem affectio.

Secundum teſtimonium ex 1. Phyſic. nil obſtat, fatemur enim materiam reſpicere per ſe primò ſubſtãtialem formam, quia hoc nõ impedit, quò minus quãtitatẽ & accidentia recipiat, quatenus ad illam diſponunt. Ad tertium ex 5. Phyſicorum reſpondetur, drĩam inter ſubſtantialem generationem, & alios motus accidentales eſſe, quod materia vt eſt ſubiectũ generationis, non ſupponitur informata aliqua forma ſubſtantiali: vnde tam adæquatum, q̄ proprium & principale ſubiectum generationis eſt ipſa materia vt eſt in potentia ad eſſe ſimpliciter: at verò ad mutationem accidentalem ſemper ſupponitur conſtitutum ens ſimpliciter, ſeu ſubſtantiale ſuppoſitũ, quod abſolute denominatur ſubiectũ quod, ſeu principale talis mutationis: & eodem ſenſu dr̃, ſubiectum mutationis accidentalis eſſe ens actu, & ſimpliciter; nõ eſt tñ neceſſe vt ſecundũ ſe totum, ac per ſe primò recipiat talem mutationem, ſed poteſt ipſam recipere per partẽ. Dices: In inſtanti, quo fit generatio ſubſtantialis, alteratio præcedit in ſola materia. Reſpõdetur, ſi ſit ſermo de motu alterationis, non præcedere in ſola materia ſecũdũ ſenſum prædictũ, ſed præcedere in ligno, v. g. aut aqua (ſi ex ea fiat generatio) tanquam in ſuppoſito ſeu ſubiecto principali, quod ſolum eſt de ratione motus propriè dicti, quanuis ſit in materia vt in proprio ſubiecto inhæſionis, quod non repugnat rationi motus. Si verò ſit ſermo de alteratione quoad vltimum & momentaneum terminum eius, ſic verum eſt ordine naturæ fieri in materia priuſquam intelligatur ſubſtantialiter informata, ſed tamen illa terminatio nõ eſt motus propriè dictus, ſed mutatio quædam inſtantanea, vel potius quoddam mutatum eſſe extrinſece terminãs motũ. Addo ẽt, ex accidente contingere vt illa mutatio fiat in materia prima, quia cõiungitur generationi ſubſtantiali, & corruptioni prioris ſubiecti, quod toto tempore præcedente illo motu mouebatur.

Quartum teſtimonium ex 7. Metap. non hẽt difficultatem: ita. n. dr̃ materia ex ſe neq; qualis, neq; quanta, ſicut dr̃ informis: dr̃ autem informis, non quia non formetur, ſed quia ex ſe & in entitate ſua nullam includit formam: ſic igitur dr̃ non eſſe qualis, non quia nulla qualitate afficiatur, ſed quia ex ſe nullam hẽt qualitatem, nec in entitate ſua illam includit. Dices: Saltem dicetur quanta, quia ex natura ſua hẽt quantitatem. Rñdeo primum dici poſſe ex ſe non quantam, quia in entitate ſua non includit quantitatem, quãuis illam poſtulet: ſed hoc modo etiam ſubſtantia corporea integra poſſet dici non quãta. Aliter ergo poteſt dici materia non quanta de LIIII.

ſe, quia nullū certum terminū quantitatis poſtulat: & ideò de ſe neq; eſt magna, nec parua, &c. Item, quia licèt ſit ſubiectum cui inhæret quātitas, quia tamē ſolū ſuppoſitum eſt id quod ſimpliciter eſt, ideò illi ſoli huiuſmodi denominationes ſimpliciter tribuūtur. Si tñ rem ipſam ſolum ſpectemus, non eſt dubium quin ſicut materia dicitur corporea, ita etiam poſſit dici quanta:

LV. Ad quintum teſtimonium ex 7. & 12. Metaphyſicæ reſpondetur ſubſtantiam eſſe priorem natura accidente abſolutè & ſimpliciter, ſi ea ēt abſolutè & ſimpliciter comparētur: ſi vero vnaquæq; ſubſtantia ad ſua accidentia compararetur, eſt etiā prior ſimpliciter & in omni genere, aut ſcdm totū, aut ſcdm partem: cōparādo verò ſubſtantiam compoſitam ad eius quantitatem eſt quidem prio perfectione, & prior natura in ratione finis, & ſuo modo etiam in genere cauſæ formalis: tamen in aliquo genere cauſæ, ſcilicet materialis, non repugnat aliquod accidens eſſe prius natura aliqua ſubſtātia, quod in omni ſententia fere omnes autores concedunt: & ita nos dicimus via generationis prius natura quantitatem ineſſe materiæ, quam formam. Ad ſextum teſtimonium ex cap. de ſubſtantia, reſpondetur nō dicere Ariſtotelem deſtructa hac vel illa ſubſtantia deſtrui omnia accidentia quæ ſunt in ipſa, ſed deſtructis primis ſubſtantijs, quod eſt veriſſimum, quia niſi ſubſtantiæ corruptæ ſuccederet alia, non manerent accidētia: Deinde etiam ſi de particulari ſubſtantia loquamur, intelligendum eſt deſtructa ſubſtantia omnino, id eſt ſecundum totum, & ſecundum partem, non poſſe quod in ipſa eſt manere: nam ſi tota ſubſtantia deſtruatur, & pars maneat, non repugnabit aliquid in illa manere: ſic enim deſtructo homine manet intellectus in anima, quæ manet, cum ergo materia permaneat, poterit in illa quantitas conſeruari.

LVI. Rationes primæ ſententiæ ſoluūtur. Rationes illius ſententiæ expeditæ ferè ſunt ex probationibus ſecūdæ. Ad primam enim iam ſæpe dictum eſt materiam habere ſuum eſſe proprium, quod, licet in genere ſubſtantiæ ſit incompletum, tamen comparatione accidentis eſt eſſe ſimpliciter, ac per ſe ſubſiſtēs partialiter: & licèt pēdeat à forma in aliquo genere, & ideò in illo dici poſſit materia prius natura cōiungi formæ ſubſtantiali quam accidentali: hoc tamen nō obſtat quo minus materia, & per ſuam entitatē ſit capax ſuſtentādi accidentia, & ſub alia ratione, & in alio genere cauſæ prius natura cōiungatur illis.

Secunda. Ad ſecundam cōcedimus materiam primariò reſpicere ſubſtātialem formam, & ideò ordine intentionis ſeu finis prius illi cōiungi, nō tamen ordine executionis: nam potius ſub hac ratione prius natura cōiungitur accidētali formę, vt medio ſeu diſpoſitioni ad formam ſubſtantialem. Sæpe enim potētia quę primariò ordinatur ad aliquem actum, in executione prius recipit alium quo ad alterum diſponitur, vt viſus primariò ordinatur ad viſionē, prius tamē reſpicit lumen ſpeciem, &c. & in vniuerſum eſt hic ordo naturæ cōſentaneus vt priora intētione ſint poſteriora executione, & è conuerſo, vt quæ imperfectiora ſunt, via originis antecedāt. Quod autē ibi dicitur, formā accidentalem cōparari ad ſubſtantialem, vt actum ſecundum ad primum, nō eſt in vniuerſum neceſſariū: nam quantitas non videtur hoc modo comparari, ſed tñ vt connaturalis diſpoſitio ſubſtantiæ ratione materiæ. Et ſimiliter accidentia extrinſeca quę non manāt à forma, neque in illa recipiuntur, non comparantur ad illam vt actus ſecundi ad primū. Addo verò deinde, etiā ſi gratis demus totū quod in illo argumento ſumitur, nihil inferri contra noſtrā ſententiam: oſtendimus enim ꝙ, licèt admittamus formam eſſe primum actū materiæ ordine perfectionis, intētionis, & primæ originis, atqꝫ ēt ordine cauſalitatis effectiuæ, nihilominus optimè conſiſtit, & eſt veriſſimum quantitatem in ſola materia recipi vt in proprio ſubiecto inhæſionis, & materiali cauſa; quod à nobis hoc loco præcipuè intenditur. Quòd verò, nō obſtante ea prioritate formæ poſſit quantitas manere in materia, & eſſe prior tempore in illa quàm quælibet determinata forma præter primam quæ cū materia cōcreata eſt, ſatis probabiliter (vt exiſtimo) eſt à nobis declaratum in ſecunda aſſertione.

LVII. Tertia. Hinc facilè reſpōdetur ad tertiam rationem, primò gratis concedendo quantitatem conſequi actiuè formam ſubſtantialem vt eſt forma corporeitatis, & negando conſequentiam, quia (vt ſæpe dixi) poteſt manare à forma in materiā, & per ſucceſſionem formarum in ea cōſeruari. Secundò veriſimillimum eſt quātitatē eſſe proprietatem conſequentem materiam, ſeu (quod idem eſt) debitam compoſito ratione materiæ. Primum enim, commune fere axioma eſt quantitatem ſequi materiam & qualitatem formam: hac enim rōne diſtribuunt Doctores prædicamēta abſoluta, & eorum ſufficiētiam aſſignant. Deinde per ſe cōſentaneum eſt rōni, vt cum materia habeat veram ac realem eſſentiā propriā, licèt partialem, rōne illius habeat aliquam proprietatem: nec neceſſe eſt vt forma ex cōi ratione formæ ſubſtantialis habeat certam aliquam proprietatē ſpecificā: ſed ſatis eſt ꝙ illi reſpōdeat aliqua communis ſeu generica ratio qualitatis. Sicut ex communi ratione ſubſtantiæ immaterialis non ſequitur aliqua forma accidētalis ſpecifica, ſed ſequuntur intellectus & voluntas vt ſic. Præterea cum homo conſtet ex materia & forma omnino ſpirituali, & nihilominus ſibi vendicet eandem quantitatem quam aliæ res materiales, ſignum eſt poſtulare illam ratione materiæ, non ratione formæ. Denique ipſa proportio inter quantitatem & materiam ſatis indicat, quantitatē conſequi materiam: nam quātitas per ſe non eſt actiua, ſicut nec materia. Item, eſt apta ad recipiendū, vel vt potentia proxima, vel ut ratio & conditio bene diſponens ad patiendum & recipiendum: eſt ergo ſatis veriſimile quantitatem eſſe debitā materiæ, ſeu rōne materiæ. Quod ēt confirmari poteſt ex eo quod ſupra probauimus, nempe, omnem rem habētem materiam, habere etiam quantitatem, & è conuerſo. Duobus aūt modis poteſt intelligi hęc naturalis coniunctio in materiam, & quantitatem.

Quot titulis inter q̄titatem & materiā connexio interueniat. Primò ſolum rōne potentiæ paſſiuæ intrinſecè natura ſua poſtulātis talem affectionē. Neq; enim neceſſe eſt vt omnis innata proprietas ſit debita rōne principij actiui: ſed interdum ſufficit paſſiuum; quo modo multi exiſtimant motū eſſe naturalē cęlo; & eſſe in centro eſſe naturale terræ, & intellectui angelico eſſe naturales ſpecies intelligibiles ſcdm potētiā receptiuam, non actiuam.

A actiuã. Secundo modo poteſt intelligi per intrinſecam dimanationem actiuã. Et licet prior modus ſufficiat, hic poſterior nullum habet incõueniens; quia licèt materia ſit potentia ad formam ſubſtantialem, in ſe tamen habet veram eſſentiã actualem & entitatiuam: quid ergo mirum q̃ ab illa manet aliqua proprietas ipſi proportionata? Quod enim materia nõ ſit actiua per propriam actionem, ideo eſt, quia cum ſit pura potẽtia, nec poteſt agere rem ſibi ſimilem, quia deberet creare illam, nec poteſt agere in ſimilem potentiam, quia nõ habet ex ſe actum proportionatum, niſi in potentia tantum receptiua. Sæpe autem contingit vt res quæ non poteſt agere propria actione in aliud, habeat intrinſecam dimananonem in ſe, vt ſubſtantia Angeli non hẽt vim actiuam ſimilis ſubſtantiæ: habet tamen vim à qua in ipſa dimanent potentiæ ſibi proportionatæ: & forma ſubſtantialis iuxta receptam doctrinam non eſt immediatè actiua formæ accidentalis, & tamen per intrinſecam dimanationem manat intellectus ab anima, & intenſio frigoris à forma aquæ, cum ſe reducit ad priſtinam frigiditatem. Denique probabile valde eſt alios modos ex natura rei diſtinctos manare actiuè ab eſſentia matrix, vt ſubſiſtentiam partialẽ, & intrinſecã præſentiam localem, & relationes, ſi ſunt aliquid ex natura rei diſtinctum à fundamento.

LVIII. An dicenda materia recipere formã ſubſtantialẽ media quantitate.

Ad primam confirmationẽ negatur ſequela, abſolutè loquendo, quãuis poſſit diſtingui, dupliciter intelligi poſſe materiam recipere formã ſubſtantialem media quantitate. Primò ſolum vt diſpoſitione ſeu conditione neceſſaria, & ſic conceditur: neque contra hunc ſenſum procedunt rationes, & incommoda quæ ibi proponuntur. Secundo tanquam potentia proximè receptiua formæ ſubſtantialis, & hoc ſenſu rectè improbatur hoc conſequens in illa confirmatione: negamus tamen id ſequi, quia nullam habet neceſſariã cõnexionem cum doctrina tradita. Quid verò de qualitatibus corporeis dicendum ſit, videbimus ſectione ſequenti. Ad ſecundam confirmationẽ concedo ſequelam, nimirum quantitatem eſſe incorruptibilem quoad ſuam entitatẽ, licèt quoad varios terminos poſſit incipere & deſinere eſſe per diuiſionẽ, & coniunctionem quantitatis. Quo modo aũt ad quantitatem ſit per ſe motus, non põt hic pro rei difficultate examinari: breuiter tamen dico, ad productionem quantitatis nõ eſſe per ſe motũ, ſed accretionem, eáque non fieri eo q̃ noua quantitas, aut noua pars quantitatis ſimpliciter incipiat eſſe in rerum natura, ſed quia vna quantitas adiungitur alteri, & quæ erat aliena fit propria per ſpecialem quandam actionem ad hoc per ſe tendentem.

LIX. Ad quartum primò dicitur (applicando diſtinctionem datam) ſi materiam recipere quantitatẽ mediãte forma, intelligatur ſolum vt conditione neceſſaria, & principali termino ſuæ exiſtentiæ, ſic concedi poſſe totã rõnem, & nihil inferri cõtra doctrinam datam, vt facilè intuenti patebit: ſi verò intelligatur mediãte forma vt partiali ſubiecto, & propria cauſa materiali, ſic dicendum eſt, interdum manifeſtè hoc repugnare, vt in homine: indeque ſatis probabiliter colligi, non eſſe id conſentaneum naturis rerũ, & cauſalitati materiæ ac formæ in omnibus rebus naturalibus.

Rationes poſterioris ſententiæ quatenus probant materiã eſſe proprium ſubiectum inhærentiæ, & ſufficientem cauſam materialem quantitatis, & accidentium quæ per illam inhærent, non habent, vt exiſtimo, probabilem ſolutionẽ. Vnde ẽt Thomiſtæ, & ſpecialiter Aſtudillo 1. de generat. q. 2. hoc concedunt ẽt in doctrina D. Thomæ, dummodo non negetur, & formam ſubſtantialẽ ſimpliciter prius natura præcedere in materia, & quantitatem & accidentia omnino ab illa pendere. Quatenus aũt rõnes illæ procedũt contra hanc poſteriorem partẽ, & probant eadẽ accidentia manere in genito quę erant in corrupto, poſſent fortaſſe probabiliter ſolui, ſed quia nobis videtur probabilius ſaltem id perſuadere, in eis diſſoluendis immorari non libet.

SECTIO IIII.

B

Vtrum unum accidens poſſit eſſe proxima cauſa materialis alterius.

I. Supernaturaliter unũ accidẽs alij inhæret vt ſubiectoquo.

LOquimur iuxta naturas rerũ; nã ſuppoſito aliquo miraculo non eſt dubiũ quin poſſit aliquod accidẽs cõcurrere per modum ſubiecti, & materialis cauſæ ad eſſe alicuius accidentis, & ad effectionẽ eius, vt de quantitate in Euchariſtia cõſecrata docẽt probatiores Theologi. Secundum naturas aũt rerum duo ſunt certa: primũ eſt nullum accidens eſſe poſſe primum, & (vt ita dicam) fundamentale ſubiectum alterius accidentis, quod ab aliquibus vocatur ſubiectũ quod. Hoc patet, quia nullum accidens põt ſuſtentare aliud quin vtrumque in altero ſuſtentetur, & in hoc progreſſu non põt procedi in infinitum: aliàs nihil eſſet in quo tota illa cauſalitas materialiter fundaretur. Et eadẽ rõne nõ poteſt ſiſti in aliquo accidente: aliàs tota collectio accidentium non eſſet in alio ſed in ſe, quod repugnat naturæ accidentis: neceſſario ergo ſiſtendum eſt in ſubiecto ſeu materia ſubſtantiali. Et

Secus naturaliter.

C ad hunc ſenſum dici ſolet accidens non poſſe eſſe primam cauſam materialem accidentis, ſed ad ſummum proximam. Hocq; ex profeſſo docet Ariſt. lib. 4. Metaph. in loco ſtatim tractando.

II. Vnum accidẽs ratione alterius in ſubſtãtia recipitur.

Secundò eſt certum quædam accidẽtia ineſſe ſubſtantiæ medijs aliis accidẽtibus: hoc patet inductione, nam actus intellectus inſunt ſubſtãtię ſpirituali medio intellectu: & actus voluntatis media volũtate, & ſic proportionaliter de reliqs actibus, vel habitibus potentiarũ ſenſitiuarum, & qualitates corporeæ ex oĩum ſententia inſunt media quantitate. Et rõ generalior reddi poteſt, quia licèt omnia accidẽtia ordinentur ad ſubſtãtiam, non tamen ſine ordine inter ſe, & ideò poteſt vnum reſpicere ſubſtantiam mediãte alio.

Punctus quæſtionis.

III. DIfficultas ergo eſt, quomodo vnum accidẽs inſit ſubſtantiæ mediante alio, an ſolum vt quo, vel etiam vt quod, his enim terminis vtuntur Philoſophi. In quibus eſt cauenda æquiuocatio, vt punctus controuerſiæ attingatur, nam

vno

vno ſenſu poteſt negari accidens eſſe ſubiectum quod, ſolũ quia non eſt primũ fundamentũ, & veluti baſis totius cauſalitatis qua ſuſtentatur aliud accidẽs: dicetur aũt iuxta hunc ſenſum aliquod accidẽs eſſe ſubiectum quo, quia eſt id quo mediãte ſubſtãtia recipit aliud accidens ſiue priori accidẽti poſterius verè ac propriè inhæreat, ſiue non. Et hic ſenſus nõ põt in dubitationẽ cadere, nec de illo eſt controuerſia. Alio ſenſu dici põt accidẽs eſſe tm̃ ſubiectũ quo, & nõ quod alterius accidentis, quia non põt vnum accidẽs eſſe ſubiectũ ẽt proximũ in quo aliud accidens verè inhæreat, quãuis poſſit eſſe rõ inhærendi, id eſt neceſſaria conditio vel diſpoſitio prærequiſita in ſubſtãtia, vt aliud accidẽs ei inhærere poſſit, quo modo multi putant diaphaneitatẽ comparari ad lumen. Et iuxta hunc ſenſum verè ac propriè vnũ accidens nõ eſt cauſa materialis alterius, niſi eo fortaſſe ſenſu, quo cauſa diſpoſitiua ad materialem reuocatur: quo modo ẽt põt accidẽs eſſe cauſa materialis ſubſtãtiæ: nos aũt agimus de propria cauſa materiali, in qua proximè inſit, & recipiatur accidentalis forma: Vnde ẽ contrario dicetur accidens [ſubiectũ quod] alterius accidentis, ſi verè illud in ſe recipiat, & in ſe proximè terminet vnionem & inhæſionem illius ẽt ſi nõ ſit primũ (vt ita dicam) ſuſtentaculum vtriuſque: & in hoc ſenſu tractatur quæſtio præſens.

Variæ ſententiæ.

IIII. Gregor. PRima ſententia eſt, nullũ accidẽs eſſe verum ſubiectum & materialem cãm alterius accidẽtis. Ita tenet Gregor. in 2. d. 12. quæſt. 2. art. 2. Tribuitque Ariſtot. 4. Metaph. tex. 13. & 14. vbi probat, accidens non accidere accidẽti, niſi q̃a ambo eidem accidunt: & ſubdit cauſam, quia non eſt maior ratio, cur vnum accidens alteri accidat, q̃ ẽ conuerſo. Idem ſupponere videntur Nominales, qui negãt qualitates panis inhærere quantitati, ẽt poſt cõſecrationem panis, quos citaui tertio tom. 3. par. diſp. 56. ſect. 3. In eandem ſniam referri põt Capreol. in 1. d. 3. q. 3. art. 2. ad 2. Scoti cont. 1. concluſionem, vbi non ſatis explicat, quo ſenſu loquatur de [ſubiecto quo,] & [quod:] nec ex locis D. Tho. quæ affert, ſatis id conſtare poteſt, vt videbimus. Gregorius verò clarius locutus eſt, qui non profert rõnes magni ponderis; ſumma. n. oĩum eſt, quoniam forma non põt eſſe principium patiendi aut recipiendi, alias confunditur munus formæ cũ officio materiæ, ſed omne accidens ſt vera forma accidentalis: ergo nõ põt eſſe principium receptiuũ accidẽtis.

Nominal. Capreol.

V. Secunda ſententia eſt, vnũ accidens eſſe poſſe proximum ſubiectum, in quo aliud recipiatur, & conſequenter poſſe exercere propriam cauſalitatem materialem circa illud. Hãc tenet, & bene declarat Duran. in 1. diſ. 8. 2. p. q. 4. nume. 15. eamque ſupponunt D. Tho. & alij autores, qui (vt prædicto loco allegaui) dicunt in Euchariſtia poſt conſecrationem panis qualitates inhærere quantitati ſeparatæ, non per inhærentiam nouam, quæ per conſecrationem illis cõferatur, ſed per antiquam, quam habebant in quãtitate, quæ antea inhærebat in materia vt in ſubiecto, quo ſublato, remanẽt alia accidentia fundata ſuper ipſam quantitatẽ, vt expreſſè docet D. Tho. 3. par. q. 77. art. 2. ratione 2. Et in ſolutione ad ſecundum declarat, [vnũ accidens per ſe nõ poſſe eſſe ſubiectũ alterius, quia per ſe non eſt: quatenus vero eſt in alio, poſſe eſſe ſubiectũ, quia põt vnũ accidẽs, mediante alio, recipi in ſubiecto:] & ſic ait, [ſuperficiẽ eſſe ſubiectum coloris,] quod non eſſet abſolutẽ verum, ſi accidens tantũ eſſet medium quo in priori ſenſu ſupra declarato. Et 1. 2. q. 7. ar. 1. ad 3. & q. 56. art. 1. ad 3. vbi eandem doctrinam repetit, ait [vnum accidens inhærere alteri,] quod non poteſt verè dici de pura diſpoſitione. Similia fere habet in 3. diſt. 33. q. 2. art. 4. quæſtiuncul. 1. & optimè in quæſt. de ſpiritual. creat. art. 11. ad 13. & ſæpe aliàs. Atque hanc ſententiam cenſeo eſſe veram.

Duran. D.Thom.

Quæſtionis reſolutio.

VI. VT verò illam probemus, & declaremus amplius, dico primò. Quãuis non poſſit omne accidens in alio accidente proxime inhærere, aliquibus tamen accidentibus id poteſt conuenire. Prior pars nota eſt, quia cum tota collectio accidentium debeat neceſſario inhærere ſubſtantiæ, neceſſe eſt vt aliquod accidens immediatè ſubſtantiæ inhæreat: non enim põt inter ſubſtãtiã & accidens medium inueniri: quamuis inter ſubſtantiam & aliquod accidens poſſit aliud accidens intercedere, quia ſicut generalis diuiſio entis in ſubſtantiam & accidens adæquata eſt, ita vt inter membra diuidentia nullũ poſſit cadere medium: ita inter primum accidentis ſubiectũ, quod eſt ſubſtãtia, & totam collectionem accidẽtium, ſeu inter ſubſtantiam & primum accidens eius, non poſſit medium inueniri. Quod rectè notauit D. Thom. 1. p. q. 77. art. 1. ad 5.

VII. Poſterior pars probatur primò inductione in accidentib. corporeis: nã oĩa inſunt ſubſtãtię, media quãtitate, vt oẽs Philoſophi docent: & vr̃ probari experiẽtia, nã albedo in ſuperficie extenditur, & calor ſimiliter, cũ diffunditur per corpus, in quãtitate eius extenditur. Rñderi poteſt, hinc ſolũ colligi, quãtitatẽ eſſe diſpoſitionem neceſſariã in ſubiecto, vt alia accidẽtia corporea in ipſo poſſint eſſe cõnaturali mõ, non tñ ipſam q̃titatẽ eſſe proximũ ſubiectũ, cui talia accidentia verè inhæreant. Sicut de ſubſtãtiali forma ſupra probabiliter dicebamus, nõ ingredi materiã, niſi extenſam per quantitatem, ſuppoſita vero ea diſpoſitione, immediate coniungi entitati ipſius materię, & coextẽdi illi: cur ergo nõ poſſet idem dici de albedine, & de calore, &c? Rñdetur, rõnẽ eſſe valde diuerſam, nã forma ſubſtantialis cũ ſit ſuperioris ordinis, eſt improportionata, vt accidẽti proximè inhæreat. Item, nõ vnitur per modum accidentalem, ſed ſubſtantialẽ, & ideo immediatè debet ſubſtãtiæ vniri, qualitas verò corporea eſt accidens, & per modum accidentalem vnitur, & ideo ex ſe proportionata eſt, vt poſſit accidenti proximè inhærere: ergo, quando talis eſt qualitas, vt per ſe & neceſſario in ſubſtantia ſupponat quantitatem, ad hoc vt mediãte illa recipiatur, veriſimilius eſt, in illa immediate recipi. Et cõfirmatur ex myſterio Euchariſtię, nã in quantitate ſeparata accidentia inhærent, vt ex

Theo-

Theologia ſuppono: ergo ex natura ſua apta ſũt informare quantitatem, quia forma non poteſt ſuum effectum formalem exercere extra ſubiectum ſibi proportionatum: ergo ante conſecrationẽ illæ qualitates inhęrebant quantitati, quia qualitas naturaliter informat ſubiectum ſibi proportionatum, ſi illi coniunctum ſit. Item, quia ſuperfluè fingitur noua inhæſio, de nouo & miraculosè facta in illis qualitatib. ſi iuxta rei naturã intelligi poteſt & præceſſiſſe, & ſemper permanſiſſe. Euidentiorque eſt hæc inductio in quibuſdam accidẽtib. quæ non ſunt res omnino diſtinctæ ab accidentib. in quib. fundantur, ſed modi eorum, vt eſt figura reſpectu quantitatis, & motus, & vbi ſeu præſentia localis reſpectu eiuſdem, & relatio (ſi eſt motus diſtinctus) reſpectu ſui fundamenti. Prætereà, in ſpiritualib. accidentib. (& eadem ratio eſt de materialibus quæ illis proportionantur) hoc uidetur certiſſimum, nam in primis neceſſe eſt habitus operatiuos immediatè inhærere in potentijs, ad quas iuuandas ordinantur: quia hi habitus præbent inclinationem, & facilitatem his potentijs: ſed non præbent hanc facilitatem, niſi formaliter per ſeipſos, ergo informant has potentias: ergo in eis proximè recipiuntur. Atque hac ratione ſcientia recipitur in intellectu, & ſpecies impreſſæ in potentia cognoſcente ipſis proportionata, & ſic etiam dicunt Theologi fidem eſſe in intellectu, & charitatem in voluntate. Atque eadem vel maior ratio eſt de actibus vitalibus, qui eſſentialiter ſunt actus immanentes: vnde neceſſe eſt recipi immediatè in proximò principio à quo procedunt. Ratio verò à priori huius partis ſumenda eſt ex ſubordinatione naturali talium accidentium, quam ex ipſis effectibus, & naturalibus indicijs inueſtigamus, & non eſt, vnde repugnet naturæ accidentis vt ſic.

Accidentia ſpūalia aliis accidẽtib. vere inhærẽt.

VIII. *2. Concluſ.* Dicò ſecundò. Vnum accidens verè põt exercere cauſalitatem materialẽ reſpectu alterius ſibi proportionati. Hæc aſſertio ſequitur ex priori, nã ſubiectum recipiens in ſe formam, propriã cauſalitatem materialem exercet erga illam: ſed vnũ accidens eſt proximum ſubiectum recipiens in ſe aliud accidens: ergo. Secundò, quia accidẽs quod in alio recipitur, pendet ab eo in eſſe & fieri, & non vt ab efficiente, formaliter ac præcisè loquẽdo, ex vi receptionis, quæ interdum poteſt re ipſa ſeparari ab effectione, vt patet in quantitate, quæ non facit albedinem, quam in ſe recipit: vnde albedo non pendet ab illa, media actione, ſed media vnione & inhæſione: pertinet ergo illa dependentia ad materialem cauſalitatem. Tertio. Accidens quod alteri inhæret, eſt forma eius; vnde actus vitales dicuntur actus ſecundi potentiarum, quia illas vltimò actuant, & informant, & albedo denominat ſuperficiem illam, vt informans illam: ergo è conuerſo accidens recipiens aliud, exercet materialem cauſalitatem circa illud.

IX. *Quæſtio incidens tractatur & reſoluitur.* Sed quæret aliquis, cum vnum accidens cauſat aliud materialiter, an ſolũ illud proximè concurrat in eo genere, vel etiam ipſum ſubiectum, aut aliquod aliud accidens. Reſpondent aliqui, quædam eſſe accidentia ſimplicia, id eſt, nec formaliter, nec identicè compoſita ex varijs entitatibus, vt eſt albedo, viſio, &c. alia vero compoſita ex varijs entitatibus, quæ compoſitio nunquam

A reperietur in accidentibus, quæ propriam habent entitatem: nam licet in eis eſſe poſſit compoſitio intentionis vel extenſionis, hæc tamen ordine ad ſubiectum comparatur per modum ſimplicis entitatis: in accidentibus autem, quæ ſunt modi rerum, interdum reperitur illa compoſitio, verbi gratia præſentia localis panis non tantum eſt in quantitate, ſed etiam in ſubſtantia panis, vnde integra illa præſentia compoſita eſt ex præſentia ſubſtantiæ, & præſentia quantitatis. De prioribus ergo accidentibus, quando vnũ ineſt ſubſtantiæ, medio alio, aiunt materialem cauſalitatem per ſolum accidens proximè exerceri, & è conuerſo vnionem ſeu inhærentiam accidentis per ſe & immediatè terminari ad ſolum accidens, ad ſubiectũ vero alterius accidentis non niſi remotè & quaſi per accidens, nam cum tale accidens, ſit ſimplex modus, aut ſimplex entitas, non poteſt immediatè vniri pluribus rebus: ſic Ocham 4. quæſt. quarta, ait accidẽs ſimplex non poſſe eſſe, niſi in ſubiecto æquè ſimplici.

X. B At verò, quando accidens eſt compoſitũ modo explicato, adæquatè eſt in ſubiecto compoſito; & ideò licèt ſecundum vnam partem ſit in altero accidente, ſecũdum aliam eſſe poteſt immediatè in ſubſtantia, atque ad hunc modum dici ſolet quantitatem diſcretam eſſe in multis ſubiectis partialiter, de quo ſuo loco. Atque in hac poſteriori parte non eſt in re difficultas, quãuis eſſe poſſit quæſtio de nomine, an illud ſit dicendum vnum accidens, vel potius duo, cum in re ſint ita diſtincta, vt poſſit unum ſine alio manere: ſicut de facto deſtructa fuit præſentia ſubſtantiæ panis, & manſit præſentia quantitatis, & potuiſſet etiam contrario modo fieri. Vnde non eſt dubiũ quin illæ pręſentiæ ſint in re diſtinctæ, & diuerſarum rationum. An uero propter aliqualem unionem dicendę ſint componere unam, nil intereſt ad rem præſentem, & uidetur quæſtio de modo loquendi.

XI. De priori autem parte maior dubitatio eſt, nã illud principium, quòd accidens ſimplex in entitate ſua nõ poſſit immediatè & adæquatè recipi in ſubiecto compoſito, neque eſt certum, neque C videtur neceſſarium. Nam in primis multi ita cenſent de omnibus accidẽtibus corporalibus, quòd ſint per ſe primò in compoſito ſubſtãtiali, ſaltem qñ ex vtraq; parte eſt materiale (quæ opinio ex hoc pręciſe, quod ſubiectum ſit cõpoſitũ, & forma accidentalis ſit ſimplex, non inuoluit repugnantiam) ergo eadẽ ratione eſſe poterit in compoſito accidentali. Item, interdum vnum & idem accidens vel accidentalis modus reſpicit duas res diſtinctas: vt modus vnionis & reſpicit, vel afficit rem quam vnit, & rẽ cui vnit: ergo ſimiliter vna entitas accidentalis põt per ſe primò reſpicere duas res vt componentes vnum adæquatum ſubiectum, verbi gratia materiam & quantitatem, vt componunt hoc ſubiectum quantum. Denique in hoc nulla apparet intrinſeca repugnantia. Exiſtimo ergo ex hoc principio non poſſe generaliter definiri, quando vnũ accidens ineſt ſubſtantiæ, mediante alio, an ſubſtantia ibi concurrat ſolum remotè, vel etiam proximè, nec inuenio aliud generale principiũ ex quo id poſſit vniuerſaliter expediri.

XII. Quapropter reſpiciendũ cenſeo ad naturam vniuſ-

Digitized by Google

A vniuſcuiuſque accidentis, & ad effectũ formalem eius: nam ſi effectus formalis accidentis ob ſpãlẽ naturam ſuam non poſtulat immediatum concurſum materialem ſubſtantiæ, veriſimilius eſt ſubſtantiam tñ concurrere remotè, & immediatè ſolùm inhærere vnum accidens in alio. atq; ita abſolutè affirmat Durandus loco ſupra citato. Et rõ eſt, quia ſi illa cã proxima eſt ſufficiens, ſuperfluum erit aliam addere. Atque hoc modo exiſtimo albedinem, & ſimiles qualitates inhærere q̃titati, ita vt modus inhærentiẹ earum in ſola quãtitate proximè terminetur. Cuius ſignũ optimũ eſt, quia ſublata materia, & manente quantitate, conſeruatur eadem inhærentia. Neq; eſt aliquod aliud ſignum, vel indicium; quod ad effectum formalem horum accidentium amplius requiri oſtendat.

XIII. At vero, ſi eſt aliquod accidẽs quod ex ſuo ſpãli modo informandi requirat immediatam inhẹrentiam, non ſolum ad aliquam facultatẽ, ſed ẽt ad ipſam ſubſtantiam rei, non repugnabit ita fieri. Hoc ſpãliter aduerto pp actus vitales, v.g. intellectus, aut voluntatis, quos aliqui putant, ita eſſe in facultatib. vt ipſam etiã animæ, vel angeli ſubſtantiam immediatè attingant propter intrinſecum modum afficiendi vitalis actus, & quia ita B eſſentialiter eſt actus immanens, vt immediatè afficiat totum principium intrinſecum, immediatè in illum influens: hoc autem principiũ, vt hi autores conſequenter opinantur, non eſt ſola potẽtia, ſed ipſa etiam ſubſtantia angeli, vel animæ. Quæ õnia ex vi cauſalitatis materialis non repugnat: eius tñ veritas alibi examinãda eſt. Atque eodem modo eſt probabile, quod in Theologia aliqui cenſent, habitos per ſe infuſos; ſicut ſimul concurrũt actiuè cum potentijs ad eliciendos actus ſupernaturales, ita etiam concurrere materialiter ad recipiendos illos: hoc.n. (ſi aliũde probetur neceſſarium, aut magis connaturale talib. actib.) non repugnat, ex eo quod potẽtia, & habitus ſunt res diſtinctæ, quia ſatis eſt, quod vniantur & concurrant per modum vnius integræ facultatis.

Reſponſio ad argumenta.

C XIIII. *Accidẽs an accidat accidenti.* FVndamentum Gregorij non hẽt difficultatẽ. Propoſitio.n. Ariſtotelis, q [accidẽs nõ accidit accidenti,] intelligẽda eſt vt [ſubiecto quod,] in priori ſenſu ſupra declarato. Quem ſenſum D. Tho. ibi indicat. Dici etiam poſſet, Ariſtotelem ibi non ſolum agere de accidentali inhærentia, ſed etiam de accidentali prædicatione, qua vnum accidens omnino per accidens dr̃ de alio, vt cum muſicus dr̃ eſſe alb. hmõi. n. prædicatio non orit ex eo q vnũ accidat alteri, ſed quod ambo in vno tertio coniungantur. At verò interdum poteſt accidens prædicari de accidente, non oĩno per accidens, vt in hac propoſitione: [Quantum eſt in loco,] aut, [Intellectuale intelligit, Appetitiuum amat;] & in his non repugnat accidens ineſſe accidenti mõ ſuperius expoſito; & in eodem ſenſu non repugnabit accidens accidere accidenti, nõ mere per accidens, ſed propter aliquem ordinem per ſe, quem inter ſe habeant: quo etiam modo ſuperficies dr̃ alba, & ſic de alijs. Ad rõnem rñdetur non repugnare, q res, quæ eſt forma reſpectu vnius, ſit potentia receptiua reſpectu alterius quod patet in anima rõnali, & in qualibet potẽtia paſſiua accidentali, & ex dictis in ſectione prima ſatis clarum eſt, neque occurrit noua difficultas.

DISPVTATIO XV.

De cauſa formali ſubſtantiali.

QVoniam cã materialis, & formalis mutuam habitudinem inter ſe dicunt, iõ eadem methodo, qua de materia diſſeruimus, dicemus propriùs de forma ſubſtantiali, & poſtea de accidentali, nã, quæ de forma in cõi deſiderari poterant, vel tacta ſũt in Diſputatione de cauſis in cõi, vel explicabuntur diſtinctius in ſingulis membris, q̃ in illa rõne cõi ſolũ analogicè conueniunt. Tractãdo aũt de ſubſtantiali forma, cõplebimus ea quæ de materia prima in hunc locũ remiſimus pp intrinſecam connexionem inter ipſam & formã. Supponendũ eſt aũt hic non eſſe ſermonem de forma extrinſeca, quam exemplarem vocant, de qua infra dicemus, quia vt ſic magis habet rõnem efficientis, q̃ formæ. Neq; etiam de forma ſeparata, vt ſolet natura Angelica, aut immaterialis nominari, non propter cauſalitatem, ſed pp actualitatem ſeu pulchritudinem. Sed agimus de ſola forma informante ſeu recepta in materia, quia illa eſt quæ propriam, & ſpãlem habet rõnem cauſę. Rurſus vero diuidi ſolet forma in phyſicam, & metaphyſicam: prior eſt quæ veram & realem cãlitatem formę exercet, & ideo de illa principalius dicendum eſt. Quamuis.n. phyſica forma dicatur vel quia naturam rei principaliter conſtituit, vel quia per motum phyſicum principalius inueſtigatur, priuſque in ſcientia Phyſica conſideratur non tñ eſt extra Metaphyſicam conſideratiõnẽ, tũ quia rõ formæ cõis eſt & abſtracta, tum etiã quia forma conſtituit eſſentiam, tum deniq; quia eſt vna ex præcipuis cauſis. Quid autem per Metaphyſicam formam ſignificetur, & quo mõ hãc rationem cauſæ participet, in fine huius diſputationis ſubijciemus.

SECTIO I.

An dentur in rebus materialibus ſubſtantiales formæ.

RAtio dubitandi eſt primò, quia formæ ſubſtantiales nullo experimento cognoſci poſſunt, nec ſunt neceſſariæ ad omnes actiones & differentias rerum quas experimur: ergo nõ ſunt ſine cauſa introducendæ. Antecedens patet, quia ignis v.g. ſufficienter intelligitur in ſuo eſſe conſtitutus, ſi concipiamus quandam ſubſtantiam habentẽ perfectum, & ſummum calorem cum ſiccitate coniunctum etiam ſi ſubſtantia his accidentibus ſubiecta, ſit ſimplex, & hoc etiam ſatis eſt ad oẽm actionem ignis, quam experimur, & ad diſtinctionem inter ignem & aquam, & ad trãſmutationẽ vnius in aliud; quæ in hoc videtur conſiſtere, quod illa ſubſtantia à ſummo frigore tranſit in ſummũ calorem 1. Dubii rõnes

lorem

Digitized by Google

formam, & è conuerſo. Hoc ergo ſatis eſt ad conſtitutionem, diſtinctionem, & actionem elemētorum, idem ergo proportionaliter ſufficiet ad miſtorum compoſitionem: hæc enim ex elementorum miſtione procreantur.

II. Secundò inuolui videtur repugnantia cum dicitur forma informans, & ſubſtantialis; nam vel eſt res ſubſiſtens, & nullo indigens ſubiecto ſuſtentante, vel alio indiget: ſi primum habeat, non poteſt eſſe forma informans, quia repugnat id quod ſubſiſtens eſt, in alio recipi. Si ſecūdum habeat, eſt forma inhærens: ergo accidentalis: non datur ergo ſubſtantialis forma.

III. Tertiò quia, poſitis ſubſtātialibus formis, nō poteſt intelligi, quomodo fiant rerum tranſmutationes, & generationes, niſi aliquid ex nihilo fiat, quod eſſe non poteſt iuxta naturalia principia. Sequela patet, quia vel forma ſubſtantialis præexiſtit generationi, aut aliquid eius, vel nihil. Primū dici non poteſt, aliàs infinitæ formæ prę exiſterent in materia, & re ipſa nihil de nouo fieret, ſed appareret. Neque etiam poteſt dici ſecundum, tum quia in eadem parte materiæ nō pōt eſſe aliquid formæ, quin ſit tota forma, cum indiuiſibilis ſit: tum etiam, quia etiā ſi pars formæ præ ſit, & pars inducenda ſit, hæc pars fiet ex nihilo: non enim poteſt ex priori parte fieri: reſtat ergo, vt dicatur tertium, quod tamen repugnat, & excedit vim naturalium agentium.

IIII. *Veteres Philoſophi formas ſubſtantiales neſciuere.* In hac quæſtione antiqui Philoſophi fere omnes ignorarunt formas ſubſtantiales, vt conſtat ex his, quæ ſuprà retulimus de eorum opinionibus circa materiam primam, vel primum ſubiectum trāſmutationum naturaliū: cum enim exiſtimauerint illud ſubiectum eſſe cōpletum ens actu, non potuerunt ſubſtātialem formam agnoſcere: nam forma ſubſtātialis, & materia prima, quę ſit pura potentia, quaſi correlatiua ſunt. Nō nulli etiā è poſterioribus Philoſophis ſaltem in elementis negarunt ſubſtantiales formas. Ita ſignificat Alexander Aphrodiſæus 12. Metaphyſ. commento 12. quāq̄ ibi ſolum exempli cauſa, & ſecundū proportionem loqui videatur: & Philopon. 2. de Gener. com. 7. & prius tenuit eandem ſententiam Galenus lib. 1. de Element. & antea idem ſenſit Empedocles, qui miſtorum formas non negauit, ſed elementorum, vt ſignificat Ariſtotel. 1. Phyſic. tex. 51. & 2. Phyſic. text. 22.

Aphrodiſ.

Philopon. Galenus.

Quæſtionis reſolutio.

V. Dicendum verò eſt omnes res naturales, ſeu corporeas conſtare forma ſubſtantiali (præter materiam) tanquam principio intrinſeco, & cauſa formali. Hæc eſt ſententia Ariſtotelis innumeris in locis, qui ſæpe reprehendit veteres Philoſophos, q̄ fere prætermiſſa ſubſtātiali forma, omnem inquiſitionem circa materiam adhibuerint, vt cōſtat ex toto lib. 1. Phyſic. & ex lib. 2. c. 1. vbi formam perfectiorem naturam dicit eſſe, q̄ materiam. Idem habet lib. 1. de partibus animalium, c. 1. & 7. Metaph. c. 4. & lib. 12. c. vbi vocat formam [hoc aliquid: quia complet ſubſtantiam, quæ eſt hoc aliquid: & ibidem, præſertim lib. 7. Metaph. vocat formam [quod quid eſt:] & rationem reddit, quia ipſa eſt quæ conſtituit, & diſtinguit rerum eſſentias. Præterea lib. 2. de Anima cap. 1. diſtinguit ſubſtātiam in materiā, formam, & compoſitum, & formam vocat ἐντελέχειαν, de quo nomine multa eru lite ſcripſit Fonſeca lib. 1. Metaph. in fine; communiter tamē docent ſcriptores vocem endelechiæ generaliorē eſſe, & plura comprehendere quàm ſubſtantialem formam. ſignificat enim propriè perfectionem, ſeu actum perficientem rem. Per antonomaſiam verò attribui ſolet formæ ſubſtantiali, quòd ſit præcipuus actus, & maxima perfectio rei ſubſtantialis. Alijs etiam nominibus ſolet ab Ariſtotele forma ſubſtantialis nominari, quę inferius, explicando eius cauſalitatem, adnotabimus. Non tamen fuit Ariſtoteles huius veritatis inuentor, nam ante eū ſubſtantialem formam agnouit Plato, vt conſtat ex Timæo, vbi formas appellat [verè exiſtentiū ſimulachra,] id eſt idearum participationes, cum tamen ipſe non ponat ideas niſi ſubſtantiarum. Et ante Platonem nonnulli è Philoſophis creduntur ſubſtantiales formas attigiſſe, vt conſtat ex Ariſtot. 1. de partib. animal. cap. 1. & alijs locis ſuprà citatis. Iam verò eſt hoc dogma ita receptum in Philoſophia, vt ſine magna ignorantia id negari nō poſſit: eſtque ita conſentaneum veritati fidei Chriſtianæ, vt eius certitudo non parum inde augeatur: quare placet huius veritatis probationem à quodam principio fide certo, & lumine naturali euidente inchoare.

Plato.

Ex rationali cateræ ſubſtantiales formæ colliguntur.

Prima igitur ratio ſit, nam homo conſtat forma ſubſtantiali ut intrinſeca cauſa: ergo & res omnes naturales. Antecedens probatur, nam anima rationalis ſubſtantia eſt, & non accidens ut patet, quia per ſe manet ſeparata à corpore, cū ſit immortalis: eſt ergo per ſe ſubſiſtens, & independens a ſubiecto, non eſt ergo accidēs, ſed ſubſtantia. Ruſus illa anima eſt uera forma corporis, ut docet fides, & eſt etiam euidens lumine naturali: non enim poteſt eſſe ſubſtantia aſſiſtens, aut extrinſecè mouens corpus: alias non uiuificaret illud, neque ex præſentia, & coniūctione eius eſſentialiter penderent opera uitæ, nec denique eſſet ipſe homo qui intelligeret, ſed quędam alia ſubſtantia illi aſſiſtens. Conſtat ergo homo corpore ut materia, & anima rationali ut forma, eſt ergo hęc anima ſubſtantialis forma, nam ut infra declarabimus, nomine ſubſtantialis formę nihil aliud ſignificatur, quam ſubſtantia quædam partialis quæ ita poteſt uniri materię, ut cum illa componat ſubſtantiam integram ac per ſe unā, qualis eſt homo. VI.

Prima uero conſequentia probatur, ſupponēdo ſermonem eſſe de reb. naturalibus generabilibus, & corruptibilibus, nam hę ſunt quoad hāc partem eiuſdem ordinis cū homine, & inter eas poteſt eſſe tranſmutatio & uiciſſitudo, inde tñ facile concludetur à fortiori idem eſſe dicēdum de incorruptibilibus corporibus, ſuppoſita ſnīa quam ſuprà tractauimus de materia eorum. Hominis ergo compoſitio ex materia & forma ſubſtantiali oſtendit eſſe in rebus naturalibus quoddam ſubiectum ſubſtātiale natura ſua aptum vt informetur actu aliquo ſubſtantiali: ergo tale ſubiectum imperfectū, & incōpletum eſt in genere VII.

re ſubſtantiæ: petit ergo ſemper eſſe ſub aliquo actu ſubſtantiali. Hoc autem ſubiectum non eſt proprium hominis, ſed in alijs etiam rebus naturalibus reperitur, vt per ſe notum eſt; vnde & ad generationem hominis ſupponitur & ad nutritionem, & poſt eius corruptionem manet: ergo res omnes naturales, quæ illo ſubiecto ſiue materia cõſtant, conſtant etiam ſubſtantiali forma actuante, & perficiente ſubiectum illud. Præterea, ex eadem hominis compoſitione colligitur, aggregationem plurium facultatum, vel formarum accidentalium in ſimplici ſubiecto ſubſtantiali non ſatis eſſe ad conſtitutionem rei naturalis: nã in homine ſunt illæ facultates, & formæ accidentales, plures fortaſſe ac perfectiores, quàm in alijs naturalibus rebus, & tamen non ſufficiunt ad conſtitutionem alicuius naturalis entis completi, ſed præterea requiritur forma, quæ veluti præſit omnibus illis facultatibus, & accidentibus, & ſit fons omnium actionum, & naturalium motuum talis entis, & ĩ qua tota illa varietas accidentium & potentiarum radicẽ, & quandam vnitatem habeat: ergo eadem ratione in reliquis entibus naturalibus neceſſaria eſt aliqua forma ſubſtãtialis diſtincta ab accidentibus, & intimior ac perfectior illis. Tertiò, eodem exẽplo cõſtat, generationem, & corruptionem hominis ſubſtantialem non conſiſtere in acquiſitione, vel amiſſione aliquorum accidentium, ſed in vnione vel diſiunctione animæ rationalis ſubſtantialiter informantis corpus humanum, ad quam præparant accidentia quędam, quibus ſublatis, anima recedit, & homo corrumpitur: ergo eodem modo intelligendum eſt fieri corruptionem & generationem aliorum entium naturalium. Nam, quantũ experientia colligi põt, idem modus eſt generationis & corruptionis in alijs rebus, qui eſt in homine, excepta differentia in perfectione & ſubſiſtentia formæ humanæ, quam ex modo generationis, & corruptionis non colligeremus, niſi aliunde nobis nota eſſet. Et propterea dr̃ Eccleſiaſt. 3. [Vnus interitus eſt hominis, & iumentorum, & æqua vtriuſque cõditio, ſicut moritur hõ, ita & illa moriũtur, &c.] Denique omnia indicia, & ſigna ſubſtantialis compoſitionis, quæ in homine cogitari poſſunt, ſunt in alijs entibus naturalibus, præſertim in animantibus, vt ex ſequente ratione conſtabit.

Subſtantialis formæ indicia varia.

VIII. *Reductio alterati paſſi in priſtinum ſtatũ.*

SEcunda ergo ratio principalis ſumitur ex varijs indicijs, ortis ex accidẽtibus & operationibus entium naturaliũ, quę indicant latere ſub illis formam ſubſtantialem. Primum cernitur etiam in elementis: nam ſi aqua v.g. calefiat, & poſteà remoueatur agens, ab intrinſeco reducitur ad priſtinam frigiditatem, vt experimento conſtat: ergo ſignum eſt, eſſe in aqua aliquod intimius principium, à quo iterum manat intenſio frigoris, ſublatis extrinſecis impedimentis: illud autem principium nõ poteſt eſſe niſi forma ſubſtantialis: ergo. Prima conſequentia probatur, quia nullum poteſt eſſe extrinſecum principium illius reductionis, tũ quia, ſi illa reductio eſſet ab extrinſeco, nõ eſſet per ſe ac neceſſariò, ſed ex accidente, prout extrinſecum agens caſu occurreret: tum etiam quia, diſcurrẽdo per omnia principia extrinſeca quę communiter occurrunt, nullum eſt, à quo poſſit illa actio prouenire, quia proximè ſolùm occurrere ſolet aer circunſtãs, qui vel naturaliter nõ eſt tam frigidus, ſicut aqua, vel ex accidente relinqui ſolet æquè calidus ac ipſa aqua: vnde ipſe etiam ſe reducit ad priſtinum ſtatum quantum poteſt: remotè verò ſolum interueniũt cauſæ cęleſtes, & vniuerſales, quæ ex ſe non ſunt determinatæ ad huiuſmodi actionem, vt notum eſt.

IX. *Variæ talis reductionis cauſæ refelluntur.*

Secundum verò antecedens, ſcilicet, nullam aliam cauſam intrinſecam illius actionis excogitari poſſe, præter ipſam aquæ formam, probatur, nam quæ nam erit illa? Dicunt aliqui in quibuſdam partib. aquæ ſemper manere intenſum frigus, & ab illis partibus alias, quæ calefactæ fuerunt, frigefieri, quod probabile cenſet Caietanus 1. part. quæſt. 54. artic. 3. & tribuitur Auerroi 2. de Anima, comm. 1. Sed hoc friuolum eſt, & contra experientiam, ſenſu enim percipimus totam aquam incluſam vaſi alicui, eſſe valde calidam, quacunque ex parte attingatur: ſi autem eſſent aliquæ partes adeò frigidæ, vel percipérentur ſenſu, vel ſaltem temperarẽt in aliqua parte aquæ caloris ſenſum: neutrum autem fit. Eſt etiam contra rationem Phyſicam, nam tota aqua ſecundum omnes ſuas partes eſt vniformiter difformiter applicata igni naturaliter agenti: ergo ſecundum omnes partes eodem modo patitur vniformiter: quid enim eſt, quod poſſet, vel actionem illam impedire, vel ita interrumpere, vt in quibuſdam partibus fieret, & non in alijs? Item, vel illæ partes, quæ frigus retinere dicuntur, poſſunt calefieri, vel non: ſi non, ergo neque corrumpi poterũt: ſi verò poſſunt calefieri: ergo ſi tota aqua eſt ſufficienter applicata igni, etiam illæ calefient, vel certè dari poteſt ſtatus, in quo illa potentia reducatur in actum, & illo poſito, adhuc illa aqua reducetur ad priſtinam frigiditatem remoto agente contrario, dummodò ad corruptionem aquæ peruentum non ſit.

X. Alij reſpõdent, illam actionem non prouenire ab aliquo principio diſtincto à frigiditate, ſemper enim manet frigiditas in aliquo gradu, & ipſamet ſtatim ac non impeditur, ſe reuocar in priſtinum ſtatum. Poſſunt enim in ipſamet frigiditate duo diſtingui, ſcilicet eſſentia, & modus intenſionis: & eſſentia ſemper manet integra, etiam ſi intenſio minuatur, ideòque poteſt ab eadem eſſentia modus intẽſionis manare. Sed hęc reſponſio etiam eſt falſa. Primò, quia nõ poteſt à qualitate remiſſa intenſior gradus procedere, alioqui etiam aer ſe ſe efficeret ſummè calidum, & ſic de omnibus alijs rebus. Secundò, quia ſæpe contingit, plures gradus caloris eſſe in aqua quàm frigoris: ergo, etiam remoto extrinſeco agente, non poſſet frigiditas vincere calorem intenſum: quia nullo modo à ſubiecto iuuaretur: cum ſola materia de ſe indifferens ſit ad vtrumque accidens. Tertiò, quia aliàs nunquam frigus & calor in gradibus remiſſis poſſent quieta manere in eodem ſubiecto, ſed ſemper altera qualitas alteram expelleret, ſe perficiendo vſque ad vltimam intenſionem: quia ex parte ſubiecti (ſi ſolum eſſet materia prima) nullum eſſet impedimentum, & ſupponimus omnia alia extrinſeca eſſe ſublata.

XI. *Iauel. 8. Metaph. q. 9.* Alij tandem reſpondent, neceſſarium quidem eſſe aliud principium internum prius frigiditate, quod integrum maneat, etiam ſi frigiditas remutatur, à quo illa reductio deriuetur: negant tamen illud principium eſſe formam ſubſtantialem, nam ab illa non poſſet immediatè prouenire alteratio, ſed dicunt eſſe qualitatem quandam ſuperioris rationis, virtute continentem primas qualitates ſenſibiles. Veruntamen hæc ſententia duobus modis intelligi poteſt: primo, non negando formam ſubſtantialem, ſed ponendo illam qualitatem virtualem, mediam inter formã ſubſtantialem & primas qualitates ſenſibiles: & in hoc ſenſu non repugnat veritati quam probare intendimus, eneruat tamen rationem quã proſequimur, & præterea reijcienda eſt tanquam ſuperuacanea, & gratis conficta: multiplicantur enim qualitates ſine fundamento, vel experientia vlla, nam emanatio accidentis ab intrinſeca forma non indiget alio accidente intermedio, alias procederetur in infinitum. *In elemẽtis nullæ qualitates virtuales primas continentes.* Item, quia repugnat dari in elementis aliquas qualitates priores primis, ſunt autem teſte Ariſtotele primæ qualitates elementorum formalis calor, frigiditas, &c. Vnde licet fortaſſe in mixtis interdum detur qualitas virtute continens calorem, aut frigus, illa tamen & eſt poſterior temperamento primarum qualitatum connaturali mixto, & non eſt ad intrinſecam dimanationem primarum qualitatum in eodem ſubiecto, ſed ad efficiendum propria actione in extrinſeca ſubiecta. Alter poteſt intelligi illa reſponſio ita vt intendat è medio auferre formam ſubſtantialem, & loco illius ponere qualitatem. In hoc autem ſenſu intellecta, facile refutatur, quia illa qualitas immediatè & per ſe non ſentitur, ſed ex hoc effectu naturalis dimanationis cognoſcitur, quo ergo fundamento dicitur, illud internum principium eſſe qualitatem accidentalem, & non formam ſubſtantialem? Item illud principium eſt primus actus materiæ, complens cum illa hoc ens naturale, quod aquam appellamus, ergo eſt actus ſubſtantialis, & non accidentalis. Item, illa forma non ſolum eſt radix frigoris, ſed etiam humiditatis, denſitatis, & aliarum proprietatum, quas elementum aquæ requirit, nam de illis poteſt fieri idem argumentum, quod ſi per actionem contrariam ab illo naturali ſtatu, quem aqua poſtulat, immutentur, ſtatim ad contrarium recedit, ad naturalem ſtatum reuertuntur, ergo habent aliam priorem formam à qua deriuantur, quæ immutata maneat, ergo vel ſingulis reſpondent ſingulæ formæ radicales (vt ita dicam) aut virtuales, quod natura abhorret, & eſt omnino ſuperfluum, vel eſt vna forma in qua omnes illæ proprietates radicantur, & quaſi colligantur, quod eſt veriſſimum, ergo illa forma non eſt accidentalis, ſed ſuperioris ordinis. Eſt ergo forma ſubſtantialis à qua talis reductio prouenit, vt communis habet ſententia, Auicenn. lib. primò, ſuffic. capite 5. Soncin. 9. Metaphyſic. quæſt. 8. Soto 1. Phyſic. quæſt. 3. & aliorum.

XII. Atque hinc ſumi poteſt aliud indicium quod eſt confirmatio præcedentis, nam fere euidenti experimento conſtat etiam in his rebus inanimatis, aut elementis, corruptionem ſubſtantialem eſſe diſtinctam ab alteratione, loquor in ſpecie de inanimatis, vt à fortiori ſit inductio vniuerſalis: quoniam in rebus animatis eſt res euidẽtior, vt patebit. Experimur itaque alterationẽ, vt v.g. calefactionem aquæ, aut ferri, interdũ eſſe adeò vehementem, vt intenſiſſimus calor in eis ſentiatur, & nihilominus ſi actio contrarij agentis ceſſet, res illæ manent vel integræ, vel fere integræ in ſubſtantia ſua, & facilè etiam ad accidentalem ſtatum reuertuntur: interdum vero adeò procedit alteratio, vt omnimoda tranſmutatio rei fiat, ita vt quamuis remoueatur agens, nunquam poſſit paſſum illud ad priſtinum ſtatũ redire, neque priores actiones, aut ſimilia accidentia recuperare: interdum etiam in viliorem ſubſtantiam ſenſibilem, vt cineres, ſcoriam, &c. mutatur: nonnunquam verò omnino conſumitur inſenſibiliter, quia in aliud corpus ſubtilius & inſenſibile transformatur: ergo ſignum euidens eſt alterationem interdum eſſe puram, & manente intrà latitudinem mutationis accidentalis: interdum verò habere coniunctam maiorem rei mutationem. Hæc autem non poteſt eſſe alia niſi quia ipſum ſubſtantiale compoſitum diſſoluitur, recedente forma ſubſtantiali: dantur ergo ſubſtantiales formæ. Probatur vltima ſubſumptio, quia ſi tota ſubſtantia rei ſemper maneret æquè integra, quantumcunque procederet alteratio, ipſa de ſe ſemper haberet eandem habitudinem ad accidentia: ergo vel ſemper poſt quamcunque alterationem maneret quieta ſub quibuſcunque accidentibus, quantum eſſet ex ſe, & remoto contrario agente: vel certe remotis eiſdem agentibus ſemper rediret ad eadem accidentia.

XIII. Et confirmatur hæc ratio, nam videmus quædam accidẽtia eſſe ita inſeparabilia ab aliquibus ſubiectis, vt ſi illa auferantur, vel nimium diminuantur, omnimoda tranſmutatio fiat in ſubiectis, ita vt non poſſint per intrinſecam vim ad priſtinũ ſtatum redire: ergo illa inſeparabilitas prouenit ex cõnexione talium accidentiũ cum aliquo principio interno talium rerum. Quod non poteſt eſſe materia prima, ſeu illud primum ſubiectum quod manet ſub omni tranſmutatione, quia reſpectu illius nullum eſt accidens inſeparabile, ex his quæ poſſunt per alterationem acquiri vel amitti. Neque etiam illud principium poteſt eſſe aliquod accidẽs, ſi ſit ſermo de primo & radicali principio, nam licèt vnum accidens ſit inſeparabile reſpectu alterius, vt raritas reſpectu caloris, vel albedo reſpectu talis temperamẽti primarum qualitatum: illud tamen temperamentum eſt inſeparabile ab alia priori forma naturæ ſuæ relicta: ſiſtendum ergo neceſſariò eſt in aliqua forma, quæ ſit prima reſpectu accidentium inſeparabilium: illa ergo eſt forma ſubſtantialis & non accidentalis, cum conſtituat propriam eſſentiam, cui proprietates accidentales connaturaliter, & inſeparabiliter inſunt.

XIIII. *Subordinatio proprietatum inter ſe indicium formæ ſubſtantialis.* Tandem formari poteſt ex hoc indicio alia ratio, quia in vno ente naturali multæ proprietates coniunguntur, quæ interdum ita ſunt inter ſe ſubordinatæ, vt vna ab altera oriatur, vt voluntas ab intellectu: interdum verò inter ſe non habent ſubordinationem, vt calor & humiditas in aere, albedo & dulcedo in lacte, vel plures ſenſus in animali: ergo hæc multitudo, & varietas proprietatum, præſertim quando poſteriori modo ſe habẽt, requirit vnam formam in qua om-

nes

ſiſtentes,& non informãtes, vt angeli,& actum ſubſtantialem medij ordinis, qui ſimul ſit ſubſiſtens & actuans ſeu informans, vt de anima rationali dictũ eſt:ergo non repugnabit dari actus ſubſtantiales infimi ordinis, id eſt qui ſint actus actuantes,& non integrè ſubſiſtentes, & hos vocauimus formas ſubſtantiales. Item, vel repugnaret talis actus,quia actus eſt,vel quia ſubſtantialis eſt,vel quia hæc duo in eadem re coniungi repugnat:nihil horum poteſt cũ probabilitate dici:ergo nec repugnat dari ſubſtantialem formã quantum eſt ex parte eius. Quod ſi ex parte eius non repugnat,ſtatim facilè probabitur, ex alijs cauſis vel non repugnare,vel etiam eſſe neceſſariam. Duæ primæ partes primi antecedentis per ſe notæ videntur. Prima quidem, quia per ſe notum eſt dari in rebus entitates,quæ ſunt actus & perfectiones aliarum, ſic enim candor eſt actus albi,& intellectio intelligentis. Secunda vero, quia ẽt eſt per ſe notum dari in rebus entitates ſubſtantiales,cum hę ſint aliarum omnium fundamentum. Probanda ergo ſupereſt tertia pars, quod nimirum has duas proprietates, ſeu rationes in eadem entitate coniungi non repugnet: hoc autem patet,tum quia nihil in altera illarũ rationum aſſignari poteſt, quod cum altera intrinſecè repugnet: tum etiam quia ratio actus ex ſe perfectionem dicit, ergo ſi illi non repugnat coniungi cum eſſe accidentali, cur repugnat cũ ſubſtantiali copulari? tum denique,quia cũ ratio ſubſtantialis entitatis ad perfectionem ſimpliciter ſpectet, magis videtur repugnare cũ ratione potentialitatis, q̃ cum ratione actualitatis: ſed primum non repugnat,vt in materia prima conſtat,ergo nec ſecundum repugnabit. Atque hinc noua ratio conſurgit, nam potentia & actus in omni genere ſibi cum proportione reſpondent, ſed non repugnat dari in rebus naturalibus ſubſtantialem potentiam,quæ in genere ſubſtantiæ ſit incompletum,& imperfectum ens, vt ſupra eſt oſtẽſum,& ex hominis compoſitione eſt manifeſtum: ergo non repugnabit dari actum proportionatum huic potentiæ,quo poſſit in qualibet re naturali actuari,& modo ſibi connaturali exiſtere & conſeruari.

XVII. Ex materiali cauſa & efficiente demõſtratur.

Atque hic cõcluditur facilè ratio ex materiali cauſa deſumpta, nam cum materia ſit ſubſtãtialis potentia,continet in ſuo genere,& in potentia receptiua omnem actum ſibi proportionatum: ergo eſt potens ad cauſandum illum in ſuo genere,ſi aliunde non repugnat: ergo ex hac parte habet ſubſtantialis forma materialis ſufficientem cauſam vt eſſe poſſit. Rurſus concluditur ratio ex cauſa efficienti,nam ſi ſit ſermo de prima cauſa non poteſt illi deeſſe virtus,qua efficere potuerit in vniuerſo formas ſubſtantiales actuantes materiam,vel dependenter, vel independenter ab illa, iuxta varios gradus & perfectiones talium formarum, ſuppoſita non repugnantia earum,ergo cum tales formæ ſint neceſſariæ in rerum natura, effectæ ſunt ab huiuſmodi cauſa. Si autem ſit ſermo de cauſa proxima, poſtea videndum eſt,quænam intercedere poſſit reſpectu vniuſcuiuſque formæ. Nunc ſufficiat dicere non poſſe talem cauſam deeſſe, ſi talis effectus ad rerum naturalium conſtitutionem eſt neceſſarius: vnde ſi cauſis creatis interdum hæc virtus deficiat,ad cauſalitatem primæ cauſæ ſpectat vt minus etiam cauſæ proximæ ſuppleat: quod per ſe loquendo, ſolum facit in anima rationali quantum ad effectionem eius: alijs enim formis ex modo quo fiunt, non repugnat fieri ab agentibus creatis,cum fiant cum concurſu materiæ, vt ſtatim explicabimus. An vero in talibus agentibus ſit ſufficiens virtus, dicemus tractando de cauſa efficiente.

XVIII. Præcipuus index formæ finis ipſius eſt.

Igitur præcipua ratio ſumenda eſt ex fine formæ ſubſtantialis, qui eſt conſtituere & complere eſſentiam entis naturalis, qui finis ſeu effectus eſt abſolutè neceſſarius in rerum natura: alioqui nihil eſſet in rebus corporeis in ſua ſubſtantiali natura completũ,& perfectũ: neque eſſet multitudo & varietas ſpecierũ ſubſtantialium, in qua maximè conſiſtit huius vniuerſi corporei mirabilis diſpoſitio,& pulchritudo. Ad hunc ergo finem eſt omnino neceſſaria ſubſtantialis forma, quia cum materia ſit valde imperfectum ens,nõ põt in ſola illa conſiſtere integra vniuſcuiuſque rei eſſentia. Deinde, quia materia quatenus eſt primum ſubiectũ,eſt vna & eadem in omnibus rebus naturalibus: ergo non põt in ſola illa conſiſtere earum eſſentia,alioqui oĩa eſſent vnius eſſentiæ,ſolumque accidentaliter differrent, quod repugnat amplitudini, & pulchritudini totius vniuerſi,quæ ex ſpecierũ varietate maximè conſurgit. Quòd ſignificari vr Geneſ. 1. in illis verbis: [Facientem ſemen iuxta genus ſuum,[vel ſecundũ ſpeciem ſuam.] Et ſæpe ſit illa repetitio [iuxta ſpecies ſuas,]&[in genere ſuo,] & tãdem concluditur: [Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona:] quia nimirum totius vniuerſi completa bonitas ex illa varietate cõſurgit. Quã ẽt variæ rerum virtutes & operationes,& mutuę generationes & corruptiones ſatis oſtendunt, vt declaratum eſt. Aliquid ergo præter materiã eſt ipſi addendum, quo eſſentia vniuſcuiuſque rei compleatur: cum autem materia ſit potentia, id quod ei additur ad complendam eſſentiam, erit actus,q͡a potẽtia dicit eſſentialẽ ordinẽ ad actũ.

XIX.

Non poteſt aũt ille actus qui ad complendam rei eſſentiam adiungitur materiæ,eſſe actus accidentalis. Primò quidem quia ex actu & potentia diuerſorum ordinum nõ completur eſſentia verè ac per ſe vna: eſſentia autem rei naturalis & ſubſtãtialis eſſe debet verè ac per ſe vna: alias nõ eſſet vna ſubſtantia. Secundò quia cum materia ſit ſubſtantialis potentia,non expletur p actum accidentalem: ergo cum illo non põt complere verã eſſentiam rei naturalis. Tertiò quia ſi talis actus eſt accidẽtalis, interrogo cui nam accidat. Aut.n. accidit compoſito ex illo actu & potentia,vt tale eſt:& hoc repugnat, quia cum compoſitum illud intrinſecè conſtet ex tali forma,non põt ei accidere: quo etiam albedo non eſt accidens albi,vt album eſt,ſed ſubiecti albi. Aut accidit materiæ ſeu ſubiecto ſubſtantiali; & ſic interrogo rurſus cur dicatur ei accidere? Vel enim quia poteſt materia eſſe cum tali actu, & ẽt ſine illo. Et hoc non eſt ſatis: aliàs ẽt anima rationalis eſſet accidens corporis: hoc ergo cõe eſſe poteſt tam ſubſtantiali actui,quàm accidentali. Vel eſt, quia talis forma pendet à materia in ſuo eſſe: & hoc ẽt non eſt ſatis,quia etiam partes ſubſtantię poſſunt pendere ab alijs partibus:& materia ipſa pendet ſuo modo à forma: ſunt itaque varij modi dependentiæ, & nõ repugnat incompletę

Digitized by Google

alicui ſubſtantiæ, quod pendeat à ſubiecto euiſdē ordinis. Vel denique dicitur accidēs, quia in ſuo eſſe habet entitatem ita imperfectam, & diminutam, vt ſit inferioris ordinis quam tota latitudo ſubſtantię. Er hoc in primis eſt gratis & ſine fundamento dictum, vnde.n. conſtat illum actū materiæ, ad quem ipſa per ſe primo ordinatur, quiq; cum ipſa complet eſſentiam rei naturalis, eſſe tā diminutam, & incompletam entitatem? Deinde repugnat fini talis formæ, quia, vt dixi, nō poteſt ex ſubiecto ſubſtantiali, & forma accidentali, cō poni vna eſſentia ſubſtaotialis, maximè cum forma ſit quæ dat vltimum gradum, & complementum eſſentiæ. Ptopter quod merito dixit Ariſt. 1. Phyſi. c. 6. ſubſtantiam non componi ex non ſubſtantijs:] conſtat autem res naturales, earumque eſſentias ſubſtātiales eſſe, ac per ſe vnas. eſt ergo certiſſimum dogma philoſophicum de ſubſtantialibus formis.

Soluuntur argumenta.

XX. EX rationib. dubitādi in principio poſitis duæ primæ ex dictis ſolutæ relinquuntur. Ad primam.n. negatur deeſſe io reb. naturalib. ſufficientia indicia & effectus per quos ſufficienter deueniri poſſit in cognitionem formarum ſubſtantialium, negaturque ſubinde aut actiones omnes, aut tranſmutationes ſaluari poſſe ſine formis ſubſtantialib. Ad ſecundam negatur repugnare, ꝙ aliqua forma ſit ſubſiſtens & informans, vel in diuerſis ſtatib. vel etiam in eodem, vt latius declarabimus infra tractando de ſubſiſtētia. Negatur etiam repugnare eſſe formam dependentem à ſubiecto, & eſſe ſubſtaotialem, vt paulo ante dictū eſt, qūo autem differat hæc dependentia ab inhęrentia accidentis, dicemus diſp ſeq. In tertio vero argumento petitur ſpecialis difficultas, quā oportet ſequenti ſectione tractare.

SECTIO II.

Quo modo poſſit forma ſubſtantialis fieri in materia, & ex materia.

I. Difficultatis ratio. RAtio dubitandi tacta eſt in præcedenti ſectione: nam forma ſubſtātialis eſt res diſtincta à materia, vel ergo illa res eſt aliquid ante generationē, vel nihil: ſi eſt aliquid: ergo eſt forma ſubſtantialis antequam fiat, nam illa res eſt indiuiſibilis, & eſſentialiter ē forma ſubſtānalis: nō ergo pōt illa res eſſe aliquid ante gn̄ationem, quin ſit ſubſtantialis forma; hoc autem eſt impoſſibile, tum quia alias nulla eſſet ſubſtantialis gn̄atio, tū etiā quia alias eſſent ſimul in materia formæ repugnantes. Si vero eligatur altera pars, nimirum formam ante gn̄atinnem nihil eſſe, ſequitur formam ex nihilo fieri; quod repugnat Philoſophorum axiomati, [Ex nihilo nihil fit.] Nec ſatisfaciet qui reſponderit, formam nō fieri, ſed compoſitum: compoſitum autem fieri ex materia, & ideo nihil eſſe quod ex nihilo fiat: hoc (inquam) non ſatisfacit, quia magis conſiſtit in verbis, & modo loquendi, quam in re: nā forma reuera antea non erat, & poſtea eſt: ergo

A facta eſt. Item, quia compoſitum non fit niſi quatenus ex materia & forma componitur: non autē componitur niſi ex entibus factis. Item quia cū totum corrumpitur, forma vere deſinit eſſe: tranſitque in nihilum, nam, quæ antea erat aliquid, poſtea eſt nihil, ergo cum totum incipit eſſe, forma etiam fit.

Propter hanc difficultatem antiqui Philoſophi negarunt formas ſubſtantiales; & omnia fieri per ſolam accidentium mutationem exiſtimarunt. Quorum ſentētia improbata iam eſt ex demonſtratione ſubſtantialis formæ, & generationis ac corruptionis; nunc vero addimus eos non ſoluiſſe difficultatem, negando ſubſtantiales formas, niſi etiam accidentales negent, quæ vere & realiter de nouo fiant, & conſequenter dicant nullam eſſe in rebus mutationem niſi fortaſſe localem, ſed videri res tranſmutari, quia quę apparebant, occultantur, & quæ occultæ erant, apparent, quod quam ſit abſurdum, perſpicuum eſt. Aſſumptū patet, quia de forma accidētali poteſt eadem difficultas obijci, nam etiam illa forma cum eſt, habet ſuam realitatem, & entitatē. Aut ergo illa antequam fiat erat aliquid, vel nihil: Si aliquid, ergo non fit: ſi nihil, ergo fit ex nihilo. Vnde Anaxagoras, vt ſupra vidimus, omnes B formas rerum concedebat actu eſſe in atomis, ex quarum concurſu vario omnia componebat: ſed illud placitum ſatis eſt in ſuperioribus refutatum. — II. Reijcitur placitu antiquorū phyloſophorū.

Prima opinio proponitur, & varijs modis explicatur.

III. OMiſſis ergo antiquis Philoſophis, inter poſteriores ſunt de hac re variæ ſn̄iæ. Prima eſt oēs formas actu eſſe in materia, non quidē integras & perfectas, quia vident hoc è medio tollere veram rerū gn̄ationem, & corruptionem, & inuoluere manifeſtā repugnantiam, cū formæ ipſæ inter ſe pugnantes ſint, & cū eadē rō ſit de accidentalib. quæ interdū ſunt proprie contrariæ. Sed dicunt eſſe formas actu in materia ſecūdum quaſdam inchoationes earum. Hanc opinionē C Soto 1. Phyſi. q. 7. tribuit Alberto ibidem tra. 3. c. 3. Sonc. vero 7. Metaph. q. 18. negat Albertum eſſe huius ſenteotiæ. Et re vera Albertus ſolum ait in materia quæ eſt ſubiectum formarum, eſſe habitum confuſum earundem formarum: hunc autem habitum declarat nil eſſe aliud quam potentiam habitualem, qua materia claudit in ſe formas ſignificat autem illum habitum confuſum eſſe aliquid diſtinctum à natura materiæ, ratione cuius forma dr̄ præexiſtere in materia. [Nec intendo] (inquit) [dicere, quod formæ pars ſit ab intus, & pars ab extra, ſed tota eſt ab intus, & tota eſt ab extra.] Quod declararans ſignificat formam eſſe ab intus, id eſt, præexiſtere in materia ſecundum eſſe eſſentiæ, & ideo ait, [agens non agere ad producendam eſſentiā formæ, ſed ad eſſe formæ,] & hoc ſenſu dixerat [formam totā eſſe ab extra,] id eſt fieri ab efficienti quantum ad eſſe exiſtētiæ. Quæ oīa licet obſcuriſſimè dicta ſint, poſſunt ad rectum ſenſum trahi, ſi per eſſe eſſentiæ ſolum intelligamus eſſe in potentia, quod nō fit ab agēte naturali, ſed ſupponitur in materia. Vnde idem Albert. 5. Metaphſic. tract. 3. cap. 12. — Albertus Magnus ab hac ſn̄ia eruitur.

ait

nit totam formam eſſe ab intra ſecũdum eſſe potentiale, & ab extra ſecundum eſſe actuale: in 8. etiam Phyſic. ca. 4. potentiam ad formam vocat inchoationem formæ. Rectè igitur per illum habitum confuſum intelligemus ipſam potentialitatem materiæ, quam ipſemet Albertus vocat habitualem poteſtatem. Solũ videtur diſtinguere potentiam materiæ à materia, quod ad aliam quæſtionem ſuprà tractatam ſpectat: & poſſet ſatis probabiliter exponi de diſtinctione rationis, & non rei, nam ibidem eodem modo diſtinguit in genere naturam generis à poteſtate qua differentias continet.

IIII. Alia ſententia refertur à Durando in 2. diſt. 18. quæſt. 2. quæ ponebat in materia quaſdã poſſibilitates formarum, quæ non manent quando producuntur formæ, ſed in eas conuertuntur: atque ita ſaluabat non fieri formas ex nihilo, ſed ex illis poſſibilitatib. Non refert autem Durandus aliquem autorem huius ſententiæ, & ideò non poſſumus ſenſum illius certo affirmare, vix tamen credi poteſt illos autores per eam poſſibilitatem intellexiſſe rem aliquam veram diſtinctam à materia, & à forma, ſed ſolam eſſentiam formæ poſſibilem, quam alij vocant, in potentia obiectiua: quanquam ſi hoc tantum voluit hæc opinio, nihil peculiare attulit quo explicaret formam non creari: nam etiam res quæ creantur, fiunt ex huiuſmodi poſſibilitate. Refert tandem Soto aliam opinionem Aureoli in 2. diſtinct. 18. quòd forma præeſt in materia ſecundum partẽ, ex qua perficitur per actionem agentis, & ideò non fit ex nihilo: eam verò opinionem nec Capreolus refert ex Aureolo, neque apud alium autorem inuenire potui.

V. Quocunque igitur ſenſu aſſeratur præcedere in materia rem aliquam diſtinctam ab ipſa materia, vt ex illa producatur forma, eſt improbabilis, nihilque deſeruit ad enodandam difficultatẽ in qua verſamur. Primum patet, quia intelligi non poteſt quę ſit, vel qualis illa entitas, quia vel eſt ſubſtantia, vel accidens: hoc poſterius non dicitur ab illis autoribus, nec dici poteſt, tum quia accidens non eſt intrinſeca inchoatio formæ ſubſtantialis, ſed ad ſummum eſſe poteſt diſpoſitio: tum etiam quia propter accidens præexiſtẽs non vitatur quin tota realitas formæ fiat ex nihilo ipſius, quia accidens non eſt aliquid ipſius formæ. Si vero dicatur ſecũdum, inquiretur rurſus an illa ſubſtantia ſit materia, vel forma, vel compoſitum: non poteſt eſſe compoſitum, vt per ſe notum eſt: non materia, quia ſupponitur eſſe res diſtincta ab illa; nec forma, quia hæc incipit eſſe per generationem. Dicetur fortaſſe eſſe formam in eſſe imperfecto. Sed contra hoc vrgetur vlterius, ſupponendo eſſe ſermonem de eſſe actuali, quo res eſt vera entitas actualis extra cauſas ſuas: nam eſſet valde friuolum loqui de eſſe poſſibili tantum: quia ſecundum illud eſſe non ponitur in materia aliqua vera res diſtincta ab illa, quæ ſit extra nihil, & ſit forma in eſſe imperfecto.

VI. Loquendo igitur de huiuſmodi re habẽte verũ eſſe actuale licèt imperfectum, inquiro quomodo ex illa re fiat forma in eſſe perfecto, an per intenſionem, an per trãſmutationem vnius in aliud. Nec præter hos modos poteſt alius excogitari, nam in priori modo manet prior entitas quæ erat imperfecta, remota imperfectione per aliquid quod ei ſuperadditur: in poſteriori autem modo tollitur illa imperfecta entitas, & ei ſuccedit perfecta, ſiue per conuerſionẽ unius in aliam, ſiue quacunque alia ratione: includunt ergo illi duo modi immediatam contradictionem: unde non poteſt excogitari alius qui ad alterum eorum nõ reducatur. Primus autem modus nullã habet veriſimilitudinem. Primò quia forma ſubſtantialis non eſt intenſibilis & remiſſibilis, vt infrà oſtendam. Secundò, quia aliàs pręexiſterent actu in materia omnes formæ ſubſtãtiales, quę ex illa educi poſſunt, in gradu quidem remiſſo, tamen ſecundum aliquam veram & actualem entitatem, & ita eſſent ſimul in materia infinitæ entitates actuales: nam formæ in infinitum multiplicari poſſunt. Hoc autem eſt planè abſurdum, tum propter infinitatem entitatum, tum etiam, quia materia ex ſe non habet congenitas huiuſmodi formas quaſi dimanantes à propria entitate, neq; eſt aliquod agens à quo factæ ſint: neq; ſunt ipſi materiæ debitæ, vt fingamus Deum illas infudiſſe, aut concreauiſſe. Tertiò, quia etiam poſitis illis imperfectis entitatibus reſtat eadem difficultas, quo modo fiat ille gradus, vel pars entitatis quæ additur præcedenti, quia omnino incipit eſſe, cum antea nihil eſſet: nam in formis quæ intenduntur, ſecundus gradus non fit propriè eo primo, niſi fortaſſe vt ex termino à quo: quomodo potius fit poſterior gradus ex remiſſione, vel limitatione prioris quæ eſt priuatio vlterioris gradus, quam ex ipſamet entitate poſitiua prioris gradus: ergo quòd unus gradus ſupponatur, non tollit quin ſecundus antea ſit nihil, donec per actionem agentis recipiat eſſe: ergo de illo gradu reſtat eadem difficultas quomodo non fiat ex nihilo. Tandem iuxta illam ſententiam tollitur uera generatio, & corruptio ſubſtantialis: quia ſolum erit quædam intenſio uel remiſſio formarum.

Nec deſunt rationes ęquè efficaces contra poſteriorem modum; primò enim ex illo ſequitur ſupponi in materia infinitas entitates: nec. n. poteſt fingi vna & eadem quę ſit inchoatio omniũ formarum: nam ſi quando fit una forma, tollitur & deſtruitur inchoatio eius manentibus alijs, & ita in omnib. uiciſſim & mutuò fieri poteſt, neceſſe eſt omnes illas entitates eſſe inter ſe diſtinctas. Secundo, quia ſi forma perfecta fit ex inchoata per tranſmutationem, uel conuerſionem: ergo tantum fit una ex alia tanquã ex termino à quo: ergo fit tota entitas formæ, quæ antea nihil erat actu: nam propter præexiſtentem inchoationem non poteſt dici actu præfuiſſe, cũ ſint res diſtinctæ, quarum una perit, qñ alia incipit: ergo impertinens eſt illa entitas imperfecta ut forma non fiat ex nihilo: nam etiam illa inchoatio non eſt aliquid, id eſt aliqua pars, uel aliqs gradus eius formæ quæ fit. Quod ſi habitudo ad terium à quo poſitiuũ, eſt neceſſaria, uel ſufficit ut res non fiat ex nihilo, ẽt ad hoc nõ eſt neceſſaria illa inchoatio, quia ſufficit forma contraria ſeu repugnans, quæ ſemper expellitur, qñ alia introducitur: quia gñatio unius eſt corruptio alterius. Tertiò inquiri põt an illa entitas imperfecta quæ abijcitur, & forma perfecta quę introducitur, ſint eiuſdem ſpeciei eſſentialis, vel diſtinctę. Nã ſi ſunt diſtinctæ, ergo unaquęq; eſt VII.

perfecta in ſua ſpecie, & ſi vna abijcit aliam, erunt inter ſe repugnantes: ergo ponere illas inchoationes, nihil aliud eſt quam multiplicare formas in materia ſine vtilitate: nam vt vna forma fiat ex termino repugnante, ſufficit vna forma contraria, vel incompoſſibilis, quæ ſemper ſupponitur. Si verò illæ entitates ſunt eiuſdem ſpeciei, nulla poteſt reddi ratio cur vna abijciat aliam, aut cur vna fiat in ſubiecto, in quo actu præexiſtebat alia.

VIII. Sed obijcies Ariſtotelem 7. Metaph. tex. 29. dicentem in materia eſſe aliquam partem rei faciendæ: & conſtituentem in hoc differentiam inter artificialia, & naturalia, quòd in artificialibus ſolum ſupponitur materia apta obedire artifici: in naturalibus verò eſt in materia aliquid formæ introducendæ. Et confirmatur, quia aliàs non magis eſſet naturalis generatio ſubſtantiæ completę, quàm effectio rei artificialis in ſua materia. Reſpondetur, Ariſtotelem ipſam aptitudinem materiæ ad formam vocare partem rei efficiendæ. Ita exponunt D. Tho. & Alexander Alēſis, & poſſet intelligi de parte non ipſius formę, ſed totius compoſiti. Proprius verò ſenſus eſt, Ariſtotelem non vocare partem, ipſam materiā, ſed virtutem aliquam actiuam, quæ interdum eſt coniuncta materiæ, & cooperatur ad rei generationem, vel effectionem. Dubitat enim ibi Ariſtoteles, cur ea quæ ab arte fiunt, interdum fiant etiam caſu, & abſque arte, ut ſanitas, interdum uero non contingat fieri ſine arte, vt domus: & reſpondet rationem eſſe, quia interdum in materia ex qua vel circa quam ars operatur, præcedit aliqua pars, quę poteſt eſſe principium mouendi ſeu operandi circa illam materiam, vt in ſanitate præcedit calor animalis, quem cōtingit aliunde excitari aut iuuari præter artem: atque ita ſine illa & caſu quodam efficere ſanitatem. Aliquando verò in materia artis nulla eſt pars actiua, vt in lapidibus, & lignis, & ideo nō poteſt ex eis effici domus ſine arte. Non loquitur ergo Ariſtoteles de inchoatione formarum, vt rectè notarunt D. Tho. & Scotus, ſed de virtute quæ interdum eſt in materia ad inchoandam actionem. Et hanc etiam expoſitionem tradiderunt Commentator, & Alexander Aphrod. Vnde falſum eſt, & omnino præter literam Ariſtotelis, quod ibi conſtituatur differentia inter artificialia, & naturalia: tantum enim conſtituitur inter artificialia inter ſe, & potius ibi text. 31. ſignificat Ariſtoteles, idem contingere in naturalibus, vt D. Tho. notauit: nam interdum paſſum ex quo generatur res naturalis, eſt in ſola potentia paſſiua, & tunc non poteſt ex illo generari aliquid niſi ab extrinſeco agente naturali; interdum vero habet adiunctam virtutem ſeminalē actiuam, quæ eſt quaſi pars eius, vt patet in ſemine, aut in grano tritici, & tunc contingit fieri effectum abſque alio extrinſeco agente. Ad confirmationem reſpondetur, generationem eſſe naturalem ex parte potentiæ paſſiuæ naturalis, & conſequenter etiam ex parte potentiæ actiuæ naturalis quæ paſſiuæ reſpondet: ad artificialia verò vt ſic non tam eſſe potentiam paſſiuam naturalem, quàm obedientialem, cui non reſpondet potentia actiua naturalis, ſed rationalis ſeu idealis, quod paulo inferius declarabimus.

D. Thom. Alenſis.

Comment. Aphrodiſ. Ariſtoteles quam differentiam inter artefactorum diuerſorū materias poſuerit.

Non omnes formæ ſubſtantiales creantur.

IX. SEcunda ſententia fuit aliorum, qui ſuperari difficultate tacta, dixerunt omnes formas ſubſtantiales fieri per creationem. Quam opinionē refert Albertus in 2. d. 18 art. 12. & aliqui eā tribuunt Platoni in Phędone, eo quod dixerit formas induci in materia ab ideis ſeparatis, & Auicennæ 1. ſufficient. cap. 10. & 9. ſuæ Metaphy. c. 4. qui dixit eaſdem formas induci ab intelligentia ſeparata, quam decimam poſt nouem quæ præſunt nouem corporibus cœleſtibus, eſſe dicebat, & preeſſe mūdo ſublunari. Sed hi duo Philóſophi, licèt fortaſſe errauerint circa principiū effectiuum ſubſtantialium formarum (de quo poſteà circa efficientem cauſam dicturi ſumus) tamen quod errauerint circa modum efficiendi has formas, non conſtat, neque Ariſtoteles hoc titulo Platonem impugnat, ſed quod ſeparatas ideas ſine cauſa introduxerit, cum huiuſmodi res poſſint à ſibi ſimilibus generari. Quæ ratio magis vrget contra Auicennam, nam Plato fortaſſe non poſuit ideas extra mentem diuinam, & ab illis dixit introduci formas vt ab vniuerſali principio, quod agentia proxima non excludit: Auicenna vero errauit quidem tribuens intelligentijs ſuperioribus creationem inferiorū, & infimæ introductionem formarum ſubſtantialium: nō tamen conſtat ipſum dixiſſe omnes inferiores formas fieri per creationem. Vnde Soncin. 7. Metaph. q. 29. arbitratur eius opinionem probabiliter poſſe defendi: de quo dicemus locò citato de cauſa efficiēte, & iterum inferius tractando de intelligentijs creatis. Cuiuſcunq; verò fuerit illa opinio, uniuerſaliter intellecta improbabilis eſt: de anima namque rationali, vera eſt & catholica: de alijs verò eſt falſa, quia aliàs omnes formæ ſubſtantiales eſſent ſubſiſtentes, & independentes à materia in fieri, & conſequēter etiam in eſſe; quod eſt abſurdiſſimum: aliàs omnes animæ brutorum eſſent immortales. Sequela patet, quia creatio & eſt rerum ſubſiſtentium, & nō pendet à materiali cauſa, vt infrà dicemus. Secundo urget contra hanc opinionem ratio ſupra inſinuata, quia ſi formæ ſubſtātiales creantur propter dictam cauſam, etiam accidentales creari neceſſe eſt; quia etiam forma accidentalis fit ex nihilo ſui, & nō præexiſtit actu in ſubiecto, neque ſecundum ſe totam, neque ſecundum partem. Quod ſi hoc concedatur, ſequitur ulterius, quod ſicut introductio formarum ſubſtantialium ob eam cauſam non eſt ab agentibus naturalibus, ita neq; effectio accidētalium. Atque ita tandem ſequitur, agentia naturalia nihil omnino agere: quod abſurdiſſimum eſſe infrà oſtendemus.

Plato, & Auicenna ab errore vendicantur.

Reſolutio quæſtionis.

X. VEra igitur, & Peripatetica ſnīa eſt inter formas ſubſtantiales quaſdam eſſe ſpirituales, & ſubſtantiales, & independentes a materia, quā uis eam verè informent, aliàs uero eſſe materiales, itaq; materiæ inhærentes, ut ab ea in eſſe & fieri pendeant. Prioris ordinis ſunt ſolæ animæ humanæ (agimus enim tantum de formis informantibus) & de illis concedendū eſt conſequēs illatum

Prior aſſertio de anima rationali.

illa tum in difficultate tacta, nimirum fieri ex nihilo per veram creationem, quod in proprio loco latius eſt oſtendendum, nunc ſatis ſit dicere id neceſſariò conſequi ex principio poſito, ſuppoſito quòd hæ animæ non præexiſtunt antequam corporibus vniantur, quod certum eſt ex fide, & ex illo principio, quòd ſunt veræ formæ corporis. Imò, licèt præexiſterent, non poſſent niſi per creationem exiſtere, quia non ſunt entia neceſſaria ex ſe, & ex ſua quidditate habentia eſſe, vt vniuersè demóſtrabimus infrà, partim in diſputat. de cauſa efficienti, partim demonſtrando vnum tantum eſſe ens increatum. Si autem rationalis anima non habet eſſe, niſi per efficientiam alterius, & fingitur eſſe ante corpus, quodammodo clarius & euidentius eſt habere eſſe per creationem, quia facta eſt ex nihilo, & abſq; concurſu ſubiecti, vel cauſæ materialis. Dico autem eſſe quodammodò clarius, quia nunc, dũ expectatur diſpoſitio corporis, vt anima fiat, videri poteſt non eſſe tam propria creatio, quia fit cum aliquali concurſu materiæ. Nihilominus tamen eſt vera creatio, quia ex parte corporis non eſt concurſus per ſe, & in genere cauſæ materialis in ipſum eſſe, vel fieri animæ rationalis, ſed eſt veluti quædam occaſio exigens creationem illius animæ, ſine qua occaſione nec ipſi animæ debetur vt fiat, nec cauſa eius ad illius effectionem determinaretur. Quod autem corpus, ſeu materia non influat per ſe in fieri, vel eſſe animæ, conſtat ex eo, quod anima rationalis ſeparata à corpore, retinet ſuum eſſe: ergo non pendet à ſubiecto ſuſtentante in ſuo eſſe, ergo neque in fieri, quia tale eſt fieri rei quale eſt eſſe: ergo & è conuerſo ſubiectum ipſum ſeu materia non habet per ſe influxum in eſſe aut fieri talis animæ, nam hęc duo correlatiua ſunt, vel potius idẽ, dependentia effectus, & influxus cauſę.

XI. Quocirca principium illud: [Ex nihilo nihil fit:] vniuersè intellectum de omni cauſa, & de omni effectu falſum eſt, & contra rationem naturalem, vt hoc ipſo exemplo animæ rationalis oſtenditur, & exemplo etiam materiæ primæ, vt ſuprà tactum eſt: & plura in ſequentibus afferemus. Intellectum autem de virtute agentis finiti, & naturalis, verum eſt. Vnde quoad hanc formam, concedendum eſt non eſſe in proximis agentibus naturalibus virtutem ad efficiendam illã, ſed proximũ agens diſponere materiã: intelligẽtiã uerò ſeparatã efficere formã, non quidem intelligẽtiã creatã, vt putauit Auicẽna, nec ideã ſeparatã, & extra Deũ exiſtentem, ſed Deum ipſum: quem ſolum eſſe effectorem rerum oĩum, quæ per creationem fiunt, infrà oſtendemus.

Ex nihilo nihil fit, axioma limitandum.

XII. Dices, hinc fieri materiam primam non eſſe in potentia naturali ad animam rationalem, q͛d videtur inconueniens. Sequela patet, quia omni potentiæ paſſiuæ naturali correſpondet potentia actiua naturalis; ſed nulla eſt potentia actiua naturalis, quæ poſſit formam hanc in materia efficere: ergo neq; in materia eſt potentia paſſiua naturalis ad illam. Aliqui concedunt ſequelam, tum ꝑ rationem factam, tum ẽt quia ſi materia eſſet in potentia ad aĩam rationalem, cũ fit hæc aĩa, diceretur educi de potentia materiæ. Sed nõ placet hæc ſnĩa, nam ſi materia non eſſet in potentia naturali ad aĩam rationalem, generatio hominis non eſſet naturalis, quia neq; ex principio actiuo, neq; ex paſſiuo eſſet naturalis. Itẽ, quia materia naturaliter diſponitur vltimatè ad recipiendam formã rõnalem; & illi ſic diſpoſitæ iuxta naturæ ordinem debetur talis forma: eſt ergo in potentia naturali ad illam. Ad difficultatẽ ergo rñdetur, negando ſequelam. Ad primã verò rationem rñdetur naturalem potentiam primò & per ſe eſſe attendendam in ordine ad actum connaturalem & proportionatum: anima autem rationalis eſt actus naturalis, & proportionatus materiæ, & ideò etiam materia eſt potentia naturalis ad illum actum, unde ex vtraq; fit quoddam ens naturale per ſe unum, & materia ipſa connaturaliter cõſeruatur ſub tali actu. Quod verò attinet ad potẽtiam actiuam, in primis dari poteſt potẽtia actiua naturalis ad uniẽdum talem actum tali potentiæ: & hoc modo iam reſpondet potentia actiua naturalis potentiæ naturali paſſiuæ. Deinde, quanuis hæc forma à ſolo Deo fieri poſſit; tamẽ Deus in ea actione operatur iuxta modum & ordinem naturis rerum debitum: & hoc ſatis eſt vt dicatur operari per modum cauſæ naturalis, & vt potentię paſſiuæ ſufficiens virtus actiua reſpondeat. Ad alteram rationem reſpondetur, aliud eſſe materiam continere formam in potentia, & aliud, eſſe in potentia ad formam, nam primum indicat vim cauſandi formam, nam cauſa continet effectum in ſuo genere: ſecundum verò indicat ſolum capacitatem ad recipiendam formam. Materia ergo eſt in potentia naturali ad rationalem animam recipiendam, non tamen illam in potentia ſua continet, cum non poſſit cauſare illam, ideòq; anima rationalis non educitur ex potentia materiæ, quia nihil educitur niſi unde continetur: & quia eductio indicat cauſalitatem materiæ in formam, ut iam dicemus.

Materia prima, naturalis potentia eſt ad rationalem animam.

XIII. Secundò de omnibus alijs formis ſubſtantialibus dicendum eſt non fieri propriè ex nihilo, ſed ex potentia præiacentis materiæ educi: ideòque in effectione harum formarum nihil fieri contra illud axioma, [Ex nihilo nihil fit,] ſi rectè intelligatur. Hæc aſſertio ſumitur ex Ariſtotele 1. Phyſicor per totum, & lib. 7. Metaphy. & ex alijs autoribus, quos ſtatim referam. Et declaratur breuiter, nam fieri ex nihilo duo dicit, vnum eſt fieri abſolutè & ſimpliciter, aliud eſt quod talis effectio ſit ex nihilo. Primum propriè dicitur de re ſubſiſtente, quia eius eſt fieri, cuius eſt eſſe: id autem propriè eſt, quod ſubſiſtit, & habet eſſe, nam quod alteri adiacet, potius eſt quo aliud eſt. Ex hac ergo parte formæ ſubſtãtiales materiales non fiunt ex nihilo, quia propriè non fiunt. Atq; hanc rationem reddit D. Tho. 1. p. q. 45. ar. 8. & q. 90. art. 2. & ex dicendis magis explicabitur. Sumendo ergo ipſum [fieri] in hac proprietate & rigore, ſic fieri ex nihilo eſt fieri ſecundum ſe totum, id eſt nulla ſui parte pręſuppoſita, ex qua fiat. Et hac ratione res naturales dum de nouo fiunt, nõ fiũt ex nihilo, quia fiunt ex præſuppoſita materia, ex qua componuntur, & ita non fiunt ſecundum ſe totæ, ſed ſecundum aliquid ſui. Formæ autem harum rerum, quanuis re vera totam ſuam entitatem de nouo accipiant, quam antea non habebant, quia verò ipſę non fiunt, vt dictum eſt, ideò neq; ex nihilo fiũt.

Formæ ſubſtãtiales omnes rationali excepta ex ſubiecto præiacente fiunt.

Attamen, quia latiori modo ſumendo verbum illud[fieri,]negari non poteſt, quin forma facta ſit,eo modo quo nunc eſt,& antea non erat, vt etiam probat ratio dubitãdi poſita in principio ſectionis,ideo addendum eſt, ſumpto[fieri] in hac amplitudine,fieri ex nihilo non tantum negare habitudinem materialis cauſę intrinſecè cõponentis id quod fit, ſed etiam habitudinẽ cauſæ materialis per ſe cauſantis,& ſuſtentantis formam quæ fit,ſeu confit. Diximus enim in ſuperioribus materiam & eſſe cauſam compoſiti, & formæ dependentis ab illa;vt res ergo dicatur ex nihilo fieri,vterque modus cauſalitatis negari debet;& eodem ſenſu accipiendum eſt illud axioma, vt ſit verum:[Ex nihilo nihil fit,] ſ. virtute agentis naturalis & finiti nihil fieri,niſi ex præſuppoſito ſubiecto per ſe concurrente, & ad cõpoſitum,& ad formam, ſi vtrumque ſuo mõ ab eodem agente fiat. Ex his ergo rectè concluditur,formas ſubſtantiales materiales non fieri ex nihilo,quia fiunt ex materia, quæ in ſuo genere per ſe concurrit,& influit ad eſſe, & fieri taliũ formarum;quia, ſicut eſſe non poſſunt niſi affixæ materiæ,à qua ſuſtententur in eſſe: ita nec fieri poſſunt,niſi earum effectio,& generatio in eadem materia ſuſtentetur. Et hæc eſt propria & p ſe differentia inter effectionem ex nihilo, & ex aliquo: propter quam,vt infra oſtẽdemus, prior modus efficiendi ſuperat vim finitam naturaliũ agentium,non vero poſterior.

XIIII. Quid ſit educi de potentia materiæ varijs modis explicatur, Primo. D. Thom.

Ex his etiam conſtat,propriè de his formis dici non creari,ſed educi de potentia materiæ, & quid ſit[educi de potentia materiæ;] in quo explicando multi laborant,tum in 1. Phyſic. tum in 7.Metaphyſ. Sed vtrũque breuiter declarauit D.Tho.1,par.q.90.art.2.ad ſecundum.Nam cũ illæ formæ non fiant ex nihilo,non creantur;qa creari eſt fieri ex nihilo. Cum autem illæ formæ in potentia materiæ contineantur, & per actionem agentis quaſi extra illam potentiam fiant, non ꝙ extra materiam exiſtant, eiuſque potentiam non actuent,& illi adhæreant, ſed ꝙ, cum antea tantum continerentur in potentia, & in cauſa,poſtea ſunt actu,& extra cauſam: & ita ex eſſe potentiali materiæ,in qua continebantur in actum educuntur virtute agentis concurrẽte eadem materia. Dices, Ergo eadem ratione dicentur res educi de potentia agentis, quia etiam in ea continebantur virtute & poteſtate: & ex hoc eſſe in potentia educuntur in actum per actionem ipſius agentis. Reſpondetur, abſolutè negãdo ſequelam,quia illa verba in omni proprietate ſignificant habitudinem cauſæ materialis, & non efficientis. Itaque tam efficiens, quàm materia poteſt dici continere effectum,diuerſo tamen modo: nam agens continet eminenter ſeu virtualiter,materia vero ſolum in potentia receptiua ſeu paſſiua: cum ergo dicitur forma educi de potentia materiæ,peculiariter denotatur hæc habitudo materialis cauſæ: agens verò, propriè dicitur per virtutem ſuam educere effectum de potentia in actum.

XVI. Secundo.

Aliter etiam explicari ſolet, quid ſit educi formam de potentia materiæ, nimirum, ꝙ ſit fieri in materia cum dependentia ab illa in eſſe, & fieri: quod conuenit omnibus formis ſubſtantialibus,excepta rationali. Quæ explicatio ſolis verbis differt à præcedenti, nam (vt ſupra dicebam) materiam continere formam in potẽtia ſua, cauſalitatem ſeu vim cauſandi importat ex parte materiæ in ſuo genere: formam ergo trahi, aut fieri extra potentiam materiæ,in qua continetur, nihil aliud eſt,quam fieri actu in materia, concurrente materia ipſa in ſuo genere per potentiam ſuam ad fieri & eſſe talis formæ: ſed hoc ipſum eſt fieri formam cum dependentia à materia in fieri,& in eſſe: ſolumque eſt diuerſus modus explicandi per habitudinem effectus ad cauſam, vel è contrario per habitudinem cauſæ ad effectum. Alia item explicatio occurrit, quæ licèt rem diuerſam à præcedentibus non contineat, tamen eam magis declarat,& apta eſt ad nonnullas difficultates inſurgentes explicandas. Formam ergo educi de potentia materiæ, eſt fieri eadem actione, qua fit compoſitum ex materia præcedente, quæ per illam actionem non fit. Quam expoſitionem videtur intendiſſe D. Thomas,cum dixit,formam non creari, ſed educi, quia non eſt ipſa quæ per ſe producitur,ſed compoſitum,forma vero comproducitur ex præiacente materia. Et inductione conſtat ita fieri in omnibus formis quæ educuntur ex potentia materię. Ratio vero reddi poteſt, quia eductio in hoc conſiſtit, quòd ſit actio vel mutatio per ſe & eſſentialiter pendens à materia: per hanc autem actionem ſimul forma fit, & vnitur materiæ,ideoque per eandem fit per ſe primo compoſitum, & comproducitur talis forma, fitque actu extra potentiam materiæ: ergo eductio formæ de potentia materiæ optimè per illam actionem declaratur.

Corollaria ex præcedenti reſolutione.

XVI. Rationalis anima non educitur de potentia materiæ.

Atque hinc primò intelligitur amplius, qđ ſupra dicebamus,formam rationalem non educi de potentia materiæ, quia nec continetur in potentia illius, vt extra ipſam educatur, neq; fit,aut exiſtit dependenter à materia, neque fit, eadem actione,qua fit compoſitum, ſeu qua ipſa vnitur materiæ; prius enim, ſaltem natura, in ſe fit,& accipit eſſe ſuum independens à materia,& poſtea alia actione vnitur, qua totum compoſitum generatur.

XVII. Formæ necce cæleſtes educãtur de potentia materiæ.

Secundò expeditur ex dictis alia difficultas, quæ hic occurrebat de formis cęleſtibus, an ſcilicet dici poſſint eductæ de potentia materiæ; nam iuxta priores interpretationes videbatur ita eſſe affirmandum, nam illæ formę pendẽt in fieri & eſſe à ſua materia; ergo educuntur de potentia illius,nam ſi pendent in fieri,& in eſſe: ergo cauſantur à materia; ergo continentur in potentia eius: ergo,cum actu fiunt, educuntur ex potentia eius. Nec ſatis eſt reſpondere, illas formas non fieri,ſed confieri cum compoſitis, quia etiam formæ rerum generabilium non fiunt, ſed confiunt, & nihilominus dicuntur educi propter dictam dependentiam, & continentiam. Dicendum vero eſt cum communi ſententia, illas formas verè non educi, quia vbi non eſt totius compoſiti generatio, nec põt eſſe formæ eductio. Ratio autem à priori eſt, quia, vt ſupra tactum eſt, vnica eſt actio, qua

coelum

cœlum ſecundum ſe totum producitur, & non ſolum forma, ſed etiam materia fit, quæ actio eſt integra, & perfecta creatio totius, & concreatio materiæ & formę, & ideò ibi non eſt eductio de potentia materiæ. Cum ergo dr̃ forma educi, quæ pendet in fieri & eſſe à materia, intelligitur, quãdo ad ipſam formam, vel ad formale quod per illam communicatur, tẽdit proprium fieri & propria actio, quæ ita materiam pręſupponit, vt per eam materia non fiat. Et ſimiliter, cum dr̃ educi forma de potentia materiæ, quia in potentia eius continebatur, ſupponitur materia prius exiſtens in potentia ad formam, quam illam actu habeat: materia autem cœli, licet ſit potentia ad ſuam formam, poſtulat ex natura ſua vt non ſit in potentia ad illam, quia hoc eſſe in potentia includit priuationem.

SECTIO III.

An in eductione ſubſtantialis formæ oporteat materia tempore antecedat.

I. HAEc difficultas naſcitur ex præcedẽti reſolutione, eiusque cognitio eſt neceſſaria ad comprehẽdendã amplius huiuſmodi formæ originem ſeu eductionem. Explicatur q; optime difficultas in formis elementorum, ſub quib. hæc materia generabilium creata eſt, cum primũ fuit producta de quibus quæritur an fuerint eductæ de potentia materiæ. Quibuſdam.n. vr̃, idem eſſe iudicium de his formis, & de formis cęleſtib. quia etiam elementa tunc non fuere genita, ſed creata: ergo formæ eorum non fuere eductæ, ſed concreatæ. Item, quia materia nunquam fuit in potentia ad illas formas, quia ſemper fuit actu ſub illis: ergo non fuerunt eductæ, quia, vt dicebamus, eductio ex proprietate verbi dicit habitudinem ad ſubiectum quod prius erat in potentia. Item in illo initio per eãdem actionem, qua fuit creata terra, fuerunt ſimul concreatæ materia & forma eius: ergo ibi non eſt eductio. Tertio, cum creatur angelus, vel anima, non educuntur potẽtiæ eius ex capacitate ſubiecti, quia concreantur: ergo multo minus dicentur educi formæ ſubſtãtiales, quæ concreantur cum qualibet materia. Quarto, cum creatur angelus, non educitur ſubſiſtentia aut perſonalitas de potentia naturæ, licet concreetur; ergo ſimiliter, &c. Atque ita his rationibus videtur concludi, ad eductionem neceſſarium non eſſe, vt materia tempore antecedat formam.

II. Aliunde autem vr̃ eſſe valde diſpar rõ de formis elementorũ ac corporum cœleſtiũ: nã hæ tales ſunt, vt natura ſua poſtulent fieri eadẽ actione qua fit materia, illæ vero minimè, ſed potius ſupponũt materiã creatã per propriã & diſtinctã actionem, & per aliam in eam inducuntur ẽt in prima ipſorũ cõditiõne: ergo illa actio qua inducitur forma, non põt eſſe niſi vera eductio. Antecedens probatur, nam actio illa, qua creata fuit materia elementaris, talis eſt, vt vſq; nunc eadem perſeueret, conſeruando ipſam materiam: actio vero terminata ad formam, vel compoſitum, ceſ-A ſauit, qñ illud compoſitum corruptum fuit, ergo ſignum eſt, illas actiones eſſe ex natura rei diuerſas. Nec dici poteſt, illas fuiſſe actiones partiales componentes vnam: alias dicendum eſſet, etiam nũc componi vnam actionem ex conſeruatione materiæ, & eductione formæ, ſeu gñatione. Nã ſi fuit vna actio cõpoſita, qua fuit creata hæc pars terræ, & poſtea hæc terra corrumpitur, & cõuertitur in herbam, ceſſat actio quantum ad illam partem, per quam conſeruabatur forma terræ in illa materia, & loco illius ſuccedit alia, qua inducitur forma herbæ in eandem materiam; actio verò terminata ad entitatem materiæ ſemper manet eadem: ergo ſi illa de ſe eſt partialis, & componit vnam actionem completam cũ actione inductiua, vel conſeruatiua primæ formæ; eadem ratione componit vnam actionem cum illa, per quam inducitur ſecunda forma, quæ priori ſuccedit. Probatur conſequentia, quia eſt omnino eadem ratio, proportio, coniunctio, & aptitudo inter has actiones, ſicut inter illas: tum etiã quia alias actio illa conſeruatiua materiæ eſſet B de ſe partialis & apta ad componendam vnam totalem actionem, & tamen nunc perpetuo maneret incompleta, & ſine debita compoſitione. Conſequens etiam videtur plane falſum, quia actio qua fit materia, eſt vera creatio, & eadem perſeuerans eſt qua conſeruatur, ex creatione autem & generatione non componitur vna actio: ſunt ergo illæ duæ actiones, & non duæ partes eiuſdem actionis: ergo etiam in prima rerum cõditione interuenerunt hæ actiones diſtinctæ inter ſe, quamuis tempore coniunctæ. Iuxta hunc ergo diſcurſum plane concluditur, ad veram eductionem neceſſarium non eſſe, vt materia tempore antecedat; nam ex illis duabus actionibus, illa quæ poſterior natura eſt, habet veram rationem eductionis, nam pendet eſſentialiter à materia, quæ per illam non fit, ſed creata ſupponitur. Et confirmatur, nam ſi fingamus, Deum produxiſſe illam materiam prius informem, & poſt aliquod tempus in eam induxiſſe formam, nemo negaret eam fuiſſe veram eductionem: ſed licet hæc poſterior actio in eodem inſtanti C coniungatur priori, eſt eiuſdem rationis: ergo eſt vera eductio.

Dices, ſimili argumento probaretur, formam cęli educi de potẽtia materiæ; quia ſi Deus prius tpe creaſſet illam materiam ſine forma, & poſteà in eam induceret formam, iam tunc educeret illam de potentia materiæ. Rñdetur, negando ſequelam, & ad probõnem negatur aſſumptũ, quia etiam tũc non poſſet dici cœlũ factũ per gñationem, & conſequenter nec forma eius facta per eductionem, quia actio illa ex natura ſua nõ ſupponit materiam factam: ꝙ vero in illo caſu miraculoſo illam ſupponat, eſt per accidens, & non mutat naturã actionis. Et fortaſſe illa actio qua fieret, vel conſeruaretur materia ſine forma, vel ſub alia forma diſtincta, non eſſet eiuſdem rõnis cum ea, qua fit ſub propria forma. Et idẽ in prędicto caſu, quando induceretur forma cœli in materiam pręexiſtentem, ceſſaret prior actio, qua conſeruabatur nuda, & inciperet noua actio, qua ex tunc totum cœlum acciperet eſſe, quę in re eſſet vera & totalis creatio, quamuis fortè non ſic denominaretur propter præexiſtentem materiam. III.

Quòd ſi quis contendat (quod eſt probabile) Deum conſeruare illam materiam per eandem actionem, qua antea eam conſeruabat, & inducere formam cœli per aliam totalem actioné omnino diſtinctam; in eo caſu (ſi poſſibilis eſt) fatebimur illam poſteriorem actionem eſſe eductionem formæ cœli, & cóſequenter cœlú eſſe generabile miraculoſo ac extraordinario modo: negamus tamen formam cœli ex natura ſua per talé actionem fieri, ſicut fit forma elementi: cœlú autem nunc factú eſt modo ſuæ naturæ proportionato: & ideo nó eſt ſimilis cóſecutio. Illam vero differentiá inter cœlú & elementú colligimus ex incorruptibilitate vnius, & corruptibilitate alterius: nam qñ materia & forma ſunt inſeparabiles natura ſua, poſtulant fieri per vnam actioné ex ſe indiuiſibilem, vel omnino, vel ſaltem ex natura rei. Quando vero materia ex ſe eſt ſeparabilis à qualibet forma diuiſiuè, ſub eadem materia poſſunt variari actiones inductiuæ formarú, & ideo actio, per quam talis materia fit, & conſeruatur, diſtincta eſt, & natura ſua præſupponitur ad quamcunque actionem inductiuam formæ.

IIII. Inſtantiæ ſatis fit. Sed dicet rurſus aliquis, eſtò hęc vera ſint, nihilominus primam formam concreatam huic inferiori materiæ, non poſſe dici eductam de potentia materiæ, quia non anteceſſit tempore materia illa vt exiſtens in potentia ad talem formá: neque enim ſatis eſt, quòd ordine naturæ antecedat, nam etiam materia cœli ordine naturæ antecedit ſuam formam in genere cauſæ materialis. Imò addunt aliqui ad eductionem formæ neceſſarium eſſe, vt diſpoſitiones etiam in materia antecedant, quod in creatione elementorum dici nó poteſt. Sed hoc de diſpoſitionibus videtur impertinens, nam diſpoſitiones remotę ſolent té pore antecedere quaſi per accidens propter inefficaciam agentis, at ſi Deus in vno inſtanti tranſmutat aquam in vinum, illæ diſpoſitiones non præcedunt tempore, & nihilominus illa vera generatio eſt, & vera eductio. Diſpoſitio autem vltima nunquam antecedit tempore introductionem formæ: eo autem modo, quo in generatione naturali antecedit ordine naturæ, anteceſſit etiam in prima elementorum creatione. Nam reuera illa vnio formæ ad materiam, quæ tunc facta eſt, fuit facta cum eadem dependentia ab vltima diſpoſitione, quam nunc habet in quocunque elemento: ergo & cum eadem cauſalitate ex parte diſpoſitionis: ergo cum eodem ordine naturæ, nam hic ex cauſalitate ſumitur. De ipſa vero materia prima hoc eſt, quod contendimus, nimirum, vt forma educatur de potentia eius, non videri neceſſarium, materiam antecedere ordine temporis ſub priuatione, ſed ſatis eſſe, quòd antecedat ordine naturæ: quomodo conſtat fuiſſe priorem creationem materiæ elementorum inductione formę: nam illæ fuerunt duę actiones, vt declarauimus, ita ſubordinatę, vt inductio formę eſſentialiter ſupponat creationem materię, à quà pendet vt à cauſa omnino neceſſaria.

V. Quòd autem hęc anteceſſio ſufficiat, poteſt multis modis confirmari. Primò a priori ex dictis. nam illa ſatis eſt, vt ea inductio formę ſit actio eiuſdem rationis cum ea, quę poſterior eſſet duratione, ſi Deus prius materiam ſine forma crearet, & poſtea eam informaret. Nam ſola temporis interruptio non ſufficit variare actiones eſſentialiter, ergo eadem anteceſſio naturæ ſufficit ad eductionem formæ. Secundò à ſimili, quia ſi eodem inſtanti, quo aer creatur, illuminetur à Sole, lumen illud educitur de potétia aeris, ſuppoſito non alias illuminationes fieri per eductioné, quod infra oſtendam: ſed aer tunc ſolum ordine naturæ antecederet introductionem luminis, vt conſtat: ergo. Maior patet, quia illa illuminatio eſt propria & per ſe actio diſtincta à creatione. Tertiò ex differentia inter materiá cœli, & materiá elementi quoad anteceſſionem ad formam: eſt enim duplex differentia notanda, & quæ maximè ad rem pertinet. Prior eſt, ꝙ materia cœli ét ordine naturæ non antecedit ſimpliciter introductionem propriæ formæ, quia habet cum illa neceſſariam connexionem, ita vt ſine illa modo connaturali creari non poſſit: materia aút ignis ſimpliciter antecedit ordine naturæ, quia non hét intrinſecam connexionem cú forma ignis, ſed poſſet ſub alijs creari. Poſterior differentia, quæ præcedentem declarat, eſt ꝙ materia ignis ita eſt prior, vt ex vi actionis, per quá creatur, poſſet eſſe ſub priuatione formæ ignis. Et hoc modo non ſolum materia, ſed materia vt in potentia, dicitur eſſe prior natura, non quia in re prius habeat priuationem annexam, ſed qa ex vi actionis, per quam creatur, non caret priuatione, ſed neceſſaria eſt alia actio qua informetur: quæ poteſt habere veram rónem eductionis: materia aút cœli, eadem actione qua creatur, informatur; &, licèt ſecundum propriam rationem cauſandi dicatur prior natura, tñ vt exiſtés in potentia, & aliquo modo ſub priuatione, nullo modo dicitur natura prior: & ideo non habet eam prioritatem naturæ, quæ ad eductionem formæ neceſſaria exiſtit. Quamobrem probabiliſſimum exiſtimo eſſe longè diſparem rationem de prima informatione materiæ rerum generabilium, & cęleſtium.

Diſcrimen inter materiam cæli, & elementaré quoad concurſum ad effectionem ſuarum formarum.

Reſolutio quęſtionis.

VI. IN hac re verum in primis cenſeo, in creatione rei corruptibilis, ſiue elementi, ſiue alterius cuiuſuis, inuenire duas illas actiones ſupra declaratas. Quod indicauit Henricus quodlib. 1. q. 10. citans Auguſt. 13. Confeſſ. c. 33. dicétem materiá de omnino nihilo, mundi auté ſpẽm de informi materia factá eſſe. Quanquá ibi Auguſt. indifferenter loquatur de cœlis, & elementis. Neq; eſt cur hoc mirum videatur, quandoquidé in cóſeruatione ignis, vel alterius rei ſimilis, duæ actiones interueniunt, vt ſatis declarat illa ratio, quod vna ceſſante, alia perſeuerat. Sed iuxta doctriná D. Tho. conſeruatio, per ſe loquendo, eſt eadem actio cú productione: ergo. Imò in conſeruatione hominis tres interueniunt actiones, ſ. conſeruatio materiæ, & conſeruatio animæ, & conſeruatio vnionis, ſeu totius, quas eſſe diſtinctas, inde rectè colligitur, ꝙ hac ceſſante aliæ duæ manent: & inde ét rectè fit argumentum eaſdé tres actiones in productione hominis interuenire: ergo idem eſt proportionaliter in alijs.

VII. Deinde verum etiam cenſeo, actionem illam

per

per quam materia generabilium informatur in primo inſtante ſuæ creationis, eſſe eiuſdem rationis cum actione qua informatetur ab eodem agente Deo; etiam ſi creatio materiæ tempore præceſſiſſet. Hoc perſuadet illa ratio quod temporis interſtitium, vel concomitantia nihil refert ad variandas eſſentialiter actiones. Item, quia illæ actiones conueniunt in formali termino vel totali; & in principijs vel cauſis à quibus pendent; ergo nulla eſt ratio diſtinguendi illas eſſentialiter. Ex quo vlterius concluditur, illam actionē qua informatur hæc materia, etiam in primo inſtanti quo creatur, non eſſe creationē, in rigore loquendo, & præcisè illam actionem conſiderando. Probatur, quia ſi illa actio poſteriori tempore fieret, non eſſet creatio ex oīum ſententia: ergo neque tunc facta, quia eſt eiuſdē rationis. Et ratio à priori eſt, quia illa actio eſt ex materia ordine naturæ præſuppoſita. Neque obſtat ꝙ terra abſolutè dicatur in principio creata, tum quia etiam virgulta, & animalia dicuntur creata, quanuis certum ſit formas harum rerum non eſſe introductas per rigoroſam creationem, tum etiam, quia terra dr̄ creatara, non propter illam vnionem præcisè ſumptam, ſed vt cōiunctam actioni qua creata eſt materia terræ, nam quia illæ duæ actiones factæ ſunt ſimul ac per modum vnius, ab eis dicitur creata terra. Vnde, quanuis eodem verbo dicatur, [Creauit Deus cœlum & terram,] non oportet vt modus creationis ſeu actionis, quæ in vtriuſque productione interuenit, ſit idem, niſi quantum ad id quod vtrique commune eſt, nimirum fieri ex nihilo, quoad reliqua verò vnumquodque creatur iuxta modum & capacitatem naturæ ſuæ.

VIII. Atque hinc vltimò elicio; ſolum de nomine manere quæſtionem, an eductio formæ ex materia locum habeat, etiam ſi materia duratione non antecedat, ſed natura tantum; ſeu (quod idē eſt) an illa prima effectio formæ terræ dicenda ſit eductio de potentia materiæ, nam ſi nomine eductionis ſolum ſignificetur poſitiua ratio illius actionis, per quam ſit forma dependēter in fieri & eſſe à materia, quæ per illam actionem nō creatur, ſed creata ſupponitur, reuera illa eſt eductio, vt diſcurſus factus oſtendit. Si verò nomine eductionis, præter dictam rationem poſitiuam & realem, cōnotetur negatio, vel extrinſeca denominatio, nimirum ꝙ cum illa actione non producatur ſimul ipſum ſubiectum, etiam ſi per aliam actionem creetur, ſic nō poterit illa vocari eductio, vt per ſe conſtat, ſed dr̄ concreatio, in ſenſu ſtatim declarādo. Et videtur ſanè nomen [eductionis] frequentius ſumi in hac poſteriori ſignificatione: & ideò ita loquendum eſt cum multis, quanuis oporteat rem ipſam intelligere & explicare cum paucis. Et iuxta hanc loquendi formā conciliantur facilè, & conceduntur rationes factæ pro priori ſentētia: tamen, ne videantur procedere contra rem a nobis declaratam, oportebit earum ſolutiones attingere.

Argumentorum ſolutiones.

IX. ET prima quidem, quæ ſumitur ex formis cœleſtibus, iam expedita eſt, & conſtituta differentia inter corpora incorruptibilia, & corruptibilia. Secunda verò, q̄ ſumitur ex proprietate verbi [educere;] etiam à nobis admittitur, ſi tantum ad modum loquendi, & ad extrinſecam cōnotationem reſpiciat: ſi verò ad rem & actionē poſitiuam, ſic negamus, de ratione eductionis eſſe, vt ſubiectum prius tempore antecedat, ſufficit enim prioritas naturæ, vt à nobis declarata eſt. Tertia ratio nitebatur in nomine [concreationis,] in quo eſt obſeruandum, duobus modis dici aliquid concreari alteri: vno modo, quia eadem actione, qua aliquid creatur, ipſum ſit: quomodò materia & forma cœli concreantur cum cœlo, & quando forma ſic concreatur, non educitur, vt in forma cœli declaratum eſt. Alio modo dr̄ concreari, quod ſimul ſit cum re quæ creatur, quanuis non eadem actione fiat, vt dicitur gratia concreata cum Angelis, & ſic etiam dicitur forma terræ concreata materiæ: & quod ſic concreatur, poteſt fieri per actionem, quæ in re ſit eiudem rationis cū eductione, quanuis propter concomitantiam creationis ſubiecti, eo nomine non appelletur. Et hinc etiam patet ſolutio ad quartā rationem, quæ ſumebatur ex concreatione potentiarum in ſubſtantia animæ vel Angeli. Petitur vero in illa ultima ratione ſpecialis difficultas, quæ hic poterat quarto loco tractari de eductione formæ accidentalis de potentia ſubiecti, tn̄ quia de forma accidentali ſequentem diſputationem inſtituturi ſumus, ibi commodius difficultatem hanc explicabimus.

X. Quinta uero ratio petit difficultatem aliā de modis ſubſtantialibus, an ſcilicet dicēdi ſint educi de potentia ſubiecti, vt uerbi gratia, ſubſiſtentia de potentia ſeu capacitate naturæ, quam terminat: & idem eſt de modo unionis formæ reſpectu potentiæ ipſius formæ, uel ſubiecti: imò & de generatione ipſa ſubſtantiali quæri poteſt, an educatur de potentia materiæ. De quibus oībus breuiter dicendum eſt in illis eſſe quendam modum, uel participationem eductionis: non tamen ita propriè illis conuenire, ſicut formæ ſubſtantiali: ſubſiſtentia enim non fit per propriam actionem; & præterea non propriè informat, & conſequenter non comparatur ad naturam, ut ad ſubiectum, & propriam materialem cauſam: quare ex hac parte non dicitur propriè educi: in hoc autem imitatur eductionem, quod in ſuo eſſe & fieri, qualecunque illud ſit, omnino pēdet à natura, quam per ſe terminat, & ſuo modo actuat, ut latius declarabimus infra, tractando de ſubſiſtentia. Generatio item ſubſtantialis non tam fit, quàm eſt uia, per quam fit ſubſtantia: unde non tam educitur, quàm eſt ipſa eductio: eo tamen modo quo ipſa generatio fit, dum per eam fit terminus, etiā ipſa educitur de potētia materiæ, à qua materialiter cauſatur, ut ſuprà dictum eſt, & ab ipſa eſſentialiter pēdet in fieri, & in eſſe: quæ duo in generatione idē ſunt. Denique idem iudiciū eſt de unione formæ ad materiam, quæ tn̄ non per ſe educitur, ſed educitur forma ut unita materiæ, & ſic etiam (ut ita dicam) coeducitur ipſa unio. Quod quidem rectè dici uidetur in materialibus formis.

Subſtantiales modi an educantur ex potentia materiæ.

XI. In anima uero rationali habet peculiarem difficultatem, quia ex una parte uidetur educi illa unio, quia fit per ſe per propriā actionem, diſtinctam ab ea qua fit forma: dico aūt unionem per ſe fieri ut formalē terminum, nā adæquatus eſt homo: id aūt ſatis eſt ad propriam eductionem,

Vnio rationalis animæ an educatur de potētia materiæ, an ipſius animæ.

quia,

quia, vt ſtatim dicemus, forma nunquam eſt per ſe terminus actionis niſi formalis, & vt quo: illa ergo vnio animæ ad corpus propriè, ac per ſe educitur. Item, eſſentialiter pendet in fieri, & in eſſe à corpore vt à materiali cauſa: ergo propriè educitur. In contrarium verò eſt, quia illa vnio eſt modus quidam ſpiritualis: ergo non poteſt educi de potentia materiæ, magis quàm ipſa anima. Patet conſequentia, quia repugnat rem ſpiritualem contineri in potentia materiæ. Antecedens verò patet, quia ille modus proximè afficit animam ipſam, quam vnit materiæ: eſt ergo illi proportionatus, & conſequenter ſpiritualis, ſicut ipſa eſt. Et confirmatur, quia ſi forma non continetur in potẽtia materiæ, neque vnio contineri poteſt, quia vnio non eſt niſi modus formæ: ergo ſi forma non educitur, neque vnio educi poteſt. Ad hoc dicendum eſt, hunc modũ vnionis eſſe veluti medium quoddam, ſeu vinculum inter formam & materiam, & ideò vtrãque attingere, & aliqualiter afficere; & ideò ab vtraque pendere in fieri, & in eſſe. Quo fit vt hic modus animæ rationalis, licèt in ſua entitate ſpiritualis ſit, conditiones tamen participet rei materialis, quia & à materia omnino pendet & illi ſuo modo coextenditur, quãuis ex parte animæ extenſionem non habeat. Propter hanc ergo cauſam poteſt ille modus educi de potentia materiæ, quamuis non adæquatè, neque primario ex ſola illa, nam educitur etiam de potentia ipſiuſmet animæ, quam per ſe primò afficit, & vnit materiæ.

SECTIO IIII,

An forma, dum ex materia educitur, per ſe fiat,

I. HÆc difficultas oritur ex ſuperioribus, & ad eas magis explicandas conferet. Nam cum dictum ſit, eductionem eſſe actionem, qua ita fit forma in materia dependenter ab illa, vt per eam actionem non fiat ipſa materia: inde ſequi videtur, per talem actionem ſolam formam per ſe primò fieri; quod repugnat Ariſtoteli 7. Metaph. text. 26. & 27. & lib. 8 text. 4. Sequela patet, quia per illam actionem ſola forma ſecundum ſe totam educitur de non eſſe ad eſſe: totum autem non fit, niſi quatenus coaleſcit ex partibus iam factis: ergo forma eſt quæ fit, & prius, & proprius: Prius quidem, quia vt totum ex partibus componatur, oportet vt partes ſupponantur habentes eſſe. Proprius verò, quia id quod ſecundum ſuam entitatem educitur de non eſſe ad eſſe, proprius fit, quam quod ſolum componitur ex iam exiſtentibus.

II. In hac re prior ſententia admittit, quod ratio facta probare videtur, formam propriè ac per ſe fieri: ita ſumitur ex Alberto 2. de Anim. tract. 1. capit. 1. & 3. vbi ait, quòd inter hæc tria, materiam, formam, & compoſitum, forma propriè & primò eſt ens; quod etiam latè defendit Zimara Theorem. 20. Alij diſtinguunt duas actiones, etiam in effectione formarũ materialiũ. Vnam, qua fit forma, aliam qua vnitur: & de priori concedunt per ſe primò terminari ad formam, licèt poſterior terminetur primariò ad compoſitum.

Albert.

Zimara.

A Hæc opinio ſumitur ex Durando 2. diſtinct. 1. quæſt. 4. ad vltimum.

Durand.

Reſolutio quæſtionis.

III. VTraque tamen ſententia falſa eſt. Et de hac quidem poſteriori dicemus latè infrà, explicando varios modos cauſandi efficientis cauſæ. Nunc ſufficiat contra illam ratio, quæ ex hactenus dictis facilè colligi poteſt, nam formæ materiales (de his enim tantum eſt ſermo) non fiunt etiam quoad entitatem ſuam ſine concurſu materialis ſubiecti, ſed ſubiectum non influit in formam, niſi quatenus ſibi vnitur, vt conſtat ex dictis ſuprà de materiali cauſa: ergo non poteſt talis forma fieri per aliquã actionem, quæ non ſit vnitiua formæ ad ſubiectum: nõ poſſunt ergo ibi duæ actiones ſecundum rem diſtingui, ſed ſolum ſecundùm rationem, vel inadæquatos conceptus, vel ad ſummum ſecundum partes, quæ eſſentialiter inter ſe coniunctæ ſint, vt dicto loco declarabimus.

IIII. Prior verò ſententia repugnat reuera Ariſtoteli citatis locis, quem ſequuntur Commentator eiſdem locis, & 12. Metaphy. commento 22. & 18. & D. Thomas ibidem: & 1. p. q. 45. artic. 4. & B 8. vbi ſolutione ad primum addit, formas non fieri per ſe, ſed per accidens tantum; quod eſt ſano modo intelligendum, latè vtendo verbo [per accidens,] prout idem eſt, quod cum alio: proprius verò dicitur forma hæc congenerari, vt idem D. Thomas ſignificat in illo ar. 4. q. 65. ar. 4. Idem tenet expreſſe Scot. 7. Met. quæſt. 10. Anton. Andr. q. 9. Zimar. Theorem. 100. Soncin. 7. Met. quæſt. 13. Ratio autem eſt, quia eius eſt per ſe primò fieri, cuius eſt eſſe, cum fieri tendat ad eſſe: ſed id propriè eſt, quod ſubſiſtit; ergo id propriè fit: ſed hæ formæ non ſubſiſtunt, ſed compoſita ex ipſis: ergo ad compoſita propria & principaliter terminatur actio. Confirmatur, nam actio eſt vna, vt ſupponimus; ergo & terminus adæquatus eſt vnus; ſed hic non poteſt eſſe forma, quia compoſitum reuera fit, & non eſt forma: ergo. Maioris autem claritatis gratia diſtingui ſolet duplex terminus, ſcilicet vt quod, & vt C quo, ſeu qui abſolutè fit, vel quo aliud fit: Compoſitum ergo eſt [terminus qui,] ſeu [vt quod:] quia illud per ſe primò fit, nam illud maximè intẽditur per generationem, & in id vltimatè terminatur generatio; & à ſimili patet in artificialibus, nam domus eſt, quæ per ſe primò ædificatur, &c. [Terminus] autem [quo,] eſt forma, qua fit, ut per eam compoſitum conſtituatur. Vnde, quia uerbum [educi] propriè tñ indicat habitudinem ad hunc terminum quo, ideò propriè ac ſimpliciter dr̃ forma educi de potentia materię, non autem compoſitum: uerbum autem [generari] aut [fieri,] dicit habitudinem principalẽ ad id quod eſt, uel quod fit; & ideò ſimpliciter dicitur de forma, & non de materia.

Ariſtoteles, Commẽtator D. Thom.

Scotus. Anton. Andreas, Zimara. Soncin.

Duplex actionis terminus.

V. Ad argumentum in contrarium reſpõdetur, negando ſequelam, quia loquendo de ordine tẽporis, non prius fit forma, quàm compoſitũ, neque è conuerſo. Loquendo autẽ de ordine naturæ, compoſitum non ſolũ prius fit, ſed etiam abſolutè illud ſolũ fit per hãc actionem: forma uerò ſolum confit. Et quamuis demus, in aliquo genere cauſę formam prius natura educi, quaſi ordine

Digitized by Google

dine executionis, abſolute tamen non intelligitur terminata actio, nec factum id quod per ſe primò intenditur, donec fit totum compoſitum. Nec refert, quod aliqua pars compoſiti ſupponatur, & non formæ: oportet enim quatuor genera actionũ diſtinguere: quædam enim eſt actio productiua tantum, & non vnitiua: & hæc ſemper terminatur ad rem ſimplicem; & ideò ex ſe terminari poteſt ad entitatem partialem, ſi nata ſit hoc modo produci, & talis eſt creatio animæ rõnalis: atque idem eſt de creatione materiæ primæ, vt opinor. Alia eſt actio vnitiua tantum, & non productiua componẽtium, vt eſt generatio hominis: & hæc ſine controuerſia terminatur tãtum ad compoſitum vt quod, & ad vnionem vt quo. Rurſus, eſt alia actio ita productiua alicuius compoſiti, vt ſimul ſit vnitiua & comproductiua omnium componentium: & huiuſmodi eſt creatio cœli, quam conſtat per ſe primò terminari ad compoſitum, concomitanter verò ad materiam, & formam. Alia denique eſt actio ſimul vnitiua, & comproductiua alterius partis componentis ex præſuppoſitione alterius: & huiuſmodi eſt actio eductiua, de qua nunc agimus, & iõ non eſt de eius ratione, vt ipſius adæquatus terminus ita fiat de nouo, vt nulla eius pars præſupponatur eſſe.

VI. Atque hinc obiter colligitur, hanc ſententiam non ſolum in ſubſtantialibus formis, ſed etiam in accidentalibus veram eſſe, etiam ſi Scotus ſupra, Anto. Andr. & alij oppoſitum ſignificent, eo quod ex accidente, & ſubiecto fiat vnum per accidens, quod non videtur poſſe fieri per actionem, & cauſalitatem per ſe. Sed ſententia propoſita vera eſt, nam Ariſtotel. vniuerſaliter loquitur; & maximè adhibet exempla in accidentibus. Ac tandem in text. 32. expreſſe & in particulari hoc docet de formis accidentalibus. Nam (vt ibidem ait) ratio eadem eſt, quia multo magis accidentia non per ſe fiunt, ſed vt vnita ſubiectis, & ex illis. Nec refert, quod ſint entia per accidens, nam realem, & veram, ac phyſicam compoſitionem habent, quam per ſe includit illa actio, & ideo per illam fit per ſe primò compoſitum accidentale; nam & actio ipſa accidentalis eſt.

SECTIO V.

Quæ ſit propria ratio formæ ſubſtantialis, propriaque cauſalitas eius in ſuo genere.

I. Deſcriptio formæ in genere.

EX dictis de exiſtentia formæ ſubſtantialis, & de modo quo fit, facilè intelligi poteſt, quid ipſa ſit, & quem modum cauſandi habeat: vtrumque autem hac breui deſcriptione comprehendere poſſumus: Forma eſt ſubſtantia quædam ſimplex, & incõpleta, quæ vt actus materiæ cum ea conſtituit eſſentiam ſubſtantiæ cõpoſitæ. In qua deſcriptione ſubſtantia ponitur loco generis eo modo quo à Philoſopho diſtinguitur in materiam, formam, & compoſitum. Et per eam particulam diſtinguitur hæc forma ab accidentalibus, quæ ſubſtantiæ non ſunt; diſtingui etiam poteſt à modis ſubſtantialib. nam licet hi ad Prædicamentum ſubſtantiæ reuocentur, non tamen ſunt ſubſtantiæ in ea proprietate: vnde neque ab Ariſtotele in ea partitione enumerantur: quia non ſunt propriè entitates ſubſtantiales, vt eſt forma, quæ hac ratione ſubſtantia dicitur. Additur vero [ſimplex & incompleta,] vt per priorem particulam à compoſita ſubſtantia ſeparetur: per poſteriorem vero à ſubſtantijs ſeparatis; quæ interdum vocari ſolent formæ aſſiſtentes, vt illæ quæ mouent corpora cœleſtia, quæ reuera non exercent munus cauſæ formalis, ſed efficientiam aliquam: quare non ſunt formæ ſubſtantiales, prout nunc de illis loquimur.

II. Reliqua pars definitionis diſtinguit formam à materia, quę etiam eſt ſubſtantia ſimplex, & incompleta, tamen vt potentia: forma vero vt primarius actus illius potentię. Et ideo Ariſtoteles ſecundo, de anima definiuit, animam eſſe [actum corporis phyſici, &c.] Quæ definitio poteſt facile ad formam in communi accommodari, ſi nomine actus ſubſtantialem actum intelligamus, vt intelligi debet, & ſolum dicamus formam eſſe actum corporis phyſici reliquam partem auferendo, quæ animam ſecernit à formis inanimatorum. Poſſumus autem per corpus phyſicum intelligere, vel materiam ipſam, quatenus eſt altera pars compoſiti naturalis, quæ vt forma informetur, ſemper ſupponitur, ordine naturæ in ſuo genere cauſæ, quantitate & aliquibus proximis diſpoſitionibus affecta: & ea ratione corpus phyſicum appellari poteſt. Vel etiam poſſumus per corpus phyſicum ens ipſum naturale intelligere, quod ex materia & forma conſtat: cuius actus dicitur forma, tanquam cõſtituẽs illud: quomodo etiam Ariſtoteles definiuit eſſe [actum viuentis,] ſeu [quo viuimus] Vtramque igitur habitudinem in dicta parte noſtræ deſcriptionis explicuimus: nam forma ſubſtantialis ita eſt ſubſtãtia incompleta, vt ſit actus materiæ: actus (inquã) vel actu informans, vel natura ſua inſtitutus ad informandam materiam: nam verba (vt aiunt) in definitionib. dicunt aptitudinem: & ita comprehenditur anima rõnalis, etiam ſi à corpore ſeparata ſit. Et hinc conſequenter habet, vt cum materia componat eſſentiam entis naturalis, quod eſt ſubſtantia cõpoſita: & ideò Ariſtoteles 2. Phyſic. ca. 3. ait, [formam eſſe eſſentiæ ſeu quidditatis rationem,] id eſt, quę compoſiti naturalis eſſentiam complet, & ab alijs eſſentialiter ac quidditatiuè eam diſtinguit.

Formæ quō dicatur actus corporis phyſici.

III. Atque hinc explicata etiam eſt cauſalitas formę: nam quia forma eſſentialiter eſt actus, ideò includit intrinſecè habitudinem tranſcendentalem ad id cuius eſt actus, & ad actuationem, quam in illud exercet, ideoque vix poteſt ratio formę, niſi per habitudinem ad eius cauſalitatem, declarari. In qua poſſumus quatuor illa conſiderare, quę in omni cauſa ſpectamus, ſcilicet formale principium cauſandi, conditionem neceſſariam ad cauſandum, cauſationem ipſam, & effectum qui cauſatur, quę omnia ſigillatim explicanda ſunt, ſicut in materia fecimus, licet ſuppoſitis quę ibi diximus, breuius hic expediri poſſint.

Digitized by Google

SECTIO VI.

Quæ ſit ratio cauſandi formæ.

I. TRia ſub hoc titulo complecti poſſumus, ſ. principium cauſandi, quod ſit veluti actus primus, conditiones neceſſarias ad ſic cauſandum, & cauſalitatem illam in actu ſecundo.

II. Quoad primum dicendum eſt, principiũ cãndi non eſſe aliud, quam entitatem, & naturam ipſius formæ, quæ per ſe ipſam, & entitatem ſuam cauſat, exhibendo (vt ita dicam) ſe ſe totam materiæ, ſeu compoſito. Ad quod non indiget alia facultate vel potentia diſtincta à ſe ipſa, ſed per ſe ipſam eſt eſſentialiter apta ad hanc cãlitatẽ exercendam. Vnde, ſicut ſupra dicebamus in materia non diſtingui principale & proximum principium cauſandi, quia potentia receptiua per quã cauſat, non eſt proprietas eius, ſed ipſamet eſſentialiter, ita in forma conſiderari poteſt quaſi potentia quædam, vel aptitudo ad cãndum formaliter, q̃ manet, v. g. in anima ſeparata, etiam ſi actu non informet. & illa aptitudo eſt proximũ principium cãndi formaliter. Non eſt tamen diſtinctum a principali, quia illa aptitudo non eſt proprietas ſuperaddita entitati formæ, ſed eſt eſſentialiter iõ, & ſpecificatio eius: nam forma eſſentialiter eſt actus actuans: de eſſentia autem hmõi actus eſt aptitudo ad actuandum. Item, quia ex materia & forma ideo fit per ſe vnum, quia non interuentu alicuius proprietatis, vel accidentis vniuntur, ſed immediate per ſe ipſas, propter proportionem & mutuam aptitudinem, quam ad ſe habent per ſuaſmet entitates incompletas, ad idẽ genus pertinentes, vt ſumitur ex Ariſtotele 8. Metaph. c. 6 & 2. de anima, c. 1. vbi id adnotat Comment. commento 7. & alij Scriptores 8. Metaph. D. Thom. 2. contr. Gent. c. 70. & 1. p. q. 76. ar. 7. & alij Theologi in 2. diſ. 12. præſertim Scotus q. 4. & Duran. q. 2. ergo ſicut in materia non eſt fingenda potentia diſtincta, quæ mediet inter ipſam & formam, ita neque in forma cogitanda ẽſt aptitudo, quæ ſit aliquid diſtinctum ab ipſamet forma. Dices, Quomodò poteſt forma, quæ tantum diſtat in ſua natura, à materia, illi per ſe ipſam immediatè vniri? quod maximè videri poteſt difficile in anima rationali, quæ ſpiritualis eſt. Reſpondeo in primis, non eſſe tantam diſtantiam, quin in eodem genere conueniant. Deinde, diſtantiam nihil obſtare, ſi ſit debita proportio: vt enim dixit Plato in Timæo, mutua proportio eſt quaſi vinculum inter res, quæ proximè ac per ſe vniuntur: proportio autem hæc conſiſtit in ratione actus, & potentiæ, & in naturali & eſſentiali aptitudine, & mutua habitudine, quam inter ſe habent.

Ariſto.
Commẽtat.
D. Thom.
Sonc. q. 25.
Iauell. q. 7.
Scotus q. 4
Ant. An. q. 7.

Conditiones neceſſariæ vt forma cauſet.

III. QVoad ſecundum de conditionibus neceſſarijs ad hanc cauſalitatem exercendam tres videntur poſſe conditiones aſſignari. Prima eſt actualis exiſtentia ipſius formæ de qua diuerſimode ſentiendum eſt, iuxta diuerſas ſententias de exiſtentia creaturæ, & diſtinctione eius ab eſſentia. Quanquam in nulla opinione videatur exiſtentia propriè dici conditio neceſſaria ad cauſalitatem formæ: nam, ſi exiſtentia eſt res diſtincta ab eſſentia, non poteſt dici conditio formæ ad cauſandum, ſed potius effectus, vel in genere cauſæ formalis, prout dicitur forma dare eſſe: vel in genere cauſæ efficientis, prout dicunt aliqui, exiſtentiam manare ab eſſentia: vel, vt alij volunt, in genere cauſæ materialis, quatenus forma complet eſſentiam, quæ eſt proximum receptaculum exiſtentiæ. At verò, ſi exiſtentia in re non diſtinguitur ab eſſentia actuali, & exiſtentia formæ non poteſt propriè dici conditio neceſſaria ad cauſandum: conditio enim requiſita, ſi propriè loquamur, diſtinguitur ab ipſa ratione cauſandi: exiſtentia autem non poteſt ſic diſtingui iuxta illam opinionem, quia forma cauſa: per ſuam entitatem actualem, quia, non poteſt intelligi actu cauſare, niſi vt habens entitatem ſuam actualem, & extra cauſas: ergo vt habens exiſtentiam. Atque hæc opinio magis probanda eſt, quia ſicut actualitas formæ non eſt cõditio diſtincta à ratione cauſandi, ſeu actuandi, ita neque exiſtentia, quæ intimè includitur in ipſa actualitate. An vero neceſſe ſit, exiſtẽtiam formę eſſe præuiam ad cauſalitatem eius, dicẽdum eſt, non eſſe neceſſarium, vt ſit præuia ordine durõnis, quia talis anteceſſio eſt impertinens, imò naturaliter non eſt poſſibilis, quia formæ nõ debetur eſſe, donec illam poſtulet ſubiectum proximè aptum, quo poſito, forma ſimul ac eſt, naturaliter illud informat. Rurſus, neque neceſſe eſt exiſtentiam formæ ita eſſe præuiam ordine naturę, vt intelligatur aliquod ſignum, vel momentum in quo exiſtat, & non informet, quia neque hoc eſt neceſſarium ad prioritatem naturæ, neq; in formis, quæ à materia pendent intelligi põt, vt ex dictis ſectione præcedente conſtat. Anteceſſio autem naturæ ſecundum aliquod genus cauſalitatis interuenire poteſt, & neceſſaria eſt, nam cauſalitas formæ ab eius entitate & exiſtentia pendet: vnde neceſſe eſt, vt inter exiſtentiam & cauſalitatem formæ ſit ordo naturæ, ex quo ſumitur [prioritas] (vt aiunt) [à quo,] non [in quo.] De quibus prioritatibus plura in ſequentibus.

Actualis exiſtentia.

Altera condõ neceſſaria aſſignari poteſt præſentia ſeu intima propinquitas entitatis formæ cum entitate materię, quæ condõ eſt veriſſimè aſſignata, adeoq; neceſſaria, vt ſine illa, ẽt de potẽtia Dei abſoluta, non poſſit forma ſuum effectũ formalem præſtare. Quis. n. intelligat formã ſubſtantialem loco diſtantem à corpore componere ſubſtantiam per ſe vnam? Hæc ergo compoſitio per intimam vnionem fit, quæ non eſt quidem localis præſentia, ſed aliquid diſtinctum ab illa, neceſſario tamen illam requirit. Quod ex dictis ſupra in ſimili de materia, declarari amplius ac perſuaderi poteſt, nam quoad hoc eadem eſt ratio de forma. IIII.

Intima propinquitas formæ ad materiam.

Tertia conditio aſſignari poteſt, diſpoſitio accommodata ex parte materiæ, quam neceſſariò forma requirit, vt ſuum effectum formalem conferre poſſit. Quã diſpoſitionẽ aliqui exiſtimant, adeo eſſe neceſſariam, vt etiam per potentiam abſolutam non poſſit forma informare materiam V.

Diſpõnes cõnaturales formæ

omni

Digitized by Google

omni carentem diſpoſitione, præſertim quantitate. Ita Henric. Quodlib. 7. queſt. 17. Verumtamen, quidquid ſit, an ex parte materiæ vel quantitatis repugnet illam ab hac ſeparari, quod tractare non poſſumus vſque ad diſputationem de quãtitate; nihilominus ſi ſemel ſupponatur, materiam poſſe cõſeruari à Deo ſine quantitate, qđ verius exiſtimamus, non repugnabit conſeruari etiam à Deo talem materiam in eo ſtatu informa tam ſubſtantiali forma, quia nulla eſt tam eſſentialis connexio inter formam vt exercentẽ ſuã intrinſecũ effectum formalem, & hæc accidẽtia, vt non poſſit à Deo ſine illis cõſeruari. Non intercedit igitur tam abſoluta neceſſitas: ꝙ vero hæc conditio modo naturali & phyſico neceſſaria ſit, experientia ipſa docet. Hinc enim prouenit naturalis rei corruptio, per quã forma à materia ſeparatur, quæ incipit per abiectionem ſeu corruptionem diſpoſitionum; ergo ſignum eſt eſſe huiuſmodi diſpoſitiones ſaltem conditiones neceſſarias ex natura rei, vt forma informet materiam. An vero ſint conditiones præuiæ, vel cõſequentes formam ordine naturæ, petendum eſt ex dictis diſputatione præcedenti.

III. *Cauſalitas formę explicatur.*

VI. QVoad tertium de cauſalitate actuali ipſius formæ, quid nam ſit, non eſt facile ad explicandum, tamen ex his quæ dicta ſunt de materia, procedere proportionatè poſſumus ad id declarandum. Et in primis certum videtur, huiuſmodi cauſalitatem aliquid eſſe in rerum natura diſtinctum ex natura rei ab entitate formæ. Probatur, quia ſicut agere, aliquid eſt in rerum natura, ita & informare, quia verè eſt, realiter, ac phyſicè cauſare. Rurſus illud, quidquid eſt, eſt in re ipſa ſeparabile à forma: nam in anima rationali de facto ſeparatur, & in qualibet forma ſubſtantiali ſeparari poſſet per potẽtiam Dei abſolutam, nam poteſt extra materiam conſeruari, ſicut conſeruata eſt quantitas: eſt enim eadem vel maior ratio: ergo diſtinguitur ex natura rei ab illa.

VII. Vnio formæ ad materiã, eſt formæ cauſalitas.

Deinde, dicendum eſt hanc cauſalitatem nihil aliud eſſe poſſe præter actualem vnionem formæ ad materiam. Probatur primò à ſufficienti enumeratione, quia neque eſt materia, neq; forma, neque compoſitum: ergo eſt dicta vnio: nam præter hæc nihil aliud excogitari poteſt: & antecedens quoad omnes partes eſt per ſe euidens. Nam de forma iam probatum eſt, & eadem ratio à fortiori probat de materia: compoſitum autem eſt vltimus effectus huius cauſalitatis, vt ſtatim dicetur, non eſt ergo cauſatio ipſa. Item, compoſitum includit entitatem materiæ & formæ. Cauſalitas autem formæ præciſè ſumpta non poteſt hæc omnia includere. Præterea, poſita vnione, & præciſo quocunque alio, præter ea quæ dicta ſunt, forma neceſſario exercet ſuam cauſalitatem; poſitis autem omnibus alijs, & ablata vnione, impoſſibile eſt formam exercere ſuam cauſalitatem: ergo ſignum eſt, in vnione conſiſtere talem cauſalitatem. Maior patet, quia ſi forma vnitur materiæ, neceſſario communicat illi ſe ipſam per ſe ipſam, id eſt, nõn efficiendo aliam ſimilem ſed ſuammet perfectionem & entitatem illi com-

A municando, & hoc modo illam actuando. Et inde etiam neceſſario conſurgit ſubſtantialis natura compoſita per ſe vna; ſed in hoc conſiſtit tota cauſalitas formæ totuſque effectus eius, qui, ablata vnione, permanere non poteſt, vt per ſe notum eſt: ergo. Vnde in hoc eſt notanda differẽtia inter vnionem, quã diximus eſſe cauſalitatem formæ, & actionẽ, q̃ poſtea dicimus eſſe cauſalitatem efficientis, ꝙ actio ita eſt cauſalitas agẽtis, vt agens quatenus agens eſt, omnino maneat extra effectum, quia licèt per actionem cõmunicet ſe, non tamen ſe ipſum per ſe ipſum dando effectui, ſed ſimilem aliquam entitatem ei conferendo: vnio vero ita eſt cauſalitas formæ, vt, ea mediante, ſe ipſam præbeat vel materiæ, vel compoſito: eſt. n. cauſa intrinſeca per ſe ipſam cauſans. Quo ſenſu dici ẽt poſſet, cauſalitatem formæ cõplecti in ſe entitatem formæ, ſeu hanc cauſalitatem eſſe ipſam formã, non abſolutè ſumptã, ſed vnitam. Sed in hoc loquendi modo cõfunditur cauſa cum cauſalitate, & ratio cauſandi quaſi in actu primo, cũ cauſatione, quæ eſt quaſi actus ſecundus, & ideo formalius, & magis præciſè dicitur hæc cauſalitas in ipſa vnione conſiſtere. Notandũ inter cauſalitatem efficientis & formæ diſcrimen.

VIII. Dubiolum.

B Sed occurrit difficultas, nam hæc vnio dupliciter modo contingit in diuerſis formis ſubſtantialibus. In quibuſdam. n. eſt pura vnio, id eſt ſine inhæſione vel depẽdẽtia formæ, vt in animabus rationalibus: in alijs verò eſt vnio, quæ ſimul eſt dependentia, & quaſi inhæſio formę in materia. Prior ergo vnio non põt eſſe cauſalitas formalis rationalis animæ, quia eſt ab ea effectiuè: cauſalitas autem effectiua longè diuerſa eſt à formali. Antecedens patet, quia hoc ipſo, quod aĩa creatur à Deo in corpore diſpoſito, ſtatim ipſa quaſi naturali impetu ſe ſe vnit materię, efficiẽdo vnionem: nam cum anima naturaliter ſit propenſa ad illam vnionem, & habeat applicatum proprium ſubiectum perfectibile ab ipſa, nõ eſt cur non poſſit ipſa quaſi naturali pondere ſe ſe corpori copulare, vt ſenſit Henr. Quodl. 11. q. 14. & Aureol: apud Capreol. in 4. diſtin. 43. q. 2. & probabile exiſtimat ibi Richar. art. 3. q. 2. Poſterior item vnio non poteſt eſſe cauſalitas formalis reſpectu aliarum formarum, quia illę formę per ipſam vnionem cauſantur à materia, & ab ea pendent in ſuo eſſe: ergo non poſſunt eædem formę eſſe cauſę eiuſdem vnionis: ergo non poteſt vnio eſſe cauſalitas huiuſmodi formę: cauſalitas enim eſt ab ea cauſa, cuius eſt cauſalitas, ſicut actio eſt ab agẽte, & ideo ſupponit eſſe talis cauſę. Nec poteſt intelligi, ꝙ eadem res ſeu modus ſit ratio, ſeu quaſi via vt cauſetur forma, & per q̃ cauſet forma. Et confirmatur, nam ſupra diſput. 12. ſectione 1. dicebamus, formam non poſſe eſſe cauſam formalem generationis, quia per generationem ſit, & educitur de non eſſe ad eſſe: ergo eadem ratione non poteſt eſſe cauſa vnionis. & conſequenter neque vnio poteſt eſſe cauſalitas eius. Patet conſequentia, tum à paritate rationis, tum etiam, quia ipſa generatio videtur eſſe idem quod vnio, cum dictum ſit, has formas eadem actione fieri & vniri. Henric. Aureol. Richard.

C

IX. Ad priorem partem reſpondetur, ſententiam Henrici, quę ibi commemoratur, ſatis incertam eſſe, vt videre licet in Scoto in 4. diſtinct. 43. q. 3. artic. 3. & Capreolo ibi, q. 2. art. 3. Nam fortaſſe

vnio

Digitized by Google

Rationalis animæ cor pori diſpoſito intimus non ſe ſe vniret.

vnio animæ rationalis, & corporis fit, vel virtu- A te ſeminis, & diſpoſitionum ab ipſo generante, vel ſi ab hor tñ fit diſpoſitiuè, fiet effectiuè à ſolo Deo à quo anima creatur. Quòd vero ab ipſamet anima fiat, nulla ſufficienti ratione oſtenditur, nam licèt forma natura ſua ſit apta vniri, ideoq; ſit naturaliter propenſa ad vnionem, non inde ſequitur eſſe potentem ad ſe ſe vniendum: ſunt enim hę diuerſæ aptitudines ſeu poteſtates, quarum vna non neceſſario infertur ex altera: ſicut ẽt materia eſt apta vniri, & eſt in ſuo genere propenſa ad vnionem, & tamen non eſt potens ſe vnire. Quemadmodum.n. potentia receptiua, & appetitus in illa fundatus, eſt diuerſæ rationis à potentia actiua, & propenſione eius: ita potentia (vt ſic dicam) ſeu aptitudo formalis, & propenſio in illa fundata, eſt diſtinctæ rõnis ab actiua, nec eſt vlla ſufficiens ratio cur ex illa inferatur, maximè cum in omnibus alijs formis probabilius videatur, vnionem non eſſe effectiuè à forma. Secundo, ẽt ſi illa ſnĩa admittatur, neganda eſt conſecutio, nam etiam ſi vnio ad corpus ſufficienter diſpoſitum effectiuè manet ab B anima rationali, nihilominus eſſe põt formale vinculum, quo anima coniungitur materiæ, vt actus potentiæ. Nihilque repugnat ꝙ eadẽ vnio ſit ab anima in duplici genere cauſæ, effectiuæ. ſ. & formalis, vel ꝙ ſit effectus animæ vt efficientis, & ꝙ ſit ratio cauſandi formaliter totum cõpoſitum: nulla enim repugnantia in his diuerſis habitudinibus inuoluitur.

Dubioli ſolutio.

X.

Vnio quę eſt cãlitas formæ, ab hac & a materia cauſatur.

Ad poſteriorem partem reſpondetur eandem vnionem cauſari, & à forma, & à materia, & ab efficiẽte, ab vnoquoq; in ſuo gñe cauſæ, qa ab oĩbus illis pendet: ideoq; nõ repugnare vt eadem vnio, quatenus eſt à forma, ſit quaſi via ſeu ratio qua mediante forma cauſat totũ compoſitum, & quatenus eſt à materia ſit ratio qua mediãte forma materialis in ſuo eſſe à materia pendet. Eſt enim illa vnio nexus vtriuſque, ſ. materiæ & formæ, & ideo qñ talis eſt vnio, vt ẽt ſit inhærentia, ſimul eſſe põt, & via (vt ita dicam) materiæ ad formam, & formæ ad materiam. Nec refert ꝙ cauſalitas formæ debet eſſe à forma, & ideo ſupponere debet eam eſſe ordine naturæ, nam vt ſupra C attigimus, hæc prioritas nõ eſt in quo, ſed à quo: nõ repugnat aũt quod eadem vnio, & fit à forma vt informante materiã, & ſit talis nexus formæ cum materia, vt illo mediante forma ſuſtentetur à materia. Atque ita eademmet vnio quatenus eſt à forma, eſt medium ſeu ratio, qua mediante forma actuat materiam, & componit compoſitum; & hoc modo dicitur eſſe cauſalitas formę: quatenus vero per illam forma materiæ adhęret, & ſuſtentatur ab illa, eſt dependentia eiuſdẽ formæ à materia. Eſt enim tam intrinſeca connexio inter huiuſmodi formam, & vnionem, vt diuerſis rationibus mutuo inter ſe pendeant. Ad confirmationem reſpondetur vnionem interdũ accipi pro actione, quæ ad tollendam æquiuocationem ſolet dici vnitio: interdum vero ac magis propriè ſumi pro ipſo modo vnionis vel inhærentiæ permanentis in facto eſſe inter materiam & formam: & aliquãdo ſumi etiam pro relatione conſequente, vt latius annotatur in 3. p. q. 2. art. 8. Cum ergo dicimus vnionem eſſe cauſalitatem formæ, non eſt ſermo de relatione, vt

Vnionis variç acceptiones.

per ſe notum eſt, nam hæc ſi ſumatur vt aliquid diſtinctum ab alijs, vel nihil eſt, vel quid poſterius eſt. Neque ẽt eſt ſermo de actione, de qua procedit dicta cõfirmatio: fatemur enim formã, præſertim illam quæ educitur de potentia materiæ, non eſſe propriè cauſam formalẽ illius actionis per quam educitur, vt citato loco oſtẽdimus, quia eſt terminus eius, vnde illa actio aliquo modo actiuè comparatur ad ipſam formam, & ideo non põt verè ac propriè cauſari ab ipſa forma. Loquimur ergo de modo vnionis, de quo eſt lõgè diuerſa ratio, quia non comparatur actiuè ad formam, ſed eſt quaſi formalis nexus inter ipſam, & materiam: & ideo poteſt habere dependentiam ab vtraque, vt declaratum eſt.

Hic verò occurrebat ſtatim difficultas cur hic modus vnionis magis attribuatur formæ quàm materiæ. Sed huic ſatisfactum eſt Diſput. 13. ſectio. 6. Neque hic aliquid addendum occurrit.

SECTIO VII.

Quis ſit effectus cauſæ formalis.

DVo tantum effectus ſunt qui formæ attribui poſſunt, ſcilicet, compoſitum, & materia, nam de generatione vel vnitione iam dictum eſt nõ eſſe propriè effectum eius. De vnione vero ipſa in facto eſſe conſtat ex dictis nõ poſſe dici propriè effectum, niſi fortaſſe eo modo quo actio dicitur effectus agentis quatenus ab illo eſt, quamuis proprius dicatur via ad effectũ. 14

Explicatur prior effectus materia.

II.

Primarius effectus formæ compoſitum eſt.

QVoad compoſitum ergo ſatis clarum eſt ex dictis illud eſſe proprium ac primariũ effectum formæ, nam ex illa intrinſece, & eſſentialiter conſtat, & ab illa habet ſpeciem, & (vt ita dicam) pulchritudinem ſuam: nam ipſa complet eſſentialem naturam & rationem eius, vt ex Ariſtotelis definitione ſupra tradita conſtat. Item materia eſt cauſa compoſiti, vt ſupra oſtẽſum eſt: ergo multo magis forma, quia magis confert ad eſſe compoſiti: ergo & è conuerſo ipſum compoſitum eſt effectus formæ, nam in ſuo eſſe ab illa maxime pendet.

III.

Vide Fonſecam 5. Metaph. c. 2 q. 1. ſect. 3. & q. 2. ſect. 2.

Sed obijciunt aliqui, nam ſi compoſitum eſt proprius, & primarius effectus formæ: ergo propria cauſalitas formæ erit conſtituere compoſitum: hoc autem verum eſſe non poteſt, quia forma prius natura actuat materiam, quàm compoſitum: nam cum eſſentialiter ſit actus materiæ prius reſpicit materiam, & per illam compoſitũ: ergo compoſitum non eſt primarius effectus formæ, ſed materia vt actuata, ſeu vt informata: ex quo effectu conſequitur compoſitum vt poſterior effectus. Reſpondeo his vocibus non explicari duas cauſalitates aut duos effectus formę, ſed vnum duntaxat ſub diuerſis habitudinibus. Vnica eſt enim vnio formę ad materiam & illa poſita, & pręciſa omni alia re vel modo reali, materia manet informata per formã, & cõpoſitum ex vtraque reſultat; quãuis in ipſa forma poſſint diuerſę relationes cõſiderari reſpectu mate-

Vnica vnione & materiã & cõpoſitũ cauſat forma.

riç

riæ, vel compoſiti. Rurſus materiam eſſe actuatam forma, non eſt effectus ex natura rei diſtinctus à compoſito: quia per materiam vt informatam non intelligimus ſolam materiam cum aliqua denominatione quaſi extrinſeca, nã hic conceptus, vel nullus eſt, vel non eſt conceptus alicuius effectus realis, ſed denominatione quá intellectus confingere poteſt ex cõcomitantia, vel habitudine ad formam vt pręſentem: ſed per materiam informatam intelligamus materiam, vt intrinſecè affectam forma: includit ergo materia vt informata, & materiam ipſam, & formam, & vnionem. Sed compoſitum hæc tria includit, & nihil aliud; ergo hæc non ſunt in re diſtincta: ergo non ſunt duo effectus, ſed vnus, diuerſimodè à nobis conceptus & declaratus.

IIII. Et confirmatur ac explicatur à ſimili, nã in forma accidẽtali nõ eſt aliud informare ſubiectum, & cõponere, cũ compoſitũ accidẽtale, vt in albedine dealbare niuẽ, & cõſtituere hoc albũ vt ſic, idem ſunt: ergo idem eſt proportionaliter in forma ſubſtantiali. Rñdent eſſe diſparem rationem quia ex ſubiecto & albedine fit vnum per accidẽs, qđ non eſt aliquid diſtinctum ab extremis ſimul ſumptis & vnitis: ex materia aũt & forma fit vnum per ſe, quod oportet eſſe aliquid præter illa tria, ſimul ſumpta, vt poſſit eſſe magis vnũ. Sed hæc reſponſio falſam doctrinam ſupponit; impoſſibile eſt.n. ſubſtantiam compoſitam in re aliquid includere, præter illa tria ſimul ſumpta. Qđ infrà oſtendam, diſputando de eſſentia ſubſtantiæ materialis. Neque in eo conſiſtere poteſt differentia inter ens per ſe, & per accidẽs: ſed in hoc ꝙ ipſa niet vnio, & extrema vnionis oĩa sũt einſdem ordinis in ente per ſe, vno, non vero in ente per accidens. Vnde ẽt fit vt in ente ꝑ ſe vno, vnio ſit intimior, & orta ex maiori proportione vnibilium inter ſe. Quod verò in hoc ſolum & non in alio ſita ſit differentia, demõſtrari poteſt quia tã ens per ſe vnum, prout nunc de illo agimus, quã ens vnũ per accidẽs, nõ eſt vnũ vnitate ſimplicitatis, ſed vnitate compõnis ſeu vnionis: ergo maior vnitas entis per ſe cõpoſiti cõſiſtit in nobiliori vnione, & maiori proportione vnibiliũ, & nõ in additione tertiæ entitatis inintelligibilis, quæ ſi ſit ſimplex, & ipſa ſola præciſe sũpta dicatur eſſe per ſe vna, nõ erit vna compoſitione, & ita non erit compoſitũ illud quod per formã conſtituitur. Si verò illud tertiũ ſit vnum intrinſecè includẽs materiã & formã, & vnionẽ earũ, nihil his adiũgere oportet vt illud ſit per ſe vnũ: imò inde potius minueretur hæc vnitas, nã plura aggregarẽtur in eo compoſito ſine vlla neceſſitate. Retinet ergo rõ facta vim ſuam ꝙ ſi in accidentali forma actuari ſubiectũ, & conſtitui accidentale compoſitũ, v.g. albũ, idem ſunt in re, ẽt in ſubſtantiali forma actuari materiam, & compoſitum conſtitui, idem ſunt. Neque vnitas per ſe hoc impedit, ſed maiori ratione id poſtulat.

V. Ad rõnem ergo in contrarium concedẽda eſt ſequela, nimirũ eſſentiam ſubſtantialem compoſitam, eſſe primarium effectũ formæ in ſuo gñe, & conſequenter præcipuam cauſalitatem formę eſſe conſtituere idem compoſitum, non vtcunq;, nam hoc abſolutè dictũ commune eſt materiæ, ſed vt perficiẽtis & complẽtis eſſentiam: materia .n. incboat illam, forma verò cõplet. Cũ verò additur, formã prius natura actuare materiã, quam

A cõſtituere cõpoſitũ, negatur aſſumptũ, quia illa non ſunt duo, ſed vnum in re, vnde non eſt inter ea cauſalitas, & conſequenter nec ordo naturæ, ſed ad ſummum, põt eſſe ordo rõnis, ſecundũ cõceptus inadæquatos. Neq; obſtat ꝙ forma eſſentialiter ſit actus materiæ, nam æquè eſſentialiter eſt pars compoſiti: imò, ſi inter hæc faciẽda eſſet comparatio, eſſentialius eſt pars compoſiti quam actus materiæ, quia forma non eſt ꝑꝑ materiam ſed ꝑꝑ compoſitum: re tamen vera hæc non sũt duo in ipſa forma, ſed vnũ fundans duas relationes. Ex quo potius retorquetur argumentũ, nam ſicut forma, vna & eadẽ aptitudine eſt pars cõpoſiti, & actus materiæ, ita eadẽ exhibitione ſe totã dat materiæ & cõpoſito, huic vt toti, illi vt cõparti: ergo etiam in effectu idẽ eſt, & oĩno ſimul quod materia ſit informata forma, & cõpoſitum conſtitutũ: eſt ergo compoſitum proprius & primarius effectus formæ ſubſtantialis, & fortaſſe vnicus in genere cauſæ formalis: ſed de hoc poſtremo puncto dicendũ eſt in ſectione ſequente.

B

An forma ſit perfectior compoſito.

VI. PRius vero ſoluenda eſt occurrens obiectio, nam cã eſſe debet nobilior effectu, teſte Cõmentatore 2. Phyſi. com. 4. ſed forma non eſt nobilior cõpoſito: ergo non poteſt compoſitũ eſſe proprius effectus formæ. Ad hanc obiectionem rñdent aliqui negando minorem, nam Ariſt. 7. Metaph. tex. 7. & 8. præfert formam, cõpoſito, dicens eſſe magis ens, & prius illo. Atque ita ſentit ibi Comment. & abſolutè defendit Zimara theorem. 10. qui etiam refert Lynconienſem. Et probat, quia quidquid perfectionis eſt in compoſito eſt in ſola forma, & materia nullam addit perfectionem, & aliunde tota illa perfectio eſt in forma tanquam in cã, & illa eſt quæ ſecum affert eſſe, quod non cõuenit compoſito niſi rõne illius ergo illa eſt ſimpliciter perfectior. Sed hæc rñſio falſo fundamento nititur, nam ſine dubio compoſitum eſt perfectius ſua forma. Quæ eſt aperta ſnĩa Ariſtotelis. nam in 2. de aĩa in principio, & vbicunque diſtinguit ſubãm in materiam formã & compoſitum, præfert compoſitum formæ, & formã materiæ: imò infra agentes de ſubã oſtendemus, analogicè de illis dici, & ita explicuit Cõmentator 2. de aĩa com. 3. & ideo dixit Ariſtoteles in prædicamento ſubæ, primam ſubſtantiam eſſe maximè ſubſtantiam, vbi licet comparet primam ad ſecundam, tñ etiam præfert primam & completam ſubſtantiam partib. & incompletis ſubſtantijs. Vnde ẽt comment. 12. Metaph. com. 15. dicit compoſitum eſſe maioris nobilitatis q̃ ſint materia vel forma, & refert Ale. in eandem ſententiam. Quam etiam tenet Simplicius in 1. Phyſi. tex. 70. & 2. Phyſic. tex. 4.

Zimara.

C

Comment. Simplicius.

VII. Ratio vero eſt, quia compoſitũ includit quidquid eſt perfectionis in forma, & addit aliquid: ergo eſt perfectius. Antecedẽs probatur ab aliquibus, quia compoſitum includit eſſe, quod nõ includit forma. Sed hæc ratio nullius momenti, eſt nam vel exiſtentia diſtinguitur, in re ab eſſentia actuali, vel non: ſi nõ diſtinguitur, ſicut eſſentia compoſita includit ſuum adęquatum eſſe, ita forma ſuum proprium eſſe: ſi vero diſtinguitur, primum rõ illa non habet locum in homine quia eſſe prius conuenit aĩæ, quam homini. Deinde, vt recte fiat comparatio, debet fieri inter eſſentiam

Soncin. 7. Metaphyſ. q. 28.

formæ

Digitized by Google

formæ & eſſentiam compoſiti præciſè: & ſic nõ procedit illa ratio, vel ſi fiat comparatio formæ ad compoſitum vt includit eſſe, etiam forma ſumi debet vt includens ſuo modo eſſe, nã illi per ſe primò debetur vt primæ radici ipſius eſſe, quę per illud etiam exiſtit, quãuis denominatio exiſtẽdi ſimpliciter tribuatur compoſito pp modũ ſubſiſtendi. Probatur ergo antecedens, quia cõpoſitum includit perfectionem formæ, & prætereà includit perfectionem materiæ. Rñdet Zimara à materia nullã ſumi perfectionẽ, ſed oẽm potius imperfectionem. Fallitur tñ, quia, vt ſuprà oſtẽſum eſt, materia habet veram realitatem & eſſentiam partialem: vnde neceſſe eſt ut habeat aliquam perfectionem in latitudine entis, & maiorẽ q̃ accidentia. Item ſubſiſtentia perfecta eſt: hanc autem habet ſubſtãtia materialis maximè ratione materię. Item materia ſecum affert ſuum partiale eſſe; quæ oĩa conſtabunt infrà latius, tractando de ſubſiſtentia, & exiſtẽtia. Et hoc ſenſu applicata prior ratio eſt efficax, nam compoſitũ habet eſſe completum: eſſe autem formæ eſt incompletum. Denique vnio formæ ad materiam aliqua perfectio eſt: alioqui cur forma illam naturaliter appeteret? hanc autẽ perfectionem includit compoſitum, non verò forma. Rñdet aliter dictus autor, quamuis compoſitum formaliter includat aliquam perfectionem præter formam, non ſequi eſſe perfectius forma: quia oĩs illa perfectio eſt à forma, & virtute in illa continetur; Sicut (inquit) Deus & mũdus nõ eſt quid perfectius quam Deus ſolus. Sed in primis, vt minimum, falſum erit quod aſſerit, formam eſſe perfectiorem compoſito, ſicut Deus ſolus non eſt perfectior Deo & mũdo ſimul. Deinde falſũ eſt, formam continere eminenter aut virtute totam perfectionem cõpoſiti: non .n. habet in virtute perfectionem materiæ, nec cauſalitatẽ eius vllo modo ſupplere poteſt, maximè cum ipſa pendeat à materia. Tandem forma eſt ꝑ p compoſitum tanquam propter finem proprium ac præcipium: hmõi autem finis perfectius quid eſt eo, quod ad finem ordinatur, 2. Phyſ. text. 31.

Exponitur Ariſtotelis locus ex 7. Metaph.

VIII. AD Ariſtotelem in 7. Metaph. rñdetur, variè locum illũ exponi. Prima expoſitio eſt Ariſtotelem in eo tex. 7. non loqui de prioritate perfectionis, ſed de prioritate cauſalitatis: ſic .n. virtute colligit Philoſophus: Forma eſt prior materia, & materia prior compoſito: ergo forma eſt prior compoſito. At ſi loqueretur de prioritate perfectionis, minor eſſet falſa: loquitur ergo de prioritate cauſalitatis. Ita Albert. Mag. & Scot. & indicat D. Tho. Sed nõ placet expoſitio. Primò, quia ratio illa argumentãdi, non eſt formalis, cũ mutetur genus cauſæ. Deinde, qa melius & breuius cõcluderet formam eſſe priorẽ compoſito, quia eſt cauſa eius. Tertiò probatur, quia Ariſtoteles non tm̃ dicit eſſe priorem, ſed etiã eſſe magis ens. Verum eſt, Ariſtotelem in illatione non repetere ꝙ ſit magis ens: ſed ſolum ꝙ ſit prior: & ideò Iauellus ibi q. 4. dicit comparationem inter formam & materiã fieri in prioritate & perfectione: inter formam autem & compoſitum in prioritate tm̃. Sed hoc eſt præter expoſitionẽ omnium; nam ex modo colligendi & arguendi, quo vtitur Philoſophus, cõſtat aut breuitatis cauſa fuiſſe in conſequente omiſſam illam particulã, quæ ex virtute antecedẽtis intelligebatur: vel certè ſub prioritate comprehenſam eſſe prioritatem perfectionis. Secunda expoſitio eſt formã eſſe priorem & perfectiorẽ non ſimpliciter, ſed ſecũdũ qd, ita vt Philoſophus virtute ſic colligat, Forma eſt prior & perfectior materia, quia illa eſt actus hæc potentia: ergo forma eſt ẽt perfectior, & prior q̃ cõpoſitum, ſaltem ſecundũ aliquid, ſ. quia forma eſt actus ſimplex, non includens potentialitatem: compoſitum autem includit potentialitatem materiæ. Ita D. Tho. & Alenſis ibi, & Soncin. 7. Metaph. q. 28. Duo vero obſtant huic expoſitioni vnũ eſt ꝙ propter exceſſũ ſecũdũ quid, nõ debuiſſet Ariſtoteles ſimpliciter id affirmare & colligere: præſertim cũ in antecedente abſoluta ſit cõparatio, quia forma ſimpliciter eſt perfectior materia. Aliud eſt ꝙ ẽt ſecũdũ quid nõ vr̃ cõpoſitum minus perfectum quam forma: nam includere potentialitatem materiæ nõ eſt imperfectio in compoſito comparatione formæ informantis, ſed ſolum comparatione ſubſtantiæ completæ immaterialis. Sicut etiam eſſe ſimpliciorem nõ eſt ſemper maior perfectio, ẽt ſecũdum quid, qñ talis res ordinatur ad cõponendum vnum aliquid ſimpliciter perfectius.

Quocirca exiſtimo Ariſtotelem nullo modo ibi præferre formam compoſito, ſed vel nullam inter ea facere comparationem, vel potius præferre compoſitum formæ: quod notauit Simplicius citato loco, & conſtat ex verſione Argyropoli, quæ ſic habet: [Si forma prior materia eſt, & magis ens, illud quoque quod ex ambobus eſt, prius erit ob eandẽ rationem.] Vnde antiqua verſio decepit expoſitores, quia loco nominatiui [ipſum,] habet ablatiuum [ipſo.] Et quod ad contextum attinet, hæc etiam lectio eſt magis conſentanea intentioni Ariſtotelis: nam pręcipuè intendit contra antiquos oſtendere materiam non eſſe maximè ſubſtantiam, ſed eſſe minus perfectam cęteris. Vnde poſteà in textu 8. refert antiquos dicentes materiam eſſe maximè ſubſtantiam; ipſe vero docet eſſe impoſſibile, & concludit. [Propter quod forma, & quod ex ambobus, ſubſtantia vr̃ eſſe magis quam materia.] Vnde in priori comparatione, cũ concludit cõpoſitum eſſe prius ob eandem rationem, formaliter quidẽ, & immediatè ſolum vr̃ comparare cõpoſitum ad materiã, virtute tñ etiam illud præfert formę, dum ſic colligit: Forma eſt prior materia; ergo ẽt compoſitũ, eadẽ (inquam) ratione, ſ. quia includit ipſam formã; & conſequenter eſt ẽt prius perfectione, & nobilitate ipſa forma, cum ad illam vt totum ad partem comparetur. IX.

Ad obiectionẽ aũt in principio poſitam rñdetur negãdo ſimpliciter maiorẽ, nõ .n. eſt neceſſe oẽm cauſã eſſe nobiliorẽ effectu, ſed ſolũ in aliqua cauſa efficiẽte & finali, nõ vero in materiali, vt oẽs fatentur, neq; ẽt formali, fere propter eãdem cauſam, quia, nimirũ, hæ cauſæ intrinſecæ ita ſunt cauſæ, vt ſint ẽtiã partes, & neutra per ſe dat effectui totã entitatẽ aut perfectionem eius; ſed conſtituit illũ, dando ipſi id quod habet entitatis; ille vero quia cõſurgit ex multis, euadit perfectior ſingulis. Vnde addi etiam poteſt effectum non ſuperare cãm ſecundum id, ꝙ ab ea recipit, poſſe autem ſuperare ſecundũ id ꝙ habet ab alia cauſa. De quo latius infra, Diſput. 26. ſect. 1. X.

Prima expoſitio.

Nõ oĩs cauſa nobilior effectu.

SE-

Digitized by Google

SECTIO VIII.

Vtrum forma ſubſtantialis ſit vera cauſa materia, & materia effectus eius.

I. *Rationes vtrinque difficultatem inducentes.* HIc iam nõ agimus de materia vt informata: de hoc enim dictum eſt ſectione præcedenti, ſed de materia quãtum ad entitatem, ſeu quãtum ad eſſe eius. Et ratio dubitandi eſt, quia tota entitas materiæ ſupponitur ad eductionẽ vel introductionem formæ: ergo non poteſt illa entitas cauſari à forma: maximè cum materia recipiat eſſe per creationem, ad quã non poteſt forma cooperari concauſando. In contrarium aũt eſt, quia nõ repugnat formam eſſe cauſam materiæ, cum cauſæ ſint ſibi inuicem cauſæ 2. Phyſic. tex. 30. & 5. Metaphyſ. tex. 2. Item, quia ſi forma non eſſet cauſa materiæ, materia poſſet naturaliter eſſe ſine forma, quia ſi non eſt cauſalitas, non eſt cur ſit dependentia.

Referuntur opiniones.

II. CIrca hanc qõnem variæ ſunt ſententiæ iuxta diuerſum modum ſentiendi de eſſe materiæ. Qui enim exiſtimant materiam ex ſe nullũ habere eſſe exiſtentiæ, dicunt formam propriè eſſe cauſam materię, quia illud eſt cauſa rei, quod dat illi eſſe. Hæc videtur eſſe opinio D. Thomæ 1. par. q. 66. arti. 1. & de potentia q. 4. art. 1. quam tenent omnes Thomiſtæ, Capreol. in 2. diſt. 13. q. 1. Caietan. de ente & eſſent. c. 5. ſub q. 9. Ferrar. in lib. 3. contra Gent. c. 4. Soncio. & Iauel. 8. Metaph. q. 1. Idem ſecutus eſt Durand. in 2. diſt. 12. quæſtio. 2. & Argentin. quæſt. 1. Modus autem explicandi hanc cauſalitatem formalẽ iuxta opinionem diſtinguentem realiter exiſtentiam ab eſſentia actuali creaturæ, hic eſſe debet, quòd entitas partialis eſſentiæ materiæ de ſe eſt incapax exiſtentię, donec informetur forma ſubſtantiali: ipſa vero forma ſecundum ſuam entitatem eſſentiæ per ſe primò vnitur materiæ, & cum illa cõponit vnam eſſentiam integram: atque hic eſt primarius effectus formalis formæ. Ex quo vlterius ſequitur quòd forma communicet eſſe exiſtentiæ quod ſecum affert, per ſe primò compoſito, & per participationem materiæ, ſiue illud eſſe manet actiuè à forma, ſeu per reſultantiam, ſiue ſolum formaliter: quod in hoc ſolo conſiſtere poteſt quòd tali formæ, vel rei informatæ per illam naturali neceſſitate debeatur tale eſſe, etiam ſi à ſola cauſa extrinſeca conferatur, à qua fit forma. Et hanc explicationem indicauit Caietanus dicto loco: nec videtur poſſe conuenientius exponi in principijs illius ſententiæ: nam ſi exiſtentia eſt entitas diſtincta à forma, non poteſt ipſum eſſe exiſtentiæ eſſe primus effectus formæ, ſed eſſe eſſentiæ, quod diſtinctum eſt. nam primus effectus formæ eſt eſſentialis rei, quia forma vt forma eſt de eſſentia rei: at vero exiſtentia eſt extra eſſentiam iuxta hanc opinionem: non ergo pertinet ad primũ effectum formalem.

D. Thom. Capreol. Caietan. Ferrar. Soncin. Iauell. Durand. Argentinas.

A III. Vnde iuxta principia huius ſententiæ anima rationalis in Christo homine habet proprium, & primarium effectum formalem: illo enim priuari non poteſt ſi actu informat: & tamen iuxta hanc opinionem non habet propriam exiſtentiam creatam, ergo ſolum poteſt forma dare formaliter exiſtentiam ſecundario, quia videlicet ipſa eſt, vel conſtituit proprium ſuſceptiuum exiſtentiæ ſubſtantialis, vel (quod in idem fere redit) quia eſſentiæ completæ per formam intrinſecè debetur eſſe ſubſtantiale, & non alteri. Sic autem declarata hęc ſententia probatur primò, quia materia eſt pura potentia: ergo ex ſe non habet actum, ſed a forma: ergo cum exiſtentia ſit actus quidam, non poteſt materiæ conuenire niſi per formam. Secundò, quia exiſtentia eſt poſterior actus ſi comparetur ad eſſentiã: ergo ſupponit eſſentialem actum: hic autem actus eſt forma. Tertiò, quia eſſe ſubſtantiale eſt eſſe cõpletum ac perfectum: ergo per ſe nõ debetur niſi naturæ completæ, & formali: ergo tantum debetur formę, vel ratione formæ.

B IIII. Addit verò Durandus, etiam ſi dicatur exiſtẽtia non diſtingui in re ab eſſentia, nihilominus aſſerendum eſſe formam eſſe cauſam formalem exiſtentiæ actualis materię: nam licèt eſſentia ſit ſua exiſtentia, id tamen intelligi debet cum proportione, nam eſſentia in potentia erit exiſtentia in potentia, & eſſentia actualis erit exiſtentia actualis: ergo ſola forma erit actualis exiſtentia, qua formaliter ſit etiam materia. Atque ex hac opinione vtrouis modo explicata ſequitur, materiam naturaliter pendere à forma in tota ſua entitate, ita vt non poſſit ſine illa manere, quia nõ poteſt manere ſine exiſtentia, ſed non habet exiſtentiam niſi a forma, & per formam, à qua ipſa exiſtentia pendet: ergo. Quo etiam fit, vt mutata forma mutet materia exiſtentiam, quamuis ſub diuerſis formis & exiſtentijs, eadem eſſentia materiæ conſeruetur. An vero tanta ſit hæc dependentia, vt à Deo ſuppleri non poſſit ſine forma, dicemus ſectione ſequenti.

V. Secunda opinio omnino contraria eſt, formã non dare eſſe materiæ, neque eſſe propriam cauſam eius. Ita tenet Henricus quolib. 1. quæſt. 11. C & in eam ſententiam citatur Auicen. lib. 6. Metaphy. & eandem tenet Scotus in 2. diſt. 12. q. 2. in fine, & Gregorius ibi quæſt. 1. art. 2. ad 1. Aureoli, & quęſt. 2. artic. 3. Fundamentum eſt, quia materia habet ſuum proprium eſſe, quod formaliter à nulla cauſa recipit, cum ſit eſſe ſimplex & partiale, ac condiſtinctum ab eſſe quod dat forma; ſed habet illud effectiuè a ſolo Deo, & ſecundum illud eſſe ſupponitur materia formæ abſolutè & ſimpliciter ordine naturę: ergo nullo modo illud eſſe cauſatur à forma, ſed completur vel actuatur per formam.

Henric. Auicen. Scotus.

VI. Quòd ſi contra hanc ſententiam inferas, materiam naturaliter poſſe eſſe ſine forma, quando quidẽ forma non eſt cauſa eius, quidam rñdent concedendo ſequelã: quod videtur ſenſiſſe Marſil. in 2. quæſt. 8. art. 2. dum aſſeuerat in principio creaſſe Deum materiam rerum generabilium ſine vlla forma ſubſtantiali, & poſt aliquod tempus illam formaſſe. Quod etiam placet Gabrieli in 2. diſtinctio. 12. quæſtione 1. & 2. & videtur aliquando placuiſſe Auguſtino lib. 1. de Geneſ

Qui aſſerãt, & quo materiã ſine forma eſſe poſſe naturaliter.

formæ & eſſentiam compoſiti præciſè: & ſic nõ procedit illa ratio, vel ſi fiat comparatio formæ ad compoſitum vt includit eſſe, etiam forma ſumi debet vt includens ſuo modo eſſe; nã illi per ſe primò debetur vt primæ radici ipſius eſſe, quę per illud etiam exiſtit, quãuis denominatio exiſtẽdi ſimpliciter tribuatur compoſito pp modũ ſubſiſtendi. Probatur ergo antecedens, quia cõpoſitum includit perfectionem formæ, & præterea includit perfectionem materiæ. Rñdet Zimara à materia nullã ſumi perfectionẽ, ſed oẽm potius imperfectionem. Fallitur tñ, quia, vt ſuprà oſtẽſum eſt, materia habet veram realitatem & eſſentiam partialem: vnde neceſſe eſt ut habeat aliquam perfectionem in latitudine entis, & maiorẽ q̃ accidentia. Item ſubſiſtentia perfecta eſt: hanc autem habet ſubſtãtia materialis maximè ratione materię. Item materia ſecum affert ſuum partiale eſſe; quæ oĩa conſtabunt infrà latius, tractando de ſubſiſtentia, & exiſtẽtia. Et hoc ſenſu applicata prior ratio eſt efficax, nam compoſitũ habet eſſe completum: eſſe autem formæ eſt incompletum. Denique vnio formæ ad materiam aliqua perfectio eſt: alioqui cur forma illam naturaliter appeteret? hanc autẽ perfectionem includit compoſitum, non verò forma. Rñdet aliter dictus autor, quamuis compoſitum formaliter includat aliquam perfectionem præter formam, non ſequi eſſe perfectius forma: quia oĩs illa perfectio eſt à forma, & virtute in illa continetur; Sicut (inquit) Deus & mũdus nõ eſt quid perfectius quam Deus ſolus. Sed in primis, vt minimum, falſum erit quod aſſerit, formam eſſe perfectiorem compoſito; ſicut Deus ſolus non eſt perfectior Deo & mũdo ſimul. Deinde falſũ eſt, formam continere eminenter aut virtute totam perfectionem cõpoſiti: non .n. habet in virtute perfectionem materiæ, nec cauſalitatẽ eius vllo modo ſupplere poteſt, maximè cum ipſa pẽdeat à materia. Tandem forma eſt ꝑ p compoſitum tanquam propter finem proprium ac præcipium: hmõi autem finis perfectius quid eſt eo, quod ad finem ordinatur, 2. Phyſ. text. 31.

Exponitur Ariſtotelis locus ex 7. Metaph.

VIII. AD Ariſtotelem in 7. Metaph. rñdetur, variè locum illũ exponi. Prima expoſitio eſt Ariſtotelem in eo tex. 7. non loqui de prioritate perfectionis, ſed de prioritate cauſalitatis: ſic .n. virtute colligit Philoſophus: Forma eſt prior materia, & materia prior compoſito: ergo forma eſt prior compoſito. At ſi loqueretur de prioritate perfectionis, minor eſſet falſa: loquitur ergo de prioritate cauſalitatis. Ita Alber. Mag. & Scot. & indicat D. Tho. Sed nõ placet expoſitio. Primò, quia ratio illa argumentãdi, non eſt formalis, cũ mutetur genus cauſæ. Deinde, q̃a melius & breuius cõcluderet formam eſſe priorẽ compoſito, quia eſt cauſa eius. Tertiò probatur, quia Ariſtoteles non tñ dicit eſſe priorem, ſed etiã eſſe magis ens. Verum eſt, Ariſtotelem in illatione non repetere ꝙ ſit magis ens: ſed ſolum ꝙ ſit prior: & ideò Iauellus ibi q. 4. dicit comparationem inter formam & materiã fieri in prioritate & perfectione: inter formam autem & compoſitum in prioritate tñ. Sed hoc eſt præter expoſitionẽ omnium: nam ex modo colligendi & arguendi, quo vtitur Philoſophus, cõſtat aut breuitatis cauſa fuiſſe in conſequente omiſſam illam particulã, quæ ex virtute antecedẽtis intelligebatur: vel certè ſub prioritate comprehenſam eſſe prioritatem perfectionis. Secunda expoſitio eſt formã eſſe priorem & perfectiorẽ non ſimpliciter, ſed ſecũdũ q̃d, ita vt Philoſophus virtute ſic colligat, Forma eſt prior & perfectior materia, quia illa eſt actus hæc potentia: ergo forma eſt ẽt perfectior, & prior q̃ cõpoſitum, ſaltem ſecundũ aliquid, ſ. quia forma eſt actus ſimplex, non includens potentialitatem: compoſitum autem includit potentialitatem materiæ. Ita D. Tho. & Alenſis ibi, & Soncin. 7. Metaph. q. 28. Duo vero obſtant huic expoſitioni vnũ eſt ꝙ propter exceſſũ ſecũdũ quid, nõ debuiſſet Ariſtoteles ſimpliciter id affirmare & colligere: præſertim cũ in antecedente abſoluta ſit cõparatio, quia forma ſimpliciter eſt perfectior materia. Aliud eſt ꝙ ẽt ſecũdũ quid nõ vr̃ cõpoſitum minus perfectum quam forma: nam includere potentialitatem materiæ nõ eſt imperfectio in compoſito comparatione formæ informantis, ſed ſolum comparatione ſubſtantiæ completæ immaterialis. Sicut rem eſſe ſimpliciorem nõ eſt ſemper maior perfectio, ẽt ſecũdum quid, qñ talis res ordinatur ad cõponendum vnum aliquid ſimpliciter perfectius.

Quocirca exiſtimo Ariſtotelem nullo modo ibi præferre formam compoſito, ſed vel nullam inter ea facere comparationem, vel potius præferre compoſitum formæ: quod notauit Simplicius citato loco, & conſtat ex verſione Argyropoli, quæ ſic habet: [Si forma prior materia eſt, & magis ens, illud quoque quod ex ambobus eſt, prius erit ob eandẽ rationem.] Vnde antiqua verſio decepit expoſitores, quia loco nominatiui [ipſum,] habet ablatiuum [ipſo.] Et quod ad contextum attinet, hæc etiam lectio eſt magis conſentanea intentioni Ariſtotelis: nam præcipuè intendit contra antiquos oſtendere materiam non eſſe maximè ſubſtantiam, ſed eſſe minus perfectam cęteris. Vnde poſteà in textu 8. refert antiquos dicentes materiam eſſe maximè ſubſtantiam; ipſe vero docet eſſe impoſſibile, & concludit. [Propter quod forma, & quod ex ambobus, ſubſtantia vr̃ eſſe magis quam materia.] Vnde in priori comparatione, cũ concludit cõpoſitum eſſe prius ob eandem rationem, formaliter quidẽ, & immediatè ſolum vr̃ comparare cõpoſitum ad materiã, virtute tñ etiam illud præfert formę, dum ſic colligit: Forma eſt prior materia; ergo ẽt compoſitũ, eadẽ (inquam) ratione, ſ. quia includit ipſam formã; & conſequenter eſt ẽt prius perfectione, & nobilitate ipſa forma, cum ad illam vt totum ad partem comparetur. IX.

Ad obiectionẽ aũt in principio poſitam rñdetur negãdo ſimpliciter maiorẽ, nõ .n. eſt neceſſe oẽm cauſã eſſe nobiliorẽ effectu, ſed ſolũ in aliqua cauſa efficiẽte & finali, nõ vero in materiali, vt oẽs fatentur, neq; ẽt formali, fere propter eãdem cauſam, quia, nimirũ, hæ cauſæ intrinſecæ ita ſunt cauſæ, vt ſint ẽtiã partes, & neutra per ſe dat effectui totã entitatẽ aut perfectionem eius; ſed conſtituit illũ, dando ipſi id quod habet entitatis; ille vero quia cõſurgit ex multis, euadit perfectior ſingulis. Vnde addi etiam poteſt effectum non ſuperare cãm ſecundum id, ꝙ ab ea recipit, poſſe autem ſuperare ſecundũ id ꝙ habet ab alia cauſa. De quo latius infra, Diſput. 26. ſect. 1. X.

Prima expoſitio.

Nõ oĩs cauſa nobilior effectu.

SECTIO VIII.

Vtrum forma ſubſtantialis ſit vera cauſa materiæ, & materia effectus eius.

I. Rationes vtrinque dubitandi.

HIc iam nõ agimus de materia vt informata: de hoc enim dictum eſt ſectione præcedenti, ſed de materia quãtum ad entitatem, ſeu quãtum ad eſſe eius. Et ratio dubitandi eſt, quia tota entitas materiæ ſupponitur ad eductionẽ vel introductionem formæ: ergo non poteſt illa entitas cauſari à forma: maximè cum materia recipiat eſſe per creationem, ad quã non poteſt forma cooperari concauſando. In contrarium aũt eſt, quia nõ repugnat formam eſſe cauſam materiæ, cum cauſæ ſint ſibi inuicem cauſæ 2. Phyſic. tex. 30. & 5. Metaphyſ. tex. 2. Item, quia ſi forma non eſſet cauſa materiæ, materia poſſet naturaliter eſſe ſine forma, quia ſi non eſt cauſalitas, non eſt cur ſit dependentia.

Referuntur opiniones.

II. CIrca hanc qõnem variæ ſunt ſententiæ iuxta diuerſum modum ſentiendi de eſſe materiæ. Qui enim exiſtimant materiam ex ſe nullũ habere eſſe exiſtentiæ, dicunt formam propriè eſſe cauſam materię, quia illud eſt cauſa rei, quod dat illi eſſe. Hæc videtur eſſe opinio D. Thomæ 1. par. q. 66. arti. 1. & de potentia q. 4. art. 1. quam tenent omnes Thomiſtæ, Capreol. in 2. diſt. 13. q. 1. Caietan. de ente & eſſent. c. 5. ſub q. 9. Ferrar. in lib. 3. contra Gent. c. 4. Soncio. & Iauel. 8. Metaph. q. 1. Idem ſecutus eſt Durand. in 2. diſt. 12. quæſtio. 1. & Argentin. quæſt. 1. Modus autem explicandi hanc cauſalitatem formalẽ iuxta opinionem diſtinguentem realiter exiſtentiam ab eſſentia actuali creaturæ, hic eſſe debet, quòd entitas partialis eſſentiæ materiæ de ſe eſt incapax exiſtentię, donec informetur forma ſubſtantiali: ipſa vero forma ſecundum ſuam entitatem eſſentiæ per ſe primò vnitur materiæ, & cum illa cõponit vnam eſſentiam integram: atque hic eſt primarius effectus formalis formæ. Ex quo vlterius ſequitur quòd forma communicet eſſe exiſtentiæ quod ſecum affert, per ſe primò compoſito, & per participationem materiæ, ſiue illud eſſe manet actiuè à forma, ſeu per reſultantiam, ſiue ſolum formaliter: quod in hoc ſolo conſiſtere poteſt quòd tali formæ, vel rei informatæ per illam naturali neceſſitate debeatur tale eſſe, etiam ſi à ſola cauſa extrinſeca conferatur, à qua ſit forma. Et hanc explicationem indicauit Caietanus dicto loco: nec videtur poſſe conuenientius exponi in principijs illius ſententiæ: nam ſi exiſtentia eſt entitas diſtincta à forma, non poteſt ipſum eſſe exiſtentiæ eſſe primus effectus formæ, ſed eſſe eſſentiæ, quod diſtinctum eſt. nam primus effectus formæ eſt eſſentialis rei, quia forma vt forma eſt de eſſentia rei: at vero exiſtentia eſt extra eſſentiam iuxta hanc opinionem: non ergo pertinet ad primũ effectum formalem.

D. Thom. Capreol. Caietan. Ferrar. Soncin. Iauell. Durand. Argentinas.

III. Vnde iuxta principia huius ſententiæ anima rationalis in Christo homine habet proprium, & primarium effectum formalem: illo enim priuari non poteſt ſi actu informat: & tamen iuxta hanc opinionem non habet propriam exiſtentiam creatam, ergo ſolum poteſt forma dare formaliter exiſtentiam ſecundario, quia videlicet ipſa eſt, vel conſtituit proprium ſuſceptiuum exiſtentiæ ſubſtantialis, vel (quod in idem fere redit) quia eſſentiæ completæ per formam intrinſecè debetur eſſe ſubſtantiale, & non alteri. Sic autem declarata hęc ſententia probatur primò, quia materia eſt pura potentia: ergo ex ſe non habet actum, ſed a forma: ergo cum exiſtentia ſit actus quidam, non poteſt materiæ conuenire niſi per formam. Secundò, quia exiſtentia eſt poſterior actus ſi comparetur ad eſſentiã: ergo ſupponit eſſentialem actum: hic autem actus eſt forma. Tertiò, quia eſſe ſubſtantiale eſt eſſe cõpletum ac perfectum: ergo per ſe nõ debetur niſi naturæ completæ, & formali: ergo tantum debetur formę, vel ratione formæ.

IIII. Addit verò Durandus, etiam ſi dicatur exiſtẽtia non diſtingui in re ab eſſentia, nihilominus aſſerendum eſſe formam eſſe cauſam formalem exiſtentiæ actualis materię: nam licèt eſſentia ſit ſua exiſtentia, id tamen intelligi debet cum proportione, nam eſſentia in potentia erit exiſtentia in potentia, & eſſentia actualis erit exiſtentia actualis: ergo ſola forma erit actualis exiſtentia, qua formaliter ſit etiam materia. Atque ex hac opinione vtrouis modo explicata ſequitur, materiam naturaliter pendere à forma in tota ſua entitate, ita vt non poſſit ſine illa manere, quia nõ poteſt manere ſine exiſtentia, ſed non habet exiſtentiam niſi a forma, & per formam, à qua ipſa exiſtentia pendet: ergo. Quo etiam fit, vt mutata forma mutet materia exiſtentiam, quamuis ſub diuerſis formis & exiſtentijs, eadem eſſentia materiæ conſeruetur. An vero tanta ſit hæc dependentia, vt à Deo ſuppleri non poſſit ſine forma, dicemus ſectione ſequenti.

V. Secunda opinio omnino contraria eſt, formã non dare eſſe materiæ, neque eſſe propriam cauſam eius. Ita tenet Henricus quolib. 1. quæſt. 11. & in eam ſententiam citatur Auicen. lib. 6. Metaphy. & eandem tenet Scotus in 2. diſt. 12. q. 2. in fine, & Gregorius ibi quæſt. 1. art. 2. ad 1. Aureoli, & quęſt. 2. artic. 3. Fundamentum eſt, quia materia habet ſuum proprium eſſe, quod formaliter à nulla cauſa recipit, cum ſit eſſe ſimplex & partiale, ac condiſtinctum ab eſſe quod dat forma; ſed habet illud effectiuè a ſolo Deo, & ſecundum illud eſſe ſupponitur materia formæ abſolutè & ſimpliciter ordine naturę: ergo nullo modo illud eſſe cauſatur à forma, ſed completur vel actuatur per formam.

Henric. Auicen. Scotus.

VI. Quòd ſi contra hanc ſententiam inferas, materiam naturaliter poſſe eſſe ſine forma, quando quidẽ forma non eſt cauſa eius, quidam rñdent concedendo ſequelã: quod videtur ſenſiſſe Marſil. in 2. quæſt. 8. art. 2. dum aſſeueráт in principio creaſſe Deum materiam rerum generabilium ſine vlla forma ſubſtantiali, & poſt aliquod tempus illam formaſſe. Quod etiam placet Gabrieli in 2. diſtinctio. 12. quæſtione 1. & 2. & videtur aliquando placuiſſe Auguſtino lib. 1. de Geneſ

Qui aſſerãt, & quo materiã ſine forma eſſe poſſe naturaliter.

Digitized by Google

contra Manichæos ca. 5. & 7. & lib. 12. Confeſſ. cap. 8. Si autem id Deus fecit in creatione mundi, exiſtimandum eſt, non eſſe præter naturas rerum; quia, vt Auguſtinus annotat in principio expoſitionis Geneſis, Deus tunc non eſt operatus vt miraculorum opifex, ſed vt autor naturæ. Neque ab hac opinione videtur diſſentire Henricus ſupra, dum ait materiam ſecundum cõem curſum naturæ nõ poſſe expoliari omni forma, quia non fit vnius rei corruptio, quin ſequatur generatio alterius. Si ergo fieri poſſet corruptio naturaliter ſine generatione alterius, quantum eſt ex parte materiæ naturaliter maneret ſine forma. Quod de facto ita accidiſſe in morte Chriſti tenet Marſilius in 3. q. 3. artic. 1. & q. 13. art. 1. & probabile exiſtimat Henricus quodlib. 1. queſ. 4. imo & verum quantum ad hoc φ ibi facta eſt ſeparatio vnius formæ ſine introductione alterius: quod tamen fuiſſe in Chriſto ſingulare, & præternaturale ſentit in quodlib. 2. q. 2. ad quartum. At vero Scotus naturale eſſe putat in qualibet morte hominis, præſertim violenta, imò & aliorum animantium, vt patet in 4. diſt. 11. q. 3. Hi tamen non dicunt in eo caſu manere materiam ſine forma abſolutè, ſed ſine forma ſpecifica, & cũ forma corporeitatis, quam ipſi ponunt. Alij verò diſtinctione vtuntur: dicitur enim naturale, vel ſecundum particularem, vel ſecundũ vniuerſalem naturam: aquæ enim ſecundũ priuatam conditionem non eſt naturale aſcendere, tamen ad replendum vacuum, eſt hoc illi naturale ſecundum propenſionem vniuerſalis naturæ. Sic (inquiunt) materiæ ſecundum priuatam naturam non repugnat conſeruari ſine forma, ſi illa priuetur: at verò ex debito ordine naturæ vniuerſalis id fieri non poteſt: quia ſi repugnat dari vacuum in locali ſpatio, multo magis in capacitate & potentia materiæ. Alij tandem dicunt etiam ſecundum particularem conditionẽ ſuæ naturæ, non poſſe materiam eſſe ſine forma, licèt forma non ſit propria cauſa eius, niſi omnis conditio neceſſaria ad exiſtendum, cauſa dicatur. Et hic modus dicendi propinquius videtur ad veritatem accedere.

Marſil. Henric.

Quæſtionis reſolutio.

VII. Dico ergo primo. Forma non eſt propria cauſa materiæ, dans illi formaliter propriũ eſſe quo materia exiſtit. Probatur quia forma nõ dat materiæ illã partialem entitatem eſſentialẽ, q̃ in ſe habet, vt ſupra oſtenſum eſt quamque retinet ſub omnibus formis: ſed illa entitas includit ſuã partialem exiſtentiam diſtinctam ab omni exiſtentia proueniẽte formaliter à forma: ergo. Maior patet, tum quia illa entitas materiæ quoad proprium eſſe eſſentiæ partiale, eſt ſimplex, & cõ diſtincta à forma: tum et quia ſupponitur ad formam, & inuariata manet quoad illud eſſe ſub quacũq; forma, vnde et autores primæ ſniæ aiunt formã conſtituere cum materia vnam eſſentiam completam, non verò dare illi ſuũ propriũ eſſe eſſentiale materiæ, quod potius ſupponit: ergo non põt forma eſſe formalis cauſa propria & intrinſeca illius eſſe materiæ. Dico aũt propria & intrinſeca, quia extrinſecè per modum termini

A dici poteſt hoc eſſe materiæ ſumi à forma, quia eſſentia materiæ conſiſtit in aptitudine ad formam: ſed hic reſpectus non eſt ad formã vt actu informantem, ſed aptitudine. Vnde eadem ſpecificatio maneret in materia, etiam ſi eſſet ſine forma. Minor autem probatur, quia eſſe reale eſſentiæ, ſi actuale ſit, id eſt, extra cauſam ſuam efficiẽtem, intrinſecè eſt eſſe exiſtẽtiæ, vt latè infra probabitur tractando de eſſe & eſſentia: ſed materia vt ſupponitur formæ ſecundum proprium eſſe eſſentiæ partialis, habet eſſe actuale prout diſtinguitur ab eſſe potentiali obiectiuo, quia ſine huiuſmodi eſſe non poſſet eſſe verum ac reale ſubiectum tranſmutationis & formæ, ergo. Et confirmatur ac declaratur, nam Deus eadem actione qua creauit ac conſeruauit materiam ſub prima forma, conſeruat illam ſub omnibus formis, quæ poſtea ſuccedunt: ergo illa actio Dei terminatur ad aliquod eſſe materiæ, quod manet idem ſub omnibus formis: nam creatio, & conſeruatio illi reſpondens, terminatur ad aliquod eſſe, & nõ poteſt actio permanere eadem, niſi terminus ſit idem: ergo illud eſſe non datur formaliter à forma, B nam eſſe quod dat forma, variatur variata forma. Illud autem eſſe eſt eſſe exiſtentię, quia eſt eſſe temporale, & actuale extra cauſam efficientem: ergo.

VIII. Quocirca Durandus non loquitur conſequẽter, dum ait ſi eſſe non diſtinguatur ab eſſentia, materiam habere eſſe à forma informante. In æquiuoco aũt laborat cum ait, materiam tũ habere eſſentiam in potentia, & ideo ex ſe ſolũ habere eſſe in potentia: nam materia ſecundum ſe habet in potentia eſſentiam formæ, vel compoſiti eſſentiam autem materiæ non habet in potentia ſed in actu, hoc ipſo φ creata eſt: aliud eſt enim materiam eſſe eſſentialiter potentiam, aliud eſſe tũ eſſentiam in potentia. Primum namque eſt in vniuerſum verum, et de materia actu exiſtente, quia in eo nihil aliud ſignificatur, q̃ materiã eſſe eſſentialiter ſubiectum vel potentiam receptiuam. Secundum vero falſum eſt de materia actu creata, etiam prout præintelligitur formæ: nam licèt eſſentia materiæ ex ſe, id eſt, remota efficientia, ſolum ſit in potentia, quod cõmune eſt omni eſſentiæ creatæ, tamen per ſuam creationẽ fit eſſentia in actu, licèt partialis, & potentialis C ſubiectiuè: ergo vt ſic habet ſuum eſſe exiſtentiæ proportionatum: illud ergo non manat formaliter à forma. Sed de hoc puncto, id eſt de exiſtentia materiæ, plures inferius.

IX. Dico ſecundò, Nihilominus materia pendet in ſuo eſſe aliquo modo à forma, quatenus naturaliter eſſe non poteſt ſine illa, non ſolum ex ordine vniuerſalis naturæ, ſed etiam ex debito, & indigentia propriæ & peculiaris naturæ ipſius materiæ. Prior pars recepta eſt frequẽtius à Philoſophis & Theologis, qui hac ratione dicunt eſſe mutuam connexionem ac neceſſariam inter materiam, & formam materialem, vt videre licet in autoribus citatis, & Auicenna 2. Metap. cap. 2. & 3. Commentat. 1. Phyſicorum, commẽt. 56. & libro ſecundo, commen. 13. Themiſtio 1. Phyſic. digreſſ. vltima, Plotino Aenead. 3. libro 5. capit. 14. Soncinat. 5. Metaphyſic. quæſtione prima. Et probatur ratione, quia entitas materiæ eſſet otioſa in rerum natura, ſi maneret ſine forma:

Materia pendet à forma, nec poteſt ſine illa eſſe naturaliter.

Auicenna. Themiſt. Plotinus. Soncinat.

Digitized by Google

forma: nullam enim operationem exercere poſſet: hoc autem abhorret natura: ergo eſt contra ordinem naturæ vt materia ſit ſine forma. Hac ratione vtuntur multi, non tamen videtur efficax: quia, licet fruſtra ſit in natura quod non eſt aptum ad aliquod munus naturę, non eſt tamen fruſtra, nec ſimpliciter otioſum quod ex ſe aptũ eſt ad exercendum aliquod munus, ad quod à natura eſt inſtitutum, quanuis interdum illud nõ exequatur. Si ergo, quanuis materia maneret aliquã ſine forma, non eſſet otioſa in natura, quia de ſe eſſet apta ad recipiendã illam, ſi adeſſet agens qui illam introduceret, & per accidens contingeret ꝙ illa careret, quia fortaſſe agens qui diſponebat ad illã introducendam, prius abſtulit diſpoſitionem neceſſariam ad alterius conſeruationem q̃ potuerit alteram introducere. Sicut Scotus fieri putat in morte hominis vel alterius animalis: nec propterea manet otioſum cadauer, aut maneret materia, præſertim quia paulatim iterum diſponi poterit vt aliam formam recipiat.

X. Vnde non videtur etiam efficax ratio quæ reddi ſolet ex continua ſucceſſione generationis, & corruptionis, tum quia non eſt certũ ad omnem corruptionem immediate & in eodem inſtanti ſequi gñationem, vt ex dicta opinione Scoti patet: nã licet natura per ſe non intendat corruptionem, ſed generationem: fieri tamen poteſt, vt res corrumpatur prius quam altera generari poſſit. Quare quod Ariſtoteles dixit, nempe: [Gñatio vnius eſt corruptio alterius.] fortaſſe nõ conuertitur: vel intelligendum erit per ſe loquendo, licet ex accidenti poſſit deficere.

XI. Alia rõ fieri ſolet, quia quod nõ eſt aptum per ſe operari ſine alio, neque etiam eſt aptũ per ſe eſſe ſine illo; materia autem natura ſua nihil operari põt ſine forma; ergo natura ſua indiget forma vt exiſtat, nec põt eſſe ſine illa. Sed interrogo an ſit ſermo de operatione proprie ſumpta, quæ dicit habitudinem ad principium efficiens: & hoc mõ non eſt ad rem, nam materia nec ſub forma, nec abſque forma, poteſt habere aliquam operationem. Vel operatio ſumitur late pro quacunq; cauſalitate, & ſic falſa eſt aſſumptio, ſępe enim indiget vna res cõſortio alterius ad cauſandum, & non ad exiſtendum, vt intellectus agens indiget conſortio phantaſiæ ad abſtrahendas ſpẽs, & tñ manet ſine phantaſia, & nõ cenſetur eſſe otioſus ẽt ſi tunc pro eo ſtatu non exerceat ſuam operationem. Anima etiam rationalis indiget cõſortio corporis ad exercendam cauſalitatem formalem non vero ad exiſtendum, & ſic de alijs, ſic ergo materia poterit indigere conſortio formæ ad exhibendam cauſalitatem materialem, ẽt ſi ad exiſtendum eam non requirat. Et rõ eſt, quia cauſalitas dicit relationem vel habitudinem tranſcendentalem, & ideo poſtulare poteſt conſortium alterius, res autẽ à qua eſt cauſalitas, poteſt eſſe magis abſoluta, & non actu, ſed aptitudine tantum ſocietatem alterius poſtulare.

XII. Ex quo etiam infirma videtur alia communis rõ, quæ maximè a priori eſſe cenſetur, nimirum quod materia eſt pura potentia, & ideo ab actu formæ natura ſua pendere debet. Quod enim dicitur pura potẽtia, non excludit actualem entitatem ipſius materiæ, ſed dicit ſolum talem eſſe illã entitatem, vt eſſentialiter ſit potentia, & ad munus recipiendi & ſuſtentandi formam omnino inſtituta, non eſt autem de ratione potentiæ, generatim loquendo, vt ſemper ſit ſub actu ſuo; vnde ergo oſtenditur hoc eſſe de ratione huius potẽtiæ? Nam ex eo quod ſit potentia ſubſtantialis, id colligi non poteſt, cum inde potius habeatur eſſe potentiam ſubſiſtentem, quanuis partialiter & incomplete, & ideo poſſe per ſe exiſtere, etiam ſi cauſalitatem ſuam actu non exerceat, ſicut manet rationalis anima, quia ſubſiſtẽs eſt, licet actu non informet.

XIII. Difficile ergo videtur rõnem reddere quæ cõuincat hanc naturalem dependentiam materiæ à forma, propter quod hoc tempore multis, præſertim in Italia, placet, materiam quidem nunquam ſeparari à forma propter neceſſarium ordinem agentium naturalium, tum inferiorum, tũ cęleſtium, quæ ſemper introducunt vnam formã recedente alia, non vero propter intrinſecam dependentiam materiæ, quam dicunt non fore in nihilum redigendam, ſi ablata vna forma, altera in illa nõ ſuccederet, ſed naturaliter cum ſua entitate & exiſtentia fuiſſe permanſuram. Nihilominus recedendum non eſt ab antiqua, & cõi ſẽtentia, quam his modis explicare, & confirmare poſſumus. Primo non eſt veriſimile materiam hanc inferiorem eſſe magis indepẽdentem à forma rei generabilis indefinitè ſumpta, quã ſit vnaquæque materia cœli à propria forma, cum ſit illa minus perfecta, ſed vnaquæque materia cœli pendet naturaliter à ſua forma, ergo. Secundo non eſt veriſimile materiam hanc magis pendere à formis accidentalib. quam a ſubſtantiali, cũ per ſe primo ac principaliter illam reſpiciat, ſed ita pendet materia hæc ab accidentali forma, vt naturaliter eſſe non poſſit ſine omni illa, vt eſt euidens ſaltem de quantitate.

Rõ probans materiã naturaliter ſine forma eſſe nõ poſſe

XIIII. Tertiò, phyſica coniectura optima eſt, ꝙ hæc materia ad hoc eſt inſtituta vt ſemper ſit ſub aliqua ſubſtantiali forma, & ab eis nunq̃ ſeparetur ergo ſignum eſt, talẽ ẽt eſſe factã, vt ex natura ſua poſtulet conſortiũ formæ, vt eſſe poſſit. Antecedens patet inductione, quia materia à principio in ſua creatione ſub formis condita fuit. Neque ſnĩa cõtraria veriſimilis eſt, nã Scriptura non dicit Deũ in principio creaſſe materiam, ſed [cælũ & terram,] quas voces non poſſe de materia exponi ſupra oſtenſum eſt. Et quanuis Aug. interdum videatur in hac dubitaſſe, tñ 12 Conf. c. 17. & 29. priorem opinionem reprobat, & concludit, materiam non tpe, ſed natura tñ anteceſſiſſe formationẽ ſuam, vnde 13. Confeſ. c. 33. ita concludit, [Cũ aliud ſit cęli & terræ materies, aliud ſpẽs, materiem quidem de oĩno nihilo, mundi autem de informi materie; ſimul tamen vtrumq; feciſti, vt materiam forma, nulla morę intercapedine ſequeretur.] Idem habet lib. 1. de Geneſ. ad liter. cap. 19. & lib. 4. cap. 22. & ſequentibus, & 12. de Ciuit. cap. 7. Poſt illam vero primam creationem nunquam materia caruit omni forma: at quę ita ſunt ab autore naturę diſpoſitæ cauſæ naturales, vt nunquam poſſit vna forma materiam deſerere, quin introducatur alia. Illud enim axioma Ariſ. 1. de Gener. tex. 17. [Generatio vnius eſt corruptio alterius,] in vniuerſum verum eſt, nec poteſt de generatione verum eſſe, quod ſemper ad eam ſequatur corruptio, niſi ẽt ad corruptio-

Auguſt. eãdẽ aſſeruit materiã nullã duratione rea informã pręceſſiſſe.

Digitized by Google

nem vnius ſemper ſequatur generatio; nã ſi aliquid corrũperetur, & nulla fieret generatio: poſtea ex eadem materia poſſet aliquid generari ſine noua corruptione. Cumq; verũ ſit in materia nullam eſſe formam corporeitatis, vel genericã, vt in ſuperioribus oſtenſum eſt, & inferius etiã oſtendemus, neceſſarium eſt vt ſemper formæ forma ſuccedat in materia, niſi dicere velimus deſfacto ſæpe manere materiam ſine forma vlla ſubſtantiali cum ſolis accidentalibus. Quod abſurdum & paradoxum eſſet in Philoſophia.

XIII. Eſt ergo facta hæc materia, vt perpetuo ſit ſub forma: ergo veriſimile eſt talẽ eſſe factam vt forma indigeat ad exiſtendum. Probatur conſequẽtia, quia non repugnat intelligere materiam primam talem eſſe vt hanc habeat indigentiã: quod rectè probat illa ratio, quia .ſ. eſt pura potentia, id eſt imperfecta in entitate ſua, & incompleta ac potentialis: cum his enim imperfectionibus non pugnat, imo optimè quadrat illa indigẽtia, & dependentia. Nec refert quòd partialiter ſit ſubſiſtens, nam ſubſiſtentia excludit dependentiam à ſubiecto, non vero ab actu, ſeu forma. B Neque in hoc eſt comparanda materia cum anima ſubſiſtente, quia hæc longè eſt perfectior & actualior, & ſimpliciter immaterialis. Igitur hic modus dependentiæ non ſolum non repugnat, verum etiam eſt maximè conſentaneus entitati materiæ, & imperfectioni, ac muneri eius: ergo veriſimilius eſt talem eſſe naturam materiæ. Denique in rebus phyſicis quod ſemper eodem modo euenit, & non aliter, veriſimile eſt eſſe naturaliter neceſſarium: ſed materiam eſſe ſub aliqua forma, naturaliter ſemper ita euenit: ergo eſt ex neceſſitate naturæ: & non ex neceſſitate formæ, quia quando vna forma perit ex defectu diſpoſitionum, nulla erat neceſſitas ex parte alterius introducendi nouam formam. Neque item tribui poteſt neceſſitas ſoli extrinſeco agenti proximo, quia ſæpe etiam nullum eſt priuatũ agens a quo fit talis forma: ergo illa neceſſitas fundatur in indigentia intrinſeca ipſius materiæ. Nec ſatis eſt dicere hunc effectum eſſe naturalem ex ordine vniuerſi, ſeu ex vniuerſali natura, aut neceſſitatem illam oriri ex cauſis agentibus vniuerſalibus, C quæ ſemper ſunt paratæ ad introducendam aliquam formam, quando particulares deficiunt; nam hæc vniuerſalis inſtitutio naturæ in propria indigentia materiæ fundata eſt: nam quia ad vniuerſale bonum pertinebat vt nulla materiæ portio vnquam deficeret, aut in nihilũ redigeretur, ideo natura prouidit, vt nunquam poſſet priuari omni forma, ſed recedente vna, ſemper ſuccederet alia, quia hoc neceſſariũ erat vt materia poſſet perpetuo naturaliter conſeruari. Alioqui cur natura fuiſſet tam prouida in huiuſmodi formarum ſucceſſione præſertim quando forma quæ ſuccedit, per ſe non erat neceſſaria ad expellendam aliam, quæ ob defectũ diſpoſitionis, vel organizationis neceſſariæ recedit.

XV. Neque eſt ſimile quod afferebatur de aſcenſu aquæ ad replẽdum vacuum: nam vniuerſalis natura euitat vacuum propter perfectam vnitatẽ, & integritatem vniuerſi, & propter neceſſitatem actionis, & influentiæ, & non propter commodum alicuius priuati entis. Quòd vero materia eſſet quaſi vacua omni forma, ſi nihilo minus cõ- A ſeruari poſſet, & pati ac diſponi ad generationem, & in ſuo genere ad illam concurrere, nullum eſſet incommodum naturæ vniuerſali: igitur vniuerſalis ratio nulla eſt alia niſi materiæ conſeruatio. Fateor totum hunc diſcurſum ſupponere, de facto nunq̃ manere materiã ſine ſubſtantiali forma, & inde colligere hoc prouenire ex indigentia materiæ: quã collectionem exiſtimo ſatis eſſe probatam: antecedens aũt dubito an ſatis demonſtratum ſit, nam ſubſtantialẽ formam non experimur niſi ex effectibus, vel accidentibus: ſæpe aũt nullus eſt effectus, qui euidenter oſtendat introductionem nouæ formæ poſt receſſum prioris, vt in morte hominis: & ideo Scotus & alij negant ibi introduci nouam formam: quanq̃, ne fateantur manere materiam ſine forma, ponãt formã corporeitatis vel miſtionis: qua ſecluſa nos non alia ratione conuincimus in omni morte vel corruptione introduci nouam formã, niſi quia aliàs materia maneret ſine forma: & ita videmur in his ꝓbationibus circulum committere. B Sed licèt verum ſit, ex effectibus id non euidenter demonſtrari, nihilominus adeo eſt illud axioma conſentaneum naturis rerum, & fini, & vſui, ac imperfectioni materiæ, vt vnanimi omnium ferè antiquorum, & recentiorum Philoſophorum conſenſu, tanquam certũ, & indubitatum ſit receptum: quod ſatis eſt ad philoſophicam rationem fundandam.

Qualis ſit dependentia forma à materia.

XVI. *Duplex dependentiæ modus.*

SEd explicandũ ſupereſt qualis ſit hæc dependentia, duobus .n. modis pôt intelligi, .ſ. vel tãquam à propria cauſa, vel tanq̃ à conditione ita neceſſaria vt abſq; illa non debeatur eſſe tali rei; quos duos modos dependentiæ explicui latè in 1. tom. 3. p. diſp. 8. ſect. 1. & illos videtur ſignificare Fonſeca 5. Metaph. c. 2. q. 3. ſect. 1. dum ait intelligi poſſe materiam pendere à forma, vel tanquam à vera cauſa, vel tanquam à quodam cõcomitante, & ſect. 3. vr̃ de eiſdem facere mentionẽ, C dũ ait accidentia conſeruare ſubſtantiam non à priori, ſed a poſteriori. Dubitari ergo pôt, quo ex his modis pendeat materia à forma. Et quidem ꝙ ſit tm̃ dependentia à poſteriori, & à conditione neceſſaria, vr̃ probabiliter perſuaderi. Primò quia hic modus dependentiæ poſſibilis eſt, nam forma ſubſtantialis, vel eius vnio ad materiam, atque adeo totũ compoſitũ, pendet hoc modo ab aliquibus formis accidentalibus, tanq̃ à diſpoſitionibus neceſſarijs via conſeruationis, vt aiunt non quia ſint propriæ & directæ cauſę talis conſeruationis, ſed quia ſunt diſpoſitiones ita cõnaturales, vt ſint ẽt neceſſariæ: ergo maiori ratione poteſt materia habere talem dependẽtiam à forma tanquam à neceſſaria diſpoſitione, et primaria. Item hoc modo pendet materia à quantitate; ergo & poteſt pendere à forma. Deinde hic modus eſt ſufficiens ad ſaluandum oĩa quæ dicũtur de dependentia materię à forma: & oẽs rationes factæ non amplius probãt. Eſt ẽt modus facilis & clarus, nam iuxta illum facilè conciliantur duæ concluſiones poſitæ. Rectè etiã intelligitur quo modo viciſſim pẽdeat forma à materia, & materia à forma: vna enim dicetur pen

Argumenta probãtia materiã à forma ſolum vt condõne dependere.

dere

Digitized by Google

dere à priori,& altera à poſteriori: vna tãquam à vera cauſa,& alia vt à conditione concomitante.

XVII. At vero iuxta alium modum difficile intelligitur hæc mutua dependentia, nam cum materia ſimpliciter ſupponatur formę, vt hęc ex illius potentia educi poſſit, vix intelligitur quomodo à priori poſſit materia à forma depẽdere. Et explicatur amplius, augeturque difficultas ex eo quod materia fit per veram creationem, & per eãdem actionem permanentem conſeruatur: ergo non pendet in ſuo fieri à forma vt à vera cauſa: quia ad creationem nulla cauſa creata concurrere poteſt naturaliter. Reſpondent aliqui hoc eſſe verum de cauſa efficiente, non vero de alijs generibus cauſarum: nam creatura non poteſt eſſe cauſa efficiens creationis, poteſt tamen eſſe cauſa finalis, vt per ſe conſtat, & eadem ratione poteſt eſſe cauſa formalis, imo & materialis: nam cũ creatur totum, partes cõcurrunt ad eſſe & fieri illius in genere cauſę materialis. Sed omiſſa cauſa finali, cuius cauſalitas habet peculiarem rationẽ, propterea quòd non eſt per realem, ac propriam motionem diſtinctam ab actione cauſæ efficientis, & ideo non prærequirit reale eſſe in re quæ talẽ cauſalitatem exercet, de cauſa materiali videtur concurſus eius directè repugnare cum creatione vt eſt propria & vera creatio: quod facile patet ex dictis ſupra de eductione formæ de potentia materiæ, & latius oſtendetur infra in propria diſputatione de creatione. Loquor autem de creatione, vt propriè creatio eſt, nam ſub ratione concreationis poteſt habere dependentiam à cauſa materiali, vt ſupra declaratum eſt tractando de materia cœli, quia concreatio vt ſic ordine naturæ ſupponit creationem, & ideo poteſt habere aliquam dependentiam. Eadem ergo ratione creatio, vt ſic non poteſt habere dependentiam à cauſa formali, quia cauſa formalis ſupponit materialem, licet concreatio poſſit habere dependentiam à forma, vt ſupra loco citato declaratum eſt. At vero materia rerum generabilium verè ac propriè creatur, & non concreatur propriè, id eſt, non producitur per vnam & eandem actionem qua creatur totũ: ergo ad creationem eius non poteſt forma concurrere vt vera cauſa.

XVIII. Quod in hunc modũ declaratur, & confirmatur ex dictis, nam creatio huius materiæ rerũ generabilium, & inductio formæ, ſunt actiones diſtinctæ, tam nũc in materiæ conſeruatione & rerum generatione, quam in prima rerum ſublunariũ productione: ſed actio inductiua formæ non poteſt eſſe vera cauſa actionis creatiuæ materiæ: ergo multò minus forma quæ per illam actionẽ inducitur, poteſt eſſe vera cauſa creationis materiæ. Minor patet, tũ quia inductio formæ ſupponit oĩno creationem materiæ, ſeu materiã creatã: nec intelligi poteſt quod formæ inductio aut vnio ſupponatur in aliquo genere cauſæ ad creationem materiæ: quia inductio formæ vt ſic, dicit habitudinem tranſcendẽtalem ad materiam iam creatam: vnde ſicut relatio non poteſt præſupponi ad terminum in aliquo genere cauſæ, ita neque inductio formæ ad creationem materiæ. Tum etiam quia alias penderet per ſe creatio vel conſeruatio materiæ ab eductione formæ: ergo & ab agente educente formam, atque ita agentia naturalia vt veræ cauſę effectiuæ conſeruarẽt

A materiam. Vnde etiã fieret, vt quoties forma mutatur in materia, mutaretur actio qua materia cõſeruatur à Deo, quia mutata dependentia actionis, mutatur actio, eò quod ipſa ſit eſſentialiter dependentia, vt infra declarabimus. Conſequens autem eſt falſum, quia materia vt eſt primum ſubiectum generationis, eſt quid ingenerabile, & incorruptibile, quia ſupponitur generationi & corruptioni: ergo eadem ratione eſt quid immutabile quoad actionem per quam fit, & conſeruatur, quia ſupponitur facta & conſeruata: alioqui per quamcũque generationem entis naturalis concrearetur materia, vel ita ſe haberet ac ſi concrearetur, quia per nouam actionem terminatam ad totum ipſa inciperet conſeruari: quod plane repugnat actioni agentis naturalis: alias eadem ratione dici poſſet per talem actionem com produci ſemper nouam materiam. Igitur creatio vel conſeruatio materiæ non pendet ab eductione formæ tanquam à propria cauſa, vel actione per ſe: ergo multo minus poteſt pendere à forma

B tanquam à vera cauſa, cum forma ſit in omni genere cauſæ poſterior actione per quam educitur de potentia materiæ: ergo de primo ad vltimum nec materia ipſa poteſt pendere à forma vt à cauſa per ſe, ſed ſolum vt à cauſa, vel conditione concomitante, & bene diſponente ac actuante ipſam materiam.

XIX. Rõnes ſuadẽtes materiã à forma pendere vt à propria cã.

Non deſunt tamen argumenta quibus ſuaderi videatur materiam poſſe dependere à forma vt à propria cauſa, quæ per informationem ſuam cõtinet illã in eſſe. Et præſertim quia forma ſubſtãtialis materialis pendet à materia vt à propria, & per ſe cauſa in ſuo genere: ergo & è cõtrario materia pendet à forma tanquã à vera cauſa, quia licet non ſuſtẽtet illam vt ſubiectum, pōt vt actus cõtinere illam. Nam ſicut actus effectiuus tenet effectum in eſſe per ſuam cauſalitatem, ita actus informatiuus pōt modo ſibi proportionato continere ſuum ſubiectum in eſſe: ergo ita comparatur forma ſubſtantialis ad materiã. Probatur cõſequẽtia primò, quia forma materialis, eſt perfectior & actualior, quam materia: ergo magis per

C ſe pendet materia à forma, quã forma à materia. Secũdo, quia non repugnat huiuſmodi mutuus nexus inter materiam & formam tãquam inter cauſas, quæ mutuo & viciſſim ſunt ſibi p ſe cauſæ. Quod patet tum illa generali rõne quod in diuerſis generibus cauſarum nõ repugnat mutua prioritas: tum etiã quia in cœlo videtur eſſe hæc mutua connexio inter materiam & formam, nã & in fieri, & in eſſe mutuò & per ſe pẽdẽt, vt ſupra dictum eſt, ita vt concreatio vnius per ſe pendeat à cõcreatione alterius, & è conuerſo. Ex quo exemplo poteſt ſumi tertia ratio quia materia cęli pendet à ſua determinata forma vt à cauſa per ſe: ergo & materia horum inferiorũ pendebit eodẽ modo à forma generabili, licèt indefinitã. Patet conſequentia, quia perfectior eſt materia cœli: ergo ſi illa ita pendet, multo magis alia.

XX. Iudi[c]ium de quõe, & de rõnib vtrin que propoſitis.

Sunt quidem hę rationes probabiles, & ita poteſt vtraque pars ex dictis probabiliter ſuſtineri mihi tamen (vt verum fatear) prior videtur intelligibilior, & facilior, &, ſi attente ponderẽtur rationes factæ, facilius poſſunt poſteriores diſſolui. Quod munus lectori relinquo: quia res facilis videtur, & quia infra explicando quomodo cauſę ſint ſibi inuicem cauſæ, radicitus declaran

Digitized by Google

dũ eſt, quæ nam prioritas mutua poſſit inter aliqua duo intercedere, & quæ non poſſit, ex cuius intelligentia maximè pendet preſens reſolutio.

SECTIO IX.

Vtrum tanta ſit dependentia materiæ à forma, vt ſine illa nec per diuinam potentiam conſeruari poſſit, & e conuerſo.

I. Rõnalis forma naturaliter cæteræq; ſupernaturaliter ſeparatæ poſſunt conſeruari.

QVoad dependentiam formę à materia, ſolum poteſt dubitari de materiali forma, nã de immateriali conſtat, non ſolum virtute diuina, ſed etiam naturaliter poſſe manere ſine materia de reliquis autem formis Ariſtoteles & Philoſophi fortaſſe negarent poſſe vllo modo ſubſiſtere ſeparatas à materia, quia exiſtimarent dependentiam, & inhærentiam actualem in materia eſſe illis eſſentialem. Catholici autem, qui credimus Deum conſeruare accidens ſine ſubiecto, dubitare non poſſumus (licet moderni quidam dubitent) quin poſſit etiam Deus ſubſtantialem formam materialem ſine materia conſeruare, quia maior eſt dependentia accidentis a ſubiecto, quatenus accidens minus habet entitatis, & actualitatis, quam forma ſubſtantialis. Vnde omnes doctores ſtatim citandi in hoc conueniunt de forma ſubſtantiali, quamuis de materia diſſentiant.

Tractatur prior opinio de materia.

II. DE materia igitur eſt prima ſententia negans poſſe Deum conſeruare materiam ſine forma ſubſtantiali. Tenet D. Thom locis cit. ſec. præcedente cum alijs ſectatoribus eius ibi citatis, & prætereà quodlib 3. art 1. indicatq; eam Magiſter in 2. diſt. 12. c. 5. vbi ſolum dicit materiam in principio creationis non fuiſſe prius carentem omni forma, quia tale aliquid corporeum exiſtere non poteſt, quod nullam habeat formam: nõ tamen declarat, an loquatur de potentia abſoluta, vel iuxta naturas rerum. Et eodẽ modo videtur loqui Hugo Victorin. 1. de ſacramen. p. 1. ca. 4. Apertius loquitur Bonauent. d. diſt. 12. ar. 1. q. 1. Heruæus quodlib. 6. q. 1. Aegid. in principio ſui Hexameron, c. 1. & 2. Iandun. 1. Phyſi. quæſt. 26. Zimar. theorem. 15. Fundamentum præcipuum huius ſententiæ eſt, quod materia formaliter ex ſe nullam habet exiſtentiam, ſed eam recipit formaliter à forma: Deus autem non poteſt dare effectum formalem ſine cauſa formali, neque etiam poteſt conſeruare materiam ſine exiſtentia: ergo non poteſt conſeruare materiam ſine forma. Nec refert quod eſſe exiſtentiæ iuxta hanc ſententiam non ſit primarius effectus formalis formæ, tum quia, licet ob hanc cauſam poſſit per diuinam potentiam manere effectus primarius ſine hoc ſecundario, tamen è conuerſo non poteſt ſecundarius dari ſine primario, nam ab eo eſſentialiter pendet, tum etiam quia ad primarium effectum formæ pertinet eſſe vel cõſtituere proximum ſuſceptiuum exiſtentiæ, qui effectus nunquam ſeparatur ab

D. Thom.

Magiſter.

Hugo. D. Bonau. Heruæus. Aegid. Iandun. Zimara.

A ipſa: nam etiam in Chriſti humanitate illum habet: non poteſt autem Deus conſtituere actum extra proprium ſuſceptiuum. Secundo ex Commentatore, quia materia eſt pura potentia: quidquid autem exiſtit, eſt in actu: ergo repugnat materiam exiſtere ſine actu, quia alias ſimul eſſet in actu, & ſine actu: actus autem materiæ eſt forma ergo repugnat eſſe ſine forma. Tertio, etiã ſi materia habeat aliqualem exiſtentiam partialem, habet illam pendentem à forma in genere cauſæ formalis: ſed non poteſt Deus per ſe ſupplere effectum cauſæ formalis: ergo. Quarto fieri ſolet hæc ratio, quia ſi materia ſeruaretur ſine forma, eſſet in rerum natura aliquod indiuiduũ ſub genere ſubſtantiæ, & non ſub aliqua ſpecie: nam materia eſſet in genere corporis verbi gratia & non pertineret ad aliquam eius ſpeciem. Quinto omne eſſe accidentale eſt a forma accidentali, & ideo nihil habere poteſt tale eſſe ſine illa: ergo omne eſſe ſubſtantiale eſt à forma ſubſtantiali, & non poteſt eſſe ſine illa: materia autem habet aliquod ſubſtantiale eſſe: ergo illud non poteſt eſſe ſine ſubſtantiali forma. Aliæ rationes ſolent multiplicari, ſed non ingerunt nouam difficultatem, & ideo inutile cenſeo in eis immorari.

B

Poſterior ſententia tractatur, & priori præfertur.

III. COntraria ſnia eſt ſatis cõis. Eam tenet Henricus quodli. 1. q. 10. Scotus in 2. diſ. 12. q. 2. & ibi Lychetus, Maironis, Baſſolis, & alij Scotiſtæ, Ricchard. q. 4. Greg. q. 1. Gabr. q. 1. Marſil. in 2. q. 8. & in eam inclinat Soto 1. Phyſi. q. 6. & mihi vr̃ hæc ſnia oĩo vera, quia non ſolum non inuenio claram implicationem contradictionis, verũ etiam nec idoneam ſatis veriſimilem, quæ eam perſuadeat. Et in primis, quamuis teneremus exiſtentiam eſſe rem diſtinctam ab eſſentia, nulla reddi poſſet ſufficiens rõ, cur non poſſet Deus illum actum ponere in ſola materia: quia licet ſecundũ connaturalem ordinem ille actus recipiendus eſſet in tota natura vel integro ſuppoſito, tamen per diuinam potentiã poſſet conſtitui in vna parte, ſicut exiſtentia accidentalis naturaliter recipi non poteſt niſi in compoſito accidentali, ſeu in ſuppoſito ſubſtantiali, media accidentali forma: & tñ Deus facere poteſt vt maneat in ſolo accidẽte ſeparato: & maiori rõne poſſet conſeruare eſſe ſubſtantiale in ſola forma materiali ſubſtantiali: ergo etiam poſſet in ſola eſſentia materiæ ponere actum exiſtentiæ, quia licet materia ſit potentia ad formam: tamen reuera eſt quædam partialis eſſentia ſubſtantialis: quatenus ergo aliqua eſſentia eſt, poterit per exiſtentiam actuari, nã exiſtentia eſt actus eſſentiæ. Neque eſt vlla ratio quę probet illum ordinem inter formam ſubſtantialem & actum exiſtentiæ, aut dependentiam illius exiſtentiæ à forma eſſe adeò eſſentialem, vt à Deo immutari aut ſuppleri non poſſit: nam forma nõ eſt ita cauſa exiſtentiæ vt intrinſecè componat illam, cum ſupponantur eſſe entitates ſimplices condiſtinctæ: cauſalitas autem formæ, quæ non eſt per intrinſecam compoſitionem, ſed vel per dimanationem, aut aliam ſimilem rationem, poteſt à Deo ſuppleri, vt ſtatim oſtendam.

Henric. Scot. Baſſol. Lychet. Maironis. Marſil. Soto.

C

Nec

IIII. Nec verò dici pōt, materiá exiſtenté per actū
exiſtentię realiter diſtinctum iam habere formá,
quia omnis actus eſt forma. Hoc.n.axioma fal-
ſum eſt iuxta illam ſniam, ēt de actu actuāte: au-
torea.n.illius ſniæ ponunt in vno ſuppoſito ſub-
ſtantiali formam ſubſtantialé, & actum exiſtétiæ
realiter diſtinctū, & non admittūt duas formas
ſubſtantiales: ergo exiſtentia ſubſtantialis nō eſt
forma ſubſtantialis. Et ideo ēt dicunt exiſtentiá
creatæ humanitatis, poſſe ſuppleri per increatá
exiſtentiam Verbi, quia exiſtentia nō eſt forma:
ergo ſi materia conſeruaretur cum actu exiſten-
tiæ realiter diſtincto à ſua eſſentia abſq; alia for
ma, verè conſeruaretur ſine forma: & ita eſſet in
actu ſine actu informáte, non vero ſine actu ter
minante. Adde nonnullos ex autoribus qui po-
nunt exiſtentiam realiter diſtinctam ab eſſentia,
concedere, poſſe Deum conſeruare eſſentiá in re
rum natura, & extra cauſas ſine exiſtétia. In quo
licèt apertam dicant contradictionem tamé ſup
poſito falſo principio, conſequenter loqui viden
tur. Cur ergo non admittent ēt eſſentiam mate-
riæ conſeruari poſſe in rerū natura & extra cau-
ſas ſine actu exiſtentiæ diſtincto? nam vt res ſit
in rerum natura & extra cauſas, ſufficit ſecundū
ipſos eſſe eſſentiæ: materia autem ex ſe, & per ſe
ipſam formaliter aliquod eſſe eſſentiæ habet, quā
uis partiale ac diminutum.

V. Germana a priori quæſtionis ſolutio.

Sed hæc veluti ad hominem ex alienis princi-
pijs procedunt: ex proprijs autem ratio à priori
huius ſententiæ eſt, quia materia ſicut habet ſuá
partialem entitatem eſſentiæ, ita & exiſtentiæ:
exiſtentia enim ſubſtantiæ ita compoſita eſt, ſi-
cut eſſentia ſubſtantiæ: & ideo ſine vlla implica
tione vel repugnātia, poteſt Deus ſicut formam
ſine materia, ita & materiam ſine forma conſer-
uare. Quia, licèt proprium ſuſceptiuum (vt ita lo
quamur) completæ & integræ exiſtentiæ ſit com
pleta natura vel ſubſtantiale ſuppoſitum, tamen
pars naturæ, ſeu natura partialis capax eſt par-
tialis exiſtentiæ ſibi proportionatę, in qua poteſt
per diuinam potentiam partialiter ſola ſubſiſte-
re, ſicut quantitas in ſua proportionata exiſtétia
per diuinam potentiam ſeparata exiſtit. Nulla
enim maior repugnantia afferri poteſt in exiſtē
tia partiali materiæ, quàm in partiali exiſtentia
formæ, vel accidentali exiſtentia quantitatis.
Namque hæc exiſtentia partialis materiæ, non
manat intrinſecè à forma, ſed ſolum naturaliter
pendet ab illa, vel tanquam à conditione ſeu
actuali diſpoſitione naturaliter debita, vel ad
ſummum vt à cauſa informante, & per informa
tionem ſuam per ſe concurrente & iuuante ad
eſſe materiæ: hic autem modus dependentiæ fa-
cilè poteſt à Deo ſuppleri ſine repugnantia. Et
de priori quidē, qui nobis probabilior viſus eſt
res eſt clara, quia ille modus dependentiæ eſt val
de extrinſecus, & à poſteriori, & ſolum conſiſtit,
in hoc ꝙ res in tali ſtatu conſtitutæ vel carēti ta-
li diſpoſitione vel actu, non debetur naturaliter
eſſe. Poteſt autem Deus conferre eſſe, etiam præ-
ter naturale debitum, ſeu præter ordinem natu-
ralem, & ita poteſt conſeruare formam in mate
ria ſine naturali diſpoſitione, & animam in cor-
pore ſine naturali organizatione.

VI. De poſteriori autem modo dependētiæ idem
probatur, quia licèt ſecundum illum modū for-
A ma concurrat aliquo modo: vt cauſa ad eſſe ma-
teriæ, non tamen vt cauſa intrinſecè componés
illud eſſe, aut proprium ſubiectum eius, ſed vt
cauſa tantum informans vel actuās, & vt extrin-
ſeca in hoc ſenſu ꝙ eſt condiſtincta omnino ip-
ſi effectui: huiuſmodi aūt cām Deus ſupplere po
teſt efficiendo, ēt ſi ipſa cauſet informádo. Quod
à contrario probatur de cauſa materiali, quæ eſt
intrinſeca ſicut formalis, & ideo nō poteſt Deus
illam ſupplere reſpectu illius effectus quem in-
trinſecè componit. Poteſt tamē ſupplere cauſa-
litatem eius reſpectu alterius componentis ſeu
formæ, etiá ſi materia in ſuo genere influat per
ſe, & vt vera cauſa in eſſe ipſius formæ. Et hoc
modo ſupplet Deus dependentiam accidentis à
ſubiecto, etiam ſi ſit in genere cauſæ materialis:
& eodem modo pōt ſupplere dependentiá ſub-
ſtantialis formæ corporeæ à materia, quia licèt
verè ſit cauſalitas per ſe & materialis, tamen nō
eſt omnino intrinſeca, id eſt talis, vt ipſa materia
ſit intrinſeca pars talis effectus, ſed eſt circa rem
omnino condiſtinctam ſuſtentando illam. Hāc
autem cauſalitatem, quam materia præbet ſuſtē-
tando poteſt Deus ſupplere efficiendo: ergo eadē
ratione poterit ſupplere cauſalitatem formæ nō
B in compoſitum, ſed in materiam, neque infor-
mando, ſed efficiendo. Patet conſequentia, quia
æquè ceſſat tota ratio repugnantiæ, quæ in hoc
conſiſtit ꝙ Deus non poteſt vniri per modū for-
mæ ad materiam, quod neceſſarium eſſet ad con
ſeruandum vel componendum compoſitū, non
verò ad conſeruandam vnam partem compoſiti
ſine alia. In quo par eſt ratio de materia ac de for
ma, quia nō eſt de ratione partis eſſentialis actu
exiſtentis ꝙ ſit forma, vel habeat formam: quia
neque eſſentia talis partis hoc poſtulat, cum ſolū
conſiſtat in aptitudine ad formam, non verò in
actuali vnione: neq; etiam exiſtentia, cum ſolum
extrinſecè pendeat à forma modo iam explicato.
Et tūc materia eſſet quidem in actu entitatiuo,
ſeu exiſtentiæ, & in potentia ad actum formalē:
in quo nulla eſt repugnantia aut difficultas, cū
potentia receptiua neceſſario includat aliquam
entitatem, & actualitatem entitatiuam, vt ſupra
C declaratum eſt.

VII. Deus ſi ſine forma materiã conſeruaturus, quid noui debeat præſtare.

Atque hinc obiter intelligitur, per quā actio-
nem poſſit Deus materiam ſine forma conſer-
uare, aut quid noui oporteat ipſum exhibere vt
ita illam conſeruet. Diuerſimodè.n. loquendum
eſt iuxta diuerſos modos dependentiæ materiæ à
forma ſupra tactos. Si.n.materia ſolum pendet
à forma vt ab actu ſeu diſpoſitione conſequente,
nulla noua actio neceſſaria eſt ex parte Dei ad
conſeruandam materiá ſine forma, ſed ſi à prin-
cipio crearet materiam ſolam ſine forma: actio
eadem cũ ea eſſet cum illa qua Deus actu crea-
uit materia ſub formis, ſolumque conſtitiſſet mi-
raculum, vel præternaturale opus in hoc, quòd
Deus faceret illam actionem ſine concomitan-
tia alterius per quam induceret formam in talē
materiam. Sicut ſi Deus crearet ſubſtantiam ani
mæ ſine potentia intellectiua, per eandem actio
nem illam crearet, & miraculum ſolum eſſet im
pedire naturalem dimanationem facultatis ab
eſſentia: imò de facto anima Chriſti eadē actio-
ne creata eſt ſine propria ſubſiſtentia ac aliæ
creantur, ſolumq; in illa impedita fuit actio vel

dimanatio propriæ ſubſiſtentiæ. Et proportionali modo loquendum eſt, ſi Deus velit conſeruare ſine forma materiam quæ iam eſt ſub illa, nã, expellendo vnam formam, & non concurrẽdo ad introductionem alterius, ſolum eſſet neceſſarium, Deum cõtinuare illam met actionem qua nunc conſeruat materiam: quia per illam ſufficienter conſeruaret entitatem materiæ in rerum natura & extra cauſas: miraculũque ſolum in eo eſſet poſitum, ꝙ Deus continuaret actionẽ conſeruatiuam materię in eo ſtatu, in quo illi nõ deberetur eſſe, & ſine illis cõditionibus quæ ad naturalem modum exiſtendi neceſſariæ ſunt.

VIII. At verò, ſi materia pẽdet à forma vt à propria cauſa per ſe influente ad eſſe illius, ſic neceſſariũ erit Deum alio genere efficiẽtiæ & actionis supplere illam cauſalitatem formæ: quia, ſi illa cauſalitas formæ per ſe neceſſaria eſt præter cõem influxum, quo Deus nunc conſeruat materiam, nõ poterit cum hoc ſolo communi influxu Dei materia conſeruari ſine cauſalitate formæ, niſi huius neceſſitas alio genere cauſalitatis ſuppleatur. Sicut, quando Deus conſeruat quantitatẽ ſine materiali concurſu ſubiecti, neceſſarium eſt vt ſpeciali efficientia ſuppleat concurſum illum ſubiecti, ſine quo quantitas naturaliter eſſe non poſſet: & ideò dicimus longè diuerſa actionẽ cõſeruare Deum quantitatem ſine ſubiecto, ab ea qua illam in ſubiecto conſeruabat, vt latè tractaui 3. tom. 3. par. Sic igitur neceſſarium eſſet in præſenti ſeruata proportione. Quænam vero eſſet illa noua actio quam Deus adhiberet ad materiam conſeruandam ſine forma, non eſt facile ad explicandum: dicimus autem illam fore actionem per modum abſolutæ, & omnino independentis creationis: diſtinguiq; ab actione qua nũc conſeruatur materia, quia hæc eſt per modũ cõcreationis: quod quidem in materia cœleſti, ſi conſeruanda eſſet ſine forma, facilè intelligi poteſt: in hac vero materia generabilium difficilius id eſt, nam actio per quam fit, reuera eſt abſoluta creatio, vt in ſuperioribus eſt declaratum, & ideo prior dicendi modus quoad hanc materiam ſemper videtur veriſimilior,

Satisfit rationibus prioris ſententiæ.

IX. Rationes contrariæ ſententiæ omnes ferè ſolutæ ſunt ex dictis; Ad primam. n. iam reſpõſum eſt, & falſum ſumere, nẽpe omnem exiſtentiam eſſe à forma vt ab intrinſeca & quaſi eſſentiali cauſa (eſt. n. id verum de exiſtentia completa ſubſtantiali, non verò de quacunque partiali) & illationem non eſſe neceſſariam, quia eſtò intercederet ille naturalis ordo inter formam & exiſtentiam, non inde fieret eſſe immutabilem per omnipotentiam Dei. Ad ſecundum reſpondent Scotus & alij committi æquiuocationem in nomine potentiæ, & actus, nam materia dicitur pura potentia ſubiectiua, quæ ſi in ſua puritate ſit, carebit actu informante; cum vero dicitur, omnem rem exiſtentem eſſe in actu, intelligitur de actu entitatiuo, quod non opponitur potentiæ ſubiectiuæ, ſed obiectiuæ tantum. Quam reſponſionem Iauellus, & alij putant ſatis excludi impugnando potentiam obiectiuam, ſed non eſt

A quòd hæreamus in voce potentiæ obiectiuæ: de qua fortaſſe eſt cõtrouerſia de nomine, vt etiam Iauellus fatetur, & inferius tractandum eſt; ſed attendere debemus ad rem ſignificatam, quæ eſt res in eſſe poſſibili, ſiue dicatur poſſibilis à potẽtia obiectiua, ſiue à potentia actiua agentis: nũc enim nil refert. Rei autem poſſibili ſic ſumptæ opponitur res in actu; & hoc ſenſu eſt verum, rẽ exiſtentem debere eſſe in actu: hoc autem eſſe in actu, non opponitur puræ potentiæ ſubiectiuæ. Quòd ſi in hoc ſenſu materia iam creata dicatur pura potentia, falſa eſt aſſumptio. Ad tertium ſatis iam declaratũ eſt quo modo poſſit Deus supplere dependentiam naturalem, quã habet materia in ſua exiſtentia partiali à forma.

Ad quartum reſpondetur non magis procedere argumentum illud in materia ſine forma, quã in materia formata. Materia. n. non habet aliam ſpeciem ſubſtantialem & eſſentialem ſibi, propterea quòd ſit ſub forma, vel ſub hac vel illa forma. Dico autem ſubſtantialem & eſſentialẽ, quia agimus de materia prima, non de materia proxi- X. *Materia ſubſtãtialẽ propriam ſtabilem c̃ac ſpeciẽ ſibi aſsig bit.*

B ma, quæ includit formas ſeu diſpoſitiones accidentales, ratione quarum dicitur interdum ſpecie differre, ſed illa reuera non eſt diuerſitas in ſubſtantiali differentia materiæ, ſed in accidentibus. Forma igitur non dat differentiam ſpecificam materiæ, ſed compoſito. Vnde ſicut eadem materia numero manet ſub diuerſis formis, ita & eadem ſpecie; ſi ergo materia ſine forma exiſtens eſſet indiuiduum generis ſub nulla ſpecie contentum, etiam nunc eſt: vel certè ſi nũc non eſt tale indiuiduum (vt reuera non eſt) neque ẽt tunc eſſet. Vnde ſimpliciter neganda eſt ſequela, quia ad rationem materiæ non ſpectat vt ſit in ſpecie hominis, vel equi, ſed in ſpecie materiæ: illa aũt materia eſſet in aliqua ſpecie vltima materiæ, vel cœleſtis, vel elementaris. Quare aliud eſt dicere in eo caſu dari materiam quæ in ſua latitudine eſſentiæ incompletæ ſub nulla ſpecie vltima ſibi proportionata contineretur, & falſum eſt hoc ſequi: aliud verò eſt dicere, dari materiã ex qua nullum indiuiduum completum ſub ali-

C qua ſpecie vltima ſubſtantiæ completæ contẽtũ actu componeretur, & hoc fatemur ſequi, nullũ autem eſt inconueniens, ſed eſt ipſamet aſſertio noſtra: quia non eſt de eſſentia materiæ ꝙ actu componat tale indiuiduum, ſed quòd apta ſit illud componere. Ad quintum reſpondetur eſſe diſcrimen inter ſubſtantiam & accidens, quòd accidens & forma accidentalis in tota ſua latitudine ſumpta conuertuntur: quia omne accidens aliquo modo inhæret: & ideo repugnat dari eſſe accidentale ſine forma accidentali: ſubſtãtia verò & forma ſubſtantialis non conuertuntur: datur. n. ſubiectum ſubſtantiale quod nullo modo eſt forma, & ideo diuiditur ſubſtantia in materiam, formam, & compoſitum. Quapropter nõ eſt neceſſe vt omne eſſe ſubſtantiale ſit intrinſecẽ, & formaliter à forma: nam in latitudine ſubſtantialis eſſe, datur eſſe ſimpliciter & completũ & hoc eſt à forma propriè ac per ſe in ſuo genere, datur etiam eſſe partiale, quod non ſemper eſt à forma, niſi latè loquendo, quatenus ab illa aliquo modo pendet, quam dependentiam Deus ſupplere poteſt, vt oſtenſum eſt.

SE-

SECTIO X.

Vtrum vnius ſubſtantiæ vna tantum detur cauſa formalis.

I. EXplicata cãlitate formę, neceſſarium eſt eius vnitatem, vel multitudinẽ in eodem effectu vel cõpoſito ex ponere, vt hinc ſimul conſtet an intra hoc genus cãæ, ſit aliqua ſubordinatio, vel dependenria cãrum reſpectu eiuſdem effectus. Duob. autem modis iutelligi põt in vna ſubſtãtia eſſe plures formas, ſ. vel in diuerſis partib. materiæ, vel in eadem materia. De priori mõ hic non diſputamus, quia etſi in diuerſis partib. materiæ dentur diuerſæ formæ, tñ vnaquæq; earum vnum tm̃ hẽt effectum proprium in ſua materia. Quod ſi ex oĩb. illis ſubſtantijs vna cõponitur tãquam ex partib. integrantib. ipſam, neceſſe eſt vt formę illæ non ſint totales, ſed partiales, vnam totalem formam integrantes. Atque ita ea multitudo partium non impediet quominus vnius effectus totalis vna detur adæquata cauſa formalis. Et quidem ſi huiuſmodi partiales formæ ſint eiuſdem rationis, nõ eſt dubium quin poſſint in materialib. formis pro diuerſitate partium materiæ multiplicari & vniri ad componendam vnã ſubſtantiam. An vero formæ diuerſarum rõnum poſſint eſſe partiales, & inter ſe vniri ad componendam vnam ſubſtantiam: & quanta poſſit eſſe illa vnio, an. ſ. per veram continuationem mathematicam, vel per minorem aliquam coniunctionem phyſicam, hæc omnia non pertinent ad præſentem materiam, ſed ad ſcientiam de anima nam illa omnia potiſſimum quæri ſolẽt propter partes heterogeneas viuentium: & maximè propter ſanguinem & alios humores exiſtentes in animali, de quibus nonnulla attigi 1. tom. 3. p. di ſpu. 13. ſect. 5. 6. & 7.

Plures partiales formæ homogeneæ in eodẽ compoſito inueniuntur.

II. Qõ ergo pręſens verſatur de cã formali reſpectu eiuſdem omnino materię, an. ſ. in vna materia tãtum eſſe poſſit vna forma ſubſtantialis. In qua qõne plures inuoluuntur pro varietate opinionum, quæ breuiter attingendæ ſunt.

III. Trib. autem modis excogitari pñt plures formę in eadem materia vno modo cum ſubordinatione per ſe & eſſentiali, per modum formę ſuperioris & inferioris, quarum prior, licet reſpectu materię ſit actus, reſpectu tamen altioris formę comparetur per modum potentię. Secundo cum ſubordinatione, non quidem eſſentiali, ſed per modum diſpoſitionis ad formam principaliter intentam. Tertio mere per accidens & ſine vllo ordine inter ſe. Et ad hęc tria capita reuocãtur oẽs opiniones, quae in hac materia ſunt vel eſſe poſſunt, & in ſingulis eſt ſententiarũ varietas.

IIII. Nam ad primũ caput ſpectat opinio ſupra tractata diſp. 13. de forma corporeitatis per ſe neceſſaria ad introductionem vltimarum formarum, q̃ hic iterum referre & impugnare non oportebit.

Reijcitur opinio de multiplicatione formarum iuxta prædicata eſſentialia.

V. IBidẽ ẽt eſt tacta & curſim impugnata opinio q̃ aſſirmat formas ſubſtantiales realiter multiplicari in compoſito iuxta multitudinem prædicatorum eſſentialium, quæ refertur ex Auicembron in lib. fontis vitæ: eamque tenuit Ioannes de Gandauo 2. Metaph. q. 10. & 1. de anima q. 8. & Pau. Venet. 7. Metaph. Veruntamen hæc in ia antiquata iam eſt, & vt omnino improbabilis reiecta, nam præter rõnes gñales, quas inferius efficiemus pro vnitate formæ, hæc rõ conuincit, falſitatis illam opinionem, q multiplicet formas, ſine fundamẽto & neceſſitate, nam in ſuperiorib. oſtenſum eſt vniuerſalia non diſtingui realiter à particularib. nec genera ab ſpeciebus. ergo cũ hæc prædicata multiplicentur ſolum per abſtractionem & præciſionem noſtri intellectus, vanum eſt exiſtimare illis correſpõdere in re formas realiter diſtinctas. Alioqui etiam in ſubſtantijs ſeparatis, & in formis accidentalib. multiplicandæ eſſent formæ realiter diſtinctæ, & inter ſe ſubordinatæ iuxta multitudinem prædicatorum eſſentialium, quæ in his etiam rebus noſtra ratio diſtinguit. Imò etiam materias oporteret realiter diſtingui, & multiplicari in ſubſtantijs materialibus, quia ab illis ſumi poſſunt prædicata diuerſa eſſentialia, vt eſſe rem materialem, quod commune eſt cœleſtib. & inferiorib. corporib. & eſſe rem generabilem, aut aliquid ſimile. Denique hęc prędicata quam plurima abſtrahi poſſunt iuxta varias rerum conuenientias: ergo impoſſibile eſt iuxta numerum earum multiplicari realiter formas. Omitto alias rationes, quas ſupra diſpu. 13 ſect 3. fecimus.

Auicebron. Ioan 56 Gandauo. Paul. Venet.

VI. Sed obijcies Ariſtotelem. 7. Metaph. c. 10. dicẽtem partibus definitionis correſpondere partes rei: partes autem definitionis ſunt genus & differentia: ergo his partibus correſpõdent in definito partes realiter diuerſæ, quæ non ſunt ſola materia & forma, nam animal v. g. non ſignificat ſolam materiam, ſed compoſitũ ex materia & anima ſenſitiua. Item idem Ariſtoteles 2. Metaphy. ca. 2. probat non dari proceſſum in infinitum in cauſis formalibus, quia non datur in prædicatis quidditatiuis. Item, quia proprietates quæ ſecundum hæc prædicata conueniunt, ſunt diſtinctæ in re ipſa, vt v. g. ſentire, intelligere, moueri &c. ergo & formæ a quibus ea prædicata ſumuntur. Ad primum teſtimonium Ariſtotelis reſpondetur, vel non loqui generaliter de omni definitione, ſed de illa quę datur modo phyſico, & per partes phyſicas, vt cum dicitur homo eſſe ens compoſitum ex anima & corpore: vel, ſi vniuerſaliter loquatur: non oportere intelligi de partibus in re diſtictis, ſed re vel ratione, vt ſumitur ex D. Tho. ibi, & clarius ex Ale Alenſi, qui vocat partes reales aut rationis. Ad aliud vero teſtimonium reſpõdetur ex negatione plurium vel infinitorum prædicatorum eſſentialium recte colligi negationem plurium vel infinitarum formarum: quia à qualibet forma, vt minimum, ſumi poteſt vnum prædicatum quidditatiuum: ſi ergo non ſunt infinita prædicata quidditatiua, nec infinitæ formæ eſſe poterunt. E contrario vero ex multitudine prædicatorum quidditatiuorum, non poteſt colligi multitudo formarum, quia ab eadem forma poſſunt plura prædicata ſumi iuxta varias conuenientias ac differentias quas habet cum alijs formis: Quare non eſt ſimile quod ex Ariſtotele adducitur.

Partib. definitionis vt reſpondeāt partes rei.

D. Thom. Aleuſ. Prædicata eſſentialia & formæ ſubſtantiales quę ordinē illationis ſeruent.

Hinc autem optimè infertur quod, ſicut ex vnitate

to ſubſtantiæ, eſt ſpecies ſubalterna contenta ſub genere ſubſtantiæ, de cuius actuali ratione ſolũ eſt vt ſit ſubſtantia compoſita ex materia & forma ſubſtantiali, vel vt ſit ſubſtantia per ſe exiſtens, & capax quantitatis: ſed tota hæc ratio actualis conuenit illi indiuiduo: ergo. Secundo, quia licèt pars ſubſtantiæ reductiuè poſſit eſſe ſub genere, & non ſub ſpecie, tamẽ ſi directè & proportionatè illi aſſignẽtur genera & ſpecies, impoſſibile eſt eſſe ſub genere, quin ſit in aliqua ſpecie eius, ſicut ſuprà dicebamus materiam, ẽt conſeruatam de potentia Dei abſoluta ſine forma, non poſſe non eſſe in aliqua vltima ſpecie materiæ. Ita ergo forma illa quæ conſtituit illud corpus ſeu cadauer, non poteſt eſſe ſub communi genere formæ ſubſtantialis, quin ſit in aliqua vltima ſpecie ſubſtantialis formæ: ergo compoſitum ex tali forma & materia erit etiam in aliqua vltima ſpecie ſubſtantiæ compoſitæ: ergo non tantum reductiuè in genere corporis. Et hæc ratio, vt ſupra dicebam, conuincit etiam illud compoſitum non eſſe amplius actuabile per vlteriorem differentiam ſubſtantialem, neque per formam à qua talis differentia ſumatur: & ideò non eſſe partem, nec potentiam per ſe ordinatam ad vlteriorem actum ſubſtantialem, ſed eſſe completam ſubſtantiam in actu vltimo conſtitutam: nulla enim ſubſtantia eſt ita completa & in actu, niſi quia habet aliquam formam ſubſtantialem conſtitutam in aliqua ſpecie vltima talis formæ.

XII. Tertiò eſt argumentum ad hominem contra Scotum, quia ſi non exiſtimat inconueniens manere hoc corpus, quod dicit eſſe partem ſubſtantiæ, ſine vlteriori forma, non eſt cur inconueniens iudicet materiã manere ſine forma: ergo ad vitandum hoc inconueniens non debuit introducere hanc corporeitatis formam. Antecedens patet, quia ſicut materia eſt potentia per ſe ordinata ad formam, ita corpus illud eſt potentia per ſe ordinata ad animam. Et ſicut materia ſub illa forma corporeitatis habet aliquam actualitatem, ita per ſe ſola habet propriã actualitatem entitatiuam, quæ ſufficit ad exiſtẽdum: ergo non eſt cur magis pendeat entitas materiæ ab illa forma corporeitatis, q̃ ipſa forma corporeitatis ab vlteriori forma, id eſt anima: ſi ergo forma corporeitatis poteſt manere ſine anima, etiam materia poterit manere ſine forma corporeitatis. Eſt ergo impertinens illa forma. Quartò ſequitur ex opinione Scoti in generatione ſubſtantiali ſæpe introduci duas formas realiter diſtinctas: cum ergo mutationes multiplicẽtur ex terminis, erunt duæ generationes ſubſtantiales ad vnũ cõpoſitum ſubſtantiale conſtituendum.

XIII. Quintò accidere poteſt, quòd idem numero corpus, ex eiſdem numero materia & forma conſtans, nunc viuat vita hominis, poſteà vita bruti, nam quando ex cadauere generatur vermis, non eſt cur mutetur forma corporeitatis, nam ſi illa maneat in cadauere ſine diſpoſitionibus hominis, poterit melius manere ſub forma cuiuſcunque viuentis. Imò inde videtur vlterius ſequi ſine cauſa limitari hanc formã ad ſola viuentia: ſed vt minimum extẽdi debere ad omnia miſta, etiam inanimata, nam, vt ipſe etiã Scotus loquitur, illa eſt forma miſtionis conſurgens ex miſtione elementorum: ergo vbicunque fuerit hæc miſtio, erit in materia diſpoſitio ſufficiens ad hãc formam: erit ergo in omnibus miſtis inanimatis: alioqui oportet vt Scotus declaret quænam tranſmutatio facta in materia cadaueris ſufficiat ad expellendam hanc formam. Nulla certè poterit rationabiliter aſſignari, niſi fortaſſe reſolutio in prima ſimplicia elementa, nam ad omnes alias diſpoſitiones quæ conſurgunt ex miſtione elementorum, videtur eſſe indifferens talis forma, cum dicatur manere in ligno, oſſe, & carne, &c. Quod ſi hoc conſequens admittatur, vix poterit aſſignari rationabilis differentia, cur talis forma non ſit in materia cum forma auri, vel alterius miſti homogenei &c. Vnde ſi ponenda eſſet forma corporeitatis, magis conſequenter loqueretur qui eã poneret in omnibus entibus naturalibus cum Auicenna, q̃ in quibuſdam, vt alij faciunt. Atque hæ rationes ſufficiunt etiam contra opinionẽ Henrici, nam quę dicta ſunt de viuentibus in communi, applicari facilè poſſunt ad ſolum hominem.

Accedit rationes, quibus hi autores moti ſũt ad introducendam illam formam, valde debiles eſſe. Ad primam enim reſpondetur, quanuis aĩa ſit ſuperior forma, quàm formę inanimatorum, & requirat in materia organizationem membrorum, non propterea eſſe neceſſariam corporeitatis formam, nam anima per ſe ſufficit ad actuandam immediatè materiam, & conſeruandam illam in eſſe, ſeu terminandam dependentiam illius, & conſequenter ſatis etiam eſt vt cõpoſitum ex tali materia & forma, ſit capax trinæ dimenſionis, quod eſt eſſe corpus de prædicamẽto ſubſtantiæ: ſufficit denique vt talis forma requirat in diuerſis partib. materię diuerſas diſpoſitiones accidentales, per quas diuerſa organa complẽtur, ſiue quia anima ipſa ſi diuiſibilis ſit, varias habet partes diuerſarũ rõnum partialiũ, quibus illę diſpoſitiones reſpõdent, ſiue quia ſi anima ſit indiuiſibilis, in ſua eminenti, & perfecta entitate totam illam varietatẽ virtute continet. An vero diſpoſitiones illæ accidẽtales pręcedãt in materia ordine naturæ, vel oĩno conſequantur animam quoad gradum proximum & vltimum, eadem ratio eſt de diſpoſitionibus heterogeneis, quæ de homogeneis: & ideo neceſſe non eſt pp hanc cauſam peculiarem formã introducere in viuentibus, ſed philoſophandum in hoc eſt iuxta dicta ſuperiori diſput. de quantitate & accidentibus exiſtentibus in materia prima. XIIII.

Eneruantur argumenta pro corporeitatis forma inducta.

Ad confirmationem, quod ad rem attinet, cũ dicitur viuens conſtare corpore & anima, ſi per corpus pars phyſica intelligenda eſt, nihil eſſentialiter includere præter materiam, quia ſecluſa forma corporeitatis nihil aliud eſſentiale poteſt manere in corpore, vt eſt pars phyſica, ut rectè probat argumentum ibi factum. Vnde Ariſtoteles 7. Metaph. tex. 39. [Manifeſtum] (inquit) [eſt quod anima quid ſubſtantia prima, corpus vero materia: homo vero, uel animal quod ex ambobus.] Et quamuis in tali materia requirantur diſpoſitiones organicæ vt diſpoſitiones vltimę, cõditioneſque neceſſariæ: tamen non pertinent ad compoſitionem ſubſtantialem, & conſequenter nec eſſentialiter includũtur in parte phyſica eſſentiali. Nihil tamẽ eſt quod nos cogat vt nomine corporis intelligamus puram partem phyſicam, quę eſt materia, ſed ut ſtat ſub quodam gradu mo- XV.

Viuens quo ſenſu dicatur corpore & anima conſtitui.

Ariſtot.

du mo-

du metaphyſicoformæ, ſeu (quod idem eſt) dicit compoſitum ex materia & anima v.g. non quatenus anima eſt, ſed quatenus dat gradũ corporeitatis.: ad declarandam enim propriam rationem animæ, & ſingularem gradũ perfectionis quem addit vltra communem gradum corporis, diſtinguimus peculiariter in viuentibus animam à corpore, & ſignificamus corpus per modum partis phyſicę, non quia forma in eo incluſa ſit pars phyſica comparata ad animã, ſed quia ita concipitur ac præſcinditur ac ſi eſſet forma diſtincta. De qua re plura dici poſſẽt, quæ omitto, quia ea ſcripſi in 3. tom. 3. p. diſp. 5 1. ſect. 4.

XVI. *In cuiuſuis viuẽtis morte forma cadaueris introducitur, an maneat.*

Ad ſecundum reſpondetur eſſe falſum aſſumptum: nam in morte hominis, & cuiuſcunque animalis, forma cadaueris introducitur, ne materia maneat ſine forma. De qua forma, & de vnitate aut diſtinctione eius, & de cã efficienti ipſius, nõ eſt hic dicendi locus, & parum refert ad rem de qua agimus. Probabile ergo eſt viuentibus ſpecie diuerſis formam cadaueris, quæ loco animæ introducitur, eſſe ſpecie diſtinctã, vt conſtat de plantis, atque etiam de animalibus. Verũ autem reſpectu eiuſdem viuentis ſuccedat forma eiuſdem ſpeciei, vtrumque poteſt probabiliter dici, vt Caietanus diſputat contra Scotum 1. p. q. 76. art. 4. Quoad cauſam verò efficientem dicendum eſt produci ab aliquo temperamento proximo cum concurſu alicuius cauſæ vniuerſalis, ſicut generaliter dicendum eſt de his quæ per accidens generantur ex putrefactione.

Cuius ſit ſpeciei, & à quo agente fiat.

Ad tertium dicendum eſt corpus mortuum eſſe ſpecie diuerſum, & conſequenter quoad ſubſtantialem formam etiam eſſe numero diſtinctum. Neque refert quod de corpore Chriſti affertur, nam illud dicitur eſſe, vel ſenſibiliter idem numero mortuum & viuum propter identitatem materiæ, quantitatis, & ſenſibilium accidentium, vel ſuppoſitaliter idem propter identitatem ſuppoſiti. De qua re dixi in 3. Tomo, loco citato, & latius in 2. tom. diſp. 38. ſect. 3. vbi etiã declaraui an forma cadaueris, quę fuit in triduo in corpore Chriſti, fuerit hypoſtaticè verbo vnita. Quod etiam Henricus loco ſuprà citato attigit. Non eſt ergo neceſſe propter locutiones Theologicas, quæ commodum ſenſum habere poſſunt, fingere in homine nouam formam ſine fundamento Philoſophico: imò contra veram rationem ſubſtantialis & eſſentialis compoſitionis, vt partim oſtenſum eſt, & in ſequentibus amplius oſtendemus. Specialis autem ratio phyſica, quæ in homine ſumi poteſt ex eo quòd anima eius ſpiritualis eſt, in ſequenti puncto tractabitur.

Tractatur ſententia de multiplicatione formarum iuxta gradus rerum.

XVII. Vltimus modus dicẽdi in hoc primo capite eſſe poteſt in vnaquaque re tot multiplicari formas ſubſtantiales per ſe ſubordinatas, quot ſunt gradus rerum naturalium, & iuxta numerum graduum, qui ab vna & eadem ſubſtantia participantur. Sunt autẽ quatuor gradus ſubſtantiarum materialiũ, ſcilicet inanimatorũ corporum, vegetabilium, ſenſibiliũ, & rationaliũ. Rurſus entia naturalia quædam participãt vnũ ſolum gradum, & in eis tantum eſt vna forma, A & hæc ſunt corpora inaminata: vegetantia verò duos participant gradus, vnde duabus formis conſtituuntur, animalia tribus, hoĩes quatuor. Quam ſententiam hoc modo integrè declaratã non inuenio, tamen autores qui docuerunt eſſe in homine tres animas realiter diſtinctas, ſi conſequenter loquantur, neceſſe eſt vt totum diſcurſum factum amplectantur: nam qua ratione in homine diſtinguunt tres, oportet in brutis duas etiam diſtinguere, & qua ratione ipſas animas inter ſe ſeparant, oporteꝙ gradum etiam animæ a communi gradu formæ corporalis diſtinguant, nam his omnibus eadem eſt proportio. Neq; alia ratio diſtinctionis dari poteſt niſi graduum ſubordinatio & diſtinctio. Tenent autẽ eam opinionem de trium animarum diſtinctione Philop. 1. de anim. tex. 91. quem ſequitur Iandun. ca. de anim. q. 12. & Paulus Venet. in Sum. de anim. c. 5. Quorum fundamenta hoc loco nõ referam; quia ferè coincidunt cum his, quæ in referendis aliorum opinionibus tacta ſunt.

Philop. Iandun. Paulus Venetus.

XVIII. Solũ in hoĩe videtur inueniri peculiaris neceſſitas plurium animarum, ſaltem duarum ob B duas præcipuas cauſas hominis proprias. Vna eſt, quia rõnalis anima eſt perfectè ſpiritualis, & indiuiſibilis, maximèq; diſtans ab imperfectione materiæ: & ideò extrema tam diſtantia non videntur poſſe immediatè coniungi: eſt ergo neceſſaria aliqua forma, qua mediante vniantur. Atq; hæc ratio peculiariter fauet opinioni Henrici ſuprà tractatæ, nam anima rationalis cum ſit incorporea, non poteſt dare eſſe corporeum: ergo nec poteſt eſſe forma corporeitatis. Et eadẽ ratione nõ poteſt eſſe forma vegetatiua aut ſenſitiua formaliter, nam huiuſmodi formæ ſunt materiales, & corruptibiles: ergo propter hæc requiritur in homine aliqua forma materialis prętet animam, ſiue illa ſit vna, ſiue multiplex.

XIX. Altera cauſa eſt, quia in homine ſunt operationes contrariæ, nam [caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem:] non poſſunt autem contrariæ operationes ab eodem principio prodire, ſed à contrarijs. Quo argumẽto vtitur Ocham, qui hanc ſententiam docet qđ C lib. 2. q. 10. & in 11. addit etiã diſtingui has animas à forma corporeitatis: & in brutis etiam diſtinctam facit talem formam ab anima ſenſitiua eorum. De anima verò ſenſitiua & vegetatiua negat eſſe diſtinctas. In quo certè non conſequenter loquitur; neq; etiam declarat an in plantis diſtinguatur anima à forma corporeitatis. Manichęi, ẽt duas in homine aſſerebant eſſe animas, unam ſpiritualem à bono Deo inditam, aliam verò animalem ei contrariam, & à contrario principio, malo .ſ. Deo, quem illi fingebant, profectam: vt retulit Auguſt. li. de duabus animabus contra Manichæos & 10. Gen. ad liter. c. 13. & lib. de uera religione, ca. 9. & plures doctores Catholicos ſecutos eſſe hanc ſententiam de duabus animabus in homine, ſpirituali, & ſenſuali, teſtatur Hieron. epiſt. 150. ad Hedib. q. 12. tractans locum quo illi mouebantur, 1. ad Theſſal. 5. [Deus pacis ſanctificet vos, vt integer ſpiritus veſter & anima, & corpus, ſine querela in aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur.] Cui teſtimonio coniungebant illud Daniel. 3. [Benedicite Spiritus & animæ iuſtorum Dño.] Idẽ tenuit Philo in lib. ꝙ deterius potiori inſidietur.

Duas animas ponebant Manichæi. Auguſt. Hierom.

Hæc

XX. Improbatur [illegible]

Hæc verò ſententia nō ſolum in Philoſophica ratione improbabilis eſt, ſed ēt in noſtra fide parum tuta, quantum ad eam partem qua ponit in homine plures animas. Et quidem quantum ad illam rōnem gn̄alem diſtinguendi plures formas ſubſtātiales gradibus tenti, à poſteriori ex eo rectè improbatur ꝙ ex illo principio ſequitur neceſſarias eſſe in homine animas realiter diſtinctas, quod eſt à ſana doctrina alienum. Deinde omnes rationes quibus probabimus non diſtingui in viuētibus animam à forma corporis, à fortiori probant additionem noui gradus non ſufficere ad formas realiter diſtinguendas.

XXI. Imò rationes factæ contra primam ſnīam, quibus oſtenſum eſt non diſtingui realiter formas pp diuerſa prędicata quidditatiua inter ſe ſubordinata, idem probant ēt ſi vnum prædicatū addat alteri nouum gradum, nam qn̄ illi duo gradus in vna, & eadem re coniunguntur, vnus cōparatur ad alium vt differentia ſpecifica ad genericam. & ita ex vtroq; vna ſubſtātialis ſpecies cōſtituitur tanquam ex vniuerſali, & particulari: ergo in re non diſtinguuntur illi gradus ſeu differentiæ vt coniunctæ in tali ſpecie: ergo nec formæ quæ ſunt principia talium graduum vel differentiarū, realiter diſtinguuntur in tali ſubſtātia. Quod tandem declaratur applicando cū proportione rōnem ſupra factam, nam ſi in equo v. g. eſt aīa vegetatiua, neceſſe eſt vt per aliquā ſpecificam differentiam ſit contracta, nam aīa vegetatiua vt ſic ſolum dicit rōnem genericam, quæ diſtinguitur per varias ſpecies, vt in arboribus & plantis eſt euidentiſſimum, non pōt autem eſſe in equo indiuidua & realis aīa conſtituta ſub genere animæ vegetatiuæ, & non ſub aliqua ſpecie illius generis: ergo neceſſe eſt vt per aliquam ſpecificam differentiam ſit contracta & conſtituta. Aut ergo illa differentia continetur intra gradū ipſum vegetatiuum, ſicut dfīa ſpecifica cuiuſdā arboris, v. g. piri, manet intra latitudinē gradus vegetatiui: vel eſt ipſamet differentia eleuās illā aīam ad gradum ſenſitiuum. Primum dici non pōt, quia aliàs illa anima vt ſic cōſtitueret vltimā quandam & infimam ſpēm rei vegetabilis, quæ non eſſet capax vlterioris differētiæ, & cōſequenter neque vlterioris aīæ: neque compararetur ille gradus ad ſubſequentem, vt genus ad ſpēm, ſed opponerentur tanq̄ duæ ſpecies vltimæ condiſtinctę: ergo neceſſe eſt dicere ſcd̄m, nimirū animā vegetatiuā ſcd̄m ſuam rōnem genericam cōtrahi in anima equi per ipſummet gradum ſpecificum. Ex quo apertè concluditur, animam vegetatiuam in equo non eſſe re diſtinctam à ſenſitiua, quia nulla res pōt diſtingui realiter à differentia, per quam eſſentialiter conſtituitur.

XXII. Atque hęc ratio eandem vim habet in anima rationali, & eodem modo applicari pōt; nam, ſi anima ſenſitiua v. g. eſſet in homine re diſtincta à rationali, illa eſſet ſpecificè contracta intra gradum ſenſitiuum; vnde eſſet anima quædam irrationalis, & belluina, quæ, ſecluſa rationali, aut p intellectum, aut re ipſa ſaltem per potentiā Dei, verè conſtitueret quoddam brutum tam integrū & completum in ſpecie animalis, ſicut eſt equus. q̄uo rectè ait Auguſtin. lib. 83. quæſtionum, q. 8. Apollinarem, dum aſſeruit Verbum aſſumpſiſſe animam ſenſitiuam ſine rationali se ipſa dixiſſe A aſſumpſiſſe quandam belluam. Quomodo ergo poſſet compoſitum tali anima conſtitutum vlterius informari anima rationali?

XXIII. Præterea eſt optima ratio cōis quidem oībus, ſed quæ euidētius in hoīe conſpicitur, ſumiturq; ex ſubordinatione & depēdentia nium humanarū viriū ac facultatū: nā ex attētione nimia ad actionē vnius facultatis v. g. intellectiuæ, impeditur operatio ſenſus, imò & ipſa nutritio, & ex operatione vnius potētiæ v. g. operatione phantaſię, mouet cor, & excitant aliæ facultates naturales. Ex qua experiētia ſupra probauimus dari formā ſubſtātialē diſtinctā à facultatib. accidētalib. vt ſit vnū principium, in quo oēs facultates radicent, & à quo proueniat illa ſympathia actionū.

XXIIII. Geneſ. 2. Poſſent præterea hic adiūgi argumēta Theologica, vt eſt illud, quod ſumitur ex illis verbis Geneſ. 2. [Formauit Deus hominē de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in aīam viuentē;] ille. n. ſpiritus, quem Deus ſpirauit, aīa rationalis fuit, & p eandem factus eſt homo viuens, & conſequēter etiam ſentiens. Aliud ex eſt VIII. Synodo generali, quæ eſt Conſtantinopolitana IIII. can. 11. qui ſic habet. [Apparet quoſdam in tantū impie B tatis veniſſe, vt hoīes duas aīas hēre dogmatizēt: talis igitur impietatis inuentores, & ſimilia ſapientes, cum vetus, & nouum teſtm̄, omneſque Eccleſiæ Patres vnam aīam rationalem hoīem habere aſſeuerent, Sācta, & vniuerſalis Synodus anathematizat.] Vnde lib. de Eccleſiaſticis dogmatib. c. 15. hoc etiam traditur vt dogma certū; quia verò Ocham dicit ibi eſſe ſermonē de duabus aīabus rationalibus, vt cōſtet id eſſe falſum, referam verba; [Neque duas aīas eſſe dicemus in vno homine: ſicut Iacobus, & alij Syrorum ſcribunt; vnam aīalem, qua animetur corpus, & immiſta ſit ſanguini, & alteram ſpiritualem, quę rationem miniſtret: ſed dicemus vnā eſſe eandēq; aīam in homine, quæ & corpus ſua ſocietate viuificet, & ſemetipſam ſua rōne diſponat.] Similia habet Auguſt. de ſpirit. & anim. c. 9. Damaſce. lib. 2. de fide c. 12. Accedit, ꝙ alias mortuo hoīe aliqua aīa deſineret eſſe; & Chriſtus moriēs aliquā ſubſtātiam Verbo vnitā ſimpliciter dimiſiſſet. Vnde Ocham, vt hoc incommodum euitet, dicit animā ſenſitiuam Chriſti cōſeruatā eſſe in Chriſto, vel cū rōnali, vel cum corpore. Sed ſi intelligat manſiſſe vnitā corpori, eſt hæreſis, alias corpus illud non manſiſſet mortuū, ſed ſentiret. Si verò intelligat manſiſſe ſeparatam, dicit miraculum inauditū, ꝙ forma materialis conſeruata ſit ſine materia. Itē inauditū eſt in Eccleſia duas animas Chriſti eſſe ſeparatas in triduo. Quare temerariū eſſet, ne dicā erroneum, id aſſerere.

XXV. Quocirca cum ſpiritus & aīa hominis diſtinctè nominantur in Scriptura, non diſtinguūtur ſubſtātia, ſed munere, & officio, vt Hieronymus ſupra indicat, & latè declarauimus in 1. Tom. 3. p. q. 6. in Commen. art. 2. & diſp. 17. ſect. 4. Sæpe verò ipſa aīa, prout abſolutè viuificat corpus, nomine ſpiritus appellatur, vt Eccleſiaſtici 12. [Et ſpiritus redit ad Dominū,] &c. qui ſpiritus, immortalis alibi aīa vocatur. nēpe Matthęi 10. [Nolite timere eos, qui occidunt corpus, aīam autē nō poſſunt occidere.] Et de Chriſto Domino dr̄ Matthæi 27. quòd emiſit ſpiritum; id eſt animā. Matth. 10. & 27.

Vnde

Vnde in Clemen. vnic. de Sum. Trin. dr̃ Chriſtus aſſumpſiſſe partes naturæ noſtræ vnitas, corpus ſcilicet, & animam rationalem.

XXVI. Rationalis anima licet in extenſa, materiæ forma eſt.

Nec rationes in contrarium factæ difficilem habent ſolutionem. Ad primam .n. negatur minor, nam, licèt aïa ſit indiuiſibilis & ſpiritualis, poteſt immediatè vniri materiæ, quia eſſentialiter eſt actus eius. Non .n. refert, ꝙ in perfectioneentis multum inter ſe diſtent materia & aïa rationalis, nam ad vnionem non eſt attendẽda diſtantia vel propinquitas in perfectione entitatis, ſed in proportione & cõuenientia in mutuo reſpũ actus & potẽtiæ, quæ proportio ſufficiens reperitur inter materiam & aïam, imò fortaſſe maior & perfectior, quam inter materiã, & quãcunq; aliam formã. Alioqui ẽt ſi fingatur materia iã informata quacunq; forma vel aïa extenſa & materiali, adhuc erit aïa improportionata vt vniatur illi; quia quod ad extẽſionem attinet, tam extenſa eſt illa forma, ſicut materia: ergo ſi inde oriebatur improportio, non tollitur, imò augetur aliunde. Primò, quia cum illa aïa ſenſitiua ſit actus ſubſtantialis & ſpecificus, vt probatum eſt, magis diſtat ab aïa rationali, quoad proportionem requiſitam ad vnionem, quam aïa & materia, & ita potius impedit q̃ iuuat ad vnionẽ. Secundò, quia ſi intercederet aïa ſenſitiua, intellectiua eſſet purum principium intelligendi: purum autem intelligendi principium non eſt aptum ad informandum corpus, vt latius oſtendemus infrà, tractando de intelligentijs ſeparatis. Vt ergo rationalis aïa ſit vera forma corporis, oportet vt ipſamet ſit principium nõ tantum intellectionum, ſed etiam operationũ quæ exercentur per corpus: ergo maximè operationum ſenſitiuarum, quæ ſunt actionibus intelligendi propinquiores. Quod adeò neceſſarium eſt, vt dubitauerint nonnulli, an ipſamet aïa quatenus intellectiua informet corpus. Nõ verò eſt, ꝙ dubitauerint, nam rationalis anima eſſentialiter eſt forma corporis ſcd̃m ſe totam, & ſecundum omnes gradus, qui licèt à nobis ratione præſcindantur, in re tñ idem in anima ſunt. Vnde licèt ex eſſentia huius animæ non dimanent potentiæ intellectiuæ, quæ in corpore recipiantur, tamen eædemmet potentiæ ſenſitiuæ, imò & vegetatiuæ manant cum ſingulari quadam perfectione propria rationalis animæ, & proportionata ad miniſtrãdum actionibus mẽtis. Et hoc etiam eſt argumentum, eandem eſſe animam ſenſitiuam cum rationali in homine.

XXVII. Anima rõnalis qualiter forma corporeitatis.

Ex quo etiam intelligitur, quõ anima rationalis, licèt ſit incorporea, poſſit eſſe forma corporeitatis: nam eſſe actum, aut formam corporeitatis, non eſt eſſe ipſam corpoream ſeu extenſam, ſed eſſe formam cõſtituentem cum materia vnã ſubſtantiam compoſitam capacem quantitatis. Vnde, ut ſuprà diſp. 13. dicebam, idem oĩno eſt eſſe formam corporeitatis, quod eſſe formã ſubſtantialem materiæ, quia ex hoc præciſè, quòd ſit actus ſubſtantialis materiæ, conſtituitur ex vtraque ſubſtantia integra, materiali, & corporea. Cum ergo rationalis anima, etiam ſi ſit indiuiſibilis, vera forma ſit ſubſtantialis corporis, habet quidquid neceſſarium eſt, vt ſit forma corporeitatis. Ex quo etiam cõcludi poteſt continere etiam ſufficienter gradus intermedios, vegeta-

Concil. Vienen. in Clementin. vnica de ſumm. Trin. & fid. cathol.

A tiuum ſcilicet, & ſenſitiui, ita vt eos formaliter conferre poſſit compoſito, quia non poteſt continere extremos gradus ſine his medijs. Dici autem ſolet frequenter, rationalem animam virtute & eminenter continere hos gradus. Quod tamen alijs videtur non ſufficere ad formalem cauſam, licèt ad efficientem ſatis ſit. Atq; ita ſine dubio dicendum eſt, ſicut de ratione formæ corporeitatis non eſt vt ſit corporea formaliter, ita de ratione animæ vegetatiuæ & ſenſitiuæ non eſſe, ꝙ ſint materiales & extenſæ, ſed ꝙ ſint principiũ formale vegetandi & ſentiendi, & ꝙ conſtituant formaliter viuens ſecũdũ hos gradus vitæ, quod verè ac formaliter hẽt aïa rationalis; dicitur tamen eminenter continere, comparatione facta ad formas illorum graduum, quæ perfectionem eorum non tranſcendunt: quia altiori modo continet perfectiones earum. Vnde, generatim loquendo, negandum eſt eſſe de ratione formæ vegetatiuæ aut ſenſitiuæ, ꝙ ſit corruptibilis, aut educta de potentia materiæ, ſed addendum eſſet, illud eſſe de ratione animæ vegetatiuæ tantum, aut ſenſitiuæ tantum: in homine, aũt

Conc. Lateranen. ſub Leone X. ſeſ. 8 decreta, qđ incipit, Apoſtolici regiminis ſolicitudo.

B nulla eſt forma, quæ ſit aut vegetatiua, aut ſenſitiua tantum. Quare nulla eſt in homine forma educta de potentia materiæ. Neq; hoc obſtat, vt alij obijciũt, naturali generationi hominis, quia ad hanc nõ eſt neceſſe, vt forma fiat per eductionem; alias, etiam ſi in homine eſſet anima ſenſitiua educta de potentia materiæ, non generaretur homo, ſed illud animal irrationale conſtitutum per talem animam. Ad generationẽ ergo naturalẽ ſatis eſt, ꝙ unio aïæ ad corpꝰ naturali modo fiat per naturalẽ diſpoſitionẽ, & actionem.

XXVIII. In hoīe an cõtrariæ operationes.

Ad vltimam rationẽ Ochami rñdetur in primis diuerſitatem vel oppoſitionem operationũ indicare diuerſitatem facultatũ proximarum, nõ verò formarum, ut ſuprà dictum eſt. Deinde dr̃, dupliciter intelligi poſſe eſſe in homine operationes contrarias, ſ. vel ſimul, vel diuerſis temporibus. Hoc poſterius non ſolum in eadem anima, ſed ẽt in eadem potentia accidere poteſt, ut per ſe conſtat, illud aũt prius non eſt uerum, intellectum de propria contrarietate; nam qñ

C uoluntas & appetitus ſimul mouentur affectibus contrarijs, tendunt in obiecta ſub diuerſis rationibus, & diuerſo ẽt modo, nam ſi affectus vnius eſt efficax, alterius eſt inefficax, ex quo potius colligitur, hos appetitus in eadem anima radicari: nam motus unius retardat motum alterius, ſi ſit aliquo modo repugnans: ſi autem inter ſe cõſentiant uterque, faciliùs & promptius fit. Atq; hæc de primo capite, & modo fingendi plures formas ſubſtantiales in eadem materia.

De partibus heterogeneis, & earum formis.

XXIX.

SEcundus modus opinandi de pluralitate formarum eſſe põt, contingere duas formas ſubſtantiales manere in eadem materia, uel in eadẽ parte illius, quando una eſt imperfecta, & comparatur ad aliam ut diſpoſitio præparans materiam, & non ut forma generica, & ſpecifica: in quo eſt magna differentia inter hunc modum, & præcedentem, ꝙ in illo utraq; forma eſt eſſentialis compoſito, & prædicata à ſingulis formis deſumpta quidditatiuè & eſſentialiter inter ſe prædicantur, ut hominem eſſe animal, &c. quod planè repugnaret, ſi formæ eſſent diſtinctæ. At

verò

Digitized by Google

verò iuxta hanc ſecundam viam, forma, quæ eſt diſpoſitio ad aliam, non eſt de eſſentia ſubſtãtiæ compoſitæ ex materia & alia forma, ſicut tales diſpoſitiones accidentales non ſunt de eſſentia, ſed cauſæ aliquo modo extrinſecæ.

XXX. Duas autem opiniones inuenio, quæ ad hoc ſcdm caput pertinere vñr. Vna eſt, quę in ſolis viuentibus ponit in ſingulis partibus diſſimilaribus ſingulas formas partiales ſpecie diſtinctas, diſponentes ad integrã formã, quæ eſt vna realiter diſtincta ab oĩbus illis partialibus. Ita tenet Antonius Andreas 7 Metap. q. 17. & Paulus Venetus in ſum. de aĩm. c. 5. Niphus 1. de Generat. tex 78. & ſolet tribui Commentatori, eò q. 6. Phyſic. com. 59. dicit cor, caput, & huiuſmodi partes ſpecie differre, & 2. Metaph. tex. 17. vbi dicit animal, & partes eius conuenire in forma totius, & differre in formis proprijs. Et de his partibus intelligunt aliqui, quod Ariſtoteles ait ſecũdo de generat. animal. c. 3. hominem prius viuere vita plantæ, poſt vita aĩalis, tandem vita hominis. Rationes præcipuæ ſunt, quia in his partib. ſunt diſpoſitiones, nõ ſolum diuerſæ, ſed etiam contrariæ, & ab eiſdẽ ſunt operationes diuerſarum rationum: ergo habẽt etiam formas partiales diuerſarum rõnũ. Item, quia pars heterogenea abſciſſa retinet eandem naturam carnis, aut oſſis, & tñ in ea non manet forma totius: ergo manet forma partialis. Tertiò, qa hæ partes differunt ſpecie, ideo enim partes heterogeneæ ſeu diſſimilares dicuntur: ſed non differunt in forma totius: ergo differunt in formis partialibus.

Anton. Andreas. Paulus Venetus. Niphus.

XXXI. Hæc verò ſententia merito reijcitur ab omnibus, qui negant pluralitatem formarũ, quos infrà referam, & ſpecialiter agit cõtra illam Iauellus 7. Metaph. q. 16. Et pręter rationes generales, quæ probant vnitatem formæ ſubſtantialis, impugnatur in hunc modum. Aut loquimur de viuentibus habẽtibus indiuiſibilem animam, aut diuiſibilem, & coextenſam materiæ. Si de poſterioribus ſit ſermo, facilè cõcedi poteſt, in diuerſis partibus heterogeneis eſſe diuerſas partes formæ heterogeneas: nam reuera in arbore non eſt eiuſdem rationis illa pars formæ, quæ eſt in fronde, & quę eſt in fructu, &c. ſunt tñ partiales illæ formæ, & aptæ vt inter ſe vniantur, & continuentur: & ideò componunt vnam integram formam totius. Quapropter falſum eſt fingere aliam formam totalem ſuperadditã his formis partialibus, & oẽs illas partes iterum informantem: ad quid .n. eſt hmôi forma, aut quo indicio probabili oſtenditur? quidquid .n. eſt in toto, & in ſingulis partibus, quantum ad accidentia & operationes ſaluatur ſufficienter cum ſolis illis formis partialibus inter ſe vnitis; ſeu (quod idem eſt) cũ ſola forma integra compoſita ex illis partibus. Prætereà inquiro, an illa forma totalis indiuiſibilis ſit, vel extenſa. Primũ dici non poteſt de his formis materialibus; &, ſi de aliquibus dicatur, id pertinet ad ſcdm membrũ ſuprà propoſitum. Erit ergo forma illa extenſa, & compoſita ex partibus: de qua rurſus interrogo, an partes eius, quæ correſpondent diuerſis partibus heterogeneis corporis, ſint omnino ſimiles, & eiuſdẽ rationis inter ſe, vel aliquo modo diuerſæ, & diſſimilares. Primum dici non põt, præſertim loquendo conſequẽter in illa ſententia, nã cõtra illud procedũt argumẽta quibus ipſa nititur, quo A modo ſ. forma quæ in ſe eſt eiuſdem rationis, requirat in diuerſis partibus diuerſas, & cõtrarias diſpoſitiones, maximè cum nõ ſit tota in ſingulis partibus, ſed ſcdm diuerſas partes, q̃ inter ſe ſunt omnino ſimiles. Item, quomodò habeat illa forma in diuerſis partibus diuerſas actiones: nam ſi hoc tribuatur diuerſis diſpoſitionibus: ergo ſufficient diuerſæ diſpoſitiones accidentales ad eam diuerſitatem actionum, cum actiones ipſæ accidentales etiam ſint: ergo ſuperfluũ eſt fingere in ſingulis partibus duplicem formam ſubſtantialem, partialem .ſ. & totalem, quarum vna ſit diſpoſitio ad aliam. Et prætereà contra hunc modum multiplicandi formas, procedent à fortiori, quæ in ſequenti membro dicemus.

In his ergo viuentibus quæ habent indiuiſibiles formas, videri poteſt nonnulla maior dubitandi ratio, quæ reuera ſolum habet locum in cõpoſitione hominis: quamuis .n. de aĩabus perfectorum animalium ſit nonnulla cõtrouerſia, ſuppono tñ eſſe probabilius nullam formã materialem eſſe verè ac propriè indiuiſibilẽ. Duobus enim modis poteſt dici forma indiuiſibilis: vno modo quia licèt conſtet ex partibus, tamen vel ſeparari naturaliter nõ poſſunt, vt in formis cœleſtibus, vel non poſſunt ita ſeparari, vt ſeparatæ cõſeruentur, ſed ſtatim, ac diuiduntur, corrumpuntur. Et hoc fortaſſe modo ſunt indiuiſibiles animæ perfectorum animalium: hæc tñ indiuiſibilitas nihil refert ad rem de qua agimus, quia ſatis eſt, quod ipſamet anima conſtet ex partibus heterogeneis, & ex earum inſeparabili vnione tota cõſurgat, vt ſuperuacaneum ſit alias partiales formas in ſingulis partibus confingere, vt ratio ſuperiùs facta probat, nam æquè procedit, ſiue illa forma diuiſibilis ſit, ſiue indiuiſibilis in dicto ſenſu, vt per ſe notum eſt. Alio ergo modo dr̃ forma indiuiſibilis propriè & in rigore, quia nullis partibus conſtat, q̃ neceſſe eſt totam eſſe in toto, & totam in qualibet parte: & hoc modo ſolam animam rationalem exiſtimamus eſſe indiuiſibilem: quãquam rationes, quæ de illa fient, poſſint applicari ad quamcunque aliam, ſi qui exiſtimauerit eſſe indiuiſibilem. XXXII.

B

Brutorum omniũ formę diuiſibiles.

C

Quòd ergo talis forma non requirat in partibus ſui corporis organici diuerſas partiales formas, probatur primò ex eminentia & perfectione talis formæ, quæ, cum in ſe ſit indiuiſibilis actus, per ſe primò reſpicit, vt adæquatum ſuſceptiuum, totum illud conſtans ex oĩbus illis partibus diuerſimodè diſpoſitis partialiter, vt ex eis conſurgat integra diſpoſitio conſentanea perfectioni talis formæ: ergo etiam in tali compoſito ſunt ſuperfluæ tales formæ partiales. Patet cõſequentia, tum quia ipſa indiuiſibilis forma eſt ſufficiens ad actuandam plenè & perfectè quãlibet partẽ illius materiæ, et ſi variè diſpoſita ſit. Tum ẽt, quia illæ formæ partiales non tollunt, quin ipſa indiuiſibilis forma reſpiciat oẽs illas partes variè diſpoſitas vt cõponentes ſuum adęquatum ſuſceptiuum: neque tollunt, quin illa eadẽ forma ſit principium radicale, & principale oĩum actionum, quæ per illa varia mẽbra exercẽtur: in quo genere illa ẽt eſt ſufficiẽs principiũ earum: ergo ſuperfluæ ſunt illæ formę partiales. XXXIII.

In partibus humani corporis heterogeneis vnica forma.

Secundò, quia repugnat vnam formã ſubalem eſſe diſpoſitionem proximã & permanentẽ ad aliam ſubſtantialẽ formam. Poteſt quidẽ vna forma XXXIIII.

forma eſſe diſpoſitio remota, & tranſiens (vt ſic dicã) ſic .n. forma ſanguinis eſt diſpoſitio, & quaſi via ad formam carnis, remota tñ & tranſiens, quia non manent ſimul, ſed ex ſanguine fit caro, vt ex tranſeunte materia. Similiter forma embrionis eſt diſpoſitio ad formam hominis, & eodem ſenſu accipiendum eſt, quod ex Ariſtotele ſuprà referebamus, nempe hoïem prius viuere vita plantę, poſt vita animalis, &c. in hoc .n. ſignificauit proceſſum generationis ab imperfecto ad perfectum per varias diſpoſitiones, donec ad introductionẽ vltimæ formæ perueniatur: ſemper tñ imperfectior forma recedit, adueniente perfectiori. Quòd verò vna forma ſubſtantialis ſit diſpoſitio vltima ad aliam, ſimul permanens cum illa, fieri nullo modo poteſt: quia vnaquęq; forma ſubſtantialis dat eſſe ſimpliciter, & cõſtituit eſſentiam completam in genere ſubſtantiæ: ergo nõ poteſt vna forma eſſe talis diſpoſitio ad aliam. Nec refert, ſi quis dicat, hoc eſſe verũ de formis totalibus, non autẽ de partialibus, nã ſi in oĩbus partibus corporis humani præter aĩam ſunt hmôi formæ, ex omnibus illis formis partialibus conſurget vna integra forma diſtincta ab anima rationali, nam, ſicut omnes partes materiæ ſunt inter ſe vnitæ, & componunt vnum integrum corpus, ita omnes illæ formæ partiales erũt inter ſe vnitæ, ſicut partes materiæ quas informant: component ergo vnam integram formam in ſuo proprio genere & ſpecie conſtitutam: ergo non poteſt eſſe diſpoſitio ad aliam formam totalem eiuſdem materiæ.

XXXV. Ex quo argumẽtor tertiò, nam vel illa forma compoſita ex partialibus eſt anima vegetatiua, aut ſenſitiua: vel eſt forma inanimati. Hoc poſterius dici non poteſt conſequenter, alias non deſeruirent hæc formæ partiales ad propria munera vitalia ſingulorum membrorum, cum tamen pp hanc potiſſimum cauſam poni dicantur. Et pręterea contra hmôi formã procedunt omnia, quæ ſuprà dicta ſunt de forma miſtionis aut corporeitatis. Et ſimili modo, ſi talis forma dicatur eſſe anima, contra eam poſitionem procedunt oĩa ſuprà adducta in eos qui ponunt in homine duas vel tres animas. Neq; refert, ſi quis cõtẽdat ex illis formis partialibus non componi vnam, nã tunc de vnaquaque forma partiali per ſe ſumpta, vt carnis aut oſſis, eadẽ ratio procedit: quia reuera in hac conſideratione vnaquęque forma illarum ſolo nomine dr̃ partialis, cum non ſit vera pars alicuius totalis formę: in ſe ergo erit quædam forma integra, de qua interrogari poterit, an ſit anima, nec ne, & procedet ratio facta.

XXXVI. Et ſimiliter poterit inquiri, an hæ formæ partiales, ſeu integra ex illis cõpoſita maneat in corpore, recedẽte anima rationali, vel pereat. Si primũ dicatur, ſequitur primò ſatis cõſequẽter, manere corpus illud viuũ, recedẽte rationali anima: nã (vt dixi) formæ illæ, aut quæ ex illis cõſurgit, aĩa eſſe debet: aliàs nihil deſeruiret ad operationes vitæ. Itẽ, ſequitur partẽ abſciſſam, & coniunctam corpori humano, eſſe vniuocè carnem, aut os, &c. quod eſt cõtra Ariſt. 7. Meta. tex. 56. & clarius 1. de Generat. animal. c. 19. & 1. de anim. c. 1. Si verò tales formæ partiales oẽs recedunt, recedente aĩa, primum abſque vllo indicio vel neceſſitate finguntur. Et deinde ſequuntur inconueniẽtia Theologica, quæ ſuprà inferebamus, ſcili-

A cet in Chriſti morte aliquam ſubſtantialem formam dimiſſam eſſe à Verbo, uel manere ſeparatam ſimul cum anima rationali.

XXXVII. Adde Ariſt. 1. de Anima tex. 91. & ſequẽtibus ex profeſſo impugnare opinionẽ Platonis ponẽtis plures aĩas in diuerſis partibus corporis. Eſt autem eadẽ ratio de multis formis partialibus. Verum eſt ſolũ potuiſſe Platonẽ diuerſas animas quaſi partiales in diuerſis partibus, nõ verò deinde vnam integram in toto: ſed hic modus ponendi plures formas partiales non pertinet ad præſentem diſputationẽ, quia reuera iuxta illũ nõ ponuntur plures formæ in eadem parte materiæ. Cõſtat verò eſſe omnino falſum, quia ex illo ſequitur, animã rõnalẽ non informare corpus humanum, ſed aliquam partẽ eius, & conſequenter ſequitur non eſſe principium omniũ actuũ vitalũ hominis: quod repugnat ſanæ doctrinę: quæ definit animã rõnalem eſſe veram formam corporis. Et ſuprà ẽt eſt oſtenſum ex cõnexione harum operationũ colligi radicationẽ illarũ in vno principio. Deniq; ratio Ariſtotelis eſt, quæ

B ad rẽ maximẽ ſpectat: ſic .n. colligit: Aut illæ aĩæ informantes, diuerſas partes vniũtur in vna aĩa, vel nõ. Si nõ vniuntur, ergo nõ cõponunt per ſe vnum. Si autem uniuntur in una anima, vel per vnam quaſi cõem omnibus continẽtur in vno compoſito, illa una ſufficit, & aliæ plures falſo, & ſuperfluẽ multiplicãtur: hæc vero ratio æquè procedit de quibuſcunque partialibus formis.

XXXVIII. Ad rationes cõtrariæ ſniæ, patet ſolutio ex dictis. Ad primã rñdetur, illas uarias diſpoſitiones partiũ organicarum cõplere vnã integrã diſpoſitionẽ vnius formæ totalis, uel diuiſibilis, vel indiuiſibilis, ut explicatũ eſt. Quod vero ad operationes harũ partiũ attinet, ſi ſit ſermo de actionibus merẽ naturalibus & tranſeuntibus vt calefacere, frigefacere, &c. hę proximè proueniũt à primis qualitatibus, quibus hę partes diuerſimodè diſponuntur, & afficiuntur. Si vero ſit ſermo de operationibus vitalibus, vt ſunt attrahere, expellere, tãgere, videre, &c. hæ proueniũt proxmè à diuerſis facultatibus uitalibus, quę interdũ in eadẽ, interdũ in diuerſis partibus corporis exiſtũt:

C oium uero radicale principiũ eſt una & eadẽ forma, quia eſt uniuerſale principiũ hæc oĩa uirtute cõtinens. Et ideo pp has diſpoſitiones uel operationes nõ eſt neceſſe multiplicari partiales formas: præſertim cum, illis poſitis, neceſſe ſit fateri ſuperuenire & totalẽ formã partes illas informare, & requirere in illis illas varias diſpoſitiones, & poſſe p illas exercere illas varias operationes.

XXXIX. Ad ſcd̃m rñdetur, negãdo antecedẽs, nam in parte heterogenea abſciſſa non manet eadẽ forma, quæ antea erat, & ideo manus abſciſſa eſt æquiuocè manus, ut Ariſtoteles dixit. Sed ſolet cõtra hoc inſtari, quia hmôi pars abſciſſa, ſi intrã breue tempus iterũ coniungitur toti ſcd̃m eãdẽ partem unde abſciſſa eſt, uerè ac ſubſtantialiter unitur, & uiuit, ſicut antea: ergo retinuit eandẽ formam, alioqui non poſſet iterum ab ea informari, quia à priuatione ad habitum non eſt regreſſus. Sed hæc replica eandem difficultatem habet in omni ſententia: quia negari nõ poteſt, quin pars illa per diuiſionem amiſerit informationem formæ totalis, v. g. animæ rationalis: ſi ergo poſteà iterum unitur, & informatur ab illa, fit regreſſus à priuatione ad habitum. Si aũt

nege-

negetur iterum informari rationali anima, eadē ratione negabimus nos iterum verè vniri; Vnde Soncin. 8 Metaph. q. 10. ad 7. probabilius putat nunquam iterum fieri perfectā vnionem phyſicā talis partis. Ad experientiam verò, quæ eſſe dr̃ quod talis pars iterum viuit, & ſentit, reſpondebitur iuxta hanc ſnīam, negando eſſe ſenſum in ipſamet parte, ſed in propinquis: ſicut in oſſibus aut dentibus videtur eſſe doloris ſenſus ex propinquitate aliarū partium. Quod verò attinet ad nutrimentū & conſeruationē temperamenti, dicetur fieri per iuxta poſitionem. Sed quia hæc ſunt creditu difficilia, probabilius fortaſſe eſt illam partem iterū informari ā'a rationali; nec eſt inconueniens ex partiali illa priuatione, & quaſi momentanea redire ad habitū: quia forma in ſe integra manſit, & diſpoſitiones, quæ in tali parte erant ad illam numero formam, eædem permanſerunt, & in ea parua mora parum ēt diminutæ fuerunt, & ideo nō eſt incōueniēs quod eadem forma ad illam partē materiæ ſtatim reuertatur.

XL. *An partes heterogeneæ differant ſub ſtantiali ſpecie.* Ad tertium reſponderi pōt negando aſſumptum, ſcilicet heterogeneas partes differre ſpecie ſubſtantiali, ſed ſatis eſt, quod accidentali differant; vnde diſſimilares dicūtur propter diuerſitatem diſpoſitionum. Nihilominus in viuentibus habentibus animas extenſas, probabilius cenſeo inter ipſas partes animæ, quæ diuerſas partes organicas informant, eſſe aliquam maiorem diuerſitatem, quam ſit inter partes formæ homogeneæ, ideoque in ipſamet ſubſtantia eſſe aliquam diuerſitatem inter has partes, quæ rectè appellabitur ſpecifica partialitas. In forma autem humana habet ſpecialem difficultatem, quomodo informet has partes, & pro ratione diſpoſitionum diuerſimodè vniatur illis. Sed hæc res pertinet ad ſciētiam de Anima.

De formis elementorum an maneant in miſto.

XLI. *Auicen. Commentat.* SEcunda ſententia pertinens etiam ad hoc ſecundum caput, eſt Auicennæ, Commentatoris, & aliorum, qui dicūt in omnibus miſtis manere formas elementorum: non. n. videtur credi poſſe, quod in alium vſum maneant, quam vt ſint diſpoſitiones ad formam miſti. Hoc autem tenet Auicen. 1. ſuffic. ſent. ca. 10. & Commen. 1. de Generat. c. 1. de miſtione & 3. de Cœlo, text. 67. Qui differunt, nam ille ponit formas ſubſtantiales elementorum indiuiſibiles, & ideo affirmat manere in miſto integras, & perfectas ſubſtantialiter: hic verò putat illas formas eſſe intēſibiles & remiſſibiles, & ideo ait manere in miſto remiſſas, iuxta proportionem ſuarū qualitatum. Putat. n. has formas elementorum adeo eſſe imperfectas, vt ſint veluti mediæ inter qualitates, & ſubſtātiales formas perfectas: ꝓp quod fortaſſe à Platone in Timæo qualitates vocantur: ideoq; imitantur qualitates in graduali latitudine, ſm quem poſſunt intendi, & remitti. Quam opinionem ſic expoſitam ſequuntur Niphus 1. de Genera. tex. 18. & 8. Metap. diſp. 4. & 11. Metaph. diſp. vlt. Zimara Theorem. 48. Multi ēt ex medicis eandem ſententiam ſecuti ſunt, vt videre licet apud Thomam de Garuo in Summ. medicin. lib. 1. tract. 1. q. 1. & præſertim Galenus in 2. Methodi, c. 2. & lib. de ſubſtantia naturali ad finem, & ex Theologis idem ſecutus eſt Aureol. A in 2. d. 15. vt ibi referunt Capreol. & Gregorius.

XLII. *Varijs modis explicatur ſententia.* Varijs autē modis intelligi poteſt hęc opinio. Primo: quod formæ elementorum maneant in diuerſis particulis materiæ minutiſſimis. Et hoc modo poſuit Auicenna manere in miſto hmōi formas. & fortaſſe voluit formam miſti informare omnes illas particulas, eaſq; inter ſe vnire, alioqui non poſſet ſaluare ſubſtantialem miſtionem, ſed ſolum per iuxta poſitionem, vt per ſe notum apparet. Singulæ. n. ex illis particulis ſicut materia, & forma diſtinguerētur, ita & quātitate, ergo & loco, non. n. poſſent loco penetrari, ergo ſolum per iuxta poſitionem dicerentur miſceri, ſicut aqua & vinum, dum in ſuis ſubſtātijs integra manent, non tamen ſingulæ particulæ eſſent miſtæ. & conſequenter nec totum eſſet ſubſtantialiter miſtum; neq; eſſet per ſe vnū quia partes non eſſent per ſe connexæ: vnde facilè diſſiparentur per mutuam actionem, vel localem motionem. Neceſſaria ergo eſt alia forma propria miſti, diuerſa à formis elementorum, vt iterum infra contra Aureolum oſtendemus. At hoc ēt eſt impoſſibile. Primo, quia forma miſti, & forma elementi diuerſas requirunt diſpoſitiones, & incompoſſibiles, vt omittam rationes generales contra pluralitatem formarum. Secun B dò, quia cum omnes partes miſti, præſertim in rebus homogeneis habeant idem temperamentum primarum qualitatum, nulla pōt ratio reddi, ob quam in vna parte materię miſti ſit forma ignis, in alia aquæ, &c. Quæ ratio ēt procedit in rebus heterogeneis, nam quælibet pars heterogenea ex homogeneis conſtat, & miſta eſt. Tertiò, quia ſi in partibus eodē modo diſpoſitis manēt diuerſæ formæ elementorum, ſignum eſt illam formam in tali parte non eſſe diſpoſitionem ad formam miſti: ſiquidem in ſimili parte eſſe pōt cum contraria forma ſubſtātiali miſti: ergo æquè bene, aut melius eſſe poterit, ēt ſi in tali parte materiæ nulla forma elemēti exiſtat, dummodo ibi ſit temperamentum proportionatum primarū qualitatum, quod ēt pendere non pōt à forma talis elementi, cum in alia parte ſimili dicatur eſſe cum forma contraria. Ex quo ēt concluditur talem formam eſſe impertinentem ad omnē actio C nem & conſeruationē illius partis miſti, in qua eſſe dicitur: atque adeo ex nullo effectu aut ſigno naturali colligi poſſe formas elementorum manēre hoc modo in miſto.

XLIII. Alio modo poteſt intelligi illa ſententia, quod ſ. omnes formæ elementorum ſimul informent quamlibet partem materiæ miſti, & deinde ſuperueniat forma miſti, informans etiam totam illam materiam. Et hic modus tot continet abſurda, vt ea de cauſa à nemine aſſertus videatur: nam primò ſequitur, formas formaliter repugnantes ſimul eſſe in eadem parte materiæ in ſuo eſſe integro, & perfectè: formę. n. elemētorū formaliter inter ſe pugnāt; nam, ſi diſpoſitiones eorum ſunt formaliter repugnantes, quomodo ipſæ formæ non erunt? Alioqui, qualiter vnum elementum generabitur ex alio? aut cur generatio vnius erit corruptio alterius, ſi formæ eorum non ſunt repugnantes in materia? Secundò, ſi huiuſmodi formæ non habent proprias diſpoſitiones in gradu ſibi proprio, & conſequenter nec proprias actiones, nihil cōferre poſſunt ad formam miſti: ergo non ſunt diſpoſitiones ad il-

lam. Imo impoſſibile eſt, quòd eadem forma poſſit eſſe in eadem parte materiæ diſpoſitiones omnino repugnantes, & in eſſe perfecto earum, vt ſummum calorem, & ſummum frigus: at verò non minus repugnant inter ſe ſubſtantiales formæ aquæ & ignis, præſertim in ſuo eſſe perfecto. Tertiò faciunt maxime contra hanc ſententiam argumenta generalia fieri ſolita contra pluralitatem formarũ; quia ponit in eadem parte materiæ plures formas ſpecificas, per ſe ſufficientes ad conſtituendum ſuppoſitum habens ſuũ proprium eſſe ſimpliciter, & requirẽtes diſpoſitiones valde repugnantes, forma.n. terræ poſtulat maximam denſitatem: at forma ignis raritatem maximã, hęc intenſum calorem, forma verò aquæ, intenſum frigus: qui ergo fieri põt, vt tales formæ integræ & perfectæ eandẽ partẽ materiæ ſimul informent?

XLIIII. Tertio modo intelligi põt hęc ſentẽtia, prout Commentator eam expoſuit, nempe quòd omnes formæ elementorum ſint in tota materia miſti, & in oibus partibus eius, refractæ tñ (vt inquit) & in gradu remiſſo: & deinde tota materia ſic affecta & diſpoſita illis formis, informetur forma miſti. In qua ſnia primò impugnari ſolet, quod Cõmentator ſupponit, formas.ſ. elementorũ nõ eſſe perfectè ſubſtantiales ſed medias inter accidentales & ſubſtantiales. Cõtra quod argumẽtatur D. Tho. 1. de Generat. tex. 84. quia impoſſibile eſt dari medium inter ſubſtãtia & accidens: tũ quia inter contradictoria non datur mediũ: ſubſtantia aũt & accidens diſtinguuntur per immediatam contradictionem: tum ẽt quia medium eſt inter extrema eiuſdem generis, ſubſtantia autem & accidens ſunt diuerſorum generum: Deinde addere poſſumus formã ſubſtantialẽ ignis, & cuiuſcunque elementi eſſe per ſe ſufficientem ad actuandam materiam, ita vt illam in eſſe conſtituat ſeu conſeruet, & ad conſtituendum cum illa vnum ſuppoſitũ, quod ſit propriè & vniuocè ſubſtantia: ergo talis forma tam propriè & vniuocè ſubſtantialis eſt, ſicut quæcunque alia. Et hoc ipſum confirmatum eſt ſupra, cum oſtenderemus dari formas ſubſtantiales.

Elementorũ formæ perfectiſſime ſubſtãtiales.

XLV. Quòd ſi fortaſſe Commentator hoc non neget, ſed eas appellet medias, ſolum quia inter ſubſtantiales formas hñt minimam perfectionem: vnde fit, vt in aliquibus proprietatibus ſimilitudinem hẽ poſſint cum formis accidentalibus: contra hoc, omiſſa controuerſia de modo loquẽdi, oſtendo ſecundo, falsò eis attribuere ſimilitudinem cum formis accidentalibus in hac conditione intenſionis, & remiſſionis, quia hæc conditio ita eſt propria accidentium ſeu qualitatum, vt directè repugnet formæ ſubſtãnali, quatenus talis eſt: ſi ergo formæ elementorum ſunt verè ac propriè ſubſtantiales, vt oſtenſum eſt, nõ poſſunt eſſe ſimiles accidentibus in hac conditione. Antecedens probatur primò ex Philoſopho in Prædicamen. c. de Subſtant. dicentem ſubſtantiã non recipere magis, & minus. ſi autem forma ſubſtantialis aquæ intenderetur & remitteretur, reuera ſicut aqua eſt magis, vel minus frigida, ita eſſet magis vel minus aqua.

Formis ſubſtantialibus repugnet intenſio.

XLVI. Secundò argumentatur D. Tho. 1. p. q. 76. art. 4. ad 4. quia eſſe ſubſtantiale cuiuſcũq; rei in indiuiſibili conſiſtit, & ois additio vel ſubtractio variat ſpeciẽ, ſicut in numeris, vt dr̃ 8. Metaph. tex. 10. Hęc verò ratio calumniam pati põt, quia ſimili ratione probaretur qualitatem non poſſe intendi & remitti, quia etiam accidẽtalibus formis verum eſt, quòd eſſentiæ earum conſiſtunt in indiuiſibili, & quòd ſpecies earum ſunt ſicut numeri, & conſequenter quòd quælibet ſubtractio, & additio variat ſpeciem: intelligendum verò eſt de additione eſſentiali & formali, nõ de intenſiua: idem ergo rñderi poterit de ſubſtantialibus formis. Rñdetur tñ eſſe diuerſam rationem de forma ſubſtantiali, & accidentali: nam illa eſt, quæ primò cõſtituit eſſentiam rei ſimpliciter: & ideo oportet vt ſit oĩno indiuiſibilis, & inuariabilis, quandiu manet in eadem materia. Qđ declaratur à poſteriori ex illo effectu; ex quo ſupra collegimus dari formas ſubſtantiales, nimirum ex reductione aquæ ad priſtinam frigiditatem: nã ſi forma ſubſtantialis aquæ remiſſibilis eſſet, certe remitteretur, remiſſa frigiditate, quia ſicut forma pẽdet ex diſpoſitione, ita intẽſio formæ ex intenſione diſpoſitionis: ergo ĩpoſſibile eſſet aquã poſtea ex intrinſeca virtute ſe reducere ad priſtinũ ſtatũ, quia forma remiſſa nõ põt ſe ipſam intẽdere, neq; etiam habet aliud principium prius, à quo illa intenſio dimanet. Vt ergo aqua, quantũuis calefacta, poſſit remotis extrinſecis agentibus ab intrinſeco ſe reſtituere in connaturalem ſtatum, neceſſe eſt vt in ratione aquæ integra & perfecta maneat, & conſequenter vt ipſum formale principium cõſtitutiuum aquæ intactum maneat (vt ſic dicam) quandiu non oĩno corrũpitur. Et hoc ſenſu dicimus de rõne formæ ſubſtantialis eſſe, vt ſit inuariabilis & immutabilis in ſua entitate, qñ eſſentialiter manet eadẽ; & in ea ſẽ materia, quia eſt radicale principium oĩum proprietatũ, & primam rei eſſentiam conſtituit.

Et confirmatur, quia ob hãc cauſam, teſte Philoſopho 5. Phyſic. & 1. de Gener. ſubſtantialis corruptio aut generatio elemẽtorum nõ ſit ſucceſſiue cum ipſa alteratione, ſed in momẽto in fine alterationis, cum completur diſpoſitio ſufficiens: quia ſcilicet forma ſubſtantialis non remittitur nec tollitur per partes, ſed tota ſimul; at ſi eſſet intenſibilis, & remiſſibilis, certe introduceretur ſucceſſiue & ſimiliter expelleretur, imò quoties aqua caleſit ab igne, tot gradus formæ ignis introducerentur in aquam, quot caloris, quod eſt incredibile. Adde, quod ſi formæ elementorum ita poſſunt intendi & remitti, cur etiam formæ miſtorum non intendentur, & remittentur ad intenſionem & remiſſionem formarum ſimplicium? maximè cum hæ dicantur ad illas requiri vt diſpoſitiones neceſſariæ. V. g. ſi forma auri requirit in ſua materia ſex gradus formæ ignis, & duos aquæ, vt ſit in connaturali ſtatu: ſi per contrariam actionem illi gradus formę ignis remittantur amplius in auro, & intendatur forma aquæ, cur non recedet ẽt forma auri à ſua naturali perfectione, & in ſuamet entitate minuetur? Certè nulla ratio ſufficiens reddi poteſt; nam quòd ſit perfectior, non ſatis eſt: ſolum.n. inde ſequitur, quòd gradus latitudinis eius erũt perfectiores. Dicendum ergo eſt, de ratione formæ ſubſtantialis eſſe vt habeat vel conſtituat eſſentiã indiuiſibilem intenſiuè, & ideo hoc æquè conuenit formis elementorum ac cæteris. XLVIII.

XLVII. Ariſtot.

Elementorũ omniũ formæ nullo modo eſſe queũt in eadẽ materia

Tertiò principaliter impugnanda eſt hæc ſententia ex re, quam nunc tractamus: quia impoſſibile eſt tot formas ſubſtantiales ſimul eſſe in eadem

eadem materia. Nam licet dicantur eſſe remiſſæ, nihilominus vnaquęque, ſi ſubſtantialis eſt, dat eſſe ſimpliciter, & conſtituit veram ſubſtantiam ac ſubſtantiale ſuppoſitum: non poteſt autem intelligi, ꝙ vnum ſuppoſitum ſimul ſit in quatuor aut quinque ſpeciebus diſtinctis, & ꝙ ſint multa indiuidua diuerſarum ſpecierum ſubſtantialium ex eadem materia conſtantium. Quam rõnem infra declarabimus latius. Accedit pręterea contra Auerroem, ꝙ ſi formæ elementorum in gradibus remiſſis implentibus latitudinem manent ſimul in eadem materia: ergo potentia materiæ eſt per illas ſufficienter actuata, & miſtio etiam ex illis ſolis eſt ſufficienter peracta: ergo & ſuperfluum eſt, & impoſſibile ꝙ noua forma miſti addatur illis omnibus formis.

XLIX. *Miſti forma ab elementorum.* Vnde Aureolus (vt Gregorius ſupra refert) dixit formam miſti non eſſe aliquam formam ſimplicem, ſed ſolam illam commiſtionem ſeu aggregationem ex formis elementorum in eſſe remiſſo. Quam verò ſit abſurda hæc ſententia, per ſe notum eſt, nam ex ea ſequitur ſubſtantias miſtas non eſſe veras ſubſtantias per ſe vnas. Deinde ſequitur, animalia, ēt hominem ipſum, non habere vnam formam ſimplicem. Denique ſequitur, miſta omnia non differre ſubſtantialiter & eſſentialiter, ſed tantum ſecundum magis & minus. Neque habere proprietates, vel actiones perfectioris rationis, quam ſint qualitates & actiones elementorum. Ipſæ ergo proprietates, & facultates miſtorum euidenter indicant proprias ſubſtantiales formas nobilioris rationis, quàm ſint formæ elementorum.

L. Et hinc, retorquendo argumentum, concluditur, formas illas elementorũ ſimul coniũctas in eadem materia, & quaſi ſuppoſitas formæ miſti, ſuperfluas eſſe, ēt ſi per impoſſibile alioqui non repugnarent, quia & ad eſſe materiæ, & ad eſſe ſubſtantiale compoſiti, & ad oẽm actionem phyſicam, quæ de tali compoſito experimẽto cognoſci poteſt, ſufficit forma miſti cum facultatibus, quæ ab ea manant, & temperamento primarum qualitatum, quo materia diſponitur. Quod quidem temperamentum licèt non ſit aliqua qualitas ſimplex virtute continens primas, vt putauit Auicenna, ſed formaliter componatur ex primis in eſſe remiſſo, vt habet vera & cõis ſentẽtia, quæ latè tractatur in 1. de Generat. nihilominus non requirit ſubſtantiales formas elementorũ formaliter ibi exiſtentes, ſed ſufficit forma miſti, cui connaturale eſt tale temperamẽtum, & vim habet & efficaciam conſeruandi aut recuperandi illud, ſi extrinſeca impedimenta tollantur.

LI. Et quoad hoc rectè dicuntur elementa manere quoad formas ſubſtantiales virtualiter in forma ſubſtantiali miſti, quoad accidẽtales verò formaliter, licèt nõ maneãt integræ, ſed remiſſæ. Qd bene declarauit Scot. in 2. diſt. 15. quẽ ſequuntur Gab. ac Gregor. ibi Aegid. 2. de Generat. & alij: & immerito impugnatur à Caietano 1. p. q. 76. art. 4. in fine: non enim repugnat doctrinæ D. Thomæ, nullibi enim id negauit: quin potius id indicat in ſenſu à nobis expoſito opuſc. 33. Neque in eo eſt vlla difficultas, quia nõ dicitur forma miſti continere formas elementorũ in genere cauſæ formalis, aut ſecundum totã perfectionem eminenter contentã, vt videtur Caietanus exiſtimaſſe, ſed ſolum ſecundum quandam participationem, & conuenientiam, vt declaratum eſt.

LII. Ex his ergo ſatis concluditur, non ſequi ex miſtione elementorum, ꝙ ſint in miſto plures formæ ſubſtantiales, quia formæ elementorũ non manent in miſto formaliter, ſed virtute tantum: quæ eſt ſententia Ariſtotelis, vt infra oſtendam, & communiter recepta vt patet ex Alexandro, Philopono, D. Thom. in 1. de Gener. & eodẽ D. Thom. 1. p. q. 76. art. 4. ad 4. & q. 5. de poten. art. 7. & alijs Scholaſticis in 2. diſt. 12. præſertim Capreolo, & Gregor. locis citatis; & Scoto q. 1. Heruæo tract. de pluralit. format. q. 15. Aegid. quodlib. 4. q. 11. Soncin. 10. Metaph. q. 27. & lib. 12. q. 68. Eſt autem ſermo de formis ſubſtantialibus elementorum, nam accidentales formaliter manent: ſed id nihil refert ad præſentem quæſtionem. Vnde Philoſophi qui negarunt in elementis formas ſubſtantiales, conſequenter dixerunt elemẽta manere formaliter in miſto: & hoc modo proceſſit Galenus, nam, vt vidimus ſect. 1. huius diſputationis, ille non agnoſcit in elementis formas ſubſtantiales, ſed tantum primas qualitates. Vnde, quod ad rem pręſentem attinet, nobis non contradicit, ſed potius fauet. Vide illũ, lib. 1. Methodi, c. 2. & libello de ſubſtant. natural. facult. aliquantulum à principio, & lib. 8. de Placit. Hippocratis.

LIII. *Obiectio.* Sed obijciunt nobis Ariſtotelem, qui primo de Generat. c. 10. definit miſtionem quòd ſit [miſcibilium alteratorum vnio:] cum ergo elementa miſcentur, non corrumpuntur, ſed alterantur tantum: atque ita in toto illo capite ſæpe repetit Ariſtoteles miſcibilia non corrumpi: quòd ſi alterum interierit, non poſſe miſceri, nam quę non ſunt (inquit) in admiſtionem non recipiuntur. Secundò idem Ariſtoteles 5. Metaph. c. 3. definit elementum eſſe [id, ex quo aliquid fit, ita vt inſit,] & [in quod vltimo fit reſolutio.] ergo ſi elementa non manent in miſto, non ſunt elementa; neque etiam miſtum poterit in illa reſolui; quod eſt falſum, & contra experientiã; nã, quando lignum comburitur, experimur, & fumum, & aqueum humorem, & cineres & ignem ex illo prodire. Nec ſatis eſt dicere illa omnia contineri in ligno virtute aut potentia, alioqui etiam aqua diceretur miſta, ſaltem ex aere, & aqua, tum quia in ſe habet qualitatem quandam aeris, tum etiam quia, quando aqua calefit, exhalatur ex illa aereus vapor. Et confirmatur, nam ex continẽtia virtuali ſolum ſequitur poſſe ex miſto elementa generari: at hoc non ſatis eſt, nam etiam poteſt miſtum ex quolibet elemento generari, & vnum elementum ex alio. Vnde Ariſtotel. 3. de Cęlo cap. 3. ait in ligno & carne elementa contineri, quia ab illis manifeſtè ſegregantur: è contra verò carnem vel lignum non contineri in igne, quia ab eo ſegregari non poſſunt. Aliud eſt ergo ſegregari, aliud generari: ergo ſegregatio requirit formalem continentiam. Tertiò ait Ariſtot. 1. de Cęlo, capit. 7. moueri miſtum motu elementi prædominantis: ergo manet in illo. Quartò lib. 3. de Cœlo tex. 67. & 2. de partib. animal. cap. 1. & 4. Meteoror. c. 12. ait elementa eſſe materiam miſti.

LIIII. *Ariſt. ſententia tantum virtute manẽ. elementa in miſto.* Reſpondetur Ariſtotelem 3. de Cęlo c. 3. ſub diſiunctione aſſerere, elementũ ineſſe potentia, aut actu in miſto: hoc. n. inquit, vero mõ ſe hẽat

adhuc ambigitur:quæſtionem autem,quam illo loco indeciſam reliquit,reſoluit 1.de Gene.c.10. dum expreſsè ait,ea quæ in miſtionem recipiũtur, quodammodo eſſe, & quodammodo nõ eſſe, nam actu(inquit)non ſunt:virtute autem, ſeu poteſtate remanent:& in eo conſtituit differentiam inter miſtionem,& alias mutationes, & 2. de partibus animalium c.1. primam compoſitionem corporum dicit eam eſſe, [quæ ex primordijs conficitur ijs, quæ nonnulli elementa appellant: terram dico, aquam, aerem,& ignẽ:ſed melius fortaſſe dici poteſt ex virtutibus confici elementorum:humiditas.n.& ſiccitas,caliditas, & frigiditas, materia ſunt corporum cõpoſitorũ,] Igitur de ſententia Ariſtot.ſatis conſtat. Cum ergo Ariſtoteles, ait miſtionem eſſe miſcibilium alteratorum vnionem, [alteratorum] dicit, potius q̃[corruptorum,]vt denotaret non oĩno perire, ſed virtute & ſcdm qualitates manere. Neq; Ariſtoteles in eo capite negauit,in vera miſtione miſcibilia corrumpi; nec id negare potuit, nam cũ per miſtionem introducatur noua forma ſubſtãtialis miſti, neceſſe eſt fieri corruptionem ſubſtãtialem miſcibilium, quia generatio vnius ſemper eſt corruptio alterius. Dixit tamen nõ omnino perire,quia virtute manent.

Elucidatur definitio miſtionis.

LV. *Elemẽti deſcriptio explicatur.*

Ad ſecundum reſponderi poteſt primò, definitionem illam elementi non cõuenire his ſimplicibus corporibus, quæ communiter elementa dicuntur,ſed primis principijs, ex quibus res naturalis componitur. Cui ſententiæ fauet Auerroes 5.Metaphy comm.4. dicens materiam primam eſſe propriè elementum: corpora verò ſimplicia non niſi hominum opinione: nam quia antiqui Philoſophi non cognouerunt aliã materiam,niſi hæc ſimplicia corpora, ideo illa appellarunt elementa. Atque ita Ariſtoteles 2.lib. de partib.animal.c.1.non vocat abſolutè elemẽta, ſed[quæ nonnulli elementa appellant:] & eodẽ modo loquitur 2.de Genera.c.1.& alijs locis. Et poteſt hoc confirmari ex illa particula definitionis elementi,ſ.eſſe[id,ex quo primò aliquid componitur.] Ad hæc, corpora non ſunt ex quibus primò aliquid componitur,cum ipſa ſint ex alijs prioribus compoſita. Item Ariſtoteles ibidẽ ait elementum debere eſſe quid indiuiſibile: hæc autem corpora non ſunt indiuiſibilia,vt cõſtat. Et iuxta hanc ſententiam facilè reſpondetur ad argumentum non eſſe inconueniens, illam particulam definitionis elemẽti, ſcilicet [quod inſit,] non propriè conuenire his corporibus, quia nõ ſunt propriè elementa. Secundò ne in voce tantum hærere videamur, admittimus his corporibus propriè conuenire nomen & definitionem elementi:imò D.Thom. 5.Metaphyſ.lect.4.vult illa prius eſſe elementa quàm materiam vel formam. Nam vult de ratione elementi eſſe vt ſit directè,& propriè in aliqua ſpecie. Quod tamẽ non video cur ad proprietatem illius vocis pertineat,& non ſufficiat elementum eſſe in ſua ſpecie partiale, vel incompletum quid. Itaque elementum latinè idem videtur eſſe quod principium alicuius rei, quod in ſuo ordine eſt primũ in compoſitione,& vltimum in reſolutione; & ideo etiam de ratione elementi eſt quòd ſit indiuiſibile,non ſimpliciter, & omni modo, ſed in ſuo ordine & latitudine. Et ſimiliter de ratione elementi eſt vt inſit,non ſemper formaliter,

A nec ſemper virtute tantum, ſed modo accommodato ſuæ compoſitioni. Sic igitur quatuor elementa verè participant rationem elementi, quia in eo genere compoſitionis quo vnum corpus poteſt ex multis corporibus conflari, illa ſunt prima, quia non conſtant ex alijs corporibus, & ex illis conſtant reliqua. Et ſimiliter ſunt ſimplicia,& indiuiſibilia, quia non ſunt in plura corpora reſolubilia. Denique etiam inſunt eo modo qui neceſſarius eſt ad illud genus compoſitionis,quæ fit per miſtionem. Et ita Ariſtoteles 3.de Cęlo c.3.expreſsè ponit ſub diſiunctione in deſcriptione elementi, [quòd inſit potentia,aut actu.]

LVI. *Elemẽti nomẽ propriè cõuenit materię primę.*

Vnde nõ obſtat q̃ materia prima ſit prior his corporibus,& formaliter inſit ſeu maneat in ſuo compoſito; nam inde ſolum ſit materiam etiam verè ac propriè dici poſſe elementum,alia tñ rõne,& fortaſſe priori, quatenus materia eſt prior in cõpoſitione,& ſimplicior, vt notauit D.Tho. 3.de Cęlo lect.8.vbi retractare videtur ſententiã, quam in 5.Metaphy.tenuerat: vt notauit Soncin. 5.Metaph.poſt quæſtio.9.circa text 4. Ariſtotel. qui etiam lib.12.quæſtio.17.ad 1.addit formam poſſe dici elementum; & ita eam nominat Ariſtotel.lib.12.Metaph.cap.4.& D. Thom. citato

Nonnũquã forma tributum.

B loco. Nam licet nomen elementi præcipuè videatur tribui principio materiali,vt patet ex cõmuni vſu, & ex proprietate illius particulę definitionis,[Ex quo ſit aliquid,]tñ latius loquẽdo; ad quamcunque partem extenditur: ſicut etiam dicitur totum componi ex ſuis partibus, tam formali, quàm materiali. Imò hac ratione partes quælibet, ſi abſolute ſub communi ratione partium conſiderentur, dicuntur habere rationem materiæ reſpectu totius. Hac ergo ratione quælibet pars,ſi in ſuo ordine ſit prima & indiuiſibilis,elementum dici poteſt.

LVII. Ex quo ſequitur, vt ad aliam partem argumenti reſpondeamus,non eſſe de ratione elementi, vt cõpoſitum ſeu miſtum in illud ita reſolui poſſit, vt re i pſa elementum ſit conſeruabile ſeparatum ab elemẽtato: hoc enim modo non poteſt omne compoſitum naturale reſolui in materiã, & for-

C mam. Et pari ratione non eſt neceſſe, q̃ miſtum ſit reſolubile in eadem numero elementa, ex quibus fortaſſe miſtum fuit;ſed ſatis eſt, q̃ in ſimilia reſoluatur;quod interdum accidet, ſi cauſæ efficientes ſint accommodatæ & propinquæ ad eam reſolutionem faciendã;ſæpe verò non ita fit, ſed miſtum totum conuertitur in aliquod elementum,præſertim in terram. Quocirca, licèt vera eſſet experientia, quæ in argumento affertur, nihil concluderet; quia non eſt neceſſe ea quæ videntur ex ligno fieri,cum comburitur, in eo formaliter præceſſiſſe, ſed virtute ſecundum aliquã minus remotam diſpoſitionem, ratione cuius illa omnia de nouo generantur; & tamen vera illa non ſunt elemẽta, ſed miſta imperfecta, quia nec fumus eſt aer, nec cinis, terra.

LVIII. *In miſtis corporibus imbibita interdum minora corpuſcula.*

Adde ẽt,in his corporibus miſtis ſæpe eſſe plures ſubſtãtias accidẽtaliter p̃miſtas per poros vel p diuiſionẽ & interpoſitionẽ partiũ, quæ ſubſtãtiæ poſtea per actionẽ alicuius agẽtis non tã generantur de nouo, quã ſecernũtur, vt fit in cõcoctione vini, & in corruptione ſanguinis extra venas; & fortaſſe ita etiam accidit in illa actione ignis in lignũ, quãuis accidere etiã poſſit, vt non

eædem

eædem ſubſtantiæ, quæ ibi erant, ſecernantur, ſed aliæ, quæ ex illis facilè generantur iuxta diuerſas earum diſpoſitiones. Hęc autem ſubſtantiarum permiſtio non refert ad rem, de qua agimus: quia licet ibi ſint plures formæ, ſunt tamen in diuerſis materijs, & diuerſa compoſita conficiunt, quamuis localiter coniuncta.

LIX. Nec denique hinc ſequitur, quod in eo argumento inſerebatur, vnum elementum reſolui in aliud, aut cõſtare ex alio; nam licèt aqua conueniat cum aere in humiditate, non tamen habet illam participatam ab aere, ſed ex ſe, & ex ſua ſimplici natura. Cum verò per calefactionem vapor humidus exhalatur ab aqua, non reſoluitur aqua in aerem, nam ille vapor non eſt aer, ſed quoddam miſtum imperfectum: quando verò contingit aquam tranſmutari in aerem, non eſt reſolutio in miſcibilia, ſed quædam generatio & corruptio. Vnde longè aliter ſunt elementa in miſto, quàm vnum elementum in alio: nã hoc eſt verum ſolum in potentia paſſiua; illud verò non tantum hoc modo, ſed etiam virtute, B & participatione quadam potentiæ actiuæ; hoc enim modo intelligendus eſt Ariſtoteles, cum ait elementa eſſe in miſto actu, vel potentia. Et hinc etiam patet ſolutio ad tertium teſtimoniũ. Nam vt miſtum moueatur motu elementi prædominantis, ſatis eſt quod in virtute illud contineat, pluſque de qualitatibus eius participet, quã alterius. Denique elementa dicuntur materia miſti tranſiens formaliter, virtute autẽ manens. Vnde idem Ariſtoteles 2. de generat. cap. 5. negat elementa eſſe materiam rerum naturalium: [nã ſi aer] (inquit) [remaneret, non generatio, ſed alteratio foret.] Conſtat igitur, propter diſpoſitionem vnius formę ad aliam non contingere vnquam plures ſubſtantiales formas in eadem materia coniungi.

Qualiter miſtũ moueatur ab elemento prædominãte.

An duę formæ non ſubordinatæ poſſint ſimul eandem materiam informare.

LX. SVpererat dicendum de tertio modo fingendi duas formas ſubſtantiales in eadem materia ſine vlla habitudine inter ſe, aut reſpectu alicuius tertiæ formæ, ad quam diſponant, ſed per ſolam concomitantiam accidentalem, vt ſe habent albedo & dulcedo in eodem ſubiecto. Sed in hoc modo impugnando immorari non eſt neceſſe: primo, quia nullam inuenio in hac re opinionem: nullus enim Philoſophus (quod ego ſciam) hactenus dixit poſſe hoc modo, & naturaliter duas formas ſubſtantiales ſimul informare eandem materiam. Dico autem [naturaliter,] quia de potentia abſoluta non exiſtimo implicare contradictionem, ſiue illa materia in diuerſis locis cum diuerſis formis ponatur, quod fieri poſſe, alibi oſtendi; ſiue in eodem loco vtrãque formam habeat: vnitas enim loci non addit ſpecialem repugnantiam. Secundo, quia ex illis formis ſimul exiſtentibus in eadem materia reuera non componeretur vna eſſentia, neque vna ſubſtantia, quia neque vna forma eſſet de eſſentia compoſiti ex materia, & alia forma, nequeè conuerſo. Vnde, ſi fingamus vnam eſſe formam auri, & aliam ligni, neque lignum eſſet aurum, neque aurum lignum; quia formę eſſen- A tialiter diuerſæ non prædicantur de ſe inuicem, etiam in concreto, niſi ratione eiuſdem ſuppoſiti in quo conueniant: illæ autem formæ non conuenirent in eodem ſuppoſito, ſed tantum in eadem materia, cum qua ſint diuerſas naturas, ita & diuerſa compoſita conficerent, ſecludo alia miracula. Vnde licèt materia poſſet dici informata forma ligni & auri, tamen lignum non eſſet aurum: quia lignum non eſt materia, neq; aurum eſt materia. Atque ita, etiam admiſſo illo caſu, non darentur duæ cauſæ formales vnius effectus, quod nos nũc inquirimus, ſed unaquęque conſtitueret ſuum effectum, qui tantum haberet vnam cauſam formalem.

Poteſt diuinitus materia informari duabus formis.

3. tom. 3. par. diſput. 48. ſect. 3.

Hinc tamen intelligitur naturalis repugnantia, ob quam tales formæ non poſſunt ſimul informare talem materiam: quod enim vna, & eadem materia ſucceſſiuè componat eſſentias etiã ſpecie diſtinctas cum multis formis, non eſt inconueniens, imo naturaliter accidit, quia ipſa eſt indifferens ad quamcunque formam, & per quamcunque actuari poteſt. Quod vero eadem B portio materiæ ſimul componat diuerſas eſſentias cum diuerſis formis, multis de cauſis repugnat naturis rerum. Primo, quia potentia materiæ ſufficienter eſt actuata per vnam formam, & dependentia eius ſufficienter eſt terminata. Secundo, quia formæ diuerſæ requirunt diſpoſitiones naturaliter incompatibiles; quod eſt ſignum, etiam effectus naturales earum eſſe naturaliter incompatibiles. Tertio, quia materia deſeruit formæ ad ſuos naturales motus, & actiones: non poteſt autem eadem materia ſimul miniſtrare formis diſtinctis, quæ naturales habent inclinationes diuerſas. Quarto, quia aliàs, ſi materia hoc modo poſſet eſſe ſub diſtinctis formis, eadem ratione poſſet eſſe ſub quacunque multitudine earum in infinitum: quia quæ ſunt per accidens, in infinitum multiplicari poſſunt; nec poteſt maior repugnantia in tribus, quàm in duobus aſſignari, & ſic de quocunque numero. Hoc autem & per ſe eſt valde abſurdum, & repugnat fini & inſtitutioni materiæ: ſic enim eſſet inepta ad rerum generationes & corruptiones. Vnde hoc ipſum, quod generatio vnius na C turaliter eſt corruptio alterius, ſatis declarat, materiam eſſe naturaliter incapacem plurium formarum. LXI.

Cur naturaliter nõ poſſit eadẽ materia pluribus ſubſtantialibus formis actuari ſimul.

Vera ſententia, & totius quæſtionis concluſio.

RElinquitur ergo, veriſſimam eſſe ſentẽtiam aſſerentem vnius ſubſtantiæ compoſitæ tantum eſſe vnicam cauſam formalem, & in vno compoſito naturali vnicam tantum eſſe formã ſubſtantialem. Quam tenet D. Tho. 1. par. quæſt. 76. artic. 4. & ibi Caietanus, & omnes Thomiſtæ: latiſſimè Capreolus in 2. diſtinct. 15. & Ferrar. 2. contra Gent. ca. 58. Soncinas 8. Metapyſicæ. q. 7. Idem habet Gregorius in 2. diſtin. 17. q. 2. Aegid. 1. de Anim. qõ. 6. & tract. de pluralitate formarum, Heru. etiam latè tract. de pluralit. formar. Marſil. [1. de gener. q. 6. Ex Ariſtotele autem nihil de hac re expreſsè habemus: at vero ex principijs eius clarè colligitur hæc ſententia: nunquam enim tribuit naturali compoſito niſi vnam formam; & hoc ſenſu aſſignat tria LXII.

D. Thom. Caietan. Capreol. Ferrar. Soncin. Aegid. Gregor. Heruæus.

Digitized by Google

principia rei naturalis, materiam. ſ. priuationem & formam: hae etiam ratione ait, quoties generatur vnum, corrumpi aliud, & è contrario: ait præterea formam ſubſtantialem eſſe proprium, per ſe, ac immediatum actum materiæ: ideoque ex illis maximè fieri per ſe vnum; vt ſumitur ex ſecundo de Anima, text. 7. & 7. Metaphyſicæ, tex. 49.

LXIII. Rationes autem facile ſumi poſſunt ex dictis in impugnatione aliarum opinionum. Prima ſumitur ex ſufficienti partiũ enumeratione, quia in materia non poſſunt eſſe plures formæ eſſentialiter ſubordinatæ, vt actus & potentia; neque ordinatæ, vt diſpoſitio & forma: neque etiam eiuſmodi per concomitantiam ſine ullo ordine inter ſe: ſed præter hos modos non poteſt excogitari alius: ergo nullo modo poſſunt plures cauſæ formales ſubſtantiales ad eundem effectum concurrere.

LXIIII. Secunda ratio ſumitur ex ſufficientia cuiuſuis formæ ſubſtantialis, nam quęlibet forma ſubſtantialis neceſſariò talis eſt, vt per ſe ſola ſufficiat ad conſtituendum vnum ſubſtantiale ſuppoſitum, cõpletum in aliqua vltima ſpecie ſubſtantiæ; ergo non ſolum non requirit aliam formam concauſantem illum effectum, verum etiam neque illam admittere poteſt. Antecedens conſtat ex dictis, nam probatum eſt omnẽ formam ſubſtantialem neceſſario debere eſſe conſtitutam in aliqua ſpecie vltima ſubſtãtialis formę: & conſequenter eſſe de ratione eius quòd dẽt eſſe ſimpliciter, & completum vſque ad rationem vltimam in genere ſubſtantiæ. Conſequentia verò probatur, quia vel ſecunda forma aduenirет compoſito vt conſtituto priori forma, immediatè illud actuando, aut adueniret ſimul, & quaſi concomitanter ipſi materiæ. Primum repugnat rationi formæ ſubſtantialis, quę per ſe reſpicit potentiam ſubſtantialem: ſubſtantia autem completa non eſt iam in potentia ſubſtantiali, ſed accidentali tantum; nam de illa maximè verum eſt, quod Ariſtoteles ſuprà dixit; ſcilicet id, quod aduenit enti in actu, non aduenire per ſe, ſed per accidens. Secundum autem repugnat tam ipſis formis ſubſtantialibus, quàm capacitati materiæ: illæ enim ſecundum ſuas differentias ſpecificas inter ſe repugnant: nam hoc ipſo, quòd vnaquæque ſubſtantialis forma conſtituit ſubſtantialem naturam cõpletam, ita determinat ſibi materiam, quam informet, & quaſi trahit illam ad ſuum eſſe, vt non admittat in illa formam aliam ſubſtantialem, ſeu eiuſdem ordinis. Materia item habet limitatam capacitatem, & quaſi vim cauſandi, vt ſimul non poſſit niſi vnam ſubſtantialem formam ſuſtinere, nec concurrere niſi ad vnam eſſentiam componendam: quod etiam in materia cęleſti videre licet; eſtque id non minus neceſſarium in hac inferiori materia, quæ principium eſt corruptionis, quatenus ita ſubiacet vni formæ, vt eam neceſſario deſerat, ſi aliam recipiat.

LXV. Tertia ratio principalis confici poteſt ex his, quæ ſuprà diximus ad probandum dari in reb. naturalibus ſubſtantiales formas: potiſſimæ enim rationes quib. oſtenditur ſubſtantialis forma, in hoc nituntur, quòd ad perfectam conſtitutionem naturalis entis neceſſariũ eſt facultates omnes & operationes eiuſdem entis in vno eſſentiali principio radicari, quam connexionem & radicationem oſtẽdunt etiam ipſi naturales effectus, ut ibi deduximus: ergo pluralitas formarum eſt omnino aliena à conſtitutione naturæ. Neque eſt in tota natura aliquod indicium ad eam aſſerendam, nam ſubordinatio prędicatorum eſſentialium nullum eſt indiciũ, vt diximus, ideoq; dixit Ariſtoteles 2. de Anim. tex. 31. poſteriorem formam continere priores, quia quæ dat differentiam vltimam, dat etiam ſuperiores. Multitudo etiam actionum, facultatum, aut organorum non ſolum non eſt indicium, verùm potius requirit maximè formæ vnitatem. Viciſſitudo deniq; ſeu ſucceſſio generationis & corruptionis eandem vnitatem indicat & requirit, ergo nihil eſt quòd dubitemus vnam cauſam formalem ad vnumquemque effectum naturalem ſufficere. Neque contra hanc veritatem nouæ obiectiones occurrunt, quibus ſatisfacere neceſſe ſit.

Non dari proceſſum in infinitum in cauſis formalibus, ex dictis concluditur.

LXVI. ATque ex his obiter reſoluitur illa quæſtio, quæ de cauſa formali moueri ſolet, an ſ. in huiuſmodi genere cauſæ poſſit dari proceſſus in infinitum. Nam, loquendo de propria cauſa formali phyſica, conſtat ex dictis nullum dari locum huic quæſtioni; id enim ſolum poteſt quæri, quando plures cauſæ ad eundem effectum cõcurrere poſſunt: nam ubi eſt vnica cauſa, quis proceſſus eſſe poteſt? Oſtenſum autem eſt cauſam formalem non poſſe eſſe niſi unicam; ergo in hac cauſa non habet locum quæſtio de proceſſu in infinitum. Deinde, hic proceſſus eſſe ſolet aut inter cauſas per ſe & eſſentialiter ſubordinatas, aut inter ſubordinatas p accidens, oſtenſum aũt eſt, nullas ſubſtãtiales formas eſſe per ſe ſubordinatas. Vnde, qui illas diſtinguunt iuxta ordinem prædicatorum eſſentialium, nonnihil difficultatis in hoc pati poſſunt; nam fortaſſe in his prædicatis non repugnat dari proceſſum in infinitum, vt attingemus ſect. ſequenti: iuxta noſtram verò ſententiam id nihil refert, quia exiſtimamus hæc prædicata, in quocunque numero multiplicentur, non ſolum non requirere formas diſtinctas per ſe ſubordinatas; verum etiam non poſſe talia prædicata reſpectu eiuſdem compoſiti ſumi niſi ab vna, & eadem forma, ita vt non ſolum ex natura rei, ſed etiam de potentia abſoluta, non poſſint dari cauſæ formales hoc modo per ſe ſubordinatæ; quia non poteſt dari ſubſtantialis forma quæ nõ ſit in aliqua vltima ſpecie talis formæ conſtituta, & conſequenter quæ non eſſentialiter includat omnes ſuperiores gradus talium formarum. Neque refert, quòd Ariſtoteles 2. Metaph. ca. 2. ex eo probet non dari proceſſum in infinitum in his formis, quòd non detur proceſſus in infinitum in prædicatis quidditatiuis; quia licèt ex illa negatione optimè inferatur hæc negatio, non tamen ex oppoſita affirmatione oppoſita affirmatio, ut ſuprà dictum eſt. Rurſus, neque in hoc genere dantur cauſæ per accidens ſubordinatæ, quia etiam eſt oſtenſum, non poſſe plures formas ſimul concurrere etiam omnino per

accidens

accidens ad informandam eandem materiam. Quòd ſi quis dicat poſſe dari proceſſum in infinitum in formis ſub eodem genere, vel ſpecie contentis, & eas vocet cauſas formales per accidens ſubordinatas, aduertat neceſſe eſt illas nõ eſſe cauſas vnius & eiuſdem effectus, ſed vnam quamque ſuum habere diſtinctum effectum: cũ autem inueſtigatur ſubordinatio cauſarum, reſpectu vnius & eiuſdem effectus intelligenda eſt, alioqui non eſt ſubordinatio, ſed multiplicatio rerum, ſeu effectuum. Vnde etiam ſi per potentiam Dei abſolutam in eadem materia multiplicarentur per accidens formæ, non eſſet ibi ſubordinatio cauſarum: quia, vt ſuprà dixi, non conſtituerent vnum & eundem effectum, ſed diuerſos, & prætereà nullum haberent inter ſe ordinem, ſed omnino per accidens multiplicarentur. In hoc ergo genere cauſæ nullus eſt proceſſus cauſarum, neque in infinitum, neque in aliquo numero finito.

Proceſſus in infinitum à materiali cauſa excluditur.

LXVII. EX quo tandem intelligitur multo minus eſſe poſſe proceſſum in infinitum in materia, quia ſi eſſet, ſolum ex infinitate formarum oriri poſſet: nam, vt ſuprà demonſtratum eſt, neceſſario danda eſt una prima materia, quæ non ſit in alio ſubiecto: hæc autem prima materia, in vnoquoq; compoſito non poteſt eſſe niſi vna, quia non poteſt vna materia recipi in alia, cum hoc ſit contra rationem materiæ primæ, neq; etiam poſſunt plures materiæ coniungi in eodem compoſito, & informari eadem forma, niſi vna earum alteri vniatur, ita vt ex vtraq; fiat vna potẽtia: quod intelligi nullo modo poteſt: ergo in ſubſtantialibus materijs non ſolum non poteſt eſſe proceſſus in infinitum, ſed nec omnino vllus proceſſus aut pluralitas vlla eſſe poteſt.

LXVIII. Quod ſi non ſit ſermo de materia prima, ſed de proxima, aut intelligitur proxima ſubſtantialiter, & tanquam potentia immediatè ac per ſe, recipiens formam: aut intelligitur proxima accidentaliter, id eſt vt affecta diſpoſitionibus accõmodatis ad formam. Priori modo reuera ſolum materia prima per ſuam ſimplicem entitatem eſt ẽt materia proxima ad quamcunq; formã, & ita nullus eſt proceſſus: ſolumq; fingi poſſet, ſi inter primam materiam & vltimam ſubſtantialẽ formam interuenirent aliquæ formæ ſubſtantiales, quarum vna compararetur ad aliam vt potẽtia proxima ad ſuum actum: hæ aũt formæ non dantur, vt oſtenſum eſt, & quamuis darentur, nõ eſſet intelligibilis in eis infinitus progreſſus; tũ quia infinita multitudo formarum non minus repugnat, quàm infinita multitudo in actu quorumuis entium; tum etiam, quia neceſſe eſt dari aliquam formam primã, id eſt primo informantem materiam; nam cum materia ex ſe ſit immediata potẽtia, neceſſe eſt vt immediatè informetur per aliquam determinatam formã, aliàs nunquam inciperet informatio. Rurſus ex parte alterius extremi neceſſarium eſt ẽt dari vltimam formam; aliàs nunquam finiretur informatio, neq; res eſſet cõſtituta in certa aliqua, & determinata ſpecie; ergo inter illa duo extrema nõ poſ-

A ſet intercedere infinita multitudo formarum, quia vnicuique neceſſario debet eſſe aliqua immediata, quæ comparetur vt proxima potentia ad actum. Omitto alias rationes, quas Ariſtoteles facit citato loco, quia res eſt clarior, quam vt probatione indigeat.

Quod ſi loquamur de materia proxima ratione diſpoſitionum accidentalium, eædem rationes probant in illis diſpoſitionibus nõ poſſe procedi in infinitum, quia ſi inter ſe nõ ſint ſubordinatæ, ſed concomitanter ſe habentes, vt quatuor primæ qualitates, in eis non poteſt dari talis proceſſus ſolum, quia non poſſunt ſimul eſſe qualitates actu infinitæ in multitudine; & multo minus poteſt finita forma illas poſtulare; ſi vero diſpoſitiones ſunt inter ſe ſubordinatæ, vt actus & potentia proxima, ſicut quantitas & qualitas, procedit ratio facta de formis ſubſtantialibus, quod in eis neceſſe eſt dare primam & vltimam, aliàs neque inchoaretur, neque conſumaretur diſpoſitio: inter illa autem extrema non poteſt eſſe multitudo infinita. Neque eſt ſi- LXIX.

B mile, quod afferri poteſt de infinitis punctis cõtentis inter duo extrema; quia puncta ſolum ſunt infinita in potentia, id eſt conſtituentia cũ partibus vnam finitam quantitatem continuã; formarum autem multitudo eſſet actu infinita. Item, quia vnum punctum non eſt immediatum alteri, & ita non poſſunt numerari omnia puncta media inter duo extrema; vna autem forma, ſiue ſubſtantialis, ſiue accidentalis, ſi cõparatur ad aliam ut potentia ad actum, neceſſario debet eã proximè reſpicere; nullo ergo modo eſſe poteſt proceſſus in infinitum inter materiam & formam. Iauellus 2. Metaphyſ. q. 6.

Procedunt autem rationes factæ de materia permanente, ex qua fit res, ita vt inſit illi; Ariſtoteles autem dicto loco ſecundi Metaphyſicę etiã de cauſa materiali tranſeunte loquitur, cũ negat dari proceſſum in infinitum in cauſis materialibus, quia ſi ex aqua generatur terra, & ex terra herba, & ex herba quippiam aliud, non proceditur in infinitũ, ſed fit circulus. Veruntamen, ſiue hic proceſſus detur, ſiue non, nihil refert ad cau- LXX.

C ſalitatẽ, quia ille proceſſus eſt merè per accidens, & ideo cauſalitati nihil obſtaret, quòd in infinitum tenderet. Quòd ſi non tẽdit, ſolum eſt, quia non dantur infinitæ ſpecies rerum generabiliũ, neq; proceſſus in infinitũ in generationibus talium ſpecierũ, ſed ſemper fit circulus, & reditus ad eandem ſpeciem. Quod aliqui putant neceſſario cõſequi ex eo, quod quælibet ex his ſpeciebus dicit limitatã perfectionem. Sed hoc nullũ argũ eſt, quia, ſaltem diuina virtute, non repugnat ſpecies miſtorum in infinitum multiplicari, etiam ſi quælibet ſpecies finita ſit, & de facto ſemper detur ſũma, & infima ſpecies ſub illo genere contenta, licèt de poſſibili fieri poſſit altera, vel perfectior omnibus factis, vel imperfectior omnibus. Alij dicunt, experientia conſtare non procedi in infinitum in generatione vnius ſpeciei ex alia, ſed ſemper fieri reditum ad eandem ſpeciem; de qua experientia valde dubito an ſit nobis euidens, nam multa virtute cœlorum, & concurſu elementorum generantur fortaſſe de nouo, quæ nos latent. Adde, Diuum Thomam 3. part. quæſt. 10. art. 3. dicere in potentia creaturæ contineri infinita. Et loquitur de rebus ſubſtã-

 tiali-

Digitized by Google

tialibus, nam de his dixerat non videre animam Chriſti infinita in actu. Vnde explicando ibi illum locum, diximus poſſe intelligi tam de infinitis ſpeciebus, quàm de infinitis indiuiduis. Si ergo in potentia creaturæ continentur infinitæ ſpecies miſtorum, non repugnabit in infinitum procedi in generationibus earum. Et fortaſſe Ariſtoteles dicto loco non repugnat: ſolum enim probat hunc proceſſum non eſſe neceſſarium ad rerum cauſalitatem, quia generatio vnius eſt corruptio alterius; & in hoc facilè fit reflexio ſecundum ſpeciem, licèt non fiat ſecundum indiuiduum. Nihilominus tamen probabilius videtur, naturaliter loquendo, eſſe ſtatum in generationibus rerum ſecundum ſpeciem, quia virtutes cauſarum naturalium finitæ ſunt, & modi ſeu aſpectus & concurſus quibus applicantur, determinati ſunt & finiti: & ideò licèt in abſoluta potentia creaturæ contineantur infinita, ſi in rebus & cauſis creatis fiant omnes conditiones & mistiones quæ abſolutè fieri poſſunt, tamen de facto ſecundum ordinem vniuerſi tantum fieri poſſunt finitis modis: & ideo etiam veriſimilius eſt in hoc proceſſu dari ſtatum ac terminum.

SECTIO XI.

Quid ſit forma Metaphyſica, & quæ materia illi reſpondeat, quamque cauſalitatem habeat.

I. QVoniã diſtinctio formæ in phyſicam & Metaphyſicam valde cõmunis eſt, & quæ hactenus diximus omnia in phyſicam formam conueniunt: videtur metaphyſici negotij eſſe nonnulla etiam de Metaphyſica forma dicere: quę ſuppoſitis quę diximus, breuiter poterunt expediri, quia hæc ſolum per analogiam & quaſi metaphoram quandam forma nominatur. Eſt igitur aduertendum ex dictis in ſuperioribus, prҿter compoſitionem phyſicam ex materia & forma eſſe aliam quæ illam imitatur: ex ſe tamen abſtrahit à vera materia, & ideò Metaphyſica nominatur. Eſt autem hæc duplex quantum ad præſens ſpectat: altera ex natura & ſuppoſito: altera ex genere & differentia; omitto eam quæ eſt ex eſſe & eſſentia, quia obſcurior eſt: & quantum ad præſens attinet, non interuenit in ea ſpecialis aliqua ratio formæ, vt ex dicendis conſtabit. Deinde eſt, conſiderandum in omni compoſitione, vt ex multis vnum coniurgere intelligatur, aliquid ſemper conſiderari vt materiam, & aliquid vt formam, tum quia compoſitio ex materia & forma eſt prima compoſitio realis, & maximè propria ac per ſe, & ideò per quandam analogiam ad illam omnis alia compoſitio declaratur, tum etiã quia materia eſt quid informe, & imperfectum; & inchoatio quædam, & quaſi fundamentum naturæ: forma verò eſt quaſi pulchritudo, & perfectio ac conſummatio naturæ, in omni autem compoſitione eſt aliquid quaſi potentiale, & q̃d eſt fundamentum, & inchoatio rei, & aliquid quod eſt terminus vel conſummatio rei: & ideò ſemper aliquid conſideratur vt materia, & aliquid vt forma. Quod adeo verũ eſt, vt etiam in

In quauis cõpoſitione aliquid vt materia, & aliquid vt forma.

compoſitione ex partibus integrantibus, quæ maximè materialis eſſe vř, ſemper vna pars conſideretur vt materia, & altera vt forma; quod clarius apparet in rebus heterogeneis, vt in homine caput eſt velut forma aliarum partium: & in artificialibus tectum v. g. eſt quaſi forma ædificij, iuxtam quam analogiam diſtinguunt etiam Theologi materias & formas Sacramentorum. Et in rebus homogeneis, vbi inter partes nõ poteſt diſtingui illa diuerſa habitudo propter earũ ſimilitudinem, & vniformitatem, omnes partes dicuntur eſſe materia totius, compoſitum autẽ comparari vt forma ad ſingulas partes. In quibus omnibus nõ intercedit ſpecialis cauſalitas, ſed ſola vnio cum analogia, & proportione ad materiam & formam.

Ex his ergo intelligitur formam metaphyſicã in genere, vocari quæ in compoſitione Metaphyſica conſtituit eſſentialiter rem ipſam, vel cõplet aut actuat eſſentiam rei: nec poteſt aliter deſcribi hæc forma ita in communi ſumpta. Eſt autem diſcrimen inter duas compoſitiones metaphyſicas ſuprà dictas, quod prior, ſ. ex natura & ſuppoſito, eſt compoſitio rei (in creaturis loquimur) id eſt ex ijs quę in re ipſa aliquo modo actu diſtinguuntur, vt ſunt natura, & ſubſiſtentia, de quibus diffusè infrà tractabimus; poſterior verò eſt compoſitio rationis, quia eius extrema in re non diſtinguuntur actu, ſed ratione tantum, vt in ſuperioribus viſum eſt. Eſt etiam alia differentia, quòd in priori compoſitione vnum extremum eſt tota eſſentia rei; aliud verò non ſpectat intrinſecè ad eſſentiam, ſed eſt terminus aut modus eſſentiæ: in alia verò compoſitione vtrumque extremum eſt eſſentiale, & neutrum dicit totam eſſentiam rei explicitè ſeu actualiter, licet confusè totam illam includere poſſit. Vnde fit vt prior dici etiam ſoleat forma totalis, realis, ac proprijſſimè Metaphyſica: poſterior vero magis eſt forma ſecundum rationem, & ideo non tũ Metaphyſica, ſed et logica appellari poteſt. II.

Formæ Metaphyſicæ eſsentia oſtenditur.

DIcendum eſt ergo primo formam propriè Metaphyſicam, quæ eſt forma totius, nihil aliud eſſe, quam totam rei ſubſtantialis eſſentiã; quam etiam integram naturam rei appellamus, quæ non dicitur forma eo ꝙ ſpecialiter exerceat propriam cauſalitatem formæ, ſed quia rem eſſentialiter conſtituit per ſe ipſam. Declaro & probo ſingula: nam in homine, v. g. hæc forma totius dicitur eſſe humanitas, quæ cum ex materia & forma hominis conſtet, totam eſſentiam hominis dicit: id. n. quod homo addit humanitati, non eſt de eſſentia hominis, vt infrà dicemus tractando de ſubſiſtentia, & in myſterio incarnationis breuiter patet, nam in Chriſto eſt tota eſſentia hominis, quanuis non ſit humana ſubſiſtentia creata. Præterea hæc forma totius non tantum in rebus materialibus, ſed ẽt in ſpiritualibus reperitur: imo non ſolum in rebus creatis, ſed etiam in Deo ipſo à nobis conſideratur: concipimus. n. Deitatem vt formam eſſentialiter cõſtituentem Deum, & quodlibet ſuppoſitum diuinum quatenus hic Deus eſt: quanquam illi ſit proprium in re ipſa non diſtingui ab eodẽ cuius eſſentia eſt: in quo deficit ab ea ratione formæ III.

Forma metaphyſica eſt tota rei eſſẽtia.

quam

quam eſſentia habet in rebus creatis: quia illa non pertinet ad perfectioné ſimplieiter, ſed imperfectinnem includit:ergo hæc forma in rebus immaterialibus nihil altud eſſe poteſt quàm earum eſſentia. In materialibus autem differt hæc forma torius à forma phyſica & partiali, vt conſtat ex communi vſu harum vocum,& ex ipſa diſtinctione formæ phyſicæ à metaphyſica: nõ differt autem niſi quia forma totius dicit totam naturam compoſitam ex materia & forma: forma autem phyſica ſolum dicit partem formalem:ergo hæc forma metaphyſica etiam in his rebus dicit totam eſſentiam earum. Quia,vt infra oſtendemus in diſputatione de ſubſtantia materiali, & materia eſt de eſſentia huius ſubſtantiæ,& ita natura compoſita ex materia & forma eſt tota eſſẽtia eius:atq; ita patet prima pars cõcluſionis.

IIII. Forma metaphyſica naturæ nomine inſignitur.

Quòd vero hæc forma metaphyſica ſoleat naturæ nomine propriiſſimè appellari, conſtat primo ex vſu:ſic enim tribuimus etiam Deo naturã diuinam,intelligentijs angelicã, hominibus humanam,& ſic de cæteris rebus. Deinde hoc modo diſtinguimus naturam à ſuppoſito, vel ex natura rei, vt in ſubſtantijs creatis,vel ratione tantum,vt in diuina: atque hoc modo dicimus naturam in Deo non generare, ſed ſuppoſitum, & Verbum diuinum aſſumpſiſſe naturam,nõ perſonam humanam. Item, vnaquæque res per ſuã naturam habet quòd talis ſit, & quòd eſſentialiter diſtinguatur ab alijs: ergo natura rei ſubſtantialis adæquatè (vt ita dicam) eſt ipſa totalis forma qua talis eſt eſſentialiter. Denique natura, vt communiter cenſetur, dicit ordinem ad operationem,in quo ſolum differt ab eſſentia,quod eſſentiæ nomen ſumptum eſt ex ordine ad eſſe: nomen autem naturę ſumptum eſt ex ordine ad operationem: natura enim dicta eſt quaſi aliquid naſci faciat: vnde dicitur natura non eſſe otioſa,& eſſe rerum opifex, & nihil facere fruſtra,&c. Vnde etiam Theologi dicũt facultates, & operationes multiplicari multiplicatis naturis. Primũ aũt & adęquatum principium principale operationum in vnaquaque re eſt eſſentia eius: quod in rebus immaterialibus manifeſtũ eſt:in rebus autem materialibus videtur eſſe forma principium operandi, quod eſt principium formale & actiuum,tamen, quia materia in ſuo genere aliquo etiam modo concurrit, præſertim ad naturales,& ĩtrinſecos motus, vel actus, ideo dixi, adęquatum principium primum & radicale eſſe vniuſcuiuſque rei eſſentiam: ergo ipſamet eſſentia & forma totius idem eſt quod vniuſcuiuſque rei natura.

Vide Damaſce.lib 3. de fid c.13. 14. & 15.

V. Scio Ariſtotelem 5.Metaphyſ. cap.4. varias aſſignare ſignificationes huius nominis natura, & inter eas vltimo loco ponere eam quæ ſignificat rei ſubſtantiam vel eſſentiam,quã dicit eſſe per translationem ab alia ſignificatione,qua natura ſignificat formam,quæ eſt terminus generationis. Et in 2.Phyſic.cap.1.rationem naturę ad ſolum primum principium intrinſecum motus coarctat:& inde ſolet ens naturale de ſolis ſubſtantijs materialibus dici. Exiſtimo tñ hęc eſſe intelligenda de hac voce [natura] quantum ad eius impoſitionem,non vero quantum ad rem ſignificatam:hęc enim valde diſtincta eſſe ſolent in his nominibus analogis,vt rectè notauit D.Th. 1.part.quęſt.13. art.6. Quantum ergo ad vocis A impoſitionem veriſimile eſt hanc vocem prius ſignificaſſe alia quæ Ariſtoteles ibi numerat: vt verbi gratia, generationem naturalem, & præſertim ortum ſeu natiuitatem viuẽtium: dicitur enim[natura]quaſi[naſcitura:] & inde deriuari potuit vox ad ſignificanda intrinſeca principia rei genitæ,ſ.materiam & formã. Vel, vt D.Tho. ait 3.par,q.29.art.1.ad quartum, quia natiuitas viuentium eſt à principio intrinſeco,ideo deriuata eſt hæc vox ad ſignificandum primum principium intrinſecum motus, quod eſt materia, & forma. Et quia per formam completur eſſentia rei,tandem deriuata eſt illa vox ad ſignificandã rei eſſentiam. Et quia antiqui Philoſophi, qui diſputabant de natura,non cognoſcebãt alias ſubſtantias niſi materiales, ideo illis ſolis tribuebãt naturam,& inde peculiariter obtinuerunt nomen entium naturalium.

Etymologia nominis, natura, & uaria ſignificata illius.
D. Thom.

VI. At verò, ſi rem ſignificatam ſpectemus, & de hac voce metaphyſicè potius,quàm phyſicè, loquamur, hæc vox abſolutè & principaliter ſignificat eſſentiam ſimpliciter & integram vniuſcuiuſque rei, prout per modum formæ totalis ſignificatur. Et in rebus immaterialibus ſimplex eſt: in materialibus autem eſt compoſita ex materia B & forma,quia nec materia, nec forma eſt integra rei natura,ſed partialis:integra vero rei natura eſt compoſita ex vtraque: & ideo merito forma totalis metaphyſicè dicitur. Accidẽtia verò, ſicut non habent eſſentiam ſimpliciter, ita nec naturam niſi cum addito,ſcilicet naturam accidentalem, & proprius dicuntur eſſe ſecundum naturam,vel contra aut præter naturam. Quapropter in accidentibus,vt infra videbitur, non habet propriè locum hæc ratio formæ totalis, de qua nunc agimus (loquor ſecundum rem, quidquid ſit de poſſibili modo concipiendi noſtro) & ratio eſt, quia accidens eſt forma quaſi partialis & phyſica: vnde in ſe eſt natura incompleta, & adeo imperfecta, vt non faciat vnum per ſe,ſed per accidens cum ſuo ſubiecto: & inde fit vt ex vtroque non reſultet vna integra natura & forma totius, ſicut ex materia & forma ſubſtantiali.

VII. An forma metaphyſica aliquã cauſalitatem exerceat.

C Vltima denique pars concluſionis facilè põt ex omnibus dictis probari, nam in primis, cum hæc forma totius in rebus materialibus includat ipſam materiam primam, nõ poteſt propriã cauſalitatem formalẽ exercere, quæ conſiſtit in actuando aliquo ſubiecto. Itẽ in rebus immaterialibus,cum tota eſſentia ſit ſimplex, & abſtrahens ab omni receptiuo, non poteſt dici forma propter propriam cauſalitatem formalem. Et, ſi ex Theologia argumẽtari licet, humanitas Chriſti eſt forma metaphyſica huius hõis Chriſti, & tamen nõ eſt vera forma Verbi diuini,habẽs veram cauſalitatem in illum,ratione cuius dicatur formaliter conſtituere hunc hominem. Et extendi poteſt argumentum ad quamlibet naturã reſpectu proprij ſuppoſiti,nam vel cõparatur natura ad ſubſiſtẽtiam ipſam, vel ad compoſitũ ex natura & ſubſiſtentia. Reſpectu ſubſiſtentiæ natura nõ habet cauſalitatem formalem,ſed potius quaſi materialem(omitto actiuã, de qua poſtea)quia ſubſiſtentia propria non comparatur ad naturam vt ſubiectum eius, ſed vt terminus ipſius. Vnde potius ſubſiſtentia eſt aliquo modo actus naturæ,quàm è conuerſo. Item,quia ſubſi-

ſten-

Digitized by Google

ſtentia eſt modus naturæ, vnde afficit, & aliqualiter actuat illam: ſecundum hanc ergo comparationem non exercet natura cauſalitatem formæ. Vnde in dicto exemplo de myſterio Incarnationis dicunt Theologi humanitatem non ſolũ cõparari ad Verbum vt formam eius, ſed potius Verbum ſe habere vt formam, quatenus aliquo mõ perficit & actuat humanitatem, quamuis nulla propria ac vera cauſalitas ibi intercedat.

VIII. Atque hinc vlterius fit etiam reſpectu totius compoſiti ſeu ſuppoſiti naturam integram non vocari formam totalem propter veram ac propriam cauſalitatem formæ: quia nunquam eſt hæc cauſalitas reſpectu compoſiti, niſi primò & immediatè exerceatur circa aliquod ſubiectum, ex quo & forma compoſitum reſultat. Si ergo natura totalis non exercet cauſalitatem formalem circa aliud extremum huius compoſitionis nec circa totum compoſitum poteſt illam exercere. Reſtat igitur vt natura integra dicatur forma, ſolum quia eſt tota quidditas ratio, ſeu eſſentia intrinſece conſtituens ſuppoſitum in tali genere vel ſpecie. Quæ conſtitutio non eſt per cauſalitatem ab ipſamet natura aliquo modo diſtinctam, ſed eſt per intrinſecam actualitatem, & entitatem ipſius naturæ totalis Et propter hoc etiam dicitur hæc forma metaphyſica & non phyſica

IX. Vnde ẽt obiter intelligitur huic formæ nullã propriam materiam reſpondere, quia, vt dictum eſt, non appellatur forma eò quod informet aliquod ſubiectũ, ſed ſi generatim loquamur, ſolũ ſuppoſitum correſpondet huic naturæ tanquam eſſentialiter conſtitutum per ipſam. In rebus vero materialibus poteſt natura integra comparari vt forma totalis ad partiales naturas, ex quibus componitur, nam licet altera earum ſit forma, tamen quatenus tam materia, quam forma eſt quædam pars incompleta, & ex ſe imperfecta, poteſt comparari vt materia ad totam naturam compoſitam. & hæc tanquam quid totum & completum comparatum ad partes tanquam forma; totum enim ſe habet vt forma reſpectu partium, teſte Ariſtotele 2. Phyſic. tex. 31. quamuis ibi de toto integrali reſpectu ſuarum partium potiſſimum loquatur.

X. Metaphyſicæ formæ in ſingulis cõpoſitis ſingulę. Tandem intelligitur ex dictis hanc formam tantum eſſe poſſe vnam reſpectu eiuſdem, patet quia dicit totam rei naturam: hæc autem in vna re non poteſt eſſe niſi vna. Nec refert quod ſecundum rationem diſtingui poſſit in eodem forma totius ſpecifica & generica, vt humanitas, animalitas, &c. nam ſi hæc ſumantur reſpectu eiuſdem, non ſunt in re plures formæ, ſed vna & eadem diuerſimode concepta: & quatenus illa concipitur vt plures ſecundum rationem, non ſumitur reſpectu vnius, ſed plurium etiam ſecundum rationem: animalitas enim non eſt forma totalis hominis, ſed animalis vt ſic: atque ita, ſeruata proportione, forma totius vna tantum eſt reſpectu eiuſdem.

XI. Occurritur dubitationi. Solum poteſt dubitare aliquis circa concluſionem poſitam, nam forma totalis, ſi eſt forma ſuppoſiti, non tantum includit eſſentialia principia, ſed etiam principia indiuiduantia, quæ non ſunt de eſſentia rei: quia forma totalis, & natura integra Petri non eſt tantum humanitas, ſed hæc humanitas: ergo falſum eſt hanc formam ſolum

A includere totam rei eſſentiam. Deinde ſequitur, non includi exiſtentiam in hac forma, quia hæc etiam non eſt de eſſentia. Conſequens autem falſum apparet: nã ſi non includit exiſtentiam, quomodo realiter conſtituit? Ad hæc verò dicendum eſt, hanc formam ſumendam eſſe cum proportione reſpectu illius, quod per illam conſtituitur: & ſic ſemper dicit integram & ſolam naturam, & eſſentiam eius. Nã ſi comparetur ad ſpeciem communem præciſè ſumptam, includit tãtum principia eſſentialia ſpecifica, & humanitas dicit formam totalem hominis. Si vero ad determinatum indiuiduum comparetur, ſic includit prĩcipia eſſentialia, indiuidualia & particularia, q̃ licet nõ ſint de eſſẽtia rei, abſolutè loquẽdo, qa in hac voce includitur quædam præciſio mentis ſunt tamen de eſſentia indiuidui vt indiuiduum eſt, vt ſupra declaratum eſt, tractando de principio indiuiduationis. Similiter dicendum eſt de exiſtentia: nam licet hæc non ſit abſolutè de eſſentia rei creatæ ſeu creabilis, eſt tamen de eſſentia eius vt exiſtentis, ſeu vt conſtituię in ratione entitatis actualis: & ideo licet hæc forma non includat niſi rei eſſentiam, tamen vt eam actualiter conſtituat, vt includit exiſtentiam, non tantum vt neceſſariam conditionem extrinſecam,
B aut concomitantem, ſed ẽt vt intrinſece conſtituentem actualem entitam ipſius naturæ, per q̃ formaliter conſtituit talem ſubſtantiam, vel ſubſtantiale indiuiduum.

Quid ſit forma Logica.

XII. Dico ſecundo. Forma metaphyſica ſecundũ rationem (quæ logica etiam appellatur) pręcipue dici ſolet de differentia eſſentiali: tamen ſecundum aliquem reſpectũ attribuitur etiam generi, atque etiam definitioni: vnde hæc forma non habet propriam cauſalitatem realem, ſed rationis tantum, & proportionalis materia illi correſpondet. Totá hæc aſſertio eſt clariſſima, & conſtat ex communi vſu loquendi, ſuppoſitis quæ de re ipſa dicta ſunt ſupra, tractando de vniuerſalibus, vbi declarauimus quomodo genus & differentia inter ſe comparẽtur, & vnde ſumã
C tur: vbi inter alia diximus cum Ariſtotele 7. Metaph. tex. 42 & 43. ex genere & dr̃ia conſurgere vnum per ſe, quia proximè inter ſe comparantur vt potentia & actus eiuſdem generis, & per ſe ordinata inter ſe, vbi Diuus Thomas lect. 12 partic. 5. declarat non comparari genus & differentiam vt potentiam & actum re diſtincta, ſed quia dicunt eandem eſſentiam vt determinabilem, vel per modum determinationis eius. Ex quo intelligitur differentiã imitari formam in ratione actuandi, terminandi, ac diſtinguendi: & ideo illam eſſe, cui primo conuenit hęc ratio formę metaphyſicę: genus autem cõparatione eius habere rationẽ materiæ: quia eſt potẽtiale quid, & actuabile, & indifferẽs ad multa, donec per differentiam intelligatur contrahi ac determinari: vnde etiam fit, vt differentia ex ſe perfectior ſit quam genus, quia id quod inter idem genus ſe habet vt actus, perfectius eſt, quam quod ſe habet vt potentia. Vnde etiam loco ſupra citato diximus, differentiã ex nobiliori principio ſumi; in hoc ergo etiam eſt proportio inter formã & differentiã, quod ſicut forma eſt perfectior materia,

Digitized by Google

teria, ita differẽtia genere. Rurſus, ſicut materia & forma re ipſa diſtinguuntur, ita vt neque vna ſit alia, neque intrinſecè aliam includat, ſic etiã genus & differentia ſeparantur conceptibus, ſecundum quos ita diſtinguuntur, vt neque in cõceptu generis includatur actu differentia, neque in conceptu differentiæ, genus: alioqui non eſſet propria compoſitio metaphyſica, neque compararentur vt proprius actus & potentia, quia de horum ratione eſt, vt non ſe includãt: atque hoc docuit Ariſtot. 7. Metaphyſ. vbi ſupra, & lib. 5. tex. 10. & 6. Topicor. c. 3.

XIII. Quo etiam fit, vt ſicut materiæ per ſe ac neceſſario non conuenit, vt ſit ſub hac vel illa determinata forma, ita genus per ſe ac neceſſario non requirat determinate aliquã ex differentijs, quãuis aliquam in confuſo neceſſario requirat, ſicut materia requirit formam. In hoc aũt eſt aduertẽda differentia inter materiã & formam ex vna parte, & genus & differentiam ex alia, ꝙ, licèt materia naturaliter eſſe non poſſit ſine aliqua forma abſolutè, tamen non implicat contradictionem ita conſeruari; & ſimiliter forma interdum põt non pendere à materia ẽt naturaliter, & quæ ita pendet, põt nihilominus ſupernaturaliter ſine materia conſeruari. at vero genus & differentia ita per ſe coniunguntur, vt omnino repugnet, aut genus ſine omnibus differentijs, aut differẽtiam extra genus, quod actuat, ſubſiſtere. Et ratio eſt clara, quia genus & differentia in re non diſtinguuntur, ſed dicunt eandem eſſentiam vt determinabilem, & determinantem: & ideo mirum non eſt, ꝙ non poſſint in re dicto modo ſeparari. Item, quia in re non poteſt eſſe aliquid, quod non habeat determinatam eſſentiam, & conſequenter in aliqua propria & vltima ſpecie conſtitutam, in qua neceſſe eſt & communia ſeu generica prædicata, & propria includi: nõ poſſunt ergo hæc ita precisè & abſtractè ſubſiſtere, ſicut concipiuntur.

XIIII. *Qualiter genus & differentia vniri intelligantur.* Ex quo vlterius intelligitur aliud diſcrimen, nimirum inter genus & differentiam non interuenire vnionem mediam diſtinctam ab ipſis, ẽt ſecundum veram rationem concipiendi, ſicut inter materiam & formam ſupra dicebamus intercedere modum vnionis in re diſtinctũ ab eis, quia actualis vnio inter eas non eſt de intrinſeca ratione earum, imo eſt ſeparabilis ab ipſis: & ideo neceſſe eſt, vt inter eas mediet, & ab eis diſtinguatur. At vero genus & differentia ita per ſe vniuntur (vel potius ſunt vnum in re, licèt diſtinguantur ratione) vt prorſus ſint inſeparabilia ſecundum rem, & quodammodo ſecundum rationem: nam, licèt conceptu præciſiuo poſſit differentia intelligi ſine genere, tamen non poteſt concipi negatiuè vt exiſtens ſine genere, ſeu non actuando genus. Et ideò ſicut in modis realibus, qui ſolum modaliter diſtinguuntur à rebus quas modificant, dicimus non vniri ipſis rebus per vnionem diſtinctam, ſed ſe ipſis; ita multo maiori ratione differentia concipienda eſt tanquam modus eſſentialis ſpeciei, & per ſe ipſam contrahens & actuans genus abſque alia vnione media.

XV. *Differentia non cauſat realiter.* Vltimo ex his intelligitur, differentiam, quatenus forma dr̃, non habere propriam cauſalitatem realem: quia cauſalitas realis non eſt niſi inter ea, quæ in re ipſa diſtinguuntur: vel ſaltem neceſſe eſt vt intercedat aliquis realis influxus, & cauſalitas diſtincta ex natura rei ab ipſa cauſa vel effectu: hic autem nihil horum interuenit, quia nec differentia eſt in re diſtincta ab ſpecie, nec à genere, prout per illam contrahitur. Neq; ẽt interuenit ibi aliqua cauſalitas ab ipſa dñ̃a diſtincta. Eſt igitur hæc ſolum conſtitutio quædã ſecundum rõnem ad modum concipiendi noſtrum, quę ſolum per analogiam & proportionẽ ad realem cauſam, forma vel formalis cauſalitas appellatur. Idemque de genere intelligendum eſt, quatenus ei ratio vel cauſalitas materiæ attribuitur. Nec refert, ꝙ res ex his conſtituta, ſæpe ſit vera ac realis eſſentia, vt homo, aut equus; nã licèt talis eſſentia in ſe realis ſit, tamen vt ſic cõpoſita, non eſt ens rei, ſed rationis, cùm compoſitio ipſa rationis tantum ſit.

XVI. *Qualiter genus de toto ſpecie prædicetur.* Sed objiciet aliquis, nam ſi differentia comparatur ad genus vt forma, & genus ad differentiã vt materia: ergo vtraque comparatur ad ſpeciem ſeu definitum, vt pars ad totum: ergo neutra poterit abſolutè, & in recto prędicari de ſpecie: quia pars licèt poſſit in obliquo, aut denominatiuè prædicari de toto, non tamen abſolutè, & in recto: non enim dicimus; [Homo eſt materia,] ſed [habet materiam,] vel [eſt materialis:] erunt ergo falſæ hæ locutiones: [Homo eſt animal,] & ſimiles. Hæc objectio ſolum propoſita eſt ad declarandam alteram partem concluſionis, qua dicebamus & genus reſpectu ſpecierum, & definitionem reſpectu definiti, ſolere formam metaphyſicam appellari. Communis itaque diſtinctio eſt, genus (& idẽ eſt proportionaliter de differentia) dupliciter poſſe conſiderari, aut precisè, vt dicit talem gradum, & in eo quaſi ſiſtit ex ſe; atque hoc ſenſu eſſe partem, & vt ſic etiam non prædicari de toto, quia redderet hunc ſenſum; hominem, verbi gratia, eſſe animal præcisè, & ſolitariè, & abſtractè ſumptum, ſeu non plus eſſe, q̃ animal: qui ſenſus eſt planè falſus. Et genus ſub hac conſideratione comparatur vt materia ad differentiã, & è conuerſo differentia vt forma ad genus. Et ſic procedũt, quæ hactenus dicta ſunt. Atque in eodem ſenſu ad objectionem conceditur totum quod in ea infertur, nimirum genus & differentiam eſſe partes, & vt ſic non prædicari; nec ſolum partes, ſed etiam elemẽta ab Ariſtotele appellantur, præſertim differentiæ, & genera ſumma, propter ſimplicitatem eorum, & quia in ea fit vltima reſolutio in Metaphyſica, vt patet ex 2. Poſter. c. 14. (*3. Metaph. c. 3. & lib. 5. c. 3.*) Alio vero modo conſideratur genus vt totum, quod potentiale appellãt, ſeu confuſum, quia confuſè dicit totam quidditatem ſpeciei; & hoc modo optimè prædicatur de ſpecie ſeu definito, quia iam non prædicatur vt pars, ſed vt totum: & hic eſt cõis ſenſus huius locutionis, cum enim dicitur: [homo eſt aĩal,] nihil ab homine excluditur, ſed affirmatur, idem ſuppoſitum quod eſt homo, eſſe etiam animal; ſeu hominem eadem forma, & eſſentia qua eſt homo, eſſe etiam animal: vtrumque autem horũ verum eſt. Genus ergo quatenus prædicari poteſt de ſpecie vt quid ſuperius ad ipſam, & quaſi continens ipſam, dicitur aliquo modo habere rationem formæ reſpectu eius, & è conuerſo inferiora, quatenus ſuperioribus ſubijciuntur, & ea quodammodo in ſe ſuſtinent, habent quandam rationem materiæ. Et ſimili vel maiori ratione

tione

Digitized by Google

tione cõparatur ſpecies vt forma ad indiuidua: **A** haec vero vt materia.

XVII. Atque hoc ſenſu intelligo Ariſtot. 5. Metaph. c. 2. cum vtramque partem definitionis reuocat ad cãm formalem: nam quantum ad genus ſpectat, id intelligendũ puto, nõ formaliter vt pars eſt, ſed vt totum quoddã eſt, vt explicui. At vero tota definitio, quia totam eſſentiam declarat, & propria ratio eſt ipſius definiti, & de illo propriiſſimè prædicatur, ideo forma & metaphyſica dici põt, quis non ſit compoſita. Atque ita facile eſt oẽs ſimiles locutiones explicare, quæ ſolũ in analogia quadam & translatione conſiſtunt.

XVIII. Diſcrimen inter metaphyſicã formã, & phyſicam.

Solum ſupereſt breue dubium expediendum, quod oritur ex notanda differentia inter hãc formam metaphyſicam, & phyſicam, ꝙ forma phyſica ſubſtantialis non multiplicatur in eodẽ cõpoſito, vt ſupra diximus: hæc autem forma multiplicari põt: nam & genera eiuſdẽ rei poſſunt eſſe plura, & differentiæ ſimiliter: imò & definitio quamuis totam rei eſſentiam cõtinere & explicare videatur, nihilominus multiplex eſſe poteſt, vt conſtat ex 1. Poſterior. cap. 7. & lib. 2. capit. 8. & 12. & 2. de Anima, cap. 7. Ratio autẽ differentiæ facilis eſt, quia formæ phyſicæ realiter diſtinctæ ita comparantur, vt quælibet cõſtituat perfectam & conſummatam ſpeciem ſubſtãtię, **B** & earum compoſitio eſſe deberet realis, & phyſica: & ideo repugnant in eadem ſubſtantia propriè ac per ſe vna. At vero hæc forma metaphyſica, nempe differentia, nec facit realem compoſitionem, nec diſtinguitur ab alia differentia, niſi per mentis præciſionem & abſtractionem; poteſt autem mens noſtra eandem, rem varijs modis præſcindere & abſtrahere, & ideo poteſt in eadem, plura prædicata generis & differentię cõcipere: quare multitudo differentiarum eſſentialium non obſtat vnitati & compoſitioni per ſe ex genere & differentia.

Detur ne proceſſus in infinitum in prædicatis eſſentialibus.

XIX. Ex hoc vero diſcrimine oritur ſtatim difficultas, nam ſequitur dari poſſe proceſſum in infinitum in his cauſis formalibus ac materialibus **C** metaphyſicis, hoc eſt, in prædicatis quidditatiuis. Conſequens autem eſt contra Ariſtotelem (Ariſtot.) 2. Metaphyſ. cap. 1. vbi notius exiſtimauit non poſſe dari proceſſum in infinitum in partibus definitionis, quæ ſunt genus & differentia, quã in formis ipſis: & ideo ex negatione infinitorũ prædicatorum probat negationem infinitarum formarum. Sequela autem probatur, quia non magis repugnat dari duas differentias in vna re, quàm tres, vel quatuor, & ita de quolibet numero: ergo poteſt in hoc numero in infinitum procedi. Præſertim, quia hic numerus prædicatorum non conſurgit ex rebus aut modis diſtinctis, qui ſint à parte rei in vna & eadem ſubſtantia, ſed ex conceptibus noſtris cum aliquo fundamento in re: ſed nos poſſumus infinitis modis præſcindere, & abſtrahere; & in rebus eſt fundamentum, vt id à nobis fiat propter varias conuenientias & diſſimilitudines, quas vna res habet cum alijs, in quibus conuenientijs hæ abſtractiones fundantur. Et maximè, vrget difficultas, ſi vna ſpecies non tñ comparetur ad alias ſpẽs factas, ſed ad omnes poſſibiles, quæ in infinitũ, & infinitis modis multiplicari poſſunt.

XX. Aliquot rationes quæ pro concluſione afferri ſolent, inefficaces redarguũtur.

Nihilominus abſolutè dicendum eſt cum Ariſtotele etiam in his cauſis formalibus nõ dari proceſſum in infinitum. Ita docent omnes interpretes, qui varias afferunt rationes. Prima eſt, quia alias res conſtituta, eſſet infinitè perfecta, quia quodlibet prædicatum addit aliquam perfectionem. Sed fortè negabitur conſequentia, quia vna finita perfectio poteſt eſſe fundamentum infinitorum conceptuum, qui licèt dicant perfectiones rationes diſtinctas, non augent in re perfectionem. Secunda ratio eſt, quia ſi hæ differentiæ ſunt infinitæ, etiam proprietates quæ ad illas conſequuntur, erunt infinitę. Sed reſpondebitur, ex differentia generica & ſpecifica nõ ſemper conſequi proprietates re diſtinctas, vt patet in his prædicatis [ſubſtantia, ſpiritualis, Gabrielis, &c.] ſed ſatis eſſe vt ipſæ etiam proprietates ſecundum vniuerſales vel ſpeciales rationes proportionatè correſpondeant, vt in ſuperioribus etiam factum eſt.

XXI. Vera ratio cõcluſionis.

Tertia ratio, & maxime probabilis, eſt, quia neceſſe eſt dari ſupremum genus, quod ſit quaſi prima materia huius compoſitionis, & differentia ſpecifica, & intima, quæ ſit quaſi vltima forma: ergo etiã formæ intermediæ neceſſario ſunt in numero finito, & determinato. Maior probatur ab Ariſtotele, quia in his prædicatis quidditatiuis ſemper vnum eſt prius alio, id eſt vniuerſalius, & ad plura ſe extendens: ſed non eſt prius, niſi quia magis recedit ad id quod eſt primum: ergo neceſſe eſt dari etiam ſupremũ aliquod genus. Deinde id patet experientia, diſcurrendo per omnia prædicamenta, & præcipuè in ſubſtãtia, quæ, vt immediatè ſignificat ſubſtantiam completam, eſt ſupremum genus; nullum enim poteſt vniuerſalius reſpectu ſubſtantiarum cogitari: ſuppono autem ens non eſſe genus: quanquam licèt eſſet genus, nihil obſtaret, nam illud eſſet ſupremum. & ita habemus, quod intendimus. Atque ita etiam nil impediet, ſi quis contendat hanc reſolutionem debere fieri vſque ad prędicata tranſcendentia, quia, quamuis id eſſet verum, ſiſteretur in aliquo vltimo. Et ratio eſt, quia in omnibus rebus vel ſubſtantijs datur aliqua prima ſeu minima conuenientia eſſentialis, ſecundum quam abſtrahi poteſt vel prædicatum tranſcendens vel ſupremum genus. Minor autem probatur ex ipſa conſtitutione ſpeciei vltimæ, quia non poteſt eſſe vlla res, quæ non ſit in aliqua vltima ſpecie conſtituta: alias nõ haberet determinatã eſſentiam, nec diuerſam ab alijs determinatis ſpeciebus: vltima autem ſpecies ꝑ aliquam differentiam vltimam conſtitui debet. Nec diſputo nunc, an hæc differentia vltima ſit ſimplex, an coaleſcens ex multis, quarum ſingulæ communes ſint, vt ſignificaſſe vr̃ Porphyrius (Porphyr.) in capit. de differentia; & non parum fauet Ariſtoteles (Ariſtot.) 1. Topicor. cap. 3. & lib. 6. Topic. ca. 3. & 4. & lib. 2. Poſterior. c. 14. hoc enim ad præſens nihil refert, quia ſiſtẽdũ neceſſario eſt in differentijs quæ per alias nõ actuantur: licèt fortaſſe duæ, vel tres ex his ad cõſtituendam vltimam ſpeciem conueniant: nũc enim ſolum de differẽtijs ſubordinatis procedit ratio facta. Prima aũt conſequentia videtur per ſe nota; quia inter extrema,

Digitized by Google

trema, primum & vltimum, non poſſunt dari infinita media, ſicut ſuprà de formis diximus: ratio enim ibi facta, æquè hic procedit.

XXII. *Obiectiones contra prædictam rationem.* Sed hæc ratio duobus modis eneruari poteſt: primò dicendo quod licèt prædicata per ſe ſubordinata in vna linea per modum actus & potentiæ, finita ſint, nihilominus nõ ſubordinata ſeu in diuerſis lineis poſſunt in infinitum multiplicari, vt ſi quis diceret dari plura genera ſuprema; vel ad conſtitutionem vltimæ ſpeciei conuenire plures differentias inter ſe non ſubordinatas, & has poſſe in infinitum multiplicari: vel vnum & idem genus, ſiue proximum ſiue remotum, poſſe ſimul contrahi pluribus differentijs quæ non omnino inter ſe repugnent, nec ſint inter ſe ſubordinatæ: vt verbi gratia, animal iuxta antiquos Philoſophos cõtrahitur per rationale, & per mortale, quæ in homine conueniunt, in alijs ſeparantur: & ſubſtantia poſſet immediatè diuidi per viuens, & per corporeũ, quæ in aliquibus ſubſtantijs conueniunt, in alijs ſeparantur. Ex quo etiam conſequi videtur vt inter ipſas differentias ſit quidam circulus, & viciſſim & mutuò comparentur vt potentia, & actus: nam ſi ſubſtantia immediatè diuidatur in viuentem, & non viuentẽ; rurſus ſuba viuens diuidi poterit in incorporeá & corporeá, ſi aũt è contrario ſubſtantia diuidatur in corpoream, & in incorpoream; corporea diuidetur in viuentem, & nõ viuentem. Quod ſi hoc non eſt inconueniens, quia ſunt reflexiones intellectus, propter eandem cauſam non erit abſurda multiplicatio illa prædicatorum in infinitum. Altera euaſio eſſe poteſt, quia licèt detur ſupremum genus & infima differentia, non repugnat inter ea poſſe per intellectum præſcindi aut diſtingui plura prædicata intermedia in infinitum, ſicut inter extrema puncta lineæ dantur infinitæ partes, vel puncta: nam ſicut hæc ſunt infinita in potentia, ita illa prædicata, prout in re ſunt, dici poſſunt eſſe plura tantum in potentia, quia in re non ſunt actu multa niſi per intellectum diſtinguantur: & ideò licet intellectus poſſit plura & plura in infinitum diſtinguere, non ſequitur in re eſſe infinita niſi in potentia. Ex quo etiam fit vt ea prædicata quæ nos actu diſtinguimus, ſemper ſint finita, tum quia nos non poſſumus niſi finitos conceptus de rebus formare, tum etiam quia omnes cõuenientię & differentię cuiuslibet ſpeciei ad alias quæ factæ ſunt, in certo ac determinato ſunt numero, etiam ſi reſpectu rerum poſſibilium poſſint fortaſſe in infinitũ multiplicari. Atq; ita poſſet quis interpretari Ariſtotelem de differentijs ſeu prædicatis eſſentialibus quæ de facto abſtrahuntur, ſeu abſtrahi poſſunt per diſcurſum vel cognitionem humanam.

XXIII. *Soluuntur.* Sed nihilominus exiſtimo rationẽ factam eſſe efficacem, & ſimpliciter fieri non poſſe vt hęc pręedicata in infinitum multiplicentur. Et in primis ſumo reſpectu cuiuslibet rei dari tantùm vnum genus vel prædicatum ſupremũ & vnã differentiã vltimã. Et prior quidem pars ſatis probata eſt & ratione, & vſu ſeu experientia: de poſteriori verò ab aliquibus dubitatum eſt. mihi tamen æquè certa videtur. Primò quidẽ, quia differentia ſumitur à forma: omnis autẽ forma ſpecie diuerſa ab alia, habet aliquem gradum eſſentialem ſibi proprium, & non communem alijs: ergo ab illo ſumi poteſt differentia omnino propria, & nulli alteri communis. Secũdò, quia nõ poteſt ſpecies vltima conſtitui ſola coniunctione duarum differentiarum communium, quia quælibet earum differentiarum conſtituit ſpeciem ſubalternam & genericam, ſpecies autem vltima non eſt aggregatum duarum ſpecierum ſubalternarum: alioqui neque eſſet vna propria & ſpecialis eſſentia, neque eſſet vnum compoſitum metaphyſicum, ex proprio actu, & propria potentia cõſtitutũ. Vt verbi gratia, in illo exemplo de homine, ſi rationale & mortale ſumerentur vt differentiæ ſubalternæ & communes, nũquam ex aggregatione illarum conſtitueretur homo: ſed ſumendum eſt rationale vt eſt proprium hominis, id eſt vt includit diſcurſum, ſeu aptitudinem ad illum: hoc autem modo rationale erit ſimplex differentia propria hominis: mortale verò eſt de ſe differentia ſubalterna, & communis, non quidem alijs ratione vtẽtibus: nullũ eſt. n. rationale aut intellectuale mortale præter hominem, ſed alijs ſentientibus aut viuentibus. Sic ergo in oĩbus ſpeciebus rerum contingit. Et hoc eſt quod Ariſtoteles dixit 7. Metaphy. text. 43. procedendum eſſe in diuiſione differentiarũ communium, [donec ad indifferentia deueniatur:] id eſt ad vltimas & omnino proprias differentias, vt Diuus Thomas & omnes exponunt: [& tunc] (inquit Ariſtoteles) [tot erunt ſpecies, quot differentiæ. Quælibet enim indiuidualis differentia] (addit Diuus Thomas) [conſtituet vnam ſpeciem ſpecialiſſimam.] *Ariſtotelis dictum explicatur.*

XXIIII. *Intermediæ differentiæ finito numero clauduntur.* Hoc aũt principio poſito, quòd differentiæ intermediæ tantum eſſe poſſint in numero finito declaratur in hũc modum. Et primo ſi differentiales gradus eſſent in re ipſa diſtincti, euidẽs eſt nõ poſſe eſſe niſi finitos, quia eſſent actu plures: ergo finiti, vel infiniti: in re autem finita nõ poſſunt eſſe infiniti gradus perfectionum diſtinctarum: erunt ergo finiti. Eo vel maximè quod illi gradus nõ intelliguntur eſſe inter ſe communicãtes ſicut partes proportionales, ſed oĩno cõdiſtincti, & indiuiſibiles, neque ẽt ita cõparantur ad rem ſicut pũcta ad lineam, quæ ita ſunt indiuiſibilia, vt non augeant quantitatem lineæ, ſed vnaquæque differentia addit certum gradum ac quaſi determinatã partem perfectionis, ex quarum partium cõiunctione cõſurgit integra perfectio ſpeciei, quæ cum finita ſit, non poteſt niſi ex finitis quaſi partibus conſurgere. Vnde, ſicut in latitudine intenſiua qualitatis finitæ, nõ poſſunt diſtingui niſi finiti gradus inter ſe nõ communicantes, ex quorũ coniunctione conſurgat tota qualitatis intenſio finita, ad eundẽ modum eſt in gradibus differentialibus proportionatè philoſophãdum. Quamuis autem hi gradus iuxta ueriorem ſententiam in re nõ diſtinguantur actu: tñ diſcurſus factus eandem vim habet in ordine ad diſtinctionem & conceptionem mentis noſtræ, quia ẽt ut ratione diſtincti, cõcipiuntur ut inter ſe non cõmunicantes, ſi gradus ipſi pręcisè ac formaliter ſumantur, ut ſumi debent. Nã una differentia ſubalterna non includit aliam, quia neq; inferior eſt de conceptu ſuperioris, neque è conuerſo; ſunt ergo differentiales gradus intermedij omnino condiſtincti, & non cõmunicãtes inter ſe: ergo ex hac parte diſtinctio illorum, etiam ſi ſit ſecundum rationem, nõ poteſt

pro-

procedere in infinitum, nec comparari poteſt cum diuiſione partium continui. Aliunde verò quilibet illorum graduum indiuiſibilis eſt ſecũdum conceptum: nam quælibet differentia, ſiue generica, ſiue ſpecifica, indiuiſibilis eſt: eſtq; taliter indiuiſibilis, vt augeat eſſentialiter rei perfectionem in ordine ad conceptum mentis; ergo etiam in ordine ad mentis conceptum non poteſt eſſentia finita diuidi vel conſtitui per huiuſmodi differentias niſi numero finitas, quæ cum indiuiſibiles ſint, non poterit in earum diuiſione procedi in infinitum.

XXV. Et ita manet efficax cõſequẽtia facta in tertia ratione, & ceſſat obiectio inſinuata in ſecunda euaſione, quia in re finita non poſſunt cõtineri, etiam in potẽtia, infinita inter ſe non cõicantia, & augentia perfectionem ſeu quantitatem rei. Quare ſi ſemel concipiantur, & rõne diſtinguãtur omnes differentiæ, quæ in eſſẽtia rei fundari poſſunt, earum numerus augeri nõ poterit, ſiue reſpectu rerum exiſtentium, ſiue poſſibilium: per illas enim conuenit, aut differt ab omnibus, tam quæ ſunt, quam quæ eſſe poſſunt.

XXVI. Et inde etiã facilè excluditur prior obiectio, B nam quacunque ratione multiplicẽtur differentiæ, & ſiue ſubordinatæ ſint inter ſe, ſiue nõ, non poſſunt eſſe niſi in numero finito propter dicti cauſam: quia, ſcilicet finita perfectio non poteſt etiam mente diuidi in plures quaſi partes inter ſe non communicantes, niſi ſolum in numero finito. Probabilius autem eſt differẽtias omnes, quæ ad vnius eſſentiæ conſtitutionem conueniunt, eſſe aliquo modo inter ſe ſubordinatas vt potentiam & actum: aliàs non poſſent vnum per ſe conſtituere. Neque etiam eſt veriſimile in hoc committi circulum, cum habitudines actus & potentiæ adeò ſint inter ſe oppoſitæ.

XXVII. Quocirca quamuis idem genus varijs modis à nobis diuidatur, non tamen ſemper diuiditur per proprias & immediatas differentias, quibus proximè contrahitur & actuatur: & ideo nunquam neceſſe eſt, vt duæ differentiæ nunquam inter ſe comparentur vt actus & potentia. Vt in exemplo poſito, licèt ſubſtãtia diuidi poſſit per [corpoream] & [incorpoream, viuentem] & [non viuentem,] ſemper prior diuiſio eſt immediata C & proxima: cuius ſignum eſt, quòd illa ſumitur quaſi ex intrinſecis principijs, & abſoluta entitate rei; hæc verò ſumitur in ordine ad operationem: & ideò differentia viuentis, prout eſt in rebus corporeis, ſemper comparatur vt actus, & non vt potentia ad gradum corporeum. Et quãuis illa differentia reperiatur etiam in rebus incorporeis, tamẽ reperitur longè diuerſo modo, quia ſubſtantia incorporea eſt (vt ita dicam) totaliter viuens, id eſt, viuit ratione totius ſubſtantię ſuæ, corporea verò ratione partis: quo ſpeciali modo ſumi videtur, cum ponitur differẽtia corporis. Et quamuis demus poſſe dari communem differentiam viuẽtis abſtrahentem ab illis duobus modis, inde ad ſummum fit, aliqua genera non ſubalternatim poſita habere differentiã cõmunem, quod fortaſſe non eſt inconueniens: ita enim cenſuit Ariſtot. 6. lib. Topic. de quo alias.

XXVIII. Sic igitur ſatis declarata & cõfirmata manet tertia ratio; & prima ẽt ex prædicto diſcurſu robur accipit. Secunda vero, ſi non de proprietatibus in rigore, vt dicunt facultates operandi, aut A aliquam aliam rem à ſubſtantia diſtinctã, ſed de quolibet modo eſſendi vel operãdi intelligatur, defendi poteſt, quia hæc genera & differentiæ maximè diſtinguuntur à nobis per ordinem ad aliquã proprietatem huiuſmodi. Vltimò addit Ariſtoteles aliam rationem, nẽpe, quia ſi in his differentijs eſſet proceſſus in infinitum, nunquam poſſet res à nobis ſatis diſtinctè cognoſci aut definiri, quia cognitio ſeu definitio omnino diſtincta incipit à ſupremo genere; & per adiectionem omnium differentiarum peruenit vſq; ad vltimam; quod fieri non poſſet, ſi illæ eſſent infinitæ. Quod maximè habet locum in cognitione humana, quę paulatim procedit ab vna ad aliam, quomodò impoſſibile eſt infinitum pertranſiri, ſucceſſiuè numerando, vt conſtat ex 3. Phyſic. cap. 7. & ſatis eſt per ſe notum. Alia pro conclusione ratio Ariſtotelis.

DISPVTATIO XVI.

De formali cauſa accidentali.

MVlta, quæ de ſubſtantialibus formis dicta ſunt, accidentalibus applicari poſſunt: conueniunt enim aliquo modo in ea communi ratione, & ſecundum eam multa habent communia, hæc hic repetere non oportebit. Tãtum ergo explicabimus, quomodo hæc cauſalitas accidentibus conueniat, & an ſecundum eam rationem aliquid habeant ſingulare.

SECTIO I.

Vtrum omnia accidentia veram exerceant cauſalitatem formalem, & circa quem effectum.

RAtio dubitandi eſt, quia accidens neque eſt cauſa formalis ſui ſubiecti, nec compoſiti: ergo nullum effectum habet: ergo neque veram ac per ſe cauſalitatem. I.
Hæc vltima conſequentia eſt euidens, quia cauſa & effectus correlatiua ſunt: prima vero conſtat à ſufficienti partium enumeratione. Antecedens autem quoad priorem partem probatur, quia ſubiectũ accidentis eſt ſubſtantia: non põt autem accidens eſſe cauſa formalis ſubſtantiæ. Quoad poſteriorem verò partẽ probatur, quia ſi accidens eſſet formalis cauſa cõpoſiti, tale cõpoſitum eſſet per ſe vnum, quia ex cauſa propria & per ſe conſurgit proprius ac per ſe effectus: ſed compoſitum ex accidente & ſubiecto non eſt per ſe vnum. ergo.

Circa hãc quæſtionẽ referri poteſt opinio Aureoli apud Capreol. in 2. d. 18. q. 1. dicẽtis nullũ accidens habere propriam entitatẽ formæ, per quam formaliter afficiat ſubiectum; ſed eſſe ipſã actuationẽ. Quod vix intelligitur, quid ſignificet, niſi fortaſſe intellexit, nullũ accidens eſſe rẽ diſtinctã realiter ab entitate ſubſtãtię, ſed modũ rãtum, quod multis modis repugnat, & diſſonat veritatibus fidei. Quis enim intelligat, accidẽtia in Euchariſtia ſeparari, & manere ſine entitate ſubſtantiæ, & ꝙ non habeãt propriam aliquã entitatem, diſtinctam realiter ab entitate ſubſtãtię: II. Aureoli opinio reijcitur.

Item,

Digitized by Google

A Itē, quomodò poteſt rectè intelligi tota doctrina, quam fides docet de qualitatibus infuſis, ſi illæ nō habēt proprias entitates diſtinctas ab entitate naturali ſubſtantiæ? Eſt prætereà illa ſententia contra experientiam, quantum res phyſica eſſe poteſt: quis enim videns aerem illuminari nunc, & poſteà amittere lumen, non fere videat oculis lumen eſſe entitatem quandam diſtinctā à ſubſtantia aeris? Omitto alia, quæ de quantitate, qualitate, &c. ſuis locis dicemus. Præterea, illa ſententia in eo ſenſu nulla ratione probabili nititur: cur enim repugnat rationi accidētis, quòd habeat entitatem propriam diſtinctam à ſubſtātia, & naturaliter pendentem ab illa? Fortaſſe tñ nō fuit hic ſenſus illius autoris, ſed ꝙ accidens, ſiue ſit res diſtincta à ſubiecto, ſiue non, in re, non diſtinguatur ab actuatione ſeu inhærentia in ſubiecto: omnia enim argumenta quæ ibi refert Capreolus, ad hoc tendere videntur. Iuxta quem ſenſum non excludit, quin accidens eſſe poſſit verè ac propriè forma, malè tamen explicat formalem cauſalitatem eius. Eſtq; etiam in hoc ſenſu periculoſa ſententia, vt ibi notat Capreolus: nam ſi informatio, vel (quod idem eſt) inhærentia accidentis, non eſt in re diſtincta ab B illo, intelligi non poteſt, quomodò accidens ſine ſua actuali inhærentia conſeruetur; quod tñ in Eucharistia fieri, docet fides. Præterea, ſi argumenta, quæ ibi refert Capreolus, eſſent alicuius momenti, idem probarent in forma ſubſtantiali, & informatione eius: omnia enim in hoc potiſſimè inſiſtunt, vt inquirant, quid ſit illa informatio, ſi eſt aliquid diſtinctum ab accidente, an ſit reſpectiuum, vel abſolutum, & alia huiuſmodi, quæ in ſubſtantiali informatione, & in qualibet vnione vulgaria ſunt.

III. Vt ergo quæſtionē propoſitam expediamus, diſtinguenda ſunt varia genera accidentium. Quædam enim ſunt, quæ propriè & intrinſecè afficiunt rem, cui accidere dicuntur: alia, quæ ſolum extrinſecè denominant, vt actio reſpectu agentis, & habitus ſeu veſtimentum reſpectu hominis veſtiti. Priora rurſus accidentia, quædam ſunt habentia propriam entitatem, & realitatem diſtinctam, tam à ſubſtantia, quàm ab C alijs entitatibus accidentalibus. Alia verò ſunt tātum quidam modi affixi alijs entitatibus, qui interdùm realiter ſunt idem cum ſubſtantia, vt verbi gratia, præſentia localis; interdum verò ſunt idem cum alijs accidentibus, vt figura cum quantitate, & relatio ſimilitudinis (ſi eſt modus diſtinctus) cum albedine.

Multiplex accidētium diuiſio.

Accidētales entitates verè cauſant formaliter.

IIII. Dico ergo primò. Accidentia, quæ propriam habent entitatem diſtinctam à ſubſtantia, propriam ac veram exercent cauſalitatē formalem. Non aſſero hanc rationem eis vniuocè cōuenire: in hoc enim eadem ratio erit, quæ de ratione entis, aut de ipſo eſſe; nā, cū forma ſit quæ dat eſſe, ſi eſſe, quod dat talis forma, non eſt vniuocè eſſe, talis forma non erit vniuocè cauſa formalis. Tamen ſicut accidens, quamuis analogicè ſit ens, nihilominus verè ac propriè eſt ens, & nō metaphoricè, verumque ac propriū eſſe reale habet: ita accidēs, quod dat tale eſſe, eſt verè ac propriè cauſa formalis, etſi nō ſit vniuocè talis.

A Præterea, ſubſtantia verè eſt in potentia paſſiua, & receptiua talium accidentium: ergo è conuerſo accidentia ipſa ſunt proprij actus actuantes, & quaſi replentes illam capacitatem receptiuā, eiq; inhærent & ab ea ſuſtentantur: ergo ſunt propriè formæ, propriamque cauſalitatem formalem exercent. Atque ita ſentiunt omnes Philoſophi, & Theologi, qui hæc accidentia cauſas formales vocant. Fauetq; diuina Theologia, dū iuſtitiam inhærentem vocat cauſam formalem noſtræ iuſtificationis. Denique hæc accidentia ſunt cauſæ ſuorum propriorum effectuum, & non extrinſecæ, ſed intrinſecæ, quia per ſe ipſa intrinſece conſtituunt ſuos effectus. Vnde fieri non poteſt per diuinam potentiam, vt tales effectus fiant ſine talibus cauſis, vt album, verbi gratia, ſine albedine. Cum ergo conſtet, hæc accidentia non eſſe cauſas materiales, neceſſe eſt vt ſint cauſæ formales: nullum enim eſt aliud genus cauſæ intrinſecæ præter hæc duo.

Conc. Trid. ſeſs. 6 c. 7.

V. Hinc colligere licet, quatuor illa, quæ in cauſa formali ſubſtantiali ſuprà declarata ſunt, eadē proportione reperiri in hac formali cauſa accidentali: nimirum formale principium ac proximū cauſandi, conditionē neceſſariam, cauſalitatem, & effectum. Principium tam principale, B quàm proximū in hoc genere, eſt ipſa entitas talis formæ, natura ſua apta ad ſic informandum: quæ aptitudo non eſt aliquid in re diſtinctū ab entitate talis formæ, ſed eſt intrinſeca, & eſſentialis differentia eius, nam ad hoc eſt per ſe primò ex natura ſua inſtituta, ſicut de forma ſubſtātiali dictum eſt. Item, quia illa aptitudo omnino eſt inſeparabilis à tali entitate, etiam per diuinā potentiam, quod eſt ſignum non eſſe modum ex natura rei diſtinctum. Præterea, quia ſi aptitudo ad informandū eſſet quaſi potentia quædam ex natura rei diſtincta à forma accidentali, illa eſſet quoddam accidens; de quo rurſus interrogandū eſt, an per ſe afficiat; quod negari non poterit, niſi velimus in infinitum procedere: nec poterit reddi alia ratio, cur illa aptitudo proximè afficiat, vel ſit proxima ratio afficiendi, niſi qa ad hoc eſt intrinſece ex natura ſua inſtituta: C ſed hoc ipſum veriſſime dicitur de ipſa entitate accidentali: ergo in illa ſiſtendū eſt, & dicendū ipſam per ſe ipſam eſſe aptam ad hanc cauſalitatem præſtandam. De cōditione item neceſſaria ad cauſandum nihil peculiare hic dicendum occurrit præter ea, quæ dicta ſunt de forma ſubſtātiali: ſola enim propinquitas & indiſtātia requiri poteſt vt conditio neceſſaria: exiſtentia enim propriè non eſt conditio, vt ibidē declaratū eſt.

Explicatur dicta cauſalitas.

VI. De cauſalitate item eodem modo philoſophandum eſt; negari enim nō poteſt, quin ſit aliquid ex natura rei diſtinctum à forma, & à ſubiecto, quandoquidem poteſt Deus conſeruare totam entitatem formæ accidentalis, & ſubiecti, abſque eo quòd accidēs exerceat ſuam cauſalitatem formalem circa ſubiectum: quod intelligi nullo modo poteſt, niſi actualis cauſalitas ſit aliquid diſtinctum à forma cauſante, & ſubiecto recipiente; nam ſeparatio in re eſt ſignū euidens diſtinctionis in re, vt ſuprà oſtenſum eſt. Addo verò vlterius, huiuſmodi cauſalitatē non

eſſe

Digitized by Google

eſſe aliud ab actuali vnione vel inhærentia accidentis in ſubiecto, ſicut dictum eſt de forma ſubſtantiali: eſt enim eadem ratio proportionalis.

VII. *Aureoli argumenta enodantur.* Oportet tamen hic breuiter ſatisfacere argumentis Aureoli. Primum eſt, quia vel illa informatio eſt quid abſolutum, vel reſpectiuum: ſi abſolutum: ergo ſeparabile à forma per potentiam Dei abſolutam, ita vt tale abſolutum maneat in ſubiecto ſine forma, quia Deus poteſt ſeparare quodcũque abſolutum ab alio. Si verò relatiuũ: ergo eſſe informatum (vt verbi gratia, eſſe albũ) eſt relatiuum. Secũdò; nam ſi eſt quid diſtinctũ à forma, cuiuſnã prædicamẽti eſt? maximè enim erit de prædicamento Actionis; hoc autem dici non poteſt, quia aliàs cauſalitas formæ nõ eſſet formalis, ſed efficiẽs. Tertiò, quia ſi actuatio formæ eſt quid diſtinctum, cum ipſamet maximè actuet ſubiectum, inquiro an actuet per ſe ipſã, vel per aliquid aliud, ſi per aliud, procedetur in infinitum: ſi per ſe ipſam; ergo ſatius fuerit ſtare in ipſa forma. Et ad hæc argumenta reducuntur omnia, quæ ibi latiſſimè Capreolus refert, præter ea quæ pertinent ad diſtinctionem quantitatis à ſubſtantia, quæ ſuo loco tractabimus.

VIII. Ad hæc autem reſpondet Capreolus, ſupponẽdo diſtinctionem realem inter eſſe & eſſentiam, & dicendo actuationem formæ eſſe aliquid diſtinctum à forma: illud autem non eſſe aliud accidens, ſed eſſe ipſius formæ, quod reducitur ad ſpeciem formæ, à qua fluit. Sed id, quod ſupponit, non eſt neceſſarium in præſenti, neq; ſatisfacere poteſt in eius ſententia, ſi conſequenter loquatur: nam implicat contradictionem, ſeparari actuationem illam à forma informante: at verò iuxta illius ſententiam Deus ſeparat eſſe à forma informante in Chriſti humanitate, & eadem ratione poſſet idem facere in forma accidentali. Nec ſatisfacit reſponſio, quam ibi inſinuat, ſcilicet, Deũ non poſſe ſeparare eſſe proprium à forma, niſi illud ſuppleat per aliquod eſſe alienum. Eſtò enim hoc ita ſit, nihilominus illud eſſe alienum, per quod Deus ſupplet eſſe proprium, non eſt effectus formalis formæ. Item, ſeparato, & impedito eſſe proprio, manet informatio propria; ergo eſt aliquid diſtinctum ab eſſe. Et ita eſſet ſine dubio dicendum cõſequenter in illa ſententia, actuationem illam non pertinere ad eſſe exiſtentiæ, ſed ad eſſe eſſentiæ totius compoſiti: eſſeque aliquid prius ipſo eſſe exiſtentiæ, vt patet in Chriſti humanitate, in qua iuxta illam ſententiam, ſolum fuit eſſe eſſentię proprium, & tamen in illa fuit propria actuatio animæ, qua priuata fuit anima in Chriſti morte, cũ tamen non fuerit priuata denuo aliquo eſſe exiſtentiæ. Et quãtitas in Eucharistia priuatur ſua actione, & non ſua exiſtentia. Illa ergo argumenta ſoluenda ſunt abſtrahendo ab illa quæſtione de diſtinctione eſſentiæ & exiſtentiæ.

IX. Ad primum ergo dicẽdum eſt hanc informationem vel actuationem eſſe quid abſolutũ, includens eſſentialiter tranſcẽdentalem reſpectũ. Eſt autem quid abſolutum non vt entitas realiter diſtincta ab entitate formæ, ſed vt modus ex natura rei diſtinctus: & ex hac parte implicat contradictionẽ conſeruari talem modũ ſine ipſa forma, licèt non è cõuerſo. Includit prætereà modus ille tranſcendentalẽ reſpectũ actualis vnionis ad ſubiectũ, & ex hac parte implicat cõtra-

A dictionem manere in rerum natura modum illum, quin ſubiectum maneat affectum, & informatum tali accidente. Neque eſt nouum aut ſingulare, modum abſolutum includere eſſentialiter tranſcendentalẽ reſpectum, ſed eſt valde frequens & commune multis entitatibus, præſertim imperfectis & incompletis. Neque inde etiam ſequitur denominationes ſumptas à formis abſolutis eſſe reſpectiuas, vt album aut eſſe album, & ſimiles: nam hę denominationes non ſumuntur ab vnionibus (vt ſic dicam) ſed à formis vnitis: formæ autem abſolutæ ſunt. Ad ſecũdum rectè dicitur hunc modum informationis reduci ad prædicamentum formæ accidentalis, quia eſt modus cõplens quodammodò eſſe eius, ſicut ſubſiſtentia ſuo modo complet eſſe ſubſtantiæ. Si quis vero diceret has cauſalitates reuocari ad prædicamenta actionis vel paſſionis: non vt actiones, ſed vt cauſalitates ſpecie diſtinctas, fortaſſe non admodum erraret; id vero examinabimus tractando de ſufficientia Prædicamentorum. Ad tertium reſpondeo actuationem pro-
B priè non actuare ſubiectum, ſed vnire formam ſubiecto, per quam formam ſubiectũ actuatur; ſicut actio propriè non agit, ſed coniungit cauſam agentem effectui in ſuo genere. Vnde ſicut actio eo modo quo eſt ab agente, non eſt per aliam actionẽ, ſed per ſe ipſam, ita illa actuatio eo modo quo actuat vel attingit ſubiectum, nõ per aliud, ſed per ſe ipſam attingit. Neque quoad hoc eſt eadem ratio de ipſa forma, quia forma in ſua præciſa entitate non includit eſſentialiter tranſcendentalem reſpectum actualis vnionis, quem tamen includit illa actuatio.

Declaratur effectus huius formæ.

DE quarto, ſcilicet de effectu dicendum eſt, X.
proprium effectum huius formæ eſſe ſolũ cõpoſitum accidentale, nam illud eſt quod primo & immediatè conſurgit ex accidente informante ſubiectũ, & illud ſolum eſt quod intrinſecè & ſuo modo eſsẽtialiter pẽdet à tali forma; ergo hic eſt proprius & vnicus effectus talis for-
C mæ. Deinde, effectus huius formæ non poteſt eſſe ſubiectum ipſum, cum ſit ſubſtãtia, quæ ex ſe eſt prior accidente: ergo oportet vt ſit compoſitũ, quia nihil eſt aliud quod eſſe poſſit. Dicetur fortaſſe inter hæc dari medium, ſcilicet ſubiectũ eſſe affectum accidentali forma, vt verbi gratia, effectũ albedinis eſſe, ſubiectum albere vt ſic dicam, ſeu eſſe album, quod idem eſt. Hoc autem quid diſtinctum eſt à toto cõpoſito ex ſubiecto & albedine: nam dicit tantum effectum relictũ ab albedine in ſubiecto: hic ergo eſt effectus formalis formæ accidentalis, & non totum cõpoſitum. Reſpõdeo, albedinem reddere ſubiectũ album, & cum illo conſtituere tale compoſitũ accidentale, idem omnino eſſe, ſolumq; in modo ſignificandi differre, vt cõſtat ex ipſis terminis, & ex ſuperius dictis de forma ſubſtãtiali. Solum eſt aduertendum accidẽtale compoſitũ licèt in genere cauſæ formalis ſit effectus ſolius formæ accidentalis, abſolutè tamen non conſurgere ex ſola forma, ſed ſimul & maximè ex ipſo ſubiecto. Quo fit vt ille effectus ſignificari poſſit vel præciſè vt cauſatur à forma, & ſic dicimus effectum albedinis eſſe reddere album ſubiectũ,

vel abſolutè, vt ex tali ſubiecto & forma conſurgit hoc albũ: & hoc modo dicitur compoſitum accidentale eſſe effectus formæ accidentalis.

XI. *Soluitur ratio dubitandi.* Nec ratio dubitandi in principio poſita aliquid obſtat: eſt enim æquiuocatio in termino illo [per ſe,] dum ad effectum vt eſt effectus, vel vt eſt vnum compoſitum, applicatur; ipſum enim accidentale compoſitum licèt in ratione entis non ſit per ſe vnum, ſed per accidens, in ratione effectus eſt per ſe effectus formæ accidentalis: ſunt enim hæ diuerſæ habitudines, & rationes formales, & ideò nil vetat illud compoſitum qđ non eſt per ſe vnum, ſed per accidens, quatenus tale eſt, eſſe effectum per ſe accidentalis formæ: nam illud compoſitum, qualecunque ſit, per ſe & eſſentialiter requirit illam formam, quatenus tale compoſitum eſt, vnde ab illa per ſe cauſatur in ſuo genere.

Ex accidente & ſubiecto cur non fiat unum per ſe.

XII. *Ratio aliquorum improbatur.* SEd, vt hoc radicitus explicetur, quæri poteſt, cur ex forma accidentali & ſubiecto non conſurgat ena per ſe vnum, quandoquidem talis forma per ſe ipſam verè ac realiter vnitur tali ſubiecto. Multi exiſtimant rationem eſſe, quia forma accidentalis ſupponit in ſubiecto aliquod eſſe exiſtentiæ: & præterea ipſa confert ſuum propriũ, ac peculiare eſſe exiſtentiæ: ex duplici autem eſſe exiſtentiæ non poteſt vnum per ſe componi, ſed tantum per accidens. Ita Son. 7. Metap. q. 5. & indicat Hẽric. quodli. 10. q. 8. vbi ait, ꝙ ſi accidens non haberet ſuum proprium eſſe in ſubiecto, ſed ſolum eſſe ſubiecti, nullo modo componeret vnum ens per accidens, ſed per ſe. Vnde, vt ibidem refert, nonnulli etiam ex his qui ponebant plures formas ſubſtantiales per ſe ordinatas in eodem compoſito, vt ſaluarent, ex illis conſurgere vnum per ſe, dicebant priores formas non dare eſſe, quando actu ſunt coniunctæ vltimæ formæ. Imò etiam Capr. in 3. d. 17. q. 1. cõcl. 2. exiſtimat probabile, fieri aliquando poſſe naturaliter, vt forma ſubſtantialis det eſſe eſſentiæ, & non det eſſe exiſtentiæ, propter quoddam teſtimonium D. Tho. in opuſc. de Natura materiæ c. 8. cum tamen probabilius ſit, illud opuſculum non eſſe D. Tho. Adde, non defuiſſe Thomiſtas, qui probabile putauerint accidentia non habere proprium eſſe diſtinctum ab eſſe ſubſtantiæ: iuxta quorum ſententiam (ſi verum eſt principium poſitum) ſequitur ex accidente & ſubſtantia fieri vnum per ſe, nam quæ habent idem eſſe omnino ac per ſe vnum, meritò dicentur habere vnitatem per ſe, cum vnum ſequatur ens, & ens ab eſſe dicatur. Veruntamen hęc oĩa fundantur, & ſupponunt diſtinctionem realem inter eſſe & eſſentiam, quam nos exiſtimamus non eſſe poſſibilem, loquendo de eſſentia actuali: & q̃uis eſſet poſſibilis, aut vera, non eſt tñ neceſſaria ad præſentem quæſtionem definiendam. Nã, qualis eſt eſſentia, tale eſt ẽt eſſe: vnde ſicut eſſentia poteſt eſſe vna, vel per entitatem ſimplicem, vel per compoſitionem, ita etiam ipſum eſſe. Si ergo dicantur illa tãtum conſtituere vnum per ſe, quæ hñt vnum eſſe ſimplex, & non compoſitũ, falſum eſt illud principium, & ſine fundamẽto ſumptũ. Si verò ſermo ſit de vno eſſe per cõ-

A poſitionem, ſic quamuis verum ſit formam accidentalem dare ſuum propriũ eſſe, eadem qõ manet, cur ex tali eſſe & eſſe ſubiecti non componatur vnũ eſſe, qđ verè ac propriè ſit per ſe vnum.

Aliter ergo reſponderi põt, formam accidentalem ſupponere completum ac perfectum eſſe ſubſtantiale, & ideò ex eſſe talis formæ & ſubiecti nõ componi vnum eſſe per ſe. Quæ ratio eſt optima, quantum ad accidentia quæ ſubiectantur in ſubſtantia completa. Tñ, quia opinamur quantitatem inhærere in materia prima, cũ qua non facit vnum per ſe, ſed per accidens, ideò addendum eſt, formam accidentalem hoc ipſo ꝙ natura ſua reſpicit ſubiectũ hñs eſſe alterius ordinis, & prędicamenti, & non ordinatur ad conſtituendum vel complendũ illud eſſe in illo ordine & Prædicamento, non conſtituere cum illo unum per ſe, ſed per accidens, quia qđ eſt per ſe vnum, dẽt eſſe unius ordinis & Prædicamenti. Atq; hac ratione ex materia & quantitate non fit vnum per ſe, quia licèt materia hẽat incõpletum eſſe ſubſtantiale, non tñ ordinatur ad quantitatem vt ad actum, quo illud eſſe complẽdum eſt. Et ſimiliter ex aĩa & potentijs ſuis non reſultat vnum per ſe, ſed per accidẽs, quia licèt aĩa

B habeat ẽt eſſe incompletum, non tñ ordinatur ad complendum vnũ eſſe cum proprietatibus ſuis, quæ ſunt inferioris ordinis, ſed per ſe primò ordinatur ad materiam vt ad potentiã eiuſdem ordinis. Itaq; ſicut ſuprà dicebamus, rationem ob quã ex materia & forma fit per ſe vnum, non eſſe aliam, niſi mutuam proportionẽ & habitudinem, quam intrà idem genus hñt, ita è cõtrario ratio ob quã ex accidente & ſubſtantia non fit ꝑ ſe vnum, non eſt alia niſi quia nõ hñt illam proportionem, ſed aliam longè diuerſam: quia licèt ſubſta ſit capax accidentis, non tñ eſt per ſe ordinata ad talem actum, vt ſuprà ẽt declaratum eſt: & è conuerſo, accidens ipſum eſt talis actus, vt non ordinetur ad complendã ſubſtam in ſuo genere, ſed ad perficiendam illam in alio genere.

XIIII. Ex quo ẽt intelligitur hanc vnitatem & rationem eius, non ſolum in eſſe exiſtentiæ, ſed ẽt in eſſe eſſentiæ (qualitercunq; hæc diſtinguantur)

C conſiderandam eſſe, imò per prius in eſſentia vt ſic, & ratione eius in exiſtentia reperiri. Ex materia .n. & forma ſubſtantiali verè fit vna eſſentia propter dictam cauſam. & ideò eſſe illius eſt verè ac per ſe vnum: ex forma aũt accidentali & ſubſtantiali ſubiecto non fit vna eſſentia, & ideò neq; unum eſſe per ſe ex illis reſultat. Quanquã verò forma accidentalis dicatur componere unum tñ per accidẽs, nihilominus per ueram ac phyſicam unionem illud componit: agimus .n. de accidẽtali forma propria, quæ intrinſecè ſuo ſubiecto inhæret: & ideò, ut ſuprà, diſputãdo de unitate, dicebamus, hæc unitas licèt comparatione unitatis per ſe, analogicè ſit unitas, non tñ eſt unitas ſolum per metaphoram, ſed quia uerè & intrinſecè participat aliquã rationem unitatis, in quo multum excedit entia per accidens, quæ per ſolam aggregationem, aut coordinationem talia dicuntur: non .n. omne cõpoſitum ꝑ accidens æqueunũ eſt, ut ibidem diximus. Atq; ita omnino ſatisfactum eſt rationi dubitandi propoſitæ: nam licèt hæc forma conſtituat unum per accidens, tamen quia illud tale eſt, ut aliquam unitatem phyſicã & realem includat,

ideò poteſt illud componere per cauſalitatem A formalem propriam ac per ſe, tali compoſito proportionatam.

Examinantur alij effectus huius formæ accidentalis.

XV. SEd ſupereſt altera obiectio cõtra excluſiuam partem concluſionis, quia non ſolum compoſitum, ſed etiam ipſum ſubiectum accidentis, videtur eſſe effectus accidentis informãtis ipſum, & conſequenter etiam hunc effectum prouenire ex cauſalitate formali formæ accidentalis. Aſſumptum probatur; quia ſubiectum accidentis pendet in eſſe ab ipſomet accidente, & non niſi in genere cauſæ formalis: ergo. Maior patet in compoſito, quod pendet ab vltima diſpoſitione: & clarius in materia, quæ non poteſt eſſe ſine ſua quantitate: & in anima, quæ eſſe non poteſt ſine ſuis potentijs. Præterea, vltra hos effectus poſitiuos habere poteſt hęc forma effectum formalem priuatiuum, qui conſiſtit in abiectione formæ contrariæ: calor enim formaliter expellit frigus, & ſic de alijs. Deinde, vnum accidens videtur poſſe eſſe cauſa formalis alterius accidẽtis, vt quantitas dicitur eſſe ratio eſſendi in loco, cum tamen eſſe in loco, ſit accidens diſtinctum ab ipſa quantitate: & ſimiliter obiectum vel per ſe ipſum, vel per ſpeciem, dicitur eſſe cauſa formalis actus viſionis verbi gratia, imò ipſa potentia viſiua dicitur aliquo modo eſſe cauſa formalis ſuæ viſionis: ideò enim non poteſt Deus facere viſionem aut videntem ſine potentia viſiua, aut ſine concurſu talis potentiæ, quia interuenit ibi cauſalitas formalis, quàm Deus ſupplere non poteſt.

XVI. Ad principalem obiectionem reſpondetur, non eſſe in vniuerſum, ac per ſe loquendo neceſſarium, vt ſubiectum ab huiuſmodi forma accidentali pendeat, vt conſtat in lumine reſpectu aeris, & ſimilibus, quæ ab extrinſeco veniunt. Quapropter etiamſi reſpectu aliquarum formarum interueniat aliqua dependentia ſubiecti ab ipſis, nihilominus per ſe loquendo, forma accidentalis vt ſic in ſua cauſalitate non includit dependentiam ſubiecti ab ipſa. Addo deinde, ſubiectum nunquam pendere ab accidente vt à propria cã formali: in quo oẽs autores conuenire videntur: nam ſi compoſitum ſubſtantiale dependet à proprijs accidentibus, fere omnes reuocãt illam dependentiam ad genus cauſæ materialis quam vocant cauſalitatem diſpoſitiuam: & maximè hoc habet locum in diſpoſitione pręparante & aptante ſubiectum. Nam illa, quæ eſt cõcomitans quaſi conſeruans ſubiectum, non poteſt habere rationem cauſæ diſpoſitiuæ, nedum formalis, cum abſolutè ſupponat eſſe ſubiecti, & ab ipſo manet, vel ratione illius debeatur: & ideò hæc accidentia meritò dicuntur conſeruare eſſe ſubiecti, non à priori vt cauſæ, ſed à poſteriori, vt proprietates concomitantes tale ſubiectũ; quod de intrinſecis omnibus accidentibus verè dici poteſt. Eſt enim fere eadem ratio in omnibus illis, ſolumq; poteſt eſſe differentia in hoc, quod quædam ſimpliciter conſequuntur, alia ordine naturæ ſupponuntur, non quia ſpecialem cauſalitatem habeant præter ſuam informationem, ſed quia ex parte materiæ requiruntur, & ideo ſecundum eam rationem dicuntur ad materialem cauſam reuocari.

Ad primam confirmationem quidam opinãtur accideos effectiuè expellere à ſubiecto ſuum contrarium, & non formaliter. Sed licèt hoc ſit verum de forma accidentali, quæ eſt in agente, reſpectu expulſionis formæ contrariæ quæ erat in paſſo, tamen de forma quæ recipitur in paſſo, & in vniuerſum de formis contrarijs, quatenus reſpectu eiuſdem ſubiecti vna per ſe ipſam repugnat alteri, & expellit illam, illud non poteſt eſſe verum, quia nulla forma expellit effectiuè aliam directè & per ſe efficiendo expulſionem, quia (vt aiunt) nullum agens intendens ad malum operatur: neq; eſt vlla actio, quæ per ſe tendat ad corruptionem, ſed per ſe facit aliquid poſitiuum, ex quo ſequitur priuatio alterius. At verò forma accidentalis quæ eſt in paſſo, non cauſat effectiuè ſe ipſam, neque aliquam aliam formam, per quam ſuum contrarium expellat, nullam ergo efficientiam exercet ad illam expulſionem, ſed ſolùm informando ſubiectum, expellit contrariam formam, eo quod inter ſe habent formalem repugnantiam naturalem reſpectu eiuſdem ſubiecti. Ad argumentum ergo concedo, expulſionem formæ contrariæ pertinere ad effectum formalem formæ accidentalis, non omnis, ſed eius quę habet contrarium. Neque hoc repugnat concluſioni poſitæ, tum quia illa intelligenda eſt de effectu poſitiuo & proprio, qui per ſe primò cauſatur à forma: tum etiã quia dictio excluſiua non excludit concomitantia: hæc autem expulſio formæ contrariæ ita comitatur poſitiuum effectum talis formæ, vt naturali neceſſitate conſequatur ex vi eiuſdem cauſalitatis formalis, qua forma afficit ſubiectum, & componit compoſitum. XVII. Accidens quomodo à ſubiecto expellat accidens.

Ad alteram cõfirmationem reſpondetur nullam formam accidentalem propriè cauſare formaliter aliud accidens diſtinctum à ſe, & à ſua vnione cum ſubiecto, quia vna forma non cauſat formaliter aliam formam. Vnde ſi vnum accidens eſt intrinſecè connexum alteri, erit aut pp naturalem reſultantiam vnius ab alio, quæ ad efficientiam pertinet, aut pp ſubordinationẽ neceſſariam, qua vnum eſt ratio recipiẽdi aliud, quod pertinet ad genus cauſæ materialis. Sic ergo quantitas dicitur eſſe ratio eſſendi in loco circumſcriptiuè vtroque ex dictis modis: nam & eſt ratio per quam ſubſtantia corporea eſt capax talis modi eſſendi in loco, & ad illam naturaliter conſequitur eſſe alicubi dicto modo. Obiectum autem ſi comparetur ad potentiam, quatenus in eam influit ſpeciem, vel quatenus mediãte ſpecie concurrit ad actum, non habet rationẽ cauſæ formalis, ſed effectiuæ, vt per ſe conſtat: ſi verò conſideretur vt terminat & ſpecificat actum, ſic nullam propriam cauſalitatem exercet, ſed puram rationem termini, quam aliqui reuocant ad cauſam formalem, & extrinſecam eam vocant, de quo iam ſuprà diximus: nunc verò ſolum agimus de propria cauſa informante. Denique potentia uitalis nullo modo eſt cauſa formalis ſui actus, ſed actiua & receptiua: ad conſtituendum autem ſubiectum in ratione actualiter uiuentis, id eſt cognoſcentis uel amantis, aut quid ſimile, dici poteſt concurrere XVIII. Accidẽs nullum aliud accidẽs à ſe diſtinctum cauſat formaliter.

Digitized by Google

currere aliqua ex parte formaliter, quia licèt huiuſmodi actualis vita conſummetur formaliter per actum ſecundum, tamen etiam includit primum, quem ſecundus per ſe ac eſſentialiter ſupponit: & fortaſſe hac ratione non poteſt fieri, vt videat quis ſine potentia viſiua & vſu eius, de quo alias.

XIX. *Vnius accidentis vnicus tantum effectus formalis.*

Ex quibus omnibus tandem infertur, effectũ formalem huiuſmodi accidentalis formæ vnicũ tantum eſſe, atque ẽt è conuerſo ad huiuſmodi effectum formalem vnicam formalem cauſam poſſe concurrere. In quo eſt ſimilitudo aliqua inter formam accidentalem & ſubſtantialem, & aliqua differentia, aut diſſimilitudo. Differunt enim, quia ſubſtantiales formæ, nec per ſe, nec per accidens coniungi poſſunt naturaliter in eodem ſubiecto: plures verò formæ accidentales vtroque modo poſſunt ſimul eſſe in eodem ſubiecto: quia cum non conſtituant per ſe vnum, nec dent eſſe ſimpliciter, ſed ſecundum quid, non repugnat huiuſmodi eſſe multiplicari in eodẽ ſubiecto, vel omnino per accidens, id eſt ſine vlla habitudine inter ſe, vt cum album ſit muſicum; vel aliquo modo per ſe, quia vnum ſubordinatur ad alterum, vt potentia ad actũ, vel actus primus ad ſecundũ, quomodo quantum eſt coloratum, & oculus videns. Quo fit, vt priori modo poſſint accidentia ſaltem ſpecie aut genere differentia in eodem ſubiecto multiplicari in quouis numero ſine vllo certo termino: quamuis enim infinita eſſe non poſſint ex generali ratione quòd repugnat infinitum in actu dari: & licèt fortaſſe etiã ex defectu agentium naturalium non poſſint hę formæ vltra certum aliquem terminum multiplicari, tam in eodem, quàm in diuerſis ſubiectis, tamen, quantum eſt ex parte ſubiecti, & ex parte ipſarum formarum accidentalium, nullus poteſt in hoc aſſignari terminus, neq; eſt maior repugnantia in maiori multitudine harum formarum, quàm in minori, quia in his quæ per accidens ſe habent, nihil hoc refert ad repugnantiam eorum, niſi aliunde ſpecialis contrarietas aut oppoſitio intercedat. Secus verò eſt in his quæ per ſe ordinata ſunt, nam hoc ipſo quòd habent inter ſe ordinem per ſe, neceſſe eſt dari in eis primum & vltimum, & conſequenter ſi quæ ſunt media, neceſſe eſt vt ſint in certo numero, eadem ratione qua id ſupra probatum eſt de prædicatis eſſentialibus.

Cur plures accidentales formæ poſſint eſſe in eodem ſubiecto: nõ autẽ plures ſubſtantiales.

XX. Similitudo autem inter accidentalem & ſubſtantialem formam conſiſtit in hoc, ꝙ ſicut ſubſtantiale compoſitum vnica forma cõſtituitur, ita etiam accidentale compoſitum, quatenus ſuo modo vnum eſt, & vnius ſpeciei, per vnicam tantum formam accidentalem conſtituitur, quia ꝑ ſubordinationem generis & differentiæ non fit multiplicatio formarum, etiam in accidentalibus: ex multis autem formis accidentalibus diuerſarum ſpecierum non fit vnum propriè ac immediatè, ſed tantum ratione vnius ſubiecti, quod cum varijs formis multiplicem facit compoſitionem. Dices, Interdum vna forma conſurgit ex coniunctione & proportione plurium, vt temperamentum, ſanitas, pulchritudo, & fortaſſe vnus habitus. Reſpondeo, has vnitates vel nõ eſſe proprias, vel conſurgere ex aliqua vnione talium formarũ inter ſe, & qualis fuerit hæc vnio, talis erit illa vnitas: & ſub ea ratione illa forma tantum eſt vnius ſpeciei totalis, etiam ſi ex pluribus partialibus coaleſcat. Inquiri etiam hic poſſet, an ad eundem effectum formalem poſſint conuenire ſimul duæ formæ accidentales eiuſdẽ ſpeciei; ſed hæc quæſtio diſputata eſt ſupra in cõmuni tractando de principio indiuiduationis. Et deinde addimus, ꝙ licèt tales formæ coniungerentur in eodem ſubiecto, non concurrerent ad eundem effectum formalem, ſed vnaquæque conferret ſuum integrum effectum diſtinctum ab alia, vt ex dictis facile conſtat.

Accidentales modi an, & qualiter cauſent.

SEcundò dicendum eſt accidentia, quæ nõ habent propriam entitatem diſtinctam ab alijs, exercere quidem cauſalitatem formalem, diuerſo tamen modo, quàm aliæ formæ accidentales. XXI.
Prior pars probatur primò inductione, nam figura forma eſt rei figuratę, et ita Ariſtoteles quartã ſpeciem qualitatis ſub diſtinctione nominat formam ſeu figuram: & tamẽ figura non eſt res, ſed modus tãtum diſtinctus. Item, ſitus & vbi, ſeu præſentia localis, formaliter afficiunt ſubiectum, vnde hominem v. g. denominant ſedentẽ, aut ſtantem, vel præſentem, tamen ſunt etiã modi, & non entitates diſtinctæ. Idem dici poteſt de paſſiua rei mutatione. Deinde reddi põt ratio, quia hæc accidentia per ſeſe afficiunt verè & in re ipſa, ſubiecta in quibus ſunt, & cum eis cõponunt vnum accidentale compoſitum; quod quatenus tale eſt, intrinſecè pendet ab eis, vt à proprio actu conſtituente: ipſaque accidentia pendent à ſuis ſubiectis vt à materialibus cauſis: ergo ipſa exercent cauſalitatem formalem circa ſua ſubiecta.

Secunda pars aſſertionis declaratur, nam hęc accidentia, cum non ſint res diſtinctæ ſed modi tantum, non afficiunt ſubiecta mediante aliquo modo vnionis ab ipſis diſtincta ex natura rei, ꝑ quem eis vniantur, ſed ſe ipſis immediatè coniũguntur iuxta doctrinam ſupra traditã de diſtinctione modali, & de natura modi. Vnde fit, in his formis modalibus cauſam ipſam formalem non diſtingui à ſua cauſalitate actuali, quia cauſalitas formæ, vt ſæpe dixi, non eſt aliud ab vnione actuali formæ ad ſubiectum: ergo vbi non diſtinguitur vnio à forma, nec cauſalitas diſtingui poterit. Cuius etiam ſignum eſt, quia huiuſmodi formæ modales non poſſunt manere in rerum natura niſi actu cauſantes ſuos effectus etiã per potentiã Dei abſolutam, non enim poteſt manere ſeſſio niſi conſtituat ſedentem &c. quod in vniuerſum de modis eſt in ſuperioribus demonſtratum, ſcilicet, conſeruari non poſſe ſeparatos à rebus quas modificant: non poſſunt autem eis eſſe coniuncti, quin eas afficiant formaliter: nõ poſſunt ergo actu eſſe quin actu cauſent: ſignũ eſt igitur actualem cauſalitatem eorum non eſſe diſtinctam ab ipſis, ſed intrinſecè & eſſentialiter in eorum rationibus includi. In hoc ergo eſt differentia inter hos modos, & alias proprias formas, in reliquis verò omnibus proportionaliter conueniunt. XXII.

Solũ põt circa hos modos dubitari, qa ex prędicta aſſertione ſeq̃r modũ vnionis ſeu inhærentiæ XXIII.

entitatis accidentalis eſſe formam ex natura rei diſtinctam à forma inhærente, v.g. ab albedine: hoc autem videtur abſurdum, aliàs quotieſcunque forma eſt res diſtincta à materia, erit neceſſarium vt duæ formæ interueniant & coniungantur, vt effectus formalis poſſit conſurgere. Deinde ſequitur generationem eſſe formam materiæ ex natura rei diſtinctam à forma quæ per generationem introducitur: & idem erit de alteratione & quauis mutatione, ſeruata proportione.

Obiectio cõtra ſupra dicta.

Diſſoluitur.

Reſpondetur in primis, quamuis hæc omnia concedantur, in re nihil eſſe abſurdi, ſi vocum æquiuocatio tollatur; nam hæ formæ & ſunt diuerſarũ rationum, & ad diuerſos effectus ordinantur: quare nihil eſt abſurdi quòd in eadem re multiplicentur, & quòd idem modus qui eſt via ad terminum, ſit forma imperfecta reſpectu ſubiecti, vel quòd idem modus informationis, qui vt eſt à forma, eſt cauſalitas eius, vt illam vnit, & afficit, ſit aliqualis forma eius. Addo verò deinde, vt melius & proprius loquamur, quoſdam eſſe modos, qui in latitudine entis non cõſtituunt ſuas proprias ſpecies, ſed reducuntur ad ſpecies vel Prædicamenta aliarum rerum vel formarum, quia ſolum ſunt tanquã conditiones requiſitæ, vel cauſalitates earum intrinſecæ: & hi modi nõ B habent propriam rationem formæ, ſed retinent propriam rationem modorum ſubſtantialium, & accidentalium. Et hac ratione neque vnio animæ rationalis v.g. dici poteſt forma, quia nec ſubſtantialis, neque accidẽtalis dici poſſet. Item neque vnio humanitatis ad Verbum, nec propria ſubſtantia verè dici poteſt forma, vt infrà oſtendemus. Sic ergo neque inhærentia accidentalis formæ dici poteſt forma, neque accidens diſtinctum, ſi propriè loquamur, ſed modus accidentis. Concluſio ergo poſita, intelligenda eſt de prioribus accidentibus; illa enim tantum, propriè & abſolutè loquendo, accidentia, ſeu formæ accidentales dicenda ſunt. Denique dici poteſt argumento illo rectè oſtendi hos modos, in vniuerſum loquendo, imperfectam cauſalitatem formalem participare, habereque alium peculiarem afficiendi modum, ad cauſam formalem pertinentem. C

Extrinſecus adiacentes formæ, aut denominantes, nil cauſant.

XXIIII. Dico tertiò. Accidentia impropria, quæ ſolũ extrinſecùs denominant aut adiacent, non exercent veram cauſalitatem formalem, ſed ſolũ ſecundum quandam proportionem, denominationem eius participant. Probatur inductione, nam actio non eſt forma agentis, quia nõ afficit illud, nec dat illi aliquod eſſe, neque cum illo cõponit aliquid verè vnum. Idẽ eſt de viſione v.g. reſpectu obiecti, quod viſum denominat: quis enim dicat viſionem eſſe formam rei viſæ? Idem eſt de indumento reſpectu hominis veſtiti, & de ſuperficie circundante ac continente reſpectu rei contentæ, & de omnibus ſimilibus. Quorum omnium ratio eſt, quia hæc omnia nullum eſſe reale conferũt illis rebus quas extrinſecè denominant: ergo non ſunt veræ formæ reales, cum forma ſit quæ dat eſſe. Item quia hæc omnia non habent veram & realem vnionem A ad res quas denominant: forma autem non cauſat niſi media vnione: ſiue ſit diſtincta à forma, ſiue non: ſecluſa.n. vnione phyſica non eſt compoſitum verè vnum: vbi autem non eſt propria compoſitio ex qua reſultet compoſitum quod ſit vnum aliqua phyſica vnitate, non poteſt intercedere vera & phyſica cauſalitas formalis. Tandem cauſalitas formalis & materialis ſunt quaſi correlatiuæ, nam ſibi inuicem correſpondent: ſed in his rebus quæ extrinſecè denominantur ab alijs, non intercedit vera cauſalitas materialis; neq; enim agens dici poteſt cauſa materialis actionis, & ſic de alijs: ergo neq; res ſic denominantes extrinſecè, ſunt veræ formæ. Cuius etiã ſignum eſt quòd Deus denominatur agens vel creator, ab actione vel relatione quæ eſt in creatura, & tamen nemo dixerit talem actionem comparari ad Deum vt veram formam eius. Secluſa autem ab his rebus cauſalitate formali vera ac phyſica, nihil in eis relinqui põt ob quod vocentur aliquo modo extrinſecæ formæ, niſi proportio aliqua: quæ in hoc conſiſtit, quòd huiuſmodi res dicunt aliquas habitudines ad alias res quas denominant, in quibus ſe gerũt ad modum vltimi termini, vel actus, & ideò denominare B videntur ad modum formarum. Atq; ita explicata manet & confirmata concluſio quoad vtramq; partem. Quomodo autem hæc verè dicantur conſtituere aliqua prædicamenta accidẽtium, vel aliquas ſpecies eorum, declarandum erit infrà, cum de ſingulis rationibus prædicamentalibus diſſeremus: quomodo item in his denominationibus ſoleant quædam entia rationis fundari, in propria diſputatione dicemus; & ideo nulla ſupereſt circa hoc difficultas hoc loco tractanda.

SECTIO II.

Vtrùm omnis forma accidentalis educatur de potentia ſubiecti.

C Ex omnibus quæſtionibus quas de forma ſubſtantiali tractauimus, ſola hæc ſupereſt circa accidentalem formam quæ peculiarem declarationem requirat: nam ſi attentè conſiderentur quæ in ſuperiori ſectione dicta ſunt, ibi comprehendimus omnia quæ ad rationem phyſicæ formæ ſpectant, quę verò pertinent ad rationem formæ metaphyſicæ, ex ſect. vltima præcedentis diſputationis ſumi poſſunt. Nam in vltima eius parte oſtendimus, genera, & differentias eadem ratione & proportione in accidentibus reperiri. I.

Senſus quæſtionis explicatur, certa ab incertis ſeparando.

II. Igitur, vt in præſenti dubitatione ſeparemus certa ab incertis, ſupponenda eſt trimembris illa diuiſio præcedẽti ſectione propoſita de entitate propria formæ accidentalis, de mõ accidentali, & de accidente ſolum extrinſecùs denominante. Et de hoc quidem tertio mẽbro nihil dicere oportet, nam certum eſt hæc oĩa prædicata quæ extrinſecùs alia denominant, non educi

de po-

Denominationes extrinſecæ nõ educuntur de potentia ſubiecti.

A de potentia earum rerum quæ ab eis denominantur extrinſecus, cum in illis non ſint vt in ſubiecto, & ab eis vel ſimpliciter non pendeant, ut indumentum ab homine, & ſuperficies continens à re contenta; vel ſi pendent, non eſt in genere cauſæ materialis, ſed vel efficientis, ut actio ab agente: uel obiectiuæ, ut viſio ab obiecto. Eſt igitur aduertendum ſemper eam rem quæ extrinſecus aliam denominat, eſſe intrinſecè in aliqua alia re, nam vel eſt ſubſtantia aliqua, & illa eſt in ſe, vel eſt entitas aut modus accidentalis, & ſic neceſſe eſt eſſe intrinſecè in aliquo ſubiecto, à quo ſuſtentetur. Vnde quando de nouo fit quælibet res quæ aliam intrinſecè denominat, modus productionis aut eductionis eius non eſt conſiderandus reſpectu rei extrinſecus denominatæ, ſed reſpectu illius rei vel ſubiecti à quo eſt denominatio. Vnde ſi illa res ſit ſubſtãtia, in ea erit productio totius, & eductio formæ ſicut in alijs ſubſtantijs: ſi autem fuerit forma aut modus accidentalis, erit eadem ratio de his, quæ de cæteris accidentibus.

III.
Varij modi quibus fiũt accidentales formæ.

Rurſus diſtinguere oportet duplicem modũ quo accidentia fieri ſolent, ſcilicet aut per ſe per B propriam actionem, aut per reſultantiam. Item inter formas accidentales, quædam ſunt naturalis ordinis, quædam verò ſunt ordinis ſupernaturalis, ut gratia, lumen gloriæ, & ſimiles. Et eadem diſtinctio adhiberi poteſt de modis accidentalibus: nam quidam ſunt naturales, ut figura terræ, uel vbi: alij ſunt ſupernaturales, ut modus exiſtendi corporis Chriſti in Euchariſtia. Et addere hic poſſumus tertium membrum, nam quidam modi dicuntur eſſe non naturales, nec ſupernaturales, ſed artificiales, quod membrum non babet locum in proprijs formis ſeu entitatibus accidentalibus, quia nulla eſt quæ per artem propriè fiat, niſi fortaſſe vel quatenus ars adiuuat naturam, ut in ſanitate, vel quatenus per artem applicantur actiua paſſiuis, ut ſi aurum fit per artem alchimiæ, & hoc modo fiunt alia miſta vt liquores, &c. Quæ formæ omnes non ſunt artificiales propriè niſi fortaſſe per quandam denominationem extrinſecam, intrinſecè enim ſunt formæ phyſicæ ac naturales, & non C ſolum accidentales, ſed interdum etiam ſubſtantiales eſſe poſſunt, & eiuſdem rationis cum ijs quæ naturaliter fiunt. Vnde quod applicatio agentium & patientium per artem fiat, nil obſtat quominus per veram eductionem fiat. Propriè ergo artificiales formæ tantum ſunt quidam modi, omnes enim in figura aliqua conſiſtunt: quia virtus effectiua humana quæ arte regi aut dirigi poteſt, non poteſt amplius extendi, cuius rationem infrà videbimus: figura autem quælibet ſolum eſt modus quidam rei quantæ, ut per ſe cõſtat.

IIII.
Accidentia naturalia quæ per trãſmutationẽ fiunt, ex ſubiecti potẽtia educuntur.

Ex his ergo omnibus unum tantum eſt certum nimirum accidentales formas naturalis ordinis quæ per propriam actionem, propriamq́; ſubiecti tranſmutationem fiunt, educi de potentia ſubiecti, nam in his manifeſtè concurrunt omnia, quæ ad eductionem de potentia materiæ neceſſaria eſſe poſſunt, quod à fortiori ex dicendis conſtabit. Alia verò multa dubia ſunt & incerta, quæ ſigillatim attingemus, & breuiter expediemus.

Dubium de qualitatibus intentionalibus.

V.

PRimum dubium eſt, an qualitates quædam, quę naturales ſunt, prout naturale à ſupernaturali diſtinguitur (vocantur autem intentionales, & ea ratione à qualitatibus omnino naturalibus & phyſicis diſtingui ſolent, ut ſunt ſpecies intentionales & ſimiles) dubium (inquam) eſt, an huiuſmodi qualitates educãtur de potẽtia ſubiecti. Aliqui enim hoc negant, ut Soncin. 7. Metaphyſicæ, q. 8. quam opinionem ſequuntur in 2. ſentent. Ægid. d. 13. q. 2. Thomas de Argẽt. arti. 3. Carthuſ q. 1. qui hoc extendit ad lumen, quod in aere, vel alio corpore diaphano ab extrinſeco producitur: quod etiam docuit Alẽſ. 8. Metaph. tex. 13. Fundamentum eorum eſt, quia hæ formæ fiunt in inſtanti, & ſine reſiſtentia & abiectione contrarij, & conſequenter ſine tranſmutatione materiæ, & ideò appallantur formæ ſine materia: ergo non educuntur de potentia materiæ. Et confirmatur, quia hę qualitates non ſolum fiunt in corporibus elementaribus, ſed B etiam in cęleſtibus: at verò nulla forma educi poteſt de potentia cęli, aliàs cęlum eſſet alterabile, & reciperet peregrinas impreſſiones.

Sententia aliquorum. Soncinas. Ægidius. Alenſis. Argentin. Carthuſ.

VI.
Dubij cenſdatio Richard. Heruæus.

Sed hæc ſententia nulla firma ratione nititur: & ideò dicendum eſt, huiuſmodi accidentia omnia educi de potentia ſubiectorum, in quibus recipiũtur. Ita tenet Richard. in 2. d. 13. art. 2. q. 1. & Heruęus d. 18. q. 1. ar. 2. & quod l. 7. q. 20. Et probatur, quia hæ qualitates fiunt ab agentibus naturalibus: ergo non fiunt ex nihilo: ergo fiunt ex præſuppoſito ſubiecto concurrente per ſuam naturalem vim in genere cauſæ materialis ad eſſe & fieri talium formarum: ergo verè educuntur de potentia ſubiecti. Omnes enim aliæ conditiones, quæ ad eductionem requiruntur, ſunt voluntariè confictæ abſque vlla ratione. Nam, quòd forma accidentalis in inſtante fiat, quid impedit eductionem? nam etiã ſubſtantialis forma in inſtante fit. ſolum ergo inde ſequitur dari poſſe eductionem inſtantaneam & ſucceſſiuam, ſicut & mutationem. Nec refert, quod ad eductionem ſubſtantia- C lis formæ præcedat ſucceſſiua alteratio præuia, nã vt ſupra oſtendi, ratio eductionis non conſiſtit in habitudine ad præcedentem alterationem, ſed in intrinſeco modo & cauſalitate talis actionis. Vnde quoad hoc per accidens eſt, quod præuia alteratio præcedat propter abijciendam formam contrariam. Deinde gratis etiam dicitur, eſſe neceſſarium ad eductionem, quòd forma habeat contrarium, cum hoc neceſſarium non ſit ad realem actionem, & mutationem ex præſuppoſito ſubiecto, quæ in genere cauſæ materialis concurrat ad eſſe & fieri ipſius qualitatis. Et declaratur præterea in lumine, quod contrarium non habet, nam illuminatio talis eſt actio, vt per eam non per ſe primò fiat forma luminis, ſed illuminatum: unde illa eſt quædam accidentalis generatio, nam ibi concurrunt tria generationis principia, quæ in omnibus Prædicamentis eadem ſunt proportione ſeruata, teſte Ariſtotele 12. Metaphyſicæ Omnis autem generatio, per quam fit ſeu comproducitur forma, eſt eductio eiuſdem formæ, alioqui nulla certa ratio eductionis aſſignari poterit:

ergo lumen verè educitur de potentia ſubiecti, & eadem ratio eſt de alijs qualitatibus intentionalibus.

VII. Tandem, cum dicuntur hæ qualitates fieri in ſubiecto ſine tranſmutatione ſubiecti, duobus modis id intelligi poteſt. Primo abſolutè & ſimpliciter ſine ulla mutatione reali, & hic ſenſus eſt falſus; nam cum realiter aliquid recipiant, & de potentia in actum reducantur, neceſſe eſt aliquo modo mutari realiter, ideſt tranſire ex carētia alicuius eſſe ad habendum illud. Alio modo intelligi poteſt de tranſmutatione corruptiua, ſeu amiſſiua alicuius propriæ & connaturalis perfectionis, vel diſpoſitionis: & hoc modo verè dicuntur hæ formæ fieri in ſubiecto ſine trāſmutatione eius: ſed talis tranſmutatio eſt impertinens ad eductionē: cuius ratio non cōſiſtit in abiectione alterius formæ, niſi quando, & quantum neceſſaria eſt ad inductionem alterius. Si autē poſſit fieri inductio formæ ſine corruptione vel abiectione alterius, non erit neceſſaria talis tranſmutatio ad eductionem, ſed ſufficiet mutatio perfectiua. Quod declaratur in hunc modum, nam ibi eſt vera inductio formæ in ſubiectū, & non eſt inductio formæ aduenietis de foris (vt Ariſtotelis verbis vtar) ideſt, non eſt mera vnio præexiſtentis formæ: ergo eſt vera eductio formæ, quæ in naturali potentia ſubiecti continebatur, & aliter fieri non poterat.

VIII. *Quæ mutatio cęlo repugnet, quæ non.* Atque ex his reſponſum eſt ad fundamētum contrariæ ſententiæ. Ad confirmationem autem negatur non poſſe has formas educi de potētia cœli, nam in potentia eius continentur, tā ipſæ, quàm mutationes, per quas naturaliter fiunt. Nec cęlo repugnat omnis mutatio perfectiua, aut productiua, ſed illa tantum, quæ aliquo modo diſponit ad corruptionem, ſeu quæ extrahit ipſum à connaturali ſtatu ſibi debito. Quòd ſi nomen alterationis ad inſtantaneam & perfectiuā mutationem extendatur, ſic non repugnat cęlum alterari: vſitato tamen more loquendi alteratio non dicitur, niſi ſucceſſiua mutatio, quę ad vnam qualitatem tendit ex cōtraria: & hoc modo dicitur cęlum inalterabile: ſic autem ſumpto alterationis nomine, latius patet eductio qualitatis quàm alteratio. Quin potius addo, non ſolum has qualitates corporales, ſed etiam ſpirituales, quæ per propriam actionem fiunt modo naturali, educi de potentia ſubiecti, in quo, & ex quo fiunt. Sic enim intellectus agens non creat ſpecies intelligibiles, ſed educit eas de potentia intellectus poſſibilis, in cuius naturali potentia continentur, & ab ea pendent in fieri, & in eſſe vnde ex ea educuntur in actum per virtutem intellectus agentis. Et eadem ratione actus vitales tam intellectus, quàm voluntatis, & in hominibus, & in angelis, fiunt per eductionem: nam antea continebantur in potētia nō tantum actiua, ſed etiam receptiua ſuarum potentiarum, a quibus naturaliter pendent in fieri, & in eſſe: hæc autem ſolum ſunt de ratione eductionis, ut amplius in ſequenti dubitatione confirmabimus.

Dubium de qualitatibus ſupernaturalibus.

IX. Secundò dubitari poteſt, an formæ etiam ſupernaturales, quæ à Theologis dicuntur per ſe infuſæ, educantur de potentia ſubiecti, in quo

A fiunt. Quidam abſolutè negant, quia ad has formas non eſt in ſubiecto naturalis potentia: ergo non poſſunt inde educi. Et cōfirmatur: nam nihil educitur, niſi vnde continetur: anima autem exempli cauſa, nullo modo continet gratiam in ſua ſubſtantia: ergo non poteſt inde educi. Et eadem ratio eſt de omnibus qualitatibus ſimilibus. Tandem, hac ratione aliqui Theologi dicūt gratiam & ſimiles formas creari: alij concreari: omnes verò dicunt ſaltem infundi, ut extrinſecus aduenire, non verò educi ſignificent. Sed quamuis verum ſit, productionem harum qualitatum non eſſe naturalem eductionem, ut argumenta facta probant, non tamen cenſeo eſſe extra latitudinem eductionis formæ de potentia ſubiecti, ſed potius ſicut qualitas quędam eſt naturalis ordinis, alia ſupernaturalis: vtraq; tamen eſt vera qualitas: ita illa eductio formæ accidentalis, alia eſt naturalis ordinis, alia ſupernaturalis, vtraque tamen eſt vera eductio. *Fonſeca lib. 5. Metaph. c. 2. q. 4. Conimbricenſes lib. 1. phyſ. c. 9. q. 12. Aliquorum placitum & eorum fundamētum.*

X. *Dubij explicatio.* Qua propter ſimpliciter dicendum erit, has qualitates fieri per eductionem de potētia ſubiecti, atque ita communiter loquuntur Theologi, præſertim recentiores, tractantes de gratia, & de effectione ſacramentorum, ut notaui in 1. & 3. tom. 3. p. Et probatur omnibus rationibus factis

B in priori dubitatione, nā omnes conditiones, ad eductionē requiſitæ, & omnis dependentia, cauſalitas, ac modus effectionis in his formis reperiuntur. Solum eſt diſcrimen, quia ad has formas non concurrit ſubiectum per naturalem potentiam, quam conditionem dicti autores requirūt in ſubiecto, ut forma dicatur de illius potentia educi: quod tamen non probant: vnde ſolum videtur illa cōditio adiecta ad has formas excludēdas, quomodò poteſt unuſquiſque aliam conditionem excogitare & adiungere, ut alias formas excludat: & ita nihil erit firmū, niſi aliqua ratione eductionis ex generali aliqua & firma ratione ſtabiliatur. Illa ergo conditio, quamuis ſit neceſſaria ad eductionem naturalem, non verò ad eductionem ſimpliciter, ſub qua eductio ſupernaturalis continetur, ad quam non requiritur ex parte ſubiecti potentia naturalis receptiua, ſed obedientialis ſufficit. Cut enim, ſicut datur qualitas

C naturalis & ſupernaturalis, & intellectio naturalis & ſupernaturalis, & effectio naturalis, & ſupernaturalis ex præſuppoſito ſubiecto, nō dabitur etiam eductio ſupernaturalis diſtincta a naturali, tā ex parte principii actiui, quàm paſſiui, licèt in generali modo eductionis conueniant? Et declaratur tādem hac ratione, nā eductio formæ immediatè, & adæquatè condiſtinguitur à creatione formę in his quæ p propriam actionem fiunt, inde namque Philoſophi in cognitionem eductionis formæ peruenerūt, quia intellexerunt, formas non fieri per creationem: ergo ſupponunt omnem formam quæ per propriam actionem fit, & non creatur, educi de potētia ſubiecti. Et quidem meritò, nam quod creatur, fit ex nihilo, id eſt ex nullo ſubiecto, & abſq; concurſu cauſæ materialis; educi autem nihil aliud eſt, quàm fieri ex ſubiecto cum prædicto concurſu & dependentia in fieri & in eſſe.

Sed reſpondere poſſunt, creationem requirere ut ſit ex nullo ſubiecto, vel ſaltem ex nulla potentia naturali ſubiecti, non verò eſſe cōtra rationem creationis, ut ſit productio, aut XI.

effectio

effectio formæ ex ſubiecto ſecundum potētiam tantum obedientialem. Sed hoc repugnat ratio ni creationis, prout ab oībus Doctoribus concipitur, & exponitur, nimirum qd ſit productio entis ex nihilo: nam forma, quæ fit ex præſuppoſito ſubiecto quacunque ratione, non poteſt verè dici fieri ex nihilo. Vnde D. Thomas, & oēs colligunt creationem propriam ſemper terminari ad rem ſubſiſtentem, quia forma inhęrens, cum ex ſubiecto pendeat in fieri & in eſſe, non poteſt terminare creationē. Præterea, actio per quam fit talis forma (ſiue educatur ex potentia naturali, ſiue obedientiali ſubiecti) non terminatur per ſe primò ad ipſam formam in ſe, ſed ad compoſitum ſeu informatū tali forma vt ſic: ergo, ſicut quod per ſe primò fit per actionem, qua fit calor, non eſt ipſe calor, ſed calidum: calor autē confit, ſeu comproducitur; ita quod per ſe primò fit per actionem, qua fit gratia, non eſt gratia, ſed gratum: illa autē actio prout terminatur ad gratū, non poteſt eſſe creatio, quia creatio eſt productio totius entitatis, quæ eſt in termino primario talis actionis: per illam autem actionem nō fit tota entitas compoſiti grati, ſed ſolū cōpletur in eſſe grati: ergo neque illa actio, prout per illam comproducitur gratia, poteſt habere rationem creationis: hac.n. de cauſa nulla forma pendens à ſubiecto in fieri, creatur, quia non per ſe primò fit, ſed confit per actionē qua producitur cōpoſitum abſque creatione. Quod tandem à contrario declaratur, quia quando talis forma deſinit, non annihilatur, quia ſolum condeſinit (vt ita dicam) ad deſitionem compoſiti, quod non annihilatur.

XII. *Accidentia ſupernatura lia non creantur, nec concreantur.* Ex his ergo ſatis (vt opinor) conuincitur non creari has qualitates ſupernaturales, dum fiunt dependenter à ſubiecto, etiam ſi ſit per potentiā receptiuam obedientialem: & inde apertius concluditur non poſſe dici concreari, per ſe loquendo, & ex vi talis actionis. Nam licèt interdū fiāt ſimul cum creatione ſubiecti, & tunc concreari dicātur, tū id eſt per accidens, & ſolum per extrinſecam denominationem: loquendo tamen per ſe, & ex vi propriæ actionis per quam fiunt in ſubiecto, non poſſunt concreari: quia tunc forma concreari dicitur, quando per actionem, qua ipſa comproducitur, creatur totum compoſitum quod ex tali forma conſtat: ſed compoſitum, quod ex hmōi forma conſtat, nō creatur per illam actionem, quia non fit abſolutè & ſimpliciter in quantum ens, ſed ſolum in quantum tale compoſitum: vnde non fit ex nihilo, ſed ex præſuppoſito ſubiecto: ergo neque huiuſmodi qualitates poſſunt dici concreari, niſi latè ſumatur nomen [creationis] pro quacunque effectione ſeu temporali productione. Si ergo hæc accidentia nec creantur, nec concreantur, reſtat vt educantur: nam (vt dixi) eductio proximè opponitur creationi ſumptæ, & adæquatè contra illam diuiditur. Nec refert, quòd productio harū qualitatum vocetur infuſio: ſolum enim ita vocata eſt ad ſignificandum prouenire ab extrinſeca & ſuperiori cauſa, & non acquiri per intrinſecam virtutem & actionem, ſicut ſolent acquiſiti habitus comparari. Non fit autem illa infuſio ſine dependentia à ſubiecto in fieri & in eſſe: neque enim cogitanda eſt, ſicut infuſio aquę in vas, ſed ſicut infuſio luminis in aerem: & ideò talis infuſio non eſt extra latitudinem eductionis. Atque ita ſatisfactum eſt motiuis contrariæ ſniæ, & explicatus modus loquendi Theologorum. Nec eſt inconueniens concedere gratiam contineri in potentia obedientiali animæ, nam contineri in obedientiali potētia, nihil aliud eſt, quā quod Auguſtinus dixit: [Poſſe hēre fidem naturę eſt hominum.] Et ideo optimè etiam dr̄ gratia ex potentia obedientiali animæ educi, quia non eſt nata per ſe fieri, ſed dependenter ab anima, vel alia natura habente ſimilem capacitatem. *Auguſtini dictum exponitur.*

Corollaria è ſuperiori doctrina.

XIII. Ex dictis intelligitur primo, formam accidētalem ſupernaturaliter factam in ſubiecto quoad modum tantum, & non quoad terminum, multo magis fieri per eductionem, & nō per creationem. Exempla ſunt de potentia viſiua, quæ cæco diuinitus reſtituitur, & de ſanitate, quæ miraculosè fit abſque ordine vel diſpoſitione naturalium cauſarum. In his.n. licèt modus agendi ſit ſupernaturalis, tamen forma, quę fit, naturalis eſt: & in ſubiecto recipitur ſecundum potentiam, & capacitatem naturalem, & ab illo pendet in eſſe & in fieri, etiam prout tali modo fit: nā illa actio etiamſi quoad alia ſit miraculoſa: quoad dependentiam vero à ſubiecto fit modo connaturali, & ideo vera eſt eductio. Vnde hoc extendi poteſt ad eductionem formæ ſubſtantialis, quando ex parte agentis contingit fieri miraculoſo modo per ſubitam & extraordinariam transformationem, vt cum Chriſtus conuertit aquam in vinum: nam ille modus miraculoſus non excluſit veram rationē eductionis propter cauſam dictam. Idēq; eſſet de actione, qua Deus excitaret, & viuificaret cadauer equi, aut leonis, nā illa actio etiam fieret per eductionem, vt eadem ratio probat.

XIIII. Secundo colligitur ex dictis, oēm propriam formam accidentalē, ſi per propriam actionem fiat, & modo connaturali quoad terminum, educi ſemper de potentia ſubiecti. Hoc patet ex dictis. Primo inductione, quia tam ſupernaturalis, quam naturalis forma ita fit, ergo quælibet. Secundò ratione, quia omnis forma accidentalis natura ſua pendet in fieri & in eſſe à ſubiecto vt à materiali cauſa: & hoc tantum requiritur ad eductionem, vt oſtenſum eſt. Et ideo dixi, [ſi connaturali modo fiat quoad terminum:] nam ſi Deus produceret accidens extra omne ſubiectum (æquè enim id poteſt facere, ſicut cōſeruare illud) tale accidens nō fieret per eductionem, ſed per creationem: fieret enim ad modum rei ſubſiſtentis, ſine dependentia à materiali cauſa, atque ita ex nihilo: tamen ille modus productionis, non poteſt eſſe connaturalis formæ accidentali, ſicut non poteſt illi eſſe connaturale eſſe extra ſubiectum.

XV. Dixi ēt, [Si per propriam actionem fiat,] vt excluderem formas accidentales, quæ cōcreantur, vel congenerantur cum ſuis ſubiectis, de quibus vel quoad rem ipſam, vel ſaltem quoad modum loquendi, peculiaris eſt ratio. Duobus enim modis contingit accidētalem formam comproduci per ſubiecti productionem. Primus eſt per ſolā cōcomitantiā in duratione, tū per propriā actionem oīno diuerſam ab actione qua producitur

Digitized by Google

ſubiectum, abſque naturali reſultantia vnius ab A alia, quomodo dicitur coocreata gratia angelis, vel lumen arti ſi in codem inſtante in quo rrea tur, illuminetur; & tūc actio productiua formæ accidentalis quoad rem ipſam vera eſt eductio omnino eiuſdem rationis rum illa quæ fit poſterius tempore, vt à fortiori coſtat ex dictis ſuprà de eductione formæ ſubſtantialis. Quoad modum autem loquendi accipit aliam denominationē extrinſecam propter roncomitantiam actionū, vt declaratum eſt. Secundus modus comproductionis formæ arcidentalis ſubiecto eſt propter naturalē reſultantiam, qualis eſt inter proprietatem intrinſecam & ſubſtantialem formā ſeu eſſentiam. Et tūc proprius dicitur forma accidentalis comproduci ad productionem ſui ſubiecti: ſicut autem illa comproductio nō fit ſine aliquali actiuitate eſſentiæ in proprietatē ſuam, ita nō fit ſine aliquali eductione eiuſdē proprietatis à potētia ſubiecti in quo recipitur, quia illa actiuitas præcisè conſiderata vt condiſtincta à productione ipſius ſubſtātiæ, eſſentialiter pender à ſubiecto io genere cauſæ materialis. At verò ſicut illa actiuitas non cenſetur propria & per ſe actio, B quia natura ſua cōſequitur, & reſultat à termino alterius actionis, & hir eſt modus proprius & cōnaturalis talis actiuitatis: ita illa nō renſetur propria eductio; quia per eductionem abſolutè dictam intelligimus actionem quæ per ſe primò tendit ad agendum aliquid ex præſuppoſito ſubiecto: quæ etiam differentia magis ad modum loquendi, quam ad rem ſpectat, vt apertius conſtabit ex infrà dicendis de cauſa efficiente.

XVI. Quiuis modus accidentalis cuiuſuis cōditionis educitur de potētia ſubiecti.

Tertiò colligitur ex dictis omnem modum accidentalem ſiue naturalem ſiue ſupernaturalem, ſicut participat ratioōē formæ, ita fieri per eductionem, maximè ſi per propriam actionē fiat. Hoc patet in genere loquēdo, quia talis modus eſſentialiter pendet in fieri & in eſſe à ſubiecto, adeò vt nec per potentiam Dei abſolutam poſſit extra ſubiectum fieri, in quo excedit acridentalem entitatem, vt ſuprà oſtenſum eſt, quò fit, vt nunquam poſſit fieri per propriam creationem: quare ſi per ſe fit, per modum eductionis fieri neceſſe eſt. Et hoc maximè patet in prædicamento vbi, quod conſiſtit in modo quodam ac- C cidentali, & ad illud eſt per ſe motus localis, vt cōſtat ex rommuni doctrina in 5. Phyſicorum; illa autem motio cum ab agente naturali fiat, per modum eductionis fit, nam ex præſuppoſito ſubiecto, & rum intrinſera dependentia ab illo efficitur. Diximus autē ſuprà hos modos imperfectè partiripare rationē formæ, & ideò imperfectè etiam participāt rationem eductionis, non quidem ex parte dependentiæ materiæ, quę potius eſt maxima, ſed ex parte rei eductæ quæ eſt imperferta forma. Ex quo licet colligere illos modos qui nō induunt propriam rationem formarū, nō niſi impropriiſſimè dici poſſe educi, vt v.g. motus localis non tam proprie diretur educi de potentia ſubiecti ſicut terminus eius, quia motus non eſt propria forma ſubiecti, ſed via ad formā. Et ideò non proprie educit̄, ſed eſt ipſa eductio. At verò ſicut actio non proprie fit, ita neque eductio educitur, niſi lato mō loquendo diratur ſe ipſa educi, ſicut actio dr̄ ſe ipſa fieri. Atque idem fere iudicium eſt de modis accidentalibus qui non per ſe fiunt, ſed reſultāt poſitis alijs: quales ſunt relationes reſultantes poſitis fundamento & termino, ſi ſupponamus huiuſmodi relationes eſſe modos ex natura rei diſtinctos à ſuo fundamento, nam eo modo quo fiunt, dependenter à ſubiecto fiunt, atque ita educuntur de potenna eius: tamen quia non per propriam actionem fiunt, ſed ſolum reſultant, ideò non eſt illa proprie eductio, ſed proprio nomine appellatur reſultantia.

Expeditur dubium de formis artificialibus.

Denique hinc expeditur frequens dubiū de formis artificialibus an educantur de potētia ſubiecti. Quidam enim abſolute negāt, quia ſubiectum harum formarum non eſt in potentia naturali ad illas, ſed obedientiali reſpectu artis humanæ. Hæc tamen ratio parū obſtat, quia iam oſtenſum eſt vere educi formam de potentia obedientiali. Secundò, quia illa potentia obedientialis non eſt extra latitudinem potentiæ naturalis, id eſt quæ ab agente ordinis naturalis reduci poteſt in actum, ſiue talis actus ſit naturaliter debitus tali potentiæ, ſiue non. Vnde qū homo efficit talem formam, reuera efficit illam per virtutem motiuam naturalem, quāuis eam moueat per voluntatem, & dirigat per artem. Quare interdum contingit ſimilem formam vel figuram ab agente naturali fieri caſu ſeu ex concurſu pluriū cauſarum. Tertio quia aliàs in motu lapidis ſurſum proiecti ab homine, Vbi ad quod terminatur, non edureretur de potentia ſubiecti, quia etiam lapis dici poteſt eſſe tantum in potentia obedientiali reſpectu talis motus: imò quodammodo eſt minor illa potentia, quia motus ille violentus eſt: conſequens autem eſt falſum, quia frigefactio aquæ etiam ſi ſit violenta, fit per eductionem: quanuis. n. repugnet formæ, ex parte materiæ eſt naturalis capacitas, ſic autē eſt in lapide reſpectu motus ſurſum. Quod autem ille motus imprimatur ab agente libero vel naturali, nil rrfert ad eductionem.

Quapropter alij abſolute docent formas artificiales educi de potentia ſubiecti propter ratio- XVII. nes dictas. Ego vero cenſeo idem eſſe iudicium de his formis, quod de alijs modis qui per reſultantiā fiunt; nam hæ formæ artificialrs ſolū ſunt modi quidam accidentalrs, vt ſuprà dirtum eſt, & ad illas non eſt per ſe artio phyſica: quanuis enim intentio artificis ad illas per ſe trndat, & ideo tali modo dirigat per artem artionem ſuā, vt formam intentam inducat, tamen actio ipſa per quam exequitur intentionem ſuam, nō terminatur per ſe & immediate ad talem formam, ſed ad aliquem alium modū ex quo talis forma reſultat. Semper. n. hæ formæ fiunt per motionē localem, quæ proximè terminatur ad vbi, & inde reſultant variæ figuræ artefactorum, vel per inciſionem & diuiſionem partium, vel per compoſitionem, & ordinatum ſitum earum, & ideo in effectione harum formarum non eſt propria eductio, ſed qualis in naturali reſultātia eſſe poteſt. Hinc vero colligo hoc non eſſe proprium harum formarum eo ꝙ per artem fiant, ſed cōe eſſe oībus figuris etiā ſi per actionem merè naturalem efficiātur: ſemper enim fiunt per ſolam reſultātiam, vel ad produrtionem, uel ad rarefactionē, denſationem, aut ſituationē quantitatis.

Digitized by Google

DISPVTATIO XVII.

De cauſa efficienti in communi.

POſt conſiderationem materialis & formalis cauſæ, quæ intrinſecæ ſunt, dicendum ſequitur de cauſis extrinſecis, quæ ſunt finalis & efficiens: inter quas licèt finalis cenſeatur prior & nobilior: tñ efficiẽtis cauſalitas eſt nobis notior, & ideo de illa dicendũ prius eſt. Non eſt autem neceſſarium quærere, an hęc cauſa ſit, tum quia hoc ſatis probatum eſt ſupra, tractando de numero cauſarum, tum etiam quia nihil eſt euidentius & notius experientia: nam tranſmutationes & generationes quas experimur, fieri non poſſunt niſi ab aliquo efficiente, quod ſit cauſa & tranſmutationis, & effectus: nihil enim poteſt ſe ipſum de non eſſe ad eſſe trãsferre. Suppoſito igitur in rerum natura hoc genere cauſæ, videndum eſt quid ſit, & in quo conſiſtat cauſalitas eius, & qd requirat, vt cauſare valeat. Quia verò in hoc genere multæ ſunt cauſarum ſpecies ac modi, ideo prius in communi declarabimus, quid ſit hæc cauſa, & quot membra ſub ſe contineat: quidque omnibus illis commune ſit. Poſteà verò de ſingulis cauſarum efficientium ſpeciebus, & varijs earum cauſandi modis ſigillatim diſſeremus, quarum pro huius materiæ cõplemento expedire cenſebimus.

SECTIO I.

Quid cauſa efficiens ſit.

I. *Definitio Ariſtotelica.* ARiſtoteles 6. Metaphy. c. 2. & 2. Phyſico. c. 3. cauſam efficientem in cõmuni definit, dicens eſſe id, [vnde primum principium eſt mutationis, aut quietis.] Quę definitio multa interpretatione & additione indiget, vt ad verum ſenſum reducatur, ita vt oẽm cãm efficientẽ comprehendat, & eius propriam cauſalitatẽ declaret. Nam in primis nihil in ea eſſe videtur, qd loco generis conſtituatur, nam illa particula [vnde,] quam ſolam Ariſtoteles ponit, *Quod in ea genus* & impropriè ponitur loco generis, & valde æquiuoca eſt: nam & tempus, & locus dici poteſt eſſe id, vnde incipit motus. Quare ſubintelligendum videtur loco generis [Principium per ſe:] ne aũt videatur committi nugatio, dicendo cauſam efficientem eſſe principium per ſe, vnde eſt primũ principium motus: dicendum erit, cauſam efficientem eſſe principium per ſe, à quo primo eſt, aut fit mutatio: atque ita fit, vt deſcriptio Ariſtotelis virtute contineat hoc genus, per quod poteſt cauſa efficiens definiri.

II. *Qualiter ad ſolam efficientem adaptetur.* Sed tũc oritur ſecunda difficultas, quia definitio ſic expoſita etiam conuenit alijs cauſis, nam materia in ſuo genere eſt principium per ſe mutationis, & quietis. Nec ſatis eſt, ſi dicatur excludi per illã particulam [primò,] quia licèt per illã particulam poſſit excludi cauſa formalis (nam revera illa non eſt primũ principium mutationis, ſed potius eſt terminus eius, pp quod dicebamus in ſuperioribus formã non eſſe propriè cãm gene-A rationis, ſed rei genitæ) tñ cauſa materialis nõ excluditur per illã particulam, quia in ſuo genere æquè primò cõcurrit ad mutationẽ cũ cauſa efficienti, & ideo ẽt illa eſt principium per ſe, vnde primò incipit mutatio. Dicet fortaſſe aliquis, q̄uis reſpectu alicuius effectionis materia ſimul cauſet mutationẽ cum efficienti, tñ abſolutè comparando cãm materialem & efficientem, hãc eſſe priorem, quia oportet vt ipſa materia prius fiat, q̄ cauſet. Sed hoc nihil ad præſens refert, quia illa anteceſſio eſt remota, et reſpectu alterius actionis, cuius Ariſtoteles non meminit, nec ſatis conſtat, an illam cognouerit. Vnde eſt quaſi per accidens reſpectu concurſus materiæ & efficientis ad naturalem mutationem. Non ergo id ſatis eſt ad excludendam cauſalitatẽ materiæ, aliàs ẽt cauſa ſecunda efficiens excluderetur, quia nõ eſt prima ſimpliciter reſpectu effectionis, cũ neceſſe ſit illam prius effici. Duo ergo dici poſſunt: vnum eſt, ꝙ licèt ſecundum rem naturalis mutatio ſimul ſit à cauſa efficienti, & materiali, tamen ſecũdum rõnem prior eſt influxus cauſæ efficientis, q̄ materialis. Vnde, ſecundũ præciſas rõnes formales loquendo, paſſio eſt ab actione, & non è B conuerſo, ideoque vera eſt ac propria hæc cauſalis locutio; [quia agẽs agit, materia recipit.] Ecõtrario verò non propriè dicetur agens agere, qa materia recipit. Sic igitur dr̃ efficiens eſſe primũ in ratione cauſandi comparatione materiæ. Deinde dr̃, materiam excludi per illam particulam [vnde.] Nam in rigore ſignificat habitudinẽ ad principium extrinſecũ: materia.n. eſt cauſa mutationis, quia illã in ſe intrinſecè recipit, & in ſe ſuſtentat: agens verò eſt principium actionis ſeu mutationis, ſolũ quia ab illo manat, & ad illud dicit eſſentialem habitudinem, vt ad principiũ extrinſecũ, à quo pendet: & hæc propria ratio & habitudo declaratur per illam particulam [vnde,] quæ æquiualet particulæ [à quo:] quæ propriè tribuitur efficienti: nam materiale principium potius eſt [ex quo.] Vnde, maioris claritatis gratia, dici poſſet cauſa efficiẽs eſſe principiũ per ſe extrinſecum, à quo primo eſt mutatio.

III. *Quomodo ab illa finis excludatur.* Sed tunc occurrit tertia difficultas, quia definitio ſic declarata potius conuenit cauſæ finali, C quam efficienti: eſt enim finis principium per ſe & extrinſecum, & eſt prius in cauſando, q̄ efficiens: nam efficiens non agit niſi motum a fine: et ideo cauſa finalis ſolet dici prima inter omnes cauſas. Sed quia influxus cauſæ finalis valde obſcurus eſt, maximè reſpectu phyſicæ, & realis mutationis, ideo breuiter dicitur, etſi ordine intentionis cauſa finalis prior ſit, tamen in executione efficientem cauſam eſſe primam: imò illam ſolam eſſe, quę per ſe & extrinſecè realiter influit, ſeu mouet. Et hoc modo intelligenda eſt prędicta definitio, quod illa particula [vnde,] vel [à quo,] ſatis declarat. Eſt enim finis principiũ, vel cauſa, propter quam fit, vel in quam tendit mutatio, non tamen propriè dicitur principium à quo, vel vnde primò manat actio: ſed hoc propriiſſimè dicitur de cauſa efficienti.

IIII. *Primæ cauſę & ſecundis an illa definitio cõueniat.* At verò occurrit ſtatim quarta difficultas, quia illa definitio non complectitur oẽm cauſam efficientem. Hinc enim videtur conuenire ſoli cauſę primę, quia ſola illa eſt, vnde primo incipit omnis mutatio, vel ad ſummũ conuenit cauſæ principali,

cipali, non verò inſtrumentali, vel facultati, quæ eſt proximū principiū agendi, nam inſtrm non agit niſi motū, ſeu in virtute prioris agentis, & ideo non põt dici inſtrumētum eſſe id, vnde primò eſt motus. Aliunde autem vr illa definitio nõ conuenire primæ cauſæ efficienti ſecundum primam ac potiſſimam efficiētiam eius, quæ eſt per creationē: quia creatio non eſt mutatio. Ad priorem partem dicendum eſt, illam particulam, [vnde primo incipit motus,] non eſſe intelligendã de primo principio ſimpliciter, id eſt, oīno independente, & quod nullam habeat priorem cām, alioqui, vt argm̃ concludit, tm̃ primo motori ſeu efficienti definitio conueniret: ſed intelligendã eſſe de primo principio in tali ordine, aut genere cauſandi. Vnde cauſa ſecunda dicitur primū principium, vnde eſt motus, quia in genere cauſæ proximæ ab illa primò oritur motus: & ita Ariſtoteles ponit exemplum in patre reſpectu filij. Aliqui verò exiſtimãt cum Alexãdro Aphrodiſæo, per illam particulam excludi cauſas inſtrumentales, quia non ſunt propriè cauſæ. Sed cum B Ariſtoteles ponat exemplum in cauſa conſiliante, quæ videtur magis impropria, & vniuerſaliter concludat, omni efficienti vel tranſmutanti conuenire definitionem, potius dicendum videtur omnes modos cauſarum efficientium comprehendiſſe, vt Scotus notauit: & vnamquamq; cauſam in ſuo ordine habere rõnem principij à quo primum eſt actio, vel vt à principali principio, vel vt ab inſtrumentali, vel vt à perficiẽte, & exequente, vel vt a conſulente, aut adiuuante. Illa ergo particula [primò] ſolum addita eſt, vel ad excludendas cauſas omnino per accidens quæ nullo modo propriè influunt in actionem: vel ad denotandū proprium modum cauſandi efficientis cauſæ, & diſtinguendã illam à materiali & formali, quę non ita ſunt primæ, ſicut efficiẽs, vt ſupra declaratum eſt. Ad poſteriorẽ partem, ſi Ariſtotelis mentem inſpiciamus, videtur quidẽ ſolum definiuiſſe cauſam efficientem naturalẽ, quæ ſemper agit per motum, vel mutationem: in ſecundo. n. Phyſicorum tm̃ de cauſis naturalib. Ariſtoteles diſputabat, & tñ in 5. Metaphyſicæ C nihil oīno addidit aut definitioni, aut doctrinæ de cauſa efficienti. Vtroque tamen loco inſinuauit, ſeruata proportione, poſſe definitionem extẽdi ad omnem efficientem cauſam. Vnde ponens exempla, dixit. [Vt is qui conſulit, & pater filij, & vno nomine id quod efficit, eius quod fit, & quod immutat, eius quod immutatur.] Si ergo loco illius vocis [mutationis,] vel [quietis,] ponamus vocem [actionis,] comprehendet definitio omnem efficientem cauſam, etiam primã vt creãtem, quia, vt infra videbimus, etiam creatio actio eſt, quamuis non ſit mutatio.

Scotus.

V. Qualiter in illa non ſit incluſũ definitum.

Naſcitur verò inde alia difficultas, quia videtur hoc mõ definitū poni quodam modo in definitione: ent. n. cauſa efficiẽs, iuxta expoſitionem datam, principium per ſe, a quo primò eſt actio: æque autem obſcurum eſt, quid ſit actio: imò ferè eſt idem, & eadem expoſitione indiget, nam actio, & effectio idẽ ſunt: vnde efficiens vel agens ab actione dicitur, definite ergo efficiens p actionem, eſt idem per idem, vel obſcurum per obſcurius declarare. Adde, cauſam per effectū definiẽdam eſſe, cum ſint correlatiua: actionem aũt nõ A. eſſe effectū cauſæ efficientis, ſed rõnem cauſandi, vt infra dicam. Dicendū tñ eſt, cum actio comparetur ad agens per modum formæ, non malè rõnẽ agentis per ordinem ad actionẽ declarari: at Ariſtoteles vſus eſt nomine [mutationis,] quia nobis eſt notior, vt per illã intelligamus in vnaquaque re emanationẽ ſeu dependentiã ab illo principio, à quo eſſe recipit. Vnde, quis propria ratio actionis, & diſtinctio eius ab agente & ab effectu, obſcurior ſit, vt poſtea videbimus, in præſenti tñ ſatis eſt per actionem intelligere emanationem ac dependentiam effectus à ſua cauſa extrinſeca, à qua eſſe recipit: nã hoc modo, confuſè & generatim loquendo, notiſſimū eſt dari in effectu dependentiam, ſeu emanationẽ à ſuo principio, quidquid illa dependentia, vel emanatio ſit.

Quocirca quamuis actio nõ ſit effectus agentis, tamen quia eſt via ad effectum, ſeu dependentia effectus ab agente, ſatis in ipſa actione cõprehenditur, vel indicatur effectus. Perinde n. eſt dicere efficientem cauſam eſſe primum principium, vnde eſt actio, ac dicere, vnde eſt effectus, media actione, ſeu, eſſe principiū, à quo effectus profluit ſeu pendet per actionem. In quo rectè etiam ſignificatur differentia inter hanc cauſam & alias, nã materia & forma, per ſe loquẽdo, nõ cauſant, media actione, ſed per formalem & intrinſecam vnionem: finis verò ſolum cauſat per metaphoricam motionem, quatenus finis eſt: at efficiens cauſat per propriã actionem ab illo dimanantẽ. Et in hoc ẽt includitur hanc cām nõ dare effectui ſuum ac proprium formale eſſe, ſed aliud ab eo manãs, media actione, in quo differt hæc cauſa à formali & materiali. qꝛ hæ cauſant ſuum effectum, dando illi ſuam propriam entitatem, & ideo cauſæ intrinſecæ appellantur: cauſa verò efficiens eſt extrinſeca, id eſt non communicans effectui ſuum proprium, & (vt ita dicam) indiuiduum eſſe, ſed aliud realiter profluẽs & manans à tali cauſa, media actione. Ex his ergo ſatis conſtat tum definitio Ariſtotelis, tū res ipſa, qd videlicet cauſa efficiens ſit, & in quo ab alijs generibus cauſarū diſtinguatur: quæ omnia exactius intelligentur, declarando ſingula, quæ ad hanc cauſalitatem concurrunt, ac neceſſaria ſunt.

VI.

SECTIO II.

Cauſa per ſe efficiens, & per accidens.

QVoniam hoc nomen [cauſæ efficientis] latiſſimè patet, & improprijſſimè, ac per imperfectam quandam analogiam multis rebus tribuitur, alijs verò licèt tribuatur propriè, tamen ſecundū varios cauſandi modos: ideo priuſquam vlterius procedamus, neceſſe eſt varias huius cauſæ diuiſiones præmittere, ad quas intelligendas opus eſt, præ oculis habere definitionem datam: nam iuxta diuerſum modum participandi illam erit differentia in cauſis. I.

Quotuplex ſit cauſa efficiens.

PRima ergo diuiſio cauſæ efficientis conſtitui poteſt in per ſe, & per accidẽs: quam tradidit II.
Ariſto-

Ariſtoteles in citatis locis. Cauſa per ſe eſt iſta, à qua directè pendet effectus ſecundum illud
A
1 proprium eſſe quod habet, in quantum effectus eſt: quomodo (ait Ariſtoteles) ſtatuarius eſt cauſa ſtatuæ, & quia hæc ſola eſt propriè & ſimpliciter cauſa, ſere de ſola illa futura eſt tota diſputatio ſequens. Cauſa autem per accidens, cum non ſit vera cauſa, ſed per quandam habitudinem vel ſimilitudinem, aut coniunctionem cum cauſa ſic appelletur, non poteſt commodè vna communi deſcriptione definiri, ſed varijs modis dicitur.

Varij modi cauſandi per accidens.

Aliquando n. dicitur cauſa per accidens ex parte cauſæ, aliquando verò ex parte effectus. Ex parte cauſę id dicitur per accidens cauſare, quod per accidens coniunctum eſt principio per ſe cauſandi, quod interdum eſt ipſum ſubiectum formæ, quæ eſt principium agendi, & hoc modo aqua dicitur calefacere per accidens, quia accidit aquæ quòd ſit calida, & conſequenter, q. calefaciat. [Et hoc modo] (ait Ariſtoteles) [Polycletus eſt cauſa ſtatuæ.] Interdū verò eſt alia forma per accidens alteri coniūcta in eodem ſubiecto, per accidens (inquam) quod attinet ad vim efficiendi, quidquid ſit, an alia ratione neceſſario cōiungantur.
B
Et hoc modo muſicus per accidens ſcribit, & album calefacit, &c. Addit verò Ariſtoteles hunc poſteriorem modum eſſe magis improprium ſeu magis remotum, quàm priorem: quia forma concomitans nihil omnino confert ad effectum alterius: ſubiectum aūt formæ, cum ſaltē ipſam formam in ſe ſuſtineat, aliquid confert vt. Addit præterea, poſſe has cauſas per accidens tam in particulari, quàm in cōi, id eſt, in ſpecie ſeu genere, aſſignari: vt [hoc album,] aut [album calefacit.] Item, poſſe ſimpliciter vel compoſitè explicari, vt [muſicus ædificat,] vel [Polycletus muſicus ædificat.] Sed hæc magis pertinent ad modum prædicandi, quam cauſandi: & cum ſint per accidens, in infinitum poſſunt multiplicari iuxta varios modos concipiendi & loquendi.

III. Dubiolo ſatisfit.

Solum poteſt quis dubitare, cum actiones per ſe ſint ſuppoſitorum, cur dicat Ariſtoteles actionem per accidens tribui ſuppoſito formæ. Reſpōdeo primū actionem per ſe eſſe à ſuppoſito, quatenus affectum eſt tali forma, nō vero neceſſario ſecundum ſe: & ita calidum per ſe calefacit, non vero aqua. Addo vero deinde, tunc actionem per
C
accidens tribui ſuppoſito, quando vis agendi per accidens etiam illi ineſt, vt in exemplo dicto, qa tunc in ipſo ſuppoſito nudè ſumpto nullo modo continetur vis agendi, & ita omnino per accidens illi coniungitur actio: at vero ſi vis agendi per ſe inſit ſuppoſito, etiam ſi ſuppoſitum ipſum nudè proferatur, nō dicetur cauſa per accidens, ſed per ſe actionis: & ita cenſeo has eſſe per ſe: [Sol illuminat, ignis calefacit,] iuxta quartū modum dicendi per ſe ex 1. Poſterior. c. 4. quia ignis radicaliter, & virtute includit propriam rationē calefaciendi. Dices, Ergo hæc eſt per ſe: [homo facit ſtatuam,] quod eſt contra Ariſtotelem. Reſpondent aliqui illam propoſitionem non eſſe per ſe, quia non eſt neceſſaria, ſed contingens, At hoc nihil refert ad cauſalitatem per ſe, ſeu (quod idem eſt) ad quartum modum dicendi per ſe: nam etiam hæ propoſitiones non ſunt neceſſariæ: [Muſicus canit, calidum calefacit:] & tñ ſunt per ſe quarto modo. Vnde, quod ad cauſalitatem attinet, ego cenſeo has eſſe per ſe: [Animal ſe mouet: homo rōcinatur, loquitur, &c.] illa vero: [Homo facit ſtatuam,] magis eſt per accidens, quia etſi ars illa non poſſit eſſe niſi in homine (intelligentias omitto) tamen ſimpliciter accidit homini: vnde homo ſimpliciter dictus nō includit artem illam, niſi in potētia valde remota.

IIII. Cauſa per accidens ex parte effectus, quæ.

Solet etiam interdum aſſignari cauſa per accidens ex parte effectus, id eſt reſpectu eius, quod accidit effectui per ſe: atque hoc modo ipſamet cauſa per ſe alicuius effectus, eſt cauſa per accidens eius, quod coniungitur effectui per ſe: quo modo motus eſt cauſa caloris, aut calidum cauſa nigri. Hoc ēt modo ea quæ caſu, vel fortuito eueniunt, dicuntur habere cauſam per accidens, vt q. fodiens quis inueniat theſaurum. Eſt autē in hoc genere cauſarum per accidens aduertendū primo, interdum effectum appellari per accidēs reſpectu concurſus aliquarū cauſarum, quāuis ſuppoſito illo concurſu, talis effectus per ſe manet à tali cauſa, vt v.g. q. cadente lapide contingat Petrum illac incedere, accidentarium eſt: tñ, ſuppoſito illo concurſu, q. lapis ſua vi percutiat, & tale vulnus efficiat, effectus eſt per ſe proueniens à tali vi actiua lapidis: & ideo tunc non dicetur lapis cauſa per accidens illius effectus, niſi reſpectu illius concurſus, vel ēt reſpectu intentionis mouentis. Sed de his effectibus hoc modo per accidens dicemus inferius plura, tractando de caſu & fortuna. Rurſus eſt aduertendum, q. effectus dicitur per accidens, eo q. coniungitur effectui per ſe, dupliciter dici poſſe per accidens. Vno modo reſpectu ſolius intentionis agentis: alio modo ēt reſpectu ipſius actionis, & connexionis vnius effectus cum alio. Contingit enim vnum effectum non ſolum eſſe præter intentionem agentis, ſed ēt nullo modo eſſe connexum cum actione eius, vt q. fodiens terram, inueniat theſaurum. Et tunc eſt propriſſimè cauſa & effectus per accidens. Interdum vero vnus effectus ex natura rei eſt connexus cum alio, quāuis ſit præter intentionem agentis, vt v.g. corruptio vnius ex natura rei neceſſario coniuncta eſt cū generatione alterius, eſt tamen præter intentionem agentis naturalis; & hac ratione ſolet etiam dici effectus per accidens, non tamē ita propriè & ſimpliciter, ſicut prior: nam, quatenus eſt neceſſario connexus, eſt aliquo mō per ſe. Cuius ſignum eſt, q. de illo eſſe poteſt ſcientia & demonſtratio. Imò, quatenus i genere diſpoſitionis priuatio formæ contrariæ eſt quaſi medium neceſſarium ad introducendam aliam formam, dici pōt ille effectus non eſſe omnino præter intētionem agentis: quia licēt non ſit pp ſe intentus, eſt tamen aliquo modo intentus propter principalem finem, & ideo, quod ad præſens attinet, non computamus hmōi effectus inter eos qui ſunt à cauſa per accidens. Vnde omnes qui huiuſmodi ſunt, vel conſiſtunt magis in figura prædicationis, quàm in cauſalitate, vt cum dr: [Medicus ſanat muſicum:] cuiuſmodi ſere ſunt omnia exempla poſita in priori membro: vel certè reducūtur ad caſum & fortunam, de quibus infra.

V. Conditiones requiſitæ ad agendum, an ſint cauſæ per accidens.

Præter hos duos modos ſolent ēt inter cauſas per accidens numerari conditiones quædam neceſſariæ ad agendum, quæ per ſe non influunt in effectum vel actionem, vt eſt propinquitas agentis ad paſſum, ablatio alicuius impedimenti, & quælibet alia ſimilis, quæ vocari ſolet conditio

ſine

Digitized by Google

ſine qua non. Veruntamē hęc licèt ſit per accidens A reſpectu propriæ & directæ cauſalitatis, tñ quoad phyſicam neceſſitatem, & quatenus ſub ſcientiam cadere pōt, eſt quodāmodo per ſe: & ideo de his conditionibus neceſſario requiſitis peculiariter inferius dicēdum erit. Solū aduerto, qđ huiuſmōi conditio ſine qua non cum principio per ſe actionis in eo cōuenit, qđ eſt ex neceſſitate requiſita, interdum non eſſe facile ad diſcernēdū, vtro modo aliqua diſpoſitio ſeu proprietas rei cōcurrat ad actionem, an. ſ. vt principiū per ſe, an ſolum vt conditio ſine qua non. Et ideo aliquando id cognoſci pōt ex generali rōne aut modo talis proprietatis, vt facilè intelligimus, propinquitatem eſſe tm̄ conditionem, quia ſolum eſt aut relatio, aut modus præſentiæ, quæ ex ſuo genere non ſunt actiua: & eodem modo ratiocinamur, figuram aut denſitatem non eſſe principia per ſe actionum, ſed ad ſummū eſſe conditiones requiſitas ad aliquas actiones, vel ad velocitatē & modum earum. Aliquando vero id eſt obſcurius, & ex ſpeciali aliqua rōne eius rei, de qua eſt qō, id B venandum eſt, vt accidit in illa vulgari qōne, an cognitio obiecti ſit ſolum conditio neceſſaria, vt appetitus efficiat ſuum motum, vel ſit ēt principium per ſe coefficiens: vix. n. poteſt certa rōne alterutra pars definiri, & ideo peculiaribus coniecturis ex propria materia ſumptis vtendū eſt. Duo tamen hic generatim aduertenda occurrūt. Vnum eſt, quandocunque experimento cōſtat, aliquam proprietatem eſſe neceſſariam ad actionem, & aliunde non poteſt ſufficiens ratio illius neceſſitatis reddi, niſi ex propria & per ſe cauſalitate, tunc non eſſe confugiendum ad conditionem ſine qua non, ſed illud eſſe ſufficiens ſignū alicuius efficientiæ per ſe: cuius optimum exemplum eſt in neceſſitate ſpeciei impreſſæ ad videndum, quæ nulla ſufficiēs intelligi poteſt, niſi poſita efficientia per ſe: & ideo non rectè dicetur illa eſſe conditio ſine qua non. At vero, quādo ſine efficientia per ſe reddi pōt ſufficiens ratio neceſſitatis talis conditionis, facilè intelligi poterit, illam tantum eſſe conditionem ſine qua nō, maximè ſi aliunde eſt in cauſa alia virtus ſatis proportionata, vt intelligatur eſſe ſufficiēs ad influē- C dam actionem: & fortaſſe ita contingit in dicto exemplo de cognitione ad appetitum eliciendum requiſita, de quo alias: & hactenus de prima diuiſione.

Cauſa phyſica & moralis.

VI. *Quid hic nomine cauſæ phyſicæ.* SEcundò diuidi poteſt cauſa efficiens in phyſicam & moralem: cauſa phyſica hoc loco non ſumitur pro cauſa corporali ſeu naturali, agente per motum corporeum & materialem, ſed vniuerſalius ſumitur pro cauſa verè ac realiter influente in effectum: nam ſicut dicebamus ſuperius naturam interdum ſignificare quamcunq; eſſentiam, ita influxus phyſicus aliquando vocatur ille, qui fit per veram cauſalitatem realem, propriam ac per ſe: & hoc modo & Deus eſt cauſa phyſica, dum creat & angelus, dum efficit motum, vel in cœlo, vel etiam in ſe ipſo: & intellectus, dum efficit intellectionem, & voluntas volitionem, & ſic de cæteris. Cauſa vero moraliter *Cauſa moralis quę in propoſito.* efficiens dupliciter dici poteſt. Aliquando. n. dicitur A cauſa moralis, ſolum quia liberè efficit: & hoc modo cauſa moralis non omnino condiſtinguitur à phyſica generatim ſumpta, vt à nobis explicata eſt, ſed diſtinguetur a phyſica naturaliter ac neceſſario agente: ſic. n. voluntas, dum liberè amat, vera & phyſica cauſa eſt ſui amoris, quem tamen moraliter ſeu liberè efficit. Alio vero modo ſumitur cauſa moralis, vt diſtinguitur omnino à phyſica & dicitur de illa cauſa, quæ per ſe non verè efficit, moraliter tamen ita ſe geſſit, vt ei imputetur effectus: quomodo cauſa conſulens, aut rogans, aut non impediens cum poſſit ac debeat, dicitur cauſa moralis. Atque hoc poſteriori modo nunc ſumimus moralem cauſam, ita vt cauſa phyſica dicatur quæ verè efficit, moralis, quæ tm̄ imputatiuè. Quo fit, vt phyſicè ſeu metaphyſicè hæc conſiderando, diuiſio hæc reuocetur ad priorem de cauſa per ſe, & per accidens: nam cauſa verè efficiens phyſice, ſolum dicitur de cauſa per ſe; cauſa aūt, quæ moraliter tantum ſeu imputatiue cauſat, phyſice conſiderata, B tantum eſt cauſa per accidens, cum per ſe ac verè non influat. Vnde ſemper eſt aut cauſa non impediens, cum poſſit, ac debeat, aut cauſa applicans cām per ſe, vel inducens illam, ſiue per conſilium, ſiue per preces, ſiue per modum meriti, ſiue interdum etiam per localem motum, vt cum quis applicat ignem domui: nam licet ſit cauſa per ſe phyſica illius motus, combuſtionis tamen ſolum eſt cauſa per accidens. Hæc verò cauſalitas, quæ phyſicè eſt per accidens, moraliter & imputatiuè reputatur per ſe. De cauſa ergo morali hoc modo ſumpta, nihil amplius à nobis dicendum eſt, quia quatenus eſt per accidens phyſicè, non cadit ſub ſcientiam, quatenus verò eſt per ſe in genere moris, ad ſciētiam moralem ſpectat eius conſideratio, non ad Metaphyſicam. Cauſa autem phyſica ac vera duplicem pōt habere agendi modum, ſ. vel naturaliter, vel libere, ſeu neceſſario, uel contingenter: & de his duobus modis agēdi dicemus inferius, quia maxime pertinent ad explicandas tum perfectiones & naturas diuerſarum cauſarū, tum ēt ſeriem & connexionem effectuum vniuerſi, & modum influēdi C ſeu concurrendi primæ cauſæ cum ſecundis: de moralitate aūt, quæ actibus liberis conuenit, quatenus liberi ſunt, nō ſpectat conſideratio ad præſentem ſcientiam, ſed ad moralem Philoſophiā, vel potius ad diuinam Theologiam. *Duplex modus agendi cauſæ phyſicę.*

De cauſa principali & inſtrumentali prima expoſitio.

TErtiò diuiditur cauſa efficiens vera ac propria in principalem & inſtrumētalem: quorum verborum vſus ſolet eſſe valde ambiguus & æquiuocus: quare diligenter explicanda eſt eorum ſignificatio. Cauſa principalis dici ſolet ea, cui propriè & ſimpliciter attribuitur actio. Verū hæc deſcriptio non ſatis rem declarat: primò quidē, quia forma rei, vt anima v.g. eſt aliquo modo cā, & non inſtrumentalis, vt cōſtat: ergo, ſi diuiſio illa eſt adæquata, continetur ſub cā principali: & tñ illi propriè non tribuitur actio, quia anima, vt Ariſtoteles dixit, propriè nō net: ergo illa deſcriptio non conuenit omni cauſæ principali. Hæc. n. cauſa principalis, vt ratio facta declarat, VII.

clarat, alia eſt quæ operatur: alia, quæ eſt principium principale operandi, quæ ſolent dici [cauſa principalis vt quod,] & [vt quo:] deſcriptio autem data conuenit ad ſummũ priori cauſæ, non verò poſteriori. Imò vlterius obijci poteſt, quod non omni cauſæ vt quod, conueniat illa deſcriptio, ſed ſoli cauſa proximæ, & particulari, non vero vniuerſali & primæ. Vt.n. inferius conſtabit, cauſa efficiens principalis in primam & ſecundam, ſeu proximam & vniuerſalem diuiditur, & vtraque eſt cauſa principalis, imo principalior eſt prima quam ſecunda, & tamen ſimpliciter & propriè non attribuitur effectus primæ, ſed ſecundæ: cum.n. homo ambulat, videt, aut intelligit, non dr Deus ambulare, videre, aut intelligere, quanuis principalius efficiat motus illos quam homo. Sed hæc obiectio non multum vrget, nã reuera poſſunt effectus cauſarum ſecundarum propriè & verè attribui primæ, quia [neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus.] Vñ licèt terra germinet herbã virentem, Deo tñ tribuitur ꝙ [producat fœnum iumentis, & herbam ſeruituti hominum:] & ꝙ formet fœtum in vtero, ac denique quod oĩa opera noſtra operetur, vt inferius latius dicemus. Quòd ergo illæ denominationes videndi &c. non tribuantur Deo, ideò eſt, quia non ſunt deſumptæ ex pura efficientia, ſed magis ex informatione & receptione motus aut actus eff. cti. Non enim dicitur videre qui vtcunque facit viſionẽ, ſed qui ita facit vt ea informetur, imò ab hac poſteriori habitu dine præcipuè ſumitur illa denominatio, adeò vt ſi illa manere poſſet ſine efficientia, vel ſaltẽ ſine efficientia principali, ad illam denominationem ſufficeret. Igitur non eſt dubium quin effectus quoad puram efficientiam omni principali cauſæ operanti vt quod, verè ac propriè attribui poſſit.

VIII. *Agentia abſoluta denominatio an inſtrumento tribuatur.*

Maiorem difficultatem ingerit, quia non vř hoc proprium cauſę principalis, nam interdum attribuitur inſtrumentali, vt patet exẽplis Theologicis, homo. n. dř conſecrare, abſoluere, &c. quanuis ſolum inſtrumẽtaliter hoc faciat: & in phyſicis ſemen dř propriè diſponere materiam, & mediante illa diſpoſitione generationem efficere. Et ratio eſſe videtur, quia illa denominatio propriè tribuitur ſuppoſito operanti: & ideò, ſi contingat inſtrũ eſſe ſuppoſitum aliquo modo per ſe operans, illi etiã poteſt attribui actio. Etenim ſi aqua propriè & ſimpliciter dicitur calefacere, etiamſi tñ ſit cauſa per accidens, ſolũ quia eſt ſuppoſitũ ſuſtentans principium calefaciendi, quid mirum quod homini vel alteri ſuppoſito tribuatur actio, etiamſi ſolam vim inſtrumentalem operandi habeat? Sed ad hoc dici poteſt hanc denominationem nunquam attribui cauſæ niſi ratione alicuius principalitatis (vt ſic dicam) quam in tali operatione habet; vt homini attribuitur qđ cõſecret, vel abſoluat, &c. quia in exercendis actionibus externis, per quas illi effectus fiunt, operatur vt cauſa principalis, & quia illa eadem operatur vt dominus ſuarum actionum. Semen aũt non dicitur propriè generare, nec etiã propriè organizare, aut diſponere materiam, niſi in quantum propria virtute poteſt aliquid præuium efficere, in quo ſe gerit vt agens principale. Deniꝗ; aqua non dicitur per ſe calefacere, ſed per accidens, & ideò non eſt ad rem, quia hic agimus de attributione per ſe. Et illa eadem denominatio per accidẽs fundm̃ habet in eo, qđ aqua in rõne ſubſiſtentis, & ſuſtentantis principium calefaciendi ſe gerit vt principale operans. Sic igitur, ſimpliciter loquendo, proprium eſt principalis cauſæ, quod ei tribuantur actio & effectus. Et poſſet hoc cum proportione accommodari agenti quod, & principio agendi quo, illi vt operãti, huic vt principali rationi operandi. Et addi etiam poteſt, cauſam principalem abſolutè dici de cauſa operante vt quod, de principio aũt nõ niſi reductiuè, & ſecũdũ quid: ideoque ſatis eſſe vt illi eodem modo accommodetur deſcriptio. In hũc ergo modum ſuſtineri poteſt illa definitio, quanuis in ea non explicetur propria ratio ob quam cauſæ principali ſimpliciter tribuitur effectus, cum tamen in eo conſiſtere videatur propria ratio cauſæ principalis.

Secundus modus.

Aliter ergo dici ſolet cauſa principalis illa, quæ propria virtute influit in effectum: vel aliter, quæ ſufficiente virtute influit: ſeu quæ cũ concurſu ſibi debito ſufficiens eſt ad producendum effectum. Nullo tamen ex his modis videtur ſufficienter declarari propria & adæquata ratio huius cauſæ. Nam propria virtute influere effectum non ſolum principali cauſæ conuenit, ſed etiam inſtrumentali, præſertim in naturalibus inſtrumentis, quidquid ſit de alijs. Calor.n. naturalis, qui eſt inſtrumentum ad conuertendum alimẽtum in ſubſtantiam aliti, naturalem & innatam vim habet ad illam actionem: & ſimiliter calor ignis, ſi eſt naturale inſtrumẽtum ad introducẽdam formam ſubſtantialem ignis, propriam & inſitam virtutem habet ad illam actionem inſtrumentariam. Nec enim ſine virtute proportionata agere poteſt, neque illam habet extrinſecam aut aduentitiam: ergo innatam & propria. Quod ſi dicatur habere quidem virtutem, eſſe tñ inſtrumentariam, hoc eſt quod inquirimus, nempe quid illi deſit ad rationẽ principalis principij, cum oſtenſum ſit propria virtute operari. Neque enim neceſſarium eſt quod ſecundo loco adijciebatur de virtute ſufficiente. Primo quidem, quia ſicut ſolus calor non ſufficit ad introducendam formam ignis, ita neque ſola forma ſine calore: ergo eadem ratione forma non erit principium ſufficiẽs. Deinde quia cauſa principalis, diuidenda eſt vlterius in totalem & partialem, & vtraque diſtinguitur ab inſtrumentali: cauſa autem partialis non operatur virtute ſufficienti: ergo non rectè in hoc ſeparatur ab inſtrumentali. Præterea cum virtus cauſę principalis dicitur debere eſſe ſufficiens, aut intelligitur de ſufficientia in oĩ genere aut ordine cauſæ efficiẽtis: & hoc eſt falſum, aliàs nulla cauſa ſecunda eſſet principalis, quia nulla eſt abſolutè ſufficiens. Imo nec cauſa prima quã concurreret cum ſecũda, ageret vt cauſa principalis, quia tunc non operatur vt per ſe ſola ſufficiens. Si vero intelligatur de ſufficientia in ſuo genere, etiã cauſa inſtrumentalis eſt in ſuo ordine ſufficiẽs: ergo per hoc non ſatis declaratur propria ratio cauſæ principalis. Denique, quod additur de cõcurſu debito, nihil amplius rẽ declarat, tũ quia neceſſitas concurſus non conuenit omni cauſę principali, ſed tñ ſecundæ, tum etiam quia concurſus IX.

Digitized by Google

curſus nõ tantum debetur cauſæ principali, ſed etiam inſtrumentariæ, calori enim debetur concurſus & ad calē faciendum, & ad producendum ignē, ſi ſit ſufficiens calor: nullo ergo ex his modis videtur ſatis declarari ratio cauſæ principalis, & ab inſtrumentaria diſtingui.

Tertius modus.

X. PRopter hæc poteſt eſſe alius dicendi modus, cauſam principalem eam eſſe, quæ proximè & per proprium influxum influit in effectū, ſeu in formam conſtituentem effectum. Quæ ſnīa melius declaratur, adiungendo ſimul rationem inſtrumentalis cauſæ, & vtriuſque differentiam. Cauſa. n. inſtrumentalis, erit illa, quæ ſua actione non attingit immediatè effectum ſeu formā, ſed aliquid præuium, ex quo talis forma reſultat quam proximè & in ſe inſtrm non attingit. Vnde fit, ut omnis cauſa inſtrumentalis ſit principalis reſpectu alicuius effectus, illius nimirum, quem proximè & per ſe attingit: inſtrumentalis B verò ſit reſpectu alterius, qui inde reſultat. Exēplis declaratur primò in artificialibus, nam ſerra, v.g. eſt inſtrumentum ad tale artificium faciendum, quod inſtrumentum proximè ſolum efficit inciſionem, impellendo, & loco mouendo partes intermedias, & ad hunc effectum potius comparatur ut cauſa principalis: inde verò reſultat forma artificialis, ad quam comparatur ut inſtrumentalis cauſa, quia illam non attingit immediatè propria actione, ſed ſolū reſultat ex priori effectu. Deinde in naturalibus calor ignis eſt inſtrumentum ad formam ignis, quia immediatē attingit calorē, reſpectu cuius ſe habet vt cā principalis, inde verò reſultat forma ſubſtantialis, quā immediatè non attingit, iuxta probabilem ſnīam Scoti, & aliorum. Denique in ſupernaturalibus, iuxta Paludani, Capreoli, & aliorū opinionē, ſacramenta dicuntur inſtrumēta gratiæ, quia nõ ipſam, ſed aliquid præuium ad ipſā attingunt. Vnde non immeritò hic modus dicēdi tribui poteſt his autoribus in ſecundo & tertio exemplo citatis, quibus nõ parum fauere vi C detur D. Tho. 1. p. q. 45. art. 5. dicens, ꝙ cauſa ſecunda inſtrumentalis non participat actionem cauſæ ſuperioris, niſi inquātum per aliquid ſibi proprium diſpoſitiuè operatur ad effectum principalis agentis. Et ratio reddi poteſt, quia cõcurſus inſtrumenti ſemper eſt imperfectus, & ideò nõ pertinet ad ipſum ut immediatè attingat inductionem eius formæ, ad quam eſt inſtrm ſed ſolum vt ad ipſam efficiendo præparet. Vnde è conuerſo omnis cauſa quæ immediatè attingit formam, erit principalis, & non inſtrumentalis.

XI. Hæc verò ſententia probari non põt, quia in primis falſum eſt cauſam inſtrumentalem vt inſtrumentalem, nunquam attingere immediatè, & in ſe formam intentam à principali agente: quod patet primò contraria inductione. Nam in ſupernaturalibus ſacramenta ſunt inſtrumenta ad efficiendam gratiam, ipſam in ſe attingendo: & ſimiliter Chriſtus per actiones ſuæ humanitatis attingebat immediatè opera ſupernaturalia, de quibus dictum eſt latè in 1. & 3. tom. 3. partis. Rurſus in naturalibus probabilius eſt accidentia vt inſtrumenta ſubſtantiarum attingere immediatè eductionem formæ ſubſtantialis.

Inſtrumenta attingunt formā intentā ab agēte principali.

A Eſt etiam probabilis opinio phantaſma inſtrumentaliter attingere productionem ſpeciei intelligibilis, & tamen non attingit aliquid præuium, ſed immediatè ipſam ſpeciem in ſe. Denique in inſtrumentis artis aliquando vr̃ per formam inſtrumenti proximè attingi forma effectus, vt cum ſigillo imprimitur ceræ, aut monetæ ſimilis figura, quamuis tunc etiam reuera nõ per ſe fiat figura, ſed ubi, quicquid Scotus infrà citandus ſignificet. Igitur generalius dr̃, verum quidem eſſe, hæc inſtrumenta per ſe non attingere figuram ſeu formam artificialem, tñ id non eſt, quia inſtrumentaliter concurrunt, ſed quia illa forma non eſt aliter per ſe producibilis. Vnde neque ipſum agens principale illam aliter inducit: nam per ſe ſolum facit terminum localem motionis, qui eſt aliquod vbi, & quia illam motionem efficit certo mõ & ordine, inde reſultat talis figura: ergo in ea actione non poſſunt agēs principale & inſtrumentale diſtingui in attingendo mediatè vel immediatè. Imò, ſi cõſideremus terminum per ſe productum, qui eſt vbi, immediatius B videtur inſtrumētum illum attingere, quia pictor non mouet colorem, niſi medio penicillo, & ſic de alijs. Vltima verò forma ſeu figura non alia actione per ſe attingitur, ſed ex priori termino reſultat.

Præterea declaratur ratione, quia tribus modis intelligi poteſt inſtrumentum concurrere ad effectum principalis agentis; ſcilicet vel tantum remotè, attingendo. ſ. aliquid præuium; vel tñ proximè, nempe attingendo immediatè formam intentam à principali agente, vel ſimul vtroque modo: ſed ratio inſtrumenti non limitatur ad priorem modum, eſtò interdum ita poſſit concurrere: ergo non rectè in eo modo attingendi diſtinguitur inſtrumentale agens à principali. Minor ſatis declarata eſt exemplis adductis. Et ratio reddi poteſt, quia etſi inſtrumentalis concurſus ſit inferioris rõnis, tñ quia inſtrm non attingit per ſe ſolum, ſed vt adiutum & cõfortatum à principali agente, ideò nulla eſt repugnantia, ꝙ inſtrm immediatè attingat effectum C principalis agentis. Vnde D. Tho. 3. p. q. 77. ar. 3. ad 3. & q. 79. ar. 2. ad 3. dicit: [Nihil prohibet cauſam inſtrumentalem producere potiorem effectum, & ultra ſuam ſpeciem.] Ex qua ratione ſolutum manet fundm̃ contrariæ ſnīæ. Neque D. Th. in alio loco nobis repugnat, ſed potius huic ſententię fauet. non. n. ait inſtrm tm̃ diſpoſitiuē concurrere ad effectum principalis agentis, ſed non participare actionem principalis agētis, niſi media actione propria. Vnde Thomiſtæ colligunt omne inſtrm duas habere actiones: vnam qua agit aliquid proprium, in qua non completè exercet officium inſtrumenti, aliam propriè inſtrumentalē, qua immediatè influit in effectū principalis agentis. Quas actiones ſemper eſſe realiter diſtinctas cõtendit Ferrar. 2. cont. Gent. c. 21. Caiet. verò 1. p. q. 45. art. 5. rectius dicit hoc non eſſe neceſſarium, nam interdū eſt unica tm̃ actio, in qua ſm̃ rationem vel accõmodationē diſtinguimus aliquid, quod inſtrm ex proprijs poteſt attingere, & aliquid quod attingit ut inſtrumentū. Ambo aũt conueniunt in hoc, quod ad rem præſentē ſpectat, nempe inſtrumentū vt tale eſt, & per actionem quam ut inſtrumētum exercet, attingere immediatè & per ſe effectum principalis

Ferrar. Caietan.

XII.

princi-

Digitized by Google

principalis agẽtis, quantũ attingibilis eſt ſeu per ſe producibilis. Et reuera vix aliter ſaluatur ratio inſtrumenti naturalis, niſi impropriè & per denominationẽ extrinſecã, ut inferius declarabo. Et in hãc ſententiã inclinat ẽt Scotus in 4.d.q.1.

Quarta expoſitio cauſæ principalis, & inſtrumentalis.

XIII. QVartus modus dicendi eſſe põt, inſtr̃alem cauſam eam eſſe quæ ſolum agit vt mota ab alio: è contra vero principalem cauſam eſſe quæ per ſe & ſine motione alterius vim habet operandi. Quæ explicatio ſumpta videtur ex his quę in inſtrumentis artis experimur; illa enim nobis notiora ſunt, & in eis nõ alius eſt operandi modus. Vnde D.Th.2.cont.Gent.c.21. rõne quarta ait, inſtrumẽtũ nunq̃ adhiberi ad cauſandum aliqd niſi p viã motus, nam de rõne inſtrumẽti eſt, quòd ſit mouens motum: & ratione quinta ait, inſtrumentum eſſe medium inter cauſam principalem & effectum, ita vt efficacia principalis agentis pueniat ad effectũ, media motione inſtrumẽti. Ex quo inferũt aliqui extremè diſſidentes à tertio mõ ſuprà tractato, q̃ſi ſimul concurrunt cã principalis & inſtr̃alis, immediatius attingi effectum ab inſtrumentali, q̃ à principali, immediatius (inquã) immediatione (vt aiunt) ſuppoſiti, quia principale agens nõ agit niſi per inſtrumentum: immediatione autem virtutis dicitur agens principale immediatius agere, quia inſtrumẽtum non agit niſi in virtute eius. Atq; hinc confirmatur rõne hæc ſententia, nam inſtrumentum vt ſic, non agit niſi in virtute principalis agentis: ſed non poteſt inſtr̃m niſi in operando virtuti principalis agẽtis, niſi quia ab illa mouetur: ergo rõ inſtrumentalis cãæ rectè explicatur per hoc quod eſt agere ut motam ab alio: & conſequenter cauſa principalis erit, quæ ad agendum non indiget motione alterius.

XIIII. *As qui motionem ſemper dicat ſibi inſtrumentum principalis cauſa.* Sed neque hæc ſententia plenè rem declarat, aut ſatisfacit. Cum enim dicitur inſtrumentum agere ut motum ab alio, duobus modis intelligi poteſt. Vno modo de motu vel mutatione reali recepta in ipſo inſtrumẽto, & p̃uia ad actionẽ eius: & hoc mõ ĩtelligit illã propoſitionẽ Ferrar. 2.cont.Gent.c.21. Non tamẽ poteſt in eo ſenſu propoſitio eſſe vniuerſaliter vera, imò vix inuenitur vera, niſi in inſtrumẽtis artis, quę per motum localem applicatur ad operandum: in inſtrumentis autem naturæ minimè: nam ſi phantaſma eſt inſtrumentum, quam actionem in ſe prius recipit vt agat? Nunquid recipit in ſe aliquod ſpirituale lumen? At idem fictitium eſt, & ſubiecto materiali planè repugnans. Item, calor ignis eſt inſtrumentũ eius ad generandũ ignẽ, & calor vitalis, vel potentia nutritiua ad producẽdam carnẽ, in quibus nulla vera motio antecedens excogitari poteſt. Itẽ, ſemen dicit̃ inſtrumẽtũ generãtis, qđ poſtq̃ deciſum eſt, nullã nouã motionem a principali agente recipit. Omitto ſupernaturalia inſtrumenta, de quibus latè dixi in 3.p.q.13.& 62. Addo deinde, non omnia quę mouent mota, agere ut inſtrumenta, propriè & in rigore, ſed vt agẽtia principalia, ſaltẽ partialia. Nam quædam non alterãt niſi alterata, ut piper non calefacit, niſi calefactum: & tamen non calefacit ſolum per virtutem receptam, ſed etiam

A per propriã & innatam, quæ eſt virtus eminens ad calefaciendũ; vnde in eo ſe gerit vt principale agens. Item, nõ mouet homo baculum, niſi mouendo manum. Quamuis autem hac ratione ſoleat dici manus inſtr̃m, vel potius inſtr̃m inſtrumentorum, ſeu inſtr̃m ante inſtr̃a, vt Ariſt. dixit 4.de partib.anim.c.10. tamen reuera eſt partiale mouens principale, nam in ſe hẽt partialem virtutem trahendi aut impellendi, aut ſubleuandi. Vnde in his ſæpe motio vnius rei ſolũ eſt conditio neceſſaria ad trahendum vel impellendum aliam: quod non ſatis eſt ad tollendam rationem principalis agentis, & inducendã propriã rationem inſtr̃i. Imò & cœlum (vt multi volunt) non mouet niſi motũ, & tñ non mouet vt inſtr̃m de quo inferius. Itaque ex rõne vel conditione mouẽtis moti per realẽ mutationẽ in ſe receptã, nõ rectè diſtinguitur inſtr̃alis cã à principali, quia neque oĩa inſtr̃a ita mouentur ad agendũ, & ſæpe eo mõ quo contingit aliqua inſtr̃a moueri, cõtingit ẽt moueri aliquas cãs principales. Cuius ſignum eſt, ꝙ inſtr̃a artis ẽt ad id agendũ, quod ex propria virtute poſſunt, indigẽt aliquo motu, & per artẽ ſolũ fit, vt ille motus ordinatè fiat.

Alio ergo ſenſu põt dici inſtr̃m agere vt motũ ab alio, id eſt vt ſubordinatum alteri, vel vt hñs XV.
B vicem illius, vel ẽt vt adiutum à principali agente, iuxta varia genera inſtrumentorum inferius declaranda. Et in hoc ſenſu eſt quidem verũ, omne inſtr̃m agere vt motũ ab alio (ſi tñ ita loqui liceat) tñ hoc non eſt propriũ inſtr̃i ſtrictè ſumpti, prout nunc de illo agimus, & à principali cauſa illud diſtinguimus, quin potius cõe eſt oĩ inferiori principio agẽdi, oĩque cauſæ pręter primam. Nam in primis, oẽs cauſæ ſecundæ agunt motæ à prima, id eſt cum concurſu & auxilio primę, vt infra declarabimus: & tñ nõ ſunt propriè inſtr̃a, ſed cauſæ principales in ſuo genere. Scio nõnullos ex antiquis autoribus vocare aliquando cauſas ſecundas inſtrumenta primæ, vt patet apud D.Tho.q.3.de potentia.art.7. vbi ita concludit: [Sic ergo Deus eſt cauſa oĩs actionis, ꝓut quodlibet agens eſt inſtr̃m diuinę virtutis operantis.] Idem ſumitur ex 1.p.q.105.art.5. Et eodem modo loquitur Damaſc. in ſua Phyſica, cap.9. vbi ait
C illud eſſe dogma Platonis, quem in hoc cenſet præferendum eſſe Ariſtoteli. Idem Simplicius 2. Phyſic.tex.29. Vnde Scotus in 4 d.1.q.1.§.[Ad quæſtionem ergo.] ait dupliciter dici poſſe cauſam principaliter operari. Primò principaliter, id eſt independenter: & ſic cauſas ſecundas non eſſe principales, ſed inſtr̃ales. Scdò pricipaliter, id eſt per formam propriam & intrinſecam: & hoc modo ait cauſas ſecũdas eſſe principales. In quo licèt non ſatis explicet rationẽ cauſæ principalis, verè tñ dicit cãs ſecundas eſſe principales, & in doctrina Ariſtotelis certũ eſt ita eſſe appellandas, vt ex 2.Phy.& 5.Metaph. in locis citatis ſumitur. Et ex ipſa vocis proprietate conſtat nõ eſſe idẽ principaliter & independẽter operari: vt ergo cã ſit principalis, nõ oportet vt ſit oĩno independens. Et è conuerſo, ꝙ cauſa ſit dependens & indigens auxilio alterius ſuperioris, non ſatis eſt vt ſit cauſa inſtr̃alis. Præterea, intellectus non cenſetur cõĩter inſtr̃m, ſed principale principiũ ſuorum actuũ naturaliũ, neque volũtas, & aliæ ſimiles facultates, q̃uis in agendo ſint ſubordinatæ ſuis formis. Verum eſt, has oẽs facultates, imo

Creaturæ ne dicendæ Dei inſtrumenta.

D. Thom.

Damaſc. Plato. Simplic. Scotus.

& acci-

&accidentia omnia, vocari ab aliquibus inſtrumenta, & rectè quidem, ſi nomine inſtrumenti intelligāt omne principiū quod operandi, quod non eſt propter ſe, ſed ut aliquo ſuppoſitum eo vtatur, non verò ſi rigoroſè loquamur de inſtrumentali cauſa & actione: ſic enim calor non eſt propriè inſtrumentum ad calorem producendum, cum non excedat effectus perfectionem principij, ſeu cauſæ.

Vera ratio inſtrumentalis & principalis cauſæ, quę.

XVI. QVoniam ergo huius rei difficultas magna ex parte pendere videtur ex vſu terminorū ideo, ne in æquiuoco laboremus, oportet ſignificationes horum diſtinguere. Et incipiendo ab inſtrumento, ſeu cauſa inſtrumentali, vno modo diſtingui poteſt à cauſa principali per antonomaſiā, ſeu oīno indepēdenter operāte, vt Scotus dixit, & ſic facilis eſt horum membrorum incōt diſtinctio: ſed non ita nunc loquor, quia exiſtimo impropriū eſſe ſermonem. Secundo dici poteſt cauſa inſtrumētalis oīs cā, vel virtus quæ alicui datur vt per eā operetur, qūo etiam forma poteſt dici inſtrumētū ſuppoſiti, ꝗuis id non ſit in vſu, quia forma conſtituit eſſentialiter ipſum ſuppoſitū: dicit tñ de oī alia virtute ſuperaddita ſuppoſito: imò interdum etiam de partibus integrantibus, præſertim organicis, vt de manu & brachio: qūo Theologi vocāt humanitatē Chriſti cōiunctū Verbi inſtrumētū, qđ propriùs dicitur in ordine ad actiones miraculoſas & ſupnaturales, ꝙ in ordine ad actiones cōnaturales humanitati. Atque hoc ſecundo modo ſumptū inſtrumentū dicitur ꝗlibet virtus, aut principium agendi, data ſuppoſito operanti, vt per eam operetur, etiam ſi talis virtus ſit ſufficiens. & æquè pfecta, vel etiam nobilior, quam effectus. Cauſa verò principalis diuiſa contra inſtrumentalem hoc modo ſumptam, erit ipſummet ſuppoſitum operans, quatenus p ſe ipſum, vel per ſuā ſubſtātiam, aut per ſuā formam, vim habet operandi. Alio etiam modo dicitur inſtrumentum id quod loco alterius ſubſtituit, vt actionē exequatur ēt ſi cōtingat tale inſtrumentum eſſe nobilius actione vel effectu, ad quē deſtinatur, quo modo grauitas dici ſolet inſtrumentum generantis, & impetus inſtrumentū proijcientis, & ſic cauſa principalis reſpectiuè oppoſita huic inſtrumento, erit illa, cuius vicem inſtrumentū gerit. Et in moralibus eſt frequentius vſitatum hoc genus cauſæ inſtrumentalis, ſeu miniſterialis.

Inſtrumenti acceptiones variæ.

B

XVII. Vltimo ac propriiſſimo modo dr̄ cā iſtrumētalis illa ꝗ cōcurrit ſeu eleuatur ad efficiendū effectum nobiliorem ſe, ſeu vltra menſuram propriæ perfectionis & actionis, ut calor quatenus cōcurrit ad producendā carnē, & in vniuerſum accidens quatenus cōcurrit ad producendā ſubſtantiā. Et de hoc genere inſtrumentorū multi dubitāt non ſolū in naturalib. ſed ēt in ſupernaturalibus, loquēdo, ut loquimur, de inſtrumentis verè efficientib. ac phyſicè attingētibus ipſos ſuperiores effectus: ut videre licet apud Scotum, & alios in 4. d. 1. & latius attingemus diſput. ſequenti, tractādo de cā efficienti ſubſtātiarū. Nos autem ſupponimus in oī ordine rerum dari poſſe hmōi iſtrumēta, ut de naturalib. oſtēdemus citato loco, & de ſupernaturalibus diximus i 3. p. & de artificialibus oēs admittunt: quamuis in illis, ut dixi, forma præcipuè intenta ab artifice nō attingatur per ſe & immediatè inſtrumēto, ſed reſultet, quocunq; tñ modo fiat, excedit aliquomodo vim inſtrumenti ſm ſe conſiderati, & fit ab illo, prout ab arte dirigitur & mouetur. Hoc igitur proprio & rigoroſo mō inſtrumētū ſumimus, cum illud à cauſa principali diſtinguimus.

A

C

XVIII. Atq; ita principalis erit illa quæ per virtutem principalem, ideſt vel nobiliorem, vel ſaltē ęquè nobilem cum effectu, influit in actionem per quam talis effectus producitur. Qūo n. ſolum cā prima, ſed etiam ſecunda, tam vniuoca, quam æquiuoca, ſub nomine & rōne cauſæ principalis comprehenditur. Nec ſolum cauſæ totali ſed etiam partiali conuenit illa ratio ſi virtute ſimili operetur, quia partialis cauſa propriè dicta dicit habitudinē ad compartialem eiuſdem rationis & ordinis, ita vt neutra alteri ſubordinetur, ſed ex utraque coaleſcat vna cā totalis principalis eiuſdem ordinis, quæ partialiter eſt ex talibus cauſis, & ideo vtraq; eſt principalis, licèt partialis. Et hmōi cā pricipalis rectè dicitur operari propria virtute, non ſolum quia habet intrinſecam & innatam illam virtutem agēdi, ſed ēt quia habet illam per ſe proportionatā effectui, & nō indigētem aliqua eleuatione: & licet interdum indigeat cōcurſu ſuperioris cauſæ ob gn̄alem rationem entis participati, non tñ ob ſpecialem improportionem cū effectu; ideoq; ſolum indiget concurſu ſibi ratione ſuæ perfectionis debito.

XIX. Cauſa verò inſtrumētalis cōdiuiſa principali ſic ſumpta, erit illa ꝗ influit in effectū per virtutē inferioris rōnis ſeu perfectionis, vt ratione & exēplis ſupra declaratū eſt. Et hæc dr̄ operari in virtute principalis agētis, nō quia non indigeat aliqua virtute intrinſeca, id eſt in ea exiſtente, ad ſuam actionē inſtrūalem, ſiue illa virtus ſit innata, ſiue ſuperaddita rei, & ſiue ſit permanēs & durabilis ceſſante actione, ſiue ſit fluens (vt à dixi) & in motu conſiſtens: in varijs. n. inſtr̄is vario modo reperiri poteſt, aliqua tñ vis inſtrumentaria neceſſaria eſt, alias non poſſet à tali re vlla actio prodire, ut rectè ſuprà Scotus notauit, & latè declaraui in 1. tom. 3. p. diſ. 31. ſect. 6. Dicūtur ergo hæc inſtr̄a operari in virtute principalis agētis, quia illa vis quæ in eis eſt, improportionata eſt & inſufficiēs, & ſolū habet uim operandi iuxta mēſurā virtutis & eleuationis principalis agētis. Vnde neque ei propriè uel pp ſe talis concurſus aut eleuatio debetur, ſed ſolum debetur principali agenti, aut ratione illius. Et iuxta hanc interpretationē ceſſant oēs difficultates tactæ in alijs modis, imò multa quæ in eis diximus, excepto tertio modo, ad congruum ſenſum reducuntur.

Inſtrumentum ut dicatur operari in virtute principalis agentis.

Cauſa prima & ſecunda.

XX. ATque ex his facilè intelligūtur aliæ diuiſiones cauſarum efficientiū quæ ſunt ſubdiuiſiones dictorum membrorum. Quarto. n. diuiditur cā efficiens in primam, & ſecundam, ubi ſi latè loquamur, diuidi poteſt cauſa efficiens in cōi, quia oīs cauſa ab alia pēdens, ſiue ſit principalis ſiue inſtrumentalis, poteſt dici ſecunda, ſtrictius tamen loquendo, ſubdiuiditur ibi cauſa principalis: nam quædam eſt omnino independens in operando, & hęc dr̄ prima, alia verò eſt dependens

dens

dens,ēt ſi per virtutē principalem & proportionatā operet̃:& hæc vocatur cā ſecūda. Quòd aũt vtrũq; genus cauſæ in rerũ natura detur,euidentiſſimũ eſt Aut.n.datur in rebus aliqua cā principalis depēdēs ab alia in operādo;& ex hoc mēbro neceſſario infertur alterũ, qa nō pōt in infinitũ procedi in cauſis dependentibus,& ideo in aliqua indepēdente ſiſtendũ eſt; quod latius proſequemur infra,demonſtrādo Deum eſſe. Admiſſa aũt cā indepēdente,neceſſario ēt infertur alterũ membrũ,quia non poſſunt oēs cauſæ eſſe indepēdentes,imo talis cā non pōt eſſe niſi vnica, vt latius demōſtrabimus infra,tractādo de actiōnibus primę cāę:& inferius diſputādo de vnitate Dei. Et ideo de hac diuiſione nihil amplius dicemus, quia circa hæc duo membra futura eſt tota noſtra diſputatio de cauſa efficiente.

Cauſa vniuoca, & æquiuoca.

XXI. *Inſtrumētalis nō æquiuoca cauſa.* QVinto diuiditur cā in vniuocam & æquiuocam; in qua partitione diuidi ēt pōt cā in cōmuni,ſi cām inſt̃alem, æquiuocā appellemus. Quod tñ impropriè dr̃ & præter cōem vſum, vt notauit D.Tho.in 4.d.1.q.1.art.4 quæſt.1.ad 4. ex Alex.& Comm.11.Metaph.com 24. Diuidit̃ ergo ibi cā principalis: & quidem diuidi pōt in cōi,quia cā prima ēt eſt æquiuoca. Sed quia cā prima non ſolũ ęquiuoca,ſed ēt omnino alterius ordinis eſſe ſupponitur; ideo magis accōmodatè illa diuiſio datur de cā principali proxima.Quędam.n.eſt,quæ efficit effectum eiuſdem rōnis:& hęc dr̃ vniuoca, vt ignis dum generat ignem: & vniuerſaliter cā, quæ operando per virtutē ſuæ formæ,ſimilem reddit effectum, eſt cā vniuoca, & in ſuo ordine principalis, vt rectè notat D. Tho.3.p.q.62.art.1. Alia vero eſt cā producens *D.Thom.* effectum alterius rōnis; quam oportet eſſe nobiliorem effectu,alioqui principalis non eſſet, ſed inſt̃alis:& hæc appellatur cā æquiuoca: quia nō conuenit formaliter cum effectu in eadem forma,ſed eminenter illam continet. Rurſus diuidi pōt cauſa ēt principalis in eam quæ ex neceſſitate naturæ,vel cum libertate. Item, in eam quæ agit per motum vel mutationem ex præſuppoſito ſubiecto,& eam quæ agit ſine motu & mutatione, & abſque ſubiecto. Sed hæ diuiſiones in ſuperioribus continentur; ſolumque declarant determinatas actiones, aut modos operandi dictarum cauſarum, de quibus omnibus in particulari eſt inferius diſputandum.

Inſtrumentum coniunctum, & ſeparatum.

XXII. SExtò annotanda eſt diuiſio cauſę inſt̃alis,ſeu inſt i,in coniũctum & ſeparatum: in quibus terminis ſolet eſſe magna æquiuocatio, & ideò diligenter aduertendum eſt,duobus modis intelligi poſſe inſt̃m eſſe coniunctum principali agēti (reſpectu.n.illius dr̃ coniunctum inſt̃m,aut ſeparatum).ſ.aut ſecundum eſſe,aut ſcd̃m cauſalitatem. Coniunctum ſecundũ eſſe appello, quod eſt vnitum aliquo modo,vel per contactum, vel per aliquam pręſentiam,vel per aliquam vnionē realem agenti principali: quõ calamus eſt inſtrumentũ coniunctum.&c. ſeparatum aũt huic oppoſitum erit quod nullo modo coniungitur agēti principali,vt eſt ſemen iam deciſum. Et iuxta

A varios modos coniunctionis & ſeparationis pōt eſſe latitudo,& varietas in his terminis. Secũdũ cālitatem coniunctum appello illud inſt̃m, qđ ad cauſandum indiget actuali & proprio influxu & cālitate principalis agentis,quõ ēt calamus eſt inſt̃m coniunctum. Vnde è contrario ſeparatum inſt̃m erit,qđ in ſua actione non requirit ſpecialem influxum, & cālitatem principalis agentis. Et hoc modo, ſi calor vocetur inſt̃m ignis ad calefaciendum, licèt ſit coniunctus ſm̃ eſſe pōt dici ſeparatus ſecundũ cālitatem,quia nō indiget alio influxu ad calefaciēdum pręter propriam virtutem ſuam. Vnde fit,aliqñ poſſe inſtrumentũ eſſe coniunctũ vno mō, & ſeparatũ alio, vt patet in dicto exēplo. Et è conuerſo ſacramēta dñr inſt̃a ſeparata humanitatis Chriſti exiſtētis in cœlo,nimirũ ſcd̃m eſſe, & tñ ſcd̃m cālitatē fortaſſe ſunt coniuncta,quia nihil poſſunt efficere,niſi actu influēte cũ ipſis Chriſto per humanitatem ſuam. Aliqñ pōt eſſe inſt̃m vtroq; modo coniunctum,vt viſus, vel ſpēs impreſſa: aliqñ vtroq; modo ſeparatum,vt grauitas geniti reſpectu generantis. Quæ oīa clara ſunt, ſi termini intelligantur. Vnum ſolum manet in re difficile, B quo modo poſſit dari inſt̃m ſeparatũ ſecundũ cālitatem,propriè & in rigore loquēdo de inſt̃o iuxta vltimũ modũ ſupra declaratũ, nā ſi latius ſumatur pro virtute ꝑ ſe ſufficiēte ad effectum, q̃ vicem ſupplet illius cauſæ, quæ illam impreſſit, ſic res eſt clara,vt in impetu proiectorũ, grauitate,&c. Tñ in inſt̃o proprio, qđ eleuari debet ad agendum ſuperiorē effectum,vt eſt ſemen. v.g. illud eſt intellectu difficillimum. Sed huius rei expoſitio multa prius explicanda poſtulat, quæ in ſequentibus diſputationibus tradentur.

DISPVTATIO XVIII.

De cauſa proxima efficiēte,eiusque cauſalitate, & omnibus quę ad cauſandum requirit.

C IN ſuperiori diſputatione ferè tantũ declarauimus quid nominis cauſæ efficientis, & plurium ſpecierũ ſeu modorũ eius: nunc oportet diſtinctè tractare oīa,quę ad hāc cām pertinēt,per ea capita ſeu mēbra, quæ in alijs cauſis attigimus,ſ. quę res cauſet, quid cauſet, per quid, ſeu quo principio cauſet,quas cōditiones ad cauſandũ requirat, ac deniq; in quo actualis cālitas huius cauſſę conſiſtat. Quę oīa poſſent quidem de cauſa efficiente in cōi tractari,tamen,maioris claritatis gratia,viſum eſt,hęc omnia prius ī cauſis creatis,quę nobis notiores ſunt inquirere, poſtea vero diſſerere de cauſa prima & increata, ac tandem de dependentia cæterarum ab ipſa. Non diſtinguimus autem tractationem de cauſa efficiente ſubſtantiarum & accidentium, qm̃, vt videbimus,hęc ita coniuncta ſunt,vt ſubſtantiarum productio non niſi medijs accidentibus fiat. Et eadem ratione non ſeparamus diſputationem de cauſa principali & inſtrumētali. quoniam tractando de cauſa proxima efficiente, cui per ſe & propriè actio tribuitur, ſimul videndũ eſt,quibus principijs, quibusve inſtrumentis ad efficiendum vtatur.

SECTIO I.

Vtrum res creatæ aliquid verè efficiant.

I. Variæ opiniones. IN hac re fuit vetus ſnia aſſerens res creatas nihil operari, ſed Deum ad præſentiam earũ oĩa efficere: tribui aũt actionẽ igni, aquę &c. propter apparentiã, & quia Deus veluti pepigit non efficere tales effectus, niſi ad talium rerum præſentiã. Auerroes. Albert. D.Thom. Hanc opinionem referunt Auerroes v. Metaph. com. 7. & lib. 12. com. 18. & Albert. 2. Phyſi. tract. 2. c. 3. & D.Tho. 3. cont. Gent. c. 69. & 1. p. q. 105. art. 5. & in 2. d. 1. q. 1. art. 4. nullum tñ certum autorem pro ea referunt: in eam Philo. vero inclinare vr̃ Philo. lib. 2. Allegoriar. dũ ait, [Deum eſſe vnicã cãm efficientem,] & li. de Cherub. & flam. glad. dum ait, [proprium eſſe Dei efficere: creaturæ aũt pati.] Sed hæc facilè poſſent per antonomaſiam intelligi, ſicut & aliæ Philoſophorum locutiones, quas poſtea referemus, agentes de actione Dei. Solet ẽt hæc opinio tribui Petro Aliacenſi in 4. d. 1. q. 1. art. 1. in fine: ibi Aliacenſis. à præcedente ſententia alienus. tñ apertè fatetur, cauſas ſecũdas verè ac propriè agere virtute propria, & ex natura rei, ac nõ ſola voluntate Dei: Addit tñ ſimul verum eſſe creaturam nihil facere niſi ex voluntate Dei, & ipſo ẽt faciente, imò & faciente, vt ipſa faciat: & conſequenter plus etiam Deo faciente, q̃ ſi ſolus faceret: quæ pertinent ad neceſſitatem diuini cõcurſus, & poſſunt verum & falſum ſenſum habere, vt poſtea in propria diſputatione videbimus: Gabr. magis autem fauet huic opinioni Gabr. in 4. d. 1. q. 1. artic. 3. dub. 5. vbi hanc ſententiam reputat probabilem, & in fauorem eius affert illa verba 1. ad Corinth. 12. [Deus operatur omnia in omnibus;] & 2. ad Corinth. 3. [Non q̃ ſimus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.] Ipſe tamẽ nõ audet illam ſententiam aſſerere.

II. Rationes præcedentis ſententiæ. Fundamentũ pro hac ſentẽtia nullum video quod ſit alicuius momenti: præcipuum tñ fuiſſe videtur, quia quantum efficientiæ tribuitur creaturæ tñ adimitur diuinæ potentiæ creatoris, nã vel Deus operatur omnia, vel non; hoc poſterius derogat diuinæ efficaciæ; vnde infra oſtendemus eſſe omnino falſum & erroneũ, quia implicat aliquid eſſe & nõ pendere à Deo. Si aũt Deus oĩa efficit, interrogo rurſus an immediatè, & ſufficienti virtute, an mediatè tñ, & inſufficiẽti virtute. Hoc poſterius derogat diuinæ perfectioni. Si autem primum verum eſt, ſuperflua eſt oĩs alia efficientia, quia vna cauſa ſufficiens & efficax, ſatis eſt ad effectũ. Vnde, cũ [natura nihil faciat fruſtra,] nullã virtutẽ operandi contulit rebus creatis. Et confirmo, nam quidquid ponatur Deus facere cum cauſa ſecunda, poteſt facere ſe ſolo, nam hoc ſaltem ſpectat ad infinitam virtutẽ eius, vt infra patebit: ergo de facto ita facit. Patet conſequẽtia, tũ quia hoc magis decet diuinã virtutem & efficaciam: tum maximè, quia hoc vr̃ neceſſarium vt creatura fiat. Quod ita probo, nam creatura à ſolo Deo habet eſſentialem depẽdentiam, cum ſine illo fieri non poſſit, & ſine quocunque alio fieri poſſit: ergo non poteſt eſſe creatura ſine hac eſſentiali dependentia quam à ſolo Deo habet, quia non poteſt eſſe ſine his quę eſſentialia ſunt: ergo omnis creatura eſt per depẽdentiam à ſolo Deo: ergo eſt per efficientiam ſolius Dei, nam efficientia & dependentia vel ſunt idem, vel ſunt correlatiua: ergo nulla creatura habet efficientiam in aliam, & conſequẽter nulla eſt cauſa ſecunda, quæ aliquid efficiat.

Secunda ſnia negat creaturas corporales poſſe quicq̃ efficere, ſed de ſpiritualibus id concedit. III. Secunda ſententia Auicẽbron. Hanc refert D.Tho. citatis locis ex Auicẽbron, in lib. Fontis vitæ, qui dicebat nullũ corpus eſſe actiuum, ſed quandã virtutẽ ſpiritualis ſubſtãtiæ intimè exiſtentẽ in corporibus efficere oẽs actiones, quæ per corpora fieri vr̃. Fundm̃ eius fuiſſe vr̃, quia agens eſſe debet intimè pręſens paſſo: corpora aũt non poſſunt ita ſibi eſſe præſentia, nam quantitas impedit illũ intimũ illapſum vnius rei in aliã, quẽ actio requirit. Vnde aiebat q̃titatem non ſolum non eſſe actiuã, verum ẽt actionẽ impedire. Et confirmatur, quia ſubſtantia corporea eſt infima oĩum, & diſſimillima primo agenti, & ideo nec inferiorem hẽt ſubſtantiam ſibi ſubiectam, in quam poſſit agere, nec ſimilitudinem põt habere ad Deum in agendo. Quare Aug. 5. Auguſt. de Ciuit. c. 9. expreſsè dicit, [corporales cauſas nõ eſſe inter cauſas efficientes numerandas.]

Tertia ſnĩa fuit, res corporeas poſſe efficere accidentia, nõ tñ ſubſtantias; ſpirituales aũt ſubſtãtias creatas poſſe efficere aliquas inferiores ſubſtantias. IIII. Tertia ſententia Auicennæ. Hanc refert ibidem D.Tho. ex Auicen. lib. 1. ſufficient. c. 10. & lib. 9. ſuæ Metaph. c. 4. & 5. Quia in ea re vr̃ duos errores habuiſſe. Vnus eſt, q̃ vna ſubſtantia creata ſpiritualis põt creare aliam, nam prima cauſa increata ſolam vnam intelligentiam eamq́; perfectiſſimam immediatè efficit, illa verò creat ſecundam, & ſecunda tertiam, & ſic vſq; ad infimam. Alter error aſſerit hanc infimam ſubſtantiam ſpiritualem infundere ſubſtantiales formas in materiam diſpoſitam à proximis agentibus corporalibus, quæ ſubſtantiales formas efficere non ſufficiunt. Fundm̃ eius quoad priorem partem fuit, quia ab vno nõ eſt niſi vnum proximè & immediatè. Quoad poſteriorem vero, quæ ad rem præſentem magis ſpectat, quia hæc agentia corporalia nihil agũt niſi medijs accidentib. quæ ſunt inſufficientia principia ad efficiendas formas ſubſtantiales. Et cõfirmat hoc, quia experimẽto cõſtat multas ſubſtantias gñari, quæ non hñt proximas cãs ſufficientes ad introducendas tales formas, vt cum gñantur aĩalia ex putrefactione, ob diſpoſitiones accidentales, quę caſu ſeu fortuito cõcurrunt: ergo ſignũ eſt eſſe quaſi paratam aliquam ſpũalem virtutem ſuperiorẽ ad inducẽdas formas ſubſtãtiales, quoties diſpoſitiones accidẽtales ſufficiẽter cõcurrũt: ergo ab illa virtute fiũt oẽs gñationes ſubſtãles.

Prima aſſertio de efficiẽtia cauſarũ creatarum.

V. DIcendum tamen eſt primò, agẽtia creata verè ac propriè efficere effectus ſibi connaturales, & proportionatos. Quam veritatem non tantum ſenſu & ratione exiſtimo eſſe euidentiſſimam, ſed etiam iuxta doctrinam Catholicam, certiſſimam. Vnde, ſicut ob priorem cauſam oppoſitam ſentẽtiam D. Tho. ſtultam appellauit, ob poſteriorem vocare poſſumus temerariam & erroneã: ideoq́; merito reijcitur ab omnibus Philoſophis, & Theologis: Ariſtoteles

enim

Digitized by Google

enim quamuis nunquã oppoſitam ſnĩam expreſsè retulerit aut refutauerit, tñ vbiq; vt euidentiſſimũ ſupponit naturales cãs aliquid facere. Imò oẽs antiqui Philoſophi, quorum opiniones ipſe refert 1. Phyſ. & 1. Metap. & alibi ſæpe ſupponũt cãs naturales aliquid efficere, & ideò laborarũt in explicãdo, quid, & ex quo facere poſſint, cum ex nihilo nihil fiat. Plato ẽt, quem ſuperiori diſputatione ex Damaſceno citaui, hoc ſenſu vocat cãs naturales inſtrã primæ cauſę, quia virtutem hñt agendi ab illa deriuatam & dependentem. (Plato.) Quo ſenſu dixit ẽt Triſmegiſtus mundum eſſe inſtrm Dei, & ab eo ſemina accepiſſe vt oĩa producat. Et eodem modo Philo. lib. de congreſ. quærendæ eruditionis cã, dixit Deum huic infimo generi rerum permiſiſſe ſeminare, atque gignere. Quos Philoſophos ſecuti ſunt Commen. & alij poſteriores. (Triſmeg. in dialog. 9. & in Pimand. c. 16. in fin. Philo. Comment. Auguſt.) Ex Patribus verò Aug. lib. 3. de Trin. c. 7. 8. & 9. vſ in modo loquendi dictos Philoſophos imitatus, dum ait [indidiſſe Deum elementis, & alijs cauſis creatis ſeminales rerum rationes.] Quæ nihil aliud ſunt, q̃ principia actiua & paſſiua generationum & motuum naturalium, quæ Deus poſuit in rebus creatis, vt eleganter expoſuit D. Tho. 1. p. q. 115. art. 2. & in 2. d. 18. q. 1. art. 2. vbi Durand. Heruæus, Aegid. & alij: & Capreol. in 1. d. 42. art. 3. (D. Thom. Durand. Heruæus. Aegid. Capreol.) Rurſus idem Auguſt. 7. de Ciuit. c. 30. de Deo loquens ait: [Sic oĩa quæ creauit, adminiſtrat, vt etiam ipſa proprios exercere & agere motus ſciant.] Quam ſnĩam cõfirmant & celebrant Scholaſtici oẽs, vbicunque vel de cauſarum efficientia, vel de hominis libertate diſputant, qui videri poſſunt citatis locis, & in 2. d. 1. vbi pręſertim Durand. q. 5.

V. Experimento probatur aſſertio.

Et probatur primò experientia, quid. n. ſenſu notius, quàm ꝙ Sol illuminet, ignis calefaciat, aqua refrigeret? Quòd ſi dicant experiri quidem nos fieri hos effectus præſentibus his rebus, nõ tñ fieri ab illis; planè deſtruunt oẽm vim Philoſophicæ argumentationis, quia nos non poſſumus aliter experiri dimanationem effectuum ex cauſis, aut ex effectibus cãs colligere. Et huic experientiæ atteſtatur cõis cõſenſus & vox oĩum, qui ita de rebus his ſentiunt. (Abſurda ex oppoſito cõcluſionis.) Secundò argumentor ab incommodis, nam iuxta illam ſnĩam non poſſunt viuentia à nonviuentibus diſtingui, quia non magis haberent res quædam principiũ ſuarum actionum, quam aliæ. Deinde fruſtra natura dediſſet diuerſis rebus varias qualitates & virtutes, quas in eis experimur. Imò neq; ex actione poſſemus hmõi qualitatum varietatẽ in elementis colligere, & conſequenter neq; in alijs rebus. Nam frigus non calefacit, ſed Deus ad præſentiam ignis, æquè naturaliter poſſet calefacere ad præſentiam aquæ: ergo ex illa actione non poſſumus magis colligere ignem eſſe calidum, q̃ aquam. Si enim Deus æquè conſentaneè ad rerum naturas potuit paciſci de calefaciendo ad præſentiam aquæ, ponamus id feciſſe, tunc non liceret ex calefactione colligere aquam eſſe calidam: ergo nec nunc poſſumus inferre eſſe frigidam, aut ignem calidum.

VI. Dicere poteſt aliquis pactum illud non fuiſſe omnino arbitrarium, ſed fundatum aliquo modo in naturis rerũ, non quia illę actiuę ſint, ſed quia hñt qualitates ſimiles producendis; & ita colligimus ignem eſſe calidum, eò ꝙ Deus calefacit ad præſentiam eius, quia hoc pactum fun-

A datum fuit in tali qualitate ignis. Sed hoc non põt Philoſophicè dici, tum quia eadem ratione iuxta naturas rerum debuiſſet Deus producere albedinem ad præſentiam albedinis; quia ſi ex ſe non eſt magis actiua qualitas calor, q̃ albedo: ergo ex natura rei non eſt magis debitum pactum illud calori, quam albedini. Et idem argm̃ fieri põt de quacunque alia qualitate, imò & de quantitate, & de ſubſtãtia, & de quacũque re. Tum ẽt, quia illud non hẽt locum in cauſis æquiuocis, in quibus nõ eſt ſimilis forma vel qualitas; neq; eſt neceſſaria eminentior, ſi illæ nihil ſunt acturæ. Pręterea, iuxta illam ſnĩam ſuperfluę ſunt terrę diſpoſitiones, pluuię, arationes, cœlorum motus, &c. ſi hęc omnia nihil agunt, ſed ſufficeret adeſſe triticum, vt Deus ad pręſentiam eius triticum generaret, & ſic de rebus alijs. Pręterea fit ſimile argm̃ ex varijs organis & inſtris quibus Deus compoſuit corpora, pręſertim viuentia, nã ſicut quędam ex ipſa diſpoſitione apparent apta ad recipiendum, ita etiam alia ſunt ad agendũ: quę oĩa eſſent ſuperflua ſi hę res nihil agerent.

B Denique hac de cã optimè dixit Ariſt. 2. de cœlo, c. 3. & 1. Ethic. c. 7. [Omnia eſſe propter ſuam operationem,] quare nihil magis repugnat inſtitutioni rerum, & fini earum, q̃ omni efficientia carere. Pręterea, ſi res creatę nihil agerent inter ſe, ex natura rei omnes eſſent ęquè incorruptibiles, quia ab agente creato nihil pati poſſent: fruſtra ergo Deus tot motus cœlorum, tantãque cauſarũ multitudinem ordinaſſet, vt hę rerum inferiorum ſpecies per generationum & corruptionum ſucceſſionem diu conſeruarentur: facilius. n. permanerent perpetuò eædem res à principio creatæ, ſi Deus ipſe nihil corrumperet, quia res ipſę inter ſe non ſecum pugnarent, nec ſe corrumperent. Similia multa incõmoda poſſunt facilè excogitari, ex quibus intelligitur, totum naturæ ordinem contra illam ſentẽtiam pugnare.

VII. Ratio a priori concluſionis.

Tertio eſt ratio à priori, quia habere vim agẽdi non repugnat rebus creatis, ſed potius eſt maximè conſentaneum perfectioni earum: ergo cũ Deus condiderit vnamquamque rem in natura ſua perfectam, negandum non eſt tales creaſſe

C res, quæ habeant connaturalem virtutem agendi. Antecedens probatur, quia nõ oĩs virtus agẽdi requirit perfectionem infinitam: ergo ſufficiet virtus finita creaturæ, vt efficacitatẽ aliquã habere poſſit. Antecedens patet, quia nulla probabilis ratio perſuadet neceſſitatem infinitæ perfectionis ad omnem actionem. Quin potius, vt infrà uidebimus, multum laborarũt Theologi, ut rationem inuenirent, quæ probet ad creandum requiri infinitam uirtutem; ad alias ergo actiones & mutationes non requiritur talis virtus, præſertim in his agentibus, quæ non agunt abſque dependentia à ſuperiori.

VIII. Occurritur obiectioni.

Dices, in hoc ipſo reperiri repugnantiam, ſ. ꝙ ſit agens, & dependens in agendo à ſuperiori agente; & ideò requiri infinitam uirtutem in oĩ agente, quia ſi agit, ſola ſua uirtute agit, & abſq; dependentia ab alio. Quæ obiectio tãgit fundm contrariæ ſententiæ; de quo dicendum eſt latè infrà, tractando de neceſſitate diuini concurſus; nunc reſpondetur breuiter, negando aſſumptũ: ſicut enim non repugnat eſſe, & dependenter ab alio eſſe, ita non repugnat agere, & depẽdenter ab alio agere. Cur. n.? An quia repugnat ean-

dem actionem ſimul eſſe à pluribus cauſis totalibus? At hoc falsũ eſt, ſi illæ cauſæ ſint diuerſorũ ordinũ, & eſſentialiter ſubordinatæ. Quocirca tm̃ abeſt, vt hæc efficientia cauſarum ſecundarũ deroget diuinæ efficacitati, vel autoritati, vt potius illam maximè commẽdet & declaret. Nam
D.Thom. vt D.Tho. ſuprà argumẽtatur, ita cõicauit Deus ſuam creans rebus bonitatem, vt eis etiam dederit inclinationem & vim ad cõicandum alijs id quod de bonitate ipſius Dei participant, vnicuique impertiendo iuxta capacitatem ſuam.
Plato. Quia, vt ad hoc propoſitũ dixit Plato in dialog. de Natur. [Bonus eſt Deus, & liuore non tangitur, neque vlli inuidet:] & ideò oĩa fecit bona, ſibique ſimilia in appetitu ſe communicandi, iuxta captum ſuum. Vnde quædam ſe materialiter communicant, alia formaliter: non ergo repugnat, quòd etiam efficienter ſe communicent.

IX. An Deꝰ plus agat efficiẽs cum cauſis ſecũdis, quã ſi ſolus.

Igitur, quod Aliacus ſuprà dicebat, plus .ſ. agere Deum efficiendo cum cauſis ſecundis, q̃ ſi ſe ſolo oĩa efficeret, præſuppoſitiuè (vt ita dicam) verum eſt, formaliter autem falſum, id eſt, ſi cauſa ſecunda aliquid efficit, ſupponitur Deus & effeciſſe ipſam cauſam ſecundam, & cõicaſſe illi perfectionem actiuam, in quo ſuam potentiam magis oſtendit, & deinde agit cũ cauſa ſecunda, quidquid ipſa agit: & ita præſuppoſitiuè plus agit. At verò per ipſammet actionẽ, qua cũ ipſa cauſa ſecunda agit, nõ plus, neq; æqualiter agit, q̃ ſi ſe ſolo ageret, quia non applicat totam efficaciam neceſſariã, vt ſolus agat. Vnde in tali modo agendi quãuis agat ſufficienti virtute in rõne cauſæ primæ, non tñ ſufficienti in oĩ genere. Neq; hoc eſt imperfectionis in Deo, quia nõ eſt ex indigentia, aut impotentia eius, ſed ex voluntaria & prudentiſſima applicatione virtutis ſuę. Quo ſenſu verũ eſt ẽt, quod Aliacus aiebat, nempe, cauſas ſecundas nihil agere, niſi ex voluntate Dei: requirunt .n. vt infrà dicemus, concurſum Dei, quem Deus non neceſſitate, ſed voluntate præbet: illa tñ voluntas non eſt oĩno abſoluta (ſecluſis miraculis) ſed eſt accommodata naturis rerum, & quaſi ex quodam debito iuſtæ diſtributionis: & ideò hoc voluntarium non impedit, quò minus hmõi efficientia ſit ſimpliciter naturalis rebus creatis. Sicut etiam ex voluntate Dei hñt ipſam virtutem agendi, non tñ ex voluntate oĩno ſuperaddita, & quaſi merè gratis adiuncta illi voluntati, qua vult tales creaturas eſſe; ſed ſunt connexæ hæ voluntates iuxta naturale debitum & connexionem ipſarum rerum. Vnde ꝙ voluerit Deus ignem calefacere, & aquam frigefacere, non eſt merè voluntarium, ſed ſuo modo debitum, ex ſuppoſitione ꝙ voluerit tales res creare. Loquimur autem de vi agendi connaturali, nã de ſupernaturali & infuſa, alia eſt rõ, quę ad nos non ſpectat. Atq; ita ſimul probata eſt cõcluſio poſita, & ſolutũ fundm̃ prioris ſententiæ.

X. Qđ verò in cõfirmatione tangit, de eſſentiali depẽdẽtia, infrà in diſputatione de creatione ex pſeſſo tractãdũ eſt: nũc ſolũ dico cõmitti æquiuocationẽ in illa propoſitione; [Creatura eſſentialiter pẽdet à ſolo Deo:] põt .n. intelligi illa propoſitio poſitiuè, & negatiuè: & poſitiuè itellecta reddit hũc ſenſũ: [Creatura eſsẽtialiter poſtulat pendere à ſolo Deo:] & hoc non eſt verũ, in vniuerſũ loquendo, licèt fortaſſe de aliqua actione, vel de aliqua re ob ſpecialẽ conditionẽ id poſſit verificari: qđ ſpectat ad ſpeciales quæſtiones de creatione, vel de gratia, &c. Negatiuè aũt intellecta, ſenſus illius eſt, ꝙ ratio creaturæ vt ſic non poſtulat eſſentialiter dependentiam niſi à Deo. Et hoc eſt uerum, quia ex vi huius non excluditur, quin de facto, vel ſecundum aliquem modũ productionis poſſit habere depẽdentiam à Deo, & ab aliqua creatura, vt per ſe conſtat.

Ex principijs ſupernaturalibus eadem aſſertio tractatur.

HActenus tractata eſt philoſophicè concluſio poſita: quia vero diximus ẽt hr̃e certitudine iuxta fidei doctrinam, pauca de hac parte adiungere neceſſe eſt. Colligitur ergo hæc certitudo primò ex mõ loquẽdi diuinæ Scripturæ Geneſ. 1. [Germinet terra herbam virentem, &c.] &, [Producat terra aĩam viuẽtem:] vbi Baſil. homil. 9. adnotat ex vi horum & ſimilium verborũ accepiſſe res naturales efficaciam continuò efficiendi rerum gñationes & corruptiones, qđ latius proſequitur Ambr. lib. 3. Exam. à c. 8. & li. 5. & 6. fere per totos. Vnde Marci 4. ait Chriſtus, [Aliud cecidit in terram bonam, & dabat fructum &c,] & infrà. [Vltrò terra fructificat, primum herbam, deinde ſpicam, deinde plenũ frumentum,] & Luc. 21. [Arbores cum producunt iam ex ſe fructus, &c.] & Sap. 16. miraculo tribuitur, ꝙ ignis ſuæ virtutis oblitus, iuſtos & indumenta eorum nõ conſumpſerit: & ibi tribuitur aquæ ꝙ oĩa extinguat, & draconibus qđ venenatos hẽant dentes ad occidẽdum; & diuinæ poteſtati tribuitur ſi interdum ab his actionibus impediuntur. Prætereà ſunt alię veritates fidei, quę ſine hoc principio ſubſiſtere nõ poſſunt. Prima ac præcipua eſt veritas liberi arbitrij, qđ nõ niſi in vi & mõ agendi conſiſtere põt, vt infrà oſtendemus. Vñ Concilium Trid. ſeſſ. 6. can. 4. dãnat dicẽtes, liberum arbitrium creatum [nihil oĩno agere, mereque paſſiuè ſe hr̃e.] Qua definitione planè damnat primam ſnĩam ſuprà relatam, & noſtram concluſionem definit. Et (qđ à fortiori rem conuincit) non ſolum in naturalibus operationibus, ſed ẽt in ſupernaturalibus, ſeu gr̃æ operibus liberis, vult Conciliũ hr̃e efficientiam humanã voluntatẽ. Ex quo obiter intelligũtur illa teſtimonia quæ Gabriel in contrariũ afferebat, in quibus ſpecialiter ſermo eſt de operibus gr̃æ, quæ ita tribuũtur Deo vt primariæ cauſæ, vt nõ excludatur cooperatio nr̃a. Nã in eodẽ loco ait Paulus, & nos nõ eſſe ſufficiẽtes ex nobis, & ſufficientiam nr̃am ex Deo eſſe. Et qui in vno loco ait Deum operari in nobis, in alijs ait cooperari nobiſcum, & nos eſſe cooperatores gratiæ Dei. XI.

Geneſ. 1. Baſil. Ambroſ. Marci. 4. Luc. 21. Sapien. 16. Trident.

Nec minorem efficaciam hẽt rõ, quæ ex efficientia actus peccati deſumitur; nam ſi cã ſecunda non efficit, ſed Deus ad præſentiam eius, nos nõ facimus volitiones malas, ſed Deus ſolus eas nobis infundit ad præſentiam obiectorum: qđ eſt blaſphemum erroneum, non ſolum quia tunc non liberè peccaremus, ſed ẽt quia tunc nõ à nobis, ſed à Deo peccaremus. Prætereà ſumit optima rõ Theologica ex definitonibus Conciliorum circa Incarnationis myſterium, quibus docent eſſe in Chriſto duas operationes, duoq; operandi principia, ſeu operatrices virtutes de quibus legi põt Damaſc. 3. lib. de Fid. ca. 15. Quę omnia, & ſimilia vera eſſe non poſſunt, ſi ita XII.

Damaſc.

natura

natura creata nulla eſt vis agendi. Tandem ex ratione animæ rationalis naſcitur optimum argm: quia iuxta contrariam opinionem nõ mi nus verum eſt, hominem generantem creare animam rationalem, q̃ ignem generare ignẽ: quia ſi cut Deus ad præſentiã ignis facit ignem, & actio tribuitur igni, ſolum quia eſt conditio ſine qua non; & qua poſita Deus infallibiliter facit: ita Deus ad præſentiam humani ſeminis creat animam infallibiliter, & non ſine illa conditione. Conſequens autem eſt error in fide.

Secunda aſſertio.

XIII. Dico ſecũdò. Non ſolũ ſubſtãtiæ incorporeç, ſed ẽt corporeæ hñt poſſunt phyſicam & veram efficientiam. Hæc ſequitur ex præcedente, eadem ferè demõſtratione & certitudine, nã experientiæ, rõnes, & teſtimonia adducta tam de cauſis naturalibus & materialibus, q̃ de immaterialibus, procedunt. Imò ſi de efficientia p actionem tranſeuntem ſermo ſit, notius & euidẽtius nobis eſt corpora agere, q̃ incorporeas ſubſtantias. Quare nihil in huius concluſionis cõfirmationem addere oportet. Neq; fundm̃ contrariæ B ſententiæ vllius eſt momenti, quia vt vnũ corpus agat in aliud, non eſt neceſſe vt penetratiuè ſit ſimul cum illo in eodem loco, ſed ſatis eſt, ꝗ ſint ſufficienter propinqua, vt ipſa experientia oſtendit, & inferius latius declarandum eſt. Quocirca, q̃uis quantitas non ſit actiua, nõ tñ oino impedit actionem formæ. Ita. n. vt̃ quãtitas ad qualitates cõparari, ſicut materia ad formam. Vnde neutra impedit, ſed potius confert ſuo modo ad actionem, ſi non agendo, ſaltem ſuſtentando, & connaturali modo applicando principium agendi. Ad confirmationem aũt r̃ndetur, ſubſtãtiam corpoream ẽm ſe totã non eſſe in infimo ordine, neque ſummè diſtare à Deo, ſed ſolũ ſcd̃m materiã primam, & ideo de illa fatemur nullam hr̃e propriam vim agendi: at verò ſcd̃m formã hñt corpora maiorẽ perfectionem, & ſimilitudinem ad Deũ: & ideo ſcd̃m illam hr̃e poſſunt vim efficiendi. *Auguſtinus quam efficientiam e ſit corporibus.* Auguſt. aũt in citatis verbis loquitur de cauſis efficientibus quæ ſe aliquo modo agunt, id eſt quæ dominiũ hñt ſuarum actionum, & ſe ſe poſ C ſunt applicare ad agendũ. Sic. n. ait; [Corporales cauſæ, quæ magis fiunt q̃ faciunt, non ſunt inter cauſas efficientes numerandæ, qm̃ hoc poſſunt quod ex ipſis faciunt ſpirituũ voluntates.]

Tertia aſſertio.

XIIII. Dico tertiò. Quamuis cauſæ creatæ non poſſint efficere ſubſtantiã ſcd̃m ſe totam, ſeu per ſe primò, poſſunt tñ ex ſubſtantiali materia præſuppoſita ſubſtantiam generare, educendo ſubſtantialem formam. Hæc aũt efficacitas corporalibus potius cauſis, q̃ ſpiritibus creatis tribuenda eſt. Prima pars huius aſſertionis eſt certiſſima, quia cauſæ creatæ non poſſunt aliquid creare, vt agentes de creatione oſtendemus: ſubſtantia autem per ſe primò, ac ſecundum ſe totã nõ põt fieri niſi per creationẽ, non. n. poteſt fieri ex præſuppoſito ſubiecto, quia toti ſubſtantię nullũ ſubiectum ſupponitur, cum ſit ens per ſe completũ. ergo neceſſario fieri dẽt ex nihilo, atq; adeo p creationem. Et hinc eſt quod ſubſtantia ſpiritualis creata non põt aliam ſibi ſimilem, vel in ſpecie, vel in gradu procreare, quia talis ſubſtantia cum ſit ſimplex in eſſentia, non põt niſi per creationem fieri. Et eadem rõne materialis ſubſtantia quoad materiam non poteſt effici à cã creata, ſiue incorporea ſiue corporea: & hoc ſenſu dicimus ſubſtantiã ſecũdum ſe totam ac per ſe primò, id eſt quoad totam entitatem, & nihil ſubſtantiæ ſupponendo, non poſſe effici à cã creata, ſed de hac re plura in ſequentibus dicenda ſunt.

Secunda verò pars concluſionis de eductione formæ ſubſtantialis per propriam efficientiam cãrum ſecundarum non eſt tam euidens & certa, ſicut ſunt ſuperiores de efficientia abſolutè, quia effectio huius formæ minus ſenſibilis eſt, ideoq; minus nota nobis, q̃ efficientia accidentium, & quia in hac efficientia explicanda, non parua eſt difficultas, vt ſect. ſeq. videbimus. Nihilominus eſt hæc pars probabilior, præſertim abſolutè ſumpta, & non deſcendendo ad particulares modos explicandi hanc efficientiam. Et probatur primò, quia ſicut videmus ignem calefacere, ita & generare ignẽ, & Solem producere mineralia, & terrã actione ẽt Solis germinare herbam, &c. Secundò, quia cùm hæ res non fiant per creationem, ſed per gñationem, neq; ex parte rei factæ, neque ex modo quo fit, requiritur virtus infinita ad earum effectionem: ergo talis virtus non excedit capacitatem cauſarum creatarũ: ergo eſt illis cõicata à prima cã, eſtque illis connaturalis. Sed de hac parte plura in ſectione ſequẽte: non. n. poteſt exactè probari, & defendi, niſi prius modus huius efficientiæ declaretur. XV. *Formæ ſubſtantiales à corporeis ſuppoſitis fiunt.*

Tertia verò pars concluſionis nimirum quòd hæc efficientia non ſit ſpiritibus creatis tribuenda, ex eo patet quod ſunt improportionati ad huiuſmodi actionem: cauſę aũt corporales ſunt magis proportionatę & accommodatę. Inter res autem creatas non ſatis eſt ꝗ aliqua ſit magis perfecta, vt poſſit eſſi cere minus perfectam, niſi aliũde conſtet eam eminenter continere: ſpiritus autẽ creati, licèt ſint perfectiores q̃ corpora, tñ cũ ſint limitati ad proprium gradum, & ſinguli ad proprias ſpecificas perfectiones, non continent eminenter res corporeas, & cum non ſint formæ in materia, ſed omnino abſtractę, improportionatæ ſunt ad formas in materiam inducendas: de qua item re dicemus plura infra, tractando de intelligentijs creatis, vbi oſtendemus eas nec ſubſtantiales formas, nec qualitates poſſe in corporibus efficere: neq; n. poſſunt ad nutũ ſuę voluntatis corpora alterare. Quod ſi hoc nõ poſſunt, multò minus poterunt in materiam formã ſubſtantialem inducere, nam qui virtutem non hẽt diſponendi materiam, multò minus hr̃e põt vim eam informandi. Agentia verò corporalia cũ poſſint materiã alterare ac diſponere, magis proportionata ſunt vt eã poſſint informare, vel educendo ex ea, vel in eã introducendo ſubalem formam, iuxta formę capacitatem & qualitatẽ. XVI. *Spiritualis ſubſtãtię formas ſubſtantiales efficere nequeunt.*

Ad fundm̃ ergo Auicennę quoad priorem errorem negamus a prima cauſa ſolam vnã intelligentiam, vel vnum effectum potuiſſe prodire, quia prima cã non agit naturę neceſſitate vt ad vnum effectũ ſit determinata, ſed eſt intellectualis agens, hñs in ſe infinitarum rerũ exemplaria, quarum effectionem ſua voluntate & arbitrio definit. Fundamentũ autẽ ſecundi erroris poſtu-

lat difficultatem ad ſequentem ſectionem pertinentem.

A tra idem ſuppoſitum, nam ſi vna forma inferior ad ſuperiorem comparetur, poterit dici inſtrũ illius, vt in ſuperioribus tactũ eſt, & in ſequentibus attingemus. Atque hinc ẽt oẽs fere habent pro cõperto accidentia eſſe inſtrumenta formæ ſubſtantialis ad producendam ſubſtãtiam, quia forma ſubſtantialis nõ ſe ſola & immediatè producit ſubſtantiã ſimilem, ſed accidentib. vtẽs, vt experimento vr̃ conſtare, & probat argumentũ pro Auicenna factum ſuperiori ſectione.

SECTIO II.

Quod nam ſit principium quo ſubſtantia creata efficit aliam.

SImul quærimus de principio principali & proximo ſeu inſtrumẽtali, quia vnum ſine altero ſatis explicari non poteſt. Cõſtat aũt primò ex dictis ſermonem tm̃ eſſe de corporali cauſa, quia creati ſpiritus nullam ſubſtantiã efficere poſſunt, vt dictum eſt. Rurſus cũ in ſubſtantia creata ſint materia, forma, & accidentia,

Materia nullius actionis principium quo. conſtat ſecundò apud oẽs materiã nõ eſſe principium huius effectionis principiũ (inquam) quo ſeu formale, nam principium quod ſuppoſitum eſt, ſicut in cæteris actionibus: ſuppoſitum autẽ materiale licèt conſtet materia, & forma, & ſubſiſtentia, ac præterea habeat accidentia, tamen vim agendi non habet à materia, quæ actiua nõ eſt, vt ſæpè diximus. Subſiſtentiæ aũt mentionẽ

B non facimus, quia illa ſolum eſt modus quidam & terminus naturæ, præcedens quidem naturaliter oẽm actionem, non tamen per ſe conferẽs vim ad agendum, vt latius infra tractãdo de ſubſiſtentia dicemus. Tota ergo controuerſia ad formam ſubſtantialem, & eius accidentia, ſeu naturales proprietates reuocatur.

II. Nullum accidens principalis cauſa ſubſtãtiæ.

De quibus conſtat tertiò formam accidentalem non poſſe eſſe principium principale producendi ſubſtantiam, in quo omnes ferè conueniunt. Solet enim in cõtrarium citari Maior in 4. diſt. 12. ſed non contradicit, neque vllus alius quem ego viderim. Nec poteſt eſſe vlla dubitandi ratio, quia cauſa principalis, vt oſtendimus eſſe debet, vel nobilior, vel certè non ignobilior effectu; cum n. nemo det quod non habet; quo modo pot forma imperfecta habere in ſe, vel cõicare ſuo ſuppoſito principalem vim efficiẽdi perfectiorem formam, quam nec formaliter neque eminenter cõtinere poteſt? Eſt autem accidentalis forma imperfectior ſubſtantiali; ergo non

C poteſt eſſe principium principale educendi illã. Atque hoc euidentius conſtabit ex dicendis, tũ pertractando primam ſententiam tum etiã vltimam noſtram aſſertionem confirmando.

III. Forma ſubſtantialis eſt principium principale quo efficiẽs agit.

Ex hoc vlterius fit, ſi in materiali ſubſtãtia eſt aliquod principium quo principale ad efficiendã ſubſtantiã, illud eſſe non poſſe niſi ſubſtantialem formam: facta enim enumeratione nihil aliud ſupereſt. Atque hoc communi etiam omniũ conſenſu videtur eſſe receptum: quia cum forma ſit principalis actus ſuppoſiti, & quæ illi principaliter dat eſſe, illa etiam eſſe debet principale principium operandi, cum operatio ſequatur eſſe. Denique quia forma ſubſtantialis nõ poteſt eſſe principium inſtrumẽtale: ergo erit principiũ principale. Patet conſequentia, quia neque datur medium, neq; poteſt forma oĩno excludi à ratione principij, cum ſit fons totius eſſe, omniumque proprietatum. Antecedens autem patet, quia forma ſubſtantialis non ſupponit aliam cuius poſſit ipſa eſſe inſtrumentum, cum ipſa ſit omnium prima ac præcipua; loquor autem in-

IIII. His ergo poſitis duo explicãda ſuperſunt; primum quomodo accidens ſit inſtrũ ad producẽdam ſubſtantiam. Secundum quo modo forma ſubſtantialis ſit principium principale ad educẽdam ſimilem formam. Vnde duæ ſunt difficultates præcipuæ; prima eſt an accidens ita ſit inſtrumentum vt immediatè attingat eductionem ipſius formæ ſubſtantialis: an verò dicatur inſtrũ ſolum quia diſpoſitiuè operatur ad inductionẽ formæ ſubſtantialis, qui eſt effectus præcipuè intẽtus à principali agente. Secunda eſt, ſuppoſito, ꝙ accidens immediatè attingat, an cum illo proximè etiam influat ſubſtantialis forma, vel tantũ remotè, & quaſi radicaliter.

Prima ſententia circa efficientiam accidentium in ſubſtantiam.

V. CIrca primum eſt prima ſententia, accidentia ſolum eſſe inſtrumenta hoc poſteriori modo, id eſt tantum diſpoſitiuè concurrendo; quod poteſt intelligi vel de accidentibus quę recipiuntur in paſſo, & ſunt ipſæ formales diſpoſitiones materiæ; quo modo id videtur intellexiſſe Philoponus 2. Phyſ. tex. 27. & ideo hæc inſtrumenta reuocat ad materialem cauſam. In quo & contra Ariſtotelem loquitur, & contra rationẽ: Ariſtoteles enim ſemen & ſimilia inſtrumenta ad efficientem cauſam reducit, & meritò, quia inſtrumentum non dicitur niſi quod per aliquam actionẽ influit in effectũ: & ideo nullius cauſæ propriã inſtrumenta dicũtur, niſi efficiẽtis. Aliter ergo intelligendum eſt de accidentibus quæ ſunt in ipſo agente, & ſunt facultates per quas proximè operatur, & effectiuè inducit diſpoſitiones in paſſum, per quas paulatim præparat materiam, donec proximè fiat capax formæ ſubſtantialis; & hoc modo ſunt inſtrumenta ad inducẽdam formã ſubſtantialem, nõ quia ipſam immediatè attingant aut efficiant: ſiſtit enim ac terminatur eorum actio in effectione accidentiũ ſibi perfectè ſimilium, ſed quia vt ſubordinata ſunt propriæ formæ, eorũ actio tendit ad productionem ſimilis formæ ſubſtantialis. Hanc opinionẽ tenuit Scot. in 1. d. 37. & in 2. d. 17. & latius in 4. d. 12. q. 3. quã ſequitur Ocham in 2. q. 23. Fundamentũ præcipuũ eſt, quia non poteſt accidens, cum ſit ens imperfectius forma ſubſtantiali, efficere vllo modo illã. Reſpondent aliqui, licet accidens ſit imperfectius in rõne entis, nihilominus in ratione principij actiui eſſe poſſe aptius, atque eo ſenſu dici poſſe perfectius in agendo. Sed hoc non rectè dicitur, quia vis agendi, præſertim in accidente, non eſt aliud ab entitate eius, vel ſi aliquo modo, & ſaltem ratione, diſtinguatur, conſequitur illam, & commenſuratur illi: ergo non poteſt accidens nobilius eſſe in agendo, quàm

Scot. Ocham.

ſit

ſit in eſſendo. Aliàs ſub eadem diſtinctione poſſet quis dicere accidens eſſe principale principiũ producẽdi ſubſtantiã, quia licèt non ſit nobilius in eſſe, poteſt eſſe nobilius in actione: quod eſt abſurdum. Præterea, nunquam ex nobilitate actionis poſſemus colligere nobilitatem efficientis cauſæ quoad eius eſſe. Et (vt argumentatur Scotus) de Deo ipſo poſſet quis dicere eſſe nobiliorem in actione, quamuis non ſit in eſſe.

VI. Frequentior Thomiſtarũ reſponſio examinatur.

Frequentior ergo rñſio eſt, accidens etſi ſit ignobilius, & ideò virtute propria non poſſit attingere productionem ſubſtantiæ, tñ in virtute ſuæ formæ ſubſtantialis, cuius eſt proprietas, & virtus agendi, poſſe illius eductionem immediatè attingere. Sed inſtat Scotus, inquirendo quid ſit illa virtus, in cuius vi & efficacitate dr̃ accidens attingere. Aut. n. eſt aliquid ab accidente diſtinctum, vel non. Si nõ diſtinguitur, ergo non magis põt in virtute illius fieri ſubſtantia, quàm in virtute accidẽtis. Si verò diſtinguitur, vel eſt accidens, vel ſubſtantia; ſi accidens, idem procedit argm̃, ſiue illud dicatur eſſe abſolutum, ſiue reſpectiuum, imò multò minus actiuum erit, ſi ſit reſpectiuum, quàm ſi abſolutũ. Si verò ſit ſubſtantia, non erit alia, niſi forma ſubſtãtialis: atq; ita potius forma ipſa erit virtus agendi, & principium quo accidens attingit eductionem formæ ſubſtantialis, quàm è conuerſo. Reſpondent cõiter Thomiſtæ ex Caiet. 1. p. q. 53. ar. 3. & q. 77. art. 1. cum dr̃ accidens in virtute ſubſtantiæ facere ſubſtantiam, illud [in virtute,] non eſſe tranſitiuè ſumendum, ſed intranſitiuè, quia non eſt ſenſus aliquam virtutẽ addi accidenti, qua producat ſubſtantiam, ſed accidens per entitatem ſuam, eò ꝙ ipſa eſt quędam virtus ſubſtãtiæ, poſſe attingere ſubſtantiam. Sed hæc reſponſio non vr̃ eneruare vim argumenti, quia cum calor natura ſua ſit virtus & facultas ſubſtantiæ, cum dr̃ agere in virtute ſubſtantiæ, nihil aliud dicitur, quàm ꝙ calor natura ſua habet talem actiuitatem: hoc autem vr̃ naturaliter repugnare, nam forma ignobilis non poteſt eſſe naturalis virtus ſufficiens ad producendam formam meliorem.

VII. Et, ne videamur in vocibus ſiſtere, vt explicetur difficultas q̃ in re ipſa eſt, inquiro an actio illa qua educitur forma ſubſtantialis de potentia materiæ, immediatè prodeat à ſolo calore, v. g. à forma verò ſubſtantiali non niſi remotè & radicaliter, quatenus ab illa manat calor: vel ſit actio immediatè ab utraq; forma: ab una ut a principali, & ab altera ut inſtrumentali. Si hic poſterior ſenſus aſſeratur, ceſſat quidem difficultas in argumento tacta, nam hoc modo nullum eſt inconueniens formam imperfectiorem inſtrumẽtariè concurrere ad effectum perfectiorem: & tunc optimè exponitur illud [in uirtute,] ſignificat. n. id eſt adiutum à ſuperiori uirtute actu influente. Sed tunc inſurgunt aliæ difficultates nõ minus graues. Prima, quia experientiæ quæ probare uñr accidentia attingere effectionem ſubſtantiæ, probant accidentia ſola id efficere, quia uel ſubſtantia nõ eſt, ut cum accidentia uini cõſecrati generant uinum; & idem argm̃, licet minus efficax, fieri ſolet de ferro candente generãte ignem. Vel certe quia ſubſtantia non eſt applicata, ut in Sole inducente formas ſubſtantiales rerum mineralium in uiſceribus terræ à quibus longiſſimè diſtat. Secunda, quia iuxta illam interpretationem iam ponitur forma ſubſtantialis principium immediatũ alicuius actionis: q̃ ſuperat perfectionem eius. Nam quia ad hoc eſt improportionata, ideo recepit à natura formas accidentales per quas agat. Vnde oritur tertium argm̃, quod Scotus & Ocham indicarunt, nam ſi hic influxus immediatus neceſſario concedẽdus eſt formæ ſubſtantiali, ſuperfluus eſt immediatus influxus formæ accidentalis. Nam ſi generatio ẽ uniuoca, forma ſubſtantialis, quę ſupponitur immediatè influere, hẽt perfectionem & proportionem requiſitam, ut ſit principium proximum ſufficiens ad formam ſibi ſimilem producendam; cum. n. calor ſit hoc modo ſufficiens ad efficiendum ſimilem calorem, cur non erit forma ſubſtãtialis ad ſimilem formam, cum iam ſupponatur, influxum immediatum ei non repugnare? quod ſi generatio ſit ęquiuoca, cum forma generantis ſit eminentior, maiori ratione erit ad ſimilem actionem ſufficiens.

VIII. Quòd ſi pp has difficultates prius membrum eligatur, prout uidetur ẽt frequẽtius receptum, manet in primis in ſua ui difficultas tacta, nam intelligi non põt quo modo inſtrũm ignobilius ſe ſolo, & per uim ſibi connaturalem abſq; conſortio nobilioris agentis efficiat effectum nobiliorem. Nam ꝙ illud inſtrumẽtum ſit uirtus alterius, quid refert? Quia inde ſolũ habet, uel ꝙ ſit deciſum ab alio, ſicut ſemen ab aĩali, & inde non creſcit uirtus, quæ tanta eſt, quanta eſt perfectio quam in ſe recepit, non quanta eſt perfectio eius, à quo illam recipit: uel certè habet, ꝙ loco alterius ſubſtituatur ad agendum, ut grauitas loco generantis: & hoc eſt quod mirabile, & repugnans apparet, ſcilicet, quòd natura ſubſtituat uirtutem imperfectam, ut ſe ſola, & ſine actuali iuuamine ſuperioris uirtutis, efficiat uice principalis agentis nobiliorem effectum. Et pręterçà ſunt aliæ difficultates contra illum dicendi modum. Præcipua eſt, quia ſequitur formas ſubſtantiales nullam habere actiuitatẽ propriam, ſed ſolum quaſi per accidens concurrere ad omnem actionem. Nam ſi Deus, v. g. ſolum produceret, & conſeruaret calorem, & poſteà non immediatè influeret in actionem progredientem à calore non eſſet cauſa per ſe, ſed per accidens illius actionis; ergo ſimiliter ſi forma ſubſtantialis ita comparatur ad omnem actionẽ caloris, non poteſt verè dici principium per ſe efficiens actionis, vel ad ſummum dicetur principium principale remotum, & per denominationem extrinſecam, ſ. quia principium proximum agendi uicẽ illius habet, uel (ut uerius dicam) impotentiam eius ſupplet, nam reuera forma ipſa per ſe ſe nullam actiuitatẽ hẽt. Hoc autem uidetur abſurdum, alioqui ſubſtantia nunquã eſſet per ſe actiua, aut generatiua ſui ſimilis, neque eſſet ulla actio à ſuppoſito ſubſtantiali creato niſi ratione accidentium; hoc autem repugnat perfectioni ſubſtantiæ. Nam, ut argumẽtatur Scotus in 2. diſtinct. 16. ſi aliqua forma accidentalis eſt immediatè productiua ſui ſimilis, cur non erit etiam aliqua ſubſtantialis? Videtur etiam contra Ariſtotelem 2. Phyſic. cap. 7. ibi enim triplicem cauſalitatem formæ tribuit, formalem, finalem, & efficientem: ergo ſicut prima, & ſecunda propriè ac per ſe conuenit formæ, ita & tertia. Ariſtot.

Secunda ſententia oppoſita circa actiuitatem accidentium in ſubſtantiam.

IX. Secunda ſententia affirmat accidentia ita eſſe inſtrumenta ſubſtantiæ ad ſubſtantiam producendam, vt proximè & per ſe attingant productionem ſubſtantialis formæ in virtute aliarum formarum, quarum ſunt inſtrumenta. Hæc eſt ſententia D.Thom.1.p q.45.ar.8. ad ſecundum & tertium,& q.77.art.1. ad tertiu͂ & quartum,& q.115.ar.1.ad quartum,& 3.p.q.77. art.3. Caiet.ſuprà Ferrar.4.cont.Gent. ca.66.& Capreoli in 1.d.3.q.3.art.2.& in 4.d.12.q.1.ar.3. Aegid.quodli.3.q.1.ad ſecundu͂,& in Examer. p.2.c.51. Henric.quodlib.14.q.1. Heruæi quodlib.3.q.12. Et videtur hęc eſſe communis Peripateticorum ſententia. Ariſtoteles enim vbique ſignificat naturalem actionem & generatione͂ fieri medijs accidentibus: vnde 1 de Generat.ca.7.ait Actionem, vtique corruptiuam, inter contraria tantum eſſe: contrarietas autem propriè ſolum eſt inter qualitates,& lib. de ſenſu & ſenſibili inquit nihil agere aut pati quatenus ignis, aut aqua,aut quippiam ſimile eſt, [ſed quatenus contrarietatem ſubit,] id eſt quatenus co͂trarijs qualitatibus afficitur. Vbi Alexand. aduertit iuxta Peripateticam ſententiam ignem non edere actionem quatenus ignis, ſed,quatenus calidus eſt,id eſt nō per formam ignis, ſed per calorem. Item 2.de Anima,text.10.& 7.Metap tex.31.& lib.3. de Generat. animal. docet Ariſtoteles ſemen eſſe inſtrumentum quo vnum animal eſſe ctiuè generat aliud. Commentator etiam lib.7. Metaph.comm.22.& 31.& 12.Metaph. comm. 18.inquit, eiuſdem virtutis eſſe materiam præparare, & formam inducere: cum igitur conſtet ſubſtantiam vti accidentibus ad præparandam materiam, dicendum eſt per eadem inducere formam.

X. Rationes ſecundæ ſententiæ. Rationes, quibus hæc ſententia confirmatur, hæ ſunt præcipuè. prima,quia forma ſubſtantialis non eſt per ſe immediatè actiua, ſed per potentiam quæ ſit qualitas ab ea diſtincta: ergo nec formam ſubſtantialem inducit niſi media potentia accidentali. Antecedens patet primò inductione, nam videmus vnamquamq; ſubſtantiam ad omnes alias actiones vti accidentibus: quod nō ſolum de materialibus, ſed etiam de ſpiritualibus ſubſtantijs creatis verum eſt: ergo ſignum eſt excedere perfectionem & limitationem ſubſtantiæ creatæ eſſe ſimul principale & proximu͂ principium ſuarum actionum. Item,quia forma ſubſtantialis per ſe ipſam ſolùm determinatur ad dandum formaliter eſſe, ad actiones verò eſt indeterminatum principium,quia fere ſemper poteſt plures actiones efficere, ad quas per accidentia determinatur: & ideò non eſt proximum principium actionis per ſe ipſam, ſed per accidentia: ergo idem dicendum eſt de actione qua producit ſubſtantiam.

XI. Secunda ratio,quę confirmat vltimam illationem præcedentis, eſt, quia actio per quam educitur forma ſubſtantialis, non eſt propriè actio condiſtincta à motu alterationis, quia ad illam ordinatur ac tendit, ſed eſt quaſi terminus eius; & ideò non computantur quaſi duæ actiones, ſed quaſi vna & eadem; ſed tota alteratio quę ad generationem tendit,fit medijs accidentibus, vt per ſe conſtat: ergo & ipſa generatio ſubſtantialis fit medijs accidentibus. Maior patet,quia forma ſubſtantialis, quæ educitur de potentia materiæ mediante motu, reſultat in materia ex vi ipſius motus: ergo eadem actione, phyſicè loquendo,& mediante eodem inſtrumento fit. Et confirmatur, nam accidentia ſunt inſtrumenta ad expellendam formam ſubſtantialem corrupti, ergo & ad efficiendam formam geniti.

Tertia ratio, quia actio propria ſolum fit inter contraria: ergo ſolum illud eſt principium proprium talis actionis, quod propriè habet contrarium: huiuſmodi autem eſt qualitas,& non ſubſtantialis forma: ergo.

XII. Varia experientiæ pro ſecunda ſententia. Quarto ac præcipuè fundatur hæc ſententia in experientijs,nam ſæpe generantur ſubſtantię medijs accidentibus, quando nulla eſt forma ſubſtantialis à qua poſſit eſſe actio:quia vel longè abeſt,vel omnino non eſt. Reſpondet Scotus, q͂ſ forma interdum diſtet, non obſtare quò minus in formæ eductionem influat, quia poteſt vi & efficacia ſua attingere loca diſtãtia. Et hoc modo exiſtimat formas rerum mineralium immediatè educi à forma Solis Quando uerò nulla inuenitur forma proportionata,vel applicata intra ſphæram ſuæ actiuitatis, tũc ait, formæ eductionem immediatè fieri à prima cauſa, ad quam ſpectat ſupplere defectus inferiorum agẽtium. Et hoc modo ait frequentius generari animalia, et non ſolum ea quæ ex putrefactione fiũt, ſed etiam quæ fiunt ex ſemine, in quo imperfecta eſt virtus & inſufficiens ad educendam animam ex potentia materiæ. Sed prior pars huius reſponſionis repugnat principio Ariſtotelico, agens & patiens debere eſſe ſimul,de quo paulò inferius. Poſterior verò pars ſapit opinionem Platonis, qui dicit formas ſubſtantiales induci ab ideis ſeparatis:nam ſi verum eſt Platonẽ non poſuiſſe ideas niſi in mente diuina, perinde fuit ac dicere formas ſubſtantiales effici à prima cauſa. Quod etiam docuit Philoponus 1. Phyſic.in fine, vbi ait formas ſubſtantiales prouenire ab vniuerſali naturæ artifice: Themiſtius vero lib. ſeu 1.de Anima,c.24.& lib.3.c.52.dicit prouenire ab anima mundi. Auicenna verò,ut ſuprà citauimus, dicit prouenire ab infima intelligentia. A quibus differt Scotus, quòd non omnes formas, ſed plures & perfectiores etiam materiales dicit fieri ab agẽte ſeparato:quod etiam videtur maius inconueniens,nam cum hæ omnes formæ educantur de potentia materiæ, non requiritur virtus infinita ad earum effectionem: cur ergo quædam ex formis habent vim ad efficiendas ſibi ſimiles,& non aliæ,& præſertim illæ quæ perfectiores ſunt? Quapropter hæc experientia eſt quæ maximè videtur hanc ſententiam confirmare, nam rationes certè non ſunt adeò efficaces, vt mox videbimus.

XIII. Prius vero quam hunc pu͂ctum definiamus, neceſſe eſt proponere ſecundum, quem attigimus in ratione ſuperius facta in fauorem prioris ſententiæ, & multum refert ad intelligendam, recteque defendendam poſteriorem ſententiam, quanquam ab eius autoribus fere omnino prætermiſſus eſſe videatur, ſ. ſuppoſito q̃ accidentia ſint inſtrumenta immediatè & per ſe attingentia eductionem formæ ſubſtantialis, an

Digitized by Google

an ſint inſtruméta ſeparata ab ipſius formis quo ad cauſalitatem, an vero coniuncta. Et conſequéter an forma ſubſtantialis dicatur principium principale huius actionis ſolum remotè, & radicaliter; an verò etiam proximè & per ſe actu influés. Et quidem autores omnes poſterioris ſententiæ videntur cenſere accidentia eſſe inſtruméta ſeparata, nam rationes adductæ & experiétię, ſi quid probant, hoc maximè ſuadent: nam vidétur accidentia generare ſubſtantiam, ét quando nulla eſt ſubſtantia quæ cum illis concurrat. Et ita ſentiunt præter citatos autores Palud. in 4. diſtin. 12. quæſt. 4. artic. 1. concl. 3. & ibi Richard. art. 3. q. 2. & Thomas de Argent. q. 1. Maior. q. 1. Hipal. q. 1. arti. 3. notab. 3. Albert. ar. 16. Qui omnes loquuntur de ſpeciebus ſacramétalibus quæ ſine ſubſtantia manent; & illis tribuunt ꝙ eandem efficientiá habeant in virtute ſubſtantiæ, q̄ habere poſſunt quando illi coniunctæ ſunt, qđ latè declarat ét Aegidius Theoremate 48. de Euchariſtia, Zimara etiam Theorem. 114. fusè tractans propoſitionem illam Auerrois, [idem eſſe agens diſponens materiá & introducés formá;] ſentit totam actionem eſſe immediatè à qualitatibus, à forma aút non niſi in quantum virtuté ſuam agendi communicat qualitati. Idem latè Caiet. 1. par. q. 53. art. 3. Nihilominus tñ hæc ſententia habet difficultates ſupra tactas inter confirmandam opinionem Scoti in ſuperiori puncto, quia non apparet quo modo poſſit forma ſubſtantialis transfundere (vt ita dicam) totam ſuam vim agendi in accidentalem formam, ita vt pereunte etiam (ſi opus ſit) ſubſtátiali forma, & conſeruata ſola accidentali, poſſit hæc ſola efficere ſubſtantialem formam perfectiorem ſe, cum actu non habeat eſſe tam perfectum, neq; actu iuuetur à ſuperiori forma.

Palud. Richar. Argen. in. Maior. Hipal. Albertus.

Zimara.

Caiet.

Prima aſſertio ad reſolutionem quæſtionis.

XIIII. PRopter has difficultates difficile cenſeo iudiciú ferre inter has ſnias: breuiter tñ qđ ſentio proponá. Dico ergo primò, negandú nó eſſe quin accidentia ita ſint inſtra ad producendam ſubſtantiá, vt proximè & per ſe attingát eductionem formæ ſubſtátialis. Probatur primo ex cõi ſnia tot Philoſophorú, quæ nó eſt facilè reijcienda, vbi euidens ratio in contrariú non occurrit. Secúdò quia experientia, cui Philoſophia maximè nititur, hoc multú confirmat, & nihil eſt qđ repugnet, vt patebit ſoluédo obiectiones in contrarium. Tertiò, qa alioqui ſæpe erit neceſſariú, totá efficientiá ſubſtantiæ tribuere cauſis vniuerſalibus, vel ét primæ, quod in Philoſophia vitandú eſt quoad fieri poſſit: quia recta diſpoſitio vniuerſi poſtulat vt per cauſas ſecundas fiat quidquid cómodè, & connaturaliter fieri pót. Quarto denique, quia hic modus efficientiæ conſentaneus eſt naturæ accidentalis formæ, quæ ſubſtantiæ datur non ſolum ad ornamentú, & pulchritudinem, ſed ét ad exercendas actiones ſuas, vt de alijs actionibus inductione conſtat.

XV. Dices eſſe diſparem rationem de hac actione & de alijs, nam aliæ actiones ſunt accidentales, vt intellectio, viſio, calefactio, &c. hæc autem

A

ctio eſt ſubſtátialis, id eſt per ſe primò terminata ad ſubſtátialem terminum: & ideo licèt ad alias actiones accidentia ſint apta inſtrumenta, non verò ad hanc, quia principium proximum agendi debet eſſe proportionatum actioni, & ideò ſi actio ſit ſuperioris ordinis, etiam principium eſſe debet. Vt verbi gratia, quia intellectio eſt ſpiritualis actio, non dediſſet natura aptum principium ad illam, ſi potentiam ſeu inſtrumétum materiale contuliſſet, etiam ſi anima, quæ eſt principale principium, ſit ſpiritualis: ſic ergo ad ſubſtantialem actionem non erit accidens accommodatum inſtrumentum, etiá ſi forma ſit ſubſtantialis. Ad hoc reſponderi poteſt ex Caiet. 1. p. quęſt. 54. art. 3. generationem ſubſtantialem non eſſe propriam operationem vel actionem, ſed eſſe terminum præcedentis motus ſeu alterationis, & ideo principium alterationis eſſe aptiſſimum inſtrumentum aut principiú generationis. Quam reſponſionem aliqui moderni ita amplectuntur, ut in ea fere fundent totam probabilitatem ſententiæ D. Tho. de hac efficientia accidentium: & exiſtimát ante Scotum neminem poſuiſſe hanc actionem ab alteratione diſtinctam. Miror tamen, quod potuerint in hanc ſententiam induci, quæ mihi uidetur & doctrinæ Ariſtotelis, & eorundem principijs, & euidenti rationi contraria. Ariſtoteles n. toto primo lib. Phyſic. & 1. de Generat. hoc præcipuè agit ut generationem ſubſtantialem ab alteratione diſtinguat: & in 5. Phyſicor. cum ad tria Prædicamenta dicat eſſe per ſe motum proprie dictum, ait ad ſubſtantiam non eſſe motum, ſed mutationem, quia non eſt ex ſubiecto in ſubiectú, ſed ex ente in potétia in ens ſimpliciter. Vnde eiſdem locis diſtinguit principia generationis à principijs aliorú motuum, quæ ſunt propria materia ut eſt pura potétia, & ſubſtátialis forma, & priuatio. Ariſto.

B

XVI. Generatio an & qua iter terminus alterationis.

Deinde illi autores æquiuocè vtuntur vocib. cum aiunt gñationem eſſe terminum motus ſeu alterationis, ná poteſt dici terminus intrinſecè & propriè: & ſic eſt planè falſum, ná talis terminus alterationis non eſt niſi qualitas quæ per cá fit: imò in vniuerſum impoſſibile eſt actionem eſſe terminú alicuius motus, quia de intrinſeca ratione actionis eſt ut ſit via, & quod non per aliam actionem fit, ſed per ſe ipſum. Alio modo dici poteſt terminus ſucceſſiui motus tanquam mutatio inſtantanea extrinſecè terminans motum. Quod duobus modis poteſt intelligi. Primo, quod illa ſit quædam indiuiſibilis mutatio, ſeu quoddam mutatum eſſe, quod reductiuè pertinet ad eundem motum, & in re eſt eiuſdem rationis cum mutatis eſſe continuantibus motum. Et hoc dici non poteſt de generatione reſpectu alterationis præcedentis, quia neque eſt eiuſdem ordinis cum alteratione, neque ad illá vllo modo reducitur. Et præterea, quia mutatio terminans motum intrà rationem ſeu latitudinem eius, confert aliquid ad conſummandum terminum motus intra propriam rationem & entitatem, vt mutatum eſſe in quo primò non eſt motus localis, conſummat illud vbi, quod per talem motum fit, & in eo inſtante incipit eſſe, cum antea nondum eſſet: & idem eſt proportionaliter in alteratione, quia in eo inſtanti fit aliquis terminus qualitatis, quia antea nó erat. Per generationem aút nó fit aliquis terminus qua-

C

litatis

litatis, intrinſecè & intra proprium genus pertinens ad conſummationē eius, ſed ſit noua forma altioris rationis. Ergo non poteſt generatio hoc modo dici terminus motus ſeu alterationis. Alio igitur modo dici pōt terminus extrinſecus tm̄ propter immediatam conſecutionem, vel cōcomitantiam. Et hic ſenſus eſt verus, tn̄ hoc nō impedit, quò minus generatio ſit actio diſtincta: ſic enim illuminatio eſt terminus motus, & eſt propria actio. Et creatio animæ rationalis poteſt hoc modo dici terminus generationis quoad alterationem præcedentem, quam nemo negabit eſſe actionem diſtinctam, & à fortiori idē eſt de vnione illius animæ ad corpus, cum hæc ſit poſterior actio, quàm creatio animæ. Si ergo generatio hominis eſt actio diſtincta ab alteratione, licèt ſit terminus illo modo: idem à fortiori erit in reliquis. Atque hoc maximè neceſſarium eſt, ſi ſupponamus (vt dicti autores ſupponunt) in inſtanti generationis totam præcedentem alterationem, & intrinſecum terminū eius deſinere eſſe: ſic enim generatio non pōt dici terminus, niſi quia immediatè ſuccedit poſt **B** illam alterationem; ergo illa non poteſt non eſſe noua actio, quia immediata conſecutio vnius poſt aliud non tollit nouitatem & diſtinctionē actionis.

XVII. Vnde tandem argumentor à priori, quia generatio eſt realiter, eſſentialiterque diſtincta à tota alteratione præcedenti: ergo eſt per ſe propria & noua actio. Antecedēs patet, quia eſt eductio nouæ formæ, realiter diſtinctæ à præcedenti, & ſit in ſubiecto diſtincto, ſ. in materia prima immediatè; alteratio verò ſit, vel in toto compoſito, vel ſaltem in materia, media quantitate. Denique, quia tota alteratio duratione præcedit, & iuxta probabilem opinionem etiam eius intrinſecus terminus non manet. Conſequentia verò probatur, quia illa actio eſt eductio nouæ formæ, quæ per ſe primò tendit ad nouum compoſitū per ſe vnum: ergo eſt per ſe noua actio. Dicēt fortaſſe non eſſe propriam actionem, ſed reſultantiam quandam ex priori alteratione. Sed hoc dici nō poteſt, præſertim ſi ſupponamus, accidentia quæ **C** præceſſerunt in corrupto, non manere in genito: nam aliqua forma non dicitur reſultare ex aliqua actione, niſi quatenus reſultat ex termino eius: quia vnaquæque actio proximè ſiſtit in ſuo termino. Vnde nihil reſultat ex illa mediatè, niſi quatenus reſultat ex termino eius: ſi ergo in inſtante generationis neque alteratio, nec terminus eius manet, qūo ex illa reſultare poteſt ſubſtantialis forma? Dicent fortaſſe, quia naturaliter ſuccedit illi. At hoc non eſt reſultare, nam reſultantia dicit aliquem modum efficientiæ per naturalem dimanationem, quæ eſſe non poteſt inter res quæ proximæ ſibi ſuccedunt, qn̄ vni pereunti ſuccedit altera: aliàs etiam ex forma corrupti dici poſſet reſultare forma geniti. Quapropter hæc ſucceſſio non tollit neceſſitatem nouæ actionis, ſed illam maximè requirit, vt ex vi eius poſſit forma introduci, qua expellatur altera, & conſequenter accidentia, ſi ab illa pendebant.

Vnde nimus etiam conſequenter loquuntur

XVIII. qui cum aliàs opinentur, accidentia quæ fuerūt in genito, non manere in corrupto, dicunt formam ſubſtantialem reſultare in materia virtute inſtſali accidentium, quę introducuntur per mo **A** tum, cum primum ad certum terminum perueniunt: nam ſi illa iam non ſunt, qūo eſſe poſſunt inſtrumentaria virtus? Item, illa quæ perueniūt ad certum terminum intrinſecum, non ſunt eadem quæ antea erant, & ſecundū illum terminū conſequuntur formam iuxta illam ſententiam; non ergo poſſunt eſſe inſtrumenta ad illam. Et præterea, vt ſupra, diſputando de materia accidētium tetigimus, et ſi eadem accidentia maneant, non poſſunt eſſe inſtrumenta ad ſubſtantialem formam: quia nullam habent propriam actionē præuiam, qua mediante eleuentur ad effectum principalis agentis. Quapropter hæc inſtrumētaria efficientia non accidentibus, quæ in paſſo ſunt, & materiam diſponunt, ſed accidentibus, quæ ſunt in agente, à quibus illa alia procedūt, tribuenda eſt. Ex quo etiam fit, vt non poſſit verè dici forma ſubſtantialis reſultare ab accidentibus diſponentibus materiam. Denique, quidquid ſit de nomine reſultantiæ, & quidquid ſit an accidentia poſſi habeant etiam efficientiam in eductione formæ, negari non poteſt, quin illa **B** eductio ſit noua actio, & maximè per ſe intenta, quia illa eſt propria actio, quæ ſit in virtute ſubſtantiæ, nam alteratio eſt actio propria ipſius accidentis ſecundum ſe, & eſt quaſi medium ordinatū ad generationē, quæ eſt actio per ſe primò intenta. Sicut etiam nutritio eſt propriè ac per ſe actio, & augmentatio, teſte Ariſtotele, eſt per ſe motus, quamuis neutra fiat, niſi præuia alteratione, & medijs diſpoſitionibus, cum quibus poſſit partialis ſubſtantia aggenerari.

Aliter ergo reſpondendū eſt propoſitæ obiectioni, cōcedendo actionem qua educitur forma ſubſtantialis eſſe ſubſtantialem ex parte termini, & eſſe nobiliorem omni actione vel alteratione, quam accidens poteſt virtute ſua præſtare, quod non ſolus Scotus inuenit, ſed aute eum docuerunt Ariſtot. lib. 2. Phyſic. tex. 14. & lib. 8. tex. 62. Auer. 4. lib. Phyſic. Cōmmē. 129. Simpſic. lib. 5. Phyſic. tex. 8. Idemque ſecuti ſunt poſt Scotum multi ex Thomiſtis, vt videre eſt in Capreol. 2. diſtinct. 13. arti. 3. ad argum. cont. 1. conclu. Soncin. 7. Met. quæſt. 22. Ferr. 2. contr. Gent. c. 17. Et **C** nihilominus dicunt, & rectè, hi autores, accidēs proportionatum formæ ſubſtantiali poſſe eſſe ex natura ſua inſtrumentum accommodatū ad talem actionem; quia licèt in ratione entis ſit inferioris ordinis forma accidentalis comparata ad ſubſtantialem, tamen in modo eſſendi habent proportionem, ſi vtraque ſit pendens à materia. Et ſimiliter cōmenſurantur in ratione diſpoſitionis & formæ, & eadem ratione poſſūt proportionari in ratione inſtrumentariæ virtutis, & actionis, ſeu termini: nam ſicut eſt connaturale ſubſtantiæ operari per accidentia ſibi proportionata, ita eſt connaturale illi fieri per accidentales diſpoſitiones ſibi proportionatas, tanq̄ per inſtrumentum accommodatum. Quapropter non eſt ſimile, quod obijciebatur de potentia materiali reſpectū intellectionis ſpiritualis, quia ibi nulla eſſet proportio, nec in ratione ſubiecti, nec in ratione diſpoſitionis, aut in alio genere: & ideo non eſſet accommodatum principium. Eo vel maximè, quòd intellectus non eſt tantum inſtrumentum, ſed ſuo ēt modo principale principium intellectionis ſibi connaturalis, vt ſequente ſectione dicam. XIX.

Sed

XX. *An generationem hominis accidentia attingant effectiue.*

Sed poteſt quis inſtare, quòd, ſaltem in generatione hominis, non ſint accidentia apta inſtrumenta, vt poſſint immediatè attingere actionẽ qua generatur homo: quia illa actio eſt vnitiua animæ rationalis ad materiam, per quã proximè ſit modus vnionis eiuſdem animæ, qui modus immaterialis eſt, cùm realiter idem ſit cum ipſa anima: ergo & illa actio vnitiua eſt ſpiritualis, nam eſt idem cum ſuo proximo ac formali termino: ergo non poteſt accidens materiale eſſe inſtrumentũ ad talem actionem. Reſpondetur primò, concedendo totum, nam in concluſione non diximus accidentia eſſe inſtrumenta ad vniendum quamcunque formam ſubſtantialem cum materia, ſed ad educendam formam, vtique educibilem: ad vniendam autem rationalem formam ſatis eſt quòd accidentia ſeminis concurrant effectiuè ad diſponendum & organizandũ corpus: diſpõnes aũt ipſæ materialiter tñ cauſent, & exigant illam vnionem; quod ſatis eſt, vt homo dicatur generare hominẽ, quamuis ſolus Deus, qui creat animam, effectiuè etiam illam vniat, vt tenuit Scotus in 4. d. 43. quęſt. 3. art. 3. & idem cenſet probabile ibi Richard. art. 3. quæſt. 2. Idem etiã ſupponit Henric. quodlib. 11. quęſt. 14. dum ait, animam rationalem, creatam à ſolo Deo in corpore diſpoſito ab agente naturali, ſe ipſam vnire abſque efficientia noua extrinſeci agentis, ſed quaſi per naturalem reſultantiam vnionis ab ipſa anima: nam ex illa ſententia &
Scotus. Richard. Henric.
ſequitur proximum agens in generatione humana, non attingere immediatè ſua efficientia vnionem animæ ad corpus, ſed ſolum remotè ratione diſpoſitionum; quã opinionem tenent etiam Conimbricenſes lib. 1. Phyſic. quæſt. 11. art. 3. Secundò, ſi quis defendere velit, accidẽtia attingere inſtrumentaliter hac vnionem, quod tenet Capreol. in 2. diſtin. 15. quæſt. vnic. art. 3. & clariùs in 4. diſt. 43. art. 3. ad argum. Henrici & Aureoli contra 2. concl. reſponderi poteſt, illam vnionem, tametſi in ſe immaterialis ſit, participare tamen aliquas proprietates rei materialis, præſertim quòd à materia pendet in fieri & eſſe propter eſſentialem & actualem habitudinem ad illam: vnde etiam habet quandam extenſionẽ ex parte illius, & propter hanc cauſã fieri poſſe, vt accidentia materialia eleuẽtur, vt inſtrumẽta ad illam vnionem faciendam: q̃d non videbitur difficile iis qui credũt materiale phantaſma eſſe inſtrumentũ ad efficiendam ſpeciem ſpiritualẽ.
Conimbric. Capreol.

Secunda aſſertio.

XXI. Dico ſecundo. Negandum non eſt, quin forma ſubſtantialis ſuam habeat propriam & principalem efficientiam circa eductionem ſimilis formę de potentia materię, immediatè per ſe ipſam ſimul influendo cum accidentali, & inſtrumentali principio, ſi in re coniuncta illi ſit, & ſufficienter approximata: quo fit, vt accidens in hac efficientia ſe gerat vt inſtrumentum coniunctum formæ, & non vt omnino ſeparatum quo ad cauſalitatem. Tota hæc concluſio & intentio ac ſenſus eius, ſatis, vt opinor, declarata ſunt in ſuperioribus. Et ampliùs manifeſtantur, nã quãdo ignis, verbi gratia, generat ignem ex ſtupa ſibi propinqua, dicimus ignem generantem non ſolum per calorem ſuum inſtrumentaliter, ſed etiam per ſuam formam ſubſtantialem principaliter influere in actionem quæ ad eductionem formæ ſubſtantialis intrinſecè terminatur: non tantum mediatè & remotè quatenus dat ſuo calori illud eſſe, & illam virtutem per quam cauſat, ſed etiam quia proximè in ſuo genere ſimul influit cum ſuo calore: Et hoc ipſum ſeruari dicimus in omni eductione formæ ſubſtantialis, ſi aliunde ex parte agentis non ſit impedimentũ, vel ob carentiam exiſtentiæ, vel ob diſtantiam loci. Fundamentum etiam huius aſſertionis ſic expoſitæ, in ſuperioribus inſinuatum eſt: conſiſtitque in duobus principiis. Vnum eſt formam inſtrumentariam per ſe ſolam, & quaſi deſtitutã ab actuali influxu principalis agentis, non poſſe eſſe ſufficientem in ratione cauſæ proximæ ad efficiendam formam ſe nobiliorem. Quod principiũ videtur mihi fere ex terminis notũ, quia ſi illa forma tunc non iuuatur actu a ſuperiori, tãtum influit per id quod in ſe actu habet: cum ergo illud ſit quid imperfectum, non poteſt per ſe ſolum efficere aliquid perfectius. Item repugnat calorem efficere formam ſubſtantialem ſola propria virtute: ſed quando ſe ſolo operatur ſine influxu ſuperioris formæ, tantum operatur propria virtute: quia nullam aliam habet niſi illã quæ connaturalis eſt ſuæ entitati, ſeu quã habet ex vi ſui proprii eſſe. Quòd aũt habeat hoc eſſe à forma ignis, aut q̃ natura ſua ſit facultas eius, aut q̃ vice illius ſubſtituatur, ut quaſi nomine eius agat: hæc (inquam) omnia cum ſolum addant calori relationes quaſdam vel denominationes, ſatis eſſe non poſſunt vt ſolus calor deſtitutus (vt ſic dicam) omni ſuperiori auxilio, ſit ſufficiens principium proximum, & immediatum talis actionis. Item quia aliàs calor eodem modo eſſet virtus producendi ſubſtantiam, ſicut eſt uirtus producendi calorem: quod ex ipſo exceſſu ſubſtantiæ conſtat eſſe ſatis abſurdum. Sequela patet, quia vtrumq; habet calor vt eſt quædam virtus ſubſtantiæ, & ab illa ſuum eſſe participat. Denique cum virtus agendi caloris ſub quacunque ratione nihil aliud ſit quàm entitas & perfectio eius, & hæc longè ſit minor quàm in forma ſubſtantiali, intelligi ſatis non poteſt quomodò tota virtus quæ per ſe ſola ſufficiens ſit ad eductionem ſubſtantialis formæ in calorẽ transfundatur: non igitur poteſt ſolus calor loco totius principalis principii ſubſtitui.
Inſtrumentalis forma non eſt ſufficiens ratio agendi non adiũcta forma quæ ſit ratio principalis.

XXII. *Subſtantiali forma materialis conſtituit ſuppoſitum po eos efficere.*

Alterum principium in quo nititur aſſertio poſita, eſt, hunc actiuitatis modũ per ſe loquẽdo poſſe conuenire formæ ſubſtantiali materiali, ſi aliunde non deſint generales conditiones ad agendum requiſitæ. Hoc autem principium videtur ſatis probatum in rationibus vltimo loco factis in fauorem opinionis Scoti, quas non parum confirmat Ariſtoteles 2. de generatione text. 54. & 55. vbi reprehendens eos qui efficientiam formarum negabant, inquit; [Huc accedit quòd facultates per quas res gignantur, variè inſtrumentarias corporibus attribuunt, atq; interea cauſam quæ ad formam pertinet, auferunt.] Nec ſatis eſt dicere formis attribui efficientiam, quia ab illis manant qualitates, per quas ſolas exercent oẽs actiones ſuas, quia, vt ſuprà dicebamus, hæc non eſt propria & per ſe efficientia, ſed tantũ remota & radicalis, nam actio quæ immediatè oritur à ſola forma accidentali, a ſola eſt

illa

Digitized by Google

illa per ſe & eſſentialiter pendet tanquã à principio proximo, vt omittam concurſum cauſæ vniuerſalis. Cuius ſignum eſt, quia ſi Deus conſeruet calorem, v.g. conſeruari etiam poteſt omnis actio quæ ab illo ſolo proximè procedit, vt etiam autores contrariæ ſententiæ fatentur: ergo ſignum eſt formam ſubſtantialem non eſſe principiũ per ſe talis actionis: ergo ſi forma nunquam poteſt actu influere cum facultate accidẽtali, nunquam habet veram ac propriam efficiẽtiam; quod Ariſtoteles ſuprà reprehendit, & non parum derogat perfectioni ſubſtantialis formæ. Præterea nulla oſtendi poteſt repugnãtia in hoc efficiendi modo: ergo non eſt cur negetur: ſimili n. conſecutione ſuprà probauimus habere cauſas ſecundas vim efficiendi: quia ad perfectionẽ creaturarum, & ad efficaciam creatoris ſpectat, quòd habeant virtutem ſe communicandi, quãtum naturis earum conſentaneum eſt: ergo idẽ erit dicendum de formis ſubſtantialibus, quantum ad hanc efficientiam, ſi aliunde eis non repugnat: non poteſt autem oſtendi vlla repugnãtia, per ſe loquendo, neque ex parte formæ educitur, neque ex parte formæ educentis. Primum patet, quia illa forma & eſt finita, & fit (vt ita dicam) modo finito, id eſt per eductionem ſine vlla admiſtione creationis. Secũdum patet, quia illa forma non eſt minùs perfecta, neque eſt improportionata, cum ſit eiuſdem ordinis: eſt enim actus materiæ nobilior vel æquè nobilis, & natura ſua inſtituta, & maximè propenſa ad generandum ſibi ſimile.

XXIII. *Secundę ſententiæ rationibus ſatisfit. Primæ.* Denique rationes ſecundæ ſententiæ, vel non militant, vel non admodum vrgent contra hanc actiuitatem. Prima. n. ratio ad ſummum probat non eſſe excludendam inſtrumentalem actiuitatem accidentiũ, non verò probat hanc influẽtiam formæ eſſe impoſſibilẽ, aut non eſſe neceſſariam. Duobus itaque modis intelligi poteſt formam ſubſtantialem eſſe proximum principium alicuius actionis: vno modo excluſiuè (vt ita dicam) id eſt abſque conſortio alterius principij proximi & inſtrumentalis. Et hoc modo non ſequitur ſubſtantialem formam eſſe principium proximum alicuius propriæ actionis. Et hoc ad ſummum probant rationes factæ in illo argumento. Alio modo intelligi poteſt, quòd forma ſubſtantialis ſit principium proximum, id eſt immediatè influens per ſuã ſubſtantiã in actionẽ ſeu effectum, non tamen ſola, ſed vt eleuans ſeu adiuuans inſtrumentariam virtutem, & vt determinata per illam ad talem actionem. Et hoc modo negamus excedere perfectionem formæ ſubſtantialis eſſe proximum principium principale agendi alicuius actionis: quod non ſolum in generatione ſubſtãtiali, de qua nunc agimus, ſed etiam in aliquibus operationibus accidentalibus verum eſſe oſtendemus ſect. ſeq. Neque rationes factæ in illo argumento contra hoc procedunt: quia hic modus efficiendi non excludit accidentalem facultatem ſeu inſtrumentum.

XXIIII. *Secunda. Tertia.* Secunda verò ratio ex falſo fundamẽto procedit, vt ex dictis conſtat, nimirum ꝙ generatio nõ ſit propriè actio ab alteratione diſtincta. Tertia verò parui eſt momenti, tum quia ad efficientiam in rigore ſufficit contrarietas ſeu oppoſitio priuatiua, maximè vbi affectio non eſt per proprium motũ ſucceſſiuum, ſed per mutationem inſtantaneam, qualis eſt generatio ſubſtantialis: tum etiam quia licet formalis cõtrarietas ſit inter qualitates, tamen radicalis (vt ſic dicam) eſt in formis ſubſtantialibus: & ideò non ſemper qualitas ſola eſt principium actionis, ſed interdum etiam forma, maximè q̃n per actionem non ſolũ qualitas contraria, ſed etiam forma repugnans alteri formæ introducenda eſt. Denique, licèt actio corruptiua non ſit niſi inter contraria, nihilominus qualitates ipſæ non ſolum efficiunt qualitates formaliter contrarias, ſed etiam formas, in quibus eſt radix contrarietatis & repugnantiæ. Signum ergo eſt ꝙ, licèt actio incipiat à propria contrarietate, non tñ in ea ſiſtit, ſed extenditur vſque ad radicem eius: quid ergo mirum, ꝙ ipſa etiam forma poſſit in ſuo genere eſſe principium talis efficientiæ, ſaltẽ prout attingit ſubſtantialem formam & radicem contrarietatis? Experientiæ verò, quæ vltimo loco afferebantur, non procedunt contra hanc concluſionem, quæ ſolum ex hypoteſi poſita eſt, ſ. ſi forma ſufficienter adſit: quid verò de illis dicendum ſit, conſtabit ex aſſertionibus ſequentibus.

XXV. *Primam concluſioni ſecundæ non obſtare, oſtenditur.* Solum poteſt contra has duas cõcluſiones afferri obiectio Scoti, nam vr̃ hæc ſecunda priori repugnare, quia ſi forma ſubſtantialis per ſe ipſam proximè influit ad efficiendam ſimilem formam, ſuperflua eſt immediata actiuitas accidentium: ſi n. calor ſe ſolo ſufficit in ratione principij proximi ad efficiendum ſimilem calorem, cur forma ignis ſola non ſufficiet ad educendã ſimilem formam, cum iam ſupponamus poſſe immediatè influere in illã? Quòd ſi illa ſufficit, ſuperuacaneum eſt aliud principium. Reſpõdetur, primum neceſſarium fuiſſe vt accidentia habeãt inſtrumentariam actiuitatem: quia, vt ſtatim dicemus, non ſolum data ſunt ad agendum in præſentia formæ, ſed etiam in abſentia illius, nam hoc ſæpe neceſſarium eſt ad naturales generationes. Deinde hinc elicimus virtutem propriam diſponendi & præparandi materiam, & virtutem inſtrumentariam educendi formam, quando illa educibilis eſt, ex natura rei eſſe coniunctas, & ideò quamuis daremus ex parte formæ, quando illa ſufficienter adeſt, non eſſe abſolutè neceſſariam aliam vim actiuã, tamen quia hæc aliàs eſt per ſe neceſſaria & connaturalis, ideò tunc etiam concurrit, & multum iuuat ad actionem. Tandem addi poteſt, fortaſſe etiam tunc eſſe neceſſariam illam virtutem, quia forma ſubſtantialis per ſe ſola nunquã eſt ſufficiens principiũ actionis, eò quòd ex ſe ſit indifferens, & quaſi generale principium actionis: & quia ſicut forma ſubſtantialis ex parte materiæ requirit diſpoſitiones accidentales, licèt forma accidentalis illas non requirat, ita ex parte principij requirit conſortium accidentalis inſtrumenti, vt de potentia materiæ educatur.

Tertia aſſertio,

XXVI. Dico tertiò. Accidentia non ita ſunt inſtrumenta coniuncta ſubſtãtiæ ad formam ſubſtãtialem educendam, quin poſſint totam ſuam actiuitatem circa ſubſtantiam exercere, etiam ſi à ſubſtantiali forma diſtincta ſeu diſtantia ſint. Hæc eſt clara Diui Thomæ ſententia, quam ſequuntur omnes autores ſupra citati tã in ſecunda *D. Thom.*

Digitized by Google

da ſententia prioris puncti, quàm in puncto ſecundo. Eamque probant naturales experientiæ ſuprà adductæ, & illa quę, ſuppoſito Euchariſtię myſterio, ſumitur ex actione ſpecierũ vini. Ratio autem à priori eſt, quia in his accidentibus, quacunque ratione eorum entitas conſeruetur diſiuncta à propria ſubſtãtiali forma, manet tota virtus agendi eis connaturalis, quia hæc in re non diſtinguitur ab eorum entitate: ergo ſi conuenienti modo applicentur alicui paſſo, habebunt circa illud connaturalem actionem, qua diſponunt materiam eius ad formam ipſis proportionatam: ſed cum hac actione, ſi ad terminum requiſitum perueniat, ex natura rei cõiuncta eſt actio inſtrumentaria, qua educitur ſubſtantialis forma, quia hæc poteſt naturaliter ſeparari ab vltima diſpoſitione: ergo hanc etiam actionem poſſunt habere huiuſmodi accidentia, etiam ſi à propria forma diſtent, dummodò habeant totam intrinſecam perfectionem, vel intenſionem neceſſariam ad agendum, & ad ſufficienter diſponendam materiam.

Quarta aſſertio.

XXVII. DIco quartò. Quando accidentia à ſua forma diſiuncta ita efficiunt ſubſtantialẽ formam, vt non poſſint à propria forma iuuari, neceſſe eſt vt influxus propriæ formæ, qui ibi deeſt, per cõcurſum alicuius ſuperioris cauſæ suppleatur: quæ cauſa eſſe non poteſt aliqua intelligentia creata, *ſed eſſe debet* aliqua cauſa corporea, vt Sol, vel alia ſimilis, *vel* ſi hæc etiam deſit, aut inſufficiẽs inueniatur, per concurſum primæ cauſæ totus ille defectus ſupplendus eſt. Hæc concluſio quoad priorem partem, neceſſaria conſecutione ſequitur ex præcedentibus, nam forma accidentalis ſola, & deſtituta ope formæ ſubſtantialis, non eſt ſufficiens principium, in ratione cauſæ proximæ ſubſtantialis formæ, vt in ſecunda aſſertione probatum eſt; ergo, quando deeſt illi influxus formæ ſubſtantialis, non poteſt conſummare effectum principalis agentis, niſi influxus ille aliunde ſuppleatur, quia nunquam poteſt fieri effectus ſine ſufficiente cauſa. Contingit autem ſæpe accidentia ſine influxu propriæ formæ pertingere actione ſua vſque ad ſubſtantialem effectum: ergo tunc ſuppletur ille influxus per concurſum alicuius cauſæ ſuperioris, quia nõ eſt aliud principium, in quod talis actio referri poſſit, quia inferior cauſa nõ ſufficit propter eandem rationem ſæpe repetitam, & æqualis nulla interuenit. Declaratur deinde hęc aſſertio ex quadam communi ſententia omniũ Philoſophorum: omnes enim ſentiunt aliquos effectus ſubſtantiales tribuendos eſſe alicui cauſæ ſuperiori, vel cęleſti, vt proximæ cauſæ principali, ob defectum cauſæ particularis, ſeu vniuocæ: ſic aiunt animalia quæ ex putrefactione generãtur, fieri virtute cœleſti: idem de mineralibus, & de forma cadaueris idem multi ſentiunt. At verò ſi ſola accidentia ſufficerent ad efficiendam formam ſubſtantialem ſine iuuamine ſuperioris cauſæ, nunquam oporteret recurrere in his effectibus ad cauſam ſuperiorem, ſed dicendum ſemper eſſet vnumquodque fieri à ſuo ſimili, vel formaliter vel virtute exiſtente in ſuis accidentibus, abſque alio influxu cœli, vel alterius cauſæ

A vniuerſalis, præter eum quem habet cum cæteris cauſis. Vt verbi gratia, ſi verum eſſet, in ferro cãdente nullum eſſe formalem ignem, ſed ſolum intenſum calorem, ſufficientem ad diſponendam materiam ſtupæ ad formam ſubſtantialem ignis, tunc licèt tale ferrum generaret ignẽ, nec cœlum, nec Deus concurreret maiori concurſu, quam ſi ignis generaret ignem, & conſequenter illa generatio ignis non magis tribueretur cauſæ vniuerſali, quàm ſi ignis generaret: ergo pari ratione, quando aurum generatur in viſceribus terræ, non concurrit ibi Sol ſpeciali aliquo influxu ad formam ſubſtantialem auri, ſed accidentia quę diſponunt ſufficienter materiam ad formam auri (hæc enim ſemper ſunt neceſſaria in eductione cuiuſcunque formæ) in virtute formæ auri inducent ſimilem formam: ergo nõ generatur aurum à cœlo, ſed ab auro, & cadauer à cadauere, & ſic de omnibus alijs, hoc autem alienum eſt à ſenſu Philoſophorum omnium dicentium, in illis euentibus cauſam uniuerſalem
B ſupplere defectum particularis: ergo idem dicendum eſt, quoties ſimilis defectus interuenit. Atque hoc magis declarabitur, diſcurrendo per nonnullos effectus in particulari.

Varijs enim modis contingere poteſt accidentia eſſe ſeparata à ſua forma ſubſtantiali. Primo modo, quia diuina virtute extra omnem ſubſtantiam conſeruantur, vt in myſterio Euchariſtiæ contingit. Et tunc accidentia ſeparata, verbi gratia, ſpecies vini, propria quidem virtute, & generali concurſu Dei diſponunt guttam aquę, verbi gratia, eis admiſtam, vt eam in vinum conuertant, cum tamen perueniunt ad inſtans ſubſtantialis tranſmutationis, adhibent quidem eadem accidentia totam inſtrumentariam efficientiam quam ex natura ſua poſſunt adhibere ad eductionem formæ; tamen quia deeſt influxus ſubſtantialis formæ, neceſſe eſt vt præter cõcurſum generalem, Deus adhibeat maiorem efficaciam, qua ſuppleat influxum illius formæ. De qua re dixi 3. tom. 3. part. diſput. 57. ſect. 1. vbi autores retuli, quia ita philoſophantur, & nihilo- XXVIII. *Varij modi, quibus accidentia poſſunt eſſe à connaturalibus ſubſtantijs ſeu principalibus ſeparata.*
C minus vocant illam actionem naturalem, quia totus ille concurſus debitus eſt, ſuppoſito priori miraculo: in reliquis autem omnibus actio fit virtute & modo naturali.

XXIX. Alio modo contingit accidens eſſe ſeparatum à propria forma ſubſtantiali, quia eſt in extraneo ſubiecto ſicut eſt intenſus calor in aqua, aut ferro, vel ſicut eſt lumen in aere: vocamus enim ſubiectum extraneum, non ſolum quod eſt repugnans, ſed etiam quod ex vi ſuæ formæ non habet tale accidens, niſi illud ab extrinſeco agente recipiat. Accidens autem ſic exiſtens in extraneo ſubiecto, ſi ſit eiuſdem ſpeciei cum diſpoſitionibus requiſitis ad formam introducendam, rarò eſt potens ad efficiendam ſufficientem diſpoſitionem ad formam illi connaturalem: vnde vel habere debet coniunctam formam in ratione principij actiui, vel omnino per accidens ſequetur generatio ex materiæ diſpoſitione, & tunc neceſſaria magis erit virtus cauſæ ſuperioris. Et ratio eſt, quia calor, verbi gratia, ſeparatus ab igne, vel ab animali, per ſe loquendo non ſufficit ad diſponendam materiam ſufficienter ad formam ignis, quia exiſtens in extraneo ſubiecto nunquam habet intentionem neceſſa-

tiam

Digitized by Google

riam ad formam ignis; neque etiam ſufficit ad generandam carnem, vel introducendam animam, quia in extraneo ſubiecto non eſt ita temperatus, ſicut diſpoſitio animæ requirit. Quæ ratio generaliter procedit de quocunque ſimili accidente, nam in extraneo ſubiecto, vel non pertingit ad gradum quem alia forma requirit, vel non habet coniunctas alias qualitates requiſitas ad temperamentum talis formæ: & ideò, per ſe loquendo, non poteſt ſufficienter diſponere ad illam formam, & conſequenter nec illam inſtrumentaliter in materiam primam introducere. Vnde in exemplo illo vulgari de ferro ignito, calor qui inhæret ferro, reuera non ſufficit ad generandum ignem, habet tamen coniunctum aliquem verum ignem intimè illapſum in poris ferri, à quo generatur ignis, calor verò ferri iuuat ad velocitatem, & vehementiam actionis. Accidit etiam interdum ex diſpoſitione paſſi, vt licèt proximum agens non introducat niſi calorem in aliquo gradu, per accidens reſultet diſpoſitio ad formam valde diuerſam, vt ſi materia ſit humida, & ab igne calefiat, facilè reſultat temperamentum calidi, & humidi, & forma aliqua miſti, requirens illam diſpoſitionem. Et hoc modo generantur plurima miſta, præſertim imperfecta: fortaſſe etiam mineralia ſæpe fiunt hoc modo. Aliquando enim probabile eſt fieri per ſe, per actionem ſui ſimilis, quaſi per accretionem, & augmentum, non quidem vitale, ſed per iuxta poſitionem. Animalia item, quæ ex putrefactione, aut ex pluuia cadente in terra calidam generantur, hoc modo per accidens fieri videntur. Et in huiuſmodi generationibus per accidens, non eſt creditu difficile requiri virtutem ſuperioris agentis, à quo tales formæ introducantur: quia proximum agens, non ſolum non habet ſubſtantialem formam ſimilem vel æqualem, verum etiam neque qualitatem, aut temperamentum per ſe ſufficiens ad diſponendam ac præparandam materiam, & conſequenter neque ad inſtrumentariam actionem ſufficientem. Diſpoſitiones autem quæ recipiuntur in paſſo, vt ſæpe dixi, non concurrunt actiuè, etiam inſtrumentaliter, ad introducendam ſuam formam, quia vel iam in illo inſtante non ſunt, ſed aliæ reſultantes ex forma, vel ſi ſunt eædem, non habent ibi vllam actionem propriam, & ideò neque inſtrumentariam habere poſſunt: ergo in his omnibus generationibus, quæ veluti per accidens fiunt, meritò exigitur ſuperior aliqua cauſa, quæ formam introducat. Et eadem fere ratio eſt de introductione formæ cadaueris, quæ quaſi per accidens fit, ne materia maneat ſine forma & non tam fit iuxta actionem agentis interficientis animal, verbi gratia, quæ ſæpe tantum eſt diuiſio continui, ſed fit iuxta diſpoſitionem materialem quæ in paſſo manet, aut præerat. Idem eſt, quando ex uehementi motu colliſionis, aut percuſſionis corporum excitatur ignis, medio vehementi calore, quem motus ille cauſat in aliqua particula materiæ ad illum bene diſpoſita. Ac denique eadem ratio eſt de omnibus generationibus, quas per accidens fieri contingit.

Ferrum candens an vere ignitum ſit aliqua parte.

XXX. At verò ſi accidens exiſtens in extraneo ſubiecto, non eſt eiuſdem, ſed ſuperioris rationis re A ſpectu diſpoſitionum, quibus inferior materia præparatur ad formam rei generandæ, fieri poteſt, vt medio illo accidente fiat alicuius inferioris ſubſtantiæ generatio, non ſolum per accidẽs, ratione diſpoſitionum materiæ, ſed etiam per ſe ex intentione ſuperioris agentis. Quod tunc accidit, quando principale agens, eò quòd loco diſtat, mediatione (vt aiunt) ſuppoſiti diffundit virtutem aliquam per medium, vt per eam coniungatur paſſo immediatione virtutis, quomodo cœlum agit in hæc inferiora per lumen, aut alias influentias, quæ ſunt qualitates ſuperioris ordinis, & rationis à qualitatibus elementaribus, quibus proximè materia diſponitur. Et de hoc actionis genere dici poteſt, quamuis principale agens videatur loco diſtare, non tamen ceſſare ab actuali influxu, quia eſt intrà ſphæram actiuitatis, & media virtute diffuſa contingit paſſum. Et ita poſſet intelligi, actionem non eſſe à ſolo accidente vt ab inſtrumento omnino ſeparato, ſed vt coniuncto in ratione cauſandi ſuo principali agenti. Verum hoc pendet ex difficultate infrà tractanda de propinquitate neceſſaria inter agens, & paſſum, & ideo vſque ad illum locum differatur.

B Vltimò poteſt accidens, quamuis non ſit in extraneo ſubiecto, eſſe ſeparatum à principali generante, quia tam ipſum accidens, quàm ſubiectum eius, eſt à generante deciſum, & conſtitutum, vt in agendo obtineat vices ſuas. Et hoc maximè contingit in generatione animalium, medio ſemine, quod propriſſimè eſt inſtrumentum ſeparatum, non ſolum ſubiecto, ſed etiam loco, & interdum etiam tempore: contingit enim ſemen efficere generationem, quando generans iam non exiſtit. Ex quo etiam clarè conſtat, tale inſtrumentum eſſe ſeparatum in cauſalitate ab animali à quo deciſum eſt, & ideò in hoc inſtrumento clarior apparet neceſſitas alicuius influxus ſuperioris cauſæ, alioqui cùm ſemen ſit res valde imperfecta, non apparet quomodo poſſit ſe ſolo efficere rem longè perfectiorem tanquam cauſa proxima ſufficiens. Nam quòd ſit virtus à perfectiori re deciſa, & ab eo ſit relicta, licèt ſufficiat ad aliquam C inſtrumentariam actionem, vt ſentit etiam Ariſtotel. ſecundo de Generatione animalium, capitulo primo, tamen non poteſt eſſe ſatis vt abſolutè ſit totale agens proximum. Neque etiam ſatis eſt, ſi quis dicat ſemen non tantum eſſe inſtrumentum ratione accidentium, ſed etiam ratione formæ ſubſtantialis, quæ eſt in ſpiritu incluſo in craſſiori parte ſeminis, in quo eſt ſeminalis, & inſtrumentaria virtus. Quamuis enim hoc ſit probabile, non tamen ſufficit, quia tota illa ſubſtantia, & eius forma eſt multò minus perfecta, quàm anima qua per eius actionem introducitur: indiget ergo maiori concurſu, & iuuamine ſuperioris cauſæ, maximè in generatione animalium, & viuentium perfectorum. XXXI.

Lege Ariſtotel. 2. de generat. animal. ca. 1. & 2. & D. Tho. 1. p. q. 118. ar. 1.

Imò addunt aliqui, præſertim Scotus in ſecundo, diſtinctione 18. etiam ad diſpoſitionem accidentalem organici corporis non eſſe ſufficientem illam virtutem ſeminis, quia eſt tam varia, & multiplex illa actio, vt nullo modo appareat, qua ratione poſſit à ſimplici, & imperfecta virtute, & merè naturaliter agente perfici. XXXII.

Vnde

Vnde Commentator, quem etiam Scotus citat ſecundo, de cęlo, Commento ſexageſimo nono, & ſequentibus, ait ſemen agere & organizare virtute diuina. Et ſeptimo Metaphyſicę textu trigeſimo primo, ait virtutem ſeminis eſſe diuinam, artificioſam, & intellectuali virtuti ſimilem, [& ideò] (inquit) [dubitat Galenus, an illa virtus ſit creator, aut non.] Quod tractat Galenus lib. [de Fœtus formatione,] vbi ſe, etſi multum hac in re laboraſſet, nihil tamen inueniſſe, quod ſibi ſatisfaceret, ingenuè & libenter confitetur, concludit tamen, mirabtlem operationem ſeminis non eſſe abſque aliquo rationis, & intellectus compore. Et verè eſt ita mirabilis illa actio, vt vix aut ne vix quidem poſſit intelligi. Si ergo ipſamet actio organizandi corpus vix poteſt intelligi in ſemine ſine aliquo peculiari concurſu, & iuuamine ſuperioris cauſæ, quid mirum eſt, quòd ad ipſam ſubſtantialem formã ex materia ſubiecta educenda maiori ope & auxilio indigeat? Nam ſine dubio eſt inter hæc magna differentia, & latum diſcrimen: cum enim organizatio corporis non ſubſtantialis ſit, ſed accidentalis, rectè poteſt intelligi, ad totam illã eſſe quaſi eminẽtem, & vniuerſalẽ virtutẽ in ſemine, ſiue ratione formæ ſubſtantialis, ſiue ratione alicuius facultatis accidentalis: vtraque enim intelligi poteſt eſſe inſtrumentum animæ, ſufficiens ad efficiendum temperamentum primarum qualitatum proportionatum, & connaturale membris organici corporis: ſolum videtur requiri aliqua diuerſa applicatio, vt eadem virtus ſeminis poſſit tam diuerſo modo varia membra diſponere, & in ordinem mirabilem, qui in membrorum diſpoſitione debita apparet, vt ſua redigere. Et ad hoc fortaſſe iuuatur ab aliqua naturali facultate materni vteri, vel ab aliquo influxu cœleſti, vel certè (ſi opus ſit) ab aliqua motione vel directione auctoris naturæ. Eò vel maximè, quòd ſemen non perficit à principio, ſua ſola virtute, totam organizationem corporis, ſed alicuius partis principalis, in quam ſenſitiua anima introducatur, quæ poſteà paulatim perficit, ſui corporis organizationem, vt

D.Thom.

latè declarat Diuus Thomas prima parte, quæſtione 118. articulo primo ad quartum. At verò, quantum ad productionem ipſius animæ ſenſitiuæ attinet, non ſolum deeſt in ſemine virtus, quantum ad modum actionis, ſed etiam quoad ſubſtantiam actionis (vt ſic dicam) & ideò multò magis indiget quoad hanc actionem actuali ope, influxu, & concurſu ſuperioris cauſæ, vt rem hanc apud ſe diligenter perpendenti facilè conſtabit.

XXXIII.
Obiectio cõtra ſupra dicta.

Solum poteſt obſtare, quia videtur eſſe, & contra debitum naturæ ordinem, & contra perfectionem horum agentium, vt ſemper in eorũ generationibus cauſa ſuperior, vel prima ſupplere debeat defectum cauſæ proximæ. Quando enim ex fortuito concurſu cauſarum, & per accidens cõtingit, vt aliqua generatio fiat ſine ſufficiente cauſa proxima magis ex neceſſitate materiæ, quàm ex intentione alicuius agentis naturalis, tunc mirum non eſt, quòd in forma introducenda vniuerſalis cauſa ſupplere debeat defectum particularis. At verò, quòd in ipſo modo generationis per ſe inſtituto à natura, cauſa proxima ſemper ſit adeò imperfecta, vel tam imper-

A fecto modo applicet virtutem ſuam, ut nunquam inueniatur ſufficiens ad effectum, videtur eſſe & inordinata naturæ inſtitutio, & magna imperfectio cauſarum particularium hoc modo generantium. Et confirmatur, nam agentia corporea inanimata habent, per ſe loquẽdo, ſufficientem virtutem ad producendum ſibi ſimilia: ergo animantia, cum ſint longè perfectiora rebus inanimatis, debent illam habere. Confirmatur ſecundò, quia aliàs eadem facilitate dici poſſet, huiuſmodi cauſam ſecundam nihil agere in eductione formæ ſubſtantialis, ſed totum fieri a prima cauſa ſupplente defectum cauſæ particularis. Quod ſi hoc videtur inconueniens, quia non eſt conſentaneum naturis rerum, etiam illud videri debet.

XXXIIII.
Pro ſolutione obiectionis quæſtiũcula.

Antequàm huic obiectioni plenè ſatisfaciam, explicare oportet, quæ ſit cauſa vniuerſalis, quæ hunc defectum particularis ſupplet, ſeu inſtrumentum eius adiuuat; quod in poſteriori parte ſuperioris aſſertionis propoſuimus. In qua pri-

B mum diximus, hanc efficientiam non poſſe tribui intelligentijs creatis, quia exiſtimamus eas nullam habere vim ad efficiendũ aliquid in corpora præter motum localẽ, vt inferius dicemus, de illis ex profeſſo tractantes. Vnde actiones naturalium agentium per ſe non pendent ex concurſu creatarum intelligentiarum, ſicut neque in eſſe ab eis pendent: & ideò, quando indigent maiori ope & concurſu, non ab eis illum cõcurſum aut iuuamen expectant, ſed ab aliqua alia cauſa, cui per ſe ſubordinentur. Non deſunt tamen qui dicant intelligentias, licèt per ſe ipſas non poſſint hoc modo in corpora influere, tamen per cœlos, vt per inſtrumenta ſua, poſſe. Sed quàm ſit hoc intellectu, & creditu difficile, ſtatim dicam. Supereſt ergo, vt huiuſmodi cauſa vniuerſalis ſit vel cœlũ, vel ipſemet autor naturæ Deus: nam præter has non poteſt alia cauſa ſuperior excogitari. Et cœlum quidem ex ſe uidetur agens proportionatũ, quia cum ſit corporeum, & aliunde ſit cuiuſdam ſuperioris ordinis ac perfectionis, eminentiorem uirtutem

C habet alterandi corpora inferiora, ut ipſa etiam experientia per ſe ſatis nos docet. Et ideò mirum non eſt, quod uirtutem habeat etiam ſubſtãtias generandi: ergo & iuuandi accidentia ad ſubſtantiarum generationem.

XXXV.

Duo tamen, eaque non contemnenda, interueniunt impedimenta, quæ hanc cœlorum influentiam in ſubſtantiales formas rerum generandarum uidẽtur difficilem reddere. Primum impedimentum eſt uniuerſale reſpectu omnium, quæ in terra uel alijs elementis generantur, ſiue uiuentia ſint, ſiue inanimata: quia ſcilicet uel cœlum agit ad eductionem formarum ſubſtantialium per ſola ſua accidentia, uel etiam per ſuam formam ſubſtantialem immediatè. Si dicatur primum, inſurgit eadem difficultas, in qua uerſamur, quomodo illa accidentia ſine actuali influxu ſuæ, uel alterius formæ ſubſtantialis, per ſe ſufficiant ad ſubſtantialem formam educendam. Niſi fortè quis reſpondeat accidentia cœleſtia eſſe perfectiora entia, quàm ſint formæ materiales rerum generabilium, præſertim inanimatarum. Sed hoc abſolutè falſum eſt, nã, ut infrà oſtendam, forma ſubſtãtialis nõ ſolum ex genere, ſed ẽt uniuersè & in ſingulis eſt perfectius

Digitized by Google

fectius ens quolibet accidẽte. Et in aliquibus eſt A per ſe incredibile, vt de forma auri, argenti, & gemmarum, &c. Eò vel maximè, quòd corpora cœleſtia proximè efficiunt hos effectus, medijs qualitatibus quas aeri, & alijs coporibus intermedijs imprimũt, vt ſunt lumen, & ſi fortè ſunt aliæ qualitates inſenſibiles, quæ non ſunt perfectiores ipſa forma aeris, nedum alijs omnibus. Si ergo ob hanc cauſam neceſſaria eſt propria & actualis efficiẽtia ipſius formæ Solis, vel aliorum aſtrorum, obſtare videtur nimia diſtantia localis: quo modo enim poteſt forma Solis immediatè per ſe ipſam efficere formam auri in viſceribus terræ à ſe tam longè diſtantibus (& remotis? Propter quam difficultatem Scotus dixit poſſe aliquam formam immediatè agere in diſtans, quod vix poſſunt audire, aut ferre cæteri Philoſophi: pugnat.n. hoc Scoti dictum cũ Ariſtotelico dogmate ab omnibus Philoſophis recepto. Nec huic difficultati ſatisfaciet qui dixerit, quòd ſicut efficientia accidentium Solis penetrat vſque ad intima terræ, ita etiam efficientia formæ Solis. Nec eſt enim vtrobique ſimilis ratio, nam accidentia diffundunt virtutẽ ſuam, B medijs alijs accidentibus à ſe productis: forma autem ſubſtantialis non poteſt ſuam virtutem diffundere, medijs formis ſubſtantialibus, vt per ſe facilè conſtat, quia neque corrumpit corpora intermedia, nec poteſt formas ſubſtantiales formis addere, ſicut accidentia. Quòd ſi forma Solis ſolùm medijs accidentibus diffundit virtutem ſuam, deuoluimur in priorem difficultatem, quia iam non immediatè influit ipſa forma Solis in eductionem alterius formæ, ſed per accidentia tantum.

XXXVI. Ad hanc difficultatem duobus modis reſponderi poteſt. Primus eſt, cęlum aut Solem per ſuã formam ſubſtantialem ſimul cum accidentali virtute influere immediatè in hæc inferiora, immediatione virtutis, etiam ſi non ſit illis immediatè coniunctus immediatione ſuppoſiti. Hic autem modus dicendi, & difficultatem non paruam habet, & modus probabilis defendendi illum, explicari non poteſt vſque ad ſectionem quartam, in qua declarabimus, quomodò agens debeat eſſe paſſo coniunctum, vt in illud agere poſſit; & ideò vſque ad illum locum differatur. C Secundus modus eſt, has formas ſubſtantiales non effici ſola virtute principali cœleſtis influxus, ſed neceſſarium eſſe, vt autor naturæ maiorem concurſum adhibeat, quo effectum cauſæ proximæ ſuppleat, cœlo autem attribui hos effectus, vel generali rõne, ſcd̃m quam dr̃ Sol, & homo generare hominem, quam inferius declarabimus, tractando de cauſis eſſentialiter ſubordinatis; vel interdum ſpecialiori titulo, ſ. quia cœlum gerit vicem cauſæ proximæ, & adhibet totam efficientiam, quam vel ad diſponendam materiam, vel ad educendam formam per inſtrumentariam actionem qualitatum adhibere ſolent cauſæ particulares per inſtrumentarias virtutes, etiam ſi per proprias formas immediatè influere non poſſint. Et fortaſſe hoc modo efficit Sol aurum, vel alia mineralia.

XXXVII. Viuentia non poſſit cœlũ efficere. Secundum impedimentũ minus generale eſt de formis viuentium; nam cum cœlum non ſit animatum, etiam ſi diſtantia localis non impediat quò minus per formam ſuam influere poſſit, A nihilominus imperfectior gradus videtur obſtare, ne in has formas, viuentium poſſit influere. Reſpondent aliqui, quanuis cœlum non viuat, nihilominus eius formam ratione ſuę differentiæ ſpecificæ, eſſe ſimpliciter perfectiorem his viuentibus, quæ à cœlo generantur. Quæ reſponſio ſumi poteſt ex D. Th. 1. p. quæſt. 115. ar. 3. ad tertium, vbi ait, corpora cœleſtia ſua vniuerſali uirtute continere in ſe quidquid in inferioribus generatur; & quæſt. 105. ar. 1. ad primũ ait, effectum aſſimilari agenti, uel ſecundum ſpeciem, uel ſecundum uirtualem continentiam: [Et ſic] (inquit) [animalia ex putrefactione generata, & planta, & corpora mineralia aſſimilantur Soli & ſtellis, quorum uirtute generantur.] Sed in primis, licet reſpectu imperfectorũ uiuentium ſeu animalium probabile ſit, quod in ea reſponſione aſſumitur, tamen reſpectu animalium perfectorum non vr̃ veriſimile, quia & in operationibus, & in modo operandi uidentur multum excedere perfectionem cœli. Deinde, cum gradus vitæ vt ſic perfectior ſit gradu non viuentium, impoſſibile uidetur formam, B quæ non eſt anima, eminenter continere aliquã animam, ut poſſit eſſe principiũ principale cauſandi illam; nam forma quæ eminenter continet animam, continet etiam gradum vitę, non quidem ſecundum totam potentialitatem eius, ſed ſecundum actualem ac præciſam perfectionem eius; non poteſt autem intelligi quòd forma ſub inferiori gradu contenta, eminenter cõtineat perfectionem ſuperioris gradus.

Eſt igitur alia reſponſio, cęlum propria virtute non poſſe efficere formas viuentium, tamen quia non agit niſi vt motum ab Intelligentia, ideò in virtute Intelligentiæ, cuius eſt inſtrumentum, poſſe efficere huiuſmodi formas. Ita reſpondet Diuus Thomas prima parte, quæſtione 70. art. 3. ad tertium, unde in prioribus locis uidetur loqui de cœlo ut coniuncto Intelligentiæ, ſeu prout illam includit. Sed hæc etiam reſponſio mihi eſt ad intelligendum difficilis, quia non exiſtimo Intelligentiam imprimere cœlo aliquid præter localem motum, qui non deſeruit ad augmentum uirtutis actiuæ, ſed ſolum ad uariam eius applicationem, ut ſatis ſignificauit Ariſtoteles lib. 2. de Generat. capit. 9. text. C 55 dicens, [Nam impulſus propterea cõtinuam parit generationem, quòd Solem procreandarum rerum autorem admoueat, & remoueat.] Et ratione patet, nam quid eſt, quod angelus imprimit cęlo præter motum, cum qualitates ullas ei imprimere nõ poſſit? nam materia corporalis ſolum quoad motum localẽ obedit Angelis, ut idem Diuus Thomas tradit prima parte, quæſt. 110. art. 2. & 3. Quod ſi nihil præter motum Intelligentia cœlo imprimit, quomodò poteſt uirtutem eius augere ad agẽdum aliquid ultra propriam perfectionem? nam motus localis per ſe non eſt actiuus, neque dat uirtutem agendi. Neque in hoc ſunt cõparanda agentia phyſica, quales ſunt cœli, cum inſtrumentis artis, in quibus motus deſeruit ad formam artis, quia hæc nihil aliud eſt, quàm modus reſultãs ex uario ſitu, aut loco alicuius corporis, & partium eius, quæ uariatur per motum: at uerò agentia phyſica inducũt proprias & perfectas formas, quæ per ſe non reſultant, ex motu, ſed tãtum per accidens, quatenus

D. Thom.

XXXVIII.

Cœlũ cum Intelligẽtia viuens generare nequit.

Digitized by Google

tenus per motum applicatur virtus agendi. Præterea, cœlum natura ſua non eſt inſtr in Intelligentiæ, quia nec haber naturalem habitudinem ad illam, neq; aliqua Intelligentia ex natura ſua eſt cōiuncta cęlo, aut deſtinata ad motum eius, ſed tantum ex arbitrio ac beneplacito autoris naturæ. Neq; ēt ratione ſolius motus localis ſit inſtrumentum, aliàs quiſquis applicat ignem aut aliam cauſam agentem, vteretur illa vt inſtro phyſico, & ob eam cauſam poſſet ignis applicatus aliquid amplius agere in virtute applicãtis, quod eſt planè falſum. Sequela patet, quia nihil amplius habet cœlum ab Intelligẽtia, q̃ applicationem, neq; aliquid magis vel minus habet cœlum, eò q; ab Intelligentia magis vel minus perfectà moueatur, vel à quacunq; alia re, dummodò æqualem motum recipiat. Deniq; cum dr cœlum efficere viuentia in virtute Intelligentiæ viuentis, interrogo an Intelligentia ſimul cum cęlo actu per ſe ipſam & immediatè influat, & efficiat animas viuentium, vel ſolum per cęlum, ita vt actio Intelligentiæ ſiſtat in motione cœli, à quo immediatè reliqua efficientia oriatur. Primum eſt falſum, & contra doctrinam D. Tho. vt ſæpe diximus, & magna ex parte coincidit cũ opinione Auicennæ. Si autem ſm dicatur, non expeditur difficultas, quò inſtrumentum non habens in ſe ſufficientem formam, poſſit efficere effectum abſque actuali adiutorio ſuperioris & principalioris cauſæ. Verius ergo & melius dicetur cœlum propria quidem virtute nō poſſe efficere animas, vt in dicta ſecunda reſponſio ne ſupponitur, tamen efficere illas in virtute Dei vt autoris, & generalis prouiſoris naturæ, qui ſuo maiori concurſu ſupplet quidquid virtutis deeſt in proximis cauſis.

XXXIX. *Quæſtiones reſolutio.* Dicẽdum eſt ergo, quotieſcunq; in his rebus inferioribus deeſt influxus formæ ſubſtantialis ad ſimilem educendam, illum ſuppleri virtute cãrum cęleſtium in his effectibus, qui non excedunt perfectionem & virtutem earum: in his verò qui illas ſuperant, ſuppleri per efficientiam primæ cauſæ, ad quam ſpectat generalem concurſum neceſſariũ præbere cauſis inferioribus, iuxta naturalem capacitatem & indigentiam earũ. Vnde non ſolum in eućtibus ſeu effectibus, qui per accidẽs cõtingũt, ſed ēt in his qui veluti per ſe comitantur naturas aliquarum rerum, & cõſequuntur ex naturali mõ agendi earum, pertinet ad autorem & prouiſorem naturæ Deum, vt hoc modo cum cauſis ſecundis ad agendum cõcurrat. Quapropter interdum eſt debitus hic concurſus Dei ex generali ratione naturæ vniuerſalis, ne peruertatur ordo vniuerſi, aut materia ſine forma maneat vel in nihilum tranſeat: ſicut aquã moueri ſurſum ad replẽdum vacuũ, eſt ſolum ex cã naturæ vniuerſalis, & ideò creditur fieri ex ſolo imperio, & impulſu autoris eius, niſi fortaſſe id muneris ſit à Deo commiſſum alicui Intelligentiæ, quia motus localis non excedit actiuitatem, & miniſteriũ eius, de quo aliàs. Aliquando vero debetur talis concurſus ex propria natura & conditione alicuius agentis particularis, quod non eſt aptum alio modo cõicare, vel propagare naturam ſuam, vt in generatione animalium perfectorum accidere credimus, & in hoīs gñatione eſt certiſſimum: longè tñ altiori & nobiliori ratione. Nam quia hoīs aīa non

De iis quos effectus vt cauſa particularis influat.

A ſolum perfectior, ſed ēt altioris & ſuperioris ordinis eſt, quam reliquæ oẽs, ideò ad hoīs gñationem non ſolum maior concurſus autoris naturæ, ſed altior ēt modus efficiẽdi etiam neceſſarius eſt, ſ. per creationem. Quo fit, vt humanũ ſemen neq; inſtrũaliter poſſit ad illam efficiendam operari, ſed tantum ad organizandum corpus. In aliorum verò animalium etiam perfectorum generatione, quia animę materiales ſunt, educũtur de potentia materiæ, & ideò poteſt ſemen inſtrũaliter ſaltem concurrere ad earum effectionem, non tamen ſine ope ſuperioris cauſæ, quæ ſuppleat aſſiſtentiam (vt ſic dicam) & actualem influxum principalis formæ.

Neq; in hoc eſt aliqua imperfectio, vel inordinatio naturæ, vt ſupra obijciebatur, ſed eſt naturalis conditio ſeu indigentia, quam ſecum affert modus generationis, & propagationis, quẽ talis ſpecies natura ſua poſtulat. Sicut, quòd ad hominis generationem requiratur infuſio animæ per creationem, non eſt imperfectio aut inordinatio naturæ, ſed conditio naturaliter conſequens ad talem hominis naturam, & ideò nō eſt extraordinaria illa actio, ſed debita ex communi lege, ſuppoſita inſtitutione talis naturæ: ſic ergo in præſenti dicendum eſt, non omnino B eadem, ſed proportionali ratione. Quocirca ſicut in homine non eſt ex imperfectione, quòd vnus homo neq; principaliter, neq; inſtrumentaliter, poſſit efficere animam ſuæ ſimilem, ita in alijs animalibus non eſt ex imperfectione, quòd non poſſint totã virtutem principalem ad eductionem ſuarum formarum neceſſariam adhibere, ſed ſolum inſtrumentariam. Nam velud medium quendam locum obtinent, & quia cõparatione animæ rationalis minus perfectas animas, vt pote materiales, hñt, ideò aliqualem efficientiam, ſaltem inſtrũalem, adhibere poſſunt ad illas efficiendas, quod non pt homo: quia verò comparatione inanimatorum longè perfectiores ſunt formæ viuentium, ideò plura requiruntur ad earum effectionem, & exquiſitus ac peculiaris modus generationis, & inde proueniт, vt cauſæ particulares non poſſint ad hibere totam virtutẽ principalem, ſed tñ inſtrũalem C ad illas efficiẽdas. Nec vero, quia principalis virtus non inuenitur in eis ſufficiens, ideò negãda eſt eis ēt inſtrumentaria actio quia ad hanc inueniuntur ſufficienter proportionatè, & non a diſtamine natura aũt dedit vnicuiq; ſpeciei corruptibili virtutem & actionem ad propagandam naturam ſuam, quantum dare potuit iuxta capacitatem, & modum operandi eius: & ideò dedit homini, vt ſaltem diſponendo ageret, alijs vt inſtrumentaliter, alijs vero ēt principaliter. Quocirca locutio illa, qua D. Tho. & alij, vt ſupra vidimus, vocant cauſas ſecundas inſtrumenta primæ, ſecundùm quandam maiorẽ proprietatem uerificatur, in viuentibus, præſertim perfectis.

XXXX. *Obiectioni præmiſſæ ſatisfit.*

D. Tho. 1. p. q. 105 art. 5.

Scio poſſe excogitari alios dicendi modos, nã quia in perfectioribus animalibus ſemen non perficit gñationem niſi coniunctum fęminę, ideo aliqui putãt aĩam ipſius fęminę eſſe perculiarem influxum principalem in ſubſtantiali formatione fœtus. De alijs uero imperfectis uiuentibus, præſertim plantis, dñt aliqui formam genitã ſubſtantialiter non excedere formã ipſius ſeminis, ut apparet in tritico, & alijs eiuſmodi. XXXXI.

Ff Sed

Sed hæc & ſimilia plures hñt difficultates, quas hoc loco perſequi non licet, quia pendent multum ex ſcientia de anima: & ideò omnium probabilior videtur ſententia, quam expoſuimus: & ipſamet experientia docet, hæc viuentia eſſe per ſe minùs ſufficientia, maioribuſq; auxilijs indigere non ſolum ad ſubſtantialem formam inducendam, ſed etiam ad materiam diſponendam & organizandam, vt in plantis conſtat. Imò & inter inanimata, ſimplicia corpora faciliùs generantur, quàm miſta; nullum ergo eſt inconueniens fateri indigere viuentia concurſu ſuperiori ad ſibi ſimilia generanda, quamuis ipſa non careant aliqua virtute & actione ſibi proportionata & connaturali. Atque hoc modo abundè ſatisfactum eſſe putamus fundamentis prioris ſententiæ: probant enim ſecundam & quartam aſſertionem noſtram, nihil tamen vrgent contra primam & tertiam, vt in diſcurſu illarum ſatis declarauimus. Secundam autem ſententiam non exiſtimamus eſſe contrariam doctrinæ à nobis traditæ, nec fundamenta eius aliquid obſtare poſſunt, vt oſtenſum eſt.

SECTIO III.

Quodnam ſit principium, quo ſubſtantiæ creatæ efficiunt accidentia.

I. Quę vtriuſque dubitationis cauſæ. Ratio dubitandi eſt, quia vel ſubſtantia efficit accidens, medio accidente, vel ſe ſola, & per ſe ipſam. Si primum dicatur, ſequitur proceſſus in infinitum: nam ſi vnum accidens fit, mediante alio, pe ro de illo alio, quo principio fiat, ſi medio alio accidente, de illo redit eadem quæſtio: ſi verò ſiſtimus in aliquo, quod proximè fit à ſubſtantia, id debuiſſet dici de primo, quia non eſt maior ratio de vno, quàm de alio. Si autem ob hanc rationem dicatur, ſubſtantiam efficere accidens per ſe ipſam, ſequitur primò, nullum accidens eſſe principium efficiendi aliud. Sequitur ſecundò, potentias & facultates ad operandum in ſubſtantijs creatis non eſſe aliud ab earum formis. Vel certè, ſi ad euitanda hæc incommoda, dicantur quædam accidentia fieri immediatè à ſubſtãtia per ſe ipſam, alia verò, medijs accidentibus, oportebit huius diſtinctionis & diſcriminis aliquam rationem reddere, &, quæ nam accidentia vno vel alio modo fiant, aperire. Ac ruſus exponere oportebit, quando vnum accidens eſt [principium quo] efficiendi aliud, an ſit principale, vel inſtrumentale. Hinc enim apparet, accidens ad ſummum poſſe agere vt inſtrumentum ſubſtantiæ: quia ſolum eſt entis ens (vt loquuntur Philoſophi) & à ſubſtantia, & propter ſubſtantiam tãquam propter finem habet totum ſuum eſſe. Aliunde tamen videtur debere eſſe principium principale, cum effectus non excedat perfectionem eius.

II. Ad hanc rem explicandam, ſuppono, duobus modis poſſe fieri accidentia. Vno modo per propriam actionem, vt cum fit lumen per illuminationem, aut vbi per proprium motum localem. Secundò per reſultãtiam naturalem, vt reſultat relatio ex fundamento, poſito termino (ſi eſt modus à fundamento diſtinctus) vel ſicut reſultat figura ex diuiſione, aut ex motu, vel termino motus localis, & propriæ paſſiones rerum cẽſentur etiam hoc modo fieri. Tertio autem modo poſſet intelligi fieri accidens concomitanter cum ſubſtantia abſq; reſultantia ex illa, vt quantitas v.g. cum materia prima, quem modum nunc omittimus, quia, ſi verus eſt, ad alterutrum ex præcedentibus reuocari poteſt, vt explicabimus: & quia in eo productionis modo, quod fuerit principium efficiendi ſubſtantiam, erit principium efficiendi accidens, quod cum illa fit.

Prima aſſertio de naturali dimanatione.

Dico ergo primò. Quando accidens fit per naturalem dimanationem, principiũ proximum illius ſecundum talem efficientiæ modum, quicunq; ille ſit, poteſt eſſe ſubſtãtia, ſi tale accidens ſit immediatè connexum cum illa; interdum verò poteſt reſultare, medio accidente, ſi cum illo habeat propinquiorem cõnexionẽ. III. Tota hæc concluſio communiter recepta eſt, & poteſt primò inductione declarari, nam intellectus v.g. proximè manat à ſubſtantia animæ, & quantitas à materia, vel forma. Vnde reſpectu harum proprietatum non poteſt aſſignari aliquod principium intrinſecum accidentale: eſt ergo ſubſtantiale. At verò figura. v.g. aut vbi reſultat, media quantitate: & albedo reſultat ex tali mixtione primarum qualitatum. Hanc etiam concluſionem probat ratio dubitandi in principio poſita; quia ſi accidens conuenit ſubſtantiæ ab intrinſeco, non poteſt ſemper conuenire, medio accidente vt intrinſeco principio eius, ſed aliquod accidens & ſubſtantia debent eſſe neceſſariò immediatè connexa: non eſt tamen neceſſe, vt omnia intrinſeca accidentia ſint eiuſmodi. Et ratio diuerſitatis inter ea eſt facilis, quia quædam eorum habent immediatiorem ordinem ad ſubſtantiam, quàm alia.

IIII. Video reſponderi poſſe, licèt aliquod accidẽs ſit intimè & immediatè connexum cum ſubſtantia, non eſſe tamen neceſſe vt connectatur per dimanationem effectiuam accidentis à ſubſtantia, ſed ſolum propter naturalem aptitudinẽ & inſeparabilitatem, ſicut ſuperius dicebamus probabiliter opinari nos poſſe de materia & quantitate. Et iuxta hoc non erit neceſſariũ aliquod accidens dimanare immediatè à ſubſtãtia, ſed recipi immediatè in ſubſtantia ab eodẽ agente, à quo ſubſtantia producitur. Nihilominus tñ ſupponit concluſio poſita contrariã ſententiam vt probabiliorem, nimirum proprietates accidẽtales, præſertim illas quæ conſequuntur aut debentur rei ratione formæ, cauſari à ſubſtantia non ſolum materialiter & finaliter, ſed etiam effectiuè per naturalem reſultantiam, vel immediatè ſi ſit prima proprietas, vel mediatè, ſi ſit ſecunda, Quod tenet D. Tho. p. q. 77. art. 6. vbi loquitur de potentijs animæ, eſt aũt eadem rõ de quacunq; forma & proprietatibus conſequentibus illam, ſeu debitis ratione illius. Eſtq; hoc valde veriſimile, quia cum forma ſubſtãtialis ſit ut actus primus, accidẽtalis verò vt ſecũdus, probabile eſt hñe formam ſubſtantialem aliquam vim, vt ab ea manent accidentia ſibi propria. Item, quia hoc modo melius intelligitur naturalis cõnexio inter formam & proprietates, & ordo per ſe inter illas. Et hoc valde confirmat ſenſibile

bile exemplum aquæ reducentis ſe ad priſtinam frigiditatem: illa enim reductio fieri non poteſt niſi per naturalem reſultantiam à forma, vt in ſuperioribus oſtenſum eſt; ergo eadem ratione idem ſentiendum eſt de quacunque proprietate naturaliter connexa cum forma, præſertim ſi aliunde nulla ſit repugnantia, aut dependentia ab aliquo extrinſeco. Et in illo exemplo aquæ manifeſtè conſtat, veram eſſe concluſionem poſitam, ſcilicet, aliquod accidens poſſe immediatè reſultare effectiuè à ſubſtantiali principio. Nam illa inteſio frigoris nullum habere poteſt propinquius principium vnde reſultet, quàm ſit forma ſubſtantialis aquæ.

III. *Naturalis reſultantiæ quidditas declaratur.* Sed antequàm vlterius procedamus, declarare ſemel oportet, quid nam ſit hæc naturalis reſultantia, an ſcilicet ſit vera efficientia & cauſalitas actiua, nec ne. Quia ſi eſt vera efficientia, interueniet ibi propria actio accidentalis, nam cauſalitas effectiua in actione conſiſtit, vt infrà videbimus: atque ita forma ſubſtantialis erit principium immediatum & vnicum alicuius actionis accidentalis, & multiplicabuntur actiones in productione formæ & proprietatum eius: eritque per ſe actio ad hæc omnia, quæ comproducuntur vel concreantur cum alijs: quæ omnia videntur aliena à communi Philoſophorum doctrina. Si autem illa non eſt vera efficientia: ergo neque efficientia dici poteſt, quia quod non eſt verum aurum, abſolutè non eſt aurum, neque tale dici poteſt, niſi propter aliquam analogiam & proportionem: quæ in præſenti nulla apparet, imò neque intelligi poteſt, quid ſit hæc reſultantia, ſi non eſt efficientia. *Caietani opinio.* Circa hoc Caietanus 1. parte quæſtione 54. articulo 3. indicat hanc dimanationem eſſe naturalem ſequelam abſque operatione media, non tamen declarat, quid ſit illa naturalis ſequela, aut quomodo fiat ſine actione vel operatione media. Et quæſt. 77. articulo 1. circa ad ſecundum, & tertium, expreſſè ait hanc reſultantiam eſſe, et efficientiam ſine actione media: & putat eſſe ſententiam D. *D. Thom.* Thomæ ibi ad tertium, vbi tamen non ait dimanationem accidentium à ſubiecto eſſe ſine actione, ſed [non eſſe per aliquam tranſmutationem, ſed per naturalem reſultationem.]

IIII. Quocirca, ſi in rigore loquamur, verius exiſtimo hanc reſultantiam non eſſe ſine vera actione, quanquam non ſemper reputetur actio per ſe diſtincta, neque vt propria mutatio. Hoc, vt exiſtimo, ſatis probat in communi ratio facta, quia aut hæc eſt vera efficientia, vel nulla: non poteſt enim dari medium. Si ergo eſt vera efficientia, interuenit actio. Si non eſt efficientia, neque etiam eſt reſultantia, aut naturalis ſequela cauſalis, ſed illatiua tantum, quia, poſito vno, ponitur aliud propter naturale debitum. Sicut inter materiam & formam cœli, eſt naturalis illatio, non tamen dimanatio vnius ab alia. Aliqui videntur inter hæc aſſignare medium, dicentes hanc non eſſe efficientiam, ſed quaſi efficientiam: quæ in hoc ſolum conſiſtit, quòd cauſa efficiens ſubſtantiam, ratione illius determinatur, vt ei det proprietates illi proportionatas. Sed in primis hæc reuera nulla efficientia eſt, ſed ſolum connaturalitas, quæ inter potentiam paſſiuam naturalem, & actum etiam intercedit. Deinde, exemplum de reductione aquæ cogit, A vt maiorem ac veriorem efficientiam fateamur. Denique, etiam illo poſito, neceſſe eſt dicere, quod ad rem ſpectat, cauſam efficiẽtem ſubſtantiam, cõcomitanter efficere proprietatem diſtinctam, non tamen ſine actione concomitante, quia repugnat rem diſtinctam fieri ſine diſtincta actione, quando ex illa re non componitur ipſe primarius terminus alterius actionis, quia actio ſolum eſt quidam modus ipſius termini formalis ac per ſe, vt infrà dicam, quam rationem ſtatim amplius declarabo.

Præterea argumentor in hunc modum, nam hæc naturalis reſultantia interdum per ſe ſola fit, & ſeparatim à productione illius rei, à qua reſultat: interdum verò ita eſt coniuncta cum illa, vt nunquam ſit poſterior, ſed omnino ſimul cũ illa, vt verbi gratia, quando aqua ſe reducit ad priſtinam frigiditatem, illa eſt naturalis dimanatio, vt Caietanus fatetur dicta quæſt. 54. artic. 3. in fine: vbi etiam idem ait de motu grauis geniti in ſuperiori loco, qui, ablato impedimento, naturaliter reſultat ex grauitate. Quotieſcunque autem reſultantia fit hoc modo, euidentiſſimum eſt non fieri ſine efficientia & vera actione, ac mutatione, vt in dictis exemplis manife- V. *Duplex dimanationis naturalis modus.*
B ſtè patet: & ratio eſt, quia ibi incipit eſſe aliquid in ſubiecto, quod antea non erat. Et per ſe incipit abſque noua productione alterius rei: ergo incipit per aliquam efficientem cauſam, & per propriam actionem ac mutationem: vnde illa eſt propria frigefactio, & motio localis. Atque eadem ratio eſt, quotieſcunque aliquod accidens de nouo aduenit alicui ſubiecto præexiſtẽti, per ſe ſolum, ſeu abſque alio priori accidente, nam ſi plura ſimul inter ſe connexa adueniant, illud, quod eſt primum & radix aliorum, cenſetur per ſe aduenire, reliqua concomitanter. Dices, Ergo quando relatio aduenit fundamento ex poſitione termini, interuenit ibi noua actio per ſe, quia ſolum illud accidens relatiuum tũc de nouo aduenit tali ſubiecto. Reſpondent aliqui, concedendo ſequelam: alij negant, quia ſatis eſt, quòd reſultet ex poſitione termini. Alij exiſtimant nullam ibi interuenire actionem, C quia huiuſmodi relatio non eſt res, aut modus ex natura rei diſtinctus à fundamento, de quo ſuo loco videbimus.

VI. Ex hac verò reſultantia, quæ tempore ſeparatur à productione, ferendum eſt iudicium de quacunque alia, etiamſi ſit in eodem inſtãte cõiuncta, nam ſimultas in duratione non tollit diſtinctionem. Eò vel maximè, quod licèt hę naturaliter ſint ſimul, poſſent ſupernaturaliter ſeparari, quod eſt ſufficiens argumentum diſtinctionis. Aſſumptum declaratur, nam dum creat Deus ſubſtantiam animę, poſſet ſuſpendere emanationem potentiarum ab illa, & poſt aliquod tempus permittere illam, ſeu dare concurſum ad talem dimanationem, & tunc illa poſterior dimanatio eſſet propria efficientia ac vera actio, eadem ratione qua dictum eſt de frigefactione aquæ reducentis ſe ad naturalem ſtatum: ergo etiam quando ſimul tẽpore fit, eſt propria & diſtincta actio. Pręterea ſuprà tacta eſt ratio à priori, quia huiuſmodi accidentales formæ, ſeu proprietates, ſunt res diſtinctæ à ſubſtantia: ergo licèt fiant cum ipſa ſubſtantia, vel ab ipſa reſultent, neceſſe eſt vt fiant per actionem diſtinctam.

Digitized by Google

ſtinctam, licèt concomitantem vel conſequentem aliā. Patet conſequentia, quia illa duo, ſcilicet ſubſtantia & proprietas, non fiunt æquè primò tanquam duæ partes vnius compoſiti termini, ſed abſolutè fit prius natura ſubſtantia: & deinde reſultat vel additur ei accidens proprium. Vt cum creatur anima, actio creaturæ per ſe terminatur ad ſolam ſubſtantiam: illa enim tantum ex nihilo fit, & per ſe terminat illam actionem: ergo vt ei addatur aliqua res diſtincta, neceſſaria eſt alia efficientia, & conſequenter noua actio, licèt ex naturali connexione neceſſariò comitetur aliam. Adde, principium proximum talis efficientiæ iuxta noſtram ſententiam etiam eſſe diſtinctum, nam eſt ipſamet intrinſeca ſubſtantia, quæ eſt terminus prioris actionis. Item, principium materiale ſæpe eſt diuerſum, vt in dicto exemplo creationis animæ nullum eſt materiale principium, ipſa verò ſubſtantia animæ eſt materiale principium ſuarum potentiarum. Terminus etiam proprius eſt in re diſtinctus, vt ſupponimus: ergo interuenit ibi actio in re diſtincta, quanuis phyſicè, & in communi modo loquendi tanquam vna computentur, quia habent intrinſecam connexionem & dimanationem.

XII. *Diſcrimen notandū inter prædictos modos naturalis dimanationis.* In quo eſt notanda differentia inter duos modos reſultantiæ naturalis, quos ſuprà diſtinximus. Quando enim dimanatio talis eſt, vt nunquam poſſit per ſe & ſeparatim fieri, ſed ſolum vt connexa priori actioni & termino eius, tunc illa non cenſetur propria & per ſe actio, & multò minus mutatio, ſed quaſi complementum accidentale prioris actionis. Et ideò ad huiuſmodi accidentia vel proprietates dicitur non eſſe per ſe actio, aut motus. At verò quando talis reſultantia per ſe & ſeparatim fit, vt in reductione aquæ, tunc cenſetur per ſe actio & propria mutatio tendens per ſe ad talem accidentalem terminum. Quæ differentia nō tam eſt in re, quàm in denominatione ſumptā ex ſeparatione, vel ex concomitantia actionum.

Corollaria ſuperioris doctrinæ.

VIII. Atque ex rationib. factis colligitur primò, tunc ſolum hanc reſultantiam eſſe cum vera efficientia & actione, quando id quod reſultat eſt a parte rei diſtinctum ab eo, à quo reſultat. Nam ſi ſolum ſit ratione diſtinctum, licèt metaphyſicè vnum dicatur conſequi ex alio, nō poteſt ibi vera efficientia interuenire, nec dimanatio phyſica, ſed ſolum metaphyſica conſecutio. Vt ſi dicamus, ex eo quòd forma eſt formale principium eſſendi, reſultare quòd ſit etiam principale principium agendi, & idem eſt de omnib. ſimilibus attributis, quæ iuxta noſtrum concipiendi modum, attribuuntur rei vt proprietates eius, licèt ab ea non diſtinguantur actualiter in re ipſa. In his enim omnibus non poteſt interuenire efficientia realis, quia hæc non eſt in conceptibus, ſed in ipſis rebus. Vnde neceſſariò requirit diſtinctionem in re inter principium, & terminum.

VIIII. Secundò infertur ex eiſdem principijs, hanc reſultantiam naturalem à principio ſubſtantiali ſolum interuenire inter ea accidentia, quæ ita ſunt connaturalia, vt ſimpliciter ſupponant ipſam ſubſtantiam, cuius ſunt proprietates. Quod ideò aduerto, quia iuxta probabilem opinionem aſſerentem diſpoſitiones tempore præcedentes ad formam in inſtanti generationis intrinſecè terminari in tali gradu, quem talis forma requirit, & eaſdem numero manere: iuxta illam (inquam) opinionem, hæc accidentia in inſtanti generationis non manant à forma, etiam ſi ſint proprietates maximè connaturales illi, vt eſt calor reſpectu formæ ignis, vel frigus aquæ, non quia talis forma non eſſet ſufficiens ad illam effectionem per modum reſultantiæ, ſed quia ſupponitur qualitas iam per ſe producta ab agente per totam mutationem tempore præcedentem, & terminatam in inſtanti generationis, prius natura quam introducatur forma. *Quæ accidētia reſultēt a ſubſtantiali principio.*

X. *Quæſtiuncula reſpondetur.* Sed quæres, eſtò non interueniat hæc reſultantia in inſtanti generationis, an immediatè poſt intercedat per modum conſeruationis. Reſpondeo, hanc quæſtionem non eſſe peculiarem de his qualitatibus, quę ordine naturę antecedunt, ſed de omnibus proprietatibus, quæ à principio reſultant ex formis, quæri ſimiliter poſſe, an illa reſultātia ſit tantum per modum productionis in primo inſtante vel tempore, quo res producitur vel comproducitur, an vero perſeueret per modum conſeruationis toto tempore, quo durat ipſa proprietas: ita vt ſicut in illuminatione non tantum perſeuerat lumen, ſed etiam actio illuminandi, ita in anima habente intellectum, non tantum perſeueret intellectus, ſed etiam emanatio intellectus ab anima: & ſimiliter in igne vel aqua non ſolum perſeueret calor aut frigus, ſed etiam actualis emanatio à ſua forma. In qua dubitatione nihil video poſſe certa ratione definiri, ſed vtrumque poſſe coniecturis fieri probabile: nam poſtquàm illa proprietas ſemel effecta eſt per naturalem dimanationem, non eſt cur indigeat continua conſeruatione, cum iam habeat eſſe perfectum, & ſit in ſuo ſubiecto connaturali. Aliunde vero apparet probabile, illam actualem dimanationem non ceſſare, quia principium eius eſt præſentiſſimum & coniunctiſſimum, & ſemper habet eandem vim ad continuādam illam. Item, neceſſe eſt ut illa proprietas actu cōſeruetur à Deo: ergo, cum ſit ibi principium intrinſecum & proximum, quo mediante poſſit conſeruari, magis naturale eſt vt illo mediante conſeruetur. Item, hoc modo melius explicatur maior reſiſtentia, quæ, cæteris paribus, eſſe poteſt in expellenda proprietate à proprio ſubiecto, quàm ab alieno. Vnde hæc pars videtur veriſimilior, qua ſuppoſita, conſequenter dicendum eſt, licèt in primo inſtanti generationis aquæ, verbi gratia frigiditas non manet à forma eius, quia iam inuenit aqua frigiditatem productam à generante: deinde vero, ceſſante iam actione generantis, conſeruari ab intrinſeca forma per naturalem dimanationem, eodem modo ac ſi à primo inſtanti ab illa manaſſet.

XI. *Vnitas & diſtinctio naturalis reſultantiæ.* Tertiò infertur ex dictis, hanc emanationem ſeu reſultantiam naturalem eſſe aliquid in re diſtinctum & à forma reſultante, & ab illa à qua reſultat, & ab actuali etiam informatione, nam hæc omnia interuenire poſſunt abſque naturali reſultantia: ergo eſt aliquid diſtinctum ab illis. Antecedens patet, nam frigus eſt in aere actu informans illum, eſtque accidentaliter

Digitized by Google

liter coniunctum formæ eius, & tamen non manat ab eius forma: calor verò eſt etiam coniunctus & informat, & prætereà dimanat à forma: ergo aliquid addit dimanatio. Dices, licèt hoc ita videatur, comparando accidés proprium ad extrinſecum, tamen in ipſo accidente proprio non videtur reſultantia hæc aut dimanatio eſſe aliquid diſtinctum ab ipſo vt actu informante. Sed cõtra hoc eſt primo, quia aliud eſt informare, aliud dimanare: illud pertinet ad rationem cauſæ, hoc ad rationem effectus. Secundò in exẽplo ſuprà poſito de diſpoſitione vltima, quæ in primo inſtanti non manat à forma, inuenitur accidens proprium actu informans, & coniunctum propriæ formæ, & ab illa non reſultans, quæ tamen in tempore ſubſequente reſultat ſeu conſeruatur: ergo hæc reſultantia eſt aliquid diſtinctum ab accidente proprio, actu informante. Tertiò declaratur in hunc modum, nam hæc reſultantia, cum ſit quoddam efficientiæ genus, non fit ſine concurſu primæ cauſæ: poteſt ergo Deus ſuſpendere hunc concurſum, & impedire B ne intellectus v. g. manet ab anima, & deinde per ſolam ſuam efficaciam ponere intellectum in anima: quia nihil repugnat, quòd ſe ſolo faciat, quod mediante anima fieri poteſt, præcisè conſiderata ratione efficiendi: ibi ergo manet ſubſtantia animę, & entitas, atque actualis inhęſio intellectus abſque actuali dimanatione intellectus ab anima, ſed à ſolo Deo: ergo ſignum eſt illam dimanationẽ eſſe aliquid diſtinctum: quidquid enim eſt in re ſeparabile, diſtinctum etiam eſſe neceſſe eſt. Atque hinc confirmatur, quod ſuprà diximus, nempe hanc naturalem reſultantiam non eſſe ſine aliqua actione: nam id quod addit reſultantia ſupra entitatem formæ accidentalis inhærentis, ſolum eſt quidam modus dependentiæ intrinſecæ proprietatis à ſua forma vt à principio actiuo: dependentia autem à principio agente, & actio idem ſunt, vt infrà videbimus.

XII. Occurritur obiectioni.

Sed objicies, Ergo omnis actio, quæ naturaliter & ſine libertate fit, eſt naturalis quædam reſultantia, quia ſicut poſita aquæ forma, reſultat C per veram actionem & dependentiam talis proprietas, & ab vna proprietate interdum etiam reſultat alia, vt docet D. Tho. 1. p. q. 77. art. 7. ita, poſito Sole v. g. reſultat naturaliter lumen in aere, media illuminatione. Reſpondeo quoad hoc eſſe aliquam ſimilitudinem: differentiam tamen eſſe, quia reſultantia naturalis eſt omnino intrinſeca, & quodammodò pertinet ad conſummatam rei productionem, quia ſolum tendit ad conſtituendam rem in connaturali ſtatu per ſe ſibi debito ex vi generationis: actio verò propriè dicta, & quę a naturali reſultantia diſtingui ſolet, eſt magis extrinſeca, & ſupponit, per ſe loquendo, rem iam conſtitutam in ſuo perfecto, & naturali ſtatu. Vnde etiam communiter dici ſolet, naturalem reſultantiam tribui generanti, & non eſſe à forma vel proprietate intrinſeca, niſi quatenus vicem obtinet generantis, & eſſe quaſi inſtrumẽtum eius. Vnde eſt illud axioma: [Qui dat formam, dat conſequentia ad formã,] quia ad generantem ſpectat conſtituere genitũ cum debitis proprietatibus, in reliquis verò actionibus proprijs iam operatur res propria virA tute, & illi vt principali agenti in ſuo genere tribuitur actio. Et hinc oritur alia differentia, quã ſtatim attingemus: ſatis enim de naturali reſultantia dictum eſſe exiſtimamus.

Secunda aſſertio de propria efficiẽtia accidẽtali.

XIII.

Dico ſecundò. Quando accidens fit per propriam actionem à naturali reſultantia diſtinctam, principium proximum efficiendi illud, ſemper eſt aliquod accidens. Hæc aſſertio tangit quæſtionem communem de diſtinctione potentiæ actiuę à ſubſtantia in rebus creatis, quæ ſolet tractari tam de ſubſtãtia angeli & potentijs eius, quàm de anima & eius potentijs, de alijs etiam formis, & earum virtutibus actiuis. Et concluſio poſita eſt conſentanea doctrinæ D. Thom. vbique conſtituentis diſtinctionem in omnibus creaturis inter proximam facultatem agendi, & ſubſtantialem formam, vt videre licet in 1. par. quæſt. 54. art. 3. & quæſt. 77. art. 1. B quibus locis Caietanus eam defendit, & Capreol. in 1. d. 3. q. 4. Soto in Logica c. de propr. q. 2. Aegid. quodlib. 3. q. 10. Heruęus quodli. 1. q. 9. & probatur primò inductione facta in omnibus effectibus quos experimur. Nam in primis, videmus elementa nullam efficientiam accidentalem exercere niſi medijs qualitatibus primis, quas eſſe verè & propriè accidentia manifeſtum eſt. Deinde ipſum etiam localem motum naturalem non habent niſi medijs qualitatibus: quãquam enim ille motus ad naturalem reſultantiam pertineat, poteſt tamen inde argumentum à fortiori deſumi. Prætereà cœlum, quantum nos experiri poſſumus, agit per qualitates à ſua ſubſtantia diſtinctas, nẽpe per lucem ſeu lumẽ, & inde ſumimus argumentum alias influentias occultiores proximè fieri per qualitates accidentales, nam ſi illa quæ videtur omnium maxima & perfectiſſima ita ſit multò magis aliæ. Rurſus miſta inanimata, vt metalla, gemmæ, & alia huiuſmodi, ſi quas actiones habent, vidẽtur manifeſtè illas exercere per virtutes accidentales: cuC ius ſignum inter alia eſt quòd illæ virtutes poſſunt intendi, remitti, ac deſtrui: in quo pendent à temperamento primarum qualitatum. Quod argumẽtum fieri etiam poteſt in herbis & plantis, quæ virtutes habent ad varias admirabiles actiones attrahendi aut expellendi: & quædam habent virtualem calorem, aliæ frigus, &c. quæ virtutes in eis temporis decurſu vel mutatione ſui temperamenti remittuntur, cum tamen ſubſtantia maneat eadem: ſignum eſt ergo has virtutes eſſe accidentia. Myſterium etiam Euchariſtię hoc nobis confirmauit, nam videmus, ſeclusa ſubſtantia, conſeruatam eſſe totam vim agendi quæ erat in accidentibus.

D. Thom.

Caiet. Capreol. Soto.

In actionibus corporũ probatur concluſio.

XIIII. In actionib. etiam ſpirituum.

Hinc vlterius aſcendendo ad actiones animę in quolibet gradu eius, quãtum ex ſenſu conijcere poſſumus, principia accidentalium operationũ accidẽtia ẽt ſunt, vt patet de calore vitali ſeu nutrimentali, & de virtute attrahẽdi alimentũ, aut expellendi excrementum & ſimilia, nam in primis ipſa diuerſitas actionum videtur eſſe ſufficiens argumentum diſtinctionis inter virtutes. Et prætereà hic etiã habet locum argumentum factum, quòd hæ virtutes intenduntur, &

Digitized by Google

remittuntur. Deinde in operationibus ſenſuum videtur hoc manifeſtum, nam præter diuerſitatem operationum ipſa diuerſitas organorum indicat ſatis virtutes proximas illarum actionum eſſe per ſe diſtinctas, atq; adeò eſſe accidentales. Et in homine certè neceſſariò debēt eſſe ab anima diſtinctæ: alioqui eſſent ſpirituales entitates, quod veriſimile non eſt, vt ſuo loco latius eſt probādum. Iam vero de ipſis ſpiritualibus actionibus & principijs earum, non poſſumus nos tam claram experientiam habere, tamen quia de illis non poſſumus niſi ex his quæ experimur, obſeruata proportionali ratione, philoſophari, meritò colligimus de illis idem eſſe ferendum judicium.

XV. Potentia actiua omnis realiter a ſubſtātia diſtincta. Ex hac igitur inductione ſatis probabiliter colligit D. Thom. in omni ſuppoſito creato proximam virtutem agendi & operandi eſſe diſtinctam à ſubſtantia eius, & conſequenter eſſe accidens. Addendum verò eſt, omnem efficientiam ſubſtantiæ præter generationem ſubſtantialem, eſſe efficientiam alicuius accidentis, quia ſubſtantia non poteſt efficere ſubſtantiam niſi per generationem, & ideo quidquid præter generationem ſubſtantialem efficit, totum illud eſt accidens: ergo principium proximum efficiendi accidens, ſemper eſt aliud accidens. Vnde confirmatur, nam principium proximum efficiendi ipſam generationem ſubſtantialem eſt accidens, idque dupliciter. Primò parando viam ad generationem ſubſtantialem, præuia aliqua accidentali actione. Secundò cooperando instrumentaliter ipſi ſubſtantię in eductione formę ſubſtantialis, vt ſuperiori ſectione vidimus. Ergo multò magis erit principium proximum efficiendi omnem accidentalem actionem, ſiue principale, ſiue instrumentale, quod ſtatim videbimus. Patet conſequentia, quia magis improportionata eſt ſubſtantia ad accidentalem actionem, quàm ad ſubſtantialem generationem: & è conuerſo magis proportionatum principium eſt accidens ad accidentalem actionem, quàm ad ſubſtantialem generationem.

XVI. Rationes prædictę illationis. Ratio autem à priori difficilè redditur, quanquam D. Tho. plures probabiles afferat citatis locis, quas Scotus & alij multis argumentis impugnant. Caietanus verò poſt Capreolum fuſè & copioſè ſatis eas defendit, ſed id & operoſum & inutile eſſe exiſtimo, quia reuera illæ non ſunt demonſtrationes; neq; eſt, cur à prudenti Philoſopho in re tam abdita expetantur. Niſi enim probetur, excedere perfectionem ſubſtātiæ creatæ eſſe proximum & vnicum principium accidentalis actionis, non poteſt à nobis reddi ratio à priori, cur hæ creaturæ, quæ nunc ſunt, & operantur, ſemper indigeant accidentali principio ad huiuſmodi operationes, quia nos non cognoſcimus proprias rationes harum creaturarum, vt ex eis peculiares cauſas huius indigentiæ ſeu neceſſitatis ſumamus: ergo ſi à priori procedamus, neceſſariò ſiſtendum eſt in communi ratione creaturæ vt ſic, vt ſapienter D. Tho. obſeruauit. (D. Thom.) At ſi ex generali ratione creatæ ſubſtantiæ fundamentum ſumitur, conſequenter dicere neceſſe eſt, eſſe impoſſibile creare Deum ſubſtantiam quæ per ſe ipſam ſolam immediatè operetur. Quod tamen difficilè ſuaderi aut probari poteſt: quia ille modus operandi non videtur exigere infinitam perfectionem in genere entis aut ſubſtantiæ: omnis autem perfectio, quæ hanc illimitationem non requirit, videtur communicabilis creaturæ: ſi autem communicabilis eſt, vnde conſtat non eſſe communicatam? aut quomodò ex generali ratione creaturæ oſtendi poteſt dicta neceſſitas?

XVII. Nihilominus dicendum eſt, licèt hoc demonſtrari non poſſit, ex inductione facta probabiliter ſatis colligi, ſubſtantiam creatam ex limitatione ſua habere vt per ſe ſe non poſſit eſſe principium totale ac proximum accidentalis actionis, ſeu formæ. Cuius ratio eſſe videtur improportio & diſtātia, quæ eſt inter tale principium & talem actionem, ne poſſint coniungi, niſi per aliquod proportionatum medium, qualis eſt facultas ſeu potentia accidentalis. Et ideò ſola ſubſtantia infinita, quæ omnem proportionem excedit, omnemque vincere poteſt improportionem, ſufficiens eſt per ſe ipſam ad omnem huiuſmodi effectum vel actionem. Poſſumuſque hoc ita confirmare, quia omnis operatio ſubſtantiæ præter ſubſtantialem generationem aut tendit ad ſubſtantialem generationem efficiendam, aut non. (Inductio in actionibus ad generationem ſubſtantialem ordinatis.) Actio quæ eſt prioris generis, meritò requirit principium proximum accidentale, quia eſt accidentalis diſpoſitio ad ſubſtantiam. Nam ſi ſubſtantia quæ generatur, talis eſt, vt ſine diſpoſitionibus accidentalibus præuijs fieri non poſſit, quid mirum quod ſubſtantia quæ illam generat accidentales etiam diſpoſitiones requirat, quæ ſimul ſint virtutes agendi & diſponendi ad ſimilis ſubſtantię generationem? Dices, hanc rationem rectè procedere de agente vniuoco, & eiuſdem rationis, non vero de æquiuoco, in quo poteſt eſſe virtus altioris rationis. Reſpondetur, ſi agens æquiuocum ſit finitum, vt de illo nunc agimus, proportionaliter iudicandum eſſe de illo, ac de vniuoco agente: nam ſi eminenter continet formam ſubſtantialem rei generandæ per formam ſubſtantialem ſuam, diſpoſitiones etiam accidentales ad illam formam continebit eminenter per nobiliorem diſpoſitionem ſeu proprietatem accidentalem ſuam: nam cùm forma ſubſtantialis ſit in ſuo genere limitata & finita, non poteſt per ſe ſolam eminenter continere perfectiones diuerſorum generum, neque eſſe per ſe apta ad vtramque actionem. Quod etiam ſatis declarat modus agendi omnium corporum tam inferiorum, quàm cœleſtium, vt inductione ſuprà facta expoſitum eſt. Sicut enim nulla eſt forma ſubſtantialis, cuiuſcunque ordinis aut perfectionis ſit, quæ non habeat in ſua materia diſpoſitiones ſeu proprietates ſibi proportionatas, ita nulla eſt forma, quę ad diſponendam aliam materiam ad aliquam formam ſubſtantialem, ſiue æqualem, ſiue inferiorem, non vtatur proprijs diſpoſitionibus, vel proprietatibus accidentalibus vt proprijs agendi principijs.

XVIII. In operationibus nō ordinatis ad ſubſtantialē generationem. Operationes autem, quæ non ordinantur ad ſubſtantialem generationem, quantum ex rerū experientia coniectare poſſumus, ſolum ſunt aut operationes vitæ ſenſitiuæ, & intellectiuæ, aut varij ac diuerſi motus locales. Omitto illuminationē, & intentionales actiones ſpecierum

ſenſibi-

Digitized by Google

ſenſibilium, nam de his ſatis conſtat ab acciden tibus ſenſibilibus fieri. Neque etiam numero operationes vitæ vegetatiuæ, quia omnes per ſe tendunt ad aliquam aggenerationem ſubſtã tialem. De qua eadem eſt ratio, quæ de prima generatione, nam etiam fit, præuia alteratione, & diſpoſitione accidentali, interuenientibus etiam aliquibus localibus motibus, attractionis ſcilicet & expulſionis. Aliæ verò actiones & ope rationes tranſeuntes, etiam, ſi fiant per eminen tes virtutes, ſemper fiunt aut alteratione per ſe primò terminata ad aliquam ex primis qualita tibus, de quibus iam oſtenſum eſt principia pro xima earum eſſe aliqua accidentia; aut ſolum conſiſtunt in motu locali attrahendi, aut impel lendi, &c. Quòd igitur ad operationes cognoſcẽ di & amandi in gradu ſenſitiuo requirantur fa cultates accidentales, ratio in primis ſumi poteſt ex ipſa varietate operationum, & ex varia diſpo ſitione, quam in ſuis organis requirunt. Item ex eo ꝙ tales actiones immanentes ſunt in ipſis principijs proximis à quibus eliciuntur. Vnde, ſi illæ potentiæ nihil aliud eſſent, quàm ipſemet formæ ſubſtantiales, omnes illæ operationes ma nerent in ſolis ſubſtantialibus formis. Ex quo vlterius fieret, ꝙ tales operationes in homine eſ ſent ſpirituales, ſicut eſt ipſa forma. Imò etiam fie ret, vt ſemper, & in omnibus deberent eſſe ſpiri tuales: nam omnis forma habens operationem propriam, & independentem à materia vt à ſu biecto, debet eſſe per ſe ſubſiſtens, & independẽs etiam in ſuo eſſe à materia vt à ſubiecto: nam in dependentia in operatione indicat, qualis ſit in dependentia in eſſe. Et hoc eſt potiſſimum prin cipium, vnde colligimus humanæ animæ ſubſi ſtentiam & immaterialitatem, ſ. quia operatio eius intellectualis non dependet à corpore vt à ſubiecto, quamuis pendeat vt à miniſtrante ſpe cies. Si ergo operatio ſenſitiua eodem modo eſ ſet independens à materia, omnis etiam anima ſenſitiua eſſet independens: & ita vtraque eſſet immaterialis, & ſpiritualis. Igitur ex modo talis operationis materialis optimè colligitur, formã ſubſtantialem non eſſe per ſe aptam ad exercen dam talem operationem abſque facultate me dia, quæ etiam debet eſſe materialis, & adue niens materiæ vt iam informatæ tali ſubſtan tiali forma.

XIX. *In operationibus intellectualibus.* In operatione autem intellectuali non proce dit hæc ratio ſumpta ex materialitate actionis, procedit autem alia de diuerſitate operationum; & in anima rationali eſt alia peculiaris ratio, quia per ſuam entitatem ſubſtantialem informat cor pus, non autem informat per intellectum aut vo luntatem, quia hæ potentiæ ideo non ſunt orga nicæ, quia materiam non informant. Quæ ratio non comprehendit angelos, & ideo in eis eſt hæc res magis dubia, vt Durand. voluit, & infra ſuo loco videbimus. Nihilominus tamen genera lis illa ratio, etiam in eis eſt ſatis efficax, quæ ſu mitur ex diuerſitate operationum, nam vbicun que operatio intellectualis, accidentalis eſt, eſt magna diuerſitas in operationibus illius gradus præſertim in operibus intellectus & affectus; er go enim ſubſtantia creata ſit de ſe indifferens ad huiuſmodi operationes eliciendas & recipien das, veriſimilius eſt ad illas determinari & quaſi accõmodari per proprias facultates & potẽtias.

A Item omnis ſubſtantia intellectualis, hæc ipſo quod creata eſt, neceſſario habet operationem in tellectualem accidentalem, vt de homine con ſtat, & de angelis infra ſuo loco oſtendemus. In diget etiam alijs principijs accidentalibus, vt ſpeciebus intentionalibus & habitibus: quid er go mirum, ꝙ indigeat virtute accidentali pro portionata operationi? Eo vel maximè, ꝙ om nis natura intellectualis debet in ſe habere virtu tem per ſe primò ordinatam ad operationem in telligendi, vel amandi: quia cum inſtituatur pp hanc operationem, non debet inſtitui abſq; vir tute per ſe primò ordinata ad illam. Virtus au tem per ſe primò ordinata ad operationem acci dentalem, cum ab illa ſumat ſpeciem, accidenta lis etiam eſt. Et huc tendere videtur ratio D. Tho. ꝙ eſſentia ſubſtantiæ creatæ vt ſic tantum ordi natur ad ſuum eſſe: virtus vero ordinatur ad ope rationem accidentalem: & ideo diſtinguuntur ad eum modum, quo diſtingui ſolent potentiæ per varios actus. Quamuis n. hæc ratio videa tur ſupponere eſſentiam creatam diſtingui ab B eſſe, & comparari ad illud, tanquam potentiam receptiuam, vel actiuam ad actum, tamen, abſtra hendo ab hac quæſtione, poteſt dicto modo ac commodari ratio.

Atque hinc tandem facilè ſuaderi poteſt, vir tutes quæ ſunt in rebus creatis ad varios locales motus efficiendos, eſſe accidentales. Primò qui dem, quia ſi præcipuæ operationes, & magis in timæ, ac vitales requirunt hmõi facultates: ergo multo magis motus locales. Secundò, quia in re bus naturalibus experimur, motum localem, et maximè naturalem, fieri media facultate accidẽ tali, vt grauitate, aut leuitate; ergo multo magis, cum magnes trahit ad ſe ferrum, aut rhabarba rum pellit bilem, id faciunt facultatibus acciden talibus; idemergo erit in omnibus ſimilibus. Tertiò, quia motus localis, quamuis in hoc ſit perfectior cæteris, quòd minus tranſmutat ſub ſtantiam aut ſubiectum, tamen in hoc maximè à ſubſtantia diſtare videtur, quòd neque ad illam per ſe ordinatur, neque cum illa ſere habet con uenientiam, aut ſimilitudinem. & ideo mirum C non eſt, ꝙ forma ſubſtantialis per ſe ipſam non ſit apta ad hunc motum efficiendum abſque fa cultate accidẽtali. Conſtat igitur in vniuerſum agentia creata efficere accidentia per principia proxima accidentalia. XX. *Virtutes locomotiuæ a ſubſtãtia realiter diſtinctæ.*

Non defuere Philoſophi & Theologi, qui ſal tem ex parte huic concluſioni cõtradixerint, vel tractando de potentijs animæ, vel de potentijs angelorum, vt patet ex Gregorio in 2. diſtin. 16. quæſt. 3. Scoto quæſtio. vnica, & in 4. diſtin. 45. quæſt. 3. Durando in 1. diſtinctio. 2. quæſtio. 2. & in 2. diſt. 3. quæſt. 5. Marſilio in 1. q. 7. articu. 7. & in 2. quæſt. 17. art. 2. & alijs Philoſophis in 2. de anima, cum quibus ibi agendum eſt, & de ange lis infra nonnihil dicemus. Solum nunc aduer to, eſſe differentiam inter Scotum, ac Gregor rium, & ſequaces, quòd Gregorius nullam om nino ponit diſtinctionem inter formas, & facultates earum. Vnde fit vt concedat a nimam per idem principium proximum in telligere, velle, videre, audire, & cæt. quod ſatis abſurdum eſt. Scotus autem ad hoc vitandum ponit diſtinctionem formalem inter poten tias & formas. Sed ſi per diſtinctionem formalẽ XXI. *Qui autores prædictæ illationis aſſeruerint. & eorũ fundamenta. Gregor. Scotus. Durand. Marſil.*

intelligat Scotus diſtinctionem, quæ in re non ſit actu, ſed ad ſummum virtute, & fundamentaliter, ac mente perficiatur; ſolum in modo loquendi differt à Gregorio & alijs: ſi vero intelligat veram diſtinctionem actualem quæ in re ſit, ſaltem modalem, primum non contradicit concluſioni poſitæ, quia modus ille accidens quoddam erit, quod ſatis eſt ad veritatem dictæ aſſertionis. Deinde immeritò negat propriiſſimam diſtinctionem realem; nam, vt ſtatim dicam, proxima facultas operandi non eſt modus aliquis, ſed aliqua propria entitas ac vera forma: & ideò ſi in re diſtinguitur à forma ſubſtantiali, non diſtinguitur vt modus, ſed vt res, atque adeò propriè realiter. Præſertim quia ſi aliquæ rationes ſunt quæ probent diſtinctionem in re, non minùs probāt diſtinctionem realem quàm modalem: & è contrario ſi rationes quæ ab ipſo & alijs fiunt contra ſententiam D. Thom. eſſent alicuius momenti, æquè procederent contra diſtinctionem modalem.

XXII. Non tamen cenſeo expedire nunc illa argumenta ſigillatim proponere, tum quia mihi non videntur difficilia, tum etiam quia à Caietano & alijs ſufficienter ſoluuntur: tum denique quia omnia fere eò tendunt vt probent, ſine neceſſitate non debere res multiplicari: hic autem non interuenire ſufficientem neceſſitatem probant, vel ſoluendo rationes D. Tho. vel quia ſubſtantia, cum ſit nobilior, ſufficere poterit ad id propter quod efficiendum accidens adiungitur. Et peculiariter vrgere poteſt contra nos ratio ſumpta ex priori aſſertione, nam ſi potentiæ fluunt ex eſſentia per veram efficientiam: ergo continet eminenter ipſas potentias: ergo ſufficiens erit per ſe ipſam efficere quidquid per potentias poteſt. Reſpondetur tamen ſufficientem neceſſitatem eſſe, vt ſubſtantia creata habeat principia accommodata accidentalibus actionibus, quæ neceſſitas ſufficienter probatur inductionibus & rationibus ſupra factis, neq; enim de omnibus rebus demonſtratio fieri poteſt. Nec refert quòd ſubſtantia ſit perfectior, tum quia nō ſemper quod perfectius eſt, poteſt efficere quidquid poteſt res minus perfecta, tum etiam quia inde ad ſummum habetur, ſubſtantiam eſſe principale ſeu radicale principium, non verò etiam proximum, plus autem eſt eſſe vtroque modo principium, quàm altero tantum. Quo ſenſu dicere etiam poſſumus quid perfectius eſſe ſubſtātiam cum ſua potentia, quàm ſolam. Denique etiam manus eſt perfectior quàm calamus, & tamen non poteſt ſcribere ſine calamo. Ad vltimam obiectionem primùm occurrere poſſumus ſenſibili exemplo, nam aqua per ſuam formam eſt ſufficiens vt ab illa reſultet frigiditas, & tamen ſine frigiditate non eſt ſufficiens ad frigefaciendum alios. Neganda eſt ergo conſequentia, & ratio reddi poteſt primò, quia virtus formæ aut principij poteſt eſſe limitata tum ad perfectionem proprij ſuppoſiti, tum ad talem modum actionis ſeu dimanationis, ſicut grauitas per ſe mouet ipſum graue in quo exiſtit, non aliud. Secundò, quia interdum formalis potentia ſeu facultas eſt ita accommodata actioni, vt non quælibet virtualis ſufficiat, vt intellectus agens aut ſolus, aut cum phantaſmate virtualiter continent ſpeciem intelligibilem, & tamen

A non poſſunt per ſe concurrere ad intellectionē, ſed per ſpeciem quam efficiunt. Tertiò & maximè, quia non cenſeo eſſentiam continere eminenter paſſiones, ſed tantum inſtrumentaliter, nam ideò, vt dixi, ille effectus tribuitur generanti: fieri autem poteſt vt aliquid ſit aptum inſtrumentum ad efficiendum aliud, ſeu aliam facultatem, & non ad efficiendum immediatè actionem illius facultatis, vt in inſtrumentis artis manifeſte conſpicitur.

SECTIO IIII.

Quæ accidentia poſſint eſſe principia agendi.

Circa doctrinam ſuperioribus ſectionibus traditam nonnulla breuiora dubia explicāda ſuperſunt. Primum eſt, quod in titulo huius ſectionis propoſitum eſt, quod poteſt vniuersè intelligi tam de B actiuitate accidentium in ſubſtantiam, quàm in alia accidentia, tamen quia accidens non efficit ſubſtantiam, niſi præuia actione alicuius accidentis, vt dictum eſt, ideo tota quæſtio reuocari poteſt ad propriam efficientiam quam accidentia habent in alia accidentia. Et hinc naſcitur ratio dubitandi, quia accidens dicitur eſſe proximum principium producendi accidens vt ſit illi proportionatum: ergo tale oportebit eſſe accidens quod eſt principium actionis, qualis eſt terminus actionis: erit ergo quantitas principiū proximum efficiendi quantitatem, & vnum vbi alterius vbi, &c. In contrarium autem eſt, quia ex communi Philoſophorum ſententia ſola qualitas eſt principium proximum actionis, & non omnes qualitates, ſed aliquæ: cuius etiam ratio inueſtiganda eſt. I. Difficultatis ratio.

In hoc præmittenda eſt diſtinctio ſuprà poſita de actiuitate per naturalem reſultantiam, vel per propriam actionem, & ſupponendum, ſermonem eſſe tantum de hac poſteriori, quod pro tota diſputatione ſemel dictum ſit: quia illa reſul- II.
C tantia per modum vnius cum rei productione computatur: quòd ſi aliquid ſingulare interdum circa illam notare oportuerit, non omittemus. In preſenti ergo, ſicut ſuprà diximus à ſubſtantia poſſe reſultare accidens, ita à quolibet accidēte poterit reſultare aliud, vel realiter, vel ſaltem modaliter diſtinctum, ſi capax ſit talis proprietatis; ſic enim à quantitate reſultat figura, vel relatio æqualitatis, ſi eſt modus diſtinctus, & ab vna relatione, vt multi aiunt, poteſt reſultare alia, vt à paternitate ſimilitudo, &c. Et ratio eſt, quia vnaquæq; eſſentia, qualiſcunque ſit, poteſt eſſe principium ſuæ proprietatis intrinſecæ per naturalem reſultantiam eius. Accidens ab accidenti naturaliter emanare poteſt.

De propria ergo efficientia accidentali dicendum eſt primò, ſolam qualitatem eſſe poſſe principium proximum eius. Hæc aſſertio primum probari pōt experientia: nam actiones oēs quæ tendunt ad ſubſtantiam, fieri ſolent medijs qualitatibus, vel primis, vel quæ eminenter contineant primas: actiones ēt vitales medijs qualitatibus fiūt: facultas ēt mouendi localiter, ſemper eſt aliqua potentia de prædicamento qualitatis, adeò vt ēt ad motū proiectorū cenſeant Philoſo- III. Sola qualitas inter accidentia eſt effectionis principium.

phi

Digitized by Google

phi neceſſarium eſſe impetum impreſſum, qui ſit qualitas motiua. Secundò poteſt probari facto breui diſcurſu per cætera prædicamenta: quantitas enim non eſt productiua alterius quãtitatis, vt experientia probat. Et ratio eſt primò, (Indiſtione probatur in quantitate.) quia quantitas conſequitur materiam, & ideò imitatur naturam eius, eſtq; ad recipiendum & non ad agendum. Secundò, quia quantitas reuera nõ eſt per ſe producibilis de nouo, imò (iuxta noſtram ſententiam) neq; concomitanter, ita vt quæ antea non erat, nunc eſſe incipiat per actiones naturalium agentium, quia exiſtimamus q̃titatem eſſe coæuam materiæ. Sed ſolũ fit, vt quãtitas quæ prius erat vnius rei, ſimul cũ materia incipiat eſſe alterius; vnde ſi addatur rei præexiſtẽti, fit augmentatio, vel propria, vel impropria, iuxta diuerſos modos illius mutationis. Semper tamen fit illa mutatio vel additio, præuia alteratione, & generatione vel aggeneratione; cuius principium proximum eſt qualitas: & ideò quãtitas non habet actionem cuius poſſit eſſe principium: termini enim quantitatis, qui interdum reſultant facta diuiſione continui, &c. magis fiunt per naturalem reſultantiam, quàm per propriam efficientiam, de qua agimus.

IIII. (In relatione.) Ruſus relatio ex omnium ſententia non eſt actiua: & frequenter ratio reddi ſolet, quia relatio eſt minimæ entitatis, & à fortiori id confirmatur ex relationibus diuinis, quæ ſecundum propria non ſunt actiuæ, vt Theologi tradunt, ex illo certo principio, quòd actiones Trinitatis ad extra ſunt indiuiſæ. Sed omiſſis relationibus diuinis (de quibus propriam rationem eſſe exiſtimo, quia ſolum ſunt ad ſubſiſtendum, & ſubſiſtentia vt ſic non eſt principium agendi, ſed tantum terminus naturæ, quæ eſt principium operandi, vt latius diſſeritur in materia de Incarnatione, & Trinitate) de relationibus creatis ratio reddi poteſt iuxta probabilem opinionem, quia nullam rem addunt ſuo fundamento: vnde non ſunt actiuæ niſi ratione illius, quòd ſi illud non ſit actiuum, non eſt vnde habeant efficientiam: illud autem nunquam inuenietur actiuum niſi quando eſt aliqua qualitas. Accedit quòd relatio vt relatio, non poteſt eſſe principium efficiendi rem abſolutam, cùm ſint diuerſi ordinis, & ſit ordo præpoſterus vt res abſoluta conſequatur relatiuam. Neque etiam poteſt relatio facere relationem, quia relatio propria non per ſe fit, ſed quatenus reſultat poſito fundamento & termino.

V. (In actione.) Vlterius actio non eſt verè ac propriè principiũ agẽdi, nam, vt infrà oſtendemus, eſt ipſa cauſalitas agentis, & in hoc conſiſtit eius ratio: cauſalitas aũt non eſt principium agendi, ſed eſt à principio, quod ſupponit. Item ſi comparetur actio ad ſuum terminum, non eſt principium agendi illud, ſed via ad illud, ſeu dependentia illius à ſuo principio: ſi verò comparetur ad res alias, non põt per ſe ipſam eſſe principium alicuius, quia nec põt eſſe principiũ alterius actionis: non.n. naturaliter loquẽdo, ex actione ſequitur actio immediatè, ſed ad ſummum ratione termini; neque etiam põt eſſe principium alterius termini, quia nullum principium pertingit terminum niſi media actione. Et nulla actio põt excedere ſuum intrinſecum terminum, ſeu per ſe ipſam alium attingere, quia cũ illo identificatur, & ſolum eſt quidã modus illius. Sed inſtabit aliquis de actionibus immanentibus, quæ interdũ ſunt principia efficiendi aliquid; multi.n. dicũt intellectionẽ efficere verbum realiter diſtinctũ: (Actiones immanẽtes an vera efficientia principia.) alij putant cognitionem efficienter cauſare amorem vel delectationem: & veriora exempla ſunt q. actus immanentes effectiuè cauſant habitus, & interdum vnus actus cauſat alium eiuſdem potentiæ, vt aſſenſus principiorũ aſſenſum concluſionis, & intentio finis electionẽ medij. Hallucinantur aũt qui putant in hac efficiẽtia actũ immanentem non ſe gerere vt principium producendi aliquid aliud, ſed eſſe ipſam productionem eius: repugnat.n. actualem productionem eſſe rem diſtinctam à re producta: habitus autẽ eſt res diſtincta ab actu quo producitur. Item, quia ſi actus comparetur ad actum, ille qui procedit ab alio, intrinſecè eſt actio immanens: ergo intrinſecè ac per ſe ſe eſt productio quædam: ergo alius non eſt productio illius. Alij propter hoc argumentum limitant aſſertionẽ, vt verum habeat extra actiones immanentes. Sed neque eſt neceſſaria limitatio, neque aliqua illius ratio probabilis afferri poteſt: cur.n. illuminatio etiã non erit actiu, aut effectus qui a lumine proueniunt, non tribuentur ipſi illuminationi vt principio agendi? Verius ergo dicitur, ſicut illuminatio habet ſuum proprium terminum intrinſecum, ad quem ipſa terminatur, hic aũt eſt principium omnis vlterioris actionis, ſi quæ eſt, quę ad rem illuminatam cõſequatur: ita actiones immanentes vt actiones ſunt, hñt ſuos intrinſecos terminos, qui ſunt qualitates: & has eſſe principia proxima vlterioris actionis, quando contingit ſubſequi: hoc autem ita eſſe inferiùs probandum eſt latius diſputando de actione; nunc aũt ſolo argumento facto ſatis confirmatur: Quomodo enim actus immanens eſſet principium producendi habitum, qui eſt vera qualitas, niſi ipſe eſſet qualitas? aut cur in ipſo habitu diſtinguimus rationem qualitatis ab intrinſeca productione ſeu dependentia qua fit ab ipſo actu, & in eodem actu non diſtinguemus rationem qualitatis ab intrinſeca dependentia vel actione, qua fit à ſua potentia, cum habitus & actus proportionaliter comparentur?

VI. (In paſſione.) De prędicamento paſſionis nihil fere addere oportet, quia, vt infrà oſtẽdam, actio & paſſio in re non diſtinguuntur actu, ſed tantũ fundamẽtaliter, vbi actio paſſionem habet adiunctam: vnde, ſi actio non eſt principium agendi, multò minus paſſio: & rationes factæ, æquè applicari poſſunt. Solum poteſt obijci de motu locali, qui eſt mutatio quædam, & conſequenter paſſio, nam paſſio, & mutatio latè ſumpta, idem ſunt, motus autem cauſat calorem, vnde videtur eſſe principium eius. Reſpondetur tamẽ, motum localem per ſe nihil efficere, ſed eſſe tantum viam ad vbi, deſeruit tamen ad actiones, vt conditio neceſſaria uel vtilis, aut ad applicandum principium agendi, aut ad remouenda impedimenta. Et hoc modo interdum per accidens cauſat calorem, interdum etiam frigus, de quo aliàs.

VII. Præterea de loco ſeu vbi vt ſic conſtat nõ eſſe principium agendi: nam ſi locus ſumatur pro ſuperficie continente, eadem ratione nõ eſt principium agẽdi, qua neq; quantitas, quia talis locus non eſt aliud in re ipſa à ſuperficie, ſed addit aliquem

quem reſpectum vel denominationem ad rem extrinſecam; quæ omnia nihil pertinent ad rationem agendi. Dixi autem ſermonem eſſe de loco vt ſic, ſeu quatenus locus eſt, quia quatenus eſt locus vel naturalis vel violentus, pôt habere aliquam actionem in locatum, ſed illam non habet niſi ratione aliquarum qualitatũ, vt ex Philoſophia cõſtat. Si verò loquamur de vbi prout eſt intrinſeca præſentia ſeu modus locati, ſic etiã manifeſtum eſt non eſſe principium alicuius actionis, eſt quidem interdum conditio agendi propter propinquitatem vt poſteà dicemus, nõ tamen eſt ratio ſeu principium agendi, vt experientia ipſa ſatis conſtat. Ratio autem non videtur eſſe alia, niſi quia ille tantum eſt quidam modus rei præſentis, & per ſe non affert propriam entitatem: & ideo neque actiuitatem per ſe confert. Item, quia non poteſt intelligi quid per ſe agat, non enim poteſt aliud vbi producere in alio corpore, nam vbi non fit per ſe niſi per motum localem: vna autem res non mouet aliam localiter per ſuum vbi: ſed vel impellendo, vel attrahendo, aut alio ſimili modo. Ex quo

In ſitu, duratione, & habitu.

à fortiori conſtat neque ſitum, neque tẽpus ſeu durationem, aut quando; neque habitum ſeu eſſe veſtitum, eſſe principia agendi ſecundum eas rationes præciſas, ſecundum quas prædicamenta conſtituunt: quia ſitus in re non diſtinguitur ab ubi niſi aliqua denominatione, relatione, aut figura: habitus vero ſolum addit denominationem quandam extrinſecam: tempus autem, & in vniuerſum duratio, vel non eſt aliquid in re diſtinctum à re quæ durat, vel ad ſummum eſt modus, & ideo omnia iſta formaliter & vt ſic non ſunt actiua, ſed res cũ quibus identificantur, poſſunt eſſe actiuæ, vt ſi res quæ durat, eſt qualitas, aut veſtimentum poteſt eſſe actiuum ratione aliquarum qualitatum. Relinquitur ergo vt inter accidentia ſola qualitas ſit per ſe principium agendi. Et ratio reddi poteſt, quia in primis ſola qualitas præter quantitatem habet entitatem propriam re diſtinctam à ſubſtan

Vnde qualitas hanc actiuitatem præ cæteris hauriat.

tia, & ideo eſt propriiſſimè forma accidentalis, & proprius actus, quod neceſſarium eſt ad rationem principij agendi, & vt propriam actiuitatẽ habeat. Deinde eſt talis entitas quæ conſequitur formam: & ideo imitatur naturam eius, eique tribuitur vt ei ſit inſtrumentum aut virtus proxima agendi, præſertim cum ſubſtantialis forma per ſe ſola non ſit ſufficiens principium proximum huiuſmodi actionum.

VIII. Dices, Si hæc ratio valida eſt, probat omnem qualitatem eſſe principium alicuius actionis: quia omnis qualitas conſequitur formam, & conſequenter imitari debet naturam eius. Præſertim quia ſicut forma ſubſtantialis eſt quidam actus, ita & qualitas: oĩs vero actus ſicut dat eſſe, ita & operari. Et confirmari poteſt, quia vnũquodque eſt propter ſuam operationem: alioqui fruſtra eſſet, vt dr̃ 2. de cœlo ca. 3. & 1. Ethic. cap. 7. Nihilominus dicendum eſt neque oẽs ſpe

Quot, & quæ qualitates ſpecies actiuæ ſint.
Nõ figura.

cies qualitatis ab Ariſtotele numeratas, neq; omnes qualitates ſub ſingulis ſpeciebus cõtentas eſſe actiuas, ſed ſolũ tres primas ſpecies quoad aliquas qualitates ſub eis contentas. Declaro ſingula, nã in primis ab vltima incipiendo, figura per ſe non eſt principium alicuius actionis, vt affirmat communis ſententia, quæ ſumitur ex Diuo Thoma 1. 2. q. 96. art. 2. ad 2. & lib. 2. cont. Gent. cap. 76. & 3. cont. Gent. c. 105. & his locis Caiet. & Ferrar. idem habet Scotus in 4. d. 1. q. 5. & Caietanus Thiene 4. de Cœl. cap. vlt. & ſumitur ex Ariſtot. 12. Metaph. cap. 3. text. 14. & 6. Ethic. ca. 4. & 2. Phyſic. tex. 2. quibus locis ait, artefacta vt ſic non habere principium motus vel actionis. Huius ratio alia non eſt, niſi quia forma quæ fit per artem, ſolum eſt figura, quæ non eſt principium agendi. Hinc etiam Diuus Auguſtinus 10. lib. de Ciuit. cap. 9. & 11. eorum confutat errorem, qui figuris ſeu imaginibus aſtronomicis vim aliquã agendi ineſſe putabant, inde demonſtrans omnia illa fieri pacto & virtute dæmonum. Ratio autem eſt, quia figura, vt ſumitur ẽt ex Ariſtot. lib. 1. Phyſic. c. 5. text. 46. nihil rei addit, niſi quandam compoſitionem, aut ordinem partium, ex quo conſurgit modus quidã quantitatis, qui eſt figura: & ideò non poteſt eſſe principium per ſe agendi, tum quia tantum eſt quidam modus, tum etiam quia eſt modus quantitatis, & proprietas conſequẽs illam. Vnde, cum quantitas per ſe actiua non ſit, neque figura eſſe poteſt. Et confirmatur tandem, quia nihil eſt qđ figura per ſe faciat: quia vna figura non poteſt aliam ſimilem efficere: neque enim ſtatua faciet ſtatuam: neque qualitatem aliquam, vel quippiam ſimile facere poteſt.

D. Thom.
Caiet.
Ferrar.
Scotus.
D. Auguſt.

IX. Dices, Figura ſaltem ad motum localẽ multum deſeruit, acuta inciſioni, circularis circulari motui: propter quod Albertus 4. de Cœlo in fine ſignificat, figuram acutam eſſe vim agendi motum, vel ſaltem illam cum alijs conditionibus, ſcilicet grauitate & duritie, componere illã potentiam: & idem ſentit Durandus in 1. d. 45. q. 2. nu. 8. vbi etiam addit, figuram ſigilli eſſe per ſe principium ſimilis figuræ impreſſæ in cera. Reſpondetur tamen huiuſmodi figuras ſolum eſſe diſpoſitiones ex parte inſtrumenti, aut corporis, vt facilius tali modo moueatur, vel moueat: vel quia ipſum minus reſiſtit, dum ab artifice mouetur, vt in motu ſphæræ: vel quia ei minus reſiſtitur, vt in motu inciſionis, nam quò inſtrumentum eſt acutius, eò pauciores partes cõtingit, & ideò minorem reſiſtentiam inuenit. Et è contrario, quando inciſio fit ſine motu corporis ſcindentis per motum alterius, vt in flumine, ideò acuta figura eſt diſpoſitio ad illam ſciſſionem, quia deſeruit vt facilius reſiſtat aquæ fluenti, eò quòd per pauciores partes rectè tangit rem acutam, & ita minorem impetum imprimit. Et ita etiam in figura ſigilli, quia quædã partes ſunt acutiores alijs, & quædam prominẽtes, aliæ quaſi concauæ, ideò facilius ſcindunt aut deprimũt quaſdam partes ceræ, quàm alias, & inde conſurgit figura, non quia vna ſit per ſe principium alterius, ſed quia motis ſecundum locum quibuſdam partibus, conſurgit talis figura. Cuius etiam ſignũ eſt, quia veluti contrario modo conſurgit figura in cera, quàm erat in ſigillo. Partes enim quæ eminebãt in ſigillo, ſunt quaſi concauæ in ſigillato: & è conuerſo.

Obiectio.
Albertus.
Durand.
Solutio.

X. In cæteris autẽ tribus ſpeciebus qualitatis reperiuntur qualitates actiuæ. Nã habitus potentiarum ſunt principia eliciẽdi actus, & è cõuerſo actus (qui in prima etiã ſpecie collocantur, & diſpoſitiones ſunt) habitus interdum efficiunt. Potentia verò eſt actiua & actuum, & habituũ.

In primis qualitatis ſpeciebus aliquæ actiuæ, aliquæ non.

Paſſi-

Paſſibiles etiam qualitates, actiuæ ſunt, vt de calore conſtat. In omnibus autem his ſpeciebus reperiuntur aliquæ qualitates quæ non ſunt principia agendi, vt in ſpecie habitus, illæ quę proximè ordinátur ad aliquod eſſe, & non ad operari: in quo ordine ſolet ſanitas numerari, quæ ſatis impropriè dicitur habitus. Vnde in naturalibus fortaſſe nullum eſt exemplum, quod immeritò aliqui adhibent de ſpeciebus intelligibilibus, ná illæ reuera ſunt principia agendi. In ſupernaturalibus vero commune exemplum eſt de gratia quæ eſt in eſſentia animæ: ſed certius eſt de charactere, de quo aliàs. In ſpecie item diſpoſitionis ſunt multi actus, qui nihil agunt, qñ ſcilicet potentia vel non indiget habitu, vt in viſione, vel non tali qui poſſit per actus effici, vt in actibus ſupernaturalibus. Multi etiam actus non ſunt actiui aliorum actuum, neque habituum, vt patet in oibus ſenſibus, & in fruitione Dei & ſimilibus. Potétia item diſtingui ſolet in actiuam & paſſiuam, inter quas paſſiua vt ſic non eſt principium agendi, quanquam incertum eſt, an detur aliqua qualitas quæ ſit pura potentia paſſiua, vt ſuo loco videbimus, vbi ét tractabimus, an potétia reſiſtendi ſit potentia actiua, an paſſiua. Inter paſſibiles ét qualitates multæ ſunt non actiuæ ſuarum ſimilium, vt albedo, & colores alij, quamuis efficiant intentionales ſpecies. Aliæ vero vtrumque efficiunt, vt lux, vel calor: &c. Difficile autem eſt reddere rationé huius varietatis. Generalis eſſe videtur, quia ſubſtantia ad ſuá cóſummatam perfectionem indiget tota hac varietate, & ideo diuerſas qualitates à natura recepit, quæ pro ſua diuerſitate ad diuerſos effectus ordinarentur: vnde quædam inſtitutæ ſunt ad agendum, aliæ ad informandam vel ornandam ſubſtantiam, & quaſi vltimo explendam capacitaté illius. Quæ omnia pertinent ad munus formæ: & ideo qualitates quæ non ſunt actiuæ, neque ſunt otioſæ, neque carent aliqua participatione vel conuenientia cum forma. Et ita ſoluta eſt dubitandi ratio. In particulari vero exponere, quæ qualitates ſint huius vel illius rationis, ad hunc locum non ſpectat.

SECTIO V.

Vtrum ſola accidentia ſine concurſu formarum ſubſtantialium efficiant alia accidentia.

COmmunis modus loquendi in hac materia eſt, accidentalem formam eſſe principium proximum, ſubſtátialem vero eſſe principale principium omnium actionum ſuppoſiti, ét accidentalium. In quo aút conſiſtat hęc ratio principalis principij, vel qs ſit influxus eius, aut doctores id non declarant, vel, ſi aliquid obiter dicunt, inſinuant in hoc ſolum conſiſtere, ꝙ forma eſt radix & principiú facultatis accidentalis, quæ illi data eſt à natura, vt ei ſit proximum principium ad eliciendam actionem. In ipſo autem exercitio actionis accidentalis non creditur ſubſtantialis forma habere influxum proximum & actualem. Et ratio reddi poteſt, tum ex illo principio, ꝙ ſubſtantia creata non poteſt eſſe

A principium proximum accidétis, tum etiá quia ad efficiendum accidens, ſufficiens principium eſt aliud accidens.

II. *Ad vitales functiones nó accidens ſolú, ſed ſubſtátia etiam proximè influit.*

Nihilominus cenſeo diſtinctione eſſe vtendú, nam inter has actiones quędam ſunt vitales, alię verò minimè. De prioribus dicendum videtur non ſolam facultatem accidentalem, ſed etiam ipſam animam per ſubſtantiam ſuam in illas proximè in ſuo ordine influere. Hanc concluſionem videtur ſuadere experiétia: nam hæ actiones vitales tam intimo modo fiunt, vt ab ipſo primo principio vitæ quod eſt anima, actualiter procedere videantur: vnde fit, vt licèt oculus pręſentem habeat imaginem, & ab illa recipiat ſpeciem, ſi anima non attendat, non videat. Nec refert, ſi qs dicat id prouenire ex diſtractione imaginationis, aut ſenſus communis, tum quia idé argumentum faciam de ſenſu communi & imaginatione. Quod ſi dicatur, tunc ſpeciem ſenſibilem non tranſcendere ſenſum externum, inde ſumemus argũ contra priorem euaſionem. Ná ſi ſpecies obiecti ſenſibilis præſentis, & immutátis ſenſum externum, non peruenit ad ſenſum internum, qñ anima non attendit, ideo eſt quia

B ſpecies exterioris ſenſus non cóicatur interiori ſenſui, niſi medio actu ſenſus exterioris. Ex quo fit, vt exterior ſenſus prius natura ſentiat, quàm interior cooperetur: nam hęc cooperatio videtur ſubſequi operationem ſenſus exterioris: ergo ratio cur in prædicto caſu ſenſus exterior nó ſentit, non prouenit ex interiori ſenſu, ſed potius ideo interior ſenſus non tangitur ſpecie illius obiecti, quia ſenſus exterior non percipit illud. Alia ergo cauſa quærenda eſt cur tunc ſenſus exterior non efficiat ſuum actum: quæ non videtur eſſe alia niſi quia tunc anima non influit, nec cooperatur illi. Dices, rationem eſſe quia nó cooperatur, non quidem per ſuam ſubſtantiam, ſed per ſpiritus animales, qui neceſſarij ſunt ad ſenſum & motum. Sed licèt verum ſit, hos ſpiritus eſſe neceſſarios, tñ hoc ipſum confirmat argumentum & experientia adducta. Nam ad hos actus vitales requiritur non ſolum proxima facultas, ſed concurſus etiam ſpirituum, qui non caſu illuc confluunt, ſed virtute alicuius faculta-

C tis miniſtrantis illos ſpiritus ad illum actum: ergo neceſſe eſt vt ſit aliquod commune principiú actu vtens illis duabus facultatibus, & ex naturali inclinatione vel ſympathia ordinans actionem vnius ad actum alterius.

III. Pręterea hoc cófirmat alia experientia, qua ſupra probabamus eſſe in hoīe vnam tm̃ animá, quia nimirum ex nimia attétione ad opus vnius facultatis, impeditur in opere alterius, vt ſi nimis attentè aliquid homo inſpiciat, non audiet loquenté, & ne id tribuatur defectui ſpirituum, etiam attentio intellectus impedit operationem ſenſus, & quò eſt altior & perfectior, eo plus minuit etiam phantaſię motum, aut repræſentationem, & (quod magis eſt) etiam opera nutritiuæ partis impedit, vel ſuſpédit. Si autem vnaquæq; facultas ſola per ſe ipſam haberet ſuam operationé, nulla eſſet ratio, cur vnius operatio impediret operationé alterius, nam multiplicatis virtutibus, ſi vna ab altera non pendet, neq; ambę ab vno tertio, cuius virtus, dum vtrique applicatur, minuatur in ſingulis, nihil eſt cur earum opera-

tiones

tiones non poſſint ſimul multiplicari, & exerceri æquè perfectè. Præterea ſumitur à contrario optimum argũ ex connexione operationũ, nam dum intellectus intelligit, voluntas excitatur ad amandum, &c. hoc aũt ideo eſt, quia eadem aĩa per vtramque potentiam actu operatur: nam ſola veluti habitualis radicatio, ſeu remota dimanatio ab eadem anima, non eſſet ſatis ad hanc actualem cauſalitatem ſeu motionem & excitationem, ſi vnaquæq; operatio à ſua ſola potentia actualiter prodiret ſine connexione in aliquo cõmuni principio. Et inde ẽt oritur dependentia inter appetitum vitæ & cognitionẽ, vt nihil poſſit eſſe amatum, niſi ſit præcognitum. Ratio aũt à priori ſumi põt ex proprio modo operationis vitalis, quæ requirit hanc intimam connexionẽ cum ſuo principali principio formali, vt modo conſentaneo ad naturam ſuam fieri poſſit, & vt ſuum principium vel ſuppoſitum vitali modo afficere valeat: quantum enim experientia aſſequi poſſumus, in hoc conſiſtit actualis vita, & primaria differentia viuentium à non viuentibus. Et confirmatur, nam ob hanc cauſam cenſent omnes viſum ſeparatũ non poſſe videre, ſeu viſionem elicere, neque intellectum intelligere. Contra hanc autem ſñiam poſſunt nonnulla obijci, quæ prudens omitto, quia vel difficilia non ſunt, vel multa neceſſariò attingunt, quæ ad ſciẽtiam de Anima ſpectant. Quod vero aliquis interrogare põt, ad quid nimirum ſint neceſſariç facultates accidentales, & vitales, ſi forma iſta etiã actu influit: ex dictis in ſectione præcedente habet ſufficiens reſponſum. Forma enim eſt veluti vniuerſale principium, potentia vero neceſſaria eſt, vt particulare magiſque accommodatum, ac proprium, vt ibi latius declaratum eſt. Statim ẽt alias leuiores obiectiones diſſoluemus.

IIII. De actionibus autem accidentalibus, quæ vitales non ſunt, dicendum eſt, poſſe fieri à ſolis accidentibus. Hoc patet in calore, qui exiſtens in aqua, & in quolibet alio ſubiecto, abſque forma ignis calefacit. Similiter albedo ad efficiendam ſui ſpeciem intentionalem non indiget ſuperiori concurſu. Item, hinc oritur vt ſi res habeat duas qualitates actiuas, æquè poſſit vtriuſque ſimul, ac alterius tantum actionem exercere, vt aqua ſimul frigefacit & humectat, quantum poteſt, &c. Denique hoc probat ratio dubitandi ſuperius propoſita, quia ſi perfectio effectus conſideretur, ad illam communicandam ſufficit virtus & perfectio ſimilis vel eminentioris formæ accidentalis: ex modo autem actionis non requiritur illa tam intrinſeca dependentia: & ideò nõ eſt cur neceſſaria ſit. Vnde obiter ſoluitur illa ratio, quatenus contra priorem aſſertionem fieri poteſt. Quanquam enim dubitari poſſit, an operatio vitæ ſit perfectior in ſua entitate quàm facultas, à qua procedit: nunc autem, ſupponendo potentiam eſſe perfectiorem, dicimus, propter ſpecialem modum talis operationis neceſſarium eſſe actualem influxum immediatum principij principalis. Neque repugnat hoc modo formã ſubſtantialem influere in actionem, ſi habeat principium accidẽtale, quo proximè determinetur ad illam actionem: non. n. ſemper forma accidentalis dr̃ principium proximum, quia ſola illa immediatè influat, ſed quia eſt principium

Accidẽs non vitale nõ neceſſario ſit proxime a ſubſtantia.

A determinans formam ſubſtãtialem ad talẽ actionem. Sicut cauſa particularis dicitur proxima reſpectu primæ, non quia prima non immediatè influat, ſed quia particularis eſt in ſuo genere determinans actionem.

Sed quæreret aliquis circa poſteriorem partẽ, eſtò non ſit neceſſarius influxus formæ ad has actiones, an ſit poſſibilis, & vtilis, id eſt, an calor exiſtens in igne iuuetur à forma ad calefaciendum: & conſequenter, an, cæteris paribus, vehementius calefaciat, quàm exiſtens in alio ſubiecto. Contra priorem ẽt partem obijci põt. nã interdum vr̃ actio vitalis exerceri ab aliqua potentia ſeparata ab anima, vt in ſemine. Ad priorem partem reſpondeo nullum inueniri ſufficiens ſignum illius influxus, & ideo non eſſe leuiter & ſine fundamento aſſerendum. Quod ẽt cõfirmat Euchariſtiæ myſterium, vbi accidẽtia vini ęquè agunt ſine influxu ſuæ formæ. Video dici poſſe Deum ſupplere illam efficientiam ob fidem myſterij; tamen vbi nulla neceſſitas cogit, non oportet recurrere ad diuinam cauſalitatem. Ad poſteriorem partem probabile eſt, ſemen quoad ſpiritum in eo ſupplantatum, viuere vita vegetatiua, B ad quam ſpectat modus ille vitalis, qui videtur eſſe in generatione viuentis: atque ita videtur ſentire de ſemine Ariſtoteles 2. de Generat. animal. ca. 1. quia habet virtutem organizandi corpus, & generandi, quod videtur opus animæ vegetatiuæ. Neque ab illa ſententia diſcrepare videtur D. Thom. 1. p. q. 118. articu. 1. ad 4. Secundò quidquid de hoc ſit, reſpondetur, actiones animæ vegetatiuæ quoad ſubſtantiam eiuſdem eſſe rationis cum his, quæ ab extrinſeco principio fiunt: oẽs enim ſunt aut motus locales, aut alterationes, vel eductio formæ ſubſtantialis, unde ſolum habent rationem actionis vitalis ex peculiari habitudine ad animam vt ad principiũ coniunctum in eodem ſuppoſito ſe mouente. Sicut locutio hominis eſt actio vitalis, locutio aũt angeli in corpore aſſumpto nõ eſt vitalis, licèt ſint ſimiles in exteriori ſpecie. Sic ergo actio ſeminis vt eſt ab illo, non eſt vitalis, ſed merè naturalis actio: quod autem in artificio (vt ſic dicam) ſeu in ratione agendi ſeruet modum vitæ, referendum C eſt in aliud ſuperius principium, vt tactum eſt ſupra.

V. Ad nullius accidẽtis nõ vitalis productionẽ cõcurrit immediate ſubſtã tia.

Organizatio an actio vitalis.

Ariſtotel. D. Thom. vide Valleſium lib. cõtrouerſ. medical. c. 8.

SECTIO VI.

Vtrum accidens ſit inſtrumentum tãtum in productione alterius accidentis.

1. QVidam contendunt accidens dicendũ eſſe principium tantum inſtrumentale. Et communiter hęc opinio Diuo Thomæ tribuitur, qui illam inſinuat in 1. d. 3. q. 4. artic. 3. ad 2. ideoque ſectatores eius frequentius illam ſequuntur, hiſque rationibus confirmant. Prima, quia accidẽs eſt eſſentialiter ſubordinatum ſubſtantię in eſſe, & conſequenter etiam in actione. Secundò, quia accidens accipit à ſubſtantia totam virtutẽ agendi. Neque obſtat, quòd cauſa principalis proxima ſecunda & prima ſunt diuerſi ordinis, & non regnat

A pugnat cauſam principalem inferiorem accipere virtutem à cauſa ſuperioris ordinis: accidens vero eſt in agendo eiuſdem ordinis cum ſua ſubſtantia, & cum ea conſtituit vnum proximum agens integrum, & ab ea recipit virtutem agendi: hoc autem modo accipere virtutem ab alio eiuſdem ordinis, conſtituendo cum illo vnum proximum agens, eſt proprium cauſæ inſtrumentalis. Tertio, quia tale eſt agere, quale eſt eſſe: ſed accidentis eſſe eſt ſubſtantiæ, eſt enim accidens entis ens: ergo agere accidentis principaliter eſt ſubſtantiæ: ergo accidentis ſolum eſt inſtrumentaliter. Et hoc confirmat modus loquendi Philoſophorum omnium, qui attribuunt omnes has actiones ſubſtantijs vt primis agentibus.

II. Scotus. Palud. Maior. Aegid.

Contrariam ſententiam tenent frequentius alij doctores, vt videre licet in Scoto in 4. diſtin. 12. quæſtio. 3. Paludano quæſtio. 4. conclu. 1. Maiore quæſtio. 1. Aegidio quodlib. 3. quæſtio. 1. & Theoremate 43. Ad declarandum autem fundamentum huius ſententiæ ſupponendum eſt nõ B eſſe hic quæſtionem de cauſa principali vt quod, ſeu quæ operatur, ſed de principio principali quo. Conſtat enim priori modo ſuppoſitum eſſe quod operatur: ſi autem ſumatur formaliter, vt eſt per ſe cauſa accidentalis actionis, accipi debet vt ſubſtat formæ accidentali, quæ eſt principium talis actionis: ſic enim dixit Ariſtoteles, Polycletum per accidens efficere ſtatuam, artificem autem per ſe. Hoc ergo modo dicitur accidẽs cauſa principalis [vt principium quo,] ſuppoſitum vero vt ſubſtans accidenti [vt principiũ quod.] Et ſic probatur hæc opinio, quia forma accidentalis propria virtute efficit aliud accidẽs; ſed cauſa principalis eſt quæ propria virtute operatur: ergo Maior patet, quando calor efficit calorem, & in vniuerſum vnum accidens aliud ſimile: vel quando nobilius accidens efficit ignobilius, vt lux calorem; tunc enim perfectio effectus non excedit perfectionem accidentis, quod eſt principium agendi: ergo nec virtutem eius excedit: ergo tunc accidens propria virtute eſt principium talis actionis. Iuxta quam rationẽ C intelligenda eſt hæc ſententia de accidente, quãdo hoc modo operatur: nam ſi eleuetur inferius accidens ad efficiendum aliud ſuperioris rationis, non negabitur eſſe inſtrumentum. Secunda ratio ſit, quia illud eſt principale principiũ agendi, cui aſſimilatur effectus: ſed per calefactionẽ vt ſic, effectus fit ſimilis cauſæ in calore: ergo calor eſt principale principium illius actionis. Tertia, quia calor per ſe ſeparatus a ſubſtantia eadẽ vi, & efficacia exercet actionem ſuam, ita vt non indigeat influxu ſubſtantiæ, neque alterius cauſæ quæ per illum ſuppleat, vt de accidentibus Euchariſtiæ, quantum ad actiones accidentales, omnes fatentur. Quarta, quia albedo v.g. non efficit intentionales ſpecies vt inſtrumentum ſubſtantiæ, cum ad illam actionem omnino per accidens ſubſtantia ſe habere videatur.

III. Hæc controuerſia, ſuppoſitis quæ dicta ſunt in ſecũdo dubio, ſolum videtur eſſe poſſe de modo loquendi, nã ad rem ſolum ſpectat, quem influxum requirat accidens à ſubſtantia, vt ſuam propriam actionem perficiat. Hoc autem conſtituto & declarato, ſolum de ſignificatione nominis controuerti poteſt, cum quæritur an dicendum ſit inſtrumentum, vel principale principium: Itaque potentiæ animæ ad actiones vitales, merito dici poſſunt inſtrumenta coniuncta animæ, quatenus ita illi ſubordinãtur ſicut principali formæ, vt ſine actuali influxu, & quaſi motione illius, ſuas operationes efficere nõ poſſint. Quãuis alia ratione poſſint dici principia principalia, ſaltem partialia, quia ſcilicet virtus quam in ſe habent, & qua cooperantur ad effectum, eſt ex ſe proportionata & commenſurata tali effectui, quia non excedit perfectionem ipſius facultatis, loquor enim de actibus connaturalibus. Vnde etiam poſſunt potentia & forma comparari vt principium vniuerſale & proximũ: vtrũque vero principale & ſufficiens ac totale in ſuo ordine: tamen quia inter illa duo principalius eſt forma, cui ſubordinatur potentia, ideo hæc ſubordinatio & dependentia nomine inſtrumenti ſignificari poteſt.

At vero in alijs accidentibus, quæ non ita pendent in ſua actione à ſubſtantiali forma, multo IIII. minus ratio inſtrumenti reperitur reſpectu talium actionum. Vnde, quod ad rem attinet, veriſſimè exiſtimantur principia principalia talium actionum, vt argumenta poſteriori loco facta conuincunt, quia ex vi illius perfectionis ſolius, quam habent ex ſua ſpecie vel entitate, eliciunt tales actiones. Item, quia ſola talis forma per ſe ſufficit ad dandum ſuppoſito eſſe per ſe ac formaliter requiſitum ad talem actionem, vt in aqua calida eſſe per ſe requiſitum ad calefaciendum, tantum eſt eſſe calidum. Sicut ergo calor eſt forma per ſe, ac ex propria ratione dans eſſe calidum, ita re ipſa eſt principium principale calefaciendi. Neque ad hoc refert aut obſtat, quòd accidens ſit in ſubſtantia, & propter ſubſtantiam, & à ſubſtantia, quia nõ agimus vnde, vel à quibus cauſis habeat accidens virtutem agendi; fatemur enim habere illam materialiter à ſubſtantia, & finaliter propter illam, & fortaſſe etiam efficienter mediatè vel immediatè per dimanationem naturalem; ſed agimus an formaliter habeat in ſe totam virtutem ſufficientem, & neceſſariam ad illam actionem. Et ſic dicimus habere illam, & hoc ſolum contendimus ſignificari, cum dicitur principalis cauſa, non [vt quod,] ſed [vt quo.] Cui principio nulla ratione obſtat, quòd accidens ſit entis, id eſt ſubſtantiæ, ens, & quòd totum ſuum eſſe ſit alterius: quin potius illa particula [vt quo] hæc omnia innuere & ſignificare videtur. Vnde etiam ipſa forma ſubſtantialis quatenus eſt principium quo reſpectu ſui ſuppoſiti, eſt ſuo etiam modo entis ens. Ne verò de nomine ſit contentio, illud etiam dabimus priori ſententiæ, quòd ſi nomine inſtrumenti ſeu cauſæ inſtrumentariç ſolum ſignificetur (ut reuera interdum ſignificatur) illa habitudo, quam habet accidens ad ſubſtantiam, quatenus illi datum eſt ut ſubſtantia per illud tanquam per inſtrumentum ſuum operetur, & ad hoc accipit virtutem ab ipſa ſubſtantia, & ab eadem in ſuo eſſe ſuſtentatur & pendet, ſic vocari poteſt inſtrumẽtum, proprius tamen appellatur virtus aut potentia ſubſtantiæ.

SECTIO VII.

Vtrum cauſa efficiens, eſſe debeat in re diſtincta à recipiente, vt agere poſſit.

I. EXplicuimus principia per ſe agendi cauſarum creatarum, ſupereſt vt dicamus de cõditionibus requiſitis ad agẽdum, quę licèt variè numerari ſoleãt, tres tñ videntur grauiores & difficiliores: & ad eas omnes aliæ reuocantur. Supponendũ autem eſt omne agens creatũ indigere paſſo ad actionẽ; quia, vt ſupra dictum eſt, & infra ẽt oſtendetur, non agit creando, ſed ex præſuppoſita materia. Conditiones ergo requiſitæ ad agendum exigendæ non ſunt inter cauſam & effectum: nã ita non erunt requiſitæ ad agendum, ſed conſequentes actionem. Sunt ergo prærequiſitæ inter agens & paſſum, ſeu inter cauſam efficientem & materialem. Prima igitur conditio eſt diſtinctio neceſſaria inter agens & paſſum. Secunda, propinquitas neceſſaria, ſuppoſita diſtinctione. Tertia diſſimilitudo & proportio: quanquam hæc tertia quodammodo ad rationem agendi pertinere videatur, vt poſtea videbimus.

Quę conditiones inter agens & paſſum requiſitę ad actionem.

II. Omitto conditionem exiſtendi, quia, vt ſæpe dixi, hanc non reputo conditionem condiſtinctam in re ab agente ſeu principio agendi: vnde merito dixit Ariſt. 4. Metaph. c. 4. tex. 16. [Ea quę non ſunt, quo nam pacto aut loquentur, aut ambulabũt?] Præterea, quia hæc cõditio includitur in omnibus alijs: nam ſi neceſſe eſt agens & paſſum eſſe propinqua, multo magis neceſſariũ erit vt ſint: quo modo enim erunt loco propinqua, quæ in rerum natura non ſunt? Item ſupra oſtẽdimus ad agendum ẽt per reſultantiã, non ſatis eſſe immediatè antea fuiſſe, multo ergo euidentius eſt, ad propriam efficientiam neceſſariã eſſe exiſtentiam. Quod in naturali efficientia nemo negabit: id aũt præſenti inſtituto ſufficit, intelligendũ aũt eſt cum proportione, ſ. vt quod per ſe ipſum agit, in ſe exiſtat: quod vero tm̃ per inſtrumentum ſeparatum agit, virtualiter tantum in inſtrumento exiſtat, quia ſolum per denominationem extrinſecam ab illo, agere dicitur: illa autem virtualis exiſtẽtia nihil eſt aliud, q̃ quòd inſtrumentum ipſum exiſtat. Quam exiſtentiam etiam in diuinis inſtrumentis neceſſariam eſſe alibi oſtendimus.

III. Omitto præterea aliam conditionem, quę in agente materiali ſolet requiri, ſcilicet, q̃ ſit extenſum, & quantitatiuo modo exiſtens. Hæc enim conditio in tantum neceſſaria eſt his rebus ad agendum, in quantum intrinſecè pertinet ad naturalem modum eſſendi earum: an verò, ſeparato diuinitus illo modo exiſtendi, poſſint agere naturaliter, non tam eſt metaphyſica quæſtio, q̃ Theologica, quam ſatis attigimus in tomo 3. tertiæ partis, diſp. 49. ſect. 1.

Difficultas præſentis quæſtionis, & variæ ſententiæ proponuntur,

IIII. HIs ſuppoſitis, in hac ſectione tractanda eſt prima conditio. In qua difficultas oritur primò ex multis exemplis, in quibus oſtendi videtur non eſſe neceſſariam diſtinctionem in re inter agens & paſſum, primo ob naturales emanationes, nam ab eadem anima manat intellectus; & in eadem recipitur. Secundo in actionibus immanentibus cognoſcendi, & præſertim amandi, nam eadem anima per eandem voluntatẽ elicit amorem, & recipit. Tertiò in motibus phyſicis, nam grauia & leuia ſe mouent, & viuentia proprius, & aqua refrigefacit, &c. Vltimò obſtat ratio, quia licèt illa conditio ſæpe intercedat in his quæ agunt actione tranſeunte, quia illis naturale eſt agere in alia, tamen nulla eſt ratio quæ neceſſario exigat conditionem illam. Si n. aliqua eſſet, maximè illa vulgaris, quia non poteſt idem ſimul eſſe in potentia ad recipiendũ, & in actu ad agendum: hæc aũt non vr̃ vrgens, quia, vt Scotus argumentatur, põt eſſe in actu virtuali ſeu eminẽti, & in potentia formali, id eſt, habere vim eminentem ad efficiendam talem formam, & capacitatem ad recipiendam formaliter illã: in hoc enim nulla inuoluitur repugnantia. B In contrarium vero eſt axioma illud ab Ariſtotele traditum 7. & 8. Phyſic. [Omne quod mouetur, ab alio mouetur.] quod adeo receptum eſt, vt iã quam fundamentum & principium habeatur demonſtrationis, qua oſtenditur Deum eſſe.

V. In hac re quidam exiſtimant hanc conditionem non eſſe neceſſariam in oĩbus agentibus licèt in multis interueniat. Ita opinatur Scotus in 1. d. 3. q. 7. & in 2. d. 2. q. 10. & 9. Metaph. q. 14. & ibi Antonius And. q. 1. Greg. in 2. d. 6. q. 1. art. 3. Iandun. 8. Phyſ. q. 2. qui nituntur argumentis factis. Quibus fauet Comment. 3. de Cęlo com. 28. dicens idem poſſe à ſe ipſo pati actione æquiuoca. Alij frequentius indiſtinctè acceptant axioma Ariſtotel. & hanc conditionem vt omnino neceſſariam in omni agente requirunt, non ſolũ quoad tranſeuntes, ſed etiã quoad immanentes actiones. Quod diſertè declararunt Capreol. in 2. d. 3. q. 3. & Aegid. quodlib. 3. q. 16. & quodlib. 5. q. 15. Ferrar. 1. contra Gent. c. 23. Vbi tamen excipit efficientiam per naturalem reſultantiam: quod fortaſſe (ſi conſequenter loqueretur) nõ eſſet neceſſarium. C Alij vero diſtinctionibus varijs vtuntur, vt in progreſſu explicabimus.

Aliquorum opinio. Scotus. Anton. Andreas.

Commen.

Capreol. Aegid. Ferrar.

Nonnullæ ſuppoſitiones ad quæſtionis reſolutionem.

VI. PRimò ergo ſtatuendum eſt non eſſe neceſſarium, agens diſtingui ſuppoſito à paſſo recipiente. Hoc ſatis patet inductione facta: idque expreſsè docet Ariſtot. 7. Phyſic. in principio, & 8. Phyſic. c. 4. Vnde infert, idem, poſſe mouere ſe ipſum, ſi diſtinguatur in partem per ſe mouentem, & partem per ſe motam, quomodo ait animalia mouere ſe ipſa motu locali, & ferè eodem modo mouent ſe viuentia motu augmentationis: agunt enim directè in alimentum, quod in ſe conuertunt, & ſibi vniunt, & ita augẽtur: Sic ẽt non eſt inconueniens, idem mouere ſe per accidens, ſicut mouetur anima, moto corpore.

Agens non neceſſario à patiente diſtinctũ ſuppoſito.

VII. Secundò ſupponendum eſt in eodem ſuppoſito agente in ſe ipſũ varijs modis poſſe diſtingui agens à patiente. Primò ſecundũ diuerſas partes inte-

In eodẽ ſuppoſito varie

Digitized by Google

Agens a patiēte diſtinctum

integrantes: ſecundò iuxta diuerſas partes ſubſtantiales & eſſentiales: vt ſi per formam agat, & per materiā recipiat, qui duo modi habere poſſunt locū in corporibus, non tñ vniuersè in omnibus agentibus, prout nūc loquimur, nā ét res ſpirituales agunt in ſe. Tertiò poſſunt diſtingui, vt ſaltem alia ſit facultas agendi, & alia recipiendi. Quæ diſtinctio pōt eſſe aut omnimoda & realis, aut ſaltem vt includentis ab incluſo: quorum omnium exempla poſtea afferemus.

VIII. Variæ actiones, de quibus eſt quæſtio.

Tertiò diſtinguere oportet varias actiones, & per ſingulas diſcurrere, vt ex omnibus generalē aliquam regulā colligere poſſimus. Inter actiones ergo primum numerari pōt naturalis dimanatio ſeu reſultantia: deinde motus phyſici ac materiales, qui ex genere ſuo actione tranſeunte perficiuntur, qui, claritatis gratia, diſtingui poſſunt in ſuas ſpecies, alterationis, augmentationis & motus localis, omitto generationem ſubſtantialem, nam per ſe notum eſt, idem non poſſe generare ſe ipſum. His adiungi poteſt motus localis ſpiritualium rerum ſe ipſas mouentium: is enim partim ſimilis eſt motibus corporum, quia ſe habet tanquam actio tranſiens, partim eſt diſſimilis, quia non eſt motus phyſicus, id eſt extenſus ex parte ſubiecti. Denique præter has omnes eſt efficientia per actiones immanentes ſenſus, aut appetitus, intellectus, aut voluntatis.

Prima aſſertio de reſultantia naturali.

IX. Dico ergo primò. In reſultantia naturali, quāuis contingat proximum efficiens non eſſe diſtinctum à recipiente, tamen ſimpliciter ille effectus reducitur in efficientem cauſam diſtinctam à paſſo. Prior pars patet argumento ſuperius facto de potentijs animæ ab eadem fluentibus, nā licèt in anima diſtingui poſſit ratio agendi & recipiendi illas potentias, vt Ferrarienſis ſupra aduertit, tamen cum illa diſtinctio rationis tm̄ ſit, nihil ad præſens refert: maximè quoad primam proprietatem quæ immediatè à ſola ſubſtātia reſultat, nam ſecunda fortè emanat mediante prima, licèt proximè in ſubſtantia ſola recipiatur, vt ſentit D. Thom. 1. p. q. 77. art. 7. Atq; idem eſt de ſubſtantia & potentijs angelorum. In rebus autem materialibus ſemper fere poteſt in re diſtingui principium efficiens (ſaltem [vt quo].) huius emanationis à ratione recipiendi proprietatem dimanantem; manat enim à forma, non tamen recipitur in illa, cum non ſit forma ſubſiſtens, ſed recipitur in materia, vel in compoſito ratione materiæ. Solum poteſt inſtari de quantitate, ſi fortaſſe manat ab entitate materiæ, & in ea recipitur, quod incertum eſt.

X. Poſterior pars concluſionis cōſtat ex ſuperiori ſectione, diximus. n. proprietatem non manare à ſubſtantia vel eſſentia vt à principali agēte, ſed vt ab inſtrũo generantis: ergo ille effectus generanti tribuendus eſt vt principaliori cauſę. At verò generans diſtinctum eſt à genito, & à potētijs eius. Dices, reductionem huius effectus in generantem ſolum eſſe tanquam in cauſam remotam, & per accidēs, quæ dedit formam, à qua facultates aliæ manant: hic autem, vt ſupra dixi, nō inquirimus reductionem per accidēs, ſed per ſe, & in cauſam proximā: aliàs facilè diceremus

A omne quod fit, ab alio fieri, etiam diſtincto ſm̄ ſuppoſitum: ab alio (inquam) vel qui proximè agat, vel qui remotè dederit virtutem operandi. Reſpondetur non eſſe hanc reductionem in cauſam per accidens, ſed in cauſam principalem per ſe. Primò quidem, ex intentione & ordinatione naturæ, nam virtus illa data eſt vt operetur tanquam inſtrumentum alterius, cuius vicem quodammodo gerit. Vt proiecta non per accidens, ſed per ſe dicuntur moueri à proijciente, qui impreſſit impetum, non ſolum quia dedit virtutem agendi, ſed quia illam dedit cum hac habitudine, vt eſſet inſtrm̄, quod vice ſui operaretur. Deinde qm̄ eſſentia non continet eminenter has facultates, ſed tm̄ inſtrumentariè, probabile eſt requiri maiorem influxum generantis, ſeu autoris naturæ, q̃ ſi illa cauſa eſſet propria & principalis, cui omnino eſſet tribuēdus effectus: quia hoc ipſo, quòd principium proximum non continet formaliter, neque eminenter effectum, nō poteſt eſſe propria & adæquata cauſa eius, etiam in ratione cauſæ proximæ & principalis. Quare, ſi in tota aliqua ſpecie non inuenitur illa eminēs virtus reſpectu proprietatum naturaliter conſe-B quentium ipſam, neceſſe eſt proprietatem quæ eſt in genito, fieri à ſimili proprietate, quæ eſt in generante, aut manare à forma cum aliqua reductione ad autorem totius ſpeciei vt principaliter efficientem.

Secunda aſſertio de motu, & actione phyſicis.

Dico ſecundò. Omnis cauſa efficiens per motum phyſicū & actionē tranſeuntem, diſtinguitur in re aliquo modo à materiali cauſa recipiente effectū. Hæc concluſio eſt conſentanea menti Ariſtotelis qui fortè nil aliud intendit in citatis locis, nā agit de motu phyſico rerū corporalium, in ſolis phyſicis motibus inductionem facit, ſemperq; in rationibus ſuis ſupponit talē motum habere partes ex parte mobilis. Et qm̄ in motu alterationis & augmentationis minor eſt difficultas, in illis prius explicatur breuiter concluſio. Nam inductione facta, nulla inuenitur alteratio propria quæ ab aliquo agente in ſe ip-C ſum per ſe primò fiat, id eſt, ſcd̄m eandē partem. Contingit quidem, idē per vnam partem alterare ſe ipſum in alia, ſi ſint diſſimiliter affectæ: tñ ſcd̄m eandē non contingit, vt inductione in oīb. conſtat. Solū eſt vulgaris inſtātia de reductione aquæ ad priſtinā frigiditatē, & idē eſt de quacunque ſimili reductione, in ſuperioribus. n. oſtendimus illā actionem non fieri ab agente extrinſeco, ſed ab intrinſeco. Reſpondetur tamen, illam actionem pertinere ad naturalem reſultantiam, de qua in prima concluſione locuti ſumus; & ideo ſolet illa actio tribui generanti, vt notarunt Capreolus in 2. diſt. 6. q. 1, art. 3. Aegidius quodlib. 2. q. 16. Henricus quodlib. 11. q. 6.

XI.

Capreol. Aegidius, Henric.

Et hinc facilè conſtat, in motu etiā augmētationis nō agere idē in ſe ipſum per ſe, nā ille motus non fit niſi præuia alteratione: ſed alteratio non fit ab eodē in ſe ipſum ſcd̄m eandem partē; ergo neque augmentatio. Ratio autem à priori huius partis nulla alia eſſe vr̃ præter eam quam Ariſtoteles tetigit, ſ. quia non poteſt eſſe idem ſecundum idem ſimul in actu & in potentia. Cui

rationi

rationi valde obſtat obiectio ſupra facta. Quia procedit hæc ratio ad ſummum de alteratione vniuoca, id eſt procedente a qualitate eiuſdem rationis, non verò de alteratione æquiuoca, quæ procedit a qualitate virtuali ſeu ſuperioris rationis: nam tunc nulla eſſet contradictio, quòd eadem pars haberet qualitatem virtualem, & careret formali, & ideò ageret in ſe. Propter quod Scotus & alij ſupra citati exiſtimant rationem Ariſtotelis non eſſe vniuerſalem, quod eſt renera dicere, non eſſe efficacem. Præſertim quia, vt infra videbimus, ipſe vtitur ea ratione etiam in motu locali, in quo actio ſemper eſt æquiuoca: virtus enim motiua ſemper eſt alterius rationis à forma, ſeu termino motus localis.

XIII. *Per partem per ſe mouentem, & partem per ſe motum, non intelligit Ariſtot. formam & materiam.*

Alij hac ratione vtuntur: Alteratio materialis, quæ fit à ſubſtantia materiali, procedit actiuè à forma, nam materia non eſt principium agēdi: recipitur aũt in compoſito ratione materiæ, quæ eſt principium patiendi, atque ita, etiam ſi cōtingat idem ſecundum eandem partem integralem agere in ſeipſum, nihilominus diſtinguitur agēs à patiente quoad principia agendi & patiendi. B Sed hæc ratio plane eſt contra mentem Ariſtotelis, qui non agit de principio formali quod ſatis ei erat conſtans, materiam & formā habere diuerſa munera in rebus corporalibus: ſed agit de principio quod, vel integro, vel ſaltem partiali,

D. Thom.

vt rectè notauit D. Th. q. 22. de veritate art. 3. & conſtat ex 8. Phyſicorum, cap. 4. Alioqui cū agit de motu grauium & leuium, non oportuiſſet recurrere ad generans, ſed ad formam efficientem, & ad materiam recipientem motum. Neque in animalibus oportuiſſet diſtinguere partem per ſe mouentem à parte per ſe mota, qđ de partibus integrantibus apertè intelligit Ariſt. ibidē text. 28. Nec denique, aſcendēdo ad motum cœli, oporteret ſeparatum motorem eius aſſignare, ſed intrinſecam formam, quæ eſſet principium actiuū motus, & materiam, quæ eſſet receptiuum.

XIIII. *Mens Ariſtotelis in hac explicatur.*

Iuxta mentem ergo Ariſt. dicendum eſt, idem compoſitum materiale non poſſe alterare ſe ipſum per ſe, ſeu ſecundū eandem partem integralem. Ratio aũt huius ita reddi poteſt quaſi, declarando ſeu conſummando primā rōnem Ariſtotelis: Quia, ſi ſubſtantia habeat in aliqua parte qualitatem formalem, & non virtualem, vel neutram habeat, nō poteſt ad illam eandem qualitatem ſe mouere; vt optimè probat ratio facta. Si verò habeat in illa parte qualitatem virtualem, aut qualitas etiam formalis, eſt cōnaturalis eidē parti, vel eſt violenta, vel neutra. Si eſt naturalis, ſemper habebit illam, quia proprietas connaturalis ab intrinſeco ſemper conuenit. Quòd ſi talis fortaſſe ſit, vt violenter tolli aut minui poſſit, tunc ablato impedimento, reducet ſe illa res ad ſtatum connaturalem, tñ illud erit per modū reſultantiæ naturalis, & actio principaliter reducetur in extrinſecum principium, quod eſt generans. Si aũt illa qualitas ſit violenta, impoſſibile eſt, vt eadē res per qualitatem virtualem caloris, ſe ipſam formaliter calefaciat calefactione violēta & præter naturali. Exemplū eſſe poteſt piper, quod vim habet calefaciendi linguam aut ventrem, & tñ non poteſt calefacere ſe ipſum, quia talis calefactio eſſet ſibi violenta. Huius autē rō non facile redditur. Quod. n. quidam aiunt natu-

Conimbricenſes ſept. Pyſic. c. 1. q. 1. art. 2.

A ræ lege cautum eſſe, ne quid ſibi interitum aut incommodū paret, non videtur ſatisfacere, nam idem viuens dum ab intrinſeco corrumpitur, ſibi interitum parat: parum aũt videtur referre, quòd hoc ſit ſecundum diuerſas partes, per vnā alterādo aliam, vel per eandem ſecundum diuerſas qualitates. Et ratione patet, nam illa qualitas virtualis, eſt ſufficiēs ad efficiendā formalem in ſubiecto capaci, & naturaliter ac neceſſariò agit: ergo ſi ſubiectum, in quo eſt virtualis qualitas, eſt capax formalis, & caret illa, ex neceſſitate naturæ efficiet illam in ſe, neque ob illam naturæ legem poteſt continere actionem ſuam, niſi aliunde impediatur, quia non eſt agens liberum.

Adde, nonnullos ſentire, calidum naturale in viuentibus exiccare ſe ipſum, & conſumere naturale humidum, non ſolum ſecundum diuerſas partes, ſed etiam ſecundum eandem, ut videre licet in Aegid. quodlib. 2. quæſt. 17. Vbi tamen ait illam conſumptionem humiditatis fieri per reſultantiam naturalem nimiæ ſiccitatis ex calore natiuo. Sed id cenſeo impoſſibile, nam cum illa actio ſit violenta, non poteſt reſultare naturaliter ab intrinſeco, quia eſt implicatio in adiecto, quia [violentum eſt, quod eſt ab extrinſeco, paſſo non conferente vim.] Vnde cenſeo id, quod ſupponit Aegidius, eſſe falſum & impoſſibile, nimirum quòd eadem pars animalis homogenea, id eſt ſecundum ſe totam eodem modo diſpoſita modo ſibi connaturali, per calorem ſibi natiuū, ſiue formalem, ſiue virtualem, minuat humiditatem ſibi connaturalem, ſe ipſam violenter exiccando: quia impoſſibile eſt, quòd eadem forma in eadem parte materiæ requirat diſpoſitiones, aut formaliter, aut eminenter repugnantes: alias in ſe ipſa & in ſua inclinatione inuolueret repugnantiam. XV.

XVI. Ratio ob q̃ virtualis qualitas ſuũ ſubiectū nō alteret.

Si ergo aliqua ſubſtantia, vel tota, vel in aliqua parte, habet calorem, v. g. virtualem in tanta intenſione, puta ut quatuor, vel ſimul neceſſario habebit tantundem calorem formalem ſibi cōnaturalem: vel certè tale habebit temperamentum, talemque diſpoſitionem naturalem, vt reſiſtat & impediat, ne illa qualitas virtualis ſuam C formalem actionem in eadem parte exerceat: & hac ratione nihil poteſt ſe ipſum ſecundum eandem partem ab intrinſeco alterare violenta alteratione. Quod maxime declaratur in his miſtis, quæ habent virtuales qualitates actiuas primarum, nam illæ ſupponunt temperamentum accommodatum primarum qualitatum, & aliarū diſpoſitionum quæ ad illas conſequuntur: ergo fieri non poteſt vt in eadem parte diſſoluatur tale temperamentum per intrinſecam actionē illius facultatis virtualis. Et hoc confirmat exemplum illud de pipere, ita. n. eſt diſpoſitum & affectū alijs qualitatibus, & diſpoſitionibus, vt eius calor virtualis non habeat vim calefaciendi ipſum vltra connaturalem gradum caloris, quem requirit, quatenus tale miſtum eſt. Alij exiſtimāt non oportere aliam rationem reddere, niſi quia qualitas nō eſt actiua in ſubiecto in quo eſt, etiā ſi nulla alia cōditio deſit. Sed hoc mihi non probatur, quia eſt manifeſta petitio principij, huius enim cauſam & rationem inueſtigamus.

Ad idē probandum alia ratio.

Alia verò ratio reddi poteſt, cur piper non calefaciat ſe, nimirum quia fortaſſe non habet XVII.

vim

Digitized by Google

vim totalem ſeu integram caleſaciendi, niſi aliũ deiuuetur. Conſtat .n. experientia applicatum manui non caleſacere, ſed indigere aliqua excitatione vel alteratione, & aliqua commiſtione cum intrinſeco calore animalis, & idem dici po teſt de vino & ſimilibus. Vnde quanuis nulla ex his rebus per ſe ſola ſe ipſum alterare poſſit ſua qualitate virtuali, tamen poſtquàm incipit ab extrinſeco alterari, & cum extrinſeco agente coniungi, nullum eſt inconueniens, quòd conſequenter adiuuet ad ſui alterationem, aut corruptionem: iam enim integrum alterans ſatis diſtinctum eſt à patiente. Sic igitur alteratio violenta nunquam poteſt eſſe eiuſdem in ſe ipſum per qualitatem virtualem.

XVIII. Alteratio autem indifferens, id eſt, nec violen ta, nec naturalis, eſſe nõ poteſt in eo, qui habeat qualitatem virtualem ad talem alterationem faciendam, quia illa qualitas naturaliter ac neceſſariò agit quãtum poteſt: ergo vel inuenit in ſubiecto ſuo diſpoſitionem naturalem repugnantem ſuæ actioni, & ſic eius actio eſſet violenta. Vel nullã inuenit repugnantem diſpoſitionem, & ſic dimanatio erit naturalis, quia eſt ab interna & natiua qualitate, & ex intrinſeca naturæ neceſſitate. Vnde, ſi quæ datur alteratio, vel actio ad qualitatem indifferens, vt eſt illuminatio in aere, ſemper ac neceſſariò eſt ab extrinſeco agen te. Et ratio eſt clara, quia ſi fit ab intrinſeca forma, vel immediatè, vel mediante aliqua qualitate connaturali eidem formæ, iam non erit indifferens, ſed connaturalis illa qualitas.

Alteratio indifferens ſemper eſt ab extrinſeco.

XIX. Ex his ergo omnibus ita concluditur ratio. Omnis qualitas vel eſt violenta, vel naturalis, vel indifferens. Si ſit violenta & indifferens, euidenter eſt ab extrinſeco agente. Si verò ſit naturalis, eſt à genetante; vel ſi dicatur eſſe ab intrinſeco, eſt per naturalem dimanationem, de qua non eſt ſermo in hac concluſione. Accommodando autem hunc diſcurſum ad rationem Ariſtotelis, dicendum eſt, illud principium; [Non poteſt eſſe idem ſimul in potentia & in actu] eſſe verum, etiam de actu virtuali, adhibita duplici limitatione. Vna eſt, vt ſit ſermo de actu qui eſt principium motus phyſici et merè naturalis, vt excludamus actiones immateriales, & vitales, de quibus nunc non eſt ſermo. Alia eſt, vt intelligatur de re exiſtente in ſuo naturali ſtatu, nã in præternaturali ſtatu cõtingit quidem eſſe in actu virtuali, & potentia formali, vt eſt in aqua calida, quæ virtute eſt frigida, tamen actio illius virtutis ſolum eſt naturalis reſultantia, & tribui tur extrinſeco agenti, vt dictum eſt. Vnde ſi quis velit, non vocare hanc continentiam virtualem, ſed inſtrumentalem, prior moderatio ſatis erit.

Ratio adæquata pro cõcluſione.

Idem in potentia & in actu etiam virtuali eſſe non poſſe, qualiter verum.

XX. Ex his facile eſt cõcluſionem probare in motu locali, applicando diſcurſum factum & inductionem, quæ ex Ariſtotele citatis locis in hunc modum fieri poteſt: Aut corpus mouetur naturaliter, aut violenter, aut motu indifferenti. Secundo & tertio modo ſemper motus prouenit à cauſa extrinſeca: ſub his enim duobus membris comprehendimus omnes motus, quos Ariſtoteles præter naturam appellauit, ſiue ſint contra naturam, quos violentos vocamus, ſiue ſint omnino extra debitum, ſeu extra principium intrinſecum propriæ naturæ, vt eſt motus circula- A ris ignis in propria ſphæra, & ſi quis eſt alius ſimilis. Motus autem naturalis aut eſt animalium ſe mouentium, aut rerum inanimatarum in pro pria loca tendentium. In vtriſque autem diſtinguitur efficiens à patiente, nam corpora inanimata à generante mouentur ad ſua loca naturalia, in animalibus verò diſtinguitur pars per ſe mouens à parte per ſe mota, & ita non ſe mouet totum niſi quaſi per accidens.

Difficultas de motu grauium, & leuium.

XXI. Circa quam inductionem tres præcipuè difficultates occurrunt. Prima eſt illa vulgaris de motu grauium & leuium; ſed quia illa purè phyſica eſt, & licèt magna contentione tractetur inter diuerſimodè opinantes, vix poteſt eſſe in ea diffenſio niſi in modo loquendi: ideò, omniſſis multis argumentis, annotabo breuiter punctum difficultatis, & quomodò in ea ſentiendũ & loquendum cenſeam. B Multi ergo abſolutè di cunt grauia & leuia à ſe ipſis moueri in ſua loca. Scotus in 2. d. 2. q. 10. Gregor. d. 6. q. 1. art. 3. Mat ron. d. 14. q. 6. Abulenſis Matth. 22. q. 224. Buridan. Iãdunus, Niphus, Saxon. 8. Phyſic. Alij exiſtimant hæc corpora merè paſſiuè ſe habere ad hos motus: moueri autem vel à cœlo, vel attracta à ſuis locis naturalibus, vel à medio, ſeu à loco contrario expellente. Hæc & alia refert Richardus in 2. d. 14. ar. 2. q. 4. Zimara 2. de Anima, tex. 34. Gregor. ſuprà; quæ vt improbabilia omit to. Communis ergo ſententia eſt moueri principaliter à generante. Sumitur ex Ariſtotele citatis locis, præſertim 8. Phyſic. à tex. 29. & 4. de Cœlo, cap. 3. & idem ſenſit Commentator his locis, quanuis interdum varius eſſe videatur. Idem tenet D. Tho. eiſdem locis, & 1. p. q. 18. art. 1. 1. Con tra Gent. c. 97. Caiet. & Ferrar. his locis, & Capreol. in 2. diſt. 6. art. 3. Aegidius quodli. 5. queſt. 16. Albertus 8. Phyſic. tractatu 2. capitulo 4. Et frequentius expoſitores 8. Phyſicorum. Et hæc ſententia rectè explicata vera eſt: multi tamen etiam Thomiſtæ in ea explicanda valde C errant.

Opinio Scoti. Gregor. Matron. Abulenſ. Burid. Iaodun. Niphus.

Opi. Com. D. Thom. Caiet. Ferrar. Capreol. Aegid. Albert.

XXII. Quidam .n. ita exiſtimant hanc motionem eſſe à generante, vt in ipſo mobili nulla ſit intrinſeca virtus actiua motus, ſed ſolùm naturalis potentia paſſiua, ratione cuius illis debetur talis motus. Contra quam ſententiam ſunt euidentes rationes Scoti, & aliorum, quia eſt euidens, generans non poſſe immediatè imprimere hunc motum per formam aut qualitates quas in ſe habet, abſq; qualitate indita ipſi mobili, à quo effectiuè manet ille motus, quia contingit non eſſe generans, vel ita eſſe diſtans, vt non poſſit immediatè mouere. Alij verò diſtinctione vtuntur: nam quando graue (inquiunt) immediatè poſtquàm genitum eſt incipit moueri deorſum, tũc immediatè mouetur à genetante, ipſo paſſiuè tãtum ſe habente, quia tunc potuit generans per ſe imprimere motum. At verò, quando graue mouetur aliquo tempore tranſacto poſt generationem, tunc aiunt non moueri à generante, ſed à ſe actiuè. Ita Soncin. 9. Metaphyſic. quæſt. 8. & tribuit Commentatori, & idem ſequuntur Caietanus Thienenſis 8. Phyſicorum, & Paulus Venet. in ſum. de Cęlo, c. vigeſimoquarto,

Varij modi explicandi comunẽ & veram opinionem Scoto 2. phyſic q. 1 lib 8. 8. q 3 Iaucl. q. 9.

Soncin. Thienenſ. Pau. Venet.

to. Sed apud me eſt diſtinctio improbabilis, tum quia hic motus ſemper eſt eiuſdem rationis, & ab eodem principio naturali fit, tum ẽt quia, etſi graue incipiat moueri immediatè poſt inſtans ſuæ generationis, nondum mouetur intrinſecè à generante, quia nondum eſt motus, immediatè autem poſt illud inſtãs, & fieri poteſt vt generans iam nõ ſit, vel ſaltem paulò poſt, adhuc durante motu; & quanuis ſit, tamẽ immediatè poſt inſtans generationis iam diſtat à re genita: ſuppono enim generans in ſuo loco manere: ergo non poteſt per ſe immediatè efficere motum in genito. Ergo ſolum dicitur mouere; quia in inſtante generationis impreſſit illi impetum, quo immediatè poſt mouetur; ille autẽ impetus non eſt niſi grauitas: quidquid enim aliud fingatur, vanum eſt. Quia generãs per ſe non imprimit, niſi quod per ſe cõſequitur gñationem, gñationẽ aũt rei grauis p ſe nõ conſequitur niſi grauitas, quantum ad præſens attinet; ergo à grauitate intrinſeca ipſius grauis fit tũc ille motus eodem modo, quo fit poſt quodlibet tempus. Eſtque id maximè conſentaneum rationi, cum grauitas ſemper ſit eadem. & eandem habeat virtutem, & diſtantia temporis ſit impertinens.

XXIII. Reſoluitur difficultas.

Dicendum eſt ergo, quotieſcunque res inanimata tendit in ſuum locum naturalem, intrinſecam grauitatem, vel leuitatem eſſe principiũ efficiens proximum non verò principale, illius motus. Hoc ſere eſt euidens experientia, & rõnibus factis contra priores modos explicandi communem ſententiam. Item, quia cum illi motus per ſe ac neceſſariò cõueniant his corporibus, neceſſe eſt aſſignare aliquod principium actiuum illius motus. per ſe etiam ac neceſſariò illis cõueniens: nullum aũt eſt aliud præter intrinſecam formam & grauitatem, nam generans, vt dicebamus, contingit omnino non eſſe, vel valde diſtare, & reliquæ omnes cauſæ vel nullæ ſunt, vel ſaltem ſunt merè contingentes. Et hæc eſt ſine dubio ſententia Ariſtotelis, nam lib. 8. Phyſ. c. 4. text. 32. cum diſtinxiſſet duplicem potentiam, remotam, ſcilicet, & proximam, ſubdit; [Frigidum poteſtate calidum eſt, cum autem mutatum eſt, ignis eſt: comburit verò, niſi quicquã prohibeat & obſtet:] & addit: [Nõ ſecus ſe res habet in graui & leui, namque ex graui fit leue, vt ex aqua aer, hoc enim poteſtate erat primum, & iam eſt leue, protinuſque aget, niſi aliquid impediat.] Et infrà; [Sed ſi id qđ impedit, amotũ fuerit, aget.] Et quarto libro de Cœlo, cap. 1. tex. 2, ait, grauia & leuia habere in ſe [fomenta] ſeu [incitamenta motus:] & clarius cap. 3. text. 25. comparat graue & leue ad corpus ſanabile, dicens, ſicut hoc ad ſanitatẽ, ita illa ad ſua loca proficiſci. Subdit verò diſcrimen, dicens; [Excipitur in hoc: hæc enim, graue] (inquam) [ac leue, in ſe ipſis mutationis principium habere videntur, illa vero non in ſe ipſis, ſed foris, vt ſanabile & accreſcibile:] vbi neceſſe eſt loqui de principio actiuo; paſſiuũ enim ẽt eſt in ſubiecto ſanabili. Vnde de illo, & de accreſcibili ſubdit. [Quanquam & hæc interdũ ex ſe ipſis mutantur, & paruo facto in externis motu, alterum in ſanitatem, alterum in incrementum accedunt.] Item 4. Phyſ. c. 9. tex. 85. ait [Denſum & rarum, quatenus grauitate & leuitate prædita ſunt, lationis eſſe efficientia:] Quatenus verò ſunt durum, & molle, non habere

Ariſtot. grauium, & leuium motũ attribuit leuitati ſuæ grauitati vt proximo principio.

A principium mouendi, ſed vel reſiſtendi, vel patiendi alterationem.

XXIIII. Ariſtotelis teſtimonia in contrariũ inducuntur & explicantur.

Neque obſtat, quòd idem Ariſtot. 2. de Gene cap. 2. text. 8. dicit grauitatem & leuitatem non eſſe principia agendi, nam ibidem etiam ait, neque eſſe principia patiẽdi. loquitur enim de principio agendi vel tranſmutandi aliud, vel patiendi ab alio actione vel paſſione quæ ad generationem vel corruptionem tendat, de qua ibi loquebatur. Item, dicere poſſumus loqui de proprio principio & principali, cui ſimpliciter tribuatur actio, & conſequenter de propria efficientia, & actione. Hæc enim, quæ grauitati, aut leuitati conuenit, potius eſt reſultantia quædam naturalis, eo tamen mõ quo eſt efficientia, non eſt dubium quin grauitas ſit principium eius. Quæ etiam eſt ſententia D. Thomæ in 1. 2. quæſtio. 36. art. 1. & in tertio contra Gentes, cap, 23. ratione quarta, & alijs locis quæ notat, Capreolus ſuprà, & Bergomenſis in Cõcordant. dub. 690. & 691, Qui etiam illa loca conciliant cum alijs, in quibus D. Thomas negare videtur, hæc corpora habere in ſe principium actiuum motus, ſcilicet, quòd ibi intelligat de principio principali, hic de inſtrumentali, ſeu ibi de [principio quod] hic de [principio quo.]

D. Thom. Capreol. Bergomen.

XXV. Forma ne grauis aut leuis in eius motũ naturalẽ influat.

B Sed quæres, an hoc principium internum ſit ſola grauitas, an etiam ſubſtantialis forma: variè enim loquuntur autores. Reſpondetur, ſi loquamur de principio per ſe proximè & actu influente, illud eſſe ſolam grauitatem, quia in illa eſt ſufficiens vis ad efficiendum illum motum, & terminum eius non minus quàm ſit in calore ad calefaciendum. Quod declaratur ex myſterio Euchariſtiæ, nam æqualem grauitatem habent ſpecies panis, & ęquali motu mouebuntur deorſum ſine forma, ac ſi adeſſet ibi ſubſtantia panis. Si verò ſit ſermo de principio intrinſeco remoto, ſic forma ſubſtantialis eſt principiũ, quia ab illa manat atque reſultat naturaliter grauitas, ſicut aliæ proprietates naturales.

XXVI. Talis motus generanti principaliter tribuendus.

Nihilominus tamen addendum eſt vltimo, hunc motum naturalem principaliter eſſe tribuendum generanti, qui formam, &, mediante illa, grauitatem indidit, à qua motus reſultat: ſicut proijcienti & imprimenti impetum tribuitur motus qui ab illo manat. Quia vt impetus impreſſus, licèt ſit vera virtus motiua, & in ſe habeat ſufficientem vim ad illum motum, nihilominus non mouet, niſi vt inſtrumentum proijcientis, & vice eius, ita grauitas non mouet niſi vt inſtrumentum generantis, & vice eius. Hæc eſt mens D. Thomæ, & aliorum autorum, quos citaui in vltima ſententia; & Ariſtotelis in citatis locis, qui in hoc ſenſu ſæpe alibi dicit, inanimata non habere in ſe principium vnde eſt motus, & hoc diſcrimen ſemper aſſignat inter ea & animantia, vt videre licet 2. de Cœlo capit. 2. text. 9. & 1. de anim. cap. 2. tex. 19. & lib. 2. cap. 2. text. 13. Et hoc diſcrimen viuentium à non viuentibus communi omnium conſenſu receptum eſt, vt notat Diuus Thomas 1. contra Gentes, capit. 97. Ratio autem huius attributionis eſt, quia perfectio horum inanimatorum non conſiſtit in motu ad ſua loca, ſed in eſſe, ſeu permanere in ſuis locis: qui ſtatus ſeu perfectio, per ſe loquendo, conuenire poteſt his rebus in eodem momento, quo eſſe incipiunt

piunt, ex vi ſuæ generationis: & ideo ſicut aliæ A proprietates & naturales diſpoſitiones, quæ per ſe conueniunt rei genitæ ex vi generationis, à generante dari cenſentur, ita ēt & naturalis locus. Atque hinc vlterius fit, vt quacunque rōne naturalis locus vel impediatur, vel auferatur via, ſeu regreſſus ad illum, eidem generanti ſemper tribuatur, quia ſemper eodem principio & eadē dimanatione naturali fit: & quia eiuſdē eſt terminum, & viam, ſeu motum ad illum cōferre. Atq; hoc modo explicauit hanc rem D. Tho. 3. cont. Gent. cap. 23. dicens; [Forma eſt principium motus localis, in quantum alicui corpori ſecundum ſuam formam debetur aliquis locus, in quem mouetur ex vi ſuæ formæ tendentis in locum illum quem quia dat generans, dicitur eſſe motor.] Sic ēt ſupra dicebamus reductionem aquæ tribui generanti, quia naturalis ac perfecta frigiditas, per ſe loquendo, debita eſt aquæ ex vi ſuæ generationis, & formæ. Solum eſt differentia, ꝙ motus ille reductionis aquæ ad frigiditatem eſt immediatè à forma ſubſtantiali: hic autem reductio ad naturalem locum eſt, media virtute motiua. Huius aūt ratio non eſt, niſi quia frigiditas eſt prima paſſio: eſſe autem in tali loco, non eſt prima ſeu immediata paſſio, ſed mediatè conueniens rōne B alterius, putà grauitatis aut leuitatis: hoc autem nil impedit, quò minus vtraque ſit dimanatio naturalis ex vi generationis.

XXVII. Quę inanimatorū actiones tribuantur generanti, quæ non.

Et ex hac ratione colligitur diſcrimen, ob qđ actiones inanimatorum in exteram materiā nō tribuuntur generanti, vt dū ignis calefacit, &c. licèt conſequantur naturaliter formam, & facultatem datam à generante. Item, cur motus augmentationis, per quem genitum ad perfectā quātitatem tendit, non generanti, ſed ipſi genito tribuatur. Ratio enim eſt, quia hæ non ſunt proprietates naturales aut perfectiones debitæ rei genitæ in inſtanti quo generatur, ex vi ſuæ generationis. Dices, cum aqua calida calefacit, non ſolus ignis dicitur calefacere, ſed etiā ipſa aqua; & lapis, ſi deſcendendo impellat aliquid aliud, verè dicitur illud mouere: ergo verè etiam dicetur efficere ſuum motum, atque adeo mouere ſe tanquam ſuppoſitum in ſe ſuſtentans princi- C pium proprium illius actionis. Hac enim ſola ratione aquæ calidæ actio calefaciendi tribuitur. Reſponderunt, in aliquo ſenſu non eſſe inconueniens admittere illam locutionem, vt notauit Ferrar. primo contra Gentes, capit. 97. & ſignificauit Capreolus ſupra, ſcilicet quatenus denominat quaſi materialiter ſuppoſiti habens in ſe proximum principium talis motus. Quia tamen illud principium gerit vicem alterius, cuius eſt inſtrumentum, ideo, ſimpliciter & abſolutè loquendo, in illud refunditur actio, ſicut clarè conſtat in exemplo de proiectis.

XXVIII. Obiectioni ſatis fit.

Dices tandem, Quamuis hæc congruentia data ſatis declaret modum illum loquendi philoſophicum eſſe, & habere in re aliquod fundamētum: quid tamen refert ad efficientiam realem, & conditiones ad illam neceſſarias declarādas? Nam ex dictis ſatis concluditur potentiam verè actiuam, vt in aliquod ſubiectum efficiat, nō neceſſariò debere eſſe in ſubiecto diſtincto, neque in diſtincta parte illius ſubiecti. Reſpondetur, meritò ac ſapienter hoc fuiſſe à Philoſophis conſideratum ac declaratum, vt ſignificarent, res vita carentes non accepiſſe à natura virtutem ad perficiendum ſe, per ſe loquendo, ſed harum rerum naturam ſolum poſtulare, vt in ſua naturali perfectione generentur. Et hinc cōſtituerunt differentiam inter viuentia, & non viuentia; quam etiam Plato in Phædro, & dialogo 10. de legibus aſſecutus eſt, quòd viuentia talia inſtituta ſunt à natura, vt poſſent ſe ipſa perficere, ſeu actuare (de creatis propriè loquimur) non viuentia autem per ſe non habent niſi quietem in ea perfectione, quam à generante recipiunt, niſi aliunde impediantur. Quia tamen optimè inſtituta ſunt, eam perfectionem accipiunt cum debita connexione ſuæ eſſentiæ, & proprietatum inter ſe, quæ tota autori talium rerum, ſeu generanti meritò tribuitur. Et ideo quotieſcunque huiuſmodi res ex accidente impediuntur ab ſtatu naturali, & poſteà, ablato impedimento, ad illum redeunt, talis reditus non cenſetur eſſe per propriam actionem, ſed per naturalem reſultantiam, & ideò non tam ipſis, quàm generanti tribuitur.

B

Difficultas de animantibus ſe loco mouentibus.

SEcunda difficultas circa eandem inductionem Ariſtotelis eſt de motu animalium ſe mouentium, nam in eis non videtur diſtingui agens à patiente. Quam difficultatem Ariſtoteles diſſoluit, dicens, [animal non ſe mouere per ſe primò,] id eſt, ita vt vnaquæque pars ſe ipſam moueat, ſed per vnam partem, ſcilicet integralē & organicam, mouere aliam, vt experientia ipſa videtur oſtendi: & ita diſtingui ibi agens à patiente, ſaltem ſecundum partes. Sed vrgetur difficultas, nam hic proceſſus inter partem mouentem, & motam, non procedit in infinitum, non eſt enim inter partes proportionales, ſed æquales, ſeu alicuius certę magnitudinis, neque ille proceſſus in cauſis per ſe ordinatis locum habet: ſiſtendum eſt ergo in aliqua prima parte mouēte: illa autem nō pōt mouere niſi mota, id enim C de omnibus motoribus corporeis docet ipſe Ariſtoteles ſeptimo Phyſicorum, capitulo primo, textu tertio, & maximè verum habet in corpore mouente aliud quaſi impellēdo, quomodo pars vna animalis videtur aliam mouere. Sumo ergo primam partem mouentem in animali, & inquiro, à qua illa moueatur: non ab alia, cum illa ſit primo mouens in illo ordine: ergo à ſe. Neque enim eſt aliud principium, in quod reducatur; nam ille motus tribui non poteſt generanti, cū vitalis ſit, & non fit per naturalem dimanationē, ſed ex appetitu animalis. Nec ſatisfaciet, qui reſpondeat, motum illius partis eſſe ab anima vt informante partem illam, recipi autem in eadem parte ratione materiæ, quia, vt ſupra obijciebam, hoc modo dici poſſet quodlibet corpus mouere ſe ipſum ratione formæ, & moueri ratione materiæ. XXIX.

Eadem difficultas eſt de motu cordis, qui perpetuus eſt, dum animalis vita durat, eſtque inter duos terminos, & ex pulſu tractuque componitur. Vnde, licèt eo modo ſemper duret, nō tamē XXX.

eſt perfectè continuus, nam inter dilatationē, & contractionem aliqua quies neceſſario intercedit. Huius ergo motus nulla eſt alia cauſa efficiens, prÿter cor ipſum, quod cum homogeneum ſit, non poteſt diſtingui in partem per ſe mouentem, & per ſe motam, ſed totum per ſe primò ſe mouet. Nec poteſt motus ille attribui generanti propter eaſdem rationes nuper tactas, ſcilicet, quia eſt motus vitalis, & in eo conſiſtit perfectio viuentis, aliàs motus augmentationis deberet etiam tribui generanti.

XXXI. *Quæ ſit potentia loco motiua animalis.* Ad priorem difficultatem, ſi verū eſſet, vt nōnulli exiſtimant, virtutem actiuam motus animalis non eſſe aliam ab appetitu, qui immediatè actu ſuo excitat neruū, qui eſt prima pars, quę mouet alias, ſic facilis eſſet reſponſio; nam appetitus, ſi eſt ſenſitiuus, eſt in corde, ſi rationalis, in anima ipſa: & per actum ſuum formaliter immanentem, & virtualiter tranſeuntem, mouet primam partem animalis: & ita diſtinguitur ibi agens à patiente, quia vel appetitus eſt in diſtincta parte animalis: vel certè ſe habet vt motor quidam ſeparatus. Veruntamen hæc reſponſio ſupponit falſam ſnīam, nam reuera virtus motiua animalis, prout actiua eſt, diſtincta eſt ab appetitu, vt probatur latius in ſcientia de aīa. Sunt verò, qui exiſtiment hanc potentiam motiuā vel eſſe animam ipſam ſecūdum ſubſtantiam ſuam, vel certè eſſe in ſola illa: qui conſequenter aiunt ſolam animam vt informantem neruum, mouere illum per ſe ipſam, ſeu per potentiam, quæ eſt in ipſa, & per neruum vt per inſtrumentum mouere proximam partem, &c. Et ad obiectionem ſuperius factam reſpondebi poterit, iuxta hanc ſnīam, cōcedendo in illa prima parte motus animalis, ſeu in neruo non diſtingui partem integrantem per ſe mouentem, & per ſe motam; ſed ſolum partem eſſentialem. Neque id eſſe incōueniens, quia ibi anima, eo quod in ſe habeat totā mouēdi virtutem, ſe gerit ac ſi eſſet mouēs quod, & ſeparatum. Et ita hoc non repugnat intentioni Ariſtotelis. Imò dici poſſet ſatis eſſe, ꝙ nullū mobile corporeum integrum, & totale ſe ipſum per ſe primò moueat, quanuis ſecundum aliquā partem inchoantem motum illam moueat ſine alio inſtrumento, ſed ſolum ratione ſuæ formæ, ſicut infra dicemus de motu cordis. Quo ſenſu poſſet probabiliter defendi hæc reſpōſio, etiamſi potentia motiua quæ eſt in neruo, non ſit in ſola anima, ſed in ipſa parte vt compoſita ex corpore & anima: quod videtur probabilius, præſertim in brutis animalibus.

Toletus lib. 3 de anim. c. 4. q. 2.

XXXII. Vlterius verò addere poſſumus, primum inſtrumentum motus animalis eſſe muſculos, qui ex neruis & quibuſdam ligamentis, & carne cōpacti ſunt, vt Galenus latius explicat 12. de vſu partium c. 3. Hoc autem inſtrumentum non ita mouetur à ſe, quin alia concurrant ad eius motum, ratione quorum dici poſſit ab alio moueri. Nam in primis non poteſt ipſum inchoare motum, quin alia pars animalis immota maneat, cui ipſum innitatur: in omni enim animalis motu experientia ipſa conſtat non poſſe fieri motū vnius partis, niſi quieſcente alia: illa ergo pars quieſcens etiam pertinet ad inſtrumentum motus, & dicitur mouens per ſe immotum; & ita ratione illius diſtinguitur mouens à prima parte

Galenus.

A animalis mota ſimul & mouente: quod notauit Albert. lib. 3. de anim. tract. 4. cap. 8. Addere item poſſumus ex D. Tho. Commentatore. & alijs 3. de Anim. cap. 10. etiam cor eſſe aliquo modo fundamentum huius motus, tum quia nerui ab ipſo fluunt, tum maximè, quia concurrit medijs ſpiritibus animalibus, ad mouendum muſculum, nam conſtat etiam experientia hanc virtutē motiuam ſine ſpiritibus exerceri non poſſe: quos ſpiritus cor aut cerebrum (iuxta varias philoſophorum ſententias) mittit ad eam partem, qua inchoandus eſt motus: ergo veriſimile eſt illos ſpiritus deſeruire etiam aliquo modo vt inſtrumenta motus: ipſi autem ſpiritus mouentur impulſi ſeu agitati ex efficacia alicuius virtutis exiſtentis in corde, vel cerebro, quæ ipſa immota manens impellit ſpiritus, intercedente appetitu. Sicut virtus expulſiua excrementorum naturaliter expellit immota manens. Nec neceſſe eſt, vt omne corpus moueat actu motum, ſed ſatis eſt, quod aliàs ſit mobile, vel certè, quod moueatur per accidens ad motum totius, ſed de illo axio-

B mate iterum infra dicetur.

XXXIII *Vide Zimaram Theorem 94. & Themiſtiū 1 de anima in Paraphra c 17 Qualis ſit motus cordis, explicatur.* Ad poſteriorem partem difficultatis, quia motus cordis cum naturalis ſit, ex contrarijs componi videtur (nam conſiſtit in continuo acceſſu, & receſſu inter eoſdem terminos, non in modum circulationis, ſed per dilatationem, & conſtrictionem) ideo Philoſophis omnibus admirabilis ille motus viſus eſt. Vnde quidam dixerunt non eſſe à natura particulari & intrinſeca, ſed ab vniuerſali natura, & extrinſeco motore. Quam ſententiam ridiculam appellat Diuus Thomas opuſculo 15. Et meritò, quia finis illius motus non eſt aliquid pertinens ad vniuerſalem naturam, ſed ad particularem ipſius animalis, nimirum refrigeratio, & moderatio caloris vitalis ipſius cordis, medio aere per reſpirationem attracto: & ideo eſt abſolutè neceſſarius ad vitæ conſeruationem, non eſt ergo ex natura vniuerſali, ſed ex particulari ipſius aīalis: ergo oportet vt in ipſa natura animalis ſit propriū principium illius motus, quia ea quę ſunt ab intrinſeco neceſſaria, & perpetua, in ipſamet na-

C tura debent habere internum principium.

XXXIIII. Ait igitur D. Thomas in citato opuſculo, illum motum effectiuè prouenire ab ipſa anima, quatenus eſt naturalis forma corporis. Quia verò ſtatim occurrebat obiectio ſuprà tacta, quòd hoc non ſatis eſt, vt diſtinguatur in partem mouentem & motā ad ſenſum Ariſtotelis: ex quo ſequitur, totum cor ſe per ſe primò mouere; addit D Tho. motum illum tribuendum eſſe generanti: quia ad modum propriæ paſſionis ex ipſa forma naturaliter reſultat, quam ſententiam Capreol. & Ferrarienſis ſuprà ſequuntur. Quod ſanè difficultatem non paruam habet: primò in explicando, quo modo ab vna, & eadem facultate naturaliter agente poſſit tam varius motus reſultare, quia virtus naturaliter agens eſt determinata ad vnum; dilatatio autem & contractio, ſeu acceſſus, & receſſus ab eodem termino, ſunt contrarij motus. Neque enim eſt ſimile de motibus animalium, qui etiam naturales dici poſſunt, quatenus quadam naturę neceſſitate fiunt; illi enim proficiſcuntur ab appetitu, qui cognitionem ſequitur, & variari poteſt iuxta va-

rias apprehenſiones, quæ etiam variantur iuxta varias applicationes obiectorum: motus autem cordis nõ procedit ab appetitu, ſed ex mera proprietate naturali. Neq; etiam videtur ſimile, qđ D.Thom. adducit de motu circulari cęli, in quo includitur acceſſus & receſſus ſm diuerſas partes ad aliquem partialem terminum; tum quia in motu circulari illud reperitur ſine vlla contrarietate motuum, & cum vera continuitate partium motus: hic autem videtur eſſe vera contrarietas inter parte huius motus, vnde vera quies inter eas intercedit. Tum etiam, quia ille motus circularis non eſt ab interno principio actiuo, ſed ab extrinſeco motore. Hæc verò diffi cultas, æquè procedit, ſiue dicamus illum motũ fieri à generante per reſultantiam naturalem, ſiue ab ipſo animali per propriã actionem, nam ſemper fit à facultate naturaliter agente. Et ideò nihil aliud dicendum occurrit, niſi ſenſitiuam animam, eò quòd nobilior forma ſit, habere poſſe facultates naturales quę in modo operandi ſuperent inferiores formas: huiuſmodi autem eſt hæc facultas motiua, quę eſt in corde: & ideò nõ omnino determinatur ad vnũ, niſi intrà ſuam quaſi ſphæram, id eſt, intrà illos terminos, ad quos per dilatationem accedit, recedit autem per contractionem. Ex quibus partibus componitur integer motus qui phyſicè vnus eſt, quanuis non ſit mathematicè continuus.

XXXV. Hoc tamen ſuppoſito, difficile eſt motum illum tribuere generanti. Primò, quia eſt actus vitalis: actus autem vitę eſt à principio intrinſeco, vnde non debet reduci in extrinſecum. Fortaſſe non deſit, qui neget motum illum eſſe vitalem, qui non fit per appetitum, & cognitionem. Hoc tamen improbabile eſt, & cõtra omnes Philoſophos: licèt.n. dubitêt, an ille motus ſit ab anima vt vegetatiua, vel ſenſitiua, vt latè Zimara Theorem. 12. tamen omnes cõueniunt eſſe ab anima vt anima eſt, cum ſit quaſi fundamentum vitæ. Quintò, abſurdum videtur, meam reſpirationẽ tribuere generanti, & dicere, quòd ego non reſpiro, at reſpiratio etiam eſt actio naturalis, quæ fit ſine interuentu appetitus, imò ex ipſo motu cordis, & pulmonis fit. Tertiò, vix poteſt reddi ratio, cur etiam nutritio non tribuatur generanti, nam etiam eſt merè naturalis, & incipit extrinſecè tantum ab inſtanti generationis, & perpetuò durat ex ſe, & vt nutritio eſt (ſecus vt augmentatio) non tendit in aliquam perfectionem debitam ex vi generationis, ſed conſeruandam vitam reparando quod perditur. Sic ergo motus ille cordis incipit extrinſecè ab inſtanti generationis, & ſemper durat de ſe, & non tendit ad aliquem locum debitum animali, ſeu cordi ex vi generationis, ſed fit ab ipſo viuente ad conſeruationem vitæ, cui motus ille deſeruit, ſaltem vt cauſa per accidens, vel ad remouendum & expellendum aliqua corrumpentia, vel ad attrahendum aliquid refrigerans. Et ideò non exiſtimo inconueniens hunc motum attribuere ipſi animali, & aſſerere, ſecundùm eãdem partem integralem mouere & moueri: ſatiſq; eſſe, ꝙ ratio agendi & recipiendi ſint diuerſæ: Ariſtoteles enim ſolum de motu totius animalis dixit, fieri per motionem vnius partis in aliam. Iuxta quam reſponſionem conſequenter fatendum eſt, non oportere [agens & patiens vt quod] diA ſtingui in hoc motu phyſico, eò quòd vitalis, & tantum partialis ſit: quod nullum eſt inconueniens, vt magis ex tertia aſſertione patebit inferius: & videtur eſſe ſatis conſentaneum menti Ariſtotelis lib. de communi animalium motu, in fine.

Difficultas de motore cœli.

Tertia difficultas eſt, quia Ariſtoteles ſolum facit inductionem in ſublunaribus corporibus: omittit autem cœleſtia, vel potius ex illis ad hæc argumentum facit: non videtur autem efficax, ſaltem ad inferendum cœlum moueri ab alio motore vt quod, ſed ad ſummum ab alio vt quo, id eſt à propria forma. Quid enim, ſi quis dicat formam cęli eſſe quoddam ſpeciale genus animæ, ad quam talis motus naturali neceſſitate conſequitur, non per vnam partem integrantem in aliam, ſed in qualibet parte per ſe ipſam, mediante ſola forma, & facultate naturali, ſicut paulò antea dicebamus de motu cordis? Reſpondetur, verum eſſe, Ariſtotelem non aſſumpſiſſe in ſua inductione corpora cœleſtia, ſed ex inferioribus, quæ nobis ſunt nota, argumentari ad B ſuperiora, quæ minus nota ſunt. Erit autem efficaciſſimum argumentum, ſi ſupponamus motum illum non eſſe ita naturalem illis corporibus ſecundum proprias & particulares naturas, ſicut eſt motus cordis, aut grauium & leuium: quia ille motus neq; ordinatur ad conſeruationem vel perfectionem aliquam illorum corporum, neq; ad aliquem locum naturaliter eis debitum. Quo diſcurſu vtitur D. Tho. 3. cont. Gent. c. 23. art. 4. vt probet, motum cœli non eſſe ab intrinſeca forma. Tunc enim motus à forma naturaliter manat, cum locus comparatus per talẽ motum debetur mobili ratione ſuæ formæ: vt patet in omnibus corporibus naturalibus: locus autem, quem cœlum acquirit per motum circularem, non eſt ei debitus ratione formæ, quia nihil ad perfectionem vel inclinationem formæ eius refert habere potius hoc vbi, quàm aliud, ſcilicet in ordine ad diuerſas partes ſuas, verbi C gratia, habere Solem in hoc hemiſphærio potius, quàm in alio. Accedit dici non poſſe, cœli formam ob ſolum motum localem eſſe animã, vt in ſuperioribus tactum eſt, & inferius etiam dicetur, tractando de Intelligentijs creatis. Vnde, etiam ſi quis contendat illum motum ita eſſe naturalem cœlo, ſicut ſunt alij motus corporum naturalium, nihilominus debet illum motum reducere in autorem cęli, tanquam in eũ qui impetum impreſſit ad illum motum; ſicut grauia & leuia dicuntur moueri à generante. Quòd ſi quis negaret, cœlum habere autorem, ſed ex ſe eſſe, & habere inclinationem & facultatem naturalem ad illum motum, talis error confutandus eſſet alijs Metaphyſicæ principijs, nam ex ſolo motu phyſico id fieri non poteſt, vt infrà latius dicemus: quanquam per ſe incredibile ſit, rem quæ indiget motu, vel ad ſuam perfectionem, vel etiam ad ſuam actionem, habere ex ſe eſſe abſque alterius communicatione, ſeu productione.

XXXVI. Reſolutio.

XXXVII. Ex difficul. Ex his ergo ſatis videtur inductione conſtare omnem motũ localem corporalẽ ac phyſicum

tatibus præmiſſis côcluſio elicitur, & ratione probatur. requireret motorem ſeu efficientem cauſam diſtinctam à moto. Ratio autem huius neceſſitatis primò reddi poteſt ex illo principio Ariſtotelis, quòd [nihil poteſt ſimul eſſe in potentia, & in actu.] Quod tamen limitandum eſt, & accômodandum eo modo quo diximus de motu alterationis. Quanquam reuera adhuc minorem vim habere poſſit in motu locali: eò q. localis motus, aut terminus eius, per ſe loquendo, non ſit principium, ſeu virtus, aut actus à quo procedit ſimilis motus, ſed facultas aliqua motiua ſuperioris rationis ab ipſo motu. Eſſet autem efficax illud principium in corporibus, ſi verum eſſet aliud axioma ſatis receptum, & Ariſtoteli tributum, quod [corpus non mouet localiter niſi motum ei localiter:] nam ſiue ille motus requiratur vt ratio mouendi, ſiue vt conditio, iam ſupponitur, corpus debere eſſe actu motum, vt mouere poſſit. Et inde optimè infertur non poſſe eſſe mobile à ſe, quia non poteſt ſimul eſſe in actu & in potentia. Veruntamen illud axioma non eſt receptum ab omnibus, & videtur nonnullas inſtantias pati: nā magnes immotus manens attrahit ferrum, &c. *Vide ximaram Theorem 94.* Sed dicendum eſt dupliciter poſſe vnū corpus mouere aliud. Primò, per ſe & immediatè, nihil aliud imprimédo præter motum: & tunc reuera nunquam mouet niſi motum localiter. Secundò contingit moueri localiter, præuia alteratione, & hoc modo magnes attrahit ferrum: & tunc quidem contingit vnum corpus manens immotū, mouere aliud. Tunc verò ſaltem ob eam rationem, quòd ille motus fit media alteratione, neceſſarium erit motorem à mobili diſtingui: & ita ratio facta erit efficax in motu locali, vel immediatè ratione ſui (vt ſic dicam) vel mediatè, ratione alterationis, ſi mediante illa fit.

XXXVIII. *Alia Ariſtotelis ratio examinatur.* Aliam verò rationem adduxit Ariſt. 7. Phyſic. text. 2. vt probet, corpus non poſſe à ſe per ſe primò localiter moueri: quæ in ſumma hæc eſt. [Omne quod mouetur, eſt diuiſibile in partes: ergo non poteſt ſe per ſe primò mouere.] Probatur conſequentia, quia quod mouet ſe per ſe primò, non quieſcit, ex eo quod aliud quieſcat, aut mouere deſinat, nam cum ſe moueat, non pendet ab alio in ſuo motu. At verò, cum mobile habet partes, quieſcente parte eius, vel quieſcit totum, & ſic non mouebatur per ſe primò, ſed ab ea parte, quia quieſcente, moueri deſinit: vel adhuc mouetur; ſic etiam ſequitur non ſe mouere per ſe primò, ſed ab ea parte à qua moueri dicitur, quieſcente alia. De qua ratione multa ſcripta ſunt ab expoſitoribus, multiq; illam exiſtimant eſſe demonſtrationem, vt Alexan. Simplicius, Auerroes, D. Thom qui differunt. *Alexand Simplicius. Comment. D. Tho.* Nam Auerroes putat eſſe demonſtrationem à poſteriori tantum: D. Tho. autem vult eſſe à priori, ſignificans diuiſibilitatem mobilis eſſe cauſam ob quam non poſſit moueri per ſe primò. Alijs autem videtur ſophiſtica ratio & inefficax.

XXXIX. Et ſanè videtur eſſe æquiuocatio in termino illo [per ſe primò.] Duobus. n. modis intelligi poteſt aliquid moueri per ſe primò. Vnus eſt, quod motus totius mobilis ita conueniat toti, vt à nullo alio pendeat, etiam à partibus. Et hoc ſenſu rectè probat ratio non poſſe corpus mouere ſe per ſe primò. Sed hoc nil refert ad concludendum, neceſſariam eſſe diſtinctionem inter motorem, & mobile: quia illa dependentia totius à partibus poteſt eſſe tantum materialis, & non effectiua, niſi fortè reſpectiuè, id eſt, in quantum vnaquæq; pars mouet ſe ipſam, vt ſtatim declarabitur. Alio ergo modo dici poteſt aliquid mouere ſe per ſe primò, quia ſecundū omnem ſuam partem mouet, & mouetur, ita vt nulla pars moueat aliam, neq; totum vt ſic, ſed vnaquæque moueat ſe ipſam, & ita partialiter concurrat ad motum totius, qui ex motibus & motionibus omnium partium conſurgat. Et quidem, ſi aliquid ſe moueat hoc modo, propriiſſimè dicetur ita ſe mouere per ſe primò, vt in eo non diſtinguatur mouens à mobili. Quod autem non poſſit aliquod corpus ita ſe mouere, non poteſt efficaciter concludi prædicta ratione, etiamſi vtrumque illius membrum concedatur. Primò enim fieri poteſt, vt, quieſcente parte, totum omnino quieſcat ſecundum omnem ſuam partem: non quia totum à ſola vna parte moueretur, ſed quia dum vna pars deſinit ſe mouere & quieſcere, reſiſtit alteri, & impedit illam ne ſe moueat: quod non ſolum in diuerſis partibus, ſed etiam in diuerſis mobilibus videre licet: nam ſi duo lapides deorſum moueantur, vnus poſt alium, ſi prior detineatur, impediret etiam alium, ne deſcēdat, non quia illum ante moueret, ſed quia reſiſtit motioni, qua ipſe ſe mouebat. Deinde fieri poteſt, vt quieſcente parte, non quieſcat totum ſecundum omnem ſuam partem, ſed tantum ſecundum illam, quæ quieſcere dicitur, ſecundum alias vero adhuc moueatur, vt cum, quieſcente radice arboris, reliquæ partes agitantur. Et ex hoc etiam non ſequitur, quod totum prius moueretur à ſola illa parte, quæ adhuc ſe mouet, ſed ſolum ſequitur, illam concurriſſe ad integrum motum totius ſimul cum alijs partibus.

Vnde illud axioma; [Quod mouet ſe per ſe primò, non quieſcit ad quietem alterius,] duplici diſtinctione limitandum eſt. Per ſe enim verū eſt, non quieſcere vnum mobile, quieſcente alio à quo non mouebatur: per accidens autem, & quia ponitur impedimentū, fieri poteſt vt quieſcat. Rurſus, ſi illud aliud quod quieſcit, non ſit omnino extrinſecum, ſed pars mouentis & mobilis, rectè fieri poteſt, vt, quieſcente illo, deſinat moueri totum per ſe primò, id eſt, non ſecūdum omnem ſuam partem, non quia totum non ſe moueret per ſe primò, ſed quia mouebatur partialiter ab illa parte: hæc enim duo inter ſe non pugnāt, vt per ſe manifeſtum eſt. Quòd ergo totum vt totum à partibus pendeat, non obſtat, quò minus motus totius per ſe primò proueniat ab eodem toto. Et declaratur apertè, nam alias eodem modo probaretur non poſſe corpus per ſe primò moueri ab alio, quod eſt apertè falſum: nam cœlum per ſe primò mouetur ab Intelligētia, & terra per ſe primò mouetur, cum fertur deorſum, licet à generāte. Et ſequela patet, nam in his etiam verum habet, quòd ſi pars cœli quieſceret, totum quieſceret, vel ſaltem non per ſe primò moueretur ſicut antea: quia motus per ſe primò totius pendet à motu partis materialiter, vt à parte integrante. Sicut è contrario tota terra per ſe primò quieſcit in centro, & tamen ſi pars deſineret quieſcere, totum iam non per ſe primò quieſceret, non quia totum quieſceret

XL. *Explicatur Ariſtotelicū axioma.*

fieret effectiuè à parte, ſed quia quies totius con ſurgebat quaſi materialiter ex quiete partis. Et dum tota aqua eſt frigida, per ſe primò dici poteſt tota frigeſcere, & tamen ſi pars incipiat cale fieri, iam non tota eſt per ſe primò frigida, ſicut antea, non quia totum actiuè frigeſceret à parte, ſed quia frigiditas vt conueniens per ſe primò toti, conſurgebat quaſi materialiter ex frigiditate partium. Ex dependentia ergo motus totius vt per ſe primò moti, vel mouentis à motu vel motione ſingularum partium, nõ poteſt concludi totum moueri à parte niſi partialiter, & (vt ſic dicam) reſpectiuè, id eſt quatenus vnaquæque pars ſe ipſam mouet: quæ dependentia non tollit quò minus idem ſe ipſum moueat. Vnde non video, quo modo illo diſcurſu dictum axioma demonſtretur. Aliæ ergo probationes adductæ probabiliores ſunt.

Tertia aſſertio de motu ſpiritualium rerum.

XLI. Dico tertiò. Cauſa efficiens per motum vel actionem aliquo modo tranſeuntem, in re B ſpirituali non ſemper diſtinguitur in re à cauſa materiali ſeu recipiente motum, niſi ad ſummum, quantum ad rationem agendi & recipiendi. Hæc concluſio præcipuè ponitur propter motum localem Angelorum, quem voco aliquo modo tranſeuntem, quia, quantum eſt ex ratione talis motus, fieri poteſt ab vno agẽte in aliud ſuppoſitum: & quia reuera per ſe non eſt actus immanens in potentia, per quam proximè efficitur. Hoc ergo motu certum eſt Angelum, Intelligentiam, vel animam ſeparatam poſſe ſe ipſam mouere, efficiendo in ſe motum: nam, vt infrà ſuo loco attingemus, motus quo ſubſtãtia ſpiritualis mouetur, non eſt in alia re diſtincta, ſed in ipſamet ſubſtantia quæ mouetur. Et eſt ferè ex terminis euidens, quia res non dicitur moueri per denominationem extrinſecam, ſed per veram mutationem realem, quę aliquam efficientem cauſam neceſſariò habere debet, & non aliam niſi ipſammet ſubſtantiam ſpiritualem motam, quando ipſa ſe mouet. Tunc ergo C non poteſt cauſa efficiens à recipiente diſtingui ſuppoſito, quia ſupponimus, idem ſuppoſitum ſe mouere: neque etiam poteſt diſtingui in partem per ſe mouentem & motam, quia non habet partes: ergo ad ſummum diſtingui poteſt ratio efficiendi à ratione recipiendi motum, vel terminum eius. In quo etiam variæ ſunt opiniones: ſuppono tamen vt probabilius, motum illum immediatè recipi in ſubſtantia Angeli, nam ſicut corpus per quantitatem eſt præſens loco, ita Angelus immediatè per ſubſtantiam ſuam: non enim habet quantitatem, neque in eo fingi poteſt aliud accidens, quo mediante ſit capax præſentiæ localis. Loquor autem de proximo, & immediato ſubiecto illius præſentiæ, quidquid ſit, an ad illam actionem requiratur aliqua actio vel contactus virtutis reſpectu corporis: id enim ad præſens non refert, nam id quod fit in Angelo per motum localem, non eſt actio in corpus, ſed eſt realis preſentia eius: hæc autem immediatè afficit ſubſtantiam Angeli: eadem ergo ſubſtantia eſt ratio recipiendi talem motum, quia in eodem proximo ſubie-

Spiritus ſe ipſũ poteſt loco mouere.

A cto ſunt motus & formalis terminus eius.

De ratione autem efficiendi illum motum variæ ſunt opiniones, nam quidam ponunt fieri immediatè per voluntatem: vnde ſupponendo, vt nos ſupponimus, voluntatem eſſe rem diſtinctam à ſubſtantia, fit, rationẽ proximam efficiendi illum motum eſſe diſtinctam in re à ratione recipiendi. Qui autem negant potentiam voluntatis diſtingui in rẽ à ſubſtãtia, fortaſſe dicerent actualem volitionem ſe mouendi eſſe proximã rationem efficiendi illum motum, & illam eſſe à ſubſtantia diſtinctam. Alij autem non exiſtimant voluntatem aut volitionem eſſe principiũ proximum ac per ſe efficiendi motum illum, ſed eſſe peculiarem virtutem motiuam, volitionem autem eſſe applicationem ſeu imperium illius virtutis motiuæ, quæ, ſicut in nobis, & alijs animalibus diſtinguitur ab appetitu, ita in Angelis à voluntate. Illam autem virtutem aliqui exiſtimant non eſſe in re diſtinctã à ſubſtantia. Iuxta quorum opinionem etiam ratio agendi, & recipiendi hunc motum non diſtinguuntur in re, ſed ratione tantum. Nos autem probabilius exiſtimamus virtutem illam motiuam, etiam ſi credatur in re diſtincta à voluntate, eſſe etiam in re diſtinctam à ſubſtantia Angeli: ex generali principio ſuprà poſito, quòd proxima facultas ad actionem accidentalem in creatura, eſt accidẽs à ſubſtantia diſtinctum: & ita concludimus, proximum principium quo efficiendi motum illũ eſſe in re diſtinctum à ſubiecto in quo recipitur. Et ratio eſt, quia hoc principiũ eſt potentia merè actiua, quæ non agit niſi in præſuppoſito ſubiecto: ergo requirit in illo potentiam paſſiuam à ſe diſtinctam. Et hoc confirmat definitio illa Ariſtotelis 9. Metaphyſ. dicentis, [Potentiã actiuã eſſe principium tranſmutandi aliud inquantum aliud:] de qua paulò inferius plura dicemus.

XLII. Quod ſit principium proximum motus localis in ſpiritibus.

Neque contra hanc cõcluſionem obſtat principium illud Ariſtotelis: [Omne quod mouetur, ab alio mouetur:] nec rationes quibus ab ipſo confirmatur, nam, vt ſuprà notaui, Ariſtoteles locutus eſt de motu phyſico & materiali, hic autem motus Intelligentiarum non eſt huiuſmodi, & ſatis dubia res eſt, an Ariſtoteles illum motum cognouerit, vel potius exiſtimauerit Intelligentias eſſe omnino immobiles. Vnde inductio eius Intelligentias non comprehendit, vt per ſe conſtat. Neque etiam illa ratio, quæ ſupponit mobile eſſe diuiſibile in partes. Ratio autem alia, quòd nõ poſſit res ſimul eſſe in potentia & in actu, optimè hic diſſoluitur per diſtinctionẽ de actu virtuali & potentia formali: & ad ſummum probat diſtinctionem principij quo agendi à ſubiecto recipiente. Angelus enim exiſtens in cœlo eſt in potentia formali vt ſit in terra: actu tamẽ habet virtutẽ qua poſſit ſe mouere, & facere præſentem terræ. Neque hic habent locũ limitationes ſuprà poſitæ, cũ quibus diximus illud principium eſſe verum ẽt de actu virtuali; nam vna limitatio erat vt intelligeretur reſpectu motus phyſici: hic autem motus de quo agimus, nõ eſt phyſicus. Alia verò, ſ. quòd oporteat rem eſſe in præternaturali ſtatu, hic non eſt neceſſaria, quia in hoc ſuperant res uiuentes eas quæ non viuunt, quod poſſunt ſe mouere etiam quando in ſuo naturali ſtatu exiſtunt: & ideo in XLIII.

eodem poſſunt habere actum uirtualem ſimul cum potentia formali ad aliquem motum.

XLIIII. Rerũ in intrinſeco localiter ſe mouẽtium tres ordines.

Vnde ex diſcurſu hactenus facto licet colligere tres ordines rerum ſe mouentium localiter aliquo modo à principio intrinſeco. Primus eſt earum quæ ſolum ita mouentur quando ſunt in præternaturali ſtatu, & in his licèt principium motus in eis ſit, non tamẽ ut earum proprium, ſed ut inſtrumentum ſeu uirtus alterius: & huiuſmodi ſunt res inanimatæ. Aliæ uero ſunt res quæ propriè ſe mouent à principio intrinſeco ut ſibi proprio, nõ tamen perfectè, & per ſe primò, ſed per vnam partem mouendo aliam, & ita quaſi per accidens mouendo totum; & ad ſummum poſſunt vnam ſui partem per ſe primò mouere, illam ſcilicet quæ eſt velut fundamentum motus aliarum. Et huiuſmodi ſunt viuentia corporea. In tertio verò, & ſuperiori ordine ſunt res quæ non ſolum ſe mouent per intrinſecum principium vt proprium, ſed etiã ſe per ſe primò mouent ſcdm ſe totas, quia non habent partes, & ideò in eis principia agendi & recipiendi, vt qđ diſtingui non poſſunt, ſed ad ſummum principia quibus. Eſtque hoc conſentaneum perfectioni harum rerum, quia inter creaturas viuentes perfectiſſimum gradum poſſident.

Quarta aſſertio de actionibus immanentibus.

XLV. Dico quartò. In cauſa efficiente actum immanentem non ſolum non diſtinguuntur ſemper principia vt quod agendi, & recipiendi, verum potius non ſemper neceſſe eſt in re diſtingui principia vt quo, licèt ſæpe ita accidat. Prima pars huius aſſertionis eſt manifeſta, ſequiturque ex ipſa ratione actionis immanẽtis: recipitur enim in ipſo operante, & ideò neceſſe non eſt vt ſuppoſitum agens diſtinctum ſirà recipiente, neque etiam vt ſecundum diuerſas partes agat & recipiat. Tum quia ſæpe non habet partes; tum etiam quia hæc actio in eadem potentia recipitur à qua elicitur, & ideò etiam in ſuppoſito habente partes ſit, & recipitur in eadem parte. Atque hinc reddi poteſt ratio in generali ſecundæ partis concluſionis, nam cum actio immanens non ſolum in eodem ſuppoſito, ſed etiam in eadem potẽtia eliciente maneat, C nil vetat, quò minus etiam in proximo principio quo, agente & recipiente illam, non inueniatur in re diſtinctio.

XLVI. Vt autem hæc pars & tota concluſio declaretur amplius, & probetur, oportebit magis in particulari has actionis immanentes diſtinguere, & quomodò in ſingulis aſſertio locum habet, declarare. Omnes igitur hæ actiones aut ad cognitionem pertinent aut ad appetitum: & eſſe poſſunt vel in parte rationali, vel in ſenſitiua. Rurſus in omnibus illis conſiderari poteſt vel principium quo principale ſeu ſubſtantiale, vel proximum ſeu accidentale. In his ergo actionibus quatenus ſunt in parte ſenſitiua facilè diſtingui poteſt principium quo principale agendi & recipiendi: nam illud eſt anima, vt ex definitione animæ manifeſtum eſt: hoc verò eſt corpus. Nam iuxta veram doctrinam, hæ operationes ſenſitiuæ, cùm materiales ſint, recipiuntur in corpore, vel in toto compoſito ratione materiæ. Prout verò hæ operationes reperiuntur in parte intellectuali, non diſtinguitur in eis principale principium agendi & recipiendi, niſi tantum ratione, nam vtrumque munus exercet eadẽ ſubſtantia ſimplex Angeli vel animæ. Quod .n. quidam aiunt, in ipſamet ſubſtantia diſtingui illa duo, quia agit per eſſe tanquã per actũ, & recipit per eſſentiam tãquam per potentiam: & falſo ſupponit diſtinctionem in re inter eſſe & eſſentiam actualem; &, illa etiam ad miſſa, non conſequenter dr; nam ſuppoſita illa opinione, eſſe non eſt ratio agendi, ſed eſt conditio ſine qua eſſentia non ageret: ſimiliter aũt eſt conditio, ſine qua eſſentia non reciperet operationem: ipſa autem eſſentia exiſtens ſeu habens talem conditionem, eſt principium agendi, & recipiendi talem operationem. Vnde in anima Chriſti, etiãſi, iuxta illam ſententiam, non habet eſſe exiſtentiæ creatum, nihilominus principium principale eliciendi intellectionem creatam non eſt ipſum eſſe increatum, ſed ſubſtantia ipſius animæ ſecundum proprium eſſe eſſentiæ.

XLVII. In cognoſcitiuis operationibus an ratio agendi a recipiẽdi diſtincta.

At vero in principio proximo, & accidentali alia ratio eſſe videtur de actionibus cognoſcendi, quàm de actionibus appetendi tam in rationali parte, quàm in ſenſitiua. Nam in actionibus cognoſcendi, ſemper aut ferè ſemper diſtinguitur proximum principium agendi, à principio proximo recipiendi. Ratio eſt, quia ad efficiendam hanc actionem præter facultatem vitalem requiritur ſpecies, ſupplens vicem obiecti, & loco illius concurrens ad actum. Et ita principium agendi eſt potentia vt informata ſpecie, principium autem recipiendi eſt ſola potentia, quia obiectum ſeu ſpecies eius non iuuat ad recipiendum, ſed ſolum ad agendum, quare diſtinguitur aliquo modo principium proximum agendi & recipiẽdi. Dico autem [aliquo modo,] quia non diſtinguuntur niſi vt includens, & inclutum: eſt enim improbabilis opinio eorum qui exiſtimant, totam rationem agendi eſſe ſpeciem, & potentiam eſſe ſolum rationem recipiendi, quam merito impugnat Scotus in ſecundo diſtinctione 3. quęſtione 8. immeritò tamen eam tribuit D. Thomæ, qui nullibi eam inſinuauit, eſtque valde improbabilis, quia actus vitæ neceſſario eſſe debet actiuè ab intrinſeca facultate vitali. Certum ergo eſt, eandem cognoſcitiuam potentiam, in qua proximè recipitur actus cognoſcendi, eſſe ſimul principium proximum efficiendi eundem actum: differt tamen, quia recipiẽdi eſt adęquatum principium proximum, non tamen agendi, ſed ſimul cum ſpecie iuxta probabiliorem doctrinam, de qua videri poteſt Capreolus in 2. diſtinctione 3. quæſtione ſecunda, & Scotus in primo diſtinctione 3. quæſtione 7. Aegid. & Ferrar. locis ſtatim citandis.

Intellectionẽ non ſolũ ſpecies, ſed intellectus & efficit.

Scotus. Capreol.

XLVIII. In intellectione qua ſe Angelus intelligit quæ diſtincta rõ agendi a recipiẽdi.

Solum afferri poteſt inſtantia de actu illo, quo Angelus ſe videt abſque iuuamine ſpeciei per ſuam ſubſtantiam, iuxta veriorem ſententiam, licèt alij aliter ſentiant, vt infrà videbimus tractando de Intelligentijs: intellectio ergo illa idem habet adæquatum principium agendi & recipiendi, nimirum ſubſtantiam & intellectum Angeli. Fortaſſe quis reſpondeat illum actum tribui generanti ſeu autori naturæ, eo quod merè naturalis ſit, & ad cõuenientem naturæ

Digitized by Google

tra ſtatum à primo inſtanti creationis ab intrinſeco neceſſarius. Sed hæc attributio in proprijs actibus vitalibus non videtur adeò extendenda, præſertim loquendo in rigore phyſico, quã moraliter facilius poteſt vſurpari, vt paulo poſt dicam. Itaq; non cenſeo inconueniens, illud admittere in his actibus ſi neceſſe ſit, vt in aſſertione ſignificaui, & ſtatim magis declarabitur. In illo tamen actu non eſt tam abſoluta neceſſitas, ſed aliqua diſtinctio in re intelligi poteſt inter principiũ proximum efficiendi, & recipiendi illum actum, nam cum ſubſtantia angeli ad alias intellectiones vno tantum modo concurrat, ſ. vt principium principale, ad illam concurrit dupliciter modo ſeu titulo, ſ. vt principale principium, & vt obiectum, ac veluti vltima forma ſui intellectus in eſſe intelligibili. Atque ita principium proximum illius actus non eſt ſola potentia intellectiua, ſed vt cõſtituta ſuo modo in actu primo per ſuam ſubſtantiam ſibi coniunctã in rõne obiecti intelligibilis actu. Potentia verò proximè receptiua, ac tota ratio recipiendi illũ actũ, eſt ſolus intellectus: neq; ſub hac ratione habet ſubſtantia maiorẽ concurſum ad illum actum, quàm ad alios. Ita ergo fit, vt etiam in eo actu adæquatum principium proximum agendi & recipiendi diſtinguantur, vt includens & incluſum.

XLIX. Obiecti cognitio an effectiue influat in volitionem.

De actionibus verò appetitus & voluntatis ſpecialis eſt difficultas, quia hæ potentiæ non indigent ſpeciebus, & ita videntur per ſuas ſolas entitates eſſe principia agendi & recipiendi ſuos actus. Propterea dicunt aliqui ad actus appetitus concurrere effectiuè cognitionẽ obiecti. Ita Soncinas 9. Metaphy. q. 10. 11. & 13. quod etiã multi Theologi tenent, vt latius traditur in 1. 2. Hæc tamen ſñia mihi non probatur; exiſtimo .n. notitiam obiecti ſolum concurrere ad actum appetitionis vt conditionẽ neceſſariam per modum applicationis obiecti: quia voluntas non mouetur niſi a bonitate obiecti. Quapropter, ſi motio illa vt eſt ab obiecto, non eſt effectiua, vt reuera non eſt, ſed finalis & metaphorica, quod ẽt Soncinas fatetur ſupra q. 12. & alij, vt eſt à cognitione non eſt cur ſit effectiua: quia præſentato obiecto bono nõ indiget appetitus extrinſeco agente vt feratur in illud, ſed ex naturali inclinatione ferri põt, ſeu potius aĩa, aut viuens per illã.

L. Finis appetitio an generanti tribuenda.

Alij dicunt appetitionem finis, quamuis à ſola voluntate fiat, eſſe tamen tribuendam generanti ſeu autori naturæ, appetitionem autem mediorum non fieri à voluntate ſola, ſed mediante appetitione finis, recipi autem in ſola voluntate. Atque hac ratione diſtingui in hoc actu principium agendi, & recipiendi. Nam vel ipſa principia interna diſtincta ſunt in re aliquo modo, vel certè ſi in ipſo agente proximo non diſtinguuntur, actio tribuitur extrinſeco agenti. Ita ſentiunt de intentione finis Thomiſtæ, Caietanus 1. 2. quæſt. 9. artic. 4. Ferra. 3. cont. Gent. cap. 89. vbi D. Thomas id ſignificat, & Capreol. in 2. diſ. 25. & ibidem Aegid. q. 5. Sed licèt hæc attributio ſecundum quandam moralem conſiderationẽ ſuſtineri poſſit, eò quòd homo non ita ſe mouet moraliter in intentione finis vt ſic, ſicut in conſultatione & electione mediorum, de quo aliàs, tamen quoad realem efficientiam non videtur probanda, neque negandum, quin homo ipſe ſit qui propria virtute, & non vt inſtrumentum al-

Caiet. Ferrar. Soncin. Capreol.

A terius efficit intentionem finis: maximè in actibus contentis intrà ordinem naturæ, quos voluntas propria virtute elicit cum ſolo concurſu generali: non ergo poteſt hæc actio magis tribui Deo quàm calefactio ignis. Præſertim quia non ſolum eſt actio vitalis, ſed etiam ſæpe eſt libera, vnde nullo modo fit per naturalem reſultantiam, neque eſt debita ſecundum illum connaturalem ſtatum quem res poſtulat in inſtanti ſuæ generationis.

LI. Scotus. Henric.

Quapropter meritò Scotus in 2. diſtin. 25. & Henricus quodlib. 9. q. 5. & alij negant illum actum eſſe tribuendum generanti. Idemque dicẽdum eſt de multis alijs ſimplicibus actibus, quos voluntas elicit ex ſe ſine alio priori actu, vt eſt deſiderium, aut complacentia, vel ſimplex amor alicuius boni cogniti. Accedit quòd diſcurſus ille non habet locum in appetitu ſenſitiuo, qui non operatur propter finem formaliter: vnde in eo non eſt electio propriè, quæ ex intentione finis, vt ex proxima ratione agendi, procedat, ſed omnes actus appetendi proximè procedunt ex ipſa naturali inclinatione talis appetitus: ergo vel dicendum eſt omnes actus huius appetitus tribui generanti, quod eſt ridiculum, vel certè B fatendum eſt eandem omnino potentiam per ſe ipſam eſſe principium proximum agendi & recipiendi talem actum. Atque ita concedunt Scotus, Henricus & alij ſupra citati, & latè Antonius Andr. 9. Metaph. quæſt. 1. Nec video quid incommodi inde ſequatur, vt propter illud vitãdum Soncinas, Iauellus, & alij tam ſcrupuloſè inquirant in omni potentia agente & recipiente aliquod comprincipium agendi, & non recipiendi, ideoque confugiant ad efficientiam notitiæ reſpectu amoris: quæ ſi alijs rationibus non oſtenditur neceſſaria, ob hanc cauſam immeritò aſſeritur. Nullum enim aliud incommodum ipſi afferunt, niſi quòd idem ſecundum idem, eſſet agens & patiens, & conſequenter ſecundum idem eſſet in potentia & in actu, quæ eſt implicatio contradictionis. Hoc verò inconueniens, ſi ſuperius dicta conſiderentur, & termini intelligantur, nullum eſt: nam eandem facultatem eſ- C ſe in actu primo & in potentia ad actum ſecundum immanentem, nulla eſt repugnantia, quia actus primus non includit formaliter ſecundũ, ſed virtutem ad eliciendum illum, quam poteſt habere eadem facultas quæ eſt potentia receptiua eiuſdem actus: eſtque hoc conſentaneum naturæ talis actus, cum ſit immanens: & hoc eſt q alij dicunt, eandem, ſ. facultatem eſſe poſſe ſimul in actu virtuali, & in potentia formali. Vnde ſicut eodem actu ſecundum rem conſtituitur res actu agens & recipiens: & ſicut eadem res eſt actio & paſſio ſecũdum diuerſas habitudines, ita eadem facultate ſecundum temporum ſuppoſitum conſtitui in rõne agentis & patientis in potentia: quare in hoc ſenſu non eſt inconueniens quòd idem ſecundũ idem conſtituatur agens & patiens, ſi cum proportione ſumantur, ſ. vtrumque in potentia, vel vtrumque in actu, & illud [ſecundum idem,] tantum reduplicet vel deſignet eandem rem, non uero eandem habitudinem, ſeu eandem rationem formalem conceptam, ac præciſam mentis operatione.

Ant. And.

Corol-

Corollaria ſuperioris doctrinæ, & formalis quæſtionis reſolutio.

LII. EX his quæ hactenus diximus, vt quæſtioni propoſitæ formaliter & vniuersè reſpondeamus, ſequitur primò non eſſe de ratione aut neceſſitate cauſæ agentis vt ſic, ꝙ diſtinguatur ſuppoſito à patiente. Hoc iam in principio ſuppoſitum eſt & probatum, & ex toto diſcurſu facto euidentius conſtat. Vnde, ſi in aliquibus neceſſaria eſt talis diſtinctio, id nō prouenit ex generali ratione cauſæ efficientis, ſed ex ſpeciali ratione talis cauſę. Vt, verbi gratia, in efficientia per ſubſtantialem generationem neceſſaria eſt ſuppoſitalis diſtinctio (vt ita dicam) inter agēs & patiēs, quia neceſſe eſt vt differant in eſſe ſimpliciter, & in ſubſtantialibus formis: eademque diſtinctio neceſſaria eſt inter quodcunque generans & genitum, quia idem ſuppoſitum non poteſt generare ſeipſum eo quod ad generandum neceſſario ſupponatur. At vero ad nutritionem ſeu ad ſubſtantialem aggenerationem, ſi conſideretur patiens in initio actionis ſeu alterationis, etiam eſſe debet ſuppoſitum diſtinctum, quia neceſſe eſt vt ſit ſubſtantia diſſimilis: in ipſo autem inſtā- B ti aggenerationis non eſt iam ſuppoſitum diſtinctum, ſed noua pars eiuſdem ſuppoſiti: quia per illam actionem conuertitur, & vnitur præexiſtēti ſuppoſito. Cauſa verò efficiens per accidentalē actionem vel motionem, in rebus inanimatis ſolet eſſe ſuppoſito diſtincta, maximè quando patiēns mouetur per ſe primò, id eſt ſecūdum omnem ſuam partem, tamen id non prouenit ex neceſſitate cauſæ efficientis vt ſic, ſed ex imperfectione, & propria conditione rerum inanimatarum, vt declaratum eſt. Similiter obſeruare oportet, hoc eſſe intelligendum de cauſa particulari & per ſe, nam ſi ſit ſermo de cauſa prima & vniuerſali, clarum eſt debere eſſe ſuppoſito diſtinctā ab effectu, & à ſubiecto patiente, ſi per mutationem agat, quia non poteſt agere in ſe ipſam, eo quòd purus actus ſit. Et ſimiliter, ſi cauſa ſit per accidens, & remota, id eſt, quæ produxit proximam cauſam, eique dedit virtutem agendi, ſic ét erit ſuppoſitum diſtinctū, quia ſupponitur, ſub- C ſtantialiter produxiſſe cauſam proximam. Vnde axioma illud Ariſt. [Omne quod mouetur, ab alio mouetur,] quamuis intellectum de proximo mouente & per ſe, non ſemper verificetur de alio ſuppoſito, tñ indifferenter intellectum de aliquo mouente, ſiue proximo, ſiue remoto, particulari aut vniuerſali, ſemper inuenietur quodlibet mobile moueri ab aliquo ſuppoſito diſtincto, vel (vt terminis Metaphyſicis vtamur) quodlibet patiens pati ab aliquo efficiente ſuppoſitaliter diſtincto. Hoc tamen demonſtrari non poteſt per medium purè phyſicum, ſed per metaphyſicum, ſ. quia nulla cauſa agens particularis habet à ſe virtutem agendi, ſed ab alio ſuppoſito, neque etiam poteſt per ſe agere ſine concurſu ſuperioris cauſæ. vt infra conſtabit ex his, quæ de Deo & prima cauſa dicemus.

Secundò ſequitur ex dictis, non eſſe de rōne

LIII. Ex dictis illatio. aut neceſſitate cauſæ efficientis vt ſic, ꝙ diſtinguatur à patiente ſecundum diuerſas partes ſubſtantiales, ſiue eſſentiales, ſiue integrales, ſed in agentibus, in quibus hæc neceſſitas reperitur, id pro- A uenire ex peculiari aliqua ratione, non ex vi efficientiæ vt ſic. Hæc omnia conſtant ex dictis, nam prior pars in tertia & quarta concluſione demonſtrata eſt, reliquæ in ſuperioribus. Quòd enim in viuentibus materialibus acquiratur diſtinctio partium integrantium ad ſe mouēdum prima actione vitali, quæ eſt per nutritionē, prouenit primò ex ratione alterationis materialis, quæ ibi interuenit, ſecundum quam non poteſt idē agere in ſe ipſum, nec ſimile in ſimile, vt dicitur primo de generatione, text. 48. eiuſque ratio in prima & ſecunda aſſertione declarata eſt. Prouenit ſecundò ex aggeneratione ſubſtantiali, nō enim poteſt eadem pars ſe ipſam ſubſtantialiter formare, vt per ſe conſtat. Tertiò prouenit ex eo quòd ad verum augmentum neceſſe eſt nouam quantitatem addi præexiſtenti, quia non poteſt eadem pars per ſuam ſolam quantitatem augere ſe ipſam. Vnde eo modo, quo in rebus inanimatis pōt inueniri augmentum imperfectum per iuxta poſitionem, neceſſe eſt, vt ſecundum diuerſas partes fiat actio. Idemque eſt de alteratione, ſi contingat rem inanimatam alterare ſe ipſam, ita vt ei tribuatur actio: ſolum enim accidere po- B teſt ſecundum diuerſas partes, ſi contingat eſſe inæqualiter affectas, quod eſt per accidens in huiuſmodi rebus. Rurſus, ꝙ in animalibus ſe mouentibus localiter id fiat per diſtinctionem partis integrantis mouētis & motæ, non prouenit ex ratione efficientis aut mouentis vt ſic, ſed ex eo ꝙ tale efficiens, & tale viuens eſt imperfectū: & ideo non participat intrinſecam & naturalē vim ad mouendum ſe totum per ſe primò; quod fortaſſe ét prouenit ex materialitate ipſius corporis, quod non poteſt ita moueri ab anima, ſed per partes, & diuerſa organa ſeu inſtrumenta. Hinc tamen fit probabile, non repugnare huic viuenti, ꝙ aliquam ſui corporis partem integrātem poſſit per ſe primò mouere, id eſt, non per aliam priorem partem integrantem, ſed per ſe ipſam. Tamen in illamet parte, & in vniuerſum, in omni agente materiali diſtinguentur eſſentialia principia agendi & patiendi, quod nō prouenit ex præciſa ratione efficientis cauſæ particularis vt ſic, ſed ex particulari imperfectione ſubſtā- C tiæ materialis, quæ non eſt actiua ſecundum ſe totam, ſed tantum ratione formæ.

Tertiò ſequitur ex dictis, non eſſe de ratione LIIII. cauſæ efficientis vt ſic, vt ratio agendi & patiēdi ſint in re diſtinctæ, vel ſubiecto, vel entitate integra, aut partiali, ſed quotieſcunque id reperitur (quod eſt frequens) prouenit ex aliqua particulari ratione. Hoc etiam totum patet ex dictis: nam hæc conditio interdum deeſt, ergo nō eſt per ſe, & vniuerſaliter neceſſaria ex vi efficientiæ. Igitur, ꝙ ratio agendi, & patiendi ſubiecto diſtinguantur, ibi ſolum neceſſariū eſt, vbi actio, vel à ſuppoſito diſtincto, vel ꝑ partes realiter diſtinctas exercenda eſt, & inde prouenit illa neceſſitas. Quæ quidē neceſſitas vniuerſalis eſt in actione vniuoca, ex illo principio, ꝙ [idem non poſſit ſimul eſſe in actu & potentia.] In actione autem æquiuoca non ita vniuerſaliter vrget illud principiū, neque aliud quod vniuerſale ſit, & ideò in diuerſis cauſis ex diuerſis principijs oritur, vt explicatum eſt. Rurſus, quòd illa principia agendi & patiendi debeant eſſe re diſtincta in tota ſua entitate, ét ſi contingat eſſe in eodem ſubiecto,

& in

Digitized by Google

& in eadem parte integrali eius, vel ex eo prouenit, quod principia illa ſunt ſubſtantialia. & propria rerum materialiũ, nimirum materia, & forma, vel certè, ſi ſint accidẽtalia principia, præſertim illud quod eſt ratio agẽdi, id prouenit ex eo, quod actio non eſt immanens, ſed ex ſuo genere eſt trãſiens, vt patet in motu grauis, quatenus grauitas conſideratur vt principium actiuũ eius. Et idem à fortiori eſt in motu cordis, & clarius in motu angeli ſe mouentis. Præterea quod principium proximũ agendi & patiendi, eum nec ſubiecto, nec entitate integra diſtinguuntur, ſaltem differant in re aliqua, quã includit principium agendi, & non patiendi vt ſic, inuenitur in quibuſdã agentibus actione immanẽti, non tñ prouenit ex cõmuni ratione agentis vt ſic, vt ex dictis conſtat, neque etiam ex cómuni ratione actionis immanentis vt ſic, quia nulla eſt ratio, cur actio immanens vt ſic illã diſtinctionẽ poſtulet, imò quodã modo magis erit immanens, ſi in eodem omnino principio maneat, à quo proximè elicitur. Prouenit ergo ex eo quod talis actio fit per quandã aſſimilationem, & ideo requirit vltra intrinſecã facultatem, principium proprium talis aſſimila- B tionis. Atque ita relinquitur, vt in actione immanente quæ illam aſſimilationem non requirit, neque ex alia particulari conditione ſua poſtulat aliquod principium coadiuuans per modũ efficientis, ſed ſolum concurrens in genere finis aut formæ extrinſecæ: reſpectu (inquam) talis actionis non oporteat principium agendi eſſe in partiali etiam entitate diſtinctum à principio recipiendi. Et eſt ſanè hic modus agendi ſatis conſentaneus voluntati, tum ob libertatem eius, tũ ob cõem rationem appetitus, ad quem ſpectat vt ex ſola ſua inclinatione & efficacitate ferri poſſit in obiectum ſibi propoſitum. Poſſet autẽ hic conſiderari nõnulla diuerſitas in principio agẽdi & recipiendi actum appetitus, nam, vt ſupra dixi, ad actum vitæ concurrunt effectiuè & immediatè in ſuo ordine, non tm̃ potentia, ſed etiã ſubſtantialis forma: at verò ad recipiendũ actum proximè & immediatè vñ concurrere ſola potentia. Sed hæc differentia & eſt incerta, nam fortaſſe accidẽns, & maximè actus vitalis, non ſolum attingit, inhærendo, potentiam accidentalẽ, ſed C etiam ipſam ſubſtantiam. Et quidquid in hoc aſſeratur pp alias rationes, propter præſentẽ cauſam non eſt neceſſarium, quia reuera nullum eſt inconueniens, quod eadem facultas, quæ eſt proximum principium ſuſcipiendi actum immanẽtem, ſit per ſe ipſam ſufficienter cõſtituta in actu primo, tãquam ſufficiens principium proximũ effectiuum eiuſdem actus.

L V. Non deſunt tamen nonnullæ obiectiones cõtra vltimam partem huius reſolutionis. Prima ac præcipua ſumitur ex Ariſtotele 9. Metaphyſ. tex. 2. vbi dicit, [Potentiam actiuam eſſe principium tranſmutationis in alio, vt aliud eſt:] ergo repugnat potentiam actiuã adæquatè eſſe principium tranſmutandi ſe ipſam. Vnde ſtatim ſubdit, [Potentiam patiendi eſſe principium mutationis paſſiuę ab alio, in quantum aliud eſt.] Et 5. Metaphyſicæ, c. 11. text. 17. eodem modo definit potentiam agentem & patiẽtem: ergo ex præciſa ratione agentis & patiẽtis requiritur diſtinctio inter ea, ſaltẽ quoad principia agendi & pa- A riendi. Vnde Ariſtot. 1. de Generat. c. 7. magnum abſurdũ exiſtimat, quod idem à ſe ipſo patiatur. Et 1. Metaph. ca. 3. hoc ponit principium: [Neq; id quod ſubijcitur, ſuam ipſius mutationẽ efficit:] & hoc dicit fuiſſe initium inueniendi cãm efficientem diſtinctã à materiali.

Contra prædicta obiectio prima.

Ariſtot.

Secunda obiectio, & vulgaris, eſt, quia idem non põt referri realiter ad ſe ipſum, ſed cauſa efficiẽs refertur realiter ad effectũ: ergo non põt idem ſm rem agere in ſe ipſum. Et confirmatur, nã ſi ſecundũ eandem rem eſt ſimul in potentia actiua & receptiua, cur non ſemper ſe immutat? Confirmatur ſecundò, quia agens debet approximari paſſo: idem autẽ non põt ſibi ipſi ſecundum idẽ approximari.

Secunda.

L VI. Ad loca Ariſtotelis reſponderi poteſt primò, in illis definitionibus loqui de potentia purè actiua, & purè paſſiua, præter eas vero dari quaſdam potentias ſimul actiuas & paſſiuas: de quibus procedit doctrina data, quñ ſunt cõplerè actiuæ ſuorum actuum. Vnde ſecundò dr̃, Ariſtotelẽ lib. 5. Metaphyſicæ idem magis declaraſſe, cum dixit, [potentiam actiuam eſſe mutationis principium in alio, aut quatenus aliud eſt.] Et hoc B modo dici põt voluntas, quatenus efficit ſuum actum, eſſe principium agendi in ſe, non quatenus actiua eſt, ſed quatenus eſt in potentia. Verius tñ exiſtimo, Ariſtotelẽ eſſe locutũ de tranſmutationibus phyſicis, quæ per actionem tranſeuntẽ fiunt, vt latius infra oſtendam, tractãdo de potentia, prout eſt ſpecies qualitatis. Et de eadẽ mutatione loquitur Ariſtoteles in primo de Generatione, diſputat. n. ibi de illa mutatione, quæ ad generationem & corruptionem tẽdit. Similiter etiam loquitur in primo Metaph. vbi in vniuerſali loquitur, quõ eſt eiuſdẽ materiam & efficiẽs in generationibus & mutationibus phyſicis nõ concurrere in eandem cauſam. Ad primam rationem rñdetur, relationem realem non eſſe inter agens & paſſum, ſed inter agens & effectum: & hoc modo etiam ſi aliqua potentia agat in ſe ipſam, agit tamen effectum diſtinctum à ſe, inter quem & ipſam poteſt eſſe relatio realis. Ad primam confirmationem rñdetur, ſi potentia naturaliter agat, ideo non ſemper agere, quia non ſemper habet obiectum applicatum, quo indiget nõ C vt coefficiente, ſed in alio genere cauſæ, finalis, vel formalis extrinſecæ: ſicut ignis non põt agere ſine combuſtili, non quia illo indigeat vt coefficiente, ſed vt materia. Si autem cauſa ſit libera, etiamſi reliqua omnia ſint applicata, poteſt non agere, ſolum ex naturali perfectione ſua. Ad ſecundam confirmationem reſpondetur, identitatem eſſe ſummam, vel eminentiorem propinquitatem, ſi alioqui non deſit virtus ad agendum, & capacitas ad recipiendum.

Potentiæ actiuæ, & paſſiuæ ab Ariſtotele traditæ definitiones explicantur.

Relatio fundata in actione, inter effectum & cauſam intercedit.

Potentiæ actiuæ cur ab actuali operatione ceſſent, quando.

SECTIO VIII.

Vtrum cauſa efficiens debeat eſſe ſimul coniuncta, uel propinqua paſſo ut agere poſſit.

HAec quæſtio tractatur ex profeſſo ab Ariſtotele de motibus phyſicis in 7. Phyſicor. cap 2. tamen quæſtio vniuerſalior eſt, ac propriè metaphyſica, complectitur enim omnem efficientem cau- 1.
ſam,

Digitized by Google

ſam. Vnde à Theologis tractari ſolet tam de Deo 1. p. q. 8. & in 1. diſt. 37. q̃ de angelis 1. p. q. 52. & 1. diſt. 37. & in 2. diſt. 2. nos autẽ hic agimus de cauſis finitis, nam de Deo poſtea dicemus. Tractatur autem quæſtio de actione tranſeunte, qua vna res agit in aliam, nam in immanente, & q̃ñcunque res agit in ſe ipſam per ſe primò, id eſt ſecundum eandem partem, clarum eſt non poſſe agens à patiente diſtare: qñ vero agit vnũ ſuppoſitum in aliud, vel idem ſuppoſitum per vnã partem in aliam, poſſunt eſſe vel immediatè propinqua, vel inter ea interponi corpus aliquod, aut pars corporis, vel ſpatium aliquod. Et non eſt dubium inter Philoſophos, quin poſſit cauſa efficiens agere in rem diſtantem per propinquã, ſed difficultas eſt, quando proximè & immediatè agit cauſa per virtutem quam in ſe habet, & non per aliã, quam diffundit, an oporteat immediatè contingere ſua quantitate vel præſentia, eã rem in quam agit, vel poſſit immediatè in eam agere, etiamſi ſpatio diſtet. Cum qua difficultate coniuncta eſt alia, nimirum, quãdo cauſa agit per rem propinquam in diſtantem, quo modo B per propinquam attingat diſtantem.

Prior ſententia refertur, & fundatur.

II. SVnt ergo in hac re duæ celebres ſentẽtiæ. Prima eſt poſſe efficientem cauſam agere in paſſum diſtans: atque ita non requiri immediatam propinquitatem, ſed ſolum intra certam ſphærã actiuitatis: non eſt. n. dubium, quin virtus finita certum terminum habeat in ſpatio vel diſtantia quam poteſt attingere, quia, vt experientia conſtat, fortius agit res in propinquum, q̃ in diſtãs. Maior ergo virtus requiritur ad agendum in rẽ diſtantem: cum ergo virtus finita ſit, habet etiã in hoc limitatam ſphæram, in quo omnes conueniunt: tamen infrà illam ait hæc ſentẽtia poſſe agens immediatè efficere in paſſum diſtans. Ita tenet Auicenna in ſuo lib. de Anima ſect. 4. cap. 4. in eandem ſententiam citans Hippocratem. Item Alexander Aphrodiſæus 1. Metaphy. comm. 18. Scotus in 1. diſt. 37. & ibidem Ochã, C & Gabriel. Baſſol. Maironis, et alij Scotiſtę. Quãquam Scotus de cauſis phyſicis fatetur, nunquã agere in diſtans per vnam formam, vel qualitatem, quin per aliam aliquid agãt in propinquũ, quamuis neceſſe non ſit, vt per eandem attingãt propinquum, & remotum, quod an ſit conſequẽter dictum, poſtea videbimus.

Auicenna. Aphrodiſ. Scotus. Ocham. Gabr. Baſſol. Mairon.

III. Probatur autem hęc ſententia, facta inductione per omnia genera actionum. Primò in generatione ſubſtantiali, Sol generat in terra varia miſta, vt mineralia, vel etiam animalia, quæ ex putrefactione generantur, illa autem actio immediatè manare debet à forma ſubſtantiali ſolis, nam accidentia per medium diffuſa, vel ſubſtantialem generationem non attingunt, vel ad illã non ſufficiunt.

Varijs experientiis fundatur præcedens ſententia.

IIII. Secundo in motu alterationis vñr quædã eſſe quæ alterant rem diſtantem, non alterando propinquam. Primum exemplũ adduci ſolet de imaginatione, quæ efficaciam habere dr̃ ad inducendam nouam qualitatem, alterãdo membrum diſtans, vel rem aliam, vt Auicenna ſupra ex Hippocrate tradit. Secundum exemplum eſt de faſci- A natione oculi, nocet. n. interdum oculus, alterando rem diſtantem, vt de aliquarum fœminarum oculis teſtis eſt experientia, vt Ariſtot. ẽt notat ſectio. 20. Problem. in 34. Alex. lib. 2. Problema. in 50. Albert. lib. 22. de Animal. ca. 5. Marſil. Ficin. lib. 13. de immortalit. animæ, c. 4. & de Baſiliſco affirmat Iſidorus li. 12. Etymolog. cap. 4. olfactu ſuo necare ſerpentes, hoĩem aſpectu interimere, & aues volantes, quamuis procul diſtent, lædere. Similia fere refert Plinius lib. 8. hiſtor. c. 21. vbi eandem vim tribuit Catoblepæ, quod necet hominem oculos eius videntem, & ca. 22. ſimiliter ait, luporum viſum eſſe noxium, vocemq; homini adimere ad præſens. Tertium exemplum eſſe poteſt de Torpedine piſce, qui piſcatorũ manus à longe ſtupefacit. & Ariſtot. lib. 9. hiſtor. cap. 37. ait: [Torpedo piſces quos appetit, afficit facultate torpendi, quam in ſe habet, & ita illos capit, & veſcitur: & ad hoc abdit ſe in arena & limo.] Qđ eſt ſignum, non agere per medium: & ibidẽ alias ſimiles experientias refert. Idem refert Plin. lib. 32. cap. 1. vbi expreſsè ait [Torpedinem id efficere procul & è longinquo, etiam ſi haſta, aut virga non attingatur.] Tum exemplum ſit de quadam herba nomine [Aproxis,] cuius radix è longinquo concipit ignem, vt refert Plinius lib. 24. cap. 17. vbi idem refert de Naphta quodam genere bituminis, de quo idem Plinius lib. 2. ca. 108. Quintò, ſæpe contingit, vt res diſtans vehementius alteretur, quàm propinqua: ergo ſignum eſt agens ſua vi immediatè agere in diſtans, nã per qualitatem, quæ remiſſa eſt in medio, non poſſet intenſiorem qualitatem efficere in extremo. Antecedens patet multis experientijs, nam ignis vehementius calefacit aquam exiſtentem in lebete, quam fundum lebetis, & oleum ſuperpoſitum in charta papyracea feruere facit multo vehementius, quam papyrum; & ſtupam aliquantulum diſtantem ita calefacit intenſius, quàm aerem medium, vt interdum illam inflammet: & Sol vehementius calefacit ſpeculum aut terram, quàm aerem medium. Neque eſt mirandum, q̃ agens interdum plus agat in diſtans, quàm in propinquum, ſi paſſi diſpoſitio inæqualis ſit. Et confirmatur hoc ipſum alijs exemplis, nam Sol clarius illuminat partes aeris, quas per feneſtrã attingit aut reſpicit per lineam rectam, quã eas quæ ſunt ad latus, ſeu ad lineam obliquam: ergo ſignum eſt non illuminare illas, quæ ſunt è regione tantũ per partes aeris intermedij, ſed immediatè per ſe ipſam. Patet conſequentia, quia reſpectu partium aeris intermedij ęquè propinquę ſunt, & æquè applicatæ alię partes aeris, quę vel è regione Solis ſunt, vel tantum ad latus: ſi ergo illuminatio partium remotarum tantum ſit, mediante parte proxima, ęquè illuminabuntur partes remotè, quæ æquè vicinæ ſunt propinquiori, etiamſi reſpectu Solis diuerſum habeant aſpectum, nam illa pars, quantum eſt de ſe, ęqualiter agit verſus omnem partem ſibi propinquã. Similis experientia eſt de manu, vel alia re obiecta igni aut Soli per feneſtram fornacis, v. g. q̃ vehementiorem calorem ſentit directè obiecta igni, quàm ad latus poſita, etiam ſi reſpectu aeris medij æquè ſit propinqua; ergo ſignum eſt, ignem immediatè attingere manum diſtantẽ, ſi directè oppoſita ſit per medium non impeditũ,

Ariſtot. Alex.

Albert. Ficin.

Plin.

Cu-

Cuius etiam ſignum eſt, quia ſi interponatur
aliquid, ſeu claudatur feneſtra fornacis, ſubitò
ceſſat vehemens ſenſus caloris, qui prouentebat
ex actione ignis, & tamen medium adhuc reti-
net totum calorem quem conceperat: ergo ſi-
gnum eſt, quòd actio proueniebat immediatè
ab igne, & non totum à medio.

V. Tertio principaliter afferuntur experientiæ
de motu locali, qui varijs modis fit à mouente
corporeo (nam de incorporeo infrà dicã) ſcilicet
impulſu, tractu, vectione, & volutione. Et de
impulſu quidem afferri ſolent experientiæ pro-
iectorum, & grauium & leuium, quorum mo-
tus ad pulſionem reducuntur, vt notat D. Tho.
7. Phyſic. ca. 2. Sed non ſunt alicuius momenti,
nam proximum principium inſtrumentale il-
lius motus non ſolũ eſt propinquum, ſed etiam
inexiſtens mobili: ille autem impulſus vel gene-
ratione communicatur, de qua an requirat pro-
pinquitatem, iam propoſitum eſt; vel imprimi-
tur per aliquem contactum quantitatiuum: mo
uens enim corporeum non poteſt à ſe immedia
tè pellere mobile, niſi illud contingendo: quid
autem imprimatur per illum contactũ, ſeu quid
ſit impulſus, non eſt hoc loco declarandum: tra-
ctatur verò ab Ariſt. lib. 4. Phyſic. c. 8. & 8. Phy-
ſicor. c. vlt. & 3. de Cœlo, c. 2. Et hinc etiam con-
ſtat, volutationem, cum pulſioné includat, ean-
dem propinquitatem requirere, quam pulſio re
quirit. De vectione autem per ſe notum eſt re-
quirere contactum, cum id quod vehitur, quaſi
per accidens moueatur ad motum vehentis. So-
lum ergo in tractione afferuntur exempla in fa
uorem dictæ ſententiæ. Primum eſt de magnete
trahéte ad ſe ferrum diſtans. Secundum eſſe po
teſt de ſuccino eleuante paleas. Tertiũ ſete eiuſ-
dem rationis eſt, quod communiter afferri ſolet
de piſce [Remora,] aliàs [Echeneide,] qui præte-
reuntem nauim detinet, vt refert Ariſt. lib. 2. hi-
ſtoriæ c. 14. Plin. lib. 9. hiſtor. cap. 25.

VI. Quartò fit inductio in actionibus potentiarũ
animæ, nam phantaſia exiſtens in cerebro mo-
uet immediatè appetitum, qui eſt in corde, & ap
petitus mouet immediatè manus aut pedes. Si-
militer ſenſus externus ſuo actu videtur impri-
mere ſpeciem imaginationi. Neq; enim eſt veri
ſimile aliquid agere per totum medium, vt ver-
bi gratia, ſi pes calefit, ſpeciem caloris continuè
aſcendere vſq; ad caput, vbi eſt phantaſia, vel ſen
ſus communis.

VII. Quintò fit eadem inductio in actionibus In-
telligentiarum, quæ tantum poteſt eſſe duplex,
ſ. vel localis motio, ſiue corporis, ſiue alterius ſpi
ritus, vel locutio, quæ tantum eſt ad rem aliam
intellectualem. Hęc igitur poſterior actio ex ſen
tentia omnium, poteſt fieri ad rem diſtãtem, vt
conſtat ex D. Tho. 1. p. q. 89. art. 7. & 8. & q. 107.
art. 4. & quæſt. de anim. art. 18. ad 13. & non fit ſi
ne aliqua efficientia, quia per illam angelus, ad
quem alter loquitur, accipit facultatem intelli-
gendi quod antea non poterat, nempe cogitatio
nem liberam alterius, non videtur autem poſſe
nouam facultatem accidere, quin aliquid noui
in eo fiat. Eo vel maxime, quod non ſolum facul
tatem accipit, ſed etiam excitatur ad audiẽdum,
non poteſt autem excitari, niſi aliquid ei impri-
matur. Vnde D. Tho. 1. p. q. 107. ar. 1. ad 3. ſic in-
quit; [Sicut ſenſus mouetur à ſẽſibili, ita intelle-

A ctus ab intelligibili: ſicut ergo per ſignum ſenſi-
bile excitatur ſenſus, ita per aliquã virtutem in-
telligibilem põt excitari mens angeli ad attendẽ
dum.] Sicut ergo ſignum ſenſibile non excitat
ſenſum, niſi imprimendo ei aliquid; ita locutio
angelica non excitat audientem, niſi imprimen
do ei aliquid, v. g. aliquam ſpeciem intelligibilẽ.
Vnde idẽ D. Tho. q. de Anima, ar. 20. ad 11. agẽs
de ſimili actione qua Intelligentiæ efficiunt ſpe
cies in anima ſeparata, inquit; [Cũ hmõi actio
non ſit ſitualis, non oportet hic quærere mediũ
deferens ſitualiter, ſed idem hic operatur ordo
naturæ; indicans hanc actionem non require-
re propinquitatem, ſed ſubordinationem. Simi-
libus. n. verbis, ſimiliq; ratione dixit in 1. p. locu
tionem angeli non impediri propter diſtãtiam.
De altera vero actione Intelligentiæ, quæ eſt mo
tio localis, quòd etiam fieri poſſit ad rem diſtan
tem, docent Durãd. Gabriel, Ocham, Scotus, &
Heruæus in 1. d. 37. Et videtur veriſimile ex eo-
dem fundamento, quòd angelus ex ſe non ha-
B bet ſitum; neque agit ad modum rei corporalis,
ſed per intellectum & voluntatem: ergo eius ef-
ficacia non requirit ſitualem propinquitatem,
ſed virtutem voluntatis. Cum enim tantum vo-
lendo moueat, quid neceſſe eſt, quod ibi ſubſtan
tialiter adſit, vbi mouere vult?

Sextò poteſt formari ratio in hunc modum, VIII. Ratio pro ſentẽtia præcedente.
quia virtus actiua creaturæ aliquam habet (vt ita
dicam) quantitatem perfectionis: ergo non eſt
veriſimile eſſe ita limitatam, vt non poſſit per ſe
ipſam immediatè agere niſi in puncto aut ſuper
ficie indiuiſibili: ergo poteſt agere immediatè in
trà aliquam diſtantiam quantam, vel quantifica
bilem: ergo põt immediatè attingere ẽt partes di
ſtantes illius ſphæræ, ſeu ſpatij. Declaratur & cõ
firmatur primò hæc ratio, nam cùm ignis calefa
cit aquam, medio aere, ſolum hẽt ſibi immedia-
tè propinquam vltimam ſuperficiem aeris ſibi
vicini: ergo iuxta oppoſitam ſententiam, in illã
ſolam immediatè per ſe ipſum aget, imò & in il-
lam aget immediatè per ſolum calorem quem
habet in vltima ſuperficie ſua: & p ſuperficiem
C aget in partem immediatam, & per propinquio
rem partem in remotiorem, quaſi diuidendo a-
ctionem per omnes partes proportionales pro-
pinquas & remotas: hic aũt modus agendi vr̃
per ſe incredibilis, & non parua hr̃e incommo-
da. Primum ob rationem factam, quia irrationa
bile videtur oẽm agendi virtutem quantumuis
magnam coarctare ad ipſummet ſpatiũ, in quo
eſt agens, vel ad ſummũ ad vltimam ſuperficiem
ſibi contiguam: nã virtus agendi põt eſſe maior
& minor, & eius efficacia non ſolum conſiſtit
in effectu, ſed ẽt in modo agendi, & in maiori
ſphæra actiuitatis. Item ſumo ſuperficiem aeris
proximam igni, & inquiro in quid agat imme-
diatè. Dicetur agere immediatè in partẽ ſibi pro
pinquam, vnde cum nulla ſit adæquatè propin-
qua ſm ſe totam, conſequenter fatendũ eſt non
hr̃e immediatum ſubiectum, vel indiuiſibile, vel
definitæ magnitudinis, in quod totum immedia
tè agat, ſed tm̃ agere immediatè in propinquum
quaſi confuſè ſumptum: hoc autem videtur in-
conueniens, quòd ſcilicet actio determinata,
quæ in inſtanti, v. g. fit à calore, vel lumine, quod
eſt in hac ſuperficie, non habeat determina-
tum ſubiectum, in quo per ſe & immediatè fiat.

Item

Digitized by Google

formiter per ſpatia: atque ita nihil ſequitur eorũ A quæ in illa confirmatione inferuntur. Nam ſine dubio ex ipſius terminis cõſtat, maioris virtutis eſſe vincere rem diſtantem, q̃ propinquam: & eadem proportione maioris virtutis erit vincere rem magis, q̃ minus diſtantem, ſicut maioris eſt virtutis ad diſtantiorem locum iacere lapidem, Vnde Capreolus ſupra ad octauũ argum. ait, rationẽ huius non eſſe ſumẽdam ex aliqua imperfectione aut ordine potẽtiæ agentis & recipientis, ſed ex eo ꝙ agẽs eſt quodãmodo actus ipſius paſſi, & paſſum eſt quodammodo in potentia ad agens: actus aũt & potentia ex ſua rõne poſtulãt eſſe indiſtãtes, vt, nimirum inter ſe rõnem actus & potẽtiæ exercere poſſint. Quæ ratio, licèt ad conuincendum intellectũ proteruũ nõ ſufficiat, tamen, ſuppoſita ſufficiente rei experientia, mihi videtur propinquius attingere, magiſque indicare propriam cauſam huius neceſſitatis. Vt autem hanc rem amplius declaremus, & ſententiam Ariſtotelis defendamus, explicare oportet modos propinquitatis & diſtantię, & varios modos agendi per propinquum in diſtans.

Capreol.

B

Quæſtionis reſolutio.

XIII. Varii modi diſtantiæ & indiſtantiæ agentis ad paſſum.

EST ergo aduertẽdum, paſſum poſſe diſtare ab agente, quia inter illa mediat ſpatium omnino vacuũ, quod licèt naturaliter non contingat, poſſent tñ ita intelligi, & oportet de illis dicere, qualiter tunc in actione ſe haberent, quia nõ parum conferet ad rem explicandã. Secundò, põt paſſum diſtare ab agente, interpoſito aliquo ſpatio medio non vacuo, ſed pleno tali corpore, vt in illud nihil agere poſſet. Tertiò intelligi põt, ꝙ agens aliquid agat in medium, non tñ per eandẽ virtutem, vt ſi in aerem agat per lucem, in terrã vero per formam ſubſtantialem. Quartò deniq; intelligi poteſt, quod paſſum diſtans coniungatur agenti per medium, in quod agens etiã operatur, & per eandem virtutẽ. Hoc autem ipſum intelligi poteſt varijs modis euenire. Primò ꝙ agens remotum immediatè ſolum inferat actionem in paſſum ſibi propinquum, & per qualitatem in illud impreſſam, fiat actio in paſſum remotum, ita vt habitudo per ſe & immediata illius actionis, vt eſt in paſſo remoto, tñ ſit ad virtutem ſeu qualitatem impreſſam in partem proximam; ad ipſum vero agens nõ niſi remotè, in quantum dat vel conſeruat illam virtutem. Secũdò intelligi põt, ꝙ agens agat in remotum, media virtute collata parti proximæ, ſimul & actualiter influendo cum illa in partem remotam: ita vt nec ſine illa, ac per illam poſſit attingere remotum, neque ẽt ſola illa, licèt ibi conſeruata, ſufficiat ad actionem, quæ fit in parte remota, ſine actuali influxu ipſius agẽtis. Tertiò intelligi poteſt, actionem agẽtis diffundi ex neceſſitate ad remotum per proximũ, non neceſſitate cauſalitatis proximæ partis paſſi in parte remotam, ſed ſolum neceſſitate ordinis (vt ita dicam) quæ neceſſitas oriri poteſt, vel ex parte agentis, quod natura ſua determinat ſibi hunc modũ agendi quaſi per lineam nõ interruptam; vel ex parte paſſi, quod applicatum naturali agenti, prius neceſſario patitur in parte propinqua quàm in remota.

C

Prima aſſertio.

XIIII. Vacuo interiacente nulla indiſtans actio.

PRimò igitur dicendum eſt cauſam efficientẽ nihil poſſe agere in paſſum diſtans, ſi ſpatium vacuum interpoſitum ſit. Hæc aſſertio communiter recepta eſt, ita vt neque autores primæ ſententiæ illam negare videantur; nam Scotus etiã ſi admittat aliquam actionem generatiuam ex materia diſtante, dicit tamen aliquã aliam actionem debere per medium diffundi, quamuis hoc ſolum de agentibus naturalibus fateatur. Non poteſt aũt hæc aſſertio poſitiua (vt ita dicam) experientia probari, quia nunquam datum eſt huiuſmodi vacuum inter corpora, põt tñ probari experientia (vt ita dicam) negatiua, & prouidentia vniuerſalis naturæ, ſeu potius autoris eius, q ita res condidit, & talem propenſionem ſeu motionem eis indidit, vt vacuum omnino vitent, etiã ſi neceſſe ſit propria loca deſerere. Huius autem ratio potiſſima fuiſſe videtur, vt quædam corpora per alia poſſent ſuas actiones exercere, & diſtãtia corpora per intermedia, aliorum, & præſertim cœleſtium corporum influxum participarent. Quod non obſcurè ſignificauit Ariſt. tex. 1. Meteor. dicens: [Neceſſe eſt illum] (id eſt inferiorem mundum) [ſummis cœli conuerſionibus quodammodo] (id eſt per intermedia elementa) [proximum eſſe, vt omnis eius facultas inde cõſtituatur, atq; regatur.] Nec ſatis faciet, qui dixerit naturam non horruiſſe vacuum, & tam ſolicitè contiguitatem corporum procuraſſe ob neceſſitatem ſimpliciter ſed ſolum ob maiorẽ commoditatem & vtilitatem. Tum quia tanta naturæ ſolicitudo maiorem indicat neceſſitatem, tum etiam quia ſi verum eſſet naturalia agentia poſſe attingere diſtans abſque medio, ſæpe eſſet vtilius ad actionem nullum habere interpoſitum reale medium, quia magis eſſet expedita ſphæra, minuſque circa illam occuparetur virtus agentis, iuxta ea quæ ſtatim dicentur.

Quare cuncta corpora abhorreant vacuum. Ariſtot.

XV. Secundò probari poteſt alia experientia, quæ licèt ex re oĩno oppoſita ſumatur, eandem tñ radicem hẽt vr̃, nimirum ꝙ ſi ſpatium interpoſitũ inter agens & patiens, aliquo corpore repleatur, quod interrumpat actionẽ agentis, omnino impeditur actio in paſſum diſtans, etiamſi alioqui conſtitutum ſit intra ſphæram actiuitatis agentis: ergo eadem ratione ſi medium eſſet omnino vacuum, non poſſet actio agentis tranſire in paſſum diſtans, quia non minus interrumperetur actio per vacuum, quàm per illud plenum. Reſponderi põt, corpus illud interpoſitum nõ ideo impedire actionẽ in vlteriora corpora, quia interrumpit actionẽ agentis, ſed quia tota virtus agẽtis circa corpus illud occupatur (vt ita dicã) vnde fit vt ſphęra eius ibi terminetur. Dicunt. n. ſphæram non ſemper eſſe eandem, ſeu eiuſdem magnitudinis aut diſtantię, ſed iuxta capacitatẽ aut reſiſtentiam medij. Fieri enim poteſt, vt corpus pedale propter ſuam denſitatem plus reſiſtat, quàm magnum corpus rarum, & ideo in ſe finiat ac terminet ſphæram agentis. Sed quamuis hæc reſponſio hẽe poſſit aliquam ſpeciem veritatis, quando corpus interpoſitum verè habet rationem paſſi, in quo ſuperando & (vt ita dicã) penetrando, occupatur virtus agentis, tamen

quando

Digitized by Google

A quãdo corpus interpoſitum eſt oĩno incapax talis actionis, ita vt ad illud nullo modo applicetur virtus agentis ſm illã actionem, qũo põt detinere illam, aut agẽti reſiſtere, ne in vlteriora corpora efficiat? Exemplum eſt in Sole illuminãte, cuius actio impeditur interpoſito in feneſtra corpore opaco, quod eſt incapax lucis, & non reſiſtit illuminationi ſui poſitiuè, ſed negatiuè per incapacitatem, qũo ẽt vacuum dici põt reſiſtere, quamuis ex diuerſis principiis: ergo virtus illuminatiua Solis non occupatur quaſi conando, & agendo circa illud corpus, ſed ſolum non agit in illud, ſicut ẽt nõn agit in vacuum: ergo illud corpus non aliter impedit tranſitum (vt ſic dicã) illius actionis, q̃ interrumpendo cõtinuationẽ, & quaſi lineam ſeu radium eius: ergo æquale impedimentum orietur ex vacuo interpoſito. Atq; hæc experiẽtia videtur mihi valde efficax ad probandam concluſionem poſitam, de ratione verò eius inferius dicemus.

Secunda aſſertio.

B

XVI. Quod in medium plenũ efficere non põt, nõ efficiet in diſtans paſſũ.

HInc dicitur ſecundò. Quando paſſum diſtat ab agente per interpoſitum reale medium, nihil põt agens efficere in diſtans paſſum, ſi non põt etiam agere in totum medium. Patet manifeſtè ex dictis. Primò, quia ſi medium interpoſitum non eſſet neceſſarium ad ſuſtinendam, & quaſi deferendam actionem agentis, omnino p accidens ſe haberet illud medium ad actionem. eſſet ergo impertinens, quod illud medium eſſet reale, vel vacuum. Secundò hoc probat experiẽtia de corpore denſo interpoſito, quod ſolum impedit vlteriorem actionis tranſitum, quia eſt incapax actionis agentis. Tertiò, quia ratio, quam ex vacuo colligebamus, ſolum erat, quia in eo interrumpitur actio agentis: & hoc erat ſufficiens impedimentum actionis; ſed hæc eadem interruptio interuenit, quando medium proximũ agenti non eſt capax actionis ſeu influentiæ eius: ergo. Atque ita videmus Solem non illuminare terram, niſi illuminando omnia intermedia corpora, ꝙ ſi aliquando interponatur Luna, quam Sol ſuo lumine penetrare non poteſt, actio illuminãdi, terram non attingit.

C

Tertia aſſertio.

XVII. Qua virtute quid agit in diſtans, debet in mediũ agere.

DIco tertiò. Vt agens efficiat in paſſum diſtans, non ſatis eſt, vt per aliam virtutẽ ſeu actionem omnino diſtinctam agat in mediũ, ſed neceſſe eſt, vt per eandem ſeu ſubordinatã virtutem, qua agit in diſtans, incipiat agere in mediũ ſibi propinquum, & per totum illum diffundat actionem ſeu influentiam vſque ad paſſum diſtans. Hæc aſſertio eſt directè contra Scotum & alios; probatur tñ ex dictis, quia, vt agens agat in diſtans, neceſſe eſt vt prius tpe vel natura agat in propinquũ, & continuè in totum medium: ergo neceſſe eſt, vt illa continuata actio profluat aliquo modo ab vna & eadẽ virtute agentis. Patet conſequẽtia, quia ſi ſunt duæ virtutes, & ab eis dimanãt duę actiones, formaliter ſunt ibi duo agẽtia, quamuis materialiter ſit vnũ rõne vnius ſuppoſiti, vel ſubiecti: ergo non ſatis eſt, ꝙ per vnam

A virtutem agat in proximũ, vt per aliã poſſit agere in diſtans. Probatur conſequentia, quia illæ actiones tñ concomitanter ſe habẽt, & vna non põt dici per aliam cõtinuati, & ſine interruptione fieri. Vt v.g. quis poſſit ignis agere per calorẽ & ſiccitatem, vt per calorem agat in paſſum diſtans, non ſatis eſt, quod per ſiccitatẽ agat in medium propinquum, quia hoc eſt per accidens ad actionem caloris vt ſic: neceſſe eſt ergo vt per calorem agat in propinquum, quia illud eſt per ſe neceſſarium ad continuationẽ actionis. Imò, licèt poſſit contingere, ꝙ actio vnius virtutis ſit neceſſaria ex parte paſſi, vt actio alterius virtutis poſſit ad illud pertingere, vt v.g. ſi neceſſaria eſſet actio, & diſpoſitio ſiccitatis ad actionem caloris, non ſatis eſſet, ꝙ vna virtus præageret diſponendo, vt altera immediatè ageret in diſtans, nihil agendo in propinquum, quia illa diſpoſitio eſt merè materialis, & eſt impertinens ꝙ proueniat ab alia virtute concomitante in eodem ſubiecto, quia per hoc non fit actio alterius virtutis continuè per totum medium; quod tamẽ eſſe neceſſarium ad actionem, oſtenſum eſt duabus

B concluſionibus præcedentibus.

Sunt tamen duo obſeruanda. Vnũ eſt, quãdo dicimus actionẽ debere eſſe ab vna virtute, non eſſe ſẽſum, illã virtutem debere eſſe vnam formã, vel vnam entitatẽ: ſed debere eſſe adęquatũ principium vnius actionis etiamſi coaleſcat ex pluribus formis, ſiue æqualiter agentibus, ſiue ſubordinatis. Aliud obſeruãdum eſt, cũ dicimus actionem in propinquum & remotum debere eſſe quaſi cõtinuatione vnam, non debere intelligi de rigoroſa & phyſica cõtinuatione, qualis eſt in illuminatione, ſi medium ſit continuum, ſed ſatis eſſe, ſi ſit cõtinuatio ſecundum quandã ſubordinationẽ, & cauſalitatẽ. Non enim eſt neceſſe, cum agens operatur vſque ad aliquam diſtantiã, ꝙ in tota illa producat qualitatem einſdẽ rationis: põt enĩ in corpore ſibi propinquo quandam qualitatem efficere, in remotiori vero diuerſam, vt Sol, v. g. in corporibus cœleſtibus quæ ſub ſe habet, producit ſolum lumen, in aere vero vſque ad terram producit cum lumine calorem: in terra aũt ſecundũ profunditatem eius non producit lumen, ſed calorem tñ, & medio calore efficit alias formas. Idem conſiderare licet in alijs XVIII. Notabile.

C aſtris, quæ proprias hñt influentias, quas vſq; ad penetralia terræ diffundunt, non tñ idem agunt in oĩbus corporibus intermedijs, ſed in vnoquoque operantur, iuxta capacitatẽ eius, id qđ proportionatũ eſt ipſius diſpoſitioni. Tum ergo, cũ qualitates ſeu termini producti in diuerſis corporibus ſint diſtincti, non põt efficiẽtia diffundi per modũ vnius continuæ actionis: neceſſe eſt tamen, vt per qualitatem in vicino corpore productam, producat aliam in remoto, & per illam ſimiliter in remotiori, & hoc modo dicitur continuari actio per ſubordinationem & cauſalitatẽ. Cum enim neceſſe ſit actionẽ continuè fieri per modum vnius, vt in aſſertionibus oſtenſum eſt, & non ſit neceſſaria continuatio in eadem ſpecie actionis vel qualitatis, neceſſe eſt vt ſit per dimanationem vnius ab alia; alioqui nullam connexionem habebit actio quæ fit in diſtans, cum actione quæ fit in propinquum, ſed omnino per accidens ſe ambæ hæ actiones habebunt

quòd

quod fieri non poſſe probat ratio facta in tertia aſſertione.

Quarta aſſertio.

XIX. Agens aliquod in extenſum ſpatium & omnes partes eius poteſt agere immediate.

DIco quartò. Quamuis neceſſe ſit, vt cauſa efficiēs ſit propinqua & indiſtans à paſſo, in qđ primū agit, non eſt tñ certum, ꝙ ſemper agat per propinquum in diſtans, tanq̃ per inſtrūm ſeu virtutem agendi, ſed probabile eſt interdum agere in totū aliquod paſſum immediatè per ſuam propriam virtutem: & ſimiliter, qñ agit per propinquum vt per inſtrūm in diſtans, non eſt neceſſe vt agat per illud tanquam per inſtrūm ſeparatum in cauſando, ſed tanq̃ per coniunctum, ita vt ſimul cum virtute per medium diffuſa, influat immediatè ipſum agens vnica & eadem actione. Prima pars eſt ipſa concluſio Ariſtotelis, & cōis ſententia, quam defendimus: & præter eius inductionem probatur manifeſtè ex præcedentibus aſſertionibus & probationibus eorum, quibus oſtenſum eſt nō poſſe agens diffundere actionem ſuā vſque ad rem diſtantem, niſi per modum vnius actionis non interruptæ: ergo neceſſe eſt vt inchoetur actio à paſſo oīno vicino, & indiſtante, alioqui à principio inchoaretur interrupta. Atq; hoc non parū confirmant aliquæ experientiæ, quibus videmus agens per ſe tm intendere actionem in remotum, & nihilominus nō exercere illam niſi per medium, quāuis illa actio, prout fit in medio, ſit prorſus inutilis niſi ad hoc ſaltem deſeruiat, vt per illā deferatur actio in paſſum diſtans, in quo agēs habeat effectū per ſe intentū, v.g. obiectum viſibile non diffundit ſpecies ad oculum niſi per mediū. Cuius rei nonnulla ſunt euidentia ſigna: vnum eſt de ſpeculo, in quo fit reflexio ſpecierum, quæ ēt fit in aqua: non poſſet aūt fieri niſi vſq; ad illa corpora multiplicarentur ſpecies. Aliud eſt quod iuxta diſpoſitionem medij, vel perturbantur, vel commodè deferuntur ſpecies. Item, eſt illud ſupra tactum, ꝙ quacūque rōne aliqua pars medij ſit incapax ſpecierū, impeditur actio, ne ad oculum perueniat. Hæc aūt actio ſpecierum per ſe & ex intentione naturæ tota ordinatur ad oculū, quia in illo ſolo poſſunt ſpecies habere effectū, ad quē inſtitutę ſunt: eſſet ergo inutilis talis actio ſpecierū in medio, niſi eſſet neceſſaria, vt per illam poſſet actio peruenire ad oculum diſtantem: ergo ſignum eſt propter hāc neceſſitatem, talem fieri actionem. Idemque iudicium ferendum eſt de omni ſimili actione, etiamſi tam certis experimentis non innoteſcat.

XX. Illatio ex omnibus dictis.

Ex his ergo omnibus colligo, naturalē modū agendi cauſæ efficiētis eſſe quaſi per continuatā lineam ſuæ actionis à proximo in diſtans. Atque hæc deberet eſſe ratio ſufficiens cōcluſionis, ſuppoſitis experiētijs adductis, etiamſi alia ratio de eſſet, quia nimirum hæc cauſa determinat ſibi ex natura ſua talem agendi modum. Sæpe.n. ita iudicamus de naturis rerū ex his quæ experimur, etiamſi vlteriorem rationem illius naturalis conditionis reddere nō valeamus. Vt v.g. obiectum viſus ſolū multiplicat ſpecies per lineam rectā; obiectum aūt auditus etiā per obliquam, & per quoſcunque poros ingreditur, vt experiētia conſtat, ex qua rectè colligimus hunc eſſe naturalē

A modum agendi taliū obiectorū: cuius ſufficiens ratio eſt, quia talis proprietas cōſequitur naturā vtriuſq; ſenſus. Conamur tñ huius naturæ aliq̃ rōnem inueſtigare, dum dicimus ſonū eſſe qualitatem quandam conſequentem motū, & imitantem naturā eius: & ideo per quaſcunque vias ingredi poſſe: colorem verò magis quieto & ſubtiliori mō agere & ideo ſolū via recta ſpecies diffundere. Sic ergo in præſenti ſi velimus rationē aliquā vel coniecturā illius naturalis cōditionis agentiū inueſtigare, certè non eſt contemnenda illa quę à Capreolo tacta eſt: nā oīs actus requirit coniunctionem cū potentia vt ſuā cauſalitatem in illā exerceat: ſicut ergo in actu formali requiritur intima vnio, ita actus efficiēs requirit ſaltē indiſtantiā non ob imperfectionē, ſed potius ob perfectionē quā includit rō actus, ſeu actuatio. Vel ſi hoc referendū eſt in aliquā imperfectionē, illa ſumēda eſt ex parte effectus, qui, cū ſit dependēs à ſua cauſa, poſtulat coniunctionē & indiſtantiā ab illa, vt ab ea manare poſſit, ſicuti riuulus requirit coniunctionē cum fonte vt ab eo manet, in quo ēt pōt latitudo quædā conſiderari iuxta varias cāurum perfectiones: nam cauſæ & effectus corporales, nō poſſunt ſcd̄m ſe tota eſſe

B ſibi immediatè præſentia, vel indiſtāria, & ideo appropinquātur ſaltem ſcd̄m extrema. Res verò ſpirituales creatæ ſcd̄m ſe totæ cōiunguntur, ſeu præſentes ſunt effectui aut paſſo, q̃uis nō ſemper neceſſe ſit eſſē intime præſentes toti paſſo, & oībus partibus eius, poſſunt.n. adeſſe vni parti, & per illā agere in totū: quō intelligētia mouēs cœlū, exiſtimatur eſſe in Oriēte. At vero Deus vbicunque agit, totus & in toto adeſt, nō ſolū ex immenſitate, ſed ēt ex perfectione agendi, vt infra ſuo loco videbimus. Dixi aūt hunc modū agendi, inchoādo actionē à paſſo indiſtante, eſſe connaturalem efficienti, quia nūc non diſputamus, an Deus ſupernaturaliter poſſit hunc modum agendi immutare. Credimus aūt id nō repugnare diuinis inſtrumentis, ēt ſi nulli agenti creato poſſit eſſe connaturale: de qua re dixi in 1. tom. 3. part. diſput. 31. ſect. 7.

Atque hinc vlterius intelligi poteſt, ex neceſſa-

C ria propinquitate inter paſſum & agens, nō ſtatim inferri neceſſarium etiam eſſe vt agens per propinquam partem medij agat in remotā tanquam per inſtrumentam, ſatis enim erit, ſi agat per illam vt per medium neceſſarium ad continuitatem actionis, ſeu vt actio ſine interruptione fiat, quia neque experientiæ, neque rationes hactenus adductæ plus probant. Quocirca quādo actio per medium variatur in proximo paſſo & remoto ſecundum varias qualitates & terminos actionis, tunc certè neceſſarium videtur, vt virtus diffuſa in medio propinquo, ſit inſtrumētum ad agendum in remotum, vt nuper dicebamus, quia alias nulla eſſet continuatio nec ſubordinatio per ſe inter illas actiones. At verò quando actio eſt tota eiuſdem rationis in parte proxima & remota medij, non videtur per ſe neceſſarium, ſaltem ex vi propinquitatis neceſſariæ inter paſſum & agēs, quod pars propinqua ſit inſtrumentum ad agendum in remotas: quia illa actio per ſe habet ſuam continuitatem & integritatem, quæ ex naturali modo operandi talis cauſæ neceſſaria eſt, vt oſtendimus. XXI.

Digitized by Google

Dixi, [quantum eſt ex vi propinquitatis neceſſariæ,] nam ſi qualitas diffuſa per medium ſit actiua ſui ſimilis, ex natura rei ſequitur vt exiſtẽs in parte propinqua, poſſit iuuare ad agendum in remotam: ſiue per modum inſtrumenti, ſiue per modum partialis agentis: hoc tamen poteſt eſſe quaſi per accidens, & ſolum cõcomitans ad actionem primi agentis.

XXII. Quapropter ſi contingeret qualitatem diffuſã per medium non eſſe actiuam ſui ſimilis, tũc nõ oporteret partem proximam eſſe inſtrumẽtum, ſed tñ medium ad actionem. An verò ita aliquãdo eueniat, mihi non eſt certum, non video tamen repugnantiam ex vi eius conditionis neceſſariæ ad agendum q̃ nunc tractamus, ſcilicet propinquitatis. Poſſetque eſſe exemplum in obiecto viſus, nam videtur ita multiplicare ſpecies p medium vſque ad ſenſum, vt ſpecies recepta in medio diaphano non ſit effectiua ſui ſimilis, quod inde probari videtur, quia vltra certam diſtantiã obiectum non põt ſpeciem ſui efficere: quod nõ accideret ſi ſpecies in medio recepta efficeret ſibi ſimilem. Quod argm̃ in fundamentis primæ ſententiæ tactum eſt, & in reſponſionibus videbimus, q̃ ſit efficax. Aliud exemplum eſſe poteſt B de impetu qui imprimitur lapidi proiecto, nam contactus proijcientis tantum eſt in vna parte lapidis, & tamen impetus non recipitur in ſola illa parte, ſed in toto corpore proiecto: neque ẽt pars impetus impreſſa illi parti efficit aliam ſimilem in parte vicina, tum quia impulſus non eſt effectiuus alterius impulſus, ſed motus localis tantum, ſicut grauitas non eſt effectiua grauitatis, ſed localis motus, tum etiam quia impulſus non imprimitur niſi per contactum fortem: vna aũt pars non põt hoc modo contingere aliam ſibi continuam; videtur ergo veriſimile impetũ imprimi toti mobili, & omnibus partibus eius immediatè à proijciente, medio contactu in ſola vna parte eius. Quidquid verò ſit de ſpecialibus exemplis, tñ, in communi loquendo, ad ſaluandum illud axioma de neceſſaria propinquitate inter agens & primum paſſum, non cogimur dicere eſſe neceſſariã efficientiam vnius partis paſſi in aliam. An verò aliquæ experientiæ vel rationes ſatis oſtendant eam efficientiam non ſem- C per intercedere, aut nõ eſſe per ſe neceſſariã, videbimus, tractando per argumenta primæ ſniæ.

XXIII. *Medij partes propinquiores agẽti non agunt in remotas ſine illius ope.* Denique hinc ẽt ex parte pendet vltima pars aſſertionis, nam, ẽt ſi partes medij proximę agãt in remotas, videtur experimento probari nõ agere ſola virtute in ſe recepta, neque oĩno deſtitui actuali influxu primi agentis, alioqui non tam eſſet vehemens actio eiuſdem medij in quibuſdã partibus, & tam remiſſa in alijs æquè ſibi propinquis, inæqualiter verò applicans reſpectu primi agentis, quod in ſolutionibus argumentorũ preſſius examinandum eſt. Nunc verò ſolum dicimus ex propinquitate & conditione neceſſaria ad agendum quam nunc tractamus, non ſequi agens tñ agere in partem diſtantem per virtutẽ receptam in parte proxima, vt per inſtrm̃ quaſi ſeparatum in cauſando, id eſt, per ſe ſolum agens abſque actuali influxu principalis agentis, tum quia neque id eſt neceſſarium, vt paſſum ſit abſolutè propinquum agenti, à quo emanet actio cõtinuę & ſine interruptione: tum ẽt, quia tunc ex A ipſo agẽte & virtute recepta in medio quaſi componitur vnũ integrũ agẽs, qđ cõtingit alterã partẽ, & ideo põt in illã agere per totã ſuã virtutem. Quod declaro hoc ſimili, nã qñ ignis calefacit aerem ſibi propinquũ, nõ agit in illũ per ſolum calorẽ quẽ habet in vltima ſuperficie qua cõtingit aerẽ, nec per ſolam aliquam vicinam partem etiã, niſi fingatur in quacunque quãtitate, quę nõ niſi merè gratis determinari põt: agit ergo immediatè per totum calorem, quem in ſe habet, & in omnibus ſuis partibus (ſuppono .n. oẽs eſſe intra ſphæram actiuitatis) & tñ non oẽs partes ignis agentis ſunt immediatè propinquæ aeri patiẽti: at verò quia ex omnibus coaleſcit vnum agens qđ per ſuũ terminũ contiguum eſt aeri patienti, id ſatis eſt vt oẽs illę partes per modum vnius integri agentis immediatè influãt in paſſum. Idẽq; eſſet ſi duo ignes inter ſe diſcõtinui, eidem parti paſſi applicati eſſent, ita vt ab vtroque ſimul per modũ vnius integri agẽtis vna actio manet: ergo ſimiliter intelligi põt ꝙ agens coniunctũ primæ parti paſſi iam affectæ ſua qualitate per modum vnius agat, & influat in vlterius paſſum, ſiue cõcurrãt vt duo agẽtia partialia, ſiue vt principale B & inſtrãle agens. Sed hæc oĩa in reſponſionibus ad primam ſententiam magis elucidabuntur.

Argumentorum ſolutiones.

XXIIII. AD primã ergo experientiã de ſubſtãtiali generatione cõis reſpõſio eſt, accidẽtia quę proximè adſunt, efficere ſubſtantialem generationẽ in virtute formæ ſubſtantialis, quãuis illa diſtet. Quę reſponſio habet difficultatẽ tactam ſect. 3. quia licèt accidentia poſſint eſſe inſtrã ad efficiẽdã ſubſtantiã, non tñ poſſunt eſſe ſufficiẽtia principia, ſi ſint ſeparata quoad cauſalitatẽ. Et ideo ſi forma ſubſtãtialis longè diſtans nullo mõ põt cũ accidentali virtute actu influere ad generationẽ ſubſtantialem, non põt per ſola accidentia eſſe ſufficiẽs principiũ talis gñationis. Quapropter probabiliter dici põt illam virtutem inſtrãlem diffuſam à cœlo vſq; ad locũ terræ in quo fit generatio ſubſtãtialis, non agere vt virtutem ſeparatã, ſed vt coniunctã in cauſalitate: & formã cœ- C li actu influere cũ illa, ſi alioqui effectus non ſuperat in perfectione ipſã formam cœli. Nec inde fit cęlũ agere immediate in diſtãs, quia non agit niſi vt coniunctũ virtuti ſuæ per medium diffuſæ vſque ad paſſum diſtãs. Dices, Forma cęli & virtus accidẽtalis eiuſdẽ cœli ſunt diuerſæ virtutes agẽdi: ſed tota alteratio præcedẽs fiebat à cœlo media virtute accidẽtali tñ: ergo illa nõ ſufficit vt forma cęli poſſit poſtea influere media ſua forma ſubſtãtiali ad gñationẽ ſubſtantialẽ alterius. Rñdeo, formã & virtutẽ accidentalẽ ipſius cœli non eſſe duas virtutes ſolũ concomitanter, & quaſi per accidens coniunctas, ſed eſſe ſubordinatas vt principale & inſtrumẽtale principiũ: & ideo, q̃uis forma ſubſtãtialis attingat generationẽ, quæ fit in diſtanti loco, non agit formaliter ac propriè in diſtans, quia media virtute ſua illi coniungitur. Eritque hoc facilius & clarius, ſi quis teneat formã ſubſtantialẽ cœli non ſolũ concurrere per ſe vt principium principale ad eductionem formæ ſubſtantialis, ſed etiam ad præuiam alterationem, quod ſupra diximus eſſe

Quod fit agẽs præſens generationi ſubſtãtiali.

pro-

Digitized by Google

probabile. Quòd ſi fortaſſe alicui hoc nõ placet, A neceſſario dicendum eſt cœlum ſolum concurrere inſtrumentaliter ad has generationes per virtutem accidentalem diffuſam per mediũ: iuuari autem ad has generationes perficiendas ab aliquo ſuperiori agente.

De alteratione corporis per imaginationem.

XXV. AD ſecundum de alteratione negatur aſſumptum, nimirũ aliquam cãm alterare rem diſtantem, non alterando propinquã. Et ad primũ exemplum de imaginatione reſpondetur, aut eſſe ſermonẽ de corpore ipſius animalis, cuius eſt phantaſia, vel alterius: loquẽdo de alieno corpore, nego alterius phantaſiam habere vim alterãdi illud: neq; hactenus vllum probabile experimentum allatum eſt, quod id oſtendat: neque ex vi rationis eſt veriſimile, quia actus imaginationis eſt immanens, & non eſt vnde habeat virtutem ad naturaliter alterandum alienum corpus. Si verò ſit ſermo de proprio corpore ipſius animalis, quod imaginatione operatur, dicendũ eſt imaginationem non mouere corpus, niſi mediãte appetitu ſenſitiuo, ad cuius motum excitãtur humores, & ſpiritus vitales, quibus mediantibus B alteratur corpus: motio aũt appetitus per imaginationem non eſt alteratio, ſed vitalis quædam affectio, de qua inferius dicam. Appetitus autẽ, cum ſit in corde, quod eſt principiũ motus animalis, & ſpirituum vitalium, facilè poterit huiuſmodi motum vel alterationẽ excitare, nihil agendo immediatè in diſtans, ſed mediantibus partibus propinquis: quamuis ẽt in illa motione intercedat ſpecialis ratio, eo ꝙ fiat per naturalem ſympathiam potentiarum in eadem anima radicatarum, vt infra dicetur, & latius traditur in libris de anima, & in 1.2.q.22. & attigit D. Tho. q.26. de verit. art.6. ad 11.

De faſcinatione.

XXVI. AD ſecundum exemplum, ſunt qui negent illam vim faſcinationis. Sed non eſt cur experientiam à Philoſophis, & medicis comprobatã, C & fere cõmuni ſenſu receptam negemus. Fatemur ergo faſcinationẽ naturaliter accidere: modum autem eius declarat D. Thom. 1.p.q.117. art.3. ad 2. & 3. cont. Gentil. c.103. Et in primis dicendum eſt, faſcinationem non fieri ipſo actu videndi tanquam principio quo fit alteratio in aliud, quia actus immanens, vt ſupra dicebamus de actu imaginationis, non eſt per ſe actiuus in aliquem. Deinde dicendum eſt alterationem illã fieri ab aliqua qualitate venenifera exiſtente in oculo, aut in interna corporis diſpoſitione, complexione, aut humoribus, quæ communicatur ſpiritibus vitalibus, qui imaginatione, & attẽtione animi commouentur, & ad oculos perueniũt. Rurſus hinc fit, vt medijs illis ſpiritibus aer proximus inficiatur, & vſque ad certam diſtantiã alteratio perueniat, & ſic noceat alteri, quamuis aliquantulum diſtet. Et fortaſſe interdum fit, vt ipſimet ſpiritus infecti vſque ad illam perſonã in quam intuitus directè figitur, emittantur: & ita facilius & vehementius noceant, & Ariſtoteles A ſupra ſignificat interdum fieri faſcinationẽ ipſo flatu corrupto, & vſq; ad aliam perſonã trãſmiſſo. His ergo modis põt naturaliter fieri faſcinatio abſq; immediata actione in diſtãs. Omitto (quod D. Tho. ſupra aduertit) interdum accidere huiuſmodi nocumentũ ex malitia dæmonũ, qui ex pacto occulto cooperãtur ad huiuſmodi damnũ inferendũ. Aduertit ẽt ibi D. Tho. hanc alterationẽ D Thom. facilius accidere in infantibus & pueris, quia ob tenerum corpus quamlibet externam impreſſionẽ facilius patiuntur. Plura de huiuſmodi actione legi poſſunt in Plin. lib.7. c.2. & lib.33. c.10. Plinius. Abulenſ. parado x.4. c.16. Richar. quodli.3. q.12. Ricard. Idem ſeruata proportione dicendũ eſt de quocũque nocumẽto quod à venenatis animalibus infertur, vel aſpectu, vel olfactu. Et idem eſt de tertio exẽplo Torpedinis, de qua expreſsè Plinius ait, [ꝙ odore, & quadam aura ſui corporis afficit membra:] non ergo immediatè agit in diſtans, ſed vel alterando mediũ, vel ẽt noxiũ aliquem vaporem ſpirando. Nec refert ꝙ ſub arena aut limo ſe abſcõdere dicatur, quia nõ eſt neceſſe vt intelligamus omnino deliteſcere ſub terra, ita vt vel caput, vel os non relinquat apertum ad nocendum.

B

Poſſit ne agens intenſius agere in diſtans quàm in propinquum.

IN quarto & quinto exemplo declarandum eſt, XXVII. an & qua ratione contingat agens vehemẽtius agere in rem diſtantem, q̃ in medium propinquum, & an tunc illa vehementior alteratio fiat immediatè in diſtans ſine cooperatione medij. Et quidem Ariſtoteles ſect.24. Probl. q.5. & 8. aduertit, cũ aqua in vaſe calefit in initio calefactionis, dum aqua adhuc eſt frigida, fundum vaſis ſentiri calidius: poſtea vero iam aqua ferueſcente ita vt manũ vrat, fundũ vaſis eſſe magis temperatum, ita vt manu ſuſtineri poſſit. Rationẽ vero aſſignat, quia in principio actionis, dum aqua frigida eſt, totus calor cõcluditur in fundo vaſis, neque aſcẽdere permittitur, at vero qñ aqua iam eſt calidior, quaſi permittitur reſpirare calor & C aſcendere, & inde fit vt fundum lebetis temperetur. Ob quam cãm dicit ibidem, balneas calidiores eſſe hyeme q̃ æſtate. Atque inde conſequẽter fit, vt actione procedente & aqua nimium calefacta, & calefactione rarefacta, calidiores partes ſurſum aſcendant, & craſſiores ac frigidiores deſcendãt deorſum, & inhæreant fundo vaſis, & illud tẽperent, & ideo minus calidũ cẽſeatur. Hic aũt nomine caloris nõ eſt intelligenda ſola qualitas aut accidens caloris: hic.n. neque aſcendere aut deſcendere põt, neq; detineri ne aſcendat, niſi ratione ſubiecti: ſed intelligendæ ſunt exhalationes ſeu vapores calidi, qui actione ignis excitãtur. Neq;.n. pot eſt ille aſcenſus vel deſcenſus metaphoricè tantum declarari, id eſt, ꝙ dicatur calor impediri ne aſcendat, ſolum quia paſſum reſiſtit ne calefactio vlterius progrediatur verſus ſuperiorẽ partem. Nam hoc ſenſu, nullius momẽti eſſet rõ, nimirũ fundum lebetis in principio eſſe calidius, quia tunc calor impeditur ne vltra aſcẽdat, nã ꝙ actio vltra progrediatur, per ſe nil impedit, quo minus illa pars inferior eque calida maneat,

Fundum lebetis cur frigidius quã feruẽs aqua ſuperpoſita.

neat, vt per ſe notum eſt. Oportet ergo intelligi propriè de aliquibus exhalationibus calidis, quę, dum detinentur ratione proximi corporis nimium frigidi & denſi, faciunt vt calor illius partis, & maior ſit, & vehementius ſentiatur, dũ vero, calefacto proximo corpore, & conſequenter rarefacto, aſcendere permittuntur, minor calor in illa infima parte ſentitur: maximè ꝙ in poris vbi illæ exhalationes erant, loco illarum ſuccedunt frigidiores partes aquæ, quæ, vt ſunt grauiores, ita naturaliter magis deſcendunt: & ex eo capite magis etiam temperatur ille calor.

XXVIII Ex hac vero ratione Philoſophi ſic expoſita, facilè intelligitur, ex hac experientia non haberi, agens intenſius agere in propinquum, quàm in diſtans, niſi tranſmittendo aliquod agens ꝓportionatum, quod illam intenſionem proximè efficiat. Nam in dicto exemplo, dum in principio actionis fundum vaſis nimiũ caleſcit, id prouenit ex igne vicino, & ex ignitis vel calidis exhalationibus in ipſiſmet poris fundi incluſis: dũ vero procedẽte actione, ſuperiores partes aquæ calidiores videntur, id prouenit non ſolũ ab igne remoto, q̃uis eius actio multum iuuet, ſed ẽt ex vaporibus calidioribus aſcendentibus, & penetrantibus aquam ipſam, & ob hanc cãm vehemẽtius illã calefacientibus. Accedit ẽt, ꝙ aqua ipſa, dum incipit prope fundum vaſis magis calefieri, ſtatim aſcendit leuior effecta: deſcendit aũt, quę ſuperius erat, grauior & frigidior: & ita fit, vt pars diſtantior aquæ ſit calidior, non quia ita diſtans, magis ſit calefacta, ſed qa prius fuit propinqua, & ibi magis calefacta. Nunquam vero illa pars aquæ, quæ proximè inſidet fundo vaſis, vehemẽtius calefit, q̃ ipſummet vas, ſeu fundum eius, ꝑ quod actio tranſmittitur, niſi fortaſſe in fine actionis, qñ iam omnino ſuperatur aqua, ita vt cõtingat totam exhalari & corrumpi. Quod inde prouenit, ꝙ ratione ſuæ humiditatis facilius in aerem, vel in aliquod mixtum imperfectum commutatur. Item, quia cum ſit minus denſa, quam vas, facilius eam penetrant vapores ſeu exhalationes calidæ, aſcendentes. Iuuat etiam, ſi quis eſt aer circunfuſus. Atque ita ſemper tota actio & intenſio eius fit per aliquod medium.

XXIX.

Papyrus cur minus calida quã oleũ ſuper impoſitum.

Ad eundem modum dicendum eſt ad ſimiles experientias ſupra adductas, nimirum de oleo, quod vehementius videtur calere, q̃ papyrus, qua mediante calefit. Nam oleum ſtatim ac incipit calefieri, facilè etiam rareſit, & penetratur à vaporibus aſcendentibus, & ipſum etiam ſubtilius & leuius effectum ſtatim aſcendit: craſſiores autem & humidiores partes deſcendunt: atque ita idem accidit in hoc exẽplo, quod in ſuperiori.

Stupa cur inflãmetur, aere inter ipſã & ignem incente nõ inflammato.

De ſtupa autem, ꝙ inflammetur per interpoſitum aerem, ipſo aere non inflammato, non ita eſt manifeſtum experientia: fortaſſe enim aer inflammatur prius, licèt non ita ſenſu percipiatur, ſicut in ſtupa propter huius denſitatem. Atque idem dici poteſt ad exemplum de radice herbæ [Aproxis,] & de bitumine [Naphtæ.]

XXX. Poſſet verò aliter reſpondẽri, admittendo, quod in argumento aſſumitur, inflammari aliquando materiam remotam, non inflammata proxima: & dicendo id prouenire ex diſpoſitione materiæ abſque intenſiori actione ignis in remotum, quam in propinquum. Quod declarabi-

A. tur facilè, ſi ſupponamus non eſſe neceſſariũ vt in aliqua materia ſummus calor antecedat vt inflammetur, ſed ſufficere vt antecedat calor intenſus in eo gradu, cum quo & forma ſtupæ v.g. cõſeruari non poſſit, & ſi illi ſit adiuncta ſufficiẽs ſiccitas, ſatis diſponat ad introductionem formæ ignis. Sic ergo fieri põt, vt aer medius ſit calidus vt ſeptem, & non inflammetur ex defectu ſiccitatis, ſtupa verò ſtatim ac peruenit ad illum gradum, inflammetur: atq; ita actio ignis calefacientis nunq̃ fuit intenſior in materia remota, q̃ in propinqua, ſed habuit alium effectum propter aliam paſſi diſpoſitionem. Dices, in illo inſtanti, in quo inflammatur illa materia, iam eſt calida vt octo: Reſpondeo, Si ita eſt (non eſt enim certum de primo inſtante) tamen id non prouenit ex ſola actione ignis diſtantis, ſed eſt per naturalem reſultantiã à forma iam concepta. Quæ reſultantia, ſi non ſupereſt aliqua reſiſtentia in materia, in momento fit; atque ita fieri dicendũ eſt, ſi ponamus, omnia accidentia in corruptione perire. Si tamen manere poteſt aliquis gradus con- *Obiectioni reſpõdetur.*

B trariæ qualitatis, interueniet aliqua ſucceſſio, breuiſſima tamen, & imperceptibilis, quia reſiſtẽtia eſt minima, et actiuitas magna. Sed quid de actione ipſius formæ ſubſtantialis, quæ fit in diſtanti materia, & non in medio? Communiter dicitur fieri per naturalem reſultantiam, ſuppoſita ſufficienti diſpoſitione: vel fieri à diſpoſitionibus accidentalibus, ibi exiſtentibus, in virtute ſubſtantiæ. Nobis autem reſpondendum eſt iuxta primam aſſertionem, vel formam ignis ſimul cum virtute ſua poſſe illuc attingere, & ſimul influere ad eductionem illius formæ: vel certè, ſi hãc vim non habet ſubſtantialis forma, neceſſarium eſſe vt per aliquam ſuperiorem cauſam ille concurſus ſuppleatur, ſicut, quando contingit rem aliquam per motum ita calefieri vt inflammetur, introductio illius formæ alicui cauſæ vniuerſali tribuitur.

XXXI.

Alius modus explicãdi ad ista experimenta.

Alius modus reſpondendi ad has experiẽtias eſſe poteſt, admittendo, poſſe agens intenſius facere aliquam qualitatem in paſſum diſtans, quã

C in propinquum, non tamen immediatè agendo in diſtans, ſed per medium. Hic tamen modus actionis dupliciter concipi poteſt. Primò, vt medium non deſeruiat tanquam coefficiens inſtrumentale, aut partialẽ ad agendum in remotum, ſaltem quoad illum gradum maioris intenſionis, qui fit in parte remota. Hic tamen dicendi modus non eſt ſatis conſequens ad opinionem, quam defendimus: nam planè ſequitur, illam actionem quatenus eſt intenſio in tali gradu fieri ab agẽte remoto immediatè in paſſum diſtãs, abſq; vlla actione circa medium vel per mediũ: quia actio remiſſa, quæ fit in medio propinquo, per ſe non confert, nec continuatur cum actione in diſtans, niſi ad ſummum, vſque ad ſimilem gradum: ergo illa intenſio maior quæ fit in diſtans, eſt actio immediata in illud ſine medio. Sicut, ſi totum medium & paſſum diſtãs, prius eſſent calida vt quatuor abſq; actione ignis: & deinde ignis applicatus, immediatè intenderet illum calorem in diſtante paſſo, & non in medio, ſine dubio illa actio eſſet immediatè in diſtans; ergo idem erit, etiam ſi calor vt quatuor factus ſit ab eodem igne. Alio ergo

modo

modo intelligi pōt, ꝙ agens per virtutem impreſ-A ſam in medio efficiat intenſiorem qualitatem in paſſo remoto, q̃ in ipſo medio, propter maiorem capacitatem ſeu diſpoſitionem, & minorem reſiſtentiam. Hæc aūt virtus eſſe pōt aliqñ qualitas diuerſæ rationis ab alia quæ intenditur, & tunc non eſt res difficilis, vt in exemplo ſupra poſito de ſpeculo & aere calefactis à Sole, quia illa calefactio fit, medio lumine accidere pōt vt medianté lumine aeris, vt virtute agendi, vehementius Sol calefaciat ſpeculum diſtans, vel aliam rem ſimilem, q̃ aerem propinquum, ob maiorem paſſi capacitatem & diſpoſitionem: & in hoc non video repugnantiam. Sicuti enim poteſt cauſa agens per virtutem diffuſam aliquem effectū habere in remotum, quem non habet in propinquum, vt omnes concedunt, & ſignatim D. Th. in 1.d.15.q.1.art.2.ad 6.& Com.8. Phyſ. & lib 2.de cœlo, com.34. ita maiori ratione poteſt intenſius alterare partem remotam, quàm propinquam. Alio denique modo intelligi poteſt, hoc fieri per qualitatem eiuſdem rationis, vt v.g. ꝙ Sol per aerem remiſsè illuminatum, intenſius il-B luminet ſpeculum diſtans, ita vt lumen aeris medij, etiam ſi ſit in ſe remiſſius vt coniunctum primo agenti concurrat ſiue inſtrumentaliter, ſiue partialiter, ad lumen in ſpeculo efficiēdum, etiā quoad maiorem gradum intenſionis. Et hic modus eſt difficilior creditu, quia ſupponit qualitatem remiſſam, ſaltem vt coniunctam priori agenti, poſſe concurrere ad intenſionem qualitatis eiuſdem ſpeciei, in eo gradu, in quo illi eſt diſſimilis, & ab illa exceditur: quod an poſſit accidere, examinabimus ſectione ſequente, vbi plura dicemus de illo exemplo ſpeculi, de eiuſque actione reflexa.

Cur agens per lineam rectam efficacius operetur.

XXXII. AD experientias alias, quæ in confirmatione illius ſecundi argumenti afferuntur, reſpondeo, ſatis probabiliter perſuadere ſecundam C partem vltimę aſſertionis. Nec mihi occurrit aliqua alia probabilis reſpōſio aut euaſio: non.n.video, cur præſentia Solis per lineam rectam reſpectu huius partis aeris remoti conducat ad maiorem illuminationē eius, niſi quia ipſe Sol cū aere ſibi propinquiori ſimul in illā influit, in aliam vero partē aeris nō ita è regione propoſitā, ſed ad latus v.g. feneſtræ, non pōt ita influere, etiam ſi reſpectu ipſius medij illa pars ſit æquè propinqua. Dicet fortaſſe aliquis, lumen receptū in medio agere in virtute Solis in alteram partem aeris per lineā rectā obiectam Soli, in aliam vero cadentem ad latus ſolū agere virtute propria: & ideo magis illuminare illā partem, q̃ hanc. Sed hoc & merè gratis, ac voluntariè dictū eſt, & intelligi non pōt, quæ res ſubſit illis vocibus, neq; in quo conſiſtat illud diſcrimē, ſi Sol ipſe in neutram illarum partium per ſe ſe actualiter influit. Nam, hoc ſuppoſito, quid eſt agere in virtute alterius, niſi agere vt virtutem diffuſam ab illo, & vicē eius habentē? ſed illa virtus recepta in medio eſt vna & eadem: ergo reſpectu cuiuſcūq; partis medij agit vt virtus diffuſa à Sole, & vice illius: ergo æquè agit in virtute Solis. Neque explicari poteſt, quid conferat illa ſitualis poſitio (vt ita dicam) vel præſentia Solis, vt ob eam cauſam dicatur agere in virtute Solis in vnam partem, & non in aliam, ſi ratione illius applicationis Sol ipſe per ſe non magis influit.

Quod tandem ſic confirmo ac declaro, nam qñ accidens agit in virtute alterius abſq; actuali influxu eius, ſi tale accidens cōſeruetur ſine alio in cuius virtute agere dicitur, eandē pōt habere actionē. Hoc patet in grauitate, vel impetu mouente in virtute generantis vel imprimentis: & idem eſt de calore aquæ, ſi calor dicatur calefacere in virtute ignis: imò & qui aiunt calorē ſummū efficere dicto modo formam ignis in virtute ignis ſine alio actuali influxu eius, conſequēter aiunt calorem ſeparatum æquè ac coniunctum igni; poſſe in virtute ignis efficere formam alterius ignis. Ergo in præſenti, ſi lumen receptū in parte aeris viciniori Soli, efficit dicto modo lumē in alia parte in virtute Solis: ergo ſi illud lumen conſeruaretur in vna parte, ablato Sole de medio, eodē modo illuminaret eandem partē, q̃ nunc illuminat. Conſequens aūt eſt planè falsū, tum quia aliàs ēt nunc æquè illuminaret partem aeris ſibi vicinam non obiectam Soli: quia non magis, neq; ita abeſt nunc Sol ab illa parte, quā abeſſet ab alia, ſi omnino tolleretur: tum etiam, quia in igne & calore experimento conſtat oppoſitum, vt in eadem confirmatione, q̃ tractamus, propoſitum eſt. Igitur neceſſariò dicēdum videtur, Solem actu influere cum parte proxima medij ad illuminandam aliam directè ſibi obiectam, non verò æquè poſſe influere in aliam partem à latere exiſtentem, etiam ſi ipſi aeri medio æquè propinqua ſit; & inde prouenire, vt illę partes non æquè illuminentur vel calefiant. XXXIII

De actione magnetis, & ſimilibus.

IN tertio argumento de motu locali prima ac præcipua experientia eſt de magnete: de quo, ſicut de multis alijs experimentis quæ hic tractamus, multa eruditè congerunt Conimbricenſes lib.7. Phyſic.c.2.q.1. Breuiter tamen, quantū ad rem præſentem ſpectat, admittimus tractionem illam fieri effectiuè a magnete. Alexan. enim lib. 2.q. naturalium c.3. exiſtimauit, ferrum non trahi à magnete niſi vt à fine, ipſumq; interna & innata virtute quaſi naturali pondere, ſe mouere ad magnetem. Hoc tamen reijciunt Alber.2. Metaph.tract.3.ca.6. D.Thom.7. Phyſic.lect.3. text. 10.& Galen. lib.3. de facultatibus naturalibus cap. vltimo. Primo, quia motus naturalis à virtute intrinſeca, ex quacunque diſtantia fit, vt in terra & igne patet: ferrum autem non tendit ad magnetem ex quacunque diſtantia, ſed ex certa ac definita: non ergo ipſum tendit, ſed trahitur. Secundò, quia ferrum non mouetur ad magnetem, niſi in debita proportione qualitatis exiſtant, moles enim ferri non trahetur à paruo magnete: ergo id eſt propter actionem, quæ non ſequitur à proportione minoris inæqualitatis. Tertiò, quia dicitur experientia conſtare, ſi magnes perungatur ſanguine hirci, aut ſucco XXXIIII. Conimbric. D.Thom. Galen. Albert.

allij,aut cepæ nõ poſſe attrahere ferrum:ergo id A
eſt,quia virtus eius attractiua inde debilitatur.
Addendum ſubinde eſt, magnetem imprime-
XXXV. re ferro aliquem qualitatem motiuam, qua illud
ad ſe trahat. Ita docent oẽs autores, nã ſicut pro-
iectio fit per qualitaté impreſſam, ita & tractio:
eſt tñ differẽtia,quia impulſus imprimitur p im-
mediatum contactũ quantitatiuũ, non vero hęc
qualitas attractiua: & ratio eſt, quia inſtitutę sũe
à natura ad cõtrarios effectus. Nam per impulsũ
ſeparatur mobile à mouente,qđ illud tangit: per
tractionem verò trahitur mobile verſus motoré,
vel ẽt donec contingat illum. Præterea, talis eſt
hæc attractio magnetis, vt non ſolũ per ſe ferrũ
ad ſe trahat, ſed ẽt ipſi ferro participationẽ eius
virtutis cõicet,nam ferrum attractum, aliud fer-
rum ad ſe trahit,& illud attrahit aliud, vt quaſi
August. catena ex eis cõficiatur:quemadmodum Auguſt.
refert 21.de ciuit.c.4.& nos etiam aliquando ex-
perti ſumus: hoc ergo eſt ſignum aperium, im-
primere magnetem ferro qualitaté, quæ & vim
habet mouendi ipſum ferrum & efficiendi aliã
ſimilem,qua ferrum ad ſe trahat.
Vltimò addendum eſt, vt argumento propoſi
XXXVI. to reſpondeamus,magnetem non imprimere eã
qualitatem ferro niſi per medium, alterando,ſi il B
lud vſque ad ferrum: quanuis.n. hæc alteratio
medij ſenſibili experimento non percipiatur,ta-
men,cum facilè fieri poſſit,ex aliis experimentis
& rationibus colligimus, in illa etiam alteratio-
ne ſeruari naturalem modum agendi efficientis
cauſæ. Neque enim obſtat,ꝙ medium ipſum nõ
trahatur ad magnetem: quia neceſſe non eſt vt
qualitas diffuſa per medium eundem effectũ ha-
beat in medio,quem habet in diſtanti paſſo:ſicut
in ſuperioribus dictum eſt,ob diuerſam paſſi di-
ſpoſitionem accidere, vt virtus diffuſa per me-
dium efficiat in diſtans corpus nouam qualitaté,
aut qualitatis intenſionem,quam non facit in ip
ſum medium. Sic ergo accidere põt in præſenti,
vel vt qualitas diffuſa per medium non ſit eiuſ-
dem rationis cum ea quæ imprimitur ipſi ferro,
vel certè ꝙ licèt ſit in ſe eiuſdem ſpeciei,non ha-
beat eundem effectum trahendi,in medio,quem
habet in ferro propter peculiarem proportioné, C
aut diſpoſitionem ferri.
XXXVII. Solum poteſt obſtare alia experientia,qua con
ſtat magnetem immutare ferrum,etiam interpo
ſito medio denſo,vt experimento etiam percipi
tur,& Auguſt.ſupra refert,dicens poſito ferro ſu
per argentum,& magnete ſubtus, moueri ferrũ
ad motum magnetis,[concitatiſſimo curſu ac re
curſu,prout magnes ab aliquo agitatur, argẽto]
(inquit) [medio nihil patiente.] Neque enim vi-
detur veriſimile poſſe magnetem tam denſum
medium totum alterare & penetrare. Sed nihilo
minus,cum Auguſt.ait,[argento nihil patiẽte,]
planè intelligit de paſſione illa ſenſibili, qualis
erat motio & concitatio ferri: de alteratione au-
tem inuiſibili, Auguſt.ibi nihil diſputat. Neque
eſt adeo difficile creditu,ꝙ magnes penetret cor
pus illud intermedium ſua alteratione, vel quia
poroſum eſt,vt eſt lignum: vel quia paruam ha-
bet profunditatem,quale fortaſſe erat argentum
illud,cuius meminit Auguſt. ſicut etiam influẽ-
tiæ cœleſtes penetrant corpora etiam denſiſſi-
ma & in magna diſtantia propter magnam vim

A agendi. Hæc.n.vis magnetis exiſtimatur eſſe quę-
dam participatio cęleſtis proprietatis,vt dicit D
Tho q.5.de verit.art.10.ad 5.q.vnic.de anim.ar-
tic.1. Fortè ẽt contingere põt, vt illa actio licèt
non penetret totum corpus denſum interuentu
circunfuſi aeris, cõtinuè perueniat vſq; ad ferrũ.
Atq; ad eundem modũ iudicandũ eſt de ſuccino
eleuante paleas,& idem eſt de argento viuo tra-
hente particulas auri,& de quacunque alia re ſi-
mili,vel medicinali radice aut herba, quæ vim
habet trahendi aliquid,aut etiam expellendi.
Quod verò ſpectat ad retentionem Echenei- XXXVIII.
dis,quanuis alioqui ille ſit mirabilis naturæ effe- Remora qui nauem retardat.
ctus:& difficillimum explicatu,qua virtute poſ-
ſit tam paruum animal, tam vehementem molẽ
retardare: tamen in præſenti nihil infert difficul
tatis, nam Plinius expreſsè ait, [id facere nullo
ſuo labore,non retinẽdo,aut alio modo, q̃ adhæ
rendo:]non ergo quidquam agit in diſtãs. Quid
vero imprimat naui ad detinendam illá, tractat Scaliger.
latè Scaliger cõtra Cardanum exercit.218.& cõ- Conimbric.
tra eum Conimbric.ſupra art.5. Ego vero cenſeo
rem eſſe occultiſſimam,quæ neceſſario reducẽda
eſt in aliquam virtutem ſuperioris rationis,quæ
vim habeat talem ac tantam ad reſiſtendum illi
B impulſui nauis,vt ab eo debilitari non poſſit. An
verò id fiat ab hoc animali imprimendo aliquã
qualitaté naui debilitantem vim illius impetus:
vel ſolum adhærendo per virtutem ſibi innatã,
ſicut homo detinet lapidem proportionatum ne
cadat: vel denique,an hic piſcis vim talẽ habeat
ſiſtendi ſe ipſum,& quaſi adhærendi loco ſuo, vt
ẽt ab impellente nauim rapi aut dimoueri non
poſſit, mihi incertum eſt. Quocunque tñ horum
modo eueniat,non dubium eſt, quin ex virtute
mirabili & occulta proueniat, adiuuante fortaſſe
ſpeciali aliqua & connaturali influentia cœleſti. Ambroſ.
Imò addit Ambroſius lib.5. Hexamet.c.10.ad fi-
nem,imitatus Baſilium homil.7. Hexãmerõ, [ex
munere & potentia creatoris tam paruum ani-
mal tantam accepiſſe virtutem.]

De actione phantaſiæ, & ſimilibus.

C
IN quarta difficultate ſoluenda laborãt,qui exi- XXXIX.
ſtimant notitiam exiſtentem in phantaſia eſſe
ctiuè concurrere proprio influxu phyſico ad
actum appetitus. Vnde quidam vtramque po-
tentiam vel in cerebro, vel in corde collocant,vt
vicinæ ſint & inter ſe agere poſſint, cum tamen
verior doctrina habeat, phantaſiam in cerebro,
& appetitum in corde eſſe, vt alibi latius oſten-
dendum eſt. Alij neſcio quas qualitates dicunt
diffundi à cerebro, medio actu phantaſiæ vſque
ad cor,vt immutent appetitum. Sed hoc figmen
to ſimile eſt:quia illæ qualitates nec ſunt ſpecies
obiecti,aut ipſiuſmet actus phantaſiæ: eſſent.n.
inutiles,cum appetitus non poſſit ſpeciebus vti:
nec poſſunt eſſe qualitates aliquæ quaſi deferen-
tes ad potentiam appetitiuam notitiam obiecti,
quæ eſt in phantaſia:quia potentia ipſa appetiti
ua nunquam percipit illam notitiam: neque no
titia vnius potentiæ poteſt alteri manifeſtari aut
formaliter, aut obiectiuè, niſi mediante alia
ſpecie, aut notitia ſui. Alij denique conuicti
argumento fatentur, notitiam exiſtentem in ce-
rebro

rebro immediatam actione influere p propriã efficiẽtiam in appetitum. Neque putant id eſſe inconueniens, eò q illæ duæ facultates in eadẽ anima coniunguntur, quæ eſt principium principale illius actionis: nam ſicut virtus principalis poteſt cooperari ſuæ virtuti inſtrumentali, etſi vſque ad locum diſtantem diffuſa ſit, ita è cõtrario virtus aliqua inſtrumentalis poterit cooperari virtuti principali, et in loco diſtanti, ſi vſque ad illum virtus ipſa principalis diffuſa ſit, dummodò in illa ẽt parte, vbi fit actio, ſit aliud inſtrumẽtũ magis propriũ & proportionatũ tali actioni. Quæ reſpõſio, ſuppoſito illo primo fundamẽto, eſt inter reliquas minus improbabilis, & de inſtrumẽtis diuinis adhiberi ſolet, ꝙ attingere poſſint immediatè ad diſtans, quia virtus principalis ibi adeſt. Abſolutè tamen (quidquid ſit de miraculoſis actionibus) non ſatisfacit, quia iam admittitur efficientia ab aliqua forma, aut qualitate ſeu actu, quæ tranſilit ad diſtans quaſi per ſaltum abſque continua actione per medium.

XL. Et ideò nos facilius has anguſtias euademus, negando notitiam concurrere actiuè ad actum appetitus, ſed tantum vt conditionem repræſentantem obiectum, qua poſita, appetitus efficit ſuum actum per naturalem ſympathiam harum potentiarum. Et ad hoc optimè confert radicatio illarum facultatum in eadem anima: illa enim, ſeu ſuppoſitum per illam eſt, quod principaliter operatur, & vtitur his facultatibus: & ideò, dum per vnam percipit obiectum ſibi conueniens, per aliam illud appetit: non quidẽ quia per vnam efficiat in aliam, ſed quia ex obiecto per vnam apprehenſo excitatur ad operandum per aliam: quæ excitatio non eſt per immutationem realem & effectiuam, ſed per metaphoricam ſeu finalem, & adeò non requirit localem propinquitatem, ſed animalem, vt ſic dicam. Atque idem proportionaliter dicendum eſt de appetitu & potentia motiua: quanquam enim dici poſſet, omnem motionem inchoari ex corde, & medijs ſpiritibus ac neruis procedere vſque ad partem, in qua exercetur, vel apparet motus, tamen, quod ad præſens attinet, applicatio potẽtiæ motiuæ per appetitum non eſt per actionem propriam & phyſicam vnius potentiæ in aliam, ſed per ſubordinationem potentiarum in eadem anima: quo modo etiam intellectus & ſenſus applicatur ad operandum per volũtatem & appetitum, de quo latius Philoſophi in libris de anima, & Theologi in 1.2. De efficientia verò ſpecierum ſenſibilium in ſenſibus internis, medijs externis, alia eſt ratio, & longè diuerſa, nam hic reuera propria efficiẽtia interuenit, quæ per medium fieri debet, vt ab oculo dicuntur ſpecies viſibiles tendere vſque ad ſenſum communem per neruum opticum: hæc enim actio talium ſpecierum non eſt propriè vitalis, aut immanens, ſed eſt proueniens ab extrinſeco, medijs illis inſtrumentis, & ideò per medium propriè diffunditur, ſicut aliæ actiones naturales.

De actione rei ſpiritualis in corpus.

XLI. HActenus dictum eſt de agentibus & patientibus corporalibus inter ſe; in quinto verò argumento agitur de actione rerum ſpiritualiũ in corpora, & inter ſe. Et quoad priorem partẽ de actione ſpirituum in corpora, conſequenter A loquẽdo, dicendum eſt, neceſſariam eſſe immediatam propinquitatem Intelligẽtiæ ad corpus, vt illud poſſit mouere localiter, ſuppono enim ſpiritum creatum nullam aliam actionẽ poſſe in corpus exercere, quod infra oſtendam, de Intelligentijs diſputando. Vnde, ſi angelus ad mouẽdum corpus poteſt imprimere impetum, medio alio corpore, quod non localiter moueat, ſic quidem ad mouendũ localiter aliquod corpus, ſufficiet illi adeſſe immediatione virtutis: neceſſariũ tñ erit, vt immediatione ſuppoſiti ſit præſens illi corpori, in quo primò incepit illam virtutem imprimere. Si tamen (quod probabilius cenſeo) non poteſt angelus illam virtutem imprimere per intermedia corpora nõ mota, neceſſarium erit, vt angelus mouens proximè adſit immediatione ſuppoſiti ei corpori, qđ immediatè mouet. Et hoc mõ aiunt Philoſophi vnamquãque Intelligentiam mouentem cœlum, adeſſe ei orbi quem mouet. Sic etiam Theologi dicũt angelos ſuppoſitaliter adeſſe illis corporibus, quæ aſſumunt, & in quibus apparẽt. Et quoties Scriptura dicit angelum mouere, vel deferre aliquẽ hominem, ſignificat ibi angelum ſubſtantialiter adeſſe, aut cum re, quam mouet moueri. Quod non eſſet neceſſariũ, niſi oporteret angelũ adeſſe, B vbi mouet. Atque hoc planè ſupponit D. Th. 1.p.q.52.& 53.& 55.art.2.ad 3. & q.113.art.6. ad 3.& clarius in locis inſtà citandis. D.Thom.

XLII. Neque obſtat, ꝙ res ſpiritualis non habeat ſitum: habet enim ſubſtantialẽ & realem præſentiam definitam, ſecũdum quam neceſſe eſt paſſo coniungi, quando agit in illud. Nec modò diſputo, an operatio ſit ratio illius præſentiæ, quod Theologi aliqui aſſerere videntur: vel è conuerſo, an præſentia illa ſecundum ſe ſit prior, vel ẽt independẽs ab operatione, qđ plures affirmant, & mihi probabilius videtur: ſed aſſero, ad operationem neceſſariam eſſe præſentiã ſubſtantialẽ, quam fortaſſe vocauit [tactum ſpiritualẽ ad corpus] D.Tho.q.6.de potentia, ar.7.ad 12. Et apertius q.16.de malo, art.1.ad 15. dicit, quod angelus non agit immediatè in aliquod corpus à ſe diſtans: & affert Damaſcenum dicentem: [Angelus vbi eſt, ibi operatur.] Qui videndus eſt lib.1. Damaſc. C de Fide c.16.& 17.& lib.3. cap.2.

XLIII. Neq. etiam obſtat, qđ angelus moueat per intellectũ & voluntatẽ, quia, vt inferius ſuo loco dicam, nõ mouet per has potentias vt proximè elicientes motum, ſed dirigendo & applicando potentiã exequentẽ, quã oportet eſſe coniunctã paſſo. Quã reſponſionem inſinuat D.Tho. loco nuper citato de Potentia: cum .n. obieciſſet in argũ 12. [mouens & motũ debere eſſe ſimul:] angelũ aũt non eſſe ſimul cũ corpore, ex eo ꝙ velit illud moueri, reſpondet. [Imperium angeli requirit executionem virtutis: vnde oportet quod ſit quidam tactus ſpiritualis ad corpus, qđ mouet: & quodli.6.art.2. ad 2. quod erat ſimile, rñdet, actionem angeli radicari in eſſentia eius, à qua ꝓcedit virtus & operatio: & ideò neceſſarium eſſe ſubſtantiam eius aliqualiter coniungi rebus quas mouet, quia mouens & motum debent eſſe ſimul.] Et declaratur præterea, quia ſi efficacia in mouendo penſanda eſſet ex modo, quo voluntas attingit ſuum obiectum, ſicut voluntas angeli indifferenter velle poteſt propinquum, & diſtans quantumuis: ita eadem

Digitized by Google

A efficacitate poſſet mouere corpus propinquum, & diſtans quacunque diſtantia: conſequens autem eſt planè abſurdum, quia, cum virtutem habeat finitam, non eſt veriſimile poſſe æquè operari in rem quantumcunque diſtantem, ſed habere terminum in ſphæra actiuitatis ſuæ. Sicut ergo aliter comparatur potentia motiua ad ſubiectum, quam voluntas ad obiectum, ita etiam in abſoluta conditione propinquitatis & diſtantiæ: potentia enim mouens agit realiter & tranſeunter in ſubiectum quod mouet, & ideò oportet vt ſit realiter indiſtans ab illo: ſecus verò eſt de volũtate vt verſatur circa obiectum, in quod realiter non agit, neque ipſum immutat.

De actione ſpirituum inter ſe.

XLIIII. Altera pars illius argumenti erat de actione vnius angeli in alium, vel in animam ſeparatam: quæ actio etiam eſſe poteſt aut locutio, aut motio localis. De hac eadem eſt ratio quæ de motione corporis; nec video rationem differentiæ quæ aſſignari poſſit. B Vnde D. Thomas in loco proximè citato generaliter ait, ſubſtantiam angeli debere coniungi rebus quas mouet: non enim dixit [corporibus,] ſed [rebus,] vt indicaret doctrinam eſſe generalem. Suppono autem ſermonem eſſe, quãdo vnus angelus mouet alium verè ac phyſicè efficiendo in illo motum, nam ſi tantum moueat moraliter per imperium, illam tantum requirit præſentiam quæ ad imperium ſufficit, de quo eadem eſt ratio quæ de locutione, nam imperium locutione fit.

D. Thom.

XLV. Qualiter angeli mutuo colloquantur.

De locutione autem vnius angeli ad alium nõ poſſumus hic ex profeſſo dicere, nam eſt res Theologa, & ad explicandum difficilis: in genere tamen loquendo, altero è duobus modis in illa procedi poteſt. Vnus eſt, angelum loquentem nihil agere in eum cui loquitur: & ſic facilis eſt in præſenti reſponſio; quia is angelus cui alius loquitur, non comparatur ad illum vt ſubiectũ vel paſſum ad agens, ſed tantum vt obiectum ad actum immanentem. & ideo mirum non eſt ꝙ locutio poſſit eſſe immediatè ad angelum quantumcunque diſtantem. C Iuxta hunc autem dicendi modum ad argumentum factum reſpondendum eſt, locutionem vnius, & excitationem alterius non fieri per actionem tranſeuntem ab vno in alium, ſed quaſi per quãdam ſympathiam naturalem, quia dum vnus angelus vult vt alius percipiat ſuum actum, vel conceptum, ſtatim alter vtitur ſpecie, quam habebat illius actus vel conceptus, vt attendat loquenti. Nec video, quo alio modo poſſit illa ſententia explicari; ſtatim verò inde apparet quanta in ea ſit difficultas, ꝙ nimirum facultates radicatæ in diuerſis eſſentijs vel ſubſtantijs habeant inter ſe naturalẽ ſympathiam & connexionem, ac concomitantiam in agendo, nõ caſualem, ſed infallibilem, ac per ſe, ſine actione vnius in aliam. Cui difficultati accedit alia, ſi angelus habet innatas ſpecies actuum alterius, cur non poſſit illos intueri ſtatim ac ſunt ſi velit, etiam ſi alius ipſum nõ excitet & quaſi applicet per ordinationem ſeu volũtatem ſuam. Rurſus accedit difficultas de illuminatione qua vnus angelus non ſolum loquitur, ſed etiam docet alium: ad quam, etiamſi illa ſympathia admittatur, non videtur ſufficere. Tandẽ quidquid ſit de locutione in rigore ſumpta, extendi poteſt difficultas ad omnem actionem ſpeciei intelligibilis: eſt enim probabile vnũ angelum, quatenus eſt obiectum actu intelligibile, poſſe quantum eſt de ſe imprimere ſpeciem ſui vel ſuorum actuum in alium angelum, ſi tali ſpecie careat. Et, quidquid ſit de angelis inter ſe, reſpectu aĩæ quæ ſeparatur à corpore, id eſt magis receptũ: poſita ergo tali actione manet integra difficultas, ſi illa non impeditur per diſtantiam.

XLVI. Alter ergo dicendi modus eſſe poteſt admittendo aliquam actionem intellectualem vnius ſpiritus in alium per realem effectionem alicuius ſpeciei intelligibilis, vel alicuius intẽſionis, aut modificationis eius. Qua ſuppoſita poteſt adhuc dupliciter reſponderi ad difficultatem tactam. Primò excipiendo hanc actionem à generali regula tradita. Quem modum inſinuat D. Thomas in citata quæſt. de anima, & in quodlib. 6. ar. 10. Et rationem vtroque loco ſignificat, quia idem eſt in angelis ordo, quod in corporibus ſitus: & ideo actio purè intellectualis non pendet ex ſitu aut medio, ſed ex ordine naturæ. Et in 1. p. q. 107. artic. 4. addit, operationem intellectus abſtrahere à loco & tempore: & ideò locutionem quæ per illam fit, non impediri ob diſtãtiam. Et poteſt hoc cõfirmari, nam incredibile videtur non poſſe vnum angelum loqui ad aliũ niſi ſint indiſtantes ſuppoſito & ſubſtãtia, nam per medium non poteſt deferri illa actio. Hæc verò ſnſa reuera uidetur parum conſequens ad omnia dicta, quia valde eneruat principium poſitum, totamque rationem eius. Item quanuis in angelis non ſit ſitus, eſt tamen præſentia ſubſtantialis: ergo differentia aſſignata nulla eſt ad excludendam neceſſitatem huius præſentiæ ad dictam actionem: aliàs neque eſſet neceſſaria indiſtantia inter angelos, ut unus localiter moueret, vel detineret alium. Item iuxta illam rationẽ, Deus ex vi actionis qua creat uel illuminat angelum, non eſſet intimè præſens in illo per eſſentiam, ſed ſolum ratione immenſitatis: quod eſt cõtra D. Thomam, & ueriorem doctrinam, ut infrà uidebimus. Sequela patet, quia etiam Deus agit in angelum, ut ſpiritus in ſpiritum: ergo eſt eadem ratio de illo. Erit ergo propter hæc probabilis ultimus dicendi modus, quòd ad hãc etiam actionem, & ad locutionem angelicam, ſi illam actionem requirit, neceſſaria ſit indiſtantia. Inter quas ſententias alijs relinquo iudiciũ, quæ ſimpliciter probabilior ſit: ſolum aſſero hãc tertiam eſſe magis conſequentem ad rem quam nunc tractamus, niſi eligatur prima, cuius difficultatibus ſatisfacere difficillimum eſt.

D. Thom.

De ſphæra actiuitatis.

XLVII. Vltima difficultas propoſita in ſexto argumento facillimè ſoluitur ex ſecunda & tertia parte ultimæ aſſertionis, quas probabiliter ſuadet, & cõtra ſuperiores aſſertiones nihil probat. Quanuis enim demus habere unumquodque agens naturalem ſphæram actiuitatis certæ magnitudinis, in quam poſſit per ſe & propria uirtute, actioneque agere, non ſequitur poſſe immediatè agere in partem remotam illius ſphæræ, non agendo in propinquam, quia non poteſt agere niſi continuata actione, in-

choando illam à paſſo ſibi propinquo & indiſtā te, & cótinuè diffundendo illā per totam ſphęrā: hunc n. modum agendi determinat ſibi quæcū que cauſa efficiens. Neque eſt inconueniens q cauſæ oēs, etiam ſi ſint virtute inæquales, æquè determinēt ſibi hanc paſſi propinquitatem, quia hoc non prouenit ſolū ex limitatione, vel imperfectione virtutis, ſed ex natura huius cauſalitatis: limitatio aūt ſphęræ prouenit ex limitatione virtutis, & ita iuxta inæqualitatē virtutis erit etiam inæqualis ſphęra, ſi cætera paria ſint. Rectè autē vi probare argm̄ illud, non limitari agētia naturalia ad agendum per ſe & per ſuā propriā virtutem in ſolam ſuperficiem vltimam corporis ſibi contigui, ſed intra aliquod certū ſpatiū, quod poſſunt ſua virtute attingere, etiā ſi per poſſibile vel impoſſibile vna pars medij non agat in aliam: quod in vltima concluſione aſſeruimus.

XLVIII. Non probat autem argm̄ illud (quāuis ad hoc etiam tendere videatur) eſſe impoſſibilem illum modum agendi per partem propinquam in remotam per totum ſpatium, ita vt quantumuis p partes proportionales diuidamus partem remotam à propinqua, imò & ſuperficiem proximam à reliqua magnitudine, ſemper poſſit effectus actiuè procedere ad remotum per propinquum, quia in hoc modo agēdi nulla inuoluitur repugnantia: quia qualitas recepta in medio, aut in qualibet parte medij, vel in ſuperficie, poteſt eſſe actiua, & paſſum eſt etiam aptum ad recipiendā talem qualitatē, & pars remota eſt in debita proportione reſpectu propinquioris, vt ab illa pati poſſit: quia actio procedit vniformiter difformiter à principio ſphęrę vſque ad finem: ergo concurrere poſſunt omnia neceſſaria vt actio ſemper fiat per propinquum in remotum. Neque n. obſtare pōt infinitas partium proportio nabū, quia ſimilis infinitas eſt in ſucceſſione actionis. Non ergo aſſerimus hunc modum eſſe impoſſibilem, ſed aſſerimus in primis non eſſe neceſſarium, vt omne agens requirat propinquitatē & indiſtantiam paſſi in quod primò agit. Neq; ét ſufficere ad definiendam ſphęram actiuitatis agētis, per ſe; & ex vi quantitatis ac limitationis virtutis eius. Aſſerimus deinde, etiam quando actio illo modo procedit per partem propinquā in remotam, non ita fieri ab vna parte in aliam, quin agens ſimul & actualiter cū omnibus agat intra ſphæra ſuæ actiuitatis: & ideo efficacior ſit actio in partem remotam per propinquam, quàm ſi ſola pars propinqua per virtutem in ſe receptam ageret in remotam. Et vtrumque horum aſſertū eſt in vltima concluſione: & videtur ſufficienter probari ex omnibus dictis & contentis in illa vltima difficultate.

SECTIO IX.

Vtrum cauſa efficiens ad agendum requirat paſſum ſibi diſſimile, & in qua proportione.

I. Dubitandi difficiles rationes.

RAtio difficultatis primò ſumi poteſt ex dictis ſectione quarta, vbi oſtenſum eſt interdum agens agere in ſe ipſum ét ſecundum eandem partem; nō poteſt autem idem ſibi eſſe diſſimile ſecundū eandem partem: ergo non eſt neceſſe vt ſemper paſſum ſit agenti diſſimile. Dicetur fortaſſe, quando aliquid in ſe agit, ſemper operari per virtutē alterius rationis à forma quā in ſe agit: & ita in principio actionis eſſe ſibi diſſimile, quatenus non habet formaliter illam formam, ſed tantum virtualiter. Prima.

II. Secunda. Sed contra hoc argument or ſecundò, nam interdum aliquid agit in ſe ipſum etiā per eandem qualitatem formaliter: calor enim vel frigus alicuius corporis, quando circundatur ab agēte contrario, ſolet ſe ipſum intendere, & quaſi fortificare ad reſiſtendum, vel debellandum aliud, vt patet in calore ventriculi, qui hac ratione tempore hyemis fortior eſt, vt experientia oſtendit, & teſtatur Hyppocrates aphoriſmo 15. Idem patet in aere exiſtente in cauernis vel locis infimis, qui tempore hyemis calidior eſt. Nec poteſt hoc tribui extrinſeco agenti, cum illud contrarium ſit, & non poſſit qualitatem ſibi oppoſitam intēdere. Neque ét poteſt tribui dimanationi naturali ab intrinſeca forma, tum quia hæc ex ſe ſemper eſt maxima quæ eſſe poteſt, cum ſit merè naturalis: neque eſt cur augeatur propter circunſtans contrarium, imò inde potius deberet impediri: tum etiam quia non ſolum in naturali, ſed etiā in pręternaturali ſubiecto inuenitur ille modus actionis; nam etiam aqua in puteis calidior fit tempore hyemis. Hyppocra.

III. Tertia. Tertiò eſt ſimile argumentum, quia interdū vna res agit in aliam ſibi ſimilem in qualitate & intenſione, ét ſi actio per eandem qualitatē fiat. Aſſumptum patet cōmuni exemplo de ferro, qđ licèt in ſe non habeat ſummum calorem, ſed vt ſex v.g. intendit ſimilem calorem in palea vel ſtupa, ita vt illam comburat. Et ad eūdem modum calor, & lumen medij intendi ſolet per reflexionem à calore, vel lumine corporis extremè diſtātis, etiam ſi illud in ſe calidius vel lucidius nō ſit intenſiuè, vt cum Sol directè calefacit aerem & terram, calor aeris intenditur ex reflexione terræ, & ſimiliter intenditur lumen aeris ex reflexione ſpeculi, &c. cum tamen nec calor in terra, nec lumen in ſpeculo potuerit eſſe intenſius, quā in aere ex actione Solis, cum magis diſtent à Sole quàm aer.

IIII. Quarto. Quartò ſi ob aliquam cauſam eſſet neceſſaria hæc diſſimilitudo, maximè vt agens ſuperet in virtute agendi paſſum: ſed ob hanc cauſam non eſt neceſſaria, tum quia fieri poteſt vt aliūde proueniat illa ſuperior virtus, nimirum ex maiori denſitate, aut ex alijs conditionibus ſubiecti; tum maxime quia non ſemper videtur neceſſarius ille exceſſus ex parte agentis, alioqui nunq̄ paſſum poſſet reagere in ſuum agens. Quia vel ſuperatur ab illo in virtute, vel non; ſi non ſuperatur, & nihilominus ab illo patitur, iam in agente non requiritur exceſſus virtutis; ſi verò ſuperatur & nihilominus in illud reagit; ergo ad reagendum non requiritur exceſſus virtutis: at vero reactio, vera ac propria actio eſt, & cauſalitas effectiua; ergo ad hanc non ſemper eſt neceſſarius exceſſus virtutis; ergo nec diſſimilitudo in forma ſeu ratione agendi. Tandem fieri poteſt, vt actio ſit coæua agēti, vt illuminatio Solis: tunc autem nunq̄ intercedit diſſimilitudo inter agens & patiens, quia ſemper fuerūt ſimilia.

Nota

Notationes ad reſolutionem quæſtionis.

V. Diſſimilitudo inter agens & paſſum pro initio actionis attendenda.

ADuertendum eſt, cùm inquirimus, an efficiens requirat paſſum ſibi diſſimile, non eſſe ſermonem de fine actionis, ſed de initio; ſeu de diſpoſitione & proportione, quæ antecedere debet inter agens & paſſum ad actionem, quia hic inquirimus conditiones requiſitas ad agendum, non eas quę conſequuntur actionẽ. Et prętereà, quia in fine actionis non tam cõparabitur paſſum ad agens, quàm effectus ad cauſam. Quo fit, vt diſſimilitudo in termino actionis non poſſit eſſe de ratione cauſæ efficiẽtis, cum potius intentio agentis ſit reddere paſsũ ſibi ſimile. Quòd ſi id interdum perfectè non aſſequitur, prouenit ex imperſectione effectus, & hæc aliquando oritur ex debili virtute agentis, quod non poteſt vincere reſiſtentiam paſſi; aliquando ex incapacitate paſſi. & nobiliori virtute agentis, qđ vniuerſale eſt, ſeu cauſa æquiuoca agens per formã ſuperioris ordinis, quam effectus non poteſt ſecundum eandem rationem recipere: & ideò fit ſimilis ſecundum aliquam analogiam, vel rationem communem, non verò perfectam.

VI. Rei quæ agit, actio poteſt eſſe coæua.

Ruſus obſeruandũ eſt, cum inquirimus diſſimilitudinem, quæ antecedere debet inter paſsũ & agens, non eſſe ſermonem de antoceſſione in tempore aut duratione, ſed ordine naturæ & cauſalitatis: illa enim prior, licèt ſæpe intercedat, per ſe neceſſaria non eſt, vt rectè conuincit vltimum argumentum in principio factum. Neque enim dubitandum eſt, quin poſſit actio eſſe coæua agenti, quando illa ſucceſſionem non requirit, & abſque reſiſtentia fit. Vnde, ſi illa ſit actio naturalis, & ex ſua ſpecie talis ſit, vt poſſit reddere paſſum perfectè ſimile agenti, à principio perficiet illam ſimilitudinem: nam agens naturale, ſtatim ac eſt, agit quantum poteſt: & ideò ſi agit ſine reſiſtentia, à principio producit effectum perfectum: ergo ſecundum realem durationem in ea actione paſſum nunquam eſt diſſimile agenti. Nihilominus tamen ordine naturæ intelligi poteſt diſſimile, quia tale paſſum ex ſe, & ſecluſa actione agentis, non haberet ſimilitudinem cum illo. Et ita actio illa non fit circa paſſum vt iam ſimile, ſed potius reddit illud ſimile: atque ita formaliter fit ex diſſimili.

Quæſtionis reſolutio.

VII. Agit quidque in diſſimile in forma, at in materia ſimile. Ariſtoteles.

SIc igitur explicato quæſtionis ſenſu, facilis eſt eius reſolutio: dicendum eſt enim cauſam agentem efficere non poſſe in paſſum, niſi quatenus eſt ſibi diſſimile in forma, ſeu termino actionis. Hoc eſt veluti primum principium in Philoſophia: tradit illud Ariſt. 1. de Gener. ca. 7. tex. 46. vbi ait maximam partem veterum ſumma animi conſenſione aſſeruiſſe, rem nullam ſimilem à ſimili quicquam pati: [quòd alterum nihil magis agens, aut patibile altero ſit.] Et tex. 48. idem confirmat, quia aliàs eadem ratione idem à ſe ipſo afficeretur. Quod in ſequentibus declarat, dicens hanc diſſimilitudinem neceſſariam eſſe ſecundum formam ſeu ſpeciem, nam in materia, ſeu genere ſubiecto, potius requiritur ſimilitudo inter agens & patiens, quod, paulo inferius declarabimus. Idem principium ſupponit Ariſtoteles eodem primo lib. de Gener. ca. 9. dum ait [agẽs agere, quatenus eſt actu, pati verò paſſum vt eſt in potentia.] Quod etiam docet toto lib. 1. Phyſic. & lib. 3. in principio, & lib. 7. à tex. 35. & lib. 8. à principio. Et expoſitores his locis generatim ita ſentiunt: quamuis nonnulli in aliquibus particularibus actionibus non rectè id declarent, vt reſpondendo ad difficultates videbimus.

VIII. Concluſionis ratio.

Ratio autem tacta eſt, quia agens agit quatenus eſt in actu, & ad agendum requirit paſſum, quod ſit in potentia; ſed id quod eſt in potentia vt ſic, eſt diſſimile ei quod eſt in actu vt ſic: ergo. Maior quoad priorem partem conſtat, quia agere, eſt communicare, ſeu dare eſſe: & ideò neceſſe eſt, vt tale eſſe ſupponatur actualiter in cauſa, vel formaliter, vel eminenter iuxta modum & dignitatem agentis; nemo enim dare poteſt, quod in ſe aliquo modo non habet. Et eadem fere ratione probatur altera pars eiuſdem propoſitionis, quia dum agens cõmunicat ſuũ eſſe paſſo, reducit illud de potentia in actum. ergo paſſum vt tali actioni ſubſternitur, ſupponitur in potentia. Et ideo in primo Phyſicorum, priuatio ponitur inter principia ad generationẽ neceſſaria ex parte materiæ, quæ principia in omni mutatione, vel actione quę fit ex ſubiecto, proportionaliter neceſſaria ſunt.

Abſurda ex oppoſito cõcluſionis.

Ab incommodis ét optimè confirmauit concluſionẽ Ariſtoteles, quia aliàs nulla eſſet ratio, cur ex duobus ſimilibus vnum potius in aliud ageret, quàm è conuerſo. Item, quia idem poſſet ſe ipſum mouere. Item, nullus eſſet finis actionum, ſed poſt perfectam pugnam inter contraria, & cõparata victoria, & aſſimilato paſſo, tunc denuo inchoaretur actio. Ac denique, vt Ariſtoteles ait, [hoc modo nihil vindicari poterit, neque ab occaſu, neque à motu.]

Corollaria ex præcedenti reſolutione.

IX.

ATque ex his rationibus ſequitur primò, diſſimilitudinem per ſe neceſſariam inter cauſam agentem & patientem, ſolum eſſe eam, quæ eſt inter habitum & priuationem, ſeu inter rem conſtitutam in actu, vel exiſtentem in potentia: nam ſi in paſſo ſupponatur capacitas ad recipiendam formam, & agens habeat virtutem ad producendam illam, nullam aliam diſſimilitudinem ex parte paſſi requirit, niſi quòd careat tali forma: quia neque ex ratione motus aut actionis, neque ex alio generali principio, alia poteſt in vniuerſum requiri. Vnde, quòd in rebus generabilibus, & corruptibilibus inueniatur non ſolum hæc diſſimilitudo, ſed etiam poſitiua oppoſitio & contrarietas, non eſt ex ratione cauſæ efficientis vt ſic, ſed ex eo, quòd tales rès ita ſunt inſtitutæ, vt mutuam inter ſe pugnam & actionem habere poſſint, & ex ſe mutuò generari & corrumpi ſecundum ſpeciem. Eſt autem animaduertẽdum, inter cauſas efficientes quaſdã eſſe vniuocas, alias verò æquiuocas: quas voces iam ſuprà explicuimus: agimus autem de cauſis principalibus, nam ex illis facile eſt doctrinam ad inſtrumẽtales accommodare. In cauſis ergo vniuocis dicta conditio propriiſſimè & formaliter intercedit: nã, cum agẽs intro-

introducat in paſſum formam eiuſdem rationis cum illa, per quam agit, ſupponit in paſſo carentiam eius, & conſequenter ſupponit formalem diſſimilitudinem cum illo.

X. At verò cauſa æquiuoca non inducit in paſſum formam eiuſdem rationis, atque adeò formaliter ſimilē ſuæ formæ per quam agit, & ideò propriè non ſupponit in paſſo formalem diſſimilitudinem, id eſt, carentiam illius formæ, ſm ſpeciem, quam in ſe habet: ſed ſupponit diſſimilitudinem inter paſſum, vt actioni ſupponitur, & vt per actionem perficitur, & conſequenter etiam ſupponit in paſſo carentiam illius ſimilitudinis, quæ inter formam aliquam formaliter ſumptam, & aliam quæ eminenter continet illam, intercedere poteſt. Et ratio eſt clara: Primò, cauſa æquiuoca non facit formalem ſimilitudinem, ſed eminentialē tm̄ (vt ita dicam) ergo proportionalem tm̄ diſſimilitudinem præequirit, nam ſola priuatio formæ, quæ terminat actionē agētis, ad actionem neceſſariò ſupponitur. Etenim ad actionem non requiritur, ꝙ paſſum B careat forma, quæ eſt formaliter in agente, ſi illam non eſt formaliter, ſeu eiuſdem rationis recepturum; ſed ſolum oportet, vt careat illa forma, quæ in ipſo eſt introducenda, & futura eſt terminus actionis, etiam ſi in agente ſolum ſit virtualiter ſeu eminenter, quia priuatio ad actionem requiſita, non opponitur formaliter illi formæ, quæ eſt principium actionis, ſed illi, quæ futura eſt terminus ad quē actionis, cùm talis priuatio habeat rationem termini à quo. Sic igitur diſſimilitudo neceſſaria inter hmōi agens & paſſum non oportet vt ſit formalis, ſed ſufficit eminentialis, vt declaratum eſt. Et hac ratione vnū graue poteſt mouere aliud deorſum, etiam ſi ſint in grauitate ſimilia, vel etiamſi ſimul deorſum moueantur, & in hoc etiā ſint ſimilia: quia formalis terminus illius motus nō eſt grauitas, ſed vbi inferius, quod quodammodò cōtinetur virtute in grauitate, & ideò illius priuatio, non verò priuatio grauitatis, neceſſaria eſt ad illum motum. Et idem eſt de oībus ſimilibus, præſertim in actibus immanentibus, in quibus ſemper actio potentię C æquiuoca eſt: de qua cōiter dici ſolet non tam tendere ad producendum ſimile, quam ad producendum proportionale, id eſt actum ſcdm cōſentaneū primò, & qui ſit perfectio eius, in quo non formaliter, ſed virtute & eminenter continetur. Ideoque in illa etiam actione inter principium actiuum & paſſiuū quatenus talia ſunt, ſupponitur tm̄ dicta eminentialis diſſimilitudo, nimirum quòd in altero contineatur eminenter actus, quem alterum non habet formaliter, donec illum recipiat à principio actiuo, quę diſſimilitudo ſemper reperitur, ſiue illa principia in re diſtinguantur, ſiue tantum ratione, vt in ſolutione ad primum magis conſtabit.

XI. Secundò ſequitur ex dictis ad efficiētiam per ſe requiri, vt cauſa agens habeat vim in paſſum, & circa capacitatem eius: quia aliàs impoſſibile eſſet ſequi actionem. Hoc ſequitur ex dictis, nā ob hanc cauſam neceſſaria eſt ſprædicta diſſimilitudo inter agens & paſſum, vt in agente, quatenus eſt in actu, poſſit eſſe vis ad ſubijciendū ſibi paſſum, quod eſt tm̄ in potentia. Et cōfirmatur, nā, ſicut impoſſibile eſt formam informare materiam, niſi habeat vim informatiuam propor- A tionatam materiæ, ita neque agens poteſt in ſuo genere actuare ſubiectum, niſi habeat vim in illud: quia in vniuerſum actus ſecundus requirit actum primum proportionatum. Vt tn̄ hoc amplius declaretur, aduertendum eſt, ex quatuor capitibus oriri poſſe, vt inter aliqua duo non ſequatur actio, loquor de naturalibus agentibus. Primò, ſi in illis non ſit virtus actiua. Secundò, ſi in altero ſit virtus, in altero verò non ſit capacitas illius formæ, quam aliud agere poteſt, ob quam cauſam ignis non poteſt calefacere cœlū: & ideò Ariſtoteles non poſuit negationē principium generationis, ſeu mutationis, ſed priuationem, quia debet eſſe in ſubiecto capaci. Ideò etiam dixit in 1. de Generat. requiri inter agens & paſſum diſſimilitudinem in forma, & ſimilitudinem in materia, ratione cuius paſſum ſit capax formæ agentis. Quod tn̄ non eſt eodem modo in oībus agentibus verum: nam cœlum agit in hæc inferiora, quamuis cum illis in materia non conueniat: & Intelligentia mouet corpus, B cum quo non conuenit in materia. In agētibus ergo, quæ agunt actione uniuoca & corruptiua, eſt ſimpliciter vera illa propoſitio, & de illis propriè locutus eſt Ariſtoteles, nā ibidē dixit, agens quod conuenit cum paſſo in materia, pati etiam ab illo: ſecus verò eſſe de agente ſuperiori, quod in materia non cōicat. In agentibus ergo actione æquiuoca ſolum requiritur illa conuenientia ſm cōem aliquam rationem: loquimur enim de agentibus creatis, in quibus nullum poteſt alterare vel generare aliud, niſi aliquo modo conueniant in materia, ſaltem in cōi, quia oportet vt vtrumque ſit materiale. In motu etiam locali id reperitur, quòd mouens & motum, ſemper conueniunt aliquo modo in capacitate recipiendi motum ſibi proportionatum: nihil enim creatū mouere poteſt localiter, niſi ipſum etiam ſit mobile, vt de corporibus conſtat, & de Intelligentijs etiam infrà dicemus. Sed hoc quodammodò extrinſecum eſt ad rationem agentis: intrinſecū autem eſt, quòd in paſſo ſit capacitas illius formæ, cuius actiua vis eſt in agente.

Ex quibus capitibus in eis duo non fit actio. Primum. Secundum.

XII. C Tertiò impedietur actio, ſi illa capacitas iam ſit in actum reducta, quia tunc etiam ceſſat vis agentis in paſſum, eò ꝙ iam factū ſit, quidquid ab illo fieri poterat; quod coincidit cum his quæ hactenus diximus, nēpe nihil poſſe agere in ſibi ſimile, quatenus tale eſt: quod tam eſt verum in agētibus vniuocis, q̄ in ęquiuocis, loquendo de proportionata ſimilitudine, quæ inter ea & effectus eorū eſſe poteſt, vt ex ſuperioribus conſtat. Ratio.n. proportionalis ex hac eadē radice oritur, ſcilicet, quia iam tota vis talis cauſæ expleta eſt in tali paſſo, & ideò nihil ei ſupereſt agendū. Dices, etiam ſi paſſum ſit in actu per vnam formam vel qualitatē, adhuc manere poſſe in agente vim ad introducendā aliam ſimilem, alioqui tota hæc quæſtio reducetur ad illam, an, ſcilicet, duo accidentia ſolo numero differentia poſſint eſſe in eodē ſubiecto. Reſpondeo, nō poſſe, quia poſtquàm ſubiecti capacitas, vno actu completa eſt, iam non manet in potentia ad alium ſimilē actum: & quoad hoc verum eſt eſſe valde coniunctam hanc quęſtionem cum illa de pluribus accidentibus ſolo numero differentibus in eodē ſubiecto. Nam ſi in eadem materia poſſent eſſe plures formę ſubſtātiales, vel ſpecie, vel numero diffe-

differentes, poſſet naturale agens inducere alteram formam in materiam, quæ cum vnam habere: ergo ſimiliter, ſi ſubiectum poſſet hęc duo accidentia omnino ſimilia, quanuis haberet vnum, poſſet aliud recipere à ſimili agente, vel etiam à ſe ipſo: & ideò diximus ſuprà diſp. 5. ſect. 9. non poſſe accidentia ſolo numero diuerſa, & omnino ſimilia ſimul recipi in eodem ſubiecto.

XII. Quartum. Quartò tandè, ſuppoſita virtute ex parte agentis, & capacitate in paſſo, cum diſſimilitudine & priuatione, adhuc poteſt impediri actio ob reſiſtentiam paſſi. In quo eſt obſeruandum, ad actionem vt ſic per ſe non requiri reſiſtētiam in paſſo, ſicut etiam diximus non eſſe neceſſariam cōtrarietatem vel oppoſitionem poſitiuam, nā priuatio vt ſic, non reſiſtit, ſed potius parat viam ad actionem: quidquid ergo reſiſtit, reducitur ad poſitiuam contrarietatem vel repugnantiam, & ideo per ſe non requiritur ad actionē, quin potius ex ſe impedit, vel retardat actionem. Vnde, quod actio ſit ſucceſſiua, & non inſtantanea, ex reſiſtētia paſſi prouenit, niſi interueniat motus localis, cui eſt intrinſeca talis ſucceſſio, vt ex Philoſophia conſtat, & inferius in tractatu de actione, & paſſione attingemus. Hinc ergo fit, vt, quando vltra diſſimilitudinem paſſi interuenit etiam reſiſtentia, ſi tanta ſit, vt vel ſuperet, vel æquet virtutem agēns, impediatur actio; & ideò eſt commune Philoſophorum axioma, & quaſi primum principium, ad efficiendum neceſſariā eſſe proportionem maioris inæqualitatis, id eſt, in qua maior ſit virtus in agente, quàm reſiſtentia in paſſo. Quod ſumptum eſt ex Ariſtotele citatis locis, & patet facilè, quia agēs vt agens vincit paſſum, ſaltem quantum ad id quod agit: ergo neceſſe eſt vt ſecundum eam rationem viribus illud ſuperet: alias quo modo vincere poſſet? Atque hoc in ſolutione quarti argumenti amplius declarabitur.

Argumentorum ſolutiones.

XIII. Superest igitur, vt argumentis ſatisfaciamus: & ad primum quidem rectè ibi reſum eſt, & ex omnibus quæ diximus, declarata eſt reſponſio, & pōt amplius declarari. Nam idem poteſt ſimul & ſecūdū eandem partem eſſe in actu primo & in potentia ad actum ſecūdum: quod alij dicunt in actu virtuali, & potentia formali, & ita ſecundum eas duas rationes, ſiue re, ſiue ratione tantum, & habitudine diſtinguantur, habet ad ſe quandam diſſimilitudinem, non propriam & formalem, ſed eminentialem & virtualem, quæ ſatis eſt ad actionem, vt diximus.

De antiperiſtaſi.

XIIII. Quorundam opinio. In ſecundo argumento petitur vulgaris difficultas de antiperiſtaſi, quę purè phyſica eſt, & in 1. de Gener. cap. 7. ſolet ex profeſſo tractari, & ideò pauca attingam huic loco neceſſaria. Dicunt ergo quidam ad rationē illam, quanuis eadem qualitas non poſſit ſe ipſam intendere directa actione, in reflexa poſſe: quam auunt eo caſu interuenire in hūc modum: Quod res calida v. g. à ſuo contrario obſeſſa, quaſdam ſpecies in illud immittit, quæ ſunt veluti inſtrumenta ad agēdum in illud: cum autem ipſum contrarium illis ſpeciebus reſiſtat, illæ in ſuum agens reflectuntur, ac ſic ita illud intendūt. Ita docent Marſilius 1. de Generat. q. 17. & 18. Albertus de Saxonia, q. 15. Venetus in ſumm. de Genet. c. 23. & in ſumm. Meteoror. cap. 3. & alij. Sed hęc ſententia dicit incredibilia, & non ſoluit difficultatem. Marſil. Saxon. Venet. Reijcitur.

Primò enim fingit ſpecies intentionales ſine fundamento. Deinde facit illas inſtrumentum alterationis materialis, quod inauditum eſt. Rurſus facit illas euntes, & redeuntes, cum tamen ſint accidentia, niſi fortaſſe dicat eſſe aliqua corpuſcula, quod incredibilius eſt, vel niſi dicat illum reditum eſſe metaphoricum, per reactionem; quod verum eſſe non poſſe, iam patebit, probando alterum membrum, ſcilicet non ſolui difficultatem. Quod patet primò, quia illæ ſpecies, quidquid illæ ſint, ſunt inſtrumenta agentis, à quo manant: agunt ergo in virtute illius: ergo non poſſunt excedere in agendo uirtutem eius: quomodò ergo poſſunt illud intendere, etiam ſi ad illud reuertantur? Secundo, hæc actio ſæpe fit abſque diffuſione aliqua ſeu actione per medium, ut quando agentia contraria ſunt proximè vicina, & alterius virtus roboratur in ſe: tūc enim nullæ ſunt ſpecies, quæ redire ad ipſum poſſint, quia nec recipiūtur in contrario, vt ſupponitur, nam propter reſiſtentiam eius dicūtur redire ad ſuum principium: neque etiam in medio, quia nullum eſt. Denique, interdum hæc actio fit circa ſubiectum, cui talis qualitas repugnat, vt in aqua puteali: non ergo poteſt eſſe per actionem reflexam eius.

XV. Alioru̅ ſententia. Vide Tolet. 1. de Gene. quæſt. 14. impugnatur. Alij ergo dicunt vnum cōtrarium à fortiori circundatum ex naturali appetitu ſuæ conſeruationis ſe ſe colligere, & vnire, ſuamque actionē in ſe cōuertere, vt ſe tueatur. Additque Niphus 1. de Gener. tex. ſuo 195. in recognit. dub. 2. vnū contrarium per ſe habere vim ad agendū per aliquam ſphæram, & quia à cōtrario obſiſtente impeditur ne diffundat illam extra ſe, eam in ſe cōuertere, & ita ſe intedere. Sed hæc etiam opinio & falſa eſt, & difficultatem nō ſoluit. Probatur, quia iam admittit non ſolum ſimile agere in ſimile, ſed et idem in ſe ipſum ſecundū eandē formalem qualitatem. Nec refert, ſi dicatur, hoc accidere ob circunſtans contrarium, & quaſi ex metu illius, nam vel ad illam actionem eſt in ipſa qualitate intrinſeca virtus naturalis, vel non; ſi eſt, ergo à principio ac ſemper efficiet in ſe illā actionem & intentionem abſque occaſione contrarij, quia naturalis virtus naturaliter exequitur totam vim ſuam abſque alia occaſione, dummodo non ſit impedita. Si verò non eſt in ſe virtus ſufficiens ad illam actionem, non efficiet illam, etiamſi contrarium non vigeat. Simile argumentum fiet, inquirendo an illa maior intenſio ſit naturalis tali rei & qualitati, vel non. Nā ſi eſt naturalis, habebit illam ſemper ab intrinſeca natura dimanantem, neque expectabit neceſſitatem tuendi ſe à contrario vt illam faciat. Si verò eſt præternaturalis, non poteſt ab intrinſeco ex ipſamet qualitate prouenire.

Rurſuſq; inquirā, an illa maior intenſio occaſione inſtātis contrarij ab intrinſeco acquiſita, ablato cōtrario antequàm illā diminuat, perſeueret in re, an non. Nam ſi perſeuerat, ſignū eſt eſſe naturalē, & à principio ac per ſe ſemper ſuiſſe futuram abſque occaſione contrarij agentis, ſi XVI.

nullum

nullum fuiſſet impedimentum. Si verò non perſeuerat, ergo nunquam potuit ab intrinſeco fieri, nam perfectio, quæ ab intrinſeco manat, non tollitur abſque extrinſeco agente. Denique vix intelligi poteſt, quid ſignificent illa verba, quod agens ſe ſe colligit, & magis vnit, aut quod ad ſe actionem conuertit. Aut enim ſignificant, quòd ſeſe condenſat, & omnes partes ſuas in minorem locum redigit: & hoc facilè improbatur argumentis factis applicando illa proportionaliter, quia vel ille motus aut condenſatio eſt naturalis, vel non: ſi eſt naturalis, ſemper inerit, per ſe loquendo: ſi non eſt naturalis, non fiet ab intrinſeco propter inſtans contrarium. Id quod ēt confirmat experientia: non enim experimur in omnibus rebus quæ à ſuis contrarijs patiuntur, huiuſmodi motus: oporteret autem in omnibus fieri, ſi id naturaliter proueniret ex vi appetitus ſe tuendi à contrario. Quod autem addebatur, nempe conuertere agens actionem in ſe, quia impeditur, ne illam diffundat, nullam habet veriſimilitudinem, quia ex eo, quod ceſſet agens ab actione in aliud, non fit capax actionis in ſe, nec maioris intenſionis. Aliàs res exiſtens in vacuo, hoc ipſo ſe intenderet, quod non poteſt agere in aliud. Item, quia illa effectio maioris intenſionis excedit propriam virtutē: ergo licet agens impediatur, ne in actionem ſibi proportionatā prodeat, non ideò poteſt efficere in ſe actionem quæ propriam ſuperet virtutem.

XVII. Alij ergo non inuenientes viam ad declarandam hanc actionem, negant eſſe in rebus talem actionem, & ad experientias reſpondent eſſe apparentes, non veras; & huiuſmodi apparentiæ variæ excogitantur cauſæ, quæ fictæ ſunt, & ſenſui repugnant: quanquam Galenus lib. 3. de ſimplium medicam. facult. c. 3. in hanc ſententiam propenſus ſit.

XVIII. *Duplex modus declarādi actionem per antiperiſtaſim.*

Dicendum eſt ergo, duobus tantum modis intendi qualitatem aliquam occaſione circundantis contrarij. ſ. vel ab extrinſeco agēte, quod ea occaſione ibi includitur ac detinetur, vel è conuerſo, quia per eam occaſionem recedit extrinſecum corrumpens, & ſtatim res ab intrinſeco ſe reducit ad naturalem ſtatum, qui illam maiorem intenſionem poſtulat: & ita fit, vt nunquā qualitas intendat ſe ipſam. Priorem modum tetigimus lectione præcedente, vbi ex Ariſtotele diximus balneas in hyeme eſſe calidiores, quia à medio frigidiori calor in eis includitur, atque impeditur ne foras erumpat: quod de calidis exhalationibus declarauimus. Sic etiam venter animalis calidior eſt in hyeme, quia animales ſpiritus intus retinentur, eò quod frigiditas aeris cutem & poros ſtringit, vt Galenus notauit declarās citatum aphoriſmum Hippocratis, & eleganter Ariſt. ſect. 1. Problem. q. 19. vbi alia exempla adducit. Et ex eadem cauſa (vt opinor) prouenit, quòd in hyeme aqua putei ſit calidior, quia, nimirum, aliquę exhalationes calidæ in cauernis terræ generatæ impediuntur, ne aſcendant, exiſtente medio denſiori & craſſiori propter maiorem frigiditatem.

Balneæ & animalis vētriculus cur hyeme calidiores.

Galenus.

Ariſtot. Idē de aqua puteali.

XIX. In qua tamen experientia duo ſunt difficilia. Vnum, vnde ſint ibi tales exhalationes. Aliud, quomodò poſſint, cum ſint tenuiſſimæ, agere in aquam, quæ frigidiſſima eſt. Ad primum verò dicendum eſt, virtute Solis, & aliarum influentiarum cœleſtium generari huiuſmodi exhalationes ex terra, quæ ob denſitatem ſuam & ſiccitatem, quam, per ſe loquendo, maiorem habet in inferioribus partibus, apta materia eſt vt ab ea huiuſmodi exhalationes excitentur. Et fortaſſe plurimæ ex his, æſtiuo tempore ibi generatæ, poſteà diutius ibi detinentur ob cauſam ſuprà dictam. Illæ autem, cum ſint ſubtiliores aqua, illi facilè miſcentur, dum aſcendere conantur, & ita facilè poterunt eius frigiditatem temperare, ſaltem continuè in illam reagendo. Fortaſſe ēt aer incluſus in cauernis vel poris terræ, cum natura ſua calidus ſit, ob eandem cauſam calidior eſt, & ad illam actionem iuuat. Alter modus huius actionis declaratur alijs exemplis: primum eſt de aqua puteali, quæ tempore æſtatis eſt frigidior, nam exhalationes calidæ, à quibus calefieri poſſet, ibi non conſiſtunt, ſed celerius aſcendunt: tum quia medium eo quod ſit calidius & rarius, non impedit, tum etiam quia eo tempore illæ exhalationes ſubtiliores ſunt propter vehementiorem Solis influentiam. Atq; ita remoto agente contrario, aqua ab intrinſeco frigidior fit non quàm natura eius poſtulet, ſed quàm antea eſſet dum à cōtrarijs ſuis plus patererur. Hoc etiam modo euenit, vt aqua frigida Soli in æſtate aliquantulum obiecta, frigidior fiat, nam calor extrinſecus efficit in medio, vel in externa ſuperficie aquæ, aut in vaſe quod illam continet, aliquam raritatem, & tunc ſi quid vaporis calidi aquam circundabat, vel ei permiſtum erat, euaporatur facilius, & inde fit, vt aqua ad naturalē ſtatum magis ſe reducat; & fortaſſe etiam condenſatur amplius nō ſolum ob dictam cauſam, ſed etiam occaſione vitandi vacuum: atque ex hoc etiam capite frigus creſcit. Legatur Ariſtoteles ſect. 24. Problem. q. 13. & 1. Meteor. c. 12. Altero ergo ex his duobus modis poſſunt omnes experientiæ ſimiles declarari, vt nunquam neceſſe ſit admittere idem intendere ſeipſum ſecūdum eandem qualitatem: nam quando illa intenſio eſt ab intrinſeco per naturalem dimanationem, tribuitur generanti.

An multitudo agentium, ſeu denſitas materiæ vnius conferat ad intenſionem actionis.

XX. *Quorūdam ſententia affirmans.*

IN tertio argumento duæ petuntur difficultates: vna eſt an qualitas exiſtens in denſiori ſubiecto poſſit in alio rariori intendere ſibi ſimilem vltra ſuum gradum; ſeu, quod idem eſt, an plura agētia partialia vel plures partes eiuſdem agentis propter maiorem applicationem ad idē paſſum ſibi ſimile in qualitate, & æquale in gradu, poſſint intendere qualitatem eius. Multi nō ita affirmant, vt Marſil. 1. de Gener. q. 19. & Soto 2. Phyſic. q. 2 & Niphus 1. de Generat. ſuo text. 19. dub. 2. q. 1. Ratio eorum eſt, quia virtus agētis non ſolum creſcit ex intenſione formæ, ſed etiam ex multitudine, dicente Ariſtotele 8. Phyſic. textu 80. in maiori magnitudine maiorem virtutem exiſtere: ergo ſi tota illa virtus magis applicetur eidem paſſo, vt fit quando agens eſt denſius, maiorem etiam effectum faciet. Et confirmatur communi exemplo ſuprà poſito de ferro candenti, & de duobus luminoſis æqualibus, & æquè applicatis eidem parti aeris. Idem,

Marſilius. Soto.

de actu-

de actibus æqualibus multiplicatis, qui intendunt habitum: & de guttis æqualibus æquè cadentibus, quæ tandem cauant lapidem. Et confirmatur ſecundò, nam aer in hyeme congelat aquam, quia, nimirum, intendit frigiditatem eius vltra eum gradum frigiditatis, quem in ſe habet, nam ſi ipſe eſſet tam frigidus, etiam condenſaretur, & fieret aqua.

XXI. Neque exiſtimant hi autores hanc ſuam ſententiam eſſe contrariam doctrinæ traditæ de diſſimilitudine requiſita inter cauſam efficientem & paſſum; ſed aiunt, ſicut ſimile agit in ſimile ſecundum formam, ſi ſit diſſimile in gradu, ita ēt poſſe id quod eſt ſimile in forma & gradu, agere in aliud ſimile, ſi ſit diſſimile in virtute & potētia: ita verò in præſenti accidere: nam calidum vt quatuor valde denſum, licèt non excedat in gradu aerē, neq; manū æquè calidam, excedit in virtute & poteſtate. Quia hæc non commenſuratur ſoli intenſioni, vt dictum eſt. Et declaratur prætereà, quia illud calidum denſum habet vim producendi in alio totam formam, quam in ſe habet; quia ergo in paſſo rariori non poteſt illam multiplicare ob incapacitatem eius, auget illam intenſiuè.

XXII. *Reijcitur ſententia relata.* Hanc ſententiam exiſtimo falſam, & contrariam principio poſito; quod hoc ſenſu accipiendum eſt, ſcilicet, nullam rem poſſe quippiam agere in aliam ſibi ſimilem ſecundum eā formam, in qua ſimiles ſunt, neque ei poſse addere perfectionem ſeu intenſionem, ſi ſupponantur eſſe perfectè ſimiles, id eſt non tantum in ſpecie, ſed etiam in gradu intenſionis, quod Ariſtotel. citato loco de generatione dicit, [ſi ſint omnino ſimiles.] *Reſolutio quæſtionis.* Quocirca ad argumentum factum dicendum eſt, multitudinem formæ cum æquali intenſione, ſiue in vno agente valde denſo, ſiue in multis quantumcunque applicatis, non ſufficere vt intendat in alio ſimilem formam vltra illum gradum, quem talis forma habet in agente. Hæc eſt communior ſententia, quam tenet Paulus Venetus in ſumm. de generat. capitulo 23. Albertus de Saxonia 1. de generatione, quæſtione 15. & Aſtudillo quæſt. 21. & optimè Victoria in relectione de augmento charitatis. *Venetus. Saxon. Aſtudillo. Victoria.*

XXIII. Ratio à priori eſt iam tacta, quia agens actione ſua intendit aſſimilare ſibi paſſum, quo fine conſecuto, ceſſat eius actio: ſed ſi paſſum factum eſt ſimile in forma & gradu, iam eſt perfectè ſimile: igitur non vltra progreditur actio. Nec dici poteſt nondum eſſe perfectam ſimilitudinem factam, quia paſſum non eſt aſſecutum tantam formæ multitudinem, quanta eſt in agente; tum quia multitudo vel paucitas formæ non pertinet ad rationem ipſius formæ ſeu qualitatis, ſed, prouenit ex ſubiecto ſeu quantitate: & ideò illa non eſt diſſimilitudo in forma, ſed inæqualitas in quantitate: vnum enim album non dicetur diſſimile duobus albis, quia non eſt plura, ſicut illa, ſed dicetur inæquale: per actionem autem non intenditur talis æqualitas, ſed ſimilitudo in forma. Tum etiam, quia talis ſimilitudo, vel potius æqualitas eſt impoſſibilis, ſuppoſita capacitate ſubiecti rari aut denſi, ſeu, quod idem eſt, ſuppoſito quod paſſum ſit vnum, & agentia plura. Neque etiam eſt verum eam inæqualitatem compen-

A ſari poſſe maiori intenſione, tum quia ſunt quantitates ſeu perfectiones diuerſarum rationum; tum etiam, quia potius per illam maiorem intenſionem fieret noua diſſimilitudo in gradu, manente eadem inæqualitate in multitudine formæ.

Secunda ratio eſt, quia in forma remiſſa, quantumuis multiplicata in multis ac differentibus ſubiectis, aut multis partibus eiuſdem ſubiecti, non eſt virtus ſufficiens ad efficiendam maiorem intenſionem in ſimili forma: ergo. Patet antecedens, quia in primis non eſt ibi formaliter talis virtus, cum non ſit formaliter talis intenſio in ea forma. Suppono enim intenſionem non eſſe aggregationem plurium ſimilium graduum in eadem parte ſubiecti, ſed proprium & per ſe augmentum eiuſdem qualitatis in eadem parte ſubiecti: quod augmentum verbi gratia vt octo non eſſet, etiam ſi duo calores vt quatuor in eadem parte ſubiecti ponerentur, de quo inferius ſuo loco dicam: hæc ergo perfectio multo minus eſſe poteſt formaliter in multitudine formæ remiſſæ exiſtente in multis ſubiectis, vel partibus ſubiecti. Neque etiam eſt ibi eminenter, cum illa forma ſecundum ſpeciem ſit eiuſdem rationis: ſecundum gradum autem ſit inferioris rationis in ſingulis partibus ſubiecti, & conſequenter in omnibus etiam ſimul ſumptis. Nam in multis rebus eiuſdem rationis non eſt eminentior virtus, quàm in ſingulis, cum eminentia virtutis poſtulet formam ſeu naturam ſuperioris rationis. Neque etiam poteſt dici eſſe virtualiter illa intenſio in illa forma ob multitudinem eius, quia continentia virtualis vt ab eminentiali diſtinguitur, ſolum tribuitur virtuti inſtrumentariæ: non poteſt autem hoc modo attribui illa intenſio multitudini formæ inferioris intenſionis, & eiuſdem rationis: tum quia talis forma, dum agit ſibi ſimilem, non tam ſe gerit vt inſtrumantum, quàm ut proprium principium agendi, vt ſuprà dictum eſt, tum etiam quia non poteſt ſignari principale agens, in cuius virtute dicatur efficere illum effectum: imò illa multitudo formæ per ſe non eſt inſtituta vt ſit inſtrumentum alicuius actionis, ſed eſt quaſi aggregatio quædam inſtrumentorum eiuſdem rationis. XXIIII.

Tertiò argumentor ab incommodis, quia ex oppoſita ſententia ſequitur primò, tres res calidas, vt quatuor poſſe ſe efficere ad inuicem ſummè calidas, ſi duæ ſimul iunctæ intendant calorem tertiæ vſque ad quintum gradum, & illa rurſus alias reddat ſibi ſimiles; & ita procedant vſque ad ſummum. Secundò ſimiliter ſequitur, aquam calidam vt quatuor ſecundum omnem partem poſſe ſe reddere calidiorem in quocunque gradu: nam duæ partes extremæ, verbi gratia, efficient in intermedia, & intendent eius calorem, & illa rurſus efficiet in partes extremas; & ſic procedet actio vſque ad ſummum. Hæc tamen, & ſimilia, ſunt planè falſa, & contra experientiam. Tertio ſequitur per actus remiſſos intendi habitum, ita vt ad intenſiorem actum inclinet, quod etiam eſt falſum, vt ſuppono. XXV. *Abſurda ex oppoſita ſententia.*

Vt reſpondeamus fundamento contrariæ ſententiæ, aduertendum eſt primò, aliud eſſe virtutem XXVI.

tutem

Digitized by Google

autem agendi creſcere ex multitudine formæ, aliud creſcere quoad vim producendi effectum perfectiorem intenſiuè: illud enim generalius eſt, & ex illo non rectè colligunt hoc poſterius autores illius ſententiæ. Augetur ergo illo modo virtus agendi non intenſiuè, ſed extenſiuè, & ideò non augetur vt poſſit intenſiorem effectum producere, quàm ſit ipſa forma, quæ eſt ratio agendi; ſed vt ſuum adæquatum effectum facilius, velocius, fortius, & ad maiorem diſtantiam, cæteris paribus, poſſit efficere. Vnde dici poteſt augeri quoad modum faciendi, non quoad rem, quam poteſt facere. Et ſimiliter, quando multitudini formę adiungitur denſitas partium ſubiecti, multùm iuuat ad hunc modum actionis, quia tota illa multitudo formæ melius applicatur paſſo, & ideò conducit ad promptiorẽ actionem, non tamen poteſt ſe ſola conducere ad meliorem effectum, quàm in virtute formæ contineatur, quia illa applicatio ſolum eſt conditio, quæ per ſe non conducit ad agendum, niſi ſuppoſita virtute.

XXVI. Secundo eſt obſeruandum, ſermonem eſſe de multitudine formæ, quæ omnino æqualis eſt in eſſentia & gradu formæ paſſi. nam ſi contingat qualitatem agentis eſſe quoad eſſentiam & ſpeciem alterius rationis ab ea quæ ſit in paſſo, & eminenter continere illam, quamuis in ſuo ordine eſſet remiſſa, poſſet eſſe principium efficiendi inferiorem qualitatem in ſuis gradibus intẽſam, vt in ſuperioribus tactum eſt: nam illa ſuperior qualitas in quocunque gradu ratione ſuæ eſſentiæ poſſet eminenter continere totam latitudinem inferioris qualitatis. Neque tunc ſimile ageret in ſimile, etiam ſi qualitas verbi gratia vt vnum qualitatem vt vnum intenderet, quia eſſent diuerſarum rationum, & illa potius eſſet quadam proportio, quàm propria ſimilitudo. Deinde contingere etiam poteſt, vt multitudo formæ conducat ad intenſiorem effectum, quando effectus non adæquat intenſionem formæ agentis, vt verbi gratia quando vna lucerna illuminat aerem, non producit in illo tam intenſum lumen, quàm in ſe habet, & ideò rectè fieri poteſt, vt duæ lucernæ ſimul ſumptæ & inter ſe æqualis intenſionis, lumen intenſius in aere producant, quàm quælibet per ſe poſſet: tunc enim ceſſant rationes factæ, quia paſſum nunquam eſt factum perfectè ſimile agenti: cum ergo in agente non ſolum ſit maior multitudo formæ, ſed etiam intenſior forma, poteſt in eo eſſe virtus ad intendendum effectum. Vnde in quolibet illorum agentium per ſe erat forma productiua totius illius intenſionis: quòd autem vnum agens per ſe ſolum totã illam non produceret, prouenire poterat, vel ex indiſpoſitione paſſi, vel ex diſtantia, vel ex alia ſimili cauſa. Et tunc multitudo formæ intenſæ optimè conferre poteſt ad intenſiorem effectum producendum, qui tamen non excedat intenſionem cauſæ.

XXVII. *Duo ſimilia, ſed inæqualia agentia an ſe mutuo iuuent in actionem.*

Maior difficultas eſt, ſi concurrerent ſimul duo agentia inæqualiter intenſa, an poſſent ſe iuuare ad producendum intenſiorem effectum, qui licèt non excedat abſolutè totam intenſionem cauſæ, excedat tamen intenſionem alterius partialis agentis habentis formam minus intenſam ita vt licèt qualitas remiſſa, quanta- A cunque in multitudine ſit, per ſe non poſſit qualitatem ſibi ſimilem in gradu intendere, tamen cum conſortio intenſioris qualitatis poſſit ad eam intenſionem iuuare, & cooperari. Tunc enim videntur etiam ceſſare rationes factæ, nam in tali agente totali eſt abſolutè intenſior forma, & virtus ſufficiens ad illum effectum: & inferiores gradus qualitatis coniuncti ſuperioribus poſſunt concurrere ad quoſcunque gradus alterius qualitatis ſimilis, vt verbi gratia quando calidum vt octo intendit calorem vt quatuor, non tantum concurrit ad quintum gradum, verbi gratia per quintum ſui caloris vel per ſuperiores, ſed per totum ſuum calorem: ſicut è contrario, quando facit primum gradum, non id efficit per primum, ſed per totum ſuum calorem. Cuius ſignum eſt, quia ad efficiendum primum vel quintum gradum maiorem vim habet calidum vt octo, quàm calidum vt quinque, vel vt unum cæteris paribus, nam & maiorem reſiſtentiam vincet, & velocius aget: ergo ſignum eſt non agere ſolum per gradum ſimilem, & cęteros ſe habere concomitanter, & quaſi per accidens ad illam actionem, ſed reuera ad illam concurrere. Et ratio eſt, quia, vt omnes iuuent & concurrant, ſatis B eſt quòd in omnibus & ſingulis ſit eſſentia caloris, quamuis non ſit in ſingulis gradibus illa peculiaris ſimilitudo, quæ eſt inter gradus eiuſdem omnino rationis: ſatis enim eſt, quòd illa ſimilitudo ſit in tota forma, quæ eſt principium agendi. Sic igitur etiam plures formæ remiſſæ, coniunctæ intenſiori, poterunt cõcurrere cum illa ad intenſiorem effectum producendum. Eſt ergo hoc probabile, nec rationes tactæ ita contra illud militant, vt facilè ex dictis patet: & poteſt conferre ad ſaluandas aliquas experientias, vt in ſuperioribus tactum eſt, & ſtatim etiam videbimus.

XXVIII. Non tamen omni difficultate caret, nam ſi forma remiſſa coniuncta intenſiori agit ad intenſionem ſibi ſimilis, cur non potius aget ad intenſionem ſui ipſius? Item, quia aliàs calidum vt octo æquè vicinum duobus calidis vt quatuor, cum vno, & per illud ageret ad C intenſionem alterius, & è conuerſo. Poſſet tamen reſponderi, ex peculiari diſpoſitione paſſi, aut partialis agentis prouenire, vt vnum partiale agens remiſſum magis cooperetur intenſiori agenti ad intendendam ſimilem formam in alio ſubiecto, quam in ſe, vel quàm aliud ſimile, vt ex dicendis facilius conſtabit. Eſt ergo hoc probabile, de quo plura inferius.

XXIX. *Ferrum candens qualiter ignem generet.*

Ex his ergo ſatis eſt expeditum fundamẽtum contrarię ſententiæ. Ad primam verò experientiam à nobis allatam de ferro cãdenti communis omniũ philoſophorum conſenſus & reſponſio eſt in eo eſſe aliquem ignem incluſum in poris, quamuis non lateat: à quo igne in candentis ferri poris incluſo prouenit illa maior intẽſio, quam ſenſibus facilè experimur, quamuis vehementia & celeritas actionis proueniat ex cõſortio ferri, & denſitate illius. Signum autem, ꝙ ibi ſit aliquis ignis incluſus & contentus (vt modò diximus) in poris ferri, ſumi poteſt ex fulgore, qui ab igne ſemper prouenit, vt dixit Plato in Timæo. Item, hoc ipſum oſtendi poteſt ratione neutiquam contemnenda, quia ferrum non eſt

ſine

Digitized by Google

ſine poris, in quibus ſolet eſſe aer. ergo cum calefactio vehemens interceſſerit, verſus erit in ignem, & vi & efficacia calefactionis tam inteſæ ac vehementis. Ac deniq; nũquam fit tam vehemens calefactio in aliqua materia, aut ſubiecto talis calefactionis capaci, quin aliquæ exhalationes ab ea ſecernantur, & inflammentur, ſeu in ignem vertantur. Alij reſpondent longè aliâ ratione, eſſe nimirum in ferro ſummum calorem qui eſſe poteſt, & hoc ſine forma ignis propter alias diſpoſitiones repugnantes igni, & conſeruantes ibi formam ferri. Sed difficile creditu eſt illas diſpoſitiones, quæ in ferro, tanquam in ſubiecto ſibi proportionato, & connaturali connaturaliter exiſtunt, non impedire etiam tantã intenſionem caloris, cum illi etiam repugnent ex natura rei. Aliam reſponſionem ſupra ego inſinuari, quod in materia ſicca & diſpoſita poteſt generari ignis abſque præuia calefactione ſumma; quod poteſt facilè defendi, & eo poſito non ſequitur eſſe in ferro ſummum calorem. Prima verò reſpoſio ſufficiens eſt.

XXX. *Actus remiſſi an augeãt habitum.* Ad experientiam de actibus remiſſis adductã reſpõdetur potius probare oppoſitum, quia iuxta communem ſententiam non intendunt aut augent habitum: quanuis hoc longiorem expoſitionem requirat, quam ſuo loco magis ex profeſſo tradernus. Ad aliam de guttis cadentibus reſpondetur ſingulas aliquid agere, quia paulatim diſponũt ſubiectum, quod redduni aliquantulum mollius, alias ſi ſubiectum maneret æquè indiſpoſitum, nihil plus agere poſſet ſecunda, quàm prima, nec centeſima, quàm tertia: qualibet tamen agit in paſſum diſſimile, nam ex ſe verbi gratia erat ſiccum, & in principio humectari incipit iuxta proportionem & virtutem guttæ cadentis: quia verò poſteriores inueniunt paſſum magis diſpoſitum, plus agunt, nulla tamen agit vltra propriam intenſionem & virtutem. Ad tertiam de gelu, negatur in primis aerẽ plus frigefacere aquam, quàm ipſe ſit frigidus, ſed, ad ſummum, poteſt impedire omnino, ne ab extrinſeco agente calefiat: & tunc ipſa aqua ſe reducit ad ſummam frigiditatem, quam natura ſua poteſt habere. Quod ſi illa frigiditas ſufficit ad congelationem, iam non prouenit ab aere: ſi verò non ſufficit (vt reuera videtur non ſufficere: alias aqua in ſuo naturali ſtatu exiſtens ſemper eſſet congelata) etiam tunc quærenda erit alia cauſa illius congelationis præter aerem, quia aer ſolum dicebatur infrigidare. Exiſtimo autẽ congelationem prouenire ex diminutione humiditatis aquæ, atque adeò ex aliqua influentia cœleſti exiccante, nam illa ſiccitas ſic affecta & attemperata cum tali denſitate & frigiditate materiæ, congelationem perficit: nulla ergo qualitas ibi interuenit, quæ à remiſſiori qualitate eiuſdem rationis intendatur.

De actione reflexa.

XXXI. Altera dubitatio in eodem argumento petita eſt de actione reflexa: in qua fatentur aliqui formam remiſſam poſſe intendere ſe ipſam, nedum ſibi ſimilem. Quam ſententiam ita abſolutè & vniuerſaliter ſumptam ſuprà reiecimus; & iterum ſtatim aliquid contra illam addemus. Alij dicunt per reflexionem multiplicari radios Solares v. g. circa eandem partem medij, nam quia ex ſe poſſent (inquiunt) vlterius pertrãſire, maiorem ſphæram obtinentes, ideò cum corpori occurrũt, quod eorum diffuſionem impedit, ad idem paſſum à quo reuerberãtur, redeunt, & ita fit reflexio. Sed niſi hæc dicantur per metaphoram, planè ſunt falſa, & rationi apertè contraria, nam finguntur eſſe radij corpuſcula quædam, quæ à Sole oriantur; quod de omni agente fuit placitum Democriti, ab Ariſtotele, & omnibus Philoſophis reiectum, vt generatim notauit D.Tho. 1.p.q.115.art.1.& ſpecialiter de lumine quæſt.67.art.2. D.Tho.

XXXII. *Explicandæ quæſtionis primus modus improbatur.* Duobus ergo modis intelligi poteſt, actionem in medium eſſe intenſiorem propter reflexionem. Primò, quia dum agens principale in minori ſphæra operatur, intenſius agit in partibus eius, quàm ſi actio eius ad maiorem ſphærã diffunderetur: quod principium per ſe quidem apparet probabile, nam virtus finita ad plura applicata, minor eſt in ſingulis: ergo è conuerſo collecta ad pauciora, fortius aget in ſingulis: ergo etiam aget intenſius, intra latitudinem tamẽ ſuæ virtutis & intenſionis. Sic igitur ignis calefaciens hanc aulam, cum poſſet multò maiorem ſphæram ſimul calefacere, quia tamen actio eius intrà cancellos aulæ detinetur intenſiorem calorem facit in hoc aere, quàm aliàs faceret: & idem proportionaliter eſt de Sole illuminante. Quanuis autem tunc dicitur intenſio eſſe maior propter reflexionem, tamen reuera illa reflexio ſic expoſita, ex parte corporis in quo fit, ſolum eſt impedimentum, ne actio vlterius progrediatur. Ex parte autem principalis agentis eſt efficacior actio, maiorque ſuæ virtutis applicatio.

XXXIII. Sed hic modus explicandi reflexionem, & actionem per illam, quanuis in eo quod affirmat, probabilis ſit non tamen ſolus ſufficit, vt videtur, vt ſaluandum omne id, quod experientia oſtendit in huiuſmodi reflexione. Primò quidẽ, quia ſi corpus, in quo fit reflexio, ſolum deſeruiret, vt diffuſionis impedimentum, ratione cuius virtus primi agentis quaſi vnita ad minorem ſphæram, fortius in illam agit, quodlibet corpus obiectum in eodem puncto, & æquè impediens extenſionem ſphæræ, æqualem faceret reflexionem: nam æqualem omnino occaſionem præberet primo agenti, vt fortius intenderet actionem ſuam, & vires ſuas (vt ita dicam) duplicaret: conſequens autem eſt apertè contra experientiam, nam res nigra v. g. cæteris paribus, non facit æqualem reflexionem lucis, ac res alba; nec res alba facit æqualem, ac ſpeculum. Secundo, quia ſi reflexio iſto tãtum modo fieret, æqua proportione id deberet fieri per totam ſphæram, nã illa fortior actio, vel applicatio uirtutis, æqua proportione ad totam illam fit. Conſequens autem eſt contra manifeſtam experientiam, nam fortior reflexio fit in partibus propinquioribus corpori, à quo fit reflexio, vt per ſe ſatis conſtat.

XXXIIII. *Corpus, quod recipit actionẽ verè agit in illud contra quod reflectit.* Quocirca dicendum neceſſario eſt, in hac dicta reflexione interuenire propriam efficientiã illius corporis, in quo fit reflexio: illud. n. recipit à primo agente formam ſeu qualitatem actiuã, & illa affectum iterum agit in paſſum ſibi proximum, quod eſt ipſum medium, per quod prima actio agentis vſque ad illud corpus deuenit. Et

ideo illa prima actio agentis vocatur directa, altera verò vocatur reflexa. Hic aũt modus non aliter probatur, quã ex ſufficienti enumeratione, & quia per ſe eſt probabilis, & nullã inuoluit repugnantiã: quia ſæpe accidit vt vna res per formam extrinſecus receptã iterũ agat, ſicut aqua calida p calorẽ. Nõ tñ caret ſuis difficultatib. nam in primis interrogari põt, cum mediũ eandẽ qualitatẽ recipiat à primo agẽte, cur nõ ipſum potius agat in aliud à quo dicitur fieri reflexio, quam ab illo patiatur. R̃ndetur id prouenire ex peculiari diſpoſitione, vel conditione talis corporis, & qualitatis: nam lumen v.g. non videtur per ſe actiuũ niſi in corpore denſo ac terſo recipiatur, vel ſaltem non eſt æquè actiuum, vt experiẽtia docet: ideo.n. luna illuminata à Sole plus illuminat, q̃ aliæ partes cœli, quia ita eſt lucida vt ſit ẽt denſa. Qm̃ ergo reflexio luminis ſemper fit in corpore denſo ad medium rarum, ideo potius eſt illa actio à tali corpore, quam ab alio. Simile quid experitur in reflexione caloris: communiter.n. fit à corpore denſiori, qđ fortius agit, vt ſupra dictum eſt, propter multitudinem materiæ.

XXXV. *Dubio ſatis fit.* Sed tunc oritur fœda difficultas, quia hinc ſequitur, vel primũ agens intenſius calefacere aut illuminare rem diſtantẽ, quã propinquã, propter diſpoſitionẽ eius, aut rẽ illam diſtantẽ in qua fit reflexio intendere ſimilẽ qualitatem in medio ſolum ob maiorem multitudinem materiæ: cũ tñ in illo ſit vel minus intenſa, vel ad ſummũ æqualiter: vtrumque aũt repugnat dictis in ſuperioribus. Hoc eſt argm̃, quo mouẽtur maximè illi, qui dicunt in actione reflexa ſimile in gradu intendi à ſimili, vel idem à ſe ipſo. Sed hoc partim impugnatum eſt ſupra, & præterea poteſt facilè refutari, quia actio reflexa, vera actio eſt, & nõ põt fieri ſine ſufficiente virtute, nihilq; habet ſpeciale niſi denominationem, quia flectitur verſus agẽs à quo directe recipitur forma, à qua eſt actio reflexa. Et ideo poſſet quis reſpondere hanc reflexionem numquam fieri niſi vel per qualitatẽ diuerſæ rationis, vel adiuuante aliqua ſimili qualitate, vt v.g. cum ſpeculum per lumen calefacit actione reflexa, tunc dicitur reflexio fieri per qualitatem diuerſæ rationis, & ceſſat facilè difficultas tacta, vt ſupra dictũ eſt, quia licèt lumẽ nõ ſit intenſius in ſpeculo quã in aere, põt intẽſius calefacere, quia eſt qualitas ſuperioris rõnis, et aliũde iuuatur ex denſitate ſubiecti & multitudine formę magis applicatę. At vero cũ fit reflexio inter ipſamet lumina, nõ habet locum dicta rñſio, & ideo tunc nõ deerit qui neget, eſſe in re talem actionẽ reflexã qua lumẽ medii maius reddatur; ſed ita apparere quia corpus illud terſũ, aut albũ, vehemẽtius, mouet viſum. Sed hoc non apparet credibile, qa experimur ipſũ aerẽ clarius lucere, cũ fit reflexio, & obiecta in eo poſita melius videri. Dici ẽt poſſet nõ intẽdi lumẽ in medio, ſed nouũ fieri à corpore per reflexionem; neq; eſſe incõueniens duo lumina eſſe ſimul in eadem parte aeris. Sicut quando fit reflexio in ſpeculo, probabile eſt nouam ſpeciem viſibilem eiuſdem obiecti cauſari in medio per reflexionem. Sed hæc multiplicatio luminũ, licèt perſpectiuis placeat, à Philoſophis non eſt recepta, neq; eſt conſentanea ijs quæ ſupra dicta ſunt de indiuiduatione accidentium. Et ideò dici aliter põt, lumen receptum in corpore dẽſo eſſe diuerſæ rõnis ab illo

A quod recipitur in aere: quod difficile creditu eſt. Aut ẽt dici poſſet iuuari ab aliqua qualitate ſubiecti: ſed hæc oĩa, & alia quæ facilè excogitari poſſunt, ſine fundamẽto affirmarentur ad fugiẽdam potius difficultatem, q̃ expediendã illam.

Quocirca neceſſario vĩ admittendum aliqđ ex dictis cõſequentib. dũmodo non intelligatur qualitas remiſſa, aut ſe ſola intendere ſibi ſimilẽ, ſed in virtute & cũ cõſortio principalis agentis; hoc.n. eſſe probabile in ſuperioribus declaratum eſt. Si ergo dicamus Solem v.g. ob maiorẽ ſubiecti capacitatem, intenſius illuminare ſpeculũ diſtans q̃ aerem mediũ coadiuuante ipſo medio vt inſtr̃o, vel partiali agente: tunc facile eſt intelligere ſpeculũ ſic illuminatũ iterum agere in aerẽ ſibi vicinũ, & intẽdere lumẽ: neque.n. eſt incõueniẽs vt in eadẽ qualitate quidã gradus fiãt ab vno agẽte, & alij ab alio, qñ agũt diuerſis actionibus, & non æquè primò, ſed cũ aliquo ordine vt hic contingit. Si vero dicamus in actione directa nõ illuminari intenſius ſpeculũ remotũ, q̃ aerẽ mediũ, ſic dicendũ eſt, eo ꝙ ſpeculũ eſt aptius ad agẽdum per lumẽ receptũ quã aer, ſtatim ac illuminatur, cõiungi virtualiter primo agẽti, & iuuare illud, ac iuuari ab illo, ad intendendum lumen B aeris. Atque ita poſſunt hi duo modi dicẽdi probabiliter defendi, quãuis oĩbus penſatis inter hos duos modos prior videatur facilior, meliuſq; declarare actionem reflexã & difficultates vitare. XXXVI

De reactione.

IN quarto argũ petitur difficultas de reactione, & quõ in illa ſaluetur maior proportio neceſſaria ad cauſalitatem effectiuã. Sed hæc difficultas latiſſimè tractatur in 1. lib. de Gener. & pẽdet maximè ex intelligentia differentiæ quę eſt inter potentiã agendi & reſiſtendi, q̃ nos infra tradẽmus, tractãdo de potẽtia. Nunc ergo breuiter dr̃, reſiſtere alicui, formaliter nõ eſſe agere in illud: põt.n. res interdum reſiſtere, etiã ſi nihil agat in aliud. Ex quo fit, vt ad agẽdũ nõ ſit neceſſarium, vim agendi vnius eſſe maiorem vi agendi alterius, ſed per ſe ſolũ requiri, vt actio vnius ſuperet C reſiſtentiã alterius. Hinc ergo fieri vt paſſũ reagat in ſuũ agẽs, etiãſi ab illo vehemẽtius patiatur: quia licèt ſuperetur in actiuitate, nihilominus põt actiuitate ſua aliquãtulũ ſuperare reſiſtentiã alterius, & ita non agit in illud quatenus maius vel æquale eſt ipſi, ſed quatenus aliquo modo eſt inferius. Sed hæc intelligẽtur melius, explicatis rõnibus potentiæ actiuæ & reſiſtitiuæ, & proportionibus earum: quod infra præſtabimus. Vltimum argumentum ſuperius ſolutum eſt. XXXVII.

SECTIO X.

Vtrum actio ſit propria ratio cauſandi efficientis cauſæ, ſeu cauſalitas eius.

DEclarauimus principia & conditiones neceſſarias cauſæ efficienti vt ſit proximè apta ad cauſandum, ſupereſt vt explicemus quid ſit illud quo formaliter conſtituitur actu cauſans: illud enim nos vocamus proximã rationẽ cauſandi, ſeu cauſalitatem vniuſcuiuſque cauſæ. Et, vt ſæpe dixi, non I.

Digitized by Google

xi, non eſt ſermo de relatione cauſæ, quæ reſultare dicitur effectu iam producto: quia manifeſtũ eſt illam non eſſe cauſalitatem, cũ potius ſupponat cauſalitatem tanquam rationem in qua fundatur. Eſt ergo ſermo de cauſalitate, prout noſtro modo intelligendi dicit proximam rationẽ fundandi relationem, illa enim ratio eſt quæ conſtituit & denominat cauſam in actu, prout dicitur eſſe prior natura ſuo effectu.

Quæſtionis reſolutio.

II. Prima. Soncin. Iauel. Difficultas vero eſt, an hæc cauſalitas ſit ipſamet actio qua agens agit, an vero ſit aliquid aliud p̃ter actionẽ: nõnulli.n. Thomiſtæ negãt cauſalitatem agentis eſſe actionẽ ipſam, vt Soncinas 5. Metaph. q. 4. & Iauel. q. ẽt 4. qui refert Heruæum quodlib. 2. q. 1. & quodlib. 4. q. 8. Fundm̃ eſſe põt, quia cauſalitas agentis aliud eſſe dẽt ab effectu agentis: nã cauſalitas nõ cauſatur, ſed per illã cauſatur effectus: actio aũt eſt effectus agẽtis: ergo nõ eſt cauſalitas eius. Probatur minor, tum quia actio nihil aliud in re eſt, q̃ effectus vt manat ab agente, tum ẽt, quia ipſa actio, ẽt formaliter ſumpta, oritur ab agente & à virtute eius: ergo ipſa ẽt eſt effectus agentis, & indiget cauſalitate qua cauſetur. B Secundo, quia tranſacta actione adhuc manet vera cauſa efficiens: nã Sol poſt quàm produxit aurum, eſt vera cauſa efficiens eius, & verum eſt dicere aurum pendere à Sole vt ab efficiente, & tamen actio non durat.

III. Quòd ſi interroges ab his autoribus quæ ſit ratio cauſandi huius cauſæ, nil aliud r̃ndent, niſi, cauſalitatẽ efficientis eſſe dare eſſe effectui. Quia vero hæc verba cõia etiam ſunt alijs cauſis, præſertim formæ, addunt explicationem, ſ. q̃ ſit dare efficiendo, ſeu quod ſit efficere ſeu producere. In quo dupliciter deficere videñt: primò, quia idẽ per idẽ dicunt: ſecundò quia vel inuiti recidũt in opinionẽ q̃ reprobant: quid.n. eſt efficere niſi agere? à quo aũt res denominatur agere niſi ab actione? ergo perinde eſt dicere cauſalitatẽ efficientis cauſæ cõſiſtere in ipſo agere, ac conſiſtere in actione, niſi q̃ his poſterioribus verbis formalius declaratur, non ſolũ per ipſum concretũ, ſed C per denominationẽ agentis, quę eadẽ eſt cũ denominatione cauſæ efficientis in actu, ſed per abſtractum & per formam denominantem.

IIII. Secunda. Alij ergo, vt à prędicta ſententia cino recedãt, dicunt cauſalitatem agentis non poſſe eſſe aliquid extra agens, ſed debere eſſe modum intrinſecum ipſi agenti: nam in alijs cauſis cauſalitas vniuſcuiuſque eſt modus eius intrinſecè illam afficiens: ergo idẽ erit in cauſa efficiente: actio autem propriè dicta, vt talis eſt, non eſt modus agẽtis, ſed aliquid extra ipſum agens. Et confirmatur, nam huiuſmodi actio, quæ fit in effectu, nõ interuenit in oĩ cauſalitate effectiua, vt patet in creatione, & tamen ibi eſt vera cauſa efficiens: ergo cauſalitas efficientis vt ſic non conſiſtit in actione, ſed in aliquo intrinſeco ipſi agenti, quid quid illud ſit. Confirmatur ſecũdo, quia vna cauſa efficiẽs reſpectu vnius effectus adæquati vnam habet cauſalitatem, & t̃n ſæpe non habet vnam, ſed plures actiones, vt ignis vna cauſalitate generat ignem ſibi ſimilem, & t̃n ibi interuenit actio qua tranſmutat materiã, & alia qua facit formã, & alia qua vnit illam, & alia qua producit totũ A cõpoſitum: hę namq; actiones oẽs in generatione hoĩs diſtingui poſſunt & videtur eadẽ eſſe ratio de reliquis, nam ipſamet diſtinctio habitudinũ & relationũ indicat diſtinctionẽ actionum.

Aliquorum opiniones.

Dicendum nihilominus eſt cauſalitatem efficientis cauſæ in nullo alio poſſe conſiſtere q̃ in actione. Hanc ſententiam docent his temporibus moderni ſcriptores doctiſſimi: & ſignificatur à D. Thom 5. Metaph. cap. 2. in illis verbis, [Efficiens eſt cauſa finis quantũ ad eſſe, quia mouendo perducit ad hoc quòd ſit finis:] & inferius: [Efficiens eſt cauſa in quantum agit.] Idem ſentit Albertus 2. Phyſi. tract. 2. c. 6. Et probatur, nam id eſt cauſalitas cauſæ agentis, quod illam cõſtituit, vel potius denominat, actu agentem: ſed hoc eſt actio, nihilq; aliud eſſe poteſt: ergo. Maior cõſtat ex ipſa quæſtionis expoſitione ſupra tradita, & ex ipſis terminis: quia cauſa in ratione cauſę cauſalitate conſtituitur; idem autẽ eſt eſſe cauſam efficientem in actu q̃d eſſe agens. V.

Efficientis cauſalitas ipſa actio. D. Thom. Albert.

B Minor ex terminis videtur etiam clara, quia per illud conſtituitur cauſa actu agens, quod immediate intelligitur adiungi vltra potentiã agendi, nam cauſa dum intelligitur habere tantum potentiã agendi, non intelligitur actu agens: ergo debet eſſe aliquid vltra hãc potentiam per ſe ac neceſſario requiſitũ intrà latitudinẽ huius cauſæ: hoc autem non eſt niſi actio ipſa, qua ſublata intelligi non poteſt potentia vt actu agens, & illa poſita, neceſſario eſt actu agẽs: propter quod dixit Ariſtoteles relationem agentis proximè fundari in actione, 5. Metaphyſ. cap. 14. ergo illa eſt propria cauſalitas agentis. Ariſtot.

VI. Secundo, quia cauſalitas vniuſcuiuſq; cauſę eſt id quo p̃ximè per ſe ac intrinſecè attingit effectũ, & quo è conuerſo effectus pẽdet à tali cauſa: eſt.n. cauſalitas quaſi via ſeu tendẽtia ad effectũ. Vnde inter cauſam & effectum quaſi inter duos terminos verſatur: quia per cauſalitatẽ cauſa influit in effectum, & effectus p̃cedit à cauſa: ſed actio eſt id quo cauſa efficiẽs actualiter attingit ſuũ effectũ, & quo effectus pendet à ſua cauſa, C nã eſt ipſamet depẽdentia effectus facti à cauſa faciẽte, vt ſtatim ſignificabimus, & latius tractabimus infra diſputando de actione. ergo.

VII. Tertiò à ſufficiente enumeratione, quia ad hanc cauſalitatem neceſſaria eſt actio, & præter illam, nihil aliud neceſſarium eſt: imò nec probabiliter excogitari poteſt: ergo. Maiorem ſuppono vt certã, maximè in præſenti materia vbi de cãis creatis agimus, ſolum.n. de creatione dubitari poſſet, ſed nũc de illa nõ agimus, quanquam etiam in illa verum habeat, vt infrà oſtendemus. Minor conſtabit clarè ex ſolutionibus argumẽtorũ oppoſitæ ſententiæ, nunc breuiter declaratur hoc mõ: quia, ſi aliquid aliud mediat inter potentiam agendi & actionem quod ſit cauſalitas agentis, vel illud eſt pręuium ad actionem, & aliquo modo radix eius, vel ſubſequens ad actionem & ex illa reſultans, vel aliquid concomitanter ſe habens: nihil horum probabiliter dici poteſt. Probatur primum membrum, nam quid quid eſt præuium ad actionem, non pertinet ad actualem cauſalitatem efficiẽtis, ſed vel ad rõnem cauſandi per modũ principij quo, aut

quod

Digitized by Google

quod, vel ad conditionem requiſitam ad agendũ: A cuius ſignum eſt, quia ſi ſiſtatur in toto illo præuio, & ad illud non ſequatur actio, nondum intelligitur cauſa actualiter cauſare, ſiue id fiat per præciſionem intellectus, ſiue quia in re ſuſpendatur actio poſitis omnibus aliis prærequiſitis, ſiue id ſupernaturaliter fiat, ſiue ex libertate cauſæ: ſtatim vero ac intelligitur actio in re poni, impoſſibile eſt quin cauſa actũ cauſet. Secundũ membrum contrario modo facilè ſuadetur, nam quidquid cõſequitur ad actionem, eſt vel terminus eius, vel aliqd poſterius termino: ergo multo minus pertinere põt ad cauſalitatem primæ cauſæ q̃ ipſa actio, nam ille eſt propriè effectus vel primarius, vel ſecundarius talis cauſæ. Tertium item membrum facilè probatur, quia ſi ſolum concomitánter ſe habet: ergo eſt per accidẽs ad actionem: ergo illo ſecluſo manere põt actio: ergo illo ẽt ſecluſo manebit cauſalitas agentis: ergo non poteſt in illo conſiſtere hæc cauſalitas. Eo vel maximè, quòd intelligi aut declarari non poteſt quid ſit illud diſtinctum ab actione & à principijs eius, & omnibus conditionibus præuijs ad illam, quod nihilominus ſit neceſſarium ad illam. Neque huius neceſſitatis poteſt aliqua probabilis ratio reddi. Relinquitur ergo vt ſola actio eſſe poſſit cauſalitas agentis.

Soluuntur argumenta obiecta in contrarium.

VIII. AD fundamentum ergo prioris ſententiæ reſpondetur, actionem propriè ac formaliter non eſſe ipſum effectum productum ab agente, ſed eſſe modum talis effectus ex natura rei ab illo diſtinctum: cuius argumentum ſufficiens eſt q̃ poteſt manere effectus ſine tali modo, aut variata dependentia, quod idem eſt. Eſt enim ille modus emanatio ſeu dependentia effectus à cauſa agente: poteſt autem effectus nunc dependere ab hac cauſa, & poſtea ab alia, & ita poteſt variari in illo dependentia circa eundem effectum, & tunc nihil aliud variatur quàm cauſalitas agentis, de qua diſtinctione actionis à termino nonnulla in ſuperioribus tetigimus, & dicemus plura in ſequentibus, partim tractando de creatione, partim inferius tractando de actione & paſſione. C Quod ſi nomine effectus comprehendamus non ſolum rem productam, ſed quidquid à virtute agentis manat, ſic concedimus actionẽ eſſe aliquo modo effectum agentis, cum ſit dependens, vel potius ipſamet dependentia ab illo: eſſe autem effectum hoc lato modo non repugnat cauſalitati: quin potius in omnibus cauſis quas hactenus tractauimus, cauſalitas eſt effectus cauſæ, vnio enim eſt effectus formæ, atque etiam materiæ in ſuo genere; & eſt cauſalitas vtriuſque ſecundum diuerſas habitudines. Et ratio generalis eſt, quia cauſalitas ſemper prouenit à cauſa, & ideo licèt non propter ſe cauſetur, cõcauſatur tamen: ideoque latè loquendo ſub effectu comprehenditur. Nec verò propterea neceſſe eſt, vt cauſalitas alia cauſalitate cauſetur, aut actio alia actione fiat, quia de ratione cauſalitates eſt vt habeat immediatam habitudinem ad cauſam, & ſit quaſi medium aut vinculum inter cauſam & effectum. Atque ita comparatur

Actio an appellari queat effectus agentis.

Actio nõ fit per aliam actionem.

A actio ad ſuum terminum, & ad principium ſeu cauſam efficientem à qua manat: ipſa verò actio non manat media alia actione, aliàs procederetur in infinitum, ſed actio eſt ipſamet emanatio: ſicut terminus motus fit per motum, ipſe autem motus non fit per alium motum, quia eſt ipſamet via ad terminum. Ex quo fit (vt ad ſecundum argumentum reſpondeamus) impoſſibile eſſe vt ceſſante vel tranſacta actione duret cauſa in actu: poteſt quidem durare res quæ fuit cauſa in actu, non tamen durabit in ratione actu cauſantis, cum actu non influat in effectum: vnde nec talis effectus poteſt verè dici iam actu pẽdere à tali cauſa, ſed dependiſſe aliquãdo in ſuo fieri: quam dependentiam non habuit niſi ratione actionis, quæ tunc etiam fuit, quando à ſua cauſa manauit.

Agens in actu cõſtituitur p̃ actionẽ in actu.

IX. Ad argumenta poſteriori loco poſita negamus cauſalitatem agentis debere aut poſſe eſſe modum intrinſecum ipſius agẽtis, diſtinctum ab actione, quæ ab agente manat, & eſt in termino ipſo, vel in paſſo. Quod in naturalibus agẽtibus quæ agunt ſola actione tranſeunte, videtur maB nifeſtum: quia illa non mutãtur, neque aliquid acquirunt ex eo q̃ agant. Neque eſt vlla neceſſitas fingendi talem modum, cũ actio ſit ſufficiens vt effectus manet à ſuo agente. In his verò quæ agunt actione immanente, ſi nihil aliud agãt q̃ ipſummet actum immanentem, ẽt eſt manifeſtum, in facultate agente non eſſe alium intrinſecum modum diſtinctum ab ipſo actu, vel actione immanente, qui ſit cauſalitas talis actus: nam ipſamet actio immanens immediatè manat à ſuo principio: & quidquid aliud addatur tanquã medium inter potentiam in actu primo ſufficiẽter conſtitutam & actionem, erit gratis cõfictũ, & ſine neceſſitate; & præter omnem cõem doctrinam, quæ in his potentijs non cognoſcit niſi aut actus ipſos, ſeu actiones, & principia earum, quæ ſunt vel ſpecies, vel habitus. Et in voluntate nihil eſt actuale in quo primo exerceatur libertas voluntatis, niſi actio elicita ab ipſa voluntate: illa ergo eſt cauſalitas effectiua talis potentiæ. Quia tamen res quæ fit per talem actionem, manet in ipſa potẽtia, ideò talis actio eſt modus efficiens cãm agentẽ, nõ quia hoc ſit de rõne cauſalitatis agẽtis vt ſic. In ijs deniq; quæ per actum C immanentem aliquid extra ſe agunt, videri põt, cauſalitatem qua talis cauſa extra ſe agit, eſſe actũ vel modum in illa manentem: tamen reuera nõ eſt, quia ille actus qui manet in tali cauſa, nõ eſt formalis cauſalitas quæ conſtituit rem actu cauſantem extra ſe; ſed eſt aut proximum principiũ agendi, aut applicatio principij proximi à quo oritur cauſalitas. Quod videre licet in Deo ipſo, qui maximè agit ad extra per actum in ſe manẽtem: nam cũ hic actus in Deo ſit æternus & immutabilis, actualis tamen eius cauſalitas in tempore ponitur; quia Deus non actu cauſat, donec effectus fiat, & ideo talis cauſalitas non põt eſſe aliquid in ipſo Deo, qui mutari non poteſt, ſed in creatura, quæ fit aut mutatur. Nunquam ergo cauſalitas agentis eſt modus intrinſecè afficiens ipſum agens vt ſic.

Cauſalitas agentis nõ eſt modus agenti intrinſecus.

X. Nec verò neceſſe eſt vt in hoc ſit omnimoda ſimilitudo inter omnes cãs: quia non eſt oĩum eadem ratio: cauſæ enim materialis & formalis

ſunt intrinſecæ: cauſa verò efficiens ex ſuo genere eſt extrinſeca. Et comparando inter ſe materiam & formam, hæc eſt quodãmodo magis intrinſeca, quatenus eſt magis propria, & determinans materiam efficiendo illam. Et ideo inter cauſalitates harum cauſarum eſt quædam proportionalis diſſimilitudo. Nam cauſalitas formę eſt modus intrinſecus, & in re idem cum forma: cauſalitas autem materiæ poteſt dici intrinſeca, quatenus eſt intimè in ipſa materia: non eſt autem modus ita identificatus illi ſicut formæ: cauſalitas autem agentis per ſe eſt extrinſeca: & tam diſtincta ab agente, quam ipſe effectus: quod ſi interdum in agente manet, aut ab eo non realiter ſed tantum modaliter diſtinguitur, id eſt accidentarium ad rationẽ agentis vt ſic: prouenitq́; vel ex eo ꝙ agens ſimul eſt patiens, vel ex eo ꝙ res quæ fit, non eſt omnino diſtincta ab agente, ſed modus eius.

XI. Ad primam confirmationem negatur aſſumptum, nam ẽt in creatione cauſalitas conſiſtit in actione, vt argũ paulo antea factũ oſtendit, nam cum illa cauſalitas temporalis ſit, non poteſt cõſiſtere in actione extrinſeca: qualis autem ſit illa actio, & in quo ſubiecto, dicemus poſteà.

XII. Ad ſecundam confirmationem reſpondetur argumentum illud retorqueri poſſe in contrarium: nam vbicunque eſt vna cauſa formaliter, id eſt vna cauſatio, ibi eſt vna actio, & è contrario vbi multiplicantur actiones, multiplicantur etiam cauſalitates: ſignum ergo eſt hanc cauſalitatem in actione conſiſtere. Quocirca, ſi generatio ignis ſumatur vt includit alterationem præcedentem & generationem ſubſtantialem: fatemur quidem illas eſſe duas actiones, tamen eodem modo ſunt duæ cauſalitates: ſi verò ſit ſermo de ſola cauſalitate ſubſtantiæ, negamus ibi eſſe plures actiones, ſed eſt vna & eadem, qua & fit totum compoſitum, & educitur forma de potentia materiæ, & vnitur illi, nam in his omnibus ſolum denotantur plures habitudines quas eadem actio habet ad ſuum ſubiectum, vel ad terminum formalem aut totalem. In generatione autem hominis peculiari ratione diſtinguitur actio productiua formæ ab vnitiua (quidqd aliqui dicant) quia illa forma non pendet à materia vt à propria cauſa ſuæ productionis, pendet tamẽ in vnione. actio autem qua forma vnitur, & compoſitum fit, non eſt diſtincta: quia compoſitum non poteſt aliter fieri, quàm vniendo formam materiæ.

Lege Scot. 7. Metaph q. 30 & Anto Andreã q. 4 Suncinatem q. 23 zimar theorem. 100. Duran. in 2. d. 1. q. 4. ad vlt.

SECTIO XI.

Vtrum cauſa efficiens aliquid efficiendo corrumpat aut deſtruat, & quomodo.

I. SI nomen ipſum cauſæ efficientis attente conſideretur, non videtur ſignificare cauſam quę tollit eſſe, ſed quæ dat eſſe: & ideo in omnib. quæ hactenus de hac cauſa diximus, ſolum explicuimus cauſalitatem huius cauſæ quatenus dat ſeu influit eſſe: quia verò Philoſophi

A ita communiter loquuntur de cauſa efficiente, vt non ſolũ cenſeant efficere rerum generationes, ſed ẽt corruptiones, quod non eſt dare eſſe ſed potius tollere, ideo ad complementum huius diſputationis neceſſe eſt vt de hac etiam re pauca dicamus, & explicemus an hæc etiam vera efficientia ſit, & qua cauſalitate ac virtute fiat.

II. Aduertẽdum eſt ergo dupliciter poſſe rem aliquam corrumpi, ſeu deſinere eſſe: primo quia non eſſe vnius rei conſequitur ex eſſe alterius. Secundò, quia res abſolutè priuatur ſuo eſſe quaſi immediatè & abſque conſecutione ex alio eſſe. Priori modo corrumpitur lignum, quando ex illo generatur ignis, quia eſſe ligni non poteſt ſimul eſſe in eodem cum eſſe ignis. Poſteriori autem modo corrumpitur lumen in aere per abſentiam Solis: nullum enim eſſe introducitur in aere repugnans cum eſſe lucidi, ſed ſimpliciter perit illa forma recedente cauſa conſeruante. Quanquam etiam ipſum eſſe Solis in alio hemiſpherio dici poſſit naturaliter incompoſſibile cũ B eſſe luminis in aere huius hemiſphærij: ſed illud eſt valde remotè, extrinſecè, & per accidens, propter defectum conditionis neceſſariæ ad agendum, & non propter repugnantiam, quæ intrinſecè, & per ſe ſit inter lumen & vbi.

Varij modi rei deſinendæ.

Quæſtionis reſolutio.

III. HOc ſuppoſito, duo principia videntur certa: primũ eſt corruptionem aut deſitionem rei nunq̃ fieri per efficientiam poſitiuam & propriam, niſi quatenus carentia alicuius eſſe conſequitur ad effectionem ſeu poſitionem alterius eſſe. Probatur, quia poſitiua efficientia ſolum fit per poſitiuã actionem: actio aũt poſitiua immediatè ac per ſe non tendit ad non eſſe: ergo non põt per illam poſitiuè effici corruptio aut deſtructio alicuius rei, niſi quatenus per illam fit eſſe alicuius rei, cum quo neceſſario coniunctum eſt non eſſe alterius. Maior probata eſt ſectione pręcedente, & ex ipſis terminis idem conſtat, nam efficientia & actio idem ſunt, ſicut efficiens & C agens. Minor probatur, tum quia actio realis ſeu poſitiua (idem. n. ſunt) neceſſariò tendit ad terminum realem, vt infra ſuo loco oſtendetur, & in tranſeuntibus à nemine negatur: terminus autẽ realis aliquod reale eſſe recipit per actionẽ: ideo enim eſt terminus eius. Vnde etiam qui negant realem terminum in actionibus immanẽtibus, negare nõ poſſunt quin ipſamet actio quatenus poſitiuè ſit, aliquod eſſe reale accipiat à ſua cauſa efficiente. Quòd ſi per illam actionẽ aliquid immediatè corrumpitur (id eſt abſq; alterius termini, vel rei productione) ſolum eſt in quantũ eſſe illius actionis, quodcunque illud ſit, incompoſſibile eſt cum alio eſſe quod deſtruitur. Eſt ergo in vniuerſum verum, per efficientiam poſitiuam nihil immediatè deſtrui, ſed ſolum conſequenter ad aliud eſſe, quod per actionem fit: quæ conſecutio ſemper fundatur in aliqua repugnantia talium rerum. Et confirmatur ex illo vulgari axiomate, quod nullum agens intendens ad malum operatur; ipſum autem non eſſe vt ſic habet rationem mali: nunquam ergo poſitiua efficientia per ſe tendit ad non eſſe, ſed ad aliquod eſſe, ex quo aliud non eſſe conſequitur.

Actione poſitiua nunquam directè res deſtruitur.

Dices,

III. Obiectio diſſoluitur.

Dices, quamuis hoc ſit verum in agentibus naturalibus, non tamen in voluntarijs: poteſt enim Deus velle aliquid non eſſe non vt aliud ſit, ſed ſolum vt illud non ſit: & vnus homo ſæpe hoc modo intendit alterius mortem: vnde in artificialibus per ſe primò tendit ſæpe actio ad deſtructionem. Reſpondetur, licèt agens voluntarium per ſe poſſit intendere deſtructionem rei: non tamen poſſe illam exequi & efficere per actionem quæ ex ſe primariò tendat ad non eſſe, propter rationem ſuperius factam. Vnde etiā Deus ipſe, dum aliquam rem vult deſtruere, aut id obtinebit per ſolam ſuſpenſionem influxus abſque poſitiua actione, vel ſi poſitiua actione vti velit, neceſſariò facturus eſt aliquid, ex quo talis corruptio ſequatur. Homo autem, qui non poteſt rem deſtruere per ſolam ſuſpenſionem influxus, eò quòd res ab ipſo non pendent in ſuo eſſe, vtitur ſemper actionibus, quæ communiter non ſunt, niſi mutationes locales corporum, quæ ad ſuos proprios terminos directè ac per ſe tendunt: & inde per accidens ſequitur corruptio vel deſtructio, quæ licèt ſit per ſe intenta quoad extrinſecam intentionem agentis, per accidens tamen ſeu conſequenter, fit per talem actionem.

V. Deſtructio rei directè intenta, fit per carentiā efficientiæ.

Secundum principium eſt Quando alicuius rei deſitio non conſequitur ad poſitiuam effectionem alterius, ſed per ſe ſola fit, non fit per efficientiam propriam, ſed per carentiam efficientiæ. Hoc principium ſequitur ex præcedēte, quia actio poſitiua non eſt niſi ad aliquod eſſe poſitiuum: ergo, dum nullum eſſe communicatur, nō poteſt actio poſitiua interuenire, in hoc autem genere deſitionis & corruptionis nullum eſſe communicatur, ſed ſolum aufertur: ergo non poteſt fieri per veram actionem: ergo neceſſario fieri debet per carentiam actionis: quia non poteſt interuenire alius modus cauſalitatis, qui ad efficientem cauſam pertineat. Dices hoc genus cauſæ tantum videri per accidens: qualis eſt illa quæ remouet cauſam per ſe: at vero huiuſmodi cauſa corruptionis non tātum eſt per accidens, ſed per ſe: ergo non tantum eſt per abſentiam cauſæ, ſed per propriam efficientiam. Minor patet, tum ex Ariſtotele dicente, quod ſicut præſentia nautæ eſt cauſa conſeruationis nauis, ita abſentiam eſſe cauſam ſubmerſionis eius: tum ēt, quia nō poteſt ille effectus in cauſam magis propriam ac per ſe reuocari. Et in hoc fundari videtur illud cōmune axioma, [ſi affirmatio eſt cauſa affirmationis, negatio erit cauſa negationis,] quod in cauſis proprijs per ſe & adæquatis maximè notum eſt.

Explicatur axioma Ariſtotelicum.

Reſpondetur, ex hoc ipſo axiomate colligi cauſam per ſe corruptionis (ſi tamē aliquam habere poteſt) non eſſe quærendam poſitiuè agentem, ſed non agentem potius, cum cauſa debeat eſſe proportionata effectui. Vnde in illo etiam exemplo Ariſtotelis abſentia nautę non eſt cauſa agens, ſed potius non agens. Quare, ſi ad ſubmerſionem nauis comparetur quatenus quidam effectus poſitiuus eſt, ſolum eſt cauſa per accidens eius, verè ac phyſicè rem contirando, licèt moraliter & imputatiuè cenſeatur per ſe, ſi tenebatur adeſſe: ſi verò comparetur ſolum ad carentiam auxilij, ſeu defenſionis nauis, huius negationis poterit altera negatio dici cauſa per ſe: habent enim inter ſe proportionem, & A intrinſecam ac immediatam cōſecutionem. Ad hunc ergo modum, ſi cā per ſe influebat eſſe, & influxum auferat, dicetur cā per ſe deſitionis talis eſſe, non quia poſitiua actione efficiat deſitionem, ſed quia proportionato modo eſt propriū principium & origo talis deſitionis. Vnde ſicut priuatio dr̃ eſſe non per poſitiuum eſſe, ſed per carentiam eſſe, ita dr̃ fieri non per poſitiuam actionem, ſed per carentiam actionis. Et eadem proportione cauſa efficiens per ſe eius non dicitur talis, quia poſitiuè illam efficiat, ſed quia tollit influxum, quo per ſe cauſabat illud eſſe, quod per talem corruptionem deſtruit. Quin potius omnis cauſa, quæ, poſitiuè efficiendo, deſtruit aliud, vt ſic, ſeu quatenus efficiens eſt, non eſt cauſa per ſe, ſed per accidens deſtructionis alterius.

Corollaria ſuperioris doctrinæ.

VI. In qualis rei deſtructione mutatio reperitu, non in quauis actio.

EX his principijs poſſumus nonnulla notatu digna inferre circa rerum mutationes vel corruptiones. Primò .n. ſequitur, in omni corruptione ſeu amiſſione alicuius eſſe realis interuenire aliquam mutationem, non verò ſemper neceſſariò interuenire aliquam actionem. B Patet ex ſecundo principio poſito, adiuncta definitione mutationis: Nam teſte Ariſtotele mutatur res quando ſe aliter habet quàm prius: quando ergo aer ex illuminato fit tenebroſus, mutatur: fit igitur in eo aliqua mutatio: & tamen illa non fit per actionem, vt conſtat ex ſecundo principio poſito: eſt ergo ibi mutatio ſine actione, & idem eſt in omnibus ſimilibus. Ratio autem eſt, quia illa mutatio eſt purè priuatiua, & non poſitiua. Quo fit, vt hoc tantum contingat in mutationibus accidentalibus, ſi propriè & ſecundum communem curſum naturæ de mutatione loquamur: quia ſubiectum accidentis poteſt interdum amittere illud, etiamſi aliud non acquirat: ſubiectum autem ſubſtantialis formæ non poteſt ſubſtantialiter mutari amittendo vnam formā quin acquirat aliā. Et ideò dixi, [propriè & ſecūdū communem curſum naturæ de mutatione loquendo:] nam Deus poſſet ſuſpendere influxum formæ ſubſtantialis conſeruando mate- C riam; vel ſi mutationis nomen ad annihilationē extendatur, poſſet omnino rem mutare ab eſſe ad non eſſe abſq; vlla actione. In quo eſt etiam notanda differentia inter cauſas liberas, & naturales, quòd cauſæ liberæ poſſunt ſuſpendere ſuū influxum ex intrinſeco dominio ac poteſtate abſq; vlla priori actione vel mutatione in ſe vel in alio: & ita etiam poſſunt cauſare hanc mutationem priuatiuam, vel in ſeipſis, ſi mutabiles ipſæ ſint vt cauſæ creatæ, vel in alijs, vt Deus: cauſæ autem naturaliter agentes non poſſunt ſuſpēdere ſuum influxum, niſi aliquid aliud prius mutetur, quod erat neceſſarium ad agendum: & ideò licèt interdum mutent aliquod ſubiectum prædicto modo ſine actione circa illud, ſemper tamen interuenit aliqua alia actio, vel circa idē ſubiectum, vel circa aliud, vt Sol non deſtruit lumen in aere per abſtractionem influxus, niſi antecedat actio, qua vel Sol ipſe mouetur, vel feneſtra clauditur, &c.

VII. Actio ſecundario tendens in deſitionem ſæpe eſt dependēs à ſubiecto.

Secundò ſequitur ex dictis, quoties corruptio vel deſitio rei fit per actionē poſitiuā, quæ ex ſe habeat conſequēter cāre talem corruptionē, ne-

Digitized by Google

ceſſarium eſſe vt talis actio fiat ex præſuppoſito A ſubiecto. Ratio eſt, quia corruptio aut deſitio nõ fit ex vi actionis phyſicæ (ſic enim loquimur) niſi quia illud eſſe quod fit per talem actionem, hẽt naturalem repugnantiam cum eſſe quod deſtruitur: hęc aũt repugnantia naturalis eſſe nõ poteſt niſi in ordine ad idem cõe ſubiectum, quod maneat ſub vtroque termino, quia inter res per ſe ſubſiſtentes, & nullum habentes ordinem ad ſubiectum, non põt eſſe naturalis repugnantia, ob quam in rerum natura ſimul eſſe non poſſint: ergo neceſſe eſt vt talis actio ſit ex præſuppoſito. Et hinc eſt vt propria annihilatio fieri non poſſit à Deo per poſitiuam actionem, quia annihilatio nihil rei relinquit quod poſſit eſſe ſubiectum actionis. Item, quia vel actio fit in ſubiecto, & ſic non deſtruit illud, & conſequenter non efficit annihilationem; vel fit ſine ſubiecto, & ſic nihil per illam fieri poteſt quod repugnet toti eſſe alterius rei: nihil ergo per talem actionem poteſt annihilari. Quòd ſi quis objiciat actionem qua fit anima rationalis, non eſſe ex ſubiecto: & tñ ad eam ſequi corruptionem alterius, nempe embrionis: Reſpondetur negando minorem, ſed proprię illa corruptio ſequitur vel ex actione qua ſufficienter diſponitur materia ad introdu- B ctionem animę rationalis, vel ex actione qua ipſa anima vnitur corpori, vel ex vtraque in ſuo genere, vt infra explicabitur: vtraque autem ex his actionibus eſt ex præſuppoſito ſubiecto: creatio verò ſolum eſt ordine naturæ præſuppoſita ad actionem vnitiuam; conſequens aũt naturaliter ad actionem diſpoſitiuam. Difficilius poſſet quis inſtare de illa actione qua panis conuertitur in corpus Chriſti: quæ non eſt actio ex præſuppoſito ſubiecto, & tamen ex vi illius deſinit eſſe ſubſtantia panis. Sed hæc difficultas altior eſt quàm vt hoc loco tractari poſſit: & ideo ad illam excludendam dixi ſermonem eſſe de actione & deſitione naturali: illud autem myſterium totum ſupernaturale eſt. In eo tamen nihilominus verũ exiſtimo, aut ibi non conſequi deſitionem panis ex vi ſolius actionis phyſicæ, & naturalis connexionis rerum, vel ſi aliqua talis actio ibi interueniat, illam verſari aliquo modo circa ſubiectum: C & quantitatem panis ſine ſubſtantia conſeruatam, vicem talis ſubiecti ſubire, vt latius in proprio loco diſputaui.

Annihilatio nequit eſſe ex ſubiecto.

VIII.
Illatum tertium.
Ariſtot.

Tertiò infero, quotieſcunque corruptio aut deſitio fit per poſitiuam actionem, interuenire ibi vnam ſimplicem actionem, duas autem partiales mutationes, poſitiuam vnam, alteram priuatiuam. Tribus enim modis contingit aliquid mutari, vt Ariſtoteles proponit in quinto Phyſicorum. Primò ex aliqua forma in carẽtiã eius; & tunc fit mutatio, nulla verò interuenit actio, per ſe loquendo, vt dictum eſt, ſed carentia actionis conſeruatiuæ. Secundò fit mutatio ex pura priuatione in formam, vt ex tenebroſo in lucidũ, tunc ſicut vna interuenit actio, ita etiã vna ſimplex mutatio poſitiua. Tertiò contingit aliquid mutari ex vna forma in aliam, vt cum ex calido fit frigidum, & ex ligno ignis. Et tunc vna ſimplex interuenit actio, qua educitur, vel vnitur forma, quæ de nouo introducitur in tali ſubiecto, nam ad expellendam aliam nulla alia actio neceſſaria eſt, vt diximus: mutatio verò duplex fit; nam ſubiectum illud duplici titulo aliter ſe habet, ſcilicet & carendo forma quam antea habebat, & eam habendo quam antea non habebat. Quæ duæ mutationes adeo diſtinctæ ſunt, vt re ipſa interdum ſeparentur, vt in primis duobus membris declaratum eſt. Item vna eſt generatio, altera eſt corruptio ſubſtantialis vel accidẽtalis, vel interdum vna eſt intenſio, & altera remiſſio. Denique vna eſt poſitiua, altera priuatiua. Vnde, quantum inter ſe differunt vnius formæ informatio, & alterius priuatio, tantum inter ſe differunt illæ mutationes. Poſſunt autem illæ mutationes partiales dici, quia phyſico modo componunt vnum integrum tranſitum ab vno termino poſitiuo in alium, qui in Philoſophia appellatur conuerſio vnius rei in aliam. Dices, ſicut interuenit ibi mutatio poſitiua & priuatiua, ita interuenit actio poſitiua, & carentia actionis, qua oppoſita forma conſeruabatur, vel à cauſis naturalibus, vel ſaltem à Deo: alterum enim horum ſemper neceſſarium eſt: ergo eſt eadem ratio de actione & mutatione. Reſpondetur, ſolum eſſe diſcrimen quòd ratio mutationis ſaluatur in noua priuatione quatenus eſt in fieri: ratio vero actionis minimè, ſed requirit poſitiuum influxum: quod ex earum definitionibus, & eſſentialibus rationibus conſtat.

IX.
Quartum illatum.

Quartò infertur, corruptionem, quæ per aliquam efficientiam fit, per eadem principia, ſiue principalia, ſiue inſtrumentalia, & cum eiſdem conditionibus fieri, quibus fit generatio vel productio, ad quam talis corruptio ſequitur. Probatur ex dictis, quia non eſt alia efficientia neque alia actio ad corruptionem, quàm ad productionem: ergo eadem principia quibus fit vnum eſſe, tollitur aliud. Nec poteſt aliquod principium poſitiuè concurrere ad tollendum eſſe, niſi quatenus concurrit ad dandum aliud eſſe. Ex quo in ſuperioribus dicebamus contra nonnullos modernos, formam in paſſo introductam ab agente, non concurrere effectiuè ad expellendam oppoſitam formam, vt calorem ad expellendam frigiditatem, & ſic de alijs, quia forma introducta in paſſo non eſt principium efficiens ſuæ generationis: ergo nec corruptionis oppoſitæ formæ. Item, quia ſi illa efficientia eſt poſitiua, aliquid poſitiuum per eam fit: ſed forma introducta in paſſo poſitiuè nil efficit, quo expellat aliam formam, ſed immediatè ſequitur expulſio alterius formæ: ergo.

X.
Soto 2 phyſic. q. 4.

Vnum corpus qualiter aliud loco pellat.

Vnde nõ eſt ſimile, quod adduci ſolet de vno corpore expellente aliud ab eodem loco: quod effectiuè videtur illud expellere: quanquã enim Scotus in quarto, diſtinctione duodecima, quæſtione 3. hoc etiam negare videatur, re tamen vera non eſt ſimilis cauſa. Nam duo corpora ſe ſe contingunt, & vnum pellit aliud: & quod expellitur, non amittit locum per meram deſitionem, ſed per realem mutationem & tendentiam in alium locum, ad quem effectiuè mouetur ab expellente corpore: & ideo non ſolum ibi interuenit incompoſſibilitas formalis illorum corporum in eodem ſpatio, ſed etiam ſpecialis actio poſitiua, qua corpus ab vno loco pulſum, in alium trãsfertur, quæ diſtincta eſt ab ea,

qua

quà aliud corpus in locum alterius introduci- A
tur. Secus verò eſt, quando forma introducta in vno ſubiecto expellit aliam, nam illa quæ expellitur, non mutatur poſitiuè, ſed merè priuatiuè deſinit eſſe: & ideo non poteſt ibi ſpecialis efficientia interuenire. Eſt ergo ibi ſola expulſio formalis, & in vniuerſum quælibet cauſa in ſuo genere ita concurrit ad non eſſe vnius termini, ſicut concurrit ad eſſe alterius: quia ergo calor introductus in ſubiecto, non calefacit illud actiuè, ſed formaliter tantum, ideo non expellit frigus actiuè, ſed formaliter tantum. Secus vero eſt de calore, qui eſt in generante, ille enim eſt principium efficiens alium calorem, & conſequenter expellens oppoſitum frigus. Atque eadem proportione calor productus in ligno (& idem eſt de omni ſimili diſpoſitione) licèt accidentalem formam directè oppoſitam excludat tantum formaliter, ſubſtantiam vero ipſam corrumpit diſpoſitiuè: quia hoc modo cauſat introductionem oppoſitæ formæ: &, vt dictum eſt, in eo genere cauſæ vna forma concurrit ad non eſſe vnius termini, in quo concurrit ad eſſe oppoſiti termini. B
Vnde, quia accidens ex propria ratione & virtute ſua habet diſponere ad formam ſubſtãtialem ſibi connaturalem, & formaliter expellere contrariam diſpoſitionem: ideò dici poteſt in hoc genere propria vi corrumpere ſubſtantiã. Quòd ſi accidentia illa, & diſpoſitiones paſſi effectiuè etiam concurrunt ad eductionem ſuæ formæ, eodem efficientiæ genere concurrunt ad corruptionem alterius: vel ſi ad illud prius non habent efficientiam, neque etiam ad hoc poſterius. Atque ita in vniuerſum verum eſt, illa tantum eſſe principia efficientia corruptionẽ, quæ efficiunt generationem, quando corruptio per efficientiam fit: nam quando accidit per ſolam carentiam efficientiæ, non indiget proprio principio agendi, ſed ſolum neceſſe eſt, vt illud, quod erat principium agendi vel conſeruandi rem, ab agendo ceſſet.

DISPVTATIO XIX.

De cauſis neceſſario, & libere ſeu contingenter agentibus: vbi etiam de fato, fortuna, & caſu.

PRæter omnia, quæ de cauſis efficientibus creatis in ſuperiori diſputatione dicta ſunt, ſupereſt diſputandum de modo agendi talium cauſarum; quod in hanc diſputationem reſeruauimus, quia peculiarem habet difficultatem, & quia ex eo pendet celebris illa diſtinctio de effectibus neceſſarijs, & contingentibus, & plurium cauſarum cognitio. Dicemus ergo in primis de cauſis neceſſario agentibus, deinde de liberis; ac tandem de contingentibus: ex quibus conſtabit, quid ſint in naturalibus cauſis, [Fatum, Fortuna,] & [Caſus.]

SECTIO I.

Vtrum in cauſis efficientibus creatis ſint aliquæ neceſſario agentes, & qualis ſit illa neceſſitas.

HAec quæſtio eſt facilis, & ideo breuiter dicendum eſt primò, dari in cauſis creatis plures, quæ neceſſario operantur, ſi omnia, quibus ad operãdum indigent, adhibeantur. 1. Dentur cauſę neceſſario agentes ſi requiſita ad agendum adſint.
Hoc cõſtat experientia, & inductione facili; nã Sol neceſſario illuminat, ignis calefacit, & ſic de alijs. Ratio aũt ſumẽda eſt ex intrinſeca cõditione & determinatione naturę, vt in ſequente aſſertione declarabimus. Additur verò illa cõditio, [ſi oĩa neceſſaria adſint,] quia ſupponenda eſt cauſa ſufficiens, & proximè apta, & cum omnibus conditionibus ad agendum requiſitis. Nam, ſi Quę ſint iſta requiſita.
B aliquid horũ deſit, non ſequetur actio, non quidem ex indifferẽtia vel indeterminatione cauſæ, ſed ex defectu alicuius concauſæ, vel ex defectu virtutis, aut cõditionis neceſſariæ ad operandũ. Inter hæc autem neceſſaria ad agendum nõ dẽt numerari ipſa actio, vt per ſe notũ eſt, quia alias nihil ſpeciale de his agentibus diceretur, ſed id quod cõmune eſt omnibus, non ſolum agẽtibus, ſed ẽt rebus, nimirum, ſi habeant formam, qua in tali eſſe ſeu rõne conſtituuntur, neceſſario fieri conſequens, vt ſint tales. Sicut enim, ſi albedinem quis habet, neceſſario eſt albus, ita ſi actionem exercet, neceſſario efficit, quæ eſt tantum neceſſitas conſequẽtiæ (vt aiunt) ſeu conditionata, non cõſequentis, ſeu abſoluta, quæ eſt impertinens ad propoſitum, quia in ea non poſſunt cauſæ diſtingui. Vt ergo ſit ſermo de vera ac propria neceſſitate, nõ eſt includenda ipſa actio, cum dicitur cauſa neceſſario agere, ſi omnia requiſita adhibeantur. Ex quo à fortiori ſequitur non debere etiam in his annumerari, quidquid eſt poſterius actione, & ad illam conſequens, vt per ſe
C clarum eſt; imo, propriè loquendo, quod eſt huiuſmodi, non poteſt dici neceſſarium ad actionẽ, ſed potius neceſſarium ex actione.

Igitur ſub ea conditione includi debent omnia, & ſola illa, quæ ſunt præuia ad actionẽ. Hęc autem plura numerantur ab autoribus, vt videre licet apud Scotum in 9. Metaph q. 14. ad ſecũdum, Antonium Andream quæſt. 1. ad ſecũdũ Zimara in theorem. 112 qui ſex ponunt conditiones. Prima eſt, vt cauſa habeat integram ac ſufficientem virtutem agendi: quæ eſt per ſe nota, quia actio ſupponere debet potentiam ſufficientem, & vt neceſſario agat, ſupponi debet ſimpliciter & abſolutè potens: at non eſt abſolutè potens ſine potentia ſufficiente. Secunda, vt habeat paſſum capax, & ſufficienter approximatum, quia agentia creata nihil poſſunt agere niſi ex præſuppoſito ſubiecto, & quia ſunt finita, requirunt illud intra proportionatam ſphærã, extra quam non habent vim agendi. Tertia, quę hanc ſequitur, eſt, vt medium, ſi quod interiectũ eſt inter agens & paſſum, ſit expeditum, & capax actionis agentis, ſupponimus enim agentia nihil poſſe efficere in diſtans niſi per medium. II. Scot. Ant. Andr. Zimara. Primũ & ſecundum requiſitum ad agendum. Tertium.

Quartum. Quarta, vt nihil ſit impediens actionem æqualis virtutis ad reſiſtendum, quia nihil poteſt vincere agendo, niſi in virtute actiua excedat, & ideo ſupra oſtenſum eſt ad actionem neceſſariã eſſe
Quintum. proportionem maioris inæqualitatis. Quinta vt paſſum non ſit iam in termino, ſeu habeat totã formam quam agens põt efficere. Propter hanc enim ſolam cauſam grauitas non mouet terram exiſtentem in centro; & continetur hæc conditio in ſecunda, nam paſſum requiritur ad actionem in eo ſtatu in quo ſit capax actionis: poſtquam autem eſt in termino, iam non eſt capax actionis. Denique hæc conditio coincidit cum illa ſupra tractata ꝙ agens & paſſum debent in principio eſſe aliquo modo diſſimilia.

III. Sextum. Sexta conditio adhibetur, vt ſi aliqua actio naturaliter prærequiritur, illa iam præſupponatur, vt appetitus bruti licèt naturaliter operetur, non ſemper agit, quia neceſſario prærequirit cõditionem, quæ non ſemper adeſt. Et ſimiliter viſus non agit niſi præcedat actio obiecti in ipſum. Et hæc conditio in præcedentibus virtute continetur, nam quando vna actio ad aliam prærequiritur, vel id eſt, quia per illam completur vis agẽ- B di, vt in exemplo de viſu, qui prius debet pati ab obiecto, quia ſine ſpecie non habet virtutem agendi completam. Et idem cenſent multi de notitia obiecti neceſſaria ad appetitum, quòd nimirum complet vim agendi illius. Rectius verò dicitur quòd applicat illi obiectum ſufficienti, & proportionato modo. Quod enim in ſecunda conditione diximus neceſſarium eſſe paſſum ſufficienter propinquum, quoad actus immanentes extendendum eſt ad obiectum, quod ſe habet vt materia circa quam tales actus verſantur. Et in vniuerſum quotieſcunque aliqua cauſa efficiens indiget alijs concauſis, etiam diuerſorum generum ad efficiendum, non poterit inchoare actionem, niſi omnes concauſæ neceſſariæ ſint ita diſpoſitæ, vt poſſint in ſuo genere cõcurrere: ideo enim neceſſarium eſt paſſum, quia actio agentis creati fieri non poteſt ſine cauſa materiali. Sic igitur, quia obiectum cognitum, vel cognitio obiecti eſt concauſa neceſſaria ad appetitionem vitalem, ſiue concurrat per modum efficientis, ſiue per modum finis, ſiue per modum formæ extrinſecæ, ſiue per modum materiæ circa quam (de his enim omnibus poſſunt eſſe opi- C niones quæ ad præſens nil referunt) notitia obiecti eſt actio ex neceſſitate præuia ad efficientiam appetitus.

IIII. Septimum. Septima conditio additur, vt cauſa libera nõ ſit: ſed hæc conditio non eſt nobis neceſſaria, quia hoc eſt quod in aſſertione aſſumimus, nimirum aliquas cauſas non eſſe in operãdo liberas,
Octauum. ſed poſitis requiſitis ex neceſſitate agere. Octaua item conditio addi poteſt vt cauſa habeat neceſſarium concurſum primæ cauſæ. Sed de hoc concurſu inferius ex profeſſo agendum eſt. Quod vero ad preſens ſpectat, hæc conditio aut non eſt ex prærequiſitis, aut in ſuperioribus, prout à nobis explicatæ ſunt, continetur. Nam ſi ſit ſermo de actuali concurſu, hic non diſtinguitur ab ipſa actione, & ideo ſicut actio non comprehenditur in conditionibus prærequiſitis ad agendum, ita neque actualis concurſus. Si vero ſit ſermo de aptitudinali concurſu (vt ſic dicam) ſeu de ſuffi- A ciente applicatione & coniunctione primę cauſæ ad concurrendum, ſic quidem neceſſaria eſt illa conditio; continetur tamen in eo quod diximus neceſſariam eſſe cauſam habentem integrã virtutem, & omnem concauſam: nam virtus cauſæ ſecundæ ſine virtute primæ, vel non eſt integra, vel ſi dicatur integra & totalis in ſuo genere, indiget coniunctione omnis alterius cauſæ neceſſariæ in quocunque genere vel ratione cauſandi. Quocirca ſub ea conditione comprehenditur omnis concurſus ſuperioris cauſæ, cui inferior ſit eſſentialiter ſubordinata: ſiue hęc ſubordinatio in efficientibus ſolum ſit inter creatas cauſas & increatam, ſiue etiam inter creatas cauſas inter ſe; quod infra videbimus.

Nona conditio addi põt, vt cauſa naturalis nõ ſit æquè indifferens inter plures effectus, nam tunc hoc ipſo ꝙ cauſa non eſt libera, ſed naturalis, non faciet ex neceſſitate alterum, & cõſequẽter neutrum faciet, quia non eſt maior ratio de vno ꝗ de alio: & quia libera non eſt, non poterit ad vnum determinari magis quam ad alium, niſi aliunde indifferentia tollatur. Exempla ſolent adhiberi multa, afferemus tñ ea quę ſufficiant ad radicem huius indifferentię explicandam. V. An ſint aliqua naturalia agẽtia ad plures indifferentia effectus. Primum eſt de igne exiſtẽte in centro terrę in figura circulari, qui ſecundum omnem ſuam partem ęquè diſtet à ſupremo loco: ille enim non moueretur in vnam partem potius ꝗ in aliã: quia nulla eſt ratio vel cauſa determinans. Neque etiam moueretur verſus oẽm partem, quia aliàs diuideretur in omnem ſuam partem. Secundum eſt de vitro perfectè plano ſuperpoſito lapidi perfectè plano, ſupra quod cadat aliud ſaxum perfectè planum: nõ enim franget illud, quia vel diuidet in omnem ſuam partẽ quod impoſſibile eſt, vel non eſt maior ratio cur quaſdam partes potius quàm alias diuidat. Tertium vulgare eſt de bruto habente ſimul duo obiecta ęquè amabilia, q̃d ad neutrum moueretur. Quartum de cauſis ſuperioribus valentibus efficere contraria, quę ex ſe non poſſunt ad alterum determinari, ſi cum ea indifferentia ad agendum applicentur. Quintum & difficilius eſt de omni cauſa naturali, quę licèt definita ſit ad formam efficiendam in vna ſpecie, eſt tamen indifferens ad varia indiuidua illius ſpeciei.

Sed nihilominus dicendum videtur, hanc cõ- VI. ditionem reducendam potius eſſe ad aliquã ex ſuperius poſitis, ſeu ad defectum alicuius. Nam hæc conditio indifferentię per ſe conſiderata, eſt quodammodo repugnans cum propria determinatione naturalium agentium, nam illis proprium eſt eſſe determinata ad vnum: quomodo ergo poſſunt ex ſe habere indifferentiam? Neque enim ſatis eſt ſi dicatur eſſe determinata ad vnum ſecundum communem aliquam rationem: hoc enim modo etiam agens liberum eſt determinatum ad vnum, ſcilicet, ad bonum in cõi. Si verò dicatur agens naturale eſſe determinatum ad vnum in ſpecie, non tamen in indiuiduo, primo hinc fit ad ſummum reperiri in his agentibus indifferentiam in vltimo exẽplo indicatam, non vero quæ in alijs ſignificantur. Et adhuc contra illam obijci poteſt, quia hoc ipſum vr̃ preter conueniens inſtitutum naturæ, nimirum ꝙ hæc agentia cõdita ſint cum aliqua indif-

A indifferentia, & quòd ipſa non poſſint ſe ſe determinare. nam hoc modo eſſent ex ſe ineptiſſima ad agendũ. Præterea in primis quatuor exẽplis,

VI. quatenus veritatem aliquam continet, non vſ carentia actionis oriri ex indifferentia, ſed ex aliquo impedimento, vel defectu alicuius conditionis neceſſariæ ex ſuprà poſitis. Verbi gratia. In primo exemplo valde probabile mihi eſt ignem in eo caſu non fore ab intrinſeco mouendum.

Ignis orbicularis in centro terræ exiſtens quorsũ tenderet.

Ratio autem oritur ex æquali actiuitate, & reſiſtentia omnium partium: inter conditiones aũt requiſitas ad agendum ex neceſſitate, vna erat vt virtus æqualis nõ reſiſtat actioni: in illo autem caſu oẽs partes ignis æquè inclinant ad motum ſurſum p lineam rectã reſpectu vniuſcuiuſque, & ita inter ſe æqualem habent actiuitatem, & reſiſtentiam, & inde fit vt nulla moueatur. Nec verò per illas quaſi contrarias propenſiones omnino diuiduntur inter ſe. Primò quidem, quia magis inclinantur ad ſuam cõſeruationem quã ad ſuum locum. Secundò, quia ipſa diuiſio deberet fieri per motũ localem: vnde hoc ipſo, quòd moueri non poſſunt nec diuidi poſſunt.

VII. *Vitrum perfectè planũ, plane planum ſaxum concutiens qua cõfringendum.*

Secundum exemplum in primis nõ poteſt naturaliter accidere, quia nõ poteſt naturaliter perfectè planum ęquè primò cadere ſuper planum, ſicut non poteſt planum æquè primò ſeparari à B plano, quia oportcrèt vel dari vacuũ, vel aerem in inſtante replere totum illum locum. Sic.n. è contrario ſequitur, ſi planum æquè cadat ſuper planum, aut aliquam partem aeris in inſtanti ſimul egredi, ita vt tam cito pertranſeat remotum ſpatium, ſicut propinquum, aut manere ibi penetratiuè, aut certè, ſi aer manet medius, illa duo plana non ſe cõtingere. Neceſſe eſt ergo vt planum cadens prius ſm̃ vnam partẽ cõtingat, q̃ ſecundum aliam: q̃q̃ circa hoc ipſum poſſit eadem difficultas ſuboriri, cur. ſ. prius ſecundum vnam partem cadat, & contingat q̃ ſecundum aliam, ſi planum eſt ęquale, & ęqualis ponderis ſecũdum omnem partem. Propter quod vel aliqua extrinſeca cauſa huius inæqualitatis quærenda eſt, poſitis talibus corporibus & tali motu, ſ. quòd medium non eſt æquè diuiſibile ſcd̃m omnem partem, vel aliquid huiuſmodi. Aut certè ſi nihil horum intercedat, dicendum eſt illud planum quod æquè cadit, non poſſe excludere omnem aerem intermediũ, atque ob hanc cauſam non contingere vitrum, nec confringere illud. Ratio verò eſt, quia vel minima particula aeris, dum non poteſt penetrari, nec ſimul pertranſire aliquod ſpatium, reſiſtit cuicunque grauj cadenti ne illuc expellatur: ſicut è contrario nulla vis quantumuis maga poteſt ſimul ſecundum oẽm partem ſeparare duo plana: quia non poteſt ſimul ingredi aer ad replendum vacuum. Itaque in eo caſu non ſequitur effectus, quia datur medium ſufficiens ad impediendum.

VIII. Quod ſi vrgendo difficultatẽ demus aut aerẽ ſimul egredi, aut caſum illum fieri per vacuum, duo dici poſſunt veriſimilia. Primum eſt, quòd ſaxum naturaliter ageret, quantum poſſet, & ita non diuideret vitrum, ſed ita cõprimeret vt corrumperet, & in aliam naturam cõmutaret, ſicut videmus accidere in tritico mola contrito: illud autem corpus quod inde conſurgeret, poſſet eſſe cõtinuum: nam ſi eſſet in particulas diuiſum ſicut eſt farina, vix poſſet reddi naturalis ratio, cur quædam partes potius quàm aliæ diuiderentur, niſi reducendo illam varietatem vel inæqualitatem in effectu, ad aliquam inęqualitatem in contactu & alteratione inde conſurgente propter poros ipſorum corporum, vel propter aliquas alias cauſas ibi concurrentes. Vel certè ſi contactus ille nõ eſſet ſatis vt inde reſultaret alteratio ſufficiens ad corrumpendum vitrum, nõ eſt inconueniens, ſed neceſſarium dicere non fore confringendum. Ratio eſt, quia dum vnum corpus ſuper aliud cadit, non frangit illud niſi propter aliquem motum localem inæqualiter factũ in partibus corporis confracti: nã dum vna pars eius prius deprimitur q̃ alia, q̃ nec reſiſtere põt pp defectum virtutis, nec cedere, aut flecti pp duritiem, fit confractio: in dicto autem caſu, non poſſet vitrum moueri localiter, quia & ſecundũ omnem partem æquè cõtingitur, & impellitur, & à corpore ſuppoſito etiam ſimul & æquè reſilitur ſecundum omnem partem. Vnde ſi illud non eſſet æquè planum vel æquè ſolidum, & ſecundum aliquam partem facilius cederet, ſcd̃m illam confringeretur vitrum. Atque ita in illo exemplo nunquam ceſſat actio ob indifferentiam, ſed ob impedimentum æqualiter reſiſtens.

IX. *Ad quod e duob. ęqualibus ęque appoſitis obiectis monendum brutum.*

B In tertio exẽplo negari ẽt facilè poteſt, illam æqualitatem poſſe naturaliter accidere in omnibus, quia non poſſunt illa obiecta ſimul æquè conſiderari, & obijci: vel etiã ſi demus ſimul repræſentari æquè amabilia, dicemus ſimul etiam amari, prius tamen ad vnum q̃ ad alterum aſſequendum moueri, eò quòd motus verſus illam partem ob aliquam circunſtantiã, vt facilior apprehenditur. Denique, ſi admittamus æqualem apprehenſionem in omnibus circunſtantijs, tã reſpectu appetitionis, quàm executionis, concedendum videtur nõ eſſe in appetitu bruti facultatem vt ſe determinet ad vnũ potius, quàm ad aliud ob carentiam libertatis. Vnde illa indeterminatio non prouenit ex indifferentia, ſed potius ex naturali neceſſitate ac determinatione in modo operandi, & defectu conditionis neceſſariæ ad ſic operandum: qui defectus ex cauſis in ſuo genere ęqualibus, & inuicem ſibi reſiſtentibus prouenit. C Nam, vt diximus, non poteſt appetitus ſenſitiuus operari niſi cum ſufficiente propoſitione, & motione obiecti: hæc autem deeſt in illo caſu, quia neutrum illorum obiectorum apprehenditur abſolutè vt amãdum & proſequẽdum, prout neceſſarium eſt, vt effectus appetitus neceſſariò ſequatur. Ratio autem ob quam illa apprehenſio ſeu iudicium in eo caſu non habetur, eſt, quia illa obiecta mutuò ſe impediunt, dum in ſuo modo cauſandi, æqualiter mouent ac reſiſtant. Atque ita etiam in eo caſu deſunt conditiones ſuprà enumeratæ.

X. *Aequiuocẽ agẽs naturale, cur hunc potius quã illum effectũ efficiat.*

In quarto exẽplo negare poſſumus in primis eſſe aliquam naturalem cãm. quæ per ſe ſit ęquè indifferens ad efficiendos effectus contrarios: quin potius Ariſtoteles, vt infrà videbimus, in hoc cõſtituit differentiam inter potentias liberas, & naturales, ꝙ illæ ſunt potentiæ ad oppoſita vel contraria: hæ autẽ minimè, ſed ad alterum tm̃ oppoſitorum. Quod intelligẽdum eſt per ſe, & cæteris omnibus eodem modo ſe habẽtibus, nã per accidens contingit ex effectu eiuſdẽ na-

turalis

turalis agentis ſequi effectus contrarios, vt ſuprà in antiperiſtaſi declarauimus. Ex diuerſa item diſpoſitione materiæ contingit vt idem Sol molliorem reddat ceram, & lutum obduret: & ex vario cauſarum concurſu contingit etiam vt Sol ad varios, vel repugnantes effectus concurrat; ſemper tamen agit cum naturali neceſſitate ac determinatione, ſuppoſitis omnib. cauſis ſimul concurrentibus. Imò ſemper, quantum eſt ex ſe, eodem modo inchoat actionem illuminãdo & calefaciendo: ac deinde iuxta paſſi diſpoſitionẽ, vel concurſum aliarum cauſarum eadem neceſſitate proportionatus ſequitur effectus. Et hoc ſenſu dixit Ariſtoteles 2. de Genet. text. 18. naturale agens idem eodem modo ſe habens (nimirum in ſe & reſpectu aliorum) natum eſſe ſemper facere idem. Igitur ob virtutem agendi contraria, nulla etiam eſt indifferentia in cauſis naturalibus; quia nunquam poſſunt per ſe ſola efficere contraria, ſed adiunctis alijs; quibus poſitis ex neceſſitate faciunt vnum vel alterum effectum.

X I. Quoduis efficiens vnde hunc potius ſingularem effectū quàm illum ſit cauſa efficiat.

In quinto exemplo nonnulla maior eſt ambiguitas circa indifferentiam, vel determinationem cuiuſcunq; cauſæ naturalis ad indiuiduos, vel ſingulares effectus. In quo eſt opinio nõ improbabilis, quod licèt virtus cauſæ naturalis abſolutè conſiderata ſit indifferens ad multa indiuidua per modum cauſæ ſuperioris & ſufficientis ad omnia illa; tamen in particulari applicata ad hoc paſſum cum his circunſtantijs, eſt naturaliter determinata ad talem formam in indiuiduo efficiẽdam: cum autem dicimus cauſam neceſſariò agere adhibitis omnibus requiſitis, ſermo eſt de omnibus in particulari quæ ad actionem requiruntur. Probabilius verò eſt, vt ſuprà attigi, hanc determinationem ad indiuiduum effectum prouenire ex concurſu, & definitione primæ cauſæ; quo poſito dicendum eſt, hanc cõditionem etiam contineri in prærequiſitis ad agendum, iuxta ea quæ à nobis explicata ſunt. Indiget enim cauſa ſecunda concurſu primæ determinato ad particularem effectum, quo concurſu exhibito in actu primo, & alijs omnibus requiſitis adiunctis, talis cauſa neceſſariò determinatur ad talem effectum in particulari. Et ita ẽt hoc modo nulla hic interuenit indifferẽtia, quæ repugnet naturali neceſſitati agendi. Neque hęc vltima indifferentia, vt obijciatur, eſt contra debitam naturæ inſtitutionem quòd naturalia agẽtia non poſſint ſe ſe determinare ad indiuiduos effectus, niſi determinatio incipiat à prima cauſa. Sed hæc eſt naturalis imperfectio & indigentia talium agentium, & quædam ſubordinatio quam ad primam cauſam habẽt; propter quam veluti inſtrumenta quædam eius cenſentur: & ideò ſicut ab ea pendent in operari, ita & in determinatione ad operandum hoc indiuiduum potius quã aliud. Imò ex hoc effectu rectè intelligimus opus naturæ eſſe opus intelligentiæ: & effectum quantumuis neceſſarium reſpectu cauſæ particularis eſſe liberum reſpectu vniuerſalis. Conſtat igitur ex his omnibus in naturalibus nullam eſſe propriam indifferentiam quæ neceſſitati agendi repugnet, quominus talis cauſa poſitis omnibus alijs concauſis, & conditionibus requiſitis ad operandum, ex neceſſitate abſque omni prorſus indifferentia operetur.

Quæ ſint cauſæ neceſſariò agentes.

XII. Secundò dicendum eſt, omnes cauſas, quæ operantur abſque vſu rationis, quatenus tales ſunt, operari cum prædicta neceſſitate. Hoc ſumitur ex Ariſtotele lib. 9. Metaphyſ. cap. 2. vbi hoc diſcrimen conſtituit inter potentias rationales & irrationales, quòd potentiæ irrationales ſunt determinatæ ad vnum: rationales verò ſunt indifferẽtes ad oppoſita. Quid verò intelligat per potentias rationales, & an omnibus conueniat ille operandi modus, infrà videbimus: nunc ſolum aſſerimus facultates oẽs quæ rationis vſu omnino carent, naturali neceſſitate ſuas operationes exercere. Quod etiam inductione confirmari poteſt: ita enim experimento conſtat in omnibus rerum gradibus vſque ad bruta animalia.

XIII. Appetitus ſenſitiuus hominis, liberè ne an neceſſariò agat.

Solum poſſet de appetitu ſenſitiuo hominis dubitari: cui aliqui tribuunt neſcio quod libertatis veſtigium. Imò ſunt qui id extendant ad appetitum brutorum, vt inferius iterum attingemus. Sed in ea re quæ in Theologia latius diſputatur, veritas eſt, ſi quod eſt participium libertatis in appetitu ſenſitiuo hominis, in tantum eſſe, in quantum eſt participium rationis in cogitatiua hominis. Quòd ſi in hac non eſt vera ratiocinatio, vt re vera non eſt, neq; in illo per ſe ſumpto eſt vera libertas, quæ excludat neceſſitatem operandi poſitis omnibus requiſitis. Et ita hoc exemplo potius confirmatur & quaſi conſummatur inductio facta. Ratio autem eius eſt, quia adæquata radix libertatis eſt vſus rationis, vt infrà videbimus: & ideò carentia vſus rationis eſt etiam adæquata cauſa carentiæ libertatis, & conſequenter neceſſitatis in operando. Quòd ſi intrinſecam, & quaſi poſitiuam radicẽ huiuſmodi operandi inquiramus, nulla eſt alia niſi ipſa natura talium rerum, vel facultatum, quæ ex natura ſua habent hanc determinationem in modo operandi, eò quod non ſint adeò perfectæ, vt participare poſſint dominium ſuarum operationum. Item, quia indifferentia in operando intrinſecè & adæquatè oritur ex amplitudine rationalis facultatis, vt infrà declarabimus, ſicut autem affirmatio eſt cauſa affirmationis, ita negatio negatio negationis.

XIIII. Ex quo tandem inferre licet hmõi neceſſitatem tantam eſſe, vt non ſolum per intrinſecam virtutem ipſius facultatis, verùm etiam per quaſcunque alias naturales cauſas auferri nõ poſſit, aut impediri quo minus in actum prodeat. Poſſunt quidẽ, vt diximus, naturales cauſæ ſe impedire per reſiſtentiam vel contrariã actionem: atque ita poſſunt ẽt auferre omnia ad operandum requiſita, tñ his poſitis, continere actionem neceſſarij agentis nõ poſſunt: quia rerum naturas immutare non valent, nec proprietates omnino intrinſecas auferre. Solus Deus videtur habere hanc poteſtatem, per illam. n. effecit vt ignis nõ combureret tres pueros, & ſimilia, tamen, ſi res attentè ponderetur, etiam Deus ipſe non vr poſſe facere, vt in ſenſu (vt vocant) compoſito, cauſa quæ natura ſua neceſſariò agit, ab agendo ceſſet, poſitis omnibus requiſitis ad actionem, ſed ſolum poteſt auferre aliquod ex requiſitis,

& ita

& ita ſimpliciter ſeu in ſenſu diuiſo, poteſt face- A re vt talis cauſa non operetur. Vt in dicto exemplo Deus impediuit actionem ignis, negando igni concurſum ſuum, id eſt non applicãdo virtutem ſuam ad operandum cum igne: hoc autẽ eſt vnum ex prærequiſitis vt ignis agere poſſit. Non ergo fecit Deus vt ignis non ageret poſitis omnibus requiſitis, ſed aliquod ex eis abſtulit. Nam ſi Deus ſtatuiſſet dare concurſum quantum eſt ex ſe, & alias conditiones requiſitas integras relinquere, non poſſet illam actionem impedire: quia implicat tollere id quod naturale eſt abſque vlla contraria efficientia, vel ſaltem abſque denegatione auxilij, ſeu efficientiæ neceſſariæ ex parte Dei. Quomodo enim poteſt naturalis actio impediri nullo poſito impedimento? Aut quod aliud impedimentum intelligi poteſt, ſi nullum ex prædictis interuenit? Itaque dicta ſuppoſitione facta, vt declarata eſt, tanta neceſſitate ſuboritur actio, vt impediri non poſſit niſi tollendo aliqua ex parte ſuppoſitionem. Differentia autẽ inter Deum & alia agentia creata in hoc eſt, quod poſitis omnibus quæ B extra Deum requiruntur ad actiones naturalium agentium, poteſt ipſe ſola ſua volũtate impedire actionem, negando id quod ex parte ſua neceſſarium eſt: aliæ verò res creatæ hoc non poſſunt, ſed ſolum per actionem vel reſiſtẽtiam oppoſitam, aut certè, quia per aliquam motionem localem poſſunt aliquod impedimentum ponere, vel materiam aut aliam conditionem neceſſariam auferre. Atque ita ſatis conſtat qualis & quanta ſit hæc neceſſitas.

SECTIO II.

Vtrum inter efficientes cauſas ſint aliquæ abſq; neceſſitate, & cum libertate operantes.

I. HAec quæſtio eſt grauiſſima, & latiſſima, & magna ex parte pendet ex difficultatibus Theologicis, quæ oriuntur ex ſupernaturalibus myſterijs gratiæ, & prædeſtinationis diuinæ: hoc verò loco ſolum eſt tractanda, quantum ex naturalibus principijs definiri poteſt. Si ergo naturalem rationem ſpectemus, videtur multis rationibus probari nullam eſſe poſſe cauſam efficientem abſque intrinſeca neceſſitate agendi. Primò, quidem, quia prima cauſa à qua omnes aliæ manant, ex neceſſitate naturæ operatur: neque aliud poteſt ratione naturali intelligi: ergo multò magis omnes cauſæ quæ ſub illa operantur. Antecedens ſupponitur communiter ex ſententia Ariſtotelis & aliorum Philoſophorum: & patet ratione, quia niſi Deus ex neceſſitate naturæ operaretur, non eſſet immutabilis, nam poſſet nunc aliter ſe habere quam prius. Prima verò conſequentia probatur, quia ſecunda cauſa non agit niſi mota à prima: ergo ſi prima neceſſario mouet ſecundam ad operandum, ſecunda neceſſario mouetur: ergo & neceſſariò operatur: quia nec ſtare poteſt motio actiua ſine paſſiua, neque actualis motio ad operandum ſine actuali operatione: tum quia non poteſt eſſe motio ſine ſuo termino, tum etiam

Partis negatiuæ argumenta. Primum.

A quia non poteſt fruſtrari diuina motio.

II. Secundum. Atque hinc fit ſecunda ratio, quæ procedit etiam ſi non ſupponamus primam cauſam agere ex neceſſitate, ſed liberè: quia licèt hinc rectè ſequatur reſpectu primæ cauſæ effectus non eſſe neceſſarios, tamen eadem efficacia videtur inferri ſub prima cauſa nullam eſſe aliam quæ nõ ex neceſſitate operetur: quia nulla eſt quæ operetur non mota ab illa: omnis enim cauſa ſecunda indiget moueri à prima, ſed omnis cauſa mouens mota, ex neceſſitate operatur: quia quòd moueatur, non eſt in poteſtate eius, ſed mouentis, cuius motionem nec ipſa ponere poteſt, nec impedire: quod autem mota operetur, neceſſariam habet conſecutionem, vt prius argumentabamur.

III. Tertium. Tertia ratio ſit, quia ſuperiori ſectione oſtenſum eſt omnem cauſam operantem abſque ratione, ex neceſſitate agere, ſi ergo aliqua cauſa quidpiam efficit abſque neceſſitate, erit aut homo, aut intelligentia creata (vt iam primam cauſam omittam, quia hic de creatis potiſſimè ſer- B mo eſt) ſed de neutra cauſa ex his dici id poteſt ſequendo rationem naturalem. Quod primò de intelligentijs probatur, quia ratione naturali ſolum cognoſcuntur vt motrices orbium cœleſtium: ſed in ea actione non poſſunt exiſtimari cauſæ liberè agentes, alias motus illi non eſſent neceſſarij, neque ineuitabiles: poſſentque intelligentiæ creatæ ſuo arbitrio inuertere ordinem vniuerſi. Vnde propter hãc cauſam poſitæ ſunt à Philoſophis intelligentiæ ſecundæ æquè immutabiles ac prima: ergo cum eadem ſit ratio de hoc effectu & de alijs, cenſendæ ſunt intelligentiæ cauſæ in omnibus neceſſariò agentes, quantum ratione naturali cognoſci poſſunt. Et hinc à fortiori probatur altera pars de homine: primò quidem, quia vel agere abſque neceſſitate pertinet ad perfectionem, vel ad imperfectionem: ſi ad perfectionẽ, cum intelligentiæ illam non participent, quomodo eam tribuemus hominibus? Si ad imperfectionem, cur potius illã tribuemus hominibus quam brutis? Secundò C quia homo ſubiectus eſt influentijs cœleſtibus ſicut aliæ res inferiores: ſed inferiores cauſæ habent ex influentia cœleſti neceſſitatem quandã in effectibus ſuis: ergo ex eadem participant neceſſitatem humanæ actiones & mores: quod experientia ipſa & Aſtrologorum prædictiones ſatis perſuadere videntur.

IIII. Quartum. Quarta ratio ſit, nam ſi aliqua cauſa abſq; neceſſitate operatur, neceſſe eſt habere aliquam facultatem ſeu potentiã, quę vim habeat cõtinendi ſuam operationem, etiam poſitis omnibus requiſitis ad operandũ; ſed nulla eſt in rebus creatis talis potẽtia: ergo nec libertas ſeu carentia neceſſitatis in agendo. Maior conſtat à cõtrario ex dictis ſectione præcedenti: nam cauſa ſecũda nihil operatur niſi per aliquam facultatẽ ſuam: illa autem facultas eſt principium neceſſariæ operationis, quæ illam neceſſariò exercet, poſitis oĩbus requiſitis: ergo vt aliqua actio ſit neceſſaria, oportet vt aliqua potentia habeat oppoſitũ operandi modum. Probatur autem minor, nã ſi quę eſſet hmõi potentia, eſſet aut intellectus, aut voluntas, nam in inferioribus omnibus diximus nullam eſſe huiuſmodi: ſed intellectui nõ poteſt hoc attribui, quia ex neceſſitate præbet aſſenſũ,

cognita

Digitized by Google

cognita ſufficienter veritate, vt experientia notum eſt: eſt ergo intellectus de ſe potentia terminata ad vnum. Quod ſi interdum non ſatis determinatur, id ſolum eſt ex inſufficienti applicatione obiecti, vel ob rationes propoſitas inter ſe pugnantes, & quaſi reſiſtentes ſibi inuicem: quod non ſatis eſt ad indifferentiam in operando, vt in inferioribus potentijs proportione ſeruata ſuprà declarauimus.

VI. Neque etiam voluntas videtur habere illum operãdi modum, nam intellectus eſt perfectior potentia quàm voluntas: ergo ſi ille non participat hunc modum operandi, neque etiam voluntas. Deinde, quia voluntas non operatur niſi mota, & determinata efficaciter ab intellectu: nam voluntas eſt potentia cæca, quę non poteſt exire in actum niſi ducatur ab intellectu, nec poteſt ei reſiſtere ſi efficaciter moueat & imperet: aliàs poterit eſſe defectus in volũtate, etiamſi intellectus, quantum in ſe eſt faciat ad dirigẽdã illam, quod Philoſophi morales non admittũt.

VII. Et confirmatur primò hęc ratio, nam voluntas (& idem eſt de intellectu) in potiſſimis actibus ſuis ex neceſſitate operatur, vt in dilectione boni vt ſic, & in intentione vltimi finis, ergo in omnibus. Patet conſequentia, tum quia vnius facultatis vnus eſt operandi modus, tum etiam, quia vel operari ex neceſſitate melius eſt, quàm operari ſine illa, vel non: Si eſt melius, ergo ſi voluntas aſſequitur illum modũ operandi in perfectiſſimis actibus, aſſequetur in omnibus. Si non eſt melius, ergo qua ratione non habet voluntas perfectiorem operandi modum in omnibus actibus ſuis, & maximè ſibi proprijs, non habebit in reliquis.

VIII. Confirmatur ſecundò, quia ſi voluntas eſt libera in aliqua operatione ſua, vel eam libertatem habet in inſtãti quo operatur, vel priuſquã operetur, non in eodem inſtante, quia iam tunc neceſſariò operatur; quia ſicut res quando eſt, neceſſariò eſt, ita quando operatur, neceſſariò operatur. Neque etiam prius quàm operetur, quia tunc nullam exercet actionem non neceſſariam. Et prætereà, quia etiam tunc ex neceſſitate non operatur.

Notationes quib. ſenſus quæſtionis exponitur.

IX. QVamuis hæc quæſtio generalis ſit de omnibus cauſis creatis, imò extendi etiam poſſit ad increatam, ſpecialiter tamen illam tractabimus de humanis actionibus, tum quia & nobis notiores ſunt, & de illis frequentius diſputatur, tum etiam, quia de omnibus inferioribus agentibus ſupponimus, nõ habere in eis locum aliũ modum agendi niſi ex neceſſitate, vt ſectione præcedenti tactum eſt, de ſuperioribus vero non poſſumus nos philoſophari niſi ſecundum quandam proportionem ad res noſtras, quatenus cum eis intellectu & voluntate conuenimus. Vt autem de vocibus conſtet, aduertendum eſt has voces neceſſitatis, & libertatis, & liberi ac neceſſarij varijs modis accipi poſſe. Propriè enim, & dialectico more loquendo, neceſſarium opponitur tã impoſſibili, quam poſſibili nõ eſſe, quo modo neceſſaria actio dicetur quæ non poteſt non eſſe aut fieri, ſubintelligendo ſemper illa in hypotheſim, ſcilicet poſitis omni-

Liberum & neceſſarium multipliciter ſumuntur.

A bus requiſitis ad agendum: & de hac neceſſitate actionis diximus ſect. pręcedenti. Alio verò modo ſumi ſolet neceſſarium prout opponitur voluntario: quo modo vt actio neceſſaria dicatur, non ſatis eſt vt non poſſit non exerceri, ſed etiam oportet vt voluntaria non ſit. Quod poteſt dupliciter accidere, ſcilicet vel negatiuè, vel contrariè. priori modo dicuntur neceſſariæ omnes actiones rerũ carẽtium cognitione, etiamſi maximè naturales ſint: nam licet metaphoricè dici poſſint ſpontaneæ, quatenus ſunt conformes appetitui naturali & metaphorico, tñ propriè non ſunt voluntariæ, cum non ſint ex cognitione, ſine qua voluntarium eſſe non poteſt, vt conſtat ex 3. Ethic. cap. 1. & tractat D. Thom. 1. 2. q. 6. art. 1. & 2. Poſteriori modo dicitur neceſſarium, quod eſt violentum & coactum, quia eſt contra proprium appetitum elicitum, vel perfectum, vt eſt rationalis, vel imperfectum, vt eſt ſenſitiuus. Et hoc modo actio bruti, ſi ex mero appetitu procedat, quamuis ſit neceſſaria primo modo, non tamen his poſterioribus modis: quia non eſt violẽta, nec merè naturalis, ſed ſpõtanea: erit autem hoc modo neceſſaria actio ſi B brutum contra proprium appetitum aliquid agere cogatur, & quoad hoc idem eſt de humana actione. Quo modo dr̃ 2. ad Corin. 9. [Non ex triſtitia, aut ex neceſſitate,] &c. Quanquam humanæ actiones alijs etiam modis dici poſſint neceſſariæ, etiamſi voluntariæ, imò quamuis liberæ ſint, nimirum, quia ex neceſſitate præcepti fiunt, de qua dicitur 1. ad Corinth. 7. [Non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habẽs ſuæ voluntatis.] Vel quia fiunt ex ſubiectione quadam ſeruili, quomodo dicuntur neceſſariæ actiones ſeruiles, præſertim ſi eas faciat ex timore.

D. Thom.

2. Corin. 9.

Cum autem liberum neceſſario opponatur, tot ferè modis dicitur, quot neceſſarium ipſum. Si enim [liberum] dictum credatur à verbo [libero,] ita vt actio libera dicatur quæ ab oĩ neceſſitate libera eſt, illa actio erit omnibus modis libera, quæ nullam habet ex prædictis neceſſitatibus, quod vix reperietur niſi in diuina actione: quanquam etiam in aliquibus humanis ſuo modo inueniatur, in eis maximè quæ honeſtæ C ſunt, & tm̃ ex conſilio & appetitu rectitudinis ac iuſtitiæ fiunt. Atque ita ſumitur interdum [liberum,] vt excludit non tm̃ neceſſitatem propriam, ſed etiam ſeruitutem, quo modo in Scriptura, ſanctificari per gratiam vel gloriam, dicũtur peculiariter liberi; vtique à ſeruitute peccati. Aliter dr̃ actio libera quæ coacta non eſt, ſed voluntaria: quæ libertas non excludit neceſſitatem primam, quę conſiſtit in determinatione ad vnum cum impotentia ſuſpendẽdi actionẽ, ſed excludit tm̃ violentiam, & coactionẽ: quo modo euidentiſſimum eſt dari actiones non neceſſarias, nõ ſolum in hominibus, ſed etiam in brutis, quamuis eò perfectiores ſint in hominibus illę actiones, quò ratio voluntarij in eis perfectior inuenitur. Ex quo aliqui, præſertim hæretici, ſumpſerunt occaſionẽ dicendi hõis actiones non alia rõne eſſe liberas, niſi quia ſunt perfectè voluntariæ, ita vt [liberum] non à verbo [libero,] ſed à verbo [libet,] dictum ſit. Vltimo tñ ac propriiſſimo modo dicitur actio libera, quæ verè libera eſt ab ea neceſſitate quam in agendo habent res naturales, & irrationales, vt ſupe-

Ad Rom. 6. & 8. 2. ad Cor. 3

riori

riori ſectione declaratum eſt. Et de hac libertate ſeu non neceſſitate diſputamus propriè in præſenti quæſtione: & in hoc ſenſu diſputata fuit ſemper etiã ab antiquis Philoſophis: nullus .n. vnquam dubitauit, vel dubitare potuit an operentur homines in multis actionibus ſuis ſpontaneè, & propria voluntate ſe ſe mouentes & applicantes ad opus præuia cognitione, ſed an in hoc ipſo voluntatio miſceatur neceſſitas, & determinatio ad vnum, hoc eſt quod in controuerſiam vocatum eſt.

Primus error libertatem negans.

XI. IN hac ergo re fuit antiquus quorundam Philoſophorum error, qui dixerunt omnes effectus & actiones cauſarum vniuerſi, etiam humanarum voluntatum, neceſſitate quadam fatali prouenire, orta ex connexione cauſarum omnium, & cœlorum ac ſtellarum influxu. Ita refert Auguſtinus 4. lib. Confeſſ. c. 3. & lib. 5. de Ciuitat. c. 1. vbi Ludouicus Viues ſignat Democritum, Empedoclem, & Heraclitũ pro hac ſententia, quæ ſolet etiam communiter Stoicis tribui, ſed immeritò, vt inferius dicam. Hunc errorem poſteà ſecuti ſunt multi hæretici, vt Simon Magus, Bardeſanes, Priſcillanus, Manicheus, & alij, vt conſtat ex Auguſtino, & alijs antiquis ſcriptoribus. Eundemque errorem excitarunt his temporibus hæretici, & latè referunt moderni Doctores, qui contra illos ſapientiſſimè diſputarunt. Veruntamen non eodem modo nec ſub eiſdem principijs, vt exiſtimo, hunc errorem docuere, nam quidam aſtrorum influentiæ neceſſitatem hanc tribuerunt, alij diuino concurſu ſeu motioni, vel efficaciæ diuinæ voluntatis, vel gratiæ. Rurſus quidam omnino, & in omnibus actibus tam internis, quàm externis, tam bonis, quàm malis, alij verò ſolum in moralibus ſeu honeſtis actionibus, non verò in ciuilibus ſeu indifferentibus libertatem negarunt.

[Aug. lib. de hæreſ. c. 35. 46. & 70. Clemens li. 3. Recog. Roffenſ. artic. 36 Ricard. art. 7. Bellarm. late lib. 3 de grat. & lib. arbitrio, & ſequentib.]

XII. Nullus autem fere ex prædictis Philoſophis aut hæreticis declarauit ſatis an hæc neceſſitas, quam humanis actionibus attribuũt, oriatur ex intrinſeca hominis natura, an verò ſolum ex actione alicuius extrinſecæ cauſæ: hoc .n. tantum poſteriori modo hanc neceſſitatem declarant. Veruntamen ſi conſequenter locuti ſunt, neceſſe eſt vt ſenſerint, neceſſitatem hanc fundari etiam in intrinſeca hominis natura, quia nimirum nulla eſt in eo facultas natura ſua indifferens in actionibus ſuis. Quia ſi res non violentet, ſed iuxta naturæ ſuæ debitum moueantur, ita vnaquæque res mouetur, ſicut ex ſe apta nata eſt moueri; cum ergo influxus cœlorum, ac concurſus Dei non ſit violentus, ſed naturalis, ſi ex huiuſmodi cauſis homo ſemper neceſſariò operatur, ſignum eſt natura ſua poſtulare huiuſmodi operaodi modum. Omitto eorum ſententias, qui hanc neceſſitatem tribuerunt aut diuinæ gratiæ, aut peccato originali, quæ non ſunt cauſæ naturales, ſed merè extrinſecæ, & præter vel ſupra naturam, nam horum errorum pertractatio ac confutatio non ad Metaphyſicum, ſed ad Theologum pertinet: quoniam conſideratio de peccato originali & gratia, & alijs ſimilibus cauſis, naturalẽ rationem excedit. Cõtra hos ergo errores duo à nobis oſtendenda ſunt. Primũ

A eſſe in homine facultatẽ aliquam actiuam, quæ ex ſe, & ex ſua intrinſeca ac particulari natura non eſt determinata ad vnum tantum, ſed indifferens ex ſe ad hoc vel illud operandum, & ad operandum, & non operandum poſitis omnibus requiſitis ad agendum. Deinde oſtendendũ eſt nullam extrinſecam cauſam impedire ſemper hunc operandi modum. Ita enim oſtenſum erit dari inter cauſas agentes creatas nonnullas, quæ non ex neceſſitate naturæ, ſed ex libertate operari poſſint, & ſæpe de facto ita operentur.

Hominem ſæpe operari liberè, demonſtratur.

DIco'ergo primò euidens eſſe naturali ratione, & ipſo rerum experimento, hominem in multis actibus ſuis non ferri ex neceſſitate, ſed ex voluntate ſua & libertate. Hæc concluſio probatur primò ex communi conſenſu Philoſophorum. Ita enim de libertate hominis ſenſit Ariſtoteles, & Peripatetici, vt conſtat ex Ariſtotele lib. 9. Metaph. cap. 2. & ſequentib. vbi diſtinguit potentias rationales ab irrationalibus & prioribus tantum concedit intrinſecam vim per ſe operandi contraria, nimirum ex interna libertate; & 3. Ethicorum à principio libertatẽ XIII.

[Ariſtot.]

B hanc ſtatuit vt totius moralis doctrinæ fundamentum. Eandem agnouit Plato, vt conſtat ex Gorgia, & ex lib. vltimo de Republica, Stoici etiam à neceſſitate fati quam in alijs rebus aſſerebant, voluntates humanas excipiebant, vt teſtis eſt Auguſt lib. 5. de Ciuit. cap. 10. Vbi Viues ex Plutarcho lib. 1. de Placitis refert Stoicos de libertate humana idem cum Platone ſenſiſſe. Cicero etiam in lib. de Diuinatione, & de natur. Deor. vt hominis libertatem defenderet, diuinam præſcientiam negauit, quod putaret hanc pugnare cum libertate humana, quam vel ipſo rerum experimento credidit eſſe euidentem. At que ita, vt Auguſtinus ſuprà dicit, [vt homines faceret liberos, fecit ſacrilegos.] Signum ergo eſt veritatem hanc ſatis eſſe lumine naturali perſpicuam, cum à ſapienitioribus Philoſophis, eorumque Scholis communi conſenſu recepta ſit. Patres etiam Eccleſiæ, & Scholaſtici omnes, &

[Plato.]

[Cicero.]

C Philoſophi Catholici veritatem hanc conſtantiſſimè defendunt, quos oẽs nunc referre nõ eſt neceſſe, ſed eos tantum qui ex Philoſophis, & Philoſophię principijs hãc veritatem tractarũt, vt Euſeb. lib. 6. de Præparat. Euangelic. per totũ, Greg. Niſſen. in quatuor vltimis libris de Philoſoph. qui ei attribuuntur, & repeiiuntur apud Nemeſ. lib. de natura hominis vbi à c. 32. vſque ad 42. de hac re diſputat, & Damaſc. lib. 2. de fid. c. 25. & Auguſt. tom. 1. tribus libris de libero arbitr. in tomo autem ſeptimo diſputans contra Pelagium, & liberum arbitrium defendens, ac cũ gratia concilijans, ex Theologiciſq; principijs procedens, hãc naturalem veritatẽ vt certã ſupponit, & oſtendit gratiã nõ deſtruere naturam, ſed perficere. Atq; eodẽ fere mõ procedunt Proſper, Anſel. Bernard. & alij patres, qui de cõcordia liberi arbitrij cũ gratia & præſcientia ſcripſerũt. Vnde obiter cõſtat, hos & alios antiquos autores, cũ liberũ arbitriũ defendũt, non agere de libertate prout ſolũ opponitur coactioni, ſed ẽt vt excludit neceſſitatẽ in operãdo: aliàs nõ laboraſſent in conciliãda gratia, ꝓuidẽtia, aut prędeſtina-

[Euſebius. Niſſen.]

[Damaſc. Auguſt.]

[Proſper. Anſelm. Bernar.]

ſtinatione cum libertate, cum ſit euidētiſſimū, A nos quæ voluntate agimus; non coactè, ſed ſpontaneè agere. Difficultas verò ſolum eſſe poterat de indifferentia in operando: in hac igitur defendenda, & cum diuina gratia & motione componenda, laborant.

XIIII. Experimento probatur aſſertio. Secundò argumentari poſſumus ab experientia: experimur enim euidenter, ſitum eſſe in noſtra poteſtate aliquid agere vel omittere, & ad hoc vtimur ratione & diſcurſu ac conſultatione, vt in vnam partem potius quam in aliam inclinemur: eſt ergo electio poſita in noſtro arbitrio: alioqui, vt rectè dixit Damaſcenus ſuprà; fuiſſet nobis data ſuperfluè hæc deliberandi, & conſultandi vis. Huc accedit vſitatus modus operandi, & gubernandi humanas actiones per conſilia, per leges, & præcepta, per exhortationes, ac reprehenſiones, per promiſſiones præmiorum, & comminationes pœnarum, quæ omnia ſupervacanea eſſent, ſi homo neceſſitate naturæ & non libertate ſua operaretur.

XV. Obiectio experimētum eneruans. Dicet aliquis, his oībus indicijs & experiētijs ſolum probari euidēter hominem ratione duci B & moueri in ſuis operationibus, non verò eas liberè exercerè. Nam ea oīa quæ in argumento proponuntur, nimirum pęnę & præmia, exhortationes, conſultationes, &c. ſolum ad hoc conferre vñr vt actiones ipſæ, vel obiecta earum, vt appetibilia vel vt fugienda apprehendantur, ac iudicentur, non verò vt liberè eligantur. Vnde conſequenter dicet, qui in contraria ſnīa fuerit pertinax, poſita apprehenſione, quæ ex oībus illis cauſis & circunſtantijs efficitur, hominem neceſſariò determinari ad hoc vel illud operandum: apprehenſionem autē ipſam, vel iudicium neceſſaria eſſe applicatis talibus cauſis: talium autem cauſarū applicatio ſæpe eſt ab extrinſeco & tunc etiam non poteſt eſſe libera, ſed neceſſaria ipſi homini: aliquando verò eſt à propria voluntate, vt cum homo voluntariè conſultat, aut inquirit vt eligat: & tunc de illa niet voluntate dicetur ab alia apprehenſione vel iudicio neceſſariò oriri: atque ita ſiſtendum ſemper eſſe in aliqua prima apprehenſione, vel iudicio ab externis cauſis profecto. Et cōfirmari poteſt hæc euaſio, nam etiam in aliquibus brutis experimur per inflictas pœnas coerceri ne aliquid faciant, adeò vt memoria præcedentis pœnæ ad hoc ſæpe ſufficiat. Et ſimiliter inducuntur beneficijs, & aliquibus ſignis aut verbis per modū exhortationis aut excitationis: quæ oīa & ſimilia, non ideò circa bruta fiūt, quia in poteſtate eorum ſit agere vel non agere, ſed q; iuxta diuerſas apprehēſiones, diuerſo mō mouentur, ſpontaneè quidem, ex neceſſitate tamen, iuxta exigentiam apprehenſionis: ergo ad hunc modum contendere quis poteſt moueri hominem ad operandum per exhortationes, conſilia, &c. cum maiori quidem perfectione, quantum ad diſcurſum mentis, & perceptionem rationum omnium quæ determinare poſſunt appetitum aut voluntatem, non tñ quantum ad indifferentiam, vel neceſſitatis carentiam. Confirmari ſecūdo poteſt, nam ſi ponamus Deum aliquando neceſſitare voluntatem hominis vtentis ratione (ſupponimus .n. Deum id facere poſſe) in eo caſu videretur homini ita operari proprio arbitrio, & voluntate ſicut nunc operatur, quia rōne & volūtate ſua ſe A moueri experiretur, & nullum haberet principium ad cognoſcendam neceſſitatem extrinſecus à Deo illatam: ergo non poteſt ex ſola experientia ſatis colligi, eſſe in hominibus liberas operationes.

Reſpondeo, hæc argumēta concludere experimentum hoc non eſſe ita perſpicuum ac per ſe notum, quin homini proteruo relinquatur aliquis tergiuerſandi locus: alioqui nulla potuiſſet eſſe de hac re inter ipſos homines opinionū, aut errorum diuerſitas. Veruntamen ſi modum noſtrum operandi plenè cōſiderare velimus, facilè prædictis obiectionibus occurremus. Itaq; non ſolum experimur mutata cognitione, vel apprehenſione obiecti, ſed etiam ſtante eadem ſitum eſſe in voluntate noſtra, ſedere aut ſtare, hac vel illa via incedere, & ſimilia. Signū ergo eſt hunc varium operandi modum formaliter ſeu proximè non cōſiſtere in diſcurſu, & apprehenſione rationis, ſed in libertate vel indifferentia. Præterea experimur etiam poſt cognitam cōminationem pœnæ aut promiſſionem præmij ſitū eſſe in poteſtate noſtra ea ratione moueri aut nō moueri: idemque eſt de precibus, exhortationibus, & ſimilibus excitationibus. Denique poſt conſultationem mediorum ſæpe eligimus vnum præ alio, ſolum quia volumus. Atque ita etiam conſtat non eſſe ſimile illud quod de brutis afferebatur. Ad confirmationem verò de diuina poteſtate inferendi neceſſitatē, in primis dicimus hanc naturalem euidentiam excludere miracula, aut extraordinarias actiones Dei. Vnde ſatis eſt ſi ex effectibus oſtendamus eſſe in intrinſeca facultate noſtra hunc operandi modum; & conſequenter non eſſe illi connaturale, aut rerum naturis conſentaneum, quòd extrinſecus à Deo aliter moueatur; neque id affirmari poſſe de aliquo opere noſtro, nedum de omnibus, niſi ex reuelatione conſtet. XVI. Diſſoluitur obiectio.

Deinde addere poſſumus, experimentū ſumptum ab actionibus humanis moraliter prauis, quæ tribui non poſſunt diuinę motioni inferēti neceſſitatē, abſq; manifeſta impietate ipſi lumini naturæ contraria: prodeunt ergo malæ actiones ex libera determinatione noſtra. Eo vel maximè q; Deus non ſolū prohibet, ſed etiam grauiſſime punit has actiones: at hoc iniuſtiſſimū eſſet, ſi ad eaſdē neceſſitatem inferret. Vnde etiā conſtat pœnam & præmiū non conferri homini ſolum pp ſubſequentes actiones, ſ. vt ad illas vel alliciatur, vel ab eis retrahatur: ſed etiam precisè ac per ſe pp bonum vel malum quod in eis operatus eſt. Et propter eandem cauſam cenſetur homo dignus laude, & honore ob actiones ſuas, quæ omnia ſine libertate intelligi non poſſunt. Et hinc etiam confirmatur, hūc eſſe cōem modum ſentiendi oīum hominum de humanis actionibus. Omnes enim iudicant eſſe dignos pęna eos qui malè operantur, eò quod ſic operari in eorum voluntate & poteſtate poſitū ſit, & ideò indignè ferūt iniuriam illatam ab homine ratione vtente, non verò illatam ab amente, aut non aduertēte, imò damnum ab his illatum inter iniurias non reputant. Vnde, ut rectè ſupra aducrit Euſebius, ipſi ēt qui liberum arbitrium negāt, dum grauiter ferunt iniurias ſibi ab alijs hominib. illatas, & eas vindicare conantur, velint, nolint, eas liberè illatas confitentur: quia ſi XVII. C

non

Digitized by Google

non fuiſſet in aliorum poteſtate talia nocumenta non inferre, nulla ibi eſſet ratio iniuriæ, aut iuſtæ iræ vel vindictæ. Et hinc etiam Damaſcenus lib. 2. de fid. c. 7. dicit, neque virtutem, neq; vitium eſſe in eo quod à neceſſitate fit, quod & grauiter docuit Diony. c. 4. de diuin. nominib. Auguſt. lib. de vera relig. c. 13. & 14. & epiſt. 46. dicens ablato libero arbitrio auferri iudicium, & iuſtam pœnam, vel etiam obiurgationem: & Chryſoſto. homil. 60. in Matth. & in orationib. de prouidentia: & Clemens Alexand. lib. 1. Stromaton, & plerique alij.

Damaſc. Dionyſ. Chryſoſt. Clemens.

XVIII. Vltimò poſſumus argumētari ratione à priori, quæ ſumenda eſt ex modo & perfectione cognoſcendi naturæ intellectualis; quia libertas ex intelligentia naſcitur: nam appetitus vitalis ſequitur cognitionem, & ideò perfectiorem cognitionem comitatur perfectior appetitus: ergo & cognitionem vniuerſalem & ſuo modo indifferentem ſequitur etiam appetitus vniuerſalis, & indifferens, cognitio autem intellectualis ita eſt vniuerſalis & perfecta, vt propriam rationem finis & mediorum percipiat, & in unoquoque expendere poſſit quid habeat bonitatis vel malitiæ, utilitatis aut incommodi: item quod medium ſit neceſſarium ad finem, quod uero indifferens, eo quod alia adbiberi poſſint: ergo appetitus qui hanc cognitionem ſequitur, habet hanc indifferentiam ſeu perfectam poteſtatem in appetendo, ut non omne bonum, aut omne medium neceſſario appetat, ſed unumquodque iuxta rationem boni in eo iudicatam: ergo illud bonum quod non iudicatur neceſſarium, ſed indifferens, non amatur neceſſariò, ſed liberè: atq; hac ratione, vt ſuprà dicebam, ad rationalem cōſultationem ſequitur electio libera. Et confirmatur, nam Deus eſt agēs liberum, quia liberè vult bona ſibi non neceſſaria: ergo & creaturæ quæ participant intellectualem gradum, & in eo aliquo modo cum Deo conueniunt, participant ēt liberum operandi modū. Antecedens infrà probabitur inter diſputandū de perfectionibus Dei. Conſequentia verò probatur, tum quia perfectiſſima libertas conſequitur noſtro modo intelligendi perfectiſſimam intellectualitatem: ergo iuxta participationem intellectualitatis, erit etiam participatio libertatis; tum etiam quia intercedit eadem proportionalis ratio, nimirum quòd creatura intellectualis poteſt percipere bonū aliquod vt neceſſarium, vel vt indifferens, ſeu vt bonum ſimpliciter, aut tm̄ ſecūdū quid, ſeu habens adiunctum aliquid mali, incommodi, aut difficultatis: igitur creatura quæ participat intellectualem gradum participat etiam libertatem.

Dari in homine aliquam facultatem liberam, demonſtratur.

XIX. EX hac prima concluſione ſequitur ſecunda, quæ non eſt minus euidens, ſ. eſſe in homine aliquam potentiam actiuam ex ſua vi, & intrinſeca natura liberam, id eſt, habētem tale dominium ſuæ actionis vt in eius poteſtate ſit eam exercere & non exercere, & conſequenter vnā vel aliam ſeu oppoſitam actionem elicere. Omnes partes huius aſſertionis ſunt ita connexæ, vt vna ad alterā conſequatur. Itaq; in præcedēte A aſſertione probauimus vſum libertatis, quem in nobis experimur: ex hoc autem vſu euidenter colligitur facultas aliqua libera, ſicut ex actu infertur potentia. Addimus verò hanc facultatem quatenus libera eſt, non poſſe eſſe niſi actiuam, ſeu è conuerſo facultatem non poſſe eſſe liberā, niſi ſit actiua, & quatenus actiua eſt. Quæ pars eſt valde notanda ad rectè explicandam, & tuendam arbitrij libertatem. Probatur autem ſic, nam paſſio vt paſſio non pōt eſſe libera patienti vt ſic, ſed ſolum quatenus actio à qua talis paſſio prouenit, illi eſt libera: ergo libertas formaliter ac præcisè non eſt in potentia patiēte, vt ſic, ſed in potentia agente. Cōſequentia eſt manifeſta, quia potentiæ paſſiuæ vt ſic ſolum reſpōdet paſſio, ſicut actiuæ actio: ergo, ſi paſſio non eſt libera niſi per denominationem ab actione libera, facultas ſeu dominium libertatis non poteſt eſſe in potentia paſſiua vt ſic, ſed in actiua. Antecedens autem probatur, quia actio ſi ſit ex ſubiecto, vt nunc de illa loquimur, neceſſario infert paſſionem, & è conuerſo paſſio neque eſſe poteſt niſi quatenus per actionem infertur, neque eſſe non poteſt ſi actio ab agente manet: igitur tota libertas & indifferentia eſt circa actionem vt actio eſt, non verò circa paſſionem niſi quatenus ex actione infertur: B ergo potentia libera eſſe debet potentia actiua vt actiua, & non vt paſſiua.

XX. *Paſſiua potentia vt ſic non eſt libera.*

Dices, Potentia paſſiua vt paſſiua poteſt eſſe ex ſe indifferens ad varios actus, vel modos contrarios, vt patet in materia prima, & in ſuperficie ex ſe indifferente ad albedinem & nigredinem: ergo eadem ratione poteſt potentia paſſiua vt ſic eſſe facultas libera. Reſpondetur negando conſequentiam, nam ad libertatem non ſufficit indifferentia ad varios actus, & carentiam eorum, ſed neceſſaria eſt interna vis qua talis facultas poſſit eam indifferentiam ad alterutrā partem determinare: hæc autem vis non poteſt eſſe in facultate paſſiua vt ſic ſed in actiua. Rō eſt, quia ſi facultas ſit indifferens ſine interna vi ſe determinandi, quantum eſt ex ſe ſemper ac neceſſariò manebit in eadem diſpoſitione & indifferentia, ſeu carentia omnis actus, donec ab alia C determinetur. Quod poterit quidem eſſe liberū alteri cauſæ efficienti determinationem, non verò recipienti. Vt ſi ponamus cœlum eſſe merè paſſiuè indifferens ad motum & quietem, intelligi non poteſt, quòd motus vel quies ſint libera ipſi cœlo, quia ipſum non habet vim alterutrum horum definiendi, ſed reſpectu alterius agentis poterit ille motus denominari liber, ſi à volūtate libera proficiſcatur. Et idem eſt in vniuerſum de omni potentia paſſiua, quatenus paſſiua eſt: quia potentia paſſiua vt ſic non poteſt ſuam naturalem diſpoſitionem immutare: ideo enim vltra materialem cauſam requiritur efficiens, quia paſſum vt ſic nō poteſt ſe ipſum trāſmutare: ergo neque etiam poteſt potentia paſſiua, quatenus paſſiua eſt, habere vim inchoandi ſuam determinationem, quia determinatio non fit ſine aliqua immutatione, & conſequenter neque ſine aliqua effectione.

XXI. *Obiectio diſſoluitur.*

Dices, Potentia paſſiua vt ſic poteſt reſiſtere actioni, vel nō reſiſtere: ergo hac ratione intelligi poterit libertas in potētia paſſiua vt ſic, nimirum ſi fingamus in poteſtate eius ſitū eſſe reſi-

ſtere

ſtere agenti, vel nõ reſiſtere. Vt qui dicunt amorẽ non elici à voluntate, ſed illi imprimi ab obiecto cognito, vel à cognitione ipſa, dicent nihilominus, quamuis obiectum vel cognitio, quantũ eſt ex ſe neceſſariò efficiant, nihilominus amorem eſſe liberum volũtati, quia in poteſtate eius eſt, reſiſtere vel non reſiſtere tali effectioni ſeu impreſſioni amoris. Reſpondetur primo, cum voluntas nudè ſumpta ex ſe ſit indifferens ad recipiendum, vel non recipiendum amorem, intelligi non poſſe, quòd per ſe ipſam, ſuamque puram entitatem & potentiã paſſiuam reſiſtat impreſſioni amoris: nam reſiſtentia formaliter ſolum eſſe poteſt ab aliquo contrario vel repugnãte, non ab ipſo ſubiecto capaci vt ſic. Deinde hinc fit vt talis reſiſtentia non poſſit eſſe indifferens & libera, quia ſolum oritur ex formali repugnantia vel oppoſitione entitatum; & ideò ſi voluntas, v. g. per ſuammet entitatem formaliter, reſiſtit interdum impreſſioni amoris, ſemper ac neceſſariò reſiſter, quia ſemper habebit eandem formalem repugnantiam: quòd ſi hanc non habet, nunquam reſiſter, niſi aliquid aliud adiungatur quo repugnet, & reſiſtat; & tunc in eo efficiendo vel non efficiendo, poterit cerni libertas. Vt in exemplo poſito ſi admittamus in obiecto, vel cognitione eſſe vim actiuam amoris, ſolum poterit voluntas illi actiuitati reſiſtere alterutro è duobus modis, ſ. vel remouendo obiectum ſeu conſiderationem eius, quòd non poteſt præſtare niſi aliquid agendo ſeu volẽdo, vel non cooperando ipſi obiecto vel cognitioni, quod ſupponit volũtatem ipſam eſſe cauſam efficientem ſaltem partialem ipſius amoris: atq; ita ſemper indifferentia libertatis reducitur ad facultatem aliquid agendi, quatenus talis eſt.

XXII. *Libertas diuina qualis.* Dices tandem, in Deo eſſe perfectiſſimam libertatem, cum tamen illa formaliter non conſiſtat in facultate agendi. Quod probatur, tũ quia facultas agendi in Deo ſolum eſt reſpectu actionum ad extra, libertas autem formaliter & per ſe primò eſt in ipſo actu amoris, qui eſt immanens in Deo, vt noſtro more loquamur: tum etiam quia, vt infrà dicemus, potentia actiua in Deo, eſt ratione diſtincta à volũtate, ſola autem voluntas eſt potẽtia formaliter libera, vt paulò poſt dicemus. Reſpondetur nos loqui de libertate creata, quæ proximè ac primariò exercetur circa actus ipſiuſmet facultatis liberæ. Vt enim rectè notauit Scotus in 1. d. 39. §. [Quantum ad primum dico, quòd voluntas.] libertas intelligi poteſt aut in ordine ad diuerſos actus immanentes in ipſa potentia, aut in ordine ad diuerſa obiecta, aut in ordine ad diuerſos effectus extrinſecos. Hæc vltima habitudo ſeu indifferẽtia eſt poſterior & quaſi conſequens libertatẽ, quatenus potentia liberè volens, eſt etiam efficax eorum quæ vult, ſeu applicare poteſt potẽtiam quę illa efficiat. Secundus autem reſpectus eſt formaliter requiſitus, & per ſe ſufficiẽs ad libertatem, ſi in eo ſit indifferentia; tamen habere hanc indifferentiam in ipſomet actu immediatè reſpectu obiectorum, ſine additione vel immutatione vlla, eſt propriũ ſolius Dei, vt infrà oſtendemus de ipſo diſputantes, & ideò libertas diuinæ voluntatis non eſt formaliter in facultate agendi, neque etiam eſt in facultate recipiendi, ſed in ſola eminentia quadam ipſius puriſſimi actus.

Libertas creata in quo ſit. At verò libertas creaturę non poteſt determinari ad obiecta, niſi intercedentibus aliquibus actibus ſecundis, qui addantur ipſi facultati liberæ, reſpectu quorum ſit indifferens per modũ actus primi. Et reſpectu eorundem dicimus libertatem in eſſe huiuſmodi facultati quatenus actiua eſt talium actuum, & non formaliter quatenus receptiua eſt, vel ipſorum actuum, vel alterius rei quæ ad ipſos ordinetur.

XXIII. *Secũdũ Philoſophorũ ſententiam.* Atque ita Philoſophi omnes, præſertim Ariſtoteles, noſtram libertatem declarant per poteſtatem agendi & non agendi, vel oppoſitũ agendi: vt lib. 1. Magnor. Moral. cap. 9. ait, [in noſtro arbitrio eſſe bona, malaque facere:] quod latè proſequitur 3. Ethicor. præſertim capit. 5. bona autem & mala moralia, de quibus ibi eſt ſermo, formaliter ac propriè conſiſtunt in actibus ipſius voluntatis. Vnde etiam huic veritati conſonant ſimiles Scripturæ locutiones, [Qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus: facere mala, & non fecit,] Eccleſiaſtici 31. (*Eccleſ. 11.*) & illa, [Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum; aut facite arborem malam & fructũ eius malum,] Matth. 12. Quæ verba tractans Auguſtinus (*Auguſt.*) lib. contr. Adimant. Manich. c. 26. [In voluntatis poteſtate] (inquit) [poſitum eſt ita mutari, vt bonum poſſit operari.] Et Methodius (*Method.*) lib. de lib. arbit. per hoc libertatem declarat, [quod homini data eſt poteſtas faciendi quæ velit,] & ſimilia legunt apud Baſil. (*Baſil.*) homil. quòd Deus non ſit autor malorum, Nazianzen. (*Nazianz.*) orat. 1. & alios infrà referendos. Ac denique Concilium Tridentinum (*Trident.*) Seſſ. 6. c. 4. & can. 4. & 5. vt noſtræ voluntatis libertatem tueatur, docet eam in ſuis actibus non mere paſſiuè ſe habere, ſed actiuè illos operari, inſinuans vſum libertatis conſiſtere in actione, facultatem autem libertatis in potentia aliqua quatenus actiua eſt. Atque ita ſimul probatum relinquitur, inter cauſas efficientes creatas aliquas eſſe libere agentes, quod in præſenti diſputatione principaliter intendimus.

Iam verò occurrebat declarandum, quænam ſit hæc facultas ſic libera in agendo. Item qualis ſit indifferentia eius, & in quo poſita ſit. Sed hęc inter ſoluenda argumenta tractabuntur: ſingula enim ex argumentis propoſitis graues poſtulant difficultates.

SECTIO II.

Vtrùm in cauſis efficientibus poſſit eſſe aliqua liberè agens, ſi prima cauſa ex neceſſitate operetur: & in vniuerſum an libertas actionis requirat libertatem in omnibus cauſis in illam influentibus, vel in vna ſufficiat.

PRimum igitur argumentum petit inprimis an prima cauſa liberè operetur, vel ex neceſſitate naturæ: ſed hoc tractandum eſt infra in propria diſputatione de diuinis perfectionibus: nunc ſupponimus nõ neceſſariò, ſed liberè efficere quidquid propriè extra ſe efficit, quod non ſolũ fide certũ eſt, ſed ẽt naturali rõne ſufficienter probari poſſe credimus, vt dicto loco oſtẽdemus. Atq;

ita

in ſolutum manet illud primum argumentum, A negando antecedens.

II. Adhuc tamen manet circa idem argumẽtum hypothetica quæſtio, vtrum, licèt Deus ageret ex neceſſitate naturæ, adhuc intelligi poſſet cauſa creata liberè efficiens: hæc enim quæſtio controuerſa eſt inter Scotum, & præcipuos ſectatores D. Thom. Ille enim abſolutè negat fieri poſſe vt cauſa ſecunda libere efficiat, ſi prima agit ex neceſſitate naturæ: putatque Ariſtotelem, vel quẽcunque alium Philoſophum, qui illa duo ſimul docuit, ſcilicet Deum neceſſario, & hominem libere operari, contradictoria docuiſſe. Fundamẽtum Scoti eſt ſupra tactum in primo argumento, ſcilicet, quia cauſa ſecunda non agit niſi mota à prima; vnde ſi prima neceſſario agit & mouet, ſecundam eadem neceſſitate moueri, & agere, neceſſe eſt. Ita habet Scotus in 1.d.1.q.1.d.4. q.4.diſt.38.ad 1.d.39.§ Quantum ad primum, & in 2.d.1.q.3. & idem ſentiunt ſectatores Scoti, vt videre licet apud Cordubam in 1.lib. q.55. dub.4. & eandem ſententiam ſequuntur nonnulli ex modernis Commentatoribus D.Tho.1. B p q.19.art.8.

Scoti ſententia & fundamentum.

Corduba

III. Alij verò antiquiores exiſtimant ex illa hypotheſi, quòd Deus ex neceſſitate naturæ operetur, non ſequi omnem cauſam ſecundam ex neceſſitate operari, ſed poſſe eſſe effectum contingentem ratione cauſæ proximæ, quamuis prima naturali neceſſitate influat. Fundamentũ eſt, quia quando effectus pendet a pluribus cauſis, poteſt habere peculiarem conditionem, aut defectum ratione vnius cauſæ, & non ratione alterius. Sic enim ex duobus aſſenſibus præmiſſarum, altero certo, & altero incerto efficitur aſſenſus concluſionis incertus, & ex cauſa prima perfecta, & ſecunda defectuoſa, ſequitur effectus imperfectus, quia, vt dicitur, bonum ex integra cauſa, & malũ ex quocunque defectu. Sic igitur, vt effectus ſit liber aut contingens, ſufficere poteſt libertas cauſæ ſecundæ, quamuis cauſa prima neceſſario operetur. Nam cum effectus pendeat ab vtraque cauſa, vtriuſque influxus requiritur vt ſequatur effectus; vt autem non ſequatur, ſatis eſt quòd altera cauſa deſit: & pari ratione vt effectus ne- C ceſſario ſequatur, neceſſe eſt vtramque cauſam ex neceſſitate influere: vt autem ſit liber vel contingens, ſatis eſt vt altera poſſit non influere. Ita ferè Caietanus 1.par.q.14.art.13.circa ad 1.& q. 19.art 8.& Ferrar.1.contra Gent. cap.67. circa rationem 5.& Capreol.in 1. diſt.38. qui hanc ſententiam tribuunt D.Thom. eo quòd prædictis locis dicat, quamuis ſcientia Dei ſit cauſa neceſſaria, ab ea prodire effectus contingentes, quia influxus eius modificatur in cauſa ſecũda: & ſimilia habet idem D.Thom. quæſtio.2.de veritate art.14.ad 5.& quæſt.5.artic.9.ad 10. Eandem opinionem tenet Gabriel.in 1. diſtinct.38. quæſt.vnica artic.1.part.3. illius, & Palacios diſputatione 2.

Caiet.
Ferrar.
Capreol.

D. Thom.
Gabriel.
Palacios.

IIII. Vtraque ex his ſententijs aliquid verum continet, neutra tamen exactè rem declarauit aut cõfirmauit: illa enim conditionalis ſeu hypothetica quæſtio plures poteſt habere ſenſus; quos oportet diſtinguere, nam iuxta illos diuerſis modis quæſtio definienda eſt.

Primus quæſtionis ſenſus, eiuſque reſolutio.

V. PRimus igitur ſenſus eſt, ſi in prima cauſa nõ eſſet libertas in agendo, an poſſet eſſe in aliqua cauſa ſecunda. Et in hoc ſenſu negandũ omnino eſt poſſe vllam cauſam ſecundam eſſe liberam ſi prima non ſit. Quo ſenſu verum eſt quod Scotus ait, hallucinatos fuiſſe Philoſophos dicẽtes Deum agere ex neceſſitate naturæ, homines vero liberè: quanquam nec Scotus hunc ſenſum intendat, nec ratio eius illum probet, vt videbimus. Ratio ergo prima eſt, quia ſi Deus non habet libertatem, non eſt vnde creatura illam participet. Dices, Eodem modo argumentari quis poſſet, quia Deus non habet ſenſum, nõ eſſe vnde creatura illum participet. Reſpondeo non eſſe ſimile, quia libertas vt ſic pertinet ad perfectionem ſimpliciter, quæ ſi in Deo non ſit formaliter, neque in creatura eſſe põt. Vnde ſimilius argumentũ eſt, quòd ſi in Deo non eſſet cognitio, et in creatura eſſe non poſſet, & conſequẽter ne- B que intellectus, neque ſenſus. Secunda ratio eſt, quia ſi aliqua cauſa ſecunda eſt capax libertatis, maxime intellectualis creatura: ſed ſi in Deo nõ eſt libertas in agendo, neque in creatura intellectuali eſſe põt: ergo. Probatur minor, nam Deus eſt intellectualis per eſſentiam, creatura per participationem: ergo quidquid perfectionis in gradu intellectuali excogitari põt vnde oriatur libertas, excellentiori modo eſt in Deo. Vt v.g. perfectio intelligendi, vniuerſalis cognitio bonorum omnium, immaterialitas potentiarum, non neceſſaria connexio cũ extrinſecis bonis, ſeu independẽtia ab externis rebus, vel ſi quid aliud eiuſmodi eſt quod vel ex parte obiecti, vel ex parte ſubiecti ſeu propriæ naturæ eſſe poſſit ratio libertatis: quidquid (inquam) huiuſmodi eſt, excellentiori modo in Deo inuenitur. Si ergo hæc omnia in Deo ſatis eſſe non poſſunt vt ſit in agẽdo liber, neque in creatura ſatis erunt.

VI. Obiicies, Libertas requirit perfectionẽ admiſtã alicui imperfectioni nimirũ potẽtialitati vel mutabilitati: & ex hoc capite põt non eſſe eui- C dẽs illa cõſecutio. Vñ nos ẽt fatemur in creatura eſſe libertatẽ cũ indifferẽtia ad varios actus, non tñ in Deo. Rñdetur negando aſſumptum, nam libertas præciſè & abſolute ſumpta nullam includit imperfectionẽ, quia ſaluari põt cum indifferẽtia ad obiecta, vel effectus, abſq; vlla compoſitione vel potentialitate reſpectu diuerſorum actuũ ſolumque dicit dominiũ quoddã & independẽtiam reſpectu talium rerũ ſeu obiectorum. Atq; hoc modo eſt libertas in Deo, quia eſt libertas per eſſentiam, in creatura verò eſt tantũ per participationem: & ideo habet illam imperfectionẽ adiunctam, quã includit indifferentia ad diuerſos actus, in qua quidquid eſt potentialitatis & cõpoſitionis, imperfectionis eſt: ſuppoſita vero hac imperfectione, ipſa indifferentia & dominatus in propriũ actũ, perfectionis eſt: quæ pfectio nõ poſſet participari à creatura, niſi in Deo eſſet ipſa pfectio libertatis pura & ſine imperfectionibus. Neq; cõtra hunc ſenſum procedit rõ ſecũdæ ſniæ: nam illa ſupponit quidẽ ſtante neceſſitate Dei in agẽdo, eſſe cauſas ſecundas liberas, cuius oppoſitum oñdimus ſequi ex pdicta hypotheſi.

Libertas eius generis perfectio.

Digitized by Google

Secundus quæſtionis ſenſus eiuſque reſolutio.

VII. SEcundus ſenſus quæſtionis eſt, ſi per impoſſibile contingeret Deum agere ex neceſſitate naturæ; creaturam autem habere facultatẽ agendi ex natura ſua liberam, an Deus propter ſuum naturalem modũ agendi, impediret in creatura vſum libertatis: ita qđ de facto nõ haberet actionem liberam, ẽt ſi haberet potentiam liberã. Et quidem pars negatiua videtur manifeſtè ſequi ex quorundam Thomiſtarum opinione, qui exiſtimant ad liberam actionem creaturæ ſatis eſſe q; per facultatem ex ſe liberã operetur, & quòd ab obiecto non neceſſario trahatur, ſeu ad vnum determinetur. Hęc autẽ duo non auferret Deus, etiam ſi ex neceſſitate naturæ tota ſua poteſtate in voluntate, & cum voluntate creata ageret: ergo non obſtante illo modo agendi Dei, adhuc creatura liberè ageret.

VIII. Hoc verò fundamentum falſum eſt, & magnã præbet occaſionem errandi in hac materia. In primis enim non ſatis diſtinguit inter hæc duo, ſcilicet habere facultatem liberam, & habere expeditum liberum vſum talis facultatis, cum tñ valde diſtincta ſint, nam illud prius ad ſolam potentiam ſeu actum primũ pertinet: hoc vero poſterius ad actum ſecundum. Quamuis añt actus liber eſſe non poſſit abſque facultate libera, quia actus ſecundus & vitalis eſſentialiter ſupponit primum: at verò facultas libera poteſt eſſe abſq; vſu libertatis: non ſolum quando non operatur, ſed etiam ſi dum operatur, impeditur, ne illud dominium habeat in ſuum actum, quod ex natura ſua habere poſſet. Conſiſtit enim hoc dominium in poteſtate non agẽdi id, quod quis agit, vel aliud agendi. Fieri autem poteſt vt agẽs alioqui ex ſe indifferens, ita feratur, vel determinetur ad agendum ab alio ſuperiori agente, vt reſpectu talis actionis, ſeu modi agendi non habeat poteſtatem non agendi, & ſic retinendo innatam facultatem liberam, põt priuari vſu libertatis. Cõfirmatur, nam oẽs Theologi docent poſſe Deum inferre neceſſitatem voluntati noſtræ; tunc autem non auferret facultatem liberam, quia hæc non diſtinguitur à voluntate ipſa, ſed impediret liberum vſum eius, & in neceſſarium commutaret. Sunt ergo illa duo diſtinguenda: poteſtq; facere Deus vt facultas ex ſe libera, & manens libera in actu primo circa aliquod obiectum, non liberè feratur in illud, ſed ex neceſſitate aliqua motione quæ vſum libertatis impediat. In quo vidẽtur conuenire Theologi in 2. d. 15. idque ſupponit D. Tho. 1. 2. q. 6. artic. 4. & tenet Scot. in 4. diſtin. 49. q. 6. §. Duo ergo.

IX. Ex quo vlterius ſequitur, falſum eſſe quod illa ſententia ſupponit ad vſum & actum liberum ſatis eſſe facultatem ex ſe liberam, & obiectũ ex ſe indifferens, ſeu quod per ſe non ſufficiat ad inferendam neceſſitatem facultati. Nam hæc ſententia ſupponit nullam aliam cauſam poſſe inferre neceſſitatem voluntati, niſi obiectum vel mediante obiecto, quod falſum eſt, nam ẽt Deus poteſt inferre neceſſitatem voluntati, non vt obiectum, ſed vt agens infinitæ potentiæ. Imo ſi volũtas ſolum ab obiecto neceſſitatem pati poſſet, nunquam poſſet extrahi à ſuo connaturali operandi modo; neq; neceſſario moueri, niſi quã ipſa ex natura ſua, & intrinſeco impetu neceſſario fertur. Nam obiectum vt obiectum non mouet voluntatem præternaturali modo, ſed maximè connaturali & intrinſeco, & ideo obiectum in ſuo genere non mouet neceſſario potentiam alioqui liberam, niſi quando ipſa reſpectu talis obiecti non eſt libera: ergo ſi voluntas ſolũ põt neceſſitari medio obiecto, reuera non neceſſitatur circa id ad quod de ſe erat libera; vt in patria volũtas neceſſitatur à Deo vt obiecto clarè viſo, quia ipſa de ſe reſpectu talis actus non eſt libera.

X. Atque ita fit vt iuxta illam ſententiam Deus nunquam poſſit neceſſitare voluntatem ad actũ, ad quem ipſa ex ſe eſt libera: nam vel Deus proponit obiectum ex ſe ſufficiens ad mouendũ neceſſario voluntatem; & tunc reuera voluntas non eſt ex ſe libera ad talem actum, & ita nullã patitur extrinſecam neceſſitatem; vel proponit obiectum quod in ſuo genere non eſt potens neceſſario mouere voluntatem, & ex vi talis obiecti nunquam voluntas neceſſario mouebitur, niſi aliunde Deus inferat neceſſitatem. Dices, Poteſt proponi obiectum de ſe inſufficiens ad neceſſario mouendum, eo tamen modo, vel ſub tali iudicio, vt neceſſitatem inferat voluntati. Reſpondeo primum id fieri non poſſe abſque iudicio falſo nimirum iudicando eſſe ſummum bonum, vel bonum neceſſarium quod tale non eſt: quod iudicium Deus immittere non poteſt. Deinde etiam illo poſito voluntas tunc non moueretur vt potentia ex ſe libera, ſed vt potentia determinata ad vnum; quia ſicut natura ſua fertur non tantum in verum bonum, ſed etiam in bonum apparens, ita natura ſua nata eſt neceſſariò ferri in bonum apparens neceſſarium. Atq; ita nunquam ſaluatur quòd uoluntas poſſit neceſſitari à Deo ad actum quem ex ſe liberè eliceret. Quod ſanè falſum eſt, & contra communem ſentẽtiam, derogatq; omnipotentiæ Dei. Nam, cum ipſe ſit voluntatis autor, & dominus, poteſt quomodo uoluerit ipſam mouere ac impellere ut neceſſariò agat, uel impedire ut omnino non agat. Et confirmatur, nam poteſtas quam uoluntas creata habet ad uolendum uel nolendum non eſt infinitæ efficaciæ, cum ſit commenſurata finitæ uirtuti talis potentiæ: ergo in utraq; poteſt uinci & ſuperari ab extrinſeco agente infinitæ uirtutis, ut eſt Deus: poteſt ergo à Deo ita moueri creata uolũtas ad uolendum obiectum alioqui de ſe indifferens, ut uoluntas ſic mota impotens omnino ſit ad reſiſtendum, uel vtendum poteſtate quam habet ad nolendum tale obiectum. Imò hoc pertinet ad diuinam omnipotentiam, aliquando docere uidetur Auguſtinus: & non immerito, cum in illo effectu vel motione nulla inuoluatur repugnantia. Tunc igitur quamuis voluntas ex ſe libera ſit, & ab obiecto non moueatur ex neceſſitate, nihilominus uſus ipſe, & actus non eſt liber ipſi uoluntati, quia non permittitur à ſuperiori agente vti ſua libera facultate: neque ipſa habet poteſtatem reſpectu ſuperioris agntis ad reſiſtendum illi ſua abſoluta poteſtate utenti. Auguſt. in Enchir.

XI. Igitur ad actum ſeu uſum liberum voluntatis non ſatis eſt facultas ex ſe libera cum indiffererentia obiecti ſeu iudicij, niſi etiam ſuperior

rior cauſa nullam vim ſeu præternaturalẽ efficaciã inſerat, ſed voluntatem ipſam ſinat ſuo cõnaturali modo operari, vt Patres etiam Eccleſiæ loquuntur, quos ſtatim indicabo. Non eſt ergo ſolidum illius ſententiæ ſundamentum. Quapropter videndum nũc ſupereſt, an poſita illa hypotheſi, ꝙ Deus ageret ex neceſſitate naturæ, & ꝙ in homine eſſet facultas ex ſe libera, nihilominus rectè ſequatur nullum fore tunc in voluntate creata vſum ſeu actum liberum.

XII. *Si Deus ageret ex neceſſitate naturæ nullũ in cauſis eſſet libertatis exercitium.*

Et in hoc ſenſu dicendum videtur, data illa hypotheſi nullum relinqui vſum libertatis in agente creato. Atque in hoc etiam ſenſu vere dicitur ab Scoto erraſſe Philoſophos ponentes Deum agere ex neceſſitate naturæ, & admittentes effectus liberos & contingentes à cauſis ſecundis. Ratio verò Scoti nec procedit in hoc ſenſu, nec mihi probatur, vt infra dicã. Propria ergo ratio ſumẽda eſt ex paulo antea dictis, quia Deus poteſt per infinitam ſuam potentiam ita mouere voluntatem vt neceſſitatem illi inſerat, vt probatum eſt: idemque poſſet etiam ſi ex neceſſitate naturæ ageret, quia tunc non ponitur B eſſe minoris potentiæ, ſed ſolum minoris indifferentiæ ſeu libertatis: ſed ſi Deus ageret ex neceſſitate naturæ, dum in voluntaté ageret creatam, ageret quanta efficacia poſſet: ergo ſemper ageret neceſſitatem illi inferendo: atque ita nunquam eſſet in agente creato libertatis vſus. Minor patet, quia hæc eſt conditio naturalis agentis, vt agat quantum poteſt: quia non habet facultatem temperandi ſuam actionem, ſeu magis vel minus illam applicandi, quia hoc nõ fit niſi per potentiam liberam.

XIII. *Obiectioni ſatisfit.*

Sed dicerent fortaſſe Philoſophi Deum agẽdo ex neceſſitate naturę, non ſemper agere quãtum abſolutè poſſet; ſed quantum natura cauſarum ſecundarum exigit, à quibus determinatur vt magis vel minus, & vt hoc, vel illo modo agat. Sed in primis nos non loquimur niſi ex hypotheſi, quòd diuina potentia habeat abſolutam neceſſitatem in agendo. Deinde addimus, quacunque ratione dicatur Deus agere ex ne- C ceſſitate naturæ, & non ex libertate, non poſſe determinationem actionis ſuæ habere ex capacitate naturali cauſæ ſecundæ, nam potentia Dei non reſpicit adæquatè illam capacitatem, ſed ampliorem: ergo non poteſt ab illa determinari. Cur enim ab ea ita limitaretur, vt nunquã poſſet plus agere, cum maiorem habeat potentiam; Fateor quidem ex illa hypotheſi, & ex infinitate potentiæ Dei ſequi multa impoſſibilia; nihilominus tamen illa poſita, per locum intrinſecum ſequitur Deum per potentiam ſuam ſemper ita mouere voluntatem creatam, vt ei neceſſitatem inſerat. Ideòque Sancti Patres diuinæ ſapientiæ, & liberæ prouidentiæ tribuunt, vt in agendo, & mouẽdo voluntatem creatam ita ſe ſe accõmodet, vt ei vim non inſerat, ſed eam ſuo modo ſe mouere ſinat. Vt videre licet apud Auguſtinum de prædeſtinatione & gratia cap. 15. Proſperũ ad obiect. Gallor. c. 1. & 11. Cyrill. lib. 4. in Ioan. cap. 7. Damaſcen. lib. 2. de fid. c. 30.

XIIII. Neque cõtra hanc deciſionem quæſtionis in hoc ſenſu procedit ſundamentũ ſecundæ ſentẽtiæ: quia ad libertatem actus vel contingentiam effectus nõ ſatis eſt quòd cauſa ſecunda ſit ſecũ- A dum ſe libera ſeu cõtingens, ſed oportet vt quatenus talis eſt, ſuam actionem exercere ſinatur: quia aliàs ſolum materialiter (vt ita dicam) eſt libera, non verò agit vt libera: actio autem non ſumit ſuam rationem & denominationem à cauſa materialiter ſumpta, ſed prout actu influẽte. Illa autem ratio non probat, neceſſitatem Dei in agẽdo non impedire liberum vſum facultatis creatæ. Neque etiam D. Thomas ibi citatus, in hoc vel in priori ſenſu contradicit, quia non agit de abſoluta Dei neceſſitate in agendo, ſed de neceſſitate immutabilitatis, quæ non excludit abſolutam libertatem, vt infra declarabimus in diſputatione de Deo.

Tertius quæſtionis ſenſus, eiuſque reſolutio.

XV. *Si hunc quẽ nunc præbet Deus cõcurſum cauſis liberis, neceſſario daret, ipſæ liberæ manerent.*

Tertius quæſtionis ſenſus eſt, ſi Deus ageret ex neceſſitate naturæ, & non plus ageret, neque alium concurſum aut motionem præberet voluntati liberæ creatæ, quam modo præbet, an tunc tolleret contingentiã actionis, & impediret vſum libertatis. B Qui ſenſus eſt valde diuerſus à præcedentib. & ex pluribus ſuppoſitionibus procedit, vt ſatis cõſtat. Vnde in proxima aſſertione præcedẽte diximus, ex neceſſitate actionis Dei ſore impediendũ vſum libertatis, qa motio Dei eſſet maior, q̃ nunc ſit, Deo libere concurrẽte: nũc aũt inquirimus, ſi ſupponamus motionem non eſſe maiorem, neq; diuerſam in magnitudine (vt ſic dicam) ſed ſolũ in modo dandi illã, quia nimirũ eadem quæ nunc libere datur, tunc ex neceſſitate naturæ daretur, an ex hoc pręciſe ſequatur impediri vſum libertatis, & tolli contingentiam rerum. Et in hoc ſenſu videtur procedere ſententia & ratio Scoti,

XVI. Dicendũ verò cenſeo, ẽt ſi prima cauſa ageret ex neceſſitate naturæ illo modo, non impediturã vſum libertatis, neq; ablaturam oẽm contingentiam effectuũ cauſarũ ſecundarũ. Et quo ad hoc approbo ſecundam ſniam ſupra adductã, quia licèt plures cauſæ concurrãt ad vnum actũ, vt ille C ſit liber, ſatis eſt ꝙ cauſa proxima libera ſit, & ꝙ per cooperationem alterius cauſæ non extrahatur à ſuo naturali operandi modo: ita vero contingeret in eo caſu: ergo. Maior ſufficienter probatur fundamento ſecundæ ſniæ: nam licèt plures cauſæ cõcurrant, & oẽs præter vnam, quantũ eſt ex ſe, neceſſario operentur, ſi vna põt ex ſola ſua libertate non elicere actum, id ſatis eſt vt effectus ſit liber ſeu contingens: quia ſimpliciter poteſt non eſſe; neque neceſſarius modus agendi cęterarum cauſarum impedit vſum huius poteſtatis in altera cauſa, vt ſupponitur ex dicta hypotheſi. Et declaratur facilè, probando minorem, quia Deus in eo caſu non moueret fortius aut vehementius voluntatem creatam quàm nunc mouet, ſed nunc motio Dei non extrahit voluntatẽ à ſuo connaturali operandi modo: ergo neq; tũc immutaret, nam ꝙ illa motio vel concurſus ex parte Dei libere aut neceſſario detur, nihil refert ad effectum quem ad extra producit, ſi ipſe concurſus vel motio in ſe non eſt maior.

XVII. Vnde argumentor ſecundò, quia alias ſequeretur, actum voluntatis noſtræ nunc eſſe nobis liberum, quia Deus ad illum liberè concurrit: conſequens autem eſt falſum, tum quia formaliter

& immediatè ego non habeo dominiũ in meũ actum ob libertatem Dei, ſed ob libertatẽ meã; tum etiam quia aliàs appetitio equi vel leonis eſſet libera, quia Deus ad illam liberè concurrit, eſt ergo actus liber reſpectu alicuius cauſæ, qui ita fit ab illa vt ſit in ea potentia & facultas ad non efficiendum illum, non obſtantibus alijs cauſis ad eundem actum concurrentibus, ſiue illæ quantum eſt ex ſe naturaliter, ſiue liberè concurrant. ita verò ſe gereret voluntas creata in prędicto caſu, vt oſtenſum eſt: ergo.

XVIII. Tertiò probari idem poteſt, non ſolũ ſatisfaciendo fundamento Scoti, ſed ẽt retorquẽdo illud, nam, ſi eſſet alicuius momenti, probaret etiã nunc tolli contingentiam effectuum, & vſum libertatis ab omni actu cauſæ ſecũdæ, quatenus ab illa eſt, nihilq; eſſe liberum niſi per reſpectũ ad libertatem primæ cauſæ. Conſequens autẽ non ſolum eſt contra rationem naturalem, ſed etiam contra fidem, quia aliàs non poſſent actus liberi nobis imputari. Sequela verò probatur, quia etiã nunc cauſa ſecunda non agit niſi mota à prima, ſeu concurrente prima; & nunc etiam cauſa prima prius natura influit ſeu mouet, eadem prioritate qua moueret ſi ex neceſſitate naturæ ageret. Eſt etiam hæc motio Dei nunc æquè efficax vt supponitur; & probari etiam poteſt ipſo argumento Scoti, quia non ſtat Deum mouere, & creaturam non moueri: ergo poſita Dei motione neceſſariò mouetur voluntas creata: ergo ſi talis motio data à Deo ex neceſſitate naturæ, tolleret libertatem in actu voluntatis humanę, etiã nunc tollit, quia æquè antecedit. Vel certè ſi nũc non tollit, quia licèt aliqua ratione antecedat, tamen abſolutè datur dependenter ab ipſa voluntate creata, vt mox explicabimus, eadem ratione ĩn prædicto caſu non tolleret, quia licèt daretur neceſſariò ex parte Dei, nihilominus daretur ẽt dependenter à libero arbitrio creato.

XIX. Nec ſatisfacit reſponſio Scoti, ſcilicet quòd ſi Deus ageret ex neceſſitate naturæ, motio eius eſſet ſimpliciter neceſſaria, & ita tolleret omnem contingentiam effectus, nunc autem eſt libera, & ideo non tollit illam: Hoc (inquam) non ſatiſfacit, tum quia ad ſummum declarat ſaluari nũc contingentiam vel libertatem effectus reſpectu diuinæ voluntatis, non verò reſpectu cauſarũ ſecundarum: tum etiam quia ſi intelligat, data illa hypotheſi, motionem Dei fore abſolutè neceſſariam, id eſt neceſſariò ponendam in re, falſum ſumit: ſolum enim eſſet neceſſaria, quantum eſſet ex parte Dei: quia tamen ſimul penderet à voluntate creata, nec poſſet in re poni ſine illa, ideò non eſſet abſolutè neceſſaria. Itaque diceretur tunc Deus agere ex neceſſitate naturæ, quia eſſet ab intrinſeca natura, & ex ſe determinatus ad concurrendum cum voluntate, tamen quia ille concurſus non ponitur in re niſi cooperante ſimul ipſa voluntate, ideo non poneretur in re cũ abſoluta neceſſitate, ſed iuxta exigentiam cooperationis liberæ voluntatis.

XX. Atque hinc colligitur generalis regula, quæ ſententiam propoſitam confirmat, ſcilicet, nihil obſtare libertati vel contingentiæ actus ſeu effectus, quòd aliqua cauſa naturali neceſſitate ad illum concurrat, dummodo aliqua cum indifferentia efficiat, reſpectu cuius effectus denominetur liber. Ratio huius ſatis declarata eſt explicando fundamentum ſecundæ ſententiæ: amplius verò illuſtrari poteſt nonnullis exemplis. Vnum eſt iuxta probabilem ſententiam, quòd cognitio ſeu obiectum cognitum concurrit effectiuè ad actum uoluntatis. nam ille concurſus, vt eſt à cognitione, naturalis eſt, & ſine libertate, & nihilominus actus eſt ſimpliciter liber propter indifferentiam voluntatis. Vnde, licèt cognitio, quantum eſt ex ſe ex neceſſitate naturæ influat, tamen quia eius influxus actualis in re nõ ponitur ſine actuali influxu voluntatis, ideo abſolutè non eſt neceſſarius. Simile quid dici poteſt de influxu habitus concurrentis cum potentia libera: habitus enim ex ſe non habet indifferentiam aut propriam libertatem, ſed ex neceſſitate naturæ operatur operante ſua potentia. Aliud exemplum eſt de effectibus agentium naturalium, prout ſunt ab ipſis, & à Deo: illa enim actio, quamuis à proximo agente ſit ex neceſſitate naturæ, reſpectũ primæ cauſæ eſt libera: quia iuxta verã doctrinam Deus liberè prębet cõcurſum ſuum. Vnde ex poteſtate Dei abſolutè poteſt illa actio eſſe & non eſſe, quamuis hæc poteſtas non ſit in proximo agente. De facto tamen illa actio denominatur ſimpliciter naturalis, tum quia ſicut ab agente proximo accipit ſuam determinationem & ſpecificationem, ita & has denominationes: tum etiã, quia ex generali quadam lege & definita voluntate, iam Deus concurrit ad has actiones iuxta exigẽtiam naturæ ſeu cauſæ ſecundæ. Quo ſenſu accipiendum eſt, quod dici ſolet, influxum cauſæ primæ modificari in ſecunda uel ex ſecunda. Sic igitur data hypotheſi in qua uerſamur, actio eſſet libera ex habitudine ad cauſam ſecundam, quamuis prima ex neceſſitate naturæ præberet concurſum ſuum.

XXI. Quocirca quod Scotus ſuprà ſumit, non poſſe eandem actionem eſſe neceſſariam reſpectu vnius cauſę, & liberam reſpectu alterius, quia neceſſarium & cõtingens contradictoriè opponũtur, uel non eſt verum, uel in quo ſenſu uerum eſſe poteſt, non eſt ad rem. Quòd enim duæ cauſæ poſſint in eundem actum influere, altera liberè, & altera ex naturali impetu naturæ, demonſtratum eſt: in hoc ergo ſenſu non repugnat, eũdem effectum eſſe contingentem & neceſſarium reſpectu diuerſorum, nam ob eandem cauſam non eſt contradictio, cum contradictoria ſumi debeant reſpectu eiuſdem. Si autem neceſſarium ſumatur non tantum reſpectiuè, ſed abſolutè pro eo quod ſimpliciter non poteſt non eſſe: ſic verum eſt repugnare effectum eſſe neceſſarium, & habere contingentiam ab aliqua cauſa: tamen in hoc ſenſu non eſt verum eſſe neceſſarium illum effectum, ad quem concurrit aliqua cauſa neceſſariò agens: quia ſatis eſt quòd reſpectiuè, & quantum eſt ex vi illius cauſæ neceſſariò fiat, cũm quo ſtat, vt ex alio capite ſeu reſpectu alterius, habere poſſit contingentiam ſeu libertatem.

Vna & eadẽ actio an poſſit alteri eſſe libera, alteri verò neceſſaria.

SECTIO IIII.

Quomodo ſtet libertas vel contingentia in actione cauſæ ſecundæ, non obſtante concurſu primæ: & conſequenter quo ſenſu verum ſit cauſam liberam eſſe, quæ poſitis omnibus requiſitis ad agendum poteſt agere, & non agere.

I. HAec difficultas petitur in ſecũdo argumẽto poſito in principio ſectionis ſecundæ, illamque et attingit Scot. illo argumento, quòd cauſa ſecũda ſeu voluntas creata non poteſt quicquam agere niſi mota à prima: ſed dum mouetur à Deo, neceſſario ipſa ſe mouet: ergo motus illius reſpectu eiuſdem nunquam eſt liber & contingens. Maior in terminis eſt D. Thom. 1. p. quæſt. 105. art. 1. ad 3. & art. 4. & 5. & probabitur infra, dum agemus de dependentia ſecundarum cauſarum à prima. B Minor autem eſt eiuſdẽ D. Thomæ 1. 2. q. 10. art. 4 ad 3. vbi dicit, [Impoſſibile eſt Deum mouere volũtatem, & voluntatẽ nõ moueri.] Et facilè ſuaderi põt eum ex efficacia, & perfectione diuinæ motionis, tũ ex mutua relatione inter mouere, & moueri. Alio modo proponitur eadẽ difficultas, nam cauſa libera eſt quæ poſitis oĩbus requiſitis ad agendum põt agere & nõ agere: ſed vnũ ex requiſitis vt cauſa ſecunda agat, eſt motio Dei, qua poſita non põt agere, & non agere, ſed neceſſario agit, ſicut illa non poſita, neceſſario non agit: ergo repugnat illa definitio omni cauſæ ſecundæ: atque ita reſpectu illius nulla eſt contingentia vel libertas, ſed tantum reſpectu primæ.

Prior dicendi modus proponitur.

II. HAec difficultas eſt vna ex præcipuis huius materiæ, & occaſionem præbet amplius declarandi quid ſit cauſa libera, ſeu quas conditiones requirat, vbi ſimul exponetur communis ac C recepta definitio cauſæ liberæ. Autores ergo quos ſupra retuli, ponentes totam rationem libertatis in indifferentia obiectiua (vt ſic dicam) facilè expedient præſentem difficultatem, dicentes liberam potentiam eſſe illam, quæ poſitis omnibus requiſitis ex parte ipſius, adhuc manet indifferens ſeu non determinata ad vnum, ex vi obiecti, & ideo nihil obſtare vſui libertatis, quòd poſita motione primæ cauſæ iam voluntas manet ad vnum determinata, ita vt non poſſit nõ exercere actum ad quem mouetur. Atque in hoc ſenſu ad ſoluendam priorem difficultatem applicatur communis illa diſtinctio de neceſſitate in ſenſu compoſito & in ſenſu diuiſo, nã quòd volũtas mota à Deo neceſſario operetur, ſolum eſt neceſſitas in ſenſu compoſito, & ideo non repugnat libertati actus ſic neceſſarij. Ad poſteriorem autem difficultatem reſpondebunt limitando maiorem, & communem definitionem liberæ facultatis, quòd ſcilicet ſit illa quæ poteſt agere & non agere poſitis omnibus requiſitis, nimirum ex parte intellectus, & ipſius volũtatis, non

A vero ex parte Dei. Quam modificationem ante hos modernos autores indicauerat Almainus in ſuis moralibus, quam tamen non approbat, licèt non ſatis eam impugnet.

III. Vnde prædicti noui Theologi aliã commenti ſunt definitionẽ actus liberi. ſ. eſſe motũ voluntatis factum ex tali iudicio rõnis, quod per ſe, vel per obiectũ quod proponit, ſufficiens non ſit ad determinandã voluntatẽ ad vnum. Quã confirmãt primò, quia tota libertas voluntatis oritur ex iudicio rationis: ergo optimè & ſufficienter definitur actus liber per ordinem ad omnia requiſita ex parte intellectus & volũtatis. Secũdò, quia ad libertatem ſufficit indifferentia obiecti, & nõ requiritur indifferentia potentiæ, vt patet in volũtate diuina, quæ de ſe ſemper eſt determinata ad vnum, tamen quia obiecta creata ſunt illi indifferentia, id ſatis eſt vt libere ea velit: idem ergo ſatis erit ad liberum actum noſtræ voluntatis.

Refutatur dicta ſententia.

IIII. TOta hæc doctrina procedit ex falſo fundamento, vt in proxima ſectione præcedente probaui: & occaſio errandi fuiſſe videtur, quia non diſtinguitur ſatis inter radicem libertatis, & formalem libertatem potentiæ & actus. Indifferentia enim iudicij eſt radix libertatis, vt ſupra tactum eſt, & eſt communis Theologorum ſententia, non eſt tamen ipſa formalis libertas, quia ipſum iudicium non eſt liberum in ſe, neq; eſt proximè à potentia formaliter libera, vt dicam infra, ſed dicitur indifferens obiectiuè ſeu ex parte obiecti, quia proponit obiectum ita indifferens, vt non trahat ex neceſſitate voluntatem. Atque hinc fit vt iudicium indifferens ſufficienter iudicet in tali natura, quæ ſic iudicare poteſt, facultatem aliquam formaliter liberam, & conſequenter etiam vſum ſeu actum liberum, ſi talis facultas modo ſibi proprio operari ſinatur, nullamq; extrinſecam vim patiatur, qua cogatur, vel, proprius loquendo, neceſſitetur vt in obiectum tendat alioqui de ſe indifferens. Hoc enim eſſe poſſibile, ſuprà probatum eſt: ex quo meritò intulimus, abſolutè, & abſq; prædicta limitatione, non ſatis eſſe ad vſum liberum iudicium indifferens, & facultatem ex ſe liberam.

V. *Prima illatio.* Ex quo vlterius colligimus, nõ rectè limitari receptã deſcriptionẽ facultatis liberę, ſ. [Quæ poſitis omnibus requiſitis ad agendum põt agere, & non agere,] nõ recte (inquam) limitari ad requiſita ex parte iudicij, & ipſius volũtatis. quia concurrentibus oĩbus requiſitis ex parte iudicii, & exiſtente ipſa facultate de ſe libera, poteſt in ipſo vſu nõ eſſe libera, ſeu quod idem eſt, poteſt actus non eſſe liber: ergo, vt illa definitio comprehendat non ſolum facultatem liberam in ſe ipſa (vt ſic dicam) ſeu in actu primo, ſed etiam vſum ſeu actum liberum, non ſufficiunt illa requiſita. Vnde huius temporis hæretici, cum videant nos operari ex iudicio, & aduertentia rationis, & ab ipſis obiectis non ferri, aut determinari ex neceſſitate, nihilominus aiunt nos non libere operari, eò quòd ab ipſo Deo neceſſitatem patiamur. In quo quidem errant aſſerentes ita Deum de facto in nobis ſem-

per operari, quod repugnat fidei, & diuinis Scripturis, ac rectæ rationi, non errant tamen in illatione, nimirum, quod ſi Deus infert extrinſecam neceſſitatem actui non eſt de facto liber: nec etiam errarent ſi ſolum dicerent, vel hunc modum operandi Dei eſſe poſſibilem, vel illo poſito, non ſufficere ad vſum liberum indifferentiam iudicij.

VI. *Secunda illatio.* Vnde vlterius infertur, non ſatisfieri difficultatibus poſitis per reſponſiones illius ſententiæ. Nã diſtinctio illa ſenſus compoſiti & diuiſi, qua prior expeditur difficultas, licèt rectè explicata ſatisfaciat, vt infra videbimus, tamen ita generatim ſumpta ſatis eſſe non poteſt, nam oſtendemus neceſſitatem aliquam etiam in ſenſu cõpoſito, repugnare vſui libertatis, eumque deſtruere. Et patet facilè ex dictis, nam Deus aliqua motione & actiuitate ſua põt inferre neceſſitatem voluntati, & tunc actus nõ eſſet neceſſarius in ſenſu diuiſo, quia voluntas de ſe, & ſecluſa illa motione poſſet non exercere illum actum: eſſet aũt neceſſarius in ſenſu compoſito, quia poſita illa motione non põt non exerceri, & tñ illa neceſſitas in ſenſu compoſito tolleret vſum liberũ, quia ſupponimus Deum tunc neceſſitare voluntaté quantum poteſt: aliquid ergo addere oportet vt illa diſtinctio ſatisfaciat. Rurſus limitatio illa cõmunis definitionis libertatis, qua ſoluitur poſterior difficultas, improbata iam eſt, præterquàm ꝙ eſt voluntaria, & occaſionem præbet introducendi quæcunque ſimilia pro libito in hac materia. Nam pari ratione poſſet quis dicere, poſita quadam influentia cœli, vel adhibita ſpeciali dæmonis motione, non poſſe voluntatem noſtram non operari ſequendo illam, & nihilominus tunc liberè operaturam, quia poſitis omnibus requiſitis ex parte iudicij & intrinſecæ facultatis, non neceſſario ſequitur illa operatio, etiam ſi ex alia ſuppoſitione neceſſario ſequatur.

VII. *Tertia illatio.* Tandem conſtat ex dictis falsò excogitatam eſſe nouam illam definitionem actus liberi, nimirum eſſe illum, qui fit à voluntate ex iudicio rationis non neceſſitante: quia poteſt actus aliunde eſſe neceſſarius neceſſitate impediente liberum vſum, vt declaratum eſt: ergo illa definitio C poteſt conuenire alicui actui abſolutè neceſſario. Ratio autem prima qua fundatur illa definitio, ſolum probat iudicium indifferens eſſe radicem libertatis, non tamen inde fit definitionem actus liberi compleri ex hoc quod procedat à tali iudicio, ſed addendum eſt, quòd procedat à facultate conſentanea illi iudicio non impedita, nec extrinſecam neceſſitatem patiente: quod cõmunis definitio illis verbis explicuit vt [poſitis omnibus requiſitis poſſit agere & non agere.] In ſecunda vero probatione falſum aſſumitur, cum dicitur ad actum liberum ita ſufficere indifferentiam obiecti, vt non ſit neceſſaria indifferentia potentiæ: quomodo enim erit liber actus, ſi potentia non ſit indifferens ad exercendum illum? aut cur obiectum in ratione obiecti dicitur indifferens, niſi quia non infert neceſſitatem potentiæ, ſed eam indifferentem relinquit? Exemplum autem de voluntate diuina, aut falſum ſumit, aut non eſt ad rem, quia affertur in eo quod non eſt ſimile. Voluntas enim diuina, quamuis altiori & perfectiori modo, verè tamen

A eſt indifferens de ſe ad volendum creata obiecta, non eſt enim ad hoc naturaliter determinata; aliàs quo modo eſſet libera? Et licèt ab æterno ſe determinauerit, & in ea determinatione neceſſario ſemper perſeueret, tamen illa met determinatio (quidquid ipſa ſit) eſt ex libertate: eiusq; neceſſitas non eſt naturæ, ſed immutabilitatis: quę non tollit propriam indifferentiam, quam ex ſe habet res libera. Tamen quia in voluntate Dei non eſt efficiẽtia proprij actus, neque cõpoſitio ex potentia & actu, ideo illa indifferentia non eſt in potentia reſpectu actus, ſed in puro actu reſpectu obiectorũ; & ideo in hoc nõ eſt cõparãda indifferẽtia libertatis creatæ cum diuina.

Definitio libertatis explicatur.

VIII. VT ergo difficultatibus propoſitis ſatisfaciamus, retinenda in primis & explicanda eſt illa deſcriptio facultatis liberæ; in qua duo poſtulantur. Vnum eſt, quòd illa ſit potentia actiua, ex ſe & ex ſua interna facultate habens vim ad exercendam & ſuſpendendam actionem ſuam. Aliud eſt quòd illa facultas dum exercet actum, B ita ſit diſpoſita, & proximè (vt ita dicam) præparata ad opus vt poſitis omnibus requiſitis ad agẽdum poſſit agere & non agere. In prima huius ſententiæ parte non eſt difficultas, nec ferè eſt neceſſaria noua explicatio, ſuppoſitis quæ in ſectione ſecunda dicta ſunt: vbi oſtendimus libertatem conſiſtere in facultate actiua vt ſic: ex hoc enim manifeſtè ſequitur libertatem requirere facultatem actiuam indifferentem ad agendum & non agendum. Vnde, claritatis gratia, poſſumus in potentia libera duas potentias præſcindere, ſeu quaſi duas partes vnius potentiæ. Vna eſt ad volendum ſeu exercendum actum; alia ad nolendum, ſeu ſuſpendendam actionem. Hæc enim poſterior pars huius poteſtatis licèt in ſe poſitiua quædam perfectio ſit, tamen in vſu per ſolam negationem ſeu carentiam actus talis facultatis exerceri poteſt, ſi de abſoluta eius poteſtate loquamur, vt ſumitur ex S. Tho. 1. 2. q. 6. art. 3. & C alijs Theologis ibi: quia nõ velle vt ſic poteſt eſſe liberum: non velle autem præciſè ſumptum non includit actum ſed carentiam actus, quæ ſi ſit cum perfecta aduertentia rationis, & plena poteſtate volendi, libera erit. Dico autem, ſi de abſoluta poteſtate loquamur, quia moraliter ſeu ordinariè huiuſmodi carentia appetitionis non exercetur abſque poſitiuo actu qui ſit, vel nolitio, qua refutatur obiectum propoſitum, aut alius actus circa illud, verbi gratia amor vel intẽtio eius: vel ſit conuerſio ad aliud obiectum repugnans, aut diuerſum; vt experientia ſatis conſtat, quia difficillimum eſſet exiſtente perfecta & practica aduertentia rationis omnem actum voluntatis ſuſpendere.

IX. Ex quo obiter intelligitur hanc indifferentiã facultatis liberæ primo ac præciſè ſatis ſaluari per habitudinem ad actum vel carẽtiam actus, quæ ſolet dici libertas quoad exercitiũ, quia per eam ipſum exercitiũ actus indifferens eſt. Cum tamen hæc facultas libera vitalis ſit, atque ita perfecta & ſpiritualis, vt in ſe ipſam, & in ſuos motus reflectere poſſit, quomcunque poteſt

non

non exercere liberè aliquem actum, poteſt etiã A per alium poſitiuum actum velle illam carentiã, ſeu nolle exercere talem actum. Atque iſto modo nunquam eſt libertas quoad exercitium ſine aliqua libertate quoad ſpecificationem: nam quotieſcunque poteſt voluntas liberè nõ amare, poteſt etiam elicere aliquem actũ, ſecundum ſuam rationem & ſpeciem repugnantem amori, & ita eſt ibi aliqua indifferentia quoad ſpecificationẽ actus. Præter quam poteſt alia intercedere in ordine ad cõtrarios actus reſpectu eiuſdem obiecti, quatenus põt vel liberè amari, vel etiã odio haberi. Quam duplicem poteſtatem includit ẽt facultas libera ſecundum ſe & abſolutè ſumpta, quãuis neceſſe non ſit vt illam habeat circa omnia & ſingula obiecta: quia non oportet vt ſit æquè libera circa illa omnia, vt inferius attingemus. Et hæc de priori parte huius ſententiæ.

X. In ſecunda parte ſententiæ propoſitæ declaratur non ſolum ratio facultatis liberæ, ſed etiã id quod neceſſarium eſt ad vſum libertatis, ſeu actus liberi: hoc enim totum comprehendit prędicta definitio libertatis: & merito, quia tota difficultas libertatis, & vtilitas eius in ipſo vſu & B exercitio libertatis poſita eſt. Eſt autem conſiderandum, dupliciter poſſe dici aliquid requiri ad actum: vno modo tanquam prærequiſitum ad actionem, alio modò tanquam intrinſece vel eſſentialiter incluſum in ipſa actione. Illud prius dici ſolet prærequiſitũ antecedenter, vel ex parte actus primi, ſiue illud ſit proprium principium actionis, ſiue conditio prærequiſita ad illã quocunque modo, vel in quouis genere cauſæ. Hoc autẽ poſterius dici poteſt requiſitum concomitanter ſeu in ipſo actu ſecundo, quia non diſtinguitur ab ipſa actione libera quæ eſt actus ſecundus facultatis liberæ. Cum ergo dicitur liberum eſſe quod poſitis omnibus requiſitis ad agendũ poteſt agere, & non agere, intelligendum eſt de prærequiſitis antecedenter, & in actu primo, non de aliis. Et hoc ipſum inſinuatur in prædicta ſententia, cum dicitur, debere facultatem liberam ita eſſe diſpoſitam, & proximè præparatam ad opus, vt cum ea diſpoſitione poſſit agere, & non agere: in illa enim præparatione includuntur omnia illa prærequiſita in actu primo ad operandum.

XI. Et quidem quòd ad vſum liberum ſit neceſſarium, cum illis omnibus dictam indifferentiã, & quaſi duplicem poteſtatem integram manere, facilè oſtendi poteſt. Primò, quia aliàs ceſſatio, v. g. ab opere non eſſet ex intrinſeca vi & facultate, ſed ex defectu alicuius conditionis requiſitæ: hoc autẽ nil confert ad libertatem. nulla eſt. n. naturalis potentia tam neceſſario agẽs, quæ non poſſit interdum non agere ex defectu conditionis requiſitę, vt approximationis paſſi, vel alterius ſimilis. imò ſi quis rectè perpẽdat, illud non eſt poſſe non agere, ſed eſt potius impotentia agendi, ſeu non poſſe agere cum tali defectu: libertatis autem indifferentia non ſundatur in potentia agendi, ſed in potentia non agendi. Vnde, quando ipſamet voluntas caret aliquo actu propter naturalem inaduertentiam rationis, illa carentia actus non eſt ex potentia non agendi, ſed ex impotentia ſic operandi ſeu volendi, & ideo talis carentia non poteſt eſſe

A libera. Vt ergo facultas liberum vſum habeat, neceſſe eſt vt poſitis omnibus conditionibus prærequiſitis antecedenter ſeu in actu primo, ex interna vi, & facultate ſua poſſit agere & non agere. Cum autem dicimus ex interna vi, & facultate (vt obiectioni occurramus) non excludimus diuinum concursũ, vel maius auxiliũ neceſſariũ ꝑ actuũ qualitate: ſed id Theologis relinquimus.

Quòd autem dicta definitio intelligenda non ſit de requiſitis concomitanter, probatur, quia hæc, vt diximus, includuntur in ipſa actione: nã ſicut actio eſt requiſita ad agendũ, ita quidquid in actione includitur, poteſt dici requiſitum. Eſt aũt actio requiſita vt id quo formaliter determinatur potẽtia, & cõſtituitur agens: & ideo poteſt includi in his conditionibus cum quibus potentia debet eſſe indifferens ad agendum, & nõ agẽdum: quia inuoluitur manifeſta repugnantia: ergo neque ẽt includi debet in illis requiſitis totũ id, quod eſt de intrinſeca ratione actionis, ſeu in illa eſſentialiter includitur, nam eadem eſt de illis omnibus ratio, quæ de ipſa actione. Atq; hæc interpretatio illius definitionis colligitur ex cõ- XII.
B muni ſententia Theologorum in 1. d. 38. & 39. & in 2. diſt. 24. & ex doctrina Anſelmi, quam ſtatim explicabimus.

Expeditur prior difficultas.

Atque ex hac interpretatione facilè expediuntur duæ difficultates in principio tactæ. Ad primam enim reſpondetur, duplicem intelligi poſſe motionem Dei reſpectu volũtatis noſtræ. Vna eſt antecedens actualem cõcurſum ad actũ voluntatis: alia conſiſtens in ipſo actuali concurſu. Prior parum nota eſt in Metaphyſica, ſeu ex ſolis principijs naturę, tamẽ in Theologia eſt certa. & quæcunque illa ſit, continetur ſub conditionibus requiſitis ad actum antecedenter ſeu per modum principij aut actus primi. Nam, licèt hæc motio fiat per actum vitalem, qui eſt actus ſecundus reſpectu potentiæ in qua ineſt: tamen reſpectu alterius actus propter quem datur illa motio, cõparatur per modum principij, & ea ratione dicitur eſſe per modum actus primi, vt iudicium de bono agendo C eſt principium actus volũtatis quo tale bonum amatur: vnde licèt in intellectu ſit actus ſecundus, tamen reſpectu voluntatis comparatur vt primus: & idem eſt de aliis ſimilibus. Poſterior motio eſt magis nota lumine naturali, quia phyſicè eſt magis intrinſecè neceſſaria ad actionem creaturæ, computatur autem illa motio inter requiſita ad actum concomitanter, quia concurſus Dei eſſentialiter includitur in actione creaturæ. XIII. Duplex motio noſtræ voluntatis per diuinã.

De priori igitur motione dicendũ eſt, quòd, illa poſita, adhuc poteſt voluntas non operari XIIII.
illum actum propter quem datur talis motio: quia cum illa motio ſit ex conditionibus prærequiſitis ad actum liberum, niſi relinqueret illam poteſtatem expeditam, tolleret vſum liberum, nam determinaret potentiam ad vnum. Quæ autem eſſet libertas aut electio, vbi vna tantum pars fuiſſet conceſſa? vt rectè dixit Euodius ad Conſtantium, apud Turrianum libro quarto pro Epiſtolis Ponti-

KK 4 ficijs

ficiis cap. 2. Et ideo Concilium Tridentinũ ſeſſio. 6. cano. 4. de huiuſmodi motione præuia etiã in operibus gratiæ definit, illa poſita adhuc eſſe in poteſtate voluntatis non conſentire. Neque hoc eſt contra efficaciam diuinæ motionis, tum quia id non prouenit ex impotentia, ſed ex ſapiẽtia, prouidentia, & voluntate ipſius primi motoris, tum ẽt quia qñ ipſe vult, etiam facit efficaciter vt voluntas infallibiliter conſentiat, quãuis poſſit non conſentire. At vero per ſe & abſolutè non repugnat, ſtante hac motione non moueri voluntatẽ illo actu ſeu motu libero, propter quẽ talis motio datur, nec quoad hoc ſunt correlatiua mouere & moueri, qñ vna motio comparat' ad alium actum vt principium eius, & non tñ vt via ad terminum. Quomodo aliàs dixit Aug. eum, qui ſic mouetur, non poſſe non ſentire motionem, poſſe aũt non conſentire: ſed hæc res habet in theologia grauem, & prolixam diſputationem, à qua nos conſultò abſtinemus, & ab omnibus opinionibus abſtrahentes ea reſponſione contenti ſumus, quam omnes ſub prædictis verbis amplectuntur, licèt in eorum ſenſu ſit diſſenſio, de quo nunc iudicium non ferimus.

A non eſſe. Et hoc ipſum eſt quod dixit Anſelmus lib. de Cõcordia præſcr. à principio, & lib. 2. Cur Deus homo cap. 17. & 18. neceſſitatem ex ſuppoſitione antecedente tollere libertatem, nõ vero ex ſuppoſitione conſequente. Suppoſitionẽ enim antecedentem vocat omne id quod nos diximus eſſe prærequiſitum antecedenter, ſeu ex parte actus primi ad actum liberum: vnde hanc ſuppoſitionem antecedentem ipſe vocat cauſam rei; & ideo ſi ex tali ſuppoſitione neceſſario ſequitur actus, tollitur libertas, de cuius ratione eſt vt cum omnibus illis prærequiſitis maneat potẽtia integra ad agendum, & non agendum, etiam in ſenſu compoſito reſpectu talium conditionum antecedentium, vt declaratum eſt. Suppoſitionẽ autem conſequentem vocat omnem illam, quæ incluſit ipſammet actionem creaturę, quia iam illa ſupponit vſum liberum, vt declaratum eſt. Vnde neceſſitas ex illa non poteſt ipſum liberũ vſum auferre, quia non eſt neceſſitas rei, ſed illationis tantum, vt D. Thom. dixit q. 24. de veri. ar. 1. ad 13. Qui hanc doctrinam confirmat libro 2. Phyſ. lect. 15. in prin. fauet etiam D. Aug. B 5. de Ciuit. c. 10.

Anſelmus. D. Thom. D. Auguſt.

XV. De altera verò motione procedit propriè difficultas quam tractamus: nã illa eſt qua per ſe, & eſſentialiter pendet actio cauſæ ſecundæ à prima, &, vt dixi, non eſt aliud quam ipſe concurſus Dei: de quo cur motio dicatur, dicemus inferius & tractando de dependentia cauſę ſecũdæ à prima in operando. De hac ergo motione verum eſt illa poſita, non poſſe voluntatem non moueri, negamus tamen id repugnare vſui libertatis, quia illa motio non eſt ex conditionibus prærequiſitis ad actum, ſed eſſentialiter includitur in ipſamet actione voluntatis. Qualis autem ſit hic concurſus ſeu motio Dei, & quomodo ſit ſimul cum influxu ipſiuſmet voluntatis creatæ, & an poſſit dici aliquo modo prior abſq; læſione libertatis, ac denique quomodo ſit in poteſtate hominis habere vel non habere hãc Dei motionem (hoc enim etiam verum eſt, & ad libertatem neceſſarium) dicemus in loco paulo antea citato.

SECTIO V.

Quænam ſit facultas in qua formaliter reſidet libertas cauſę creatæ.

I. Omne & ſola rationale agens eſt libertatis capax.

IN tertia & quarta ratione dubitãdi ſectione ſecunda propoſitis petitur vt diſtinctius declaremus quę nam ſint cauſæ creatæ quæ in agẽdo nõ ſubduntur neceſſitati, & per quã facultatem hoc dominiũ habeant. Et quidẽ de cauſis principalibus, ſeu operantibus vt quod, facilis eſt reſolutio ex dictis, oſtendimus enim res oẽs ratione carentes, carere ẽt libertate ob imperfectionem ſuam. Quo fit, vt è contrario omnia agentia rationalia ſeu intellectualia, ſint etiam agentia libera, nam illa negatio vſus rationis eſt ſufficiens & adæquata ratio carentiæ libertatis: C ergo oppoſita affirmatio, eſt etiam adæquata ratio oppoſitæ affirmationis. Et confirmatur, nam oſtenſum eſt in particulari hominem eſſe agens liberum, licèt in gradu intellectuali ſit infimum omnium. ergo à fortiori dicendum eſt omnia agentia creata quæ intellectum habent, habere ẽt libertatẽ. Quod iterũ de intelligentijs creatis in particulari dicemus infra de eis diſputantes. Neq; cõtra hoc obſtat argumentum ſumptũ ex motibus aut influentijs cœlorũ. Nã quod attinet ad intelligentias motrices cęlorum etſi in alijs rebus liberæ ſint, poſſunt in mouendis cęlis neceſſitate aliqua duci, vel ex motione, & imperio ſuperioris agentis, vel ex fine præconcepto, quẽ immutabiliter diligunt atq; intendũt. Quod vero ad influentiã cœlorum attinet, dicendum eſt illam non extendi directè ac per ſe ad res ſpirituales, & immateriales. tum quia ſolũ influũt per phyſicum motum, cuius res ſpiritualis incapax eſt, tum etiam quia res ſpiritualis eſt ordinis ſuperioris, & ideo in eam directè agere non poteſt res materialis. Animi autem hominum in ſe immateriales ſunt, & libertatem habent quate-

Reſpondetur ad poſteriorem difficultatem.

XVI. DEnique ſecunda difficultas iam ex dictis expedita eſt: omiſſa enim primi motione, quæ neque ad nos ſpectat, nec de illa in argumento eſt ſermo, de poſteriori ſeu concurſu Dei negatur eſſe ex prærequiſitis antecedenter, de quibus loquitur definitio libertatis, vt explicuimus, & ideo fatemur illa poſita non poſſe voluntatem non moueri; quia iam ſupponitur conſtituta ſub actione ſua, non tamen ſine determinatione ſua libera. Atque in hoc ſenſu optimè etiam reſpondetur per diſtinctionem illam de ſenſu cõpoſito, & diuiſo: poſita enim hac motione in ſenſu compoſito non poteſt voluntas non operari, quia iam ſupponitur operans: vnde id nõ repugnat libertati, quia in ipſamet ſuppoſitione includitur iam & ſupponitur vſus libertatis, de quo ſicut de qualibet alia re verè dicitur, quando eſt, neceſſario eſſe, licèt ſimpliciter & abſolutè (quod dicitur in ſenſu diuiſo) poſſet

Digitized by Google

quatenus immateriales ſunt & per immaterialẽ potentiã operantur, & ideò influentia cęlorũ nõ poteſt libertatis vſum hominibus impedire, etiamſi indirectè medio corpore, & affectibus eius poſſit illos in alterutram partem magis aut minus inclinare: quam inclinationẽ poteſt homo ſua libertate ſuperare, & aſtris dominari.

II. Spiritualis ſubſtantia liberæ actionis radicale principium.

Ex quo vlterius conſtat, principium principale quo liberæ actionis ſemper eſſe ſubſtantiã aliquam, ſeu ſubſtantialem formam ſpiritualẽ. Probatur, quia huiuſmodi principiũ vel eſt anima rationalis, vel aliqua ſuperior ſubſtantia, ſed anima rationalis eſt immaterialis, & multò magis oĩs ſuperior ſubſtantia: ergo. Et confirmatur, nã omnis forma materialis quatenus talis eſt, operatur abſque intelligentia & rõne, & ideò operatur modo merè naturali: ergo forma quæ eſt principiũ liberæ actionis, eſſe debet ſpiritualis.

III. Proximum principiũ liberæ actionis ſemper eſt potentiæ ſpiritualis.

Tertiò hinc etiam conſtat, principium proximum actionis liberæ eſſe potentiam aliquam ſubſtãtiæ ſpiritualis, quatenus ſpiritualis ſeu intellectualis eſt. Quod addo propter animam humanã quæ licèt plures habeat facultates, multæ B tamen earum materiales ſunt: quia non conueniunt illi quatenus intellectualis eſt: & ideò nõ ſunt principium proximum liberæ actionis. Ratio huius aſſertionis eſt, quia principium proximũ debet eſſe accommodatum principali. Item quia res non habet dominiũ ſui actus niſi quatenus intellectualis eſt: ergo non habet hoc dominium niſi per facultatem pertinentẽ ad gradum intellectualem: hic autem gradus immaterialis eſt ſecundum ſe, & ſecundum omnes potentias ſibi proximas: ergo. Solum eſt animaduertendum, dupliciter actionem aliquam denominari liberam: ſ. vt actum elicitũ ſeu proximè in ordine ad potentiam efficientem actionem,

Liber actus vel elicitus, vel imperatus.

quomodo ipſum velle liberum eſt: vel vt actum imperatum, ſeu remotè in ordine ad potentiam mouentẽ ſeu applicantẽ inferiorẽ facultatẽ ad agendum, quomodo ambulare eſt liberũ. Cum ergo agimus de proximo principio actionis liberæ, intelligendũ eſt de actione propriè libera in ordine ad ſuum immediatum principium: & C hoc mõ dicimus principium proximũ actionis liberæ eſſe facultatem ſpiritualem, nam principiũ proximum actionis quæ ſolũ imperatiuè libera eſt, interdum eſſe poteſt facultas materialis, vt eſt potentia motiua ſecundũ locum reſidens in membris corporis, quia illa eſſe poteſt ſubordinata ſuperiori potentiæ ſpirituali, in qua eſt propria vis denominatiua in ſuũ actum, & mediãte illo in inferiorem potentiam & actionem eius. Vnde ẽt dici poteſt, quod licèt actio imperatiuè libera phyſicè & ſecundum ſuam entitatem proximè fiat ab alia potentia, denominationem autem libertatis non habet niſi à ſuperiori potentia medio actu eius: illa ergo potentia quæ principium proximum eſt actus per ſe ac immediatè liberi, ſpiritualis eſſe debet, ac per ſe ſpectans ad intellectualem gradum quatenus talis eſt.

Liberum arbitrium non in actu, vel habitu, ſed in potentia aliqua conſiſtere.

IIII. Atque hinc quartò concludimus liberum arbitrium creatum directè & formaliter conſiſtere in huiuſmodi potentia, quæ prædi- A ctam vim, & dominium habet in ſuum propriũ actum. Neque oportet immorari in refutandis eorum opinionibus, qui dixerunt liberum arbitrium conſiſtere in aliquo actu, vel in habitu, vel in potentia prout aliquo habitu affecta. Ex quibus opinionibus primam tenuit Heruæus quolib. 1. q. 1. ſecundã Bonauent. in 2. d. 25. art. 1. quæſt. 4. tertiam Albertus in 2. d. 24. artic. 5. Verum hæ opiniones aut probabiles non ſunt, aut aliter vocibus vtuntur. Homo enim liberum arbitrium habet, etiam quando nihil operaretur, alias amitteret liberum arbitrium per ſolam ceſſationem ab actu, quod abſurdum eſt: non ergo poteſt liberum arbitrium in actu conſiſtere. Itẽ homo eſt liberi arbitrij, quia poteſt operari, & non operari poſitis oĩbus requiſitis ad agendũ, eſt autem potẽs proximè ad operandum per aliquam potẽtiam: ergo libertatem habet proximè per aliquam potentiã animę: talis ergo potentia erit liberum arbitriũ. Deinde ſi libertas arbitrij conſiſtit in aliquo actu, inquiro an ille actus ſit elicitus à potentia libera nec ne. Si primum dicatur, iam libertas antecedit illum actum: eſt ergo in ipſa potentia ante actum. Si verò dicatur ſecundum, ille actus neceſſarius eſt: quomodo ergo in illo poteſt conſiſtere arbitrij libertas?

Heruæus. D. Bonauẽt. Albert.

V. Obiectioni reſpõdetur.

Dicetur fortaſſe illum actum, etſi neceſſarius ſit poſſe eſſe principium liberæ electionis aut deliberationis: ita enim viſus eſt philoſophari Heruæus. Exiſtimat enim potentiam non eſſe aptam ad eliciendum actum liberum, niſi præcedat actus neceſſarius, qui ſit principium eius, nam liberum actum (inquit) præcedit deliberatio, & deliberationem præcedit voluntas deliberandi. Sed hoc intelligi poteſt de actu intellectus, vel de actu voluntatis. Verũ ergo eſt ante primum actum liberè elicitum, debere neceſſario præcedere actum intellectus, non liberum, nec propriè voluntarium, ſed naturalem: quia cum nihil poſſit eſſe volitum quin ſit præcognitum, ante omnem volitionem antecedere debet iudicium aliquod: illud ergo iudicium, quod antecedit primam volitionem, non poteſt C eſſe ex voluntate profectũ, & conſequenter neque liberum. Impropriiſſimè autem ac falſo dicetur, illud iudiciũ eſſe ipſum liberum arbitriũ, eò quod in ſuo genere poſſit eſſe fundamentum & origo liberi vſus: quia ſolum eſt conditio requiſita & applicatio obiecti vt potentia libera poſſit ſua facultate vti. Et quanuis daremus iudicium illud concurrere actiue ad actum liberè elicitũ à voluntate, nihilominus non in illo conſiſteret libertas, nam potius ipſum de ſe naturaliter influit: expectat tamen (vt ſic dicam) cõſenſionem ſeu influxum voluntatis: in cuius poteſtate eſt illum tribuere aut ſuſpendere: non ergo rectè tribuitur libertas illi iudicio ſeu actui intellectus, vt principio in quo proximè reſidet.

Si verò id intelligatur de actu voluntatis, nõ eſt in vniuerſum verum ante omnem actũ liberum voluntatis, præcedere aliquem actũ naturalem, qui ſit principium actus liberi: quis .n. eſt talis actus, aut quæ neceſſitas cur antecedere debeat? Reſpondebitur, illum eſſe voluntatẽ deliberandi. Sed contra: nã in primis in Deo eſt perfecta libertas ſine tali voluntate, præexiſtente in intellectu (modo noſtro intelligẽdi) perfecta rerũ ſcientia merè naturali ac neceſſaria. Angelus VI.

etiam

Digitized by Google

etiam in primo inſtante habuit actum liberum A voluntatis abſq; prævia voluntate deliberandi per intellectum, ſed ſuppoſita tantum aliqua actuali cognitione intellectus, quam habuit concreatam, & receptam potius quàm propria voluntate acquiſitâ. Et ſimiliter homo ſi in intellectu habet ſufficientem propoſitionem & conſiderationem obiecti, etiamſi illam non habeat ex applicatione voluntatis, ſed ex obiecti oblati excitatione, vel ex locutione aut infuſione alterius, poteſt immediate liberè velle aut non velle tale obiectum. Ac deinde, licèt in homine ſæpe antecedat illa voluntas deliberandi, ſeu aliquid amplius inquirendi, vel conſiderandi de tali obiecto: etiam illa voluntas deliberandi non eſt naturalis, ſed libera, quia nihil eſt quod neceſſitet ad illam habēdam: ergo neque illa voluntas deliberandi ſemper antecedit alium actum liberum circa omne obiectum, neq; cum antecedit, ſemper eſt naturalis ac neceſſaria. Et ratio eſt, quia vt voluntas velit obiectum, non eſt neceſſe vt prius voluerit conſiderationem obiecti, ſed ſatis eſt quod talem conſiderationem habeat, ſiue illam conſiderationem habeat à natura, ſiue B à voluntate, ſiue aliunde. De neceſſitate enim obiecti volendi ſolum eſt quod ſit præcognitum; quod verò illa cognitio hinc vel inde proueniat, accidentarium eſt. Et eadem ratione, etiamſi ſæpe accidat conſultationem & inquiſitionem intellectus eſſe directè voluntariam non oportet vt ſit ab aliqua volitione naturali ſeu neceſſaria, ſed poteſt eſſe à volitione libera, imò moraliter ita accidit, & ideò ſæpe inconſideratio eſt culpabilis, quia conſideratio poterat per liberam voluntatem haberi. Ex hoc ergo capite non eſt neceſſe vt aliquis actus naturalis voluntatis præcedat liberum.

VII. An omnis intentio finis neceſſaria. Aliter obijci poteſt, quia intētio finis ſemper præcedit electionem mediorum: intentio autē finis neceſſaria eſt, nam libertas, vt Ariſtoteles & D. Thom. ſentiunt, ſolum eſt in electione mediorum: ergo ex hoc capite ante actum liberum antecedit ſemper aliquis actus neceſſarius; qui eſt principium proximum, & ratio electionis liberæ: ergo in eo ponenda eſt primò libertas arbitrij. Reſpondeo, & falſum aſſumi, & malè colligi. C Non enim omnis intentio finis neceſſaria eſt, ſunt enim multi fines particulares, quos non ſolum quoad exercitium, ſed etiam quoad ſpecificationem, liberè volumus: ſolumq; finem vltimum aut ſummum bonū neceſſariò amamus, idq; quoad ſpecificationem tantum, non quoad exercitium, ſaltem pro ſtatu huius vitæ, vt paulò inferius attingemus, & ibi declarabim[9] quō libertas dicatur verſari circa electionem. Deinde etiā quando intentio finis antecedit, libertas quæ eſt in electione mediorum, non eſt ei attribuenda vt proprio principio, ſed facultati à qua eſt ipſa intentio & electio, tum quia adhuc incertum eſt an intentio ſit proprium ac per ſe principiū efficiendi electionem, vel tantum diſpoſitio præuia ſeu conditio neceſſaria ad illam: tum maximè quia etſi intentio concurrat actiuè cum potentia ad electionem, tamen determinatio ad eligendum hoc medium præ alijs, non eſt ab intentione, ſed ex virtute ipſius voluntatis: ex cuius influxu eſt intrinſecè voluntaria ipſa electio, & conſequenter determinata ad hoc mediū potius A quam ad aliud. Nulla ergo ratione intelligi poteſt quod facultas libertatis propriè reſideat in aliquo actu, ſed in potentia à qua proximè eſt actus liber.

Et ſimilibus argumentis facilè oſtendi poteſt liberum arbitrium non eſſe aliquem habitum. VIII. Primò quidem, quia vel talis habitus eſſet naturalis, & congenitus cum potentia, vel acquiſitus per actus (omitto habitus infuſos, quia nunc de naturali libertate, & de actibus ordinis naturalis loquimur.) Primum dici non poteſt, quia iuxta verā doctrinam nullus eſt naturalis habitus, naturaliter inditus voluntati, ſi propriè loquamur de habitu, prout eſt qualitas diſtincta à potentia, addens illi facilitatem vel inclinationem: hanc enim non dat natura, ſed vſus. Neq; aliud docet experientia, vel ratio, nam inclinatio aut virtus quam natura indidit potentiæ, non eſt aliud ab ipſa potentia. Vnde ſi fortaſſe D. Bonauent. aut Alber. nomine habitus intelligunt habilitatem ſeu vim connaturalem talis potentiæ, ſolum in nomine à nobis differunt. Secundum etiam dici non poteſt, quia habitus facultatis liberæ per actus liberos acquiruntur: antecedit B ergo vſus liberi arbitrij huiuſmodi habitum: ergo non poteſt ipſum liberum arbitrium conſiſtere in tali habitu. Præterea eſt generalis ratio: quia habitus in tantum poteſt eſſe principium actus liberi, in quantum poſſumus eo vti cum volumus: non ergo dat ipſe habitus libertatem, ſed potius (vt ita dicam) illā accipit à potentia in qua reſidet, quatenus potentia eſt quę habitu vtitur, & in eius facultate poſitum eſt illo vti, vel non vti. Tertia ratio ſit, quia habitus non dat poſſe operari, ſed dat facilitatem in operādo: vnde nullum actum naturalis ordinis poteſt voluntas efficere affecta habitu, quem abſolutè non poſſit abſq; habitu: liberum aūt arbitrium non neceſſariò requirit hanc facilitatem in operando, ſed abſolutam poteſtatem agendi & non agendi, poſitis omnibus requiſitis: vnde homo ratione vtens à principio liber eſt antequàm illam facilitatem acquirat, non ergo conſiſtit libertas in aliquo habitu, neq; in potentia ſimul cum habitu, cum ipſa per ſe habeat abſolutā poteſtatem. Solum in C habitibus per ſe infuſis id videri poteſt probabile, quatenus hi habitus nō tm̄ dant facilitatem, ſed ipſum ēt poſſe. Vnde concedi poteſt hos habitus cōplere ex hac parte intrinſecā libertatem reſpectu ſupernaturaliū actuum. Quamuis ēt ſine illis poſſit potentia, ſi aliàs habeat auxilium proportionatum, dici ſimpliciter libera ad tales actus, quia ad non eliciendos illos per ſe ſufficit, ad eliciendos autem non tantum per habitus, ſed etiam per auxilia compleri poteſt. Neque in hac doctrina occurrit difficultas, nec D. Bonauentura aut Albertus argumentum aliquod obijciunt, quod noſtra reſponſione indigeat.

Liberum arbitrium non eſſe potentiam, ab intellectu, & voluntate diſtinctam.

SVppoſito ergo facultatem liberam proximè IX. poſitam eſſe in aliqua potentia animę ſeu ſubſtantiæ intellectualis, inquirendum ſupereſt quænam potentia illa ſit. Et in primis non defuerunt qui dicerent eſſe potentiam diſtinctam ab intellectu, & voluntate. Ita tenet Alexander

Alenſ.

Sententia Alenſis improbatur.

Alenſ. 2. p. q. 72. memb. 2. art. 1. §. 3. vbi ait, liberū arbitrium propriè, & ſpecialiter ſumptum, eſſe potentiam quandam motricem diſtinctam ab intellectu, & voluntate. Veruntamen hæc ſententia neque probari, neq; intelligi poteſt. Aut enim eſt ſermo de potentia motrice ſecundum locum: aut de potentia motrice aliarum potentiarum ad actus ſuos. De priori probabile eſt eſſe in anima, vel etiam in intelligentijs diſtinctā ab intellectu & voluntate, ſiue ad mouendū ſe, ſiue ad mouendas res alias, vt ſuprà tactum eſt, & dicetur etiam infrà tractando de intelligentijs creatis. Veruntamen non poteſt libertas in hac potentia formaliter conſtitui. Primò quia illa potentia propriè non elicit actum immanentem, ſed actionem tranſeuntem: & ideò imperfectior eſt quā oportet vt ſit capax formalis libertatis. Secundò, quia illa potētia non exit in actū niſi applicata per voluntatem, mouet. n. angelus vel homo ſe aut alia, quādo vult: imò in vniuerſum principium motus in viuentibus perfectioribus eſt appetitus: ergo illa potentia nō eſt libera actiuè vt ſic dicā, ſeu elicitiuè, ſed paſſiuè, ſeu imperatiuè: non eſt ergo in ſe potētia libera, ſed ſubijcitur potentiæ liberæ. Vnde eius actus ſolū eſt voluntarius per denominationē ab actu alterius potentiæ, non intrinſecè per ſe ipſam, quod neceſſarium eſt ad potentiam formaliter liberā, vt paulò infra exponam. Si autem ſermo ſit de potentia motrice aliarum potentiarum, talis potentia in creatura intellectuali non eſt alia à voluntate, & intellectu: nam loquendo de motione obiectiua, ſic intellectus mouet voluntatem, ſi autem de motione effectiua, ſeu applicatiua ad opus, ſic voluntas eſt quę mouet & ſe, & alias potentias: non enim applicamur ad operādum liberè niſi quia volumus: fingere ergo aliam potentiam, & ſuperuacaneum eſt, & inintelligibile: quia non niſi appetendo & volendo inclinamur & applicamur ad operandum.

X. Quòd ſi fortaſſe Alenſis non re, ſed ratione diſtingait potentiam hāc motricem potentiarum à voluntate: & hoc ſenſu vocat liberum arbitriū diſtinctam potentiam à voluntate, primùm ſolum in verbis à nobis differet. Deinde non ſatis declarat munus liberi arbitrij: non enim adæquatè conſiſtit in motione aliarum potentiarū, ſed etiam in volendo quouis obiecto, cum poteſtate non volendi illud. Sit ergo conſtans & certum facultatem hanc in qua proximè eſt formalis libertas, non eſſe aliam ab intellectu & voluntate. Quę autem harum potentiarum ſit, explicandum ſupereſt.

Libertatem formalem non eſſe in intellectu, ſed in ſola voluntate.

XI. Libertas nō coaleſcit formaliter ex ratione & volūtate. Durand.

IN qua re tres modi dicendi eſſe poſſunt. Primus eſt intellectum & voluntatem ſimul ac formaliter complere libertatem arbitrij, ita vt vtraque ex his potentijs formaliter libera ſit in ſuis actibus, & ex vtriuſque libertate cōſiſtat perfecta libertas hominis cum ſuis humanis actibus. Hunc tenuit Durand. in 2. diſt. 24. q. 3. Vbi primum ait intellectum ſimul cum voluntate eſſe potentiam formaliter liberam: putatque eſſe ſententiam Ariſtotelis 9. Metaph. cap. 3. vbi in- A diſtinctè ait potentias rationales eſſe liberas. Deinde ſubiungit Durandus intellectū eſſe prius & perfectius liberum, quia cum proprium ſit potentiæ rationalis eſſe liberam, quæ perfectius fuerit rationalis, erit perfectius libera: intellectus autem eſt perfectior rationalis potentia, imò ille ſolus eſt propriè, & quaſi eſſentialiter rationalis: voluntas autem ſolum participatione, ſeu ſubordinatione quadam, quatenus apta eſt ratione dirigi: ergo intellectus eſt etiam primario liber. Et confirmatur, nam intellectus nō ſolum eſt liber, ſed etiam eſt radix libertatis voluntatis: nam ex indifferentia iudicij, quod ad intellectum ſpectat, oritur indifferētia electionis, quæ pertinet ad voluntatem: ergo libertas prior & perfectior eſt in intellectu, nā propter quod vnumquodque tale, & illud magis. Tandem hinc tacitè concludere videtur Durandus, liberum arbitrium formaliter quaſi coaleſcere ex intellectu & voluntate. Vnde & à Magiſtro ibi, & à D. Thom. 1. 2. q. 1. ar. 1. definitur liberum arbitrium eſſe facultatem voluntatis & rationis: illa enim particula [&] non copulatiue, ſed collectiuè ſumenda eſt. Vnde munus liberi arbitrij non in ſolo iudicio, vel ſola electione, ſed in vtroque ſimul conſiſtet.

XII. Libertas nō eſt in ſolo intellectu formaliter.

B Secundus modus dicendi eſſe poteſt libertatē eſſe formaliter in ſolo intellectu, & nō in voluntate. Hunc nō inuenio apud aliquem autorem: videtur autē poſſe ſatis probabiliter fundari in quadam ſnīa à multis recepta, nimirū voluntatem omnino determinari ad electionem à iudicio intellectus: ita ut nec ſine illo poſſit determinari ad aliquid eligendum, neque illo poſito poſſit ab illo diſcrepare ſeu nō conformari illi. Nā ex hoc principio apertè ſequitur primò, potētiā voluntatis non eſſe formaliter liberam. Primò, quia nunquam eſt in poteſtate eius agere & nō agere, poſitis omnibus requiſitis antecedenter, vt ſuperius declaratum eſt: vnum. n. ex his requiſitis eſt iudicium rationis, quo poſito non eſt in poteſtate voluntatis aut non agere, ſi iudicatum eſt eſſe agendum, aut agere, ſi iudicatum eſt non eſſe agendum. Secundò quia volūtas in ſua determinatione magis paſſiuè, quàm actiuè ſe ge- C rit, cum neceſſitate quadam ſequatur motionē alterius facultatis: at formalis libertas non poteſt eſſe in potentia vt mota, ſed vt ſe mouente, ſicut oſtenſum eſt. Tertio declaratur exemplo potentiæ executiuæ, ſeu motiuæ ſm locum: illa enim & mouere poteſt, & ceſſare à motu, & hūc motum efficere, vel contrarium, & tamen non eſt formaliter libera, quia id non poteſt quaſi ſe mouens ſeu determinans, ſed tanquam mota, & neceſſario ſequens motionem voluntatis: ergo idem dicendum erit de voluntate, cum pari neceſſitate obſequatur iudicio intellectus. Ex hac autem parte ſic probata, neceſſario concluditur altera, nimirum libertatem formaliter eſſe in intellectu quantum ad poteſtatem ferendi, & non ferendi iudicium, quia aliàs nullibi relinquetur formalis libertas. Et poteſt etiam hæc pars confirmari argumentis Durandi.

XIII. Libertas in tota voluntate formaliter reſidet. D. Thom. Caiet. Capreol.

Tertius modus dicendi eſt libertatem eſſe formaliter in voluntate, & non in intellectu. Hæc eſt D. Thom. 1. p. q. 83. art. 3. & 1. 2. q. 13. art. 1. ad iuncto 6. & in 2. d. 24. quęſt. 1. quibus locis idem tenēt Caiet. Capreol. Conrad. & alij Thomiſtę

conſen-

Ricardus. Scotus. Henric.

conſentiu nt etiá Richard. dicta d. 14 & Scotus
d. 25. & Henric. quodli. 1. q. 16. Et hác ſnīam cen
ſeo eſſe veriſſimam, quæ ſatis probata erit contra
præcedentes, ſi oſtenderimus non eſſe in intel-
lectu formalem libertatem, quia nulla potentia
præter volútatem relinquitur, in qua eſſe poſſit.
Id autem in hunc modum demonſtrari poteſt,
quia intellectus ſecundum ſe neq; eſt liber quo-
ad ſpecificationem ſui actus, neque quoad exer-
citium: ergo nullo modo eſt liber: neque enim
alius modus libertatis excogitari poteſt.

XIIII. Prior pars probatur, quia intellectus ex natu
ra ſua determinatus eſt vt aſſentiat vero, & diſ-
ſentiat falſo: ꝙ ſi neutra harum rationũ in obie-
cto ſit, aut eá ipſe non percipiat, neutrum actum
elicere poteſt, quia non poteſt abſque obiecto
operari. Dices inter hæc membra dari poſſe me-
dium, nimirũ ꝙ in obiecto intellectus nõ claré
videat veritatem aut falſitatem: appareat tñ ali-
quo modo rationibus probabilibus, vel teſtimo
nio alicuius. Tunc ergo poterit intellectus eſſe
liber quoad ſpecificationẽ actus. Rñdetur in pri
mis, non poſſe intellectum ex ſe determinari ad
ſpeciem actus, niſi etiá poſſit ſe determinare ad
exercitium: quia potentia non ſe determinat ad
talem actum niſi exercendo illum: & quia, vt ſu
prà diximus, libertas primò & per ſe cernitur
in exercitio actus: ſi ergo oſtenderimus intelle-
ctum non eſſe ex ſe liberum quoad exercitium
actus, conſtabit etiam circa talia obiecta nõ hñe
formalem libertatem quoad ſpecificationem.

XV. Prætereà poteſt à priori declarari, & probari,
quia intellectus circa talia obiecta ſic propoſita
non ideò manet ex ſe quaſi ſuſpenſus, & inde-
terminatus, quia habet intrinſecam vim & do-
minium ſui actus, ſed ſolum quia obiectum nõ
eſt ſatis applicatum, vt naturali impetu quo in-
clinatur ad verum, ex neceſſitate in illud fera-
tur. In quo cernitur magna differentia inter vo
luntatem & intellectum, nam intellectus non
poteſt eſſe aliquo modo indeterminatus circa
ſuum actum niſi ob imperfectam propoſitio-
nem obiecti. At verò voluntas etiam circa obie-
ctum exactè propoſitum poteſt eſſe indifferens
iuxta capacitatem obiecti. Et hac ratione in in-
tellectu diuino nulla eſt propriè indifferentia
quoad iudicium, quia ſemper eſt actus ſcientiæ
euidens, & cum perfecta manifeſtatione obie-
cti: in volũtate autem eſt indifferentia reſpectu
obiectorum, etiamſi perfectiſſimè proponãtur.

XVI. Et rõ magis à priori ſumi poteſt ex diuerſita-
te obiectorum intellectus, & voluntatis: nã for-
male obiectum intellectus eſt veritas: in eodem
aũt obiecto non poſſunt eſſe veritas & falſitas,
quia veritas conſiſtit in indiuiſibili, vt ſuprà tra
ctatum eſt, & ideò per ſe, & quantũ eſt ex meri-
tis obiecti intellectus ſemper eſt determinatus
ad vnũ quoad ſpeciẽ actus: vnde ſi interdum nõ
ſatis determinatur, ſolũ eſt quia obiectum nõ ſa-
tis proponitur ſeu apparet: non verò ex interna
vi, & dominio ipſius intellectus ſuprà actũ ſuũ.
Voluntatis autem obiectum eſt bonũ: poteſt au
tem idem obiectum eſſe ſimul bonũ & malum,
ſeu cõueniens vel diſcõueniens in ordine ad di-
uerſa ſeu ſub diuerſis rõnibus: & ideò ſtante per
fecta obiecti propoſitione ſeu cognitione, poteſt
eſſe potentia appetitiua indifferẽs quoad ſpecifi-
cationem ad proſequendum, vel refutandũ tale

A obiectum: indifferentia ergo quoad ſpecificatio-
nem per ſe ac formaliter non reperitur in intel-
lectu, ſed in voluntate.

Altera pars de neceſſitate quoad exercitium XVII.
probatur, quia nulla potentia cuius actus nõ ſit
intrinſecè voluntarius, poteſt eſſe formaliter li-
bera quoad exercitium: ſed actus intellectus nõ
eſt intrinſecè voluntarius: ergo intellectus non
eſt potentia formaliter libera. Vt intelligatur an
tecedens ſuppono, duobus modis poſſe actum
eſſe voluntarium: primo, extrinſecè per deno-
minationem ab actu alterius potentiæ mouen-
tis ſeu applicantis aliam potẽtiam ad opus: quõ
deambulatio eſt voluntaria, qñ quis ſponte ſua
ſe mouet. Secundo modo eſt aliquis actus volun
tarius intrinſecè & per ſe ipſum, vt actus amo-
ris voluntarius eſt: quid .n. magis ſpontaneum
quàm amare? & tamen, per ſe loquendo, non eſt
voluntarius per denominationem ab alio actu,
ſed per ſe ipſum. Non .n. eſt neceſſe vt qui amat,
priori & diſtincto actu velit amare: & quanuis
interdum aliquis pro libertate ſua id facere poſ-
ſit, tamen eſt accidentarium ad voluntatiũ amo
rem: immediatè .n. & abſque priori actu poteſt
B quis amorẽ elicere: & ipſummet amare, intrin-
ſecè eſt velle amorem. Sed eſt differentia, quòd
in priori modo voluntarij, actus qui denomina-
tur voluntarius ab alio, eſt obiectum, & effectus
eius: obiectũ quidem, quia in ipſum tendit prior
actus: effectus autem, quia talis actus non ſolum
eſt volitus vt obiectum, ſed etiam cauſatus, ſal-
tem mediatè, quatenus ex vi actus voluntatis
vel appetitus applicatur inferior potẽtia ad ope
randum. At verò actus qui per ſe ipſum eſt in-
trinſecè voluntarius, non comparatur vt pro-
prium obiectum, vel effectus ad illum actũ quo
eſt voluntarius, quia eſt uoluntarius ſe ipſo, &
non eſt propriè obiectum uel effectus ſui ipſius:
habet ergo aliud obiectum in quod directè ten-
dat, & eſt effectus potẽtiæ à qua elicitur, & ſo-
lum per quãdam virtualem reflexionem quam
in ſe includit, eſt voluntarius: vnde dici ſolet vo-
litus per modum actus, nõ per modum obiecti.

Ex quo intelligitur, nullum actum poſſe eſſe XVIII. Actus in ſe voluntarius ſemper eſt elicitus ab appetitu.
intrinſecè & per ſe ipſum volũtarium, niſi ille
C qui eſt elicitus à potentia appetitiua. Probatur,
quia proprium voluntarium, ut diſtinguitur à
connaturali, formaliter prouenit ab aliquo actu
elicito ab appetitu vitali: & ita in priori modo
voluntarij actus ille qui extrinſecè dr̃ uolunta-
rius, eam denominationẽ recepit ab aliquo actu
elicito ab aliquo appetitu uitali, à quo impera-
tur: ergo actus qui per ſe ipſum eſt voluntarius,
cum non recipiat hanc denominationẽ ab alio
actu elicito ab appetitu, neceſſariò dẽt eſſe elici-
tus ab appetitu vitali. Et ex ipſa ratione & modo
talis actus põt ẽt reddi ratio: nam actus elicitus
à uoluntate eſt per modum intrinſecæ & ſpon-
taneæ tendentiæ & inclinationis in obiectum:
& ideò talis tendẽtia ſe ipſa ẽt eſt ſpontanea. hic
autẽ modus tendentiæ eſt proprius appetitiuæ
potẽtiæ: ergo eſt ẽt illius proprium ꝙ actus eius
ſit per ſe ipſum intrinſecè uoluntarius: cum er-
go intellectus non ſit potentia appetens, conſtat
actũ eius non eſſe per ſe ipſũ intrinſecè uolunta
riũ, q̃ erat poſterior pars antecedentis aſſumpti.

Prior uerò pars, ſcilicet ſolam illam potentiã XIX.
eſſe poſſe liberam quoad exercitium, cuius actus

eſt

eſt intrinſecè voluntarius, declaratur in hūc modum, quia exercitium actus, ſeu (quod idem eſt) determinatio potentiæ ad operandum, eſſe debet aut naturalis ex ſolo impetu naturæ, aut voluntaria ex inclinatione elicita operantis. Neque .n. intelligi poteſt alia ratio ob quam cauſa aliqua exeat in aliquod opus, niſi vel quia eſt talis naturæ ex ſe determinatæ ad illud opus, vel quia vult, & appetit talem operationem. Sed potentia libera quoad exercitium non determinatur ad opus ex ſolo impetu naturæ: ergo eſt determinanda voluntariè: ergo aut extrinſecè per voluntatem elicitum ab alia potentia: & ſic non erit potentia formaliter libera, ſed impetatiuè: quia ipſa non ſe mouet quoad exercitium, ſed mouetur, & determinatur ab alio: Vel per voluntatem intrinſecum: & ſic neceſſe eſt vt talis potētia ſit appetitiua: ergo vt potentia aliqua ſit formaliter libera quoad exercitium, id eſt potēs ſe ipſam determinare ad exercendum actum liberum, neceſſe eſt vt ſit potentia intrinſecè voluntariè operans per ſuum actum: cùm ergo intellectus non ſit talis potentia, vt per ſe conſtat, rectè concluditur ipſum non eſſe potentiam formaliter liberam in exercitio ſui actus.

XX. Quod quidē confirmari poteſt primò ex cōi modo ſentiendi, & loquendi omnium hominū: cum enim poſſit homo de hac re vel illa cōſiderare, ſi quis interrogetur cur potius in huius rei conſideratione quàm alterius occupetur, reſpōdebit id facere, quia vult: imò & qui credit ea quæ non manifeſtè videt, credit quia vult, voluntate ratione regulata, ſi prudēter credit: & ideò dicunt Theologi credere eſſe meritoriū, & pendere ex pia affectione voluntatis: ergo ſignū eſt intellectū nunquam liberè determinari ad alterutram partem niſi per voluntatem: ergo nō eſt ipſe in ſe formaliter liber. Et confirmatur tandem, nam qñ actus ſeu exercitium actus intellectus, non habetur ex neceſſitate naturæ, non poteſt ab homine aſſumi, ſeu præferri carentiæ talis actus ſeu exercitij niſi per quandam electionē, qua hoc præfertur alteri: ſed electio eſt actus voluntatis: ergo determinatio potentiæ ad exercitium actus ſemper eſt per imperium ſeu motionem voluntatis eligentis: atque ita tota libertas talis actus eſt formaliter ex voluntate, & nō ex intellectu. Idemque maiori ratione concluditur, qñ electio non ſolum eſt de exercitio actus, intellectus, ſed etiam de ſpecie eius, vt cum quis eligit credere ſimiliter potius quàm diſcredere, vel dubitare. illud. n. neceſſe eſt fieri per voluntatem determinantem intellectum, vt rectè dixit D. Thomas 2. 2. q. 2. art. 1. ad tertium.

XXI. Ex probatione igitur huius partis relinquitur in primis ſatis improbata opinio Durādi: nā ſi intellectus non eſt formaliter liber, non pōt liberū arbitrium formaliter cōſiſtere in collectione ſeu aggregato vtriuſque potentiæ intellectus & voluntatis. Dico aūt [formaliter,] nā radicaliter pertinet intellectus ſeu ratio ad liberum arbitrium. Quo ſenſu dictum eſt, liberū arbitriū eſſe facultatem volūtatis, & rationis. Eſt. n. voluntatis formaliter, rationis autē præſuppoſitiuè ſeu radicaliter. Neque oportet cum Scoto, Henrico, & alijs diſputare, qui negāt rōnem eſſe dicendā radicem libertatis, ſed ſolum conditionē neceſſariam ad libertatem: nam hi autores vidētur de modo loquendi magis quàm de re contendere. Nam, quia cognitio ſolum eſt neceſſaria conditio, præuia ad volitionem, ideo modum cognitionis ſolum appellare volunt conditionem neceſſariam ad modum volitionis, qui in libertate conſiſtit. Optimè tñ dici poteſt, radicem libertatis eſſe rationis ſeu intelligentiæ vſum: nam, ſi de potentijs ipſis loquamur, potentiæ appetitiuę ſequūtur cognoſcitiuas, ita vt licèt radix earum ſit anima, immediatè tamen eſt radix potentiæ cognoſcitiuæ, & mediante illa appetitiuæ: & ita perfectior appetitus radicatur proxime in perfectiori potentia cognoſcente: ergo etiam hæc per fectio formalis libertatis oritur ex perfectione intelligendi ſeu ratiocinādi. Sicut ergo vna paſſio eſt radix alterius, ita libertas voluntatis dicetur radicari in intelligentia rationis. Et eadem eſt proportio inter actus, quia ſicut eſt ordo per ſe inter potentias, ita inter actus earum, & quia moraliter illa eſt cauſalitas per ſe, fundamentū autem totius eſſe moralis eſt libertas: igitur etiā indifferentia in actibus voluntatis prouenit ex iudicio rationis, vt rectè docet D. Tho. 1. p. q. 83. ar. 1. & alijs locis ſuprà citatis, quē Thomiſtæ eiſdē locis ſequūtur, & Sōc. Iauel. & alij 9. Metap. Rationis eſſe ſua radix eſt libertatis.

Solum oportet obſeruare dictos autores ſæpe dicere indifferentiam actus voluntatis oriri ex indifferentia iudicij rationis, in qua locutione cauenda eſt æquiuocatio vocis [indifferentiæ,] nam attributa voluntati in ipſa potentia ſignificat formalem libertatem, ſeu potentiam ad vtrū libet, in actu verò eius ſignificat immediatam habitudinem ad potentiam elicientem actum, cum proxima poteſtate ad oppoſitum. Vnde ſi in eodem ſenſu dicatur indifferentiā actus volūtatis oriri ex indifferentia iudicij, non eſt vera ſententia; quia in iudicio, vt antecedit voluntatem, non poteſt eſſe hæc formalis indifferentia, vt demonſtratum eſt. Aliter ergo ſumenda eſt indifferentia attributa iudicio vt radici libertatis, & poteſt dici indifferentia non formalis, ſed obiectiua, nam quia iudicium rationis propter ſuam perfectionem & amplitudinem proponit in obiecto varias rationes conuenientiæ, vel diſconuenientiæ, & ſimiliter proponit medium non ſemper vt neceſſarium, ſed vt indifferens, quia & diſcernit gradum vtilitatis & difficultatis eius, & ſimul inuenit, vel proponit alia media, ideò fundā eſt libertæ electionis voluntatis. Quòd autem in iudicio non ſit alia indifferentia, vel libertas neceſſaria, ſatis conſtat ex dictis ſuprà contra opinionem Herueī. Et patet facile in libertate diuina, nam, præſuppoſita ſola naturali ſcientia obiectorum omnium poſſibilium, nolūtas diuina liberè vult hoc uel illud extra ſe, propter ſolam indifferentiam uel non neceſſitatem obiectorum, quā per naturalem ſcientiam clariſſimè & neceſſariò intelligit. XXII.

Atque ita ſatis factum eſt oībus fundamentis Durandi, nam eſſe potentiam formaliter liberā non eſt idem qđ eſſe potentiam rationalem, nec neceſſariò illud concomitatur, ſed ſolum comitatur potentiam appetitiuam rationalem, ad potentiam autem rationalem ut ſic ſolum conſequitur ꝙ ſit libera formaliter aut radicaliter. Et hoc modo intelligendus eſt Ariſtoteles 9. Metaphyſicæ, ubi indiſtincte loquitur de potentijs rationalibus per modum unius, ſolumque intendit XXIII.

tendit docere in parte rationali quam mentem A
appellamus, eſſe indifferentiam in operãdo: quo
modo autem ad hanc indifferentiam concurrãt
ſingulæ potentiæ illius partis ſuperioris, ipſe nõ
tractat, à nobis autem declaratum eſt.

XXIIII. Secundò ex probatione eiuſdẽ partis impro-
bata relinquitur ſecunda ſnĩa, quæ formalem li-
bertatẽ in voluntate negabat: nam ſi formalis li
bertas non eſt in intellectu, vt oſtenſum eſt, ne-
ceſſe eſt vt ſit in voluntate, aliàs nullibi eſſet. De
inde eſt per ſe ſe valde improbabilis illa ſnĩa, &
aliena ab omni hominum ſenſu: oẽs .n. cenſent
hominem eſſe liberum, quia, ſi vult, operatur, &
ſi vult, ceſſat. Vnde etiam Scriptura ſacra hãc po
teſtatem indifferentem maximè attribuit volun
1. Corinth. 7. tati 1. ad Corinth. 7. [Non habens neceſſitatem,
ſed poteſtatem habens ſuæ voluntatis,] & ideò
etiam oĩs bonitas & malitia omniſque ratio prę
mij aut pœnæ in voluntate eſſe cenſetur, vt la-
tius Theologi tradunt. Ac diſertè Conciliũ Tri
Trident. dentinum ſeſſ. 6. c. 5. cùm docuiſſet eſſe in pote-
ſtate hominis liberè cooperari vel reſiſtere gra-
tiæ, expreſsè declarat id facere hominem [libera
ſua voluntate,] vel ſola, ſi reſiſtat, vel adiuta Dei
gratia, ſi cooperetur. Ac denique antiqui Patres
August. hac ratione liberũ ipſum arbitrium ſæpe nomi-
Damaſc. nant [liberam voluntatem,] vt videre eſt in Au- B
Ambroſ. guſt. lib. 3. de lib. arb. c. 1. & ſequent. & in Damaſ.
lib. 2. de fid. c. 25. interdum verò vocant liberum
voluntatis arbitrium, vt patet apud Auguſt. li. 5.
de Ciuit. c. 9. & Ambroſ. lib. 2. de fide cap. 3.

XXV. Atque ex hac parte, ꝙ voluntas ſit formaliter
libera, poteſt cõfirmari altera, quod. ſ. intellectus
non ſit formaliter liber: quia non ſunt ponendi
in homine actus eliciti à duabus potentijs per ſe
liberi ex ſolis habitudinibus ad ſuas potentias:
alias duplex inordinatio moralis eſſe in huiuſmõi
actibus intellectus & voluntatis. Itaque ſtatim
ac intellectus iudicaret hoc obiectum prauum
eſſe eligibile in hoc actu præcisè ſumpto, & an-
te aliũ conſenſum voluntatis eſſet malitia, quia
de ſe eſt rõni diſſonus; & alioqui eſt formaliter
liber. Rurſus in electione talis obiecti eſſet no-
ua malitia, quia ille eſt nouus actus liber quẽ ho
mo vitare poſſet, & de obiecto rationi cõtrario.
Quòd ſi ſtãte illo iudicio adhuc volũtas nõ con C
ſentiret, nihilominus homo dignus eſſet repre-
henſione rõne talis iudicij, nõ rõne alicuius vo
lũtatis prioris, formalis aut virtualis, ſed præcisè
ob libertatem intellectus. Eademq; rõne incon
ſideratio aut error poſſet eſſe culpabilis ratione
ſolius intellectus abſque interuentu voluntatis:
quæ oĩa ſunt abſurda, cũ nihil magis repugnet
quam eſſe peccatũ abſque volũtario. Sicut ergo
non eſt in hoĩe alia formalis bonitas vel malitia
moralis niſi quæ à volũtate prouenit: ita neq; eſt
alia potentia formaliter libera pręter voluntatẽ.
Neq; hoc eſt contra perfectionẽ intellectus, qa
ſimpliciter maior perfectio eſt eſſe regulã volun
tatis, cui perfectioni repugnat libertas formali-
ter in eadẽ potentia, tũ quia regula dẽt eſſe cer-
ta, & de ſe immutabilis, tũ ẽt quia illa operatio
quæ eſt regula, non eſt per inclinationẽ & ten-
dentiã in rẽ regulatã, ſed per quandã cõmenſu-
rationẽ ad illã, quæ cõmenſuratio nõ eſt indiffe
rẽs, ſed certa & determinata: voluntas aũt, quia
eſt quaſi cæca, indiget regula, aut directione in-
tellectus: qa verò tendit in ſuũ obiectũ ꝑ volun-
tariam inclinationem perfectã, capax eſt liberta
tis: & in hoc poteſt ſẽm quid excedere intellectũ,
quamuis ſimpliciter ſit in perfectione inferior.

SECTIO VI.

Quomodo cauſa libera determinetur a iudicio rationis.

I. Prima ſnĩa. SVpereſt vt rñdeamus ad difficultatẽ
in fauorem ſecundę ſnĩę propoſitã,
quæ aliã quæſtionẽ poſtulat: quõ. ſ.
voluntas, dum liberè vult, à ratione
determinetur. In qua diſcipuli D.
Th. ſuprà citati, & alij recẽtiores oĩno cõtendũt
nõ poſſe volũtatẽ determinari ad liberũ actum,
niſi præcedat in intellectu definitum iudicium
practicum vel, vt alij loquuntur, imperium quo
hic & nũc pẽſatis oĩbus, definitam ſnĩam profe-
rat, hoc eſſe homini eligendum: vel impulſum
qui hac voce explicatur [fac hoc,] efficiat. Ratio
eſſe poteſt, quia voluntas non poteſt ferri niſi in
obiectum cognitum, & per rationẽ propoſitũ,
cum ſit appetitus rationalis 3. Ethicor. c. 2. ergo
donec ratio determinatè iudicet quid eligendũ
ſit, non poteſt voluntas eligere: aliàs tenderet in
obiectum incognitum: quia cognitio vera non
eſt ſine iudicio, per puram .n. apprehenſionem
nondum cognoſcitur an res ſit talis, vel nõ ſit:
ergo & è conuerſo ſtante illo definito iudicio,
hoc eſt eligendum, non poteſt voluntas non eli
gere: quia alias etiam tunc ſine ratione ducere-
tur, & formaliter, vel virtualiter ſaltem ferretur
in incognitum: quia non eligendo, vel formali,
uel uirtuali actu refutat illud obiectum, uel vult
non amplecti tale medium ſine ulla ratione uel
iudicio, repugnat ergo uoluntatem ſic operari.
Propter quod fortaſſè dixit Bernardus lib. de
grat. & libero arbi. habere ſemper uoluntatẽ co-
gnatam rationem, quia licèt nõ ſemper ex ratio
ne, nunquam tamen abſque ratione mouetur.

Hęc uerò ſententia non placet Henrico, neq; II. Secũda ſen-
etiã Scoto & diſcipulis eius, ut patet ex locis ci- tent.
tatis, & ex Ant. Andr. 9 Metaph. q. 2. Et ſanè ra- Henric. Scotus. Andr.
tio inſinuata in ſuperiori ſectione referendo ſe-
cundam ſententiam apud me eſt irrefragabilis:
nam ſi illud iudicium rationis eſt ita prærequiſi
tum ad operandũ, ut in ſuo genere ſit cauſa ne-
ceſſaria ad actum liberũ uoluntatis: & illo iudi-
cio poſito uoluntas non poteſt non cõſentire il-
li: ergo uoluntas non eſt talis potentia, quæ poſi
tis oĩbus abſolutè prærequiſitis ad operandum,
poſſit uelle & non uelle: ergo non eſt potẽtia li
bera. Tota collectio uidetur euidẽs iuxta princi
pia ſuperiùs demõſtrata. Et declaratur amplius,
nam poſito iudicio, uoluntas ex neceſſitate uult
in ſenſu (ut aiunt) compoſito: quod facilè conce- Medin.
dent autores illius ſententię: adeò ut Medin. 1. 2.
q. 9. art. 1. dub. 2. poſt ſecundam concl. dicat ſtan
te imperio efficaci ex parte intellectus nullã re-
ſtare libertatem in uoluntate ad contradicendũ.
Et ſubdit, non habere imperium hãc efficaciam
ab iſta uoluntate per ſe loquendo, quia cum nõ
ſit abitio in infinitũ, neceſſario deueniendũ eſt
ad unum imperium intellectus auteuertẽs om-
nem actionem uoluntatis, quod ſecũ efficaciter
rapiat uoluntatem. Et Bellarminus, qui illam te Bellarmin.
net ſententiam lib. 2. de grat. & libero arbit. c. 8.

dicit

dicit, quòd ſicut voluntas Beatorum eſt determinata ad amandum Deum poſita viſione Dei, ita in quacunque re particulari eligenda voluntas eſt determinata ad vnum quoad ſpecificationem, & quoad exercitium, & re ipſa neceſſariò eliget, quando aderit præſens iudicium practicum particulare dictans hic & nunc abſolutè omnibus conſideratis hoc eſſe eligendum.

III. Sed tunc interrogo rurſus an illud iudicium ſit abſolutè & ſimpliciter neceſſarium, ita vt feratur ab intellectu ex vi ſolius obiecti, & medij euidẽtis, aut alterius cauſæ neceſſitantis intellectũ ad tale iudiciũ: an verò ſit actus ſimpliciter liber. Si primum dicatur, euidenter deſtruitur vſus libertatis, quia talis vſus neque cernitur in ferendo ipſo iudicio, neque in actu voluntatis qui ad illud neceſſariò conſequitur. Neque hic iuuat quidquam ſenſus cõpoſitus, quia illa ſuppoſitio cum qua actus neceſſariò componitur, eſt in ſe ſimpliciter neceſſaria & non libera, & eſt antecedens tanquã cauſa neceſſitans ad ſubſequentem actum: qui modus compoſitionis in amore beatifico reperitur, nec põt actus volũtatis alio modo eſſe neceſſarius. Si verò dicatur iudicium illud eſſe liberum (vt tandem poſt inutiles & obſcuras diſtinctiones concedit Iauellus 9. Metaph. quæſt. 4.) interrogo rurſus an illud iudicium ſit liberum elicitiuè ex vi intellectus, vel imperatiuè à voluntate. Primum dici non poteſt in ſententia in qua conuenimus, qui de hoc pũcto diſputamus, quòd intellectus, nõ eſt potentia formaliter libera. Si verò dicatur ſecundum, vel proceditur in infinitum, vel omnino deſtruitur illa ſententia, nam de illo actu voluntatis qui determinat intellectum, ad tale iudiciũ, inquirn an determinetur ex alio iudicio intellectus, & de illo redibit idem argumentũ, & ſic procedetur in infinitũ. Si verò ille actus liber voluntatis non eſt ex determinatione ſimilis iudicij prioris, inferuntur duo illi ſententiæ contraria. Primum eſt voluntatem non determinari in omnibus ſuis actibus liberis à iudicio intellectus: ſecundum eſt nunquam ſic determinari, niſi in virtute alicuius prioris volitionis liberæ, in vi cuius cętera conſequuntur, & ab ea participant libertatem.

IIII. Dicet fortaſſe aliquis ſtãte illo iudicio impoſſibile eſſe voluntatem non conſentire: poſſe tñ voluntatẽ tollere iudicium illud: & propterea actũ eius eſſe liberum, & non neceſſarium, ſed hæc reſponſio non ſatisfacit argumẽto propoſitu, ſed tacitè & implicitè admittit illud iudiciũ eſſe liberũ: aliàs nõ poſſet volũtas auferre illud: non declarat aũt per quã voluntatẽ ſit à principio liberum. Neq; enim ſatis eſt ſi dicatur eſſe liberum indirectè, quia voluntas nõ impediuit illud, tũ quia ſaltem potuit voluntas habere volitionem liberam qua impediret illud iudiciũ de qua redit idem argumentum: tum etiam quia licèt ad negationẽ actus fortaſſe poſſit ſufficere voluntarium indirectum, tamen ad exercitium poſitiuum actus liberi & imperati non ſufficit, ſed neceſſarius eſt actus formaliter liber imperans, & determinans potẽtiã. Alia præterea euaſio, quæ ex Iauello ſuprà ſumi põt, non eneruat vim argumenti: ait enim, iudicium illud eſſe liberum radicaliter, qđ habet ab intellectu, & nõ à voluntate, ſed hoc nõ eſt reſpõdere ad dilẽma factum,

A ſed illud eludere, quia eſſe liberum radicaliter non eſt aliud quam eſſe radicem libertatis, quæ eſt in voluntate, de quo non inquiritur, ſed de libertate formali: nam illemet actus intellectus qui eſt radix actus voluntatis, eſt verè ac formaliter elicitus à ſua potentia, & de illo inquiritur, an ex neceſſitate, vel cum indifferentia elicitus ſit à potentia. Alij rñdent diſtinguentes de iudicio ſpeculatiuo, vel practico, quia nõ ſpeculatiuum, ſed practicum determinat voluntatem. Et hoc aiunt eſſe liberum, etiamſi cõtingat ſpeculatiuũ eſſe naturale. Sed hoc non eneruat difficultatem propoſitam, nam ſi poſito toto iudicio ſpeculatiuo de obiecti conuenientia, vtilitate, honeſtate aut turpitudine, & alijs cõnibus aut circunſtantijs, iudicium practicum de tali re amanda ſeu eligenda liberum eſt, de illo redit totũ argumentum factum, à quo nimirum determinetur intellectus ad tale iudicium. Si ab intellectu, ergo intellectus eſt liber, ſi à voluntate, quid determinat illam? Atq; ita concluditur, primã determinationem liberam voluntatis fieri ſine tali iudicio: nullumq; eſſe iudicium omnino determinans voluntatem ad aliquem

B actum, niſi in virtute prioris volitionis liberæ.

V. Tertia opinio. Dicunt tandem aliqui illud iudicium practicum eſſe liberum ex vi voluntatis amantis illud obiectum: & voluntatem ipſam amare illud obiectũ ex ui talis iudicij: atq; illos duos actus eſſe ſibi inuicem cauſas in diuerſis generibus cauſarum, quia & uoluntas determinat intellectum vt ita practicè iudicet, & intellectus determinat voluntatẽ, ut velit talem rem. Neque repugnat (inquiunt) illa duo mutuò ſe antecedere & ſubſequi, quia id fit in diuerſis generibus cauſarum. Voluntas enim determinat intellectũ efficienter, intellectus autem voluntatem finaliter. Sed hæc doctrina mihi non probatur: primum .n. nulla ratione fundatur, neque ad aliquid eſt neceſſaria: & aliunde vix poteſt mente concipi illa mutua prioritas & motio inter illos duos actus. Et præterea oſtendo eſſe impoſſibilẽ, nam in omni actu vitali ſufficiens applicatio obiecti neceſſarij ad actum, ſimpliciter, & in omni genere cauſæ antecedit talẽ actum. Nec fieri po-

C teſt vt ipſamet obiecti applicatio, effectiuè proueniat ab actu ad quẽ ordinatur: ſed iudicium rationis requiritur ad actũ uoluntatis ut applicãs obiectum: ergo impoſſibile eſt vt iudiciũ rationis neceſſarium ad actum uoluntatis effectiuè proueniat ab eodem actu. Maior inductione oſtẽdi poteſt in omnibus alijs actibus vitalibus extra illum de quo agimus. Et ex naturalibus poteſt ſumi argumentum proportionale, quia impoſſibile eſt ut agens, quod paſſo indiget ut agat, non ſupponat abſoluiè, & in omni genere cauſæ applicationem paſſi ad talem actionem, aut quod per ipſammet actionem ſibi applicet paſſum. Et ratio reddi poteſt, quia agens eſt impotens ad agendum niſi circa materiam applicatam: ergo impoſſibile eſt quod per illam actionẽ ipſammet applicationẽ efficiat, ſed omnino debet ſupponere illã. Item quia aliàs talis actio ut applicatiua paſſi, non uerſaretur circa illud, ut applicatum, ſed ut diſtans: quod ſtatim declarabitur magis in re de qua agimus.

VI. Minor autẽ primi ſyllogiſmi certa eſt ex illo principio, quod nihil eſt uolitũ quin pręcogni-

ſum

tum. Quòd ſi quis contendat iudicium rationis non tantum eſſe conditioné, & applicationem obiecti, ſed etiam principium efficiens cum uoluntate actum eius, non eneruat, ſed auget vim argumenti, nam ex eo magis repugnabit illud iudicium eſſe effectiuè ex motione actus voluntatis, quòd ipſummet iudicium dicitur eſſe principium efficiens talem actum voluntatis. Et confirmatur præterea primò, quia voluntas non applicat aliquam potentiam ad actum ſuum niſi volendo illum actum: ergo ſi voluntas directè applicat intellectum ad illud iudicium, id faciet per actum quo vult vt intellectus id iudicet: quid ergo mouet voluntatem vt hoc velit? Num aliud prius iudicium, an ipſum quod eſt volendum? ſi aliud: ergo non determinatur voluntas ad illum actum à iudicio quod vult, ſed quod præcedit. Si ab eodem: ergo illud iudicium per modum obiecti mouet voluntatem, priuſquàm de illo ſit iudicatum vllo modo. Et confirmatur ſecundò, nam aliàs primus actus intellectus poſſet eſſe à voluntate ipſa, quod eſt contra omnium ſententiam fundatā in illo principio: [Nihil volitum, quin præcognitum.] Et ſequela probatur, quia etiam de primo actu intellectus dici poſſet eſſe liberū, & voluntarium ex motione voluntatis, & nihilominus in ſuo genere eſſe cauſam eiuſdem actus voluntatis quo ipſe eſt voluntarius. Quod ſi in primo actu hoc eſt impoſſibile, vt reuera eſt, non eſt quia eſt ſimpliciter primus, ſed quia tali modo eſt cauſa actus voluntatis, vt ad illum ſimpliciter & in omni genere cauſæ præſupponatur: hæc autem ratio procedit in omni alio actu: nunquam ergo fieri poteſt vt iudicium intellectus ſit liberum per actum voluntatis ſubſequentis ipſum. Vel aliter, fieri non poteſt vt voluntas determinetur ad actum liberum per iudicium quod ex eodem actu libero naſcitur. Atq; ita fit vt vel determinetur per iudicium omninò neceſſarium, quod repugnat libertati, vel quòd determinatio libera non oriatur ex tali iudicio, quod eſt intentum.

Quæſtionis reſolutio.

VII. PRopter has ergo difficultates exiſtimo ad liberam determinationem voluntatis non eſſe neceſſarium tale iudicium practicum omnino determinans ipſam. Quod præter diſcurſum factum (qui videtur eſſe à poſteriori, & ab inconueniēti) poteſt à priori, & ex re ipſa ita declarari, quia iudicium intellectus non mouet voluntatem niſi medio obiecto quod proponit: ſed obiectum propoſitum non ſemper infert neceſſitatē voluntati, aut determinat illam ad vnum, neque hoc eſt neceſſarium vt voluntas poſſit in obiectum tendere: ergo nec eſt neceſſaria ex parte iudicij, imò nec poſſibilis talis determinatio. Maior probatur, quia vel iudicium mouet tantùm ratione obiecti, vel ipſummet ratione ſui habet peculiarem efficaciam ad determinandā uoluntatem. Hoc poſterius dici non poteſt, tum quia talis efficacia repugnaret libertati voluntatis, ut dictum eſt, tum etiam quia talis mouendi modus eſt alienus à munere intellectus, qui eſt illuminare & dirigere ac regulare voluntatis operationes: tum deniq; quia ille mouendi modus eſt proprius voluntatis quæ in hunc finem peculiariter data eſt, vt alias potētias efficienter moueat quoad exercitium: ergo non pōt fieri vt intellectus qui à voluntate efficienter mouetur, viciſſim eodem modo illa moueat. Atque hoc docet expreſsè D. Thom. 1.2. q. 9. art. 1. & 3.

Sed obijciunt aliqui, quia intellectus per imperium practicum efficaciter mouet voluntatē ad opus. Reſpondetur, imperium practicum intellectus, quo quis intelligitur ſibi ipſi, vel ſuæ voluntati imperare, non eſſe aliud à iudicio perfectè practico, & omnino definito cum omnibus circunſtantijs. Neq; intelligi poteſt in intellectu actus impulſiuus voluntatis niſi per modum iudicij: ſicut reſpectu aliorum non intelligitur imperium niſi per modum locutionis intimantis quid agendum ſit, & quid quid aliud in intellectu fingitur, & gratis aſſeritur, & explicari non pōt quid ſit, & eſt extra rationem intellectus, qui eſſentialiter & adæquatè eſt potentia cōgnoſcitiua, & iudicatiua, & ideò non pōt habere actum niſi per modum apprehēſionis vel iudicij. Cum ergo hoc imperium de quo agimus, non ſit mere apprehenſio, vt per ſe conſtat, non pōt eſſe niſi iudicium practicum. Neq; Ariſto. aut D. Tho. imperium rationis aliter vnquàm declarant quā per modum iudicij omnino practici, vt latius in 1.2. q. 17. tractatur. Hoc igitur iudicium ex ſe ſolum mouet ex parte obiecti vt declaratum eſt. Quòd ſi interdum vr efficaciter impellere, ſolū eſt in virtute alicuius actus efficacis eiuſdem voluntatis qui præceſſit: nam ſi voluntas efficaciter propoſuit, vel intendit conſequi hunc finem, aut elegit adhibere tale medium, intellectus nacta occaſione hic, & nunc iudicat omnino eſſe hoc faciendū ſuppoſita priori voluntate. Et tunc voluntas oīno determinatur, non tam à iudicio, quam à ſe. Cuius ſignum eſt, quia non abſolutè ſed quaſi conditionatè determinatur, ſ. ſi velit in intentione ſeu electione facta perſiſtere. Vnde ſi à priori voluntate velit retrocedere, pōt & impedire hmōi imperium. Quando autem talis voluntas efficax non præcedit, impoſſibile eſt vt imperium intellectus habeat illam vim impulſiuam efficacem, aliàs deſtrueret voluntatis libertatem, & laus aut reprehenſio non eſſet voluntati ſed intellectui attribuenda. Atq; hoc idem fatetur Med. pp D. Tho. autoritatē 1.2 q. 17. ar. 5.

IX. Supereſt probanda altera pars, ſ. qđ voluntas ab obiecto propoſito non ſemper determinetur ad vnū, quæ certa eſt & recepta ab oībus, eamq; ex profeſſo probat D. Tho 1.2. q. 10. art. 2. Nam perinde eſt dicere voluntatem non neceſſitari ab alio, quod non determinari ad vnum ab illo, vt probant argumenta ſuperius facta, ſed eſt certum non neceſſitari ab omnibus obiectis, ergo nec determinari ad vnum: igitur quoad exercitium ſolum in patria ab infinita voluntate Dei clarè viſi determinatur ad vnum, iuxta receptā doctrinam. Quoad ſpecificationem verò à bono in communi aut alijs ſimilibus obiectis, vt infrà attingemus. Nō verò ab oībus, qa nō in oīb. apparet aliqua neceſſaria ratio boni: Vel non apparet talis bonitas quæ non habeat admixtam vel malitiam, vel incommodum aliqđ, aut defectū. Quamuis aūt obiectum non ſic determinet voluntatem, pōt eſſe ita ſufficiens ad excitandam & alliciendam illā, vt ipſa ſua libertate determinetur aut ferat' in illud, quia ſi in obiecto repræſentatur

tatur aliqua ratio boni, illa eſt de ſe ſufficiẽs ad A
mouendam voluntatem, ergo illa determinatio
neceſſaria non eſt, vt voluntas moueatur.

Reſponſio ad contraria fundamenta.

X. EX quo nõ ſolũ probata eſt noſtra ſententia,
ſed etiam rñſum eſt ad fundamentum oppo
ſitæ ſententiæ Ex eo.n. ꝙ voluntas non põt fer-
ri in incognitum, ſolũ habetur, neceſſarium eſſe
iudicium intellectus vt voluntas poſſit eligere,
non verò ſequitur oportere, vt illud iudicium
determinet voluntatẽ ad vnum. Quod elegan-
ter dixit Ber. li. de Gra. & lib. arb. his verbis, [Eſt
rõ data volũtati vt inſtruat illã, non vt deſtruat;
deſtrueret aũt ſi neceſſitatem vllam imponeret,
quominus pro arbitrio ſuo ſeſe volueret.] Vn-
de cum in argumento ſumitur, neceſſarium eſſe
vt intellectus prius iudicet quid eligẽdũ ſit, am-
bigua eſſe põt propoſitio, nam ſi ſit ſenſus prius
iudicare quid bonitatis, vtilitatis, aut conueniẽ-
tiæ habeat medium eligendũ, & ipſa electio, ve-
ra eſt propoſitio: ſi verò ſit ſenſus prius eſſe iudi-
candũ abſolutè & omnino hoc eſſe eligendum, B
falſa eſt ꝓpoſitio. Nã reddit hũc ſenſum, ꝙ pen-
ſatis & conſideratis oĩbus iã hic & nũc eſt ſub
aliqua rõne neceſſariũ hoc eligere, & ideo eſſe
omnino eligendũ: nulla eſt autem rõ ob quam
tale iudiciũ ſit neceſſariũ ante oẽm electionem:
imò repugnat hoc libertati electionis, vt oſten-
ſum eſt. Sufficit ergo illud iudiciũ quo medium
hoc iudicatur vtile, & penſatis oĩbus aptum vt
eligi poſſit: & idem eſt de quolibet obiecto bo-
no, ꝙ. ſ. iudicetur ſufficiẽter bonũ vt amari poſ-
ſit. Nam ſicut, vt viſus ferri poſſit in obiectum,
non eſt neceſſe quod applicetur vt viſum, vel vt
videndum, ſed vt viſibile, ita vt voluntas mouea-
tur ab obiecto ſatis eſt quod proponatur vt dili-
gibile, quanuis nõ iudicetur omnino eligendũ.

XI. Quod declaratur primo in diuina voluntate,
& intellectu: nam vt Deus in æternitate ſua ali-
qd extra ſe determinatè ac liberè velit, nõ opor-
tet vt ante oẽm determinationẽ liberã præcedat
noſtro modo intelligendi in intellectu diuino
hoc iudiciũ, Hoc mihi omnino amandũ eſt, aut C
eligẽdum: eſſet .n. tale iudicium temerariũ ac ſi-
ne fundamento, & in rigore falſum: nam inclu-
dit ꝙ tale obiectum extra Deum ſit ipſi aliquo
mõ neceſſarium: ſolum ergo antecedit iudicium,
qđ tale obiectum ſit conueniẽs aut eligibile: er-
go idem intelligendum eſt in voluntate creata.
Secundò confirmatur ac declaratur, nã vt volũ-
tas eligat vnũ mediũ, non eſt neceſſe ꝙ ita de il-
lo iudicet intellectus, vt de nullo alio iudicium
habeat, quia voluntas ſolũ eget cognitione eius
obiecti in qđ fertur, ignoratio verò vel inconſi-
deratio alterius obiecti eſt illi impertinẽs, per ſe
loquendo, ergo ſi iudicet intellectus hoc mediũ
eſſe vtile, vel eligibile, etiãſi ſimul iudicet aliud
eſſe vtile, põt voluntas vnũ eligere, neque eſt ne-
ceſſe vt intellectus prius de altero determinatè
iudicet eſſe eligẽdũ, imò neq; eẽ eligibilius alio.

XII. *Obiectioni reſpõdetur.* Dices, ſi iudiciũ intellectus eſt indetermina-
tum, quõ voluntatis electio eſſe põt determina-
ta? Reſpondetur, nõ poſſe dici iudicium indeter
minatum qñ per illud iudicatur quale ſit obie-
ctum, & q̃ cõuenientiã vel amabilitatẽ habeat:
ſed dici põt vel multiplex iudicium, qñ de pluri
bus obiectis iudicatur qualia ſint, vel poteſt dici
determinatum iudicium de obiecto indifferen-
ti, id eſt, non habente neceſſariam coniunctio-
nem cum voluntate, licet aliquam bonitatem
vel conuenientiam habeat, & talis determina-
tio iudicij licèt non ſufficiat imponere neceſſi-
tatẽ voluntati, ſufficit tñ vt ipſa pro libertate ſua
poſſit ſe determinare & ſequi illud iudicium.

Sed vrgebis, nã ſi vnum tñ adeſt iudicium, il XIII.
lud omnino ſequetur voluntas, quia non habet
illud aliud ad quod ſe vertat. Si verò adſunt plu
ra, neceſſariò ſequetur illud quod eſt de vtiliori
medio, aut meliori obiecto, atque ita ſemper de-
terminabitur à iudicio. Rñdetur in primis, poſ-
ſe eſſe iudicia de medijs æqualibus: & tunc vo-
lũtas nec poterit determinari à iudicio, nec ne-
ceſſario erit ſuſpenſa; ſed hæc eſt eius libertas,
vt vnum poſſit eligere, & aliud omittere. Quod
ſi hoc non poteſt, nec video quõ poſſit dici libe
ra, ſed re vera id poteſt, quia ad hoc eſt libera, vt
poſſit velle quod bonum eſt, & non velle quod
neceſſarium non eſt. Eſtq; illuſtre exemplar hu-
ius libertatis voluntas diuina, quæ inter hãc ma
teriam, & aliã omnino æqualem & ſimilem, &
inter hos cęlos, & alios omnino ęquales (& ſic
de alijs rebus) hos elegit creare præ alijs; quod
non põt referri in iudicium inęquale, quia ne-
que ex parte ipſorum, nec ex parte Dei eſt aliqua
ratio qua poſſit fundari tale iudiciũ, quod verũ
ſit: eſt ergo illa prælectio ſolũ ex determinatio-
ne libera diuinæ voluntatis. Rurſus ẽt qñ obie-
cta vel media iudicantur inęqualia, cenſeo pro-
babilius (licèt minus certũ) non determinari vo-
luntatem neceſſario ad id qđ eſt melius ex vi iu-
dicij. Probatur, quia hoc ipſo ꝙ neutrũ propo-
nitur vt neceſſarium, põt voluntas vtrunq; non
amare: ergo ẽt poteſt indifferenter amare qđli-
bet illorum, prætermiſſo alio. Et in diuina volũ-
tate multis videtur hoc neceſſariũ, quia potuit
meliora facere q̃ fecit, & tñ noluit. Vnde omnes
Theologi docent Dei incarnationem fuiſſe op-
timum medium ad redimendos homines, idque
neceſſariò iudicaſſe Deum prius ratione quam
illud vellet, & nihilominus ſtante illo iudicio
potuiſſe Deum id non velle, ſed aliud. Iudicium
itaq; de meliori, vel vtiliori medio non determi-
nat voluntatem ad illud volendum. Dixi autem
ex vi iudicij, quia ex vi prioris actus aut inten-
tionis voluntatis fieri poteſt, vt omnino deter-
minetur ad eligendũ vtilius mediũ, ſi illa maior
vtilitas neceſſaria ſit ad conſequendũ finẽ prout
fuerat intentus: nam tunc iam non eſt tantum
vtilius, ſed neceſſarium ad talem intentionem
explendã. At ſi illa maior vtilitas non ſit neceſ-
ſaria ad intentionẽ finis, iudicium de illa non de
terminabit volũtatẽ vt oĩno tale velit medium.

Ex quo tandem conſtat quid dicendum ſit, XIIII.
qñ vnum tñ adeſt iudicium: nã etſi intellectus
de vno tñ obiecto cogitet, & illud iudicet eſſe
conueniens & dignum vt appetatur, & quantũ
poteſt practicè inuitet voluntatem vt illud ap-
petat: adhuc poteſt voluntas pro ſua libertate il-
lud non amare, quia ad non exercendũ actum
præciſè non indiget alio iudicio, ſed ſatis eſt, vt
per illud, ꝙ homo nunc habet, non iudicet hoc
bonum hic & nunc eſſe ſibi neceſſario diligen-
dũ. Vnde põt tunc voluntas vel ſuſpẽdere actũ,
vel diuertere intellectũ, ne de illo obiecto cogi-
tet, vel applicare illũ vt de tali obiecto diligen-

citus inquirat quanta ſit eius bonitas, & an ha-
beat coniunctam aliquam malitiam, vel diſcon-
uenientiam, ob quã poſſit non ſolum non ama-
re illud, ſed etiam odiſſe. Nunquam ergo iudi-
cium vt ſic determinat omnino uoluntatem, niſi
alioqui obiectum ob excellentiam bonitatis eam
vim habeat, quod inferius attingemus. In hunc
ergo modũ optimè ſoluitur tota difficultas pro-
poſita, noſtraque libertas egregiè defenditur; &
dilucidè intelligitur quomodo in voluntate for
maliter ſit, & quo modo ad illam, & ad vſum eius
operetur intellectus.

SECTIO VII.

Quæ ſit radix, & origo defectus cauſæ liberæ.

I. SEd adhuc ſuperſunt ſoluendæ tres
difficultates tactæ in quarta ratio-
ne propoſita in ſectione ſecunda,
& confirmationibus eius. Prima
eſt ſi volũtas pro libito poſſit velle
aliquid contra iudicium rationis, qũo verum ſit
dogma illud Philoſophorum, & Theologorum
plurium, non poſſe eſſe defectum in voluntate
niſi præcedat in iudicio, vt quod erroneum ſit,
Ariſtot. vel ſaltem imprudens, & inconſideratum. Quod
principium tradidit Ariſtotel. lib. 3. Ethic. cap. 1.
3. & 5. & lib. 6. c. 12. & 13. & lib. 7. c. 3. & lib. 3. de
ani. tex. 58. ex quibus locis ſumptũ eſt illud axio-
Prouerb. 14. ma: [Omnis peccans eſt ignorans.] Quod etiã
Sapiens docuiſſe videtur Prouerb. 14. dicens,
[Errant qui operantur malũ.] Et confirmari po
teſt, nam aliàs contingere poſſet hoĩem ſemper
prudenter iudicare per intellectum, & tamẽ eſſe
vitioſum in voluntate: quod eſt contra omnem
II. moralem Philoſophiam & experientiam.
Prima opi. In hac difficultate Scotus, & alij autores non
reputant inconueniens concedere, poſſe eſſe mo
ralem defectum in voluntate, nullo præexiſten-
te defectu in intellectu, quia ad deficiendum mo
raliter ſufficit libertas voluntatis creatæ quid-
Scotus. quid intellectus operetur, vt patet ex Scoto in
Gabr. locis ſupra citatis, cui cõſentiunt Gabriel & No
Almain. minales communiter in 3. d. 36. & Almain trac.
3. Moral. c. de Pruden.
III. Et hanc ferè ſententiam ſequitur Adr. quod-
Adrian. lib. quarto. eam verò limitat, vel exponit, dicens,
eum qui malè operatur, ſemper habere iudiciũ
practicum, quo ſimpliciter iudicat conſentaneè
ad ſuum affectum, hoc ſibi eſſe faciendum, ſeu
hoc oportere à ſe fieri, ſuppoſito tali affectu, li-
cèt aliàs nihil ignoret, neque erret circa iudi-
cium de omni honeſtate & malitia obiecti ſeu
operis.
IIII. Veruntamen hæc limitatio nec videtur con-
ſequenter addita, nec plene ſatisfacere, quia non
eſt neceſſe vt omnis prauus affectus voluntatis
procedat ex illo iudicio practico, quo aliquid
ſimpliciter iudicatur faciendum conſequenter
ad priorem affectum; Aut enim ille affectus ſeu
appetitus, qui præcedit tale iudicium practicũ,
eſt elicitus à voluntate, aut ſignificat tantũ pro-
penſionem naturalem, aut etiam habitualem vo
luntatis. Neutro autem modo neceſſarium eſt
quòd præcedat talis affectus, vel iudicium pra-
A cticum illi conforme. Sumo enim primam vo-
luntatem prauam, quæ eſt in homine vel Ange-
lo prius bene affecto, & diſpoſito ẽt in naturali,
vel habituali inclinatione, in eo non præcedit iu
dicium practicum ex aliqua priori affectione vel
mala, vel ad malum inclinante.
Reſponderi poteſt, ẽt tunc præcedere aliquam V.
inclinationem naturalẽ, vel elicitã, quæ licèt in
ſe mala non ſit, tamẽ quia homo ex illa ita ſe du
ci ſinit vt non prudenter ſed inconſideratè iudi-
cet aliquid ſibi eſſe faciendum vel amandũ, põt
eſſe occaſio peccandi. Vt v.g. in exemplo quo
Adrianus vtitur, ſi quis habet affectũ liberandi
hominem à morte, & deinde intelligat nõ poſſe
illum liberare niſi mentiendo, etiamſi ille prior
affectus actualis, & elicitus, non ſit malus; poteſt
homo iudicare abſolutè, conſentaneè ad illum
affectum ſibi eſſe mentiendũ. Similiter ex natu-
rali amore ſui non malo, vel ẽt non elicito, iudi-
cat aliquis hoc bonum delectabile ſibi eſſe proſe
quendũ. Atq; in hũc modũ ante oẽm actum ma
lum moraliter, & ante primũ affectum prauum
præcedit ſemper illud iudiciũ practicũ, quo ali-
B quod obiectum minus bonũ, ſimpliciter propo-
nitur vt amãdũ, eligendũ, aut præferendũ ẽt alte
ri maiori bono: quod iudicium dicitur practicè
falſum, quia non eſt conforme appetitui recto.
Sed adhuc ſupereſt difficultas, quia nunquã VI.
ſatis probatur, eſſe neceſſarium hoc iudicium ita
abſolutũ, vt voluntas moueatur; q̃d ſupra dicebã
non eſſe neceſſariũ iudiciũ de obiecto amãdo, ſed
de amabili, nec de eligendo ſed de eligibili, nec
ſemper eſſe neceſſariũ iudicium cõparatiuũ (vt
ſic dicam) ſ. hoc eſſe eligibile præ alijs, ſed ſuffice
re abſolutum, ſ. hoc eſſe eligibile aut vtile. Vel ſi
ſit comparatiuum, põt eſſe cum æqualitate, vel
cum exceſſu non ſimpliciter, ſed in tali rõne bo-
ni, puta delectabilis, &c. vt v.g. ſi ex intentione
ſanitatis conſequendæ quis conſulat de duobus
medijs, & iudicet vtrunque eſſe aptum, & vtile:
hoc vero eſſe honeſtius, illud autem delectabi-
lius, ſimulq; actu iudicet ſcd̃m rõnem aut legem
virtutis illud eſſe præferendũ: iuxta inclinationẽ
aũt corporis aut ſenſus hoc eſſe anteponendum:
nullũ aliud iudicium practicum requiri vr̃ vt vo
C luntas ſuo arbitrio eligat aliquod illorum: nulla
enim neceſſitas alterius iudicij explicari poteſt;
nam per illa quę diximus iã eſt ſufficienter pro-
poſitum obiectum, & iudicium ſolũ requiritur,
vt proponat obiectũ, vt ſup. dictum eſt ex ſenten
tia D. Tho. q̃ etiam habet 1. 2. q. 82. ar. 4. & opti- D.Thom.
mè q. 22. de veritate art. 11. ad 5. & art. 12.
Et poteſt hoc amplius declarari, nam hoc iu- VII.
dicium abſolutũ, hoc eſt faciendum (vt aduertit
Adrian. ſup. & eſt valde notandum ad intelligen
da omnia quæ diximus) tres poteſt habere ſen-
ſus. Primus eſt vt ſolum dicat futuritionẽ actus,
vt cum dicimus Petrum eſſe eligendum ad Epi-
ſcopatum; & hic ſenſus eſt impertinẽs ad actio-
nes morales, vt per ſe conſtat. Secundus eſt, vt
ſignificet debitũ legis, & honeſtatis. Et hic ſen-
ſus ẽt eſt impertinens in præſenti, quia clarũ eſt
non eſſe neceſſe vt omnis qui libere operatur, ſic
iudicet, aliàs oporteret ad operãdum malum ha-
bere iudiciũ hæreticũ, quale eſſet iudicare de ta-
li actu, eſſe faciendum in illo ſenſu. Tertius eſt vt
ſignificet neceſſariã cõſecutionem vnius ex alio,
ſeu neceſſariam cõnexionem ſubſequẽtis operis
cum

Digitized by Google

cum priori propoſito, vel intentione. Quo modo, qui decreuit vindictam ſumere de inimico, oblata occaſione ſtatim iudicat eſſe occidendũ. Et hic ſenſus magis ad rem ſpectat, tamen etiã videtur euidens, tale iudicium non ſemper eſſe neceſſarium ad operandum, vel bonum, vel malum: quia non ſemper intercedit illa neceſſaria connexio inter opus quod faciendum iudicatur, & aliquem antecedentem affectum, vt argumenta facta ſatis probant.

VIII. Addere vlterius poſſumus quartũ ſenſum, nimirũ vt ſignificet abſolutã (vt ita dicam) hominis reſolutionẽ de tali opere exequendo, aut obiecto volendo. Et hic actus: ſi attentè res cõſideretur, non põt antecedere decretum liberum voluntatis, ſed ſubſequi, tum quia illud iudicium in eo ſenſu ex vi conſultationis non põt inferri ex aliquibus præmiſſis, quæ ſolum oſtendunt ex parte obiecti bonitatem, aut vtilitatẽ, non hominis reſolutionem. Tum ẽt quia illa reſolutio eſt libera, & in re non eſt aliud, q̃ electio vel executio libera: nullum enim aliud obiectum illius iudicij in eo ſenſu intelligi põt: non poſſet autẽ homo verè iudicare de tali reſolutione libera, niſi iam illam haberet. Tum denique quia cũ illud iudicium abſolutè liberũ ſit, oportet vt ex aliqua voluntate libera oriatur: non eſt aũt alia voluntas libera vnde oriri poſſit, niſi illa qua homo decernit facere id quod ſic iudicat ſibi eſſe faciendum: ergo in nullo ſenſu verum eſt, iudiciũ illud practicè falſum neceſſario antecedere quamcunque prauam deliberationem voluntatis.

Quæſtionis reſolutio.

IX. Quocirca in propoſita difficultate dicendum cenſeo, poſſe nos loqui de iudicio, diſpoſitione, aut defectu intellectus, qui antecedit deliberationem liberam voluntatis, vel qui ſubſequitur ſaltem ordine naturæ. Item ſermonem eſſe poſſe aut de neceſſitate phyſica, & abſoluta, vt voluntas operari poſſit, vel de neceſſitate morali ſecundum ea quæ moraliter loquendo ſemper accidunt.

X. Primo ergo non exiſtimo abſolutè neceſſariũ ad operandum malum per voluntatem, vt præcedat defectus erroris in iudicio intellectus, vel ſpeculatiuo, vel practico. Quod mihi ſatis probant argumenta facta; & hoc fatemur ſequi ex illo principio, quod nullũ iudicium intellectus per ſe ſufficit ad determinandam voluntatem. Neq; oppoſitum fundari põt in verbis Ariſtotelis cũ ipſe non de errore, ſed de ignorantia loquatur. Neque in verbis Sapientis, tum quia non loquitur de errore antecedente voluntatem, ſed poteſt intelligi de ſubſequente, vt iam dicam: tum etiã quia Adrianus illa verba exponit, & non malè, de errore motum, non intelligentiæ, ſicut errare dicitur qui diſcedit à recta via, etiamſi in intellectu non habeat iudicium falſum.

XI. Secundò aſſero, moraliter loquendo, nunquam uoluntatem labi quin præcedat in intellectu aliquis defectus, ſaltem inconſideratio aliqua plurium rationum uel motiuorum, quę poſſunt uoluntatem continere ab eo affectu in quo peccat. Hoc ſatis probat experientia, & de hac inconſideratione intelligi poteſt Philoſophus: nam hæc inconſideratio dicitur quædam ignorantia practica. Imò de illa interpretatur D. Th. verba Sapientis, 1.2.q.78.art.1. ad primũ. Quia iudiciũ de agendis vel appetendis abſolutè prolatum cum tali inconſideratione quidam error practicus eſt: nam eſt actus imprudens, & de ſe difformis appetitui recto. Non intelligo autem eſſe neceſſarium etiam moraliter, & ſecundũ id quod regulariter accidit, vt iudicium hoc ſit vel formaliter comparatiuum, ſ. hoc eſſe eligendum præ alio; uel ut formaliter ſit de obiecto vt omnino diligendo uel faciendo in aliquo ſenſu ex ſupra poſitis: contra hoc enim ſufficienter procedunt argumenta ſuperius facta: ſed intelligo moraliter ac regulariter interuenire iudiciũ quo abſolutè iudicatur obiectum, uel hoc opus hic & nunc eſſe conueniens ob delectationem uel honorem, uel aliam ſimilem rationem, & dignũ vel ſufficiens vt hic & nunc expetatur. Hoc n. iudicium ſufficit vt voluntas moueri poſſit, vt latè probatum eſt, & infra dicam in diſputat. de cauſa finali. Frequenter autem habetur tale iudicium illo modo abſoluto & ſimplici; nam regulariter non habentur ſimul plura iudicia, nec comparantur varia obiecta inter ſe: nec plures rationes boni & mali eiuſdem obiecti: imò licèt hæc collatio aliquando antecedat, in eo momento quo homo liberè vult obiectum prauum, regulariter auertit oculos mentis ab alijs rationibus, & ad illam attendit, quæ moueat voluntatem ad talem actum, & ita concipit prædictum iudicium. Et hoc ſatis eſt vt illud cenſeatur practicè erroneum; nam virtute includit comparationem, & prælationem illius obiecti ad alia, & conſequenter includit difformitatem ad appetitum rectum.

Aliquis defectus intellectus moraliter præcedit defectũ uoluntatis.

XII. Addo verò tertiò probabile eſſe ex conſenſu libero voluntatis circa res agendas, ex neceſſitate ſequi in intellectu iudicium illud practicum de eiſdem rebus, quo ſimpliciter iudicatur hoc eſſe agendum, in tertio vel quarto ſenſu ſupra declarato. Quòd ſi hoc verum eſt, ratione talis iudicij meritò dici poſſunt errare ſemper, etiam ſecũdum intellectum, qui operantur malum, non errore ſpeculatiuo, ſed practico, neque errore qui liberum conſenſum antecedat, ſed qui ex illo ſequatur. Dices, Si tale iudicium nullo modo antecedit conſenſum liberum: ergo non ponitur vt repræſentet voluntati obiectum, neque vt inducat illam ad conſenſum: ad quid ergo eſt neceſſarius talis actus? Reſpondetur, videri neceſſarium primò ex naturali ſympathia & conſenſione harum potentiarum, quæ neceſſaria fuit vt homo poſſit melius exequi quod faciendum decernit. Deinde, quia prius tempore vel natura quàm homo conſentiat, non ſcit ſe conſenſurum: & ideo neceſſarium eſt vt ſtatim ac conſentit, ſciat, & (vt ita dicam) ſibimet notificet ſeu promulget ſuum conſenſum: hoc autem fit per illud iudicium.

Iudiciũ practicum actũ liberum voluntatis ſequitur.

XIII. Et hinc fit vlterius, vt ſi ille liber conſenſus ſit de aliqua re agenda, & ideo per aliquam actionẽ ſit executioni mãdandus, ſtatim intellectus oĩno practicè iudicet id eſſe agendum; & hoc eſt imperium qđ D. Tho. ponit in intellectu poſt efficacem electionem uoluntatis. Si autem conſenſus uoluntatis ſit per ſimplicem amorem uel delectationem ſine ordine ad aliam actionem exequendã, tunc in intellectu non ſequitur iudiciũ

de aliqua re agenda, quod ſit quaſi impulſiuum ad opus: ſequitur tamen iudicium de tali conſenſu vt iam exhibito, & dici pôt quaſi quædam ſcientia approbationis, qua homo ex vi prauiconſenſus liberi, quaſi approbando illum conſenſum, practicè iudicet id ſibi eſſe diligendũ. Illud tñ non poteſt dici imperium reſpectu talis conſenſus voluntatis, quia imperium vt ſic reſpicit actum ſubſequentẽ: non enim imperatur quod iam factum eſt, ſed quod faciẽdum eſt, vt rectè notat D.Thom.1.2.q6.17.arti 3. Atque hæc videntur ſatis de illa prima difficultate pro huius loci opportunitate.

Vide D. Th. 2. cõt. Gẽt. c 48. & ibi Ferr. circa finẽ tertiũ.

SECTIO VIII.

Ad quos actus ſit indifferentia in cauſa libera.

I. Secunda difficultas ſuperius tacta erat quomodo voluntas dicatur potentia formaliter libera, cum in præcipuis actibus ſuis inueniatur non libera. In qua difficultate, duæ quæſtiones inſinuantur. Vna eſt an voluntas poſſit quoſdam actus liberè, alios verò ex neceſſitate elicere. Alia eſt, ſi vtrũque poteſt, quoſnam actus liberè, quoſue neceſſario exerceat.

Prior punctus de duplici modo operandi voluntatis.

II. Circa priorem partem referri pôt hic opinio Scoti in 1.diſt.2.quæſt.7.& diſt.10.q.1.& in quod lib. qõ.16.quibus locis aſſerit vnius potentiæ tantum eſſe poſſe vnum operãdi modum, & ideo, cum voluntas natura ſua libera ſit in operando, non poſſe alium operandi modum in ſuis actibus habere: atque ita concludit voluntatẽ liberè exercere omnes actus ſuos: adeo vt aſſerat, Deum etiam ſe ipſum liberè diligere, & Patrem ac Filium (eadem ratione) liberè producere Spiritum Sanctum. Sed in hoc non poteſt eſſe controuerſia inter Catholicos, ſi non ſit æquiuocatio in voce libertatis. Scotus ergo in citato loco non ſumit liberum prout opponitur neceſſario, ſed prout opponitur coacto, ſeu non voluntario. Expreſsè enim ibi fatetur (neque id potuiſſet ſine hæreſi negare) proceſſionem Spiritus Sancti eſſe omnino neceſſariam, ita vt implicet contradictionem illam nõ eſſe, aut Deum non ſe amare, contendit tamen neceſſitatem non repugnare libertati, ſed potius firmare ac perficere illam: & è conuerſo modum operandi naturaliter repugnare voluntati, quia liberum & naturale ſunt modi operandi nõ tantum diuerſi, ſed etiam oppoſiti.

III. Veruntamen totus diſcurſus Scoti fundatus eſt in nominum æquiuocatione: nam liberum clare ſumit pro voluntario perfecto, quod ſequitur ad intellectualem cognitionem, & abſque controuerſia interdum admittit neceſſitatem: & nos gratis concedimus Scoto hanc acceptionem vocis [liberum] non eſſe prorſus inuſitatam: nam illa etiam Diuus Thomas interdum vtitur, vt patet ex quæſt. 10.de potent.art.2.ad quintum, dum dicit, Deum liberè ſe amare. Nos vero, vt in ſect.2 annotauimus, non ſumi- A mus liberum hoc modo, ſed vt aliquid addit ſupra voluntarium, ab illo enim diſtinguitur à Philoſopho 3. Ethicor.cap.4.& 5. non diſtinguitur autem reſpectu voluntatis humanæ, niſi quia liberum excludit neceſſitatẽ in operando, vt cęteri Theologi docuerunt in 2.diſt. 24.& 25. & Alenſ.2.par.q.72.memb.3.artic.5. & D.Thom. quæſt. 6. de malo, & ſatis conſtat ex ijs, quibus ſupra probauimus nos eſſe liberos à neceſſitate agendi. Aleuſs. D Tho.

IIII. Libere quę- dã alia neceſſario amare põteſt voluntas.

Hoc ergo vero ſenſu ſuppoſito, dicendum in propoſito eſt, non repugnare eandem voluntatem quaſdam res libere amare, alias vero non libere, ſed neceſſariò. Patet inductione, quia voluntas diuina neceſſario diligit ipſum Deum, alia vero non neceſſario, ſed libere, & idem inuenitur ſeruata proportione in voluntate creata. Ratio vero à priori eſt, quæ ſimul diſſoluit fundamentum Scoti ſi cõtra hoc applicetur, nã illa duo non includunt oppoſitionem, quia non ſunt reſpectu eiuſdem. Quòd enim idem actus ſimul & ſecundum idem ſit liber, & neceſſarius, plane inuoluit contradictionem, tamen B quod actus diuerſi, & circa diuerſa obiecta, vel per diuerſa media, vnus procedat liberè, & alter neceſſario ab eadem potentia, nulla eſt repugnanna. Neque neceſſe eſt vt alter modus operandi ſit adæquatus tali potentiæ, nam poteſt eſſe potentia ſuperior & vniuerſalior: item poteſt circa vnum actum habere duplicem poteſtatem, agendi ſcilicet, & non agendi, circa alium uero alteram tantum, ſcilicet agendi. Denique in obiectis ipſis poteſt hæc differentia fundari, & inde ſumitur ratio à priori, vt ſtatim in alia parte propoſita huius ſectionis declarabitur.

Ex quibus intelligitur quid dicendum ſit de hac eadem re ſub illis terminis [libere, & naturaliter:] nam etiam in hac poſteriori voce eſt æquiuocatio apud Scotum ſupra; Interdum enim dicitur naturaliter operari quod non ſolum ex naturæ impetu, ſed etiam abſq; præuia cognitione, & conſequenter abſq; appetitu elicito operatur; atque hoc naturale excludit non ſolum liberum, ſed ẽt voluntarium: quo dicimus terram naturaliter moueri, ignẽ calefacere &c. V.
C Et in hoc ſenſu verum eſt, quod Scot. ait, non poſſe voluntatem libere & naturaliter operari, etiam in diuerſis actibus: quia neceſſe eſt vt præuia cognitione, & voluntarie operetur. Alio tamen modo non minus vſitato dicitur operatio naturalis, quæ eſt ex inclinatione naturæ vt omnino determinatę ad vnum, etiamſi ſimul ſit ex cognitione præuia, & ex appetitu vitali, ac denique voluntarie: quo modo dicuntur bruta naturaliter ſe mouere, aut aliquid appetere, & hoc modo dicit optimè D.Tho.1.par.q.41.artt.2. & q.82.art.1. & 2. non repugnare eandem potentiam voluntatis, quæ plures actus libere exercet, aliquos naturaliter elicere; quia ipſa voluntas ſuam propriam habet naturam, à qua poteſt determinari ad aliquem actum, quamuis non determinetur ad omnes propter differentiam obiectorum, vt mox videbimus. D Thom.

VI. Cur voluntas non nat ſi voluntarie moueri poſſit.

Sed quæret aliquis cum voluntas & uoluntarie, & libere operetur, cur repugnet ei habere alium modum operandi quàm voluntariũ: non repugnet autem habere alium modum operãdi quàm

quàm liberum. Reſpondetur, id contingere quia prior modus eſt adæquatus voluntati, non aūt poſterior, nam voluntas adæquatè eſt voluntas: non eſt autem adæquatè liberum arbitrium, nā hoc eſt quaſi inferius, ſeu magis limitatum, nam liberum arbitrium neceſſariò includit voluntatem ſeu principium voluntarij actus, vt ſuprà declaratum eſt, & addit libertatem, id eſt indifferentiam ſeu poteſtatem non operandi. Deinde ex obiectis poteſt magis explicari hæc ratio: nam adæquatum obiectum voluntatis eſt bonum, quod neceſſario ſupponi debet cognitum, quia voluntas eſſentialiter eſt appetitus elicitiuus: & ideò neceſſario operatur præuia cognitione, & per modū appetitionis: & hoc eſt operari volūtariè. Sub hoc autē obiecto adæquato poſſunt eſſe varia obiecta multum in bonitate differentia; & ideo etiam diuerſimode amabilia quoad libertatem, vel neceſſitatem. Deniq; actum elicitum ab appetitu, eſſe voluntarium, conſiſtit in poſitiuo modo talis actus, ita intrinſeco vt ab actu non diſtinguatur, & ideo eſt ab eo inſeparabile, liberum autem in actu ſolum ſuperaddit denominationem à potentia, quatenus potens eſt ad non eliciendum ſeu ſuſpendendum illum, quę denominatio poteſt non conuenire actui, ſi voluntas nō habeat talem poteſtatem in actum.

Poſterior punctus, ad quæ obiecta neceſſitetur voluntas.

VII. Circa poſteriorem partem varię quæſtiones tractari poſſent de actibus neceſſarijs voluntatis, vel in præſenti vita, vel etiam in futura. Sed illæ quæſtiones propria habent loca, vel in ſcientia de anima, vel in Theologia: hic vero ſolum attinguntur, quatenus neceſſariæ ſunt ad explicandum in generali varios modos efficientium cauſarum, & neceſſitatem vel contingentiam effectuum vniuerſi, & ad ſoluendas difficultates circa hoc occurrentes: huc enim tota hæc diſputatio tendit. Pręcipue vero eſt tractanda quædam ſententia multorum dicentium voluntatem ſolum eſſe liberam in electione mediorum, non verò in amore vel intentione finis. Quæ ſententia poteſt habere fundamentum in Ariſtotele 3. Ethicorum, capitul. 2. & 3. vbi dicit conſultationem non eſſe de fine, ſed tantum de medijs. Ex quo poteſt confici argumentum: nam omne liberum poteſt in conſultationem cadere: ſed non poteſt cadere in conſultationem niſi electio. ergo non eſt libera niſi electio. Maior patet, nam in omni libero eſt aliqua indifferentia, & ratio tendendi aut non tendendi: ergo poteſt cadere in conſultationem an tale obiectum, vel talis actus expediat, necne. Et confirmatur primo, nam ita comparatur voluntas ad liberum arbitrium, ſicut intellectus ad rationē: ſed intellectus vt eſt ratio non verſatur circa principia, ſed circa ea quæ colligit ex principijs: ergo voluntas vt liberum arbitrium non verſatur circa finem, ſed circa ea quæ eligit propter finem; nam vt Ariſtoteles dixit lib. 6. Ethicorum capit. 2. [Sicut principia ſe habent ad ſpeculabilia, ita fines ad operabilia.] Confirmatur ſecundo, quia neceſſe eſt omne variabile & mobile fundari in aliquo inuariabili & immobili: ſed electio libera eſt de ſe variabilis: ergo debet fundari in aliquo inuariabili: fundatur autem in intentione finis: ergo hæc debet eſſe inuariabilis, & non libera.

VIII. Sed hæc ſententia moderatione indiget & declaratione. Supponamus ergo in primis vulgarem diſtinctionem duplicis neceſſitatis & libertatis, ſcilicet quoad exercitium actus, vel quoad ſpecificationem: quorum terminorum expoſitio ſatis ex ſuperioribus conſtat. Rurſus ſupponatur diſtinctio duplicis finis, ſcilicet proximi ſeu particularis, & vltimi ſeu vniuerſalis: de qua partitione ex profeſſo dicendum eſt infrà in diſputatione de cauſa finali; nunc breuiter, particularis finis dicitur quod libet priuatum bonum, quod propter ſe amatur, vt ſanitas, vel ſcientia. Vltimus verò dicitur ipſa felicitas hominis, ſiue hæc conſtituatur in aliqua re determinata, ſiue in communi ſumatur: vel ſub formali ratione beatitudinis abſolutè, vel ſub vniuerſaliori ratione boni in communi. Pręterea, omittamus nunc ſtatum vitæ futuræ, & præſertim ſupernaturalis felicitatis iam obtentæ, de quo non pertinet ad Metaphyſicum conſiderare, Theologi verò fusè diſputant an in eo ſtatu voluntas ex neceſſitate determinetur etiam quoad exercitium ad dilectionem Dei, nam Scotus in 1. diſtinct. 1. quæſt. 4. etiam in eo ſtatu negat habere locum hanc neceſſitatem in aliquo actu voluntatis: contrariam vero ſententiam docet D. Thomas 1. par. quæſt. 82. art. 2. Capreol. in 1. diſtin. 1. quæſt. 3. Caiet. dict. artic. 2. Ferrar. 3. contra Gentes, cap. 62. & alij communiter: quam ſententiam nos vt veriorem ſupponimus. hic tamen ſolum agimus de voluntate ſecundum naturam ſuam operante, & præſertim pro ſtatu huius vitæ.

Scotus.

D. Tho. Capreol. Caietan. Ferrar.

IX. Atque in hoc ſenſu dicimus primo, voluntatem nullum habere actum ſimpliciter neceſſarium quoad exercitum ſiue circa finem, ſiue circa media. Ita D. Thomas dicto loco 1. par. & 1. 2. quæſt. 10. art. 2. & Thomiſtæ communiter. Probatur autem à D. Thoma, quia voluntas in hac vita poteſt auertere ſemper cogitationem cuiuſcunque boni ſibi propoſiti. Quæ ratio non videtur vniuerſalis ſeu in vniuerſum vera; atque ita neque ſatis probare aſſertionem, nam prima cogitatio hominis eſt merè naturalis, quam homo auertere non poteſt; ergo non ſemper eſt in voluntate hominis cogitationem auertere. Quam difficultatem attigit Caietanus in eo articulo, & concedit primam cogitationē non eſſe in poteſtate voluntatis; & ſimiliter concedit primum amorem ſeu primum voluntatis actum eſſe neceſſarium quoad exercitum, ſicut docuit 1. 2. quæſt. 9. art. 4. Neque putat hoc eſſe contra D. Thomam in priori loco, quia D. Thomas (ait) non ſimpliciter negat habere voluntatem aliquem actum neceſſarium quoad exercitium, ſed negat pati voluntatem illam neceſſitatem ab obiecto, quod verum eſt, quia prouenit ſolum à naturali conditione & propenſione ipſius voluntatis. Et ſimiliter ait, voluntatem, quantum eſt ex ui obiecti, poſſe auertere omnem cogitationem, & hoc ſolum aſſerere D. Thomam: cui non repugnat, quod interdum ex tali diſpoſitione aut alia cauſa non poſſit auertere talem cogitationem.

X. Ego verò in primis exiſtimo interpretationẽ illam eſſe contrariam D. Thom. & veritati. Primum patet, nam D. Tho. 1. par. q. 82. art. 2. abſolutà negat neceſſitatem quoad exercitium in noſtra voluntate extra viſionem beatam, & non loquitur tantum ex parte obiecti, ſed abſolutè de ipſa voluntate. Secundum patet, quia ſicut volũtas nullum actum habet niſi concurrente obiecto in ſuo genere, ita nullã neceſſitatem patitur in ſuo actu (loquor de intrinſeca, & cõnaturali neceſſitate) quæ non cauſetur ab obiecto in ſuo genere, ſ. in ratione cauſæ finalis alliciẽns, & mouentis metaphoricè. Vnde ẽt in ſtatu beatitudinis Deus clarè viſus ita mouet voluntatem, vt in ratione obiecti, & vltimi finis illam ex neceſſitate determinet ad vnum, nam ẽt illa neceſſitas eſt intrinſeca, & connaturalis voluntati vt charitate informatæ. Quod non repugnat D. Thomæ in alio loco. 1. 2. q. 10. artic. 2. quia ibi loquitur de voluntate viatoris tendentis in beatitudinem: quin potius hæc doctrina ſumitur ex eodẽ D. Thom. 1. par. q. 82. art. 2. arg. 2. cum ſolutione: erat enim argumentum, obiectum comparari ad voluntatem vt mouens ad mobile: motum autẽ neceſſario conſequi in mobili ex mouente. Reſpondet autem [quòd mouens tunc ex neceſſitate cauſat motum in mobili, quando poteſtas mouentis excedit mobile: ita quod tota eius poſſibilitas mouenti ſubdatur: cum autem poſſibilitas voluntatis ſit reſpectu boni vniuerſalis: & perfecti, non ſubijcitur eius poſſibilitas tota alicui particulari bono: & ideo non ex neceſſitate mouetur ab illo.] Ergo clarè ſentit D. Thom. totam poſſibilitatem voluntatis ſubijci bono vniuerſali & perfecto: & ideo ex neceſſitate moueri ab illo. Vnde quoties rationem reddit D. Tho. alicuius actus voluntatis neceſſarij ab intrinſeco, ſemper illam aſſignat ex parte obiecti, vt in citatis locis videre licet.

XI.

Primus actus volũtatis in vtente rõne non eſt quoad exercitium neceſſarius.

Et hinc vlterius exiſtimo falſum eſſe qđ Caietanus ait, nempe primum actum voluntatis in homine iam vtente ratione eſſe neceſſariũ quoad exercitium: quamuis alij Thomiſtæ idem circa hoc ſentiant, vt Ferrarienſis lib. 1. contra Gentes, cap. 23. & Clar. lib. 3. cap. 89. & Capreol. in 2. diſt. 24. quæſtio. 1. ad 8. & diſt. 25. quæſtio. 1. ad ſeptimam, qui etiam addit illum actum non eſſe actiuè à voluntate, ſed paſſiuè tantum, quod improbabile eſt, ut ſup. attigimus diſputando de cauſa efficiente. Et ſimiliter falſum eſt quod ſit ſimpliciter neceſſarius, vt rectè docuerũt Scot. in quodlib. quæſt. 10. 21. & Henric. quodlib. 12. quæſt. 26. & idem ſentit Conrad. 1. 2. quæſtio. 9. articu. 4. & alij expoſitores ibi. Et probatur, quia volũtas nũquam mouetur neceſſario quoad exercitiũ, niſi obiectum ipſum in ſuo genere ſufficienter conferat ad illam neceſſitatem, & omnino ſibi ſubijciat voluntatem: ſed obiectum quod per primam cogitationem proponitur non eſt huiuſmodi, quia ſæpe eſt quoddam particulare bonum ac deficiens. ergo. Item alias prima uolitio Angeli fuiſſet neceſſaria quoad exercitium, & conſequenter nullum in ea fuiſſet meritũ, quod eſt alienum à cõmuni doctrina Theologorum, præſertim in Schola Diui Thomæ. Item ſi fundamentum Caietani, aut Ferrarienſis ſolidum eſſet, non ſolum primus actus voluntatis totius vitæ eſſet neceſſarius quoad exercitium, ſed etiã

A primus in ſingulis diebus, vel quoties homo incipit per intellectum aduertere, & per voluntatem conſentire. Conſequens autem eſt planè falſum, & contra experientiam. Sequela verò patet, quia etiam prima cogitatio in ſingulis diebus eſt naturalis, & primus actus voluntatis eſt è ſola illa, ſua efficacia tendente in obiectum. Neutra verò ratio eſt vllius momenti, quia licèt cogitatio ſit naturalis, poteſt applicare obiectum non neceſſitans: & licèt voluntas ſola efficiat illum actum, poteſt liberè efficere, quia per ſuammet entitatem habet eminentem quandam vim ad faciendum illum actum, & naturalem inclinationem in illum, & ſimul etiam habet poteſtatem, qua poſſit cohibere, & ſuſpendere illum.

XII.

Primus voluntatis actus hominis primo vtentis ratione nõ neceſſarius quoad ſpecificationem.

Ex quo præterea addo illum primum actum non ſolum non eſſe neceſſarium quoad exercitium, verum etiam nec quoad ſpecificationem. Probatur proportionali ratione, quia fieri põt vt obiectum applicatum per primam cogitationem non ſit ſufficiens ad inferendam neceſſitatem etiam quoad ſpecificationem: nam poteſt accidere, vt non ſit beatitudo, nec bonum in cõmuni, ſed aliquod bonum particulare ſenſibus propinquius: vt ſanitas, aut voluptas aliqua.
B Vnde infra tractando de cauſa finali oſtendemus, non eſſe neceſſarium vt primus actus voluntatis humanæ ſit circa finem vltimũ ſimpliciter. Et confirmatur, nam hic primus actus in humana voluntate poteſt eſſe & bonus, & malus moraliter, nam primum obiectum propoſitum, poteſt eſſe prauum: quod poteſt voluntas vel refutare, vel amplecti, atque ita bene, vel malè operari. An vero idem quoad hoc ſit in angelica voluntate, alterius eſt conſiderationis.

XIII. Ad obiectionem ergo factam contra rationem Diui Thom. reſpondetur ꝙ licèt prima cogitatio hominis ſit naturalis, & ideo non ſit in poteſtate hominis non habere illam pro eo inſtãti, in quo illam naturaliter recipit, eſt tamen in eius poteſtate, ſtatim ac ſufficienter aduertit, illam tollere: & hoc eſt ſufficiens vt voluntas non neceſſitetur quoad exercitium, cum liberum il-
C li ſit vel conſentire, vel non conſentire, ſed diuertere cogitationem. Deinde etiamſi prima cogitatio ſit naturalis, iudicium tamen de obiecto diligendo, vel non diligendo, poteſt non eſſe omnino naturale: quia ſtante illa naturali cogitatione poteſt voluntas applicare intellectum, vt ad iudicium ferendum magis tẽm conſideret, & inquirat. Quod ſi intellectus nondum ita ſufficienter aduertit, vt hoc ſit in poteſtate voluntatis, nondum eſt ſufficiens rationis vſus actualis: & ideo etiam non eſt plena libertas: indeque ſequuntur motus, quos Theologi vocant indeliberatos.

XIIII. Denique addo quòd licèt cogitatio plena & perfecta eſſet omnino naturalis, ſi non proponeret obiectum, vt bonum omnino neceſſarium, imo non ſolum obiectum, ſed ipſum actum, nõ ideo moueretur voluntas ex neceſſitate. Et hanc exiſtimo eſſe rationem à priori concluſionis poſitæ. Nam voluntas quando fertur in obiectum, non ſolum vult obiectum, ſed etiam virtute vult exercitium ſui actus: quia eſt intrinſecè voluntarius, vt ſupra declaratum eſt:

& ideo

A & ideò vt voluntas neceſſitetur quoad exercitiũ neceſſarium eſt vt homo apprehendat & iudicet tale exercitium hic & nunc, vt bonũ ſimpliciter neceſſarium, ita vt carentia talis actus ſub nulla ratione boni apprehendi poſſit: hoc autẽ in hac vita nunquam accidit circa aliquẽ actum voluntatis, vt experientia notum eſt, & quia nulla eſt ratio vel occaſio talis neceſſitatis. Quòd ſi quis fingat aliquẽ ex errore habere hic & nunc tale iudicium de aliquo obiecto, & exercitio actus circa illud, concedam facilè ex hypotheſi talem hominem neceſſariò operaturum: dico tamẽ, ſuppoſitionem humano modo eſſe impoſſibilem in homine non ſtupido, aut qui non careat ſufficiente rationis vſu.

XV. Secunda aſſertio.

Secundò dicendum eſt, licèt circa finem ſub vniuerſalis boni ratione propoſitum voluntas feratur neceſſariò quoad ſpecificationem, tamẽ dum amat vel intendit alios fines particulares, liberè ferri etiam quoad ſpecificationem. Hanc aſſertionem exiſtimo eſſe conſentaneam doctrinæ D. Tho. in citatis locis, & quoad priorem partem declaratur & probatur primò, nam propoſito bono in communi, licèt non cogatur voluntas illud actu amare, non tñ poteſt illud odiſſe, quia nullam rationẽ mali in eo inuenit: & ideò B ſi actum exercere vult, oportet vt ſit amoris, & non odij. Et hæc eſt neceſſitas quoad ſpecificationem. Idem eſt de felicitate in communi, nam, vt Auguſt. ſæpe ait, ſi homo interrogetur an velit eſſe beatus, nullus eſt qui reſpondeat, aut reſpondere poſſit ſe id nolle, ſed aut tacebit, aut reſpondebit ſe id maximè velle: hæc autem eſt neceſſitas quoad ſpecificationem. Ratio autem eſt, quia in his & ſimilibus obiectis nulla apparet ratio mali: ſupponimus autem nihil poſſe odio haberi niſi ſub ratione mali, ſicut amari niſi ſub ratione boni.

Aug 13. de Trin. ca. 4. & lo lib de libe. arbi. ſæpe.

XVI. Quoad alteram partem conſtat etiam facilè concluſio inductione, & ratione, nam qui intendit conſequi ſcientiam, ſanitatem aut ſimilia bona, non ita ea diligit quin poſſit etiam odio habere, vel reſutare, nam in his particularibus, bonis interdum inuenitur aliquis defectus, vel aliqua incõmoditas aut difficultas, rõne cuius diſplicere poſſunt voluntati. Quin potius ſub hac ratione ẽt ipſius Dei amor liber eſt, non ſolum quoad exercitium, ſed ẽt quoad ſpecificationem: quia licèt Deus ſecundum ſe ſit vniuerſale bonum, apprehendi tamen poteſt per modum cuiuſdam particularis boni, & in eo apprehendi poteſt aliqua ratio mali ſeu incommodi, ſaltem in ordine ad effectus eius: multoque magis poteſt inueniri hæc incommoditas vel difficultas in intentione vel amore ipſius Dei: & ideò facilè poteſt à voluntate reſutari, & interdum etiam Deus ipſe odio haberi.

XVII. Obiectio ex D. Tho. deſumpta.

Sed obijciet aliquis Diuum Tho. 1. 2. q. 10. artic. 1. dicentem, hominem naturaliter per voluntatem appetere quędam particularia bona, vt cognitionem veri, eſſe, & viuere, & ſimilia: naturalis autem appetitio includit neceſſitatem ſaltem quoad ſpecificationem. Vnde ibidem ad primum, declarat in huiuſmodi appetitione voluntatem operari per modum naturæ: quando autem voluntas vt natura operatur, tendit cum aliqua determinatione ad vnum, nam hic eſt modus operandi naturæ.

A Reſpondetur primo Diuum Tho. ibi non loqui de neceſſitate vlla ẽt quoad ſpecificationem, ſed de modo operandi naturaliter, vt ex titulo articuli conſtat: illa autem vox [naturaliter] non ſignificat ibi idem quod [neceſſariò,] nam apertè diſtinguit D. Tho. has duas voces in illo articulo, & in ſecundo. Significat ergo ibi [naturaliter moueri,] idem quod moueri ex propenſione naturæ. intendit n. ibi docere D. Thom. voluntatem non tantum habere naturalem propenſionem ad priuata commoda, ſed ẽt ad bona propria aliarum potẽtiarum, vel partium totius hominis. Et hoc mõ ait naturaliter appetere ſcientiam, vitam &c. Cum hac tñ naturali propenſione ſtat libertas quoad ſpecificationem in appetitu elicito horum bonorum; quia, vt ſuprà dicebam, voluntas habet vim, vel ſuſpendendi actum ad quem inclinatur, vel etiam eliciendi contrarium, qñ in obiecto eſſe poteſt aliqua alia ratio, in qua huiuſmodi actus fundari poſſit. Et hanc eſſe mentem D. Tho. conſtat ex ſolutione ad tertium: vbi, non obſtante illa naturali motione, vel propenſione, addit, voluntatem ad nullũ particulare bonũ determinari, ſed ſolũ ad bonũ in cõi. Vbi loquitur de determinatione quoad B ſpecificationẽ: nã, vt ſtatim declarat artic. 2. ẽt ad bonum in communi non determinatur voluntas quoad exercitium, ſed tantum quoad ſpecificationem. Sed poteſt vlterius addi, reſpectu horum bonorum admitti poſſe aliquam neceſſitatem quoad ſpecificationem, ſ. vel per ſe loquendo, & ſecluſis extrinſecis rationibus: ſunt. n. quædam ex his bonis ita cõſentanea naturæ, vt vix aut nullo modo poſſint odio haberi niſi valde per accidens & ob rationes valde extrinſecas. Imò etiam propter has rariſſimè hæc bona in ſe ipſis odio habentur, ſed eorum inquiſitio, & procuratio diſplicet pp ſuam difficultatem, vel quia impedit alia ſenſibilia commoda. Vel etiam poſſunt hæc neceſſariò amari, ſi apprehendatur vt ſimpliciter neceſſaria ad felicitatem: quanuis tunc non tam vt fines, quàm vt media, vel partes neceſſarij, & vniuerſalis finis amentur.

XVIII. Solutio & explicatio D. Tho.

Tertio dicendum eſt, libertatem voluntatis XIX. C euidentius & perfectius exerceri in electione mediorum, adeo vt omnis actus liber, quatenus talis eſt, participet aliquo mõ rõnem electionis, & ſub ea ratione poſſit ſub cõſultationem cadere. Hanc concluſionem ſuadent rões in principio huius dubitationis factę. Et declaratur breuiter, quia ad intentionẽ finis fertur volũtas ex ſola aliqua inclinatione naturali, quanuis liberè feratur: ad electionẽ vero mediorum fertur ex vi appetitionis finis: q̃ ipſa volũtas vltra inclinationẽ naturalẽ ſibi adiunxit: & ideo ſpecialiori modo, magiſq; ex proprijs dicitur voluntas mouere ſe in electione mediorum, q̃ in intentione finis: tunc aũt perfectius operatur liberè, quãto perfectius ſe ſe mouet: ergo. Præthereà declaratur altera pars, quia libertas cuiuslibet actus prouenit ex varijs rõnibus quæ ſunt in obiecto, vel in ipſomet actu, & ex formali, vel ſaltẽ virtuali collatione earum. Nã ſi ſit libertas quoad ſpecificationem, oportet ꝙ in obiecto ſit aliqua ratio boni propter quã diligi poſſit, & aliquis defectus, vel aliqua ratio mali propter quam poſſit odio haberi: ſi vero ſit libertas tantũ quoad exercitium, oportet vt vel in obiecto vel ſaltem in ipſomet

acta ſit aliquis defectus, vel carētia bonitatis, o quam poſſit apprehendi vt hic & nunc diſconueniens, vel ſaltem non neceſſarius: atq; ita quoties actus, & eius omiſſio eſt libera, fit inter has rationes quædam collatio explicita, aut implicita, & ita etiam fit quædam electio vnius actus præ alio, uel vnius actus præ omiſſione eius, aut è contrario.

XX. In hac verò electione vnius præ alio neceſſe eſt vt comparatio fiat in ordine ad aliquod tertiū vel ad aliquam rationem cōem, ad quam ſit voluntas aliquo modo affecta formaliter aut virtute, vt poſſit hſe aliquod principium uel fundā electionis faciendæ, vt in argumentis in principio propoſitum eſt; & ex re ipſa declaratur. Nam qui eligit inter bonum honeſtum & delectabile, certè ſupponitur affectus ad bonum vt ſic, aliàs non ſtatim eligeret inter ſpecialia bona, ſed prius ſecum ſtatueret an bonum eſſet ſibi proſequendum: & idem eſt in omnibus ſimilibus. Sic igitur, licèt tendentia in finem particularem, quatenus eſt motus in aliquod obiectum pp bonitatē ſuam, & in alia propter ipſum, ſit amor vel intētio finis: tñ quatenus eſt actus liber, quo hoc bonum præfertur alijs, & virtualis electio huius boni, vt ſit medium, uel certè pars felicitatis quā voluntas intēdit in ſuis actibus. Et ipſemet actus intentionis uel dilectionis etiam vltimæ felicitatis, quatenus hic & nunc exercetur liberè, & præfertur eius carētiæ, uel otio, eſt virtualis electio, qua talis actus hic & nunc eligitur vt medium ad inchoandam uel obtinendam felicitatem. Atque hac ratione dici ſolet, omnem intentionem finis particularis eſſe virtualem electionem felicitatis, ad quam non ſemper eſt neceſſe ut præcedat intenſio elicita ipſius felicitatis, ſed ſufficit naturalis ac neceſſaria propenſio. Sic igitur omnis conſultatio verſatur modo proportionato circa electionem, & omnis actio libera participat aliquam rationem electionis: ideò ipſa formalis ac propria electio, quæ procedit à propria & elicita intentione finis, cenſetur actio maximè libera: atque hac ratione liberum arbitrium dicitur quaſi per antonomaſiam verſari circa electionem, quamuis plures alios actus liberos habeat, vt declaratum eſt.

XXI. Et per hæc ſatis reſponſum eſt ad rationes poſitas in principio huius dubitationis. Ad difficultatem uerò ex ſecunda ſectione huc remiſſam, cuius occaſione hanc ſectionem fecimus, iam declaratum eſt quō eadem voluntas ſit capax vtriuſque modi operandi, liberè & neceſſariò. Cum aūt quæritur ſi modus operādi liberè eſt perfectior, quàm modus operandi neceſſario, cur voluntas illum aſſequitur in quibuſdam actibus, & non in omnibus, & in minus perfectis, & non in perfectioribus; dicendum eſt, operari liberè non ſemper, & in omnibus eſſe melius quam operari neceſſario, ſed regula perfectionis eſt, quòd obiectum ametur pro dignitate & capacitate eius: ita vt ſi obiectum ſit bonum ſummū ac ſumme neceſſarium, tota neceſſitate ametur, ſi verè ſit obiectum minus bonum, aut non neceſſarium, actus etiam circa illum ſit ſub dominio diligentis. Et hac ratione Deus diligit ſe neceſſario, & alia liberè, cum tamē actus eius ſub omni ratione perfectiſſimus ſit: idem ergo dicendum eſt ſeruata proportione in voluntate creata.

Libere ne an neceſſario operari perfectius.

SECTIO IX.

An libertas cauſæ ſit dum actu operatur.

I. VLtima difficultas reſultans ex ſecunda ſectione eſt, an cauſa libera actualem libertatem habeat cum operatur, vel prius quam operetur, quia ſi iam operatur, neceſſariò operatur, ita vt impoſſibile ſit pro tunc non operari, & idem argumentum fieri poteſt de carentia operationis: ſi verò libertas ſemper reſpicit futurum, nullus actus in re exiſtens erit liber, quia actus futurus vt ſic, non eſt exiſtens, & ita de facto nullus erit effectus liber. Præterquàm ꝙ repugnat futurum vt futurum eſſe liberum, & poſteà in præſentia non exerceri liberè, cum futurum non alia ratione ſit futurum, niſi quia aliquando erit præſens.

II. In hac difficultate Ocham, Gabriel, & alij Nominales in 1. diſt. 38. docent voluntatem non eſſe liberam reſpectu actus quem iam exercet, pro illomet inſtante, quo illum exercet niſi vel quatenus procedit ex indifferentia, & libertate quā voluntas immediatè ante illud inſtans habuit; vel quatenus in eo inſtanti habet uoluntas poteſtatem, vt in tempore immediatè ſequente illum omittat, etiam ſi omnes aliæ conditiones vel cauſæ ad illum concurrentes aſſiſtant, in quo aiunt cauſam liberam à naturali differre. Quam ſententiam videtur amplecti Magiſter in 2. d. 25. cap. 2. vbi dicit, liberum arbitrium ad præſens, & ad præteritum non referri, ſed ad futurum, Et fundamentum eius eſt ſuprà tactū, quia in præſenti iam volūtas eſt determinata ad vnū: & quia id quod eſt, quando eſt neceſſe eſt eſſe, vt ait Philoſophus 1. de interp. cap. vltimo. Vnde Boetius 1. de conſolat. proſ. vlt, ait [ortum Solis & greſſum hominis in hoc conuenire, quod, dum fiunt non poſſunt non fieri; differre verò, quia ortus ſolis etiam prius quàm fiat, neceſſariò erat futurus; greſſus autem hominis non ita.]

Opinio Ocham Gabrielis. *Magiſter.* *Boetius.*

III. Hæc verò ſententia falſa eſt, & mihi planè improbabilis. Quapropter dicendum eſt voluntatis libertatem propriè exerceri in eomet inſtante, & circa eundem actum, quem præſentem elicit, ſeu exercet. Ita docuit Scotus in 1. d. 39. & Heruæus quod lib. 1. q. 1. dubio 6. Capreol. in 2. d. 25. Greg. in 1. d. 39. qui tamen aliquid falſum addidit, vt ſtatim oſtendam. Probatur hæc ſententia primò ratione inſinuata, quæ apud me eſt demōſtratio, nam ſi voluntas in inſtanti quo elicit actum, non liberè procedit in actum, nunquam antea fuit libera in ordine ad illū actum, quia tantum fuit libera per reſpectum ad illud inſtans in quo erat liberè effectura talem actum. Item quia ſi in illo inſtante non liberè, ſed neceſſario habet actum: ergo pari ratione toto tempore præcedenti quo actu caruit, non liberè, ſed neceſſariò caruit: & eadem ratio erit de tempore futuro: ergo reuera nunquam eſt vſus libertatis.

Voluntas propriiſſimè libera eſt in inſtanti quo operatur. Scotus. Heruæus. Capreol. Gregor.

IIII. Secundò declaratur à priori, quia autores prioris ſniæ in eo errant ꝙ non diſtinguunt prioritatem temporis & naturæ, & verum ſenſum cōpoſitum à diuiſo. Voluntas ergo in eodē inſtante in quo actū liberum elicit, prius natura q̃ illum eliciat, intelligitur hſe poteſtatem ad eliciendum illum,

A illum, & deinde ex ea poteſtate intelligitur illũ elicere: ergo in eodẽ priori naturę intelligẽda eſt potens ad elicendũ & non elicendum talẽ actũ: alioqui reuera non intelligitur libera ad eliciendum illum actum. Et confirmatur, ac declaratur, nam in tẽpore immediato ante illud inſtans ſupponitur voluntas habens illam poteſtatem ad eliciendum & non eliciendum actum. Et in illo inſtante, prius natura, q̃ illa potentia ſe determinet ad actum nihil eſt, quod ei poteſtatem abſtulerit ad illum eliciendum: ergo retinet voluntas vtramque, poteſtatem in illo inſtante, et ex illa elicit vel non elicit actum pro ipſomet inſtante. Quocirca ſi voluntas ſimpliciter & abſolutè in eo inſtante ſumatur cum omnibus præréquiſitis ad agendum, reuera poteſt in illo non elicere talem actum, quæ eſt poteſtas in ſenſu diuiſo, aut in prioritate naturæ, quæ neceſſaria & ſufficientiſſima eſt ad liberratem. Si verò conſideretur iam in illo poſteriori naturæ, in quo iam elicuit actum, iam non poteſt pro illo eodem inſtanti retrocedere: ſed hæc ſolum eſt neceſſitas compoſitionis ex ſuppoſitione conſequente determinationem, ſeu actionem ipſius voluntatis.

V. Et confirmatur, nã Deus ex æternitate liberè dilexit creaturas, & tñ pro nullo inſtanti vel reali duratione caruit illa determinatione libera, B quæ ita comparatur ad diuinã voluntatem ſicut actus liber ad noſtram: ergo libertas volũtatis nõ eſt tm̃ reſpectu actus poſterioris duratione reali, ſed etiam reſpectu actus exiſtentis in eodem inſtãte, poſterioris quidem natura, ſi talis actus ſit verè elicitus & cauſatus à potentia, vel ſolùm ſm̃ rationem aut intellectum, ſi ſolùm ſit determinatio libera eiuſdem actus. Aliàs non poſſet intelligi in Deo dilectio libera, quia neque ex æternitate liberè dilexiſſet, quia ſemper ac perpetuò dilexit, neque poſt inſtans æternitatis: quia multò minus poteſt aut incipere diligere quod nunquam dilexit, aut deſinere, quod dilexit, & prout ex æternitate dilexit. Idem argm̃ ſumi poteſt ex actione libera angelorum, quam in primo inſtanti ſuæ creationis habuerunt, cum in illo habuerint meritum iuxta veriorem ſententiam. Neque eſt vllius momenti quod Ocham ſignificat, actum illum fuiſſe meritorium, quia fuit in C poteſtate angeli in illo durare uel non durare tẽpore immediatè ſequenti: hæc. n. poteſtas poterat conferre vt continuatio illius actus eſſet meritoria & ceſſatio eſſet carentia talis meriti, tñ ad meritum in primo inſtanti nihil id conſerebat, tum quia illa poteſtas non exercebatur in primo inſtante: nos autem non meremur formaliter per poteſtatem liberam, ſed per uſum eius: tum et quia ceſſatio ab illo actu non poteſt conferre ad meritũ, & tñ angeli mali, qui immediatè poſt primum inſtans ceſſauerunt ab illo actu, nihilominus in primo inſtanti meruerunt: ergo pro illo inſtanti fuit ille actus liber, ſaltem quoad exercitium. Atque idem argumẽtum fieri poteſt de merito Chriſti, de quo certius eſt incepiſſe à primo inſtante conceptionis ſuæ.

VI Tandẽ poſſunt fieri proportionalia argumenta in hominibus, nam vt ſupra dicebam, homo poteſt in primo inſtanti vſus rationis hr̃e actum liberum, tum bonum, tum etiam malum. Item quoties homo peccat, non demeretur uel amittit gratiam in tempore immediato ante inſtans in quo exercet actum peccaminoſum, vt eſt per ſe euidens: nemo enim peccat aut demeretur in eo quod factutus eſt, ſed in eo q̃d facit, vt latè Auguſtinus epiſtol. 107. Ergo neceſſe eſt vt in eodẽ inſtanti in quo actus peccati exercetur, ſit liber: qa nemo verè peccat niſi tũc, quando poteſt vitare quod facit, vel facere quod omittit. Itẽ, eſt ſimile argumentũ quando peccator cõteritur: ille enim non conſequitur gratiam ante nec poſt inſtans contritionis, ſed in ipſomet momento in quo contritionem elicit, & in eodem tantùm ſe diſponit ſufficienter, cùm tamen diſpoſitio debeat eſſe liberat, & in eodem meretur gloriam: ergo in eodem & pro eodem exercet actum liberum. D. Auguſt.

VII. Ratio contrariæ ſententiæ deſtruitur.

Fundamẽtum prioris ſententiæ iam ſolutum eſt. Ariſtoteles. n. clarè loquitur de neceſſitate conditionata, & ex hypotheſi conſequente, & de eadem intelligendus eſt Boetius, nã quod ait, ortum Solis, prius fuiſſe neceſſariu m, non ſolũ eſt intelligendum de prioritate temporis, ſed et de prioritate naturæ, ſeu cauſę. Imò ideò in priori tempore verum fuit dicere effectum illum ex neceſſitate futurum, quia in ſua cauſa habet neceſſitatem Quod verò aiunt, non poſſe eandem potentiã ſimul efficere & non efficere, ſophiſma eſt conſiſtens in vocum æquiuocatione: vtraq; enim poteſtas ſimul eſt in eodem inſtante, non tamen ad exercendum vtrumque actum coniunctim, ſed diuiſim, id eſt vel vnum, vel alium pro ſuo arbitrio. Vnde, licèt alteram partem poteſtatis exerceat, verbi gratia, eliciendo actum, poteſtatem tamen retinet ad oppoſitum, quam poſſet in eodem inſtanti exercere, non quidem ſimul cum alio actu, nec faciẽdo compoſitionem cum illo, ſed abſolutè.

VIII. Actus voluntatis non neceſſario per aliquod tempus durat.

Addit tamen Gregorius ſuprà, facta ſuppoſitione, ꝙ voluntas elicuit actum, non ſolum non poſſe pro eodem inſtante illum deſerere, verum etiã neque in tempore immediatè ſequẽte, quia exiſtimat repugnare actum deſinere in eodẽ inſtante in quo incipit eſſe. Sed neque in Theologia, neque in Philoſophia habet hæc ſententia fundm̃. Non. n. repugnat rem quæ ſit, pro vnico tantùm inſtante durare: nam poteſt idem inſtãs eſſe primum & vltimum eſſe rei: quæ eſt enim in hoc repugnantia? Reſpondet, repugnare ꝙ res ſimul incipiat & deſinat. Sed, ſi inceptio ſit per inſtans intrinſecum, deſitio verò per inſtans extrinſecũ ipſi deſitioni, ſeu intrinſecum ipſi exiſtentiæ, nulla eſt repugnantia; quia non ſequitur quòd res ſimul ſit & non ſit: ſed ſolum ſequitur ꝙ ita ſit vt neque immediatè antea fuerit, neque immediatè poſt futura ſit: quomodò ipſum inſtans habet eſſe, & in eo poſſet Deus creare angelum & non conſeruare amplius: ergo ex hac parte nulla eſt neceſſitas continuandi actum liberum. Nec verò ex alia nã angeli mali, vt eſt probabile, per vnum tm̃ inſtans durarunt in bonis actibus: & qui peccat, nulla neceſſitate cogitur perſeuerare peccando; alias poſſet homo in hac vita pro aliquo tempore ex neceſſitate peccare, & non deſiſtere à peccãdo; quod abſurdiſſimum eſt. Et è contrario qui cœpit mereri, liberè perſeuerat in merito: aliàs nihil in ea perſeuerantia boni operis mereretur: ſed hæc res latiùs à Theologis diſputatur.

LI 5 SECTIO

SECTIO X.

An ex libertate cauſarum efficientium oriatur contingentia in effectibus vniuerſi, vel ſine illa eſſe poſſit.

I. Dupliciter aliquis actus dicitur contingens.

VT non ſit ambiguitas in voce contingentiæ, oportet aduertere dupliciter poſſe dici effectũ contingẽtẽ: vno modo quia caſu, & prætec intentionẽ agentis fit: quo ſenſu valde ſtricte & rigoroſè ſumitur vox contingentiæ: nunc aũt non ita loquimur, nam de effectu caſuali dicemus ſect. vlt. huius diſput. Alio ergo modo ſumitur contingens, vt dicit quoddam mediũ inter neceſſarium & impoſſibile: quomodo à Dialecticis dicitur contingens complecti ſimul poſſibile eſſe, & poſſibile non eſſe: & in hac ſignificatione ſumitur in præſenti, & ſic etiam ſumptum videtur ab Ariſtotele 1. de interp. c. vlt. vbi de futuris contingentibus diſput.

II. Secundò eſt obſeruandum, effectum aliquem comparari poſſe vel ad ſuam cauſam proximam tm̃ ſcd̃m virtutem intrinſecam eius, vel ad eandem vt coniunctã concurſui, vel oppoſitioni aliarum cauſarũ, quæ in toto ordine vniuerſi illi occurrere, vel cum illa concurrere poſſunt; in quibus poſſumus vel primam cãm comprehendere, vel tm̃ ſeriem & ordinem cãrum ſecũdarũ. Atq; hoc poſteriori modo nunc loquimur, ſupponimus. n. in ordine ad primam cãm nullum effectũ vniuerſi ex abſoluta neceſſitate euenire, quia oẽs pendent ex concurſu eius, quem ipſa pro ſua libertate negare poteſt: & ideo in ordine ad illã nulla eſt res tam neceſſaria, nullus ve effectus habens cauſam tam neceſſario agentem, qui non poſſit eſſe & non eſſe, & in hoc ſenſu ſit contingens. Nunc autem etſi Deus agat liberé, ſupponimus eſſe paratum ad concurrendum cum cauſis ſecundis, & definita lege præbere ſuum cõcurſum: & ideo contingentiam vel neceſſitatem effectuum naturalium ita conſideramus in ordine ad cauſas ſecundas, ac ſi à prima non penderent, vel ac ſi prima nõ poſſet ſuum concurſum negare, aut actiones harum cauſarum impedire aut immutare. Nam miracula quæ in hoc Deus facere poteſt, Philoſophia non conſiderat; neque ẽt negat ſi vera ſit, ſed dicit eſſe exceptiones à generali regula, quæ ad ipſam non pertinent.

Quæſtionis reſolutio.

III. HIs poſitis facillima eſt præſentis qõnis reſolutio: & ideo dicendum eſt primò, in ordine ad cãm proximam operantem ex neceſſitate naturæ nullum eſſe effectũ contingentẽ per intrinſecam virtutem talis cauſæ, eſſe tñ poſſe contingentem ex imperfectione vel defectu talis cauſæ, quæ impediri põt ex concurſu vel oppoſitione alterius cauſæ. Prior pars huius aſſertionis clara eſt, nã ſi cauſa eſt natura ſua determinata ad vnũ: ergo ita eſt potens ad agendũ vt ex intrinſeca ſua virtute non poſſit nõ agere: ergo effectus ex hac parte nõ habet contingentiã ſed neceſſitatẽ. Vnde ſi quis reſpiciat ad ſolam virtutem intrinſecã

A cauſæ, & ad naturalem modum agendi eius, nõ poterit inde colligere aut effectum non eſſe futurũ, aut poſſe non eſſe, ſed potius habere neceſſitatem eſſendi, quantum eſt ex eo capite: ergo effectus non põt habere contingentiam ex hac habitudine ad huiuſmodi cauſam. Nihilominus altera ẽt pars concluſionis æquè vera eſt, & facilis. nam licèt cauſa proxima neceſſario agat, impotens eſt ad reſiſtendum omni contrariæ cauſæ ſibi occurrẽti, vel ad vincendam & ſuperandã omnem reſiſtentiam, quæ ab alia cauſa fieri põt. ergo ex hoc capite contingere põt vt non eueniat effectus, qui aliunde neceſſario eueniret quantũ eſt ex virtute & modo agendi proximæ cauſæ; ergo talis effectus eſt contingens, non ex virtute, ſed potius ex defectu virtutis ſuæ cauſæ, adiũcto poſſibili concurſu, vel oppoſitione aliarum cauſarum: ſub quibus comprehendimus non ſolas efficientes cauſas, ſed ẽt materiales, & quouis modo reſiſtentes, ſeu impedientes naturalem actionem cauſę. Atque hoc modo rectè admittũt Philoſophi contingentiam in effectibus cauſarũ naturalium. quia contingens effectus eſt, qui à ſua

B cauſa põt fieri & non fieri: ſed hic effectus abſolutè põt fieri, & non fieri à ſua cauſa; ſiue id proueniat ex virtute, ſiue ex defectu virtutis, & ex impedimentis poſſibilibus: ergo.

IIII. Contingens effectus, & intrinſece, & extrinſece.

Hinc tamen maioris claritatis gratia rectè diſtinguitur duplex effectus contingens, ſ. vel intrinſecè, vel tm̃ extrinſecè. Priori modo dicitur effectus ab intrinſeco contingens, quia manat à cauſa, quæ ex intrinſeca vi & poteſtate põt dare contingentiam effectui. Non ꝙ hæc contingentia aliquando ſit modus intrinſecus inhærẽs ipſi effectui: nihil enim eſt aliud, quàm denominatio ſumpta ex poteſtate & modo agendi ſuę cauſæ; ſed quòd talis denominatio à ſola intrinſeca virtute & perfectione propriæ cauſæ proueniat. Et hæc contingentia tantum eſt in ordine ad cauſam liberam. Poſteriori autem modo, ſeu extrinſecè dicitur effectus contingens, quando carentia neceſſitatis, quæ in illo eſt, ſolum eſt ab extrinſecis impedimentis. Ex quo etiam intelligitur huiuſmodi contingentiam non pendere ex libertate alicuius cauſæ, etiam primæ, quia ſolum

C conſiſtit in habitudine ad cauſam proximã quæ impediri poteſt: quæ habitudo eadem eſt, ſiue liberæ cauſæ interueniant, ſiue non, imo etiamſi Deus ageret ex neceſſitate naturæ, dummodo eaſdem naturales cauſas produxiſſet quæ nunc ſunt.

V. Secluſis cauſis liberis in tota ſerie & collectione aliarum nullus eſt effectus contingens. D. Thom. Ferrar. Durand. Scot.

Dico ſecundo. Effectus qui eſt contingens reſpectu cauſæ proximæ naturaliter operantis, ſi cõparetur ad totum ordinem ac ſeriem cauſarũ vniuerſi, & in his cauſis nulla intercedat liberè agens, ſaltem vt applicans alias cãs, vel remouẽs impedimenta, non hẽt contingentiam ſed neceſſitatem. Hæc ſumitur ex D. Tho. 1. cont. Gent. c. 67. ratione 3. ubi ait, [ſicut ex cã neceſſaria ſequitur effectus certitudinaliter, ita ex cã contingente cõpleta ſi non impediatur.] Vbi rectè Ferrar. aduertit, intelligendum id eſſe de effectibus cauſarum naturalium. Sumitur etiam ex Durando in 1. diſ. 38. p. 3. & Scoto in 1. d. 1. q. 1. d. 8. q. 2. & d. 39. ſed clarius eam propoſuit Gabriel in 1. diſtin. 38. quæſtio. vnic. articu. 1. Et probatur; quia ſi omnes cauſæ quæ in omni genere ad effe- Gabriel.

ctum

Digitized by Google

ſuum concurrunt, & illius productionẽ vel promouere, vel impedire pñt, agunt ex neceſſitate: ergo eadem neceſſitate talis ſequetur effectus, qualis ex oĩbus illis cauſis ſic diſpoſitis & applicatis ſequi poteſt. Et declaratur, nam ſicut naturalis cauſa proxima non impedita, & habẽs materiam aptam ſufficienter applicatam, neceſſariò producit proportionatũ effectum, ita ſi eadẽ cauſa ſit omnino impedita, eadẽ neceſſitate nihil operabitur, vel ſi non omnino, ſed ex parte impedita ſit, eadem neceſſitate faciet imperfectum, vel monſtroſum effectum: ergo ſi cauſæ omnes tam agentes quàm impedientes ex ſolo naturali ac neceſſario curſu ita conueniunt; & ſingulæ etiam cum neceſſitate operãtur ſuo modo, ideſt quæ impedit, neceſſario impedit, & quæ materiam applicat, neceſſario, & ſic de alijs; ergo talis effectus conſideratus in ordine ad totam ſeriem & collectionem talium cauſarum, non habet contingentiam, ſed neceſſitatem.

VI. Neque in hac concluſione inuenio rationem dubitandi, nam tota hæc neceſſitas intelligitur ſubordinata voluntati diuinæ, vt in principio ſuppoſuimus, & reſpectu illius habet qlibet ex his effectibus contingentiã, ideſt poſſibilitatem vt non eueniat: tñ in hoc ipſo intercedit etiã libertas diuina. Et ita ſimpliciter & abſq; dubitatione verum eſt reſpectu totius ordinis ſeu collectionis cauſarum agentium, nullam poſſe eſſe contingentiam in effectibus, niſi in illa collectione cauſarũ aliqua cauſa libera interueniat.

VII. Atque ex his duabus aſſertionibus obiter intelligitur, quã ſit difficile cum certitudine præcognoſcere hos effectus contingentes futuros, et merè naturales, q reſpectu vnius vel alterius, vel etiam plurium cauſarum habent contingentiã, & ſolum habent infallibilitatẽ ac neceſſitatem reſpectu omnium ſimul. Eſt enim difficillimum ſaltem hominibus, vt angelos prætermittamus, omnes huiuſmodi cauſas cognoſcere, tum quia quædam ſunt à ſenſibus remotiſſimæ, & valde occultæ, vt ſunt aſtra ſeu virtutes eorũ; tum etiã quod in magna ſint multitudine. & earum concurſus, & oppoſitiones, variæ ſint & multiplices: tum deniq; quòd hæ cauſæ nõ agunt abſque materia, cuius diſpoſitio etiam eſt varia, & ſæpe C ignota: & ideò valde operoſum eſt hæc omnia ita inter ſe conferre & obſeruare, vt ex eis poſſit aliquid futurum in particulari præcognoſci ſatis probabili coniectura, nedum infallibili certitudine. Legatur de hac re Benedict. Pererius lib. 2. in Gen. c. 2. & 3.

Pererius.

VIII. **Quouis modo cã libera intercedat in naturaliũ cauſarũ ſerie effectus eſſe pôt contingens.**

Dico tertiò. Si ad effectũ quemlibet, etiã naturalium cauſarum cauſa libera concurrat, ſiue vt;cauſa per ſe, ſiue vt cauſa per accidens, applicans agens, vel materiam, aut remouens prohibens, id ſatis eſt vt effectus ſit ſimpliciter contingens etiamſi ad totã collectionẽ & ſeriem cauſarum comparetur. Probatur, nam effectus contingens eſt qui pôt eſſe & nõ eſſe ex vi ſuæ cauſæ: ſed huiuſmodi effectus cõparatur ad totam collectionem ſuarum cauſarum, poteſt ſimpliciter eſſe & non eſſe, vel ex eo ſolum quod inter illas cauſas aliqua libera interuenit, ex cuius arbitrio accidere poteſt, vt vel materia nõ ſit diſpoſita ad talem effectum, vel cauſa proxima & per ſe abſit, aut aliud ſimile impedimentum interueniat, quod ſatis eſt vt effectus non ſequatur. Vt ſi A agricola non aret terram, quod illi liberum eſt, impedietur naturalis fructus, etiãſi ſint pluuiæ congruentes & omnes aliæ cauſæ concurrant: eademque ratio eſt de quocunque alio effectu poſtulante aliquem concurſum cauſæ liberæ ſine quo eſſe non poſſit.

Atque hinc colligere licet differentiam inter hos effectus contingentes, quos lato quodã modo liberos appellare poſſumus, & priores naturales: q; hi tantum ſecundùm quid ſunt contingentes reſpectu vnius, vel plurium cauſarum, non tñ reſpectu omnium collectiuè ſumptarũ: illi verò, ſ. liberi, ſunt ſimpliciter contingentes, ſiue ad ſingulas, ſiue ad omnes cauſas ſuas ſimul ſumptas comparentur. Ex quo etiam fit vt hi effectus liberi multò minus poſſint præcognoſci in cauſis, quàm illi. Nam effectus naturalis, licèt formaliter vt contingens eſt, non poſſit in cauſa cognoſci vt certò futurus, id eſt in ſola cauſa proxima in ſe conſiderata, tamen in collectione, & collatione cauſarum omnium cognoſci poteſt, quia iam non vt contingens, ſed vt neceſſarius cognoſcitur: at verò effectus ſimpliciter contingens, neque in vna, neq; in omnibus B cauſis ſimul certò præcognoſci pôt vt futurus, quia vtroq; reſpectu eſt ſimpliciter contingens, atq; adeò ex vi cauſarum indeterminatus & indifferens ad eſſe & non eſſe: & ideò niſi aliunde cognoſcatur libera determinatio cauſæ ſufficiens ad determinandum effectum, nullo modo poteſt ex vi cauſarum certò præcognoſci. IX.

Diſcrimen inter naturales effectus & contingẽtes nõ liberos.

Hic verò ſtatim offerebat ſe ſe occaſio diſputandi de præſcientia & prædictione horum effectuum contingentium quatenus futuri ſunt: nam ſi antequã fiant, non habent in cauſis ſuis determinationem ad eſſe, vel ad non eſſe: ergo nulla poteſt eſſe determinata veritas in propoſitionibus quibus alterum horum futurum denũciatur: quod planè vr̃ conſequenter conceſſiſſe Ariſtot. imò & ex profeſſo probaſſe lib. j. de interpret. c. 8. Ex hoc autem vlterius ſequitur neutram partem, affirmantem, vel negantem huiuſmodi effectum eſſe futurum, poſſe præſciri vt determinatè veram, etiam à Deo: nam quod nõ eſt verum, non eſt ſcibile: ergo quod non eſt determinatè verum, non poteſt etiam ſciri vt determinatè verum. Atque ita id conceſſit Cice. lib. de Fato, & diuin. vt Auguſt. retulit 5. de Ciuita. cap. 9. X.

Cicero.

Sed hæc difficultas altiorem, & fuſiorem diſputationem poſtulat, de qua Theologi in 1. diſtinct. 38. 1. parte quæſt. 14. ar. 13. Nunc breuiter reſpondetur, determinationem veritatis in propoſitione de futuro contingente non eſſe ſumendam ex eo, quòd cauſa à qua prouenturus eſt talis effectus, ſit iam determinata ad illum, in ſua virtute & facultate, ab eo tempore vel inſtante ex quo verum eſt dicere illum effectum eſſe futurum, ſed ex eo ſolum quod aliquando talis cauſa in actione ſua determinanda ſit ad liberum effectum: nam hoc ſolum enunciatur per illam propoſitionem, & non quod cauſa ex ſe, & ex ſua virtute ſit iam determinata ad talẽ effectum. Quapropter cum abſoluta contingentia horum effectuum ſtare poteſt, determinata veritas uel falſitas earum propoſitionum, in quibus illi futuri eſſe enunciantur, quia hæc ueritas determinata non repugnat contingentiæ, XI.

Futurorum contingentium veritas determinata.

Digitized by Google

tiæ, magis quàm in propoſitione de præſenti. A Quia licèt effectus poſſit fieri, & non fieri, ex quo habet quòd ſit contingens, tñ de facto alterum determinatè accidet, & inde habet quòd ſit futurum contingens determinatè. Et in hoc putamus Ariſtotelem deceptum fuiſſe, & contra principia noſtræ fidei locutũ: quamuis non deſint Catholici qui illũ interpretari ac defendere conentur. Hinc verò vlterius fit, non omnino repugnare, vt hi effectus liberi, antequàm fiant, certò præſciri poſſint, ea ſaltem ſcientia, quæ propter ſuam infinitatem omnem veritatem, omneq; obiectum ſcibile comprehendit ac intuetur eo modo quo eſt: in quo turpius errauit Cicero negans Deo præſcientiam omniũm futurorum. Neq; enim illa ſcientia hanc contingentiam deſtruit; tum quia non immutat ſeu alterat (vt ita dicã) ſuum obiectum, aliàs ſe ipſam redderet falſam, ſi ſciendo effectum fore contingentem, faceret neceſſarium: tum ẽt quia hæc ſcientia futurorum vt ſic non eſt cauſa eorum, ſed pura intuitio: ſed de his aliàs.

XII. Aliæ duæ difficultates ſupererant circa vltimã cõcluſionem. B Prima eſt an ſola libertas cauſæ ſecundæ ſufficiat ad dictam contingentiam, etiamſi per impoſſibile non eſſet libertas in cauſa prima: & hęc ſupra tractata eſt: idem enim eſt quærere an cum illa hypotheſi poſſit conſurgere contingentia ſimpliciter in effectibus naturalibus, & quærere an cum illa eſſe poſſit libertas & vſus libertatis, erit ẽt contingentia ſimpliciter: ſi ne illo autem non erit: & ideo reſponſio ſuperius tradita hic applicanda eſt. Altera difficultas eſt an è contrariò ſola libertas primę cauſæ ſufficiat ad cõtingentiã effectus, etiamſi nulla cauſa ſecunda eſſet libera: ſed hæc facilem ex dictis habet reſponſionem, nã eo modo quo ille effectus eſt liber, poteſt dici cõtingens, prout nunc loquimur. An verò ita ſimpliciter loquendum ſit, vt effectus, quatenus reſpectu Dei liberè fiunt, dici poſſint contingentes, attingemus inferius diſputando de Deo, eiuſque libera voluntate.

XIII. *In quo agẽte libero ſit radix libertatis.* Atque hinc etiam expedita manet altera difficultas, C quæ hic tractari ſolet, in qua nimirũ cauſa poſita ſit radix contingentię, an ſ. in libertate primæ cauſæ, vel in libertate ſecundæ, vel vtriuſque ſimul: dicendum eſt enim, ſi ſit ſermo de contingentia tantum extrinſeca, & ſecundum quid radicem eius non eſſe poſitam in libertate aliqua, nec ſecundæ, nec primæ cauſæ, ſed proximè in tali natura, & conditione cauſæ ſecundæ, q̃ impediri poteſt, adiuncto tali ordine & ſerie aliarũ rerum & cauſarum naturaliũ, ex quo ſoleat tale impedimentũ occurrere. Prima autem cã, ſiue Deus, ſolum dici poteſt prima radix huius contingentiæ, ſicut eſt prima cauſa omnium effectuum vniuerſi: quia nimirum tales cauſæ ſecundæ ab ipſa fuerunt & creatæ, & ita diſpoſitæ & ordinatæ, vt ab eis huiuſmodi effectus contingentes prouenirent. Ad hoc autẽ, formaliter loquendo, nil refert, q́ prima cauſa liberè hæc omnia produxerit: eadem n. contingentia ſequeretur etiam ſi ex neceſſitate creaſſet hæc omnia, dummodò eodem modo illa ordinaſſet, & poſtea cum illis concurreret. At verò loquendo de contingentia ſimpliciter, immediata illius ratio poſita eſt in libertate cauſæ proximæ, A & aliquo vſu eius, vt declaratum eſt: primordialis autem radix eius eſt libertas cauſæ primæ eo modo quo ſuperius ſect. quinta declaratum eſt.

SECTIO XI.

Vtrùm aliqua vera ratione poſſit fatum inter cauſas efficientes vniuerſi numerari.

Varij errores.

FVit vetus ſententia aliquorũ Philoſophorum, qui effectus omnes vniuerſi fato tribuebant. I. Cõſtituebant autem fatum in quadam connexione & ordine cauſarum vniuerſi, à quibus aiebant omnia ex neceſſitate prouenire, vt de Stoicis refert Cicero lib. 1. de Diuinat. ſub fi. & Diogen. Laert. B lib. 7. in vita Zenonis. Illam autem vim pręcipue tribuebant aſtris & ſitibus ac diſpoſitionibus eorum, adiunctis cœlorum motibus, hinc enim ineuitabili neceſſitate proueniunt varij aſpectus & concurſus cauſarum vniuerſi; ex quibus aiebant eadem neceſſitate effectus omnes in hoc inferiori mundo euenire. Vnde definiebant fatum eſſe, [Cauſarum colligantiam, ex aſtrorum motibus, ac vi, efficaciam trahentem,] vt refert Alber. lib. 2. Phyſic. tract. 2. ca. 19. ex Apuleio, & alijs. Hoc autem multi eorum non ſolum de naturalibus effectibus, ſed etiam de actionibus humanis tam ſtudioſis, quàm prauis aſſerebant. Putabant enim cœleſtia corpora eadem vi, & directa actione influere in humanas voluntates, ac in cęteras res, vt refert Auguſt. 4. lib. Confeſſ. c. 3. & lib. 5. de Ciuit. cap. 1. Vbi etiam notat (quod etiam Plotinus refert Aeneid. 3.) quoſdam ex his adeò fuiſſe ſtolidos, vt negarint hanc diſpoſitionem cauſarum vniuerſi, cui fatalem neceſſitatem aſcribebant, à C diuina ſapientia aut voluntate profectam eſſe, ſed ex ſe habere intrinſecam neceſſitatem prorſus ineuitabilem.

Alij verò quamuis non negarent hunc cauſarum ſecundarum ordinem à diuina voluntate proceſſiſſe, nihilominus ei tribuebant neceſſitatem omnino ineuitabilem, ẽt reſpectu Dei: II. quia fortè credebant Deum agere ex neceſſitate naturæ. Quod ex hæreticis ſenſiſſe Petrum Abailardum, refert Caſtro cont. hæreſ. verb. Libertas, & verb. Futurũ contingens: idemque de Vuiclepho refert, qđ dixerit omnia euenire tam ineuitabili neceſſitate, vt nec Deus ipſe potuerit aliter res condidiſſe quàm condidit, nec aliter gubernare quam gubernat: & ex eis ſic conditis & gubernatis nõ poſſe alias actiones prodire quàm prodeant. Plures etiam alij hæretici hanc ſententiam de fato ſecuti ſunt, prout à dictis Philoſophis aſſerta eſt. *Abailard. Caſtro.*

III. Alij verò fati neceſſitatẽ nõ in aſtris, ſed in diuina volũtate poſuerunt, ſic Sene. lib. 2. natur. q. c. 35. [Quemadmodũ (ait) rapidorũ aqua torrentiũ in ſe nõ recurrit, nec moratur quidẽ, quia priorẽ ſuperueniens pręcipitat: ſic ordinẽ fati ęterna ſeries regit, cuius hæc prima lex, ſtare decreto.]

Et

Et ſtatim c.36. definiens fatū ait, eſſe [neceſſitatē rerum oīum, actionumque, quam nulla vis rumpat.] Idē optimè lib.4. de Veneficiis, c.9. Eiuſdēque ſnīæ vſ fuiſſe Plato Dialogo vlt. de Repub. Quidam ēt noui hæretici (quod Caluino & ſequacibus tribuere poſſumus) hoc genus fati introduxerunt: licèt fortaſſe non ſub eo nomine, docent.n. omnia ex neceſſitate euenire, non ex ſolo influxu cœlorum, ſed ex ſuperiori influxu Dei ita mouentis & applicantis oēs cās ſecundas ad agendum, vt ex neceſſitate illud agant ad qđ impelluntur, & nihil aliud. Hanc vero neceſſitatem ſubiiciunt diuinæ voluntati, & reſpectu illius dicunt eſſe ſimpliciter variabilem: q̄uis ſuppoſita æterna Dei diſpoſitione iam immutabili, qua ſtatuit vniuerſas res ita condere, gubernare, & impellere, oīa ex neceſſitate eueniant, quæ reſpectu creaturarū eſt neceſſitas ſimpliciter, reſpectu vero Dei eſt neceſſitas immutabilitatis.

Reſolutio.

IIII. IN hac doctrina de fato ſic explicata multi cōtinentur errores non ſolū contra Catholicā fidem, ſed ēt contra rōnem naturalem, vt facilè ex hactenus tractatis conſtare pōt. Propter qđ & res ipſa ab Eccleſia eſt damnata in nōnullis Cōcilijs, & à ſanctis Patribus diligentiſſimè eſt impugnata; & nomen ipſum fati Catholicis oībus odioſum eſt, q̄uis nonnulli adiuncta ſana interpretatione nō putent eſſe omnino reijciendum.

Notantur & refelluntur dicti errores.

V. Primus. PRimò igitur tribuere cauſis ſecundis fatalem neceſſitatem independentē à Deo, planè ſtultum eſt, & contra rōnem naturalem. Hoc non aliter probandum eſt, q̄ demonſtrando oīa pendere à Deo in fieri, eſſe, & operari: quod tribus diſputationibus ſequentibus præſtabimus.

VI. Secundus. Secundò conſtituere neceſſitatem fati ſub Dei cauſalitate & influxu, ineuitabili ēt ipſi Deo repugnat rōni naturali. Probatur, quia vel duos errores, vel alterum tantum includit ea ſententia; ſcilicet aut Deum non eſſe omnipotentem, aut ſaltem minimè operari liberè quidquid extra ſe operatur: nam ſi Deus has duas perfectiones habet, quæ poteſt eſſe diſpoſitio, influentia, aut neceſſitas cauſarum ſecundarum quam ipſe non poſſit ſua omnipotenti & libera voluntate immutare, aut impedire? Quòd aūt in Deo ſint omnipotentia, & libera voluntas, demonſtrabimus infra, de Deo & attributis eius diſputātes. Eſt autem concluſio intelligenda de ineuitabili neceſſitate ſimpliciter: nam ſi ſit ſermo de ineuitabilitate tantum ſecundum quid, prouenientes ſcilicet ex immutabilitate Dei, ex hac parte non erit error, ſi aliunde non miſceatur, vt dicemus.

VII. Tertius. Tertiò conſtituere talem fati neceſſitatē quæ ex aſtrorum & aliarum naturalium cauſarū influxu ad omnes inferiores cauſas dimanet, ſub illis ēt voluntates humanas cōprehendendo, eſt error etiam naturali rationi repugnās. Intelligitur aūt hæc concluſio, etiam ſi hæc neceſſitas ponatur pendēs à diuina voluntate & per illā mutabilis. Probatur, quia huiuſmodi fatalis neceſſi-

A tas deſtruit arbitrij libertatē. Quo titulo damnata eſt illa ſententia in Concilio Brachar. I c.9 & à Leo 1. epiſt.91. ca.11. & 13. & contra illā multa congerit Euſeb. lib.6. de Præparat. Euang. c.5. & ſequentib. & latè etiam ſcribit Chryſoſt. orationib. de Prouident. & Aug dict. lib.5. de Ciuit. ferè per totum: & Grego. Niſſen. ſeu Nemeſ. lib.6. ſuæ Philoſoph. Et Boet. lib.6. de Conſola. & alij frequēter. Quin ēt Philoſophi hoc genus fati oppugnarunt, vt ſumitur ex Ariſt lib. 1. Ethic. c.1. & lib.1. de Interp. c. vlt. & Ammon. aliiſque interpretib. ibi, & lib.2. Phyſic. cap.6. vbi Simpli. Themiſt. & alij, & Alex. Aphrodiſ. lib. de Fato, Plutar. lib. de Fortuna; vide alia in Iulio Sireno lib. de Fato. Fundamentum ēt illius ſnīæ alium includit errorem, nimirum, cœlorum influxum directè & per ſe cadere in humanas aīas & voluntates: quod eſt contra animæ immaterialitatem, & conſequenter contra eius immortalitatem. Brachar. Leo Pap. Euſeb. Chryſoſt.

VIII. Quartus. Quartò conſtituere fatum, illud attribuendo efficientiæ & influxui primæ cauſæ neceſſitatis B oēs cās ſecundas, ēt rōnales voluntates ad ſingulos effectus, error eſt tum contra fidem, tum ēt cōtra rōnem naturalem. Probatur ex dictis, quia ēt hoc modo deſtruitur liberum arbitrium. Vnde in hoc ēt ſenſu damnata eſt hæc neceſſitas fatalis, quamuis non ſub fati nomine, in Concil. Trid. ſeſſ.6. Et rōne Philoſophica declaratur, nam vel inter cauſas ſecūdas ſunt aliquæ, quæ natura ſua non indigent, ad agendū illa Dei motione neceſſitante, vel nullæ ſunt hmōi: ſi dicatur hoc ſcdm: ergo nulla eſt ex ſe cauſa libera, & indifferens. Si verò dicatur primū, ergo vel prima cauſa ſemper extrahit ſecundam à ſuo naturali modo operandi, quod eſt alienum ab omni recta rōne, quia cā prima iuxta ordinarium prouidentiæ modum, ſolum cooperatur ſecundæ quātum illa indiget, vt inferius dicemus: vel certè non ſemper cauſa ſecunda illo modo neceſſitatur ad agēdum à prima, quod intendimus: ergo hinc fit falſam omnino eſſe poſitionem fati in prædicto ſenſu.

C *Quo vero ſenſu poſſit Fatum quoad rem ipſam admitti.*

IX. QVintò conſtituere fatū in eo ſenſu vt ſolum ſe extendat ad effectus naturaliū cauſarum, ad quos neque angelica, neque humana creatura ſua libertate vllo modo concurrit, & in ijs effectibus ponere fatalem neceſſitatē, prouenientem ex ſerie & ordine cauſarum vniuerſi, ineuitabilem per cauſas ſecundas, & per primam ſecundū ordinariā potentiam, & ſecundum modum operādi & concurrendi hmōi cauſis connaturaliter debitum, aut ēt ex immutabilitate alicuius decreti, vel præfinitionis ipſius Dei, non tamen ex abſoluta potentia & voluntate eius: hoc (inquā) modo conſtitutio fati non continet errorem vllum, ſed veram doctrinam, quanquā in vſu verborum moderatio tenenda ſit, vt infra dicemus. Hæc aſſertio tota conſtat ex dictis præcedēte ſectione, neque aliam probationem, aut declarationē adiungere oportet. Hoc aūt ſenſu poſuiſſe fatum Stoicos, & Platonem ex Plutarcho & alijs refert Lodouic. Viues in 5. de Ciuit. Dei, c.1. & 10. nam illi à fati neceſſitate voluntates humanas & liberas actiones excipiebant. Vnde etiam Dama-

Digitized by Google

Damaſcen .lib.2.de Fide c.25.tacito nomine refert, Philoſophos nō poſuiſſe fatum circa humanas actiones,quæ contingentes ſunt,ſed circa neceſſarias. Et ſimiliter Tertullianus lib. de Anima,c.20.inquit,etiam Philoſophos diſtinxiſſe fatum,& arbitrij libertatem:& ſubiungit ex propria ſententia,[Et nos ſecundum fidem differen da ſuo iam nouimus titulo.]

X. Sed quæres an fatum reſpectu taliū effectuū ſit cauſa efficiens,vel quid ſit:nā quidam cenſent fatum formaliter ſignificare relationē quādam, eo q̃ Boetius de Conſolat.proſ.4.definiat Fatum eſſe,[ordinem cātum ſecundarum diuinam pro uidentiā exequentium:]ordo aūt relationem importat.Ita ſumitur ex D.Thom.1.p.q.116.art.2. ad tertium.Sed dicendum eſt, hmōi fatum neq; eſſe ſolam relationem:hæc.n.nil ad efficiendum confert:nec eſſe vnam aliquam cām efficientem: nulla.n.per ſe ſola ſufficit ad eam neceſſitatē inducendam,quam fatum indicat, ſed eſſe collectionem cauſarum ita diſpoſitarū ex diuina prouidentia,ſicut neceſſe eſt vt talis effectus ſequat. Hoc conſtat ex ipſa explicatione fati,quā tradidimus,& ex aſſertione poſita. Illa verò cauſarū diſpoſitio,quam alij ordinē aut ſeriem vocant, nō eſt relatio,ſed dicit in ſingulis & in oībus cauſis applicationem accommodatam vt talis effectus ſequi poſſit:quæ quidem applicatio non eſt relatio,licèt fortaſſe ſit fundm̄ relationis,vel ꝑ modū relationis à nobis declaretur: Atque ita pōtɇxponi D.Thom.ſupra,de relatione pro fundamēto:ex eodem D.Thom. Opuſc.de Fato,quod eſt 28.c.5.vbi ſentit fatum dicere conditionē cauſæ. Et idem volunt,qui fatum numerant inter efficientes cauſas. Vide Alexandrum dicto opuſc. de Fato c.2.Ex dictis aūt intelligere licet ſub hac collectione cauſarum non tantum cōprehendi efficientes,ſed ēt materiales : nam ex his magna ex parte pendet neceſſaria conſecutio talis effectus:magis aūt reducitur fatum ad efficientē cauſam,quia hæc eſt quæ per ſe inducit effectū ſuppoſita tali materia,& alijs conditionibus ad agēdum requiſitis.Rurſus colligitur ex dictis, Fatū iuxta hanc interpretationem non ſemper eſſe cauſam per ſe oium effectuum,aliqui.n. ſunt effectus per accidens,qui ſunt caſuales reſpectu particularium cauſarum,vt infra dicemus, qui non habent cauſam per ſe,vt ibi probabitur. Vnde reſpectu collectionis oīum cauſarum naturalium neceſſario eueniunt,non tn̄ poſſunt attribui alicui cauſæ per ſe & naturali,quæ Fatum appelletur,ita ergo eſt dicta concluſio limitanda.

Quid de fati nomine ſentiendum.

XI. SEcvndò conſtituere fatum in diſpoſitione cauſarum naturalium,quatenus diuinæ prouidentiæ ſubſunt,& iuxta illius præordinationem vel permiſſionem ac præſcientiam infallibiliter operantur,in re ipſa non continet errorē,ſed potius Catholicam doctrinā rationi etiam naturali cōſentaneum:modum autē loquendi corrigere vel ſatis explicare neceſſe eſt.Hæc tota concluſio ſumitur ex D.Tho.1.p.q.116.art.1.& ex Auguſtino,quē ipſe citat.5.de Ciuit.c.1.dicente: [Si quis Dei voluntatem vel poteſtatem fati nomine appellat,ſnām teneat & linguā corrigat.]Et priorem partem huius aſſertionis intendit Boetius

A loco ſupra citato,dum nomen fati ad congruentem & veram ſignificationem reducere conatur. Et ad eandem putant multi reduci poſſe ſententiam Platonis,& Senecæ ſupra relatam : non enim intenderunt negare noſtri arbitrij libertatem. Quod ſentire vr̄ etiam Plutarch. lib. 1. de Placitis.c.27.& Ariſt.lib. de Mundo ad Alexād. ſub finem, vbi optimè de hac re loquitur. Quin & Stoicos non aliter ſenſiſſe de fato, nec libertatem arbitrij abſtuliſſe docet Auguſt.5. de Ciuit. c.10.vt ſupra tactum eſt. Ac tandem declaratur, quia per fatum ſic expoſitum nihil aliud ſignificatur niſi quòd cauſæ ſecundæ ſubordinatæ ſunt diuinæ prouidentiæ:quatenus oēs iſtæ cauſæ ordinatæ ſunt à Deo ad hos effectus producendos, quod certiſſimum eſt. Deinde ſignificatur quòd iſtæ cauſæ ſecundæ nihil operantur quod nō ſit à Deo & præuiſum, & præconceptum ſeu præfatum(nomen.n.fati à fando dictum cenſetur) & aliquo etiam modo præordinatū, vel permiſſum ac generalius loquēdo,prouiſum : quod etiā certiſſimum eſt, & rationi naturali cōſentaneū, vt infra oſtendemus diſputādo de attributis Dei.

B Atque hinc fit vt in ordine ad diuinam prouidētiam ſit quædam infallibilitas,vel,vt Boetius loquitur,immobilitas in effectibus cauſarum ſecūdarum:quia nunq̄ poſſunt oīno ſubterfugere ordinē prouidentiæ Dei.Et hæc immobilitas noīe fati declaratur. Quæ non excludit contingentiā nec libertatem aliquarum cauſarum , quia non conſiſtit in abſoluta neceſſitate, ſed in infallibilitate præſcientiæ & prouidentiæ diuinæ ,eiuſque immutabilitate : cui correſpondet ſimilis neceſſitas in effectibus cauſarum ſecundarum, quæ dicitur neceſſitas ex ſuppoſitione ſeu conſequentiæ: quia fieri non poteſt vt aliter eueniant quàm fuerint præſciti,vt ſuperius D.Thom explicat art.3. Aduertendum eſt autem,etiam admiſſa hac ſignificatione non rectè attribui Deo, vt ibidem notat D.Thom.ex Boet. ſupra. Nam fatum eſt diſpoſitio cauſarum,vt eſt ſub Deo,nō verò eſt propriè ipſe Deus,vel voluntas Dei,niſi cauſaliter,vt loquitur interdum Aug.lib.5.de Ciuit.c.1.& Seneca,& Ariſtot.ſupra. Conſonatq; ipſum nomen Fati,quod à fando dictum eſt,vnde ſignificat id,quod effatum eſt,nō ipſum, qui

C effatus eſt.Adde,neque etiam tribui Fatum propriè in dicta ſignificatione actibus liberis voluntatis creatæ,quia liberum arbitrium Deo ſubijcitur immediatè,& non alijs cauſis vel diſpoſitioni earum,niſi per accidens,ac remotè : & ideo vel nullo modo,vel non niſi impropriſſimè pro prij actus liberi arbitrij poſſunt fato attribui,ipſammet Dei prouidentiam, & immediatum influxum eius fatum appellando.

Atq; hinc tandē conſtat vltima pars aſſertionis, quæ ſolum eſt de vſu huius vocis fatū : cuius vſum ait D.Tho. recuſaſſe ſanctos Patres pp eos qui fatum in influxu ſyderum ponebant. Quod verum eſſe cōſtat ex ſuperius citatis, & ex Auguſtino lib.5.de Ciuit.c.9.& tractatu 37.in Ioannē & Greg.hom.10.in Euang & Greg. Niſſen. lib. 6.Philoſo.cap.2.vel aliàs Nemeſ. lib. de Anima eiuſq; facultatib.c.35.& 36. Et ratio eſt,quia [fatum]ex primæua impoſitione inſtitutū eſt ad ſignificādam radicem fatalis neceſſitatis,quā,abſolutam neceſſitatem eſſe ſentiebant, qui nomen fati inuenerūt : & ideo in propria ſignificatione XII.

non

non poteſt attribui omnibus cauſis ſecundis, ét A
vt diuinæ prouidentię ſubſunt. Ex quo etiam ſit
vt neque effectus naturales qui in hoc inferiori
mundo eueniunt, dicendi ſint fato euenire in il-
la proprietate, quia regulariter nunquam eue-
niunt ſine interuentu alicuius cauſæ liberæ, vel
angelicæ vel humanæ: ita vt neque pluuiæ, ven-
ti, & ſimiles effectus, qui videntur maximè na-
turales, dicendi ſint fatali neceſſitate prouenire:
nam permittente Deo, vel ordinãte ſæpe impe-
diuntur vel excitantur media aliqua actione bo
norum, aut malorum ſpirituum. Hac ergo ratio
ne nomen fati non eſt à nobis abſolutè vſurpan
dum: ſi quis autem corrigendo ſignificationem
eo vti velit, non eſt cum illo contendendum: de
claratio autem ſeu correctio eſt, vt nomen fati
ſolum ſignificet ſeriem cauſarum diuinæ proui-
dentiæ ſubiectam, quæ illis neceſſitatem non im
ponit, ſed vnamquamq; mõ ſibi proportionato
agere ſinit. Addit Alexan. Aphrodiſ. lib. de Fato
c. 3. Fatum interdum ſignificare cuiuſq; rei na-
turam, habetq; illa ſignificatio fundamẽtum in
Ariſtotele lib. 5. Phyſic. cap. 6. tex. 57. vbi natura B
lem generationem, vel corruptionem fatalem
vocat. Iuxta quam ſignificationem, nec fatum
habet maiorem neceſſitatem quàm natura, nec
maiorem vniuerſalitatem. Vnde ſicut non om-
nia naturali ordine, vel neceſſitate eueniunt,
ſed quædam liberè, alia caſu, ita non omnia fiũt
fato. Veruntamen hæc ſignificatio illius vocis,
nec videtur eſſe in communi vſu, nec habere
fundamentum in illius vocis etymologia, qua
fatum à fando dicitur, vt ex Auguſtino notaui-
mus, quare vt fatum aliquid ſit, diuina præſcien-
tia, & prouidentia excludenda non eſt.

SECTIO XII.

Vtrùm caſus & fortuna inter cauſas efficientes numerari debeant.

DIſputatio de caſu & fortuna coniuncta
eſt cum diſputatione de fato, quia ſub-
lata neceſſitate fatali, videtur fieri con
ſequens vt multi effectus caſu & fortuitò in vni C
uerſo eueniant. Cumque nihil poſſit fieri quod
non habeat efficientem cauſam, fieri etiam vide-
tur vt huiuſmodi effectus caſuales vel fortuiti ali
quam efficientem cauſam habere debeant, quæ
caſus, aut fortuna nominetur. De hac ergo cauſa
inquirimus an ſit, & qualis ſit. Videtur enim,
non eſſe aliquam ex his quæ neceſſariò aut libe-
rè agunt, & ita nullam eſſe poſſe. Aſſumptum pa
tet, quia cauſa neceſſariò operans vel ſemper, vel
frequentius conſequitur ſuum effectum: effectus
autem caſuales dicuntur eſſe ex ijs qui rarò eue-
niunt: ergo non eueniunt à cauſa neceſſario ope
rante. Rurſus cauſa libera ſemper operatur a pro
poſito, & ex intẽtione finis: caſus autem dicitur
eſſe cum præter intentionem aliquid accidit: nõ
eſt ergo caſus cauſa libera: ergo caſus non poteſt
eſſe aliqua cauſa efficiens.

De effectu caſuali.

II. QVanuis hæc nomina [caſus, & fortuna,]
pro eodem ſæpe vſurpentur, tñ in rigore ha
bent diuerſam ſignificationem: & ideò dicemus
prius de caſu, deinde de fortuna. Nomen igitur
A [caſus] propriè ſignificat potius effectum quam
cauſam: diciturq; de quolibet effectu inopinato,
quod notauit Boet. lib. 1. de Conſolat. proſ. 2. vbi
non vult caſum ſignificare cauſam, ſed effectũ,
tamen iam vſus obtinuit vt de cauſa etiam dica-
tur, non poteſt enim ille effectus carere aliqua
cauſa: & ita egit de caſu Ariſtoteles 2. Phyſic. &
cum eo cæteri Philoſophi. tamen explicato effe-
ctu intelligetur melius cauſa. Dicitur ergo effe-
ctus caſualis, is qui per accidens, & præter opi-
nionem vel intentionem coniungitur effectui
per ſe alicuius cauſæ, vt quòd fodiens terram,
inueniat theſaurum. Hoc conſtat ex commu-
ni ſignificatione illius vocis: nam idem eſt effe-
ctus caſualis, quod contingens rarò, & præter
intentionem. Duo itaque videntur eſſe de illius
ratione. Vnum eſt vt raro eueniat, vt ſentit Ari-
ſtoteles 2. Phyſic. ca. 6. & ibi Auerroes, Alexand.
Sanctus Thomas, Albertus & alij. Quanuis Aui
cenna hoc limitare voluerit ſine cauſa, vt ſtatim
dicam. Cum autem dicitur ille effectus rarò eue
nire, intelligendum eſt in ſenſu (vt ita dicam) cõ
B poſito, ſeu facta ſuppoſitione talis cauſæ: ſæpe. n.
eſt rarus effectus, quia rarò ponitur cauſa: quan
quam illa poſita ſemper aut regulariter ſequatur
effectus: & tunc non eſt caſualis, ſed poteſt eſſe
per ſe, niſi poſitio etiam talis cauſæ, vel con-
curſus plurium cauſarum caſualis ſit: Alio ergo
modo ſequitur raro effectus etiam poſita cauſa:
& hoc modo dicitur effectus caſualis raro eue-
nire. Quia vero talis effectus ſemper prouenit
ex concurſu plurium cauſarum, oportet vt ille
concurſus non habeat certam & definitam cau
ſam in vniuerſo: ex quo etiam ſit vt raro eueniat:
& ideo eclypſis non eſt effectus caſualis, neque
omnis alius qui regulariter coniungitur cum
effectu per ſe.

Secundo eſt de rõne talis effectus vt præter in III.
tentionem agentis cauſæ eueniat, vt ꝙ prætereũ
te Petro lapis cadat, dicitur eſſe caſus fortuitus,
quia fuit præter intentionem tum hoĩs trãſeun-
tis, tum lapidis cadentis, vel generantis qđ illum
in centrum mouebat. Quod ſi ille cõcurſus fuiſ-
C ſet ab aliquo intentus, reſpectu illius non dice-
retur effectus caſualis, ſed per ſe in ſuo genere: eſt
ergo de ratione caſus quod ſit effectus præter in
tentionem agentis: quia eſt effectus per accidẽs.

Atq; ex hac explicatione intelligitur non eſſe IIII.
in vniuerſo effectus caſuales reſpectu Dei, ſed
tñ reſpectu cauſarum ſecundarum, ſeu particu-
larium: & rõ eſt, qa nihil euenire põt præter in-
tentionem Dei; eo ꝙ nihil poſſit ſubterfugere
præſcientiã eius. Dices, Interdũ aliquid fit in re-
bus pręter intentionem Dei, vt in humanis acti
bus peccata. Et fortaſſe ẽt in effectibus naturali-
bus aliqui poſſunt contingere, qui licèt ſint præ
ſciti à Deo, non tñ ſint intenti. Reſpondetur in
primis, reſpectu cauſæ operantis per intellectũ
& voluntatem non ſolum requiri ad hoc ꝙ ef-
fectus ſit caſualis ſeu fortuitus, vt ſit præter volũ
tatem, ſed ẽt vt ſit præter ſcientiã vel opinionẽ
operantis. Nam ſi ex actione mea aliquid ſequa-
tur qđ ego futurum eſſe præuidi, non põt dici,
eſſe mihi caſuale vel fortuitũ, etiam ſi eſſe poſ-
ſit vel nõ voluntarium, ſed permiſſum tantum,
vel etiam aliquo modo inuoluntarium. Vnde
Ariſtoteles lib. 2. Magnor. Moral. c. 8. dicit, [ibi
minus eſſe fortunæ, vbi plus eſt intellectus.] Vt

ergo

ergo Deo nihil caſu accidat, ſatis eſt ꝙ nihil præter eius ſcientiã & præſciẽtiã eueniat. Addimus verò præterea, aliud eſſe loqui de effectu qui eſt in peccato, qui ſemper eſt res aliqua, aliud de defectu, qui ſolum eſt carentia debitæ perfectionis moralis: nam loquendo de effectu, ille non poteſt eſſe caſualis reſpectu Dei, nõ ſolum quia eſt præſcitus, ſed etiã, quia non tm̃ per accidens, ſed per ſe cauſatur ab ipſo Deo, & ita poteſt dici aliquo modo intentus, ſaltem quantũ ad volũtatem quam Deus habuit concurrendi ad illũ effectum, concurrente ẽt cauſa ſecunda. Et ob hãc rationẽ nullus effectus naturalis poteſt dici caſualis reſpectu Dei, non tm̃ pp præſcientiã, ſed etiam pp efficientiam per ſe, & aliquam intentionem talis effectus quam Deus habuit, hoc ipſo quòd voluit tales cauſas naturales procreare aptas ad talem effectum, & cum illis cõcurrere. Vnde aliqui etiam effectus qui reſpectu cauſarũ particulariũ cenſentur caſuales, reſpectu cauſarũ vniuerſaliũ, vt cœlorum (ſi per ſe concurrant ad talẽ effectũ) non ſunt caſuales, vt monſtra; & quædã alia quæ per accidẽs generari dicũtur. At vero defectus qui coniungitur effectui in peccato, vt non ſit caſualis, nõ oportet ꝙ ſit per ſe intẽtus, quia hoc eſt præter rõnẽ eius, cùm nemo intendens ad malum operetur: ſatis ergo eſt vt ſit præuiſus, & permiſſus: maximè ꝙ à Deo ſemper eſt ordinatus ad pœnam, vel vt ſit occaſio alicuius maioris boni. ordinatus (inquam) non præordinatione q̃ ſecũdũ rõnẽ antecedat præſcientiam, ſed quæ ſequatur. Atq; ſimpliciter loquendo nunquam, poteſt caſualis, vel fortuitus effectus talis eſſe reſpectu Dei, vt rectè tradit D. Th. 1. p. q. 103. art. 7. ad 2. & q. 116. art. 1. ad 2. & Aug. li. 83. quæſt. q. 24. Boet. 1. de Conſol. proſ. 1.

De caſu, vt cauſam ſignificat.

V. Caſus eſt cauſa per accidens.

EX his quæ de effectu caſuali diximus, facile eſt declarare quid ſit caſus, vt hac voce ſignificatur ipſa cauſa effectus caſualis. Dicendum eſt enim non eſſe peculiarem aliquam cauſam per ſe inſtitutam ad talem effectum, ſed eſſe poſſe quamlibet cauſam efficientem creatam, quatenus ex accidente, & præter intentionem coniungitur cum effectu per ſe illius, alius effectus rarus, & omnino accidentarius. Hæc eſt ſententia Ariſtot. & aliorum Philoſophorum in locis citatis: eamque declarat D. Th. 1. p. q. 16. art. 1. quia hic effectus dicto mõ contingens vt ſic non eſt abſolutè ens neque vnum, ſecundũ quid, ſcilicet vnum per accidens: ergo non oportet vt habeat cauſam ſimpliciter, & per ſe, ſaltem naturalem, ſed ſolum per accidens: ergo caſus non eſt determinata cauſa per ſe, ſed ſolum cauſa per accidẽs. Antecedens patet, nam effectus contingens eſt v. g. ꝙ fodiens ſepulchrum, inueniat theſaurum: hoc aũt non eſt vnum quid: & ideò (ait D. Tho.) [nulla poteſt eſſe cauſa in natura, quæ per ſe inclinet ad illum effectum, quia ſemper cauſa naturalis tendit ad aliquid propriè vnũ.] Meritò aũt loquimur de cauſa naturali, quia cauſa intellectualis põt per ſe intendere vt vnũ id quod eſt per accidens, vt concurſum illum cauſarum vel effectuũ: & ideò inter cauſas intellectuales põt dari cauſa per ſe huius effectus, ſicut paulò anteà de Deo dicebamus: tũc aũt reſpectu illius cauſæ, effectus non erit cõtingens, quia nõ erit præter

D. Thom.

A intentionem eius. Vnde põt in hunc modũ concludi rõ, nam ſi caſus eſſet cauſa per ſe, aut eſſet intellectualis, aut naturalis: non primũ, quia eſt intellectualis tunc eſt per ſe q̃n ex ſcientia, & intentione operatur: effectus autẽ caſualis eſt præter intentionem: non etiam ſecundum, quia natura nõ inclinat ad vnum per accidens illo mõ, ergo caſus non eſt cauſa per ſe alicuius effectus.

VI. Deus quomõ ſit cauſa effectus caſualis.

Dices, Ergo nec Deus eſt cauſa per ſe effectus caſualis vt talis eſt: conſequens eſt falſum, nam eſſe caſualem eſt aliquid in effectu: nihil autem eſt in effectu quod non ſit per ſe à Deo. Reſpondetur, eſſe caſualem nihil rei addere effectui, ſed denominationem ſumptam ex coniunctione vel habitudine ad talem cauſam medio per ſe effectu eius. Deinde dicitur, Deum per ſe cauſare contingentiam effectuum, quia ipſe voluit vt tales effectus caſu fierent, non tñ ꝙ in ratione caſualium effectuum cõſtituerentur per ordinem ad Deum: id .n. repugnabat, ſed per reſpectum ad cauſam creatam: quẽ reſpectum etiam Deus ipſe cauſat, eo modo quo eſſe aut fieri poteſt.

VII.

Rurſus dices, Quiſnam effectus eſt qui in huiuſmodi euentibus ſit omnino per accidẽs, & B ſine cauſa per ſe, cum oẽ id quod eſt per accidens, reducendum ſit in cauſam per ſe. Reſpondetur, non oportere vt omnis effectus qualiſcunq; ſit, habeat cauſam per ſe, ſed ſatis eſt, vt cõiungatur effectui per ſe alicuius cauſæ, & hoc ſenſu intelligendum eſt, cum dr̃, reduci in cauſam per ſe. Et ita fit in præſenti, v. g. in exemplo de inuentione theſauri, quòd ibi aurum fuerit genitum, per ſe fuit ab aliqua cauſa: ipſa item terræ foſſio, per ſe & ex intentione fit ab homine. At verò coniunctio illa eſt ita per accidens, vt nullã habeat creatam cauſam per ſe, & ideò inuentio theſauri, quæ ex illa prouenit, dicitur effectus fortuitus, cuius cauſa per accidens partim eſt homo fodiens terram, partim is qui poſuit aurum in illo loco: & idem eſt in ſimilibus.

VIII.

Vlterius verò eſt aduertendum, hos effectus per accidens, & contingentes non ſolum euenire ex concurſu cauſarum efficientium, ſed etiam ex concurſu fortuito efficientis cauſæ cum materiali, ſic .n. generantur monſtra, quæ rarò eue- C niunt ob diſpoſitionem materiæ: tunc autem effectus non eſt caſualis reſpectu materialis cauſæ, ſed reſpectu alicuius efficientis. Quod non ſatis aduertit Auicenna lib. 1. ſufficient. cap. 13. & ideò dixit, effectus caſuales non ſolum eſſe qui rarò eueniunt, ſed etiam qui ad vtrumlibet eueniunt, id eſt qui æquè poſſunt euenire, & non euenire alicui ſubiecto: vt reſpectu ſuperficiei, ꝙ fiat alba, vel nigra. Sed hoc non rectè dicitur, nã caſus non ſignificat materialem cauſam, ſed efficientem: reſpectu cuius nullus eſt effectus ad vtrumlibet contingens, niſi in cauſis liberis. Nã naturales ſunt determinatæ ad vnum, in liberis autem talis effectus non eſt caſualis ex eo capite, ſed liber: erit autem caſualis ſi ſit præter intentionem; quod non inuenitur propriè niſi in ijs quæ raro coniunguntur effectibus per ſe intentis. Indifferentia autem potentiæ materialis nihil refert vt effectus dicatur caſualis, tum quia non ſequitur effectus ex vi illius, tum etiã quia ex parte eius non eſt effectus per accidens, aut præter intentionem: nam hoc propriè pertinet ad cauſam efficientem, vt per ſe conſtat.

Auicenna.

Vltimò,

Digitized by Google

Quid nã ſit fortuna.

Vltimò ex his facile cõſtat quid dicendum ſit de fortuna, de qua multa fabulati ſunt Gentiles, qui ignorantes cauſam multorum cauſaliũ effectuum, qui hominibus eueniunt, Deã quandam finxerunt, quam fortunam appellarũt, quæ eſſet horum effectuum cã. Sed hmõi commentum impugnarunt inter alios D. Auguſt. lib. 4. de Ciuit. c. 18. & Lactant. lib. 3. de ver. ſapient. c. 28. & 29 & legi poteſt Albert. 2. Phyſi. tract. 2. c. 10. & Scot. in quodlib. q. 21. Dicendum eſt ergo effectum fortuitum formaliter eiuſdem rationis eſſe cum caſuali, ſolumq; differre, quia fortuitus dr̃ ſpecialiter in humanis rebus, ſeu reſpectu agentis à propoſito ex ratione & intentione propria & elicitia. Vnde fortuna cã eſt ẽt per accidens eiuſdem rationis cum caſu, ſolumque determinatè dicit vt ſit cauſa agens à propoſito quæ ſit per accidens reſpectu effectus præter intentionem ſubſecuti. Vnde fieri poteſt vt idem effectus ſit fortuitus & caſualis, ſeu à fortuna & caſu reſpectu diuerſorum, vt inuentio theſauri eſt fortunæ reſpectu hominis fodientis terram caſus verò reſpectu cauſæ naturalis generantis aurum. Quod ſi nõ fuit ibi genitum, ſed ab alio homine repoſitum, ẽt ille eſt cauſa vt fortuna: tñ reſpectu illius dicetur mala fortuna, reſpectu alterius bona: hæc. n. nomina non ſignificant diuerſas cauſas per ſe, aut diuinas, ſed denominationes ſumptas ex effectibus proſperis vel aduerſis. Atq; ita explicuit rationem fortunæ Ariſtoteles 2. Phyſic. cap. 5. & lib. de bona fortuna.

D August. Lactant. Albert. — Ariſtot.

X. Fortunæ effectus diuinæ ſubiacet voluntati.

Solum ſunt duo aduertenda. Vnum eſt fortunã ita eſſe ſumptã ab aliquibus Philoſophis, ac ſi effectus eius nulli omnino prouidentiæ ſubeſſent, & à nulla cauſa etiam ſuprema eſſent intenti, præuiſi, aut ordinati. Et hac ratione reprehendit ſe ipſum aliquando D. Auguſt. vt 1. retractat. c. 1. ꝙ vſus fuerit nomine fortunæ: nos verò omnem fortunam ſubijcimus diuinæ prouidẽtiæ, quia nihil nobis caſu accidit, quod à Deo non ſit vel ordinatum, vel permiſſum, vt ſuprà declaratum eſt: & eleganter dictum eſt ab Aug. lib. 3. de Trinit. c. 4. his verbis. [Nihil fit viſibiliter & ſenſibiliter, quod non de interiori inuiſibili, atque intelligibili aulæ ſummi imperatoris aut iubeatur, aut permittatur ſcd̃m ineffabilẽ iuſtitiam præmiorum, atq; pœnarum, gratiarum, & retributionum in iſta totius creaturæ ampliſſima quadam immenſaq; republica.] Idemq; attigit lib. 83. q. in 24. Alterum obſeruandum eſt quoſdam effectus in nobis fieri quos putamus fortuitos, eò quòd illorum cauſam ignoremus, cum tamen non ſint effectus, qui per accidens à nobis eueniant, ſed per ſe in nobis fiant ab aliqua ſuperiori cauſa, vt ꝙ aliquis nihil tale intendens aut præcogitans, aliquem bonum motum animi in ſe ſentiat; vel ꝙ aliquis inceſſurus per hanc viam, quaſi rapiatur deſiderio & voluntate incedendi alia via, & ita effugiat hoſtium inſidias, appellatur ab hominibus fortuna: habet tamen ille effectus cauſam per ſe intendentem illum, nempe angelum aliquẽ, vel Deum ipſum. Et ideò dixit Auguſt. 1. retract. c. 1. & lib. 1. contra Academicos vulgò appellari fortunam quæ occulto ordine regitur, & rationem & cauſam ſecretam habet. Quod etiam attigit Philoſophus lib. de bona fortuna cap. 2. Atq; hactenus de fortuna & de efficientibus cauſis creatis.

D. Auguſt. — Auguſt. — Auguſt.

A

DISPVTATIO. XX.

De prima cauſa efficiente, primaque eius actione, quæ eſt creatio.

DE Deo glorioſo duplex eſt in Metaphyſica conſideratio: ſcilicet quatenus eſt prima cauſa, & quatenus eſt primum ens: & quãquam hęc poſterior ratio ſecũdũ ſe ſit prior, altera tamen quoad nos, & iuxta doctrinæ ordinem quem proſequimur, venit conſideranda prius, tum quia per effectus venimus in cognitionem Dei, tum etiam quia ad integram conſiderationem cauſarum entis vt ſic neceſſaria eſt præſens diſputatio. Igitur de prima cauſa ſecundum ſe, & ſecundum eas perfectiones quæ ipſi inſunt, nihil nunc dicemus, imò neque de exiſtentia eius; ſed ſupponimus nũc eſſe Deum quod infrà demonſtrabimus. Supponimus item ipſum non habere cauſam, quia neceſſe eſt ſiſtere in aliquo ente non facto, cum non poſſit in infinitum procedi. Dicemus ergo de efficientia huius primi entis in alia, & de dependentia aliorum ab ipſo. Quæ triplex eſſe aut conſiderari poteſt, ſcilicet in fieri, in conſeruari, & in operari: & de his trib. dicemus in hac & duabus diſputationibus ſequentibus. Dependentia autem in fieri potiſſimum in creatione conſiſtit, tum quia hæc eſt propria dependentia entis in quantum ens, quam hic inquirimus, tum etiam quia in hac actione conſiſtit primum fieri (vt ita dicam) entium factibilium: & ideò de hac actione dicemus in hac diſputatione: nam alij modi quibus prima cauſa poteſt res producere, & difficultatem non habent, & attingentur ſatis in diſputationibus ſequentibus.

B

SECTIO I.

C

An poſſit ratione naturali cognoſci, creationem aliquorum entium eſſe poſſibilem, an etiam neceſſariam: vel (quod idem eſt) an vnum ens in quantum ens poſſit eſſentialiter dependere effectiue ab alio ente.

I. D. Tho. 1. p. q. 45. art. 1

SVpponendum in primis eſt quid ſignificet nomen creationis: nã quid res ipſa ſit, poſtea declarabitur. Significat ergo creatio effectionẽ alicuius rei ex nihilo, vt Theologi definiũt. Illa aũt particula [ex nihilo,] vt diſtinguat hanc actionem ab alijs, excludit oẽm cõcurſum cauſæ materialis, & dependentiam rei quæ creatur, ab aliquo ſubiecto, vt rectè exponit Anſelm. in Monolog. capit. 8. ita vt idem ſit dictũ [ex nihilo] quod [ex nullo ſubiecto:] atque ita diſtinguitur hæc actio ab alia quæ eſt per eductionem de potentia ſubiecti. Hæ namque duæ actiones adæquatè diuidunt omnem efficientiam: & ideò ſicut per illam particulam ſufficienter diſtinguitur creatio ab eductione, ita ſufficienter etiam per illam explicatur ratio creationis. Vnde inferunt Theologi, quidquid creatur,

D. Thom. ſupra art. 4.

crearur, debere eſſe ſubſiſtens, aut fieri per modum ſubſiſtentis, quia oporteret vt fiat extra ſubiectum ſeu ſine dependentia à ſubiecto. Quod aũt exiſtit ſine dependentia à ſubiecto, ſubſiſtit, vel habet ſe ad modum ſubſiſtentis: quod dico propter accidens, ſi fieret à Deo ſeparatum à ſubiecto, quod verè crearetur, quia haberet modũ eſſendi ſubſiſtentiæ ſimilem. Anima verò rationalis etiam ſi in corpore fiat, verè tamen fit ex nihilo, quia non fit ex ipſo corpore: non enim ex eius potentia educitur, neque ab eo pendet in fieri: & ideò verè et ſubſiſtit dum in corpore fit, vt infra dicemus, tractando de ſubſiſtentia.

Rationes dubitandi.

II. Prima. Sic explicata voce creationis videtur non poſſe cognoſci, ratione naturali creationem eſſe poſſibilem, primò, quia quod Ariſtoteles, Plato, & alij graues Philoſophi non cognouerunt, veriſimile eſt cognoſci non poſſe naturali lumine: ſed illi Philoſophi ita ignorarunt creationẽ vt tanquam primum principium ac per ſe notũ haberent ex nihilo nihil fieri, vt conſtat ex Ariſtotele in 1. Phyſicorum: ergo.

B

III. Secunda. Secundo de nullo ente poteſt demonſtrari eſſe creatum: ergo nec poteſt demonſtrari creationem eſſe poſſibilem. Antecedens patet, quia omne ens aut eſt ſubſtantia, vel accidens: accidens aũt ſi fit in ſubiecto nec creatur, nec creari poteſt, etſi maximè ſupernaturale ſit, vt ſupra oſtenſum eſt: accidens autem eſſe & fieri ſeparatum à ſubiecto non poteſt inueniri naturali ratione. Subſtantia deinde aut ſpiritualis eſt, aut materialis: illa prior vix poteſt per rationem naturalem inueſtigari an ſit, nedum demonſtrari qualis vel vnde ſit: ergo non poteſt cognoſci euidenter q. ſit aliqua ſubſtantia ſpiritualis facta ab alio; & conſequenter nec demonſtrari poterit creationem eſſe neceſſariam vel poſſibilem pp has ſubſtantias. Subſtantia autem materialis ſemper fit ex materia: quod aũt materia ipſa ſit facta, aut efficientia alterius indigens vt eſſe poſſit, non poteſt demonſtrari; vnde Plato & multi Philoſophi p fuerunt illam æternam & improductam: neq; apparet naturale medium quo oppoſitum demonſtrari poſſit. Nam ſi qđ eſſet, maximè imperfectio, & potentialitas materiæ: Sed cur dici non põt materiam ex ſe hře hanc ſuam entitatem, quãuis minimam & imperfectam? Neq; n. eſt per ſe notum hanc imperfectionem potẽtialitatis paſſiue hře neceſſariam cõnexionem cum alia imperfectione potentialitatis obiectiuæ quã includit res effectione vel creatione indigens.

C

IIII. Tertiò, ad creandum requiritur virtus infinita; ſed non põt demonſtrari eſſe poſſibilem virtutem actiuam infinitam: ergo neq; eſſe poſſibilem creationem. Maior declaratur à poſteriori, quia alias creatura poſſet hře virtutem creandi, quia ſi non repugnat ob infinitatẽ virtutis non eſt cur repugnet: conſequens aũt per ſe ſatis abſurdum eſt. Minor verò probatur, quia nullum eſt naturale medium demonſtrandi virtutem infinitam in agendo: Ariſtoteles. n. ex motu conatus eſt id demonſtrare, non eſt tamen aſſecutus, vt infrà oſtendam: eſt autem eadem ratio de quacunq; alia naturali ratione: Vnde multi ex creatione conantur demonſtrare eſſe aliquã virtutem infinitam in agendo: ſed hic eſt circulus vel petitio principij in hac re de qua diſputamus.

A

V. Quartò, repugnat ens in quãtum ens fieri: ergo repugnat aliquid creari: conſequentia cõſtat ex definitione creationis: quia ſi aliquid fit ex nihilo, fit per ſe primò ſecundũ totam rõnẽ entis, ergo fit per ſe primò in quantum ens. Antecedens probatur primò, quia ſi ens in quantum ens, eſſet factibile, omne ens eſſet factibile: quia qđ conuenit alicui rationi per ſe primò & ſecũdum quod ipſa, conuenit omni et in quo talis ratio inuenitur, hoc autẽ eſt planè falſum: quia neceſſe eſt dari aliquod ens quod fieri non poſſit: aliàs procederetur in infinitum in producentibus & productis, quod eſt impoſſibile. Secundò probatur idem antecedens, quia ens in quantum ens abſtrahit ab ente ſecundum eſſe exiſtentiæ, & ſecundum eſſe eſſentiæ: impoſſibile autem eſt fieri aliquod ens ſecundum totum hoc eſſe: ergo impoſſibile eſt fieri in quantum ens. Vnde etiam fit, eſſe impoſſibile fieri ex nihilo, quia impoſſibile eſt fieri ſecundum eſſe exiſtentiæ quin ſupponatur ſecundum eſſe eſſentiæ: quod eſſe non eſt omnino nihil: nam per illud diſtinguũtur res veræ à fictitijs, & chimericis: ergo.

Opiniones variæ.

VI. In hac re fuit multorum Theologorum opinio non poſſe demonſtrari rem aliquam eſſe factam, vel fieri poſſe per creationem. Ita tenet Greg. in 2. d. 1. q. 2. verſus finem, & inclinat ibid. Gabriel q. 2. art. 2. Tenet Baſſolis in 1. d. 1. q. 1. ar. 3. Qui autores à fortiori ſupponunt non poſſe demonſtrari omne ens diſtinctum à Deo, eſſe factũ ab ipſo, aut non poſſe eſſe plura entia realia improducta. Quamuis. n. admiſſa creatione aliquorum entium, non ſtatim euidẽter inferatur eſſe impoſſibile dari duas naturas increatas, vel oẽ ens diſtinctum à Deo eſſe ab ipſo factum, ſed hoc propria demonſtratione indigeat: tñ ſi creatio non eſſet poſſibilis, impoſſibile oĩno eſſet oĩa entia diſtincta à Deo, facta eſſe ab illo, quia eorum eſt multa eſſe entia quæ non poſſunt fieri niſi per creationem, ſi fieri debeant: Vt tes omnes ſpirituales, quæ cum materiam non habeant, non poſſunt fieri ex præſuppoſito ſubiecto: itẽ cœli, ſi ſupponamus eos nõ poſſe fieri per gñationem, ſicut natura, operatio, motus, & qdquid de illis experimur, ſatis vñr oſtẽdere: itẽ materia prima, q ex priori materia fieri non pt. Gregor. Gabriel. Baſſolis.

VII. Secunda ſententia eſt, hanc veritatem poſſe demonſtrari ratione naturali. Hæc eſt communior ſnia Theologorum, quam tenet D Tho. in 2. d. 1. q. 1. ar. 2. idemq; ſupponit in 1. p. q. 44. ar. 1. & q. 45. art. 2. tenet etiã Alenſ. 2. p. q. 6. art. 6. Scot. in 1. d. 8. q. 1. Argentin. in 2. d. 1. q. 1. Herueus qđ lib. 2. q. 1. Hentic. quodlib. 8. q. 6. Eſtq; hæc ſnia conformior diuinis Scripturis: illæ. n. docent ex hoc mundo viſibili poſſe oſtendi Deum eſſe, qa ipſæ creaturæ clamãt habere ſe alium autorem, vel factorem; quæ loca expendemus inferius cũ demonſtrauerimus Deum eſſe. Sancti et Patres eodem modo loquuntur, quos infrà eodem loco referam. Eſtq; ſine dubio hæc vera ſententia, quæ non poteſt melius probari, quam afferendo media quibus hæc veritas demonſtrari põt. D. Thom. Scotus. Henricus.

Reſo-

Reſolutio quæſtionis.

VIII. DVo igitur probare poſſumus: vnum eſt creationem eſſe poſſibilem; aliud eſt creationem actu eſſe, vel factam eſſe, vel exerceri in vniuerſo ab aliqua cauſa efficiente. Ex quibus eliciemus tertium, nimirum dari in vniuerſo, eſſeq; neceſſariam vnam primam cauſam ad quam omnia alia entia quę habent eſſe reducantur per creationem, tanquam ad primam originem ſui eſſe.

IX. *Eſſe poſſibilem creationem, oſtenditur.*

PRimò ergo creationem eſſe poſſibilem probare poſſumus à priori, ſi aliunde ſupponamus probatum Deum eſſe, & ſummè perfectum eſſe, quantum in latitudine entis eſſe aut intelligi poteſt. Nam, vt infrà citato loco dicam, quanuis abſolutè nos nõ poſſimus cognoſcere Deum vel perfectiones eius à priori, tamen ſuppoſito aliquo principio vel attributo à poſteriori demonſtrato, ex illo poſſumus colligere à priori aliud, vt immortalitatem ex immaterialitate. Sic igitur in præſenti ſupponimus demonſtratum dari vnum ſupremum ens perfectiſſimum: imò ẽt potentiſſimum, vt infrà probabimus, non ex B creatione, ne petamus principium, ſed ex alijs medijs. Iam igitur argumentor in hũc modum, nam effectio per creationem non eſt ita impoſſibilis, vt in ſe inuoluat repugnantiam aut contradictionem: ergo nec potentia ad agẽdum hoc modo eſt in ſe impoſſibilis, aut repugnantiã aut imperfectionem inuoluẽs: ergo talis potẽtia eſt de facto in aliquo ente, ſaltem in primo: ergo ex vi illius eſt poſſibilis creatio. Hæc vltima conſequentia clara eſt, diſtinguere aũt oportet illam vocem ſeu denominationẽ poſſibilis: vno.n.mõ negatiuè ſumitur, prout idem eſt qđ non repugnans: alio mõ poſitiuè pro eo qđ p̃t eſſe aut fieri, quo ſenſu dicit denominationẽ ab aliqua potentia vel actiua, vel paſſiua. In antecedẽti ergo ſumitur poſſibile priori mõ, in conſequenti verò poſteriori; nam vt creatio ſit poſſibilis duo neceſſaria ſunt & ſufficiũt, vnum, vt in ſe non repugnet, aliud, vt per aliq̃ potentiam ſit poſſibilis: & ita ſuppoſito antecedenti conſecutio eſt euidẽs.

X. Primum ãt antecedens probatur primò, quia C nulla oſtendi põt repugnãtia, in eo ꝙ aliquid ex nihilo fiat, in vero ſenſu à nobis declarato. Non n. fingendum eſt, vt quidã putarunt, ipſum nihil futurum eſſe materiã ex qua tale ens fiat qđ planè repugnat: nã illa particula [ex] non dicit ibi habitudinẽ materialis cauſæ, ſed termini à quo: ſic aũt nulla eſt repugnantia, vt id qđ ex ſe nihil erat, incipiat eſſe aliquid per effectionẽ alterius. Quòd ſi velimus illam particulã [ex] iuxta habitudinem materialis cauſę interpretari, non poſitiuè, ſed negatiuè exponenda eſt, vt id dicatur fieri ex nihilo, qđ non ex aliqua materiali cã ſit: in quo ẽt nulla p̃t repugnantia oſtendi; cur.n. ſicut fit aliquid in actu qđ prius erat poſſibile per potentiam actiuã & paſſiuam ſimul, non poterit ẽt fieri in actu aliquid, qđ ſit poſſibile per ſolã potentiam agentis, eminentiorẽ, magiſq; efficacẽ?

XI. Obiectioni ſatisfit. Dices, Sicut repugnat aliquid fieri in actu qđ prius eſſet poſſibile per ſolam potentiam paſſiuam ſine actiua, ita è conuerſo repugnat fieri in actu aliquid quod tm̃ ſit poſſibile per potentiam actiuam ſine paſſiua. cur. n. non põt eſſe effectus A à potentia patiente ſine agente, ſi eſſe põt ab agẽte ſine recipiente? R̃ndetur ſatis perſpicuam eſſe rõnem diuerſitatis: nam actio vt actio, dicit eſſentialem ordinem ad efficiens, & ideo implicat cõtradictionem eſſe actionem ſine agente: actio vero vt actio non dicit eſſentialem ordinẽ ad paſſum, neq; ad paſſionem, loquendo de actione in tota ſua latitudine, ſed dicit habitudinẽ ad effectum, qui per illam fit, & dependet ab agente cã. Et ſimiliter potentia paſſiua dicit adęquatam habitudinem actiuã, quia non põt recipere aliquid niſi ab aliquo illud recipiat: potentia verò actiua nõ dicit adæquatam habitudinem ad paſſiuam, vt infrà ſuo loco latius dicemus, quia non eſt de rõne potentiæ actiuæ vt poſſit agere in aliquo, ſed vt poſſit agere aliquid: & ideo põt aliqud eſſe poſſibile ſimpliciter per ſolã potentiam actiuam, non vero per ſolam potentiã paſſiuam. Prę terea paſſiua eſt imperfecta: & ſola non eſt ſimpliciter potẽs ad effectũ niſi perficiatur per actiuã: actiua vero eſt ex ſuo gñe perfecta: & ideo ex ſe nullam inuoluit repugnãtiã vt aliqua potẽtia actiua ſit in ſuo ordine adeo perfecta, vt ſe ſola, & ſine dependentia à paſſiua, in ſe ſe virtute cõ- B tineat & effectum, & actionẽ. Et ita ſimul probata eſt prima conſequentia, quę ẽt eſt euidẽtiſſima ſuppoſito antecedente: Quę.n. maior repugnantia excogitari poteſt in huiuſmodi potentia, quam in dicto modo efficiendi? aut quæ nam imperfectio, & non potius maxima perfectio?

XII. Et vtrumq; confirmari põt, ſi per illud [ex nihilo] intelligamus ſignificari, vt tota res quę per ſe primò fit vt adęquatus terminus actionis, qui vocatur vt quod oĩno & ſm̃ totam ſuam entitatẽ fiat, nulla eius parte, aut re præſuppoſita: oẽs.n. hi ſenſus veri ſunt, & eodem deuoluuntur. Sed in hoc ẽt indicatur magna perfectio ex parte virtutis actiuæ, & nulla eſt repugnantia ex parte effectus vel effectionis eius. Nam ꝙ res tota quæ non erat ſm̃ ſe totam accipiat eſſe, quęnam implicatio eſt? Certè ex terminis nulla apparet maior, quam in eo ꝙ res quæ tm̃ erat inchoata ſm̃ vnam partem, perficiatur per adictionem alterius partis quæ prius non erat, niſi ꝙ illud prius requirit maiorẽ vim in agendo. Non eſt ergo in C hmõi potentia vel effectione aliqua repugnãtia, ſed tm̃ maior perfectio. Solũ poſſet quis hæſitare qualis poſſit eſſe hæc actio ſine ſubiecto, aut quõ id non repugnet. Sed hoc explicabimus facile in ſequentibus, ſatis.n. nunc eſt, ꝙ in eo nulla oſtẽditur repugnantia. Eò vel maxime ꝙ aliqui intelligunt creationẽ abſq; tranſeunte actione.

XIII. Supereſt probanda ſecunda conſequentia, in qua eſt vis illius rõnis, nimirum hanc potentiã ponẽdam eſſe in rerum natura ſaltem in primo ente, ſi in ſe non inuoluit repugnantiam vel imperfectionẽ. Hoc aũt probari põt primo ex illo generali principio, ꝙ in primo ente eſt formaliter oĩs perfectio ſimpliciter ſimplex, quod demõſtrabimus infrà tractando de perfectione primi entis. Nam hmõi potentia ex proprio obiectiuo conceptu dicit perfectionem ſimpliciter ſimplicem, dicit.n. perfectionẽ ex ſe non repugnantẽ, neq; inuoluentem imperfectionem. Ex quo planè fit vt in latitudine entis melius ſit hr̃e illam, q̃ non illam, in quo cõſiſtit rõ perfectionis ſimpliciter: ergo talis potentia neceſſariò tribuenda eſt primo enti. Idẽ fere argm̃ eſt, ꝙ hæc potẽ-

tia

Digitized by Google

tradictionem, tamen eſt alienum a naturali ordi- A
ne rerum, & ideo veriſimile non eſt materiã ex ſe habere ſuam entitatem, & tamẽ habere illam in ſtatu præternaturali, & abſque vlla formali perfectione, & cõſequenter abſque vſu vel vtilitate. Si autem habuit formã aliquã ex ſe: ergo iã nõ ſola materia, ſed q̃dã ſubſtãtia integra eſt ex ſe habẽs eſſe. Ex quo vlterius fit, totã illã ſubſtãtiã eſſe ſimpliciter neceſſariã, & tã non poſſe nõ eſſe quã ipſam materiã primam, q̃a quod eſt independẽs ab alio in ſuo eſſe, non poteſt illud amittere. Vnde etiam fiet, illã materiã nõ poſſe deſeruire ad alias generationes, q̃a ſemper manebit ſub illa forma.

XIX. Dicet fortè aliquis, materiam ex ſe habere ſuã entitatem perpetuã: & formam etiam habuiſſe perpetuam, nõ tamen ex ſe, ſed a Deo. Sed hoc etiã dici nõ poteſt, tum quia repugnãtiam inuoluit, ꝙ ex ſe habeat eſſe, & nõ quidquid neceſſarium eſt ad eſſe: tum etiam quia alias illa forma ex neceſſitate naturæ manaret à Deo: nã ſi fieret liberè, vnde cõſtaret eſſe æternam? eſt autem contra rationem naturalem dicere, Deũ agere extra ſe ex neceſſitate naturæ. Et præterea ſequitur, qua neceſſitate agit Deus illam formam, eadem conſeruare illam: & cõſequenter materiã ex neceſſitate B ſemper eſſe ſub illa forma, ideoq; minimè poſſe ad rerũ generationes vel corruptiones deſeruire.

XX. Relinquitur ergo, materiã, cum ex ſe nõ ſit, indiguiſſe aliquo principio efficiẽte a quo facta ſit: non potuit autẽ niſi per creationem fieri, q̃a nõ potuit fieri ex priori materia: ergo neceſſaria eſt oĩno creatio alicuius rei, vt hæ res materiales poſſint exiſtere. Dices. Non potuit effectio materiæ eſſe creatio, quia creatio eſt rei ſubſiſtentis vt diximus, materia autẽ non eſt res ſubſiſtens, quia nõ eſt id quod eſt. Reſpondent aliqui, materiã, licet non propriè creetur propter dictã rõnem, creari tamen ſaltem impropriè ſeu largo modo. Dico autem duobus modis poſſe intelligi materiã fieri: primo per ſe ſolam ac ſeparatã a forma: & tũc ſine dubio crearetur propriiſſime: nã & eſſet ſubſiſtens, & fieret per modum totius, quamuis ipſa de ſe ſit pars: anima enim rationalis etiã eſt pars, & tamen propriiſſime creatur. Imo ſi quantitas fieret ſeparata, propriè crearetur ex omnium ſententia. Alio vero modo fieri poteſt materia (& ita credimus eſſe factam) exiſtens ſub aliqua forma: & tunc, propriè loquendo, totum compoſitũ ex materia & tali forma dicitur creari, quia illud ꝓpriè eſt; fieri autem ei propriè tribuitur, cui & eſſe: tunc autem materia dicitur concreari, quod ſatis eſt ad demonſtrationẽ quam intendimus. nã illi actioni quatenus per eam fit totũ, & nihil ei præſupponitur, cõuenit ratio productionis ex nihilo. Si autẽ accuratè velimus diſtinguere illam actionem compoſitam in plures partiales q̃bus conſtat, inueniemus totã rationẽ creationis quæ ĩ illa eſt, ꝯuenire ex ea parte quæ eſt effectio materiæ ex nihilo, vt ſupra tactũ eſt explicando eductionem formæ ex potentia materię. Atq; ita Patres & Doctores Eccleſię abſolute & ſine vllo addito docent ac demõſtrant materiam eſſe creatã a Deo, vt videre licet in Tertul. Irenæo, Lactant. Euſeb. Epiph. Greg. Niſſ. & Auguſt. locis paulo ante citatis. Et Auguſt. etiam lib. 1. Geneſ. ad liter. c. 14. & 12. Conf. c. 4. & Ambr. lib. 1. Hexam. c. 1. & Athan. lib. de Incar. Ver. i prin. & alijs paſſim.

Lactant.
Auguſt.
Athanaſ.

A Supererat dicendum ad cõplendam hancindu- XXI.
ctionẽ de intelligentijs, ſeu rebus immaterialib. Verũtamen de illis nullum fieri poteſt ſpeciale argumentum, præter illud vniuerſale ſumptũ ex hoc principio, ꝙ repugnat dari plura entia imꝓducta, & quod ens improductum ſeu a ſe, eſt infinitè perfectũ in genere entis, quia neque ſpeciales rationes, neque differentiæ, neque aliqui effectus proprij intelligẽtiarum nobis ſunt notes, ut ex quibus demõſtremus illas habere eſſe ab alio, & non a ſe. Loquor autem de demonſtratione ſimpliciter, quia nõnulla coniectura ſumi poteſt ex motu cœli, vt infra oſtendã, demonſtrando Deũ eſſe. Vbi etiam illud principium ex profeſſo demonſtrandũ eſt: nunc autem ſupponatur. Ex eo autem quod intelligentiæ habent cauſam efficiẽtem, euidẽter infertur neceſſariam eſſe creationẽ vt illæ ſint: quia cũ non habeant cauſam materialem, vt ſupra tactum eſt, non poſſunt per aliũ modum productionis fieri. Quod optime confirmat productio animæ rationalis, quæ eſſe nõ poteſt niſi creatio: quia non eſt eductio de potẽtia materiæ, vt ſupra etiam probatum eſt. Quæ ratio probat neceſſariam eſſe creationem vt homines B generentur, quia ſemper admiſcetur (vt ita dicã) eorum generationi. Vnde tam frequens eſt creationis vſus, quàm humanæ generationis. Niſi q̃s ita deſipiat, vt dicat animas rationales præexiſtere ante corpora, quod eſſet error nõ ſolum ĩ fide, ſed etiam cõtra rationem naturalem, vt ſuo loco oſtendendum eſt, quia ad præſens non refert. Nã etiamſi animæ eſſent ante corpora, non tamẽ eſſent a ſe, & ſine efficiente: quia, præter alias rationes tactas, cum anima ſit naturalis forma corporis, ſi ex ſe neceſſario eſſet, ex æternitate exiſteret informando corpus: nam res quæ ex ſe habet eſſe nõ poteſt habere illud in præternaturali ſtatu, et quaſi violento, qualis eſt ſtatus animę extra corp⁹. Igitur ſiue anima incipiat cũ corpore, ſiue ante illud, neceſſarium eſt habere cauſam efficiẽtem, & conſequenter fieri per creationem.

Demonſtratur prima cauſa creans.

C TErtiò dicendum eſt (& colligitur ex dictis) XXII.
neceſſariam eſſe in vniuerſo vnam primam cauſam efficientem, quę per creationem res alias effecerit. Hoc ſatis patet ex diſcurſu facto ĩ præcedẽte aſſertione. Et neceſſitas huius primæ cauſæ efficiẽtis reſpectu cęterorum omnium entiũ demõſtrãda eſt latius in citato loco. Quòd autem, hac neceſſitate ſuppoſita, nõ potuerit illa prima cauſa abſque creatione originem dare cæteris rebus, cõſtat ex definitione creationis ſupra datę, quia nõ potuit prima cauſa ex aliqua materia res producere, quia non omnes res productæ habẽt materiã, & in his quę illã habent, ipſa ẽt materia debuit ꝓduci. Solũ eſt aduertendũ, ſpecies rerũ generabiliũ potuiſſe fieri ĩ ſuis primis idiuiduis ex materia prius tpe exiſtente; & tunc non fierẽt ꝑ creationẽ in toto rigore: quatenus tamẽ neceſſario ſupponũt creationẽ materiæ, eatenus dicimus eſſe neceſſariam creationem ad earũ productionem. Et hac rõne nomẽ creationis, ꝑſertim ĩ vſu ſanctorũ Patrum, extendi ſæpe ſolet ad nouã productionẽ ex præiacente materia creata, vt patet ex Aug. li. 1. cont. aduer. leg. & Proph. cap. 24.

Soluuntur argumenta, & quid Philoſophi de creatione ſenſerint.

XXIII. AD argumenta reſpondẽdo, in primo eorum aperitur vt explicem⁹ qd in hac veritate Philoſophi ſẽſerint, & præſertim Ariſtot. De qua re multa diſputauit Eugubin⁹ l.7. Perẽ. Philoſoph. cap.3. & ſeq. Sed qđ ad alios Philoſophos attinet, docent quidem illi ſæpe mũdum hunc creatum fuiſſe ab aliquo primo authore, tamen ſi recte expendantur, non illi attribuunt veram creationẽ, ſed formationem ex præiacente materia, quã etiã [Chaos] appellarunt, vt cõſtat ex ijs quæ referũt Tertullian⁹, & alij autores ſuprà citati, & Lactãtius lib.7.c.3. Et hoc quidẽ illi explicarunt de effectione huius mundi ſenſibilis. De mundo autẽ ſuperiori & intelligibili. i. de Angelis obſcuriſſime locuti ſunt: nec mirum, nam cum non potuerint illos ex chao formare, nõ apparet quomodo potuerint illos a Deo productos conſtituere: niſi fortaſſe illos etiã materiales fecerint, quãuis corpore ſubtiliores: nam illi pro comperto habebãt, Deũ nihil poſſe producere, niſi vt artificem qui ex præiacente materia operatur. Et hoc ſignificauit Anaxagoras, quẽ Ariſt. 1. Metaph. c. 6. tex. 18. laudat, eo quòd dixerit omnia eſſe permiſta præter mentem: eamque ſolam eſſe puram, & omni B permiſtione liberam. Vnde & Galen. li.1. de vſu par. c.10. reprehendit Moyſem, quod dixerit, Deũ imperio ſuo omnia produxiſſe.

Eugubinus.

Vide Aug. lib. 12. de ciuit. c. 4. & lib. 12. c. 17. Lactant.

XXIIII. Aliis verò prætermiſſis, de Ariſt. multi cẽſent, illam non agnouiſſe creationem, vt Greg. in. 1. d. 1. q. 1. & Henric. quodlib. 8. q. 9. & Iandun. 2. Metaph. q. 5. Marſ. in 2. q. 1. art. 2. & Beſſario lib. 2. cõtra calum Platon. c. 6. & idem videtur ſentire cõment. 8. Phyſic. cõm. 4. & ibid Simplicius. Et habet hęc opinio nõ parua ĩditia ĩ principijs Ariſ. Primo quia vbique admittit, & ſupponit illud principiũ, [Ex nihilo nihil fit.] Secundò, q̃a oẽs actiones definit per ordinem ad potentiam paſſiuam, & oẽm actionem ſentit habere coniunctã paſſionem, & motum vel mutationem, vt cõſtat ex 3. phyſic. a principio. Quod ſi dicatur, Ariſt. illis locis loqui tantum de actione & efficientia naturalium cauſarum: adhuc obſtat, quia nunquã, etiam in Metaph ad alium actionis modum do- C ctrinã ſuam extendit. Quin potius 5. Metaph. c. 12. definit potentiam actiuã per ordinẽ ad paſſiuam, dicẽs eſſe potentiã trãſmutãdi aliud in quãtum aliud, & c. 2. eodẽ modo definit cauſam efficientẽ per ordinẽ ad motũ: nõ ergo agnouit aliũ efficiendi modũ. Quod etiã cõfirmat, quia res incorruptibiles poſuit ęternas, ſentiens eſſe p ſe neceſſarias, & ideo 2. Metaph. c. 1. ĩ plurali ait [Principia ſempiternorum non habere cauſas] per ſẽpiterna autem intelligere videtur motus cęlorũ, & perpetuam ſeriem generationũ & corruptionum; quorum principia ſunt cęli & intelligẽtię.

Ariſto. quid ſenſerit. Gregor. Henric. Iandum. Marſil. Beſſari. Plato. Comment. Simplicius.

X X V. Alij verò exiſtimant, Ariſt. cognouiſſe creationem, & Deum eſſe creatorem omnium. Ita ſẽſit Auerroes 2. Metaph. cõm. 4. & 12. Metaph. cõ. 44. & lib. de ſubſtan. orbis c. 2. & Alex. Aprodiſ. his locis. & D. Tho. ibid. & 1. p. q. 44. & 2. cont. Gẽr. c. 15. & q. 3. de potentia, art. 6. & 8. phyſic. lect. 2. Scot. in quod lib. q. 7. & in 2. d. 1 q. 3. Tho. de Argen. q. 4. Heruæus tract. de æternit. Mũdi q. 4. & alij. Et probatur, nã. 2. Metaph. c. 1. dicit dari ali- A quod ens veriſſimum & perfectiſſimum omniũ, q̃ ſit cã cęterorũ. Et loquit plane de cã efficiente vt ibi ẽt Cõm. exponit, dicẽs, ſolũ primũ ens eſſe p ſe ens & verũ: cætera vero acquirere ab illo eſſe & veritatẽ. Vnde p illud plurale [principia ſẽpiternorũ] ſolũ Deũ intelligere vr Ariſtot. vel pp eminẽtiã eius, vel pp plures cauſandi rõnes. præterea in 1. de cęlo, c. 9. tex. 100. ponit quãdã naturã immortalẽ ac diuinã, [vnde cæteris, alijs exactius, alijs offuſcatius ipſum eſſe, viuereq; dependet.] & 2. de gener. c. 10. tex. 59. ait non oĩb. cõuenire vt ſemp ſint, qm̃ quædã longe ab ipſo principio abſunt, [& idcirco (ait) [Deus mõ deficiẽti cõſulens, vniuerſum cõpleuit, cũ generationẽ inſtituiſſet cõtinuã.] lib. ẽt 8. phyſic. & 12. Metaphy. concludit eſſe vnũ primũ ens, & principẽ oium; non eſſet aũt princeps niſi eſſet principiũ oium. Vnde Ariſt. 12. Metaph tex. 38. ait cęlũ & naturã pẽdere a Deo. Clariſſimè ẽt docet eiſdem locis dari vnũ finẽ omniũ: ex quo planè fit dari ẽt vnum efficiens. quia, vt infra tradeinus, nõ põt eſſe finalis cauſalitas abſq; efficiente, nõ põt aũt dari vna cã efficiens oium niſi interueniente creatione, vt ſupra probatũ eſt. Præterea 2. Metaph. c. 2. probat illud principiũ, p qđ maximè in cognitionẽ primę cauſæ deuenimus. ſ. non poſſe dari proceſſum in infinitum in cauſis efficientib. Denique ĩ lib. de mũdo ad Alex. id clariſſimè docere videt. [Quaſi flagitium] (inquit) [eſſet in diſputatione rerum mundi præterire id, quod ſummũ in mũdo habetur. Itaque vetus fama eſt, & quidem hæreditaria mortalium omnium, vniuerſa a Deo, et per Deum nobis eſſe cõſtituta. Nec vero vlla natura per ſe ſufficit, orbata ſalute quam ille ferat.]

Alij diſtinctione vtuntur, dicẽtes Ariſt. nõ cognouiſſe creationem cũ nouitate eſſendi: cognouiſſe aũt creationem per modũ dimanationis naturalis & æternæ a primo ente: & hoc modo potuiſſe res incorruptibiles manaſſe a Deo ex æternitate. Sed licet hoc de cæteris reb. poſſit ſuſtineri, tñ de aĩa rõnali nõ põt: nã ipſe 2. de gener. animal. c. 3. ait, aĩam rõnalẽ venire de foris. i. nõ educi de potentia materiæ, & cõſequẽter fieri p creationem. Põt aũt de illa reddi ſpãlis rõ, quia nõ fit niſi oblata creatione corporis, & propter cõpoſi- XXVI.

C tum. Neque. n. veriſimile eſt Ariſt. poſuiſſe aĩam non factam, ſi reliqua oĩa extra Deũ cognouit eſſe facta. Neq; etiam dici põt ipſum ſẽſiſſe omnes aĩas fuiſſe æternas, & poſtea in tẽpore vniri corporib. nam idem Ariſt. 12. Metaph. c. 3. tex. 16. generatim ait formã non p̃exiſtere prius quã vniatur materiæ. & apertè cõprehendit rõnalem animam: nã ſubdit in illa eſſe ſingulare qđ maneat poſterius. i. poſt diſſolutũ compoſitũ: in inceptione aũt, eo q̃ ſimul cũ cõpoſito incipiat, nullã admittit exceptionem. Hæc igitur pars veriſimilior eſt, quãquã negari nõ poſſit Ariſt. exiguã de hac re cognitionem habuiſſe, ideoq; perpauca de hac efficientia tractaſſe, quamuis 9. Metaphy. c. 1. ſatis inſinuauerit agnouiſſe ſe potentiã actiuam, quæ non indiget motu, vel mutatione ad agendum.

Ad ſecundum argumentũ ſatis probatũ eſt cõtraria ĩductione qũo demõſtretur aliqua eſſe entia, quę nõ niſi per creationem fieri poſſunt: qđ nobis præſertim conſtat de materialibus reb. De immaterialibus verò ſolum ex hypotheſi probamus, ſi quæ ſunt extra Deũ, non niſi per creatio- XXVII.

nem

nem fieri poſſe, neque ẽt eſſe poſſe ſi non fiat. An (A) vero pr̃obetur rõne naturali dari huiuſmodi ſubſtãtias præter Deũ, de animabus quidẽ rõnalib. id ſupponimus ex ſcientia de anima, de aliis vero infra videbimus, nam ad præſens non refert.

Ad tertiũ de maiori propoſition e. ſ. q̃ ad creãdũ requiratur virtus infinita, dicturi ſumus ſect. ſeq. nunc ſolũ dicemus, ex alijs medijs ſufficienter probari, & creationem eſſe, & dari in reb. potentiam quæ ſit ſufficiens principiũ illius, ſiue illa infinita eſſe debeat, ſiue finita ſufficiat. Vnde, ſi aliunde ſatis probetur requiri ad creãdũ potẽtiã infinitã, ex neceſſitate creationis ſufficiẽter concludetur dari in rebus potentiã infinitã. Neque erit petitio principij, aut vitioſus circulus, qa vel nõ ꝓbamus creationẽ eſſe poſſibilẽ ex infinitate illius potẽtię, ſed quia aliunde colligimus neceſſitatẽ eius, & non repugnãtiã, tum illius, tũ ẽt potentiæ quæ ſit principiũ eius, abſtrahendo ab eo q̃ finita, vel infinita ſit: vel ſi ex infinitate potẽtię concludamus creationem eſſe poſſibilem, ſumimus ipſam potentiæ infinitatẽ vt demõſtratam ex infinitate eſſentiæ & perfectionis diuinæ, quã ex alijs principijs colligimus, vt infra videbimus. B

XXIX. Ad quartũ reſpondeo, proportionẽ illam, (per creationẽ fit ens in quantum ens,) multiplicẽ ſenſum habere poſſe: vnus eſt, ſi illud (in quãtũ) reduplicatiuè ſumatur, et cadat in rõnem entis abſtractiſſimã, & cõem Deo ac creaturis. Et hic ſenſus eſt falſus: nã ſignificatur per illũ, ens ex vi illius præciſę rationis eſſe terminũ creationis, qđ falſũ eſt. Et hũc ſenſum ſupponit quartũ illud argm̃, eumq; ſufficienter impugnat: nihil tñ obſtat veritati creationis, quia illa propoſitio in eo ſenſu non ſequitur ex definitione creationis, vt patet. Nam ſi fiat ens reduplicando tm̃ rõnem entis finiti ſeu factibilis, id ſatis erit ad rõnẽ creationis, nam ſufficit vt res fiat omnino ex nihilo. Atque hic eſſe põt alter ſenſus illius locutionis, qui verus eſt, & ex eo ſolum ſequitur, oẽ ens finitum eſſe creabile, quod ẽt eſt verum. Vltimus autem & proprius ſenſus eſt, vt illud (inquantũ,) ſpecificatiuè tm̃ ſumatur. Et hoc modo eſt veriſſima propoſitio, quia per creationem per ſe primo fit res ſecundum totam rõnem entis, eo q̃ creatio nullam rõnem entis in ea ſupponat. Nam iuxta doctrinam Ariſt. illud dicitur per ſe primo fieri qđ nullo modo ſupponitur in re quæ fit: fieri ergo ens in quantũ ens, nihil aliud eſt, quam q̃ ipſammet ratio entis per ſe primo fiat in tali effectu per talem actionem. Ex hoc aũt ſenſu non ſequitur oẽ ens ſecundum rõnem entis q̃ in ſe habet, poſſe terminare creationem: quia, vt ex dialectica cõſtat, particula (in quantũ) ſpecificatiuè ſumpta non infert vniuerſalẽ ſenſũ ſeu diſtributiuũ, quia nõ denotat adæquatã rõnem ſeu cãm prędicati, ſed ſolũ deſignat partẽ vel rõnem ſecundum q̃ conuenit. Rectè tñ infertur ex illo ſenſu, ipſã rõnem entis vt ſic non reperiri vniuocè in entibus quę terminare poſſunt creationẽ, & ĩ ente increato, vt dicemus infra hãc diuiſionẽ declarãdo.

Vide Caiet. 1. p. q. 44. ar. 2.

Qualiter per creationem fiat ens in quantũ ens.

Ad vltimã probõnem ſumptã ex eo, quòd eſſe

XXX. eſſentiæ rerũ ſupponitur creationi earũ, qui exiſtimant eſſe eſſentiæ ſm̃ ſe eſſe aliquid æternum, dicerent fortaſſe creationem eſſe ex nihilo exiſtẽtiæ, non verò eſſentiæ. At verò Vvicleph dixit creationem nõ eſſe productionem ex nihilo ſim- (A) pliciter, ſed ex eſſe intelligibili ad eſſe extra Deũ, vt refert Vvaldenſis tomo, 1. lib. cap. 17. Scotus item in 2. d. 1. q. 2. ait creationem eſſe productionem ex nihilo. i. non de aliquo ſecundum eſſe exiſtentiæ, nec ſecundum eſſe eſſentiæ, non tñ ex nihilo. i. de nullo modo ente, nec ſimpliciter, nec ſecundum quid: ſupponit vero res habere eſſe cognitum prius quam fiant: Veritas autem eſt, eſſe eſſentiæ creaturæ, aut eſſe cognitum ſeu intelligibile, antequã creaturæ fiant, nihil reale eſſe extra Deum, vt dicemus latè infra, in diſp. de eſſentia & exiſtentia creaturæ. Quapropter illud eſſe nihil obſtat quominus per creationem fiat creatura ex nihilo, & in quantum ens.

Scotus.

SECTIO II.

Vtrum ad creandum requiratur infinita vis agẽdi, & ideo ita ſit Dei propria, ut creaturæ communicari non poſſit.

I. NON defuerunt Philoſophi, qui nõ ſolum de poſſibili, ſed etiã de facto dicerent potentiam creandi communicatam eſſe creaturis, & angelũ ſuperiorem creaſſe inferiorem ſibi proximum & tuſimum creaſſe res corporeas. Quod opinatus eſt Auicenna, cuius opinionem ſupra tetigimus tractando de eductione formarum, & iterum occurret infra tractando de virtute actiua intelligentiarum creatarum: Vera tamen ac certa doctrina docet de facto nullam creaturam aliquid creaſſe, ſolum. n. Deum oium creatorem vera fides agnoſcit, & ſancti omnes docent, præſertim D. Aug. 12. de ciuit. c. 24. Tertul. lib. de præſcr. hære. Damaſc. lib. 2. c. 3. & Cyril. Alex. lib. 2. contra Iulian. ſub finem. Ac tandem definitum eſt in cap. Firmiter, de ſum. Trinit. & fide cathol.

Creatura nihil vnquam creauit.

D. Auguſt. Tertul. Damaſc. Alexan. Iulian. Cyrillus.

II. Ex hoc aũt certo principio eadem fere certitudine colligit̃ nullã creaturã de facto habere poteſtatẽ creãdi, quia nõ eſt veriſimile dediſſe Deũ alicui creaturæ hanc poteſtatem, & non cõcedere ſeu permittere illi vſum eius, nam ad Dei pro- (C) uidentiã ſpectat vt ſinat creaturas proprios motus ſeu actiones operari, & quia alias fruſtra eſſet talis potentia in rerũ natura. Item quia quod a nulla naturali cauſa vnquã factũ eſt merito cenſetur impoſſibile p naturales cãs. Atq; ita & Patres & Theologi oẽs eodem modo, & ſub eadem certitudine negãt creaturã habere naturalẽ vim creandi, qua negãt vnã creaturã creaſſe aliam.

III. Quãuis aũt hæc ſint nobis certa ex reuelatione, inquirimus (quòd pręſentis muneris eſt proprium) an poſſint rõne naturali perſuaderi, & conuinci, quod oĩno pendere cenſemus ex q̃one propoſita, nã ſi probauerimus potentiã creãdi ob infinitam perfectionem quam requirit, eſſe incommunicabilem creaturæ, demonſtratum relinquetur id quod de facto fides docet. Si tñ potentia creandi non includit eſſentialiter illã infinitatẽ, & ideo non repugnat communicari creaturę, non poterit rõne probari non eſſe de facto communicatã tã potentiã quam actum eius, pendebit. n. ex libera Dei voluntate, cuius decretum, ſi ex effectibus non manifeſtatur, per ſolam reuelationem poteſt nobis innoteſcere.

Ratio dubitandi ponitur, & ſenſus quæſtionis aperitur.

IIII. RAtio ergo difficultatis præſenti quæſtione eſt, quia nulla eſt hactenus inuenta ſufficiẽs ratio, nedum demonſtratio, quæ perſuadeat requiri ad creandum virtutem ſimpliciter infinitam. Loquor aũt de virtute principali, quę ſua vi põt effectũ producere; nã de virtute inſtrumẽtali nolumus ex profeſſo diſputare, eo ꝙ res merè Theologica ſit. Virtus aũt principalis creãdi, varijs modis intelligi põt; primo vt ſit in illo ordine vniuerſalis ſeu adæquata obiecto creabili: & de hac euidentiſſimum eſt non poſſe communicari creaturæ. Neque hoc eſt (quod ego ſciam) ab vllo authore in dubium reuocatum. Et ratio eſt clara, quia talis potentia habet obiectũ infinitè perfectum ſyncategorematicè: nam in illa latitudine obiecti nullum poteſt ſignari tantæ perfectionis quin aliud maioris perfectionis creari poſſit, & ita in infinitum; ergo in potentia, quæ ſua virtute cõtinet totũ illud obiectũ requiritur virtus, & perfectio ſimpliciter infinita: quia neque actu finita ſufficere põt, aliàs poſſet æquari, & ſuperari ab aliqua parte obiecti ſui: neque põt virtus illa eſſe infinita ſyncategorematicè, quia ſimul & actu habet exiſtentem totã ſuam virtutẽ & perfectionem. Neque etiam ſatis erit, ꝙ ſit infinita ſecũdum quid, ſeu in aliquo ordine entiũ, nam in primis huiuſmodi infinitum, eſt ſimpliciter & actu finitũ, & præterea latitudo obiecti nõ clauditur ſub aliquo genere vel ordine rerũ, ſed abſolutè cõplectit̃ totã latitudinẽ entis creabilis: ergo potentia quæ totum illud continet & ſuperat, nõ põt eſſe ſm quid tantum infinita, ſed ſimpliciter, & in tota entis latitudine.

V. Secunda ratio adhiberi poteſt, quia impoſſibile eſſet potentiã aliq̃ productiuam ſe ipſam claudere ſub obiecto ſuo adæquato, quia impoſſibile eſt aliquid poſſe creare ſe ipſum: ſed omnis creatura continetur ſub ente creabili, vt per ſe notũ eſt: ergo non põt habere pro obiecto adæquato ſuæ potẽtiæ ens creabile vt ſic; aliàs ſe ipſam clauderet ſub obiecto ſuo. Et hac rõne nulla res generabilis põt habere talem potentiam generandi, quæ pro obiecto adæquato habeat ens generabile: Neque aliquod indiuiduum poteſt habere potentiam, cuius adæquatum obiectum ſit ipſa ſpecies. His ergo rationibus ſatis demonſtratur potentiã creandi hoc modo eſſe infinitam, & Dei propriam, ac incommunicabilem creaturis.

VI. Alio etiã modo põt intelligi potentia creandi quæ vim habeat ſe ſola, & abſque depẽdentia, vel concurſu alterius aliquid ex nihilo producere. Et hoc ẽt modo exiſtimo ſatis probari poſſe, talem potentiã non modo vt ſe extendit ad omne creabile, ſed ẽt vt determinata ad creandũ quodlibet ens, eſſe infinitã & incõmunicabilem creaturæ, de qua re acturi ſumus infra Diſp. 22. Nã quo ad hoc eadem ratio eſt de potentia creãdi, & de qua cunque facultate creata ad agendũ ex præſuppoſito ſubiecto; quia nulla eſſe poteſt independens in agẽdo à prima cauſa, taliſq; independentia infinitam requirit perfectionẽ, vt ibi videbimus.

VII. Tertio igitur modo intelligi poteſt virtus creãdi ſolũ per modũ cauſæ principalis proxime, dependentis in agendo a prima cauſa, & limitatæ A ad certũ ordinẽ vel ſpeciem rerum creandarum, vt ad creanda corpora, vel has ſpecies Angelorũ, vel aliquid ſimile. Et de hac potentia non apparet ratio ſufficiens cur requirat perfectionẽ ſimpliciter infinitã, aut cur non poſſit cõmunicari creaturæ: quia neque ex parte obiecti habet infinitatem, cũ ponatur limitata ad obiectum finitũ perfectionis, neque etiam ex modo agendi, cum ponatur dependens a concurſu alterius.

Nec ſatisfacit, quod multi aiunt, ex modo agẽdi colligi infinitatem, non ob independentiam actionis a ſuperiori cauſa agẽte, ſed ob indepẽdẽtiã actionis a cã materiali. VIII. Nimirũ quia reducere aliquid de potentia in actũ requirit aliquam virtutẽ, & quo illa potentia magis eſt elongata ab actu, eo maior virtus requiritur in agente; ergo quod ita eſt elongatum ab actu, vt in nulla potẽtia paſſiua contineatur, requirit infinitam potẽtiam in agente, vt fieri poſſit. Hæc (inquam) ratio non ſatis facit, primo quidem quia independentia actionis a ſubiecto non videtur eſſe tãti momenti nec tantã indicare pfectionẽ, vt requirat B in agẽte virtutẽ infinitã ſimpliciter, cur etenim? Nã cõcurſus materię quid finitũ eſt: cur ergo ſuppleri nõ poterit per virtutẽ agentis ſuperioris ordinis & pfectionis, eſto infinita nõ ſit? Deinde quia illa gradatio, vel proportionalis ſupputatio non eſt formalis, tũ quia ad ſummũ infert vim agẽdi ſuperioris ordinis, q̃ ſit oĩs potentia definita ad agendũ ex potentia paſſiua, ſiue propinqua, ſiue remota, ſeu magis aut minus elõgata ab actu; tũ etiã quia ille progreſſus intelligi debet reſpectu eiuſdem, & cæteris paribus, nã fieri põt vt ad producendã formã perfectiorem ex propinqua potentia requiratur maior perfectio, quã ad producendam infimam formam ex remota potentia. Sic igitur ad creandã rem infimam, v. g. materiã primã, ſufficere poterit finita potentia, diſtincta tamen in ſpecie ab omni potentia generatiua.

Et augetur difficultas; nam virtus, principalis ad agendũ, dupliciter põt creaturæ tribui. IX. Primò vi connaturalis & debita, vel manãs a principijs naturæ, vt eſt calor ĩ igne: vel vt ſuperaddita vel indita naturæ, ſicut eſt lumen glorię & in beato. C Quãuis ergo gratis demus virtutem cõnaturalẽ agentib. creatis nõ poſſe extendi ad creationem, ꝓp dictam improportionem, tñ de virtute ſuper addita naturæ nihil probat illa rõ, quia illa virtus eſſe põt ſupernaturalis, atq; ita ſuperioris ordinis, ac proinde ſufficiens, ad vincendã illam improportionem. Ita. n. reſpõdent Theologi, cũ ſimile ſit argũ. ſ. ad videndum obiectum intelligibile miſtũ ex actu, & potentia, requiritur lumen intellectuale alicuius perfectionis, & quo plus tale obiectũ habet de actu, & minus de potentia, eo perfectius requiritur lumen ad videndum illud: ergo ſi obiectum eſt purus actus nullam habens potentiam, requiritur infinitum lumen. Reſpondent (inquam) Theologi negando conſequentiam, & aſſerendo ſatis eſſe lumen ſuperioris ordinis. Cur ergo non poſſumus eodem modo reſpondere de potentia creandi?

Variæ ſententiæ.

PRopter has ergo & ſimiles cauſas nonnulli Theologi dicunt nulla ſufficiente ratione X.
oſtendi

oſtendi repugnare ſimpliciter creaturæ potentia creandi. Ita ſentit planè Gab. in 2. diſt. 1. q. 4. ar. 3. Nam licèt ſimpliciter doceat creaturam nõ poſſe creare, quærens tamen huius rei rationem, reſpondet nõ poſſe reddi aliam niſi quia hæc eſt cõditio creaturæ quam a Deo recepit, cuius ordinẽ transgredi non poteſt. Quòd verò creaturæ hanc conditionem operandi receperint, dicit ſolũ conſtare experientia. Sed in primis hæc experientia ad ſummum habetur in agentibus, effectibuſque materialibus: quomodo verò expertus eſt Gabriel Angelos nihil agere, nec egiſſe vnquã niſi ex paſſo? Quomodo item expertus eſt vnum hominẽ, dum alium generat, non attingere efficiendo animam ipſam? Deinde ſolum videtur fundari in cõditione & ordine quem de facto creatura recepit a Deo: vel ergo ſentit potuiſſe Deum aliam conditionem vel modum agendi concedere creaturæ, vel non ſatis quæſtioni reſpondet. Eandẽ ſententiam elatius tenet Duran. in 2. d. 1. q. 4. qui ne- (Durandus.) gat ad creandum requiri virtutem infinitam, ac ſubinde negat repugnare creaturæ efficere aliqd abſque mutatione ex ſubiecto, & ſoluit rõnes omnes, quæ ſolent ad id probandum adduci.

XI. (Poſterior. Magiſter. D. Thom. Scotus. Ocham. Aegidius. Henric.) Nihilominus cõtraria ſententia eſt communis Scholaſticorum. Eam tenet Magiſter in 4. d. 5. & D. Thom. 1. p. 45. art. 5. & ſæpe alibi, & oẽs eius ſectatores, & Scotus quem ſui etiam ſequuntur in 4. d. 1. q. 1. Ocham in 2. q. 7. quamuis ſentiat non poſſe ſatis demonſtrari. Idem quodlib. 2. q. 9. Henric. quodlib. 4. q. 37. & Aegid. quodlib. 5. q. 1.

Reſolutio quæſtionis.

XII. Et mihi quidem poſterior ſententia vera, & certa eſſe videtur: difficillimum tamen cẽſeo cogentem demonſtrationem ad illam confirmandam afferre. Cuius ſignum eſt, quia authores qui in concluſione conſentiunt, in ratione reddenda ſummè diſſentiunt: & ſinguli aliorum rationes impugnant. Quocirca apud me illa eſt efficaciſſima ratio, quæ ex principio fidei ſumitur: & ideo potius dixi mihi eſſe certam aſſertionẽ, quã C euidentem: nam ſicut ex eo ꝙ creatura nihil vnquam creauit, rectè ratiocinamur, nullam creaturã factã habere potentiã creandi: ita ex eo ꝙ nulla creatura facta habet potentiã creandi, rectè exiſtimo colligi nullam creaturam factibilẽ eſſe capacem huius facultatis. Hanc conſequentiã probo primo, quia ſi talis creatura eſſet poſſibilis, cõſtitueret ſanè alium ordinem, & gradum creaturæ præter eos qui nunc ſunt, quia haberet diſtinctum & altiorem operandi modũ: ergo pertinuiſſet ad perfectionẽ vniuerſi vt in eo eſſet talis creaturarũ ordo ſeu gradus: ergo è cõuerſo, cũ Deus condiderit vniuerſum ſine tali creatura, ſignum eſt illam non contineri in ordine creaturarum, neque eſſe poſſibilem: ideoque ad complementũ vniuerſi non pertinere. Quam rõnem inferius locupletabimus, diſput. 38. cum ſimili diſcurſu oſtẽdemus eſſe in vniuerſo intelligentias creatas.

XIII. Secundo explicatur amplius eadem ratio, quia inter ſubſtantias creabiles nullus eſſe poteſt altior gradus, q̃ ſit Angelorum, ſeu intellectualium rerum: inter accidentia verò, ſi vt Philoſophi loquamur, nulla ſunt meliora quam ea quæ his ſupremis ſubſtantiis connaturalia ſunt. Si verò lo-
A quamur vt Theologi, nulla poſſunt eſſe meliora quàm ea quæ pertinent ad ordinem gratiæ & viſionis beatæ: ſi ergo in his ſupremis ordinib. rerũ non inuenitur potentia creandi, in nulla creatura poſſibilis eſt. Nã ꝙ in gradu Angelorũ poſſint fieri alij perfectiores in ſpecie, quã ſint oẽs facti, non eſt ſatis vt habeãt modũ operandi tam diuerſi ordinis & rationis. Et ideò Aug. 3. de Trin. c. 8. pro comperto habet, ſi Angeli tam boni quàm (Auguſt.) mali creare non poſſunt, nullã creaturam poſſe.

Ratio Scoti expenditur.

XIIII. Tertio conatus eſt Scotus huius inductionis ſeu experientiæ quam ſupponimus, rationẽ aliquam reddere, & ex illa cauſam colligere ob q̃ nulla creatura factibilis creatrix eſſe poſſit: cuius diſcurſum ſic proponere poſſumus, & amplificare. Nam omnis creatura, vel eſt materialis, vel ſpiritualis: neutra autem ex his creare põt: ergo nulla. Patet conſequentia, quia illa duo mẽbra quæ B includunt immediatam, & contradictoriam oppoſitionem, complectũtur omnes creaturas poſſibiles. Minor verò quoad priorem partem de creaturis materialibus probatur, quia vel ſubſtantia materialis crearet per materiam, aut per formam, aut per accidentia. Nõ per materiam, quia hæc non eſt actiua, neque eſſe poteſt: repugnat enim intrinſecè entitati & imperfectioni eius, quia eſſentialiter eſt pura potentia paſſiua. Vnde cum hæc ratio communis ſit omni materiæ creabili, fieri non poteſt materia prima quæ ſit principium creandi. Et hoc ſanè per ſe ſe, & ex terminis videtur notum, nam tanta perfectio quanta creatio indicat, planè repugnat cum tanta imperfectione quantam materia prima præ ſe fert.

XV. Neque etiam materialis forma (de hac n. nunc agimus) poteſt eſſe creationis principium. Primò quidem quia talis eſt modus agẽdi, qualis eſt modus eſſendi: ſed hæc forma habet in ſuo eſſe cõnaturalem dependentiam a ſubiecto: ergo & in omni actione cuius ipſa eſt proprium & connaturale principium. Secundo, quia talis forma non eſt connaturali modo producibilis per creationem propriã, ſed vel per eductionem, vel per concreationẽ cum toto cõpoſito: ergo neque ipſa poteſt eſſe principium creandi. Patet cõſequentia, quia ad ſummum eſſe poteſt principium producendi formam ſibi ſimilem, & modo etiam ſibi proportionato, & connaturali ipſi formæ producendæ. Quod tertio ita declaro, nam talis forma aut eſſet principium creandi materiam, aut formã, aut cõpoſitũ: non materiam, quia talis forma eſt poſterior materia, & ordine naturæ ſupponit illam vt eſſe poſſit: & ideo etiam illam ſupponit vt agere poſſit. Maxime quòd forma adeo imperfecta nõ poteſt cõtinere eminenter ipſam materiam, & idẽ nõ poteſt rem adeo ſibi diſſimilem procreare. Neque etiam poteſt creare formam, quia non poteſt producere formam ſpiritualem, cum ſuum ordinem excedere non poſſit: neque formam materialem producere poteſt niſi modo connaturali ipſi formæ producendæ: non poteſt n. immutare ordinem rebus ipſis cõnaturalem: talis autem forma quando non cõcreatur materiæ, nõ eſt factibilis per creationẽ, ſed per ſolam eductionẽ, quia non eſt capax proprij eſſe ſine dependentia a materia.

Vnde etiam relinquitur, talem formam non poſſe eſſe principium creandi totam ſubſtantiam materialem, quia hæc creari non poteſt niſi ab eo qui poteſt creare materiam. Quod verò multo minus poſſit ſpiritualem ſubſtantiam creare, tanquam euidens ſupponitur, quia non poteſt tranſcendere ſuum ordinem in agendo. Et eodem diſcurſu facilè concluditur non poſſe materialem ſubſtantiam ſecundum ſe totam, aut per ſe primo eſſe principium creandi; tum quia, vt dictum eſt, materia non poteſt eſſe principium agendi nedũ creandi, tum etiam quia totum compoſitum non poteſt habere vim agendi, niſi ab his partibus ex quibus eſſentialiter cõſtat: ſi ergo neque in materia, neque in forma poteſt eſſe illa vis creandi, aũt proportio ad talem actionem, neque in toto cõpoſito eſſe poteſt.

XVII. Reſtabat dicendum de accidẽtibus huius ſubſtantiæ, quod erat tertium membrum in illa priori parte propoſitum. ſed de accidentibus generatim ſtatim dicemus plura, nunc hoc membrũ ſumimus vt ſatis probatum ex dictis de ſubſtantiali forma: nam ſi hæc non poteſt eſſe principium creandi, propter naturalem dependentiam quam habet a materia, multo minus eſſe poterit accidens materiale, quod & magis dependens eſt, & minus perfectum: præſertim cum tractemus nũc de cauſa principali. Atque hic diſcurſus de rebus materialibus mihi quidẽ videtur efficax, & æquè procedere de ſubſtantijs factis & poſſibilibus, nã fundatur in propria natura & imperfectione ſubſtantiæ materialis vt ſic: & in connaturali proportione inter agere & eſſe, quæ immutari non poteſt. Nam licet Deus poſſit agere in creatura, vel per creaturam aliud, quàm ſit illi connaturale, non tamen poteſt facere quod ſit connaturale alicui creaturæ, id quod eſt improportionatum naturæ eius.

XVIII. Venio ad alteram partem in principali argumento propoſitam de ſubſtantia ſpirituali. Quam Scotus non aliter probat, niſi quia ſubſtantia ſpiritualis creata nihil poteſt efficere niſi medio accidente: ſed medio accidente non poteſt quicquã creare: ergo nullus Angelus põt habere vim creãdi. Maiorem ex eo probat quod Angelus nihil poteſt efficere niſi medijs actibus intellectus, & voluntatis: hi autem actus ſunt accidentia, nec fieri poteſt Angelus in quo tales actus ſint ſubſtantia, & non accidẽs, vt ibi fusè probat, & nos nũc admittimus, quidquid ſit de efficacia rationum eius quoad hanc partem: de qua dicemus infra diſputando de intelligentijs creatis. Minor autem probatur ab Scoto, quia accidens ſolum poſſet requiri ad creandum vel tanquam actio ipſa, quæ terminatur ad rem creatam: & hoc dici non põt in præſenti, quia huiuſmodi actio eſt in ipſo termino, vt infra videbimus: vnde talis actio nõ poteſt eſſe intellectio, vel volitio Angeli. Vel poſſet requiri accidens vt principium talis actionis: hoc autem eſſe non poſſe ſolum probat ex generali principio quod accidens nõ poteſt eſſe principium ad producendam ſubſtantiam. Quod quidem de principio principali omnes admittũt, & in hoc ſenſu videtur ſufficiens præſenti intentioni: nam, vt diximus, ſolum agimus de principio principali.

XIX. Veruntamen ipſe Scotus extendit illam propoſitionem etiam ad principium inſtrumentale, quo ſenſu non eſt in vniuerſum vera, vt ſupra vidimus: an verò peculiari rõne vera ſit de inſtrumento creationis, infra dicam. Supponit autem hic diſcurſus Scoti quoad hanc vltimam partẽ, quod ſi creatura poſſet creare, deberet creare ſubſtantiam: quod merito ſupponit: quia, vt ſupra diximus, non poteſt creari niſi aut res ſubſiſtẽs, aut per modum ſubſiſtentis: creatura autem non poteſt creare accidens per modum ſubſiſtentis, ſeu ſeparatum a ſubiecto: quia talis modus eſſendi non põt eſſe connaturalis accidenti: non poteſt aũt creatura habere vim ad producendam rem modo præternaturali, aut ſine alijs cauſis a quibus natura ſua neceſſariò pendet. Adde, quod accidens inhærens ſubſtantiæ, & impotens natura ſua ad exiſtendum aliter, non poteſt natura ſua eſſe principium creandi accidẽs per ſe ſeparatũ: quia talis modus agendi ſuperat modum eſſendi connaturalem tali accidenti.

Vnum ergo tantum eſt in quo diminutus videtur hic diſcurſus Scoti, nempe illud dilemma, quod accidẽs tantum poſſet requiri ad creandũ, vel tanquam actio, vel tanquam principiũ actionis: nam præter hæc poſſet eſſe tertium membrũ, ſcilicet, quod actus accidentalis prærequiratur ad applicandam vel dirigendam proximam virtutem agendi, nam hoc modo requiruntur etiã intellectio & volitio ad opera artis & ad mouendum localiter. Poſſet ergo quiſpiã dicere vnum Angelum poſſe creare alium proximè & immediatè per ſubſtantiam ſuam tanquam per principium agendi, tamen vt illud principium agat modo libero & intellectuali, requiri actum voluntatis, vt applicantem illud principium, ſeu potentiam exequentem ad operandum, & actum intellectus vt dirigentem: atque hoc modo non eſſe inconueniens, ad creationem ſubſtantiæ requiri actum accidentalem. Sic enim in animalibus potentia generandi applicatur ad operandum per appetitum, & in homine per voluntatem, & intellectus, licet ſit perfectior potentia quàm voluntas, ſubordinatur illi quoad exercitium ſeu applicationem ad actum. Sic igitur virtus creandi, etſi ſubſtantialis eſſet & perfectior, poſſet ſubordinari voluntati, & per actum eius accidentalem ad ſuam actionem applicari. XX. *In quo deficiat diſcurſus Scoti.*

Propter hanc ergo cauſam nõ cenſeo hãc probationẽ omnino efficacẽ quoad creaturas ſpirituales & intellectuales. Poſſunt tamen hic applicari coniecturæ, quibus infra probabimus nõ poſſe Angelos ad nutũ ſuæ voluntatis tranſmutare materiã ad formã: nã ſi id verũ eſt, multo maiori ratione non poterũt aliquid ex nihilo facere, de illis aũt rationib. dicemus infra. Præterea certũ eſt nullã intelligentiã finitam poſſe creare aliã perfectiorẽ ſe, nam hoc eſt ſupra virtutem cauſæ principalis. Neque etiam eſt cur poſſit creare materiales ſubſtantias; quia illas non continet eminẽter, cũ ſit ad definitam ſpeciem limitata, & cũ proportionẽ nullã habeat cũ corporalibus; ad alias vero ſpirituales ſubſtantias ita comparetur vt intra eundẽ gradum condiſtinguantur tãquam ſpecies perfectæ, ſicut diſtinguuntur ſpecies ſeu genera animalis. Vnde ſicut per ſe loquẽdo, nõ põt vnũ animal generare aliud diuerſæ ſpeciei, & minus perfectũ, ita neq; vnus Angelus poſſet creare inferiorem, XXI. *Quid addendum Scoti diſcurſui.*

ſolum

ſolum ergo reſtat probandum quòd nec ſibi ſimilem in ſpecie creare poſſit. Cuius rei facile redderetur ratio, ſi verum eſſet nõ poſſe intelligentias multiplicari numero intra eandem ſpeciem. Sed quia illa opinio vera non eſt, ideo dici poteſt, ſaltem multiplicationem indiuiduorũ nõ eſſe per ſe intentã a natura, ſed ſolum propter conſeruãdam ſpeciem, ideoque nõ eſſe connaturale indiuiduis incorruptibilibus habere propriã virtutẽ producendi ſibi ſimilia in ſpecie. Denique accõmodando diſcurſum Scoti, poteſt addi cõiectura quia ſubſtantiæ intellectuales creatæ in operationibus ſibi maximè proprijs, quales ſunt intellectus & voluntatis, non poſſunt quicquam efficere niſi ex præſuppoſito ſubiecto: ergo veriſimile eſt, non poſſe habere vim naturalem ad efficiendam actionem omnino ſubſtantialem, & independentem à ſubiecto.

Ratio qua Ochamus vtitur, perpenditur.

XXII. ALiam rationẽ adducit Ocham dictam q. 7. ſcilicet, quia omnis creatura aut naturaliter agit, aut libere, ſed neutro modo poteſt habere virtutem creãdi: ergo. Minor quoad priorem partẽ probatur, quia talis cauſa naturaliter agens ſimul crearet quidquid poſſet, quia nõ penderet ex diſpoſitione vel capacitate paſſi: crearet ergo infinita, vel in ſpecie, vel in indiuiduo: quia nullus põt aſſignari numerus finitus quẽ cauſare poſſit. Altera pars de cauſa libera probatur, quia licèt nõ neceſſario crearet illa omnia, tamen ſaltem poſſet velle, & conſequẽter poſſet creare ſimul illa omnia, quod eſt incõueniens. Sed hæc ratio minus eſt efficax, quam præcedẽs; neutrum enim membrũ ſatis impugnatur, nam licèt talis cauſa naturaliter ageret, penderet tamẽ in agendo a diuino concurſu, & ab eodem poſſet determinari ad agẽdum finita, & hæc potius quam illa. Sicut nunc agens naturale applicatum paſſo ex ſe indifferẽs eſt ad producendum hanc vel illam indiuiduã formam ex infinitis, determinatur autem per cõcurſum Dei. Sed inquit Ocham, incõueniens eſſe vt talis creatura ſuſpendatur ab actione ſua, ſi poteſt producere infinita. At hoc idem argumentum fieri poteſt de diuina potentia, nullum ergo eſt illud incõueniens, quia infinita non ſunt ꝓducibilia actu ſimul omnia. Et eadem ratione impugnatur probatio alterius partis, quia ad voluntatem etiam diuinam applicari poteſt: nõ ergo poſſet talis creatura velle creare ſimul infinita, quia obiectum eſſet impoſſibile, vel ſi id vellet, inaniter & inefficaciter vellet: ſolum ergo poſſet pro ſuo arbitrio hæc vel illa ex infinitis creare. Rectè tamen concludit argumentũ, quòd talis creatura poſſet intra eandẽ ſpeciem vel idem genus creare ſyncategorematicè infinita, id eſt non tot quin plura, ſaltem ſucceſſiuè, quod etiam Ochã cenſet incõueniẽs: ſed nullum eſt, nam Sol etiã poteſt ſic in infinitum plura generare ſucceſſiuè, quamuis ea quæ ſimul poteſt facere vel conſeruare in quolibet inſtante, non ſolum ſint finita, ſed etiam in determinato aliquo numero & quãtitate, quia virtus finita ſaltẽ requirit huiuſmodi terminum. Veruntamen hoc idem dici poſſet de

A virtute creaturæ ad creandum, ſi ſemel poneretur.

Expenditur prima ratio Diui Thomæ, cur ad creandum virtus infinita requiratur.

OMiſſis ergo rationibus, quæ vel in particulari procedunt de hac aut illa creatura, vel per media valde extrinſeca, D. Thomas ex proprio obiecto & modo creationis conatus eſt duas generales rationes afferre, ob quas in vniuerſum omnis creatio omni creaturę poſſibili repugnat. Priorem habet 1. par. quęſt. 44. art. 5. in corpore. Quæ ſic formari poteſt. Effectus ſeu terminus creationis eſt proprius cauſæ vniuerſaliſſimę ita vt non poſſit alteri conuenire: ergo & creatio, & potentia creandi eſt ita propria primę cauſæ vt non poſſit alteri communicari. Conſequentia eſt clara, quia illius tãtum poteſt eſſe actio & potentia, cuius põt eſſe effectus. Antecedens autem probatur, quia eſſe vt ſic eſt proprius effectus vniuerſaliſſimæ cauſę: ſed proprius etiam terminus, ſeu effectus creationis eſt ipſum eſſe vt ſic: ergo B proprius terminus creationis, ſolius primę cauſæ poteſt eſſe effectus. Maior patet, quia effectus vniuerſaliores in vniuerſaliores cauſas reuocandi ſunt: ergo & vniuerſaliſſimus effectus in vniuerſaliſſimã cauſam, ſed eſſe eſt vniuerſaliſſimus effectus: ergo. Minor autẽ probatur, quia per creationem producitur ens inquantum ens: ergo per illam communicatur eſſe vt ſic ſecundum abſolutam rationem ſuam, ſecundum quam eſt vniuerſaliſſimus effectus, & proprius primæ cauſæ. Hanc rationem impugnat Scotus citato loco, & alij Scotiſtæ in 2. d. 1. & eam late defendunt Caiet. 1. p. loco citato, & Ferrar. 2. cont. Gen. c. 21. & Capreol. in 2. diſtin. 1. q. 3. Et quidem nonnullę ex obiectionibus Scoti veram & facilem habent ſolutionem. XXIII.

Caiet. Ferrar. Capreol.

Impugnat enim primò illam propoſitionem Diui Thomæ quod eſſe eſt proprius effectus Dei, ac ſi ſenſus eſſet ſolum Deum efficere ipſum eſſe in qualibet creatura, & cauſas ſecundas nõ concurrere actiue ad efficiendum eſſe exiſtentię. Sed C hic ſenſus eſt ſine dubio falſus, vt infra oſtendam, diſputando de exiſtentia creaturæ; & non eſt intentus a Diuo Thoma, ſed ſolum vocat eſſe proprium effectum Dei formaliter ac per ſe primo, vel quia ſolus Deus facere poteſt ex omnino non eſſe, vel quia ſolus poteſt facere in qualibet re omnia quæ ad illius eſſe requiruntur. Et hi ſenſus ſunt veri, non tamen deſeruiunt ad rem præſentem, quia peteretur principium, cum hoc ipſum ſit probandum. Alius ergo ſenſus erit, quòd ſolus Deus reſpicit eſſe factibile vt ſic tanquam adæquatum obiectum ſuæ potentiæ, & hoc etiam ſenſu eſt vera propoſitio, vt per ſe conſtat, & ex dictis in principio huius ſectionis: & argumenta Scoti non procedunt contra illam. Quomodo vero deſeruiat præſenti rationi, patebit ex dicendis. XXIIII.

Eſſe qualiter dicatur proprius Dei effectus.

Ex quo facilè etiam cõſtat quẽ ſenſum reddat alia propoſitio ꝙ vniuerſalior effectus in vniuerſaliorẽ cauſam reducitur: quã etiã impugnat Scotus, quia vel eſt ſermo de vniuerſalitate perfectionis tã cauſę, quã effectus: & ſic licèt gñalis propoſitio XXV.

Vniuerſalior effectus in vniuerſaliorem cauſam reducendus.

eſſet vera, falſum tamen eſt quòd ens aut eſſe ſit vniuerſaliſſimus effectus, quia non eſt perfectiſſimus, ſed potius imperfectiſſimus omniũ, cum ſit communiſſimus. Vel eſt ſermo de vniuerſalitate prædicationis: & ſic nec propoſitio eſſet ad rem, neque ſubſumptio vera, quia Deus non eſt hoc modo cauſa vniuerſaliſſima. Sed hoc facilẽ

XXV. habet reſponſionem, quia ſermo eſt de vniuerſalitate proportionata effectui & cauſæ. Vnde ex parte cauſæ eſt ſermo de vniuerſalitate in cauſando: ex parte verò effectus, eſt ſermo de effectu vniuerſali in multitudine; & cõſequẽter de ratione obiectiua adæquata vniuerſaliori in prædicãdo. Et hoc modo veriſſimum eſt, vniuerſaliorem vel communiorem effectum, id eſt, rationẽ entis, vel talis entis quò vniuerſalior eſt, eo reſpici a cauſa vniuerſaliori, tanquam rationem obiectiuam per ſe primò, & adæquatam ſuæ potentiæ. Et ratio eſt clara, quia licèt cauſa vniuerſalis in ſe ſit ſimplex, tñ dicitur vniuerſalis per ordinem ad multa quæ eminenter continet, & poteſt efficere; ergo quo fuerit vniuerſalior, eo continebit, & poterit efficere plura: ergo eo habebit rationẽ obiectiuam vniuerſaliorem in prædicãdo, id eſt plura ſub ſe continentem: ergo & è cõuerſo quo effectus fuerit hoc modo vniuerſalior, eo in cauſam vniuerſaliorem reducendus eſt, ſi adæquatè ac per ſe primò illi correſpondere dicitur. B Neq; contra hoc obſtat, quòd rationes vniuerſaliores in prædicando ſunt minus perfectæ: nam licèt hoc ſit verum conſiderando illas rationes ſecundum mentis præciſionem, non tamẽ prout includunt omnia inferiora: hoc autem modo dicitur ens & alia ſimilis ratio adæquata alicui potentiæ actiuæ. non enim attingit illam rationem præciſam, ſed totum quod ſub illa continetur. Et hoc modo ens creabile dicitur eſſe adæquatum obiectum diuinæ potentiæ: quæ omnia ſunt ſatis manifeſta. Alij reſpondent, eſſe vt ſic, etiam in communi ſumptum pro eſſe exiſtentiæ eſſe maximam perfectionem omnium, Sed de ſenſu huius locutionis dicemus inferius in prædicta diſputatione, nunc enim neceſſaria non eſt.

XXVI. In quo ſita difficultas rationis Diui Thomæ.

Maior ſanè difficultas eſt in applicatione horum generalium principiorum ad concludendã propoſitionem intentam: quia ex illis ad ſummũ videntur poſſe inferri duo, quæ ſupra diximus eſſe certa. C Vnum eſt quòd creatura non poſſit creare independenter a prima cauſa. Quòd verò id poſſit cum concurſu primæ cauſæ, minimè videtur inferri. Nam dare eſſe non eſt proprium primæ cauſæ niſi cum prædicta independentia. Vnde in libro de Cauſis dicitur (quod D. Thomas etiam adducit) [ſecunda cauſa non dat eſſe niſi in virtute primæ, & in quantum participat operationem primæ:] quod non alia ratione verum eſt, niſi quia cauſa ſecunda tantum agere poteſt per virtutem acceptam a prima, & dependens in actione ſua ab actuali operatione Dei: ergo hoc modo poteſt creatura communicare eſſe ẽt per creationem, quantum eſt ex vi illius principij. Rurſus ex illis principijs optimè concluditur nõ eſſe cõmunicabilem creaturæ potentiam creandi, quæ habeat pro obiecto adæquato ens creabile, ſeu ipſum eſſe vt includit totã latitudinem eſſe participabilis. Hinc verò non poteſt

Propoſitio ex libro de cauſis adducta explicatur.

A concludi oẽm participationem illius potentiæ creatiuæ vniuerſalis, limitatam ac determinatã ad aliquod genus, vel ſpeciẽ, vel certè ad aliqua indiuidua rerum creabiliũ, eſſe incõmunicabilẽ creaturæ: neque enim huiuſmodi potentia ſic determinata in ipſis terminis inuoluit repugnantiam, neque ex illis principijs oſtendi poteſt impoſſibilis. Primum patet, quia creatio leonis v. g. eſt ſpecie diſtincta a creatione hominis: ergo ex terminis non repugnat dari potentiam creatam commenſuratam creationi talis ſpeciei, & non creationi ſecundũ totam ſuam latitudinem. Sicut eſt manifeſtum in potentia generatiua ſeu eductiua de potentia materiæ, quæ prout ſe extẽdit ad omne generabilẽ poſſibile, eſt propria ſolius Dei, maximè cum independentia: limitata verò ad certam ſpeciem generationis poteſt cõmunicari creaturæ cum dependentia a prima cauſa. Secundum patet, quia talis potentia creata, etiam ſi ſit ad creandum, nõ habebit pro obiecto vniuerſaliſſimum effectum, ſed determinatum, & particularem. Vnde quod Diuus Thomas ſubſumit, ſcilicet, per creationem produci eſſe abſolutè, non quatenus hoc vel tale, eſt quidem verum de creatione in genere, non vero de hac creatione in ſpecie: nam per hãc reuera producitur eſſe quatenus eſt tale, ſcilicet hominis, aut Angeli: & ideo non eſt neceſſe vt potentia quæ non reſpicit adæquatè creationẽ vt ſic, ſed talem creationem, ſit vniuerſaliſſima potentia; ergo non oportet vt ſit propria primæ cauſæ.

XXVII. Prima occaſio difficultatis.

Ad hanc difficultatem primo reſpõderi poteſt concedendo non amplius probari illo diſcurſu, idque nõ eſſe contra Diui Thomæ authoritatẽ, quia ille non videtur amplius concludere voluiſſe tali diſcurſu. Quod patet, nam ſtatim poſt illam rationem refert opinionem dicentiũ poſſe creaturam creare per virtutem acceptam a Deo; & licet Diuus Thomas ibi vocet hoc, creare inſtrumentaliter, tamen reuera videtur ſolum ſumere illud [inſtrumentaliter] late, prout etiam cauſæ ſecundæ principales dicuntur eſſe inſtrumenta primæ cauſæ. Quod probari poteſt, nam hoc modo refert ſtatim opinionem Auicennæ dicentis vnam intelligentiam creaſſe aliam: Auicenna vero nõ poſuit intelligentiam creare vt inſtrumentũ in rigore ſumptum, ſed vt cauſam ſecundam principalem. In hac vero reſponſione duo incommoda relinquuntur: vnum quòd ratio non defenditur, nec manet probata cõcluſio. Aliud ſpectans ad mentem D. Thomæ, quòd ratio qua ſtatim probat creaturã non poſſe eſſe inſtrumentum creationis, procedat ẽt de cauſa ſecunda principali, quod tamen difficile eſt, vt inferius declarabimus attingendo rationẽ illam.

XXVIII. Secundo.

Secundò ergo reſpõdere poſſumus efficaciam illius rationis in eo conſiſtere, vt ex formali obiecto & modo creationis eliciat non poſſe dari põtentiã creandi, quæ ex ſe non reſpiciat vt adæquatum obiectum eſſe ſecũdum totam latitudinem entis participabilis (huiuſmodi enim ens intelligẽdum eſt quoties in hac materia dicitur ens in quantum ens, niſi illud [in quãtum] ſpecificatiuè ſumatur vt dixi.) Vim autẽ illius illationis videtur D. Tho. ponere in illa propoſitione: [Producere eſſe abſolutè, nõ in quãtũ eſt hoc vel tale, pertinet ad rõnem creationis.] Poteſtq; ita formari

dedu-

deductio, nam per omnem creationem fit per ſe primo eſſe, non ſolum in quãtum eſt tale eſſe, ſed etiam in quantum eſt eſſe: ergo omnis potẽtia a qua eſt talis actio, reſpicit vt formale & adæquatum obiectum ipſum eſſe, non ſolum in quãtum eſt tale eſſe, ſed abſolute in quantum eſt eſſe: ergo talis potentia neceſſario debet eſſe vniuerſalis, & complectens omne ens participabile. Conſequẽtia eſt clara, quia omnis potẽtia cõplectitur omnia quæ ſub ſuo obiecto adæquato & formali cõprehenduntur. Maior etiam conſtat ex doctrina Philoſophi in 1. phyc. ſuprà tacta, quam etiã bene declarat Caiet. 1. p. q. 44. art. 2. Nam effectus dicitur fieri per ſe primo ſecundum eam rationem quæ non præceſſit ex parte effectus: nam ſi præceſſit, iam non per ſe, ſed per accidens fieri dicetur: nam cum ignis generatur ex aere, non fit per ſe corpus, neque elemẽtum, fit antẽ per ſe ignis. Sic igitur in omni creatione fit per ſe ens ſeu eſſe non ſolum vt tale, ſed ſimpliciter vt eſſe: quia nulla ratio entis aut eſſe ſupponitur ad creationem, cum ſit ex nihilo.

Caietanus.

Minor vero probatur, quia illa ratio ſecundũ quam per ſe primo attingit potẽtia ſuum effectũ videtur eſſe formalis ratio obiectiua ſub qua talis potentia attingit eũdem effectum. Vnde fit, vt in cauſando tam vniuerſalis & abſtractus ſit potentia, quã eſt in ordine ſuo illa ratio formalis obiectiua quam per ſe primo attingit.

XXIX. Diſcurſus alius D. Tho. explicans priore deducitur.

Addere prætereà poſſumus ad confirmandam eandem deductionem alium diſcurſum eiuſdem D. Thomæ in eodem articulo in ſolutione ad 1. Quia quidquid creat aliquid, creat abſolutè ens, & non tantum applicãdo eſſe ſeu naturam entis ad hoc ens; ergo quantum eſt ex ſe poteſt creare quodlibet ens creabile. Explicatur antecedens, nã fieri nõ poteſt vt qui participat aliquã naturã producat abſolutè illam, ſed applicãdo illam ad aliquid, vt Petrus nõ poteſt eſſe cauſa naturę humanę abſolutè, alias poſſet eſſe cauſa ſui ipſius: vnde ſolum poteſt eſſe cauſa vt natura humana ſit in Paulo vel Franciſco. Sicut autẽ hic homo participat naturã hominis, ita qdlibet ens creatũ participat naturam entis: nõ ergo poteſt producere abſolutè naturam entis, ſed applicãdo illã ad hoc ens. Ergo ſicut homo nõ poteſt per actionẽ vel productionem ſuam applicare naturã hominis ad hoc, niſi præſupponendo aliquid quo illa determinatio naturæ communis ad hoc indiuiduum fiat, ita in vniuerſum nõ poteſt ens per participationem cõmunicare naturã entis niſi præſupponẽdo aliquid quo determinetur natura entis ad hoc: quod repugnat creationi. Ergo è conuerſo omnis potentia quę poteſt producere abſolutè ens nihil præſupponẽdo, producit abſolutè naturam entis, & non tantum applicãdo illam ad hoc: ergo omnis potentia quæ poteſt ſic producere, eſt vniuerſalis potentia: vnde nõ poteſt eſſe ens participatum, ſed ens per eſſentiam.

XXX. Obiectiones aliquot contra vtrũque alium D. T. diſcurſum.

Sed adhuc non quieſcit animus, ſed in vtroq; diſcurſu plures difficultates inuenit. Nã in priori illa propoſitio ſubſumpta, in qua eſt tota vis argumenti, ſcilicet, [omnis potẽtia per ſe attingẽs in aliquo effectu rationem aliquam entis, eſt de ſe vniuerſalis ad omnia quæ ſub tali ratione comprehenduntur,] nõ videtur in vniuerſum vera: nam cum generatur triticum v. g. non ſolum per

A ſe generatur triticum, ſed etiam viuens, quia non præſupponitur ratio viuẽtis: generatur. n. triticũ aut herba ex terra non viuente, & tamen qui habet potentiam ad generãdũ triticum, nõ propterea habet potentiam ad generandum oẽ viuens. Idem eſt cum equus generat equum, non ſolum ex non equo, ſed ẽt ex non animali, nempe ex ſemine; tũc. n. per ſe generatur & equus & animal, & tamen illa potentia generatiua nõ reſpicit rationem animalis vt adæquatam, nec poteſt efficere generationẽs omnium animalium. Prætereà, aliàs ſequitur ẽt Deũ poſſe creare ſeipſum, quia quando creatur aliquod ens, non tantũ in illo fit per ſe ratio entis creabilis, ſed ẽt ratio entis abſtractiſſimi, qa nulla rõ entis præſupponitur ex parte effectus; ergo ſi dicta cõſecutio vniuerſalis eſt; adæquatum obiectum potentiæ creatiuæ nõ erit tantum ens creabile, ſed abſolutè & præcisè ens; ergo comprehendet ſub ſe abſolute omne ens, ẽt ipſum Deum. Nec dici poteſt, ens vt ſic abſtractũ per ſe non creari, qa ratio entis ſupponitur ſaltẽ in creatore: hoc. n. nõ impedit productionẽ per ſe: nã ignis per ſe generat ignem, licèt ratio ignis

B in generante ſupponatur, & ideo ſupra dixi, rationem quæ per ſe fit, non debere ſupponi ex parte effectus, quia ex parte agentis non obſtat.

Quod ſi reſpondeatur id non ſequi, quia potẽtia creandi non attingit illam abſtractiſſimã rationem entis, rationẽ vt ſic præciſe ſumptam, ſed quatenus includitur ĩ ratione entis creabilis, qđ ſupra dialecticis terminis diximus, nõ attingere illam reduplicatiue, ſed ſpecificatiue: eſt quidem reſpõſio optima, tamen per eandem infringitur tota vis rationis & diſcurſus D. Thomę. Nam eodem modo dicetur per potentiam creãdi cõmunicatam creaturæ nõ fieri per ſe rationem entis creabilis vt ſic, niſi quatenus includitur ĩ ratione talis entis, atque ita etiam huiuſmodi potentiæ non attingere ens in quantũ ens reduplicatiuẽ, ſed ſpecificatiue, & ideo non rectè colligi, talem potentiam debere eſſe vniuerſaliſſimam, & comprehendere ens omne creabile. Vnde claritatis gratia diſtinguere poſſumus inter fieri per ſe, & fieri per ſe primo: aſſereréque ad illud primum ſufficere vt res ſecundum eam rationem qua per XXXI.

C ſe fieri dicitur, non ſupponatur ex parte effectus; hoc vero poſterius addere, quòd res ſecũdum talem rationem fiat vt proprius, & quaſi formalis terminus potentiæ agentis, & non tantum vt inclufus in formali termino. Per creationem ergo fit per ſe ens in quantum ens creabile, nõ tamen ex ratione creationis probari poteſt eſſe neceſſarium vt fiat per ſe primo ſecundum illã tranſcendentalem rationem: nam poteſt creari ab aliqua potẽtia per ſe primo quatenus tale ens. Licèt autem illa propoſitio, quæ eſt fundamentum illius diſcurſus admittatur de effectu per ſe primo, nõ tamen admitti poteſt de omni effectu per ſe, vt argumenta facta concludunt: non eſt ergo ſufficiens ad concludendum intentum.

Nec minor eſt difficultas, ſed fortaſſe maior in poſteriori diſcurſu: illa. n. propoſitio; [Qui participat aliquã naturam nõ põt abſolutè illam producere, ſed applicãdo illã ad aliqd,] ſeu [ad hoc,] in hoc ſenſu eſt vera, qđ nõ poteſt producere illã abſolutè. i. in omnibus rebus in quibus exiſtit, videlicet ſi illa natura ſit ſpecifica, non poteſt pro- XXXII.

ducere

ducere illam in omnibus indiuiduis in quib. apta eſt exiſtere; ſi verò ſit natura generica aut ratio tranſcendentalis, nõ poterit eã producere in omnib. inferiorib. ſeruata proportione. Et hũc ſenſum ꝓbat optimè illa ratio, qa aliàs talis res poſſet efficere ſe ipſam: Iuxta hunc aũt ſenſum, vel nõ eſt verum, vel ſaltem ſine probatione aſſumitur, quidquid creat, creare abſolutè ens: cur. n. nõ poterit creare quædam entia & nõ alia, vt hactenus argumentati ſumus? Alium verò ſenſum poteſt illa propoſitio reddere, qui videtur magis intentus in illo diſcurſu, nimirũ, qui participat aliquam naturam, non poſſe producere illam naturam abſolutè, id eſt ſecundum ſe totam, & ſecundum omnem partem eius, ſed tantum præſupponendo aliquam partem eius, eiq; aliam applicando: quo ſenſu veriſſimè dicitur, quidquid creat, creare abſolutè ens, tñ illa propoſitio in eo ſenſu, ſiue vera, ſiue falſa ſit, nõ ꝓbatur in prædicto diſcurſu: nam licèt aliquis produceret naturã ſibi ſimilem abſolutè in dicto ſenſu, non ſequitur quòd poſſet eſſe cauſa ſui ipſius: nam poſſet producere talem naturam ſecundũ ſe totam in vno vel alio indiuiduo, non tamẽ in omnibus, aut in vna ſpecie (ſi natura ſit generica) & non in omnibus. Et pari ratione poſſet creare aliquod ens abſolutè in dicto ſenſu, id eſt ſecundum totam entitatem, non tamen omne ens.

XXXIII. Vnde vlterius in bono ſenſu verum eſt, quòd qui participat aliquam naturam, nõ facit illam abſolutè exiſtere, ſed eſt cauſa quòd ſit in hoc indiuiduo, aut in hoc ente: non rectè tñ inde inferetur, præſupponi ad actionem, per quam fit tale indiuiduum vel tale ens, aliquod principiũ indiuiduans, nam poteſt tota res cum toto ſuo principio indiuiduante per illam actionem fieri. Cũ. n. natura ſpecifica dicitur fieri in indiuiduo, vel applicari ad indiuiduum, non eſt fingẽdum quod vna res quæ fit, applicetur præexiſtenti, ſed ſolũ dicitur applicari, qa in vno indiuiduo fit, & nõ in ſua abſtractione. Vnde etiam quando Deus creauit Adamum, nõ creauit totam ſpeciem humanam abſolutè, id eſt abſtractam, ſed creauit illam applicando eam (iuxta illum modum loquẽdi) ad hoc indiuiduum, nõ quidem præſupponẽdo in illo ex parte ei' principiũ indiuiduationis, ſed illud ſimul creando. Sic igitur, quãuis vnus angelus crearet ſibi ſimilẽ in natura, applicando ſuam ſpecificam naturam ad tale indiuiduũ, nõ oporteret, vt ad ſuã actionem ſupponeretur principium aliquod indiuiduans alium angelum, ſed quod illud ſimul produceret. Maximè cum hoc principiũ indiuiduans in ſingulis naturis nihil aliud ſit quam ipſamet entitas naturæ, ſi ſit ſimplex: vel principia quib. intrinſecè conſtituitur, ſi ſit compoſita. Et confirmatur, quia aliàs eodẽ diſcurſu probaretur, ſuppoſito vno angelo non poſſe Deum creare alium illi ſimilem, quia vel per illam actionem crearet talem naturam ſpecificam abſolutè, & hoc non, quia per illam actionem non creat priorem angelũ: vel producit applicando ſpecificã naturam ad hoc indiuiduũ, et ſic oporteret ad talẽ actionẽ ſupponi principiũ indiuiduans. Quod ſi tunc dicatur, vt verè dicendum eſt, applicari illam naturam ad hoc indiuiduum, producendo abſolutè totam eius entitatẽ ex nihilo, idem omnino diceretur, etiam ſi vnus

A angelus crearet alium ſibi ſimilem, vel in ſpecie, vel in genere; nam, quòd in ipſo agente ſupponatur ſimilis natura, nihil obſtat creationi, vt iam ſuprà dictum eſt.

XXXIIII. Iudicium de prædictis obiectionib. Fateor neſcire me omnib. his difficultatibus ſatisfacere, nam contra poſteriorẽ diſcurſum poſitiue (vt ita dicam) videntur mihi cõcludere nõ eſſe ꝓprã ratiocinationem illam; contra priorem verò ſatem nõ videntur non conuincere, quia nõ oĩa principia, quæ in eo ſumuntur, ſufficienter probantur, ꝗ̃uis non conſtet eſſe falſa. Et omnia reducũtur ad illud, quòd oĩs potentiã creandi talis neceſſariò eſſe debeat vt ſe extẽdat ad omne creabile. Hoc autem non videtur ſatis cõuinci ex his quæ hactenus diximus, & præcisè cõſiderando terminum ad quem tẽdit creatio. Videndum autem ſupereſt an coniungendo terminũ à quo, & ſpecialem habitudinem horũ terminorum, & modum agendi proportionatum illis id poſſit efficacius inferri.

XXXV. Vltima ratio qua D. Tho. probat aſſertionem. Eſt igitur vltima ratio eiuſdem D. Tho. dicto art. 5. ad 2. & 3. nam potentiã creandi eſſe debet neceſſariò infinitã: ergo non poteſt eſſe creata: & eodem modo inferri poteſt neceſſariò extẽdi ad

B omne creabile, nã potentia ſimpliciter infinita, eſt etiam vniuerſaliſſima, & obiectum eius eſſe debet infinitum quantum eſſe poteſt in ratione obiecti factibilis. Antecedẽs probatur à D. Tho. quia virtus potentiæ non tm̃ attenditur ex re facta, ſed etiam ex modo: ſed modus producendi ex nihilo indicat infinitam vim in agẽdo: nã ad producendum aliquid ex potentia remota, requiritur magna virtus, & ex remotiori maior: ergo ad producendum ex nulla potẽtia, ſeu ex nihilo requiritur infinita virtus. Eandem rationem habet Albert. in 2. diſt. 1. a. 7. & alij. Albertus.

XXXVI. Henric. quod lib. 4. q. vlt. Richar. in 2. d. 1. ar. 4. q. 4. Nonnulli fundant rationem hanc in eo quòd inter ens & nihil eſt infinita diſtantia. Sed nõ rectè, vt Scotus ſupra reſpondet, quia nullũ ens diſtat a nihilo niſi ſecundum eos gradus entitatis quos in ſe habet. Vnde etiam D. Tho. in 4. diſt. 5. q. 1. art. 3. ad 5. ait non eſſe diſtãtiam infinitam inter ens & nõ ens ex parte ipſius entis, niſi quãdo ens eſt infinitum: quia vnum oppoſitorũ tantùm diſtat ab alio, quantũ de reliquo participat.

C Et ideo materia quia eſt imperfectiſſima, dicitur ab Auguſtino prope nihil: angelus autẽ dicitur eſſe prope Deum, & vnumquodque ens quo eſt perfectius, eo magis accedit ad Deum, & magis recedit a nihilo. Ipſum autẽ nihil poteſt quodãmodo dici infinite, vel potius indefinite ſeu indeterminatè diſtare ab ente, quia nihil põt magis diſtare ab ente quam ipſum nihil, vel quia nõ habet vnam determinatam diſtantiam, ſed põt habere maiorem & maiorem ſecundum varios gradus entis. Sed hoc non refert ad præſens, quia ꝑ creationem non tranſcenditur (vt ita dicã) tota hæc diſtantia ipſius nihili ſecundum totã latitudinem ſuam, ſed ſolum ſecundum eos gradus entitatis quos recipit ens, quod creatur.

XXXVII. Alij ergo communiter fundant illam conſecutionem in maxima improportione, quę eſt inter ens & nihil. Nam ad agendum ex potẽtia magis elõgata ab actu, requiritur maior virtus: ergo qua ꝓportione effectus fiet ex remotiori potẽtia, eadẽ requiritur maior virtus: ergo vbi elongatio actus à potentia eſt ſine vlla ꝓportione, ibi maior ſine

vlla

vlla proportione virtus requireretur; hæc autem nõ eſt niſi infinita: nam omnis virtus finita ſeruat aliquam proportionem ad alteram finitam. Qui argumentandi modus frequens eſt apud Ariſt. vt conſtat ex 4. & 8 Phyſic. Ex quo ſimili proportione argumentatur Caietanus, nam ſi ad producendum aliquid ex nihilo ſufficeret virtus finita, ſequeretur, quòd qualem virtutem requiri ad producendum aliquid ex aliqua materia, & ex nihilo: ſit n. virtus creatrix finita vt quatuor: virtus autem producens ex materia remota ſit vt duo: ergo virtus neceſſaria ad producendum ex materia duplo remotiori erit ſaltem vt tria: ergo ad producendum ex vlteriori materia duplo etiam remotiori, erit neceſſaria virtus vt quatuor: ergo tanta virtus requiritur ad producendum aliquid ex aliqua materia, quanta ad creandum.

XXXVII. Obiectiones contra prædictam rõnē. Contra hanc verò rationē multa obijciũt Scotus, & Durandus ſupra. Sed omnia eò tendunt, vt probent inter ens & nihil vel non eſſe diſtantiã, vel non infinitam: quod non refert ad rationem factam: iam enim oſtendimus non eſſe neceſſariũ fingere illam infinitam diſtantiam propriam & poſitiuam, neque inde ſumi argumentum, ſed ex improportione quæ indicat talem modum operandi, qui ſummam efficaciam in agente requirat. Veruntamen illa obiectio quã ſupra propoſuimus, videtur valde eneruare hanc rationem, optimè n. probat argumentum, virtutem creatiuã eſſe ex hoc capite improportionabilem virtuti eductiuæ de potentia materiæ: hinc tamen nõ rectè infertur fore neceſſariam infinitam ſimpliciter. nam ſatis erit ſi ſit alterius ordinis, quæ ſolet et dici infinita ſecundum quid, quam admittere nullum eſt inconueniens. Et hoc ſatis eſt vt illa potentia non ſeruet proportionem reſpectu cuiuſuis potentiæ, quæ ſolum poſſit operari per eductionem formæ de potentia materię: quia proportio ſolum ſeruatur inter ea quæ ſunt eiuſdem rationis, ſeu quantitatis. Et declaratur hoc amplius ex ipſomet diſcurſu: nam cum dicitur, ad producendũ aliquid ex potentia magis remota requiri maiorem virtutẽ, ſermo eſt de potentia paſſiua, & de maiori vel minori elongatione ab actu ex defectu diſpoſitionum, vel propter repugnantes diſpoſitiones, & conſequenter fit etiam comparatio inter virtutes actiuas ſolum per eductionem de potentia paſſiua. At verò cum infertur ad producendũ aliquid ex nihilo maiorem requiri virtutẽ, illud [ex nihilo] non deſignat aliquã potentiã paſſiuã remotiſſimam ab actu, ſeu valde indiſpoſitã, ſed deſignat potius carentiam omnis potentię paſſiuæ: ergo non põt cõcludi quòd potentia productiua ex nihilo ſit maior vel infinita per augmentum (vt ita dicam) potentiæ eductiuæ, ſed ſolũ quòd potentia ſic actiua, ſcilicet ex nihilo, eſt alterius & ſuperioris ordinis ab omni potentia tm̃ eductiua, etiamſi potens ſit ad educendum formam ex quacunque potentia reali, quæ remotiſſima ſit. Atque ita non ſequitur illud inconueniens, quod potentia creatiua & eductiua ſint æquales, quia ſunt improportionatæ. Adde, quòd ſi non eſſent cætera paria, ſed ad diuerſos effectus inæqualiter perfectos compararentur, non eſſet illud magnũ inconueniens, vt etiã ſupra argumentando in principio propoſuimus.

XXXVIII. Dictorũ omniũ ſumma, & probatio aſſertionis. Propter has ergo difficultates dixi ſuperius, veritatem hanc certiorem nobis fieri ex his, quæ facta ſunt, quàm ex rõne, quæ efficaciter demonſtret atque conuincat, nõ poſſe aliud fieri. Atque eodem modo cenſeo ex rebus factis probabiliſſimè oſtẽdi, ad cuiuſuis rei creationẽ requiri potentiã ſimpliciter infinitam: nam cũ factę ſint à Deo plures ſubſtantiæ adeo perfectæ, nulla earũ accepit virtutem ad creandũ vel minimã rem, & quæ eſt propè nihil: ergo ſignum eſt id ſolum prouenire ex limitatione omnium harum creaturarum quantumuis perfectarum: aliàs nulla ratio reddi poſſet cur maxima perfectio quæ in angelis, aut ſeraphim inuenitur, ad hoc non ſufficiat. Atque hinc vlterius fit coniectura, illum ſuperiorem ordinẽ, cuius neceſſariò eſſe debet potentia creatiua, non eſſe alium niſi ipſius eſſe per eſſentiam: nam inter eſſe participata nõ põt nouus ordo, ſeu nouus gradus reperiri præter eos, qui facti ſunt: cum ergo ſupputando concludatur potentiam creatiuã debere eſſe alterius ordinis, concluditur eſſe infinitam: nã ille ordo non eſt alius niſi in quo eſt ipſum eſſe per eſſentiam. Et hoc ſignificauit Athanaſ. ſerm. 3. cont. Arianos, cum dixit, [Adminiſtrare, creaturarum ac ſeruorum eſt; condere autem atque creare ſolius Dei, & Verbi eius ac ſapientię. Sanctorum auctoritate concluſio roboratur. Pręterea declarari amplius hoc põt, nam ipſe modus efficientiæ per creationem indicat ſummam quandã efficaciam, & independentiã in creatore, quia, cum ad agendũ nullam ſupponat potentiã realem extra ſe, tm̃ requirit potentiã obiectiuam, ſeu poſſibilẽ per non repugnantiam: hoc autẽ indicat ſummam vim in potẽtia actiua: & ideo fortaſſe dixit Cyril. lib. 2. cont. Iulianum, [efficaciter Cyrillus. poſſe operari vt creatorem, & producere res quæ aliquando non erant, eſſe vnum ex iis quæ propria ſunt ſolius & omnium ſummæ ſubſtantiæ.

Deinde creatio eſt prima omnium actionum, per quam communicatur ipſum eſſe participatũ, & hoc ſenſu per ſe primo tendit ad producendũ ens totum in quantum ens: hinc ergo ſatis fit veriſimile, hanc actionem talem eſſe vt natura ſua eſſentialiter poſtulet manare ab ipſo eſſe per eſſentiam: ideoque non poſſe dari entitatem participatam quæ vim habeat ad talem actionem.

XXXIX. Et ex eodem principio ſatis probabiliter intelligitur, illam gradationem ſuperius factam, quòd ad producendũ ex maiori potentia requiritur maior perfectio, intelligendã eſſe nõ ſolũ intra aliquod genus entis, ſed abſolutè in latitudine entis: ideoque ad creandum requiri virtutem non qualẽcũque ordinis ſuperioris, ſed ſupremi qui in tota latitudine entis ſeu potentiæ actiuę intelligi poteſt. Atque hinc vlterius fit valde probabile illud principium, quod potentia creandi neceſſario ſe extẽdit ad omne creabile: quia non expectat (vt ita dicam) ex parte obiecti niſi non repugnantiam, vt effectus ſit aut fiat. Et quia eſt principium primę emanationis, & participationis eſſe ab ipſo eſſe per eſſentiam, & ideo talis potentia nihil eſſe poteſt niſi virtus quæ ſit ipſum eſſe per eſſentiã, quę eſt virtus vniuerſaliſſima, & de ſe potens in omne eſſe participatum. Et ob hanc fortaſſe cauſam dixit Auguſt. lib. 9. de Geneſ. ad literam cap. 15. Auguſt. [Angelum tam non poſſe quamuis rẽ creare quàm neque ſe ipſum.] His ergo modis intelligimus, quamuis ſuperiores rõnes nõ ſint demonſtrationes omnino cogentes, plurimum tamen conferre ad

indi-

iudicandam altitudinem potentiæ creatiuæ,& rationem ob quam repugnet eſſe rem creatam.

XL. *Aegid. quodlib. 1. q. 1. & quodlib. 5. q. 1.* Tandem mihi nõ omnino diſplicet (quamuis Scotus eam contemnat) alia coniectura Aegidij, nimirum ꝙ cum omnis creatura ſit mutabilis, & aliquo modo conſtans ex actu & potentia, veriſimile eſt non eſſe capacem natura ſua potentiæ agendi niſi per motum vel mutationem, & inducendo actum in potentiam. Patet conſequentia ex illo principio, quia modus agẽdi imitatur modum eſſendi. Ex quo fit è contrario, vt Deo conueniat poſſe creare quatenus eſt actus purus & ipſum eſſe per eſſentiam, ac denique quatenus virtutem habet infinitam.

Satisfit rationi in principio poſitæ.

XLI. *Prima reſpõſio.* EX his ſatis reſponſum eſt principali rationi dubitandi in principio poſitæ. Quod verò in augmentum difficultas addebatur de virtute principali, non innata, ſed ſuperaddita, duobus modis põt etiam ex dictis facilè expediri. Prior ſumitur ex his, quæ de facto credimus, quia de facto nulla talis virtus principalis ad creandum communicata eſt ſubſtantijs creatis, & tamẽ illis additæ ſunt virtutes & qualitates perfectiſſimi ordinis: ergo ſignum eſt nullam virtutem naturis rerum ſuperaddi poſſe quæ ſit principalis virtus creandi. Vnde iudicio meo non rectè nec ſatis conſentaneè loquuntur, qui dicunt omnes ſupernaturales qualitates quæ nobis infunduntur, creari, aliàs, etiam ſupernaturales actus, vt viſio beata, crearentur: nã ſunt veræ qualitates, & tam ſupernaturales ſicut ipſi habitus. Ex quo fieret vt lumen gloriæ v.g. quod eſt principale principium ad faciẽdam viſionem, eſſet etiam principalis virtus ad creandum: quod abſurdum eſt.

XLII. *Secunda reſponſio.* Poſterior reſponſio eſt, rationes prius factas nõ probare tm̃ de virtute connaturali, ſed ſimpliciter de virtute creata, eo enim tendunt vt oſtendant nullam virtutem creandi eſſe poſſe creatam aut limitatam, quod æquè procedit de virtute indita naturę ab extrinſeco, & de illa quæ ab intrinſeco naſcitur: nam virtus quæ extrinſecus additur, creata eſſe debet. Vnde etiã oritur alia ratio, quia virtus addita ſupra naturam rei, neceſſario eſſe debet accidentalis, nam ſubſtantia non põt ſibi ipſi addi, vel eſſe ſupernaturalis ſibi: & ideo virtus ſuperaddita, neceſſario eſt accidentalis: virtus aũt accidẽtalis nõ põt eſſe principalis virtus creãdi. Quod ex modo eſſendi eius ſatis colligi poteſt, iuxta ea quę ſuperius diximus explicando primũ diſcurſum Scoti: nam cũ omne accidens ſit natura ſua pendens in eſſe a ſubiecto, fieri non poteſt vt habeat connaturalem modum agendi extra ſubiectum ſeu independentem a ſubiecto, qualis eſt modus creationis: ergo non poteſt eſſe principalis virtus creandi. Eſt enim attentè conſiderandum, quòd, licèt forma aliqua quæ eſt principalis virtus ad aliquẽ actũ, ſit ſupernaturalis ſubiecto, & ideo ille modus agendi ſit etiam tali ſubiecto ſupernaturalis, tamen illa forma habet ſuam propriam eſſentiam & naturam ſibi connaturalem: & ideo ille modus agendi ipſi formæ eſt connaturalis. Cum ergo modus agendi ſine ſubiecto non poſſit eſſe connaturalis accidenti, neque virtus creandi eſſe poterit cõnaturalis aut ſubiecto, A aut ipſi formæ accidentali: & ideo talis forma nõ poteſt eſſe principalis virtus creandi.

SECTIO III.

An poſſit dari inſtrumentum creationis.

I. *Naturale creationis inſtrumentum nullum.* NON eſt in animo rem hãc ex profeſſo, ac Theologicè tractare, ſed tm̃ breuiter attingere, quantum ex diſcurſibus factis concludi poteſt. Ex dictis enim videtur efficaciter cõcludi, non poſſe eſſe creatũ inſtrumentale principiũ creandi, tale (inquã) inſtrumentum qđ natura ſua ſit inſtitutum & ordinatũ ad talem actionem, quodque habeat naturalem potentiã inſtrumentariam ad illã: conſtat enim ex ſuperius dictis de cauſa agente creata inter virtutes actiuas connaturales agentibus creatis eſſe quaſdam inſtrumentarias, & non principales, B qualis eſt virtus ſeminis. Hoc ergo ſenſu dicimus, rectè probari ex dictis nõ poſſe dari virtutem creatã, quæ ex ſe & natura ſua ſit inſtrumentaria virtus creandi. Probatur, quia virtus inſtrumentaria creaturæ ad phyſicas & reales actiones ſemper eſt accidentalis: virtuti aũt accidentali nõ põt eſſe connaturalis modus agendi per creationem, ẽt inſtrumentariè. Maior conſtat inductione in omnibus proprijs inſtrumentis, quæ nõ ſolum ꝑꝑ habitudinem vel denominationẽ ad aliquod prius agens, ſed propriè propter intrinſecũ modum agendi, & inſufficiẽtiam virtutis ad effectum vocantur inſtrumenta. Et præterea ſpecialiter probatur in præſenti, quia ſi tale inſtrumentum non eſſet accidens, eſſet aliqua ſubſtãtia: Cuius ergo eſſet inſtrumentum in creatione? Non ſuiipſius, vt conſtat. Nec etiam alterius ſubſtãtiæ creatæ, quia nulla eſt, quæ ſit principale agens ad creandum; & inſtrumentum dicitur eſſe agentis principalis. Nec denique Dei, quia ex parte Dei non eſt neceſſarium ad vllam creationem inſtru- C mentum, vt per ſe cõſtat: nec verò ex parte ipſius ſubſtantiæ poteſt aliqua cogitari, quæ natura ſua poſtulet ad hunc finem inſtitui, vt ſit creationis inſtrumentũ, cũ ille finis ſit valde extrinſecus, & *De ſubſtãtia quauis creata probatur.* valde accidentarius ad rerum creationes. Imò cũ ſubſtantia ſit ens per ſe, nunquam finis alicuius ſubſtantiæ ipſi connaturalis eſt, quòd ſit inſtrumentum ad aliquam actionem, niſi talis ſubſtantia ſit aliquo modo partialis, & comparetur ad eam cuius eſt inſtrumentum vt pars ad totum & tunc etiam potius ſe habet vt deferens virtutem inſtrumentariam, quàm vt inſtrumentum per propriam ſubſtantiam.

II. *De quolibet accidente.* Quod autem virtus accidentalis non poſſit eſſe naturale inſtrumentum creationis, eadem fere ratione probari poteſt quæ de principali virtute facta eſt. Nã modus connaturalis agendi eſſe debet proportionatus modo eſſendi formæ, ſiue agat vt virtus principalis, ſiue vt inſtrumentaria quia vtroque modo actio conſequitur ipſum eſſe naturale formæ: ſed modus eſſendi cum independentia a ſubiecto non poteſt eſſe connaturalis accidenti: ergo nec modus agendi ex nullo ſubiecto

poteſt

poteſt eſſe illi connaturalis, ergo non poteſt accidens eſſe virtus natura ſua inſtitura ad ſic operandum etiam per modum inſtrumenti. Atque hoc bene confirmat ratio qua D. Thom. 1. par. quæſt. 45. art. 5. probat creaturam non poſſe eſſe inſtrumentum creationis, ſcilicet quia creatura nõ poteſt eſſe inſtrumentum, niſi per aliquid ſibi proprium diſpoſitiuè operetur ad effectum principalis agentis.

III. Quocirca ſi D. Tho. in illo articulo in hoc tãtum ſenſu loqueretur, ſcilicet, de inſtrumento natura ſua ad hãc actionem inſtituto, & habẽte cõnaturalem virtutem inſtrumentariam ad creandum, nulla eſſet aut in cõcluſione, aut in ratione eius difficultas. Nam quod obijci poteſt contra illam rationem, ſæpe actionem inſtrumenti nõ eſſe aliam ab actione principalis agẽtis, & tunc inſtrumentum nõ operari diſpoſitiuè ad effectũ principalis agentis, ſed immediatè illum efficere vt multi cenſent de phantaſmate reſpectu ſpeciei intelligibilis: hoc (inquam) commodam habet ſolutionem, & illius principij interpretationẽ. Nã B ſemper inſtrumẽtum naturale ſecũdum aliquid ſibi proprium, ꝙ in effectu proportionatè ei correſpondet, operatur ad effectum principalis agẽtis, diſpoſitiuè autem operari dicitur, nõ ſemper cum omni rigore & proprietate, id eſt inducendo diſpoſitionem præuiam re ipſa diſtinctam ab effectu principalis agentis, ſed vel hoc modo, vel quia inſtrumentum ſecundum id quod eſt ſibi proprium, determinat actionem principalis agẽtis, quæ determinatio reduci poteſt ad genus cauſæ materialis ſeu diſpoſitiuæ: quo modo phantaſma determinat actionẽ intellectus agentis ad talem ſpeciem producẽdam. Neutro autem ex his modis poteſt creatura naturali virtute cõcurrere ad creationem, vt inſtrumentum. Non quidẽ introducẽdo diſpoſitionem præuiam, qa huiuſmodi actio ſemper ſupponit ſubiectum quod diſponendum ſit: qđ repugnat creationi. Neque etiã determinando per aliquid ſibi proprium actionem principalis agentis: qa omnis forma creata C ſecundum proprium & connaturalem modum agendi, non habet proportionem cum actione ex nihilo, & ideo non poteſt ſecundum aliquid ſibi proprium determinare huiuſmodi actionẽ, ad illam concurrendo.

IIII. Quæ ratio ſic expoſita poteſt accõmodari etiã ad cauſas ſecundas principales, quę in eo ſenſu dici poſſunt operari diſpoſitiuè ad effectũ primæ cauſæ quatenus per prorias virtutes determinãt actionem eius. Tamen in eis ratio hęc per ſe ſola non ſufficiet, niſi ſupponatur aliunde probatum virtutes cauſarum ſecundarum nõ poſſe eſſe natura ſua ſufficientes, ſeu proportionatas i ſuo genere ad effectum ex nihilo producendum: quia hinc ſolum probari poteſt nõ poſſe illas determinare cõcurſum primę cauſæ ad talem actionem. Quin potius ratio illa applicata ad propria inſtrumenta, et dicto modo intellecta, ſupponit probatum, quòd virtus creata nõ poſſit eſſe principale principium creandi. Nam in hoc maximè fundatur, quòd inſtrumentum, quantũ ad id quod diſpoſitiuè vel (vt ita dicam) determinatiuè operatur per id quod eſt ſibi proprium, ita ſe gerit ac ſi eſſet virtus principalis, quantum ad hoc qđ eſt operari ſecundum modum connaturalem, & proportionatum tali naturæ.

Adde præterea, ſi ſolum diſcurſum D. Thom. in illo articulo ſpectemus, non videtur poſſe procedere in alio ſenſu niſi de inſtrumento cõnaturali. Nam illud principium, (inſtrumentum per aliquid ſibi propriũ diſpoſitiuè operatur ad effectum principalis agentis,) nõ eſt in alio ſenſu neceſſarium, aut verum, ſuppoſita communiori doctrina de diuinis iſtrumẽtis ſupernaturaliter eleuatis ad opera iuſtificationis, tranſubſtantiationis & ſimilia: illa. n. inſtrumenta nihil operãtur per propriam virtutem ad effectum principalis agẽtis, vt in 1. & 3. tomo 3. p. latè tractatũ eſt. Et hũc ſenſũ ſatis cõfirmat probatio illius principij quã ſtatim D. Thom. ſubiũgit, dicens, (Si igitur nihil ibi ageret) (ſupple inſtrumentum) (ſecũdum id quod eſt ſibi propriũ, fruſtra adhiberetur ad agẽdum. Nec oporteret eſſe determinata inſtrumẽta determinatarum actionum.) Hæc enim ratio optima eſt in inſtrumentis naturæ, quę per ſe ordinata, determinata, & neceſſaria ſunt ad ſuos effectus. In inſtrumentis autem diuinis nullã vim habet illa probatio, quia veriſſimũ eſt inſtrumenta diuina non eſſe determinata, ſed indifferentia & quaſi vniuerſalia per potentiam obediẽtialẽ: determinantur autẽ ad determinatas actiones ꝑ diuinam voluntatem & eleuationem, ſeu ſpecialiſſimum concurſum. Quare talia inſtrumẽta nõ ſunt quidem neceſſaria, nã ſine illis æquè poteſt Deus eoſdem effectus facere, non tamen propterea dicentur eſſe fruſtra, quia & quãdo eleuãtur & aſſumuntur verè agunt, & nõ ſine fine, & cauſa rationabili eleuantur vt agant.

VI. Sed quanquam ratio et diſcurſus non videtur amplius concludere, omnes tamẽ diſcipuli, et interpretes D. Thomæ intelligunt generalius eius ſententiam nimirum creaturam, etiam vt inſtrumentum eleuatum diuina virtute non poſſe cõcurrere ad creationem. Et certe D. Thomas cum ibi ſententiã Magiſtri impugnat: id ſatis ſignificat. Nam Magiſter non dixerat creaturam poſſe eſſe naturale inſtrumentũ creationis, ſed per diuinum miniſterium, agebat enim de ſacramẽtis quatenus ſunt diuina inſtrumenta, vt patet in 4. diſtinct. 5. Vnde idem D. Thom. 3. p. quæſt. 13. articul. 2. diſtinguens expreſsè inter virtutẽ naturę & inſtrumentũ gratiæ, negat creaturam poſſe eſſe inſtrumentum creationis, vel annihilationis: idem in 2. cont. Gent. cap. 21. & in eadem ſententia ſunt omnes Theologi qui ſententiam Magiſtri impugnãt, vt Albert. Scotus, Henr. & Aegid. locis citatis ſect. præcedente. Veruntamen cõtrouerſia hæc quatenus attinet ad ſupernaturale inſtrumentum, in Theologia examinanda eſt: exiſtimo enim ex proprijs principijs creationis nõ poſſe definiri.

Sententiam Mag. non aſſeruit naturale creationis inſtrumentũ.

Nam ſi verum eſſet, creaturã aut nullo modo poſſe eleuari diuina virtute ad agendum aliquid vera actione phyſica, quod ſuam naturalem potẽtiam & virtutem excedat; aut non niſi per virtutem aliquam in ipſa receptam, quę connaturalẽ vim habeat ad talem effectũ, quod multi Theologi opinantur, & non improbabiliter: Si hoc (inquam) eſt verum, ſatis cõſequẽter, & optimè dicitur nõ poſſe creaturam eleuari vt ſit inſtrumẽtũ creationis. Si autem Deus poteſt eleuare creaturam vt per ſuammet entitatẽ abſque alia ſuper addita,

Digitized by Google

addita, efficiat effectum excedentem virtutē ſuam naturalem, quod ego lōgè probabilius iudico (ſic enim exiſtimo eleuare aquam ad efficiēdam gratiam, & ignē ad torquendos ſpiritus, & verba ad tranſubſtantiandum.) Si hoc (inquam) eſt verum non video qua rationis conſequentia negari valeat poſſe Deum vti vna creatura vt inſtrumēto ad creandum aliam. Quia neque ſufficiens ratio differentiæ aſſignatur, neque affertur ſpecialis aliqua ratio, qua hoc probetur impoſſibile.

IX. *Hæc eſt ſententia Magiſtri in 4. d. 5. quā ſecutus eſt D. T. ibi. q. 2. ar. 3 q. 5. ſtiun. 3 ad 4 & eadē deſēdit in 2 d. 1. q. 1. a. 3 Ca. in 4 d. 1 q. 1. art. 3. dub. 2.* Prior pars patet, nam vnica differentia eſſe videtur, quòd creatio non eſt actio ex ſubiecto ſicut sūt aliæ actiones. Sed hęc differētia in primis non eſt vniuerſalis, nam etiam tranſubſtantiatio nō eſt actio ex ſubiecto, vt docet D. Thom. 3. p. q. 75. art. 8. Quòd autē in tranſubſtātiatione ſupponatur aliquid vt materia remota, & vt terminus a quo, vel ſub alia ſimili habitudine, nihil ſanè refert vt minus repugnet inſtrumentum creatum concurrere ad illam actionem, quam ad creationem. Deinde ex illa differentia nō probatur, ſed ſumitur quod probandū eſt. Ex hoc enim quòd creatio eſt actio ſine ſubiecto, optimè infertur non poſſe eſſe connaturalem creaturæ, neque vt principali virtuti, neque vt inſtrumento, tamen, hoc nō obſtante ex proportionali ratione ad alia **B** inſtrumenta diuina contendimus, hanc actionē, poſſe communicari inſtrumēto creato per eleuationem. Nam etiam actio cōuerſiua totius ſubſtātiæ in totam ſubſtantiā nō poſſet eſſe connaturalis creaturæ neque vt principali cauſæ, neque vt inſtrumento: actio ſimiliter in ſpiritū, præſertim qua in illo fit ſupernaturalis qualitas, non poteſt eſſe connaturalis corpori, & tamen vtraque communicatur diuina virtute per eleuationem; ergo idem eſt de altera actione.

X. *Inconueniētia ab aliquibus illata contra creationis inſtrumētū refutantur.* Altera vero pars cōſtabit facile applicando rationes factas de virtute principali, & de inſtrumēto connaturali, & conſiderando nō procedere in inſtrumēto per eleuationem. Quod enim quidā aiunt ſequi, tale ſcilicet inſtrumentum haberein finitam virtutē & perfectionē, minimè ſequitur, nam actio huius inſtrumenti non attenditur ex perfectione eius, ſed ex perfectione primi agētis, **C** & potentia obedientiali inſtrumēti. Vnde in hoc ordine inſtrumentorum nō eſt neceſſaria res perfectior ad perfectiorem effectum vel actionem. Neque hic poteſt fieri illa gradatio, quòd ad producendum rem de maiori potentia maior virtus requiritur, nam eodem inſtrumento poteſt Deus educere formam ex ſubiecto quātumuis reſiſtente. Denique eadem ratio fieri poſſet de inſtrumēto tranſubſtantiationis, nā etiam ad tranſubſtātiandum virtute propria vel cōnaturali, requiritur infinita perfectio.

XI. Rurſus non vrget quod alij aiunt ſequi, poſſe aliquid aſſumi vt inſtrumentum ad creandum ſe ipſum. Primum enim negamus id ſequi in rigore & proprietate, nam vt aliquid ſit inſtrumentum phyſicum, neceſſario debet ſupponi exiſtens; & ideo ſupponitur creatio eius, ad quam ipſum nō potuit eſſe inſtrumētum. Haberet autem illa ratio nonnullam vim contra eos, qui dicunt rē nō exiſtentem poſſe eſſe phyſicum inſtrumētum: illam tamē ſententiam improbabilem cenſemus. Quare licèt ex vi creationis nō repugnet quamcunque creaturam fieri per inſtrumentum creatum, tamen ex cōditione præſuppoſita, & præ requiſita ad agendum repugnat rem eādem eſſe inſtrumentum ſuæ primæ creationis: Quod eſt euidens argumētādo in ſimili forma de inſtrumēto generationis ſeu eductionis; nemo enim negabit poſſe Deum vti gratia exiſtente in Petro ad producendam gratiam in Paulo, negabit tamē poſſe illa vti ad ſeipſam producendam, non ob repugnantiam talis inſtrumentalis actionis per ſe ſumptæ, ſed ob prædictam præſuppoſitionem exiſtētiæ ad agēdum. Quocirca, ſi verum eſt poſſe eandem rem bis ſeu duabus totalibus actionibus produci, verè ac propriè terminatis ad eius eſſe, nullum eſt inconueniens concedere eandem rem iam creatam poſſe concurrere effectiuè ad ſui recreationem, ſicut humanitas Chriſti cōcurrit effectiuè ad tranſubſtantiationem panis in ipſam de quo alias.

Denique eodem modo procedendo per rationes ſuperius factas, facilè conſtabit nō habere locum in hoc genere concurſus vel effectionis per potentiam obedientialem.

XII. *An ſit actio aliqua ita Dei propria vt nulli poſſit creaturæ communicari.* Aliqui verò magnum inconueniens ducunt quòd nulla ſit actio ad extra quā Deus non poſſit communicare creaturis, nam ſi qua eſſet: ma**B** ximè creatio. Sed ego nec conſequentiam cenſeo neceſſariam, nec conſequens rectè intellectū eſſe incōueniens. Poſſet enim aliquis dicere, actionē illā qua fit vnio hypoſtatica eſſe altiorē, magiſque incōmunicabilem creaturæ, itemque in Theſauris diuinæ potentiæ eſſe alios modos actionum, quæ alijs titulis ſuperant creationem. nam licèt creatio ſit omnium prima, & quaſi fundamentū aliarum, non eſt tamen omniū maxima. Rurſus aliud eſt loqui de actionibus, aliud de rebus quæ per actiones fiunt; loquendo ergo de rebus factis nullum eſt inconueniens quòd poſſit Deus per creaturam vt per inſtrumentum agere quidquid ſola ſua virtute facere poteſt: quin potius hoc ſpectat ad efficacitatē diuinæ virtutis, ſicut è contrario etiam ad eandem efficaciam pertinet vt nullam rem poſſit Deus facere per creaturam, quam non poſſit facere ſe ſolo. Loquendo autē de actionibus, multæ ſunt ita Dei propriæ vt nō poſſint **C** eſſe a creatura, ſicut eſt ipſamet actio creandi ſola virtute principali. Hoc vero non eſt propriū Dei. nam etiam actio creaturæ vt talis eſt, nō poteſt fieri ſine illa, nec per aliam creaturā. Cuius rei rationem explicabimus ſect. ſequenti, vbi etiā attingemus rationem aliam ob quam alij dicūt eſſe impoſſibile inſtrumentum creationis, & inefficacem eſſe oſtendemus.

SECTIO V.

An creatio ſit aliquid in creatura diſtinctum ex natura rei ab ipſa.

I. HActenus fere ſolum diximus de potentia creandi, ſimulque declarauimus effectū eius, quatenus eſt obiectum ſeu terminus ad quē illa potētia dicit habitudinem, ſaltem noſtro modo concipiendi: ſupereſt ut dicamus de actione ipſa ſeu creatione quid ſit.

Varia

Variæ ſententiæ.

II. *Prima.* IN qua re tres inuenio eſſe poſſe dicẽdi modos. Primus eſt creationem in ratione actionis nõ eſſe aliquid in creatura, ſed in ipſo creatore eſſe ipſummet actũ diuinæ voluntatis aut diuini imperii, quo res ad extra producit. Dico aũt [in rõne actionis,] nam in ratione relationis, quæ ſupponit actionem iam terminatam, & reſultat ex termino eius, creatio aliquid eſſe dicitur in creatura, ſcilicet, relatio quædam realis ad creatorem. Hæc cenſetur eſſe ſnia D. Thom. 1. par. q. 45. artic. 3. quem ita exponit Caietanus, & alij Thomiſtæ. Ratio D. Thom. eſt quia creatio non eſt mutatio: ergo nihil eſſe poteſt in creatura niſi relatio. Antecedẽs patet, quia mutatio eſt circa aliqđ ſubiectum, vt ex definitione motus conſtat: creatio autem non eſt circa ſubiectum, vt etiam conſtat ex definitione eius ſupra tacta. Primam verò conſequentiam probat D. Thom. 1. p. q. 45. artic. 2. ad 2. quia actio & paſſio conueniũt in ſubſtantia motus, & differunt ſecundum habitudines diuerſas ad agens vel paſſum, ex 3. phyſ. text. 20. Ergo ablato motu a creatione nihil poteſt remanere niſi relatio, vel creaturæ ad creatorẽ, vel creatoris ad creaturam. *D. Thom. Caiet.*

III. Secundò, quia creatio nõ poteſt eſſe actio trãſiens formaliter: ergo eſt formaliter immanens in creante; & dici poteſt virtualiter ſeu eminenter tranſiens, quia vim habet ponendi effectum ad extra; quod quadrat optimè in actum diuinæ voluntatis vel imperij. Conſequentia eſt clara, quia inter illa duo membra nullum eſt mediũ. Antecedens verò probatur, quia actio tranſiens eſt accidens, & conſequenter ex neceſſitate requirit ſubiectum: ſed creatio non requirit ſubiectum, ergo non poteſt eſſe accidens: ergo nõ poteſt eſſe actio tranſiens.

IIII. Vnde argumentor tertiò, nam omnis actio eſt prior natura ſuo termino: ergo creatio etiam eſt natura prior re creata: ergo non poteſt eſſe in rẽ creata, ſed in creatore. Patet hæc vltima cõſequẽtia, quia impoſſibile eſt intelligere creationẽ, vt actionem extra Deum, & priorem quam rẽ creatam, quia in illo priori non intelligitur in quo aut quomodo ſit, & non poteſt concipi actio vt actio in ſe ſola & quaſi per ſe ſubſiſtens.

V. Quarto argumentantur Thomiſtæ, quia non ſolum creatio, verum neque vlla actio diuinę potentiæ reſpectu illius põt eſſe tranſiens, neque vnquam põt dari actio media inter potentiam Dei, & effectum eius, quæ ſit diſtincta a potentia Dei: ergo multo minus hoc dari poterit in creatione. Antecedens vero probatur primo, quia diuina virtus eſt intimè præſens in omni effectu ſuo: ergo immediatè & per ſe producit oẽm ſuũ effectum & nõ media aliqua actione. Secundò, quia aliàs potentia Dei non ſolum eſſet principium ſui effectus, ſed ẽt ſuæ actionis, quod tñ negat D. Tho. 1. p. q. 25. ar. 1. ad 3. Tertiò, quia actio tranſiens eſt complementum potentiæ actiuæ: ſed non põt Deus habere complementum potẽtiæ ſuæ in creatura, aliàs penderet ab illa: ergo.

VI. Secunda ſententia eſt creationem eſſe aliquid extra Deũ, tamen in re non eſſe aliquid diſtinctũ a creatura quæ creatur, & ita propriè non eſſe in illa niſi ſecundum rationem, realiter tamen & A eſſentialiter eſſe ipſammet creaturam, videlicet creationem hominis eſſe ipſam eſſentiam hominis, & creationem angeli eſſentiam angeli, & ſic de alijs. Hęc ſententia vt ponat creationem in re creata, fundatur in hoc, quod actio vt actio neceſſario debet eſſe in ſuo termino, vel per identitatem, vel aliquo alio modo, quia actio non eſt niſi dependẽtia, & emanatio effectus a cauſa: dependentia aũt neceſſario eſſe debet in re quæ pẽdet. Quod principiũ inferius latè probabimus: eſt enim veriſſimum. Vt aũt affirmet hæc opinio creationem non diſtingui vllo modo niſi ſecundum rationem a re creata, primum fundari põt in generali propoſitione, quòd nulla actio diſtinguitur in re a ſuo termino, ſed ratione tantum. Et hoc modo poteſt hæc ſententia tribui Nominalibus, qui non ponunt actionem mediam ſecũdum rem inter effectum & cauſam, vt videre eſt in Ochamo in 2. q. 9. & Greg. in 2. d. 1. q. 4. & 5. qui in q. 6. ſubdit creationem eſſe in creatura, ſeu potius eſſe ipſam creaturam. *Ocham. Gregor.*

VII. *Guil de Rubion in 2. d. 1. q. 1.* Secundo poteſt hæc opinio fundari in ſpeciali ratione creationis, ſ. quòd ſit actio ex nihilo, & B ideo non poſſit eſſe accidens ſed ſubſtantia, ſeu per modum ſubſtantiæ ſi fortaſſe accidens ſeparatum creetur. Et ad hoc confirmandum iuuari poteſt hæc ſententia argumentis prioris opinionis, præſertim tertio. Et confirmari põt, quia ſi creatio eſſet aliquid in creatura diſtinctum ab ipſa, & quaſi medians inter ipſam & Deum, illud quidquid eſſet, creatum quid eſſet & factum, nã eſſet diſtinctum a Deo & profluens ab ipſo: ergo oporteret in illo creationem eius ab ipſo diſtinguere, & ſic procederetur in infinitum, vel ſi in aliquo ſiſtendum eſt, ſiſtatur in prima creatura. Et ad hoc confirmandum valere poſſunt argumẽta quibus Scotus in 2. diſt. 1. q. 5. conatur probare, creationem paſſiuam (loquitur de relatione) non eſſe rem diſtinctam a creatura: quæ refert & ſoluit Capreol. ibi q. 2.

VIII. Tertio poteſt hæc ſentẽtia fundari in eſſentiali ratione creaturæ vt ſic: nam de eſſentia creaturæ eſt vt pendeat a primo ente: ergo dependẽtia qua pendet, & eſt in ipſa creatura, & nõ eſt aliud ab eius eſſentia. Hæc autem prima, & eſſentialis dependentia entis participati ab ente per eſſentiã, eſt creatio: ergo creatio & eſt in ipſa creatu- C ra, & non eſt aliud q̃ eius eſſentia. Vnde magis poteſt ab illa diſtingui, q̃ eſſentia vniuſcuiuſque rei ab ipſa. Primum antecedens euidens eſt, quia ſicut de eſſentia primi entis eſt eſſe per eſſentiã, & conſequenter eſſe a ſe, & non ab alio, ita de eſſentia omnis alterius entis eſt eſſe ens per participationem, & cõſequenter eſſe dependens ab alio. Prima vero conſequentia probatur, quia dependere eſt aliquid intrinſecum creaturæ: ergo conuenit illi per aliquid intrinſecum, conuenit autem per dependentiam. Rurſus ſi effectus formalis eſt eſſentialis, etiam forma: ſed dependere eſt quaſi effectus formalis dependentiæ: ergo ſi creatura eſſentialiter eſt dependens, dependẽtia ipſa eſt de eſſentia eius: Ergo hoc maximè verũ eſt de prima & maximà immutabili dependentia: huiuſmodi autem eſt creatio; quia, vt ſupra dicebamus, hæc eſt prima emanatio entis participabilis ab ente per eſſentiam, & per hanc poteſt eſſe qualibet creatura a ſolo Deo.

Ex

IX. Ex hoc autem fundamento infertur (conſequenter loquendo iuxta hanc ſententiam) in omni re creata includi aliquam dependentiam a Deo, omnino immutabilem, & inſeparabilem ab ipſa re creata, tum quia id quod eſt eſſentiale eſt immutabile; tum etiam quia quod in re non eſt diſtinctũ, non eſt ſeparabile manente illa re (ita enim loquimur.) Vnde fit ſecundo, hanc dependentiam eſſe a ſolo Deo: nam omnis dependentia vnius creaturæ ab alia, eſt ſeparabilis a creatura, præſertim loquendo de rebus creatis, non de modis rerum: itã hoc modo verum eſt, poſſe Deum facere ſe ſolo quidquid facit per creaturam, vel cum illa, vel in illa, vel ex illa. Atque ita oĩs dependentia a creatura in quouis genere cauſæ, eſt accidentalis & mutabilis: dependẽtia aũt a ſolo Deo eſt eſſentialis & immutabilis. Tertio infertur hãc dependentiam a ſolo Deo eſſe propriiſſimam creationẽ, cũ ad cãm materialem nullũ ordinem includat. Quarto hinc videtur optima ratio reddi ob quam nõ poſſit creatura ad creationẽ cõcurrere, et per modum inſtrumenti, quia hoc ipſo quod penderet ab alia creatura, non eſſet eſſentialis alteri creaturæ, & ita iã non eſſet creatio.

X. Tertia ſententia eſt creationem eſſe aliquid in re creata; non quidem realiter ab illa diſtinctum tanquam habens propriam entitatem, ſed ex natura rei tanquam modum eius. Hæc opinio, quantum ad eã partem de exiſtentia creationis in creatura, ſatis cõis eſt. Tenet eam Gabriel citato loco, Aureolus citatus a Capreolo in 2. d. 1. q. 2. in arg. cont. 1. concl. Ocham in 1. diſt. 42. q. 1. Tho. de Argent. in 2. diſt. 19. q. 1. art. 2. Aegid. in 2. diſt. 1. par. 1. quæſtio. 3. art. 2. & de eſſe & eſſentia q. 7. qui omnes authores ſatis etiam explicant, & declarant, creationem non eſſe rem omnino diſtinctam a re creata: interdum etiam vocant illam creationem paſſiuam, & dependentiam creaturæ a Deo, vocant etiam creationem actiuam ſeu actionem tranſeuntem. Diſtinctionem autem modalem non ſatis explicant, imo Aegidius, & nõnulli alij negare videntur. Poſſet in fauorem huius ſententiæ citari D. Thom. in 1. diſt. 40. q. 1. artic. 1. ad 1. vbi creationem vocat actionem trãſeuntem, & æquiparat illam calefactioni; tamen D. Thomas ibi valde ambiguè loquitur, nam in enim actione tranſeunte videtur ponere actionem formaliter in agente, in paſſo vero ſolum effectiuè ſeu per modum paſſionis, & ita illũ interpretatur Deza in 1. d. 27. q. 1. notab. 1. Vnde etiam Caietanus 1. par. q. 25. art. 1. ait, ſi in Deo potentia executiua eſt ratione diſtincta ab intellectu & voluntate, negari non poſſe quin creatio ſit actio tranſiens, & nihilominus ait illam actionem non eſſe quid diſtinctum ab eſſentia Dei: quia vniuerſaliter tenet actionem tranſeuntem formaliter eſſe in agente. Quapropter cauenda eſt hæc ambiguitas locutionum.

Gabriel. Aureol. Ocham. Argent.

D. Thom.

Deza, Caiet.

Quæſtionis reſolutio.

XI. INter has ſententias hæc vltima vt propoſita eſt vera mihi videtur, vt autem rem declaremus, & ab ijs quæ certiora videntur, incipiamus, dicendum imprimis eſt, dependentiam creaturæ a Deo eſſe aliquid realiter & intrinſecè exiſtens in creatura. Hæc aſſertio ſufficienter videtur proba-

A ta in tertia ſententia, & neminem legi, qui ſub his terminis eã neget & in æquiualentibus omnes eam concedũt. Omnes enim fatentur creationem paſſiuam eſſe in creatura, non tñ vt ſignificat relationem reſultantem (illud enim nihil eſt) ſed vt dicit emanationem paſſiuam, ſeu fieri creaturæ a Deo: ſiue hæc re, ſiue ratione diſtinguantur, nunc enim hoc nõ agimus; dependentia aũt nihil aliud eſt quam paſſiua emanatio, ſeu creatio, loquendo de prima dependentia a ſolo Deo, de qua nũc agimus. Ratio autem eſt, quia creaturam dependere non eſt denominatio extrinſeca in creatura, ſed potius in Deo eſt extrinſeca denominatio, quod ab ipſo creatura dependeat: ſed creatura dicitur dependens a dependentia: ergo dependentia eſt aliquid in ipſa, & non tñ in Deo. Item quia dependentia quã lumen habet a Sole, aliquid eſt in ipſomet lumine, & idem eſt in quolibet effectu reſpectu cãæ creatæ, iuxta modũ dependentiæ quem ab illa habet, vel in fieri tñ, vel etiam in conſeruari. Atq; eadem rõne ſi Deus ſolus illuminaret aerem, dependentia illius luminis a Deo eſſet aliquid in ipſo lumine: nã eſt eadẽ ratio, quæ de dependentia a

B Sole, vel fortaſſe maior: ergo etiam illa dependentia qua creatura ſm ſe totam pendet a Deo, eſt aliquid in ipſa creatura. Patet conſequentia, quia ſi in alijs effectibus dependentia eſt aliquid in ipſis, id eſt, quia dependentia dicit modũ, vel cõditionem effectus, non cauſæ: hæc aũt ratio æquè vel magis procedit in dependentia totali.

XII. Dico ſecundo. Hæc dependentia creaturæ a creatore non eſt omnino idem, quod creatura, quæ eſt terminus illius dependentiæ ſeu creationis, ſed eſt aliquid in ipſa, a parte rei diſtinctũ ab ipſa. Probatur primo a paritate rationis, inductione facta in oĩbus alijs dependẽtiis effectuũ a ſuis cauſis efficientibus, nam in oĩbus actio & conſequenter etiam dependentia, diſtinguitur ex natura rei a ſuo termino, vt ſupra tactum eſt, & infra in proprio prædicamento ex profeſſo tractabitur: ergo & dependentia creationis erit in re diſtincta a termino, ſolũ n. differt ab alijs, quia eſt dependentia ab efficiente ſine concurſu materiæ vel ſubiecti: hoc aũt diſcrimen nihil refert ad tollendam diſtinctionem, vt ex dicendis conſtabit.

Dependẽtia creaturæ a Deo, eſt re ob ipſa diſtincta.

C Secũdò probatur, quia hæc dependentia eſt mutabilis & variabilis in creatura, manente eadem re quæ fit: ergo diſtinguuntur a parte rei. Conſequentia fundatur in principio ſupra tractato diſput. ſeptima, ſect. ſecunda, vbi oſtendimus hoc eſſe certum ſignũ diſtinctionis, vel realis, vel ſaltem modalis, ſi ex duobus extremis realibus vnũ ſine altero a parte rei eſſe poſſit. Et hoc eſt præcipuum indicium quo in alijs actionib. probamus actionem diſtingui a parte rei a termino. Antecedens aũt probatur, quia dependentia illa qua nunc Deus conſeruat quantitatem ſine ſubiecto in ſacr. eſt diſtincta eſt ab illa qua conſeruabat eãdem quantitatem in ſubſtantia panis, nam illa, prior pendebat a materia; altera vero minime, ſed eſt per modũ creationis: ergo ſi Deus crearet a principio quãtitatẽ extra ſubiectũ, & poſtea illã vniret ſubiecto et conſeruaret dependenter ab illo, maneret eadẽ quãtitas ſine priori dependentia creationis: quod enim ibi ſimul maneant duæ dependẽtiæ totales, improbabile eſt, vt infra oſtendam

tiam: ergo dependentia creationis ſeparabilis eſt à termino creato. Quod ergo in hoc exemplo apparet, in omni creatione intelligendum eſt, tum quia eſt eadem ratio: tum etiam quia ſi quid difficultatis in hoc eſſe videtur, in omni creatione interuenit. Quòd ſi in aliqua re ceſſat, etiam in omnibus ceſſit.

XIII. Exemplis probatur concluſio. Non poſſumus antè in ordinario modo creationis ſubſtātiarum afferre exempla, quia huiuſmodi creatio à ſolo Deo fit ſemper, & ex natura rei, & quidquid à Deo propriè creatur ex nihilo, perpetuò conſeruatur eadem actione, vt infrà dicetur: quia hoc poſtulat natura rei. Tamen hinc non poteſt ſumi argumentum omnimodę identitatis, & inſeparabilitatis, nam ſatis eſt, quòd interueniēte miraculo, ſeu opere ſupernaturali, variari poſſit dependentia circa eandem creaturā, quia hoc ipſum fieri nō poſſet ſine aliqua diſtinctione in re. Quòd autem id fieri poſſit per miraculum, declarari poteſt (præter argumentum factum) iuxta probabilem opinionē, quòd creatura poſſit eſſe inſtrumentum creationis, nam tūc poteſt Deus creare eandem rem, vel ſe ſolo, vel p inſtrumentum, & tūc dependentiæ ſunt diuerſæ circa eandem rem: nam quando creat per inſtru- B mentum, longè diuerſa eſt dependentia quàm ſi eſſet a ſolo Deo, nam per illam pendet effectus ſimul à Deo, & à creato inſtrumento, quod intelligi non poteſt ſine noua, & diſtincta dependentia. Neque.n. quando effectus fit a Deo per cauſam ſecundam principalem, vel inſtrumētalem ſunt ibi duæ dependentiæ; vna à ſolo Deo, quæ ſemper maneat, altera à creatura, quæ mutetur, vt in diſcurſu huius ſectionis oſtendemus, & ſæpius repetemus in duabus diſputationibus ſequētibus: ergo neceſſe eſt totam dependentiam variari circa eandem rem. Quocirca cum probabile ſit, quando generantur vermes, vel caro ex ſpeciebus cōſecratis, iterum creari ſub illis eandem numero materiam primam, quæ antea fuerat in pane, & ſit etiam probabile creari media humanitate Chriſti vt inſtrumento, tunc licèt materia prima quæ creatur, ſit eadem quæ antea fuit, tñ dependentia eius eſt diuerſa propter cauſam dictam. Ac denique ſi Deus annihilaret vnum Angelum, & poſtea illum iterum crearet, non opor- C teret dependentiam eſſe eandem numero, quæ antea fuerat: nam licèt Deus id facere poſſit, nō eſt cur dicamus eſſe neceſſarium: quia ſi idem lumen ſucceſſiuè pendet à diuerſis agentibus per diuerſas dependentias, cur non pōt facere Deus, vt idem Angelus ab ipſo ſucceſſiuè pendeat diuerſis, dependentijs? Hæc igitur omnia ſatis oſtēdūt eſſe aliquam diſtinctionem in re inter dependentiam creaturæ, & terminum eius.

XIIII. Ratio a priori concluſionis. Tertiò eſt ratio à priori, quia hæc dependētia non eſt de eſſentia ſubſtantiæ, qualitatis, aut quātitatis dependentis, ſed eſt via quædā ad ipſam. Quod patet ex ipſa ratione ſubſtātiæ, & idem eſt de alijs: nam ſubſtantia, licèt creata ſit, in eſſentia ſua eſt quid abſolutum, ſolumque includit eſſentialiter eſſe per ſe, & in ſpeciebus ſubſtantiæ intelligitur eſſentialis ratio cōpleti per ſimiles differentias abſolutas, abſque illa habitudine trāſcendētali quam eſſentialiter includit actualis dependentia. Poſſetque hoc confirmari, quia de eſſentia creaturæ non eſt actu eſſe: ergo neq; actu de- A pendere: quæ illatio habet vim iuxta ſententiam quæ diſtinguit exiſtentiam ab eſſentia vt actu creata: iuxta noſtram verò ſententiam, minorē habet efficaciam. Quod autem hęc dependentia actualis nō ſit eſſentialis, latius, & efficacius probabitur inferius contra ſecundam ſentētiam, ab incommodis quæ ex illa ſequuntur, eo quod nō rectè declaret eſſentialem dependentiam quam habet creatura à creatore.

XV. Dependētia creaturæ a Deo modus eſt ex natura rei diſtinctus ab ipſa. Dico tertiò Hæc dependentia quæ eſt in creatura, non eſt res omnino diſtincta realiter à termino creationis, neque eſt ſola relatio reſultans ex termino creationis, ſed eſt modus quidam ex natura rei diſtinctus ab ipſo termino. In his omnibus æquiparamus creationem omnibus alijs depēdentijs, in quibus omnia illa fere ſunt certa & ab eis ſumitur argumentum ſatis efficax p inductionem, & ſimilitudinem, quia differentia ꝙ actio ſit ex ſubiecto, vel non ex ſubiecto, nihil ad hæc omnia refert, vt facilè ex dictis patet, & magis conſtabit ex ſolutionibus argumentorum. Et prętereà probo breuiter ſingula. Et in prima quidem parte nulla eſt cōtrouerſia, tum quia ſuperfluum eſt fingere illam entitatem, cū ad omnia B quæ diximus, ſatis ſit modus diſtinctus: tum etiā quia ſecundum fundamentum ſecundæ ſententiæ efficaciter procedit contra huiuſmodi entitatem; tum denique, quia illa entitas nō poteſt eſſe ſubſtantia per ſe diſtincta; quis enim illam intelligat, aut fingat? vel quis dicat non poſſe Deum creare vnam ſolam ſubſtantiam? & ſimilia incōmoda facilè poſſunt ex illa poſitione inferri. Neque etiam eſt propria entitas, quæ ſit forma accidentalis, cum in ſubiecto non ſit, neque poſſit accidens intrinſecè terminari ad dandū eſſe ſubſtātiale; ſupereſt ergo, vt ſit modus, qđ intendimus.

XVI. Secunda pars de relatione reſultante, ſiue illa ſit res, ſiue modus ex natura rei diſtinctus à creatura, ſiue non, eo modo quo dicitur eſſe reſultās, non poteſt eſſe dependentia de qua nūc agimus, quia fundatur in ipſa depēdentia: nullum enim aliud fundamentum, vel rationem fundandi habere poteſt, ex his quæ Ariſtoteles numerauit 5. Metaph. cap. 15. tex. 20. Et patet, quia ideo creatura refertur ad Deum, quia ab illo pendet. Item, C quia relatio eſt natura poſterior quàm res creata, in eaque ſubiectatur tanquam in proprio ſubiecto; depēdētia autem eſt ordine naturæ prior non ſolum quàm relatio, ſed etiā quàm res creata, ſaltem ſub aliqua ratione, ſcilicet, quia via eſt prior quàm terminus, & fieri, quàm factum eſſe. Tertiò tandem, quia hæc relatio dicitur reſultare poſito fundamento, & termino; dependētia autem nō reſultat ex termino, ſed potius eſt via ad illum, ſeu emanatio eius à Deo. Relinquitur ergo vt ſolum ſit quidam modus modaliter diſtinctus à creatura quæ pendet. Quod tandem optimè confirmat ſignum illud diſtinctionis ex natura rei, quod ſuprà adduximus. Nā, licèt creatura, & dependentia eius ita comparētur, vt poſſit hæc eadem creatura permanere, variata depēdentia ſeu creatione, tamen è conuerſo non poteſt hęc creatio ſeu depēdentia manere quin ſuū terminum ſecum ferat: quia eſſentialiter eſt fieri vel conſeruari talis termini, ſignum ergo eſt ſolam diſtinctionem modalem hic interuenire.

Digitized by Google

XVII. Dico quarto. Hæc dependentia non hẽt verã rationem mutationis: habet tñ veram rationem viæ ſeu fieri creaturæ, & ſic appellatur creatio paſſiua: habet ẽt veram rationem emanationis à Deo, & quatenus ab ipſo eſt, verè ac propriè dici põt actio ipſius Dei, formaliter trãſiens, qua producit creaturã. Vt intelligatur tota concluſio ſuppono in actione quæ ſit ex ſubiecto, cõiungi hæc tria, quæ habitudine, & denominatione diſtinguuntur à nobis, non tñ re ipſa, ẽt diſtinctione modali: ſcilicet, fieri termini, actionem agentis, & paſſionem ſeu mutationem ſubiecti: idem enim dependentiæ modus reſpectu formæ quã inducit, dicitur fieri ſeu via ad illã, reſpectu agentis dicitur actio eius, & reſpectu paſſi dicitur mutatio ſeu paſſio. Ex his ergo tribus hoc vltimum non habet locum in creatione. Et hæc eſt prima pars aſſertionis: quam rectè docuit D. Th. negãs creationẽ eſſe mutationem: & eandem probat late Greg. ſuprà concluſione 2. In qua ob hãc cauſam meritò dicit, quamuis oĩs paſſio ſit actio, vel habeat actionem coniunctam, non tamen è cõuerſo omnem actionẽ inferre paſſionẽ: quia nõ ſemper actio verſatur circa ſubiectũ, ſed paſſum: paſſio aũt intelligi nõ põt ſine patiẽte, nec mutatio ſine mobili. Cum ergo creationis depẽdentia non ſupponat aliqđ ſubiectũ ex quo fiat nõ põt veram rõnẽ paſſionis aut mutationis habere.

XVIII Dices, Creatura ipſa mutatur, cum creatur, nã aliter ſe habet, quàm prius: vnde noua relatione refertur ad Deum: nõ quidem per mutationem Dei, ſed ipſius creaturæ, iuxta doctrinam Augu. 5. de Trinit. c. vltimo. Reſpondetur facilè, mutationem interdum propriè dici, & ſic ſolum dici de ſubiecto, quod duratione (vel ſecũdũ aliquos ordine naturæ) præexiſtit, & per actionem aliter ſe habet quã prius ſe habebat. Et hoc ſenſu negamus creationem eſſe mutationẽ, & clarius diceretur nõ eſſe paſſionem. Interdũ verò latius mutatio dicitur de omni actione aut effectione, quę aliquam nouitatem ponit in effectu, & ſic dicetur per generationẽ mutari non ſolum materia, ſed res genita; & hoc ſenſu dici põt creatio mutatio, minus tamẽ propriè, quia res quæ creatur, non dicitur propriè ſe habere aliter quàm antea, quia antea nihil erat. ſed dicenda eſt habere eſſe ſimpliciter, quod antea non habebat.

XIX. Ex hac autem ratione, & reſpõſione intelligitur, habere locũ in creatione illam habitudinẽ viæ ad terminum, quę fieri paſſiuum appellari ſolet. Primum enim huiuſmodi via ſeu fieri ex ſua ratione formali non dicit habitudinem ad ſubiectum, ſed ſolum ad terminum: ergo ex præciſa ratione ſua non repugnat creationi. Deinde huiuſmodi fieri in alijs effectionib. nihil aliud eſt q̃ dependẽtia effectus à cauſa quatenus eſt tendentia quædam ad effectum. Sed hoc totũ reperitur in hac dependentia creationis. Præterea, quia in omni eo quòd mutatũ eſt, interuenit mutari, ergo in omni eo quod factum eſt, interuenit fieri. Maximè quia hoc ipſum, nempe de nouo factũ eſſe, eſt aliquo modo eſſe mutatum, ſaltem latè loquendo, vt diximus.

XX. Dependẽtiæ creaturæ à Deo vere conuenit ratio actus creationis.

Tandem hinc facile oſtẽditur vltima pars aſſertionis, nimirum huic dependentiæ creaturę, quatenus dicit habitudinẽ ad diuinam potẽtiam à qua fluit, cõuenire propriam rõnẽ actionis ſeu

A creationis actiuę. In qua parte videtur præcipuè poſita diſſenſio inter autores circa præſentẽ quęſtionem. Cauendum tñ eſt ne ſolum de nomine cõtendatur. Pendet. n. hæc quæſtio ex illa Philoſophica, an actio tranſiens ſit formaliter in agente vel in paſſo; quã infrà in proprio prædicamẽto tractaturi ſumus. Nunc ſolum aduerto, inter eos qui ponunt actionem tranſeuntẽ in agente, quoſdam eam ponere, vt modum quendam abſolutum includentem trãſcendẽtalẽ reſpectum aduenientem de nouo potentiæ actiuæ cũ actu agit, & actuantem illam. Et qui ita ſentiũt de actione tranſeunte, ſatis conſequenter loquũtur, negando in Deo hmõi actionẽ, nam eſſet in illo magna imperfectio. Veruntamen modus ille explicandi tranſeuntem actionẽ eſt nõ ſolũ cõtra Ariſtotelẽ & grauiores Philoſophos, ſed planè improbabilis, vt pote ſine fundamento aut rõne confictus, cũ vix poſſit intelligi. Alij ergo ponentes actionẽ tranſeuntẽ in agente, dicunt nihil in eo eſſe niſi relationẽ realẽ in eo reſultãtẽ ex productione effectus. Et hi conſequenter ẽt negant Deo actionẽ tranſeuntem, quia in Deo nõ reſultant relationes reales ex effectib. eius. Hi tamen fortaſſe dicerent conſequenter actionẽ in Deo eſſe

B ſe relationem rõnis: q̃ q̃ ſit improbabile, p ſe ſatis conſtat. Et ſimpliciter nititur illa ſnia fundamento parũ probabili, nã relatio illa ſi reſultat in agente creato ſupponit iam effectum productum, quõ ergo erit actio? Si verò nõ reſultat, ſed quaſi p ſe ac primò fieri dr̃ ab ipſa potentia agente, vt quidã Scotiſtæ imaginãtur, eſt mera fictio & ſine fundamẽto. Alij deniq; ponentes ẽt actionẽ tranſeuntem in agente dicũt nõ eſſe aliquid nouũ abſolutũ, vel reſpectiuũ in re diſtinctũ à potentia, eiq; additũ, ſed eſſe ipſammet potentiã agẽtẽ, vt cõiunctã actu ſuo effectui, ſeu cõnotãdo qđ ab illa actu pendeat effectus. Et hi nõ grauabũtur cõcedere actionẽ trãſeũtem ẽt in ipſo Deo imò cõſequẽter loquentur. Verũ hi ſolo noĩe ponũt actionẽ trãſeũtem ĩ agente, & iõ cũ eis nunc nõ diſputamus. Supponimur ergo cũ Ariſ. 9. Metap. tex. 16. actiones, q̃ habẽt terminũ factũ extra cãm agentẽ, eſſe in ipſo paſſo ſeu termino, & nõ

C in agente. Et iuxta hãc nã dicimus, dependentiã creaturæ, vt eſt quidã fluxus à Deo, habere verã rõnem actionis tranſeũtis. Et probatur primò, quia in calefactione ignis, & oĩb. ſimilib. dependẽtia qua ſit calor in paſſo, nõ alia rõne eſt actio caloris exiſtentis in igne, niſi qa eſt fluxus qdam caloris ab illo manãs, ſed depẽdentia qua ſit creatura à Deo, eſt fluxus qdã manans ab ipſo Deo: ergo hẽt verã rõnem actionis. Dicũt aliqui, non ſufficere ad rõnẽ actionis, q̃ ſit fluxus à potentia actiua, ſed oportere q̃ ſit actualitas, & cõplementũ eius. Sed hæc ſñtio tñ vr̃ cõſiſtere in verbis, quia nulla potentia actiua vt ſic, recipit complementũ ſeu actualitatem ex actione, ſed ſolũ exercet ſuã actualitatem: hoc aũt exercere non eſt ſe actuare, ſed aliud in actũ reducere, q̃ Deo ẽt conuenit. Nã in qualibet potentia merè actiua ſolũ eſt extrinſeca denominatio, potentiæ. n. actiuæ actione immanẽte ſe ipſas actuant, nõ tñ, vt actiuæ tantum ſunt, ſed quatenus ſunt ẽt paſſiuæ.

Obiectioni ſatiſfit.

Vnde argumentor ſecundò, nam quid obſtat quomin⁹ hic fluxus creationis vt à Deo, habeat veram rationẽ actionis? Aut enim obſtat caren- XXI.

tia

tia ſubiecti, eo qđ actio debet ordine naturę antecedere rem factam. Et hoc nõ, quia quoad hoc eadē ratio eſt de illa dependentia, vt eſt fieri paſſiuum: vnde ſicut ſecundum habitudinem depēdentiæ ſeu viæ poteſt in ſuo genere antecedere, etiam ſi non inſit ſubiecto, etiam poterit in rõne actionis. Et vtrumq; magis conſtabit ex ſolutionibus argumentorum. Vel obſtat perfectio diuinæ potētiæ, & hoc non, quia actio tranſiēs nõ perficit potentiã à qua fluit, ſed potius, quidquid ipſa perfectionis habet, à potentia recipit: nõ ergo magis derogat perfectioni diuinæ potentiæ quòd actio tranſiens profluat ab ipſa, quã quod profluant ipſimet effectus. Quòd verò inter effectum, & potētiam mediet actio, non magis derogat perfectionem potentiæ Dei, quàm ꝙ mediet dependentia: & vtrumque prouenit ex limitatione, & potentialitate ipſorum effectuum. Deniq; etſi gratis demus, reſpectu alicuius potentię creatæ actionem tranſeūtem dici poſſe extrinſecum complementum aut perfectionem eius, eo quòd talis potētia ſit natura ſua ordinata, & inſtituta propter talem actionem, tñ neceſſe non eſt hoc attribuere actioni emananti à potētia Dei: quia hæc potentia talis eſt, vt non ſit ex ſe ordinata ad actionem, ſed ſolum ex plenitudine perfectionis ſuæ illam habere poſſit. Quod per quãdam participationem cõuenit etiam aliquib. principijs agendi creatis, vt ſuprà tactum eſt, & infrà diſputando de potentijs latius dicetur. Non eſt ergo de ratione actionis tranſeuntis vt ſic, quòd ſit perfectio potentiæ actiuæ, etiam illo extrinſeco, & improprio modo.

XXIII. Tertiò argumentor, quia potentia actiua Dei ad extra formaliter loquēdo non eſt intellectus neque voluntas, ſed potētia executiua ratione ab eis diſtincta, vt infrà oſtendemus diſputando de attributis Dei: ergo actio talis potentiæ non poteſt eſſe formaliter immanens: quia tãtum intellectus, & voluntas in re immateriali agũt immanenter: potentia autem executiua eſt immediatè actiua ad extra. Actus ergo voluntatis Dei nõ eſt ipſa actio qua ad extra agit, cũ ſolum ſit applicatio potentiæ executiuæ ad agēdum. Quin potius etiam ſi quis teneat volũtatem Dei eſſe proximã potentiam agendi ad extra, non rectè dicet volitionem Dei ſecundũ id quod realiter eſt in ipſa, eſſe actionem qua ad extra producit: nam potius eſt ipſum principium agēdi ad extra: quia eſt ipſa formalis perfectio voluntatis Dei, quæ in ipſo potius eſt per modum actus, quam per modum potentiæ receptiuæ ſui actus: principium autem agendi ad extra nunquam intrat (vt ſic dicam) actionem ipſam, cum à tali principio talis actio fluat. Reſpectus aũt rationis, qui intelligitur addi libero actui voluntatis Dei, vt volentis rē q̄ ad extra producit, non poteſt habere rationem actionis realis, cum ille nihil ſit: hęc autem ſit vera ac realis productio ſeu factio, à qua Deus denominatur factor cęli, & terræ. Et eadem rõ applicari poteſt ad intellectum, et ſi in eo ponatur executiua potentia. Vnde rectè Scot. in 4. d. 1. q. 1. §. Iſta ergo generaliter probat, actum intellectus, vel voluntatis nõ poſſe eſſe productiuum termini, vt actionem, ſed ſolum vt principium, quia actio ꝓductiua, & id quod producitur, ſunt in eodē. In quo fauet apertè huic ſententiæ, licèt in 2. d. 1. q. 5. & alijs locis aliter ſentire videatur.

Aliarum opinionum fundamenta ſoluuntur.

XXIIII. *Actio an includat motũ & relationē.* AD primam rationem primæ opinionis reſpondetur, concedendo antecedens, ſcilicet creationem non eſſe mutationem, negando tamen conſequentiam, ſ. nõ eſſe actione: eſt enim ab inferiori ad ſuperius negatiuè: actio .n. latius patet q̄ mutatio. Cum verò dr̄ actionem includere ſubſtantiam motus, & relationem, ſi intelligatur de ratione præciſa actionis (vt argumentũ exigere videtur) falſa eſt aſſumptio, nam ſolũ includit ſubſtantiam fluxus ſeu dependentiæ cum tranſcendētali habitudine ad principium à quo fluit. Si aũt intelligatur illa ꝓpoſitio de actione cum motu ſeu præſuppoſito ſubiecto, ſic quoad vtramque partem poteſt bene vel malè intelligi: nam ſi loquamur realiter ſeu identicè, verum eſt talem actionē eſſe ipſam ſubſtantiam motus, tñ id non habet ex eo quod eſt actio, ſed ex eo ꝙ eſt talis actio, ſ. quia eſt ex ſubiecto: ſecundum præciſionem autem, ac formales conceptus non eſt verum, quia motus vt ſic dicit actum mobilis, quod nõ dicit actio, vt actio, & ideo q̄uis auferatur ratio motus ſeu mutationis, põt manere ſubſtantia fluxus ſeu dependentiæ, quæ ſufficiat ad rationē actionis. Similiter cum dr̄, relationem coniunctã ſubſtãtiæ motus eſſe de ratione actionis, id põt intelligi vel de relatione prædicamentali reſultante, vel in cauſa agente, vel in effectu facto; & ſic falſa eſt propoſitio, quia actio nõ eſt aggregatum ex relatione prædicamentali, & ex motu. Item quia actio eſt prior tanq̄ ratio fundãdi hmõi relationum. Vel poteſt intelligi de relatione tranſcēdentali ipſiuſmet emanationis ſeu dependentię ad ſuum principium, & ſic vera eſt propoſitio aſſumpta: nõ tamen rectè inde infertur, ablata mutatione nõ manere niſi relationē prædicamentalē, aut effectus ad cauſam, aut cauſæ ad effectum: nam adhuc põt manere tranſcendentalis habitudo ipſiuſmet dependentiæ à ſuo principio, q̄uis ſit dependentia ſine ſubiecto, & ſine propria mutatione. Quæ oīa tam videntur per ſe clara, vt vix ſit credibile D. Tho vſum fuiſſe illa ratione ad cõcludendum, creationem tm̃ eſſe relationem prædicamentalem reſultantē in creatura facta. Et ideo aliqui conantur exponere de relatione tranſcendentali, ita vt per eã intellexerit illã dependentiã q̄ nos diximus eſſe in creatura à creatore. Nõ .n. eſt inuiſitatus hic loquēdi modus apud D. Tho. nam 3. p. q. 2. ſæpius vocat vnionem relationem, & nunquã diſtinguit inter relationem prædicamētalem, & modum vnionis, cum tamē negari non poſſit quin detur ille modus includens tranſcendentalem habitudinem ad vnibilia. Eſt ergo probabilis hæc expoſitio, non tamen poteſt ad omnes D. Tho. locutiones accommodari, vt patet ex ſolutionibus argumentorum art. 3. q. 44. 1. p.

XXV. *Creatio actio eſt tranſiens formaliter.* Ad ſecundũ negatur antecedens, eſt .n. creatio actio formaliter tranſiēs, non ꝙ ab vno ſubiecto tranſeat in aliud, vt Deza ſuprà impugnare vr̄, ſed ꝙ effectiuè exit ab agente, & eſt in termino, ideoq; ad illũ trãſire dr̄. Petit̃ verò in illo argũ an hęc actio creatiua ſit accidēs. In quo Aegidius &

Nn 2 alij

alij affirmant, nã eſt vniuocè actio, & conſequenter eſt de prædicamẽto actionis, quod eſt vnum ex prædicamentis accidẽtium. Nec repugnat accidens eſſe viam ad ſubſtantiam, quia generatio ſubſtantialis etiam hoc habet: & hoc ipſo quòd dicitur via, dicitur quid imperfectũ, & entis ens. Cum autem quæritur huius accidẽtis ſubiectũ, reſpondent eſſe ipſummet terminum; nam licèt in vno genere, ſcilicet termini, ſit poſterior, tamẽ in genere cauſæ ſubiectiuæ poteſt eſſe natura prior. Sed hoc vltimum difficile creditu mihi eſt, primò quia non exiſtimo creationem habere cauſam materialem: ergo neque habere põt cauſam ſubiectiuam, ſunt enim idem. Antecedens patet, quia hæc eſt potiſſima differentia actionis creatiuæ ab omnibus alijs, quod ſit ex ſola vi agẽtis ſine concurſu materiæ vel ſubiecti. Secundò quia nõ intelligo quòd terminus viæ poſſit eſſe prior ipſa via ſub aliqua ratione includẽte realẽ exiſtentiam. Quod addo propter rationem finis ſub qua terminus eſt prior natura, quia cauſa finalis, vt ſic non prærequirit exiſtentiam realẽ: at verò cauſa ſubiectiua intrinſecè prærequirit exiſtentiam realem: ergo terminus non poteſt ſub ea ratione præintelligi ordine naturæ ſuæ viæ, quia nullum habet eſſe reale quod nõ per illam viam ad illum peruenerit.

XXVI. *Creatio an ſit accidens & cuius ſubiecti.* Quapropter facilius videtur poſſe reſpõderi, actionem vt actionem non requirere ſubiectum inhæſionis, ſed principiũ à quo fluat, quia actio vt actio non dicit habitudinem ad id in quo, ſed ad id à quo: nã inde prouenit qđ actio, vt actio nullam denominationẽ formalem conferat paſſo, ſed ſolum agenti. Veruntamen hæc reſponſio licèt de actione vt actio eſt, ſatisfacere poſſit, tamen de creatione paſſiua, ſeu dependentia, vt ſic adhuc reſtat difficultas, quia fieri, vt ſic non dicit habitudinem ad principium, ſed ad rem quæ pendet ſeu fit, & ideo de illa vt ſic explicare oportet in quo ſubiecto ſit. Vnde iterum vrgeri poteſt difficultas de actione, nã licet actio, vt actio non reſpiciat ſubiectum inhæſionis, tamen in re ipſa ſemp habere debet aliquod ſubiectũ inhæſionis.

XXVII. Multi ergo negant hanc dependentiam, quæ eſt creatio, eſſe accidens, aſſerentes eſſe modum ſubſtantialem rei quæ creatur, qui reductiuè pertinet ad prædicamentum ſubſtantiæ: quia nihil aliud eſt quàm ipſamet ſubſtantia ſecundùm qđ eſt in fieri, & quaſi in ſtatu imperfecto. Idq; confirmari poteſt, nam motus propter hãc cauſam non collocatur ab Ariſtotele in aliquo prædicamento, ſed reducitur ad prædicamentum ſui termini: quod intelligendum eſt de motu præciſe, vt eſt via ad terminum: quia vt eſt actio vel paſſio, in ſuis prædicamentis collocatur; quia vt ſic comparatur per modum formæ ad agens, vel patiens, tamen vt via non propriè cõparatur ad terminum vt forma, ſed ſolum vt imperfectum ad perfectum. *In quo prædicamẽto ſita creatio.* Sic ergo creatio paſſiua quatenus eſt via ad terminum ſubſtãtialem, reducitur ad prędicamentum ſubſtantiæ: non habet autem rationem paſſionis, quia nõ eſt in ſubiecto. Vnde quatenus illud fieri cõcipitur vt prius natura ſuo termino, concedendum eſt non eſſe in ſubiecto, ſed concipi quaſi in ſe: quod non eſt inconueniens: imò potius hæc eſt ſingularis excellentia, & modus dependentiæ creatiuæ. In eodem verò inſtanti temporis in quo ſit, eſt per intimam coniunctionem, & quandam identitatem in ipſo termino, non tanquam in ſubiecto, ſed ſecundum ſpecialem, & propriam habitudinem, qua via reſpicit terminum: in qua nõ requiritur prioritas naturæ ex parte termini, quia nõ requirit verã cauſalitatem, ſed meram terminationem. Sicut calefactio, & eſt in re quæ caleſcit, & in calore qui ſit, in illa vt in ſubiecto inhæſionis qđ ſupponit, in hoc verò vt in termino formali ad quem tendit, & ideò illum non ſupponit, ſed ſecum affert, eiq; identificatur. Sic ergo in dependentia creaturæ, ablato ordine ad ſubiectum, quod non habet, relinquitur habitudo ad terminum, in quo nõ eſt tanquam in ſubiecto, ſed alia ſpeciali, & propria ratione, vt quidam modus eius. Hoc enim commune eſt multis alijs modis, vt habeant propriam rationem afficiendi, vt cõſtat de modo vnionis, & de modo ſubſiſtentiæ, vt infrà videbimus.

Vnde conſequenter dici poteſt, illam dependẽtiam creatiuam, vt habet rationem actionis, nõ eſſe actionẽ accidentalẽ, cuiuſmodi eſt illa quæ indiget ſubiecto, ſed eſſe actionem ſubſtantialem; ideoque non collocari in prędicamento actionis, ſed reduci ad prædicamentum ſubſtantiæ. Vel addi ẽt poteſt, in prædicamentis accidentium non tantum collocari ea quæ ſunt vera, ac propria accidentia, habentia verã inhæſionem in ſubiecto, ſed etiam multa quæ imitantur modum accidẽtium in denominatione, & quaſi informatione extrinſeca, vel intrinſeca, vt habitus, locus continens, & ſimilia, & fortaſſe actio, vt actio in vniuerſum ita ſe habet: ſic ergo in propoſito dici poteſt, quòd licet dependentia creationis in ſe ſit modus quidam ſubſtantialis, tamen per reſpectum ad agẽs induit modũ accidentis, idq; ſatis eſt vt in prędicamento actionis collocetur. Quæ reſponſio eſt probabilis, ſed prior verior videtur, vt dixi in 3. tom. 3. par. diſput. 50. ſec. 5. Ex quibus reſponſum etiam eſt ad tertium argumẽtum eiuſmodi primæ ſententiæ. XXVIII.

XXIX. *Actio omnis tranſiens reſpectu Dei.* Ad quartum reſpondetur falſum eſſe antecedens, ſcilicet, nullam eſſe actionem tranſeuntem reſpectu Dei: quin potius omnis actio tranſiens, eſt actio ipſius Dei: nã ſi ſit à creatura, eſt a Deo per generalem concurſum, ita vt vna indiuiſibilis actio eadem ſit creaturæ, & Dei. Quo fit vt nõ ſolum omnis actio tranſiens agentis creati, ſit ẽt tranſiens reſpectu increati, quia extra vtrumque fluit, ſed etiam omnis actio immanens agentis creati, ſit tranſiẽs reſpectu Dei, quia vt eſt a Deo fluit extra ipſum. Nec dici põt, has actiones non comparari ad Deum, vt actiones, ſed vt effecta, tum quia gratis hoc dicitur, cum habitudo ad vtrumque agens ſit eiuſdem modi, tum etiam, quia illa actio tendit in vlteriorem terminũ, vnde ab vtroque agente eſt vt fluxus quidam ad terminum, & hoc eſt eſſe actionem. Denique quia ad actionem non eſt actio. Et eiſdem rationibus à fortiori concluditur, cum Deus agit ſe ſolo ex præſuppoſito ſubiecto, ibi interuenire actionem tranſeuntem Dei: quis enim credat calefactionẽ vel illuminationem factam ab igne vel Sole eſſe actionem, non verò factam à ſolo Deo? aut aliquid minus in re habere hanc quàm illam? aut ſi nihil minus in re habet, non eſſe æquè veram actionem?

Ad

XXX. *Deus cum agit, ſemper media actione agit.*

A Ad primã ergo probationem illius antecedentis reſpondetur ex intima Dei pręſentia ſolũ concludi Deũ agere in omnibus immediatione virtutis, & ſuppoſiti, non verò ſine actione media: hæc enim non intercedit propter diſtãtiam agẽtis, ſed quia eſt formalis cauſalitas eius, quę ſemper eſſe debet in effectu. Ad ſecundam reſpondetur concedendo ſequelam: nam potentia executiua Dei verè eſt principium ſui effectus, & ſuæ actionis: eſt enim de ratione actionis trãſeuntis, vt realiter fluat à ſua potentia D. Thomas autem citato loco, vel loquitur iuxta primam ſententiã: vel loquitur de potentia Dei reſpectu actus immanentis, qui etiam eſt cauſa effectuum ad extra. Ad tertium iam dictum eſt quo modo actio, vt ſic non ſit verum complementum potentiæ actiuæ: vel ſi hoc aliquibus largo modo tribuatur, non tamen eſſe de ratione actionis vt ſic.

XXXI. Ad fundamenta ſecundæ ſententiæ, quatenus ſuadent dependentiam non diſtingui ex natura rei à termino, dicendũ in primis eſt, hoc vniuersè ſumptũ de omni actione, & termino eius eſſe falſum, vt ſuprà tactum eſt explicando cauſalitatem efficientis cauſæ, & infrà etiam dicetur tractando de prædicamento actionis. Deinde negatur quoad hoc eſſe ſpecialem rationem in creatione, & minus in ea diſtingui dependentiam à B termino, q̃ in alijs actionibus, vt ſatis in ſuperioribus probatum eſt, & declaratum quõ huic diſtinctioni non obſtet, quòd creatio ſit productio ex nihilo. Nec ſequitur proceſſus in infinitũ, idẽ enim inferri poſſet in qualibet actione, nã qualibet actio ſuo modo eſt effectus agẽtis a quo fluit, non tamen fit aut fluit per aliam actionem, quia non fluit vt effectus, ſed vt fluxus, & dependentia ipſa. Ita ergo creatio laro modo dici põt creatura, quatenus ipſa etiam ex nihilo fit à Deo, tamen non eſt creatura ſimpliciter vt res facta, & terminus effectionis Dei, ſed vt ipſa dependẽtia, & effectio, & ideo ad eam non eſt neceſſaria alia creatio, quia eius eſſentialis ratio eſt ꝙ ſit dependentia, & ideo ad illã non eſt neceſſaria alia dependentia. Quæ reſponſio ſumitur ẽt ex D. Th. 1. par. q. 45. art. 3. ad ſecundum. Et hinc eſt ꝙ licet creatura poſſit mutare depẽdẽtiã ab hoc, vel illo C agente, tñ in ipſa dependentia non poſſit mutari habitudo ad hoc, vel illud agens, niſi mutata dependentia, quia per ſe ipſam, & nõ per aliã depẽdentiã dicit habitudinem intrinſecã ad tale agẽs.

XXXII. Vnde ad tertiam partem illorum argumentorum reſpondetur, duobus modis intelligi poſſe creaturam eſſe ens eſſentialiter pendens à Deo: vno modo, ꝙ ipſa actualis dependentia ſit de eſſentia creaturæ, & ſic non eſt verum, niſi de ſola ipſa dependentia actuali, quam cõſtat eſſe ſuam met eſſentiam modalem. Ipſa verò non eſt de eſſentia eius creaturæ cuius eſt modus, & depẽdẽtia, cum oſtenſum ſit eſſe quid ſeparabile ab ipſa: & in hoc ſenſu procedit totum illud argumẽtũ, quod proinde nihil concludit. Alio ergo modo intelligẽdum eſt creaturam eſſe ens eſſentialiter pendens à Deo, quia nimirum eſt ens talis naturæ, & eſſentiæ, vt ſine aliqua dependentia à Deo exiſtere non poſſit. Et hic ſenſus eſt veriſſimus, probaturq; optime ex natura entis participati. Inde vero non fit, actualẽ ipſam dependentiam eſſe de eſſentia, ſed ſolũ conditionẽ ſeu imperfectionem illam, ob q̃ talis natura eget dependentia, eſſe eſſentialem. Quod patet, quia licet ſit de eſſentia creaturæ vt pendeat à Deo, non tamẽ vt pendeat à ſolo Deo, aut (quod idem eſt) vt pendeat per dependentiã dicentem habitudinẽ ad ſolum Deũ, quamuis ẽt poſſit per talẽ dependentiam ſufficienter pendere: ergo non determinat ſibi eſſentialiter certam dependentiam, ſed ſolũ conditionem aut indigentiam dependentiæ.

XXXIII. *Secundę ſententię aliqua illata reprobantur.*

Atque hinc conſtat primò, falſum eſſe primũ illatum illius ſententiæ, nã res quæ propriè creatur, non determinat ſibi aliquam determinatam dependentiam omnino immutabilem, ac inſeparabilem, vt probauimus. Secundò cõſtat, falſum etiam eſſe ſecundum, & tertium illatũ illius opinionis, quia etiam depẽdentia à ſolo Deo nõ eſt eſſentialis, aut prorſu imutabilis in omni re creata. Aliàs res omnes, & formæ, & accidentia penderent à Deo nunc, & ſemper per aliquam depẽdentiam eſſentialem, ac immutabilem reſpicientem ſolum Deum: quia ex ſe aptæ ſunt ſic dependere, & hoc ſatis eſſe poſſet ad earum exiſtentiã, ac denique, quia ſũt veræ creaturæ producibiles ex nihilo. Ex quo vlterius ſequitur primò, in omni formarum productione admiſceri veram creationem contra ea quæ ſuprà probata ſunt, & quę docet D. Thomas prima parte, quæſt. 45. artic. 8. Sequitur ſecundò agentia creata, vel nihil agere, vel actum agere: vel ſaltem non attingere efficiendo ipſas formas, vel ſubſtantiales, vel accidẽtales, ſed ad ſummum modos vel vniones earum ſolumque Deum create omnes formas. Vnde vlterius ſequitur tertiò, nullam eſſe naturalem rationem ob quam potius aliæ formæ deſinant eſſe per ſeparationem à ſubiecto, quam anima rationalis: quæ omnia ſunt contra veram philoſophiam, & ſanam doctrinã, vt latius tractaui in tertio Tomo 3 par. diſput. 9. ſect. 1. verſus finem.

Et ex hic, & ibi dictis ſatis conſtat falſum etiã eſſe quartum illatum illius ſententię: nam illa ratio quæ ex dependentia eſſentiali, & immutabili infert non poſſe dari inſtrumentum creationis, nititur falſo fundamento: imò apertè petit principium: nam ſupponit de ratione creationis eſſe, vt ſit dependentia à ſolo Deo, quod probandum erat. Adde, quòd autores illius opinionis coguntur ponere in rebus generabilibus ſimul duas dependentias, vnam eſſentialem à ſolo Deo, & aliã quaſi accidentalem (connaturalem tamen) à cauſis creatis: ergo licet res ingenerabiles habeant eſſentialem dependentiã à Deo, & non habeant connaturalem ab agẽte creato, nihilominus poſſet Deus ſupernaturaliter facere, vt fierent ab agẽte creato per dependentiam quaſi accidentariam & præternaturalẽ. Sic enim gratia, licet habeat dictam dependentiam eſſentialem, iuxta illã ſententiam, & non habeat aliam dependentiam cõnaturalem, nihilominus fit ſupernaturaliter per ſacramenta, ergo ita dicit poſſet de angelo, quantum eſt ex vi illius rationis, illa autem ſecunda dependentia eſſet vera creatio, quia eſſet actio, niſi dicatur talis angelus fieri ex ſe ipſo, quod improbabile eſt: illa ergo ratio multis modis eſt inefficax, falſumque habet fundamentum. XXXIIII.

SECTIO VI.

Vtrum de ratione creationis ſit nouitas eſſendi.

I. De æternitate mundi duplex eſt conſideratio, vna quoad ſubſtantiã eius, altera quoad motum. Hæc poſterior eſt propriè phyſica, & ideo prætermittenda eſt in hac ſcientia, quanq̃ non poterimus illam non attingere inferius demonſtrando Deũ eſſe, & nõ poſſe dari proceſſum in infinitũ in cauſis efficientibus, tam per ſe q̃ per accidens ſubordinatis. Prior verò cõſideratio eſt propriè Metaphyſica, nã pertinet ad cauſalitatẽ entium quatenus entia ſunt: eſt que neceſſaria ad declarãdã rationem creationis, & ideo in hunc locum optimè cadit.

Argumenta ad partem affirmatiuam quæſtio.

II. Diximus enim creationẽ eſſe productionem ex nihilo: ergo neceſſe eſt vt res quę creatur, prius fuerit nihil: ergo de rõne creationis eſt vt ante illam præcedat nõ eſſe ſimpliciter & omnino eius rei, quæ creatur: ergo de rõne creationis eſt nouitas eſſendi. Patet hæc vltima conſequentia, quia omne id quod hẽt eſſe poſt non eſſe, habuit aliqḋ initiũ eſſendi: & hoc eſt habere nouitatem eſſendi. Secundo, quia de rõne creationis eſt vt à cõſeruatione diſtinguatur, ſaltem rõne & denominatione, iuxta ea quę tractãda ſunt diſput. ſeq. ſed non in alio diſtinguitur niſi quia creatio dicit nouitatẽ eſſendi, q̃ non dicit conſeruatio: ideo enim Angelus qui nõ conſeruatur à Deo eadem actione qua creatus fuit, non creatur nunc, quia in præſenti nũc nõ habet nouitatẽ eſſendi, ergo. Maior patet, quia ſi in aliquo effectu nõ diſtingueretur creatio à cõſeruatione, talis effectus nunq̃ eſſet creatus, ſed cõſeruatus ſemper, qḋ planè vr̃ inuoluere repugnantiã. Qũo. n. conſeruabitur q. factũ ſeu creatũ non eſt? Tertiò, de rõne creaturæ eſt vt non ſit æterna. ergo de rõne creationis eſt vt non ſit æterna: ergo de rõne creationis eſt nouitas eſſendi. Conſequentiæ ſunt claræ: antecedẽs vero põt primo Theologicè probari, quia Sancti Patres colligunt Verbũ eſſe verum Deũ, quia ab æterno productũ eſt. Et inde putãt ſufficienter probari illã productionẽ nõ eſſe creationẽ, quia æterna eſt: ergo ſupponũt repugnare creationi æternitatẽ. Cõſequẽtia eſt clara, & antecedẽs ꝓbatur ex Athanaſ. orat. 2. cont. Arian. & Nazian. orat. 31. cũ Scholio Nicet. nu. 58. Baſil. lib. 4. cõt. Eunom. §. [Quòd Filius nõ ſit creatura.] & Cyril. Alex. Dialog. 4. de Trinit. Damaſ. libro 1. de fide. c. 8. & 9. Amb. lib. 1. Hexam. ca. 3. & aliis quos infra referemus. Secũdò probatur idẽ antecedẽs rõne Philoſophica, quia quod æternũ eſt, eſt immutabile: repugnat aũt creaturæ immutabilitas. Antecedẽs patet, quia qḋ eſt æternũ, neceſſe eſt ita ĩfinita duratione permanere ſicut ex æternitate fuit; aliàs eſſet aliquid ęternũ: finita tñ duratione permanẽs, quæ eſt manifeſta implicatio cõtradictionis: Quod aũt ex neceſſitate permanet eodẽ modo & in eadẽ diſpoſitione per infinitã durationẽ, immutabile eſt. Vnde cõfirmatur, nam ſi creatura eſſet æterna, cogeretur Deus

Naziãz. Baſil. Cyrill. Ambroſ.

A infinito tempore vel duratione eam conſeruare. Et eadem ratione ac neceſſitate eam ſemper perpetuo conſeruaret, quia non eſt maior ratio de vna duratione quàm de alia.

Contrariæ opiniones referuntur.

III. Propter hæc & ſimilia argumẽta aliqui Teologi aſſeruerũt, de rõne creationis eſſe, q. ꝑ eã cõmunicetur eſſe poſt nõ eſſe, ita vt reali ſucceſſione ſeu duratione eſſe ſequatur poſt nõ eſſe. Ita ſentit Albertus Magnus in 2. d. 1. art. 6. & 10 & 8. Phyſi. c. 1. Bonauen. in 2. d. 1. art. 1. q. 2. Richar. ibid. art. 3. q. 4. Marſi. ibi q. 1. art. 2. Henric. quodlib. 1. q. 7. & quodlib. 9. q. 17. Qui oẽs ex hoc fundamẽto docent impoſſibile fuiſſe res ẽt ſubſtantiales & incorruptibiles creatas eſſe ab æterno: idemq; ſenſerunt nonnulli Piloſophi, vt Philoponus in libro quo reſpondet ad argumẽta Procli pro æternitate mũdi c. 3. Et in huius ſniæ fauorẽ plura cõgerit argumẽta Toletus 8. Phyſic. c. 2. q. 2. qui eam etiam amplectitur.

Prima. Albertus. Bonauent. Richard. Marſil. Henric.

Philop. Tolet.

B Contraria ſentẽtia ſupponitur ab Ariſt. 8. Phyſic. (ſi verum eſt ipſum cognouiſſe creationem.) Eam verò pręcipuè defendit D. Thom. 1. p. q. 46. ar. 2. quẽ ſequuntur eius diſcipuli, Caiet. ibi. Ferrar. 8. Phyſi. q. 3. Heruæus tract. de æter. mundi. q. 2. Et in 2. d. 1. vbi ẽt Capreol. & Deza atque ẽt Aegidius, Ocham, Gabriel, Argentina, & præcipuè Greg. q. 3. & Durand. q. 2. qui hoc limitat ad creationem rerum incorruptibilium. Scotus vero q. 3. problema eſſe exiſtimat.

Reſolutio quæſtionis.

IIII. Mihi opinio D. Thom. vera eſſe vr̃ quoad hãc partem. Ad eam vero declarandã & confirmandã aduerto, duobus modis poſſe rem aliquã vel productionem eſſe æternã. Vno mõ ex intrinſeca neceſſitate ſua: quo modo diuini Verbi generatio æterna eſt. Alio modo abſq; neceſſitate ſimpliciter ex libertate cauſę volentis ex ęternitate eam efficere.

Secunda. D. Thom. Caiet. Ferrar.

V. C Dico ergo primo, Repugnat creationi q. ſit ab intrinſeco ęterna. Vnde dici põt nouitas eſſendi, eſſe de rõne creationis, vel actu, vel ſaltẽ aptitudine. Hęc aſſertio in primis ſequitur ex fide, tũ quia de fide eſt nullã creationẽ actu fuiſſe æternã: ergo multo magis, nullã ex neceſſitate eſſe ęternã: tũ ẽt, quia de fide eſt Deũ nihil extra ſe agere ex neceſſitate naturæ. Vnde cõcluditur rõ, quia omnis creatura (ſub qua ẽt ipſa creatio cõprehendi põt, vt ſupra vidimus) nõ hẽt ex ſe eſſe, & cõſequẽter nec neceſſitatem eſſendi: ergo nec creatio ex ſe põt habere hãc neceſſitatem: ſed neq; ab extrinſeca cã illã habet: ergo non põt eſſe ęterna in prędicto ſenſu. Atq; hinc ſequitur poſterior concluſionis pars, nimirũ de rõne creationis eſſe nouitatem eſſendi ſaltem aptitudine. Quia illi ex rõne ſua non repugnat hęc nouitas: neque etiã repugnat ex parte Dei, quia, vt infra oſtendemus, nihil extra ſe agit Deus ex neceſſitate naturę: ergo.

Creatio nõ neceſſario æterna.

VI. Atq; ex hac cõcluſione obiter cõſtat nõ poſſe rõne naturali demõſtrari mundũ eſſe ab ęterno: ſuppono enim ratione naturali cõſtare mũdũ habuiſſe eſſe ꝑ creationem, vt ſupra probatum eſt. Vnde ſic cõcluditr ratio, nã demonſtratio tñ eſt

Nulla ratio naturali proba[t] mundũ eſſe ab æterno.

eden,

Digitized by Google

de neceſſarijs: ſed creationem mundi ſemper eſſe A non eſt neceſſarium, neque ex intrinſeca neceſſitate eius, neque ex extrinſeca neceſſitate agentis: ergo non eſt demonſtrabile. Nõ immorabor autẽ in ſoluendis rationib. Ariſt. in quo alij ſcriptores ſatis erudite laborarunt, tum ob hoc ipſum, tũ ẽt quia rões philoſophicę vel nullius momẽti ſunt, vel eo potiſſimum tendunt, vt probent mundum non incepiſſe per naturalem generationem: quod veriſſimum eſt, quidquid ſit de rationum efficacia. Ratio autem metaphyſica, ſeu Theologica, quæ poteſt eſſe alicuius difficultatis vel momenti, ſtatim attingetur.

VIII. Dubium diſſoluitur.

Dubitare enim põt aliquis circa probationẽ huius aſſertionis, nam videmur fundare rem certam in principio incerto & opinabili, nimirum quod creatio ſit aliquid creatum, & extra Deũ quod incertum eſt, vt patet ex ſectione præcedente. Reſpondetur, ad rationem factam ſatis eſſe ꝙ creatio paſſiua ſeu fieri creaturæ (ſiue re, ſiue ratione tantum à creatura diſtinguatur) ſit extrã Deum, & conſequenter extra omnem neceſſitatem eſſendi. Dices, Ergo ſi ſupponamus creationem actiuã eſſe in Deo, & non in creatura, illa habebit neceſſitatem eſſendi, eritque ab intrinſeco æterna: ergo ex neceſſitate inferet creationem B paſſiuam æternam. Reſpondetur cõmuniter diſtinguendo antecedens, ſcilicet, quod erit ęterna illa actio quantum ad rem quam ponit in Deo, non verò quantum ad relationem rationis quã connotat ad creaturam: hæc nõ intelligitur eſſe [illegible]ec creatura exiſtat. Quòd ſi inſtes, quia illa a[illegible]non eſt actio ſecundũ id quod relatio ratio[illegible]s illi adiungit, id enim nihil eſt, ſed ſecundum id quod eſt entitatis & realitatis in ipſa. Reſpondendum eſt, in actione illa duo poſſe conſiderari, vnum eſt eſſe illius: aliud eſt actualis efficacia eius, ſeu quòd paſſionem inferat actualiter, quoad primum æterna eſt, quoad ſecũdum verò minimè, quia illa actio tantæ eſt nobilitatis & perfectionis vt non inferat ſeu ponat terminum ſuum niſi quando vult operans. Et quia actio vt actio non tantum dicit entitatem illius actionis ſecundum ſe, ſed connotat etiam actualem coniunctionem ſeu emanationem paſſiuam termi- C ni, ideo ſimpliciter illa actio non eſt ex neceſſitate æterna, ſed poteſt eſſe temporalis.

X. Atque hæc quidẽ doctrina vera eſt, ſi quis tamen illã attentè cõſideret, intelliget, illud quidquid eſt per modũ actus, quod intelligitur ęternum in Deo, non eſſe veram actionem prout actio ſignificat actualem viam & fluxum manantem ab agente, & tendentem in terminũ, nã huiuſmodi actio nõ eſt re ſeparabilis à termino, cũ cõſiſtat in actuali fluxu eius. Ergo quidquid intelligitur ęternum in Deo, eſt per modum actus, qui ſit principium agendi, ſiue ſit principium tanquam ipſamet potentia vel forma à qua in tẽpore manat actio, ſiue ſit per modũ actus immanentis applicantis potentiam exequentem vt tali tempore actionem inferat. Quomodo eſt ab æterno in Deo actus voluntatis quo vult creare, non tamen pro ipſa æternitate, ſed pro tempore vel momento quod ipſe definire voluit.

IX. Ex quo facilè ſoluitur argumentum quod maximè potuit Philoſophos mouere, nã ſi creatio eſt in tempore, oportuiſſet Deum mutari, ſaltem A ratione voluntatis creandi, nã ſi in tẽpore creat, in tpe vult creare: ergo mutatur. Diſtinguendũ eſt. n. primum cõſequens, in tpe vult ex parte actus, vel ex parte obiecti, primũ eſt verũ, ſcd̃m falſum. i. ſi ſit ſenſus, in tpe incipit habere actum quo vult creare, vel liberã eius determinationẽ, ſic negatur conſequẽtia, nam per actum ęternũ velle potuit ex æternitate creationem, quã facit in tempore: ſi verò ſit ſenſus, in tẽpore vult creare obiectiuè. i. quòd creare in tempore fuit obiectum diuinæ voluntatis, ſic eſt verum cõſequẽs. Ad quod explicandum dici cõmuniter ſolet, verius ac proprius dici voluiſſe Deum in tempore creare, quàm quod in tempore voluerit creare: quia in priori locutione illud [in tẽpore] coniungitur cum verbo [creare:] in poſteriori autem videtur coniungi cum ipſo velle. Ex hoc autem vero ſenſu non ſequitur vlla mutatio, cum volũtas illius temporalis obiecti ſit æterna. Quid autem ſit illa voluntas æterna, quidve illi addat in ipſa æternitate libera determinatio ad tẽporale obiectum, dicendũ eſt infrà tractando de attributis Dei: nam ad præſens non refert, eadem enim eſt difficultas, etiam ſi intelligamus illam liberã determinationem Dei eſſe ad creationẽ æternam.

XI. Non repugnat creationi ab æterno exerceri.

B Dico ſcd̃ò, Non eſt de rõne creationis nouitas eſſendi actualis, ſeu ꝙ nõ fiat ex æternitate. Probatur, quia neq; in definitione creationis rectè intellecta hoc includitur, neq; ex aliquo alio capite. i. neceſſarium, aut oppoſitum repugnat. Prior pars probatur, nam cũ creatio dr̃ eſſe productio ex nihilo, illud [ex] non ſignificat ſucceſſionẽ vnius poſt aliud, vt cum dicimus veſpertinum tp̃s fieri ex matutino, nã pręterquam ꝙ illa locutio eſt ualde impropria & inepta ad definitionem, denotat ẽt ordinem per accidẽs, niſi in ſucceſſiuis quatenus ſucceſſiua ſunt: creatio aũt nõ eſt ex ſe ſucceſſiua emanatio, ſed momẽtanea ſeu tota ſimul. Illud ergo [ex nihilo] uel negatiue ſumptum ſignificat carentiam cauſæ materialis, & ex hac parte nulla eſt neceſſitas nouitatis eſſẽdi, quia creatio etiamſi eſſet æterna, potuit eſſe independens a materiali cauſa. Vel denotat habitudinem ad terminum à quo, qui debet eſſe ſimpliC citer non ens, & ſic denotat tantum ordinẽ naturæ, non durationis, ut etiam Auicẽna notauit 6. ſuæ Metaph. c. 2. Hic autẽ naturę ordo in hoc tantum conſiſtit, quòd creatura de ſe nullũ omnino eſſe habet niſi ab alio cõiicetur per creationem, & ita ex ſe eſt nihil negatiue. i. non habet ex ſe eſſe. Atque hac ratione etiãſi ab ęterno crearetur, ex nihilo crearetur, quia ex ſe non habente eſſe ex ſe, fit habens eſſe ab alio, ita ut ipſummet eſſe (quod ſi nõ fieret nihil eſſet) per creationem fiat. Et tũc licet in nulla duratione reali verũ ſit dicere [creatura non eſt,] aut [nihil eſt,] nihilominus uerum eſt dicere, prius natura eſſe nihil quàm aliquid, quia illud prius natura nõ includit ita eſſe in aliqua duratione reali, ſed explicandum eſt negatiuè, ſcilicet, quod ſine cauſalitate quæ eſt per creationẽ res nihil eſſet. Quod rectè notauit Scot. in 2. d. 1. q. 2: diſtinguẽs duplicẽ prioritatem naturæ, poſitiuam. ſ. & priuatiuã. Sicut in eodẽ inſtãti in quo forma ingreditur materiã, dicitur expelli priuatio, quę dicitur in materia eſſe prius natura quàm introducatur forma, nõ formaliter ſeu poſitiuè, ſed cauſaliter ſeu ne-

Particula ex nihilo in definitiõe creationis qualiter intelligẽda.

Digitized by Google

gatiuè, quia niſi introduceretur forma, ibi eſſet priuatio; ſic ergo in præſenti intelligendum eſt.

XII. Poſterior pars.

Poſterior pars probatur, quia ex nullo alio capite poteſt oſtẽdi repugnantia, quod facillimè cõſtabit ſoluẽdo difficultates in principio poſitas. Nunc autem declaratur breuiter, quia id non repugnat ex parte Dei, vt conſtat, cum ſit omnipotẽs, nec repugnat ex parte ipſius eſſe creati vt ſic, quia licèt ab ęterno fiat, erit verè creatum & pendẽs: nõ eſt enim de ratione talis eſſe creati, quòd à parte ante aliquando non fuerit, ſicut nõ eſt de ratione eius, quòd a parte poſt aliquando futurũ nõ ſit: ſolum ergo eſt de eius ratione vt non ſit a ſe, & quòd non habeat abſolutam neceſſitatẽ eſſendi: vtrumque autem haberet, etiamſi ex æternitate fieret, quia & ab alio effectiuè manaret, & ex libera eius determinatione penderet. Neque etiã æternitas effectus repugnat libertati cauſæ: quia ſicut determinatio diuinæ volũtatis æterna eſt, & nihilominus eſt libera, quia prius ratione quã illa voluntas intelligatur determinata in ſua æternitate, intelligitur indifferẽs ad hoc vel illud obiectum extra ſe volendum; ita licet ab æterno, et pro ipſa æternitate crearet, eſſet idifferẽs prius ſecundum rationem ad creandum, vel non creãdum. Rurſus neque ex modo quo fit creatio repugnat eam eſſe æternam, quia non fit ſucceſſiuè, ſed tota ſimul, & indiuiſibiliter; & ideo quamuis æternitas ipſa intelligatur indiuiſibilis, poteſt illi coexiſtere creatio.

XIII. Obiectioni ſatis fit.

Dicunt aliqui, quamuis creatio vt ſic tota ſimul fiat, tamen conſeruationem fieri ſucceſſiuè. creatio autem æterna neceſſariò habet adiunctam cõſeruationem & infinitam durationẽ ſucceſſiuã; cum ergo repugnet ſucceſſionem eſſe æternam, vt ſupponimus, repugnabit etiam creationẽ eſſe æternam ſaltem ob adiunctam conſeruationem. Quæ obiectio haberet quidem locum in opinione Bonauenturæ, & aliorum qui putãt in eſſe rerum incorruptibilium aut earum duratione ſeu æuo eſſe realem ſucceſſionem; illa tamen ſententia falſa eſt, vt infrà oſtendemus, diſputãdo de durationibus. Quocirca falſum etiam eſt, in conſeruatione perpetua harum rerum eſſe neceſſariam aliquam realem ſucceſſionem, nam in eodem eſſe permanente, & in eadem duratione indiuiſibili conſeruantur, & eadem indiuiſibili actione, vt diſputatione ſequenti dicam. Solum noſtro cõcipiendi modo illa conſeruatio vel duratio apprehenditur per modum ſucceſſionis: quia non poſſumus, aliter menſurare aut concipere illam durationem niſi quaſi per coexiſtentiam ad infinitam ſucceſſionem imaginariam.

XIIII. Res ab æterno creata nõ infinite perfecta.

Atque ita facilè etiã intelligitur, ex æterna creatione nõ ſequi vllam realem infinitatẽ in re creata: nam licet duratio æterna dicatur infinita quatenus caret principio; illa tamen ſolũ eſt vel quædam extrinſeca denominatio coexiſtẽtiæ ad ęternitatem Dei, quatenus principio caret, vel (quod verius videtur) negatio quædã initij in exiſtendo in re tñ nulla perfectio infinita adiũgitur creaturæ, ſed eadem ſemper exiſtens. Sicut Angelum coexiſtere vel durare mille annis cœleſtis motus non eſt in illo maior perfectio phyſica, quàm exiſtere vno momento, ſed eſt eadem ſecundum ſe totam ſine intermiſſione durans: ergo ex nullo capite repugnat creationi eſſe ęternam.

XV. Res corruptibiles permanẽtes ab æterno creari potuerũt.

Et hinc vlterius colligo non eſſe neceſſariam limitationem quã adiungit Durãdus de rebus incorruptibilibus, nam etiam creatio rerũ permanẽtium corruptibilium, ſi tota ſimul abſque ſucceſſione fiat, vt ex ſe poſtulat rerum permanẽtiũ conditio, non requirit ex intrinſeca ratione ſua nouitatẽ eſſendi, neque habet vnde intrinſecè illi repugnet æternitas eſſendi: nã totus diſcurſus factus eodem modo poteſt ad huiuſmodi res applicari.

Obiectio Durandi.

Sed inquit Durãdus, rei corruptibili repugnare infinitã durationẽ etiam in ſenſu declarato: quia nõ poteſt res corruptibilis infinito tẽpore durare; res autem ab æterno facta, neceſſe eſt vt infinito tempore duret.

Communis reſponſio.

Reſpõſio communis eſt, argumentum probare rem corruptibilem nõ poſſe ab ęterno creari & naturę ſuę relinqui: quia hinc ſequitur illa cõtradictio, ſ. quod duret res et non duret tempore infinito: nõ tamen probare abſolutè repugnarę huiuſmodi res creari ab ęterno, quia potuit Deus non illas relinquere ſuę naturæ, ſed infinito tempore eas conſeruare.

XVI. Verior reſponſio.

Aliter verò reſpondẽdum cenſeo, res corruptibiles etiam poſſe infinito tempore durare ſuæ naturæ relictas, ſi abſit contrarium agens, vel ita ſit affectum ſeu diſpoſitum vt in eas agere non poſſit, quia nulla res ſe ipſam interimit, per ſe loquẽdo. Si autem res corruptibilies ab æterno crearẽtur, nihil poſſent ex æternitate pati a cõtrarijs agentibus, quia nihil poſſent pati niſi per motum ſucceſſiuum, quem repugnat eſſe ex æternitate Dico autem a cõtrarijs agẽtibus, quia agimus de actione corruptiua: actio.n. perfectiua, vt illuminatio, viſio, intellectio, optimè poteſt eſſe æterna quia tota ſimul ſine reſiſtentia fieri poteſt, & ſemel facta poteſt ex ſe infinito tempore durare. Quomodo dixit Auguſt. 6. de Trin. c. 1. quòd ſplẽdor ignis aut Solis coætern' illi eſſet, ſi ignis, aut Sol eſſet æternus. At verò actio corruptiua, quæ fit cum reſiſtentia contrarij, motum & ſucceſſionem requirit, & ideo eſſe non poteſt ex æternitate, vt Durã. ipſe docet, & nos ſupponimus. Atque ita fit vt res corruptibiles ab ęterno creatę & ſuę naturæ relictæ, id eſt, nulla adhibita ſpeciali protectione Dei præter generalem influxum, infinito tẽpore poſſint durare, ex defectu actionis contrarij agẽtis. Ita vt licet ignis & ſtupa ex æternitate creata eſſent propinqua, nõ poſſet ignis in ęternitate agere in ſtupã, & per cõſequẽs neq; per infinitũ tempus imaginariũ. Probatur, quia ſi ignis ageret in ſtupam, vel ſimul & idiuiſibili actione illam corrumperet & in ſe cõmutaret, vel ſucceſſiuè alteraret. Primũ dici non poteſt, tum quia excedit efficacitatem ignis, tũ etiam quia repugnat poſitioni, nam ſi ignis æternus indiuiſibili actione ſtatim generaret aliũ ignem, tam ęternus eſſet genitus ſicut generans: vt autẽ generetur ex ſtupa, neceſſe eſt ſtupam aliquando exutiſſe: erũt ergo ſimul in æternitate ſtupa, & ignis genitus ex ſtupa: quod plane repugnat. Secũdũ etiã dici nõ poteſt, quia (vt ſupponitur) ſucceſſiua alteratio æterna eſſe nõ poteſt. Idque facilè intelligi poteſt explicando argumẽtũ factũ; nã alteratio ſucceſſiua eſt ex cõtrario, & per eã remouetur cõtrariũ a diſpoſitione præexiſtente in ipſo: ergo ſi ſucceſſiua alteratio eſt ęterna, ẽt paſſum exiſtens cũ diſpoſitione contraria illi alterationi eſt æternũ: ergo in ipſa æternitate ſimul habuit illã diſpoſitionẽ,

& fuit

& fuit illa priuatum per contrariam alterationē, quæ eſt aperta repugnantia. Et ratio à priori eſt, quia res quæ ab æterno creatur, in aliqua reali diſpoſitione creatur, & ideo neceſſe eſt vt in ea duret per infinitū tēpus: ergo in toto illo nō poteſt fieri alteratio contraria: neceſſe eſt ergo vt in tēpore incipiat. Et ob eādem rationem ſi homo aliquis ab æterno crearetur, etiam in pura natura, non poſſet per infinitum tempus pati aliquā alterationem ab intrinſeco, quia eadem eſt ratio de alteratione vnius partis in aliam, vel caloris naturalis in humores aut nutrimentum, quæ eſt quorūcunque aliorum agentium vel patientiū, & ideò talis homo non indigeret cibis per infinitum tempus, & pro eodem non ſolum non moreretur, ſed neque mori poſſet.

XVI. Dices. Hæc omnia ſunt præternaturalia rebus corruptibilibus, & agentibus ac patientibus contrarijs: iam ergo non relinquuntur huiuſmodi res ſuæ naturæ, vt ſupponebatur. Reſpōdetur, his & ſimilibus argumentis & illationibus declarari ſaltem à poſteriori, creationem æternam nō eſſe conſentaneam naturis harum rerum, quia vnaquæque res natura ſua poſtulat exiſtere, atq; etiam fieri in ea menſura, & in eo ſtatu in quo poſſit actiones ſuas exercere modo naturæ ſuæ accommodato. Res aūt corruptibiles in æternitate factæ pro ipſa æternitate nihil accommodatum ſibi agere poſſent. Vnde neq; etiam poſtea ex ſe poſſent inchoare actionem & paſſionem; nam illud tēpus imaginarium infinitū, pro quo neceſſario durarēt in diſpoſitione in qua creatæ eſſent, non haberet certū terminū à parte poſt, ſed ante quodlibet inſtans ſignatum poſſet finiri, & ita ēt ante quodlibet inſtās poſſet actio creaturæ inchoari: ergo non poſſent ex ſe inchoare actionē determinādo inſtās pro quo eſſet inchoāda, ſed hoc ad Deū pertineret, quod ēt præternaturale eſt. Nihilominus tñ ſuppoſita creatione æterna, dicimus hæc omnia naturali neceſſitate ſequi: & ex illa ſuppoſitione æternę creationis dicimus, ꝙ licèt in reliquis relinquantur huiuſmodi res ſuis naturis, infinito tempore durabunt.

XVII. *Incorruptibiles ſubſtātiæ non omnino contra eoi aliter exiſterent ab æterno creatæ.* Addo vero vlterius hanc improportionem, ſiue (vt ſic dicam) præternaturalitatem, licèt non omnino æqualem, pene eandem reperiri in creatione ęterna rerum incorruptibilium, quia neceſſarium eſt rem quamcūque ab ęterno creatā omnino immutatam manere per infinitum tēpus, tam in ſubſtantia, q̄ in accidentibus omnibus, cum quibus creata eſt, quia omnia illa ſunt ęterna, ideoque ex ea parte infinita in duratione, ſecundū totam realitatem, vel modum realem in quo ab ęterno creata ſunt: ergo neceſſe eſt vt pro infinita duratione immutata maneant. Omnis aūt creatura, quantūuis incorruptibilis, mutabilis eſt ſecundum locum, aut alias operationes, & ideo ēt illi pręternaturale eſt in eo ſtatu fieri, in quo non poſſit ſuos motus aut operationes naturales exercere vel variare per infinitum tempus. Nihilominus tñ hoc non eſt ſimpliciter impoſſibile aut repugnans; quod nos intendimus.

Argumentorum ſolutiones.

XIX. Primum argumentum in principio factum iam eſt ſufficienter ſolutum ex dictis: oſtendimus enim nō eſſe de ratione creationis vt ipſam A nihil antecedat reali duratione, ſed ſolū ordine rationis & cauſalitatis. Neque obſtat quod Anſelmus in Monolog. cap. 8. etiam approbat illam expoſitionem, vt quod creatum, ex nihilo factū dicatur, eo quòd prius erat nihil, & per creationē fit aliquid. Nam prius ibi docet veram interpretationem ſuperius traditam, quòd ſcilicet per illā particulam negetur omne ſubiectum, & omnis materia ex qua creatio fiat: poſteà verò adhibet illam aliam interpretationem, non vt neceſſariā, neque vt conuenientem creationi ex eo præciſè quod creatio eſt, ſed vt declarantem creationem prout facta eſt. *D. Anſelm.*

Ad ſecundum reſpondetur primo, nullum eſſe inconueniēs cōcedere rē creari actione qua cōſeruatur, vt mox dicemus. Deinde dicitur, etiam in creatione æterna poſſe ratione diſtingui creationē à cōſeruatione. Vt enim illa creatio dicitur eſſe abſolutè in ipſa æternitate vt ſimplex participatio eſſe creati, habet rationem creationis, vt verò in illa concipimus quandam ſucceſſionē imaginariam, ſic pro quolibet inſtanti ſignato talis ſucceſſionis habet rationē conſeruationis. Quod fere eodem modo apprehendimus in ęterna Verbi B generatione. Vt enim eſt in ſua æternitate, eſt vera productio & generatio, vt verò intelligitur coexiſtens inſtātibus noſtri temporis aut imaginarijs, eſt (vt ita dicam) permanentia quædam in eadem generatione: nomen enim cōſeruationis, quod imperfectionem denotat, illi tribuendū nō eſt. Vide D. Tho. q. 3. de poten. art. 14. ad 10. XX.

Ad tertium negatur antecedēs, nempe ęternitatem repugnare rationi creaturæ. Ad patres autē primò dici poteſt loqui ex ſuppoſitione fidei, quæ docet nullam creaturam eſſe ab æterno creatam: ex quo rectè colligunt, ſi Verbum æternum eſt, creaturam nō eſſe. Quia verò interdum ſignificant creaturæ repugnare coæternitatē ad Deū, intelligendum id eſt iuxta priorem concluſionē; Quomodo dixit Auguſtinus 12. de Ciuita. capi. 15. licèt angeli eſſent ab æterno creati, nihilominus non fuiſſe futuros coæternos creatori ſuo, [ille enim ſēper fuit ęternitate immutabili, iſti autē facti ſunt.] Ad rationem reſpondetur, quod eſt ab intrinſeco æternū, eſſe ab intrinſeco immutabile. C Quod verò eſt ab extrinſeco factum in æternitate, non oportere, vt ab intrinſeco ſit immutabile, ſed ſatis eſſe ſi pro ipſa æternitate, vel pro duratione infinita, quę in illa cogitatur, immutatū maneat. XXI. *Qualiter ſāncti ex æterna exiſtētia verbi ęet probent eius diuinitatem.* *Auguſt.*

Vnde ad confirmationem concedo, hoc ipſo quòd Deus creat aliquid ab ęterno, ex neceſſitate debere illud conſeruare infinito tempore imaginario, in ſenſu declarato. Neque hoc eſt inconueniens, quia hęc non eſt neceſſitas abſoluta, ſed ex ſuppoſitione, quæ proportionaliter habet locum in qualibet actione Dei. Nā ſi vult producere rē in tempore, ſaltem pro illo tēpore neceſſe eſt vt eam conſeruet: ſi ergo vult producere in ęternitate, quid mirum quod pro æternitate illam neceſſario conſeruet? Hæc verò neceſſitas tātum eſt à parte ante, quia aſcendendo verſus initium, nunquā reperitur terminus in illa duratione; nō verò à parte poſt, quia in quocunque inſtanti ſignato in illa æternitate poſſet Deus ceſſare ab illius rei conſeruatione, & ante quod libet ſignatum, in quolibet etiam ſignabili poſſet ceſſare pro ſuo arbitrio. XXII.

arbitrio. Cætera de hac materia in 8. Phyſicor. A remittimus.

DISPVTATIO. XXI.

De prima cauſa efficiente, & altera eius actione quæ eſt conſeruatio.

EXPLICATA prima emanatione omnium rerum à prima cauſa, dicendum ſequitur de dependẽtia quaſi continua, ſeu perpetua, quã in ſuo eſſe & operatione habẽt ab eadem prima cauſa, ſeu è conuerſo de influxu, vel gubernatione quam eadem prima cauſa habet circa ſuos effectus quos creauit, vt ſubſiſtere poſſint & operari: ad hæc enim duo capita, conſeruationis, & cooperationis ſeu concurſus, tota diuina gubernatio, quæ effectus eſt diuinæ prouidentiæ, reuocatur. In hac ergo diſputatione de priori capite, in ſequenti de poſteriori dicemus. Circa conſeruationem autem duo præcipue videda ſunt, nimirũ quæ ſit neceſſitas eius, & quõ B à creatione, ſeu productione diſtinguatur.

SECTIO I.

An poſſit ratione naturali demonſtrari entia creata in ſuo eſſe ſemper pendere ab actuali influxu primæ cauſæ.

I. Ratio dubitandi. PRIMVM quidem videri poteſt non ita pẽdere, quia antequàm res accipiat eſſe, mirum non eſt ſi ab alio pendeat in fieri: quia cum ex ſe non habeat eſſe, non poteſt illud habere donec ab alio recipiat, quod eſt rem fieri: at vero poſtquã res ſemel accepit eſſe, iam nõ eſt cur ab actuali influxu alterius continuo pendeat, qa hic actualis influxus eſt quaſi continua quædã, ſeu potius repetita collatio ipſius eſſe: hæc autem non ſolum non videtur neceſſaria, verum ẽt ſuperflua: nam quælibet res retinebit eſſe ſemel ſibi datum, etiamſi amplius non detur, dummodo C non auferatur. Nulla enim res ſe ipſam priuat ſuo eſſe: ergo ſi ſemel detur, illud, quãtum eſt ex ſe, perpetuo retinebit, etiamſi amplius actualiter non conferatur, dũmodo poſitiuè ſeu per aliquã actionẽ contrariam non auferatur. Et confirmatur hoc maximè in entibus incorruptibilibus, quæ ſunt entia neceſſaria & de ſe, eiſque per ſe cõuenit eſſe: ergo non indigent actuali conſeruatione vt ſint, quia licèt conſeruatio ceſſet, nulla cauſa ſaltem extra Deum poteſt exercere actionem circa illa quia ipſa priuet ſuo eſſe; neque ipſa ſe ipſa priuabunt, cum hoc propriæ naturæ repugnet. Atque eadem ratio procedit de entibus corruptibilibus, ſaltem quando à contrariis agentibus non corrumpuntur.

II. Secundo videri ſaltem poteſt, non poſſe aliud probari ratione naturali, quia nec ex potẽtia Dei, neque ex indigentia creaturæ id ſatis oſtendi poteſt. Prior pars probatur, nã potius videtur pertinere ad potentiam Dei vt poſſit tales effectus facere, qui poſtquã facti ſint in ſuo eſſe permaneãt, etiamſi agentis operatio ceſſet: ſicut ſpectat ad induſtriam & potentiam humani artificis vt tã firmum faciat ædificium, quod perpetuo permanere poſſit poſt finitam actionem artificis: non ergo repugnat hoc omnipotentiæ Dei, neque ex illa poteſt oppoſitum colligi. Altera pars fere probata eſt ex priori argumento: indigentia enim creaturæ in hoc ſolum videtur conſiſtere vt nõ poſſit habere eſſe niſi ab alio datum: non vero in hoc vt non poſſit retinere illũd niſi continuo detur. Et confirmatur, nam ſi quę eſſet vniuerſalis imperfectio creaturæ ob quam indigeret hac cõſeruatione, maximè quia non participat eſſe a Deo cum æqualitate, vel cum eadem perfectione qua eſt in Deo: at hęc ratio nullius momenti eſt, tum quia etiamſi eſſe creaturæ hoc modo eſſet independens, non propterea eſſet æquale, nam adhuc eſſet aliis infinitis titulis inferius: tum etiam quia neque è cõtrario ſequitur, ſi eſſe effectus perfectione ſit inferius eſſe cauſæ, debere ẽt eſſe actu pendens: nam in cauſis ſecundis oppoſitum accidere videmus: aurum enim fit à ſole cum quodam eſſe minus perfecto, in quo tamen non pẽdet in conſeruari ab ipſo ſole. Et calor conſeruatur ceſſante actione ignis, etiamſi non perueniat ad perfectionem caloris ignis. Et domus ad extra eſt lõgè diuerſæ & inferioris rationis ab idea domus quam artifex habet; & nihilominus permanet ceſſante influxu artificis: cur ergo nõ poterit idẽ dici de effectibus primæ cauſæ: aut quæ ſingularis ratio in illis poterit aſſignari.

De hac quæſtione inter Theologos nulla eſt de hac re opinionũ varietas. Quamuis qui negãt Deũ immediatè operari in qualibet actione creaturæ, cogentur ſine dubio negare rem omnẽ creatam, ſeu omne ens per participationem, pendere immediatè ab actuali influxu Dei, quia quod nõ pendet in fieri, neque in eſſe pendebit. Sed de falſo illius opinionis fundamento diſput. ſequenti dicendum eſt. Nunc ergo licèt potiſſimum agamus de effectibus qui à Deo immediatè creantur & fiunt, tamen vt vniuerſalis ſit diſputatio, qm̃ eſt omnium ratio eadem, ſupponimus omnia à Deo immediatè fieri, etiamſi non ſemper ab illo ſolo fiant. Rurſus qui negant creationem rerum poſſe probari ratione naturali, multo magis negabunt poſſe probari neceſſitatem conſeruationis. Sed illud fundamentum eſt à nobis improbatum. Tamen adhuc ſuppoſita demonſtratione neceſſitatis creationis, non eſt facilis ad probandum neceſſitas conſeruationis. III.

Quæſtionis reſolutio.

DIcendum tamen eſt, omnia entia extra Deũ pendere in ſuo eſſe ex diuina conſeruatione. IIII. Hæc aſſertio ſub his terminis certiſſima eſt, & de fide. Traditurque frequenter ab Eccleſiæ Patribus, præſertim ab Auguſtino lib. 4. Geneſ. ad literã capit. 12. vbi tractaus illa verba Geneſ. 2. [Et requieuit Deus die ſeptimo ab vniuerſo opere quod patrarat, ait, intelligẽda eſſe de requie à nouis operibus ex nihilo cõdendis, nõ vero à cõditis gubernãdis & cõſeruandis [Alioqui] (inquit) continuo dilaberentur. Creatoris nãque potẽtia, Auguſt.

& om-

& oĩpotentis, atq; oĩ tenentis virtus, cã ſubſiſtẽdi **A** eſt oĩ creaturę. Quę virtus ab eis, q̃ creata ſunt te gendis ſi aliqñ ceſſaret, ſimul & illorum ceſſaret ſpecies, oĩſque natura concideret. Neque.n.ſicut ſtructurã ædium cum fabricauerit quis, abſcedit, atq; illo ceſſante atq; abſcedẽte ſtat opus eius; ita vel in ictu oculi mũdus ſtare poterit, ſi Deus ei regimẽ ſui ſubtraxerit.] Quod tñ rõne non pro- *Actor.17.* *Sapient.7.* bat, ſed ſcripturæ teſtimonijs confirmat. Act.17. [In ipſo viuimus, mouemur, & ſumus,] ſapiẽt.7. [Oĩbus mobilibus mobilior eſt ſapiẽtiã: attingit aũt vbiq; Et c.8. Attingit à fine vſque ad finẽ fortiter, & diſponit oĩa ſuauiter. Io.5. Pater meus vſ- *Ioan.5.* que modò operatur. Quæ verba exponens idem Aug. lib.5. Geneſ. ca.20. Sic (inquit) [credamus, vel ſi poſſumus, etiam intelligamus, vſque nunc operari Deum, vt ſi cõditis ab eo rebus operatio eius ſubtrahaẽ, intereãt. Et li 9 ca.15. idẽ repetit.

V. *Nazianz.* Eandem veritatem docet Greg. Nazianz. orat. 2. de Theolog quæ eſt 36. vbi ſoluens ſextã obiectionẽ, exponit ſupra citata verba Io.5. dicta eſſe ratione gubernationis, & cõſeruationis rerũ: *Damaſc.* & Damaſc. lib.1. c.3. [Ipſa (inquit) rerũ condita- **B** rum compages, & conſeruatio, atq; gubernatio Deum eſſe qui vniuerſam hanc rerũ molẽ coagmentauit, eamque tueatur & conſeruet, eiq; perpetuò proſpiciat, nos docet.] Et Greg.16. Moral. *Gregor. Magn.* c.18 [Aliud (iquit) eſt eſſe, aliud principaliter eſſe, aliud mutabiliter, atq; aliud immutabiliter eſſe: Sunt.n. hęc oĩa, ſed principaliter non ſunt, qa in ſemetipſis minimè ſubſiſtunt. Et niſi gubernantis manu teneantur, eſſe nequaquã poſſunt. Et infrà. Cuncta quippe ex nihilo facta ſunt, eorumque eſſentia rurſum ad nihilum tenderet, niſi eã autor oĩum regiminis manu teneret.] Et in *Iob.23.* hunc modum videtur intelligere illa verba Iob. 23. [Deus ſolus eſt,] ſ. principaliter, & abſque dependentia ab alio. Quo ſenſu putat eſſe dictum Exo.3. [Ego ſum qui ſum. Vnde ho.17. in Ezec. Deus (inquit) incomprehẽſibiliter regit quæ incomprehẽſibiliter creauit. Et infra, Ipſe eſt interior & exterior, ipſe inferior & ſuperior, regẽdo ſuperior, portando inferior, replẽdo interior, cir- **C** cundando exterior, ſicque eſt intus vt portet, ſic circũdat ut penetret, ita pręſidet vt portet, ita portat vt præſideat.] In quibus verbis alludere vide- *Hebr.1.* tur ad illa ad Heb.1. [Portans oĩa verbo virtutis ſuę:] nam illud portare, idem vr̃ eſſe quod conſer- *Sapient.11.* uare. Quod apertius dr̃ Sapien.11. Quõ poſſet aliquid permanere niſi tu voluiſſes? aut quod à te vocatum non eſſet, conſeruaretur?] Deniq; Anſel. in Monolog. c.12. [Dubium (inquit) non niſi irrationabili menti eſſe poteſt, ꝙ cuncta, q̃ facta ſunt, eodem ipſo ſuſtinente vigent, & perſeuerant eſſe quandiu ſunt, quo faciente de nihilo habent eſſe quod ſunt. Et infra, Sicut nihil factum eſt niſi per creatricem præſentem eſſentiam, ita nihil vigeat, niſi per eius ſeruatricẽ potentiam:] quod proſequitur in c.13. & tacitè ita exponit id ad Ro.11. [Ex ipſo & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia & ad Coloſ.1. Omnia in ipſo conſtant. His enim, & ſimilibus Scripturæ locutionibus rerum conſeruationem in Deo, id eſt in diuina virtute & efficacia, niti ſignificatur.

VI. *Ratione naturali demõſtrari poteſt concluſio.* Ex his ergo ſatis conſtat veritatem hanc certã eſſe & infallibilem, addendum vero eſt poſſe ſufficienti ratione probari, vel etiam demonſtrari, **A** quod ex dictis Patribus Damaſcenus & Anſel. apertius docuerunt. Sentiuntque, qua rõne probatur Deum eſſe creatorem omnium, probari & eſſe conſeruatorem, quæ tamen cõſecutio nec ex terminis vr̃ euidens, nec omnino facilis. Eam verò tacitè probat D.Tho.1. p. q.8. art.1. & latius q.104. ar.1. vbi longum & valde metaphyſicum habet diſcurſum, qui plures patitur difficultates, quas ibi Caietanus diligenter tractat. Summa totius diſcurſus eſt, quia Deus eſt cauſa creaturarum non tantum quoad fieri, ſed etiam quoad eſſe directè & per ſe primo: qñ autem effectus pendet à cauſa ſua quoad eſſe directè & per ſe primo, pendet non ſolum in fieri, ſed etiam in conſeruari: ita ergo pendent omnes à Deo.

Vt vero ſenſus totius antecedẽtis intelligatur: VII. obijci ſtatim põt, quia in maiori vr̃ peti principium, & aſſumi quod probãdũ eſt: quid.n. aliud eſſe põt pendere effectum in eſſe à cauſa, niſi pẽdere in conſeruari? Idem ergo eſt dicere Deum eſſe cauſam fieri & eſſe, q̃ dicere Deum eſſe cauſam in fieri & conſeruari: ergo ſumitur qđ pro- **B** bandum eſt. Aliàs vana eſt diuiſio cauſarum, qđ quædam ſunt cauſæ fieri ſuorum effectuum, quędam vero ſunt cauſæ ipſius eſſe. Nulla.n. eſt cauſa, quæ propriè per ſe ac directè faciat ipſum fieri, quæ non ſit per ſe & directa cauſa ipſius eſſe: nam ad illud per ſe terminatur ipſum fieri: imò non poteſt aliter ipſũm eſſe primo cauſari, niſi per fieri: Deus ergo in primo inſtanti quo rem creat, eſt cauſa eſſe illius, quia eſt cauſa fieri eius & ſimiliter ignis in inſtanti quo generat ignem, cauſando generationem, dat eſſe igni genito, vnde eſt cauſa eſſe illius. Ergo vt diſtingui poſſit cauſa in fieri à cauſa ipſius eſſe, oportet per eſſe intelligere permanẽtiam in eſſe: & ſub fieri comprehendi ipſum eſſe prout ſimul cum fieri exiſtit: hoc autem modo eſſe cauſam ipſius eſſe, ſeu permanentiæ in eſſe, eſt eſſe cauſam in conſeruari, ſumitur ergo quod probandum eſt.

Reſpondetur diſtinctionem illam nõ eſſe eo VIII. ſenſu intelligendam vt argumentũ probat, & ipſe D.Tho. & Caietanus declarant, quamuis ſub- **C** oſcurè. Ita vero rem intelligendam puto, vt ille effectus dicatur eſſe à cauſa in fieri, qui non poſtulat talẽ cauſam ſimpliciter & abſolutè vt ſit, ſed ſolum vt ſit per talem actionem vel effectionem, ille aũt dicatur eſſe à cauſa directè ſecundum eſſe, qui vt ſit abſolutè & ſimpliciter poſtular talem cãm. Vt v.g. Adam dicetur eſſe à Deo ſecundũ fieri & eſſe, quia neceſſario poſtulat talem cauſam vt ſit, Abel autẽ dicetur eſſe ab Adã ſecundum fieri, quia abſolutè nõ indiget illa cauſa vt ſit, potuiſſet.n. eſſe a ſolo Deo, ſed ſolum vt tali modo fiat, ſ. per generationem naturalem. Dices, Eadem ratione dicetur Adam eſſe à Deo ſolum quoad fieri, qa potuiſſet eſſe ab alio parente per naturalem generationem: Reſpondetur negando ſequelã, quia non potuiſſet eſſe ab alio quin eſſet à Deo. Et hoc ſenſu rectè ibi D. Tho. dicit, nullum effectum, qui ab agente recipit formam & eſſe ſecundum eandem rationem qua eſt in cauſa, eſſe & dependere à tali cauſa ſecundum ſuum eſſe, ſed tñ ſecundum fieri, quia alias ille effectus ratione ſuæ formæ eſſentialiter poſtularet talem: hoc autem eſſe non poteſt, quia aliàs eũ forma agentis ſupponatur eſſe eiuſdem

ſpeciei,

Digitized by Google

ſpeciei, eandem cauſam eſſentialiter poſtularet, ergo peteret cauſari à ſe, quę eſt repugnantia. Rectè ergo hinc concluditur, ſolum illud agens quod eſt ſuperioris rationis, quodque non communicat effectui formam ſeu naturam, aut eſſe eiuſdē rationis, ſed quandam inferiorem eius participationem, eſſe poſſe cauſam ſuorum effectuum nō ſolum quoad fieri, ſed etiam quoad eſſe.

IX. Iuxta hanc ergo interpretationem facilis eſt ſenſus maioris propoſitionis aſſumptę, & notiſſima eſt eius veritas, quia Deus ita eſt cauſa ſuorū effectuū vt illi ex intrinſeca natura, & intrinſeca neceſſitate talē cauſam poſtulēt vt ſint; quia, vt ſuprà dicebamus, ab illa eſſentialiter pendēt. Et ratio à priori eſt, quia ſola prima cauſa eſt ipſum eſſe per eſſentiam: omne autē aliud eſſe eſt participatio illius eſſe: & ideo ex intrinſeca neceſſitate poſtulat influxum ipſius eſſe per eſſentiam vt ſit. Quę rō non ſolum videtur probare Deum eſſe cauſam ſuorum effectuum directè ſecundū eſſe eorum, ſed etiā ſolum Deum eſſe hoc modo cauſam cæterorum entium: quia nullum ens ita fit ab alia cauſa creata, vt abſolutè, & ſimpliciter illa indigeat vt eſſe recipiat: nā poſſet eſſe ex influxu ſolius Dei ſine alia cā, q̃uis non è conuerſo,

X. Et hoc quidem verum eſt, ſimpliciter loquendo, & de abſoluta neceſſitate, tn̄ ſecundum quandam participationem, & iuxta quendam naturæ ordinem dicuntur quædam cauſæ æquiuocæ cauſæ per ſe effectuum directè ſecundum eſſe eorum, quia forma talis effectus ſecundum totam latitudinem ſuā pendet per ſe primò à tali cauſa, & ab ea poteſt ſecūdum totam ſuam ſpeciem fieri, & iuxta naturæ ordinem ita fieri poſtulat, Et hoc modo ſol eſt cauſa luminis, ſub ſole comprehendēdo quidquid naturā eius participat q̃tum ad proprietatem lucis: ſic .n. dixit Ariſt. 3 2. de Anima ignem illuminare, vt participat naturam cœli. Et è conuerſo lumē vt ſic poſtulat natura ſua talem cauſam vt ſit, iuxta naturalē cauſarum ordinem, quamuis abſolutè poſſit à Deo fieri. Deus ergo vel ſolus, vel maximè eſt cauſa ſuorum effectuum, non ſolum quoad fieri, ſed etiam quoad eſſe directè ac per ſe primò.

Ariſtot.

XI. Rurſus hinc facilè etiam conſtat ſenſus minoris propoſitionis aſſumptæ, ſcilicet, cauſam effectus non tm̄ ſecundum fieri, ſed etiam ſecūdum eſſe, eſſe cauſam eius etiam quoad conſeruari: ſenſus enim eſt, quandocunq; effectus ita procedit à cauſa, vt ſimpliciter, & abſoluta neceſſitate illam poſtulet vt ſit, non ſolum pendere ex actuali influxu eius, vt primò recipiat eſſe, ſed etiam vt in illo duret ac perſeueret; quod eſt pēdere in conſeruari. Huius autem propoſitionis ita declaratæ duas probationes elicio ex D. Tho. ſupra. Prima eſt, quia quando aliquid eſt cauſa effectus in fieri, non poteſt manere ipſum fieri ceſſante actione talis cauſæ: ergo quādo aliquid eſt cauſa effectus directè ac per ſe primò ſecundum eſſe illius, nō pōt manere ipſum eſſe talis effectus ceſſante actione cauſæ, quod eſt pendere in conſeruari ab illa. Quæ conſequentia ſolum nititur in quadā paritate, & proportione, & ideo nō eſt tā euidens. Poſſet .n. quis dicere, maiorē, vel immediatiorem eſſe depēdentiam ipſius fieri ab actione cauſæ quam ipſius eſſe: quia ſemper eſſe pendet media actione: fieri autem immediatè per ſe

A ipſum, quia non diſtinguitur ab actione. Sed nihilominus conſequentia eſt optima, parum .n. refert quod dependentia ſit æquè immediata in dicto ſenſu, id eſt per aliam actionem, vel per ſe ipſam, dummodo ſit æquè eſſentialis. Tam eſſentialiter autem pendet eſſe participatum ab eſſe p eſſentiam, quàm pendet quodlibet fieri à ſuo agēte: ideòq; manere non poteſt ſine actuali dependentia ſeu actione.

Et confirmatur ac declaratur, nam ſi tale eſſe ratione ſui ſolius poſtulat influxum primi agentis vt ſit aliquando in rerū natura: ergo quādocunque eſt, eūdem influxum poſtulat, quia ſemper eſt idem, & quod per ſe primò ei conuenit, ſemper conuenit. Tandem cōfirmo, Vel permanētia in eſſe, eſt aliquid ſupra ipſum eſſe, vt quidam volunt, vel nihil eſt præter ipſum eſſe eodē modo ſe habens. Primum licèt falſum ſit, tamen ex eo neceſſario ſequitur illam permanentiā debere eſſe à Deo, quia nihil quoquo modo ſit, poteſt eſſe ſine illo. At verò ſi ſecundum, quod verum eſt, ſupponatur, procedit altera ratio facta, quòd quidquid illud eſſe ab intrinſeco, & abſoluta neceſſitate poſtulat vt primò ſit, poſtulat vt permaneat in eſſe, quandiu eſt, quia ſemper eſt XII.

B idem, & eodem modo ſe habens.

Altera probatio ex D. Thoma eſt à poſteriori quidem, & à ſigno, ſed, vt opinor, euidentiſſima intellectui bene diſpoſito, nam videmus lumen pendere à ſole in fieri, & in conſeruari, quia ſol eſt cauſa ſuperioris rationis, & ſecundum quandam participationem eſt cauſa luminis non ſolum ſecundum fieri, ſed etiam ſecundum eſſe, vt declaratum eſt: Sed multò eſſentialius pendet quodlibet ens creatum à Deo, quàm lumen à ſole: multòque inferior participatio eſt diuini eſſe, quàm lumen ſit lucis ſolis, ergo multo magis pendet in conſeruari ab illo.

XIII. Altera probatio aſſertionis ex D. Thom.

Vltimam rationem poſſumus in hunc modū conficere, nam duobus modis poſſumus intelligere res omnes vt permaneant in eſſe pendere à Deo; primò permiſſiuè (vt ita dicam) quia nimirum tandiu manent in eſſe, quandiu à Deo permittuntur manere, id eſt non priuantur ſuo eſſe

XIIII. Vltimæ concluſionis probatio.

C ab illo à quo priuari poſſent; ſecundò poſitiuè, id eſt per actualem influxū in ipſas. Iā igitur argumentor, Euidens eſt res omnes pendere ſeu conſeruari à Deo ſaltem primo modo: ſed non poſſunt illo modo pendere, niſi pendeant etiam poſteriori modo: ergo. Maior probatur, quia ad omnipotētiā Dei pertinet, vt res quas condidit, poſſit in nihilum redigere ſi velit: ergo vt conſeruentur in eſſe, ſaltem neceſſaria eſt eius permiſſio, q̃ in hoc ſolum conſiſtere pōt, vt nō velit eas in nihilū redigere, cum poſſit. Conſequentia eſt clara & antecedens patet ex ipſis terminis: quia nō eſſet Deus perfectus dn̄s omniū rerum, ſi non poſſet de eis diſponere prout vellet. Minor aūt probatur, tum quia multę ſunt res quę non poſſunt priuari eſſe per contrariā actionem, vt angelus, & alię res ſimplices: tum etiam quia omnis poſitiua actio neceſſario tendit ad aliquod eſſe: vnde ſi Deus ſemper indigeret actione ad deſtruenda res, non poſſet eas annihilare: ergo vt hoc poſſit neceſſe eſt, vt per ſolam ſubtractionem actionis uel influxus poſſit eas annihilare. Hoc autem fieri non poteſt niſi quatenus illę in ſuo

eſſe

eſſe & conſeruatiò tali influxu & actione pendent: ergo. A

XV. *Veteres Philoſophi deprehenderunt creaturam à Deo in cõſeruatione cognouerũt. Plato. Ariſt.* Eſt ergo hæc veritas ſatis nota naturæ lumine, quam proinde Philoſophos etiam agnouiſſe ſignificat Iuſtin. Martyr in orat. Parenetica ad gentes, latiuſque confirmat Eugubin. lib. 1. de perenn. Philoſoph. à c. 28. & lib. 3. fere per totum; ſumiturque ex Platone in Timæo, & ex Ariſt. vel ſub nomine eius, in lib. de mund. ad Alex. & lib. 14. de diuin. ſapien. ſecundum Aegyptios, ca. 19. vbi dicitur, [Ab illo ſunt perpetuitas, locus, & tempus, eiuſdemq; beneficio permanent. & ſicut centrum circuli in ſe ipſo eſt, lineæ autem ab eo ductæ ad ambitum, ipſeque ambitus cum punctis in eodem centro exiſtunt, ſic quoq; naturæ oẽs, tam quæ ad intellectum, quam quæ ad ſenſum pertinent, in agente primo conſiſtunt, & confirmantur. Infra vero inquirens quo modo res omnes dicantur permanere in primo opifice, cum forma permaneat in materia, & materia in forma, & affectio in ſubiecto: reſpondet præter hos modos eſſe alium, quo res dicitur permanere in alio, vt in agente, v.g. lux in lucente, & radius in eo a quo emanat, & denique quælibet B eſſentia ſimplex in efficiente.] *Triſmegiſt.* Triſmegiſtus etiã in Aſclepio, Deum vocat. [Mentem conſeruatricem rerum omniũ, in qua omnia viuunt atque ſubſiſtunt.] *Seneca.* Seneca et lib. de Conſolat. ad Polybium, Deum vocat [Cauſarum cauſam cuſtodiẽtem & regentem oĩa.] qui multa etiam ad hanc rem habet in lib. de Prouiden. Denique Theologi ita ſentiunt de hac veritate naturali, eamque aliis rationib. ſuadent, & exemplis declarant, vt videre licet in Bonauẽ. in 1. diſt. 37. art. 1. q. 2. Grego. in 2. diſt. 15. q. 1. art. 3. Alenſ. 1. par. q. 10. membro. 2. & 3. Heruæo in tract. de æternitate mũdi q. 6. & alijs, quos ſect. ſeq. referam. *D. Bonauẽ. Alenſis, Grego. Heruæus.*

Soluuntur rationes dubitandi.

XVI. AD primam rationem dubitandi patet reſpõſio ex dictis, nam eadem indigentia quæ eſt in eſſe creaturæ in primo inſtanti quo fit, vt ſine alterius actione eſſe non poſſit, eſt in illa quãdiu permanet in eſſe Quia cum ratione ſui eſſe præciſe & quatenus tale eſt, indigeat creatura diuino influxu vt ſit, quandiu eſt eodem influxu indiget. *Prima.* C Neque illa conſeruatio dici propriè poteſt iterata collatio eiuſdem eſſe, ſed ſicut ipſum eſſe non eſt iteratum eſſe, ſed eſt vnum eſſe quod idem permanet; ſic etiam influxus quo res cõſeruatur, eſt idem ſeu eadem collatio eiuſdem eſſe, vt ſeq. ſect. amplius explicabimus. Nec vero eſt ſuperfluus hic influxus, quia ſine illo nõ ſibi ſufficerent res creatæ vt ſuſtentarentur in eſſe Qua propter deficiẽte hoc influxu, ſtatim in nihilum redigerentur, non quia ipſemet res creatæ ſeipſas priuarent ſuo eſſe, id. n. repugnãs eſt, ſed quia ab autore ſui eſſe, illo priuarentur, non per actionẽ contrariam, ſed per ſuſpenſionem actionis neceſſariæ vt eſſe poſſent. Et quoad hoc eadem eſt rõ de entibus incorruptibilib. illa. n. licet ſecũdum potẽtiam intrinſecam, & in ordine ad naturalia agentia, dicantur entia neceſſaria, non tamen in ordine ad extrinſecam potentiam Dei, a qua ſemper ac continuè pendent in ſuo eſſe. Vnde licet dicantur per ſe eſſe in ordine ad intrinſecã cauſam, quia non per formam diſtinctam, ſed per ſe habent eſſe in quo ſubſiſtant, quod maximè verum eſt de immaterialibus ſubſtantiis, tamen in ordine ad cauſam extrinſecam non conuenit illis per ſe eſſe, ſed per ſuperiorem cauſam, & dependenter ab illa.

Ad ſecundum reſpondetur, ex vtroque capite ibi propoſito ſufficienter colligi hanc veritatem. XVII. *Secunda.* Primum. n. ad amplitudinẽ diuinæ potentiæ ſpectat vt nihil ſit, neque aliquo momento eſſe poſſit abſque influxu eius. Ad eandẽ item pertinet plenum dominium omnium rerum creatarum, & intrinſeca poteſtas annihilandi eas per ſuſpenſionem ſui influxus. Quocirca in humano artifice, vel etiam in naturalib. agentibus vniuocis, ꝙ poſſint efficere effectus, qui ceſſante actione ſua in eſſe permaneant, non eſt perfectio ſimpliciter, ſed ſuppoſita aliqua imperfectione; nimirum in artifice, quod non poſſit efficere rem aliquam ſecundum proprium eſſe, & entitatem eius, ſed ſolum ſecundum quandam formam & figuram conſurgentem ex ſitu & ordine talium rerũ, quæ imperfectione ſuppoſita, pertinet ad induſtriam artificis res componere ex talib. reb. tali ordine, ac diſpoſitione, vt firmiter cohæreant, & ſtabiles ſint. In agente aũt naturali ſupponitur, v.g. quod ſe ſit agens vniuocum, quod non pertinet ad perfectionem ſimpliciter, nam cæteris paribus multo excellentius eſt agens, quod ex ſe eſt eminentioris ordinis ꝙ̃ effectus, illumq; eminenter continet. Tamen, ſuppoſita illa imperfectione, ꝙ cauſa eſt eiuſdem rationis & ordinis cũ effectu, pertinebit ad perfectionem non ſimpliciter, ſed illius ordinis, vt poſſit effectum æque perfectum ac permanẽtem efficere. Rurſus etiam colligitur neceſſitas conſeruationis ſufficienter ex imperfectione creati eſſe: nam ſi ex ſe tale eſſet vt poſſet vel per momentum permanere ſine actu & influxu primæ cauſæ, etiam in primo momento, vel in ipſa æternitate eſſe poſſet ſine tali influxu, neque ex intrinſeca ratione ſua poſtularet dependentiam ab alio: quod eſt proprium eſſe infinitè perfecti.

Ad exempla verò, quę ibi afferũtur, primũ reſpondetur, quod licèt non quælibet inæqualitas effectus ad cãm ſufficiat effectus pendeat in conſeruari, tñ hæc inæqualitas quæ eſt inter eſſe per eſſentiam, & per participationẽ, ſeu inter eſſe independens, & illud quod eſt eſſentialiter dependens, ſufficit ut hoc non poſſit ſine illius influxu conſeruari. XVIII. Petitur aũt in illis exẽplis vt expliceretur quõ effectus pendeat in conſeruari a cauſa creata. Sed hoc declarabimus cõmodius i ſect. 3.

SECTIO II.

Quanam actio ſit conſeruatio, & quo modo a creatione differat.

I. IN hac re eſt prima ſnia Henrici quodlib. 1. q. 7. aſſerentis in omni rerũ productione, & conſeruatione intercedere duas actiones. Vnam qua res acquirit eſſe, aliam qua conſeruatur in eſſe, ex quib. illa præcedit hæc ſubſequitur. Idem quodl. 9. q. 1. Aureol. & Greg. infra citãdi. Fundamẽtũ eſſe videtur, *Henric. Aureo. Grego.*

Digitized by Google

tur, quia actio qua rei confertur eſſe eſt ſubita, & indiuiſibilis, & carens duratione ſeu permanentia, & ideo ſtatim præterit, eiq; ſuccedit actio, qua res conſeruatur in eſſe: nam conſeruatio eſt actio permanens. Et confirmatur primo, quia ſi res eadem actione conſeruaretur qua fit, ſemper quãdiu eſt, eſſet in quodam continuo fieri, quia primum fieri continuo duraret. Conſequens autem videtur valde abſurdum: nempe quòd res ſubſtãtialis, & permanens, ſit in continuo fluxu. Confirmatur ſecundo, quia ſæpe videmus rem ab vna cauſa produci, & ab alia conſeruari: ergo tũc neceſſe eſt diſtingui conſeruationẽ à productione; ergo & ſemper diſtinguuntur. Vltimo id confirmat ex Aug. lib. de Anim. immor. cap. 8. vbi de Deo ſic ſcribit, [Hæc vis, & natura incorporea effectrix corporis vniuerſi, præſẽte potẽtia tenet vniuerſum; non enim fecit, atque diſceſſit, effectumque deſerit, [& infrà,] illa effectoria vis vacate non põt, quin id quod ab ea factum eſt, tueatur: & ſpecie carere non ſinat, qua eſt in quantũcunque eſt: quod. n. per ſe non eſt, ſi deſeratur ab eo per quod eſt, profectò non erit, &c.] Alia argumenta pro hac ſententia refert ex Aureolo Capr. in 1. d. 1. q. 1. art. 2. in arg. cont. 3. concl. Alia etiã affert Greg in 2. d. 1. q. 6 concl. 4. Sed ea omitto, quia non habent ſpecialem difficultatem.

II. Secunda ſententia eſt, conſeruationem nõ eſſe aliam actionem à creatione ſecundum rem, aut modum realem, ſed ſolum conotatione quadã, negatione incluſa, ſeu ratione diſtingui; nã creatio dicit effectionem rei connotãdo quòd antea non fuerit: conſeruatio autem dicit eandem effectionem, connotando quòd res antea iam fuerit. Hæc eſt ſententia D. Tho. 1. par. q. 104. artic. 1. ad 4. & de potent. quæſt. 5. artic. 3. ad 6. & quæſt. 5. art. 1. ad 2. & hanc ſequuntur communiter Thomiſtæ, Heruæus trac. de æternit. mundi quæſt. 1. AEgid. de ent. & eſſent. quæſt. 7. Ferrar. 3. contra Gent. cap. 65. Capreol. ſupra qui refert ſpecialiter contra Henric. Bernardum de Ganaco, quodlib. 1. quæſt 7. Et hæc ſententia, per ſe loquendo, vera eſt, vt tamen amplius explicetur, diſtinctiõe quadam adhibenda eſt.

D. Thom. Heruæus. AEg. dius. Ferrare. Capreol.

Quæſtionis Reſolutio.

III. Contingit enim interdũ rem ab eadem omnino cauſa conſeruari, à qua fit: interdũ vero à diuerſis, vel quia effectio fit ab vna cum adminiculo vel concurſu alterius, conſeruatio verò fit à ſola vna cauſa; vel è conuerſo, quia productio fit ab vna, ad cõſeruationem autem multæ concurrunt.

IIII. prima aſſertio. Dico ergo primò, Quando conſeruatio eſt ab eodem omnino agente, & cum eodem concurſu cauſæ materialis, vel etiam cum eadem independentia à materiali cauſa, tunc conſeruatio nõ eſt alia actio à productione vel creatione, niſi ratione tãtum, vel connotatione, & habitudine. Quo fit vt, formaliter ac per ſe loquendo, actio, & conſeruatio non ſint tunc duæ actiones Hæc eſt mẽs D. Th. Et probatur, quia nullum eſt principium ſufficiẽs ad diſtinguẽdas illas actiones: ergo ſine cauſa aſſererentur diſtinctæ. Quis. n. credat ſolẽ vel lucernam alia actione illuminare hunc aerẽ, cũ primo applicatur, & deinceps: Quid. n. ſuffic

A in cauſa, vt prior actio interrumperetur, vel ceſſaret, vt alia deinde inchoaretur? Rurſus deberet prima actio tãtum per inſtans noſtri tẽporis durare, quia, qua ratione amplius duraret, ſemper durare poſſet: ſubſequens ergo actio, vel duraret per aliud ſimile inſtans tantũ, & ſic eſſent duo inſtãtia immediata; vel duraret per totũ ſubſequẽs tẽpus quo res conſeruatur, & tunc eadẽ vel maiori ratione idem dici poterit de priori actione, & vitabitur illa ſuperflua multiplicatio actionũ. Adde, quòd illa ſecunda actio inchoanda eſſet per vltimum non eſſe, quòd eſt præter naturam taliũ actionum. Item in viſione beata, v. g. alia eſſet actio qua beatus primò videt Deum, & qua deinde perſeuerat in viſione Dei. Et ita prima actio nõ eſſet beatitudo, neque de ſe perpetua, quod eſt ſatis abſurdum. Imò hoc admittere in quacũque corporali viſione, vel in omni intellectione, & volitione, eſt præter omnem rationem: & præter experientiam, quantum in hac re interuenire poteſt. Imo vix eſt homini poſſibile perſeuerare tãtum per inſtans in actione vitali, quam exercet. Multũ ẽt eſſet quòd in agente naturali, v. g. viſu variaretur

B actio, nõ mutato principio, neq; obiecto, neque paſſo, neq; effectu. Et ſimiliter quod in agente libero multiplicaretur actio abſque vſu nouo libertatis. Tandem actio habet vnitatẽ ex termino, & principio, vel etiam ex paſſo, ſi verſetur circa illud: ſed productio, & conſeruatio habent eundẽ omnino terminum: ergo ſi principiũ ſit idẽ, vt ſupponimus, actio, de qua agimus erit eadem: quia creatio nullum habet ſubiectum: idem autem eſt ſeruata proportione in actione, & cõſeruatione quæ fit ex ſubiecto, ſi paſſum ſit idem.

V. Obiectioni ſit ſatis. Dices, Etiam ex tpis diuerſitate ſolere actiones diſtingui: ideo enim Ariſto. ad mot' vnitatẽ requirit vnitatem temporis: creatio autem, & cõſeruatio fiunt diuerſis tẽporibus, vel ſaltẽ illa fit in primo inſtanti: hæc verò in toto tpe ſubſequẽti. Reſpondeo, ex ſententia Ariſt. idem tps continuum ſatis eſſe vt motus ſit idem, & conſequenter vt actio ſit eadem: at in præſenti inſtãs quo fit

C creatio, cõtinuè coniungitur tempori ſubſequẽti quo durat conſeruatio: continuè (inquam) eo mõ quo põt indiuiſibilis terminus rei diuiſibili immediatè copulari, hoc ergo ſatis eſſet, vt illa actio eſſet vna, & ideo ſæpe dicit D. Tho. conſeruationem eſſe quaſi continuatam creationem. Quod non eſt intelligendũ de continuatione propria, ſed noſtro modo intelligendi, ſeu per coexiſtentiam ad veram ſucceſſionem continuam. Conſeruatio n. propriè dicta, ſolum eſt in re diuiſibili: creatio autem, & cõſeruatio ſunt vna actio indiuiſibilis; vnde eius vnitas maior eſt, eiuſque duratio non eſt per ſucceſſionem, nec per verã continuationẽ, ſed per eiuſdem indiuiſibilis actionis permanentiam. Nam quando nõ eſt ſucceſſio in termino vel acquiſitione termini, neq; ĩ actione eſſe poteſt: hic aũt non eſt ſucceſſio in termino, quia eſt eſſe ſubſtãtiale indiuiſibile, neq; in acquiſitione eius, quia ſimul totũ acquiritur, & ſimul totũ conſeruatur. Quo fit, vt cũ dicitur productio ac conſeruatio durare vno tpe cõtinuo, intelligẽdũ id ſit de tpe extrinſeco, cui illa actio coexiſtit, nã ſi ſit ſermo de intrinſeca duratione potius eſt vnum inſtans aut æuũ indiuiſibile, quod totũ ſimul incipit in primo inſtanti, totumque perſeue

Digitized by Google

nt toto tempore ſequente, & ſingulis partibus ac inſtantibus. A

VI. Atque hinc confirmatur ratio ſuperius tacta, nam conſeruatio eſt vna actio, prout durat toto tpe poſt primũ inſtans,& in omnibus inſtantibus continuatiuis talis tpis: ergo ẽt vna actio cũ ipſa productione vel creatione, quæ fit in primo inſtante. Patet cõſequentia, quia non eſt maior ratio diſtinctionis inter primũ inſtans, & tẽpus immediatè ſubſequẽs, q̃ inter quodlibet inſtans continuatiuũ,& partẽ tpis quæ poſt illud ſuccedit. Niſi quis fortaſſe fingat in ipſa cõſeruatione realem,& intrinſecam ſucceſſionem; quod & ſalſum eſt,& mihi improbabile,& adhuc relinquitur idem argumentũ, ꝙ eo modo quo conſeruatio in ſe dicitur vna actio, ſ. cõtinuatione, debeat etiam dici vna cum creatione, quia non minus coniungitur pars vltimo termino, quam continuatiuis, vt in linea punctus terminatiuus verè illi vnitur,& ſuo modo conſtituit cum partibus vnum integrum, ſicut punctus continuatiuus.

VII. *Diſſoluitur obiectio.* Vnde obiter ſoluitur argũ, ſi quis ita obijciat. Si Deus annihilaret angelum, & poſtea eundẽ crearet, actio creandi eſſet diuerſa, ſolum quia diuerſo tpe fit: ergo creatio,& conſeruatio, quæ diuerſis fiunt temporibus, erunt actiones diuerſæ. Reſpondetur enim idem argumentum fieri poſſe de conſeruatione, quæ priori,& poſteriori tẽpori, vel inſtanti correſpondet, ꝙ ſcilicet non ſit eadem actio, ſed infinitæ multiplicentur in ſucceſſione omnium inſtantium, vel partiũ tpis. B Negari ergo poteſt conſequentia, quia in illo caſu actiones eſſent interruptæ,& diſcretæ, hic verò eſt vna continua. Melius aũt dicitur antecedens non eſſe neceſſarium, nam poſſet Deus reproducere angelum eadem numero actione, qua illum creauerat: non. n. illi difficilius eſt eandem numero actionem iterum efficere, q̃ eundem numero effectum, vt alibi latius dixi. Tamen ẽt poſſet ſi vellet diuerſa actione vti ad reproducendũ eũdẽ numero effectum, vt in ſuperioribus notaui. Et ideo non dixi antecedens eſſe falſum, ſed incertũ quia pendet ex libera Dei voluntate. Vnde etiã non nego quin poſſit Deus, ſi velit, variare actionem in rei creatione,& conſeruatione, imò & in ipſa conſeruatione prout fit in diuerſis partibus C noſtri tpis: dico tñ id eſſe ſuperfluum, & nõ connaturale, ſuppoſita identitate termini, & principij, maxime quando non interrumpitur actio.

VIII. *Qualis, & quanta creationi a conſeruatione diſtinctio.* Hinc præterea facilè intelligitur diſtinctio rationis inter creationem,& conſeruationẽ: nã ꝙ hæc ſaltem intercedat, ipſe diuerſus modus loquendi oſtendit: quia res non dicitur conſeruari in primo inſtanti quo creatur: neque creari poſt primum inſtans reliquo tempore quo conſeruatur: interuenit ergo aliquod diſcrimen ſaltem rationis inter illa duo quod non eſt aliud niſi ſupra tactum, ꝙ creatio ſub hac voce connotat negationem eſſe prius habiti: cõſeruatio verò è cõtrario connotat poſſeſſionem eiuſdem eſſe prius habiti. Quòd verò hæc ſit tantum diuerſitas rationis, per ſe notũ videtur. Et facile patet à ſimili ex ipſo termino, nam ipſe effectus creatus, vt exiſtens in primo inſtãti, vel vt exiſtens in toto tpe ſequẽti, ſolum rõne põt diſtingui: ergo idem eſt in actione indiuiſibili,& ita ſunt impoſita diuerſa nomina, quibus ſignificetur actio ſub illis diuerſis reſpectibus ac connotationibus. A Interdum verò cõcipitur vel ſignificatur actio ſine illis reſpectibus, ſed indifferenter,& tunc indifferenter ẽt dicitur de productione,& de cõſeruatione: quomodo dicitur ſol illuminare aerem, & in primo inſtante,& toto tempore quo lumen durat. Quo ſenſu ẽt dicitur [Deus vſque modo operari,] Io. 5. vt Aug. exponit 4 Geneſ. ad liter. cap. 12. & alij patres ſupra citati. *Auguſt.* Ex his ergo ſatis patet tota cõcluſio. Cur verò vltimã partem eius addiderim, conſtabit ex ſequenti concluſione.

IX. *Secunda aſſertio.* Dico ſecundo, Interdum cõſeruatio eſt diſtincta actio à productione ob diuerſitatem efficientis vel materialis cauſæ; tunc autem eſt materialis potius diſtinctio, q̃ formalis, inter productionem,& conſeruationem. Prima pars declaratur,& probatur, nam quantitas, v. g. in myſterio Euchariſtiæ conſeruatur eadem numero, & in materia panis,& ſeparata à pane. Et ideo alia actione fuit producta ex materia panis, alia conſeruatur ſeparata. Et rõ eſt, quia prior actio fuit eductio de potẽtia materię, vel cõcreatio cũ materia, aut cõproductio cum pane, iuxta varias opiniones. Poſterior vero actio eſt ex nullo ſubiecto,& in re eſt idem quod creatio, ſolum non ita appellatur, quia res illa iam præexiſtebat. Vnde obiter B intelligitur, hunc modũ diſtinctionis inter productionem,& conſeruationem, ſ. vt altera ſit per modum eductionis, altera per modũ creationis vel è conuerſo, non poſſe naturaliter interuenire, niſi per miraculum aut ſupernaturale opus; nã forma quę fit per actionem depẽdentẽ à ſubiecto, nõ põt naturaliter fieri, aut cõſeruari dependenter à ſubiecto. Et eadem rõne ſi accidens productũ in vno ſubiecto, tranſmutaretur in aliud,& in eo conſeruaretur: actio illa qua conſeruaretur in alio ſubiecto, eſſet diſtincta ab illa qua fuit productũ in priori: quia eſſet quaſi noua eductio, nouaque dependentia à diſtincta cauſa, tñ illa diuerſitas non põt eſſe naturalis, quia nõ põt accidẽs migrare naturaliter de ſubctõ ĩ ſubiectũ.

X. *Diſtinctio creationis a conſeruatione ob variationem efficientis.* Alio modo põt diſtingui conſeruatio à productione ex parte principij, vt cum ignis producitur ab igne,& poſtea conſeruatur à ſolo Deo: Vel cum aqua calefit à ſole, vel ab igne,& remoto ſole C aut igne retinet calorem; tũc enim neceſſe eſt cõſeruationem eſſe nouam actionem diſtinctã. Quod facilè patet, quia ceſſauit prior actio, & dependentia: iam enim ignis nõ agit in aquã v. g. aut in alium ignem genitũ,& conſequenter ceſſauit etiã prior actio vt erat à Deo: nã in re erat omnino eadem cum actione ignis, vt ſequente quæſtione declarabitur: ergo eſt noua actio, qua Deus ſe ſolo illum effectum conſeruat. Imò contingit priorem actionem eſſe ſucceſſiuam: cõſeruationem verò eſſe indiuiſibilem,& permanentem, quia per hanc nihil nouũ acquiritur ꝑ partes, ſed quod acquiſitum eſt paulatim, ſimul, & indiuiſibiliter conſeruatur; loquor enim de pura conſeruatione quæ fit ſine augmento. Denique ratio eſt, quia actio, cum per ſe ipſam pẽdeat ab agente, non poteſt variare depẽdentiã, vel habitudinem ad agens, quin varietur actio. Et ideo ſi lumen producatur ab vna lucerna,& conſeruetur ab alia, cõſeruatio eſt actio diſtincta à productione; & in vniuerſum idem eſt quandocunq; eſt diſtinctum conſeruans à producente.

Ex

XI. Ex quo obiter intelligitur, hûc modum diſtinctionis non habere locum naturaliter in creatione, & conſeruatione illi correſpōdente, quia naturaliter non poteſt res creari, neque creata conſeruari niſi à ſolo Deo: ſecus vero eſt ſupernaturaliter: nam ſi Deus crearet rem per inſtrumentum creatum, & poſteà conſeruaret ſe ſolo, vel è verſo, tunc etiam actio eſſet diſtincta propter eādem rationem. Dixi autem eſſe collationem faciendam inter conſeruationem correſpondentē creationi: quia ita eſt formaliter, ac per ſe facienda comparatio, quoties inquiritur de diſtinctione inter productionem, & conſeruationem. Nā ſi quis compararet conſeruationem ignis in materia cum creatione quacunque, clarum eſt eſſe actiones diuerſas. Item ſiſtendum eſt in actione, & cauſalitate cauſæ efficientis: nam ſi quis cōpararet creationem materiæ v.g. ad conſeruationem, prout ſuo modo eſt à forma actuante illam, ſic alia eſt cauſalitas formæ ab actione agentis: tamē id non eſt formaliter comparare conſeruationē actiuam cum productione.

B

XII. Vnde tandem intelligitur cur in hac aſſertione dixerim diſtinctionem hanc inter conſeruationem, & productionem eſſe per accidens, ac materialem, in ſuperiori vero dixerim identitatē eſſe per ſe ac formalem. Quia nimirum diſtinctio quam explicuimus, non eſt inter conſeruationem, & productionem, ex eo ꝙ vna eſt conſeruatio, & altera productio: ſed ex eo ꝙ vna eſt ab vna cauſa, & altera ab alia. Quę diſtinctio erit eadem inter duas productiones, vel ēt inter duas conſeruationes, ſi eadem diuerſitas principiorū intercedat, ergo productio & conſeruatio per ſe non habent hanc diuerſitatem, ſed potius identitatem, ſi formaliter ac præciſè comparentur.

Satisfit argumentis.

XIII. ARgumenta prioris ſententiæ fere non indigent ſolutione. Negatur enim creationem ex neceſſitate durare tantum per inſtans noſtri temporis ſecundum rem loquendo; durat enim quandiu conſeruatio permanet: ſecundum nomen autem ſeu connotationem dicitur ſolū durare per inſtans, quia tantum pro illo inſtāte cōnotat negationem prioris exiſtentiæ. Loquimur aūt ſemper de creatione, quæ eſt cum nouitate eſſendi: nam illa quæ eſſet ab æterno, non duraret per inſtans noſtri tēporis, ſed eſſet in nunc æternitatis, in eoque diſtinguerentur creatio, & conſeruatio, modo proportionali, vt diſput. præcedent. declarauimus. Ad primam confirmationē reſpondetur, cum res permanens dicitur eſſe in quodam continuo fieri, æqui uocam eſſe locutionem: nam eſſe ſemper in fieri ex rigore verborū ſignificat eſſe in quodam continuo tranſitu, & ſucceſſione: in hoc aūt ſenſu falſa eſt propoſitio, non tamen ſequitur ex prædicta ſententia, vt per ſe notum eſt. Alius verò ſenſus eſſe pôt, ꝙ creatura, quandiu eſt, actu pendet à prima cauſa, à qua ſemper recipit eſſe per eundem actualē influxū, quo creata. Et hoc ſenſu eſt vera propoſitio, tamen eſt impropria: quia fieri in rigore connotat quandam nouitatem eſſendi. Secunda confirmatio probat ſecundam concluſionem à nobis poſitam. Verba aūt D. Auguſtini, vel nihil ad rem

C

A faciunt, vel ad ſummum confirmant eandem concluſionem.

SECTIO III.

Vtrum res omnes à ſolo Deo pendeant in conſeruari.

DIXIMVS pertinere ad efficacitatē primæ cauſæ, vt res omnes in eſſe cōſeruet: ſequitur vt declaremus an hoc ſit proprium eius, & conſequenter explicabimus communem diuiſionem cauſarum in eas à quibus effectus pendent tantum in fieri, vel etiam in conſeruari. Et inueſtigabimus radicem huius diuerſitatis, an ſcilicet ſufficiens ſit ꝙ cauſa ſit vniuoca, vel æquiuoca, vel ſi hæc non eſt ſatis, quænam illa ſit. I.

Senſus quæſtionis exponitur.

PRimum autem omnium aduertendum eſt ex D. Thoma 1. p. quæſt. 104. art. 1. & 2. varijs modis intelligi poſſe vnam rem conſeruari ab alia, ſcilicet per ſe vel per accidens. Per accidens dicuntur conſeruare rem ea, quæ illam protegunt à contrarijs, vel eis reſiſtendo vel ea remouendo. Et hoc modo certum eſt Deum conſeruare vnam creaturam mediante alia: Angelus. n. poteſt facilè conſeruare hominem auertendo lapidem, ignem, &c. de quo non eſt quæſtio, quia hęc non tam eſt conſeruatio, quàm alia mutatio localis, vel alterationis, ad quam ex accidente ſequitur vt res quæ iam erat, non corrumpatur, & ita conſeruetur. Cōſeruatio aūt per ſe poteſt ſubdiſtingui, nam vna eſt directa, & immediata, quę conſiſtit in perſeuerante influxu ipſiuſmet eſſe, quod per productionem communicatum fuit. Alia verò eſt conſeruatio ſolum mediata aut remota, quę cōſiſtit in influxu aliquarū diſpoſitionum vel formarū, quæ neceſſariæ ſunt vt res cōſeruetur in eſſe. Et priorem videtur D. Thom. ſupra ad 1. vocare conſeruationem principalē; poſteriorē vero ſecundariam. De hoc igitur poſteriori modo cōſeruationis nulla eſt quæſtio, quia certum eſt hoc modo quaſdam creaturas conſeruari per alias; ſic. n. dixit Ariſt. 12. Metaph. text. 34. cœlū, & ſolē diuino motu ſuo conſeruare hęc inferiora. Et ratio eſt, quia hic modus conſeruationis ſolum conſiſtit in productione aliquarum qualitatum, vel formarum. Vnde ſicut vna creatura agit in aliam, ita etiam poteſt agere in qualitates conſentaneas naturæ eius, quibus cōmodè conſeruetur. II. Varijs titulis vna res ab alia in ſui conſeruatione depēdere poteſt. IIII.

Vbi duo ſunt conſideranda, vnum eſt, conſeruationem propriè dici de illa quæ eſt per efficientiam, quomodo nunc de illa loquimur; extendi tamen ad alia genera cauſarum, præſertim materialis, & formalis. Quomodo forma conſeruatur per materiam, & materia ſuo modo per formam & cōpoſitum per diſpoſitiones materiales. Hæc ergo ratione dici poteſt materia conſeruari medijs cauſis ſecundis, quia licèt immediatè nō influant eſſe in illam, tamen inducunt in eam formas, quibus mediantibus conſeruatur. Et ſimili rōne qui producit cōnaturales diſpoſitiones, dicetur III.

cetur conſeruare ſubiectũ: quo modo Sol conſeruat viuentia fouendo naturalem calorem eorũ. Alterum obſeruandum eſt conſeruationẽ interdum tribui indiuiduo, interdũ verò ſpeciei, quo modo dicitur conſeruari ſpecies per continuam generationem indiuiduorum, quæ eſt etiam impropria conſeruatio, nam potius eſt generationum ſucceſſio. Vnde neque de hac eſt ſermo, quia conſtat generationes has fieri medijs cauſis ſecundis. Eſt ergo ſermo de propriiſſima conſeruatione per directum, & immediatum influxum continuum ipſius eſſe in eadem ſingulari re.

Quæſtionis reſolutio.

IIII. Dico igitur primò. Nulla ſubſtantia creata pendet in conſeruari quoad ſuum eſſe ſubſtantiale à cauſa creata. Notauit hoc Capreolus in 2. diſt. 1. quæſt. 2. art. 3. ad quartum contra tertiam concluſionem, ex D. Tho. quæſt. 5. de potentia art. 1. ad ſeptimum. Poteſtq; inductione & ratione ita oſtendi, nam in rebus incorruptibilibus, quæ per creationẽ fiunt, res eſt clariſſima, vt notauit D. Tho. 3. part. quæſt. 13. art. 2. quia conſeruatio harum rerum fit per eandem actionem perſeuerantem, qua creantur. Item quia illa actio qua conſeruatur, non eſt ex materia: quia vel res quæ per illam conſeruantur, non habent materiam, ſed ſunt ſimplices, vel ſi habent, talis influxus ſimul terminatur immediatè ad eſſe ipſius materiæ: & ideò qua ratione creatio harum rerũ eſt propria ipſius Dei, eadẽ ẽt cõſeruatio. Quod ẽt eſt verum de materia prima rerũ generabiliũ, nam de conſeruatione, q̃ eſt per formam, iã diximus eſſe mediatam & impropriam. Maximè ſi verũ eſt, formã nõ cõcurrere proprie & à priori ad cõſeruationẽ materiæ, ſed tãtũ a poſteriori, & quaſi diſpoſitiuè, vt in ſuperioribus tactum eſt.

V. 2. Præterea ſubſtãtiæ corruptibiles in primis nõ pendent in conſeruari a ſubſtantiis creatis immaterialibus, nam hæ non poſſunt per ſe efficere eductionẽ formarũ de potentia materiæ: ergo nec conſeruationem: eſt enim eadem ratio de cõſeruatione. Item non pendent in conſeruari à generantibus vniuocis, vt experiẽtia cõſtat. Et ratio eſt quia recipiũt perfectè eorũ formas ſecundum ſpeciem. Item quia alias vnum indiuiduum vnius ſpeciei ſecundum ſuum eſſe diceret eſſentialem vel ſaltẽ cõnaturalem habitudinẽ dependẽtiæ in ipſo eſſe ab alio indiuiduo eiuſdem ſpeciei: & ſic vel procedẽdum eſſet in infinitũ, vel neceſſariò ſiſtẽdũ eſſet in aliquo vel aliquibus, quæ nõ cõnaturali modo conſeruarẽtur: Vtrumq; autẽ eſt planè falſum vt cõſtat. Rurſus neq; à generante æquiuoco, ſi illud etiam ſit ſubſtantia corruptibilis, pendet in conſeruari ſubſtantia genita, vt etiã conſtat experientia: nam, licèt equus generet mulum, genitum non pendet in conſeruari à generãte. Et in his & ſimilibus fortaſſe ratio eſt, quia hæ generationes ſunt aliquo modo per accidẽs: & ideò effectus rõne ſui eſſe nõ dicit intrinſecã depẽdentiam à tali cauſa, ſed ſolum ratione talis fieri. Aliã generalẽ rõnem ſtatim tractabimus.

VI. 3. Tandem poſſunt hæ ſubſtãtiæ generabiles cõparari ad cœleſtes & incorruptibiles ſubſtantias cõpoſitas. Et ſic aliqui exiſtimãt ſubſtãtias inferiores pendere in conſeruari à cœlo, qđ ſine pro-

A batione veriſimile iudicat Fonſeca cap. 2. quæſt. 9. ſectione 2. lib. 5. Metaph. Sed id negat Diuus Thomas ſuprà. Reddit autem rationem ſatis obſcuram his verbis, [Actio agẽtis corporalis non ſe extendit vltra motũ: & ideò eſt inſtrumẽtum primi agẽtis in eductione formarũ de potẽtia in actum, quæ eſt p motũ, non aũt in conſeruatione earũ, niſi quatenus ex aliquo motu diſpoſitiones in materia retinẽtur, quibus materia fit propria formæ. Sic. n. per motũ corporum cœleſtium inferiora conſeruãtur in eſſe.] Quæ rõ duobus modis explicari põt: primo, qđ agẽtia corporalia nõ attingũt eductionẽ formarum immediatè, ſed tãtum diſpoſitiuè; & ideo nõ poſſunt eſſe propria cauſa conſeruationis. Sed hic ſenſus eſt cõtra principia D. Thomæ, & contra mẽtem eius in illo loco. Nã iuxta illum ſẽſum eodẽ modo penderet forma i cõſeruatione, ſicut in eductione, à corpore celeſti, qđ tñ D. Thom. negat. Tũc aũt difficile relinquitur, cur eo inſtrumentali modo quo agẽs corporale mediante motu eſt cauſa eductionis formæ ſubſtãtialis, nõ poſſit ẽt eſſe cauſa conſeruationis eius. Secundus ergo ſenſus eſſe videtur, q̃ cœlum, quia non agit in inferiora niſi mediis accidẽtibus, ſolum inſtrumẽtaliter attingit effectionem formæ ſubſtantialis; & ideo ſolũ hẽt hanc

B efficientiam quandiu durat alteratio præuia, quia inſtrumentũ ſolum agit ad effectum principalis agentis præuia propria actione: ceſſante ergo motu alterationis ceſſat actio cœli circa ipsã ſubſtantiã. Conſeruãtur aũt huiuſmodi res ceſsãte alteratione, quis nõ generẽtur niſi mediãte illa, & iõ nõ pẽdẽt in cõſeruari à celo, ſicut pẽdẽt in fieri.

Eſtque in hoc ſenſu ratio hæc probabilis, q̃ poteſt ita declarari amplius & cõfirmari, quia ſub- VII.
ſtantia creata non efficit aliam niſi mediis accidẽtibus vt inſtrumẽtis, ſed nulla ſubſtãtia ex natura ſua pẽdet in ſuo eſſe & cõſeruari ab efficiẽtia accidẽtiũ, imo in vniuerſum nullus effectus nobilior inſtrumẽto videtur per ſe pẽdere in cõſeruari ab actione inſtrumenti: eſtò interdũ pendeat in fieri, quia tale agens non eſt aptũ ad efficiendum talem effectum niſi medio inſtrõ, vt licet ſpẽs intelligibilis fiat medio phantaſmate vt inſtrõ, non pendet ab illo in conſeruari, & ſic de alijs. Et rõ eſſe videtur, quia habitudo ad inſtrumentum ignobilius non põt fundari in intrinſeca natura & indigentia ipſius effectus, ſed ad C ſummum in natura vel uoluntate agẽtis, quia vel non eſt ſufficiens, vel non uult agere ſine tali inſtrumento. Vnde hic optimè quadrat diſtinctio D. Thomæ, prout à nobis ſupra explicata eſt de cauſa ſolius fieri, vel etiam ipſius eſſe. Nã quãdocunq; cauſa medio inſtrõ imperfecto agit perfectum effectum, eſt cauſa ipſius fieri, non verò ipſius eſſe: quia non eſt veriſimile, talem effectum ex vi ſui eſſe abſolute conſiderati poſtulare talem cauſam ut ſit, ſed ad ſummũ ut fiat tali genere productionis. Et ideo talis effectus nunquã pendet à tali cauſa in cõſeruari. Quia ergo cœlum nullã ſubſtantiã inferiorem efficit niſi hoc modo, ſ. per accidentia, quæ ſunt ignobiliora inſtrã quã effectus ſubſtantiales; iõ licèt hæ ſubſtantiæ interdũ à cœlis fiant, non tamẽ ab ijs in conſeruari pẽdẽt.

Quod poteſt tertiò in hunc modum oſtendi,
quia elementa ſecundum ſuas ſubſtantias nõ pẽ- VIII.
dent in conſeruari à cœlis: ergo nec miſta pende-

re poſſunt: ergo nullę ſubſtantię corruptibiles ita pendent à cœlo, quia hæ non ſunt niſi aut ſimplices aut miſtæ. Antecedens probatur, tum experientia, nam ignis, aut aqua per ſe loquēdo ęquè conſeruatur in abſentia, vel præſentia Solis, & quomodocunque mutetur influentia cœli; tum ab origine quia cęli, & elementa æquè primo creata ſunt; vnde elementa per ſe, & natura ſua non pendent in fieri à cœlo; ſed vel primo fiunt per creationem, vel poſteà vnum aptum eſt generare ſibi ſimile: ergo neque in cōſeruari pendēt. Prima verò conſequentia probatur à paritate rationis, vel etiam à fortiori, quia formæ miſtorum ſunt perfectiores, & ex ſe æquè permanētes. Q' etiam experientia confirmat, quia licèt aurū generetur à Sole, conſeruatur ſine præſentia, vel actuali influentia Solis, & ſic de aliis. Nulla ergo ſubſtantia reperitur quæ immediatè, & directè pendeat in ſuo eſſe ab alia ſubſtantia creata. Neque inuenio rationem quæ vel probabiliter oppoſitum ſuadeat, cui reſpondere neceſſe ſit.

IX. *Quæ accidētia pendeāt in conſeruari à ſuis cauſis, quę non.* Dico ſecundo. Accidentia nō ſemper pendent in conſeruari à ſuis cauſis etiam æquiuocis. In cauſis enim vniuocis eſt res manifeſta, & experientia, & ratione ſuprà facta, quæ in vniuerſum probat, effectum nunquam pendere à cauſa vniuoca ſeu eiuſdem rationis in eſſe, ſed in fieri tantum. De effectu autem facto à cauſa æquiuoca, B patet in calore facto a Sole: permanēt.n. ceſſante influxu eius, & idem eſt de aliis primis qualitatibus, quæ à luna, & aliis aſtris fiunt. Rationem verò ſtatim inquiremus.

X. Dico tertiò. Aliqua accidentia pendent in fieri, & conſeruari à cauſis æquiuocis creatis. Hæc etiam cōcluſio conſtat experientia: ſic enim pēdet lumen à Sole, vel alio lucido: ſpecies intentionales ſenſuum externorum ab obiectis: actus vitales à potētiis, & in vniuerſum motus ab aliquo actualiter mouente. Atque ita fit, vt tantum hi effectus non dependeant à ſolo Deo in conſeruari. Dico autem [à ſolo,] quia etiam ab ipſo pendent immediate in conſeruari: nam eo mō quo omnis operatio creaturæ eſt etiam immediatè à Deo, vt infrà dicemus, hæc etiam conſeruatio, quæ per creaturam fit, eſt etiā immediatè à Deo: C eſt enim eadem ratio, cum hæc conſeruatio ſit quædam operatio ſeu efficiētia. Et ita in hoc nulla eſt difficultas.

XI. Sed magna eſt in reddenda ratione huius dependentiæ: non.n. ſufficienter redditur ex eo, ꝙ cauſa eſt æquiuoca, & effectus imperfectè participat virtutem cauſæ, nam conſtat ex præcedente aſſertione hanc rationem nō ſufficere in aliis effectibus æquiuocis. Vnde etiam difficile eſt rationem aſſignare, ob quam quidam effectus æquiuoci cauſarum creatarum non pendeāt ab illis in conſeruari, alii verò pendeant. Quam difficultatem attigit Diuus Thomas 1. p. q. 84. ar. 1. vbi tacite quærit cur aqua calefacta retineat calorem ceſſante actione ignis, aer vero non retineat lumen, ceſſante actione Solis. Et ſolum reſpondet, [Quia materia aquæ eſt ſuſceptiua caloris ignis ſecundum eandem rationem qua eſt in igne, aer verò non eſt ſuſceptiuus luminis ſecundum eam rationem qua eſt in Sole.] Hæc vero ratio non videtur ſufficiens, quia poteſt argumentum commutari, nam lumen cauſatum ab A igne in aere non conſeruatur, ceſſante actione ignis, calor verò cauſatus à Sole conſeruatur. Et tamen aer eſt ſuſceptiuus luminis ſecundum eandem rationem qua eſt in igne, & non eſt ſuſceptiuus caloris ſecundum eandem rationem qua eſt in Sole. Deinde inquiro, quid ſit qualitatem aliquam recipi in paſſo ſecūdum eandem rationem qua eſt in agente, duos.n. poteſt habere ſenſus. Prior eſt, vt idem ſit recipi ſecundum eandē rationem, quod eſſe eiuſdem ſpeciei, & ſic non concludit ratio, tum quia calor factus à Sole non eſt eiuſdem ſpeciei, tum etiam quia probabile eſt aerem eſſe ſuſceptiuum luminis ſecundum eandem rationem qua eſt in Sole. Maximè ſecundū eundem Diuum Tho. qui 1. p. q. 67. artic. 3. ex eo probat lucem Solis non eſſe formam ſubſtantialem, quia in aere eſt accidens. Quæ ratio non eſſet efficax niſi ſupponeret lumen aeris, & lucem Solis eſſe eiuſdem rationis.

XII. Alter ſenſus eſt, vt qualitatem recipi ſecundū eandem rationem idem ſit quod produci coniūctam in paſſo eidem radicali principio, id eſt eidem formæ ſubſtantiali prout erat in agēte. quē ſenſum magis D. T. indicat, dum ait, [Aer natus non eſt recipere lumen ſecundum eandem rōnē ſecundum q̄ eſt in Sole,] & exponit; [Vt.ſ. recipiat formā Solis, quæ eſt principium luminis.] B Vnde concludit. [Et ideo quia non habet radicē in aere, ſtatim ceſſat lumen ceſſante actione Solis.] Et eundem ſenſum magis explicat dicta q. 67. art. 3. ad primum, vbi ait, qualitatem ſequi formam ſubſtantialem: & ideo ſicut ſe habet ſubiectum ad receptionem formæ ſubſtantialis, ita ſe habere ad receptionem, & retentionem qualitatis. Vnde concludit, ſi cū qualitate recipiatur forma ſubſtantialis, tunc firmiter recipi, & ſine dependentia in conſeruari ab agente creato: ſi verò recipiatur imperfectè, id eſt, diſponēdo, & pręparando materiam ad talem formam, tunc etiā conſeruari aliquandiu ceſſante actione agentis, facile tamen abiici, ſi autem qualitas nec recipiatur cum forma, nec diſponat ad formam, omnino non manere ceſſante actione extrinſeci agentis. Ex hoc ergo ſenſu talis concluditur ratio, nā q̄a calor ſiue ab igne, ſiue à Sole productus, ſem- C per diſponit ad formā ignis: ideo non omnino pendet in conſeruari à tali agente, lumen verò aeris formaliter, ac per ſe ſe non diſponit ad aliquam formam ſubſtantialem, ſiue fiat à Sole, ſiue fiat ab igne: aer enim illuminatus à quocunq; ſi non calefieret, non diſponeretur ad formam ignis, & ideo omnino pendet in conſeruari.

XIII. Sed neque hoc modo explicatus ille diſcurſus videtur efficax. Primo quia non eſt vniuerſalis: actus enim ſcientiæ pendet in fieri, & conſeruari ab agente, habitus aūt nō ita pendet, neuter āt diſponit ad formā ſubſtantialē. Deinde ſpecies intelligibiles factæ ab intellectu agente non pendent in conſeruari ab illo, & tamen nō diſponūt ad formam ſubſtantialem. Præterea figura, color, & aliæ qualitates ſimiles non diſponunt, ad formam ſubſtantialem, & ſunt qualitates permanētes, quæ non dependent ab aliqua cauſa conſeruante effectiuè. Denique quod qualitas diſponat ad formam, vel non diſponat, videtur impertinens, vt in conſeruari pendeat à ſuo agente.

XIIII. Alii ergo putant rationem eſſe reddendam ſolum

lum ex intrinſeca natura talium qualitatũ vel effectuum, quia nimirum tales ſunt vt eſſentialiter vel connaturaliter includant dependentiam a tali cauſa. Quæ ratio explicatione indiget, ne videatur tota res ad occultam rei naturã reuocari: qđ non tam eſt rationem reddere, quàm eius ignorantiam fateri. Verum eſt enim, hanc dependentiam fundari in aliqua ſpeciali conditione vel natura talium effectuum; exiſtimoque non in omnibus prouenire ex eadem radice, ſed iuxta vniuſcuiuſque effectus naturam quęrendam eſſe in illo rationem talis dependentiæ. Itaque in motu facile redditur ratio cur ſemper pẽdeat ab actiuali agente, quia nimirũ eius eſſe non tam eſt eſſe quã fieri, quia ergo fieri non poteſt eſſe ſine agente, ideo nec motus ſine mouente. Et hæc rõ probat de omni dependẽtia quatenus talis, eſt nam illa vel eſt quoddam fieri, vel eſt ipſa conſeruatio. Et ideo per ſe ipſam eſſentialiter vel intrinſecè pendet ab agẽte, & talis dependẽtia a tali agẽte.

Motus quare ab agẽte in conſeruari pẽdeat.

XV. Atque hinc etiam facile redditur ratio de actibus immanentibus, ſi, vt multi volunt, ſunt tantum actiones, & nõ qualitates: nam omnis actio B per ſe ipſam eſt eſſentialis dependentia ab agente. Sed quia omnis actio habet ſuum terminum, & omnis dependentia eſt alicuius dependentia, ideo vt verius ſupponimus, hos actus eſſe quaſdã qualitates dependentes a ſuis potentiis. Et rõ optima redditur ex natura talium qualitatũ. ſunt. n. eſſentialiter actus vitales, qui ad informandũ poſtulãt facultatem influentem in ipſos: vnde quia naturaliter eſſe non poſſunt niſi actu informando ſuum proximum & intrinſecum principiũ, ideo etiã naturaliter eſſe non poſſunt, niſi actualiter ſint ab ipſo. Quę ratio ceſſat in habitibus: et alioqui habitus imitantur potẽtias: ſunt enim cũ illis principia agendi, & dantur ad diſponendas & iuuandas ipſas potentias; & ideo natura ſua ſunt permanentes & independentes ab actuali efficientia ipſarum potentiarum.

Quare actus immanẽtes.

XVI. De ſpeciebus autem intentionalib. nõ poteſt ratio reddi ex generali natura earum, cum videamus quaſdam pendere in cõſeruari a ſuis proximis agentibus, alias vero minime. Et ideo reddi C poteſt ratio, vel ex finali cauſa, quia quædam inſtitutæ ſunt ad cognoſcendum tantum in pręſentia obiectorum: aliæ vero vt retineantur in memoria: vel vlterius ex his diuerſis finibus intelligi poteſt, ſpecies ſenſuum externorum eſſe valde imperfectas, & eſſe quaſi inſtrumenta coniuncta ſuorum obiectorum, ideoque natura ſua pendere ex actione eorum in eſſe & cõſeruari: alias vero ſpecies vel ſenſibiles vel intelligibiles eſſe perfectioris rationis, & ideo magis eſſe independentes.

Species intẽtionales quę pendeant a cõſeruari ab ag nub quę non.

XVII. De alijs verò qualitatibus phyſicis, de quibus ſolis videtur Diuus Thomas locutus citatis locis, probabiles ſunt eius rationes: nam hæ qualitates vel diſponunt ad formam, vel conſequuntur illam. Quæ diſponunt, quia ex natura ſua antecedunt formam, ideo poſſunt ſaltem in eſſe remiſſo præcedere talem formam, & conſequenter etiam poſſunt manere ſine illa: quæ vero formam conſequuntur, non poſſunt eſſe niſi vel intrinſecè ab illa manent, vel ab agente habente talem formam actualiter pendeant. Addere prætera poſſumus aliam rationem generalem, quòd A qualitates vnius ſpeciei nunquã pendent in conſeruari a qualitatibus eiuſdem ſpeciei, propter rationem ſuperius factam de cauſis vniuocis. Et ideo valde probabile eſt lumen & lucem Solis ſpecie differre. Qualitas autem quæ aliquando fit ab alia ſuperiori & ſpecie diſtincta, talis interdum eſt, vt per ſe loquendo, fieri poſſit ab alia eiuſdem ſpeciei. Et tunc licet interdum fiat a ſuperiori qualitate, non pendet ab illa in conſeruari. Quia cum ex natura ſua non petat dimanationem ab illa ſuperiori cauſa vt ſit, non eſt cur ab illa pendeat in conſeruari, licet ab illa fiat, iuxta doctrinam datam in ſectione prima explicando rationem dubitandi. Et hinc eſt, quòd calor, licet fiat per actionem Solis, conſeruetur ſine actione eius, quia natus eſt fieri ab alio calore. Quando vero qualitas talis eſt vt in extraneo ſubiecto nunquam poſſit naturaliter fieri, niſi a ſuperiori qualitate connaturali modo exiſtente in ſuperiori agente, tunc ſignum eſt pendere ab agente in cõſeruari, quia ſicut abſolutè indiget illa emanatione vt ſit, ita ſimilem influxum requirit vt in eſſe permaneat: & ideo lumen in aere non cõſeruatur ſine pręſentia Solis, vel alterius, quod in natura lucis cum ſole conueniat. Et hãc rationem, licet ſub alijs verbis, indicauit Caiet. defendens rationem D. Tho. 1. p. q. 104. art. 1. dubio vltimo, & applicari poteſt ad omnes effectus tam ſubſtantiales, quàm accidentales.

De qualitatibus phyſicis eadem quæſtio tractatur.

D. Thom.

Dubium primum incidens.

XVIII. Sed adhuc ſuperſunt duæ difficultates. Prior eſt, quia omnis qualitas pendet ab aliquo agẽte proximo in fieri & conſeruari: vnde etiam in calore ceſſante actione ignis adhibet Deus aliã actionem qua ſe ſolo conſeruat talem calorem, vt ſuprà diximus: quæ actio talis eſt vt æquiualeat actioni quam habebat ignis cum communi concurſu Dei: vnde per ſe eſſet ſufficiens illa actio ad producendum illum calorem ſi non eſſet productus, quia per illam ſolam dat Deus eſſe C tali calori tanquam ſufficiens cauſa illius eſſe. Quotieſcunque ergo ceſſat actio proximæ cauſæ, effectus conſeruari non poteſt niſi ſupplente Deo actiuitatem talis cauſæ: ergo vel omnis effectus pendet in cõſeruari a ſua cauſa proxima, vel nullus; quia ſi in omni cauſa proxima Deꝰ velit ſupplere abſentiam eius, nunquam effectus pendebit in conſeruari a tali cauſa. Vel denique reddenda eſt ratio cur Deus in quibuſdam effectib. ita ſe habeat vt ceſſantibus cauſis proximis ipſe continuet (vt ita dicam) conſeruationem eorum: in aliis verò nõ item. Vel cur hoc poſtulet natura rei, vt vnus effectus pendere dicatur a ſua cauſa proxima in conſeruari, & non alius.

XIX. Ad hanc difficultatem reſponderi poteſt negando, ad cõſeruandum ſine igne calorem productum ab igne, tantam efficacitatem adhibere Deum, quanta ſufficeret ad producendum calorem ſine igne ſi a principio adhiberetur, ſed eã ſolum vim quam Deus adhibet ad concurrendum cum igne, ſufficere poſtea ad conſeruandũ calorem per ignem productũ. Et quia ſimilis efficacia non ſufficeret ad conſeruandũ ſine Sole lumẽ productũ a Sole: ideo optima ratio redditur

Enodatur.

cur remoto igne Deus continuet (vt ſic dicam) A
concurſum cõſeruatiuum caloris, remoto aũt ſo-
le non continuet concurſum conſeruatiuũ lumi
nis. Nam, ſi remoto proximo agente neceſſariũ
ſemper eſſet Deũ maiorẽ vim adhibere, nõ poſ-
ſet ratio reddi, cur illa maior actiuitas debita ſit
effectui, vel certè cur potius magis vni q̃ alteri
debeatur. Sicut rectè intelligimus cur anima rõ-
nalis conſeruetur à Deo ſeparata a corpore, non
aũt anima equi, quia nimirũ eadẽ actiuitas Dei
quę ſufficit ad conſeruandam aĩam rõnalem vni
tam corpori, ſufficit ad conſeruandam ſeparatã:
quod non ita eſt in anima equi. At vero, ſi ad con
ſeruandũ animam rationalem extra corpus, ne-
ceſſariũ eſſet Deũ adhibere maiorem concurſum
quo ſuppleret carentiam coniuncti corporis, nõ
poſſet ratio reddi cur talis maior concurſus debi
tus eſſet animæ rationali: vel cur nõ ẽt eſſet debi
tus animæ equi: nam ẽt illam poſſet Deus cõſer-
uare extra corpus adhibendo maiorẽ cõcurſum.

Hæc vero reſponſio, nec tumit verũ fundamẽ
XX. tum, neq; ẽt ex illo ſatisfacit. Primum.n. impoſ-
ſibile videtur quòd Deus ſola ſua virtute conſer
uet formam in materia, ſiue illa ſit calor, ſiue quę
cunque alia materialis, & tamen q̃ ibi non inter
cedat dependentia ſeu actio totalis per ſe ſufficiẽs B
ad dandum eſſe tali formæ, ſi à principio, & cæ-
teris paribus eſſet in talem materiam inducẽda.
Nam, vt oſtenſum eſt, actio conſeruatiua non eſt
per ſe diſtincta à productiua. ſed illa actio in ra-
tione cõſeruationis eſt totalis, & integra, & à vir
tute ſufficiẽte: ergo eſt per ſe ſufficiens ad produ-
ctionem illius formæ, ſi non ſupponeretur pro-
ducta. Item, quia calor v.g. non põt habere vel re
tinere eſſe niſi datum ab intrinſeca cauſa ſufficiẽ
te ad dandũ tale eſſe, & vt ſic operante. Et quoad
hoc eadem eſt ratio de primo inſtante in quo re
cipitur eſſe, & de quocunq; alio in quo conſer-
uatur, vt patet ex diſcurſu facto ſectio. 1. Sed q̃ diu
forma cõſeruatur, retinet totũ ſuum eſſe, ergo re-
cipit illud ab aliqua cauſa, vt per ſe ſufficiente ad
dandũ tale eſſe: recipit aũt illud pro eo inſtante à
ſolo Deo in ratione efficientis, nam ſupponimus
à ſolo illo effectiuè cõſeruari: ergo agit tũc Deus
vt cauſa per ſe ſufficiens, & totalis, non iam ſolũ C
in genere cauſæ primæ, ſicut qñ concurrebat cũ
igne calefaciente, ſed ſimpliciter in genere cauſæ
efficientis ẽt proximæ: ergo maiorem efficacita-
tem adhibet ad talem conſeruationem, quam ad
productionem quæ fiebat medio igne.

Adde quòd prior concurſus, & actio ſaltẽ in
XXI. productione totius caloris, fiebat ſucceſſiuè: con
ſeruatio aũt tota ſimul perſeuerat per modũ in-
diuiſibilis actionis, fit ergo alio modo, & ex ma-
iori efficacitate. Denique ſi in calore admittere-
mus conſeruari è Deo ſolo ſine maior concurſu
quam adhibebat cũ igne, cur non poſſet lumen
eodem modo conſeruari in abſentia ſolis pęqua
lem concurſum? vel ſi põt, cur non eſt hoc ei de-
bitũ, ſicut calori? eadem ergo reſtat difficultas ẽt
admiſſo altero principio. Et rõ quæ in ea ſenten
tia reddita fuerit, habebit locũ, ẽt ſi ſupponamus
(quod verum eſt) Deum conſeruare vnamquam
que rem per integram, & totalem actiuitatẽ eius
in ſenſu expoſito, quando illam ſe ſolo cõſeruat.

Ratio ergo differentiæ quæ in illa difficultate
XXII. poſtulatur, ſumẽda eſt ex principio poſito ſect. 4.

A quòd interdum effectus manat à ſua cauſa ratio-
ne ſui eſſe abſolutè, & præcisè conſideran, aliquã
do vero ſolum ratione talis fieri: quod tamen fie-
ri non eſt adæquatũ tali eſſe, vel ſimpliciter, vel
ſecundum ordinem connaturalem. Qñ ergo ef-
fectus manat à cauſa ſecunda priori modo, tunc
nõ poſtulat cõſeruari à Deo in abſentia ſuæ cau
ſæ. Qñ vero manat poſteriori modo, debetur illi
conſeruatio ratione ipſius eſſe iam recepti. quia
cum tale eſſe per ſe non dicat ordinem ad aliam
cãm, connaturaliter poſtulat conſeruari à quacũ
que, etiam à prima: ad quam ſpectat conſeruare
quidquid factum eſt iuxta modũ connaturalem.
Secus vero eſt quando ordo ad cãm proximam
eſt omnino per ſe ex vi talis eſſe: nam tũc immu-
tare illum ordinem non eſſet connaturale, nec
poſſet eſſe debitum rei habenti tale eſſe. Vnde ca
lor (& idem eſt de quauis ſimili forma) non po-
ſtulat fieri, & recipere eſſe ab alio calore, aut alio
ſimili agente proximo rõne ſui eſſe præcisè con-
ſiderati. quia nulla forma, que p ſe fieri põt ab a-
gente vniuoco, dicit per ſe depẽdentiã ab illo ex
vi ſui eſſe, vt ſuprà ẽt probatũ eſt: ſed ſolũ quoad
fieri intercedit hæc dependentia ex ordine natu
raliũ cauſarum, qui non extenditur ad omnium
B rerum conſeruationẽ. Et ideo calor de ſe indiffe
rens eſt vt cõſeruetur à quocunq; agente vniuer-
ſali, eſtque hoc ei debitũ ex vi ſui eſſe, poſtquam
illud ſemel recepit. Lumen aũt talis eſt forma,
quæ ex vi ſui eſſe poſtulat dimanationẽ à luce vt
ſibi connaturali, vnde non põt ab vniuoco agen
te produci, & ideo abſque vlla dimanatione nõ
eſt ei debitum naturaliter, vt a ſola ſuperiori cau
ſa cõſeruetur. Et in omni alia ſimili qualitate de-
pendente in cõſeruari ab agente proximo, inue-
nietur aliqua naturalis proprietas, ex qua conie
ctare liceat, talem formam ex vi ſui eſſe poſtula-
re dimanationem à tali cauſa proxima, vt ſuprà
declaratum eſt, & maximè patet in actibus vita-
libus. Et in omni forma materiali (vt per hoc re-
ſpondeamus ad quoddam exemplũ in contrariũ
ſuprà poſitũ) talis modus entitatis inuenitur, vt
ex natura ſua poſtulet efficientẽ cãm, vt operãtẽ
ex præ ſuppoſito ſubiecto, & ideo non poſtular
C conſeruari à Deo extra ſubiectũ. Quod ſecus ac-
cidit in anima rationali, quæ ad recipiendũ eſſe
non poſtulat actionẽ ex ſubiecto, & ideo ſepara
tio a corpore nõ obſtat quominus naturaliter po
ſtulet cõſeruari, nõ eſt ergo illud exẽplũ ſimile.
Et ita videtur ſatisfactũ toti difficultati ꝓpoſitę.

Aliud dubium notandum.

SEcunda difficultas eſt, an inter depẽdentiam XXIII.
effectus in fieri tantum, vel in conſeruari ſim
pliciter, detur dependentia quædam media ſe-
cundum quam forma manet quidem aliquãdiu
ceſſante actione agentis, paulatim tñ deficit, ac
tandem omnino perit, ſi actio agentis non itere
tur. Nam Diuus Thomas citatis locis ita videtur
ſentire de formis accidentalibus, quæ diſponunt
ad formas ſubſtantiales, & antequàm perueniãt
ad gradum perfectum, in quo ſuis formis cõiun
guntur, actio agentis deſiſtit, [Nam tunc](ait Di
uus Thomas) [manet qualitas aliquandiu, ſed
non ſemper ſicut patet in aqua calefacta, quæ re
dit ad ſuam naturam.] Et rationem reddit iuxta
princi-

Digitized by Google

principia ſuprà declarata, quia huiuſmodi forma A accidentalis conſeruatur ratione formæ ſubſtãtialis: ſi ergo actio preuenıat vſq; ad formæ ſubſtantialis productionem, diſpoſitio cõſeruabitur ſimpliciter, ac ſemper: ſi verò maneat actio inchoata tantum, conſeruari poterit diſpoſitio aliquandiu, non tamen ſemper. Secundum exemplum eſſe poteſt de habitibus, qui nõ ita pendẽt in conſeruari ab actibus, vt ſtatim pereãt ceſſante actu: iuxta aliquorum verò opinionem ita pẽdent, vt per ſolam ceſſationem ab actibus paulatim minuantur, & ſi magna ſit, omnino corrumpantur. Tertium, & mihi difficilius exemplũ eſt de impetu impreſſo lapidi ſurſum proiecto: non n. ſtatim ac ceſſat actiuitas proiicientis eſſe deſinit, vt per ſe conſtat: nã ad hoc imprimitur vt maneat aliquandiu poſt contactum impellentis: & tñ poſtea paulatim per ſe ſe deſinit eſſe abſq; vlla actione contrarii agentis, ac tandẽ conſumitur.

XXIIII. Explicatur. Nihilominus hic modus depẽdentiæ mihi eſt ad intelligendum difficillimus: quia ceſſante actione agentis ceſſat dependentia effectus ab ipſo, quia actio, & dependentia idem ſunt, ſolumq; differunt in reſpectibus connotatis, vt ſępe dictũ eſt: ergo ſi ablata depẽdentia adhuc res facta manet in ſuo eſſe, vel per vnum inſtans, quarũ eſt ex vi carentię talis dependentiæ, per perpetuo mane B bit, ſi aliunde non deſtruatur? Patet conſequẽtia; quia non eſt maior ratio de vno inſtante, quàm de quolibet tpe. Quod ſecundò ita declaro: nam ſi ceſſante actione agentis forma facta aliquandiu conſeruatur: ergo pro illo tpe iam illa forma non recipit eſſe ab illo agente à quo facta fuerat: ergo neceſſe eſt vt conſeruetur illo tpe per aliam actionem ſuperioris agentis per ſe ſufficientẽ ad influendum illud eſſe iuxta nuper dicta in proxima difficultate: ergo ex vi illius actionis, per ſe loquendo, quocunque tpe cõſeruabitur: nec poteſt reddi ratio cur illa actio ſuperioris agentis per ſe ſe ceſſare debeat. Tertio, etiamſi quis fingat illã aliam actionem conſeruatiuam, per ſe loquẽdo, ceſſare debuiſſe, nulla ratio reddi põt cur debeat ceſſare per partes, ſeu paulatim: quia hoc nihil aliud eſt q̃ formã illã ſucceſſiuè corrumpi: huius aũt ſucceſſionis nulla cauſa naturalis reddi põt. Nam ſicut forma nõ fit ſucceſſiuè quoad intenſionem, niſi quando fit ab vno contrario cũ reſiſtentia alterius, ita non deſinit ſuceſſiuè, niſi qñ C corrumpitur per actionem cõtrarij agentis ipſa reſiſtente; quando verò corrumpitur per ceſſationem cauſę agentis, deſinit pro ratione talis ceſſationis: ſi ergo agens omnino ceſſauit à ſua actione circa tota formam, & omnes gradus eius, qui poteſt ſucceſſiuè deſinere? aut cur vnus gradus prius deſinet quã alius, cum actio agentis æquè in omnibus ceſſauerit? Quòd ſi aliqua ſucceſſio eſt futura, deberẽt prius deſinere priores gradus quia prius deſierat actio agentis circa illos ſi ſucceſſiuè eos produxerat; id autem fieri non poteſt. cum priores ſint fundamentum poſteriorum.

XXV. Hæ igitur rationes videntur conuincere nõ eſſe medium inter cauſam in fieri tantum, vel omnino in eſſe: nã ſi cauſa eſt talis vt ceſſante illius actione effectus non poſſit nec per momentum ſubſiſtere, illa eſt propria cauſa effectus in eſſe, & conſeruari: ſi aũt cauſa eſt talis, vt ceſſante actione effectus poſſit per momentum ſubſiſtere, põt & ſemper, quantum eſt ex vi talis cauſæ, & ideo illa ſolum eſt cauſa ipſius fieri. Atque ita diſtinguuntur illa duo membra per immediatam oppoſitionem contradictoriam, in qua non poteſt medium inueniri.

XXVI. Calor relictus in aqua poſt igni actione quo corrũpatur. Ex exemplis autẽ in cõtrarium adductis duo prima facillima ſunt. Calor enim in aqua ceſſante actione ignis corrumpitur per actionem poſitiuam à ſuo contrario ipſo renitente, & iõ paulatim perit. Si autem fingeremus, vel in aqua impediri naturalẽ dimanationẽ frigoris à forma eius, vel calorem vt ſex v. g. produci in ſubiecto neutro, à quo nulla eſſet actio contraria, ceſſante actione ignis, tunc ille calor ſemper maneret in eodem ſubiecto, neq; ex ſe deſineret eſſe: nã licẽt ſit diſpoſitio imperfecta ad formam ignis, tamen quia ſimpliciter non pendet ab ea in conſeruari poſſet ita ſemper manere, ſi aliunde non corrumperetur. Secũdum ẽt exemplum aſſumit falſum nam per ſolam ceſſationem actus per ſe non corrumpitur nec diminuitur habitus, ſed ſolũ à cauſis contrarijs, quæ ea occaſione interueniunt, vt D. Tho. declarauit 1. 2. q. 54. art. 3. vbi in ſolutione ad primum declarat, non aliter deſinere calorem per ceſſationem calefacientis, & tacitẽ exponit, quod ex prima parte citauimus.

Habitus an minuatur per ceſſationem actus. D. Thom.

XXVII. Quis ſit conſeruatiuus impetus in proiectis. Tertium exemplum eſt ſanè difficile, nam experientia ipſa videtur docere impulſum illũ paulatim minui, quia inde prouenit vt motus proiecti, paulatim ẽt remittatur, & langueat. Aliunde verò nõ apparet actio agẽtis contrarij, a quo corrumpatur. Aut enim illud eſſet intrinſeca forma, aut grauitas proiecti, & hoc non, quia nec grauitas eſt actiua alterius qualitatis, neque ipſa intenditur per emanationẽ, ſicut frigus in aqua: quia grauitas non fuerat remiſſa per impreſſionẽ impetus. Vel remitteretur à medio reſiſtente, & in cõtrarium impellente: & hoc etiam dici nõ põt, tum quia prius quàm proiectum incipiat incõtrarium impelli, incipit impetus remitti: tum ẽt, quia ſi vnus impetus non corrumperetur niſi a contrario, non poſſet lapis à ſe abijcere oẽm impetum, neceſſe eſt ergo, vt per puram priuationẽ auferatur. Quare multi negant, q, hæc difficultas ſupponit, ſcilicet ſempetum eſſe qualitatem impreſſam proiecto, ſed ſolum contactũ proiicientis quaſi cõtinuatũ per partes medij, prout Ariſtoteles docuiſſe videtur in fine Phyſicorũ. Nec deſunt alij, qui putẽt ipſammet proiecti grauitatem eſſe inſtrumentũ, quo proiiciens vtitur medio cõtactu ad impellendũ, quò vult. Sed mihi hæc ẽt incerta sũt, quia vix intelligo motũ illũ ſine impreſſa qualitate, prout iam docent frequentius Philoſophi. De modo aũt corruptionis illius qualitatis ipſimet Philoſophi qui illam ponũt, nihil dicũt neq; ego inuenio quod mihi ſatisfaciat. Solum dicere poſſumus, quanuis impetus non corrumpatur per propriam actionem contrarij, tamen deſinere ad modum earum qualitatũ quæ ſic corrũpũtur, quia deſinit reſiſtente ſeu renitente contrario. Itaq; quia illa qualitas eſt in ſubiecto contrario, et reſiſtenti actiuitati eius, propter q̃ ſolã illa qualitas imprimitur per modũ inſtrumenti, iõ nõ poſtulat ſemper ibi cõſeruari, & qa alias ſubiectũ ſp illi reſiſtit, & actioni eius, natura talis rei poſtulat, vt paulaum ab eis cõſeruatione ceſſet. Tñ hoc nõ eſt pp dependẽtiã mediam à ſuo

agente, ſed propter peculiarem naturam, & inſti- A
tutum talis qualitatis.

DISPVTATIO. XXII.

De prima cauſa, & alia eius actione, quæ eſt cooperatio, ſeu concurſus cum cauſis ſecundis.

DE concurſu primæ cauſæ cum ſecūdis ad actiones earum pauca inueniūtur ab Ariſtotele, aliis ve Philoſophis dicta, à Theologis verò res hæc copioſè diſputatur. Et quantū poteſt ratione naturali cognoſci propria eſt huiꝰ loci. In qua te primò videndum eſt quæ ſit neceſſitas huius concurſus: deinde quid ſit, poſteà quomodo ad actionem cauſæ ſecundæ comparetur, ac tandem videbimus an cauſæ ſecundæ, vel creatæ habeant inter ſe huiuſmodi ſubordinationem, vel ad ſolum Deum.

SECTIO I.

An poſſit ſufficienter probari ratione naturali Deum per ſe ac immediate operari in actionibus omnium creaturarum. B

I. DIXI in titulo [per ſe, & immediate, quia ex dictis diſputatione præcedente conſtans eſt, & certū, ſaltem remotè & per accidens diuinum influxū neceſſarium eſſe ad actionem cuius libet cauſæ creatæ: quia ſaltē neceſſe eſt vt Deus conſeruet in eſſe creaturā, quæ aliquid operatur: qui autem dat eſſe, dat etiā operationem, ſaltem remotè, & per accidens.

Prima ſententia negans proponitur, & ſuadetur.

II. NOn defuerunt ergo Theologi qui negauerunt, Deum per ſe, & immediatè concurrere ad actiones ſecundarum cauſarum. Cuius erroris præcipuus defenſor cenſetur Durandus in 2. diſt. 1. q. 5. & d. 37. q. 1. quanquam illa ſententia antiquior fuerit; illam. n. retulerunt Albertus Henricus, & alij. Imò D. Aug. 5. Geneſ. ad lit. c. 20. his verbis. [Sunt qui arbitrantur tantum modò mundum ipſum factum a Deo, cætera iā fieri ab ipſo mundo, ſicut ille ordinauit, & iuſſit, Deum aūt ipſum nihil operari.] Fundamentum eſt, quia nulla ſufficiente rōne fundari pōt neceſſitas huius cooperationis: & ideo aſſerenda non eſt; quia Deus non adhibet ſuperuacaneū, ac minime neceſſarium concurſum. Antecedens probatur primo, quia cauſæ ſecundæ nō ſunt inſtrumenta, ſed principales cauſæ: nā virtute propria, & non per extrinſecam aliq̃ motionē operātur: vnde interdum vniuocæ ſunt, & effectus faciunt ſibi ſimiles; qn̄ verò ſunt æquiuocæ, ſunt perfectiores, & nobiliores cauſæ: ergo operantur ſufficiente virtute: ergo non indigent auxilio ſuperioris cauſæ. Patet conſequentia, quia ad effectū producendum ſufficit virtus ęqualis illi, aut certè nobilior.

Durand. Auguſt.

Rōnes pro dictæ ſententiæ. Prima.

III. Secundò potuit Deus efficere creaturā operātem effectum ſibi proportionatum ſine ope alterius: cur. n. hoc repugna? Nulla ſanè apparet repugnantia, aut contradictio: neque eſt cōtra diuinam perfectionem aut potentiā, ſed potius indicat magis potentiam Dei. Nam ſicut diuinæ potentiæ fuit non ſolum efficere creaturas, ſed etiā illis cōicare ſimilem efficiendi vim, ita magis oſtenderetur eadem potentia Dei, ſi ſuis creaturis poſſit hanc virtutem agendi completā, & omnino integram cōicare: hmōi autem erit ſi alterius ope ad agendū non indigeat. Quòd ſi hoc Deus poteſt facere, vnde conſtat non iam feciſſe? Aut ſi faceret, quo alio modo faceret, quàm dando creaturæ virtutem æqualem vel maiorem, quàm ad effectum neceſſaria ſit? hoc autem iam fecit. Secunda.

IIII. Tertiò fieri non poteſt vt duo agentia immediatè concurrant ad eandem actionem niſi vtrūque eorum imperfectum ſit, & tm̄ partiale; quod de Deo non eſt dicēdum: ergo non concurrit cū creatura immediatè ad actionē eius. Maior patet qa vel vna ex illis cauſis agit per aliā, vel neutra. Si primum, ſequitur eam, quæ per aliam agit, nō agere immediatè, ſed ſolum mediante alia: cūq; nō poſſit dici creatura agere per Deū, aget Deus per creaturam; & ita frequenter loqui ſolemus, Deum, ſ. operari per cauſas ſecundas, ſeu mediis cauſis ſecundis. Cuius locutionis optimus ſenſus eſt, Deum dediſſe cauſis ſecundū virtutē operādi, & conſeruare illas, eaſq; veluti cōſtituiſſe, vt vice ſui operentur. Si aūt dicatur ſecundū, nēpe neutram ex his cauſis, ſ. nec primam, nec ſecūdā, per alteram operari, plane ſequitur vtranque eſſe imperfectam: tum quia vtraque ſolum ageret, vt cauſa partialis, tum etiam quia ſine ſubordinatione, & quaſi fortuito conueniēt ad agēdū. Tertia.

V. Quarto quia de aliquibus rebus creatis neceſſe eſt fateri non eſſe à Deo immediatè: ergo pari ratione idem dicendum eſſet de omnibus quę à cauſis ſecūdis principali virtute operantib. procedūt. Conſequentia tenet à paritate rationis, et antecedēs probatur, primò in omni actione creaturę, quatenus actio eſt, vt eſt v. g. calefactio ignis nam licèt demus calorem vt calorem, eſſe immediatè à Deo, tamen de calefactione ignis, vt ſic id dici non pōt, quia apertā inuoluit repugnantiā. Nam actio, vel talis actio, vt ſic, nēpe calefactio ignis, dicit eſſentialē habitudinem ad hoc agēs, nempe ignem. ergo impoſſibile eſt illam actionem quatenus talis eſt, eſſe a Deo immediatè, & tamen illa actio eſt aliquid in rerum natura diſtinctum à calore: ergo. Secundo, hoc ſpeciali ratione dicēdum videtur de actionibus liberis, qa ſi illæ eſſent immediatè à cauſa prima, non poſſent eſſe liberæ ipſi cauſæ ſecundæ, quia & cauſa prima, cum ſit potentior, ſecum ferret ſecundā quo vellet, & ſecunda non haberet in manu, & poteſtate ſua influxum cauſæ primæ, vt poſſet operari cum vellet. Tertiò eſt ſpecialiſſima ratio de actionibus liberis peccaminoſis, nam indecorum eſt illas attribuere primæ cauſæ, vt per ſe, & immediate operanti. Quartum exemplū afferre poſſumus de effectibus ſeu cauſalitatibus aliarū cāuſarum: illæ. n. nō ſunt à Deo immediatè vt a prima cauſa, vt cōſtat, qa illi cauſandi modi pſertim C Quarta.

ſot-

Digitized by Google

formalis, & materialis non poſſunt à prima cauſa exerceri: ſi ergo materia, & forma in ſuo genere ſufficientes ſunt ad ſuam propriam cauſalitatem, cur non erit in ſuo quælibet cauſa efficiens?

Vera ſententia.

VI. Secunda ſententia eſt Deum per ſe, & immediatè agere in omni actione creaturæ, atque hûc influxum eius eſſe ſimpliciter neceſſarium, vt creatura aliquid efficiat. Et hæc eſt vera ſententia, quæ fuſius eſt à nobis explicanda, & confirmanda.

VII. Primum itaque dicimus tam eſſe certũ, Deũ influere immediatè ac per ſe in omnem actionẽ creaturæ, vt id negare erroneũ ſit in fide. Probatur primo ex communi conſenſu Scholaſticorũ, quia ita ſẽtiũt de hac veritate, vt de catholico dogmate, vt patet ex D. Tho. 1. par. q. 105. art. 5. & in 1. 2. q. 109. & 3. cont. gent. cap. 70. Caiet. & Ferrara ibi, Capreolo in 2. diſt. 1. q. 2. art. 3. ad argumenta contra ſecundam concluſionem. Alex. 1. par. q. 9. memb. 2. ad ſecundum. Albert. in 2. diſt. 35. art. 7. vbi ſic inquit, [Alia opinio fere ceſſit ab aula, & à multis modernorum reputatur hæretica] Item Gregor. ibi quæſt. 1. art. 3. Scot. 2. diſt. 1. & 37. quæſt. vnic. Bonauent. diſt. 35. ar. 1. q. 1. vbi ait hanc ſententiam abſq; omni ambiguitate eſſe tenendam: idem in 1. diſt. 45. art. 2. q. 2. Herutract. de æternit. mundi q. 1. Secundo idem probari poteſt ex communi conſenſu Sanctorum, qui hanc veritatem docent vt in diuinis Scripturis contentam; quos, quia hoc non eſt noſtri muneris, breuiter indicabo. Auguſtinus ergo cum contrarium opinantes retuliſſet loco ſuprà citato, ſubdit. [Contra quos profertur illa ſententia Domini, Pater meus vſque modo operatur.] Et infrà, [Deinde quia non ſolum magna, & præcipua, verum etiam iſta terrena, & extrema ipſe operatur, ita dicit Apoſtolus, Tu nudum granũ ſeminas, Deus autem dat illi corpus ſicut vult, & vnicuique ſemini proprium corpus.] Idem late probat idem Auguſtinus in epiſt. 146. ad Conſentium, vbi alia teſtimonia Scripturæ adducit, vt illud, [Priuſquam te formarem in vtero, noui te.] Ierem. 1. & illud] Si fœnũ agri, qđ hodie eſt, & cras in clybanũ mittitur, Deus ſic veſtit.] Lucę 12. Idem Aug. lib. 4. Geneſ. ad lit. c. 12. vbi adducit illud Actor. 17. [In ipſo viuimus, mouemur,] & lib. 9. c. 15. adducit illud 1. Cor. [Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. [Proſper. ſent. 281. Idem Greg. 16. lib. Moral. c. 18. [Omnia] (inquit) quæ creata ſunt, per ſe nec ſubſiſtere præualent, nec moueri: ſed in tantum ſubſiſtunt, in quantum vt eſſe debeant acceperunt, in tantum mouẽtur, in quantũ occulto inſtinctu diſponuntur.] Et reliqui Patres vbicũque tractant de diuina prouidẽtia hanc veritatem, vt certiſſimam ſupponunt.

D.Thoma. Capreol. Alexan.

Gregor. Bonauent. Heruæus.

Io. 5. vbi lege eundem Aug. tract. 1 Cyrill. & Chryſoſtomum, & Nazianzenum, quos ibi refert Toletus ſimilia teſtimonia ſunt. Iob. 10. 2 Mach. 7. Pſal. 144 & 146 Gregor.

VIII. Secundò dicendum eſt, veritatẽ hanc ſufficiẽter probari poſſe naturali ratione. Et primo videtur euidenter inferri ex dictis de cõſeruatione, vt hac ẽt ratione fere tam certum in fide habeatur Deum immediatè efficere omnia, ſicut & cõſeruare. Prima illatio probatur primo, quia ſi non omnia à Deo immediatè fiunt: ergo neq; conſeruantur immediatè, quia ita res ſe habet ad eſſe ſicut ad fieri. Neque. n. eſſe rei magis põt pendere a cauſa adæquata, poſtquàm factum eſt, q̃ eum fiebat. Item, quia ſi cauſa pendet à Deo in eſſe; ergo & effectus, quia vtrumque eſt ens per participationem, ergo ſicut cauſa pendet in inſtanti quo agit, ita effectus in inſtante quo fit: quia etiam in eo inſtante vtrumque eſt ens per participationẽ: ergo omnis effectus cauſæ ſecundæ pẽdet à Deo in fieri, & conſequenter cauſa ſecunda nihil põt facere ſine concurſu Dei. Tandem quia alias ſequitur, q̃ interdum neque mediatè res pẽdeat in cõſeruari à Deo; nam ſi calor ab igne productus, à Deo ſolum pendet mediante igne producente ceſſante ignis actione iam nullo modo pẽdebit. Reſpondebit fortaſſe Durandus, effectus cauſarum ſecundarum quandiu ab eis fiunt vel cõſeruantur, tantũ fieri vel conſeruari mediatè à Deo: ceſſante verò actione cauſæ ſecundę tunc Deum ſolum immediatè conſeruare effectum, ẽtſi à ſola cauſa ſecunda immediatè productus ſit: quia nulla res creata põt vel habere, vel retinere eſſe ſine aliqua efficiente cauſa: & ideo q̃ diu cã ſecũda immediatè efficit, illa ſufficit, ceſſante verò illa, vt res permaneat in eſſe, neceſſariũ eſt, vt Deus efficiat cõſeruando; ſicut nos ẽt dicimus ceſſante cã ſcda primã adhibere maiorẽ vĩ, & efficacitatẽ.

IX. Sed in primis, iuxta hanc reſponſionẽ veritas ſuprà demonſtrata de conſeruatione Dei limitatur ad cõſeruationem immediatã, vel ad mediatam: qđ eſt alienum ab omni ſana doctrina. Aliàs cum Deus dr̃ creator oĩum, limitari poſſet quod ſit mediatè, vel immediatè. Deinde ſuppoſita illa ſñia, non dicitur conſequenter ceſſante actione ignis Deũ incipere conſeruare calorem: tũ quia ſi calor non pendet in operari à Deo, cur debet dependere in eſſe? tum etiam quia calor productus non pendet in ſuo eſſe à calore producente ratione ipſius eſſe, ſed ratione talis fieri, vt ſuprà declaratum, & probatum eſt: ergo quãuis ceſſet actio ignis calefacientis, nõ eſt cur ſit neceſſaria actio ſuperioris cauſæ vt cõſeruet illud eſſe. Maximè, quia iuxta illam ſententiam calor vt ſit abſolutè, & ſimpliciter non pendet eſſentialiter à Deo, ſed ad ſummũ remotè ac per accidens: neceſſitas aũt actionis cõſeruatiuæ oritur ex intrinſeca, & abſoluta depẽdentia quam res habet à tali cauſa, vt habeat eſſe, ſicut ſuprà explicatum eſt.

X. Atq; hinc probatur ſecũdò prima illatio, quia ſi Deus non influit immediate in oẽm actionem creaturæ: ergo ipſa actio creata vt ſit, nõ poſtulat per ſe, & eſſentialiter influxum Dei: cum tamen ipſa etiã ſit aliqua participatio entis: ergo nulla eſt ratio cur forma quæ per talem actionem fit, poſtulet ad ſui conſeruationem actualem influxum primæ cauſæ, quia neq; hoc poſtulat ratione ſui fieri iuxta illam ſentẽtiam; cum ipſum fieri non ſit immediate à Deo; nec ratione ſui eſſe, quia maxime ex eo quod eſt eſſe participatum, ſed hæc ratio nõ cenſetur ſufficiens in ipſa actione iuxta illam ſententiam; ergo neque in forma ſeu termino actionis erit ſufficiens.

XI. Tertiò põt eadem deductio ita fieri, quia entia creata non minus pendent à Deo in quantũ agẽtia, quàm in quãtũ entia: quia nõ minus ſunt ſubordinata Deo vna rõne quã alia; & ſicut ſunt entia per participationẽ, ita ẽt ſunt agẽtia, ſed quatenus entia ſunt, ſunt oĩno depẽdẽtia à Deo intrin

ſecè,& eſſentialiter;ergo ſimiliter pendent qua- A
tenus ſunt agentia:ergo dum agunt, non ſolum
pendent,quia in eſſe cõſeruantur à Deo, ſed etiã
Ariſtotel. quia in ipſomet agere per ſe,& immediatè requi
runt influxum Dei. Et hoc eſt quod Ariſtoteles
aliquãdo ait, in agentibus per ſe ſubordinatis in
ferius non poſſe agere ſine influxu ſuperioris li.
2. Metaph.cap.2.7. Phyſic. capite 1. & libro. 8.
capite 5.

Quartò poteſt eadem argumentatio à conſer-
uatione ad cooperationem cõfirmari proportio
nali ratione;nam ſicut Deus poteſt rem creatam
ſuo eſſe priuare per ſolam negationem actionis,
ita poteſt rem creatã ſua naturali actione priua-
re per ſolam negationem cõcurſus: ergo ſicut ex
priori poteſtate euidenter colligitur immediata
depẽdentia in eſſe,ita ex poſteriori colligitur im-
mediata dependentia in ipſa actione. Antecedẽs
(vt verum fatear)non eſt euidens aliquo naturali
experimento. Ex ſupernaturalibus autem effecti
bus ſatis eſt euidens:priuauit.n. Deus ignem Ba-
bylonicũ ſua actione, nullo extrinſecus obiecto
impedimento.ergo id fecit per ſubtractionẽ con
curſus;quo.n.alio modo fieri potuiſſet? Et hoc ſi
gnificatur Sap. 11.cum dicitur ignem oblitũ ſuiſ
ſe virtutis ſuæ; quia nimirum eam ſine Deo exer B
cere non poterat. Eſtque hoc per ſe valde cõſen-
taneum diuinæ potentiæ,vt in manu ſua habeat
actiones omnium, ſicut habet omnium eſſe.

Quinta ratio valde probabilis eſt, quia cauſa ſe-
XIII. cunda non poteſt ſe ſe determinare ad effectum
in indiuiduo,& in particulari,quia eius facultas
ſemper eſt indifferens ad plura indiuidua,& a ſu
biecto, & circunſtantiis non ſatis determinatur;
ergo neceſſaria eſt cooperatio primæ cauſæ,quæ
voluntate ſua poteſt eam determinare ad ſingu-
larem effectum. De cuius rationis fundamento
videri poſſunt ſuperius dicta diſput. 5. dum de
principio indiuiduationis agetetur.

Vltimò,eſt optima ratio,quia hic modus agẽ-
XIIII. di omnibus, & cum omnibus agentibus pertinet
ad amplitudinẽ diuinæ potentiæ,& ex parte Dei
ſupponit perfectionem ſine imperfectione, ex
parte vero creaturæ, ſiue cauſam ſecundam, ſiue
actionem,ſiue effectum eius conſideremus, quis C
imperfectionem dicat,tñ illa eſt imbibita in ipſo
cõceptu creaturæ ſeu entis participati, quatenus
tale eſt, vt rationes factæ declarãt. Et alioqui hoc
modo intercedit perfecta,& eſſentialis ſubordi-
natio inter cauſam primam, & ſecundam: nihil
que eſt quod repugnet, vt patebit facilè ex ſolu-
tionibus argumentorum, ergo non eſt neganda
Deo hæc generalis influentia. Vnde neq; à Philo
ſophis videtur fuiſſe omnino ignorata,vt de Ari
ſtotelis mente in tertia ratione attigimus; & in
lib.de Cauſis, qui vel Ariſtotelis, vel Procli eſſe
cenſetur, variæ ſunt propoſitiones qbus hæc ve
ritas ſignificatur, quas i ſequẽtibus tractabimus.
Plato ẽt ob hanc rationem cauſas ſecũdas inſtru
menta primæ appellauit, ꝙ ab eius concurſu in
agẽdo pendeant, vt ſumitur ex Damaſcẽo in ſua
Philoſ.c 9.& Simplicio 2. Phyſi.text.29.& aliis.
Triſmeg. Refertur etiam Triſmegiſtus in Dialog. Crater.
dicens, [Deum vbique præſentem ſemper agere
oĩa,]& alia ſimilia. Et Philo Alex. in lib. Quòd
mundus ſit incorrup. dicens, [Deum omnibus
partibus mundi aſſiſtere cooperando.

Soluuntur fundamenta primæ ſententiæ.

AD primum argumentum negatur antece- XV.
dens,rationes.n. factæ ſufficienter declarãt
neceſſitatem huius concurſus. Neque propterea
negamus agẽtia creata eſſe principalia in ſuo or-
dine, vt ſuperius in diuiſionibus cauſæ efficiẽtis
declaratum eſt. Non verò ſequitur, ſi cauſæ prin
cipales ſint,eſſe etiam in agendo independentes:
quia multo maior perfectio requiritur ad hoc po
ſterius,quam ad illud prius, vt per ſe conſtat. Cũ
ergo dicitur ad agendum ſufficere virtutẽ æqua-
lem effectui: primum reſpondere poſſumus ſuf-
ficere in ratione cauſæ proximæ, non verò ſim-
pliciter. Deinde dicimus,ſufficere cũ debita pro-
portione, nã, ſicut virtus ipſa eſt dependens, ita
ſufficit ad talem actionẽ, non tamen indepẽden
ter: & ideo præter eam neceſſe eſt vt influat pri-
ma cauſa à qua omnia eſſentialiter pendent. Sed
inferet aliquis, Ergo quotieſcũq; aliqua forma pẽ
det à ſua cauſa in cõſeruari,pendet ẽt in operari.
Reſpondetur, de hoc dicendum eſſe in vltima ſe
ctione huius diſputationis; nunc negatur conſe-
quentia, quia à cauſa creata non eſt dependentia
ĩtã eſſẽtialis,& quaſi trãſcẽdẽtalis,ſicut ab ĩcreata

Ad ſecundũ reſpondetur inuoluere repugnã XVI.
tiam quod creatura ſit potens ad agẽdũ indepẽ
denter à creatore,tam ex parte ipſius cauſæ crea-
tæ,quæ neceſſariò habet vim agendi commenſu
ratam,& proportionatam ſuo eſſe, quàm ex par
te effectus vel actionis ab illa manantis: nam,cũ
illa ſint entia per participationẽ, eſſentialiter pẽ
dent à primo ente. Quapropter ſicut nõ ſpectat
ad diuinam potentiam producere ens à ſe inde-
pendens in eſſe,ita nec producere agens à ſe inde
pendens in agẽdo: imo vtrumque æque repu-
gnat diuinæ perfectioni, & imperfectioni crea-
turæ, vt ſatis declaratum eſt.

Quomodo Deus immediatè concurrat.

C TErtium argumentum totum eſt de loquẽdi XVII.
modo potius quam de re. Et in primis in eo
inquiritur an dicendus ſit Deus immediate age-
re ad actionem cauſæ ſecundæ. Et quidem ex di
ctis planè conſtat neceſſariò fatendum eſſe Deũ
aliquo modo immediatè influere, atque media-
tè etiam aliquo modo. Agit enim mediate, qua-
tenus cauſæ ſecundæ proximè agenti dat, & con
ſeruat virtutem agendi. Et hoc modo eſt verum
agere per illam, & ad hoc illam creaſſe, vt mun⁹
agendi cum ea communicaret. Immediatè autẽ
agit, quia etiam ipſa prima cauſa per ſe ſe, & per
virtutem ſuam influit in talem actionem ſeu ef-
fectum. Quia vero mediatus, & immediatus in-
fluxus videntur quãdam repugnantiam inter ſe
inuoluere, ideo quidam Theologi diſtinguunt
de actione immediata immediatione virtutis, vel
immediatione ſuppoſiti: & affirmant Deum age
re immediatione virtutis in omnibus actionibus
creaturarum, non tamen immediatione ſuppoſi
ti. Ita ſentit Ferrar. 3. cõtra gentes. capite 70. quẽ
modum loquendi aliqui moderni Thomiſtæ Ferrar.
imitantur. Et videtur fauere Diuus Thomas
in illo

Digitized by Google

in illo capite 70. nam reſpondens ad primam rationem in contrarium ait, non eſſe inconueniens vnam actionem procedere ab inferiori agente, & à Deo, & ab vtroque immediatè, quia illud eſt [alio, & alio modo.] Ratio autem eſt, quia repugnat duo operari immediatè immediatione ſuppoſiti: ſed cā ſcd̄a agit imediatè imediatione ſuppoſiti: ergo prima in illa actione non agit immediatè. Maior patet, quia agere immediatè immediatione ſuppoſiti eſt ꝙ inter ſuppoſitum agens & effectum non intercedat aliud ſuppoſitum.

XVIII. Veruntamen hęc diſtinctio non eſt in pręſenti materia neceſſaria, & modus ille loquendi probandus non eſt, quia rem non declarat, & ita eſt æquiuocus, vt erroneum ſenſum poſſit inducere. Nam in rebus creatis illa dicuntur agere immediatione virtutis, & non ſuppoſiti, quæ per virtutem à ſe diffuſam contingunt paſſum vel effectū non tamē per ſuppoſitum ſuum, quod Deo attribuere nefas eſt. Simpliciter ergo dicendum eſt, Deum agere cum omnibus agentibus creatis immediatione virtutis, & ſuppoſiti. Et qm̄ in priori parte cōuenimus: circa poſteriorem eſt aduertendū, ſuppoſitum poſſe dici immediatum, vel in agendo, vel in exiſtendo, ſeu in diſtantia locali. Vt v.g. ſi vera eſſet opinio Scoti, ſolem generare immediatè aurum in terra per ſuam formā ſubſtantialem ageret quidem immediatione ſuppoſiti ſeu immediatione actionis, vt ſic dicam, quia ab illo ſuppoſito immediatè prodiret actio: non tn̄ ageret immediatione ſuppoſiti in eſſendo, ſeu in loco, quia longè diſtaret à ſuo effectu.

XIX. Deus ergo neceſſario agit, vbicunque agit, immediatione ſuppoſiti locali ſeu in eſſe, tū quia p immenſitatem ſuam neceſſario eſt vbique præſens, tum etiam quia actio procedit per ſe, & immediatè non tantum à virtute creata, quæ dici pōt quaſi virtus diffuſa à Deo, ſed etiam à virtute increata, quæ eſt in ipſomet Deo: agens aūt quod ſic operatur per virtutem ſuam, neceſſario ibi eſt præſens vbi operatur. Vnde hac ratione dicitur Deus eſſe in omnibus per eſſentiam, & per potētiam: & ideo ēt ex actione Dei optimè colligitur ſuppoſitalis præſentia, vt ſupra dictum eſt.

XX. Ruſus ſi ſit ſermo de immediatione ſuppoſiti in agendo, etiam Deus eſt ſuppoſitum immediatè agēs in actione creaturæ. Quod probo primò ex ratione nunc facta, nam illa actio non procedit imediatè tm̄ à virtute diffuſa à Deo, quæ eſt creata: nam hoc eſſet incidere in opinionē Durādi: procedit ergo immediatè à virtute increata in exiſtente ipſi Deo: ergo agit ēt immediatione ſuppoſiti. Patet conſequentia, tum quia tunc ſuppoſitū dicitur immediatè agere, vt principiū quod, quando per virtutem ſibi inhærentem ita agit, vt ab illa virtute immediatè prodeat actio tanq̄ à principio quo, tum etiam quia diuinum ſuppoſitum eſt ſua met virtus: non ergo pōt actio immediatè prodire à virtute, quin immediatè prodeat à ſuppoſito, vt colligit D. Tho. in 1. diſt. 37. q. 1. art. 1. ad 4. Secundo, quia inter Deum, & actionem vt eſt ab ipſo nō mediat aliud ſuppoſitum; ergo eſt illa actio à Deo immediatione ſuppoſiti. Dices inter cauſam primam, & effectum mediare ſecundam. Reſpōdetur, formaliter & propriè loquendo, falſum eſſe antecedens, quia aliud eſt cām ſecundā cooperari primę, aliud eſt mediare

A inter primam, & effectum. Primum eſt verum, ſecundum autem falſum, conſiderando cām primam ſecundū hanc habitudinem, ſecundū quā per ſe influit in effectum; quia vt ſic illa actio tā immediatè ac per ſe dicit habitudinē ſeu dependentiam ad cauſam primam, ſicut ad ſecundam.

Quocirca agere immediatè immediatione ſuppoſiti non excludit conſortium alterius ſuppoſiti agentis, alias ſi duæ lucernæ idem lumen producāt, neutra aget immediatione ſuppoſiti: imò nec cauſa ſecunda ita agit, quia non agit ſine conſortio diuini ſuppoſiti. Quod ſi dicas Deū agere vt ſuperiorē, & vniuerſalem cām, creaturam verò vt inferiorē, & particularem, & per illa immediationem ſuppoſiti nō excludi conſortium cuiuſlibet ſuppoſiti, ſed illius quod ſit inferius, & ſubordinatum in agendo, quod videtur Ferrarienſis intendere. Hoc eſt in rigore falſum (quamuis forte in æquiuoco laboremus) quia eſſe immediatū ſuppoſitum in agendo, non excludit ſubordinationem, & ſubiectionem alterius, ſed meditationem tantū in agendo. Imo hæc immediatio ſuppoſiti in agendo ſub vna ratione non excludit XXI.

B quin ſub alia poſſit mediatè agere duobus modis ad actionē concurrendo, vt de hoc ipſo concurſu declarauit D. Tho. 1. p. q. 105. art. 1. Neque cōtra hoc quicquā obſtant verba citata ex 3. cont. Gēt. nam cum ait D. Tho. [alio & alio modo,] nō intelligit immediationē ſuppoſiti vel virtutis, ſed actionem, vt à cauſa ſecunda & dependenter, vel vt à prima, & independenter factam.

Vnde etiam cōſtat ꝙ licè: Deus quatenus dat virtutem agendi cauſæ ſecundæ, & conſeruat illam, eamque ad agendum inſtituit, poſſit dici agere per illam, tamen quatenus immediatè cooperatur creaturæ, non agit propriè per illā, ſed per ſe ipſum, & per ſuam potētiam ac virtutem. Neque inde ſequitur aliqua imperfectio earum, quæ in illo argumento inferuntur ex eo quod vtraque cauſa, prima & ſecunda per ſe ipſam immediatè concurrat ad effectum. Primum. n. incōueniens generale erat, ꝙ talia agentia eſſent imperfecta. Negatur tamen ſequela: ſed illud ſolum imperfectum erit, quod ex intrinſeca cōditione, & natura, alterius ope indiget, quod proinde ab XXII.

C alio propriè in agendo pendet: aliud verò non erit imperfectū: nā, vt rectè dixit D. Tho. 3. cont. Gent. ca. 70. non ex inſufficientia virtutis, ſed ex immenſitate bonitatis ipſius prouenit, ꝙ creaturæ communicauerit vim agendi, & ideo nō per ſe ſolū, ſed cū illa velit tales effectus producere.

Aliud inconueniens erat quod talia agentia eſſent partialia. Sed ſi intelligatur ex parte effectus, nō ſequitur, quia nō fit pars effectus ab vna cauſa, & pars ab alia, ſed totus effectus à ſingulis in ſuis generibus, vt D. Tho. ſupra notat. Si verò intelligatur ex parte cauſæ, poteſt eſſe diuerſitas quædam in modo loquendi: nam quidam concedunt ſequelam, quia conſiderando abſolutè integrā cauſalitatem effectiuā neceſſariam ad illum effectū neutra illarū cauſarum totam illam adhibet, ſed ex vtriuſque concurſu conſurgit integra cauſalitas: & ideo dicitur partialiter cōcurrere ex parte cauſæ: quod nō eſt imperfectio in Deo, quia, vt diximus, id nō eſt ex inſufficiētia, ſed ex ipſius bonitate. Alij verò putant negandā ſequelā, quia cū illæ duæ cauſæ ſint diuerſorū ordinū, nō pro- XXIII.

priè

Digitized by Google

priè dicuntur componere vnam cauſam totalē
ſed vnaquæque eſt cauſa integra in ſuo ordine.
Qui modus loquendi, quia & communior eſt,
& aptior ad indicandū inæqualitatem, & ſubor-
dinationē harum cauſarū, magis probandus vſ-
XXIIII. Tertium inconueniens erat, quòd tales cauſæ
ſine ſubordinatione, & quaſi fortuito conueni-
rēt ad agendum. Non tamen id ſequitur, nam cū
vna ſit dependēs ab alia non deeſt ſubordinatio.
Imò interdum ſolet eſſe ſubordinatio cū aliqua-
li mutua dependentia: pendet. n. in agendo in-
ſtrumentū præſertim coniunctum, à principali
agente, vt calamus ab ſcriptore, tamen etiā ipſe
ſcriptor aliquo modo pendet à calamo, quatenus
ſine illo ſcribere non poteſt. Et poteſt illa depē-
dētia vocari à priori, quia eſt à principio mouen-
te: hæc vero à poſteriori contraria ratione: ſem-
per aūt id quod pendet ab alio a priori, eſt ſubor
dinatum illi. In præſenti ergo cauſa ſecunda pen
det à prima à priori, & eſſentialiter, quia inſuffi-
ciens per ſe eſt ad aliquid agendum ſine illius o-
pe: cauſa vero prima propriè non pendet à ſecū-
da, neque à priori, neq; à poſteriori, quia licèt ſe-
cundum eum modum agendi quo ſe accommo-
dat ad concurrendum cum cauſa prima, nō poſ-
ſit ſola efficere talem effectum, tamen ſimplici-
ter eſt omnino independens, & potens ad efficiē-
dum ſe ſola omnem entitatem quam efficit per
cauſam ſecundam. Eſt ergo inter has cauſas non
ſolum ſubordinatio, ſed etiam maximè eſſentia-
lis, & perfectiſſima. Cū autem prima cauſa ſem-
per agat ex certa ſcientia, & voluntate ſua, & iux
ta ordinem à ſe inſtitutum, non poteſt dici for-
tuito conuenire cum cauſa ſecunda ad agendū,
ſed ſumma prouidentia.

Quomodo Deus concurrat cum materiali for-
mali, ac finali cauſa.

AD quartam rationem, negatur, quidquam
eſſe in rebus, quod ſit verum ac reale ens, qđ
XXV. non ſit immediatè à Deo. Ad tria autem prima
exempla, negandum eſt vllam actionem ſiue na
turalem, ſiue liberam, bonam, aut malam, quatē-
nus realis actio eſt, eſſe ſine prima immediatè cō
currente: De quibus latè dicendum eſt in ſequē-
tibus: At vero de quarto exemplo prolixam texit
diſputationem Fonſeca 5. Metaph. q. 12. conten
Fonſecæ opinio. dens Deum eſſe primam cauſam in omni gene-
re, immediatè concurrentē cum ſecunda ad effe-
ctum, vel cauſalitatem eius. Sed vnum in hac re
mihi videtur clariſſimum, & nulla fere indigēs
diſcuſſione: aliud aūt omnino non capio, quod
Fonſeca in tota illa quæſtione intēdiſſe videtur.
Primum illud eſt, Deum efficiendo immedia-
XXVI. tè concurrere cū omnibus cauſis ad cauſalitates
earum. Quo ſenſu non ſolum efficientes cauſæ ſe
cundæ, ſed etiam materialis, & formalis, ſubordi-
nantur Deo, & ab eo pendent, non tantū in eſ-
ſendo, ſed etiam in cauſando. Quod nihil aliud
eſt, q̄ q̄ cum materia cauſat, Deus non tantū cō-
currit conſeruando materiam, ſed ēt efficiendo
ipſam cauſalitatem materiæ, quidquid illa ſit, &
efficiēdo ēt effectum materiæ, dando effectiuè il-
lud eſſe quod materia dat materialiter: & idem
eſt proportionaliter de forma, imò, & de fine, qua-
tenus eius cauſalitas aliquid reale eſſe pōt, vt in-

A fra videbimus. Et ratio per ſe conſtat ex dictis,
quia quidquid reale eſt, neceſſe eſt eſſe immedia-
tè ex efficientia Dei: ergo, & cauſalitates & effe-
cta omnium cauſarum neceſſario ſunt immedia-
tè ex efficientia Dei. Quo ſenſu rectè intelligi po
teſt de omni cauſa ſecunda quòd dicitur in lib. de
Cauſis, in prin. [Cauſa prima adiuuat ſecūdam
ſuper operationem ſuam.]
Aliud verò eſt, quòd Deus nō ſolum, vt cauſa XXVII.
prima efficiens, ſed ēt vt cauſa prima materialis
& vt cauſa prima formalis concurrat cum mate
ria, & forma ad oēs cauſalitates earum: ita vt illę
cauſalitates ēt vt ſunt a Deo, ſint formaliter di-
uerſę ab effectiua. Omitto cauſalitatem formalē,
& exemplarem, nam in eis eſt hoc probabile, vt
infra ſuis locis exponam. In dicto ergo ſenſu lo-
quitur dictus autor, qui hoc exponit de materia,
& forma nō quatenus componunt compoſitū,
nā hoc modo tā clara eſt imperfectio q̄ includūt
vt euidens ſit illum cauſandi modum non poſſe
Deo formaliter tribui, ſed de cauſalitatibus quas
B materia, & forma inter ſe mutuo exercent, dum
materia ſuſtinet in eſſe formam à ſe dependentē,
vel ſubiectū accidentia, & è conuerſo forma con
tinet materiam in eſſe: nam hæ cauſalitates per
ſe, & abſolutè ſumptæ nō includūt imperfectio-
nē, pp quā nō poſſint Deo formaliter cōuenire.
Quod aliis rationibus confirmat, ſed oēs præ- XXVIII
ter vltimam, probant ſolum noſtrū primū aſſer-
tum. Vltima verò eſt, quia Deus ſupplet ſe ſolo
has cauſalitates materiæ, & formæ, vt patet in
quātitate Euchariſtiæ: & nos diximus poſſe Deū
conſeruare materiā ſine forma, nō pōt aūt per ſo
lam cauſalitatem effectiuā ſupplere cauſalitates
talium cauſarum: ergo dum ſupplet cauſalitatem
materiæ in conſeruatione quātitatis, retinet idē
genus cauſalitatis: ergo ēt poteſt intra illud ge-
nus concurrere cum materia ad talem cauſalita-
tem. Minorem, in qua eſt vis argumēti, probat,
quia cauſalitas vnius generis nec formaliter,
nec virtualiter cōtinetur in alio genere. Et Deus
ipſe quāuis eminenter cōtineat oēs cauſalitates,
non tñ pōt in quantum habet rōnem vnius cau
C ſæ genus ſeu rōnem alterius exercere. Item, quia
vna cauſa nō poteſt ſupplere vicem alterius niſi
exercendo officiū quod illa exercebat. Vlterius,
quia ſi Deus ſuſtineret accidentia ſine materia,
& non suppleret officium eius, daretur in rerū
natura effectus in actu ſine cauſa in actu. Dein-
de, quia ſi Deus conſeruaret v. g. formam cęli ſi-
ne materia ſolo concurſu efficientis, aut ille eſſet
idem qui prior erat, & hoc eſſe non poteſt, tum
quia per eundem concurſum nō poteſt niſi idē
fieri, tum etiam quia iam cauſalitas materię circa
illam formam per nullam cauſalitatem ſupplere
tur: aut eſt per nouum concurſum effectiuum, &
hoc eſſe non poteſt, quia circa eundem effectum
non poteſt noua efficientia addi antiquæ, aut cō
curſus creatiuus creatiuo.
Si quis tñ conſideret quæ ſupra de cauſalitate
materiæ, & formæ diximus, ſtatim intelliget hu- XXIX. Improbatur præmiſſa opinio.
ius ſnīæ difficultatem, atque ab ea diſſentiet, non
ſolum quòd noua ſit, & præter recepta de Deo
dogmata, ſed ēt quòd falſa ſit, & debilibus nixa
fundamētis. Primum enim nullus Theologorū
vel Philoſophorum Deo tribuit ſecūdū proprie-
tatem aliud cauſalitatis genus niſi efficiētis, fina-
lis

lis, aut exemplaris, vt patet ex iis quæ D. Thom. tradit 1. par. q. 44. & quæ ibi tractantur. Dico autẽ [ſecundum proprietatẽ,] nam ſecundum metaphoram tribuitur interdum Deo quòd ſit quaſi forma omnium, & quod omnia viuificet, vel ẽt quod ſuſtineat, & ſit fundamentum omnium: q̃uo interdum vr̃ loqui Dionyſius, qui fruſtra ad alium ſenſum detorquetur. Quod adeo verũ eſt, vt Theologi propter hanc cauſam negent Verbum diuinum exercere propriam aliquã cauſalitatem terminando humanitatem, quia, cũ nõ poſſit eſſe effectiua, eo q̃ non ſit cõis omnibus perſonis, euidenter exiſtimarunt ſequi nullam eſſe: nam quòd non ſit finalis, neque exemplaris, per ſe notum erat. Simile argumentum eſt quòd præter bonitatem qua Deus habet vim cauſandi finaliter, & ideas per quas habet vim cauſandi exemplariter, nõ agnoſcimus in Deo aliam vim cauſandi ad extra niſi omnipotentiam, quæ ſolũ eſt potentia effectiua: ſiue illa ſit potentia executiuã ratione diſtincta à voluntate, & intellectu, ſiue altera illarum ſiue omnes ſimul. Addere ergo Deo aliam vim cauſandi ad extra, ſuſtinendo verbi gratia formam præter efficientiam, inaudi B tum eſt. Quod tamen in illa ſententia conſequẽter loquendo, neceſſario admittitur.

Diony. c. 8. 9. & 10. de diuinis nominib.

XXX. Præterea argumentor ratione, quia oĩs cauſalitas materiæ (& idem eſt de formæ cauſalitate) formaliter includit imperfectionem. Et rõ eſt, quia neque in cõpoſito, neq; in forma cauſat materia aliquid niſi media vnione intrinſeca, ac formali vnius ad aliam non tanquam per conditionem ſolum requiſitam, ſed tanquam per ipſam formalem cauſalitatem, vt ſupra probatum eſt: non põt autem Deus per formalem vnionẽ ita cauſare, vt per ſe eſt notum: ergo nec põt cõcurrere per propriam, & formalem cauſalitatẽ illius generis: hoc aũt ipſo quòd cauſalitas non fit per vnionem non eſt materialis, nec formalis, & iõ nulla rõne fieri põt, vt ſup. ẽt diximus, quòd materia cauſet formam ſibi non vnitam. Tandẽ vix põt cõcipi ille modus cauſandi Dei ab extra abſque efficientia: quia neq; in effectu eſt aliquid reſpectu Dei præter entitatem eius, & actionẽ: neque effectus pendet à Deo niſi media actione: neque actio, vt actio dicit habitudinem niſi ad efficiens, quamuis vt ordinata ad talem terminũ, vel C talem formam, poſſit reſpicere cãm finalem vel exemplarem: quid ergo eſt illa alia cauſalitas, quę dicitur ſuſtentatio? Planè eſt quid fictum, & minimè neceſſarium. Nam diuina cauſalitas in illis tribus modis ampliſſimè continetur. Neque propterea quòd oĩs cauſa det eſſe, oportet Deo formaliter tribuere modum cuiuslibet cauſæ: aliàs, quia ẽt materia, et forma dant eſſe cõpoſito, oporteret Deum dare illi eſſe intra idem genus cauſæ materialis, & formalis, quod abſurdiſſimum eſt. Ex hoc ergo q̃d omnis cauſa det eſſe, ſolũ põt inferri Deũ immediatè dare illud eſſe, vel illo, vel altiori modo. Item ex eo quòd oĩs cauſa ſecunda pendet à Deo non ſolum in eſſe, ſed ẽt in cauſare non ſequitur quod pendeat in eodem gñe cauſę, ſed vel in illo, vel in nobiliori, ſeu effectiuo.

XXXI. Ad vltimam ergo rationem in cõtrarium negatur minor, poteſt.n. Deus efficiendo ſupplere circa formam ſuſtẽtationẽ materiæ ſine ſubiecti. Ad primam probationem reſpondetur Deũ per

Fundamentum prædictæ opinionis eiuitur,

A vim agendi continere eminenter effectus aliarũ cauſarum, & poſſe ſuo modo perfecto cauſare id quod aliæ cauſant ſuis imperfectis modis abſq; illis, vbi nõ interuenit dependẽtia omnino eſſentialis, vt eſt inter compoſitum, & materiã, vel formam. Nec propterea dicimus Deum per eminẽtialem continentiam materiæ exercere cauſalitatem materiæ, ſed ſupplere aliquid efficiendo, quod materia cauſaret ſe ſubiiciendo. Vnde ad ſecundam probationem reſpondetur, quòd licèt vna cauſa creata non poſſit ſupplere munus alterius, niſi intra idem genus, Deus tamen poteſt in alio, vbi non interuenit ſpecialis repugnãtia. Nec propterea datur effectus in actu ſine cauſa in actu, ſed mutato genere cauſæ. Ad vltimã probationem reſpondetur, cum accidens conſeruatur ſine ſubiecto, id fieri per nouam efficientiã, non addendo illam antiquæ, ſed commutando vnam in alteram. Vnde ſi forma cœli conſeruaretur ſine materia, id quidem fieret per influxũ ex ſuo genere creatiuum: prior autem non maneret, qui non erat propriè creatiuus, ſed cõcreatiuus formæ, & aliquam conuenientiam habens cum eductiuo. An vero eodẽ modo philoſophãdum ſit de materia conſeruata ſine forma, in ſuperioribus latè tractatum eſt.

SECTIO II.

Vtrum concurſus cauſæ primæ cum ſecunda, ſit aliquid per modum principij, vel actionis.

I. CVm oſtenſum ſit concurſum hunc de quo agimus eſſe à prima cauſa, vel conuenire illi quatenus efficiẽs eſt, conſtat non poſſe aliud eſſe q̃ actionem, vel principium actionis ſub principio actionis comprehendendo tã principium per ſe, q̃ conditionem omnem ad agendum prærequiſitam. Nam præter hæc nihil reperitur in cauſa efficiente, vt efficiens eſt, quod rõnem concurſus habere poſſit. Supponimus.n. neque ipſum ſuppoſitum agens, vt ſic eſſe concurſum, neque etiam effectum vt ſic. Nam ſuppoſitum eſt quaſi primum principium agens: effectus verò eſt vltimus terminus effectionis, concurſus autem dicit aliquid per modum influxus vel tendentiæ à ſuppoſito agente ad terminum.

Prima ſententia proponitur.

II. TRes igitur dicendi modi circa quæſtionem hanc eſſe poſſunt. Primus eſt huiuſmodi cõcurſum eſſe aliquid per modũ principij per ſe. Quod dupliciter põt intelligi: vno modo quod tale principium ſit in ipſo Deo. Et hoc rectè explicatum, poteſt habere ſenſum verum, nos tñ nunc in eo loquimur: Deus enim per voluntatẽ ſuam concurrit cum creatura ad actionem eius. Vnde ipſamet Dei volitio poteſt in ſuo ordine dici concurſus Dei cũ creatura, qui ab aliquibus vocatur concurſus ad intra; actus autem voluntatis Dei eſt ſuo modo principium per ſe omnis actionis ad extra, principium (inquam) per ſe vel ratione ſui, vel ratione potentiæ executiuæ, quã

appli-

Digitized by Google

applicat ad agendum, vel ſecundum rem, vel etiã ſecundum rationem, iuxta varios modos ſentiendi de potentia executiua Dei. Sic igitur concurſus Dei ad intra erit aliquid per modũ principij actionis, nõ in creatura, ſed in ipſo Deo. Nũc autem non loquimur in hoc ſenſu de cõcurſu, ſed prout eſt aliquid manans à Deo, & receptum in creatura: & cõcurſus in rigore non ſignificat aliquid ad intra ſed ad extra. Alio ergo modo intelligitur hæc opinio, ꝙ cõcurſus ſit res quædã manans à prima cauſa, & recepta in ſecunda cõplens illam vltimatè, ac determinans ad talẽ effectum efficiendum. Et hac rõne dr̃ hic concurſus eſſe per modum principij, quia eſt virtus agendi cauſæ ſecundæ, vel ſaltem formaliter complet illam. Et propter hãc virtutẽ dicũtur oẽs cauſæ ſecũdæ agere in virtute primæ, vt ſæpe dr̃ in lib. de Cauſis, & è conuerſo rõne eiuſdẽ virtutis prima cauſa dr̃ agere immediatè immediatione virtutis, quia hæc virtus influxa cauſæ ſecundæ eſt virtus cauſæ primæ, & ab illa immediatè ꝓcedit actio. Et hoc videtur eſſe totum huius ſententiæ fundamentum. Nullum tamen inuenio aſſertorem huius ſententiæ qui expreſſe eam docuerit, quãuis illi quos ſtatim pro ſecunda citabimus, huic videantur interdũ fauere, & ſatis indiſtinctè loqui.

Refellitur dicta ſententia.

III. HAEc vero opinio falſa eſt, & ĩ vno ſenſu eſt æquè erronea, ac ſententia Durandi negantis actualem concurſum Dei ad actiones cauſarum ſecundarum, in alio verò eſt ſolum improbabilis. Duobus itaque modis intelligi poteſt, cõcurſum primæ cauſæ eſſe virtutem inditam ſecũdæ tanꝙ principium per ſe agendi. Vno modo quod concurſus primæ cauſæ ad actionem creaturæ ſiſtat in fluxu illius virtutis, & non concurrat immediatius ad actionem ipſius cauſæ ſecundæ. Et in hoc ſenſu dico hanc opinionem re ipſa incidere in opinionem Durandi, & eſſe æquè falſam, quatenus negat immediatum cõcurſum primæ cauſæ ad actionem creaturæ: quatenus verò ponit aliquid ſuperfluum, & ſine fundamento, erit magis improbabilis, vt in alio membro oſtẽdam. Probatur ergo dicta cenſura, quia ex illa opinione ſequitur ſolam virtutem creatam eſſe principium per ſe actionis, & effectus cauſæ ſecũdæ, Deũ aũt ſolum eſſe principium remotum, & per accidens. Hæc autem eſt opinio quæ in Durãdo reprobatur. Sequela patet, quia cauſa, quæ ſolũ dat alteri virtutẽ ad agendum, ſi non aliter concurrat ad actionem eius, reuera ſolũ concurrit remotè, & per accidens, ſicut ignis qui calefecit aquã, nõ aliter cõcurrit ad ſecundã calefactionẽ ab aqua calida profectam, & intellectus agẽs qui produxit ſpeciem intelligibilem nõ dicetur per ſe cõcurrere ad actum intelligendi. Deniq; illo modo etiã Durãdus dicit Deũ concurrere ad oẽs actiones creaturarũ, dando illi, & cõſeruãdo totam virtutem agendi vſque ad vltimũ eius cõplementum, quidquid illud ſit. Nam quòd illud principium agendi ſit prius tempore datum, antequã creatura agat, vel in eodem inſtanti, aut tẽpore, quo agit, nil refert. Alias quia ſol illuminat in eodẽ inſtanti, in quo creatur, & accipit virtutẽ illuminãdi, non indigeret alio cõcurſu præter

A infuſionem lucis. Similiter quòd illa virtus ſit connaturalis ac permanens, vel quòd ſit extrinſecus à Deo data, & quaſi trãſiẽs (vt quidã loquũtur, & nihil aliud eſt quã eſſe pendens à Deo in fieri, & cõſeruari) parũ refert, vt Deus, ſi per illã tm̃ virtutẽ agit, per ſe ac imediatè influat, vt prima cauſa. Quapropter ſi qui fortaſſe autores in hoc ſenſu dixerunt, Deum agere immediatione virtutis, & non ſuppoſiti, valde errarunt, vt ex dictis patet, & magis ſtatim declarabitur.

Alio modo intelligi poteſt concurſum primę cauſæ eſſe per modum principij, & virtutis inditæ, quia in collatione huius virtutis quaſi inchoatur, non tñ in ea ſiſtit, ſed vlterius progreditur vſque ad actionem ipſiuſmet creaturæ, ita vt in illã influat immediatè non tm̃ virtus cõicata cauſæ ſecundæ, ſed etiã ipſamet virtus diuina, & increata. Et iuxta hunc ſenſum dicendum nõ eſſet concurſum eſſe tantum aliquid per modũ principij, ſed etiã aliquid per modum actualis influxus ſeu actionis. Deinde eſt improbabilis illa multiplicatio rerum in hmõi cõcurſu, loquimur enim per ſe ac præcisè de concurſu neceſſario ex vi dependentiæ omnis effectus, & actionis à cau- IIII.

B ſa prima. Vnde ſupponimus cãm ſecũdã habentem completam virtutem agendi in ſuo ordine, nam ſi ipſa cauſa ſecunda incompleta ſit & imperfecta, indigebit quidem complemento virtutis, tamen ea indigentia non oritur ex dependentia quam cauſa ſecunda habet à prima, ſed ex imperfectione in latitudine cauſæ ſecundæ. Atque hoc modo verũ eſt interdũ Deũ, ſaltem ſupernaturaliter, ſupplere imperfectionẽ cauſæ ſecũdæ, addendo illi virtutem agendi, quod maxime nobiſcum facit cum ſupernaturales habitus infundit, tamen hoc extra propoſitum noſtrũ eſt, quia illa virtutis infuſio nõ pertinet ad cõcurſum primæ cãę, ſeu ad eleuationẽ, vel perfectionẽ cauſæ ſecundæ per actionẽ primæ. Loquendo igitur de cã ſecunda perfectè conſtituta in actu primo in ſuo ordinẽ, impertinẽs eſt aliud principiũ agendi illi adiũgere in ea receptũ, quia hoc ipſo quòd eſt aliquid creatũ in ipſa, pertinet ad ordinẽ cauſarũ ſecundarum, & ita multiplicãtur principia agendi in eodẽ ordine ſine cã, vel neceſſitate. Et

C contra hunc concurſum hoc modo explicatũ, rectè procedũt argtã Durãdi ſuperiori ſectio. facta.

Dicent fortaſſe, hanc virtutem quam prima cã dat ſecundę, vt cum illa cõcurrat, non pertinere ad cauſalitatem cauſæ ſecundæ vt ſic, ſed ad cauſalitatem cauſæ primæ, quia eſt quaſi proprium inſtrumentum eius ad concurrendum cũ ſecunda, & ideo licet illa virtus recipiatur in cauſa ſecunda, non agere cãm ſecundam per illam, ſed Deũ, ſicut quãuis impetus recipiat in lapide iacto, non lapis ſe mouet per illũ, ſed qui proiecit. Vnde ſicut proijcẽs dr̃ mouere immediate per impulſum, ita & Deus dicetur immediate concurrere per hanc virtutem, quæ immediatio, per ſe loquendo, eſt virtutis, nõ ſuppoſiti. Et ſimiliter, licet cãæ ſecundæ virtus dicatur cõpleri per hãc virtutẽ impreſſam à prima, nõ tñ cõplemento pertinente ad ordinẽ cauſę ſecundę, ſed addente illi virtutem neceſſariã ex parte cauſæ primæ. V. Euaſio confutatur.

Veruntamen hæc reſponſio, vel redit ad priorẽ ſenſum oĩno reprobatũ, vel dicit aliquid per ſe improbabile, & impertinens, nã ſi illa virtus ita

dici-

dicitur eſſe inſtrumentū Dei, vt actio Dei ſiſtat in effectione eius: poſtea vero illa ſola concurrat cum cā ſecunda ad actionem illius: ſicut in exemplo quod adducitur, actio proijciẽtis ſiſtit in impreſſione impetus. Deinde vero motio eſt ad impetū: ſi hoc (inquam) dicatur, redimus ad priorẽ ſenſum: atq; ita fit vt actio creaturæ nullā dicat immediatā habitudinem ad ipſammet virtutem Dei increatā, vt ad principium per ſe illius, quod reprobatū eſt ſect. præced. contra Durandum. Si vero præter influxum illius virtutis inſtrumentariæ dicitur etiam Deus virtute ſua propria, & increata immediate influere in actionem cauſæ ſecundæ, ſtatim per ſe apparet quàm ſit impertinens illa virtus inſtrumentaria quæ ſe teneat ex parte Dei, nam ibi adeſt intimè præſens diuina virtus per ſe ipſam: eſtq; propter eminentiā ſuā ſufficiens, & proportionata, vt per ſe ſe influat in actionem, imo ita debet neceſſario influere, vt actio quęlibet fieri à creatura poſſit: ergo ex parte Dei non eſt neceſſaria illa inſtrumentaria virtus nihil ergo refert ad concurſum cauſæ primę, qui per ſe neceſſarius eſt, ac pertinet ad eſſentialem ſubordinationem cauſæ ſecūdę reſpectu primæ.

Secunda ſententia proponitur.

VII. Secunda ſententia eſt concurſum primę cauſę eſſe aliquid per modum principij in ipſa cauſa ſecunda, ordinatum ad actionem eius, non tamen vt principiū per ſe illius, ſed ſolum, vt conditionem neceſſariam ad agendum. Ita videſitur ſentire omnes qui ponunt concurſum Dei verſari circa cauſam ſecundam antecedenter ad actionem eius, applicando illam, vel determinãdo ad actionem. Soletq; hæc opinio tribui D. Thomę (D. Thomas. Capreol. Ferrar.) locis infra tractandis; ſed immerito, vt oſtendam citari ēt ſolet Capreol. in 2. d. 1. q. 2. ſed æquè irrationabiliter. Ferrar. autem 3. contr. Gent. c. 70. in principio diſtinguit in agentibus creatis duplicẽ vim agendi; vnam firmam, & permanentẽ quæ eſt propria, & naturalis: aliam vocat intentionẽ diuinæ virtutis habentem eſſe incompletum: & hanc ait non conuenire rebus niſi qñ actualiter operantur tanquam diuinæ virtutis inſtrumẽta. Et in fine. §. Ad ſecundum dubium dicit, Deum immediatè agere in omnibus cauſis inferioribus quandam ſui participationem cū qua ſimul immediatè ipſarum effectus attingit: quia ipſa virtus in Deo exiſtens, & eius intentio in cauſis inferioribus producta, accipitur tãquã vna virtus; ſicut ars (inquit) quæ eſt in mente artificis, & eius intentio in inſtrō recepta pro vna virtute accipiuntur. Et per hãc virtutẽ ait applicare Deum cauſas ſecundas ad operandū, ſicut artifex inſtrumenta. In quibus verbis partim videtur ad priorem ſnīam alludere, partim ad hãc poſteriorem. Ad ponendam aūt hanc virtutem intẽtionalem nulla ratione mouetur, ſed ſolum quodam teſtimonio D. Tho. q. 3. de potent. art. 7. & nonnulli poſteriores Thomiſtæ hãc ſnīam ſecuti ſunt. Et

VIII. Primũ fundamentum ſecundæ ſententiæ. illam fundant in quibuſdam receptis locutionibus antiquorū philoſophorū. Prima eſt ꝙ agẽtia ſecunda non agunt niſi mota à primo; & in hoc conſtituunt ſubordinationẽ per ſe inter has cās, indeq; concludunt perueniendū eſſe ad vnū primū agens, non indigens motione alterius. Ita vt

A proceſſiſſe Ariſt. 7. Phyſ. c. 1. & lib. 8. c. 5. & 2. Metaph. c. 2. quem ſemper imitatur D. Thom. tū exponens Ariſtotelem, tum in alijs locis ſtatim citandis: & ex parte Aug. lib. 8. Geneſ. ad liter. c. 20. & 5. de Ciuit. c. 9. Imo, & Scriptura ſacra videtur Deo tribuere hac præmotionem cauſarum inferiorū, vt Iob. 12. [Qui immutat cor principū:] & Prouerb. 21. [Cor Regis in manu Dei eſt, & quocunq; voluerit vertet illud.] Hiere. 10. [Non eſt in hoĩe via eius: & à Dño greſſus hoĩs dirigẽtur.] Agunt ergo cāæ ſecūdæ motæ à prima: hæc aūt motio non põt conſiſtere in ipſa actione cāę ſecundę, tum quia motio eſt in re quæ mouetur: actio vero tranſiens nõ eſt in agente à quo fit, tū ēt quia hæc motio antecedit actionem ſaltẽ cauſalitate, quia ad hoc mouentur agentia ſecunda, vt agant: eo quòd non poſſunt agere niſi mota. (Ariſtot. Auguſt. D. Thom.)

Secundum principium eſt, ꝙ cauſa ſecūda applicatur à prima ad agendum. Quod ſumptum (IX. Secundum.) exiſtimatur ex lib. de Cauſ. propoſit. 16. vbi dicitur [virtutem diuinam eſſe virtutem omniū cauſarum;] quia videlicet virtus diuina applicat reliquas virtutes ad ſuas operationes, vt expoſuit Aegid. quodlib. 5. q. 1. & ſignificat D. Thom. 1. p. q. B 105. art. 5. in corpore, & ad tertium. Nam in corpore ait, primum agens mouere ſecundū ad agẽdum, [& ſecūdum hoc] (inquit) omnia agunt in virtute ipſius Dei.] In ſolutione vero ad tertium declarat hoc ideo eſſe, quia Deus non ſolum dat, & cõſeruat virtutes agendi, ſed ēt applicat eas ad agendum. Neceſſitas autem huius applicationis inter alias vna eſt, quia ad virtutem quæ reſpicit finem vniuerſalem pertinet applicare inferiores in ordine ad ſuū finem: Deus aūt eſt ſupremum agens reſpiciens vniuerſalẽ finẽ: ergo applicat inferiora, vt agant accommodatè ad illū finẽ. Hæc ergo applicatio non eſt actio creaturę, nam eſt à ſolo Deo, & antecedit actionẽ cāę ſecūdę: cõparatur ergo ad actionẽ cāę ſcdę, vt principiū eius.

Tertium principium eſt, cauſam primā excitare ſecundā ad opus; qui modus loquendi non (X. Tertium.) eſt tā frequẽs apud autores antiquos, ſicut nomẽ motionis, vel applicationis. Videtur tñ habere eādem vim. Et põt in hunc modum declarari, eam C virtus creata dum agit, aliquo modo in ſe perficitur, quia melius eſt agere, quā oĩno carere actione: hęc aūt perfectio non conſiſtit in ipſa actione, pręſertim tranſeunte, cum in ipſo agente nõ ſit: conſiſtet ergo in hac excitatione, quia talis virtus veluti vltimatè actuatur ad agendum. Hęc aūt excitatio non põt eſſe ab ipſamet virtute creata. Tum quia ſępe non eſt actiua in ſe ipſam, tū ēt quia ad illam efficientiam indigeret etiam excitatione: eſt ergo à prima cauſa.

Quartum ac pręcipuum principium eſt, quòd (XI. Quartum.) cauſa ſecunda determinatur à prima, & per ſe ac neceſſario indiget tali determinatione. Ita ſentit D. Tho. 1. p. q. 105. ad tertiū dicens. [Hoc ipſum ꝙ cāę ſecundę determinantur ad determinatos effectus, eſt illis à Deo.] Duplex aūt rō huius neceſſitatis afferri põt: vna eſt vniuerſalis ad omnes cās ſecūdas, quia nimirum virtutes earū ſunt indifferentes ad producenda varia indiuidua; nec poſſunt ſe ſe determinare ad hoc indiuiduū potius quā ad illud, nec cogitari põt aliud ſufficiens determinans pręter primā cām. Hęc autẽ determinatio non fit niſi addendo aliquid ipſi virtuti

actiuę.

Digitized by Google

influere, non tm̃ in effectum, ſed etiã in actionẽ A cauſæ ſecundæ. Quia non ſolum effectus, ſed ẽt actio cauſæ ſecundæ habet aliquid entitatis participatæ, & ea ratione neceſſe eſt, vt immediatè, & per ſe manet à primo ente per eſſentiam. Ex quo principio ita concluditur ratio, Concurſus Dei intimè, ac per ſe includitur in ipſa actione creaturæ, & per ſe ẽt ac immediatè tendit ad eundem terminum, ad quem tendit actio creaturæ: ergo per ſe, & eſſentialiter eſt aliquid per modũ actionis, vel fieri ipſiuſmet actionis, vel effectus creaturæ. Et confirmatur, nam hic cõcurſus nõ poteſt conſiſtere in omni eo, vel in ſolo eo, quod datur cauſæ ſecundæ per modum principij, vt operari poſſit: ergo conſiſtit eſſentialiter in aliquo quod ſit per modum actualis fieri.

XVIII. Antecedens probatum eſt contra ſuperiores ſententias, & iterum ſic declaratur. Poſita quacũque entitate quæ ſolum cõcurrit per modũ principij, non implicat cõtradictionem, vt nõ ſequatur actio vel effectus: nam Deus põt omne principium agendi creatum, quãtumuis applicatum ad agendum cum omnibus conditionibus præ-requiſitis, ſuſpendere ab actuali actione, & impe- B dire ne effectus fiat. At verò poſito actuali cõcurſu ad extra implicat contradictionẽ actionẽ nõ ſequi, ſeu effectũ non fieri: ergo ſignũ euidens eſt actualẽ cõcurſum nõ conſiſtere per ſe, & eſſentialiter in ijs quæ ſunt per modũ principij, ſed in aliquo qđ ſit per modũ actionis. Maior videtur per ſe nota ex terminis, quia in eis nulla inuoluitur repugnantia, aut implicatio contradictionis. Certũq; de fide eſt id feciſſe Deũ ĩ multis virtutibus neceſſitate naturali operãtibus, neq; eſt maior rõ repugnãtiæ in quibuſdã q̃ in alijs. Niſi fortaſſe aliquis dicat, hoc ſpecialiter repugnare illi intẽtionali virtuti, q̃ aiunt imprimi à Deo, & eſſe quaſi tranſeuntẽ ſeu fluentẽ, ꝙ inde prouenit, q̃a hẽt eſſe inſeparabile ab actuali operatione, ſicut virtus artis impreſſa inſtrõ inſeparabilis eſt ab operatione artis: huic. n. aſſimilat Ferrarienſis ſupra illã virtutẽ. Sed certè ſi talis virtus inſeparabilis eſt ab actuali actione cãæ ſecundæ, etiã per potẽtiã Dei abſolutã, hoc ſatis declarat non eſſe rẽ ab illa diſtinctã, & cõſequẽter nõ eſſe principiũ eius, ſed actualẽ emanationẽ ipſius à prima cauſa. Vel è cõuerſo, ſi illa virtus ſupponitur res C diſtincta ab actione cãæ ſecundæ, & verũ principium eius, ſine probabilitate negatur poſſe Deũ efficere, vt illa ſit, & ab ea non manet actio quia virtus nõ pendet eſſentialiter ab actione q̃ ab illa manat, ſed è conuerſo, & eſt in re diſtincta ab actione, & prior illa; quid ergo repugnat, ꝙ conſeruetur ſine illa? Item poſita illa virtute adhuc eſt neceſſarius immediatus influxus Dei, vt ſequatur actio, qđ ſæpe probatũ eſt: ergo põt Deus ſuſpẽdere illũ influxũ, & ita impedire actionem.

XIX. Neq; exemplũ de virtute artis impreſſa inſtrõ quicquam iuuat, nam illa virtus eſſe nõ põt, niſi vel impetus impreſſus inſtrumento ad localiter illud mouendum, vel ipſemet motus. At vero impetus impediri poteſt ne efficiat motum, vt rationes factæ probant; nec video quid in contrariũ obſtet. Motus autem ipſe impediri non põt ab actuali motione inſtrumẽti, quia reſpectu illius non comparatur, vt virtus, ſed vt ipſa actio, vel fieri. Quod ſi ex inſtrumento ſic moto nata eſt ſequi aliqua alia actio diſtincta à motu, & termino eius, ad quam motus in inſtrumento comparetur per modum principij, aut virtutis, omnis illa actio ſeparabilis eſt à tali motu virtute diuina, pp eandem cauſam. Quòd autem poſito actuali concurſu ad extra non ſit ſeparabilis actio cauſę ſecundæ, communis conſenſio, & euidens eſt, quia ille concurſus non eſt ſeparabilis ab aliquo termino, & effectu primæ cauſæ: nam ſi eſt concurſus ad extra, aliquid extra Deum fit: id aũt neceſſe eſt fieri à cauſa ſecunda: aliàs ille non eſſet concurſus cũ cauſa ſecunda, ſed actio ſolius Dei. Vnde ipſummet nomen cõcurſus ſatis declarat inſeparabilitatem ab actione cauſæ ſecundæ. Ergo concurſus eſſentialiter eſt aliquid per modũ actionis, vel fieri, vt eſt à prima cauſa.

Dico ſecundò, Concurſus primæ cauſę præter id quod eſt per modum actionis, non includit ex intrinſeca neceſſitate aliquid de nouo inditũ ipſi cauſæ ſecundæ, quod ſit principium actionis eius, vel conditio ad illam neceſſaria. Dico de nouo inditum, quia certum eſt cõcurſum cãæ ſecundę ſupponere in illa virtutem agendi datã, & conſeruatam à prima cauſa, quod hic ſupponimus, & inquirimus quid vltra illam neceſſarium ſit adiungi ex parte primę cauſę. XX. Secunda concluſio.

Hæc ergo concluſio ſumi poteſt ex D. Th. 1. 2. q. 109. art. 1. 2. & 3. vbi ad actiones cauſarũ ſecundarum duo tm̃ dicit requiri, nimirum intrinſecam virtutem connaturalem (loquimur. n. de naturalibus actionibus, de quibus ſolis nobis ſermo eſt in tota hac diſputatione) & concurſum Dei, quem ibi vocat motionem ſeu auxiliũ Dei mouentis: cur aũt ita illum appellet, infra videbimus. Quòd aũt ea voce nil aliud intellexerit, patet, tum quia aliàs prætermiſiſſet id quod per ſe ac maximè neceſſariũ eſt; tum ẽt quia iam non tm̃ duo, ſed tria eſſent neceſſaria ad actionẽ creaturæ. ſ. virtus eius, motio, & concurſus. Atq; ita intellexiſſe videtur Caietanus ibi, dicens illud auxilium Dei mouentis eſſe cooperationẽ eius. Qui eandem ſententiam docet 1. p. q. 14. art. 13. & q. 19. art. 8. vbi exponens illud axioma, [Cauſa ſecunda non agit niſi mota à prima.] dicit, intelligendum eſſe, non de motione præuia, ſed de motione itrinſecè cooperãte ipſi actioni, Et ſubdit: [Talis eſt aũt cooperatio primæ cãæ, de qua ſcriptũ eſt, ꝙ attingit à fine vſque ad finem fortiter: diſponitq; oĩa ſuauiter, iuxta modũ cuiuſque cooperãs vnicuiq;. Eadẽ eſt ſñia Scoti varijs locis, ſed præſertim in 4. d. 1. q. 1. ad vltimũ, vbi ait, cãm ſecundam non dici agere in virtute primæ, quia tunc aliquid recipiat ab illa, ſed quia hẽt ordinem inferioris ad illam; ſubdit: [Ex his patet quod cauſæ primæ in cauſam ſecundam propriè dictam non eſt influentia noua, quæ ſit creatio alicuius inhærentis cauſæ ſecundæ, ſed influẽtia ibi eſt determinatus ordo iſtarum cauſarum in agẽdo effectum cõem.] Idem ſentit Almain. tracta. 1. Moral c. 1. & Greg. in 2. diſt. 28. q. 1. art. 3. ad 12. vbi declarat concurſum Dei conſiſtere ſolum in partiali coefficientia Dei, quantum eſt ex eſſentiali ſubordinatione cauſæ ſecundæ ad primam: quod aduerto, quia ex alio capite ad actus bonos requirit ſpecialem Dei præmotionem, de quo alias idem in 2. diſt. 34. ad 8. Capr. etiam in ſecundo diſt. 28. q. 1. art. 3. ad 12, cont. 2. conclu.

XXI. D. Thom.

Caietanus.

Scotus.

Almain. Greg.

Capreolus. Gabriel.

vbi

vbi referens ſententiam Gregorij illam approbat & dicit,[Concordat S. Thom. 1. 2. q. 109 fere ſingulis articulis] Gabriel etiam in 2. diſt. 37 art. 3 dub. 2. Gregorium imitatur. Alios referam ſectione ſequenti.

XXII. *Ratio ſecunda concluſionis.* Ratione probatur primò, quia per hunc concurſum actualem Dei per modum actionis, prout explicatus eſt, ſaluatur omnis dependentia eſſentialis, tum cauſæ ſecundæ à prima in cauſando, tum actionis eius in fieri, tum etiam effectus in omni eſſe ſuo. Item ratione huius concurſus verum eſt, primam cauſam immediatè ac per ſe efficere omnia, & quicquid aliud de illa vt cauſante omnia, vel autoritate creditur, vel ratione probari poteſt: ergo ſuperuacaneum eſt quippiā aliud fingere. Antecedens ex dictis in priori aſſertione ſatis patet, & clarius in ſolutionibus argumentorum. Conſequentia vero probatur, tū quia natura abhorret quidquid ſuperfluum eſt, teſte etiam Ariſtotele 1. de Cœlo capite 4. & alijs locis: tum etiam quia rationes præcedente ſectione factæ pro ſententia Durandi, probant, ſolam illam efficientiam primæ cauſæ eſſe coniungendam cauſæ ſecundæ ad actionem eius, quæ per ſe fuerit neceſſaria ad eſſentialem dependentiam omnis entitatis vel modi realis à primo ente: tū denique, quia aliàs nullus eſſet ſtatus, ſed quacūque re poſita poſſet quis aliam adiungere: & ſicur præter actualem concurſum requirunt alij *Ariſtot.* motionem, alij complementum virtutis, poſſet aliquis tria illa poſtulare: & alius pro ſuo arbitratu poſſet quartum quippiam adiungere, vt per ſe ſatis conſtat.

XXIII. Secunda ratio eſt, quia nihil poteſt requiri, vt principium per ſe, nec etiam vt conditio neceſſaria principij per ſe: ergo nullo modo: ergò cōcurſus primæ cauſæ, vt ſic nihil requirit per modū principij, ſed ſolum per modum actionis. Conſequentiæ ſunt claræ ex ſufficienti numeratione. Maior ſatis probata eſt refutando priorem ſententiam. Minor vero eodem ſeu proportionali diſcurſu demonſtranda eſt. Nam ſicut cauſa ſecunda in ſuo ordine poteſt eſſe completa in virtute agēdi, ita requirit certas, & determinatas cōditiones neceſſarias in eodem ordine ad agendū, quas omnes habere ſupponimus, qn de neceſſitate cōcurſus primæ cauſæ præciſè diſputamus. Nam ſi quæ illarum deſit, neceſſarium quidem erit, ſi cauſa illa operatura eſt, vt conditio illa prius adiungatur per efficientiam primæ cauſæ, vel ſolā, vel cum alia cauſa ſecunda: illa tamen neceſſitas non eſt ex vi concurſus aut depēdentiæ à prima cauſa, ſed ex peculiari defectu. Sicut ergo cauſa completa in virtute non indiget alio complemento virtutis, ita cauſa completa in conditionibus prærequiſitis ad agendum in ſuo ordine, nullam nouam conditionem prærequirit. Dicere autem præter eas conditiones nobis notas, quas cāæ ſecundæ poſſunt per ſe, vel per alias ſecundas cauſas comparare, requirere quandam aliam occultā conditionem, quā ex ſolo influxu cauſæ primæ habere poſſunt; ſicut gratis dictum eſt, ita facile contemnitur, quòd nulla autoritate, vel ratione alicuius ponderis, vel momenti nitatur.

XXIIII. *An & quali talis cauſa ſe-* Sed vlterius poſitiuè oſtēdere poſſumus nullā talem conditionem excogitari poſſe, diſcurrendo per illa quatuor, quæ in argumentis ſupra factis tacta ſunt. Primò. n. appellabatur hæc conditio [applicatio cauſæ ſecundæ ad agendū.] At nos ſupponimus applicationem omnem nobis notā iam factam: conſiſtit autem hæc applicatio, vel in aliqua motione locali, vel in actione vitali ſeu animali, vt quando cauſa finalis applicatur per cognitionem, vel potentia motiua per appetitū. Quo fit vt, ſicut hæc applicatio conſiſtit in aliqua reali actione, ita eſſe non poſſit ſine efficientia cauſæ primæ, ordinariè quidem per cauſas ſecundas, extraordinariè autem per ſe ipſam. At verò præter has, quæ nam alia eſſe poſſit applicatio? Nam ſi eſt realis efficientia, erit realis motus vel mutatio cauſæ ſecundæ. Quem ergo terminū habet? Non localem, nec alterius generis extra qualitatem, vt per ſe notum videtur. Neque etiā eſſe poteſt qualitas aliqua; nam ſi illa qualitas datur, vt virtus agendi, iam non eſt conditio tantū, ſed principium per ſe actionis, & redeunt rationes ſuperius factæ. Si vero datur, vt nihil agat, impertinens eſt ad agendum, nec reddi poteſt ratio cur dicatur conditio neceſſaria. Dices, eſſe neceſſarium, vt coniugat ſecundum agens primo, vt inſtrumentum principali cauſæ. Sed hæc & ſimilia quæ verbis dici poſſunt, in re explicari non poſſunt; quia illa coniunctio, neque eſt aliqua realis vnio, neque intimior præſentia, ſed ſolū nouus quidam effectus, cuius officium, & neceſſitatem ad actionem cauſæ ſecundæ inquirimus.

cunda à prima applicetur ad agendum.

Obiectio diſſoluitur.

Nec verò dici poteſt, terminum illius mutationis quæ applicatio dicitur eſſe ipſāmet actionē cauſæ ſecundæ, tum quia vna actio non eſt terminus alterius, vt ſequenti ſectione latius dicam tum etiā quia illa applicatio eſt mutatio in ipſa cauſa ſecunda actio vero eius ſæpe eſt in paſſo: tū denique quia illa applicatio dicitur eſſe conditio præuia ad actionem: ergo, & terminus eius eſt etiam præuius: ſicut ergo in cauſa ſecunda nihil eſt reale, quod talem mutationem terminare poſſit, ita neque eſt talis applicatio, quæ ſit aliquid reale in ipſa præuium ad actionem. XXV

XXVI. *Qualiter ad motum cauſa mouetur ſecundam.* Alio modo appellabatur illa conditio [motus quo cauſa prima mouet ſecundam ad agēdum.] Et de hoc motu eodem diſcurſu inquiri poteſt quem terminum habeat, & conſequenter ad quā ſpeciem motus, vel mutationis pertineat: quia neceſſe eſt omnem motum realem ad aliquid tendere, & in aliqua ſpecie eſſentialis autem motus non eſt localis: quia non eſt neceſſe cauſas ſecundas localiter mutari quandocunque agunt, de motu vero ad quātitatem certior res eſt: de mutatione autem ad qualitatem procedit eodem modo ratio facta de applicatione: præter hæc tamē nihil eſt quod per illum motum fieri poſſit, vt facile patebit diſcurrendo per omnia genera entiū. Nec verò poteſt ille motus per ſe terminari ad ipſammet actionē cauſæ ſecundæ, tum propter rationes factas de applicatione, tum etiam quia alias iam ille motus non eſſet conditio ad illam actionem prærequiſita, ſed eſſet intrinſeca via ad illam actionem: quandoquidem illa actio dicitur eſſe proprius, & immediatus terminus illius motus. Ex quo vlterius fiet, vt ſicut ille motus dicitur eſſe à ſola prima cauſa, ita & terminus eius, nam ab eadem cauſa eſt terminus à qua eſt via: ergo ſi actio cauſæ ſecundæ eſt intrinſecus terminus illius motus, erit à ſola cauſa prima,

quod

quod inuoluit apertam repugnantiam, quomodo enim eſt actio cauſæ ſecundæ, ſi eſt à ſola prima? Quod ſi dicatur, actionem cauſæ ſecundæ nõ eſſe intrinſecum terminum illius motus, ſed potius extrinſecum ſeu remotum, neceſſariò aſſignandus erit alius terminus intrinſecus, & proprius: nullum autem aſſignari poſſe diſcurſus à nobis factus ſufficienter oſtendit.

XXVII. *Virtus ſecũdæ cauſæ a primę quo excitetur.* Tertiò vocabatur illa conditio [excitatio virtutis:] Quæ ſi ponatur fieri per veram, & realem actionem cauſæ primæ in ſecundam, vel in virtutem eius, fiet per illam actionem aliqua mutatio in cauſa, de qua procedet tota argumentatio proximè facta. Quod ſi non fit illa excitatio per veram, & realem actionem in cauſam ſecũdã: iam nihil agitur in cauſa ſecunda, quod ſe habeat per modum principii, quod intẽdimus. Et prætereà explicandum ſupereſt illis autoribus ſuprà à nobis citatis, qui talem excitationem requirũt, quo modo excitatio virtutis fiat ſine actione, aut per denominationem, vt vocãt, extrinſecam, & quæ ſit neceſſitas talis excitationis prouenienſ à ſola cauſa prima, præter omnem illam quæ eſſe poteſt prouenienſ à cauſa ſecunda. Et, vt hoc amplius intelligatur, aduerto, excitationem potẽtię ad operãdum propriiſſimè inueniri in potentiis animæ: extendi tamen aliquo modo ad nonnullas virtutes naturales, quæ non agunt niſi prius alterentur earum ſubiecta, vt piper nõ calefacit, niſi conteratur: & res odorifera ſæpe non mittit odorem, niſi prius calefiat.

XXVIII. Hæc ergo alteratio prævia ſolet dici excitatio virtutis per metaphoram: re tamen vera eſt aut complementum virtutis per qualitatem additã, aut applicatio, vel diſpoſitio agẽtis vt ex ſe emittere poſſit vaporem, vel exhalationem aliquam, qua mediante agit: vt dum res odorifera per calefactionem rarefit, facilius poteſt exhalare odorem: & ſic de aliis. Excitatio autem cauſæ primæ non poteſt eſſe ſimilis huic naturali per alterationem præviam, quia nec complementum virtutis eſt ſemper neceſſarium in cauſa ſecunda, vt oſtenſum eſt: neque etiam diſpoſitio aliqua materialis: nam in multis cauſis ſecundis neceſſaria non eſt, vt eſt euidens in igne calefaciente, Sole illuminante, & Angelo mouente cęlum, & vbi eſt neceſſaria, per alias cauſas ſecundas fieri ſolet: nec pertinet ad ſubordinationem cauſæ ſecundę reſpectu primæ.

XXIX. Excitatio autem potentiarum animę duobus modis fit. Vno ab obiecto, vel in genere efficientis, vt in potentiis cognoſcitiuis, vel in genere finis, vt in appetitiuis. Et hoc genere excitationis ẽt eſt per ſe notum, primam cauſam nõ excitare ſecundam ex vi generalis concurſus, quia multæ cauſæ ſecundæ non ſunt capaces obiectiuæ excitationis: quæ verò capaces ſunt, non ſemper mouentur à cauſa prima, vt ab obiecto. Neque etiã cauſa prima ex ſuo generali munere habet applicare obiecta excitantia niſi concurrendo cũ cauſis ſecundis. Ad opera verò gratiæ excitat quidẽ Deus homines peculiari modo, veruntamen illa excitatio non pertinet ad concurſum cauſæ primæ, ſed ad ſupplendam, vel iouandam imperfectionem alicuius cauſæ ſecundæ, de quo genere diuinæ excitationis peculiariter diſputãt Theologi in materia de gratia. Alio modo fit excitatio

A circa potentias animæ per quandam efficientiã quaſi moralem, per naturalem ſympathiam quã habent ex eo quòd in eadem eſſentia animæ radicãtur, cum ſubordinatione inter ſe; quæ etiam dici ſolet motio vel applicatio vnius potẽtiæ per aliam: quo modo potẽtia motiua exiſtens in muſculis excitatur, vel applicatur per appetitum: & voluntas dicitur hoc modo mouere omnes animæ potentias. Sed neque hoc genus excitationis habet locum in cauſa ſecunda reſpectu primæ, tum quia intrinſecè includit vitalem modum operandi, tum etiam quia requirit cõiunctionem facultatis mouentis, & motæ in eodem radicali principio. Atque ita videntur excluſi omnes modi excitationis, quos poſſumus nos explicare, aut aſſequi: fingere autem aliquem alium ineffabilem, eiuſque fidem petere, cum nec Chriſtiana fides illum doceat, nec ratio aut neceſſitas illius reddatur, ab omni ratione alienum eſt.

Dicere vero quis poteſt, reperiri inter cauſam primam, & ſecundam, quandam ſympathiam ortam nõ ex radicatione potentiarum in eadem eſſentia, ſed ex eſſentiali ſubiectione cauſæ ſecundæ ad primã, & ſupremo dominio primæ in ſecundam. Conſiſtere autem poteſt huiuſmodi XXX. *Obiicitur quidam modus quo De⁹ applicare dicitur cauſas ſecundas.*
B ſympathia in hoc, quod volente Deo, vt cauſa ſecunda operetur, ſtatim neceſſaria conſecutione cauſa ſecunda agit, nõ quia in ſe aliquid recipiat ex vi illius voluntatis, ſed quia ſtatim illi obedit agendo, ſicut potentia motiua obedit appetitui. Per hãc ergo voluntatem dici poteſt Deus applicare, mouere, vel excitare cauſam ſecundam ad agendum. Et quia illud velle Dei interuenit ſemper in concurſu cum cauſa ſecunda, ideo prima cauſa dicitur concurrere excitando cauſam ſecundam. Veruntamen hic dicendi modus, ſiue ſit verus, ſiue falſus, non pertinet ad præſentem quæſtionem: hic enim ſolum agimus de concurſu externo, & tranſeunte: illa autem excitatio tali modo explicata ſolum fit per velle internum. Item ex vi illius volũtatis nihil in ſe recipit cauſa ſecunda per modum principii, vel cõditionis neceſſariæ ad agendum, de quo nunc agimus. Ergo eo modo quo nunc diſputamus, nulla exci-
C tatio fit in cauſa ſecunda ex vi ſolius concurſus cauſæ primæ. An vero ille modus excitationis verus ſit, quia punctus eſt difficilis, et neceſſarius ad complementum huius materiæ, in ſect. 4. explicabitur.

XXX Qoartò dicebatur illa cõditio neceſſaria, [determinatio cauſæ ſecundæ per effectionem primæ.] Hæc autem non eſt probabilior quàm reliquæ, & generatim argumentando, ſi hæc determinatio dicitur fieri per veram actionem primę cauſæ in ſecundam, redeunt argumenta ſuprà facta quòd illa actio inferat mutationem in cauſam ſecundam, cuius mutationis nullus terminus aſſignari poteſt. Specialiter verò, hæc neceſſitas talis prædeterminationis nulla eſt in cauſis ſecundis naturaliter agentibus, quia illæ natura ſua ſunt determinatę ad vnum: quam quidem determinationem acceperunt à Deo non per cõcurſum, ſed per influxum, & conſeruationem talis naturæ. Quo ſenſu loquitur D. Tho. 1. parte, q. 105. art. 1. ad. 3. *D. Thom.* Formaliter vero hanc determinationẽ habẽt tales cauſæ ab intrinſeca natura. Vnde ſub hac conſideratione dici ſolet, cauſam

Digitized by Google

ſecundam determinare cõcurſum primæ ad ſpeciem actionis, potius quàm determinari ab illa, vt videtur loqui D. Thom. in 2. diſt. 1. q. 1. artic. 4. in corpore, & ad tertium, & 1. contra Gentes capit. 66. art. 5. vbi dicit [Secũda agentia ſunt quaſi particulantes, & determinantes actionem primi agentis.] Et ſumitur ex Dionyſio cap. 4. de diuinis nominibus, dicente, Dei actionem ex ſe eſſe, indifferentem, variari autem ex diuerſitate ſubiectorum, & cauſarum. Dicuntur autem cauſæ particulares determinare concurſum, non quia ad hoc efficiant aliquid prærium; quid enim poſſent? Neque quia Deus voluntate ſua illum non determinet, & voluntarie det, quod declarabimus ſectione 4. ſed quia hæc cauſa natura ſua poſtulat hunc concurſum potius quàm alium; Deus autem ſe ſe accommodat naturæ vniuſcuiuſque, & ideo etiam dici ſolet hæc determinatio, vt eſt à cauſa ſecunda, eſſe in genere cauſæ materialis. In his ergo cauſis naturaliter agentibus non eſt neceſſaria illa conditio præuia, quæ prædeterminatio dicebatur. Quòd ſi interdum hæc naturalia agentia propter vim agendi vniuerſalem habent indifferentiam aliquam in facultate agendi res ſpecie diuerſas, naturaliter, ac phyſicè loquendo, ſemper determinantur ad vnum effectum in ſpecie vel ex ſe, vel ex concurſu aliarum cauſarum, aut materialis aut coefficientium, vt ſuprà diſputatione 13. ſect. 5. declaratum eſt.

D. Dionyſ.

XXX.

XXXI. Quo ſecunda cauſa ad indiuiduum effectum à prima determinetur.

Denique etiamſi demus (quod probabile eſt) quoad ſingularitatem actionis vel effectus determinari cauſam ſecundam à prima, vt Nominales affirmant et in ſuperioribus nobis probabile viſum eſt: non oportet fingere illam determinationem fieri per aliquam actionem cauſæ primę in ſecundam, addendo nimirum aliquid virtuti eius. Imò vix poteſt hoc modo intelligi, quia etiã illud additum de ſe erit indifferens ad plura indiuidua ſimilia facienda: nulla enim res quæ in aliqua ſpecie vim habet actiuam, determinatur ex ſe ad vnum tantum indiuiduum efficiendum, vt patet diſcurrendo per omnes virtutes naturales Si quis autem velit peculiariter excipere hãc entitatem vel virtutem quam cauſa prima addit ſecundæ, gratis id aſſeret, & ſine cauſa multis implicabitur difficultatibus. Oporteblt enim fateri, quoties variatur actio agentis naturalis diuerſis tẽporibus, vel circa diuerſa ſubiecta, variari et illas entitates prædeterminatiuas, quas in ſe recipit cauſa ſecũda à prima. Et ſimiliter ſi ignis ſucceſſiuè calefacit, continuè etiam aliquid debet in ſe recipere, & pati, quo determinetur ad illã ſucceſſiuam actionem. Denique vel ſuperfluus eſt ille modus determinationis, vel fatẽdum erit, facultatem naturalem eſſe ſufficiẽtem de ſe ad ſpecificam rationem effectus, non verò ad ſingularitatem eius: illud verò additum dare vim ad ſingularitatem, quod eſt in intelligibile, cum in effectu prout in re fit, ſpecifica, & ſingularis ratio non diſtinguantur.

XXXII.

Dicendum eſt ergo, illam determinationem ſufficienter fieri per voluntariam præfinitionem diuini cõcurſus. Itaque ignis v. g. indifferens eſt ad hunc, vel illum calorem faciendum, non quidem negatiuè ſeu priuatiuè, id eſt, quia ad neutrum habeat cõpletam virtutem in ſuo genere, ſed poſitiuè, quia ad vtrumque eſt ſatis potens in ratione cauſæ proximæ, & ad neutrum determinatus, Deus autem ſua voluntate ſtatuit cum illo concurrere ad hunc potius quàm ad alium: & hoc ſatis eſt vt ab igne procedat hic effectus numero potius quam alius. Non eſt ergo neceſſaria talis conditio prædeterminans, quę ſit res aliqua recepta in ipſa cauſa ſecunda.

XXXIII.

Ex his autem quæ de naturalibus agẽtibus diximus, colligitur, huiuſmodi cõditionem multò minus eſſe neceſſariam in cauſis ſecundis liberis, ex vi ſubordinationis, & dependentiæ eſſentialis cauſæ ſecundæ à prima. Nam eiuſdem rationis eſt quoad hoc dependentia cauſæ liberæ, ac neceſſariæ à prima cauſa. Vnde ſi in cauſa naturaliter agente ſufficienter ſaluatur illa dependentia per concurſum, qui in actione conſiſtit, etiam ſaluabitur in cauſa libera. Nec verò ob peculiarem modum agendi cauſæ liberæ eſt in ea talis conditio neceſſaria, quia licet voluntas, v. g. quæ eſt potentia libera, ſit ex ſe indifferens, poſitis omnibus requiſitis, ad agendum, & nõ agendum, tamen reuera eſt tam potens ad agendum, ac ſi non haberet alteram facultatem: & è cõuerſo tam potẽs eſt ad nõ agendum, ac ſi nihil aliud poſſet. Itaque ad vtrumque, & ad ſingula habet plenam poteſtatem: ergo ſicut alia agentia per poteſtatem quam habet ad vnum, poſſunt illud exequi cum communi concurſu abſque illa præuia conditione prædeterminante; ita agens liberum, per poteſtatẽ quam habet ad plura, poteſt cum communi concurſu aliquod eorum exercere (loquimur de actibus intra ordinem naturæ contentis) abſq; illa conditione. Tantumq; abeſt vt peculiaris conditio, & indifferentia libertatis ad hoc obſtet, vt potius in hoc ſit poſita eius excellentia, & dominium in ſuam actionem.

XXXIIII.

Vnde, cum dicitur, facultatem indeterminatã non poſſe determinatum actum, vel effectũ efficere, ad ſummum habet locum in potentia ita indifferente ad plura, vt ſit per ſe incompleta, & inſufficiens ad ſingula, quæ vt ſic magis eſt indifferentia paſſiua, & imperfecta, quam actiua, & perfecta. propter quod talis indifferentia dici ſolet negatiua. At vero, quãdo potentia eſt indifferens per completam vim ad vtrumq; oppoſitorum, et per dominium in ſuũ actum, optimè poteſt, quanuis in actu primo ſit indeterminata & indifferens, determinatum effectu ſeu actum ſecundum efficere, ſeſe ad illum determinando. Hæc enim eſt propria uis, & poteſtas eius, à qua habet ꝙ libera ſit. Sicut etiam diuina uoluntas eſt indifferens ad plura obiecta, uel effectus creatos, & ipſa ſe determinat ad aliquod eorum: huius n. efficaciæ, & dominij participationem accepit uoluntas creata, quanuis longè imparẽ in perfectione, & modo. Nam increata uolũtas eſt indifferens ad plura obiecta extra ſe, nõ uero ad plures actus uolendi, uel nolendi: uoluntas autẽ creata, etiam ad plures actus eſt indifferens. Deinde increata uoluntas determinatur ſine nouo actu illo addito: creata vero per nouũ Actũ. Ac deniq; uolũtas increata nõ pendet ab alio in ſua determinatione: creata uero pẽdet ſaltẽ à concurſu primæ cãæ: cum eo tamen, ſicut poteſt uelle

ea quæ

ſta quæ ſibi proportionata ſunt, ita & ad ea ſe determinare.

XXXV. Vnde vlterius addo, illam conditionem, quæ prædeterminatio dicitur, non ſolum non eſſe neceſſariam cauſæ liberæ ob peculiarem modum agendi eius, verum etiam illi ob eam cām repugnare, ſi libere quoad exercitium, & ſpecificationem opera eſt: nam vſus libertatis quoad vtramque partem per talem prædeterminationem impediretur. Quòd primò declaratur in indifferentia quoad ſpecificationem actus, nam cum ſola prima cauſa dicatur efficere hanc prædeterminationem, voluntas tantum eſt in potentia paſſiua ad illam: vnde reſpectu illius non eſt libera, ſed eſt paſſiue, ſeu negatiue indifferens, ſicut materia ad alias formas: nam in potẽtia paſſiua, vt ſic non eſt libertas, vt ſuprà oſtendimus. Non eſt ergo in poteſtate actiua, & libera voluntatis vt hãc vel illam determinationem recipiat; cũ ergo ad vnum tãtum actum determinetur, illum poteſt efficere, & non alium, quia nec poteſt illum efficere niſi ad illum determinetur; neque etiam poteſt efficere, vt ad aliũ determinetur: ſed hoc eſt in ſola voluntate extrinſeci agentis. Ergo nunquam eſt proxime, & actiue indifferens ad plures actus, ſeu quoad ſpecificationem actus. Patet hæc vltima conſequentia, quia voluntas ante receptam hanc prædeterminationem ad neutrum actum eſt perfecte, & actiue indifferens, quia ſi illa prædeterminatio eſt neceſſaria, ſine illa non eſt completa vis agendi cũ omnibus prærequiſitis ad agendũ, ſicut ad libertatẽ neceſſarium eſt.

Prędeterminatio phyſica cũ libertate neceſſitate repugnat, & quoad exercitium, & quoad ſpecificationem.

XXXVI. Neque etiam eſt in manu voluntatis habere hanc determinationem, vel vnam potius quàm aliam: quid enim ad hoc faciet cum facere nihil poſſit niſi prædeterminata? Vel ſi recipit determinationem ad volẽdum malum obiectum, cur ei imputabitur, quòd non recipiat determinationem ad nolendum illud? Neque enim illi poteſt imputari propter aliquem priorem actum, tum quia fieri poteſt, vt nullus præceſſerit: tum etiam quia ille fieri non potuit ſine alia prædeterminatione, de qua eadem redit difficultas. Neque etiã poteſt imputari propter priuationem alicuius actus, tum quia nec prædenominatio ad illum actum eſt in poteſtate eius, & conſequenter nec carẽtia actus poteſt illi imputari; quia in vniuerſum prima radix nõ operandi in voluntate, etiã poſitis aliis prærequiſitis, eſt quia nõ accipit hãc prædeterminationem: nã ſi illam reciperet, operaretur. Tum etiam, quia non ſemper ad actum malum poſitiuum antecedit carentia prioris actus debiti, ſed ſimul dum vnus eligitur, alius omittitur. Ac denique in eo progreſſu non eſt procedendum in infinitum, ſed ſiſtendum in aliquibus actibus primis, quorum vnum voluntas voluntarie efficit, alium omittit. Et in illis explicari non poteſt, quo modo prædeterminatio paſſiua ad vnum potius quàm ad alium ſit in poteſtate voluntatis. Si ergo talis prædeterminatio neceſſaria eſſet, tolleretur indifferẽtia quoad ſpecificationem actus.

XXXVII. Atque inde vlterius concluditur, tolli etiam quoad exercitium actus. Nam, vt declaratum eſt, ſi prædeterminatio illa eſt neceſſaria, ante illam receptam nõ eſt in poteſtate actiua, & libera voluntatis talem actum exercere, quia nõdũ eſt potentia proxima, id eſt completa, & cum omnibus prærequiſitis ad agẽdum, etiam eſt poteſtas actiua remota (vt ita dicam) quia nõ eſt in poteſtate voluntatis aliquid facere, quo illa conditio, ſeu prædeterminatio adhibeatur, ſed ſolum eſt in potentia paſſiua ad illam, quę non ſufficit ad libertatem: quę omnia ſatis declarata, & probata ſũt. Ruſus poſita in voluntate illa conditione, quæ prædeterminatio dicitur, fieri nõ poteſt quin ipſa exerceat actum: nec poteſt reſiſtere determinationi, ſeu motioni eius: ergo nunquam habet poteſtatem exercendi, & non exercendi actũ: ergo tollitur indifferentia quoad exercitium, quæ in hac poteſtate conſiſtit. Antecedens certum eſt in ea opinione quam impugnamus: nam hæc prędeterminatio dicitur pertinere ad actualem concurſum Dei. Vnde ſicut impoſſibile eſt Deum concurrere cum voluntate, et ipſam non operari ita impoſſibile eſt volũtatem recipere illam prędeterminationem, & nõ prodire in opus. Et ex ipſo nomine prædeterminationis id conſtat: nã ſi poſt receptam prædeterminationem poteſt voluntas non operari; ponamus non operari: ergo tunc adhuc manet indifferens ad operandum, et non operandum: ergo indiget prędeterminatione, vt operetur, & falſum erat accepiſſe prædeterminationem.

XXXVII Fortaſſe quis dicet, poſt acceptam prædeterminationem poſſe quidem voluntatem non operari, nolet tamen admittere, de facto non operaturam, quia licet poſſit, nunquã ita leget. Sed hoc friuolum eſt, & non conſequenter dictum. Primo quidem, quia ſi poteſt vera poteſtate quæ ad libertatem ſufficiat, vnde affirmari põt illam poteſtatem nunquam exerceri? Secundo, quia tam eſt neceſſaria connexio inter illam prædeterminationem, & operationem, vt naturaliter impoſſibile ſit hanc ſeparari ab illa, imo & ipſi aiunt implicare contradictionem, ſicut eſſe ſimul determinatum, et indeterminatũ reſpectu eiuſdem vel agens mouere, & paſſum non moueri: ergo non eſt in voluntate poteſtas ad reſiſtendũ actiuitati huius prædeterminationis, quia non eſt in ea poteſtas ad impoſſibile, ergo falſum eſt, poſita prædeterminatione poſſe non operari. Tandem, quia ſi voluntas põt non velle id, ad quod prędeterminatur, vel id eſt, quia põt habere actum oppoſitum. Et hoc nõ, vt patet ex probatione prioris partis, quia iam id ſpectat aliquo modo ad indifferentiam quoad ſpecificationem. Vel id eſt, quia põt ſuſpendere actum, & hoc etiam nõ, quia non poteſt voluntas reſiſtere efficacitati illius prædeterminationis. Neque illa ſubditur vſui libertatis, ſed illam potius ſibi ſubdit: ergo neutro modo eſt in voluntate illa poteſtas, & conſequẽter, nec libertas quoad exercitium.

Reſpõſio aliquorũ ad noſtras rationes refutatur.

XXXIX. Quod etiam confirmatur ex definitione potẽtiæ liberæ ſuprà tradita, ſcilicet, de ratione illius eſſe vt poſitis omnibus prærequiſitis ad agendũ, poſſit agere, & non agere, nam in præſenti vna conditio neceſſaria eſſe dicitur prædeterminatio facta à prima cauſa, qua poſita non poteſt voluntas agere, & non agere, ſed agere tñ: ergo ſine libertate quoad exercitium, & ex neceſſitate agit. Nec refert quòd illa neceſſitas ſit ex ſuppoſitione, nã illa ſuppoſitio eſt antecedẽs omnẽ vſũ libertatis, & ab extrinſeco proueniẽs, vt ſatis declaratũ

eſt: talis autem ſuppoſitio ſi neceſſitatem inferat, A inducit neceſſitatem ſimpliciter, & tollit libertatem: iuxta doctrinam Anſelmi, & aliorum in ſuperioribus declaratã. Ideoque meritò dixit Scotus in 4. diſtinctione 49. quæſtione ſexta, §. Duo ergo, libertatem voluntatis tolli, ſi ab aliquo habitu inhærẽte prædeterminetur ad vnum: nomine autem habitus intelligendum eſt quidquid per modum principii, ſeu actus primi antecedit actum ſecundum: nam de quolibet huiuſmodi eadem eſt ratio.

XL. Vnde tandem poteſt vtraque pars ita confirmari, quia volũtatem de ſe indifferentem ad plura, phyſicè, & intrinſecè determinari ad vnum eorum, nihil aliud eſt quàm velle illud: ergo nec poteſt talis prædeterminatio eſſe prærequiſita ad volẽdum, nec poteſt omnino ab extrinſeco prouenire à ſola cauſa prima: quia velle non eſt in nobis ſine nobis, & licèt daremus de potẽtia abſoluta id fieri poſſe, ſaltem non poſſet fieri, vt illud velle eſſet liberum, ad quod voluntas merè paſſiuè ſe haberet. Antecedẽs probatur, quia in voluntate nihil eſt niſi aut actus ſecũdus, aut primus, neq; inter hæc poteſt excogitari medium: neque ab Ariſtotele, aut alio Philoſopho inuentum eſt: ergo vel illa prædeterminatio eſt actus B ſecundus: illũ appellamus velle, ſub quo et nolle, & ſimiles actus comprehendimus. Vel eſt actus primus, & ſic aut ſubditur vſui voluntatis, & ita non prædeterminat illam, vt verum eſt de omnibus habitibus in volũtate exiſtentibus; aut ſubdit illam ſibi, ſuæque neceſſariæ efficacitati, & ita impedit vſum libertatis eius. Adde inauditum eſſe in voluntate actum primum, qui non ſit habitus eius: nullaque ratione declarari poſſe ad quid talis actus primus neceſſarius, ſit præſertim in ordine naturalium actuum, vt nunc loquimur.

XLI. Video offerri hoc loco occaſionem tractandi quamplures difficultates ad libertatem arbitrii pertinẽtes, præſertim illas quæ apud Theologos de diuina præſcientia, prædefinitione, prædeſtinatione, & gratia, & de illa maxime quæ in efficaci auxilio conſiſtit, diſputantur. Sed iam præmiſimus, hoc loco nihil nos agere de actionibus C ſupernaturalibus, nec de efficacia gratiæ, ſed ſolum de generali concurſu primæ cauſæ cum ſecundis: ad quem negamus illam prædeterminationẽ eſſe neceſſariam, aut in cauſis liberis poſſe in concordiam redigi cum vſu libertatis earum. Nihilominus tamen verum eſt Deum habere æternam præſcientiam omnium quæ in tempore fiunt: quia non fiunt ſine ipſo agente, & ipſe non agit niſi quę cognoſcit, quia per intellectum operatur: non cognoſcit autem quicquam ex tẽpore, ſed ex æternitate: ea autem cognitio non requirit phyſicam prædeterminationem cauſarũ, ſed æternam præſentiam omnium quæ in tempore ſunt. Similiter verum eſt, Deum poſſe ſua voluntate æterna prędefinire effectus ſuæ prouidentiæ conſentaneos: poſſe item voluntates hominum mouere quo vult, & quando & quomodo vult; atque ita poſſe etiam, & ſæpe conferre hominibus auxilia efficacia gratiæ iuxta menſuram voluntatis ſuæ: ſed hæc non pertinent ad cõcurſum generalem. Quomodo autem fiant, ad ſupernaturalia Theologię myſteria pertinet. Id

vnum credimus ad ea omnia non eſſe neceſſariam prædeterminationem phyſicam liberi arbitrii, neque aliquid ſimile quod arbitrii lædat libertatem: ſed de his aliàs.

XLII. Quinto dicebatur illa conditio neceſſaria propter ſubordinationem cauſæ ſecundæ ad primã, quaſi non poſſit vera ſubordinatio intelligi ſine aliqua impreſſione (vt ſic dicam) cauſæ primæ in ſecundam, quæ ſit quaſi vſus eius. Veruntamen argumenta facta ſub nomine motionis, applicationis, &c. procedunt de quacũque reali impreſſione, aut quauis alia voce ſignificetur. Deinde quòd ad ſubordinationẽ nihil hoc deſeruiat, ita oſtendo. Nam ſubordinatio inter cauſam ſecundam, & primam duplex intelligi poteſt: vna eſt radicalis, ſeu aptitudinalis: quæ in hoc tantum conſiſtit, quod cauſa ſecunda nõ eſt apta ad agẽdum niſi dependenter à cauſa prima. Radix autem huius ſubordinationis ex parte ipſius cauſæ ſecundæ eſt dependentia eſſentialis quam habet à Deo in ſuo eſſe. Ex parte vero cuiuſcunque effectus, vel actionis quæ poteſt manare à cauſa ſecũda, radix eſt eſſe ens per participationẽ, quod non poteſt eſſe niſi ab ente per eſſentiã. Ad hanc igitur ſubordinationem, eſt quidem neceſſaria illa actio cauſæ primæ in ſecundam, quæ dat, & conſeruat illi eſſe, & virtutem agendi: illa verò ſufficit, neque eſt alia per ſe neceſſaria: quia ex vi huius poſita eſt tota radix, & cauſa illius ſubordinationis in actu primo.

XLIII. Alia vero eſt ſubordinatio in actu ſecundo. Quòd autem hæc etiam nõ requirat nouã actionem, qua cauſa prima conferat ſecundæ aliquid per modum principii actualis, vt vocãt, duobus modis oſtendo. Prior eſt, quia hæc actualis ſubordinatio nõ eſt denominatio intrinſeca in cauſa ſecunda, per ſe loquendo. Quod patet, quia ſolum in hoc conſiſtit, quod cauſa ſecunda pendeat à prima in agendo: ſi ergo ipſum agere, vt ſic non eſt denominatio intrinſeca in cauſa agẽte, dependentia in ipſo agere, vt ſic non erit denominatio intrinſeca, ſed extrinſeca, in hoc conſiſtens quod ipſamet actio cauſæ ſecundæ pendet eſſentialiter à prima cauſa tanquam à primo, ac præcipuo fonte ſui eſſe, ergo vt ſecũda cauſa quatenus actu agens eſt, eſſentialiter ſubordinetur primæ, non eſt neceſſe vt aliquid nouum per modum principii in ſe recipiat, quia ſecundum hãc rationem non ſubordinatur vt recipiens, ſed vt agens: ergo ſubordinatio hæc poſita eſt in ipſa actione, quatenus eſſentialiter pendet à prima cauſa.

XLIIII. Secundo idem declaratur, nam licèt admittamus cauſam primam aliquid efficere in ſecundã per modum principii, adhuc cauſa ſecunda, vt affecta toto illo principio præcisè cõcepto, eſt ſubordinata cauſæ primæ ſolũ in actu primo, ergo in actione oportet, vt actualiter ſubordinetur per nouam dependentiam in agendo, vt in ſuperioribus probatum eſt: ergo ſubordinatio actualis agentis, vt agens eſt, non conſiſtit in illa præuia actione, quæ tantum ad cõſtituendum, vel complendum actum primum pertinet, ergo, quamuis ſupponatur conſtitutum ſine illa actione, per ſolam effectionem, & conſeruationẽ cauſæ, ac virtutis eius, adhuc manebit integra ſubordinatio actualis in agendo.

Tertiò

XLV. Tertio declaratur hoc ipſum exemplis: nam calor v. g. ſubordinatur formæ ignis in agendo ignem, non quia aliquid in ſe recipit à forma, dũ agit, præter ſuam entitatem, ſed propter dependẽtiam actionis ab illis duobus principiis inter ſe conſtitutis. vt vnum ſit ſub altero, id eſt vt ſit inferius illo, & poſterius illo, & pendens ab illo. Similiter in ſupernaturalibus ſacramentum v. g. baptiſmi eſt ſubordinatum Chriſto in agendo, non quia in actuali actione aliquid in ſe recipiat, iuxta probabiliorem opinionem. Et ſimilia exempla multa facile poſſent inueniri. Igitur neque ex vi ſubordinationis neceſſe eſt, aut fieri poteſt, vt concurſus primæ cauſæ conſiſtat in aliquo, quod per modum actus primi detur cauſæ ſecundæ in ipſa actuali actione.

Satisfit aliarum opinionum fundamentis.

XLVI. EX his quæ diximus, probando noſtram ſententiam, virtute reſponſum eſt ad fundamẽta contrariæ ſententiæ: vt tamẽ declaremus quo B ſenſu intelligendæ ſint grauium autorum locutiones, & quomodo cum ſolo concurſu conſiſtente in actione ſaluentur locutiones illæ, ac denominationes, neceſſarium erit ad ſingula ſigillatim reſpondere.

Exponitur axioma illud; Cauſa ſecunda non agit niſi mota a prima.

XLVII. AD primum ergo dicitur primò, axioma illud, [Cauſa ſecunda non agit niſi mota à prima] intellectum in ea proprietate, quòd cauſa, pręter ſuum eſſe, & omnem virtutem agendi connaturalem quam habet, indigeat nouo motu vero, ac reali in ipſa recepto vt agat, falſum eſſe vt probatũ eſt. Neque inuenitur in eo ſenſu ab Ariſtotele alicubi traditum. Vnde etiam eſt falſum, in illo principio ſic intellecto fundari, vel reductionem omnium motuum ad primum motorem, vel omnium entium ad primum ens. Nã illa argumentatio fundatur, vel in phyſica experiẽtia, & ordine ſenſibilium motuum, vel in proportionali depẽdentia omnium effectuum à ſuis cauſis, non verò in illa occultiſſima præmotione, nulla ratione fundata. Itaque diſcurſus Phyſicus Ariſtotelis fuit, omne quod mouetur, ab alio moueri, omneſque motus inferiorum corporum aliquo modo reduci ad motum cęli: cœlum autem ipſum moueri ab alio. atque ita cum non procedatur in infinitum, ſiſtendum eſſe in aliquo primo motore. Diſcurſus autem metaphyſicus proportionalis erit, omne ens quòd eſt a ſe manare ab alio: & illud aliud, ſi non ſit à ſe, rurſus eſſe ab alio, cumque nõ poſſit procedi in infinitum, ſiſtendum eſſe in ente à ſe. Et proportionali modo poterit diſcurſus fieri inter agentia, vt ſic, ex vi eſſentialis dependentiæ à nobis explicatæ: nam quod nõ eſt agens à ſe, reducendum eſt in aliud in quo nitatur in agendo, donec ſiſtatur in aliquo quod à ſe ſit agens, & in nullu alio nitatur. Denique fieri poteſt diſcurſus naturalis ex

A ſenſibilibus motibus corporũ vniuerſi, per quos res iſtæ corporeæ ita applicantur ad agendum, vel patiendum, ſicut neceſſe eſt ad conſeruationem vniuerſi: nam hoc eſt ſignum, hæc omnia ab vno ſupremo principe gubernari. Illa ergo propoſitio in dicto ſenſu nec vera eſt, neque ad prædictas reductiones neceſſaria.

Continet igitur illa propoſitio metaphoram, & analogiam quandam ſumptam ex artificialibus inſtrumentis, vt probè notauit Fonſeca li. 5. Metaphyſ. cap. 2. quæſtione 9. ſectione 3. Nam quia videmus hæc ſenſibilia inſtrumenta, quæ à nobis in agendo pendent, & nobis ſubordinantur, non agere niſi mota à nobis, ideo ad explicãdam ſubordinationem, & eſſentialem dependentiam in agendo cauſarum ſecundarum à prima, dicuntur cauſæ ſecundæ non agere niſi motæ à prima. Proprius autem ſenſus eſt, illas non agere niſi adiutas à prima, vel (quod idem eſt) vt cooperantes primæ. Adde præterea neceſſarium eſſe, vt cauſa ſecunda habeat eſſe datum, & conſeruatum à prima. Et hic continuus influxus B ipſius eſſe, vel virtutis actiuæ poteſt dici quaſi continua quædam motio ipſius cauſæ ſecundæ à prima. Ruſus, ſi cauſa ſecunda indigeat aliqua noua applicatione locali, aut excitatione vitali ad agendum, illam etiam habet à cauſa prima, vel per cauſas ſecundas operante, vel interdum ab ea ſola: ſæpe enim ita operatur, non ex vi generalis concurſus, ſed ex aliqua peculiari prouidentia. Quo ſenſu loquitur Scriptura in teſtimoniis ibi citatis, quę proinde non ſunt ad rem. Atque hoc etiam ſenſu verificari aliquo modo poteſt, cauſam ſecundam non agere niſi motam: nam ſi eſt ſpiritualis, agit prauia actione immanente quam in ſe recipit, & ita mutatur: ſi verò ſit corporalis, indiget propinquitate locali, quã recipit per aliquem motum, vel qui tunc fit, vel qui antea præceſſerit. Vnde aliqui ex autoribus citatis, præſertim Auguſtinus, non dicunt cauſas ſecundas moueri dum agunt, vel moueri ad agẽdum, ſed omnem cauſam ita eſſe actiuam, vt etiam paſſiua ſit, & mobilis aliquo motu: in C quo non explicant aliquam conditionem, quam tales cauſæ requirant ad agendum, ſed imperfectionem, & potentialitatem quam natura ſua habent. Quod etiam eſt ſatis vt intelligamus deueniendum eſſe ad aliquam cauſam, quę ita agat vt nihil pati poſſit.

XLVIII. Vnde ducat originem locutio de motione ſecundarum cauſarum a prima. Fonſeca.

Exponitur hæc locutio, Cauſa ſecunda applicatur a prima ad agendum.

XLIX. AD ſecundum, ita eſt explicanda iſta propoſitio: [Cauſa ſecunda applicatur à prima,] ſicut illa, [Mouetur ad agendum.] Et quidem Diuus Thomas, qui maximè videtur illa locutione vſus prima parte, quæſtione 105. articulo quinto, in primis ipſam vocem corrigit, quia nõ ſimpliciter appellat cauſam primam [applicantem, ſed quaſi applicantem] ſecundam. Deinde ibi non meminit alterius concurſus, vel motionis, ſed tantum illius applicationis. Vnde quod in prima, ſecundæ vocauit auxilium Dei mouentis, in prima parte appellauit appli-

Digitized by Google

carionem primæ, & ſecundæ cauſæ: Et verumque nihil aliud eſt quàm ipſe actualis cócurſus, ne dicamus Diuum Thomam hunc, aut ignoraſſe, aut tacuiſſe, quod & per ſe eſt abſurdum, & repugnat eidem Diuo Thomæ dicto artic. 5. ad ſecundum, vbi ex illa applicatione concludit, vnam, & eandem eſſe actionem primæ, & ſecundæ cauſæ; quod ſolum eſt verum propter cócurſum per modum actionis, vt ſequenti ſectione declarabitur.

Ipſe ergo actualis, & immediatus concurſus actionis, ſicut per translationem dicitur motio, ita etiam dicitur applicatio, vt ſignificetur dari à prima cauſa vt à ſuperiori, & ab ea dirigi, & ordinari ad fines à ſe intentos, quod eſt quoddam applicationis genus. Et hoc probat ratio tacta in illo ſecundo argumento, & nihil aliud. Magiſque intelligitur ratio illius vocis ſeu appellationis, ſi diſtinxerimus duplicem applicationem, alteram prævia, vt conditionem requiſitam, de qua non poteſt illud intelligi, vt oſtenſum eſt. Aliam vocare poſſumus actualem ſeu formalē, intimè incluſam in ipſa actione: ſic enim, qui actionem inchoat, dicitur tunc ſe applicare ad actionem: quæ applicatio non eſt aliud, quā exhibitio illius actionis: hoc ergo modo vocatur applicatio ipſe concurſus primæ cauſæ: tamen illa applicatio non eſt à ſola prima cauſa, ſed etiam à ſecunda, adiuuante prima, & ſub hac ratione etiam applicante. Sub hac enim ratione applicationis ſignificatur actio ſecundum primam emanationem à ſuo agente, & ideo, vt ſignificetur, Deum concurrere ad illam ſecundum omnem rationem eius, dicitur Deus applicare cauſam ſecundam ad agendum. Et hæc ſatis ſunt ad illam locutionem.

Quid ſit, cauſam ſecundam agere in virtute primæ.

LI. ALia verò locutio in eodem argumento poſita, ſ. [quòd cauſa ſecunda agit in virtute primæ, ſeu quod virtus diuina eſt virtus omnis cauſæ agentis:] & aliæ ſimiles quæ habentur libro de Cauſis, exponuntur verbis Diui Thomæ 3. contra Gent. c. 70. vbi ſic ait. [Virtus inferioris agentis pendet ex virtute ſuperioris, inquantum ſuperior dat inferiori virtutem agendi, vel conſeruat eā. Et infra: Oportet igitur quod actio inferioris agentis non ſolùm ſit ab eo per virtutē propriam, ſed per virtutem omnium ſuperiorū agentium: agit. n. in virtute oīum.] Agere ergo in virtute nihil aliud eſt, quā agere per virtutē participatam à ſuperiori virtute, & dependenter in ſua actione ab actuali influxu eius. Et eodē modo dicitur virtus diuina virtus omnium cauſarum, quia omnes conſeruat, & oēs actu adiuuat. Hęc ergo duo ſufficiunt, & per ſe requiruntur ad veritatem ſimilium locutionum.

LII. Verum eſt, Diuum Thom. q. 3. de potentia, artic. 7. addere tertium, nimirum, virtutē inſtrumentalem fluentem, quam recipit cauſa ſecūda à prima, vt agat tanquam inſtrumentum eius: diſertè enim hanc numerat tanquam diſtinctā ab applicatione, & ab efficientia ſeu conſeruatione ipſius cauſæ ſecundæ, & virtutis eius. Exiſtimo tamen Diuum Thomam tacitè retractaſſe illam doctrinam in prima parte, vbi exquiſitè tractans omnem modum quo cauſa prima operatur cum ſecunda, illam virtutem omiſit; quod facere non potuiſſet in proprio ac præcipuo loco, ſi exiſtimaſſet eſſe per ſe neceſſariam ad concurſum primæ cauſæ: & ſimiliter 3. contra Gent. cap. 70. illius non meminit. Nec diſcurſus quem facit in dicto art. 7. de potentia eſt efficax. Fundatur enim in eo, quòd cauſa ſecunda non poteſt efficere eſſe exiſtentiæ niſi per modum inſtrumēti: quod, propriè, & in rigore loquendo de inſtrumento, verum non eſt, vt in ſolutione ad quintum attingam, & latius infra diſputādo de eſſentia creaturæ.

LIII. Ad tertium reſpondetur, illam excitationem commētitiam eſſe, niſi metaphoricè ipſamet naturalis inclinatio ad agendum dicatur excitatio: illa autem inclinatio nō eſt per actionem diſtinctam ab illis, quibus cauſa ſecūda, & virtus eius conſeruantur, & adiuuantur. Ad rationem verò ibi propoſitam reſpondetur, agentia creata dum agunt, nō perfici perfectione diſtincta ab ipſa actione; neque vllus vnquam Philoſophorū aliquā priorem perfectionem excogitauit. Actio verò ipſa ab ipſo Deo eſt immediatè, nō tamē ab illo ſolo, ſed cum ipſa cauſa ſecunda. Quòd ſi talis actio ſit immanens in agente, erit perfectio eius intrinſeca: tale enim agens habet vim ſe ipſum perficiendi, cum debito, & accommodato cócurſu primæ cauſæ. Si verò actio ſit tranſiens, quæſtio eſt an ſecundum aliquid ſui maneat in agente vel an, licèt omnino tranſeat in paſſum, etiam ibi ſit dicenda perfectio agentis: de quibus ſuo loco dicemus, nam ad præſēs nil refert: quidquid horum dicatur, ſufficit ad hanc perfectionem concurſus primæ cauſæ per modum actionis.

D. Thom. Agentia nō quę actione perficiūtur.

LIIII. Quarta, & quinta ratio, cum omnibus quę in eis tanguntur, tractata ſunt, & expedita inter probandam ſecundam aſſertionem, præter duo puncta, quæ in quinta ratione inſinuantur. Vnū eſt cauſas ſecundas non agere niſi, vt inſtrumenta primę, quod eſt facile, nam licèt interdum ita appellentur, ad indicandam dependentiam, quā in operando habent à prima cauſa, tamē non ſunt propriè, & rigoroſè inſtrumenta, ſed cauſæ principales in ſuo ordine, nam per proprias virtutes, & in ſuo ordine ſufficientes, agunt, & effectus ſibi ſimiles producunt, vt notauit D. Thom. quæſtione 24. de verit. artic. 1. ad quartum, & quintum, & Scot. in 4. diſt. 1. quæſt. 1. ad vltimum, & ſuperius explicando diuiſiones cauſæ efficientis idem declarauimus. Omitto, etiam in rigoroſis inſtrumentis nō eſſe neceſſarium, vt, priuſquam agant, in ſe recipiant à cauſa principali aliquid per modum principii, à ſua entitate diſtinctum, de quo aliàs. Aliud punctum erat de ordine prioris, & poſterioris natura, qui inter actiones cauſæ primæ, & ſecundæ intercedit, de quo dicam ſectione ſequenti.

Cauſæ ſecūdæ cur dicātur inſtrumenta primæ.

LV. Ad ſextū fundamentum, ſimpliciter negatur aſſumptum, nimirum perfectius concurſurum Deum, ſi concurrat influēdō aliquid actuale per modum principii: non. n. conſiſtit maior perfectio i multiplicatione entitatū, principiorū, aut influxuū, alioqui eſſent hęc infinitè multiplicanda. Sed cōſiſtit maior perfectio in hoc, q singula

tunt

Digitized by Google

In quo ſit perfectio cauſæ primæ cōcurrētis cū ſecundis.

A ſtant in debito pondere, numero & mēſura. Duo ergo ſpectant ad ſummam perfectionem cauſæ primæ vt operātis & cooperantis in cauſis & cū cauſis ſecundis: vnum eſt, vt nihil virtutis vel actus primi, vel conditionis requiſitæ quæ verè ſit aliquid, reperiatur in cauſa ſecūda, quod non ſit datum & cōſeruatum à prima: aliud, vt actio creaturę fieri non poſſit ſine actuali immediato influxu cauſæ primæ. Multiplicatio autem principiorum agendi, vel conditionum neceſſariarū per ſe non pertinet ad perfectionem, generatim loquendo, ſed ibi tantum addēda ſunt talia principia, vbi ſpecialis aliqua ac vera cauſa & neceſſitas, vel ſaltem vtilitas interceſſerit.

VII. Ad primam itaque probationem reſpondetur idem eſſe cauſam ſecundam pendere à prima in cauſando, & pendere in actione ſua, ſeu (quod idem eſt) in cauſalitate ſua; nam ſi pendet in ſuo eſſe, & in tota virtute ſua, & vlterius in actione & cauſalitate ſua, in quo alio pendere debet, aut poteſt? Nā qđ ibi additur de hoc complexo, [cauſam ſecundam agere,] nihil nouum eſt, nā creaturam agere, nihil eſt aliud quam actionem ab illa prodire.

Cauſā ſecūdam agere, quomodo ſit à Deo.

B Vnde prima cauſa efficiēdo hanc actionem, efficit illam vt prodeuntem à tali cauſa. Nam licèt habitudo actionis ad cauſam ſecundam præciſè concepta non reſpiciat Deū vt terminum illius habitudinis, tamē vt eſt aliquid in re, ab ipſo Deo fit, ſicut etiam paſſio vt paſſio nō reſpicit Deum, fit tamen a Deo: hoc igitur modo creaturam agere, eſt etiam à Deo.

VIII. Atque idem eſt de illa locutione, [Prima cauſa facit vt ſecunda faciat:] ſi particula vt nihil aliud denotet, quàm collationem virtutis, & phyſici concurſus neceſſarij ad operandum. Si verò denotet peculiarem habitudinē finis, ita vt ſignificetur, primam cauſam peculiariter intendere omnem actionem cauſæ ſecundæ in particulari, eſt quidē id ſæpe verum, non tñ eſt ſemper neceſſarium, aliquas enim actiones non intendit, ſed permittit: & tunc non propriè in eo ſenſu facit Deus vt creatura faciat, ſed permittit vt faciat, eique facienti cooperatur. Vnde non pertinet

C ad perfectionem primæ cauſæ, vt in vniuerſum & ad omnia concurrat illo modo, ſed potius eſt præter ſapientiam & bonitatem eius. Atque ita poteſt argumentum in contrarium retorqueri, nam ex oppoſita ſentētia ſequitur, Deum in vniuerſum facere vt faciant, etiam iij qui malè faciunt: quia per propriam actionem ſuam à ſola ſua voluntate prodeuntem eos determinat vt ita faciant: de qua ratione dicemus plura in ſectione quarta. Alio tandem ac morali modo dicitur Deus facere vt homines faciant, illuſtrationibus, & inſpirationibus, quomodo in Scriptura reperitur illa locutio, non tamen pertinet ad concurſum primæ cauſæ, ſed ad ordinem gratiæ vel ſpecialis prouidentiæ diuinæ, cuius cōſideratio nō eſt huius loci.

IX. Quod tandem in eo argumento dicitur, ad perfectum dominium primæ cauſæ pertinere vt vtatur cauſis ſecundis ad ſuos ipſius fines, veriſſimum eſt: falſo tamen & ſine fundamento fingitur, hunc vſum conſiſtere in hoc, quod ſemper agat circa creaturam aliquid diſtinctum ab ipſa, & à naturali virtute eius. Poteſt quidem Deus interdum hoc modo augere virtutem agendi, ſi

Qualiter Deus vtatur cauſis neceſſariis.

A velit, vel ſupplere quidquid creaturæ defuerit, tamen quòd hoc ſemper ſit neceſſarium, non pertinet ad dominium, vel cōuenientē vſum creaturarum, ſed facilius vtetur Deus creaturis ſuis, ſi intelligamus dediſſe illis completas virtutes in ſuo genere, & conditiones omnes requiſitas, cū quibus, ſi ipſe ſuum cōcurſum adiungere voluerit, facient illæ quod ipſe decreuerit: quod eſt vti illis ad agendum.

X. Quanquam hic modus vtendi cauſa ſecunda peculiare aliquid requirat in cauſa libera, nam illa, poſitis omnibus prærequiſitis ad agendum, & præparato etiam concurſu Dei eo modo quo explicabimus ſectione quarta, nō ſtatim operatur vnum determinatè, & adeo, ſi Deus vti illa vult ad aliquem determinatum effectum, habet peculiarem modum, moralem potius quā phyſicum, quo id facit. Interdum propriè agendo ac mouendo, vt in bonis, interdum ſinendo ac permittendo, vt in malis. Quod ſpectat ad illam infinitam Dei ſapientiam, qua præno ſcit quid cauſa

Qualiter liberis.

B libera in quacunque occaſione, & cum quibuſcunque circunſtantiis operatura ſit, quod amplius exponere non eſt huius loci. Illud ſolum aduerti, cum Deus concurrit cū voluntate creata ad actum malum, non propriè vti voluntate ad illum actum (abſit enim, quod Deus illum actū intendat) ſed vtitur voluntate ſic malè agente, ad aliquod bonum, quod pertinet & ad perfectum dominium, & ad infinitam Dei bonitatem & ſapientiam.

XI. Ex quo tandem intelligitur, nō ſemper actionem creaturæ pertinere ad vſum poſitiuū dominii Dei, ſed partitione vtendum eſſe; nam quatenus illa actio eſt a Deo, pertinet propriè ad vſū dominii eius, quia ex eius poteſtate & libertate pendet: quatenus vero eſt a volūtate creata, ſi ſit bona, & conformis voluntati Dei, erit etiam ex poſitiuo vſu dominii eius, quatenus illam imperat, vel ad illam mouet. Si verò ſit mala, erit tantum ex vſu negatiuo, quia nimirum illam nō impedit, cum poſſit.

Creaturæ actio qualiter ad dominiū Dei pertineat.

C

SECTIO III.

Quomodo comparetur concurſus Dei ad actionem cauſæ ſecundæ, & ad ſubiectum eius.

Dubitandi vtrimque ratio.

MVLTA in hoc titulo comprehenduntur, quæ neceſſaria ſunt ad declarandum exactius, quid ſit hic cōcurſus Dei, poſſuntque ex dictis in ſectione præcedenti abſque opinionum & argumentorum multitudine, breuiter expediri. Primum eſt, an concurſus Dei, & creaturæ, ſint vna actio, vel plures.

Nam quòd ſint plures, indicat tum multitudo principiorum, tum ordo naturæ, quo cenſetur prior Dei concurſus quàm creaturæ. Quod verò ſit vna, videtur conuincere, tum immediatus influxus Dei in actionem ipſam creaturæ, tum quòd ad actionem non eſt actio.

Actionem cauſæ primæ & ſecundæ vnam eſſe.

D. Thom. Atque hæc poſterior pars eſt ſine dubio vera: eamque expreſsè docet D. Thom. 1. p. q. 105. art. 5. ad ſecundum, vbi ſimul reſpondet ad primam rationem dubitandi à nobis poſitā dicens: [Vna actio non procedit à duobus agentibus (ſupple totalibus) vnius ordinis, ſed nihil prohibet quòd vnā & eadem actio procedat à primo & ſecundo agente. Adde, imò neceſſarium eſt: quia ab vtroque eſſentialiter & immediatè in ſuo genere pendet. Idem habet D. Thom. 3. cont. Gent. cap. 70. & Aegid. in 2. diſt. 1. q. 1. art. 6. & ibi Capreol. q. 2. art. 3. ad argum. Durand. contra 6. concl. Deniquè ab hac ſententia nullus qui rectè ſentiat de diuino concurſu, in re diſſentit, tamen vt intelligatur diuerſitas quæ eſſe poteſt in modo explicandi, aduerte de actione Dei tranſeunte duplicem eſſe opinionem.

Capreol. Aegid. Durand.

III. Quidam aſſerunt actionem Dei nunquā eſſe formaliter tranſeuntem, ſed ſolam Dei voluntatem eſſe actionem eius, eam verò actionem quæ in extrinſecam materiam trāſit, non comparari ad Deum vt actionem, ſed vt effectum actionis eius: iuxta quem loquendi modum diſtinguuntur maximè actio Dei & actio creaturæ, tanquā res increata & creata. Nihilominus tamen verū eſt, etiam iuxta hanc ſententiam, actionem creaturæ per ſe ipſam immediatè manare nō ſolum à cauſa ſecunda, ſed etiam à virtute, vel actione interna Dei, ſiue illa actio creaturæ comparatione Dei dicenda ſit actio, ſiue effectus eius, quod ad nomen pertinere poteſt. Vnde ad tollendam æquiuocationem dici poteſt in ea opinione, concurſum internum Dei diſtingui ab actione creaturæ: concurſum autem externum ſeu tranſeuntem eſſe idem cum actione cauſæ ſecundæ, ſiue illa ſit per modum actionis, ſiue per modum primi effectus. Alia opinio & verior eſt, quàm ſuprà defendimus, actionem tranſeuntem, & manantem à Deo eſſe verè actionem Dei, voluntatem autem eius, potius concurrere per modum principii: atque ita tum in re, tum in modo loquendi, eſt euidens vnam & eandem eſſe actionem cauſæ primæ & ſecundæ.

Actio qua Deus cōcurrit, num immanens an tranſiens.

IIII. Quod ita vlterius demonſtro, quia ſi in illo effectu ſunt duæ actiones, vna ſolius Dei, & altera cauſæ ſecundę, terminatæ ad vnum & eundem effectum, interrogo an actio cauſæ ſecundæ ſit à ſola illa, & non à Deo per ſe & immediatè. Et hoc dici nullo modo poteſt: aliàs ſequitur, effectum ſolum cauſæ ſecundæ fieri à prima, nō tamen actionem ipſam: conſequēs eſt omnino falſum, & incidens in opinionem Durandi ſuprà tractatam. Et ideò D. Thomas & alii Theologi non ſolum docent, eſſe Deum cauſam per ſe & immediatam in ſuo ordine omnium effectuum creaturarum, ſed etiam omnium actionum, & ita etiam loquitur Scriptura, cum Deo tribuit omnes operationes & motus creaturarū: & Ioānis 1. dicitur, [Sine ipſo factum eſt nihil: actio àt creaturæ vt ſic aliquid eſt, nō ergo fit ſine actuali influxu Dei. Et ratione patet, quia vel actio creaturę in re non eſt aliquid diſtinctum ab effectu eius: & ſic neceſſe eſt vt ab eiſdem cauſis manent, quia ſunt idem. Vel eſt modus ex natura rei diſtinctus ab effectu. Et ſic hēt aliquā rationē realem, quam neceſſe eſt immediatè pendere à Deo, eadem uel maiori ratione, qua cætera entia per participationem: quia illud eſſe, quod hēt ſecundum modum ſuum, eſt eſſe diminutum & participatum, ac proinde per ſe pendēs à primo ente. Si verò dicatur, actionem cauſę ſecundę nō eſſe à ſola illa, ſed ſimul eſſe per ſe & immediatè à prima cauſa: ergo eſt vna & eadem actio vtriuſque cauſæ, quod intēdimus: & ſuperflua eſt alia diſtincta actio quæ ſit à ſola cauſa prima ad eundem effectum, quia per priorem actionem ſufficienter influit in illum in ſuo ordine.

D. Thom. De⁹ eſt cauſa omnium effectuū & actionū creaturæ.

Dicetur fortaſſe actionem cauſę ſecundę eſſe etiam à prima, tamen diuerſo modo: nam à ſecūda eſt immediatè per ſe ipſam: à prima uerò eſt per aliam actionem propriam ſolius Dei, tranſeuntem etiam & extra Deum exiſtentem, ita. n. loquimur nunc. Sed hæc multiplicatio actionū impertinens eſt, & contra omnem rationē Philoſophicam: nam ad actionem tranſeuntem nō eſt alia actio, præſertim etiam tranſiens, alioqui in infinitum procedemus. Petam. n. de illa priori actione quæ dicitur eſſe à ſolo Deo, an ſit per aliam actionem etiam tranſeuntem, vel per ſe ipſam. Si per aliam, procedemus vlterius, & ſic in infinitum: ſi per ſe ipſam, idem dicetur melius de prima actione quæ ſicut per ſe fluit à cauſa ſecunda, ita per ſe etiam fluat à prima; quia nulla eſt repugnantia q̄ per ſe fluat ab vtraque, cum ſint diuerſi ordinis, vt D. Thomas ſuprà dixit. Nec maior aſſignari poteſt in hoc, quòd per ſe ipsā procedat à prima cauſa, quàm in eo quòd procedat per aliam actionem: imò hoc poſterius multò magis repugnat, nam eſt contra rationem actionis vt ſic eſſe terminum alterius actionis. Relinquitur ergo vt concurſus Dei ad extrà nihil aliud ſit quàm ipſamet actio cauſæ ſecundæ, vt per ſe & immediatè fluens à prima. V.

Actio cauſę ſecundę per ſe ipſam à Deo pendet.

Sit ne actio cauſę ſecundæ ab actione primę.

VI. Atque hinc facile expeditur aliud punctum ad hanc ſectionē pertinēs, ſcilicet an actio cauſæ ſecundæ dici poſſit fieri, manare, aut eſſe à concurſu vel actione cauſæ primæ, vel è conuerſo actionem cauſæ primæ cauſare actionem cauſæ ſecundæ. Videntur enim omnes autores ita loqui, idque videtur pertinere ad vniuerſalē influentiam cauſæ primæ. Item actio creaturæ eſt à Deo, ergo pendet ex actione Dei. Denique hac ratione diuina actio eſt prior natura quàm actio creaturæ.

Capreol. Dicendum verò eſt cum Capreolo in 2. diſtinctione 1. quæſtione 2. articulo 3. ad ſeptimum Aureoli contra 6. concluſionem, actionem Dei poſſe ſumi pro actu immanente, ſeu volitione ipſius Dei, uel pro actione exteriori. Priori modo procedunt rectè argumenta facta. Quo ſenſu non ſolum actio cauſæ ſecundæ, ſed etiam actio tranſiens cauſæ primæ, et quando operatur cum creatura, & quando ſola operatur, procedit, & pendet ab actione interna ipſius Dei. Et eodem ſenſu videtur ſumendū quod D. Tho. ait in 3. ad. 23. quæſt.

Digitized by Google

23.q.3.art.1.actiones omnium ſecundorũ agentium fundari ſuper actione primi agentis: quia omnes fundantur aliquo modo in diuina volũtate. Tamen iam in ſuperioribus diximus, hunc actum internum voluntatis Dei nõ habere propriam rationem actionis, quæ dicit fluxũ, & tendentiam ad terminum: ſed habere potius rationem principij, quia vel eſt ipſa omnipotentia Dei, vel ſi ratione diſtinguantur, habet ſe vt applicans omnipotentiam Dei ad agendum.

VIII. Poſteriori autem modo, exterior actio Dei, & creaturæ vna & eadem eſt, vt diximus. Et ideo ſecundum eam rationem non poteſt actio creaturæ manare, aut pendere proprie ab actione Dei, neque è conuerſo actio Dei poteſt proprie cauſare actionem creaturæ, quia idem non cauſat ſe ipſum, nec pendet à ſe ipſo. Item quia actio, vt actio ſolum eſt cauſa ſui termini, & nõ eſt cauſa niſi per modum viæ: actio autem Dei non eſt via ad actionem creaturæ, ſed ad effectum, neq; actio eſt terminus actionis. Ad vniuerſalem igitur influxum primæ cauſæ ſolũ ſpectat, vt omnis actio cauſæ ſecundæ procedat à voluntate, & potentia ipſius primæ cauſæ, non vero quòd procedat per aliam actionem externam, ſed poteſt B procedere per ſe ipſam immediate à voluntate ſeu virtute Dei. Vnde quando actio creaturæ dicitur pendere ex influxu, vel cõcurſu Dei, vel ſumitur concurſus pro immanẽte, & interno actu, quatenus influit in actionem externam, vel locutio non debet ſumi tranſitiuè (vt ſic dicam) niſi ſecundum rationem. Proprius enim dicetur actionem creaturæ eſſe etiam à Deo, & vt ſic eſſe ipſum concurſum Dei ad actionem cauſæ ſecundæ, à qua non eſt aliud ſecundum rem, ſed tantũ ſecundum rationem, vel reſpectum.

Sit ne ordo naturæ inter actionem cauſæ primæ, & ſecundæ.

IX. Hinc rurſus diſſoluitur facilè tertium punctum ſæpius tactum, de prioritate naturæ inter actionem Dei, & actionem creaturæ. Eſt enim diſtinguendum primo de actione interna, & externa, vt loquamur cum multis, in ſenſu C dicto. Secundo de prioritate naturæ: nam quædam eſt quæ conſiſtit in propria cauſalitate, & dependentia vnius ab alio: alia, quæ ſolum conſiſtit in maiori quadam dignitate, vel vniuerſalitate, independentia, aut alia proprietate ſimili. Cõparãdo ergo actionem creaturæ ad internã Dei actionẽ, clarum eſt actionem Dei eſſe priorẽ natura vtroq; modo, ſcilicet, & dignitate, & cauſalitate: nam hoc modo actio creaturæ verè pẽdet ab actu Dei. In hoc aũt ſenſu non ſolũ actio creaturæ vt ſic, ſed etiam ipſamet actio Dei exterior, eſt poſterior natura, quã interior actio Dei, nam verè cauſatur ab illa. Et hoc ſenſu fere loquuntur autores, cum dicunt, actionem cauſæ primæ eſſe priorẽ natura actione cãæ ſecundæ ſecundũ cauſalitatem, vt patet ex Capreolo ſupra. Neque obſtat, quòd actio Dei hoc modo non ſolum natura, ſed etiam tẽpore, & æternitate eſt prior actione creaturæ. quia in his locutionibus non conſideratur actio Dei interna ſecundum ſolam entitatem abſolutam eius, ſed vt connotat actualẽ influxum in creaturam. Quomodo dicunt mul-A ti, creationem actiuam eſſe ex tempore, etiam ſi realiter ſit immanens: quia actualis influxus quem connotat, eſt temporalis: & ſub ea etiam ratione dicitur eſſe prior natura, etiãſi ſit ſimul tempore cum effectu.

At vero loquẽdo de actione externa tã Dei, q̃ creaturæ, ſic nõ pôt vna dici prior natura q̃ alia prioritate cauſalitatis, quia, vt oſtenſum eſt, cum ſint vna, & eadẽ actio, nõ pôt inter eas intercedere vera cauſalitas. Nihilominus tñ, diſtinguẽdo ſm rõnem illam actionem vt eſt à cauſa prima, vel vt eſt à ſecunda, dici pôt per prius ac principalius eſſe à prima q̃ à ſecunda: & ſimili modo dicetur cauſa prima prius natura influere in illã actionem, quam ſecunda. Primò, quia cauſa prima altior eſt, & nobiliori, magiſque independenti modo influit in effectum. Secundò, quia cauſa prima reſpicit per ſe primò actionem illã ſub quadam vniuerſaliori rõne: nam cauſa prima influit in quemlibet effectum, vel actionem ex eo præciſè quòd aliquid entitatis participat: cauſa aũt ſecunda ſemper influit ſub aliqua poſteriori, magiſq; determinata ratione entis. Vnde fit, tertio, vt influxus cauſæ primæ ex ſe, & ex ſuo genere dicatur ẽt prior ſubſiſtendi conſequentia, quã inter prioritates naturæ Ariſtoteles poſuit: nam influxus cauſæ primæ abſolutè nõ pendet à cauſa ſecunda, ſed quantum eſt ex ſuo genere poteſt eſſe ſine illa: non verò è conuerſo. Atq; ad hũc modum explicuit hanc prioritatem ſeu ſubordinationem Caietan. 1.p.q.14.art.13. & inſinuat Scot. in 1.diſt.39.& in 2.diſt.37. Caiet. Scotus.

XI. Atque eiſdem modis exponitur illa locutio lib. de Cauſ. propoſit. 1. quæ talis eſt, [Cauſa prima prius agit in cauſatũ, & vehemẽtius ingreditur ipſum:] vbi D. Thomas etiam in Commentario eandem interpretationem adhibet, adiungens ex Proclo, [Cauſam primam prius influere, quia cauſa ſecunda non agit niſi virtute eius. Explicatur quædã propoſitio ex li. de cauſ. excerpta.

In quo ſubiecto ſit concurſus cauſæ primæ.

XII. Qvartum punctum huc ſpectans eſt, an concurſus cauſæ primæ recipiatur in ſecunda, vel in effectu eius. Quæ interrogatio ſolum habet locum in concurſu tranſeunte: nam immanens non recipitur in ſubiecto, ſed eſt ipſa volitio Dei ſubſiſtens. Vt ergo abſtrahamus ab opinionibus, formaliter reſpondendum eſt iuxta dicta, concurſum Dei in eo ſubiecto eſſe, in quo eſt actio cauſæ ſecundæ. Patet, quia in re non diſtinguũtur: ergo nec ſubiecto diſtingui poſſunt. Quocirca ſi omnis actio cauſæ eſt in ipſa, vt quidam volunt, in eadem erit concurſus cauſæ primæ, & per illam tranſiet ad effectuum vel ad paſſionẽ ſeu fieri effectus, eo modo, quo (iuxta illam ſententiam) agens media actione quam in ſe recipit, influit paſſionem in aliud. Iuxta veriorem autem doctrinam, quæ docet actionem tranſeuntem eſſe in paſſo, & in agente immanentem dicendum eſt concurſum Dei in actionem tranſeuntem non eſſe aliquid in cauſa ſecunda receptum, ſed in paſſo: concurſum vero ad actionem immanentem recipi in ipſo agente, quatenus in eo recipitur actio eius. Et vtraque pars conſtat

ſatis

ſatis ex dictis, neque nouam continet difficul- A
tatem.

SECTIO IIII.

Quo modo Deus præbeat concurſum ſuum cauſis ſecundis.

I. DEclarauimus hactenus an ſit, & qualis ſit concurſus Dei cum cauſis ſecundis; nunc ſupereſt, vt exponamus quo modo Deus tribuat vel offerat hunc concurſum cauſis ſecundis: Simulq; declarabitur quo modo cauſa prima, & ſecunda conueniant, & coniungantur ad eundẽ effectum, & eandem actionem efficiẽdã. Neque eſt difficultas in coniunctione quaſi locali ſeu per indiſtantiam, aut præſentiam eſſentiæ; ſic enim facilè intelligitur Deum intime, ſiue immenſitatis coniungi poſſe omnibus cauſis ſecundis ad operandum cum illis, quia intimè eſt præſens per eſſentiam in omnibus illis, & in omnibus effectibus, & actionibus earum.

Quæſtionis difficultas aperitur.

II. SEd difficultas eſt de coniunctione ad cauſandum vnum, & eundem effectum, eandemque actionem: nam quando duæ cauſæ conueniunt ad eandem actionem efficiendam, vel caſu, & contingenter concurrunt, vel ex inſtituto, ac per ſe. Prior autem ex his modis non poteſt attribui concurſui cauſæ primæ cum ſecunda, tum quia hoc repugnat perfectioni diuinæ prouidentiæ, & operationis, tum etiam quia alias non eſſet ſubordinatio per ſe in cauſa ſecunda ad primam vel omnis operatio cauſæ ſecundæ caſu, & per accidens eueniret. Poſterior item modus habet difficultatem, quia ſi duæ cauſæ ex inſtituto conueniunt ad eandem operationẽ, vel ideſt, quia ambæ ſubordinantur alicui ſuperiori quæ illas ſimul applicat; quod hic locum non habet, vt per ſe conſtat. Vel quia ambæ ſunt natura ſua determinatæ ad ita operandum hic, & nũc, quod hic etiam dici non põt, quia nec cauſa prima eſt hic determinata natura ſua, nec cauſa ſecunda, ſaltẽ ad indiuiduum effectũ, vel actionem. Vel quia vna ex peculiari intentione ſua determinat effectum, & actionem efficiendam, & conſequenter determinat etiam aliam cauſam ad cooperandũ eidem actioni. Et hic modus non videtur poſſe hic habere locum, quia nec cauſa ſecunda poteſt ita determinare primam, vt per ſe notum videtur, neque è conuerſo poteſt ille modus agendi tribui cauſæ primæ reſpectu ſecundæ: tum quia alias cauſa primam moueret, & applicaret ſecundã ad agendum, quod negauimus: tum etiam quia alias determinatio actionis nullo modo eſſet à cauſa ſecunda, quod omnes negant; tum denique quia alias cauſa ſecunda nihil aliud agere poſſet, niſi id quod agit, quia ad nihil aliud haberet concurſum Dei ſine quo nihil agere poteſt.

Reſoluitur quæſtio quoad cauſas naturales.

HAec difficultas reſpectu cauſarum ſecundarum naturaliter agentiũ faciliimè expediri poteſt aduertendo, abſolutè & ſimpliciter loquendo Deũ voluntate ſua præbere hunc concurſum cauſis ſecundis: nã agit vt intellectualis cauſa, quæ à nullo põt abſolutè cogi, aut neceſſitari ad agendum: nihilominus tñ ſecundũ quid dici, cõcurrere ad modũ naturæ. Idque duplici rõne: primò, quia in cõcurrendo ſe ſe accõmodat naturis rerũ, & vnicuiq; præbet cõcurſum virtuti eius accõmodatum: ſecundò, quia poſtquã decreuit cauſas ſecundas efficere, & conſeruare, infallibili lege cum eis concurrit ad earũ operationem, quæ lex ſi abſolutè ſumatur, nullam ſupponendo particularem, & definitam Dei voluntatẽ, non inducit neceſſitatem, ſed ſolũ eſt quaſi debitũ quoddam connaturalitatis. Vnde interdum Deus diſpenſat in ea lege negando huiuſmodi cõcurſũ. At verò ſuppoſita efficaci voluntate Dei concurrendi cum hac cauſa ad hanc actionem hic, & nunc, iam ex neceſſitate prodit actio tali tempore, & loco, tam à cauſa ſecunda, quàm à prima; ſed reſpectu ſecundæ eſt neceſſitas naturalis: reſpectu autem primæ eſt tantum neceſſitas ex ſuppoſitione ſeu immutabilitatis. III. B

Quare dicitur Deus cũ cauſis neceſſario agentibus cõcurrere per modũ naturæ.

Hoc ergo ſuppoſito, facilè explicatur modus quo prima cauſa præbet concurſum ſuum his cauſis ſecũdis: nam Deus ex æternitate ſua, ſicut decreuit has res producere, & non alias, & hoc tẽpore, & cũ hoc ordine, & cũ his motibus, &c. & non alio modo, ita etiam decreuit cum eiſdẽ rebus concurrere ad earum actiones iuxta capacitatem earum. Et quia, ſicut ſcientia Dei eſt diſtinctiſſima, & in particulari de omnibus, ita & volũtas diſtinctè, & in particulari omnia decernit, & ad ſingula deſcendit iuxta vniuſcuiuſq; capacitatem, & indigentiam, ideo in præbendo hoc concurſu ex æternitate etiam decreuit in particulari concurrere cum hac cauſa tali tempore, tali loco, & circa tale ſubiectum, ad talem actionem & effectum indiuiduo, & in tali tempore ad aliam, & ſic de omnibus. Dico autem ſemper ad talem actionem, quia non ſatis eſſet determinatio ad vnum numero effectum, eo quòd poſſit idem effectus fieri per diuerſas numero actiones, vel fortaſſè etiam ſpecie: determinando autem actionem, conſequens eſt, vt neceſſario determinetur effectus, quia non poteſt actio numero tendere ad alium terminum, niſi ad illum, cũ quo identificatur. IIII. C

V. Atque hinc fit primò, cauſam primam, & ſecundam conuenire non caſu, ſed per ſe, & ex inſtituto ad eandem actionem efficiendam, quod maximè prouenit ex modo operandi primæ cauſæ, ſeu ex ſcientia eius & prouidentia. Neque ad hoc eſt neceſſaria alia motio cãæ ſecundæ, ſed ſola hæc voluntas Dei quaſi præparantis, & offerẽtis concurſum iuxta leges ſuæ diuinæ ſapientiæ, & prouidentiæ. Addendum eſt tñ, hanc determinationem cõcurſus quoad duo habere fundamentum in natura cauſæ ſecũdæ. Primò etenim, qa eſt talis virtutis, iõ decreuit Deus dare illi cõcurſũ talis ſpeciei, & quoad hoc, vt ſupra notaui,

Vt non caſu concurrat cã prima cum cauſis neceſſario agentibus.

dici-

dicitur determinare concurſum Dei, quoad ſpecificam tonem, nõ quia abſolutè determinet voluntatem Dei ad dandũ talem concurſum in ſpecie; ſic. n. ſolus Deus ſe voluntariè determinat; ſed quia eſt obiectiua ratio poſtulans talem concurſum. *Not.* Secundò ad eũdem modum, quia talis cauſa eſt naturaliter agens, ideo etiam Deus abſolutè, & definitè vult cũ illa concurrere. Et quoad hoc dici poteſt eodem ſenſu cauſa ſecunda determinare concurſum primæ quoad exercitiũ, quia natura ſua hic, & nũc determinatè poſtulat exercitium talis actionis. At verò determinatio quoad hanc indiuiduam actionem, & effectum non videtur poſſe fundari vllo modo in cauſa ſecunda, nam eadem numero hic, & nunc in hoc ſubiecto potẽs eſt ad plures effectus numero diſtinctos producendos, nec magis poſtulat concurſum ad vnum, q̃ ad alium: & ideo determinatio concurſus, & actionis quoad hanc partẽ, ſoli primæ cauſę tribuitur, vt probabiliter docuit Greg. in 1. d. 17. q. 4. art. 2. ad 7. Et ſupra dictum eſt. **Gregor.**

VI. Cauſæ naturales dũ hoc agunt, etiã in ſenſu diuiſo, nil aliud facere poſſunt. Secundò ſequitur ex dictis has cauſas naturaliter agẽtes in eo inſtante vel tẽpore quo agunt, ſimpliciter, & pẽſatis omnibus, nihil facere poſſe niſi illam rẽ in ſpecie, & in indiuiduo, quã faciunt. Et de ſpecie quidẽ eſt res clara, quia habẽt virtutem determinatam ad talem effectũ in ſpe- B cie; determinatam (inquam) vel ſimpliciter, vt in cauſis particularibus, & vniuocis, vel ſaltem hic, & nunc circa hanc materiam ſic diſpoſitam, vel cum alijs cauſis ſimul concurrentibus. De indiuiduo verò id probatur ratione ſuperius facta, quia licẽt naturale agens habeat potentiam actiuam plurium effectuum in indiuiduo, tamen illa potentia per ſe ſola eſt inſufficiens ſine concurſu Dei: & ideo, ſi illum non habet, non conſtituit rem in potentia proxima, ſed remota ad agẽdũ: ſic. n. ignis priuatus concurſu Dei, non dicetur ſimpliciter potens, imò abſolutè dicetur impotens ad ſic calefaciendum. Sic igitur, quia huiuſmodi cauſæ tm̃ habent paratum cõcurſum Dei ad vnũ numero effectum, ſolum illum poſſunt abſolutè facere, potentia nimirum proxima, quæ includit, non tantum nudam facultatem agẽdi, ſed etiam omnia prærequiſita ad operandum.

VII. Qui concurſus diuinus ad poſſe, qui ad agere requiratur. Dices, Concurſus eſt ipſa actio, actio autẽ nõ requiritur ad poſſe, ſed agere, ergo concurſus nõ requiritur ad poſſe. Reſpondeo, aliud eſſe loqui C de concurſu ipſo in ſe, & in actu ſecundo, de quo procedit obiectio, & quantũ ad id rectè concludit, aliud verò eſſe loqui de concurſu in actu primo, & in proxima applicatione: quo modo dicimus requiri ad poſſe ſimpliciter: qui concurſus non cõſiſtit in actione, ſed in diuina virtute ſeu voluntate, vt proximè applicata, & quaſi coniũcta in tali tempore cum cauſa ſecunda ex vi ſui æterni decreti ad concurrẽdum cum illa, quam alij etiam vocant præparationem ſeu oblationẽ concurſus.

VIII. Concurſus Dei multiplex pro cauſarum ſecũdarũ diuerſitate. Tertiò infertur obiter ex dictis, concurſum Dei non eſſe vnum, & eundem cũ omnibus cauſis ſecundis, ſed variari iuxta diuerſitatem cauſarum ſecundarium: quia Deus ita cum illis cõcurrit, vt ſe ſe accommodet vnicuique iuxta eius indigentiam. Et ideo ſicut ad effectus numero diuerſos tribuit concurſus numero diſtinctos, ita ad actiones ſpecie diuerſas, cõcurſus tribuit ſpẽs A diſtinctos. Et cõfirmatur apertè ex ſupra dictis, nam concurſus Dei ad extra non eſt aliud quàm ipſa actio, & ad eundem intrinſecum terminum tendit: ergo pro varietate actionum erit etiam varius concurſus. Nõ poteſt ergo verè dici eſſe eundem concurſum Dei ad omnes actiones cauſarũ ſecundarum, niſi ſit ſermo, vel de concurſu interno ſeu voluntate qua Deus concurrit, vel de identitate ſolum proportionali, quoad modum, & generalem rationem ob quam omnes cauſæ ſecundæ indigent cõcurſu, ſcilicet, quia ſunt entia, & agentia per participationem.

IX. Deus ſe ſolo aliter ac cũ cauſa ſecũda ſuo effectui influit. Imò hinc etiã licẽt obiter inferre, aliter Deũ influere reſpectu eiuſdem effectus, ſi ſe ſolo illũ efficiat, aliter cum cauſa ſecunda, quia cum ſe ſolo agit, adhibet influxum per ſe ſufficientem ad effectum: cum verò concurrit cum cauſa ſecũda, accommodat talem actiuitatem, quæ per ſe ſola non ſufficeret ſine cauſa ſecũda: quod eſt manifeſtũ ex dictis, quia nõ vult agere niſi ea actione quæ ſit communis cauſæ ſecundæ. Quamuis autem ille idem effectus poſſet eſſe à ſolo Deo, & ideo influxus Dei ad talem effectum abſolutè & ſecundum ſe poſſit eſſe ſine cauſa ſecunda, tamẽ talis actio, quæ eſt à cauſa ſecunda, non põt eſſe ſine illa, & ideo neq; concurſus quem Deus præbet ad talẽ actionẽ eſt ſolus abſolutè ſufficiẽs ad effectum, ſed tm̃ in ſuo genere. Cuius oppoſitũ videtur opinari Cordub. q. 55. dub. 4. tamen, ſi attente legatur, in re non diſcrepat. Satis ergo ex his conſtat quo modo Deus præbeat concurſum ſuum naturalibus ad agendum. **Cordoba.**

Tractatur, & explicatur difficultas in agentibus liberis.

X. Habent autem quæ diximus, ſummam difficultatem in agentibus liberis: quia ſi prima cauſa eodem modo determinat illis concurſum, quo cæteris agentibus, non magis erunt indifferentia in vſu ſuarum actionum in particulari, & in poteſtate proxima, quæ includit omnia prærequiſita ad operandũ, quã cætera agentia, & ita nunq̃ habebunt vſum, & exercitium libertatis. Antecedens declaratur quoad vtramq; partẽ, nã Deus, vt cauſa prima per voluntatem ſuam coniungitur cãæ ſecundæ ad cooperandum illi, quę C voluntas eſt æterna, & præueniens cauſam ſecũdam: eſt aũt abſoluta, & efficax, nempe quia Deus vult talem effectum eſſe, quia Deus per ſolã hãc voluntatem ad extra operatur: ſed hæc voluntas ſecum trahit ad operandum cauſam ſecundam, ita vt non poſſit illi reſiſtere: ergo ex hac parte determinatur ad vnum quoad exercitium à cã prima, cauſa ſecunda, etiamſi libera ſit. Et confirmatur hoc, nam vt duæ cauſæ liberæ per ſe ac certa lege concurrant ad vnũ opus, non ſatis eſt vnius propoſitum, & voluntas præueniens, niſi efficaciam habeat in alteram trahendi illam quo vult: ergo ſi in præſenti concurſu ſolũ præcedit volũtas Dei, qua efficaciter vult concurrere cũ cauſa ſecunda ad talẽ effectũ, vt effectus per ſe ſequatur, neceſſe eſt voluntatem illam Dei habere efficacitatem in cãm ſecundam liberam, vt illam ſecum trahat ad operandũ: & ita tollitur indifferentia in exercitio actionis. Rurſus, cum Deus

per

per illam voluntatem definit concurſum dandum, ad vnam tm̃ rem illum definit, quia non vult plures effectus, ſed vnum tm̃: ergo ex hac parte tollitur etiam indifferentia quoad ſpecifica tionem ſeu varietatem actionem. Et confirmatur, nam dictũ eſt primam cauſam definite concurſum ſuũ ad indiuiduum & ſingularẽ effectũ; quæ neceſſitas & habet locum reſpectu cauſæ ſecundæ liberæ, quia non põt ipſa eligere vnũ indiuiduum actum præ alijs eiuſdem ſpeciei.

XI. Variæ Doctorum ſententiæ.

In hac difficultate explicanda multa ſcribunt Scholaſtici Doctores. Et quidã eorum admittere planè videntur totũ id quod in difficultate tacta ſupponitur de modo quo Deus per voluntatem ſuam præbet hunc concurſum cauſis ſecũdis. Quod maximè videtur ſentire Scotus in 1. diſt. 39. §. viſo de contingentia & d. 41. §. Primũ iſtorũ, & § Sed cõtra & d. 47. in fine: & quodlib. 24 liter. S. & ſequuntur Scotiſtæ, præſertim Baſſol. in 1 diſt. 38. art. 2. & diſt. 39 art. 2. & Maironis d. 38. q. 1. art. 4. & q. 2 Richard. etiam diſt 38. artic. 1 quæſtio. 5. idem ſupponere videtur, dum ait, Deum in ſua voluntate ſufficienter cognoſcere omnia futura quod etiam aſſeruit ibi Durãd. quæſtio. 3. etiamſi aliàs non requirat concurſum Dei ad actiones cauſarum ſecundarum. Multique Thomiſtæ moderni hanc opinionem ſequuntur & D. Thomæ attribuunt. Sed apud eũ nulla eius mentio in tota doctrina ſua; neq; aliquid afferre poſſunt præter ea quæ ſect. 2. tractauimus & expoſuimus: & quæ de motione humanæ voluntatis à Deo tractat idem D. Thom. 1. part q. 82. art. 2. & q. 104. art. 3. & 4. & quæſt. 105. art. 4. & 1. 2 quæſtio. 9. & 10. præſertim art. 4. ad 3. & quæſt 109 in primis articulis, præſertim arti. 6. ad 3. Sed in his omnibus locis nunquam explicuit illum modum dandi generalem concurſum, ſed ad ſummum vocat illum motionem voluntatis humanæ, & ſæpe non loquitur de illo, ſed de alijs modis quibus Deus poteſt moraliter mouere voluntatem, præſertim per auxilia gratiæ, quæ ad præſens non ſpectant.

Scotus. Baſſol. Mairon. Richard. Durandus. D. Thom.

XII. Qualiter ſatisfaciãt ſ. dicti autores diffi ultati propoſitæ.

Suppoſita autem hac ſententia, duobus modis reſpondent autores eius ad propoſitam difficultatem. Prior eſt, illam voluntatem Dei, qua determinat concurſum ad actionem cauſæ ſecundæ, eſſe ex libertate eiuſdem voluntatis, & ideò non impedire, ſed conſeruare ſimilem libertatẽ in cauſa ſecunda, ſi alioqui illam habeat. Hæc reſpõſio hẽt fundamentum in doctrina Scoti, qui, vt ſupra vidimus, ob hanc cãm aſſeruit, ſi Deus ageret ex neceſſitate naturæ, ablaturum concurſu ſeu motionẽ, qua mouet cãm ſecundam, libertatem eius, nunc aũt nõ auferre, quia libere agit. Veruntamen hæc reſponſio non ſatisfacit; libertas enim Dei cõferre põt vt tribuat cõcurſum accommodatũ cãæ ſecundæ, & libertati eius. Si aũt concurſus vel motio talis eſt, vt ſi à Deo tribueretur ex neceſſitate naturæ, neceſſitaret voluntatẽ creatam, etiamſi liberè à Deo detur, neceſſitabit illam, vt ſupra probaui, quia ſi motio eſt eadem, eundem effectum habet in cauſa ſecunda: reſpectus autem liber ad cauſam primã, faciet vt actio ſit libera cauſæ primæ, non verò cauſæ ſecundæ. Sic igitur in præſenti parum refert, quòd Deus liberè præbeat cõcurſum modo ſupra explicato, nam inde ſolum habetur actionem eſſe liberam

A Deo, non verò ipſi cauſæ ſecundæ, quia difficultas propoſita videtur oſtendere illum modum concurrendi tollere indifferentiam eius. Et confirmatur, nam Deus poteſt neceſſitatem inferre voluntati creatæ, & nihilominus libere eã inferet, & tunc actio erit libera Deo, voluntati autẽ creatę neceſſaria: ergo reſpectus libertatis ad cãm primam non ſatis eſt, vt actio ſit libera cauſæ ſecundæ, niſi modus mouẽdi illam & concurrẽdi cum illa talis ſit, vt ſit accommodatus ad conſeruandum vſum libertatis eius: ergo ex ſola libertate diuina non ſatis ſoluitur prædicta difficultas.

XIII. Alia euodatio difficultatis.

Alia reſponſio eſt Deum, licet agentibus naturalibus & liberis definitum concurſum tribuat per ſuam voluntatẽ, tñ diuerſo modo tribuere; nam agentibus neceſſarijs vult dare concurſum quo neceſſario agant, liberis quo libere agant: & ita non ſolũ vult Deus actionem, ſed etiam modũ actionis: & quia ad vtrumq; eſt efficax diuina voluntas, ideo vtrumque ſimul præſtat. Et propterea de diuina prouidentia dicitur, quòd [attingit a fine vſque ad finem fortiter, & diſponit oĩa ſuauiter.] Quæ reſpõſio habet fundamentum in D. Thom. 1. p. q. 19. art. 8. ad 2. & alijs locis, vbi docet ad efficaciam diuinæ voluntatis pertinere vt quod vult, fiat, & eo modo quo uult. Quæ doctrina ita generatim ſumpta, certiſſima eſt, tamẽ & eſt certũ, cũ Deus uult aliquid fieri certo quodam modo, pertinere ad ſapientiam & efficaciã eius applicare cauſas accommodatas ad illũ modum operandi: repugnaret enim ſibi ipſi ſi vellet aliquid fieri tali modo, & alioqui impediret vel tolleret cauſas ad illum operandi modũ. Hoc ergo eſt, quod in præſenti inquirimus, quomodo cum Deus velit cauſam ſecundam liberè & cum indifferentia agere, poſſit illi cõcurſum ſuũ definire, quin in hoc inuoluatur repugnantia. Vnde non ſatis eſt dicere, ad efficacitatem & ſuauitatem diuinæ prouidentiæ illa duo coniungere: ſed vel explicare oportet quo modo in illis nõ ſit repugnantia, quod per eã reſponſionem non fit, vel quærendus eſt alius modus, quo efficaciter & ſuauiter poſſit Deus mouere creaturam, vt faciat, & liberè faciat.

B

XIIII. Autoris reſponſio ad præcedentẽ difficultatẽ.

Propter difficultatem ergo propoſitam cẽſeo cum alijs multis Theologis aliter eſſe explicãdũ modum, quo Deus ſuum concurſum præbet, vel offert cauſis liberis. Qui modus in duob. differt ab illo, quem in agentibus naturalibus explicuimus. Primò in determinatione quoad exercitiũ, quia nimirum Deus ex vi illius volũtatis, qua ſtatuit præbere concurſum cauſæ liberæ, non omnino abſolutè ſtatuit, vt cauſa libera illũ actum exerceat, neq; ſimpliciter vult illum actũ eſſe, ſed quaſi ſubintellecta cõditione vult illum actum eſſe, quantum eſt ex ſe, & ex parte ſui concurſus, quem præbere ſtatuit, & ad illum ex vi talis volũtatis applicat potentiam ſuam, ſi tamen cauſa ſecunda ſeu voluntas creata ad illum etiam ſe determinet, & in illum influat: ſemper enim poteſt non influere pro ſua libertate.

C

Fundaturque hæc differentia, primò in diuerſis modis operandi connaturalibus his agẽtib. Agentia enim naturalia natura ſua ſũt determinata ad exercitiũ ſuarũ actionum: & ideò, vt ſupra dicebam, prima cauſa ſe illis accommodans abſolutè definit illis concurſum: agentia autem

libera

Digitized by Google

A libera nõ ſũt ita determinata natura ſua ad exercitium ſuarum actionum: cũ ergo Deus vnicuique det concurſum modo accommodato naturę eius, his etiam agentibus offert concurſum ſine omnimoda determinatione ad exercitium.

XVI. Secunda. Secundò hoc videtur conuincere ratio facta: nam ſi Deus offerret hunc concurſum abſoluta & efficaci voluntate phyſicè determinatiua, & effectiua talis actus, neceſſario ſecũ traheret cauſam ſecũdam: quæ neceſſitas eſſet abſoluta reſpectu talis cauſæ, quia licèt eſſet ex aliqua ſuppoſitione, illa tamen eſſet omnino antecedens, & ita efficax, vt inferior cauſa nullo modo poſſet ei reſiſtere.

XVII. Tertia. Tertiò, quia licèt actualis concurſus non ſit ex pręrequiſitis ad agẽdum, ſed incluſus in actione, tamen cõcurſus in actu primo, ſeu (quod idẽ eſt) habere ita oblatũ & præparatum cõcurſum, vt ſit in poteſtate hominis habere illum ſi velit, eſt vnum ex neceſſario prærequiſitis ad agendũ, vt ſupra probatum eſt. Quia reuera non intelligitur alia ratione quo modo ſit in proxima poteſtate hominis inchoare ſuam actionem. Ergo debet hic concurſus ita offerri, & per talem volũtatem cauſæ primæ, vt eo ſic poſito, adhuc ſit in poteſtate cauſæ ſecundæ liberæ cum eo operari, vel non operari: quia aliàs non ſaluatur hæc B indifferentia cum omnibus prærequiſitis ad agendum, quod eſt de ratione liberę actionis. Ergo neceſſe eſt vt intelligatur offerri per voluntatẽ includentem cognitionem prout à nobis declarata eſt. Nam ſi eſſet omnino abſoluta, non poſſet illa oblatio concurſus non tranſire ad exercitiũ ſeu actum ſecundum.

XVIII. Quarta. Quartò eſt hoc maximè neceſſarium propter actus malos voluntatis creatæ. Dici enim nõ poteſt, Deum ex ſe, abſoluta voluntate ſua ſtatuere vt hi actus omnino fiãt à cauſa ſecunda: aliàs nõ tantum illos permitteret, ſed & vellet; quod alienũ eſt à ſana doctrina. Præterea, quia alioqui prima radix & origo mali noſtræ voluntatis in Deũ reduceretur, nam cum voluntas Dei ſimpliciter ſit prior, illa ſemper determinabit voluntatem creatam vt velit: ergo ſemper volũtas creata vult, quia Deus vult illam velle: ergo etiam cum vult malum, ideo vult quia Deus vult eam velle. Prima ergo radix omnis malæ voluntatis in diuinã refunderetur, quod impium eſt.

XIX. Nec ſatisfaciet qui reſponderit hęc omnia eſſe vera & admittenda de voluntate mala pro materiali, non verò pro formali, id eſt quatenus mala eſt: Nam in præſenti vnũ ex altero ſequitur: quia actus liber volũtatis creatæ circa hoc obiectum, & cum his circunſtantijs haberi nõ poteſt quin habeat concomitantem malitiam, qui ergo vult voluntate abſoluta illum actum elici à voluntate creata circa hoc obiectum & cum his circunſtantijs, & præſertim ſi ita vult, vt ſecum trahat voluntatem creatam ad illum actum exercẽdũ, planè vult moraliter, ſeu virtualiter malitiã neceſſario coniunctã illi actui, & eſt radix & cauſa eius. Secus verò eſt ſi Deus offerat cõcurſum per voluntatẽ illã includentẽ conditionem, vt à nobis explicata eſt: nam tunc ſimpliciter non vult actum malum, nec determinat aut trahit voluntatẽ creatã ad exercitiũ eius, ſed ſolum offert illi concurſum, quo influit in actũ voluntatis creatæ, dum ipſa elicit illum. Et hæc eſt potiſſima differentia ob quam Deus iuſtè vult permittere actum peccati, vt eſt à voluntate creata, quem tamen ut ſic velle non poteſt, vt latius explicant Theologi ſtatim citandi.

XX. Quinta. Quintam rationem adhibere poſſumus, quia Deus poteſt neceſſitare voluntatem creatam, etiã cum ab obiecto, intellectu, aut aliqua intrinſeca diſpoſitione neceſſitatem nõ pateretur, ut in ſuperioribus uiſum eſt; non apparet autẽ modus quo poſſit efficacius Deus inferre neceſſitatem quoad exercitium uoluntati creatæ, quã abſoluta uoluntate ſua efficaci, & operatiua ad extra trahendo creatam uoluntatem, ut id uelit, quod ipſe uult eam uelle. Ergo e conuerſo, cũ Deus uult ita concurrere cum uoluntate creata, ut illam ad exercitium non neceſſitet, nõ dat cõcurſum per uoluntatem ita abſolutam, & efficacem: ergo prębet per uolũtatem accommodatam libertati humanæ uoluntatis, atque adeo includentẽ ex parte illius uirtualem conditionem, qualem explicuimus. Atque in hunc modum explicarunt ſere oẽs antiqui Theologi modum concurrendi Dei cum cauſa libera, quos ſtatim referam, declarata prius ſecunda differentia ſupra propoſita.

XXI. Secundum diſcrimẽ in modo cõcurſus diuini cũ cauſis liberis, a cũ neceſſariis. Eſt ergo aliud diſcrimen inter modum quo diuina uoluntas offert cõcurſum naturalib. & liberis agentibus, quia illis ſolum ad unum actũ præbet concurſum: his aũt ad plures actus offert ſufficientem concurſum, quantũ eſt de ſe, quod recte probat difficultas ſuperius poſita. Et præterea probari põt, applicando cum proportionẽ ſere omnes rationes factas in præcedenti. Primò, quia Deus præbet unicuique cauſæ ſecundæ concurſum modo accõmodato naturæ eius: Sed hęc eſt natura cauſæ liberæ, ut poſitis cęteris omnib. conditionibus prærequiſitis ſit indifferens ad plures actus: ergo debet ẽt recipere in actu primo concurſum modo indifferente: ergo dẽt quãtum eſt ex parte Dei illi offerri concurſus nõ tantum ad unum actum, ſed ad plures. Secundo, quia aliàs uolũtas creata nunquam eſſet proximè potens ad plures actus efficiendos: ergo nũquam eſſe libera quoad ſpecificationẽ actus. Patet ſecunda conſequentia ex dictis ſupra de cauſa libera. Prima uero ſequela patet, quia non eſt C cauſa ſecunda proximè potens ad aliquem effectum, niſi habeat paratũ concurſum primæ cauſæ ad illum. Et ideo paulo antea dicebamus naturalẽ cauſam ſemper eſſe proximè potentem ad vnum tantum ſingularem effectum, quia ad illũ ſolum habet præparatum Dei concurſum.

Tertiò eſt euidens argumentum, quia uoluntas creata nihil poteſt uelle ſine Dei concurſu. ergo niſi aliquo modo hẽat in ſua poteſtate Dei cõcurſum ad plures actus, nunquam poteſt ſimpliciter & proximè elicere quẽlibet illorũ actuum: nunquã autem poteſt habere Dei concurſum in manu & poteſtate ſua, niſi prius & antecedẽter habeat illum oblatum, quantum eſt ex volũtate Dei, quia non datur, nec dari poteſt niſi per Dei uoluntatem. Neque etiam uolũtas creata poteſt quaſi præuenire uoluntatẽ diuinam, uel aliquid efficere quo illam trahat ad dandum generalem concurſum: quia nihil poteſt uolũtas creata efficere ſine ipſo concurſu. Voluntas ergo dandi cõcurſum, ſemper debet antecedere, nec reſpectu

illius,

Digitized by Google

illius, ſaltem in prima volitione, poteſt voluntas creata aliquo modo præuenire diuinā. Si ergo illa voluntas diuina definitur ad vnum tm̄ actū, ſeu cōcurſum eius, voluntas creata illum ſolum efficere poteſt potentia proxima, neque hēt concurſum ad alium in poteſtate ſua, & conſequēter idem eſt de cæteris quæ vel ad illum conſequuntur, vel per ſe ſiunt eodem genere concurſus.

XXIII. Quartò hîc etiam applicatur efficaciſſimè ratio ſumpta ex actibus malis: nam incredibile eſt Deum velle concurrere cū voluntate hominis hic & nunc ad actum malum, & ad illū bonū, etiam quantū eſt de ſe. Neq; enim id refundi pōt in voluntatem ipſius peccatoris, quia voluntas concurrendi Dei omnino antecedit voluntatē peccatoris, & oēm vſum liberum eius. Conſidero enim hominem actu cogitantem de obiecto prauo cum omnibus circunſtantijs prærequiſitis vt voluntas poſſit ei aſſentiri, vel diſſentiri; neutrum autem poteſt facere per poſitiuū actū ſine concurſu Dei, & antequam alterutrum faciat, non pōt ei imputari, quod Deus hoc vel illud velit circa cōcurſum illi dandū: ergo ſi Deus propoſuiſſet concurrere eum illo ad conſenſum B malum, & non ad alium actum, hoc eſſet ex ſola voluntate Dei, nec voluntati hominis poſſet imputari: quàm vero hoc ſit alienum à diuina bonitate, omnibus conſiderandum relinquo.

XXIIII. Autores qui præmiſſum modū amplectuntur. Hinc graues Theologi in hūc modum declarant concurſum Dei cum cauſa libera, tunc maximè cum de concurſu ad actum peccati loquūtur. Et ſumi poteſt ex D. Thoma in 1. diſt. 47. q. 1. art. 2. vbi ait, [aliquid fieri præter voluntatem Dei beneplaciti cōſequenté, q̄uis nihil fiat contra eā,] quod dicit pp actū malum: dicitur aūt voluntas cōſequens Dei, voluntas abſoluta, & efficax. Et ideo 1. 2. q. 80. art. 1. ad 3. dicit, volūtatem Dei eſſe principium vniuerſale interioris motus humani: determinationem autem ad talē actū malum, directè eſſe ex voluntate humana. Ac ſi diceret, Deum ex ſe offerre concurſum indifferētem, determinari autē quaſi materialiter ex cooperatione voluntatis liberæ. Et generaliter talē ſignificat eſſe motionem vel concurſum Dei cū cauſa libera 1. 2. q. 9 art. 6. ad 3. & q. 10. art. 4. & 3. cont. Gent. c. 73. & 90. & quæſt. 3. de poten. ar. 7. ad 13. & quæſt. 5. de verit. art. 5. ad 1. Idem ſentit C Capreolus locis ſupracitatis lect. 2. & præſertim in 2. diſtinctio. 28. quæſt. 1. art. 3. ad 12. cont. 2. cōcluſionem. Conradus expreſſe ac latè 1. 2. quæſtio. 79. art. 1. & Soto 1. de Natur. & grat. cap. 16. qui expreſſius quàm cæteri Thomiſtæ, & generalius, ait Deum non concurrere cum voluntate libera per voluntatem beneplaciti, cui non poteſt reſiſti, ſed voluntate alia, cui reſiſti poteſt; verba eius ſunt: [Quidquid Deus vult voluntate abſoluta, & quæ dicitur beneplaciti, fit, iuxta illud, volūtati eius quis reſiſtet? qn̄ aūt cum libero homine concurrit, nō vult illud fieri niſi ſalua humana natura, & libera volūtate, quæ idcirco reſiſtere Deo pōt.

Capreol. Conradus, Soto.

XXV. Scotus. [Scotus ēt licèt locis ſupracitatis aliter ſentire videatur, tn̄ in 2. diſt. 37. [Ad ſolutionē iſtorū,] vt declaret cōcurſum ad actum peccati, dicit, [Cauſam ſecundā habere in poteſtate ſua concauſare & non cōcauſare primæ: & ſi nō cōcauſat, vt tenetur, inde fieri vt nō ſit rectitudo in effectu cōmuni ambabus.] Vbi Lychet, exA preſſè ita declarat diuinum concurſum, & voluntatem Dei per quā datur: & ſignificat ēt Mairo-nis in 2. diſt. 43. q. 4. Vnde Vega lib. 6. in Trid. c. 7. ob hanc cauſam dicit, concurſum Dei generalem eſſe immediatè in poteſtate noſtra, ēt quando non operamur: idque exiſtimat eſſe neceſſarium ad noſtram libertatem. Idem tenet Cord. q. 55. dub. 8. & 10. quamuis de ordine naturæ inter cauſalitatem primæ & ſecundæ cauſæ minus propriè loquatur.

Mairon. Vega. Corduba.

XXVI. Alij etiam autores ferè omnes ita declarant diuinum concurſum, præſertim Greg. in 2. diſt. 28. quæſt. 1. art. 3. ad 12. Gab. in 2. diſt. 1. quæſt. 2. art. 2. concl. 4. & art. 3. dub. 1. & d. 87. c. 3. dub. 2. Marſi. in 1. q. 40. art. 2. p. 1. concl. 4. in fi. Adamus in 3. diſtin. 14. q. 3. dub. 2. Almain. tract. 1. Mor. cap. 1. Fauet etiam plurimum Alexan. Alenſ. 1. p. quæſt. 24. memb. 5. & quæſt. 26. memb. 4. art. 3. & q. 40. memb. 4. ad 3. Bonauent. in 2. diſtinct. 37. art. 1. quæſtio. 1. ad vltim. & alij plures, quos breuitatis cauſa omitto.

Gregor. Gabriel. Marſil. Adam. Almain. A leſ. D. Bonau.

Obiectiones contra ſuperiorem doctrinam,

XXVII. QVæ autem contra hunc modum explicandi diuinum concurſum eum cauſis liberis obijci poſſunt, ſoluentur facilè ex his quæ in ſuperioribus tractata ſunt. Primum eſſe poteſt, quia ſequitur actum liberum fieri abſque abſoluta & efficaci Dei voluntate, quod videtur repugnans; cum omnes res pendeant ex hac voluntate Dei. Secundò, quia ſequitur actum liberum quaſi per accidens, vel contingenter fieri reſpectu Dei, quia Deus ex ſe non præſcribit quid ex ſuo concurſu euenturum ſit, & quaſi in incertum tendit in id quod volūtas creata fecerit. Tertio hinc videtur ſequi Deum applicare ſuū concurſum ad hos actus tantum generali & cōfuſo modo, ſ. ad id quod voluntas creata effecerit: hæc autem videtur eſſe magna imperfectio. Quartò ſequitur, non habere Deum perfectam prouidētiam in particulari de his actibus liberis: quādoquidē nō diſponit de illis in particulari vt ſint, vel non ſint, ſed ſolum in confuſo, relinquens determinationē in particulari cauſæ ſecūdæ. Vnde vlterius fit quinto, vt determinatio talis actus tam quoad exercitium q̄ quoad ſpecificationem omnino tribuenda ſit cauſæ ſecundæ. Sextò uidetur hoc repugnare cū ijs quæ ſupra diximus, determinationem effectus in indiuiduo peculiari modo procedere ex præfinitione primæ cauſæ: hoc n. non minus neceſſarium eſt in actibus liberis, quàm in alijs, quia cum uoluntas amat, non eſt in eius poteſtate eligere hunc actū amoris in indiuiduo potius quàm alium quem facere poſſet. Septimò, quia ſequitur ex dictis poſita uolūtate Dei cōcurrendi eum uoluntate creata ad actum eius, accidere poſſe ut actus non ſequatur, etiamſi ex parte uolūtatis ſit uirtus ſufficiēs & omnia alia requiſita: eademque ratione fiet, ut Deus & diuina uoluntas ex parte ſua eodem modo ſe habeat ad hominem eum quo non concurrit actu, & ad eum cum quo concurrit, quod eſt abſurdum, cū aliquid operetur in uno quod non operatur in alio.

XXVIII. Octauò, poteſt directè oſtendi illum modum non eſſe neceſſarium, nam Deus in ſua æternitate præſcit quid volũtas creata volitura ſit in quacũque occaſione circa quoduis obiectũ, & cum quibuſcunque circũſtãtijs: ergo poteſt Deus abſoluta voluntate velle dare concurſum ad illum ſolum actum, quem præuidet operaturam. Neque oportet vt ad alios actus, quos certò ſcit nunq̃ futuros, concurſum offerat. Et eadem ratione neceſſe non eſt vt aliquã conditionem tacitè vel expreſſe apponat illi volũtati, quãdoquidem iam præuidet conditionem illam quæ ibi interuenire poſſet, futuram eſſe, nimirum quod voluntas creata cooperetur. Et ob eandẽ cauſam per hũc modum concurſus non tollitur indifferentia libertatis, quia & illa voluntas Dei ponitur cum aliquo reſpectu ad futuram cooperationem voluntatis, & Deus paratus eſſet ad dandum aliũ concurſum, ſi voluntas aliud eſſet operatura.

Obiectionibus ſatisfit.

XXIX. AD primum reſpondetur, aliud eſſe actum liberum fieri ſine abſoluta Dei voluntate, qua velit vt talis actus ſit, aliud verò quòd Deus non concurrat ad talem actum ex illa abſoluta volũtate. Ex noſtra ergo ſententia ſolũ ſequitur hoc poſterius, quod nos admittimus tanquam veriſſimum, quia vt Deus concurrat, ſufficit voluntas concurrendi, quæ quantum ad id quod ſe tenet ex parte Dei, eſt abſoluta & efficax: quia ex vi illius Deus applicat ſuam potentiam ad concurrẽdum, & re ipſa in tempore concurrit iuxta propoſitum eiuſdẽ voluntatis. Tamen quia in obiecto illius voluntatis, vt ex ipſo verbo concurrendi conſtat, comprehenditur concomitantia vel cooperatio alterius, ideo ex parte alterius ſubintelligitur conditio, ſine qua illa Dei volũtas non habet effectũ ad extra: & ideo ex hac parte dici poteſt cõditionata. Cum enim actio trãſiens qua Deus concurrit cũ voluntate creata, pẽdeat tũ à voluntate diuina, tum à creata, vt Deus ad talem concurrat, non eſt neceſſe vt abſolutè velit illã actionẽ quatenus eſt ab vtroque principio, ſed ſolũ quatenus eſt ab vtroque principio, cõcedendo alteri volũtati vt etiam ipſa influat, & cõſequenter ſubintelligendo conditionem cooperationis alterius voluntatis. Sic enim ſe gerit Deus circa malas voluntatis, Propter quod dixit Auguſt. 5. de Ciui. c. 8. 9. & ſæpe alias, a Deo eſſe oẽs poteſtates non tamen omnes volũtates. Et Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. can. 6. propter eãdem cauſam definit, [Deum operari hos actus permiſſiuè ſolum.] Atq; hinc apertè colligimus, ex vi generalis concurſus & ſubordinationis neceſſariæ inter cauſam primam & ſecundã, dictam voluntatem concurrendi ex parte Dei ſufficere, quidquid ſit, an circa actus bonos ob ſpeciales rationes habeat Deus alium modũ abſolutæ voluntatis.

XXX. Vnde altera propoſitio, ſcilicet, actum liberũ fieri ſine abſoluta Dei voluntate, nõ ſequitur ex noſtra ſententia: quia quãuis illa volũtas non ſit neceſſaria ad concurſum, poteſt Deus alia rõne illam habere. Et in bonis quidem actibus habet illam Deus ſiue illa ſit præcedens ſcientiam per modum præfinitionis, ſiue ſubſequẽs per modũ

A approbationis, hoc enim ad præſens nihil ſpectat. Circa malos autem actus non hẽt Deus illam voluntatẽ abſolutam, quia Deus non vult ſimpliciter & abſolutè hæc mala fieri, neque in eis, quæ futura præuidet, complacet ſimpliciter: repugnat. n. bonitati eius; quamuis ẽt non velit abſolutè hos actos non fieri, ſed velit eos permittere, vt rectè dixit D. Tho. 1. p. q. 19 art. 9. ad 3. Et poſtquam præuidet eſſe futura, complacet in eis quatenus ab ipſo ſiunt, quod ſolum eſt complacere de concurſu, quem ad ea præbet.

Ad ſecundum reſpondetur negando ſequelã quia Deus ex certa ſcientia & voluntate ſua concurrit cum voluntate creata ad quemlibet actũ ejus: & ideo non caſu aut contingẽter cũ voluntate creata concurrit, ſed ex ſapientiſſima prouidentia. Et quamuis non ſemper abſoluta voluntate præfiniat, quid volũtas creata operatura ſit, non tamen propterea tendit in incertũ, quia vel præfinit, vel ſaltem permittit quidquid talis cauſa ſecunda actura eſt, & videt etiam clariſſimè & certiſſimè quid ſit actura; & ad illud ſua voluntate concurrit. XXXI.

B Vnde etiam ſoluitur tertium inconueniẽs, negando ſequelam. Non enim confuſè, ſed diſtinctè & in particulari applicat Deus volũtariè cõcurſum ſuũ ad hunc vel illum actum: ſemper tamen ſubintellecta conditione liberæ cooperationis ipſius voluntatis creatæ. Hæc enim cõditio non minus habet locum in voluntate concurrẽdi diſtinctè & in particulari ad talem uel talem actum, quã in confuſa uoluntate concurrendi, quam neceſſe non eſt Deo tribuere, niſi quatenus in uoluntate concurrendi in particulari ad hunc uel illum actum includitur. XXXII.

Quare minimè etiam ſequitur, quod quarto loco inferebatur de imperfectione aut confuſione (ut ſic dicam) diuinæ prouidentiæ: de omnib. enim in particulari prouidet Deus, ſed non de omnib. eodẽ modo. Vnde de actibus bonis qui futuri ſunt, ſimpliciter & abſolutè diſponit ut ſint: de malis aũt, quãuis ẽt in particulari diſponat, non tamen ſimpliciter & abſolutè ut ſint, ſed ut eſſe permittantur; & de illis quatenus iam futuri præuidentur, diſponit Deus quomodo, vel C curentur, uel puniantur. Sic ergo habet Deus de omnib. & ſingulis in particulari perfectam prouidentiam, unicuiq; tamẽ accommodatam. Atque ob hanc cauſam autores quidam graues antiqui, præſertim Græci, negant hos actus malos eſſe ex prouidentia; quia per illam uocem peculiariter intelligunt illam abſolutam diſpoſitionẽ qua Deus nõ ſolũ permittit, ſed abſolutè uult et aliquid ſit. Vel, ut illa particula [ex prouidentia] ſatis indicat, ſolũ intendũt radicem & originem horũ actuum malorũ non eſſe ex diuina prouidẽtia neq; illi eſſe tribuendos tales actus ut propriæ cauſæ. Verũ eſt, interdũ extendere illũ loquendi modum ad actus bonos; ſed tunc ſtrictius utuntur ea uoce pro efficaci prædeterminatione Dei neceſſitatem inferente uoluntati creatæ, ut expoſuit D. Thom. 1. p. 23 art. 1. ad 1. XXXIII

Orig. l. 2. [illegible] Damaſc. 2. de fide c. 29 & 30.

Ad quintũ de determinatione uoluntatis creatæ iam in ſuperioribus dictũ eſt, quo modo hæc determinatio poſſit aliquo modo tribui cauſæ ſecundæ: idem enim modus proportionaliter habet locum in cauſa libera. Et maiori quidã ac XXXIIII.

pecu-

peculiari ratione dicitur illa ſe determinare ad ſuam actionem Non quia ſe determinet ſine cõcurſu Dei (illius enim determinatio nõ eſt aliud quàm eius volitio, quã conſtat fieri non poſſe ſine concurſu Dei) ſed quia volũtas, & potẽtia Dei vt ſic applicata ad concurrendum, eſt quaſi audiſ ſerens & expectans, vt iuxta vſum liberum volũtatis, ita illi cooperetur: quod non eſt ex imperfectione, ſed ex ſapientiſſima prouidentia Dei ſe accommodantis cauſæ ſecundæ. Vnde licet ſimpliciter concurſus Dei ſit prior natura, modo ſuperius explicato, tamen ſecũdum quid, & in ſuo genere poteſt hæc determinatio peculiari modo attribui cauſæ ſecundæ. Loquimur autem generatim ex vi concurſus, nam alijs modis, vel per alia auxilia ſæpe eſt Deus principalis cauſa omnis bonæ determinationis voluntatis, & præſertim in ijs quæ per gratiam fiunt, de quo aliàs.

XXXV. Ad ſextum, cõcedimus determinationẽ actus vel effectus quoad indiuiduũ præſertim oriri ex determinatione diuini concurſus. Neque hoc repugnat cum ijs quæ dicta ſunt de concurſu ad actus liberos: nam illa met determinatio concurſus ad ſingularem, & indiuiduum actum poteſt eſſe ex voluntate non omnino abſoluta ex omni parte, ſed includente conditionem ex parte cooperationis liberæ humani arbitrij. Rurſus ille concurſus offerri poteſt non ſolum ad vnum indiuiduum actum vnius ſpeciei, ſed etiam ad plures diuerſarum ſpecierum, vt ad nunc actũ amoris, & adhuc actum odij: atque ita in ſingulis ſpeciebus determinatur voluntas ad talem actũ in indiuiduo, & nihilominus manet indiſſerẽs, vel ad vtendum concurſu, aut non vtendum, vel ad vtendum illo in hac vel illa ſpecie.

XXXVI. Ad ſeptimum, cõcedimus priorem illationis partem, nempe poſt oblatum ſufficienter cõcurſum ex parte Dei, poſſe voluntatem non operari etiam in ſenſu compoſito. Neque hoc eſt maius inconueniens, quàm quod poſita Dei permiſſione adhuc voluntas poſſit non peccare, quod verum & neceſſarium eſt. quia permiſſio reſpicit potentiam cauſæ ad vtrũque oppoſitorum ſe habentem, vt dixit D. Thom. in 1. diſt. 47. q. 1. art. 2. Denique, ſicut poſitis omnibus prærequiſitis poteſt voluntas operari & non operari, ita etiam ſufficienter oblato ac præparato Dei cõcurſu põt non operari cum illo, quia illud eſt vnũ ex prærequiſitis. Dico aũt [oblato concurſu tranſeunte, non aũt in re poſito.] quia tunc iam impoſſibile eſt in ſenſu compoſito, quin operetur voluntas, quia talis concurſus non diſtinguitur in re ab actione eius. Quo ſenſu dixit D. Tho. 1. 2. q. 10. art. 4. ad 3. [Si Deus mouet voluntatem, impoſſibile eſſe quin voluntas moueatur.] Hic enim cõcurſus non eſt ex prærequiſitis ad actionem, ſed intrinſecè incluſus in ipſa actione.

XXXVII. Vnde ad alteram partem illationis negatur ſequela, nam in eum hominẽ, qui actu operatur, Deus etiam actu influit, non verò in eũ qui non operatur. Et ita non æquè ſe habet Deus ad vtrũque quoad actionẽ externã reſpectu ipſius Dei. Si autem eſſet ſermo de ſola voluntate Dei ad intra, qua offert concurſum: fieri poteſt vt illa ex parte ſua ſit æqualis, & ꝙ in vno habeat effectũ, & non in alio, ex libertate eorum, quod nullũ eſt inconueniens, quia in ipſa volũtate Dei incluſa

A. fuit illa conditio, vt explicatum eſt. An verò in alia voluntate electiua aut præfinitiua, vel in aliquo auxilio ab ea manante ſit ſemper inæqualitas, non eſt noſtrum diſputare.

Ad octauum reſpondetur, præſcientiam conditionatam, quæ in eo ſupponitur, quamquam nos libenter admittimus, non impedire modum cõcurrẽdi à nobis explicatum, aut alteri locũ dare. XXXVIII
Nam, cum Deus præſcit quid voluntas creata facturа ſit, ſi cum talibus circunſtantijs applicetur, inter alias conditiones ponenda hæc eſt, ſi Deus offerat ſufficientem concurſum, quia ſine eo nihil poteſt operari. Hic autem ſufficiens cõcurſus, vt in hac conditionali incluſus, talis eſſe debet vt ſit indifferens tum ad exercitium, tum ad ſpeciem actus: & ideo non debet eſſe abſolutè definitus ad vnum tantum actum & exercitium eius. Quamuis ergo Deus præuideat quid voluntas operatura ſit hic & nũc, ſi ipſe præbeat concurſum, neceſſe eſt vt eo modo præbeat quẽ natura ipſius voluntatis poſtulat, quique in prædicta hypotheſi intelligebatur incluſus. Quia ſi Deus mutaret modum concurſus, iam non eodẽ modo ſequeretur effectus. Igitur voluntas illa qua
B. Deus offert concurſum, ex ſe manet ſemper cõditionata in virtute, quãuis ex præſcientia æquiualeat abſolutæ, quia præuidet Deus habiturũ effectum concurrente ſimul altera voluntate.

XXXIX. Et eadem ratione nõ obſtante illa præſciẽtia, Deus quantum eſt ex ſe offert cõcurſum ad alios actus; quamuis illos non ſit effectura voluntas creata, vt ſimpliciter poſſit illos efficere, nec per Deũ ſtet quominus illos efficiat. Sicut etiã Deus vult dare auxilia ſufficiẽtia ijs, quos præſcit non bene vſuros talib. auxilijs, vt ſimpliciter poſſint ita operari: quia alias non poſſet eis de facto imputari ꝙ non operarentur, ſi ob ſolam dictam præſcientiam talib. auxilijs priuarentur. Imò hoc ipſum ſupponitur in illo argumẽto, cum in eo dr. Deum eſſe paratum ad concurrendum ad alios actus, ſi volũtas creata eos eſſet factura, nã Deus non eſt ſic paratus niſi per ſuam voluntatem, & liberam determinationem, non quam in eo euẽtu eſſet habiturus; quis enim de illa iudicare poteſt? ſed quam nũc iam habet. Offert ergo Deus cauſis liberis ſuũ concurſum ſufficientẽ, non ſolum ad eos actus quos faciunt, ſeu facturæ ſunt,
C. ſed & ad eos quos facere poſſent, ſi vellent.

SECTIO V.

Vtrum cauſæ ſecundæ pendeant eſſentialiter in operari a ſola cauſa prima aut etiam ab alijs.

VLTIMO loco uidendũ ſupereſt in hac diſputatione, an ſit propriũ primæ cauſę concurrere dicto modo cum cauſis ſecũdis ad operationes earum, & quòd ab illa cæteræ dependeant: an uerò inter cauſas creatas ſit etiã hæc dependentia, & hic concurrẽdi modus. Vbi etiam occurrit occaſio declarãdi communem diſtinctionẽ cauſarũ efficientium in eas, quę ſunt I.
per

Digitized by Google

per ſe eſſentialiter ſubordinatæ & quæ ſunt tantum per accidens.

Ratio dubitandi.

II. NAm ex hac diuiſione ſumitur prima ratio dubitandi in propoſita quæſtione, quia nõ ſolum cauſæ ſecundæ reſpectu primæ ſunt eſſentialiter ſubordinatę, ſed etiam inter ipſas cauſas ſecundas cauſæ particulares ſunt ſubordinatæ vniuerſalibus: ſed hæc ſubordinatio eſſentialis conſiſtit in prędicta dependentia operationis vnius ab influxu alterius: ergo ille modus dependentiæ non eſt tantum reſpectu primæ cauſæ.

Ariſtotel. Maior videtur ſumi ex Ariſt. 1. Metaph. vbi probans non eſſe proceſſum in infinitum in cauſis efficientibus per ſe ordinatis, ſupponit non tãtũ inter duas, ſcilicet primam & ſecũdam, ſed inter plures eſſe aliquam ſubordinationem. Atq; hinc 2. Phyſic. tex. 26. ait, [Sol & homo generant hominem.] Et 2. de Generat. tex. 55. hac ratione vocat Solem [procreandarum rerum autorem;] & ſect. 26. Problemat. q. 55. eum vocat [autorem & parentem motuum.] Et ſect. 12. q. 5. ait, [Solem eſſe qui omnia mouet] Ac denique 2. de gener. tex. 56. & 12. Metaph. text. 34. motum cœlorum dicit eſſe cauſam omnium generationum & corruptionum: & 1. Meteoror. c. 9. hoc peculiariter

D. Thom. attribuit motui Solis. Similiter D. Thom. 3. cõt. Gent. c. 67. ait corpora inferiora agere in virtute corporum cœleſtium. Et li. 4. c. vlt. ait generationem & corruptionem inferiorum corporum ex motu cęli cauſari. Deniq; omnes Philoſophi ita videntur ſentire de cęlorum cauſalitate, & ideò eos appellant cauſas vniuerſales reſpectu inferiorum omnium.

Varij quæſtionis ſenſus.

III. VT quæſtionem hanc ad certa capita reducamus, aduertendum eſt, poſſe fieri comparationem, aut inter cauſas ſuppoſitaliter diſtinctas quæ vocantur cauſæ vt quod: vel inter virtutes einſdem cauſæ, ſeu eiuſdem ſuppoſiti. Quæſtio ergo hęc prçcipuè tractatur in priori ſenſu: & 16 de illo primum dicemus; aliquid verò addemus de poſteriori, vt plena habeatur reſolutio. Deinde eſt obſeruandum, aliud eſſe loqui de cauſi partialiter cõcurrentibus ad eandem actionem in eodẽ ordine, aliud verò de cauſis eſſentialiter ſubordinatis, cum intrinſeca dependentia vnius ab alia in operando. Priori modo certum eſt ſæpe concurrere plures cauſas creatas ad eandem actionem vel effectum; quod poteſt aliquãdo eſſe per accidens ex fortuito concurſu cauſarum, alioqui per ſe ſufficientium: aliquando vero põt eſſe p ſe, & ex inſtitutione naturę. Et hoc modo ſæpe cõcurrunt plura aſtra ad unum effectum, quia ſingula per ſe nõ ſufficerent. De hoc igitur modo partialis cõcurs⁹ nulla eſt difficultas, imò fortaſſe cœlorum concurſus magna ex parte ita intelligendus eſt, ut inferius dicam.

In priori ergo ſenſu tractatur pręſens quęſtio.

IIII. In qua tota difficultas eſt de depẽdentia inferiorum corporum à corporibus cęleſtibus. Nam de ſubſtantiis immaterialibus eſt res certa non pẽdere per ſe in operando ab aliquo agente creato: quia ab illo nõ pendent in eſſe, neque in facultate ſeu uirtute operãdi: ergo neque illi ſubordinãtur in agendo. Ruſus de ipſis corporibus cęleſtibus eadem ratione certum eſt, nõ pendere per ſe in actionibus ſuis ab aliis agentibus creatis, quia ab illis nõ pendent in eſſe: operatio autem ſequitur eſſe & imitatur illud. Item quia cęli non pendent per ſe in actionib. ſuis ab intelligentiis creatis, quia neque ab illis pẽdent in eſſe aut in virtutibus ſuis, neque illæ poſſunt p ſe efficere in corpora aliquid præter motum localem. Dices, Saltem mediante motu poteſt actio cęli pendere ab intelligentia. Reſpondeo, iuxta veriorem ſententiá illum motum ſolum deſeruire ad actionem cœli per modum applicationis ad diuerſa corpora: illa autem dependentia non eſt per ſe, ſed per accidens, vt conſtat. Quòd ſi verũ eſt cœlum eſſe inſtrumentũ intelligentiæ mouentis ad aliquas actiones, quoad illas erit dependentia eſſentialis tamen re vera nullæ ſunt huiuſmodi actiones, vt ſuprà tetigimus: quia neq; in intelligentia eſt virtus principalis ad huiuſmodi effectus corporales efficiẽdos: neque ſolus motus localis poteſt per ſe deſeruire ad communicandam hanc virtutem. Vide Soncin. 12. Metaph. q. 11.

V. Et eadem fere ratione vnũ cęlum nõ pendet ab alio per ſe in actione ſua, quia neque eſſe, neque virtutem agendi habet vnum ab alio. Dices, cœli nõ agunt niſi per aſtra: hæc verò non agunt niſi per lumen, quod non habẽt niſi à ſole: ergo omnia pendent à ſole in virtute agendi, & cõſequenter in actione. Reſpondetur primò negando minorem, ſed vnumquodque aſtrũ habet propriã virtutem innatam & cõnaturalem per quam influit, nam ſicut habent formas proprias ſpecie diuerſas, ita ad illas cõſequuntur propriæ virtutes & facultates ſpecie diuerſę. Neque eſt veriſimile, aut omnia aſtra habere virtutem agendi per accidens, extrinſecus, & accidentariò illis aduenientem, aut eãdem luminis qualitatem, ex eo ſolum ꝙ in diuerſis ſubiectis recipiatur, habere tam varios & diuerſos effectus, quàm habẽt aſtra diuerſa: ſed de hoc alias. Et præterea, quidquid de hoc ſit, non pendebit à ſole actio lunæ, v. g. illuminatæ, niſi prout pendet ab igne actio aquæ calefactæ: quæ non eſt dependentia immediate ex ſubordinatione eſſentiali, ſed dependentia tãtum remota: qualis eſt in omni effectu reſpectu cauſæ remotæ, quæ dedit virtutem operandi cauſæ proximæ. Vide Ferra. 3. cont. Gent. c. 148

VI. Præterea nulla relinquitur quæſtio de dependentia inferiorum agentium corporalium ab intelligentiis: quia ex dictis à fortiori conſtat per ſe ab illis non pendere, ſed ad ſummum per accidens vt applicantibus actiua paſſiuis; & hoc etiã modo non ſemper, neque regulariter, niſi quantum ad motum cœli. Denique de corporibus inferioribus inter ſe etiam eſt res clara nõ habere prædictam depẽdentiam in operando; quia nullum eorum cõparatur ad aliud vt cauſa uniuerſalis ad particularem, aut habet rationem ullam talis dependentiæ:

Diuerſæ opiniones circa quæſtionis difficultatem.

VII. TOta ergo quęſtio reducitur ad ſubordinationem inferiorum corporũ reſpectu cęleſtiũ.

Digitized by Google

XV. Et ratio eſt clara, quia poſt impreſſam illã virtutem à cœlo in corpus vel agens inferius, illud cõpoſitum ex virtute innata & virtute infuſa à cęlo, eſt proxima cauſa ſufficiens ad talem actionem, in qua iam non pendet per ſe cœlo ſed tantum remotè quatenus ab illo accepit virtutẽ agẽdi, ſicut aqua calefacta pendet in calefaciendo ab igne. Signum ergo eſt illam non eſſe dependentiam per ſe in agẽdo vnius cauſæ ab alia: Ac deinde eſt etiam ſignum, quòd, ſi cauſa particularis in ſuo ordine habeat completam & ſufficiẽtem virtutem, non indigebit (per ſe loquendo) alia virtute influxa à cœlo, eſt enim ſuperflua illa multiplicatiò virtutum. Et hoc eſt quod in hac aſſertione directè intendimus.

XVI. *Secunda aſſertio.* Dico ſecundò, Sæpe contingit virtutem alicuius cauſæ ſecundæ inferioris eſſe per ſe mutilã et imperfectam in ſuo ordine & inſufficientem ad effectum, & ea ratione indigere auxilio alterius cauſæ creatę, quę compleat vel ſuppleat virtutem agendi. Atque hoc modo indigent influxu cęlorũ inferiora corpora ad plures actiones ſuas, pręſertim ad generationes miſtorum, & maximè viuentium. Hanc concluſionem probant argumẽta prioris ſententiæ: nõ enim poteſt negari quin ſit aliquis ordo per ſe inter cauſas ſublunares & cęleſtes: ſecluſa autem priori dependentia intrinſeca & eſſentiali nõ poteſt intelligi alius modus ſubordinationis per ſe inter huiuſmodi cauſas. Poteſt etiã facilè inductione declarari: nam elementa per ſe ſola, & per ſuam mutuam actionẽ & reactionem nõ poſſunt ſufficere ad ſubſtãtialem miſtionem, ita vt ex eis & ab eis verum ſubſtantiale miſtũ generetur; tum quia neque in aliquo illorũ neq; in omnibus ſimul eſt forma miſti formaliter aut eminenter: tum etiam quia cũ elementa ſint materia trãſiens reſpectu miſtorũ, non poteſt in ſolis illis eſſe tota vis actiua & materialis generationis miſti: neceſſaria eſt ergo virtus cœleſtis, quæ iuuet ad miſtionem perficiendam. Rurſus miſta inanimata, generatim loquẽdo, valde debilia ſunt ad generandum ſibi ſimilia, vt experientia conſtat. Et ratio eſſe videtur, quia & parum actiua ſunt, eo quòd habeant primas qualitates refractas & remiſſas: & à circunſtantibus corporibus, & à cõtrariis qualitatibus patientium corporum in ſua actione valde impediuntur. Ob hanc ergo cauſam neceſſaria etiam fuit virtus cęleſtis, quæ vel hæc agentia iuuaret, vel certe harum rerum generationem omnino efficeret, vt in auri & metallorum efficientia cõtingere videtur.

XVII. Rurſus de rebus vegetabilibus perſpicuũ eſt quantum ad ſui generationem vel incremẽtum impediantur: quod non aliter fit, niſi quia per influentiam cęleſtem aut in ſe recipiunt qualitates ſuis qualitatibus conſimiles in virtute agẽdi, aut recipiunt incrementum vel intenſionem ſuarum qualitatum: aut quia materia ex qua hæc viuentia generantur, aut aluntur, per virtutem cęleſtem diſponitur, vt facilius poſſit eorum actione commutari. Rurſus hoc etiam modo generationes animalium multum pendent ex influentia cęleſti, ſicque optimè intelligitur quomodo ſol & homo generent hominem. quia nimirum humanum ſemen imperfectam vim habet niſi calore ſolis foueatur & iuuetur ad eam actionẽ perficiendam. Et hoc modo ait Henricus ſuprà, neceſſariam eſſe virtutem cęleſtem influxam his ſeminibus qua determinẽtur ad ſuas varias actiones, nam cum ſemen in corporis organizatione tam variam & multiplicem habeat actionẽ, non videtur ad id ſufficere virtus particularis & intrinſeca: & ideò neceſſaria cẽſetur virtus celeſtis. Quod eſt probabile, quãuis non minus obſcurũ ſit, quo modo virtus influxa à cęlo ſi in ſe ſimplex ſit, & naturaliter agẽs, ad illam varietatem ſufficiat. Quidquid verò de hoc ſit (quod ſuperius eſt tactum) conſtat, neceſſitatem huius influxus cęleſtis ſemper prouenire ex inſufficientia virtutis particularis, vel ad vincendam reſiſtentiam materiæ, vel ad ſe tuendum à contrariis, vel ad complendam totam diſpoſitionem prout eſt neceſſarium ad generationem perficiendam.

Et confirmatur à contrario, nã vbi virtus agẽtis particularis inuenitur ſufficiens ad ſuã actionem, vel minor, vel nulla influẽtia cęleſtis eſt ad illam neceſſaria, quãtum ex ratione aut experientia poteſt colligi. Inde enim eſt quòd ignis eodẽ modo generet ignem ex materia eadem, ſeu cęteris paribus, in quocunque aſpectu ſeu diſpoſitione cęleſtium aſtrorũ. Et eodem modo color efficit ſpecies viſibiles, & viſus elicit actũ viſionis, & idem eſt de aliis actionibus vitalibus, dummodo organorum diſpoſitio eadem conſeruetur, & cætera paria ſint. Et hoc modo dixit D. Thom. opuſ. 10. ar. 8. [Si corpus hominis viuum & cum eadem diſpoſitione membrorum cõſeruetur ceſſante motu cœli, poſſe hominem eodem modo mouere manum aut linguam:] & q. 5. de potent. art. 10. ad 8. dicit, in eo caſu duraturum motum cordis in homine. XVIII. D. Thom.

Quomodo inter cauſas creatas aliquæ vniuerſales dicantur.

Ex his ergo conſtat quo ſenſu admitti poſſint aliquæ cauſæ vniuerſales præter primam, & aliqua ſubordinatio per ſe inter aliquas cauſas ſecundas inter ſe; & quid in hoc ſit proprium cauſæ primæ: quæue ſit differentia inter ipſam & alias. Eſt enim ei propriũ, vt omnis operatio ab ipſa pẽdeat per ſe, immediatè, & eſſentialiter, ita vt quantacunque ſit virtus inferior, ſine illo influxu agere non poſſit: neque etiam poſſit ab alio agente ſuppleri, nec per virtutem aliquam creatam etiam à Deo ipſo inditam. Hoc autẽ modo nõ pendet operatio vnius creaturæ ab alia vt declaratum eſt; ideòque proprium eſt ſolius Dei eſſe hoc modo cauſam vniuerſalem omniũ actionum. Tamen quia res naturales & generabiles ac corruptibiles imperfectas habent virtutes ad agendum, & multa habent contraria à quibus impediri poſſunt ne ſuas actiones vel generationes efficiant, quarũ cõtinua ſucceſſio neceſſaria eſt ad vniuerſi cõſeruationem, ideo prouidit autor naturæ ſuperiora quædã corpora, quæ varias haberent virtutes agendi, & per motũ continuũ variis modis applicarentur, vt ita poſſent variis etiam modis iuuare inferiora agẽtia ad eorũ generationes vel corruptiones. Ideoq; merito illa ſuperiora corpora dicũtur cauſæ vniuerſales, quia ad effectus omniũ cauſarũ inferiorũ aliquo modo operantur. Quo modo ait Dionyſ. 4. cap. de XIX.

diuinis nominibus [Solis radius ad generationē ſenſibilium corporum cōfert, & ad vitam ipſam mouet, & nutrit, & auget, & perficit.] A

XX. Quomodo ſubordinatio agentium inferiorum ad ſuperiora.

Et ſimili modo intelliguntur cauſæ naturales per ſe ſubordinatæ cœleſtibus iuxta ordinem ab autore naturæ inſtitutum. Nō quia vel virtutes vel effectus inferiorum corporū per ſe, & intrinſecè dicant habitudinem, vel dependētiam à corporibus cœleſtibus, ſed quia de facto iuxta ordinem vniuerſi ſub illis ita inſtituta ſunt, vt ab eiſdem iuuentur, & foueātur in ſuis actionibus, & virtutibus. Si autem Deus alium ordinem inſtituiſſet, vel per ſe ipſum, vel per alia corpora iuuādo, aut ſupplendo defectus inferiorum agentiū, æquè bene ac connaturaliter ſecūdum proprias & particulares naturas hæc agētia ſuas actiones perficerent. Et eadem ratione, ſi interdum cōtingat de facto, vel cauſam particularem inferiorē ſufficienter iuuari ab alia cauſa inferiori, vel per ſe eſſe ſufficientem ad ſuam actionem, illam poterit exercere abſque concurſu cœli. Et ſimiliter, quamuis virtus inferioris cauſæ ſit inſufficiēs ad perficiendam totam generationem, deſitque illi omnino cœleſte auxilium, imò potius ei reſiſtat, eaque ratione non poſſit generationem perficere, nihilominus efficit aliquam alterationem, vel diſpoſitionem remotam, ad quam talis virtus per ſe ſufficit. B

Soluuntur rationes oppoſitæ.

XXI. Ratio igitur dubitandi in principio poſita ex prædictis ſoluta manet: nā omnia dicta Ariſtotelis, & aliorum Philoſophorum de influxu cœlorum, & de dependentia inferiorum agentiū ab illis ſufficienter intelliguntur iuxta modum ſubordinationis, & dependentiæ à nobis explicatum. Ad rationem autem Iauelli reſpondetur, actionem agentis generabilis, & corruptibilis per ſe, & intrinſecè non neceſſariò pendere ab alio agente incorruptibili præter primā cauſam, quòd ſi aliquando pendet, ſolum eſt quando virtus talis agentis eſt per ſe inſufficiens, & iuuatur ex concurſu ſuperioris corporis incorruptibilis. Probatio autem quam adducit Iauellus ex immediatione actionis improbabilis eſt, & potius ſuadet oppoſitum: nam immediatius agit prima cauſa in actionibus omnium corporum corruptibiliū quàm cœlum. Aliæ verò confirmationes ſolutæ ſunt ex dictis de ſubordinatione per ſe, ac de modo quo cœlum influit cum inferioribus cauſis. C Quod verò ibi infertur de ceſſatione omnium inferiorum actionū ceſſante motu cœli, in eo ſenſu improbabile eſt. ſcilicet de momentanea ceſſatione propter dependentiam eſſentialem: nā motus cœli non eſt per ſe cauſa, ſed ſolum applicans ad agendum. Solum ergo dici poſſet, quòd ex eo tēpore vel momento ceſſarent omnia, quia ex tūc inciperent corrumpi, & deficere; de quo alias. Videatur D. Tho. qui id inſinuat dicto opuſc. 10. art. 23. in fine: & latius id tradit Soncin. 12. Metaph. q. 13. cum aliis ſuprà citatis.

XXII. Eiuſdē ſuppoſiti facultates qualiter inter ſe ordinari cōtingat.

Vltimo ex his facile reſolui poteſt aliud punctum ſuprà tactum de virtutibus ſubordinatis eiuſdem ſuppoſiti: in illis. n. contingit eſſe dependentiam eſſentialē in agendo inter plures virtutes, quia multò magis ſunt inter ſe connexæ quā ſuppoſita diuerſa. Semper tamen in hmōi ſubordinatione, ſi ſit per ſe ac phyſica, & in genere cauſæ efficientis, inferior virtus cōparatur, vt inſtrumētalis ad ſuperiorem cui ſubordinatur. Et hoc modo facultates animæ pendent eſſentialiter ab anima in operationibus vitæ, & ſpecies intentionalis à potentia, in qua vt in ſubiecto exiſtit. Et ad idē reducitur dependētia quam in agendo habet habitus à potentia quam afficit. Dixi autem [ſi ſit per ſe, &c.] quia intellectus aliquo mō ſubordinatur voluntati in aliquibus actionibus ſuis, nō tamē vt per ſe, ac principaliter cooperanti, ſed vt applicanti tantum, & mouenti ad agendum. Et è contrario voluntas ſubordinatur intellectui, nō tamē, vt coefficienti, ſed vt applicanti finalem cām. Vbicunque igitur eſt ſubordinatio per ſe, interuenit aliqua ratio inſtrumenti coniuncti, & principalis agētis: ſub qua rōne tale inſtrumentū per ſe ſolū eſt inſufficiēs principiū talis actionis, & effectus.

DISPVTATIO XXIIII.

De cauſa finali in communi.

B Conſecutionis inter has diſputationes ordo.

QVANVIS finalis cauſa præcipua quodam modo omnium ſit, atque etiam prior, obſcurior tamen eſt eius cauſandi ratio, & ideo veteribus Philoſophis penè incognita fuit, ob quam ignorationē in alios errores circa rerum naturalium cognitionem inciderunt, vt Ariſt. tract. 2. Phyſic. cap. 8. & 1. Metaph. & 1. de partib. anim. in princ. Ob hanc ergo rōnem, licet in ſuperioribus definitum ſit finem annumerandum eſſe inter quatuor cauſarum genera, vt hoc magis exponamus, & difficultates diſſoluamus, inquirendum in primis erit an finis ſit cauſa, deinde quō, & quid cauſet, quotuplex etiam ſit finis, & quæ ſit vniuſcuiuſque cauſandi ratio.

SECTIO I.

An finis ſit vera cauſa realis.

C

I. Rationes dubitandi. Prima.

RATIO dubitandi in primis eſt, quia de ratione cauſæ eſt vt ſit principium, vt ex definitione à nobis ſuperius tradita conſtat; ſed finis non eſt principium, nam potius opponitur principio, vt ex ipſo nomine finis cōſtat, & ſignificat Ariſt. 3. Metaph. text. 3.

II. Secunda.

Secundo de ratione cauſæ realis eſt, vt per ſe, ac realiter influat in effectum, vt ſuprà in definitione cauſæ poſitum eſt; ſed finis non influit eſſe realiter in effectum: ergo nō eſt cauſa. Probatur minor, quia vel finis influit antequā ſit, vel poſtquàm iam eſt: non primum, nam quod non eſt, quemnam realem influxum habere poteſt, cum fundamētum totius operationis, & ſimiliter totius cauſalitatis ſit eſſe? Neque etiam dici poteſt ſecundum, quia quando finis eſt, iam tunc ceſſat actio, & cauſalitas agentis: ergo iam non eſt tūc neceſſaria cauſalitas finis.

III. Tertia.

Tertiò, quia nihil poteſt eſſe cauſa realis ſui ipſius; ſed forma, teſte Ariſtotele, eſt finis genera-

generationis naturalis, qua ipſa formā ſit; vt ſani- A ſas eſt finis curationis qua acquiritur: ergo quatenus eſt finis, non poteſt habere veram rationē cauſæ realis. Dices, formam eſſe finem generationis, quæ ab ipſa diſtinguitur. Sed contra, quia nihil poteſt eſſe cauſa realis productionis rei, niſi ſit etiam cauſa rei productæ, quia non cauſatur res niſi per actionem qua fit: ſed forma non poteſt eſſe cauſa realis ſui ipſius, ergo neque generationis qua ipſa forma fit. Vnde cōfirmatur, nā cauſa realis dicit relationem realem ad effectum: finis autem non eſt capax huiuſmodi relationis, tum quia vel quando cauſat, nō habet eſſe reale vel quādo habet eſſe reale, nec cauſat, nec diſtinguitur ab effectu.

IIII. Quarta. Quarta ac præcipua ratio dubitandi eſt, quia finis cōſiderari poteſt, aut ī ratione principii mouentis, & allicientis agens ad agendum, vel in ratione termini ad quem tēdit actio: hæc enim duplex ratio diſtingui ſolet à Philoſophis ī obiecto alicuius potentiæ, ſcilicet obiectiui motiui, & terminatiui: eademq; diſtinctio locum habet in fine qui eſt obiectum voluntatis. Sed ſub neutra rōne poteſt finis habere veram rationem cauſæ. Et in primis de ratione termini videtur manifeſtū, tum quia vt ſic potius habet rationem effectus, quàm cauſæ, & vt ſic eſt poſtremum actionis, nō B origo eius: denique vt ſic non influit, ſed potius aliarum cauſarū influxus in illum tendit. Deinde neque ſub altera ratione mouētis poteſt habere rationē cauſæ, nam vt ſentit Ariſt. 1. de Generat. text. 55. motio finis tantum eſt metaphorica: non eſt ergo vera, & realis: ergo non ſufficit ad cauſalitatem realem. Et confirmatur primò, quia etiam ī Deo reperitur hæc motio metaphorica finis, nam reuera Deus propter bonitatem ſuam, à qua eius voluntas metaphoricè mouetur ſeu allicitur, communicat ſe creaturis, & tamen dici non poteſt quòd ille finis habeat veram cauſalitatem circa Deum. Et confirmatur ſecundò, quia ſi finis ſub hac ratione tantū habet rationē cauſæ: ergo ſaltem reſpectu agentium naturaliū non poteſt finis eſſe cauſa realis, quia nō poteſt illa mouere ſeu allicere ad ſui amorem.

Ariſtot.

V. Quinta. Atque hinc oritur quinta difficultas, qa hinc C euertitur totum ſundamētum, ob quod à Philoſophis introductum eſt hoc genus cauſæ, nimirū quia agentia naturalia nō operantur caſu aut fortuitò, ſed ī determinatos fines ſuis actionibus tēdunt. Ex hoc .n. fundamento ſeu indicio ſolum colligitur, habere res naturales definitos terminos ſuarū propenſionū, & inclinationum naturalium: id enim ſatis eſt vt nō caſu, ſed per ſe operētur determinatos effectus, etiamſi nullū aliud genus cauſalitatis intercedat. Sicut dicunt Theologi æternum Patrem per ſe ac diffinitè tendere (vt ſic loquar) per generationem in talem terminum, nempe in hunc filium, nō ex cauſalitate finis, ſed ex determinatione naturæ. Et in naturalibus lapis naturali inclinatione definite tēdit in locum infernum, etiam ſi locus ille nullū genus cauſalitatis habeat circa illum motū, ſed ſolum rationem termini, ad quem lapis habet naturalē propenſionem. Idemque dici poteſt de operāte per appetitum elicitum ſiue ex neceſſitate, ſiue liberè, quòd nimirum moueatur motu elicito in obiectum ſibi propoſitum, quia talis motus conſentaneus eſt inclinationi naturali ipſius potentiæ in tale obiectum, abſque alia cauſalitate illius obiecti in talem actum: ergo nullum eſt ſufficiens fundamentum vt fini tribuamus veram rationem cauſæ.

VI. Sexta. Sexta, & vltima difficultas ſit, quia non poteſt ſatis explicari quid, vel circa quid finis cauſet. Aut enim cauſat aliquid in ipſum agens, & hoc non poteſt vniuerſè dici, quia licet in agentibus creatis voluntariis poſſit aliquo modo defendi, nō tamen in agentibus naturalibus, nec in Deo qui eſt agens voluntarium increatū. Vel cauſat aliquid in ipſo effectu, & hoc habet in vniuerſum difficultatem ſuprà tact. in tertio argumento, & præterea habet ſpecialem difficultatem in agentibus voluntariis creatis, quia tota cauſalitas finis, qualiſcunque illa ſit, videtur verſari circa voluntates talium agentium, circa effectus autem eorum non niſi remotè, & per accidens, ideoque effectus non habebunt propriam cauſam finalem.

Quæſtionis reſolutio.

VII. Nihilominus ſtatuenda eſt concluſio certa, Finem eſſe veram, propriam, ac realem cauſam. Hoc eſt receptum dogma, & quaſi *primum* principium in Philoſophia, & Theologia. Illud docuit Ariſtoteles 2. Metaph. c. 3. & lib. 11. c. 1. & 2. Phyſic. c. 3. & ſequentibus, & ante illum docuerat Plato in Phædone, vbi in eandem ſententiam refert Socratem: imò *ille* ſolum finem vult eſſe cauſam, forte per antonomaſiam, *id* eſt, primam, & præcipuam, de quo dicemus infra ī comparatione cauſarum. Ratio autem ſumi in primis poteſt ex communi modo loquendi de fine, & de cauſa, nam finis eſſe dicitur [propter quem aliquid fit, vel eſt:] in hunc en*im* modum Ariſtoteles finem vbique deſcribit: conſtat autē, particulam illam [propter] cauſalitatē ſignificare, vnaquæque .n. res propter cauſam ſuam dicitur habere eſſe, ergo ſignum eſt finem habere rationem cauſæ. Præterea, cauſa efficiens niſi temerè agat, alicuius gratia agere debet, ergo & ipſe effectus cauſæ efficientis, vt per ſe ab illa fieri poſſit, intrinſece poſtulat, vt alicuius gratia fiat: ergo talis effectus ſicut per ſe pendet ab efficiente, vt à quo fit, ita in ſuo genere per ſe pēdet ab aliquo cuius gratia fit, ille autem eſt finis: ergo per ſe pēdet a fine, ergo è cōtrario finis eſt vera cauſa eius rei quæ propter finem fit.

Ariſtoteles. Plato.

VIII. Sed in hac re non tam oportet rationes multiplicare, quam rem exponere, vt difficultates ſoluantur, & finis cauſalitas, quæ obſcura eſt, declaretur: huc enim tēdunt difficultates in principio poſitæ, nō vt res certa in dubium reuocetur. Vt autē hoc diſtinctius fiat, diſtinguamus tria agentia propter finem. Primum, & ſupremum eſt intellectuale agens increatū, quod eſt ſolus Deus. In ſecundo ac medio ordine ſunt agentia intellectualia creata, inter quæ nobis notiores ſunt homines, & ideo de illis ſemper loquemur, quanuis eadem ratio ſit de intelligentiis creatis. In tertio, & infimo ordine sūt agētia nālia, ſeu intellectu carentia, quāuis inter ea nōnulla ſit dira corū,

quæ ſenſum, & appetitum habent, & reliquorũ, quam etiam ſuo loco indicabimus. Cauſalitas ergo finis licet ſuo modo locum habeat in actionibus horum omnium agentium, tamen in creatis agẽtibus intellectualibus nobis notior eſt, et maiorem quandam proprietatem, & ſpecialem modum habet, & ideo in illis peculiariter declarabimus hanc cauſalitatem finis, & expediemus difficultates circa eam inſurgentes, poſteà verò de aliis agentibus dicemus. Igitur ꝙ in agẽtibus creatis per intellectum, & voluntatẽ intercedat cauſalitas finis, ſufficiens argumentum ſumitur ex humanis actionibus. Conſtat enim nobis experientia, intẽdere nos cum humano modo, id eſt libero & rationali, operamur, certum aliquem finem, in quem actiones noſtras dirigimus, & propter quẽ media eligimus, mouemur ergo à fine, tum ad dilectionem ſeu intentionem ſui, tũ ad eligenda, & exequenda media propter illum, hæc autem motio aliquid eſt in rerũm natura, non eſt enim aliquid imaginarium, vel fictum per intellectũ, & aliquod genus cauſalitatis eſt, quandoquidem eſt origo operationum realium eſt ergo finis vera, & realis cauſa. Et hinc etiam obiter conſtat hanc cauſalitatem maxime habere locum in agentibus intellectualibus, quia illa maxime poſſunt cognoſcere finem, & media, & ordinem vnius ad alterum, & propriam vniuſcuiuſque rationem.

Rationes dubitandi ſoluuntur.

IX. ARgumenta in principio facta partim poſtulant difficultates proprias pertinentes ad Deum, & ad infima agentia naturalia, partim inculcãt ea, q̃ de hac cauſa tractari poſſunt, hæc autem ſunt illa omnia quæ de cæteris cauſis tractãtur, vt inſinuauit Caietan. 1. p. q. 5. art. 4. & 2. 2. q. 27. articulo quinto, ſcilicet, quæ res poſſint finaliter cauſare, per quid ſeu quæ ſit illis ratio cauſandi, vel tanquam principalis ratio, vel tanquam proxima. Item quæ ſit neceſſaria conditio quis effectus, in quo denique conſiſtat eius cauſalitas, quod hic eſt omnium obſcuriſſimum. Ne igitur omnia hæc inuoluamus, & cõfundamus. in ſectionibus ſequentibus diſtinctè tractanda erunt: ergo exacta argumentorum ſolutio vſque ad finem diſputationis erit expectanda. Nunc ꝑ functoriè per ſingula diſcurremus.

X. *Prima. Finis verè principium.* Ad primum negamus minorem, ſ. finẽ nõ eſſe principium, nã eo mõ quo eſt primũ quid, habet rõnem principii: eſt aũt finis primus in intẽtione, q̃uis ſit vltimus in executione. Ariſt. autẽ in dicto loco tertii Metaph. nõ opponit finẽ omni principio, ſed principio motus, per quod cauſam efficientem intelligit, q̃ diſtinguit à finali.

XI. Ad ſecundum negatur minor. ſ. finem non influere realiter: ad probationem aũt cõis reſpõſio eſt, finem influere quando non eſt in re, ſed tantum in apprehenſione ſeu cognitione. Sed diſtinctione opus eſt, tam ex parte finis, quàm ex parte effectus ſeu actionis, q̃ finis cauſat. Nã, vt ſectione ſequente dicam, finis alius eſt cuius gratia fit actio, alius verò cui finis acquiritur: itẽ alius eſt finis formalis vt viſio Dei, & alius obiectiuus, vt Deus ipſe, itẽ finis cauſare põt deſideriũ ſui, vel ẽt poteſt cauſare quietem vel delectationem, quę omnia mox declarabimus. Finis ergo cui, nõ cauſat, niſi quando exiſtit: dicitur enim finis cui ipſummet agens, quatenus propter ſe vel in ſuum commodum operatur, quod non põt facere niſi exiſtat. Item finis obiectiuus põt ẽt ſupponi exiſtens, quando finaliter cauſat, vt Deus, propter quem videndum, ad bene operãdum mouemur. Rurſus finis formalis, ſeu conſecutio finis intẽti non cauſat delectationem ſeu fruitionem ſui niſi quãdo exiſtit, quia delectatio non eſt niſi de bono poſſeſſo: ꝙ ſi ſit de ſpe eius, tunc ipſa ſpes hẽt rõnem imperfectæ conſecutionis. In his ergo omnibus non procedit illud argũ, quia exiſtẽte fine obiectiuo, vel fine cui (qui claritatis gratia poſſet ſubiectiuus appellari) nõ ceſſat inquiſitio nec cauſalitas finis, niſi adſit ẽt conſecutio finis, & hac obtenta, quanuis ceſſet motus in finẽ per modum deſiderii, non tamen per modum quietis, & delectationis. Solum ergo de fine formali, ſeu conſecutione finis verum eſt per ſe loquẽdo ꝙ cauſat ſui deſiderium qñ non eſt in re, & de illo rectè reſpõſum eſt, ſufficere quòd ſit in apprehenſione, & iudicio intellectus, eo quòd eius motio intentionalis ſit, & (vt ita dicam) animalis, ꝑ ſympathiam, & conſonantiam potentiarum animæ, intellectus ſcilicet, & voluntatis.

Tertium argumẽtum poſtulat quid cauſet finis, & ſpecialiter attingit difficultatem quõ forma ſit finis generationis naturalis, qđ ſpectat ad difficultatem de naturalibus agentibus infrà tractandam, & ideo breuiter nũc dicitur, finem cauſare deſiderium ſui, ſeu alium ſimilẽ affectũ erga ſeipſum, & ita non cauſare immediate ſe ipſum, ſed aliquid diſtinctum à ſe. Et hinc ẽt conſtat ad cõfirmationem, ex hac parte nõ repugnare relationem cauſæ in fine eſſe realem: eſt enim ſufficiens diſtinctio inter ipſam, & talem effectum, & qñ ipſe finis non ſit in re diſtinctus ab ab effectu eius, dicemus inferius ſect. 3. XII. *Quid ſit id quod finis cauſat.*

An verò ex alio capite repugnet illam relationem eſſe realem, nimirum ex eo ꝙ finis ipſe nõ habet eſſe reale dum cauſat, res eſt dubia, & cõtrouerſa. Soncinas 5. Metaph. q. 3. & Ianell. q. 6. aiũt, illud eſſe obiectiuũ, quod finis habet in intellectu, ſufficere vt realiter referatur ad effectũ: ſed id difficile creditu eſt, nam illud eſſe obiectiuum in ipſo fine nihil rei ponit, ſed ſolum denominationẽ extrinſecam ab actu qui realiter eſt in intellectu: ille aũt actus non refertur realiter ad effectum cauſæ finalis, quia non cõcurrit per ſe ad illũ, vt infrà dicã. Melius ergo reſpondent, qui negant ad oẽm cãlitatem realem ſequi relationẽ realem in cauſa non eſt. n. neceſſe ex vi cauſalitatis, ſi aliæ conditiones non cõcurrant, vt patet in cãlitate Dei effectiua. Vnde addo, ẽt ſi finis exiſtat dum cauſat, non referri realiter ad ſuum effectum, quia in ſuo mõ cauſandi eſt ſuperioris cuiuſdã rationis, quia ipſe nullo mõ ordinatur ad effectum, ſed effectus ad ipſum, Quare etiamſi ex parte effectus admittatur hic relatio realis, ꝙ eſt probabile, maxime qñ effectus nõ tũ per extrinſecam denominationem, ſed per intrinſecã habitudinem ordinatur in finem, iuxta ea quæ inferius declarabimus: nihilominus illa relatio cenſenda eſt nõ mutua. Effectus. n. referri poteſt ad finẽ, quatenus ab eo pẽdet: vñ ſicut ad hãc dependentiam ſatis eſt, ꝙ finis præexiſtat in mẽte, XIII. *Soncinas, Ianell.*

ita

ita etiam ſufficiet ad realem habitudinem tranſcendentalem, licèt prædicamentalis fortè nõ ſit niſi ad finem actu exiſtentem; tamen quia finis cauſat, vt omnino immotus, & nõ ordinatus ad ſuum effectum, ideo non oportet, vt ex parte eius relatio ſit realis. Sicut enim Ariſtoteles dixit ſcientiam referri realiter ad ſcibile, non è contrario; ita nos dicere poſſumus de appetitione, & appetibili: eſt enim eadem ratio, & ſimiliter eſt eadẽ de appetibili, & de fine.

XIIII. *Cur motio finis metaphorica dicatur.* In quarto argumento multa tanguntur pertinentia ad Deum, & ad agentia naturalia: nunc illis omiſſis, concedimus cauſalitatem conuenire fini, vt habet rationem principii, & cõſequenter vt habet rationem mouentis. Eius autem motio dicitur metaphorica, non quia non ſit realis, ſed quia non ſit per influxum effectiuũ, nec per motionem phyſicam, ſed per motionem intentionalem, & animalem: & ideo id nihil obſtat, quò minus vera, ac propria ſit eius cauſalitas.

XV. Ad quintũ, quidquid ſit de agentibus naturalibus, de quibus poſteà reſpõdetur, modum operandi intellectualium creaturarum nõ poſſe intelligi ſine cauſalitate finis, quia reuera alliciuntur, & mouentur à fine ad operandum: & quamuis ipſa habeant naturalem propẽſionem ad obiecta ſeu fines, ad quos per proprios vitales actus mouentur, tamen illa naturalis propenſio nõ poteſt operari in ſuo genere, id eſt effectiuè, niſi ſufficienter applicato fine, & in ſuo genere concauſãte; & ita determinatio operationis, ſeu deſtinatio in certum ſcopum, quæ cernitur in agẽtibus intellectualibus, manifeſte procedit non ex ſola inclinatione naturali, ſed ex cauſalitate finis. Ad ſextum, quantum hic locus patitur, ſatis explicatum eſt, quid, vel circa quid finis cauſet: integram verò huius rei tractationem trademus inferius.

SECTIO I.

Quotuplex ſit finis.

I. ANtequàm progrediamur vlterius ad explicanda cætera quæ propoluimus ad cauſalitatem finis pertinentia, oportet varias diuiſiones, vel potius nominis ſignificationes explicare, vt diſtinctè intelligatur, de quo ſit diſputatio.

Prima diuiſio finis, Cuius, & Cui.

II. EST ergo prima, ac celebris diuiſio finis in finem Cuius, & finem Cui, quæ ſumpta eſt ex Ariſt. 2. de anima c. 4. vbi Argyropilus vertit, [finem quo, & cui:] ſed priora verba ſunt Græcis conformiora, & intentionem melius declarant, nam finis Cuius dicitur, cuius adipiſcendi gratia homo mouetur vel operatur, vt eſt ſanitas in curatione, finis Cui dicitur ille, cui alter finis procuratur, vt eſt homo in intentione ſanitatis, nam licèt homo curetur propter ſanitatẽ, ipſam verò ſanitatem ſibi & in ſuum cõmodũ quærit.

III. *Quæſtiuncul. Gabriel.* Quæri verò poteſt, quis horũ habeat propriè rationem finis. Quidam enim ſoli fini Cui illã attribuunt, quod ſentit Gab. in 2. d. 1. q. 5. ſequẽs A Ochã in 2. q. 3. art. 1. atq; idem ſentit Henricus quodlib. 2. q. 1. *Ocham.* Et probatur, nã ille eſt propriè finis, in quo ſinit intentio agentis, cætera n. potius habere videntur rõnem mediorum; ſed intentio ſolum ſiſtit in fine cui cætera procurantur, nã ad illum omnia ordinantur: vnde ſicut medium ſolũ amatur, quatenus proportionatum eſt fini: ita finis Cuius ſolũ amatur, quatenus eſt proportionatus, & conueniens fini Cui ergo. Et confirmatur, nã finis amari debet amore amicitiæ, vel ſaltem beneuolentiæ, quia debet amari pp ſe: ſed ſolus finis Cui ita amatur, nã finis Cuius amatur alteri, qui dicitur finis Cui: atq; ita amor finis Cuius eſt concupiſcentiæ, alterius verò eſt amicitiæ ſeu beneuolentiæ, & ideo finis Cui amatur ſimpliciter, finis autem Cuius tm̃ ſecundum quid, iuxta doct. D. Th. 1. 2. q. 26. ar. 4. dicentis, [illud amari ſimpliciter, cui amatur bonum: hoc autẽ bonum qd' alteri amatur, tm̃ amari ſecũdũ quid.] *D. Thom.*

IIII. *Ariſtot.* Alinnde verò apparet, ſolum finẽ Cuius propriè habere rationem cauſæ finalis, nam Ariſtoteles, vbicunque hanc cãm definit, per hoc eius rõnem explicat, q̃ ſit [cuius gratia aliquid fit,] vt patet 2. Phyſic. c. 3. & 7. & 5. Metaph. c. 2. & hac ratione dicit, finem eſſe primum in intentione, B & vltimum in executione, & ſimiliter ait, formã eſſe finem generationis, non verò ipſum generãtem. Et ratione declaratur, quia is cui alter finis acquiritur, vel quæritur, ſolum eſt ſubiectum, q̃ perficitur, vel actuatur alia re, quæ intenditur, vt finis; vt homo eſt ſubiectum ſanitatis, aut viſionis beatæ, quæ eſt finis noſtrarum operationum hæc ergo habitudo non eſt propriè finis, ſed alterius rationis, nemo. n. propriè dixerit hominem eſſe finem viſionis beatæ, ſed potius viſionẽ eſſe finem hominis: nam res eſt propter ſuam operationem, vt propter finem. Et cõfirmatur, nam in fine Cuius comprehenditur, vt infra dicam, obiectum operationis, vt eſt Deus reſpectu viſionis beatæ: vnde non ſolum amat ſibi homo viſionẽ Dei, ſed etiam Deum ipſum amore concupiſcentiæ pertinente ad ſpem, vt Theologi docent. non poteſt autem dici, q̃ homo ſit finis Dei, eo quod ſit ille cui amatur Deus: ergo per illam particulam, cui, non explicatur propria ratio finis.

V. *Diſſolutio.* Nihilominus dicendum eſt in vtroque horũ ſaluari poſſe propriam rationẽ finis, interdũ verò ita coniungi vt ex vtroque coaleſcat vnus inte- C ger finis. Hoc eſt conſentaneum Ariſtoteli in citato loco de Anima. Et ratione probatur, nã vterque horum finium poteſt per ſe excitare voluntatem, & ab ea diligi ſeu intendi propter ſuam bonitatem, ſic. n. quando homo inquirit ſanitatem ſe diligit, cui ſanitatem vult propter ſuum cõmodum, & perfectionem, quam per ſe appetit, propter ſummam coniunctionem vel potius identitatem quã ſecum habet. Similiter diligit, & intẽdit ſanitatem, pp perfectionem ipſiuſmet ſanitatis. In quo magna eſt differentia inter medium & finem Cuius, nam medium v. g. potio, ſolum eſt amabilis quatenus eſt vtilis ad ſalutem, ſalus verò ipſa propter ſe amatur, qa per ſe perficit hominem cui amatur. Vnde fit, vt totum hoc, [homo ſanus,] ſit integer, & adæquatus finis illius actionis, in quo prædicti duo fines includuntur, quaſi componentes vnum integrum finem. Sic etiam potentia dicitur eſſe propter operationem,

vt propter finem cuius gratia fit, quamuis etiam operatio verè ſit propter ipſam potentiam, nimirum vt ipſam perficiat, & in vltimo actu conſtituat. Vt merito dici poſſit, finem integrum eſſe potentiam, vt perfectè actuatam, quod alii dicũt, potentiam non tam eſſe propter operationem, quàm propter ſe ipſam operantem. Atque hoc modo nõ repugnat duas res ſub his diuerſis rationibus ad inuicem eſſe vnam finem alterius, & è conuerſo: ſic enim intellectus eſt propter viſionẽ Dei, et viſio etiam eſt propter intellectum vt ipſum perficiat. Neque hoc eſt inconueniens, tum propter rationes diuerſas, tum quia intentio agentis quaſi adæquatè fertur in compoſitum ex vtroque cum mutua habitudine componentium inter ſe, quo modo materia eſt propter formam, & forma eſt etiam aliquo modo propter materiam, totum autem eſt, quod per ſe primo, & adæquatè intenditur. Quamuis autem finis Cui, & Cuius poſſint ita ad inuicem comparari, non eſt tamen id ſemper neceſſarium, vt ſtatim declarabo.

VI. *Quæſtiuncula cõſequẽs ad reſolutionem præcedentis.* Quæret vero vlterius aliquis, ſi vterque eorum ſit propriè finis, quis eorũ ſit principalior. Reſpondeo, comparationem fieri poſſe, vel in ratione entis, vel in ratione cauſandi. Priori modo non eſt neceſſarium, vt vnus ex his finibus ſit ſemper perfectius ens, interdum enim finis Cuius eſt res nobilior, vt cũ homo propter ſanitatem ſibi acquirendam operatur: interdum vero accidit è conuerſo, vt cum idem homo operatur propter acquirendum ſibi Deum, qui longè nobilior eſt. Et ratio eſt, quia interdum res ſeu ſuppoſitũ perfectius intendit ſibi acquirere aliquam perfectionẽ quamuis minorem, ad quod ſatis eſt, quod tale ſubiectum perfectiori modo ſe habeat cum tali forma, quam ſine illa, quamuis, ſi præciſè comparetur ad eandem formam, ſit quid perfectius. Aliquando vero res aliqua perficitur per coniunctionem ad perfectiorem, vt homo per coniunctionem ad Deum; & tunc optimè poteſt res minus perfecta operari gratia alterius perfectionis, vt illam habeat, & poſſideat prout potuerit, quo etiã modo materia appetit formam, & ſi poſſet gratia conſequendi illam aliquid operari, id faceret ſub qua conſideratione forma habet rationẽ finis Cuius, & materia finis Cui, quæ minus perfecta eſt, quàm forma.

VII. At vero ſi illa duo conferantur poſteriori modo, ſcilicet in ratione cauſæ, & finis, idẽ videtur eſſe quærere, quis eorum ſit principalior, quod quærere quis magis ametur, magisq; intendatur. Et ſanè rationes prius factæ videntur ſuadere finem Cui magis amari, quia magis ratione ſui diligitur, magiſque in illo ſiſtit motus voluntatis. Solum videtur obſtare exemplum illud de amore concupiſcentiæ, & intentione conſequendi Deum, quatenus bonum noſtrum eſt. Neque dicere poſſumus, eo actu amare nos magis, nos ipſos quàm Deum: alias amor ille eſſet inordinatus: neque etiam dicere poſſumus illam intentionẽ principalius ſiſtere in nobis, quàm in Deo, alias abſolutè finis vltimus illius intentionis eſſemus nos, & non Deus, & ita eſſet etiam inordinata intentio.

VIII. Quapropter diſtinctione, vel limitatione opus eſt, nam in bonis particularibus, quæ præcipuè, vel etiam omnino amantur in commodum amantis, vel vt illum perficiant, vel ſub aliqua alia habitudine ad illum referuntur eſt finem Cui principaliorem, eſſeq; principaliorem finem. Et hoc probant rationes prius factæ. Quæ confirmari poſſunt, quia ſæpe huiuſmodi particulare bonũ, quod eſt finis Cuius, ſupponit abſolutum amorẽ illius perſonæ cui amatur, & amor eius ex illo amore naſcitur, ſic enim homo interdum amat ſe ipſum propter amorem beneuolentiæ, & ex illo poſteà amat ſibi ſanitatem. Et hinc etiam ſæpe fit, vt alia bona particularia amentur, vt media, & vt ad alios fines ipſi amanti conducentes: ſignum ergo eſt, reſpectu horum finium ipſum finem Cui eſſe principaliorem, magiſq; dilectum. At verò quando finis cuius gratia eſt ſummum bonũ, & finis vltimus, ſi ordinatè ametur, & intendatur, ſemper debet retinere principaliorem rationem finis, magiſq; trahere ad ſe intentionẽ operantis. Quia cum ſit finis vltimus ſimpliciter nõ poteſt ita referri in alium ſub aliqua ratione finis, vt in alio principaliter ſiſtatur. Atque ita, cum homo intendit conſequi Deum, licet ipſe ſit aliquo modo finis cui bonum illud quæritur, tamen abſolutè potius homo ordinat ſe ipſum in illum finem, nam vult coniungi illi bono, vt vltimo fini ſuo. Quo fit, vt licet in eo amore, & tendentia, reſpectu mediorũ, & operationis, homo propriè dici poſſit finis Cui, tamen reſpectu ipſius Dei, qui principaliter intenditur, nõ tam dicendus ſit finis quàm ſubiectum quod ordinatur ad eum conſequendum, illum enim . . . Quamuis non negem poſſe etiam vocari finem Cui, nam reuera habet illam rationem, tamen vt intelligatur potius ordinari ad alterum finem obiectiuum, & vltimũ, quã illum ad ſe ordinare.

Secunda diuiſio finis in operationem, & rem factam.

IX. SEcundo diuidi ſolet finis in eum qui eſt operatio ipſa, & cũ qui ex operatione reſultat, ſeu in quem tendit actio, vt in rem factã. Quam diuiſionẽ tetigit Ariſt. 1. Ethic. c. 1. & lib. 1. Magnor. Moralium c. 3. & tamen quantum attinet ad rõnẽ formalem finis, videtur materialis diuiſio ſumpta ex rebus quæ habere ratione finis poſſunt, potius q̃ ex varia ratione cauſandi. Nihilominus tamen ad intelligendos auctores, præcipuè varia loca Ariſt. & ad explicandas alias diuiſiones, & præſertim ad declarandos fines diuerſarum rerum, & maximè hominis, eſt neceſſaria. Exempla itaq; vtriuſq; mẽbri facilia ſunt, tã in operib⁹ artis, q̃ naturæ. Nã finis curationis eſt ſanitas, ædificationis domus, generationis res genita, & ſic de aliis: e contrario, ſi iuſtitiæ, cytharizationis, nõ eſt alius finis, præter q̃ ipſa cytharizatio, & cõtemplationis ſola ipſa contemplatio. Quanq; in ſecundo mẽbro aduertere oportet, in aliis actionibus poſſe philoſophicè diſtingui terminum ab actione, nam terminus ſæpe eſt aliqua qualitas: actio vero eſt via ſeu tendentia illius qualitatis: tamẽ ſi terminus huius actionis talis eſt, vt non duret niſi quandiu fit, eo quod in fieri et conſeruari pendet ab actuali motu ſeu influxu potentiæ, ideo quod attinet ad rationem finis, non diſtinguitur inter actionem, vt actionẽ & vt terminum. in actionibus verò prioris generis finis intentus eſt res facta, quæ permanet, cessante

ceſſante actione. Ex quo etiam intelligitur, hanc diuiſionem tantum eſſe datam de fine Cuius: nã finis, Cui neque eſt actio, neque fit per actionẽ, ſed ſupponitur potius ad actionem, cum ſit ipſe ſummet agens.

Tertia diuiſio finis ſcilicet, actionis vel factæ.

X. ATque hinc orta eſt tertia diuiſio finis in finẽ actionis, & in finem rei factæ ſeu genitæ. Quæ ſumitur ex Ariſtotele partim 2. Phyſ. cap. partim 2. de Cœlo cap. 3. Nam in priori loco dicit formam eſſe finem generationis, in poſteriori autem dicit vnamquamque rem, atque adeo ipſam formam ſeu rem genitam eſſe propter ſuã operationem. Atque ita fit, & ſumitur etiam ex Auer. 2. de Cœlo tex. 17. vt res genita ſit finis generationis, & operatio eſt propter quam res generatur, ſit etiam finis, proxime quidem & immediate ipſius generationis. In qua diuiſione duo tantũ occurrunt aduertenda: vnum eſt, cum Ariſtoteles dicit, formam eſſe finem generationis, ſub forma comprehendere totum compoſitum, ſeu rem ipſam genitam, nam propter illam maxime eſt generatio: tamen quia res genita non fit, niſi inducendo formam in materiam, ideo per formã explicuit generationis finem. E quod de generatione dixit Ariſtoteles, intelligendum eſt de omni actione tam naturali, quam artificiali, per quam aliqua res fit, imo vt per materiam & extendi etiam poteſt ad creationem, nam etiam res, quæ creatur, eſt proximus finis illius actionis.

XI. Alterum obſeruandum eſt, finem rei genitæ communiter cenſeri eſſe aliquam operationem propter quam res fit, vt eſt viſio Dei reſpectu hominis, vel illuminatio reſpectu Solis: nã vt oẽm finem rei genitæ comprehendamus, per operationem neceſſe eſt intelligere oẽm vſum ad quem res genita ordinatur, nam finis materiæ quæ eſt res quædam genita ſeu creata, non eſt propria aliqua operatio, eſt tamen cauſalitas eius, ſ. ſuſtentatio formæ, aut talis compoſitio ſubſtãtiæ: ſimiliter finis domus eſt habitatio, quæ non eſt operatio, ſed protectio quædam, & quaſi extrinſeca informatio habitãtium, & ſic de alijs. Et iuxta hũc modum contingit, non ſolum reſpectu rei genitæ dari finem, qui ſit operatio, propter quẽ ſit ipſa res genita, ſed etiam reſpectu vnius operationis dari aliam, quæ ſit finis eius: ſic enim cytharizatio eſt propter delectationem, & locutio propter intellectionem: Poteſt enim vna operatio ad aliã concurrere vel obiectiuè, vel effectiuè, vel ſaltem vt neceſſaria vel vtilis conditio ad aliam operationem: & ideo poteſt ad illam vt ad finem ordinari.

Quarta diuiſio in finem obiectiuum & formalem.

XII. QVarto ex his diuiſionibus, præſertim ex ſecunda oritur alia, qua diuiditur finis in obiectiuum & formalem. Nam, vt diximus, interdũ finis eſt operatio: hæc autem operatio, præſertim ſi ſit immanens, præter actum ipſum requi-

A rit obiectum circa quod verſatur, vt contemplatio quæ eſt finis hominis, verſatur circa aliquam rem aut veritatem contemplatione dignam: propter quam aliquo modo eſt ipſa contemplatio, quia per illam quaſi comparatur, & poſſidetur ſecundum modum ſibi proportionatum. Et in hoc ſenſu diſtinguunt Theologi in fine hominis viſionem, & Deum viſum, & viſionem dicunt eſſe finem formalem, quem etiam appellant finem Quo, & adeptionem finis: Deum autem appellant finem obiectiuum, ſeu finem Qui, quia comparatur per finem formalem. Ita ſumitur ex D. Tho. 1. 2. q. 1. art. 8. & quæſt. 2. art. 7. & q. 3. art. 1. ad tertium. Vbi aduertit, hos nõ tam eſſe duos fines, quàm vnũ, quia neque obiectum attingi poteſt niſi per actum, neque actus fieri poteſt niſi circa obiectum; & ideo motio ac intentio agentis eſt ad vtrumque per modum vnius, & ita vnam cauſam finalem complent. D. Thom. Quamquam eo modo quo ſunt res diuerſæ, poſſunt inter ſe comparari, & vna ad alteram ordinari. Atque hoc modo poteſt ad hanc diuiſionem applicari ferè tota doctrina, quæ circa primam tradita eſt.

B

Quinta diuiſio finis in eum, qui fit, & eum qui obtinetur.

ET hinc vlterius fit (quæ poteſt eſſe quinta diuiſio) quòd finis. Cuius aliquando ſupponitur operationi agentis, & intenditur non vt efficiendus, ſed vt obtinendus, quod verum habet de fine obiectiuo: & hoc modo eſt Deus finis noſtrarum actionum, & extenditur hoc ad omnes res, quæ ſupponuntur vt obiecta, vel materia circa quam, vt diuitiæ ſunt finis auari, non producendus, ſed acquirendus etiamſi iam exiſtat. Aliquando verò finis non ſupponitur, ſed fit per actionem agentis, ſiue fieri dicatur propriè producta, ſiue late, vt etiam dici poteſt de actione factã. Atque hoc modo viſio Dei eſt finis hominis, & in vniuerſum omnis operatio, vel terminus per ipſam factus, eſt finis non præexiſtens, ſed ſubſequens ad intentionem agentis. Atque hanc diuiſionẽ in terminis, docuit D. Tho. 3. cont. Gent. c. 18. ſumiturque ex doctrina Ariſtotelis partim 2. Phyſic. & 5. Metaph. vbi potiſſimum facit mentionem eius finis qui fit per actionem agentis: partim 2. de Cœlo tex. 64. & 12. Metaph. tex. 36. vbi dicit Deum eſſe finem, gratia cuius cætera agunt, conſtat autem Deum non eſſe finem qui per actionem agentis fiat, ſed qui ad actiones omnium agentium ſupponitur. XIII.

C D. Thom. Ariſtot.

Sexta diuiſio in finẽ vltimum & non vltimum.

SExto diuiditur finis in proximum, & remotum, ac vltimum. Hæc diuiſio frequens eſt apud auctores, & fundamentum habet in Ariſtotele citatis locis, & in 2. Metaph. c. 2. vbi oſtendit non dari proceſſum in infinitum in finibus. Videri tamen poteſt alicui repugnãtiam inuoluere diuiſionem illam cum diuiſo, nam de rõne finis eſt vt ſit vltimus, vt nomen ipſum præ ſe fert. Et XIIII.

quia

quia de ratione finis eſt vt propter ſe ametur, & alia propter ipſum, & conſequenter vt ipſe non ametur propter alia; iam enim nō eſſet finis, ſed medium: non rectè diuiditur finis in proximū, & remotum vel vltimum. Vt ergo intelligatur diuiſio, duæ rationes in finali cauſa diſtingui poſſunt; prior eſt quia finis dicitur propter ſe amari; poſterior quatenus alia amantur propter ipſum; & ipſe eſt ratio amandi illa. Sub priori ergo ratione omnis finis, ſi præcisè quatenus finis eſt, conſideretur, habet rationem vltimi, vt ratio facta oſtendit, nam in illo quod dicitur propter ſe amari, includitur negatio amoris propter aliud: in qua negatione conſummatur ratio vltimi. Contingit tamen vt quāuis aliquod obiectū propter ſe & propter bonitatem ſuam ametur, nihilominus vel natura ſua, vel ex intentione operantis, referatur & ordinetur in vlteriorem finē, vt cum quis facit eleemoſynam, & quia honeſta ſit actio in ratione miſericordiæ, & quia eſt accommodata ad ſatisfaciendum Deo pro peccatis. Tūc ergo vnus finis ordinatur ad alium; quanquam ſub ea ratione qua ordinatur, non habeat rationem finis ſed medij. Ille igitur finis, qui immediatè propter ſe amatur, dicitur finis proximus: alius verò finis ad quem alter ordinatur, dr. remotus; quod ſi in illo ſiſtat intentio operantis, erit etiā vltimus: ſi verò in vlteriorem finem ille ordinetur, erit tantum remotus, nō tamē vltimus: quia verò non poteſt in infinitum procedi, ſiſtendum erit in aliquo qui ſit vltimus.

XV. Atque ita facilè conſtat neceſſitas prædictæ diuiſionis, nam quia intentio agentis neceſſariò debet in aliquo fine immediatè verſari, quia aliàs nūquam inchoaretur, ideò neceſſe eſt eſſe aliquem finem proximum, eſt enim ille quem proximè & immediatè agens intendit tali actu ſeu intentione. Non eſt autem ſimpliciter neceſſarium, vt præter finem proximum detur remotus, quia poteſt intentio agentis ſiſtere in vno fine, tamen quia poteſt etiam in vlteriorem finem tendere, ideò præter proximū dari poteſt finis remotus. Et ſimiliter quāuis aliquis finis vltimus ſemper ſit neceſſarius, eo quod non proceditur in infinitum, non eſt tamen neceſſarium vt finis vltimus ſemper ſit diſtinctus à proximo; nam ſi voluntas in vno tantum fine ſiſtat, quod facere poteſt, ille erit ſimul proximus & vltimus, ſaltem negatiuè, id eſt, poſt quem non eſt alius, quando verò plures ſunt fines ſubordinati, tunc neceſſe eſt hos fines eſſe diſtinctos. Atque hinc fit, vt quāuis contingat plura media inter ſe ſubordinari, vt primum ſit propter ſecundum, & ſecundum propter tertium, & ſic vſque ad finem qui propter ſe amatur, ſi tamen nullum ex illis medijs amatur propter ſe, ſed purè vt medium propter aliud, nullum eorum habeat rationem finis proximi, aut remoti ſub prædicta ratione; ſed ille finis ad quem ordinatur tota mediorum ſeries, licet videatur remotus in ratione obiecti voliti & materialis, tamen in ratione finis eſt proximus, ſeu primus in quem vt in finem tendit voluntas; & erit etiam vltimus, ſi non in alium finem ordinetur.

XVI. Si verò finem conſideremus ſub alia habitudine, ſcilicet, quatenus propter ipſum aliquid eligitur aut fit, ſic facilius eſt diſtinguere illas rationes finium non ſolum in rebus, quæ propter ſe appetuntur, ſed etiam in rebus quæ ſunt purè media, quæ propter aliud eliguntur. Nam quando ad vnum finem plura media inter ſe ſubordinata eliguntur, neceſſe eſt dari primum & vltimum medium, tam ordine intentionis, quā ordine executionis, in neutro enim ordine poteſt in infinitum procedi, aliàs vel electio, vel executio nunquam inchoaretur. Dicitur autem primum mediū ordine intētionis, id quod eſt immediatum fini, quodque primò eligitur poſt intentionem finis, & illud ipſum eſt vltimum in executione. E contrario verò illud medium quod eſt in ordine eligendi poſtremum, eſt in executione primū; nam vbi finitur electio, inde incipit executio, vt paulatim per media vſque ad conſecutionem finis perueniatur. Hoc ergo medium, quod eſt in executione primum, & in electione vltimum, nullam habet rationē finis, quia nec propter ſe amatur, cum tantum ſit medium, nec etiā aliud amatur propter ipſum, cum in illo finita ſit electio, tamen ſecundum medium, habet iam rationem finis proximi reſpectu medij prioris quod propter ipſum electum eſt. Tertium autem medium habet rationem finis remoti reſpectu primi medij, & ſic poteſt per plures fines magis vel minus remotos procedi, donec ſiſtatur in vltimo, quod ſemper neceſſarium eſt, cum non poſſit in infinitum procedi. Atque ita ſatis conſtat illa diuiſio quantum ad expoſitionem terminorum pertinet; nonnullæ verò quæſtiones, quæ ex illa oriuntur, in diſcurſu diſputationis tractabuntur commodius, præſertim duæ, ſcilicet, an media participent aliquo modo cauſalitatem finis, & an neceſſe ſit conſtituere aliquem finem vltimum, vbi etiam varias acceptiones finis vltimi declarabimus, & an habeat propriam & per ſe cauſalitatem, quatenus finis vltimus eſt, ſeu remotus.

SECTIO III.

Quos effectus habeat cauſa finalis.

I. Poſtquàm de ratione cauſandi finis diximus, agendum videtur de effectibus eius, vt ab iis quæ nobis notiora ſunt procedamus. Et quoniā, vt ſupra dixi, nunc conſideramus finalem cauſam reſpectu voluntatis creatæ, per quam agentia intellectu alia operantur propter finem, duplices effectus huius cauſæ conſiderare poſſumus, quidam ſunt intra ipſam voluntatem, & ſunt actus vel affectus ab illa eliciti, alij ſunt extra voluntatem, & ſunt effectus, qui extra ipſam prodeunt ex efficacitate, vel imperio, ſeu motione ipſius per proprios actus eius.

II. Eſt igitur in primis certum, cauſam finalem, prout nunc illam conſideramus, per ſe primò, ac maximè cauſare aliquem actum vel affectum in voluntate ipſa. Hoc eſt receptum omniū conſenſu, ſatiſque oſtendi poteſt rationibus, quibus in ſectione prima oſtendimus dari cauſam finalē: nos enim per effectus in cauſarū cognitionem peruenimus; per nullos autē effectus ita cognoſcimus cauſalitatē finis, ſicut per eos quos habet

circa

circa humanam voluntatem, quam ſua metapho- A rica motione allicit, vt & ipſum amet, & per cõuenientia media quærat donec illum conſequatur, & in eo quieſcat.

Prima difficultas de cauſalitate finis circa inter nos actus voluntatis.

III. Difficultas verò eſt an omnes actus, qui in hoc progreſſu interueniunt, ſint à fine vt à propria cauſa in ſuo genere, an verò nõ omnes, ſed aliqui eorum, & quinam illi ſint. Vt autem percipiatur ratio difficultatis, diſtinguere oportet plures actus, qui in hoc negotio interueniũt. Quidam tendunt directè in finem, vel ſecundũ ſe & abſolutè, vt ſimplex volũtas eius ſeu amor, vel vt conſequendum per media, ſicut intentio: & hi actus antecedunt non ſolum conſecutionem finis, ſed etiam electionem mediorum. Alij ſunt actus, qui proximè verſantur circa media, quamuis ratione finis: & huiuſmodi propriè eſt electio, quam antecedit conſultatio & inquiſitio B mediorum, quæ quatenus ad inquirendum finẽ neceſſaria eſt vel vtilis, ad media reducitur, & quatenus voluntaria eſt, ſub electionem quodãmodo cadit, vel ad illam reuocatur. Et hæc duo genera actuum dicuntur pertinere ad ordinem intentionis, quia non ſolum finis conſecutionẽ, ſed & executionem mediorum antecedunt. Poſt ordinem verò intentionis ſequitur ordo executionis, in quo ſimiliter poſſunt duo alia genera actuum diſtingui: quidam enim verſantur circa mediorum executionem, per vſum eorum, quę actiuum vocant. Alij verſantur circa finem, vt iã conſecutum & poſſeſſum, ſcilicet fruitio, vel gaudium, quod etiam quies animi dicitur, & in eo ſtatu poteſt etiam durare amor.

IIII. Eſt ergo circa hos actus prima generalis difficultas, quia finis ſolum eſt cauſa mediorum: nullus autem ex his actibus eſt verè ac propriè medium ad finem obtinendum; ergo nullus eorũ cauſatur à fine. Maior cõſtat ex definitione finis, eſt enim id cuius gratia aliquid fit, quod ſolis medijs propriè conuenit. Deinde eſt ſpecialis & maior difficultas de actibus qui verſãtur circa finẽ nam illi nullo modo ſunt propter finẽ: ergo nõ ſunt effectus finis. Anteceđẽs patet, quia illud eſt propter finem, quod procedit ex amore vel intẽtione finis, nam illud [eſſe pp] dicit ordinationẽ ad finem ortam ex aliquo priori actu: ſed intentio finis non oritur ex alia intentione, nec amor ex amore, alioqui eſſet proceſſus in infinitum, ergo. Vnde, ſicut aſſenſus concluſionis eſt ex principiis, aſſenſus autem principij non eſt ex principio, ita volũtas medij poteſt eſſe ex fine & propter finem: voluntas autem finis non ita. Tertiò augetur difficultas in ijs actibus, qui verſantur circa finem iam conſecutum, nam finis non cauſat poſtquam comparatus eſt: conſiſtit enim eius cauſalitas in motione, conſecuto autem fine iam quieſcit animus: ceſſat ergo omnis motio, ergo & cauſalitas finis. Vnde Ariſtot. 1. de Generat. tex. 55. dicit, adepto fine ceſſare actionem, ceſſante autem actione etiam ceſſat cauſalitas finis, quia vbi non eſt cauſa efficiens, nec finalis eſſe poteſt, vt infra docebimus.

Prima difficultatis reſolutio.

V. Vt à clarioribus incipiamus, dicendum primò eſt, vſum ſeu executionem mediorũ per ſe ac propriè eſſe effectum cauſæ finalis. De hac concluſione nulla eſt controuerſia, nec dubitandi ratio, quia hic actus non ſolum procedit ex affectu & intentione finis, ſed etiam verè ac propriè dici poteſt medium ad finem. Quia licèt nomine vſus & executionis finis hic non intelligamus ſolum externum vſum vel executionem, ſed etiam internum actum, quo voluntas applicat membra vel inſtrumenta ad exequendum medium: tamen tota illa actio vt includit tam imperantem actum quàm imperatum, verè ac propriè dicitur eſſe medium ad finem, ergo eſt etiã propriiſſimè effectus finis. Et confirmatur, nam electio eſt de medijs: quando verò media talia ſunt vt per vſum actiuum voluntatis exerceri debeant, et ipſe vſus actiuus ſub electionem cadit, nam eligitur vt medium tota illa actio humana, quæ ex interno, & externo actu coaleſcit, ergo & actus internus voluntatis quo proximè fit executio externi medij, habet rationem medij ad finẽ: ergo eſt etiam effectus ipſius finis.

VI. Dico ſecundò. Electio mediorum verè ac propriè eſt effectus cauſæ finalis. Probatur primò, quia ille actus eſt propriiſſimè propter finẽ, ſed per hæc verba maximè declaratur cauſalitas finis, ergo ille actus eſt ex cauſalitate finis. Secundò, Ille actus procedit ex intentione finis, & ex ratione ordinante medium ad finem, ſed in his videtur potiſſimum conſiſtere cauſalitas finis, ergo tertiò, talis actus pendet eſſentialiter ex fine, quia non verſaretur circa media niſi ratione finis, quin potius ipſa media electa non ſunt eſſe ctus finis niſi media electione, ergo multo magis neceſſe eſt vt ipſamet electio ſit effectus finis. Et hæ rationes æquè ferè confirmant præcedentem aſſertionem.

VII. Neque contra has aſſertiones obſtat prima ratio dubitandi in principio poſita. Primo quia non tantum media ſunt propter finem, ſed quid C quid a fine eſſentialiter pendet, & ex illius amore procedit. Deinde quia ipſamet electio non incongruè dici poteſt medium ad finẽ. Quod põt explicari ex ijs quæ ſupra diximus tractando de potentia formaliter libera, quod nimirum actus ab ea elicitus, eſt intrinſecè voluntarius, ſeu volitus per modum actus: ipſa ergo electio cum ſit actus elicitus à voluntate eſt etiam intrinſecè volita: non eſt autem volita niſi propter conſequendum finem, quia ſicut res quæ eligitur, propter finem eligitur, ita ipſamet electio propter finem exercetur. Vt, qui eligit eleemoſynam ad ſatisfaciendum pro peccatis, non ſolum refert in eum finem ipſam eleemoſynam, quam eligit, ſed etiam ipſam volitionem qua illam eligit, nã ad eum finem neceſſaria eſt illa electio, & in ea reperitur ea bonitas, & vtilitas, quæ inuenitur in medio ad finem intentum comparato. Et confirmatur primò, nam conſultatio eſt mediorum ad finem, & ſi contingat voluntatem actu directo, & formali velle conſultare, quod ſæpe accidit, illa volitio reuera eſt cuiuſdam medij ad finem: quia non ob aliud, vult quis conſultare, niſi vt paret ſibi viam ad finem obtinendum: ergo ſimi-

ſimiliter ſi voluntate propria,& reflexa velit hic & nunc eligere, vt etiam poteſt, illo actu vult ele ctionem vt quoddam medium, quia etiam vult illam propter finem, ſicut conſultationem: ergo etiam quando hoc non faciat diſtincto actu & reflexo, ipſamet electio, eo modo quo eſt intrinſecè volita, intrinſecè eſt quoddam medium ad finem, ratione cuius volita eſt: eſt ergo verè ac propriè effectus finis.

VIII. Dico tertiò. Actus qui verſantur circa finem ipſum, & antecedunt, vel antecedere poſſunt ordine intentionis conſecutionem eius, ſunt verè & propriè effectus finis. Circa hanc concluſionem inuenio nonnullam diuerſitatem inter autores: quidam enim eam admittunt de actu intentionis, vel deſiderij, non verò de primo actu amoris, ſeu ſimplicis voluntatis. Et ratio eſſe poteſt, quia deſiderium, vel intentio ſupponunt amorem finis, & ab eo procedunt, & ideo poſſunt cauſari à fine medio amore ſui, & propriiſſimè dicentur eſſe propter finem, vel gratia finis: & ideo eſſe poſſunt effectus finis. Amor autem non ſupponit alium actum, vel amorem finis à quo procedat, & ideo non eſt ex amore finis: nec etiam eſt formaliter propter finem, quantum eſt ex directione ipſius voluntatis: non eſt ergo effectus finis in genere cauſæ finalis; ſed ſolum in genere obiecti, efficientis, vel ſpecificantis iuxta varias opiniones. Et hanc ſententiam videtur tenere Ferrarienſis 1. contra Gent. capite 75. dicit enim licèt res quæ eſt finis amari poſſit, nihil ad ipſam ordinando, tamen non exercere cauſalitatem finis, donec aliquid propter ipſum ametur, & fundatur in verbis Diui Thomæ ibi dicentis, cauſalitatem finis in hoc conſiſtere, quòd propter ipſum alia deſiderantur. Tamen ibi Diuus Thomas non dicit hanc eſſe adæquatam cauſalitatem finis, ſed pertinere hoc ad cauſalitatem finis. Alij verò de omnibus his actibus concluſionem admittunt, cum quadam tamen moderatione, ſcilicet, quòd hi actus reuera ſint effectus finis, non tamen ita propriè aut non ita perfectè ſicut priores: quod ſumi poteſt ex Gabr. in 2. diſt. 38. notab. 2. & Gregorio quem ipſe citat: ibi artic. 1.

IX. Alij nihilominus ſimpliciter affirmant finem eſſe propriè finalem cauſam horum actuum, vt Henricus 2. part. Summæ articulo 46. quæſtione ſexta. Et in hoc ſenſu poſita eſt aſſertio, quam mihi ſumo ex Diuo Thoma 1. 2. quæſtione prima, articulo primo, vbi ſimpliciter ait, omnes actus humanos eſſe propter finem: & conſequenter eſſe effectus finis, nam hæc duo conuertuntur, ſicut eſſe ab agente, & eſſe effectum agentis, comprehendendo ſub effectu actionem ipſam. At verò hi actus de quibus nunc agimus, ſunt verè actus humani, nam procedunt ab homine, vt rationalis eſt, imo etiam ſunt liberi ſaltem pro ſtatu huius vitæ, vt ſupra Diſput. 18. ſectio. 3. probatum eſt, ergo.

X. Atque hinc cõſici poteſt prima ratio, nam homo quatenus exercet has actiones, etiam primũ amorem finis, operatur propter finem, & non operatur, vt ab alio motus in finem, ſed vt proximè, & immediatè motus ab ipſo fine ſecundum propriam, & formalem rationem eius, ergo hi actus ſunt propter finem, vt cauſati ex propria

A motione finis vt finis eſt, ergo ſunt effectus finis vt finaliter cauſantis. Conſequentiæ ſunt euidentes, quia cauſalitas finis propriiſſima eſt per dictam motionem. Maior etiã patet, quia illa actio non temere & caſu fit, ſed ad definitum ſcopum ex inſtituto tendit, hinc autem colligimus actionem aliquam eſſe propter finem. Minor etiam eſt ſatis clara, quia in quolibet illorum actuum homo operatur illectus & attractus a fine cognito, non vtcunque, ſed quatenus eſt bonum quoddam propter ſe diligibile, quæ eſt propria quædam habitudo & formalis ratio finis; & ex vi huius cognitionis homo ita operatur in ea actione, vt ipſe ſeipſum dirigat & moueat in talem finem, & in formalem bonitatem eius. Atque hæc ratio ſumitur ex Diuo Thoma dicto articulo primo, vbi nõ aliter probat actum humanum eſſe propter finem, niſi quia eſt ab obiecto voluntatis ſub ratione finis, ideſt vt exercet propriam cauſalitatem finis, & 3. contra Gent. ca. 2. ratione quinta, ſic ait, [De agentibus per intellectum non eſt dubium quin agant propter finẽ, agunt. n. præconcipientes per intellectũ id quod

B per actionem conſequuntur, & ex tali præconceptione agunt.] Hæc autem verba applicari poſſunt etiam ad ſimplicem amorem ipſius finis.

Secundò hoc amplius declaratur in ipſo amore; poteſt enim dupliciter conſiderari; primò vt directè tendit in obiectum, ſecundò vt reflexione virtuali in ſeipſum cadit, eo videlicet modo quo ſupra dicebam huiuſmodi actus eſſe intrinſecè voluntarios. Priori conſideratione cauſatur a bonitate obiecti vt cognita, & mouente appetitum ad amãdam talem rem propter bonitatem ſuam, & ita verè cauſatur ab obiecto vt a fine, & non quidem vt a fine extrinſeco rei volitæ, ſed vt a fine proprio & intrinſeco ipſiuſmet actus amoris qui in illum tendit. Atque ob eandem rationẽ dicitur verè ac propriè talis actus eſſe propter finem, non tanquam propter extrinſecam rationem volendi, ſed quia eſt propter intrinſecam bonitatem eius, & ex propria eius motione. In quo (quidquid alij dicant) eadẽ eſt ratio amoris & intentionis, nam etiam intentio non eſt propter finem, qui ſit extrinſeca ratio volendi, ſed quia tendit in finem propter ſe ipſum, & XI.

C propter intrinſecam bonitatem eius. Illa autem differentia, ꝙ intentio ſupponat priorem actum amoris, nihil ad rem præſentem refert, vt ſtatim declarabimus. Tandem ex communi modo loquendi conſtat, verè ac propriè dici amare nos finem propter ſe ipſum, vel propter bonitatẽ ſuã, ſic enim amamus Deum, hæc autem particula (propter,) attributa fini cum proprietate, declarat cauſalitatem eius, ergo hæ locutiones veræ ſunt propter cauſalitatem finis circa talem actũ. Vnde hac etiam ratione, cum Deum ſuper omnia amamus, dicimur illum amare, vt vltimum finem, quia reuera exercet circa noſtrum amorem propriam cauſalitatem vltimi finis, & talis actus non in alium finem tendit, neque excitatur niſi à ſuprema bonitate talis finis, ipſi voluntati propoſita.

XII. Poſteriori etiam conſideratione virtualem reflexionem includente apertiſſimè conſtat talem actum eſſe propter finem, quia etſi amari poſſit propter ſuam honeſtatem (quod non eſt extra ra

tionem

tionem cauſandi finalem) tamen reuera amatur propter obiectum in quod directè tendit tanquam propter finem, eo ferè modo quo ſupra de electione dicebamus. Quamuis in electione magis appareat quædam ratio medij ad finem, quàm in amore, quia amor non ita ordinatur ad conſequendum finem ſicut electio. In quo etiam videtur eſſe nonnulla differentia inter deſiderium ſeu intentionem, & amorem finis: nam deſiderium, cum ex ratione ſupponat carentiam finis conſecuti, eſt aliquo modo medium ad conſequendum illum, imo eſt veluti quædam inchoatio inquiſitionis eius, quod eadem vel maiori ratione verum eſt de intentione, amor verò ex ratione ſua non ſupponit carentiam conſecutionis finis, & ex hac parte minus participare potest rationem medij. Sed hæc differentia nihil obſtat, quominus ipſe amor ſit verè cauſatus a fine, quia, vt ſupra dicebam, hæc cauſalitas non limitatur ad ſola media, ſed extenditur ad omnem actum qui verè ſit propter finem, & ex propria eius motione. Eò vel maximè quòd etiam amor quando antecedit conſecutionem finis, quatenus excitat & mouet ad illum inquirendum, poteſt dici vtiliſſimum medium ad conſequendum illum. Addo denique, amorem ex ratione ſua abſtrahendo ab hoc vel illo ſtatu amantis, tendere ad finem, vt illi vniat & contingat amantem; vnde, quatenus ipſemet amor virtualiter aut formaliter amatur, propter hunc finem amatur; ergo propter finem quem pro obiecto habet, amatur; ergo ab eodem fine cauſatur.

XIII. D. Thom. Quod optimè poteſt confirmari ex doctrina Diui Thomæ in 4. diſtinctione 49. quæſtione prima, art. 1. quæſtiuncula ſecunda, vbi ait, [Cum voluntatis obiectum ſit finis, hoc ipſum quod eſt velle, & quemlibet alium voluntatis actum, non eſſe aliud quàm ordinari aliquid in finem, & id eò neceſſariò ſupponere aliquem finem obiectiuum in quem ordinetur.] Addi etiam poteſt ex Capreolo in 4. diſt. prima, quæſtione prima ad primum, contra tertiam concluſionem, hunc amorem, qui antecedit finis conſecutionē, ordinari vt in finem in ipſius rei amatæ conſecutionem & fruitionem, & hoc modo etiam eſſe poſſe effectum cauſæ finalis. Et in diſcurſu illius articuli & ſolutionum argumentorū multa dicit & congerit ex doctrina Diui Thomæ, quæ ad hanc ſententiam confirmandam conferre poſſunt. Denique etiam hic amor poteſt ordinari in ipſum amantem vt in finem Cui, quatenus illum perficit, & vnit aliquo modo ſuo fini obiectiuo: ergo ex hoc etiam capite poteſt eſſe effectus finalis cauſæ.

XIIII. Dico quartò. Actus voluntatis, qui verſantur circa finem iam conſecutum, numerari etiam poſſunt, & debent, inter effectus finalis cauſæ. Probatur, nam hi actus tantum eſſe poſſunt aut amor, aut gaudium, de quibus controuerſum eſt an ſint actus diſtincti prout verſantur circa finem iam adeptum, quod tractat latè Capreolus citato loco: nunc de eis loquamur vt de diſtinctis, ſiue re, ſiue ratione differant. Actus ergo amoris vt ſic eiuſdem rationis eſt circa finem, qui propter ſe amatur, ſiue ille finis ſit iam poſſeſſus, ſiue non: ergo, ſi amor ſecundum ſe, vel A qui antecedit conſecutionem finis, eſt effectus finalis cauſæ, etiam amor ille, qui manet fine iam conſecuto, eſt effectus eiuſdem finis. Patet conſequentia, quia eodem modo cauſatur amor in vtroque ſtatu ab obiecto cognito alliciente voluntatem vt ipſum propter ſe, & propter bonitatem ſuam amet. Atque ita Diuus Thomas prima 2. quæſtione 23. articulo 4. & quæſtione 26. articulo 2. eodem modo attribuit cauſalitati finis, ſeu obiecti boni amorem eius, in vtroq; ſtatu, imò & delectationem, vt ſtatim dicam. Vnde etiam rationes omnes, quibus probauimus primam voluntatem ſeu amorem erga finē, eſſe effectum finalis cauſæ, idem probant de vltimo amore, maxime cum probabile ſit eundem ſemper eſſe, ac perſeuerare poſſe.

XV. De gaudio autem, quatenus eſt quid diſtinctum ab amore, videtur eſſe nonnulla dubitandi ratio: tum quia eſt veluti paſſio quædam neceſſariò conſequens paſſionem finis amati: tum etiā, quia eſt veluti vltima quies animi, ad quam cætera ordinantur, etiam ipſe amor, ipſa vero non ordinatur ad aliud, & ita non videtur habere finem à quo cauſari poſſit. Sed nihilominus B probatur etiam de hoc actu aſſertio poſita, nam reuera gaudium non eſt mera paſſio, ſed eſt actus vitalis ab ipſa voluntate elicitus, & cauſatus in ſuo genere ab obiecto per ſe bono, & per rationem propoſito, & inuitante voluntatem, vt in ipſo, & in poſſeſſione eius quieſcat & gaudeat propter illius bonitatem: ſed hæc cauſalitas obiecti non eſt alia quàm finalis, quantum ad hunc motionis modum, quidquid ſit an aliunde interueniat etiā cauſalitas effectiua inter illos actus, quod nihil ad præſentem quæſtionem refert. Et confirmatur primò, nam ipſa delectatio ex natura re ordinatur, vt in finem, in actionem ipſam ad quam conſequitur, tanquam perfectio quædam, & decor eius, & vt conferat ad conſtantiā, & facilitatem eius: ergo etiam delectatio, quæ conſequitur ex fine conſecuto, ordinatur ad ipſammet conſecutionem finis vt ad finem quem ſuo modo perficit, & firmat: ergo ſi delectatio intellectualis ſit, & conſequatur ex illo fine perfectè cognito, & propoſito voluntati, cauſabitur C ab illo in genere finis. Vnde, licèt delectatio dicatur eſſe quid vltimum via generationis, tamen in ordine finium ſecundum ſe non eſt ſimpliciter vltimum, quamuis interdum poſſit ab appetente ſumi vt vltimus finis Cuius. Et tunc etiam ipſa delectatio ordinatur ad ipſummet qui delectationem capit, vt ad finem cui, & ex hac parte poteſt eſſe effectus cauſæ finalis.

XVI. Neque contra hanc, & præcedentem concluſionē vrgent rationes prius factæ. Ad primam enim iam reſponſum eſt nō ſola media eſſe effectus cauſæ finalis, ſed omnem actum qui ad finē confert, vel ad illum ordinatur, vel tanquam medium, vel tanquam perfectio poſſeſſionis eius; ac denique quidquid eſt ex propria motione finis præconcepti, & propoſiti ſecundum propriam rationem boni propter ſe diligibilis. Ad ſecundam, negamus hos actus non eſſe propter finē, nam reuera amamus Deum propter ipſum, & delectamur in Deo propter ipſum. Neque ad hoc neceſſarium eſt vt actus, qui cauſatur à fine, ſeu dicitur eſſe propter finem, cauſetur ex priori

amore

amore finis, ſed ſatis eſt quod cauſetur ex bonitate ipſius finis allicientis voluntatem. Quanquã delectatio quatenus eſt actus ab amore diſtinctus, reuera cauſatur ex amore: delectatur enim aliquis in fine poſſeſſo quia amat illum. Illa verò cauſalitas quatenus eſt inter actus, magis pertinet ad quendam modum efficientiæ, vel naturalis reſultantiæ, quàm ad cauſalitatem finalem, quam nunc inquirimus. Hæc ergo magis conſideranda eſt ex habitudine actus ad obiectũ ſeu finem, & ex peculiari modo quo res intellectualis mouetur a fine ad huiuſmodi actus. Ad tertiũ, reſpondetur, quamuis delectatio dicatur quies, non tamen eſſe mortuo modo (vt ita dicam) vt eſt naturalis quies, quæ conſiſtit in ſola carentia motus, ſed eſſe vitalem quietem, quæ nõ eſt ſine interna actione: tamen quia illa non eſt ad obtinendum, & inquirendum finem, ſed ad fruendũ fine iã poſſeſſo, ideò dicitur animi quies. Quatenus ergo propriè actus eſt, ac vera actio, poteſt eſſe effectus finis. Quod verò Ariſtoteles ait, conſecuto fine ceſſare motum vel actionem, intelligendum eſt de motu, quo tenditur ad conſecutionem finis, non verò de interna actione, qua quieſcitur in fine. Imò addit D. Tho. in 4. diſt. 48. q. 2. articulo ſecundo, ad primam rationem in oppoſitum, ꝙ tunc ceſſat motus habito fine, quã do talis motus non concomitatur ipſum finem, ſeu conſecutionem eius; ſicut cœlum conſequitur ſuum finem mediante ſuo motu, non tamen ceſſat, quia ad illum finẽ neceſſarius eſt ille motus: ſic igitur non ceſſat interna actio amoris, vel delectationis conſecuto fine, quia concomitatur talem finem, & ad ipſius perfectionem eſt neceſſaria, & ideo reſpectu talis actionis nõ ceſſat cauſalitas finis.

XVII. Hic verò oriebatur difficultas theologica, preſertim ex vltima cõcluſione, nam hinc ſequitur, ipſum amorem, & fruitionem beatificam verè, ac propriè cauſari à Deo viſo, vel à viſione eius in genere cauſæ finalis: & conſequenter illos actus verè ac propriè eſſe propter finem, quod videtur inconueniens, cum illi actus ſint ſimpliciter neceſſarij. Sed quia res eſt Theologa, breuiter reſpondeo, concedendo illos actus eſſe ex cauſalitate finis, id enim æquè probant omnes rationes ſuperius factæ. Nec quicquam obſtat ꝙ ſint neceſſarij, imò in ſuperioribus dixi, neceſſitatem illius amoris prouenire à Deo clare viſo, vt vltimo fine, cuius ſumma bonitas tam eſt potens in cauſando etiam in eo genere, vt omnino ſibi ſubijciat voluntatem. Denique illa neceſſitas non prouenit ex imperfectione, aut ex irrationali modo operandi, ſed potius ex ſumma perfectione, tum ipſius finis vltimi, tum etiam modi applicandi illum per cognitionem rationalem ſeu intellectualem perfectiſſimam ad mouendam voluntatem: & ideo nihil obſtat quò minus illa voluntatis motio quantumuis neceſſaria, ſit ex propria cauſalitate finis. An verò ſatis ſit vt ille amor neceſſarius dicatur actus humanus nec ne, tractatur à Theologis, & pertinet magis ad moralem Philoſophiam quàm ad Metaphyſicam.

De effectibus externis finalis cauſæ.

XVIII. Diximus hactenus de effectibus, quos cauſa finalis habet intra ipſam voluntatem cauſæ agentis à propoſito: nunc ſupereſt dicendum de effectibus, qui exterius prodeunt à tali cauſa, id eſt, extra ipſam humanam voluntatem, ita vt ſub his effectibus comprehendantur, tum actus omnium aliarum facultatum ipſius hominis, ſcilicet intellectus, ſenſuum, &c. tum etiam externi effectus, qui ſunt qui per has actiones reſultẽt. In qua re duo ſunt certa, & extra cõtrouerſiam. Vnum eſt actiones omnes naturales quas homo exercet ſine imperio ſeu motione voluntatis, nõ eſſe effectus cauſæ finalis, eo ſpeciali modo, quo nunc loquimur: huiuſmodi sũt actiones omnes animæ vegetatiuæ, quatenus ſunt merè naturales, & actus ſenſuum, vel etiam intellectus, quatenus interdum antecedunt motionem voluntatis. Et ratio eſt, quia cauſalitas finis quatenus propriè verſatur circa agentia à propoſito, quæ ſe ipſa mouent in finem, primò per ſe eſt circa voluntatem, & ſupponit ſufficientem applicationem talis cauſæ per intellectum: ſed in his actionibus quæ non procedunt ex motione voluntatis, non ſic mouetur homo ex fine, ſed agit ad modum aliorum agentium naturalium, ergo. Vnde talis modus agendi per ſe non requirit propriã, & rationalem cognitionem ipſius finis. Imò, & in ipſomet intellectu cognitio, vel apprehenſio ipſiuſmet finis, ſi naturalis ſit, & nullo modo à voluntate, non procedit à cognitione finis, ſed eſt ipſa cognitio finis: & ideò non procedit ex cauſalitate finis, vt ſic, prout eſt propria agentiũ à propoſito. Quod idcirco ſemper addo, quia in his actibus naturalibus operatur homo propter finem, ſicut alia agentia naturalia, de quibus poſtea videbimus quid in eis ſit operari propter finem, & qualis in eis eſſe poſſit cauſalitas finis. Atque in hac aſſertione ſic expoſita nulla relinquitur difficultas.

XIX. Secundò certum eſt, omnes actiones, & effecta earum, quæ procedunt ex imperio, & motione voluntatis creatæ operantis propter finem, eſſe effectus cãæ finalis. Probatur primò, ex modo loquendi, & ſentiendi omnium, nam quãdo homo deambulat propter ſanitatem conſequendã, talis deambulatio cenſetur eſſe effectus ſanitatis præconceptæ, & intentæ, & ideò dr̃ eſſe propriiſſimè propter finem, non ex directione alicuius extrinſeci agentis, ſed ipſiuſmet operantis, qđ hac ratione vocatur agens à propoſito, & idẽ eſt de omnibus ſimilibus. Et quando per has actiones fit aliquis terminus permanens in facto eſſe, ille etiam cenſetur effectus finis præconcepti vel in fieri dum actu fit, vel in facto eſſe cũ poſtea permanet, quomodo dixit Ariſtoteles inſtrumenta eſſe propter finem, & ſimiliter domus, & alias res artificiales ſunt effectus alicuius finis præconcepti. Ratio verò eſt, quia finis mouet ad has omnes actiones: ergo omnes ſunt effectus eius. Item tales actiones prout ab homine fiunt, pendent eſſentialiter à fine, vt cauſante, quia nõ poſſunt aliter ab homine fieri, ergo ſunt effectus finis. Item illæ actiones ſunt media quibus comparatur finis intentus: ſed finis non ſolum cauſat intentionem, vel electionem: ſed etiam me-

Digitized by Google

mediorum executionem: imò in hac maximè videtur relucere eius cauſalitas.

XX. Dices; Interdum actio imperata à voluntate nõ eſt medium, ſed ipſe finis intentus, iuxta quandam diuiſionem ſuperius datam, ꝙ finis interdum eſt res acta, interdum ipſamet actio, vt cytharizatio, aut contemplatio: ergo tunc ſaltẽ nõ erit actio propter finem, etiam ſi procedat à voluntate: ergo non erit cauſata à fine. Reſpondetur, vt iam ſupra notauimus, nullã eſſe actionẽ, quæ ſi propriè ſumatur, vt actio eſt, non habeat aliquem terminum intrinſecum propter quem ſit, vt cytharizatio ipſa quatenus eſt motio quædam efficit quendam ſonum proportionatum, qui eſt qualitas quædam artificioſè compoſita, & hoc modo omnis actio eſt aliquo modo mediũ ad ſuum terminum, & ea ratione poteſt eſſe cauſata ab illo, vt à fine. Si verò de ipſo termino loquamur, vel comprehendatur ſub actione pro modum vnius, ſic non eſt propriè medium, ſuppoſito ꝙ ſit finis vltimus in ſua ſerie; tamen nihilominus licèt ſit finis Cuius, poteſt habere finem Cui. Nam cytharizatio vt ſit ab homine, eſt propter ipſum operantem, vel ſi talis actus ſit finis formalis poteſt eſſe propter obiectiuum, vt contemplatio eſt propter veritatem ipſam. Atq; ita ſemper omnis actio, quæ eſt imperata à voluntate, eſt effectus alicuius finis præconcepti.

XXI. Circa hanc verò poſteriorem aſſertionem occurrunt duo breuiter explicanda. Primum eſt tactum ſupra ſectione 1. quia ex dictis ſequitur idẽ eſſe cauſam ſui ipſius, quod videtur abſurdum. Et ſequela patet in primis, quia operatio imperata à voluntate ſæpe eſt vera cauſa finalis, quæ apprehenſa mouet ad ſui executionem, & non tantũ ad deſiderium vel intentionem: ergo executio illius operationis eſt effectus eiuſdem operationis apprehenſæ per modum finis. Illa aũt executio non eſt aliud ab ipſamet operatione, ergo. Denique quia conſecutio finis (ſiue in operatione cõſiſtat, ſiue in ſola inhærentia alicuius formæ, vel in alia ſimili habitudine) eſt vltimus effectus cauſæ finalis, vt finis curationis eſt ſanitas non vtcunque, ſed vt mihi inhærens, & me afficiens, & hoc eſt vltimum quod cauſatur ex vi illius intentionis, & idem eſt proportionaliter in reliquis. Sed primus finis, qui mouet, & cauſat vſque ad hunc effectum, eſt ipſamet conſecutio finis, vt apprehenſa: cauſat ergo ſe ipſam.

XXII Reſpondetur in primis nullum eſſe inconueniens hoc totum concedere, quia in cauſa finali non interuenit ea repugnantia, quæ in cauſa efficiente, vt non poſſit eſſe cauſa ſui ipſius, quia nõ requirit præexiſtentiam realem ad cauſandũ, ſed ſufficit intentionalis, media apprehenſione: cum ergo finis cauſet prius quàm habeat exiſtentiam in actu, mirum non eſt, quòd poſſit in ſuo genere concurrere ad ſuammet exiſtentiam. Atque ita concedimus, rem eandem ſecundum diuerſas conditiones exiſtendi poſſe cauſare ſe ipſam, nam intentionaliter exiſtens cauſat ſe ipſã vt realiter ſit. Neque hoc eſt diuerſum ab eo, quod communi axiomate dicitur, [Illud quod eſt primum in intentione, eſt vltimum in executione:] vel quod etiam Ariſtoteles dixit, [formam, & finem concurrere in idem numero,] quamuis forma, & efficiens ſolum poſſint con-

A currere in idem ſpecie. Forma enim, ſeu effectus formalis eius eſt effectus agentis, & vt ſic eſt etiã effectus finis, qui excitauit agens ad operandum, quique non eſt aliud ab ipſa forma. Deinde verò addimus, nullam eſſe finis conſecutionem, quæ non ſit aliquo modo propter finem, vel obiectiuum, ſi illum habeat, vel ſaltem propter finem Cui, qui ſemper ſupponitur ad cauſalitatem finalem, & vt ſic non eſt effectus eius: atque hoc modo ſemper effectus finis etiam vltimus diſtinguitur aliquo modo ab adæquata cauſa finali. Tandem conſecutio finis vltimi, vel ſimpliciter vel in aliqua ſerie, non cauſat ſe immediatè, ſed proxime cauſat in intellectuali agente, de quo nunc loquimur, affectum, & intentionem, & alios actus, quibus mediãtibus peruenit eius cauſalitas vſque ad illam actionem, qua finis ipſe cõparatur, & in qua conſiſtit, & ita ſemper cõtinet aliquid diſtinctum ab ipſo ad huiuſmodi cauſalitatem.

XXIII. Sed tunc occurrit explicanda altera difficultas propoſita, nimirum, qualis ſit hæc cauſalitas finis circa actiones, vel res externas, manantes à motione voluntatis. Eſt enim in his ſpecialis dubitandi ratio, nam actus interni eliciti à voluntate habent realem, & intrinſecam habitudinẽ ad ipſum finem, vt ad proprium obiectum, vel formale ſimul, & materiale, vt in intentione, & aliis actibus qui proxime verſantur circa ipſum finẽ, vel formale tantum, vt in electione mediorum, & ideo rectè intelligitur, ipſum finem per ſe, ac proxime excitare ac mouere ad tales actus; & è conuerſo tales actus per ſe, & intrinſecè pendere à cauſalitate talis finis. At verò actus imperati tantum à voluntate (& multo magis effectus eorũ) nullo modo excitantur proxime ab ipſo fine, neque ipſi dicuntur intrinſecam habitudinem ad finem, ſed ſolum per extrinſecam denominationem dicuntur ordinari in finem mediis interioribus actibus, vt deambulatio exterior merè extrinſecus ordinatur ad ſanitatem. Ex quo videtur ſequi primò, finem nõ per ſe, ſed per accidẽs eſſe cauſam huiuſmodi effectuum eo modo quo

C applicans, vel excitans efficientem cauſam dicitur eſſe cauſa effectus cauſati ab illa, vel eo modo quo auus eſt cauſa nepotis, quia genuit patrem eius: ſic enim finis eſt cauſa actionis externæ, ſolum quia genuit internam. Deinde videtur ſequi ex vi huius cauſalitatis finis nihil rei poni in huiuſmodi actionibus, & effectibus externis per ſe loquendo, ſed ſolam extrinſecam denominationem, quæ nõ eſt ſatis ad cauſalitatem realẽ. Sequela patet, quia inde ſolum habet actus exterior, vt ordinetur medio interiori ad talem finẽ quod ſolum eſt denominatio extrinſeca in ipſo exteriori. Cuius ſignum eſt, nam ſi contingeret illam exteriorem actionem, vel propter alium finem, vel caſu, & ſine vllo fine fieri in ſe & in ſua entitate non mutaretur, nec minueretur, neq; actio phyſica qua fit, eſſet alia, ergo ſignum eſt non cauſari per ſe ab illo fine, ſed tantum remotè & per accidens. In cauſis enim efficientibus, licèt contingat eundem effectum qui fit ab vna cauſa, poſſe cauſari ab alia, tamen ſi ſit cauſa per ſe, neceſſe eſt ſaltẽ actionem eſſe diuerſam, vt in ſuperioribus traditum eſt, vnde ſi ex mutatione cauſæ neq; effectus neq; actio mutatur, ſignum eſt

eſt talē cauſam nec per ſe nec immediatè influere in talem effectum, idem ergo, proportione ſeruata, erit in præſenti.

XXIIII. Hæc difficultas poſtulat, vt explicemus quid ſit cauſalitas cauſæ finalis, vel quid ponat in ſuis effectibus, quod ſequenti ſect. præſtabimus, & in fine eius huic difficultati ſatisfaciemus.

SECTIO IIII.

Quid ſit, vel in quo conſiſtat ratio cauſandi, ſeu cauſalitas cauſæ finalis.

I. NON inquirimus nunc rationem cauſandi in actu primo, vt ſic dicam, ſeu id quod in finali cauſa eſt proxima ratio qua potēs eſt ad ſic cauſandum, de hoc n. dicemus ſectione ſeq. ſed inquirimus cauſationem ipſam in actu ſecundo, Quid nimirū ſit, & vbi ſeu in quo ſubiecto, vel effectu ſit, hoc n. cum in cæteris cauſis ad explicandum ſit difficile; in hac reuera eſt difficillimum, quia nō apparet, quæ res, vel quis modus realis eſſe poſſit hæc cauſalitas: quod ſi nihil horum eſt, nec realis cālitas eſſe poterit.

Prima ſententia expenditur.

II. QVidam ergo ab hac difficultate ſe facilè expediunt, cālitatem hanc nihil aliud eſſe, niſi quod actio, vel effectus fiat propter finē, ſeu gratia finis. Ariſt. n. non aliter explicuit hanc finis cālitatem, niſi dicendo [eſſe id cuius gratia aliquid fit.] Vnde Caiet. 1.2. q. 17. art. 5. optime docet, q ſicut in agente eſt ratio agendi, quæ eſt in ipſo, & effectus, & cālitas, quæ eſt quaſi media inter rationē agendi, & effectum, ita in fine ſunt, illa tria, rō finalizādi, finalizatio, & effectus. Ait vero, finalizationem eſſe quid innominatum, ſolumq; ſignificari per hæc verba, [eſſe id cuius gratia,] ſeu [fieri propter aliud,] neq; poſſe cālitatem hanc amplius explicari, neq; intelligi quid aliud ſit; neq; etiam vbi ſit. Nam ſi dicatur eſſe in voluntate, contra hoc eſt in primis, quia hoc nec ſaluari poteſt in voluntate Dei, neq; in naturalibus agentibus, quæ etiam operantur propter finem. C Et deinde inquirendum eſt in noſtra volūtate quid illud ſit, nam vel eſt aliquid antecedēs actū elicitum ab ipſa voluntate: & hoc non, iuxta veram & ſanam doctrinam, quia in voluntate nihil recipitur ante actum ab ipſa elicitum, vt ſupra ſatis probatum eſt agendo de concurſu primæ cauſæ. Omitto habitus ſupernaturales, qui aliquādo infunduntur ante omnem actū, quia illa habent locum potentiæ, vel complent illā, & ita non veniunt in præſentē conſiderationē. Itē, quia ſi quid reciperetur in voluntate, deberet habere aliquod principiū efficiens extra ipſam, qd nullum eſt præter ipſam cām finalē, hæc autem, vt ſic non eſt actiua: aliàs cōfunderentur cauſalitates. Præterquàm q finis ſine reali eſſe haberet efficientiam. Et ideo Ariſt. merito dixit 1. de Genet. tex. 55. [Cauſa cuius gratia cætera fiunt, actiua non eſt, & ſanitas ipſa non eſt actiua niſi per tranſlationem.] Nec vero dici poteſt, illud principium eſſe intellectum, vel actū eius, quia A improbabile eſt intellectum ſe ſolo poſſe aliquid imprimere voluntati, & deinde explicari nō pōt quid illud ſit. Et præterea eſt id parum conſentaneum libertati voluntatis. Aut vero illud quod in voluntate dicitur eſſe cauſalitas finis, eſt ipſemet actus voluntatis, & hoc nō, quia hic eſt effectus, cauſatio aūt debet eſſe aliquo modo diſtincta ab effectu. Accedit præterea, quòd in actibus imperatis non poterit explicari quid ſit hæc cauſalitas, quia ī huiuſmodi actibus nihil immediatè influit ipſe finis: multoq; minus explicari poterit in effectibus Dei, & naturalium agentium.

III. Hæc ſn̄ia in eo magnam difficultatem habet, q rem non declarat, nā per illa verba, [id cuius gratia,] non tam declaratur cauſalitas finis, quā denominatio quædam reſultans in ipſo fine ex eo, quòd aliud ad ipſum ordinetur: quæ denominatio non poteſt eſſe cauſalitas, tum quia non eſt aliquid rei in effectu, ſed aliquid rationis in cauſa, ſeu denominatio extrinſeca, quod idē eſt: quòd n. Deus ſit id cuius gratia res fit non eſt aliquid intrinſecum in rebus, neq; in Deo ipſo, ſed eſt denominatio extrinſeca Dei à rebus ipſis deſumpta. B Tum etiam quia in illis verbis non ſignificatur finis, vt principium, ſed potius vt terminus; & ideo non ſignificatur emanatio aliqua vel influxus cauſæ finalis in effectum, quod videtur eſſe de ratione omnis cauſalitatis. Et confirmatur primò, quia aliàs in omni motu reſpectu ſui termini eſſet propriiſſima cauſalitas finis, et in omni actu reſpectu ſui obiecti; cōſequēs eſt falſum, ergo. Sequela patet, quia terminus eſt id cuius gr̄a eſt motus, & obiectum cuius gratia eſt actus. Minor verò patet, quia aliàs cauſalitas finis non magis cōueniret obiecto voluntatis q̃ aliarum potentiarum, nec magis eſſet in rationali motione, q̃ in naturali. Vnde confirmatur ſecundò, quia aliàs, quandiu res eſt gratia alicuius finis, tandiu actu cauſaretur à tali fine, vt potentia viſiua, quæ eſt propter actum vidēdi, vel propter obiectum viſibile, ſemper actu cauſaretur ab illo fine, quia ſemper durat illa denominatio, quod hæc potentia eſt propter ſuum actum, vel obiectum, quæ denominatio manare pōt vel ex actione præterita, vel ex naturali propenſione potentiæ in ſuum actum, vel obiectum. Conſequens autem eſt falſum, quia actualis cauſalitas finis non eſt ſine actuali cauſalitate agentis, vt ſtatim dicam, per illam ergo denominationem non ſatis declaratur cauſalitas finis. Præſertim quia omnes ponunt hanc cauſalitatem in motione metaphorica, quæ non ſatis declaratur per ſola illa verba, niſi res amplius exponatur.

Expenditur ſecunda ſententia.

IIII. SEcundus modus explicandi hanc cauſalitatē eſſe poteſt, illam eſſe quandam metaphoricam motionem, quod ita in communi ſumptum eſt ex Ariſt. 1. de Gener. c. 7. & D. Tho. 1.2. q. 1. art. 1. & alijs locis quæ ſtatim referam. Tamen in modo explicandi hanc motionem eſt ſingularis hæc ſententia: dicit enim, hanc motionem talem eſſe, vt ex ſe antecedat actum à voluntate elicitum, non ſolum natura, ſed etiam tempore, quia hæc motio naturali quadam neceſſitate reſultat ex cauſa finali ſufficienter propoſita, actus

Digitized by Google

ctus autem volũtatis in eius manet libertate. Vn
de licèt hæc motio reſpectu ipſius cãæ finalis ſit
veluti actus ſecũdus, vñ reſpectu voluntatis ſe ha
bet, vt actus primus. Quod explicatur, & proba-
tur in hunc modum, nã hoc ipſo quod bonitas
finis ſufficiẽter eſt cognita, & voluntati propoſi-
ta, excitat illam, & quantum in ſe eſt, trahit eam
ad ſui amorẽ, voluntas aũt, eo ꝙ libera ſit, põt ſu-
ſpẽdere ſuũ proprium actum, ergo hæc motio fi-
nis eſt diſtincta ab ipſo actu volũtatis, & antece-
dit illum, ergo in hac motione conſiſtit propria
cãlitas finis. Antecedens experientia conſtare vr,
& fundamentum eius videtur eſſe poſitũ in ſym
pathia quadam naturali, quę eſt inter intellectũ,
& voluntatẽ quatenus in eadem aĩæ eſſentia ra-
dicãtur. Prima vero cõſequentia per ſe nota eſt,
ſecũda aũt patet, quia nulla alia rõne videtur in-
telligi poſſe hæc cãlitas, tũ quia quod proxime ſe
quitur poſt hanc motionẽ in voluntate, eſt aliqs
actus eius, qui, vt ſupra dicebã, non eſt cãlitas, ſed
effectus cauſæ finalis: tũ ẽt quia, ſecluſa hac mo-
tione, in reliquis, finis non ſe hẽt vt cã, ſed potius
vt terminus ſpecificãs, qui potius participat cau
ſalitatem formæ, quam habent oĩa obiecta, quæ
ſpecificant actus quarũcunq; potentiarum.

V. Hæc verò ſententia in primis eſt aliena à men
te D. Tho, vbicunq; ponit cãlitatem finis in hac
motione metaphorica, nam q. 22. de verit. art. 2.
explicans hanc motionem inquit, [Sicut influe
re cãæ efficientis eſt agere, ita influere cãæ finalis
eſt appeti ſeu deſiderari: [vbi clarè ſentit nõ eſſe
in actu influentiã cãæ finalis donec volũtas mo-
ueatur appetendo ſeu deſiderãdo. Idem ſentit q.
5. de poten. art. 1. Et rõne probatur, quia eſt aper
ta repugnantia quod ſit finis cauſans in actu ſe-
cũdo, & q̃d nõ ſit aliquid actu cãtum, ſed anteqũ
volũtas eliciat actũ, nihil eſt cãtum in ipſa: ergo
neq; cãlitas finis põt eſſe in actu ſcđo. Maior pa-
tet, tum quia cauſare, & cauſari ſunt correlatiua,
tum ẽt quia realis cãlitas ad aliquid reale termi-
nari dẽt, & in ſe ſe dẽt eſſe aliquid reale, aliàs eẽt
nihil: ſi ergo in voluntate nulla res noua, vel o-
peratio, aut affectio ineſt, neq; actualis cãlitas fi-
nis in illa eſſet põt: neque ẽt eſt in intellectu, vt ꝑ
ſe conſtat: ergo intelligi nõ põt talis cãlitas finis
ante oẽm actum voluntatis. Et confirmatur pri-
mo, quia finis non cauſat in actu niſi agens etiã
actu efficiat, nã, vt dixit Ariſt. 3. Metaph. c. 2. tex.
3. [finis, & id cuius gratia, alicuius actionis eſt fi
nis: & ideo dixit idem Ariſt. 1. de genera. c. 7. ceſ-
ſante actione ſiſtere finalem cãm, ergo eodẽ mo-
do prius tpe quã actio agentis inchoetur, nõ põt
eſſe in actu ſecundo cauſalitas cauſæ finalis, ſed
ante quàm voluntas eliciat actum, nulla cauſa
efficiens mota à fine aliquid actu agit, & è cõtra-
rio nihil ẽt actu fit propter finẽ: ergo neque ipſe
finis aliquid actu cauſat in voluntate. Vltimo
confirmatur declarando rem ipſam, nã antequã
voluntas moueatur eliciendo propriũ actũ, ſolũ
eſt obiectũ bonum ſeu finis repręſentatus per co
gnitionem ſeu iudicium intellectus: in voluntate
aũt nihil eſt quod antea nõ eſſet: ergo ĩ toto illo
tpe nulla eſt excitatio diſtincta à iudicio: ipſum
aũt iudiciũ nõ eſt cãlitas, ſed ſufficiens approxi-
matio finis, vt cãre poſſit: ergo non põt intelligi
cãlitas finis ĩ actu poſita ante actũ volũtatis. Ma
ximè cũ neq; illa cãlitas verſari poſſit circa ipſã po

A tẽtiã, cũ ipſa nõdũ aliter ſe hẽat, ſed ĩmutata ma-
neat, neq; circa actũ ipſi⁹ volũtatis cũ ille nõdũ ſit.
Dicet fortaſſe aliquis, has rões concludere,
hanc cãlitatẽ finis eſſe aliquid nouũ in ipſa volũ
tate, quod ſit proprius actus elicitus ſeu cõſenſus VI.
liber eius: nihilominus tñ eſſe poſſe nouũ aliquẽ
modũ ſe habendi, vel vt clarius dicamus, eſſe ali-
quem ſimplicem affectũ, per quem ſit actualiter,
& vitaliter propenſa in finẽ, vt illũ amet, vel in-
tendat. Sed hoc non eſt conſtanter dictũ in illa
ſñia, nam talis affectus, quacũq; rõne fingatur in
voluntate, non põt eſſe elicitus ab illa, alias non
põt eſſe vitalis motio aut affectio, ſed erit qualitas
aliqua per modũ habitus, vel actus primi, quæ
nulla rõne fingi, aut cogitari põt, vt ſatis probãt
rões hactenus factę. Si aũt ille motus eſt elici-
tus à voluntate, ille eſt quidam actus voluntatis:
non ergo datur cãlitas finis ante actũ volũtatis.
Quòd ſi dicatur, illum actum eſſe imperfectũ VII.
& per modũ velleitatis, vt vocant, ſecundam aũt
ſñtam, quam examinamus, eſſe intelligẽdam de
perfecto actu, & cõſenſu. Contra hoc obſtat pri-
mo, quod ille actus, qualiſcunq; ſit, eſt quidã effe
ctus ipſius finis: ergo nõ eſt cauſalitas finis: vel ſi
B in illo diſtingui põt cauſalitas ab effectu, idẽ dici
põt de primo actu perfecto, & conſummato: ne
que erit neceſſariũ recurrere ad talẽ actũ imper
fectũ. Obſtat ſecundo, quia cauſalitas quam finis
exercet circa talẽ actum, in illo hẽt ſuũ propriũ
effectum, & iõ illa non eſt cauſalitas propria, &
neceſſaria ad alium actũ conſummatũ, & perfe-
ctum, quam inquirimus, ſed ſolum erit occaſio,
& diſpoſitio quædam ad illum vlteriorẽ effectũ.
Tandem obſtat, quia uel ille actus ſimplex eſt ne
ceſſarius, aut liber, ſi eſt liber: ergo neq; ſp reſul-
tat ex ſufficienti propoſitione finis; vt illa opi-
nio dicebat; neq; etiam oportet, ut ſemper ante-
cedat añ effectionẽ cõſummati actus amoris, vel
intentionis finis: nõ eſt ergo per ſe neceſſarius ad
cãlitatem finis, neq; in illo põt talis cãlitas conſi
ſtere. Si vero ille actus naturaliter fit, & abſq; li-
bertate, multo minus eſſe põt per ſe requiſitus ad
cãlitatẽ finis circa actũ liberũ, & perfectũ: hmõi
enĩ actus vel motus imperfecti inſurgũt in nobis
C ex cõiunctione appetitus, vel ex aliqua ſuperio-
ri cã pręueniente deliberationẽ noſtram, & ideo
ſolum ſunt vtiles, vel neceſſarij hi actus, ſuppoſi-
ta aliqua imperfectione noſtra, per modũ diſpo
ſitionis, vel excitationis, nõ uero quia per ſe ſint
ad cãlitatẽ finis requiſiti. Vnde in angelis, ĩ Chri
ſti aĩa, in B. Virgine, et alijs fuit perfectus modus
operandi ex cãlitate finis, abſq; hmõi actibus.

Tertia ſententia proponitur, & ſuadetur.

EST ergo tertia ſñia, quæ conſtituit ẽt hãc finis VIII.
cãlitatem in motione metaphorica. Addit ve
ro hmõi motionem non poni in actu ſecũdo, ni
ſi qñ voluntas ipſa in actu ſecundo mouetur, &
qñ ſic ponitur in re, non eſſe aliquid diſtinctum
ab ipſomet actu uolũtatis. Sed, ſicut ſupra diceba
mus, vnã, & eandẽ actionem prout fluit ab agẽ-
te, eſſe cãlitatem eius, vt uero ineſt materiæ, eſſe
etiã cãlitatem eius circa formã; ita aũt unã, & eã-
dem actionem volũtatis cãri à fine, & à volũtate
ipſa, & prout eſt à uolũtate, eſſe cãlitatẽ effectiuã,
prout uero eſt à fine, eſſe cãlitatẽ finalẽ, & priori
rõne eſſe motionem realẽ ac ꝓpriã, qa talis actio

manat à potentia, vt à proprio principio phyſico, poſteriori aũt rõne eſſe motionem metaphoricam, quia manat ab obiecto alliciente, & trahẽte ad ſe voluntatem. Hæc ſnĩa ſumitur ex D. Tho. citatis locis, & 1.2.q.9.art.1. vbi ait finẽ mouere metaphorice voluntatẽ, ſentiens in hoc cõſiſtere cauſalitatem eius, q̃uis non ita expreſsè id declaret. Tñ ex lib. 1. cont. Gent. cap. 75. rat. 5. id clarius ſumi põt, ait. n. D. Tho. [cauſalitatẽ finis in hoc conſiſtere, q̃ pp illum alia deſiderantur.] Ex quibus verbis colligo deſiderium ipſum, quo aliquid propter finem deſideratur, quatenus eſt à fine, vocari à D. Th. cauſalitatem finis. Rurſus quòd cãlitas finis in hac motione metaphorica conſiſtat, cõis eſt loquendi modus apud autores, vt patet ex Auicẽ. lib. 6. ſuæ Metaph. tract. 5. c. 5. Alberto 5. Metaph. tract. c. 3. & Heruæo quodlib. 2. q. 1. & clarius q. 8. §. Ad rõnes. Soncin. 5. Metaph. q. 2. Sumitur etiam ex Alenſi 1. p. q. 17. mẽbr. 3. Nullus tamen ita clarè, & expreſſe prædictam declarauit ſententiam, ſicut Ocbam in 2. q. 3. art. 2. vbi ait, cãtionem finis eſſe mouere efficiens ad agendum: illud aũt mouere, non eſſe aliud niſi ipſum finem amari ab agente, vel aliq̃d propter ipſum. Vnde inferius reſpondẽs ad q̃dam dubiũ, ait, non eſſe prius tpe cauſationem finis q̃ motionem agentis, ſaltem per amorẽ, aut volitionem qua vult effectum exequendum propter finem, vel finem ipſum propter ſe.

IX. Ratione videtur ſatis probari hæc ſentẽtia impugnationib. aliarum, & à ſufficienti partiũ enumeratione, q̃a nihil aliud cogitari põt, quod ſit cauſalitas finis: neque etiã eſt aliud neceſſariũ, vt intelligatur uoluntas moueri à fine, & in finem, & ut actus eius hẽat dependentiam à fine, vt finis eſt: ergo in eo tñ quod hæc ſnĩa affirmat, conſiſtit hæc cauſalitas. Confirmatur, ac declaratur à ſimili, nam actus potentiæ cognoſcitiuæ pẽdet, & ab obiecto, & à potentia: vnde cauſalitas tam obiecti q̃ potentiæ nihil aliud eſt; quã ipſamet actio quatenus fluit ab obiecto, & à potentia, nam vt eſt ab obiecto dicitur cãlitas eius, vt verò eſt à potentia, eſt cauſalitas illius: ſic igitur actio voluntatis ſimul ac fit, neceſſario pendet à voluntate, & à fine: illa ergo eadem actio quatenus eſt à voluntate eſt dependentia actiua ab illa, quatenus vero eſt à fine, eſt dependentia finalis. Eſt. n. quo ad hoc diuerſitas inter finem, & obiectum potentiæ cognoſcentis, nam obiectũ potentiæ cognoſcitiuæ concurrit efficienter ad actum eius, mediante aliqua forma reali qua illi coniungitur, vel per ſuammet entitatẽ ſi per illã poſſit ei vniri: bonũ aũt voluntati propoſitũ ſolum finaliter concurrit ad actum eius, quia ſolũ mouet metaphorice attrahendo, propoſitũ per cognitionem, etiam ſi aliter in re non exiſtat.

Quarta ſententia reijcitur.

X. SVnt verò qui dicant, hãc cãlitatẽ finis nõ eſſe actionẽ volũtatis, vt dependentem à fine, ſed è contrario eſſe ipſummet finẽ per intellectũ obiectiuè propoſitũ, vt influentem in ſuo genere, ſeu cõcurrentẽ ad actũ volũtatis. Quòd ſi inquiras quid ſit concurſus ille, vel quid addat ſupra ipſũ finem, reſpondent nihil ei intrinſecũ addere, ſed connotare actualẽ depẽdentiã effectus à tali cã.

Vide Fonſecam lib. 5. Metaph

A Sed, licèt hic modus dicendi in hoc cum præcedenti conueniat, quòd in hac cãlitate nullã aliã rẽ interuenire dicit præter ipſum finẽ voluntati obiectum medio intellectu, & actũ vel affectũ inde reſultantẽ in voluntate; & denominationes inde inſurgentes, quibus & finis dr̃ cãre actũ, & actus pendere à fine, nihilominus tñ in eo diſplicet, quòd ipſum finẽ dicit eſſe ſuam cãlitatẽ, ſeu concurſum ſuum ad actum, quia concurſus nũquam ſignificat cãm ipſam, ſed aliquid quod proxime procedit à cã in ſuo genere, quo cauſet effectum, ſiue illud diſtinguatur aliquo modo in re ipſa ab effectu, ſiue tñ rõne, quatenus cõcipitur, vt quo, & quod. De qua re diximus ſupra tractãdo de cãlitate cauſæ efficientis, eſt aũt eadem proportionalis ratio de finali. Imo in hac eſt quodãmodo maior rõ, quia finis interdum cauſat non exiſtens actu, ſed tantũ obiectiuè in intellectu.

Sed aiunt ẽt non eſſe neceſſarium, vt concurſus finalis cãæ realiter exiſtat, q̃n ipſa actu cauſat, ſed ſatis eſſe ſi exiſtat obiectiuè. Hoc tñ non rectè dicitur, quia eſſe obiectiuè tñ eſt cognoſci: at verò vt cauſa finalis actu cauſet, nõ eſt neceſſe B concurſum eius actu cogitari, aut cognoſci, ſed ſufficit cogitare de bonitate talis cauſæ, & è conuerſo, quanuis ille cõcurſus ſit in eſſe obiectiuo per formalẽ, ac expreſſam cogitationẽ de illo, & de eius cõuenientia, id ſatis non eſt, vt effectus ponatur in uolũtate, vt per ſe conſtat, quia ſtante tota illa cogitatione põt voluntas nõ moueri. Igitur licèt cã finalis ſecundum ſuum eſſe aut bonitatem ſuã ſit tñ obiectiuè in intellectu, tñ vt actu cauſet, oportet vt actualis concurſus eius in re ipſa ponatur, quia hic concurſus in re non eſt aliud à dependentia effectus à ſua cauſa, vt autẽ cauſa actu cauſet, oportet vt effectus in re ipſa actu cauſetur, ergo, & quod dependeat realiter à cauſa, ergo, & quòd cõcurſus actualis, ſeu q̃d idẽ eſt, dependentia actualis in re ipſa exiſtat, & nõ tñ in intellectu, imò hoc poſterius eſt impertinens. Quia uero hæc dependẽtia huius effectus cãæ finalis ab illa ſolũ conſiſtit in intrinſeca quadam habitudine ad talem cãm, quæ habitudo in re ipſa exiſtere poteſt, & terminari ad cauſam, vt C exiſtentem tantum obiectiuè in intellectu, inde eſt, quòd poſſit cauſa finalis actu cauſare exiſtens tantum obiectiuè, non poſſit aũt cauſare actu, niſi cauſalitas eius exiſtat realiter per habitudinem ad ipſam cauſam obiectiuè exiſtentẽ. XI.

Tertia ſententia eligitur, & reſoluitur quæſtio.

VNde ex impugnatione huius vltimæ ſentẽtiæ magis explicata, & cõfirmata manet tertia, quæ ſine dubio vera eſt, & optimè ſatiſfacit quoad hunc effectum quem finis habet intra voluntatem creatã, & quoad cãlitatem eius. Neq; cõtra illã quicq̃ obſtat obiectio ſuprafacta, quòd actus volũtatis potius eſt effectus q̃ cãlitas finis. Nã in primis i ipſomet actu volũtatis poſſumus diſtinguere actionem ab actu, & actum dicemus eſſe effectum, actionem vero quatenus in ſuo genere eſt à fine, eſſe cãlitatem eius, ſicut proportionaliter dicendũ eſt de cãlitate effectiua. Deinde ẽt ſi in illo actu non diſtinguantur ex natura rei illæ duæ rõnes, ſed fingaſ eſſe pura actio nihilominus XII.

pus non repugnat vt eadem res quæ eſt effectus cauſæ, in genere in quo eſt effectus ſit etiam cauſalitas, quando ille effectus eſt ipſamet actio; ſufficitque diſtinctio rationis vt diſtinguatur per modum cauſalitatis vel per modum effectus, ſicut in cauſalitate actiua manifeſte conſtat.

XIII. Difficilius videri alicui poteſt ꝙ eadem omnino res, ſeu realis modus ſine vlla diſtinctione in re ſit cauſalitas finis efficientis, cum tamen illæ cauſæ diuerſarum rationũ ſint. Sed ſi conſiderentur ſuperius dicta de cauſalitatibus aliarum cauſarum, ceſſabit admiratio. Nã etiam eadem vnio diuerſis reſpectibus eſt cauſalitas materiæ & formæ, licet illæ cauſæ diuerſarum rationum ſint; imò eadẽ mutatio vt eſt actio, eſt cauſalitas agentis, vt vero eſt paſſio, eſt cauſalitas materiæ, quanuis actio & paſſio re nõ diſtinguantur, & ſimiliter eadẽ actio diuerſis reſpectibus eſt cauſalitas primæ cauſæ & ſecundæ. Et ratio eſt, quia vna et eadem actio per ſe ipſam poteſt immediatè cauſari à multis cauſis, ab vnaquaque in ſuo genere; atque ita mediante illa cauſatur effectus ab eiſdẽ cauſis, ideoq; per comparationem ad vnamquã que earum eſt cauſalitas vniuſcuiuſq;, & è contrario eſt propria depẽdentia talis effectus à tali cã.

XIIII. Altera difficultas explicanda manet, quia licet hęc ratio explicãdi cauſalitatem finalẽ ſatisfaciat quoad actus elicitos à voluntate creata, nõ tñ ſatisfacit quoad actiones imperatas, & effectus exteriores ſeu trãſeũtes (vt interim omittamus voluntatem diuinã, & actiones naturalium agẽtiũ, de quibus infrà dicturi ſumus) videtur ergo, ſuperiorẽ ſoiam & doctrinam nõ poſſe applicari ad prędictas actiones, & effectus, quia cauſa finalis nõ mouet metaphoricè potentias ſubiectas volũtati, ſed ſolum ipsã voluntatẽ, quæ poſtea non finaliter ſed effectiuè mouet aut applicat inferiores potentias ad actiones earum: ergo finis vt ſic nullam propriã cauſalitatem habet in has actiones vel illa non cõſiſtit in tali motione metaphorica

XV. In hac re in primis ſtatuendum eſt effectus exteriores, qui per has actiones producũtur, in rm eſſe poſſe effectus cauſæ finalis, in quãtum actiones ꝑ quas fiunt, cauſantur aliquo mõ in ſuo genere à cã finali, & ab ea pendent, qa, vt ſuprà cũ Ariſtotele dicebamus, cã finalis non cauſat actu niſi qñ agens agit aliquid ꝑꝑ finem. Vnde ſicut effectus factus ab agẽte, ſi ab eo nõ pendet in cõſeruari, ſed tm̃ in fieri, ceſſante actione iam non cauſatur, ſed cauſatus eſt, ita idem effectus prout eſt cauſatus à fine ꝑꝑ quem factus eſt, ceſſante omnino actione agentis propter finem iam non cauſatur à fine, ſed cauſatus eſt, & manet ordinatus in finem, vel per intrinſecam habitudinẽ ſeu propenſionem, vel per extrinſecam denominationem ſeu relationem ab actione præterita.

XVI. Relinquitur ergo tota difficultas circa actiones imperatas, nã eo mõ quo illæ cauſatę fuerint à fine, erũt cauſalitates eiuſdem finis reſpectu effectuum ſeu terminorum, nã per illas pendebũt huiuſmodi effectus à cauſa finali, & ſolum ratione illarum dicentur fieri propter talem finem.

XVII. De ipſis ergo actionib⁹ imperatis dici poteſt, quanuis phyſicè & ſecũdum entitatem actio externa ſit diſtincta ab interiori actu volũtatis, tñ in ratione actionis, & in ordine ad cauſalitatẽ finis habere rationẽ vnius, & ab eadẽ cauſalitate

A ſeu metaphorica motione oriri; quia finẽ v.g. metaphoricè mouere ad volendũ ſcribere, & ad ſcriptionẽ ipſam, non ſunt duo, ſed vnũ & idẽ, quia illa duo ita ſunt connexa, vt ſeparari nõ poſſint, loquor.n. de volitione quæ eſt per modũ vſus, & proximè imperat actionem externam ſcribẽdi. Vnde vlterius dici poteſt, cauſalitatẽ finalẽ, quã diximus eſſe in actu interiori, & cum ipſa actione elicita identificari, eſſe ſimul cauſalitatẽ ipſius actus interioris & exterioris, qui cũ illo neceſſario coniungitur, quanuis diuerſo modo, nam reſpectu interioris ſe hẽt proximè & intrinſecè, reſpectu vero exterioris, magis extrinſecè & remotè. Neq; ꝑꝑ rationem dicetur finis cauſa per accidens externæ actionis, cum omnino neceſſario ac per ſe ſequatur ex cauſalitate ejus, & ipſe ita moueat volũtatem, vt ſimul, & per modũ vnius moueat ad executionẽ actionis imperandę à voluntate. Neq; etiam obſtat ꝙ huiuſmodi cauſalitas nihil addat actioni exteriori niſi denominationem extrinſecã, quia talis actio nõ dr̃ effectus finis ſolum, quia illa denominatio extrinſeca eſt

B à fine, ſed quia ipſamet actio prout hic & nũc fit, re vera procedit ex motione finis in ſuo genere, etiam ſi poſſit illa actio exterior phyſicè & entitatiuè ſumpta fieri abſque illa motione metaphorica; & propria cauſalitate finis, quia ſolum mediãte actione interna à tali cã procedit. Eo vel maxime, quòd hæc cauſalitas quoddammodo eſt moralis, & quaſi artificioſa intellectualis, & ideo nõ eſt in oĩbus æquiparanda cum cauſalitate efficienti, quæ eſt magis phyſica & realis. Atq; ita ſimul reſponſum eſt difficultati tactæ in fine ſectionis præcedentis, & in hunc locum remiſſæ.

Vltimo addi põt, ipſam actionẽ imperatã eo modo quo hic & nunc à tali agẽte progreditur, XVIII. eſſe & effectũ cauſæ finalis per modũ actionis, & cauſalitatẽ eius reſpectu rei factæ propter illum finem per eandẽ actionem, nã illa mediãte pendet ille effectus à tali fine, & nihil aliud eſt eſſe cauſalitatem, q̃ eſſe quaſi viam qua pendet effectus à cauſa in tali genere cauſæ. In hac aũt depẽdentia non eſt conſiderandus effectus quaſi ma-

C terialiter vt eſt talis res, ſic.n. nõ ſemper requiret illã dependentiã per talẽ cãlitatẽ, vt per ſe neceſſariã ad ſuũ eſſe: ſed cõſiderandus eſt formaliter, quatenus eſt effectus hic & nunc tali mõ factus, qũo neceſſario includit ordinem ad talem actionem, & ad modum agendi talis cauſæ. Atque ita hæc reſponſio fere coincidit cum præcedente, & vtramque melius explicabimus inferius, declarãdo cauſalitatem finalem in effectibus Dei.

SECTIO V.

Quæ nam ſit in fine proxima ratio finaliter cauſandi.

SEnſus præſentis quæſtionis ex ſuperiori conſtat, non.n. inquirimus rõnẽ cauſandi quatenus dicit cauſationẽ ĩ actu ſecundo, ſed quatenus dicit actum primum quaſi formalem, conſtituentem cauſam finalem proximè aptam & ſufficiẽtem ad cauſandum. Sicut enim in cauſa efficiente diſtinguimus rem quæ cauſat, a proxima ratione cauſandi, ita in finali videtur neceſſarium, quia eadem omnino res poteſt eſſe & principium efficiens,

& cauſa finalis, & formalis, oportet ergo vt ſub diuerſis rationibus hæc munera exerceat: ergo illa ratio ſub qua exercet munus cauſæ finalis, erit quę proximè conſtituit finalem cauſam quaſi in actu primo.

Reſolutio quæſtionis.

II. DE hac igitur re communis conſenſus doctorum omniũ eſſe videtur bonitatem eſſe proximam rationem ſub qua finis mouet: atq; ita illam eſſe, quæ conſtituit finalem cauſam, dans illi (vt ita dicam) virtutem ad cauſandum. Ita ſentit D. Thom. 1. 2. q. 1. art. 1. & latius 3. cont. Gent. c. 2. & 3. Vbi oſtendit, idem eſſe operari propter finem quod operari propter bonum, & 1. p. q. 5. ar. 4. probat bonum habere rationem finis, & ibidẽ ſolutione ad ſecundum de hac cauſalitate declarat illud Dionyſii c. 4. de diuin. nom. [Bonũ eſt diffuſiuum ſui,] nimirum, finaliter attrahẽdo & alliciendo voluntatem. Eandem doctrinam hẽt Alex. Alenſ. 1. p. q. 17. memb. 3. & q. 34. memb. 3. ſumptaque eſt ex Ariſtotele 2. Phyſ. c. 3. text. 31. vbi dicit finem, & bonum eſſe idem, quod &̃ repetit 5. Metaph. c. 2. & lib. 1. Ethic. ca. 7. ait, [id eſſe vnicuique bonum, cuius gratia cætera operantur:] idem 1. Ethic. ad Eudemum ſub fine. Ratio autem eſt, quia cauſalitas finis conſiſtit in motione metaphorica voluntatis, qua illam ad ſe allicit, nihil autem ad ſe allicit volũtatem, niſi quatenus bonum eſt; ergo bonitas eſt ratio mouẽdi voluntatem, ergo etiam eſt ratio ſeu principium cauſandi finaliter. Minorem ſuppono vt certam ex communi conſenſu Theologorum, & Philoſophorum, dicentium voluntatem non poſſe ferri in aliquid niſi ſub ratione boni, iuxta illud, [Bonum eſt quod omnia appetunt.]

Malum vt malum poſſit ne cauſa eſſe finalis.

III. SEd occurrit ſtatim cõtrouerſia cum Ocham & alijs Nominalibus, dicentibus poſſe voluntatem ferri in malum ſub ratione mali. Ita Ocham in 3. q. 13. dub. 3. Inclinat etiam Scotus in 1. d. 1. q. 4. circa finem, & in 2. d. 43. q. 1. Ex quorum aſſertione plane ſequitur, malum vt malum poſſe etiam metaphorice mouere voluntatem, et conſequenter habere cauſalitatem finis, nã ſi malum poteſt propter ſe amari, etiam poterunt alia amari propter ipſum, ſi ad illud obtinendum neceſſaria, & vtilia ſint. Atq; ita fiet, vt non ſit bonitas adæquata ratio, & virtus finis ad cauſandum finaliter, ſed erit entitas vel aliquid huiuſmodi, vt Ocham ſignificat.

IIII. Veruntamẽ hæc ſententia antiquata eſt, & ab Scholis merito reiecta, vt pote repugnãs cũ Ariſtotelis, Dionyſij, Auguſtini, D. Thomę, & omniũ rectẽſentientium conſenſu, vt patet ex Ariſt. lib. 1. Ethic. c. 1 Dionyſ. c. 4. de diuin. nom. Aug. 2. Confeſ. cap. 6. & 8. S. Thoma 1. 2. q. 8. art. 1. & reliquis Theologis in 2. d. 43. Henric. quod l. 3. q. 17. Vnde etiam Greg. Niſſ. lib. de Opificio hominis c. 20. & Damaſc. lib. 2. de fide ca. 21. Horum in omnium axioma cõe eſt, [Neminem ad malum intendentem operari.] Eſt que id experiẽtia euidentiſſimum Et ratio eſt, quia eſſet inordinatiſſimè inſtituta voluntatis facultas, ſi in malum qua malum eſt, ferri poſſet Quid enim magis in-

A ordinatũ eſſe poteſt, quàm velle malum quà malum eſt? volũtas autem nihil poteſt appetitu elicito velle niſi quod ſit cõſentaneum alicui naturali inclinationi ipſius voluntatis, quia ex tali inclinatione naſcitur omnis appetitio elicita, ſaltẽ naturalis, quia omnis appetitio huiuſmodi refertur ad obiectum adæquatum & proportionatũ voluntati, vel aliquam partẽ eius, naturalis autẽ inclinatio voluntatis eſt ad totum illud obiectũ ſi ergo voluntas poſſet moueri per proprium actum in malum vt malum, naturalis etiã inclinatio eius eſſet ad malum vt malum: eſſet ergo ipſa naturalis inclinatio inordinata. Hoc autẽ omnino repugnat, tum, quia ab optimo autore ſapiẽtiſſimè inſtituta, tum etiam quia eſſet ſibi ipſi repugnans. Nam voluntatis finis ſeu inſtitutio eſt vt per eam homo quærat conuenientia ſibi, & fugiat diſconuenientia, ſi ergo accepiſſet inclinationem ad tendendum in diſconueniens quatenus diſconueniens eſt, formaliter & directe ſibi ipſi, et ſuo fini repugnaret, & ideo recte dixit Damaſc. lib. 2. c. 22. [Voluntas fertur ad agendum in illis rebus quæ naturæ conſentaneæ ſunt.] Vt Senec. lib. 4. de Beneficiis c. 17. dixit, [Nec quiſ-
B quam tãtum à naturali lege deſciuit, & hominẽ exuit, vt animi cauſa malus ſit.]

Et confirmatur, nam impoſſibile eſt vt intellectus aſſenſum pręb eat falſo quatenus falſum eſt: ergo & ꝙ voluntas proſequatur malum quatenus malum eſt. Patet conſequentia, quia ſicut cõparatur intellectus ad verum, ita voluntas ad bonum: tantaque eſt ex terminis ipſis repugnantia inter proſecutionem & malum, quanta eſt inter aſſenſum & falſum. Tum etiam, quia ſi intellectus non poteſt iudicare aſſentiendo falſo: ergo nõ poteſt iudicare malum vt malum habere vt deametur, nam id eſt euidẽter, & ex ipſis terminis falſum, & repũgnãs omni intellectui. Cuius ſignum apertum eſt (vt obiter ſoluamus omnia argumenta quę contra fieri ſolent) quia nunquã iudicamus eſſe amãdum vel proſequendum aliquid, quod alias malum eſſe cognoſcimus, niſi, quia iudicamus cõmodum vel ad delectationẽ, vel ad vindictam ſumendam, vel ad aliam ſimi-
C lem vtilitatem. Ergo nec voluntas poteſt ferri in malum vt tale eſt, ſeu quod tantum cognoſcitur eſſe malum. Patet conſequentia, quia, vt inferius dicetur, voluntas non poteſt moueri niſi medio iudicio rationis, quo ſufficienter proponatur aliquid vel appetendum, vel appetibile. V.

Atq; hic tãdem ſumitur ratio, quæ ad rem de qua agimus, ſpectat, quia ĩ malo vt ſic, quatenus malũ eſt, nihil eſt quod poſſit apprehẽdi aut exiſtimari vt ſufficiens ratio, ob quam voluntas moueatur. Nam vel in malo cõſideratur malitia, vel entitas q̃ malitiæ ſubeſt. Malitia per ſe ac formaliter sũpta nihil habet quo voluntatẽ alliciat vel attrahat, quia ipſa nihil eſt, vt in ſuperioribus diximus. Entitas autem quæ malitiæ ſubeſſe poteſt, aliquid bonitatis habet; vnde ſi appetitum mouet, id eſt ratione bonitatis. Et confirmatur, nam in electione mediorum impoſſibile eſt voluntatem eligere aliquid vt medium ad finem, eo quod ſit diſconueniens, vel impediat ad conſecutionem finis, quod eſſet eligere malum oppoſitũ bono vtili ſub ratione mali: ergo in intentione vel amore finis impoſſibile eſt quod feratur VI.

in

in aliquid vt in finem, eò quòd per ſe ſit diſcõue- A niens, quod eſt velle ſub rõne mali oppoſiti bono propter ſe appetibili. Antecedens videtur per ſe notũ ex terminis, qui. n. intelligi põt vt aliquis ex intẽtione finis eligat quod repugnat fini, quatenus tale eſt? nam eſſet hæc contradictio in ipſa voluntate. Quin potius docent omnes qui rectè ſentiunt, quando vnicum eſt medium vtile ad finem, fieri non poſſe quin voluntas illud eligat, ſi vere, & efficaciter intẽdit finem, multo ergo impoſſibilius eſt vt eligat medium inutile quà tale eſt. Prima verò conſequentia probatur, quia tñ repugnat malum, vt in ſe malum eſt, intentioni, ſicut inutile vt inutile, electioni: nã ſicut electio inutilis vt inutilis repugnat intentioni finis, ita intentio mali vt per ſe mali repugnat naturali et adęquatæ propenſioni voluntatis.

Indifferens vt ſic poſſit ne cauſa eſſe finalis.

VII. Dices, hęc argumenta ſatis probare & malum vt malum non poſſe finaliter cauſare, & bonum vt bonum poſſe, non tñ probare ſolum bonum poſſe habere huiuſmodi cauſalitatem, aut bonitatem eſſe adæquatam rõnem finalizandi. B Quia inter bonum & malum poteſt dari indifferens, vel re ipſa, vel ſaltem præciſione mẽtis, quatenus ratio entis aut veri, præciſa à rõne boni cõſiderari põt: ergo hæc poteſt eſſe ratio ſufficiens ad mouendũ appetitum, & conſequenter ad finaliter cauſandum. Reſpõdeo, in re dari quidẽ poſſe ens indifferens ſecundum aliquam rõnem boni, nõ tñ ſecundum omnem, quia nõ poteſt ens nõ eſſe bonum, atque ita qñ ens ſub aliqua ratione indifferens voluntatem mouet, non mouet illam quatenus indifferẽs eſt, ſed quatenus aliquã rationem boni habet. Quòd ſi cõtingat aliquod ens ſub omni ratione boni eſſe indifferens reſpectu appetentis, id eſt, vt nec ſit honeſtum nec turpe, nec iocundum, nec moleſtum, neque naturæ conueniens neque diſconueniens (quod fortaſſe nõ põt inueniri) tñ illo poſito, tale ens nõ poſſet habere cauſalitatem finalem in voluntate, quia C nullã conuenientiam aut cõformitatem haberet cum illa, voluntas aũt cum ſit eſſentialiter appetitus, nõ inclinatur niſi in conueniens vt tale eſt: vnde cum ratio entis de ſe ſit indifferẽs ad rationem conuenientis & diſconuenientis appetenti non eſt de ſe ſufficiens ad mouendum appetitũ. Quòd ſi interdum videatur ens aliquod mouere voluntatem ſolum quia nõ exiſtimatur diſcõueniens, ideò eſt, qa in omni ente apprehẽditur inesse aliquid bonitatis, & perfectionis, quę ſi aliũde nõ habet diſconuenientiam, hoc ipſo ratione ſuæ perfectionis exiſtimatur conueniens.

VIII. Imò quia id quod eſt in ſe bonum, põt eſſe vel conueniens vel diſconueniens hoĩ, ideo nõ quæcunq; bonitas, ſed ſecundum aliquã cõuenientiã ad appetentem eſt ſufficiens rõ finalizandi. Propter quod dixit Ariſt. 8. Ethic. c. 5. [Amabile quidem bonũ, vnicuiq; autẽ proprium.] Quod quõ intelligendũ ſit, longam & Theologam poſtulat diſputationẽ, tum pp amorem amicitiæ, tũ maxime propter amorẽ Dei ſuper oĩa. Nunc breuiter tñ notetur, bonum propriũ nõ debere intelligi ſolũ illud quod cedit in proprium commodum, A ſed ſimpliciter quod per ſe decet, aut eſt cõſentaneum naturæ appetentis. Quo ſenſu comprehẽditur omnis finis, etiam ſi ad perfectiſſimũ amorem amicitiæ pertineat.

IX. Rurſus dicet aliquis, Voluntas nõ ſemper mouetur à fine ad obtinendũ aliquid, ſed ſæpe ẽt ad vitandũ aliquid, ſed ad hoc mouetur à fine ratione malitiæ: ergo nõ ſolum bonum, ſed ẽt malũ vt malũ põt habere aliquã cauſalitatẽ finalẽ in volũtate. Rñdetur, qñ mobile recedit ab vno termino vt ad aliũ accedat, terminũ à quo non eſſe finem illius motus, neque excitare mobile (loquimur metaphorice) vt à ſe recedat, ſed finis eſt terminus ipſe ad quẽ mobile fertur, et ſi finaliter excitari poſſet, ab illo tñ traheretur, & conſequenter rõne illi⁹ ab alio termino recederet. Sic ergo voluntas proprie à bono tñ mouetur via fine, à quo trahitur ut ad ſe accedat per amorem, intentionẽ, &c. inde uerò ſequitur receſſus à malo, q̃ non tã eſt motio in finẽ, quàm quid cõſequẽs ad tendentiã in finẽ, & quaſi quoddã mediũ ad obtinendũ finem. Vnde ad illum met actũ, qui eſt odiũ mali, non mouet malũ niſi in virtute boni quia non habetur odio malum, niſi ratione boni amati, & ita ẽt in illo actu dici poteſt bonitas rõ B mouens ad odio proſequendũ malũ oppoſitum. Nam odiſſe malũ ſub rõne mali, nihil aliud eſt, quã odiſſe illud quia priuat bono, & ita bonitas eſt illic ratio principaliter mouens, ſicut i ſimili dicemus paulo inferius de electione mediorum

X. Tandem dicet aliquis, Interdũ minor bonitas plus mouet voluntatẽ vt amet, quam maior malitia vt recedat, & è conuerſo minor malitia interdũ plus mouet ad fugã, quàm magna bonitas ad proſequẽdũ finem: ergo eadem rõne fieri põt, vt volũtas recedat à bono quatenus bonũ eſt, ſeu ẽt ſi non ſit malum, & è conuerſo, vt feratur in malum ẽt ſi non ſit bonũ, quia, vt Dialectici aiunt, ſicut ſimpliciter ad ſimpliciter ita magis ad magis, & è conuerſo. Rñdetur, ſicut ſolũ bonũ põt mouere voluntatem, ita ẽt ſolũ maius bonũ quantum eſt de ſe magis mouere, dũmodo ſufficienter propoſitum ſit. Quòd autem volũtas interdum nõ ſic moueatur, prouenit ex libertate ipſius vo- C luntatis. Hæc vero nõ ſufficit vt feratur in malũ ſub rõne mali, tum qa libertas non põt exerceri extra obiectum voluntatis, tum ẽt quia hoc ipſo ꝙ voluntas feratur in malum ad experiendã ſuã libertatem, iam non fertur ſub ratione mali, ſed ſub aliqua ratione vtilis. Quãquã hoc experimẽtũ libertatis ſemper ſupponit in obiecto ſufficiẽtẽ rationẽ boni vel mali, quæ ex parte illius fundare poſſit hmõi vſum libertatis. Ad hunc autẽ vſum, ſi ſit tñ quoad exercitiũ, ſufficit vt uel bonitas obiecti, vel actus ipſe, ſeu dilectio eius non exiſtimetur neceſſaria, ut in ſuperioribus traditũ eſt, cum de liberis cauſis ageremus.

XI. Vnde licèt bonum quantũ eſt ex ſe efficacius ſit in ſuo genere ad finaliter cauſandum, quia tñ actu cauſare nõ põt, niſi uoluntas ipſa ſe moueri ſinat, ſeu cooperetur in ſuo genere motioni eius quod pro ſua libertate poteſt non facere, ideo ex hoc ſæpe accidere poteſt, ut minus bonũ actu cauſet finaliter prætermiſſo maiori bono. Quod tñ facere non poſſet ſi nullã haberet bonitatem, quia iam tunc omnino deeſſet ratio cauſandi, ſine qua non ſufficit libertas uoluntatis ut mo-

Digitized by Google

ueatur, quanuis vt non moueatur, ſufficiat (vt di A
xi) carentia vel negatio boni neceſſarij, etiã ſi ma
lũ non ſit. Secus verò erit ſi vſus libertatis nõ ta
tum ſit quo ad exercitium, ſed etiam quoad ſpeci
ficationem per actum contrarium odij, aut ſimi
lem, nam tunc neceſſe eſt vt aliqua ratio mali in
obiecto appareat, nam odium propriè ſumptũ,
ſolum circa rationem mali verſari poteſt.

XII. Dico ſecundo. Non tãtum verum bonum qđ
in re ſit aut eſſe poſſit, ſed etiam bonum apparẽs
ſeu tantum exiſtimatum, põt eſſe ſufficiens vt fi-
nalem ſuã cauſalitatẽ exerceat. Ita docet D. Tho.
1.2.q.8.ar.1. Conſtatque ſatis experientia, nã ſæ-
pe mouetur homo ad inquirendum aliqua quæ
apparent bona, vel delectabilia, quæ re vera talia
nõ ſunt. Quod ẽt in electione mediorũ eſt mani
feſtum, eligimus. n. ſæpe quod exiſtimamus eſſe
vtile ad finem, quod poſteà experimur eſſe inuti
le, vel etiam impediens. Ratio aũt eſt, quia cauſa
finalis non cauſat niſi cognita, vt infra dicemus;
quãtũ autem ſpectat ad cognitionem perinde ſe
habet res quę exiſtimatur bona, ac ſi in re ipſa
bona eſſet, quia idem iudiciũ de illa fertur, & æ- B
que verum exiſtimatur, ac denique eodẽ modo
repræſentatur ſeu proponitur voluntati.

Illud tamen videri ſolet difficile in hac cõclu
XIII. ſione, cum cauſalitas finalis vera, & realis ſit, quo
modo rõ tantum conficta aut exiſtimata poſſit
ad hanc cauſalitatẽ ſufficere. Nã realis cauſalitas
nõ põt oriri niſi à principio reali, illa autem bo
nitas tm̃ apparens nihil reale eſt, ſed fictum po-
tius; ergo nec poteſt realiter cauſare. Imò talis bo
nitas, cum non ſit in rebus, ſed in rõne tm̃, nõ vi
detur poſſe eſſe ſufficiens ad mouendã metapho
rice voluntatem, nam voluntas non fertur niſi
in res ipſas quatenus bonæ ſunt.

Reſpondetur primò hanc cauſalitatem finalẽ
XIIII. ita eſſe realem, vt fiat morali quodam, & intelle-
ctuali modo, per naturalem ſympathiam, quę eſt
inter voluntatem & intellectum, & ideo ad illã
non requiri aliud eſſe reale in cauſa, niſi illud qđ
ſufficit ad motionem inter has potentias per na
turalem cõſenſionem earum, & quia ad hoc ſuf
ficit eſſe reale vt repręſentatum in intellectu, etiã C
ſi in re verum non ſit, ideo etiã ad cauſalitatem
finalem ſufficere poteſt apparẽs bonitas licet ve-
ra non ſit. Et hoc fere eſt quod D. Thomas cita
to loco, ait appetitum elicitum ſequi formam ap
prehenſam, & ideo ad eius motionem ſufficere
bonitatem apprehenſam ſeu exiſtimatam, etiam
ſi vera non ſit.

Addi verò vlterius põt, aliud eſſe loqui de bo-
XV. nitate, aliud de re bona, nam volũtatem interdũ
mouet res quæ vere bona nõ eſt; quo ſenſu proce
dit concluſio poſita, ſcilicet. interdum bonum tã
tum apparẽs finaliter cauſat. Nihilominus tamẽ
dici põt, voluntatem nunquam moueri niſi à ve
ra bonitate, nunquam. n. mouetur niſi vel à dele
ctatione, vel ab honeſtate, vel à commodo natu
ræ, quę oẽs verę bonitates ſũt (omitto appetitum
boni in communi, in quo non eſt deceptio) Vn-
de in propria rõne formali quæ mouet, nunquã
etiã eſt deceptio, ſed hæc interuenit ĩ applicatio
ne huius rationis formalis ad hãc vel illã rem, et
hac rõne mouet quidem res quæ apparet bona,
rõ autem mouens non eſt apparens, ſed vera bo-
nitas, quamuis tali rei falſo attribuatur. Vt v.g. ſi

A quis amat furtũ vt ex illo eleemoſynã faciat, mo
uetur quidem à bono exiſtimato, tñ à vera boni-
tate & honeſtate, ſcilicet ab honeſtate miſericor
diæ quam in tali actu eſſe exiſtimat. Et idẽ eſt cũ
homo quærit aliquod obiectum quod putat eſſe
delectabile, in re tamen delectabile non eſt, nã il
le veram quærit delectationem, & ab ea tantum
mouetur, errat tamen illam applicãdo rei in qua
verè non eſt. In hoc ergo ſenſu dici põt, rõnem
cauſandi finaliter ſemper eſſe veram aliquam bo
nitatem, quanuis non ſemper ſit, verum aliquod
bonum, quia nõ ſemper apprehenditur talis bo
nitas, aut iudicatur de re, in qua verè exiſtat.

Dico tertio. Solum illud bonũ quod in ſe ſeu XVI.
per ſe bonum eſt, eſt ſufficiens ad cauſalitatẽ fina
lem exercẽdã. Declaratur, nam bonum, ut ſuprà
tractauimus, tm̃ eſt aut honeſtum, aut delectabi
le, aut vtile, ex quibus duo priora ſunt in ſe ac p
ſe bona, tertium vero ſolũ per habitudinem ad il
la, quę oĩa ibidẽ explicata ſunt. Igitur duo priora
bona ſufficiunt ad cauſalitatem finalem exercen
dam, quod facile probari põt. Nam cauſalitas fi-
B nis in duobus cõſiſtit, uel in alterutro eorũ, ſcili-
cet, ꝙ uoluntatem moueat ut finem ꝓpter ſe, &
alia pp ipſum diligat, aut exequatur, utrũque au
tem horum præſtare põt vtrũque ex illis bonis.
Nam bonum honeſtum pp ſe eſt maxime expe
tibile tanquam per ſe decens, vel per ſe ſe naturę
conueniens, imò hæc eſt ipſa ratio boni honeſti,
vt dicto loco notauimus cũ D. Tho. 1.p.q.5.art.
6. De bono autem delectabili ait idem D. Tho. 1.
2.q.2.ar.6.ad 1.ex Ariſt. 10. Ethic.c.2. [ſtultum
eſſe quęrere propter quid appetatur nã ipſa dele
ctatio per ſe habet vnde appetibilis ſit.] Hęc er-
go duo bona ſufficientia ſunt ad ad cauſandam
primam motionem in fine propter ſe ipſum.

Ex hac autem motione naſcitur altera quę eſt XVII.
ad media propter finẽ: nã illud idem bonũ quod
propter ſe amatur, mouet ad amãdũ alia propter
ipſum, ſi neceſſaria, vel utilia ſint ad bonum pro
pter ſe amatum obtinẽdum. Vtrumque ergo ex
his bonis p ſe ſufficiẽs eſt rõne ſuæ bonitatis ad
cauſalitatem finalẽ exercendã, quoad vtramque
C eius partem. In quo munere ſe ſe habent mutuo
ſicut excedens & exceſſum, nam bonum delecta
bile, & quoad nos plus mouere ſolet, & ad ſe tra
here appetitũ, & delectatio quodãmodo eſt vlti
ma perfectio operationis pp ſe amabilis, at uero
bonũ honeſtũ quo maius eſt, & per ſe nobilius,
eo de ſe & natura ſua potẽtius eſt ad hanc cauſa
litatem exercẽdam, & nobiliores etiam effectus
põt ĩ hoc genere cauſare: Quin potius, ſi naturæ
inſtitutionẽ ſpectemus, ſolum honeſtum bonũ
habere debet propriam rationem finis, nam dele
ctatio ex intẽtione naturę non eſt propter ſe, ſed
ꝓpter operationem cui adiungitur, & ideo pro-
pter illam amari debet, de quo alias latius.

De bono aũt vtili, cum nõ ſit per ſe bonũ ſa XVIII.
tis manifeſtum apparet nõ eſſe ſufficiens ad cau-
ſalitatem finalem exercendam: qa bonum utile
ut ſic non eſt per ſe amabile; ergo non eſt ſuffi-
ciens ad primam motionem finis exercendam.
Rurſus quatenus utile eſt, non eſt id propter qđ
aliud amatur, nã potius ipſum amatur pp aliud
ergo neq; ſecundam motionem ſeu cauſalitatem
finis exercere poteſt. Quin potius ſub ea rõne eſt
effectus finis, quia eſt id quod alterius gratia ſit,
vel

vel amatur, ergo bonum vtile vt ſic non poteſt cauſalitatem finalem exercere. Sola ergo bonitas honeſta, ſiue moralis ſiue naturalis, & bonitas delectabilis poteſt eſſe propria ratio cauſandi finaliter. Hic verò occurrebat ſtatim difficultas de medijs, an poſſint cauſalitatem finalem exercere quam melius tractabimus ſect. ſequenti.

SECTIO VI.

Quæ res poſſint cauſalitatem finalem exercere.

I. DIfficultas huius quæſtionis ex duplici capite oriri põt. Primum eſt de medijs, an illa poſſint exercere cãſalitatem finis, videtur n. ex ipſis terminis manifeſtum nõ poſſe media habere cauſalitatem finis, nam ſola res quæ eſt finis, poteſt exercere cãſalitatem finis, ſed medium eſt res diſtincta à fine, ergo non põt exercere cãſalitatem finis. In contrarium verò eſt, quia mediũ vt medium allicit voluntatem, vt ipſum amet: ergo in hoc exercet cãlitatẽ finis. Et maximè quia etiã ad vnum medium põt aliud ordinari, tunc ergo illud mediũ quod eſt prius ordine intẽtionis, exercet cãlit. finis circa aliud, quod ad ipſum ordinatur.

II. Secũda difficultas eſt de priuationibus, aut negationibus, an ſub hac propria rõne poſſint exercere cãlitatem finis, id eſt abſq; errore iudicatæ, et exiſtimatæ, quod priuationes, vel negationes ſint, & nõ vera entia. Et idem quæri poteſt de relationib⁹, præſertim rationis. Et ratio difficultatis eſt quia hæ ſicut nõ habẽt veram entitatem, ita nec bonitatem, & præſertim per ſe amabilem: ergo non habent vim, & rationem proximam ad cauſandum finaliter. In contrarium verò eſt, quia ſæpe per ſe intendimus huiuſmodi priuationes, & earũ gratia media eligimus, vt alicuius mortẽ, vel aliquid ſimile. Similiter intẽdimus aliquãs relationes rationis, vt humanas dignitates, aut æſtimationes apud alios, quæ in ſola relatione rõnis cõſiſtunt.

Poſſint ne media cauſalitatem finis exercere.

III. CIrca priorem difficultatem ſunt varij dicendi modi. Primus eſt media etiam, vt media poſſe exercere cauſalitatem finis; in quo hæc ſententia cõtradicit apertè vltimæ parti tertiæ aſſertionis propoſitæ in præcedenti ſectione. Tenet verò illã Gabriel in 3. diſt. 38. art. 1. vbi ex ſentẽtia Gregorij ibi art. 2. diſtinguit, finem alium eſſe propriſſimum, alium proprium, alium communem ſeu cõmmunem, & hoc vltimo modo dicit media habere rationem finis, eiuſque cãlitatem exercere. Vnde ẽt illud medium, quod eſt vltimum in intẽtione, & primum in executione, propter quod nullum aliud eligitur, ait participare cãlitatem finis. Fundamentum eſſe vr, quia omne obiectum voluntatis habet rõnem, & cãlitatem finis ſed medium vt mediũ, ſeu quod non eſt niſi medium, eſt obiectũ voluntatis: ergo participat cãlitatem finis. Minor conſtat, quia voluntas verè, ac propriè verſatur circa finem amãdo ipſum, illud aũt eſt proprium obiectũ potentiæ circa qđ ipſa verſatur. Maior aũt ſumitur ex D. Th. 1. 2. q. 1. art. 1. vbi ait finẽ eſſe obiectũ volũtatis: loquitur aũt A de obiecto adæquato, tũ quia dicit, ita ſe habere finem ad voluntatem, ſicut color ad viſum, color autem eſt obiectum adæquatum viſus. Tum etiã quia inde infert volũtatem amare omnia ſub ratione finis, quia amat omnia ſub rõne ſui obiecti: quæ conſecutio bona non eſſet, niſi finis eſſet obiectum adæquatũ. Fauetẽt Ariſt. 2. Phyſic. c. 3. dicens, [finem, & bonum idem eſſe:] bonũ autẽ eſt obiectum adæquatũ voluntatis: ergo & finis.

IIII. Secundus modus dicendi eſt, rem, quæ eſt medium ẽt ſi propter ſe non ametur, neq; amabilis ſit, poſſe exercere cãlitatem finis, non tamen quatenus medium eſt, ſed quatenus propter illã aliud medium appeti poteſt. Itaque illud mediũ quod non eſt primum in executione, ſed intercedit inter finem, & primum medium, dicitur participare cauſalitatem finis, non quatenus amatur propter finem, ſed quatenus aliud medium amatur propter ipſum, quia ſub ea rõne eſt id cuius gratia, & conſequenter habet rõnem finis proximi, & nõ medij. Illud vero, quod eſt primum medium, propter quod nullũ aliud amatur, nõ participat cãlitatẽ finis. Hanc ſniam tenet Aegid. in 2. d. 38. q. 1. art. 2. Gabr. in 2. d. 1. q. 5. art. 1. & Ocham in 2. q. 3. & videtur fauere D. Th. 3. cont. gent. c. 2. vbi in rationẽ quarta dicit, [Omnia intermedia inter agens, & B vltimum finem, ſunt fines reſpectu priorum, & principia actiua reſpectu ſequentium,] & in 2. Phyſic. lect. 5. att. de rõne finis non eſſe quod ſit vltimum ſimpliciter, ſed ſolum reſpectũ præcedentis. Idem ſentit 1. Ethic. c. 7. vbi Ariſtoteles multũ fauet huic ſententiæ, dicens n. non oẽs fines eſſe perfectos, & propter ſe expetibiles, & in 5. Metaph. & 2. Phyſic. inter fines numerat inſtrumenta artis, & diuitias, quia per alia media fiunt, vel acquiruntur, quamvis ipſa ẽt ſint media ad vlteriores fines. Ratio verò eſt iã tacta, quia in illis eſt ſufficiens rõ ad mouendã voluntatẽ, vt aliquid velit propter ipſa, & hoc ſatis eſt ad exercendum aliquod munus cãæ finalis, ẽt ſi non exerceant omnia.

Statuitur principium ad reſolutionem quæſtionis neceſſarium.

V. C NIhilominus dicendum cenſeo, nullã rẽ poſſe propriè, & (vt ita dicam) per intrinſecam denominationem exercere cãlitatem finis niſi quæ per ſe bona ſit, & expetibilis. Cur addã illas particulas, [propriè, & per intrinſecam denominationem.] infra declarabo. Sumo igitur hanc aſſertionem ex Ariſt. 2. Metaph. c. 2. vbi dicit, de rõne finis eſſe, vt alia appetãtur propter ipſum, ipſum verò non propter alia: ubi per hanc poſteriorem negationẽ circumloquitur illam rõnem, quam nos poſitiue explicamus dicendo, finẽ debere eſſe per ſe expetibilẽ, per propriam bonitatem, quam in ſe habeat. Nã non eſt de rõne finis, generatim loquẽdo, vt propter aliud nõ appetatur, ſed hoc eſt propriũ finis omnino vltimi. Vnde 1. Ethic. c. 7. dicit, in una quaque ſerie illud eſſe finẽ, quod appetitur ut vltimũ, id eſt in quo ſiſtit intentio mediorũ priorum, quæ propter finẽ appetuntur. Sic ẽt 2. Phyſic. c. 3. dicit, omnia media quę inter ſe ſubordinata ſunt, eſſe propter vnũ finẽ. Deniq; lib. 1. Magn. Moral c. 2. diſtinguit, [Bonorũ alia ſunt fines, alia non: quemadmodũ ſanitas quidem finis, atq; ſanitatis cã neutiquã finis eſt, [ubi ſanitatis cãm uocat mediũ ad ſanitatẽ.]

Et probatur ratione, nã in vnoquoq; genere cauſæ illa res poteſt cauſare in tali genere, quæ habet virtutem, ſeu formale principium cõſtituens in actu primo cauſam talis generis: ſed bonitas eſt ratio formalis cauſæ finalis, conſtituens illam in actu primo ſufficientem ad cauſandum: ergo tñ res illa quæ bonitatem habet, eſſe poteſt cauſa finalis per intrinſecam potentiam ſeu denominationẽ, omnis aũt res, & illa ſola, quæ in ſe hẽt bonitatẽ, & cõuenientiam reſpectu appetentis, eſt per ſe bona, & appetibilis: ergo tñ res q̃ eſt per ſe bona, & appetibilis, põt cãlitatem finis exercere.

VI. Dices; Etiam res vtilis, vt ſic habet in ſe bonitatem, cum in ſe habeat vtilitatem, nã vtilitas quædam ſpecies bonitatis eſt. Sed cõtra hoc eſt, quod ſuprà diximus tractando de bonitate diſput. 10. bonum vtile, vt ſic non eſſe aliquid omnino intrinſecum rei, quæ vtilis cenſetur, nam licet vtilitas, vt ſolum dicit vim aliquam vel efficacitatem ſit aliquid in re quæ denominatur vtilis, tamẽ tota illa vtilitas non eſt bona, neque appetibilis, vt vtilis niſi propter bonitatẽ finis intenti, & vt illi ſubeſt. Propter quod D. Tho. 1. part. q. 5. art. 6. in ritò dixit. [Vtilia nõ eſſe amabilia propter ſe, ſed ſolum ratione finis.] Et ideo etiam bonum vtile, vt ſic non cẽſetur bonum ſimpliciter, nec per intrinſecam denominationẽ, quia non eſt per ſe cõueniens, ſed ſolum vt ſubſtat tali fini, & ab illo quaſi formaliter conuenientiam accipit.

VII. Secundò igitur argumentor in hũc modum, nam ea res quæ non eſt per ſe bona, non põt mouere voluntatem ad amãdum ſe propter ſe: ergo nec poteſt voluntatem mouere ad amãdum alia propter ipſam: ergo nullam cãlitatem finis exercere põt. Hæc ſecunda conſequentia patet ex dictis, quia tota cauſalitas finis in illis duobus capitibus continetur. Primum verò antecedens etiã videtur ex terminis per ſe notum, quia cum ſolũ bonum trahat appetitum ad ſui dilectionẽ, illa tantum res poteſt trahere appetitum ad amandũ ſe propter ſe, quæ ſecundum ſe, & ſine ordine ad alium finem bona eſt. Vnde nõ recte in ratione dubitandi in principio poſita ſumebatur, mediũ vt medium trahere voluntatem ad ſui dilectionẽ vtriuſque diceretur, finem ipſum trahere volũtatem ad diligendum medium, nam reuera nihil aliud eſt velle mediũ propter finem, niſi q̃ tota ratio volendi illud ſit ipſe finis: ratio aũt volendi eſt quæ voluntatem mouet, & attrahit, & ideo ẽt motiuum voluntatis appellari ſolet: medium autem eſt tãquam materiale obiectum quod ratione finis amatur. Atq; hinc facile probatur prior conſequentia, quia quod non ſufficit volũtatem trahere ad ſe amandum, multo minus poteſt trahere voluntatem ad amandum aliud propter ipſum: ſed res illa quę non eſt per ſe bona, non põt trahere voluntatem ad amandum ſe, vt oſtendimus, ergo minus põt trahere voluntatem ad amãdum aliud pp ipſam. Maior patet, tũ ex illo principio, [Propter qđ vnumquodque tale, & illud magis:] & ita ſi; medium amatur pp finẽ, magis amatur finis: ergo res quæ facit aliud amari propter ipſam, oportet vt magis faciat amari ſe ipſã: ergo e conuerſo, quæ non põt trahere ad amandum ſe, multo minus poterit trahere ad amandũ aliud pp ſe. Tũ etiam, quia amor medii propter finem procedit ex amore finis: ergo ſi amor alicuius rei vt finis non poteſt cauſari ab illa re, neque amor alterius rei propter talem finẽ poteſt ab illo fine finaliter cauſari, quod eſt dicere, illũ poſſe eſſe finẽ, ſi nomine finis vera cauſalitas ſignificetur, prout nũc de illa loquimur in ordine ad creatam voluntatem.

Reſponſio generalis ad quæſtionem propoſitam.

VIII. Ex hoc principio colligitur primò generalis reſponſio ad quæſtionem in titulo ſectionis propoſitam, ſ. eam rẽ poſſe proprie exercere cauſalitatem finalem, quę in ſe habet bonitatem propter quam ametur (aut vere, aut in exiſtimatione, quod intelligatur adiectum in omnibus ſimilibus locutionibus, ne oporteat idem repetere) Hæc concluſio eſt euidens ex præcedenti principio, & probationibus eius. Quocirca non poſſumus in particulari deſcendere ad deſignãdas res quę poſſunt finaliter cauſare; nimirum an Deus vel angelus, vel homo, vel ſubſtantia, vel accidẽs vel diuitiæ, vel honor, vel alię huiuſmodi poſſint finaliter cauſare, ſed in omnibus, & ſingulis conſiderandum eſt quam bonitatem, vel conuenientiam per ſe habeant, & ſi aliquam habuerint, ſecundum illam poterunt eſſe finalis cauſa, ſi verò nullam habeant, non poterũt. Solum autem duplex bonum eſt per ſe, & ſecundum ſe bonum, nempe delectabile, & honeſtum, ſub honeſto cõprehendendo quidquid eſt per ſe naturæ conueniens, & ideo quidquid tale fuerit, poterit ſub ea ratione cauſalitatem finis exercere, quod autem tale non eſt, nunquam exercet cauſalitatem finis niſi quia tale exiſtimatur, & hoc mõ diuitiæ, aut honores appetũtur ſæpe vt finis, quamuis illę res ſi rectum de illis feratur iudicium, non ſint per ſe ſe amabiles, aut cõuenientes, ſed tñ pp aliud.

IX. Dices, Eadem ratione bonum delectabile nõ erit vere ſufficiẽs ad cauſandum finaliter, quia ſi rectum de illo feratur iudicium, non eſt amabile propter ſe ſed propter aliud. Imo neque ſcientia ſanitas, & res ſimiles poterũt exercere cauſalitatem finalem, quia non ſunt amabiles propter ſe, ſed propter hominem. Ad priorẽ partem reſpõdetur negando ſequelam, eſt. n. ratio longe diuerſa, quia bonum delectabile præciſum ab oĩ alio fine extrinſeco vere hẽt in ſe vnde ametur, & iõ potens eſt, & ſufficiens de ſe ad exercenda cãlitatem finis, quanuis ſi ab hoĩe recta, id eſt honeſta, rõne appetendum ſit, non ſit in eo vt in fine ſiſtẽdũ ſed ad aliquẽ ſuperiorẽ finẽ ordinandũ, quod non ſolũ de bono delectabili, ſed ẽt de bono cõueniente naturæ, ſeu naturali prout cõdiſtinguitur à morali honeſto, intelligẽdũ eſt. Vñ claritatis gratia dici poſſet bonũ delectabile ſecundum verũ iudiciũ ſpeculatiuũ ſeu phyſicũ eſſe per ſe amabile, qđ ſatis eſt, ut per ſe ſufficiat ad exercendã cãlitatẽ finis, & nõ tantũ ex falſa æſtimatione operantis, ſed ẽt ex propria ui q̃ in ſe hẽt; q̃uis ſecundũ uerũ iudiciũ practicũ, & morale, quod attẽditur per cõformitatẽ ad appetitũ rectũ, & honeſtũ, nõ ſit appetendũ, ut finis ab hoĩe honeſtè operante Secus uerò eſt de aliis rebus, quę omni hmõi bonitate carẽt, illę. n. nec ſecundũ iudiciũ practicũ, nec ẽt ſecundũ ſpeculatiũ uerũ, poſſũt eſſe finales cauſæ, ſed ſolũ ex falſa exiſtimatione.

Ad

Digitized by Google

Ad poſteriorem partem reſpondetur negãdo ſequelam, nã illæ res vere ſunt propter ſe amabiles, nam per ſe ſunt naturæ cõuenientes. Nec refert quod tñ ſint amabiles homini, nam hinc ſolum fit nõ eſſe amabiles amore amicitiæ, ſed concupiſcentiæ, quod non impedit verã & propriã cauſalitatem finalem: quidquid Gabriel loco ſuprà citato ſignificet. Et patet quia tales res per bonitatem quam in ſe vere habent, illiciũt & ad ſe trahunt voluntatem iuxta modum & capacitatem earum. Nam quia ipſæ tales ſunt, vt natura ſua coaptẽtur homini, & ſint perfectiones eius, ideo licet propter ſe diligantur, homini tamẽ diliguntur: & iſtæ duæ habitudines non repugnãt inter ſe, neque cõparantur vt medium ad finem, ſed vt finis cuius, & finis cui, qui integrant vnũ completum finem, vt ſupra vidimus.

Reſolutio de cauſalitate mediorum.

XI. Secũdò principaliter colligitur ex dicto principio reſolutio prioris difficultatis de cauſalitate mediorum. Res enim quæ eſt mediũ ad aliũ finem, põt ſub aliqua alia ratione eſſe per ſe appetibilis, ratione alicuius bonitatis, quam in ſe vere habet ẽt præciſa relatione ad illum finem, & ſub ea ratione non eſt dubium quin poſſit res quę eſt medium, habere cauſalitatem finalẽ, quia non habet illam vt medium. Imò reſpectu illius materiale quid, & per accidens eſt, quòd talis res ſit medium, ſeu ametur propter alium finẽ; neq; de hoc eſt vlla controuerſia. Alio ergo modo poteſt ſe habere res quæ eſt medium, ita vt nullam habeat rationem per ſe boni, vel ſaltem ꝙ per illam non cauſet, nec propter illam ametur, ſed tãtum quatenus vtilis eſt, ſub hac conſideratione ſimpliciter negari debet rem illam vt ſic ſufficientem eſſe ad exercendam cauſalitatem finalem. Et quidem ſi illa res talis ſit vt ſolum ametur propter finem, res videtur euidentiſſima, quia tunc amatur vt purè medium, quod omnes Philoſophi à fine vt fine diſtinguunt, & potius cenſent pertinere ad effectum finis, quã habere rationẽ cauſæ. Et hoc etiam confirmant omnia, quæ in probatione primæ aſſertionis adduximus. At verò quando hæc res quæ eſt medium, induit habitudinem termini reſpectu alterius medij quod amatur propter ipſam, videtur iam participare aliquo modo rationem finis.

XII. Et ideo maioris claritatis gratia, & ad declarãdas locutiones nonnullorum grauium autorũ, poſſumus hic accommodare diſtinctionẽ quam Gabriel citato loco adducit, nã aliud eſt loqui de fine vt purã rationem termini induit, aliud vero vt habet propriam rationem cauſę finalis: hic autem de illo loquimur ſub hac poſteriori rõne. Et hoc modo negamus tale medium etiã ſi aliud ad ipſum ordinetur, exercere verã cauſalitatem finalẽ propriè loquendo, & ſecundũ intrinſecam denominationem, vt ita dicam. Et hoc probant omnia in priori aſſertione adducta, quia medium ẽt ſub hac ratione conſideratũ, non habet in ſe vnde trahat volũtatem ad amandũ ſe propter ſe, ſed ipſe finis ad quem omnia media ordinãtur, mouet volũtatem ad amandũ omnia media, & ſub ordinationẽ eorum inter ſe ſe, ſeu quod idẽ eſt, idem finis mouet volũtatem ad amandũ aliquod medium immediate propter ſe, aliquod verò immediate propter aliud mediũ, mediate verò ſeu vltimatè ꝓpter ſe. Ipſa ergo bonitas finis eſt, quę proximè & finaliter mouet, quãuis non ſemper terminet proximè & immediatè relationem ſeu habitudinem medij ad finem: cauſalitas autẽ finalis in motione metaphorica cõſiſtit; hæc ergo non eſt in medio, etiã quatenus aliud ad ipſum ordinatur, ſed eſt tantum in fine. Et cõfirmatur ex ſpecificatione actuum voluntatis, ſeu electionum omnium mediorum tendẽtium ad eundẽ finem. nam oẽs illæ recipiunt ſpeciem & honeſtatẽ vel malitiam ab ipſo fine, vt latius tradunt Theologi in 1.2.q.18. ergo ſignum eſt, licèt vnũ medium ordinetur ad aliud, tamen ſi omnia appetuntur tantum vt media, ſolũ finem propter quem omnia appetũtur, eſſe qui per bonitatem ſuam cauſat finaliter omnes illas electiones.

At verò ſi de fine loquamur ſolũ prout eſt terminus ordinationis ſeu habitudinis alterius ad ipſum, ſic vnũ medium dr̃ finis alterius quod ad ipſum ordinatur, quia eſt terminus ad quẽ proximè refertur. Medium. n. remotum vt tale eſt, nõ habet conuenientiam & proportionem cum fine niſi intercedẽte proximo medio; & ideo ad illud proximè ordinatur: ergo ſub hac ratione participat tale medium rõnem proximi finis. Atque hoc confirmãt teſtimonia Ariſtoteles, & D. Th. in fauorem ſecundæ ſententiæ adducta; fauet ẽt communis loquendi modus, abſolutè. n. dicitur vnum mediũ amari propter aliud: ex quo genere locutionis colligit Ariſtoteles vbiq; rationẽ finis. XIII.

Dices ſi medium participat munus & rõnem finis ſub ratione termini ad quẽ aliud mediũ ordinatur, cur ẽt non participabit cauſalitatem finis, quæ in metaphorica motione conſiſtit? Videtur enim eſſe æqualis ratio. Maximè quia ſicut v. g. ſanitatis amor mouet ad procurandam euacuationẽ, vel digeſtionẽ, aut aliquid ſimile, ita deſiderium euacuationis mouet ad ſumẽdã potionẽ, vel ad ambulandum, aut aliud ſimile medium.

Reſpondetur in primis differentiam eſſe, quia proxima ordinatio vnius medij ad aliud attẽdit ſecundũ id quod eſt materiale in ipſis, nimirum quatenus vnum mediũ põt eſſe cauſa effectiua illius effectus, & ita põt bene ordinari vnum medium ad aliud, & è cõuerſo vnum eſſe terminus proximus ordinationis alterius, ſecundum id qđ in ipſo verè & realiter eſt; atque ita poteſt participare rõnem finis vt termini. Cauſalitas autem finalis formaliter prouenit à fine quatenus bonũ eſt: & quia bonitas finis nõ participatur intrinſece à medio ꝓpinquiori, ẽt ſi aliud ad ipſum ordinetur, iõ nõ ita participat ab eo cauſalitas finis, ſicut rõ vel habitudo termini. Non eſt aũt cõfundenda motio, vel naturalis reſultãtia, quæ eſt inter ipſos actus voluntatis (quatenus ex vno excitatur voluntas ad alium) cum cauſalitate finali, nã illa cauſalitas inter actus potius eſt effectiua, quã finis, ſiue ſit per propriã efficientiam phyſicam (ſiue per naturalem ſympathiam, & conſenſionem de quo aliàs, nã ad præſens non refert) ratio autem finalis eſt ab ipſo obiecto, & ideo, quãuis deſideriũ vnius medij cauſet vel excitet deſideriũ alterius, nihilominus tñ in genere finalis cauſæ tota illa motio prouenit ab eodem fine. XIIII.

Niſi quis tandem velit dicere, quòd ſicut me- XV.

dium ex cõiunctione ad finem fit amabile & appetibile, ita fit potens ad cauſandũ finaliter, ſaltẽ electionẽ alterius medij ꝑpter ipſum; & ita participare cauſalitatẽ finalem. Quod quidem in re nõ eſt diuerſum ab eo quod diximus, nam ad ſummum hoc põt attribui medio per quandam extrinſecam denominationem. Nam ſicut mediũ nõ accipit aliquã intrinſecã bonitatẽ à fine, qua fiat appetibile, ſed ſolum per extrinſecã denominationem, & quaſi informationẽ accipit ab illo conuenientiã & appetibilitatem obiectiuam; ita ad ſummum per ſimilem denominationem extrinſecã põt participare cauſalitatem finalem: re tñ vera, tota illa cauſalitas prouenit ab ipſo fine, eiuſq; bonitate: & ideo ſæpe dixi in ſuperioribus propriè, & per intrinſecam denominationẽ ſolum finem exercere cauſalitatem finalem.

XVI. *Obiectioni ſatisfit.* Dices, Ergo eo mõ quo ratio finis attribuitur medijs ad quæ alia ordinantur, ita põt attribui illi medio, quod eſt primum in executione, & vltimum via intentionis: nam, licèt ad illud nõ ordinetur aliud mediũ extrinſecũ, ordinatur tamẽ ad illud ipſemet actus volũtatis, qui ad illud terminatur: vnde ẽt dici põt eſſe propter illud, iuxta doctrinã ſuperius traditã ſectione 3. Rurſus, licèt illud medium per intrinſecã bonitatem nõ trahat voluntatem, tñ vt coniunctum fini, ſicut ab illo redditur appetibile & conueniens per extrinſecam denominationem, ita per eandem poteſt dici cauſare finaliter, non per ſe ipſum, ſed ꝑ finem tanq̃ per ſuam formã extrinſecam. Reſpõdetur primo, non eſſe magnũ inconueniẽs hoc totũ concedere, quod magis ſpectat ad modũ loquendi q̃ ad rem. Quòd ſi quis velit hoc modo ſuſtinere opinionẽ Gabrielis, facilè poterit, nam & D. Tho. 1. p. q. 5. ar. 6. vocat bonum vtile vt ſic, terminum proximum motionis voluntatis. Veruntamen modus ille loquendi, præſertim quoad participationẽ cauſalitatis per extrinſecã denominationẽ, mihi videt valde improprius, nã in rigore non mouet medium, ſed finis ad medium, vt ſupra dicebam. Tñ quantum ad habitudinẽ termini poteſt dici participarè primo medio, quatenus eſt materiale obiectum in quo verſatur actus voluntatis, quod ſolum D. Tho. loco citato intendit. Imo ſub ea ratione qua dr̃ actus eſſe propter ipſum, iã habet rationem primi medij, nam ipſemet actus ſubit quodammodo rationem prioris medij, vt in ſectione 3. declaraui.

Satisfit fundamentis aliarum opinionum.

XVII. FVndamenta aliarum opinionũ ferè non indigent noua ſolutione, quia declarando verã ſententiam partim ſoluta, partim ad ea quæ diximus confirmanda accommodata ſunt. Solum ad id in fauorem prioris ſententię obijciebamus de *Quod ſit obiectum adæquatum voluntatis.* obiecto adæquato voluntatis, dicendum eſt duplex eſſe obiectum potentiæ, materiale & formale finis ergo non poteſt dici adæquatum obiectũ materiale volũtatis, quia etiam media ſunt materia circa quam voluntas verſatur, vt dictum eſt: finis autẽ dici poteſt formale obiectũ adæquatũ, quia quidquid volũtas amat, eſt finis, vel propter finem: & hoc intendit D. Tho. citato loco. Cum ergo dicitur omne obiectum voluntatis habere cauſalitatem finalem, intelligendum eſt de obiecto formali, nõ de materiali. Et eodẽ modo intelligendũ eſt quod Ariſtoteles ait, finem & bonũ idẽ eſſe: intelligit. n. de bono ſimpliciter, quod in ſe ac ꝑ ſe bonũ eſt; quo ſenſu dixit ẽt 1. Ethic. c. 7. bonum vniuſcuiuſq; rei eſſe, cuius gratia operatur. Et in idem redit quod alij aiunt, finem eſſe adæquatum obiectum motiuum voluntatis, nõ autem terminatiuum, & cauſalitatem finalẽ proprie conuenire obiecto motiuo, nõ autem purè terminatiuo. Conradus vero 1. 2. q. 1. art. 1. dicit finem eſſe adæquatum obiectum per ſe voluntatis, medium autem eſſe obiectum per accidens, quod in idem redit, dũmodo illud [per accidẽs] non ita intelligatur, vt exiſtimetur voluntas nõ attingere ipſum medium in ſe: ſic. n. falſum eſſet, media eſſe obiecta per accidens; nam propriè & in ſe amantur: ſed intelligendũ eſt [per accidẽs,] id eſt per aliud, nempe per finem: atque hoc modo ſolum obiectum per ſe voluntatis poteſt habere cauſalitatem finalem. *Conradus.*

Dices, Ergo nullus eſt actus volũtatis qui nõ ſit à cauſa finali, quia nullus eſt qui non ſit ab obiecto formali adæquato eius: hoc aũt videt falſum, tũ quia aliquis eſt actus in volũtate qui nec circa finẽ, nec circa media verſatur, vt Scotus, & nonnulli alij Theologi contendũt in 1. diſt. 1. tũ etiam quia ſimplex cõplacentia, vel inefficax deſiderium rei impoſſibilis non cauſatur à fine, cũ nullo modo moueat ad conſecutionẽ finis. Hæc obiectio petebat longã diſputationem an in volũtate ſit actus neuter, qui nõ ſit cauſatus à fine: ſed quia hoc non eſt noſtri inſtituti, breuiter reſpondetur ad argumentũ concedendo ſequelam, nimirum, nullum eſſe actũ in voluntate cum rõne & aliqua deliberatione operãte qui non ſit effectus finis, vt rectè probat ratio facta, & ex omnibus dictis in ſect. 3. confirmari põt. Ad priorem vero partẽ obiectionis negamus eſſe actũ in voluntate, qui non ſit aliquo modo, vel circa finẽ, vel circa mediũ propter finem, quod latè probat Greg. in 1. diſt. 1. q. 1. præſertim ex Auguſtino 1. de Doctrina Chriſtiana, c. 8. vbi oĩa bona amabilia reuocat ad bona quibus eſt fruendum vel vtẽdum, id eſt quæ ſunt fines aut media. Quod etiã ſentit Ariſtoteles 3. Ethic. c. 3. & 4. & ſumitur ẽt ex D. Tho. 1. cont. Gent. ca. 86. Et ratio eſt, quia inter bonum propter ſe amabile, aut tantũ propter aliud, non poteſt reperiri medium. Nã quod Scotus putauit, bonum in communi, ſeu abſtractè ſumptum poſſe eſſe medium, verum nõ eſt, quia bonum in cõmuni non abſtrahitur niſi vt per ſe amabile, quia aliud quod ſolum propter extrinſecum finem amatur, nõ eſt bonũ ſimpliciter, ſed analogicè, & per extrinſecã denominationem, in qua non datur communis conceptus abſtractus, vt ex ſuperioribus conſtat. Ad alterã partẽ obiectionis reſpõdetur, in illo actu ſimplici ſeu inefficaci circa obiectũ ĩpoſſibile, nõ amari obiectũ ipſũ impoſſibile per modũ finis inquirẽdi, vel aſſequẽdi, ſed vel amari delectationẽ ipſam, quæ ex illo actu capitur, per modũ finis, vel amari rõnem aliquam boni, quæ in illo obiecto ĩpoſſibili repræſentatur uel abſolutè, uel ſub cõditione Nam illa eſt quæ mouet uoluntatẽ ad illum ſimplicem affectũ, & illa etiam eſt quæ participat cauſalitatem finis, non quidẽ quantũ ad intentionem vel electionem, ſed ſolũ quantũ ad ſimpli-

XVIII. *An ſit actus aliquis volũtatis à fine nõ cauſatus.*

Gregor.

Ariſtot. D. Thom.

ſimplicem affectum, hic enim etiam verſatur circa finem.

Quomodo priuationes participent cauſalitatem finalem.

XIX. VLtimò facilis planè eſt ex ſupra dictis reſolutio ſecundæ difficultatis in principio poſitæ de obiectis negatiuis, vel priuatiuis. Ad quam aliqui reſpondent, bonum quod poteſt cauſare finaliter, non eſſe ſumendum ita ſtrictè vt cum vero ente reali conuertatur, ſed latius quatenus conuertitur, prout analogicè comprehendit ēt priuationes, vel negationes: iuxta ſuperius dicta diſput. 11. ſect. 3. nume. 3. Vt enim dixit Ariſt. 5. Ethic. c. 1. [Minus malum quodammodo bonū eſt:] priuationes ergo, & negationes, quamuis re vera non afferant bonitatem, tamen quatenus remouent aliquod incommodum, cenſentur habere aliquā conueniētiam, ratione cuius poſſunt finaliter cauſare. Quæ ſententia in re vera eſt: addere verò poſſumus, carentiam mali non habere vim cauſandi finaliter niſi in virtute alicuius poſitiui boni: meritoq; dici poſſe, priuationem magis amari, vt mediū ad obtinendum bonum, vel ad plenè illo fruendum, quàm propriè vt finem, ideoque illam cauſalitatem finis quæ eſt in effectu alicuius priuationis, magis eſſe tribuendam bono, rōne cuius illa priuatio amatur, quàm ipſi priuationi. Amat. n. quis carere dolore propter delectationem illi oppoſitam, vel certè propter amorē ſuæ naturæ, & ſtatus cōuenientis illi, qualis eſt indolentia, ēt ſi alia voluntas poſitiua deſit. Solum videtur huic doctrinæ obſtare ꝙ interdum amare pōt aliquis non eſſe ſimpliciter, qui amor non pōt cauſari ex amore alicuius boni poſitiui, quia non eſſe ſimpliciter, & abſolutè nullum fundamentū poſitiui boni relinquit. Dicendum vero eſt, etiam ipſum non eſſe, nō poſſe amari, neque habere vim mouendi affectum, niſi ex amore commodi ipſius eſſe: non enim amat aliquis non eſſe, niſi vt euitet aliquod graue incommodum ipſius eſſe, quod apprehēditur maius reſpectu propriæ naturæ, quam propter ſe diligit, q̄ omnino carere eſſe. Atque ita fit (quod eſt mirabile) vt ex nimia amore ſui eſſe, appetere poſſit aliquis nō eſſe. Lege D. Tho. 1. p. q. 5. art. 2. Heruæum quodlib. 8. quæſt. 8. Durand. in 4. diſtin. 50. q. 2. Ferrar. 3. contra Gent. c. 19. Sonci. 9. Metaph. q. 16.

Quomodo relatio participet cauſalitatem finis.

XX. AD aliud de relationibus, aliqui contendunt non ſolum relationes reales, ſed etiam rationis poſſe cauſalitatem finis exercere. Alij etiam relationibus realibus eam vim negant, vt Herueus quodlib. 2. q. 1. & ſatis conſequenter, ſi tenet relationem realem nullam habere per ſectionem. Et ſanè exiſtimo nullam relationem vel rationis, vel ex ijs realibus quæ prædicamentales dicuntur, & ſolum cenſetur eſſe per reſultantiā ex fundamento, & termino, nullam (inquam) ex his relationibus eſſe propter ſe amabilem, ſed ſolum ratione ſui fundamenti, vel propter concomitantiā ſui termini, nā qui amat famā, nō amat relationem reſultantem, ſed realem exiſtimationem ſui quam cenſet ſibi eſſe valde cōuenientē, & ſic de alijs. Quare ſi falſa exiſtimatio non intercedat, nunq̄ hæc poſſunt cauſalitatem finalē exercere. Secus vero eſt de relationibus tranſcendentalibus, quæ per ſe ſe habent ſuas entitates, vel in conceptibus aliquarum rerum abſolutarum includuntur, ideo. n. per ſe bonæ ac conuenientes eſſe poſſunt, vt patet de habitudine ſcientiæ, viſus, & ſimilibus, & ita poſſunt hanc cauſalitatem exercere. Omitto etiam relationes diuinas, quæ alia ſuperiori ratione poſſunt hāc cauſalitatem obtinere, maximè cum eſſentialiter includant totam eſſentiæ bonitatē ac perfectionē.

SECTIO VII.

An eſſe cognitum ſit fini conditio neceſſaria, vt poſſit finaliter cauſare.

I. HAEC quæſtio coincidere videtur cum illa, quæ de obiecto voluntatis tractari ſolet, an voluntas poſſit ferri in incognitum: re tamen vera non omnino ſunt eadem, licèt valde connexæ ſint: nam licet voluntas ferretur in incognitum, non propterea cauſa finalis cauſaret non cognita, ſed potius dicendum tunc eſſet, volūtatem elicere actum ſuum ſine propria cauſalitate finis circa ipſam, quia tunc re vera moueretur voluntas non tracta neque mota ab obiecto ſed ex ſola ſua efficacitate tendens in obiectum. Atq; ita præſens quæſtio non omnino pēdet ab illa alia, quamuis è conuerſo ſi voluntas non poteſt ferri in incognitum, rectè inferatur nec finem poſſe cauſare, niſi ſit præcognitus.

Finis non cauſat niſi cognitus.

II. DIco ergo primò, vt finis cauſet, neceſſarium omnino eſt vt præcognitus ſit. Hæc eſt omnium Philoſophorum recepta ſententia, quos inferius, & præſertim ſect. ſequenti recēſebimus. Et probatur primo à priori ex modo cauſandi huius cauſæ, qui eſt metaphoricè mouendo, & alliciendo appetitum. Hæc. n. metaphorica motio, vt ſupra explicatum eſt, fundatur in naturali conſenſione, & ſympathia intellectus, & voluntatis, quæ intelligi non poteſt niſi medijs actibus talium potentiarum, nam dum non operantur, neque mouent, neq; mouentur, neq; vllam vitalem conſenſionem habent. In hac vero conſenſione neceſſe eſt vt præcedat actus intellectus, quia ille per ſuū actū, uel obiectum ſe hēt vt motor, & volūtas vt mota, ergo ad hāc metaphoricam motionē, quā cauſa finalis exercet circa voluntatem, neceſſaria eſt præuia eius cognitio.

Secundò, quia vt realis cauſa cauſet, aliquo eſſe indiget, ſed cā finalis non neceſſariò poſtulat eſſe exiſtentiæ realis proprium, & in ſe: ergo ſaltem requirit eſſe in cognitione, atq; ita fit ut finis ſæpe cauſet qn̄ nō exiſtit, vt ſupra viſum eſt: nunquam autem ſi nō ſit cognitus. Sic adeò, vt licèt interdum realiter exiſtat, ſi nō ſit apprehenſus,

nihil

nihil moueat affectũ. Vt propter hanc cauſam, inter alias, meritò dictũ ſit: [Theſaurus occultus & ſapiẽtia inuiſa, quę vtilitas in vtriſq;? Atq; ex eadẽ radice fit, vt finis ẽt ſi in re bonus ſit, ſi tñ vt talis nõ cognoſcatur, ſed falsò apprehendatur vt malus, nõ alliciat, ſed potius retrahat volũtatẽ.

IIII. Tertiò à poſteriori hoc conſtituatur ex eo, ꝙ voluntas ferri nõ põt niſi in bonũ cognitũ. Quę veritas eſt quaſi primũ principiũ, & axioma Philoſophorum omnium, & Theologorum. Ariſt. nu. 3. de anim. c. 10. ait, [appetibile non mouere niſi mente aut imaginatione perceptũ.] cui conſentiunt ibi omnes interpretes, & optime D. Tho. 1. p. q. 82. art. 4. & 1. 2. q. 3. ar. 4. ad quartum, q. 9. art. 1. Eſtque expreſſa ſentẽtia D. Aug. lib. 10. de Trinit. c. 1. & 2. [Rem] (inquit) [prorſus ignotam amare omnino nullus poteſt:] idem lib. 15. c. 26. vbi ait; [amorem otiu in nobis ex mentis notitia:] idem lib. 8. c 4. & lib. 3. de liber. arb. c. 25. & alibi ſæpe & D. Greg lib. 5. Moral. c. 23. & lib. 23. c. 12. & lib. 31. c. 12. & optime Bernar. lib. de interiori domo. cap. 18. & 19. & lib. de grat. & lib. arb. non longè à principio, & ſerm. 7. 8. & 52. in Cantica, & Anſelm. in Monolog. cap. 48. [Nulla res amatur ſine ſui memoria, aut intelligentia.]

Ariſt. intellectũ pronũciatũ. *D. Thom. D. Auguſt.* *D. Greg. D. Bernar.* *Anſelm.*

V. Ratio autem à priori huius veritatis ſumenda eſt ex principio à nobis poſito in aſſertione, nimirum, ꝙ cauſa finalis non poteſt cãre niſi ſit cognita: adiuncto alio, videlicet, ꝙ voluntas nõ poteſt ſe mouere niſi aliquo modo finaliter emota, & ideo ferri non põt niſi præuia cognitione. Minor, ſeu ſecũda propoſitio, experiẽtia cõſtat, non. n. poteſt appetitus vitalis inchoare ſuã vitalem appetitionẽ ſolũ ex ſe ipſo, niſi aliquo modo alliciatur, & moueatur ab appetibili. Ratio autẽ reddi põt vel ex generali conditione potentiæ vitalis, præſertim eius quæ agit actione immanẽte, quæ agere non põt niſi mota aliquo modo, vel determinata à ſuo obiecto: hæc aũt motio reſpectu appetitus metaphorica eſt. Vel red li põt ratio ex conditione appetitus: omnis. n. appetitus ſequitur aliquod eſſe, & aliquã formã ſeu naturam: appetitio aũt elicita non ſequitur immẽdiatè ex ipſo naturali eſſe, ſeu naturali forma, vt conſtat, & ideo neceſſe eſt, vt ſequatur formã apprehenſam, & eſſe cognitũ, quod ab illa prouenit: vnde ſicut abſq; naturali eſſe nõ ſequitur appetitus naturalis, ita nec ſine cognitione ſequitur elicitus. Sed eſt diſcrimen, quòd appetitus naturalis quia in re non eſt diſtinctus ab ipſa natura, vel facultate naturali, comitatur illam quaſi formaliter, ſeu quaſi per naturalem ſequelã noſtro modo cõcipiendi: appetitus autem elicitus eſt longè alterius rõnis, & eſt actus diſtinctus à forma apprehenſa, ſeu à cõceptu tã formali, quã obiectiuo, & ideo non cauſatur ab illo formaliter, ſed finaliter ab obiecto bono per cognitionem applicato.

Rõ a priori cõcluſionis.

Deusne poſſit efficere ut amet voluntas incognitum.

VI. Atque ex his rationibus inferunt frequẽtius Theologi, non ſolum ſecundum naturæ ordinem eſſe neceſſarium, vt cognitio præcedat appetitionem elicitã, ſed ẽt de potẽtia abſoluta impoſſibile eſſe vt aliter fiat, ſeu ꝙ voluntas feratur in incognitum. Quam ſententiam inſinuat D. Tho. locis citatis, & apertius id docet Henricus quodlib. 1. q. 15. & Gabr. in 2. diſt. 25. q. 1. art. 3. dub. 3. Dion. Carthuſ. lib. de laudib. vitæ ſol. art. 36 & 37. Et hæc ſententia mihi vera videtur ſatiſq; probari rationibus factis. Optimè verò declaratur ex illis duobus principijs, ſ. quòd voluntas in ſuo actu eſſentialiter pendet ex cauſalitate finali, quia non põt appetere niſi metaphoricè mota ſeu excitata à bono quod amatura eſt, & ꝙ cauſa finalis omnino neceſſario, & eſſentialiter requirit eſſe cognitum vt cauſet, q̃a metaphorica motio neque intelligi poteſt niſi media cognitione, vt ſatis declaratum eſt.

D. Thom. Henricus. Gabriel. D. Dionyſ.

VII. Non defuerunt tamen Theologi qui dicerẽt poſſe Deum efficere, vt voluntas amet ſine præuia cognitione. Ita ſentit Palud. nu. 4. d. 49. q. 1. ar. 2. nu. 29. ſolet etiã attribui Greg. ibi, & Ochamo q. 25. ad ſeptimum, & 15. Nonnulli ẽt Theologi myſtici aſſeruerunt in altiſſima contemplatione perueniri interdum ad eum ſtatũ, in quo voluntas amat ſine præuia cognitione. Non tamẽ explicant hi autores, an tunc ẽt cauſa finalis cauſet ſine cognitione, an verò voluntas tunc amet ſine cõcurſu proprio cauſæ finalis, & quidẽ magis conſequẽter hoc poſterius dicerent, nam tunc obiectum ſolum eſſet terminus actus volũtatis, non aũt principium, & conſequenter neque cauſa. Quòd ſi verum eſſet voluntatem poſſe amare recipiendo actum quem ipſa nõ efficeret, eſſet magis intelligibilis illa ſententia, nam tunc ſatis eſſet quòd illa actio quatenus eſt à cauſa extrinſeca, haberet ẽt cãm finalem. Tamen, cũ voluntas non poſſit amare niſi vitaliter eliciendo amorem, & ſeipſam per illum mouendo, & inclinando vitali modo, intelligi non põt quod ipſa in ſe inchoet huiuſmodi motum, niſi excitata, & illecta ab obiecto per cauſalitatem finalem, quæ ſine cognitione eſſe non poteſt.

Palud. Gregor. Ocham. *Bonau. ſi it. in Deum ca. eſt & in quadã quæſ. quæ habet in fine libri de myſtica Theologia.*

Qualis cognitio ad cauſalitatem finis neceſſaria ſit.

VIII. Statim verò occurrunt hic variæ quæſtiones, quas, quia eædem tractantur de obiecto volũtatis, ſolum inſinuabo, & in proprium locũ remittam. Vna eſt, qualis ſit hæc cognitio quæ ad finaliter cauſandũ requiritur, an. ſ. neceſſaria ſit intellectiua, vel ſenſitiua ſufficiat. In qua duę includi poſſunt: vna eſt an ſenſitiua cognitio ſufficiat ad mouendam voluntatem, & hæc pars ad præſens non ſpectat: ſupponimus autem neceſſariam eſſe intellectualem cognitionem, vt voluntas moueatur, quia ſola potentia intellectiua eſt proportionata voluntati ad mouendam illam: de qua re diſſeritur in 1. 2. q. 9. art. 1. & 2. & tangit à Caiet. q. 10. art. 3. propter quædam verba D. Th. ibi ad tertium dicentis, [Volũtatem moueri nõ ſolum a bono vniuerſali apprehenſo per intellectum, ſed etiã à bono particulari apprehẽſo per ſenſum.] quæ non ſunt ita intelligenda, vt apprehenſio ſenſus putetur ſufficiens ad talem motionem, ſed ita, vt hæc bona materialia quæ ſenſus apprehendit, poſſint mouere etiam voluntatem quatenus medio ſenſu vſque ad rõnẽ perueniũt. Altera pars in dicta quęſtione incluſa, eſſe poſſet hypothetica, an ſi uolũtas moueretur ab obiecto

Caiet.

per

per ſenſum tantum apprehenſo, illa motio ſufficeret ad cauſalitatem finalem, vel (quod idem eſt) an illa motio eſſet cauſalitas finalis: de qua quæſtione eadem eſt ratio, ac de ſimili quæſtione abſoluta, an motio appetitus ſenſitiui a bono cognito per ſenſum ſit cauſalitas finalis, quam explicabimus ſect. vlt. huius diſput.

IX. Scotus. Altera quæſtio, ad præcedentem conſequens, eſt quænam cognitio intellectiua neceſſaria ſit, an nimirum apprehenſiua ſufficiat, vt Scot. in 2. d. 4. q. 1. opinari videtur, vel iudicatiua neceſſaria ſit. De qua retractatur in 1. 2. q. 9. art. 1. Et vix poteſt cadere in dubium quin iudicatiua cognitio neceſſaria ſit de obiecto ſub ratione conuenientis, & de conuenientia eius. Quæ eſt aperta ſententia Philoſophi 3. de anim. ca. 3. qui hoc ſenſu ait phantaſiam nudam nō mouere appetitū, ſed opinionem; & c. 7. negat moueri appetitū, donec adſit iudicium boni, aut mali, & lib. 4. Metaph. c. 4. tex. 18. eſt optimum teſtimoniū. Nam ita compertum eſſe putat ad determinatum voluntatis motum neceſſarium eſſe determinatū iudicium de conuenientia rei in quam voluntas mouetur, vt hoc experimento redarguat Philoſophos negantes primum principium, & oſtendat quòd nulla res ſimul ſit, & non ſit, ſed alterum tantū determinatè. Eadem eſt ſententia D. Damaſceni lib. 2. de fid. cap. 22. & D. Tho. 1. 2. q. 6. art. 1. & 1. p. q. 53. art. 3. & ſæpe alias. Et ratio eſt clara, quia donec intellectus iudicet obiectum eſſe conueniens, nondum cognoſcit conuenientiam eius, nam apprehenſio pura, ac præciſa ab omni iudicio, indifferens eſt, vt id quod apprehenditur, ita eſſe aut non eſſe exiſtimetur, & ideo qui apprehēdit tantum, & non iudicat aſtra eſſe paria, nō cognoſcit eſſe paria, ſed dubius manet, & ignorans: huiuſmodi ergo apprehenſio de conuenientia rei non poteſt eſſe ſatis ad mouendam voluntatem, vt ipſa etiam experientia ſatis docet: ergo nec ad finaliter cauſādū. requiritur ergo iudiciū.

D. Damaſc. D. Thom.

X. Dices appetitus ſenſitiuus mouetur ſine iudicio ex apprehenſione obiecti, ergo, & voluntas poterit ita moueri. Reſpondetur falſum eſſe antecedens, nam, vt D. Tho. ait 1. p. q. 59. art. 3. [Ouis fugit lupum ex quodam iudicio, quo exiſtimat eum ſibi noxium.] Tale aūt iudiciū in bruto nō eſt per ratiocinationem, nec per compoſitionē neq; per formalē cognitionē illius rōnis, ꝓpter q̃ res eſt cōueniens, ſed eſt per ſimplicē, & naturalē exiſtimationē de conuenientia talis rei. Intellectus vero humanus cōſequitur perfectum iudicium de conuenientia, & de formali rōne talis conuenientiæ, tum componēdo, tum ēt rōcinando: ſuperiores vero intelligentiæ ſuperiori mō iudicāt per ſimplices actus. An vero interdū in homine, vt moueatur voluntas, ſufficiat cognitio obiecti per ſimplicē actū, qui licèt non dicat ita eſſe, vel non eſſe per formalem compoſitionē & diuiſionem, non ſit tñ pura apprehenſio, ſed virtuale iudicium includat, & cognitionē, ꝙ tale obiectum cōueniens ſit, diſputatur à Theologis: & probabile eſt poſſe ſufficere talē cognitionis modū ad aliquem ſimplicem affectum volūtatis, & fortaſſe hoc ſenſu locutus eſt Scotus ſupra. & latius Marſil. in 2. q. 16. art. 1. Maior etiā, & Gabr. in 2. d. 6. Tamē ad propriam, & formalem motionē ꝓpter finem de qua nunc agimus, A perfectius iudicium neceſſariū eſt, quòd non ſit ſine ratiocinatione, vel cōpoſitione aut diuiſione, quia oportet cognoſcere, vel propriā, & formalem conuenientiā quæ eſt in fine, vel proportionem mediorū ad finem, quæ cognitio non habetur niſi per collationē vnius ad aliud, quæ nō fit ſine cōpoſitione, & ratiocinatione, et perfecto iudicio, qd inde cōparatur. Et iō operationes voluntatis indeliberatæ nō cēſetur eſſe propriè ꝓp finem, vt notauit D. Tho. 1. 2. q. 1. art. 1. ad 3. quia licèt non fiant ſine aliqua cognitione intellectus, tñ eſt imperfecta, & in mō eſt ſimilis exiſtimationi imaginariæ. Hic vero ſtatim oriebatur dubium de voluntate amentium, an in ea locū hēat cāſitas propria finis, de qua re ſtatim dicā.

XI. Rurſus uero dubitari ſolet, an hoc iudiciū dēat eſſe practicū, vel ſpeculatiuū ſufficiat, de qua re multa ēt diſputantur à Theologis in citatis locis. Ex his aūt quæ ſuperius dicta ſunt à nobis de vſu libertatis humanæ, & de mō quo volūtas poteſt à iudicio intellectus determinari, ſumi pōt ſufficiens reſolutio dictæ dubitationis quantum ad præſens neceſſaria eſt. Et quia multum B pendet ex vſu vocum, eas diſtinguere neceſſe eſt. Si ergo per iudicium practicum intelligamus aliquē actū intellectus, ita iudicantē de fine ut per ſe, & vi ſua potens ſit determinare efficaciter uoluntatem, ſic dicendum eſt non requiri tale iudicium practicum ad cāſitatē finalem, qa motio finis, aut iudicium per quod ſfinis applicatur, non impedit vſum libertatis: talis. n. motio practica omnino cōtraria eſſet uoluntati, ut ſupra oſtēdimus. Si aūt per iudicium practicū intelligatur iudicium de cōuenientia finis, non tm̄ ſecundū ſe, ſed ēt reſpectu hominis iudicantis, non tm̄ in cōi, & abſtractè, ſed etiam in particulari hic, & nunc, & conſequenter iudicantis non tm̄ de ipſo obiecto ſeu fine, ſed etiā de ipſo actu ſeu tendētia in finem, ideſt, ut non ſolum iudicetur obiectū eſſe conueniens, ſed ēt hic, & nunc eſſe conueniens illud uelle: ſi tale (inquam) iudicium ſignificetur noīe iudicij practici, uerum eſt iudicium hoc modo practicum requiri ad cāſitatē finalem, & eodem ſenſu, iudicium ſpeculatiuum huic iudicio practico condiſtinctū nō ſufficere.

C Quo ſenſu intelligo dictum Ariſt. 3. de anima c. 9. tex. 42. [Intellectus contemplatiuus nō dicit quicquam omnino, ſi ſit fugiendum aut proſequendum, at motus ſemper fugientis, aut proſequentis quippiā eſt.] Quòd. n. loquatur ibi de iudicio uel imperio practico hoc poſteriori mō, & non priori, patet ex tex. 47. in quo ſubdit. [Intellectus nōnunq̃ iubet ratioq; fugere aliud, aut pſequi dicit, at no obtemperat homo, atq; mouetur ſed agit cupiditate, ut in ipſo fieri ſolet incōtinēte] Ratio aūt cur tale iudiciū requiratur, clara eſt quia, ut ſupra ēt dictū eſt, uoluntas dū mouetur, non tm̄ uult obiectū, ſed ēt ſuo mō uult hic & nunc propriū actū, & motionem ſuā. ergo neceſſe eſt, ut de hoc toto, & de tali conueniētia feratur iudiciū Quòd uero tale iudicium ſufficiat, patet, quia ſufficienter applicat, & conuenientiā obiecti, & practicæ motionis in ipſum, at quidquid aliud exigitur, neq; in rōne cāę finalis fundari pōt, neque in mō operandi uoluntatis, quin potius ex ea pte qua libera eſt, ei repugnat, ergo. XII. Ariſtoteles.

XIII. Sed ſtatim occurrit difficultas, qa nec tale iudicium

A cium practicum neceſſarium videtur, alioqui nó habebit locum in améntibus, vel pueris ante perfectum vſum rationis, cauſalitas finis, quod videtur eſſe contra experientiam: quia verbis oſtendunt ſe cognoſcere rationem boná qua mouentur, & vtilitatem medij ad finem.

Amentes ne velint aliquid propter finem.

Reſpondetur abſolutè negando ſequelam: nam licèt hi homines non poſſint exercere iudicia practica in ordine ad mores honeſtos aut prauos, quia cognitio honeſtatis requirit perfectum rationis vſum, & integrú iudiciú: poſſunt tamē habere iudiciú practicum de re, vt hic, & nunc operabili, & cóueniente ſub aliqua inferiori ratione, vt eſt ratio delectabilis, vel ratio conuenientis aut diſcóuenientis animali naturæ, quæ reperitur in ſanitate v.g. & vtilitate quæ eſt in medio reſpectu talis finis. Nam licet hi amentes ſint, non priuantur omni diſcurſu, & ratiocinatione, per q̄ ſufficiéter applicet cauſa finalis, vt habere poſſit aliquam cálitatē ſuam, quamuis non perfectiſſimá.

XIIII. *Cognitio an cauſa per ſe finaliſandi.*

Vltimo inquiri poteſt circa hanc cognitioné, quam neceſſariam dicimus ad finaliter cauſandú an requiratur ſolú vt conditio neceſſaria ad hác cauſalitatem, an vero ét, vt principium ſeu cauſa B per ſe. Quæ dubitatio dupliciè pôt habere ſenſú. Vnus eſt an cognitio finis, præter eá neceſſitaté quæ ex parte cauſæ finalis ſumitur, habeat aliam cálitatem per ſe circa actum voluntatis, ob quá etiam neceſſaria ſit. Quo ſenſu in præſenti non eſt tractanda hæc quæſtio, coincidit. n. cum illa an cognitio concurrat effectiuè ad actum voluntatis tanquam proprium principium per ſe influens in illum, quæ nihil ad præſentem quæſtionem de cá finali refert. Certum eſt. n. vt ſupra dixi, cauſam finalem quæ per cognitionem applicatur, non influere effectiuè in actum voluntatis: quod vero actus ipſe cognitionis quo talis cá applicatur, aliunde habeat vim ad ſufficienter cauſandum voluntatis actum, impertinés eſt ad cauſalitatem finalem: quanquam probabilius eſt nó habere cognitionem eá vim efficiédi in actú voluntatis, vt in ſuperioribus eſt tactú, & latius in ſcientia de anima diſputandum eſt. Alius ſenſus illius dubitationis eſt an eſſe cognitum quod finalis cauſa habet per cognitionem, ſit illi ratio cauſandi finaliter: ideoque cognitio non ſolú ſit conditio neceſſaria, ſed etiam principium per ſe C huius cauſalitatis, & hoc dubium graue cenſeri ſolet, quod ſequentem ſectionem poſtulat.

SECTIO VIII.

Vtrum finis moueat ſecundum ſuum eſſe reale, uel ſecundum eſſe cognitum.

I. *Prior ſententia.*

PRIMA ſententia affirmat finé mouere ſecundum eſſe quod habet in cognitione, non ſecundum eſſe reale, atque adeo cognitioné non tantum eſſe conditionem ſine qua nó; ſed eſſe formalem rationem cauſandi finaliter.

Auicen. Soncinas. D. Thom.

Hæc cenſetur eſſe Auicen. 6. Metaph. cap. quinto, eamque tenet Soncinas. 5. Metaph. q. 3. & nó nulli alij moderni Thomiſtæ, & attribuunt D. Thomæ 1.2. q. 3 1. art. 3. ad primum, vbi ait. [obiectum appetitus animalis eſſe bonum apprehenA ſum, & ideo diuerſitatem apprehenſionis pertinere quodammodo ad diuerſitatem obiecti.] Et ſimiliter 1. p. q. 80. art. 1. & 2. ait appetitum variari iuxta formá vel apprehéſionem quá ſequitur, & ita diſtinguit tres appetitus, naturalem, ſenſitiuum, & voluntatem: nam primus ſequitur naturalem formam abſque apprehenſione, ſecundus ſequitur formam apprehenſam per ſenſum, tertius ſequitur formá apprehéſam p intellectú.

Ex qua doctrina poteſt confici prima ró pro hac ſententia, nam id quod ex parte obiecti diſtinguit eſſentialiter appetitus, nó eſt tm̄ conditio, ſed ét formalis ratio mouēdi, ſeu obiecti mouentis, ſed apprehenſio diuerſa eſt ſufficiens ratio diſtinguendi eſſentialiter appetitus: ergo. Minor eſt D. Tho. ſupra. Maior vero conſtat ex cói doctrina, quòd potentiæ diſtinguūtur per obiecta formalia, nó per conditiones obiectorú. Vnde D. Tho. citato loco, cú dixiſſet in corpore articuli appetitum eſſe potentiá motam, moueri aút ab appetibili apprehéſo, & ideo per illud diſtingui, ſubdit in ſolutione ad primum. [Appetibili non accidit eſſe apprehenſum per ſenſum vel in B tellectú, ſed per ſe ei conuenit. Nam appetibile non mouet appetitum, niſi in quantum eſt apprehenſum, vnde differentiæ apprehenſi, ſunt p ſe differentiæ appetibilis. Vnde potentiæ appetitiuæ diſtinguuntur ſecundum differentiam apprehenſorum, ſicut ſecúdum propria obiecta.] Et idé habet D. Tho. 1.2. q. 30. art. 3. ad ſecundú, vbi ſimiliter ex diuerſa apprehéſione diſtinguit concupiſcentias naturales à non naturalibus: & Caiet. ibi notat ex illa reſponſione manifeſtè haberi,] Quòd apprehenſio reſpectu obiecti appetitus nó ſe habet, vt approximatio actiui ad paſſiuum, ſed vt ratio obiectiua.] II.

Et confirmatur hæc ratio, nam in eodem appetitu intellectiuo effectus cauſæ finalis plurimú variatur ex diuerſitate cognitionis: ſola auté códitio, vel applicatio cauſæ non poſſet ſufficere ad tantá diuerſitaté. Antecedens patet, nam cognitio Dei per viſionem claram, vel obſcuram, intuitiuam, aut abſtractiuam cauſat, vt multi volunt, diuerſitatem ſpecificam in amore, & vt minimum, eſt in cauſa vt vnus amor ſit liber, & alter neceſſarius. Ruſus idem bonú apprehéſum C abſolutè, cauſat amoré, vt abſens & acquirendú, cát deſideriú vel intentioné, vt præſens vero cauſat gaudium, qui actus ſpecie diuerſi ſunt, & eadé proportione diſtinguūtur circa malú apprehenſum vt abſens, uel præſens, triſtitia & timor. Rurſus actus virtutis, & vitij in voluntate non diſtinguuntur ex obiecto ſecundum eius eſſe reale ſed ſecundú eius eſſe apprehenſum: hinc. n. fit, ut ſi quis ex cóſcientia erronea uelit eleemoſyná facere putans ſe male facere, ille nó fit actus virtutis, ſed vitij, & è conuerſo, qui ex ignorátia inuincibili uult furari, ut eleemoſynam faciat, putás ſe bene facere, nó facit actú uitij, ſed uirtutis, propriè, & ſecundú uerá ſpém realé uirtutis. Deniq; ſimile argm̄ eſt, quòd bonum non mouet quale eſt, ſed quale apprehenditur, & ideo ſupra diximus cum Ariſtotele, ad cálitaté finis non referre qualis ſit, ſed qualis exiſtimetur: eſſe auté exiſtimatum idem eſt quod eſſe apprehenſum. III.

Secúda ratio principalis pro hac ſenténtia eſt, quia illud eſſe, qđ per ſe ac ſolum requirit finalis cauſa, IIII.

cauſa, vt cauſet, non eſt tm̃ conditio, ſed formale principiũ cauſandi, ſed eſſe exiſtentiæ non eſt requiſitum in fine ad cauſandum: eſſe autẽ cognitum eſt per ſe neceſſariũ, & illud ſolum ſufficit, ergo. Maior videtur nota ex terminis, quia nihil aliud eſt eſſe formale principium cauſandi, quã eſſe id quod per ſe primò ac formaliter requirit in eã vt cauſare poſſit. Vnde in ſuperiorib. ſæpe diximus, & inferius etiã dicemus, eſſe exiſtentiæ reſpectu cauſæ efficientis non eſſe conditionem requiſitã, ſed ipſam rõnem cauſandi, quia eſt ipſa entitas rei, & primũ eſſe quod ad cauſandũ requiritur. Minor autẽ quoad priorem partẽ ſatis probata eſt in ſuperiori ſect. & quod illa neceſſitas apprehenſionis ſit per ſe ex vi cauſæ finalis, cõſtat ex mõ cauſalitatis eius, qui eſt per metaphoricã motionẽ: hęc n. p ſe procedit ex eſſe obiectiuo, non ex eſſe rei in ſe. Quoad alterã etiã partem conſtat ex dictis, nam oſtenſum eſt ſæpe finem cauſare ante quã ſit: imo & illum, qui nunquam futurus eſt, vel etiã interdum qui nec eſſe poteſt, ſi tamen vt poſſibilis apprehendatur.

V. Secunda ſententia eſt finem mouere ſecundũ eſſe reale, illudque eſſe rõnem formalem mouendi, & conſequenter, cognitionem finis eſſe tm̃ cõditionem ſeu approximationẽ neceſſariã huiuſmõi cãæ. Hanc opinionem docuit latè Caietan. 1.2. q.1. ar.1. circa ad primum, exiſtimatq; eſſe ſnĩam Auerrois 12. Metaphyſ. com. 36. quatenus ait, ſanitatem quæ eſt in re cauſare finaliter, licèt prout eſt in anima efficiat deſiderium ſui. Et poteſt ſumi ex D. Tho. 1. p. q. 82. ar. 3. quatenus ait [volũtatem inclinari ad ipſam rem prout in ſe eſt;] & ex Philoſopho quem ibi citat in 6. Metaph. tex. 8. dicentem [bonum & malum; quæ ſunt obiecta voluntatis, eſſe in rebus.] Eandem opinionem tenet Ferrarienſis 1. cont. Gent. c. 44. vbi dicit, eſſe in mente, tm̃ eſſe conditionem requiſitã ad finalizandũ. Tenet etiã Iauellus 5. Metaph. q. 6. Ocham in 2. q. 3. ar. 2. & Gabr. 2. d. 1. q. 1. ar. 3. & ſumitur etiam ex Scoto in 1. d. 1. q. 4.

Poſterior ſẽtentia contraria.
Caietanus.
Auerroes.
D. Thom.
Ferrarienſis.
Iauellus.
Ocham.
Gabriel.
Scotus.

Fertur inter prædictas ſententias iudicium.

VI. INter has ſententias hæc poſterior mihi videtur ſimpliciter vera: & res tota tam clara apparet vt vix poſſit eſſe diſſentiendi ratio niſi in vocibus ipſis aliqua æquiuocatio miſceatur. Quod patebit facilè, ſi ea in quibus autores vtriuſq; opinionis cõueniunt, vel tam manifeſta ſunt, vt in eis conuenire neceſſario debeãt, diſtinxerimus.

VII. Primo itaq; conueniunt oẽs, finem non indigere exiſtentia reali, ſeu exercita (vt vocant) ad cauſandum finaliter: quo ſenſu clarũ eſt eſſe exiſtentiæ non eſſe rõnem cauſandi finaliter, imo nec conditionem neceſſariã. Addo etiã, neq; eſſe eſſentiæ verum, aut eſſe exiſtentiæ poſſibile re ipſa eſſe neceſſarium ad cauſandum finaliter: nam apprehenſum ſufficit, & hoc tantum magna ex parte probant rationes primæ opinionis.

Finis vt cauſet nõ eget exiſtentia actuali.

VIII. Secundò certum eſt, uoluntatem nõ tendere in finem, vt illũ in eſſe cognito vt ſic aſſequatur, ſed vt in proprio eſſe reali, quod in eo apprehendit iuxta eius conditionem, illud aſſequatur: atq; hoc ſenſu certiſſimum eſt eſſe in cognitione non eſſe rationem finalizandi, ſed ſolum cõditionem neceſſariam. Prior pars exemplis, & ipſius rei declaratione fit euidens. Nam qui intẽdit ſanitatẽ, aut diuitias, nõ intendit illas cognoſcere, aut de illis cogitare, ſed re ipſa conſequi ſecundum veram exiſtentiam realem: & idem eſt de alijs. Ratio autem ſumenda eſt ex dictis ſectione 5. quòd ratio formalis cauſandi finalis cauſæ eſt bonitas eius & conuenientia: res autem, quæ mouet vt finis, non habet ſuã bonitatem & conuenientiam in eſſe obiectiuo ſeu cognito, ſed in ordine ad ſuum eſſe reale: ſanitas n. eſt conueniens vt inſit nõ vt apprehendatur: ergo formalis ratio mouẽdi eſt reale eſſe eius, quatenus cõueniens ſeu bonum, ſeu realis conuenientia eius quatenus in ipſo eſſe reali fundatur, & illud reddit bonum & appetibile. Confirmatur, quia finis ſecundum illud eſſe mouet, ſecundum quod ſatiat appetitum agentis poſtquã illum eſt cõſecutus, & ſine quo nõ quieſcit, ſed ita comparatur finis ad voluntatem ſecundum eſſe reale, & non ſecundum eſſe apprehenſum: ergo. Maior conſtat, tũ quia illud eſt primum in intentione quod eſt vltimũ in executione, tum etiam quia finis eſt id in quod tendit impetus agentis: in id autem tendit, quo cõſecuto quieſcit. Minor etiã eſt clara, quia nõ quieſcit animus apprehenſione finis, niſi illum in re ipſa conſequatur, & abſque huiuſmodi conſecutione fruſtari cenſetur intẽtio agẽtis. Et hoc nõ negant autores primæ opinionis, vt tandem fatetur Medin. 1.2. q. 1. ar. 1. quanquam fortaſſe non admodum conſequenter, vt ex dicẽdis cõſtabit.

Volũtas nõ fertur ad aſſequendũ finem in eſſe cognito, ſed in eſſe reali.

IX. Dixi autem, voluntatem tendere in finẽ ſecundum eſſe reale iuxta eius cõditionem, quia interdũ cõtingit ipſũ finem voluntatis operantis nõ eſſe alium, quã obiecti alicuius cognitionem, vt cum intendimus ſeu deſideramus videre Deum tum n. illud eſſe viſum pertinet ad rationem formalem talis cauſæ finalis, & ſimile eſt, qñ homo appetit vt finem ſolam contẽplationem, vel ſpeculationem alicuius veritatis. Et hoc etiã modo dicunt Theologi, interdũ hominem poſſe delectari in ſola cognitione, & non in re cognita, niſi ſecundum eſſe cognitũ, à quo tunc actus accipit ſuam bonitatem vel maliciam. Quanquã vero in his & ſimilibus exẽplis cognitio ipſa appetatur vt finis, tñ ipſa habet ſuum proprium eſſe reale, ſecundũ quod appetitur, & talis cognitio etiam tunc non eſt rõ finalizandi in quantum eſt quid prærequiſitum ex parte finis, vt voluntatem moueat, ſed inquãtum eſt actio quædam, quę per ſe iudicatur conueniens, & vt ſic proponitur volũtati tanquam ſufficiens ad mouẽdum illam, ſeu tanquam terminus in quem tendat. Atque ita ſecũdum accommodatam diſtributionem verum in vniuerſum eſt, finem mouere ſecundum eſſe reale, quod media apprehenſione obiicitur volũtati, nam ſecundum illud iudicatur conueniens, & quatenus conueniens iudicatur, mouet.

X. Tertio dicendũ eſt apprehenſionem ſeu iudiciũ illius conuenientiæ realis, propriè ac formaliter loquendo, nõ eſſe rationẽ mouendi ſeu finalizandi, ſed eſſe conditionem neceſſariã per modũ approximationis neceſſariæ ad tale genus cauſalitatis. Quoad hoc verius ac proprius loquitur ſecunda ſnĩa: & probatur, quia eſſe in cognitione non eſt bonitas ſeu conuenientia ſecundum quam finis mouet, vt probatum eſt: ergo nec cognitio

Cognitio tantum eſt conditio neceſſaria ad cauſandum finaliter.

Digitized by Google

nis creaturarum omnium, vnde & propriè dicitur omnia propter ſe ipſum operari: ergo eſt cauſa finalis rerum omnium, & actionum quæ ab ipſo procedunt.

Sit ne in decretis liberis diuinæ voluntatis cauſalitas finis.

II. Circa hanc dubitationem duo breuiter declaranda ſunt. Primum, an & quo modo finis exerceat rationem ſuam vel cauſalitatem circa ipſas liberas determinatiões diuinæ volũtatis, quę ſunt veluti actus immanentes in ipſa. Secũdum, quid dicendum ſit de actionibus tranſeuntibus, quæ à diuina potentia egrediuntur, & conſequẽter etiam de effectibus ad quos terminantur. Circa priorem partem Soncinas 5. Metaphyſ. quæſtione 2 ſentit, in diuina voluntate reperiri propriam cauſalitatem finis. Fundamẽtum eius eſt, quia motio finis tantum eſt metaphorica, ſed in Deum cadit hæc metaphorica motio, quia diuina bonitas propter quam Deus agit, mouet volũtatem Dei: ergo & cauſalitas finalis cadit in diuinam voluntatem. Secundo quia Deus amat ſe propter bonitatem ſuam tãquam ꝑpter finem, ſed per hoc nihil aliud ſignificatur, niſi quòd diuina bonitas mouet volũtatem Dei in amorem ſuæ eſſentiæ: ergò. Tertio quia Deus amat creaturas propter ſuam bonitatem, ſed amare vnũ propter aliud, nihil aliud eſt, quàm ex amore vnius metaphorice moueri ad amorem alterius: ergo ita mouetur Deus metaphorice à ſe ipſo vt fine. Quartò afferri poteſt ratio ſuprà inſinuata, quia alias effectus Dei vt ab ipſo ſunt nõ haberẽt cauſam finalem: nam cauſa finalis nullum effectum habet niſi medio agente, quod ad agendum mouet: ſi ergo circa ipſum agens non habet cauſalitatem, neque circa effectus agentis poteſt cauſalitatem habere.

Soncinas.

III. Hæc verò ſentẽtia falſa omnino eſt. Vnde dicendum eſt finem non poſſe exercere cauſalitatem ſuam in diuinam voluntatem quantum ad actus immanentes, ſeu determinationes liberas eiuſdem voluntatis. Hæc ſumitur ex Diuo Thoma 1. parte quæſtione 19. articulo 5. vbi in hoc ſenſu generaliter negat dari aliquam cauſam diuinæ voluntatis: & 1. cõr. Gent. cap. 86. & 87. dicit quod licet diuinæ voluntatis ſit aliqua ratio, non tamen aliqua cauſa. Idẽ Alenſis 1. parte quę ſtione 35. artic. 3. Diiedo de Concord. lib. arb. 1. lib. tract. 1. c. 4. memb. 1. ad quartum. Idem ſentit Ferrar. in dicto c. 87. qui aduertit, quòd licet diuina bonitas ſecundum noſtrum modum intelligendi ſit cauſa diuinæ voluntatis, non tamẽ ſecundum realem cauſalitatem. Quod etiam eſt ſano modo intelligendum quoad priorem partẽ non enim exiſtimãdum eſt obiectiue ſeu ex parte Dei eſſe in ipſo cauſalitatem, etiam noſtro modo intelligẽdi, alioqui falſum intelligeremus, ſed ex parte noſtra intelligere & explicare nos rationem diuinæ voluntatis ad modum cauſalitatis, quia non poſſumus diuina cõcipere aut explicare niſi ad modum rerum creatarum. Prętereà, in eodem ſenſu Diuus Auguſtinus lib. 83. quæſtionum, quæſt. 28. negat quærendam eſſe cauſam diuinę voluntatis, ob quam voluit mundũ creare, et rationem reddit, [quia omnis cauſa efficiẽs eſt,] quod ita intelligendum puto, vt ſuprà etiam expoſui, id eſt quia in omni vera cauſalitate intercedit aliqua efficiens cauſa.

Negatiue reſpondetur. D.Thom.

D. Auguſt.

IIII. Atque hinc ſumitur prima ratio huius veritatis, quia in diuina voluntate nulla eſt vera efficiẽtia circa actum immanentem in ipſa etiam vt libere terminatum ad obiecta externa: ergo nec vera cauſalitas finis habere poteſt locum circa talẽ actum. Conſequentia patet ex ſuperius dictis, nã cauſalitas finis nõ habet locum niſi in ordine ad cauſalitatem efficientem. Secũdò declaratur amplius, quia actus diuinæ volũtatis quoad entitatem ſibi eſſentialem ac neceſſariam non poteſt habere vllam veram cauſam in aliquo genere, quia vt ſic eſt ens per eſſentiam, & omnino independens. Neque etiam ille actus vt libere terminatus ad creaturas poteſt habere realẽ cauſam, qa vt ſic nihil reale addit entitati neceſſarię eiuſdem actus: nec poteſt fingi cauſa realis, quæ habeat pro effectu ſolum reſpectum rationis. Quocirca, qui putãt determinationem liberam addere aliquid reale diuinæ voluntati quod ſimpliciter poſſet non eſſe in ipſa, ſatis conſequenter ponere poſſunt, vel etiam debẽt, hoc cauſalitatis genus circa illum actum: nam, vt ego exiſtimo, coguntur ponere etiam cauſalitatem effectiuam, quod, quàm eſt abſurdum, tam eſt falſum illud fundamentum ex quo ſequitur, vt infra ſuo loco oſtẽdam. Neque Soncinas hac via procedit, quia non ſolũ circa liberas determinationes, ſed etiã circa ipſum actũ, vt eſt neceſſaria dilectio Dei, admittit illam cauſalitatem finalem, quod in rigore ſumptum, eſt omni ratione improbabile, quia ille actus vt ſic eſt ipſum ens per eſſentiam, & ideo independens, & non cauſatus ſub quacũque ratione. Vnde vlterius, ſi determinatio libera vt eſt aliquid rei, nihil eſt præter ipſum actũ, & vt eſt quid rationis, re vera nõ eſt, ſed concipitur aut fingitur ex modo noſtro concipiendi, fit vt ſub nulla ratione poſſit ille actus veram cauſam habere.

Reſpondetur argumentis in oppoſitum.

V. Ad argumenta reſpondetur, quod ſicut Deus eminentiſſimo mõ ſe per ſe ipſum amat ſine vlla cauſalitate, vel effectiua circa amorem quatenus à nobis concipitur vt vitalis actus, vel formali circa ipſum amãtem, quatenus tali amore amans conſtituitur, ita intelligendum eſt Deũ eminentiſſimo modo amare ſe propter ſe, & alia etiam propter bonitatem ſuam abſque vlla cauſalitate finali circa eũdem amorem vel ſui, vel aliorum. Atque ita cum dicitur ſe amare, metaphorice motus vel illectus à bonitate ſua, locutio eſt metaphorica, ſumpta ex modo quo nos concipimus res diuinas ad modum humanarum. Quomodo dixit etiam Boetius li. 3. de Conſolat. proſ. 3. [Inſitam bonitatem liuore carentem pepuliſſe Deum vt res externas operaretur.]

Boetius.

VI. Vnde ad primũ negatur metaphoricã motionem finis ita habere locũ in diuina voluntate ſicut in noſtra, nam in noſtra ita illa motio dr metaphorica, vt tamẽ ſit vera cauſalitas, quia eſt vera dependentia in actu propter finem elicito ab ipſo fine: in diuina aũt voluntate nõ eſt talis mo-

tio metaphorica, ſed eſt eminens quædã amandi ratio, quæ ſicut eſt ſine diſtinctione actuũ vel potentiarum, ita etiã eſt ſine vlla vera motione etiã metaphorica. Quare cauenda eſt æquiuocatio in vocabulo [metaphoricæ motionis,] nam reſpectu noſtri illa particula [metaphoricæ] additur ad diſtinguendã illam motionem à motione efficientis cauſæ, non verò ad excludendam illam à tota latitudine motionis & cauſalitatis realis propriè dictæ, cum vero Deus dicitur moueri aut allici a bonitate ſua, tota locutio eſt metaphorica ad explicandam ſolam rationem diuinæ voluntatis.

VII. Et per hæc reſponſum eſt ad ſecundã & tertiã rationem, nam illa particula [propter,] quãdo Deus dicitur amare ſe vel alia propter bonitatem ſuã, nõ ſignificat veram cauſam ipſius amoris, ſed rationem tñ (vt dixi) voluntatis diuinæ. Falſum autem eſt, Deum ſe amare propter ſe tanquam propter finẽ, Deus .n. non eſt finis ſui ipſius: quis. n. vnquam ita locutus eſt? aut quõ poteſt habere finem qui non habet principium? Niſi fortaſſe negatiue dicatur finis ſui, quia non habet alium finem, ſic. n. dr̃ Deus eſſe à ſe. Sed hoc ſenſu nõ eſt finis ſui per cauſalitatem finalem, ſicut neq; eſt à ſe per efficientem. Falſum item eſt, amare vnum propter aliud, eſſe idẽ, quod ex amore vnius moueri ad amorẽ alterius, ſi illud [ex] ſignificet cauſalitatẽ propriã, vel diſtinctionẽ in re inter vnũ amorem & aliũ: nam in rigore ad veritatẽ illius locutionis ſufficit, q̃ vnũ ſit rõ amandi aliud. Vnde ſicut qñ Deus dicitur eſſe immortalis, quia eſt immaterialis, illa particula [quia] deſignat nõ verã cauſam, ſed rationem, ita dicitur amare creaturas propter bonitatem ſuam, non quia ſit cauſa, ſed quia eſt ratio amãdi illas. Et ſicut Deus illo actu quo ſe amat neceſſariò, libere amat creaturas ſine additione vel augmento reali, ita idẽ actus vt terminatus ad Deũ poteſt dici ratio noſtro modo concipiendi, cur extendatur (vt ita dicam) ad creaturas, nulla interueniente cauſalitate propria. Nam ſicut illa terminatio ſit eminẽtiſſimo modo ſine augmẽto reali, ita etiam ſine cauſalitate reali. Quomodo dixit Dionyſ. 4. cap. de diuin. nom. [quod diuinus amor non dimiſit Deum eſſe ſine germine.]

Sit ne cauſalitas finis in externis actionibus, & effectibus Dei.

VIII. QVarta ratio illius opinionis poſtulat vt explicemus ſecũdũ punctũ in principio propoſitum, ſcilicet quomodo in actionibus, & effectibus Dei ad extra detur vera cauſalitas finalis, ſi in ipſamet Dei volũtate nõ reperitur talis cauſalitas. Et ratio dubitãdi ſatis propoſita eſt ĩ principio, & in illa ratione quarta. Propter quã poſſet aliquis concedere, in effectibus Dei inueniri propriè finem ad quem ordinantur, & propter quem fiunt nõ tamen reperiri propriam cauſalitatem finalem. Vt. n. notat Gabriel in 2. diſtin. 1. quæſtione 5. ĩ principio, finis & cauſa finalis nõ omnino ſunt idem, nam finis, vt ſic ſolum dicit terminum ad quem tendit operatio, vel ad quẽ motus ordinantur: cauſa autem finalis eſt, quæ mouet agens ad operandum. Quapropter, ſi detur finis qui nõ moueat agẽs per propriam cauſalitatem, poterit dari finis, qui non ſit cauſa finalis in proprietate & rigore ſumpta. Sic igitur vere dici poteſt Deus omnia operari propter ſe vt propter finem vltimum in quem omnia ordinãtur, non tamen per cauſalitatem finis, ſed p̃ eminentiorem modum ab omni cauſalitate liberũ. Sed hic modus dicẽdi nõ omnino ſatisfacit. Primò quidem, quia ex omnium Theologorum ſẽtentia Deus eſt cauſa finalis omnium rerum, vt tradit Diuus Thomas 1. parte quæſtione 44. art. 4. Secundò, quia Ariſtoteles definit cauſam finalem eſſe id propter quod aliquid fit: Deus autem vere ac proprie eſt id propter qđ creaturæ fiunt, iuxta illud Prouerbiorum 6. [Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus.] Tertio, quia cauſa finalis vt ſic nullam includit imperfectionem, imò cenſetur eſſe prima, & perfectiſſima omnium cauſarum modo inferius explicando: ergo conuenit Deo proprie ac formaliter, & cum ſumma perfectione: non conuenit autem illi niſi reſpectu effectuum ad extra: ergo.

Gabriel.

D. Thom.

IX. Quare dicendum eſt, q̃ licet cauſa finalis non cauſet proprie effectus ſuos niſi quodã modo medio agente quod mouet & allicit ad operandum, tñ, vt finis ſit propria cauſa effectu agentis, neceſſarium non eſt, vt prius habeat in ipſo agente aliquam cauſalitatem propriam. Nam licet hoc contingat in agẽtibus intellectualibus creatis, eo q̃ immediate ipſa ſe mouẽt, ſeu applicãt ad operandum, vel amandũ per aliquam realem motionẽ, et propriam cauſalitatem: tñ in agẽte intellectuali increato id non eſt neceſſarium, quia ſine vlla ſui mutatione, vel reali additione, dependentia, aut cauſalitate, ſimpliciſſimo & eminentiſſimo modo ſe ſe applicat (vt ita dicam) ſeu determinat ab libere amandum & operandum. Cõſiſtit autem cauſalitas finalis Dei reſpectu effectuum ad extra in hoc, q̃ Deus intuitu & amore ſuæ bonitatis effectus extra ſe producit: vnde ipſamet operatio quam ad extra habet, eſſentialiter pendet à Deo tum in ratione efficientis, tum etiam in ratione finis, quia reſpicit Deum, & vt omnipotentẽ, & vt ſummè bonum, qui rõne ſuæ bonitatis, & dignus eſt vt omnia ad ipſum vt ad finem ordinentur, & ſe ipſũ dicto eminenti mõ inclinat ad communicãdam aliis ſuã bonitatem propter ipſam. Atque ita facilis eſt reſponſio ad rationẽ dubitandi: negamus. n. eſſe ſemper neceſſariam cauſalitatem finis intra ipſum agens, vt habere poſſit locum extra ipſum in alios effectus eius: quo modo inferius & declarabimus habere locũ in effectibus Dei cauſalitatem exemplarem, ſine vlla cauſalitate propria intra ipſum Deum.

X. Dubium de cætera expeditur. Caietanus.

Atq; hinc expeditur facile dubium quod attingit Caietanus circa dictum articul. 4. quæſtionis 44. 1. par. an poſſit cõcedi Deum vt agens eſt habere cauſam finalem. quod idem eſt ac quærere an actio Dei ad extra habeat propriã finalẽ cauſam. Dicendum eſt. n. habere quidem cauſam finalem. Nam Deus vere ac proprie exercet illam actionem propter aliquem finem quem intẽdit. Item quia, vt D. Thomas ait in illo articulo, idẽ eſt finis agentis & patiẽtis, licet diuerſimode: eſt autem ſermo de agente vt agens eſt, & de patiẽte late vt ſe extẽdit ad effectum ab agente factum: ſed effectus Dei vt ſic hẽt propriã cauſam finalẽ

D. Thomas.

ergo

ergo actio Dei vt ſic habet eandem cauſam fina- A
lem, quæ licet non ſit finis Dei, eſt tamen finis
effectuum Dei, & conſequenter etiam actionis
eius: finis enim ad quem ordinatur effectus, eſt
qui mouet agens ad operandum: vnde ad eundē
ordinat actionem ſuam.

Sed ſtatim inſurgit difficultas, nam actio Dei
IX. Obiectio. eſt ipſa eſſentia Dei: ergo non poteſt habere cau-
ſam finalem. In qua obiectione hærent & labo-
rant Thomiſtę: & Caietanus reſpōdet illā actio
nem quantum ad rem quæ eſt actio, non habere
cauſam finalem: formaliter tamen in quantum
actio eſt habere cauſam finalem ipſam bonitatē
Dei. Sed non ſatisfacit reſponſio, quia vel illa a-
ctio vt actio aliquid rei addit ipſi Deo, & ſic nō
erit in Deo, vel nihil rei addit, & ſecundū id nō
poteſt habere cauſam finalem. Reſpondent non
nulli moderni, actionem vt ſic ſolum addere re-
ſpectum rationis illi intrinſecum, & quātum ad
illum habere cauſam finalem. Adduntque, cum
finis moueat agentem metaphoricè, non eſſe ne
ceſſarium vt inter finem & agentē, ſeu eius ope-
rationem ſit realis diſtinctio, ſed ſufficere diſtin B
ctionem rationis: & quòd agens determinetur à
fine ad actionē, ſiue illa determinatio ſit per mo
dum realem, ſiue per modum rationis. Sed hæc
doctrina falſa eſt, & incidit in opinionem Sonci
natis, & ex illa plane ſequitur amorem Dei vt li-
bere terminatum ad creaturas, habere propriam
cauſam finalem: quod tamen eſſe omnino falſū
oſtenſum eſt. Et ſequela patet, nam in illa deter-
minatione libera eſt etiam idētitas realis, & mo
dus rationis, proueniens ſuo modo à Deo vt à fi
ne. Item falſum eſt, relationem rationis eſſe de
intrinſeca ratione actus realis, cum illa nihil ſit.
Ideoque etiam non magis poteſt intelligi ꝙ per
propriam cauſalitatem finalem cauſetur quam
quòd per propriam efficiētiam. Et ideo alii Tho
miſtæ negant quod diximus, nempe Deū ita ope
rari propter finē, vt ille finis ſit in cauſa actionis
Dei, ſed tantum paſſionis vt ſic dicam, ſeu effe-
ctus, aut etiam ipſius fieri. In quo quidem viden-
tur cōſequenter loqui, nam iuxta illos actio Dei
non eſt aliud quàm volitio Dei: volitio autē Dei C
non poteſt habere cauſam finalem. Sed ex falſo
fundamēto coacti ſunt recedere à vera ſentētia.

Et ideo facilius reſpondetur negando antece
dens, nam actio Dei tranſiens non eſt Deus, nec
XII. Vera reſponſio. in Deo, ſed ī creatura, & ideo habere poteſt cau-
ſam finalem, & ordinari in finem. Atque ita, li-
cet Deus non habeat finem ſui eſſe, habet tamen
finem ſuę actionis tranſeuntis: qui ſi ſit finis pro
ximus, eſſe poteſt aliquid extra Deum; agit enim
Deus ad extra vt ſe ſe communicet: quæ commu
nicatio aliquid eſt extra Deum, & in vniuerſum
actio dici poteſt ordinari in terminum vt in ſuū
finem: ſi verò ſit ſermo de fine vltimo, eſt ipſe-
met Deus, non quia intēdat aliquod commodū
vel bonum ſibi acquirere, ſed quia agit propter
ſuam bonitatem communicandam & maniſe-
ſtandam. Et hanc ſententiam bene declarat
Durandus in 2. diſt. 1. quæſt. 6. quan-
Durandus. nis nonnulla miſceat quæ vera
non ſunt, quæ nunc exami
re non eſt ne-
ceſſe.

SECTIO X.

Vtrum in actionibus naturalium & irrationalium agentium vera cauſalitas finalis intercedat.

HAEc quæſtio generalis eſt de omni I.
bus agentibus carentibus intelle-
ctu & voluntate: quibus omnibus
commune eſt vt non poſſint actio
nes ſuas vel media ad finem refer-
re ſeu ordinare. Et hinc oritur dubitādi ratio: nā
propria cauſalitas finis non eſt ſine hac ordina-
tione, vt ſatis declarant illæ particulæ [cuius gra Rō dubitanda.
tia,] & [propter quod aliquid fit,] quibus cauſali-
tas finis ſolet declarari: & ideò difficile eſt inue-
nire aut declarare cauſalitatē finalē in actionib.
horum agentiū, & in effectibus eorum prout ab
ipſis prouenit. In contrarium vero eſt, quia hæc
etiam agentia agunt ꝑꝑ finem, vt late probat Ari Ariſtoteles.
ſtoteles in 2. Phyſicorum capite 7. non poteſt au
tem intelligi operatio ꝑꝑ finem ſine cauſalitate
B finis. Et de brutis eſt ſpecialis difficultas, nā illa
vere mouentur ad amādum ex aliqua cognitio-
ne boni: ergo intercedit ī eo affectu & opere mo
tio metaphorica boni cogniti: ergo illa pertinet
ad veram cauſalitatem finalem. Atque hoc con-
firmat experientia, nam videmus hirūdinem ita
congregare paleas vel aliquid ſimile efficere, ſi-
cut expedit ad finem ſuum, & ſic de aliis.

Vetus opinio de agentibus naturalibus.

IN hac re fuit antiqua opinio veterum Philoſo II.
phorum negantiū opera naturæ prouenire ex
intentione alicuius finis, ſed caſu ita conſtituiſſe,
vel ex concurſu atomorum temere ita concurrē-
tium, vel ex neceſſitate materiæ, vt citato loco 2.
Phyſic. c. 7. & 8. contra Anaxagoram, Empedo-
clem Democritum, & Epicurū diſputat Ariſto Ariſtoteles.
teles. Quæ ſentētia adeo eſt abſurda, vt refutatio
ne nō egeat. Oportet tñ aduertere aliud eſſe age
re de conſtitutione totius vniuerſi, & de actione
vniuerſalis naturæ ad ipſum componendum, &
C ita regendum ut conſeruari poſſit: aliud verò de
actionibus propriis ſingulorum agentiū natura
lium. Prior actio ſeu effectio re vera nō eſt actio
alicuius agētis naturalis intellectu carētis, ſed eſt
actio ſupremi autoris naturæ, qui ſua ſapiētia to
tam vniuerſi naturam condidit ac moderatur: et
ideo actio illa ad præſentem quæſtionem nō ſpe
ctat, nec de illa dubitari poteſt, quin ꝓpter finē
ab autore ſuo intētum, atq; adeo ex cauſalitate fi-
nis profecta ſit, iuxta doctrinā præcedētis ſectio-
nis. Atq; hoc euidētiſſimè docet ipſa vniuerſi pul
chritudo, & mira partiū eius, & cārum oīum cō-
ſenſio & ordinatio. Ex qua nō ſolū ſācti Patres,
ſed et ſapientiores Philoſophi vnum eſſe huius
vniuerſi autorem, & gubernatorē, qui in finem
à ſe intentum oīa conſtituit & ordinauit, intelle
xerunt, vt latius infra tractabimus demonſtrādo
Deū eſſe, & multa de hac re erudite & breuiter
indicarunt Conimbricenſes li. 2. Phyſ. c. 9. q. 1. Conimbric.

Solum ergo hic inquirimus de actionibus na
III. turalium cauſarum, ſiue illæ ſint omnino parti-
culares, vt ignis, plantæ, &c. ſiue aliquo modo
vniuerſales, vt cœli. De quibus præterea cer-
tum & clarum eſt, non caſu aut contingenter

Digitized by Google

certas actiones operari, ſed vnumquodq; agens naturale ex propenſione propriæ naturæ habere definitam operationem, & operandi modum, ac certum terminum, in quē per ſuam operationē tendit. Quod etiam eſt euidēs experientia, nam lapis ſuo motu naturali ſemper fertur deorſum, ignis ſemper calefacit; ex diuerſis ſeminibus diuerſa viuentia procreantur, & aliæ potentiæ & organa ad hoc munus, aliæ verò ad alia deſtinatę ſunt, & eā formam, ſitum, & reliqua oīa ad operandum neceſſaria in ea proportione habēt res ſingulæ, quæ ad tales actiones vel effectus neceſſaria ſunt. Quod in omnib. rebus naturalibus, & præſertim in viuentibus, & animalibus videre licet. Fuitq; hoc neceſſarium ad conuenientem ipſius vniuerſi compoſitionem, & gubernationē, nā cum ex variis rebus & contrariis conſtet, quę varias ēt, & interdū contrarias actiones exercēt, ſi nō eſſent omnia ita conſtituta, vt ſingula ordinate ſua munera obirēt, in ipſo vniuerſo ſumma eſſet confuſio, & res ipſæ minimè cōſeruari poſſent. Vt autem huiuſmodi concentus & ordo ex tot rebus conſurgere poſſet, neceſſarium fuit res ſingulas in deſtinatos fines ſeu terminos ſuis actionibus tendere, ex quibus totius vniuerſi bonum conſurgeret. Item, hac ratione videmus naturales motus regulariter eodē modo perfici, raroq; deficere, idque non abſque aliquo extrinſeco impedimēto occurrente. Item, in ſuis operib. ita ſe gerunt res naturales, ſicut expedit vt ad cō naturalem terminū perueniant, quo termino cōſecuto ceſſant ab operando. Hęc ergo omnia ſūt manifeſta ſigna, hæc agentia naturalia operari non caſu ac temere, ſed definito modo tendendo in certum aliquem ſcopum.

Vide Lactantium lib. de opificio Dei & D. Tho. 3. cont. Gēt. c. 2.

IIII. Reiecto errore in quo ſita difficultas.

Iam verò ſolum ſupereſt quæſtio (quæ ex parte videtur pertinere poſſe ad loquēdi modum) an ratione huius determinationis dicēda ſint hęc agentia agere propter finem, & (quod ad nos magis ſpectat) an eorum actiones dici poſſint propriè cauſari à finali cauſa. Aliqui enim ſimpliciter negant vtrumque loquendi modum, quia ipſa agentia non mouentur à fine, in quo propriè cauſalitas finis conſiſtit. Item finis reſpectu harū actionum non ſe habet vt principium, ſed tantū vt terminus: locus enim deorſum reſpectu lapidis non eſt principium motus quo deſcendit, ſed tantum terminus: finis autem, vt ſæpe diximus, vt habet ſolum rationem termini non eſt cauſa, ſed vt aliquo modo eſt principiū. Alii verò ſimpliciter putant admittendas eſſe illas locutiones quia Ariſtoteles abſolutè ait agētia naturalia operari propter finem, & formam dicit eſſe finem naturalis generationis, & ſignificat eſſe propriè cauſam finalem. Item quia natura ſummo artificio, & induſtria has ſuas operationes exercere videtur per media valde proportionata fini.

Reſolutio de cauſalitate finis in agentibus mere naturalibus.

V. Nihilominus proprius modus loquendi in hac materia eſt, actiones horum agentium naturalium eſſe propter finem, & eſſe effecta cauſæ finalis. Non tamen vt præciſè egrediuntur ab ipſis naturalibus agentibus, ſed ſimul ſunt à primo agente, quod in omnibus & per omnia operatur. Vel è conuerſo (& fere in idem redit) prout ipſa proxima agētia ſubſtant directioni et intentioni ſuperioris agentis. Et ideo ipſa agētia naturalia non tā dicuntur operari propter finē, quam dirigi in finem à ſuperiori agēte. Ita explicarūt rem hanc ſapientiores Theologi & Philoſophi. D. Tho. 1. p. q. 103. ar. 1. & 3. cont. Gent. c. 25. vbi vtitur communi exemplo de ſagitta, quæ in certum ſcopum tendit, non tñ in illum ſe dirigit, ſed à iaculante dirigitur. Idem Albertus in 2. Phyſic. c. 2. & ibi alii Philoſophi, & Simplicius tex. 78. ſumiturq; ex Ariſtotele ibi, & 1. de cœlo c. 4. tex. 32. vbi dum coniungit Deum & naturā, dicens, nihil facere fruſtra, ſatis indicat naturam in agēdo propter finem ſubordinari Deo. Et eodem modo lib. 2. de partib. animal. c. 13. ait, naturam nihil agere fruſtra, & ibidem ait naturā velle hoc vel illud propter finem: quod non poteſt intelligi de natura, niſi propter autorē ſuum. Et eodē ſenſu ait 4. de gener. animal. c. 2. [Omnia, quæ natura, vel arte fiunt, ratione aliqua ſūt.] Et hinc etiam manauit illud tritum axioma, [Opus naturæ eſſe opus intelligētiæ,] vt eſt apud Auerroem 12. Metaph. com. 18. & Themiſtiū 1. Phyſ. tex 81. & 1. de anim. tex. 23. Denique ideo Hippocrates, quē imitatur Galenus lib. 1. de vſu part. naturalia agentia, docta & indocta vocat, indocta in ſe, docta in directione primæ cauſæ.

D. Thom. Simplicius. Auerroes. Themiſtius. Hippocrates. Galenus.

VI. Atque ita fit vt in his actionib., vt ſunt à naturalib. agentibus, nō ſit propria cauſalitas finalis, ſed ſolum habitudo ad certum terminum: vt vero ſunt à Deo, ita ſit i illis cauſalitas finalis, ſicut in aliis externis & tranſeūtibus actionibus Dei. Adæquatum .n. principium harum actionū non eſt ſolum proximum agens naturale, niſi forte ſecundum quid, ſcilicet in tali ordine, tamen abſolutè præcipuum eſt prima cauſa: ideoq; in adæquato principio taliū actionum includitur intellectualis cauſa intendens finem earum.

VII. Cur res naturales diuerſis diſpoſitionibus affectæ.

Vnde vlterius rectè concludit Ariſtoteles, primā radicē ob q̄ res naturales habent has diſpoſitiones, vel hæc organa, aut has partes, & ſimilia, nō eſſe ſumendā ex ſola materia, ſed ex fine. Nā ſi materia ſumatur ſecundū ſe, indifferens eſt, & nullam habet neceſſitatem harum diſpoſitionū ſeu proprietatū: ſi vero ſupponatur vt iā affecta his vel illis diſpoſitionibus, iā illę introductę ſūt propter aliquē finem ſeu formam, & ipſa forma indiget illis pp ſuam cōſeruationem, vel propter aliquam operationem: ipſa verò operatio rurſus eſt vel propter conſeruationem ſpeciei aut ipſiuſmet indiuidui, aut ſaltem propter communicationem ſuæ perfectionis; in his .n. naturalib. agētibus non ſunt operationes, quæ ipſæmet ſint fines; hoc .n. proprium eſt intellectualium rerum. Atque ita omnis connexio, & neceſſitas connaturalis, quæ per ſe eſt in his reb. naturalibus, ſumitur ex ordine ad finem. Neque obſtat quòd naturales proprietates neceſſario cōueniant propter intrinſecam dimanationē à forma, quia vna habitudo non repugnat alteri, ſed habēt inter ſe ſubordinationem, nam illa neceſſaria dimanatio reducitur ad efficientem cauſam, quæ ſubordinata eſt finali: ideo enim natura dedit tali formæ vim vt ab ea dimanarent tales proprietates, quia illæ

ſunt

ſunt accommodatæ ad finem propter quē eſt res quę per talem formam conſtituitur. Sic igitur tā in conſtitutione & formatione harum rerū, quā in earum actione reperitur cōcurſus finalis cauſæ: intentio autem propria talis finis non eſt in ipſis naturalibus agentibus, ſed in prima cauſa.

VIII. Quę neceſſitas aſſerendi connexionē rerum naturalium, & directionem in finem.

Sed videri poteſt alicui ſine cauſa cōfictus hic modus agendi propter finem, eſſeque præter Ariſtotelis intētionem. Nā in primis Ariſtoteles in 12. Metaph. videtur ſentire Deum hęc inferiora non agnoſcere, nedum curare illa: & in li. de Mūdo ad Alexan. ſignificat, nō rectè ſentire de Deo qui putāt Deū in curādis his inferioribus actionibus occupari. Deinde ſi per impoſſibile Deus non concurreret ad actiones agentium naturalium, ſed eas independenter ſuos motus agere ſineret, nihilominus lapis deſcenderet deorſum, ignis generaret ſibi ſimile, & ſic de cæteris: non eſt ergo hæc finalis cauſalitas, ſed mera naturalis neceſſitas. Et cōfirmatur, nā ſi agentia naturalia agerent ex intentione diuina, nunquam errarēt in ſuis actionibus, nec deficerent à cōſequendis terminis earum: conſequens eſt contra experientiam, cum ſæpe generentur monſtra, quæ peccata naturæ appellātur. Sequela patet, quia diuina intentio nec fruſtrari poteſt, nec errare.

IX. Reſpondetur, de Ariſtotelis mente iā ſatis ex dictis cōſtat, latiuſque infra oſtendemus ex eius ſentētia, habere Deum ſcientiam & prouidentiā harum rerum ſingularum & inferiorum: qđ nō obſcurè indicat infrā lib. 12. in fine, dū totū vniuerſum ſubiicit Deo tāquā ſupremo principi & duci. Ad primam verò rōnem reſpondetur primò, ex illa hypotheſi impoſſibili ſequi, naturā ordinatiſſimè operari tēdendo in finē, ſine vlla directione vel intētione finis, qđ per ſe eſt ſatis abſurdum. Et enim eodē modo poſſet quis argumētari, ꝙ licet hic mundus nō eſſet ab alio cōditus, ſi ex ſe ita eſſet ſicut nūc eſt, habere cōuenientiſſimum ordinem ſine cauſalitate finis. Hoc tā non obſtat quo minus de facto, ſicut non pōt eſſe niſi cauſatus, ita non poteſt eſſe niſi cauſatus à fine. Ita ergo dicimus, motus & actiones rerum naturalium ſicut non poſſunt eſſe ſine cōcurſu alicuius intellectualis agētis, ita non poſſe eſſe ſine cauſalitate finis. Addo deinde, ꝙ ſi per impoſſibile Deus per ſe & immediatè non cōcurreret ad omnes actiones agētiū naturalium, nihilominus immediate dici deberent ordinatę in finē ab autore naturæ, qui & naturalibus agentib. dedit tales virtutes ꝓpter tales actiones, & ipſas actiones eſſe voluit propter certos fines, & generatim propter bonum & conſeruationem vniuerſi.

X. Multi in naturæ effectus quorum nō reddi pōt ſufficiens cā præter finē intentū à prima cauſa.

Vnde tandē addo, plures eſſe motus, vel actiones in his reb. naturalibus, quarū nō poteſt ſufficiēs ratio reddi ex priuatis proprietatibus vel inclinationibus ſingularū rerum: aqua. n. ſurſum aſcendit ad replendum vacuum, cuius rō ex peculiari aquæ natura ac proprio impetu reddi nō pōt, ſed ex fine, qui in perfectione totius vniuerſi ſit poſitus, quem oportet ab alio ſuperiori agēte intendi. Simile eſt de aqua maris, quæ ita in ſuo recōtinet impetum, & tumentes fluctus ſuos, vt terram nunquā cooperiat; vtique propter miſtorum & viuentiū ſalutem, quem finem intendit ſupremus naturæ gubernator. Ex his ergo itelligimus, qđ hæ res naturales mouentur vel operātur iuxta ꝓprias & peculiares iclinationes ſuas, cum per illas etiam deſeruiant commodis & cōſeruationi totius vniuerſi, & ſuarum ſpecierum, vel etiam indiuiduorum, & præcipuè hominis; in eis etiam operari ex directione in finem, per ſubordinationem ad ſuperius agens.

XI. Lege Ariſt. lib. 2. Phyſ. c. 8. & 2. de anima c. 4. & 1. Polit. c. 5. Ariſtot.

Ad confirmationem reſpondetur ſimpliciter negando ſequelā, quin potius Ariſtoteles 2. Phyſicorum text. 82. inde confirmat hæc agentia naturalia agere propter finem, quia ſicut ars intendens finem, interdum illum non aſſequitur, ita in actionibus naturæ, eo ꝙ certum finem intendāt, inde ſequi monſtra ſeu peccata naturæ, quia nō ſemper poſſunt finem ſuum aſſequi propter impedimentum occurrens. Alioqui, ſi natura nō tenderet in certum finem, nulla eſſent mōſtra in natura, quia nō magis aberraret ab ſcopo, efficiēdo monſtrum, quàm efficiendo quodlibet aliud: nam monſtrum propriè eſt vitium naturę à fine ſuo deficientis. Quod verò obiiciebatur de intētione autoris naturæ, nil obſtat, quia illa intētio nō ſemper eſt abſoluta & efficax, ſeu (vt Theologorum more loquamur) per volūtatem beneplaciti, vel conſequentem, ſed per voluntatē generalem, vel antecedentem: quæ eſt quaſi conditionata intentio, quæ in hoc cōſiſtit, ꝙ Deus vult effectum perfectum ſequi, quantum iuxta ordinem naturalium cauſarum ſequi potuerit, cū quibus quantum in ipſo eſt, vult concurrere. Simul autem vel permittit, vel etiam interdum vult, & intendit monſtra ſeu peccata naturæ, vel propter vniuerſi pulchritudinē & varietatem, vel vt cauſas naturales ſuos motus & curſus agere ſinat. Et ideò neq; cum cauſa impedita ab alia extraordinario modo vult concurrere, neq; ēt impedientē cauſam peculiari cura aut prouidētia remouere; regulariter loquendo, quamuis ob cōe bonum interdū id efficiat, de quo latius Theologi partim in 1. diſt. 45. partim in 2. diſt. 37. & Diuus Thomas 1. parte, quæſtione 22. & quæſtione 105. & legi poteſt Auguſtinus l. 6. de Ciuit. c. 8. & li. 83. quæſtionum, quæſt. 24.

D. Thom. Auguſt.

Quomodo bruta animalia propter finem operentur.

XII.

SVpereſt vt de Brutis animantibus pauca dicamus, in eis enim maior quędam apparet participatio cauſalitatis finalis. Primo quidem, quia à bono ſibi conueniente & cognito, metaphoricè alliciuntur, atq; ita in illud tēdunt per actū à ſe elicitū, & ab illa motione metaphorica cauſantur: illa ergo motio aliqua realis cauſalitas eſt, & non niſi finalis. Deinde vt conſequātur illud obiectum cōueniens quod appetunt, certa mediā etiam à ſe cognita appetūt tāta induſtria & prudentia, vt videantur planè & cognoſcere vtilitatem eorum ad finem, & propter illa ea appetere. De qua ſagacitate & īduſtria animaliū, & multa ſcribūt Philoſophi, & quotidiana experiētia nobis ſatis conſtat. Quæ adeò mouerunt nonullos Philoſophos, vt exiſtimarēt bruta vti rōne, licet imbecilliori & imperfectiori quàm homines.

Lege Plin. lib. 8. ... [illegible]

Porphyr.

Quę ſententia referri ſolet ex Porphyrio li. 3. de Abſtinentia. Eſt tñ nō ſolum à doctrina noſtræ fidei aliena, verum etiam ab omni rōne & communi hominum ſenſu, nā potentia rationalis, vt Ariſtoteles dixit 9. Metaph. valēs eſt ad oppoſita,

Ariſtot.

nam medio diſcurſu in rebus agendis nunc hoc medio, poſtea alio vtitur; belluæ autem non ita operantur, ſed ſemper eodem modo: quod ſufficiens ſignum eſt nõ ratione, ſed impetu naturę duci. Adde, quòd ſi animæ brutorum rationales eſſent, etiam eſſent immortales. A

XIII. *Bruta nihil verè cognoſcere aut vitaliter appetere, abſurdum.*

Alij verò, vt hoc vitarent incommodum, in alium extremum errorem inciderunt, negantes bruta quicquã verè cognoſcere aut appetere appetitu elicito, ſed ſolum naturali põdere ferri, vt lapidẽ, aut extrinſecus mota & attracta, ſicut ferrum trahitur à magnete. Verum hoc ęquè abſurdum eſt, et contra euidentem experientiam, imò et contra diuinam Scripturam. Veruntamen cõtra hos duos errores in ſcientia de anima agendum eſt latius.

XIIII. *Bruta rõnẽ finis formaliter nõ noſcunt.*

Quod ergo ad præſens attinet, dicendum eſt bruta non cognoſcere formaliter rationem finis aut medij, quia non poſſunt vnum cum alio cõferre: vnde nec in ipſo fine cognoſcũt propriam rationem conuenientiæ propter quam eſt per ſe amabilis, imò nec diſcernũt inter obiectum quatenus eſt cõueniẽs per ſe, vel propter aliud, quia B hoc totum magnã diſcretionem rationis requirit. Aliquo tamen modo cognoſcunt & apprehẽdunt rem aliquam, aut motionem vt ſibi conuenientem: & naturali inſtinctu indicant ſibi eſſe appetendum, proſequendum, vel fugiendum tale obiectũ. Qui naturalis inſtinctus nihil aliud eſt, quam quidam actus phantaſiæ ſeu æſtimatiuæ, neceſſitate naturali ab illa profluens poſito phãtaſmate talis rei: quo actu practice (vt humano modo loquar) iudicat brutum hoc eſſe ſibi vitandum, vel proſequendum aut appetendũ, quãuis non valeat rationem conuenientiæ vel diſcõuenientię diſcernere. Hoc autem naturali iudicio poſito, appetitus etiã naturaliter illud ſequitur.

Lege D. Thom. 1. p. q. 78. ar. 4. & q. 87. ar. 2. ad 3. & 1. 2. q. 71. ar. 1. ad 4.

XV. *Bruta quam finis cãſalitatem participent.*

Ex quo fit primò vt cauſalitas finis aliquo modo participetur à brutis, vt argumẽtum factum cõuincit, quia illa appetitio elicita ſine dubio cauſatur ex metaphorica motione obiectiua boni cõueniẽtis, quæ nõ poteſt ad aliud genus cauſalitatis reuocari. Nihilominus tamẽ addendum eſt illam cauſalitatem adeo eſſe imperfectam in C eo genere, vt ſit quaſi materialis motio finis potius quam formalis, vt ſignificauit Diuus Tho. 1. 2. quæſt. 1. art. 2. & quæſt. 6. artic. 2. Et ratio eſt, quia non cognoſcunt formalem rationem cõuenientiæ vel vtilitatis: ergo non ita mouentur vt poſſint ordinare vnũ in aliud, nec etiam aliquid formaliter appetere vt propter ſe amabile: ergo non tẽdunt formaliter in finem vt finem, nec in medium vt medium; neque in finem propter ſe, & in medium propter finem, ſed quãtum eſt ex ſuo modo operandi, æquè tẽdunt in vtrumque; & ideo meritò dicuntur materialiter potius, quã formaliter propter finem operari. Quapropter quantum ad formalem relationem in finem ita exiſtimandum eſt de actionibus brutorum, ſicut aliorum agentium naturalium. Idemque iudicium eſt de appetitu ſenſitiuo hominis ſi per ſe ſolum conſideretur, & non vt ſubeſt motioni volũtatis vel rationis, de quo aliàs.

D. Thom.

DISPVTATIO XXIIII.

De vltima finali cauſa, ſeu vltimo fine.

Quæ ſit hic rõ agẽdi de materia huius diſputationis.

QVanquã diſputatio de vltimo fine propria ſit Philoſophorum moralium, tamen non poteſt Metaphyſica, quæ ſuprema ſapientia naturalis eſt, illam omnino prætermittere; quia ſicut in alijs generibus cauſarum primas cauſas cõtemplatur, quod hactenus præſtitimus, ita & in hoc. Vnde & Ariſtoteles 2. Metaph. c. 2. hãc rem attigit, dum probauit nõ dari proceſſum in infinitum in finibus & 12. Metaph. primo motori attribuere videtur rationem finis vltimi. Itaq; moralis Philoſophus de fine vltimo diſputat in ordine ad mores hominum, & ad media quibus comparandus eſt: Metaphyſici verò eſt agere de vltimo fine, quatenus primam rationem cauſandi in hoc genere obtinet, & quatenus ab eo pendet omnis cauſalitas B aliorum finium: & conſequenter quatenus ab eo pendent omnia entia, quæ per cauſalitatem eſſe participant: ac denique quatenus eſſe finem vltimum, attributum eſt primi entis. Duo igitur breuiter de hoc fine vltimo explicabimus. Primum an ſit, ſimulq; an vnus ſit, & quis ſit. Deinde quẽ influxum habeat in hac ratione cauſandi.

Ariſtoteles.

SECTIO I.

An poſſit ſufficienter probari ratione naturali dari aliquem vltimum finem, & non dari proceſſum in infinitum in cauſis finalibus.

I. *Duplex modus vltimi finis.*

DVobus modis, vt in ſuperioribus diximus, poteſt intelligi aliquem finem eſſe vltimum, ſcilicet vel ſecundum quid tantum ſeu in aliqua ſerie mediorum ſeu reſpectu alicuius in C tentionis, & electionum quæ ab ea procedunt; vel ſimpliciter, & reſpectu rerum omnium, quæ in finem ordinari poſſunt: hic præcipuè agimus de fine vltimo hoc poſteriori modo, quia in eo ſita eſt præcipua huius rei difficultas: tamen vt à clarioribus procedamus, pręmittemus aliqua de priori modo finis vltimi.

Reſolutio de fine vltimo tantum ſecundum quid.

II. DIco ergo primò. In omni ſerie ſeu intentione & actione propter finem neceſſario dari debet aliquis finis vltimus vel negatiue, id eſt qui ad aliũ finem in illa ſerie ſeu ex vi illius intentionis non ordinetur, vel etiam poſitiue ſecũdum quid ſeu in illa ſerie, quia nimirum õia quæ ad illã pertinent, ad talem finem referũtur, et ibi ſiſtũt. Atqi in hoc ſenſu impoſſibile eſt dari proceſſum in infinitum in his finib. Hanc cõcluſionem præcipuè intendit Ariſtoteles libro 2. Metaphyſ. & ex vltima parte neceſſario inferuntur reliquæ. Nã ſi procedẽdo ab electione primi medij verſus finẽ nõ proceditur in infinitũ, ſiſtẽdũ neceſſario eſt in aliquo, vltra quem non tẽdat intentio

Ariſtoteles.

tentio: ille ergo erit finis vltimus in illa ſerie, & negatiuè; quia talis finis ad alium nō ordinatur, alias in eo non ſiſteretur: & poſitiuè, qa in illum referuntur omnia quæ ad illam ſeriem pertinēt, cum omnia propter illum appetātur: nam ſi qd nō pp illum appeteretur, non pertineret ad illā ſeriem, ſed quaſi per accidens adiungeretur. Vt v.g. reſpectu medici, & in ſerie curationis ſanitas hominis eſt finis vltimus negatiuè, quia illa eſt p ſe intenta, & vltra illam non progreditur intētio medici, ideoque illa conſecuta ceſſat actio: eſt ēt finis vltimus poſitiuè, quia ad illam referuntur omnia quæ ſunt illius artis, vt inſtrumēta ad medicamenta conficienda, medicamenta ad temperandum vel euacuandum humorem: & hoc tandem ad ipſam ſanitatem. Quòd ſi aliquis fortaſſe medicamentum etiam ſumat vel propter delectationem, vel propter nutrimentum, iam ille finis nō pertinet ad ſeriem curationis, ſed ad aliam intētionem per accidens cum alia coniunctam.

III. Supereſt vt vltimam partē cōcluſionis probemus, quam latè demonſtrat Ariſtoteles citato loco: facilè aūt in hunc modum formari poteſt demonſtratio. Nam in primis deſcendendo ab intētione finis ad electionē vel executionem mediorum, neceſſe eſt tandem ſiſtat electio in aliquo medio, quod ſit primū in executione, & vltimū in ordine intentionis, quia alias nūquam poſſet actio inchoari: & ita fruſtranea eſſet oīs electio, quia ſp procederetur ab vna electione in aliam, & nunq̄ perueniretur ad vſum, & ita tolleretur omnis actio. Vnde quantum eſt euidens experiētia, inchoari à nobis inquiſitiones finium p media, tā eſt euidēs in progreſſu finis ad media ſiſti in vltimo ſeu primo medio. Rurſus ꝙ ab hoc primo medio verſus finem tendendo non poſſit in infinitū procedi, probatur primò, quia impoſſibile eſt omnia quæ in illa ſerie appetūtur pp aliud appeti: ergo ſiſtendū eſt in aliquo, quod appetatur propter ſe: ille ergo erit finis vltimus in illa ſerie. Nā in illa particula [propter ſe] includitur negatio propter aliud, quę negatio etiam in antecedenti ſupponitur, dum aſſumimus, nō poſſe omnia obiecta, ſeu omnes fines contentos in vna ſerie, propter aliud appeti, vel in aliud ordinari.

IIII. Hoc autem antecedens probatur, nam ſumo totam finium & mediorum collectionem (ſiue .n. hæc finita ſit, ſiue infinita, poteſt tota ſimul cōcipi) de illa ergo interrogo an propter ſe appetatur, vel propter aliud: non pōt dici hoc poſterius alias extra totā collectionem eſſet aliquid, quod inuoluit contradictionem: ergo dandum eſt primum: ergo neceſſario intra illam collectionem ſiſtendum eſt in aliquo quod propter ſe appetatur. Nam cum incipiendo à primo medio, illud eligatur propter ſecundum, & ſecūdum propter tertium, & ſic deinceps, niſi ſiſtatur in aliquo fine propter ſe intento, non poterit tota collectio propter ſe appeti, quia neq; ratione omnium vel ſingulorum quæ in illa ſunt, cum multa ac fere omnia propter aliud appetātur, nec ratione alicuius, niſi aliquid admittatur propter ſe intentum: neceſſario igitur hoc admittendum eſt.

V. Obiectioni ſatisfit. Dicetur fortaſſe, illam collectionē nec ꝓpter ſe appeti, nec propter aliud, quia non tota p modum vnius intenditur, ſed per partes (vt ita dicā) id eſt amādo ſingula ex contētis in illa collectio-

A ne atque ita dicetur, ſolum appeti amādo vnum propter aliud. Vnde etiam concedetur, quòd licet collectio eorum quæ amātur vnum propter aliud, ſemper ſit finita, quia procedendo ab vno in aliud, nō poteſt infinitum pertranſiri: nihilominus fines appetibiles in illa ſerie non ſunt finiti, ſed in infinitum procedunt, et ita non ſiſtit in aliquo vltimo & propter ſe appetibili.

Sed contra hoc euidenter procedunt rationes Ariſtotelis. Prima, quia hoc modo nūquam poſſet inchoari intētio, nā hæc inchoāda eſt ab aliquo, quod ſit primum in intentione: hoc autem nullum eſſe poteſt ſi illo modo in infinitū proceditur. Nam vel illud quod eſt primum in intētione, amatur propter ſe; & ſic ceſſat proceſſus; vel amatur propter aliud, & ſic non poteſt eſſe illud primū in intentione, ſed illud aliud propter quod amatur: ergo ſi ſemper proceditur ab vno amato propter aliud, ī illud aliud propter quod amatur, nunquam dari poteſt primum in intentione: ergo nec dabitur prima intentio: ergo nūquam poterit intentio inchoari, quia nō inchoatur, niſi ab aliqua prima. VI.

Secunda ratio (& ferè in eadem redit) quia ſic tolliť cauſalitas finalis. Patet ſequela, nam finis VII.
B intermedius non cauſat niſi in virtute prioris, et dependenter ab illo, vt præcedēti etiam diſputatione declaratū & probatum eſt: ergo ſi in infinitum proceditur ab vno in aliū priorē, & nūquā peruenitur ad finem primū in intentione nō poterunt omnes intermedii quicquam cauſare, cū omnes pendeāt ab illo primo, & ille nunq̄ cauſet, vel non ſit: neceſſario ergo veniendum eſt ad aliquem, qui ſit primus in cauſando in hoc ordine, quem nunc vltimū vocamus in executione, quia ī progreſſu mediorū illic ſiſtit inquiſitio. Et declaratur hæc ratio, ne quis putet ī ea peti principium ſupponēdo dari primū finem, nō .n. ſupponitur, ſed probatur eſſe neceſſarium, ſi futura eſt cauſalitas finalis. Declaratur autē fere argumēto ī principio facto, nā ſumo totam ſeriem finiū collectiue, vel illa eſt dependens in cauſando finaliter ab alio fine, & hoc eſt impoſſibile, alias iā nō ſumeretur tota collectio; & præterea quia iā
C tota illa nō poſſet cauſare niſi innixa alteri, à quo pendere dēt: de quo eadem redit quæſtio, nā ſi ille finis dicatur eſſe independens, ille eſt vltimus quem inquirimus: dependens aūt poni nō pōt: alias cōprehenſus eſſet in priori collectione. Si aūt tota collectio eſt independens in cauſando finaliter, neceſſe eſt intra illā eſſe aliquem finem independentem ab alio priori in cauſando finaliter, impoſſibile eſt .n. oīa cōtenta in collectione eſſe dependentia, & totā collectionem eſſe independentem: & eadem ratione impoſſibile eſt inchoari cauſalitatem niſi in collectione cauſarū ſubordinatarum aliqua ſit indapendens. Quem diſcurſum latius proſequemur infra in cauſis efficientibus, demonſtrando Deum eſſe.

Tertia ratio Ariſtotelis & optima, eſt, quia dū dicitur omne medium appeti propter aliud, & nunquam perueniri ad aliquid propter ſe amabile, deſtruitur ratio boni, quod per ſe cōſtat eſſe abſurdiſſimum. Sequela, patet, quia bonum vtile ad aliud, ſolum eſt bonum ſecundum quid, & ſolum ſit appetibile ratione alterius ad quod eſt vtile: ablato autem quod eſt tale ſimpliciter, VIII.

A neceſſe eſt tolli illud quod ſolum eſt tale ſecundum quid præſertim cum ſolum ſit tale per habitudinẽ ad alia. Ablato ergo fine pp ſe appetibili, auſertur bonum ſimpliciter, quod eſt per ſe bonum, & conſequenter et auſertur bonum ſecundum quid, quia iam non habet vnde ſit bonum, neq; vnde reddat appetibile. Vnde aperta eſt repugnantia, dicere vnum eſſe appetibile propter aliud, & hoc deinceps pp aliud, nullo exiſtẽte appetibili propter ſe. Alias rationes habet Ariſtoteles tum citato loco, tum 1. Ethicor. cap. 2. ſed hæ ſufficiunt, nam res etiam eſt ſatis clara.

Reſolutio de vltimo fine ſimpliciter.

IX. Dico ſecundo. Etiam datur aliquis finis vltimus ſimpliciter reſpectu omnium rerum, & particularium finium, & coordinationum eorũ, qui eſt ipſemet Deus. Hæc aſſertio in doctrina fidei eſt certa, quam tradit D. Tho. 1. p. q. 44. ar. 4. & 103. art. 2. & cum eo cæteri Theologi ex illo prouer. 16. [Omnia propter ſemetipſum operatus eſt Dominus,] & Apoc. 21. & 22. [Ego ſum α, & ω.] Idemq; tradiderunt Sancti Patres præſertim Dionyſius c. 10. de diuin. nom. & D. Auguſtinus lib. 1. de doctrin. Chriſt. c. 23. & lib. 19. de Ciuitat. à principio, & ex Philoſophis id attigit Ariſtoteles 12. Metaph. te. 10. & li. de mundo ad Alexand. & Plato in Timæo, & lib. 4. de legib. et Triſmegiſtus in Pimandro.

D. Thom. — Prouerb. 16. — Auguſtinus. — Ariſtoteles. Plato. Triſmegiſt.

B Difficultas autem eſt, an poſſit euidenti ratione demonſtrari, hunc finẽ vltimũ eſſe vnũ reſpectu rerum omnium. Nam ex his demonſtrationibus, quibus probatur non dari proceſſum in infinitum in finibus, non poteſt ſatis concludi dari hoc modo aliquẽ finẽ vltimũ vniuerſalẽ, ſeu cõmunẽ, in quem oĩa referantur, & ipſe nõ in aliũ, nam vnaquæque res poteſt in ſuum finem proprium vltimate tendere, & ita in nulla ſerie dabitur proceſſus in infinitũ in finibus, etiam ſi nullus detur finis vltimus communis omnibus.

X.

C Reſpondetur, aliud eſſe quærere an detur aliquis finis vltimus cõis in quem omnia ordinentur, aliud verò an res omnes & ſingulæ illũ finẽ intendant ac quærãt. De hoc poſteriori puncto dicemus in ſect. ſequenti, nunc ſolũ de priori ſentiagimus. Et in eo dicimus, eſſe euidens rõne naturali dari vnũ finem vltimum rerum omnium: idque colligi ex illo principio, q non datur progreſſus in infinitum in finibus, adiũctis aliis duobus ſuprà & demonſtratis, nimirũ, dari vnũ principium primum effectiuũ rerũ omniũ, & illud operari pp finem. Ex quibus ita concluditur rõ. Primum principium efficiens rerum omnium pp aliquem finem illas produxit, conſeruat, ac regit, & in eius intentione non datur proceſſus in infinitum; ergo pp aliquem finem vltimum hæc omnia operatur: ille ergo finis vltimus quẽ primum agens intendit, eſt vnus, & conſequenter eſt finis vltimus ſimpliciter rerum omnium. Probatur hæc vltima conſequentia, cætera. n. clara ſunt. Quia non põt Deus plures vltimos fines, et ſuæ intentioni adæquatos in ſuis operibus intẽdere, nam & homo non poteſt hoc modo plures fines vltimos intendere, vt 1. 2. q. 1. ar. 5. demonſtratur: multò ergo minus Deus. Quia intẽdere

XI

A plures fines non ad perfectionem, ſed ad imperfectionem potius pertinet.

XII. Dices eſſe lõge diuerſam rationẽ de homine & de Deo; nam hõ intẽdit finem vltimum vt finem ſuum, in quo ſuã beatitudinem & ſufficientiã bonorũ omnium collocat, & ideo fieri nõ poteſt, vt homo ſimul intendat duos vltimos fines completos, nam ſi neutrum ſine altero ſibi ſufficere exiſtimat, neuter eſt finis vltimus cõpletus: ſi autẽ vnũ ex illis amat vt ſufficientẽ, alter non põt habere rõnem finis vltimi. At vero Deus dũ operatur pp vltimum finem, nõ operatur pp vltimum finem ſuum, ſed earũ rerũ quas creat, nã in ſuperioribus eſt oſtenſum, eſſe differẽtiam inter voluntatem creatã & diuinam, q in volũtate creata actus ipſe voluntatis ordinatur vt ad finẽ ad obiectum quod amatur: in voluntate aũt diuina minimè: ſed vna res volita ordinatur in aliam vt in finem. Sic igitur non repugnabit Deum intẽdere plures vltimos fines earũ rerũ, quas extra ſe vult & operatur, q a reſpectu diuerſarum rerum nihil repugnat dari diuerſa bona, in quibus earũ vltima perfectio, & quaſi felicitas cõſiſtat. Sicut poſſunt plures homines, plures fines vltimos intẽdere, licet vnus nõ poſſit. Nam ita ſe hẽt Deus intendendo pluribus rebus fines earum. Vnde cõfirmatur, nam res quarum Deus fines intendit, ſunt diuerſarum rationum & naturarum: ergo habere etiã poſſunt varios fines vltimos ſibi proportionatos: ergo & Deus poteſt illos fines vt plures ſunt, variis rebus intendere.

XIII. Dicet aliquis, Deũ non intendere rerum varietatem & diſtinctionem, niſi ĩ ordine ad aliquid vnũ, v. g. complementum vniuerſi, vel aliquid ſimile, & ideo neceſſarium eſſe vt in procreatione rerum quãtũuis diſtinctarum vnum finem vltimũ intendat. Sed hoc non ſatisfacit. Primò quia non eſt adeo euidens Deũ intendere res omnes creatas ad vnius compoſitionem uel complemẽtum, nam licet in corporalib. ita appareat, de ſpiritualibus nõ ita poteſt ratione pbari, maximè ſi ſpiritualia cum corporalibus comparentur. Et præcipuẽ, ſi Deus plures mundos produxiſſet, prout potuit. Secũdo, illud non ſatis eſt, vt oĩa dicãtur habere vnum finem vltimum ſimpliciter, tum quia ipſa unitas & conſtitutio vniuerſi eſt quid valde imperfectum, vt ad illud dicatur oĩa ſicut ad finem vltimum ordinari, tum etiã, quia ipſe ordo rerum vniuerſi ordinatur ad ſingularũ rerum vel ſpecierum conſeruationem, & omnia corporalia ordinãtur aliquo modo ad hominẽ, ut etiam Ariſtoteles agnouit 1. Politic. c. 5.

Ariſtoteles Quapropter nõ põt aliter tota hæc demõſtratiõ concludi, niſi demonſtrãdo vltimam partem concluſionis, nimirũ hunc vltimũ finẽ, quẽ, primũ efficiens intẽdit in ſuis actionibus, nõ poſſe eſſe aliquid aliud à ſe ipſo, nã hinc euidẽter ſequitur res oẽs procreatas, quãtumuis inter ſe diuerſas, ſicut vniuntur in vno primo principio, ita & vniri in vno vltimo fine, etiã ſi fingamus aliquas earũ ita eſſe conſtitutas, ut inter ſe una ad alterã, nec plures ad vnã aliquã extra Deũ ordinentur. Prima aũt propoſitio aſſumpta probatur, qa id q eſt vnicuiq; agenti finis potiſſimus ſuarũ actionũ, eſt illi optimũ & maximum bonum, præſertim ſi ordinata ſit, & recta intẽtio vt docuit Ariſtoteles 1. Ethicor. c. 7. ſed primo agenti nihil eſt Ariſtoteles

optimum

opt imū, & maximè bonum niſi eius intrinſeca A bonitas: ergo reſpectu illius nihil põt eſſe vltimus finis actionũ, & effectuũ eius; niſi ipſemet rõne ſuę bonitatis, vltimus.n. finis eſt potiſſimus in omni intentione, & actione. Præterea, quia ratio cauſæ finalis perfecta eſt, & de ſe pertinet ad perfectionem ſimpliciter: ergo conuenit Deo in ſummo gradu perfectionis, tũ quia oĩs perfectio ſimpliciter, eſt in Deo in ſummo gradu; tũ etiã quia cũ bonitas ſit rõ cauſandi finaliter, & Deus ſit ſummũ bonum, neceſſe eſt vt rõnem, & perfectionem finalis cauſæ in ſummo hẽat. Sicut aũt ſumma perfectio in ordine efficientium eſt q́ ſit primum, & vniuerſaliſſimũ; ita in ordine finiũ q́ ſit vltimus, & vniuerſaliſſimus: ergo talis perfectio neceſſario tribuenda eſt Deo. Præterea omne agens in quantum agens, operatur aliquo modo propter ſe ipſum, atq; ita eſt finis ſuarũ actionũ: ergo & primũ agens oĩa operatur pp ſe: ergo eſt finis oĩum, cum oĩa ſint ex actione, & effectione eius: non eſt aũt finis non vltimus, nam is ſemper eſt in ſuo ordine imperfectus: ergo eſt finis vltimus. Tandem huc tendit illud axioma, q́ ordo finium eſt iuxta ordinem agentium, nam agens quò perfectius, vel vniuerſalius, eò intendit perfectiorẽ vel vniuerſaliorem finẽ: Deus aũt eſt perfectiſſimum, & vniuerſaliſſimum agens: B ergo intendit perfectiſſimũ, & vniuerſaliſſimũ finem. Legatur D. Tho 3. cont. Gent. c. 17. & 18.

D. Thom.

XV. Ad obiectionem ergo ſuperius factã rñdetur, quãuis Deus nõ agat propter ſe, vt propter finẽ ſuum, ſed ſuorum effectuum, vel actionũ, nihilominus non poſſe hẽre niſi vltimum finem vltimũ omnium earum, non quia illũ finem quærat vt ſibi deſit, vel vt adipiſcatur, & in eo hẽat ſufficientiam bonorũ ſuorum, ſed potius q́a ſupponitur habens in ſe ſufficientiam bonorum omnium, & ſummam bonitatẽ ac perfectionem, à qua ſola primo moueri ſeu incitari potuit, vt alijs benefaceret propter ſe ipsũ. Vnde licèt verũ ſit, ex ipſis rebus quas creat, quaſdam ordinare ad alias, vt ad fines, vel potius oẽs ita inter ſe connectere, vt aliæ alijs viciſſim deſeruiant, atq; hoc mõ ſub ipſo Deo aſſignari poſſint alij fines cões, vel vniuerſales, ad quos ſingulæ creaturæ, præter priuatos fines, ordinantur ab ipſomet creatore, & præſertim ad ordinẽ, vel pulchritudinem vniuerſi, tñ ſimpliciter nullus extra Deũ põt dici finis vltimus in quem diuina intentio, ſeu actio tendit. Adeo vt dixerit D. Tho. C

D. Thom.

q. 3. de potent. ar. 15. ad 14. ipſam ẽt cõicationẽ diuinæ bonitatis non eſſe finẽ vltimum, ſed ipſammet diuinam bonitatem, quia cõicatio bonitatis diuinæ quid creatum eſt, vnde ipſa ẽt refertur in bonitatem increatã, ex cuius amore Deus ſe cõicare voluit, non quia ei ſit commodum aut vtile, ſed quia ipſum deceat, ſitq; ſuæ bonitati conſentaneum. Addit vero ibidem D. Tho. Deum non agere ex appetitu finis vltimi, ſed ex amore ſui, quia non agit ad conſequendum finem vltimũ, ſed ad communicandam bonitatem eius. Quod quidem eſt verum reſpectu ipſiuſmet Dei, quia, vt ſæpe diximus, non agit propter ſe, vt propter finẽ ſuum: tñ reſpectu creaturarum dici ẽt põt, Deum operari ex appetitu finis, id eſt appetens, vt creaturæ ſe ipſum vt finem conſequantur.

XVI. Ex quibus etiã intelligitur, cum in præcedenti diſputatione diſtinxerimus duplicem finem, obiectiuum, & formalem, Deum nõ dici vltimũ finem formalem, ſed obiectiuũ creaturarum, vel propriè, vel latè de obiecto loquendo, iuxta ea q̃ dicemus ſect. ſeq. Et rõ eſt, quia finis formalis nõ eſt vltimus ſimpliciter, cum in obiectiuum ordinetur, vt ſupra oſtẽſum eſt. Item, quia licèt Deus ſit ſummum bonum, tñ creaturę nõ aſſequuntur illud niſi quatenus aliquo modo illud participant: vnde aſſecutio illius boni ſummi, quæ finis formalis dicitur, ſemper eſt aliquid creatum. Vnde obiter ſoluitur quædam obiectio ſupra facta, nimirum, quomodo tanta rerum, ac naturarum varietas poſſit ad eundem vltimum finem ordinari, rõ.n. eſt, quia ille non eſt finis, vt aſſecutio, ſed vt bonum aſſecutum, res autem diuerſæ habent diuerſitatem in modo aſſequendi finem illum, quamuis in eodem fine vltimo conueniãt, ſicut cõueniunt in eodem primo principio, differunt tñ ĩ modo, aut gradu emanationis ab ipſo.

Dcus vltimus creaturarum finis nõ formalis.

Tandem intelligitur ex dictis, q́ licèt reſpectu creaturarum Deus ſit finis vltimus obiectiuus, cuius gr̃a vel creatæ ſunt, vel ipſæ operantur, tñ reſpectu actionis ipſius Dei eſt vltimus finis, Cui, nam illi creatur, vel aguntur omnia, uel potius ſibimet creat, & efficit omnia. Omne.n. agẽs habet rõnem finis cui reſpectu ſuæ actionis, ſiue B per eam quærat commoditatem ſuam, ut cõiter agunt agentia creata, uel tantum cõicationem, & manifeſtationem ſuæ bonitatis, ut Deus.

XVII. Acti enũ Dei finis cui ipſe Deus.

SECTIO II.

Vtrum finis vltimus per ſe ac propriè concurrat cum omnibus finibus proximis ad finaliter cauſandum, & conſequenter, an omnia agentia in omnibus actionibus ſuis finem vltimum intendant.

QVæſtio hæc intelligenda eſt de ultimo fine ſimpliciter ſeu uniuerſali, nã de illo qui tñ eſt ultimus in aliqua ſerie, iam ſupra oſtendimus ipſum eſſe qui immediatè influit finaliter ĩ omnes effectus uel actiones ad illam ſeriẽ per ſe pertinentes. Imò diximus hmõi finem eſſe totam rõnem cauſandi, ita ut media, uel fines intermedij nullam ppriã cauſalitatẽ finalem hẽant, niſi quatenus ſubſtant C uel quaſi informantur ab hoc fine. De fine uero ultimo ſimpliciter eſt ſpecialis qõ, an influat cũ oĩbus finibus particularibus ad cauſalitates eorum per ſe, & immediatè, per modũ cauſæ uniuerſalis ĩ eo gñe, ad eum modum quo prima cã efficiens in gñe efficientis cauſę concurrit p ſe, & ĩmediatè cũ oĩbus cauſis efficiẽtib. particularib.

I. Explicatur titulus quæſtionis.

Argumenta in partem affirmantem.

ET uidetur quidem oĩno ita eſſe dicendũ. Primò, quia rõ cauſæ finalis tam perfectè, & uniuersè conuenit Deo in ſuo genere, ſicut rõ efficientis in ſuo: ergo, ſicut rõ primi efficientis ita cõuenit Deo, ut omnia ab ipſo pendeant per ſe, & immediatè in cauſando efficiẽter, ita rõ primi ſeu ultimi finis cõuenit Deo cũ hac pfectione, & uniuerſalitate, ut ab ipſo in cãndo pẽdeant p ſe, & immediatè oẽs particulares fines. Nec ſatis eſt

II.

ſi quis

ſi quis dicat cauſalitates particulariũ finium pendere quidem immediatè à Deo, non tñ in genere finis, ſed in genere efficientis, ſicut de materiali, & formali cã ſuperius diximus: non (inquã) hoc eſt ſatis, quia cãlitas materialis, & formalis includunt imperfectionẽ, ppt q̃ à Deo in ſuo genere exerceri non poſſint, & ideo concurſus Dei ad illas cãlitates eſt per efficientiam, at vero cãlitas finalis, vt ſic formaliter nullã imperfectionẽ inuoluit, & tõ tam immediatè ac per ſe põt Deo conuenire circa oẽm actionẽ, & cãlitatem, ſicut cauſalitas effectiua: ergo æquè illi conuenit, nã quidquid perfectionis ſimpliciter in Deo intelligi poteſt, illi ineſt. Vnde confirmatur, nam ſicut eſt ordo per ſe inter cãm efficiẽtẽ proximã, & primã, ita inter finẽ proximũ, & vltimũ, nam ſicut proxima efficiẽs cã hẽt entitatẽ, & vim efficiẽdi participatã à prima, ac ppea dependẽtẽ ab illa, ita finis proximus hẽt bonitatẽ p quã finaliter cauſat participatã à ſumma bonitate finis vltimi: ergo ęquè pẽdet ab illo quoad cãlitatẽ in ſuo genere.

Argumenta pro negatiua parte.

III. IN cõtrariũ aũt eſt, quia neq; in proprijs agentibus propter finem, vt ſunt intellectualia, neq; ẽt in inferioribus vr̃ interuenire per ſe, & immediatè hmõi influxus vltimi finis in omni finali cauſalitate. Probatur prior pars, quia in agentibus per intellectum finis non hẽt cãlitatem niſi cognitus ſit ab eo, qui propter finem operatur, ſed hæc agentia operantur propter finem particularem, qñ nihil omnino cogitant de fine vltimo vniuerſali, ergo tũc finis particularis cauſat finaliter ſine actuali influxu per ſe, ac immediato ipſius finis vltimi in illo genere cauſæ. Et confirmatur ac declaratur amplius, nam cauſalitas in genere finis eſt per motionem metaphoricã: ergo vt Deus concurrat immediatè per modum vltimi finis, & in genere cauſæ finalis, neceſſe eſt vt metaphoricè ſimul moueat, ſeu vt metaphorica motio quæ eſt à fine particulari, ſit etiam immediatè ab ipſo vt talis eſt, hoc autem eſſe nõ poteſt niſi ipſe ſit cognitus, vt conſtat ex ſupra dictis de metaphorica motione, ergo. Et ſanè ipſa experiẽtia hoc ſatis ſuadere videtur, nam quãdo homo mouetur à ſanitate vt illam inquirat, nullo modo mouetur immediatè à bonitate diuina, de qua nil cogitat, ſed de conuenientia ſanitatis.

IIII. Nec refert ſi quis dicat, ſanitatẽ non mouere niſi quatenus habet bonitatem participatam à diuina bonitate: nam hoc perinde eſt ac ſi dicatur, remotè prouenire illã motionẽ à bonitate p eſſentiam, quatenus ab illa deriuata eſt aliqua bonitas in ſanitatẽ, non tñ q̄ ipſamet bonitas per eſſentiã immediatè ac per ſe etiam cõcurrat. Sicut etiam calor nõ calefacit niſi per virtutẽ agendi participatã à virtute effectiua per eſſentiã, quę eſt i Deo: ex vi tñ huius participationis ſeu emanationis illius effectus à tali virtute participata, nõ eſt immediatè à Deo, ſed remotè, & ideo neceſſe eſt, q̄ p ipſam virtutẽ increatã Deus immediatè influat, vt habet propriũ influxum primæ cauſæ efficientis: hunc autem modũ influxus nõ habet in genere finis, vt probare vr̃ ratio facta.

V. Atq; hinc à fortiori pbatur altera pars de inferioribus agentibus, nã bruta eo mõ, quo per co- A gnitionem metaphoricè mouentur, nullo modo dici poſſunt immediatè moueri ab ipſa bonitate vltimi finis, quam multò minus poſſunt cognoſcere. Inferiora autem agentia naturalia ſolum dicuntur operari propter finem, quatenus in ſuos fines tendunt aut diriguntur, illa autem non tendunt immediatè in bonitatem vltimi finis, ſed ſolum in talem formam, aut terminum actionis ſuæ. Quod vero dici ſolet, hæc agentia intendere aſſimilari vltimo fini in communicanda ſua perfectione, metaphoricè potius quã propriè dictum videtur, atque ita nihil deſeruit ad explicandam immediatam cauſalitatem vltimi finis circa has actiones. Aſſumptum patet, qa hæc agentia per ſe non intendunt ſimilitudinẽ, vt relatam ad bonitatem Dei, ſed ſolum intẽdũt fundamentum illius ſimilitudinis, quod non eſt aliquid, præter bonum illud creatum, quod eſt in eorum actionibus, tum etiam, quia in ſua communicatione, regulariter loquendo, non intendunt ſe communicare propter ſolam communicationem (vt ſic dicam) ſed propter aliquod cõmodum vel perfectionem ſuam, ſcilicet vt conſeruent ſuam ſpeciem, vel vt ſe perficiant: ſignũ B ergo eſt, in ſua communicatione non intendere proprtè, ac formaliter aſſimilationem ad cõmunicationem Dei.

Variæ ſententiæ.

IN hac re inuenio frequenter à Theologis dictum, Deum eſſe finem vltimum creaturarum oĩum ita vt oẽs in actionibus ſuis illũ aſſequi intendant, vnaquæq; iuxta captum ſuum. Ita docet late D. Tho. 3. cont. Gent. c. 18. & 19. 20. & 21. & 1. 2. q. 1. art. 6. 7. & 8. & in ea doctrina reliqui oẽs conſentiunt. Nullus tñ, quod ego viderim, ſatis declarat propriam depẽdentiã finium proximorum ab vltimo in cauſando intra proprium genus, neq; modum influxus, quẽ vltimus finis hẽt ſimul cum proximis ſeu particularibus. Quin potius ita tãdem declarant illã rõnem vltimi finis, vt ſolum remotum concurſum ad motiones proximorum finium ei tribuere videantur. Nam de C agente à propoſito, hoiem v. g. dicunt, ſolũ operari propter finem vltimum in omnibus actionibus ſuis, quia operatur ppter bonũ aliquod, qđ non hẽt vim mouendi finaliter niſi quatenus eſt quædã participatio ſummi boni, de inferioribus vero agentibus dicunt, ſolum intendere vltimũ finẽ, in quãtũ intendũt aliquã repræſentationem ſeu participationem bonitatis eius, per quæ oĩa nõ declaratur niſi remota cãlitas vltimi finis, vt inter obijciendũ probarĩ vr̃. Fonſeca vero lib. 5. Metaph. c. 2. q. 12. cum ſentiat Deũ per ſe, & immediatè cõcurrere cum omnibus cauſis ad earũ cauſalitates, & cũ vnaquaq; per propriũ concurſum ad ſuum genus pertinentem, hanc ſuã ſentẽtiam ſpecialiter ſolũ ibi conatur probare de materiali, & formali, nam de finali ſupponit tã eſſe certum, & receptum dogma, ſicut de efficiente, de qua iam ipſe diſputauerat. Omiſſis autem cã materiali, & formali, de quibus ſupra dictũ eſt, & ad rem præſentem nõ ſpectat, de finali expreſſe ibi docet ſect. 5. concurrere immediate cũ finibus proximis ad cãlitates eorum, ex illa generali rõne qđ ſunt cãæ eſſentialiter ſubordinatę i eodẽ gene-

VI. (margin)

D. Thom. (margin)

Fonſeca. (margin)

genere, modum autem illius immediati concurſus non declarat, ſed affirmat ſolum.

Quæſtionis reſolutio.

VII. Mihi autem hæc res ita explicãda videtur, vt finium cauſalitates per proportionẽ ad agẽtia declaremus, nam, vt ſæpe dictũ eſt, cauſalitas finis optimè intelligitur per reſpectum ad agẽs, vt agens eſt, ſeu ad actionem agentis. Eſt ergo cõſiderandum, quod ſupra tradidimus, oẽs actiones ſecundorum agentium eſſe ẽt actiones Dei, nam ea potiſſimum ratione dicitur Deus ad oẽs illas concurrere per ſe, & immediatè vt prima cauſa efficiens. Ex quo infertur, illas actiones eſſe propter finem, atque adeo eſſe cauſatas ab aliquo fine, non ſolum vt ſunt ab agentibus proximis, ſed etiam, ac multo magis, vt ſunt à primo agẽte. Quia primum agens, ſicut in omni actione ſua operatur per intellectum, & voluntatem, ita in omni ſua actione operatur propter finem longè excellentiori modo quàm quodlibet aliud agens: atq; ita omnis actio quatenus extra Deũ eſt tranſiens, & à Deo immediatè manat, cauſata eſt ab aliquo fine ab ipſo etiam Deo intento.

VIII. *Deus vt finis vltimus concurrit finaliter ad omnes creaturarũ actiones propter finẽ.* Dico iam primò: Deus vt vltimus finis immediatè, & per ſe influit in omnem actionẽ creaturæ quatenus ab ipſo Deo eſt, atq; hoc ſaltem modo immediatè ac per ſe concurrit cauſando finaliter cum omni fine proximo. Probatur prima pars, nam omnis actio agentis creati eſt immediatè à Deo propter finem operante: ergo eſt à Deo, vt ab vltimo fine: ergo Deus, vt vltimus finis cauſat in ſuo genere immediatè illam actionem. Antecedens probatum eſt, prima vero conſequentia probatur, quia Deus non agit propter finem, niſi agendo propter ſe vt propter vltimũ finem, quia, vt ſupra probatum eſt, nõ poteſt per ſe primò moueri ſeu inclinari ad agendum ab aliqua extrinſeca bonitate, ſed à propria.

IX. Dices, Nonne põt Deus moueri ab aliqua bonitate creata, vt aliam cõferat vel efficiat? Sic. n. propter bonitatem meriti mouetur ad dandum præmiũ, & quia promiſit, mouetur ad implẽdũ promiſſum, atq; hoc modo exercet Deus actum fidelitatis, vel iuſtitiæ, aut miſericordiæ, &c. propter vniuſcuiuſque honeſtatem, ergo ẽt operatur Deus propter aliquem finem proximum creatũ: ergo non eſt certa, & formalis prædicta illatio.

X. Aliqui non audent concedere antecedens illud, quia videtur eſſe præter diuinam perfectionem aliquid velle pp finem creatum. Tamẽ cũ Deũ agere propter finem non ſit agere propter finem ſuũ, ſed propter finẽ ad quem ordinat eã rem quam efficit, nõ eſt inconueniens, vt proximè aliquid efficiat propter aliquem finem creatum, quia hoc nihil aliud eſt, quã vnam creaturã ordinare in aliam, vt in finem proximũ, quod eſt ordinatiſſimum, & abſq; vlla imperfectione. Atque hoc modo res ſingulas Deus ordinauit ad pulchritudinem vniuerſi, & herbas, & aĩalia condidit pp hominem, &c. Et eadem rõne, quia creaturæ non ſunt bonæ formaliter bonitate diuina, ſed propria, vt ſupra dictũ eſt, ita vult Deus creaturas propter ſuammet bonitatem, vt tñ vnicuique velit bonitatẽ, vel perfectionem illi propriã, & hoc modo vult Deus homini gratiam, vt eſt perfectio ipſius hominis, vnde proximè vult illã propter commodum, vel vtilitatem ipſius hominis. Atque hoc modo, licèt comparatione ſuæ bonitatis velit Deus omnes creaturas, vt media ad ſui manifeſtationem, & communicationem, tamen comparando vnam creaturam ad aliam, vult vnam, vt finem proximum alterius.

XI. Nihilominus tamen neceſſe eſt, vt in omni actione, & operatione propter finem Deus propter ſe vt propter vltimum finem operetur. Tum quia ſemper operatur propter finẽ perfectiſſimo modo, & iõ ſimpliciſſimo, & eminẽtiſſimo actu oĩa reducit vſq; ad ſupremam cãm, refertque in ſe ipſum tanquam in vltimum finem. Tum etiã quia diuina bonitas ita eſt ipſi Deo vniuerſalis rõ volendi oẽm aliam bonitatem, vel finem creatum, vt ſine relatione vel habitudine ad illam nihil ſit amabile Deo extra ipſum Deum. Nam ſi per bonitates creatas non cõicaretur, repræſentaretur, vel oſtenderetur diuina bonitas, nõ eſſet cur ab ipſo Deo amaretur. Tñ, quia id quo creatura repræſentat, & participat diuinam bonitatem, eſt aliquid ſecundum ſe, & propter ſe amabile reſpectu appetitus creati, ideo non repugnat, ꝙ ſimul velit Deus vnam creaturam, vt finẽ alterius, & vt aliquid ordinatum ad ſe vt ad finẽ vltimum. Hic ergo reſpectus nõ eſt ſeparabilis à volitione Dei, vt ad creaturam terminatur, & ideo optimè infertur, ſi Deus aliquid ꝓpter finẽ operatur, ẽt operari illud propter ſe vt propter vltimum finem, actualiter, & perfectiſſime intẽtũ.

XII. Iam uero facilis eſt ad probandũ altera conſecutio, nimirũ, finẽ ultimum immediatè ac per ſe influere cum quocunque fine proximo ad omnem actionẽ creaturæ, quia finis immediate influit ſuo modo in eam actionẽ, quæ ex formali, & directa intentione agentis pp illum fit, nam cauſalitas finalis, præſertim circa actiones tranſeuntes, ſolum conſiſtit in hac dependentia, quã actio habet ab agẽte ſic ordinante ad illã in finẽ, ſed oſtenſum eſt oẽm actionem creaturæ, ſaltem quatenus eſt à primo agente, fieri neceſſario cũ hac actuali relatione ſeu ordinatione in vltimũ finem: ergo oĩs hmõi actio cauſatur immediate ac per ſe ab vltimo fine in ſuo genere.

XIII. *An Deus cũ finibus honeſtis cõcurrat ad finaliter cauſandas actiones prauas.* Dices, non poſſe hoc in vniuerſum verũ eſſe, nam licet in actionibus mere naturalibus, & in liberis honeſtis uideatur poſſibile, & ſine inconueniẽti, tñ in actionibus liberis, & peccaminoſis uidetur hoc, & indecens, & impoſſibile. Primũ patet, quia indecẽs eſt Deum has actiones uelle ergo multo magis uelle illas pp ſe ipſum. Secundum patet, quia illæ actiones ſunt intrinſece repugnãtes ſummę Dei bonitati: quõ ergo poſſunt in ſummũ bonũ ut in finem ultimũ referri? Reſpondetur in primis, totum argumentum concedi poſſe, & debere de actionibus peccaminoſis, ut peccaminoſæ ſunt, nam in rigore de eis tm̃ ut ſic procedit obiectio, nam ut ſic repugnant diuinæ bonitati, & de illis ut ſic fatemur non eſſe à Deo ut ab ultimo fine, neque ideſt incommodũ, quia ẽt ut ſic non ſunt à Deo ut à primo agente, quia ut ſic non ſunt actiones, ſed defectus actionis. Vnde ulterius additur, has actionis quãtũuis peccaminoſas reſpectu cãæ ſecundæ, ut actiones ſunt, eſſe ẽe actiones ipſius Dei, & ut ſic eſſe p ſe, & immediate ex fine ultimo, & pp finẽ ultimũ,

nam

Digitized by Google

nam vt ſic nullum defectum, vel malitiã includunt, ratione cuius repugnét ſummæ bonitati finis vltimi. Et quanuis Deus efficaciter, & abſolutè non velit illas, propter reſpectum quem abſolutè ſumptæ habent ad cauſam ſecundam, cum quo, & ex quo habent côcomitantem malitiam tamé vult ad illas côcurrere, & ita vult illas quatenus actiones ſuæ ſunt, & hoc mô ordinat illas in ſe vt in finem vltimum, quia in illis ſub hac ratione ſpectatis relucet maximè bonitas Dei, quæ ad omnia ſe diffundit quatenus aliquid boni habent, & potés eſt ita influere in bonitaté, vt quãuis illi ſit coniuncta malitia, illam non attingat, neque ipſi vlla rône imputanda ſit. In quo érmanifeſtat omnipotentiã, & ſapientiã ſuam, imo & quodammodo iuſtitiam: vel quia iure ſuo vtitur offerendo concurſum ſuum ét illis, qui illo abuſuri ſunt, vel quia vnicuique principio dat côcurſum ei naturaliter debitum, & vnúquodque ſecundum ſuum modum agere ſinit. Sic igitur nulla eſt actio creaturæ cara à fine proximo, quę non ſit ſimul câta per ſe, & immediate à fine vltimo, ſaltem reſpectu primi agentis. Legatur D. Tho. 3. cont. Gent. c. 17. præſertim rône 6. nã ibi virtute côtinet totã doctrinã huius aſſertionis.

XIIII. Dico ſecũdo. Actio creaturæ vt eſt ab ipſa creatura pp finem, non ſemper cauſatur immediatè as per ſe à fine vltimo formaliter, & ſecundum ſuam propriam bonitatem, ſed ad ſummũ virtualiter ſeu implicite. atq; in hoc ſenſu pôt cum debita proportione dici, finem vltimũ ad has actiones, vt ſic non concurrere ſemper immediate im mediatione ſuppoſiti, ſed tñ virtutis. Hanc conclutionem ſatis, vt opinor, probant rônes ſupra poſitæ poſteriori loco, cum ijs etiam, quæ adduximus referendo côem doctrinam D. Thomæ, & aliorum. Et quidem de agentibus naturalibus, vel irrationalibus nulla poteſt eſſe dubitandi rô, quia hæc non operantur propter finé in quẽ ipſa dirigit actiones ſuas; ergo multo minus poſſunt operari propter finé vltimũ. Deinde, quia rône dicuntur metaphorice intendere finem, quatenus per naturalé inclinationem, vel appetitum in aliquid certum, ac determinatum tendunt, reuera non tendunt propriè, ac formaliter in Deũ, ſed in aliquid creatum ſibi ipſis commodum vel proportionatum, atque ita ſolũ virtualiter, & quaſi interpretatiue tendunt in Deum. Denique ſi côſiderentur quatenus per extrinſecam denominationem dicuntur dirigi in finem à ſuo autore, & cooperatore Deo, ſic quidem dici poſſunt tédere in ipſum finem vltimum formaliter intentũ, in illa directio, & ordinatio in finem tam eſt ab ipſo primo agente, à quo ſolo finis ille intéditur.

Non ſemper creaturæ in ſuis actionibus intēdit vltimum fi. nem formaliter.

XV. De agentibus vero à propoſito non oportet, vt eorum actiones nũquam ſint per ſe ac immediatè ab vltimo fine, ét quatenus ſunt pp finem ex directione, & intentione talium agentiũ Sæpe enim ita eſſe poſſunt, nimirum quando hæc agẽtia ipſum finem vltimum in ſe conſiderãt, & in eum referunt oés actiones, & priuatas intẽtiones ſuas; quod facere poſſunt, qa per intellectũ, & voluntatem poſſunt obiectiue attingere finé vltimum in ſe ipſo, quod non poſſunt inferiora agentia. Diximus aũt non ſemper actiones horũ agentium, quatenus ab ipſis ſunt propter finem, cauſari finaliter per ſe, & immediate ab vltimo fine immediatione ſuppoſiti, id eſt per ſe ipſum, et per bonitatem ſuam finaliter influentem in talé actionem & hoc ſenſu ſatis probatur aſſertio illa ratione ſupra poſita, quia finis vltimus in ſe ipſo cogitatus non ſemper mouet hæc agẽtia, quãdo propter aliquem finem particularem operantur. Virtualiter aũt dici poteſt vltimus finis mouere ſemper huiuſmodi agẽtia, quia ſemper mouentur ab aliquo bono, vel ſub ratione alicuius boni, quod in quantum eſt quędam participatio ſummi boni, cenſetur in virtute illius mouere, & e conuerſo qui tendit in illud bonum, virtute cenſetur tendere in vltimum finem, quia appetendo (vt ſic dicam) partem boni, virtute cẽſetur magis amare totius boni complementum, qué ſenſum declarauit D. Thom. in 4. diſt. 49. q. 1. art. 3. quæſtiunc. 4. & in eodem loquitur 1. par. q. 60. art. 2. & 1. 2. q. 1. art. 6. vbi in ſolutione ad 3. ait, quòd virtus primæ intentionis reſpectu vltimi finis mouet in quolibet appetitu cuiuſcunq; rei, etiam ſi de vltimo fine actu non cogitetur. Lege Ariſtot. 1. Ethic. cap. 4. & 7. & 1. Rhetoric. cap. 5. Auguſt. 10. confeſſ. capit. 20. & 21. & lib. 13. de Trinit. cap. 6.

D. Thom. Ariſtot.

Incidentis quæſtionis breuis reſolutio.

XVI. Hic vero inſinuabat ſe ſtatim quæſtio, an in his agentibus neceſſarium ſemper ſit ut interueniat vltimi finis propria, & elicita, & terminata ad ipſum vltimum finem in ſe propoſitum, ſub ratione ſummi, aut completi, uel communis boni, debeat neceſſario antecedere ad intentiones particularium finium. Nonnulli enim Theologi ſentire uidentur, neceſſariam eſſe, ut talis intentio quaſi uniuerſalis præcedat, ſaltem aliquãdo uel ſemel in uita, ut aliæ intentiones finium particularium in uirtute illius habeti poſſint. Sed hæc quæſtio Theologorum eſt propria, & tractari ſolet in citatis locis D. Thomæ. Mihiq; uidetur certa ſententia, quæ negat talem intentionem eſſe neceſſariam, quia nec ex parte intellectus eſt aliquid quod neceſſitet ad cogitandũ prius de illo obiecto, nec ex parte uoluntatis eſt neceſſaria illa intentio, ut uelle poſſit bona particularia ſibi propoſita ut per ſe amabilia, cum in illis obiectis ſit ſufficiens ratio ad tendendũ in illa propter eorum bonitatem. Imò etiam ſi illa uniuerſalis intentio præcedat, tamen ſi poſtea neque in memoria, neque in aliquo affectu aut habitu manet, nihil deſeruire poteſt ad ſubſequentes actus. Vide Scotum in 1. d. 1. q. 4. & in 4. d. 49. q. 5. & ibi Pal. Maior. Cap. & alios.

Auguſtin. Scotus. Capreo lus.

Satisfit rationibus dubitandi initio poſitis.

XVII. Argumenta priori loco poſita in principio confirmant priorem concluſionem noſtrã: non tamen obſtant poſteriori, quia non eſt de rône primæ cauſæ, ut influat in actionem cauſæ ſecundæ niſi cum debita proportione: neq; etiã oportet ut cauſalitas cauſæ primæ, & ſecundæ, formaliter ac præciſe ſumptæ dicant eandem habitudiné, quanuis in re prout ſunt in effectu nõ diſtinguantur. Sic igitur ad ſubordinationem finis proximi, & vltimi ſatis eſt vt iſte ab hoc pendeat in cauſando in ſuo genere, & quod hic non

poſſit

poſſit cauſare niſi cauſante illo : nō tamē neceſſe A eſt, vt reſpectu eiuſdem agentis vterque finis cauſet, ſed ſolum reſpectu eiuſdem effectus vel actionis. Q an potius finis proximus cauſat reſpectu proximi agentis, & actionis, quæ in illo, vel ab illo eſt: finis aūt vltimus non cauſat reſpectu ipſius primi agentis, ſed reſpectu effectus, vel actionis, prout ab ipſo manat. Argumenta autem poſteriori loco in contrarium poſita nihil obſtant priori concluſioni, vt per ſe ſatis conſtat, confirmant autem poſteriorem, vt declaratum eſt.

DISPVTATIO XXV.

De cauſa exemplari.

QVamuis Ariſtoteles, multorū ſententia, nihil omnino de cauſa exemplari dixerit, alijs autem ad ſummum eā nominaſſe videatur ſimul cum formali: nobis tñ ad huius materiæ complementū neceſſaria viſa eſt peculiaris de illa diſputatio, tū quod iucundam, & vtilem materiā contineat : tum ēt quod vel probabile ſit proprium, & peculiarem B modū cauſandi habere, vel neceſſe ſit reductionem eius ad aliquod genus cauſæ declarare. Dicemus ergo prius quid ſit exemplar, deinde eius influxum ſeu cauſalitatē explicabimus. Quòd vero ad nomen attinet, ſuppono [exemplar] idem hoc loco ſignificare, quod apud Theologos idea: qđ nomen licèt Græcū ſit, à Latinis ēt vſurpatur, primūque illius autorem Platonem fuiſſe teſtes ſunt Cicer. lib. 1. Tuſc. q. Sen. epiſt. 66. & Aug. li. 83. q. in 46. vbi ait ideas poſſe Latinè dici formas vel ſpecies: imò, & principales ſeu originales formas appellat : agit. n. præcipuè de ideis diuinis, quibus per antonomaſiam ideę nomen applicatum eſt, vt ex eodē ſumere licet lib. 12. de Ciu. c. 25. Nos aūt generalius hanc vocem ſumimus, & indifferenter vocib. exemplaris, & ideæ vtemur.

Cicero. Seneca. Auguſt.

SECTIO I.

An ſit, quid ſit, & vbi ſit exemplar.

I. QVòd exemplar aliquid in rebus ſit, cōis eſt tum Philoſophorum, tum C Theologorum conſenſus, vt patet ex Plat. in Timeo, & Socrate, q (vt teſtis eſt Euſeb. lib. 11. de præp. ca. 11.) añ Plat. de ideis diſputauit, & ex Cic. ac Sen. locis citatis, Dionyſ. Iuſtino, & Nazianzeno locis infra citandis. Et Aug. citatis locis, prſertim dicta q. 46. ait antiquos [tantā vim in ideis poſuiſſe, vt niſi eis itellectis ſapiens nemo eſſe poſſet.] Cui conſonat qđ Clemens Alex. lib. 4. Stromat. ſub finē ait. [Merito Plato quoq; eū, qui ideas cōtēplatur, dixit victurū eſſe Deū inter hoīs.] Addit item Aug. lib. 1. Retract. c. 3. Mundū intelligibilē quē poſuit Plato, eſſe rōnem ſempiternam, atq; incōmutabilē, qua fecit Deus ſenſibilē mūdū. [Quā qui eſſe negat, ſequitur vt dicat Deū irrationabiliter feciſſe q fecit.] Tā certum ergo exiſtimat Auguſtin. eſſe ideas, quę idem ſunt qđ rōnes intelligibiles rerū faciendarum, ac eſt certū Deū nō ſine ſcientia, rōne craſſe mundū. Et hoc ipſū eſt quod dixit Boet. lib. 3. de Conſolat. metr. 9.

Clemens. Alexan.

Auguſt.

Tu cuncta ſuperno
Ducis ab exēplo. pulchrū pulcherrimus ipſe
Mundum mente gerens.

Hoc denique ipſum facilè demonſtrari pōt ex humanis artificibus: concipiunt. n. mente formā rei per artem efficiendæ, quæ exemplar appellat. Et ita dixit Ariſt. 7. Metaph. c. 7. corporis ſanitatem fieri à ſanitate quæ eſt in mente.

Ariſtot.

Oportet aūt obſeruare duplex ſolere diſtingui exemplar, aliud externum, vt eſt imago vel ſcriptura oculis obiecta, quæ imitanda proponitur, de quo itelligi pōt illud Exod. 25. [Inſpice, & fac ſm exemplar quod tibi in mōte mōſtratum eſt.] Aliud eſt exemplar internū, quod animo ſeu mēte formatur. Quam diuiſionem Seneca ſupra indicauit, dicens, [Nihil aūt refert vtrū foris hēat exemplar, ad quod referat oculos, an intus, quod ibi ipſe concepit, & poſuit.] Ego vero exiſtimo, licèt fortè quoad vocis vſum exemplar externū propriè, & ex prima impoſitione ita appellatū ſit, tñ quoad munus cāæ quā nunc explicamus, rōnem ſeu cāūlitatem exēplaris in interno p ſe ac proprie reperiri: illud vero externū ſolū p accñs, B & remote adhiberi, vt ī ſeq. ſect. latius declarabo: & iō de interno exēplari præcipuè dic. à nob. ē

II. Exemplaris duplex acceptio.

Vbi ſit exemplar.

III. EX his aūt facilè intelligere licet, in cōi loquendo, vbi ſit, & quib ſit exemplar. Eſt. n. in mente ſeu in intellectu, iō. n. internum exemplar appellatur. Plato ēt ob eandem cām exemplar mūdi intelligibilem mundum appellauit, vt Aug. ſupra notauit: iō deniq; Clemens Alex. ſupra. [Mētem] dixit [eſſe locū idearū,] & lib. 5. Stromat. nō longe à principio dixit Platonē in Phædone ob hanc cauſam declaraſſe veritatem eſſe ideā. [Idea aūt (ait) eſt Dei intelligentia; ſeu quod à mente diuina intelligitur.] Eſt itaq; idea ſeu exemplar in mente. Solet aūt in cōi ita deſcribi, [Exemplar eſt forma, quā effectus imitatur ex intētione agētis, qui determinat ſibi finem.] Ita D. Tho. q. 3. de verit. art. 1. & fere Seneca ſupra. Quia verò hæc deſcriptio cōis eſt & externo exemplari, addere poſſumus eſſe formam mente conceptā, aut aliquid ſimile. Per formam aūt intelligenda eſt non intrinſeca forma informās, & cōſtituens rem, ſed forma concepta, & extrinſeca effectui, ad cuius C imitationem fit effectus ex propria intentione agētis. Quæ vltima particula additur, qa ſi caſu accidat vnā rē fieri ſimilē alteri, nō eſt exemplar, neq; etiam ſi ex ſola naturali actione agens effectum faciat ſimilem ſibi, vt iam explicabo.

Exemplaris deſcriptio.

D. Thom.

IIII. Hinc vlterius colligere licet exēplaria rerū, ac formarū naturaliū tñ eſſe ī intellectu diuino, qđ Aug. intendit in locis ſupra citatis. Nā inter eas per intellectum agentes ſolus Deus pōt eſſe proprie, & per ſe cā naturalium effectuū, præſertim ſubſtantiarū, & naturaliū formarū, & iō ſolus ipſe pōt habere exemplaria hmōi rerū. Nā intellectuales, vel rōnales creaturæ, q̄uis poſſint concipere intellectuales formas vere ac proprie repræſentātes naturales effectus, quia tñ virtutē nō habent effectricē horū effectuū, iō nō pñt aut illas formas applicare ad opus, aut (qđ in idem redit) ab eis dirigi in effectione rerum quas repræſentant, & iō illæ formæ intellectuales in intellectu creato nō habent rōnē exemplariū. Et hoc eſt q dici ſolet cōiter, exemplar eſſe formā practicā,

Rerum omnium exemplaria in diuina mēte.

quæ

quæ opus dirigat, ſeu ad opus applicetur. Quod A fere Theologi cenſent de nomine ideæ: quamuis alijs videatur ſufficere vt applicari poſſit, de quo alias, nam tñ ad rõnem de nomine ſpectat. Agẽtia vero inferiora intellectu carentia quamuis vim hẽant efficiendi effectus, & formas ſimiles ſuis naturalibus formis: non tñ poſſunt ſua intẽtione dirigere actiones ſuas, vt ſuos effectus ad imitationem taliũ formarũ efficiant, & ideo in his ẽt agentibus non hẽt locũ exẽplar propriè dictum, ſed tñ per metaphorã, qđ notauit D. Th. dicta q. 3. de verit. ar. 1. Relinquitur ergo vt reſpectu effectuũ ſeu formarũ naturaliũ exẽplar in ſolo diuino intellectu reperiatur. In intellectu aũt creato ſcđm quandam participationẽ reperitur reſpectu rerũ artificialium, ſub quibus motũ localẽ cõprehendere poſſumus, quatenus ab agẽte voluntario iuxta menſuram rõnis fieri poteſt.

D. Thom.

Sit ne exemplar obiectiue tantum in mente.

V. HInc vero ſuboritur grauis quæſtio, quõ intelligatur exemplar eſſe in intellectu, an ſubiectiuè ſeu formaliter, an obiectiuè tñ. Subiectiuè dr̃ eſſe quod ineſt intellectui, & informat illum, ſiue re ipſa per veram inhærentiam, vt in creaturis; ſiue noſtro mõ intelligendi, cum tñ in re ſit per identitatẽ, vt in Deo. Obiectiuè aũt dicitur B eſſe quod cognoſcitur, ſeu actu obijcitur menti. Quæ diſtinctio ſatis conſtat ex dictis ſupra diſp. 2. ſect. 1. de conceptu formali & obiectiuo. Vnde quod in ſumma hic inquiritur, eſt, an exemplar ſit tantũ conceptus obiectiuus, an potius ſit conceptus formalis. Quã quæſt. Theologi tractãt de idæis, eſt aũt cõis de quolibet exemplari vt ſic.

Communis ſententia.

VI. EſT ſnĩa ſatis cõis exemplar eſſe conceptum obiectiuum. Quæ dupliciter intelligi põt, primo φ ſit obiectiuus conceptus eiuſdem rei efficiendæ per artem: ſeu (& in idem redit) quòd ſit eadem res quæ per artem facienda eſt, vt obiectiue exiſtens in mente artificis. Secũdo vt ſit obiectiuus conceptus nõ eiuſdem rei, ſed alterius ad cuius imitationẽ alia res facienda eſt. Priori mõ videtur eam ſnĩam ſecutus D. Tho. d. 3. de verit. art. 3. Eam tenet Scot. in 1. d. 35. q. 1. Ibidẽ Ochã q. 5. Gab. q. 5. art. 2. Aliac. in 1. q. 6. art. 3. Dur. diſt. C 36. q. 3. Baſſol. q. 2. art. 2. Hancq; opinionẽ vt problema tractãt ibi Richard. art. 2. q. 2. & probabilẽ cenſet Maior in 1. d. 35. q. 1. in fine. Iuxta quam conſequenter dicitur, ideas creaturarum in Deo non eſſe aliquid increatum in ipſo, ſed eſſe creaturas ipſas in eſſe cognito, ſeu obiectas intellectui diuino ſecundum eſſe eſſentiæ vel poſſibile earum in nam eas ſic intuens, tales in re producit, quales obiectiuè præſentes habet. Idẽq; proportionaliter dicit de exemplari humani artificis.

D Thom.
Scotus
Ocham.
Gabriel.
Aliaco.
Durandus.
Baſſol.
Richardus.
Maior.

VII. Poſteriorem modum, ſ. ideam eſſe rem conceptam, non tñ eandem quæ efficiẽda eſt per artẽ, ſed aliã ad cuius imitationem altera efficitur, tenent multi Theologi, qui aliter hoc explicant in ideis diuinis, aliter in humanis. Nam de diuinis aiunt eſſe diuinã eſſentiã, vt cognitã à Deo tanq̃ imitabilẽ à creaturis. Cum. n. Deus non accipiat cognitionẽ à rebus extra ſe, ſed in ſua eſſentia oĩa intueatur, i illa ẽt cognoſcit quo mõ ab vnaquaque creatura poſſit imitari, vel participari, & ẽõ etiam ipſam diuinam ſub hac rõne dicũt eſſe exẽplar creaturarum. Ita ſentiunt Caietanus & multi Thomiſtæ 1. p. q. 16. art. 2. & Ferrar. 1. contra Gent. c. 54. & Aegid. in 1. d. 36. q. 5. ad 2. Et ibi Richard ar. 2. q. 2. De humano aũt exemplari citati autores non tam expreſſe loquuntur, nõnulli aũt recentiores aiunt eſſe ſemper rem cognitã diſtinctam ab exemplato, quæ vel eſt res aliqua particularis ſenſibus obiecta, aut mente concepta, vel eſt aliquid confusè conceptũ, à quo ẽt diſtinguitur particulare artificiũ, qđ in indiuiduo fit ad imitationẽ eius, quod cõfuſe cõceptũ erat.

Ferrar.
Aegidius.
Richardus.

Fundamenta dictæ ſententiæ.

FVndamenta huius poſterioris ſnĩæ omitto, VIII. quia quatenus probant exemplar non poſſe eſſe eandem rem, quæ per exemplar fit, neq; creaturas cognitas reſpectu intellectus diuini. nos illis vtemur; quatenus vero probant in cõi ideam eſſe conceptum obiectiuum, eadem ſunt cũ fundamentis prioris ſententiæ. Poteſt ergo illa opinio ſuaderi primo ex quadam proportione inter exemplar, & finem, vtrumque enim requirit eſſe cognitũ, vt ſuũ munus exercere poſſit, nam ſicut finis nõ mouet niſi cognitus, ita exemplar non dirigit niſi mente perceptum. Deinde ſicut in fine non mouet eſſe formale cognitionis, ſed bonum ipſum obiectiuè cognitum, ita in exemplari non dirigit actionem agentis eſſe formale cognitionis, ſed forma ipſa cognitioni obiecta, nam illa eſt quæ per cognitionem proponit imitanda in ipſa actione: ergo ſicut finis non eſt ſubiectiuè in intellectu, ſed obiectiuè, ita & exemplar eſt obiectiuè in intellectu, & nõ formaliter. Secundò ex cõi mõ loquendi de exemplari, nã exemplar dr̃ quod imitatur artifex, vel ad cuius imitationem producit effectum, dr etiam forma, nõ à quã, vel per quam, ſeu ex qua, ſed ad quã intuendo artifex operatur, ſed hæc cõueniunt rei, vt menti obiectæ, ad illam. n. artifex intuet̃, non ad ſuũ formalem cõceptum: nec. n. neceſſaria eſt hæc reflexio. Tertiò, quia Theologi oẽs dicunt eſſe in Deo plures ideas, ex ſnĩa Auguſt. lib. 83. q. 46 ſed non poſſunt dici plures niſi quia in eſſe cognito ſunt plures creaturæ præſentes Deo, nã in conceptu formali Dei nulla eſt diſtinctio aut pluralitas: ergo ideæ ſunt creaturæ ipſæ in eſſe obiectiuo: ergo in vniuerſum exemplar eſt conceptus obiectiuus & non formalis. Quartò ſi beati vidẽtes in Deo creaturas acciperent virtutem efficiendi in re ipſa tales creaturas, haberent ꝓpriè exemplaria ſeu ideas creaturarũ, & nõ ꝑ cõceptum formalem ſeu verbũ quod ipſi forment, quia reuera non formant tale verbũ, vt multorũ eſt opinio: ergo ipſæ creaturæ quas ĩ verbo increato inſpiciũt, haberent tunc rõnem ideæ: ergo pertinet per ſe ac formaliter ad rõnem exemplaris, φ ſit obiectiuè in mente. Alia argumenta proponunt Durandus & Gabriel, quæ omitto, qa omnia ſupponunt exemplar habere rationem obiecti cogniti, & ex hac ſuppoſitione inferũt nõ poſſe eſſe rem aliam, niſi ipſammet, quæ per actionẽ fit, quatenus in eſſe cognito ſupponit in mente artificis: quam conſecutionem ego facile concedam, vt in ſequentibus dicam, nunc vero de eo, quod ſupponunt inquirimus, an verum ſit, ſcilicet, exemplar habere rationem obiecti cogniti.

Auguſt.

Secun-

Secunda ſententia, exemplar eſſe ſubiectiuè in mente.

IX. SEcunda ſnīa eſt ideam eſſe in intellectu ſubiectiuè ac formaliter, atq; adeo eſſe formalē conceptum quē artifex format de re qua facere inſtituit. Hanc opinionē tenet Alex. Alenſ. 1. p. q. 23. memb. 4. art. 1. vbi aperte dicit ideam eſſe ſapientiam, & exemplar Dei, & q; ſcdm exemplar dicitur Deus ſapiens. Quanquā ibi conſtituit neſcio quā differentiam inter exemplar, & ideam, quæ mihi non probatur. Eandem ſnīam tenet Bonauent. in 1. d. 35. art. 1. q. 1. vbi hac ratione dicit, Deum cognoſcere per ideas, & habere ī ſe rōnes & ſimilitudines rerum quas cognoſcit. Idē ſentit Capr. in 1. d. 36. q. 1. art. 1. ad 1. Dur. cont. 3. cōcl. quatenus dicit, ad ideam ſufficere q; ſit talis ſecūdum repræſentationem, qualis eſt res cuius eſt idea, & inferius, quod ſi creatura nō contineretur in diuina eſſentia niſi obiectiuè, & nullo modo formaliter aut virtualiter, hoc non ſufficeret, vt haberet rōnem ideæ. Eademq; vr̃ eſſe ſnīa D. Thom. 1. p. q. 15. nam art. 1. ait ideam eſſe formam, id eſt ſimilitudinem rei faciēdæ, q̄ in ſe habet artifex ſecundum eſſe intelligibile. Et ſolut. ad 2. ait, Deum per eſſentiam ſuam habere ideas quia per eſſentiam ſuam cognoſcit res à ſe operabiles: nō cognoſcit aūt Deus creaturas per eas, in eſſe cognito, ſed per conceptum formalem earū. Et ſolut. ad 3. ait, in tm̄ diuinam eſſentiam eſſe ideam in quantum ipſa eſt ſimilitudo rerum omnium: quod non poteſt intelligi de ſimilitudine naturali, ſed de ſimilitudine ſeu repræſentatione intentionali, quæ habetur per formalem conceptum. Et de eadem intelligendus eſt in ar. 1. dum ait, in diuina eſſentia eſſe ideam quatenus eſt participabilis ſecundum aliquem modum ſimilitudinis à creaturis, & ſolut. ad 2. ait, ideā eſſe eſſentiam in quantum eſt ſimilitudo vel rō: vbi poſterior illa vox, ſcilicet ratio, declarat priorem, ſ. [ſimilitudinem:] nam rō propriè non dr̃ niſi conceptu formali expreſſe repræſentante intellectui rem in eo ideatam. Et ſolut. ad 2. ait, Deum intelligere plures rōnes rerum, quatenus intelligit ſe intelligere res plures extra ſe, & hoc mō eſſe in Deo plures ideas, & idē ꝓportionaliter dicit ibidē de exēplari cuiuſcūq; artificis. Et hæc ſnīa mihi magis probatur. Vt aūt diſtinctius proponatr̃, & probetr̃, nōnullę aſſertiones proponēdæ ſunt.

Alenſ. Bonauent. Capreol. D. Thom.

Prior aſſertio contra priorem ſententiam.

X. DIco primo. Exemplar non eſt res obiectiuè cognita, ſeu obiectiuè tm̄ exiſtens in mēte artificis. Probatur, quia vel eſt res eadē q̄ artifex facit ſeu facturus eſt, aut facere pōt: vel eſt alia obiectiuè cognita, & à formali conceptu diſtincta ad cuius imitationē alterā facit, neutrū horum dici pōt, ergo. Antecedens quoad vtrāq; partē oſtenditur primò in exemplaribus, deinde in creatis.

Probatur aſſertio in diuinis exemplaribus.

XI. PRior pars probatur, qa idea diuina, iuxta ſententiam magis cōſentaneā Sanctis Patribus, magiſq; Theologis probatā, nō eſt aliquid creatum vel creabile, ſed ipſamet diuina eſſentia in-

A creata. Quod ſumitur ex Diony. c. 5. de diu. nom. dicente, [exemplaria eſſe rationes ſubſtantificas exiſtentium: & ſingulariter præexiſtentes, quas Theologia prædeſtinationes vocat, & bonas voluntates.] Quibus verbis ſignificat ideas nō eſſe res aliquas extra Deum, nec creaturas obiectiuè exiſtentes in mente Dei, ſed rōnes earum ſubſtātificas, i. ſubſtantiales, vel ſubſtantiarū factiuas, ſingulariter, ideſt vnitè, & ſimpliciſſimè exiſtentes in Deo, vt in ſequentibus manifeſtè exponit. Dionyſ.

Similiter Aug. 11. de Ciuit. c. 29. ait [in Verbo Dei eſſe cauſas, rationeſque rerum ſecundū quas factæ ſunt, incōmutabiliter permanentes,] quod dici nō potuit niſi ꝑ ideas increatas, & tract. 1. in Ioan. ita exponit verba illa, [Quod factū eſt in ipſo vita erat, quia quod factū eſt, in Deo hēt rōnem, quæ vita eſt. Idq; declarat exemplo artificis, qui in arte ſua hēt arcā, [Quæ in arte] (inqt) [vita eſt, quia viuit aīa artificis,] vitam appellat in artifice, quia eſt opus vitæ, in Deo aūt, quia eſt ipſe conceptus Dei, qui eſt vita per eſſentiā. Eodem mō hoc exponit lib. 83. q. 46. & lib. 5. Gene. ad lit. c. 13. ſimiliter ideas vocat [diuinas, incōmutabiles æternaſq; rōnes,] & ſtatim c. 14. tūnc illarum intelligit ſcriptum eſſe, [Omnia quæ facta B ſunt, in Deo viuere, ſ. in Dei cognitione. Idem ſignificat 12. de Ciuit. c. 25. & 26. & in lib. 83. q. 46. vt ſupra retuli, dicit [ideas eſſe principales formas, vel rōnes rerum ſtabiles atque in cōmutabiles, quæ ipſæ formatæ non ſunt, ac per hoc æternæ, ac ſemper eodem modo ſe ſe habentes, quæ in diuina intelligentia cōtinentur.] Et infra ait [has ideas non poſſe videri niſi viſione beata,] & inferius ait [eas verè eſſe, earumq; participatione fieri, vt ſit quidquid eſt.] Eſt ergo aperta ſentētia Aug. ideas non eſſe creaturas, ſed rōnes increatas in ipſa mente Dei verè, & realiter exiſtentes. XII. Auguſt.

Quod etiam non obſcure ſenſit Ambroſius 1. Hexam. c. 1. & 2. vbi improbat Platonis, & Philoſophorum ſnīam, ponentiū exemplaria diſtincta à Deo, ad quæ intēdens Deus res creauit, ſentit ergo creaturā, vt eſt aliquid à Deo diſtinctū, non poſſe eſſe exemplar quo Deus operatur: ergo ſiue creatura ſumatur exiſtens actu, ſiue potē C tia ſeu ſecundū eſſe eſſentiæ, non pōt eſſe exemplar diuinum, nam vtroque mō eſt extra Deum. Atque eodem modo alij Patres, Iuſtinus martyr oratione Parænet ad Gent. ſub fin. & Euſeb. Cæſarien. lib. 11. de Præpar. Euāg. c. 11. & Greg. Nazianz. orat. 33. quæ eſt prima de Theologia in fine, & in eundem locum Helias Cretenſ. damnant ſententiam Platonis quantum ad eam partem qua aſſeruiſſe fertur Deum intuentē ad exēplaria extra ſe res condidiſſe: idem enim neceſſe eſt dicant qui docent creaturas, vt obiectas diuino intellectui eſſe ideas eius, nā reuera creaturæ ēt ſic ſumptæ, ſunt aliquod extra Deū, parūq; refert quod ſecundum exiſtentiā actualē, vel ſecūdum eſſentiam ponantur habere rōnem ideæ. Rōne ēt probatur hæc pars, quia exēplar eſt vera cauſa effectionis rei, ſed creatura poſſibilis vt obiecta menti Dei non eſt vera cauſa ſui ipſius, vt factæ, ergo Maior infra probabitur, minor cōſtat, quia alias non poſſet Deus creaturam cauſare, niſi cum illo concauſante ipſa creatura verè, ac propriè, quòd eſt abſurdiſſimū. Alias probationes generales proferemus ſtatim. XIII. Iuſtin. Euſeb. Nazian. Helias Creten.

Vlte-

XIII. Vlterius probatur altera pars, ſ. neque aliã rẽ obiectiuè cognitam, & diſtinctam à formali cõceptu, poſſe inueniri in intellectu Dei, quæ hẽat rationem exemplaris. Et primum quidem hoc confirmant teſtimonia Patrum, præſertim Auguſtini: nam ideas collocat in ipſamet arte, quatenus per eã formatur rõ, vel cõceptus rei efficiendæ: in quo conceptu dicitur cõtineri effectus, quia illum repræſentat, & ita ex illius ſnĩa idea i Deo non eſt niſi eſſentia intellectualiter repræſentãs rem faciendam. Secundò argumentor rõne, quia in Deo non eſt obiectum cognitum ratione diſtinctum à cognitione, niſi vel primariũ, quod eſt eſſentia diuina, vel ſecundarium, quod ſunt creaturæ: de hoc autem poſteriori iam oſtenſum eſt non habere rõnẽ ideæ, de priori ergo probatur, quia in eſſentia diuina, vt ſic condiſtincta à cognitione, non continetur creatura vt in cauſa exemplari, ſed vt in cã efficiente, q̃ ſolum eminẽti virtute continet creaturas, nõ formaliter vllo mõ: ergo ſm̃ eam rõnem non põt habere rõnem exemplaris. Probatur minor ſimul cũ conſequẽtia, quia de rõne exẽplaris eſt, vt ſit forma extrinſeca, atq; adeò vt formaliter contineat rem exemplatã, vel p cõueniẽtiã formalẽ, & ſimilitudinem vel p repreſẽtationẽ íntẽtionalẽ ſeu intellectualẽ.

XIIII. Et confirmatur, ac declaratur in hunc modũ, nam eſſentia diuina ſi conſideretur prius rõne q̃ ſit cognoſcẽs vel cognita à ſe, nõ põt intelligi, vt exemplar creaturarũ ſecũm proprias rõnes earum, quia licẽt eminenti virtute contineat illas, non tñ formaliter vllo modo eas continet aut refert: ſicut lux ſolis, licèt eminenter contineat calorẽ, nõ põt dici idea caloris, quia ſm̃ ſe nec formaliter, neq; repræſentatiue exprimit calorem. Rurſus ergo diuina eſſentia, vt cognita nõ poteſt habere rõnem exemplaris. Probatur conſequentia, tum quia eſſe cognitũ (vt ita dicam) non conſtituit exemplar in eſſe exemplaris, ſed ſupponit illud, & ad ſummum eſſe põt conditio neceſſaria vt cauſet, ſi ergo eſſentia diuina ſm̃ ſe non habet rõnem exẽplaris, ex eo præciſe q; cognita ſit, non habebit illam. Tum maxime, quia vel conſideratur eſſentia præciſe, & ſecũm ſe cognita, & vt ſic non põt eſſe exemplar, quia vt ſic eſt oĩno diſſimilis creaturis, vel conſideratur, vt in illa cognita cognoſcũtur tanquã in cauſa creaturæ, & hoc mõ obiectum talis cognitionis iam non eſt solũ primarium, ſed ẽt ſecũdarium, ſi ergo obiectum ſic cognitũ eſt idea, creaturæ ipſę ſunt ideæ vel ſaltem complent rationem ideæ: quod æquè improbatur rationibus factis in priori membro.

XV. *Obiectioni ſit ſatis.* Dicetur fortaſſe, neq; eſſentiã abſolutè cognitam, neque creaturas cognitas, ſed eſſentiã cognitam, vt participabilem à creaturis eſſe ideã. Sed contra, quia cognoſcere eſſentiã, vt participabilẽ à creatura nihil aliud eſt quã cognoſcere, ex vi talis eſſentiæ poſſe creaturã gradum entis participare. Sed hoc non eſt aliud q̃ cognoſcere ipſam creaturam quatenus ex vi eminẽtis virtutis Dei põt ab illa prodire: ergo talis cognitio reuera eſt cognitio creaturæ in Deo: ergo ſi obiectũ illius cognitionis eſt idea, creatura erit idea. Et confirmo, quia in Deo tantũ ſunt cognita aut ea quæ ſunt eminenter in ipſo, aut quæ ſunt formaliter, ergo ſi eſſentia vt obiectiuè cognita, eſt idea, vel eſt ſecũm ea quæ formaliter in ipſa cõtinentur, &c.

A hec non, alias abſolutè & præciſe cognita abſq; creaturis eſſet idea, quod conſtat eſſe impoſſibile, quia vt ſic omnino eſt diſſimilis creaturis, & eas ſecundum propria earum non repræſentat, vel eſt idea ſecundũ ea quæ habet eminenter, & ſecundum quod talia cognoſcuntur in ipſa, & ſic potius ipſæ creaturæ cognitæ vt eminenter contentæ eſſent idea. Vel ita dicetur ipſa eſſentia ſecundum mediam quãdam rõnem, ſ. ſecundũ id quod formaliter eſt non abſolutè, ſed vt dicit habitudinem quandam ad res quas continet eminẽter, rõne cuius põt eſſe primarium obiectum in quo creaturæ ſecundario cognoſcãtur: & hoc ẽt non recte dr̃, tum quia illa habitudo potius eſt ex parte creaturarũ quatenus à Deo poſſunt pendere, & ſunt quædam participationes eius, tum maximè, quia eſſentia Dei nõ eſt obiectũ primarium in quo cognoſcantur creaturæ, vt in aliqua imagine repræſentante, ſed vt in cã effectiua eminenter illas continente, & ideo vt ſic nõ põt habere rõnem exemplaris: ergo exemplar in mente diuina non eſt res obiectiuè cognita vt ſic; & vt præciſa ſecundum rõnem ab ipſa cognitione. B Quod ſi quis tandem dicat cum Durando eſſentiam diuinam habere rõnem exemplaris ſaltem imperfecti, quatenus ſaltem analogicè eſt imitabilis, à creaturis, illud ſanè impropriiſſimè dictũ eſt, tum quia exemplar dicit propriam aliquam rõnem effectus, illa aũt eſt cõiſſima rõ, tum etiã quia eſſentia ſub illa ratione non habet propriũ concurſum cauſæ exemplaris. Hic.n. non cõuenit rei quatenus eſt, ſed quatenus cognoſcẽs eſt, vt ſequenti ſectione oſtendam. Denique, quia illa eſſet imperfectiſſima ratio exemplaris.

Probatur aſſertio in exemplaribus creatis.

XVI. Ex his facilè poteſt vtrumque membrum probari in exemplaribus artefactorum, quę ſunt in intellectibus creatis. Primo quidem, quia licet hæc exemplaria creata nobis notiora ſint, tamen in ſe ſunt imitationes quędam diuinorum exemplarium: vnde eandem proportionẽ ſeruãt. Quapropter mihi ſemper diſplicuit eorũ ſententia, qui in hoc negotio aliter ſentiendum putãt de diuinis, quàm de creatis exemplaribus, vt illa dicant eſſe poſita in formali conceptu, hæc in C obiectiuo, vel è conuerſo: id.n. nulla rõne fulcitur, nam licèt in perfectione longè inter ſe diſtent hæc exemplaria, tamen in modo exiſtẽtiæ, repræſentationis, & cauſalitatis ſeruant proportionem, vt ratio facta probat, quia vnum eſt participatio, & imitatio alterius, ſicut etiã in genere efficientis aut finis cauſa ſecunda imitatur primam quantum poteſt. Et ideo longè melius D. Thom. parem rationem quoad hoc eſſe cenſuit de diuinis, & creatis exemplaribus, vt patet ex citatis locis, præſertim 1. p. q. 15. art. 2. ad 2. & idem ſupponunt Scotus, & alij, ac merito.

XVII. Secũdò idem probatur ferè eodẽ diſcurſu, nã ſi exẽplar artificioſum eſt aliquid cognitũ ab artifice, vel hoc eſt illud ipſum artificiatũ qđ efficiendũ eſt, vt obiectiuè præexiſtẽs in cognitione, vel eſt aliquid aliud imitandũ in effectione alterius. Hoc poſterius dici nõ põt, quia ſæpiſſime nullũ aliud obiectum interuenit, quod artifex intueatur. In humano.n. artifice ceſſat illa ratio, quæ eſt in

Deo, qui nihil poteſt extra ſe cognoſcere niſi vt ſecundarium obiectum cognitum in ſua eſſentia vt in primario, & ideo in diuina cognitione ſemper interueniūt quaſi duo obiectiua, de quibus oportuit ſigillatim dicere. At vero artifex creatus directè, & immediatè concipit artificium, & mediā illa cognitione illud operatur; ergo nō eſt ibi alia tertia res quæ poſſit habere rōnem exemplaris. Reſponderi poteſt artificem creatum non cōcipere illud ipſum artificiatum in particulari, & in indiuiduo quod facturus eſt, ſed ſolum in cōfuſo artificiatū talis vel figuræ, & ideo ſp habere idolum obiectiuè conceptum diſtinctum ab artificiato, quod facit poſteà ad imitationē illius idoli. Sed in primis, vt ſtatim dicam, ille modus præconcipiendi nō eſt per ſe in artifice, vt ſic, ſed in artifice imperfecto, aut imperfectè cognoſcente. Deinde ille conceptus confuſus non eſt in re diſtinctus ab effectu, ſed tantum rōne, vt cōe à particulari, & ſi effectus conſideretur vt per ſe cadit ſub intentionem talis artificis, non includit niſi illam rōnem confuſam; exemplar autem ſolum reſpicit id quod per ſe cadit ſub intentionem agētis: ergo quaten' ibi poteſt interuenire cauſalitas exemplaris, nō diſtinguitur obiectum præconceptū ab effectu per ſe facto ex intentione agētis.

XVIII. Dicere aliquis poteſt aliquādo ſaltem interuenire externum exemplar, quod intuendo ad eius ſimilitudinem artifex operatur, & tūc ſaltem dici poſſe exemplar eſſe rem obiectiue cognitam, & in intellectu tantum obiectiue exiſtētem. Reſpondeo, nos loqui ſolum de exemplari interno, vt in principio diximus, quia illud ſolum cenſemus eſſe propriam, & per ſe cauſam exemplarē reſpectu actionis operantis. Nam illud aliud externum exemplar, vel ſolum eſt remotum, quatenus eſt cauſa cognitionis operātis, vel interdū ēt non eſt cauſa, ſed tn̄ terminus extrinſecus actionis operantis; quomodo aliquando poteſt reperiri etiam reſpectu Dei, vt videbimus, & declarabimus ſectione ſequenti.

XIX. Nec ēt dici poteſt ipſummet artificiatum, vt præcognitum ab artifice creato eſſe exemplar ſui ipſius vt faciendi. Quia ſi creaturæ præcognitæ à Deo non ſunt ideæ, cur erit res artificiata, vt præcognita ab artifice? Reſpondent aliqui eſſe diſcrimē, quia Deus non accipit cognitionem à rebus ſicut humanus artifex. Sed hoc non video quid referat ad rem præſentem, nam ſi in cognitione, ſumitur ex rebus ipſis, poſſet res cognita eſſe exēplar ſui, multo magis in cognitione quæ non ſumitur ex rebus, ſed quam Deus ex ſe ipſo habet, poſſent res cognitæ eſſe exemplaria, quia ante talem cognitionem nullo modo ſupponuntur eſſe ſecundum ſuum formale eſſe: per cognitionem verò exprimuntur, & quaſi formantur (quod fortaſſe appellauit Scotus fieri in eſſe cognito.) Ergo è conuerſo, ſi in Deo, qui præconcipit res nō ſumendo ſcientiam à rebus, nihilominus res cognitæ non habent rōnem exēplarem, neq; in humano artifice habere poterūt. Eò vel maximè q; poſſumus conſtituere artificē nō ſumentē ſcientiā à rebus, ſed habentē illam per ſe infuſam. Alij conantur rōne reddere ēt eo q; ſcia Dei eſt diſtinctiſſima, conceptio vero humani artificis eſt confuſa. Sed hoc nō eſt per ſe, nec ſatisfacit vt dictū eſt, & declarabitur amplius in ſequēti rōne.

XX. A Secundò ergo argumentor, quia humanus artifex nunquam præconcipit rem à ſe faciendam, omnino, & in indiuiduo eandem quam poſteà facit, quia nunquā poteſt certo ſcire quæ & qualis ſit in indiuiduo futura res per artē à ſe elaboranda, nam terminatio effectus in indiuiduo pēdet ex variis circunſtantiis, vel ex ſuperiori agente, vt in præcedentibus tactum eſt. Quæ rō bene probat, regulariter, & humano modo loquendo, non cadere ſub exemplar humanū idē artificiū in indiuiduo, quod poſtea fit: neq; id mirum eſt, quia etiā determinatio actionis ad talem effectū in indiuiduo non cadit per ſe ſub intētione humana: exemplar autem ſolum eſt reſpectu illius rei ad q̄ dirigi pōt humana intētio. Tn̄ illa ratio non probat, q; ſaltem ſecundum cōem rationem talis artificiati, ſecundum q̄ cadit ſub intentionē agentis, idem vt præcognitum nō ſit exemplar ſui ipſius vt per artem facti. Item nō probat illa ratio quin abſolutè etiam idem numero poſſit eſſe exemplar ſui ipſius, vel in mente Angeli, vel ēt hominis, ſi diuinitus confortetur ad præcōcipiēdum effectum, vt in indiuiduo perficiendus eſt.

XXI. Probatur ergo aliter, quia exemplar eſt cauſa B vera, & realis rei quę per illud fit: ergo nō poteſt eſſe ipſamet res quæ poſtea fit vt antea erat præconcepta. Antecedens infrà probabitur: cōſequētia patet, quia idem non pōt eſſe vera, ac propria cā ſui ipſius. Nec vero ſatis eſt q; res præcōcepta, & res pducta diſtinguatur vt res in potētia, vel in actu exiſtens: nam hmōi res in actu, & potentia eadem eſt, & eandem exiſtentiā vt actu exercitam, vel vt poſſibilem includit: & iō nō poteſt res vt in potētia eſſe cauſa ſui ipſius vt ī actu. Et hæc rō generaliter procedit ēt de ideis diuinis.

Sed reſponderi adhuc poteſt, in iis cauſis, quę ſolum influunt ſecundum eſſe menti obiectum non eſſe inconueniens idem eſſe cauſam ſui ipſius, vt patet in cā finali, de qua Ariſtoteles dixit coincidere in eandem rem numero cum forma facta. In hoc autem reperitur quędam conueniētia inter exemplar, & finem, nam vtrumq; cauſat vt in cognitione exiſtens. Sicut ergo eadem res ī ratione finis mouet ad effectionem ſui, ita in rō C ne exemplaris diriget aut cōcurret ſuo modo ad effectionem ſui. Ratio enim vtrique communis eſt, quia in aliis generibus ideo non poteſt idem eſſe cauſa ſui ipſius, quia ſupponitur eſſe vt cauſet: ergo quod non ſupponitur eſſe niſi vt cognitum vt cauſet, non repugnabit cauſare ſeipſum in exiſtentia reali. Maxime cum vtraque cauſalitas, finis & exemplaris, nō tendat in effectū niſi quodammodo, medio agente, mouendo vel dirigendo actionem eius.

XXII. Sed hoc improbari pōt primo ex ipſamet rōne explicādi cāſalitatem exēplarem, & differentia quæ verſatur in hoc, inter illam, & finalē. Exemplar. n. dicitur eſſe forma ad cuius inſtar vel imitationē aliquid fit, in quo cauſandi mō vr̄ neceſſario includi diſtinctio inter formā, quæ eſt exēplar, & formam exemplatam ſeu rem effectam, quia idem non dicitur fieri ad imitationem ſui, nec aſſimilari ſibi ipſi: ergo nō poteſt idem dici exemplar vel idea ſui ipſius. Sed hæc ratio videt̄ in ſolo loquendi modo habere vim, & efficaciā ſuam. Poſſet. n. quis reſpondere non eſſe de rōne exēplaris, vt effectus fiat ad inſtar, vel imitationē

Tt eius;

Seneca. eius:ſed, vt Seneca dicit,[exemplar eſſe ad qđ reſpiciens artifex, id quod deſtinabat, efficit:] his .n. verbis non inuoluitur relatio, quæ diſtinctionem petat inter exemplar, & exemplatum, & inſufficienter declarant rõnem exemplaris. Aſſumptum patet, nam põt artifex, mẽte reſpiciens ad aliquod arteſactũ poſſibile, illud ipſum deſtinare efficere; ergo ſaluatur tota, & ſufficiens definitio exemplaris abſq; diſtinctione, q̃ petat ſimilitudo, vel imitatio effectus reſpectu exemplaris. Et confirmatur hoc ac declaratur amplius, nã ſi qñ artifex concipit rem vnam, & ad inſtar vel imitationem illius aliã diſtinctam facere proponit hoc ſatis eſt vt res prior habeat rõnem exemplaris: cur non res eadẽ obiectiue concepta, ſi in re ipſa efficienda proponitur, ſicut concepta eſt, nõ habebit rõnem exẽplaris reſpectu ſui ipſius? Nã reuera videtur eodẽ modo dirigere actionẽ agentis, imo tanto perfectius, quantò eſt maior adæquatio rei factæ ad rem conceptam, quę tãto erit maior, quanto fuerit maior identitas.

XXIIII. Propria ergo ratio huius partis petenda videtur ex hoc vltimo, qđ nunc dicebamus, ſ. munus proprii, & interni exemplaris, de quo agimus, eſſe dirigere actionem agentis, quoad ſpecificationem (vt aiunt:) hoc autẽ munus non eſt obiecti cogniti, ſed cognitionis eius, quatenus illa continetur in eſſe repręſentatiuo. Quæ ratio magis explicabitur ex ſequenti aſſertione.

Secunda aßertio, & approbatio ſecundæ ſententiæ.

XXV. DIco ſecundò. Exemplar ineſt formaliter intellectui tanquam conceptus formalis eius. Cum verbo inhærendi hic vtimur, quoniã nunc abſtractè, & in cõi loquimur de exemplari, ſiue creato, ſiue increato, late intelligendum eſt ſiue per vnionem, & propriam inhærẽtiam, ſiue per identitatem, & ſimplicitatem. Sic igitur concluſio poſita eſt valde conſentanea locutiónibus D. Tho. & Sanctorum ſuprà adductis. Dum .n. aiunt mentem eſſe ſedem idearum, & ideas diuinas eſſe rationes rerum incommutabiles & æternas, & formas intelligibiles, ſatis ſignificãt, & eſſe veras res exiſtẽtes ex æternitate, & eſſe in Deo intrinſece, & eſſe ĩ eo formaliter quatenus intelligens eſt, & intellectualiter repræſentãs omnia quod conuenit illi rõne ſui conceptus ſeu actus intelligendi. Eodem mõ ſenſiſſe Plat. de ideis, docuerũt multi, & pręſertim indicat Aug. citatis locis. Explicuitq; optime Cęlius Rhodigin. lib. 16. lect. antiq. c. 17. his verbis, [Deus, qui omnipotẽs eſt, & dr, in mente ſibi inhęrente creãdarũ rerũ naturas effingit, ac pingit quodãmõ, quæ in corporibus iſtis ſentiũ* oĩa: illic cęlorũ globi ac elementorum moles: oĩa deniq;, & animalium gignuntur formæ, quas in diuina conſertas mẽte, Dei fomento eſſe ac dici ideas non ambigũt Platonici.] Similiter Eugub. l. 1. de Peren. Philoſop. c. 12. refert ex Plutar. Socr. & Plat. poſuiſſe [ideas in cogitationibus ſenſiſq; Dei, hoc eſt menti ſubſiſtentes,] & infrà ex eodem Plutarcho obſeruat idem eſſe diuinam mentem atque iſtas ideas,] & ex Philone, & Plotino [idem eſſe totam ideatũ ſeriem, atq; ipſam immenſam Dei ſapientiã,] & ex Triſmegiſto, & Chaldęis, [ideas eſſe Patris cogitationes, & rõnes vniuerſales naturæ.] Eãdẽq; eſſe Ariſtotelis ſententiam de exemplari creato, paulo inferius oſtendam.

Cæli Rhodiginus.

Eugub.

XXVI. Ratione probari põt hæc ſnĩa à ſufficienti partium enumeratione, nam exemplar eſt ĩ intellectu, & non obiectiuè tñ, ergo eſt in eo formaliter ſeu inhæſiuè, non eſt aũt ipſemet intellectus, quatenus eſt vel intelligitur à nobis vt nuda potẽtia, quia vt ſic nõ eſt forma repræſentans, quod eſt de ratione exemplaris, & eadem rõne non eſt aliquis habitus ex ijs qui iudicatiui dicuntur, & tenent ſe ex parte potẽtiæ, vt eſſe v. g. ars in intellectu humano, quia etiam hmõi habitus nõ eſt forma repræſentans formaliter, ſed inclinans tãtũ ad iudicium. Nec ẽt in intellectu humanó eſt ſpecies intelligibilis, tñ quia, iuxta veriorẽ ſnĩam ſpecies hæc non repræſentat formaliter, ſed eſt tñ ſemen obiecti efficienter cooperãs ad formalem repræſentationem, quæ fit per actũ aut verbum, tum ẽt, quia ſpecies per ſe ipſam non eſt cã operatiua ad extra, ſeu directiua operationis, qđ cõuenit exẽplari. Supereſt ergo vt cõceptus ipſe formalis practicus rei efficiẽdę, ſit, ꝓpriè exẽplar.

XXVII. Exemplaris muneris varie. Primum. Secũdo probatur ex munere ſeu officio ipſius exemplaris, eius .n. eſt determinare actionẽ externam intellectualis agentis, & ideo quoad hoc gerit munus formæ, nam res naturales determinãtur per naturales formas vel qualitates ad ſuas actiones; agens vero intellectuale per formã intellectualem ſibi proportionatã, vt rectè notauit D. Thom. dictis quæſtionib. 15. 1. p. & 3. de verit. Eſt ergo exemplar forma actuans, & informans ipſum intellectuale agens, nõ eſt aũt alia forma niſi conceptio eius, vt declaratũ eſt. Rurſus pertinet ad munus exẽplaris dirigere actionẽ agentis intellectualis, vt in certũ terminũ, & ſcopũ tẽdat vt nõ caſu, neque irrationali mõ fiat, & iõ dixit Aug. tam eſſe certum Deum habere exemplaria, q̃ eſt certũ operari ex rõne, hæc aũt directio nõ fit niſi per actualẽ mentis repræſentationẽ, q̃ eſt veluti quoddã lumen, quod præit oſtendens viã, & modum ac terminum operationis; hoc aũt totum fit formaliter per ipſummet cõceptum formalẽ mẽtis. Et ob hãc cãm res ipſa directẽ cõcepta nõ põt proprie dici exẽplar: nã ſi illa res ſit ipſamet q̃ faciẽda eſt, & ei nõ eadẽ in indiuiduo, non eſt illa quæ dirigit, ſed ad quam dirigitur actio medio exemplari; neq; illa proprie imitanda proponitur, ſed facienda; quod vt rectè fiat, dirigitur actio per exemplar mente conceptum. Si aũt illa res cõcepta ſit alia, vt eſt ĩ artifice creato imago externa, vel aliquid ſimile, talis res non eſt per ſe neceſſaria ad operationem artis, quę fit per exemplar, nam melius fieret per propriã & immediatam cognitionem ipſiuſmet rei arte efficiendę, illud ergo externum adminiculum (vt ita dicam) menti obiectum, non eſt proprium, & ꝑ ſe exẽplar, ſed eſt quaſi materia remota, vel obiectum adiuuans ad formandum aliquale, ſeu imperfectum exemplar. Denique, ſi illa res alia concepta, ſit tãtum cauſa virtualiter continens rem faciendam per exemplar, vt eſt in increato artifice diuina eſſentia, illa vt ſic non poteſt eſſe exemplar, quia non eſt vllo modo forma formaliter continens, aut repræſentans rem faciendam; vt ſuperius argumentabatur. Neque illa vt ſic dirigit actionem artificis, ſed ſolum eſt quaſi ratio

Secundum.

(remota

Digitized by Google

(remota ſecundum rationem) concipiendo exẽplar ſeu ideam, quæ dirigit operationẽ artificis.

XXVIII. Tertium. Tertiò ſolet attribui exemplari, eſſe menſurã, & regulã veritatis, & proprietatis rei factæ. Quo ſenſu (vt ſuprà tract. diſput. 8.) dicunt multi autores, & interdum D. Tho. veritatem entitum creatorum ſumi ex conformitate ad exemplaria, quę ſunt in intellectu diuino, tanquam ex mẽſura earum, veritatem aũt rerum artificialium ſumi ex conformitate ad intellectũ humanũ; nã exẽplar artificis eſt menſura artificiati. Hoc aũt propriè conuenit cõceptui formali: nã cõceptus obiectiuus, ſi ſit omnino proprius, & adæquatus rei faciendæ, non diſtinguitur ab ipſamet re: idem aũt non eſt menſura ſui ipſius: ſi verò ſit conceptus alterius rei, vel per accidens, & remotè tm̃ ſe habet, vt dictum eſt, vel non habet in ſe formã effectus, nec formaliter, neq; repræſentatiuè: & ideò vt ſic non poteſt habere rationem menſuræ.

XXIX. Quartum. Quarto tribuitur ideæ, eſſe principium cognitionis, vt notat D. Tho. d. q. 15. art. 1. id autem nõ eſt intelligendum de principio effectiuo, quia, vt diximus, ſpecies intelligibilis nõ eſt propriè exẽplar: ergo oportet intelligi de principio formali: nam obiectum pręcisè vt cognitum, ſeu vt terminatiuum, non dicitur propriè principium cognitionis, cũ potius ſit finis, & terminus: principiũ autem formale cognitionis eſt ipſemet conceptus formalis: ergo ille eſt propriiſſimum exemplar, ſi ſit conceptus rei efficiendæ.

Aßertio tertia.

XXX. Dico tertiò. Nõ eſt de rõne exemplaris, vt ſic ſeu q̃tũ ad eſſe eius, ꝙ ſit acta & directè cognitum, vt obiectum: quod, tamẽ vt cauſet, oportet vt aliquo modo cognoſcatur, & quò pfectius fuerit cognitũ, eo, cæteris paribus, perfectius cauſabit. Hæc concluſio proponitur ad diſſoluendũ fundamentum contrariæ ſnię: & in ea ſupponimus exemplar cauſare, quamuis nondum probatum ſit, quia ita in cõi ſumptum, eſt per ſe manifeſtum, & nunc eſt nobis neceſſarium ad diſtinguendum in quo conſiſtat proprium eſſe exemplaris, quid vero ſit conditio requiſita vt cauſet. Cõiter. n. dici ſolet de rõne exemplaris eſſe, vt ſit actu cognitum, quia non videtur ſatis animaduerſum, ꝙ ſicut in fine diſtinguuntur illa duo, ſ. eſſe ipſius finis per quod cauſat, & eſſe cognitũ quod eſt conditio neceſſaria ad cauſandum: ita in exemplari ſunt hæc duo diſtinguenda, nã eſſe cognitum vt ſic, quatenus dicitur de obiecto directè cognito, cum ſit ſola extrinſeca denominatio, non poteſt eſſe propria ratio conſtituens ipſum exemplar, nec poteſt eſſe in illo formale principium cauſandi.

XXXVI. Prætereà, ſicut de fine dicebamus nõ mouere ad appetendum ſm̃ eſſe cognitum quoad denominationem (vt ita dicã) ſed quoad rem denominatam, ſeu quoad ipſum eſſe quod cognoſcitur, ita exemplar non dirigit ad efficiendum in eſſe ſtu ipſum eſſe cognitum quoad denominationẽ neq; tale eſſe, qualem eſt eſſe in cognitione, ergo exemplar in eſſe exemplaris non cõſtituitur per eſſe cognitũ vt ſic. Vnde ẽt in exẽplari externo & remoto, rũ imago viſui propoſita dr̃ exẽplar ad cuius imitationem alia fit, licet oporteat illã

A imaginem eſſe viſam, aut cognitam, non tñ conſtituitur in illo mõ exemplaris per eſſe viſũ; ſed hæc eſt conditio neceſſaria: eſſe aũt ſic depictam vel figuratam eſt proprium eſſe talis exemplaris. Et iuxta opinionem aſſerentem artificiũ ipſum vel creaturam menti obiectam eſſe exẽplar, dici non põt ꝙ eſſe cognitũ, q̃tum ad denominationem cogniti, conſtituat illam in eſſe exemplaris cum in effectu non intendatur ſimilitudo ſeu cõformitas quoad illam denominationẽ, ſed quoad eſſe naturale, vel artificiale quod in tali re cognoſcitur: ergo idem dicendum eſt in omni ſnĩa, ꝙ nimirum exemplar non conſtituitur in eſſe exẽplaris formaliter ac præcisè ex eo quod cognoſcitur, ſed ex ꝓprio, & quaſi ĩtrinſeco eſſe. q̃cũque illud ſit, quod vel cognoſcitur, vel põt cognoſci.

Hinc ergo videtur ſatis probata prior pars cõcluſionis, nam ſi exemplar non conſtituitur formaliter per eſſe cognitum: ergo cognoſci, vt ſic, præſertim directè, & vt obiectum qđ, non eſt de rõne exemplaris quatenus exẽplar eſt. Et hoc ẽt cõfirmari põt ex prima cõcluſione: nam dictum eſt exemplar non eſſe, formaliter loquendo, conceptum obiectiuum, qui formaliter in eſſe talis B conceptus cõſtituitur per eſſe cognitũ: ergo hoc eſſe non eſt formaliter de rõne exemplaris vt ſic. XXXII.

Alteram vero partem concluſionis confirmãt ex parte argumenta prioris ſnĩæ, eamq; ſumo et D. Tho. 1. p. q. 15. ar. 2. ad 2. Et declaratur primò in exemplaribus diuinis, nam Deus cognoſcẽdo in ſua eſſentia creaturas, format (vt more noſtro loquamur) rõnes ſeu conceptus earum, per quos illas directè cognoſcit, licèt vt ſecundaria obiecta ſuæ ſciæ. Quia vero eius ſcĩa eſt perfectiſſima, cognoſcẽdo, & formando exemplaria creaturarũ, cognoſcit in ſeipſo conceptũ illũ qui intellectualiter repræſẽtat creaturas: qđ eſt cognoſcere in ſe exemplaria creaturarũ. Vbi rõne diſtinguendo illa duo, intelligimus prius eſſe formalia ipſa exẽplaria, & deinde cognoſci: quæ licet videatur eſſe reflexio q̃dam, in Deo tñ pp ſummam ſimplicitatem, & infinitatem illius actus, eodem ſubtiliſſimo actu vtrumq; cognoſcitur. Hoc igitur mõ eſt in Deo idea (vt ita dicam) nõ tm̃ formata, ſed C ẽt cognita, & vt ſic hẽt totum id qđ ex parte intellectus neceſſarium eſt vt in ſuo genere cauſet, quia & eſt forma exiſtens in mente artificis, & eſt ita ꝓpoſita, & applicata, vt poſſit ad illã reſpiciens, rem per eam repræſentatam efficere ad illius imitationẽ. Et ita diſtinguẽtes in Deo sm̃ rõnem ideã à cognitione ideæ, ſicut ẽt diſtinguere poſſumus rõne cognitionem directã à reflexa, et ideam quoad ſuum eſſe cõſiſtere intelligimus in cõceptu formali, quẽ directè Deus hẽt de re operabili ſeu facienda prout facienda eſt, cognitionẽ aũt ideæ intelligimus eſſe quaſi perfectam quandam applicationem, & cõiunctionem ad ipſum artificẽ, vt ad illius, imitationẽ producat effectũ. XXXIIII

Ad hunc fere modum rõcinatur D. Th ſuprà de exemplari exiſtente in mente artificis, [Nam dum artifex (inquit) intelligit formam domus in materia, dicitur intelligere domum, dum aũt intelligit formam domus vt à ſe ſpeculatam, ex eo ꝙ intelligit ſe intelligere eam, intelligit ideã vel rõnẽ domus.] Vbi plane diſtinguit aliud eſſe formare ideã, aliud intelligere ideã. Nã ſi artifex dũ intelligit formã, & rõnẽ domus vt à ſe ſpeculatã

A intelligit ideam: ergo dum ipſam rationē,& formam domus ſpeculatur, format ideam, vt tamen per illam operetur, & ad imitationem eius domū efficiat, reflectitur ſupra rationem domus vt à ſe ſpeculatam,& ita cognoſcit ideam,& per eā cognitionem quaſi applicat exemplar, vt per illud cauſet. Sic igitur cōſtat quomodo cognitio ideæ ad cauſalitatem deſeruiat.

XXXV. Quaſi cognitio exemplaris requiratur vt artifex eo vti poſſit.

Statim verò oritur dubiū an huiuſmodi reflexio ſit ſimpliciter neceſſaria in artifice, vt per exēplar à ſe conceptum poſſit exterius operari, in Deo enim ſemper eſt neceſſaria illa quaſi reflexio, nō tam ob cauſalitatem, quam ob infinitam perfectionem illius ſcientiæ, quæ non poteſt ita terminari ad aliquod obiectū, quin intrinſece ſe ipſam ſub omni rōne, et repræſentatione intueatur. At verò in artifice creato cum illa reflexio fieri debeat per actum diſtinctū difficile creditu eſt vel neceſſariam eſſe, vel ſemper interuenire quoties artifex per ſuam artē, ſeu per exemplar ex illa formatū operatur. Imò experiētia dr cōtrarium oſtendi: nam qui ſcribit, aut ædificat, non ſemper eſt in illa actuali reflectione dum operatur.

XXXVI. B Vnde dicunt aliqui non eſſe neceſſariam illā reflexionem, & creatū artificē vti exemplari ſuo cognoſcendo illud, non vt eſt qualitas quędā mēti inhærens, ſed vt eſt forma, & imago repræſentans obiectiuè artificiatum. Sicut multi cenſent verbum mētis eſſe qualitatē diſtinctam ab actu cognoſcendi, deſeruientē cognitioni, vt obiectū proximū in quo res præſentata cognoſcitur: nā quod in ſpeculabilibus eſt verbum, creditur eſſe exemplar in operabilibus. Et hoc quidem poſtremum exiſtimo verum eſſe in rebus creatis: nā ſicut illa ſnīa de verbo mētis falſa eſt, ita ēt in præſenti non eſt vera illa rō explicandi cognitionē exemplaris ſeu ideę per cognitionē directam rei exēplatæ, q. ſ. ſit obiectū proximū in quo aliud cognoſcitur, quia neque ille modus repræſentationis obiectiuę per formalem ſimilitudinē intelligi pōt in illa qualitate, quæ nec formalem, nec realem cōuenientiam hēt cum externo obiecto, nec ēt intelligi pōt quō in illa directe cognoſcatur externum obiectum, illa nullo mō cognita. C Sed hæc cōmunia ſunt de verbo mentis illo modo explicato, & ideo illa omitto: & ſuppono, cōceptū formalē immediatè terminari ad rē ipſam quam repræſentat, ipſumq; non aliter repræſentare quam referendo intellectui obiectum ipſum, vt intellectualem formā conſtituentē in actu vltimo ipſum intellectū, & eundem conceptū formalē dici verbū mentis, quatenus eſt internus terminus intellectualis actionis ſeu conceptionis eius: exēplar vero dici qn̄ eſt de re artificioſa ſeu operabili

XXXVII. Ad difficultatem ergo poſitam alii concedunt neceſſariam eſſe cognitionem reflexam, per quam artifex reſpiciens ad exēplar, id eſt ad conceptū directum quē de re formauit, poſſit talem rē facere, qualem cogitatione cōcepit. Et ad experiētiā reſpondent, hmōi internos actus non ſp cadere ſub experiētiam, ſæpe.n. intellectus comparat vnam rem ad aliam, et non aduertit ſe comparare & ita ēt pōt comparare ſuammet cognitionē, & exemplar, vt per illud menſuret rem quæ ante ſit quamuis nō aduertat ſe vti ea comparatione: ſi autē aduertat, intelliget ſe id non facere ſine reflexione ſuper ſuam cognitionem. Et mihi quidem nō A diſplicet hoc, ſi ſolum intelligamus hāc reflexionem interuenire quando artifex perfecto modo vtitur ſuo exemplari ad commenſurādam, & definiendam formam, quam præbere dēt ſuo effectui: & hoc plane videtur voluiſſe D. Thom. ſuprà. D. Thom.

XXXVIII. Addendum tamen exiſtimo nō toto tempore quo durat operatio exterior procedēs ab arte, neceſſariam eſſe illam reflexionem formalē: quod mihi quidem ſatis probare videtur experiētia, & ratio, quia ipſa directa repræſentatio, & quaſi intuitus mentis circa rem, vel operationem faciendam, ſufficit ad dirigendam operationem. Tunc ergo non eſt neceſſe vt exemplar cognoſcatur tāquam obiectū quod, ſed ſatis eſt vt implicite, & per modum tendentiæ ad obiectum aliquo mō cognoſcatur, ea tantū implicita, & virtuali reflexione, quam quilibet actus mētis in ſe includit, rōne cuius dicitur cognoſci ſe ipſo vt quo, quāuis nō cognoſcatur vt quod. Et ideo dixi in cōcluſione exemplar cognoſci aliquo mō, eo tn̄ perfectius applicari ad ſuū opus, quo pfectius cognoſcitur.

Satisfit argumentis prioris ſententiæ.

XXXIX. Finis, & exemplar quoad cognitionis neceſſitatē in quo conueniant, & differant.

B AD argumentum ergo primum prioris ſententię iam reſponſum eſt, longe diuerſam rationem eſſe de fine, & de exemplari: nam licet in eo conueniant, quod vtrumq; cauſat vt in cognitione exiſtens, tamen in modo cauſandi habent diuerſitatem, ratione cuius, finis eſſe poteſt ipſamet res quæ terminat actionem agentis, quia ad ſe trahit eius affectum: exemplar vero nō poſſit eſſe illa eadem res, ſed alia quæ ſit menſura, & regula eius: Quo fit, vt finis ita ſit i cognitione, vt non neceſſario ſit cognitio: exemplar vero per ſe ac proxime requiſitū ita ſit in cognitione, vt intrinſece ēt ſit cognitio quædam ſeu intellectualis conceptus: nā eſt intellectualis regula ac mēſura.

XL. Ad ſecundum reſpondetur, illam locutionem, exemplar eſſe ad cuius ſimilitudinē ſit effectus, & quod artifex imitatur operando, facile verificari de ipſo conceptu formali, quia non ſunt illę locutiones intelligendæ de ſimilitudine formali, quæ naturalis eſt ſeu entitatiua, ſed de ſimilitudine C ne ſecundum repræſentationem intellectualem, quam habet cōceptus formalis circa rem quam exprimit: & hanc imitationem vel cōformitatē intendit artifex in ſua operatione. Illa vero locutio, quod artifex reſpiciēs ad exemplar, operatur ad illius imitationem, nō oportet vt cum omni proprietate ſumatur. Ortus enim videtur ille loquēdi modus ex ſenſibilibus exemplaribus, quibus homines ob imperfectionem ſuam vti ſolēt & ad illa reſpicere, ut ad obiecta proxima quæ imitentur. Veruntamē iam dixi huiuſmodi exēplaria eſſe quaſi per accidēs: per ſe enim exēplar internum ſufficit, & requiritur ad actionem, & illius imitatio immediate intenditur, & ideo ſufficienter poſſet explicari ratio exemplaris dicendo, eſſe illud quo artifex ſibi repræſentat rem quam effecturus eſt ut illud imitetur, ſeu poti9 vt illius repræſentationē expleat. Quia vero, vt diximus ipſum etiam exemplar poteſt reflexè cognoſci, & illa reflexio confert vt perfecte, & completè exerceat munus exemplaris, ideo proprie etiam verificari poteſt, quod artifex reſpiciens ad ſuum exemplar operatur.

Ter-

XLI. Tertium argumentum nullam habet difficultatem, nam multitudo idearum in Deo nō eſt ſecūdum rem, ſed tm̄ ſm̄ rōnē, per reſpectus rōnis ad diuerſas res creabiles, & iō non repugnat ꝙ illa pluralitas, vel diſtinctio rationis intelligatur ī ipſomet conceptu formali, ſeu ſcientia Dei. Qualis aūt, & quanta ſit illa pluralitas idearum, & ꝑ quem intellectum fiat illa diſtinctio, & reſpectu quarum rerū diſtinguendæ ſint ideæ, plus habet quæſtionis de nomine, quàm de re: illa verò qualiſcunq; diſputatio Theologorum eſt, nō noſtra.

XLII. Ad quartum reſpōdetur in primis ſupponere falſum ꝙ beati non forment verbum: verè.n.cōcipiunt Deum prout in ſe eſt, & ita formāt in ſe cōceptum formalem quo ſibi repræſentant Deū prout in ſe eſt: & ille conceptus eſt verbū, & non aliud. Vnde ſi in Deo cognoſcunt creaturas, etiā formāt in ſe rōnem ſeu verbum earum, & illud habere poſſet vim exemplaris ſi cum illo daretur vis operādi, quæ per tale exemplar dirigi poſſet. Addo prætereà, Beatum videndo Deum, & creaturam in Deo, ēt videre ideam q̄ Deus habet de creaturis, & ideo ipſummet cōceptum formalē Dei poſſe quodammodo ſubire rationem ideæ, etiam reſpectu alterius intellectus cui per ſe, & immediatè obiicitur, ſed illud ēt eſſet remotè, & mediatè: proximū.n.exemplar ſemper eſt illud, quod ipſū operans in ſuomet intellectu format.

SECTIO II.

Vtrum exemplar propriam rationem cauſæ cōſtituat, vel ad aliquam aliarum reuocetur.

I. SVpponit hæc quæſtio exemplar verè ac propriè eſſe cauſam: id.n. ex cōi ſententia Philoſophorum, ac Thologorum vt certum ſum imus: in iis.n. quæ per intellectum operantur, per ſe neceſſarium eſt exemplar, vt rationabili modo poſſint actionem ſuam in definitū effectum dirigere: nam cum à natura ſua nō ſint limitata ad determinatas formas effectibus tribuēdas, ſicut naturalia agētia, oportet vt ſuo proprio, & intellectuali modo determinentur. Quāuis autem quoad exercitium ſuæ actionis determinentur per voluntatem, tamē quoad ſpecificationem, & directionem ducuntur per intellectū ad hoc autem indigēt proprijs exemplaribus taliū effectuū, vt artificioſo, & intellectuali modo poſſint illos efficere. Et quamuis Seneca epiſ. 66. exiſtimet, hac ratione ſolum probari exēplar eſſe quid requiſitum, non vero propterea eſſe inter cauſas per ſe numerādum, alioqui multa alia poſſent ſimiliter inter per ſe cauſas recenſeri. Nihilominus verius eſt per ſe pertinere ad aliquod genus cauſalitatis vel aliquem cauſandi modum quamuis fortaſſe non augeat cauſarum numerū, nec per ſe cōſtituat nouum cauſandi genus. Vtrumque autem declarabitur commodius, explicando ad quod genus cauſæ exemplar pertineat.

Exemplar nec materialem, nec finalem cauſam eſſe.

II. ET vt à clarioribus incipiamus, certū eſt exēplar nec per ſe ptinere, nec reduci ad genitus A cauſæ materialis, quia nullam habet cum illa cā proportionem aut ſimilitudinem, quia exēplar neque indicat potētiale quid, ſed potius actuale formale: neque concurrit aliquo modo recipiendo, ſed potius ſuo mō actuando ac determinādo. De cā vero finali poſſet aliquis dubitare, nā munus exemplaris eſſe dicitur vt ad illius ſimilitudinem vel imitationem effectus fiat: ſed hæc eſt habitudo finis: ergo concurſus exemplaris non eſt niſi concurſus quidam finalis. Minorem, & diſcurſum totū probo ex D. Th. 3. cont. Gent. c. 19. vbi hac potiſſimum rōne probat omnia tendere in Deum, vt in vltimum finem, quia omnia intendunt illi aſſimilari: ergo commutata rōne rectè nos colligimus, cum Deus producit res vt ipſi aſſimilentur, cōcurrere ad finem earū; at tunc concurrit vt exemplar, ergo. Imò in rōne ſecūda ſic colligit D. Tho. [Agens eſt finis effectus, inq̄tum effectus tendit in ſimilitudinem agētis: ſed Deus ita eſt finis rerum ꝙ eſt ēt primum agens earum: ergo omnia intendunt ſicut vltimū finē, Deo aſſimilari:] Deus ergo vt eſt id cui aſſimila- B tur creatura, hēt rōnem finis: ergo & vt imitabilis à creaturis, nā hæc verba, [eſſe imitabilē à creaturis, & eſſe id cui aſſimilantur creaturę,] eandē habitudinē ſignificare videntur: ſed eſſe imitabilem dicit habitudinem cāæ exemplaris: ergo coincidit cū habitudine cauſæ finalis. Vnde clarius in rōne 4. ait D. Thom. res oēs creatas, eſſe veluti quaſdam imagines primi agentis: perfectionem aūt imaginis in hoc conſiſtere quod repræſentet ſuum exemplar, ideoque oēs creaturas intendere hanc repræſentationem vt finē ſuum. In quo diſcurſu plane vr exēplar cū fine confundere.

Sed nihilominus autores omnes longè diuerſam eſſe cenſent cauſalitatem exemplarem à finali, quia cauſalitas finis conſiſtit in metaphorica motione voluntatis: ratio aūt exemplaris præciſè conſiſtit in hoc ꝙ ſit forma determinās actionem agentis, vt ſumitur ex D. Tho. 1. p. q. 44. art. 3. Difficultas aūt propoſita procedit, ac ſi exemplar eſſet aliqua res cognita, quæ imitanda proponitur, & non potius ipſemet intellectualis cō- III.
C ceptus rei. Vt vero omnibus modis reſpondeamus, admiſſo illo modo loquēdi, dicendum eſt, licèt contingat eandem rem eſſe finem, & exemplar eiuſdē effectus, vt argumenta facta probant: tm̄ ſub diuerſa rōne cauſalitatis. Nam vt finis, mouet ad efficiendam ſui repræſentationem: vt exēplar vero, determinat actionem agentis, & quodammodo dat ſpeciem effectui, vnde rōnē finis exercet vt eſt quoddam bonum: rationem verò exemplaris vt eſt quædam forma. Addere verò poſſumus ad hoc magis declarandum, exemplar poſſe cōſiderari, vel vt terminū quēdā, ad cuius imitationem tendit actio, vel vt principium dirigens, ac regulans actionē agentis. Sub hac poſteriori ratione exercet cauſalitatem exemplaris, nā prior magis pertinet ad rationem finis, quia ſub ea ratione eſt id cuius gratia actio fit. Cū enim Chriſti imago depingitur, vt eū nobis repręſentet: reuera Chriſtus ſub ea ratione habet rationē finis: & hoc etiam probat difficultas tacta. Et iō mihi non placet quod quidam aiunt, cauſalitatē exemplaris cōſiſtere in paſſiua imitatione rei factæ ad inſtar illius: nam hæc paſſiua imitatio fini propriè conuenit, qā in eo nihil aliud intēdi-

tur niſi eius repræſentatio. Ideo in ipſamet imita
tione paſſiua diſtinguendũ eſt an ſumatur vt alli
ciens affectum, an vt determinans, & quaſi ſpeci
ficãs actionem, ſeu formã per eam inductam: nã
ſub priori ratione pertinebit ad cauſalitem finis,
ſub poſteriori ad rationem exemplaris.

IIII. Et propter hanc cauſam probabiliſſimum exi
ſtimo propriam cauſalitatem exemplarem diſtin
ctam a finali per ſe reperiri in interno conceptu
formaliter exprimente & repræſentãte rem arte
efficiendam; nam licet per actionem intendatur
conformitas cum illo conceptu ſic repræſentãtẽ
nõ tamen intenditur vt finis actionis, formaliter
loquendo de conformitate, ſed intẽditur ipſa for
ma in qua eſt conformitas; ipſa vero conformi-
tas ſolum attenditur vt commenſuratio quædã,
& quaſi regula formæ inducẽdæ. At vero in exẽ
plari externo diſtinctione opus eſt: nã illud ma-
gis induit rationem finis, maxime quando per ſe
intẽditur eius repræſentatio, propter eius hono
rem, vel aliquid ſimile; aliquãdo vero cuã habet
ſolam rationem menſuræ, & non finis, vt quãdo
artifex exterius conficit paruum idolum totius
ædificii, tunc enim intendit cõformitatem ad il-
B lud, non tanquam finem, ſed tanquam regulatio
nem, vt ſic dicam.

V. Et ſimili modo videtur ſatis probabiliter dici
poſſe (diſtinguendo in Deo ſecundum rationem
ideas intellectuales, prout a nobis ſunt explicatæ
ſectione præcedẽti, & eſſentiam diuinam vt par
ticipabilem in eſſe & in perfectionibus eſſendi a
creaturis) ſub priori ratione habere propriã cau
ſalitatem exemplarem, & vt ſic intendi cõformi
tatem creaturarum ad ideas, nõ ſecundum habi
tudinem earum ad finem, ſed ad mẽſuram & re
gulam; ſub poſteriori autem ratione habere eſsẽ
tiam diuinam rationem finis, & ſic etiam intẽdi
ſimilitudinem creaturarum ad Deum, vt ad ſuũ
finem. Nam ſub priori ratione intẽditur vt crea
tura talis ſit qualis repręſentatur in idea; ſub hac
vero poſteriori intenditur vt ipſa repræſentet di
uinum eſſe, & diuinam perfectionem quantum
põt, & ideo poſterior habitudo nõ eſt ad Deum
vt ad exemplar, ſed vt ad finem.

VI. Tandem hinc cenſeo conuenientiſſime dici, in
C actionibus & effectibus Dei, vt sũt ab ipſo, nihil
extra eum exercere poſſe cauſalitatem exẽplarẽ
proprie ſumptam, ſed ipſum eſſe ſingulare exem
plar omniũ ſuarũ actionum & effectuum, quia
nihil extra ipſum poteſt eſſe regula & menſura
actionũ eius, vt ab eo ſunt. Vnde ſi aliquando di
citur aliquid creatũ, eſſe exẽplar alterius, vt Chri
ſtus in quãtũ homo dicitur exemplar iuſtorũ ho
minũ, vel intelligendũ eſt late de exẽplari quaſi
materialiter, ꝓut induit rationẽ finis ꝓximi: ſic
enim poteſt dici Chriſtus exemplar, quia ĩ eius
honorẽ alij iuſti efficiuntur ſimiles illi. Vel expo
nendum eſt reſpectu cauſarum ſecũdarum, quo
etiam modo Chriſtus dici poteſt exẽplar homi-
num, q͠a propoſitus illis eſt vt in illum tanquam
in exemplar reſpiciant quod imitentur.

Proponitur ſententia reducens exemplar ad cauſam formalem.

VIII. OMISSIS ergo cauſa materiali & finali,
de alijs duas eſt controuerſia inter autores.

A Multi. n. reuocant exemplar ad genus cauſæ for
malis, crediturque eſſe opinio Ariſtot. qui nu-
merãdo cauſas, ſimul cum formali exemplarem
nominauit. Et hanc opinionem tenet Albertus
in 1. d. 20. art. 1. Caiet. 1. p. q. 6. art. 3. in fine, & q.
44. art. 3. Tho. de Argent. in 1. d. 45. art. 2. Sumi-
tur ex Dur. ibi. q. 2. quatenus negat exẽplar perti
nere ad genus cauſæ efficientis. Idẽ tenet Aegid.
ꝓpoſit. 37. de Euchariſtia. Hi autores ſupponũt
exemplar concurrere ſolum, vt obiectum cogni
rum, ad cuius imitationem agens aliquid opera
tur: & ideo non putãt poſſe habere efficientiam
& hinc concludunt habere formalẽ cãlitatẽ ex-
trinſecã, quæ in hoc ſolum conſiſtit q; per imita
tionem paſſiuam concurrit ad dandam ſimilem
formam, & ſpẽm effectui. Imo ſunt qui cenſent
exemplar non reduci ad genus cãæ formalis in-
trinſecum, ſed conſtituere per ſe, & directe nouũ
genus cãæ formalis extrinſecæ, quod ſẽqt Heri.
quodlib. 9. q. 2. quem nonnulli moderni ſequun
tur. Et quidem ſuppoſita priori parte, ſatis conſe
quenter loquuntur: nã licet exemplar in nõie cõ
ueniat cum forma, vt ipſum nomen ideæ præ ſe
fert, & ſuprà ex Aug. notauimus, tñ in cauſando
B habet longe diuerſam rationem. Nam forma in-
formans eſt intrinſeca, & pars eſſentialis cõpoſi-
ti. exemplar aũt eſt forma extrinſeca: vnde ex hac
parte magis inter ſe differunt quam materia, &
forma, & nõ minus q̃ forma efficiens, & forma
facta, nam etiam forma efficiens eſt forma, & eſt
cauſa extrinſeca, cuius participatio eſt forma in-
formans ab ea procedens: ergo ſi exemplar eſt cã
formalis extrinſeca, tam conſtituit nouum ge-
nus cauſæ ſicut forma efficiens.

Præfertur ſententia exemplar ad cauſam efficientem reuocans.

MIhi tamen magis probatur ſentẽtia eorum, VIII.
qui negant exemplarem cauſam cõſtituere
proprium genus cauſæ, ſed illam pertinere dicũt
ad cauſam efficientem. Quam tenent Alenſis 1.
par. quæſt. 23. membr. 4. artic. 1. Bonauent. in 3.
diſt. 11. artic. 1. q. 3. Scotus in prima diſtinct. ſe-
C cunda, quæſt. 2. & diſtinc. 36. artic. primo, & ibi
Heruæus quæſtione prima. Et primo probatur
hæc opinio ex mente Ariſtotelis, cui oppoſita ſẽ
tentia videtur modeſtè contradicere, quia conſti
tuit quintum genus cauſę diſtinctum ab his quę
Ariſtoteles numerauit, Nam licet exẽplar nomi
ne formæ appellent, tamen reuera eſt cauſa non
minus diuerſa à forma informante quàm ſit for
ma efficiens, vt explicando ipſammet ſentẽtiam
declarauimus. Itaque conuenientia cum forma
vix eſt plus quàm in nomine, nam ratio eſt lõge
diuerſa, cum altera ſit forma eſſentialiter, & in-
trinſece conſtituens rem, alio vero modo ſolum
dicatur forma, quia extrinſece repræſentat, aut
mouet ad faciendum aliquid ſibi ſimile. Vnde
Ariſtoteles non in hoc ſenſu exemplar cum for
ma numerauit, ſed vel quia ideæ nomen quo v-
titur, idem ſignificat generatim quod forma,
vel quia (prout ipſe refert) Plato ita ponebat
ideas formas exemplares, vt in eis conſtitue-
ret rerum eſſentias, & ſpecies. Adde quod A-
riſtoteles ſemper numerat inter cauſas efficien-
tes ipſam artem, ſub qua exemplar compre-
hendit

hendit: vnde in 7. Metaph. dixit ſanitatem extra fieri efficienter à ſanitate quæ eſt in mente, id eſt ab exemplari ſanitatis.

X. Secundo videtur illa ſentẽtia fundata in falſo principio, ſcilicet quòd exemplar ſit res aliqua obiectiuè, & directe cognita, ita vt in illa per ſe primo conſiſtat ratio cauſę exemplaris: nam hoc falſum eſſe ex dictis præcedente ſectione conſtare poteſt. Et declaratur præterea in hunc modum, nam in artifice creato nõ eſt per ſe neceſſarium tale exemplar: illud.n. quod humani artifices ſolent exterius ſibi effingere, ſolum eſt adminiculum quoddam, quod iuuet ad rem interius cõcipiendam, & memoriam conſeruandam: vnde ſi abſque tali obiecto ſenſibili poſſent ex actè domum faciendam concipere, & interius præſentẽ habere, non indigerent illo extrinſeco exemplari. Rurſus neq; etiam interius eſt per ſe neceſſarium aliquod obiectum diſtinctũ ab effectu arte faciẽdo: nam licet in hominibus regulariter ita contingat, tamen (vt ſupra argumẽtati ſumus) & illa diſtinctio eſt quaſi per accidens, quia artifex nõ intendit effectum niſi quatenus eſt omnino idem, & in eo quod eſt diuerſum, non procedit ex cauſalitate exemplari. Et præterea id non eſt vniuerſale in artifice creato vt ſic: Angeli.n. etiã poſſũt facere res artificiales, & nõ oportet vt eas confuſè concipiant, ſed diſtinctè, & eaſdem numero quas aſſingunt. Et Chriſtus Dominus in quãtum homo, ſi aliquid artefactum operari voluiſſet, ad nullum aliud obiectum reſpiceret niſi ad ipſummet in indiuiduo diſtinctè cognitũ, qđ eſſet facturus. Non eſt ergo per ſe hæc cauſalitas ab obiecto diſtincto; neque etiam poteſt eſſe ab eodem numero, vt in ſuperiori ſectione oſtenſũ eſt: & à fortiori probari idẽ poteſt de ideis diuinis ex ſuperius dictis: ergo non conſiſtit hæc cauſalitas in illa veluti informatione extrinſeca, quæ eſt quaſi per comparationẽ, & imitationẽ vnius formæ ad aliam.

X. Addo præterea, etiam quãdo interuenit extrinſecum exemplar diſtinctum, nihil per ſe efficere circa effectum artis, quod poſſit habere propriã rationem cauſalitatis realis, & verè ac per ſe dici poſſit cauſalitas formalis. Nã ſi loquamur de ſenſibili exemplari, illud primò ac per ſe mouet ad ſui notitiam, & in eo genere concurrit efficiẽter tanquam obiectum motiuum: Deinde põt mediate mouere ad concipiendam, vel efficiendam aliam rem ſimilem, vel proportionalẽ, & quoad hoc etiam comparatur ꝑ modum finis, vel efficiẽtis remote, & ferè per accidens. Nam ſi res attentè conſideretur, per ſe ſolum mouet ad ſui cõceptionem, ex qua intellectus aliam rem ſimilẽ fabricatur, ſeu concipit, & per voluntatẽ intẽdit illam efficere; quod ſi ipſam voluntatẽ tale obiectum moueat, vt qñ imago, quę placet, mouet ad faciendã aliã ſimilẽ, & motio ad finem pertinet, non ad exemplar. Nulla ergo cauſalitas ibi interuenit, quæ mereatur nomẽ cauſalitatis formalis. Præterea vel illa cauſalitas eſt circa conceptionẽ intellectus, & hoc nõ: quia reſpectu illius potius eſt efficientia obiectiua, vt dictum eſt: vel eſt circa rem arte factam, & hoc etiam non: tum quia reſpectu illius valde remotè ſe habet tale exẽplar: proximè.n. non regulatur artificiatum niſi iuxta conceptionem mentis: tum etiam quia (ſecluſa cauſalitate finis) quòd artifex intendat aſſimilare effectum extrinſeco obiecto, ſolũ eſt habitudo vel denominatio extrinſeca proueniens ab actu voluntatis eius, & non addit effectui eſſentialẽ dependentiam ab alio obiecto, quæ ad genus cauſę formalis pertineat, imo neq; ad vllum genus cãę per ſe, niſi fortaſſe, vt dixi, talis repræſentatio vel ſimilitudo ſub ratione finis intendatur. Artifex enim per ſe ſolum intendit talem formam inducere in ſuum effectum, ad quod per ſe ſolum indiget propria conceptione illius formę: quod verò hæc forma aſſimiletur alteri extrinſecæ, per accidens eſt ad cauſalitatem artis, vt ſic: ergo, & ad cauſalitatem exemplaris. Atque hęc ratio probat de cognitione cuiuſcũq; alterius obiecti creati, ſiue particulari, ſiue vniuerſali ſeu confuſa.

In Deo vero poteſt videri intercedere ſpecialis ratio, quia Deus non cognoſcit creaturas à ſe faciendas niſi in eſſentia, & per eſſentiam ſuam, & hoc eſt illi per ſe. Sed nihilominus, quamuis noſtro modo intelligendi eſſentia ſit veluti medium ad cognoſcendas creaturas, tamen in ordine ad operationem ad extra Deus per ſe nõ operatur, vt cognoſcens præciſè ſuam eſſentiam, ſed vt cognoſcens creaturas ipſas, quas eſt producturus, & ideo ille ordo ſecundum rõnem qui eſt ꝑ ſe inter eſſentiam, vt cognitam, & creaturas vt cognitas, ſ. quòd eſſentia eſt ratio cognoſcendi creaturas, reſpectu cauſalitatis exẽplaris creaturarũ eſt remotus, et per accidẽs: ergo ratione illius nõ poteſt eſſentia, vt cognita dici cauſa formalis extrinſeca creaturarum. Vnde ſi verum eſſet quod multi opinantur, eſſentiam diuinam non eſſe rationem cognoſcẽdi creaturas, vt medium ſeu vt obiectum cognitum, ſed ſolum vt ſpeculum, ſeu tanquam ſpeciem intelligibilem eminentiſſimã quod ad cauſalitatem exemplarem attinet, nihil referret; nam æquè bene poſſet Deus ſua arte increata producere creaturas, quales cõcepit, ergo quod illa cognitio creaturarum ſecundum rationẽ intelligatur à nobis orta ex cognitione eſſentiæ, vt cauſæ eminenter cõtinentis creaturas, eſt remotum quid, & quaſi ꝑ accidens ad cauſalitatem exemplarem. Maxime cum ſuperius oſtenſum ſit, non poſſe eſſentiam, vt cognitam præciſè abſq; creaturis formaliter cognitis veram rõnem exẽplaris habere, neq; ẽt poſſit inter cognitionẽ eſſentiæ præciſè, & cognitionẽ creaturarũ in eſſentia alia cognitio quaſi media intelligi, quæ dicatur cognitio eſſentiæ vt participabilis à creaturis; quia, vt ſuprà ẽt dicebam, hoc nihil aliud eſt quam cognoſcere creaturas, vt participatiuas eſſentiæ (vt ſic dicam.) Supereſt igitur vt propria cãlitas exemplaris non ſit in aliquo obiecto cognito diſtincto ab effectu, qui ad illius imitationem fit: ergo non erit eius cãlitas formalis, quandoquidẽ ob ſolam illam obiectiuam ſeu paſſiuã imitationem ad illud genus pertinere dicebatur. XI.

Vltimò probatur directè, cauſalitatem exemplaris ad efficientiam pertinere. Primò quidem, quia ars eſt principium efficiendi: vnde Ariſtoteles agens de cauſis ait Polycletum eſſe cauſam per accidens ſtatuæ: ſtatuarium autem eſſe cauſam per ſe; quia nimirum formaliter dici partem quæ eſt principium per ſe illius effectus: ſed ars non cauſat niſi mediante idea, docet enim ars fabricari in mente rem efficiendã, XII.

tum & viam,& modum exequendi illam:atq; iu hunc modum eſt principium artificioſi effectus vnde D.Tho.3.p.q.78.ar.2.ſic ait.[Forma artificialis eſt ſimilitudo vltimi effectus in quem fertur intẽtio artificis,ſicut forma artis in mente ædificatoris eſt forma domus ædificatę principaliter,ędificationis aũt per conſequens:[Ergo ẽt ipſum exemplar comparatur ad artificem,vt proxima forma per q̃ ſuo mõ operatur: ſicut ergo forma agentis ad efficiẽtem cãm pertinet quatenus eſt illi principium agendi,ita & exemplar quatenus eſt forma artificis,qua operatur,ad efficientẽ cãm pertinet. Quod etiam cõfirmat cõis modus loquendi Philoſophorum,& Theologorum:ſic .n.aiunt exteriorem domum procedere à domo quæ eſt in mente artificis,ſicut de ſanitate ſuprà ex Ariſtotele referebamus;& D.Tho.quodlib.7.art.3.ſic inquit,[Similitudo rei cognitæ dupliciter eſt in cognoſcente: vno modo ſicut cauſata à re,alio mõ ſicut cauſa rei,vt patet in artifice, qui cognoſcit artificiatum per illam formã, per quã ipſum fecit.] Ex quo inferius infert}rões ideales in mente Dei exiſtentes , eſſe efficaces ad cognoſcenda ſingularia quorum ſunt cauſa.]Idem repetit quodlib.8.art.2.& ſimili modo loquũtur de ideis diuinis Dionyſ.c.5.de diu.nomi.& Aug. lib.12.de Ciuit. Dei,c.25. Vocant.n.eas effectrices rerum. Et propter eandem cãm dicunt Theologi,Deum eſſe cauſam efficientem rerũ per intellectum,& voluntatem;intellectus.n.& ſcientia nõ cauſat ab extra niſi per ideam: ergo ſi ſcia eſt principium efficiendi ad extra,ẽt exemplar.

XIII. Vnde confirmatur,nam ad actionem artificis tria cõcurrunt,ars,voluntas,& potẽtia exequẽs, ſed voluntas , vt mouens potentiam exequẽtem pertinet ad genus cauſæ efficientis;ergo,& ars vt dirigens,& determinans illam;dirigit autẽ,et determinat mediante exemplari:ergo exemplar ad idem genus cauſæ pertinet. Confirmatur præterea,quia ſicut agens naturale completur in ratione principii agendi per formam,ita agens intellectuale completur in ſuo ordine per exemplar: nam ſicut agens naturale per formam continet ſimilitudinem effectus,& determinatur ad illũ, ita agẽs intellectuale per exemplar habet in ſe ſimilitudinem effectus, & recipit quandam determinationẽ ad illum, ſaltẽ quoad ſpecificationẽ: nam quoad exercitium non determinatur per ſolum exemplar,& iõ indiget voluntate;ergo pertinet exemplar ad genus efficientis cãæ tãquam forma ſuo modo complens quoddam genus cauſæ efficientis,ſ.intellectuale ſeu artificioſum.

XIIII. Dices,Eadem rõne dici poſſet,finem non cõſtituere proprium genus cãæ , ſed cõplere quoddam genus efficientis,vt ſit ſufficienter conſtitutus ad agendum,nimirũ intellectuale agens,q̃d niſi à fine moueatur,aut determinetur, agere nõ poteſt. Reſpondetur negãdo conſequentiã, quia finis nõ comparatur ad agens,vt conſtituens illum proximè aptum ad agẽdum, ſed potius ſupponit illud ita conſtitutum, & mouet vt agat; at verò exemplar non ſupponit complete conſtitutum quoad ſuum peculiarẽ modũ agẽdi,nimirũ artificialem ſeu intellectualem. Deinde finis, vt ſic comparatur ad effectus ſecundum quendam peculiarem modum dependentiæ, quem ab illo habẽt,quatenus p̄p illum ſunt;exemplar aũt nõ A habet peculiarem habitudinem per ſe ad effectũ niſi ſolũ quaten⁹ dirigit, vel determinat actionẽ agẽtis. Quocirca,ſicut volũtas agẽtis nõ cõſtituit p ſe nouũ genus cãę,ſed determinat talẽ modum agendi,ſ.voluntariè,ita ſcia,vel ars,ſeu(quod idẽ eſt) exemplar non cõſtituit nouũ genus cãæ,ſed cõplet peculiarẽ modum efficiendi,ſ.artificioſè.

Corollaria præcedentis doctrinæ.

XV. ATq; hinc poteſt obiter alia ratio colligi cur Ariſtoteles ſimul cum forma exemplar nominauerit:eſt.n. exemplar forma quædam non tam reſpectu rei per illud efficiendæ,quam reſpectu ipſius artificis: quem ſuo modo informat,& conſtituit in ſuo genere in actu , vt ſit ſufficiens ad agendum . Quòd ſi reſpectu rei exemplatę exemplar vocatur forma,nõ eſt propter cauſalitatem formalem quam circa illud habeat, ſed quia illud in ſe aliquo modo cõtinet per modũ imaginis,ſeu in eſſe repræſentatiuo; omnes autẽ imagines ſolẽt formæ appellari:vnde etiã quarta ſpecies qualitatis vocatur forma,& figura.

XVI. Secundò obiter etiã intelligitur vulgaris illa diſtinctio triplicis formæ,à qua,ex qua, & ad q̃: nam per has voces nec ſignificantur tres formæ B diſtinctę,neq;etiam tres cauſalitates formales diſtinctæ,ſed tãtum tres habitudines,quæ poſſunt eidem formæ reſpectu diuerſorum conuenire, Nam eadem forma ignis,quatenus eſt principiũ à quo procedit alius ignis,dicit forma à quã; quatenus vero ipſum ignem generantem in ſuo eſſe cõſtituit,dicitur forma ex qua; quatenus vero ad eius ſimilitudinẽ fit forma in genito , dici poteſt forma ad quam. Vnde illa particula[à qua]denotat habitudinem efficiẽtis cauſæ: [ex qua]habitudinem cauſæ formalis intrinſecæ:[ad quam,] ſignis cenſeatur denotare cauſam exemplarẽ, tñ ſe uera eſt æquiuoca: nã ignis propriè generat ignẽ ad ſui ſimilitudinem,& tñ forma eius nõ eſt exẽplar. Vnde per illam particulam poteſt ĩ illa forma denotari habitudo cauſæ finalis, ſicut ſuprà D.Thom.referebamus, quodlibet agens naturale agere p̄pter ſe vt finẽ,quatenus agit, vt effectũ C ſibi ſimilem producat, in quo cõſeruetur ſaltem ſecundum ſpeciem,vel in quo eius perfectio aliquo mõ repræſentetur,ſi generalius de agente loquamur. Et iuxta hanc conſiderationem vniuerſaliter omnis forma à qua,eſt etiã ad quam , ſub diuerſa ratione,cauſæ extrinſecæ, & ſine cãlitate formali. Vt ergo forma ad quam peculiariter dicatur de exemplari cauſalitate, ſubintelligẽdum eſt eſſe formam proximè regulantem effectũ ad quẽ dirigitur propria intentio agentis:& iõ dici põt ad cuius normã fit effectus . Vnde ſicut forma à qua, non ita appellatur,quia cãlitatẽ formalem exerceat circa effectũ , qui eſt ab ipſa, ſed quia eſt forma ipſius cãæ, ita q̃uis exẽplar dicatur forma ad quam,non oportet ĩtelligi ita appellari quia cauſalitatem formalẽ exerceat reſpectu eius quod ad illius imitationem fit,ſed reſpectu artificis quem informat,niſi latius dicatur forma, nõ ob cauſalitatem,ſed ob repræſentationem. Cum autem dicimus exemplar eſſe formã artificis, ita accipiendum eſt ſicut de forma agentis: nã in artifice vel agente creato eſt vere forma: in increato vero ſolum eſt forma noſtro mõ intelligendi ſeu habet quidquid eſt perfectionis in forma, in-

cluſa

Digitized by Google

cluſa imperfectione, id eſt, intrinſeca cauſalitate A ſeu informatione.

XVII. Tertiò intelligi poteſt ex dictis, cur cauſa exẽplaris diſtingui ſoleat ab efficiente, ſi & ipſa efficiẽs eſt, nã & hoc etiam objici poteſt contra noſtram ſententiam: ſicut D. Thom. 1. p. q. 44. cum art. 1. & 2. oſtendiſſet Deum eſſe cauſam efficientem omnium, in art. 3. inquirit an Deus ſit cauſa exemplaris. Dico tamen, exemplarem cauſam non tam eſſe diſtinguendam à cauſa efficiente, quàm ſub cauſa efficiente, vel ſub his formis, aut conditionibus quæ conſtituunt peculiare genus efficientis. Vt in dicto exemplo, poſtquàm conſtat Deum eſſe cauſam agentem, idem eſt quærere an ſit exemplaris, quod quærere an ſit agens per intellectum, & an ex ſe habeat quidquid neceſſarium eſt ad illum cauſandi modum. Verum eſt tamen, ſi vim nominum attendamus, cauſam exemplarem non dici de omni agente quod per exemplar operatur, ſed de ſola forma, quæ habet vim, & rationem exemplaris, artifex enim non dicitur cauſa exemplaris artificiati, ſed habere exemplar, aut operari per exemplar, quia exem- B plar ſignificat quaſi in abſtracto ipſam formam. At vero Deus, quia per ſe ipſum ſcit & repræſentat omnia, ideo ſimpliciter dicitur cauſa exemplaris omnium.

XVIII. Vltimò tandem conſtat ex omnibus dictis hoc genus cauſalitatis propriè & intrinſece in ſolis agentibus intellectualibus reperiri, quatenus ad extra aliquid operantur per artẽ ſeu ſcientiam ſuã. Vnde perfectiſſime reperitur in Deo, imò in illo ſolo eſt hæc cauſalitas reſpectu ſubſtantiarum omnium, & accidentium omnium naturalium, vt ſupra etiam tactum eſt, quia nulla creatura intellectualis per ſe poteſt aliquid huiuſmodi per artem facere, ſed ad ſummũ per accidens applicando activa paſſivis. Vnde ſolũ rerum artificialium poteſt inveniri propria exẽplaris cauſalitas in agentibus creatis. Et reſpectu etiam eorum Deus habet vim & proprietatem primæ cauſæ exemplaris, non ſolum quia prima exemplaria etiam ipſorum artefactorum ſunt in mente divina, ſed etiam quia per ea actu influit, & immediatè in ſuo genere, cum omnibus inferioribus artificibus. Imò ſub hac etiam ratione C omnes actiones & effectus cauſarum naturaliũ immediatè ſunt à divina cauſa exemplari, & ſub ea ratione ſeu in eo genere non habent aliã propinquiorem cauſam: nam ſicut Deus immediatè per potentiã ſuam ad omnes illas actiones concurrit, ita per ſuas ideas eas dirigit: atque hoc modo ſicut Deus eſt cauſa prima & immediata omnium actionum in genere efficientis & finis, ita & in ratione exemplaris.

DISPVTATIO XXVI.

De comparatione cauſarum ad ſua effecta.

POſtquàm de ſingulis cauſis diſputatum eſt, oportet ad huius tractatus complementum, nonnulla, quæ omnibus poſſunt eſſe communia, diſſerere: quod commodè fiet, comparando tum cauſas ad effectus, quod nunc agimus, tum etiam inter ſe, quod præſtabimus diſput. ſequenti. Comparari autem poſſunt cauſæ ad effectus vel in perfectione, vel in ſufficientia, vel in duratione ſeu in ratione prioris & poſterioris.

SECTIO I.

Vtrum omnis cauſa ſit effectu ſuo nobilior.

POteſt effectus comparari in perfectione, vel ad ſingulas cauſas ſuas, vel ad omnes ſimul ſumptas: idque vel ad omnes ſimpliciter, vel ad omnes eiuſdem generis ſeu rationis. I.

Primò igitur certum eſt non poſſe effectum excedere in perfectione omnes ſuas cauſas ſimul ſumptas. Probatur, quia nihil eſt perfectionis in effectu, quod non habeat à cauſis ſuis: ergo nihil perfectionis habere poteſt effectus, quod nõ præter, vel eminenter, quia cauſæ dare non poſſunt quod nullo modo in ſe continent. II.

Comparatio effectus ad intrinſecas cauſas.

SEcundò dicendum eſt, ſi comparetur effectus ad eas tantum cauſas quibus intrinſece conſtat, non poſſe excedere in perfectione omnes illas ſimul ſumptas, vt actu cauſantes. Quod eſt dicere ſubſtantiam, v.g. compoſitam, quæ eſt effectus intrinſecus materiæ & formæ non poſſe excedere in perfectione ipſam materiam & formam ſimul ſumptas & vnitas; ideo enim addidi [actu cauſantes,] vt earum unionem comprehenderem. Atque ita facile probatur aſſertio, primò quia ille effectus non diſtinguitur in re ab huiuſmodi cauſis ſimul ſumptis & actu cauſantibus, ut infra oſtendam tractando de ſubſtantia materiali: ergo non poteſt eſſe inter ea inæqualitas perfectionis. Secundo quia effectus nõ habet aliunde formaliter, ſeu entitatiuè perfectionem niſi ab eis cauſis quibus intrinſecè conſtat: ergo non poteſt excedere in perfectione omnes illas cum ſuis cauſalitatibus, quia non eſt vnde habeat illum perfectionis exceſſum. Dices, multa convenire compoſito, quæ ad perfectionẽ pertinent, & cauſis eius intrinſecis attribui non poſſunt, vt ſunt per ſe eſſe, per ſe operari, vt in rebus viventibus compoſito cõvenit vivere, quod nec materiæ, nec formæ convenit. Reſpondetur, has perfectiones non convenire ſingulis cauſis intrinſecis per ſe ſumptis; convenire autem eis vt ſimul & actu cauſantibus: vnde ſolum concluditur ex vnione ſeu cauſalitate harum cauſarũ aliquid perfectius conſurgere, quàm ſit aggregatum (vt ſic dicam) harum cauſarum abſque vnione & cauſalitate earum inter ſe. III.

IIII. Hinc verò infertur, & dicitur tertiò, comparando effectum totum ac ſimpliciter ad ſingulas cauſas intrinſecas, perfectiorem eſſe effectũ qualibet earum. Probatur apertè, quia includit

totam

totam perfectionem cuiuſcunque earum, & præterea includit perfectionem alterius, & præterea perfectionem vnionis earum inter ſe. Item, ſi talis effectus ſit ſubſtantia compoſita, conſtat eſſe perfectionem quàm materiam: ſupra etiam oſtenſum eſt eſſe perfectiorem quàm formam. Neque hoc mirum videri poteſt, quia talis effectus ex neutra talium cauſarum per ſe ſumpta habet intrinſecè totam perfectionem ſuam, & ideo quamlibet earum per ſe ſumptam excedere poteſt ratione alterius. Dixi autem, [ſi totos effectus ſimpliciter comparetur] ſecundum totam perfectionem quam habet, nam ſi ſolum fiat ſecundum quid comparatio in eo præcisè, quod effectus habet à tali cauſa, non poteſt excedere in ea ratione perfectionem cauſæ, cum ab illa nihil amplius habere poſſit quàm ipſa in ſe contineat. Imo ſub ea conſideratione cauſa quodammodo excedit, in quantum ipſa eſt, quæ communicat alteri ſuam perfectionem, & in quantum effectus ab ea pendet ſub ea ratione. Dices, Quando hic effectus eſt aliquod compoſitum accidentale, non ſemper eſt perfectior altera cauſa per ſe ſumpta, nimirum materiali, quæ eſt ipſamet ſubſtantia. Reſpondetur etiam hoc compoſitum ſuperare ſubſtantiam ipſam ſaltem in perfectione accidentalis formæ, eiuſque ratione: hæc enim aliqua perfectio eſt. Quod ſi contingat totam hanc perfectionem eminenter in ſola ſubſtantia contineri, illud non erit ratione cauſalitatis materialis, ſed alia ſuperiori ratione. Vnde illud eſt per accidens ad comparationem cauſæ materialis vt ſic ad ſuum effectum, quam nunc facimus. Poterat vero hic vlterius fieri comparatio inter ipſaſmet cauſas materialem & formalem, quatenus vna poteſt eſſe effectus alterius: ſed hanc comparationem attingemus melius ſect. ſequen.

Comparatio effectus ad efficientes cauſas.

V. Qvartò dicendum eſt, effectum nunquam poſſe excedere in perfectione omnes cauſas efficientes, quæ ad illum concurrunt, ſimul ſumptas: imo neque aliquam earum, quæ vt cauſa principalis & totalis in aliquo genere ad illũ concurrat: è contrario vero cauſa efficiens principalis ſæpe excedit in perfectione ſuum effectum. Hæc aſſertio quoad omnes partes eſt facilis ex iis, quæ de cauſa efficiente latiſſimè diſputauimus. Et prima quidem pars probatur, quia tota perfectio effectus manat à cauſis efficientibus: ergo fieri non poteſt vt aliqua perfectio ſit in effectu, quæ non æquali, vel nobiliori modo ſit in aliqua cauſarum efficientium: ergo nõ poteſt excedere effectus in perfectione omnes ſuas cauſas efficientes ſimul ſumptas. Dices, Præter cauſas efficientes habet effectus alias ſibi intrinſecas: ergo ratione illarum poteſt excedere in perfectione cauſas efficientes. Reſpondetur, ipſas intrinſecas cauſas componentes effectum manare neceſſario ab aliqua efficiente cauſa extrinſeca: & ideo fieri non poteſt vt effectus comparatus ad cauſam efficientem ſibi adæquatam habeat aliquam perfectionem à ſuis cauſis intrinſecis, quæ non ſit æquali vel nobiliori modo in extrinſeca ſeu efficiente.

VI. Altera vero pars, qua comparatur effectus ad ſingulas cauſas efficientes, declaratur facilè ex diſtinctione cauſæ principalis & inſtrumentalis. Nam inſtrumentalis poteſt eſſe ignobilior effectu, vt ſupra dictum eſt, & notauit D. Thomas in 4. diſtinctio. 1. quæſtio. 1. artic. 4. quæſtione 1. ad 3. quia effectus non procedit principaliter ex virtute eius. At vero cauſa principalis nunquã poteſt eſſe ignobilior, præſertim ſi ſit integra & totalis in ſuo genere, nam de partiali res eſt magis dubia. Quanuis loquendo proprie de perfectione intenſiua, probabilius ſit etiam cauſam partialem principalem nunquam eſſe intenſiuè minus perfectam ſuo effectu, quia in hoc maximè differt à cauſa inſtrumentali, & quia talis cauſa licet ex parte actionis ſit partialis, tamẽ ex parte effectus agit in totum illum, & ideo excedere non poteſt ſuæ perfectionis gradum, vt in ſuperioribus tactum eſt. Et hinc à fortiori conſtat, quando cauſa eſt totalis principalis, non poſſe eſſe inferiorẽ perfectionem ſuo effectu, quia nõ poſſet illi dare perfectionem quam in ſe non haberet. Inter cauſas autem principales quædam ſunt vniuocæ, aliæ æquiuocæ, vt ſupra diximus; ex quibus priores neceſſario ſunt effectibus nobiliores, quia cum ſint diuerſæ ſpeciei ab effectibus, neceſſe eſt vt non contineant perfectionem eorum formaliter & ſecundum eandem rationem: ergo oportet vt illam habeant eminentiori modo, vt notauit D. Tho. 1. p. qu. 4. art. 2. ad 3. & eſt frequens apud omnes Philoſophos. At verò cauſa vniuoca, quanuis non poſſit eſſe effectu inferiori, non tamen neceſſe eſt vt illum excedat, communicat enim illi totam ſuam perfectionẽ, quam in eadem ſpecie producit, & ideò inter eas inuenitur æqualitas. Quod ſi obiicias Auguſtinum lib. 83. quæſt. quæſtione. 2. dicentem omne quod fit, eiã quo fit, par eſſe non poteſt: Reſpondeo primum, intelligi poſſe, effectum nunquam eſſe parem cauſæ in omnibus, nam ſaltem in relatione dependentiæ eſt inferior: non tamẽ in abſoluta & intrinſeca perfectione. Vel ſecundo, & fortaſſe magis ad mentem Auguſtini reſpondeo id eſſe intelligendum de eo, quod fit ab alio tanquam à neceſſario principio à quo eſſentialiter pendet: effectus autem nunquam habet huiuſmodi dependentiam à cauſa vniuoca, ſed ab aliqua ſuperiori: & ideò de tali effectu verum eſt nunquam poſſe peruenire ad æqualitatem cũ cauſa.

VII. Aliunde obiicere quis poteſt, quando plures cauſæ principales, per ſe ſubordinatæ ad eũdem effectum concurrunt, etiam ſi vnaquæque in ſuo genere & gradu ſit totalis, nihil obſtare quòd effectus excedat inferiorem ſeu proximã cauſam, dummodo non excedat ſuperiores omnes, quia ſatis eſt quòd tota perfectio effectus ſit in tota ſerie cauſarum, quanuis non ſit in ſingulis. Atque ita contingit, vt brutum minus perfectum generet aliud perfectioris ſpeciei: & frequentius euenit, vt vnus homo generet alium melioris ingenii, atque adeo in indiuiduo perfectiorem. Reſpondetur ad argumentum ex ſuperioribus, nullas cauſas eſſe per ſe & eſſentialiter ſubordinatas in agendo niſi ſecundam et primam: cauſæ enim

ſecundæ

ſecundæ inter ſe non habent illam adeo intrinſecam ſubordinationem: quãquam inter ſecundas dentur aliquæ vniuerſales & ſuperiores, quæ ſuo modo adiuuant inferiores ad ſuos effectus. Cauſa igitur prima, quando agit cum ſecunda principaliter operante in ſuo ordine, accommodat actionem ſuam perfectioni & naturæ talis cauſę, & ideo nunquam poteſt effectus excedere perfectionem cauſæ ſecundæ, nec poteſt aliqua perfectio dimanare à cauſa prima in effectum, niſi ꝑ ſecundam: alioqui in communicanda illa perfectione jam non ageret cauſa prima vt concurrens cum ſecunda, ſed per ſe ſe vt ſupponens aliquem defectum cauſæ ſecundæ. Ac ſimili modo, ſi interdum effectus ex influẽtia cęlorum habet aliquam maiorem perfectionẽ quàm cauſa particularis vniuoca, quoad illam perfectionem non procedit à particulari cauſa, ſaltem vt à principali, ſed à cœlo, vel alia cauſa vniuerſali, quæ in eo effectu gerit vicẽ proximæ cauſæ principalis.

VIII. Vnde ad exempla de animantibus, quæ in perfectiori ſpecie videntur generari ab alijs minus perfectis, vel negãdum eſt aſſumptum, quia ſemper alterum ſaltem ex generantibus eſt ęquè perfectum, vel perfectius in ſpecie; vel certè dicendũ eſt, talia generantia ad eum effectum non cõcurrere vt cauſas principales, ſed vt inſtrumentales B diſponentes materiam: gñationem autem perfici virtute alicuius ſuperioris cauſæ: ſicut contingit etiam in effectione miſti, quod ex mutua actione & miſtione elementorum generatur. De inæqualitate autem indiuiduali, ſi teneamus indiuidua eiuſdem ſpeciei non eſſe inæqualia niſi in accidentalib. diſpoſitionibus, ut multorum eſt opinio, facilis eſt reſponſio, nam perfectio talis diſpoſitionis ſeu complexionis non prouenit ſemper a proximis & vniuocis cauſis, ſed ex alijs circunſtantibus, & præſertim ex cœleſti influentia, vt eſt omnium Philoſophorum concors ſententia. Quòd ſi fortaſſe in ipſiſmet indiuiduis eſt inęqualitas perfectionis, & indiuiduũ perfectius generatur ab imperfectiori, neceſſario dicẽdum eſt, ẽt illum exceſſum perfectionis prouenire ex concomitantia & concurſu aliarum cauſarum; quæ ſicut iuuant ad perfectius diſponẽdam materiam, ita & ad introducendam formam indiuidualiter perfectiorum. Quæ res propriè diſputari ſolet in libris de anima, & bene à Fonſeca 5. C Metaph. c. 28. q. 16.

Comparatio effectus ad finalem cauſam.

IX. VLtimò dicendum eſt, finalem cauſam non ſemper eſſe perfectiorem ſuo effectu: quanq̃. ſi finis ſit vltimus, & ordo in finem ſit rectus, & iuxta inſtitutionem naturę, ſemper ſit perfectior ſuo effectu, ſeu re ordinata in finem. Prior pars conſtat primo inductione: nam ſæpe quis exercet nobiliſſimas actiones propter pecuniam, vel hominum æſtimationem, qui fines imperfectiores ſunt. Et ratio eſt, quia finis ſolum mouet agens metaphoricè ad operandum, & ideo non oportet vt vel formaliter, vel eminenter cõtineat effectum, ſed ſatis eſt ꝙ habeat aliquam rationẽ boni ſub qua poſſit mouere voluntatem. Poſterior A pars etiam conſtat inductione, nam quatenus Deus propter finem operatur clarũ eſt finẽ vltimum quem ipſe intendit eſſe nobiliorem cæteris rebus propter talem finem procreatis. Rurſus naturalia agentia, cum non operentur propter finem vltimum à Deo intentum, etiã agunt propter nobiliorem finem. Quòd ſi cõſideretur præcisè quatenus agunt ex naturali impetu naturæ, vno ex tribus modis operatur. Primus eſt propter indiuidui perfectionem vel conueniẽtem ſtatum, vt quando mouetur lapis vt quieſcat in centro, vel brutum vt vitam conſeruet; & in hoc modo operandi ipſummet agens eſt finis illius actionis, & aliquo modo vltimus, ſ. in illa ſerie: & ita conſtat finem huiuſmodi eſſe perfectiorem tali actione, vel formali termino eius. Secũdus modus eſt, quando hæc agentia agunt propter cõſeruationem ſuæ ſpeciei, vt cum ignis generat ignem &c. & tunc finis quodammodo eſt æque perfectus, quatenus ipſa forma geniti dicitur ab Ariſtotele finis generationis, vel quatenus ipſummet genitũ eſt finis ſuæ actionis: quodammodo eſt finis perfectior, quatenus bonum commune totius ſpeciei, ac perpetuitas eius eſt excellentius bonũ q̃ ſit vnum vel alterum indiuiduum. Tertius modus eſt, qñ hæ cauſæ operã- B tur propter cõicandum aliquo modo eſſe quod habent, vt cum ſol illuminat, & idem eſt de omnibus influentiis cœlorum: non enim agunt vt ſe conſeruent, cum ſint incorruptibiles: ſolum ergo agunt vt ſe communicent, vel (quod idẽ eſt) vt alia conſeruent aut perficiant. In qua actione ſi conſideretur finis proximus ipſius actionis, ille quidem minus perfectus eſt quàm ſit ipſum agens, tamen ille non eſt finis ipſius agentis, ſed ſolius actionis: ſi aũt conſideretur finis vltimus, propter quem dici poſſint agere huiuſmodi agẽtia, ille ſecundum quandam rationem aut ſeriẽ eſt bonum totius vniuerſi; ſimpliciter autem eſt Deus ipſe, quem hæc agentis imitantur, dum ſe communicant: & vtroque modo finis eſt quid excellentius eo quod ad finem ordinatur.

Denique intellectualia agentia creata, ſi rectè, & ordinatè operẽtur propter finẽ, per ſuas operationes tendunt in verum vltimũ finem, qui eſt Deus vel expreſſe, aut ſaltẽ implicitè, quatenus ꝑꝑ virtutem & honeſtatem operãtur. In quo ẽt C aliquo modo operantur propter ſe, quatenus operantur propter propriam perfectionem, non quidem ſiſtendo in ſe ipſis tanquam in fine vltimo cuius gratia operantur, ſed tanquam in fine cui perfectionem illam procurant. Atque ita finis quẽ vltimatè intendũt, abſolutè eſt perfectior omni eo quod ad finem ordinant; nam de Deo conſtat: de ipſiſmet aũt agentibus, quatenus ad ſe, aliquid ordinant, & illud comparatur vt vltimus finis in aliqua ſerie, etiam neceſſe eſt vt ſub ea ratione ſint perfectiora, nam hæc agẽtia, perfectiora ſunt ſuis operationibus. Quòd ſi ipſa dicũtur eſſe propter ſuas operationes, nõ ita in eis ſiſtunt, quin ad ſe illas ordinent, ita vt completè intendant ſe ipſa in ſtatu perfecto; qui poteſt dici intrinſecus finis vltimus talis actionis, non tamen ſimpliciter vltimus, cum tota illa actio vel referatur, vel ex ſe tendat in vlteriorem finẽ vltimum extrinſecum qui eſt Deus. X.

XI. Aliquando vero poſſunt hæc agẽtia ordinare

ſes

res alias perfectiores ſe, etiam Deum ipſum ad ſe ipſa vt ad vltimum finem ſimpliciter, tamẽ ille eſt peruerſus ordo, & à recta ratione, & ab eo quod naturę rerum poſtulant, alienus: & ideo dixi in concluſione, [ſi ordo in finem ſit rectus ex ipſa naturę inſtitutione.] Atque hoc modo intelligendum eſt quod Ariſtoteles dixit, finem eſſe optimũ vniuſcuiuſque rei: loquitur enim de fine vltimo reſpectiuè, vt ſic dicam, id eſt vel ſimpliciter, vel ſecundum quid, in ordine ad id cuius eſt finis vltimus. Et ratio eſt, quia finis vltimus propter ſe appetitur, & alia propter ipſum; & ideo & magis amatur quàm cætera, iuxta illud, [Propter quod vnumquodq; tale, & illud magis.] & ideo ſi rectè, & conſentaneè ad rerum naturas ametur, oportet vt ipſum magis amabile ſit, & conſequenter maius & excellentius bonum.

XII. Secus verò eſt de fine non vltimo: rectè enim poteſt, & cõuenientiſſimo ordine res perfectior ad minus perfectam vt ad finem proximum ordinari, dummodo ad alium finem vltimũ & perfectiorem tota ſeries referatur, quia tunc non tã attenditur finis proximus vt per ſe amabilis eſt ex propria bonitate & perfectione, quàm vt eſt amabilis ex relatione ad perfectiorem finem.

SECTIO II.

Vtrum omnis cauſa ſit prior ſuo effectu.

I. Dubitandi ratio. Ratio dubitãdi eſt, quia Ariſtoteles 5. Metaphy. c. 2. ſine vlla diſtinctione aſſerit cauſam in actu ſimul eſſe cum effectu in actu. ergo non eſt prior illo. Quòd ſi dicas cauſam in potentia eſſe prius effectu in actu; hoc ſanè nihil eſt, tum quia id non prouenit ex ratione cauſæ, ſed ex ratione potentiæ & actus illi correſpõdentis: ſic enim ens in potentia dici etiam põteſt prius ente in actu. Tum etiam, quia non rectè fit comparatio: aliàs etiam dici poſſet, effectũ in potentia eſſe priorem cauſa in actu: debet ergo proportionatè fieri; & hoc modo ſicut cauſa in actu non eſt prior ſuo effectu in actu, ſed ſimul, ita nec cauſa in potentia eſt prior q̃ effectus in potentia. Quòd ſi vlterius dicas, Ariſtotelem ſolum fuiſſe locutum de ſimultate temporis ſeu durationis; Contra hoc eſt primò, quia ipſe nihil diſtinxit. Secundò quia in c. 11. eiuſdẽ li. 5. Metaph. enumerans varios modos prioris & poſterioris ſecundum naturam, non meminit eius qui eſt inter cauſam & effectum. Tertiò quia cã & effectus dicuntur relatiuè; relatiua autẽ non ſolum ſunt ſimul tempore, ſed etiam ſimul natura. Contra eſt, quia omnis cauſa eſt principium; omne autem principiũ, præſertim in rebus creatis, eſt aliquo modo prius eo cuius eſt principiũ, vt ſupra viſum eſt. Vnde etiam Ariſtotel. in Poſtpræd. cap. de modis prioris dixit, omnem cauſam eſſe priorem natura ſuo effectu.

II. Hæc quæſtio, prout tactum eſt, de duplici prioritate intelligi poteſt, ſcilicet temporis & naturę & quia de illis diuerſa eſt ratio, ſigillatim eſt de eis dicendum diſcurrendo breuiter per ſingulas

A cauſas qm̃ non põt vna generalis reſponſio de omnibus tradi. Conſiderandum eſt autẽ aliud eſſe inquirere quid per ſe conueniat cauſæ, ſ. an per ſe & neceſſario ſit ſimul vel prior effectu, quid verò poſſit ei conuenire, etſi neceſſarium nõ ſit. Denique loqui poſſumus de re quæ eſt cauſa, vel vt eſſe poteſt, aut quatenus eſt actu cauſa.

Expeditur quæſtio quoad cauſam finalem.

III. Cauſa finalis nõ neceſſario prius exiſtit quã effectus. Incipiendo igitur à cauſa finali conſtat ex ſuperioribus non ſemper requirere realem exiſtentiam ad cauſandum: aliquando vero poſſe illam habere, quando, ſcilicet, finis non mouet vt fiat, ſed vt acquiratur, vel accidentaliter perficiatur. Hinc ergo fit aliquem finem, quantum ad rem ipſam quæ eſt finis, poſſe eſſe priorem in reali exiſtentia ſuo effectu: id tamen non eſſe neceſſariũ: imo neque etiam vt finis actu cauſans ſimul tempore exiſtat cum primo effectu ſuo, ſed ſolum cũ vltimo: quia id quod eſt primum in intentione, eſt vltimum in executione. Quòd ſi obijcias Ariſtotelem generaliter proferentem, [cauſam

B in actu eſſe ſimul cum effectu in actu:] Reſpondendum eſt, illud eſſe cum proportione intelligendum de cauſa in actu ſecundum illud eſſe, quod eſt illi neceſſarium ad cauſandum: & quia in cauſa finali ſufficit eſſe apprehenſum, ideo ſecundũ illud eſſe neceſſario eſt ſimul finis actu cauſans cum ſuo effectu, quia non poteſt actu mouere agens, niſi ſit apprehenſum.

IIII. Prioritatem tamen naturæ hẽt effectum vt ab ipſa pendentem. De prioritate autem naturæ nihil peculiare habet cauſa finalis, præter id quod commune eſt omni cauſæ, ſcilicet quod quatenus ab ea pendet effectus & ipſa non pendet ab effectu, ſit prior natura illo: de qua prioritate naturę quid ſit, & quomodo ſit intelligenda, inferius dicemus latius: Et hæc ſola prioritas naturę per ſe conuenit cauſæ finali. Alij vero modi prioritatis naturæ, qui ſunt vel prioritas perfectionis, vel in ſubſiſtendi conſequentia, per ſe non requiruntur in cauſa finali: quomodò autem illi conuenire poſſint ſatis patet ex dictis, tum in ſectione præcedenti de perfectione finis, tum in hac eadem aſſertione

C de eius reali exiſtentia.

Reſoluitur quæſtio, quoad materialem cauſam.

V. Secundo loco facile & poteſt hæc res expediri in cauſa materiali: nam quoad prioritatẽ exiſtentiæ, per ſe conuenit huic cauſæ, vt non ſit tempore poſterior illo effectu quem cauſat. Et quoad hoc verum habet in illa pronunciatũ illud, [Cauſa in actu ſimul eſt cũ effectu in actu.] Et rõ eſt, quia non põt actu cauſare, niſi actu realiter exiſtat, vt ſupra probatũ eſt, & ideo fieri nõ põt vt ſit tempore poſterior ſuo effectu. Non eſt autẽ de rõne huius cauſæ, vt res ipſa quę cauſat, ita ſit ſimul tẽpore cum ſuo effectu, vt nõ prius etiam exiterit: poteſt. n. prius tempore extitiſſe quàm talis effectus: non quidem actu cauſando illum, ſed quoad ipſam entitatem abſolutam talis cauſæ. Et hoc ſenſu verũ habere poteſt in hac cauſa aliud pronunciatum Ariſtotelis, [cauſa in

poten-

Digitized by Google

potentia non eſt neceſſario ſimul cũ effectu, ſed poteſt eſſe prior:] comparatio.n.fit inter ipſas res cauſæ & effectus in ordine ad actualem exiſtentiam: non.n.appellatur cauſa quæ eſſe poteſt, ſed quæ cauſare poteſt. Et hoc modo de illa dicitur, non ſemper eſſe ſimul in reali exiſtentia cũ effectu, ſed poſſe eſſe priorem: quod manifeſtum eſt in hac cauſa, nam materia ligni, ex qua poteſt ignis generari, eſt cauſa in potentia ignis nõdũ geniti, & eſt prior tempore illo.

VI. *Materia nequit omnes ſuos effectus duratiõe antecedere.*

Addendum vero eſt peculiare eſſe huic cauſę, vt licèt poſſit eſſe prior tempore quocunq; effectu ſuo ſignato, non tñ poſſit eſſe prior tempore omni effectu ſuo, collectiuè id intelligendo: qđ maxime verum eſt in cauſa materiali ſubſtantię: tamen ſeruata proportione inuenietur etiam verum in materiali cauſa accidentium. Et ratio eſt, quia hæc cauſa talis eſt naturæ, vt in nullo momento poſſit actu exiſtere, quin actu etiam cauſet, quia nec materia poteſt eſſe naturaliter ſine forma, nec ſubſtantia capax accidentium eſſe poteſt abſque omni accidenti: atque ita ſemper datur aliquis effectus huius cauſæ æqualis illi in duratione: ergo reſpectu talis effectus non eſt prior tempore. Quod tamen id ſit reſpectu huius determinati effectus, accidentarium eſt, potuiſſet enim talis materia ſub alia priori forma fieri, atque ita tempore præcedere. Omitto materiam cœli, cui connaturale eſt ſemper eſſe ſub tali determinata forma, id enim prouenit ex peculiari ratione & connexione; nunc autem ex generali ratione loquimur.

VII. *Quot modis materia ſit prior natura ſuo effectu.*

Atque hinc facilè intelligitur, qua rõne materia prima ſit prior natura ſuo effectu. Duobus .n. modis poteſt dici prior natura, vel ex intrinſeca ratione cauſandi, ratione cuius ab ea pẽdet effectus, ipſa vero ab effectu non pẽdet. Qđ erit intellectu facilius, ſi materia non pendet à forma, vt à priori, & vt à propria cauſa, vt ſuperius tactum eſt, & iterum attingendum erit diſput. ſequenti. Secundò dici poteſt prior natura ob ſubſiſtendi conſequentiam: quod exponẽdũ eſt iuxta nuper dicta de prioritate in exiſtendo. At vero ſi prius natura ſumatur ratione perfectionis, ſic hac cauſa nõ eſt ſimpliciter prior natura, ſed potius poſterior, quia eſt minus perfecta quàm effectus eius. Atque hæc eſt communis ſententia, quę eſt clariſſima, ſi comparatio fiat reſpectu totius compoſiti, quod eſt etiam effectus cauſæ materialis. Si vero comparatio fiat reſpectu formæ, eam ita interpretor, vt in ſubſtantijs intelligatur materia ſimpliciter poſterior perfectione: ſecundũ quid autem excellens, ſcilicet in ratione ſubſiſtẽdi, ſeu modo per ſe eſſendi: in hoc enim excedit materia formam materialem, quæ eſt effectus eius, quia illam ſuſtentat. Vnde talis forma quodammodo inhæret ipſi materiæ: materia vero eo quòd ſit primum ſubiectum, nulli inhærere poteſt, ſed per ſe eſſe debet: & in hoc dicimus excedere hanc cauſam hunc effectum ſuum, quod magis conſtabit ex dicendis infra de ſubſiſtentia creata. At vero in accidentibus è conuerſo accidit, nam cauſa materialis eſt ſimpliciter perfectior effectu, qui eſt forma accidentalis, cum cauſa ipſa ſit ſubſtantia: tamen ſecundum quid eſt minus perfecta, quatenus comparatur vt potentia paſſiua ad actum ſuum.

Quid de forma dicendum ſit in præſenti quæſtione.

VIII. *Forma ſemper eſt tempore ſimul cum ſuo effectu.*

Tertiò dicendum eſt de forma, per ſe & ex natura ſua nunquam eſſe prius tempore ſuo effectu, neque etiam poſterius, ſed ſimul. Vnde in hac cauſa nõ hẽt locum, ꝙ prior ſit cauſa in potentia quàm effectus, quia hæc cauſa non prius tempore eſt actu ens, & potentia cã, quàm ſit etiã actu cauſa, quia non prius tempore exiſtit, aut habet potentiam realem cauſandi, quam actu cauſet, vt rectè docuit Ariſtot. 12. Metaph. cap. 3. Et ratio eſt manifeſta, maxime in his cauſis formalibus quæ in ſuo eſſe pẽdent à materia, vt ſũt omnes præter animam rationalem: nam huiuſmodi formæ non poſſunt naturaliter exiſtere extra ſua ſubiecta: ergo neq; extra ſua compoſita: ergo neque poſſunt exiſtere ſine ſuo effectu. In anima vero rationali, quãuis non ſit hæc neceſſitas dependentiæ, eſt tamen connaturalis proprietas talis rei, nam cum eſſe eius ſit ad cõponẽdũ cõpoſitũ, natura ſua poſtulat ut non fiat, niſi quando actu eſt compoſitũ ex illa cõponendum: & ita nũquã naturaliter eſt prior duratione ſuo effectu, quãuis poſſit poſtea durare ceſſante effectu: in quo hẽt genus quoddam prioritatis quoad ſubſiſtendi conſequentiam, vt iam dicam.

IX. *Quæ prioritatis naturæ rationes ſortiatur forma reſpectu ſui effectus.*

De prioritate autem naturę ſi ſumatur quoad perfectionẽ, iam ſupra facta eſt cõparatio inter formam & compoſitum, & diximus formã eſſe minus perfectã ſimpliciter: in quo ſenſu põt dici poſterior natura ſuo effectu: reſpectu vero materiæ erit prior natura, ſi tamen materia dicenda eſt effectus formæ. Si vero prioritas naturæ ſumatur in ſubſiſtendi conſequentia, ſic nõ oportet formam eſſe priorem aut poſteriorem natura ſuo effectu, ſed ſunt ſimul, quia nec compoſitum eſſe poteſt ſine forma, nec forma, ſaltem naturaliter ſine compoſito. Solam rationalem aĩam excipio, quæ licet aliqua ratione ſit ſimul, quatenus eſſe non poteſt quin aliquando etiam ſit homo, tamen ſimpliciter non conuertitur, quia aliqñ poteſt exiſtere anima, etiamſi homo non ſit: & ſecundum eam rationem poteſt dici prior quoad ſubſiſtendi conſequentiam.

X. *Forma non prior ſuo effectu in cauſalitate.*

De prioritate autem naturæ, quæ per ſe ſequitur rationem cauſæ, difficile eſt ad explicandum quõ huic cauſæ cõueniat ex propria ratione ſua, omiſſa peculiari cõditione animæ rationalis. Et ratio difficultatis eſt, quia videtur impoſſibile qđ forma ſit prius natura quàm informet: ergo non põt eſſe prior natura quam effectus eius. Antecedens patet, quia non eſt prius natura in ſe quã in ſubiecto: hoc enim eſt proprium formæ ſubſiſtentis: ergo non eſt prius natura quam informet: & conſequenter nec eſt prior natura, quàm cõpoſitum, quia ſimul ac forma informat materiam, conſurgit compoſitum. Reſpondent aliqui formam prius natura informare, non tñ prius natura eſſe quàm cõpoſitum: nam eſſe prius cõuenit compoſito, & per illud formæ, qui à fortiori idem dicent de materia. Veruntamẽ hæc reſpõſio nec difficultatem euacuat, nec veram doctrinam continet. Primum enim Ariſtoteles nõ tantum dixit cauſam prius natura cauſare, ſed etiã prius natura eſſe quam eius effectum. Deinde ſi

forma

eſt, effectum debere eſſe talem vt per indiuiſibilẽ actionem fieri poſſit: nam ſi efficiendus ſit ſucceſſiuè, non poterit omnino ſimul eſſe cum ſua cauſa, niſi alioqui ſupponatur etiam cauſa ipſa incipere & eſſe ſucceſſiuè, ſeu ad modum ſucceſſiuarum. Alioqui ſucceſſiuus effectus neceſſario incipit poſt aliquod inſtans, in quo iam ſupponitur cauſa exiſtens, vel ex ſe vt Deus, vel per creationẽ aut generationem, ſaltem ex natura rei, & ſecluſis miraculis. Qua ratione motus cœli non potuit ſimul tempore eſſe cum ſuo motore, ſed hic præcedere debuit ſaltem per inſtans. Dico autem ſecluſis miraculis, quia, ſi verum eſt potuiſſe Deũ creare angelum per vltimum non eſſe, etiam verum erit, talem angelum potuiſſe ſimul eſſe & mouere cœlum: ſed de hoc alias.

XVI. Tertia pars concluſionis, præter autoritatem Ariſtotelis eſt per ſe euidẽs, quia cauſa eſt in actu per actionem: actio verò nõ eſt ſine termino: terminus vero actionis eſt effectus cauſæ agentis: ergo de primo ad vltimum cauſa agens in actu, nõ eſt ſine ſuo effectu in actu. In hoc autem duo includuntur, vnum eſt nõ poſſe effectũ actu manare à cauſa, quin cauſa ipſa ſimul exiſtat, quod ſupra probatum eſt contra aliquos qui dixerunt poſſe effectum actu manare à re iam non exiſtẽte, neque in ſe, neque in aliqua virtute ſua: quod eſt planè impoſſibile, & contra hoc Ariſtotelis dogma, quod cauſa in actu, & effectus in actu, debẽt eſſe ſimul. Dicitur autem effectus in actu, non ille qui actu eſt ens per actualem ſuam exiſtentiam, ſed ille qui actu eſt effectus, id eſt q actu manat à cauſa: poteſt enim illa res actu eſſe, & non actu emanare, ſed emanauiſſe, & tunc conſtat poſſe eſſe ſine cauſa, quæ tunc ſit, licèt ſupponat eam fuiſſe, & cauſaſſe. Secũdò includitur in illo pronunciato, cauſam non poſſe prius tempore eſſe actu cauſam, quã effectus actu ſit, quia eſt actu cauſa, quatenus actu influit: non poteſt autem actu influere, niſi iam ſit aliquid, in quod influat. Sed obſeruandum eſt, ita effectum eſſe ſimul cum cauſa in actu, ſicut ab illa manat: nam ſi manat totus ſimul per actionem momẽtaneã, & ſimpliciter, & ſecundum totum ſuum eſſe, ſimul tempore cum ſua cauſa in actu, quia in huiuſmodi effectu (vt aiunt) ſimul eſt fieri, & factũ C eſſe, & conſequenter ſimul etiam eſt cauſã agere, & effectum eſſe. At vero ſi effectus fiat ſucceſſiuè, cauſa etiam erit in actu ſucceſſiue: & tunc effectus ſolum in fieri, vel ſecundum aliquid ſui erit ſimul cum cauſa in actu.

XVII. Solum poteſt quis obijcere, Deum ex æternitate fuiſſe cauſam in actu non ſolum primo, ſed ẽt ſecundo modo, & tamen nullum fuiſſe effectũ ex æternitate. Hæc vero obiectio ſolum habet locum in eorum ſententia qui ponũt totam actionem, qua Deus ad extra agit, eſſe in Deo immanentem & æternam. Iuxta quam reſpondendũ erit id eſſe peculiare in actione diuinæ voluntatis, quæ potens eſt non ſolum ad influendum eſſe eo effectum, ſed ẽt ad influendum pro eo tempore quo ipſa præſcribit, & nõ antea, quãuis antea ipſa ſit. Qui vero ita ſentiunt, melius loquentur, ſi dicant illum actum immanentem ſeu volitionem Dei non conſtituere illum actu agentẽ ad extra, niſi prout actu influit: & vt ſic connotare coexiſtentiam effectus. Nobis vero facilior eſt A reſpõſio: negamus enim Deum eſſe cãm actu agẽtem ad extra per actum ſolum in ipſo manentẽ, ſed per actionem extra tranſeuntem, quæ nõ eſt prior tempore quàm effectus.

XVII. Vltima denique pars de prioritate naturæ cõſtat primo ex generali ſententia Ariſtotelis, ꝙ cauſa eſt prior natura ſuo effectu, quæ prioritas nihil aliud eſt quam dependentia effectus à cauſa, & independentia cauſæ ab effectu: hæc autem dependentia ex parte effectus, & independentia ex parte cauſæ maximè cernitur in cauſa efficiẽte, vt diſput. ſequẽti latius declarabimus. Et ideo dixi efficientem cauſam non ſolum eſſe priorem natura, ſed etiam maxime proprie hoc ei conuenire; quia & cauſa efficiens maxime requirit exiſtentiam ad cauſandum, & ſecundũ eam eſt omnino independens à ſuo effectu. Eſt autem circa hanc prioritatem naturæ conſiderandum, poſſe eſſe ſermonem de cauſa efficiente, aut vt actu efficiens eſt, vel ſecundum ſe ſeu prout eſt in actu primo proxime diſpoſita ad agendum. Rurſus comparari poteſt vel ad proprium effectum, vel ad actionem ſeu cauſalitatem ſuam. Igitur comparatione effectus ſimpliciter eſt prior natura B cauſa in actu ẽt vt actu agens, quia actio ipſa eſt prior natura ſuo termino. At vero comparatione ipſius actionis non põt eſſe prior natura cauſa in actu ſecundo, vt bene notauit Sõcin. 5. Metaph. q. 7. quia ipſa actione conſtituitur formaliter agens in actu ſecundo, ergo nõ põt eſſe prior natura eadem actione. Reſpectu igitur actionis ſolum dici poteſt cauſa prior natura, quatenus conſideratur in actu primo.

Dices, Hoc modo non ſolum eſt prior natura, ſed etiam tempore. Reſpondetur, ſi loquamur de cauſa in actu primo ſufficiente, & non impedito, & cum omnibus requiſitis ad agendum, non ita eſſe, niſi forte in potentia libera, in qua id eſt ſpeciale. Deinde dicitur, etiamſi prioritas temporis anteceſſerit, poſſe ẽt prioritatem naturæ interuenire pro illomet inſtanti, in quo iam ſunt ſimul duratione actio, & cauſa agens: & ita etiã cauſa libera nõ ſolũ eo tempore quo non operatur, eſt prior ſua actione, ſed ẽt pro illo inſtanti quo operatur, eſt etiã prior ſaltem natura: & iõ poteſt pro illomet libera eſſe, vt ſupra diximus. Et ratio eſt, q a ipſa actio manat ab actu primo, non tamen manat media actione, ſed ſe ipſa; & ideo eſt poſterior natura quàm cauſa in actu primo, non tamen quàm cauſa in actu ſecundo. XIX.

Satisfit argumentis in principio poſitis.

XX. *Explicatur Ariſtotelicũ Axioma.*

Ex dictis ſoluta eſt ratio dubitandi in principio poſita, & explicata propoſitio Ariſtotelis, [Cauſa in actu, & effectus in actu ſimul ſũt.] Loquitur enim apertè de cauſa actu cauſante, & de effectu in actu in ratione effectus, vt explicuimus, & de ſimultate temporis, non naturę, vt ex contextu apertè cõſtat. Vnde nil refert, quòd expreſſis verbis ibi non diſtinguat, tũ quia res ipſa eſt ſatis perſpicua, tum etiam quia in ipſo contextu, vt dixi, ſatis declaratur: maxime cum ipſe Philoſophus in Poſtprædicam. dicat ea ſimpliciter dici ſimul eſſe, quę ſimul tempore ſunt. Et eo

dem

trinſeca, eſt efficiens. Deinde, quia omne cauſatum habet cauſam finalem, nam hæc eſt prima cauſarum, quidquid autem habet cauſam finalē, habet etiam efficientem, vt docuit Auerr. lib. de ſubſtantia orbis ca. 2. quia finalis cauſa eſt cuius gratia agens operatur. Vnde ſupra oſtendimus, cauſalitatem finis primo, ac per ſe exerceri circa aliquam actionem agentis. Et è conuerſo cauſa etiam efficiens per ſe nihil operatur niſi concurrēte etiam fine propter quem operatur: hę igitur duæ cauſæ, vt minimum neceſſariæ ſunt: habent que inter ſe neceſſariam connexionem, eo modo quo ſupra declarauimus quomodo omne agens operetur propter finem. Dixi autem [formaliter loquendo,] quia vbi côtigerit efficiens, & finem in eandem omnino rem coincidere, poterit quidem effectus realiter eſſe ab vna ſola cauſa, prout exercente tamen duplicem rationem cauſandi, ſecundum quam duæ cauſæ formaliter nuncupantur. Et eadem proportione qui numerant exemplar vt cauſam diſtinctam, dicent habere connexionem cum efficiente & fine, ſaltem ratione primi agentis, iuxta ſuperius declarata.

IIII. Dices, poſſe intelligi rem aliq̄ ex ſe eſſe propter alium finem, etiamſi non ſit ab alio efficiente, ita vt adæquata ratio finis non ſit eſſe id cuius gratia aliquid fit, ſed cuius gratia vel ſit, vel eſt, Sicq; Ariſtotelem ſenſiſſe de aliquibus rebus ꝙ habeant cauſam finalem, & non efficientem, exiſtimant Gregor. & alii, de qua re partim ſuprà diximus, partim infra dicemus. Nũc quod ad rem præſentem ſpectat, impoſſibile in primis eſt rem quæ ex ſe eſt, eſſe propter aliud à ſe, nam quod à ſe eſt, propter ſe etiam eſt, quia tale ens eſt omnino perfectum, nec eſt cur habeat eſſe ordinatum ad aliud, ſi ex ſe illud habeat. Deinde etiamſi ſingeretur talis ordo, nō eſſet per propriam cauſalitatem finis reſpectu ipſius eſſe talis entis, quia tale eſſe eſſet ex ſe ſimpliciter neceſſarium, cũ ſupponatur non indigere eſſe efficiente: ergo nō penderet ab alio etiam vt à finali cauſa, quia alias illa ablata, amitteret ſuum eſſe, quod repugnat enti ſimpliciter neceſſario. Vnde neq; in operari poſſet pendere ab alio vt à fine, quia quale eſt eſſe, tale eſt & operari. Igitur hæ duæ cauſæ vt minimum requiruntur ad quemlibet effectum.

V. Secundo ſequitur ex dictis, nullum effectum habere cauſam materialem intrinſecam, qui nō habeat omnes alias, neque etiam habere cauſam formalem intrinſecam qui non habeat cæteras, ac deniq; intrinſecam cauſam materialem, & formalem habere neceſſariam connexionem non ſolum inter ſe, ſed etiam cum efficiēte, & fine. Hęc omnia ſunt clara, & certa ex dictis, quia materia & forma ſub prędicta ratione habent inter ſe relationem, ſeu tranſcendentalem habitudinē mutuam, quia nec materia cauſat intrinſece niſi per complexum formæ, nec forma niſi per informationem materiæ, & ita non poteſt vna cauſare intrinſece ſine alia. Dico autem [intrinſece,] quia quatenus materia cauſat ipſam formam, nō tamē intrinſecè cauſat: & ideo ut ſic non requirit formam ut concauſantem ſe ipſam, ſed ſolũ ut cauſatam, & conſequenter ut concauſantem cōpoſitum, At uero quælibet ex his cauſis, & ambæ ēt ſimul habent connexionem cũ efficiente, & conſequenter ēt cum finali, quia tum materia, tum A forma, tum etiam compoſitum ex ipſis eſt ens adeò imperfectum vt non poſſit ex ſe habere eſſe: & ideo ſicut neutra ex his cauſis eſt ſine efficiente, ita neque cauſat ſine efficiente: efficiens autem, vt ſępe dictum eſt, per ſe non efficit ſine concurſu finis.

VI. *Materialis, & ſingula alia cauſæ cur totales appellentur.* Vltimò intelligitur ex dictis, quomodo hę cauſæ dicantur totales, cum tamen nulla earum per ſe ſola ſufficiat ad effectum. Sunt n. totales ī ſuis generibus, quia vnaquæque in ſuo genere ſufficit, & adhibet totam cauſalitatem in eo ordine neceſſariam, & quia vnaquæq; habet ſuam cāſalitatem diuerſæ rationis ab alia, & non componunt vnam integram cauſam: ideo vnaquæque abſolutè exiſtit totalis cauſa. Dices, ſaltem ſequitur quālibet ex his cauſis eſſe imperfectam in abſoluta, & communi ratione cauſæ, eſto vnaquæque dicatur perfecta in ſuo genere. Patet ſequela, quia quælibet earum eſt abſolutè inſufficiens ad effectum in rerum natura conſtituendum ſine aliarum conſortio. Conſequens aūt eſt falſum: alias ēt Deus in ratione cauſæ eſſet quid imperfectū. Reſpondetur primò, abſolutè negando ſequelā, B pp inſtantiam de diuina cauſalitate. Secūdò additur conſequens eſſe verum in omni alia cauſa præter Deum: vtriuſque aūt dicti rōnem ſic declaro. Nam in primis cauſæ materialis, & formalis imperfectæ ſimpliciter ſunt, tum quia nō cauſant niſi cōponēdo, qui modus ex ſuo genere imperfectus eſt: tum ēt quia cũ vtraq; cauſet veluti dando ſuammet entitatē ad entitatē effectus cōſtituendam, neutra per ſe ſola ad id ſatis eſt, quia vnaquæq; hēt entitatē imperfectā, & incōpletā, vt ex vtriuſq; coniūctione cōpleta entitas totius effectus cō urgat. Deniq; vnaquæque dat aliquid propriũ, quod altera nullo mō pōt conferre. His ergo rōnibus vtraq; eſt ſimpliciter imperfecta.

VII. *Finalis etiam & efficiens ex ſuo genere pure perfecta.* Cauſa vero finalis, & efficiens, vt ſic nullā dicunt imperfectionem, neq; in mō cauſandi, neque ex eo quòd aliæ cāæ cũ illis interdũ concurrant. In creaturis aūt ſemper habent aliquas imperfectiones admiſtas: quoad modũ quidē, quia vel operātur cũ mutatione ſeu mutabilitate, vel pp ſuum commodum, vel aliquid hmōi. Quoad C indigentiam vero aliarum cāūm (quod ad rem præſentem ſpectat) quia omnis cā efficiens creata indiget materiali cauſa, vt efficere poſſit, quod imperfectionis eſt, tum propter limitatē modũ agēdi, tum ēt quia ipſa materia quam ſupponũt nullo modo eſt ab ipſis. Rurſus indigent aliqua cauſa finali extra ſe, nam licèt propter ſe operentur, tamen neceſſe eſt ut ēt operentur propter aliud ſaltem ut ultimũ finē. Et pręterea indigent concurſu ſuperioris cauſæ in ratione efficientis ſuperioris rationis. Ac ſimili proportione omnis finis creatus habet imperfectionē in cauſando, ob q̄, & ob limitationē ſuam indiget, & alicuius efficientis diſtincti, & alicuius materiæ vel ſubiecti concurſu, ut aliquem effectum habere poſſit.

VIII. At uero in Deo ſolo eſt cauſalitas ſine imperfectione, nam in primis abſolutè nō indiget cōcurſu materiæ, uel formæ ad efficiendũ Deinde, qñ hæ cauſæ ſunt neceſſariæ in aliquo effectu & is fiat à Deo, non concurrit aliqua earum, ut ſimpliciter ſuppoſita cāſitati Dei, ſed ut ab ipſomet facta, & conſeruata. Et præterea neceſſitas taliũ cauſarum nō eſt ex defectu uirtutis Dei: alioqui

non daret Deus eſſe etiam ipſis cauſis, ſed eſt ex intrinſeca indigẽtia effectus, cuius natura eſt, vt ex talibus cauſis conſtet. Quo etiam fit vt tales cauſę quatenus concurrunt ad effectum Dei, magis concurrant, vt effectus eius, quàm vt concauſæ cum ipſo. Adeò vt ipſæmet cauſalitates talium cauſarum exerceri non poſſint, niſi Deus illas efficiat. Rurſus Deus ad cauſandum effectiue ita indiget concomitantia cauſæ finalis, vt non indigeat fine à ſe diſtincto, quia ipſe eſt finis vltimus omnium ſuarum actionum. Quod ſi interdum vult actionem ſuam ad alium finem proximum ordinare, & illud non eſt ex indigentia, ſed ex perfectione, & voluntate ſua, & præterea talis finis proximus non poſſet eſſe finis, niſi à Deo reciperet perfectionem, & bonitatem, qua poſſet illud munus ſubire. Et ſimiliter è contrario, vt Deus cauſet per modum finis, non indiget conſortio alterius agentis, ſed ſuæ virtutis. Vt omittam in illiſmet generibus finis, & efficientis habere Deum ſummam independentiam. Ita ergo fit vt concurſus plurium cauſarum ad vnum effectum non minuat perfectionem Dei in abſoluta ratione cauſandi, etiamſi in inferioribus cauſis illud ſit indicium imperfectæ virtutis.

Tractatur quæſtio in cauſis eiuſdem generis, diuerſis in ſpecie.

IX. SEcundo loco dicendum eſt de pluribus cauſis eiuſdem generis, diuerſæ tamen rationis, vel ordinis in tali genere. Et hoc poterit breuiter expediri, quia res eſt facillima. Dicendum eſt enim, in cauſa materiali, & formali non poſſe hoc modo plures cauſas concurrere ad eundem effectum: in efficiente autem, & finali, poſſe. Prima pars de materia probatur, q͂a materia nõ concurrit niſi recipiendo formam: duæ autem materiæ diuerſæ rationis, vel in eſſendo, vel in cauſando, non poſſunt ad eandem formam recipiendam concurrere, quia neque eadem forma poteſt in pluribus materiis recipi: quod ſi plures materiæ plures formas recipiant, iam non ad vnum effectum concurrunt, ſed ad plures.

Plures materiæ eiuſdẽ effectus eſſe nõ poſſunt.

X. Dices, quamuis ratio facta concludat reſpectu formarum ſubſtantialium quæ à materia pendent, nõ tamen reſpectu animæ rationalis, quia plures materiæ concurrunt cum eadem anima ad eundem hominem componendũ, vel ſimul, ratione diuerſarũ partium, vel ſucceſſiue ob continuam mutationem materiæ. Reſpondetur, ob partium diuerſitatem nõ eſſe proprie plures materias, ſed vnam adæquatam, conſtantem ex pluribus partibus, prætertim cum neque illæ partes poſſint eadem anima informari, niſi ſint inter ſe aliquo modo vnitæ, & coniunctæ ad componendum vnum adæquatum ſuſceptiuum. Addo prętera, quatenus plures illæ materiæ partiales ad vnum effectum concurrunt, eatenus ipſummet effectum eſſe multiplicem, & varium ſecundum partes. Vnde ad alteram partẽ de ſucceſſiua mutatione materię reſpondetur, illum effectum eſſe quidem vnum ratione animę, tamen ex ea parte qua variatur materia, etiam effectum aliquo modo variari, vt ſuprà diſputatio. quinta tractatum eſt.

XI. Dices rurſus, quamuis in ſubſtantiali effectu verum hoc ſit, nõ tamen in accidentali. Et ratio differentię eſt, quia cauſa materialis proxima formæ ſubſtantialis non habet aliam in qua fundetur, quia eſt ipſa primum ſubiectum, & ideo tantum poteſt eſſe vnica cauſa materialis vnius formæ, & vnius compoſiti, at verò forma accidentalis poteſt immediate habere aliquam materialem cauſam quæ indigeat alia materia in qua ſuſtentetur, quia, vt ſupra diximus, poteſt accidens immediatè inhærere accidenti. Sic ergo poterit idem accidens, habere duas cauſas materiales, vnam proximam, & aliam remotam: vt eadẽ intellectio v. g. cauſatur materialiter à ſubiecto in quo recipitur, & à ſubſtantia animæ. Reſpondetur primo, illud remotum ſubiectum non proprie concurrere per ſe ad vltimum actum, ſed ſolum ſuſtentando illud accidens cui aliud inhæret, & ita eſt ſuprà poſita aſſertio declaranda, aut limitãda de cauſa materiali immediata, ac per ſe. Quòd ſi quis velit defendere idem accidens, v. g. eundem actũ vitalem, immediate afficere vtrumque ſubiectum, proximum, & radicale, neceſſe eſt vt dicat, illa duo tunc cõcurrere per modum vnius adæquati ſuſceptiui, & ſingula tãtum partialiter concurrere: concluſionem autem intelligendam eſſe de cauſis totalibus.

XII. Iam de cauſa formali euidentior eſt aſſertio poſita, quia plures formæ non poſſunt ad eundẽ effectum conſtituendum conuenire. Nam quod ad formas ſubſtantiales attinet, ſuprà oſtenſum eſt non poſſe eſſe plures ſimul in eadẽ materia, quamuis autem ſucceſſiuè ſint, non componunt cum illa eundem effectum, ſed diuerſos, quia diuerſa eſſe formaliter tribuunt. Vnde licet de potentia abſoluta ſimul eſſent plures formæ in eadem materia, non cõcurrerent ad vnum effectũ, ſed vnaquæque ſuam ſpeciem, & ſuum effectum conſtitueret. Quod vero ſpectat ad formas accidentales, quamuis plures poſſint ſimul in eodem ſubiecto eſſe, non tamen ad eundem effectum concurrere, ſed vnaquæque ſuum proprium ac diſtinctum habet effectum. Nec refert, quòd interdum compoſitum ex talibus formis denominatur aliquo modo, vnum, vt vnus artifex, etiamſi habeat plures artes ſpecie diſtinctas: nam illa denominatio ſingularis ſumitur ex vnitate ſubiecti ſubſiſtentis in illis formis: vnde formaliter nõ cadit in effectum talium formarum, ille. n. reuera nõ eſt vnus, ſed cadit in ipſum ſuppoſitum, quatenus vnum, & idem omnibus illis formis ſeu accidentibus ſubſtat. Denique, ſi aliquando forte plures formæ vel accidentales, vel ẽt ſubſtantiales, dicuntur concurrere ad vnũ q͂d conſtituendum, id nõ efficient vt formę totales, ſed vt partiales, vt formæ ſãguinis, carnis, & oſſis ad conſtituendum animal, & color, figura &c. ad conſtituendam rem pulchram, vel ſi quid eſt aliud ſimile. Semper itaque tales formæ concurrunt vt cõponentes vnam, neque eſt maior vnitas in effectu, quam ſit proportionaliter in formã: nunquam ergo plures cauſæ formales ad eũdem effectum concurrunt.

Plures formę eiuſdem effectus nec ſupernaturaliter eſſe poſſunt.

XIII. At vero in efficientibus, & finibus, ſi ſint diuerſarum rõnum, & inter ſe ſubordinata, res eſt manifeſta ex iis, quæ de his cauſis diſſeruimus. Nam poſſunt plures cauſæ huiuſmodi ad eũdẽ

effectum

effectum concurrere, & quādo effectus eſt à cauſa creata, ſemper id eſt neceſſarium, propter dependentiam cauſæ particularis ab vniuerſali.

SECTIO IIII.

An poſſit idem effectus eſſe ſimul à pluribus cauſis totalibus eiuſdem generis, & ſpeciei.

I. RESTAT ergo dicendum de tertio puncto, qui eſt præcipuè intentus in hac ſectione, ſcilicet de pluribus cauſis eiuſdē generis, & ſpeciei ſeu ordinis in illo genere. Et, vt ad pūctum difficultatis ſtatim accedamus, excludendæ ſunt cauſæ intrinſecę materialis, & formalis, nam in eis locum non habet hæc quęſtio, vt à fortiori patet ex dictis in ſecūdo pūcto precedentis ſectionis. Habet ergo locum quæſtio in efficientibus, & eſt fere eadem ratio de finibus, vt in fine ſubiiciemus: idemquę oſtendemus dicendū eſſe de qualibet cauſa quatenus fuerit extrinſeca. B Rurſus difficultas eſt de cauſis totalibus in ſuo ordine: nam de partialibus nulla eſt difficultas, qa conſtat multos effectus naturales eſſe à pluribus efficientibus proximis partialibus, vt idem filius à patre, & matre, ſupponendo matrē effectiue concurrere, & idem lumen aut calor à multis lucernis, vel ignibus, & ſic de aliis. Et ratio eſt, quia quando cauſæ tantum sūt partiales, ex omnibus conſurgit vna tantum totalis, & ſufficiens: ergo nil obſtat quominus plures cauſæ illo modo concurrant, quia illæ non tam ſunt plures cauſæ, quam plures partes vnius cauſæ. Neq; enim neceſſe eſt, vt cauſa totalis ita ſit vna, vt vel ſit ſimplex, aut per ſe ac propriè cōpoſita per realem vnionem cauſarum partialium, ſed ſufficit, vt coaleſcat ex pluribus ſeſe iuuantibus ad agendum, & ſufficienter coniunctis, vel approximatis vt ſuo partiali modo influere poſſint. Itaq; in hac parte nulla eſt difficultas.

II. De cauſis vero totalibus duplex adhuc quæſtio verſatur. C Vna eſt, an ſimul, & cōiunctim poſſit idem effectus à pluribus cauſis prodire. Altera eſt, an ſaltem ſucceſſiuè, vel diuiſim poſſit idē effectus à variis cauſis fieri, id eſt an qui fit ab vna, fieret idem numero ab alia, ſi eidem materiæ eodem tempore applicaretur. Prius dicemus de priori quæſtione, & deinde de poſteriori.

Prima ſententia negans omnino hoc eſſe poſſibile.

III. EST ergo prima ſententia docens tam eſſe impoſſibile plures cauſas ſimul concurrere eo mō ad eundem effectum, vt implicet contradictionem, ideoq; nec de potentia abſoluta fieri poſſe. Ita opinatur Scot. in 3. d. 1. q. 2. & in 2. diſ. 20. q. 2. Et idem ſentiunt multi Thomiſtę, qui dū dicunt hoc eſſe impoſſibile, probationem adiungunt inferendo implicationem contradictionis: ita Caiet. 3. p. q. 67. ar. 6. prope finē. Sonc. 5. Metaph. q. 6. & Capr. in 2. d. 20. q. vnica, ar. 3. ad argumenta Scoti 3. concluſ. & in 3. d. 1. q. 1. artic. 3. ad argumenta Scoti contra 2. concluſ. & Ferrar.

Scotus.

Caietan. Soncin.

A 3. contra Gent. c. 68. & Iauell. 5 Metaph. quæſt. 7. Soletq; hæc opinio in hoc ſenſu tribui D. Tho. quia interdum abſolute dicit hoc eſſe impoſſibile, vt in prima parte, q. 52. art. 3. & 3. parte q. 82. art. 2. ad. 2. & in 1. d. 37. q. 3. artic. 3. & 5. Metaph. cap. 2. & idem ſentit Marſil. 1. de Gener. q. 8. Et non dubito quin hæc fuerit illorū Philoſophorum ſententia, qui putarūt id eſſe ſimpliciter impoſſibile, quod per naturales cauſas fieri non poteſt: de quo ſtatim dicemus.

Ferrar.

IIII. Fundatur autē hæc ſententia primò, quia contra rationem cauſæ totalis eſt vt habeat cōſortiū alterius in eodem ordine, nam cauſa totalis eſt illa, quæ agit tota virtute neceſſaria in illo ordine ad talem effectum: ergo repugnat cauſæ totali vt ſic, habere conſortium alterius cauſæ ſimilis in effectione eiuſdem effectus. Patet conſequentia, quia hoc ipſo quod habet aliam cauſam concurrentem, iam ipſa nō adhibet totam virtutem neceſſariā. Vel certè ſi ipſa adhibet totā virtutem, et nihilominus alia ēt ſuam exhibet, plus virtutis actu applicatur ad illū effectū: ergo prodibit etiā maior effectus, & conſequenter fiet ab illis, vt à cauſis partialib⁹, & à neutra vt totali. B Manifeſtā .n. repugnantiam inuoluere vſ, vt cauſa potētior ſecundum totam virtutem actu operetur, & tn̄ non plus operetur q̄ ſi ſola cauſa minus potens efficeret. Et confirmatur ſecundo in hunc modū nam ſi vna cā efficit effectum, vt cauſa totalis: ergo vel alia nihil agit, & ſic falsò dr̄ eſſe cauſa, vel actū agit, et hoc eſt impoſſibile, quia agere eſt de non eſſe educere ad eſſe, nam teſte Ariſtotele, inter hos terminos fit omnis actio: ſed id qđ actū eſt ab vna cauſa, iam eſt extra non eſſe: ergo non pōt fieri ab alia. Tertiò confirmatur hoc ipſum, quia alias poſſet vna cauſa totalis non tm̄ ſimul & eodem inſtanti, ſed ēt in poſteriori tempore producere rem prius iam ab alia productā, quod eſt contra rationē productionis, vt diximus. Vnde vlterius fieret, vt eadem res producere poſſet ſe ipſam, quia ſi non poſſet, maximè quia ad agēdum ſupponitur eſſe, ſed ēt ſi res iam ſit, poteſt ab alia cauſa iterum produci: ergo & à ſe.

Fundamentum propoſitæ ſententię

V. Quartò, Impoſſibile eſt eandē actionem eſſe à C duabus cauſis totalibus: ergo, & eūdē effectum. Patet cōſequentia, tum à paritate rōnis, tum etiā quia vnus effectus nō pōt niſi vna actione fieri. Antecedēs verò probatur, quia actio omnino eſſentialiter pendet ab agente: nō pōt ergo vna, & eadem actio ſimul à pluribus agentibus, & à ſingulis totaliter dependere. Vnde eſt quinta, & vulgaris rō, quia alias ſequitur talem effectū pendere, & nō pendere eſſentialiter ab illis cauſis, quæ eſt contradictio. Sequela patet, nam ꝙ pēdeat, in eo ipſo aſſeritur, ꝙ vtraq; illarum dr̄ eſſe cā per ſe, & totalis, nam cauſa per ſe eſt à qua per ſe pendet effectus, & totalis eſt à qua totaliter pendet. Quòd verò non pendeat, probatur, nā ſi hæc tollatur nihilominus remanebit effectus ex influxu alterius, cum dicatur eſſe cā totalis: ergo nō pendet ab hac. Rurſus ſi hæc maneat, quamuis deſtruatur altera, manebit effectus: ergo etiam non pendet ab altera: ergo à neutra pendet. Quod ſi dicatur pendere ab alterutra confusè, aut diſiunctim: ergo de facto neutra earum determinatè, & per ſe ſumpta, eſt cauſa totalis, quia à neutra earum determinatè ſumpta pēdet effectus. Sexto

Digitized by Google

tandem argumentor, quia ſitalium cauſarũ concurſus abſolute non repugnat, nec naturaliter repugnabit, quod hæc opinio ſupponit eſſe omnino falſum.

Secunda ſententia affirmans etiam naturaliter.

XI. SEcunda opinio extreme contraria eſſe poteſt, nec implicare contradictionem, nec, per ſe loquendo, ex natura rei repugnare duas cauſas totales eiuſdem ordinis ſimul efficere eundem effectum. Dico [per ſe loquendo,] quia fortaſſe ex parte antecedẽtium cõditionum neceſſariarum ad agendum non poſſunt ſecundum naturę ordinem duæ cauſæ ita applicari, vt ſimul ac totaliter eundem effectum efficiant: tamen per ſe, & ex vi cauſalitatis etiam naturalis non repugnat. Nam ſi duo agentia ita applicentur alicui paſſo, prout neceſſarium eſt, vt ſingula poſſint aliquẽ effectum totaliter efficere, ambo etiam ſimul, & eodem modo illum efficient. Atque hanc ſententiam, vt videtur, tenet Caietan. 1. parte queſt. 52. art. 3. vbi licet interpretetur D. Thomam, dicentem non poſſe vnum effectum eſſe à duabus cauſis totalibus, intelligendum eſſe nõ de potentia logica, ſed naturali, tamẽ in diſcurſu ita explicat, vt illam naturalem repugnantiam ſolum ponat in applicatione cauſarum: at vero ex hypotheſi, quod cauſæ ſint applicatæ, aperte docet effectum naturaliter ſimul emanaturum ab illis vt à cauſis totalibus.

Caietanus.

XII. Poteſt autem fundari hęc opinio in vltimo argumento facto pro priori ſententia, ſumendo cõtrarium principiũ hoc modo. Non implicat cõtra dictionem dari duas cauſas totales vnius effectus; ergo ſi duo ignes v.g. eiuſdem materię eodẽ modo diſpoſitæ æquè applicarentur, naturaliter agerent quantum poſſent: ergo agerẽt vnum, et eũdem effectum, quia ſupponimus eandem materiam non eſſe ſimul capacem pluſium: tũc autem vnuſquiſq; ageret vt cauſa totalis, quia ſupponimus vnumquemque habere ſufficiens principium ad totum illum effectum efficiendũ, & vterque naturaliter ageret quantum poſſet: ergo vterque produceret totum effectum, vt cauſa totalis eius, cũ aliunde nulla ſit adiuncta repugnãtia. Et confirmatur, nam tunc vel vterque ignis ageret, vel neuter, quia nõ eſt maior ratio de vno quàm de alio: non poteſt autem dici quòd neuter ageret, quia nihil eſt quod eos impediat, cum. n. ſint in virtute ſimiles, vnus non impedit alium: ſupponimus autem nullum aliud impedimentũ interuenire: ergo agit vterque, & tota virtute, atque adeo vt cauſa totalis.

Fundamentum propoſitæ ſententiæ.

XIII. Atque hinc vlterius concludi poteſt non ſolũ in prædicto ſenſu, ſed abſolute poſſe naturaliter contingere, vt idem effectus à duabus cauſis totalibus procedat, quia illa ſuppoſitio, ꝗ duo agentia ſufficientia ſimul, & ęque ad eundem effectũ applicentur, nõ eſt cur naturaliter repugnet: Caietanus enim nullam aliam rationẽ adducit, niſi quia natura abhorret ſuperfluitatem. At hoc nõ ſatis eſt, primo quia licet natura abhorreat ſuperfluitatem, non tamen abundantiam, nec ſemper dicendũ eſt ſuperfluum, quod ſimpliciter nõ eſt neceſſarium. Eſſet quidem ſuperfluum duas cauſas exigere vbi vna ſufficit; tamẽ ꝗ natura fuerit tam prouida vt pluribus cauſis ſufficientẽ virtutem ad eundem effectum contulerit, non ſuperfluum, ſed liberale potius dicendum eſt. Quod vero illæ duæ cauſæ ſimul concurrant, licet non fuerit à natura per ſe primo intentum, poteſt tamen eſſe permiſſum & contingẽs, cum nihil habeat naturis rerũ repugnans. Secundo magis abhorret natura monſtroſum effectum, quã ſuperfluitatem, & tñ illum interdum non recuſat, ſi ordo, & concurrentia naturaliũ cãrum illum parit: cur ergo idẽ dici nõ poterit de totalium cauſarum multitudine? Tertiò, quis natura adeo abhorret ſuperfluitatẽ, tñ cauſa libera nõ ſemper illã abhorret: ergo duo Angeli poſſunt pro ſua voluntate applicare totã virtutem ad mouendum lapidem, & tunc vnuſquiſque mouebit ut cauſa totalis. Idẽ dici põt de duobus hominibus, ſi vnuſquiſque habeat totam virtutem ſufficientem ad probandum lapidem, & ambo ſimul pro ſuo arbitrio illam totam applicent. Atque hæc ſnia tribui ſolet Ochamo & Adamo, quos Capreolus in 3. diſt. 1. refert ex 1. d. 1. dub. 4. ſed ibi nihil reperio, & allegatio eſt ambigua, quia ibi nullum eſt dubium quartum, ſed variæ queſtiones, & nec in quarta, nec in alijs quicquam dicunt.

Approbatio tertiæ ſententiæ, & quæſtionis reſolutio.

INter has ſententias mediam viam tenendam cenſeo, & dicendum primo, non implicare cõtradictionem quod idem effectus a duabus cauſis totalibus proueniat. Quoad hanc partẽ placeat opinio Caietani, quã etiam inſinuat 3. parte q. 3. articu 6. Nec melius probari poteſt, quam reſpondendo ad priora argumẽta, nam ſi nihil eſt quod contradictionem probet, non erit cur credatur aut aſſeratur. E contrario vero, cum Deus poſſit facere omne id in quo repugnantia non oſtenditur, poterit etiam facere vt duæ cauſæ totales eundem effectum efficiãt. Et declaratur breuiter in hunc modum, nam Deus põt exiſtente hoc Sole in hoc hemiſphærio creare alium æque perfectum, & æque ad illuminandum applicatum. Rurſus poſſet per aliũm Solem efficere in aere idem numero lumen, quod nunc facit hic Sol præſens diuiſim, ſeu non concurrente nec aſſiſtente hoc Sole: quæ eſt enim repugnantia ꝙ Deus p vnã cãm faciat quod põt facere per alia? Quin potius ſequenti puncto oſtẽdam naturaliter etiam hoc poſſe fieri. Igitur ſimul exiſtentibus & applicatis his duobus luminoſis, poteſt Deus vtrique præbere totum concurſum neceſſarium ad idem lumen producendum, & facere vt vnumquodque illorum illud producat ſua propria actione totali, & independente ab alia, quod eſt eſſe proprie cãm totalem: nulla enim in hoc interuenit repugnantia, vt ex argumentorũ ſolutionibus facile patebit. XIIII.

XV. Ad primum negatur aſſumptum, ſcilicet eſſe contra rationẽ cauſæ totalis vt habeat aliã ſimilem & æque influentem in eundem effectum. Nam licet vt cauſa ſit totalis, neceſſarium ſit quod actu operetur tota virtute neceſſaria i illo ordine

Quid ſit de ratione cauſæ totalis.

ordine ad effectum, tamen hoc non tollitur, aut impeditur ex eo, quòd alia cauſa ſimili virtute, et actione agat, ſed vtraque exercebit totam ſuam vim, & actionem circa illum effectum Cum verò infertur iam tunc maiorem vim actu adhiberi, & conſequenter, creſcere effectum, dictinctione vtendum eſt de maiori virtute, aut intenſiua, aut extenſiua. Et de intenſiva negandum eſt aſſumptum, quia plura agentia ęqualia in intẽſiua virtute, per ſe loquendo, non componunt vnum intenſioris virtutis, aut efficaciæ, ſed ſolum conferre poteſt illa multitudo ad intẽſiorem effectũ quando neutrum agens agere poterat ſecũdum totam intenſionem ob aliquod impedimentum vt in ſuperioribus latè tractatum eſt. In præſenti autem ſupponimus ſingula agentia agere ſecundum totam intenſionem ſibi poſſibilem: vel certè Deum non præbere concurſum ad intenſiorẽ effectum, ſed vſque ad certum gradum, qui poſſit à ſingulis fieri, & vnicuiq; dare totum neceſſarium concurſum. Non ergo creſcit intenſiuè virtus agens vt ſic, & ideo neceſſe non eſt, vt intenſiue creſcat effectus. Dici tamen poteſt illa virtus maior extenſiue, quod nõ tam eſt eſſe maiorem, quàm eſſe plures virtutes. Non tamen inde neceſſario fit, vt effectus etiam ſint plures, quia ſaltem ex directione primi agẽtis poteſt influxus vtriuſque cauſæ ſecundæ ad eundem effectum determinari, cum nulla in hoc ſit repugnãtia ex vi multitudinis ſeu pluralitatis virtutum agentium: nam ſicut plures viæ tendunt ad eundem terminum, ita & plures virtutes agentes tẽdere poſſunt.

XVI. *Modus quo ſeruarẽt plures cauſæ eiuſdem ordinis ad eũdem effectũ concurrentes.*

Ad ſecundum, & tertium reſpondetur, quando duæ cauſæ totales ſic agerent eundem effectum, vnam quidem agere totum, & totali actione, & alteram non agere nihil, ſed agere illũ eundem totum effectum alia totali actione. Duobus autem modis intelligi poſſunt illæ cauſæ efficere: primo, vt omnino ſimul, & in eodem inſtãti efficere incipiant, & ita neutra, proprie loquẽdo actum agit, quia neutra agit prius quam alia, nec tempore nec natura. Supponimus enim eſſe æquales nec inter ſe ſubordinatas, ſed mere concomitanter ſe habentes: neutra ergo ſupponit effectum alterius, vt iam factum, vel tempore vel natura prius: neutra ergo actum agit, ſed vtraq; agit idem quod agit alia, educendo illud de non eſſe ad eſſe, & hoc ſatis erat ad concluſionẽ noſtram. Alio vero modo intelligi poteſt, vt altera harũ cauſarum prius tempore produxerit illum effectum, & poſteà altera eundem incipiat efficere actione totali. Et quidẽ ſi prior iam ceſſatur ab actione ſua, nihil eſt difficultatis, nec eſt caſus de quo diſputamus, quia illæ duæ cauſæ non concurrunt ſimul ad eundem effectum, ſed ſucceſſiue, prior vt efficiens, & poſterior, vt conſeruans: quod etiam naturaliter euenire poſſe infra dicã. Oportet ergo ponere, vt priori agente durãte in ſua actione totali per modũ cõſeruationis, aliud incipiat eundem effectum efficere, & hoc etiam dicimus non repugnare. Nam efficere, latius patet, quam de nouo producere, quia etiam conſeruare eſt efficere. Illud ergo agens poſſet de nouo efficere eundem effectum conſeruando illum: quæ actio, licet potuiſſet eſſe productio, tamen iam tunc in eo caſu non poteſt eã denominationem recipere, quia productio vt ſic connotat ex parte effectus quandam negationem prioris exiſtentiæ. Quanuis ergo repugnet actum agere, id eſt de nouo producere id quod præ exiſtit, non tamen repugnat, quod factum eſt conſeruare. Nec etiam obſtat, quod ab alia cauſa conſeruetur, quia ſicut in principio potuit à duobus fieri, ita poſtea poteſt à duobus conſeruari, quanuis prius ab vno tantum fuerit productum.

XVII. *Idem in ſuã ſubſtantiam efficientiam participare poteſt ſuper naturaliter.*

Quòd verò vlterius in tertio argumento infertur, poſſe eandem rem habere efficientiam in ſe ipſam, mea ſententia nullum eſt incõueniens de potentia abſoluta loquendo, & de efficientia cõſeruatiua, dũ modo ſupponatur iam res producta, & conſeruata per aliam actionem: de qua re latius ſcripſi in 3. tomo, tertia parte diſputatione 49. ſectione prima, & diſputatione 50. ſectione quarta in fine, quia miraculum illud proprium eſt illius myſterii, ideoque ad Theologicam diſputationem ſpectat. Ne verò præſens reſolutio videatur neceſſario connexa cum illa ſententia, reſponderi aliter poteſt negando ſequelam, quia in efficientia ſui ipſius eſt peculiaris difficultas, quæ non eſt in efficientia alterius, etiamſi ab alia cauſa res ſimul fiat, & conſeruetur. Quia cauſa efficiens videtur neceſſario poſtulare diſtinctionem in re ab effectu, & ideo nulla res quatenus actiua eſt, includit ſe ipſam ſub obiecto actiuitatis ſuæ, & ideo fortaſſe fieri non poteſt, vt habeat actionem in ſe ipſam ſecundum proprium eſſe ſuum: duæ autem virtutes actiuæ poſſunt claudere ſub obiecto ſuæ actiuitatis vnam, & eandẽ rem ab ipſis diſtinctam, vt paulo inferius declarabimus. Et ex hac parte poteſt eſſe maior repugnantia in efficientia conſeruatiua ſui ipſius, quam alterius rei, quanuis non ſit conuincens: nam licet illud aſſumptum ſit verum de obiecto contento ſub virtute naturali, non tamen de omni re, ad quam efficiendam eleuari res poteſt per potentiam obedientialem: ſed de hoc alias.

XVIII.

In quarta ratione petitur an effectus factus à duab⁹ cauſis totalibus, fieri poſſit aut debeat vna vel duabus actionibus. Dicendumque eſt, neceſſarium eſſe vt fiat duabus actionibus, vt recte probat argumentum ibi factum. Imo addo, in hoc potiſſimum conſiſtere differẽtiam inter duas cauſas eiuſdem ordinis, quando agunt vt cauſæ totales, vel vt partiales: ſi enim agunt vna actione, non poſſunt eſſe cauſæ totales, ſed tantum partiales. Quod probo, quia cauſa non dicitur totalis propter virtutem in actu primo, quanuis illa ſit integra, & totalis virtus, quia ex vi illius non cõſtituitur cauſa in actu, ſed in potẽtia: hic autem non agimus de cauſa totali in potentia, ſed in actu. Conſtituitur autem cauſa in actu per actualem influxum, qui nõ eſt aliud quam ipſa actio. ergo vt cauſa ſit totalis, oportet vt actione totali ſibi propria in ſuo genere influat in effectum: ergo quoties actio eſt quaſi diuiſa inter duas cauſas eiuſdem ordinis, à neutra earum eſt totaliter, ſeu à cauſa totali: atque ita vtraque tantùm erit cauſa partialis, partialitate ex parte cauſæ, vt aiunt.

Dices, Hac ratione probaretur etiam cauſam primam, & ſecundam eſſe partiales, dum influunt in eundem effectum. Reſpondetur ita loqui

Digitized by Google

multos, vt ſuprà diximus, conſiderantes non genus cauſalitatis, ſed cãlitatem ſimpliciter: melius tamen negatur ſequela, eſt enim ratio longe diuerſa, nam inter cauſam primam, & ſecundã eſt ſubordinatio, & dependentia eſſentialis, & cõſequenter diuerſus ordo cauſarum, & ideo vnaquęque poteſt eſſe totalis in ſuo ordine, etiam ſi per eandem actionem cum altera influat. At verò quandoque cauſæ ſunt eiuſdem ordinis, ſi concomitanter tantum concurrunt, & per eandem actionem influunt, nec ſimpliciter, nec in illo genere poſſunt dici totales: erunt ergo partiales. Igitur ſi huiuſmodi cauſæ debent eſſe totales, oportet, vt diuerſis actionibus influant in eundem effectum: repugnatque vt vna, & eadem actio ſit à duabus cauſis eiuſdem ordinis, vt à cauſis totalibus, quod etiam conuincit quintum argumentũ ſuprà factum, vt ex ſolutione eius conſtabit. Nego tamen eſſe parem rationem de effectu ſeu termino actionis: nam effectus manat à cauſa, media actione: poteſtque idem numero effectus per varias actiones fieri, vt ſuprà declarauimus tractando de cauſalitate cauſæ efficientis: cum ergo varię actiones poſſint à diuerſis agentibus prodire, etiam poteſt idem effectus numero per plures actiones diſtinctas, & totales procedere à diuerſis cauſis eiuſdem ordinis: & hoc ipſum eſt procedere ab illis vt à cauſis totalibus. Actio vero non procedit à cauſa per aliam actionem, ſed ſe ipſa, & ideo non poteſt vna actio niſi ab vno agẽte, vel à pluribus per modum vnius procedere, & ideo non poteſt ſimul eſſe à multis cauſis, vt totalibus in eodem ordine, quod magis declarabitur in ſequenti ſolutione.

Actionẽ vnicam a pluribus agentibus totalibus nõ ſubordinatis manare implicat.

XX. Ad quintum ergo argumentum reſpondetur negando ſequelam, & contradictionem illam, cuius partem affirmãtem admittimus, nimirum illum effectum pendere ab illis cauſis, & ab vnaquaque earum. Cum autem probatur non pendere, quia ablata qualibet illarum cauſarum manet idem effectus totus, reſpondetur negãdo cõſequentiam. Eſt.n. æquiuocatio in illo verbo [dependere,] nam vt vna res ab alia pendeat, nõ eſt neceſſe, vt illa ablata, hæc etiam de medio auferatur, ſed ſatis eſt ꝙ ab illa recipiat eſſe, etiamſi illa non dante eſſe, poſſit retinere eſſe, vt datum ab alia. Sic.n. lumen huius aeris verè pendet nũc ab hac lucerna, & nihilominus hac extincta poſſet idem lumen conſeruari, ſi in eodem momento aliud luminoſum applicaretur ſufficiens ad tale lumen conſeruandum. Igitur cũ res dicitur pendere à cauſa, quia illa ablata tollitur, intelligitur de cauſa quæ eſt vnica, & quia regulariter, & naturaliter ita eſſe ſolet cauſa totalis, ideo ſolet illo modo declarari depẽdentia ab illa. Vel certè ſub intelligenda ibi eſt cõditio, nimirum ablata cauſa, à qua effectus pẽdet, tolli etiam effectum, niſi aliunde ſuccurrat alia cauſa quæ effectum poſſit in eſſe conſeruare, vt in præſenti fit.

XXI. Rectè autem ac neceſſario ſequitur, vt ablata cauſa auferatur aliqua dependentia effectus ab illa, ratione cuius auferretur etiã effectus, niſi ab alia cauſa conſeruaretur. Probatur, nam omnis effectus quatenus à cauſa eſt, pendet ab illa: ſolũ autem poteſt pendere quandiu cauſa eſt, quia ab eo quod non eſt, nihil pendet, præſertim efficiẽter, vt in ſuperioribus oſtenſum eſt: ergo ablata

Ablato agẽte dependẽtiã effectus ab illo auferre neceſſe eſt.

A cauſa à qua effectus efficiẽter procedebat, neceſſe eſt vt tollatur aliqua dependẽtia talis effectus à tali cauſa. Hæc autẽ dependentia non eſt aliud ab actione, vt ſuprà etiam probatum eſt: ergo ẽt neceſſe eſt vt ablata cauſa auferatur aliqua actio eius circa talem effectum: non tamen neceſſe eſt auferri ipſum effectum, quia alia cauſa ſufficiens per aliam actionem propriam, & totalem illum in eſſe continet. Et hinc cõfirmatur quod antea dicebamus, quãuis effectus ſit vnus, ſi cauſę ſint plures, & totales eiuſdem ordinis, neceſſariũ eſſe vt actiones ſint plures, qa ceſsãte influxu vnius cauſæ, ex neceſſitate tollitur eius actio, quia tollitur dependentia ab illa, & nihilominus manere poteſt actio alterius cauſæ, quia cum totalis ſit, et non ſubordinata alteri, conſeruare poteſt actionem ſuam etiam ſi alia ceſſet ab agendo: ergo neceſſe eſt actiones eſſe diſtinctas.

Secunda aſſertio.

XXII. Sextum argumentum poſtulat, vt de ſecunda ſententia iudicium feramus. Dico ergo ſecundo, fieri non poſſe naturaliter, vt idem effectus à B pluribus cauſis totalibus ſimul efficiatur. In hac concluſione fere conueniunt Philoſophi: eamqꝫ ſignificauit Ariſt. 5. Metaph. cap. 2. dicens enim poſſe dari plures cauſas eiuſdem effectus, addidit [ſed non eodem modo,] vt notarunt D. Thom. & cæteri interpretes. Qui omnes non ſolum intelligunt hoc non poſſe fieri naturaliter, quia applicatio plurium agentium per ſe ſufficientium naturaliter fieri non poteſt: hoc enim, & incertũ eſt, vt argumenta tangunt, & valde remotum, et accidentarium: ſed intelligunt, etiam facta applicatione plurium agentium ex ſe ſufficientium (ſiue illa applicatio naturaliter cõtingat, ſiue ponatur ſupernaturaliter fieri) dummodo illa agentia relinquantur naturæ ſuæ, non efficient effectum, vt cauſæ totales, ſed vt partiales tantum.

Naturaliter nequit idẽ effectus a pluribus nõ ſubordinatis agẽtibus totaliter dimanare.

XXIII. Ratio autem huius concluſionis ſic intellectæ nõ eſt admodum facilis. Quidam rationem reuocant ad aliud principium, ſcilicet, quod nulla cauſa naturalis poteſt naturaliter efficere ali- C quem effectum eundem numero quem poteſt alia. Ex quo principio ita philoſophandum eſt. In primis enim dicendum eſt, illas duas cauſas æquè applicatas non poſſe vnum, & eundem effectum ſimul producere, ita vt vtraque illum faciat vt cauſa totalis, quia hoc ipſo quod continetur in virtute vnius, nõ continetur in virtute alterius. Atque ita fit, vt ſi aliqua earum ſola virtute ſua efficit effectum quem continet, alia nihil efficiat, tamen id ſolum continget quando vna prius tempore applicatur quam alia: tunc enim poſterior nihil efficiet, quia iam inuenit capacitatem paſſi impletam. At verò quando ambæ ſimul applicantur, nõ poteſt rationaliter dici vnã efficere proprium effectum ſibi adæquatum, & aliam nihil cauſare, cum non ſit maior ratio de vna quam de alia. Niſi fortè quis recurrat ad concurſum, & voluntatem primæ cauſæ, & dicat neceſſarium eſſe alteram tantum operari, & ideo Deum ſua voluntate dare concurſum cui vult: & ideo illam operari, & non aliam. Sed hoc, licet à prima cauſa fieri poſſit, tamen non videtur Philoſophicum, nec conſentaneum naturis

Variæ rationes ſecundæ aſſertionis.

rerum:

A terum: nam cum vtrumque agens æquè ſit potens, & æquè præparatum ſeu approximatum ad agendum, vt ſupponimus, non eſt magis debitus concurſus vni quàm alteri.

XXIIII. Dicendum ergo eſt vtramque ſimul, vt partiales cauſas vnum effectum producere. Nam quanuis non poſſent ſimul operari, aut plures effectus ſolo numero diſtinctos, quia ſupponimus ſubiectum non eſſe capax eorum: aut vnum, & eundẽ per modum cauſarum totalium, quia nullus eſt effectus qui idem numero in ſingulorum agentium virtute contineatur: nõ tamẽ propterea neceſſe eſt, vt alterum tm̃ ex illis agentibus efficiat ſuum proprium effectum: poſſunt. n. ambo per modum vnius concurrere ad aliquem effectum in illis ſimul ſumptis contentum, qui neceſſario erit diſtinctus ab illis effectibus quos illa agẽtia ſigillatim, ac p ſe poſſent totaliter producere. Ergo magis cõſentaneum eſt rerũ naturis, vt Deus præbeat illis agentibus concurſum ad agendum hoc modo, quam vt alteri totum præbeat, alteri omnino deneget. Ergo illa agentia ſimul efficiẽt prædicto modo: atque ita ſemper agent, vt cauſæ B partiales, & non vt totales, quia ille effectus ita procedit ab vtraque illa cauſa, vt à neutra poſſit prodire, et ita etiam procedet ſola vnica actione, quia ita pendet ab vtraque illa cauſa cõiunctim vt ſine alterutra eſſe non poſſit.

XXV. Hic verò diſcurſus, quanuis ex principio poſito recte procedat, tamẽ ipſum principium mihi eſt valde incertum, neque exiſtimo poſſe probari vlla ſufficienti ratione, vt in ſequenti puncto declarabimus. Et ideo non videtur fundanda certior concluſio in terminus certa: magis autẽ conſtãs eſt in Philoſophia nõ poſſe plures cauſas totales coniunctim efficere eundem effectum, q̃ quod non poſſint diuiſim. Melius ergo fundabitur cõcluſio in hoc, quòd vnus numero effectus non poteſt naturaliter ſimul fieri niſi vnica actione: vnica autem actio non poteſt eſſe à duabus cauſis totalibus eiuſdem ordinis, vt ſupra probatum eſt: ergo neq; vnus effectus poteſt naturaliter fieri à pluribus cauſis totalibus. Maior ꝓbatur primo, qa vnitas actionis aliquo modo ſumitur ex C termino: dico autem [aliquo modo,] quia etiã neceſſaria eſt habitudo ad agens: tamen cum neceſſaria etiam ſit ùnitas termini, ſaltem ex eo capite ad vnum terminũ vnica actio naturaliter poſtulatur. Secũdò, quanuis agẽtia ſint plura, & alias poſſent ſigillatim efficere, tamen etiam poſſunt coniungi ad agendum per modum vnius, & hic modus agendi eſt magis cõſentaneus vnitati termini: ergo naturaliter loquẽdo ita ſemper agũt. Tertio denique, cum vterque modus agendi ſit poſſibilis abſolute, quanuis ipſa agẽtia naturalia non poſſint ſe ſe determinare ad alterum illorũ, ſed per concurſum primæ cauſæ determinanda eſſent, non eſſet eis debitus duplex concurſus ad agendum duabus actionibus totalibus, quia nõ eſt eis neceſſarius, et natura abhorret ſuperfluitatem: ergo etiam ex definitione concurſus primæ cauſæ non poſſunt illa ſecunda agentia naturaliter ſimul agere, vt cauſæ totales. Quæ ratio magis declarabitur in puncto ſequenti, & poſt eius reſolutionem melius reſpondebitur ad argumenta ſuprà adducta in ſecunda ſententia.

SECTIO V.

Vtrum diuiſim poſſit idem effectus naturaliter eſſe à pluribus cauſis totalibus.

I. RESTAT dicendum an ſaltem diuiſim poſſit idẽ effectus fieri à pluribus cauſis totalibus, quod eſt quærere, an lumen quod hic, & nunc producitur in hoc aere ab hac lucerna in hoc loco applicata, produceretur idem numero ab alia lucerna numero diſtincta, omnino tamen ſimili in virtute agendi, ſi eidem aeri eodem tempore, & loco applicata fuiſſet, & ſic de cæteris effectibus. In qua re non eſt cõtrouerſia de potentia Dei abſoluta: ſic enim nullus quem ego viderim, negat poſſe Deum per vnã cauſam naturalem facere eũdem numero effectum quẽ facit per aliam: quamquam hoc etiam declaratione egeat in opinione eorum qui negant hoc B naturaliter fieri poſſe, ſi conſequenter locuturi ſunt, vt infra declarabo.

Prior ſententia negans.

II. EST ergo diſputatio de naturali virtute cauſarum, & hoc modo multi negant poſſe vnam cauſam naturalem efficere eundem numero effectum quem facit alia, etiamſi eidem paſſo cum eiſdem conditionibus applicaretur. Quam ſententiam ſignificat D. Tho. quodlib. 5. art. 8. & Capr. in 2. diſt. 20. q. 1. & tenet Marſil. 1. de Generat. q. 8. & Soto in 4. d. 43. q. 1. art. 3. Eſtque opinio Commentatoris in 7. Metaph. comm. 31. D. Thom. Capreol. Marſil. Soto.

III. Prima ratio pro negante ſententia. Rationes adducuntur variæ. Prima eſt, quia quãdo hic effectus producitur talis in indiuiduo aliqua proxima cauſa naturalis reddenda eſt cur tale indiuiduũ producatur potius quam aliud; hæc autem nulla eſſe poteſt niſi quia ab hac ſingulari cauſa talis effectus producitur, non q̄ illa ſola ſit ratio adæquata productionis talis effectus in indiuiduo, ſed quod ſine illa nõ poſſit adęquata C ratio conſiſtere: hoc enim ſatis eſt vt hic effectus uumero non poſſit niſi ab hac cauſa numero produci. Illatio eſt clara, antecedens verò probari poteſt diſcurrendo p omnia, quę ad productionem huius indiuidui effectus conferre poſſunt. Quia neque hoc ſubiectum ſufficit, quia indifferẽs eſt ad plures formas, neq; tp̃s, locus, &c. tum propter eãdem cauſam, tum quia ſunt valde extrinſeca, vt late ſupra diſp. 5. tractatum eſt.

IIII. Refutatur. Veruntamen hæc rõ in noſtra ſn̄ia nullã vim hẽt, nã ſi ſit ſermo de intrinſeca rõne indiuiduationis effectus, iam ſupra diximus, in ipſis intrinſecis principiis rei ſeu ĩ propria eius entitate poſitã eſſe. Si vero ſermo eſt de rõne ob q̄ agens determinatur ad hunc effectum numero, nõ recte redditur ro, quia eſt hoc agens, nam ẽt hoc agẽs eſt potens, & de ſe indifferens ad plures effectus numero diſtinctos producendos. Quod ſi dicat hoc particulare agens nõ eſſe indifferens ad producendũ plures effectus numero diſtinctos hic, & nunc circa hoc ſubiectum, ſed eſſe determinatum ad vnum: adhuc reſtat inquirẽda cauſa huius determinationis, quæ non redditur ſufficienter ex indiuiduatione cauſæ, quia illa per ſe eſt

potens ad plura: neque etiam ex alijs circunſtantijs illi adiunctis, vt dicto loco probaui, quia vel ſunt etiam indifferentes, & ex multis indifferentibus nõ fit vnum principium determinatũ: vel ſunt valde extrinſece, vt extrinſecum tempus, vel locus, propter quod probabilius cenſuimus cauſam ſecundam determinari quoad hoc ex cõcurſu primæ: hęc autem determinatio ex parte cauſę primæ tam poteſt fieri cum hac indiuidua cauſa quàm cum alia ſimili numero diſtincta in ordine ad eundem numero effectum, vt paulo inferius oſtendam: ergo ex hoc capite non probatur ad hunc ſingularem effectum neceſſariam eſſe hanc ſingularem cauſam ſecundam. Obiicit verò Soto (qui præcipuè magnificat hanc primam rationem) quia non eſt Philoſophicum reuocare hanc determinationem ad primam cauſam, eò quòd cauſa prima de ſe non concurrit niſi generali influxu, & indifferenti. Verum hoc ab ipſo nulla ratione probatur, neque eſt verum, vt ex ſuprà dictis de concurſu Dei conſtat: eſtque magis conſentaneum perfectioni diuinæ prouidentiæ, vt Deus ſua voluntate decernat, quæ indiuidua ab omnibus cauſis futura ſint.

V. Secunda. Secunda ratio reddi ſolet, quia ſi hic numero effectus potuiſſet ab alia cauſa numero diſtincta produci, non penderet per ſe, & eſſentialiter ab hac cauſa ſingulari à qua nunc producitur, & cõſequenter talis cauſa non eſſet cauſa per ſe huius effectus, ſed ſolum per accidens, quia à cauſa per ſe, effectus pendet per ſe, & eſſentialiter. At verò ſupponebatur, ſermonem eſſe de cauſa per ſe: ergo, vt ſaluetur ordo per ſe inter cauſam, & effectũ neceſſe eſt dicere effectum ſingularem qui fit ab hac numero cauſa, non poſſe naturaliter fieri ab alia numero diſtincta. Prima ſequela probatur, quia ſi loco huius cauſæ alia numero diſtincta applicata fuiſſet, idem numero effectus ab illa fuiſſet productus: ergo per accidẽs eſt quòd hic effectus ab hac cauſa producatur. Et confirmatur primò, nã omnis effectus determinatus, & ſingularis natura ſua poſtulat determinatã cauſam per ſe à qua fiat, quia ab aliqua per ſe pendet: ergo nõ poteſt naturaliter niſi ab illa fieri. Et confirmatur ſecũdò, quia hæc actio numero, quæ ab hac cauſa totali fit, non poteſt fieri ab alia numero diſtincta, ſed hæc actio numero tendit in hunc effectũ numero, & actiones numero diſtinctæ in effectus numero diſtinctos: ergo etiam hic effectus qui ab hac cauſa fit, non poteſt fieri ab alia cõſimili, & eiuſdem ordinis, & numero diſtincta.

VI. Improbatur. Sed neq; hæc omnia ſunt efficacia ad perſuadendam opinionem. Et quidem in principali ratione diſtinguendi ſunt illi duo termini [dependere per ſe, vel eſſentialiter:] non.n. ſunt æquiualentes, ſed magis eſt depẽdere eſſentialiter, quàm per ſe: vt.n. effectus per ſe pẽdeat à cauſa, ſatis eſt quòd vere, ac proprie ab illa ſuum eſſe recipiat, quia recipere eſſe, & dependere fere idem ſunt. At vero pẽdere eſſentialiter, addit quòd effectus ex intrinſeca ſua natura, & eſſẽtia poſtulet influxum talis cauſæ, ita vt ſine illo eſſe non poſſit: qđ ſatis probatur ex ſignificatione illius vocis [eſſentialis dependentia.] Cum ergo infertur, ſi hic numero effectus poſſet ab alia cauſa totali eiuſdem ordinis produci, ſequi non pendere per ſe, & eſſentialiter ab hac cauſa, à qua nunc producitur,

A quoniam conſequens duplex eſt, duplex etiã adhibenda eſt reſponſio, & neganda prior pars ſequelæ, & concedenda poſterior.

VII. Nego igitur ſequi effectum non pendere per ſe, quia pendet à cauſa proprie, & per ſe influente eſſe in illum. Nec refert quòd poſſet fieri ab alia, quia de facto nõ fit ab alia, ſed ab hac ſola in hoc ordine cauſarum: ergo id ſatis eſt vt ab illa pendeat tanquam à cauſa totali. Cum verò inſtatur quia poſſet applicari alia, & ita per accidens eſt quòd ab hac fiat; reſpondetur æquiuocationem eſſe in illo termino [per accidens,] quia iam nõ ſumitur, vt opponitur cauſæ per ſe, ſed vt opponitur cauſæ ſimpliciter neceſſariæ vel vnicæ. Concedo igitur reſpectu effectus, per accidens, id eſt, contingens, & extra eſſentiam, & præter rationem eius eſſe quòd ab hac cauſa numero potius quàm ab alia fiat. Item ex parte cauſæ, per accidens dici poteſt quòd hæc cauſa potius quàm alia applicetur quia vel non applicatur à ſe, ſed ab alio, vel quia id eſt accidentarium, & contingens reſpectu illius. Sed hęc omnia sũt remota, & extrinſeca ad cauſalitatem per ſe, quia iam in eo inſtanti in quo

B hæc cauſa eſt applicata, vere ac proprie influit eſſe in hunc effectum, & hoc ſatis eſt, vt & illa ſit cauſa per ſe, & effectus ab illa per ſe pendeat. Sicut etiam hæc cauſa hic, & nunc applicata huic paſſo poſſet non hanc formam, ſed aliã numero inducere, & hac ratione dici põt per accidens reſpectu illius, quòd hãc numero potius quàm aliam faciat, quia extrinſecum illi eſt, & accidentarium quòd Deus definiuerit concurſum ad hunc effectũ potius quàm ad alium. Nihilominus tamen iam ſic applicata per ſe facit hunc effectum, ſic ergo effectus etiam hic, & nunc per ſe pendet ab hac cauſa à qua proprie fit, etiam ſi poſſet ab alia fieri. Recte autem ſequitur, & concedenda eſt altera pars ſequelæ, nimirum, quòd talis effectus nõ pendeat eſſentialiter à tali cauſa: eſtque illud conſequens veriſſimum. Imò, vt conſtat ex ſuprà dictis de concurſu primæ cauſæ, nullus effectus pẽdet eſſentialiter à cauſa vniuoca, imo nullus effectus creatus, quatenus eſt ab efficiente cauſa, pendet eſſentialiter à cauſa creata, ſed à ſolo Deo, quia ab ipſo ſolo fieri poteſt ſine quocunque alio, ab

C alijs autem fieri non poteſt ſine ipſo.

VIII. Quòd ſi dicatur hoc eſſe verum ſumpta illa voce [eſſentialiter] in rigoroſa ſignificatione: hic autem non ita ſumi, ſed vt idem eſt quod connaturaliter. Atque hoc modo pendere poſſe creatum effectum à cauſa creata, & vniuocum ab vniuoca: ſicque vnum effectum tantum habere vnam cauſam à qua connaturaliter pendeat. Reſpondeo, verum quidem eſſe, actualiter ſolũ pendere vnum effectum ab vna cauſa totali vnius ordinis, connaturali dependentia, nego tamen vnum numero effectum ſolum poſſe dependere ab vna numero cauſa, quia ſi ab alia ſimili fieret, tam connaturaliter ab illa penderet, ſicut ab altera.

IX. Vnde ad primam confirmationẽ abſolutè nego antecedens, quia hic numero effectus, ſi eius indiuidua natura, & entitas abſolute cõſideretur non determinat, nec poſtulat neceſſario (neceſſitate ſcilicet connaturali, & intrinſeca) vt ab hac numero cauſa fiat, & non ab alia, vel ſaltem hoc nulla ratione ibi probatur, quia hæc res natura

ſua

ſua ſolum poſtulat, quòd fiat ab aliquo habente ſufficientem virtutem ad illam faciendā. Quòd ſi plura agentia habuerint illam virtutem, nihil refert ad naturam talis effectus: neque quidquā impedit quominus per ſe fiat à quocunque quod applicari contigerit, vt declaratum eſt.

Ad ſecundam confirmationem concedo hanc
X. numero actionem tantum poſſe eſſe ab hoc agēte, & ad hunc terminum. Nego tamē diſtinctas numero actiones neceſſario terminari ad effectus numero diſtinctos: id n. neceſſarium nō eſſe ſæpe in ſuperioribus probatum eſt: aliàs nec de potentia abſoluta poſſet effectus qui ab vno agēte fit, fieri ab alio numero diſtincto, ēt diuiſim, quia actio vnius non poteſt ab alio fieri. Quòd ſi dicatur, actiones diſtinctas numero neceſſitate quidem naturali tendere in effectus numero diſtinctos, non tamen neceſſitate abſoluta, & in ordine ad diuinam potētiam: Contra hoc eſt, quia illa neceſſitas naturalis nulla ratione probata eſt. Quando enim plura agentia ſimul concurrunt, eſt aliqua neceſſitas, vel ſaltē naturalis congruentia, vt vna potius quàm duabus actionibus agāt ad eundem effectum. Quòd vero diuerſa agētia totalia quoad virtutem agendi non poſſint habere ſuas proprias actiones diſtinctas circa aliquē effectum, vt vnumquodque poſſit per ſe illū efficere, ſaltem quando ſolum & ſine altero applicatur, nulla ratione hactenus oſtenſum eſt. Non eſt ergo cur ſit neceſſarium naturali neceſſitate vt vnus effectus vna tm̄ actione indiuidua & particulari naturaliter fieri poſſit, etiam diuiſim.

Secunda ſententia præcedenti contraria.

I. Quia igitur hactenus efficaciores rationes inuentæ non ſunt ad eam ſententiam confirmandā, alijs autoribus probata non eſt, ſed aiunt eundem effectum numero poſſe diuiſim fieri à diuerſis cauſis totalibus: & nunc quidē fieri hoc lumeo in hoc aere ab hac lucerna, quia hæc applicata eſt, idem tamen nihilominus fuiſſe futurum, ſi alia lucerna applicata fuiſſet. Haoc opinionem tenet Scotus in 2. d. 20. q. 2. quæ ab eodem probatur argumēto Philoſophico, & Theologico. Theologicum argumentū eſt, quia Deus ante præuiſum originale peccatum elegit ad gloriam hos ſingulares homines quos prædeſtinauit, ex quibus multi nunc generantur ab hominibus reprobis: ſi autem Adam non peccaſſet, generarentur ab alijs hominibus numero diſtinctis, quia tunc nulli eſſent reprobi à quibus generarentur. Sed argumentum hoc multa inculcat, quæ prætermittenda nobis ſunt, ne Metaphyſicos terminos tranſgrediamur. Re tamen vera ratio non eſt efficax; & præter multa quæ ſupponit incerta, illud apud me certum eſt, Deum elegiſſe prædeſtinatos cum præſcientia ſaltem conditionata lapſus humani generis, quæ ſatis eſt vt ſimul velle potuerit hos prædeſtinatos ab his numero parentibus generari. Quòd ſi Deus præuidiſſet, etiam in conditionali ſcientia, Adam non fuiſſe peccaturum, vel non habuiſſet decretū eligendi hos homines quos nunc elegit, vel ſimul cum illis elegiſſet parentes eorum quos nūc elegit, vel certè permiſiſſet etiam tunc aliquos eſſe

Fūdamētū. Scotus.

A reprobos. Non enim eſt verum, aut ſaltem certi, quod ſi Adam non peccaſſet, nulli alij homines peccaſſent, aut damnarētur. Itaque (vt hæc omittamus) certum eſt propter certitudinem prædeſtinationis non eſſe neceſſarium dicere vnū hominem poſſe naturaliter generari ab alijs parentibus, quàm ab illis, à quibus de facto generatur.

Ratio Phyſica eſt, quia duo agentia eiuſdem XII.
ſpeciei ſunt æqualis virtutis: ergo quidquid pōt vnum efficere ex tali materia hic & nunc ſibi applicata, poteſt efficere aliud: alias non eſſent æqualis virtutis: ergo effectus qui ab vno fit, poſſet idē numero fieri ab alio. Verum neque hæc ratio cōuincens eſt: nam ex æqualitate virtutis ſolum poteſt colligi æqualitas effectus, non vero identitas: nam ſicut in ipſa virtute aliud eſt eſſe æqualem, aliud eſſe eandem, ita etiam in effectu. Reſpondetur ergo facilè, æqualem virtutem poſſe ex eadem materia æqualem effectum efficere, non tamen eundem. Aliæ item rationes fieri ſolent in fauorem huius ſententiæ, quæ leuiores mihi videntur, & ideo eas omitto.

Punctus difficultatis aperitur.

B Vt ergo punctus controuerſiæ attingatur, in XIII.
hoc inſiſtēdum eſt vt videamus, an effectus cōtentus ſub obiecto vnius potentiæ actiuæ poſſit contineri ſub obiecto alterius, & an hoc poſſit certa ratione in alterutram partem definiri. In quo eſt notanda differentia inter cauſam particularem & vniuocam, & æquiuocam ac vniuerſalem, quæ vniuerſalis, quia non formaliter, ſed eminenter continet effectum, poteſt per ſe reſpicere totam ſpeciem, & omnia indiuidua ſub illa contenta. Et hinc certum eſſe cenſeo, eundem numero effectum qui fit à cauſa particulari & vniuoca, poſſe fieri cōnaturali modo à cauſa æquiuoca vt à cauſa totali & proxima, ſi abſque interuentu cauſæ vniuocæ ſola cauſa æquiuoca & de ſe vniuerſalis applicetur ad generādum talē effectum immediatè & ſe ſola. Hoc eſt certiſſimum in cauſa vniuerſaliſſima & eminentiſſima, quæ eſt Deus, nam hac ratione non poteſt quemcunque effectū ſua virtute facere, quem cauſæ ſecundæ poſſunt. Idem cenſeo de virtutibus cœleſtibus quoad eos effectus quos verè continent eminen-
C ter, & vt cauſæ per ſe ſufficientes. Vt v. g. ſi Sol eſt cauſa ſufficiens ad generandum aurū vel ignèm, quantum eſt ex ſe, ſufficiens eſt ad quodlibet indiuiduum auri vel ignis, quia eius virtus, vtpore eminentior, reſpicit adæquatè totam illam ſpeciem; & ideo quantum eſt ex ſe poteſt in quolibet indiuiduo illam efficere.

Quoad has ergo cauſas nulla ratio apparet cur negandum ſit, quin effectus productus ab igne v. g. in hoc ligno, poſſet produci idem numero à Sole, ſi idem paſſo, & cum cæteris circunſtantijs ſufficienter applicaretur. In quo proprie nō comparamus cauſam particularē ad vniuerſalē, quatenus vniuerſalis cā dr quæ cum alia particulari operatur, ſed comparamus duas cauſas particulares & proximas operantes per diuerſas virtutes, formalē, ſiue eminentē. Ex quo ēt obiter intelligitur eſſe longè diuerſam rationem de cauſis totalibus coniunctim vel diuiſim operantib. nam huiuſ-

XIIII. Aequiuoca cauſa efficere poteſt eūdem numero effectum quem efficeret inferior.

huiuſmodi duæ cauſæ totales quæ operantur vt cauſæ particulares & proximæ, non poſſunt coniunctim & ſimul efficere eundem numero effectum ſuis proprijs & diſtinctis actionibus totalibus, etiamſi vna ſit æquiuoca, altera vniuoca: nam ratio & reſolutio facta in ſuperiori puncto æquè in his procedunt: diuiſim autem optimè poteſt idẽ effectus procedere ab alterutra iſtarũ cauſarum, vt dictum, & declaratum eſt.

XV. Vniuoca cã non habet pro adæquato obiecto totam ſpeciem ſuam. D. Thom.

At vero cauſa vniuoca non poteſt habere pro obiecto adæquato ſuæ potentiæ actiuæ totã ſpeciem talis effectus, vt D. Tho. notauit 1. p. q. 45. art. 5. ad 1. quia aliàs talis cauſa ſe ipſam concluderet ſub obiecto potentiæ ſuæ naturalis, quod eſt impoſſibile: alioqui poſſet producere ſe ipſã. Neque etiam ſatis eſt ſi quis reſpondeat, quantũ eſt ex parte potentiæ poſſe producere ſe ipſam, tamen ex alia parte repugnare vt illa potentia reducatur in actum reſpectu ſui ipſius, quia ad agẽdũ, neceſſario ſupponitur cauſa ipſa iã producta. Hoc (inquã) non ſatisfacit, quia efficientia ex intrinſeca ſua natura reſpicit rem diſtinctam: ergo & potentia efficiendi natura ſua non habet pro obiecto niſi rem à ſe diſtinctam: ergo nullo modo B continet ſe ipſam ſub obiecto ſuo adæquato. & ideo non põt cauſa vniuoca reſpicere ſpeciem ſuã vt obiectum adæquatum potentiæ ſuæ. Quæ ratio non procedit in cauſa æquiuoca, nam licèt hæc reſpiciat adæquatè totam aliquam ſpeciem, non reflectitur in ſe ipſam, quia ipſa non eſt indiuiduum illius ſpeciei, ſed altioris ordinis Hinc ergo ſuboritur dubium, quam latè pateat obiectum potentiæ actiuæ vniuocæ: nam cum nõ ſit tota ſpecies, nec ſit vnum indiuiduum tantum illius ſpeciei, vt per ſe conſtat, oportet vt ſint plura indiuidua illius ſpeciei: quot igitur illa erũt? aut quæ eſt ſeruanda regula in aſſignando obiecto adæquato talis potentiæ? In quo omnes conueniunt, non poſſe deſignari finitum numerũ indiuiduorum, quia potentia actiua quantum eſt de ſe, ſi non corrumpatur aut labefactetur, ſemper poteſt aliud & aliud indiuiduum producere. Vnde dici poteſt de ſe eſſe indifferentem ad infinita indiuidua ſyncategorematicè ſucceſſiue ſeu diſiunctim. Tamen hęc ipſa infinita multitudo poteſt varijs modis intelligi: duo tamen ſunt præcipui, qui ad rem præſentem ſpectant. C

Varij modi aſſignandi obiectum adæquatum virtuti actiuæ agentis vniuoci.

XVI. Primus

VNnus eſt, ſi dicamus talem cauſam poſſe efficere quodlibet indiuiduum ſuæ ſpeciei extra ſe ipſam. Poteſtque non improbabilis ratio reddi, nam circa ſe non poteſt habere efficientiam ꝑꝑ identitatem: ꝙ ſi hoc impedimentum tolleretur, nullum eſſet inconueniens quin talis potentia haberet pro obiecto adæquato totã illam ſpeciem: ergo, cum hæc ratio ceſſet circa omnia alia indiuidua eiuſdẽ ſpeciei, quia omnia alia ſunt diſtincta ab hoc numero agẽte, veriſimile eſt quodlibet indiuiduũ talis ſpeciei concludere ſub obiecto adæquato ſuæ potentiæ actiuæ omnia indiuidua eiuſdem ſpeciei alia à ſe. Quòd ſi hic modus verus eſt, euidenter ſequitur, poſſe duas cauſas totales eiuſdem ſpeciei diuiſim efficere eundẽ effe-A ctum numero. Imo potius ſequitur, nullum effectum poſſe fieri ab vna, qui non poſſit fieri ab alia, ſe ipſis reciprocè exceptis, nam quælibet poteſt efficere aliam, non tamen ſe. Vnde vlterius etiam ſequitur, quamlibet cauſam vniuocã, quãtum eſt ex parte potentiæ ſuæ, habere vim ad efficiẽdum illud indiuiduum à quo ipſa genita fuit, vt Petrum v.g habere potentiam ad generandũ ſuum parentem vel etiam auum, & quemcunq; progenitorem ſuum, quantum eſt ex vi potẽtiæ actiuæ: quod videri poteſt maximum inconueniens omnium, qui in hoc modo dicendi excogitari poſſunt. Neque negari poteſt quin ſequatur, nam omnia illa indiuidua comprehenduntur ſub obiecto adæquato talis potentiæ, vt ſupponitur: ergo quantum eſt ex vi potentiæ actiuę, ac per ſe loquendo, poſſet quodlibet illorum producere. Negari tamen facilè põt hoc eſſe incõueniens. De facto. n. non poteſt hæc res numero, illa indiuidua efficere, à quibus ipſa proceſſit, & facta eſt, quia illa indiuidua anteceſſerunt in eſſe, & fuerant producta ab alijs cauſis: tamen ſi conſiderarentur ſecundum ſe, & nulla conditio repugnans præſupponeretur, nihil obſtaret quo B minus illa indiuidua, quæ nunc ſunt cauſę aliorum, eſſent effectus illorum, & è conuerſo.

XVII. Secundus modus.

Alius modus explicandi obiectum adæquatũ huius potentiæ eſt, ſi dicamus ſingulas virtutes actiuas ſingulorum agẽtiũ determinare ſibi certa quædam indiuidua ſuæ ſpeciei, quæ tm̃ efficere poſſunt, & è conuerſo totam illam ſeriem indiuiduorum determinare ſibi ex natura ſua talẽ cauſam vniuocã à qua fieri poſſint, & nõ ab alia intra illam ſpeciem. Quę indiuiduorum ſeries in infinitum quidem procedit, nihilominus tñ ſolum cõtinet peculiarem ordinem aut gregem (vt ſic dicam) indiuiduorum dicentium ex ſe habitudinem ad talẽ cauſam: qui ordines indiuiduorum in infinitum intra eãdem ſpeciem multiplicari poſſunt, nam intra vnam ſpeciem non ſolũ poſſunt eſſe infinita indiuidua, ſed etiam infinities infinita, & infinitę indiuiduorum ſeries, quæ omnes diſtincta indiuidua contineant, & in ſingulis in infinitum procedatur. Ex iuxta hũc modum apertè ſequitur, non poſſe effectum ſingula C rẽ qui ab vna cauſa vniuoca fit, fieri ab alia, quia indiuidua contenta ſub obiecto vnius potentię non continentur ſub obiecto alterius.

XVIII. Quæ difficultates eneruent hunc modum reſoluẽdi quæſtionem.

Non video autem rationem ſufficientem, quę reddi poſſit ex parte talium cauſarum, cur ita determinat obiecta ſua, vt vnaquæque tendat ad propriam collectionem diſtinctorũ indiuiduorum, ſed ſolum affirmari poteſt rõne ſuę indiuiduationis ita eſſe vnamquamque determinatam in agendo. Sicut intellectus Petri v.g. natura ſua eſt determinatus ad efficiendos tales actus intelligẽdi numero, quos nullus alius intellectus numero diſtinctus põt efficere: & idẽ eſt de ſingulis intellectibus; ad hunc. n. modum philoſophatur illa ſententia prędicto modo expoſita. Tamẽ re vera non eſt eadem rõ de potentijs, quę actus immanentes efficiunt, & de ijs quę efficiũt in exteriorem materiam, nam in prioribus potentijs vnaquęque determinatur ad efficiendum tm̃ in ſe & ex ſe, nã hoc eſt de intrinſeca ratione actus immanentis: & quia in diuerſis ſubiectis diuerſi actus numero diſtincti recipiuntur, iõ vnaquęq;

harum

horum potentiarum determinatur natura ſua ad actus diſtinctos ab actibus alterius. At vero potẽtia quæ agit in exteram materiam, nõ determinat ſibi certum ſubiectũ in quod agat; & ideò agentia numero diſtincta poſſunt agere in idem paſſum numero, vel in diuerſis temporibus, vel in eodẽ, vel coniunctim vt cauſæ partiales, vel diuiſim vt totales; & ideo non eſt in eis eadẽ ratio ob quã determinentur ad formas numero diſtinctas efficiendas, etiam reſpectu eiuſdem paſſi.

XVIII. Quocirca ex parte cauſæ nulla probabilis cã occurrit huius determinationis: nam certè indiuiduatio ſola ipſius cauſæ non eſt ſufficiẽs rõ vt determinetur ad hæc indiuidua efficienda potius q̃ alia: nec ẽt vt cauſæ numero diſtinctæ determinentur ad indiuidua numero diſtincta. Alias eadẽ facilitate dicere quis poſſet indiuiduã cauſam ex vi ſuę indiuiduationis determinari ad vnum tm̃ indiuiduum efficiendum, præſertim ex eodẽ ſubiecto, ſicut cã vniuoca vnius ſpeciei determinatur ad effectũ vnius tm̃ ſpeciei faciendum. Ex parte vero effectus reddi poteſt rõ ſupra tacta, quia vnus effectus natura ſua poſtulat vnã determinatam cauſam à qua fiat, quia cũ effectus naturalem habeat dependẽtiam à cauſa, effectus ſingularis etiã habet naturalem dependentiam à cã ſingulari: & iõ etiam ipſa potentia non claudit ſub obiecto ſuo niſi illos effectus qui ab illa poſſunt naturaliter dependere.

XIX. Veruntamen hoc ẽt principium quod de effectu ſumitur, non video qua ſufficienti ratione ꝓbari poſſit: & aliunde occurrunt vehementes cõiecturæ ob quas non videatur admittendũ. Prima, quia dependentia effectus a cauſa vniuoca eſt illi accidentalis, cum ſit tm̃ in fieri, & ſit ſeparabilis ab ipſa re. nulla eſt autem ratio ob quam hæc res indiuidua determinet natura ſua tale accidens: ſicut ergo idem ſubiectum eſt indifferens ad plures calores numero diſtinctos, & naturaliter recipit illum, quem poteſt efficere agens primũ occurrens, ita idem effectus indifferens eſt ad dependentias ſibi accidentarias, quanquã dũ fit, naturaliter ac per ſe fiat, per dependentiã quę eſſe poteſt ab eo agente quod tunc applicatur.

Prima difficultatis rõ.

XX. Secunda. Secundò declaratur hoc amplius, quia ſi cõſideretur entitas ipſius effectus, illa eſt abſoluta, id eſt in ſe non includens reſpectum, etiam tranſcẽdẽtalem, ad aliquod agens vniuocum, quia cum non pẽdeat ab illo eſſentialiter & in ſuo eſſe, nõ eſt vnde includat in ſe talem reſpectum: ergo talis effectus ex vi ſuæ entitatis non poſtulat depẽdentiam ab hac numero cauſa vt magis connaturalem ſibi, quàm ab alia.

XXI. Tertia. Tertiò idẽ effectus numero qui fit à cauſa vniuoca, poteſt per ſe, & connaturaliter fieri à cauſa æquiuoca non ſolum prima, ſed etiam ſecũda & creata, ſi eminenter contineat talem inferiorẽ ſpeciem, vt paulò antea diximus & probauimus: ergo cõparatione facta inter illas duas cãs vniuocam & æquiuocam, ille effectus ſingularis non magis determinat ſibi ex natura ſua emanationem ab vna, q̃ ab alia: nam æquè indifferenter poteſt à qualibet earum fieri, quæ primum fuerit ſufficienter applicata; ergo comparatione facta inter cãs vniuocas non eſt cur ille effectus determinet ſibi ex natura ſua dimanationem ab vna earum tantum, ſed poterit indifferenter à multis A vel à qualibet ſimili produci. Patet conſequẽtia, tum quia ſi cõnaturale eſſet omni effectui determinare ſibi vnam tantum cauſam, deberet determinare ſimpliciter vnam, vel vniuocã, vel æquiuocam, ſaltem inter creatas. Tum etiam, quia ratio, quę videtur mouiſſe alios autores vt dicerent vnum effectum ſingularem habere naturalẽ dependentiam ab vna cauſa ſingulari, ſcilicet, vt ꝑ ſe & non per accidens videatur ab illo produci: hæc (inquam) ratio æquè applicari poteſt ad cauſam vniuocam & ęquiuocam, quia etiam dici poterit per accidens ab altera earum produci, cum æquè bene poſſet ab alia fieri, ſi applicata fuiſſet: ꝙ ſi hoc non impedit cauſalitatem per ſe eius cauſæ quæ de facto applicatur, ſiue vniuoca illa fuerit, ſiue æquiuoca, non impedit etiam in cauſis vniuocis, ſiue hæc numero applicetur, ſiue alia. Quòd ſi quis dicat eſſe diſparem rationem in cauſa æquiuoca, quoniam illa eminenter continet totam ſpeciem, & conſequenter omnia indiuidua eius. Reſpondetur id non referre ad præſentem rationem, in qua conſideramus determinationem aut indifferentiam ex parte effectus, non ex parte cauſæ. Si autem effectus natura ſua eſſet determinatus ad dependendum ab vna tan-B tum cauſa ſingulari, non poſſet virtute contineri in pluribus cauſis: quòd ſi ex parte effectus nõ eſt hæc determinatio, ergo nec ex parte eius repugnat contineri in multis cauſis, & poſſe à ſingulis dependere, ergo non eſt cur hoc magis verũ ſit reſpectu cauſæ vniuocæ & æquiuocæ, quam reſpectu cauſarum vniuocarum. Maximè ſi tam prima comparatio quàm ſecunda fiat ad cauſas creatas: nam licèt cauſa vniuoca non contineat totam ſpeciem ſicut æquiuoca, poteſt tamen virtute continere quælibet indiuidua ſibi ſimilia & à ſe diſtincta.

XXII. Quartò poſſumus ſimilem rationem ſumere ex eo, ꝙ vnus numero effectus põt diuiſim depẽdere à duabus cauſis totalibus æquiuocis, etiam creatis, vel ſpecie, vel numero diſtinctis: nã quælibet earum continet eminenter totam ſpeciem inferioris effectus: vnde quantum eſt ex ſe potẽs eſt ad efficiendum quodlibet indiuiduum illius C ſpeciei, & conſequẽter omne indiuiduum quod poteſt fieri ab vna illarum cauſarum, poteſt fieri ab alia; ergo idem poteſt eſſe in cauſis vniuocis. Patet conſequentia ex ſupra dictis, quia illud eſt ſufficiens indicium, ex parte effectus non repugnare quin naturaliter pendere poſſit ab hac vel illa cauſa: nec poteſt aſſignari ratio cur ex parte eius magis repugnet in ordine ad cauſas vniuocas, quã ad ęquiuocas. Quòd ſi ex parte effectus non eſt repugnantia, re vera ex parte cauſarum nulla poteſt aſſignari.

XXIII. Atque hoc modo habet vim alia ratio quę hic fieri poteſt, quòd idẽ effectus numero fit ab vna cauſa, & conſeruatur ab alia: hoc enim nõ habet locum in cauſa vniuoca, nam effectus eius non pendet ab illa in conſeruari per ſe loquendo: nã cum dicitur ignis conſeruare in ligno calorem quem produxit, non intelligitur de conſeruatione directè & per ſe, ſed per accidens, defendẽdo à contrariis, & ideo mirum non eſt quòd talis conſeruatio, vel potius defenſio poſſit à quolibet agente ſimilis virtutis fieri. In cauſis vero ęquiuocis videtur certum, effectum ab vna

produ-

productum poſſe conſeruari ab alia, vt lumē huius aeris factum ab hac lucerna, conſeruatur ab alia ſufficienter applicata, etiamſi hæc ſtatim extinguatur. Neque enim veriſimile eſt fieri ſubitã & inſenſibilem mutationem luminis. Ergo eadē ratione potuiſſet vna lucerna efficere à principio idem lumen quod alia fecit, ſi applicata fuiſſet: tum quia huiuſmodi conſeruatio eſt vera efficientia, & ex ſe & natura ſua poſſet eſſe productio: tum etiam quia niſi hoc lumen contineretur ſub obiecto alterius lucernæ, non poſſet ab illa naturaliter conſeruari: ſi vero continetur, poteſt etiam fieri.

XXIIII. Ex cauſis verò vniuocis poteſt aliquale argumentum ex eo ſumi, quòd vna poteſt intendere eandem numero qualitatem, quam alia inchoauit: ergo etiam poteſt illam inchoare ſeu efficere: mirum eſt enim dicere, vnam & eandem qualitatem ſecundum diuerſos gradus determinare ſibi diuerſa agentia naturalia alioqui inter ſe omnino ſimilia. Tandem non videtur veriſimile non poſſe vnum agendum efficere in eodem corpore eundem numero localem motum, vel idem vbi intrinſecum quod alius. Et in hoc exemplo etiã autores contrariæ ſententiæ admittunt eundem numero effectum poſſe fieri à diuerſis cauſis totalibus diſiunctim, ſed negant inde ſumi ſufficiēs argumentum ad alios effectus, quia per motum localem non fit in mobili noua entitas abſoluta. Sed hæc reſponſio non ſatisfacit, tum quia licèt per motum localem non fiat noua res abſoluta diſtincta a mobili, fit tamen modus realis abſolutus, & ex natura rei diſtinctus à mobili: ex quo non leue argumentum ſumitur ad effectum qui ſit forma diſtincta. Tum maxime quia etſi reſpectu localis motus & vbi, intercedit vera cauſalitas efficiens & dependentia per ſe huius effectus ab hac cauſa: ergo ſi hoc non obſtat quominus talis effectus poſſit fieri ab alia cauſa numero diſtincta, nõ etiam obſtabit in effectibus qui ſunt res vel formæ diſtinctæ. Verum eſt, hoc exēplum etiam procedere de cauſis æquiuocis, quia in motione locali ſemper motor eſt cauſa æquiuoca, tamen iam oſtendimus ex cauſis æquiuocis ſumi argumentum ſufficiens ad vniuocas.

Totius quæſtionis reſolutio affirmatiua.

XXV. PEnſatis ergo vtriuſque partis rationibus quãuis neutræ omnino cogant aut demonſtrent, tamen hæ poſteriores maiorem veriſimilitudinem præ ſe ferunt. Quapropter in genere loquendo dicendum cēſeo, non repugnare eundem numero effectum dependere à pluribus cauſis proximis & totalibus diſiunctim, ſeu è conuerſo (& in idem redit) plures cauſas poſſe habere virtutem, vt ſingulæ poſſint per ſe efficere eundem numero effectum: quod eſt certius, ſi vtraque vel altera ſit cauſa æquiuoca: tamen etiam eſt probabilius in cauſis vniuocis. Oportet tamen nonnullas obſeruare. Primum, ſupponendum eſſe effectum vel eſſe æqualem, vel inferiorem cauſa: quod ideo aduerto, quia ſi vera eſſet ſententia quæ affirmat indiuidua eiuſdem ſpeciei poſſe eſſe inæqualia in perfectione, non oporteret vt quælibet

A cauſa indiuidua in aliqua ſpecie poſſet efficere omnia alia, indiuidua eiuſdem ſpeciei propria virtute, ſed ſolum ea quæ ſibi eſſent proportionata vel æqualia. Deinde oportet loqui de effectibus omnino ſimilibus indiuiduo, vt ſunt duo calores eiuſdem ſubiecti: nam ſi effectus, quãuis ſint eiuſdem ſpeciei, non ſint omnino ſimiles, ſed (vt ita dicam) aliquo modo heterogenei indiuidualiter, fieri poteſt vt ob peculiarem conditionem, quam ſingula indiuidua habēt vnicam tantum cauſam naturalē vnius ordinis ſibi determinēt, quod non ſolum in cauſis vniuocis, ſed etiam in æquiuocis accidere poteſt. Vt. v.g. ſpecies viſibiles Petri & Pauli eiuſdem ſpeciei ſunt (ſuppono enim vtrumque eſſe album) & nihilominus nec Petrus poteſt efficere ſpeciem Pauli, nec Paulus Petri, quia illæ ſpecies licet ſint ſimiles in natura ſpecifica, tamē ex indiuiduatione ſua habent proprias habitudines ad diſtincta obiecta, & in eo voco illas ſpecies diſſimiles, & quaſi heterogeneas indiuidualiter, & obiecta illa, licèt ſint ſuo modo cauſæ æquiuocæ talium ſpecierum, tamē B non habent virtutem eminentem ad totam ſpeciem, ſed vnumquodque ad illas ſpecies tantum quæ ipſum repræſentant. Simile quid conſpicere licet in actibus immanentibus, vt ſupra dicebamus: & idem eſt de habitibus. Itaque vbi peculiaris ratio ſeu determinatio interuenit, accidere poteſt vt cauſa ſit determinata ad aliqua indiuidua vnius ſpeciei & non poſſit ad omnia: & inde etiam prouenire poteſt, vt effectus qui ab vna cauſa fit, non poſſit fieri ab alia numero diſtincta: abſolutè tamen illud non repugnat naturis rerum.

XXVI. Vltimò eſt obſeruandum hactenus nos ſolum explicuiſſe quid poſſit fieri ex vi cauſarum particularium, non verò quid fiat: id enim multo magis incertum nobis eſt, ita vt non poſſit aliqua ratione definiri. Nam licèt duæ cauſæ particulares habeant virtutem ad eundem numero effectum efficiendum, tamen actualis determinatio huiuſmodi cauſæ vt hoc indiuiduum faciat potius quam aliud, à prima cauſa pendet vt à primaria origine talis determinationis: & ideo, quamuis hæc cauſa nunc applicata hunc ſingularem effectũ efficiat, ad quem à prima cauſa deC terminatur, an vero, ſi alia ſimilis vice illius eodem tempore, & loco, & circa idem ſubiectũ applicata fuiſſet, eũdem numero effectum feciſſet, non nobis conſtat. Non quia non ſit in illa potentia, quod hactenus egimus, ſed quia illa potētia etiam eſt indifferens ad plura indiuidua, & neſcimus an in eo caſu determinetur à prima cauſa ad idem indiuiduum numero faciendum: ſolũ ergo affirmamus poſſe ita determinari, actualem vero determinationem ex concurſu & volũtate primæ cauſæ dependere.

Satisfit argumentis ſecundæ ſententiæ, ex præcedenti ſectione relictis.

XXVII. EX his etiam reſpondendum eſt ad eam interrogationem quæ fiebat in fundamentis ſecundæ opinionis principalis in principio præcedentis ſectionis adductis, nimirum, quid agerent duę cauſę totales in virtute ſeu in actu primo, ſi eidem paſſo ſimul & æquè applicarentur,

& iuxta

& iuxta naturam ſuam agere relinquerent. Diſtinguendum eſt enim, nam vel illæ duæ cauſę applicarentur ſimul & in eodem inſtanti, vel vna prius tēpore quā alia. Rurſus vel paſſum eſt capax plurium effectuum numero diſtinctorum, vel vnius tantum. Deinde ſi effectus ſit vnus, poteſt eſſe indiuiſibilis, vt eſt forma ſubſtantialis: vel habens latitudinem dimenſionum: item pōt dependere a cauſa tantum in fieri, vel ēt in cōſeruari. Primo ergo, ſi cauſæ ſimul applicentur, & paſſum ſit capax plurium effectuum, efficient illos, & vnaquæq; ſuum, & ſic ceſſat ōis controuerſia; hoc.n.modo duo obiecta alba æq; applicata duas ſpecies intentionales efficient. Nam in hoc exemplo illæ duæ cauſæ nec ſunt, nec eſſe poſſūt cauſę totales eiuſdem numero effectus, quia neutrum obiectum pōt facere ſpēm alterius. Vñ nō exiſtimo poſſe inueniri exemplum in quo vtraque cauſa poſſit eſſe totalis reſpectu vtriuſq; effectus, & tamen ꝙ paſſum poſſit ſimul vtrunque recipere, quia duæ formæ vel accidentia ſolo numero diſtincta, & omnino ſimilia non poſſunt ſimul eſſe in eodem ſubiecto. Si tamen id admittitur iuxta opinionem ponentem plura lumina in eodem aere, ēt dici poſſet tunc illas cās operaturas cauſas totales, non tamen ambas eundem effectum, ſed vnamquamque ſuum. Quanquam & hoc etiam incertum eſſet: pendet enim ex determinatione primæ cauſæ, quæ poſſet dare concurſum vel ad diuerſos numero effectus, vel tñ ad vnum & eundum; tamen, cum illæ cauſæ ex illa hypotheſi ſint tunc aptæ ad operandum vt cauſæ totales, veriſimile eſt recepturas naturalē concurſum ad ſic operandum, & conſequenter effecturas diuerſos numero effectus.

XXVIII. Supponendo aūt ſubiectū non eſſe capax niſi vnius formæ, tunc cauſæ illæ ſimul applicatę eūdem effectum ſimul efficerent, non tñ vt cauſę totales, ſed vt partiales: non quia ille effectus idem numero non poſſet fieri a ſingulis illarum cauſarum, nec ab altera earum ſola, ſed ab vtraque ſimul partialiter: incredibile eſt.n. aliquē effectū naturalem determinate ſibi natura ſua hūc modum dependentiæ à multis cauſis ſimul, quibus per accidens eſt ſic coniungi ad operandum. Ratio ergo ſolū eſt, quia ille modus agendi eſt tunc magis cōſentaneus naturis rerum, vt ſupra declaratū eſt. Quod ſi effectus ſit indiuiſibilis, nō poterit eſſe perfectior propter coniunctionē duarū cauſarū: ſi aūt ſit capax maioris vel minoris intēſionis, interdū erit intenſior, qñ.ſ. natura illarū cārum per ſe ſola potuiſſet operari ſecundū totā latitudinem intenſionis vel actiuitatis ſuæ, vel propter diſtantiam, vel ob reſiſtentiam paſſi, vel ob peculiarem proprietatem ſuæ naturæ: quomodo experimur duas lucernas inter ſe æquales ſimul efficere intenſius lumen in aere, quā ſingulę per ſe poſſent efficere.

XXIX. At vero ſi vna talium cauſarum prius tēpore applicetur q̃ alia, ea ſtatim efficiet totum effectū quem eo tēpore vel inſtante efficere pōt; & tunc magis incertum eſt quid efficiat altera cauſa ſuperueniens. Et quidem ſi effectus non pēdeat in conſeruari, ſed in fieri tantum, & ſit indiuiſibilis, vel iam totus productus, clarum eſt poſteriorem cām nihil poſſe efficere, quia iam inuenit factum, & quia iam altera cauſa nihil facit, ſed A fecit. Quod ſi effectus pendeat in conſeruari, dicunt aliqui periturum effectum qui à priori cauſa factus fuerat, & nouum ab illis duabus ſimul fore producendum, & in futurum conſeruandū, ſed id incredibile eſt, quia nulla eſt ibi cauſa cur corrumpatur prior effectus, neque etiam eſt naturæ conſentaneum vt Deus ſuſpendat concurſum quo conſeruat illum, nulla ſuperueniente cauſa corrumpente.

Alij probabilius dicunt ab eo inſtante in quo poſterior cauſa eſt applicata, incipere illum effectum conſeruari, a duabus cauſis ſimul qui prius ab vna tantum conſeruabatur, quia non debet eſſe otioſa, cum ad hoc poſſit operari. Sed hoc ēt difficultatem habet, quia vel ille effectus incipit conſeruari a poſteriori cauſa per nouam actionem, quæ ab illa ſola manet, perſeuerante etiam priori cauſa in ſua actione: & ſic ſequitur conſeruari illum effectum ab illis duabus cauſis ſimul vt cauſis totalibus, quod non admittimus. Vel prior cauſa deſiſtit a ſua propria actione, & incipiunt ambæ cauſę habere nouam actionē cōmunem qua conſeruant eundem effectum, & hoc B ēt eſt difficile, quia nihil eſt quod cogit priorem cām vt remittat ſuū influxū, vel vt deſiſtat a priori actione. Neque id poteſt reduci ad determinationem primæ cauſæ variantis concurſum ſuū, & determinationem actionis cauſa ſecundæ, quia non eſt debitum ſuperuenienti cauſæ, quod mutetur actio vel concurſus vt ipſa poſſit aliquid agere. Quare probabile eſt in eo caſu poſteriorem cauſam nihil effecturam, quia inuenit factum quidquid poſſet facere. XXX.

At vero ſi effectus ille eſſet intenſibilis, & non eſſet productus ſecundum totam latitudinem talium cauſarum, tunc poſterior cauſa efficeret intenſionem eius. Duobus autem modis id intelligi poſſet, primò ſi prima cauſa præciſè perſeueraret in priori actione, poſterior vero adderet tot gradus qualitatis, & tunc vtraque eſſet cauſa totalis alicuius partis (vt illa dicam) ſeu aliquorum graduū illius effectus: eſſet autem vtraque cauſa partialis reſpectu totius effectus, partialitate, vt aiunt, non tm̃ ex parte cauſæ, ſed etiam ex parte C effectus. In quo dicendi modo ſolum eſt, difficile, cū agentia illa ſint ſimilia & æqualia, vt ſupponimus, cur illa maior intenſio fiat à ſolo poſteriori agente, cū illa actio maioris intēſionis, perfectior aliquo modo videatur. Neque enim dici poteſt priorem cauſam & conſeruare totā actionem quam prius efficiebat, & iuuare ſuperuenientem cauſam ad intenſionem talis effectus; qa per priorem actionem agebat quantū poterat: ergo non pōt aliquid vltra agere niſi aliquid de priori actione remittat. Et ideo probabile eſt in eo caſu ceſſare priorem cām ab actione quā totaliter exercebat, & cōiungi poſteriori, ut ambæ ſimul & conſeruent effectum, & intenſiorem eū reddant. Atque haetenus de cauſis efficientibus. XXXI.

Breuis reſolutio de concurſu plurium cauſarum finalium.

VLtimò facilè ex dictis conſtat, quid dicendum ſit de finalibus cauſis. in eis enim multò facilior eſt reſolutio. Nam ſi ſit ſermo de fine XXXII.

intrin-

A intrinſeco, ille non poteſt eſſe niſi vnus reſpectu vnius actionis, quia & vna actio non poteſt habere niſi vnũ terminũ totalem: & natura intrinſecè & ex ſe ſemper tedit ad vnum. At verò ſi ſit ſermo de fine extrinſeco quem liberum operans ſuo arbitrio intendit, aut ille eſt proximus tantũ ſeu particularis, aut eſt finis ſimpliciter vltimus & vniuerſalis. Quando eſt prioris modi, nihil repugnat dari plures cãs finales & totales eiuſdem actionis, vt experientia conſtat: nam poteſt quis facere eleemoſynam, tum vt ſatisfaciat pro peccatis, tũ etiam vt Deũ honoret, & vt proximo ſubueniat, ita hæc omnia intendẽdo vt propter ſingula habeat abſolutam voluntatem faciendi illud opus. Et ratio eſt, quia quãdo finis eſt ita extrinſecus reſpectu actionis vel effectus, nõ addit illi intrinſecam entitatem aut modum realẽ, ſed ſolum ſubordinationem ad extrinſecam intẽtionem ſeu voluntatem agentis, & ideo nullum eſt inconueniens quòd hoc modo procedat eadem actio a multis finibus totalibus. Verũ eſt, quòd, ſi illi fines comparentur non ad actionem exter- B nam, ſed ad internũ actum voluntatis creatæ, ſic non poterunt duo fines eiuſdem rationis, id eſt æquè proximi, eſſe cauſæ totales eiuſdẽ omnino actus, quia reſpectu actus interioris habet rationem obiecti, ſi ſint fines proximi: non poteſt autem vnus & idem actus internus tendere in plura obiecta totalia. Et ratio eſt, quia reſpectu interiorũ actuũ tales fines non ſunt extrinſeci, ſed intrinſeci, cum ſint eorũ propria, ac formalia obiecta: nos aũt locuti ſumus de finibus extrinſecis: de qua re videri poſſunt quæ ſcripſimus in 1. to. 3. p. diſp. 5. ſect. 3. At vero ſi fines ſunt vltimi ſimpliciter reſpectu operantis, non poſſunt eſſe plures totales reſpectu eiuſdem, etiam ex intentione ipſius operantis, quia de ratione finis ſic vltimi eſt vt omnia referantur in ipſum, & ideo repugnat multiplicari; de qua re multa diſputantur à Theologis in 1. 2. q. 1. ar. 5.

SECTIO VI.

Vtrum eadem poſſit eſſe cauſa plurium effectuũ, præſertim contrariorum. C

I. Ordo conſecutionis inter hanc & præcedentẽ diſputationem.

COmparauimus plures cãs ad vnum effectum, nunc è conuerſo comparamus vnam cauſam ad plures effectus. Et quia in effectibus cõtrarijs peculiaris eſt difficultas, de illis potiſſimum dicemus; & maxime quia Ariſtoteles tractãdo de cauſis, peculiarẽ de hac re mentionem fecit, dicens poſſe idem eſſe cauſam contrariorum. Poteſt autem quæſtio tractari de pluribus effectibus, vel ſimul, uel ſucceſſiuè. Et quia in cauſa materiali, formali, & finali res eſt facilis, de eis prius dicemus, poſtea de efficiente. Quanquam quod ad contrarios effectus pertinet, de omnibus poſſumus ſine diſputatione ſumere, non poſſe unam cauſam ſimul cauſare effectus contrarios, quia includunt repugnantiam ſi ſumantur reſpectu eiuſdem, vt ſumi debent: nam, ſi ſumantur reſpectu diuerſorum, iam nõ ſumũtur ut contraria. Quamuis enim Sol eodem tempore exſiccet lutum, & liqueſaciat ceram, non faciet propterè effectus contrarios.

A *Expeditur quæſtio in formali cauſa.*

II. HIs ergo ſuppoſitis, de cauſa formali dicendũ eſt, nõ poſſe vnam cauſam niſi vnum effectũ cauſare: vnde à fortiori ſit nunquam poſſe cõferre effectus contrarios. Probatur quia in primis hæc cauſa non cauſat niſi præbendo ſe ipſam effectui: ipſa autem tantum eſt vna entitas: ergo ex hac parte ſemper id quod cauſat, & quod præbet effectui, eſt vnum & idem. Rurſus cauſa formalis cauſat effectum dando illi complementum in ſuo eſſe: ergo etiã ex hac parte vna formalis cauſa ſemper cauſat vnum tãtum effectum. Poteſtque inductione confirmari, tam in qualibet cauſa indiuidua & vna numero, quam in ea quæ eſt vna genere vel ſpecie: nam illa ſemper cõſtituit eundem numero effectum, hæc eundem ſpecie vel genere.

III. Sed inſtari poteſt de anima rationali, in alijs .n. quæ à ſubiecto pendent, & ideo de ſubiecto in ſubiectũ non mutantur, nulla eſt difficultas, B anima vero rationalis eadẽ numero vnitur paulatim diuerſæ materiæ: ergo iam habet varios effectus, vel quatenus conſeruat varias materias, vel quatenus cũ eis componit diuerſa cõpoſita. Alia inſtantia eſſe poteſt, quod vna forma ſecũdum ſpeciem dat effectui vnitatem ſpecificam & genericam, cum illa non participet genus illud, vt patet in eadem anima rationali, quæ dat homini eſſe animal, cum ipſa ſenſitiua non ſit. Tertio inſtari poteſt, nam Ariſtoteles de cauſa efficiẽte dixit, poſſe idem eſſe cauſam contrariorũ, quia ſicut præſentia eſt cauſa conſeruationis, ita abſentia eiuſdem cauſæ eſt cauſa corruptionis: ergo pari ratione dicendum eſt, lumen eſſe cauſam formalem contrariorum ſeu oppoſitorum, quia ſicut præſentia luminis formaliter cauſat luminoſum, ita abſentia cauſat tenebroſum.

IIII. Qualiter idẽ homo variatis materiæ partibus per nutritionẽ.

Ad primum reſpõdendũ eſt ex dictis de principio indiuiduationis, hominem, phyſicè loquẽdo, ſemper eſſe eundem: nec poſſe fieri conſentaneè ad naturas rerum, vt eadẽ anima informet ẽt ſucceſſiuè materias totaliter diuerſas. Quòd ſi C illas ſupernaturaliter informaret, adhuc effectus eſſet idem, quamuis non omnino, magis tñ eſſet idem, quàm diuerſus numero. Nos autem phyſicè loquimur, neque agimus de materia ipſa quæ improprè dr̃ effectus formæ, ſed de ipſo compoſito quatenus per formam cõſtituitur: de qua re plura dici ſolent à Theologis de reſurrectione tractãtibus. De ſecundo argumento multa ẽt dicũt Philoſophi in libris de anima. Breuiter tamẽ dico, phyſicum effectum vnius formæ realis eſſe vnum realiter & eſſentialiter. Quòd ſi in effectu metaphyſice diſtinguantur gradus ſpeciei vel generici, iidem poterunt in forma proportionaliter diſtingui, ita vt nunquam forma conſtituat effectum vnum genere cum effectibus aliarum formarum, niſi etiam ipſa habeat proportionalẽ vnitatem genericam cum illis formis. Quod in anima etiam rationali verum eſt: non enim conſtituit animal niſi in quantũ eſt principium ſentiendi: in quo genere conuenit cum animabus brutorum, & ſub ea ratione verè eſt anima ſentiens. Non eſt enim de ratione animæ ſenſitiuæ quod ſit materialis; vel ſi in hoc ſenſu ſumatur illa vox, non eſt illa forma adæquatè conſtituẽs ani-

mam

mal vt ſic. Ad tertium reſpondetur, priuationē A formæ non eſſe formam ipſam, ſed potius illi oppoſitā; & ideo illam nullam eſſe inſtantiam. De exemplo aūt illo cauſæ efficientis infra dicetur.

Reſolutio quæſtionis in cauſa materiali.

V. De cauſa materiali dicēdum eſt, vnam & eãdem poſſe eſſe aliquo modo cauſam pluriū & contrariorum effectuum, non ſimul, ſed ſucceſſiue. Probatur, nam eadem materia prima eſt cauſa plurium formarum, quæ ſucceſſu temporis in ea ſuccedunt, & compoſitorum quæ ex eis reſultant. In quo partim materia conuenit cum forma, partim differt: conuenit quidem, quia ēt cauſat dādo ſeipſam compoſito: vnde ex hac parte ſemper confert idem eſſe effectui, ſcilicet ſuum proprium eſſe potentiale, quod idem ſemper eſt, ſub quibuſcūque formis exiſtat: & ideo effectus nō eſt diuerſus in ipſa materia, ſed in forma. Differt autem materia à forma, quia ſolum inchoat, B & quaſi præbet fundamentum effectus conſummandi per formam: propter quod etiamſi materia prima in varijs effectibus ſit eiuſdem ſpeciei, nihilominus effectus ſimpliciter ſunt differētes rōne formarum: & ipſæ ēt formæ vel ſcdm ſuum eſſe ſi materiales ſint, vel ſaltem ſecundum informationem ſunt proprie effectus materiæ. Ac deinde materia quia eſt commune ſubiectum, varijs formis ſucceſſiuè ſubſtāte pōt, cum tñ forma non poſſit mutare materiā, aut plures vt ſic ſucceſſiuè informare. Et ideo eadem materia numero pōt ſimpliciter eſſe cauſa plurium effectuum ſucceſſiue quidem, non aūt ſimul, quia non pōt ſimul plures formas, ſaltē totales & adæquatas, recipere. Loquimur aūt de materia & forma ſubſtantialibus, nam ſi extendatur ſermo ad cauſam materialem accidentium, poteſt quidem eadem res ſimul eſſe cauſa materialis plurium effectuū, quia vt ſupra dictum eſt, eadem materia ſuſtentat quantitatem, & ſubſtantialem, & idem ſubiectum poteſt ſimul plura accidentia ſuſtentare, vt per ſe notum eſt. De quibus autem accidentibus id ſit intelligendum, ſcilicet an ſpecie, vel genere, vel numero diſtinctis, dictum eſt ſupra diſputatione 5.

VI. Atque hinc facile conſtat quō eadem materia poſſit ſucceſſiue eſſe cauſa cōtrariorum effectuū: non enim ſumimus contraria in omni proprietate, ſed prout termini oppoſiti in motu vel generatione, dicuntur contrarii. Sic ergo materia ſucceſſiue eſt cauſa tum formæ, tum etiam priuationis illi oppoſitæ, eo modo quo priuatio poteſt habere cauſam: eadem namque materia eſt cauſa generationis & corruptionis rei. Vnde etiam eſt cauſa formarum ſibi ſuccedentium in eadem materia, quæ quatenus formaliter repugnant inter ſe, aliquo modo contrariæ dici poſſunt. Idem autem ſubiectum accidentium cum maiori proprietate dicetur cauſa materialis contrariorū effectuum, quia propria contraria circa idem verſantur. Imo huiuſmodi materialis cauſa quodammodo poteſt ſimul eſſe cauſa contrariorum effectuum, ſaltem in gradibus remiſſis, quanquam illa vt ſic vere contraria non ſint.

Reſponſio ad quæſtionem, quoad cauſam finalem.

De fine dicendū eſt, eundem finē vere ac proprie poſſe eſſe cām in ſuo genere, & pluriū, VII. & contrariorum effectuum: plurium quidem, & ſimul, & ſucceſſiue: contrariorum vero ſucceſſiue tm. Hæ oīa facile conſtant ex dictis ſupra de cauſa finali, vbi oſtendimus plures eſſe actus ſeu actiones agentis, quæ ex eodem fine cauſari poſſunt, nimirum electio mediorum, executio, & ipſa ēt intentio & amor finis. Quas actiones, vel oēs, vel earū aliquas, nō repugnat fieri ſimul pp eundē finē, cum inter ſe aliquo modo ſubordinatæ ſint. Verū eſt, ꝙ cōparatæ ad finē quodāmodo habent rōnem vnius adęquati effectus: Vnde nō ſolum in voluntariis, ſed etiam in naturalibus contingit plures actiones fieri propter eundem finem: nam cum finis generationis ſit forma ſubſtantialis, propter illam fit non ſolum generatio ipſa, ſed et alteratio præcedens. Hoc tñ verū ſemper eſt de fine aliquo modo extrinſeco, vel qui nō fit per ipſammet actionem: nam finis ita intrinſecus ſolū per vnā actionem naturaliter fit.

Ac proportionali modo facile patet quo mō VIII. idē finis, nimirū extrinſecus, cā poſſit eſſe cōtrariarum actionū, non quidem ſimul, id. n. repugnat, niſi fiant in diuerſis ſubiectis, qua rōne cōtrariæ non ſunt. Sed in hoc eſt conſiderandum, aliud eſſe loqui de internis actib. qui in ipſa voluntate cauſantur à fine, aliud de externis actionibus, quæ ſunt media ad conſequendum finem: nā in prioribus non pōt idem finis, ſi proprie ac formaliter idē ſit, eſſe cā contrariorum effectuū, qui vere contrarii ſint. huiuſmodi. n. effectus cōtrarij ſint: huiuſmodi. n. effectus contrarij ſunt amor vel odium, gaudium & triſtitia, & ſimiles: nō pōt aūt idē finis mouere ad amorem & odiū ſui, neque ſimul, neque eodem tpe, & conſequenter neque ad alios actus contrarios qui ad hos cōſequuntur. Dixi aūt, [ſi proprie ac formaliter idem ſit finis,] quia ſi materialiter tm ſumatur, eadem res quæ ſub vna rōne boni mouet ad amorem ſui, ſub aliqua ratione mali poterit mouere ad odium. Dixi ēt [qui verè contrarij ſint,] nam idem finis qui mouet ad gaudium de ſui conſecutione, mouet ad triſtitiam de ſui amiſſione, & ſic de alııs: tñ illud gaudium & triſtitia, nō ſunt proprie cōtraria, ſicut triſtitia de peccato, & gaudium de bono opere non ſunt formaliter cōtraria: quin potius vnus effectus ex alio cōſequitur, ſi ſupponatur obiectū. At vero circa ipſas actiones externas idem finis formaliter & ſecundum eandē rōnem boni pōt mouere ad actiones contrarias diuerſis temporibus, vt ex affectu ſanitatis nunc excitamur ad motū, nunc ad quietem, ſemper tñ illa contraria cadunt ſub cāſalitatē finis vt aliquo mō ſunt vnū, i. quatenus cōueniūt in ratione boni vtilis ad finem conſequendū.

Tractatur quæſtio in efficiente cauſa.

De cauſa efficiente non pōt eadē generalis eſſe IX. reſponſio, ſed diſtinctione opus eſt. Primū inter cauſam liberam, & naturalem, deinde inter cauſam per ſe & per accidens, vniuerſalem et particularem: aliterque iudicandum eſt de plurālitate effectuum, aliter de contrarietate.

Primò ergo dicendum eſt omnē cauſam efficientem X.

cientem, ſi per propriam cauſalitatẽ efficiat, poſſe ſucceſſiuè efficere plures effectus, non tñ eodẽ modo, nam cauſa particularis & vniuoca tñ poteſt efficere plures effectus numero diſtinctos: cauſa autem æquiuoca etiam ſpecie diuerſos. Tota aſſertio inductione poteſt facilè oſtendi. Dixi autem ſi per propriam cauſalitatẽ efficiat, quia qñ eſt efficientia per ſolam naturalem reſultantiam, interdum eſt cauſa determinata ad vnum tm̃ numero effectum, vt hæc anima rationalis ad hunc numero intellectum vel voluntatẽ: nec .n. poſſunt aliæ potentiæ numero diſtinctæ hac anima naturaliter dimanare. Dici vero poſſet, id prouenire ex eo, quòd hæ potentiæ nunquã poſſunt ab anima naturaliter ſeparari, ſi tñ de facto ſepararentur diuina virtute, & non poneretur aliud impedimentum, ſtatim fluerent aliæ potẽtiæ ab eadem anima: Atque ita illa virtus actiua non eſt ex ſe omnino definita ad vnum numero effectum. Quod eſt probabile, quamuis poſſet in controuerſiam reuocari, quod ad præſens nõ refert: ſatis eſt .n. quòd principium propriè efficiẽs non limitatur de ſe ad vnum numero effectum. Et ratio eſt, quia imprimis non eſt principium intrinſecum, nec confert ſuum proprium eſſe reale, ſed aliud ſibi ſimile, quod ſua virtute efficit: poſtquã autem vni effectui contulit tale eſſe, tam integra manet eius virtus ſicut antea, per ſe, vt loquimur: ergo ſi applicetur materia capax alterius formæ numero diſtinctæ, æquè poterit alium effectum efficere. Quod ſi ſit cauſa quæ nõ indiget materia ad agendum, multò magis id poterit ſola ſua poteſtate & voluntate.

XI. Atque hæc ratio communis eſt omnibus cauſis tam vniuocis, q̃ æquiuocis. Veruntamen cauſæ vniuocæ, quatenus tales ſunt, determinantur ad vnum effectum in ſpecie, quia ratio cauſę vniuocæ in eo conſiſtit vt efficiat effectum ſibi ſimilem in eadem ſpecie: nam ſi in altera etiam ſpecie poſſet efficere, iam eſſet cauſa æquiuoca. At verò cauſa æquiuoca, cum ſit ſuperioris rationis, quàm effectus, ex ſe poteſt eſſe vniuerſalis in cauſando plures effectuum ſpecies, & quo fuerit eminentior & ſuperior in virtute, eo poterit ad plures extendi. Dico autem cauſam æquiuocam poſſe hanc vniuerſalitatem, & non neceſſario illam habere, quia non video cur repugnet dari etiam cauſam æquiuocam determinatam ad vnum effectum in ſpecie, ita vt propter aliquam eminentiam ſuam, vt v. g. quia natura ſua ingenerabilis & incorruptibilis eſt, vel ob aliam cauſam ſimilem, non poſſit producere effectum vniuocum, & ſibi omnino ſimilem in ſpecie vltima: poſſit tamen efficere aliquem effectum inferioris ordinis, vnius tamen ſpeciei tantum; eo quòd in illo ordine ſit virtus nimis limitata & ex infinis. Nullam .n. repugnantiam inuenio, quòd aliqua cauſa æquiuoca huiuſmodi ſit: an verò de facto detur, vel omnes ſe extendant ad effectus ſpecie diſtinctos, incertum mihi eſt.

XII. Neq; in hac aſſertione occurrit difficultas alicuius momenti, niſi ea quæ in ſuperioribus tacta eſt de determinatione cãæ naturalis ad vnum effectum, ſi ipſa eſt indifferens ad plures. Nam cũ in naturalibus cauſis maximè verum habeat illud Philoſophicum principium, [idem manens idem, ſemper facit idem,] quod ſumptum eſt ex

A Ariſtotele, ſecundo de Generatione cap. 10. non apparet quomodo idem agens naturale manẽs idem, poſſit determinari ad varios effectus, etiam diuerſis temporibus, vel certè ad vnum ex multis in eodem tempore. Sed ad hoc iam reſponſum eſt in ſuperioribus, huiuſmodi agens determinari ex concurſu aliarum cauſarum, vel circunſtantiarum: nec poſſe aliter per ſemetipſum determinari. Cum autem dicitur, [idem manens idem, facere idem,] ſubintelligendum eſt, manens idem non tantum in ſe, ſed etiam in cõcurſu, & in concauſis & circunſtantijs ad agendum requiſitis: quod aliter contingit in agente libero, prout in ſuperioribus fusè declaratum eſt.

Dico ſecundo, Nulla cauſa efficiens poteſt ſimul efficere plures effectus adæquatos ſuæ virtuti: poteſt tamen efficere plures inadæquatos. XIII.
Probatur prior pars, quia repugnat effectum adæquatum multiplicari, nam ſi eſt adæquatus, eſt æqualis (vt ita dicam) virtuti agentis: ergo eſt clara repugnantia quòd effectus ſint adæquati, & ſint plures, alias ageret res vltra ſuam virtutem, & virtus vltra ſuum adæquatum obiectum. Vnde nec Deus ipſe poteſt ſimul efficere plures B effectus adæquatos ſuæ virtuti: poteſt tamen efficere plures in quocũque numero, etiamſi in infinitum procedatur, quia nullus effectus, aut effectuum multitudo adæquata eſt virtuti ipſius. Atque eadem ratione proportionali virtus finita poteſt ita eſſe ſuperior reſpectu vnius duntaxat effectus, vt non adæquetur illi quantum ad efficacitatem, quam ſimul & eodem tempore poteſt exercere: tunc ergo poterit ſimul efficere plures effectus ſuæ virtuti inadæquatos vſque ad eam multitudinem quæ adæquata ſit efficacitati virtutis: nam virtus finita ſemper in hoc habebit aliquem terminum, eo quòd finita ſit. Atque ex hoc principio docent Philoſophi & Theologi non poſſe hominem vel etiam angelum intelligere ſimul plura vt plura, poſſe tamẽ per modum vnius: quod breuiter hunc habet ſenſum, ſcilicet, per modum vnius effectus adæquati, de quo alias. Poteſt autem notari differẽ C tia, quoad hanc pluralitatem effectuum, inter agentia libera & naturalia: nam agens liberum per ſe & ex intentione ſua & libertate poteſt determinari ad plures effectus, ſi ſub virtutem ſuam cadere poſſunt: at vero agens naturale intra ſphæram actiuitatis ſuæ naturaliter & eodem modo agit: quia vero contingit intra illam ſphæram eſſe diſtincta ſubiecta, ideo ex illis plures efficit effectus: quomodo vnus ignis poteſt plures efficere calores in diuerſis ſubiectis, ſi intra ſphæram actiuitatis eius contineantur.

Tertiò dicendum eſt, ſolum agens liberum per ſe ac propriè poſſe efficere contrarios effectus vel ſucceſſiuè in eodem, vel ſimul & diſiunctim etiam in eodem, vel ſimul atque coniunctim in diuerſis. XIIII.
Hæc ſumitur ex Philoſopho 9. Metaph. text. 3. vbi hoc ſenſu ait proprium eſſe rationalium potentiarum poſſe in oppoſita. Et conſtat etiã ex ijs quæ diximus ſupra de cauſis liberè vel naturaliter agẽtibus. Et breuiter declaratur, nã hæc oppoſita ſumi poſſunt, vel priuatiuè vel cõtrariè: quę correſpõdẽt duobus modis

ſeu

Digitized by Google

ſeu partibus libertaris, ſ. quoad exercitiũ vel quo A ad ſpecificationẽ. Priuri ergo modo clarum eſt ſolum agens liberum, vt ſic poſſe in oppoſita per ſe loquendo, id eſt, poſitis omnibus requiſitis ad agẽdum: poteſt. n. & amare, & non amare, & in vniuerſum operari, ac non operati. Agẽs autem naturale tantũ poteſt operari ſi requiſita adſint, ſi verò non adſint, tm̃ poteſt nõ operari: & ideo ſolum per accidens dicitut poſſe hmói oppoſita, ſ. ex defectu alicuius rei neceſſarię ad operandũ. Quam differẽtiam docuit Ariſt. 9. Metaph. c. 9. his breuiſſimis verbis. [Potentiæ omnes contradictionis ſunt, quæcunque ſ. ſecũdum rationẽ.] Vtique per ſe, & ex virtute ſua, vnde ſubdit.] Irrationales vero, eo ipſo, quod adſunt, & abſunt, cõtradictionis erunt eædem,] id eſt, quia vel ipſæmet poſſunt applicari, & non applicari, vel materia neceſſaria, aut alia ad agẽdum requiſita. Qui locus Ariſtotelis notatione dignus eſt, nam ex eo plaue colligitur definitio facultatis liberæ ſuprà à nobis expoſita. Vnde agens liberum non ſolum dicitur cauſa ſuæ operationis, ſed ẽt carentiæ operationis, quando liberè illam habet, quia nimirum non ex defectu, ſed ex poteſtate ſua q̃ B habet ad ſuſpendẽdam ſuam actionem, cauſa eſt talis carentiæ actionis. Neque neceſſe eſt, vt hęc cauſalitas ſit per poſitiuum, & realem influxum, ſed per ſuſpenſionem influxus ex poteſtate ipſius cauſæ, nã cauſalitas debet eſſe proportionata effectui: cum ergo effectus ſit priuatiuus, non debet cauſari per influxum poſitiuũ, ſed per ſuſpenſionem influxus, quæ ſit in poteſtate ipſius cauſæ, naturalis autẽ cauſa non ita propriè dici poteſt cauſare priuationem ſnę operationis, quia reuera illa priuatio non prouenit ex poteſtate eius, ſed potius ex impotẽtia, ſeu ex alio defectu.

XV. Atq; in hunc modum intelligendum puto ꝙ Ariſtoteles ait de gubernatore nauis, eundem eſſe cauſam cõtrariorum: quia ſicut præſentia eius eſt cauſa cõſeruationis, ita abſentia eſt cauſa ſubmerſionis ipſius nauis. Non. n. de ſola abſentia, & præſentia gubernatoris nauis id intelligendũ eſt, nam hoc modo non aſſignaretur idem cauſa contrariorum, ſed cauſæ contrariæ contrariorũ, effectuum: quia abſentia, & præſentia contrariæ inter ſe ſunt, ſicut conſeruatio, & ſubmerſio nauis: intelligendum eſt ergo de ipſomet gubernatore, qui & per pręſentiam eſt cauſa conſeruatio C nis, & per abſentiam dicitur cauſa ſubmerſionis nauis. Quod in tantum verum eſſe poteſt, in q̃tum ipſemet gubernator eſt cauſæ ſuæ abſentię, ſicut, & præſentiæ: nam ſi ipſe non eſſet cã ſuæ abſentię, nõ cenſeretur cauſa detrimenti ſeu ſubmerſionis inde ſubſecutæ. Eſt autem animaduertendum cauſalitatem illam quæ dicitur eſſe per abſentiam, ſi conſideretur reſpectu priuationis ſeu carentiæ actionis, qualis eſt non defendere aut non gubernare nauem, ſic eſſe poſſe cauſalitatem per ſe etiam phyſicam, eo modo quo inter priuationes intercedere poteſt, quia eſt ordo per ſe unius ad aliam. At verò reſpectu effectus poſitiui inde ſubſecuti, qualis eſt demerſio nauis, illa tantum eſt cauſa per accidens, phyſicè loquẽdo nam cauſa per ſe ſunt venti, &c. Moraliter autẽ dicetur gubernator cauſa per ſe, ſi potuit, & tenebatur adeſſe, & gubernare nauim, vt latius in ſciẽtia morali tractatur. Quapropter ille modus tribuendi effectus contrarios eidem cauſæ pręſenti A vel abſenti, propriè ac per ſe loquendo, in ſolis cauſis moralibus locum habet: ſol enim non ita propriè dicetur cauſare tenebras ſua abſentia, qa ipſe non eſt cauſa abſentiæ ſuę: vnde licèt tenebræ ſequantur ex abſentia, non tamen ex cauſalitate ſolis, ſed eius, qui abſentiæ illius cauſa fuit.

Poſteriori modò cõtrarietas propriè eſt inter effectus poſitiuos, vel formas repugnãtes, & hoc ẽt modo agens liberũ per ſe, et proptia virtute, & poſitis oĩbus requiſitis ad agẽdũ põt efficere effectus cõtrarios, vel eliciẽdo illos per potentiã liberã, quo mõ põt, vel amare, vel odio habere; vel imperãdo illos, qũo põt homo, vel aſſentire, vel diſſentire eidem rei propoſitæ, & medicus (quod eſt exemplũ Ariſtotelis) põt eadẽ medicinę arte ſanare ægrotũ, vel interficere. Atq; ita põt efficere cõtraria tribus illis modis ſupra poſitis, ſ. vel ſucceſſiuè circa idẽ, nã põt nunc amare, poſteà odiſſe eandem rẽ; vel pro eodẽ inſtanti, & circa idẽ, non tñ cõiunctim, ſed diuiſim, quia põt in eodẽ inſtanti, vel amorem, vel odium exercere: vtrũq; aũt ſimul repugnat: vnde coniunctim, & pro eo B dem inſtanti ſolũ hoc põt circa diuerſa, vt poteſt medicus ſimul applicare vni mediũ ſalubre, alteri nociũ. Sic igitur cauſa libera per ſe, & propria virtute põt actus, vel effectus contrarios operari. Secus vero eſt in cauſa naturaliter agente, qa eſt natura ſua determinata ad vnũ, & ideo per ſe nõ põt cõtraria efficere. Et licè interdũ cõtrarij effectus videantur ab eadẽ cã naturali prouenire ob eminentẽ virtutẽ eius, tñ vel non fiunt circa idẽ, & eodẽ mõ diſpoſitum, ſed circa diuerſa diuerſimodè affecta; & ita nõ fiunt propriè vt contrarij ſunt, qũo. Sol exſiccat lutum, & liqueſacit ceram: vel vnus fit ꝑ ſe, & alius ꝑ accidẽs, vt de effectu ꝑ antiperiſtaſim in ſuperiorib. diximus, vel certè talis cã nõ efficit ſe ſola vtrũq; cõtrariorũ, ſed cõcurrentibus alijs cauſis, & diſpoſitionibus: ſic. n. Sol ad varias & repugnantes formas in his inferibus concurrit: de quibus ferè omnibus in ſuperioribus diximus, & de ſpeciali difficultate quæ in motu cordis eſſe videtur, dictũ eſt diſp. 18.

XVII. Ariſtoteles. Solum contra priorẽ partẽ põt obijci, ꝙ Ariſt. 9. Metaphy. tex. 3. ſignificat, ẽt potentias rõnales non poſſe per ſe in vtrumque contrariorũ, ſed in vnum per ſe, & in aliud per accidens. Veruntñ, C vt ibi adnotauimus, illud, [per ſe, & ꝑ accidens,] ibi non ſumũtur in ea ſignificatione qua diſtinguunt cãm præter intentionẽ, & pręter propriũ influxũ, & virtutẽ operantem, à cauſa per ſe: ſed prout diſtinguunt primariã, & ſecundariã inclinationem virtutis operantis, vt volũtas dicetur hoc modo per ſe amare, per accidens aũt odiſſe, non quia non per ſe, & proprio influxu eliciat actum odij, ſed quia proſecutio per ſe primò conuenit potentiæ appetitiuæ, ſuga vero ex cõſequẽti, & quaſi per accidens, id eſt, ratione alterius.

DISPVTATIO XXVII.

De comparatione cauſarum inter ſe.

DVæ tantum comparationes faciendę ſuperſunt inter cauſas ipſas, vna in perfectione, altera in cauſalitate: ex quibus ſimul etiam conſtabit quomodo in prioritate cõ

Digitized by Google

parentur, ſeu quæ illarum prior cenſenda ſit. In his autem comparationibus obſeruandum eſt, generatim eſſe intelligendas, conferendo nimirum vnum genus cauſæ cũ alio: nam ſpeciarim deſcendere ad ſingulas cauſas ſingulorum generum, res eſſet infinita, & præter ſcientiam.

SECTIO I.

Quanam ex quatuor cauſis perfectior ſit.

POſſunt hæ cauſæ comparari vel in ratione, & perfectione entis, vel in rõne cauſandi, & perfectione q̃ in illa habent: eſtq; hæc poſterior cõparatio formalis (vt ita dicã) & per ſe ad præſens pertinens, tñ, quia cãlitas conſequitur rõnem entis, & eſt proprietas ſeu attributũ eius, ideo maior perfectio in cauſando conſequi ſolet ex maiori perfectione in eſſendo, & ideo non poſſumus ita poſteriorem comparationem facere, vt priorem omnino omittamus.

Comparantur intrinſecæ cauſæ ad extrinſecas.

II. PRimò igitur certum eſt, comparando materiam, & formam ad efficiens & finem, illas eſſe cauſas minus perfectas ex ſuo genere tã in eſſe quàm in cauſalitate. Probatur, quia cum ſit comparatio inter genera, illud eſt præferendum alteri in quo forma, & perfectiſſima ſpecies excedit perfectiſſimam alterius generis, vt colligitur ex doctr. Ariſt. lib. 1. de Cęlo c. 11. text. 115. & 116. vbi docet metiri perfectiones potẽtiarum ex eo, quod in vnaquaq; maximum eſt, ſed ſupremum efficiens, & ſupremus finis ſuperant q̃cunq; materiam vel formam, vt per ſe notum eſt: ergo. Itẽ in genere entis materia, & forma ſunt entia incõpleta, & aliquo modo imperfecta, & hoc intrinſecè includunt ex vi ſuarum rationum, & in tota ſua latitudine, efficiens aũt, & finis, minimè, ſed quo ens fuerit magis completũ, actualius, & pfectius, eo per ſe loquendo aptius erit ad perfectã rõnem efficiẽtis vel finis exercendã. Itẽ materia & forma in ipſo mõ cauſandi imperfectionem includunt, quia nõ cauſant niſi cõponendo: efficiẽs aũt, & finis, q̃ ſunt cãæ extrinſecæ, p ſe loquẽdo nullã inuoluũt impfectionẽ in cãlitate ſua.

Comparantur inter ſe forma, & materia.

III. SEcundò comparando materiam ad formam dicendum eſt, formã præſtare materiæ tam in rõne entis, q̃ in rõne cauſæ. Hæc aſſertio præcipuè habet locum in materia, & forma ſubali: de quib. ſatis tractatũ eſt ſuprà cũ de his cauſis ageremus, vbi vtramq; partẽ oſtẽdimus ex eo, q̧ forma plus actualitatis hẽt q̃ materia: vnde ipſa eſt quæ complet rei eſſentiã, & quæ eſt principium omniũ operationũ, & perfectionũ cõpoſiti. Ex quo intelligitur, comparationẽ hãc in rõne cauſæ debere intelligi reſpectu compoſiti, nimirum quatenus hæ duæ ſunt cãæ illius: nã ſi comparatio fiat inter materiam, & formã præſertim materialem adinuicem, ſic magis propriè videtur cãlitas materiæ in formam, quàm formæ in materiam, quia dependentia talis formæ à materia eſt magis à priori, vt à proprio ſuſtentante dependentia verò materiæ à forma magis eſt à po-

A ſteriori, vt à conditione ſeu actualitate requiſita ad connaturalẽ, & debitũ ſtatũ materiæ, vt in ſuperioribus dictũ eſt. Neq; hoc obſtat quominus materia in genere entis ſimpliciter ſit minus pfecta, licèt ſcdm quid in aliqua cõditione excedat.

Quocirca ſi hæc comparatio extẽdatur ad formam accidentalẽ, & ſubiectum eius, intelligenda proportionaliter eſt reſpectu concreti, vt formaliter cõſtituti in tali rõne: ſic .n. perfectius cãtur à forma accidentali, quàm à ſubiecto, & ſub eadem conſideratione forma accidentalis excedit ſubiectũ quatenus cõparatur ad illam, vt actus ad potentiam; tñ ille exceſſus tm̃ eſt ſecundum quid, nam abſolutè in perfectione entis ſubiectum primatium accidentis eſt ſubſtantiæ, q̃ ſimpliciter pfectior eſt. Eſt in rõne ẽt cauſandi, ſubiectum magis eſt cauſa accidẽtis, q̃ è conuerſo, quia ſubiectum ſimpliciter ſuſtentat accidens in ſuo eſſe, accidens verò vt ſic ſolũ accidentaliter perficit ſubiectũ, & ad ſummum aliquando eſt conditio, vel diſpoſitio neceſſaria ad ſui ſubiecti conſeruationẽ. Atq; ex his duabus cõparationibus colligere licet, abſolutè loquendo de generibus cãrum, materiam eſſe in primo, & infimo gradu, in ſecundo eſſe formam, ſolũ ergo ſupereſt, vt finem, & efficiens inter ſe comparemus. IIII. Accidẽtalis forma pfectio ſit ſuo ſubiecto, an impfectior.

B

Finis, & efficiens inter ſe comparantur.

DIco tertiò, Si finis, & efficiẽs in perfectione entitatiua cõparentur, neutrũ eſt perfectius alio, ſed eiuſdem ſunt perfectionis, quantum in rõne finis formalius illa perfectio exprimatur, q̃ in rõne efficientis. Probatur prior pars, quia finis, & efficiẽs, ſumpta in tota latitudine ſua, nõ neceſſariò diſtinguũtur in rõne entis, ſępe .n. in idem coincidũt, quod maximè contingit in perfectiſſimo efficiente, & in perfectiſſimo fine: hæ namq; duæ rationes in vna, & eadem re coniunguntur, nempe in Deo; ergo cõparãdo has duas cauſas in ſuo genere, & in ſummo vtriuſq; neutra excedit alterã. Et rõ propria eſſe videtur, quia vtraq; harũ cãrum ex ſuo genere dicit perfectionem ſine imperfectione, et vtraq;, vt habeat ſummam perfectionẽ poſſibilẽ in ſuo genere, requirit infinitã pfectionẽ ſimpliciter in genere entis & iõ neutra ex ſuo gñe alterã neceſſariò excedit. V. Finis, & efficiens in perfectione entitatiua nõ neceſſario ſe excedunt.

C

VI. Poſterior verò pars declaratur, nã in fine propria, & formalis rõ cauſandi eſt bonitas, & perfectio eius, vt ſuprà dictũ eſt: efficiens vero cauſat per ſuã formã ſeu naturã vt ſic, & iõ dicitur cauſa finalis formalius exprimere perfectionẽ, & bonitatẽ q̃ cã efficiens, quod magis pertinet ad diſtinctionem ex cõceptibus noſtris, q̃ ex ipſa re. Hinc verò proportionaliter intelligitur, in alijs agẽtibus, & finibus ſæpe ẽt has duas cãs eſſe eiuſdẽ perfectionis, quatenus quodlibet agẽs aliquo mõ pp ſe ipſum operatur, vel quatenus operatur pp finem uniuocum ſeu ſibi ſimilem, vel æqualem: aliqñ verò cãm efficientem ſuperare in perfectione finalẽ, qñ finis eſt proximus, & nõ vltimus, ſæpius verò, & cõnaturalius finẽ excedere in perfectione cãm agentem, nam qñ cauſa agens nõ eſt ſummè perfecta, ut optimo mõ operetur, propter aliqđ excellẽtius bonũ operatur.

Dico quartò. Si finis, & efficiẽs comparentur in ratione cauſandi, in multis etiã habent ęqualitatẽ, in alijs uero ſe mutuò excedunt ſecũdum

pro-

propriaſ ac præciſas rationes formales, ſimpliciter autem cauſa finalis cenſetur prima, ac præcipua in cauſando. Vt breuius agamus, totam concluſionem hanc in Deo, qui ſuprema cauſa finalis, & efficiens eſt, declaremus. Quanquã n. oĩa quæ in Deo ſunt, prout in eo ſunt, ſint æquè perfecta, vel potius vna perfectio, tamen prout à nobis varia attributa ſecundum proprias ac præciſas rationes concipiũtur, intelligimus vnum ex ſuo genere eſſe eminentius alio, vel minus aut opus vnius, munere alterius, quo dicunt Theologi miſericordiam eſſe maximam virtutẽ in Deo. Sic ergo comparando rationem, cauſæ efficiẽtis & finalis, inuenientur æquales primò in effectibus, quia non põt cauſa efficiẽs perfectiſſima habere plures vel nobiliores effectus, quàm poſſit finalis cauſa etiam ſummè perfecta, & è conuerſo: nullus enim effectus eſt à Deo, vt efficiente, qui non ſit propter eum vt vltimum finem, & è contrario. Imo vlterius addi poteſt in hoc etiam eſſe æqualitatem, ꝙ ſicut omnes effectus omniũ cauſarum efficientium ſunt à primo efficiente, ita omnes effectus omnium cauſarum finalium ſunt à ſupremo fine: & mutata proportione ſicut omnes effectus omnium cauſarum finalium ſunt in ſuo genere à primo efficiente, ita omnes effectus omnium cauſarum efficientium ſunt in ſuo genere à ſupremo fine. Tertio eſt in hoc ẽt quædam æqualitas, quod vtraque ex his cauſis ex ſuo genere dicit perfectionem ſimpliciter, vnde neutra includit imperfectionem, vt limitationem, aut dependentiam, vel aliquid ſimile, & ſicut vna eſt connexa (vt ita dicam) cum altera in cauſando, ita etiam viciſſim altera cum illa, neutra tamen dici poteſt proprie dependens ab altera, ſed effectus ipſi ſunt dependentes neceſſario, ab vtraque, ſeu à Deo ſub vtraque ratione. Et ita patet prima pars aſſertionis.

VIII. Efficiens in quo excedat finem.

Secunda declaratur, quia ratio cauſæ efficientis in hoc multum videtur excedere, quòd influxus eius eſt maximè proprius, & realis per eſſentialem dependentiam, & emanationem effectus ab illa, vnde efficiens propriiſſime dicitur dare eſſe effectui, et Ariſtoteles illud definiuit eſſe principium (vnde incipit motus,) ſeu productio vel factio rei: Et hinc etiam ortum habuit, vt effectus, cum ſit adæquatum correlatiuum cauſę, per antonomaſiam ab efficiendo nominetur, propter quod Stoici ſolam cauſam efficientem nomine cauſę dignam cenſuerunt, vt patet ex Seneca epiſt. 66. & Laertio in vita Zenonis. Finis autem excedit primũ in hoc, ꝙ eſt veluti vltimus terminus in quem omnis actio efficientis dirigitur, ita vt, ſi ita fas eſt loqui, dicere poſſimus efficiens fini deſeruire, & Deum ipſum ſibi quodã modo miniſtrare, dum quidquid agit, propter ſe operatur. Et ob hanc rationem, cum effectus aliquo modo ſit propter ſuam cauſam (particula n. (propter) generatim poteſt cauſalitatem Indicare tamẽ per antonomaſiam de ſolo fine dicitur, (eſſe propter quẽ res fit,) & hic etiam Socrates ſolã cauſam finalẽ, cauſam appellauit apud Platonem in Phædone. Deinde ac præcipuè videtur ſuperare finis in hoc, quòd ipſe eſt primũ initium, & principiũ omnis actionis, quia ipſummet efficiens excitat, & allicit ad efficiendum

Seneca. Laertius.

A quod, quamuis in primo efficiente inueniatur abſque cauſalitate finis in ipſum efficiens, ſed tantum in externam actionem eius, nihilominus ſecundum eam rationem intelligimus primum motorem, vel (ut ita dicam) primum procuratorem omnis cauſalitatis eſſe finẽ. Qui propterea appellari ſolet (Prima, & Cauſa cauſarũ,) vt uocauit Albertus lib. 2. Phyſicor. tract. 2. cap. quinto, vbi quoſdam alios ordines inter has cauſas conſiderat: ſed illi quos explicuimus, videntur eſſe præcipui.

IX. Cauſa dicitur analogice de quatuor generibus.

Sed quæri tandem hic poteſt, quod ſupra huc remiſimus, an hæc inæqualitas cauſarum tanta ſit, vt analogiam inter eas conſtituat in ratione cauſæ. Ad quod breuiter dicendum eſt cum communi ſententia, rationem cauſæ non eſſe vniuocam, ſed analogiam, primò quidem propter rationẽ ſupra tractatam, ꝙ cauſa accidentium, & ſubſtantiarum non eſt vniuocè cauſa. Secundò quia ratio cauſæ dicta de Deo, & de materia, & forma non poteſt eſſe vniuoca propter eandem rationẽ, qua nec ratio entis, aut cuiuſuis alterius prædicati realis communis Deo, & creaturis poteſt eſſe vniuoca. Quæ duę rationes non ſolum probant rõnem cauſę in cõi, ſed etiam rationem B cauſę efficientis (& idem eſt de fine) non eſſe vniuocam, ſiue vt communis eſt cauſę efficienti accidentium, & ſubſtantię, ſiue vt communis eſt primę cauſę, & ſecundis, propter eſſentialem dependentiam ſecundarum à prima. Quod maximè verum eſt, ſi comparentur in virtute cauſandi, nam ſi comparentur in actione ipſa, non eſt tam propria analogia, eo ꝙ, & actio ipſa quid creatum ſit, & ſępe vnamet actio ſit ab vtraque cauſa, quod in ſuperioribus tactum eſt.

X.

Præterea comparando materiam, & formam inter ſe, nulla apparet inter eas analogia in ratione cauſæ, tamen ſi cõferantur cum fine, videtur ſanè alia ratio analogiæ hic intercedere. Nã efficiens propriiſſime influit eſſe: materia autem, & forma non tam proprie influunt eſſe, quam componunt illud per ſe ipſas, & ideo ſecũdum hanc rationem videtur nomen cauſæ primò dictum de efficiente: ad materiam autem vel C formam eſſe translatum per quandam proportionalitatem. Vnde licet illæ duæ cauſæ ſint proprie partes eſſentiales & principia intrinſeca rei naturalis, cauſæ vero dictæ videntur per dictã analogiam, licet iam ſecundum communem vſum ſimpliciter ſit illis tribuendum nomen cauſæ.

XI.

At vero comparando inter ſe cauſam efficientem, & finalẽ, mihi quidem videtur, ſi nominis impoſitionem & vim attẽdamus, primo & maximè dictum eſſe de cauſa efficiente, cuius influxus, & notior eſt, & maximè realis, propriiſſime attingens ipſum eſſe, quod communicat effectui. Quoad rem tamen ſignificatam, iam dictum eſt propriè, & aliquo modo primariò conuenire cauſæ finali. Non video autem quæ ſit neceſſitas conſtituendi propriam analogiam inter has duas cauſas modo à nobis propoſitas, finem ſcilicet ac efficientem, ſi per ſe comparentur, & cæteris paribus ex parte effectus, & ſecundũ totam perfectionem quam vnaquæque poteſt habere in ſuo ordine, quod eſt comparare rationem finis, & efficientis prout in Deo ſunt. Nam

vtriqueconuenit propriè, & intrinſecè ratio cauſæ, & in ea poſſunt concipi, vt habẽtes aliquam conuenientiam veram, ac propriam, & non habent inter ſe dependentiam eſſentialem in ea ratione, quamuis habeant connexionem, vt declarauimus: nulla eſt ergo ratio analogiæ inter ipſas: erit ergo ſub ea ratione nomen vniuocum. Nec enim repugnat nomẽ alioqui analogum ad plura, vniuocè aliquibus conuenire, vt inferius dicemus tractando de analogia entis, & accidentis. Et hæc de comparatione ſint ſatis.

SECTIO II.

Vtrum cauſæ poſſint eſſe ſibi inuicem cauſæ.

I. Dubitãdi ratio pro parte negatiua.

RAtio dubitandi eſt, quia cauſa, vt ſupra eſt dictum, eſt prior effectu, & conſequenter effectus poſterior cauſa: ergo non poteſt id quod eſt effectus, eſſe cauſa ſuæ cauſę: alioqui vel eſſet ſimul prius, & poſterius, vel nõ omnis cauſa eſſet prior ſuo effectu. Nec ſatisfaciet ſi quis reſpondeat, non repugnare idem eſſe prius, & poſterius altero natura tñ, & ſecundum diuerſas rationes: nã prioritas naturæ, quæ in cauſa requiritur reſpectu effectus, non eſt tñ prioritas ſecundum vnam, vel alteram conſiderationem, ſed eſt abſoluta prioritas, quæ dici pôt præſuppoſitionis, quatenus abſolutè loquendo, in cauſa debet præſupponi eſſe, vt cauſare poſſit. Vnde ſic concludi poteſt: in cauſa abſolutè ſupponitur eſſe ad eſſe effectus, nam effectus non habet eſſe niſi media cauſalitate, & ad cauſalitatem ſimpliciter ſupponitur eſſe in cauſa; ergo cauſa ſimpliciter, & omni ratione debet eſſe prior natura effectu: nam prioritas naturæ non videtur eſſe aliud q̃ quædam prioritas præſuppoſitionis; ergo fieri non poteſt, vt cauſa ſit effectus ſuæ cauſæ.

II. Rationes affirmatiuæ partis.

In contrarium autem eſt, quia Ariſtoteles agẽs de cauſis, illud docuit axioma, quod à cęteris Philoſophis receptum eſt. Quapropter non tã inueſtigamus an hoc verum ſit, q̃ quo ſenſu intelligẽdũ ſit, quod præſtabimus melius conferendo ſingulas cauſas inter ſe; nam in generali loquendo non eſt neceſſarium neque poſſibile omnes cauſas eſſe ſibi inuicem cauſas, ſiue ſecundum diuerſa genera, ſiue intra idem genus conferãtur. Quia in primis non omnes cauſæ habent cauſam, vt conſtat de prima cauſa efficiente, & vltimo fine. Deinde quãuis aliqua cauſa, efficiens v.g. habeat cauſam, non tamẽ habet cauſam à ſe cauſatam, neque ẽt ſemper habet cauſam materialem, vel formalem. Non ergo debet illud axioma vniuerſe intelligi, ſed indefinitè ſeu non repugnanter, quia nimirum non repugnat aliquas cauſas eſſe, ſibi inuicem cauſas, vel certè ꝙ in aliquibus etiã neceſſarium ſit, & ideo videndum ſuper eſt in quibus non repugnet, vel neceſſarium ſit.

Senſus quæſtionis exponitur.

III. EST autem aduertendũ duobus modis poſſe intelligi cauſas eſſe ſibi inuicem cauſas: primò A formaliter tantum (vt ſic dicam) ſeu ſecundũ generales rationes cauſarum; ſecundo in particulari, & ſecundum eaſdem res cauſantes, & cauſatas. Prior ſenſus eſt facilis, & ſine difficultate, ſed nõ eſt in præſenti præcipuè intentus, quia in eo ſolum aſſeritur, efficientem cãm v.g. poſſe habere cauſam materialem: & è conuerſo cauſam materialem poſſe habere cauſam efficientem, & ſic de alijs, quod in omnibus generibus manifeſtũ eſt, nam & materia eſt effecta, & multæ cauſæ efficientes ſunt res cauſatæ à materia, & quatenus actu cauſæ ſunt, earum cauſalitas etiã cauſatur à materia. Neque in hoc ſenſu procedit difficultas ſupra facta, quia non comparatur eadem res in ratione cauſæ, & cauſati, ſed vna res comparatur ad alteram, vt ad effectum ſuum in quodam genere cauſæ, ad aliam vero, vt ad cauſam ſuam in alio genere, quod genus cauſæ participatur ab effectu alterius, ſic autem nullũ eſt inconueniẽs, vt aliqua cauſa materialis, ſit poſterior aliqua cauſa efficiente à qua fit, & prior alia q̃ ipſa materialiter cauſat. Cõparari ergo debent cauſæ in indiuiduo, & in eiſdem rebus. Rurſus aũt inter iſtaſmet tres pôt intelligi comparatio, vel ſecunB dũ idẽ, vt ſi vna ſit cauſa eſſe alterius, & viciſſim ab illa cauſetur quantum ad ſuum eſſe, nam cum vnaquæque cauſa per ſuum eſſe cauſet, ſi ſecũdũ illud ẽt cauſatur à ſuo effectu, tales res, & eædẽ, & ſecundum idem erunt ſibi inuicem cauſæ. Secundum diuerſa autem erunt, ſi vna ſit cauſa alterius ſecundum eſſe eius, alia verò ſit cauſa alterius ſolum ſecundum cauſalitatem ad aliquam aliam ſuperadditam perfectionem, quæ omnia exemplis clarius patebunt ex ſequentibus.

Quomodo materia, & forma ſint ſibi inuicem cauſa.

DIco ergo primò. Materia, & forma ſunt ſibi inuicem cauſæ, & aliquo modo ſecundũ idẽ, non tñ omnino. Hæc aſſertio primò declaratur in materia prima, & ſubſtantialibus formis materialibus, de quibus certum eſt cauſari à materia C & quoad eſſe ſuũ, quia ex ea fiunt, & in ea ſuſtentantur, & quoad ſuam cauſalitatem, quia earum informatio eodem modo pendet à materia. E cõuerſo vero etiam forma eſt cauſa materiæ in ſuo genere, quia illam informat & actuat, & quia ſine illa informatione non poteſt materia naturaliter eſſe. In quo eſt conſiderandum duo contineri in hac cauſalitate formę circa materiã: vnũ eſt, quod forma perficit materiam ipſam informando illã, aliud eſt, quod media hac informatione materia ſuum eſſe retinet. Quantũ ad primum forma, & materia ſunt ſibi inuicem cauſę, non tamen ſecundum idem, quia illa perfectio quã forma formaliter præbet materiæ, diſtinctũ quid eſt ab ipſo eſſe materię, quia non eſt aliud ab ipſa forma ſeu īformatione eius, vnde ſub hac rõne forma non tam eſt cauſa materię abſolutę, & ſimpliciter, quàm materiæ informatę. Atque ita materia eſt cauſa formę ſimpliciter ſcdm eſſe eius, forma verò eſt cã materiæ ſolum quatenus IIII.

for-

formata eſt, & ſecundum hanc ratione dicimus A non eſſe ſecundum idem ſibi inuicem cauſas materiam, & formam.

At verò ſecundum aliud quod habet materia per formã, poſſunt dici inuicem cauſari, & cauſare ſecundum idem, nam materia p ſuum eſſe cauſat formam, & in eodẽ dici poteſt cauſari ab illa, quatenus illud habere nõ põt ſine illa, nam hoc eſt ſignum dependentię & cauſalitatis alicuius. Tamen, ſi vera ſunt quæ de his cauſis ſuprà diximus, in hoc quaſi circulo non eſt omnino eadem proprietas, & ſimilitudo, nam materia p ſuum eſſe directè, & per ſe cauſat ipſum eſſe formę, ita vt in nulla ratione debeat aut poſſit intelligi eſſe formæ vt quid præſuppoſitum ad influxum materiæ, ſed vt cauſatum per illum. At verò è conuerſo eſſe materiæ ſimpliciter concipiẽdũ eſt vt præſuppoſitum ad eſſe talis formæ, quia eſt principium ipſius influxus materialis, ſine quo nõ fit talis forma: adeo vt eius naturalis effectio ſi ſecũdum propriam rationem concipiatur, nõ poſſit ita præſcindi, quin præſupponat materiã quia eſſentialiter eſt eductio de potẽtia materię. Igitur eſſe materiæ ſolum eſt à forma pendens, B vt à conditione, & actualitate ſuperaddita, ſine qua naturaliter eſſe non põt, quæ à multis dicitur (vt ſuprà notaui) dependentia à poſteriori, & non à priori. Ob hanc ergo cãm dixi, quod licèt hæc mutua cãlitas ſit aliquo modo ſecundũ idẽ non tñ omnino, quia nimirum directè, & immediatè eſt ſecundum diuerſa, conſequenter verò terminatur aliquo modo ad idem, quatenus ipſummet eſſe materiæ pendet aliquo mõ à forma.

VI. Explicatur aſſertio in materia prima, & rationali anima.

Et iuxta hæc facilè explicatur cõcluſio in materia, & forma ſubſtantiali ſubſiſtente, illa.n. forma non cauſatur à materia ſecundum ſuum eſſe, ſed tñ ſecundum informationem: eſt aũt cauſa materiæ eodem modo quo aliæ formæ ſubſtantiales, & ita minor quodammodo eſt in illa mutua cãlitate difficultas. Inter ſubiectum item, & accidẽs proportionali mõ interuenit illa mutua cãlitas, nam ſubiectum eſt cã materialis accidentis, & propriiſſimè cauſat fieri, & eſſe illius, quia ſuſtentat illud: accidens verò non eſt propriè cã ſubiecti ſecundum eſſe illius, eſt tñ cã aliquo mõ actuans, & perficiens illud, quod potius eſt eſſe cauſam formalem illius eſſe quod confert ſubiecto, quam ipſius ſubiecti. Interdum verò hæc C cauſalitas redũdat aliquo modo in ipſummet ſubiectum, quando videlicet talis eſt connexio inter ſubiectum, & accidẽs, vt naturaliter manere non poſſit ſubiectum ſine tali accidente ſeu diſpoſitione: & tunc aliquo modo dici poteſt talis cauſalitas mutua ſecundum idem eſſe ſubiecti: veruntamen illa non tam eſt cauſalitas propriè, & dependentia à priori, quàm conditio quędam neceſſaria ſecundum naturalem ordinem, vt ſæpe dictum eſt.

Quomodo finis, & efficiens ſint ſibi inuicem cauſæ.

VII. Dico ſecundò. Finis & efficiens ſunt ſibi inuicem cauſę, non tantum ſecundum diuerſa, ſed etiam ſecundum idem. Hæc aſſertio quoad primam partem eſt Ariſt. 5. Metaph. cap. 2. A & lib. 2. Phyſic. ca. 3. Vbi non adhibet exempla huius mutuæ cauſalitatis, niſi inter finem, & efficiens. Communiter aũt exponitur ſecundũ diuerſa, ſ. finem eſſe cauſam efficientis quoad cauſalitatẽ eius, efficiens verò eſſe cauſam finis quoad eſſe illius. Ita fere D. Th. ſuper Ariſt. & Alen. in Metaph. & Alber. 2. Phyſ. tract. 2. c. 6. ſed non exiſtimo eſſe omnino excludẽdum, quin aliquo modo hæ duæ cauſæ ſint ſibi inuicem cauſæ et ſecundum idem, vt ex his quæ dicemus, conſtabit. Nunc declaratur facile ſententia communis, quoad id, quod affirmat. Nam finis quem agens habet in agendo nõ eſt cauſa eſſe illius, nam ſupponit in illo eſſe, vt poſſit, & agere, & metaphoricè moueri à fine ad agendum, ſi capax ſit talis motionis. Quod autem finis ſit cauſa efficientis quoad cauſalitatem patet, quia excitat, & mouet efficientem cãm ad agendum. Quòd verò è contrario finis ſit effectus agentis ſecundum ſuum eſſe, patet, quia eadem forma quæ mouet agens ad agẽdum, eſt terminus actionis eius. Rõ denique à priori eſt, quia finis, vt cauſet, non requirit actualem exiſtentiam, ſed tñ eſſe in apprehẽſione, & ideo prius quàm in re ſit, põt mouere in B ſuo genere agens ad agẽdum, & rurſus poteſt ab eo exiſtentiam recipere per veram efficientiam.

VIII. Aliquot obiecta contra reſolutionẽ de efficiẽte & fine.

Sed obijcitur primo contra vtramq; partẽ. Primò quia finis non confert efficienti vllo modo, vt ſit id, unde primum motus proficiſcitur, ſed à ſe id habet, vel ab alijs cauſis prioribus, ergo finis non eſt cauſa efficiẽtis quoad cauſalitatẽ. Secundo, nam alias ſequitur Deum quatenus efficiẽs eſt, cauſari à fine, ꝙ dici nullo mõ põt. Tertio è contrario videtur, finem non ſolum eſſe cãm efficiens quoad cãlitatem, ſed etiam quoad eſſe, vt patet in exẽplo Ariſtotelis: nã laborare, vel ambulare eſt cauſa effectiua ſanitatis, cauſatur aũt à ſanitate in genere finis: cauſatur aũt non tãtum quoad cauſalitatem, ſed etiam quoad eſſe: nã ipſummet eſſe deambulationis, ſeu fieri (quod ita idem eſt) eſt propter ſanitatem. Quarto falſũ etiam videtur finem eſſe ab efficiente quoad ſuũ eſſe, nam finis operantis eſt ipſummet agens, quod poteſt eſſe à ſe ipſo effectiuè.

IX. Propter primã obiectionẽ quidã in vniuerſũ C negant finẽ eſſe cauſam efficientis quoad cauſalitatem: imo in omnib. cauſis negant eſſe ſibi inuicem cauſas quoad cauſalitatem, quia nec materia hẽt à forma, ut ſuſtineat formam, nec forma à materia, vt informet. Sed vereor ne ſit æquiuocatio in his terminis, nã loqui poſſumus vel de cãlitate in actu primo, vel in actu ſcđo. Cũ ergo dr̃, vnã cauſam eſſe cãm alterius quoad eius cãlitatem, propriè ac per ſe eſt ſermo de cauſalitate in actu ſecundo: argumenta autem procedunt de actu primo. Sic .n. verum eſt materiam non habere à forma ſuſtẽtare, id eſt vim illam, quam habet ad ſuſtentandam formam, & è contrario formam non habere à materia vim quam habet ad informandum. Quanq̃ hoc poſterius non ſit in uniuerſum verum, ſed in anima tantum rationali, nam aliæ formæ ſicut habent ſuum eſſe dependenter à materia, ita & omnem ſuam vim, & ſubſtantialem aptitudinẽ, vt p ſe ſatis cõſtat. Vnde ſi etiam è contrario dicatur materia habere ſuum eſſe à forma, fatendum eſt ab illa

etiam habere vim ſuſtentandi formam, nos aũt non ita loquimur, quia nõ cenſemus propriè loquendo, habere materiam propriè ſuũ peculiare eſſe à forma, ſed habere illud dependenter à forma vt à poſteriori cõditione, vt ſepe declaratũ eſt. At verò quoad actualem cauſalitatẽ falſum eſt materiã & formã non eſſe ſibi inuicem cauſas, nã & materia eſt in ſuo genere cauſa actualis informationis formæ, quia non põt forma informare niſi materia cauſante materialiter ipſãmet informationem formæ, & è cõuerſo materia ſimiliter non põt actualiter ſuſtinere formã, niſi eadem forma cauſante in ſuo genere ipſammet ſuſtẽtationem materiæ, quidquid illa ſit. Vnde re ipſa ſpectata hæc mutua cauſalitas in cauſando non eſt aliud niſi mutuus cõcurſus vtriuſque cauſæ ad ſuas proprias cauſalitates.

X. Sic igitur facile conſtat quomodo finis ſit cauſa efficientis cãæ quoad cauſalitatem eius, quidquid ſit de virtute cauſãdi, de quo inferius dicã. eſt ergo finis cã alliciens virtutem agentis vt cauſet, & conſequenter in ſuo genere influens in actualem cauſalitatem eius. Ex quo vlteriùs colligo etiam efficientem cauſam poſſe dici in ſuo genere cãm finis quoad actualem cauſalitatem. Quãuis .n. virtus cauſandi finis prout antecedit in intentione nõ ſit ab ipſo efficiente, tñ actualis cauſalitas finis non põt eſſe ſine efficientia agentis, vt ſuprà demonſtratum eſt, & ideo ſicut cauſa efficiẽs conſtituit in actu ſcdo, concurrente fine pp quem cauſat, & ob hanc rõnẽ dr̃ cauſari à fine quoad cauſalitatem ſuam, ita è conuerſo cã finalis non conſtituitur in actu ſecundo niſi cõcurrente cã efficiente in ſuo genere ad cauſalitatem eius, ergo habent in hoc mutuam inter ſe cauſalitatem in ſuis generibus, ſicut materia & forma inter ſe. Et quoad hanc partem verum in primis habet, quod in cõcluſione dixi, finem & efficiens eſſe ſibi mutuò cauſas non tantum ſecundum diuerſa, ſed etiam ſecundum idem.

XI. Secundo. Ad ſecundum reſponderi poteſt primò, non oportere cõcluſionem poſitam vniuersè intelligi de omni fine & de omni efficiẽte. Quod.n. in principio notauimus propoſitionem Ariſtotelis non eſſe vniuerſalem de omnibus cauſis, põt ad præſentem ẽt concluſionem applicari, quia, vt ſtatim dicemus, non oẽ efficiens dat eſſe illi fini propter quẽ operatur, & ſimili modo nõ omne agens mouetur à fine ad operãdũ per propriam finis cauſalitatem. Secundò verò dr̃, loquẽdo de Deo vt de efficiẽte nõ quoad vim efficiendĩ, nec quoad internam voluntatẽ cauſandi, ſed quoad actualẽ & trãſeuntẽ cauſalitatem ſuã, verũ eſſe, hanc cauſalitatem, qua denominatur Deus actu efficiens, cauſari ab ipſo Deo vt fine, nã hęc cauſalitas Dei non eſt aliud quàm actio eius tranſiens ab ipſo, & in creatura recepta, quæ verè ẽt cauſatur ab ipſomet Deo vt à fine, vt in superioribus viſum eſt. Atq; ita ẽt in Deo verũ eſt non conſtitui actu agentem niſi concurrente ſe ipſo vt fine ad ſuam cauſalitatem actiuam, & è cõuerſo non conſtitui actu finem niſi concurrente ſe ipſo actiuè ad ſuam cauſalitatem finalem.

XII. Tertio. Ad tertiũ concedendũ eſt id totum quod intendit, nam aliqua eſt cã efficiens quæ totũ ſuũ eſſe hẽt à fine in genere cauſæ finalis quẽ & propter quem cauſat. Quod nõ ſolũ Ariſt. exemplo, ſed ẽt alijs oſtẽdi põt, nam finis intellectus v. g. eſt intelligere, imò in vniuerſum potentia vel agẽs creatũ, dr̃ eſſe propter operationem: ergo in genere finis intellectus cauſat ab intelligere, non ſolũ quoad cauſalitatem, ſed ẽt quoad eſſe, nam pp intellectionẽ fit, & eſt. Et hinc ẽt intelligitur interdum finem eſſe cãm agentis, nõ ſolũ quoad actualem cauſalitatem in actu ſecundo, ſed etiã quoad virtutẽ cauſandi in actu primo, vt v. g. ſanitas eſt cã finalis rhabarbari, non tñ vt actu expellentis, vel applicati ad expellendam choleram, ſed etiam quoad ipſam virtutem innatam quam habet ad illũ effectum, nam propter hũc finem illam recepit ab autore naturæ vt ſanitatẽ cauſaret. Et hoc ſcd̃m à fortiori colligitur ex primo, vt ſuprà in ſimili dicebam, nam, ſi ipſum eſſe rei quæ eſt cã efficiens, cauſatur finaliter a ſuomet effectu, multo magis virtus effectiua ad cauſandũ, q̃ conſequitur ad ipſum eſſe, poterit ab eodem fine cauſari. Atque in hoc etiam verificatur quod in concluſione diximus, finem & efficiens poſſe eſſe ſibi inuicem cauſas ſecundum idem, nam & finis in ſuo genere cauſat efficiens quoad eſſe eius, & efficiens in ſuo cauſat finem quoad ſuum eſſe reale. Et ratio eſt eadem quæ ſupra tacta eſt, quia finis vt cauſet, non ſupponitur eſſe ſecũdum eſſe reale, & ideo, ſi ſupponatur apprehenſus in cauſa efficiente aliam efficientem cauſam ipſiuſmet finis, poteſt finaliter illam mouere vel cum illa finaliter concurrere ad dandum eſſe illi rei, a qua poſt ea idemmet finis ſecũdum realem exiſtentiam procedit, & ſic domus in mente artificis, eſt cauſa finalis fabricandi ſerram v. g. à qua ſerra domus ipſa poſtea efficienter fit.

Quapropter, cùm graues autores dicunt, finẽ & efficiens eſſe ſibi mutuò cauſas ſecundum diuerſa, exponẽdi ſunt, quòd explicuerint id quod magis per ſe conuenit his cauſis ac formalius vt actu cauſantibus, nõ verò quod excluſerint omnem alium modũ mutuæ cauſalitatis, qui inter has cauſas haberi poteſt. Itaque ſpecialiter attribuitur fini, quòd ſit cauſa agentis quoad actualẽ cauſalitatem ſeu actionem, quia hoc eſt ſemper ac per ſe neceſſarium, eò quod omnis actio eſt aliquo modo propter finem: quòd uero ſit cauſa ipſius eſſe agentis, non eſt ita per ſe aut neceſſarium, quanuis ſæpe ita contingat. Et quanuis agens etiam concurrat ad cauſalitatem finis, vt declarauimus, tamen hoc magis attribuitur fini, quia ipſe eſt primus in mouendo & influendo ad cauſalitatem agentis, vt ſupra etiam declaratum eſt. E conuerſo autem efficiens dicitur cauſare finem ſecundum eſſe eius, quia hoc per ſe ac ſemper illi conuenit, quia non poteſt operari propter finem niſi aliquo modo efficiat ipſum finem. XIII.

Hoc autem (vt ad quartam obiectionem iã reſpõdeamus) intelligendum eſt de fine cuius, vel etiam de fine quo ſeu formali, qui eſt adeptio finis obiectiui. Nã finis cui, non fit ab efficiẽte, vt recte probat illa quarta obiectio: nec etiam finis obiectiuus fit, ſed obtinetur: finis autem cuius, eſt terminus intrinſecus ad quem tẽdit & terminatur actio agentis, & ideo per ſe, & ſecundum ſuũ eſſe eſt effectus agentis. Et ſimiliter quando XIIII.

bonum

bonum amatur ſeu deſideratur, nõ vt fiat, ſed vt A poſſideatur, ipſa conſecutio vel poſſeſſio finis fit ab ipſo agente, quia tota intentio, & applicatio mediorum ad illam tendit, & tunc in illa ſerie, illa eſt quidam finis, cuius gratia & propter quẽ fit operatio.

Quomodo materia & finis ſint ſibi inuicem cauſæ.

XIIII. TErtiò dicendum eſt, finem & materiã poſſe mutuò ſibi inuicem eſſe cauſas. Probatur, quia Ariſtoteles ait forma & finem coincidere in idem numero: eſt autem formam non tantum finis generationis, ſed ẽt ipſius materię, quia materia natura ſua eſt propter formam tanquã propter finem, & ſimul etiam eſt propter compoſitam, quia hæc duo non repugnant, ſed ſubordinata ſunt. Eſt ergo materia effectus formæ & compoſiti in genere cauſæ finalis: ſed eadẽ materia eſt cauſa materialis formæ & compoſiti: ergo eſt reciprocatio inter has duas cauſas in ratione B cauſæ & cauſati. Quod quidem generale eſt ex parte materiæ, non verò ex parte finis, ſed tunc ſolum, quando talis eſt finis vt materia cõſter vel ab illa pendeat: omnis enim materia ordinatur ad aliquam formam vel compoſitum vt ad finem, & ideo in quacunque materia reſpectu talis finis intercedit ſemper dicta cauſalitas mutua: non autem omnis finis conſtat materia aut pendet ab illa, vt per ſe notum eſt, & ideo ex parte eius non poteſt eſſe vniuerſalis illa reciprocatio. Atque ita explicata hac aſſertione nulla manet in ea difficultas, & fundamentum eius eſt idem quod ſupra tactum eſt, quia finis vt cauſet, non ſupponit præexiſtere realiter, & ideo poteſt eſſe cauſa ſuæ materiæ, licèt ab illa realiter cauſetur in ſuo genere.

Mutua cauſalitas inter formam, & finem excluditur.

XV. DIco quartò. Forma & finis propriè ac per ſe C loquendo, nunquam poſſunt eſſe ſibi inuicem cauſæ. Loquor de forma vt exercet genus cauſæ formalis, & ideo dixi [propriè & per ſe loquendo:] nam interdum contingit vnam formã quæ eſt effectus alterius in genere cauſæ finalis, eſſe cauſam eiuſdem formæ quæ eſt finis, tamen nunquam eſt cauſa formalis eius, ſed aut efficiẽs, aut materialis. Vt lumen gloriæ eſt effectus viſionis beatificæ in genere cauſæ finalis, & eſt etiam cauſa eius, nõ formalis, ſed efficiẽs: & intellectus etiam eſt effectus eiuſdem viſionis in genere finis, quia propter illam fit, & eſt cauſa eius, & materialis, & efficiens, formalis autem eſſe non poteſt. Et ratio concluſionis eſt, nam vel conſideratur forma vt eſt finis generationis, vel vt ordinatur in aliam formam ſeu operationem vt in finẽ. Priori modo forma & finis incidunt in idem numero, & ideo non poteſt illa forma eſſe cã formalis illius finis, quia nõ poteſt eſſe cã formalis ſui ipſius: quod ſecus eſt in cauſalitate finalĩ, nã eadẽ forma vt antecedens in intentione eſt cauſa ſui ipſius in executione ſecundum cauſalitatem finalem, quæ non requirit præexiſtentiam in re. At verò in genere formalis cauſæ non poteſt forma cauſare ſeipſam, ſed compoſitum, quia cauſalitas eius conſiſtit in compoſitione & vnione ad materiam.

XVI. Vt autem concluſio quoad hãc partem omni careat difficultate, intelligẽda eſt de forma cõparata ad propriũ effectũ ſuum, vt eſt compoſitum: quod dico, quia ſi comparetur ad ipſammet vnionem vel actualem informationem, re vera in genere finis eſt effectus eius, nã forma eſt vt informet, & propter hunc finem fit, & tamen ipſamet informatio eſt à forma in genere cauſæ formalis tñ non tam propriè eſt effectus eius, quàm cauſalitas eius: ſi tñ ipſa etiam vnio vel informatio, effectus formæ vocetur in genere cauſæ formalis, quoad talem effectum limitanda eſt poſita cõcluſio propter ſpecialem connexionem quã habet cum ipſa forma vt exercet rationem formæ. Nam ſicut efficiens eſt propter operationem, & ideo inter illa eſt mutua cauſalitas, nam operatio eſt cauſa finalis potentiæ actiuæ, & potentia B eſt cauſa efficiens operationis; ita forma eſt propter informationem, & in ſuo genere eſt cã eius. At vero comparando formam prout eſt finis generationis, ad eandẽ propriam formam vt informantem, nõ poteſt intercedere dicta mutua cauſalitas, quia eſt vna & eadem prorſus formã.

XVII. Si autem formas duas comparemus, quarum vna ad alteram vt ad finem ordinatur, etiam nõ poteſt illa mutua cauſalitas intercedere; qa vna forma nõ poteſt eſſe cauſa formalis alterius; quamuis etiam forma eſt: ſi enim contingat vnã formam alia accidentali informari, neceſſe eſt vt ea quæ informatur, exerceat ſub ea ratione cauſalitatem materialem, non formalem. Scio nonnullos ita loqui, vt dicant actus immanentes dependere ab anima vel à potentia vitali in genere cauſæ formalis, cum tamen ipſimet actus immanẽtes ſint cauſæ formales accidentales: & ſimiliter dici ſolet paſſiones, vel potentias animæ pendere ab illa in genere cauſæ formalis, cum tamen illam informent. Sed hæ locutiones ſunt impropriæ, nam neque actus neque potentiæ pendent C à forma niſi aut materialiter aut effectiuè: quia vero illa efficientia eſt valde intrinſeca, aut per reſultantiam naturalem, dici ſolet ſecundarius effectus formę, tamen propriè & in rigore non pertinet ad effectum formalem.

Excluditur mutua cauſalitas inter efficientem cauſam reſpectu materialis & formalis.

XVIII. DIco quintò. Cauſa efficiens nõ poteſt habere mutuã cauſalitatem cum materia vel forma, ſed ſolum cum finali cauſa, vt iam explicuimus. Senſus concluſionis eſt, quòd ſi aliqua cauſa verè ac propriè efficiat aliquam formam, non põt ab illa cauſari in genere cauſæ formalis, & è conuerſo, ſi aliqua forma formaliter cõſtituit aliquam rem, non poteſt ab illa effectiuè fieri. Et quoad has duas partes nulla eſt difficultas in cõcluſione poſita. Et ratio eſt, primò quia cauſa efficiens ſupponitur abſolutè exiſtens ad efficiendum: ergo non poteſt formaliter conſtitui ꝑ formam

Digitized by Google

mam quam efficit. Patet conſequentia, quia ſi tb la res in ſuo eſſe per formam conſtituenda eſt, iā forma ſupponitur conſtituta, quia iam ſupponitur habens eſſe: ergo non poteſt formaliter conſtitui per formam a ſe factam. Secundò, quia forma eſt principium agendi: ergo forma quæ eſt terminus actionis, non poteſt eſſe cauſa formalis ipſiuſmet agentis; hac enim ratione Ariſtoteles dixit 2. Phyſicorum ca. 8. tex. 70. formam quæ fit non coincidere in idem numero cum efficiẽte, ſed in idem ſpecie. Ex his autem rationib. facilè colligitur, concluſionem intelligendam eſſe de cauſalitate formali quantum ad proprium eſſe ipſius cauſæ efficientis: nam, ſi loquamur de cauſalitate formali quantum ad aliquod aliud eſſe ſuperadditum ipſi efficienti, ſæpe accidere poteſt vt forma facta à cauſa efficiẽte ſuam cauſam informet, vt amor informat voluntatem à qua fit, non verò informat illam quoad dandum ei illud eſſe, per quod ab ipſa cauſatur: vnde nec informat illam vt efficiens eſt, ſed vt ſubiectum & cauſa materialis eſſe poteſt.

XIX. Simili modo intelligenda eſt concluſio comparando efficientem cauſam ad materialẽ. Nam, ſi res aliqua efficit aliquam materiam, nõ poteſt ab illa materialiter cauſari; & è conuerſo, ſi vna res materialiter cauſat aliam, non poteſt ab illa effectiuè fieri. Et quidem, ſi ſermo eſt tantum de materia prima, eſt res euidẽtiſſima, quia materia prima non poteſt fieri niſi per creationẽ: & ideo cauſa eius eſt remotiſſima ab omni dependentia à materia: ergo impoſſibile eſt vt quidquid ex tali materia cauſatur, ſit cauſa efficiens materiæ, non modo eiuſdem numero, verũ neque vllius omnino. Tamen extendendo concluſionem (vt reuera intelligenda eſt) ad oẽm cauſam materialem ſeu ſubiectiuam, ratio generalis eſt, quia cauſa efficiens ſupponitur ſimpliciter & abſolutè exiſtens ad agendum, & ideo ſi indiget aliqua cauſa, vel cauſalitate materiali vt ſit, talis cauſa ſupponitur ante omnem efficientiã eius, ac proinde non põt talis res eſſe cauſa efficiens ſuæ materiæ. Et confirmatur, nam cauſa materialis eſt intrinſeca ſi comparetur ad compoſitum, vel eſt intimè coniuncta, ſi comparetur ad formam: ergo ſiue res quæ dicitur cauſa efficiens, ſit compoſitum, ſiue forma, non poteſt efficere materiam vel ſubiectum à quo pendet. Patet conſequẽtia, quia intrinſeca rei conſtitutio vel vnio eſt ſimpliciter prior quàm efficientia eius: item etiam quia intrinſeca conſtitutio nõ poteſt eſſe effectiuè ab ipſamet re quæ conſtituitur: nec intrinſeca vnio materialis poteſt eſſe effectiuè ab ipſa forma quę vnitur: alias etiam ipſa eductio formæ poſſet eſſe effectiuè ab eadem forma quæ educitur.

XX. *Diſpoſitio vltima non eſt effectiue a forma.*

Solent autem contra hanc partem nonnullæ inſtantiæ afferri. Vna eſt de forma & diſpoſitione vltima; ſed de hac multa dicta ſunt diſput. 13. de cauſa materiali; vbi probabilius eſſe oſtendimus, diſpoſitionem vltimam, quæ verè præparat materiam, non eſſe effectiuè a forma, quæ verò eſt effectiuè à forma, non eſſe præparantem materiam, nec participare cauſalitatem materialẽ, ſed eſſe diſpoſitionẽ ornãtem, & quaſi fouentem, & conferentem vnionẽ formæ cũ materia.

XXI. Altera inſtãtia eſt de introductione vnius for- A mæ, & expulſione alterius, nam hæc expulſio eſt quaſi cauſa materialis illius. Sed hæc magis pertinet ad mutuam cauſalitatem inter materiam & formam quàm ad præſens, nam forma introducta non expellit alteram effectiuè, ſed formaliter, vt ſupra viſum eſt: ſi autem ſit ſermo de forma actiuè introducente aliam, reſpectu illius expulſio formæ nullam habet cauſalitatem, ſed tantum eſt effectus ſecundarius illius actionis. Addo etiam, expulſionem formæ impropriè dici cauſam materialem introductionis alterius formæ, nam potius eſt remotio cuiuſdam impedimenti non tam antecedens, quam ſubſequens, vel concomitans, vel ſi aliquis eſt ordo vel prioritas, eſt magis ſecundum conſiderationem noſtram, quàm ſecundum veram cauſalitatem.

Expulſio vnius formæ an ſit materialis introductionis alterius.

XXII. *Feneſtræ apertio an habeat cauſalitatẽ reſpectu ingreſſus lucis.*

Alia inſtantia eſſe ſolet de apertione feneſtræ, & introductione lucis, quæ magis videtur vulgaris, q̃ Philoſophica, nam apertio feneſtræ eſt remotio cuiuſdam impedimenti ſimpliciter antecedens ordine naturæ, quia nullo modò eſt effectus introductionis lucis. Quòd ſi fingamus feneſtrã aperiri ab externo vento impellente & introeunte, ſic apertio quidem eſt effectiuè ab aere B impellente: tamen ille aer vt impellens & efficiens nullo modo eſt effectus ipſius apertionis in genere cauſæ materialis, quia aer impellẽs nõ eſt, it illum motum feneſtræ vt introductus iam in locum eius, ſed vt contingens, & imprimens illi impetum, quod facit prius tempore vel inſtãte, quàm in locum feneſtræ introducatur, & q̃ feneſtra ipſa à loco ſuo moueatur, & ita reſpectu illius efficientiæ nulla eſt cauſalitas materialis in effectu eius. Quod ſi conſideretur aer vt iam occupans locum feneſtræ quæ aperitur, ſic non eſt cauſa effectiua apertionis, ſed formalis, per formalem nimirum incompoſſibilitatem illorum duorum corporum in eodem ſpatio. Et ſecundum hanc rationem ſi eſt mutua cauſalitas inter apertionem feneſtræ & introductionem aeris, pertinet ad materialem & formalem, non ad efficientem: & idem iudicium de illa eſt, quod de introductione vnius formæ, & expulſione alterius. Atque ita in vniuerſum verum eſt, cauſam efficientem non habere mutuam cauſalitatẽ cũ ſuo effectu niſi in genere finis; neque Ariſtoteles C vnquam aliam docuit. Statim verò occurret hic Theologis difficultas de vltima diſpoſitione ad gratiam, quam illis remittimus, exiſtimamus autem iuxta hæc principia verum iudicium de illa ferendum eſſe.

Quomodo inter cauſas eiuſdem generis eſſe poſſit cauſalitas reciproca.

XXIII. *In eodẽ genere cauſæ ſimpliciter nullæ ſunt ſui mutuo cauſæ.*

Vltimò dicẽdum eſt intra idem genus cauſæ non poſſe duas res eſſe ſibi inuicem cãs ſimpliciter & ſecundum idem; ſecundum quid autem, & ſecundum diuerſas rationes veluti ſpecificas intra idem genus cauſæ non repugnare. Prior pars eſt ſententia Ariſtotelis citatis locis, quam abſolutè etiam docent omnes eius interpretes; & poteſt inductione probari, nã res quæ aliam efficit, nõ poteſt ab ea viciſſim fieri, & ſic de cæteris. Ratio autem in ſingulis poteſt propria reddi, nã materia vel non habet materialẽ

cau-

Intra cauſam materialem probatur.

cauſã, vt materia prima, vel ſi habet, vt materia ſecũda, non poteſt eadem res, quam ipſa componit aut recipit, eſſe materia eius. Quia materia comparatur vt pars, vel potẽtia receptiua ad ſuũ effectum, & ad illum ſupponitur: ſi vero ipſa habet cauſam materialem, ad illam comparatur, vt totum ad partem, & generationis ſeu exiſtendi ordine illam ſupponit: & ideo non poteſt eſſe talis circulus inter cauſas materiales. Nec verò inter formales, quia forma non habet cauſam formalem, vt ſuprà dicebamus. In cauſa etiam finali eſt res manifeſta, quia cauſa finalis; vt ſic non habet cauſam finalem; quòd ſi illam habeat quatenus induit aliquam rationem medij, non poteſt in eandem rem, quæ eſt medium ad illam, vt in finem ordinari, alioqui in eodem ordine intẽtionis eſſet prior, & poſterior; qđ repugnat. In efficientibus eſt etiam manifeſta ratio, quia res quæ efficit aliam, ſupponitur eſſe, & conſequenter facta, ſi effectione indigeat; & ideo impoſſibile eſt vt à ſuo effectu effectiuè fiat. Quod ſemper intelligendum eſt (quod in finib. etiam eſt obſeruandum) loquẽdo de actuali cauſalitate mutuã, quę ſimul ſit: nam loquendo tantum de potẽtia cauſandi, & diuiſim, non repugnat vt res, quę nunc eſt finis alterius, ceſſet ab illa cauſalitate, & poſteà ordinetur ad alteram, vt in finem ex libertate agentis. Et ſimiliter non repugnat, vt res quæ nunc efficit aliam, fieret ab illa, ſi ordo cauſandi à principio fuiſſet mutatus, & res quæ nũc fit ab vna cauſa, non fieret ab illa, ſed ab alia, nã tunc ſine inconuenienti poſſet illa efficere eandem rem à qua nunc facta eſt, vt ſuprà tractaui. Nunc autem nõ diuiſim, ſed coniunctim loquimur, & ſic impoſſibile eſt, vt res fiat ab effectu quem facit.

Intra formalem. — Intra finalem. — Intra efficientem.

XXIIII. Alia ratio generalis hic tradi ſolet, quia aliàs idem eſſet cauſa ſui ipſius, nam quod eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati: quod axioma tenet in cauſis eiuſdem generis, vt omnes dicunt, & ſpecialiter adnotauit Scot in 4. diſt. 49. q. 2. & in Theorematib. 21. concluſ. vniuerſali. Non immeritò autem interrogare poteſt aliquis, quare illa conſecutio teneat in cauſis eiuſdem generis, non autem diuerſorum. Deinde dubitare quis poteſt, quia non ſequitur quòd aliquid ſit cauſa ſui per ſe, ſed tantum per accidẽs, ſicut auus eſt cauſa nepotis, quod non videtur magnum incõueniens. Ad priorem partem reſpondeo rationẽ eſſe, quia in diuerſis generibus, hoc ipſo quòd mutatur cauſandi modus, mutatur etiam ratio eſſendi quę in cauſa ſupponitur ad effectum. Et conſequenter quod eſt cauſa ſuæ cauſę, non eſt cauſa eius ſecũdum id qđ habet a ſua cauſa, ſed ſecundũ aliud, vt quamuis finis ſit cauſa ſui efficientis, non eſt cauſa eius ſecũdum eſſe exiſtentię exercitium quod ab illo habet, ſed vt apprehenſum. At verò ſi in eodem genere duo ſe mutuò efficerent, & ſecundum eundem ordinem vnum ſupponeretur ad aliud, & è cõuerſo, quod repugnat, & vnum cauſaret aliud ſecundum illud met eſſe quod ab illo habet, & è cõuerſo, & ideo virtute cauſaret ſe ipſum. Vnde ad alteram partem reſpõdetur illam cauſam dici per accidens, quia nõ immediatè influit in effectum mediatũ: tamen eſt cauſa per ſe ſui immediati effectus quo virtute continetur alius effectus, & per ſe ab illo manat; & ideo perinde repugnat aliqđ hoc modo eſſe cauſam ſui ac ſi per ſe, & immediatè ſe efficeret.

XXV. Leuiores obiectiones contra prædicta ſoluuntur.

Aliæ obiectiones leuiores fieri ſolent contra hanc cõcluſionem, quia in omnibus generibus cauſarum videtur pati calumniam; in efficiente, quia duæ manus ſi ſint calidę, & ſimul ſe contingant, ſe mutuò fouent, & cõſeruant, ſi verò ſint frigidæ, confricatione ſe mutuo calefaciunt. In diſpoſitionibus, quæ ad materialẽ cauſam pertinent, calor verè diſponit ad raritatem, & raritas ad calorem. In finibus potentia eſt gratia operationis; & operatio propter potẽtiam. In formalibus denique, quãuis phyſicè non inueniatur illa viciſſitudo, reperitur tamen metaphyſicè, dum vna differentia contrahit aliam & viciſſim poteſt contrahi ab illa, nam mortale contrahit rationale vel intellectuale latè ſumptum, vt ſi homo dicatur viuens, intellectuale, mortale: & è contrario rationale contrahit mortale.

XXVI. Manus inuicem ſe ſicut tes qualiter ſe mutuo calefaciant.

Reſpondetur tamen ad primã, duas manus, ſi ęquè ſint calidę, non ſe conſeruare mutuò agendo, ſed fortius reſiſtendo contrario, aut expugnãdo illud. Si verò ſint frigidæ, non per ſe, ſe calefacere, ſed per accidens medio motu; & tunc vna non agit in aliam, quatenus calorem recipit media confricatione alterius, ſed vt mouendi, ac tãgendi, quam habet; & hoc modo nõ eſt incõueniens duas res mutuo agere, in ſe ipſas, ſi per ſe agãt per proprias virtutes, & nõ per id quod ad inuicem recipiant, vt ſtomachus calefacit vinũ calore formali, & innato, & vinum calefacit ſtomachum calore virtuali quẽ ex ſe habet: & hoc modo non repugnat duo mutuo in ſe efficere, id tamen non eſt ſecundum propriũ eſſe per quod cauſant, & ita formaliter loquendo, non fit cauſa ab effectu ſuo, quod repugnare dicimus.

XXVII. Duæ ne formæ ſibi mutuæ diſpoſitiones.

Ad ſecundam inſtantiam reſpondetur in primis, cauſam diſpoſitiuam propriè non eſſe cauſam materialem, ſed ſecundum quid, & reductiuè: vnde illa non tam eſt mutua cauſalitas materialis, quàm mutua quædam concordia, vel proportio inter duas formas in eodem ſubiecto exiſtentes: in qua nulla eſt repugnantia. Deinde dicitur, has diſpoſitiones ſemper eſſe aliquo modo diuerſarum rationum; vt in exemplo poſito de calore, & raritate, calor videtur eſſe non tantum diſpoſitio, ſed etiam aliquo modo efficiẽs, & tunc raritas non tam eſt diſpoſitio præparãs, quàm conſequens, quæ non habet propriam rationem cauſæ. Et ſimilia multa diximus de his cauſis ſuprà diſputatione 13. ſectione 3.

XXVIII. Duo partiales fines ſibi inuicem ſũt finales cauſæ.

Deique de hac diſpoſitionum connexione intelligi poteſt poſterior pars cõcluſionis. Sed pręcipuè poſita eſt propter inſtantiam tertiam, ad quam concedimus ſecundum diuerſas rationes finium nõ repugnare, vt duo ſint ſibi inuicem fines, vt argumentum probat, tamen illud eſt tãtum ſecundum quid, nã illi ſunt quaſi fines partiales, ex quibus unus integer coaleſcit, qui totus cadit ſub vnam adęquatam intentionem; tamen ad ſuam qualemcunque mutuam habitudinem neceſſe eſt vt illi fines in ſuo genere ſint aliquo modo diuerſarum rationum. Ad quartum reſpõdetur, hic non agere de cauſis proprijs, & realib. differentiæ autẽ non ſunt huiuſmodi, ſed tñ ſe-

cundum

cundum rationem; & adhuc illo modo differentiæ non ſe mutuo contrahunt per ſe, ſed adſummum quatenus in vno communi genere coniunguntur.

Satisfit rationi dubitandi poſitæ in principio.

XXIX. Vltimo ex dictis manet expedita ratio dubitandi in principio poſita. Nã ſi quis attentè conſideret quæ diximus, nunquam duæ cauſæ ita mutuò comparantur, vt vna ſimpliciter ſupponat aliam in exiſtendo, & è conuerſo, etiã ordine naturæ: nam finis vt eſt cauſa agentis, non neceſſariò ſupponitur exiſtens: vt verò eſt effectus, ſupponit cauſam efficientem vt exiſtentẽ: forma item ſupponit materiam, non tamen materia ſimpliciter ſupponit formam, ſed eam tan-A tum requirit, vt concomitantem ſeu conſequentem ordine naturæ: Atq; ita facilè vitatur circuitus prioris, & poſterioris in exiſtendo, etiam ſecundum naturæ ordinem. In cauſando verò ſecundum diuerſa genera cauſarũ nullum habet incõmodum, quia vel vna cauſalitas talis eſt, vt non ſupponat exiſtentiam; vt contingit in fine; vel, ſi exiſtentiam requirit, non ſurit ſibi[illegible] cauſæ ſecundum eſſe ſimpliciter, & ita, ſi in vna cauſa ſupponitur eſſe, ſecundũ illud non eſt propriè effectus alterius, ſed ſecũdum aliquid quod illi adiungitur: ſicut in forma reſpectu materiæ, B & in accidentibus reſpectu ſubiecti declarauimus: & ita vitantur facilè omnia incommoda in hac mutua cauſarum connexione, & cauſalitate. Atque hactenus de cauſis entis, & de prima principali huius operis parte dicta ſint.

Primi tomi Metaphyſicarum diſputationum finis.

Aφ1 1454638

Digitized by Google

F
Digitized by Google

Digitized by Google